

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za
krivično gonjenje lica
odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet IT-05-87/1-T
br.
Datum: 23. februar 2011.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VEĆEM II

U sastavu: sudija Kevin Parker, predsedavajući
 sudija Christoph Flügge
 sudija Melville Baird

Sekretar: John Hocking

Presuda od: 23. februara 2011.

TUŽILAC

protiv

VLASTIMIRA ĐORĐEVIĆA

**JAVNA PRESUDA
S POVERLJIVIM DODATKOM**

TOM I od II

Tužilaštvo:

g. Chester Stamp
gđa Daniela Kravetz
gđa Priya Gopalan

gđa Paige Petersen
gđa Silvia D'Ascoli
g. Eliott Behar

Odbrana:

g. Dragoljub Đorđević
g. Veljko Đurđić

SADRŽAJ**TOM I**

I. UVOD	1
II. PITANJA VEZANA ZA OCENJIVANJE DOKAZA.....	4
III. KONTEKST	6
IV. STRUKTURA SRPSKIH SNAGA UKLJUČENIH U DOGAĐAJE NA KOSOVU 1999. GODINE.....	13
A. MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA (MUP)	13
1. Resor javne bezbednosti (RJB).....	14
(a) Sekretarijati unutrašnjih poslova (SUP)	17
(b) Posebne jedinice policije (PJP)	21
(c) Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ)	26
2. Resor državne bezbednosti (RDB).....	29
3. Rezervisti	32
4. Lokalne jedinice odbrane/Rezervna policijska odeljenja (RPO)	33
5. Kolegijum ministra	35
6. Štab MUP-a za Kosovo.....	38
(a) Prvobitni štab.....	38
(b) Štab Ministarstva za suzbijanje terorizma.....	40
7. Sistem izveštavanja unutar MUP	48
8. Disciplinski i krivični postupci MUP-a vođeni protiv službenika MUP-a	51
B. VOJSKA JUGOSLAVIJE (VJ).....	55
1. Zakonski okvir	55
2. Struktura VJ	55
3. Komandovanje i rukovođenje	56
(a) Predsednik SRJ i Vrhovni savet odbrane (VSO)/Vrhovna komanda (VK)	56
(b) Savezno ministarstvo odbrane i vojnoteritorijalni organi	57
(c) Generalštab VJ	58
4. Snage VJ na Kosovu 1998-1999. godine	59
(a) Vojna policija	61
(b) Rezervisti VJ	64
5. Postupak izveštavanja	65
6. Disciplinski i krivični postupci u VJ.....	67
C. DOBROVOLJCI I PRIPADNICI PARAVOJNIH FORMACIJA.....	71
1. "Škorpioni"	76
2. Arkanovi "Tigrovi"	78
3. "Beli orlovi"	79
4. "Pauk"	81
D. CIVILNA ODBRANA I ZAŠTITA	81
E. ODNOSI I SARADNJA SRPSKIH SNAGA NA KOSOVU	84
1. Zajednička komanda	84
(a) Osnivanje Zajedničke komande	85
(b) Period delovanja Zajedničke komande	87
(c) Sastav Zajedničke komande	89
(d) Status i delovanje Zajedničke komande.....	90
2. Koordinacija operacija VJ i MUP-a 1998. i 1999. godine.....	94
3. Prepotčinjavanje MUP-a Vojsci Jugoslavije u aprilu 1999. godine	98
F. KORIŠĆENJE TRAKA	100

G. BROJ PRIPADNIKA SRPSKIH SNAGA NA KOSOVU	101
V. DOGAĐAJI TOKOM 1998. I POČETKOM 1999. GODINE	102
A. ORUŽANO NASILJE NA KOSOVU OD FEBRUARA DO MAJA 1998. GODINE	102
1. Događaji u Ćirezu/Ćirez, Likošanima/Likoshan i Prekazama	102
2. Povećanje broja pripadnika snaga bezbednosti SRJ i Srbije na Kosovu krajem marta i u aprilu 1998. godine	102
3. Eskalacija napetosti na Kosovu u periodu od marta do juna 1998. godine	104
B. DOGAĐAJI OD JUNA DO SEPTEMBRA 1998. GODINE	106
1. Plan za suzbijanje terorizma i formiranje Zajedničke komande za Kosovo	106
2. Osnivanje Diplomatske posmatračke misije na Kosovu	108
3. Oružani sukobi na Kosovu od juna do septembra 1998. godine	110
C. OSNIVANJE VERIFIKACIONE MISIJE ZA KOSOVO	124
1. Sporazum o VMK	124
2. Formiranje VMK	125
3. Oktobarski sporazumi	127
4. Stav vlasti SRJ i Srbije o Oktobarskim sporazumima	129
5. Sastanci između predstavnika VMK i predstavnika vlasti SRJ i Srbije	131
6. Opšta pitanja u vezi sa sprovođenjem Oktobarskih sporazuma	133
D. PRIMENA OKTOBARSKIH SPORAZUMA I ORUŽANO NASILJE NA KOSOVU OD OKTOBRA DO DECEMBRA 1998. GODINE	135
1. Događaji tokom oktobra i novembra 1998. godine	135
2. Događaji tokom decembra 1998. godine	136
E. DOGAĐAJI OD JANUARA DO MARTA 1999. GODINE	139
1. Događaji u Račku	140
(a) Zaključci	140
(b) Drugi dokazi koje je Veće uzelo u obzir	148
2. Događaji u Rogovu	150
3. Druga dela nasilja	151
4. Pregovori u Rambouilletu i Parizu	152
5. Događaji na Kosovu nakon pregovora	153
6. Događaji u Kačaniku i Vučitrnu krajem februara i sredinom marta 1999. godine	155
7. Odlazak međunarodnih organizacija sa Kosova	157
VI. DOGAĐAJI NA KOSOVU OD MARTA 1999. DO 20. JUNA 1999. GODINE	158
A. OPŠTINA ORAHOVAC	158
1. Bela Crkva	160
(a) Događaji 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma	161
(b) Uništavanje džamije i drugih objekata u Beloj Crkvi	170
(c) Srpske snage u selu	171
2. Mala Kruša	171
(a) Događaji 25. i 26. marta 1999. godine	172
(b) Raseljavanje od 24. do 27. marta 1999. godine	182
(c) Srpske snage u selu	183
3. Velika Kruša i Nogavac	183
(a) Velika Kruša	183
(b) Događaji u Velikoj Kruši 25. marta 1999. godine	183
(c) Uništavanje džamije u Velikoj Kruši	185
(d) Događaji u Nogavcu 28. i 29. marta 1999. godine	185
(e) Događaji 2. i 3. aprila 1999. godine u Nogavcu	186
(f) Srpske snage u selu	188
4. Celina	188
(a) Događaji u Celini 25. marta 1999. godine i narednih dana i uništavanje džamije	189

(b) Srpske snage u selu	197
5. Pusto Selo.....	198
6. Opšti pregled događaja u opštini Orahovac	204
7. Drugi događaji u opštini Orahovac	205
(a) Pretres kuća u opštini Orahovac	206
(b) Kolone izbeglica i ubijanje 7. ili 8. aprila 1999. godine	206
(c) Utovarivanje tela s područja Orahovca u kamione	207
(d) Pljačkanje od strane VJ	207
B. OPŠTINA PRIZREN.....	207
1. Grad Prizren	207
2. Dušanovo/Dushanovë	210
3. Pirane	215
4. Landovica.....	216
5. Srbica	219
6. Donje Retimlje, Retimlje, Randubrava/Randubravë	220
C. OPŠTINA SRBICA	221
1. Događaji u Izbici/Izbicë i okolnim selima	221
2. Proterivanje iz sela u opštini Srbica.....	232
3. Kladernica	235
D. OPŠTINA SUVA REKA	237
1. Grad Suva Reka	238
(a) Činjenični kontekst.....	238
(b) Događaji od 24. do 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci	240
(c) Proterivanje iz grada Suve Reke i susednih sela. Uništavanje džamije u gradu Suvoj Reci.....	255
2. Događaji u drugim selima u opštini Suva Reka.....	262
(i) Pećane	262
(ii) Trnje/Tërrnje.....	264
(iii) Belanica	265
(iv) Budakovo i Bukoš.....	273
E. OPŠTINA PEĆ	274
1. Grad Peć.....	274
2. Čuška/Qyshk	278
F. OPŠTINA KOSOVSKA MITROVICA	284
1. Grad Kosovska Mitrovica	286
2. Žabare	290
(a) Iskustvo Mahmuta Halimija	290
(b) Iskustvo Sadije Sadiku	295
G. OPŠTINA PRIŠTINA	298
1. Događaji koji su prethodili NATO bombardovanju	298
2. Događaji za vreme i nakon NATO bombardovanja	300
3. Ubijanje istaknutih kosovskih Albanaca i pretnje koje su im upućivane	303
4. Prisilno proterivanje ljudi iz njihovih domova u Prištini i konvoji izbeglica.....	305
(a) Naselja Dragodan i Vranjevac.....	305
(b) Naselje Kolovica /Kolevic-e-Re	308
(c) Naselje Sunčani breg/Kodra-e-Diellit	310
(d) Stari grad i drugi delovi Prištine	310
(e) Naselje Velanija/Velania.....	312
5. Seksualno zlostavljanje.....	313
6. Pljačka.....	317
7. Sela u opštini Priština.....	317
8. Svedočenje Milutina Filipovića	317
H. OPŠTINA ĐAKOVICA.....	321
1. Grad Đakovica	324

(a) Operacija u periodu 24-28. mart 1999. godine.....	325
(b) Operacija u naselju Čerim 1. i 2. aprila 1999. godine.....	332
(c) Proterivanje iz Đakovice u Albaniju	341
(d) Operacija od 7. do 11. maja 1999. godine.....	347
(e) Istrage o događajima u gradu Đakovici.....	348
(f) Počinioci	350
2. Doline reka Carragojs, Erenik i Trava	351
(a) 24. mart 1999 – 26. april 1999. godine	351
(b) Operacija "Reka", 27–28. april 1999. godine	356
(i) Ciljevi i komanda	356
(ii) Tok operacije "Reka"	361
(c) Konvoj u pravcu Albanije	376
(d) Uklanjanje, ekshumiranje i identifikovanje tela.....	377
(e) Istrage o događajima u dolini Carragojs.....	382
(f) Počinioci	385
I. OPŠTINA GNJILANE	391
1. Prilepnica	391
2. Žegra i Nosalje.....	398
3. Vladovo i Vlačica.....	402
J. OPŠTINA UROŠEVAC.....	406
1. Biba i Sojevo.....	407
2. Staro Selo	410
3. Mirosavlje	413
4. Železnička stanica u gradu Uroševcu	415
K. OPŠTINA KAČANIK.....	417
1. Kotlina/Kotlinë i Ivaja/Ivajë	417
2. Kačanik	426
3. Vata, Dubrava/Lisnaje i Slatina	427
L. OPŠTINA DEČANI	430
M. OPŠTINA VUČITRN.....	436
1. OVK i teritorija pod srpskom kontrolom tokom marta i aprila 1999. godine	436
2. Grad Vučitrn	437
3. Donji Svracak/Sfaraçak-i-Poshtëm	438
4. Donja Sudimlja i Slakovce.....	439
5. Poljoprivredna zadruga u gradu Vučitrnu.....	447
6. Zatvor u Smrekovnici	449
7. Dobra Luka	451
8. Od zatvora u Smrekovnici do granice s Albanijom	452
9. Incidenti na groblju u Vučitrnu, Gornjoj Sudimlji i Donjoj Sudimlji	452
N. OPŠTINA PODUJEVO	454
1. Kontekst	454
2. Preliminarne napomene	456
3. Zaključci	458
(a) Događaji od 28. marta 1999. godine	458
(b) Živko Trajković.....	472
(c) Rezultati istrage koju je sproveo VJ.....	473

TOM II

VII. SAKRIVANJE TELA.....	474
A. ISKOPAVANJE TELA S LOKACIJA GDE SU PRVOBITNO POKOPANA	475
1. Uklanjanje tela iz opštine Prizren	475
2. Uklanjanje tela iz opštine Orahovac	477
3. Uklanjanje tela u opštini Đakovica	479
4. Uklanjanje tela iz Izbice u opštini Srbica	482
B. OTKRIVANJE, PREVOZ I PONOVRNO POKOPAVANJE TELA	483
1. Tela otkrivena u hladnjači u Dunavu	483
(a) Preliminarne napomene.....	483
(b) Zaključci	484
2. Dovoženje i pokopavanje tela u centru SAJ u Batajnici i centru PJP u Petrovom Selu	498
(a) Centar SAJ u Batajnici	498
(b) Centar PJP u Petrovom Selu	510
(c) Zaključak.....	511
3. Otkrivanje tela u jezeru Perućac	512
C. ISTRAGA	517
1. Radna grupa formirana 2001. godine	517
2. Otkrivanje masovnih grobnica.....	520
VIII. SUDSKOMEDICINSKI DOKAZI	522
A. LOKACIJE NA KOSOVU NA KOJIMA SU VRŠENE EKSHUMACIJE	522
1. Bela Crkva, opština Orahovac	526
2. Mala Kruša, opština Orahovac.....	527
(a) Izveštaj britanskog forenzičkog tima	528
(b) Zaključak o Maloj Kruši	529
3. Opština Suva Reka.....	530
4. Izbica, opština Srbica	532
(a) Izveštaji francuskog forenzičkog tima	532
(b) Video-snimak tela u Izbici	535
5. Ulica Miloša Gilića, Đakovica.....	538
(a) Ulica Miloša Gilića broj 157	538
(b) Ulica Miloša Gilića broj 80.....	540
6. Opština Vučitrn.....	540
7. Kotlina, opština Kačanik.....	542
(a) Zaključci Erica Baccarda	543
(b) Prigovori na zaključke Erica Baccarda	545
(i) Učešće lokalnih seljana	545
(ii) Tela su doneta s nekog drugog mesta.....	546
(iii) Oспорavanje pojedinačnih obdukcijских izveštaja	547
(iv) Zaključak	549
8. Slatina i Vata, opština Kačanik.....	549
(a) Izveštaj Erica Baccarda	549
(b) Izveštaj danskog forenzičkog tima.....	550
9. Dubrava, opština Kačanik.....	550
10. Podujevo	551
B. MASOVNE GROBNICE U SRBIJI	553
1. Utvrđivanje uzroka smrti	554
(a) Kvalifikacije forenzičkog antropologa.....	557
(b) Stanje u kome su bili posmrtni ostaci	558
(c) Najverovatniji uzrok smrti	559
(d) Utvrđivanje da žrtve nisu učestvovalе u neprijateljstvima	559

(e) Povrede u obliku "ključaonice"	560
2. Sudskomedicinske istrage i pregledi.....	561
(a) Batajnica.....	561
(i) Metodologija i procedura srpskog forenzičkog tima	562
(ii) Batajnica 1	563
(iii) Batajnica 2.....	567
(iv) Batajnica 3 i 4.....	568
(v) Batajnica 5	568
(vi) Batajnica 7	570
(vii) Batajnica 6 i 8.....	571
(b) Petrovo Selo	571
(c) Jezero Perućac	574
3. Zaključak	575
IX. OPŠTI USLOVI NAVEDENI U ČLANU 3 STATUTA	577
A. MERODAVNO PRAVO	577
1. Oružani sukob	577
2. Neksus između navodnih dela optuženog i oružanog sukoba	580
3. Uslovi iz predmeta <i>Tadić</i>	580
4. Da li su žrtve aktivno učestvovala u neprijateljstvima	581
B. ZAKLJUČCI	581
1. Postojanje oružanog sukoba.....	581
(a) Intenzitet sukoba	581
(b) Organizacija OVK.....	583
(i) Komandna struktura i teritorijalna organizacija	585
(ii) Sposobnost izvođenja operacija i kontrole teritorije	589
(iii) Regrutacija vojnika i obuka.....	590
(iv) Uniforme.....	591
(v) Finansije, pozadinske službe, naoružanje i komunikacije	592
(vi) Disciplina i sposobnost da se izvrše osnovne obaveze iz zajedničkog člana 3	594
(vii) Sposobnost OVK da govori jednim glasom	595
(viii) Zaključak.....	596
(c) Zaključci u vezi s postojanjem oružanog sukoba.....	597
2. Ostali uslovi predviđeni članom 3	597
C. ZAKLJUČAK	598
X. OPŠTI USLOVI NAVEDENI U ČLANU 5 STATUTA	599
A. MERODAVNO PRAVO	599
B. ZAKLJUČCI	601
C. ZAKLJUČAK	603
XI. OPTUŽBE	604
A. DEPORTACIJA (TAČKA 1) I DRUGA NEHUMANA DELA (PRISILNO PREMEŠTANJE) (TAČKA 2).....	604
1. Merodavno pravo	604
(a) Merodavno pravo u vezi s deportacijama	604
(b) Merodavno pravo u vezi s drugim nehumanim delima: prisilno premeštanje	605
(i) Druga nehumana dela	606
(ii) Prisilno premeštanje	607
2. Zaključci	608
(a) Zaključci o događajima navedenim u Optužnici.....	608
(i) Orahovac.....	609
(ii) Prizren	612
(iii) Srbica.....	613
(iv) Suva Reka.....	615

(v) Peć	618
(vi) Kosovska Mitrovica.....	619
(vii) Priština.....	621
(viii) Đakovica.....	621
(ix) Gnjilane	624
(x) Uroševac	626
(xi) Kačanik.....	629
(xii) Dečani.....	630
(xiii) Vučitrn.....	631
(b) Argumenti odbrane	633
(c) Broj civila kosovskih Albanaca koji su bili žrtve deportacije.....	639
3. Zaključci	640
B. UBISTVO (TAČKE 3 I 4)	642
1. Merodavno pravo	643
2. Zaključci	643
(a) Bela Crkva, opština Orahovac.....	643
(b) Mala Kruša, opština Orahovac.....	645
(c) Opština Suva Reka	647
(d) Izbica, opština Srbica	649
(e) Ulica Miloša Gilića, Đakovica, opština Đakovica	651
(f) Meja, opština Đakovica	652
(g) Opština Vučitrn.....	654
(h) Kotlina, opština Kačanik.....	655
(i) Slatina i Vata, opština Kačanik.....	656
(j) Dubrava, opština Kačanik.....	656
(k) Opština Podujevo	657
3. Zaključak	658
C. PROGONI (TAČKA 5)	658
1. Merodavno pravo	658
(a) <i>Actus reus</i>	658
(b) <i>Mens Rea</i>	659
(c) Elementi dela koja su u osnovi navoda o progonu.....	660
(i) Prisilno premeštanje i deportacija.....	660
(ii) Ubistvo	660
(iii) Seksualno zlostavljanje	661
(iv) Uništavanje verskih objekata i objekata namenjenih kulturi	662
2. Zaključci	664
(a) Progon putem prisilnog premeštanja i deportacije.....	664
(b) Progon putem ubistva.....	666
(c) Progon putem seksualnog zlostavljanja	668
(d) Progon putem bezobzirnog razaranja ili nanošenja štete verskim objektima kosovskih Albanaca	669
(i) Opština Orahovac	670
(ii) Opština Srbica	673
(iii) Opština Prizren.....	673
(iv) Opština Suva Reka.....	674
(v) Opština Kosovska Mitrovica	675
(vi) Opština Đakovica	676
a. Hadum-džamija i Islamska biblioteka pored nje	676
b. Džamija u Rogovu	677
(vii) Opština Gnjilane	678
(viii) Opština Kačanik	679
(ix) Opština Vučitrn.....	680
(x) Zaključak.....	682

3. Zaključak	682
XII. ODGOVORNOST.....	682
A. PRAVO.....	682
1. Odgovornost prema članu 7(1)	682
(a) Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu	683
(b) Planiranje	686
(c) Podsticanje	687
(d) Naređivanje	687
(e) Pomaganje i podržavanje	688
2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta	689
(a) Odnos nadređeni-podređeni	690
(b) Element svesti: nadređeni je znao ili je bilo razloga da zna	692
(c) Neophodne i razumne mere sprečavanja ili kažnjavanja	693
B. ZAKLJUČCI	695
1. Uloga i znanje Vlastimira Đorđevića.....	695
(a) Efektivna kontrola Vlastimira Đorđevića nad snagama MUP-a na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.....	695
(b) Umešanost i učešće Vlastimira Đorđevića u protivterorističkim operacijama na Kosovu 1998. godine	700
(c) Uloga Vlastimira Đorđevića u naoružavanju lokalnih Srba i razoružavanju kosovskih Albanaca	704
(d) Učešće Vlastimira Đorđevića u međunarodnim pregovorima o ulozi policije na Kosovu	708
(e) Uloga Vlastimira Đorđevića u Račku u januaru 1999. godine.....	710
(f) Drugi odlasci Vlastimira Đorđevića na Kosovo 1999. godine	711
(g) Uloga Vlastimira Đorđevića u raspoređivanju na Kosovo paravojnih ili dobrovoljačkih formacija.....	712
(h) Uloga Vlastimira Đorđevića u raspoređivanju "Škorpiona" u Podujevu i dejstvima koja su usledila u martu 1999. godine.....	714
(i) Stavovi strana u postupku.....	714
(ii) Preliminarne napomene o dokazima	715
(iii) Zaključci.....	716
a. Uključivanje "Škorpiona" u SAJ i raspoređivanje na Kosovo	716
b. Ponovno raspoređivanje "Škorpiona" na Kosovo u aprilu 1999. godine	723
c. Znanje optuženog o kriminalnoj prošlosti i nedostatku obuke pripadnika jedinice "Škorpioni" priključene SAJ-u.....	726
d. Izveštavanje i istraga	730
(i) Učešće Vlastimira Đorđevića u sakrivanju tela i sprečavanju sudskog postupka	735
(j) Znanje i namera Vlastimira Đorđevića	741
2. Udruženi zločinački poduhvat	748
(a) Postojanje zajedničkog plana i njegov cilj	748
(i) Stavovi strana u postupku.....	748
(ii) Zajednički plan	749
a. Demografski pokazatelji	751
b. Gomilanje i korišćenje snaga Srbije i SRJ i naoružavanje nealbanskog civilnog stanovništva na Kosovu čime su prekršeni Oktobarski sporazumi iz 1998. godine i mirovni pregovori koji su bili u toku početkom 1999. godine	752
c. Obrazac zločina	763
d. Korišćenje MUP-a i VJ u sadejstvu	767
e. Upotreba nesrazmerne sile u "protivterorističkim" akcijama.....	773
f. Sistematsko oduzimanje ličnih isprava i registarskih tablica vozila kosovskih Albanaca.....	785
g. Napori da se prikriju zločini nad civilima kosovskim Albancima.....	785
i. Obrazac prekomerne upotrebe sile i nepostojanje istraga o zločinima nad kosovskim Albancima 1998. i početkom 1999. godine.....	786

ii. Napori MUP-a da se prikriju zločini u periodu od marta do juna 1999. godine.....	787
iii. Napori VJ da se prikriju zločini.....	796
iv. Zaključak o naporima činjenim da se prikriju zločini	798
h. Da li je u periodu na koji se odnosi Optužnica postojao plan za prikrivanje ubijanja civila, kosovskih Albanaca?	799
i. Zvaničnici MUP-a koji su učestvovali u sakrivanju tela	802
j. Učešće VJ u sakrivanju tela	803
(iii) Učešće više osoba.....	803
(iv) Zaključci u vezi s postojanjem zajedničkog plana	806
(b) Da li su zločini ustanovljeni u ovoj Presudi bili deo zajedničkog plana?	807
(c) Učešće Vlastimira Đorđevića u zajedničkom planu	816
3. Odgovornost Vlastimira Đorđevića prema članu 7(1) za planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje zločina	818
(a) Pomaganje i podržavanje	818
(b) Planiranje, naređivanje i podstrekavanje	820
4. Odgovornost Vlastimira Đorđevića prema članu 7(3) Statuta.....	821
(a) Da li je Vlastimir Đorđević bio nadređeni snaga koje su činile zločine koje je ustanovilo Veće?	822
(b) Da li je Vlastimir Đorđević imao efektivnu kontrolu (<i>de jure</i> i <i>de facto</i> ovlašćenja) nad izvršiocima zločina koje je ustanovilo Veće?	822
(c) Da li je Vlastimir Đorđević znao ili je bilo razloga da zna da se snage pod njegovom komandom spremaju da čine zločine ili su ih već počinile?	824
(d) Da li je Vlastimir Đorđević preduzeo neophodne i razumne mere da spreči zločine i kazni njihove počinioce?	826
C. ZAKLJUČAK	828
XIII. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE	830
XIV. ODMERAVANJE KAZNE	832
D. TEŽINA KRIVIČNIH DELA	833
E. INDIVIDUALNE OKOLNOSTI OPTUŽENOG: OTEŽAVAJUĆE I OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI	836
F. OPŠTA PRAKSA IZRICANJA ZATVORSKIH KAZNI NA SUDOVIMA BIVŠE JUGOSLAVIJE	838
G. DRUGI FAKTORI.....	839
H. URAČUNAVANJE VREMENA PROVEDENOG U PRITVORU	840
XV. DISPOZITIV	841
XVI. PRILOG: TABELE S PODACIMA O ŽRTAVAMA	843
A. BELA CRKVA.....	844
B. MALA KRUŠA.....	849
C. SUVA REKA.....	858
D. IZBICA.....	862
E. ĐAKOVICA	871
F. MEJA	874
G. VUČITRN	905
H. KOTLINA, KAČANIK.....	906
I. SLATINA I VATA	908
J. PODUJEVO.....	909
XVII. DODATAK I: ISTORIJAT POSTUPKA	911
A. PRETPRETRESNI POSTUPAK.....	911
1. Potvrda prvobitne optužnice, hapšenje, prvo pristupanje sudu i istorijat Optužnice.....	911
2. Oспорavanje nadležnosti Međunarodnog suda	914
3. Početak suđenja.....	914

B. PRETRESNI POSTUPAK.....	915
1. Pregled	915
2. Pitanja u vezi sa svedocima	916
3. Odluka o prihvatljivosti dokaza	916
XVIII. DODATAK II: GLOSAR TERMINA.....	917
 XIX. POVERLJIVI DODATAK	 929

I. UVOD

1. Optuženi Vlastimir Đorđević tereti se u Optužnici za zločine koji su, prema navodima, počinjeni nad kosovskim Albancima na Kosovu u periodu od 1. januara 1999. do 20. juna 1999. godine. U poslednjoj izmenjenoj i dopunjenoj Optužnici navodi se da su snage Savezne Republike Jugoslavije (dalje u tekstu: SRJ) i Srbije svojim delima prouzrokovale deportaciju otprilike 800.000 civila, kosovskih Albanaca. Konkretno se navodi da su snage SRJ i Srbije sistematski granatirale gradove i sela, palile stambene objekte i gazdinstva, nanosile štetu i uništavale kulturne i verske ustanove kosovskih Albanaca, ubijale kosovske Albance i seksualno zlostavljale kosovske Albanke. Prema navodima, konkretne radnje te vrste vršene su u periodu od marta do maja 1999. godine u jednom broju gradova i sela u 14 kosovskih opština. U Optužnici se dalje navodi da su snage SRJ i Srbije ubile na stotine civila, kosovskih Albanaca i drugih lica koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima. Uz Optužnicu je priložen spisak 840 lica koja su, prema navodima, ubijena i čija su imena poznata. Tim navodima se potkrepljuje pet tačaka vezanih za zločine protiv čovečnosti i ratne zločine, naime, za deportaciju i prisilno premeštanje, dve tačke vezane za ubistvo, za koje se optuženi tereti kao za ratni zločin i zločin protiv čovečnosti, i za progone.

2. Optuženi, koji je tada bio pomoćnik ministra u Ministarstvu unutrašnjih poslova Srbije (u daljem tekstu: MUP) i načelnik Resora javne bezbednosti (u daljem tekstu: RJB) MUP-a, tereti se u Optužnici individualnom krivičnom odgovornošću prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda jer je planirao, podsticao, naredio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina za koje se tereti. Optuženi se takođe tereti prema članu 7(1) Statuta jer je, prema navodima, učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu (dalje u tekstu: UZP), čiji je cilj navodno bio promena etničke ravnoteže na Kosovu u nastojanju da se obezbedi trajna srpska kontrola nad ovom Pokrajinom. Prema navodima, taj cilj trebalo je da se ostvari krivičnim sredstvima, konkretno, široko rasprostranjenom ili sistematskom kampanjom terora i nasilja, uključujući deportaciju, prisilno premeštanje i progon, usmerenom protiv albanskog stanovništva na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Optuženi se tereti da je doprineo tom UZP tako što je, između ostalog, upravljao i vršio efektivnu kontrolu nad pripadnicima RJB-a i drugim pripadnicima snaga SRJ i Srbije na Kosovu, imao vodeću ulogu u planiranju, podstrekavanju, naređivanju i sprovođenju programa prikrivanja zločina ubistva od strane pripadnika RJB, uključio dobrovoljce u sastav MUP-a, propustio da izvesti o zločinima i da te zločine istraži i naoružavao nealbansko civilno stanovništvo na Kosovu, a istovremeno razoružavao stanovnike sela naseljenih pretežno Albancima.

3. Optuženi se takođe, prema članu 7(3) Statuta, tereti krivičnom odgovornošću nadređenog, koju je, u svojstvu pomoćnika ministra MUP-a i načelnika RJB, imao nad jedinicama MUP-a angažovanim na Kosovu.

4. Optuženi je prvobitno bio optužen zajedno s Nebojšom Pavkovićem, Vladimirom Lazarevićem i Sretenom Lukićem, optužnicom koja je potvrđena 2. oktobra 2003. godine. Dana 8. jula 2005. godine, predmet protiv ovog optuženog, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića spojen je s predmetom protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, koji su se teretili po navodima o istim zločinima. Dana 26. juna 2006. godine, predmet protiv optuženog je odvojen od postupka protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, jer je optuženi još bio u bekstvu. Suđenje u tom postupku počelo je 10. jula 2006. godine. Presuda je izrečena 26. februara 2009. godine.

5. Nakon što je 17. juna 2007. godine uhapšen u Crnoj Gori i prebačen u Hag, optuženi je na svom ponovnom prvom stupanju pred sud 16. jula 2007. godine izjavio da nije kriv ni po jednoj tački Optužnice.

6. Kao što je detaljno razmotreno u daljem tekstu ove Presude, tokom 1998. i 1999. godine snage SRJ, konkretno, snage vojske SRJ (dalje u tekstu: Vojska Jugoslavije, odnosno VJ) i snage Republike Srbije, konkretno, snage MUP-a Srbije, bile su angažovane na Kosovu. Veće će navesti koje su konkretne snage učestvovalе u nekoj operaciji onda kad je identitet tih snaga poznat na osnovu dokaza. Ukoliko nema dovoljno dokaza o tome koje su konkretne snage Srbije ili SRJ učestvovalе, ili ukoliko su u nekoj konkretnoj operaciji učestvovalе i snage Srbije i snage SRJ, Veće će ih obično pominjati kao srpske snage. Prema tome, kad se govori o srpskim snagama, to treba tumačiti kao da se radi ili o snagama Srbije, odnosno SRJ, ili o snagama i Srbije i SRJ.

7. U celoj Presudi Veće navodi i srpska i albanska imena lokacija. Ukoliko se imena razlikuju na ta dva jezika, ime svake lokacije u tekstu se javlja i na srpskom i na albanskom, redosledom kojim su imena lokacija navedena u Optužnici. Ukoliko je ime neke lokacije isto na srpskom i albanskom jeziku, navodi se samo jedna varijanta.

8. Jedan broj dokumenata uvrštenih u dokaze, koji potiču od MUP-a Srbije ili VJ, odnosi se na aktivnosti terorista, kosovskih Albanaca, odnosno terorističkih snaga kosovskih Albanaca. Veću su predloženi detaljni dokazi o samo jednim takvim snagama koje su učestvovalе u oružanim aktivnostima na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, a to je Oslobođilačka vojska Kosova (dalje u tekstu: OVK). Prema tome, kad se u ovoj Presudi pominje OVK, to treba tumačiti

kao da se odnosi i na naoružane pojedince, kosovske Albance, koji su u dokumentima MUP-a ili VJ opisani kao teroristi, kosovski Albanci.

9. Naposljetku, jedan broj svedoka na ovom suđenju svEDOČIO je uz primenu jedne ili više zaštitnih mera. Onde gde je smatralo da bi direktno navođenje imena ili pseudonima svedoka, u kontekstu konkretnih dokaza, moglo otkriti identitet tog svedoka, Veće je odlučilo da u javnoj verziji Presude izostavi tekst u kojem se pominju ti dokazi. Međutim, takav tekst je naveden u poverljivom Dodatku ovoj Presudi.

II. PITANJA VEZANA ZA OCENJIVANJE DOKAZA

10. U ovoj Presudi, Veće treba da utvrdi da li je optuženi nevin ili kriv po svakoj od pet tačaka Optužnice. Član 21(3) Statuta predviđa da optuženi ima pravo na pretpostavku nevinosti. Zbog te pretpostavke, teret dokazivanja krivice optuženog počiva na tužilaštvu, i to tokom celog suđenja. Da bi se optuženom izrekla osuđujuća presuda po nekoj od tačaka Optužnice kojima se optuženi tereti, mora se zadovoljiti kriterijum dokazivanja van razumne sumnje.¹ Shodno tome, Veće je u odnosu na svaku tačku po kojoj se optuženi tereti posebno utvrdilo da li se na osnovu celokupnih dokaza van razumne sumnje uverilo da su utvrđeni svi elementi datog zločina za koji se optuženi tereti u Optužnici, uključujući svaki od oblika odgovornosti. Pritom je Veće, kad je reč o nekim pitanjima, moralo da izvede jedan ili više zaključaka iz činjenica koje su ustanovljene na osnovu dokaza. Onda kad se, u takvim slučajevima, na osnovu činjenica razumno moglo doneti više od jednog zaključka, Veće je pažljivo razmotrilo da li se neki od zaključaka koji se razumno može doneti na osnovu tih činjenica kosi sa krivicom optuženog. Ako je tako, teret i standard dokazivanja nalažu izricanje oslobađajuće presude po toj tački.²

11. Veće je odmerilo i ocenilo dokaze koje su iznele strane u postupku. Zbog prirode ovog predmeta, Veće je suočeno s velikom količinom dokaza, koji su ponekad protivrečni i nedosledni.

12. Veće želi da naglasi da sama činjenica da su neki dokazi prihvaćeni tokom suđenja nije od uticaja na težinu koju im je ono potom pridalo.

13. Veće dalje primećuje da je od događaja navedenih u Optužnici prošlo više od deset godina, što je najverovatnije uticalo na sposobnost svedoka da ih se sete.

14. Mnogi svedoci pozvani da svedoče na ovom suđenju prethodno su u vezi s istim događajima svedočili na ovom Međunarodnom sudu u predmetu *Milan Milutinović i drugi* i predmetu *Slobodan Milošević*. Dešavalo se da se iskaz svedoka na ovom suđenju razlikuje od onoga što je rekao u postupku u predmetu *Milan Milutinović i drugi* ili *Slobodan Milošević*, ili u postupcima na drugim sudovima, odnosno da se usmeni iskaz svedoka razlikuje od izjave ili svedočenja koje je ranije dao. Prihvaćeno je da je "[s]asvim prirodno za krivični postupak da se svjedoku na suđenju mogu postaviti pitanja različita od onih u prethodnim razgovorima i da se on na sudu može sjetiti dodatnih detalja kad ga se o njima konkretno upita".³ Uprkos tome, takve razlike u navodima svedoka nalažu

¹ Pravilo 87(A) Pravilnika u relevantnom delu predviđa sledeće: "[...] Optuženi se može proglasiti krivim samo kad se većina pretresnog veća uverila da je krivica dokazana van svake razumne sumnje."

² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

³ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 10; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 12; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 14. v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 21.

pažljivo razmatranje prilikom odlučivanja o težini koju treba pridati dokazima nekog svedoka. Neki od takvih iskaza biće detaljnije razmotreni kasnije u ovoj Presudi

15. Veće je saslušalo iskaze jednog broja svedoka koji su bili stanovnici gradova i sela u kojima su se, prema navodima, odigrali događaji iz Optužnice, ili su bili prisutni u njima. Kad je reč o nekim od tih svedoka, Veće je primetilo opštu tendenciju poricanja svakog znanja o bilo kakvim aktivnostima OVK na Kosovu ili prisustvu OVK na izvesnim područjima. Svaki takav slučaj iziskivao je pažljivu ocenu. U nekoliko slučajeva, Veće je iskaze takvih svedoka prihvatilo kao istinite. Drugi takvi svedoci nisu prihvaćeni kao iskreni ili pouzdani. Međutim, u mnogim slučajevima Veće se na kraju uverilo da je iskaz svedoka inače bio iskren i pouzdan, ali nije moglo da se osloni na to što je on poricao da nešto zna o aktivnostima ili prisustvu OVK.

16. Veće je takođe saslušalo iskaze bivših ili sadašnjih pripadnika srpskih snaga koje su učestvovala u događajima navedenim u Optužnici ili im prisustvovala, ili su učestvovala u događajima koji s tim imaju veze. Na osnovu iskaza nekih od tih svedoka Veće je steklo jasan utisak da su oni nastojali da minimalizuju ili pogrešno prikažu sopstveno učešće ili učešće svojih saradnika, odnosno delova srpskih snaga, u događajima navedenim u Optužnici, ili da opravdaju svoje postupanje ili postupanje srpskih snaga. Zbog toga Veće nije bilo u mogućnosti da njihove iskaze, ili aspekte tih iskaza, prihvati kao istinite i pouzdane. Naravno, svaki takav slučaj iziskivao je pažljivu ocenu.

17. Veće je takođe saslušalo iskaze bivših ili sadašnjih pripadnika MUP-a Srbije o pitanjima od ključnog značaja za predmet protiv ovog optuženog. Tokom svedočenja nekih od tih svedoka postalo je jasno da se iskaz koji su oni dali pred Većem u nekim ključnim aspektima razlikuje od svedočenja koje su dali na suđenjima drugim optuženima na ovom Međunarodnom sudu ili od njihovih ranijih pismenih izjava ili svedočenja. Veće je steklo utisak da su neki usmeni iskazi tih svedoka dati pod uticajem lojalnosti bivšem starešini. Veće je uzelo u obzir taj faktor kad je odmeravalo i ocenjivalo pouzdanost njihovih iskaza.

18. Uprkos gorenavedenim poteškoćama, nakon pažljivog razmatranja i odmeravanja svih dokaza, Veće je bilo u mogućnosti da izvede zaključke o činjenicama u ovom predmetu koji su bili dovoljni da po svakoj od pet tačaka Optužnice donese odluku o krivici, odnosno nevinosti optuženog. Kao što će se videti, Veće je neke dokaze prihvatilo bez obzira na protivrečne ili nedosledne dokaze. Veće je povremeno odbacivalo dokaze iako su postojali drugi, dosledni dokazi. Veće bi se ponekad uverilo da treba da prihvati samo deo iskaza nekog svedoka, a da ostale delove odbaci. U svakom od tih slučajeva, Veće je postupalo imajući u vidu druge dokaze po datom pitanju i isključivo nakon veoma brižljivog preispitivanja i svedoka i dokaza.

III. KONTEKST

19. Prema navodima, zločini za koje se optuženi tereti u predmetnoj Optužnici počinjeni su 1999. godine na Kosovu, koje je tada bilo pokrajina u jugozapadnom delu Republike Srbije. Republika Srbija je u to vreme bila jedna od republika u sastavu SRJ. Kosovo se na jugu graniči s današnjom Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom (dalje u tekstu: BJRM), a na zapadu s Republikom Crnom Gorom i Republikom Albanijom.

20. Početkom 1998. godine, Kosovo je imalo otprilike 2,1 milion stanovnika, od kojih je, prema procenama, 83 posto bilo albanske nacionalnosti, otprilike 10 posto srpske nacionalnosti i otprilike sedam posto drugih nacionalnosti, uključujući Rome.⁴

21. Prema Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje u tekstu: SFRJ) iz 1974. godine, Kosovo je imalo status autonomne pokrajine u sastavu Republike Srbije i uživalo je izvestan stepen autonomije i samouprave.⁵ Pored toga, Ustav SFRJ iz 1974. godine davao je stanovništvu autonomnih pokrajina izvesna prava vezana za jezik, kao što je pravo na nastavu na svom jeziku.⁶ Ustavom Socijalističke Republike Srbije iz 1974. godine Kosovo je takođe proglašeno autonomnom pokrajinom⁷ i on je predviđao pravo kosovskih Albanaca na nastavu na svom jeziku⁸ i korišćenje drugih jezika, osim srpskohrvatskog, u javnim ustanovama.⁹ On je dalje omogućavao autonomnim pokrajinama da imaju sopstvene upravne i izvršne organe i da donose zakone o pitanjima koja nisu uređena republičkim zakonom.¹⁰ Na osnovu tih ustavnih odredbi, Kosovo je imalo sopstvene ustanove, uključujući pokrajinsku skupštinu i vladu, vrhovni sud,

⁴ DP P983, str. 1. Prema zvaničnom popisu stanovništva sprovedenom na Kosovu 1981. godine, Kosovo je te godine imalo otprilike 1,6 miliona stanovnika, od čega su 77 posto bili kosovski Albanci, 13 posto kosovski Srbi i 10 posto pripadnici drugih nacionalnosti, Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 4. Godine 1991. sproveden je još jedan popis stanovništva, ali većina kosovskih Albanaca nije učestvovala u njemu, Helge Brunborg, T. 6114; DP P983, str. 1; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 4. Savezni zavod za statistiku SRJ je, na osnovu proračuna iz popisa stanovništva od 1981. godine, procenio da je Kosovo 1991. godine imalo ukupno 1.956.000 stanovnika, od čega su 82 posto bili kosovski Albanci, 10 posto Srbi i 10 posto pripadnici drugih nacionalnosti, DP P983, str. 1. Savezni zavod za statistiku SRJ je dalje procenio da je 1997. godine Kosovo *de jure* imalo 2.188.000 stanovnika, a *de facto* (uzevši u obzir migraciju) 2.166.000 stanovnika, DP P983, str. 1. Prema procenama Saveznog zavoda za statistiku, sredinom 1998. godine Kosovo je *de jure* imalo 2.222.000 stanovnika, DP P983, str. 1. To odgovara proceni UNHCR-a, prema kojoj je, u martu 1998. godine, Kosovo *de jure* imalo 2.188.817 stanovnika, DP P983, str. 2.

⁵ V. DP D902, članovi 1, 2, 4, 248 i 258.

⁶ DP D902, članovi 171 i 246.

⁷ DP D130, članovi 1 i 291-293.

⁸ DP D130, član 147.

⁹ DP D130, član 240. V. takođe Xhafer Beqiraj, T. 4839.

¹⁰ DP D130, članovi 293 i 294.

zasebnu policiju i centralnu banku.¹¹ Kosovo je imalo svoje predstavnike u Skupštini Srbije¹² i u Predsedništvu SFRJ.¹³

22. U martu i aprilu 1981. godine u Prištini / Prishtinë,¹⁴ glavnom gradu Pokrajine, počele su studentske demonstracije, na kojima su demonstranti tražili da Kosovo dobije status republike u sastavu savezne države Jugoslavije.¹⁵ Demonstranti su se sukobili s policijom i proglašeno je vanredno stanje.¹⁶ Na Kosovo su upućene združene snage bezbednosti, sastavljene od pripadnika iz svih republika SFRJ.¹⁷ Tokom godina koje su usledile, međunacionalni odnosi su se pogoršavali.¹⁸ Kosovski Srbi i pripadnici drugih manjina bili su meta napada. Jedan broj kosovskih Srba iselio se s Kosova, delimično usled tih napada, a delimično iz ekonomskih razloga.¹⁹

23. Dana 24. marta 1987. godine, Slobodan Milošević, tadašnji predsednik Saveza komunista Srbije, održao je govor na mitingu kosovskih Srba održanom u Kosovu Polju/Fushë Kosovë. Njegova rečenica "Niko ne sme da vas bije" često je emitovana na srpskoj televiziji.²⁰

24. Otprilike u isto vreme, Predsedništvo Srbije je formiralo radnu grupu za izradu predloga amandmana na Ustav Srbije.²¹ Skupština Srbije usvojila je te amandmane u februaru 1989. godine.²² U očima kosovskih Albanaca, ti amandmani su za posledicu imali ograničenje autonomije Kosova.²³ Usvajanje tih amandmana od strane Skupštine Srbije na Kosovu je izazvalo demonstracije i štrajkove, uključujući štrajk radnika u rudniku Trepča, kao i zahteve za ostavku funkcionera u Srbiji.²⁴ Reagujući na demonstracije, Predsedništvo SFRJ je donelo posebne mere, koje su podržane u saopštenju Skupštine SFRJ.²⁵ Vlasti SFRJ su preuzele odgovornost nad policijom na Kosovu.²⁶ Dana 23. marta 1989. godine, Skupština Kosova je izglasala predložene

¹¹ Veton Surroi, T. 247; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 5; Mahmut Halimi, T. 2932.

¹² Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4300-4301; Vukašin Jokanović, T. 13139.

¹³ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 5; Vukašin Jovanović, T. 13139.

¹⁴ Adnan Merovci, DP P416, par. 4; Vukašin Jokanović, T. 13145-13146.

¹⁵ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4303-4304; Vukašin Jokanović, T. 13145-13146.

¹⁶ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4303-4304; Vukašin Jokanović, T. 13145-13148, Adnan Merovci, DP P416, par. 4. Prema iskazu Ibrahima Rugove, osam demonstranata je ubijeno, a stotine su uhapšene, Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4310.

¹⁷ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4303-4304; Vukašin Jokanović, T. 13146-13147, v. takođe Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8566.

¹⁸ Vukašin Jokanović, T. 13148-13149.

¹⁹ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 5; Vukašin Jokanović, T. 13149; Vukmir Mirčić, T. 13232.

²⁰ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 5; Adnan Merovci, DP P416, par. 5.

²¹ Vukašin Jokanović, T. 13152.

²² Vukašin Jokanović, T. 13153-13155.

²³ DP P8, str. 1; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2. Amandmanima je Skupštini Kosova oduzeta mogućnost ulaganja veta na amandmane na Ustav Srbije, a Vrhovnom sudu Srbije je dato ovlašćenje da odlučuje o vanrednim pravnim sredstvima, Vukašin Jokanović, T. 13161, 13168-13169, 13202, 13222.

²⁴ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 5; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2; Vukašin Jovanović, T. 13156.

²⁵ DP D905; Vukašin Jokanović, T. 13157, 13192-13195, 13216.

²⁶ Vukašin Jokanović, T. 13192. v. takođe Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 6; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2.

izmene Ustava Srbije.²⁷ Dana 28. marta 1989. godine, amandmani na Ustav proglašeni su u *Službenom glasniku Srbije*.²⁸

25. U decembru 1989. godine, u Srbiji su održani izbori, uključujući Kosovo.²⁹ Nakon tih izbora, politička situacija je i dalje bila nestabilna. U januaru 1990. godine, delegati iz Slovenije i Hrvatske izašli su s kongresa Saveza komunista Jugoslavije,³⁰ što je znatno oslabilo tu partiju i, po mišljenju mnogih, najavilo pad jednopartijskog sistema i raspad Jugoslavije.

26. Dana 2. jula 1990. godine, poslanici Skupštine Kosova navodno su proglasili Kosovo nezavisnom jedinicom u sastavu Jugoslavije, koja je bila ravnopravna s ostalim republikama.³¹ Taj proglas je dat izvan zgrade Skupštine, jer predsedavajući nije dozvolio albanskim poslanicima da uđu u zgradu.³² Nakon tih događaja, Skupština Srbije je usvojila zakon kojim je raspuštena Skupština Kosova.³³ Funkcije Skupštine Kosova preuzeli su Skupština Srbije i Izvršno veće Skupštine Kosova.³⁴

27. Početkom jula 1990. godine, radio i televizijske stanice kosovskih Albanaca su zatvorene i obustavljeno je emitovanje radio i televizijskog programa na albanskom jeziku.³⁵ Ukinut je i najznačajniji list kosovskih Albanaca Rilindja³⁶ i neke druge novine kosovskih Albanaca.³⁷

28. Dana 28. septembra 1990. godine, Skupština Srbije je proglasila novi Ustav, kojim su zakonodavna ovlašćenja Skupštine Kosova stavljena u nadležnost Skupštine Srbije i kojim je formalno ukinut autonomni status Kosova.³⁸ Ustavni sud Kosova je ukinut, a Ustavni sud Srbije je dobio ovlašćenje da odlučuje o tome da li je "statut" Kosova, najviši pravni akt te Pokrajine, u

²⁷ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4190-4191; Vukašin Jokanović, T. 13161, 13166-13167; Veton Surroi, T. 248, 306-307; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002, str. 6. Ima razlika u dokazima kad je reč o okolnostima usvajanja amandmana. Veton Surroi, Ibrahim Rugova i Frederick Abrahams su u svom svedočenju rekli da je na članove Skupštine Kosova vršen pritisak da glasaju za amandmane i da su ispred Skupštine bila oklopna vozila i tenkovi. (Veton Surroi, T. 248; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4190-4192) Vukašin Jokanović je to porekao. (Vukašin Jokanović, T. 13172-13173, 12177-13179, 13212) Ta nepodudarnost nije od značaja za navode u ovom predmetu.

²⁸ DP P8.

²⁹ Vukašin Jokanović, T. 13180-13181.

³⁰ Vukašin Jokanović, T. 13181.

³¹ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4193; Vukašin Jokanović, T. 13183; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 6.

³² Veton Surroi, T. 255; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4193; Vukašin Jokanović, T. 13197, 13183.

³³ Vukašin Jokanović, T. 13186, 13198. v. takođe Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4192.

³⁴ Vukašin Jokanović, T. 13199.

³⁵ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4197; Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 2; Fuad Haxhibeqiri, T. 6974; Veton Surroi, T. 249-250. U to vreme zatvorene su i tri radio stanice kosovskih Albanaca, Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 3.

³⁶ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4197; Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 3.

³⁷ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 3; Fuad Haxhibeqiri, T. 6976.

³⁸ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 6; Vukašin Jokanović, T. 13204-13206.

skladu s Ustavom Srbije.³⁹ Posle ukidanja autonomnog statusa Kosova, raspušteni su organi uprave te Pokrajine.⁴⁰ Kosovo je izgubilo kontrolu nad svojim policijskim snagama i teritorijalnom odbranom i te institucije su potčinjene vlastima u Beogradu.⁴¹ Srpski jezik postao je službeni jezik koji je korišćen u svojoj pismenoj komunikaciji,⁴² iako su amandmani takođe predviđali da se pokrajinskim ustavom utvrđuje koji će drugi jezici biti ravnopravni u službenoj i javnoj upotrebi na teritoriji date pokrajine.⁴³

29. Tokom godina koje su usledile nakon ukidanja autonomije Kosova, međunacionalni odnosi i ekonomska situacija na Kosovu znatno su se pogoršali. Veliki broj kosovskih Albanaca ostao je bez posla. Neki su otpušteni, a neki su otišli nakon što je od njih zatraženo da potpišu izjavu o lojalnosti Srbiji.⁴⁴ Tokom 1990. i 1991. godine, većina kosovskih Albanaca je napustila državne ustanove. Taj problem je bio naročito ozbiljan u Ministarstvu unutrašnjih poslova⁴⁵ i u pravosudnim organima.⁴⁶ Dokazi ukazuju na to da je do 1993. godine otprilike 150.000 kosovskih Albanaca na Kosovu ostalo bez posla.⁴⁷ Istovremeno su Srbima nuđene posebne pogodnosti, recimo po pitanju smeštaja, kako bi se podstaklo njihovo doseljavanje na Kosovo.⁴⁸ Mnogi kosovski Albanci su usled tih događaja napuštali Kosovo.⁴⁹ U nekim dokazima se navodi da je tokom sedam godina od ukidanja autonomije Kosova tu pokrajinu napustilo otprilike 350.000 ljudi.⁵⁰

30. Jedna od glavnih političkih stranaka na Kosovu, Demokratski savez Kosova (dalje u tekstu: DSK), osnovana je 23. decembra 1989. godine.⁵¹ Za predsednika DSK izabran je Ibrahim Rugova.⁵² DSK je zagovarao politiku nenasilnog otpora vlastima Srbije.⁵³ Ta stranka podržavala je stav da Kosovo treba da ima status republike u sastavu savezne države Jugoslavije, dok god ona bude

³⁹ Vukašin Jokanović, T. 13207-13209; Mahmut Halimi, T. 2932.

⁴⁰ Mahmut Halimi, T. 2932; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4191-4192, 4332.

⁴¹ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4191-4192, 32.

⁴² DP P8, str. 22, Amandman XXVII; Bajram Bucaliu, DP P825, str. 2-3; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2046-2047; Veton Surroi, T. 252.

⁴³ DP P8, str. 22, Amandman XXVII; Vukašin Jokanović, T. 13166.

⁴⁴ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 3; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4193; Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 2; Fuad Haxhibeqiri, T. 6978-6980; Sabit Kadriu, DP P515, str. 4; Mehmet Mazerka, T. 3863; Adnan Merovci, T. 2203.

⁴⁵ Đorđe Kerić, T. 7813.

⁴⁶ Tokom perioda od 1989. do 1992. godine sudije i tužioci na Kosovu postepeno su uklanjani sa svojih funkcija. Posle 1992. godine, jedan od uslova da bi neko bio imenovan za sudiju bio je davanje zvanične eksplicitne izjave o lojalnosti državi Srbiji, Mahmut Halimi, T. 2934.

⁴⁷ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4194-4195.

⁴⁸ DP P5, str. 1-2, 4; Sabit Kadriu, DP P515, str. 4. Usvojen je zakon prema kojem je za prodaju nekretnina najpre bilo potrebno pribaviti odobrenje vlasti. Neki dokazi ukazuju na to da je taj propis primenjivan na diskriminatoran način i da nealbancima nije odobravano da svoju imovinu na Kosovu prodaju kosovskim Albancima, Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8509-8513; Veton Surroi, T. 251, 317. V. takođe Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 7. U dokazima nema ničeg što ukazuje na to da je kosovskim Albancima odbijano odobrenje da svoju imovinu prodaju nealbancima.

⁴⁹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 4.

⁵⁰ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 7.

⁵¹ Adnan Merovci, DP P416, par. 11.

⁵² Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2.

⁵³ Adnan Merovci, DP P416, par. 12; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 7.

postojala,⁵⁴ a da postane nezavisna ukoliko savezna država prestane da postoji.⁵⁵ Stav DSK bio je da nezavisnost treba postići mirnim, diplomatskim i demokratskim metodama i da ne treba pribegavati nasilju.⁵⁶ U oktobru 1991. godine, DSK je formirao takozvanu “vladu” Kosova koja je mahom delovala u inostranstvu. Ta stranka je formirala svoje strukture u mnogim gradovima i selima i uživala snažnu podršku albanskog stanovništva na Kosovu.⁵⁷ Dana 24. maja 1992. godine, Ibrahim Rugova je izabran za predsednika Kosova. S Beogradom nisu uspostavljeni zvanični kontakti.⁵⁸

31. Početkom devedesetih godina u osnovnim školama na Kosovu uveden je nastavni program kojim je smanjen broj časova albanske istorije i kulture, a povećan broj časova srpske istorije. Nastavnici kosovski Albanci odbili su da se pridržavaju tog nastavnog programa.⁵⁹ Tokom 1990, 1991. i narednih godina, zatvorene su osnovne i srednje škole u kojima je držana nastava na albanskom jeziku.⁶⁰ Reagujući na to, DSK je uspostavio paralelni nezvanični sistem obrazovanja.⁶¹ Nastava na albanskom jeziku držana je u privatnim objektima i finansirana je iz privatnih izvora.⁶² To pitanje poprimilo je međunarodni značaj.⁶³ Dana 1. septembra 1996. godine, tadašnji predsednik Srbije Slobodan Milošević i Ibrahim Rugova potpisali su sporazum čiji je cilj bio da se albanskoj deci i prosvetnim radnicima na Kosovu omogući povratak u državne škole.⁶⁴ Međutim, taj sporazum nije primenjen i albanska deca na Kosovu sve do kraja sukoba 1999. godine pohađala su nastavu mahom u okviru tog paralelnog sistema obrazovanja.⁶⁵

32. Kosovski Albanci koji su prethodno radili za policiju na Kosovu navodno su 1993. godine formirali ministarstvo odbrane, kao mehanizam za odbranu od mogućih napada srpske policije i oružanih snaga. Srpska policija je smesta reagovala i uhapsila izvestan broj ljudi koji su s tim imali

⁵⁴ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 2; Adnan Merovci, DP P416, par. 12.

⁵⁵ Adnan Merovci, DP P416, par. 12.

⁵⁶ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4195.

⁵⁷ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 3; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4199.

⁵⁸ Adnan Merovci, DP P416, par. 18.

⁵⁹ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 6.

⁶⁰ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4198-4199; Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3514-3515, 3518; Xhafer Beqiraj, T. 4812, 4823-4824; Veton Surroi, T. 253, 254. v. takođe Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3629; DP P606.

⁶¹ Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3514-3515, 3518; Xhafer Beqiraj, T. 4812, 4823-4824; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4199; Veton Surroi, T. 253, 254. v. takođe Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 6.

⁶² Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3514-3515, 3518; Xhafer Beqiraj, T. 4812, 4823-4824; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4199; Mehmet Mazrekaj, T. 3863; Saranda Bogujevci, T. 1905-1906.

⁶³ Veton Surroi, T. 260; DP P265.

⁶⁴ DP P266; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 5-6; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4207-4213; Adnan Merovci, DP P416, par. 27; Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8427; Adnan Merovci, T. 2204; Veton Surroi, T. 262-263; Sefget Zogaj, T. 3436. U tom sporazumu je posredovala italijanska katolička organizacija po imenu "Comunita di San Egidio" i on je postao poznat kao Sporazum San Egidio, Adnan Merovci, DP P416, par. 27.

⁶⁵ Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8493; Adnan Merovci, T. 2204-2205. V. takođe DP D2 i Veton Surroi, T. 330, gde je on svedočio o sastanku između predstavnika Evropske komisije i Ministarstva prosvete 6. avgusta 1998. godine, čiji je cilj bio da se podstakne normalizacija obrazovnog sistema na Kosovu.

veze.⁶⁶ Do 1995. godine većina onih koji su bili deo tog mehanizma bila je zvanično pritvorena ili je pobjegla iz zemlje.⁶⁷

33. U novembru i decembru 1995. godine u Dejtonu, Ohajo, SAD, održani su međunarodni pregovori koji su zaključeni potpisivanjem Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini 14. decembra 1995. godine. Tokom tih pregovora, kao ni u sporazumu koji je usledio, nije bilo reči o situaciji na Kosovu. Zbog toga je veliki broj kosovskih Albanaca stekao uverenje da njihova politika nenasilnog pristupa ne daje rezultata.⁶⁸ Početkom 1996. godine došlo je do prvih slučajeva organizovanog nasilja nad civilima, kosovskim Srbima i policijom. Žestoki napadi na srpsku policiju nastavili su se tokom leta i jeseni 1996. godine.⁶⁹ U periodu od juna 1994. do juna 1997. godine bilo je incidenata koji su uključivali eksplozije i paljevine u Prištini, tokom kojih su zgrade uništavane ili dizane u vazduh. Kosovski Srbi počeli su da se iseljavaju s Kosova.⁷⁰ Grupe za ljudska prava dokumentovale su incidente proizvoljnog zatočavanja i zlostavljanja kosovskih Albanaca od strane srpske policije.⁷¹

34. Krajem leta i u jesen 1997. godine održane su nenasilne studentske demonstracije. Demonstranti su zahtevali da se primeni sporazum o obrazovanju koji su Slobodan Milošević i Ibrahim Rugova potpisali 1996. godine, ali koji nije sproveden.⁷² Dana 1. oktobra 1997. godine, policija je intervenisala na mitingu u Prištini, pri čemu je koristila suzavac i pretukla velik broj studenata, kosovskih Albanaca.⁷³

35. Iako je Oslobođilačka vojska Kosova (dalje u tekstu: OVK) nastala sredinom devedesetih godina,⁷⁴ za nju se mahom nije znalo sve do pred kraj 1997. godine, mada neki dokazi ukazuju na to da je ona povezivana s napadima na srpsku policiju i civile tokom leta i jeseni 1996. godine.⁷⁵ Tokom 1996. i 1997. godine, iskoristivši oslabljenu pograničnu kontrolu u Albaniji, OVK je uspela da iz Albanije preko granice dopremi oružje i drugu opremu na Kosovo.⁷⁶ Aktivnosti OVK intenzivirale su se 1997, a naročito krajem te godine.⁷⁷ Dana 28. novembra 1997. godine,

⁶⁶ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 5; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4206-4207; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 7. v. takođe Momir Stojanović, T. 11691-11692.

⁶⁷ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 5; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4206-4207.

⁶⁸ Veton Surroi, T. 257; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 8.

⁶⁹ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 8. v. takođe Veton Surroi, T. 257; Velibor Veljković, T. 7100, 7108, gde on svedoči o napadu na policijsku stanicu u Suvoj Reci/Suharekë koji se odigrao 1997. godine.

⁷⁰ Đorđe Kerić, T. 7813.

⁷¹ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 8.

⁷² Baton Haxhiu, DP P992, str. 3; Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6071.

⁷³ Baton Haxhiu, DP P992, str. 3-4; Baton Haxhiu, DP P993 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5408; Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6077.

⁷⁴ V. Momir Stojanović, T. 11692, gde je on izjavio da se za naziv "OVK" prvi put čulo u decembru 1994. godine.

⁷⁵ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 8. v. takođe Veton Surroi, T. 257.

⁷⁶ Momir Stojanović, T. 19691; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19692-19695, 19700.

⁷⁷ Veton Surroi, T. 257-258; Danica Marinković, T. 12916-12920; DP D853, str. 2; Danica Marinković, DP D854 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 23500-23501; DP D892.

uniformisani pripadnici OVK po prvi put su se pojavili u javnosti u mestu Lauša/Laushë, opština Srbica/Skenderaj, na sahrani jednog nastavnika kojeg je ubila policija.⁷⁸ Struktura i organizacija OVK biće razmotrene kasnije u ovoj Presudi.⁷⁹

⁷⁸ Veton Surroi, T. 257-258, 267; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 9. v. takođe Baton Haxhiu, DP P993 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5408.

⁷⁹ V. dole, par. 1537-1577.

IV. STRUKTURA SRPSKIH SNAGA UKLJUČENIH U DOGAĐAJE NA KOSOVU 1999. GODINE

A. Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP)

36. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije (dalje u tekstu: MUP) funkcionisalo je u skladu sa Zakonom o Ministarstvima od 5. februara 1991. godine.⁸⁰ Zadatak mu je bio da obavlja poslove državne uprave koji se odnose na zaštitu i bezbednost države, zaštitu života, lične i imovinske sigurnosti, sprečavanje i otkrivanje krivičnih dela i hvatanje učinilaca i njihovo privođenje nadležnim organima, održavanje javnog reda i mira, kao i, između ostalog, kontrolu prelaženja granice, kontrolu kretanja i boravka u graničnom pojasu, državljanstvo, lične karte i putne isprave.⁸¹ U suštini, ono je obavljalo funkciju policije Republike Srbije.

37. Dana 15. aprila 1997. godine, Vlajko Stojiljković je imenovan za ministra unutrašnjih poslova⁸² i na tom položaju je ostao cele 1998. i 1999. godine.⁸³ Stojiljković je 2002. godine izvršio samoubistvo na stepeništu savezne skupštine u Beogradu.⁸⁴ U skladu s formalnom strukturom, ustanovljenom Zakonom o državnoj upravi⁸⁵ i Zakonom o unutrašnjim poslovima,⁸⁶ ministar unutrašnjih poslova, kao lice na čelu MUP-a, bio je odgovoran za ukupan rad i funkcionisanje MUP-a i predstavljao je to Ministarstvo u odnosima s drugim državnim organima. Kao ministar, Stojiljković je bio član republičke Vlade, a istovremeno i zamenik predsednika Vlade.⁸⁷

38. Vlada je, na predlog ministra, imenovala pomoćnike ministra u MUP-u na mandat od četiri godine.⁸⁸ Vlastimir Đorđević bio je postavljen za pomoćnika ministra unutrašnjih poslova u skladu s rešenjem Vlade Republike Srbije od 11. septembra 1996. godine.⁸⁹ Otprilike devet meseci kasnije, 4. juna 1997. godine, Radomir Marković, Stojan Mišić, Obrad Stevanović i Petar Zeković takođe su postavljeni za pomoćnike ministra i svaki je bio zadužen za određen delokrug rada.⁹⁰ Tom prilikom, Marković je zadužen za poslove kriminalističke policije i poslove analitike i informatike, Mišić za poslove stranaca i upravne poslove, poslove protivpožarne policije i poslove veze, Stevanović je zadužen za poslove iz nadležnosti Uprave policije i Operativnog centra, za srednju i višu školu unutrašnjih poslova i Policijsku akademiju, a Zeković za poslove iz nadležnosti Uprave za

⁸⁰ DP P68, član 5; DP D933, str. 4.

⁸¹ DP P59; DP D933, str. 4.

⁸² DP D938.

⁸³ DP P688, str. 3; DP P770, str. 3; DP P85, str. 1.

⁸⁴ Svedok K84, T. 2019; Časlav Golubović, T. 1732-1733.

⁸⁵ DP D69, v. član 43.

⁸⁶ DP D66, v. član 7.

⁸⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9401.

⁸⁸ DP D933, str. 35.

⁸⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9395; DP D394.

zajedničke poslove i Uprave za ishranu i smeštaj.⁹¹ Šesti pomoćnik ministra 1998. i 1999. godine bio je Nikola Ćurčić, zamenik načelnika Resora državne bezbednosti (dalje u tekstu: RDB) i direktor Instituta bezbednosti.⁹²

39. MUP se sastojao od dva osnovna segmenta, Resora javne bezbednosti (dalje u tekstu: RJB), koji je bio odgovoran za održavanje javnog reda i mira, i RDB, odgovornog za održavanje državne bezbednosti i sprečavanje delatnosti usmerene protiv države.⁹³

40. Dana 30. maja 1997. godine, Stojiljković je optuženog Vlastimira Đorđevića, tadašnjeg načelnika Uprave policije,⁹⁴ postavio na funkciju "vršioca dužnosti načelnika" RJB.⁹⁵ Rešenjem ministra Stojiljkovića, Đorđević je 27. januara 1998. godine raspoređen na mesto načelnika RJB.⁹⁶ Momčilo Stojanović bio je na funkciji pomoćnika načelnika RJB.⁹⁷ Đorđević je ostao na funkciji načelnika RJB do 30. januara 2001. godine, kad je raspoređen na mesto savetnika ministra i člana koordinacionog tela za južnu Srbiju.⁹⁸ Član 54 Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji MUP-a predviđa da "resorima rukovode načelnici resora".⁹⁹ Stoga, kao što predviđa to pravilo, RJB je, u celini, funkcionisao pod kontrolom optuženog.¹⁰⁰ Prema tome, Veće prihvata da je sve vreme na koje se odnosi Optužnica Đorđević vršio *de jure* kontrolu nad RJB.

1. Resor javne bezbednosti (RJB)

41. RJB je, između ostalog, bio zadužen za zaštitu života, ličnu i imovinsku sigurnost građana, sprečavanje i otkrivanje krivičnih dela, održavanje javnog reda i mira, bezbednost saobraćaja na putevima, kontrolu prelaženja preko državne granice, kontrolu kretanja i boravka u

⁹⁰ DP P263. v. takode Vlastimir Đorđević, T. 9408-9409, 9410.

⁹¹ DP P263. v. takode Vlastimir Đorđević, T. 9408-9409, 9410.

⁹² DP D208.

⁹³ V. DP P357, član 1; DP P1349; DP D933, str. 6.

⁹⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9392-9393; DP D393, str. 14-16.

⁹⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9396, 9768; DP D395.

⁹⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9396, 9768, 9771; DP D396; DP D933, str. 36.

⁹⁷ DP D99, str. 1; DP P1044, str. 1; DP P1055, str. 3.

⁹⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9396-9397, 9768, 9771; DP D396; DP D397; DP D398; DP P85; DP P694, str. 1.

⁹⁹ DP P357, član 54.

¹⁰⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9788, 9817, 9823-9824.

graničnom pojasu i lične isprave građana.¹⁰¹ U Štabu MUP-a u Beogradu najvažnije organizacione jedinice RJB bile su Uprava kriminalističke policije, na čelu s Draganom Ilićem¹⁰² i Uprava policije, na čelu s pomoćnikom ministra Obradom Stevanovićem.¹⁰³ Pored njih, postojale su i sledeće organizacione jedinice: Uprava saobraćajne policije, Operativni centar, Uprava pogranične policije za strance i upravne poslove, Uprava protivpožarne policije, Uprava za vezu, Uprava za analitiku, Uprava za informatiku, Uprava za zajedničke poslove i Uprava za poslove ishrane i smeštaja.¹⁰⁴

42. Vlastimir Đorđević je u svom svedočenju rekao da su pomoćnici ministra iznosili predloge ministru u vezi s pitanjima iz delokruga svog rada i prosleđivali naređenja i zahteve ministra nižim nivoima.¹⁰⁵ Slično tome, Stojan Mišić, pomoćnik ministra zadužen za pitanja stranaca, putne isprave, protivpožarnu zaštitu i veze,¹⁰⁶ u svom svedočenju je rekao da je posao pomoćnika ministra bio da daje predloge ministru i da te predloge sprovede u delo ukoliko ih ministar odobri. Stoga su, prema njegovom objašnjenju, pomoćnici ministra prilikom preduzimanja konkretnih mera uvek postupali u skladu s naređenjima ili uputstvima ministra.¹⁰⁷ Prema tome, pomoćnik ministra bio je neposredno potčinjen ministru, koji mu je dodeljivao zadatke.¹⁰⁸ Prema rečima Vlastimira Đorđevića, svaki pomoćnik ministra direktno je odgovarao ministru za funkcionisanje nekog konkretnog dela RJB, što je predstavljalo upadljivo odstupanje od uobičajenog sistema hijerarhije i odgovornosti unutar MUP-a i čime je "umanj[ena]" uloga Đorđevića kao načelnika RJB.¹⁰⁹ Đorđević je tako tvrdio da, uprkos tome što je bio načelnik RJB, nije bio u poziciji da izdaje naređenja nijednom pomoćniku ministra i da je to mogao da čini samo ministar.¹¹⁰ Mišić je izneo slično svedočenje rekavši da pomoćnici ministra "ne mogu davati zadatke jedan drugom".¹¹¹ Štaviše, prema Mišićevom objašnjenju, pomoćnici ministra nisu imali "izvorna ovlašćenja da nalažu odgovarajuće mere organizacionim jedinicama" RJB, već da je to mogao "samo ministar".¹¹²

¹⁰¹ DP P357, član 1. v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9434; DP D933, str. 6.

¹⁰² Ljubinko Cvetić, T. 6667. Uprava kriminalističke policije bila je odgovorna za "sprečavanj[e] i otkrivanj[e] krivičnih dela, pronalaženj[e] i hvatanj[e] učinilaca krivičnih dela i njihovo[...] privođenj[e] nadležnim organima". DP P357, član 26.

¹⁰³ Ljubinko Cvetić, T. 6594; Aleksandar Vasiljević, T. 5683. Zaduženje Uprave policije bilo je "stanje, [kao i da] organiz[uje] i jedinicama policije u sastavu Sekretarijata pruža stručnu pomoć u vršenju poslova operativno-preventivnog rada policije, javnog reda i mira i svih drugih poslova policije koji se vrše u okviru rada na bezbednosnom sektoru". Ona je takođe neposredno organizovala i izvršavala zadatke na pripremi rezervnog sastava. DP P357, član 27.

¹⁰⁴ DP P357, član 13; DP D933, str. 7.

¹⁰⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9409-9410.

¹⁰⁶ Stojan Mišić, T. 14008.

¹⁰⁷ Stojan Mišić, T. 14010-14011.

¹⁰⁸ Stojan Mišić, T. 14012.

¹⁰⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9410-9411, 9418; v. takođe DP P1474, str. 1-2.

¹¹⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9418, 10024.

¹¹¹ Stojan Mišić, T. 14012.

¹¹² Stojan Mišić, T. 14011.

43. Veće ne može da prihvati da je to što su pomoćnicima ministra bile dodeljene razne oblasti odgovornosti na neki način umanjilo Đorđeviću nadležnost ili izmenilo njegov visok položaj u MUP-u. Ono napominje da je, u skladu s Ukazom od 6. jula 1997. godine, kojim je Đorđević unapređen u čin general-pukovnika, što je bio najviši mogući čin koji se može dobiti unutar MUP-a, a Stevanović i Marković unapređeni iz čina general-majora u čin general-potpukovnika,¹¹³ Đorđević u tom trenutku bio oficir MUP-a s najvišim činom.¹¹⁴ Radomir Marković, postavljen za načelnika RDB, 4. decembra 1998. godine takođe je unapređen u isti čin kao Đorđević, to jest, u čin general-pukovnika.¹¹⁵ Prema Đorđevićevom iskazu, on usled tog višeg čina nije postao nadređen onima koji su imali niže činove, čime se sugerise da je to "jedna druga problematika".¹¹⁶ Veće se nije uverilo u tačnost te nepotkrepljene tvrdnje. Kako na osnovu njegovog čina, tako i funkcije načelnika RJB, čini se da su druga tri pomoćnika ministra u sastavu RJB nesumnjivo bila potčinjena Đorđeviću. On im je i dalje bio nadređen. Načelo hijerarhije poštovano je u celoj strukturi MUP-a, kao što je i bilo neophodno za funkcionisanje tako velike organizacije. Unutar te strukture, funkcija načelnika RJB, najveće organizacione jedinice u sastavu MUP-a, bila je najvažnija posle funkcije ministra. Aleksandar Vasiljević je rekao da je Đorđević imao "drugu funkciju po rang u okviru MUP-a".¹¹⁷ Veće primećuje bi do eventualnog ograničavanja Đorđevićevih ovlašćenja usled toga što je nekom pomoćniku ministra dodeljena neka druga oblast odgovornosti moglo doći samo ako bi postojalo preklapanje konkretnih odgovornosti nekog drugog pomoćnika ministra i opštih nadležnosti Đorđevića kao načelnika RJB. Nema dokaza u prilog tome da je to bio slučaj. U stvari, upravo suprotno, imenovanje drugih pomoćnika ministra u junu 1997. godine ni na koji način nije inhibiralo Đorđevićeva ovlašćenja i nadležnosti, što samo po sebi pokazuje da postojanje drugih pomoćnika ministra nije uticalo na njegove nadležnosti kao načelnika RJB.

44. Veće se nije uverilo da su nadležnosti pomoćnika ministra bile tako male kako tvrde Đorđević i Mišić. Ako se ostave po strani njihovi međusobni odnosi, pomoćnici ministra bili su najviši funkcioneri u MUP-u i iznad njih je bio samo ministar. Daleko od toga da nije podrazumevala nikakva ovlašćenja, ta funkcija je ukazivala na veliku moć. Valja napomenuti da su svi pomoćnici ministra imali visok čin (bilo čin general-potpukovnika, bilo general-majora) u Ministarstvu, dok su Đorđević, kao načelnik RJB, i Marković, kao načelnik RDB, imali čin general-pukovnika. Iako je, prema ustanovljenom pravnom sistemu, konačnu nadležnost imao ministar, to nije podrazumevalo da nijedan drugi visoki funkcioner u MUP-u nije nadležan da donosi bilo kakve

¹¹³ DP D421.

¹¹⁴ DP P49, član 2; Vlastimir Đorđević, T. 9770. v. takođe Stojan Mišić, T. 14073.

¹¹⁵ DP D208.

¹¹⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9770-9771.

¹¹⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5933. V. takođe svedok K87, T. 14162.

odluke. MUP je bio ogromna organizacija. Sa stanovišta pravne strukture, praktičnog upravljanja i normalnog funkcionisanja vlasti, bilo bi potpuno besmisleno kad bi ministar bio jedino lice nadležno za donošenje odluka, a pomoćnici ministra bili ograničeni na davanje predloga, naročito u vreme vanrednog stanja u zemlji. Veće konstatuje da su pomoćnici ministra bili na visokim funkcijama u MUP-u i da su bili odgovorni za svoj konkretan delokrug rada. Veće ne prihvata da je takva podela odgovornosti za posledicu imala smanjenje Đorđevićih nadležnosti kao načelnika RJB.

45. U sastavu Uprave pogranične policije bile su stanice pogranične policije na graničnim prelazima u Republici Srbiji.¹¹⁸ Pogranična policija imala je sedišta na pet lokacija na Kosovu: Aerodrom u opštini Priština, na graničnim prelazima u Vrbnici/Vërmicë u opštini Prizren/Prizreni, Ćafa Prushit/Cafa Prusit u opštini Đakovica/Gjakovë, i Đeneral Janković/Hani i Elezit i Doganović/Doganoj u opštini Uroševac/Ferizaj.¹¹⁹

(a) Sekretarijati unutrašnjih poslova (SUP)

46. Zadatke MUP-a na terenu su izvršavali sekretarijati unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: SUP), koji su obrazovani na područjima širom Srbije.¹²⁰ Sekretarijati unutrašnjih poslova bili su odgovorni za stanje bezbednosti na području za koje su obrazovani.¹²¹ Na teritoriji Republike Srbije bilo je ukupno 33 SUP-a, koji su svi bili potčinjeni RJB-u.¹²² Od tog broja, 1998. i 1999. godine sedam SUP-ova je bilo na Kosovu.¹²³

47. Tih sedam SUP-ova koji su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica bili na Kosovu jesu sledeći:

- SUP Priština, zadužen za opštine Glogovac/Glllogoc, Kosovo Polje, Lipljan/Lipjan, Obilić/Obiliq, Podujevo/Podujevë i Priština,¹²⁴ na čijem čelu je bio Boško Petrić (do 16. aprila 1999. godine), odnosno Bogoljub Janićević (od maja 1999. godine);¹²⁵
- SUP Kosovska Mitrovica/Mitrovicë, zadužen za opštine Vučitrn/Vushtrri, Zvečan/Zvecan, Zubin Potok/Zubin Potoku, Kosovska Mitrovica, Leposavić/Leposaviq i Srbica/Skenderaj,¹²⁶

¹¹⁸ DP P357, član 18(2).

¹¹⁹ DP D933, str. 9.

¹²⁰ DP P357, član 12; DP D933, str. 8.

¹²¹ DP P357, član 12; Ljubinko Cvetić, T. 6751; DP D933, str. 9.

¹²² Ljubinko Cvetić, T. 5691, 6598.

¹²³ DP P357, član 3; DP P1056; DP P1038, str. 5; DP D933, str. 8.

¹²⁴ DP P357, član 3.

¹²⁵ Žarko Braković, T. 4092; Žarko Braković, DP P759, par. 1; DP D61; Vlastimir Đorđević, T. 9735-9736.

¹²⁶ DP P357, član 3.

na čijem čelu je bio Ljubinko Cvetić (do 16. aprila 1999. godine), odnosno Vučina Janićević (od 16. aprila 1999. godine);¹²⁷

- SUP Peć/Pejë, zadužen za opštine Istok/Istog, Klina/Klinë i Peć,¹²⁸ na čijem čelu je bio Boro Vlahović;¹²⁹
- SUP Đakovica, zadužen za opštine Đakovica i Dečani/Decane,¹³⁰ na čijem čelu je bio Dragutin Adamović (tokom 1998. godine), odnosno Milan Kovačević (tokom 1999. godine);¹³¹
- SUP Prizren, zadužen za opštine Prizren, Orahovac/Rahovec, Suva Reka i Dragaš/Dragash,¹³² na čijem čelu ne bio Miloš Vojnović;¹³³
- SUP Uroševac, zadužen za opštine Kačanik/Kaçanik, Uroševac, Štimlje/Stime i Štrpce/Shtërpçë,¹³⁴ na čijem čelu je bio Bogoljub Janićević (do aprila 1999. godine), odnosno Božidar Filić (od maja 1999. godine);¹³⁵
- SUP Gnjilane/Gjilan, zadužen za opštine Vitina/Viti, Gnjilane, Kosovska Kamenica/Kamenicë i Novo Brdo/Novobërdë,¹³⁶ na čijem čelu je bio Dušan Gavrančić.¹³⁷

48. Načelnici SUP-ova bili su direktno potčinjeni Vlastimiru Đorđeviću.¹³⁸ Đorđević je, kao načelnik RJB, imao pravo da podnosi predloge o imenovanju ili razrešenju načelnika SUP-ova. Međutim, on je u svom iskazu sugerisao da se, u praksi, ministar nije konsultovao s njim u vezi s tim imenovanjima. U prilog tome, Đorđević je naveo primere nekih imenovanja koja je Stojiljković izvršio ne konsultujući se s njim.¹³⁹ Drugi dokazi otkrivaju da je Đorđević izdavao naređenja o imenovanju i razrešenju načelnika SUP-ova, kao što je rešenje od 15. aprila 1999. godine o tome da se Ljubinko Cvetić razrešava dužnosti načelnika SUP Kosovska Mitrovica.¹⁴⁰ Međutim, Đorđević je tvrdio da je to učinio isključivo u skladu s nadležnošću i po uputstvima dobijenim od ministra. U prilog svojoj tvrdnji da nije imao ovlašćenja po tom pitanju, on je istakao da je, za razliku od

¹²⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6590; DP P78.

¹²⁸ DP 357, član 3.

¹²⁹ DP P1037.

¹³⁰ DP 357, član 3.

¹³¹ Nike Peraj, T. 1289-1290; Vlastimir Đorđević, T. 10123; Milan Došan, T. 11445.

¹³² DP 357, član 3; DP 6D2, T. 12189.

¹³³ DP 6D2, T. 12190.

¹³⁴ DP 357, član 3.

¹³⁵ Svedok K86, T. 5117; DP D133; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9735-9736.

¹³⁶ DP 357, član 3.

¹³⁷ DP D38; DP P1037.

¹³⁸ Stojan Mišić, T. 14075.

¹³⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9423-9425; DP D400, Rešenje ministra od 4. juna 1997. godine kojim se Branko Đurić imenuje za načelnika SUP-a u Beogradu, za koje Đorđević tvrdi da je doneto bez konsultacija s njim (Vlastimir Đorđević, T. 9428-9429); DP D38, Rešenje ministra od 17. decembra 1996. godine, kojim se Dušan Gavrančić imenuje za načelnika SUP-a Gnjilane, za koje Đorđević tvrdi da je doneto bez konsultacija s njim; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9429-9430.

prethodnog načelnika RJB (Radovana Stojčića), koji je bio zamenik ministra (te je stoga, u odsustvu ministra, mogao da vrši njegova ovlašćenja), on, Đorđević, bio pomoćnik ministra i da je stoga mogao samo da "pomaže" ministru. Đorđević je tvrdio da stoga, za razliku od zamenika ministra, on, po prirodi svoje funkcije, nije bio ovlašćen da vrši imenovanja i razrešenja.¹⁴¹ Iz već izloženih razloga, Veće se nije uverilo u tačnost tog objašnjenja. Besmislena je tvrdnja da je ministar morao da odobri svako imenovanje ili razrešenje načelnika SUP, pošto je to očito spadalo u nadležnosti načelnika RJB. To takođe nije u skladu s "principom jednostarešinstva", na koji se poziva u izveštaju veštaka odbrane Radomira Milašinovića, gde se napominje da je, prema tom principu, "načelnik RJB bio jedini neposredno viši rukovodilac samo načelnicima uprava u sedištu MUP-a i načelnicima SUP-ova. (...) Sledstveno tome, načelnici SUP-a i načelnici uprava u sedištu MUP-a neposredno su odgovarali samo načelniku RJB, koji je za svoj rad i za rad jedinica i pripadnika u sastav Resora, neposredno odgovarao samo ministru".¹⁴² Kao načelnik RJB, Đorđević je, u skladu sa članom 10 Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji MUP-a, takođe mogao da naloži nekom načelniku SUP-a da formira grupe i komisije radi rešavanja određenih pitanja.¹⁴³

49. Načelnik SUP-a je komandovao operacijama u svojoj zoni odgovornosti.¹⁴⁴ Kao što će biti detaljnije objašnjeno u nastavku teksta, kad je reč o protivterorističkim dejstvima i operacijama na Kosovu od juna 1998. i tokom 1999. godine, SUP-ovi na Kosovu bili su pod komandom Štaba MUP-a u Prištini, koji je koordinisao i planirao operacije.¹⁴⁵

50. Sekretarijati unutrašnjih poslova sastojali su se od odeljenja unutrašnjih poslova u opštinama (dalje u tekstu: OUP) i mesnih policijskih stanica.¹⁴⁶ U Gnjilanu su postojali OUP-ovi u opštinama Vitina i Kosovska Kamenica i policijska stanica u opštini Novo Brdo. U Đakovici je postojao OUP u opštini Dečani. U Kosovskoj Mitrovici postojali su OUP-ovi u opštinama Vučitrn, Leposavić i Srbica, kao i policijske stanice u opštinama Zvečan i Zubin Potok. U Peći su postojali OUP-ovi u opštinama Istok i Klina. U Prizrenu su postojali OUP-ovi u opštinama Dragaš, Orahovac i Suva Reka. U Prištini su postojali OPU-ovi u opštinama Glogovac, Kosovo Polje, Lipljan, Obilić i Podujevo. U Uroševcu je postojao OUP u opštini Kačanik i policijske stanice u opštinama Štimlje i Štrpce.¹⁴⁷

¹⁴⁰ DP P77. Vlastimir Đorđević, T. 9430-9432, 9485; v. takođe T. 9433 i DP P79.

¹⁴¹ Vlastimir Đorđević, T. 9432.

¹⁴² DP D933, str. 21.

¹⁴³ Vlastimir Đorđević, T. 9467; DP P357, član 10.

¹⁴⁴ Svedok K25, DP P340-A, str. 20-21.

¹⁴⁵ Svedok K25, DP P340-A, str. 20.

¹⁴⁶ DP P357, član 4; DP P1038, str. 5; Ljubinko Cvetić, T. 6746; Đorđe Kerić, T. 7755.

¹⁴⁷ DP P357, član 4.

51. Odeljenja unutrašnjih poslova i policijske stanice neposredno su obavljali zadatke vezane za unutrašnje poslove u svojoj zoni odgovornosti, osim onde gde je postojalo sedište sekretarijata, u kom slučaju bi taj sekretarijat neposredno obavljao te zadatke.¹⁴⁸ Odeljenja unutrašnjih poslova bila su odgovorna za obavljanje unutrašnjih poslova i obezbeđivanje lične i imovinske sigurnosti građana u relevantnoj zoni odgovornosti, kao i za sprečavanje i otkrivanje krivičnih dela, pronalaženje i hvatanje učinilaca krivičnih dela i njihovo privođenje nadležnim organima i održavanje javnog reda i mira.¹⁴⁹ U SUP-ovima u čijoj teritorijalnoj nadležnosti se nalazila državna granica, OUP-ovi su vršili i pogranične poslove i morali su imati grupu za pogranične i upravne poslove.¹⁵⁰ Svaki OUP u svom sastavu je imao policijsku stanicu, sa ili bez policijskih odeljenja, odsek, odnosno grupu za suzbijanje kriminaliteta i odsek, odnosno grupu za upravne poslove.¹⁵¹ Oni su odgovarali SUP-u, koji je bio odgovoran za rad SUP-ova i policijskih stanica.¹⁵²

52. Iako je svaka pojedinačna jedinica, odnosno odeljenje u sastavu MUP-a bila odgovorna za sopstvenu liniju rada, sistem je predviđao njihovu međusobnu povezanost i koordiniranje kako bi se obezbedila jedinstvenost MUP-a kao celine.¹⁵³ Shodno tome, MUP je donosio godišnji program rada kojim su bili utvrđeni jednogodišnji zadaci, poslovi i aktivnosti Ministarstva, a posebno aktuelni bezbednosni zadaci koji proizilaze iz programa rada Vlade, a od SUP-ova se tražilo da, u skladu s tim, donesu svoje godišnje planove rada.¹⁵⁴ Za konačnu odgovornost Vladi i propisivanje načina obavljanja poslova MUP bio je zadužen ministar.¹⁵⁵

53. Od 5. aprila 1996. godine, aktivne policijske snage su dobile plave maskirne uniforme koje su na ramenu imale oznaku "Policija".¹⁵⁶ Starije uniforme – one koje su izdavane pre 5. aprila 1996. godine – bile su jednobojne plave i imale su oznake s natpisom "Milicija".¹⁵⁷ Tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica snage rezervne policije nosile su te starije uniforme, jer novih nije bilo dovoljno.¹⁵⁸ Iskazi svedoka ukazuju na to da je redovna policija ponekad takođe nosila jednobojne

¹⁴⁸ DP P357, član 5.

¹⁴⁹ DP P357, članovi 36 i 47.

¹⁵⁰ DP P357, član 47.

¹⁵¹ DP P357, član 36.

¹⁵² DP P357, član 12.

¹⁵³ DP P357, član 7; DP D933, str. 7-8.

¹⁵⁴ DP P357, član 61.

¹⁵⁵ DP P66, član 7.

¹⁵⁶ Ljubinko Cvetić, T. 6700-6701; Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 26; svedok K86, T. 5121-5122; svedok K73, T. 1514; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4665; DP P327 (fotografija br. 7 na kojoj su prikazane oznake s natpisom "Policija").

¹⁵⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6700-6701; Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 26; svedok K86, T. 5121-5122; svedok K73, T. 4665; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 5122; DP P327 (fotografija br. 6 koja prikazuje oznake s natpisom "Policija").

¹⁵⁸ Ljubinko Cvetić, T. 6700-6701.

plave uniforme.¹⁵⁹ Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica pripadnici policije nosili su i borbene prsluke, mada ih nisu svi dobijali.¹⁶⁰ Ti prsluci često su bili tamnoplavi ili crni, ali su pripadnici redovnih snaga MUP-a češće nosili zelene borbene prsluke preko plavih uniformi, jer nije bilo dovoljno tih plavih, odnosno crnih.¹⁶¹

54. Opisi koje su dali neki svedoci, kao i ocena fotografskih dokaza od strane Veća ukazuju na sledeće: (a) mada se maskirna uniforma policije obično opisuje kao plava, s obzirom na maskirni dezen, moguće je da se ona nekom, u zavisnosti od svetla učini crnom ili sivom, i (b) mada su stare uniforme bile u veoma tamnoj nijansi plave boje, one se, u zavisnosti od svetla, mogu učiniti crnim.¹⁶²

55. Pripadnici redovne policije na glavama su imali šlemove ili tamnoplave kačkete, s oznakama MUP-a na prednjoj strani.¹⁶³ Dokazi ukazuju na to da je policija nekad nosila delove odeće koji nisu odgovarali propisima, kao što su "'rambo' kape i marama".¹⁶⁴

56. Lokalni pripadnici MUP-a redovno su nosili lično oružje, a povremeno i dugocevno oružje.¹⁶⁵ Tu su spadali pištolji CZ 99 (oružje kratke cevi) i M-70 (automatske puške).¹⁶⁶ MUP nije raspolagao teškom artiljerijom ili tenkovima.¹⁶⁷

(b) Posebne jedinice policije (PJP)

57. Posebne jedinice policije (dalje u tekstu: PJP) formirao je u skladu sa članom 6 Pravilnika o organizaciji MUP-a¹⁶⁸ bivši ministar unutrašnjih poslova Zoran Sokolović 1. avgusta 1993. godine, radi izvršavanja "posebnih bezbednosnih zadataka" u redovnim uslovima i u slučaju vanrednog stanja, s težištem na "izvršavanju borbenih zadataka i intervencija u slučajevima ozbiljnijeg remećenja javnog reda i mira".¹⁶⁹ Ti zadaci uključivali su "otkrivanje, hvatanje ili uništenje" odmetnika i diverzantsko-terorističkih grupa ili pojedinaca. Za izvršenje tako složenih

¹⁵⁹ Baton Haxhiu, T. 6231; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4017-4018; Hazir Berisha, T. 4640; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4269, 4272; Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2822, 2955.

¹⁶⁰ Svedok K73, DP P331-A, par. 13.

¹⁶¹ Svedok K73, DP P331-A, par. 13; DP P334 (fotografija koja prikazuje jedinice u plavim uniformama MUP-a i zelenim borbenim prslucima).

¹⁶² V. DP P1311, str. 1, 5, 6, 8, 9, 10, 11.

¹⁶³ V. DP P316 i P1311, str. 9 (fotografija koja prikazuje lokalne pripadnike MUP-a s kačketa i šlemovima). V. takođe opise policije koje je dao Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2047; K14, DP P1325, str. 4; Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

¹⁶⁴ DP P85, str. 3.

¹⁶⁵ John Crosland, DP P1201 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9761.

¹⁶⁶ Svedok K86, T. 5120.

¹⁶⁷ John Crosland, DP P1400, par. 16 i 36.

¹⁶⁸ DP P357, član 6.

¹⁶⁹ DP P58, par. 2; DP P1360, str. 1 i 3. v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9447-9448; Ljubinko Cvetić, T. 6603; DP D933, str. 10-12.

bezbednosno-borbenih zadataka bilo je potrebno da se jedinice PJP izgrade u "mobilne, brzopokretne, savremeno naoružane, tehnički dobro opremljene, stručno obučene i uvežbane jedinice".¹⁷⁰

58. Popuna PJP vršena je pripadnicima redovne i rezervne policije iz SUP-ova, drugim radnicima Ministarstva,¹⁷¹ uzimajući u obzir starost,¹⁷² dobro psihofizičko zdravlje, "s izraženim osobinama patriotizma, hrabrosti, izdržljivosti, upornosti, [i] visokih moralnih kvaliteta".¹⁷³ Radi bolje selekcije, pripadnici PJP su dobijali dodatne naknade.¹⁷⁴ Lica odabrana za pripadnike PJP prolazila su posebnu obuku, prilagođenu zadatku na koji su raspoređena.¹⁷⁵ Formirano je 15 odreda PJP, od čega pet sa sedištem u Beogradu i po dva sa sedištem u Novom Sadu, Prištini, Užicu, Kragujevcu i Nišu.¹⁷⁶ Odredi su formirani po principu "okupljanja", to jest na *ad hoc* osnovu, izuzev 21. odreda, koji je bio stalnog formacijskog sastava u okviru SUP Beograd.¹⁷⁷ Prema tome, kad nisu bili angažovani na taj način, pripadnici PJP su obavljali redovne policijske dužnosti.¹⁷⁸ Tako je svedok K24 obično služio kao redovni policajac, osim u prilikama kad je bio raspoređen u PJP.¹⁷⁹

59. Svaki odred PJP sastojao se od četiri do sedam četa policije, u čijem sastavu su bili i vodovi za podršku.¹⁸⁰ U svakom od odreda bilo je 500-600 ljudi, dok je svaka četa u sastavu odreda brojala otprilike 150-180 ljudi.¹⁸¹ Odeljenje, najmanja jedinica u sastavu odreda, sastojala se od osam ljudi: komandira, snajperiste, mitraljesca, trombloniste i četiri strelca.¹⁸²

60. Uprava policije RJB, na čelu s Obradom Stevanovićem,¹⁸³ bila je odgovorna za mobilizaciju pripadnika PJP (nakon što bi ministar, ili lice koje je on ovlasti, doneo odluku o angažovanju odreda PJP: v. dalje u tekstu) i organizovanje obuke i opreme. To je uključivalo slanje depeše SUP-ovima za mobilizaciju čete.¹⁸⁴ Kad bi izvršili naređenje o mobilizaciji, SUP-ovi bi o tome izvestili nadležno odeljenje u Upravi policije.¹⁸⁵ Prema tome, SUP-ovi su jedinicama PJP pružali podršku u

¹⁷⁰ DP P1360, str. 3-4.

¹⁷¹ DP P58, par. 4; DP P1360, str. 2.

¹⁷² Starosna granica bila je 35 godina, odnosno 45 godina u slučaju starešina. DP P1360, str. 2.

¹⁷³ DP P1360, str. 2.

¹⁷⁴ DP P58, par. 6; DP P1360, str. 6.

¹⁷⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9449.

¹⁷⁶ DP P58, par. 1; DP P1360, str. 1.

¹⁷⁷ DP P1360, str. 1.

¹⁷⁸ Žarko Braković, DP P759, par. 12.

¹⁷⁹ Svedok K25, DP P340-A, str. 2; svedok K25, DP P342, T. 4723.

¹⁸⁰ DP P1360, str. 1.

¹⁸¹ Svedok K79, DP P1260, T. 9585; svedok K25, DP P340-A, str. 7.

¹⁸² DP P1360, str. 1-2.

¹⁸³ DP P263; Vlastimir Đorđević, T. 9818; Ljubinko Cvetic, T. 6594; Aleksandar Vasiljević, T. 5683.

¹⁸⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9453-9454.

¹⁸⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9456. V. DP P1191, DP P1192, DP P1193, DP P1194, DP P1195, DP P1196, DP P1197, DP P1198, DP P1199.

ljudstvu i logističku podršku¹⁸⁶ i realizovali programe obuke jedinica PJP, koje bi sedište MUP-a planiralo za period kad one nisu bile angažovane u odredima.¹⁸⁷ Načelno, jedinice PJP su svoje zadatke izvršavale na područjima SUP-ova kojima su pripadale ali su, po potrebi, mogle delovati i na teritoriji drugih SUP-ova.¹⁸⁸ Komandanti PJP-ova bili su članovi kolegijuma SUP-a.¹⁸⁹

61. U skladu s rešenjem od 1. avgusta 1993. godine, kojim su formirani PJP-ovi, mobilizacija i angažovanje PJP-ova mogli su se izvršiti po naredbi ministra i po naredbi načelnika RJB, ali tek ukoliko ga za to ovlasti ministar.¹⁹⁰ Vlastimir Đorđević je u svom svedočenju rekao da od ministra nikada nije dobio ovlašćenje da "bilo koju jedinicu [PJP] ili bilo koji njen deo uputi[...] na izvršavanje bilo kog zadatka".¹⁹¹ Ta tvrdnja je u oštroj suprotnosti s dokumentarnim dokazima da je Đorđević, kao načelnik RJB, tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica slao depeše o upućivanju jedinica PJP.¹⁹² Ona se kosi i s iskazom Ljubinka Cvetića, načelnika SUP Kosovska Mitrovica, da je odluke o angažovanju jedinica PJP obično donosio načelnik RJB, to jest, Vlastimir Đorđević.¹⁹³ Odbrana je nastojala da umani Đorđevićevu ulogu u angažovanju jedinica PJP, ističući da je depešama koje je potpisivao Đorđević naprosto sprovodio odluke ministra donete na Kolegijumu,¹⁹⁴ i da je za "[p]laniranje, rukovođenje i angažovanje jedinica" koje su slate na Kosovo bio zadužen Štab MUP-a.¹⁹⁵ Odbrana, u suštini, karakteriše ulogu načelnika RJB po pitanju mobilizacije PJP-ova isključivo kao administrativnu, navodeći da je on bio odgovoran samo za izdavanje depeša o angažovanju jedinica, u vezi s čim nije odlučivao i nije snosio odgovornost. Veće odlučno odbacuje takvu karakterizaciju. Dokazi jasno ukazuju na to da je Đorđević, kao načelnik RJB, tokom relevantnog perioda imao ovlašćenje ministra da donosi odluke o angažovanju snaga PJP. Čak i da je donošenje konačnih odluka o njihovom angažovanju bilo u nadležnosti ministra i odvijalo se na Kolegijumu, to načelnika RJB ne oslobađa nadležnosti i odgovornosti za te jedinice. Načelnik RJB takođe je mogao ovlastiti komandanta PJP da izdaje naređenja potčinjenim starešinama u PJP-ovima i zahteva izvršenje određenih zadataka i kada nije izvršeno okupljanje PJP-ova.¹⁹⁶

¹⁸⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9453-9454; Ljubinko Cvetić, T. 6603, 6662, 6696.

¹⁸⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6698; DP P78. 36.

¹⁸⁸ DP P1360, str. 4.

¹⁸⁹ DP P689, str. 8.

¹⁹⁰ DP P58, par. 2; DP P1360, str. 5. v. takođe Ljubinko Cvetić, T. 6604, 6607; Vlastimir Đorđević, T. 9453, 9459.

¹⁹¹ Vlastimir Đorđević, T. 9459.

¹⁹² DP P131; DP P132; DP P137; DP P138; DP P139; DP P346; DP P1182; DP P1183.

¹⁹³ Ljubinko Cvetić, T. 6604.

¹⁹⁴ Završni podnesak odbrane, par. 246-247.

¹⁹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 248.

¹⁹⁶ DP P1360, str. 5.

62. Na nižim nivoima komandnog lanca, postupanje PJP-ova na terenu tokom operacija spadalo je u isključivu nadležnost komandanta PJP.¹⁹⁷ Komandant PJP odgovarao je ministru ili "licu koga on ovlasti", što je, prema zaključku Veća, kao što je objašnjeno gore u tekstu, bio načelnik RJB, to jest, Vlastimir Đorđević.¹⁹⁸ Tokom zajedničkih operacija MUP-a i VJ, stvarno raspoređivanje i manevrisanje jedinica na terenu u teoriji je vršio operativni komandant VJ, uz pomoć komande PJP.¹⁹⁹ Međutim, kao što će biti razmotreno u nastavku teksta, kad je reč o prepotčinjavanju jedinica MUP-a komandi VJ na Kosovu 1999. godine, u praksi se često dešavalo da jedinice PJP često deluju izvan okvira formalne komande VJ.²⁰⁰

63. Godine 1998. i 1999, jedinice PJP na Kosovu podrazumevale su 122. i 124. interventnu brigadu i 23, 35, 36, 37, 73, 85. i 86. odred PJP.²⁰¹ Tu 122. interventnu brigadu činili su objedinjeni 21. i 22. odred PJP. U skladu s rešenjem ministra Stojiljkovića, 18. juna 1998. godine formirana je 124. interventna brigada,²⁰² koja je prethodno bila 24. odred PJP.²⁰³ Sutradan, 19. juna 1998. godine, optuženi je svim SUP-ovima uputio dopis u kojem ih upućuje da sprovedu to rešenje ministra.²⁰⁴ Svaki SUP na Kosovu imao je bar jedan PJP, dok je SUP Priština imao dva.²⁰⁵

64. U periodu od jula 1998. do 24. marta 1999. godine, pripadnici PJP na Kosovu obično su nosili plave maskirne uniforme s tigrastom šarom.²⁰⁶ Te uniforme imale su prišivenu oznaku "Milicija" na rukavu jakne i košulje.²⁰⁷ Od 24. marta 1999. godine pripadnici PJP su nosili zelene maskirne uniforme.²⁰⁸ Te zelene maskirne uniforme imale su nekoliko nijansi, prvenstveno zelene i smeđe boje.²⁰⁹ Svedoci su svetlije nijanse zelenog povremeno opisivali kao žuto.²¹⁰ Veće napominje da su nakon 24. marta 1999. godine neko vreme očito i dalje nošene stare uniforme, jer praktično nije bilo izvodljivo da sve jedinice PJP dobiju novu opremu u istom danu. Pripadnici PJP imali su na gornjem delu rukava svojih zelenih maskirnih uniformi, jedinstvene oznake, na kojima je stajalo

¹⁹⁷ DP P1360, str. 5; Ljubinko Cvetić, T. 6604-6605.

¹⁹⁸ DP P1360, str. 5.

¹⁹⁹ Žarko Braković, DP P759, par. 21.

²⁰⁰ V. dole, par. 261-264.

²⁰¹ DP P764, str. 2-3; DP P345, str. 2-7; DP P974; DP P1392; Žarko Braković, T. 4124; Ljubinko Cvetić, T. 6603-6604.

²⁰² DP P257.

²⁰³ Žarko Braković, DP P759, str. 2; Žarko Braković, T. 4083, 4088, 4091-4092.

²⁰⁴ DP P132; Vlastimir Đorđević, T. 9461.

²⁰⁵ Žarko Braković, DP P759, par. 9.

²⁰⁶ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9588-9589.

²⁰⁷ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9588-9589; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4664; John Crosland, DP P1400, par. 7; DP P327 (fotografija br. 6 koja prikazuje oznaku "Milicija"); DP P325 (fotografija br. 6 koja prikazuje PJP u starijim, plavim uniformama. Oznaka "Milicija" vidi se na desnoj strani slike).

²⁰⁸ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9588-9589; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 7845; svedok K25, DP P340-A, str. 20; svedok K86, T. 5120; Žarko Braković, DP P759, par. 7.

²⁰⁹ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9588-9589; svedok K86, T. 5120; DP P831 (u donjem desnom delu slike vidi se zelena maskirna uniforma koju su nosile snage PJP).

²¹⁰ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4674.

"PJP".²¹¹ Na drugom rukavu imali su srpsku zastavu.²¹² Na tim zelenim maskirnim uniformama nije bilo oznake "Milicija", koja je postojala na ranijim plavim uniformama.²¹³ Pripadnici PJP često su preko uniformi nosili zelene ili crne borbene prsluke.²¹⁴ Kad su uvedene zelene maskirne uniforme, na leđima borbenih prsluka PJP bio je natpis "Policija".²¹⁵ Pripadnici nekih jedinica PJP nosili su na naramenici oznaku čina, na primer, čina mlađeg kaplara u obliku dvostrukog slova V.²¹⁶

65. Pripadnici PJP na glavama su nosili šlemove i maskirne zelene kačkete, s oznakama na prednjoj strani.²¹⁷

66. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, pripadnici PJP su povremeno sa standardnih uniformi uklanjali oznake i druge delove uniforme. Uprkos tome, pripadnike PJP i dalje je bilo moguće prepoznati na osnovu njihovog naoružanja, vozila i profesionalnog ponašanja.²¹⁸ Oprema PJP bila je ekskluzivnija od opreme redovne policije MUP-a i u nju su spadale čizme marke "Gore-Tex".²¹⁹ Pripadnici PJP su povremeno patrolirali u oklopnim transporterima.²²⁰ Češće su koristili oklopno vozilo UAZ,²²¹ opremljeno mitraljezom M-84 kalibra 7,9 milimetara,²²² kamione 110, pincgauere i civilne kamione.²²³ Kad je reč o ličnom naoružanju, pripadnici PJP često su nosili AK-47,²²⁴ automatske puške i poluatomatske pištolje CZ.²²⁵

67. Obuku pripadnika PJP u korišćenju naoružanja obezbeđivao je VJ. Naoružanje za čiju su se upotrebu obučavali uključivalo je pešadijske mine, nagazne mine, minobacače kalibra 60 i 80 (ili 82) milimetra, mitraljez brauning, kalibra 12,7 milimetara, protivavionski top PAT, ručni raketni bacač i raketni bacač zolja.²²⁶

²¹¹ John Crosland, DP P1400, par. 7; Žarko Braković, DP P759, par. 7; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 7845; svedok K86, T. 5122; DP P327, str. 2 (slika br. 13 koja prikazuje oznake PJP). Veće napominje da su se svedoci Braković i K25 sećali da su pripadnici PJP nosili oznake na desnom rukavu. Pošto je razmotrilo sve dokaze kojima raspolaže, Veće se uverilo da su oznake PJP, u stvari, sve vreme nošene s leve strane.

²¹² Žarko Braković, DP P759, par. 7. Srpska zastava sastoji se od tri horizontalne pruge, plave, bele i crvene.

²¹³ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9588-9589.

²¹⁴ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9598-9599; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4665, T. 4674.

²¹⁵ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9590; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4665.

²¹⁶ Svedok K25, DP P340-A, str. 4.

²¹⁷ V. DP P335 (fotografija koja prikazuje pripadnike PJP s kačketa i oznakama na prednjoj strani); svedok K73, T. 1511.

²¹⁸ John Crosland, DP P1400, par. 7, 13.

²¹⁹ John Crosland, DP P1400, par. 7.

²²⁰ John Crosland, DP P1400, par. 34.

²²¹ Skraćenica UAZ označava terensko vozilo ruske proizvodnje.

²²² Svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 7836.

²²³ Svedok K25, DP P340-A, str. 13.

²²⁴ Žarko Braković, DP P759, par. 7.

²²⁵ Svedok K25, DP P340-A, str. 13.

²²⁶ Svedok K25, DP P340-A, str. 3; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 7814; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4755.

68. Operativne poterne grupe (dalje u tekstu: OPG) bile su podjedinica PJP, u čijem su sastavu bili posebno obučeni pripadnici jedinica PJP.²²⁷ Štab PJP doneo je rešenje o formiranju OPG-ova u decembru 1998. godine.²²⁸ U skladu s tim rešenjem, svaki SUP na teritoriji Kosova trebalo je da u sastav OPG rasporedi 10 do 15 svojih pripadnika koji je trebalo da prođu posebnu obuku.²²⁹ Kad je glavna jedinica PJP SUP-a bila zauzeta, OPG-ovi su delovali kao snage za brze intervencije.²³⁰ Operativne poterne grupe su organizovane na nivou opština i često su izvodile operacije "čišćenja" terena od zaostalih terorista.²³¹ Komandant OPG bio je pripadnik SUP kojem je data grupa pripadala. Goran Radosavljević, pomoćnik načelnika za specijalne operacije u Štabu MUP-a, bio je na čelu OPG-ova i rukovodio je njihovom obukom.²³²

69. Dokazi ne ukazuju na to da su odabrane jedinice OPG imale drugačije uniforme od onih koje su nosili pripadnici redovnih PJP-ova, mada su, kako je izjavio Ljubinko Cvetić, bile bolje opremljene od PJP.²³³ Aleksandar Vasiljević je primetio da su oko vrata nosili kožne vrećice u kojima su držali ukradeni novac i predmete.²³⁴

(c) Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ)

70. Specijalna antiteroristička jedinica (dalje u tekstu: SAJ) bila je specijalna elitna jedinica u sastavu RJB, konkretno zadužena za antiterorističke operacije.²³⁵ Kao i PJP, SAJ je 5. aprila 1996. godine formirao bivši ministar unutrašnjih poslova Zoran Sokolović, u skladu sa članom 6 Pravilnika u organizaciji MUP.²³⁶ U sastavu SAJ prvobitno su bile tri antiterorističke jedinice: jedinica SAJ u Beogradu, Prištini i Novom Sadu.²³⁷ Krajem decembra 1998. godine, tadašnji ministar unutrašnjih poslova Stojiljković rasformirao je novosadsku jedinicu.²³⁸ Usled toga je operativni kapacitet SAJ smanjen za oko 30 posto, odnosno 100 pripadnika.²³⁹

²²⁷ Žarko Braković, DP P759, par. 11; svedok K86, T. 5118 (zatvorena sednica); Ljubinko Cvetić, T. 6605; DP D933, str. 12.

²²⁸ Svedok K86, T. 5118; Ljubinko Cvetić, T. 6605.

²²⁹ Ljubinko Cvetić, T. 6605.

²³⁰ Žarko Braković, DP P759, par. 11.

²³¹ Aleksandar Vasiljević, T. 5733.

²³² Žarko Braković, DP P759, par. 11; Ljubinko Cvetić, T. 6605-6606.

²³³ Ljubinko Cvetić, T. 6605.

²³⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5734.

²³⁵ DP P357, član 6; Ljubinko Cvetić, T. 6601; Vlastimir Đorđević, T. 9462; Radislav Stalević, T. 13840; Zoran Simović, T. 13573; DP D933, str. 12.

²³⁶ DP D401.

²³⁷ Zoran Simović, T. 13570-13571, 13605.

²³⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9694; Radislav Stalević, T. 13774; Zoran Simović, T. 13579.

²³⁹ Zoran Simović, T. 13580. v. takođe DP P86, str. 1; DP D442, str. 1.

71. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, komandant SAJ u sedištu MUP-a bio je Živko Trajković.²⁴⁰ Komandant beogradske jedinice bio je Zoran Simović zvani Tutinac,²⁴¹ a komandant prištinske jedinice Radoslav Stalević.²⁴²

72. Prema rečima Zorana Simovića, odluku o angažovanju jedinice mogao je doneti samo ministar unutrašnjih poslova, ali je to u praksi činjeno preko načelnika sektora, tj. Vlastimira Đorđevića.²⁴³ Operativni komandant neke jedinice bio je komandant SAJ. Komandant SAJ Trajković bi odlučivao o tome kojoj jedinici da poveri neki konkretan zadatak, to jest, da li će ga poveriti beogradskom ili prištinskom SAJ.²⁴⁴ Simović je u svom svedočenju rekao da je, pošto je SAJ bio deo RJB, Trajković obično bio odgovoran Đorđeviću.²⁴⁵ Međutim, nakon formiranja Štaba MUP-a u Prištini u julu 1998. godine, Trajković je bio odgovaran načelniku Štaba MUP-a.²⁴⁶ Osim toga, on je u svom svedočenju rekao da od tog trenutka SAJ više nije dobijao zadatke od Đorđevića, već od Štaba MUP-a u Prištini.²⁴⁷ Kao što je Veće konstatovalo na drugim mestima u ovoj Presudi, formiranje i funkcionisanje Štaba MUP-a nije uticalo na Đorđevićevu nadležnost za jedinice koje su mu bile potčinjene u okviru RJB, već je on delovao kao telo čija je namena bila koordiniranje i planiranje protivterorističkih operacija na Kosovu. Imajući to u vidu, ne iznenađuje da je od jula 1998. godine SAJ dobijao zadatke od Štaba MUP-a, a ne direktno od Đorđevića. Štaviše, prema Simovićevom iskazu, kad je planirao popunu SAJ rezervnim snagama, Trajković nije preko Lukića zatražio od ministra njihovo angažovanje, već preko optuženog.²⁴⁸ Simović je to objasnio rekavši da je, iako je Štab MUP-a bio zadužen za operacije na Kosovu, angažovanje rezervnih snaga MUP-a spadalo u nadležnost Ministarstva.²⁴⁹ To dodatno potvrđuje da formiranje i funkcionisanje Štaba MUP-a nije umanjilo nadležnosti optuženog kao načelnika RJB niti da je uticalo na njih.

73. Struktura SAJ Beograd i SAJ Priština bila je identična. Sastojali su se od komande i tri voda. Svaki vod imao je tri odeljenja.²⁵⁰ Nakon što je u decembru 1998. godine rasformirana novosadska jedinica, SAJ je imao otprilike 200 ljudi, po 100 u svakoj jedinici.²⁵¹

74. Pripadnici SAJ bili su posebno obučeni, nosili su prepoznatljive uniforme i oznake i bili su opremljeni savremenim naoružanjem²⁵² Centar "13. maj", jedan od centara za obuku SAJ, bio je

²⁴⁰ Živko Trajković, T. 9056; DP P57; Ljubinko Cvetić, T. 6599; Radislav Stalević, T. 13767-13768; Zoran Simović, T. 13572.

²⁴¹ Zoran Simović, T. 13569-13570; Radislav Stalević, T. 13570, 13573; Goran Stoparić, DP P493, par. 48.

²⁴² Radislav Stalević, T. 13767; Zoran Simović, T. 13572.

²⁴³ Zoran Simović, T. 13573.

²⁴⁴ Zoran Simović, T. 13574.

²⁴⁵ Zoran Simović, T. 13604, 13607-13608.

²⁴⁶ Zoran Simović, T. 13608.

²⁴⁷ Zoran Simović, T. 13597.

²⁴⁸ Zoran Simović, T. 13608, 13610-13611.

²⁴⁹ Zoran Simović, T. 13608, 13611.

²⁵⁰ Zoran Simović, T. 13574.

²⁵¹ Zoran Simović, T. 13574, 13580.

smešten u Batajnici, kod Beograda.²⁵³ U njemu je bila baza beogradske jedinice.²⁵⁴ Dana 23. marta 1999. godine, ta jedinica upućena je na Kosovo, a u Batajnici su ostala samo trojica-četvorica ljudi da vode računa o centru.²⁵⁵ Tri do četiri dana nakon početka kampanje NATO bombardovanja, 24. marta 1999. godine, NATO je bombardovao centar za obuku SAJ, usled čega su se ta trojica-četvorica ljudi koji su ostali u Batajnici premestili nekoliko kilometara dalje, u pravcu Beograda.²⁵⁶ Tako je centar za obuku SAJ u Batajnici ostao prazan i bez čuvara, a šteta naneta bombardovanjem bila je takva da se zgrade nisu mogle obezbediti.²⁵⁷

75. SAJ nisu imale svoje rezervne snage. Stoga je Uprava policije,²⁵⁸ kao organizaciona jedinica RJB-a odgovorna za stanje i spremnost organizacionih jedinica,²⁵⁹ izvršila popunu. U martu 1999. godine, nekoliko dana posle početka kampanje NATO bombardovanja, paravojna grupa poznata kao "Škorpioni", koja je prethodno bila povezana s RDB, ponovo je formirana i priključena SAJ-u kao rezervna jedinica.²⁶⁰ U toj grupi bilo je otprilike 100 do 150 ljudi.²⁶¹ Detaljni zaključci Veća u vezi s tim kako su "Škorpioni" priključeni SAJ-u kao rezervne snage biće izloženi u posebnom odeljku ove Presude.²⁶² Međutim, Veće na ovom mestu ukazuje na svoju konstataciju da je optuženi Đorđević odobrio popunu SAJ jedinicom "Škorpioni".²⁶³ "Škorpionima" su izdate legitimacije SAJ, dobijali su plate rezervista SAJ²⁶⁴ i izdate su im iste uniforme kao one koje su nosili pripadnici SAJ, osim što su na rukavu imali amblem/oznake "Škorpiona".²⁶⁵

76. Pripadnici SAJ nosili su zeleno-smeđe maskirne uniforme s tigrastom šarom i čizme marke "Gore-Tex".²⁶⁶ Na rukavu uniformi imali su jedinstvene oznake, na kojima se video natpis "SAJ" ispisan ćirilicom.²⁶⁷ Taj natpis "SAJ" nalazio se u donjem delu oznake, a na gornjem je pisalo "Policija".²⁶⁸ Na drugom rukavu bio je amblem s dvoglavlím orlom i crvenim štitom na kojem su bila četiri slova "S". Na njemu su takođe bili prikazani mač i zmija i bio je metalno sive boje.²⁶⁹

²⁵² Vlastimir Đorđević, T. 9464; DP P327, stavka 12; svedok K73, T. 1514-1516 (zatvorena sednica); svedok K73, DP P332, str. 8, 14; svedok K86, T. 5122 (zatvorena sednica); John Crosland, DP P1400, par. 8.

²⁵³ Svedok K87, DP P1415, par. 7.

²⁵⁴ Svedok K87, DP P1415, par. 5.

²⁵⁵ Zoran Simović, T. 13575, 13609.

²⁵⁶ Svedok K87, DP P1415, par. 8-9.

²⁵⁷ Svedok K87, DP P1415, par. 9.

²⁵⁸ Živko Trajković, T. 9089; v. takođe Zoran Simović, T. 13582; v. takođe Radislav Stalević, T. 13775.

²⁵⁹ DP P357, član 15.

²⁶⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 9 i 35; Aleksandar Vasiljević, T. 5663.

²⁶¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 39.

²⁶² V. dole, par. 1934-1945.

²⁶³ V. dole, par. 1934-1945. v. takođe svedok K92, T. 2748; DP P86, str. 1; DP D442, str. 1.

²⁶⁴ Goran Stoparić, DP P493, par. 13, 18; svedok K92, T. 2748.

²⁶⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 11, 41; Goran Stoparić, T. 2819.

²⁶⁶ John Crosland, DP P1400, par. 8; Radislav Stalević, T. 13864.

²⁶⁷ John Crosland, DP P1400, par. 8; svedok K88, T. 1870; svedok K86, T. 5122; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4666; svedok K73, T. 1515; DP P327, str. 2 (slika br. 12 koja prikazuje oznake SAJ).

²⁶⁸ Svedok K88, T. 1870; svedok K86, T. 5122; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4666; svedok K73, T. 1515; DP P327, str. 2 (slika br. 12 koja prikazuje oznake SAJ).

²⁶⁹ Radislav Stalević, T. 13864.

Kao i u slučaju PJP, neki pripadnici SAJ su skidali svoje oznake tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Oni su takođe povremeno nosili uniforme redovne policije, ali su se mogli prepoznati po naoružanju, vozilima i profesionalnom ponašanju.²⁷⁰

77. Pripadnici SAJ često su nosili savremeno oružje hekler koh.²⁷¹ Krajem 1998. godine, pripadnici SAJ počeli su da nose teže naoružanje. Na svoja vozila su montirali teške mitraljeze kalibra 12,7 milimetara i koristili minobacače kalibra 60 i 82 milimetra.²⁷²

2. Resor državne bezbednosti (RDB)

78. U skladu s Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji Resora državne bezbednosti (dalje u tekstu: RDB), RDB je bio odgovoran za zaštitu bezbednosti Republike Srbije i SRJ i za "otkrivanje i sprečavanje delatnosti usmerenih na podrivanje ili rušenje ustavom utvrđenog poretka" Srbije i SRJ.²⁷³ Njegovi zadaci bili su "kontraobaveštajni, obaveštajni, suprotstavljanje ekstremizmu i terorizmu i drugi poslovi bezbednosti Republike i [SRJ]".²⁷⁴ Na Kosovu su formirani centri RDB u Gnjilanu, s odeljenjem u Uroševcu, u Prištini, s odeljenjem u Kosovskoj Mitrovici, i u Prizrenu, s odeljenjima u Đakovici i Peći.²⁷⁵

79. Iako je za RDB tehnički bio zadužen ministar unutrašnjih poslova, to jest Vlajko Stojiljković, predsednik Slobodan Milošević je rukovodio Resorom i kontrolisao ga preko načelnika Radomira Markovića.²⁷⁶ Na čelu RDB na Kosovu 1998. godine bio je David Gajić.²⁷⁷ Dana 1. januara 1999. godine, na njegovo mesto je došao Milosav Vilotić.²⁷⁸

80. U sedištu RDB postojale su unutrašnje organizacione jedinice, od kojih je Treća uprava bila zadužena za borbu protiv terorizma.²⁷⁹ Jedinica za specijalne operacije (dalje u tekstu: JSO) bila je posebna organizaciona jedinica te Uprave namenjena za "izvršavanje zadataka [...] specijalnog karaktera", koji su uključivali neposredne napade na razne ciljeve.²⁸⁰ Ta jedinica bila je bolje opremljena od PJP-ova, naročito kad je reč o naoružanju.²⁸¹ Važila je za dobro obučenu i sposobnu

²⁷⁰ John Crosland, DP P1400, par. 13.

²⁷¹ John Crosland, DP P1400, par. 9.

²⁷² Živko Trajković, T. 9060.

²⁷³ DP P1349, član 2.

²⁷⁴ DP P1349, član 2-3. V. takođe DP D933, str. 6-7.

²⁷⁵ DP P1349, članovi 26, 35-36; DP D933, str. 7.

²⁷⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 5684-5685.

²⁷⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5885-5886; DP P57, stavka 1; DP P886, str. 2.

²⁷⁸ Momir Stojanović, T. 11786.

²⁷⁹ DP P1349, član 5; DP D933, str. 6.

²⁸⁰ DP P1349, članovi 5, 41-42; John Crosland, DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9761.

²⁸¹ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9675; John Crosland, DP P1400, par. 9-10; John Crosland, DP P1403, str. 4.

jedinicu.²⁸² Na čelu JSO bio je Franko Simatović, zvani Frenki.²⁸³ Operativni komandant JSO bio je Milan (ili Milorad) Ulemek Luković, zvani Legija, pomoćnik načelnika za specijalne operacije u Štabu MUP-a,²⁸⁴ i on je bio neposredno potčinjen Simatoviću.²⁸⁵

81. Prvobitno su u sastavu JSO mahom bili bivši pripadnici grupe poznate pod imenom "Crvene beretke", koja je formirana 1991. godine i bila aktivna u oružanim sukobima u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj.²⁸⁶ Pripadnici JSO nastavili su da nose crvene beretke, te su postali poznati po tom imenu²⁸⁷ ili kao "frenkijevci".²⁸⁸ Iako su neki svedoci "frenkijevce" ponekad nazivali pripadnicima paravojnih formacija,²⁸⁹ Momir Stojanović, načelnik Odseka bezbednosti Komande Prištinskog korpusa, potvrdio je da se naziv "frenkijevci" zapravo odnosio na jedinicu JSO. Prema njegovom iskazu, baza te jedinice bila je u Dečanima, iznad manastira Visoki Dečani.²⁹⁰

82. Goran Stoparić, bivši pripadnik "Škorpiona", u svom svedočenju je rekao da je jedan broj paravojnih jedinica predstavljao "pomoćne" jedinice RDB,²⁹¹ što, prema tumačenju Veća, znači da te grupe formalno nisu bile deo RDB, već da su bile plaćene da učestvuju u operacijama RDB. U tom pogledu, Veće ukazuje na Stoparićev iskaz da su njegovu grupu, dok je početkom devedesetih godina sa "Škorpionima" bio stacioniran u Đeletovcima, redovno obilazili operativci RDB, koji su sa sobom donosili opremu potrebnu njihovoj grupi, kao i plate za svakog pripadnika "Škorpiona" u zasebnoj koverti.²⁹² Ta grupa je dobijala uniforme iz iste fabrike koja je snabdevala vojsku i policiju. Stoparić je izjavio da su među dobrovoljačkim paravojnim grupama koje su na taj način bile povezane s RDB bili "Škorpioni", Arkanovi "Tigrovi", "Vukovi s Vučjaka", "Sivi vukovi" iz okoline Zvornika, CSB (Centar službi bezbednosti) iz Doboja i "Guje" pod komandom Gumara.²⁹³

83. S obzirom na to da je Stoparić od 1991. do 1995. kao pripadnik "Škorpiona" lično imao veze s RDB-om, Veće prihvata da je jedinica "Škorpioni" u to vreme bila priključena RDB-u.

²⁸² Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9676.

²⁸³ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9676; Frederick Abrahams, DP P738, str. 11; Mahmut Halimi, T. 2956-2957; svedok K90, T. 1488-1489; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9314; Nike Peraj, DP P313, par. 12; Živko Trajković, T. 9061; Momir Stojanović, T. 11808; svedok K25, T. 1646-1647.

²⁸⁴ Ljubinko Cvetić, T. 6599, 6861, 6863; DP P57, str. 1; John Crosland, DP P1400, par. 11; svedok K88, T. 1983.

²⁸⁵ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9676; Aleksandar Vasiljević, T. 5886; Žarko Braković, T. 4139, 4195; DP P57; DP P764, str. 3; svedok K88, T. 1983-1984.

²⁸⁶ Goran Stoparić, DP P493, par. 10 i 12.

²⁸⁷ Goran Stoparić, DP P493, par. 11; Goran Stoparić, DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 701-702; John Crosland, DP P1403, str. 4 fotografija koja prikazuje pripadnike JSO u uniformama i s crvenim beretkama).

²⁸⁸ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4666-4667; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 9314.

²⁸⁹ V. Nike Peraj, DP P313, par. 12 i 40; Nike Peraj, T. 1258-1259. Ali v. Nike Peraj, T. 1279. John Crosland je u svom svedočenju rekao da, budući da su pripadnici jedinica uključenih u događaje na Kosovu, uključujući JSO, ponekad imali nestandardnu opremu, kao što su marame oko glava, ne bi bilo iznenađujuće da pripadnike tih jedinica neko zameni za pripadnike paravojnih formacija. John Crosland, DP P1400, par. 13-14.

²⁹⁰ Momir Stojanović, T. 11810.

²⁹¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 7, 10.

²⁹² Goran Stoparić, DP P493, par. 13.

²⁹³ Goran Stoparić, DP P493, par. 9-10.

Međutim, Veće podseća na svoju gorenavedenu konstataciju da su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica u ovom predmetu "Škorpioni" bili priključeni SAJ-u RJB-a, a ne RDB-u. Što se tiče Stoparićevog iskaza o drugim "pomoćnim" jedinicama RDB, Veće prihvata iskaz Aleksandra Vasiljevića da su pripadnici Arkanovih "Tigrova" imali legitimacije RDB-a²⁹⁴ i da su bili raspoređeni u Kosovom Polju.²⁹⁵ Taj iskaz potvrđuju Vasiljevićeve beleške sa sastanka Vrhovne komande održanog 17. maja 1999. godine, u kojima je zabeleženo da je Radomir Marković, načelnik RDB, izjavio da su "dobrovoljci [...] nužno zlo",²⁹⁶ da je Arkan ponudio Markoviću stotinak ljudi, a da je Marković prihvatio 30, pod uslovom da nose uniforme.²⁹⁷ Veće se uverilo da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica RDB-u bilo priključeno najmanje 30 pripadnika Arkanovih "Tigrova".

84. Na Kosovu je jedinica JSO zajedno sa snagama PJP delovala, između ostalog, na području Mališeva/Malishevë sredinom jula 1998. godine, na području Drenice i Jablanice 1998. godine,²⁹⁸ na području Gornjeg Streoca/Strellc i Epërm u julu/avgustu 1998. godine, u Bajgori/Bajgorë, na Čičavici/Qiqavica i Kosmaču u oktobru 1998. godine,²⁹⁹ u Istoku, Srbici i Dečanima 1999. godine³⁰⁰ i u Rogovu/Rogovë u januaru 1999. godine.³⁰¹

85. Pripadnici JSO nosili su sivo-zelene maskirne uniforme i crvene beretke.³⁰² Ta zelena boja jasno se razlikovala od uniformi drugih jedinica, kao što je PJP.³⁰³ Pripadnici JSO često su, kad su bili na vežbi, nosili kvalitetne pancir-prsluke (bolje od onih koje je nosila redovna policija), a kad su bili na vežbi ili u patroli, imali su maskirne šešire sa spuštenim obodom.³⁰⁴ kao i kad je reč o nekim pripadnicima PJP i SAJ, pripadnici jedinica JSO su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica skidali svoje oznake. Pored toga, ponekad su bili odeveni u uniforme redovne policije.³⁰⁵ Pripadnici jedinica JSO redovno su na sebi ili sa sobom nosili niz raznih pokrivala za glavu, među kojima su bile marame, maske za lice, kaubojski šeširi i takozvani "Frenki" šeširi maskirnog dezena, i nosili su oznake JSO.³⁰⁶

²⁹⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5669-5670.

²⁹⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 5668.

²⁹⁶ DP P884, str. 1.

²⁹⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5681; DP P884, str. 1.

²⁹⁸ John Crosland, DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9762-9763; John Crosland, DP P1400, par. 10; svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9677.

²⁹⁹ DP D340, str. 10.

³⁰⁰ John Crosland, DP P1400, par. 12.

³⁰¹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 165-166; Karol John Drewienkiewicz, T. 6370-6372, 6481.

³⁰² John Crosland, DP P1400, par. 9; DP P1403, str. 4 (fotografija koja prikazuje jedinice JSO); svedok K25, DP P340-A, str. 20.

³⁰³ Svedok K25, DP P340-A, str. 20.

³⁰⁴ John Crosland, DP P1400, par. 9.

³⁰⁵ John Crosland, DP P1400, par. 13.

³⁰⁶ Svedok K25, DP P340-A, str. 20; svedok K90, DP P321, par. 47; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9457-9459, 9484; svedok K90, T. 1489.

86. Neki dokazi ukazuju na to da su pripadnici JSO ili neke druge specijalne policijske jedinice nosili svetlosive kombinezone, a oznake na naramenicama su im bile crvene, bele i plave, s uspravnim krilima ili bodežima, slično oznakama PJP.³⁰⁷ I Joseph Maisonneuve i Karol John Drewienkiewicz su izjavili da su na pripadnicima policije videli takve uniforme, uključujući na telu jednog mrtvog policajca u Rogovu, opština Đakovica, 29. januara 1999. godine, kad je ubijeno nekoliko pripadnika OVK. Drewienkiewicz je izjavio da se ta uniforma sastojala od svetlosivih, "plavičastih" kombinezona ("nalik jednodelnom radnom odelu"³⁰⁸) s "vojničkom torbom na prsima",³⁰⁹ kao i da su pripadnici tih snaga bili bolje opremljeni nego redovna policija.³¹⁰ Joseph Maisonneuve je svedočio da su neki od pripadnika snaga MUP-a na terenu u Rogovu nosili jednodelna siva odelja.³¹¹ Veće konstatuje da su to iste one uniforme koje Drewienkiewicz naziva "kombinezonima".

87. Pripadnici JSO su povremeno patrolirali u oklopnim transporterima.³¹² Koristili su vozila toyota tipa land cruiser, kao i kamionete, na koje su često bili montirani teški mitraljezi kalibra 12,7 milimetara.³¹³ Nosili su moderno naoružanje marke hekler koh, kalibra 0,556 milimetara.³¹⁴

3. Rezervisti

88. Zakon o unutrašnjim poslovima Republike Srbije predviđao je mogućnost da se u slučaju neposredne ratne opasnosti MUP popuni vojnim obveznicima koji su raspoređeni u rezervni sastav tog Ministarstva.³¹⁵ Taj zakon je dalje predviđao da se u sastav rezervnih snaga mogu rasporediti samo oni vojni obveznici koji ispunjavaju uslove za rad u MUP-u.³¹⁶ Ti uslovi bili su da dato lice nije osuđivano za neko krivično delo i da se protiv njega ne vodi krivični postupak, a za radnike milicije, muškarce, da su odslužili vojni rok ili završili srednju školu unutrašnjih poslova, kao i da imaju manje od određenog broja godina.³¹⁷ Pored toga, rezervisti policije mogli su biti pozvani radi izvršavanja određenih mirnodopskih zadataka Ministarstva, a naročito radi sprečavanja delatnosti usmerenih na ugrožavanje bezbednosti Republike, narušavanja reda i mira i pokušaja narušavanja

³⁰⁷ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 166; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7799, 8002; Karol John Drewienkiewicz, T. 6372, 6481; DP P1008, str. 3.

³⁰⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7799.

³⁰⁹ DP P1008, str. 3.

³¹⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 166; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7799.

³¹¹ Joseph Maisonneuve, DP P853, T. 11172.

³¹² John Crosland, DP P1400, par. 34.

³¹³ John Crosland, DP P1400, par. 9, 38.

³¹⁴ John Crosland, DP P1400, par. 9.

³¹⁵ DP P66, član 27, par. 1. v. takođe Ljubinko Cvetić, T. 6739-6740; Vukmir Mirčić, T. 13297-13298.

³¹⁶ DP P66, član 27, par. 2.

³¹⁷ DP P66, član 34. Starosna granica za poslove za koje je bila propisana srednja stručna sprema bila je 27 godina, a za poslove za koje je bila propisana viša i visoka stručna sprema 30 godina. Starosne granice nisu se primenjivale na lica s najmanje pet godina radnog iskustva na poslovima ovlašćenog službenog lica.

javnog reda i mira u većem obimu, kao i radi pružanja pomoći u slučaju opšte opasnosti prouzrokovane elementarnim nepogodama.³¹⁸ Rezervisti su mogli vršiti "patrolnu i pozorničku delatnost, obezbeđenje, rad na bezbednosnim punktovima, posebne akcije i zadatke i druge delatnosti".³¹⁹

89. Kad nisu bili mobilisani, rezervisti policije bili su civili s normalnim civilnim poslom.³²⁰ Kad su bili angažovani kao rezervisti, oni su uživali ista prava kao pripadnici redovne policije³²¹ i dobijali su standardne plave policijske uniforme i oružje,³²² mada su neki od njih nosili uniforme jedinice kojoj su bili priključeni.³²³ Za lokalne rezerviste bio je zadužen lokalni MUP.³²⁴ Tako su svi rezervisti, lokalni Srbi, u Maloj Kruši/Krushë e Vogël i Velikoj Kruši/Krushë e Madhe dobili uniforme i oružje od SUP Prizren.³²⁵

90. U martu 1999. godine na Kosovu je izvršena opšta mobilizacija, koju je pokrenuo načelnik Resora javne bezbednosti Vlastimir Đorđević, postupajući po uputstvima ministra i koja je imala za posledicu mobilizaciju svih lokalnih rezervista.³²⁶

91. Rezervisti su mahom bili stariji od policajaca u redovnim jedinicama i obično su nosili starije i zastarele jednobojne plave uniforme MUP.³²⁷ Jedan od razloga zašto su rezervisti nosili starije uniforme je to što nije bilo dovoljno novih, a redovne jedinice su dobijale nove uniforme pre rezervista.³²⁸

4. Lokalne jedinice odbrane/Rezervna policijska odeljenja (RPO)

92. Sredinom 1998. godine, VJ i MUP su počeli da naoružavaju i obučavaju lokalno stanovništvo nealbanske nacionalnosti na Kosovu.³²⁹ Odluka o formiranju i naoružavanju lokalnih jedinica odbrane, koje su takođe nazivane rezervnim policijskim odeljenjima (dalje u tekstu: RPO), doneta je u sedištu MUP-a u Beogradu i dalje prosleđena Štabu MUP-a, a izvršili su je SUP-ovi.³³⁰ Rezervna policijska odeljenja formirana su u cilju odbrane srpskih sela ili enklava.³³¹ U depeši SUP

³¹⁸ DP P66, član 28, par. 1.

³¹⁹ DP D101, par. 3.

³²⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6740.

³²¹ DP P66, član 28, par. 3; Ljubinko Cvetić, T. 6740-6741; DP D263, str. 3.

³²² Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4738; svedok K86, T. 5120 (zatvorena sednica); svedok K86, T. 5121, 5125, 5202 (zatvorena sednica); Vukmir Mirčić, T. 13297.

³²³ Svedok K25, DP P340-A, str. 20.

³²⁴ Svedok K25, DP P340-A, str. 18.

³²⁵ Svedok K25, DP P340-A, str. 20.

³²⁶ Svedok K92, T. 2758-2759.

³²⁷ John Crosland, DP P1400, par. 20; Nike Peraj, T. 1208-1209.

³²⁸ Ljubinko Cvetić, T. 6701.

³²⁹ DP P1355; DP P1051; DP P901; DP P1333, str. 23; DP P975; Ljubinko Cvetić, T. 6719.

³³⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6713.

³³¹ Ljubinko Cvetić, T. 6610, 6644, 6671-6672; DP P688, str. 7; Vukmir Mirčić, T. 12624; DP D933, str. 13.

Kosovska Mitrovica od 1. jula 1998. godine zabeleženo je da je u okviru tog SUP organizovan 41 RPO, s ukupno 1.374 pripadnika, i da je tim RPO-ovima podeljeno ukupno 1.000 komada dugog naoružanja.³³² Dana 10. jula 1998. godine, Štab MUP-a je izdao naređenje za formiranje RPO-ova i obuku njihovih pripadnika.³³³ U uputstvu Zajedničke komande³³⁴ od 28. jula 1998. godine izložena je struktura planiranja lokalne odbrane naseljenih mesta.³³⁵ Do jula 1998. godine na Kosovu je naoružano 54.683 civila, od čega je njih 12.170 dobilo oružje od MUP-a, a 34.716 od VJ. Ukupan broj uključivao je i 7.797 lica koja su ranije dobila oružje (posle 1990. godine).³³⁶ U februaru 1999. godine na Kosovu je bilo otprilike 255 RPO-ova.³³⁷ Na sastanku Štaba MUP-a u Prištini 17. februara 1999. godine, rukovodilac štaba MUP-a Sreten Lukić je napomenuo da su RPO-ovi aktivirani u skoro svim selima naseljenim Srbima.³³⁸ On je dalje izjavio da su sa svim RPO-ovima održani sastanci, kojima su prisustvovali general MUP-a Momčilo Stojanović i potpukovnik Blagoje Pešić.³³⁹ Rad RPO-ova i njihovo angažovanje ocenjeni su kao "dobri i u funkciji zaštite stanovništva, lične i imovinske sigurnosti, smirivanja stanja napetosti i straha od osвете".³⁴⁰

93. Pripadnici RPO-ova nisu imali ista prava kao redovni pripadnici MUP-a, čak ni kad su bili mobilisani,³⁴¹ a bili su i slabije obučeni i lošije opremljeni nego rezervisti redovne policije.³⁴² Mada su RPO-ovi bili tesno povezani sa strukturama MUP-a, VJ je takođe bio uključen u njihov rad, naročito kad je reč o obuci pripadnika.³⁴³

94. Navodna uloga RPO-ova je bila da brane svoja sela, gradove i naselja od napada OVK.³⁴⁴ Rezervna policijska odeljenja nisu stalno angažovana, već su po potrebi bila aktivirana na lokalnom području.³⁴⁵ Te jedinice su imale sopstvene komandante i zamenike komandanata, koji su dobijali konkretna naređenja od komandira područne policijske stanice.³⁴⁶ Blagoje Pešić bio je zadužen za RPO-ove u Štabu MUP-a u Prištini.³⁴⁷

95. U velikom broju zapovesti Prištinskog korpusa VJ i Zajedničke komande koje su prihvaćene kao dokazi, naređuje se, na primer, "nešiptarskom [to jest, albanskom] stanovništvu na KiM",

³³² DP P1054.

³³³ DP P1052, str. 2.

³³⁴ Radi analize postojanja i funkcionisanja Zajedničke komande v. dole, par. 224-252

³³⁵ DP P1223; DP P1051.

³³⁶ DP P688, str. 7.

³³⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6718; DP P1055, str. 4; DP D933, str. 13.

³³⁸ DP P85, str. 1.

³³⁹ V. DP P1055.

³⁴⁰ DP P85, str. 1-2.

³⁴¹ Ljubinko Cvetić, T. 6741-6742; Radomir Mitić, T. 12624.

³⁴² Ljubinko Cvetić, T. 6610.

³⁴³ DP P1053.

³⁴⁴ DP P688, str. 7; Ljubinko Cvetić, T. 6610, 6644, 6671-6672; Radomir Mitić, T. 12624.

³⁴⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6644, 6672; DP P1333, str. 23.

³⁴⁶ Ljubinko Cvetić, T. 6644, 6671-6672, 6713-6714; DP D933, str. 13.

³⁴⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6688.

“naoružanim nešiptarima” ili “naoružanom nešiptarskom stanovništvu” da podrže snage MUP-a u “razbijanju i uništenju šiptarskih terorističkih snaga”.³⁴⁸ Ljubinko Cvetić je potvrdio da se to u praksi dešavalo.³⁴⁹ To potvrđuju i dokumentarni dokazi. U izveštaju Isturenog komandnog mesta (dalje u tekstu: IKM) 3. armije od 2. oktobra 1998. godine navodi se da je "podela oružj[a] građanima lojalnim SRJ (srpske i crnogorske nacionalnosti) obezbedila [...] uslove za organizovano suprotstavljanje teroristima na široj osnovi”.³⁵⁰ Na sednici Kolegijuma Generalštaba VJ 21. januara 1999. godine, referisano je da “na srpsko-crnogorskoj strani, da tako kažem, realna je mogućnost samoorganizovanja srpskog stanovništva radi pružanja otpora, kao i pojačanog eksponiranja radikalnih snaga, imajući u vidu i broj lica koja poseduju i kojima je podeljeno oružje”.³⁵¹ Veće prihvata da su RPO-ovi imali određenu ulogu u borbenim operacijama, u saradnji i sadejstvu s MUP-om i VJ. Ta uloga nije bila uvek ograničena na navedenu ulogu RPO-ova, kao što se vidi iz nekih naređenja na koje upućuje ova Presuda.

96. Pripadnicima RPO bilo je dozvoljeno da nose policijske ili vojne uniforme samo kad su bili mobilisani i angažovani u rezervnim sastavima MUP-a ili VJ.³⁵² U praksi, pripadnici RPO obično nisu nosili kompletne uniforme, već samo njihove delove.³⁵³ Lokalne srpske snage takođe su ponekad nosile crne policijske uniforme.³⁵⁴

97. Oružje, uključujući automatske i poluautomatske puške, izdavano je lično svakom pripadniku RPO.³⁵⁵ Neki pripadnici RPO nosili su oružje svojoj kući kad nisu bili mobilisani.³⁵⁶

5. Kolegijum ministra

98. Pod rukovodstvom prethodnog ministra unutrašnjih poslova Zorana Sokolovića postojao je Kolegijum sačinjen od ministra, načelnika RJB i načelnika RDB. U isto vreme, načelnik RJB je imao svoj kolegijum, koji se sastojao od načelnika svih uprava RJB i sastajao se svake nedelje. Stoga je Vlastimir Đorđević, kao načelnik Uprave policije, prisustvovao Kolegijumima RJB tokom tog perioda.³⁵⁷ Prema Đorđevićevom svedočenju, u periodu otkako je Vlajko Stojiljković postao ministar, u aprilu 1997. godine, a on, Đorđević, postao vršilac dužnosti načelnika (u maju 1997. godine), a potom i načelnik (u januaru 1998. godine) RJB, "nije postojao Kolegijum javne

³⁴⁸ DP P969, str. 1; DP P970, str. 2; DP P1382, str. 2; DP P766, str. 2; DP P767, str. 2; DP P350, str. 2; DP P961, str. 2; DP D104, str. 2.

³⁴⁹ Ljubinko Cvetić, T. 6672.

³⁵⁰ DP D340, str. 4.

³⁵¹ DP P902, str. 16.

³⁵² DP D111, par. 19; DP P771, str. 12; DP P345, str. 8-9.

³⁵³ Ljubinko Cvetić, T. 6610-6611.

³⁵⁴ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285-4286, 4318, 4335; Lutfi Ramadani, T. 1122-1124.

³⁵⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6715; DP P976.

³⁵⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9918; Ljubinko Cvetić, T. 6715.

³⁵⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9412.

bezbednosti"; umesto toga, ministar Stojiljković je držao sednice Kolegijuma koji su sačinjavali načelnici raznih uprava u RJB. Bitno je napomenuti da je Đorđević bio taj koji je otvarao sednice Kolegijuma i zatim davao reč načelnicima uprava RJB. Načelnici uprava su referisali o situaciji tokom prethodne nedelje i davali predloge za narednu nedelju.³⁵⁸ Đorđević je dodavao sopstvena zapažanja, a ministar bi zatvorio sednicu Kolegijuma nakon što bi upravama RJB dao smernice i izdao naređenja o tome koje zadatke treba izvršiti i koga u njima treba angažovati.³⁵⁹ Zaključci Kolegijuma zatim su se slali svim učesnicima na sednici, čiji je zadatak potom bio da tokom naredne nedelje sprovedu te zaključke i o tome referišu na sledećoj sednici Kolegijuma.³⁶⁰ Đorđević je "stalno prisustvovao kolegijumima",³⁶¹ osim u jednom periodu tokom 1998. godine kad je bio na terenu na Kosovu.³⁶² Pomoćnici ministra RJB koji nisu mogli da prisustvuju sednici dobijali su zapisnik.³⁶³

99. Kolegijum ministra je "formalizovan" rešenjem ministra Stojiljkovića od 4. decembra 1998. godine.³⁶⁴ Đorđević je objasnio da je Kolegijum koji je formiran tim rešenjem u svim suštinskim pitanjima bio isti kao i prethodni, nedeljni kolegijumi, osim što su mu prisustvovali načelnik RDB Radomir Marković i njegov zamenik Nikola Ćurčić.³⁶⁵ Posle tog perioda nisu održavani posebni kolegijumi u kojima su učestvovala samo uprave RDB.³⁶⁶

100. Postoji upadljiva nedoslednost u iskazima svedoka odbrane o tome u kojoj je meri Kolegijum raspravljao i donosio odluke o upotrebi snaga MUP-a na Kosovu. Vlastimir Đorđević je u svom svedočenju rekao da je na tim sednicama Kolegijuma Obrad Stevanović, načelnik Uprave policije, obaveštavao ministra o slanju pripadnika, opreme i oružja policije na Kosovo. Međutim, Đorđević je insistirao na tome da ministar na sednicama Kolegijuma nikad nije dobijao detaljne informacije o protivterorističkim i borbenim dejstvima vođenim na Kosovu.³⁶⁷ Isto tako, Stojan Mišić je u svom svedočenju rekao da se na Kolegijumu nije raspravljalo o protivterorističkim dejstvima na Kosovu, kao i da nisu dobijali izveštaje o izvršenju tih planova i nisu donosili odluke u

³⁵⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9413.

³⁵⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9413-9414, 9416.

³⁶⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9414, 9416-9417.

³⁶¹ Stojan Mišić, T. 14082.

³⁶² Vlastimir Đorđević, T. 10031.

³⁶³ Stojan Mišić, T. 14084.

³⁶⁴ DP D208; Vlastimir Đorđević, T. 9415.

³⁶⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9415-9416. Pun spisak prisutnih je sledeći: ministar Vlado Stojiljković, pomoćnik ministra i načelnik RJB Vlastimir Đorđević, pomoćnik ministra i načelnik RDB Radomir Marković, pomoćnik ministra i zamenik načelnika RDB i direktor Instituta bezbednosti Nikola Ćurčić, pomoćnik ministra Obrad Stevanović, pomoćnik ministra Stojan Mišić, pomoćnik ministra Petar Zeković, pomoćnik načelnika RDB Dragiša Dinić, načelnik Uprave kriminalističke policije Dragan Ilić i načelnik SUP Beograd Branko Đurić, Vlastimir Đorđević, T. 9412-9413, 9416; v. takode T. 10025, 10026-10027; Stojan Mišić, T. 14027; DP D208.

³⁶⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9416-9417.

³⁶⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9420.

vezi s njima.³⁶⁸ On je izjavio sledeće: “Za vreme rata, nijednom nismo razmatrali niti planiranje i organizovanje anti-terorističkih dejstava na Kosovu [...], nismo razmatrali bilo kakve izveštaje što se tiče suzbijanja terorizma”.³⁶⁹

101. Veće konstatuje da je malo verovatno da Kolegijum nije raspravljao ili donosio odluke o situaciji na Kosovu 1998. i 1999. godine, koja je bila ubedljivo najurgentnije bezbednosno pitanje s kojim su MUP i Srbija bili suočeni u to vreme. Štaviše, po mišljenju Veća, indikativno je to što je, za razliku od svojih prethodnih tvrdnji, Mišić takođe svedočio da je bilo “više sednica Kolegijuma na kojima je analizirana ukupna bezbednosna situacija i tražila [...] se odgovarajuća rešenja”³⁷⁰ i da je “[j]ednom prilikom ministar na Kolegijumu rekao da je s obzirom na ukupno-složenu bezbednosnu situaciju obrazovao Štab za borbu protiv terorizma [...] kako bi se efikasnije uhvatili u koštac sa problemom terorizma”,³⁷¹ kao i da “jedan od prioriteta na sednicama kolegijuma ministarstva jeste bilo stanje na Kosmetu”³⁷² i da je “Kolegijum Ministarstva [...] dobija[o] zahteve za, pre svega, logističku podršku snagama policije koje su bile na Kosmetu”.³⁷³ Veće napominje da su članovi Kolegijuma, da bi valjano razmotrili zahteve koji su im podnošeni za dodatne jedinice, pojačanje, smenu ljudstva i jedinica, dodatnu ili novu opremu, morali biti upoznati s operacijama za koje je to zatraženo, kao i s tokom primenjivanih defanzivnih strategija, kako bi mogli dati savet o takvim predlozima i njihovim posledicama po MUP. Malo je verovatno da je veliki broj pripadnika MUP-a, uključujući njegove ključne jedinice, bio redovno i aktivno angažovan na Kosovu zajedno s vojskom, a da Kolegijum ministra u to ne bude uključen, pa čak i da ne bude svestan njihovih aktivnosti. Veće ne prihvata ni tvrdnju da Kolegijum nije nikad primao nikakve izveštaje i da nikada nije raspravljao o izvođenju operacija protiv OVK ili o bezbednosnoj situaciji na Kosovu.

102. Dokumentarni dokazi takođe pokazuju pune razmere učešća članova Kolegijuma u planiranju i razmatranju operacija MUP-a na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Tokom svedočenja, Stojanu Mišiću je predložen zapisnik sa sednice Kolegijuma ministra od 14. februara 1999. godine, kojem su prisustvovali Rođa, to jest, optuženi, Rade, to jest, Radomir Marković, Stojan Mišić, Branko Đurić, Dragan Ilić i Danilo Pantović, sadržan u beležnici generala Obrada Stevanovića, u kojem ministar govori o potrebi da se izradi plan za reagovanje na eventualni ulazak snaga NATO.³⁷⁴ Mišić je negirao da je prisustvovao bilo kakvoj takvoj sednici i

³⁶⁸ Stojan Mišić, T. 14032.

³⁶⁹ Stojan Mišić, T. 14054.

³⁷⁰ Stojan Mišić, T. 14035.

³⁷¹ Stojan Mišić, T. 14035-14036.

³⁷² Kosmet je skraćeni naziv za Kosovo i Metohiju.

³⁷³ Stojan Mišić, T. 14086-14087.

³⁷⁴ Stojan Mišić, T. 14099-14100.

izneo sumnje u to da je sednica uopšte održana, kao i u autentičnost dokumenta.³⁷⁵ Veće napominje da su, iako Stevanovićeva beležnica nije uvrštena u dokaze, veoma slični stavovi zabeleženi u zapisniku s jednog kasnijeg sastanka Štaba MUP-a u Prištini, održanog nekoliko dana kasnije, 17. februara 1999. godine, kojem su prisustvovali Stojiljković, Marković, Stevanović, načelnici SUP-ova i starešine jedinica na Kosovu, koji ukazuju na to da se raspravljalo o planovima za “sprečavanje i onemogućavanje ulaska vojnih snaga NATO pakta” i da je naređeno izvođenje “tri akcije čišćenja terena od terorista u rejonima Podujeva, Dragobilja i Drenice”.³⁷⁶ Veće stoga prihvata da je 14. februara 1999. godine održana sednica kojoj je prisustvovao optuženi, na kojoj je ministar govorio o potrebi da se izradi plan za reagovanje na eventualni ulazak snaga NATO. Prema zapisniku sa sastanka od 17. februara, trebalo je angažovati oko 4.000 policajaca, 70 policajaca iz sastava operativne grupe i 900 rezervista policije. Taj zapisnik dalje otkriva da je samo tri dana kasnije, 20. februara 1999. godine, očito kao nastavak prethodnog sastanka, u Štabu MUP-a u Prištini održan sastanak s komandantima odreda policije radi daljih dogovora u vezi s njihovim angažovanjem.³⁷⁷ Dalje, na osnovu gorenavedenog, Veće ne može da prihvati Mišićevo negiranje da je išta znao o planu RJB za sprečavanje ulaska trupa NATO na Kosovo.³⁷⁸

103. Iako Veće prihvata da se Kolegijum nije bavio detaljnim planiranjem konkretnih operacija - što je bila delatnost Štaba MUP-a u Prištini (v. dalje u tekstu) - prikupljeni dokazi na koje se poziva gore u tekstu da se na sednicama Kolegijuma raspravljalo o ključnim planovima za angažovanje jedinica MUP-a u operacijama velikih razmera na Kosovu, po mišljenju Veća, potvrđuju da su članovi Kolegijuma, po toj logici, na sednicama raspravljali i planirali angažovanje MUP-a na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.

6. Štab MUP-a za Kosovo

(a) Prvobitni štab

104. Optuženi Vlastimir Đorđević formirao je Štab MUP-a za Kosovo 11. juna 1997. godine³⁷⁹ u skladu sa članom 10 Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova, koji je predviđao da načelnik resora, odnosno načelnik sekretarijata može obrazovati stalne ili povremene štabove, komisije, radne grupe ili druga radna tela iz sastava Ministarstva radi razmatranja određenih pitanja ili za izvršenje složenijih zadataka koji zahtevaju zajednički rad radnika različitih

³⁷⁵ Stojan Mišić, T. 14099-14100.

³⁷⁶ DP P85; Stojan Mišić, T. 14104-14105.

³⁷⁷ DP P85; Stojan Mišić, T. 14105.

³⁷⁸ Stojan Mišić, T. 14106.

³⁷⁹ DP D402; DP D403; Vlastimir Đorđević, T. 9469.

užih specijalnosti iz dve ili više organizacionih jedinica u resoru i sekretarijatu.³⁸⁰ Veštak odbrane Radomir Milašinović napomenuo je u svom izveštaju da, za razliku od vojnih štabova, “kao tradicionalno pomoćnih organa rukovođenja, štabovi MUP-a na Kosovu i Metohiji nisu bili pomoćni, već rukovodeći organi sa jasno definisanim rukovodećim funkcijama i odgovornostima”.³⁸¹ Zadaci Štaba MUP-a bili su da "planira, organizuje i preduzima mere i aktivnosti radi suzbijanja oružane pobune; sprečavanja i suzbijanja građanskih nereda; sprečavanja terorizma", kao i drugi zadaci vezani za područje Kosova.³⁸² Štab MUP-a je u praksi bio na srednjem nivou komandnog lanca, između sedišta MUP-a u Beogradu i SUP-ova na Kosovu.³⁸³ U rešenju od 12. juna 1997. godine, koje je potpisao optuženi Đorđević, navode se članovi Štaba i određuje funkcija za svakog ponaosob.³⁸⁴ Đorđević je posvedočio da je, prema Pravilniku, on imao ovlašćenje da to rešenje o sastavu Štaba izda bez saglasnosti ministra, ali da je u praksi imao saglasnost ministra.³⁸⁵

105. Dana 15. januara 1998. godine, Đorđević je izdao novo rešenje kojim su prošireni zadaci Štaba MUP-a, tako da uključe saradnju s RDB, VJ, drugim državnim organima i organima lokalne samouprave. Jedan od njegovih zadataka bio je sprečavanje i suzbijanje terorizma na Kosovu.³⁸⁶ Dana 23. januara 1998. godine, Đorđević je zadužio Štab MUP-a za uvežbavanje jedinica PJP i SAJ za izvođenje bezbednosnih zadataka.³⁸⁷ U rešenjima koja je izdao Đorđević stoji da Štab MUP-a za svoj rad odgovara ministru, načelniku RJB i licima koja oni ovlaste.³⁸⁸ Đorđevićevim rešenjem od 15. maja 1998. godine, mandat Štaba MUP-a produžen je za godinu dana.³⁸⁹ U tom rešenju konkretno se navodi da rukovodilac Štaba izveštava načelnika RJB i da je dužan da ga obavesti o svim značajnim bezbednosnim događajima, preduzetim merama i rezultatima tih mera.³⁹⁰

106. Dana 11. juna 1998. godine, Đorđević je izdao rešenje kojim se određuju novi rukovodioci, zamenici rukovodilaca i članovi Štaba MUP-a.³⁹¹ Jedan od njegovih viših oficira, general Sreten Lukić, postavljen je za rukovodioca, a sastav Štaba MUP-a proširen je na 14 članova, koji su svi bili

³⁸⁰ DP P357, član 10; Ljubinko Cvetić, T. 6774-6775, 6776; Vlastimir Đorđević, T. 9466-9467.

³⁸¹ DP D933, str. 25.

³⁸² DP D402, stavka 2. V. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9469-9470.

³⁸³ Ljubinko Cvetić, T. 6597. Kao što je navedeno u izveštaju veštaka odbrane Radomira Milašinovića “Štab je imao ulogu dodatnog organa rukovođenja, koji je bio pozicioniran neposredno ispod nivoa načelnika RJB u sedištu MUP-a i neposredno iznad nivoa načelnika SUP-a na Kosovu i Metohiji”. DP D933, str. 26.

³⁸⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9470-9472; DP D403.

³⁸⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9472.

³⁸⁶ DP D404, stavke 1 i 2.

³⁸⁷ DP P704, str. 2. Vlastimir Đorđević, T. 9475-9476

³⁸⁸ DP D404, stavka 2; DP P704, str. 2.

³⁸⁹ DP D100; Vlastimir Đorđević, T. 9476.

³⁹⁰ DP D404, stavke 1 i 6.

³⁹¹ DP P760.

pripadnici RJB.³⁹² U tom rešenju je određeno da se za članove Štaba u širem sastavu određuju načelnici SUP-ova na Kosovu i da će Štab otpočeti s radom 1. juna 1998. godine, na početni period od godinu dana.

107. Iako je Vlastimir Đorđević je 11. juna 1997. godine formirao Štab MUP-a za Kosovo, čime je stvoren srednji nivo komande između sedišta MUP-a u Beogradu, uključujući RJB na čijem je čelu on bio, i načelnika SUP-ova na Kosovu, koji je, počev od 15. januara 1998. godine bio dužan da sarađuje, između ostalog, s RDB i VJ, on, kao načelnik RJB, nije bio nadležan da u taj Štab MUP-a formalno uključi RDB ili VJ. Situacija na Kosovu se ubrzano pogoršavala i na osnovu razvoja događaja u prvoj polovini 1998. godine moglo se videti da SRJ i Srbija moraju da poboljšaju efikasnost i osposobljenost za bavljenje pitanjem OVK. Jedna od očiglednih mera bila je da se koordinišu dejstva saveznih i republičkih snaga angažovanih u borbi protiv OVK. Unutar MUP-a, to je uključivalo koordinaciju dejstava RJB i RDB na Kosovu.

(b) Štab Ministarstva za suzbijanje terorizma

108. Saradnja koju je optuženi mogao da odobri nije bila dovoljna. Bez obzira na to što je optuženi 11. juna 1998. godine odredio novog rukovodioca Štaba MUP-a i naredio izvesno pojačanje, samo je ministar imao zakonsko ovlašćenje da formalno obezbedi da RDB ima predstavnike u Štabu MUP-a. On je to učinio tek pet dana kasnije, kad je izdao rešenje o formiranju "Štaba Ministarstva za suzbijanje terorizma", čime je praktično proširen sastav Štaba MUP-a za Kosovo tako da je uključivao načelnike sekretarijata unutrašnjih poslova, centara i odeljenja RDB.³⁹³ Mada je po obliku to bio novi Štab, koji je nasledio postojeći, i mada je optuženi tvrdio da nije konsultovan kad je reč o tom rešenju, rukovodilac Štaba je ostao Sreten Lukić iz RJB i njegov

³⁹² DP P760. Imenovani su sledeći članovi: Sreten Lukić, pomoćnik načelnika Sekretarijata u Beogradu za poslove policije, za rukovodioca Štaba; Radoslav Đinović, zamenik načelnika SUP u Smederevu, za zamenika rukovodioca Štaba; Goran Radosavljević, šef Odseka za PJP u SUP Beograd, za pomoćnika rukovodioca Štaba za intervencije; Žarko Braković, načelnik Odeljenja policije SUP Priština, za pomoćnika rukovodioca Štaba za poslove policije; Milutin Vuković, komandant Mehanizovane brigade u Prištini, za pomoćnika rukovodioca Štaba za mehanizovane jedinice; Miodrag Ršumović, načelnik Odeljenja za suzbijanje privrednog kriminala SUP Beograd, za koordinatora po privrednom kriminalitetu; Novica Zdravković, zadužen za suzbijanje privrednog kriminala u Odeljenju kriminalističke policije SUP Vranje, za koordinatora po opštem kriminalitetu; Radovan Vučurević, načelnik Odeljenja za pograničnu policiju, strance i upravne poslove SUP Novi Sad, za pomoćnika rukovodioca Štaba za poslove pogranične policije, strance i upravne poslove; Milan Čanković, zadužen za opremanje sredstvima veze, vozilima i drugom opremom u Upravi policije Ministarstva, za pomoćnika rukovodioca Štaba za radio veze; Miloš Deretić, načelnik Odeljenja za vezu u SUP Priština, za pomoćnika rukovodioca Štaba za žične veze; Milorad Rajičić, načelnik Odeljenja za zajedničke poslove SUP Priština, za pomoćnika rukovodioca Štaba za intendantsko obezbeđenje; Gojko Čelebić, zadužen za odbrambene pripreme u Odeljenju policije SUP Priština, za pomoćnika rukovodioca Štaba za logistiku; Dobrašin Krdžić, zadužen za poslove zdravstvene prevencije SUP Priština, za pomoćnika rukovodioca Štaba za sanitetsko obezbeđenje i Raško Milenković, načelnik Odeljenja za analitiku SUP Priština, za pomoćnika rukovodioca Štaba za analitičko praćenje.

³⁹³ DP P57.

sastav je mahom ostao neizmenjen u odnosu na onaj koji je Đorđević odredio pet dana ranije.³⁹⁴ Značajnu razliku predstavljalo je formalno uključivanje predstavnika državne bezbednosti (RDB).

109. Prema formalnoj zakonskoj strukturi, regulisanoj Zakonom o unutrašnjim poslovima, Resor javne bezbednosti MUP-a (RJB), čiji je načelnik bio optuženi, bio je sasvim odvojen od Resora državne bezbednosti MUP-a (RDB), koji je imao sopstvenog načelnika. Prema tome, optuženi, kao načelnik RJB, nije bio nadležan za koordinaciju ta dva ogranka MUP-a ili za njihovo funkcionisanje, iako je to očito bilo poželjno, ako ne i neophodno, imajući u vidu pretnju koju ju je OVK predstavljao po Republiku Srbiju. Zbog toga je radi preduzimanja mera koje optuženi sam nije mogao preduzeti primenjeno ovlašćenje ministra, koji je jedini mogao da koordinira funkcije RJB i RDB. U roku od pet dana otkako je optuženi izdao rešenje o sastavu Štaba MUP-a za Kosovo ministar je odlučio da u sastav jednog, jedinstvenog Štaba uključi i predstavnike RDB i formalno ovlasti to jedno telo da koordinira dejstva RJB i RDB na Kosovu. Rukovodilac tog novog Štaba i dalje je bio general Lukić iz RJB, kojim je rukovodio optuženi. On je uglavnom nastavio da obavlja funkcije prethodnog Štaba MUP-a, ali je sada, s predstavnicima RDB u svom sastavu, bio u mogućnosti da koordinira dejstva i RJB i RDB na Kosovu, usmerena ka suzbijanju potencijalnog terorizma, koji je mahom pretio od strane OVK.

110. Od februara 1998. godine, Štab MUP-a RJB bio je dužan da sarađuje s RDB, u skladu s naređenjem optuženog. Rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine otišlo se korak dalje, tako što su te dve zasebne organizacije formalno spojene, ali samo na nivou Kosova i samo u cilju suzbijanja terorizma. Nezavisno od toga, RJB i RDB su i dalje bili dve zasebne komponente MUP-a. Optuženi je ostao na funkciji načelnika RJB. Njegov podređeni, Lukić, bio je na čelu Štaba Ministarstva. U skladu s rešenjem od 16. juna 1998. godine, rukovodilac Štaba general Lukić morao je da izveštava ministra o merama koje su preduzeli on i Štab, kao i o aspektima bezbednosne situacije iz okvira zadataka Štaba, koji su podrazumevali "da planira, organizuje i rukovodi radom i angažovanjem organizacionih jedinica Ministarstva, kao i upućenih i pridodatih jedinica, na suzbijanju terorizma" na Kosovu, kao i da "planira, organizuje, usmerava i objedinjava rad organizacionih jedinica Ministarstva".³⁹⁵ Nisu preduzeti nikakvi koraci u cilju ograničavanja ovlašćenja optuženog kao načelnika RJB. On je i dalje bio na funkciji načelnika RJB, kao i načelnik RDB. Kao i prethodni Štab MUP-a, Štab Ministarstva za Kosovo funkcionisao je kao posrednik između optuženog (odnosno Štaba MUP-a u Beogradu) i SUP-ova i OUP-ova na Kosovu.

³⁹⁴ Od 14 prvobitnih članova Štaba od 11. juna 1998. godine, samo njih četvorica (Braković, Ršumović, Deretić i Čelebić) više nisu bili članovi Štaba Ministarstva.

³⁹⁵ DP P57, stavke 2 i 3.

111. Odbrana tvrdi da je tim rešenjem ministra Đorđević bio odsečen od strukture Štaba MUP-a i lišen nadležnosti u pitanjima vezanim za protivterorističku aktivnost jedinica MUP-a na Kosovu.³⁹⁶ U izveštaju naslovljenom "Položaj i uloga načelnika Resora javne bezbednosti u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije u antiterorističkim aktivnostima na Kosovu i Metohiji u 1998. i 1999. godine", veštak odbrane Radomir Milašinović izneo je argument da je, tim rešenjem, ministar smanjio nadležnost načelnika RJB, uspostavivši neposrednu subordinacijsku vezu s rukovodiocem Štaba, čime je načelnika RJB, kao i načelnika RDB, izmestio "iz lanca operativnog planiranja, organizovanja i rukovođenja poslovima suzbijanja terorizma na Kosovu i Metohiji".³⁹⁷ U tom izveštaju se dalje postulira da su nadležnost i ovlašćenja Đorđevića kao načelnika RJB ostali isti, osim kad reč o tim posebnim bezbednosnim zadacima iz delokruga Štaba Ministarstva, kao i da je on zadržao nadležnost u oblasti stručne i administrativno-logističke podrške Štabu i angažovanim jedinicama.³⁹⁸

112. Iskaz optuženog i teza odbrane počivaju zapravo na veoma slabom argumentu da je rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine predviđeno da su Štab Ministarstva i Lukić, kao njegov rukovodilac, dužni da izveštavaju ministra. To je, kako je zaključeno, i bila namera ministra, koja je za pravnu posledicu imala to da je optuženi, kao načelnik RJB, lišen svojih ovlašćenja i dužnosti u vezi sa svim snagama MUP-a i operacijama na Kosovu. Optuženi u svom iskazu ide tako daleko da sugeriše da je to lišavanje bilo apsolutno i sveobuhvatno, a da uopšte ne uzima u obzir činjenicu da su u rešenju ministra od 16. juna 1998. godine funkcije Štaba ograničene na protivteroristička dejstva. Prema oceni Veća, ta tvrdnja sadrži suštinske greške. Prema Zakonu o unutrašnjim poslovima, sve funkcije MUP-a bile su u nadležnosti ministra, koji je imao punu odgovornost za sve njih. Načelnik RJB i načelnik RDB odgovarali su ministru za sve što je preduzimano u njihovim upravama. Najočiglednija posledica i svrha uslova da Štab Ministarstva izveštava ministra bila je da se obezbedi ništa drugo do situacija koja je bila uobičajena za MUP, kao i za većinu struktura vlasti u zastupničkim sistemima, a to je da ministar ostane lice koje ima konačnu odgovornost i koje može da interveniše, postavlja zahteve ili izdaje uputstva koje smatra neophodnim. Ministar je imao konačnu kontrolu. Da bi ministar imao potpunu moć kontrole nije bilo potrebno da se isključe intenzivne podrške, kao što su bile uprave MUP-a u sedištu u Beogradu, liše svojih nadležnosti. Štab u sedištu i dalje je bio od ključnog značaja za efikasno funkcionisanje većine aktivnosti. To takođe nije iziskivalo isključivanje načelnika RJB i načelnika RDB. Da je to bila namera, to bi bilo kontroverzno.

³⁹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 212.

³⁹⁷ DP D933, str. 28-29.

³⁹⁸ DP D933, str. 29.

113. U stvari, odbrana praktično tvrdi da su dva najviše rangirana funkcionera kojima je raspolagao ministar, a to su načelnik RJB i načelnik RDB, bila namerno uklonjena s najvišeg savetodavnog i organizacionog nivoa Ministarstva u trenutku kad je postojala potreba za najvišom stručnošću i efikasnošću i da je Štab, koji se sastojao od lica potčinjenih toj dvojici načelnika, postao jedini koji je savetovao ministra po pitanju protivterorističkih dejstava na Kosovu, što je donekle nelogično. Dalje, odbrana tom svojom tvrdnjom prihvata da je, prilikom izvršenja njegovih odluka, ministar i dalje koristio usluge uprave RJB, koji je ostao u nadležnosti načelnika RJB. Štab na Kosovu je zavisio od uprave RJB i RDB u Beogradu po pitanju ljudstva, opreme, finansiranja i svih drugih aspekata administrativne podrške. Iako se operativnim pojedinostima protivterorističkih dejstava na Kosovu bavio tamošnji Štab Ministarstva, ona se nisu mogla izvoditi bez konstantne podrške i tehničke pomoći beogradske Uprave. Odbrana svojom tvrdnjom neuspešno pokušava da objasni kako je MUP funkcionisao iako je Štab na Kosovu bio potpuno odvojen, nezavistan i odgovoran samo ministru lično. Nastojanja odbrane da objasni kako je to moglo da funkcioniše tako da je odgovornost optuženog i Uprave u Beogradu bila samo da dostave ono što su tražili njihovi potčinjeni na Kosovu, očigledno su nerealna s administrativnog stanovišta. Takođe je nerealna osnovna tvrdnja da je sam ministar imao isključivu i potpunu odgovornost za sve aspekte izvođenja protivterorističkih aktivnosti na Kosovu, kao i da je vršio svoje uobičajene dužnosti i odgovornosti, posebno u vreme oružanog sukoba. To je nerealno ako se ima u vidu koliko bi to ministru oduzimalo vremena.

114. Kao jedino opravdanje za postojanje takve strukture izneta je tvrdnja da je ministar, zbog prirode svoje ličnosti, želeo da ima isključivu kontrolu. Nema očiglednog ili ponuđenog objašnjenja za činjenicu da su načelnik RJB i načelnik RDB ostali na svojim funkcijama, pri čijem su obavljanju u potpunosti ostvarivali svoja ovlašćenja i nadležnosti, kao ni za to da je pre donošenja rešenja od 16. juna 1998. godine ministar, po sopstvenom nahođenju, mogao direktno da se uključi u rad Štaba MUP-a i RJB. Takođe nije ni jasno ni objašnjeno kako je moguće da je ministar imao vremena i mogućnosti da preuzme potpunu kontrolu nad protivterorističkim aktivnostima na Kosovu i da za to koristi radnike u sedištu RJB, a da se pritom ne koordinira ili u to ne uključi načelnika RJB koji je inače i dalje komandovao RJB-om.

115. Cela ova tvrdnja odbrane i njenog veštaka počiva na slabom argumentu da je svojim rešenjem od 16. juna 1998. godine ministar zatražio od načelnika Štaba da ga izveštava. Međutim, takav zahtev bio je u potpunosti u skladu s celokupnom pravnom strukturom MUP-a. Ministar je formalno bio instanca nadležna za funkcije Ministarstva. Na višim nivoima, izveštaji se podnošeni ministru. Međutim, u normalnom kontekstu, to nije isključivalo više organizacione elemente Ministarstva. Naprotiv, oni su bili uključeni. To samo odražava konačnu odgovornost ministra za

funkcionisanje RJB i njegovog načelnika. Aktivnosti uprave sedišta MUP-a mahom su se sastojale od prijema izveštaja i preporuka upućenih ministru i postupanja po njima, kao i od izdavanja rešenja i naređenja u vezi s njima. Na osnovu administrativnih procedura i ocene službenika sedišta višeg ranga odlučivalo se da li ministra treba lično obavestiti o nekom pitanju, ili on treba njime lično da se pozabavi. Ministar je, po svom nahođenju, mogao davati uputstva o svom učešću.

116. S obzirom na taj kontekst, sugestija da je svrha zahteva da se ministar izveštava bila da se najviši savetnici ministra isključe iz lanca komunikacije i komandnog lanca, te da je tako treba i tumačiti, istovremeno je neobična i neuverljiva.

117. Iz tih razloga, kao što će biti objašnjeno u nastavku teksta, Veće ne prihvata da je izveštaj veštaka verodostojan, osim kada su činjenice i mišljenja koji su u njemu izloženi potvrđeni drugim verodostojnim dokazima. Izveštaj je sastavljan 2008-2009. godine,³⁹⁹ prvenstveno na osnovu, reklo bi se, “neformalnih” razgovora s oko 50 pripadnika MUP-a, koji su izneli svoje “utiske” ili sećanja u vezi s činjeničnim stanjem 1998. i 1999. godine.⁴⁰⁰ Te utiske i sećanja oni su često iznosili na osnovu ili pod uticajem svog shvatanja značaja i merodavnosti pravnih odredbi, koje nisu uvek ispravno tumačene, ili se smatralo da je ono što se dešavalo bilo regulisano tim odredbama, uprkos dokazima o tome da su strukture MUP-a često delovale izvan uobičajenih pravnih okvira. Osim toga, u vezi s takvim utiscima ili sećanjima u vezi s tim kakve je posledice imalo formiranje Štaba Ministarstva na delokrug Đorđevićevih nadležnosti kao načelnika RJB, Veće napominje da nijedno od njih nije potkrepljeno dokumentarnim dokazima. U celom izveštaju vidi se nedostatak prihvaćene naučne metodologije.

118. Štaviše, nema činjeničnog osnova za tvrdnju da su formiranjem Štaba Ministarstva donekle umanjeni Đorđevići uloga i učešće u radu struktura MUP-a koje su donosile odluke o aktivnostima snaga MUP-a u protivterorističkim operacijama. Veće naročito uzima u obzir činjenicu da je Đorđević tokom cele 1998. i 1999. godine često bio na terenu na Kosovu i da je imao direktnu operativnu ulogu u angažovanju snaga MUP-a na Kosovu.⁴⁰¹ Kao što je napomenuto ranije u tekstu, on je aktivno učestvovao na sastancima Kolegijuma, na kojima su se razmatrala i planirala protivteroristička dejstva, kao i na sednicama Zajedničke komande (v. dole u tekstu) vezanim za sadejstvo snaga VJ i MUP na terenu na Kosovu. Bitno je napomenuti da nema dokaza koji sugerišu da je bilo koja od njegovih funkcija bila umanjena ili ograničena nakon formiranja Štaba Ministarstva. Veće takođe prihvata da, iako je formiranje Štaba za praktičnu posledicu imalo

³⁹⁹ Radomir Milašinović, T. 14305.

⁴⁰⁰ Radomir Milašinović, T. 14291.

⁴⁰¹ V. dole, par. 359, 398, 1900-1907, 1920-1925.

to da je RDB imao direktne predstavnike u Štabu i da je njegova operativna jedinica JSO bila aktivnija na Kosovu, ogromnu većinu direktnih operacija MUP-a na Kosovu nastavio je da izvodi RJB, uključujući PJP i odrede SAJ, za koje je i dalje bio odgovoran Đorđević.

119. Sreten Lukić, koga je prvobitno imenovao Đorđević, ostao je rukovodilac Štaba ministarstva na Kosovu, dok je David Gajić, načelnik RDB za Kosovo, bio imenovan za Lukićevog zamenika. Među članovima Štaba bili su komandant JSO Milorad Luković (zvani Legija), pomoćnik rukovodioca za specijalne operacije, Živko Trajković, pomoćnik rukovodioca za specijalne antiterorističke jedinice, i Goran Radosavljević, pomoćnik načelnika za Posebne jedinice policije.⁴⁰² Dana 2. oktobra 1998. godine, ministar je Đorđevićevog zamenika, generala Momčila Stojanovića, imenovao za pomoćnika načelnika RJB u Štabu MUP-a.⁴⁰³ Dana 21. maja 1999. godine, ministar je imenovao pukovnika Dragana Božovića, pomoćnika načelnika Uprave policije, za zamenika rukovodioca Štaba.⁴⁰⁴ Na sva ta mesta imenovana su lica koja su, u vršenju svojih uobičajenih aktivnosti, bila potčinjena optuženom Đorđeviću kao načelniku RJB ili načelniku RDB.

120. Pošto je, formalno gledano, ministar bio taj koji je osnovao Štab Ministarstva, Đorđević nije bio ovlašćen da imenuje njegove članove.⁴⁰⁵ Međutim, on jeste donosio odluke kojima su regulisana prava pripadnika MUP-a dodeljenih Štabu.⁴⁰⁶ Na primer, u skladu s rešenjem ministra o imenovanju Momčila Stojanovića za člana Štaba Ministarstva, u rešenju od 5. oktobra 1998. godine, koje je potpisao Đorđević, navodi se koja prava uživa Momčilo Stojanović kad je reč o obavljanju zadataka na Kosovu počev od 15. oktobra 1998. godine.⁴⁰⁷ Isto tako, Đorđević je 21. maja 1999. godine doneo rešenje o upućivanju Božovića na Kosovo i u njemu naveo koja on prava uživa u tom svojstvu.⁴⁰⁸ Važno je napomenuti da se u dopisu Štaba Ministarstva od 28. maja 1999. godine, koji je potpisao njegov rukovodilac, general Sreten Lukić, i koji je bio upućen Đorđeviću, kao načelniku RJB, iznosi predlog da se, počev od 1. juna 1999. godine, prestane s imenovanjem i dodavanjem novih članova Štaba Ministarstva.⁴⁰⁹ Taj Lukićev dopis upućen je Đorđeviću 28. maja 1999. godine. Dana 31. maja 1999. godine, po svemu sudeći u skladu s uobičajenom administrativnom procedurom, ministar je doneo rešenje kojim je mandat Štaba produžio za još godinu dana, što odražava predlog koji je Lukić uputio Đorđeviću.⁴¹⁰ Đorđević je u svom svedočenju rekao da se ne seća da je dobio takav predlog i dodao da bi ga, da ga jeste dobio, prosledio ministru, pošto on sam

⁴⁰² DP P57, stavka 1.

⁴⁰³ Vlastimir Đorđević, T. 9483; DP D99; DP P1044; DP P1055.

⁴⁰⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9486; DP P259.

⁴⁰⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9484, 9486.

⁴⁰⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9482, 9484-9485.

⁴⁰⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9484-9485; DP P1044.

⁴⁰⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9486; DP D405.

⁴⁰⁹ DP D406.

⁴¹⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9490; DP P67.

nije bio nadležan da se njime bavi.⁴¹¹ Taj dopis jasno govori o tome kako se u dato vreme tumačila Đorđevićeva dalja nadležnost i kako je to pitanje rešavano u okviru Ministarstva. Dalje, rešenjem od 30. maja 1999. godine, koje je potpisao Đorđević, Milan Čanković je prestao da bude član Štaba Ministarstva.⁴¹² Takva pitanja Đorđević je nastojao da objasni time da je samo ministar mogao izdavati rešenja kojim se neko imenuje za člana Štaba Ministarstva, ali da je mogao da ovlasti njega, Đorđevića, da izda rešenje o prestanku nečijeg angažovanja na Kosovu ili rešenje kojim se regulišu uslovi zaposlenja, recimo, u vezi s platom.⁴¹³ Bez obzira na ta objašnjenja, dokumentarni dokazi na koje se poziva gore u tekstu, po mišljenju Veća, potvrđuju da je Đorđević tokom cele 1999. godine i dalje bio aktivno angažovan na pitanjima sastava i funkcionisanja Štaba Ministarstva na Kosovu.

121. Prema svedočenju Vlastimira Đorđevića, Štab Ministarstva ga nikad nije izveštavao o svom radu i on od tog Štaba nikad nije dobijao nikakve informacije.⁴¹⁴ Stojan Mišić je takođe posvedočio da je u Štabu "izveštavanje bilo direktno prema ministru [...] o antiterorističkim akcijama i dejstvima".⁴¹⁵ Međutim, drugi dokazi ukazuju na to da je Štab Ministarstva redovno izveštavao sedište MUP-a, uključujući načelnika RJB, kao što će biti objašnjeno u nastavku teksta.⁴¹⁶ Prema Đorđevićevim rečima, on Štabu Ministarstva nije mogao da daje nikakva uputstva ili da mu određuje zadatke; to je bila isključiva nadležnost ministra. Štab je imao sopstvene ljude kvalifikovane za planiranje izvođenja operacija; "naređivanje i drugi poslovi s tim u vezi i ostvarivanje uticaja na policijske jedinice je bilo isključivo preko Štaba".⁴¹⁷

122. Veće konstatuje da događaji koji su zapravo usledili nakon donošenja rešenja ministra od 16. juna 1998. godine nesumnjivo pokazuju da optuženi, kao načelnik RJB, i načelnik RDB i njihove uprave u Beogradu nisu bili isključeni. Kad je Štab Ministarstva počeo da funkcionise, optuženi je u to bio uključen, a ne isključen. On je takođe prisustvovao sastancima Štaba Ministarstva na Kosovu i u Beogradu, kao i drugim sastancima na kojima su planirane i razmatrane protivterorističke operacije. Uprave RJB i RDB nastavile su da funkcionišu kad je reč o Kosovu. Izveštaji jedinica RJB, SUP-ova i OUP-ova i dalje su podnošeni Upravi MUP-a u Beogradu, kao i Štabu na Kosovu, koji je pak izveštavao Upravu RJB u Beogradu, na čijem čelu je bio optuženi. Tokom druge polovine 1998. i 1999. godine, optuženi je bio lično i direktno uključen u pitanja vezana za Kosovo. Mada je moguće da je optuženi imao manje vremena da boravi na Kosovu

⁴¹¹ Vlastimir Đorđević, T. 9488-9489; DP D406.

⁴¹² Vlastimir Đorđević, T. 10059; DP P144.

⁴¹³ Vlastimir Đorđević, T. 10059-10060.

⁴¹⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9484.

⁴¹⁵ Stojan Mišić, T. 14041.

⁴¹⁶ V. dole, par. 131.

⁴¹⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9585.

nakon što je 24. marta 1999. godine otpočela NATO kampanja bombardovanja cele SRJ, on je nastavio da izvršava svoja zaduženja za Kosovo.

123. Veće napominje da će, u skladu s terminom korišćenim od strane svedoka i u argumentaciji, u ostatku ove Presude najčešće koristiti termine "Štab MUP-a" ili "Štab MUP-a za Kosovo", bez obzira na to da li se to odnosi na Štab MUP-a za Kosovo od pre 16. juna 1998. godine ili na Štab Ministarstva za suzbijanje terorizma na Kosovu, posle 16. juna 1998. godine. Korišćenje tih termina je praktično jer su oni kratki i ono ne znači da nije uzeta u obzir promena formalne strukture, o kojoj je bilo reči u prethodnim paragrafima.

124. Ljubinko Cvetić, koji je do sredine aprila 1999. godine bio načelnik SUP Kosovska Mitrovica, objasnio je da je Štab MUP-a, koji je formiran isključivo za teritoriju Kosova, bio "međukomanda" između MUP-a u Beogradu i SUP-ova na Kosovu.⁴¹⁸ Sekretarijati unutrašnjih poslova su izveštavali i MUP u Beogradu i Štab MUP-a.⁴¹⁹ Svi SUP-ovi na Kosovu i Štab MUP-a i dalje su bili potčinjeni RJB-u.⁴²⁰ Bez obzira na postojanje Štaba MUP-a, nadležnost načelnika RJB za SUP-ove, što podrazumeva i borbena dejstva na Kosovu, vidi se, između ostalog, iz načina na koji su angažovane Posebne jedinice policije (dalje u tekstu: PJP), o čemu će biti reči u nastavku teksta. Sekretarijati unutrašnjih poslova mogli su koristiti odrede PJP samo ako je starešina odreda za to dobio naređenje Štaba MUP-a ili ministra.⁴²¹ Međutim, sama odluka o angažovanju PJP-ova morala je biti doneta na nivou Ministarstva, a dokazi pokazuju da je načelnik RJB, to jest, Vlastimir Đorđević, bio taj koji je donosio takve odluke.⁴²² Prema tome, Veće konstatuje da to što su SUP-ovi od Štaba MUP-a dobijali konkretna naređenja u vezi sa svojim protivterorističkim dejstvima nije uticalo na uobičajeni lanac nadležnosti unutar MUP-a, pošto je Štab MUP-a bio posrednik u protoku naređenja i uputstava višeg rukovodstva MUP-a u Beogradu, to jest, ministra Stojiljkovića, načelnika RJB, to jest, Vlastimira Đorđevića, i načelnika RDB, to jest, Radomira Markovića. Kao što je objašnjeno u nastavku teksta, Štab MUP-a je predstavljao korisno koordinaciono telo kad je reč o operacijama koje je trebalo da izvedu SUP-ovi u svojim zonama odgovornosti, ali ono nije remetilo ili uticalo na Đorđevićevu nadležnost za SUP-ove.

⁴¹⁸ Ljubinko Cvetić, T. 6590, 6597; DP P78.

⁴¹⁹ Ljubinko Cvetić, T. 6597.

⁴²⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6598.

⁴²¹ Ljubinko Cvetić, T. 6603.

⁴²² Ljubinko Cvetić, T. 6604.

7. Sistem izveštavanja unutar MUP

125. Sistem izveštavanja MUP tokom perioda na koji se odnosi Optužnica bio je regulisan Uputstvom o informisanju i izveštavanju, izdatim 23. decembra 1994. godine⁴²³ i ažuriranim 19. aprila 1996. godine.⁴²⁴ U Uputstvu je definisano osnovno pravilo da informisanje i izveštavanje o bezbednosnim događajima i pojavama, kao i o obavljanju zadataka treba obezbediti putem hitnog informisanja, dnevnog izveštavanja i periodičnog informisanja i izveštavanja.⁴²⁵ Sistem izveštavanja temeljio se na hijerarhijskom principu, koji je podrazumevao da svaki organizacioni nivo izveštava sebi neposredno nadređen nivo.⁴²⁶

126. U skladu s tim Uputstvom, svaka organizaciona jedinica u sastavu RJB bila je dužna da obezbedi hitno, dnevno i periodično međusobno informisanje i izveštavanje o bezbednosnim događajima i pojavama, kao i o obavljanju poslova, što je obaveza čije su izvršavanje proveravali rukovodioci organizacionih jedinica.⁴²⁷ Zadatak načelnika OUP-ova i komandira opštinskih policijskih stanica bio je da obezbede da informacije i izveštaji o bezbednosnim događajima i pojavama u njihovim opštinama budu dostavljeni relevantnim SUP-ovima.⁴²⁸ Načelnici SUP-ova su, s druge strane, morali da obezbede da se takve informacije i izveštaji dostave Ministarstvu i organizacionim jedinicama RJB u sedištu Ministarstva.⁴²⁹

127. Hitne informacije trebalo je bez odlaganja dostaviti Dežurnom operativnom centru Ministarstva.⁴³⁰ U izuzetno hitnim slučajevima OUP ili policijska stanica direktno su komunicirali s Ministarstvom ili s drugim sekretarijatom.⁴³¹ Nadležnoj upravi MUP-a odmah bi bila poslata depeša.⁴³² Komandiri policijskih stanica odgovorni za kontrolu prelazanja državne granice morali su dostavljati hitne informacije nadležnom SUP-u.⁴³³ Oni su takođe bili dužni da te informacije šalju direktno nadležnoj upravi u Ministarstvu.⁴³⁴ Takve hitne informacije dostavljane su lokalnim organima, kao i nadležnoj organizacionoj jedinici u sedištu Ministarstva.⁴³⁵

⁴²³ DP D232; Vlastimir Đorđević, T. 9493-9494.

⁴²⁴ DP P1056, str. 3. V. Ljubinko Cvetić, T. 6722.

⁴²⁵ DP D232, član 1.

⁴²⁶ DP D232, članovi 8 i 18; Vlastimir Đorđević, T. 9494-9496.

⁴²⁷ DP D232, članovi 2 i 4.

⁴²⁸ DP D232, član 5; DP P1056, str. 3.

⁴²⁹ DP D232, član 6.

⁴³⁰ DP D232, član 7.

⁴³¹ DP P1056, str. 3.

⁴³² Ljubinko Cvetić, T. 6762.

⁴³³ DP D232, član 8.

⁴³⁴ DP P1056, str. 3.

⁴³⁵ DP D232, član 9.

128. Dnevno izveštavanje vršeno je putem sastavljanja dnevnih biltena koji su sadržali prikaz događaja, pojava i preduzetih mera u toku dana, kao i sve brojčane pokazatelje s tim u vezi.⁴³⁶ Dežurne službe SUP-ova sastavljale su dnevne biltene i dostavljale ih Dežurnom operativnom centru Ministarstva.⁴³⁷ Dežurni operativni centar je pak na osnovu tih informacija sastavljao dnevni bilten i slao ga "korisnicima", čiji je spisak odobravao načelnik RJB Vlastimir Đorđević.⁴³⁸ Sekretarijati unutrašnjih poslova bili su dužni da depeše koje imaju karakter raspisa šalju Ministarstvu i svim OUP-ovima i policijskim stanicama na svom području.⁴³⁹

129. Od SUP-ova na Kosovu, to jest, u Prištini, Kosovskoj Mitrovici, Uroševcu, Gnjilanu, Đakovici, Peći i Prizrenu, konkretno se tražilo da šalju depeše i Ministarstvu u Beogradu i Štabu MUP-a na Kosovu.⁴⁴⁰ Ljubinko Cvetić, načelnik SUP-a Kosovska Mitrovica, potvrdio je da su 1999. godine izveštaji o događajima na teritoriji tog SUP-a slati i Ministarstvu i Štabu MUP-a.⁴⁴¹ Najznačajnije bezbednosne informacije dobijene od svih SUP-ova, Uprava za analitiku RJB slala je pojedinačnim SUP-ovima, kako bi bili obavešteni o stanju van njihove teritorije, kao i načelniku Štaba MUP-a.⁴⁴² Uz to, načelnici SUP-ova izveštavali su svako jutro rukovodioca Štaba MUP-a Sretena Lukića o aktuelnim događajima koji nisu bili navedeni u biltenu.⁴⁴³ Pored toga, izveštaji su podnošeni na sastancima Štaba MUP-a. Na sastanku viših policijskih funkcionera, među kojima su bili i komandanti PJP, komandant SAJ i komandant JSO, i Štaba MUP-a, održanom 4. aprila 1999. godine, učesnici su diskutovali o "dosadašnji[m] zadaci[ma]", postignuti[m] rezultati[ma], "stanj[u] na terenu" i "naredni[m] zadaci[ma]".⁴⁴⁴ Starešine jedinica ili odreda takođe su podnosile izveštaje o takvim pitanjima.⁴⁴⁵

130. Izveštaji SUP-ova ponekad su usmeno, telefonskim putem, podnošeni sedištu MUP-a u Beogradu.⁴⁴⁶ Telefonski sistem izveštavanja bio je obustavljen tokom aprila 1999. godine, kad su telefonske veze prekinute usled bombardovanja pošte u Prištini. Tokom tog perioda uspostavljena je telefonska veza između nekih SUP-ova i Štaba MUP-a na Kosovu, ali ne i veza s Beogradom.⁴⁴⁷

131. Iako Uputstvo nije predviđalo obavezu Štaba MUP-a da izveštava sedište MUP-a u Beogradu (valja napomenuti da je Štab MUP-a formiran 1997. godine, nakon izdavanja Uputstva

⁴³⁶ DP D232, član 11.

⁴³⁷ DP D232, član 12; Ljubinko Cvetić, T. 6724. V. DP D276; DP D277; DP D278; DP D279 i DP D280.

⁴³⁸ DP D232, član 12; Vlastimir Đorđević, T. 9495, 9510.

⁴³⁹ DP P1056, str. 3.

⁴⁴⁰ DP P1056, str. 3; Vlastimir Đorđević, T. 9495, 9510, 10047.

⁴⁴¹ Ljubinko Cvetić, T. 6723, 6726; v. DP P1060.

⁴⁴² Vlastimir Đorđević, T. 9495, 9499-9504; v. DP D407; DP D408; DP D410; DP D411; DP D412.

⁴⁴³ Ljubinko Cvetić, T. 6763.

⁴⁴⁴ DP P764.

⁴⁴⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6860.

⁴⁴⁶ Ljubinko Cvetić, T. 6723, 6726.

⁴⁴⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6723.

1994. i njegovog ažuriranja 1996. godine), Štab MUP-a u praksi jeste podnosio izveštaje sedištu MUP-a u Beogradu.⁴⁴⁸ Štab MUP-a je rukovodstvu Ministarstva dostavljao pregled izveštaja, "nekakav presek najznačajnijeg što se tamo dogodilo po ovim temama", što je Vlastimir Đorđević opisao kao "duplo informisanje", pošto su SUP-ovi na Kosovu iste te informacije slali Operativnom centru Ministarstva.⁴⁴⁹ Štab MUP-a takođe je redovno izveštavao sedište MUP-a, uključujući konkretno kabinet ministra, načelnika RJB i načelnika RDB.⁴⁵⁰

132. Izveštaji su, između ostalog, morali da sadrže informacije o svakoj upotrebi vatrenog oružja od strane policije, kao i o "[o]perativn[im] akcij[ama] i mer[ama] u kojima se angažuje veći broj radnika i materijalno-tehničkih sredstava (potere, racije, blokade, pretresanje terena, zasede, obezbeđenja itd.)".⁴⁵¹ Optuženi je u svom svedočenju rekao da su ti izveštaji morali da sadrže informacije o kretanju i operacijama policije, ali da su informacije koje je dobijalo Ministarstvo u Beogradu obuhvatale samo teroristička dejstva.⁴⁵² Veće ne prihvata da je to svedočenje istinito. U skladu sa Sporazumom o misiji OEBS na Kosovu od 18. oktobra 1998. godine, Štab MUP-a je 21. oktobra 1998. godine uputio SUP-ove na Kosovu da, između ostalog, konkretno izveštavaju o sledećem: (1) terorističkim aktima i reakcijama policije na njih i njihovim rezultatima i posledicama; (2) policijskim akcijama, uključujući vrstu akcije, vreme i mesto izvođenja, broj uključenih pripadnika policije, korišćena borbena i neborbena sredstva, rezultate i posledice; (3) pokretima jedinica policije na Kosovu, van i unutar njega i (4) zapažanjima o radu članova misije VMK.⁴⁵³

133. Pored toga, periodično informisanje vršeno je "po potrebi i redovno".⁴⁵⁴ Takve informacije su više bile namenjene analizi, budući da su sadržale i ocenu uzroka bezbednosno interesantnih događaja i pojava i njihovih mogućih posledica, ocenu bezbednosne situacije u svetlu tih događaja i pojava i ocenu stanja bezbednosti po pojedinim oblastima.⁴⁵⁵ "Korisnicima" su dostavljane i mesečne informacije, sačinjene na osnovu hitnih i dnevnih izveštaja.⁴⁵⁶ Naposljetku, godišnji izveštaj dostavljan je korisnicima sa spiska koji je odobravao načelnik RJB.⁴⁵⁷

134. Tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica, SUP-ovi su neprestano podsećani na svoju obavezu izveštavanja. Na sastanku viših policijskih funkcionera, među kojima su bili i

⁴⁴⁸ Vlastimir Đorđević, T. 10047.

⁴⁴⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9508; v. DP D284.

⁴⁵⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6728; v. DP P691; DP P692; DP P693; DP P1058; DP P1059; DP P1327.

⁴⁵¹ DP D232, str. 13.

⁴⁵² Vlastimir Đorđević, T. 9505-9507, 9515, 9719.

⁴⁵³ DP P1041; Vlastimir Đorđević, T. 9505-9506. V. DP D274 i DP D275.

⁴⁵⁴ DP D232, član 17.

⁴⁵⁵ DP D232, član 18.

⁴⁵⁶ DP D232, član 20.

⁴⁵⁷ DP D232, članovi 25-30.

komandanti PJP, komandant SAJ i komandant JSO, i Štaba MUP-a, održanom 4. aprila 1999. godine, Sreten Lukić je istakao da je "obavezno javljanje načelnika sekretarijata i komandanata jedinica u Štab".⁴⁵⁸ U depeši Štaba MUP-a od 1. aprila 1999. godine, upućenoj SUP-ovima na Kosovu, Lukić je naveo da je "potrebno da Štabu Ministarstva Republike Srbije [za Kosovo] svakog dana dostavite pregled važnijih dnevnih pojava i događaja za vreme od 06:00 do 06:00 sati narednog dana [...], i do 07:00 sati dostavite na faks Štabu MUP-a [...]" i da taj pregled, između ostalog, mora da sadrži informacije o "bombardovanju od strane NATO snaga" i "izvršenim težim krivičnim delima".⁴⁵⁹ Ljubinko Cvetić je posvedočio da je primio tu depešu i postupio po njoj.⁴⁶⁰ Prema Uredbi o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, koju je Vlada Republike Srbije donela 7. aprila 1999. godine, nepodnošenje ili podnošenje netačnih izveštaja ili informacija i falsifikovanje informacija od strane radnika MUP-a smatrani su teškom povredom radnih obaveza i dužnosti za koju se, između ostalog, mogla izreći mera ograničenja kretanja do 60 dana ili vraćanje na zvanje nižeg stepena ili nižu čin u trajanju od jedne do dve godine.⁴⁶¹

135. Jedinice na terenu komunicirale su putem radio-veze.⁴⁶² Stanice veze su sastavljale plan rada u kojem je bilo navedeno koja jedinica treba da koristi koje radio-frekvencije i pozivne znake.⁴⁶³ Iz jednog takvog plana rada koji je uvršten u dokaze vidi se da je pozivni znak 125. motorizovane brigade bio Ibar-40, pozivni znak Zajedničke komande Paštrik, a da je pozivni znak komandanta 37. odreda MUP-a bio Čegar-1.⁴⁶⁴

8. Disciplinski i krivični postupci MUP-a vođeni protiv službenika MUP-a

136. Pitanje disciplinske odgovornosti radnika MUP-a bilo je regulisano Zakonom o unutrašnjim poslovima⁴⁶⁵ i Uredbom o disciplinskoj odgovornosti u Ministarstvu unutrašnjih poslova, donetom 30. septembra 1992. godine.⁴⁶⁶ Za težu povredu radnih obaveza i dužnosti službeniku se mogla izreći novčana kazna, privremeni raspored na drugo radno mesto ili prestanak radnog odnosa.⁴⁶⁷ U teške povrede spadalo je, između ostalog, izdavanje ili izvršavanje naređenja kojima se protivpravno ugrožava sigurnost ljudi ili imovine; protivpravno pribavljanje materijalne koristi korišćenjem službenog položaja; svaka radnja koja predstavlja krivično delo izvršeno na radu ili u

⁴⁵⁸ DP P764, str. 4; Ljubinko Cvetić, T. 6725-6726, 6859, 6863.

⁴⁵⁹ DP P1057.

⁴⁶⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6727.

⁴⁶¹ DP P47, član 9(3).

⁴⁶² Ljubinko Cvetić, T. 6729.

⁴⁶³ Ljubinko Cvetić, T. 6729-6732; v. DP P1061.

⁴⁶⁴ DP P1061.

⁴⁶⁵ DP P66, Odeljak II (2), članovi 49-58; Vlastimir Đorđević, T. 9516-9517.

⁴⁶⁶ DP P1049; Vlastimir Đorđević, T. 9516-9517.

⁴⁶⁷ DP P66, član 52.

vezi s radom; izdavanje naređenja čije bi izvršenje predstavljalo krivično delo; prikrivanje izvršene teže povrede radnih obaveza i dužnosti radnika od strane neposrednog starešine.⁴⁶⁸

137. Ukoliko je protiv nekog radnika bio pokrenut krivični postupak, on je bio udaljen s dužnosti do okončanja krivičnog postupka.⁴⁶⁹ Prema Zakonu o unutrašnjim poslovima, radniku MUP-a je prestajao radni odnos ukoliko je pravosnažnom presudom osuđen za izvesna krivična dela⁴⁷⁰ ili ako je prestao da ispunjava uslove za prijem na rad.⁴⁷¹ Vlastimir Đorđević je objasnio da je, prema tom zakonu, takođe bilo moguće “osloboditi” se radnika pre izricanja pravosnažne presude ukoliko je postupak predugo trajao.⁴⁷² On je svedočio da se Ministarstvo nikad nije uplitalo u vođenje postupaka protiv radnika MUP-a.⁴⁷³ Što se tiče krivičnih dela za koje je postupak trebalo voditi *ex officio*, radnici MUP-a su tretirani kao bilo koji drugi građani.⁴⁷⁴

138. Što se tiče procedure, neposredni starešina datog radnika podnosio je predlog o pokretanju disciplinskog postupka rukovodiocu nadležnog organa, to jest načelniku SUP-a ili načelniku uprave.⁴⁷⁵ Rukovodilac tog organa bi potom pokrenuo disciplinski postupak tako što bi podneo zahtev disciplinskom tužiocu. Pitanje disciplinske odgovornosti rešavano je u matičnom SUP-u datog radnika, nakon što bi njegov nadređeni, pod čijom je komandom delovao, podneo prijavu o načinjenoj povredi.⁴⁷⁶ Ukoliko se radilo o težoj povredi, starešina je mogao da ukloni policajca iz jedinice i vrati ga u njegov prvobitni SUP, o čemu bi podneo prijavu o povredi i predlog mera koje treba preduzeti, bilo u disciplinskom, bilo u krivičnom postupku.⁴⁷⁷

139. Dana 4. aprila 1999. godine, Vlada SRJ donela je Uredbu o primenjivanju zakona i krivičnom postupku za vreme ratnog stanja, koja je stupila na snagu 5. aprila 1999. godine.⁴⁷⁸ U skladu s njom, organ unutrašnjih poslova mogao je samostalno da sprovodi izvesne istražne radnje u hitnim slučajevima, bez odluke javnog tužioca, mada je on morao biti obavešten o takvim radnjama. Ona je takođe omogućavala da organ unutrašnjih poslova protiv osumnjičenog odredi pritvor u trajanju od 30 dana, posle čega je to lice, zajedno s krivičnom prijavom, trebalo odmah

⁴⁶⁸ DP P66, član 50.

⁴⁶⁹ DP P66, član 56; Vlastimir Đorđević, T. 9518; v. takođe Ljubinko Cvetić, T. 6743-6744.

⁴⁷⁰ To jest, krivična dela navedena u članu 34, stav 1, tačka 1 Zakona o unutrašnjim poslovima (DP P66), a to su krivična dela protiv ustavom utvrđenog poretka i bezbednosti, protiv oružanih snaga, protiv privrede i imovine, protiv službene dužnosti ili krivična dela izvršena iz koristoljublja i nečasnih pobuda.

⁴⁷¹ DP P66, član 45; Vlastimir Đorđević, T. 9519.

⁴⁷² Vlastimir Đorđević, T. 9519-9520.

⁴⁷³ Vlastimir Đorđević, T. 9520-9521.

⁴⁷⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9518-9519.

⁴⁷⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9517-9518; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9522. DP D281 je primer disciplinske prijave koju je policijska stanica podnela načelniku SUP-a. DP D417 je zahtev za pokretanje disciplinskog postupka od 26. marta 1999. godine, koji je načelnik SUP-a Bor Časlav Golubović podneo protiv radnika koji je povredio radnu obavezu, radeći izvan SUP-a Bor kao pripadnik jedinice PJP.

⁴⁷⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9522-9523.

⁴⁷⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9523.

⁴⁷⁸ DP P200; v. takođe DP D933, str. 18.

privesti nadležnom sudu. Načelnik Uprave kriminalističke policije Dragan Ilić poslao je 6. marta 1999. godine depešu kojom je načelnike SUP-ova obavestio o izmenama krivičnog postupka.⁴⁷⁹

140. Dana 7. aprila 1999. godine, doneta je Uredba o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja. Uredbom su definisane dodatne teške povrede koje bi radnici MUP mogli počiniti za vreme ratnog stanja i predviđene kazne za takve povrede. Uz to, njom su izvesnim proceduralnim radnjama ubrzani disciplinski postupci. Pretpostavljeni, to jest načelnici SUP-ova, mogli su bez odlaganja da primene disciplinske mere protiv svojih potčinjenih, naročito za manje teške povrede.⁴⁸⁰ U Uredbi se navodi da su radnici MUP dužni da izvrše sva naređenje pretpostavljenog starešine, osim onih kojim se naređuje izvršenje radnji koje predstavljaju krivično delo.⁴⁸¹ Dana 8. aprila 1999. godine, doneta je Uredba o primeni zakona o saveznom državnom tužiocu za vreme ratnog stanja, kojom je bilo predviđeno da za vreme ratnog stanja savezni državni tužilac može samostalno goniti ili neposredno preuzeti gonjenje za krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti SRJ, protiv čovečnosti i međunarodnog prava, protiv Vojske Jugoslavije, kao i za krivična dela za koja je propisna kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina.⁴⁸² Vlastimir Đorđević je 9. aprila 1999. godine uputio depešu kojom je obavestio načelnike SUP-ova o Uredbi od 7. aprila 1999. godine.⁴⁸³ U depeši se jasno kaže da optuženi, kao načelnik RJB, ovlašćuje rukovodioce organizacionih jedinica da izriču propisane mere i kazne za teže povrede radnih obaveza i dužnosti.⁴⁸⁴ Pomoćnik ministra Petar Zeković uputio je 21. aprila 1999. godine još jednu depešu, u kojoj je dalje objašnjena Đorđevićeva depeša od 9. aprila 1999. godine.⁴⁸⁵ Đorđević je u svom svedočenju rekao da je Zeković "pokriva[o] aktivnost višeg, odnosno, disciplinskog i višeg suda".⁴⁸⁶

141. Veću su predloženi dokazi o tome da je ta Uredba sprovedena, bar u nekim slučajevima. Načelnik SUP Priština doneo je 26. maja 1999. godine rešenje, na osnovu člana "9, stav 3" Uredbe o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, kojim je okončan radni odnos jednog policajca zbog nanošenja telesnih povreda i pljačkanja jednog civila.⁴⁸⁷ Načelnik odeljenja kriminalističke policije SUP Priština potom je o takvom postupanju okružnom javnim tužiocu podneo krivičnu prijavu.⁴⁸⁸ Postupci otpuštenog policajca takođe su zabeleženi u pregledu događaja za 19. maj 1999. godine, koji je Štab MUP-a uputio rukovodstvu Ministarstva, tj. ministru, Đorđeviću, Markoviću i

⁴⁷⁹ DP D257; v. takođe DP D933, str. 18.

⁴⁸⁰ DP P47; Vlastimir Đorđević, T. 9521.

⁴⁸¹ DP P47, član 7; v. takođe DP D933, str. 22.

⁴⁸² DP P204, član 2.

⁴⁸³ DP P1050.

⁴⁸⁴ DP P1050, str. 2.

⁴⁸⁵ DP D262.

⁴⁸⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9752.

⁴⁸⁷ DP D418; v. Vlastimir Đorđević, T. 9525-9526.

Krstiću.⁴⁸⁹ Načelnik SUP Beograd doneo je 7. juna 1999. godine rešenje o prestanku radnog odnosa jednog pripadnika PJP zbog povreda koje je počinio tokom službe na Kosovu.⁴⁹⁰ Đorđević je u svom svedočenju rekao da je to bilo načelo procedure kad god bi u nekom SUP-u bilo ustanovljena neka povreda radne dužnosti.⁴⁹¹

142. Bez obzira na gorenavedeno, kao što je detaljno razmotreno u zasebnom delu ove Presude, ogromna većina dokaza pokazuje da zločini koje su pripadnici MUP-a činili nad civilima, kosovskim Albancima, mahom nisu prijavljivani, da u vezi s njima nije pokretna nikakva efikasna istraga i da su nadležni organi sistematski propuštali da krivično gone i kazne počinioce tih krivičnih dela.⁴⁹² Prema zaključku Veća, to pokazuje da je u martu 1999. godine postojao obrazac nesprovođenja istraga o ubijanju civila, kosovskih Albanaca, koji se primenjivao sve do kraja perioda na koji se odnosi Optužnica, kao i posle njega.⁴⁹³

143. U slučajevima kad je MUP tokom tog perioda sprovodio istrage o ubijanju kosovskih Albanaca, dokazi pokazuju da je hotimično manipulirano rezultatima istrage kako bi se žrtve lažno prikazale kao pripadnici OVK ubijeni u borbi.⁴⁹⁴ Te krivične ili disciplinske mere preduzimane protiv pripadnika MUP-a uglavnom su se ticale oduzimanja imovine i one potvrđuju konstataciju da nisu sprovedene efikasne istrage u vezi s ozbiljnim incidentima u kojima je lišen života veliki broj civila, kosovskih Albanaca.⁴⁹⁵ Štaviše, kao što je detaljno razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, dokazi pokazuju da su pripadnici MUP-a preduzimali aktivne mere kako bi sprečili otkrivanje ubijanja, to jest sprovođenje bilo kakvih istraga ili krivičnog gonjenja izvršilaca, pri čemu su te mere uključivale uklanjanje tela s mesta zločina, njihovo prevoženje na druge lokacije u Srbiji u vlasništvu MUP-a, koje su ponekad bile udaljene na stotine kilometara, i njihovo ponovno pokopavanje u neoznačene masovne grobnice.⁴⁹⁶ Taj obrazac neizveštavanja, nesprovođenja istraga i hotimičnog sakrivanja tela žrtava za posledicu je imao to da je ogromna većina pripadnika MUP-a koji su izvršili zločine ustanovljene u ovoj Presudi prošla nekažnjeno.

⁴⁸⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9526; DP D418, str. 4.

⁴⁸⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9528-9529; DP D418, str. 10, prvi paragraf, pod naslovom "3. Izvršena teža krivična dela".

⁴⁹⁰ DP D419; Vlastimir Đorđević, T. 9529-9530.

⁴⁹¹ Vlastimir Đorđević, T. 9529-9530.

⁴⁹² V. dole, par. 2083-2105, 2108.

⁴⁹³ V. dole, par. 2102, 2108.

⁴⁹⁴ V. DP D803, DP D804, DP D806, DP D807; v. dole, par. 2083-2105.

⁴⁹⁵ V. DP P1058, str. 5; DP P1059, str. 5; DP P696, str. 5. V. dole, par. 2102.

⁴⁹⁶ V. dole, par. 1967-1982.

B. Vojska Jugoslavije (VJ)

1. Zakonski okvir

144. Tokom 1998. i 1999. godine vojska Savezne Republike Jugoslavije (Vojska Jugoslavije) (dalje u tekstu: VJ) bila je priznata Ustavom SRJ, usvojenim 27. aprila 1992. godine, koji je predviđao da SRJ “ima vojsku koja brani suverenost, teritoriju, nezavisnost i ustavni poredak” i koji je propisivao da se o Vojsci Jugoslavije mora doneti savezni zakon.⁴⁹⁷ Zakon o VJ usvojen je 18. maja 1994. godine.⁴⁹⁸

145. Pored toga, Zakon o odbrani SRJ, usvojen 27. maja 1994. godine, predviđao je da je VJ “glavna oružana sila i nosilac oružane borbe i svih drugih oblika oružanog suprotstavljanja neprijatelju” u odbrani zemlje, koja “objedinjava sve učesnike u oružanoj borbi i komanduje svim borbenih dejstvima.”⁴⁹⁹ U slučaju “neposredne ratne opasnosti, ratnog stanja ili vanrednog stanja”, predsednik republike, u skladu s odlukama Vrhovnog saveta odbrane, naređivao je mere pripravnosti, mobilizaciju i upotrebu VJ i druge radnje koje VJ preduzima “radi sprečavanja i otklanjanja opasnosti koje ugrožavaju odbranu zemlje i njenu bezbednost”.⁵⁰⁰ Tokom 1998. godine, u sastavu Vrhovnog saveta odbrane (dalje u tekstu: VSO) bili su predsednik Savezne Republike Jugoslavije Slobodan Milošević i predsednici konstitutivnih republika - predsednik Srbije Milan Milutinović i predsednik Crne Gore Milo Đukanović.⁵⁰¹

2. Struktura VJ

146. Na vrhu vojne hijerarhije nalazili su se predsednik Savezne Republike Jugoslavije i VSO. Ustav je predviđao da VJ-om i u ratu i u miru komanduje predsednik Savezne Republike Jugoslavije, u skladu s odlukama VSO.⁵⁰² Vrhovni savetom odbrane predsedavao je predsednik SRJ.⁵⁰³

147. U samom VJ, “najviši stručni i štabni organ” za pripremu i upotrebu VJ bio je Generalštab, koji su sačinjavali načelnik Generalštaba i njegovi saradnici i pomoćno osoblje.⁵⁰⁴ Njegov zadatak bio je, između ostalog, da “utvrđuje organizaciju, plan razvoja i formaciju komandi, jedinica i

⁴⁹⁷ DP P129, članovi 133, odnosno 134.

⁴⁹⁸ DP P43.

⁴⁹⁹ DP P44, član 16.

⁵⁰⁰ DP P44, član 8.

⁵⁰¹ Aleksandar Vasiljević, T. 5655-5656.

⁵⁰² DP P129, član 135. V. takođe DP P1440, str. 96.

⁵⁰³ DP P129, član 135; Aleksandar Vasiljević, T. 5655-5666.

⁵⁰⁴ DP P43, član 5; DP P1440, str. 97.

ustanova Vojske”⁵⁰⁵ i da “donosi pravila, naredbe, naređenja, uputstva i druge akte” za “izvršavanje akata koje donosi predsednik Republike” i onih koji spadaju u njegovu dužnost.⁵⁰⁶

148. Tokom 1998. godine, sve do 24. novembra 1998. godine, načelnik Generalštaba bio je general Momčilo Perišić. Na njegovo mesto je došao general Dragoljub Ojdanić.⁵⁰⁷

149. Vojska Jugoslavije sastojala se od Kopnene vojske, Ratnog vazduhoplovstva i Protivvazdušne odbrane i Ratne mornarice.⁵⁰⁸ Kopnena vojska bila je glavni vid VJ. Tokom 1998. i 1999. godine Kopnena vojska bila je podeljena na tri armije - 1. armiju, sa sedištem u Beogradu, Srbija, 2. armiju, sa sedištem u Podgorici, Crna Gora, i 3. armiju, sa sedištem u Nišu, Srbija. Kopnena vojska sastojala se od operativnih jedinica (korpusa), združenih taktičkih jedinica (divizija, pukova i brigada) i osnovnih taktičkih jedinica (četa, baterija, bataljona i diviziona).⁵⁰⁹ Pored toga, formirani su vojnoteritorijalni organi (okruzi i odseci) za "rukovođenje mobilizacijskim, regrutnim i drugim upravnim poslovima, kao i borbenim dejstvima na određenom prostoru".⁵¹⁰

150. U sastavu VJ bili su redovni vojnici, vojnici na služenju vojnog roka, studenti vojnih akademija, učenici srednjih vojnih škola, polaznici škola za rezervne oficire i lica u rezervnom sastavu dok se nalaze na vojnoj službi u Vojsci.⁵¹¹ Tokom oružanog sukoba oružane snage mogle su se popunjavati dobrovoljcima.⁵¹²

3. Komandovanje i rukovođenje

(a) Predsednik SRJ i Vrhovni savet odbrane (VSO)/Vrhovna komanda (VK)

151. Kao što je izloženo gore u tekstu, Ustav je predviđao da predsednik SRJ komanduje VJ u skladu s odlukama VSO.⁵¹³ Zakon o odbrani SRJ propisivao je da je zadatak predsednika SRJ da, “u skladu s odlukama Vrhovnog saveta odbrane”, naređuje sprovođenje plana odbrane zemlje, komanduje VJ u ratu i miru i utvrđuje vojnoteritorijalnu podelu zemlje.⁵¹⁴ Zakon o VJ je konkretno predviđao da obaveza predsednika SRJ da komanduje VJ “u skladu s odlukama Vrhovnog saveta odbrane” obuhvata donošenje odluka o upotrebi VJ i odobravanje plana upotrebe vojske, propisivanje i naređivanje mera pripravnosti VJ u slučaju neposredne ratne opasnosti, ratnog stanja

⁵⁰⁵ DP P43, član 5.

⁵⁰⁶ DP P43, član 6; V. takođe DP P1440, str. 96-97.

⁵⁰⁷ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 63; Karol John Drewienkiewicz, T. 6331.

⁵⁰⁸ DP P43 (Zakon o VJ SRJ), član 2; DP P1440, str. 99.

⁵⁰⁹ DP P1440, str. 99.

⁵¹⁰ DP P1440, str. 100.

⁵¹¹ DP P43, član 9.

⁵¹² DP P43, član 15; DP P44, član 18.

⁵¹³ DP P129, član 135.

⁵¹⁴ DP P44, član 40.

ili vanrednog stanja, naređivanje mobilizacije vojske i donošenje osnovnih pravila i drugih akata koji se odnose na upotrebu VJ.⁵¹⁵

152. Vrhovni savet odbrane je bio zadužen za usvajanje plana odbrane zemlje, za donošenje odluka u skladu s kojima predsednik SRJ komanduje VJ, za procenu moguće ratne i druge opasnosti za odbranu i bezbednost zemlje, za utvrđivanje potrebe opremanja i naoružavanja za odbranu zemlje, za utvrđivanje potrebe za uređenje teritorije za odbranu zemlje, za utvrđivanje strategije oružane borbe i pravila upotrebe snaga za odbranu zemlje i vođenje rata, za odobravanje osnove planova i programa obučavanja za odbranu zemlje.⁵¹⁶ Za vreme rata VSO je postajao Vrhovna komanda (dalje u tekstu: VK),⁵¹⁷ a predsednik SRJ je nazivan "vrhovnim komandantom".⁵¹⁸

(b) Savezno ministarstvo odbrane i vojnoteritorijalni organi

153. Savezno ministarstvo odbrane bilo je zaduženo, između ostalog, za pripremu i planiranje opšte mobilizacije, organizovanje priprema za odbranu zemlje i izvršavanje drugih obaveza utvrđenih Planom odbrane zemlje.⁵¹⁹ Mobilizaciju je organizovalo Ministarstvo odbrane, preko vojnoteritorijalnih organa. Svaki vojni okrug bio je podeljen na više vojnih odseka. Za svaku opštinu postojao je po jedan vojni odsek koji je vodio evidenciju o regrutaciji i tome ko se šalje u VJ.⁵²⁰ Na Kosovu je postojao jedan vojni okrug, sa sedištem u Prištini. Komandant Vojnog okruga Priština bio je pukovnik Zlatomir Peić.

154. Vojni okrug Priština kontrolisao je pet vojnih odseka: Priština, Prizren, Peć, Gnjilane i Kosovska Mitrovica. Vojni okrug je nadgledao rad vojnih odseka i izveštavao Ministarstvo odbrane u Beogradu.⁵²¹ Svaki vojni odsek kontrolisao je jedan broj vojnoteritorijalnih odreda. Početkom 1999. godine na Kosovu postojalo je ukupno 24 vojnoteritorijalnih odreda. Vojnoteritorijalni odredi sastojali su se od rezervista i ponekad su nazivani "teritorijalnom odbranom".⁵²² Posle 24. marta 1999. godine oni su prepotčinjeni raznim jedinicama Prištinskog korpusa. U zapovesti od 27. marta 1999. godine, koju je potpisao pukovnik Zlatomir Peić, Vojni odsek Priština je dobio zadatak da

⁵¹⁵ DP P43, član 4(3)-(6).

⁵¹⁶ DP P44, član 41(1)-(8).

⁵¹⁷ Milovan Vlajković, DP D602 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16091-16092.

⁵¹⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 5654-5656; Milovan Vlajković, DP D602 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16093.

⁵¹⁹ DP P44, član 43.

⁵²⁰ Nike Peraj, DP P313, par. 18.

⁵²¹ Nike Peraj, DP P313, par. 19.

⁵²² Veće napominje da ima izvesnih netačnosti u iskazu Nike Peraja kad je reč o onome što on naziva "Teritorijalnom odbranom". On za Nikolu Mićunovića kaže da je bio "operativni komandant Teritorijalne odbrane za opštinu Đakovica", a potom da je bio "major VJ koji je komandovao rezervnim jedinicama Teritorijalne odbrane". Nike Peraj, DP P313, par. 36 i 59. Iz dokumenta Prištinskog korpusa (DP P900) od 31. marta 1999. godine vidi se da je Mićunović bio komandant Vojnoteritorijalnog odreda Đakovica. To je potvrdio i Miloš Đošan. Miloš Đošan, T. 1141.

štiti srpsko stanovništvo, obezbeđuje komunikacije, vojne objekte, sprečava dejstva OVK i bude "u gotovosti za vođenje PDB /protivdesantna borba/".⁵²³ U naređenju Štaba Vrhovne komande od 31. marta 1999. godine naloženo je da se, u cilju "efikasnog suprotstavljanja" terorističkim snagama na Kosovu, u sastavu Vojnog okruga Priština formira vojnoteritorijalni odred, sačinjen od komande i tri teritorijalne čete, čiji će koordinator biti pukovnik Ristić.⁵²⁴ Tim naređenjem je predviđeno da "popunu" tog odreda izvrši Vojni okrug Priština, i to "neraspoređenim vojnim obveznicima" albanske nacionalnosti koji žive na Kosovu. Aleksandar Vasiljević je izneo zapažanje da je tokom obilaska organa bezbednosti na Kosovu primao dopise od organa bezbednosti albanske nacionalnosti, koji su postavljeni na ta mesta u vreme mira, mada mu se činilo neobičnim to što su Albanci bili u njihovom sastavu posle početka rata.⁵²⁵ Bez obzira na to, 99 posto sastava vojnoteritorijalnog odseka i dalje su činili Srbi.⁵²⁶

(c) Generalštab VJ

155. Kao što je napomenuto gore u tekstu, Generalštab je bio najviše vojno komandno telo, neposredno podređeno civilnom rukovodstvu.⁵²⁷ Za vreme ratnog stanja Generalštab je postao poznat kao Štab Vrhovne komande.⁵²⁸ Do toga je došlo u martu 1999. godine. Od 24. novembra 1998. godine, general Dragoljub Ojdanić bio je načelnik Generalštaba,⁵²⁹ oficir najvišeg ranga u VJ.⁵³⁰ Njegova funkcija je bila da komanduje VJ putem izdavanja naređenja strategijskim jedinicama i drugim starešinama VJ koji su mu neposredno potčinjeni, radi realizacije akata predsednika SRJ.⁵³¹ Dana 23. marta 1999. godine, usvojen je novi Poslovnik VSO kojim je propisano da načelnik Generalštaba prisustvuje sednicama VSO i kojim je on ovlašćen da saziva sednice VSO i predlaže dnevni red.⁵³²

156. Prema priručniku Rukovođenje i komandovanje, VJ je delovao u skladu s načelom jednostarešinstva i jedinstva rukovođenja i komandovanja.⁵³³ Načelo jedinstva podrazumevalo je jedinstveno i usklađeno postavljanje i shvatanje zadataka svih sastavnih delova VJ, koje je obezbeđivao "Vrhovni savet odbrane SRJ".⁵³⁴ Načelo jednostarešinstva propisivalo je da postoji samo jedan komandant, koji snosi odgovornost za zadatke dodeljene svim nivoima komandnog

⁵²³ DP P896.

⁵²⁴ DP D181.

⁵²⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 5848.

⁵²⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 5849.

⁵²⁷ DP P43, član 5.

⁵²⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 5656.

⁵²⁹ DP P1363, str. 3-5; Aleksandar Vasiljević, T. 5656, 5658.

⁵³⁰ DP P43, član 5.

⁵³¹ DP P43, član 6; DP P1440, str. 97.

⁵³² DP P1468, članovi 3, odnosno 5.

⁵³³ DP P1440, str. 61-62.

⁵³⁴ DP P1440, str. 63.

lanca.⁵³⁵ Potčinjeni su morali da izvršavaju naređenja pretpostavljenih starešina, "osim ako bi izvršenje naređenja predstavljalo krivično delo", u kom slučaju je to vojno lice bilo dužno da "o naređenju odmah izvesti višeg pretpostavljenog starešinu ili starijeg od lica koje je naređenja izdalo".⁵³⁶ Tokom 1998. i 1999. godine, VJ je bio organizovana i disciplinovana vojna sila, koja je imala efikasnu i funkcionalnu strukturu rukovođenja i komandovanja.⁵³⁷ Lica u dobrovoljnoj službi u VJ takođe su bila obavezna da se pridržavaju sistema rukovođenja i komandovanja.⁵³⁸ Međutim, u praksi je među dobrovoljcima vladao manjak discipline i na terenu nije bilo dovoljno starešina.⁵³⁹

4. Snage VJ na Kosovu 1998-1999. godine

157. Tokom 1998. i 1999. godine, 1. 2. i 3. armija bile su operativne grupe potčinjene Generalštabu. Zona odgovornosti 3. armije obuhvatala je južnu Srbiju. Ona je bila podeljena na dva korpusa, Niški korpus i Prištinski korpus.⁵⁴⁰ Ta dva korpusa sastojala su se od određenog broja brigada, bataljona i raketnih pukova. Prištinski korpus bio je odgovoran za teritoriju Kosova.⁵⁴¹ Komandant Prištinskog korpusa 1999. godine bio je general Vladimir Lazarević, koji je tu dužnost preuzeo 9. januara 1999. godine.⁵⁴²

158. Prištinski korpus, koji je bio u sastavu 3. armije, bio je osnovna jedinica VJ na Kosovu, sa sedištem u Prištini. Prištinski korpus se nije mogao angažovati bez odobrenja komandanta 3. armije.⁵⁴³ Tokom 1998. godine, komandant Prištinskog korpusa VJ bio je general Nebojša Pavković, a načelnik štaba general Vladimir Lazarević. Dana 9. januara 1999. godine, general Lazarević preuzeo je funkciju komandanta kad je general Nebojša Pavković imenovan za komandanta 3. armije VJ u Nišu.⁵⁴⁴ Od tada, pa tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica, načelnik štaba Prištinskog korpusa bio je Veroljub Živković.⁵⁴⁵

159. Tokom 1999. godine Prištinski korpus sastojao se od 12 brigada, od kojih je svaka bila odgovorna za neko konkretno područje unutar Kosova.⁵⁴⁶ Među njima su bile 15. oklopna brigada, 125. motorizovana brigada, 243. mehanizovana brigada, 549. motorizovana brigada,⁵⁴⁷ 52. mešovita

⁵³⁵ DP P1440, str. 62.

⁵³⁶ DP P43, član 37.

⁵³⁷ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 21.

⁵³⁸ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 9277.

⁵³⁹ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 9275-9276.

⁵⁴⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5658.

⁵⁴¹ Aleksandar Vasiljević, T. 5659.

⁵⁴² DP P1343, str. 8; DP P1494; Nike Peraj, DP P313, par. 6; Aleksandar Vasiljević, T. 5659.

⁵⁴³ V. DP D323, zahtev za dodatno objašnjenje o upotrebi jedinica Korpusa koje je general Pavković uputio Komandi 3. armije, 31. jul 1998. godine; Milan Đaković, T. 8018.

⁵⁴⁴ Nike Peraj, DP P313 par. 6; Milan Đaković, T. 7873; Aleksandar Vasiljević, T. 5659.

⁵⁴⁵ Miloš Došan, T. 11440.

⁵⁴⁶ DP P1366.

⁵⁴⁷ DP P1391, str. 1.

artiljerijska brigada,⁵⁴⁸ 52. protivvazdušna artiljerijsko-raketna brigada, 37. motorizovana brigada⁵⁴⁹ i 211. oklopna brigada.

160. Na početku kampanje NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine, Prištinski korpus je imao manje od 18.000 pripadnika.⁵⁵⁰ To se drastično promenilo nakon početka kampanje NATO, nesumnjivo zbog toga što se očekivala kopnena invazija NATO. Do 13. aprila 1999. godine Prištinski korpus je imao 61.892 pripadnika, uključujući prepotčinjene jedinice i dobrovoljce.⁵⁵¹

161. Brigade su se sastojale od bataljona, odreda i vodova. Svaki vod imao je 40-60 ljudi.⁵⁵² Svaki pešadijski vod raspolagao je minobacačima kalibra 120 milimetara,⁵⁵³ čiji je domet bio 9,7 do 9,8 kilometara,⁵⁵⁴ a ljudstvo je bilo naoružano automatskim puškama i mitraljezima.⁵⁵⁵ Borbene jedinice bile su opremljene haubicama (artiljerijsko naoružanje), tenkovima i drugim oklopnim vojnim vozilima, pragama i drugim transportnim vozilima.⁵⁵⁶

162. Vojnici VJ bili su dužni da nose uniforme kad je to iziskivalo pravilo službe.⁵⁵⁷ Pripadnici redovnih jedinica VJ nosili su maskirne uniforme koje su uglavnom bile zelene boje i na levoj nadlaktici su imali oznake VJ.⁵⁵⁸ Oznake regularnog VJ sastojale su se od dvoglavog orla ispod kojeg je bila zastava SRJ. Krila orla bila su usmerena nadole i bila su oivičena zlatnim detaljima.⁵⁵⁹ Pojedinačni korpusi VJ često su imali i sopstvene, jedinstvene oznake.⁵⁶⁰

163. Oprema VJ uključivala je tenkove T-55, prage (protivvazdušno artiljerijsko oruđe), BDRM-2 (oklopno izviđačko vozilo), tenkove M-84 i T-84, kao i niz drugih teških artiljerijskih oruđa, tenkova i oklopnih transportera.⁵⁶¹ Kao što se razmatra na drugim mestima u ovoj Presudi, od početka aprila 1998. godine nadalje, VJ je mnoga svoja vozila počeo da boji u plavu boju koju je koristio MUP (umesto zelene boje koju je koristio VJ).⁵⁶² Međutim, ta zelena se često mogla videti kroz naneseni sloj plave boje. Među tako prebojenim vozilima bili su BOV-3 (oružje za

⁵⁴⁸ DP P1441, str. 4.

⁵⁴⁹ DP P1443.

⁵⁵⁰ DP P1441, str. 3. Dana 31. marta Korpus je brojao 17.971 pripadnika.

⁵⁵¹ DP P948, str. 2; DP P1331, str. 11.

⁵⁵² Svedok K73, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3433.

⁵⁵³ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 9119.

⁵⁵⁴ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 9120-9122.

⁵⁵⁵ Svedok K89, DP P1274, T. 9125-9126.

⁵⁵⁶ Svedok K54, DP P782, str. 2; svedok K54, T. 4371; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 37; Joseph Maisonneuve, DP P853 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11056-11057.

⁵⁵⁷ DP P43, član 32.

⁵⁵⁸ Svedok K82, DP P1315, par. 2; svedok K73, DP P331-A, par. 12.

⁵⁵⁹ Svedok K73, T. 1514; svedok K82, DP P1315, par. 2; DP P327 (fotografija br. 3 prikazuje oznake VJ).

⁵⁶⁰ Svedok K73, T. 1514.

⁵⁶¹ John Crosland, DP P1400, par. 55, 65, 68; John Crosland, DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9764.

⁵⁶² John Crosland, DP P1400, par. 33. Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi konstatovalo da je oprema VJ bojena u boju koju je koristio MUP kako bi se operacije VJ predstavile kao operacije MUP-a, v. dole par. 276.

protivvazdušnu odbranu), BOV-M (transporter) i M-80 (oklopni transporter).⁵⁶³ Pored toga, VJ je koristio teže minobacače kalibra 120 milimetara.⁵⁶⁴

(a) Vojna policija

164. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica na Kosovu su bile angažovane jedinice vojne policije.⁵⁶⁵ Vojna policija se sastojala od raznih jedinica, od kojih su se neke bavile unutrašnjim poslovima, neke kontrolom vojnog saobraćaja, a neke protivterorističkim dejstvima.⁵⁶⁶ Uz to, vojna policija je dostavljala bezbednosne podatke višim funkcionerima i oficirima VJ, uključujući komandanta korpusa i načelnika štaba korpusa. Obezbeđenje je vršeno putem jedinica vojne policije pod kontrolom načelnika Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa Momira Stojanovića.⁵⁶⁷

165. U junu 1998. godine, usled složene bezbednosne situacije na državnoj granici s Republikom Albanijom i ukupne bezbednosne situacije na Kosovu, Uprava bezbednosti Vojske poslala je u Prištinski korpus pojačanje uvidu nekoliko iskusnih operativnih oficira. Od tada su organi vojne službe bezbednosti bili prisutni u svim organizacionim jedinicama Prištinskog korpusa.⁵⁶⁸ Zadaci organa vojne službe bezbednosti "kada je u pitanju terorizam" bili su otkrivanje, dokumentovanje i presecanje terorističke, subverzivne i druge protivzakonite aktivnosti u i prema komandama, jedinicama i ustanovama Prištinskog korpusa.⁵⁶⁹

166. U VJ su postojale dve elitne jedinice specijalnih snaga koje su se konkretno bavile antiterorističkim dejstvima: 63. padobranska (ili vazdušno-desantna) brigada i 72. specijalna brigada.⁵⁷⁰ Pored toga, antiteroristička jedinica 52. bataljona vojne policije bila je specijalna jedinica zadužena za protivteroristička dejstva.⁵⁷¹ Sve te tri jedinice bile su aktivne na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, pošto su bile prepotčinjene Komandi Prištinskog korpusa. Dana 14. maja 1999. godine, Generalštab VJ uputio je "Instrukciju o borbenoj upotrebi jedinica vojne policije".⁵⁷² U toj instrukciji se primećuje da "dolazi do izvesnih odstupanja od osnovne namene i zadataka vojne policije, što za posledicu ima njenu manju efikasnost i nepotrebne gubitke".⁵⁷³ U njoj se precizira da, u borbenim dejstvima, "jedinice vojne policije težišno [treba]

⁵⁶³ John Crosland, DP P1400, par. 33; John Crosland, DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9764.

⁵⁶⁴ Svedok K25, DP P340-A, str. 6.

⁵⁶⁵ DP P1381.

⁵⁶⁶ Svedok K73, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3296.

⁵⁶⁷ Momir Stojanović, T. 11826-11827.

⁵⁶⁸ DP D723; Momir Stojanović, T. 19685.

⁵⁶⁹ DP D723, Momir Stojanović, T. 19685.

⁵⁷⁰ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3312; Momir Stojanović, T. 11908-11910; v. takođe DP P1381, str. 3, fusnota 4.

⁵⁷¹ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3294-3295; svedok K73, T. 1505-1506.

⁵⁷² DP P1381.

⁵⁷³ DP P1381, str. 1-2.

upotrebljavati za [...] čišćenje terena, kontrolu teritorije organizacijom kontrolnih punktova i 'krstarećih' patrola, snajperska i antisnajperska dejstva u borbi s teroristima i na prednjem kraju, a specijalne jedinice vojne policije i za ofanzivna i defanzivna antiteroristička dejstva".⁵⁷⁴ Specijalne jedinice vojne policije funkcionisale su u 72. specijalnoj brigadi, 63. padobranskoj brigadi i u četama i vodovima specijalne namene u bataljonima vojne policije.⁵⁷⁵

167. U sastavu 72. specijalne brigade, koja je bila pod direktnom komandom Generalštaba, bio je jedan antiteroristički bataljon i jedan izviđačko-diverzantski bataljon. I 72. specijalna brigada i 63. padobranska brigada bile su deo Korpusa specijalnih snaga, stacioniranog u Beogradu.⁵⁷⁶ Međutim, početkom 1999. godine antiteroristički bataljon 72. specijalne brigade prepotčinjen je 52. bataljonu vojne policije Prištinskog korpusa.⁵⁷⁷ Prema rečima Momira Stojanovića, načelnika Odseka bezbednosti Komande Prištinskog korpusa, tim bataljonom je komandovao potpukovnik Jovanović.⁵⁷⁸ Međutim, ukupni dokazi ukazuju na to da je Stojanović, bar u nekim prilikama tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, preuzeo ukupnu kontrolu nad antiterorističkim bataljonom 72. specijalne brigade i drugim antiterorističkim odredima. Svedok K73, koga Veće u načelu smatra pouzdanim, u svom svedočenju je rekao da su bataljon 72. specijalne brigade i antiteroristička jedinica 52. bataljona vojne policije, pod Stojanovićevom komandom,⁵⁷⁹ krajem januara ili početkom februara 1999. godine bili angažovani u Đeneralu Jankoviću, opština Kačanik.⁵⁸⁰ Posle te operacije, antiteroristička jedinica MUP i bataljon 72. specijalne brigade poslali su na mesec dana u Našec, blizu Prizrena,⁵⁸¹ sa zadatkom da izvode izviđačka dejstva oko albanskih sela.⁵⁸² Prema rečima svedoka K73, u jednom trenutku tokom tih operacija, Stojanović je tim dvema jedinicama naredio da naprave zasedu srpskim i albanskim civilnim vozilima, kako bi te napade potom pripisali OVK, mada to naređenje nije izvršeno jer je komandant bataljona 72. specijalne brigade to odbio.⁵⁸³ Stojanović je poricao taj iskaz, izjavivši da je, u skladu s naređenjima komandanta Korpusa, otišao u garnizon u Prizrenu kako bi bataljon odveo u dečje odmaralište na obali Drima. Prema njegovom iskazu, taj bataljon je upotrebljavan za dubinsko obezbeđenje državne granice kod planine Paštrik,

⁵⁷⁴ DP P1381, str. 3. U Instrukciji se "ofanzivni antiteroristički zadaci" definišu kao sva dejstva protiv terorista pre nego što oni otpočnu s dejstvima, kao što su prikupljanje obaveštajnih (kontraobaveštajnih) podataka i teroristima, uključujući izviđanje prostora i objekata, napade (prepade) na centre za obuku ili rejone baziranja, zasedna dejstva na prostoru koji teroristi smatraju svojim tj. bezbednim, koja se izvode prvenstveno u ratnom stanju, ali i u stanju neposredne ratne opasnosti i vanrednom stanju. "Defanzivni antiteroristički zadaci" su definisani kao zadaci koji se izvode po ispoljenom dejstvu terorista i obuhvataju oslobađanje talaca, savladavanje otpora naoružanih lica – terorista, blokadu prostora i objekata i pretres zemljišta i objekata.

⁵⁷⁵ DP P1381, str. 3, fusnota 4.

⁵⁷⁶ Momir Stojanović, T. 11843.

⁵⁷⁷ DP P1341, str. 16; Momir Stojanović, T. 11814.

⁵⁷⁸ Momir Stojanović, T. 11814.

⁵⁷⁹ Svedok K73, DP P330, par. 33; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3314.

⁵⁸⁰ Svedok K73, DP P330, par. 31; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3312.

⁵⁸¹ Svedok K73, DP P330, par. 31.

⁵⁸² Svedok K73, DP P330, par. 32; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3313, 3354.

⁵⁸³ Svedok K73, DP P330, par. 33; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3315.

gde graničari više nisu mogli da se izbore s napadima "terorista".⁵⁸⁴ Iz razloga objašnjenih na drugim mestima, Veće ne može da prihvati Stojanovićevu tvrdnju da nikad nije komandovao jedinicama VJ, pa tako ni 72. specijalnom brigadom.⁵⁸⁵ Ono napominje da je Stojanović priznao da mu je dodeljen zadatak da izmesti protivterorističke jedinice, što ukazuje na komandnu poziciju. Ono dalje ima u vidu iskaz svedoka K73 da nije bilo uobičajeno da načelnik za bezbednost komanduje jedinicama uključenim u borbena dejstva, ali da su 1999. godine sve jedinice vojne policije bile potčinjene Stojanoviću i da su dobijale naređenja od njega.⁵⁸⁶ Pored toga, u ratnom dnevniku 52. bataljona vojne policije zabeleženo je da je 13. aprila 1999. godine jedna specijalna jedinica tog bataljona "dobila zadatak" od načelnika Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa, to jest od Stojanovića, da zauzme karaulu u Kamenici (Albanija).⁵⁸⁷ To, po mišljenju Veća, pokazuje da je Stojanović tokom perioda na koji se odnosi Optužnica bio u poziciji da komanduje protivterorističkim jedinicama, što je i činio.

168. Vojna policija je upotrebljavana i za popunu kontrolnih punktova, na područjima u zoni angažovanja relevantnih jedinica VJ na Kosovu.⁵⁸⁸ Bar od početka aprila 1999. godine, na kontrolnim punktovima na Kosovu bili su angažovani i pripadnici jedinica vojne policije i snaga MUP (mešoviti kontrolni punktovi).⁵⁸⁹

169. Specijalne snage VJ koje su delovale na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica često su imale oznake i nosile naoružanje na osnovu kojih su se mogli razlikovati od regularnih jedinica VJ. Osim zelenih maskirnih uniformi, specijalne snage VJ – uključujući 63. padobransku brigadu, Specijalni korpus i vojnu policiju - često su nosili i dodatne delove uniforme i opreme.⁵⁹⁰ Na sebi su imali jednobojne sive ili zelene borbene prsluke, crne beretke,⁵⁹¹ maskirne panama šlemove, crne mreže za lice i crne rukavice.⁵⁹² Pored tih delova uniforme pripadnici vojne policije nosili su i bele oprtače.⁵⁹³

⁵⁸⁴ Momir Stojanović, T. 11908-11910.

⁵⁸⁵ V. dole, par. 942-943.

⁵⁸⁶ Svedok K73, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3314.

⁵⁸⁷ DP P338, str. 6.

⁵⁸⁸ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19758.

⁵⁸⁹ DP P946, par. 5.

⁵⁹⁰ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3303; DP P333 (fotografija koja prikazuje pripadnike specijalnih snaga VJ kako stoje na jednom vojnom vozilu).

⁵⁹¹ Michael Phillips, T. 8696.

⁵⁹² Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3303; DP P333 (fotografija koja prikazuje pripadnike specijalnih snaga VJ kako stoje na jednom vojnom vozilu).

⁵⁹³ Svedok K73, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3297.

170. Oznake 63. padobranske brigade, koje su nošene na rukavu, mogle su se prepoznati po krilima orla, usmerenim nagore, padobranu i broju 63 između orlovih krila.⁵⁹⁴

171. Oznake Specijalnog korpusa mogle su se takođe prepoznati i po krilima usmerenim nagore.⁵⁹⁵

172. Pripadnici vojne policije VJ imali su jedinstvenu okruglu oznaku⁵⁹⁶ koja je prikazivala dvoglavog orla na crnoj pozadini, s krilima usmerenim nagore i iznad njega ćirilicnim tekstom "Vojna policija" ispisanim zlatnim slovima.⁵⁹⁷

173. Pripadnici vojne policije imali su nekoliko vrsta ličnog naoružanja, uključujući pištolje CZ-99, standardne puške M-70, automatske puške AB-2, puške hekler koh MP5-K, pumparice, snajpere i samostrele.⁵⁹⁸

(b) Rezervisti VJ

174. Jedinice VJ bile su sačinjene od redovnih pripadnika VJ i rezervista.⁵⁹⁹ Rezervni sastav činili su vojni obveznici mlađi od 60 godina, koji su odslužili obavezni vojni rok ili koji su na neki drugi način regulisali obavezu služenja vojnog roka.⁶⁰⁰ Vojni obveznici mogli su takođe biti pozvani na vojnu službu u jedinice milicije.⁶⁰¹ Rezervisti su bili evidentirani u nadležnim vojnoteritorijalnim organima i dobijali su vojne knjižice.⁶⁰²

175. U skladu s naređenjem Komande Prištinskog korpusa od 26. juna 1998. godine, vojnim obveznicima u zoni odgovornosti Komande Prištinskog korpusa, Vojnog okruga Priština i 202. pozadinske baze podeljeni su naoružanje i municija.⁶⁰³ Aleksandar Vasiljević je napomenuo da je odluka o izdavanju naoružanja rezervistima doneta jer su u tom periodu "terorističke snage" bile veoma aktivne.⁶⁰⁴ Na sednici Kolegijuma Generalštaba VJ u februaru 1999. godine Samardžić je obavestio prisutne da je naoružano oko 47.000 Srba i da su komandanti na svim nivoima poslati s

⁵⁹⁴ Svedok K73, T. 1514. DP P327 (fotografija br. 1. prikazuje oznake 63. padobranske brigade, dok fotografija br. 2. prikazuje oznake Specijalnog korpusa VJ).

⁵⁹⁵ Svedok K73, T. 1514. DP P327 (fotografija br. 1. prikazuje oznake 63. padobranske brigade, dok fotografija br. 2. prikazuje oznake Specijalnog korpusa VJ).

⁵⁹⁶ Svedok K73, T. 1514; svedok K90, T. 1364; DP P327 (fotografija br. 4 prikazuje oznake vojne policije).

⁵⁹⁷ DP P327 (fotografija br. 4 prikazuje oznake vojne policije).

⁵⁹⁸ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3298-3299, 3302; DP P333 (fotografija koja prikazuje pripadnike vojne policije VJ na vojnom vozilu).

⁵⁹⁹ DP P43, član 7.

⁶⁰⁰ DP P43, član 315. v. takođe DP P129, član 137.

⁶⁰¹ DP P43, član 317.

⁶⁰² DP P43, član 329 i 331.

⁶⁰³ DP P901; Aleksandar Vasiljević, T. 5946-5947.

⁶⁰⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5947.

municijom u sela. On je objasnio da su uloga i zadatak tih "naoružanih Srba" bio da brane svoja sela i da zajedno s jedinicama VJ učestvuju u akcijama u neposrednoj blizini.⁶⁰⁵

176. Rezervisti VJ nosili su ili jednobojne zelene uniforme ili regularne zelene maskirne uniforme VJ.⁶⁰⁶ Te jednobojne uniforme opisivane su i kao SMB⁶⁰⁷ uniforme. Rezervisti VJ obično su se na nekoliko načina mogli razlikovati od pripadnika redovnih jedinica VJ, konkretno, rezervisti su obično imali brade i delovali su neuredno, dok pripadnici VJ obično nisu.⁶⁰⁸ Lokalni rezervisti nosili su automatsko naoružanje.⁶⁰⁹

5. Postupak izveštavanja

177. Komandanti svih jedinica VJ, počev od brigada pa sve do Štaba Vrhovne komande, bili su dužni da šalju dnevne borbene izveštaje svojim pretpostavljenima i, u periodima od sedam do deset dana, kratke izveštaje o aktivnostima vojske i MUP, ukoliko je bilo zajedničkih dejstava.⁶¹⁰ Sve jedinice morale su izveštavati po nizu određenih pitanja.⁶¹¹ Konkretno, ako bi neki starešina VJ dobio naređenje čije bi izvršenje predstavljalo krivično delo, on je bio dužan da o takvom naređenju odmah izvesti višeg pretpostavljenog starešinu ili starijeg od lica koje je to naređenje izdalo.⁶¹² Starešine su bile dužne da izveste više nivoe komandnog lanca kad god bi saznale za bilo kakve zločine do kojih je došlo tokom protivterorističkih operacija ili borbenih dejstava.⁶¹³ Ti izveštaji su morali da sadrže informacije o svim problemima nastalim tokom borbenih dejstava ili pitanjima vezanim za disciplinu.⁶¹⁴ Ukoliko bi starešina VJ saznao da je neko lice koje nije pripadnik VJ počinilo neki zločin, on je bio dužan da o tome izvesti pretpostavljenog starešinu ili organ MUP-a na datoj teritoriji, odnosno službu tužilaštva na tom području, koja bi potom rešavala to pitanje u saradnji s MUP.⁶¹⁵

178. Dokazi ukazuju na to da je obaveza izveštavanja delimično ispunjavana tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, u smislu da su borbeni izveštaji redovno slati i da se načelniku štaba

⁶⁰⁵ DP P1333, str. 23.

⁶⁰⁶ Svedok K25, DP P340, str. 20.

⁶⁰⁷ Hysni Berisha, T. 3355-3356; Mahmut Halimi, T. 2957. Po svemu sudeći, SMB boja na b/h/s jeziku označava sivo/maslinasto zelenu boju, Nike Peraj, T. 1232; v. takođe Mahmut Halimi, T. 2957. Kad se govori o SMB, misli se na jednu boju, a ne na dezen.

⁶⁰⁸ Svedok K73, T. 1512.

⁶⁰⁹ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4681.

⁶¹⁰ Milan Đaković, T. 7927. V. DP P1230 i 1231. V. takođe DP D322, DP D187, DP D345.

⁶¹¹ Milan Đaković, T. 7927-7928.

⁶¹² DP P43, član 37.

⁶¹³ Milan Đaković, T. 7932. V. DP P1233, "Dopuna izveštaja u vezi nastalih događaja sa smrtnim posledicama i utroška kritične municije" od 5. oktobra 1998. godine, koju je general Pavković uputio Isturenom komandnom mestu 3. armije. U paragrafu 2, str. 4 verzije na engleskom jeziku pominje se navodni masakr nad civilnim stanovništvom u selu Gornje Obrinje (opština Glogovac) 26. i 27. septembra 1998. godine.

⁶¹⁴ Milan Đaković, T. 8071. V. DP D345.

⁶¹⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 5738-5739.

svakodnevno referisalo o situaciji na terenu i aktivnostima Prištinskog korpusa.⁶¹⁶ Nike Peraj je objasnio kako su izveštaji jedinica prenošeni sedištu VJ u Nišu, a potom Beogradu. Kad je reč o 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi VJ, koja je u martu i aprilu 1999. godine bila stacionirana u opštini Đakovica, pukovnik Branko Kotur iz sedišta Korpusa VJ prikupljao je izveštaje od starešina na terenu. Te informacije su potom prosleđivane generalu Dušanu Samardžiću u sedištu VJ u Nišu. Iz Niša su informacije dalje slate Ministarstvu odbrane u Beogradu.⁶¹⁷ Komandant Prištinskog korpusa general Pavković redovno je izveštavao Štab Vrhovne komande (Generalštab) putem dnevnih borbenih izveštaja.⁶¹⁸

179. Tokom 1999. godine bilo je izvesnih nepravilnosti u liniji izveštavanja. Aleksandar Vasiljević je u svom svedočenju rekao da je Pavković bio u kontaktu s predsednikom Vrhovnog saveta odbrane, Slobodanom Miloševićem, a da o tome nije obaveštavao svog neposrednog pretpostavljenog, generala Ojdanića.⁶¹⁹ Ojdanić je rekao Vasiljeviću da je Pavković, umesto da izveštava Ojdanića, takođe često izveštavao Nikolu Šainovića, člana Zajedničke komande u Prištini.⁶²⁰

180. Aleksandar Vasiljević je u svom svedočenju rekao da je, u skladu s redovnim linijama izveštavanja, informacije koje su poticale iz organa bezbednosti Prištinskog korpusa trebalo beležiti i slati Odeljenju bezbednosti 3. armije. Odeljenje bezbednosti je potom odlučivalo o tome da li treba izvestiti Upravu bezbednosti.⁶²¹ Vasiljević je informacije primao i usmenim putem, van redovne linije izveštavanja.⁶²²

181. Kao što je detaljno razmotreno u zasebnom delu ove Presude, uprkos konkretnoj obavezi pripadnika VJ da izveštavaju o protivzakonitim naređenjima svojih pretpostavljenih i/ili o zločinima koje pripadnici VJ ili MUP-a počine na terenu, izveštavanje o zločinima pripadnika VJ ili MUP-a nad civilnim stanovništvom na Kosovu 1999. godine bilo je minimalno.⁶²³ Milan Đaković je u svom svedočenju rekao da su 1999. godine povremeno dobijani izveštaji o nepravilnostima na terenu na Kosovu, ali da nisu bili tako česti da bi to delovalo kao veći problem. On je govorio o tri incidenta vezana za zločine koje su pripadnici VJ na Kosovu počinili nad kosovskim Albancima 1999. godine, koji su svi rezultirali sprovođenjem istrage i krivičnim gonjenjem.⁶²⁴

⁶¹⁶ Milan Đaković, T. 7927-7928.

⁶¹⁷ Nike Peraj, DP P313, par. 28.

⁶¹⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 5660.

⁶¹⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 5661.

⁶²⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5665.

⁶²¹ Aleksandar Vasiljević, T. 5671.

⁶²² Aleksandar Vasiljević, T. 5662; 5671.

⁶²³ V. dole, par. 2106-2107.

⁶²⁴ Jedan incident ticao se ubistva dva Albanca u Kosovu Polju od strane tri pripadnika 37. motorizovane brigade VJ. Prema Đakovićevim rečima, komanda je bila obaveštena o tom incidentu i general je naredio pukovniku Stojanoviću da te ljude

Drugi dokazi ukazuju na to da je u nekim slučajevima izveštavano o zločinima koje su pripadnici VJ činili nad civilima, kosovskim Albancima, nakon čega je ponekad usledila istraga i krivično gonjenje.⁶²⁵ Međutim, Veće napominje da se broj i vrsta zločina i izvršilaca iz redova VJ o kojima govore ovi dokazi drastično kose sa konstatacijama Veća izloženim u Odeljku VI ove Presude, vezanim za veliki broj teških zločina počinjenih nad civilima, kosovskim Albancima, tokom operacija u kojima je učestvovao VJ. Veće smatra da ukupni dokazi vezani za izveštavanje od strane jedinica VJ jasno ukazuju na to da je u velikoj meri izveštavanje o takvim zločinima bilo krajnje nedovoljno.⁶²⁶ Po mišljenju Veća, iz propusta da se u zvanične izveštaje uključe takve informacije razumno se može zaključiti da je postojala namera da se činjenje zločina od strane pripadnika VJ prikrije.⁶²⁷

6. Disciplinski i krivični postupci u VJ

182. Ustav SRJ propisivao je da se vojni sudovi i vojni tužioci ustanovljavaju saveznim zakonom.⁶²⁸ Vojni sudovi bili su nezavisni i sudili su na osnovu saveznih zakona.⁶²⁹ U skladu sa članom 30 Zakona o Vojski Jugoslavije, organi vojne službe, uključujući vojnu policiju, imali su ista prava, ovlašćenja i dužnosti kao redovna policija MUP-a. Prema Zakonu o krivičnom postupku i Zakonu o vojnim sudovima, organi vojne službe bezbednosti učestvovali su u radnjama koje su prethodile pokretanju krivičnog postupka. Organi vojne službe bezbednosti mogli su primenjivati svoja ovlašćenja protiv svih pripadnika VJ i svih lica umešanih u neprijateljske aktivnosti usmerene protiv komandi, jedinica i objekata VJ.⁶³⁰

183. Vojni sudovi sudili su za krivična dela koja su počinila vojna lica (što je uključivalo vojnike na odsluženju obaveznog vojnog roka ili vojnike po ugovoru, studente vojnih akademija i učenike srednjih vojnih škola, lica iz rezervnog sastava i civilna lica koja vrše određenu vojnu dužnost)⁶³¹ i

privede, te je sprovedena istraga. Milan Đaković, T. 8150. On je izjavio da su tako reagovali i na incident koji se ticao ubistava u Lipljanima. Milan Đaković, T. 8151. Treći incident ticao se ubijanja jedne porodice kosovskih Albanaca u selu Žegra 1999. godine od strane rezervista 175. pešadijske brigade VJ, čija je baza bila u Gnjilanu. General Pavković je naredio Đakoviću da ode u Gnjilane, pa je komandant te brigade smenjen. Protiv odgovornih je pokrenut krivični postupak, a više starešine su smenjene. Đaković veruje da je svim ti rezervistima za ubijanje civila u Žegri izrečena kazna zatvora u trajanju od po nekoliko godina. Milan Đaković, T. 8152.

⁶²⁵ V. DP D507-D511 i DP P964. v. takođe DP P1394, str. 2; P951, str. 2; P1378, str. 3; P946, str. 2; P1390, str. 4.

⁶²⁶ Radomir Gojović, koji je do 16. aprila 1999. godine bio predsednik Vojnog suda u Beogradu, a posle toga načelnik Pravne uprave Ministarstva odbrane, svedočio je da je vladala atmosfera straha i oklevanja kad je reč o izveštavanju o zločinima. V. Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16685.

⁶²⁷ V. dole, par. 2108.

⁶²⁸ DP P129, član 138.

⁶²⁹ DP P43, član 138; DP P44, član 2.

⁶³⁰ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19686.

⁶³¹ DP P53, član 6.

konkretna krivična dela koja se odnose na odbranu i bezbednost zemlje, kao i u sporovima u vezi sa službom u VJ.⁶³²

184. Vojni sudovi prvog stepena nalazili su se u Beogradu, Nišu (zadužen za sve opštine na Kosovu) i u Podgorici.⁶³³ Međutim, u vreme rata vojni sudovi prvog stepena prestajali su s radom, a Vrhovni vojni sud je nastavljao s radom u sedištu Štaba Vrhovne komande.⁶³⁴ Umesto po principu teritorijalne nadležnosti, po kojem su bili formirani u vreme mira, vojni sudovi su za vreme oružanih sukoba bili formirani pri komandama vojnih okruga, korpusa, armija, komandi ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane i komandi ratne mornarice.⁶³⁵ Vrhovni vojni sud nastavljao je svoj rad u sedištu Štaba Vrhovne komande, dok su pri komandama armija formirana odeljenja tog suda.⁶³⁶ Predsednika, sudije vojnih sudova i sudije porotnike vojnih sudova imenovao je predsednik SRJ, na predlog načelnika štaba Vrhovne komande (umesto na predlog saveznog ministra odbrane, što je bila praksa u vreme mira).⁶³⁷ Odeljenja vrhovnog vojnog tužilaštva formirana su pri komandama armija.⁶³⁸ Vojni sudovi prvog stepena bili su mesno nadležni za suđenje licima iz jedinica ili komandi pri kojima su formirani.⁶³⁹ Vojni sudovi pri komandama vojnih okruga bili su nadležni da sude "licima iz organizacijskog sastava vojnog okruga", kao i civilnim licima koja počine krivično delo iz stvarne nadležnosti vojnih sudova na teritoriji vojnog okruga.⁶⁴⁰

185. Dana 25. marta 1999. godine, Generalštab VJ izdao je naređenje za mobilizaciju ratnih vojnih sudova i tužilaca u organskom sastavu komandi i jedinica VJ,⁶⁴¹ a kad je proglašeno ratno stanje, načelnik Generalštaba je izdao naređenje o formiranju vojnih sudova i tužilaštava pri komandama 1. 2. i 3. armije, vojnopomorskoj komandi, komandi ratnog vazduhoplovstva i komandi korpusa, kao i na nivou komandi vojnih oblasti.⁶⁴² Tokom 1998. i 1999. godine, organi vojne službe bezbednosti bili su prisutni u svim organizacionim jedinicama Prištinskog korpusa, sve do nivoa samostalnog bataljona.⁶⁴³ Pošto su sudovi i tužioci bili pripojeni konkretnim jedinicama, oni su krivično gonili samo pripadnike neke konkretne komande, nezavisno od teritorije na kojoj su oni

⁶³² DP P53, član 1.

⁶³³ DP P53, član 8.

⁶³⁴ DP P53, član 74.

⁶³⁵ DP P53, član 74. Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16654; Radomir Gojović, T. 10039-10340.

⁶³⁶ DP P174, str. 3, član 1.

⁶³⁷ DP P53, članovi 26 i 75.

⁶³⁸ DP P174, str. 1, član 2.

⁶³⁹ DP P174, str. 3, član 4.

⁶⁴⁰ DP P174, str. 3, član 4.

⁶⁴¹ DP D199.

⁶⁴² Radomir Gojović, T. 10339-10340.

⁶⁴³ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19685.

delovali.⁶⁴⁴ Štaviše, vojni sudovi su se prilagođavali ratnim uslovima kako bi mogli da obavljaju svoje zadatke na terenu.⁶⁴⁵

186. Odeljenje za pravne poslove Uprave Štaba VJ sastavilo je 12. maja 1999. godine izveštaj Štaba Vrhovne komande o radu vojnih pravosudnih organa.⁶⁴⁶ U propratnom pismu od 14. maja 1999. godine, priloženom uz taj izveštaj, navodi se da Štab Vrhovne komande pridaje veliki značaj radu vojnih pravosudnih organa. U naređenju Štaba Vrhovne komande od 22. maja 1999. godine, upućenom Komandi 3. armije, toj Komandi se nalaže da obavesti svoje pripadnike o sadržaju sastavljenih smernica o "radu, postupanju, ovlašćenjima i nadležnostima vojnih pravosudnih i drugih organa u slučajevima otkrivanja krivičnih dela i njihovih izvršilaca, pokretanju krivičnog postupka i presuđenju".⁶⁴⁷ U dokumentu Štaba Vrhovne komande od 8. juna 1999. godine izloženi su, između ostalog, prioriteti prilikom vođenja krivičnih postupaka (pri čemu je najveći prioritet dat krivičnim postupcima za kršenje odredaba međunarodnog prava).⁶⁴⁸

187. Dokazi ukazuju na to da je tokom 1999. godine postojao sistem za vođenje istraga i krivično gonjenje zločina koje su počinili pripadnici VJ na Kosovu i da je jedan broj slučajeva obrađen. Aleksandar Vasiljević, zamenik načelnika Službe bezbednosti VJ, u svom svedočenju je rekao da je, dok je bio na Kosovu, negde od 17. maja do 6. juna 1999. godine, zajedno s generalom Gajićem, pomoćnikom za kontraobaveštajne poslove, kontaktirao sa 12 službenika za bezbednost raznih jedinica (od samostalnih bataljona do Prištinskog korpusa) u cilju prikupljanja informacija, i da su na taj način registrovana 42 slučaja (koji su obuhvatali otprilike 100 izvršilaca⁶⁴⁹) vezana za krivična dela koja su, prema navodima, počinili pripadnici vojske, mahom u aprilu 1999. godine.⁶⁵⁰ Među tim krivičnim delima bili su ubistvo troje-četvoro ljudi, silovanje maloletnica, ubijanje sedmoro kosovskih Albanaca u Gornjoj Klini/Klinë-e-Epermë od strane dobrovoljaca, provale u kuće i maltretiranje stanara od strane pripadnika VJ, kao i slučaj kad je jedan vojnik na kontrolnom punktu u Prizrenu ubio jednog starijeg Albanca na zahtev jednog policajca.⁶⁵¹ Do juna 1999. godine obrađeni su svi predmeti osim jednog.⁶⁵² Vasiljević je svoj izveštaj prosledio načelniku Uprave bezbednosti Gezi Farkašu. Po njegovom mišljenju, Farkaš je taj izveštaj predao načelniku

⁶⁴⁴ Radomir Gojović, T. 10339-10340.

⁶⁴⁵ Radomir Gojović, T. 10341.

⁶⁴⁶ DP D200.

⁶⁴⁷ DP D201.

⁶⁴⁸ DP D202; Aleksandar Vasiljević, T. 5875.

⁶⁴⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 5943.

⁶⁵⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5731. v. takode DP P964.

⁶⁵¹ Aleksandar Vasiljević, T. 5730-5731. v. takode DP P964.

⁶⁵² Aleksandar Vasiljević, T. 5731, 5857.

Generalštaba generalu Ojdaniću, koji ga je pak prosledio predsedniku Slobodanu Miloševiću.⁶⁵³ Vasiljević je kasnije otkrio da izveštaj nije arhiviran.⁶⁵⁴

188. "Informacija o krivičnim postupcima pokrenutim od strane vojnih pravosudnih organa protiv pripadnika VJ zbog postupaka koji su u suprotnosti sa normama humanitarnog prava" od 9. aprila 2002. godine, koju je vrhovni vojni tužilac dostavio Misiji OEBS u Srbiji i Crnoj Gori, ukazuje na to da su, u periodu od 1. juna 1998. do 27. juna 1999. godine, vojni pravosudni organi pokrenuli krivični postupak zbog ratnih zločina protiv 305 lica. Od tog broja, protiv 38 lica vođen je postupak zbog "krivičnih dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava, protiv života i tela i protiv dostojanstva ličnosti i morala", dok je protiv ostalih 267 lica vođen postupak zbog imovinskih krivičnih dela.⁶⁵⁵ Po svemu sudeći, među njima su bili i predmeti navedeni u Vasiljevićevom izveštaju. Nakon podizanja optužnice, ostali predmeti vezani za ratne zločine, protivpravno lišavanje života i ranjavanje, ubistvo i silovanje kosovskih Albanaca od strane pripadnika VJ, ustupljeni su relevantnim okružnim sudovima ili su obustavljeni usled nedostatka dokaza.⁶⁵⁶ Veću nisu predloženi dokazi o ishodu predmeta ustupljenih okružnim sudovima.

189. Zakon propisuje da, po prestanku ratnog stanja, vojni tužioci prvog stepena prestaju s radom i predmeti se dostavljaju mesno nadležnom vojnom tužiocu prvog stepena;⁶⁵⁷ isto tako, vojni sudovi formirani u pojedinačnim jedinicama prestajali su s radom, a vojni sudovi prvog stepena dostavljali su nedovršene predmete nadležnom vojnom sudu prvog stepena, u skladu s članom 8 Zakona o vojnim sudovima, to jest, na osnovu mesne nadležnosti.⁶⁵⁸ Međutim, pošto su predmeti iz gorenavedenog izveštaja, vođeni protiv rezervista, i dalje bili u istražnoj fazi, oni su dostavljani civilnim sudovima.⁶⁵⁹ Dokazi ukazuju na to da u takvim slučajevima nije postojao efikasan mehanizam daljeg postupanja i da VJ nije ni po kom osnovu mogao dalje da se bavi predmetima protiv svojih pripadnika koji su dostavljeni civilnim sudovima, te da to i nije činio. Radomir Gojović, koji je do 16. aprila 1999. godine bio predsednik Vojnog suda u Beogradu, a posle toga

⁶⁵³ Aleksandar Vasiljević, T. 5833.

⁶⁵⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5944.

⁶⁵⁵ DP P964, str. 1.

⁶⁵⁶ DP P964, str. 2-6.

⁶⁵⁷ DP P174, str. 2, član 7.

⁶⁵⁸ DP P174, str. 4, član 7.

⁶⁵⁹ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16689, 16723, 16728-16730; Radomir Gojović, T. 10380, 10384, 10402-10404. Prema Gojovićevom svedočenju, spisak s brojem izrečenih presuda za period od 24. marta do 15. maja 1999. godine (DP D507) ne sadrži veliki broj rešenih predmeta zbog toga što je istražni postupak za takva krivična dela dugo trajao, pa su takvi predmeti stoga po završetku rata prosleđivani civilnim sudovima (v. Radomir Gojović, T. 10402-10403 i DP D508, str. 2).

načelnik Pravne uprave Ministarstva odbrane,⁶⁶⁰ nije mogao da pruži nikakve informacije o predmetima dostavljenim civilnim sudovima.⁶⁶¹

190. Veće stoga smatra da tokom 1999. godine jeste postojao efikasan sistem krivičnog gonjenja i pravosuđa za rešavanje pitanja kriminaliteta VJ, ali da on nije valjano korišćen. Zločini koje su pripadnici VJ činili nad kosovskim Albancima tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, naročito oni koji se nisu ticali kriminala protiv imovine, većim delom nisu bili dovoljno prijavljivani, retko kada istraživani, a onda kad bi bila podignuta optužnica, postupci su po okončanju oružanog sukoba mahom ustupani civilnim sudovima i njihov ishod nije bio poznat, čak ni licima s vrha vojnog pravosuđa.

C. Dobrovoljci i pripadnici paravojnih formacija

191. Pojam "paravojni" koristi se u dokumentima humanitarnog prava, kao što je Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije, mada u njima nije definisan.⁶⁶² Pod paravojnom grupom obično se podrazumeva snaga ili jedinica koja ima analognu ili pomoćnu funkciju i organizaciju u odnosu na profesionalne vojne snage, ali se ne smatra profesionalnom ili legitimnom.⁶⁶³ U svojoj praksi, MKSJ je kao "paravojne" kvalifikovao grupe koje su se borile uporedo s vojnim ili policijskim snagama u sukobima u Bosni i Hrvatskoj, koje su se mogle prepoznati po svojim uniformama, obuci i rukovodstvu i koje su često bile priključene rezervnim snagama.⁶⁶⁴ Pojam "paravojne grupe" korišćen u ovoj Presudi podrazumeva ono značenje koje koristi Veće.

192. Postojanje i upotreba paravojnih formacija od strane srpskih snaga na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica je predmet velikog spora. Tužilaštvo tvrdi da je Vlastimir Đorđević u velikoj meri doprineo udruženom zločinačkom poduhvatu tako što je angažovao paravojne grupe koje su činile zločine nad civilima, kosovskim Albancima.⁶⁶⁵ Konkretno, tužilaštvo tvrdi da je, pre bombardovanja NATO 24. marta 1999. godine, Đorđević pripremao uključivanje pripadnika paravojnih formacija i dobrovoljaca u sastav MUP-a.⁶⁶⁶ Ono, osim toga, tvrdi da je

⁶⁶⁰ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16642-16643; Radomir Gojović, T. 10334-10336.

⁶⁶¹ Radomir Gojović, T. 10442.

⁶⁶² V. član 43(3), Dopunski protokol I.

⁶⁶³ Oxford English Dictionary (Oxford: OUP, 2007).

⁶⁶⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 195, 205; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 246; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 146, 236.

⁶⁶⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1138.

⁶⁶⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1139.

Dorđević imao ključnu ulogu u uključivanju "Škorpiona" u MUP,⁶⁶⁷ iako je znao da "angažuje zloglasnu paravojnu jedinicu" koja je počinila zločine nad civilima u Podujevu.⁶⁶⁸

193. Suprotno tome, odbrana tvrdi da na Kosovu nije bilo paravojnih snaga, već da su pripadnici svih snaga koje je Dorđević angažovao bili legitimni rezervisti i da su preduzimane aktivne mere kako bi se obezbedilo da se nijedan od dobrovoljaca nije u krivičnoj evidenciji.⁶⁶⁹ Taj argument počiva na tvrdnji da je angažovanje dodatnih snaga u vreme rata bilo dozvoljeno i da je "država raspolagala svim pravnim i materijalnim sredstvima da svakog koga smatra neophodnim angažuje u odbrani zemlje i da ta lica opremi u skladu sa zadacima koji su im dodeljeni". Prema tome, kako tvrdi odbrana, tokom rata 1999. godine na teritoriji Srbije u MUP-u nisu bile dozvoljene nikakve paravojne i dobrovoljačke jedinice.⁶⁷⁰ Dorđević je poricao da zna da su bilo koje od snaga raspoređenih u Podujevu ili na Kosovu uopšte ikada bile aktivne u Hrvatskoj ili da su bile deo "Škorpiona".⁶⁷¹ Konkretno, Dorđević tvrdi da, u vreme prijema i angažovanja rezervnih snaga MUP-a priključenih jedinici SAJ, nije znao da je bilo koji pripadnik tih rezervnih snaga počinio ikakav zločin na teritoriji bivše Jugoslavije.⁶⁷² Štaviše, svi kandidati su prolazili proveru, kako je bilo propisano zakonom.⁶⁷³

194. Konkretni dokazi vezani za znanje Vlastimira Dorđevića o postojanju paravojnih formacija na Kosovu 1999. godine i njegovoj ulozi u njihovom angažovanju razmotreni su na drugim mestima u ovoj Presudi.⁶⁷⁴ Međutim, Veće ovde iznosi svoju konstataciju da je 1998. i 1999. godine na terenu na Kosovu bio prisutan jedan broj paravojnih grupa, koje su mahom delovale u sadejstvu s jedinicama MUP-a, kao popuna njegovih snaga.⁶⁷⁵ O tome će biti reči u nastavku teksta.

195. Zakon nije predviđao mogućnost da snagama MUP-a budu pripojene paravojne jedinice i drugi dobrovoljci.⁶⁷⁶ Neki dokazi ukazuju na to da su od maja 1998. na Kosovu ipak upotrebljavanje paravojne jedinice i da su od tada bile tamo prisutne.⁶⁷⁷ Ono što je očigledno jeste da su ministar Stojiljković i Vlastimir Dorđević početkom 1999. godine pripremali priključivanje paravojnih jedinica MUP-u. U zapisniku sa sastanka Štaba MUP-a Priština od 17. februara 1999. godine zabeležene su sledeće reči ministra Stojiljkovića: "Obazrivo pristupati i angažovati

⁶⁶⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1141.

⁶⁶⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1152, 1165-1166.

⁶⁶⁹ Završni podnesak odbrane, par. 101, 476-480.

⁶⁷⁰ Završni podnesak odbrane, par. 107.

⁶⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 482.

⁶⁷² Završni podnesak odbrane, par. 481.

⁶⁷³ Završni podnesak odbrane, par. 480.

⁶⁷⁴ V. dole, par. 1934-1966.

⁶⁷⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 5663-5664, 5667-5668; Goran Stoparić, DP P493, par. 34-35; Goran Stoparić, T. 2816.

⁶⁷⁶ Ljubinko Cvetić, T. 6675, 6678.

⁶⁷⁷ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6092, 6133.

dobrovoljce i njihovo angažovanje vezivati preko rezervnog sastava policije, kad mi to ocenimo za potrebno".⁶⁷⁸ Đorđević je nakon toga, 18. februara 1999. godine, poslao depešu svim SUP-ovima u Srbiji i RDB-u u kojoj je naredio "kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima".⁶⁷⁹ Ministar Stojiljković je potom 24. marta 1999. godine poslao depešu načelniku RJB, organizacionim jedinicama RJB u sedištu, svim SUP-ovima, Štabu MUP-a u Prištini i svim stanicama saobraćajne policije, upućujući na Đorđevićevu depešu od 18. februara, u kojoj im je dao sledeći zadatak: "Evidentirati i uspostaviti kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima, radi njihovog eventualnog angažovanja".⁶⁸⁰ U tom dokumentu ministar depešu od 18. februara naziva "našom depešom", što ukazuje na to da su odluku o angažovanju paravojnih formacija zajednički doneli ministar Stojiljković i optuženi Đorđević. Veće se nije uverilo u objašnjenje odbrane po pitanju reči "naša depeša" da je ministar najpre odobravao sva uputstva RJB-a pre nego što su ona upućivana organizacionim jedinicama i SUP-ovima u Srbiji.⁶⁸¹ U zapisniku sa sastanka viših funkcionera policije na Kosovu od 4. aprila 1999. godine zabeleženo je da je Sreten Lukić, rukovodilac Štaba MUP-a, napomenuo da je potrebno "prema paravojnim jedinicama preduzimati rigorozne mere".⁶⁸²

196. Vrhovna komanda je dobro znala da MUP i VJ na Kosovu upotrebljavaju paravojne formacije. U zapisniku sa sastanka Vrhovne komande održanog 17. maja 1999. godine zabeležena je diskusija o zločinima koje su počinile paravojne grupe na Kosovu.⁶⁸³ Radomir Marković je izjavio da razgovarao s Vlastimirom Đorđevićem, koji je rekao da je grupa predvođena Slobodanom Medićem zvanim Boca (što su, prema zaključku Veća, bili "Škorpioni") povučena u Prolom Banju.⁶⁸⁴ Kao što je već napomenuto i detaljno razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, jedinica "Škorpioni" bila je priključena SAJ-u kad su pripadnici te jedinice 28. marta 1999. godine u Podujevu ubili 14 žena i dece.⁶⁸⁵ Očigledno je da je Đorđević govorio o vraćanju te grupe u Prolom Banju nakon tog incidenta. Predsednik Slobodan Milošević rekao je Markoviću da Vlajku Stojiljkoviću i Đorđeviću prenese da se "njihova glava ne skida, ali Boca mora da odgovara".⁶⁸⁶ Prema zaključku Veća, ti dokazi ukazuju na to da Milošević nije hteo da Stojiljkovića i Đorđevića pozove na odgovornost za zločine koje su počinili pripadnici "Škorpiona", već Medića zvanog Boca, vođu te jedinice. Milošević je takođe izjavio da podržava trud RDB i organa bezbednosti "da se svi slučajevi 'velikih Srba' raščiste", pošto oni samo nanose štetu, te da Stojiljković, Đorđević i

⁶⁷⁸ DP P85, str. 3.

⁶⁷⁹ DP P356, par. 7, str. 3; Ljubinko Cvetić, T. 6677, 6853.

⁶⁸⁰ DP P702, par. 5, str. 1.

⁶⁸¹ V. Završna reč, T. 14488.

⁶⁸² DP P764, str. 3.

⁶⁸³ DP P884.

⁶⁸⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5681; DP P884, str. 1.

⁶⁸⁵ V. gore, par. 1930-1953.

Obrad Stevanović nemaju "razloga da ih štite".⁶⁸⁷ Aleksandar Vasiljević, koji je vodio beleške o tom sastanku,⁶⁸⁸ objasnio je da je Milošević mislio na to što je u rezervnom sastavu MUP-a bio veliki broj lica "koji se predstavljaju kao veliki Srbi, koji [...] nanose veliko zlo" kao što su "Boca, Arkanovi sastavi i tako dalje".⁶⁸⁹ Prema zaključku Veća, pojam "veliki Srbi" u ovom kontekstu odnosi se stoga na pripadnike paravojnih grupa koje su bile aktivne na Kosovu. U beleškama se navodi da je Nikola Šainović (zamenik predsednika Vlade Srbije, odgovoran za Kosovo) rekao da je "očigledno [da] kod SAJ ima navika u formiranju rezerve".⁶⁹⁰ Zabeleženo je da je kasnije rekao da je svim sektorima naloženo da podnose izveštaje o situaciji na terenu i tome "šta istraživati" i da treba pratiti "šta je posledica dejstava, a šta zločin". Pavković, Šainović i Ojdanić su na sastanku podržali predlog da se formira specijalna državna komisija koja će ispitati upotrebu paravojnih formacija na Kosovu, ali je Milošević izbegao to pitanje i usredsredio se umesto toga na potrebu da se poboljšaju saradnja i odnosi između VJ i MUP.⁶⁹¹ O ulozi optuženog i ministra Stojiljkovića u angažovanju i raspoređivanju jedne jedinice "Škorpiona" u sastav SAJ na Kosovu ukratko će biti reči u sledećem odeljku ove Presude, dok se o aktivnostima pripadnika te jedinice "Škorpiona" detaljnije govori u jednom kasnijem delu ove Presude.

197. Za razliku od MUP-a, za vreme ratnog stanja, stanja neposredne ratne opasnosti ili vanrednog stanja VJ se mogao popunjavati dobrovoljcima.⁶⁹² Dobrovoljci su definisani kao lica koja ne podležu vojnoj obavezi i vojni obveznici koji nemaju ratni raspored.⁶⁹³

198. Tokom perioda na koji se odnosi Optužnica jedinice VJ na Kosovu popunjavane su dobrovoljcima. Postupak prihvata, prijema i raspoređivanja dobrovoljaca u VJ bio je izložen u naređenju Štaba Vrhovne komande od 7. aprila 1999. godine.⁶⁹⁴ Naređenjem Štaba Vrhovne komande od 14. aprila 1999. godine uređeni su prihvati, prijem i raspoređivanje dobrovoljaca u prihvatne centre komandi 1. 2. i 3. armije.⁶⁹⁵ U tom naređenju utvrđene su odgovornosti komande armije i MUP-a kad je reč o dobrovoljcima. Postojala su dva prihvatna centra za dobrovoljce, jedan u Bujanju Potoku, koji je potom premešten u Grocku, a drugi kod Niša.⁶⁹⁶

⁶⁸⁶ DP P884, str. 1.

⁶⁸⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5681-5683; DP P884, str. 1.

⁶⁸⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 5678-5679.

⁶⁸⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 5682.

⁶⁹⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5682-5683; DP P884, str. 1; v. takođe dole, par. 1952.

⁶⁹¹ DP P884, str. 1.

⁶⁹² DP P43, član 15; DP P44, član 18.

⁶⁹³ DP P43, član 15.

⁶⁹⁴ DP P679.

⁶⁹⁵ DP D185.

⁶⁹⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 5857-5858.

199. Postojali su problemi u trijaži dobrovoljaca.⁶⁹⁷ U dopisu od 20. aprila 1999. godine, koji je telegramom upućen raznim komandama VJ, Štab Vrhovne komande je izvestio da neki dobrovoljci koji su stigli u sabirni centar u Bubanj Potoku i potom raspoređeni u 3. armiju nisu prošli trijažu ni bezbednosnu proveru, da su neki od njih pritvoreni zbog ubistva, silovanja, odbijanja naređenja i dezerterstva, a da je jedan broj dobrovoljaca (50 posto) odustao od angažovanja u VJ jer nisu spremni da izvršavaju naređenja.⁶⁹⁸ Komanda 3. armije ustanovila je da rad u prihvatnom centru Bubanj Potok predstavlja veliki rizik po bezbednost i da treba preuzeti mere za otklanjanje takvih problema. U izveštaju 3. armije od 10. aprila 1999. godine, upućenom Štabu Vrhovne komande, takođe se napominje da veliki broj dobrovoljaca potiče iz paravojnih grupa. U jedinice VJ raspoređen je i ograničen broj dobrovoljaca, stranih državljana iz Republike Srpske, Rusije i BJRM.⁶⁹⁹ Veće napominje da je Miloš Došan negirao da je u VJ bilo ruskih dobrovoljaca. On je tvrdio da je jedini ruski dobrovoljac za koga zna bio lekar koji je radio u garnizonskoj klinici.⁷⁰⁰ S obzirom na jasne dokumentarne dokaze o prijemu ruskih dobrovoljaca u jedinice VJ, kao što je naređenje Komande 3. armije od 10. aprila 1999. godine,⁷⁰¹ i u svetlu usmenih iskaza svedoka, koji su potvrdili da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica na Kosovu bilo ruskih dobrovoljaca,⁷⁰² Veće ne prihvata Došanovo negiranje i to smatra dodatnim razlogom za oprez po pitanju njegovog iskaza.

200. Aleksandar Vasiljević je izjavio da se, iako je bilo predviđeno da se dobrovoljci rasporede u jedinice VJ, a ne da se ostave u zasebnoj grupi, to u nekim slučajevima ipak dešavalo, kao što je slučaj 37. brigade u Glogovcu, kad je, prilikom dolaska grupe od 50-60 dobrovoljaca, komandant formirao zasebnu jedinicu i imenovao Stevana Jekića za komandanta. Iako nije trebalo, to se u praksi ipak dešavalo i problemi su mahom poticali od takvih grupa.⁷⁰³

201. Štab Vrhovne komande bio je u potpunosti upoznat s tim pitanjem, te je u telegramu od 4. maja 1999. godine izdao uputstva za regulisanje problema dobrovoljaca koji imaju duševnih poremećaja.⁷⁰⁴ U vojnim izveštajima opisana su krivična dela dobrovoljaca kao što su krađa i paljevinu.⁷⁰⁵

⁶⁹⁷ DP P1377, str. 1-2.

⁶⁹⁸ DP P680.

⁶⁹⁹ DP P1377, str. 1.

⁷⁰⁰ Miloš Došan, T. 11405.

⁷⁰¹ DP P1377, str. 1.

⁷⁰² Nekoliko svedoka je dalo iskaz o prisustvu ruskih dobrovoljaca, bilo u sastavu snaga MUP-a, bilo VJ. V. Martin Pnishi, DP P1033, str. 3; svedok K79 T. 8304; Nike Peraj, DP P313, par. 20; svedok K90, DP P321, par. 30-32; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9311; Sami Parashumti, DP P903, str. 2.

⁷⁰³ Aleksandar Vasiljević, T. 5858-5859.

⁷⁰⁴ DP P681.

⁷⁰⁵ DP D775.

202. Pripadnici paravojnih formacija često su odskakali od pripadnika jedinica MUP-a i VJ zbog svog prepoznatljivog ponašanja i odevanja.⁷⁰⁶ Svedoci su objasnili da su pripadnici paravojnih formacija ponekad imali duge okrvavljene noževe, da su se inače preteći ponašali, što je u praksi ponekad uključivalo lišavanja života u stilu profesionalnog pogubljenja, često pred članovima porodice, teško batinanje, silovanje, pljačku, paljenje kuća i otimačinu.⁷⁰⁷ Veće prihvata da su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica oni redovno služili na Kosovu, da su dolazili vozilima iz svih krajeva bivše Jugoslavije, uključujući Skoplje, BJRM, Novi Sad i Beograd, i da su obično nosili naočare za sunce i marama na glavama i imali velike noževe.⁷⁰⁸ Lica su često bojili u crno.⁷⁰⁹ Iako su neke paravojne grupe imale sopstvene uniforme, kao što se napominje u nastavku teksta, dokazi ukazuju na to da su pripadnici paravojnih snaga često nosili crnu odeću, nalik vojnoj.⁷¹⁰

203. Dokazi pokazuju da su sledeće paravojne grupe bile aktivne na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.

1. "Škorpioni"

204. Kao što je navedeno gore u tekstu, Veće se uverilo da su jedinica "Škorpioni" ili neki njeni pripadnici, u martu 1999. godine bili uključeni u sastav SAJ ili na službi u SAJ.⁷¹¹ Jedinica "Škorpioni" potiče iz perioda kad je Teritorijalna odbrana (TO) Srpske Krajine, predvođena Slobodanom Medićem zvanim Boca, početkom devedesetih godina upotrebljavana za zaštitu izvora nafte na liniji razgraničenja s Hrvatskom. Do 1993. godine pripadnici te jedinice radili su u naftnoj industriji.⁷¹² Godine 1993. vrhovna komanda Krajine donela je odluku da ta jedinica postane deo vojske Srpske Krajine koja će čuvati granicu i obezbeđivati naftna polja, mada ju je i dalje finansirala naftna industrija Krajine.⁷¹³ Naoružanje, drugu opremu i uniforme ta jedinica je dobila od takozvane Republike Srpske Krajine. Na jednom rukavu uniforme te jedinice bile su oznake vojske Krajine, a na drugom oznaka s škorpionom, usled čega je ta jedinica dobila naziv "Škorpioni". Do 1996. godine tu jedinicu je predvodio Slobodan Medić.⁷¹⁴ "Škorpioni" su 1995. i 1996. godine bili angažovani u drugim delovima Krajine, kao i u Trnovu, Republika Srpska, u junu

⁷⁰⁶ John Crosland, DP P1400, par. 15; John Crosland, DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9771.

⁷⁰⁷ Shukri Gerxhaliu, T. 3168-3169; Sada Lama, T. 3698-3699; Xhafer Beqiraj, T. 4798; Nike Peraj, T. 1258-1259; Bajram Bucaliu, T. 5080; Adnan Merovci, T. 2210-2211; Agim Jemini, T. 3614-3615, 3533-3534; Hysni Berisha, T. 3343.

⁷⁰⁸ John Crosland, DP P1400, par. 15; John Crosland, DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9771; Nike Peraj, DP P313, par. 44.

⁷⁰⁹ Nike Peraj, DP P313, par. 90; Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

⁷¹⁰ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 16; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2512, 2602; Hysni Berisha, DP P587, str. 4017-4018; Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 5; Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4455; Shefquet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3792.

⁷¹¹ V. dole, Odeljak o odgovornosti, par. 75.

⁷¹² Svedok K92, T. 2719-2720; Aleksandar Vasiljević, T. 5667.

⁷¹³ Svedok K92, T. 2721, 2763-2764

⁷¹⁴ Svedok K92, T. 2721-2724.

1995. godine, i u Bihaću (Cazinska krajina).⁷¹⁵ "Škorpioni" su rasformirani u maju 1996. godine. Neki od njih su ostali u regionu (koji je već reintegrisan u Hrvatsku), dok su drugi otišli u Republiku Srbiju. Slobodan Medić se preselio u Novi Sad, Republika Srbija. U vreme kad je rasformirana, kao jedinica takozvane vojske Krajine, ta jedinica je imala 100-150 ljudi.⁷¹⁶ Bilo je opšte poznato da pripadnici "Škorpiona" imaju kriminalnu prošlost iz perioda kad su bili na ratištu.⁷¹⁷

205. Kao što je detaljno razmotreno na drugim mestima,⁷¹⁸ 1999. godine na Kosovo su poslate dve grupe "Škorpiona": jednu je organizovao Slobodan Medić zvani Boca, a druge je organizovao i predvodio Dalibor Novaković.⁷¹⁹ Grupa predvođena Slobodanom Medićem sastojala se od 120 do 150 ljudi. Kao što je detaljnije razmotreno u posebnom delu ove Presude, jedinica "Škorpiona" kojom je komandovao Medić 1999. godine bila je raspoređena na Kosovo i služila u sastavu SAJ.⁷²⁰ Dana 28. marta 1999. godine, pripadnici te jedinice su učestvovali u ubijanju civila, uključujući 12 dece i dve žene u Podujevu, opština Priština.⁷²¹ Posle tog incidenta, grupi je naređeno da ode s Kosova.⁷²² Međutim, ubrzo su skoro svi oni ponovo angažovani na Kosovu. Uloga Vlastimira Đorđevića u organizovanju prvobitnog i ponovnog angažovanja "Škorpiona" tokom perioda na koji se odnosi Optužnica detaljno se razmatra u jednom kasnijem delu ove Presude.⁷²³

206. Dok su bili na Kosovu, "Škorpioni" su funkcionisali kao zasebna jedinica, koja je imala sopstvene komandante, ali je služila u sastavu SAJ i njeni pripadnici nisu bili pojedinačno razbacani po raznim jedinicama.⁷²⁴ Pripadnici "Škorpiona" nosili su iste uniforme kao SAJ, osim što su na nadlaktici imali amblem/oznaku škorpiona.⁷²⁵ Nosili su kape s oznakama MUP-a i srpskom trobojkom.⁷²⁶ Na beretkama su takođe imali oznaku škorpiona.⁷²⁷ Pripadnici "Škorpiona" dobijali su legitimacije SAD i primali su platu kao rezervisti SAJ.⁷²⁸ Iako se čini da su "Škorpioni" bili angažovani kao rezervne snage u sastavu SAJ, mada to nije bilo u skladu s važećim propisima o upotrebi rezervista, oni su se i dalje mogli prepoznati kao paravojna jedinica. Veće odbija tvrdnju odbrane da je (neregularno) uključivanje "Škorpiona" u sastav SAJ značilo da ih MUP tokom relevantnog perioda nije angažovao kao paravojnu grupu. Imajući u vidu da je bilo opšte poznato da

⁷¹⁵ Svedok K92, T. 2724-2725.

⁷¹⁶ Svedok K92, T. 2726.

⁷¹⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5667.

⁷¹⁸ V. dole, par. 1934-1945.

⁷¹⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 5666.

⁷²⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5666-5667.

⁷²¹ V. dole, par. 1231-1261.

⁷²² Aleksandar Vasiljević, T. 5663.

⁷²³ V. dole, par. 1946-1948.

⁷²⁴ Goran Stoparić, DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 787.

⁷²⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 11, 41; Goran Stoparić, T. 2819.

⁷²⁶ Goran Stoparić, DP P493, par. 41; Goran Stoparić, T. 2819.

⁷²⁷ Goran Stoparić, DP P493, par. 11.

su "Škorpioni" paravojna jedinica koja je učestvovala u ratu u bivšoj Jugoslaviji, Veće dalje smatra potpuno neuverljivim iskaz svedoka odbrane Radislava Stalevića⁷²⁹ o tome da organi MUP-a nisu znali da su "Škorpioni" čuvena paravojna jedinica pre nego što su ih uključili u sastav MUP-a kao rezervne snage.

207. "Škorpioni" su nosili zelene maskirne uniforme, slične onima koje su nosile snage NATO.⁷³⁰ Svaka jedinica "Škorpiona" imala je oznaku škorpiona na jednom rukavu, a većina je na drugom imala oznake SAJ.⁷³¹ Škorpioni su povremeno nosili bilo maskirne kape sa štitnikom (nalik kačketu), na kojima su bile oznake MUP-a i srpska trobojka, ili beretke s oznakom škorpiona.⁷³² "Škorpioni" su povremeno nosili i borbene prsluke i rukavice.⁷³³

2. Arkanovi "Tigrovi"

208. Paravojna grupa poznata pod imenom Arkanovi "Tigrovi" bila je raspoređena na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.⁷³⁴ Ta grupa, koju je predvodio Željko Ražnatović (zvani Arkan),⁷³⁵ postojala je od 1991. godine⁷³⁶ i prethodno je 1992. godine bila aktivna u Hrvatskoj, kad je brojala 150 ljudi.⁷³⁷ Veliki broj tih ljudi bio je osuđivan.⁷³⁸

209. Kao što je napomenuto gore u tekstu, Veće prihvata da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica RDB-u bio priključen jedan broj pripadnika Arkanovih "Tigrova". Aleksandar Vasiljević je u svom svedočenju rekao da su pripadnici Arkanovih "Tigrova" imali legitimacije RDB⁷³⁹ i da su bili raspoređeni u Kosovu Polju.⁷⁴⁰ Vasiljevićeve beleške sa sastanka Vrhovne komande održanog 17. maja 1999. godine ukazuju na to da je Arkan direktno ponudio 100 svojih ljudi Radomiru Markoviću, načelniku RDB, i da je ovaj prihvatio njih 30, pod uslovom da nose uniforme.⁷⁴¹ John Crosland je video da su arkanovci dovedeni na Kosovo iz Crne Gore i da su smešteni kod Mitrovice.⁷⁴² Baza grupe neko vreme je bila i u hotelu "Grand" u Prištini.⁷⁴³

⁷²⁸ Goran Stoparić, DP P493, par. 13, 18; svedok K92, T. 2748 (zatvorena sednica).

⁷²⁹ Radislav Stalević, T. 13836-13837.

⁷³⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 11, 41-42; svedok K92, T. 2819.

⁷³¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 11, 41; svedok K92, T. 2819.

⁷³² Goran Stoparić, DP P493, par. 41; svedok K92, T. 2819.

⁷³³ Goran Stoparić, DP P493, par. 41.

⁷³⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5663-5664, 5668; svedok K89, T. 8410-8411.

⁷³⁵ Nike Peraj, DP P313, par. 95; Miloš Došan, T. 11418.

⁷³⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 5669.

⁷³⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5669-5670.

⁷³⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 5669.

⁷³⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 5669-5670.

⁷⁴⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5668.

⁷⁴¹ Aleksandar Vasiljević, T. 5681; DP P884, str. 1.

⁷⁴² John Crosland, DP P1400, par. 15.

⁷⁴³ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6092, 6133.

210. Svedoci su tvrdili da su pripadnike Arkanovih "Tigrova" ili ljude odevene u uniforme slične onima koje je ta grupa nosila vidali na sledećim lokacijama na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica: od 25. marta 1999. godine na području između Orahovca i Đakovice;⁷⁴⁴ 8. aprila 1999. godine u Srbici;⁷⁴⁵ 24. marta 1999. godine u Priština;⁷⁴⁶ u februaru ili martu 1999. godine u opštini Đakovica;⁷⁴⁷ 27-28. aprila 1999. godine u Meji, opština Đakovica;⁷⁴⁸ 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma na području oko sela Vladovo/Lladovë, opština Gnjilane;⁷⁴⁹ i 13. aprila 1999. godine u selu Vata/Vataj, opština Kačanik.⁷⁵⁰ O konkretnim zaključcima Veća u vezi s prisustvom Arkanovih "Tigrova" na tim lokacijama biće reči u Odeljku VI Presude. Međutim, Veće se na osnovu dokaza u celini uverilo da su Arkanovi "Tigrovi" bili prisutni na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, da su bili povezani s RDB i da su igrali aktivnu ulogu u zajedničkim operacijama MUP-a i VJ.

211. Arkanovi "Tigrovi" najčešće su bili odeveni u zelene maskirne uniforme s jedinstvenim oznakama na rukavu, na kojima je bila prikazana glava tigra, ali se tokom perioda na koji se odnosi Optužnica neretko dešavalo da su nosili kombinaciju civilne i vojne odeće. Konkretno, Arkanovi "Tigrovi" su često kombinovali civilne pantalone s vojnim jaknama.⁷⁵¹ Pripadnici "Tigrova" obično nisu imali ništa na glavi, ali su povremene nosili crne marama ili su oko čela vezivali crvene trake.⁷⁵² Crvene trake su često nosili i na ramenima i oko rukava.⁷⁵³ Takođe su nosili prsluke s puno džepova, u kojima su držali municiju, bombe i noževe.⁷⁵⁴ Mnogi Arkanovi "Tigrovi" nosili su lance duge 60-70 centimetara. Noževi koje su nosili pripadnici "Tigrova" bili su veliki lovački noževi. Njihovo ostalo naoružanje sastojalo se uglavnom od pištolja, automatskih pušaka i ručnih bombi.⁷⁵⁵

3. "Beli orlovi"

212. Dokazi ukazuju na to da je paravojna grupa poznata po imenu "Beli orlovi" ili šešeljevci bila prisutna i aktivna na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Ta paravojna grupa bila je povezana s Vojislavom Šešeljem, zamenikom predsednika Vlade Srbije.⁷⁵⁶ Nike Peraj, kapetan u 52. artiljerijsko-raketnoj brigadi VJ, u svom svedočenju je rekao da su "Beli orlovi" delovali u

⁷⁴⁴ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9127, 9224-9225; svedok K89, T. 8457, 8467-8468.

⁷⁴⁵ Halil Morina, DP P283, str. 4.

⁷⁴⁶ Baton Haxhiu, T. 6226; Adnan Merovci, T. 2210-2211; Adnan Merovci, DP P416, par. 44.

⁷⁴⁷ Nike Peraj, DP P313, par. 38; Nike Peraj, T. 1266.

⁷⁴⁸ Nike Peraj, DP P313, par. 80; Nike Peraj, T. 1211.

⁷⁴⁹ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2; DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7086.

⁷⁵⁰ Sada Lama, DP P661, str. 2-3; Sada Lama, T. 3698

⁷⁵¹ Nike Peraj, T. 1270-1273.

⁷⁵² Nike Peraj, T. 1270-1273; Martin Pnishi, DP P1033, str. 5.

⁷⁵³ Martin Pnishi, DP P1033, str. 5.

⁷⁵⁴ Nike Peraj, DP P313, par. 42.

⁷⁵⁵ Nike Peraj, T. 1270-1273.

⁷⁵⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 12 i 95.

sadejstvu s MUP-om i s "Teritorijalnom odbranom", to jest vojnoteritorijalnim odredom,⁷⁵⁷ na *ad hoc* osnovu.⁷⁵⁸ Konkretno, on je naveo da su pripadnici te grupe učestvovali u operaciji "Reka" u dolini Carragojs, opština Đakovica, 27-28. aprila 1999. godine.⁷⁵⁹ Peraj je bio lično prisutan kad je MUP tokom te operacije u Meji koordinisao svoja dejstava s "Belim orlovima" i drugim paravojnim grupama.⁷⁶⁰ Prisustvo "Belih orlova" tokom te operacije potvrdio je Martin Pnishi, seljanin iz Meje, koji je, govoreći o uniformama koje su razne vojne i policijske jedinice nosile na tom području u to vreme, detaljno opisao uniforme pripadnika "Belih orlova" kao skroz crne, s tri trake na rukavu, žute, crne i zelene boje, i oznakama s belim "Šešeljevim" dvoglavim orlom, kao i crnim beretkama s belim dvoglavim orlom sa strane.⁷⁶¹

213. Drugi svedoci su takođe tvrdili da su videli pripadnike "Belih orlova" ili je njihov opis uniformi pripadnika paravojnih formacija odgovarao uniformama koje je nosila ta grupa. Dana 28. marta 1999. godine u Dušanovu/Dushanovë, opština Prizren, Hysni Kryeziu je video muškarce u crnim uniformama s amblemom na levoj nadlaktici na kojem je pisalo "Beli orlovi".⁷⁶² Ti muškarci na sebi su imali i crne kape, za koje je svedok rekao da su bile "s četničkim kokardama", i to crnim.⁷⁶³ Dana 29. marta 1999. godine, Nazlie Bala je u Prištini videla muškarce u crnim uniformama koji su na ramenima imali oznake s belim orlom.⁷⁶⁴ Dana 4. ili 5. juna 1999. godine, ili približno tog datuma, u Zvečanu/Zvečan, opština Kosovska Mitrovica, Shukri Gerxhaliu je video muškarce u sivim uniformama s oznakom belog orla na nadlaktici, za koje je verovao da su uniforme "Šešeljevih ljudi".⁷⁶⁵ Bedri Hyseni je u svom svedočenju rekao da su se do 1. aprila 1999. godine, pripadnici paravojnih formacija uselili u kuće 12-13 srpskih i crnogorskih porodica u Starom Selu/Fshati-i-Vjeter, opština Uroševac.⁷⁶⁶ Po njegovom mišljenju, to su bili pripadnici "Šešeljeve grupe", ali Veće ne može da donese zaključak o tome. Bajram Bucaliu je takođe svedočio o tome da su pripadnici paravojnih formacija u aprilu 1999. godine okupirali Staro Selo. Prema njegovom opisu, odeća pripadnika paravojnih formacija "nije bila regularna", a na glavama su nosili "kokarde", "kape kakve su nosili četnici".⁷⁶⁷

214. Veće se uverilo da se na osnovu dokaza u celini može ustanoviti da su pripadnici "Belih orlova" u sadejstvu s MUP-om učestvovali u operacijama na Kosovu 1999. godine.

⁷⁵⁷ V. dole, par. 552.

⁷⁵⁸ Nike Peraj, DP P313, par. 12.

⁷⁵⁹ Nike Peraj, T. 1258.

⁷⁶⁰ Nike Peraj, T. 1258.

⁷⁶¹ Martin Pnishi, DP P1033, str. 5.

⁷⁶² Hysni Kryeziu, T 5608; DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7548-7549.

⁷⁶³ Hysni Kryeziu, T 5607; DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7548. V. DP P1301, str. 13, fotografija br. 26 (koja prikazuje staru kapu kakva je korišćena u JNA, koja odgovara opisu dobijenom od Kryeziuja).

⁷⁶⁴ Nazlie Bala, DP P420, str. 4.

⁷⁶⁵ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 35.

215. "Beli orlovi" su najčešće nosili crne uniforme i crne kape, koje su svedoci obično opisivali kao "kokarde" ili "kape kakve su nosili četnici", koje su bile slične kapama vojnika JNA⁷⁶⁸ iz Drugog svetskog rata.⁷⁶⁹ Tokom operacija na rukavima su nosili prugaste žute, crne i zelene trake.⁷⁷⁰ Na kapama i rukavima su imali oznake koje su prikazivale dvoglavog belog orla s ćirilničnim natpisom "Beli orlovi" na levoj nadlaktici.⁷⁷¹

4. "Pauk"

216. Paravojna jedinica "Pauk", predvođena Jugoslavom Petrušićem, poznata i kao "Petrušićeva grupa", bila je inkorporirana u sastav VJ. Ta grupa je zaobilazila regularnu proceduru regrutovanja dobrovoljaca.⁷⁷² Dokazi ukazuju na to da je jedan pukovnik iz Generalštaba intervenisao u korist te grupe i dao joj uniforme i naoružanje. Ta grupa, koja je brojala 25 pripadnika, upućena je u 125. brigadu Prištinskog korpusa i od 15. aprila 1999. godine bila je raspoređena u Košarama/Kosharë, opština Đakovica.⁷⁷³ Njeni pripadnici nosili su regularne uniforme VJ.⁷⁷⁴ Na gorepomenutom sastanku Vrhovne komande održanom 17. maja 1999. godine, general Pavković je izjavio da nema problema s tom konkretnom grupom.⁷⁷⁵ Grupa je razoružana i povučena s terena usled uverenja da je u njenim redovima jedan francuski agent⁷⁷⁶ i da će grupa pokušati da izvrši atentat na predsednika Miloševića.⁷⁷⁷

D. Civilna odbrana i zaštita

217. Zakon o odbrani SRJ predviđao je da u civilnoj odbrani i zaštiti učestvuju svi građani stariji od 15 godina, osim lica na službi u Vojsci Jugoslavije ili MUP-u, trudnice i majke male dece. Građani su bili obavezni da izvršavaju konkretne dužnosti u jedinicama i organima obrazovanim radi zaštite i spasavanja civilnog stanovništva i materijalnih dobara od ratnih razaranja i prirodnih i drugih nesreća i opasnosti.⁷⁷⁸

⁷⁶⁶ Bedri Hyseni, DP P809, str. 4-5; Bedri Hyseni, T. 4885.

⁷⁶⁷ Bajram Bucaliu, T. 5054.

⁷⁶⁸ Skraćenica JNA odnosi se na Jugoslovensku narodnu armiju, oružane snage Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

⁷⁶⁹ Hysni Kryeziu, T. 5608; DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7548-7549; Bajram Bucaliu, T. 5054. V. DP P1301, str. 13 (gde je prikazana stara kapa korišćena u JNA).

⁷⁷⁰ Martin Pnishi, DP P1033, str. 5.

⁷⁷¹ Hysni Kryeziu, T. 5608; DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7548-7549; Martin Pnishi, DP P1033, str. 5. V. DP P327, str. 2, broj 11 (gde su prikazane oznake "Belih orlova"); svedok K73, T. 1515.

⁷⁷² Aleksandar Vasiljević, T. 5663, 5908.

⁷⁷³ Aleksandar Vasiljević, T. 5663; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19778.

⁷⁷⁴ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19780.

⁷⁷⁵ DP P884, str. 1. V. Aleksandar Vasiljević, T. 5680 (gde se napominje da se u dokumentu pogrešno pominje "grupa Petronijevića", već da se misli na "grupu Jugoslava Petrušića").

⁷⁷⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 5663, 5921; v. takođe DP P884, str. 1; Aleksandar Vasiljević, T. 5680.

⁷⁷⁷ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19779.

⁷⁷⁸ DP P44, član 22.

218. Jedinice civilne zaštite, namenjene zaštiti i spasavanju stanovništva i materijalnih i drugih dobara od ratnih razaranja, obrazovali su državni organi, u skladu s Planom odbrane zemlje, a mogli su ih obrazovati i građani na dobrovoljnom osnovu.⁷⁷⁹ One su postupale po uputstvima "organa nadležnih za te poslove".⁷⁸⁰

219. Jedinice civilne odbrane, sačinjene od građana koji ne podležu vojnoj obavezi ili nisu raspoređeni u jedinice civilne zaštite, mogle su se organizovati od lokalnog stanovništva, isključivo za vreme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti, radi zaštite od napada na civilno stanovništvo i njegovu imovinu, obezbeđenja javnih objekata (škola, bolnica i drugog) i drugih objekata i dobara koji služe civilnoj nameni.⁷⁸¹ O organizovanju, radu, opremanju i obuci jedinica civilne odbrane odlučivalo je Savezno ministarstvo odbrane.⁷⁸² Pripadnici takvih jedinica mogli su biti naoružavani lakim ličnim naoružanjem, isključivo za "održavanje reda i samoodbranu".⁷⁸³ Jedinicama civilne odbrane komandovali su državni organi nadležni za poslove civilne odbrane i zaštite. Starešina VJ na položaju komandanta bataljona ili višem položaju mogao je jedinicama davati zadatke u pogledu odbrane i zaštite civilnog stanovništva i materijalnih dobara u zoni svoje odgovornosti.⁷⁸⁴ Na Kosovu su 1998. i 1999. godine samo lica nealbanske nacionalnosti bila u jedinicama civilne odbrane i zaštite.⁷⁸⁵

220. U naređenju Uprave za odbranu Priština koje je potpisao Petar Ilić, upućenom 28. jula 1998. godine odeljenjima i odsecima za odbranu, govori se o organizovanju jedinica civilne zaštite u skladu s Uputstvom za odbranu naseljenih mesta Zajedničke komande i naređuje im se da u potpunosti izvrše to naređenje.⁷⁸⁶ U naređenju su jedinice civilne zaštite "opšte namene" zadužene za pružanje prve medicinske pomoći, spasavanje iz ruševina, gašenje požara, raščišćavanje barikada i pranje ulica, dok su "specijalizovane" jedinice civilne zaštite, osim toga, bile zadužene za uništavanje neeksplozivnih ubojnih sredstava i "asanaciju terena i održavanje reda". Opštinski štabovi bili su odgovorni za usaglašavanje rada jedinica civilne zaštite s radom jedinica VJ i MUP-a i opštinskih štabova odbrane.⁷⁸⁷

⁷⁷⁹ DP P44, član 59.

⁷⁸⁰ DP P44, član 59.

⁷⁸¹ DP P44, član 61.

⁷⁸² DP P44, član 61.

⁷⁸³ DP P44, član 62.

⁷⁸⁴ DP P44, član 63.

⁷⁸⁵ Milan Đaković, T. 8137. V. takođe DP P889, str. 4 (Zapovest Komande Prištinskog korpusa od 16. februara 1999. godine, gde se govori o angažovanju "nešiptarskog" stanovništva na obezbeđenju vojnih objekata i odbrani naselja s "nešiptarskim" stanovništvom).

⁷⁸⁶ DP P1223; DP P1224.

⁷⁸⁷ DP P1224.

221. Uprkos činjenici da je zakon omogućavao jedinicama civilne odbrane ograničeno korišćenje oružja, u meri u kojoj je to neophodno za "održavanje reda" i samoodbranu, dokazi predloženi tokom suđenja pokazuju da su i jedinice civilne odbrane i jedinice civilne zaštite upotrebljavane u borbenim dejstvima 1998. i 1999. godine kao podrška ili dodatna popuna jedinicama VJ i MUP-a. Na primer, u izveštaju od 2. oktobra 1998. godine, naslovljenom "Analiza realizacije zadataka na prostoru Kosova i Metohije", koji je 3. armija uputila Isturenom komandnom mestu, pod tačkom 3 se govori o "Iskustvima iz dosadašnjeg izvršavanja zadataka". U poslednjoj stavci u delu naslovljenom "Pozitivna iskustva" kaže se sledeće:

"Dodela oružja građanima lojalnim SRJ (srpske i crnogorske nacionalnosti) obezbedila je uslove za organizovano suprotstavljanje teroristima na široj osnovi"⁷⁸⁸

Na sastanku "Operativnog međuresorskog štaba za suzbijanje terorizma na KiM" održanom u Beogradu 29. oktobra 1998. godine, kojim je predsedavao Slobodan Milošević i kojem su prisustvovali Milutinović, Minić, Šainović, Matković, Stojiljković, Anđelković, Perišić, Dimitrijević, Samardžić, Pavković, optuženi Đorđević, Marković, Stevanović i Lukić, Pavković je obavestio prisutne da će "lokalnom stanovništvu" biti podeljeno 48.000 komada naoružanja, "kako je to Planom i predviđeno".⁷⁸⁹ U zapisniku sa sednice Kolegijuma Generalštaba VJ od 2. februara 1999. godine zabeleženo je da je Dušan Samardžić rekao da su komandanti naoružanih Srba poslati s kompletima borbene municije i zadatkom da brane svoja sela i "zajedno s jedinicama vojske učestvuju, ako je u neposrednoj blizini, u akciji". On je napomenuo da vojne i policijske operacije drugačije ne bi bile izvodljive.⁷⁹⁰ Naređenjem Komande 3. armije "za upotrebu 3. armije u sprečavanju nasilnog dovođenja brigade NATO, njenog razbijanja i uništenja šiptarskih terorističkih snaga na Kosovu i Metohiji" od 27. januara 1999. godine, angažovane su ne samo snage regularnog VJ, već i "naoružanog nešiptarskog stanovništva".⁷⁹¹ Prištinskom korpusu je naređeno da u svom radu angažuje regularne snage i "naoružano nešiptarsko stanovništvo", konkretno, na obezbeđenju vojnih objekata i komunikacija, kao i za odbranu naseljenih mesta "sa nešiptarskim stanovništvom".⁷⁹²

222. Dokument Dragana Ilića, načelnika Uprave za odbranu Priština, upućen načelnicima odeljenja i šefovima odseka za odbranu od 22. jula 1998. godine, ukazuje na to da su domaćinstva Srba i Crnogoraca korišćena kao opštinski centri za osmatranje i obaveštavanje, radi omogućavanja

⁷⁸⁸ DP D340, str. 4.

⁷⁸⁹ DP P87, str. 10.

⁷⁹⁰ DP P1333, str. 23.

⁷⁹¹ DP D343, str. 5.

⁷⁹² DP D343, str. 6.

rada centara veze OUP.⁷⁹³ Po mišljenju Veća, svojim objašnjenjem da se to naređenje odnosi samo na srpska i crnogorska domaćinstva zato što su "Šiptari" odbijali da se uključe u bilo šta što je imalo veze s odbranom, uključujući civilnu zaštitu i civilnu odbranu,⁷⁹⁴ Milan Đaković je prikrivao činjenicu da se to naređenje uklapa u obrazac Ministarstva odbrane, VJ i MUP-a, koji se sastojao u naoružavanju nealbanaca na Kosovu i njihovog huškanja protiv suseda, kosovskih Albanaca.

223. Jedinice civilne zaštite i civilne odbrane na Kosovu naoružavala je 3. armija.⁷⁹⁵ Pripadnici civilne zaštite nosili su uniforme slične uniformama pripadnika vojske, osim što su imali oznake na kojima je pisalo da su pripadnici civilne odbrane i zaštite.⁷⁹⁶ Ponekad su nosili samo delove uniformi.⁷⁹⁷

E. Odnosi i saradnja srpskih snaga na Kosovu

1. Zajednička komanda

224. Predmet velikog spora na ovom suđenju, u vezi s kojim je izneto mnoštvo protivrečnih dokaza, jeste pitanje da li je postojalo i funkcionisalo telo po imenu "Zajednička komanda" koje je, prema rečima tužilaštva, delovalo kao organ visokog nivoa koji je koordinisao operacije VJ, MUP-a i civilnih jedinica na Kosovu.⁷⁹⁸ Tužilaštvo tvrdi da je Zajednička komanda osnovana u junu 1998. godine i da je funkcionisala bar do juna 1999. godine.⁷⁹⁹ Suprotno tome, odbrana je iznela argument da je Zajednička komanda formirana 1998. godine kao "radna grupa" i da je prestala da postoji posle oktobra 1998. godine.⁸⁰⁰ Ona tvrdi da na sastancima Zajedničke komande nisu izdavana naređenja.⁸⁰¹ Vlastimir Đorđević je tokom suđenja negirao postojanje Zajedničke komande, mada je napomenuo da je vojska koristila taj termin misleći na koordinacione sastanke s organima MUP-a.⁸⁰² S tim u vezi, on je izjavio da je često prisustvovao tim sastancima kad je bio u Prištini.⁸⁰³ Prema njegovom iskazu, isključiva svrha tih sastanaka je bila da se razmene informacije između MUP-a i VJ i iznesu mišljenja, ali nisu donošene nikakve odluke u operativnom smislu.⁸⁰⁴

225. Veštak odbrane Radomir Milašinović je u svom svedočenju rekao da, baveći se istraživanjima pri izradi svog izveštaja "Položaj i uloga načelnika Resora javne bezbednosti u

⁷⁹³ DP P1225.

⁷⁹⁴ Milan Đaković, T. 7912.

⁷⁹⁵ DP P1345, str. 2.

⁷⁹⁶ Milan Đaković, T. 7902.

⁷⁹⁷ John Crosland, DP P1400, par. 19.

⁷⁹⁸ Ljubinko Cvetić, T. 6627-6628; Aleksandar Vasiljević, T. 5660.

⁷⁹⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 256.

⁸⁰⁰ Završni podnesak odbrane, par. 23, 322, 327; Završna reč, T. 14475, 14476.

⁸⁰¹ Završni podnesak odbrane, par. 323, 326.

⁸⁰² Vlastimir Đorđević, T. 9576, 9859-9860.

⁸⁰³ Vlastimir Đorđević, T. 9847.

Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije u antiterorističkim aktivnostima na Kosovu i Metohiji u 1998. i 1999. godine", jeste naišao na termin "Zajednička komanda",⁸⁰⁵ ali da nije shvatio šta je u suštini značio taj termin⁸⁰⁶ i da mu nije poznato da je takvo telo izdavalo bilo kakva naređenja.⁸⁰⁷ Razmotrivši Milašinovićev izveštaj i iskaz koji je dao na suđenju, Veće nije spremno da se osloni na njegovo znanje ili mišljenje po ovom pitanju. Kao što je napomenuto ranije u tekstu, stručni karakter veštačenja koji ima njegov izveštaj doveden je u sumnju jer nije sastavljen primenom odgovarajućih, pouzdanih metoda. To što Milašinović tvrdi da nikad nije naišao ni na jedno naređenje Zajedničke komande i što se u njegovom izveštaju nigde ne pominje takvo telo, ukazuje na nepotpunost i nepouzdanost činjeničnog osnova na koji se oslonio Milašinović ili na nepouzdanost Milašinovića kao nepristrasnog veštaka na čije se znanje ili mišljenje Veće razumno može osloniti, ili oba.

(a) Osnivanje Zajedničke komande

226. Dopis Ministarstva pravde SRJ upućen Tužilaštvu MKSJ od 12. jula 2002. godine ukazuje na to da je Zajednička komanda osnovana u junu 1998. godine, po naredbi predsednika SRJ Slobodana Miloševića, i da je delovala do oktobra 1998. godine.⁸⁰⁸ Nijedan svedok tokom suđenja nije bio u poziciji da potvrdi ili pobije navod o tom postupku predsednika Miloševića u junu 1998. godine.⁸⁰⁹ Međutim, Veće ističe iskaz Ljubinka Cvetića, koji je prihvatilo, da je na sastanku Štaba MUP-a u Prištini, održanom ujutro 22. jula 1998. godine, optuženi Vlastimir Đorđević objavio da je osnovana komanda na najvišem nivou i da će se ona nazivati Zajedničkom komandom.⁸¹⁰ Valja napomenuti da je prvi sastanak Zajedničke komande održan uveče tog dana.⁸¹¹ Po mišljenju Veća, to potvrđuje informacije dobijene od Ministarstva pravde SRJ.

227. Milan Đaković, koji je u relevantno vreme bio načelnik za operativne poslove i obuku u Prištinskom korpusu VJ,⁸¹² svedočio je da je za termin "Zajednička komanda" prvi put čuo tokom razgovora s generalom Pavkovićem u maju 1998. godine.⁸¹³ Naređenje od 7. jula 1998. godine, koje je komandant 125. motorizovane brigade pukovnik Dragan Živković uputio svojim potčinjenima, naslovljeno "Zabrana izvođenja akcija bez znanja i odobrenja Zajedničke komande za Kosovo i Metohiju" predstavlja uverljiv pokazatelj da je Zajednička komanda postojala bar od tog trenutka. U

⁸⁰⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9605.

⁸⁰⁵ DP D933.

⁸⁰⁶ Radomir Milašinović, T. 14335.

⁸⁰⁷ Radomir Milašinović, T. 14336-14337.

⁸⁰⁸ DP P1245.

⁸⁰⁹ V. Milan Đaković, T. 8111.

⁸¹⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6627-6628; DP P768.

⁸¹¹ DP P886, str. 2.

⁸¹² Milan Đaković, T. 7872.

⁸¹³ Milan Đaković, T. 7874.

njemu se poziva na naređenje br. 1104-6 kao na osnov za dato naređenje.⁸¹⁴ Đaković, koji je sastavio naređenje od 7. jula 1998. godine, sugerisao je u svom iskazu da je termin "Zajednička komanda" samo pojam koji je označavao sadejstvo između Štaba MUP-a i vojske.⁸¹⁵ Međutim, da bi odluke o sadejstvu MUP-a i VJ bile zvanične, u dokumentima bi se govorilo o "Zajedničkoj komandi za KiM", ali je za njih ipak bilo neophodno odobrenje MUP-a, odnosno komande vojske. Đaković je objasnio da su u julu 1998. godine aktivnosti na izvođenju operacije "Grom" u zahvatu komunikacije Peć-Đakovica-Prizren, koju je vodio međuresorski Štab MUP-a, bile kvalifikovane kao Zajednička komanda⁸¹⁶ nakon čega je upravljanje preuzela Zajednička komanda jer je taj međuresorski štab rasformiran. Kako je posvedočio Đaković, u zaglavlju dokumenata je od tada stajalo "Zajednička komanda".⁸¹⁷ Veće ne može da prihvati ovo objašnjenje o tome kako je termin "Zajednička komanda" ušao u upotrebu. Ono ne uzima u obzir naredbu predsednika Miloševića o osnivanju Zajedničke komande. Dalje, kao što je sam priznao, Đaković nije prisustvovao sastanku u junu 1998. godine, o kojem će biti reči u narednom paragrafu, na kojem je Milošević naredio da se osnuje Zajednička komanda.⁸¹⁸ Prema tome, čini se da se njegovo objašnjenje o upotrebi termina "Zajednička komanda" temelji na nepotpunim informacijama, a delimično i na njegovim ličnim pretpostavkama. Veće je takođe steklo jasan utisak da je Đaković u svom svedočenju nastojao da minimalizuje značaj Zajedničke komande u korist optuženog.

228. Kao što je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, VJ je 9. juna 1998. godine izradio Plan za suzbijanje terorizma, koji je podrazumevao koordiniranu upotrebu jedinica VJ i MUP-a, i on je usvojen na sastanku 21. jula 1998. godine, kojim je predsedavao predsednik Slobodan Milošević, a prisustvovali su mu svi visoki funkcioneri MUP-a i VJ, uključujući optuženog Vlastimira Đorđevića.⁸¹⁹ Na sastanku Štaba MUP-a u Prištini, održanom sutradan, Vlastimir Đorđević je objavio da je osnovana komanda na najvišem nivou i da će se ona zvati Zajednička komanda.⁸²⁰

229. Prvi sastanak Zajedničke komande održan je uveče 22. jula 1998. godine i prisustvovali su mu Milomir Minić (predsednik Skupštine), Nikola Šainović (zamenik predsednika Vlade/potpredsednik SRJ), Zoran Anđelković (ministar za sport i omladinu u Vladi Republike Srbije),⁸²¹ Nebojša Pavković (komandant Prištinskog korpusa VJ), optuženi Vlastimir Đorđević (načelnik RJB), Sreten Lukić (rukovodilac Štaba MUP-a za Kosovo), David Gajić (pomoćnik

⁸¹⁴ DP P1216.

⁸¹⁵ Milan Đaković, T. 7874.

⁸¹⁶ Milan Đaković, T. 7990-7991.

⁸¹⁷ Milan Đaković, T. 7991.

⁸¹⁸ Milan Đaković, T. 8111.

⁸¹⁹ V. dole, par. 288.

⁸²⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6627-6628; DP P768.

načelnika RDB) i Milan Đaković.⁸²² Nakon toga, kao što se vidi iz zapisnika s tog sastanka, članovi Zajedničke komande su se često sastajali sve do kraja oktobra 1998. godine.⁸²³

230. Na temelju gorenavedenog, Veće konstatuje da je Zajednička komanda osnovana u junu 1998. godine, u skladu s naredbom predsjednika Miloševića i da je počela s radom 22. jula 1998. godine. Odbija se iskaz optuženog Vlastimira Đorđevića u kojem on pobija postojanje Zajedničke komande i sugerije da je vojska taj termin upotrebljavala misleći na koordinacione sastanke s organima MUP-a.

231. Zajednička komanda nije bila telo predviđeno Ustavom SRJ ili Ustavom Srbije. Pravna regulativa SRJ u skladu s kojom je funkcionisao VJ i pravna regulativa Republike Srbije u skladu s kojom je funkcionisao MUP, bile su jasno razdvojene. Nije postojao pravni izvor za formiranje Zajedničke komande VJ i MUP-a. Zbog toga je odbrana sve vreme tvrdila da nije mogla postojati nikakva Zajednička komanda. Međutim, prema zaključku Veća, sasvim je jasno da je, uprkos ograničenjima u vidu postojećeg ustavnog i pravnog režima, Zajednička komanda formirana i da je funkcionisala oko godinu dana, donoseći odluke i delujući na najvišim političkim, vojnim i policijskim nivoima, u cilju koordiniranja i objedinjenog komadovanja operacijama saveznog VJ i pokrajinskog MUP-a, kao i nekih drugih srpskih snaga, u sprovođenju protiterorističkih mera i mera odbrane na Kosovu. Kao što će se videti u nastavku ove Presude, kako u vezi s ovim, tako i u vezi s drugim pitanjima, lica na najvišem nivou vlasti ignorisala su i kršila postojeću pravnu regulativu u nastojanju da postignu željene političke i društvene ciljeve.

(b) Period delovanja Zajedničke komande

232. Od 22. jula 1998. do kraja oktobra 1998. godine Zajednička komanda se sastajala najmanje dva do tri puta nedeljno, u zavisnosti od priliva informacija ili intenziteta borbenih dejstava.⁸²⁴ Prvi sastanak održan je u zgradi MUP-a u Prištini, ali su oni većinom održavani u zgradi Privremenog izvršnog veća u centru Prištine.⁸²⁵

233. Iako je, prema tvrdnjama Ministarstva pravde SRJ, posle oktobra 1998. godine održano samo "nekoliko nezvaničnih sastanaka na kojima je uglavnom analizirana trenutna bezbednosna situacija", iz beležaka sa sastanaka Zajedničke komande koje je vodio Milan Đaković, vidi se da je kraj oktobra 1998. godine označio kraj prve faze rada Zajedničke komande, ali da je odlučeno da

⁸²¹ Milan Đaković, T. 8042.

⁸²² DP P886, str. 2; Milan Đaković, T. 7880; Vlastimir Đorđević, T. 9577; Ljubinko Cvetić, T. 6628.

⁸²³ DP P886.

⁸²⁴ Milan Đaković, T. 7879; DP P886.

ona nastavi s radom kao najefikasnije sredstvo za koordiniranje operacija VJ i MUP-a.⁸²⁶ Na sastanku Zajedničke komande održanom 26. oktobra 1998. godine, Nikola Šainović je izjavio da "[o]vaj deo borbenih operacija [treba] da se zatvori".⁸²⁷ U belešci za 28. oktobar 1998. godine stoji da je Minić rekao sledeće: "Mislim da do kraja godine ova komanda treba da ostane i ovom sastavu i da radi, a da se sastaje po potrebi".⁸²⁸ U zapisniku sa sastanka od 29. oktobra 1998. godine u Belom dvoru, kojim je predsedavao predsednik Slobodan Milošević, zabeleženo je sledeće: "Predsednik Milutinović je podržao predlog da se razmotri pitanje daljeg statusa Zajedničke komande",⁸²⁹ a Šainović je predložio da se sastav Zajedničke komande ponovno razmotri.⁸³⁰ Milošević je sam pomenuo "potrebu da i dalje ostan[e] u funkciji Zajednička komanda".⁸³¹ Prema zaključku Veća, jasno je da je bilo odlučeno da Zajednička komanda treba da ostane u funkciji.

234. Tako je na sastanku Štaba MUP-a od 5. novembra 1998. godine predsednik Milutinović rezimirao donete odluke rekavši da, uprkos Oktobarskim sporazumima s međunarodnom zajednicom, u kojima su SRJ i Republika Srbija pristale na smanjenje ljudstva i količine naoružanja MUP-a i VJ na Kosovu, "[z]a Vojsku Jugoslavije i policiju ostaje sve kao što je i do sada bilo (Zajednička komanda, jedinice VJ se ne povlače, a snage policije su se samo smanjile za onaj deo koji je već povučen)".⁸³² Đorđević je bio prisutan na oba ta sastanka, kao što je zabeleženo u zapisniku i beleškama s tih sastanaka.⁸³³ Prema tome, Veće odbija njegovo stalno negiranje postojanja Zajedničke komande posle oktobra 1998. godine.⁸³⁴

235. Tokom novembra 1998. godine Zajednička komanda je izdala jedan broj operativnih izveštaja vezanih za angažovanje snaga MUP-a i VJ na Kosovu, što potvrđuje da je to telo nastavilo da deluje.⁸³⁵

236. Dokumentarni dokazi dalje potvrđuju da je Zajednička komanda delovala najmanje do 1. juna 1999. godine. U zapisniku sa sastanka Kologijuma VJ od 21. januara 1999. godine zabeleženo je zapažanje generala Ojdanića da je operaciju u Račku/Račak naredila Zajednička komanda.⁸³⁶ Iz velikog broja naređenja Zajedničke komande o rukovođenju borbenim operacijama na Kosovu, koja su prihvaćena kao dokazi, vidi se da je Zajednička komanda imala centralnu ulogu u planiranju i

⁸²⁵ Milan Đaković, T. 7879.

⁸²⁶ DP P1245.

⁸²⁷ DP P886, str. 139.

⁸²⁸ DP P886, str. 142.

⁸²⁹ DP P87, str. 12.

⁸³⁰ DP P87, str. 13.

⁸³¹ DP P87, str. 15.

⁸³² DP P770, str. 4; v. gore, par. 357-363.

⁸³³ DP P886, str. 140-141; DP P87, str. 1; DP P770, str. 3.

⁸³⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9893.

⁸³⁵ DP P1218, DP P1219, DP P1399.

komandovanju zajedničkim dejstvima VJ i MUP-a tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.⁸³⁷ U tim naređenjima se konkretno navodi da "svim snagama u toku izvođenja borbenih dejstava komanduje i rukovodi Zajednička komanda za KiM iz rejonu Priština". Uloga Zajedničke komande zabeležena je i u vojnim dokumentima iz istog perioda. U borbenom izveštaju Prištinskog korpusa od 25. aprila 1999. godine stoji sledeće: "Nastavljene su akcije na pretresu terena i razbijanju ŠTS prema odluci Zajedničke komande za KiM".⁸³⁸ Isto tako, u borbenom izveštaju od 29. aprila 1999. godine, koji je Komanda 3. armije uputila Operativnom centru Generalštaba VJ, navodi se da su "preduzete mere da se navedeni rejonu blokiraju i reše zadaci u duhu odluke [Z]ajedničke komande za KiM".⁸³⁹

237. Aleksandar Vasiljević je svedočio o sastanku Zajedničke komande u Prištini 1. juna 1999. godine, kojem su prisustvovali on, Pavković, Lazarević, optuženi Đorđević, Stevanović, Lukić i Stojanović.⁸⁴⁰ Vasiljević je vodio detaljne beleške o tom sastanku.⁸⁴¹ Iako je Momir Stojanović negirao da je to bio sastanak Zajedničke komande ili da mu je Đorđević prisustvovao,⁸⁴² Veće ne smatra da je Stojanovićev iskaz verodostojan ili uverljiv u tom pogledu. Ono pritom ima u vidu Stojanovićevu nepotkrepljenu tvrdnju da Vasiljević nije vodio beleške,⁸⁴³ uprkos tome što su te beleške predložene kao dokaz i što je Vasiljević u sudnici ispitan o njima. Veće ne vidi zašto bi dovodilo u sumnju autentičnost beležaka. Veće je takođe uvereno u tačnost Vasiljevićeve izjave da se seća da je Đorđević prisustvovao sastanku, pošto ga je tada po prvi put lično upoznao,⁸⁴⁴ pa stoga postoji valjan razlog da su njegovo sećanje i beleške u tom pogledu tačne.

(c) Sastav Zajedničke komande

238. Zajednička komanda sastojala se od visokih političkih funkcionera, kao i visokih rukovodilaca MUP-a i VJ na Kosovu. Na njenom čelu bio je Nikola Šainović, tadašnji potpredsednik Savezne vlade.⁸⁴⁵ Prema rečima Aleksandra Vasiljevića, Šainović je prisustvovao sastancima "kao čovek ispred Slobodana Miloševića dole, na Kosovu".⁸⁴⁶

⁸³⁶ DP P902, str. 11.

⁸³⁷ DP P973, DP D104, DP P972, DP P350, DP P971, DP P970, DP P1235, DP P1382, DP P766, DP P1383, DP P1384, DP P1385, DP P969, DP P767, DP P1386, DP D105.

⁸³⁸ DP P1393, str. 2.

⁸³⁹ DP P1394, str. 2.

⁸⁴⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5691-5696; DP P885.

⁸⁴¹ DP P885.

⁸⁴² Momir Stojanović, T. 11790-11791.

⁸⁴³ Momir Stojanović, T. 11978-11979.

⁸⁴⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5691-5692; 5695-5696.

⁸⁴⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6627; DP P1329, str. 2-3.

⁸⁴⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 5699-5700.

239. Ostali članovi Zajedničke komande bili su Duško Matković, zadužen za privredni razvoj Kosova; Milomir Minić, predsednik Savezne skupštine, zadužen za "politička pitanja, za rad sa političkim organizacijama i za političko usmeravanje i delovanje na Kosovu"; Zoran Anđelković, ministar za sport i omladinu u Vladi Republike Srbije, zadužen za koordiniranje rada opština i okruga na Kosovu; general Pavković, kao predstavnik VJ, general Lukić, kao predstavnik Štaba MUP-a za Kosovo, David Gajić, kao predstavnik RDB, i Vlastimir Đorđević, kao predstavnik RJB.⁸⁴⁷ General Samardžić, komandant 3. armije, prisustvovao je sastanku od 27. jula 1998. godine.⁸⁴⁸ Sastancima su povremeno prisustvovali general Lazarević iz 3. armije i general Obrad Stevanović iz MUP-a.⁸⁴⁹

(d) Status i delovanje Zajedničke komande

240. Zajednička komanda je svakodnevno izdavala operativne izveštaje, koji su bili plod razmene informacija između RJB, RDB i Prištinskog korpusa.⁸⁵⁰ Na tim sastancima se diskutovalo o aktuelnim i budućim operacijama VJ i MUP-a.⁸⁵¹ Na primer, u zapisniku sa sastanka Zajedničke komande od 4. septembra 1998. godine zabeleženo je da je Vlastimir Đorđević rekao sledeće: "Sutra silom vratiti u selo sve meštane".⁸⁵² Mada iz zapisnika nije sasvim jasno na koje se selo misli, dokazi ukazuju na to da MUP jeste silom vraćao seljane kućama, reagujući na negativne prikaze operacija u međunarodnoj štampi.⁸⁵³ Stoga je značajno to što je na sastanku 2. septembra 1998. godine, samo dva dana pre nego što je Đorđević to izjavio, Sreten Lukić saopštio Zajedničkoj komandi da su humanitarne organizacije najavile da će sutradan doći i da su ruski predstavnik i predstavnik "Haškog tribunala" tražili da idu u selo Klečka/Kleqkë u opštini Lipljan.⁸⁵⁴

241. Generalštab VJ je obaveštavan o odlukama Zajedničke komande.⁸⁵⁵ Zajednička komanda za Kosovo izdavala je naređenja Prištinskom korpusu VJ da, u sadejstvu s jedinicama MUP-a, izvodi borbene operacije u konkretnim selima.⁸⁵⁶ U tim naređenjima se precizira da "svim snagama u toku izvođenja borbenih dejstava komanduje i rukovodi Zajednička komanda za KiM iz rejonu Priština".⁸⁵⁷

⁸⁴⁷ DP P886, str. 2; Ljubinko Cvetić, T. 6627-6628; Milan Đaković, T. 7880.

⁸⁴⁸ Milan Đaković, T. 7999.

⁸⁴⁹ Milan Đaković, T. 7999.

⁸⁵⁰ Milan Đaković, T. 7892. V. DP P1218; DP P1219; DP P1220, DP P1221, DP P1222, DP P1399, DP P1462.

⁸⁵¹ DP P886, str. 14; Milan Đaković, T. 8008-8011.

⁸⁵² DP P886, str. 73.

⁸⁵³ Shaun Byrnes, DP P1214, str. 27.

⁸⁵⁴ DP P886, str. 71.

⁸⁵⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 5660.

⁸⁵⁶ DP D104; DP D105; DP P1232; DP P1235.

⁸⁵⁷ V. DP D104, str. 8; DP P1235, stavka 13.

242. U skladu s onim što je prethodno tvrdio u svom iskazu (koji Veće nije prihvatilo) da je Zajednička komanda bila samo termin koji je označavao sadejstvo između MUP-a i vojske, Milan Đaković je dalje sugerisao da termin "Zajednička komanda" nije značio da su organi mogli da deluju na osnovu naređenja Zajedničke komande ukoliko nije postojalo naređenje nadređene komande unutar odgovarajućeg komandnog lanca MUP-a, odnosno VJ.⁸⁵⁸ On je tvrdio da Zajednička komanda nije zadovoljavala nijedan od potrebnih kriterijuma za komandne organe, a to su da bude nadređeno telo koje izdaje naređenja, da se ugradi u komandni sistem, da ima komandanta i svoj pečat.⁸⁵⁹

243. Prema zaključku Veća, to što Đaković možda nije znao za naređenje predsednika Miloševića moglo je biti od uticaja na njegov iskaz. Bilo da je tako ili ne, Veće je steklo jasan utisak da je on nastojao da ublaži prirodu i ulogu Zajedničke komande. Veće konstatuje da Đakovićovo objašnjenje da se termin "Zajednička komanda za KiM" javljao na naređenjima izdavanim VJ-u i MUP-u usled korišćenja pogrešnog klišeja naprosto nije verodostojno. Ono, dalje, ne može da prihvati objašnjenje da je korišćenje zaglavlja "Zajednička komanda za KiM" na naređenjima značilo samo da je potrebno koordinirati MUP i VJ. Detaljna uputstva u tim naređenjima, njihov duh i specifične formulacije koje su korišćene u njima, kao i činjenica da su relevantne jedinice izvršavale ta naređenja, potvrđuju činjenicu da je Zajednička komanda bila telo koje je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica izdavallo naređenja i da se to činilo redovno.

244. Zapisnici sa sastanaka Zajedničke komande koje je vodio Milan Đaković pokazuju da su odluke o zajedničkim operacijama VJ i MUP-a donošene i izvršavane. Na sastanku od 26. jula 1998. godine optuženi Đorđević je dao sledeća uputstva: "Priština-Kijevo [da] sutra završimo, da se što pre približimo Mališevu, a Crnoljevo, S. Reku i Zborce da stavimo u drugi plan, a sa Junikom i Rudnikom da idemo", kao i sledeće: "Sutra moramo Kijevo završiti i pregrupisati deo jedinica na kijevske pravce".⁸⁶⁰ U zapisniku sa sastanka od 27. jula 1998. godine zabeležena je dalja diskusija o operaciji u Mališevu. Samardžić je izjavio sledeće: "Glavni cilj je Mališevo i od njega se ne sme odstupati" i "Mališevo treba razbiti".⁸⁶¹ Kao još jedan primer naređenja, zabeleženo je da je na istom sastanku Milomir Minić rekao sledeće: "Da se nastavi plan po dogovoru u 07:00 časova".⁸⁶² Sutradan su snage VJ i MUP-a u sadejstvu izvele operaciju u Mališevu.⁸⁶³ Đorđević, koji je 28. jula bio na terenu na Kosovu i nadgledao tu operaciju,⁸⁶⁴ pozvao je radio-vezom Štab MUP-a da javi da

⁸⁵⁸ Milan Đaković, T. 7931, 7949.

⁸⁵⁹ Milan Đaković, T. 8001.

⁸⁶⁰ DP P886, str. 12.

⁸⁶¹ DP P886, str. 14.

⁸⁶² DP P886, str. 15.

⁸⁶³ V. dole, par. 317-318.

⁸⁶⁴ Radislav Stalević, T. 13790.

je "Mališevo [...] slobodno".⁸⁶⁵ Osim toga, u julu i početkom avgusta 1998. godine izvedena je operacija u Juniku/Juniku, opština Dečani.⁸⁶⁶

245. Dalje, zabeleženo je da je na sastanku održanom 10. septembra 1998. godine Milomir Minić rekao sledeće:

Ući u Dubovik i Radović da se vidi kakva je situacija u selima. Ući u Papričane, a preuzima policija. [...] Ući u sva sela i pritisnuti ih da nam vrate oružje. Obezbediti komunikacije i kontrolu teritorije. Vojska u ponedeljak usvaja plan uređenja teritorije. Da MUP uradi isto to.⁸⁶⁷

246. Na sastanku Zajedničke komande od 20. septembra 1998. godine, general Pavković je naredio blokadu i demonstraciju u Budakovu/Budakovë, opština Suva Reka, a general Lazarević je dodao da treba "istovremeno u ponedeljak blokirati Budakovo".⁸⁶⁸ Na sastanku održanom sledećeg dana, general Pavković je istakao da su u toku pripreme za operaciju "Čičavica", koja treba da počne 22. septembra, a da će "demonstrativna" dejstva biti izvedena od 21-22. septembra 1998. godine, od Suve Reke ka Budakovu i od Peći ka Vrelu/Vrellë. Nakon toga su u septembru 1998. godine izvedene operacije u opštinama Peć i Suva Reka.⁸⁶⁹

247. Na sastanku Zajedničke komande od 22. septembra 1998. godine, general Pavković je obavestio prisutne da je operacija "Čičavica" počela tog dana, Đorđević je izložio raspored jedinica PJP, rekavši, konkretno, da su dve čete "izašle zapadno od s. Žilivode", a Šainović je naredio da treba "sutra nastaviti akciju".⁸⁷⁰ Operacija koja je obuhvatala nekoliko sela u opštini Vučitrn (Kolo/Kollë, Dubovac/Duboc, Brusnik/Brusniku, Galica/Galicë, Bečić/Beçiq, Ošlanje/Oshlan i Žilivoda/Zhilivodë) i nekoliko sela u opštini Srbica (Ljubovac/Lubavec i Mikušnica/Mikushnicë) izvedena je krajem septembra 1998, a počela je 22. septembra 1998. godine.⁸⁷¹

248. Na sastanku Zajedničke komande od 26. septembra 1998. godine i Pavković i Lukić su referisali da je operacija na području Gornjeg Obrinja/Abria e Eperme završena.⁸⁷² Kao što je konstatovano na drugim mestima u ovoj Presudi, u ovu operaciju bile su uključene srpske snage bezbednosti. Ubijen je 21 član porodice Delijaj, među njima šest žena i petoro dece. Selo Gornje Obrinje je većim delom uništeno.⁸⁷³ Izveštaji o okončanju ove operacije upućeni Zajedničkoj komandi potvrđuju, prema zaključku Veća, da je tu operaciju naredila Zajednička komanda.

⁸⁶⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6621, 6644.

⁸⁶⁶ V. dole, par. 319.

⁸⁶⁷ DP P886, str. 84.

⁸⁶⁸ DP P886, str. 104.

⁸⁶⁹ V. dole, par. 341-343.

⁸⁷⁰ DP P886, str. 108.

⁸⁷¹ V. dole, par. 336-337, 340.

⁸⁷² DP P886, str. 112.

⁸⁷³ V. dole, par. 339.

249. Na sastanku od 5. oktobra 1998. godine zabeleženo je da je Nikola Šainović rekao sledeće: "Sada treba ići na planiranje manjih akcija", a potom "[l]ikvidacija lidera, sad kad imamo dosta podataka. Uči sa svim, da se bavimo pojedincima".⁸⁷⁴ Đaković je sugerisao da se ta diskusija ticala nekih pojedinaca iz okvira komandnog kadra OVK, naročito "Sultana" iz Ovčareva i Ramusha Haradinaja na prostoru Baranskog Luga i Juničkih planina.⁸⁷⁵ Zabeleženo je da je na istom sastanku Šainović rekao sledeće: "Operativna DB – likvidacija pojedinaca".⁸⁷⁶ Đaković je potvrdio da se to "DB" odnosilo na RDB.⁸⁷⁷ U zapisniku je navedeno još nekoliko slučajeva iz kojih se jasno vidi da su na sastancima Zajedničke komande izdavana naređenja.⁸⁷⁸ Na primer, u zapisniku za 4. septembar 1998. godine zabeleženo je da je optuženi Đorđević detaljno izneo sledeća uputstva, koja su se, po svemu sudeći, odnosila na rejon Drenovca/Drenoc: "1. Sutra silom vratiti u selo sve meštane; 2. pretres terena; 3. oduzimanje oružja; 4. dejstva prema teroristima."⁸⁷⁹ Sutradan je general Sreten Lukić obavestio Zajedničku komandu da su ta uputstva izvršena.⁸⁸⁰

250. Pored toga, lica koja u prisustvovala sastancima Zajedničke komande prenosila su donošene odluke odgovarajućim jedinicama radi izvršenja. Na primer, nakon sastanka Zajedničke komande od 10. septembra 1998. godine, Nebojša Pavković obavestio je 22. septembra 1998. godine Komandu Prištinskog korpusa o sledećem:

Na sastanku ZK⁸⁸¹ za KiM 10. septembra 1998. godine prilikom referisanja o toku realizacije pete etape Plana, ostali organi zapazili su da VJ nije izvršila dve obaveze iz Plana, i to: (1) nije formirala helikopterske jedinice za brze intervencije kako je to naredio predsednik SRJ na sastanku od 31. avgusta 1998 i (2) nisu dovedene dve BG na KiM.⁸⁸²

U dokumentu od 5. oktobra 1998. godine koji je Komanda Prištinskog korpusa (Nebojša Pavković) poslala Isturenom komandnom mestu Komande 3. armije (generalu Samardžiću) navodi se sledeće:

Planom za razbijanje DTS⁸⁸³ na teritoriji KiM-a koji je odobren od strane Predsednika SRJ predviđeno je da se po razbijanju DTS na teritoriji KiM od snaga MUP-a i VJ formiraju snage za brze intervencije koje bi, uz angažovanje helikoptera MI-8, bile u punoj gotovosti za intervencije ka ugroženim rejonima i objektima, što je predsednik i naredio. Po povratku sa referisanja ZK za KiM 19. i 20. 09. 1998. godine sa odlukom o formiranju snaga za brze intervencije upoznao sam

⁸⁷⁴ DP P886, str. 120.

⁸⁷⁵ Milan Đaković, T. 8123.

⁸⁷⁶ DP P886, str. 121.

⁸⁷⁷ Milan Đaković, T. 8124.

⁸⁷⁸ DP P886, str. 130 (13. oktobar 1998. godine, g. Šainović); str. 128 (11. oktobar 1998. godine, g. Šainović); str. 125 (8. oktobar 1998. godine, g. Šainović); str. 124 (7. oktobar 1998. godine, g. Šainović); str. 112 (26. septembar 1998. godine, g. Šainović); str. 113 (29. septembar 1998. godine, g. Minić); str. 108 (22. septembar 1998. godine, g. Šainović); i str. 27 (1. avgust 1998. godine, g. Matković).

⁸⁷⁹ DP P886, str. 73.

⁸⁸⁰ DP P886, str. 75.

⁸⁸¹ Skraćenica "ZK" je naizmenično korišćena za "Zajedničku komadu" i "Zajedničku komisiju".

⁸⁸² DP P1229.

⁸⁸³ Skraćenica "DTS" u dokumentu označava "diverzantsko-terorističke snage", što je pojam koji su srpske vlasti često koristile za terorističke grupe kosovskih Albanaca.

Vas lično telefonom. U sklopu zaključaka sa sastanka ZK za KiM dostavio sam Vam odluku o formiranju snaga za brze intervencije.⁸⁸⁴

Ti dokumenti ukazuju na činjenicu da su na sastancima Zajedničke komande donošene odluke o upotrebi snaga VJ i MUP-a i da su ih nadležni organi izvršavali. Đakovićovo objašnjenje da je Nikola Šainović morao da kontaktira predsednika Miloševića radi ovlašćenja za donošenje takvih odluka⁸⁸⁵ nije u skladu s ukupnim dokazima iz zapisnika sa sastanaka Zajedničke komande i iz dokumenata organa VJ, odnosno MUP-a, koji govore o Zajedničkoj komandi.

251. Drugi dokazi potvrđuju da je Zajednička komanda bila telo koje je raspolagalo operativnim mogućnostima. Na primer, u planu rada jedinica na terenu koji je stanica veze izradila radi njihove lakše komunikacije putem radio-veze, Zajedničkoj komandi je dodeljen pozivni znak Paštrik, dok je 125. motorizovana brigada imala pozivni znak Ibar-40, a 27. odred MUP-a, na čelu s pukovnikom Mitrovićem, stacioniran u SUP-u Prizren, pozivni znak Čegar-1.⁸⁸⁶ Da je Zajednička komanda bila samo koordinaciono telo, ne bi bilo potrebe da joj se dodeljuje pozivni znak za radio-komunikaciju.

252. Veće se u potpunosti uverilo da je svrha Zajedničke komande daleko premašivala puko omogućavanje razmene informacija između MUP-a i VJ, već da je ona bila da planira i koordinira zajedničke vojne operacije, između ostalog, MUP-a i VJ na Kosovu. Veće primećuje da ustaljeni pravni poredak SRJ i Republike Srbije, kao i pravna regulativa SRJ, vezana za VJ, i Republike Srbije, vezana za MUP, nisu dopuštali funkcionisanje zajedničke komande. Naređenja predsednika Miloševića i radnje koje su ministri i najviše rukovodstvo VJ i MUP-a preduzeli radi izvršenja tih naređenja nisu imali pravnog osnova. Formiranje Zajedničke komande očigledno je bilo vanredna mera koju je predsednik doneo iz nužde, zajedno s političkim rukovodstvom i rukovodstvom VJ i MUP-a, kako bi za vreme krize obezbedio efikasnije sredstvo za izvršavanje planova srpskog rukovodstva vezanih za Kosovo.

2. Koordinacija operacija VJ i MUP-a 1998. i 1999. godine

253. Zakon o odbrani SRJ predviđa da, u slučaju neposredne ratne opasnosti, ratnog stanja ili vanrednog stanja, jedinice i organi unutrašnjih poslova mogu biti upotrebljeni za izvršavanje "borbenih zadataka, odnosno vođenje borbe ili pružanje oružanog otpora". Te jedinice i organi u izvršenju borbenih zadataka "potčinjavaju se starešini Vojske Jugoslavije koji komanduje borbenim dejstvima".⁸⁸⁷

⁸⁸⁴ DP D212.

⁸⁸⁵ Milan Đaković, T. 8133.

⁸⁸⁶ DP P1061; Ljubinko Cvetić, T. 6732.

⁸⁸⁷ DP P1061; Ljubinko Cvetić, T. 6732.

254. Tokom 1998. i 1999. godine, VJ i MUP su na Kosovu zajedno izvodili koordinirane protivterorističke operacije. Od sredine 1998. godine većina tih operacija izvođena je prema naređenjima Zajedničke komande. Samim sastavljanjem naređenja bavio se VJ.⁸⁸⁸ Tokom tih protivterorističkih operacija, starešina na terenu je, teoretski, bio oficir VJ.⁸⁸⁹ Međutim, kao što će biti objašnjeno u nastavku teksta, u praksi se formalni odnos potčinjavanja jedinica MUP-a komandi VJ nije uvek odražavao u dejstvima na terenu. Naređenja upućena jedinicama koje su izvodile operacije obično su se sastojala od karte s označenim rasporedom jedinica i propratnim tekstom, u kojem su bili opisani zadaci date jedinice.⁸⁹⁰ Na zahtev jedinice MUP-a upućen starešini VJ na terenu ili zahtev starešine VJ direktno VJ-u, VJ bi obično pružao svaku vatrenu podršku koja je iziskivala artiljeriju ili tenkove.⁸⁹¹ Tokom izvođenja protivterorističkih operacija, komanda pojedinačnih jedinica MUP-a izveštavala je komandu brigade VJ.⁸⁹² Žarko Braković, koji je tokom relevantnog perioda istovremeno bio načelnik SUP Priština i komandant 124. odreda PJP,⁸⁹³ znao je za naređenja Prištinskog korpusa za potčinjavanje jedinica MUP-a brigadama VJ tokom borbenih operacija.⁸⁹⁴ Primeri takvih naređenja uključuju zapovest Zajedničke komande od 13. aprila 1999. godine za uništenje terorističkih snaga kosovskih Albanaca u rejonu Žegovac/Zhegoc.⁸⁹⁵ Na terenu je takva naređenja dostavljao VJ ili ih je Štab MUP-a slao u kovertama.⁸⁹⁶ U naređenju Komande Prištinskog korpusa upućenom Komandi MUP-a od 27. maja 1999. godine, 27. motorizovanoj brigadi VJ je dat zadatak da, zajedno s 36. jedinicom PJP MUP-a, izvrši napad duž linije nekoliko sela na području Prekaza u cilju, između ostalog, ""razbijanj[a] i uništenj[a] ŠTS".⁸⁹⁷ Jednoj drugoj jedinici PJP naređeno je da, zajedno s jednom brigadom VJ, učestvuje u sličnim dejstvima na nekom drugom području.⁸⁹⁸ Osim borbenih zadataka dodeljenih jedinicama PJP, u naređenju je navedeno i sledeće: "Naoružano nešiptarsko stanovništvo angažovati na obezbeđenju vitalnih objekata i komunikacija i za zaštitu i odbranu stanovništva".⁸⁹⁹ Kao što je detaljno razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, Zajednička komanda se bez ustezanja koristila srpskim civilnim stanovništvom na Kosovu kao ključnom podrškom zajedničkim operacijama VJ i MUP-a.⁹⁰⁰

255. Naređenja i drugi zvanični dokumenti potvrđuju da je 1998. i 1999. godine postojala tesna saradnja između snaga VJ i MUP-a. Naređenjem Isturenog komandnog mesta 3. armije upućenom

⁸⁸⁸ Žarko Braković, DP P759, par. 23; Žarko Braković, T. 4098.

⁸⁸⁹ Žarko Braković, DP P759, par. 20.

⁸⁹⁰ Žarko Braković, DP P759, par. 17; Žarko Braković, T. 4146-4147.

⁸⁹¹ Žarko Braković, DP P759, par. 22.

⁸⁹² Žarko Braković, DP P759, par. 25.

⁸⁹³ Žarko Braković, DP P759, str. 2; Žarko Braković, T. 4083, 4088, 4091-4092.

⁸⁹⁴ Žarko Braković, DP P759, par. 23.

⁸⁹⁵ DP P766; Žarko Braković, T. 4145-4146.

⁸⁹⁶ Žarko Braković, T. 4148, 4210.

⁸⁹⁷ DP P961, str. 4. Skraćenica "ŠTS" odnosi se na terorističke snage kosovskih Albanaca.

⁸⁹⁸ DP P961, str. 5.

⁸⁹⁹ DP P961, str. 2.

Komandi Prištinskog korpusa od 7. avgusta 1998. godine, VJ je dobio nalog da podrži MUP "neposrednim dejstvom po pojedinačnim ciljevima naoružanjem OMJ,⁹⁰¹ artiljerijom i drugim, kao i artiljerijskim vatrama, oruđima kalibra do 120mm".⁹⁰² U redovnom borbenom izveštaju Isturenog komandnog mesta 3. armije od 9. avgusta 1998. godine, pod stavkom 3 se navodi da je "deo snaga Armije vršio [...] podršku snaga MUP-a prema odluci o angažovanju", dok se u paragrafima 2 i 3 stavke 5 navodi sledeće: "Podržati snage MUP-a u razbijanju DTS u rejonima s. Gramočelj, s. Prilep i s. Glodane, sa ciljem odbacivanja DTS od glavne komunikacije Đakovica – Dečane – Peć."⁹⁰³ U odluci Komande Prištinskog korpusa od 14. avgusta 1998. godine, snagama VJ je naređeno da podrže MUP u razbijanju "šiptarskih" terorističkih snaga u rejonu Slup/Sllupe i Vokša/Voksh (opština Dečani).⁹⁰⁴ U redovnom borbenom izveštaju Isturenog komandnog mesta 3. armije od 14. avgusta 1998. godine, upućenom Generalštabu, govori se o potrebi da se MUP-u pruži podrška u raznim "šiptarskim" uporištima.⁹⁰⁵ Generalštab je 17. avgusta 1998. godine naredio Komandi 3. armije sledeće: "Nastaviti koordinaciju i sadejstvo sa snagama MUP-a i u skladu sa procenama podržati snage MUP-a u razbijanju DTG."⁹⁰⁶ U dokumentu "Analiza realizacije zadataka na prostoru K[osova] i M[etohije]" koji je Istureno komandno mesto 3. armije izdalo 2. oktobra 1998. godine, predlaže se "da se prilikom angažovanja više jedinica MUP-a sa snagama armije, na KM (IKM) Armije ili PrK ubuduće određuje organ koji će da koordinira dejstva svih snaga MUP-a."⁹⁰⁷

256. General Karol Drewienkiewicz, zamenik šefa Verifikacione misije za Kosovo zadužen za operativne poslove,⁹⁰⁸ svedočio je o jednom broju incidenata u vezi s kojima je primetio tesnu povezanost između VJ i MUP-a tokom operacija na Kosovu, ili je o tome bio obavešten, što ukazuje na činjenicu da je postojao jedan komandni lanac. Na položaju VJ u Juniku, 13. decembra 1998. godine primećeni su tenkovi VJ i MUP-a, a 15. decembra 1998. godine takođe je zapaženo kako pripadnici VJ ulaze u policijsku stanicu u Peći.⁹⁰⁹ U izveštaju VMK za 13. januar 1999. godine zabeleženo je da je tokom operacija policije u Gornjem Ratišu/Ratish i Epërm, istočno od Dečana, učestvovao jedan tenk VJ, koji je ispalio otprilike 50-60 granata, što dokazuje da se radilo

⁹⁰⁰ V. dole, par. 1910-1915.

⁹⁰¹ Skraćenica "OMJ" odnosi se na oklopno-mehanizovane jedinice.

⁹⁰² DP D213, stavka 2.

⁹⁰³ DP D331. V. Milan Đaković, T. 8029-8030.

⁹⁰⁴ DP P1232.

⁹⁰⁵ DP D332, str. 4.

⁹⁰⁶ DP D333, stavka 4.

⁹⁰⁷ DP D340, stavka 4.3.

⁹⁰⁸ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 7; Karol Drewienkiewicz, T. 6305, 6429-6430, 6431.

⁹⁰⁹ Karol Drewienkiewicz, T. 6346-6347; DP P1003.

o združenom dejstvu VJ i MUP-a.⁹¹⁰ Još jedna združena operacija VJ i MUP-a usledila je 19. januara 1999. godine u Vasiljevu/Vasiljevë, istočno od Glogovca.⁹¹¹

257. Postojanje koordinacije između VJ i MUP-a takođe je bilo očigledno u incidentu u Račku 15. januara 1999. godine.⁹¹² Kad je MUP pešice ušao u Račak, još uvek je u toku bilo bombardovanje tog sela od strane VJ.⁹¹³ General Karol Drewienkiewicz primetio je VJ na jednoj uzvisini iznad Račka, na udaljenosti od oko jednog kilometra. Kako je operacija odmicala, VJ je najpre otvorio snažnu vatru po selu, da bi potom preusmerio paljbu sa sela na bočne zone.⁹¹⁴ Dok je paljba još trajala, MUP je ušao u selo.⁹¹⁵ Ta tesna koordinacija s VJ u vidu vatrene podrške i kretanje MUP-a na otvorenom ukazuju na to da je operacijama MUP-a i VJ rukovodio samo jedan starešina na terenu.⁹¹⁶

258. Incident u Rogovu, opština Đakovica, od 29. januara 1999. godine takođe dokazuje koordinaciju komandnih lanaca VJ i MUP-a.⁹¹⁷ General Lončar, penzionisani oficir VJ koji je bio glavni oficir za vezu VJ s VMK, bio je nadležan za mesto događaja kad je general Karol Drewienkiewicz iz VMK tamo stigao. Lončar je rukovodio i redovnom policijom i protivterorističkim jedinicama MUP-a.⁹¹⁸ Lončar je pripadnicima policije davao uputstva koja su oni izvršavali, što pokazuje da je on u toj akciji praktično bio deo policijskog komandnog lanca.⁹¹⁹ To sugeriše i činjenica da je Miroslav Mijatović, pukovnik MUP-a, bio podređen Lončaru, iako je bio oficir MUP-a za vezu s VMK⁹²⁰ i radio za policiju.⁹²¹ U dnevnom izveštaju o radu Regionalnog centra VMK u Prizrenu od 29. januara 1999. godine zabeleženo je da je VJ obavestio OEBS o tome da je bio podrška operaciji MUP-a u Rogovu.⁹²²

259. Karol Drewienkiewicz je posvedočio da su, tokom srpskih operacija marta 1999. godine, MUP i VJ sarađivali na uvežban način: VJ bi obezbedio obod datog sela ili područja i, po potrebi, pružao artiljerijsku podršku, dok bi MUP ulazio u selo ili na dato područje.⁹²³

⁹¹⁰ DP P1006, stavka 4, par. 1; Karol Drewienkiewicz, T. 6364-6365.

⁹¹¹ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 198; DP P1016, str. 3.

⁹¹² Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 180-181.

⁹¹³ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 181.

⁹¹⁴ Karol Drewienkiewicz, T. 6366; Karol Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7793-7795.

⁹¹⁵ Karol Drewienkiewicz, T. 6366.

⁹¹⁶ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 181; Karol Drewienkiewicz, T. 6366-6367; Karol Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7793-7794.

⁹¹⁷ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 165, 180; Karol Drewienkiewicz, T. 6370- 6371.

⁹¹⁸ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 59, 70, 182; Karol Drewienkiewicz, T. 6343.

⁹¹⁹ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 182.

⁹²⁰ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 56.

⁹²¹ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 183-184.

⁹²² DP P1008, str. 1.

⁹²³ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 197.

260. U ovoj Presudi, Veće je primilo na znanje pojedinosti o brojnim koordiniranim zajedničkim operacijama vođenim od marta do juna 1999. godine, u kojima su učestvovala snaga VJ i MUP-a. Dokazi i konstatacije Veća u vezi s operacijama dosledno potvrđuju zajedničko učešće i tesnu koordinaciju snaga VJ i MUP-a.

3. Prepotčinjavanje MUP-a Vojsci Jugoslavije u aprilu 1999. godine

261. Uprkos radu Zajedničke komande, čini se da je između VJ i MUP-a često bilo trvenja. Jedan razlog za to bila je zabrinutost VJ da će ponašanje koje su starešine MUP-a dopuštale ili tolerisale, kao što je krivično delo ubistva, silovanja itd., poremetiti disciplinu VJ i/ili imati za posledicu navode o tome da su pripadnici VJ počinili takvog kažnjivog ponašanja.⁹²⁴ Zbog tih trvenja, VJ se često pozivao ili insistirao na primeni člana 17 važećeg Zakona o odbrani. U skladu s njim, sve jedinice MUP-a angažovane u borbenim operacijama trebalo je prepotčiniti starešini VJ koji je komandovao tom borbenom operacijom.⁹²⁵ U više navrata VJ je, podstaknut načelnikom Generalštaba i njegovim naređenjima,⁹²⁶ kao i naređenjem predsednika Miloševića⁹²⁷ od 18. aprila 1999. godine, pokušao da naredi prepotčinjavanje jedinica MUP-a angažovanih u borbenim operacijama.⁹²⁸

262. U tom cilju je general Pavković iz VJ, u naređenju o angažovanju snaga VJ i MUP-a na borbenoj kontroli teritorije, koje je 8. maja 1999. godine uputio generalu Lukiću iz MUP-a,⁹²⁹ očitio pokušao da konkretnije definiše zadatke jedinica MUP-a i naloži generalu Lukiću da izvrši naređenje o prepotčinjavanju.⁹³⁰ Međutim, takva naređenja nisu u potpunosti izvršavana. Lazarević je 24. maja 1999. godine obavestio Istureno komandno mesto Komande 3. armije da prepotčinjavanja snaga MUP-a Komandi Prištinskog korpusa i komandama brigada "nije realizovano u duhu" naređenja od 18. aprila 1999. godine i da komandanti i komandiri jedinica MUP-a pružaju otpor i otvoreno se suprotstavljaju obavezi prepotčinjavanja, "pravdajući to navodnom činjenicom da ne raspolažu odgovarajućom naredbom svoje komande", usled čega VJ nema te strukture MUP-a pod svojom komandom.⁹³¹ U njemu se dalje napominje da jedna od osnovnih posledica toga jeste manjak koordinacije zajedničkih akcija VJ i MUP-a u borbenim dejstvima i to što je rad mešovityh punktova MUP-a i vojne policije "opterećen brojnim problemima i nerešenim pitanjima, imajući u vidu da MUP toleriše kriminalnu delatnost svojih pripadnika

⁹²⁴ DP P1240 i DP P888.

⁹²⁵ DP D203.

⁹²⁶ DP P887.

⁹²⁷ DP D203.

⁹²⁸ DP D204, DP D205 i DP D206.

⁹²⁹ DP P1239.

⁹³⁰ Milan Đaković, T. 8100-8101.

⁹³¹ DP P1240.

prema šiptarskom civilnom stanovništvu – ubistva, silovanja, pljačke, razbojništva, teške krađe..."⁹³² Pavković je sutradan o tome obavestio Štab Vrhovne komande, u izveštaju u kojem je posebno napomenuo da "dejstvujući 'samostalno' na terenu, jedan broj pripadnika MUP-a, a dobrim delom i celokupni manji sastavi, vrše teška krivična dela prema šiptarskom civilnom stanovništvu u naseljima ili zbegovima – ubistva, silovanja, pljačke, razbojništva, teške krađe i drugo, te da smišljeno takve zločine pripisuju ili pripremaju da pripišu jedinicama i pojedincima iz VJ."⁹³³ U izveštaju se predlaže da Vrhovna komanda preduzme hitne mere prepotčinjavanja jedinica i organa MUP-a ili da komandovanje snaga MUP-a "kao i do sada vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova - Štab MUP-a R[epublike] Srbije za KiM, preko Zajedničke komande".⁹³⁴ Po mišljenju Veća, cilj takvih izjava viših oficira VJ bio je da se postigne prepotčinjavanja MUP-a: one nisu nužno odražavale stvarnost u smislu toga ko su bili počinioци zločina na Kosovu. Kao što je razmotreno i opisano u Poglavlju VI, dokazi ukazuju na to da su pripadnici VJ takođe učestovali u zločinima nad civilima, kosovskim Albancima 1999. godine, mada ređe nego pripadnici MUP-a. Dana 9. jula 1999. godine, na zahtev Slobodana Miloševića, u Generalštabu u Beogradu je održan sastanak s ciljem da se uspostavi čvrsta saradnja između VJ i MUP-a.⁹³⁵ Prisustvovali su mu ministar Vlajko Stojiljković, Vlastimir Đorđević, Obrad Stevanović i Sreten Lukić, kao i Dragoljub Ojdanić, koji je predsedavao sastankom, Geza Farkaš, Branko Gajić, Branko Krga i Aleksandar Vasiljević.⁹³⁶ Đorđević je navodno na tom sastanku izjavio da bi, radi valjanog funkcionisanja obe službe (to jest MUP i VJ) potrebno da se svaka drži svog delokruga.⁹³⁷

263. Uprkos važećem Zakonu o odbrani, čini se da se MUP oglašivao o takva naređenja. Sam Đorđević se 18. aprila 1999. godine suprotstavio Pavkoviću rekavši mu da prepotčinjavanje MUP-a neće biti izvršeno dok MUP za to ne dobije naređenje od ministra Stojiljkovića (što se nije dogodilo).⁹³⁸ Prema tome, po tom pitanju su vladali zbrka i netrpeljivost. Ponekad se činilo da jedinice MUP-a deluju kao da su prepotčinjene borbenom komandantu VJ, ali to često nije bio slučaj (uprkos sugestiji svedoka iz VJ, kao što su Đaković⁹³⁹ i Vasiljević⁹⁴⁰). Nebojša Pavković je na veb sajtu VJ 14. juna 2001. godine javno saopštio da je "[t]ačno [...] da je prema Zakonu o narodnoj odbrani bilo regulisano da jedinice MUP-a u zonama odgovornosti budu pod komandom

⁹³² DP P1240.

⁹³³ DP P888.

⁹³⁴ DP P888; v. takođe Milan Đaković, T. 7962.

⁹³⁵ Aleksandar Vasiljević, T. 5690, 5695, 5718-5720, 5746.

⁹³⁶ Aleksandar Vasiljević, T. 5720.

⁹³⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5726. Đorđević je dalje napomenuo da postoji niz mogućnosti za ostvarenje uspešne i kvalitetne saradnje između te dve službe. Na primer, on je pomenio polje obuke, razmene iskustava i rešavanja pitanja statusa pripadnika vojske, odnosno MUP-a, kao i zajedničkog snabdevanja. Dodao je da treba izbegavati shvatanje da je vojska uz narod, a MUP protiv njega.

⁹³⁸ Milan Đaković, T. 7964-7966; T. 8091.

⁹³⁹ Milan Đaković, T. 8031.

⁹⁴⁰ Aleksandar Vasiljević, T. 5878-5879.

Vojske”, ali da u stvarnosti “to nikad nije zaživelo” i da je “[MUP] imao svoj štab, kojim je komandovao njihov starešina, a saradnja s vojskom koordinirana je preko političkih ličnosti u Zajedničkoj komandi, koja je baš zbog toga bila formirana”.⁹⁴¹ Veće prihvata da je Pavković ta zapažanja izneo reagujući na publicitet koji su izazvale hladnjače s telima pronađene u Dunavu i sličan publicitet izazvan ratnim stanjem,⁹⁴² te da je stoga verovatno nastojao da što više distancira VJ od odgovornosti MUP-a po tom pitanju, ali da, uprkos tome, dokazi pouzdano govore o tome da nije bilo efikasnog prepotčinjavanja MUP-a Vojsci Jugoslavije.

264. Stoga je glavno sredstvo efikasne koordinacije bilo ono koje je formirao Milošević, a to je Zajednička komanda, koja je koordinirala zasebne komandne lance VJ i MUP-a.

F. Korišćenje traka

265. Veću su predloženi različiti dokazi o korišćenju traka od strane snaga MUP-a i VJ. Jedan broj svedoka je svedočio da su pripadnici i VJ i MUP-a, uključujući PJP, tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, na ramenima nosili trake u boji.⁹⁴³ Te trake su bile žute, plave, crvene i bele boje, a nošena je ili jedna boja ili razne kombinacije. Obično su se menjale svaki dan.⁹⁴⁴ Pored tih kombinacija traka, pripadnici JSO i SAJ nosili su i zlatne trake. Dokazi ukazuju na to da su zlatne trake nošene na zapadnom Kosovu, dok su na centralnim područjima, kao što je Drenica, nošene crvene i bele.⁹⁴⁵

266. Ima manje dokaza o tome da su pripadnici VJ nosili trake. Izvesne jedinice, kao što je 549. motorizovana brigada, nisu nosile takve trake.⁹⁴⁶ To je u skladu s dokumentom SUP Priština iz maja 1999. godine, naslovljenom "Uputstvo za obeležavanje policije trakama", u kojem je navedeno da "VJ nema trake za obeležavanje."⁹⁴⁷ Međutim, Žarko Braković je u svom svedočenju rekao da to nije tačno i da pripadnici VJ zapravo jesu nosili odgovarajuće trake.⁹⁴⁸ U dopisu od 13. aprila 1999. godine vezanom za trake koje je nosila policija, koji je potpisao general Sreten Lukić i koji je upućen svim SUP-ovima na Kosovu, takođe se upozorava da pripadnici VJ tada nisu nosili trake.⁹⁴⁹ Dalja uputstva o nošenju traka izdao je Sreten Lukić u dopisu od 26. maja 1999. godine, upućenom

⁹⁴¹ DP P1241.

⁹⁴² Milan Đaković, T. 7974.

⁹⁴³ Svedok K25, DP P340-A, str. 20; svedok K73, DP P331-A, par. 13; svedok K73, T. 1509-1510; John Crosland, DP P1400, par. 38; Žarko Braković, DP P759, par. 8.

⁹⁴⁴ Svedok K25, DP P340-A, str. 20; svedok K73, DP P331-A, par. 13; svedok K73, T. 1509-1510; John Crosland, DP P1400, par. 38.

⁹⁴⁵ John Crosland, DP P1400, par. 38.

⁹⁴⁶ Svedok K82, DP P1315, par. 2.

⁹⁴⁷ DP P761.

⁹⁴⁸ Žarko Braković, T. 4127-4128.

⁹⁴⁹ DP P762, str. 1.

ne samo načelnicima raznih SUP-ova na Kosovu, već i 122. i 124. interventnoj brigadi PJP.⁹⁵⁰ U tom dopisu se nije pominjalo da VJ nema trake, što verovatno sugerise da je dotad VJ nosio trake. S obzirom na svrhu tih traka u boji, takođe je moguće da su, tokom zajedničkih borbenih operacija, pripadnici angažovanih jedinica VJ i MUP-a nosili iste trake radi lakšeg međusobnog raspoznavanja.

267. Po svemu sudeći, te trake su nošene kako bi jedinice mogle lakše da razlikuju prijateljske od neprijateljskih snaga, čime je sprečavano otvaranje vatre po sopstvenim snagama i otežavano infiltriranje neprijatelja.⁹⁵¹

268. Veće konstatuje da su tokom perioda na koji se odnosi Optužnica snage MUP-a koristile trake, kao i, u manjoj meri, snage VJ, mada je korišćenje traka od strane VJ bilo ograničenije i moguće je da ih neke jedinice nisu koristile.

G. Broj pripadnika srpskih snaga na Kosovu

269. Prema procenama, na Kosovu je u oktobru 1998. godine bilo 14.000 pripadnika MUP-a.⁹⁵² Krajem oktobra 1998, taj broj je smanjen na oko 10.000 policajaca, u skladu s Oktobarskim sporazumima od 1998. godine.⁹⁵³ Uprkos sporazumima, u martu 1999. godine broj pripadnika MUP-a povećao se na 14.571.⁹⁵⁴ U aprilu 1999. godine na Kosovu je bilo 15.779 pripadnika MUP-a.⁹⁵⁵

270. Dok je 31. marta 1999. godine Prištinski korpus imao 17.971 vojnika,⁹⁵⁶ prema borbenom izveštaju od 13. aprila 1999. godine koji je Prištinski korpus uputio Komandi 3. armije i Štabu vrhovne komande, na Kosovu je, pod komandom Prištinskog korpusa bilo ukupno 61.892 pripadnika VJ, uključujući prepotčinjene jedinice i dobrovoljce.⁹⁵⁷

⁹⁵⁰ DP P762, str. 4 u *e-court*; Žarko Braković, T. 4129.

⁹⁵¹ Svedok K25, DP P340-A, str. 20; svedok K73, DP P331-A, par. 13; svedok K73, T. 1509-1510; John Crosland, DP P1400, par. 38.

⁹⁵² DP P1038, str. 2; Ljubinko Cvetić, T. 6608-6609, 6618-6619. v. takođe DP P886, str. 23.

⁹⁵³ DP P769, str. 1; DP P87, str. 7; Ljubinko Cvetić, T. 6608, 6618. V. DP P837.

⁹⁵⁴ Ljubinko Cvetić, T. 6609-6610.

⁹⁵⁵ Vlastimir Đorđević, T. 10043.

⁹⁵⁶ DP P1441, str. 3.

⁹⁵⁷ DP P948, str. 2; DP P1331, str. 11.

V. DOGAĐAJI TOKOM 1998. I POČETKOM 1999. GODINE

A. Oružano nasilje na Kosovu od februara do maja 1998. godine

1. Događaji u Ćirez/Çirez, Likošanima/Likoshan i Prekazama

271. Dana 28. februara 1998. godine, došlo je do borbi između srpskih snaga i OVK u selima Ćirez i Likošane, na granici između opština Srbica i Glogovac, tokom kojih je ubijeno oko 24 ljudi, od kojih je veliki broj pripadao dvema porodicama.⁹⁵⁸ Tokom te operacije korišćen je helikopter MUP-a.⁹⁵⁹ Dana 3. marta 1998. godine, snage MUP-a opkolile su porodični kompleks Adema Jasharija u selu Prekaze, opština Srbica. Adem Jashari bio je jedan od osnivača OVK i lider OVK na tom području.⁹⁶⁰ Snage MUP-a su nekoliko dana držale porodični kompleks porodice Jashari pod opsadom.⁹⁶¹ Ubijeno je najmanje 54 ljudi, većinom članova porodice Jashari.⁹⁶² Operaciju u Prekazama su organizovali i izveli RDB i RJB MUP-a.⁹⁶³ Jedinica RDB za specijalne operacije, JSO, i jedna jedinica SAJ izvodile su operaciju dok je RJB-ova jedinica PJP blokirala okolno područje.⁹⁶⁴ John Crosland, britanski vojni ataše u Beogradu, koji je u to vreme bio u obilasku regiona, video je 5. marta 1998. godine na tom području više od 200 pripadnika MUP-a.⁹⁶⁵

272. Ti događaji u Prekazama doveli su do ubrzanog jačanja OVK među albanskim stanovništvom na Kosovu, jer se veliki broj mladih ljudi priključivao toj organizaciji.⁹⁶⁶ Sukob je dostigao novi stepen intenziteta.

2. Povećanje broja pripadnika snaga bezbednosti SRJ i Srbije na Kosovu krajem marta i u aprilu 1998. godine

273. Dana 29. marta 1998. godine, John Crosland je zapazio prve očigledne znake gomilanja srpskih snaga na području Dečana.⁹⁶⁷ U Crnoj Gori su blizu granice bile stacionirane srpske paravojne snage.⁹⁶⁸ U martu 1998. godine u svim većim gradovima na Kosovu počele su da niču

⁹⁵⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 5-6; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5110-5111; Frederick Abrahams, T. 3941.

⁹⁵⁹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 5-6.

⁹⁶⁰ Momir Stojanović, T. 11693, 11868-11870.

⁹⁶¹ Veton Surroi, T. 270.

⁹⁶² Dokazi se razlikuju kad je reč o broju žrtava. John Crosland je u svom svedočenju rekao da je ubijeno 54 ljudi, John Crosland, DP P1400, par. 28. Frederick Abrahams je dao iskaz da je ubijeno 58 članova porodice Jashari, Frederick Abrahams, T. 3941-3942, dok je Sabit Kadriu izjavio da je broj žrtava 61, Sabit Kadriu, DP P515, str. 6-7.

⁹⁶³ Ljubinko Cvetić, T. 6613-6615.

⁹⁶⁴ Živko Trajković, T. 9060-9061, 9070; Ljubinko Cvetić, T. 6613-6616; John Crosland, DP P1400, par. 28; John Crosland, T. 9156-9157. v. takođe Žarko Braković, DP P759, par. 39.

⁹⁶⁵ John Crosland, DP P1400, par. 28.

⁹⁶⁶ Baton Haxhiu, T. 6263, 6268.

⁹⁶⁷ John Crosland, DP P1400, par. 29-30; John Crosland, T. 9156-9157.

⁹⁶⁸ John Crosland, DP P1400, par. 29; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9774.

mešovite baze VJ i MUP-a.⁹⁶⁹ Na Kosovu je bio stacioniran i Prištinski korpus 3. armije VJ, s preko 15.000 ljudi, kojim je komandovao Nebojša Pavković.⁹⁷⁰

274. Dana 23. aprila 1998. godine, granični pojas s Albanijom drastično je proširen na oko pet kilometara.⁹⁷¹ Granični pojas bio je teritorija na kojoj su oružane snage SRJ bile odgovorne za obezbeđivanje granice. Širina graničnog pojasa mogla se povećati kako bi snage bezbednosti mogle da budu aktivne na većem području.⁹⁷² Dana 21. jula 1998. godine, granični pojas ka Albaniji i BJRM ponovo je proširen.⁹⁷³ Nakon toga, još više je proširen 5. marta 1999. godine.⁹⁷⁴ Odluke o takvom proširivanju donosio je Generalštab VJ, na zahtev Komande Prištinskog korpusa.⁹⁷⁵

275. U opštini Đakovica, na granici s Albanijom, povećan je broj pripadnika policije i vojske. Donošena je nova oprema, uključujući tenkove, pincgauere, oklopne transportere i topove. Topovi i druga vojna oprema smeštani su na lokacije izvan grada Đakovice.⁹⁷⁶

276. Tokom cele 1998. godine John Crosland je širom Kosova viđao kako vozila BOC-3, BOV-M, oklopne transportere i druga laka vozila VJ boje iz zelene boje VJ u plavu boju MUP-a.⁹⁷⁷ VJ je imao lako i dugocevno oružje, kao i tenkove T-55 i T-84.⁹⁷⁸ Počev od maja 1998. godine Crosland je širom Kosova viđao da su i mitraljezi bojani u plavo. Prema tumačenju Johna Croslanda, to prefarbavanje opreme VJ u boje MUP-a značilo je da je VJ počeo da podržava operacije unutar Kosova, pošto je vrsta prefarbanog oružja ukazivala na to da VJ ne namerava da koristi samo direktnu, već i indirektnu vatru iz težeg naoružanja, kao što su minobacači i artiljerija.⁹⁷⁹ Za obezbeđenje unutar Kosova bio je odgovoran MUP. Veće stoga prihvata da je oprema VJ farbana u boje MUP-a kako bi se operacije VJ prikazale kao operacije MUP-a.

277. Početkom 1998. i cele te godine OVK je nastavio da krijumčari naoružanje na Kosovo preko granice s Albanijom i takođe vršio obuku kosovskih Albanaca.⁹⁸⁰ Na primer, još početkom 1998,

⁹⁶⁹ John Crosland, DP P1400, par. 30; John Crosland, T. 9157.

⁹⁷⁰ John Crosland, T. 9157-9158.

⁹⁷¹ Rade Čučak, DP D570 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14877-14880; Rade Čučak, T. 10882, 10892, 10939. Širina pojasa prethodno je bila 100 metara.

⁹⁷² Rade Čučak, T. 10874, 10876, 10929.

⁹⁷³ DP D573; Rade Čučak, DP D570 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14877-14880; Rade Čučak, T. 10882, 10892, 10939.

⁹⁷⁴ Rade Čučak, DP D570 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14877-14878; Rade Čučak, T. 10940.

⁹⁷⁵ Rade Čučak, DP D569, par. 9; Rade Čučak, DP D570 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14835-14837.

⁹⁷⁶ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 4.

⁹⁷⁷ John Crosland, DP P1400, par. 33; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9764-9765.

⁹⁷⁸ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9764.

⁹⁷⁹ John Crosland, T. 9165-9166.

⁹⁸⁰ Momir Stojanović, T. 11695, 11696, 11730-11731; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19703-19704; DP D747. v. takođe DP D244; DP D430; DP D431, koji potvrđuju da je oružje koje su držali kosovski Albanci predavano policiji.

godine, SUP Prizren je upozoravan na dotur oružja i municije na Kosovo. Zaplenjivano je automatsko naoružanje, eksplozivi i mine.⁹⁸¹

3. Eskalacija napetosti na Kosovu u periodu od marta do juna 1998. godine

278. Tokom 1998. godine učestala su dela nasilja, uključujući lišavanje života, koja su činili pripadnici srpskih snaga i OVK.⁹⁸²

279. Na područjima pod kontrolom OVK, Srbi, a ponekad i civili, kosovski Albanci, bili su šikanirani ili terorisani napadima, otmicama i sporadičnim ubistvima.⁹⁸³ Vršeni su napadi na MUP i na policijske stanice.⁹⁸⁴

280. U martu 1998. godine snage PJP izvele su operaciju na području Kline i Srbice, čiji je cilj bio uspostavljanje kontrole nad putem između Kline i Srbice.⁹⁸⁵ Nakon te operacije, snage PJP izvele su operaciju "oslobađanja" puta između Peći i Dečana, koji je OVK bio presekao.⁹⁸⁶ U okviru te operacije postavljeni su kontrolni punktovi radi otkrivanja naoružanja, droge i lica za kojima su tragale srpske vlasti.⁹⁸⁷

281. U aprilu 1998, godine, snage PJP izvele su operaciju u cilju uspostavljanja kontrole nad Jablanicom, opština Đakovica, gde se nalazilo jedno uporište OVK. Snage PJP pokušavale su dva dana da zauzmu selo, ali bez uspeha.⁹⁸⁸ Došlo je do intenzivne razmene vatre.⁹⁸⁹

282. Dana 11. i 12. maja 1998. godine, John Crosland je primetio da su sela na području Ponoševca/Ponoshec, opština Đakovica, napuštena. Video je zaklanu stoku, kuće izrešetane mecima i prazne čaure od municije iz raznog naoružanja, uključujući iz granata kalibra 40 milimetara. Na tom području bile su prisutne jedinice JSO i PJP MUP-a, koje su patrolirale u oklopnim

⁹⁸¹ DP 6D2, T. 12191.

⁹⁸² Mada je incidenata protiv policije na Kosovu bilo i pre marta 1998. godine, nakon tog datuma napadi protiv policije dešavali su se skoro svakodnevno. (Velibor Veljković, T. 7102) U proleće 1998. godine Rahim Latifi našao je u polju kukuruza u Piranu/Piranë, opština Prizren, tela troje ljudi iz njegovog sela koji su bili ubijeni iz vatrenog oružja. Na jednom od tela ruke su bile vezane na leđima. Te žrtve su ceo dan radile u polju, Rahim Latifi, DP P778, str. 2.

⁹⁸³ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 10; Danica Marinković, T. 12921, 12923-12924, 12928; Danica Marinković, DP D853, par. 12, 13; Danica Marinković, DP D854 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 23495-23498. v. takođe DP D888, str. 101, stavka 255; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19747-19748.

⁹⁸⁴ Danica Marinković, T. 12928.

⁹⁸⁵ Svedok K25, DP P340-A, str. 4-5; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7815-7816; svedok K25, T. 1584-1585; DP P343.

⁹⁸⁶ Svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 7815-7816.

⁹⁸⁷ Svedok K25, DP P340-A, str. 5; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4733.

⁹⁸⁸ Svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7817.

⁹⁸⁹ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4716, 4736.

transporterima, koje srpske snage obično nisu koristile.⁹⁹⁰ Granatiranjem je naneta velika šteta konstrukciji kuća.⁹⁹¹

283. U britanskom vojnom izveštaju od 28. maja 1998. godine, stoji da je selo Kijevo/Kijevë u rukama naoružanih srpskih civila, da ima dokaza o nedavnom paljenju kuća u dva sela severno od Dečana i da su svedoci izvestili da je jedan srpski helikopter napao dva sela zapadno od Rudnika/Runik, opština Srbica. Britanski tim video je dolazak velikog konvoja MUP-a na to područje i povlačenje JSO.⁹⁹² U to vreme OVK je bio prisutan na području Kijeva.⁹⁹³

284. Glavni put između Đakovice, Dečana i Peći postao je linija fronta između OVK i srpskih snaga. Većina sela duž tog puta, uključujući Prilep/Prejlepi, južno od Dečana, i Gornji Streoc/Strellc i Epërm, severno od Dečana, držale su srpske snage i OVK ih je redovno napadao.⁹⁹⁴ U jednom izveštaju MUP-a sugerise se da su muškarci, kosovski Albanci, iz sela Crnobreg/Carabreg bili naoružani.⁹⁹⁵ Kontrolu nad tim putem držao je OVK, presekavši veze, i njegovi pripadnici pretresali su ljude i vozila i pljačkali ih.⁹⁹⁶

285. U maju 1998. godine Mališevo je bilo pod kontrolom OVK.⁹⁹⁷ U Mališevu je bilo raseljenih lica iz drugih delova Kosova, koji su mahom došli iz sela na području Drenice.⁹⁹⁸ To područje obuhvatalo je delove opština Srbica i Glogovac. Kuće na području Orahovca, Mališeva, Komorana/Komorana i Prištine paljene su do temelja.⁹⁹⁹ Paljene su i kuće duž puta Priština – Peć i puta u Lipljanu.¹⁰⁰⁰ Na putu Priština – Peć bio je policajaca.¹⁰⁰¹

286. Dana 29. maja 1998. godine, Prištinskom korpusu 3. armije naređeno je da bude u punoj borbenoj gotovosti "zbog pogoršanja bezbednosno-političke situacije na prostoru Kosova".¹⁰⁰² Do tada je na graničnom području već bilo borbenih dejstava protiv snaga OVK za koje se sumnjalo da pokušavaju da unesu oružje i opremu na teritoriju Kosova. OVK je zauzimao položaje na glavnim raskrsnicama i dominantnim uzvisinama i gađao je pripadnike MUP-a.¹⁰⁰³

⁹⁹⁰ John Crosland, DP P1400, par. 34; John Crosland, T. 9160-9161; DP P1404.

⁹⁹¹ John Crosland, T. 9161.

⁹⁹² DP P1405; John Crosland, T. 9162-9163.

⁹⁹³ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10021-10022.

⁹⁹⁴ John Crosland, T. 9163-9164.

⁹⁹⁵ Vukmir Mirčić, T. 13246; DP D910, str. 3.

⁹⁹⁶ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4734.

⁹⁹⁷ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6082-6083.

⁹⁹⁸ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6083.

⁹⁹⁹ Baton Haxhiu, T. 6269.

¹⁰⁰⁰ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6083.

¹⁰⁰¹ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6085.

¹⁰⁰² DP D318; Milan Đaković, T. 7986.

¹⁰⁰³ Milan Đaković, T. 7986.

287. Od 15. januara do 15. maja 1998. godine VJ je na granici s Albanijom zabeležio 20 incidenata koji su uključivali otvaranje vatre i 18 incidenata ilegalnog unošenja oružja, municije i ostale vojne opreme na Kosovo.¹⁰⁰⁴

B. Događaji od juna do septembra 1998. godine

1. Plan za suzbijanje terorizma i formiranje Zajedničke komande za Kosovo

288. Dana 30. maja 1998. godine ili približno tog datuma, održan je sastanak u Kabinetu predsednika SRJ u Beogradu. Sastanku su prisustvovali predsednik Slobodan Milošević; tadašnji načelnik Službe državne bezbednosti Jovica Stanišić, ministar unutrašnjih poslova Vlaho Stojiljković, rukovodilac Štaba MUP-a za Kosovo Sreten Lukić, načelnik RJB optuženi Vlastimir Dorđević, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova zadužen za koordiniranje policijskih uprava Obrad Stevanović, načelnik Generalštaba VJ general Perišić, načelnik Uprave za bezbednost Generalštaba VJ general Dimitrijević, tadašnji komandant Prištinskog korpusa Nebojša Pavković, komandant 3. armije VJ general Samardžić i drugi.¹⁰⁰⁵ Na tom sastanku diskutovalo se o ukupnoj situaciji na Kosovu i pokrenuta je inicijativa da se izvrše pripreme za praćenje situacije u vezi s aktivnostima snaga kosovskih Albanaca, "da nešto ne bi iznenadilo" ni VJ ni MUP na Kosovu.¹⁰⁰⁶ Nakon tog sastanka, general Nebojša Pavković rekao je Milanu Đakoviću, koji nije prisustvovao sastanku, da će Vrhovni savet odbrane izdati odluku o upotrebi snaga.¹⁰⁰⁷

289. Dana 9. juna 1998. godine, Vrhovni savet odbrane održao je sednicu radi rešavanja situacije na Kosovu. Na predlog Slobodana Miloševića, na sastanku je odlučeno da će, ukoliko terorističke aktivnosti budu eskalirale, VJ "intervenirati adekvatno".¹⁰⁰⁸ Na toj sednici je načelnik Generalštaba VJ general Perišić obavestio prisutne o aktivnostima VJ u graničnom pojasu i dodao da su neke snage VJ raspoređene na Kosovu i Metohiji po dubini radi obezbeđenja kasarni i eventualnog angažovanja na obezbeđenju "naglo ugroženih" objekata.¹⁰⁰⁹

290. Početkom juna 1998. godine, Milanu Đakoviću iz Prištinskog korpusa i drugim višim oficirima VJ naloženo je da sastave Plan za suzbijanje terorizma.¹⁰¹⁰ Radi pripreme plana primili su informacije od svih struktura SRJ i Srbije koje su delovale na Kosovu, uključujući MUP i njegovu Službu državne bezbednosti, kao i razne jedinice VJ. Plan je predložen predsedniku SRJ Slobodanu

¹⁰⁰⁴ Rade Čučak, DP D569, par. 9; Rade Čučak, T. 10881-10882; DP D571.

¹⁰⁰⁵ Milan Đaković, T. 7914-7915.

¹⁰⁰⁶ Milan Đaković, T. 7914.

¹⁰⁰⁷ Milan Đaković, T. 7915.

¹⁰⁰⁸ DP P683, str. 2.

¹⁰⁰⁹ DP P683, str. 1.

¹⁰¹⁰ Milan Đaković, T. 7913-7916, 7994.

Miloševiću i saveznom i republičkom političkom rukovodstvu i drugima koji su prisustvovali sastanku u Beogradu 21. jula 1998. godine.¹⁰¹¹ Sastanku su prisustvovali član Skupštine SRJ Milomir Minić, zamenik predsednika Vlade SRJ Nikola Šainović, predsednik Privremenog izvršnog veća za Kosovo Zoran Anđelković, komandant Prištinskog korpusa Nebojša Pavković, načelnik Generalštaba general Perišić, načelnik RJB optuženi Vlastimir Đorđević, rukovodilac Štaba MUP-a za Kosovo general Sreten Lukić, komandant 3. armije Dušan Samardžić, načelnik Uprave bezbednosti Generalštaba VJ Aleksandar Dimitrijević, ministar unutrašnjih poslova Vlajko Stojiljković, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Obrad Stevanović i drugi funkcioneri MUP-a.¹⁰¹² Slobodan Milošević je obavestio prisutne da je Vrhovni savet odbrane odlučio da izradi plan za borbu protiv terorizma usled daljeg pogoršanja bezbednosne situacije na Kosovu.¹⁰¹³ Komandant Prištinskog korpusa VJ general Nebojša Pavković je potom izložio plan i prisutnima pokazao kartu očekivanih zona operacija vojske i policije.¹⁰¹⁴ Predlog plana je usvojen bez izmena¹⁰¹⁵ i izdato je naređenje za njegovu realizaciju.¹⁰¹⁶

291. Plan se prvobitno sastojao od tri etape. Prva je podrazumevala angažovanje pograničnih jedinica VJ na graničnom području. Policija u tom pogledu nije imala nadležnosti, osim redovnih policijskih zadataka i provere kretanja lica i vozila, te je VJ imao glavnu ulogu u sprečavanju kretanja terorista preko granice.¹⁰¹⁷ Druga etapa podrazumevala je angažovanje jedinica MUP-a, uz podršku VJ, u razbijanju terorističkih snaga duž glavnog puta između Peći, Đakovice i Prizrena, u pojasu od 10-15 kilometara od granice. Pripremljena je radna karta na kojoj je grubo prikazan raspored jedinica VJ.¹⁰¹⁸ Nakon što su dobijene od Štaba MUP-a za Kosovo, u plan su takođe uključene i informacije o jedinicama MUP-a.¹⁰¹⁹ Treća etapa podrazumevala je podršku VJ snagama MUP-a u podizanju blokade puta Kosovska Mitrovica – Rudnik – Peć, puta Priština – Klina – Đakovica i puta Štimlje – Suva Reka – Prizren.¹⁰²⁰ Naknadno su, u oktobru i novembru 1998. godine, dodate još dve etape.¹⁰²¹ Četvrta etapa podrazumevala je razbijanje snaga OVK u Srbici, na planini Čičavici, planini Jablanici i na širem području uključujući selo Glođane, kao i područje Jezerske/Liqej planine i Dulja/Dühel.¹⁰²² Peta etapa, koja je razrađena nakon Oktobarskih

¹⁰¹¹ Milan Đaković, T. 7916.

¹⁰¹² Milan Đaković, T. 7916-7918; Vlastimir Đorđević, T. 9563-9564.

¹⁰¹³ Vlastimir Đorđević, T. 9564, 9831.

¹⁰¹⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9564-9565, 9566.

¹⁰¹⁵ Milan Đaković, T. 7996.

¹⁰¹⁶ DP P1226.

¹⁰¹⁷ Milan Đaković, T. 7923-7924, 7995.

¹⁰¹⁸ Milan Đaković, T. 7924, 7995-7996.

¹⁰¹⁹ Milan Đaković, T. 7996.

¹⁰²⁰ Milan Đaković, T. 7924.

¹⁰²¹ Milan Đaković, T. 7923.

¹⁰²² Milan Đaković, T. 7924, 8051.

sporazuma, o kojoj će biti reči dalje u tekstu¹⁰²³, uključivala je slanje sedam borbenih grupa radi obezbeđenja puteva u graničnom pojasu i tri mešovite čete na područje planine Volujak/Volljakë. Zadatak MUP-a bio je da formira patrole i kontrolne punktove.¹⁰²⁴

292. Jedno od neposrednih dejstava predviđenih planom bilo je zajedničko učešće jedinica MUP-a i Prištinskog korpusa u blokadi sela Junik i Jasić/Jasiq i deblokada puta Priština-Peć na delovima između Komorana/Komoran, Kijeva i Kline, kao i između Štimlja, Crnoljeva/Carralevë i Dulja. Dana 22. jula 1998. godine, Komanda Prištinskog korpusa zatražila je od 3. armije Prištinskog korpusa objašnjenje o realizaciji tog dela plana.¹⁰²⁵ Prištinski korpus dobio je 23. jula od Komande 3. armije odobrenje da postupi u skladu s planom.¹⁰²⁶ O dejstvima tih snaga ne terenu tokom realizacije plana biće reči u nastavku teksta.

293. Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi konstatovalo da je u junu 1998. godine, otprilike u isto vreme kad je izrađen Plan za suzbijanje terorizma, formirana Zajednička komanda snaga VJ i MUP-a na Kosovu. O njenoj strukturi i funkcijama govori se na drugim mestima u ovoj Presudi.¹⁰²⁷

2. Osnivanje Diplomatske posmatračke misije na Kosovu

294. Sve gora bezbednosna situacija na Kosovu brzo je postala predmet zabrinutosti međunarodne zajednice. Dana 31. marta 1998. godine, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, postupajući u skladu s Glavom VII Povelje Ujedinjenih nacija, doneo je Rezoluciju 1160, kojom je zabranjena prodaja ili dostava naoružanja i srodnog materijala SRJ, uključujući Kosovo.¹⁰²⁸ U Rezoluciji se SRJ poziva da preduzme mere za postizanje političkog rešenja situacije na Kosovu putem dijaloga, a na OVK se apeluje da osudi teroristička dejstva i da svoje ciljeve ostvaruje mirnim putem.¹⁰²⁹

295. U junu 1998. godine u Moskvi su se sastali predsednik SRJ Slobodan Milošević i predsednik Rusije Boris Jeljcin. Na tom sastanku dogovoreno je da strani diplomatski predstavnici dobiju veća ovlašćenja kad je reč o praćenju situacije na Kosovu.¹⁰³⁰ Dana 17. juna 1998. godine, ministar unutrašnjih poslova Vlado Stojiljković poslao je svim SUP-ovima na Kosovu depešu koja

¹⁰²³ V. dole, par. 351-363.

¹⁰²⁴ Milan Đaković, T. 7925.

¹⁰²⁵ DP P1226. V. takođe DP P1227.

¹⁰²⁶ DP P1228.

¹⁰²⁷ V. gore, par. 224-252.

¹⁰²⁸ DP P1074; Knut Vollebaek, T. 7204-7206; Živadin Jovanović, T. 10192-10196.

¹⁰²⁹ DP P1074, str. 2.

¹⁰³⁰ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12129-12130; Shaun Byrnes, T. 8162; Živadin Jovanović, DP D454 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 13991-13992; Živadin Jovanović, T. 10202. Međunarodna zajednica je očekivala da će intenzivnije međunarodno praćenje na Kosovu dovesti do smirivanja situacije i omogućiti pronalaženje političkog rešenja, Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12130, 12133.

je sadržala tekst zajedničke izjave Slobodana Miloševića i Borisa Jeljcina.¹⁰³¹ U toj izjavi se konkretno govorilo o omogućavanju povratka raseljenih lica i izbeglica, smanjenju prisustva snaga bezbednosti van njihovih stalnih baza proporcionalno smanjenju terorističkih dejstava i najavljena je spremnost SRJ da otpočne pregovore s OEBS-om o prijemu misije te organizacije na Kosovu i obnavljanju članstva SRJ u toj organizaciji.¹⁰³² Nakon toga, specijalni izaslanik SAD za Balkan Richard Holbrooke sastao se sa Slobodanom Miloševićem u Beogradu.¹⁰³³ Na sastanku je prihvaćeno da praćenje situacije na Kosovu više ne bude prepušteno stranim diplomatskim misijama u Beogradu, već da će se formirati zvanične posmatračke misije u Prištini. Te misije postale su poznate pod nazivom Diplomatske posmatračke misije na Kosovu, odnosno DPMK. Dogovoreno je da se formiraju tri DPMK-a: ruski DPMK, DPMK-EU i DPMK-SAD.¹⁰³⁴

296. Početkom jula 1998. godine formirana je prva od tri misije, DPMK-EU.¹⁰³⁵ DPMK-SAD je formiran krajem jula 1998. godine i ubrzo je postao najveći od njih.¹⁰³⁶ Ruski DPMK formiran je početkom septembra 1998. godine. Sastojao se od samo pet ili šest predstavnika i nije raspolagao vozilima pogodnim za odlazak van Prištine.¹⁰³⁷

297. Mandat DPMK-ova bio je da međunarodnoj zajednici pruže tačne i nezavisne informacije o situaciji na Kosovu, koje prikupe međunarodni posmatrači prisutni na terenu na Kosovu.¹⁰³⁸ Svoje izveštaje DPMK-ovi su dostavljali svojim diplomatskim misijama u Beogradu.¹⁰³⁹ Osim nadležnim organima u SAD, DPMK-SAD je informacije o situaciji na terenu dostavljao i Kontakt grupi za Balkan,¹⁰⁴⁰ preko Ambasade SAD u Beogradu.¹⁰⁴¹

298. Krajem leta i u jesen 1998. godine DPMK-ovi su svakodnevno išli na misije u raznim delovima Kosova. DPMK-SAD je obično slao tim od dva američka predstavnika i srpskog ili

¹⁰³¹ Ljubinko Cvetić, T. 6793-6794; DP D233.

¹⁰³² DP D233.

¹⁰³³ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12130, 12133-12134.

¹⁰³⁴ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12130, 12134; Shaun Byrnes, T. 8163; Jan Kickert, T. 2617-2618; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 40, 41; Karol John Drewienkiewicz, T. 6459; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7734.

¹⁰³⁵ Shaun Byrnes, T. 8164. Posmatračka misije Evropske zajednice (dalje u tekstu: PMEZ) postojala je na Kosovu od aprila 1998. godine i preuzela je funkcije DPMK-EU, Shaun Byrnes, T. 8164; Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12134. V. takođe Jan Kickert, T. 2576. DPMK-EU obavio je svoj prvi obilazak Kosova 6. jula 1998. godine, Jan Kickert, T. 2577; DP P482.

¹⁰³⁶ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12134; Shaun Byrnes, T. 8164. U decembru 1998. i januaru 1999. godine DPMK-SAD je imao oko 300 predstavnika SAD i 600-700 službenika iz redova lokalnog stanovništva (albanskog i srpskog), Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12135.

¹⁰³⁷ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12134-12135; Shaun Byrnes, T. 8164.

¹⁰³⁸ Jan Kickert, T. 2576, 2624; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11200.

¹⁰³⁹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 40, 41; Karol John Drewienkiewicz, T. 6459; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7734. DPMK-SAD osnovan je kao deo Ambasade SAD u Beogradu i njegov rukovodilac je direktno izveštavao šefa misije SAD u Beogradu, Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12132. v. takođe Jan Kickert, T. 2577; DP P482.

¹⁰⁴⁰ U sastavu Kontakt grupe za Balkan bile su Francuska, Nemačka, Italija, Rusija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države, Jan Kickert, T. 2576.

¹⁰⁴¹ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12132; Shaun Byrnes, T. 8162, 8163.

albanskog prevodioca na područja na kojima je, prema informacijama, bilo sukoba ili koja su bila sporna.¹⁰⁴² Te tri misije su koordinirale svoje aktivnosti i tesno su sarađivale.¹⁰⁴³ One su često kontaktirale s predstavnicima MUP-a u Prištini.¹⁰⁴⁴

299. Osnivanjem Verifikacione misije OEBS za Kosovo, o čemu će biti reči u nastavku teksta, u nju su apsorbovani razni sastavi DPMK.¹⁰⁴⁵ Evropska unija i SAD i dalje su u Prištini imali manja predstavništva koja su opsluživala njihove diplomatske misije u tom regionu.¹⁰⁴⁶ Preostalih 15 članova misije DPMK-SAD takođe su učestvovali u misijama i slali u Washington, Brisel i misiju SAD u Beogradu izveštaje bez oznaka poverljivosti, vezane za situaciju na terenu uopšte. To je trajalo do kraja marta 1999. godine.¹⁰⁴⁷

3. Oružani sukobi na Kosovu od juna do septembra 1998. godine

300. U junu ili julu 1998. godine OVK je držao skoro 50 posto teritorije Kosova.¹⁰⁴⁸ Do juna 1998. godine OVK je blokirao tri glavne saobraćajnice, čime su presečene linije dotura srpskih snaga.¹⁰⁴⁹ Ipak, OVK nije raspolagao nikakvom artiljerijom.¹⁰⁵⁰ U julu 1998. godine OVK je stekao kontrolu nad rudnikom uglja Belačevac, koji je bio glavni izvor energije. Snage MUP-a izvele su jednu ili više akcija radi ponovnog zauzimanja rudnika i na kraju su preuzele kontrolu nad njim.¹⁰⁵¹

301. Napadi OVK na policiju i vojsku bili su česti.¹⁰⁵² Takođe se povećao broj incidenata otmice Srba i Albanaca koji su smatrani kolaboracionistima od strane OVK,¹⁰⁵³ kao i broj incidenata koji su uključivali zastrašivanje, šikaniranje i ubijanje od strane OVK.¹⁰⁵⁴ U junu 1998. godine izveden je oružani napad na policijsku stanicu u Suvoj Reci.¹⁰⁵⁵ Jedan policajac je ranjen.¹⁰⁵⁶ Tokom noći

¹⁰⁴² Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12135-12136; Shaun Byrnes, T. 8165.

¹⁰⁴³ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12136-12137; Shaun Byrnes, T. 8166.

¹⁰⁴⁴ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12140-12141. MUP je redovno slao izveštaje DPMK-SAD, Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12206.

¹⁰⁴⁵ V. dole, par. 253-356.

¹⁰⁴⁶ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12169, 121701; Shaun Byrnes, T. 8261-8262; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 42, 46; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7735-7736, 7830, 7966.

¹⁰⁴⁷ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12171-12172; v. takođe Shaun Byrnes, T. 8261-8263.

¹⁰⁴⁸ Milan Đaković, T. 7913; John Crosland, DP P1400, par. 36; DP 6D2, T. 12192; Vlastimir Đorđević, T. 9558.

¹⁰⁴⁹ Milan Đaković, T. 7913; John Crosland, T. 9207-9208; DP D382; DP 6D2, T. 12192-12193. Baton Haxhiu je u svom svedočenju rekao da je u junu 1998. godine OVK presekao saobraćaj između Prištine i Prizrena i da je selo Kijevo bilo blokirano mesec dana, Baton Haxhiu, T. 6269-6270. Branko Mladenović je posvedočio da je u junu 1998. godine OVK u celosti kontrolisao put Priština – Prizren, Branko Mladenović, T. 12452-12454.

¹⁰⁵⁰ John Crosland, DP P1400, par. 36.

¹⁰⁵¹ Žarko Braković, T. 4256; DP P688, str. 7.

¹⁰⁵² Radomir Mitić, T. 12638. Na primer, u leto 1998. godine napadnuta je policijska patrola na periferiji Kačanika i u Nerodimlju/Neordime, opština Uroševac, Radomir Mitić, T. 12644. V. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9549.

¹⁰⁵³ Radomir Mitić, T. 12638.

¹⁰⁵⁴ DP D888, str. 602, stavka 152, gde se kaže da su 23. avgusta 1998. godine na putu Priština – Prizren, opština Suva Reka, pronađena tela majke i ćerke. Iako se u policijskom izveštaju o tom incidentu navodi da je izvršilac tog krivičnog dela nepoznat, svedok 6D2 je verovao da je za to ubistvo bio kriv OVK, svedok 6D2, T. 12265-12267.

¹⁰⁵⁵ Velibor Veljković, T. 7104-7105.

¹⁰⁵⁶ Velibor Veljković, T. 7104. Tokom 1998. godine u mestu Suva Reka izvedeno je šest ili sedam terorističkih napada, svedok 6D2, T. 12270-12271.

između 12. i 13. juna napadnuta je policijska stanica u Rudniku, opština Srbica, nakon što je danima bila pod snajperskom i pešadijskom vatrom. Pored toga, te noći je u obližnjem selu Leočina/Lečinë zapaljeno jedanaest kuća srpskih porodica. U jednom selu nedaleko odatle ubijen je jedan srpski civil, a njegova kuća je potom zapaljena.¹⁰⁵⁷

302. U junu 1998. godine bilo je oružanih sukoba između OVK i srpskih snaga u regiji Drenice, koje obuhvata granična područja između opština Srbica i Glogovac. Vojska Jugoslavije granatirala je sela u tom regionu. Zbog toga je otprilike 40.000 lica pobjeglo odatle u opštine Vučitrn i Kosovska Mitrovica.¹⁰⁵⁸

303. U junu su srpske snage izvele jedan broj operacija u opštinama Dečani i Đakovica, koje se nalaze na zapadu Kosova, duž granice s Albanijom. Krajem maja ili početkom juna 1998. godine u Peć i Dečane su došle austrijske diplomate. Taj obilazak je organizovalo Ministarstvo inostranih poslova SRJ.¹⁰⁵⁹ Prisutni si bili i francuski, grčki i britanski vojni ataše.¹⁰⁶⁰ U Dečanima je prethodno bilo okršaja srpskih snaga bezbednosti i OVK, pa su diplomate prilikom obilaska grada videle da su kuće zapaljene ili uništene.¹⁰⁶¹ Izgledalo je da je grad napušten.¹⁰⁶²

304. U junu ili julu 1998. godine, snage PJP MUP-a izvele su operaciju na području sela Prilep, Junik i Babaloć/Babbaloq, opština Dečani. Ta operacija podrazumevala je kontrolu nad putem od Đakovice ka Dečanima i obezbeđivanje komunikacija.¹⁰⁶³

305. Dana 24. juna 1998. godine, jedna borbena jedinica VJ izvela je operaciju u selu Damjane/Damjan, opština Đakovica.¹⁰⁶⁴ Po naređenju svog starešine, vojnici VJ išli su od kuće do kuće i govorili ljudima da imaju jedan sat da odu.¹⁰⁶⁵ Selo je ispražnjeno u roku od tri dana.¹⁰⁶⁶ Nakon što je selo "očišćeno" od stanovnika, VJ je postavio stražu radi obezbeđivanja tog područja. Vojnici su ulazili u kuće i pljačkali dragocenosti.¹⁰⁶⁷

306. U izveštaju austrijske ambasade u Beogradu, upućenom Ministarstvu inostranih poslova Austrije, zabeleženo je da su 30. juna 1998. godine srpske vlasti po prvi put zvanično potvrdile

¹⁰⁵⁷ DP D729, str. 2; Momir Stojanović, T. 11702.

¹⁰⁵⁸ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5070; Sabit Kadriu, DP P515, str. 7.

¹⁰⁵⁹ Jan Kickert, DP P478, str. 2; Jan Kickert, T. 2572; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11192.

¹⁰⁶⁰ Jan Kickert, DP P478, str. 2.

¹⁰⁶¹ Jan Kickert, DP P478, str. 2; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11194-11196.

¹⁰⁶² Jan Kickert, T. 2573-2574.

¹⁰⁶³ Svedok K25, T. 1585; DP P343.

¹⁰⁶⁴ Svedok K54, T. 4366-4367, 4406; svedok K54, DP P782, str. 2.

¹⁰⁶⁵ Svedok K54, DP P782, str. 2; svedok K54, T. 4366-4367.

¹⁰⁶⁶ Svedok K54, DP P782, str. 2.

¹⁰⁶⁷ Svedok K54, DP P782, str. 2; svedok K54, T. 4367.

učesće jedinica VJ u kopnenim operacijama. Prema saopštenju za štampu koje je Veljko Odalović, načelnik Kosovskog okruga, dao za agenciju Reuters, to se dogodilo na području Belačevca.¹⁰⁶⁸

307. Početkom jula 1998. godine, došlo je do borbi između srpskih snaga i OVK u selu Loda/Loxhë, opština Peć. Tokom tih borbi neki policajci su ranjeni, a neki oteti. Mesec dana kasnije pronađeno je unakaženo telo jednog od njih.¹⁰⁶⁹

308. Na pograničnom području odigrao se niz incidenata. U izveštaju od 16. jula 1998. godine, koji je načelnik Generalštaba VJ general Perišić uputio ministru odbrane, nabrojano je preko 60 incidenata duž granice s Albanijom u periodu od 1. januara 1998. do 30. juna 1998. godine, vezanih mahom za ilegalne prelaske granice i krijumčarenje oružja.¹⁰⁷⁰ U izveštaju od 15. juna 1998. godine stoji da je sprečen ulazak "[velike] grupe" albanskih terorista.¹⁰⁷¹

309. U julu 1998. godine OVK je presekao put između Glogovca i Srbice na centralnom Kosovu. Na području između Glogovca i Komorana, na putu Priština – Peć, često je bilo napada OVK.¹⁰⁷² Pod kontrolom OVK bio je i grad Orahovac i sela Zocište/Zoqishtë, Velika Hoca/Hoçë-e-Madhe i Retimlje/Retilhë, opština Orahovac.¹⁰⁷³ U to vreme, OVK je kontrolisao to područje u pravcu planine Čičavice i područja Drenice, uključujući Lipljan.¹⁰⁷⁴ Snage OVK su uspostavljale položaje na obodu Podujeva, ali nisu povećavale aktivnosti.¹⁰⁷⁵ Put od Uroševca ka Suvoj Reci bio je pod blokadom OVK.¹⁰⁷⁶ U Prištini i okolnim selima izvršeno je nekoliko napada na pripadnike policije.¹⁰⁷⁷

310. Dana 17. jula 1998. godine, OVK je izveo napad na selo Retimlje, opština Orahovac. Od stanovnika Retimlja pokupili su municiju i puške, kao i nešto dragocenosti. Tokom napada je oteto 11 članova jedne srpske porodice, a jedan član te porodice je ubijen.¹⁰⁷⁸

311. Otprilike sredinom jula 1998. godine, srpske snage su otpočele žestoku ofanzivu protiv OVK na Kosovu.¹⁰⁷⁹ Ona je trajala do kraja septembra 1998. godine.¹⁰⁸⁰

¹⁰⁶⁸ Jan Kickert, T. 2575; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11198; DP P481.

¹⁰⁶⁹ Žarko Braković, T. 4246; DP D110.

¹⁰⁷⁰ DP D320.

¹⁰⁷¹ DP D730; Momir Stojanović, T. 11703.

¹⁰⁷² Žarko Braković, T. 4260-4261.

¹⁰⁷³ Velibor Veljković, T. 7108.

¹⁰⁷⁴ Žarko Braković, T. 4261; DP P768, str. 1.

¹⁰⁷⁵ DP P768, str. 1.

¹⁰⁷⁶ DP P768, str. 2.

¹⁰⁷⁷ Žarko Braković, T. 4261. v. takođe DP P768, str. 1, 2.

¹⁰⁷⁸ DP D888, str. 529, stavka 47; svedok 6D2, T. 12315. Svedok 6D2 je u svom svedočenju rekao da su tela otetih lica kasnije nađena u jednoj masovnoj grobnici, svedok 6D2, T. 12207-12208.

¹⁰⁷⁹ John Crosland, DP P1400, par. 37; Ljubinko Cvetić, T. 6611.

¹⁰⁸⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6611.

312. Dana 17. jula 1998. godine, srpske snage otpočele su napad na grad Orahovac. Jedna jedinica PJP poslata je u Orahovac da "oslobodi" grad.¹⁰⁸¹ U toj operaciji učestvovala su i jedinice PJP, SAJ i VJ.¹⁰⁸² Nekoliko dana ranije napadnuto je jedno vozilo VJ, kojom prilikom je jedan oficir ubijen, a vojnici VJ zarobljeni.¹⁰⁸³ Izvan Orahovca bila je stacionirana jedna jedinica VJ, koja je držala grad u okruženju.¹⁰⁸⁴ Ta jedinica VJ imala je tenkove, prage i samohodne protivavionske topove.¹⁰⁸⁵ Neki pripadnici OVK nosili su uniforme, neki su bili u civilu, a neki u plavim maskirnim uniformama.¹⁰⁸⁶ Pripadnici OVK u gradu nosili su automatsko oružje. Snage OVK takođe su u brdima imale mitraljeze brauning kalibra 12,7 milimetara. Ubrzo nakon početka borbi, OVK je počeo da se povlači u brda iznad Orahovca.¹⁰⁸⁷ Jedan svedok je video da je tokom operacije jednog muškarca, kosovskog Albanca, opkolilo tridesetak pripadnika SAJ. Jedan pripadnik SAJ ubio je tog muškarca iz pištolja.¹⁰⁸⁸ Na putu, na izlazu iz grada, u srpskom delu Orahovca, jedan svedok je video otprilike 30 leševa muškaraca mlađih od 40 godina i leš jedne žene. Od tih tela, dva su bila u maskirnim uniformama, a ostali u civilnoj odeći. Neki od njih imali su oznake OVK.¹⁰⁸⁹

313. Srpske snage su pešice produžile ka Vran-steni, brdu iznad Orahovca s kojeg su pucale snage OVK. Srpske snage su zauzele to brdo i tokom te operacije ubile četiri pripadnika OVK. Nekoliko pripadnika srpskih snaga je ranjeno. Operacija je trajala tri dana.¹⁰⁹⁰

314. Veće napominje da se među dokazima nalaze jedan policijski i jedan vojni izveštaj koji govore o tom događaju. U izveštaju SUP Prizren sugerise se da je 17. jula izveden teroristički napad na grad Orahovac, da je u toj operaciji učestvovalo otprilike 2.000 do 3.000 terorista koji su podigli barikade u centru grada, napali nekoliko konkretnih objekata i oteli 55 Srba, od kojih je 20 odvedeno u zatvor OVK u selu Semetište/Semetisht, opština Suva Reka, a 35 u Mališevo.¹⁰⁹¹ U izveštaju Komande Prištinskog korpusa od 18. jula takođe se govori o terorističkom napadu na grad Orahovac, izvedenom tokom noći između 17. i 18. jula 1998. godine. U njemu se opisuju događaji slični onima navedenim u izveštaju SUP Prizren i uz to se kaže da se tokom napada oko 260 pripadnika MUP-a povuklo u zgradu policijske stanice i u hotel. Pored toga, navodi se da su 18. jula 1998. godine jedinice MUP-a izvele akciju u cilju podizanja blokade grada iz pravca sela Zrze.

¹⁰⁸¹ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9591.

¹⁰⁸² Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9592, 9594.

¹⁰⁸³ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9726.

¹⁰⁸⁴ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9726-9727, 9594; svedok K79, T. 8306.

¹⁰⁸⁵ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9594-9595.

¹⁰⁸⁶ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9604. Jedan svedok je izjavio da su neki borci OVK ispod uniformi nosili civilnu odeću i da su brzo mogli da se u nju preobuku, svedok K79, T. 8306.

¹⁰⁸⁷ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9604.

¹⁰⁸⁸ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9595, 9601-9603.

¹⁰⁸⁹ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9605; svedok K79, T. 8307-8308.

¹⁰⁹⁰ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9606, 9696.

¹⁰⁹¹ DP D786, str. 8, 9, 10. v. takođe svedok 6D2, T. 12206-12207; DP D888, str. 580-581, stavka 50.

Izveštaj Komande Prištinskog korpusa govori o otmici "tridesetak" Srba tokom terorističkog napada u noći između 17. i 18. jula 1998. godine.¹⁰⁹²

315. Veće nije sasvim uvereno u pouzdanost nekih delova tih izveštaja. Izveštaj SUP sadrži puno pojedinosti o kretanju i aktivnostima terorističkih snaga, ali se u njemu ne pominju nikakva uzvratna dejstva MUP-a i ne govori se o jačini njegovih snaga koje su učestvovala u operaciji ili bile njom zahvaćene, iako izveštaj Komande Prištinskog korpusa sadrži takve informacije. U izveštaju SUP Prizren ne pominje se prisustvo snaga VJ. Mada se u izveštaju Komande Prištinskog korpusa prilično detaljno opisuju događaji tokom te noći, u njemu nema nikakvih informacija o lokaciji ili aktivnostima snaga VJ tokom te operacije. Ni iz jednog od ta dva izveštaja nije jasno šta je "teroriste" nagnalo na povlačenje iz Orahovca. Uprkos činjenici da je, prema izveštaju SUP Prizren, u napadu učestvovalo otprilike 2.000 do 3.000 "terorista", što ukazuje na operaciju relativno velikih razmera, on ne sadrži nikakve informacije o ranjenima ili drugim gubicima nijedne od strana. Veće ne može da prihvati da informacije iz izveštaja SUP Prizren i izveštaja Komande Prištinskog korpusa, na koje se poziva gore u tekstu, predstavljaju tačnu i kompletnu sliku događaja u Orahovcu u noći između 17. i 18. jula 1998. godine.

316. U periodu od 25. do 28. jula 1998. godine, ili približno u to vreme, VJ je izveo operaciju čišćenja u istočnom delu opštine Đakovica, na području sela Meća/Meqe i Rakovina/Rakovinë. Usput su, u poljima kukuruza blizu Rakovine, vojnici VJ zarobili dva civila, kosovska Albanca, kratko ih saslušali i ubili ih metkom u potiljak. U selu Meća iz jednog tenka VJ ispaljeno je nekoliko hitaca zbog kojih su žene i deca pobjegli iz svojih kuća ka šumi.¹⁰⁹³ Iz sela nije otvarana nikakva vatra i nije bilo nikakvih znakova prisustva OVK.¹⁰⁹⁴ Pešadiji VJ naređeno je da pešice produži ka šumi radi "čišćenja" i potrage za teroristima.¹⁰⁹⁵ Ista ta borbena jedinica VJ zatim je krenula ka selu Rakovina, opština Đakovica, gde su kuće već bile zapaljene.¹⁰⁹⁶ U selu je bila jedna jedinica PJP iz Đakovice i pripadnici redovne policije.¹⁰⁹⁷ U njemu nije bilo civila.¹⁰⁹⁸ Te noći došlo je do razmene vatre između PJP i snaga OVK, tokom koje je ubijen jedan policajac.¹⁰⁹⁹

¹⁰⁹² DP D733, str. 1. v. takođe Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19699-19700; Momir Stojanović, T. 11706.

¹⁰⁹³ Svedok K54, DP P782, str. 3; svedok K54, T. 4368-4369; svedok K54, DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10500-10501.

¹⁰⁹⁴ Svedok K54, DP P782, str. 3; svedok K54, DP D113 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10500-10501.

¹⁰⁹⁵ Svedok K54, T. 4369-4371, 4409.

¹⁰⁹⁶ Svedok K54, DP P782, str. 3.

¹⁰⁹⁷ Svedok K54, DP P782, str. 3; svedok K54, T. 4433; svedok K54, DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10501-10502.

¹⁰⁹⁸ Svedok K54, DP P782, str. 3.

¹⁰⁹⁹ Svedok K54, DP P782, str. 4; svedok K54, DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10501, 10611; svedok K54, T. 4433.

317. Tokom obilaska Kosova 28. i 29. jula 1998. godine, John Crosland je na glavnom putu Peć – Mališevo video oko 150 pripadnika SAJ, PJP i snaga VJ¹¹⁰⁰ kako sa šest tenkova idu ka Mališevu, centralno Kosovo, koje je smatrano uporištem OVK.¹¹⁰¹ Svi pripadnici tih snaga imali su na naramenicama crvene i bele trake, što je ukazivalo na to da su bili u sadejstvu.¹¹⁰²

318. Krajem jula 1998. godine, ne zna se tačno kog datuma, diplomate iz zemalja EU posetile su Mališevo.¹¹⁰³ Iz Mališeva su otišli i stanovnici i OVK i ono je opisano kao "napušten grad", osim nešto srpske policije i starijih ljudi.¹¹⁰⁴ Te diplomate su zapazile razaranje u Mališevu i videle policajce kako pljačkaju prodavnice, kao i jednog policajca kako pali jednu kuću.¹¹⁰⁵ U povratku su videli kako gore nepožnjena polja. Na tom području većinu stanovništva činili su kosovski Albanci.¹¹⁰⁶

319. Krajem jula i u avgustu 1998. godine jedna jedinica PJP izvela je operaciju u cilju preuzimanja kontrole u Juniku, opština Dečani.¹¹⁰⁷ Područje oko Glođana i Junika bilo je uporište OVK pod komandom Ramusha Haradinaja.¹¹⁰⁸ Napadi OVK izvođeni su iz Junika.¹¹⁰⁹ Tokom te operacije, jedinicu PJP je s Radonjičkog jezera podržavao VJ, koristeći tenkove i haubice.¹¹¹⁰ Uloga VJ bila je da pruži podršku korišćenjem teškog naoružanja, artiljerije i tenkova, ali ne i da to oružje koristi protiv civila.¹¹¹¹ Operacija je trajala 21 dan.¹¹¹²

320. U izveštaju Komande Prištinskog korpusa od 1. avgusta 1998. godine, upućenom Generalštabu VJ, zasnovanom na saslušanju "terorista" koji su tokom operacije pobjegli iz sela Junik, ali su ih uhapsile snage MUP-a, navodi se da su žene i deca pobjegli iz sela, kao i "veliki broj terorista", kao i da se u Juniku u tom trenutku nalazi oko 700 "terorista". Pored toga, u izveštaju se navodi da "teroristi" u Juniku poseduju automatsko oružje, deset mitraljeza brauning, deset ručnih bacača, dva topa kalibra 82 milimetra i oko 1.000 ručnih bombi.¹¹¹³ Izveštaj se poziva na "pouzdati izvor", prema čijim informacijama je iz sela Prekaze, Lauša/Laushë, Poljance/Polac,

¹¹⁰⁰ John Crosland, DP P1400, par. 38.

¹¹⁰¹ DP P1407; John Crosland, T. 9166-9167.

¹¹⁰² John Crosland, DP P1400, par. 38.

¹¹⁰³ Jan Kickert, DP P478, str. 3; Jan Kickert, T. 2578-2579.

¹¹⁰⁴ Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11206.

¹¹⁰⁵ Jan Kickert, T. 2579-2580.

¹¹⁰⁶ Jan Kickert, DP P478, str. 3; Jan Kickert, T. 2578; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11202.

¹¹⁰⁷ Svedok K25, T. 1585.

¹¹⁰⁸ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9812-9814, 10017; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4751.

¹¹⁰⁹ Svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7819; svedok K25, T. 1585.

¹¹¹⁰ Svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7818; svedok K25, DP P340-A. 6; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4662-4663.

¹¹¹¹ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4716.

¹¹¹² Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 4751-4752.

¹¹¹³ DP D328; Milan Đaković, T. 8026.

Poluža/Polluzhë i Srbica evakuisano civilno stanovništvo, verovatno od strane snaga OVK ili drugih kosovskih Albanaca, jer se očekuje napad MUP.¹¹¹⁴

321. U julu i avgustu 1998. godine strane diplomate primetile su sve veće razaranje na Kosovu.¹¹¹⁵

322. Na osnovu svojih zapažanja na Kosovu britanski vojni ataše je zaključio da su operacije u okviru ofanzive tog leta izveli pripadnici RJB MUP-a i jedna jedinica za specijalne operacije RDB.¹¹¹⁶ Jedinice VJ pružale su podršku jedinicama MUP-a u izvesnim operacijama.¹¹¹⁷ John Crosland je video jasne dokaze sadejstva snaga VJ i MUP-a. U jednom britanskom vojnom izveštaju od 30. jula 1998. godine, zasnovanom na Croslandovom obilasku Kosova 28. i 29. jula 1998. godine, stoji sledeće:

Sreli jurišne snage SAJ, PJP i VJ u Čijevu. Operacije u toku u mestima Dulje i Blace. Pucnjava tokom celog dana. Junik pod artiljerijskom/tenkovskom i minobacačkom vatrom od 13:00 pa nadalje. Neodgovorena pitanja [...] gde je civilno stanovništvo iz Orahovca. Mališeva (otprilike) 30.000, nema pomena o žrtvama.¹¹¹⁸

U izveštaju se takođe kaže da je svako selo zapadno od Lapušnika/Llapushnik pretrpelo štetu hotimično nanetu vatrom iz teških mitraljeza i topova.¹¹¹⁹

323. Crosland je kasnije otkrio da je sve civilno stanovništvo iz Orahovca i Mališeva, koje se pominje u gorenavedenom izveštaju, otišlo u dolinu Pagaruša/Pagarushë, severno od Suve Reke.¹¹²⁰ Sklonište i pomoć za te ljude obezbedili su UNHCR i druge organizacije.¹¹²¹ Crosland je takođe imao informaciju da je oko 50.000 kosovskih Albanaca prešlo s Kosova u Crnu Goru, a da su drugi otišli u Albaniju i BJRM.¹¹²² Prema procenama iz britanskog vojnog izveštaja od 30. jula moguće je da je broj raseljenih lica na Kosovu u to vreme bio veći od 100.000.¹¹²³

324. Početkom 1998. godine srpske vlasti su dostavljale oružje Srbima u mnogim delovima Kosova,¹¹²⁴ što se intenziviralo u junu i julu 1998. godine. Na sastanku Štaba MUP-a održanom u Prištini 28. jula 1998. godine referisano je da je policija formirala 243 rezervna policijska odeljenja,

¹¹¹⁴ DP D328, str. 2.

¹¹¹⁵ Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11206-11207, 11270-11271; Jan Kickert, T. 2580-2581; DP P483, str. 2.

¹¹¹⁶ Ljubinko Cvetić, T. 6612-6613.

¹¹¹⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6612-6613.

¹¹¹⁸ DP P1407; John Crosland, DP P1400, par. 37; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9808-9809.

¹¹¹⁹ DP P1407; John Crosland, T. 9170-917.

¹¹²⁰ DP P1407; John Crosland, DP P1400, par. 37; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9808-9809.

¹¹²¹ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9837.

¹¹²² John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9810.

¹¹²³ John Crosland, T. 9170-9172; DP P1407.

¹¹²⁴ Više svedoka je u svom svedočenju reklo da je videlo jedan broj srpskih civila, koje su lično poznavali, u uniformama i naoružane, Hazir Berisha, T. 4671; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3093, 3117; Bedri Hyseni, T4883, 4907-4908, koji je konkretno svedočio o naoružanim srpskim civilima iz Starog Sela, opština Uroševac.

u čijem su sastavu stanovnici iz područnih sela i gradova koji su organizovani u odbranu istih, da su oružje dobila 54.683 lica, da je MUP oružjem zadužio 12.170 lica a VJ 34.716, dok je 7.797 tih lica dobilo oružje ranije.¹¹²⁵ Takođe je referisano da je MUP na Kosovo dopremio još 5.070 komada oružja čije je zaduženje u toku. Procenjeno je da će, po okončanju tog procesa, oružjem biti zaduženo otprilike 60.000 lica.¹¹²⁶ Na istom sastanku, rukovodilac Štaba MUP-a Sreten Lukić izjavio je da MUP takođe naoružava stanovništvo u gradovima i da je u toku izrada planova za odbranu gradova. On je dalje dodao da su načelnici SUP-ova dužni da organizuju odbranu gradova u dogovoru s VJ, odeljenjima rezervne policije i drugim strukturama.¹¹²⁷

325. U jednom britanskom vojnom izveštaju, zasnovanom na obilasku Kosova 5. i 6. avgusta 1998. godine, navodi se da su sela s obe strane puta koji vodi od Grebnika/Gremnik, opština Klina, istočno u pravcu Komorana, opština Glogovac, bila "u celosti razorena".¹¹²⁸ Po svemu sudeći, nije bilo očigledne vojne svrhe za izvođenje te operacije. Crosland je širom Kosova video stalno povećanje broja interno raseljenih lica koja su bežala u pravcu istoka, prema Albaniji i Crnoj Gori, i navodi da je samo u dolini Pagaruša video ukupno oko 400.000 interno raseljenih lica.¹¹²⁹

326. Od avgusta 1998. do 1999. godine VJ je granatirao sela u opštini Đakovica. Pre granatiranja, policija i vojska su ulazili u selo i tražili pripadnike OVK. Veliki broj ljudi iz tog sela rekao je jednom svedoku da su posle granatiranja pripadnici policije i, po njihovom mišljenju, paravojnih snaga, ulazili u sela i hapsili muškarce ili im pretili, što je njihove porodice nagnalo da odu.¹¹³⁰

327. U avgustu 1998. godine, kod Glođana, između Đakovice i Dečana, Crosland je primetio elemente VJ, SAJ, JSO i PJP kako i dalje pale i pucaju na kuće.¹¹³¹ Pripadnici tih snaga izvodili su ta dejstva uprkos prisustvu britanskog i američkog vojnog atašea.¹¹³² S udaljenosti od oko dva kilometra John Crosland je lično video kako su srpske snage četiri sata pucaju na području sela Junik, Prilep, Rznić/Irznik i Glođane, opština Dečani.¹¹³³ Selo Prilep je buldožerima srađeno sa zemljom.¹¹³⁴ Policijski punkt u Prilepu prethodno su bile napale snage OVK iz sela Rznić, istočno

¹¹²⁵ DP P688, str. 7; Žarko Braković, T. 4168-4169.

¹¹²⁶ DP P688, str. 7.

¹¹²⁷ DP P688, str. 8.

¹¹²⁸ DP P1408; John Crosland, T. 9173-9174.

¹¹²⁹ John Crosland, T. 9175-9176.

¹¹³⁰ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 5.

¹¹³¹ John Crosland, DP P1400, par. 41; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9812.

¹¹³² John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9812.

¹¹³³ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9782-9783; 9804, 9928-9929; John Crosland, T. 9203. Sela Junik, Prilep, Rznić i Glođane nalaze se između Đakovice i Dečana. (John Crosland, DP P1400, par. 41) U dokaze su uvršteni zapisnici sa "sastanka organa komande Armije na IKM i komandanata potčinjenih jedinica", održanog 17. avgusta 1998. godine, gde je zabeleženo da je "komandant armije" izjavio da "Junik nije razoren, da nema civilnih žrtava i da nema masovnih grobnica". (DP D391) Veće je razmotrilo taj dokument i uverilo se da on ne menja konstatacije izložene gore u tekstu. U dokumentu se ne navodi ko je "komandant armije" za kojeg je zabeleženo da je to izjavio i ne navodi se na osnovu kojih činjenica je on izneo stav, zabeležen u datom dokumentu.

¹¹³⁴ John Crosland, DP P1400, par. 42; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9768.

odatle.¹¹³⁵ Dana 2. i 9. avgusta 1998. godine, OVK je izveo dva napada na policiju, kojom prilikom je poginulo šest pripadnika MUP-a. To selo je smatrano uporištem OVK.¹¹³⁶

328. U avgustu ili septembru 1998. godine britanski i američki vojni tim odveden je do kanala koji vodi u Radonjičko jezero, blizu sela Glođane, gde im je pokazano šest tela, navodno Srba koje je ubio OVK.¹¹³⁷ Na zidovima kanala bilo je tragova metaka i praznih čaura municije za koju se kasnije ispostavilo da je bila kineske proizvodnje.¹¹³⁸

329. U avgustu 1998. godine, delegacija u čijem sastavu su bili ambasador Petrisch i Emma Bonino, komesar Evropske komisije za humanitarnu pomoć, posetili su Kosovo. Otišli su u Mališevo, Banju/Bajë i druge delove Kosova, ali im OVK nije dopustio da produže do nekih područja jer je s njima bio veliki broj predstavnika sredstava javnog informisanja.¹¹³⁹ U Ćirezu, opština Srbica, delegacija je naišla na veliki broj interno raseljenih lica.¹¹⁴⁰

330. U avgustu 1998. godine predstavnici austrijske ambasade otputovali su na područje Đakovice da provere tvrdnje da su Srbi formirali policijske snage sastavljene od lokalnog albanskog stanovništva. Ta grupa nije naišla ni na kakve dokaze o takvim snagama. Prema njenoj oceni, bilo je nekih nastojanja da se formiraju "lokalne" policijske snage, ali se u stvarnosti nije dogodilo ništa značajno.¹¹⁴¹

331. Izveštaji koje su podnosili DPMK-SAD i DPMK-EU sadržali su informacije o intenziviranju dejstava snaga PJP u periodu od avgusta do septembra 1998. godine. Prema izveštajima DPMK-SAD, u takvim dejstvima učestvovala je samo policija, a ne VJ. Predstavnici DPMK-SAD videli su posledice takvih dejstava na terenu – paljenje sela, uništavanje useva i ubijanje domaćih životinja.¹¹⁴² Shaun Byrnes, šef DPMK-SAD, upozoravao je na takva dejstva Sretena Lukića, rukovodioca Štaba MUP-a, a ponekad i Veljka Odalovića, načelnika Kosovskog okruga.¹¹⁴³ Lukić je odgovarao ili tako što je negirao da se tako nešto događa ili je pak potvrđivao da se događa, ali da predstavlja reakciju na napade OVK.¹¹⁴⁴

¹¹³⁵ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10017-10018.

¹¹³⁶ Vukmir Mirčić, T. 13258, 13280-13282; DP D921, str. 3.

¹¹³⁷ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9863; John Crosland, DP P1400, par. 41. Vukmir Mirčić je u svom svedočenju rekao da su tela nađena kako plutaju u kanalu koji vodi u Radonjičko jezero; on veruje da su pripadnici OVK mučili ta lica i potom ih ubili iz vatrenog oružja, Vukmir Mirčić, T. 13278-13279.

¹¹³⁸ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9863, 9811-9812.

¹¹³⁹ Jan Kickert, DP P478, str. 4.

¹¹⁴⁰ Jan Kickert, DP P478, str. 4; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11210.

¹¹⁴¹ Jan Kickert, DP P478, str. 3-4; Jan Kickert, T. 2587-2589; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11216-11219, 11243; DP P485; DP P486; DP P487.

¹¹⁴² Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12149-12150, 12152.

¹¹⁴³ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12151-12152; Shaun Byrnes, T. 8169-8170.

¹¹⁴⁴ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12153.

332. Dana 27. avgusta 1998. godine, na brifingu za članove Udruženja vojnih atašea, Dragoljub Ojdanić je objasnio da je došlo do promene u ulozi VJ, tako što je VJ postao odgovoran za zaštitu linija veze, garnizona i odbranu područja za izvođenje vojnih vežbi, čime je delokrug operacija VJ praktično proširen tako da obuhvati celo Kosovo.¹¹⁴⁵ Ojdanić je na tom brifingu objasnio da snage kojima je raspolagao MUP više nisu dovoljne za kontrolisanje situacije.¹¹⁴⁶ Na osnovu zapažanja na terenu, Croslandu je bilo jasno da MUP predvodi operacije, dok VJ pruža snažnu podršku. Po njegovom mišljenju, operativne odluke verovatno su donošene u koordinacionom centru u Prištini.¹¹⁴⁷ Kasnije, na sastanku s Johnom Croslandom 6. novembra 1998. godine, načelnik Uprave bezbednosti Generalštaba VJ general Dimitrijević priznao je da je VJ tokom letnje ofanzive prekoračio ovlašćenja i dodao da je VJ morao da se uključi kako bi spasio MUP.¹¹⁴⁸

333. U međuvremenu su se nastavili incidenti vezani za otmice Srba. Početkom septembra 1998. godine u Dečanima je oteto dvoje Srba iz iste porodice.¹¹⁴⁹

334. Dana 10. septembra 1998. godine, predstavnici austrijske ambasade u Beogradu pridružili su se ambasadoru Paraku iz Posmatračke misije Evropske zajednice (dalje u tekstu: PMEZ) u obilasku područja jugoistočno od grada Peći.¹¹⁵⁰ Tokom tog putovanja primećeno je da su albanska sela duž puta Priština-Peć napuštena, dok je u srpskim selima i dalje bilo stanovnika.¹¹⁵¹ Selo Junik i dalje se činilo potpuno napušteno.¹¹⁵²

335. Od 10. do 15. septembra 1998. godine snage MUP-a izvele su jednu operaciju na području Bajgore, poznatom uporištu OVK, i Starog Trga/Stantërg, opština Kosovska Mitrovica. Pripadnici jedinice MUP-a ušli su pešice u Stari Trg i pretresali kuće.¹¹⁵³ Jedan svedok je video kako su u jednoj od kuća policajci silovali jednu mladu ženu i ubili dve starice i dva muškarca. Ta kuća je potom zapaljena.¹¹⁵⁴ U selu Bajgora jedan svedok je video kako je jedan policijski starešina pobio civile u kući u kojoj je policija prenoćila i zatim je zapalio.¹¹⁵⁵

336. Jedna jedinica PJP učestvovala je u operacijama na području Bajgore i planine Čičavice, s navodnim ciljem da protera OVK, a kasnije i u operacijama na području Drenice.¹¹⁵⁶ Otvarana je

¹¹⁴⁵ John Crosland, DP P1400, par. 49, 50; John Crosland, T. 9158, 9240.

¹¹⁴⁶ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9803.

¹¹⁴⁷ John Crosland, DP P1400, par. 55.

¹¹⁴⁸ John Crosland, T. 9180; DP P1411, str. 2, tačka 5.

¹¹⁴⁹ Vukmir Mirčić, T. 13258-13259; DP D914.

¹¹⁵⁰ Jan Kickert, DP P478, str. 4.

¹¹⁵¹ Jan Kickert, T. 2582-2583; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11211; DP P484.

¹¹⁵² Jan Kickert, DP P478, str. 4; Jan Kickert, T. 2583; Jan Kickert, DP P479 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11213.

¹¹⁵³ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9716-9717.

¹¹⁵⁴ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9626-9629, 9697, 9705; svedok K79, T. 8309-8311.

¹¹⁵⁵ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9631-9632, 9707-9708.

¹¹⁵⁶ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9617-9619; v. takođe dole, par. 337.

vatra iz minobacača, nakon čega bi pripadnici PJP ulazili su sela da "očiste" teren.¹¹⁵⁷ U mestima koja su bila uporišta OVK pripadnici jedinica PJP palili su kuće.¹¹⁵⁸ Jedinice PJP deistvovala su uz pomoć tenkova i praga pod komandom VJ. Komandant odreda PJP komunicirao bi s komandantom VJ, koji bi potom izdao naređenje vojnicima zaduženim za te tenkove i prage.¹¹⁵⁹

337. Krajem septembra 1998. godine srpske snage bezbednosti krenule su u ofanzivu na području Drenice i u opštinama Srbica, Glogovac i Klina.¹¹⁶⁰ Dana 26. septembra 1998. godine, kad je jedan svedok otišao na to područje, selo Dobra Voda/Ujmirë bilo je potpuno spaljeno i još uvek je gorelo. Sela Pločice/Pllaquicë¹¹⁶¹ i Gornje Obrinje takođe su gorela.¹¹⁶² Imovina je uništavana, uključujući stoku i prodavnice hrane.¹¹⁶³ Tokom ofanzive u septembru 1998. godine oštećena je džamija na području Drenice.¹¹⁶⁴

338. Otprilike u isto vreme, predstavnici DPMK-SAD videli su pripadnike jedinica PJP kako se ukrcavaju u autobuse i odlaze iz jednog sela blizu Mališeva, nekoliko kilometara od Kijeva, opština Klina. Nakon odlaska te jedinice PJP, selo je bilo u plamenu. Posmatrači iz DPMK-SAD primetili su da je redovna policija imala kontrolnu funkciju na kontrolnim punktovima i vršila obezbeđenje, dok su jedinice PJP korišćene u borbenim dejstvima.¹¹⁶⁵

339. Dana 26. septembra 1998. godine, srpske snage bezbednosti ubile su 21 člana porodice Delijaj u selu Gornje Obrinje, opština Glogovac, gde je tokom borbi bilo poginulih pripadnika policije (u vezi s čijim brojem se dokazi ne slažu). Od tih žrtava, 14 je ubijeno obližnjoj šumi, gde su se krile, a sedam u porodičnom kompleksu porodice Delijaj.¹¹⁶⁶ Među žrtvama je bilo žena, od kojih je jedna bila u drugom stanju, dece i starijih ljudi.¹¹⁶⁷ U decembru 1998. godine, nakon sastanka s finskim forenzičkim timom, predsednik Okružnog suda u Prištini se složio da se izvrši ekshumacija tela. Za taj zadatak određen je istražni sudija Danica Marinković, a od Štaba MUP-a i SUP-a Priština zatražena je pomoć po pitanju obezbeđenja tokom ekshumacije.¹¹⁶⁸ Međutim, ta

¹¹⁵⁷ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9607, 9609-9610.

¹¹⁵⁸ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9611, 9615, 9617.

¹¹⁵⁹ Svedok K79, T. 8314.

¹¹⁶⁰ Frederick Abrahams, DP P740 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 806.

¹¹⁶¹ Frederick Abrahams, T. 3957; Frederick Abrahams, DP P740 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 805.

¹¹⁶² Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 11. marta 1999. godine, str. 7; Frederick Abrahams, DP P740 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 805.

¹¹⁶³ Frederick Abrahams, T. 3957-3959.

¹¹⁶⁴ Frederick Abrahams, T. 3964-3965, 4031.

¹¹⁶⁵ Shaun Byrnes, T. 8171-8172.

¹¹⁶⁶ DP P753; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava svedoka od 24. januara 2002. godine, str. 12; Izjava svedoka od 11. marta 1999. godine, str. 8; Frederick Abrahams, T. 3949, 3953; Žarko Braković, T. 4290-4291. U decembru 1998. godine policija je bez uspeha pokušala da izvrši jednu ekshumaciju, Žarko Braković, T. 4241-4243; DP D61.

¹¹⁶⁷ DP P753; Frederick Abrahams, DP P738, Izjava svedoka od 24. januara 2002. godine, str. 12; Izjava svedoka od 11. marta 1999. godine, str. 8; Frederick Abrahams, T. 3949, 3953, 3955-3956, 4015-4016; Frederick Abrahams, DP P740 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 806; DP P751.

¹¹⁶⁸ DP D61; Danica Marinković, DP D854 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 23526, 23609; Danica Marinković, T. 12992, 13116.

ekshumacija nije izvršena, pošto je finški forenzički tim tražio da istražni sudija uđe u selo bez velike policijske pratnje kako bi se izbegli potencijalni sukobi s OVK. Na preporuku istražnog sudije, svi su se vratili u Prištinu.¹¹⁶⁹

340. Krajem septembra 1998. godine srpske snage bezbednosti opkolile su nekoliko sela u opštini Vučitrn, uključujući sela Kolo/Kollë, Dubovac/Duboc, Galica/Galicë, Becic/Beçiq, Ošlanje/Oshlan, i Žilivoda/Zhilivodë, kao i sela Ljubovac/Lubavec i Mikušnica/Mikushnicë u opštini Srbica.¹¹⁷⁰ Svedok koji je otišao u ta sela posle ofanzive video je da je većina kuća u njima bila granatirana ili spaljena.¹¹⁷¹ U jednom od sela svedok je zatekao 11 mrtvih tela, koja su bila gola i, činilo se, unakažena.¹¹⁷² U selu Ošlanje pronađeno je 14 mrtvih tela, a još tri leša pronađena su u okolnim selima.¹¹⁷³ Dana 22. septembra 1998. godine, opkoljeno je selo Brusnik, opština Vučitrn.¹¹⁷⁴ Pripadnici srpskih snaga bezbednosti, odeveni u zelene i plave maskirne uniforme, sa šlemovima i pancirnim prslucima, koje je jedan svedok identifikovao kao snage MUP-a, pretresli su kuće u selu i isterali ljude iz kuća.¹¹⁷⁵ Jedinice VJ bile su stacionirane nešto dalje od sela.¹¹⁷⁶

341. U septembru 1998. godine snage MUP-a izvele su operaciju protiv jednog broja sela jugoistočno od grada Peći.¹¹⁷⁷ Do borbi je došlo u selu Lođe/Loxha, selu jugoistočno od grada Peći, naseljenom pretežno kosovskim Albancima. Naneta je znatna šteta.¹¹⁷⁸ Selo je potom razoreno buldožerima, kojima su obarani prednji stubovi kuća, usled čega bi se one urušile.¹¹⁷⁹ Selo Lođa su snage OVK bile zauzele u julu 1998. godine i cilj operacije srpskih snaga bezbednosti u septembru 1998. godine bio je da ga povrate.¹¹⁸⁰

342. Usled tih operacija veliki broj kosovskih Albanaca isteran je iz svojih sela. Nakon reakcije međunarodne štampe, srpska policija je poslala snage na područje gde su se seljani okupili i praktično ih naterali da se vrate kućama.¹¹⁸¹ Timovi DPMK-SAD javili su da se jedan broj kosovskih Albanaca nije vratio svojim kućama.¹¹⁸² Posmatrači DPMK-SAD videli su da je

¹¹⁶⁹ DP D61.

¹¹⁷⁰ Sabit Kadriu, DP P515, str. 8.

¹¹⁷¹ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5070; Sabit Kadriu, DP P515, str. 8.

¹¹⁷² Sabit Kadriu, DP P515, str. 8; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5119; v. Sabit Kadriu, T. 3215-3216.

¹¹⁷³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 9.

¹¹⁷⁴ Sabit Kadriu, DP P515, str. 8; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5068.

¹¹⁷⁵ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5068-5070.

¹¹⁷⁶ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5068.

¹¹⁷⁷ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12153-12154.

¹¹⁷⁸ Frederick Abrahams, T. 3962-3963, 4023.

¹¹⁷⁹ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 11. marta 1999. godine, str. 10-11.

¹¹⁸⁰ Frederick Abrahams, T. 4025.

¹¹⁸¹ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12153-12154.

¹¹⁸² Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12228-12229.

korišćeno teško naoružanje, uključujući tenkove i granate, i izvestili su o tome. Kako ni MUP ni OVK nisu raspolagali takvim naoružanjem, to je prihvaćeno kao dokaz o učešću VJ.¹¹⁸³

343. Dana 27. septembra 1998. godine, granatirano je selo Vranić/Vraniq, opština Suva Reka. Stanovnici tog sela pobjegli su u jednu dolinu, gde su prenoćili. Sutradan je policija poslala jednog starijeg Albanca da javi tim ljudima da je selo bezbedno i da se mogu vratiti, dok su policija i vojska čekale u selu. Kad su se ljudi vratili u selo, policajci su odvojili muškarce od žena. Oko 250 muškaraca je lišeno slobode i poslato u Prizren. Dva čoveka iz te grupe ubijena su u Vraniću, dok su drugi pretučeni. Pripadnici policije su onda zapalili kuće u selu. UNICEF i Grupa za međunarodni menadžment sproveli su istraživanje o šteti koju je selo pretrpelo i ustanovili da je od 300 kuća u tom selu 280 oštećeno vatrom.¹¹⁸⁴

344. U septembru 1998. godine izvedena je i operacija u opštini Orahovac. Sela Pusto Selo/Pastasellë i Drenovac/Drenoc granatirana su iz artiljerijskih oruđa velikog kalibra i raketama zemlja-zemlja poznatim po imenu "kaćuša".¹¹⁸⁵ Stanovnici Pustog Sela pobjegli su iz sela u brda Koznik/Kaznik. Tamo je bilo oko 2.000-3.000 ljudi iz okolnih sela, između ostalog iz Ratkovca/Ratkoc, Radošta/Radostë i Dobrog Dola/Dobridol, opština Orahovac.¹¹⁸⁶ Srpske snage su takođe granatirale brda. Seljani su bili nenaoružani i nisu pružali otpor.¹¹⁸⁷ U selima su bile prisutne i jedinice VJ.¹¹⁸⁸ Posle dva dana srpske snage su opkolile seljane u brdima i vratile ih u Pusto Selo, blizu škole, gde su ih snimali video-kamerom.¹¹⁸⁹ Seljanima je tamo dato nešto hrane.¹¹⁹⁰ Taj snimak prikazan je na prizrenskoj televiziji kao primer kako se postupa s OVK.¹¹⁹¹ Nekoliko mladića, njih trojica ili četvorica, uvedeni su u školu i pretučeni, a neki od njih su odvedeni u Prizren na izdržavanje kazne zatvora.¹¹⁹² Na putu ka školi pripadnici srpskih snaga bezbednosti govorili su seljanima "da je to Srbija" i psovali su političke lidere kosovskih Albanaca. Kad su se vratili iz brda, stanovnici Pustog Sela zatekli su tri četvrtine sela uništene vatrom. Srpska policija je video-kamerom snimila deo sela koji je ostao neoštećen.¹¹⁹³ Tokom te operacije u selu Drenovac ubijeno je četiri-pet lica.¹¹⁹⁴

¹¹⁸³ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12150-12151.

¹¹⁸⁴ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 11. marta 1999. godine, str. 9-10.

¹¹⁸⁵ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 2.

¹¹⁸⁶ Avdyl Mazreku, T. 6183; Avdyl Mazreku, DP P987, str. 2.

¹¹⁸⁷ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 2; Avdyl Mazreku, T. 6180-6181.

¹¹⁸⁸ Avdyl Mazreku, T. 6182.

¹¹⁸⁹ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 2; Avdyl Mazreku, T. 6183-6184.

¹¹⁹⁰ Avdyl Mazreku, T. 6184-6185.

¹¹⁹¹ Avdyl Mazreku, T. 6187.

¹¹⁹² Avdyl Mazreku, T. 6184, 6191.

¹¹⁹³ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 2; Avdyl Mazreku, T. 6168, 6183.

¹¹⁹⁴ Avdyl Mazreku, T. 6205.

345. Broj interno raseljenih lica na Kosovu u septembru 1998. godine bio je veoma visok. U jednom britanskom vojnom izveštaju, zasnovanom na obilasku Kosova 6. i 7. septembra 1998. godine, govori se da je "uočeno kretanje između 5.000 i 15.000 [interno raseljenih lica]" prema selima oko Suve Reke. Pretpostavljalo se da se radi o licima koja su se u julu bila okupila u Pagaruši i koja su se vraćala u svoja sela.¹¹⁹⁵ U septembru, 1998. godine na području Drenice, planine Čičavice i Bajgore viđen je veliki broj raseljenih lica, kojih je, prema mišljenju jednog svedoka, moglo biti između 5.000 i 20.000.¹¹⁹⁶ Policajci su pretresali raseljena lica i oduzimali im novac i dragocenosti.¹¹⁹⁷ U jednom britanskom vojnom izveštaju ocenjeno je da je u to vreme na Kosovu bilo oko 171.000 interno raseljenih lica.¹¹⁹⁸ Prema drugim dokazima, UNHCR je ocenio da je u septembru 1998. godine na Kosovu bilo oko 250.000 interno raseljenih lica.¹¹⁹⁹

346. Dana 23. septembra 1998. godine, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija usvojio je Rezoluciju 1199 u kojoj je zahtevao da sve strane, grupe i pojedinci smesta obustave neprijateljstva i pridržavaju se prekida vatre na Kosovu.¹²⁰⁰ U rezoluciji su vlasti SRJ i rukovodstvo kosovskih Albanaca pozvani da odmah pristupe sadržajnom dijalogu.¹²⁰¹ U rezoluciji se od SRJ dalje zahteva da prekine sve akcije snaga bezbednosti koje pogađaju civilno stanovništvo i naredi povlačenje snaga bezbednosti koje se koriste za represiju nad civilima, kao i da omogući efikasan i stalan međunarodni nadzor na Kosovu. U Rezoluciji 1199 dalje se apeluje na države i međunarodne organizacije koje imaju predstavnike u SRJ da svoje osoblje stave na raspolaganje radi vršenja efikasnog i stalnog nadzora na Kosovu.¹²⁰²

347. Dana 3. oktobra 1998. godine, održan je sastanak između predstavnika britanske ambasade, među kojima su bili ambasador Donnelly, britanski ambasador u SRJ, i John Crosland, britanski vojni ataše, kao i general Dimitrijević, načelnik Uprave bezbednosti Generalštaba VJ.¹²⁰³ Na tom sastanku John Crosland je pokrenuo pitanje korišćenja protivvazdušnog artiljerijskog naoružanja za granatiranje sela od strane VJ, što je on smatrao zloupotrebom. On je izjavio da korišćenje tog naoružanja predstavlja primenu prekomerne sile, koje se kosi s Ženevskim konvencijama.¹²⁰⁴

¹¹⁹⁵ DP P1413; John Crosland, T. 9177-9179.

¹¹⁹⁶ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9634.

¹¹⁹⁷ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9635-9637, 9713.

¹¹⁹⁸ DP P1413; John Crosland, T. 9177-9179.

¹¹⁹⁹ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12163; Shaun Byrnes, T. 8175.

¹²⁰⁰ DP D160; Živadin Jovanović, T. 10214-10219.

¹²⁰¹ DP D160.

¹²⁰² DP D160.

¹²⁰³ John Crosland, DP P1400, par. 52; DP P1410.

¹²⁰⁴ John Crosland, DP P1400, par. 53. Po mišljenju svedoka, radilo se o topovima kalibra 20, 30, a možda i 40 milimetara koji se koriste protiv vazduhoplovnih snaga i oklopnih vozila, ali ne protiv ljudstva. John Crosland je video prazne čaure oruđa te vrste kod Mališeva i oko Ponoševca, mada nije bio siguran da li je bilo topova kalibra 40 mm, John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9935-9936.

C. Osnivanje Verifikacione misije za Kosovo

348. Oktobra 1998. godine, zaključena su tri međunarodna sporazuma koja su postavila temelje za osnivanje i rad posmatračke misije OEBS-a na Kosovu, Verifikacione misije za Kosovo ili VMK.

1. Sporazum o VMK

349. U Beogradu su 12. i 13. oktobra 1998. godine održani razgovori između predsednika SRJ Slobodana Miloševića i specijalnog izaslanika SAD Richarda Holbrookea, tokom kojih je postignut politički sporazum.¹²⁰⁵

350. Nakon tog političkog sporazuma, 16. oktobra 1998. godine tadašnji predsedavajući OEBS-a Bronislaw Geremek i ministar inostranih poslova SRJ Živadin Jovanović potpisali su sporazum o osnivanju Verifikacione misije OEBS-a za Kosovo (dalje u tekstu: Sporazum o VMK).¹²⁰⁶ Kako je bilo predviđeno sporazumom, uloga VMK je bila da proverava da li sve strane na Kosovu poštuju Rezoluciju 1199 Saveta bezbednosti UN i da Stalnom savetu OEBS-a, Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija i drugim organizacijama dostavlja izveštaje o slučajevima napretka i/ili nepoštovanja. Izveštaji VMK je takođe trebalo dostavljati vlastima SRJ.¹²⁰⁷ Na osnovu Sporazuma o VMK, njegovo osoblje trebalo je da čini 2.000 nenaoružanih verifikatora iz zemalja članica OEBS-a.¹²⁰⁸ VMK je takođe trebalo da uspostavi trajno prisustvo na koliko god je potrebno lokacija širom Kosova i da održava bliske veze sa organima SRJ, Srbije i drugim organima na Kosovu, kao i sa političkim strankama i međunarodnim i nevladinim organizacijama.¹²⁰⁹ Sporazum je faktički

¹²⁰⁵ Živadin Jovanović, DP D454 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14006-14008; Živadin Jovanović, T. 10223-10224. Svedok nije mogao da potvrdi postojanje potpisanog sporazuma, Živadin Jovanović, T. 10223, 10224.

¹²⁰⁶ DP P835; Knut Vollebaek, DP P1073, str. 3; Knut Vollebaek, T. 7207, 7209; Knut Vollebaek, DP P1071 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9517; Richard Ciaglinski, T. 5254-5255; Richard Ciaglinski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6816; Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3140; Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12155; Karol John Drewienkiewicz, T. 6314, 6316; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7863; Živadin Jovanović, DP D454 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14006-14008; Živadin Jovanović, T. 10227.

¹²⁰⁷ DP P835, stavka II (1). Veće ima u vidu svedočenje Koste Novakovića iz tima za vezu VJ da njegov tim za vezu (v. dole, par. 369) nije dobio takve izveštaje, Kosta Novaković, T. 11098. Veće napominje da su vlasti SRJ i Srbije imale brojne organe za vezu i da na osnovu iznetih dokaza nije u mogućnosti da zaključi da li su takvi izveštaji dostavljani ovom konkretnom timu za vezu. Ovdje Veće upućuje na svoje kasnije zaključke da je u jesen 1998. godine i početkom 1999. godine održan jedan broj sastanaka između šefa VMK, njegovog zamenika i drugih predstavnika VMK i visokih funkcionera SRJ i Srbije, i zaključuje da su zapažanja VMK u odnosu na bezbednosnu situaciju na Kosovu prenošena vlastima SRJ i Srbije. Veće takođe ima u vidu svedočenje Živadina Jovanovića da se VMK nije pridržavao svoje obaveze iz Sporazuma o VMK da dostavlja izveštaje vlastima SRJ i Srbije (Živadin Jovanović, DP D454 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14043) i zaključuje da su, bez obzira na to da li su takvi izveštaji slati, u svetlu sastanaka i komunikacija između predstavnika VMK i viših predstavnika SRJ i Srbije, vlasti SRJ i Srbije informisane o zaključcima VMK u odnosu na događaje na Kosovu.

¹²⁰⁸ DP P835, stavke (IV)(1), (2) i (3); Živadin Jovanović, T. 10227.

¹²⁰⁹ DP P835, stavka II (1) i (2).

pripadnicima VMK u svakom trenutku omogućavao pristup lokacijama širom Kosova, što je uključivalo kasarne, garnizone, objekte i policijske stanice.¹²¹⁰

2. Formiranje VMK

351. Oktobra 1998. godine u Prištini je u hotelu "Grand" održan sastanak kome su prisustvovali William Walker, Michael Phillips i general Drewienkiewicz kao predstavnici OEBS-a, Nicholas Turnbull iz DPMK-EU, Shaun Byrnes iz DPMK-SAD, Nikola Šainović, optuženi Vlastimir Đorđević i Veljko Odalović, na kome su razmotreni dolazak i osnivanje VMK.¹²¹¹

352. Prvi službenici VMK imenovani su početkom novembra 1998. godine i osoblje VMK je počelo da stiže na Kosovo.¹²¹² Ambasador William Walker imenovan je za šefa Misije VMK, a general Karol John Drewienkiewicz iz Velike Britanije imenovan je za zamenika šefa.¹²¹³ Ostali zamenici šefa Misije bili su ambasador Keller iz Francuske, ambasador Borchardt iz Nemačke, ambasador Ivanovski iz Rusije, general-major Nygaard iz Norveške i sudija Kessler iz Italije.¹²¹⁴

353. Do sredine novembra, VMK je imao pedesetak ljudi.¹²¹⁵ Početkom decembra 1998. godine VMK je postao u potpunosti operativan.¹²¹⁶ Kada je evakuisan sa Kosova, 20. marta 1999. godine, zapošljavao je 1.379 ljudi.¹²¹⁷

354. Tokom celog decembra 1998. i januara 1999. godine, VMK je apsorbirao razne delove DPMK.¹²¹⁸ Pored toga, na Kosovo je trebalo da stigne veliki broj dodatnog osoblja i vozila.¹²¹⁹

355. VMK je otvorio pet regionalnih centara na Kosovu. To su bili Regionalni centar 1 (Prizren), na čijem čelu je bio brigadni general Joseph Maisonneuve, Regionalni centar 2 (Kosovska Mitrovica), na čijem čelu je bio Leif Windmar, Regionalni centar 3 (Peć), na čijem je čelu bio Edward Sziagzek, Regionalni centar 4 (Gniljane), na čijem čelu je bio Richard Heaslip, i Regionalni

¹²¹⁰ Richard Ciaglinski, T. 5255, 5348; Živadin Jovanović, DP D454 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14022-14023.

¹²¹¹ Shaun Byrnes, T. 8186-8187, 8243-8244; Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12145. v. takođe Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 11-15, 19-21; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7730-7732; Karol John Drewienkiewicz, T. 6309-6310, 6433-6434.

¹²¹² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 7; Karol John Drewienkiewicz, T. 6305, 6429-6430, 6431; Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12156-12157; Shaun Byrnes, T. 8174-8175.

¹²¹³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 7, 32, 34; Karol John Drewienkiewicz, T. 6305, 6311-6312, 6429-6430-6431, 6448; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 8-9; v. takođe Knut Vollebaek, T. 7214, 7245.

¹²¹⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 34. v. takođe Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 8-9.

¹²¹⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 39.

¹²¹⁶ Karol John Drewienkiewicz, T. 6313.

¹²¹⁷ Karol John Drewienkiewicz, T. 6447.

¹²¹⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 42; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7830; Karol John Drewienkiewicz, T. 6448; Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12169-12170; Shaun Byrnes, T. 8261-8262; Joseph Maisonneuve, DP P853 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11155; Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5818. VMK je integrisao osoblje KDOM i vozila ali ne i arhivu, Karol John Drewienkiewicz, T. 6459-6460.

centar 5 (Priština), na čijem je bio Matti Teraveinen.¹²²⁰ Svaki regionalni centar imao je šefa, zamenika šefa i tri oficira za vezu sa MUP, VJ i OVK,¹²²¹ kao i manji broj verifikatora VMK.¹²²² Regionalni centar 1 je 1998. godine zapošljavao 130 stranaca i preko 100 lokalnog osoblja. Bio je podeljen u koordinacione centre u Orahovcu, Prizrenu i Suvoj Reci.¹²²³ Dnevni rad centara sastojao se od obilaska dotičnih područja od strane timova u oklopnim vozilima dok je bilo dnevne svetlosti. Timovi su se sastajali sa seljanima, obilazili policijske stanice i druge lokacije.¹²²⁴

356. Izveštaji o događajima na Kosovu slani su preko regionalnih centara VMK glavnom štabu VMK u Prištini, gde bi osoblje VMK pregledalo pristigle informacije, obavestavalo one koji su bili angažovani na neposrednim dejstvima i sastavljalo vanredne ili dnevne izveštaje o događajima tokom proteklih 24 časa.¹²²⁵ Informacije svih regionalnih oficira za vezu objedinjavali su koordinacioni oficiri za vezu sa VJ, MUP i OVK. Richard Ciaglini je bio koordinacioni oficir za vezu VMK zadužen za VJ, Guy Sands za MUP, a David Wilson i kasnije David Meyer, za OVK.¹²²⁶ Ta informacija bi se zatim slala Centru za objedinjavanje podataka VMK, telu VMK odgovornom za objedinjavanje informacija i analizu koje je bilo podređeno zameniku šefa misije generalu Drewienkiewicz, kako bi se utvrdilo šta se dogodilo tokom prethodne noći i kako bi se identifikovale tendencije.¹²²⁷ Dnevni izveštaji VMK slani su u sedište OEBS-a u Beču,¹²²⁸ štabu NATO-a u Kumanovu, BJRM,¹²²⁹ i Posmatračkoj misiji Evropske unije.¹²³⁰

¹²¹⁹ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12169-12170; Shaun Byrnes, T. 8261-8262; Karol John Drewienkiewicz, T. 6459-6460.

¹²²⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 44, 49; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7741. V. takođe Michael Phillips, T. 8698.

¹²²¹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 50; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7749.

¹²²² Michael Phillips, T. 8698.

¹²²³ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 14; DP P855, par. 15.

¹²²⁴ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 14.

¹²²⁵ Karol John Drewienkiewicz, T. 6363-6364, 6403-6404, 6442-6443; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7746, 7747-7748. Ti izveštaji su nosili naziv "Vanredni izveštaji" dok VMK nije u potpunosti pokrio određena područja, do čega je došlo oko 20. novembra 1998. godine, a onda su se zvali "Dnevni izveštaji", Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7752.

¹²²⁶ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 51, 53; Karol John Drewienkiewicz, T. 6428, 6487-6488.

¹²²⁷ Karol John Drewienkiewicz, T. 6400-6401, 6404, 6443, 6446; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 58; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7739; DP P1029. Pored informacija sadržanih u vanrednim ili dnevnim izveštajima, Centar za objedinjavanje podataka VMK je takođe analizirao informacije dostupne u medijima i neposrednim izveštajima individualnih koordinacionih centara, kao i oficira za vezu VMK sa MUP-om, VJ i OVK-om, Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7748-7750, 7753. V. takođe Michael Phillips, T. 8752, 8756.

¹²²⁸ Karol John Drewienkiewicz, T. 6363-6364, 6419; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7750; DP P1006; P1008; Knut Vollebaek, T. 7210-7212; DP P1075. Ukoliko službi OEBS-a u Beču nije bio jasan deo određene informacije, ona bi tražila detaljniju informaciju, Karol John Drewienkiewicz, T. 6364.

¹²²⁹ Karol John Drewienkiewicz, T. 6419; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7728.

¹²³⁰ Karol John Drewienkiewicz, T. 6419.

3. Oktobarski sporazumi

357. Dana 24. i 25. oktobra 1998. godine u Belom dvoru u Beogradu održani su sastanci između predstavnika međunarodne zajednice i predstavnika SRJ i Srbije.¹²³¹ Svrha sastanaka bila je da se razmotre koraci koje treba preduzeti kako bi se postiglo puno poštovanje svih zahteva Rezolucije 1199 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija od strane SRJ.¹²³² Sastanci su bili usredsređeni na ulogu i odgovornost VJ i na to koliko treba da bude njeno prisustvo na Kosovu, kao i na ulogu i odgovornost policije na Kosovu. Sastanke su dogovorili general Clark i Slobodan Milošević. U međunarodnoj delegaciji su bili general Clark, vrhovni komandant savezničkih snaga za Evropu, general Naumann, predsedavajući Vojnog komiteta NATO-a, i Shaun Byrnes, šef DPMK-SAD. U delegaciji SRJ i Srbije bili su Milan Milutinović, predsednik Republike Srbije, koji je predsedavao plenarnom sednicom, general-pukovnik Perišić, načelnik Generalštaba VJ, i optuženi Vlastimir Đorđević, u svojstvu načelnika RJB MUP-a.¹²³³ Takođe su bili prisutni general Aleksandar Dimitrijević, načelnik Uprave bezbednosti Generalštaba VJ, general Obrad Stevanović, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova, i Sreten Lukić, rukovodilac Štaba MUP-a.¹²³⁴

358. Nakon plenarne sednice, učesnici su se podelili u dve grupe, od kojih se jedna koncentrisala na odgovornosti policije, a druga se bavila odgovornostima VJ.¹²³⁵ Sa međunarodne strane, Shaun Byrnes, general Naumann i dva vojna oficira SAD učestvovali su u pregovorima oko uloge policije. Vlastimir Đorđević je predvodio srpsku delegaciju i bio glavni pregovarač srpske strane.¹²³⁶ Tokom tih pregovora takođe su bili prisutni Obrad Stevanović, Sreten Lukić, rukovodilac Štaba MUP-a¹²³⁷ i njegov zamenik, pukovnik Mijatović.¹²³⁸

359. Utisak Shauna Byrnesa bio je da je Vlastimir Đorđević tokom razgovora pokazao jasno poznavanje činjenica na terenu na Kosovu, uključujući lokaciju i akciju raspoređivanja srpske policije. To je posebno postalo očigledno tokom diskusije o konkretnim lokacijama na Kosovu na kojima bi trebalo da budu uspostavljeni osmatrački punktovi.¹²³⁹ Tokom tih pregovora takođe se razgovaralo o broju pripadnika MUP-a na Kosovu.¹²⁴⁰

¹²³¹ Shaun Byrnes, DP D454 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12156-12157; Shaun Byrnes, T. 8174-8175.

¹²³² DP P837, str. 1.

¹²³³ DP P837, Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12156-12157; Shaun Byrnes, T. 8174-8175.

¹²³⁴ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12156-12157; Shaun Byrnes, T. 8174-8175.

¹²³⁵ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12157-12158; Shaun Byrnes, T. 8175, 8239.

¹²³⁶ Shaun Byrnes, T. 8178.

¹²³⁷ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12157-12158; Shaun Byrnes, T. 8175, 8177.

¹²³⁸ Shaun Byrnes, T. 8175. U vezi s položajem pukovnika Mijatovića, v. Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12146; Shaun Byrnes, T. 8168.

¹²³⁹ Shaun Byrnes, T. 8180-8181, 8237.

¹²⁴⁰ Shaun Byrnes, T. 8181.

360. Nakon razgovora koji su trajali jedan dan i veći deo naredne večeri, pregovarači o ulozi i odgovornostima policije su postigli dogovor.¹²⁴¹ Dokument pod nazivom "Sporazum između DPMK i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije" potpisali su Shaun Byrnes u ime međunarodne delegacije i Vlastimir Đorđević u ime srpske strane (dalje u tekstu: Sporazum Byrnes-Đorđević).¹²⁴² Na osnovu ovog Sporazuma, trebalo je ukloniti sve policijske kontrolne punktove na Kosovu i umesto njih uspostaviti 27 osmatračkih punktova.¹²⁴³ Međutim, samo trećina osmatračkih punktova je stalno trebalo da bude popunjena ljudstvom.¹²⁴⁴ Pošto su kontrolni punktovi bili barikade i zapravo fizičke prepreke na putu, njihovo uklanjanje se smatralo nužnim kako bi raseljena lica mogla da se vrate u svoje domove.¹²⁴⁵

361. Pregovori o ulozi i odgovornostima VJ, koje je u ime međunarodne zajednice vodio general Clark, a u ime SRJ general-pukovnik Perišić, takođe su bili uspešni i sporazum je postignut.¹²⁴⁶

362. Dokument pod nazivom "Zapisnik sa sastanka održanog 25. oktobra 1998. godine u Beogradu" koji su u ime vlasti SRJ potpisali Nikola Šainović, zamenik predsednika Vlade SRJ, u ime Republike Srbije Vlastimir Đorđević, načelnik RJB MUP-a, a u ime NATO general Klaus Naumann i general Wesley Clark (dalje u tekstu: Oktobarski sporazum), uključuje sve preuzete obaveze dogovorene tokom pregovora. Kao što se navodi u dokumentu, specijalne policijske jedinice koje su bile raspoređene na Kosovu nakon februara 1998. godine je trebalo da se povuku sa Kosova, a brojno stanje policijskih snaga na Kosovu je trebalo da bude smanjeno na brojčani nivo iz februara 1998. godine.¹²⁴⁷ Teško naoružanje i oprema doneti na Kosovo ili prebačeni policiji od strane VJ nakon februara 1998. godine takođe je trebalo da budu povučeni sa Kosova ili vraćeni VJ.¹²⁴⁸ Pored toga, sve jedinice VJ i dodatna oprema dopremljeni na Kosovo nakon februara 1998. godine trebalo je da budu povučeni sa Kosova, izuzev onih jedinica VJ koje su služile kao pojačanje graničarima, a svi elementi VJ koji su ostali na Kosovu trebalo je da se vrate u garnizone, osim tri jedinice veličine čete koje je trebalo da ostanu da štite sledeća tri putna pravca: Peć-Lapušnik-Priština, Đakovica -Klina i Prizren-Suva Reka-Priština.¹²⁴⁹ Povlačenje i raspoređivanje snaga MUP-a i VJ je trebalo da bude završeno do 27. oktobra 1998. godine. VJ i MUP je trebalo da DPMK-

¹²⁴¹ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12158-12160; Shaun Byrnes, T. 8177.

¹²⁴² Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12158-12160; Shaun Byrnes, T. 8177-8178, 8239; DP P836.

¹²⁴³ DP P836; Shaun Byrnes, T. 8179-8180; Richard Ciaglinski, T. 5261; Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3142; Joseph Maisonneuve, T. 5452; Vlastimir Đorđević, T. 9649.

¹²⁴⁴ DP P836, par. 1; Richard Ciaglinski, T. 5262; Karol John Drewienkiewicz, T. 6324, 6449.

¹²⁴⁵ Shaun Byrnes, T. 8179-8180; Richard Ciaglinski, T. 5261-5262.

¹²⁴⁶ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12160-12164.

¹²⁴⁷ DP P837; Shaun Byrnes, T. 8182-8183. Februar 1998. godine je izabran zato što je marta 1998. godine došlo do gomilanja srpskih snaga bezbednosti, policije i vojske na Kosovu, Shaun Byrnes, T. 8182-8183. V. takođe Richard Ciaglinski, DP P837, par. 3; Richard Ciaglinski, T. 5265.

¹²⁴⁸ DP P837; Shaun Byrnes, T. 8134. Na terenu su uočene jedinice specijalne policije sa teškim naoružanjem koje obično nije povezano sa policijskim aktivnostima. To pitanje je razmotreno s Đorđevićem tokom pregovora, Shaun Byrnes, T. 8134.

¹²⁴⁹ DP P837; Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12160-1264; Shaun Byrnes, T. 8175.

u/OEBS-u podnose detaljne nedeljne izveštaje o brojnom stanju, naoružanju i aktivnostima svojih snaga i da hitno obaveste DPMK/OEBS o bilo kakvom razmeštanju snaga suprotnom ovim odredbama.¹²⁵⁰

363. Sporazum Byrnes-Đorđević i Oktobarski sporazum (dalje u tekstu: Oktobarski sporazumi) delimično su imali za cilj da omoguće raseljenim kosovskim Albancima da se vrate u svoje domove pre zime.¹²⁵¹ Oktobarski sporazumi predstavljali su osnov za verifikacioni rad VMK na terenu.¹²⁵²

4. Stav vlasti SRJ i Srbije o Oktobarskim sporazumima

364. Dana 25. oktobra 1998. godine u Prištini je održan sastanak načelnika SUP-ova na Kosovu, načelnika odeljenja policije i komandanta odreda PJP-a . Sastanak je vodio pomoćnik ministra Obrad Stevanović, koji je prisutne obavestio o Sporazumu o VMK i Oktobarskim sporazumima.¹²⁵³ U zaključcima sa sastanka tražilo se, između ostalog, da se sačini plan čije bi sprovođenje započelo 27. oktobra 1998. godine da se broj policajaca smanji za 4.500.¹²⁵⁴ Od jula 1998. godine do kraja septembra 1998. godine na Kosovu je bilo otprilike 14.570 policajaca.¹²⁵⁵ Nakon izvršenog smanjenja, na Kosovu je trebalo da oстане 10.021 pripadnik policije, i to 8.000 pripadnika aktivnog i rezervnog sastava s Kosova, a 2.021 iz SUP-ova izvan Kosova.¹²⁵⁶ U zaključcima sa sastanka tražilo se i da srpska sela "po potrebi" budu ojačana pripadnicima rezervnog sastava.¹²⁵⁷ Drugi zaključci sastanka odnose se na povlačenje oruđa kalibra većeg od 7 milimetara i svih oklopnih borbenih vozila u bazu, kao i ukidanje svih kontrolno-saobraćajnih punktova do 26. oktobra.¹²⁵⁸ Kako stoji u zaključcima sa ovog sastanka, policija je trebalo da sačini i pregled o broju pripadnika, prevoznih i borbenih oklopnih sredstava koja se vraćaju, relaciji i vremenu kretanja, o čemu je trebalo obavestiti predstavnika DPMK, Shauna Byrnesa.¹²⁵⁹ Međutim, kao što će biti razmotreno u daljem tekstu, verifikatorima VMK nisu dostavljene te informacije.

365. Na sastanku štaba MUP-a održanom u Prištini 2. novembra 1998. godine, razmotreni su Sporazum o VMK i Oktobarski sporazumi. Sastanku su prisustvovali svi načelnici SUP-ova i komandanti odreda PJP-a na Kosovu.¹²⁶⁰ Kao što se vidi iz zaključaka sa sastanka, smišljen je sistem da se članovi misije VMK što više zapošljavaju svakodnevnim dostavljanjem podataka o

¹²⁵⁰ DP P837.

¹²⁵¹ Shaun Byrnes, T. 8175.

¹²⁵² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 33.

¹²⁵³ Žarko Braković, T. 4165-4166; DP P769; Radomir Mitić, T. 12655-12656; Vlastimir Đorđević, T. 9651-9652.

¹²⁵⁴ Žarko Braković, T. 4166; DP P769, stavka 1.

¹²⁵⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6608.

¹²⁵⁶ Žarko Braković, T. 4166; DP P769, stavka 2; Ljubinko Cvetić, T. 6608-6609, 6618; DP P1038.

¹²⁵⁷ Žarko Braković, T. 4166; DP P769, stavka 13.

¹²⁵⁸ DP D769, stavke 4, 9,10.

¹²⁵⁹ DP P769, stavka 12.

¹²⁶⁰ Žarko Braković, T. 4167; DP P690.

aktivnostima terorista i zahtevima da uklone teroriste sa terena i prekinu njihovu aktivnost, kao i da im se dostavljaju informacije o naoružanim selima (kosovskih Albanaca) uz zahteve VMK-u da ih razoružaju. Takođe je odlučeno da se ne pokreću oklopna vozila i oružje kalibra većeg od 7,9 milimetara.¹²⁶¹ U zaključcima sa sastanka takođe je od svih prisutnih zatraženo da se insistira da Srbi i pripadnici rezervnih odreda policije (RPO) ne zloupotrebljavaju oružje, da ga ne nose i javno ne pokazuju u prisustvu članova VMK, kao i da obezbede da ne iznose činjenice da su Srbi naoružani. Ukoliko budu morali da daju neko objašnjenje u vezi s oružjem, uputstvo je bilo da kažu da se radi samo o pripadnicima straže.¹²⁶²

366. Dana 5. novembra 1998. godine u Štabu MUP-a u Prištini održan je sastanak kome su prisustvovali Milan Milutinović, predsednik Republike Srbije, Vlajko Stojiljković, ministar unutrašnjih poslova, optuženi Vlastimir Đorđević, načelnik RJB, Rade Marković, načelnik RDB, Sreten Lukić, rukovodilac Štaba MUP, Nikola Šainović, zamenik predsednika Vlade SRJ, Zoran Anđelković, predsednik Izvršnog veća Kosova i komandant civilne zaštite, Nebojša Pavković, komandant 3. armije VJ, svi načelnici SUP-ova, OUP-ova, komandiri policijskih stanica i svih odreda PJP na Kosovu, komandanti RDB sa Kosova i 13 predstavnika VJ iz Prištinskog korpusa.¹²⁶³ Sreten Lukić je otvorio sastanak upoznavši prisutne s trenutnom bezbednosnom situacijom na Kosovu i izrazio spremnost jedinica policije da i u buduće uspešno izvršavaju postavljene poslove i zadatke.¹²⁶⁴ Reč je zatim data Milanu Milutinoviću, koji je prisutne obavestio da je 29. oktobra 1998. godine prisustvovao sastanku s predsednikom SRJ Slobodanom Miloševićem na kome je razmotreno stanje vojske i policije. Milutinović je preneo Miloševićeve reči da SRJ ulazi u tešku fazu razrešavanja kosovskog pitanja i da predstoji dugotrajna i mukotrpna politička borba. Milutinović je zatim preneo Miloševićev stav da za VJ i policiju ostaje sve kao što je i do tada bilo, pojašnjavajući da Zajednička komanda i dalje ostaje, jedinice VJ se ne povlače, a da su se snage policije samo smanjile za onaj deo koji je već povučen.¹²⁶⁵ Milutinović je skupu takođe preneo Miloševićevu instrukciju u odnosu na predstavnike OEBS-a na Kosovu, konkretno da snage bezbednosti deluju mudro, "organizovano i koordinirano" i da VJ, policija i političari treba da se dogovore ko treba da kontaktira sa OEBS-om i kako. Takođe je rečeno da verifikatori VMK ne mogu da ulaze u objekte VJ i policije.¹²⁶⁶ Na osnovu onoga što je Milutinović rekao može se proceniti da su odredbe Sporazuma o VMK i Oktobarski sporazumi bili ignorisani u znatnoj meri.

¹²⁶¹ DP D769, stavke 4, 5, 6.

¹²⁶² DP P690, stavka 8; Žarko Braković, T. 4168.

¹²⁶³ DP P770, stavka 3; Žarko Braković, T. 4170.

¹²⁶⁴ DP P770, str. 3.

¹²⁶⁵ DP P770, str. 4; Vukašin Jovanović, T. 4172.

¹²⁶⁶ DP P770, str. 4.

5. Sastanci između predstavnika VMK i predstavnika vlasti SRJ i Srbije

367. Kako bi se olakšalo funkcionisanje VMK, 18. oktobra 1998. godine formirana je Komisija SRJ za saradnju sa Misijom OEBS-a.¹²⁶⁷ Odlučeno je da će se Komisija redovno sastajati i da će srpski predstavnici civilnih vlasti, MUP-a i VJ prisustvovati tim sastancima.¹²⁶⁸ Predsednik Komisije bio je Nikola Šainović, a među njenim članovima bili su ministar unutrašnjih poslova Vlajko Stojiljković i načelnik Generalštaba VJ.¹²⁶⁹ Kasnije 1998. godine, general Dušan Lončar imenovan je za koordinatora SRJ u Komisiji za saradnju.¹²⁷⁰ Pukovnik Mijatović iz Štaba MUP-a, pukovnik Kotur iz VJ i drugi oficiri VJ i MUP-a bili bi prisutni na sastancima Komisije.¹²⁷¹ Sa strane VMK, prisustvovali bi Karol John Drewienkiewicz, Richard Ciaglini, povremeno oficir za vezu sa MUP-om ili OVK-om i prevodilac.¹²⁷² General Drewienkiewicz je u svom svedočenju rekao da se Komisija za saradnju nije često sastajala pošto nijedna od strana nije sazivala puno sastanaka, pa je i sistem prestao da se koristi.¹²⁷³ Međutim, postojali su dobri radni odnosi između zamenika šefa VMK, Karola Johna Drewienkiewicza, i koordinatora SRJ u Komisiji, generala Lončara.¹²⁷⁴

368. Redovni sastanci između predstavnika VMK i srpskih zvaničnika održavani su u Prištini. Tim sastancima su sa srpske strane prisustvovali Nikola Šainović, general Lončar i Sreten Lukić, a s druge ambasador Walker, šef njegovog kabineta i specijalni savetnik Michael Phillips, kao i general Drewienkiewicz.¹²⁷⁵ Tokom tih sastanaka, predstavnici VMK su pokretali pitanje prekomerne upotrebe sile od strane srpskih snaga kao odgovor na dejstva OVK. Opšti zaključak verifikatora VMK bio je da OVK koristi malokalibarsko oružje, a da srpske snage bezbednosti na to odgovaraju vatrom iz teškog naoružanja kao što je artiljerija.¹²⁷⁶

369. Na nivou VJ, tim za vezu sa OEBS-om i NATO-om imenovan je 22. oktobra 1998. godine. Na čelu tog tima bio je general Obradović, pomoćnik načelnika Generalštaba.¹²⁷⁷ Timovi za vezu VJ postojali su i u 2. i 3. armiji, Ratnom vazduhoplovstvu i protivvazdušnoj odbrani. Timovi za

¹²⁶⁷ DP D388; Živadin Jovanović, T. 10237. V. takođe Kosta Novaković, T. 11092, koji je posvedočio da je na nivou SRJ postojao tim koji se bavio OEBS-om, VMK-om i NATO-om.

¹²⁶⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 33; Richard Ciaglini, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6864; Richard Ciaglini, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3271.

¹²⁶⁹ DP D388.

¹²⁷⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 59, 70; Karol John Drewienkiewicz, T. 6343; Richard Ciaglini, T. 5222, 5253; DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6815; Živadin Jovanović, T. 10237. V. takođe Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 8.

¹²⁷¹ Richard Ciaglini, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6864; Richard Ciaglini, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3271; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 56. V. takođe Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 8. Richard Ciaglini, DP P832, str. 3; Richard Ciaglini, T. 5252-5253.

¹²⁷² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 22.

¹²⁷³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 21, 59, 185; Karol John Drewienkiewicz, T. 6343.

¹²⁷⁴ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11829-11831; Michael Phillips, T. 8687, 8692.

¹²⁷⁵ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11845-11846.

¹²⁷⁶ Kosta Novaković, T. 11081-11082; DP D582.

vezu u 3. armiji su uglavnom formirani u okviru Prištinskog korpusa i u pograničnim bataljonima.¹²⁷⁸ Tim za vezu 3. armije slao je redovne nedeljne izveštaje Generalštabu VJ i timu za vezu VJ. Tim za vezu VJ pripremao je svoje izveštaje na temelju tih izveštaja 3. armije i sličnih izveštaja Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, koje je zatim svake nedelje slao NATO-u i OEBS-u.¹²⁷⁹

370. Dnevni koordinacioni sastanci sa VJ održavani su u 10:00 časova, i na njima su predstavnici VMK pokretali pitanja o kojim su ih informisali njihovi regionalni centri i prenosili su izveštaje i informacije koje su dobili. Ti sastanci su takođe bili prilika za predstavnike SRJ i Srbije u Komisiji da obaveste VMK o situaciji na terenu i da iznesu ono što ih brine i što traže.¹²⁸⁰

371. Štab MUP-a je odredio posebnog predstavnika koji je trebalo da bude veza sa DPMK i VMK.¹²⁸¹ Oficiri za vezu VMK sa MUP-om prisustvovali su dnevnim sastancima u 09:00 časova u policijskoj stanici u Prištini tokom kojih su policajci govorili o događajima od prethodnog dana.¹²⁸²

372. Dana 24. novembra 1998. godine ili približno tog datuma, u Belom dvoru u Beogradu održan je sastanak između Slobodana Miloševića, Nikole Šainovića i Milana Milutinovića, koji su predstavljali vlasti SRJ i Srbije, i ambasadora Walkera i Michaela Phillipsa iz VMK i g. Milesa, otpravnika poslova Ambasade SAD u Beogradu.¹²⁸³ Tokom sastanka, ambasador Walker je Slobodanu Miloševiću uručio pismo u kome je u kratkim crtama izloženo kako VMK sagledava svoju misiju i koju vrstu saradnje sa srpskim vlastima očekuju.¹²⁸⁴ Predstavnici VMK su takođe izneli neke zahteve vezane za bezbednosne aspekte misije.¹²⁸⁵ Sastanak je protekao u prijateljskoj atmosferi ali je završen bez zaključaka.¹²⁸⁶

373. Dana 12. decembra 1998. godine šef misije VMK ambasador Walker uputio je dopis Nikoli Šainoviću u kojem je izrazio zabrinutost VMK zbog činjenice da ti sastanci ne sadrže podatke o srpskom ljudstvu i naoružanju, te da te informacije ne obezbeđuju onaj nivo detalja koji zahtevaju Oktobarski sporazumi.¹²⁸⁷ Na sastanku od 16. decembra 1998. godine, MUP se saglasio da

¹²⁷⁸ Kosta Novaković, T. 11085.

¹²⁷⁹ Kosta Novaković, T. 11089, 11100, 11115-11116, 11137; DP D590, str. 5-6.

¹²⁸⁰ Richard Ciaglinski, T. 5270.

¹²⁸¹ Vlastimir Đorđević, T. 9652-9653.

¹²⁸² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 55.

¹²⁸³ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11945, 12003; Michael Phillips, T. 8690.

¹²⁸⁴ Michael Phillips, T. 8688; Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12003-12005.

¹²⁸⁵ Michael Phillips, T. 8688-8689; DP P838.

¹²⁸⁶ Michael Phillips, T. 8689-8690.

¹²⁸⁷ Karol John Drewienkiewicz, T. 6340-6341; DP P1001.

obezbedi detaljne podatke u vezi s kretanjem policije, uključujući podatke o vremenu, broju i lokacijama.¹²⁸⁸ Međutim, MUP ove informacije nikada nije dostavio.¹²⁸⁹

374. Dana 15. decembra 1998. godine ambasador Walker iz VMK i šef njegovog kabineta Michael Phillips su u Belom dvoru u Beogradu prisustvovali sastanku sa Slobodanom Miloševićem. Takođe su bili prisutni Richard Holbrooke, Wesley Clark i Nikola Šainović. Na sastanku su razmotrena pitanja nepridržavanja koja su onemogućavala ili otežavala rad VMK.¹²⁹⁰

6. Opšta pitanja u vezi sa sprovođenjem Oktobarskih sporazuma

375. Na osnovu Oktobarskih sporazuma, VJ je trebalo da smanji broj vojnika i opreme na Kosovu na nivo iz februara 1998. godine; to je bila osnovica za verifikaciju od strane VMK.¹²⁹¹ VMK je podneo brojne zahteve vlastima SRJ i Srbije da mu se dostave informacije o brojnom stanju iz februara 1998. godine. Konačno, dostavljene su ukupne brojke o teškom naoružanju, jedinicama kojima je pripadalo i njihovoj lokaciji, ali nisu dostavljeni nikakvi drugi podaci vezani za VJ.¹²⁹² VMK-u nisu dostavljeni ni osnovni podaci o snagama policije.¹²⁹³ Pored toga, VMK-u je bilo teže da verifikuje podatke o snagama MUP-a na terenu na Kosovu, zato što se MUP često kretao u manjim grupama, ne uvek u uniformama, kao i zato što je struktura MUP-a na Kosovu bila nejasna.¹²⁹⁴ Sam VMK nije imao dovoljno osoblja do kraja januara 1999. godine.¹²⁹⁵

376. Uprkos odredbama Oktobarskih sporazuma, ukoliko bi u stvarnosti neko područje bilo proglašeno za operativno područje ili područje za obuku VJ ili MUP-a, ono bi bilo blokirano i verifikatorima VMK bi bio ograničen pristup.¹²⁹⁶ Osoblju VMK su srpske snage u više navrata zabranile pristup nekim konkretnim područjima ili zgradama,¹²⁹⁷ i često im je uskraćivan pristup u kasarne, čak i uz prethodnu najavu.¹²⁹⁸ Na sastanku koji je u Štabu VMK u Prištini održan 9.

¹²⁸⁸ Karol John Drewienkiewicz, T. 6344; DP P1002.

¹²⁸⁹ Karol John Drewienkiewicz, T. 6345.

¹²⁹⁰ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11841, 11843-11846, 11946; Michael Phillips, T. 8691.

¹²⁹¹ Karol John Drewienkiewicz, T. 6317-6318, 6326-6327; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7729-7730, 7858, 7863.

¹²⁹² Karol John Drewienkiewicz, T. 6327; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7888-7889.

¹²⁹³ Joseph Maisonneuve, T. 5457-5458.

¹²⁹⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 43; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7997-7998; Joseph Maisonneuve, T. 5457-5458.

¹²⁹⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 36; Karol John Drewienkiewicz, T. 6315-6316.

¹²⁹⁶ Richard Ciaglinski, T. 5255; Richard Ciaglinski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6818.

¹²⁹⁷ Karol John Drewienkiewicz, T. 6347; DP P1003. Dana 9. i 10. decembra 1998. godine, Karolu Johnu Drewienkiewiczu je uskraćen pristup, prvo kasarni Prištinske brigade, a zatim kasarni Prizrenske brigade (Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 80, 84). To se dogodilo uprkos činjenici da su 27. novembra 1998. godine general Drewienkiewicz i drugi zvaničnici OEBS-a imali sastanak u Ministarstvu odbrane u Beogradu sa generalom Dragoljubom Ojdanićem, tadašnjim načelnikom Generalštaba VJ, i drugim visokim oficirima, i da su ih obavestili o nameri VMK da u kasarnama VJ i na drugim lokacijama vrši inspekcije nužne radi verifikacije broja ljudi, teškog naoružanja i druge opreme, Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 63, 67; DP P998, str. 2, stavka 2.

¹²⁹⁸ Richard Ciaglinski, T. 5255. Veće ističe svedočenje Koste Novakovića da je VMK imao apsolutnu slobodu kretanja, izuzev ulaska u kasarne (Kosta Novaković, T. 11099; v. takođe Kosta Novaković, T. 11121, 11172-11173), ali da u svetlu

decembra 1998. godine, a kome su prisustvovali general Drewienkiewicz, ambasador Walker, zamenik predsednika Vlade Srbije Šainović i general Lončar, Šainović je rekao da inspekcije koje je predložio VMK predstavljaju neovlašćeno ulaženje i da neće dozvoliti VMK-u da ih vrši, da SRJ i Srbija neće smanjiti policijsko prisustvo u Mališevu kako je to tražio VMK, kao i da će u Prištini neće biti kancelarije koja bi ubrzala izdavanje viza.¹²⁹⁹ Ni VMK ni OEBS nisu službeno protestvovali zbog ograničenja kretanja.¹³⁰⁰

377. VJ i MUP nisu dostavljali detaljne nedeljne izveštaje VMK-u i njihova obaveštenja o raspoređivanju nisu bila u skladu sa Oktobarskim sporazumima.¹³⁰¹ VMK je povremeno usmeno obavestavan na *ad hoc* osnovi o događajima koji je trebalo da uslede. Ta obaveštenja su uvek stizala u poslednjem trenutku i nisu sadržala dovoljno podataka.¹³⁰²

378. Jedan od glavnih prigovora VMK bilo je korišćenje nesrazmerne sile od strane srpskih snaga.¹³⁰³ Kada bi pripadnici VMK uočili nesrazmerne aktivnosti snaga SRJ ili Srbije, oni bi izvestili o svojim zapažanjima i pokušali da uspostave kontakt s komandantima na terenu, dok bi osoblje u Prištini pokušalo da stupi u kontakt sa svojim kolegama u VJ ili MUP-u.¹³⁰⁴ Kao što je razmotreno u prethodnom odeljku, pitanje korišćenja nesrazmerne sile od strane srpskih snaga kao odgovor na aktivnosti OVK redovno je pokretano od strane predstavnika VMK na sastancima sa srpskim zvaničnicima.¹³⁰⁵

379. Pitanje korišćenja nesrazmerne sile pokretao je i John Crosland tokom razgovora s generalima Perišićem i Dimitrijevićem tokom 1998. i početkom 1999. godine. John Crosland je isticao da prihvata da je na Kosovu došlo do pobune, ali da je sila korišćena protiv nje nesrazmerna.¹³⁰⁶

konzistentnih dokaza nekoliko predstavnika VMK, prihvata da je pristup VMK područjima i objektima na Kosovu bio ograničen. Pristup kasarnama je izgleda bio posebno kontroverzan jer su se tumačenja relevantnih odredbi Oktobarskih sporazuma od strane VMK i organa SRJ razlikovala, v. Kosta Novaković, T. 11099-11100, 11121; DP D594, str. 3. v. takođe DP P770, str. 2, kao što je razmotreno gore u tekstu.

¹²⁹⁹ Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7779, 8007, 8008. Mališevo, u potpunosti albansko selo i jedan od puteva za krijumčarenje oružja na Kosovo, bilo je poprište posebno teških borbi i područje na kome je vladala napetost zato što je tamo bio aktivan OVK; VMK je smatrao da snažno utvrđena policijska stanica u tom mestu pogoršava situaciju i predložila je da se VMK angažuje kako bi se smanjila napetost, a da se zauzvrat smanji broj pripadnika policije, Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7779-7780, T. 7988-7989. V. takođe, dole, par. 384.

¹³⁰⁰ Živadin Jovanović, T. 10230.

¹³⁰¹ Karol John Drewienkiewicz, T. 6320; DP P837.

¹³⁰² Karol John Drewienkiewicz, T. 6321-6322.

¹³⁰³ Richard Ciaglinski, T. 5280.

¹³⁰⁴ Karol John Drewienkiewicz, T. 6322.

¹³⁰⁵ V. gore, par. 368.

¹³⁰⁶ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9851-9852.

D. Primena Oktobarskih sporazuma i oružano nasilje na Kosovu od oktobra do decembra 1998. godine

1. Događaji tokom oktobra i novembra 1998. godine

380. DPMK-SAD je izvršio jedan broj provera u vezi s naoružanjem VJ, bez primedbi VJ.¹³⁰⁷ VMK je takođe potvrdio da su krajem oktobra 1998. godine vlasti SRJ činile napore kako bi se obezbedilo poštovanje mera navedenih u Oktobarskom sporazumu¹³⁰⁸ i da su teško naoružanje i oprema koji su ostali pod kontrolom MUP-a vraćeni u skladu sa tim Sporazumom.¹³⁰⁹ Ljubinko Cvetić je u svom svedočenju rekao da je, nakon Oktobarskih sporazuma i dolaska VMK, sa teritorije Kosova povučen jedan deo policijskih snaga.¹³¹⁰

381. Tokom prvih nekoliko nedelja nakon potpisivanja Oktobarskih sporazuma, međunarodni verifikatori na Kosovu uočili su smanjenje nasilnih aktivnosti na obe strane.¹³¹¹

382. U određenim sektorima Kosova, gde je prisustvo OVK bilo znatno, činilo se da su se aktivnosti OVK povećale nakon potpisivanja Oktobarskih sporazuma.¹³¹² Shaun Byrnes je smatrao da je OVK Oktobarske sporazume video kao priliku da se pregrupiše i prestroji. DPMK-SAD je video logore za obuku OVK u dolini Pagaruše na srednjem delu Kosova, između Mališeva i Suve Reke.¹³¹³ U zoni Lapa/Llap OVK se počeo razmeštati po bivšim položajima VJ.¹³¹⁴ Nakon Oktobarskih sporazuma, OVK je zadobio više teritorije.¹³¹⁵

383. Tokom sastanka 6. novembra sa Johnom Croslandom, general Dimitrijević je izrazio zabrinutost zbog toga što lokacije koje su napustile snage VJ i MUP zauzimaju jedinice OVK-a. On je smatrao da će, ukoliko se ova situacija nastavi, doći do silovite reakcije MUP-a. Takođe je ukazao da je general Perišić, koji je u tom trenutku još uvek bio načelnik Generalštaba, u poseti

¹³⁰⁷ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12200-12201.

¹³⁰⁸ Karol John Drewienkiewicz, T. 6450, 6454; Karol John Drewienkiewicz, DP P837, str. 2-3. Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7884, -7885.

¹³⁰⁹ Richard Ciaglinski, T. 5266.

¹³¹⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6813.

¹³¹¹ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12242. OVK nije bio strana potpisnica Oktobarskih sporazuma. Zadatak međunarodnih predstavnika bio je da ubedi OVK da poštuje Sporazume, a OVK je imao interes da to učini, kako bi zadržao međunarodnu zajednicu, a posebno SAD angažovane na Kosovu, Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12242.

¹³¹² Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12209, v. takođe Ljubinko Cvetić, T. 6813.

¹³¹³ Shaun Byrnes, DP D1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12242-12243; Shaun Byrnes, T. 8249.

¹³¹⁴ Shaun Byrnes, T. 8248-8249. Svedok 6D2 je posvedočio da je na širem području Prizrena bilo 118 kršenja prekida vatre od strane OVK-a, mada vremenski period nije konkretno naveden, svedok 6D2, T. 12265. Svedok je dao primere otmica od strane OVK-a ljudi za koje se smatralo da su prijatelji ili špijuni Srba, svedok 6D2, T. 12265-12667. v. takođe DP D308; DP D801; DP D736; DP D744; DP D745.

¹³¹⁵ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12210; Ljubinko Cvetić, T. 68136; DP D2, T. 12265; Radomir Mitić, T. 12657; Momir Stojanović, T. 11722.

jedinicama na Kosovu i da im skreće pažnju na to da je njihova odgovornost da ne reaguju na provokacije.¹³¹⁶

384. Dana 8. novembra 1998. godine, OVK je napao policijsku stanicu u Mališevu. Pronađena su tela dvojice policajaca iz SUP Priština koji su prethodno kidnapovani.¹³¹⁷ Sredinom i krajem novembra 1998. godine, Mališevo je bilo izloženo snažnim dejstvima MUP-a. Selo je spaljeno do temelja, a njegovi stanovnici su pobjegli u brda. Predstavnici OEBS-a skrenuli su pažnju na tu situaciju Slobodanu Miloševiću i Nikoli Šainoviću u pokušaju da snage MUP-a izvuku iz sela i da njegove stanovnike vrata u njihove domove pre zime. Milošević i Šainović su odbili da povuku snage MUP-a, ističući svoju zabrinutost da će se, ukoliko to urade, OVK infiltrirati natrag u selo.¹³¹⁸ Problem je rešen zajedničkom inicijativom SRJ i VMK kojom je broj pripadnika MUP-a smanjen, a povećan broj posmatrača VMK u Mališevu.¹³¹⁹

385. Krajem novembra i početkom decembra 1988. godine Štab MUP-a je smatrao da je bezbednosna situacija u Mališevu, Glogovcu i Podujevu ozbiljnija nego u ranijim periodima.¹³²⁰ Krajem 1998. i početkom 1999. godine područje Podujeva je takođe izazivalo ozbiljnu zabrinutost MUP-a. OVK je iskopao rovove i držao određena područja pod kontrolom.¹³²¹ Zapisnik sa sastanka Štaba MUP-a od 2. decembra 1998. ukazuje na to da se smatralo da se VMK stavlja na stranu kosovskih Albanaca i da policija treba da bude veoma oprezna kada komunicira s Misijom.¹³²²

386. Na sastanku održanom u Beogradu 27. novembra 1998. godine ministar Stojiljković, načelnik RJB Vlastimir Đorđević, načelnik RDB Rade Marković, pomoćnici ministara, Nikola Šainović i rukovodilac Štaba MUP-a Sreten Lukić, razgovarali su o bezbednosnoj situaciji na Kosovu i definisali dalje angažovanje policije na Kosovu.¹³²³

2. Događaji tokom decembra 1998. godine

387. Dana 14. decembra 1998. godine, došlo je do razmene vatre između srpskih snaga i OVK blizu albanske granice, pet do sedam kilometara od Prizrena. Patrole VMK koje je VJ pozvao da

¹³¹⁶ John Crosland, DP P1400, par. 56; DP P1411; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9964.

¹³¹⁷ DP D888, str. 632, stavka 397; svedok 6D2, T.12317-12318; Danica Marinković, T. 12936; DP D853, str. 4.

¹³¹⁸ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11876.

¹³¹⁹ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11876. VMK je imao obavezu da obezbedi da Albanci koji se vrata u Mališevo budu miroljubivi i da ne budu pripadnici OVK, Michael Phillips, T. 8809.

¹³²⁰ DP P689; Žarko Braković, T. 4267. v. takođe Danica Marinković, T. 12939; DP D853, str. 4, gde se govori o napadu na MUP u Glogovcu, 11. novembra 1998. godine.

¹³²¹ Žarko Braković, T. 4266-4267.

¹³²² Žarko Braković, T. 4263.

¹³²³ U zapisniku sa sastanka Štaba MUP-a, održanog 2. decembra 1998. godine u Prištini, navodi se da je rukovodilac Štaba MUP-a Sreten Lukić rekao da je 27. novembra 1998. godine u MUP-u u Beogradu prisustvovao sastanku sa ministrom Stojiljkovićem, načelnikom RJB Đorđevićem, načelnikom RDB, pomoćnicima ministara i Nikolom Šainovićem, na kome je razmotrena

obave pregled mesta događaja videle su mrtva tela i veliku količinu vojne opreme koja je izgleda trebalo da bude podeljena jedinicama OVK.¹³²⁴ Ubijeno je 34-35 pripadnika OVK, a devet ih je zarobljeno. Većina vojnika OVK bila je u uniformama OVK.¹³²⁵

388. Dana 18. decembra 1998. godine, DPMK-SAD i verifikatori VMK videli su borbenu grupu veličine čete, sastavljenu od vojnika VJ i pripadnika PJP, kako se raspoređuje iz kasarne "Maršal Tito" u Prištini na jedno područje blizu Podujeva.¹³²⁶ To raspoređivanje je predstavljao kršenje Oktobarskog sporazuma.¹³²⁷ VMK je na to pitanje skrenuo pažnju vlastima SRJ 19. decembra 1998. godine na sastanku u Prištini. Pukovnik VJ Kotur rekao je da se oklopna jedinica tamo nalazi radi obuke vozača tenkova.¹³²⁸ VMK o tome nije bio prethodno obavešten. "Područje obuke" je obuhvatalo rejon s velikim prisustvom OVK, zapadno od Podujeva, što je nametalo rizik sukoba između OVK i srpskih snaga. General Drewienkiewicz je predložio VJ-u da vrši takvu obuku istočno od Podujeva kako bi se sprečili sukobi, ali mu je rečeno da će VJ vršiti obuku tamo gde smatra prikladnim.¹³²⁹ Dnevni izveštaj DPMK-SAD od 21. decembra 1998. godine ukazuje na to da je ista srpska borbena grupa i dalje bila na tom području.¹³³⁰ Štaviše, ona je ostala na području Podujeva barem do kraja marta 1999. godine, i pored prigovora VMK,¹³³¹ čime se potvrdilo da prisustvo ove borbene grupe nije imalo svrhu obuke, kako je netačno navedeno.

389. Decembra 1998. godine, bezbednosna situacija u opštini Podujevo se znatno pogoršala, s tendencijom daljeg pogoršanja. OVK je blokirao gotovo polovinu teritorije u ovoj opštini. Organizovana je akcija regrutacije više vojnika u OVK.¹³³² Komandant OVK na tom području postupao je agresivno.¹³³³ Pojavili su se izveštaji da srpsko stanovništvo napušta to područje.¹³³⁴ Srpska policija i vojska držali su put Niš-Podujevo, ali je OVK u nekoliko prilika pucao na srpska

aktuelna bezbednosna situacija na Kosovu i na kome je definisano dalje angažovanje pripadnika policije na Kosovu, DP P689, str. 3-8.

¹³²⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 85-86. V. takođe Joseph Maisonneuve, DP P853 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11128; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 13; DP P854, str. 1-2.

¹³²⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 87; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7782, 7929.

¹³²⁶ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12165-12169, 12235; Shaun Byrnes, T. 8189, 8991-8193; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 95; Karol John Drewienkiewicz, T. 6349; DP P1246; P1247; John Crosland, DP P1400, par. 66. VMK je držao posmatračke položaje u blizini garnizona i nadzirao ko ulazi i izlazi odatle. Kasnije je KDOM-SAD postavio jedno vozilo blizu logora borbene grupe, Shaun Byrnes, T. 8189, 8991-8193. Ta borbena grupa je imala 15 tenkova T-55, šest praga i pratećih vozila, John Crosland, DP P1400, par. 66.

¹³²⁷ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12165-12169, 12235; Shaun Byrnes, T. 8189, 8991-8193.

¹³²⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 94-95; Karol John Drewienkiewicz, T. 6351; Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12165-12169, 12235; Shaun Byrnes, T. 8189, 8991-8193; DP P1246.

¹³²⁹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 97; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7783, 7878, Karol John Drewienkiewicz, T. 6354. V. takođe Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11847-11848; Michael Phillips, T. 8710, 8726.

¹³³⁰ DP P1248.

¹³³¹ Shaun Byrnes, T. 8206.

¹³³² Shaun Byrnes, T. 8256.

¹³³³ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12192; John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9948-9949.

civilna vozila, što je proizvelo reakciju srpskih bezbednosnih organa. Srpska policija je pojačala patrole, što je bilo u skladu sa Oktobarskim sporazumima. Glavna železnička pruga od Prištine severno ka Nišu, koja se pružala paralelno sa ovim putem, bila je od ogromnog strateškog značaja jer je to bila linija za dopremu vojnih pojačanja iz Niša u Srbiji na Kosovo.¹³³⁵ Zaključak međunarodnih posmatrača prisutnih na Kosovu u to vreme bio je da je do raspoređivanja VJ i MUP-a zapadno od Podujeva došlo da bi se zaštitio strateški važan put od Podujeva do Prištine, koji je povezivao Kosovo sa Srbijom, i nije bio uključen u Oktobarske sporazume kao put duž kojeg VJ može da rasporedi jedinice.¹³³⁶

390. Dana 24. decembra 1998. godine, kolona od dve čete VJ i jedne čete MUP-a napustila je Prištinu i ušla u selo Gornja Lapaštica, koje se nalazi na tri-četiri kilometra od Podujeva.¹³³⁷ U izveštaju VMK koji se odnosi na događaje od 24. decembra 1998. godine zabeleženo je da su toga dana na području Podujeva, tokom sukoba između OVK i MUP-a/VJ, Srbi pucali iz tenkovskog i minobacačkog oruđa, pored paljbe iz lakog naoružanja.¹³³⁸ Snage VJ i MUP išle su u mešovitim jedinicama, a ne odvojeno. Jedinice i vozila MUP-a bili su raspoređeni duž cele kolone, zajedno sa VJ.¹³³⁹ Do razmene vatre došlo je u više sela u rejonu Podujeva.¹³⁴⁰ Ujutro 24. decembra 1998. godine, general Drewienkiewicz preneo je Sretenu Lukiću, rukovodiocu Štaba MUP-a, da operacije VJ i MUP-a oko Podujeva koje su bile u toku predstavljaju ozbiljno kršenje prekida vatre i da će sve eventualne žrtve biti direktno pripisane vladi SRJ.¹³⁴¹

391. Dana 26. decembra 1998. jedan stariji Srbin ubijen je u selu Obrandža, blizu Podujeva.¹³⁴² Pregovori između generala Lončara, pukovnika Kotura i ambasadora Walkera iz VMK vođeni su oko toga kako da se telo ukloni iz sela u kome su uglavnom živeli kosovski Albanci bez izazivanja sukoba sa OVK koji je dejstvovao na tom području. Dok su pregovori još bili u toku, jedna jedinica MUP-a je ušla u selo i došlo je do oružanog sukoba.¹³⁴³ General Lončar je tvrdio da je ta akcija izvedena bez znanja vojske, što VMK nije prihvatio kao verovatno.¹³⁴⁴ Naime, izveštaj KDOM-SAD potvrdio je da su se 26. decembra 1998. godine oklopne jedinice VJ i jedna jedinica srpske

¹³³⁴ Richard Ciaglinski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6911; Momir Stojanović, T. 11734; DP D752. V. takođe Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12194-12196.

¹³³⁵ Shaun Byrnes, T. 8246-8248; Richard Ciaglinski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6823.

¹³³⁶ Shaun Byrnes, T. 8193-8195; DP P1247.

¹³³⁷ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 99; Karol John Drewienkiewicz, T. 6351.

¹³³⁸ Karol John Drewienkiewicz, T. 6350; DP P1004.

¹³³⁹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 102; Karol John Drewienkiewicz, T. 6349-6350.

¹³⁴⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7786.

¹³⁴¹ Karol John Drewienkiewicz, T. 6358; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7786; DP P1005.

¹³⁴² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 109; Karol John Drewienkiewicz, T. 6359; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7787; DP P1249.

¹³⁴³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 110-111; Karol John Drewienkiewicz, T. 6359-6360; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7787.

¹³⁴⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 111; Karol John Drewienkiewicz, T. 6359-6360.

policije sukobile sa OVK u selu Obrandža, a tokom borbe koja je trajala otprilike dva sata srpske jedinice su otvarale vatru iz mitraljeza i minobacača kalibra 120 milimetara.¹³⁴⁵

392. Dana 26. decembra 1998. godine pripadnici OVK su ubili poslednjeg Srbina koji je živeo u Podujevu.¹³⁴⁶

393. Dana 27. decembra 1998. godine, na sastanku kod generala Lončara, Richard Ciaglini je obavešten da je OVK oteo jednog srpskog zemljoradnika na području Podujeva i da je patrola MUP-a otišla da ga spasi, ali je na nju otvorena vatra i da su neki od policajaca zadobili teške povrede. Na tom sastanku general Lončar je rekao da je VJ naredila da uđu tenkovi, da će MUP predvoditi napad, a da će VJ obezbediti teško naoružanje.¹³⁴⁷ Rekao je da OVK dovodi dodatne snage i municiju i da tamo ima oko 1.000 do 2.000 pripadnika OVK-a.¹³⁴⁸ Srpske snage su počele da se gomilaju.¹³⁴⁹ Međutim, dogovoreno je da će predstavnici VMK intervenisati. Grupa predstavnika VMK, uključujući Richarda Ciaglinog i predstavnika Crvenog krsta, otišla je na to područje i uspela da izvuče taoca, zajedno sa jednim ranjenim pripadnikom MUP-a i jednim ranjenim kosovskim Albancem.¹³⁵⁰

E. Događaji od januara do marta 1999. godine

394. Dana 8. januara 1999. godine, OVK je zarobio osam vojnika VJ u selu Stari Trg, opština Kosovska Mitrovica. Predstavnici VMK su stupili u pregovore sa OVK i organima VJ i uspeli da izdejstvuju puštanje vojnika u zamenu za devet zarobljenika iz redova OVK.¹³⁵¹

395. Istoga dana, 8. januara 1999. godine, VMK je počeo da prima izveštaje o blokadama puteva koje su srpski civili postavili južno od Prištine.¹³⁵² General Drewienkiewicz je video naoružane srpske civile u Kosovu Polju koji su se vozili unaokolo u crnim automobilima i izgleda organizovali

¹³⁴⁵ DP P1249; Shaun Byrnes, T. 8199-8200.

¹³⁴⁶ Richard Ciaglini, DP D834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6893-6894.

¹³⁴⁷ Richard Ciaglini, DP P832, Izjava od 21-23. marta 2000. godine, str. 4; Richard Ciaglini, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6821-6822; Richard Ciaglini, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3164, 3191.

¹³⁴⁸ Richard Ciaglini, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6911; Richard Ciaglini, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3164.

¹³⁴⁹ Richard Ciaglini, DP D834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6821-6822.

¹³⁵⁰ Richard Ciaglini, DP P832, Izjava od 21-23. marta 2000. godine, str. 4; Richard Ciaglini, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6824-6826; Richard Ciaglini, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3288.

¹³⁵¹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 116, 122-125, 130, 137; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7742-7745; Richard Ciaglini, T. 5366-5367; DP D163; Michael Phillips, T. 8712, 8837. V. takođe Jan Kicker, DP P478, str. 4. V. takođe Živadin Jovanović, DP D454 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14115-14120, gde svedoči o svom učešću u oslobađanju osam vojnika VJ, januara 1999. godine.

¹³⁵² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 117.

i podstrekivali ljude.¹³⁵³ Policije, koja je obično bila prisutna kada je dolazilo do nemira, nije bilo.¹³⁵⁴

1. Događaji u Račku

(a) Zaključci

396. Tokom suđenja, obe strane su izvele obimne i često suprotstavljene dokaze o događajima koji su se odigrali u Račku 15. januara 1999. godine i tokom dana koji su usledili. Veće je pažljivo razmotrilo i odvagalo te dokaze kako bi došlo do zaključaka koji su izloženi u paragrafima koji slede dalje u tekstu.

397. U rano jutro 15. januara 1999. godine, oko 06:30-07:00 časova, začula se pucnjava blizu sela Košare,¹³⁵⁵ koje se nalazi na udaljenosti od oko 10 minuta vožnje od Štimlja.¹³⁵⁶ Saobraćajna policija je blokirala put od Uroševca do Štimlja, preusmeravajući saobraćaj koji se kretao ka Štimlju i Račku. Račak je bilo selo u kome su isključivo živeli kosovski Albanci i koje se nalazilo na oko kilometar udaljenosti od policijske stanice u Štimlju.¹³⁵⁷ Tog jutra su se u policijskoj stanici u Štimlju odvijali veoma neuobičajeni događaji. Svi aktivni i rezervni pripadnici policije su pozvani da se jave.¹³⁵⁸ Tu je bio i jedan vod pripadnika PJP u zelenim maskirnim uniformama i oko 10-12 pripadnika SAJ.¹³⁵⁹ Oni su bili pod komandom Gorana Radosavljevića zvanog Guri, jednog od komandanata SAJ-a.¹³⁶⁰ Drugi dokazi potvrđuju da je Goran Radosavljević zvani Guri bio pomoćnik rukovodioca Štaba MUP za posebne jedinice policije.¹³⁶¹ Što je takođe bilo neuobičajeno, u policijskoj stanici u Štimlju bili su prisutni načelnik SUP-a i komandir policije u Uroševcu.¹³⁶² U policijskoj stanici je rečeno da je u Račku u toku operacija hapšenja osoba odgovornih za ubistvo policajca koji je preminuo 12. januara 1999. godine, dva dana nakon što je na njega pucano na putu od Štimlja za Uroševac.¹³⁶³ Dana 8. januara 1999. godine još tri policajca su ubijena u napadu OVK na patrolu MUP između Suve Reke i Štimlja.¹³⁶⁴ Od ranog jutra 15.

¹³⁵³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 118; Karol John Drewienkiewicz, T. 6361, 6362.

¹³⁵⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 119; Karol John Drewienkiewicz, T. 6362.

¹³⁵⁵ Selo Košare koje se nalazi na granici između opština Uroševac i Štimlje ne treba brkati sa selom Košare koje se nalazi u opštini Đakovica. Događaji koji su se odigrali u ovom drugom selu razmotreni su drugde u ovoj Presudi.

¹³⁵⁶ Svedok K86, T. 5123 -5124.

¹³⁵⁷ Svedok K86, T. 5127, 5147.

¹³⁵⁸ Svedok K86, T. 5123 -5124.

¹³⁵⁹ Svedok K86, T. 5124-5125, 5129-5130, 5132, 5225-5227.

¹³⁶⁰ Svedok K86, T. 5129 -5130.

¹³⁶¹ DP P57.

¹³⁶² Svedok K86, T. 5125.

¹³⁶³ Svedok K86, T. 5126, 5160-5164; DP D138; D139.

¹³⁶⁴ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5777; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 53; John Crosland, T. 9183; Richard Ciaglinski, T. 5366; Velibor Veljković, T. 7114-7115; svedok 6D2, T. 12267-12268; DP D308, D162.

januara 1999. godine do 15:00 ili 16:00 časova, u Štimlju se iz pravca Račka čula sporadična pucnjava.¹³⁶⁵

398. I pored poricanja optuženog, Veće je zaključilo da je oko 08:30 ili 09:00 časova 15. januara optuženi Vlastimir Đorđević stigao u policijsku stanicu u Štimlju. To je bio izuzetan događaj. On se tu zadržao više od jednog sata, većinu vremena u kancelariji s načelnikom SUP-a i komandirima policije u Uroševcu. Dok je Đorđević bio tamo, osoba koja se predstavila kao Nikola Šainović, za koju je Veće zaključilo da se radi o zameniku predsednika Vlade, dva puta je zvala telefonom i razgovarala sa Vlastimirom Đorđevićem. Do tih telefonskih poziva je došlo u razmaku od otprilike 30 minuta. Svaki od razgovora je trajao oko dva minuta.¹³⁶⁶

399. Načelnik SUP-a i komandir policije Uroševca dali su instrukciju policiji u Štimlju da predstavnike VMK upute na SUP Uroševac ukoliko budu pitali za događaje u Račku. Policija u Štimlju nije bila ovlašćena da VMK-u daje informacije.¹³⁶⁷ VMK je držan po strani.

400. Dana 15. januara 1999. godine, VMK je počeo da prima izveštaje verifikatora koji su bili na tom području o velikoj operaciji koja se odvijala u Račku.¹³⁶⁸ General Drewienkiewicz je od brigadnog generala Maisonneuvea zatražio da preuzme komandu nad aktivnostima VMK vezanim za Račak.¹³⁶⁹ Maisonneuve je u Račak poslao dve dodatne patrole VMK koje su bile u mogućnosti da posmatraju operaciju sa jednog uzvišenja iznad sela.¹³⁷⁰

401. Sa uzvišenja, verifikatori VMK su 15. januara 1999. godine videli prage VJ i tenkove T-55 na brdima iznad Račka iz kojih je pucano na selo i na okolna brda, sprečavajući tako civile da bezbedno napuste selo.¹³⁷¹ Oklopna vozila MUP-a i pešadija viđeni su kako ulaze u selo i vrše pretrese od kuće do kuće.¹³⁷² Tokom operacije, iz sela nije otvarana vatra,¹³⁷³ mada je pre operacije u Račku bilo prisustva OVK, uključujući, kako se mislilo, i štab OVK-a.¹³⁷⁴

402. VJ i MUP, koji su se nalazili u brdima iznad Račka nedeljama pre nego što je došlo do ovog incidenta,¹³⁷⁵ koordinirali su svoje aktivnosti.¹³⁷⁶ Bila je to planirana zajednička operacija VJ i

¹³⁶⁵ Svedok K86, T. 5126, 5127.

¹³⁶⁶ Svedok K86, T. 5127-5129, 5131.

¹³⁶⁷ Svedok K86, T. 5133.

¹³⁶⁸ Joseph Maisonneuve, T. 5463-5464; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 34.

¹³⁶⁹ Joseph Maisonneuve, T. 5464; Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5778; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 138.

¹³⁷⁰ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5779; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 45; DP P870.

¹³⁷¹ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 36; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 141; DP P1250.

¹³⁷² Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5781; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 45.

¹³⁷³ Joseph Maisonneuve, T. 5466-5467; Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5782, 5863.

¹³⁷⁴ Svedok K86, T. 5165 -5166.

¹³⁷⁵ DP D1029, str. 9, 11, 15, 16.

MUP-a. VJ je pružao dalekometnu vatrenu podršku operaciji koju je sprovodio MUP.¹³⁷⁷ Teško naoružanje korišćeno tokom ove operacije obično nije korišćeno u protiv-ustaničkim dejstvima, već tokom opsežnijeg borbenog angažovanja.¹³⁷⁸

403. Nakon što je pucnjava prestala, verifikatori VMK su odveli neke od povređenih civila iz sela u lokalnu bolnicu.¹³⁷⁹ Seljani su obavestili VMK da ima ubijenih i povređenih ljudi, a da su neki uhapšeni.¹³⁸⁰ Policija je insistirala na tome da verifikatori VMK napuste selo.¹³⁸¹ Oni su to i učinili, ali je Joseph Maisonneuve naložio verifikatorima da se narednog jutra vrate u selo. Na područje su takođe poslate još dve patrole VMK-a.¹³⁸²

404. U večernjim časovima 15. januara 1999. godine, general Drewienkiewicz je pozvao pukovnika Kotura. Izrazio je zabrinutost zbog događaja tokom tog dana i upozorio je pukovnika Kotura da otvaranje vatre iz protivavionskog oruđa na selo u kome se nalaze žene i deca ne može proći kao policijska operacija. General Drewienkiewicz je tražio da se ta akcija prekine.¹³⁸³

405. Dana 16. januara, VMK je započeo istragu u Račku. Pored patrola VMK koje su u selu bile od 07:00 časova, Joseph Maisonneuve, šef Regionalnog centra 1, stigao je tamo oko 09:00 časova. Verifikatori su ga obavestili da u selu ima više od 25 tela civila, od kojih je većina delovala kao da je pogubljena i da nije poginula usled borbi. Maisonneuve je video telo jednog starijeg muškarca na koga je pucano iz blizine. U selo je stigao jedan broj predstavnika sredstava javnog informisanja.¹³⁸⁴

406. U 11:15 časova 16. januara, general Drewienkiewicz i pukovnik Ciaglinski iz VMK sastali su se sa generalom VJ Lončarom kako bi se raspitali o događajima u Račku.¹³⁸⁵ Tokom ovog i narednih sastanaka sa predstavnicima VJ, predstavnici VMK su obavešteni da je do događaja u Račku došlo usled sukoba između MUP-a i OVK-a. Takođe im je rečeno da je među pripadnicima

¹³⁷⁶ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 36; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 141; Shaun Byrnes, T. 8205-8206. Dana 16. januara 1999. godine, Joseph Maisonneuve se sastao sa oficirom za vezu 243. brigade VJ, koji je potvrdio da je MUP glavna snaga angažovana u operaciji, ali da je VJ pružio podršku. Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5786-5787; v. takođe Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 33; DP P864. John Crosland je smatrao da je operacija u Račku koordinirana akcija između MUP-a i VJ, jer je za takvu akciju bilo nužno sadejstvo različitih elemenata snaga bezbednosti, John Crosland, T. 9186-9187.

¹³⁷⁷ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 36; Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5781; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 142.

¹³⁷⁸ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5782.

¹³⁷⁹ Joseph Maisonneuve, T. 5467; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 34.

¹³⁸⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 142.

¹³⁸¹ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 34.

¹³⁸² DP P870.

¹³⁸³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 221; Karol John Drewienkiewicz, T. 6367-6268; DP P1007.

¹³⁸⁴ DP P870, str. 1.

¹³⁸⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 144-145; Richard Ciaglinski, DP P832, Izjava od 21-23. marta 2000. godine, str. 8. V. takođe DP P1026.

MUP-a bilo žrtava.¹³⁸⁶ General Lončar je negirao da je VJ bio angažovan. General Drewienkiewicz je stekao utisak da general Lončar zna više o događajima u Račku nego što je pokazao tokom sastanka.¹³⁸⁷ Kao što se može videti na osnovu onoga što se događalo na terenu i što je razmotreno u zaključcima Veća, srpsko negiranje angažovanja VJ bilo je netačno.

407. Šef misije VMK, ambasador Walker, zamenik šefa general Drewienkiewicz i Michael Phillips, stigli su u Račak u 13:30 časova 16. januara.¹³⁸⁸ Dok su prilazili selu, svuda su videli policiju i novinare.¹³⁸⁹ Na padini brda videle su se jedinice VJ sa teškim naoružanjem, artiljerijom i tenkovima.¹³⁹⁰ Po dolasku, odveli su ih u kuću na jednom imanju gde im je pokazan leš jednog starca bez glave.¹³⁹¹ Predstavnici VMK su nastavili svoju inspekciju u selu. Primetili su jedan sveže iskopan rov koji izgleda ranije nije bio korišćen niti su iz njega vođene borbe.¹³⁹² U jarku i na stazi, otkrili su preko 20 mrtvih tela koja su ležala jedno do drugog.¹³⁹³ Tela su izgledala kao da su iz blizine pogodena u glavu.¹³⁹⁴ Činilo se da je 10 tela bilo pokošeno.¹³⁹⁵ Sve žrtve su bili muškarci i većina je bila starosti od 50 do 60 godina, neki su nosili tradicionalne albanske kape. Na sebi nisu imali uniforme.¹³⁹⁶ Tela su bila prekrivena rosom, što je ukazivalo na činjenicu da su tu još od jutra.¹³⁹⁷ Jedan predstavnik VMK je tela snimio video kamerom.¹³⁹⁸ Nešto dalje u selu, verifikatori VMK videli su još četiri tela, uključujući telo jedne osamnaestogodišnje ženske osobe i jednog dvanaestogodišnjeg dečaka.¹³⁹⁹

¹³⁸⁶ Richard Ciaglinski, DP P832, Izjava od 21-23. marta 2000. godine, str. 8; Richard Ciaglinski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6845.

¹³⁸⁷ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 145. O događajima u Račku kasnije je raspravljano na Kolegijumu načelnika Generalštaba VJ, 21. januara 1999. godine (DP P902, str. 7-13). General Dimitrijević je pokrenuo pitanje da li je VJ bio angažovan u toj operaciji, a ako nije, zašto ne reaguje na izjave međunarodnih organizacija koje tvrde suprotno. On je takođe ukazao na to da dnevni operativni izveštaji iz Prištinskog korpusa ne sadrže informacije o angažovanju VJ u Račku (DP P902, str. 7, 9; v. takođe Branko Krga, T. 10547-10548). Prema zaključku Veća, odsustvo informacija o angažovanju VJ u operaciji u Račku u zvaničnim izveštajima VJ i činjenica da članovi Kolegijuma načelnika Generalštaba nisu dobili takvu informaciju ukazuje na činjenicu da je postojao pokušaj rukovodstva VJ da sakrije dokaze o angažovanju VJ. Na tom sastanku general Ojdanić je priznao da "ako je ovaj združeni štab, komanda ili šta ja znam zaključila da ta akcija na selo Račak ne može se sprovesti bez potrebne pomoći Vojske Jugoslavije, onda se takva saglasnost traži zna se od koga, ako predsednik SRJ naredi, uz sav rizik, upotrebu Vojske ta odluka se mora realizovati [...]" (DP P902, str. 11). Prema zaključku Veća, operacija u Račku bila je zajednička operacija MUP/VJ koju je naredila Zajednička komanda. V. takođe gore, par. 236 i, dole, par. 2037.

¹³⁸⁸ DP P870, str. 1; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 147.

¹³⁸⁹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 146; Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11854.

¹³⁹⁰ Michael Phillips, T. 8712; Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11854.

¹³⁹¹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 147.

¹³⁹² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 147, 148; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7968. V. takođe Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5856.

¹³⁹³ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5795; DP P870, str. 1; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 147.

¹³⁹⁴ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5795, 5881; DP P870, str. 1; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 147.

¹³⁹⁵ DP P870, str. 1.

¹³⁹⁶ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5795, 5844; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 147.

¹³⁹⁷ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5796. Nekoliko dana nakon tog incidenta, Maisonneuve je čuo da su verifikatori bili javili štabu VMK da je tokom operacije u Račku nekih 20 muškaraca odvojeno od žena, a zatim odvedeno, Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5796.

¹³⁹⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 148; DP P1575.

¹³⁹⁹ DP P870, str. 1.

408. Brojni predstavnici sredstava javnog informisanja prisutni u selu vršili su pritisak na ambasadora Walkera da da izjavu na licu mesta, što je on i učinio. Takođe je istakao da će te večeri dati izjavu u Prištini.¹⁴⁰⁰ Pre nego što su ambasador Walker i general Drewienkiewicz otišli, seljani su premestili tela u džamiju. Predstavnici KDOM-SAD pristali su da ostanu u selu preko noći.¹⁴⁰¹ Do tada je postalo jasno da je tokom operacije u Račku ubijeno najmanje 45 kosovskih Albanaca, od čega je njih 23 ubijeno na maloj međusobnoj udaljenosti.¹⁴⁰² Predstavnik VMK Joseph Maisonneuve je kasnije saznao da je jedan pripadnik srpskih snaga u ovoj operaciji ranjen i da te rane nisu bile opasne po život.¹⁴⁰³

409. U večernjim časovima 16. januara, ambasador Walker je u Prištini održao konferenciju za štampu na kojoj je otvoreno osudio vladu SRJ zbog događaja u Račku. Zahtevao je da se odmah izdaju vize MKSJ-u da bi mogla da se sprovede valjana istraga.¹⁴⁰⁴ Zbog te konferencije za štampu i njegovih izjava, vlada SRJ je Walkera proglasila *personom non grata*.¹⁴⁰⁵

410. Uveče 16. januara, general Lončar je obavestio generala Drewienkiewicza da je istražni sudija, kao što se govori u narednim paragrafima, pokušao da sprovede istragu na licu mesta u Račku, ali bez uspeha, i rekao da će on organizovati da jedan tim stručnjaka za kriminalističko-tehničke uviđaje dođe u selo, ukoliko im VMK to omogući.¹⁴⁰⁶ Narednog jutra, 17. januara, general Drewienkiewicz se sastao sa istražnim sudijom gospođom Marinković i njenim timom u policijskoj stanici u Štimlju kako bi razgovarali o tome kako bi VMK njoj i njenom timu mogao pomoći da uđu u selo.¹⁴⁰⁷ Prisustvo OVK u Račku nije bilo tajno.¹⁴⁰⁸ General Drewienkiewicz je rekao da VMK ne može da joj garantuje bezbednost ukoliko ona insistira na tome da uđe u selo u pratnji velikog broja pripadnika MUP-a.¹⁴⁰⁹ Sudija je bila odlučna da u selo uđe uz jaku pratnju MUP-a i

¹⁴⁰⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 150.

¹⁴⁰¹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 151.

¹⁴⁰² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 152; DP P1250.

¹⁴⁰³ Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5803.

¹⁴⁰⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 154.

¹⁴⁰⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 154; Knut Vollebaek, DP P1073, str. 5; Knut Vollebaek, T. 7214, 7254-7255; Knut Vollebaek, DP P1072 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7724-7730.

¹⁴⁰⁶ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 156.

¹⁴⁰⁷ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 158; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7971; DP P871. v. takođe Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3205-3206. v. takođe Danica Marinković, T. 12971-12972, 13076, gde je posvedočila da su 17. januara ona i njen tim otišli u policijsku stanicu u Štimlju, gde se sastala sa generalom Drewienkiewiczem iz VMK i rekla mu da bi, uz odgovarajuće mere bezbednosti, mogla da ode u Račak i sprovede istragu na licu mesta.

¹⁴⁰⁸ DP P871.

¹⁴⁰⁹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 159; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7792-7793, DP P871. VMK je na osnovu razgovora sa pripadnicima OVK znao da bi prisustvo velikog broja vozila MUP-a u selu mogao da izazove sukob, Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3205-3206. v. takođe Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5800. v. takođe Danica Marinković, T. 12972, 13076.

VMK se povukao. Istražni tim je krenuo za selo, ali se vratio pošto je na njega pucano; niko nije povređen.¹⁴¹⁰

411. Mada ima određenih razlika u dokazima vezanim za pokušaje da se u periodu između 15. i 18. januara obavi istraga o događajima u Račku, Veće beleži svedočenje da je 15. januara istražni sudija Danica Marinković, zajedno s drugima, otišla u policijsku stanicu u Štimlju, gde joj je načelnik SUP-a Uroševac rekao da je u ranim časovima 15. januara došlo do sukoba policije i terorista u selu Račak i da je policija već obezbedila mesto događaja kako bi se mogla izvršiti istraga na licu mesta.¹⁴¹¹ Sudija Marinković i njen tim su stigli u Račak u 14:00 časova 15. januara, u pratnji policije.¹⁴¹² Pronašli su oružje i vojnu opremu sa oznakama OVK,¹⁴¹³ ali je na njih pucano i, mada niko nije povređen, oni su na preporuku policije napustili selo.¹⁴¹⁴ Narednog dana, 16. januara u 10:00 ili 10:30 časova sudija Marinković i njen tim su ponovo krenuli. Primetili su da je policijska stanica u Štimlju prazna i nastavili za Račak.¹⁴¹⁵ Na putu, na njih je otvorena vatra, mada ponovo niko nije ranjen, pa su se vratili za Štimlje.¹⁴¹⁶ Kao što je prethodno razmotreno, sudija i njen tim odustali su od daljih pokušaja da uđu u Račak 17. januara.

412. Dana 18. januara, istražni sudija Marinković je zajedno sa zamenikom javnog tužioca i inspektorima SUP-a ušla u Račak kako bi sprovela istragu na licu mesta.¹⁴¹⁷ Policija je obavestila sudiju Marinković da u džamiji ima tela. Ona je tamo je pronašla 40 tela, koja su sva, osim jednog, pripadala muškarcima, i bila su poređana u krug.¹⁴¹⁸ Tela koja su joj pokazana imala su obuću koja je ličila na vojničke čizme, neki su imali tamnosive, drugi tamnoplave vojničke pantalone, kao i vojničke opasače.¹⁴¹⁹ Direktor Instituta za sudsku medicinu u Prištini Slaviša Dobričanin, koji se pridružio istražnom timu gde Marinković, vizuelno je pregledao svako telo i odmah konstatovao da ništa ne ukazuje da su tela bila masakrirana.¹⁴²⁰ Kada je Danici Marinković prikazan video-snimak koji je 16. januara 1999. godine snimio VMK, na kome se vide leševi ustreljeni u jarku, ona je u svom svedočenju rekla da su tela koje je videla u Račku drugačija od onih koja se vide na video-snimku.¹⁴²¹ Ona je rekla da tela koja su joj pokazana u džamiji nisu imala strelne rane na glavi¹⁴²² i

¹⁴¹⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 160; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7792-7793, DP 149, str. 2; Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3205-3206. Danica Marinković, T. 12973, 13075-13078.

¹⁴¹¹ Danica Marinković, T. 12965-12966; 12969-12970; Radomir Mitić, T. 12865-12866.

¹⁴¹² Danica Marinković, T. 12967.

¹⁴¹³ Danica Marinković, T. 12967, DP D896.

¹⁴¹⁴ Danica Marinković, T. 12967.

¹⁴¹⁵ Danica Marinković, T. 12970, 13076.

¹⁴¹⁶ Danica Marinković, T. 12970.

¹⁴¹⁷ Danica Marinković, T. 12975-12976 ; svedok K86, T. 5211-5212; DP D148.

¹⁴¹⁸ Danica Marinković, T. 12976, 12112-12113; DP D148.

¹⁴¹⁹ Danica Marinković, T. 12976, 13114.

¹⁴²⁰ Danica Marinković, T. 12971, 12976, 13085.

¹⁴²¹ Danica Marinković, T. 13083, 13090; DP 1575; DP D932

¹⁴²² Danica Marinković, T. 13079 -13080.

da među 40 tela koja je ona videla nije bilo leševa kojima je bila odsečena glava, mada su jedno ili dva tela imala određene povrede po glavi koje su izgledale kao da su ih napravile ptice ili druge životinje.¹⁴²³ Tela su zatim smeštena u vreće za telo, ukrcana u hladnjaču u prisustvu predstavnika OEBS-a i odneta su na Institut za sudsku medicinu u Prištini.¹⁴²⁴ Nakon toga, sudija Marinković i njen istražni tim su, u pratnji predstavnika OEBS-a koje su sreli na putu za Račak, obišli selo u potrazi za drugim telima. Naišli su na ono što je opisano kao štab OVK, gde su pronašli oružje, uniforme i zalihe. U selu su videli rovove.¹⁴²⁵ Tražili su jarak koji je prikazan na snimku VMK, ali nisu uspeali da ga pronađu, kao ni bilo kakve druge žrtve ili tragove masakra ili krvi.¹⁴²⁶

413. Policija je 40 tela iz džamije u Račku koja su pokazana sudiji Marinković transportovala na institut za sudsku medicinu u Prištini.¹⁴²⁷ Dana 19. januara započete su obdukcije 40 tela koja su transportovana iz Račka.¹⁴²⁸ Tela su identifikovana preko otisaka prstiju. Sproveden je test "parafinske rukavice", putem kojeg je utvrđeno da je na 37 tela bilo tragova baruta. Obdukcije su obavili forenzičari iz SRJ i dva forenzičara iz Belorusije.¹⁴²⁹ Utvrđeno je da je uzrok smrti u svih 40 slučajeva bilo ranjavanje projektilima.¹⁴³⁰ Kasnije je dogovoreno da OEBS može da dovede svoj tim forenzičara i, nakon otprilike nedelju dana posle incidenta, tim forenzičara iz Finske stigao je na Kosovo.¹⁴³¹ Oni su pripremili opširan forenzički izveštaj, ali su naglasili da su, zbog vremena koje je proteklo i stanja dokaznog materijala, imali problema.¹⁴³² Svih 40 tela je vraćeno u selo i sahranjeno u jednoj grobnici na brdu koje gleda na džamiju.¹⁴³³

414. Neka od pitanja koja su razmotrena u prethodnim paragrafima materijalno se razlikuju od onoga što su međunarodni posmatrači videli u Račku i njegovoj okolini 15. januara 1999. godine i tokom dana koji su usledili. Veće je bilo impresionirano iskrenošću i detaljnim prikazom koji su ti međunarodni posmatrači dali tokom ovog suđenja. Njihovu verziju potkrepljuju pismeni dokumenti koji su nastali u to vreme i video-snimak tela koja su oni videli u Račku 16. januara 1999. godine i koje Veće prihvata kao autentične. Veće ne vidi razloga da odbaci njihova svedočenja i da donese suprotne zaključke.

¹⁴²³ Danica Marinković, T. 12976, 13079-13080.

¹⁴²⁴ Danica Marinković, T. 12976, 13114-13115.

¹⁴²⁵ Danica Marinković, T. 12977 -12978.

¹⁴²⁶ Danica Marinković, T. 12978.

¹⁴²⁷ Svedok K86, T. 5135.

¹⁴²⁸ Danica Marinković, T. 13087.

¹⁴²⁹ Knut Vollebaek, DP P1073, str. 5; Knut Vollebaek, T. 7214; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7652.

¹⁴³⁰ Danica Marinković, T. 12988-12989, DP D899.

¹⁴³¹ Knut Vollebaek, DP P1073, str. 5-6; Knut Vollebaek, T. 7214-7215, 7256; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7652 ; Danica Marinković, T. 12981-12982; DP D895.

¹⁴³² Knut Vollebaek, T. 7215, 7258, 7267; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7652, 7653.

¹⁴³³ Svedok K86, T. 5189 -5190.

415. Ono što je sudiji Marinković pokazano u Račku 18. januara 1999. godine ne poklapa se sa onim što su u tom selu 15. i 16. januara 1999. godine videli međunarodni posmatrači. Sudiji Marinković nije pokazano telo deteta, niti telo kome je odsečena glava. Njen opis odeće na telima se ne poklapa sa odećom koja se vidi na video-snimku ili koja je opisana tokom usmenih svedočenja. Njoj nisu pokazana tela kojima je pucano u glavu. Njoj nije pokazan jarak koji se vidi na snimku, ali joj je, po svemu sudeći, pokazan štab OVK koji VMK nije video. Kao što je sudija potvrdila tokom svog svedočenja i kao što je navedeno u prethodnim paragrafima, ono što joj je pokazano daje sasvim drugu sliku od one koju su posmatrači VMK videli 15. i 16. januara. U tim okolnostima, Veće smatra da je 18. januara sudiji pokazana nameštena scena koju je inscenirala policija, smišljena da pruži lažan utisak o stvarnim događajima. Veće se uverilo da barem jedan deo tela koja je sudija Marinković videla 18. januara nisu bila tela koja su 16. januara videli predstavnici VMK, kao što je prikazano na video-snimku korišćenom kao dokazni predmet.

416. Prema zaključku Veća, 15. januara 1999. godine u Račku je ubijeno najmanje 45 kosovskih Albanaca, uključujući jednu ženu i dete. Barem jednoj žrtvi odsečena je glava. Većina ubijenih bili su stariji od 50 godina. Većini je pucano u glavu, po svemu sudeći, iz neposredne blizine. Kada su ubijeni, većinom su nosili civilnu odeću.

417. Dana 20. ili 21. januara 1999. godine predsedavajući OEBS-a, Knut Vollebaek sastao se sa predsednikom SRJ Slobodanom Miloševićem kako bi razgovarali o proterivanju ambasadora Walkera.¹⁴³⁴ Milošević je izneo stav da je izveštaj ambasadora Walkera fabrikacija i da je događaje u Račku verovatno izazvao OVK.¹⁴³⁵ Knut Vollebaek je uspeo da obezbedi dalje prisustvo ambasadora Walkera na Kosovu i njegov ostanak na funkciji šefa VMK.¹⁴³⁶

418. Ubistva u Račku izazvala su ljutnju u Briselu i Vašingtonu kao očigledno kršenje Oktobarskih sporazuma od strane Srba, kao i ozbiljnu zabrinutost u vezi s tim da brzo može doći do širenja sukoba.¹⁴³⁷ Veće takođe ima u vidu da su neposredno pre tih događaja srpske snage bezbednosti, uključujući policiju, prošle kroz patrolu DPMK-SAD blizu Račka i da su je potpuno ignorisali. To je navelo mnoge međunarodne posmatrače da poveruju da je ono što se dogodilo u tom selu po mnogo čemu bila prekretnica.¹⁴³⁸ Po mišljenju Veća, to je bilo tačno.

¹⁴³⁴ Knut Vollebaek, T. 7212, 7254-7255; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7645, 7649; Knut Vollebaek, DP 1073, str. 5.

¹⁴³⁵ Knut Vollebaek, DP P1073, str. 5; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7745.

¹⁴³⁶ Knut Vollebaek, T. 7214; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7651-7652.

¹⁴³⁷ Shaun Byrnes, T. 8274-8275. v. takode, dole, par. 2016.

¹⁴³⁸ Shaun Byrnes, T. 8201-8206.

(b) Drugi dokazi koje je Veće uzelo u obzir

419. Svedoci odbrane su izneli prikaz događaja u Račku koji se materijalno razlikuje od gornjih zaključaka. Veće ne prihvata aspekte pouzdanosti ovih dokaza, koji po mnogo čemu nisu istiniti. I pored toga, ono će ukazati na prirodu teze odbrane u vezi s dotičnim događajima u Račku.

420. Prema svedocima odbrane, uveče 14. januara 1999. godine načelnik SUP-a Uroševac upoznao je šefa policije SUP-a Uroševac, Radomira Mitića, Gorana Radosavljevića zvanog Guri, Milana Lečića, komandanta PJP-a, i pukovnika Jelića iz VJ da će se 15. januara 1999. godine vršiti hapšenja i da će tu operaciju voditi Goran Radosavljević.¹⁴³⁹ Plan je izradio Štab MUP-a.¹⁴⁴⁰ Glavni komandant operacije 15. januara bio je Goran Radosavljević,¹⁴⁴¹ jedna jedinica PJP iz SUP-a Uroševac učestvovala je u operaciji,¹⁴⁴² ali ne i VJ, mada su se njegovi pripadnici nalazili na tom području.¹⁴⁴³

421. Ima dokaza da je Vlastimir Đorđević 15. januara bio u Prištini, zajedno s ministrom, kako bi prisustvovao sastanku o bezbednosnoj situaciji na Kosovu. Nakon tog sastanka, rečeno je da je video Gorana Radosavljevića koji ga je "u prolazu" obavestio da je preduzeta akcija protiv terorista u Račku i da su neki teroristi ubijeni.¹⁴⁴⁴ Đorđević je tu informaciju preneo ministru i drugim zvaničnicima koji su u to vreme bili na ručku.¹⁴⁴⁵ Đorđević nije znao ništa o toj akciji i nije posetio Štimlje ili Račak 15. januara.¹⁴⁴⁶

422. Takođe ima dokaza da je 16. januara Đorđević odleteo za Prizren kako bi prisustvovao nizu prethodno planiranih sastanaka, vratio se u Prištinu, otišao u Peć kako bi prisustvovao političkim razgovorima i sastancima i ponovo se vratio za Prištinu.¹⁴⁴⁷ Đorđević je zatim pozvao Radislava Stalevića, komandanta SAJ u Prištini, i rekao mu da želi da ide na Kopaonik na skijanje.¹⁴⁴⁸ Radislav Stalević je lično odveo Vlastimira Đorđevića na Kopaonik.¹⁴⁴⁹ On je u svom svedočenju rekao da 16. januara Đorđević nije dobio nikakve informacije o događajima u Račku, jer je odmah krenuo na Kopaonik.¹⁴⁵⁰ Vlastimir Đorđević je rekao da je 17. januar proveo na skijanju¹⁴⁵¹ sa

¹⁴³⁹ Radomir Mitić, T. 12676-12678, 12750, 12799-12800.

¹⁴⁴⁰ Radomir Mitić, T. 12750.

¹⁴⁴¹ Radomir Mitić, T. 12756.

¹⁴⁴² Radomir Mitić, T. 12844-12845.

¹⁴⁴³ Radomir Mitić, T. 12677-12678, 12747, 12748, 12755, 12760.

¹⁴⁴⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9666.

¹⁴⁴⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9666-9667.

¹⁴⁴⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9667-9668.

¹⁴⁴⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9669.

¹⁴⁴⁸ Radislav Stalević, T. 13792, 13855.

¹⁴⁴⁹ Radislav Stalević, T. 13792.

¹⁴⁵⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9670.

¹⁴⁵¹ Vlastimir Đorđević, T. 9669-9670.

Radislavom Stalevićem,¹⁴⁵² ali da ga je oko podneva pozvao ministar, koji je tražio da se vrati za Prištinu. On je to učinio, pošto je kasnije toga dana po njega stigao helikopter.¹⁴⁵³

423. Kada je 17. januara stigao u Štab MUP-a u Prištini, Đorđeviću je rečeno da je bilo pokušaja da se u Račku 16. i 17. januara obave istrage na licu mesta, ali da ti pokušaji nisu bili uspešni zbog aktivnosti terorista koje su bile u toku. Takođe ima dokaza da je rukovodilac Štaba MUP-a Lukić rekao Đorđeviću da je, po naređenju ministra, za 18. januar planiran povratak u Račak kako bi se lokacija obezbedila radi istrage na licu mesta.¹⁴⁵⁴ Načelnika kriminalističke policije SUP-a Uroševac Radomira Mitića je načelnik SUP-a takođe informisao da će se, uz učešće jedne čete PJP-a iz Uroševca, izvršiti deblokada kako bi se 18. januara omogućilo sprovođenje istrage.¹⁴⁵⁵

424. Po sopstvenom svedočenju, negde oko 09:00 ili 10:00 časova 18. januara, Đorđević je otišao u policijsku stanicu u Štimlju kako bi lično procenio situaciju.¹⁴⁵⁶ U policijskoj stanici, sreo se sa načelnikom SUP-a Uroševac i njegovim pomoćnicima i istražnim timom sudije Marinković.¹⁴⁵⁷ Rekao je da je u policijskoj stanici u Štimlju proveo tri-četiri sata, nakon čega se vratio u Štab MUP-a u Prištini.¹⁴⁵⁸

425. Prikaz događaja koji daje Vlastimir Đorđević nije prihvatljiv iz više razloga. Nejasno je kako bi Goran Radosavljević, na sastanku u Prištini kome je prisustvovao ministar i drugi viši funkcioneri MUP-a, bio u mogućnosti da "u prolazu" obavesti Vlastimira Đorđevića, nekoliko sati nakon početka velike operacije u Račku čiji je on bio glavni komandant. Takođe je teško prihvatiti navodnu Đorđevićevu reakciju nakon što je čuo za tu operaciju, a to je da ministra obavesti o tome tokom ručka. Isto tako, Veće se nije uverilo da je 15. i 16. januara Đorđević imao seriju sastanaka u Prizrenu i Peći. U Račku je 16. januara zabeleženo veliko prisustvo medija. O događajima u selu je detaljno izveštavano u medijima i bili su u fokusu pažnje međunarodne zajednice tokom ta dva dana. Malo je verovatno da osoba zadužena za kriminalističku policiju i istragu ne bi ništa preduzela po tom pitanju već bi nastavila sa prethodno planiranim sastancima čija tema nije bila precizirana. Pored toga, Veće ne može da prihvati priču Vlastimira Đorđevića i Radislava Stalevića o odlasku na skijanje 16. i 17. januara. Nikako se ne uklapa ni to da bi, u okolnostima koje su postojale u tom trenutku, Vlastimir Đorđević, koji je stalno opisivao kao profesionalan i pouzdan policajac, napustio svoje dužnosti i otišao na skijanje. Veće zaključuje da njegovo prisustvo u

¹⁴⁵² Radislav Stalević, T. 13792.

¹⁴⁵³ Vlastimir Đorđević, T. 9670-9671, 9886; Radislav Stalević, T. 13792.

¹⁴⁵⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9671.

¹⁴⁵⁵ Radomir Mitić, T. 12688.

¹⁴⁵⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9672-9673, 9887.

¹⁴⁵⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9673; Radomir Mitić, T. 12690-12691, 12760; Danica Marinković, T. 12975.

¹⁴⁵⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9673-9674, 10155.

policijskoj stanici u Štimlju, barem 15. januara 1999. godine, potvrđuje da je bio svestan zajedničke operacije VJ i MUP u Račku 15. januara i njene važnosti, i ukazuje na njegovu konačnu odgovornost za ono šta se dogodilo u Račku, uključujući insceniranu prevaru sa telima i druge okolnosti prikazane timu sudije Marinković i međunarodnim predstavnicima i medijima 18. januara 1999. godine

2. Događaji u Rogovu

426. Dana 29. januara 1999. godine snage MUP-a izvele su akciju protiv pripadnika OVK u selu Rogovo, opština Đakovica. Borbe su dugo trajale.¹⁴⁵⁹ U jednoj kući u Rogovu ubijeno je 25 Albanaca, koji su većinom bili pripadnici OVK.¹⁴⁶⁰ General Drewienkiewicz je otišao na lice mesta i, nakon što je stigao, upućen je u porodični kompleks opasan zidovima koji su bili visoki tri-četiri metra, čija je kapija bila zatvorena. Generalu nije dozvoljeno da pregleda mesto događaja dok istražni sudija iz Đakovice ne obavi uviđaj.¹⁴⁶¹ Kasnije je ušao u porodični kompleks.

427. Na licu mesta u Rogovu bile su prisutne dve vrste policajaca: obični policajci u plavim maskirnim uniformama i grupa u svetlosivim kombinezonima sa plavičastim primesama i oznakama na epoletama koje su bile crvene, bele i plave boje sa uspravnim krilima. Ta grupa policajaca bila je bolje opremljena.¹⁴⁶² Jedan od pripadnika te specijalne jedinice bio je ubijen.¹⁴⁶³ General Lončar je bio na licu mesta i bilo je jasno da on rukovodi situacijom, izdajući naređenja policiji.¹⁴⁶⁴

428. U dvorištu se nalazio minibus u kome je bilo pet tela. Dva tela su bila pored minibusa, pet tela u obližnjoj šupi, četiri tela u prostoriji u kojoj su se okupljali muškarci i jedno telo u nužniku.¹⁴⁶⁵ General Drewienkiewicz je procenio da je ono što je video na licu mesta bila posledica upada jedinice specijalne policije toga jutra, tokom kojeg je jedan pripadnik jedinice ubijen, a da su neki kosovski Albanci ubijeni nakon tog prvobitnog upada.¹⁴⁶⁶ Dnevni izveštaj VMK za 29. januar 1999. godine beleži zaključak Josepha Maisonneuvea da sila koju su primenile srpske snage

¹⁴⁵⁹ Joseph Maisonneuve, DP P853 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11059, 11171.

¹⁴⁶⁰ Joseph Maisonneuve, T. 5489; Joseph Maisonneuve, DP P852 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 5892, 5895; Joseph Maisonneuve, DP P853 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11059, 11170.

¹⁴⁶¹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 165, 167; Karol John Drewienkiewicz, T. 6372.

¹⁴⁶² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 166; Karol John Drewienkiewicz, T. 6372-6373; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7799, 8002-8003; DP P1008, str. 3; Joseph Maisonneuve, DP P853 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11172.

¹⁴⁶³ Karol John Drewienkiewicz, T. 6372; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7974; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 43.

¹⁴⁶⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 166; Karol John Drewienkiewicz, T. 6370-6372. V. takođe Joseph Maisonneuve, DP P853 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11172; Joseph Maisonneuve, DP P852 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 5895; Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 43.

¹⁴⁶⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 167.

¹⁴⁶⁶ Karol John Drewienkiewicz, T. 6370, 6478-6479.

bezbednosti nije bila srazmerna, da nisu sve ubijene osobe bile pripadnici OVK i da je bilo veoma malo dokaza o uzvraćanju silom od strane OVK.¹⁴⁶⁷ Izveštaj takođe ukazuje na to da je VJ obavestila OEBS da su oni u toj operaciji MUP-a pružali podršku.¹⁴⁶⁸ To je potvrdio Joseph Maisonneuve koji je u blizini video vojnike VJ koji su pružali podršku.¹⁴⁶⁹

3. Druga dela nasilja

429. Krajem januara 1999. godine, John Crosland je video kako jedinice VJ i MUP pustoše sela Gornja Lapaštica/Llapashticë-e-Epërme i Donja Lapaštica/Llapashticë-e-Pshtme, koja se nalaze zapadno od Podujeva, kao i sela Bradaš/Bradash i Dobrotin/Dobratin.¹⁴⁷⁰ Jedna oklopna brigada VJ držala je liniju na oko dva kilometra zapadno od grada, a jedan bataljon VJ je bio raspoređen duž glavnog puta za Prištinu.¹⁴⁷¹

430. Inspekcija osmatračkih punktova koju je januara 1999. sproveo VMK potvrdila je da se na većini od tih 27 punktova nalazi MUP, mada je prema odredbama Sporazuma Byrnes-Đorđević samo njih devet trebalo da bude zauzeto.¹⁴⁷² Februara 1999. godine, Richard Ciaglini je organizovao nenajavljenu proveru na licu mesta poslavši 40 timova verifikatora na svaku od lokacija koje su Oktobarskim sporazumima identifikovane kao osmatrački punktovi MUP-a.¹⁴⁷³ Utvrđeno je da je pored dogovorenih 27, MUP postavio još devet ili deset osmatračkih punktova. Pored toga, umesto na devet, na barem 27 osmatračkih punktova u tom trenutku su se nalazili pripadnici¹⁴⁷⁴ MUP-a. Operacija je potvrdila da MUP time krši sporazum.¹⁴⁷⁵ O tim nalazima je obavešten Komitet za saradnju Srbije, ali on nije ništa preduzeo tim povodom.¹⁴⁷⁶

431. Početkom 1999. godine napadi OVK na policiju i vojsku su postali češći.¹⁴⁷⁷ Dana 20. januara 1999. godine napadnuta je policijska stanica u Suvoj Reci.¹⁴⁷⁸ Februara 1999. godine, snage OVK su postavile zasedu policijskoj koloni između Lipovice/Lipovicë i Magure/Magurë, nekih 20 kilometara od Prištine, i ranile 15 policajaca.¹⁴⁷⁹ Dana 22. februara 1999. godine, napadnuta je

¹⁴⁶⁷ DP P1008; Karol John Drewienkiewicz, T. 6370.

¹⁴⁶⁸ DP P1008; Karol John Drewienkiewicz, T. 6370-6371.

¹⁴⁶⁹ Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 43.

¹⁴⁷⁰ John Crosland, DP P1400, par. 68.

¹⁴⁷¹ John Crosland, DP P1400, par. 68; John Crosland, DP P1402 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9843.

¹⁴⁷² Richard Ciaglini, T. 5341-5342; 5343-5344; DP P844, beleška za 5. januar 1999. godine.

¹⁴⁷³ Richard Ciaglini, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3146.

¹⁴⁷⁴ Richard Ciaglini, T. 5263.

¹⁴⁷⁵ Richard Ciaglini, DP P832, Izjava od 21-23. marta 2000. godine, str. 3; Richard Ciaglini, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3147.

¹⁴⁷⁶ Richard Ciaglini, T. 5263.

¹⁴⁷⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6813; Radomir Mitić, T. 12670-12675; DP D133, gde se upućuje na napad OVK u selu Račak, novembra 1998. godine; v. takođe DP D138 (razmotreno u odeljku o Račku); DP D841, gde se upućuje na napad na policijsku patrolu i vojnu kolonu, 12. marta 1999. godine.

¹⁴⁷⁸ DP D888, str. 655, stavka 397; svedok 6D2, T.12318.

¹⁴⁷⁹ Richard Ciaglini, T. 5372.

zgrada OUP u Orahovcu.¹⁴⁸⁰ Dana 21. marta 1999. godine, pešadijskim naoružanjem napadnuta je policijska stanica u Zrzi, opština Orahovac.¹⁴⁸¹

4. Pregovori u Rambouilletu i Parizu

432. Februara 1999. godine, u novom pokušaju da razreši sukob na Kosovu, međunarodna zajednica je u Rambouilletu organizovala razgovore između vlade SRJ i delegacije sa Kosova, koja je uključivala Ibrahima Rugovu, predsednika DSK, predstavnike drugih organizacija civilnog društva i predstavnike OVK.¹⁴⁸² Pregovore je organizovao francuski ministar spoljnih poslova Hubert Védrine, a kopredsedavajući je bio britanski ministar spoljnih poslova Robin Cook.¹⁴⁸³ Predstavnici zemalja članica Kontakt grupe, tj. Sjedinjenih Američkih Država, Francuske, Britanije, Italije i Rusije bili su intenzivno angažovani u pregovorima.¹⁴⁸⁴ Predsedavajući OEBS-a je bio prisutan kao posmatrač.¹⁴⁸⁵ U početku je dogovoreni postupak bila "šatl diplomatija" - delegacije SRJ i Kosova se nisu sretale direktno, već preko pregovarača i pravnih eksperata.¹⁴⁸⁶ Pregovori su trajali otprilike tri nedelje, ali se nije mogao postići konačni sporazum.¹⁴⁸⁷ Međunarodni pregovarači su tražili od strana da potpišu deklaraciju o nameri u kojoj bi se izrazila spremnost za nastavak i potpisivanje sporazuma, što su strane i učinile.¹⁴⁸⁸ Pregovori su tada prekinuti i obe delegacije su se vratile kući.¹⁴⁸⁹

433. Nakon tri nedelje, pregovori su nastavljani u Parizu, ali su odmah prekinuti jer su obe strane promenile svoj stav i nacrt sporazuma nije potpisan.¹⁴⁹⁰

434. U pauzi između pregovora u Rambouilletu i Parizu, Knut Vollebaek, predsedavajući OEBS-a, sastao se sa Slobodan Miloševićem kako bi razmotrio pitanje proširenja VMK koje bi uključivalo vojno prisustvo. Slobodan Milošević je bio nepopustljiv i odbio tu mogućnost.¹⁴⁹¹

¹⁴⁸⁰ DP D888, str. 669, stavka 457; svedok 6D2, T.12318-12319.

¹⁴⁸¹ DP D888, str. 691, stavka 543; svedok 6D2, T.12318-12320.

¹⁴⁸² Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9522; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 7-8; Ibrahim Rugova, DP P286 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 4217-4218, 4324; Veton Surroi, T. 283, 345; Adnan Merovci, DP P416, par. 33; Adnan Merovci, DP P417 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8432.

¹⁴⁸³ Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9521.

¹⁴⁸⁴ Knut Vollebaek, T. 7220; Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9522; Veton Surroi, T. 284, 289.

¹⁴⁸⁵ Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9521; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7709.

¹⁴⁸⁶ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 8 Ibrahim Rugova, DP P286 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 4217-4218, 4324; Veton Surroi, T. 285-286.

¹⁴⁸⁷ Knut Vollebaek, T. 7220-7221, 7268-7269; Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9520; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 8; Adnan Merovci, DP P416, par. 36.

¹⁴⁸⁸ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 5; Ibrahim Rugova, DP P286 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 4217-4220; DP P1501, stavka 4.

¹⁴⁸⁹ Knut Vollebaek, T. 7220-7221, 7223, 7269; Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9520-9521; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7710; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 8.

¹⁴⁹⁰ Knut Vollebaek, T. 7220-7221, 7223, 7269; Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9520-9521; Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7710.

5. Događaji na Kosovu nakon pregovora

435. Tokom pregovora u Rambouilletu, došlo je znatnog smanjenja nasilja na Kosovu.¹⁴⁹² Međutim, nakon pregovora, međunarodni posmatrači su uočili promenu u strategiji srpskih snaga na Kosovu. Dok su početkom februara MUP i VJ odgovarali na incidente na isti način kao i decembra i januara, to jest, izvođenjem operacija, konsolidovanjem zauzete teritorije i povlačenjem, oni su krajem februara nakon svojih operacija na terenu počeli da ostavljaju jedinice veličine voda od oko 30-40 ljudi. Ti ljudi su stalno bili izvan kasarni i ostajali su na datom području.¹⁴⁹³ Došlo je do gomilanja srpskih jedinica koje su činili i VJ i MUP u razmerama koje do tada nisu bile viđene. Dve dodatne brigade VJ raspoređene su na području Kuršumlije.¹⁴⁹⁴ Do 3. marta 1999. godine, VJ je rasporedio snage jačine 15 četa, na osnovu oko 2.000 izbrojanih ljudi i prateće opreme, mada joj je na osnovu Oktobarskih sporazuma bilo dozvoljeno da rasporedi samo tri čete.¹⁴⁹⁵ VJ je onda protiv OVK počela da sprovodi operacije "pretraživanja i uništavanja" od jednog područja do drugog, koristeći lokacije koje je obezbedila na terenu.¹⁴⁹⁶ Početkom marta 1999. godine, u mnogim delovima Kosova bilo je primetno gomilanje snaga VJ i MUP, mnogo veće nego što je to bilo dozvoljeno Oktobarskim sporazumima.¹⁴⁹⁷

436. Zapisnik sa sastanka Štaba MUP-a održanog 17. februara 1999. godine u Prištini, kome su prisustvovali i ministar Stojiljković i optuženi Vlastimir Đorđević, načelnik RDB-a Rade Marković, pomoćnik ministra Obrad Stevanović, svi članovi Štaba MUP-a, svi načelnici SUP-ova i komandanti PJP i SAJ, potvrđuje da su na području Podujeva bile angažovane znatne snage VJ i MUP kako bi se obezbedio putni pravac Priština-Niš i da je aktivnost RPO u skoro svim selima u kojima ima srpskog živilja bila velika.¹⁴⁹⁸ Zapisnik takođe ukazuje na to da je RJB izradio plan u cilju sprečavanja i onemogućavanja ulaska vojnih snaga NATO pakta na Kosovo.¹⁴⁹⁹ Zapisnik takođe beleži da je Štab MUP-a planirao da izvrši, kada se to naredi, tri akcije "čišćenja terena" u rejonima Podujeva, Dragobilja i Drenice i da su za to bile pripremljene snage policije od oko 4.000 pripadnika, oko 70 policajaca iz izuzetno obučene OPG (operativno-poterne grupe) i oko 900 iz

¹⁴⁹¹ Knut Vollebaek, T. 7224; DP P1076, str. 1.

¹⁴⁹² Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8019.

¹⁴⁹³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 187; Karol John Drewienkiewicz, T. 6373-6374. Jedinica veličine čete bi brojala do 150 vojnika i imala nekih 10 do 15 oklopnih vozila, Karol John Drewienkiewicz, T. 6320.

¹⁴⁹⁴ John Crosland, DP P1400, par. 69; John Crosland, DP P1402 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9751, 9833; John Crosland, T. 9148.

¹⁴⁹⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 187; Karol John Drewienkiewicz, T. 6316, 6320, 6374; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7943-7944.

¹⁴⁹⁶ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 187.

¹⁴⁹⁷ Knut Vollebaek, DP P1073, str. 9; Knut Vollebaek, T. 7284-7285; DP P844, str. 9; DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9510, 9552.

¹⁴⁹⁸ DP P85.

¹⁴⁹⁹ DP P85; Žarko Braković, T. 4174.

rezervnog sastava.¹⁵⁰⁰ Na sastanku je takođe izneto da "albanski teroristi" sprovode dodatnu obuku i naoružavaju se, da im se broj povećava i da su stekli kontrolu nad određenim područjima.¹⁵⁰¹ Na tom sastanku policiji je dat zadatak da obazrivo pristupa i angažuje dobrovoljce i da njihovo angažovanje vezuje preko rezervnog sastava policije, kada se to oceni kao potrebno.¹⁵⁰²

437. Do oružanih sukoba na području Podujeva došlo je početkom marta 1999. godine. Predsedavajući OEBS-a Knut Vollebaek, koji je posetio Kosovo 2. marta 1999. godine, video je da su manja sela u okolini Podujeva uništena, da su krovovi kuća razneti i da ima tragova granatiranja i borbi.¹⁵⁰³ Tokom telefonskog razgovora sa predsednikom SRJ Slobodanom Miloševićem 24. marta 1999. godine, Knut Vollebaek mu je preneo šta je video tokom svoje posete Kosovu.¹⁵⁰⁴ Izveštaj VMK sa lica mesta za period od 26. februara do 4. marta 1999. godine ukazuje na to da je OVK na području Podujeva uspeo da napadne samo Podujevo.¹⁵⁰⁵ Položaji OVK su se nalazili veoma blizu položaja srpskih snaga, a civilno stanovništvo se našlo između dva fronta.¹⁵⁰⁶ Jedan broj ljudi je počeo da napušta to područje konjskim zapregama i traktorskim prikolicama, noseći svu svoju imovinu.¹⁵⁰⁷ Dana 5. marta 1999. godine, Richard Ciaglinski je video granatiranje područja južno od Podujeva. Tenkovi i artiljerija VJ bili su raspoređeni duž glavnog puta između Podujeva i Prištine i granatirali su padinu brda. Tu su se nalazili položaji OVK, ali oni su takođe granatirali sela.¹⁵⁰⁸

438. General Lončar je 16. marta 1999. godine obavestio VMK da je vojni rok vojnim obveznicima produžen za 30 dana, da je granična zona proširena sa pet na 10 kilometara i da će VMK morati da izmesti svoje ljude iz te proširene zone.¹⁵⁰⁹ Novi vojni obveznici su rotirani na Kosovo, ali je onima koji je trebalo da odu vojni rok produžen pa su ostali na Kosovu, zbog čega se broj pripadnika VJ povećao za nekoliko hiljada.¹⁵¹⁰ Marta 1999. godine, VMK je ustanovio da srpske snage na Kosovo dopremaju noviju, moderniju i veću, jaču opremu.¹⁵¹¹ Konkretno, 16. marta 1999. godine VMK je izvestio da se tenkovi T-72 železnicom dopremaju na Kosovo. Pre toga, jedini tenkovi prijavljeni kao trajno stacionirani na Kosovu bili su tenkovi T-55, koji su imali

¹⁵⁰⁰ DP P85; Žarko Braković, T. 4174. 4268.

¹⁵⁰¹ DP P85.

¹⁵⁰² DP D85, str. 3.

¹⁵⁰³ Knut Vollebaek, DP P1073, str. 6; Knut Vollebaek, T. 7215-7216, 7272-7273, 7259, 7262; Knut Vollebaek, DP P1071 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9510.

¹⁵⁰⁴ Knut Vollebaek, DP P1073, str. 9, 10; Knut Vollebaek, T. 7284-7285.

¹⁵⁰⁵ Knut Vollebaek, T. 7259; DP P157, str. 2.

¹⁵⁰⁶ Knut Vollebaek, T. 7216.

¹⁵⁰⁷ Knut Vollebaek, DP P1073, str. 9; Knut Vollebaek, T. 7216-7217.

¹⁵⁰⁸ Richard Ciaglinski, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3160.

¹⁵⁰⁹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 168, 188; Karol John Drewienkiewicz, T. 6529-6530.

¹⁵¹⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 66, 188; Richard Ciaglinski, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3147.

¹⁵¹¹ Richard Ciaglinski, T. 5267-5268.

znatno ograničenije mogućnosti.¹⁵¹² Dovođenje te nove opreme predstavljalo je kršenje postojećih sporazuma.¹⁵¹³ MUP je dosta opreme dopremio kopnenim putem, uključujući kompletnu novu generaciju oklopnih transportera.¹⁵¹⁴ Jačanje srpskih snaga se nije vršilo tajno, već otvoreno.¹⁵¹⁵ Proširenje granične zone između Kosova i Albanije i BJRM sa pet na 10 kilometara znatno je otežavalo rad VMK.¹⁵¹⁶ Pristup graničnoj zoni postao je teži.¹⁵¹⁷ Od tog trenutka, posmatrači VMK su u graničnoj zoni češće zaustavljani i maltretirani.¹⁵¹⁸

439. Marta 1999. godine, broj policajaca na Kosovu povećao se na preko 14.500. Kao što je prethodno razmotreno, nakon Oktobarskih sporazuma, taj broj se kretao oko 10.000. Rukovodilac Štaba MUP-a tražio je od svih SUP-ova na Kosovu da preduzmu sve potrebne mere radi mobilisanja pripadnika rezervnih snaga.¹⁵¹⁹

440. Dela nasilja od strane OVK su se nastavila. Dana 22. marta 1999. godine ili približno tog datuma, u Suvoj Reci je ubijen jedan srpski civil.¹⁵²⁰ Jedan svedok je u svom svedočenju rekao da je za odmazdu policija ubila 11 kosovskih Albanaca koji nisu bili povezani sa ubistvom.¹⁵²¹

6. Događaji u Kačaniku i Vučitrnu krajem februara i sredinom marta 1999. godine

441. Od kraja februara do sredine marta 1999. godine došlo je do obimnih operacija na području Kačanika i Vučitrna. Te operacije odvijale su se u zoni odgovornosti barem dve brigade VJ, što ukazuje na činjenicu da su te operacije planirane barem na nivou korpusa VJ.¹⁵²² VJ i MUP su krenuli u ofanzivu i izolovali područja u kojima su sprovodili operacije, uskraćujući pristup KVM-u.¹⁵²³ Tokom operacija marta 1999. godine, MUP i VJ su sarađivali na uvežban način: VJ bi

¹⁵¹² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 188; Karol John Drewienkiewicz, T. 6374. Tenkovi T-72 su bili u potpunosti drugačiji model tenka s drugačijim operativnim metodom i svedok iz tog razloga smatra da je u pratnji ovih tenkova morala biti barem jedna nova jedinica VJ koja je mogla da upravlja njima, Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 188; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7809-7810. V. takođe Richard Ciaglinski, T. 5267; Richard Ciaglinski, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3147, gde je posvedočio da su novi tenkovi T-84 dopremani na Kosovo marta 1999. godine.

¹⁵¹³ Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7810; Richard Ciaglinski, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3154.

¹⁵¹⁴ Richard Ciaglinski, T. 5268.

¹⁵¹⁵ Karol John Drewienkiewicz, T. 6380-6381; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7810-7811; DP P1010.

¹⁵¹⁶ Karol John Drewienkiewicz, T. 6530; Richard Ciaglinski, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3182.

¹⁵¹⁷ Richard Ciaglinski, DP P833 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 3180.

¹⁵¹⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8018-8019.

¹⁵¹⁹ Ljubinko Cvetić, T. 6608-6609. Kako bi ostvario taj odnos, SUP Kosovska Mitrovica je morao da mobiliše oko 665 pripadnika rezervne policije, Ljubinko Cvetić, T. 6609.

¹⁵²⁰ Velibor Veljković, T. 7115-7116; 6D2, 12270; DP D17; Halit Berisha, T. 3389.

¹⁵²¹ Halit Berisha, T. 3389-3390.

¹⁵²² Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 190. V. takođe John Crosland, DP P1400, par. 71.

¹⁵²³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 190; Karol John Drewienkiewicz, T. 6375, 6516. Verifikatori VMK bi pokušavali da prate i beleže kretanje konvoja vojske i policije u tim područjima, ali bi im bio uskraćivan pristup zbog navodnih bezbednosnih razloga, Karol John Drewienkiewicz, T. 6375, 6516.

obezbedila obod sela ili područja i obezbeđivala artiljerijsku podršku ukoliko bi ona bila potrebna, dok bi MUP ulazio u dotično selo ili na područje.¹⁵²⁴

442. Dana 25. februara 1999. godine, OVK je pokušao da otvori novu zonu dejstava na području Kačanika.¹⁵²⁵ Dana 8. marta 1999. godine, VJ je započela protivdejstva i istisnula OVK sa uzvišica koje se pružaju iznad puta između Prištine i Skoplja, s obe strane kanjona. Veće će kasnije u Presudi razmotriti događaje koji su usledili.¹⁵²⁶ Kada je obezbeđen kanjon, VJ je ostavila jedinice veličine voda na ključnim lokacijama duž puta do Đeneral Janković/Han-i-Elezit, graničnog prelaza sa BJRM.¹⁵²⁷

443. Marta 1999. godine, OVK je kontrolisao teren zapadno od i do železničke pruge koja je išla paralelno s putem Kosovska Mitrovica-Priština koji je vodio kroz opštinu Vučitrn.¹⁵²⁸ OVK je konkretno držao područje između Čičavice, Slakovca/Sllakoc, Donje Sudimlje/Studime-e-Poshtëme, uz izuzetak naselja Rašica/Rashica, koje se nalazilo na brdu, naselja Llapzoviq u selu Samodreža/Samodrezhe i mesta Cecelija/Ceceli.¹⁵²⁹ Međutim, OVK nije kontrolisao železničku prugu.¹⁵³⁰

444. Dana 15. marta 1999. godine, snage VJ i MUP su započele ofanzivu na području Vučitrna i uspele da potisnu OVK zapadno preko uzvišica koje su nadvisivale saobraćajnice na području Vučitrna.¹⁵³¹ Specijalne jedinice MUP-a su u velikom broju stigle sa područja izvan Kosova. Imali su moderne "Kevlar" šlemove, bolje naoružanje, bolju radio opremu, drugačije oznake na ramenima i ponašali su se kao vojnici.¹⁵³² Snage su često uklanjale oznake, što je međunarodnim posmatračima koji su nadgledali njihova dejstva otežavalo da saznaju odakle su.¹⁵³³ Tokom te operacije mogla se videti velika količina dima koji je kuljao iz sela koja su gorela.¹⁵³⁴ General Drewienkiewicz, koji je uspeo da lično dođe na to područje, u svom svedočenju je rekao da su u te napade bile uključene jedna ili dve jedinice MUP-a veličine čete, od kojih se svaka sastojala od 100 ili više ljudi koji su izgledali u boljoj formi i nosili zelene maskirne uniforme s rečju "Milicija"

¹⁵²⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 197.

¹⁵²⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 191; Karol John Drewienkiewicz, T. 6481-6482; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7932. Nekoliko dana nakon operacije, VMK je dobio informaciju da su pripadnici OVK koji su se nalazili u Kačaniku prešli granicu kod Đeneral Jankovića iz BJRM, Karol John Drewienkiewicz, T. 6484; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7931-7932; DP D157. V. takođe Knut Vollebaek, T. 7269-7270. Richard Ciaglinski, T. 5382.

¹⁵²⁶ V. dole, par. 1102-1111.

¹⁵²⁷ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 191.

¹⁵²⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 192.

¹⁵²⁹ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6; Shukri Gerxhaliu, DP P513(transkript u predmetu *Milutinović*) T. 2494-2499, 2532; Shukri Gerxhaliu, T. 3107-3109, 3143; Shukri Gerxhaliu, DP P514.

¹⁵³⁰ Shukri Gerxhaliu, T. 3138-3139, 3142-3143; Shukri Gerxhaliu, DP D69.

¹⁵³¹ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 192; DP P844. str. 7.

¹⁵³² Richard Ciaglinski, DP P832, Izjava od 21-23. marta 2000. godine, str. 9-10; Richard Ciaglinski, T. 5279.

¹⁵³³ Richard Ciaglinski, T. 5279.

¹⁵³⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 190; Karol John Drewienkiewicz, T. 6406-6407; DP P1029.

ispisanom na leđima i na leđima nosili tromblonske granate.¹⁵³⁵ Kako je general Drewienkiewicz obavešten 12. marta 1999. godine, snage VJ i MUP su već deystvovala na području Vučitrna. Na tom području su viđene specijalne snage i paravojne jedinice iz Srbije. Ponašanje VJ i MUP ohrabrialo je srpske civile da učestvuju u operacijama protiv albanskih civila i protiv VMK. Kako je general Drewienkiewicz obavešten, VJ i MUP su koordinirali svoje aktivnosti "na mnogo bolji način" i postalo je očigledno da planiraju operacije protiv stanovništva, kosovskih Albanaca, a ne kao ranije, kao pojedinačne odgovore na napade OVK.¹⁵³⁶ Posmatrači VMK su očekivali da će operacije VJ i MUP s ciljem da se celo područje očisti od OVK dovesti do raseljavanja albanskog stanovništva koje je tu živelo, jer se sumnjalo da pruža podršku OVK.¹⁵³⁷

7. Odlazak međunarodnih organizacija sa Kosova

445. Osoblje VMK se povuklo sa Kosova 20. marta 1999. godine.¹⁵³⁸ Odluku da se VMK evakuiše doneo je predsedavajući OEBS-a Knut Vollebaek, u konsultaciji sa rukovodećom "trojkom" OEBS-a, članicama Kontakt grupe i ambasadorom Walkerom.¹⁵³⁹ Kompletно osoblje VMK, koje je tada brojalo otprilike 1379 ljudi, povuklo se u BJRM.¹⁵⁴⁰ Dok je osoblje VMK napuštalo Kosovo, videlo je snage VJ i MUP kako u kolonama napuštaju svoje položaje i kreću prema područjima za koje se znalo da su uporišta OVK.¹⁵⁴¹

446. UNHCR se sa Kosova povukao dan kasnije, 21. marta 1999. godine. Njihovo osoblje je videlo da su, nakon povlačenja VMK, područja na kojima je VMK bio aktivan napadana od strane srpskih snaga.¹⁵⁴²

447. Dana 24. marta 1999. godine u 20:20 časova NATO je započeo svoju kampanju bombardovanja teritorije SRJ iz vazduha.¹⁵⁴³

¹⁵³⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 190; Karol John Drewienkiewicz, T. 6375-6376, 6377-6379; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7808-7809; DP P316.

¹⁵³⁶ Karol John Drewienkiewicz, T. 6378-6379; DP P1009.

¹⁵³⁷ Karol John Drewienkiewicz, T. 6378.

¹⁵³⁸ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 171; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7813.

¹⁵³⁹ Knut Vollebaek, DP P1072 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7667, 7669, 7681; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7951.

¹⁵⁴⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 171; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7813.

¹⁵⁴¹ Karol John Drewienkiewicz, T. 6393-6394; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7814-7815; DP P1027.

¹⁵⁴² Karol John Drewienkiewicz, T. 6393-6394; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7814-7815; DP P1027.

¹⁵⁴³ Veton Surroi, T. 291.

VI. DOGAĐAJI NA KOSOVU OD MARTA 1999. DO 20. JUNA 1999.**GODINE****A. Opština Orahovac**

448. Opština Orahovac se nalazi na jugozapadu Kosova. Okružena je opštinama Klina na severu, Suva Reka na istoku, Prizren na jugu i Đakovica na zapadu. Glavni grad Orahovac nalazi se u središnjem delu opštine, a južno i jugozapadno od njega su susedna sela Bela Crkva/Bellacërkë, Celina/Celinë, Nogavac/Nagavc, Velika Kruša/Krushë-e-Madhe i Mala Kruša/Krushë-e-Vogël. Blizu opštine Orahovac su opštine Prizren i Đakovica. Severozapadno od grada Orahovca nalazi se Pusto Selo/Pastasellë. Orahovac je imao gotovo 60.000 stanovnika i ogromnu većinu činili su kosovski Albanci.¹⁵⁴⁴

449. U periodu koji je prethodio NATO bombardovanju, koje je počelo 24. marta 1999. godine, OVK je uspostavio rejone odgovornosti u svojoj operativnoj zoni Paštrik, koja je obuhvatala opštinu Orahovac.¹⁵⁴⁵ Područje Mališeva i Pagaruše, koje se nalazi severno od Orahovca, konkretno je navedeno kao jedno od uporišta OVK, a navodno je lokalni štab bio uspostavljen u Velikoj Kruši, Brestovcu/Brestoc i Donjem Retimlju/Retia-e-Poshtme.¹⁵⁴⁶

450. Dana 23. marta 1999. godine Zajednička komanda za Kosovo izdala je zapovest da delovi ojačanog Prištinskog korpusa VJ, koji su činile 549. motorizovana brigada, 243. mehanizovana brigada i 202. logistička baza, u sadejstvu sa “naoružanim nešiptarskim stanovništvom”, preduzmu akciju obezbeđenja podrške i “blokira[ju], razbi[ju] i uništ[te]” snage OVK u širem rejonu Orahovca i Velike Kruše.¹⁵⁴⁷

451. U skladu s tom zapovešću Zajedničke komande, Božidar Delić, komandant 549. motorizovane brigade, koji je bio direktno potčinjen general-potpukovniku Vladimiru Lazareviću koji je tada komandovao Prištinskim korpusom, naredio je 23. marta 1999. godine da 37. odred PJP MUP-a Niš, 4. četa PJP MUP-a Prizren i 4. četa PJP MUP-a Đakovica sadejstvuju sa 549. motorizovanim brigadom. Te združene srpske snage dobile su zadatak da deblokiraju komunikaciju Suva Reka—Orahovac i komunikaciju Prizren—Zrze, koje prolaze južno od sela Mala Kruša, Velika Kruša, Celina i Bela Crkva.¹⁵⁴⁸ Cilj tih zapovesti bio je da se razbije i uništi OVK u selima Celina, Velika Kruša i Mala Kruša, kao i da se spreči izvlačenje OVK s područja Mališeva ka

¹⁵⁴⁴ DP P983, str. 9.

¹⁵⁴⁵ Sledeće brigade OVK su delovale u zoni Paštrik u vreme NATO bombardovanja: 121, 122, 123, 124. i 125. brigada, Byslim Zypari, DP P427, par. 16; Byslim Zypari, T. 2472-2473, 2493-2494, 2500; DP P430; v. dole, par. 1550.

¹⁵⁴⁶ V. DP P889, str. 1; DP P85, str. 2; DP P898; DP P970; DP P350, str. 1; Byslim Zypari, T. 2491-2493; DP P447, str. 3-4; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7861; svedok 6D2, T. 12217-12218; v. takođe, DP D790.

¹⁵⁴⁷ DP P350, str. 1, 2, 4.

¹⁵⁴⁸ DP P1316, str. 2; DP P1317, str. 3.

opštini Prizren.¹⁵⁴⁹ Međutim, te snage je trebalo i da “očiste” to područje i potisnu OVK ka Mališevu, kao i da “okup[e] civilno stanovništvo” prilikom izlaska iz zone operacije.¹⁵⁵⁰ Namjera je bila i da te snage uspostave kontrolu nad teritorijom između Bele Crkve i Nogavca, koja obuhvata područje Celine, kao i od Velike Hoče do Male Hoče/Hočë-e-Vogël.¹⁵⁵¹ Zajednička komanda za Kosovo je rukovodila i upravljala svim srpskim snagama za vreme te borbene operacije. Naređeno je da ta operacija počne 25. marta 1999. godine u 05:00 časova.¹⁵⁵²

452. U večernjim časovima 24. marta 1999. godine na području Orahovca bilo je velikih pokreta snaga VJ i MUP. Kamioni i oklopna vozila su viđeni na putu Zrze-Orahovac, kao i na glavnoj saobraćajnici južno od opštine Orahovac.¹⁵⁵³ OVK je zauzeo odbrambene položaje kako bi pratio pokrete srpskih snaga na tom području.¹⁵⁵⁴

453. Dana 25. marta 1999. godine oko 05:00 časova počela je operacija koju je naredila Zajednička komanda. Na brojnim pravcima, uključujući pravac jugoistočno od grada Orahovca koji je obuhvatao sela Velika Hoča i Donje Retimlje, kao i pravac jugozapadno od grada Orahovca, liniju napada koja je prolazila kroz Belu Crkvu preko Male Hoče i niže ka Velikoj Kruši, zaobilazeći sela Celinu i Nogavac, raspoređena je 549. motorizovana brigada.¹⁵⁵⁵ Srpske snage su dobile i zadatak da produže napad i probiju odbrambenu liniju OVK od Male Kruše do Nogavca, sve do opština Prizren i Suva Reka na severoistoku.¹⁵⁵⁶ Posle početnog napada 25. marta 1999. godine, Zajednička komanda je 28. i 29. marta 1999. godine izdala dodatne zapovesti kojima je snage i VJ i MUP zadužila da nastave operaciju naređenu 25. marta 1999. godine, čiji je cilj bio da se “blokira[...], razbi[je] i uništi[...] OVK” u širem rejonu Mališeva, uključujući opštinu Orahovac.¹⁵⁵⁷ Referisano je da sadejstvo snaga VJ i MUP dobro funkcioniše.¹⁵⁵⁸

454. Posle početnog napada srpskih snaga 25. i 26. marta 1999. godine, bivšem načelniku Generalštaba OVK Byslimu Zypariju referisano je da su srpske snage tenkovima, oklopnim vozilima i teškim mitraljezima opkolile sela u opštini Orahovac.¹⁵⁵⁹ Svim jedinicama OVK na tom području naređeno je da konsoliduju i organizuju odbrambenu liniju.¹⁵⁶⁰ Odbrambena linija

¹⁵⁴⁹ DP P350, str. 1-3; DP P1316, str. 3.

¹⁵⁵⁰ Svedok K25, DP P340-A, str. 8.

¹⁵⁵¹ DP P1316, str. 3.

¹⁵⁵² DP P350, str. 3.

¹⁵⁵³ Sabri Popaj, DP P1082, str. 2.

¹⁵⁵⁴ Byslim Zypari, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5991-5993.

¹⁵⁵⁵ 243. motorizovana brigada je bila raspoređena i na području u okolini Orahovca u opštini Suva Reka, DP P350, str. 2-3.

¹⁵⁵⁶ DP P350, str. 1-3.

¹⁵⁵⁷ DP P970, str. 3; DP P898, str. 2.

¹⁵⁵⁸ DP P1317, str. 3, 5.

¹⁵⁵⁹ Svedok je konkretno naveo teritoriju pod komandom 124. i 125. brigade. Byslim Zypari, T. 2439.

¹⁵⁶⁰ Byslim Zypari, T. 2440.

prolazila je kroz Brestovac, Malu Hoću, Nogavac i Malu Krušu i zalazila u opštinu Đakovica.¹⁵⁶¹ Kada su srpske snage od 25. marta 1999. godine počele da napadaju sela u Orahovcu, OVK je počeo da se povlači zajedno sa civilnim stanovništvom.¹⁵⁶² Pripadnici OVK su bacili oružje, presvukli se u civilnu odeću i pobjegli.¹⁵⁶³

455. Posle operativnih dejstava širom opštine Orahovac, kao što će biti razmotreno dalje u tekstu, Komanda Prištinskog korpusa primila je izveštaje koji potvrđuju da su snage VJ i MUP bile prisutne u toj opštini od 25. marta 1999. do 3. aprila 1999. godine.¹⁵⁶⁴ Prisustvo tih snaga takođe su u svojim iskazima potvrdili pripadnici srpskih snaga koji su bili raspoređeni ili su učestvovali u raspoređivanju tih snaga u raznim delovima opštine Orahovac.¹⁵⁶⁵ Zabeleženo je da je tokom operacije koja je u ovoj opštini vođena od 25. marta 1999. godine raspoređeno oko 2.000 pripadnika srpskih snaga, od čega 1.020 pripadnika MUP-a.¹⁵⁶⁶ U toj operaciji (u opštini Orahovac) učestvovala su sledeće jedinice VJ: 101. vojnoteritorijalni odred,¹⁵⁶⁷ 243. motorizovana brigada,¹⁵⁶⁸ 15. oklopna brigada,¹⁵⁶⁹ 120. minobacačka četa¹⁵⁷⁰ i 2. motorizovani bataljon.¹⁵⁷¹ Na području na kojem je vođena operacija počev od 25. marta 1999. godine bile su raspoređene sledeće snage MUP: 37. odred PJP Niš,¹⁵⁷² 23. odred PJP,¹⁵⁷³ 5. četa PJP Priština¹⁵⁷⁴ i 4. četa odreda PJP Đakovica.¹⁵⁷⁵ Dokazi o aktivnostima tih odreda PJP i snaga VJ u konkretnim selima biće razmotreni u nastavku teksta, kada bude reči o događajima i selima navedenim u Optužnici.

1. Bela Crkva

456. Iskazi Isufa Zhunijija i Sabrija Popaja odnosili su se na događaje u Beloj Crkvi, kako je navedeno u paragrafu 72(a)(i) i 75(b) Optužnice. Uprkos tome što je odbrana osporavala njihovu verodostojnost, posebno u delu koji se odnosio na prisustvo OVK u selu i na tom području u to vreme, Veće se uverilo da su iskazi koje su ova dva svedoka dala u vezi s događajima u selu Bela Crkva i njegovoj okolini u celini pouzdani.

¹⁵⁶¹ Byslim Zyari, T. 2473, 2448.

¹⁵⁶² Byslim Zyari, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5991-5992.

¹⁵⁶³ DP D37, str. 4; DP P1317, str. 2, 5; DP P944, str. 2.

¹⁵⁶⁴ V. DP P1317; v. takođe, DP P944.

¹⁵⁶⁵ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9644-9651; v. svedok K25, DP P340-A; v. takođe, DP D37.

¹⁵⁶⁶ V. DP P1317; v. takođe DP P944.

¹⁵⁶⁷ 101. vojnoteritorijalni odred je od 27. marta 1999. godine bio raspoređen sa zadatkom da, u sadejstvu s 549. motorizovanom brigadom, obezbedi područje Zrza, Orahovca, Velike Hoće i Opteruše/Opterushë. DP P896, str. 5.

¹⁵⁶⁸ V. DP P350; v. takođe, DP P898; v. takođe, DP P1316.

¹⁵⁶⁹ DP P898, str. 2.

¹⁵⁷⁰ V. poverljivi Dodatak.

¹⁵⁷¹ V. DP D37.

¹⁵⁷² DP P1316, str. 4; DP P1317, str. 3.

¹⁵⁷³ DP P1317, str. 3.

¹⁵⁷⁴ DP P1317, str. 3.

¹⁵⁷⁵ DP P1316, str. 4.

457. Bela Crkva je udaljena oko 10 kilometara od Orahovca.¹⁵⁷⁶ Godine 1999. Bela Crkva je imala oko 3.000 stanovnika i u selu je bilo oko 350 kuća.¹⁵⁷⁷ Svi stanovnici sela bili su kosovski Albanci.¹⁵⁷⁸

458. Još negde 18. marta 1999. godine u Belu Crkvu je došlo četrdesetak srpskih policajaca i vojnika. Imali su kamione, oklopna vozila i oklopne transportere.¹⁵⁷⁹ Policajci su nosili plave maskirne uniforme, a pripadnici VJ zelene maskirne uniforme.¹⁵⁸⁰ Srpske snage su iskopale bunkere koji su gledali na selo.¹⁵⁸¹ Pripadnici srpskih snaga rekli su jednom seljaninu koji je živio blizu tih bunkera da napusti kuću.¹⁵⁸² Iz straha za bezbednost, ostali seljani koji su živeli blizu položaja vojske i policije takođe su napustili svoje domove. Uveče 24. marta 1999. godine došlo je do znatnih pokreta snaga policije i vojske, a kamioni i oklopna vozila viđeni su kako se kreću putem koji povezuje Zrze, udaljene oko dva kilometra od Bele Crkve, s Orahovcem.¹⁵⁸³

(a) Događaji 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma

459. U ranim jutarnjim časovima 25. marta 1999. godine, negde između 02:00 i 03:30 časova, 12 tenkova VJ približavalo se Beloj Crkvi iz pravca Orahovca.¹⁵⁸⁴ Ti tenkovi su se zaustavili kod džamije u centru sela.¹⁵⁸⁵ Otprilike u to isto vreme, još pet tenkova VJ ušlo je u selo iz pravca Đakovice i Prizrena.¹⁵⁸⁶ Dva tenka su nastavila prema školskom dvorištu, a ostala tri nastavila su pored džamije do položaja na brdu iznad Celine.¹⁵⁸⁷ Prema rečima očevidaca, vojnici iz tenkova u

¹⁵⁷⁶ Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6446.

¹⁵⁷⁷ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 2; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6460; Sabri Popaj, DP P1082, str. 2.

¹⁵⁷⁸ Sabri Popaj, DP P1082, str. 2.

¹⁵⁷⁹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 2; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5653.

¹⁵⁸⁰ Prilikom unakrsnog ispitivanja Sabrija Popaja osporavana je njegova sposobnost razlikovanja uniformi koje su nosili pripadnici vojske u odnosu na uniforme pripadnika policije. Po mišljenju Veća, Sabri Popaj je konkretno pokazao da jasno razlikuje uniforme i uspeo je da se seti raznih prilika kada je video da se nose razne uniforme. On je na dokaznom predmetu identifikovao različite uniforme (Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5653; DP D314; Sabri Popaj, T. 7402-7404). Veće se uverilo i konstatuje da su od otprilike 18. marta 1999. godine pripadnici VJ i MUP bili prisutni u Beloj Crkvi. Prilikom donošenja tog zaključka, Veće je uzelo u obzir pitanje naziva i opisa nekih boja imajući u vidu dijalekt koji se koristi na tom području, što je barem na početku izazvalo određenu pometnju (Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5657; Sabri Popaj, T. 7402-7405).

¹⁵⁸¹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 2; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5653

¹⁵⁸² Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5653; DP D314; Sabri Popaj, DP T. 7402-7404.

¹⁵⁸³ Sabri Popaj, DP P1082, str. 2.

¹⁵⁸⁴ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 2; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4111; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6448, 6449.

¹⁵⁸⁵ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 2; DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4100-4101; DP P1254.

¹⁵⁸⁶ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5651-5652; DP P1084.

¹⁵⁸⁷ Bilo je određene neizvesnosti u pogledu toga da li je svih pet tenkova krenulo na brdo iznad Celine. Na osnovu detaljnije analize dokaza pokazalo se da su samo tri tenka koja su se na početku kretala ka džamiji nastavila ka brdu, dok su ostala dva ostala u dvorištu škole do 4. maja 1999. godine, Sabri Popaj, DP P1082, str. 3; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5652-5653, 5691-5693; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 2; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4112; DP P1084.

školskom dvorištu nosili su vojne uniforme.¹⁵⁸⁸ Na glavnom putu bilo je još tenkova koji su došli iz Prizrena i Đakovice i išli u pravcu Zrza i Orahovca.¹⁵⁸⁹

460. Ubrzo pošto su ti tenkovi zauzeli položaje na brdu, iz bunkera koje su pripadnici VJ i MUP-a počeli da kopaju od 18. marta 1999. godine na selo je otvorena rafalna vatra iz automata.¹⁵⁹⁰ Međutim, iz tog automatskog vatrenog oružja pucano je iznad kuća. Seljani su to shvatili kao upozorenje da napuste svoje kuće i selo.¹⁵⁹¹ Mnogi seljani su i otišli. Negde između 04:00 i 05:00 časova, Sabri Popaj je odlučio da sa svojom porodicom napusti selo. Dok su išli ka obodu sela, on je video kako srpske snage ulaze u selo i kako policajci, obučeni u plave maskirne uniforme, pale kuće u selu koristeći benzin i bacače plamena.¹⁵⁹² Pripadnici vojne i policijske pešadije opkolili su Belu Crkvu.¹⁵⁹³

461. Plašeći se za svoju bezbednost, Isuf Zhuniqi i njegova porodica krenuli su ka potoku u blizini sela. Tamo se okupilo oko 700 seljana.¹⁵⁹⁴ Potok se nalazio oko 900 metara od kuće Isufa Zhuniqija i obale su mu bile strme i visoke, pa su pružale zaklon i sakrivala ih.¹⁵⁹⁵ Ti seljani iz Bele Crkve potom su krenuli ka železničkom mostu, poznatom kao most na Belaji,¹⁵⁹⁶ zbog toga što je on povezivao Zrze sa Prizrenom, a budući da je Bela Crkva tada već bila opkoljena, to je bio jedini način da se izađe iz sela i stigne do Zrza ili Rogova.¹⁵⁹⁷ Dok su išli, čuli su pucnjavu koja je dopirala iz pravca Bele Crkve, kao i eksplozije.¹⁵⁹⁸ Kad su seljani stigli do mosta na Belaji, sklonili su se blizu mosta i ispod mosta, u kanal za navodnjavanje.¹⁵⁹⁹

462. U međuvremenu, pošto je izveo svoju porodicu iz Bele Crkve, Sabri Popaj se vratio u selo da se postara za stoku.¹⁶⁰⁰ Učinilo mu se da iz pravca rečice Belaje, koja se nalazila na udaljenosti od oko 300 metara od njegove kuće, dopire nešto kao plač dece, pa je krenuo da vidi šta je to.¹⁶⁰¹ U rečici je video šest članova porodice Zhuniqi iz Bele Crkve, uključujući Klirima Zhuniqija,

¹⁵⁸⁸ Sabri Popaj, T. 7402-7404; DP D314.

¹⁵⁸⁹ Sabri Popaj, DP 1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5692.

¹⁵⁹⁰ Sabri Popaj, DP P1082, str. 2; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5654; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 2; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4111; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6449, 6450.

¹⁵⁹¹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3.

¹⁵⁹² Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5654; DP D314; Sabri Popaj, T. 7402, 7404; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 2; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4111; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6449, 6450; DP P1254.

¹⁵⁹³ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4102; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6450, 6454-6455.

¹⁵⁹⁴ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; DP P1084.

¹⁵⁹⁵ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4102.

¹⁵⁹⁶ Ipak, na osnovu dokaza nije jasno da li su svi krenuli. Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 2-3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6454-6455; Isuf Zhuniqi, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4102-4103, 4113-4114; DP P1085.

¹⁵⁹⁷ Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6455.

¹⁵⁹⁸ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3.

¹⁵⁹⁹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6454; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4102-4103; DP P1255.

¹⁶⁰⁰ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3; DP P1084.

Lumturie Zhuniqi, Dardane Zhuniqi, Dardana Zhuniqija, Duratu Zhuniqi i Dibrana Zhuniqija. Tamo je bilo i osam članova porodice Spahiu iz Opueruše. To su bili Xhemal Spahiu, Marigona Spahiu, Iliriana Spahiu, Lirim Spahiu, Fikrit Spahiu, Labinot Spahiu, Qamile Spahiu i jedan neidentifikovani član porodice Spahiu. Oni su išli u pravcu Rogova.¹⁶⁰² Sabri Popaj im je pomogao da pređu rečicu i ispratio ih još oko 600 metara, kada su oni zastali da se odmire. On je onda krenuo nazad prema Beloj Crkvi.¹⁶⁰³ Na povratku u Belu Crkvu, Sabri Popaj je začuo pucnjavu i meci su udarali o zemlju blizu njega, pa je otpuzao oko sto metara, a potom se sakrio u jednu rupu.¹⁶⁰⁴

463. S mesta na kome se krio, Sabri Popaj je video grupu od oko 12 policajaca¹⁶⁰⁵ koji su išli onom stranom potoka na kojoj se on nalazio, dok je na drugoj strani bilo još mnogo policajaca koji su se približavali iz pravca Bele Crkve.¹⁶⁰⁶

464. Policajci su nosili plavkastozelene maskirne uniforme.¹⁶⁰⁷ Takođe su imali trake oko čela raznih boja.¹⁶⁰⁸ Isuf Zhuniqi je na rukavima uniformi video oznaku. On nije mogao da se seti kako je ta oznaka izgledala, ali je video da policajci nose i bele trake oko ruku i da imaju zelenkaste šlemove.¹⁶⁰⁹ Bili su naoružani puškama AK47, a u koricama za opasačem imali su dugačke noževe; neki od njih su u futrolama za opasačima imali pištolje.¹⁶¹⁰ Isuf Zhuniqi je jednog policajca prepoznao kao Srbina iz redovnog sastava policije koga je viđao u Orahovcu pre rata i tada je nosio plavu uniformu.¹⁶¹¹ Veće podseća na svoju raniju konstataciju da su pripadnici snaga MUP-a nosili

¹⁶⁰¹ Sabri Popaj rečicu Belaju zove potok Belles, ali je reč o istom potoku, pa je radi doslednosti korišćen naziv rečica Belaja umesto potoka Belles. Sabri Popaj, DP P1082, str. 2; DP P1084.

¹⁶⁰² Svedok nije mogao da navede imena članova porodice Spahiu, ali je sedam od osam članova identifikovano nakon što je britanski forenzički tim ekshumirao njihova tela, DP P1151, K0138761. Veće se uverilo da su tih sedam ekshumiranih tela, kako je razmotreno u nastavku teksta, tela sedmoro članova porodice Spahiu koje je Sabri Popaj identifikovao. Posmrtni ostaci jednog lica nikada nisu locirani, Sabri Popaj, DP P1082, str. 3; DP P1084 (Fotografija na kojoj je svedok brojem "1" obeležio mesto na kojem je pomogao dvema porodicama).

¹⁶⁰³ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3.

¹⁶⁰⁴ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3; DP P1084 (Fotografija na kojoj je s "x" u gornjem desnom uglu obeleženo gde se svedok sakrio).

¹⁶⁰⁵ I Sabri Popaj i Isuf Zhuniqi su u jednoj fazi policajce nazivali "pripadnicima paravojnih snaga". Sabri Popaj je objasnio da je pod pripadnicima paravojnih snaga podrazumevao pripadnike obične policije, Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5737-5738, 5765-5767; Sabri Popaj, T. 7401. Isuf Zhuniqi je objasnio da ih je nazvao pripadnicima paravojnih snaga zato što ranije nikada nije video da policajac s nožem obavlja redovne dužnosti policije, Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6442, 6451-6452. Veće konstatuje da te napomene svedoka ne utiču na njihove iskaze da su videli pripadnike MUP.

¹⁶⁰⁶ U predmetu *Milutinović*, Sabri Popaj je unakrsno ispitivan o tome iz kog su pravca došli policajci zbog toga što je u izjavi naveo da su oni stizali iz Rogova. On je na ovom suđenju potvrdio da su policajci pristizali iz pravca Bele Crkve, a ne Rogova (Sabri Popaj, DP P1082, str. 3-4; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5737-5738, 5765-5767; DP P1084; Sabri Popaj, T. 7401). Isuf Zhuniqi je takođe potvrdio da su policajci pristizali iz pravca Bele Crkve, Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6442, 6451-6452.

¹⁶⁰⁷ V. gore, par. 53-54; Sabri Popaj, DP P1082, str. 3; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5657, 5681, 5727, 5753, 5766; Sabri Popaj, T. 7402-7404; DP D314; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4126.

¹⁶⁰⁸ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5657, 5681, 5727, 5753, 5766; Sabri Popaj, T. 7402-7404; DP D314; v. gore, par. 55.

¹⁶⁰⁹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4126; DP D314.

¹⁶¹⁰ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6452-6453; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4126-4128.

¹⁶¹¹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4107.

opisane uniforme.¹⁶¹² Ta grupa policajaca približavala se grupi od 14 ljudi kojima je Sabri Popaj pomogao da pređu rečicu.¹⁶¹³ Sabri Popaj je potom čuo kako ih policajci psuju i viču: “Tražite sada da vam NATO pomogne!”¹⁶¹⁴ Isuf Zhuniqi je čuo da je jedan policajac povikao: “Pucaj!”¹⁶¹⁵ Policajci su potom otvorili vatru na grupu od 14 ljudi.¹⁶¹⁶ Tih 14 ljudi je palo na zemlju.¹⁶¹⁷

465. Posle toga, policajci su nastavili duž rečice i nekoliko minuta kasnije Sabri Popaj je video da su pronašli jednog starca iz sela koji je pokušavao da se sakrije; zatim je čuo jedan kratak rafal. Dvanaest policajaca je prešlo na drugu stranu rečice i nastavilo u pravcu glavnog puta koji je povezivao Prizren i Đakovicu.¹⁶¹⁸ Nakon što su policajci napustili taj rejon, Sabri Popaj je otišao na mesto gde je otvorena vatra na onih 14 ljudi. Na njihovoj odeći video je krv, a na telima rupe od metaka.¹⁶¹⁹ Od 14 osoba na koje je otvorena vatra u rečici Belaji, desetoro su bili žene i deca.¹⁶²⁰ Od 14 osoba, 13 je bilo mrtvo. Nastradalo je sledećih 13 žrtava: Clirim Zhuniqi, Lumnie Zhuniqi, Dardane Zhuniqi, Dardan Zhuniqi, Dhurata Zhuniqi¹⁶²¹, Xhemal Spahiu, Marigona Spahiu, Iliriana Spahiu, Lirim Spahiu, Fikrit Spahiu, Labinot Spahiu, Qamile Spahiu i jedan neidentifikovani član porodice Spahiu.¹⁶²² Taj incident je preživio jedino Dibran Zhuniqi, dvogodišnji dečak.¹⁶²³ Tela tih 13 nastradalih ljudi kasnije su pokopali seljani. U junu 1999. godine britanski forenzički tim je na ovoj lokaciji ekshumirao grob u kojem su se nalazila sva ta tela sem jednog, kao što je detaljno izloženo kasnije u ovoj Presudi.¹⁶²⁴ Na osnovu ukupnih dokaza, uključujući iskaze očevidaca, Veće zaključuje da je kod rečice Belaje ubijeno svih 13 osoba koje je identifikovao preživeli očevidac.¹⁶²⁵ Sve žrtve su bile kosovski Albanci i nijedna od njih nije učestvovala u sukobu. Veće prihvata da su

¹⁶¹² V. gore, par. 53-55.

¹⁶¹³ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3-4; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6442.

¹⁶¹⁴ Sabri Popaj, DP P1082, str. 3-4.

¹⁶¹⁵ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6442.

¹⁶¹⁶ Sabri Popaj, DP P1082, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6442.

¹⁶¹⁷ Veće napominje da se u Optužnici navodi da se ovaj incident odnosi na 12 osoba. Ipak, na osnovu iskaza očevica, Veće prihvata da je u rečici bilo 14 osoba.

¹⁶¹⁸ Sabri Popaj, DP P1082, str. 4.

¹⁶¹⁹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 4; DP P1084 (Fotografija na kojoj je brojem “1” obeleženo mesto gde je video da je pucano na tih 14 osoba); Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6457.

¹⁶²⁰ U svom iskazu, Isuf Zhuniqi izgleda navodi 13, a ne 14 osoba, ali se, međutim, čini da taj broj ne uključuje dvogodišnjeg dečaka koji je preživio. Stoga se Veće uverilo da je reč o grupi od 14 osoba. Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6442.

¹⁶²¹ Veće napominje da je tužilaštvo ovu žrtvu navelo kao osobu muškog pola staru četiri godine. Međutim, na osnovu sudskomedicinskih dokaza utvrđeno je da je reč o osobi ženskog pola staroj otprilike devet do deset godina, DP P1151, K0138760. Veće ne smatra da ta nepodudarnost utiče na njegov zaključak. Te pojedinosti su navedene u Tabeli s podacima o žrtvama koja se odnosi na Belu Crkvu, priloženu uz ovu Presudu.

¹⁶²² Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6456-6457; DP P1088; Sabri Popaj, DP P1082, str. 5; DP P1151, K0138761.

¹⁶²³ Sabri Popaj, DP P1082, str. 4.

¹⁶²⁴ V. dole, par. 1391-1392; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1254 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6456-6457; DP P1088; Sabri Popaj, DP P1082, str. 5; DP P1151, K0138792.

¹⁶²⁵ Veće napominje da se u Optužnici navodi da je u rečici ubijeno 12 osoba, a ne 13. Ipak, kako je ranije navedeno, Veće je zaključilo da je u rečici otvorena vatra na 14 osoba i da je paljbu preživio samo jedan dvogodišnji dečak. Osim toga, U Prilogu B Optužnici, tužilaštvo je od tih žrtava navelo imena njih 10; Veće je dodatne tri žrtve navelo u Tabeli s podacima o žrtvama koja se odnosi na Belu Crkvu, priloženu uz ovu Presudu.

oni uzeti za metu zato što su bili kosovski Albanci. Na osnovu sudskomedicinskih pregleda koje je obavio britanski forenzički tim, kako će biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, ustanovljeno je da je kod 12 osoba smrt nastupila kao posledica strelnih rana.¹⁶²⁶ Na osnovu identifikacije koju je obavio očevidac, Veće prihvata da je jedini zaključak koji se razumno može izvesti u datim okolnostima taj da je trinaesta žrtva, neimenovani član porodice Spahiu, takođe umrla od posledica strelnih rana.

466. Pošto je identifikovao tih 13 osoba, Sabri Popaj je otišao na mesto gde je video da su pucali na starca. Našao ga je mrtvog. Identifikovao ga je kao Halima Fetoshija, starog oko 66 godina, iz Bele Crkve.¹⁶²⁷ Halim Fetoshi se u Prilogu Optužnici ne navodi po imenu kao žrtva i u vezi s tom žrtvom nisu dobijeni nikakvi forenzički dokazi.

467. Ta ista grupa policajaca zatim je krenula prema mostu na Belaji, gde su se krili Isuf Zhuniqi i velika grupa drugih seljana. Kad su došli do mosta, policajci su zauzeli položaje s obe strane rečice, a još šest-sedam policajaca zauzelo je položaj na mostu na Belaji.¹⁶²⁸ Seljani su se još krili pod mostom ili pored njega. To su možda bili oni isti ljudi koji su ranije napustili selo sa Sabrijem Popajem. Isuf Zhuniqi se krio sa njima. Policajci su tim ljudima naredili da stave ruke na potiljak, izađu iz rečice i podele se u tri grupe, od kojih su u jednoj bili žene i deca, a druge dve muškarci.¹⁶²⁹ Iz iskaza nije jasno koliko je ljudi tamo bilo.¹⁶³⁰ Muškarcima je naređeno da se skinu u donji veš.¹⁶³¹ Jedan policajac je podigao jaknu Isufa Zhuniqija, izvadio iz nje njegov pasoš i zapitao: “Ko je Isuf Zhuniqi?”¹⁶³² Isuf Zhuniqi se javio, a zatim mu je policajac rekao da može da bude i mrtav, pošto za njega više nema života na Kosovu.¹⁶³³ Posle toga, policajac za kojeg je naveo da je iz Orahovca iscepao mu je pasoš, ličnu kartu i vozačku dozvolu, a iz jakne uzeo 1.200 nemačkih

¹⁶²⁶ DP P1151, K0138760-K0138761; v. dole, par. 1393; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

¹⁶²⁷ Sabri Popaj, DP P1082, str. 4; DP P1084; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6457.

¹⁶²⁸ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4 ; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6452; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4102-4103, 4127; Isuf Zhuniqi, DP P1255 (Fotografija na kojoj je slovom “B” obeležen pravac iz kojeg su se približavali policajci, a slovom “C” mesto na kojem su zauzeli položaj); Sabri Popaj, DP P1082, str. 4; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5662-5663; P1085 (Fotografija na kojoj je brojem “2” obeleženo mesto na kojem je izvršeno ubijanje i gde most na Belaji preseca železničku prugu).

¹⁶²⁹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6452; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4102-4103; DP P1255 (Fotografija na kojoj je slovom “C” obeleženo gde su se nalazili kada su Isufu Zhuniqiju i ostalima u grupi naredili da izađu iz rečice. Tri tačkice blizu železničke pruge i na njoj pokazuju na kojim mestima su se te tri grupe podelile); Sabri Popaj, DP P1082, str. 4; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5728, 5663.

¹⁶³⁰ Teško je utvrditi koliko je tačno ljudi u to vreme bilo tamo budući da Isuf Zhuniqi kaže da je prvobitno oko 700 ljudi išlo pešice s njim do rečice, međutim, on je s porodicom posle toga krenuo ka mostu na Belaji (Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6442). Sabri Popaj je video da iz rečice izlazi grupa od oko 50 muškaraca, ali je rekao da su oni možda već bili odvojeni od ostalih seljana (Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5728).

¹⁶³¹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; DP P1086.

¹⁶³² Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4.

¹⁶³³ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6443.

maraka.¹⁶³⁴ Istovremeno je i ostalim muškarcima naređeno da predaju svoje lične isprave, novac i druge stvari od vrednosti, uključujući nakit.¹⁶³⁵ Muškarcima je potom naređeno da se obuku i da formiraju jednu grupu. Ženama i deci je pod pretnjom oružjem naređeno da krenu pešice železničkom prugom prema selu Zrze.¹⁶³⁶ Oni su to i učinili.

468. Kada su žene i deca odmakli oko 100 metara, jedan policajac je nogom udario i na zemlju oborio sedamnaestogodišnjeg Shendeta Popaja, a zatim mu je starešina policije stao čizmom na grlo. U tom trenutku, Nisim Popaj, stric Shendeta Popaja, rekao je: “Pustite nas na miru. Mi smo samo zemljoradnici. Mi nismo OVK.”¹⁶³⁷ S udaljenosti od dva metra, Isuf Zhuniqi je video kako čovek za koga je zaključio da je vođa te grupe puca Nisimu Popaju u grudi, a zatim Shendetu Popaju u glavu. Obojica su izgleda izdahnula na licu mesta.¹⁶³⁸ Isuf Zhuniqi je zaključio da je taj policajac koga je znao iz Orahovca bio vođa grupe.¹⁶³⁹ On je na epoletama imao tri ili četiri zvezdice¹⁶⁴⁰ i govorio je srpski jezik, mada je znao i albanski. On je na srpskom jeziku naredio da se otvori vatra, kao što će biti opisano dalje u tekstu.¹⁶⁴¹ Isuf Zhuniqi je dao opis muškarca koga je u kompletu neobebeženih fotografija identifikovao kao čoveka koji je ubio Nisima i Shendeta Popaja.¹⁶⁴² Rekli su mu da se taj čovek zove Nenad Matić.¹⁶⁴³ Postoji dokaz da je Nenad Matić bio policajac iz rezervnog sastava SUP u Orahovcu.¹⁶⁴⁴ Brat od strica Sabrija Popaja, koji je preživeo streljanja na mostu na Belaji, rekao je Sabriju Popaju da je prepoznao dvojicu policajaca na mostu na Belaji i da su to bili Zlatko Božanić i čovek koji se zvao Dejan. Sabri Popaj prilikom streljanja nije prepoznao tu dvojicu muškaraca, pošto je bio daleko, ali je znao da su oni bili policajci iz sela u opštini Orahovac.¹⁶⁴⁵ Odbrana je pokušala da ospori verodostojnost Sabrija Popaja i njegovu identifikaciju tih pripadnika snaga kao policajaca zbog toga što Zlatko Božanić nije bio pripadnik ni

¹⁶³⁴ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6443; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4105; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5663-5664; DP P1086.

¹⁶³⁵ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Sabri Popaj, DP P1082, str. 4; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5663-5664; DP P1086.

¹⁶³⁶ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5664; DP P1086.

¹⁶³⁷ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4.

¹⁶³⁸ U svom ranijem iskazu, Sabri Popaj je rekao da je video da su te muškarce (njegovog brata i sina) ubili iz vatrenog oružja, međutim, u predmetu *Milutinović* je rekao da je video da ih odvođe na mesto na kojem će ih pogubiti, da je čuo paljbu iz vatrenog oružja, ali da nije video streljanje. U ovom predmetu je potvrdio da jeste video streljanje. Pošto je ocenilo te faktore i svoj utisak o iskrenosti i verodostojnosti Sabrija Popaja, Veće prihvata da je Sabri Popaj takođe video ubijanje ta dva čoveka iz vatrenog oružja. Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6443-6444, 6456; Sabri Popaj, DP P1082, str. 4; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5662, 5665, 5738-5739.

¹⁶³⁹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3, 4; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4107.

¹⁶⁴⁰ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3, 4; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4128.

¹⁶⁴¹ V. dole, par. 469; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6455-6456; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4128.

¹⁶⁴² Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4128.

¹⁶⁴³ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6460.

¹⁶⁴⁴ MKSJ je od Ministarstva spoljnih poslova Srbije zatražio spisak s podacima o licima koja su služila u VJ i MUP i licima koja su imala status rezervista MUP. Na spisku koji je MKSJ dobio nalazi se ime Nenada Matića kao pripadnika rezervnog sastava SUP Orahovac, DP P1289, str. 4.

¹⁶⁴⁵ Sabri Popaj, DP P1082, str. 7.

redovnog ni rezervnog sastava VJ ili MUP.¹⁶⁴⁶ Veće ne može da proveriti da li je Zlatko Božanić bio na mostu na Belaji, međutim, Sabri Popaj je znao da je on bio policajac u opštini Orahovac. Odbrana nije dostavila dokaze koji potkrepljuju tvrdnju da Zlatko Božanić nije bio pripadnik rezervnog sastava VJ ili MUP. Veće ne vidi razlog da dovede u pitanje verodostojnost Sabrija Popaja u pogledu opisa policajaca na mostu na Belaji.

469. Pošto su Nisim i Shedent Popaj ubijeni iz vatrenog oružja, nekim muškarcima na mostu na Belaji naređeno je da se vrate u selo. Grupi od oko 65 muškaraca¹⁶⁴⁷ nije bilo dozvoljeno da se vrate u selo, već im je naređeno da se vrate u rečicu.¹⁶⁴⁸ Vođa policije je onda naredio ostalim policajcima da otvore vatru na muškarce u rečici. Policajci su otvorili vatru na tu grupu muškaraca.¹⁶⁴⁹ Isuf Zhuniqi, koji je bio među muškarcima kojima je naređeno da siđu u rečicu, pogođen je u rame i pao je na zemlju. Drugi muškarci su padali po njemu.¹⁶⁵⁰ On je ostao pri svesti, ali je ležao mirno i pretvarao se da je mrtav.¹⁶⁵¹ Posle otprilike pet minuta stalne paljbe iz vatrenog oružja, Isuf Zhuniqi je čuo kako neko kaže: “Ovaj još diše”, posle čega je ispaljen jedan hitac.¹⁶⁵² Nekoliko minuta kasnije čuo je nekog kako kaže: “E, pa, sad su svi mrtvi. Idemo.”¹⁶⁵³ Veće prihvata da su to bili glasovi pripadnika policije. Policajci su zatim otišli i krenuli duž rečice u pravcu Celine.¹⁶⁵⁴ Isuf Zhuniqi se pretvarao da je mrtav još oko 20 minuta kako bi bio siguran da su policajci otišli.¹⁶⁵⁵ Potom je uspeo da ustane i video je mnogo mrtvih tela. Neki su zadobili strašne povrede iz vatrenog oružja. Uspeo je da po imenu identifikuje 41 telo u rečici.¹⁶⁵⁶ U rečici je ležalo mrtvo još 11 muškaraca, ali on nije mogao da se seti njihovih imena.¹⁶⁵⁷ Posle toga uspeo je da

¹⁶⁴⁶ Završni podnesak odbrane, par. 744.

¹⁶⁴⁷ Veće napominje da su, posle streljanja, preživeli identifikovali samo 53 muškarca (Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4, 5-6; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4104-4105; DP P1088 (Fotografije žrtava masakra u Beloj Crkvi); Sabri Popaj, DP P1082, str. 5). Međutim, Isuf Zhuniqi je procenio da je bilo “oko 65 [muškaraca]” kada su ih naterali da siđu u rečicu (Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444, 6456; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5665). Veće je dobilo dokaze da je otprilike devet muškaraca preživelo streljanje (Sabri Popaj, DP P1082, str. 5), što zajedno čini “oko 65 [muškaraca]” u rečici.

¹⁶⁴⁸ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444, 6456; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5665.

¹⁶⁴⁹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444.

¹⁶⁵⁰ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4107; DP P1257; Frederick Abrahams, T. 3968-3969, 4032-4033.

¹⁶⁵¹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4097; DP P1257.

¹⁶⁵² Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444; Sabri Popaj, P1082, str. 4.

¹⁶⁵³ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4.

¹⁶⁵⁴ Sabri Popaj, DP P1082, str. 4.

¹⁶⁵⁵ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4.

¹⁶⁵⁶ Imena tih muškaraca navode se dalje u tekstu, na spisku muškaraca, kosovskih Albanaca, ubijenih na mostu na Belaji. Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4, 5; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4104-4105; DP P1088; Sabri Popaj, DP P1082, str. 5.

¹⁶⁵⁷ Veće prihvata da su te žrtve bili Ardian Fethoshi, Hysni Fetoshi, Fatmir Fetoshi i Haxhi Popaj. Te četiri žrtve nisu navedene u Prilogu B Optužnice. Međutim, njihovi posmrtni ostaci su pronađeni u istom grobu s drugim identifikovanim muškarcima, kosovskim Albancima, ubijenim na mostu na Belaji. Veće stoga prihvata da su to ona četvorica od 11 muškaraca koje je svedok video, ali ih nije identifikovao po imenu. Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 5-6; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4104.

dode do Zrza. U napadu na Nogavac 2. aprila 1999. godine, Isuf Zhuniqi je ranjen i prebačen preko granice u Kukës, u Albaniji.¹⁶⁵⁸

470. Sabri Popaj je potvrdio iskaz Isufa Zhuniqija da su, posle streljanja na mostu na Belaji 25. marta 1999. godine, policajci krenuli duž rečice u pravcu Celine. Posle otprilike pet minuta, začuo je ponovo pucnjavu iz vatrenog oružja iz pravca u kojem su krenuli policajci, ali nije video šta se desilo.¹⁶⁵⁹ Kada je procenio da je bezbedno, Sabri Popaj se priključio ostalim članovima svoje porodice koji su se nalazili na železničkoj pruzi, na oko 120 metara od mosta na Belaji.¹⁶⁶⁰ Pošto su ranjenici utovareni na traktor, Sabri Popaj je sa članovima svoje porodice i grupom drugih ljudi nastavio ka selu Zrze.¹⁶⁶¹ Veće se uverilo, kao što će biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, da su ti ljudi prisilno premešteni iz Bele Crkve.¹⁶⁶²

471. U večernjim časovima 26. marta 1999. godine, Sabri Popaj se sa ženom i susedima vratio do rečice da iz nje izvade tela. Sledećeg dana su tela umotali u plastičnu foliju i ćebad i pokopali ih tokom večeri. Svedok se seća da je bilo ukupno 38 tela. Naveo je da su ona sahranjena u masovnoj grobnici udaljenoj oko 20 metara od rečice i mosta na Belaji.¹⁶⁶³ U jednoj masovnoj grobnici zajedno je sahranjeno 35 tela, položenih na leđa, jedno do drugog. Isuf Popaj i Mehmet Popaj sahranjeni su zajedno u grobu udaljenom nekoliko metara od te masovne grobnice, a Hazer Popaj je sahranjen odvojeno u selu.¹⁶⁶⁴ Sabri Popaj je takođe dostavio spisak s imenima ljudi čija je tela pokopao.¹⁶⁶⁵

472. Veće napominje, kao što će kasnije detaljno biti razmotreno u ovoj Presudi, da je britanski forenzički tim kasnije, u junu 1999. godine, izvadio tela ljudi ubijenih na mostu na Belaji iz grobnica koje odgovaraju opisu koji je dao Sabri Popaj.¹⁶⁶⁶ Veću nisu dostavljeni dokazi da su srpske vlasti sprovele istragu o tim ubistvima.¹⁶⁶⁷ Na osnovu iskaza očevidaca i sudskomedicinskih pregleda koji su obavljani, utvrđeno je da su snage MUP 25. marta 1999. godine na mostu na Belaji

¹⁶⁵⁸ V. dole, par. 510; Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 6. Sabri Popaj je video Isufa Zhuniqija s druge strane pruge kako viče i maše rukama, a zatim je nestao odatle. Sabri Popaj, T. 7362-7364, 7421.

¹⁶⁵⁹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 4.

¹⁶⁶⁰ Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5664.

¹⁶⁶¹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 5; Sabri Popaj, T. 7359-7361.

¹⁶⁶² V. dole, par. 1618.

¹⁶⁶³ Sabri Popaj, DP P1082, str. 6; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5673-5674, 5748-5749.

¹⁶⁶⁴ Sabri Popaj, DP P1082, str. 6, *addendum*; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5673-5674.

¹⁶⁶⁵ Sabri Popaj, DP P1082, str. 7.

¹⁶⁶⁶ Sa svih lokacija u Beloj Crkvi ekshumirana su ukupno 54 tela; od njih je 12 ostalo neidentifikovano. Veće nije dobilo sudskomedicinske dokaze koji se odnose na uzrok smrti četiri seljanina za koje je Isuf Zhuniqi naveo da su bili na mostu na Belaji kada su pripadnici MUP pucali na muškarce 25. marta 1999. godine. Ta četvorica su Morina Musa, Alban Popaj, Lindrit Popaj i Muhammet Zhuniqi. Ipak, na osnovu iskaza očevidaca, a s obzirom na to da je 12 ekshumiranih tela ostalo neidentifikovano, Veće konstatuje da je jedini razuman zaključak koji se u datim okolnostima može izvesti taj da su pripadnici MUP 25. marta 1999. godine u Beloj Crkvi pucali na tu četvoricu muškaraca i ubili ih. Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 3; Isuf Zhuniqi, DP P1254 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6456-6457; DP P1088; Sabri Popaj, DP P1082, str. 5; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 30-31; DP P1151, K0138792; v. dole, par. 2097.

¹⁶⁶⁷ V. dole, par. 2097.

ubile najmanje 41 muškarca. Oni su svi bili kosovski Albanci i u vreme streljanja nisu bili naoružani.¹⁶⁶⁸ Prihvaćeno je da su oni konkretno uzeti za metu i ubijeni zato što su po nacionalnosti bili Albanci. Kako će detaljno biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, kod svih tih muškaraca, kosovskih Albanaca, njih 41, smrt je nastupila usled strelnih rana.¹⁶⁶⁹ Od tih muškaraca, njih 41, imena sledećih 38 se u Prilogu Optužnici navode kao žrtve:

Murat Berisha, Fadil Gashi, Musa Morina, Bajram Zhuniqi, Qemal Zhuniqi, Abedin Zhuniqi, Destan Zhuniqi, Ibrahim Zhuniqi, Biladh Zhuniqi, Shemsi Zhuniqi, Muharrem Zhuniqi, Reshit Zhuniqi, Muhamed Zhuniqi, Qamil Zhuniqi, Eshref Zhuniqi, Fatos Zhuniqi, Labinot Zhuniqi, Kassim Zhuniqi, Adulullah Popaj, Alban Popaj, Agon Popaj, Bedrush Popaj, Belul Popaj, Ethem Popaj, Hazer Popaj, Hysni Popaj, Isuf Popaj,¹⁶⁷⁰ Kreshnik Popaj, Lindrit Popaj, Mehmet Popaj, Mersel Popaj, Nazmi Popaj, Nisim Popaj, Rrustem Popaj, Sahid Popaj, Shendet Popaj, Vehap Popaj, Xhavit Popaj.¹⁶⁷¹

Veće takođe prihvata da su snage MUP na mostu na Belaji ubile još tri žrtve, koje u Prilogu Optužnici nisu navedene po imenu. To su bili: Ardian Fetoshi, Hysni Fetoshi i Fatmir Fetoshi.¹⁶⁷²

473. Sledećeg dana, 28. marta 1999. godine, oko 03:00 časa, Sabri Popaj je pronašao tela svoja dva bratanca, Sedata Popaja i Irfana Popaja, i još četvorice ljudi koje je identifikovao kao Hajrullaha Begaja,¹⁶⁷³ Hysnija Zhuniqija, Mhedija Zhuniqija i Agima Zhuniqija. On je naveo da je ta tela pronašao u kanalu koji je išao od rečice Belaje ka Celini, otprilike 70 do 85 metara od mosta na Belaji, na mestu koje je odgovaralo lokaciji odakle je 26. marta 1999. godine čuo ponovnu pucnjavu, otprilike pet minuta nakon što su policajci krenuli s mosta na Belaji.¹⁶⁷⁴ Sabri Popaj je zatim, oko 21:00 čas, ta tela pokopao.¹⁶⁷⁵ Kako će biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, britanski forenzički tim je u junu 1999. godine ekshumirao s te lokacije šest tela.¹⁶⁷⁶ Po mišljenju Veća, tu šesticu ljudi su 25. marta 1999. godine ubili policajci koji su neposredno pre toga ubili većinu ljudi u rečici Belaji i na mostu. Ta šestorica mrtvih ljudi bili su kosovski Albanci i Veće prihvata da je to razlog zašto su ubijeni. Nema dokaza koji ukazuju na to da su oni u vreme streljanja bili

¹⁶⁶⁸ Sabri Popaj, DP P1082, str. 6; v. DP P477.

¹⁶⁶⁹ Britanski forenzički tim je za žrtvu Ardiana Fetoshija naveo da se uzrok smrti ne može utvrditi. Na osnovu iskaza očevidaca i sudskomedicinskih dokaza, Veće se uverilo, kada se u obzir uzmu okolnosti, da je jedini razuman zaključak da je smrt ove žrtve nastupila usled streljanja od strane pripadnika MUP na mostu na Belaji. V. dole, par. 1393-1394.

¹⁶⁷⁰ U Izveštaju britanskog forenzičkog tima naveden kao Haxhi Isuf Popaj, v. DP P1151, K0138848.

¹⁶⁷¹ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4, 5; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4104-4105; DP P1088; Sabri Popaj, DP P1082, str. 5, 7.

¹⁶⁷² Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 4, 5; Isuf Zhuniqi, DP P1252 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6444; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4104-4105; DP P1088; Sabri Popaj, DP P1082, str. 5, 7.

¹⁶⁷³ Veće napominje da se u Optužnici navodi ime Abdullah Begaj. Na osnovu dokaza i činjenice da je ova žrtva pronađena s ostalom šesticom muškaraca, Veće se uverilo da je ovde reč o istoj osobi. Razlika u pisanju imena ne utiče na zaključak Veća.

¹⁶⁷⁴ Sabri Popaj, DP P1082 str. 7-8; Sabri Popaj, T. 7412; DP P1085; DP P1087.

¹⁶⁷⁵ Sabri Popaj, DP P1082, str. 5.

¹⁶⁷⁶ V. dole, par. 1392; Eric Baccard, DP P1151, K0138792.

naoružani. Na osnovu sudskomedicinskih pregleda koje je obavio britanski forenzički tim, utvrđeno je da su uzrok smrti sve šestorice tih muškaraca višestruke strelne rane.¹⁶⁷⁷ Sva šestorica muškaraca navode se po imenu u Prilogu Optužnice kao žrtve.¹⁶⁷⁸

474. Pošto je tih šest tela pokopano, Sabri Popaj je proveo neko vreme u Celini, pomažući da se pokopaju druga tela koja su tamo pronađena. Često se vraćao na svoje imanje u Beloj Crkvi.¹⁶⁷⁹ Dana 13. maja 1999. godine odlučio je da napusti to područje i priključi se svojoj porodici koja je otišla u Albaniju.¹⁶⁸⁰ Sabri Popaj je išao sa grupom ljudi iz Banje i kada su stigli na granicu u Morinu/Morinë, srpski graničari su im tražili lične isprave.¹⁶⁸¹ Po mišljenju Sabrija Popaja, graničari su zapravo bili policajci iz redovnog sastava policije budući da su nosili policijske uniforme na čijim rukavima je pisalo "policija".¹⁶⁸² Kada je ta grupa ljudi predala lične isprave, policajci su ih spalili.¹⁶⁸³ Policajci na granici su im zatim rekli da pređu u Albaniju, što su oni i učinili.

475. Odbrana je tvrdila da je Sabri Popaj rešio da napusti Kosovo i ode u Albaniju da bi se spojio sa članovima svoje porodice. Veće prihvata taj argument, ali on ne menja konstataciju Veća da su pripadnici MUP-a prisilili ostale seljane da napuste Belu Crkvu.¹⁶⁸⁴

(b) Uništavanje džamije i drugih objekata u Beloj Crkvi

476. Kada se Sabri Popaj 26. marta 1999. godine vratio u Belu Crkvu, zatekao je svoju kuću potpuno spaljenu, kao i kuću svojih roditelja. Kuća njegovog brata bila je takođe oštećena. Sve kuće članova njegove porodice bile su opljačkane.¹⁶⁸⁵ Isuf Zhuniqi je od drugih meštana Bele Crkve koje je našao u planini negde 30. marta 1999. godine čuo da je celo selo uništeno. Od ukupno oko 350 kuća u selu, samo dve nisu bile spaljene.¹⁶⁸⁶

477. Pre rata, džamija u centru Bele Crkve je imala minaret visok 46 metara i bila je okružena zidovima.¹⁶⁸⁷ Sabri Popaj je u svom svedočenju rekao da je 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma stajao na svojoj njivi na padini brega, odakle je video Belu Crkvu, Celinu i Rogovo.¹⁶⁸⁸ Čuo

¹⁶⁷⁷ DP P1151, K0138760; v. gore, par. 1393-1394.

¹⁶⁷⁸ Prilog B Optužnice.

¹⁶⁷⁹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 8-10; v. dole, par. 532.

¹⁶⁸⁰ Sabri Popaj, DP P1082, str. 12.

¹⁶⁸¹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 12; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5753.

¹⁶⁸² Sabri Popaj, T. 7364-7366, 7420.

¹⁶⁸³ Sabri Popaj, DP P1082, str. 12; Sabri Popaj, T. 7365.

¹⁶⁸⁴ V. gore, par. 470; v. dole, par. 1618.

¹⁶⁸⁵ Sabri Popaj, DP P1082, str. 6, Dodatak izjavi.

¹⁶⁸⁶ Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 6.

¹⁶⁸⁷ Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5678.

¹⁶⁸⁸ Celina se nalazila kilometar i po od Bele Crkve, a Rogovo je bilo 800 metara udaljeno od rečice Belaje. Sabri Popaj je u svom svedočenju rekao da je stajao na padini brega, odakle je mogao da vidi Belu Crkvu, Celinu i Rogovo. Prilikom unakrsnog

je eksploziju i kada je pogledao u pravcu Bele Crkve, tamo više nije bilo džamije.¹⁶⁸⁹ Veće napominje da su srpske snage 28. marta 1999. godine još bile prisutne u Beloj Crkvi i da su svi tamošnji seljani pobjegli sa tog područja 25. marta 1999. godine.¹⁶⁹⁰ Kako će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, Veće prihvata da su srpske snage skoro potpuno uništile džamiju u Beloj Crkvi.¹⁶⁹¹

(c) Srpske snage u selu

478. Zadatak 549. motorizovane brigade VJ bio je da, u sadejstvu sa 4. četom PJP Đakovica, 37. četom PJP Niš i 5. četom PJP Prizren, napadne i pretraži selo Belu Crkvu.¹⁶⁹² Veće takođe napominje da je na tom području s tim snagama bilo angažovano i “naoružan[o] nešiptarsk[o] stanovništvo[...]”.¹⁶⁹³ U Ratnom dnevniku 2. motorizovanog bataljona zabeleženo je da su 25. marta 1999. godine u 01:30 časova srpske snage izvršile marš u pravcu Bele Crkve i dobile zadatak da “očiste” selo Belu Crkvu.¹⁶⁹⁴ U borbenom izveštaju je zabeleženo da su 25. marta 1999. godine ispunjeni ciljevi operacije i da su pripadnici PJP MUP-a napravili, kako je to službeno zabeleženo, “snažan prodor” iz pravca Bele Crkve ka Celini i Maloj Hoči.¹⁶⁹⁵ Veće napominje da taj dokaz potvrđuje iskaze očevidaca da su snage VJ i MUP bile prisutne u navedenim selima u vreme kada su izvršeni zločini o kojima je gore bilo reči, mada Veće ne prihvata da je “snažan prodor” pouzdani opis onoga što se dogodilo.

2. Mala Kruša

479. Mala Kruša se nalazi na granici opština Prizren i Orahovac.¹⁶⁹⁶ Oko Male Kruše nalaze se sela Celina, Nogavac, Zrze i Velika Kruša.¹⁶⁹⁷ Pre kampanje NATO bombardovanja, selo je imalo oko 800 stanovnika.¹⁶⁹⁸ U Maloj Kruši je bilo oko 100 domaćinstava, od čega su 73 domaćinstva

ispitivanja u predmetu *Milutinović*, pokrenuto je pitanje da li je Sabri Popaj stajao na njivi ili na padini brega. Svedok je objasnio da je breg bio deo njive, Sabri Popaj, DP P1082, str. 11; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650, 5678-5679, 5729-5730.

¹⁶⁸⁹ Sabri Popaj navodi da je džamija u Rogovu takođe dignuta u vazduh 28. marta 1999. godine. Taj navod se razmatra u delu koji se odnosi na opštinu Đakovica. Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5729-5730, 5650, 5678-5679.

¹⁶⁹⁰ DP P1317, str. 1.

¹⁶⁹¹ V. dole, par. 1811.

¹⁶⁹² DP P1316, str. 1-2, 4.

¹⁶⁹³ DP P350, str. 1-2, 4.

¹⁶⁹⁴ DP D37, str. 3.

¹⁶⁹⁵ DP P1317, str. 4.

¹⁶⁹⁶ DP P301; Mehmet Krasniqi, T. 978.

¹⁶⁹⁷ DP P301; Mehmet Krasniqi, T. 978-979.

¹⁶⁹⁸ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4284.

bila albanska, tri romska, a ostala 24 srpska.¹⁶⁹⁹ Sve do marta 1999. godine pripadnici raznih nacionalnosti u selu bili su međusobno u dobrim odnosima.¹⁷⁰⁰

(a) Događaji 25. i 26. marta 1999. godine

480. Dana 25. marta 1999. godine, u 04:00 časa, srpski tenkovi, oklopni transporteri, prage i protivavionski topovi kretali su se glavnim putem Prizren—Đakovica i zaustavili na raskrsnici gde se skreće za selo Malu Krušu.¹⁷⁰¹ Na glavnom putu je bilo parkirano otprilike 30-40 vozila. Oklopni transporteri su bili plave boje, tipične za vozila MUP. Prage su bile zelene boje, tipične za vozila VJ i na njima su bili montirani mitraljezi i topovi.¹⁷⁰² Tenkovi su imali kamuflažu i čelične gusenice. Tenkovi i protivavionski topovi su pripadali VJ. Tenkovi su se rasporedili po obodu sela, vrlo blizu Velike Kruše.¹⁷⁰³ Srpske snage su potpuno opkolile selo Malu Krušu.¹⁷⁰⁴

481. Dana 25. marta 1999. godine, oko 05:00 časova, VJ je prevezao jedan odred PJP MUP-a na područje Male Kruše, gde su se rasporedili duž glavnog puta Prizren-Đakovica, u širem rejonu Male Kruše.¹⁷⁰⁵ Oklopna vozila su pružala podršku jedinici PJP i bila su pod komandom VJ.¹⁷⁰⁶

482. Otprilike u 05:00 časova, Lutfi Ramadani je video kako srpski policajci ili paravojne snage ulaze u selo; počeli su da pucaju i pale kuće.¹⁷⁰⁷ Lutfi Ramadani je ispričao da su ti ljudi nosili uniforme raznih boja. Neki su imali crne uniforme, a neki maskirne uniforme. Bilo je onih u plavim maskirnim uniformama ili u zelenim maskirnim uniformama.¹⁷⁰⁸ S pripadnicima srpskih formacija bili su i meštani Srbi, mnogi od njih u crnim uniformama paravojnih snaga, ali neki i u običnoj odeći, a ne u uniformama.¹⁷⁰⁹ Oni koji nisu nosili uniforme imali su bele i crvene poveze na glavama.¹⁷¹⁰ Kako je već razmotreno u ovoj Presudi, ti opisi uniformi i odeće odgovaraju

¹⁶⁹⁹ Lutfi Ramadani je u svom svedočenju rekao da je bilo 70 albanskih i 30 srpskih domaćinstava. Mehmet Krasniqi, T. 977; Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285; Lutfi Ramadani, T. 1080.

¹⁷⁰⁰ Mehmet Krasniqi, T. 978; Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285-4286; Lutfi Ramadani, T. 1081.

¹⁷⁰¹ Mehmet Krasniqi, T. 980, 1024-1025; Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285; Lutfi Ramadani, DP D29, str. 3; Lutfi Ramadani, T. 1109, 1161, 1164; svedok K25, DP P340-A, str. 13.

¹⁷⁰² Lutfi Ramadani, DP D29, str. 3.

¹⁷⁰³ Kako je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, podudarajuće iskaze o tome da su tenkovi stigli na područje Velike Kruše u 04:00 časa dali su svedoci u Velikoj Kruši (Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4140-4141, 4163). Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285-4286, 4354-4355; Lutfi Ramadani, T. 1162-1164.

¹⁷⁰⁴ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285; Lutfi Ramadani, T. 1109, 1161, 1164.

¹⁷⁰⁵ Svedok K25, DP P340-A, str. 8-9; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7824; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4656-4657, 4706-4708; svedok K25, T. 1596.

¹⁷⁰⁶ Svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7824, 7829.

¹⁷⁰⁷ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4286, 4318; DP P312; Lutfi Ramadani, T. 1109-1110.

¹⁷⁰⁸ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285-4286, 4318; Lutfi Ramadani, DP D29, str. 3; Lutfi Ramadani, T. 1122-1124.

¹⁷⁰⁹ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285-4286, 4318, 4321, 4335; Lutfi Ramadani, DP D29, p3; Lutfi Ramadani, T. 1122-1124.

¹⁷¹⁰ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4286-4287.

uniformama koje su nosili pripadnici srpskih snaga, i VJ i MUP.¹⁷¹¹ Pripadnike srpskih snaga su vodili tamošnji seljani Srbi koji su pokazivali koje su kuće albanske, a zatim su zajedno s pripadnicima srpskih snaga palili albanske kuće.¹⁷¹² Postoje dokazi da su ti meštani Srbi dobili zaduženja rezervnih policajaca.¹⁷¹³

483. Budući da su pripadnici srpskih snaga pucali i palili kuće, oko 400-500 kosovskih Albanaca je iz straha pobjeglo iz sela.¹⁷¹⁴ Meštani Srbi su ostali u svojim kućama.¹⁷¹⁵ Jedna grupa seljana Albanaca, u kojoj je bio Lutfi Ramadani, pobjegla je u rečicu blizu kuće Adema Isufija, a odatle su se probili do kuće Sedja Batushe na obodu sela, stigavši tamo oko 19:00 časova.¹⁷¹⁶ Tu se okupilo oko 500 kosovskih Albanaca.¹⁷¹⁷ Druga grupa seljana, u kojoj su bili Mehmet Krasniqi i njegova porodica, pobjegla je u šumu.¹⁷¹⁸ On je iz šume video kako u selu gore kuće.¹⁷¹⁹ Takođe je čuo, kako je zaključio, “paljbu iz artiljerijskih oruđa” koja je otvarana na šumu iz pravca puta na kojem su se ranije rasporedile srpske snage.¹⁷²⁰ Mehmet Krasniqi je s porodicom ostao u šumi do sledećeg jutra. Drugi seljani s malom decom odlučili su da napuste šumu i sklone se s ostalima u kuću Sedja Batushe.¹⁷²¹

484. Dana 25. marta 1999. godine, negde između 08:00 časova i 09:00 časova, pripadnici PJP zarobili su muškarce u kućama duž puta koji je povezivao Prizren i Đakovicu. Prvih šest muškaraca kosovskih Albanaca koji su zarobljeni nosili su delove uniformi OVK i svi su imali nekakvu oznaku OVK.¹⁷²² Svedok K25 nije video da su ti zarobljeni muškarci imali bilo kakvo oružje. Ta šestorica

¹⁷¹¹ V. gore, par. 53-54, 162.

¹⁷¹² Lutfi Ramadani je prepoznao sledeće seljane Srbe koji su učestvovali u tadašnjim događajima u selu: Dimitrije Nikolić, Ranko Nikolić, Momčilo Nikolić, Sava Nikolić, Zlatko Đorđević, Ranko Petković, Sveta Tasić, Đorđe Cvetković (Lutfi Ramadani, T. 1103). John Sweeney, novinar, posetio je Malu Krušu u junu 1999. godine i u kućama Srba našao fotografije koje je zatim pokazao nekolicini kosovskih Albanaca koji su se vratili u Malu Krušu. Oni su na tim fotografijama prepoznali sledeće izvršioce za koje misle da su počinili ubistva: Dimitrije Nikolić, Momčilo Nikolić, Sveta Tasić i Sava Nikolić. On je takođe pronašao spisak dežurstava stražara koji se odnosio na Svetu Tasića i Savu Nikolića za dane 16. i 17. april 1999. godine, kao i još jedan dokument u kojem se nabrajaju imena lica u tri smene, uključujući Savu Nikolića i Svetu Tasića (Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4286-4287; DP P312 (Spisak s imenima policajaca u selu, koji je dostavio svedok); Lutfi Ramadani, 1103; DP P298 (Dokumentarni video-snimak u vezi s ubijanjima u Maloj Kruši); DP P299 (Beležnica s rukom pisanim spisakom imena); DP P300 (Rukom pisani spisak imena Srba koji su živeli u Maloj Kruši); John Sweeney, T. 897-899, 902, 905-907, 911, 912, 967).

¹⁷¹³ Svedok K25, DP P340-A, str. 7.

¹⁷¹⁴ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4288; Lutfi Ramadani, T. 1081, 1110; Mehmet Krasniqi, T. 980, 1025.

¹⁷¹⁵ Lutfi Ramadani, T. 981.

¹⁷¹⁶ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4287-4288; DP P307; Lutfi Ramadani, T. 1081, 1087-1088, 1110-1111.

¹⁷¹⁷ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4290; Lutfi Ramadani, T. 1076, 1112.

¹⁷¹⁸ Mehmet Krasniqi, DP P302; Mehmet Krasniqi, T. 981-982.

¹⁷¹⁹ Mehmet Krasniqi, T. 982, 1036

¹⁷²⁰ Mehmet Krasniqi je u svom iskazu govorio o paljbi iz vatrenog oružja iz sela. Međutim, on je tokom unakrsnog ispitivanja razjasnio da to znači “paljbu iz artiljerijskih oruđa”, kao što je ono oružje koje je video da je bilo montirano na oklopne transportere. Veće nije prihvatilo tvrdnju odbrane da je svedok davao nedosledan iskaz o vrsti vatre, Lutfi Ramadani je takođe u svom iskazu naveo da su Srbi granatirali 25. marta 1999. godine, Mehmet Krasniqi, DP D27, str. 2; Mehmet Krasniqi, T. 982-983, 1027, 1029-1037; v. takođe Lutfi Ramadani, T. 1082.

¹⁷²¹ Mehmet Krasniqi, DP P302; Mehmet Krasniqi, T. 983.

¹⁷²² Svedok K25, DP P340-A, str. 13; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7837.

muškaraca predata su trojici lokalnih pripadnika MUP-a.¹⁷²³ Otprilike 15 minuta kasnije, pripadnici lokalnog MUP-a sproveli su tu šestoricu ljudi ka reci Drim/Drini, a zatim ih odveli u jednu kuću. Ubrzo posle toga iz kuće se začula paljba iz automatskog oružja. Posle toga, dva pripadnika lokalnog MUP-a vratila su se i onda su im predata još trojica zarobljenih kosovskih Albanaca; jedan od te trojice muškaraca imao je na odeći oznake OVK. Tu trojicu muškaraca su odveli u jednu drugu kuću i ubrzo posle toga pripadnici lokalnog MUP-a vratili su se bez zarobljenih ljudi.¹⁷²⁴ Kasnije istog dana, svedok K25 otišao je u kuću u koju su odvedena ona šestorica muškaraca. Tamo je video mrtva tela. Nije mogao da potvrdi da li su to bila tela te šestorice Albanaca, iako je mislio da jesu.¹⁷²⁵ On nije otišao u drugu kuću u koju su odvedena druga trojica muškaraca. Međutim, kasnije tog dana ta kuća je spaljena.¹⁷²⁶ Jedan pripadnik PJP raportirao je svom komandantu o tim incidentima; rečeno mu je da sačini izveštaj.¹⁷²⁷ Dokazi ne govore o tome da li je ikada sprovedena bilo kakva istraga o tom incidentu. Pa ipak, Veće se uverilo da su pripadnici lokalnog MUP-a tog dana ubili tih devet muškaraca. Iako su oni očigledno bili pripadnici OVK, u trenutku kada su ubijeni bili su nenaoružani zarobljenici pripadnika MUP-a i nisu mogli aktivno da učestvuju u borbama. Oni su bili van borbenog stroja (*hors de combat*). U vezi s tih devet žrtava nisu dobijeni dalji dokazi, niti se optuženi u Optužnici tereti za njihovo ubistvo.

485. U toku dana 25. marta 1999. godine, devet seljana, kosovskih Albanaca, koji su odbili da napuste svoje domove, izgoreli su u svojim kućama jer su ih zapalili pripadnici srpskih snaga. Svi oni su bili civili koji nisu učestvovali ni u kakvom sukobu. Posmrtno ostatke tih devet ljudi našao je i identifikovao Lutfi Ramadani.¹⁷²⁸ Tela su tada pokopana u zajedničku grobnicu, ali su kasnije ekshumirana, identifikovana i ponovo pokopana u zasebne grobove.¹⁷²⁹ Veće nije dobilo nikakve sudskomedicinske dokaze u vezi s tih devet žrtava. Iako se samo tri žrtve, Sali Shehu, Demir Rashkaj i Nexhat Shehu, navode u Prilogu C Optužnice, Veće na osnovu dokaza prihvata da je svih devet ljudi izgorelo tog dana u selu jer su ih zapalili pripadnici srpskih snaga. Slede imena šest žrtava koje se u Prilogu Optužnici ne navode po imenu: Dervish Shehu, Raif Shehu, Isnija Rashkaj, Reshat Shehu, Sejdi Emerllahu i Nazmi Rashkaj. Tih devet ljudi ubijeno je u svojim domovima tokom napada na Malu Krušu i optuženi se u Optužnici tereti za njihovo ubistvo. Veće podseća da su sve te žrtve bile kosovski Albanci, a prihvata i to da su oni iz tog razloga uzeti za metu i ubijeni. Nema dokaza koji ukazuju na to da su oni u to vreme bili naoružani niti da su učestvovali u sukobu.

¹⁷²³ Svedok K25, DP P340-A, str. 14; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7837, 7838; svedok K25, T. 1609.

¹⁷²⁴ Svedok K25, DP P340-A, str. 14; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7838; svedok K25, T. 1610.

¹⁷²⁵ Svedok K25, DP P340-A, str. 14; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7838, 7873.

¹⁷²⁶ Svedok K25, DP P340-A, str. 14; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7838; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4702.

¹⁷²⁷ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4688.

¹⁷²⁸ DP P312; Lutfi Ramadani, T. 1135.

Veće prihvata da je tih devet seljana izgorelo u svojim kućama koje su zapalili pripadnici srpskih snaga tokom napada na selo Malu Krušu 25. marta 1999. godine.

486. Dana 26. marta 1999. godine oko 08:00 časova, srpske snage su počele da granatiraju i otvaraju vatru s puta Prizren—Đakovica prema Maloj Kruši.¹⁷³⁰ Vojska Jugoslavije je tada bila raspoređena duž puta Prizren—Đakovica i po brdima. Oni nisu ulazili u selo.¹⁷³¹ Zeleni tenkovi VJ uspeli su se na brdo iza Male Kruše, a zatim razdvojili.¹⁷³² U selu su pripadnici MUP-a, uz pomoć meštana Srba od kojih su neki bili u policijskim uniformama, a drugi u civilnoj odeći, pucali i pljačkali stvari od vrednosti iz albanskih kuća u selu.¹⁷³³ Pošto bi kuće opljačkali, zapalili bi ih.¹⁷³⁴ Posle nekog vremena, policajci su stigli do kuće Sedje Batushe, gde se okupilo mnogo seljana Albanaca. Ti policajci su nosili plave uniforme i bili naoružani automatima, pištoljima i noževima.¹⁷³⁵ Kako je ranije razmotreno u ovoj Presudi, taj opis odgovara uniformama koje su nosili pripadnici MUP-a, uključujući pripadnike PJP i lokalne rezerviste.¹⁷³⁶ Dok su se pripadnici MUP-a približavali kući, policajci su jednog seljanina, Hysena Ramadanija, ubili u dvorištu njegove kuće.¹⁷³⁷ Nema dokaza o tome šta se dogodilo sa njegovim telom. Dokazi ne ukazuju na to da je on bio naoružan, niti da je nosio uniformu. Prihvata se da je on uzet za metu i ubijen zato što je bio kosovski Albanac. Iako se optuženi u Optužnici konkretno ne tereti za ubistvo Hysena Ramadanija, on se po imenu navodi kao žrtva u Prilogu C Optužnice.¹⁷³⁸ Na osnovu konkretnog iskaza očevica Luftija Ramadanija, Veće zaključuje da je Hysen Ramadani umro od rana koje su mu snage MUP nanele vatrenim oružjem tokom napada na Malu Krušu 26. marta 1999. godine.

487. Pošto su ubili Hysena Ramadanija, policajci su nastavili prema kući Sedje Batushe i usput su palili druge kuće. Zatim su zauzeli dve kuće blizu kuće Sedje Batushe i uperili oružje na grupu seljana u kući Sedje Batushe. Azizu Shebuu, jednom starijem seljaninu, policajci su naredili da ide i okupi ljude koji su pobjegli u obližnju šumu.¹⁷³⁹

488. Aziz Shedu je otišao u šumu i seljanima koji su bili tamo, uključujući Mehmeta Krasniqija i njegovu porodicu, rekao da im je policija naredila da se vrate u selo.¹⁷⁴⁰ Seljani su napustili šumu i

¹⁷²⁹ Lutfi Ramadani, T. 1114, 1129, 1132.

¹⁷³⁰ Lutfi Ramadani, T. 1082.

¹⁷³¹ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4334; Lutfi Ramadani, T. 1085.

¹⁷³² Mehmet Krasniqi, DP D27, str. 2.

¹⁷³³ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4290; Lutfi Ramadani, T. 1082; Mehmet Krasniqi, T. 1082.

¹⁷³⁴ Mehmet Krasniqi, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4290-4291; Mehmet Krasniqi, T. 1082.

¹⁷³⁵ Lutfi Ramadani, T. 1082-1083.

¹⁷³⁶ V. gore, par. 53-54, 91.

¹⁷³⁷ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4291-4292; Lutfi Ramadani, T. 1084.

¹⁷³⁸ Hysen Ramadani je bio poznat i pod imenom Hysen Kanjusha. Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4291-4292; Lutfi Ramadani, T. 1084.

¹⁷³⁹ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4292; Lutfi Ramadani, T. 1084.

¹⁷⁴⁰ Mehmet Krasniqi, T. 983-984, 1040-1041, 1068-1069.

otišli u dvorište kuće Sedje Batushe. Otprilike u 09:00 časova, seljanima koji su bili okupljeni u dvorištu naređeno je da izađu na put.¹⁷⁴¹ Policajci su na putu odvojili muškarce od žena i dece.¹⁷⁴² Ti policajci su nosili tamnoplave maskirne uniforme s belim i žutim trakama na nadlaktici.¹⁷⁴³ Dok su muškarci i žene odvajani, policajac Đorđe Cvetković je naredio da dečaci od 13 i više godina pređu na stranu na kojoj su bili muškarci.¹⁷⁴⁴ Četrnaestogodišnji sin Lutfija Ramadani bio je jedan od dečaka koji su odvedeni u tu grupu muškaraca.¹⁷⁴⁵ Neke od žena su na početku odbile da puste svoju decu, ali su policajci zapretili da će ih ubiti. Zatim su ženama rekli da imaju samo dve mogućnosti, ili da se udave u Drimu ili da idu u Albaniju.¹⁷⁴⁶ Nijedna žena nije izabrala prvu mogućnost. Žene i deca su potom krenuli u koloni. Naređeno im je da idu u Albaniju.¹⁷⁴⁷ Policajci su zatim naredili jednom starijem čoveku, Ademu Asllaniju, da od seljana muškaraca skupi sve novčanike i isprave i stavi ih na gomilu kod nogu jednog policajca.¹⁷⁴⁸ Policajci su potom naredili seljanima muškarcima da formiraju tri kolone, stave ruke na potiljak i krenu putem u Batushin ambar.¹⁷⁴⁹ Kako će biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, žene i deca su nasilno premešteni iz Male Kruše.¹⁷⁵⁰

489. Dok je ta grupa muškaraca išla putem, Mehmet Krasniqi je prepoznao Dimitrija Nikolića, Zvezdana Nikolića i Savu Nikolića, trojicu Srba koje je poznao od detinjstva.¹⁷⁵¹ Oni su nosili policijske uniforme i bili su naoružani kalašnjikovima. Došli su iz donjeg dela sela do raskrsnice koja je vodila ka Batushinom ambaru.¹⁷⁵² Kako su se muškarci iz te grupe približavali ambaru, Lutfi Ramadani je prepoznao i Dimitrija Nikolića, Ranka Nikolića, Momčila Nikolića, Savu Nikoliću, Zlatka Đorđevića, Ranka Petkovića, Svetu Tasića i Đorđa Cvetkovića.¹⁷⁵³ Oni su bili iz tog sela i

¹⁷⁴¹ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4292; Lutfi Ramadani, T. 1084; DP P302; Mehmet Krasniqi, T. 984, 985, 1044, 1046.

¹⁷⁴² DP P302 (Foto-mapa na kojoj je brojem "3" obeležen put gde su odvedeni seljani); Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4292; Lutfi Ramadani, T. 1084; Mehmet Krasniqi, T. 984, 985, 1044, 1046.

¹⁷⁴³ Mehmet Krasniqi, T. 984, 985, 1044, 1046.

¹⁷⁴⁴ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4293.

¹⁷⁴⁵ Ti muškarci su bili stari od 13 do 75 godina. Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4296; Lutfi Ramadani, T. 1087.

¹⁷⁴⁶ Lutfi Ramadani, P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4293, 4294; Lutfi Ramadani, T. 1086; Mehmet Krasniqi, T. 984, 1045.

¹⁷⁴⁷ Veću su takođe predočeni dokazi da je tada došla jedna grupa uniformisanih muškaraca s crnim maskama i da su zatražili ključeve. Oni su potom brzo otišli i nisu tukli nikoga iz grupe. Mehmet Krasniqi, T. 984-985, 1085.

¹⁷⁴⁸ Mehmet Krasniqi, T. 985, 1045; Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4295; Lutfi Ramadani, T. 1086.

¹⁷⁴⁹ Lutfi Ramadani to naziva ambar Qazima Batushe, međutim, Mehmet Krasniqi ga zove ambar Rasima Batushe. Nepodudarnost u pogledu imena vlasnika ambara ne utiče na zaključak Veća da je ta grupa naterana da idući putem ode u ambar, Mehmet Krasniqi, T. 984, 1045; Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4295; DP P307; Lutfi Ramadani, T. 1086, 1089.

¹⁷⁵⁰ V. dole, par. 1620.

¹⁷⁵¹ DP P302; Mehmet Krasniqi, 994-996; DP P1288, str. 2.

¹⁷⁵² DP P302; Mehmet Krasniqi, T. 994-996, 1051.

¹⁷⁵³ U DP P1288 navode se imena sledećih ljudi koje je Mehmet Krasniqi video i za koje se zna da su bili u sastavu srpskih snaga na Kosovu: Dimitrije Nikolić, Ranko Nikolić, Momčilo Nikolić, Sava Nikolić, Zlatko Đorđević i Sveta Tasić. On je te ljude video kada su ga 25. marta 1999. godine sproveli u ambar. Lutfi Ramadani, T. 1102-1103; DP P312, str. 4; DP P1288, str. 2.

pripadali su regularnom sastavu policije. Neki su nosili uniforme, dok su drugi bili u civilnoj odeći sa crvenim i plavim trakama oko rukava.¹⁷⁵⁴

490. Oko 11:00 časova, kada je grupa seljana muškaraca stigla u Batushin ambar, policajci su ih nagurali u dve prostorije i u hodnik ambara.¹⁷⁵⁵ Veće zaključuje da je oko 114 muškaraca i dečaka nagurano u Batushin ambar.¹⁷⁵⁶ Mehmet Krasniqi je otišao u jednu od prostorija. Ona je bila površine oko 16 kvadratnih metara i imala je dva prozora.¹⁷⁵⁷ Lutfi Ramadani je stajao u hodniku.¹⁷⁵⁸ Sahit Hadjarim, hendikepirani seljanin koji je sedeo u invalidskim kolicima, poslužio je pripadnicima srpskih snaga da blokiraju vrata kroz koja se išlo u hodnik.¹⁷⁵⁹ Kada su svi muškarci i mladići iz sela već ušli u ambar, policajci su se rasporedili na vratima i po prozorima i na njih otvorili vatru iz automatskih pušaka.¹⁷⁶⁰ Neki muškarci su ubijeni na licu mesta, dok su drugi zapomagali. Kada je pucnjava prestala, Shefqat Shehu je pogledao kroz prozor i tada je pogođen iz vatrenog oružja. Mehmet Krasniqi nije video ko ga je pogodio. Na nekakvoj kutiji na jednom od prozora video je mitraljez, čija je cev ulazila u prostoriju.¹⁷⁶¹ Kada je prvobitna pucnjava prestala, policajci su ušli u ambar i iz pištolja pucali na svakog seljanina koji bi podigao glavu.¹⁷⁶² Policajci su zatim tela u prostoriji polili nekom očigledno zapaljivom tečnošću, preko njih su stavili kukuruzovinu, a zatim zapalili ambar.¹⁷⁶³

491. Lutfi Ramadani, koji se nalazio u hodniku ambara, još je bio živ. Budući da je ambar bio u plamenu, njegove ruke i odeća su počeli da gore. Odlučio je da pokuša da izađe iz ambara. Morao je da pomeri invalidska kolica Saita Hajdarija koja su blokirala izlaz.¹⁷⁶⁴ Uspeo je da neprimećen izađe iz ambara. Tom prilikom je prepoznao meštane Srbe iz tog sela koji su bili s policajcima. Među njima su bili Boško Stanković, Stanko Nikolić, Rade Nikolić i Boško Cvetković.¹⁷⁶⁵ Sa još

¹⁷⁵⁴ Lutfi Ramadani, T. 1103.

¹⁷⁵⁵ Mehmet Krasniqi, T. 986, 996-997, 1051.

¹⁷⁵⁶ Mehmet Krasniqi je u svom iskazu naveo broj od oko 109 muškaraca (Mehmet Krasniqi, T. 986). John Sweeney je na osnovu svog raspitivanja procenio da je bilo 109 muškaraca, od kojih su deseterica preživela (John Sweeney, T. 970). Međutim, dva spiska koja su u spisu i koja su dostavili preživeli, Mehmet Krasniqi i Lutfi Ramadani, uverila su Veće da je otprilike 114 muškaraca i mladića naterano da uđu u ambar. Taj broj obuhvata 10 muškaraca koji su uspeali da pobegnu iz ambara dok je goreo: Adnana Shehua i Refkija Rashkaja (koji su ubijeni kasnije kod rečice), Hysnija Hajdarija (kasnije pronađen na planini sa strelnom ranom), Sefera Batushu, Lutfija Ramadanija, Agima Asllanija, Qamila Shehua, Bajrama Zylfiua, Mehmeta Krsniqija, Petrita Rashkaja (Mehmet Krasniqi, T. 1003-1004, 1007-1010; v. Mehmet Krasniqi, DP P312; v. takođe, Lutfi Ramadani, DP P305).

¹⁷⁵⁷ Mehmet Krasniqi, T986, 1052.

¹⁷⁵⁸ DP P309; DP P310; Lutfi Ramadani, T. 1093-1095, T. 1131.

¹⁷⁵⁹ Lutfi Ramadani, T. 1096-1097; Mehmet Krasniqi, T. 986-987, 1052; DP P311.

¹⁷⁶⁰ Mehmet Krasniqi, T. 986; Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4328.

¹⁷⁶¹ Mehmet Krasniqi, T. 987-988.

¹⁷⁶² Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4238; Lutfi Ramadani, T. 1092.

¹⁷⁶³ Mehmet Krasniqi, T. 987-988, 1055; Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4328; DP P304; DP P310; Lutfi Ramadani, T. 1092-1093.

¹⁷⁶⁴ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4230, 4299-4300, 4313; Lutfi Ramadani, T. 1097.

¹⁷⁶⁵ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4301.

devet ljudi koji su bili u ambaru, Lutfi Ramadani je pobjegao iz pakla.¹⁷⁶⁶ Neko vreme se krio u blizini, a zatim se uputio u planine.¹⁷⁶⁷ Refki Rashkaj i Adnan Shehu bili su dvojica od deset ljudi koji su pobjegli iz Batushinog ambara. Oni su se uputili ka rečici blizu sela, ali su ih pripadnici srpskih snaga primetili. Toj dvojici mladića rekli su da podignu ruke iznad glave, a zatim su ih ubili iz vatrenog oružja.¹⁷⁶⁸ Dokazi ne pokazuju ko je ubio te ljude.¹⁷⁶⁹ Njih dvojicu su pripadnici MUP-a ranije zarobili i silom odveli u Batushin ambar; oni nisu bili naoružani i nisu učestvovali u sukobu.¹⁷⁷⁰ Obojica su bili kosovski Albanci i Veće se uverilo da je to razlog zbog koga su ubijeni. Britanski forenzički tim je kasnije, u julu 1999. godine, ekshumirao tela te dvojice mladića,¹⁷⁷¹ ali su obdukcijski izveštaji bili bez zaključka o uzroku smrti zbog stanja u kome su se nalazili posmrtni ostaci. Pa ipak, Veće konstatuje da je u datim okolnostima jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da su Refki Rashkaj i Adnan Shehu umrli od rana koje su im 26. marta 1999. godine vatrenim oružjem naneli pripadnici MUP-a koji su bili prisutni na tom području.¹⁷⁷²

492. Lutfi Ramadani je stigao do planine, odakle je mogao da vidi srpske snage u selu. Video je da su vojna vozila još tri dana ostala u Maloj Kruši. Naveo je da pamti kako su tada smrdela mrtva tela i dim iz zapaljenih objekata.¹⁷⁷³ Posle desetak dana, Lutfi Ramadani je sastavio spisak s imenima lica za koja je znao da su ubijena u ambaru.¹⁷⁷⁴ On je ostao na području Male Kruše otprilike pet nedelja, a zatim je otišao u Albaniju. Kada je stigao u Albaniju, dovršio je spisak s imenima ubijenih lica i dao ga istražitelju.¹⁷⁷⁵ U junu 1999. godine posmrtni ostaci 11 seljana muškaraca, koji su bili među onima koji su ubijeni u ambaru, izvađeni su iz Drima, a potom identifikovani u Prištini.¹⁷⁷⁶

¹⁷⁶⁶ Veće napominje da je iz ambara pobjeglo još dvoje ljudi koje Lutfi Ramadani nije identifikovao, ali ih je identifikovao Mehmet Krasniqi, kao što će biti razmotreno dalje u tekstu, v. dole, par. 493.

¹⁷⁶⁷ Lutfi Ramadani je naveo da je pobjegao s još šestoricom ljudi. Međutim, na spisku koji je on dostavio nisu se nalazila imena dvojice mladića, Refkija Rashkaja i Adnana Shehua, koji su kasnije pronađeni mrtvi pored rečice. Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T4300-4302; Lutfi Ramadani, T. 1097-1098.

¹⁷⁶⁸ Mehmet Krasniqi je u svom svedočenju rekao da je oko 18:00 časova, kad se smrklo, video Refkija Rashkaja i Adnana Shehua u šumi blizu rečice (Mehmet Krasniqi, T. 991, 1058). Kasnije te noći naišao je na njihova mrtva tela. Nije znao kako su ti ljudi ubijeni (Mehmet Krasniqi, T. 1058-1060). Pošto je bio mrak kad je Mehmet Krasniqi video tu dvojicu mladića, kao i zbog traumatičnih okolnosti, Veće će se osloniti na iskaz Lutfija Ramadanija koji je Batushin ambar napustio s tom dvojicom ljudi. Iskaz Mehmeta Krasnijića da je mrtva tela te dvojice muškaraca video kod rečice odgovara zaključku Veća da su oni ubijeni kod rečice. Lutfi Ramadani, T. 1097-1098.

¹⁷⁶⁹ Nisu predočene pojedinosti u vezi s tim ko je pokopao ta tela. Međutim, Lutfi Ramadani jeste pronašao njihova tela posle rata, T. 1097-1098.

¹⁷⁷⁰ V. DP P477.

¹⁷⁷¹ V. dole, par. 1391; Lutfi Ramadani, T. 1097-1098; DP P1160, K0199272-K0199273, K0199309-K0199309, K0199310-K0199310.

¹⁷⁷² V. dole, par. 1399.

¹⁷⁷³ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4304.

¹⁷⁷⁴ Lutfi Ramadani, T. 1130.

¹⁷⁷⁵ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4285, 4303; DP P312; Lutfi Ramadani, T. 1092, 1098-1104, 1129.

¹⁷⁷⁶ Podaci o identifikaciji tih 11 seljana nisu dostavljeni Veću. Lutfi Ramadani, T. 1135-1136, 1150.

493. Kada je ambar zapaljen, Mehmet Krasniqi, koji je takođe još bio živ u ambaru, shvatio je da više ne može da diše. On je takođe uspeo da izađe iz prostorije.¹⁷⁷⁷ Kad se pomerio ispod tela koje je ležalo preko njega, vatra mu je zahvatila lice i ruke.¹⁷⁷⁸ Na kraju je kroz jedan od prozora uspeo neprimećen da pobegne iz ambara i otišao u kuću svog strica koja se nalazila u blizini.¹⁷⁷⁹ Sa drugog sprata kuće svog strica Mehmet Krasniqi je tog istog dana video dvojicu srpskih policajaca i trojicu Srba civila – u kojima je prepoznao dvojicu sinova Krste Nikolića i Blagoja Nikolića – kako pokušavaju da ukradu automobile njegovog strica. Prepoznao je jednog od policajaca, koga je dobro poznao kao Srbina iz svog sela. To je bio Sveta Tasić.¹⁷⁸⁰ Iz kuće svog strica video je i kako dva mladića iz sela, Srbi Slaviša Petković i Ljubiša Stanović, odnose još kukuruzovine u ambar gde su gorela tela.¹⁷⁸¹ Čuo je kako im je jedan od policajaca rekao da, ako vide da se neko pomera, ne treba da osećaju sažaljenje prema njima, već treba da ih jednostavno ubiju.¹⁷⁸² Oko 18:00 časova, kada se smrklo, Mehmet Krasniqi je otišao u planinu. Tamo je video telo Hysnija Hajdarija, koji je takođe pobegao iz Batushinog ambara. Svedok je video da je on zadobio strelnu ranu.¹⁷⁸³ Hysnija Hajdarija su pripadnici srpskih snaga ranije držali u Batushinom ambaru i on je tada bio nenaoružan. Prihvata se da je Hysni Hajdari uzet za metu zbog toga što je po nacionalnosti bio Albanac. Njegovi posmrtni ostaci nikada nisu pronađeni.¹⁷⁸⁴ U tim okolnostima, Veće zaključuje da jedini razuman zaključak jeste da je Hysni Hajdari umro od strelnih rana koje su mu naneli pripadnici MUP-a dok je bio u Batushinom ambaru ili od rana koje su mu pripadnici MUP-a koji su bili na tom području naneli vatrenim oružjem dok je pokušavao da pobegne iz Batushinog ambara kada su ga pripadnici MUP-a zapalili.

494. Mehmet Krasniqi je našao mesto u šumi. Odatle je video da u selu gore sve kuće, osim kuća Srba.¹⁷⁸⁵ On je u šumi ostao još tri dana, a zatim je otišao u Nogavac.¹⁷⁸⁶ Dana 4. aprila 1999. godine Mehmet Krasniqi je takođe dostavio istražiteljima MKSJ spisak s imenima onih za koje veruje da su ubijeni 26. marta 1999. godine.¹⁷⁸⁷

495. Veće je uporedilo dva spiska s imenima muškaraca i dečaka, kosovskih Albanaca, koji su poslednji put živi viđeni u Batushinom ambaru. Na osnovu tih informacija, utvrđeno je da su

¹⁷⁷⁷ Mehmet Krasniqi nije mogao da se seti tačnog vremena kada je pobegao. Mehmet Krasniqi, T. 989, 997.

¹⁷⁷⁸ Mehmet Krasniqi, T. 989.

¹⁷⁷⁹ DP P302; Mehmet Krasniqi, T. 989.

¹⁷⁸⁰ Mehmet Krasniqi, T. 990.

¹⁷⁸¹ Mehmet Krasniqi, T. 991, 1057-1058.

¹⁷⁸² Mehmet Krasniqi, T. 991.

¹⁷⁸³ Mehmet Krasniqi, T. 1009; DP P305, str. 14.

¹⁷⁸⁴ V. DP P477.

¹⁷⁸⁵ Mehmet Krasniqi, T. 991.

¹⁷⁸⁶ Mehmet Krasniqi, T. 992.

¹⁷⁸⁷ Svedok je kasnije objasnio da je, kada se 26. juna 1999. godine vratio u Malu Krušu, otkrio da neki ljudi koje je stavio na spisak nisu bili ubijeni u ambaru; to su bili Sefer Batusha, Lutfi Ramadani, Agim Asllani, Qamil Shehu, Bajram Zylfiu i Petrit Rashkaj (Mehmet Krasniqi, T. 1003-1004, 1007-1010; DP P305). Ti ljudi nisu obuhvaćeni zaključcima Veća koji se odnose na ubistvo.

najmanje 104 muškarca i mladića, kosovska Albanca, poslednji put viđena živa 26. marta 1999. godine u Batushinom ambaru.¹⁷⁸⁸ Posmrtni ostaci nijednog od ta 104 lica nikada nisu pronađeni; kako će biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, to je najverovatnije posledica toga što je upotrebljen eksploziv da se uništi Batushin ambar. Ipak, Veće se u datim okolnostima uverilo da je jedini razuman zaključak taj da su ta 104 muškarca i dečaka, kosovska Albanca, ubili pripadnici MUP-a.¹⁷⁸⁹ Oni su umrli od strelnih rana ili su živi izgoreli. Nijedan od njih u trenutku smrti nije bio naoružan niti je učestvovao u sukobu. Na osnovu ukupnih dokaza, Veće prihvata da su ti muškarci i dečaci uzeti za metu i ubijeni zato što su bili kosovski Albanci. Od tih lica, u Prilogu C Optužnice 92 lica se po imenu navode kao žrtve, a dokazi su Veću omogućili da utvrdi imena još 12 muškaraca i dečaka, kosovskih Albanaca, koji su takođe ubijeni u Batushinom ambaru. Na osnovu analize dokaza, Veće se uverilo da su pripadnici MUP-a u Batushinom ambaru ubili najmanje 104 muškarca i dečaka, kosovska Albanca, čija su imena poznata.

Slede imena te 92 žrtve koje su navedene po imenu u Prilogu Optužnici, koje su pripadnici srpskih snaga ubili 26. marta 1999. godine u Batushinom ambaru:

Bali Avdyl; Enver Avdly; Zaim Batuhša; Feim Batusha; sin Zaima Batushe, star 20 godina; Ahmet Batusha; Burim Batusha; Lirim Batusha; Milaim Batusha; Haxhi Batusha; Sedji Batusha; Amrush Batusha; Osman Batusha; Skifer Batusha; Avdi Batusha; Enver Batusha; Asllan Batusha; Beqir Batusha; Njazi Batusha; Muharrem Batusha; Sulejman Batusha; Bekim Batusha; Murat Ramadani; Selajdin Ramadani; Afrim Ramadani; Bajram Ramadani; Feim Asllani; Adem Asllani; Asim Asllani; Muharremi Asllani; Nisret Asllani; Nexhat Asllani; Perparim Asllani; Limon Limoni; Avdyl Limoni; Nehbi Limoni; Luan Limoni; Kadri Rashkaj; Halim Hajdari; Selajdin Hajdari; Nazim Hajdari; Rasim Hajdari; Vesel Hajdari; Marsel Hajdari; Sahit Hajdari; Shani Hajdari; Halil Hajdari; Qamil Hajdari; Zenun Hajdari; Abaz Hajdari; Abedin Hajdari; Ramadan Ramadani; Asllan Ramadani; Sabit Ramadani; Din Shehu; Sefer Shehu; Fadil Shehu; Xhafer Shehu; Xhelal Shehu; Vesel Shehu; Destan Shehu; Shefqet Shehu; Haziz Shehu; Sami Shehu; Shehu, ime nepoznato (od oca Haziza Shehua, star 20 godina); Myftar Shehu; Nehat Shehu; Mehmet Shehu; Shani Shehu; Veli Shehu; Haxhi Shehu; Arben Shehu; Ismail Shehu; Arif Shehu; Ismet Shehu; Mentor Shehu; Bekim Shehu; Sahit Shehu; Xhavit Shehu; Dritan Shehu; Nahit Shehu; Sinan Shehu; Shehu, ime nepoznato (od oca Sinana Shehua, star 18 godina); Burim Shehu; Flamur Shehu; Hysen Zylfiu;

¹⁷⁸⁸ Ta dvojica mladića, Adnan Shehu i Refki Rashkaj, koji su kasnije ubijeni iz vatrenog oružja kod rečice, nisu ubrojani među one koje su pripadnici snaga MUP-a ubili u Batushinom ambaru ili koji su umrli od strelnih rana ili su živi izgoreli. Broj tih žrtava u Batushinom ambaru ne uključuje ni Sefera Batushu, Lutfija Ramadanija, Agima Asllanija, Qamila Shehua, Bajrama Zylfiua i Petrita Rashkaja. (Mehmet Krasniqi, T. 1003-1004, 1007-1010; DP P305; v. DP P477).

¹⁷⁸⁹ V. dole, par. 1401.

Afrim Zylfiu; Njazim Zylfiu; Halim Zylfiu; Xhelal Zylfiu (od oca Halima Zylfiua); Hamdi Zylfiu; Hamit Zylfiu.¹⁷⁹⁰

Na osnovu ukupnih dokaza, utvrđeno je da su srpske snage 26. marta 1999. godine u Batushinom ambaru ubile i sledećih 12 žrtava, koje se u Prilogu Optužnice ne navode po imenu:

Islam Batusha; Syle Batusha; Visar Batusha; Mehmet Berisha; Anton Prenkaj; Nikolle Prenkaj; Ajvaz Shehu; Kujtim Shehu; Nuredin Shehu; Selami Shehu; Visar Shehu; Cene Zylfiu.

496. Posle kampanje NATO bombardovanja, svedoci su mogli da se vrate u selo. Oni su otišli na mesto Batushinog ambara. On je bio uništen eksplozivom.¹⁷⁹¹ Od ambara je ostao samo betonski zid. Usled eksplozije, bile su uništene i obližnje kuće.¹⁷⁹² Tu su ostala dva kratera ispunjena vodom i travom.¹⁷⁹³ John Sweeney, novinar, razgovarao je sa preživelim i obišao lokaciju Batushinog ambara posle kampanje NATO. Na osnovu onoga što je video i čuo, zaključio je da je za dizanje ambara u vazduh korišćen dinamit, a da su dva kratera nastala od granata ili minobacačkih granata.¹⁷⁹⁴ Na mestu na kome je bio ambar, video je jednu čizmu i dve kosti, ali nije utvrđeno da li su te kosti bile ljudske ili životinjske.¹⁷⁹⁵ Seljani su rekli da su pronašli kosti, par izgorelih cipela i invalidska kolica Saita Hajdarija.¹⁷⁹⁶ U blizini bivšeg ambara na Drimu pronađen je kamion koji je na jednoj strani imao tragove krvi. Međutim, u reci nisu pronađeni ljudski ostaci.¹⁷⁹⁷ Istražitelji MKSJ došli su u Malu Krušu početkom jula 1999. godine. Oni su pronašli posmrtnu ostatku drugih sedam ljudi koji su bili ubijeni na jednoj drugoj lokaciji u selu.¹⁷⁹⁸

497. Kada se Lutfi Ramadani negde oko 15. juna 1999. godine vratio u Malu Krušu, video je da su sve kuće Albanaca spaljene, dok su kuće Srba i Roma ostale netaknute.¹⁷⁹⁹ John Sweeney je to

¹⁷⁹⁰ DP P305; DP P312. Veće napominje da se u DP P312, str. 3, navode sledeće četiri žrtve: Halim Qollaku, Hamdi Qollaku, Hamit Qollaku i Xhelal Qollaku. Te četiri žrtve su nabrojane po imenu u DP P477 i DP P305 kao Halim Zylfiu, Hamdi Zylfiu, Hamit Zylfiu i Xhelal Zylfiu. Starost sve četiri žrtve podudara se u velikoj meri. Veće konstatuje da razlika u transkripciji prezimena te četiri žrtve ne utiče na njegovu konstataciju da su Halim, Hamdi, Hamit i Xhelal Zylfiu ubijeni u Batushinom ambaru. Ta varijacija u transkripciji navedena je u Tabeli s podacima o žrtvama u vezi s Malom Krušom, priloženoj kao dodatak ovoj Presudi.

¹⁷⁹¹ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4311; DP P309; DP P310; Lutfi Ramadani, T. 1131, 1093-1095; Mehmet Krasniqi, T. 1005; John Sweeney, T. 893, 947.

¹⁷⁹² Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4311; DP P309; DP P310; Lutfi Ramadani, T. 1131, 1093-1095; John Sweeney, T. 893.

¹⁷⁹³ Lutfi Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4311; DP P310; Lutfi Ramadani, T. 1131, 1093-1095; DP P304; Mehmet Krasniqi, T. 1005-1006; John Sweeney, T. 893.

¹⁷⁹⁴ John Sweeney, T. 893, 947.

¹⁷⁹⁵ John Sweeney, T. 893.

¹⁷⁹⁶ Mehmet Krasniqi, T. 1004, 1005.

¹⁷⁹⁷ John Sweeney, T. 907-908.

¹⁷⁹⁸ Podaci o identifikaciji tih sedam ljudi nisu dostavljeni Veću. DP P298; John Sweeney, T. 908-909.

¹⁷⁹⁹ Odbrana je tvrdila da su kuće bile netaknute i da nisu bile spaljene do temelja (DP D30). Međutim, svedok je objasnio da su kuće posle rata popravljene i da je fotografija snimljena posle toga. Potvrđeno je da je fotografija snimljena u septembru 2001. godine (Lutfi Ramadani, T. 1129, 1169-1174; John Sweeney, T. 891).

potvrdio i takođe izvestio da su u junu 1999. godine sve kuće Albanaca bile uništene iznutra ili su ostale bez krovova, kao i da su bile spaljene.¹⁸⁰⁰

498. Veću nisu dostavljeni nikakvi dokazi o tome da su srpske vlasti sprovele istragu o tim ubistvima ili događajima u selu Mala Kruša.¹⁸⁰¹

(b) Raseljavanje od 24. do 27. marta 1999. godine

499. Jedan od zadataka VJ i MUP u operaciji u Maloj Kruši i susednom selu Velikoj Kruši bilo je “čišćenje” terena i “da se okupi civilno stanovništvo prilikom izlaska iz zone operacije”, kao i da se raseljena lica stave iza linije blokade.¹⁸⁰² Svedok K25 je objasnio da je njegov odred PJP predao lokalnom MUP-u oko 5.000 civila iz sela. Verovalo se da su se pripadnici OVK pomešali sa civilnim stanovništvom, a očekivalo se da lokalni MUP zna ko su pripadnici OVK.¹⁸⁰³ Jedinica svedoka K25 postupila je po uputstvu koje je dobila od SUP Prizren da sva raseljena lica sprovede na železničku stanicu u Maloj Kruši.¹⁸⁰⁴ Stoga je u periodu od 24. do 27. marta 1999. godine veliki broj raseljenih lica prošao kroz železničku stanicu u Maloj Kruši i otišao za Prizren.¹⁸⁰⁵ Međutim, pripadnici lokalnog MUP-a su na železničkoj stanici među tim raseljenim licima odvojili muškarce od žena i dece. SUP Prizren je obezbedio prevoz za žene i decu. Muškarci su morali da pešače.¹⁸⁰⁶ Većina vozača vozila korišćenih za prevoz nosila je plave uniforme MUP-a, mada neki nisu nosili uniforme.¹⁸⁰⁷

500. Svedok K25 posvedočio je da su civili koji su odlazili davali razne verzije o tome kako je došlo do toga da budu raseljeni; na primer, da su im srpske snage naredile da odu, da ih je napao OVK ili da su bili bombardovani.¹⁸⁰⁸ Odbrana ide dalje i tvrdi da su seljani evakuisani iz Male Kruše “radi [sopstvene] sigurnosti” zbog sukoba između OVK i srpskih snaga.¹⁸⁰⁹ Međutim, izuzimajući izolovane incidente tokom glavne operacije srpskih snaga u selu i na okolnim područjima, dokazi ne daju osnova za zaključak da je između OVK i srpskih snaga tada bilo tako teških ili žestokih okršaja na tom području da bi sigurnost civilnog stanovništva iziskivala njegovu evakuaciju. Naprotiv, dokazi se zapravo podudaraju s mišljenjem Veća da su žene i mladi stanovnici Albanci napustili selo zato što su ih na to prisilile i to im naredile srpske snage koje su u

¹⁸⁰⁰ John Sweeney, T. 891.

¹⁸⁰¹ V. dole, par. 2097.

¹⁸⁰² Svedok K25, DP P340-A, str. 8; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7832.

¹⁸⁰³ Svedok K25, DP P340-A, str. 9.

¹⁸⁰⁴ Svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7836; svedok K25, T. 1611.

¹⁸⁰⁵ Svedok K25, DP P340-A, str. 11; svedok K25, T. 1611.

¹⁸⁰⁶ Svedok K25, DP P340-A, str. 9, 11, 12; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7826-7827, 7834-7835; svedok K25, T. 1611.

¹⁸⁰⁷ Svedok K25, DP P340-A, str. 12; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7836; svedok K25, T. 1613.

¹⁸⁰⁸ Svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4757.

¹⁸⁰⁹ Završni podnesak odbrane, par. 741; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7825.

to vreme bezobzirno ubijale muškarce iz sela, kao i sve seljane koji nisu poslušali naredbu srpskih snaga da napuste selo. Srpske snage su takođe spaljivale sve kuće u selu koje su pripadale kosovskim Albancima, ali ne i one koje su pripadale Srbima. Kako će biti detaljnije razmotreno kasnije u ovoj Presudi, Veće prihvata da su srpske snage u periodu od 24. do 27. marta 1999. godine prisilno premestile kosovske Albance iz Male Kruše.¹⁸¹⁰

(c) Srpske snage u selu

501. Srpski dokumenti potvrđuju iskaze očevidaca o koordiniranom zajedničkom angažovanju snaga VJ i MUP u Maloj Kruši i njenoj okolini. Borbena grupa 1 549. motorizovane brigade VJ, u sadejstvu s 37. odredom PJP MUP-a Niš i još dva voda MUP, dobila je zadatak da “energičnim” napadom uništi važne ciljeve OVK u Maloj Kruši.¹⁸¹¹ U operaciji u Maloj Kruši učestvovao je i 23. odred PJP.¹⁸¹² Tokom operacija u Maloj Kruši, četiri čete PJP iz SUP Đakovica takođe su stavljene pod komandu SUP Prizren.¹⁸¹³ Veće prihvata iskaze očevidaca da su lokalni Srbi, od kojih su neki nosili policijske uniforme, bili rezervisti MUP-a¹⁸¹⁴ i da su s drugim jedinicama MUP, uz podršku VJ, učestvovali u operaciji srpskih snaga u Maloj Kruši.

3. Velika Kruša i Nogavac

(a) Velika Kruša

502. Usled priliva raseljenih lica iz okolnih sela, broj stanovnika Velike Kruše povećao se do 25. marta 1999. godine na 6.000. Oni su bili smešteni u oko 500 kuća.¹⁸¹⁵ Do tog datuma svi stanovnici su bili Albanci, a malobrojne srpske porodice iselile su se u Srbiju. Selo se nalazi u jugozapadnom delu opštine Orahovac; susedno selo je Mala Kruša, a u okolini leže sela Celina i Nogavac.

(b) Događaji u Velikoj Kruši 25. marta 1999. godine

503. Kada su snage VJ i MUP-a opkolile Malu Krušu 25. marta 1999. godine u 04:00 časa, srpske snage su istovremeno opkolile i susedno selo Veliku Krušu.¹⁸¹⁶ Srpska vojna vozila, uključujući tenkove, oklopne transportere, prage i druga prateća vozila, kretala su se glavnim putem koji povezuje Prizren, Đakovicu i Orahovac. Taj put prolazi sredinom sela.¹⁸¹⁷ Tenkovi su se na

¹⁸¹⁰ V. dole, par. 1620.

¹⁸¹¹ DP P350; DP P1316, str. 4; DP P1317, str. 3; svedok K25, T. 1604-1606.

¹⁸¹² DP P1317, str. 4.

¹⁸¹³ Svedok K25, DP P340-A, str. 20-21.

¹⁸¹⁴ Svedok K25, DP P340-A, str. 9.

¹⁸¹⁵ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4140.

¹⁸¹⁶ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4140-4141, 4163.

¹⁸¹⁷ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4141-4142.

području sela rasporedili na po 500 metara međusobne udaljenosti.¹⁸¹⁸ Zbog tih događaja, oko 3.000 do 4.000 ljudi iz Velike Kruše iz straha je pobjeglo u brda iznad sela i u nekoliko dolina u okolini.¹⁸¹⁹

504. Ali Hoti je bio jedan od meštana sela koji je odlučio da pobjegne iz Velike Kruše. On je zauzeo položaj na brdu iznad sela, odakle je posmatrao kako su u selo stigla dva autobusa koja su dovezla pripadnike srpskih snaga. Autobusi su došli iz pravca Prizrena i zaustavili se na ulazu u Veliku Krušu.¹⁸²⁰ Muškarci koji su stigli nosili su zelene maskirne uniforme. Predvodio ih je izvesni Boski, civil Srbin koji je nekada živio u Velikoj Kruši.¹⁸²¹ Tenkovi su ostali na svojim položajima.¹⁸²² Otprilike sat vremena nakon što su stigli, Boski i ljudi koje je predvodio ušli su u selo i počeli da otvaraju vatru na kuće i da pljačkaju.¹⁸²³

505. Grupa meštana koji su pobjegli iz sela bila je tako velika da su se podelili u dve grupe. Jedna je otišla u Veliku Krušu, a druga, u kojoj su bili Ali Hoti i njegova porodica, u pravcu Nogavca do doline Cili.¹⁸²⁴ Ali Hoti je procenio da je u dolini bilo okupljeno oko 20.000 ljudi iz drugih sela na tom području, uključujući Malu Hoću, Brestovac, Zočište/Zoqishtë, Opterušu i Celinu.¹⁸²⁵ On je odatle video kako srpske snage prolaze sporednim putem u pravcu Velike Kruše. Tokom dana je video da je Velika Kruša u plamenu i da se iz kuća vije dim. Takođe je video da su tenkovi i dalje u selu.¹⁸²⁶ Kasnije te noći, pripadnici srpskih snaga na tom području krenuli su sporednim putem u pravcu Nogavca i stalno su pucali u vazduh, naglašavajući time značaj svog stalnog prisustva.¹⁸²⁷

506. Ali Hoti je sa svojom porodicom ostao u dolini do 26. marta 1999. godine ujutru, kada je video da prolazi jedan konvoj seljana predvođen jednim starcem koji je mahao belom zastavom. Taj starac je rekao Hotiju da im je neko rekao da svi moraju da idu u Albaniju.¹⁸²⁸ Taj starac nije čak ni zastao i Hotiju se učinilo da je bio preplašen. Ljudi koji su se nalazili u dolini takođe su bili preplašeni. Ali Hoti je odlučio da se sa svojom porodicom i drugima priključi konvoju koji je prolazio i da ode u Albaniju.¹⁸²⁹ U tom konvoju je bilo oko 20.000 ljudi. Kada su stigli do glavnog puta koji vodi ili ka Velikoj Kruši ili ka Nogavcu, tamo su bili policajci koji su im rekli da ne mogu

¹⁸¹⁸ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4141, 4163-4164.

¹⁸¹⁹ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4142-4143, 4196.

¹⁸²⁰ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4166, 4197.

¹⁸²¹ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4166-4168, 4196-4197.

¹⁸²² Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4169.

¹⁸²³ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4166-4167, 4197.

¹⁸²⁴ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4141-4143, 4167-4177, 4196.

¹⁸²⁵ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4143, DP P629 (karta sa selima odakle su bila raseljena lica, koja je zaokružio svedok). Veće nije dobilo nikakve dokaze o tome šta se dogodilo s konvojem ljudi koji su išli u Veliku Krušu.

¹⁸²⁶ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4143-4144, 4169.

¹⁸²⁷ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4144.

¹⁸²⁸ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4144-4145.

¹⁸²⁹ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4144-4145.

da prođu kroz Veliku Krušu na putu do granice sa Albanijom zato što je selo u plamenu. Policajci su im rekli da idu u centar Nogavca i da se okupe u školskom dvorištu.¹⁸³⁰ Oni su to i učinili, ali iako su neko vreme čekali u školskom dvorištu, ništa se nije dogodilo. Ljudi iz konvoja, uključujući Alija Hotija i njegovu porodicu, sklonili su se u kuće u Nogavcu i ostali u tom selu tokom narednih dana. Kako će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, Veće prihvata da je utvrđeno krivično delo prisilnog premeštanja u odnosu na Veliku Krušu.¹⁸³¹

(c) Uništavanje džamije u Velikoj Kruši

507. Veću su predloženi indirektni dokazi da je džamija u Velikoj Kruši oštećena.¹⁸³² Nisu izvedeni dokazi koji opisuju okolnosti pod kojima je oštećena, niti koje snage su odgovorne za to, kako optuženom na teret stavlja Optužnica.¹⁸³³ Stoga, kako će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, dokazi ne omogućavaju da se izvede zaključak u vezi s tim navodom.¹⁸³⁴

(d) Događaji u Nogavcu 28. i 29. marta 1999. godine

508. Dana 28. marta 1999. godine, Aliju Hotiju su na ulici u Nogavcu prišli naoružani Srbi koji su nosili plave ili crne maskirne uniforme. Po njihovom naređenju, Ali Hoti im je predao svoje lične isprave i novac. Još dvojica naoružanih muškaraca u uniformama stajala su i to posmatrala.¹⁸³⁵ Na njihov zahtev, Ali Hoti je te muškarce Srbe zatim odveo u prostoriju koju je delio sa još oko 80 seljana i, po njihovom naređenju, od seljana uzeo sav novac i predao ga naoružanim ljudima. Žene i deca su bili u susednoj sobi. I njima je oduzet sav novac.¹⁸³⁶ Muškarcima, ženama i deci su zatim naredili da odu u dvorište. Zatim su mladiće iz te grupe seljana odvojili od grupe, ali su onda svi seljani vraćeni u kuću. Neki ljudi s kojima je Ali Hoti išao prepoznali su nekoliko naoružanih Srba kao svoje bivše komšije.¹⁸³⁷ U to vreme prisutni su bili i drugi muškarci u uniformama, koji su nosili poveze oko čela i na licima imali crvenu, belu i plavu boju, pri čemu Veće konstatuje da su to boje srpske zastave.¹⁸³⁸ On nije mogao da se seti bilo kakvih oznaka na tim uniformama..¹⁸³⁹ Čovek koji mu je uzeo novac, zatim je rekao Aliju Hotiju: “Mi smo u brdima i u svakom trenutku vas gledamo i posmatramo, zato nemojte da napuštate kuće.”¹⁸⁴⁰ Plava ili crna maskirna uniforma je

¹⁸³⁰ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4144-4145, 4169.

¹⁸³¹ V. dole, par. 1622.

¹⁸³² Svedok 6D2, T. 12307-12308.

¹⁸³³ Paragraf 77(d) Optužnice.

¹⁸³⁴ V. dole, par. 1814.

¹⁸³⁵ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4158.

¹⁸³⁶ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4159.

¹⁸³⁷ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4170.

¹⁸³⁸ V. gore, par. 64.

¹⁸³⁹ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4158-4160.

¹⁸⁴⁰ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4171.

opis koji odgovara standardnoj maskirnoj uniformi pripadnika MUP-a, koja je pretežno tamnoplava, ali nekima može da izgleda kao crna.¹⁸⁴¹

509. Dana 29. marta 1999. godine ili približno tog datuma, Mehmet Krasniqi je došao u Nogavac iz Male Kruše.¹⁸⁴² U Nogavcu je bilo mnogo ljudi koji su po nacionalnosti bili Albanci, koji su došli iz okolnih sela kao što su Celina, Velika Kruša i Brestovac.¹⁸⁴³ Mehmet Krasniqi je potvrdio iskaz Alija Hotija. On je od drugih čuo da su pripadnici srpskih snaga ljudima u selu oduzeli sve stvari od vrednosti i da su im rekli da ostanu u Nogavcu dok im ne bude dozvoljeno da idu u Albaniju.¹⁸⁴⁴ Ali Hoti je ukazao medicinsku pomoć Mehmetu Krasniju koji je imao opekotine koje je zadobio u incidentu u Batushinom ambaru u Maloj Kruši. Mehmet Krasniqi je Aliju Hotiju ispričao šta se 26. marta 1999. godine dogodilo u Maloj Kruši.¹⁸⁴⁵

(e) Događaji 2. i 3. aprila 1999. godine u Nogavcu

510. Dana 2. aprila 1999. godine oko 02:00 časa Nogavac je nadleto jedan avion. Izbacio je bombe.¹⁸⁴⁶ Isuf Zhuniqi je čuo tri snažne eksplozije na tri različite lokacije. Jedna bomba je pala vrlo blizu svedoka; on je zadobio povrede glave.¹⁸⁴⁷ U to isto vreme, Sabri Popaj i Ali Hoti su čuli kako avion u vrlo niskom letu nadleće Nogavac.¹⁸⁴⁸ Čuli su četiri eksplozije.¹⁸⁴⁹ Ta dva svedoka su zaključila da to nije NATO avion zato što je leteo vrlo nisko i imao je drugačiji zvuk od NATO aviona; međutim, nijedan od svedoka nije mogao sa sigurnošću da identifikuje taj avion. Postoje posredni dokazi o delovima granata ili bombi sa ćiriličnim natpisima, kao i o tome da su ih pripadnici snaga NATO na Kosovu uzeli i pregledali.¹⁸⁵⁰ Ima takođe dokaza da na tom području nisu pronađeni nikakvi delovi granata ili bombi sa ćiriličnim slovima.¹⁸⁵¹ Veće ne može na osnovu dokaza da utvrdi koje snage su 2. aprila 1999. godine bombardovale Nogavac.

¹⁸⁴¹ V. gore, par. 53-54.

¹⁸⁴² Mehmet Krasniqi, T. 992.

¹⁸⁴³ Mehmet Krasniqi, T. 992, 993.

¹⁸⁴⁴ Mehmet Krasniqi, T. 992.

¹⁸⁴⁵ V. gore, par. 479-498; Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4148-4149, 4150-4151.

¹⁸⁴⁶ Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4122.

¹⁸⁴⁷ Svedok je došao svesti tek 3. aprila 1999. godine. Kako mu je rečeno, preko granice ga je u Albaniju doveo njegov rođak. Putovanja se ne seća. Kao posledica bombardovanja, zadobio je razderotine glave i desne ruke. Isuf Zhuniqi, DP P1251, str. 6; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4107, 4122.

¹⁸⁴⁸ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4153-4154, 4171-4172; Sabri Popaj, DP P1082, str. 10.

¹⁸⁴⁹ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4153-4154; Sabri Popaj, DP P1082, str. 10.

¹⁸⁵⁰ Snage NATO na Kosovu takođe se navode kao KFOR. U predmetu *Milutinović*, Sabri Popaj je posvedočio da je jedan drugi seljanin imao fragmente bombe s ćiriličnim napisom. To je kasnije ispitano i istražitelj tužilaštva je obavešten da taj seljanin ne poseduje taj materijal, već da ga je predao istražiteljima KFOR. Isuf Zhuniqi je posvedočio da je, kada se vratio iz Albanije, video fragmente bombi s ćiriličnim napisima. Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5702-5705; Sabri Popaj; T. 7414-7416; Isuf Zhuniqi, DP P1253 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4122.

¹⁸⁵¹ DP D317; Sabri Popaj, T. 7416-7417.

511. Posle eksplozija bombi, selo Nogavac je bilo u plamenu. Mnogo ljudi je ranjeno i kuće su oštećene.¹⁸⁵² Ali Hoti je išao po selu i ukazivao lekarsku pomoć ranjenima. On je video da je jedna osoba ubijena i saznao da je u napadu na Nogavac poginulo ukupno 50 ljudi.¹⁸⁵³ Jedan svedok koji je sledećeg dana bio u Nogavcu video je da su neke kuće bile teško oštećene, a jedna kuća potpuno uništena. Nekoliko dana kasnije video je kako iz jedne oštećene kuće iznose tela troje male dece; pretpostavio je da su ta deca ubijena u bombardovanju. Kasnije je čuo da su iz te iste kuće izneta tela još petoro dece i tri žene.¹⁸⁵⁴

512. Kako je u svom iskazu naveo Ali Hoti, 3. aprila 1999. godine, nakon što je svanulo, ljudi koji su u Nogavcu čekali na dozvolu da pređu u Albaniju, plašeći se novog mogućeg bombardovanja, pokupili su svoje stvari i na traktorima u konvoju od oko 20.000 ljudi krenuli ka albanskoj granici.¹⁸⁵⁵ Konvoj je prošao kroz Veliku Krušu koja je izgledala spaljena do temelja.¹⁸⁵⁶ Tog dana, ili sledećeg, Hamide Fondaj, koja je išla u konvoju raseljenih lica, ugledala je zeleni bagger oko koga su bili vojnici u Velikoj Kruši. Veće napominje da ona ne opisuje kako su izgledali muškarci za koje je u svom iskazu navela da su vojnici, ali da se čini da ume da razlikuje policajce od vojnika, što je pokazala kada je u svojoj izjavi govorila o konkretnim događajima.¹⁸⁵⁷ Na putu do granice, mogli su se videti vojnici u maskirnim uniformama.¹⁸⁵⁸ Mehmet Krasniqi, koji je bio u konvoju, posvedočio je da su otišli na granični prelaz Vrbnica/Qafa e Morinë.¹⁸⁵⁹

513. Na granici s Albanijom, srpski policajci u plavim policijskim uniformama oduzeli su raseljenim licima u konvoju lične isprave i naterali ih da uklone registarske tablice s vozila koja su koristili.¹⁸⁶⁰ Policajci su im takođe oduzeli nove automobile i automobile koji su bili u boljem stanju; pripadnici VJ su takođe bili prisutni i vređali su i psovali ljude u konvoju.¹⁸⁶¹ Policajci su odveli u stranu Mehmeta Krasniqu, koji je u incidentu u Batushinom ambaru u Maloj Kruši zadobio opekotine. Sumnjali su da je on bio vojnik OVK i da su njegove povrede posledica granatiranja; želeli su da znaju ko je njegov komandant. Odveli su ga u jednu prostoriju i vezali za radijator, gde je ostao dok nije pao mrak, a onda su mu rekli da ide u Albaniju.¹⁸⁶² Ostali ljudi u

¹⁸⁵² Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4153-4154.

¹⁸⁵³ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4156.

¹⁸⁵⁴ Sabri Popaj, DP P1082, str. 10.

¹⁸⁵⁵ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4156; Mehmet Krasniqi, T. 993.

¹⁸⁵⁶ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4156.

¹⁸⁵⁷ Nisu dostavljene informacije o tome ko su bili ti vojnici. Svedokinja je odatle nastavila put kroz druga sela i naposletku 4. aprila 1999. godine oko 02:00 časa prešla granicu i ušla u Albaniju. Svedokinji nisu oduzete lične isprave, niti su ljude koji su bili s njom tukli. Hamide Fondaj, DP P627, str. 4-5.

¹⁸⁵⁸ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4157.

¹⁸⁵⁹ Mehmet Krasniqi, T. 993.

¹⁸⁶⁰ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4157; Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4157; Mehmet Krasniqi, T. 994, 1060-1061.

¹⁸⁶¹ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4157.

¹⁸⁶² Mehmet Krasniqi, T. 993.

konvoju, među kojima je bio i Ali Hoti, prešli su granicu i otišli u Albaniju 3. aprila 1999. godine. U konvoju koji je prešao granicu i otišao u Albaniju bilo je otprilike 20.000 kosovskih Albanaca.¹⁸⁶³

514. Na osnovu ograničenih dokaza kojima raspolaže, Veće ne može da izvede zaključak ko je odgovoran za bombardovanje Nogavca, koje je bilo glavni razlog što su ljudi napustili selo. Kako će detaljnije biti razmotreno kasnije u Presudi, Veće se nije uverilo da su utvrđena krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja u odnosu na Nogavac.¹⁸⁶⁴

(f) Srpske snage u selu

515. Kao što je razmotreno ranije, kada je bilo reči o susednim selima, srpski dokumenti potvrđuju da su VJ i MUP, uključujući jedinice PJP, bili prisutni na području Orahovca u zajedničkoj operaciji i da su angažovani u selu Velika Kruša 25. i 26. marta 1999. godine.¹⁸⁶⁵ Veće saglasno tome izvodi zaključak. U izveštaju Zajedničke komande potvrđuje se da je posle te operacije pripremljena odbrambena linija na pravcu od Velike Kruše do Brestovca.¹⁸⁶⁶ U ratnom dnevniku 2. motorizovanog bataljona VJ navodi se da su posle događaja u Beloj Crkvi 26. marta 1999. godine snage ovog bataljona, zajedno s MUP, nastavile da "čiste" selo Velika Kruša. Referisano je da pripadnici OVK bacaju oružje, skidaju uniforme i beže.¹⁸⁶⁷ Dokazi ne pominju konkretno srpske snage u Nogavcu. Međutim, s obzirom na prirodu zajedničke operacije na tom području, veliki broj srpskih snaga koje su bile raspoređene na tom području od 25. marta 1999. godine i neposrednu blizinu sela, Veće konstatuje da su snage VJ i MUP tih dana bile u akciji u Nogavcu i njegovoj okolini i da su, izuzimajući bombardovanje koje je izvršio neidentifikovani avion, odgovorne za incidente o kojima je bilo reči u iskazima svedoka koji su gore razmotreni.

4. Celina

516. Selo Celina se nalazi južno od Orahovca, a u okolini su sela Bela Crkva, Velika Kruša i Nogavac. U martu 1999. godine, selo Celina imalo je oko 2.000 stanovnika koji su živeli u 200-250

¹⁸⁶³ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4157.

¹⁸⁶⁴ V. dole, par. 1625. U Završnom podnesku odbrane tvrdi se da Isuf Zhuniqi, koji nije bio u svesnom stanju zbog povreda glave zadobijenih u bombardovanju 2. aprila 1999. godine, nije deportovan iz Albanije, pošto je prenet preko granice, ne znajući kako je tamo dospao, Završni podnesak odbrane, par. 743. Veće ne prihvata taj argument s obzirom na to da je grupa ljudi koji su se okupili u Nogavcu otišla iz straha od novog bombardovanja, a porodica je upravo zbog te bojazni povel Isufa Zhuniqija.

¹⁸⁶⁵ V. DP P350; svedok K25, T. 1604-1606; v. takođe, svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4706-4708; v. gore, par. 453-455.

¹⁸⁶⁶ DP P1317, str. 1.

¹⁸⁶⁷ DP D37, str. 3.

domaćinstava.¹⁸⁶⁸ Svi ljudi koji su živeli u selu bili su albanske nacionalnosti.¹⁸⁶⁹ Kuće u selu bile su u nizu, a razdvajali su ih zidovi pojedinačnih porodičnih kompleksa.¹⁸⁷⁰

(a) Događaji u Celini 25. marta 1999. godine i narednih dana i uništavanje džamije

517. Dana 25. marta 1999. godine oko 05:00 časova, otprilike u isto vreme kada su započele akcije u susednim selima u Orahovcu, srpske snage su tenkovima, oklopnim vozilima i pragama opkolile selo Celinu.¹⁸⁷¹ Otprilike u 05:30 časova, jedan zeleni tenk VJ ušao je u selo iz pravca Bele Crkve.¹⁸⁷² U suprotnom pravcu, prema Orahovcu i Nogavcu, položaje su zauzeli pripadnici snaga VJ, uključujući tenkove, a na glavnom putu koji je povezivao Prizren i Đakovicu bili su oklopni transporter.¹⁸⁷³ Od oko 05:30 časova s glavnog puta počela je pucnjava iz vatrenog oružja, a VJ je počeo da granatira selo. Iako su granate pogodile nekoliko kuća i drugih objekata, svedok je, na osnovu prirode i učinka tog granatiranja, stekao utisak da je ono prevashodno imalo za cilj da ih zaplaši.¹⁸⁷⁴

518. Budući da je granatiranje postajalo sve jače, mnogi stanovnici Celine napustili su domove i okupili se na obodu sela.¹⁸⁷⁵ Stariji ljudi, žene i deca okupili su se u jednu grupu, dok su se muškarci uzrasta od 18 do 40 godina sakrili na raznim lokacijama, daleko od te grupe.¹⁸⁷⁶ To su uradili jer su se plašili da će, budući da su bili muškarci, biti uzeti za metu.¹⁸⁷⁷ Ostali su ostali u svojim domovima ili porodičnim kompleksima. Agim Jemini i njegov rođak Isuf Jemini sakrili su se na tavan kuće u porodičnom kompleksu, odakle su imali pogled na celo selo.¹⁸⁷⁸ Verodostojnost Agima Jeminija osporavana je uz obrazloženje da s mesta na kojem se nalazio nije mogao da vidi događaje koje je opisao. Pošto je pažljivo ocenilo svedoka i sve relevantne dokaze, uključujući fotografije mesta na kojem se nalazio i pogled s njega, Veće se uverilo u istinitost i tačnost iskaza

¹⁸⁶⁸ Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4232; Reshit Salihi, DP P632, str. 2; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4224-4225.

¹⁸⁶⁹ Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4232; Reshit Salihi, P632, str. 2; Reshit Salihi, T. 3461.

¹⁸⁷⁰ Reshit Salihi, DP P632, str. 2; Reshit Salihi, DP T. 3490.

¹⁸⁷¹ Agim Jemini, DP P635, str. 2; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4232; Agim Jemini, T. 3593; Reshit Salihi, DP P632, str. 2; Reshit Salihi, T. 3483, 3487, 3491-3492.

¹⁸⁷² Agim Jemini, T. 3593; Reshit Salihi, T. 3484, 3487, 3492.

¹⁸⁷³ Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4234; Agim Jemini, T. 3593.

¹⁸⁷⁴ Agim Jemini, DP P635, str. 2.

¹⁸⁷⁵ Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6556; Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 9; Reshit Salihi, T. 3469, 3470, 3493-3494, 3518.

¹⁸⁷⁶ Bilo je nekih dokaza da je iz te grupe starijih lica, žena i dece koji su se okupili u selu, 55 lica ubijeno 25. marta 1999. godine, tokom prvog napada na selo (Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6551). U odsustvu detaljnijih dokaza ili sudskomedicinskih dokaza, Veće ne može da zaključi da li i kako su ti ljudi ubijeni i ko je bio odgovoran.

¹⁸⁷⁷ Agim Jemini, DP P635, str. 2; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6551-6553, 6556; Agim Jemini, T. 3598.

¹⁸⁷⁸ Agim Jemini i njegov rođak su pomerili nekoliko crepova kako bi imali bolji pogled na celo selo. Agim Jemini, DP P635, str. 2; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6562; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4236, 4256-4259; DP P642/D74 (Fotografija na kojoj je obeleženo gde je svedok posmatrao događaje u selu); DP P643 (Fotografija s tavana); P639 (Fotografija s tavana); DP D75 (Fotografija na kojoj je oznakom "x" obeležena škola koju je Agim Jemini video s tavana); Agim Jemini, T. 3567, 3584-3585, 3588.

Agima Jeminija i prihvata ga kao opis događaja od 25. marta 1999. godine, kao što će biti razmotreno dalje u tekstu.¹⁸⁷⁹

519. Dana 25. marta 1999. godine oko 09:30 časova, oko 500 vojnika VJ pešice je napredovalo prema selu iz četiri glavna pravca, Bele Crkve, Velike Kruše, Orahovca i glavnog puta Đakovica—Prizren. Do otprilike 10:00 časova opkolili su selo.¹⁸⁸⁰ Uniforme pripadnika VJ bile su zelenkasto-smeđe maskirne, s oznakom belog dvoglavog orla na levom ramenu/levoj mišici, što je bila oznaka jugoslovenske/srpske vojske.¹⁸⁸¹ Nosili su kape koje su podsećale na “titovke” svojstvene VJ, a starešine su se mogle prepoznati po tome što su nosile tamnozeleno beretke.¹⁸⁸² Na svim tim kapama bila je ista oznaka s orlom.¹⁸⁸³ Bilo je i policajaca, koji su nosili plave maskirne uniforme s oznakom policije u obliku dvoglavog orla na grudima.¹⁸⁸⁴ U tom trenutku, Agim Jemini je video kako oko 35 vojnika razvaljuju kapiju i ulaze u dvorište njegovog porodičnog kompleksa. Ušli su u pet kuća u kompleksu i opljačkali stvari od vrednosti.¹⁸⁸⁵ Po mišljenju Veća, opis uniformi nošenih tog jutra koji je dao Agim Jemini potvrđuje da je on pravilno zaključio da su se srpske snage sastojale od pripadnika i VJ i MUP.¹⁸⁸⁶

520. Granatiranje Celine se nastavilo, uz nekoliko prekida, tokom celog dana 25. marta 1999. godine. Snage VJ bi neko vreme granatirale selo, a zatim bi prestale i tada su snage MUP, u plavim uniformama, ulazile u selo.¹⁸⁸⁷ Onda bi se policajci povukli, a ponovo bi počelo granatiranje od strane vojnih snaga.¹⁸⁸⁸ Taj obrazac se ponavljao tokom celog dana.¹⁸⁸⁹ U toku dana, iz kuća u Celini opljačkane su stvari od vrednosti.¹⁸⁹⁰

¹⁸⁷⁹ Oznake na DP P642 i DP D74 pokazuju prozor na tavanu s koga je svedok posmatrao događaje u selu, međutim, ne postoji fotografija na kojoj se vidi kakav je pogled Agim Jemini imao kada je uklonio crepove. Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4236, 4257-4259; DP P639 (Fotografija s tavana); DP P640 (Fotografija na kojoj je obeleženo gde su stajali vojnici na balkonu); DP P641 (Fotografija kuće Agima Jeminija); DP P642, D74 (Fotografija na kojoj je s “x” obeleženo gde se svedok krio); DP P643 (Fotografija s tavana); DP P644 (Fotografija na kojoj je s “x” obeleženo gde je porodici Agima Jeminija oduzet novac, a s “xx” gde su ubijeni iz vatrenog oružja); DP D73 (Fotografija snimljena s mesta na kojem se svedok krio, na kojoj je brojem “1” obeležena porodična kuća koja je spaljena, a brojem “2” na levoj strani označena kuća njegovog strica. Bela kuća obeležena u DP P644 označena je brojem “3”); DP D75 (Fotografija na kojoj je s “x” obeležena škola koju je Agim Jemini video s tavana); Agim Jemini, T. 3584-3585.

¹⁸⁸⁰ Agim Jemini, DP P635, 2.

¹⁸⁸¹ Agim Jemini, DP P635, str. 2; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4233-4234, 4269.

¹⁸⁸² Agim Jemini, DP P635, str. 2; Agim Jemini, T. 4275-4277.

¹⁸⁸³ Agim Jemini, DP P635, str. 2.

¹⁸⁸⁴ V. gore, par. 53; Agim Jemini, DP P635, str. 2, Dodatak; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4265, 4269-4272.

¹⁸⁸⁵ Agim Jemini, DP P635, str. 2.

¹⁸⁸⁶ V. gore, par. 53, 54, 162.

¹⁸⁸⁷ Reshit Salihi, DP P632, str. 2; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4212-4213, 4218-4222; Reshit Salihi, T. 3490-3491, 3518-3519.

¹⁸⁸⁸ Reshit Salihi je objasnio da je mislio na policajce kada je govorio o kopnenim snagama, Reshit Salihi, DP P632, str. 2; Reshit Salihi, T. 3487-3488.

¹⁸⁸⁹ Reshit Salihi, DP P632, str. 2.

¹⁸⁹⁰ Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4250-4251; Reshit Salihi, DP P632, str. 3; Reshit Salihi, T. 3461.

521. Otprilike u 15:00 časova, veliki broj srpskih policajaca u plavim uniformama s crvenim trakama na desnoj ruci, a neki i s belim trakama, počeli su da pale kuće u selu.¹⁸⁹¹ Posle toga, jedna grupa policajaca približila se iz pravca škole porodičnom kompleksu Reshita Salihija. Ti policajci su nosili sive poveze oko čela.¹⁸⁹² Svedok Reshit Salihi video je kako se policajci raspoređuju u jednoj od kuća u kompleksu njegove porodice, oko 30 metara od mesta gde se nalazio.¹⁸⁹³ Reshit Salihi, njegova braća Bajram Salihi i Faik Salihi, kao i Faikova supruga i petoro dece, ostali su u porodičnom kompleksu, zajedno sa Miftareom Zeqirijem i 14 članova njegove porodice.¹⁸⁹⁴ Reshit Salihi je iz kompleksa imao dobar pogled na selo.¹⁸⁹⁵ Bajram Salihi je takođe provirivao kako bi pratio kretanje policije. U tom trenutku, Reshit Salihi je začuo tri pucnja u blizini i video da je Bajram Salihi pogođen u predelu stomaka. Svedok misli da je njegov brat izdahnuo na licu mesta.¹⁸⁹⁶ Odbrana je osporavala verodostojnost Reshita Salihija, tvrdeći da s mesta na kome se nalazio nije mogao da posmatra događaje koje je opisao.¹⁸⁹⁷ Na osnovu svih relevantnih dokaza kojima raspolaže, uključujući detaljno objašnjenje da je brat Reshita Salihija bio u ćošku na istoj strani zida kao i svedok, kao i jasnog opisa akcija policije neposredno posle otvaranja vatre, Veće prihvata da je Reshit Salihi bio blizu svog brata i da je video da je pogođen iz vatrenog oružja.¹⁸⁹⁸ Veće prihvata da je vatra otvorena s mesta na kojem su se rasporedili policajci, kao što je to opisao svedok, i da su policajci, nakon što su ispaljeni hici, otišli iz te kuće, i da se grupa od pet policajaca približila mestu na kome su se krili ostali članovi porodice Reshita Salihija i članovi porodice Zequiri.¹⁸⁹⁹ Iako se optuženi u Optužnici konkretno ne tereti za smrt Bajrama Salihija kao za krivično delo ubistva, Veće prihvata da je Reshit Salihi video da su njegovog brata Bajrama Salihija iz vatrenog oružja ubili srpski policajci koji su tada bili na tom području. Bajram Salihi nije bio naoružan i nije aktivno učestvovao ni u kakvom oružanom sukobu.

¹⁸⁹¹ Veće je uzelo u obzir očigledne razlike u boji uniformi koje je opisao Reshit Salihi. U svom iskazu na ovom suđenju, svedok je uniforme opisao kao plave. Međutim, on je takođe navodio da su bile crne (Reshit Salihi, DP P632, str. 2; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4204-4205). U predmetu *Milutinović*, svedok je opisao kako je svakih 10 minuta video različite boje i da su se uniforme stalno menjale (Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4212-4213). Ovom Veću je svedok rekao da ih je nazvao crnim zato što su, gledane izdaleka, tako izgledale (Reshit Salihi, T. 3490-3491). On nije mogao da kaže da li je video plave ili crne uniforme ili plave i crne uniforme (Reshit Salihi, T. 3519). Veće napominje da standardna policijska maskirna uniforma ima takvu šaru i boje čiji je cilj da zbuni posmatrača. Po mišljenju Veća, time se može objasniti iskaz svedoka i to što je uniforme naizmenično opisivao kao plave i kao crne. Bez obzira na to da li je to slučaj, Veće prihvata da je on video uniforme koje se obično opisuju kao plave, a takođe je ubeđeno da bi on mogao da razlikuje uniforme koje su tog dana nosili policajci od uniforme koje nose pripadnici VJ (Reshit Salihi, T. 3518).

¹⁸⁹² Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4218.

¹⁸⁹³ Reshit Salihi, DP P632, str. 3; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207, 4228-4229; Reshit Salihi, T. 3472, 3498-3500.

¹⁸⁹⁴ Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 9; Reshit Salihi, T. 3469, 3470, T. 3496, 3518.

¹⁸⁹⁵ Reshit Salihi, DP P632, str. 2; Reshit Salihi, T. 3475-3478, 3488-3489.

¹⁸⁹⁶ Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4214-4216, 4228-4229; Reshit Salihi, T. 3500, 3501.

¹⁸⁹⁷ Odbrana je tvrdila da je Reshit Salihi bio s druge strane zida visokog 2,20-2,50 metra i da stoga nije mogao da vidi šta se dogodilo njegovom bratu. Reshit Salihi, DP P632, str. 3; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207, 4214-4216, 4228; Reshit Salihi, T. 3500-3503.

¹⁸⁹⁸ Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4215-4216; Reshit Salihi, DP T. 3500-3501.

¹⁸⁹⁹ Reshit Salihi, DP P632, str. 3; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207, 4216, 4228-4229; Reshit Salihi, T. 3500-3501, 3504.

522. Posle tih događaja, Reshit Salihi je otrčao u susedni kompleks porodice Zequiri i sakrio se u rupu duboku jedan metar.¹⁹⁰⁰ Odatle je čuo pucnjavu iz automata i vrisku žena i dece.¹⁹⁰¹ Čuo je kako jedan glas kaže na srpskom jeziku: “Pucajte, ovde ima terorista.”¹⁹⁰² Pucnjava je trajala petnaestak minuta. Svedok je u rupi ostao dok se nije smrklo. Tada je uspeo da dođe do šume na planini Pisjak, otprilike dva kilometra od sela Celina, gde su se okupili članovi njegove porodice i raseljena lica iz drugih sela, uključujući Veliku Krušu, Brestovac i Nogavac.¹⁹⁰³ Reshit Salihi je za smrt ljudi koji su ostali u porodičnom kompleksu, uključujući članove njegove porodice i članove porodice Zequiri, saznao kada je 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma stigao u Albaniju.¹⁹⁰⁴ Otprilike tri meseca kasnije, negde sredinom juna 1999. godine, kada se vratio u Celinu, Reshit Salihi je video da su njihova tela pokopana u plitkim grobovima u dvorištu, gde ih je poslednji put video.¹⁹⁰⁵ Veće prihvata da su pripadnici MUP-a koji su se nalazili na tom području usmrtili iz vatrenog oružja 20 ljudi koji su ostali u tom dvorištu, uključujući Bajrama Salihija. Sve žrtve su bili kosovski Albanci, bile su nenaoružane i nisu učestvovala u sukobu. Veće nije dobilo nikakve dokaze da su srpske vlasti sprovele istragu u vezi s tim ubijanjima. Optužnica ne tereti optuženog za smrt tih ljudi kao za ubistvo.

523. U međuvremenu, Agim Jemini, još jedan stanovnik Celine koji se krio na tavanu kuće u kompleksu svoje porodice, video je kako pripadnici srpskih snaga zauzimaju drugi sprat njegove kuće u tom istom kompleksu.¹⁹⁰⁶ Agim Jemini je na balkonu svoje kuće video dvojicu ljudi koji su držali ručne radio-uređaje. Na osnovu odeće i razgovora zaključio je da su komandovali policijom.¹⁹⁰⁷ Prozor s koga je Agim Jemini posmatrao šta se dešava nalazio se samo oko 10 do 15 metara od balkona njegove kuće na kome su bili ti komandanti.¹⁹⁰⁸ Otprilike u 17:00 časova Agim Jemini je čuo kako neki glas preko radio-veze zove “komandanta 444” iz “Prizrena” i pita kakva je situacija u Celini.¹⁹⁰⁹ Zatim je čuo kako komandant odgovara “Sve je dobro”; “Prizren” je na to odgovorio “Nemojte dozvoliti da bude kao u Račku”. Komandant je odgovorio: “Neće da bude kao

¹⁹⁰⁰ Reshit Salihi, DP P632, str. 3; Reshit Salihi, DP T. 3500, 3501, 3504-3505, 3520.

¹⁹⁰¹ Reshit Salihi, DP P632, str. 3; Reshit Salihi, DP T. 3504-3505, 3520.

¹⁹⁰² Reshit Salihi, DP P632, str. 3.

¹⁹⁰³ Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 4; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207-4208; Reshit Salihi, T. 3461, 3462, 3470, 3494, 3504, 3508, 3517, 3518.

¹⁹⁰⁴ Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 4; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207-4208; Reshit Salihi, T. 3461, 3462, 3470, 3494, 3504, 3508, 3514, 3517, 3518.

¹⁹⁰⁵ Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 4; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207-4208; Reshit Salihi, T. 3461, 3465, 3466, 3469, 3470, 3494, 3504, 3508, 3514, 3517, 3518.

¹⁹⁰⁶ Balkon na kući gledao je na mesto na kojem se svedok krio. Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4234-4237; Agim Jemini, DP P640.

¹⁹⁰⁷ Agim Jemini, DP P635, str. 2-3; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4277.

¹⁹⁰⁸ Agim Jemini, DP P635, str. 2; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6554-6555; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4235, 4247-4248, 4279; Agim Jemini, T. 3586; DP P640.

¹⁹⁰⁹ Agim Jemini, DP P635, str. 3.

u Račku, već dva puta toliko.”¹⁹¹⁰ U 19:00 časova, svedok je čuo još jedan poziv preko radio-veze “komandantu 444” da zaustavi napad na Celinu. “Komandant 444” je odgovorio: “Dobro, zaustavićemo.”¹⁹¹¹ Posle toga, srpske snage su krenule da zauzmu položaj na ulazu u selo, ka školi i selu Velika Kruša,¹⁹¹² pa je napad zaustavljen.¹⁹¹³ Komandanti na balkonu su vodili i druge razgovore preko radio-veze, ali pošto su koristili, kako je naveo Agim Jemini, specijalan kod, bilo mu je teško da razume kakva su naređenja davali.¹⁹¹⁴ Veće je ranije u ovoj Presudi zaključilo da je SUP Prizren direktno učestvovao u zajedničkoj operaciji VJ i MUP tog dana na području Orahovca, koje je obuhvatalo Celinu.¹⁹¹⁵ Veće prihvata iskaz Agima Jeminija u vezi s komunikacijom preko radio-veze između lica visokog ranga u Prizrenu i komandanta poznatog kao 444 koji se nalazio na balkonu blizu mesta na kome je bio svedok. Suština tih delova komunikacije preko radio-veze, kako zaključuje Veće, podudara se sa zajedničkom operacijom koja je tog dana vođena na tom području i govori o izveštavanju o tome kako se razvija operacija u Celini, kao i o tome da je pripadnicima MUP-a u Celini naređenja davalo lice visokog ranga u Prizrenu. Veće je zaključilo da je SUP Prizren bio odgovoran za operacije MUP na tom području.¹⁹¹⁶ Utvrđeno je da je porodični kompleks Agima Jeminija korišćen kao baza za operaciju u Celini i da je MUP komunicirao s komandom u Prizrenu putem ručnih uređaja za radio-vezu.¹⁹¹⁷ Postoje i drugi dokazi da je radio-veza korišćena tokom operacija na terenu.¹⁹¹⁸

524. Sledećeg dana, oko 09:00 časova, u Celini je bilo otprilike 200-300 pripadnika srpskih snaga. Imali su crvene ili bele trake na ramenima, a neki su oko čela nosili trake crvene boje ili sa šarom koja je pretežno bila crvena ili crna. Agim Jemini je opisao pripadnike srpskih snaga koji su imali dugačke noževe na boku i išli od kuće do kuće po selu.¹⁹¹⁹ U odsustvu detaljnijih opisa odeće tih ljudi ili drugih dokaza, Veće ne može da utvrdi da li je svedok bio u pravu kada je tvrdio da su pripadnici srpskih snaga tog drugog dana zapravo bili pripadnici paravojnih formacija.

¹⁹¹⁰ Agim Jemini, DP P635, str. 3. Svedok se, alternativno, seća da je u poslednjem delu tog razgovora preko radio-veze “Prizren” pitao: “Da li je kao u Račku?”, a komandant je odgovorio, “Nije, nego dva puta toliko”, Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6541-6542.

¹⁹¹¹ Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6542; Agim Jemini, T. 3607-3608.

¹⁹¹² Agim Jemini, DP P635, str. 3.

¹⁹¹³ Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6542; Agim Jemini, T. 3609; Reshit Salihi, DP P632, str. 2.

¹⁹¹⁴ Agim Jemini, DP P635, str. 2-3; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6541, 6554, 6555, 6559-6560; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4235; Agim Jemini, T. 3607.

¹⁹¹⁵ Dvadesettreći odred PJP bio je raspoređen na liniji od Zrza do Male Kruše i Velike Kruše, koja je prolazila kroz Celinu. Pripadnici lokalnog MUP Prizren bili su raspoređeni na tom istom području, ali od Zrza do Bele Crkve. Svedok K25, DP P340-A, str. 11.

¹⁹¹⁶ V. gore, par. 47; svedok K25, DP P340-A, str. 20-21

¹⁹¹⁷ Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6542; Reshit Salihi, DP P632, str. 2.

¹⁹¹⁸ Milan Čanković, T. 13939-13942.

¹⁹¹⁹ Agim Jemini, DP P635, str. 4.

525. Oko 09:30 časova, otprilike 30 pripadnika srpskih snaga upali su u dvorište porodičnog kompleksa Agima Jeminija i počeli da pretresaju kuće.¹⁹²⁰ Agim Jemini se još nalazio na tavanu koji je ranije opisan, a pet članova njegove porodice krilo se u kući preko puta njega.¹⁹²¹ Nekoliko pripadnika srpskih snaga zauzelo je mesta u kući u kojoj se Agim Jemini krio, samo jedan sprat ispod njega.¹⁹²² U kuću u kojoj se krilo pet članova porodice Agima Jeminija ušlo je otprilike sedam do osam ljudi.¹⁹²³ Tih pet članova njegove porodice izveli su u dvorište i onda su im oduzeli sav novac.¹⁹²⁴ Zatim su im naredili da idu ka kapiji između dve kuće.¹⁹²⁵ U tom trenutku, jedan od pripadnika srpskih snaga ispalio je metak u vazduh iz svog oružja. Ostali pripadnici srpskih snaga otvorili su vatru i pet članova porodice Jemini palo je na zemlju. Agimu Jeminiju se činilo da su mrtvi.¹⁹²⁶ Svi oni su bili nenaoružani civili u vreme kada su ih pripadnici srpskih snaga ubili. Veće nije dobilo nikakve dokaze o tome da su srpske vlasti sprovele istragu o tim ubijanjima.

526. Pošto su iz vatrene oružja ubili tih pet članova porodice Agima Jeminija, pripadnici srpskih snaga su preostali deo dana pljačkali stvari od vrednosti iz kuća u selu i palili ih koristeći bacače plamena.¹⁹²⁷ U prekidima, tokom tog perioda, Agim Jemini je čuo pucnjavu iz automata i krike seljana.¹⁹²⁸

527. Pripadnici srpskih snaga su u porodičnom kompleksu Agima Jeminija ostali do 01:00 čas 27. marta 1999. godine.¹⁹²⁹ Te noći, Agim Jemini je između Celine i Zrza, blizu Bele Crkve, video oko 40 mrtvih tela, u običnoj civilnoj odeći, u koritu rečice kod železničke pruge.¹⁹³⁰ To se, po mišljenju Veća, podudara s ranijim konstatacijama u vezi sa streljanjem muškaraca, kosovskih Albanaca, koje se dogodilo na mostu na Belaji kod Bele Crkve.¹⁹³¹

528. Dana 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma, svedok je sa udaljenosti posmatrao kako srpski policajci i civili krađu stvari i stoku iz sela.¹⁹³² To je trajalo više od mesec dana.¹⁹³³

¹⁹²⁰ Agim Jemini, DP P635, str. 4; Agim Jemini, T. 3533-3534.

¹⁹²¹ Agim Jemini, DP P635, str. 4; DP P641 (Fotografija kuće Agima Jeminija); DP D73 (Fotografija snimljena s mesta na kojem se svedok krio, na kojoj je brojem "1" obeležena porodična kuća koja je spaljena, a brojem "2" na levoj strani označena kuća njegovog strica, dok je bela kuća, obeležena u DP P644, označena brojem "3").

¹⁹²² Agim Jemini, DP P635, str. 4; Agim Jemini, T. 3534.

¹⁹²³ To su bili svedokovi roditelji, stric, strina i brat od strica. Njihova imena su bila: Sadri Jemini, Synavere Jemini, Shaip Jemini, Muharrem Jemini, Zade Jemini (Agim Jemini, DP P635, str. 4; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4238; DP P644; Agim Jemini, T. 3533-3534).

¹⁹²⁴ Agim Jemini, DP P635, str. 4, Dodatak; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6544; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4238, 4281; DP P644; Agim Jemini, T. 3533-3534.

¹⁹²⁵ Agim Jemini, DP P635, str. 4, Dodatak; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6544, 6566; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4238, 4281; DP P644; Agim Jemini, T. 3533-3534.

¹⁹²⁶ Agim Jemini, DP P635, str. 4; Agim Jemini, DP P636 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 6566-6567.

¹⁹²⁷ Agim Jemini, DP P635, str. 4-5; Reshit Salihi, T. 3462.

¹⁹²⁸ Agim Jemini, DP P635, str. 5; Reshit Salihi, T. 3462.

¹⁹²⁹ Agim Jemini, DP P635, str. 5.

¹⁹³⁰ Agim Jemini je potvrdio da su to bila tela civila, a ne vojnika, jer je na njima bila obična odeća. Agim Jemini, DP P635, str. 5.

¹⁹³¹ V. gore, par. 472.

¹⁹³² Agim Jemini, DP P635, str. 5.

Dana 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma, Sabri Popaj je video kako su policajci u plavim maskirnim uniformama jednim oklopnim transporterom došli pred džamiju u Celini; unutra su ostali oko sat vremena.¹⁹³⁴ Nakon što su otišli, začula se glasna eksplozija i džamija je razorena.¹⁹³⁵ Te večeri, jedan drugi svedok video je da je džamija bila potpuno uništena.¹⁹³⁶ Kao što je već razmotreno detaljnije na drugim mestima u ovoj Presudi, Veće je zaključilo da je džamija u Celini uništena 28. marta 1999. godine pomoću eksploziva koji su postavili i aktivirali pripadnici MUP-a.¹⁹³⁷ Na osnovu dokaza je, kako je zaključilo Veće, takođe utvrđeno da su sve kuće u selu, izuzimajući njih dvadesetak, kao i brojni objekti,¹⁹³⁸ uključujući školu,¹⁹³⁹ spaljeni tokom divljanja pripadnika MUP-a (a možda i paravojnih formacija) u selu 26. marta 1999. godine, koje je počelo 25. marta 1999. godine.

529. Dana 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma, oko 07:00-08:00 časova, grupa od oko 40 policajaca stigla je u šumu kod Celine.¹⁹⁴⁰ U toj šumi, kod planine Pisjak, oko dva kilometra od sela Celina, okupio se veliki broj raseljenih lica iz Celine i drugih sela, uključujući Veliku Krušu, Brestovac i Nogavac.¹⁹⁴¹ Policajci su stigli pešice, naoružani jurišnim puškama, a nosili su plave maskirne uniforme s belim trakama oko rukava i tamnozelenim maramama oko glave.¹⁹⁴²

530. Policajci su zapucali iz oružja u vazduh iznad velike grupe raseljenih lica, okupljenih na obodu šume na jednoj poljani.¹⁹⁴³ Policajci su odvojili muškarce od žena i dece i, pod pretnjom

¹⁹³³ Agim Jemini, DP P635, str. 5; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4266; Agim Jemini, T. 3542-3543.

¹⁹³⁴ Sabri Popaj je u svojoj prvobitnoj izjavi svedoka rekao da je džamija dignuta u vazduh u aprilu, onog dana kada su se policajci vratili i pokopali tela (Sabri Popaj, DP P1082, str. 11). U predmetu *Milutinović*, svedok je objasnio da je prvobitno naveden datum pogrešan i da je džamija zapravo dignuta u vazduh istog dana kada i druge džamije u Beloj Crkvi i Rogovu (Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), 5650, 5678-5682; Sabri Popaj, T. 7471). Svedoku je u ovom predmetu sugerisano da je Agim Jemini posvedočio da je džamija dignuta u vazduh 30. ili 31. marta 1999. godine (Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4241-4242; DP P638; Agim Jemini, T. 3543-3544). Sabri Popaj je objasnio da to nije tačno i da Agim Jemini nije video eksploziju džamije dok se sakriva (Sabri Popaj, T. 7417-7418, 7422). Veće prihvata datum koji je naveo Sabri Popaj, budući da je on zaista gledao uništavanje džamije i snage koje su u tome učestvovala u selu Celina. Veće zaključuje da je džamija uništena eksplozivom 28. marta 1999. godine.

¹⁹³⁵ Sabri Popaj, DP P1082, str. 11; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5678-5681; DP P1089; DP P1090; Sabri Popaj, T. 7417-7418, 7422; DP P634 (Fotografija džamije u Celini snimljena pre rata, na kojoj je obeležen minaret); DP P638; Agim Jemini, T. 3542, 3544.

¹⁹³⁶ Reshit Salihi je takođe posvedočio da je, kada se vratio iz Albanije, video da je džamija u selu bila uništena. Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4241-4242; DP P638; Agim Jemini, T. 3543-3544; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4208-4209; Reshit Salihi, T. 3464, 3465, 3468-3469.

¹⁹³⁷ V. dole, par. 1804.

¹⁹³⁸ Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4250-4251; Reshit Salihi, P632, str. 3.

¹⁹³⁹ Agim Jemini, DP P635, str. 3; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4253; Agim Jemini, DP D72; Agim Jemini, DP D75; Agim Jemini, T. 3575, 3582, 3587, 4235; Reshit Salihi, DP P632, str. 3.

¹⁹⁴⁰ Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 4, *Addendum*; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207-4208, 4221-4222; Reshit Salihi, T. 3461, 3465, 3466, 3469, 3470, 3494, 3504, 3507.

¹⁹⁴¹ Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 4; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207-4208; Reshit Salihi, T. 3461, 3465, 3466, 3469, 3470, 3494, 3504, 3508, 3514, 3517, 3518.

¹⁹⁴² Reshit Salihi, DP P632, str. 3, 9; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4220-4222; Reshit Salihi, T. 3507.

¹⁹⁴³ Veće nije moglo da utvrdi kolika je bila ta grupa ljudi s obzirom na to da je Reshit Salihi posvedočio da je bilo oko 8.000 ljudi (Reshit Salihi, DP P632, str. 3; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4220; Reshit Salihi, T. 3507).

oružjem, pretresli ih tražeći novac i dragocenosti.¹⁹⁴⁴ Lične isprave ljudi iz te grupe zatim su stavili na gomilu i zapalili.¹⁹⁴⁵

531. Policajci su zatim, pod pretnjom oružjem, sproveli muškarce i žene i decu do sela Celina, pri čemu su usput neke muškarce udarali kundacima.¹⁹⁴⁶ Nakon što su stigli u Celinu, jedna druga grupa policajaca, koji su nosili plave maskirne uniforme, a neki su imali i crvene beretke, sprovela je raseljena lica iz sela duž glavnog puta koji je povezivao Đakovicu s Prizrenom. Dok su hodali, policajci su tukli seljane i tražili im novac. Između Velike Kruše i Velike Hoče kolona je zaustavljena. Muškarcima su pod pretnjom oružjem naredili da nekoliko sati stoje s rukama na potiljku.¹⁹⁴⁷ Dana 28. marta 1999. godine, otprilike u 16:00 časova, stigao je veliki broj kamiona i toj grupi muškaraca, u kojoj je bio i svedok, policajci su naredili da se u njih ukrcaju.¹⁹⁴⁸ Odvezli su ih u Žur/Zhur, na granici sa Albanijom. Policajci su im ponovo zatražili lične isprave, ali pošto su im te isprave već predate, taj zahtev se nije mogao ispuniti.¹⁹⁴⁹ Policajci su naredili muškarcima da krenu pešice u Albaniju i pošto su prepešačili pet-šest kilometara, prešli su granicu i odvedeni su u izbeglički logor u Kukësu, Albanija.¹⁹⁵⁰ Kao što će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, Veće je zaključilo da je utvrđeno krivično delo prisilnog premeštanja u odnosu na ove događaje.¹⁹⁵¹

532. Od 25. marta 1999. godine do kraja maja 1999. godine, meštani iz tog sela Agim Jemini i Sabri Popaj, seljanin iz Bele Crkve, zajedno s drugima, pokopali su tela u Celini. Oni su noću dolazili u Celinu, pronalazili mrtva tela i pokopavali ih. Sabri Popaj je pokopao oko 85 tela.¹⁹⁵² Agim Jemini je pokopao 78 tela. Kao starešina Celine, Agim Jemini je bio zadužen za tu grupu ljudi koja je pokopavala tela. On je imao spisak s imenima ljudi koje je pokopao, kao i godinom njihovog rođenja i mestom na kome su pokopani.¹⁹⁵³ Među žrtvama koje je pokopao bile su 74 osobe iz Celine, dve iz Velike Hoče, jedna iz Brestovca i jedna iz Bele Crkve.¹⁹⁵⁴ Osamnaest tela je bilo spaljeno; sva tela su imala strelne rane.¹⁹⁵⁵ Sve žrtve su imale civilnu odeću.¹⁹⁵⁶ Međutim, na ovaj

10.000 ljudi (Reshit Salihi, DP P632, str. 3) ili 4.000-5.000 ljudi (Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4220, 4223).

¹⁹⁴⁴ Reshit Salihi je nateran da preda 5.000 nemačkih maraka, a jedna njegova kćerka mu je rekla da su njoj oduzeli zlatnu ogrlicu i 6.000 nemačkih maraka. Reshit Salihi, DP P632, str. 3-4; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4206; Reshit Salihi, T. 3510, 3512.

¹⁹⁴⁵ Reshit Salihi, DP P632, str. 4; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4207, 4220.

¹⁹⁴⁶ Reshit Salihi, DP P632, str. 4; Reshit Salihi, T. 3462-3463.

¹⁹⁴⁷ Reshit Salihi, DP P632, str. 4.

¹⁹⁴⁸ Iz iskaza nije jasno da li je i ženama i deci naređeno da se ukrcaju u te autobuse, Reshit Salihi, DP P632, str. 4.

¹⁹⁴⁹ Reshit Salihi, DP T. 3463, 3469.

¹⁹⁵⁰ Reshit Salihi, DP P632, str. 4; Agim Jemini, T. 3463.

¹⁹⁵¹ V. dole, par. 1623-1624.

¹⁹⁵² Sabri Popaj, DP P1082, str. 10; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), 5677.

¹⁹⁵³ Agim Jemini, DP P635, str. 5.

¹⁹⁵⁴ Veću nisu dostavljeni dokazi u kojima se navode imena te 74 žrtve. Agim Jemini, DP P635, str. 5; Agim Jemini, DP P646; Agim Jemini, DP P647; Agim Jemini, DP P648; Agim Jemini, DP P649; Agim Jemini, T. 3535-3540; Sabri Popaj, DP P1082, str. 8-10; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5677; Sabri Popaj, T. 7413.

¹⁹⁵⁵ Agim Jemini, DP P635, str. 5; Sabri Popaj, DP P1082, str. 12-14; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5677

način nisu pokopani svi mrtvi iz Celine zato što su tokom dana u selo dolazili kamioni puni policajaca u jednobojnim plavim uniformama i Roma i skupljali tela.¹⁹⁵⁷ Agim Jemini je video da je na taj način odneto najmanje 20 do 30 tela.¹⁹⁵⁸ Dana 12. ili 13. aprila 1999. godine ili približno tih datuma, Sabri Popaj je video da su u Celinu stigli policajci s civilima i jednim bagerom, kao i da su kopali rupe i pokopavali tela.¹⁹⁵⁹ Bager je prvo iskopao jednu rupu u koju je pokopano pet tela. To je bilo na obodu Celine, blizu puta Prizren—Đakovica. Posle toga, bager je prešao put i otišao u Celinu i tamo iskopao drugu rupu u koju su pokopano još tela. Dok su kopali tu drugu grobnicu, on je video da su policajci s puškama u rukama opkolili civile koji su pomagali pri pokopavanju.¹⁹⁶⁰ Ti policajci su nosili plave maskirne uniforme, dok su civili nosili nekakve žute uniforme;¹⁹⁶¹ dokazi sa drugih ekshumacija ukazuju na to da bi oni mogli biti sanitarni radnici.

(b) Srpske snage u selu

533. Zadatak 549. motorizovane brigade VJ bio je da, u sadejstvu sa 4. četom odreda PJP MUP Đakovica, sprovede koordiniranu akciju čiji je deklarisan cilj bilo odsecanje i razbijanje OVK u Celini.¹⁹⁶² Dana 25. marta 1999. godine, posle događaja u Beloj Crkvi, pripadnici PJP su napredovali u pravcu Celine.¹⁹⁶³ Kasniji izveštaj koji je komanda 549. motorizovane brigade poslala Komandi Prištinskog korpusa beleži uspeh operacije u Celinama. U izveštaju je navedeno da je OVK potisnut i da je uspostavljena kontrola nad selom.¹⁹⁶⁴ Iako se u izveštaju ukazuje na to da je uspostavljena kontrola nad selom, nema dokaza da je u selu ili njegovoj okolini bilo borbi između OVK i srpskih snaga. Naprotiv, dokazi pokazuju da su srpske snage tokom nekoliko dana bile aktivne u selu i da su njihove aktivnosti bile usmerene protiv tamošnjeg življa, muškaraca, žena i dece, a ne da su bile angažovane u borbama s naoružanim pripadnicima OVK.

534. Ti dokazi potvrđuju opis srpskih snaga koji su dali očevici u Celini. Veće se uverilo da su pripadnici VJ i MUP-a, uključujući PJP, od 25. do 28. marta 1999. godine učestvovali u koordiniranoj i združenoj operaciji u Celini. Upravo su elementi tih snaga bili odgovorni za krivična

¹⁹⁵⁶ Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5677-5678.

¹⁹⁵⁷ Agim Jemini nije uspeo da locira posmrtno ostatke članova svoje porodice u Celini, ali je čuo da su kasnije pronađeni u Orahovcu. Agim Jemini, DP P635, str. 5; Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4266; Agim Jemini, T. 3623-3624.

¹⁹⁵⁸ Agim Jemini, DP P635, str. 5.

¹⁹⁵⁹ On se konkretno setio da je bilo osam tela, uključujući tela Sefedina Sahanija i pet članova njegove porodice, Hajdara Rexhepija i Sakipa Rexhepija. Imena tih žrtava ne navode se u prilogima Optužnici. Sabri Popaj, DP P1082, str. 11; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5682, 5685-5686.

¹⁹⁶⁰ Sabri Popaj, DP P1082, str. 11.

¹⁹⁶¹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 11; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5686; DP D314 (List s uzorcima različitih šara na uniformama. Svedok je pokazao da su policajci nosili uniforme sa šarom označenom brojem "4"); Sabri Popaj, T. 7404.

¹⁹⁶² DP P1316, str. 4.

¹⁹⁶³ DP P1317, str. 4; v. gore, par. 478.

¹⁹⁶⁴ DP P1317, str. 1.

dela koja je Veće zaključilo da su počinjena, kao što je obrazloženo u ovom odeljku Presude. Iako Veće prihvata da su te snage bile prisutne, sudeći po dokazima, događaji koji su se odigrali u selu i krivična dela koja su počinili pripadnici srpskih snaga ne ukazuju na to da je cilj operacije bio da se potisne OVK.

5. Pusto Selo

535. Pusto Selo se nalazi oko osam kilometara severozapadno od grada Orahovca. U okolini su sela Petković/Petković, Kolnik/Kazni i Sanova/Seno.

536. Avdyl Mazreku i Beqir Krasniqi svedočili su o relevantnim događajima u Pustom Selu. Obojica su imali poteškoća da odrede boje uniformi koje su, po njihovim rečima, nosili pripadnici srpskih snaga u Pustom Selu. Veću je bilo očigledno da je jedan značajan uzrok tih poteškoća bio prevod s lokalnog albanskog dijalekta kojim su govorili.¹⁹⁶⁵ Bilo je, međutim, i drugih teškoća.¹⁹⁶⁶ One se mogu objasniti prevođenjem, nesigurnošću u pogledu vremena i mesta i drugim stvarima. Međutim, zbog varijacija u njihovom opisu tih snaga, Veće ne može da se osloni samo na njihove iskaze kada je reč o uniformama koje su pripadnici srpskih snaga nosili u selu i kod rečice. Iako Veće prihvata da su tenkovi i vozila koje su ovi svedoci opisali pripadali VJ, ono ne može na osnovu iskaza ova dva svedoka da zaključi da li su druge srpske snage u selu činili pripadnici VJ ili MUP-a. Po oceni Veća, to ne umanjuje opštu verodostojnost ova dva svedoka u odnosu na druge stvari.

537. Dana 26. marta 1999. godine, ili približno tog datuma, veliki broj raseljenih lica, koja su bežala pred srpskim snagama, stigao je na traktorima, prikolicama i pešice u Pusto Selo iz susednih mesta i sela, uključujući Klinu/Klina, Grebnik/Gremnik, Dolovo/Dollovë, Jošanicu/Jashanice i

¹⁹⁶⁵ Beqir Krasniqi, T. 6031-6033, 6044-6046, 6060-6071.

¹⁹⁶⁶ U svom iskazu pred Većem, Avdyl Mazreku je rekao da su srpske snage nosile zelene uniforme s natpisom "policija" na leđima i rukavima (Avdyl Mazreku, DP P987, str. 2). Kasnije je rekao da im je na leđima pisalo "milicija". Međutim, to bi moglo da bude predmet nesporazuma budući da nije jasno da li je on mislio da je "milicija" pisalo na uniformama pripadnika srpskih snaga koji su bili u tenkovima ili pripadnika srpskih snaga koji su pešice napredovali u selu. On je u jednoj ranijoj izjavi naveo da su srpske snage bile u crnim uniformama (Avdyl Mazreku, DP P987, str. 2), ali je u dodatku rekao da su to bile tamnozeleno uniforme, a ne crne (Avdyl Mazreku, DP P989, par. 6-7). Mazreku je u svom iskazu naveo da su crne uniforme nosili pripadnici srpskih snaga 1998. godine, tako da kada govori o zelenim uniformama, misli na Srbe 1999. godine (Avdyl Mazreku, T. 6170, 6192-6193, 6196-6197). Drugi svedok, Beqir Krasniqi, naveo je da su pripadnici srpskih snaga nosili zelene maskirne uniforme i da nijedan nije nosio masku za lice, već da su lice krili ispod zelenih maskirnih kapa (Beqir Krasniqi, DP P908, str. 3). Kasnije je izmenio taj iskaz i rekao da su to bile crne kape i da su im lica bila obojena, dodavši da su mnogi imali bradu (Beqir Krasniqi, T. 6063-6064). On je rekao da su svi pripadnici srpskih snaga nosili maskirne uniforme i možda crvene trake oko rukava (Beqir Krasniqi, DP D226, str. 2, 4). Međutim, on je naveo da je plava maskirna uniforma bila uniforma koju su pripadnici srpskih snaga nosili kada je u rečici na muškarce pucano iz vatrenog oružja (Beqir Krasniqi, DP P910). Tokom unakrsnog ispitivanja o boji uniformi, on je često navodio da ne može da se seti ili je menjao svoje svedočenje (Beqir Krasniqi, T. 6031-6033, 6044-6046, 6060-6071).

Orahovac.¹⁹⁶⁷ Raseljena lica su bila smeštena u selu i u lokalnoj školi. Beqiru Krasniqiju je nekoliko raseljenih lica ispričalo da su im srpske snage rekle da idu u Pusto Selo.¹⁹⁶⁸

538. Dana 31. marta 1999. godine ili približno tog datuma, negde između 13:00 časova i 15:00 časova, u Pusto Selo su stigle srpske snage.¹⁹⁶⁹ One su stigle u sedam ili osam tenkova iz Poluža/Poluzhë, koje se nalazi oko dva kilometra istočno od Pustog Sela u pravcu Čiflaka/Çifllak.¹⁹⁷⁰ Avdyl Mazreku je u brdima iznad sela primetio dva tenka, i još tri druga. Cevi svih tenkova bile su uperene prema selu.¹⁹⁷¹ Srpski tenkovi su otvorili vatru na selo, što je izazvalo paniku među seljanima i raseljenim licima, koji su napustili selo i krenuli prema rečici Prroni-i-Vogel.¹⁹⁷² Dok su seljani i raseljena lica odlazili, Beqir Krasniqi je video dva tenka otprilike 300 metara od škole i još dva neposredno na izlazu iz sela.¹⁹⁷³ Tenkovi koji su bili blizu škole počeli su da uništavaju vozila seljana koja su bila parkirana pored rečice Prroni-i-Vogel.¹⁹⁷⁴ Zatim je iz pravca škole prema seljanima krenulo od 20 do 50 pripadnika srpskih snaga.¹⁹⁷⁵ Dok su se oni približavali, seljanima su počeli da prilaze i tenkovi. Iz tenkova su izašli pripadnici srpskih snaga, opkolili seljane i odvojili žene i decu od muškaraca.¹⁹⁷⁶ Muškarcima je naređeno da sednu “kao što sed[e] u džamiji”, skinu kape i “gledaj[u] srpsku zemlju”.¹⁹⁷⁷ U međuvremenu, vojnici su ženama i deci oduzeli sve dragocenosti, a zatim ih je nekoliko pripadnika srpskih snaga sprovedo u pravcu Orahovca.¹⁹⁷⁸ Posle toga, muškarce su opkolili i rekli im da isprazne džepove.¹⁹⁷⁹ Pripadnici srpskih snaga su od tih muškaraca oduzeli sve stvari od vrednosti i novac.¹⁹⁸⁰ Dok je to trajalo, jedan svedok je preko radio-veze koju su koristili pripadnici srpskih snaga čuo reč “streljanje”, koju je

¹⁹⁶⁷ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 2; Beqir Krasniqi, DP D226 str. 2.

¹⁹⁶⁸ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 3; Beqir Krasniqi, T. 6076.

¹⁹⁶⁹ Avdyl Mazreku je prvobitno naveo da je to bilo nedelju dana posle početka NATO bombardovanja i tri-četiri dana po završetku Bajrama (Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; Avdyl Mazreku, DP P988, par. 2; Avdyl Mazreku, T. 6188). Veće prihvata da su se opisani događaji odigrali 31. marta 1999. godine ili približno tog datuma. Taj datum je potvrdio i Beqir Krasniqi. Beqir Krasniqi, DP P908, str. 3.

¹⁹⁷⁰ Svedok je naveo da su tenkovi bili maslinastozelene vojničke boje. On nije video nijedno vozilo tamnoplave boje policije. (Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; Avdyl Mazreku, T. 6169-6170, 6192, 6198; DP P318 (svedok je tenk broj 6 identifikovao kao tip tenkova koji su 31. marta 1999. godine bili u selu); v. takođe, Beqir Krasniqi, DP D226, str. 2).

¹⁹⁷¹ Iskazi svedoka se razlikuju kada je reč o vrsti tenkova koje je svaki od njih video. To je možda zato što su videli različite tenkove ili zato što nisu mogli pouzdano da identifikuju vrste tenkova. Kako je zaključilo Veće, svi tenkovi koje su svedoci videli bili su tenkovi VJ obojeni u tipičnu vojničku zelenu boju (Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; DP P318; Avdyl Mazreku, T. 6169; DP D224; Beqir Krasniqi, T. 6046).

¹⁹⁷² Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 3; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 2.

¹⁹⁷³ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 3.

¹⁹⁷⁴ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 3.

¹⁹⁷⁵ V. gore, par. 536.

¹⁹⁷⁶ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; Avdyl Mazreku, T. 6170; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 2.

¹⁹⁷⁷ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 3; Beqir Krasniqi, T. 6035.

¹⁹⁷⁸ Prema jednoj proceni, bilo je oko 130 muškaraca, ali je očigledno da to nije tačno. Avdyl Mazreku, DP P987, str. 4; Avdyl Mazreku, T. 6170-6171, 6199; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 4; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 3; Beqir Krasniqi, T. 6074, 6077.

¹⁹⁷⁹ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; Avdyl Mazreku, T. 6171, 6199; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 4; Beqir Krasniqi, DP 909 (Dodatak), par. 3; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 3; Beqir Krasniqi, T. 6025, 6080.

¹⁹⁸⁰ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3-4; Avdyl Mazreku, T. 6171, 6199; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 4; Beqir Krasniqi, DP 909 (Dodatak), par. 3; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 3; Beqir Krasniqi, T. 6025, 6080.

razumeo da znači “pogubljenje”.¹⁹⁸¹ Veće prihvata da je pripadnicima srpskih snaga naređeno da pobiju te muškarce. Avdyl Mazreku je verovao da je muškarac koji je koristio radio-vezu bio vođa srpskih snaga i da je bio policajac, ali Veće nije moglo da se uveri u ispravnost njegovog uverenja.¹⁹⁸²

539. Jedna grupa pripadnika srpskih snaga odvojila je petnaestak mladića od ostalih seljana muškaraca. Te mladiće su pretukli, a zatim sproveli do rečice Prroni-i-Vogel, koja je bila udaljena pedesetak metara.¹⁹⁸³ Pripadnici srpskih snaga razgovarali su na srpskom jeziku. Dok su punili oružje municijom, mladićima su rekli da će se dobro naplivati u reci.¹⁹⁸⁴ Mladiće su zatim postrojili kod rečice i oko sedam ili osam pripadnika srpskih snaga otvorilo je vatru na njih.¹⁹⁸⁵ Avdyl Mazreku je video kako mladići padaju u rečicu. Dok su padali, na telima se videla krv. Među žrtvama je prepoznao Fadila Krasniqija, dvojicu muškaraca koji su se obojica zvali Shaban Krasniqi, Behlulla Krasniqija, Regjupa Krasniqija, Saliha Krasniqija, Zaima Krasniqija, Isufa Krasniqija i Zymera Kastarija.¹⁹⁸⁶

540. Pripadnici srpskih snaga su se zatim vratili do glavnine zarobljenika muškaraca i zatražili im još novca.¹⁹⁸⁷ Ti muškarci nisu više imali novca jer su ga već ranije predali.¹⁹⁸⁸ Pripadnici srpskih snaga su zatim još jednu grupu muškaraca u kojoj je bio Beqir Krasniqi sproveli do rečice, otprilike 20 ili 40 metara nizvodno od mesta gde su streljali onu grupu mladića.¹⁹⁸⁹ Onda su postrojili tu drugu grupu muškaraca i pucali u njih iz vatrenog oružja.¹⁹⁹⁰ Kada su pripadnici srpskih snaga otvorili vatru, Beqir Krasniqi i njegov rođak uskočili su u grmlje i pali u rečicu. Drugi muškarci su pali preko Beqira Krasniqija koji se nije micao da ga ne bi otkrili.¹⁹⁹¹ Posle toga grupi od oko tridesetak muškaraca koji su ostali naredili su da odu do rečice i postroje se na mestu koje je bilo između ona dva mesta na kojima su ranije izvršena ubijanja.¹⁹⁹² Svedokov stric Bajram Mazreku, star 82 godine, odbio je da ode do rečice, pa su pripadnici srpskih snaga naredili da ga Avdyl

¹⁹⁸¹ Na drugom mestu svedok je rekao da je čuo reč “pali”, a ne “pogubljenje”. Nije jasno da li je tu reč o problemu u prevođenju. Svedok je objasnio da je razumeo reč “streljanje” na srpskom jeziku jer “svi znaju šta to znači”. Veće ne smatra da je ta nepodudarnost od bilo kakvog značaja zato što “streljanje” u prevodu znači “ubijanje ili pogubljenje osobe ili ljudi, obično vatrenim oružjem; pogubljenje od strane streljačkog voda ili pojedinca”. Beqir Krasniqi, DP P908, str. 4; Beqir Krasniqi, DP P909 (Dodatak), par. 3; Beqir Krasniqi, T. 6079-6080.

¹⁹⁸² Avdyl Mazreku, DP P987, str. 4.

¹⁹⁸³ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 4; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 5; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 3.

¹⁹⁸⁴ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 4; Avdyl Mazreku, T. 6172, 6198. Jedan drugi svedok ih je čuo kako kažu: “Ovo je Srbija, nije albanska zemlja”, Beqir Krasniqi, DP P908, str. 5.

¹⁹⁸⁵ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 4; Avdyl Mazreku, T. 6159.

¹⁹⁸⁶ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 4; Avdyl Mazreku, T. 6172.

¹⁹⁸⁷ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 3; Avdyl Mazreku, T. 6172-6173.

¹⁹⁸⁸ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5; Avdyl Mazreku, T. 6173.

¹⁹⁸⁹ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 4-5; Avdyl Mazreku, T. 6172-6173; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 5; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 3.

¹⁹⁹⁰ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5; Avdyl Mazreku, T. 6172-6173.

¹⁹⁹¹ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 5; Beqir Krasniqi, DP D226, str. 3.

¹⁹⁹² Procenjeno je da je u svakoj grupi bilo 30 muškaraca, ali se na osnovu ukupnih relevantnih dokaza zaključuje da je taj broj neprecizan. Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5; Avdyl Mazreku, T. 6173.

Mazreku i još jedan čovek odvedu.¹⁹⁹³ Pripadnici srpskih snaga su na rečici ponovo otvorili vatru.¹⁹⁹⁴ Kada je čuo pucnjavu, Avdyl Mazreku je pao i dok je ležao, ranjen je u leđa.¹⁹⁹⁵ Kada je paljba prestala, jedan pripadnik srpskih snaga je rekao: “Vidi, miču se”, na šta je jedan drugi odgovorio: “Ostavi ih, svi su mrtvi.”¹⁹⁹⁶ Posle toga, pripadnici srpskih snaga su se udaljili. Avdyl Mazreku se onda obratio svom stricu, koji je još bio živ.¹⁹⁹⁷

541. Avdyl Mazreku je dao iskaz, koji Veće prihvata, da su pripadnici srpskih snaga 31. marta 1999. godine u Pustom Selu ubili ukupno 106 muškaraca, od čega njih 40 iz Pustog Sela. Preživelo je samo 13 muškaraca.¹⁹⁹⁸ Beqir Krasniqi je izbrojao 106 muškaraca koji su pokopani nakon što su pripadnici srpskih snaga napustili selo.¹⁹⁹⁹ Tog dana je u Pustom Selu bilo više od 120 pripadnika srpskih snaga, od kojih je 20-25 direktno učestvovalo u ubijanju tih muškaraca.²⁰⁰⁰ Svi ti muškarci, kosovski Albanci, bili su nenaoružani u vreme ubijanja i nisu učestvovali u sukobu. Veće dalje prihvata da su ti muškarci uzeti za metu i ubijeni zato što su bili kosovski Albanci. Veće napominje da Optužnica ne tereti optuženog za ubistva muškaraca u Pustom Selu. Međutim, ona su relevantna za druga pitanja, kao i za optužbu za progon iz tačke 5 Optužnice, koja će biti razmotrena kasnije u ovoj Presudi.²⁰⁰¹

542. Pošto su streljali te muškarce, pripadnici srpskih snaga su sledeća dva-tri sata palili kuće u selu; zatim su otišli iz sela.²⁰⁰² Avdyl Mazreku i njegov stric su onda krenuli u pravcu Ratkovca/Ratkoc da traže članove svoje porodice. Usput su sreli druge muškarce koji su preživeli streljanje kod rečice Prroni-i-Vogel i pomogli su ranjenima da dođu do Ratkovca, a zatim su se oko 24:00 časova vratili u Pusto Selo.²⁰⁰³ Posle odlaska srpskih snaga, Beqir Krasniqi je takođe sreo druge preživele i pomogao ranjenim muškarcima da dođu do Ratkovca.²⁰⁰⁴ Posle toga se sakrio u šumi kod Dubosaka.

543. Sledećeg dana, 1. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, pošto je čuo da su srpske snage otišle u pravcu Čiflaka, Beqir Krasniqi se oko 12:00 časova vratio na mesto streljanja i u Pusto Selo.²⁰⁰⁵ U selu je pronašao telo svog brata Pajazita Krasniqija, koji je ubijen tako što je

¹⁹⁹³ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5; Avdyl Mazreku, T. 6173.

¹⁹⁹⁴ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5.

¹⁹⁹⁵ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5; Avdyl Mazreku, T. 6175.

¹⁹⁹⁶ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5; Avdyl Mazreku, T. 6174.

¹⁹⁹⁷ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 5.

¹⁹⁹⁸ Avdyl Mazreku, DP P988, par. 13; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

¹⁹⁹⁹ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 7.

²⁰⁰⁰ Beqir Krasniqi, DP D226, str. 4.

²⁰⁰¹ V. dole, par. 1784.

²⁰⁰² Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

²⁰⁰³ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 6.

²⁰⁰⁴ Nema dokaza niti indikacija da su se dvojica svedoka, Beqir Krasniqi i Avdyl Mazreku, sreli u tom periodu.

²⁰⁰⁵ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

pogođen u desno uho, kao i telo svog strica Shabana Krasniqija.²⁰⁰⁶ Tamo su mu rekli i za tela u jednoj kući blizu škole. Svedok je blizu te kuće pronašao 12-13 spaljenih tela kako leže na prikolici traktora. Uspeo je da jedno telo identifikuje kao svog strica Hadju Jemina Krasniqija. U kući je izbrojao još 18 tela. Svedok je naveo da od tela koja su bila u kući, nije bilo moguće identifikovati šest.

544. Sledećeg dana, svedoci i drugi preživeli vratili su se u Pusto Selo i počeli da pokopavaju mrtve u dvorištu džamije.²⁰⁰⁷ Otprilike u 10:00-11:00 časova, čuli su da srpske snage dolaze iz pravca Čiflaka u svojim vozilima. Pripadnici srpskih snaga su počeli da pucaju na seljane koji su pokopavali tela.²⁰⁰⁸ Seljani su se razbežali u različitim pravcima i sakrili.²⁰⁰⁹ Svedok je video kako iz pravca Čiflaka stižu jedan vojni kamion, jedan oklopni transporter i jedan tenk. Video je da se iz oklopnog transportera otvara vatra u pravcu Drenovca/Drenoc. Ti pripadnici srpskih snaga ostali su na putu između Pustog Sela i Sanovca otprilike jedan sat, a zatim su se okrenuli i prolazeći kroz Pusto Selo uputili ka selu Potok u Podujevu/Podujevë.²⁰¹⁰ Pre nego što su krenuli u pravcu Čiflaka, zapalili su još kuća u Pustom Selu i Potoku.²⁰¹¹ Nekoliko seljana se posle sumraka vratilo da pokopaju ostale mrtve.²⁰¹² Posle toga, Avdyl Mazreku je s ostalim preživelim licima pobegao u Čiflak, gde su ostali oko tri meseca.²⁰¹³ Beqir Krasniqi je ostao na tom području i tokom naredna dva dana je pronalazio i pokopavao ostala tela. Dok je pokopavao tela, izbrojao je ukupno 106 mrtvih, koji su svi bili muškarci, uzrasta od 16 do 90 godina.²⁰¹⁴

545. Svedok 6D2 je u svom iskazu rekao da je načelnik SUP Prizren naredio da se preduzme istraga i provere fotografije Pustog Sela koje su pokazivale dve lokacije na kojima su se nalazile navodne masovne grobnice. Jedna grupa policajaca otišla je na lice mesta. U selu su identifikovane dve masovne grobnice i o tome je obavešten načelnik SUP Prizren.²⁰¹⁵ Izveštaj od 18. aprila 1999. godine podnet je okružnom javnom tužilaštvu i istražnom sudiji.²⁰¹⁶ Tužilac je tog istog datuma naredio kriminalističkoj policiji da prikupi dodatne informacije, a istražni sudija je naložio da se pregleda to područje i ekshumiraju tela.²⁰¹⁷ Svedok 6D2 je naveo da je tim locirao i ekshumirao 95

²⁰⁰⁶ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

²⁰⁰⁷ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 6; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

²⁰⁰⁸ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

²⁰⁰⁹ Avdyl Mazreku, DP P987, str. 6; Avdyl Mazreku, T. 6200; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

²⁰¹⁰ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

²⁰¹¹ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 6.

²⁰¹² Avdyl Mazreku, DP P987, str. 6; Avdyl Mazreku, T. 6200; Beqir Krasniqi, DP P908, str. 7.

²⁰¹³ Avdyl Mazreku, DP P988, par. 9.

²⁰¹⁴ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 7; Avdyl Mazreku, DP P988, par. 13.

²⁰¹⁵ Svedok 6D2, T. 12288-12290.

²⁰¹⁶ Kao deo izveštaja od 18. aprila 1999. godine, svedok 6D2 je priložio izveštaj koji se odnosi na navodne aktivnosti OVK na tom području od 1997. do 1999. godine (DP D811, str. 15). Veće nije voljno da se osloni na veliki deo iskaza koji je dao svedok 6D2 zbog toga što je utvrđeno da je on nepouzdan, pristrasan i neiskren. Veće napominje da u dokaze nisu predloženi dalji dokazi vezani za te događaje, pa se zato tom aspektu izveštaja ne pridaje težina. Svedok 6D2, T. 12288-12290; DP D811.

²⁰¹⁷ Svedok 6D2, T. 12290-12292, 12438-12439.

tela iz dve masovne grobnice.²⁰¹⁸ Tela su ekshumirali radnici komunalnog preduzeća “Higijena” iz Prizrena i Orahovca. Posle ekshumacije, tela su poslata na Institut za sudsku medicinu u Prištini.²⁰¹⁹ Svedok 6D2 je naveo da ni za jednu od žrtava nije utvrđen uzrok smrti.²⁰²⁰ Posle forenzičkog pregleda tela, tela su pokopana na grobljima u Prizrenu, Orahovcu, Suvoj Reci i Zrzama.²⁰²¹ Taj iskaz je potvrdio svedok Ali Gjogaj koji je rekao da je, po naređenju policije, učestvovao u ekshumaciji otprilike 90 tela u Pustom Selu u aprilu 1999. godine i u njihovom kasnijem prevozu u Prištinu radi obdukcije. On je takođe potvrdio da su neka tela, ako ne i sva, kasnije ponovo pokopana na grobljima koja je naveo svedok 6D2.²⁰²²

546. Pripadnici odeljenja za suzbijanje kriminala takođe su dobili zadatak da istraže širi rejon i ustanove odakle su ta tela, kao i eventualne dodatne pojedinosti vezane za događaje na tom području.²⁰²³ Oni nisu dobili nikakve informacije od organa bezbednosti VJ koji su pomagali u istrazi.²⁰²⁴ Na lokaciji su videli dvoje starijih seljana, ali je neobjašnjivo da nisu pokušali da razgovaraju sa njima niti da tokom te istrage ili posle nje lociraju druge seljane koji bi pomogli u istrazi i identifikaciji izvršilaca.²⁰²⁵ Istražne radnje jesu preduzete, ali ne i puna istraga; na lokaciji su izvršene ekshumacije i preduzete neke operativne i taktičke mere.²⁰²⁶ Tek 18. septembra 2001. godine funkcioneri Uprave kriminalističke policije u Beogradu naredili su da se sačini izveštaj o tim ekshumacijama. Podrazumevalo se da je zahtev za dostavljanje izveštaja odgođen do septembra 2001. godine, kada su organi srpskog tužilaštva aktivno procesuirali incident u Pustom Selu.²⁰²⁷ U tom izveštaju se zaključuje da nije bilo dokaza koji ukazuju na masovno pogubljenje, a ne navode se ni informacije o tome odakle su tela ili koji je uzrok smrti.²⁰²⁸ Po mišljenju Veća, adekvatnost istrage koja je navodno preduzeta i obrazloženje za odgađanje ne mogu se prihvatiti kao istiniti.²⁰²⁹ Veće je zaključilo da nije bilo prave istrage o smrti ljudi pokopanih u masovnim grobnicama. Veće ne vidi razlog da sumnja u pouzdanost iskaza dvojice preživelih očevidaca događaja u Pustom Selu. Veće zaključuje da su srpske snage koje su vodile operaciju u Pustom Selu i širem rejonu tog sela 31. marta 1999. godine ili približno tog datuma tamo ubile najmanje 106 muškaraca. Iako su snage i

²⁰¹⁸ Svedok 6D2, T. 12290-12291.

²⁰¹⁹ DP D811, str. 13; DP P1548.

²⁰²⁰ DP P1548.

²⁰²¹ DP D811, str. 13; DP P1548.

²⁰²² Ali Gjogaj, T. 559, 563-565 576, 581, 585; DP P280.

²⁰²³ Svedok 6D2, T. 12290-12291.

²⁰²⁴ Svedok 6D2, T. 12291-12292.

²⁰²⁵ Svedok 6D2, T. 12376-12378.

²⁰²⁶ Svedok 6D2, T. 12373-12376.

²⁰²⁷ V. poverljivi Dodatak.

²⁰²⁸ Veće podseća da se u izveštaju od 6. maja 1999. godine koji je SUP Prizren poslao okružnom tužiocu u Prizrenu navode pojedinosti o tome odakle su tela i to je razlog što su ona ponovo pokopana na različitim lokacijama (DP D811, str. 13). DP P1548, str. 2.

²⁰²⁹ V. poverljivi Dodatak.

vozila VJ bili angažovani u toj operaciji, Veće ne može da utvrdi da li su oni koji su pobili navedene muškarce bili pripadnici VJ ili drugih srpskih formacija.

547. Veće dalje napominje da se iskaz svedoka 6D2, u nekim aspektima, podudara s iskazom Beqira Krasniqija, seljanina iz Pustog Sela, da su srpske snage 12. ili 13. aprila 1999. godine ili približno tih datuma ekshumirale 106 tela koja je on pokopao u selu.²⁰³⁰ Kako je ranije napomenuto, Beqir Krasniqi je video da su srpske snage dovezle jedan zeleni bager i kamione u Pusto Selo. On je video da su lica koja su zapravo vršila ekshumaciju imala belu i žutu radnu odeću.²⁰³¹ Kamioni s telima zatim su otišli u pravcu Orahovca; i svedok 6D2 je posvedočio da su tela odneta u tom pravcu.²⁰³² Mnogo kasnije u kontakt s Beqrom Krasniqijem i seljanima stupila su lica koja su oni opisali kao “strance” i rekla im da su ekshumirana tela ponovo pokopana u masovnoj grobnici u Prizrenu i u pojedinačnim grobovima u Orahovcu i Zrzama; to su tri od četiri lokacije koje je i svedok 6D2 naveo kao mesta na kojima su tela kasnije ponovo pokopana. Beqir Krasniqi je dodao da na te tri lokacije nisu pronađena tela svih 106 muškaraca koja je on pokopao; neka još uvek nedostaju.²⁰³³ Iako se tačan datum ekshumacija koji je naveo Beqir Krasniqi ne podudara s datumom koji je naveo svedok 6D2, imajući u vidu druge tačke podudarnosti, Veće prihvata da je 95 od 106 tela muškaraca koja su Beqir Krasniqi i drugi pokopali u selu ekshumirano u aprilu 1999. godine pod nadzorom svedoka 6D2. Neka od tih 95 tela kasnije su ponovo pokopana u Prizrenu, Orahovcu i Zrzama, a druga su možda pokopana u Suvoj Reci.

6. Opšti pregled događaja u opštini Orahovac

548. Odbrana tvrdi da su operacije srpske vojske i policije u opštini Orahovac, za koje se optuženi tereti u Optužnici, preduzete u znak odgovora na kriminalne i terorističke aktivnosti OVK u toj opštini; one su bile deo legitimnih protivterorističkih dejstava.²⁰³⁴ Ovaj argument se delimično zasniva na dosijeu za KiM, koji predstavlja izveštaj o krivičnim delima i merama koje su u vezi s njima preduzete na celom Kosovu, uključujući opštinu Orahovac. Konkretno, u vezi s opštinom Orahovac, govori se o krivičnim delima OVK izvršenim 1998. godine i navodnim pretnjama od strane OVK.²⁰³⁵ Odbrana je konkretno istakla navodni “teroristički napad” na policiju u Zrzama 21. marta 1999. godine.²⁰³⁶ Iako je OVK možda i pucao na stanicu policije u Zrzama, dokazi ne

²⁰³⁰ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 8.

²⁰³¹ Beqir Krasniqi, DP P908, str. 8; Beqir Krasniqi, T. 6037-6038.

²⁰³² Beqir Krasniqi, T. 6037-6038.

²⁰³³ Beqir Krasniqi, T. 6038-6039.

²⁰³⁴ Završni podnesak odbrane, par. 734-735, 748.

²⁰³⁵ DP D888, str. 5, 10, 661.

²⁰³⁶ Veće napominje da se u par. 734 Završnog podneska odbrane upućuje na DP D999. U rečenici pre toga govori se o dosijeu za KiM i Veće napominje da je taj dokument DP D888. Shodno tome, upućuje se na DP D888, a ne na D999 koji nije dokazni predmet u ovom predmetu. DP D888, str. 5, 10, 661, 691.

ukazuju na to da je taj konkretni događaj, niti bilo koje drugo pitanje vezano za OVK, bio razlog za operaciju VJ i MUP u opštini Orahovac. Odbrana takođe tvrdi da je srpskim snagama konkretno naređeno da napadnu ciljeve OVK i da postupaju na primeren način.²⁰³⁷ Dokazi ne pružaju odgovarajući činjenični osnov za te argumente, pa ih Veće odbacuje. Po mišljenju Veća, ono što su srpske snage uradile ni u kom slučaju ne predstavlja nešto što bi se uradilo tokom istinske akcije policije da istera ili uhapsi (ili čak ubije) borce OVK. Naprotiv, postupanje snaga MUP i VJ bilo je upereno protiv svih kosovskih Albanaca i predstavljalo je deo politike proterivanja kosovskih Albanaca s tog područja i uništavanja njihove imovine. Postupci tih snaga, koji su gore razmotreni, negiraju da se radilo o bilo kakvoj operaciji protiv OVK.

549. Dokazi pokazuju da je zapovest Zajedničke komande za ovaj napad u verbalnom smislu bila usmerena na čišćenje boraca OVK s tog područja, mada formulacija te zapovesti ukazuje na mnogo više, na primer, na “čišćenje” terena. Veće zaključuje da ono što je stvarno učinjeno prilikom sprovođenja pismenih naređenja otkriva prave razmere i namere te zapovesti – odnosno, da se eliminišu svi kosovski Albanci, ubijanjem ili proterivanjem, i da se njihova sela i domovi unište. Borci OVK su bili kolateralna šteta operacije, a ne njeno težište. Događaji koji su opisani u gornjim odeljcima pokazali su da je taj obrazac napada srpskih snaga bio tipičan tokom operacije na području opštine Orahovac koja je počela 25. marta 1999. godine, a bila je naređena 24. marta 1999. godine. Dokazi pokazuju da su u mnogim slučajevima pre 24. i 25. marta 1999. godine srpske snage preduzimale pripremne aktivnosti, što ukazuje na njihovo ranije planiranje i koordinaciju kako bi bile spremne da deluju kada naređenje bude dato na dan početka kampanje NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine.

7. Drugi događaji u opštini Orahovac

550. Oko 24. marta 1999. godine, 120. minobacačka četa VJ raspoređena je u opštini Orahovac.²⁰³⁸ Veće je bilo veoma oprezno prema nekim aspektima iskaza ovog svedoka, posebno zbog varijacija u njegovom iskazu u vezi s nekim stvarima i zbog prikladne neodređenosti kada je reč o drugima. Veće je stoga, imajući na umu taj oprez, prihvatilo njegov iskaz u odnosu na sledeća pitanja.

²⁰³⁷ V. Završni podnesak odbrane, par. 735.

²⁰³⁸ V. poverljivi Dodatak.

(a) Pretres kuća u opštini Orahovac

551. Počev od 25. marta 1999. godine, pa tokom narednih 20-23 dana, jedna jedinica VJ učestvovala je u operacijama na području između Orahovca i Đakovice.²⁰³⁹ Ta jedinica je dobila zadatak da prati pešadiju VJ i pruži minobacačku podršku pešadiji ako na nju bude otvorena vatra dok bude pretresala kuće u selu na tom području u potrazi za municijom i oružjem. Pripadnici pešadije bili su naoružani automatima i mitraljezima.²⁰⁴⁰ Pored pripadnika VJ, bilo je i policajaca koji su nosili plave uniforme i bili angažovani u tim operacijama.²⁰⁴¹ Bilo je i drugih formacija koje su učestvovala u pretresu sela o kojem je govorio svedok, čiji su pripadnici nosili šarene plavo-zelene maskirne uniforme, i to ne regularne vojne uniforme, već kombinezone iz jednog dela. Oni su nosili i fantomke i crvene ili plave beretke. Mislilo se da su to Arkanovi "Tigrovi".²⁰⁴² Na osnovu opisa tih uniformi, Veće je mišljenja da su to bili pripadnici specijalnih snaga MUP – SAJ, PJP ili JSO (koji su nosili crvene beretke).²⁰⁴³ Svedok K89 je naveo da su u tim pretresima zajedno s pripadnicima VJ i MUP učestvovali i naoružani civili, Srbi.²⁰⁴⁴ Veće primećuje da se ovaj iskaz podudara s drugim iskazima o postojanju i ulozi naoružanih seljana Srba koji su pomagali pripadnicima srpskih snaga, posebno kada se radilo o poznavanju lokaliteta. Oni su po pravilu bili rezervisti ili u sastavu teritorijalnih jedinica MUP.

(b) Kolone izbeglica i ubijanje 7. ili 8. aprila 1999. godine

552. Svedok je u aprilu 1999. godine u opštini Orahovac primetio kolone izbeglica i video pripadnike pešadije VJ kako među tim raseljenim licima odvajaju muškarce od žena i dece.²⁰⁴⁵ Jednom prilikom, 7. ili 8. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, iz kolone raseljenih lica izvedeno je dvadesetak muškaraca koji su nosili civilnu odeću.²⁰⁴⁶ Te muškarce su postrojili, a zatim su im pripadnici VJ dali uniforme OVK i rekli im da ih obuku.²⁰⁴⁷ Prema opisu tih uniformi, one su bile svetlije zelene boje od uniformi VJ; imale su oznake OVK. Neke od tih uniformi bile su crvene, međutim, većina njih je bila svetlozelene boje.²⁰⁴⁸ Pripadnici te jedinice VJ zatim su otvorili

²⁰³⁹ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴⁰ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴¹ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴² V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴³ V. gore, par. 64, 65, 76, 81, 85, 86.

²⁰⁴⁴ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴⁵ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴⁶ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴⁷ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁴⁸ V. poverljivi Dodatak.

vatru i ubili tu grupu muškaraca.²⁰⁴⁹ Svedok nije znao šta se dogodilo s njihovim telima posle tog streljanja.²⁰⁵⁰

(c) Utovarivanje tela s područja Orahovca u kamione

553. Jednoj jedinici je, dok je bila u okolini Orahovca, naređeno da pošalje dva vojnika da referišu nadređenom starešini zbog toga što su neka tela morala da se utovare na kamione. Bilo je dvadesetak tela, od kojih su neka bila u plastičnim vrećama, a neka nisu. Sva tela su imala civilnu odeću.²⁰⁵¹ Tela su utovarena na kamion i pripadnici jedinice VJ sproveli su kamion sa telima do elektrane u Obiliću, koja se nalazila “iza Prištine”.²⁰⁵² Tamo su istovarili tela. Na toj lokaciji je bilo drugih vojnika i civila. Svedok ne zna šta se dogodilo s tim telima.²⁰⁵³

(d) Pljačkanje od strane VJ

554. U aprilu 1999. godine, kada se jedinica VJ povukla iz opštine Orahovac, s njom su odveženi i automobili, traktori i kamioni koji su delovali kao civilni. Ta vozila nisu imala registarske tablice VJ. Svedok je u to vreme pretpostavljao da su lica koja su upravljala tim vozilima bila njegove starešine, zato što običnim vojnicima nije bilo dozvoljeno da voze nevojna vozila.²⁰⁵⁴ Na osnovu samo ovog iskaza, Veće se nije uverilo da su ta vozila pripadnici VJ opljačkali od civila na području na kojem je ta jedinica bila angažovana u operacijama.

B. Opština Prizren

1. Grad Prizren

555. U vreme događaja koji će biti utvrđeni dalje u tekstu, oko 70 posto stanovništva ovog grada činili su kosovski Albanci. U gradu Prizrenu živeli su i Srbi, Turci i Romi.²⁰⁵⁵

556. Krajem marta 1999. godine pripadnici redovnog i specijalnog sastava policije bili su stacionirani u jednoj fabrici u severozapadnom delu grada.²⁰⁵⁶ Dana 23. marta 1999. godine, u toj istoj fabrici primećeni su kamuflirani vojni tenkovi zelene boje i artiljerijska oruđa kalibra 105

²⁰⁴⁹ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁵⁰ V. poverljivi Dodatak.

²⁰⁵¹ Svedok K89, DP P1274 (javna redigovana verzija Transkripta u predmetu *Milutinović*), T. 9147-9148, 9175.

²⁰⁵² Svedok K89, DP P1274 (javna redigovana verzija Transkripta u predmetu *Milutinović*), T. 9148; svedok K89, DP P1273 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9206, 9208-9209).

²⁰⁵³ Svedok K89, DP P1274 (javna redigovana verzija Transkripta u predmetu *Milutinović*), T. 9148-9149; svedok K89, DP P1273 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9208.

²⁰⁵⁴ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9152-9153.

²⁰⁵⁵ Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3513.

²⁰⁵⁶ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 3; Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3524; Xhafer Beqiraj, T. 4796-4797.

milimetara.²⁰⁵⁷ Otprilike u tom istom periodu, svuda po Prizrenu viđani su policajci i pripadnici srpskih paravojnih formacija. Oni su se nalazili na kontrolnim punktovima i patrolirali su ulicama.²⁰⁵⁸

557. Dana 24. marta 1999. godine, NATO je započeo vazdušnu kampanju u Srbiji, uključujući Kosovo. Bombardovane su vojne kasarne koje su se nalazile neposredno izvan grada Prizrena, na putu za Suvu Reku.²⁰⁵⁹ Xhafer Beqiraj, kosovski Albanac koji je živio u naselju Jeta-e-Re u gradu Prizrenu, posvedočio je da je tokom bombardovanja ostao u kući zajedno sa svojim članovima porodice i još nekim ljudima koji su se sklonili kod njega u kući. Zbog napada i ubijanja koje su vršile srpske snage, otprilike 50 ljudi iz drugih sela, uključujući Landovicu/Landovicë i Pirane/Piranë u opštini Prizren, kao i Veliku Krušu u opštini Orahovac, sklonilo se u susednom naselju.²⁰⁶⁰

558. U večernjim časovima 27. marta 1999. godine, vojna kasarna izvan grada Prizrena ponovo je gađana u vazdušnom napadu NATO. Posle tog vazdušnog napada, tokom cele noći čula se pucnjava iz mitraljeza.²⁰⁶¹ Sledećih dana, desetine hiljada kosovskih Albanaca, koje su sprovodili pripadnici srpskih formacija opisanih kao paravojne formacije i vojnici VJ, viđeni su kako prolaze kroz grad Prizren i idu ka jugu, prema granici sa BJRM i Albanijom. Išli su u dugačkim kolonama. Dolazili su iz pravca Đakovice.²⁰⁶²

559. Dana 30. marta 1999. godine ili približno tog datuma,²⁰⁶³ veliki broj policajaca opkolio je jedno prizrensko naselje na periferiji grada i počeo da puca iz vatrenog oružja. Otprilike u 17:00 časova, počeli su da proteruju stanovnike tog naselja. Tri ili četiri policajca u uniformama,²⁰⁶⁴ naoružana automatima, došla su u kuću u Ulcinjskoj/Ulqini ulici.²⁰⁶⁵ Oni su vlasniku kuće rekli da ljudima koji su bili unutra, a bilo ih je pedesetak, uključujući raseljena lica, prenese da u roku od pet minuta napuste kuću ili će biti ubijeni.²⁰⁶⁶ Posle toga, tridesetak ljudi je otišlo u jednoj prikolici.

²⁰⁵⁷ Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4923, 4925, 4038, 4940; Rexhep Krasniqi, T. 5417-5418.

²⁰⁵⁸ Xhafer Beqiraj, T. 4797-4798.

²⁰⁵⁹ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 2; Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3508-3509, 3521; Hysni Kryeziu, T. 5598; Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7555, 7570; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4937; Rexhep Krasniqi, T. 5417; svedok K54, DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10513. Svedok K54 je posvedočio da je NATO bombardovao vojnu kasarnu u Prizrenu. Zbog bombardovanja, negde krajem marta ili početkom aprila 1999. godine, stanovnici obližnjeg neimenovanog naselja su proterani kako bi VJ mogao da koristi njihove stanove, svedok K54, DP P781, str. 6.

²⁰⁶⁰ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 2; Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3509, 3520; Xhafer Beqiraj, T. 4792, 4841.

²⁰⁶¹ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 3; Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3524-3525; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4937.

²⁰⁶² Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 3; Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3527; Xhafer Beqiraj, T. 4799.

²⁰⁶³ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 3; Xhafer Beqiraj, T. 4817. Iako su se svedočenja svedoka razlikovala kada je reč o tačnim datumima događaja, Veće zaključuje da su se događaji u gradu Prizrenu odigrali posle događaja u Dušanovu/Dushanově.

²⁰⁶⁴ Xhafer Beqiraj, T. 4800. Xhafer Beqiraj nije bio na vratima, ali je video ruku policajca u plavoj maskirnoj uniformi.

²⁰⁶⁵ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 3.

²⁰⁶⁶ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 3; Xhafer Beqiraj, DP P805 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3528; Xhafer Beqiraj, T. 4800.

Dok su se kretali u konvoju, morali su da prođu između dva špalira policije za koje se navodi da su bili pripadnici redovnog sastava ili specijalnih snaga policije. Ovi drugi su nosili plave maskirne uniforme i pancir jakne, a neki su također imali crne i crvene trake oko glave i crne maske ili su im lica bila obojena.²⁰⁶⁷

560. Bili su prisutni i vojnici VJ s tenkovima i oklopnim vozilima.²⁰⁶⁸ Tokom te operacije korišćeni su i pripadnici drugih srpskih snaga za koje se navodi da su bili pripadnici paravojnih formacija i da su nosili zelene uniforme, zelene mrežice preko lica i trake oko glave.²⁰⁶⁹

561. Čitavo to proterivanje bilo je dobro organizovano.²⁰⁷⁰ Pripadnici srpskih snaga su naredili ljudima koji su odlazili da idu u Albaniju, preteći im pritom tako što su gestovima pokazivali da će ih zaklati.²⁰⁷¹ Na raznim punktovima po gradu, pripadnici srpskih snaga su usmeravali konvoj raseljenih lica ka Žuru, a zatim ka Albaniji.²⁰⁷² Dok se konvoj kretao, Xhafer Beqiraj je video kako su oni isti pripadnici specijalnih snaga policije koji su gore opisani zaustavili vlasnika kuće u kojoj su on i drugi boravili, a zatim mu pretili i tukli ga kundacima.²⁰⁷³ Izbeglicama u koloni bilo je potrebno 12 sati da pređu razdaljinu od 15 kilometara od Prizrena do Albanije. Konvoj je bio veoma dugačak.²⁰⁷⁴

562. Xhafer Beqiraj, koji je išao u tom konvoju, posvedočio je da je po dolasku na granicu s Albanijom nekoliko policajaca u plavim maskirnim uniformama zaustavilo traktor u kome se on nalazio.²⁰⁷⁵ Oni su licima na traktoru naredili da im predaju lične isprave, a također su s traktora skinuli registarske tablice.²⁰⁷⁶ Na graničnom prelazu, srpski policajci su iz izbegličke kolone odvojili desetak mladića i odveli ih u obližnji objekat. Ostalima su naredili da nastave preko granice u Albaniju. Dok je čekao u izbegličkoj koloni, Xhafer Beqiraj je video da su policajci izveli iz kolone i dve devojke i odveli ih u obližnje žbunje. Kasnije su mu rekli da su pripadnici "paravojnih formacija" odveli još jednu devojku u neku kuću.²⁰⁷⁷

563. Dokazi pokazuju da je 549. motorizovana brigada VJ u periodu na koji se odnosi Optužnica delovala u opštini Prizren.²⁰⁷⁸ To potkrepljuje i zapovest od 23. marta 1999. godine, koju je

²⁰⁶⁷ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 4; v. gore, par. 53-54.

²⁰⁶⁸ Xhafer Beqiraj, T. 4801-4803.

²⁰⁶⁹ Xhafer Beqiraj, T. 4801-4803.

²⁰⁷⁰ Xhafer Beqiraj, T. 4801-4803.

²⁰⁷¹ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 4; Xhafer Beqiraj, T. 4801.

²⁰⁷² Xhafer Beqiraj, T. 4802-4803; DP P807.

²⁰⁷³ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 4.

²⁰⁷⁴ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 4; Xhafer Beqiraj, T. 4806-4807.

²⁰⁷⁵ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 5; Xhafer Beqiraj, T. 4806-4807.

²⁰⁷⁶ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 5; Xhafer Beqiraj, T. 4807-4808.

²⁰⁷⁷ Xhafer Beqiraj, DP P806, str. 5; Xhafer Beqiraj, T. 4790-4791.

²⁰⁷⁸ Svedok K82, DP P1315, par. 2.

potpisao komandant 549. brigade VJ Božidar Delić, kojom se 549. motorizovana brigada VJ raspoređuje u širem rejonu sela Donje Retimlje²⁰⁷⁹ i na pravcu između tog sela i glavnog puta koji je povezivao Zrze²⁰⁸⁰ i grad Prizren.²⁰⁸¹ Tom zapovješću je 549. motorizovanoj brigadi VJ izdato naređenje da, u sadejstvu sa 4. četom PJP iz Đakovice, 5. četom PJP iz Prizrena i 37. i 87. odredom PJP iz Niša, uništi OVK na tom području.²⁰⁸²

564. Dalji dokazi pokazuju da su 27. marta 1999. godine jedinice Komande Vojnog okruga Priština razmeštene na raznim lokacijama širom Kosova, uključujući u gradu Prizrenu. Zadatak koji je dobio 108. vojnoteritorijalni odred VJ, u sadejstvu sa snagama 549. motorizovane brigade VJ i snagama MUP, bio je da čuva kasarnu, fabriku i zaštiti srpsko stanovništvo u Prizrenu.²⁰⁸³ Zapovješću su jedinice takođe dobile zadatak da uspostave borbenu kontrolu teritorije na pravcu Prizren–Sredska/Sredskë (jugoistok) i Prizren—Suva Reka (severoistok).²⁰⁸⁴ Drugi dokumentarni dokazi pokazuju da su od decembra 1998. do aprila 1999. godine 37. i 87. odred PJP MUP bili upućeni na ispomoć SUP Prizren radi posebnih bezbednosnih zadataka.²⁰⁸⁵ Drugi dokumenti pokazuju da je 37. odred PJP krajem marta 1999. godine još pomagao SUP-u Prizren i da mu je naloženo da to radi i tokom narednog perioda od 40 dana.²⁰⁸⁶ Dokumentarni dokazi i iskazi očevidaca pokazuju, kako je zaključilo Veće, da su snage MUP-a delovale u sadejstvu sa snagama VJ radi ostvarenja ciljeva ove operacije. Moguće je da su u toj zajedničkoj operaciji korišćeni i pripadnici paravojnih formacija, mada dokazi ne omogućavaju da se te snage sa sigurnošću identifikuju.

2. Dušanovo/Dushanovë

565. Dušanovo je predgrađe Prizrena i nalazi se severno od centra grada, oko pet kilometara jugoistočno od Landovice/Landovicë i oko 19 kilometara jugozapadno od Suve Reke.²⁰⁸⁷ U vreme događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici, u Dušanovu je bilo oko 1.200 porodičnih kuća kosovskih Albanaca i od 20 do 40 kuća srpskih porodica.²⁰⁸⁸

²⁰⁷⁹ Donje Retimlje se nalazi u opštini Orahovac, blizu granice s opštinom Prizren.

²⁰⁸⁰ Zrze se nalaze u opštini Orahovac.

²⁰⁸¹ DP P1316, str. 2.

²⁰⁸² DP P1316, str. 2.

²⁰⁸³ DP P896.

²⁰⁸⁴ DP P896.

²⁰⁸⁵ DP P1183; DP P134; DP P1190; DP P1188.

²⁰⁸⁶ DP P711; DP P1197; DP P1194.

²⁰⁸⁷ Hysni Kryeziu, P876, str. 2.

²⁰⁸⁸ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 2; Hysni Kryeziu, DP P877, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4922; Rexhep Krasniqi, T. 5416; Hysni Kryeziu, DP P876, str. 2. U selu je bilo i nekoliko Goranaca i Roma.

566. Dana 27. marta 1999. godine, jedinicama Komande Vojnog okruga Priština naređeno je da uspostave borbenu kontrolu teritorije na pravcu Prizren—Suva Reka.²⁰⁸⁹ Taj pravac obuhvata Dušanovo. Drugi dokazi pokazuju da su pripadnici VJ, zajedno sa pripadnicima PJP, bili u to vreme angažovani u zajedničkoj operaciji na tom području.²⁰⁹⁰

567. U poslepodnevnim ili večernjim satima 27. marta 1999. godine, Rexhep Krasniqi i Hysni Kryeziu, koji su živeli blizu jedan drugoga u Dušanovu,²⁰⁹¹ videli su da konvoji sa raseljenim licima stižu u Dušanovo iz sela Mamuša/Mamushë, udaljenog 15-17 kilometara.²⁰⁹² Ta raseljena lica su rekla da su ih iz njihovog sela oterali srpski policajci.²⁰⁹³ Rexhep Krasniqi i njegov brat primili su u svoje kuće oko 60 ljudi.²⁰⁹⁴

568. Dana 28. marta 1999. godine, oko 17:00 časova, policajci u jednobojnim plavim i maskirnim plavim uniformama i pripadnici drugih srpskih formacija u jednobojnim uniformama opkolili su Dušanovo. Srpske snage su imale i tenkove VJ i oklopna vozila i otvarale su rafalnu paljbu na sve strane.²⁰⁹⁵ Jedan svedok je procenio da je u Dušanovu i njegovoj okolini bilo preko 2.000 pripadnika srpske policije i vojske, većinom pripadnika vojske.²⁰⁹⁶ Među njima su bili i muškarci koji su nosili brade, dugačku kosu i četničke šubare i taj opis se podudara s prisustvom pripadnika srpskih paravojnih formacija.²⁰⁹⁷ Pripadnici svih srpskih formacija koje su tu bile prisutne vikali su raseljenim ljudima da idu u Albaniju i da “Kosovo pripada Srbiji, vi pripadate Albaniji”.²⁰⁹⁸

569. Otprilike u to isto vreme, do kuće Rexhepa Krasniqija u Dušanovu stigla je policija.²⁰⁹⁹ Na sebi su imali ili crne borbene uniforme ili plave maskirne uniforme. Neki od njih su nosili maske koje su ličile na maske za skijanje.²¹⁰⁰ Tu su bili i pripadnici drugih srpskih snaga u zelenim maskirnim uniformama, za koje se veruje da su bili pripadnici VJ.²¹⁰¹ Rexhep Krasniqi je video ukupno oko 50-60 tenkova VJ, zelene boje, s cevima kalibra 105 milimetara, na kojima je bilo postavljeno protivavionsko naoružanje.²¹⁰² On je takođe video oklopna policijska vozila sa

²⁰⁸⁹ DP P896.

²⁰⁹⁰ Svedok K82, DP P1314, par. 2; svedok K82, DP P1315, par. 2; DP P1316, str. 2. VJ je bio raspoređen u širem rejonu sela Donje Retimlje i na pravcu između tog sela i glavnog puta od Zrza do grada Prizrena.

²⁰⁹¹ Hysni Kryeziu, T. 5572. Rexhep Krasniqi je bio jedan od komšija Hysnija Kryeziua. Njihove kuće su se nalazile u istoj ulici, udaljene pedesetak metara jedna od druge.

²⁰⁹² Hysni Kryeziu, T. 5603; Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, T. 5411, 5423-5424.

²⁰⁹³ Hysni Kryeziu, T. 5603; Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2.

²⁰⁹⁴ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2.

²⁰⁹⁵ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7546, 7563-7564.

²⁰⁹⁶ Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7564.

²⁰⁹⁷ Hysni Kryeziu, T. 5607.

²⁰⁹⁸ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3.

²⁰⁹⁹ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4949.

²¹⁰⁰ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, T. 5419.

²¹⁰¹ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4923, 4954.

²¹⁰² Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4923-4924, 4926-4927.

prizrenskim registarskim tablicama, koja su bila tamnije boje od vojnih vozila.²¹⁰³ Pripadnici policije i vojske opkolili su naselje u kome se nalazila kuća Rexhepa Krasniqija i blokirali sve ulice.²¹⁰⁴

570. Dok se to dešavalo, policajci su došli pred kuću Rexhepa Krasniqija, razvalili ulazna vrata i ušli u kuću.²¹⁰⁵ U dvorištu ispred kuće bilo je dvadesetak policajaca.²¹⁰⁶ U to vreme se Rexhep Krasniqi sa ženom i decom, kao i sa oko 28 raseljenih lica koja su boravila u kući, nalazio u dvorištu.²¹⁰⁷ Policajci su im naredili da dignu ruke uvis i počeli su da ih tuku.²¹⁰⁸ Jedan policajac u crnoj uniformi rekao im je da idu u Albaniju i da za njih nema mesta na Kosovu.²¹⁰⁹ Policajci su Rexhepa Krasniqija i članove njegove porodice izveli iz kuće i pri tome su njega udarali kundakom po leđima, druge članove njegove porodice su tukli, njegovoj snahi su s vrata strgnuli zlatan lanac, a njegovom sinu oduzeli ličnu kartu.²¹¹⁰

571. Rexhep Krasniqi je video da drugi pripadnici tih srpskih formacija, neki u maskirnim, a neki u crnim uniformama, svi oni izmešani, pale kuće čiji su vlasnici bili Albanci. To se događalo u prisustvu VJ, ali oni nisu intervenisali.²¹¹¹ Srpske snage su iz grada isterale oko 4.000-5.000 kosovskih Albanaca.²¹¹² Po mišljenju Veća, značajno je to da su članovi srpskih domaćinstava na tom području napustili svoje kuće dan ranije.²¹¹³

572. Iako se prilikom opisa srpskih snaga koje su bile u Dušanovu obično pominju pripadnici policije i VJ, kada se opisuju policajci, navodi se da su oni nosili crne borbene uniforme ili plave maskirne uniforme. Nije jasno kojoj su jedinici pripadali ljudi u crnim borbenim uniformama. Ma kojoj jedinici da su pripadali, dokazi pokazuju da su oni delovali s drugim policajcima, koji su nosili plave maskirne uniforme, kao i sa pripadnicima VJ, kao i da su pripadnici tih združenih snaga koristili vozila MUP i VJ, a da su im podršku pružali tenkovi VJ. Kako je konstatovalo Veće, pripadnici srpskih snaga koji su nosili crne borbene uniforme, bez obzira na njihov identitet, učestvovali su u zajedničkoj koordiniranoj operaciji s pripadnicima MUP-a i VJ. Na osnovu drugih dokaza je ustanovljeno da je te zajedničke koordinirane operacije naredila Zajednička komanda za

²¹⁰³ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4926, 4951.

²¹⁰⁴ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2.

²¹⁰⁵ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, T. 5427, 5431.

²¹⁰⁶ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, T. 5431.

²¹⁰⁷ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, T. 5432.

²¹⁰⁸ Rexhep Krasniqi, T. 5427-5428.

²¹⁰⁹ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4950, 4954.

²¹¹⁰ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4928.

²¹¹¹ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 3.

²¹¹² Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2.

²¹¹³ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, DP P850 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4952; Rexhep Krasniqi, T. 5429.

Kosovo koja je, kako je ustanovljeno putem dokaza o kojima je bilo reči na drugim mestima u ovoj Presudi, bila u to vreme odgovorna za združene operacije i VJ i MUP angažovanih na Kosovu.²¹¹⁴

573. Formiran je konvoj raseljenih kosovskih Albanaca dugačak oko 16 kilometara, koji se protezao od grada Prizrena do grada Kukësa u Albaniji.²¹¹⁵ Pripadnici srpskih formacija su pretili ljudima da će ih ubiti ako ne budu otišli.²¹¹⁶ Na osnovu ukupnih dokaza, uključujući pretnju koju je čuo Rexhep Krasniqi da raseljena lica moraju da idu u Albaniju, kao i pravac u kojem se kretao konvoj, koji su Srbi sprovodili celim putem do granice, jasno je da su raseljeni kosovski Albanci u tom konvoju usmeravani preko albanske granice kod Morine, a zatim putem koji je vodio ka obližnjem albanskom gradu Kukësu.²¹¹⁷

574. Dana 28. marta 1999. godine oko 17:00 ili 18:00 časova, Rexhep Krasniqi je na periferiji Dušanova video jedan incident u kojem su učestvovala dvojica-trojica mladića, kosovskih Albanaca, koji su se vozili u konvoju na putu za Kukës.²¹¹⁸ Ti mladići su skočili sa traktora i pokušali da pobjegnu. Rexhep Krasniqi je začuo vatru iz automata i video da su policajci pogodili dvojicu ljudi koji su pali na zemlju.²¹¹⁹ Dokazi ne dozvoljavaju da se izvedu detaljniji zaključci u vezi s okolnostima pod kojima je došlo do njihove smrti. Postoje takođe dokazi da su pripadnici srpskih snaga ubili četiri lica u konvoju raseljenih lica koji je napuštao grad Prizren.²¹²⁰

575. Dok se to događalo, Hysni Kryeziu je, plašeći se da bi pripadnici srpskih snaga mogli ugroziti bezbednost članova njegove porodice, takođe okupio članove svoje porodice i ukrcao ih u svoj automobil, priključivši se konvoju ljudi iz Dušanova koji su napuštali selo.²¹²¹ Hysni Kryeziu je posvedočio da su oko 500 metara od njegove kuće, na tranzitnom putu koji vodi za Prizren, njega i njegovu porodicu zaustavili policajci, među kojima je bio i komandir lokalne policije Šćekić koji je na glavi imao smeđu najlon čarapu.²¹²² Hysni Kryeziu je u toj grupi policajaca video i druge muškarce koji su na glavama imali crne čarape i crne "četničke šubare s kokardama".²¹²³ Hysni Kryeziu i članovima njegove porodice naredili su da izađu iz automobila i pretili im noževima i puškama.²¹²⁴ Dok je njegova žena pokušavala da nešto izvadi iz pregratka u automobilu, udarili su

²¹¹⁴ DP P1316; v. gore, par. 253-260.

²¹¹⁵ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2; Rexhep Krasniqi, T. 5433.

²¹¹⁶ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2.

²¹¹⁷ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 2.

²¹¹⁸ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 3; Rexhep Krasniqi, T. 5435-5436.

²¹¹⁹ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 3; Rexhep Krasniqi, T. 5436.

²¹²⁰ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7545.

²¹²¹ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, T. 5609, 5610.

²¹²² Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7543-7544, 7565, 7566; Hysni Kryeziu, T. 5611, 5616. Hysni Kryeziu je u svom svedočenju rekao da je, uprkos čarapi, uspeo da prepozna Šćekića jer je kroz nju mogao da mu vidi lice, a prepoznao mu je i glas budući da je 40 godina s njim živeo u istom selu, Hysni Kryeziu, T. 5616.

²¹²³ Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7544-7548; Hysni Kryeziu, T. 5607.

²¹²⁴ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7544.

je automatskom puškom, usled čega se onesvestila.²¹²⁵ Komandir lokalne policije Šćekić oduzeo je od Kryeziua automobil i novac, a od žena nakit.²¹²⁶ Pre nego što su im dozvolili da nastave, oduzeli su im i sve isprave.²¹²⁷ Hysni Kryeziu je takođe video da policajci i vojnici s maskama tuku i nogama, rukama i puškama udaraju dvojicu Šćekićevih komšija, Abdurrahama Ahmetaja i Besnika Ahmetaja,²¹²⁸ posle čega su im policajci zapalili kuću.²¹²⁹ Kako je zaključilo i prihvatilo Veće, te okolnosti potvrđuju da su Hysni Kryeziu i članovi njegove porodice napustili Dušanovo zbog postupanja pripadnika srpskih snaga.

576. Hysni Kryeziu i članovi njegove porodice zatim su se pešice pridružili konvoju u kojem su uglavnom bili kosovski Albanaci, koji je išao prema albanskoj granici.²¹³⁰ Konvoj je usmeravan glavnim putem Prizren—Đakovica.²¹³¹ Pošto su prevalili dva-tri kilometra tim putem, srpski policajci i vojnici, koji su bili u mešovitim grupama, rekli su Romima i nekim Gorancima u konvoju da se vrate svojim kućama.²¹³²

577. Pripadnici srpskih snaga su usput povremeno maltretirali ljude u konvoju.²¹³³ Na mestu na kome put skreće u pravcu Albanije, Hysni Kryeziu je primetio da prolaze vozila s porodicama kosovskih Albanaca. Srpski policajci koji su sprovodili ta vozila su izgleda zastrašivali ljude, na primer, lomeći svojim automatima prozore na vozilima.²¹³⁴

578. Ljudi u konvoju pešačili su šest sati, prošavši kroz selo Žur i druga sela u opštini Prizren, da bi na granicu sa Albanijom stigli oko 23:00 časa.²¹³⁵ Pre nego što su stigli na granicu kod Žura, naišli su na policijski kontrolni punkt, gde su ih zaustavili, a neke ljude i izveli iz konvoja.²¹³⁶ Od Žura su išli putem za Vrmnicu/Vrmice do graničnog prelaza.²¹³⁷ Na poslednjem kontrolnom punktu pre granice u Morini i na samoj granici, srpski policajci su izbeglicama u konvoju, pre nego što bi prešle u Albaniju, oduzimali novac, automobile, lične isprave i registarske tablice.²¹³⁸ Po prelasku u Albaniju, nastavili su za Kükes, prvi značajniji grad na tom putu.²¹³⁹

²¹²⁵ Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7549, 7567.

²¹²⁶ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, DP P878 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7566-7567.

²¹²⁷ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3.

²¹²⁸ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, T. 5602.

²¹²⁹ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3.

²¹³⁰ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, T. 5568, 5614.

²¹³¹ Hysni Kryeziu, T. 5614-5615.

²¹³² Hysni Kryeziu, T. 5568 – 5569.

²¹³³ Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3; Hysni Kryeziu, T. 5569, 5570, 5598.

²¹³⁴ Hysni Kryeziu, T. 5570.

²¹³⁵ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 3.

²¹³⁶ Hysni Kryeziu, T. 5570.

²¹³⁷ Hysni Kryeziu, T. 5616.

²¹³⁸ Rexhep Krasniqi, DP P848, str. 3; Rexhep Krasniqi, T. 5401; Hysni Kryeziu, DP P876, str. 3-4; Hysni Kryeziu, T. 5570-5571.

²¹³⁹ Hysni Kryeziu, T. 5614-5615.

579. Na osnovu dokaza, Veće se uverilo da su pripadnici srpskih snaga u Dušanovu i na putu od Dušanova do albanske granice, postupcima kao što su spaljivanje kuća, zastrašivanje, premlaćivanje i drugi oblici maltretiranja kosovskih Albanaca, naterali civil, kosovske Albance, da napuste svoje domove, pređu granicu i odu u Albaniju. Veće se dalje uverilo da su pripadnici srpskih snaga to činili zato što su žrtve bile kosovski Albanci.

3. Pirane

580. Selo Pirane se nalazi 11 kilometara severno od grada Prizrena.²¹⁴⁰ U vreme događaja koji su utvrđeni dalje u tekstu, u selu Pirane su pretežno živeli kosovski Albanci.²¹⁴¹

581. Dokazi pokazuju da je u martu 1999. godine, opština Prizren bila u sastavu OVK-ove operativne zone Paštrik. U to vreme, na tom području je bilo aktivno nekoliko brigada OVK koje su postavile odbrambene linije koje su prolazile kroz Pirane.²¹⁴² Dokazi takođe pokazuju da su 23. marta 1999. godine jedinice VJ i PJP raspoređene u širem rejonu sela Donje Retimlje, koje se nalazilo u blizini Pirana, sa zadatkom da unište snage OVK.²¹⁴³

582. Dana 25. marta 1999. godine u 04:00 časa vojnici VJ u maslinastozelenim uniformama, s tenkovima, oklopnim transporterima i pragama, kao i policajci u plavim i belim maskirnim uniformama, s pincgauerima, kamionom i civilnim vozilima, opkolili su selo Pirane.²¹⁴⁴

583. U 08:00 časova, VJ je počeo da granatira Pirane sa seoskog mosta i iz Landovice.²¹⁴⁵ U to isto vreme, Rahim Latifi je video da policajci pale kuću jednog njegovog komšije; nastavili su da pale i u naredna dva sata su pomoću vatrenog oružja zapalili oko 16 kuća u selu u kom su živeli pretežno kosovski Albanci.²¹⁴⁶ Dana 25. marta 1999. godine oko 09:00 časova, Halil Morina je bio na brdu blizu svoje kuće u selu Landovici, tri do četiri kilometra udaljenom od Pirana, i video kako u Piranama gore kuće.²¹⁴⁷ Tokom granatiranja u Piranama, niko nije ubijen. Jedna granata pala je na prostor između seoske džamije i minareta.²¹⁴⁸

²¹⁴⁰ Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4959; Rexhep Krasniqi, T. 5412.

²¹⁴¹ Halil Morina, P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 874. U selu Prane živeli su i Romi.

²¹⁴² Bislim Zyrapi, T. 2469-2470, 2473. U operativnoj zoni Paštrik bile su aktivne 121, 122, 123, 124. i 125. brigada OVK.

²¹⁴³ DP P1316, str. 2.

²¹⁴⁴ Rahim Latifi, DP P778, str. 2; Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4960-4962. V. gore, par. 53, 162-163.

²¹⁴⁵ Rahim Latifi, DP P778, str. 2.

²¹⁴⁶ Rahim Latifi, DP P778, str. 2; Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4963.

²¹⁴⁷ Halil Morina je posvedočio da je paljenje kuća u selu Pirane nateralo seljane da pobegnu ka Srbici i Mamuši. Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 872-874, 908-910.

²¹⁴⁸ Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5007-5008; Rahim Latifi, T. 4353.

584. Tog istog dana, većina stanovnika Pirana, otprilike 1.900 ljudi, iz straha je otišla za selo Mamuša²¹⁴⁹ zbog toga što su im paljene kuće. Oko 800 seljana, među kojima i Rahim Latifi, takođe je iz straha otišlo u Srbicu/Sërbica, selo u opštini Prizren udaljeno otprilike dva i po do tri kilometra od Pirana.²¹⁵⁰

585. Xhafer Elshani i Mehmet Elshani predvodili su konvoj koji je išao za Srbicu.²¹⁵¹ Na obojicu je iz jedne srpske kuće na putu za Srbicu pucao snajperista; Xhafer je poginuo, a Mehmet je ranjen.²¹⁵² Rahimu Latifiju su meci takođe leteli pored glave dok je bežao.²¹⁵³ Svedok nije identifikovao lice koje je ispalilo te hice.

586. Seljani iz Pirana stigli su u Srbicu 25. marta 1999. godine.²¹⁵⁴ Tog dana, Rahim Latifi je pomoću dvogleda video kako policajci i dalje pale kuće u Piranama, što je dovelo do toga da je celo selo spaljeno.²¹⁵⁵

587. Uzimajući u obzir događaje utvrđene na drugim mestima u ovoj Presudi, u delu u kojem se oni odnose na prisustvo OVK u Piranama, Veće prihvata iskaz Rahima Latifija da u relevantno vreme u Piranama nije bilo boraca OVK i da srpske formacije nisu bile angažovane u borbama sa snagama OVK u tom selu. Veće se uverilo da su pripadnici srpskih snaga uzimali za metu civile, kosovske Albance, tako što su im spaljivali kuće i time stanovnike prisilili da odu.

4. Landovica

588. Landovica se nalazi oko sedam kilometara od severno od grada Prizrena, na glavnom putu za Đakovicu, u opštini Prizren.²¹⁵⁶ Godine 1999. u Landovici je bilo oko 120 kuća, od kojih su u 100 kuća živeli kosovski Albanci, a u ostalima Romi.²¹⁵⁷ Landovica je 1999. godine imala oko 1.300 stanovnika.²¹⁵⁸

589. Dana 26. marta 1999. godine otprilike u 10:00 časova, četiri pripadnika redovnih snaga VJ došla su u Landovicu.²¹⁵⁹ Došlo je do prepirke između pripadnika VJ i jednog civila koji se zvao

²¹⁴⁹ Halil Morina je posvedočio da je paljenje kuća u selu Pirane nateralo seljane da pobegnu ka Srbici i Mamuši. Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 872-874, 908-910.

²¹⁵⁰ Rahim Latifi, DP P778, str. 3; Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), 4985, 4991; Rahim Latifi, T. 4348.

²¹⁵¹ Rahim Latifi, DP P778, str. 3; Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4964.

²¹⁵² Rahim Latifi, DP P778, str. 3; Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4964.

²¹⁵³ Rahim Latifi, DP P778, str. 3.

²¹⁵⁴ Rahim Latifi, DP P778, str. 3; Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4992.

²¹⁵⁵ Rahim Latifi, DP P778, str. 2.

²¹⁵⁶ Halil Morina, DP P238, str. 2; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 872-873, 908-910; pismena izjava i svedočenje Halila Morine na suđenju u predmetu *Milošević* uvršteni su na osnovu pravila 92^{quater}.

²¹⁵⁷ Halil Morina, DP P283, str. 2; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 870-871, 907.

²¹⁵⁸ Halil Morina, DP P283, str. 2.

²¹⁵⁹ Halil Morina, DP P283, str. 2; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 874-875.

Hashim Gashi, koja se završila smrću Hashima Gashija i trojice vojnika.²¹⁶⁰ Halil Morina je video četiri vojnika VJ, međutim, negirao je da je bio svedok tog incidenta i da zna bilo šta o tome ko je ubio Hashima Gashija i vojnike.²¹⁶¹ Dokazi ne omogućavaju da se izvede bilo kakav zaključak u vezi sa okolnostima pod kojima je došlo do njihove smrti.

590. U roku od sat vremena posle tog incidenta, otprilike u 11:00 časova, uniformisani pripadnici VJ stigli su u Landovicu iz pravca Prizrena sa tri tenka, oklopnim transporterima i pragama.²¹⁶²

591. Vojna vozila nisu ulazila u selo Landovicu, već su ostala na rubu sela, na asfaltnom putu koji je povezivao Prizren i Đakovicu.²¹⁶³ Vojnici su počeli da pale selo.²¹⁶⁴ Vojska je takođe četiri sata, od 11:00 do 15:00 časova, granatirala selo.²¹⁶⁵ Dok je to trajalo, mnogi seljani su napustili selo; otprilike polovina je otišla preko šuma i brda ka severoistoku, preko Prizrena, a druga polovina ka jugozapadu, preko sela Tupec/Tupeci.²¹⁶⁶ U donjem delu sela bili su samo civilni objekti i on je teško oštećen u granatiranju. Dok je Landovica granatirana, videle su se kuće u plamenu.²¹⁶⁷ U tom granatiranju poginulo je 13 civila, od kojih su 11 bili žene i deca.²¹⁶⁸ Žrtve su identifikovane kao Njomza Morina (15 godina), Fatime Morina (44 godine), Ismet Gashi (rođen 1952. godine), Dalife Gashi (70 godina), Festime Morina (dve godine), Afrim Gashi (16 godina), Bukuriye Qareti (36 godina), Luljeta Qareti (28 godina), Gzim Qareti (13 godina), Nazlije Qareti (15 godina), Dieliza Qareti (18 meseci), Kushtrim Selimaj (7 godina) i Kosovare Selimaj (9 godina).²¹⁶⁹

592. Granatiranje je prestalo oko 15:00 časova, kada su, kako je rekao svedok, “mešovite srpske snage” ušle u selo.²¹⁷⁰ Oko 150 muškaraca u uniformama stiglo je autobusima.²¹⁷¹ Pripadnici pešadije i policajci išli su od kuće do kuće.²¹⁷² Pucalo se iz automatskog oružja, a kasnije su tri lica – Avdi Morina (65 godina), Avdi Gashi (53 godine) i Hadije Gashi (65 godina) – koja je bila

²¹⁶⁰ Halil Morina, DP P283, str. 2; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 874-876.

²¹⁶¹ Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 874, 877, 916, 920-921. U ranijoj izjavi, Halil Morina je izričito rekao da je OVK ubio vojnike VJ. Međutim, u predmetu *Milošević*, Halil Morina je naveo da je referenca na OVK u njegovoj izjavi o tom incidentu pogrešna i da on to nije rekao.

²¹⁶² Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 878. U svom svedočenju u predmetu *Milošević*, svedok je govorio o pripadnicima VJ, policije i paravojnih formacija, ali je video samo muškarce u vojničkim uniformama, tako da Veče ne prihvata da je bilo i policajaca i pripadnika paravojnih formacija.

²¹⁶³ Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 883.

²¹⁶⁴ Halil Morina, DP P283, str. 2.

²¹⁶⁵ Halil Morina, DP P283, str. 2-3. Svedok je ostao u selu pored potoka, blizu svoje kuće, gde se krio nekoliko sati.

²¹⁶⁶ Halil Morina, DP P283, str. 3; Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 891.

²¹⁶⁷ Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 888.

²¹⁶⁸ Halil Morina, DP P283, str. 2-3.

²¹⁶⁹ Halil Morina, DP P283, str. 2-3; Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 883.

²¹⁷⁰ Halil Morina, DP P283, str. 3.

²¹⁷¹ Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 885.

²¹⁷² Halil Morina, DP P283, str. 3; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 885-886.

hendikepirana, pronađena mrtva u njihovom domu.²¹⁷³ Veruje se da su ih ubili srpski policajci koji su ušli u selo posle granatiranja.²¹⁷⁴ Većina kuća i seoska džamija su goreli.²¹⁷⁵ Vojnici su se povukli iz Landovice 26. marta 1999. godine oko 19:00 časova.²¹⁷⁶ Otprilike 75 posto ukupne imovine u selu spaljeno je usled dejstava srpskih snaga.²¹⁷⁷ Izgleda da je nešto manje oštećen bio samo zaselak Kalimash.²¹⁷⁸

593. Sledećeg dana, 27. marta 1999. godine u 11:00 časova, u Landovicu je došlo 20-30 muškaraca u zelenim vojnim uniformama i nekoliko muškaraca u maskirnim uniformama.²¹⁷⁹ Imali su džip, kao i jedno veće vojno vozilo.²¹⁸⁰ Tri vojnika iz jednog pincgauera ušla su u džamiju.²¹⁸¹ Svedok je naveo da su to verovatno bili vojnici VJ. Nekoliko minuta kasnije oni su izašli iz džamije i s drugim vojnicima napustili selo.²¹⁸² Deset minuta kasnije, došlo je do snažne eksplozije i minaret džamije urušio se na krov džamije.²¹⁸³ Izgoreli su i drvena konstrukcija, instalacije i tepisi u džamiji.²¹⁸⁴ Opis uniforme koju su nosili ti ljudi odgovara uniformama koje su u relevantno vreme nosili vojnici i rezervisti VJ.²¹⁸⁵

594. Na osnovu dokaza, Veće prihvata da su 26. i 27. marta 1999. godine u selu Landovica srpske snage namerno spalile oko 90 kuća, uništile minaret džamije i delimično spalile džamiju. Pored toga, većina stanovnika Landovice, oko 1.300 civila, uključujući kosovske Albance, napustila je selo zbog postupanja srpskih snaga, a ne slobodnom voljom. Kada je reč o navodnim ubijanjima, Veće napominje da imena žrtava nisu navedena u Prilogu Optužnici i da u vezi sa njima nisu dobijeni sudskomedicinski dokazi. Međutim, na osnovu iskaza očevidaca i dokumentarnih dokaza,²¹⁸⁶ Veće se uverilo da su 26. marta 1999. godine pripadnici snaga VJ ubili 16 žrtava čija su imena ranije navedena.²¹⁸⁷ Čak i da je u to vreme bilo prisustva OVK u Landovici (što nije utvrđeno), Veće konstatuje da postupci srpskih snaga očigledno nisu bili usmereni na borbu protiv

²¹⁷³ Halil Morina, DP P283, str. 3; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 884-885, 893, 895, 925-926. Halil Morina je tela žrtava granatiranja pronašao rano ujutru 27. marta 1999. godine. On je naveo imena 13 žrtava, mada tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Milošević* nije mogao da se seti imena nekih žrtava. Te žrtve nisu navedene u prilogu Optužnici.

²¹⁷⁴ Halil Morina, DP P284, str. 3.

²¹⁷⁵ Halil Morina, DP P283, str. 3; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 888, 893-894.

²¹⁷⁶ Halil Morina, DP P283, str. 3; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 893-894.

²¹⁷⁷ Halil Morina, DP P283, str. 3-4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 896.

²¹⁷⁸ Halil Morina, DP P283, str. 3-4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 896.

²¹⁷⁹ Halil Morina, DP P283, str. 4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 897-898.

²¹⁸⁰ Halil Morina, DP P283, str. 4.

²¹⁸¹ Halil Morina, DP P283, str. 4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 896.

²¹⁸² Halil Morina, DP P283, str. 4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 897.

²¹⁸³ Halil Morina, DP P283, str. 4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 897.

²¹⁸⁴ Halil Morina, DP P283, str. 3.

²¹⁸⁵ John Crosland, DP P1400, par. 7, 13, v. gore, par. 162-163, 176.

²¹⁸⁶ Postoje dokumentarni dokazi da je, u vreme tih događaja, 549. motorizovana brigada VJ delovala u opštini Prizren. DP P1316, str. 2.

²¹⁸⁷ Postoje dokumentarni dokazi da je, u vreme tih događaja, 549. motorizovana brigada VJ delovala u opštini Prizren, posebno u širem rejonu sela Donje Retimlje. Veće napominje da se selo Landovica nalazi nekoliko kilometara južno od Donjeg Retimlja. DP P1316, str. 2.

OVK, već na to da seljane, od kojih su ogromnu većinu činili kosovski Albanci, nateraju da se isele zbog toga što su kosovski Albanci.

595. Dana 30. marta 1999. godine Halil Morina i njegova porodica, koji su ostali u Landovici, napustili su selo i krenuli u Srbicu.²¹⁸⁸ U Srbici se nalazio jedan broj raseljenih lica iz Landovice i oko 800 lica iz Pirana.²¹⁸⁹

5. Srbica

596. Srbica je selo u opštini Prizren, udaljeno otprilike dva i po do tri kilometra od Pirana.²¹⁹⁰ U periodu od 25. marta 1999. do 26. aprila 1999. godine, policajci su redovno dolazili u Srbicu.²¹⁹¹ Dana 8. aprila 1999. godine, u 15:00 časova, srpske snage su u vojnim vozilima i automobilima ušle u Srbicu.²¹⁹² Jedan svedok je naveo da te snage nisu činili samo pripadnici vojske, već i pripadnici paravojnih formacija koji su koristili vojna vozila. Neki od njih su imali četničke brade i crvene poveze oko glave.²¹⁹³ Iako se ovaj potonji opis podudara s izgledom pripadnika nekih srpskih paravojnih formacija, nema dovoljno dokaza da bi to moglo da se utvrdi.²¹⁹⁴

597. Dokumentarni dokazi pokazuju da je u to vreme 549. motorizovana brigada VJ, u sadejstvu sa 4. četom PJP iz Đakovice, 5. četom PJP iz Prizrena i 37. i 87. odredom PJP iz Niša, imala zadatak da uništi OVK u širem rejonu sela Donje Retimlje koje je udaljeno samo nekoliko kilometara od Srbije.²¹⁹⁵

598. Ima dokaza da su pripadnici srpskih snaga govorili meštanima Srbima da su izdajnici zato što su dozvolili raseljenim kosovskim Albancima da ostanu u Srbici i da su seljanima dali rok od 24 sata da “isteraju” raseljena lica, ali se ovo izgleda zasniva na tvrdnjama iz neodređenih izvora.²¹⁹⁶

599. Jednog dana negde u periodu od 9. do 16. aprila 1999. godine, starešine sela Srbica obavestile su raseljena lica koja su se tamo nalazila da je načelnik policije Prizren naredio svima koji nisu iz Srbije da napuste to selo i idu u Albaniju.²¹⁹⁷ Lokalni civili, Srbi, organizovali su dolazak autobusa koji je trebalo da raseljene kosovske Albance odvezu do granice. Raseljeni

²¹⁸⁸ Halil Morina, DP P283, str. 4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 901-902, 953-954.

²¹⁸⁹ Halil Morina, DP P283, str. 4; DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 901-902, 953-954.

²¹⁹⁰ Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4992.

²¹⁹¹ Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4992.

²¹⁹² Halil Morina, DP P283, str. 4.

²¹⁹³ Halil Morina, DP P283, str. 4.

²¹⁹⁴ V. gore, par. 211.

²¹⁹⁵ DP P1316, str. 2.

²¹⁹⁶ Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 905, 930, 956. Halil Morina je u predmetu *Milošević* posvedočio da nije video da je vojska izdala naređenje, već da su mu seljani iz Landovice rekli da raseljena lica moraju da odu zato što su srpske snage dobile naređenje da ih se oslobode.

kosovski Albanci nisu se ukrcali u autobuse sopstvenom voljom, već, kako je jedan svedok opisao tu situaciju, zato što su “morali”.²¹⁹⁸ Halil Morina je naveo da su ti autobusi odvezli putnike u Žur, a da su ih onda naterali da pešače nekoliko kilometara do albanske granice, gde su im policajci najpre oduzeli lične isprave pre nego što su mogli da pređu granicu.²¹⁹⁹

600. Međutim, 86 raseljenih kosovskih Albanaca nije moglo da stane u autobuse, pa su ostali u Srbici još deset dana, do 26. aprila 1999. godine,²²⁰⁰ kada je njih nekoliko na kraju iznajmilo jedan autobus, koji su meštani Srbi “obezbeđivali” do sela Žur.²²⁰¹ Jedan od meštana Srba tražio je, i od seljana dobio, novac u zamenu za pomoć.²²⁰² Seljani su zatim nastavili do graničnog prelaza Morina, gde su im oduzete lične isprave pre nego što su prešli granicu i ušli u Albaniju.²²⁰³

601. Odbrana tvrdi da su Rahim Latifi i drugi seljani iznajmili autobus i dobrovoljno otišli do albanske granice.²²⁰⁴ Iako su Latifi i članovi njegove porodice iznajmili autobus koji ih je odvezao do sela Žur, Veće se uverilo da oni nisu otišli slobodnom voljom.²²⁰⁵ Veće na osnovu tih dokaza zaključuje da su u aprilu 1999. godine srpske snage navele raseljene kosovske Albance koji su se tada nalazili u Srbici da napuste selo i da preko granice odu u Albaniju. Veće prihvata da su te izbeglice proterane zato što su kosovski Albanci.

602. Uzimajući u obzir iskaze očevidaca i dokumentarne dokaze koji su gore razmotreni, Veće se uverilo da su pripadnici MUP-a, zajedno s pripadnicima VJ, bili angažovani u zajedničkoj operaciji koja je bila koordinirana i koja je uključivala uništavanje imovine i prisilno raseljavanje stanovnika kosovskih Albanaca u Srbici zbog toga što su kosovski Albanci. U tome su možda učestvovali i pripadnici paravojnih formacija.

6. Donje Retimlje, Retimlje, Randubrava/Randubravë

603. Dana 25. aprila 1999. godine neidentifikovane srpske snage započele su ofanzivu na području Srbije, u okviru koje su granatirana sela Donje Retimlje, Retimlje i Randubrava.²²⁰⁶ Iako je na osnovu dokaza ustanovljeno da je samo VJ raspolagao tehnikom potrebnom za takvo granatiranje, nisu izvedeni nikakvi drugi dokazi u vezi s tom ofanzivom, niti s navodnim prisilnim

²¹⁹⁷ Rahim Latifi, DP P778, str. 3; Rahim Latifi, DP P779 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4964, 4993; Halil Morina, DP P283, str. 5; Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 903.

²¹⁹⁸ Halil Morina, DP P283, str. 5; Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 903-904.

²¹⁹⁹ Halil Morina, DP P283, str. 5; Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 904.

²²⁰⁰ Rahim Latifi, DP P778, str. 3.

²²⁰¹ Rahim Latifi, DP P778, str. 3.

²²⁰² Rahim Latifi, DP P778, str. 3.

²²⁰³ Rahim Latifi, DP P778, str. 3.

²²⁰⁴ Završni podnesak odbrane, par. 753.

²²⁰⁵ Rahim Latifi, DP P284, T. 872-874, 908-910.

²²⁰⁶ Rahim Latifi, DP P778, str. 3.

raseljavanjem kosovskih Albanaca iz sela Donje Retimlje, Retimlje i Randubrava, koje je, prema navodima, bilo njena posledica. Stoga optužbe u vezi s tim navodima nisu dokazane.

C. Opština Srbica

1. Događaji u Izbici/Izbicë i okolnim selima

604. Selo Broćna/Burojë se nalazi u opštini Srbica.²²⁰⁷ U vreme na koje se odnosi Optužnica, stanovništvo Broćne činili su isključivo kosovski Albanci.²²⁰⁸

605. Dana 25. marta 1999. godine srpske snage su zauzele položaj u neposrednoj blizini Broćne. Mladići iz sela, pošto su čuli glasine da im pretila opasnost od srpskih snaga, sklonili su se u planine.²²⁰⁹ Sledećeg dana, žene, deca i stari ljudi iz Broćne otišli su u obližnje selo Izbicu, za koje se verovalo da je bezbedna lokacija.²²¹⁰ Kasnije tog istog dana u Broćnu su ušle srpske snage.²²¹¹

606. Selo Leočina se takođe nalazi u opštini Srbica. U martu 1999. godine Leočina je bila naseljena pretežno kosovskim Albancima. Bilo je i kosovskih Srba koji su bili manjina.²²¹²

607. Dana 25. marta 1999. godine na Leočinu su pale granate.²²¹³ Osetivši se ugroženim i u opasnosti, neki od seljana Leočine sklonili su se u zgradu škole u obližnjem selu Kladernici/Klladërnice.²²¹⁴ Dana 26. marta 1999. godine Leočina je drugi put granatirana.²²¹⁵ Oko 11:00 časova, na manje od kilometar od Leočine, primećene su srpske snage, i VJ i policija. Srpske snage su napredovale iz pravca sela Čitak/Çitak ka Leočini i usput palile kuće.²²¹⁶ Strahujući za svoju bezbednost, stanovnici Leočine su napustili selo i otišli u Izbicu.²²¹⁷ Oko 17:00 časova, srpske snage su ušle u Leočinu.²²¹⁸ Dokazi ne pokazuju šta se zatim dogodilo u Leočini. Tek kada su se srpske snage u junu 1999. godine povukle s Kosova, svedoci su se vratili u selo Leočinu i videli da je ono spaljeno i uništeno.²²¹⁹

²²⁰⁷ Milazim Thaçi, T. 4943.

²²⁰⁸ Milazim Thaçi, T. 5024.

²²⁰⁹ Milazim Thaçi, T. 5001, 5009, 5011-5012.

²²¹⁰ Milazim Thaçi, T. 4946-4947; Liri Loshi, T. 689-690.

²²¹¹ Milazim Thaçi, T. 4946-4947.

²²¹² Mustafa Dragaj, T. 603.

²²¹³ Mustafa Dragaj, T. 604.

²²¹⁴ Mustafa Dragaj, T. 605; Liri Loshi, T. 689.

²²¹⁵ Mustafa Dragaj, T. 604.

²²¹⁶ Mustafa Dragaj, T. 661-662.

²²¹⁷ Mustafa Dragaj, T. 604-605; Liri Loshi, T. 689-690.

²²¹⁸ Mustafa Dragaj, T. 661.

²²¹⁹ Mustafa Dragaj, T. 620.

608. Izbica je selo kosovskih Albanaca u opštini Srbica i nalazi se u dolini, na oko 30 minuta hoda od Leočine.²²²⁰

609. Dana 24. i 25. marta 1999. godine Izbica je granatirana iz pravca sela Rudnik. U Rudniku, koji se nalazi oko četiri-pet kilometara od Izbice, pretežno su živeli Srbi.²²²¹

610. Granatiranje sela na ovom području potkrepljuje borbeni izveštaj Zajedničke komande za Kosovo u kojem se navodi da su 23. marta 1999. godine brigade VJ i PJP dobile zadatak da učestvuju u dvodnevnoj koordiniranoj akciji u opštini Srbica sa ciljem da se uništi OVK. Veće primećuje da je ta operacija bila usredsređena na pravac sela Tušilje/Tushilë, Turićevac/Turiqec i Izbica.²²²²

611. Dana 26. marta 1999. godine ili približno tog datuma, u Izbicu je, u potrazi za sigurnošću, došlo 25.000 ljudi iz okolnih sela.²²²³ Pored ljudi iz sela Bročne i Leočine, bilo je i ljudi iz sela Kladernice, Voćnjak/Vajnikë, Kline i Likovac/Likoc u opštini Srbici, kao i sela Jošanica, Iglarevo/Gllarevë i Krnjince/Kernicë u opštini Klina.²²²⁴ Raseljena lica koja su došla u Izbicu ostala su na otvorenom, na jednoj livadi koja se prostirala s obe strane puta.²²²⁵ Tog dana, srpske snage su viđene kako se približavaju Izbici iz pravca obližnjih sela Rudniku i Leočina.²²²⁶

612. U ranim jutarnjim časovima 27. marta 1999. godine, Izbica je granatirana.²²²⁷ Čulo se kako se iz obližnje šume približavaju kamioni i tenkovi. Plašeći se dolaska srpskih snaga, većina ljudi u Izbici, pogotovo mladići, pobjegli su prema selu Tušilje.²²²⁸ U toku dana, srpske snage su opkolile Izbicu.²²²⁹ Ubrzo posle toga u selo su ušle snage VJ i zapalile nekoliko kuća.²²³⁰

613. Dana 28. marta 1999. godine, oko 02:00 časa, Milazim Thaçi, koji je nekoliko dana pre toga došao u Izbicu, začuo je pucnje iz vatrenog oružja.²²³¹ Od 08:00 do 09:00 časova, stanovnici Izbice, koji su do tada ostali u svojim kućama, okupili su se na livadi s raseljenim licima.²²³² Na toj livadi je tada ostalo još oko 5.000 ljudi; ostali su otišli ka Tušilju.²²³³

²²²⁰ Mustafa Dragaj, T. 605, 658; Milazim Thaçi, T. 4949.

²²²¹ Liri Loshi, T. 692.

²²²² DP P972, str. 3-4.

²²²³ Mustafa Dragaj, T. 605-607, 663; Liri Loshi, T. 690; Milazim Thaçi, T. 4953, 4956; Sadik Januzi, DP P282, str. 6.

²²²⁴ Milazim Thaçi, T. 4948-4949; Milazim Thaçi, DP P819; Mustafa Dragaj, T. 605; Liri Loshi; T. 689.

²²²⁵ Mustafa Dragaj, T. 605-606, 663; Milazim Thaçi, T. 4948.

²²²⁶ Milazim Thaçi, T. 4948-4949; Milazim Thaçi, DP P819; Mustafa Dragaj, T. 605; Liri Loshi; T. 689.

²²²⁷ Milazim Thaçi, T. 4949.

²²²⁸ Liri Loshi, T. 691; Milazim Thaçi, T. 4947. Liri Loshi je jedan od ljudi koji su otišli u Tušilje.

²²²⁹ Liri Loshi, T. 692.

²²³⁰ Sadik Januzi, DP P282, str. 6.

²²³¹ Milazim Thaçi, T. 5039.

²²³² Mustafa Dragaj, T. 605, 663; Milazim Thaçi, T. 4948, 4956, 5039; Sadik Januzi, DP P282, str. 6.

²²³³ Sadik Januzi, DP P282, str. 6.

614. Milazim Thači, Sadik Januzi i Mustafa Dragaj dali su donekle različite iskaze o događajima na toj livadi. Milazim Thači je rekao da su oko 09:30 časova na livadu došla trojica muškaraca sa obojenim licima.²²³⁴ Dvojica su nosila “zelene ili plavozelene” standardne policijske uniforme. Treći muškarac je nosio maskirnu uniformu sa “zelenim ili plavozelenim” uzorkom. Milazim Thači je zaključio da su ta trojica muškaraca policajci.²²³⁵ Ta trojica muškaraca su zapalila jedan plast sena i zatražila novac u zamenu za zaštitu imovine ljudi.²²³⁶ Ta trojica muškaraca u uniformama govorila su srpski jezik.²²³⁷ Mnogi ljudi su im dali ogromne novčane iznose.²²³⁸ Ubrzo posle dolaska te trojice muškaraca u uniformi, Milazim Thači je primetio da se još oko 80 naoružanih muškaraca u tri različite vrste uniformi približava livadi iz pravca Leočine.²²³⁹ Ti muškarci su svi bili do zuba naoružani i imali su automatske puške, noževe, redenike s municijom i ručne bombe.²²⁴⁰ Oko 25 ljudi iz te grupe nosilo je, kako je naveo jedan svedok, “plavo-zelenu” maskirnu uniformu s oznakom “milicija” na ramenu. Taj svedok je mislio da su oni policajci.²²⁴¹ Na osnovu drugih dokaza utvrđeno je da su u vreme tih događaja pripadnici PJP MUP-a nosili zelene maskirne uniforme.²²⁴² Prisustvo PJP potkrepljuju dokumentarni dokazi koji pokazuju da je optuženi uputio 35. i 85. odred PJP u opštinu Srbica na period od 40 dana, počev od 20. februara 1999. godine.²²⁴³ Ostali iz te grupe nosili su zelene maskirne vojne uniforme. Bilo je i muškaraca koji su nosili maskirne uniforme u kombinaciji boja, s crnim povezima na glavama, što odgovara uniformama koje su nosili pripadnici nekih paravojnih jedinica.²²⁴⁴ Ako je iko od tih ljudi bio iz neke paravojne formacije, oni su očigledno, u sadejstvu s drugim prisutnim srpskim snagama, delovali u jednoj koordiniranoj operaciji. Prema zaključku Veća, snage koje su 28. marta 1999. godine bile prisutne u Izbici uključivale su jedinice VJ i PJP MUP-a, koje su izvodile koordiniranu akciju.

615. Sadik Januzi je naveo da je oko 13:00 časova jedna grupa od 40-50 vojnika došla na livadu na kojoj su bili okupljeni ljudi. On je zatim video kako trojica vojnika prilaze tim ljudima i prete da će spaliti kuće u selu ukoliko im ne daju novac.²²⁴⁵

616. Mustafa Dragaj je u svom svedočenju rekao da je oko 200-300 policajaca i pripadnika VJ zatim došlo na livadu.²²⁴⁶ U Dragajevoj izjavi iz novembra 1999. godine navodi se da su svi oni bili

²²³⁴ Milazim Thači, T. 4957, 5033.

²²³⁵ Milazim Thači, T. 4957.

²²³⁶ Milazim Thači, T. 4956-4957, 4986.

²²³⁷ Milazim Thači, T. 4957.

²²³⁸ Milazim Thači, T. 4957.

²²³⁹ Milazim Thači, T. 4958.

²²⁴⁰ Milazim Thači, T. 4957-4959.

²²⁴¹ Milazim Thači, T. 4957-4958, 4987-4994.

²²⁴² Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9590, 9588-9589; svedok K25, DP P342 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4664, 4674; svedok K25, DP P341-A (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 7845; svedok K25, DP P340, str. 20; svedok K86, T. 5120; Žarko Braković, DP P759, par. 7.

²²⁴³ DP P1186.

²²⁴⁴ Milazim Thači, T. 4958-4959, 4987-4994.

pripadnici policije. Prilikom unakrsnog ispitivanja, Dragaj je priznao da zapravo nije gledao u uniforme tih muškaraca jer se plašio za svoj život.²²⁴⁷

617. Postoje nepodudarnosti između iskaza Milazima Thačija, Mustafe Dragaja i Sadika Januzija. Međutim, Veće konstatuje da su se ovi događaji odigrali pre više godina i da ne iznenađuje što ih svedoci drugačije pamte. Veće, stoga, ne smatra da te nepodudarnosti podrivaju verodostojnost svedoka u odnosu na događaje u Izbici.

618. Pošto su pripadnici srpskih snaga ljudima na livadi oduzele novac, naređeno im je da odvoje muškarce od žena i dece.²²⁴⁸ Muškarce su izveli na put, nedaleko od livade, i naterali ih da posedaju dvojica po dvojica.²²⁴⁹ Desetak dečaka uzrasta od 13 do 16 godina naterali su da se priključe muškarcima, ali su ih kasnije pustili u zamenu za novac.²²⁵⁰ U toj grupi ljudi bilo je otprilike 157 muškaraca, starosti od 45 do 86 godina, od kojih je jedan, Hetem Osmanaj, bio hendikepiran.²²⁵¹ Muškarce su ismevali i zapitkivali: “Gde vam je Amerika? Gde vam je Klinton? Gde vam je Thači?”²²⁵² Naredili su im da skinu tradicionalna kečeta i da ih bace na zemlju, a zatim su im tražili novac kako bi im ih vratili.²²⁵³ Neki muškarci su dali novac, ali Mustafa Dragaj nije imao para, pa su ga udarili u oko.²²⁵⁴ Ljudima su rekli da će ih zaklati.²²⁵⁵

619. U međuvremenu, ženama i deci su naredili da podignu tri prsta – znak koji znači “ovo je Srbija” – i rekli su im da će ih poslati u Albaniju.²²⁵⁶ Iz Izbice, žene i decu su poslali u pravcu Albanije. Tokom narednih sedam dana, žene i deca su prošli kroz Bročnu, Jošanicu, Klinu i Iglarevo u opštini Srbica.²²⁵⁷ U Iglarevu su žene i deca čuli da je rat završen i da mogu da se vrate u svoje selo.²²⁵⁸

620. Ima dokaza, koje Veće prihvata, da su 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma Zoje Osmani (Osmana) (67 godina)²²⁵⁹ i Ajmone Citaku (81 godina), dve žene koje su bile na livadi u

²²⁴⁵ Sadik Januzi, DP P282, str. 6.

²²⁴⁶ Mustafa Dragaj, T. 606-607, 622-623, 664-665.

²²⁴⁷ Mustafa Dragaj, T. 622-623.

²²⁴⁸ Sadik Januzi, DP P282, str. 6; Milazim Thači, T. 4959; Mustafa Dragaj, T. 607.

²²⁴⁹ Sadik Januzi, DP P282, str. 6.

²²⁵⁰ Sadik Januzi, DP P282, str. 7.

²²⁵¹ Milazim Thači, T. 4960; Mustafa Dragaj, T. 612-613, 615; 671-672; v. takođe Liri Loshi, T. 696, 702.

²²⁵² Milazim Thači, T. 4960-4962.

²²⁵³ Milazim Thači, T. 4960-4961; Mustafa Dragaj, T. 607-608.

²²⁵⁴ Mustafa Dragaj, T. 607.

²²⁵⁵ Mustafa Dragaj, T. 607.

²²⁵⁶ Milazim Thači, T. 4959-4960.

²²⁵⁷ Mustafa Dragaj, T. 609; Milazim Thači, T. 4959-4960, 4982.

²²⁵⁸ Milazim Thači, T. 4982.

²²⁵⁹ U dokazima navedena i kao Zoje Osmana.

Izbici, izgorele kada su pripadnici srpskih snaga zapalili traktore na kojima su sedele.²²⁶⁰ Takođe ima dokaza da su srpske snage tog istog dana na livadi ubile još jednu ženu, Zade Dragaj (71 godina).²²⁶¹ Te dokaze potkrepljuje iskaz Lirija Loshija da su 31. marta 1999. godine u Izbici pronađena i pokopana tela tri žene i da su na livadi pronađeni spaljeni traktori.²²⁶² Na osnovu sudskomedicinskih dokaza koji su detaljnije razmotreni u daljem tekstu Presude, utvrđeno je da su posmrtni ostaci nekih od ljudi pokopanih u Izbici kasnije ekshumirani u Centru PJP u Petrovom Selu u Srbiji. Godine 2001. Tela Zoje Osmani (Osmana) i Zade Dragaj ekshumirana su kod Centra PJP u Petrovom Selu i pregledali su ih srpski forenzičari. U obdukcijским izveštajima je zaključeno da za Zoje Osmani (Osmana) ne može da se utvrdi uzrok smrti. Međutim, navedeno je da su njene kosti bile izložene visokoj temperaturi.²²⁶³ Kada je reč o Zade Dragaj, obdukcijским izveštaji su pokazali da je ona umrla od strelnih rana.²²⁶⁴ Forenzički stručnjaci nikada nisu pronašli telo Ajmone Citaku. Na osnovu ukupnih dokaza, Veće se uverilo da su srpske snage 28. marta 1999. godine u Izbici ubile Zoje Osmani, Ajmone Citaku i Zade Dragaj. Veće se uverilo da su te tri žrtve bile nenaoružane i da nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vreme kada su ubijene. Veće se dalje uverilo da su te žrtve bile kosovske Albanke.

621. Nekoliko svedoka je navodnog vođu srpskih snaga u Izbici identifikovalo kao kapetana starog oko 30 godina, visokog 165 centimetara, debelog, s tamnom kosom,²²⁶⁵ u zelenoj maskirnoj uniformi VJ s oznakama na desnoj ruci. On je imao pištolj, nož, dva aparata za radio-vezu i eksploziv. Taj kapetan je naredio da se muškarci podele u dve grupe od po 70 ljudi i da ih odvedu u suprotnim pravcima.²²⁶⁶ Jednu grupu muškaraca pripadnici srpskih snaga sproveli su prema šumi, prema istoku. Drugu glavnu grupu su odveli prema brdima, na zapadu, a zatim su je ponovo podelili u tri podgrupe.²²⁶⁷ Milazim Thaçi je bio u jednoj podgrupi od 33 muškarca, koju je preko brdovitog terena u pravcu potoka sproveo jedan muškarac u zelenoj uniformi koji je nosio mitraljez i za koga su verovali da je policajac.²²⁶⁸ Kada je grupa došla do potoka, taj policajac je naredio muškarcima da se okrenu prema potoku i da kleknu.²²⁶⁹ Gotovo istog trenutka začuo se rafal koji je trajao oko 30

²²⁶⁰ Liri Loshi, T. 707; Mustafa Dragaj, T. 615.

²²⁶¹ U dokazima navedena i kao Zada Dragaj (Draga).

²²⁶² DP P292; Liri Loshi, T. 707. DP P288 opisuje područje na kojem se okupilo civilno stanovništvo pre masakra i gde su muškarci odvojeni od žena i dece. Slike pokazuju spaljene traktore i automobile. Liri Loshi je posvedočio da je jedna žena, Ajmone Citaku, izgorela u jednom od traktora, iako se na filmu ne vidi telo te žene.

²²⁶³ V. dole, par. 1511-1513.

²²⁶⁴ V. dole, par. 1513.

²²⁶⁵ Milazim Thaçi, T. 4964, 5045; Sadik Januzi, DP P282, str. 7; Mustafa Dragaj, T. 609-610. Mustafa Dragaj, svedok koji je svedočio o tim istim događajima, rekao je da je uniforma muškarca koji je izdao naređenje bila u bojama i policijskih i vojnih uniformi.

²²⁶⁶ Milazim Thaçi, T. 4964, 5045; Sadik Januzi, P282, str. 7.

²²⁶⁷ Mustafa Dragaj, T. 608-609; Milazim Thaçi, T. 5019.

²²⁶⁸ Milazim Thaçi, T. 4963-4965, 4973, 5019.

²²⁶⁹ Milazim Thaçi, T. 4964, 4966.

sekundi. Dva čoveka su pala preko Milazima Thačija, oborivši ga na zemlju.²²⁷⁰ Jedan od njih je bio Uka Thači, a drugi Isuf Zezeqe Shala.²²⁷¹ Nekoliko sekundi kasnije, Milazim Thači je čuo da taj policajac kaže: “Ovaj još diše.” Zatim je čuo glasnu psovku i jedan hitac.²²⁷² Dok je ležao na zemlji, Milazim Thači je video da je Uki Thačiju razneti glava. Takođe je čuo stenjanje Demusha Behramija, koji je izdahnuo ubrzo posle toga.²²⁷³ Taj policajac se, verovatno zajedno s drugima, udaljio. Milazim Thači, Hazir (Hajzir) Kotorri i Jetish Qallapeki preživeli su streljanje.²²⁷⁴ Milazim Thači je naveo da su tog dana, između ostalih, ubijeni sledeći ljudi: Demush Behrami, Muhamet Behrami, Nuredin Behrami, Avdullah Duraku, Bel A. Duraku, Haliti Haliti (Haljiti/Halit), Hazir (Hajriz) Hoti, Qerim Hoti, Tahir Hoti, Brahim Kotoori (Kotorri), Azem Osmani, Muharrem Osmani, Isuf Shala, Hijraz Shala, Qelaj Regjie, Mehmet Beajruku, Sokol Duraku, Brahim Kotorri, Regje Duraku, Uke Uka.²²⁷⁵ Ti muškarci, kosovski Albanci, su u to vreme bili pod nadzorom srpskih snaga, nisu bili naoružani i nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.

622. U međuvremenu, pripadnici srpskih snaga su sprovedi drugu grupu od oko 70 ljudi ka šumi, u pravcu istoka.²²⁷⁶ Pre nego što su ti ljudi stigli do šume, rekli su im da se okrenu i pucali su na njih s leđa.²²⁷⁷ Jednog od njih, Hajriza Dragaja (Dragu), pogodio je metak i on je pao preko Mustafe Dragaja.²²⁷⁸ Preko Sadika Januzija pala su tela oblivena krvlju. Posle streljanja, jedan pripadnik srpskih snaga počeo je da traži preživele i ispaljeno je još sedam ili osam hitaca. Zatim je jedan pripadnik srpskih snaga rekao: “Idemo, obavili smo posao.” Mustafa Dragaj je naveo da su sledeći muškarci iz te grupe izgubili živote u tom streljanju: Bajram Bajra, Ilaz Bajra, Sali Dervishi, Ilaz Dervishi, Ilaz Devishi, Ali Draga, Cen Draga, Hajriz Draga, Ismet Draga, Murat Draga (Dragaj), Rrustem (Rustem) Draga, Zade (Zada) Dragaj, Fatmir Osmani, Ismajl Qelaj, Rexhep Qelaj, Metush Qelaj, Idriz Shala, Sali (Salih) Shala, Halim Shala, Deshevcu Pajazit, Kujtim Shala, Kajtaž Islami, Hetem Osmanaj.²²⁷⁹ Dvojica muškaraca, Hajriz Dragaj (Draga) i Sadik Sherifi, umrli su kasnije tog dana od rana koje su zadobili tokom streljanja.²²⁸⁰ Veće se uverilo da ti muškarci u vreme kada su ubijeni nisu bili naoružani, da su bili pod nadzorom srpskih snaga i da, prema tome, nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Veće se uverilo da su te žrtve bili kosovski Albanci. Veće se dalje

²²⁷⁰ Milazim Thači, T. 4964-4967; v. takođe, Liri Loshi, T. 696.

²²⁷¹ Milazim Thači, T. 4967.

²²⁷² Milazim Thači, T. 4967; v. takođe Liri Loshi, T. 696.

²²⁷³ Milazim Thači, T. 4967.

²²⁷⁴ Liri Loshi, T. 696; Milazim Thači, T. 4968-4969, 4971-4972, 4980-4981, 5043.

²²⁷⁵ DP P821.

²²⁷⁶ Mustafa Dragaj, T. 608-609, 612, 664. Uprkos nepodudarnostima između iskaza Sadika Januzija i Mustafe Dragaja kada je reč o okolnostima streljanja i tome koje su snage bile prisutne, na osnovu ocene dokaza utvrđeno je da su navedena dvojica muškaraca pripadala toj grupi.

²²⁷⁷ Mustafa Dragaj, T. 608; Sadik Januzi, DP P282, str. 7.

²²⁷⁸ Mustafa Dragaj, T. 608-609.

²²⁷⁹ Mustafa Dragaj, T. 608-611.

²²⁸⁰ Sadika Sherifija je identifikovao Liri Loshi (DP P291, P292), a Hajriza Dragaja je identifikovao Mustafa Dragaj (Mustafa Dragaj, T. 608-611).

uverilo da su streljanje preživeli sledeći ljudi iz te grupe: Mustafa Dragaj, Hajrez Draga,²²⁸¹ Sheremet Krasniqi, Rustem Hoti, Hasan Dragaj, Hysen, prezime nepoznato, Hazir Shaqiri, Musli Kotori, Rustem Malushi i Sadik Januzi.²²⁸²

623. Neki od preživelih iz raznih grupa ležali su 20 do 40 minuta na zemlji posle streljanja, a zatim su otpuzali u obližnju šumu i brda.²²⁸³ Dok je bežao u šumu posle streljanja, Mustafa Dragaj je primetio da je jedan broj tela ležao na raznim mestima.²²⁸⁴ Hazira (Hajzira) Kotorrija (Kotoori), jednog od muškaraca koji je prvobitno preživeo streljanje, ubio je iz vatrenog oružja jedan čovek koji je govorio srpski jezik, dok je Kotorri trčao prema šumi.²²⁸⁵

624. U međuvremenu, Milazim Thači i još dvojica koja su preživela streljanje, Sheqir Kotorri (Kotoori) i Jetish Qallapeki, probili su se do sela Voćnjak, koje se nalazi pored Izbice.²²⁸⁶ Milazim Thači je usput video pripadnike srpskih snaga koji su nosili čizme VJ.²²⁸⁷ Dana 28. marta 1999. godine, u 19:00 časova, Milazim Thači je stigao u Voćnjak i video da selo gori.²²⁸⁸ Druga dva preživela, Sadik Januzi i Hazir Shaqiri, otišli su u Kladernicu, gde ostali sedam - osam dana.²²⁸⁹

625. Srpske snage su napustile Izbicu 30. marta 1999. godine.²²⁹⁰ Tog istog dana, u Izbicu je došao lekar iz tog kraja, Liri Loshi. On je to uradio jer je od pacijentkinja koje su bile u Izbici čuo da su srpske snage pobile veliki broj ljudi u selu, pa je želeo da proveriti tu informaciju.²²⁹¹ Liri Loshi je stigao u Izbicu kada je već pao mrak i kratko se zadržao. Primetio je veliki broj tela.²²⁹² Liri Loshi je odlučio da se sledećeg dana vrati i snimi mesto događaja kako bi mogao da pokaže šta se dogodilo.²²⁹³

626. Dana 31. marta 1999. godine, Liri Loshi se vratio u Izbicu zajedno sa Sefedinom Thačijem, koji je imao video-kameru. Oni su zajedno otišli do mesta gde su bila tela, gde je Liri Loshi Thačiju dao uputstva kako da snima jer je želeo da pokaže šta se dogodilo i da pomogne da se identifikuju žrtve. Dok je Thači dalje snimao mesto događaja, Liri Loshi je obilazio pacijente. Tog dana je nešto i snimljeno. Liri Loshi je objasnio da video-snimak pokazuje grupe tela, koja su se još nalazila na

²²⁸¹ Veće prihvata da su Hajrez Draga i Hajriz Dragaj (Draga) dve različite osobe, Mustafa Dragaj, T. 610-611.

²²⁸² Mustafa Dragaj, T. 610-611; v. takode Liri Loshi, T. 696. Sadik Januzi je identifikovao Hasana Dragu (Dragaja), Hysena, prezime nepoznato, Hazira Shaqirija, Muslija Kotorrija (Kotoorija), Rustema Malushija. Mustafa Dragaj je identifikovao Hajreza Dragu (Dragaja), Sheremeta Krasniqija i Rustema Hotija.

²²⁸³ Milazim Thači, T. 4967-4969, 5043; DP P820; Mustafa Dragaj, T. 609, 613.

²²⁸⁴ Mustafa Dragaj, T. 613.

²²⁸⁵ Milazim Thači, T. 5043.

²²⁸⁶ Milazim Thači, T. 4769, 4971-4972; DP P820.

²²⁸⁷ Milazim Thači, T. 4969.

²²⁸⁸ Milazim Thači, T. 4972.

²²⁸⁹ Sadik Januzi, DP P282, str. 7.

²²⁹⁰ Milazim Thači, T. 4978-4979; Mustafa Dragaj, T. 613.

²²⁹¹ Liri Loshi, T. 696-697.

²²⁹² Liri Loshi, T. 699.

²²⁹³ Liri Loshi, T. 699.

mestima na kojima su, po svemu sudeći ljudi i ubijeni.²²⁹⁴ Veće je prihvatilo u dokaze taj video-film,²²⁹⁵ kao i stop-fotografije žrtava napravljene iz tog filma.²²⁹⁶ U spisu je i komentar Lirija Loshija na taj video-film, koji sadrži pregled onoga što je snimano i opis žrtava identifikovanih na video-filmu; u komentaru se takođe navode imena nekih žrtava i daju opisi odeće koju su one nosile, a u nekim slučajevima su date i druge opšte napomene.²²⁹⁷

627. Na osnovu analize gorepomenutih dokaznih predmeta, Veće prihvata da video-film prikazuje razne lokacije širom Izbice snimljene 31. marta 1999. i 1. aprila 1999. godine. Jedna od lokacija na video-filmu pokazuje mesto na kojem su žene i deca odvojeni od muškaraca 28. marta 1999. godine, pre nego što je muškarcima naređeno da krenu ka istočnom, odnosno zapadnom delu sela.²²⁹⁸ Na toj lokaciji je napravljen i snimak spaljenih traktora i automobila.²²⁹⁹ Na jednoj drugoj snimljenoj lokaciji vidi se grupa s oko 40 tela muškaraca u zapadnom delu sela.²³⁰⁰ Procenjuje se da je prosečna starost muškaraca u toj grupi bila 70 godina, a pored tela su pronađeni štapovi za hodanje.²³⁰¹ U toj grupi je pronađeno i telo jednog tridesetogodišnjeg muškarca koji je bio gluv.²³⁰² Druga lokacija se nalazi istočno od Izbice, gde se vide još tri grupe mrtvih muškaraca na udaljenosti od po dvadesetak metara.²³⁰³ U toj grupi Liri Loshi je identifikovao svoja tri rođaka, Selmana, Jasharia i Samija Loshija, kao i neke svoje pacijente, mada se nije setio imena svih njih.²³⁰⁴ Na nekim telima, uključujući i telo Samija Loshija, mogle su se videti i posekotine na licu, očigledno napravljene noževima ili britvama.²³⁰⁵ Na licima, trupu, rukama, šakama i nogama tela bile su velike rane od metaka nepravilnog oblika, a tela su bila u stanju raspadanja.²³⁰⁶ Sva tela su bila obučena u civilnu odeću.²³⁰⁷ Na video-filmu je snimljeno i pokopavanje tela koja su pronađena 30. marta 1999. godine u Izbici.²³⁰⁸ Poslednja lokacija je snimljena 10. juna 1999. godine, kada se Liri Loshi vratio u Izbicu. Tu se vidi lokacija odakle su uklonjena tela koja su pokopana 31. marta i 1.

²²⁹⁴ DP P288, DP P289; DP P290.

²²⁹⁵ DP P288.

²²⁹⁶ DP P289 (Stop-fotografije grupa tela, pronađenih u Izbici); DP P290 (Pojedinačne fotografije žrtava identifikovanih u Izbici).

²²⁹⁷ Liri Loshi, T. 702-710, 717-718; DP P289; DP P290; DP P291. Ostale žrtve, koje Liri Loshi nije mogao da identifikuje u svom komentaru (DP P291), kasnije su identifikovali lokalni seljani, uključujući prijatelje i članove porodica, pre nego što su pokopani u Izbici. Kao što će biti razmotreno dalje u tekstu, tela koja su pokopali seljani i koja se mogu videti na video-snimku, snimio je Liri Loshi (DP P292).

²²⁹⁸ Liri Loshi, DP P288 (Video-insert 4); Liri Loshi, T. 707.

²²⁹⁹ Kako je razmotreno ranije u ovom poglavlju, Veće je zaključilo da su starice Ajmone Citaku i Zoje Osmana žive izgorele na traktoru. Iako je Liri Loshi naveo da se Ajmone Citaku ne vidi na video-filmu, Veće prihvata, na osnovu njegovog objašnjenja, da je to traktor na kojem su pripadnici srpskih snaga žive spalili Ajmone Citaku i Zoje Osmana, DP P288 (Video-insert 4); Liri Loshi, T. 707-708; DP P291 (Komentar na video-film), str. 15.

²³⁰⁰ Liri Loshi, DP P288 (Video-insert 1); Liri Loshi, T. 702.

²³⁰¹ Liri Loshi, DP P288 (Video-insert 1); Liri Loshi, T. 703.

²³⁰² Liri Loshi, T. 702-703; DP P288.

²³⁰³ Veće podseća na iskaz očevidaca da je jedna grupa muškaraca odvedena istočno od sela, a zatim odvedena u tri odvojene grupe i ubijena. Video-snimak se podudara s tim iskazom. Milazim Thaçi, T. 4967-4968, 4980, 5043; Liri Loshi, DP P288; Liri Loshi, T. 704.

²³⁰⁴ Liri Loshi, DP P288 (Video-insert 2 i 3); Liri Loshi, T. 704-705; DP P291 (Komentar na video-film), str. 20.

²³⁰⁵ Liri Loshi, T. 705.

²³⁰⁶ Mustafa Dragaj, T. 614; Liri Loshi, T. 705.

²³⁰⁷ Liri Loshi, T. 706, 780-782, 800-801.

aprila 1999. godine. Loshiju je rečeno da su srpske snage ekshumirale ta tela.²³⁰⁹ Na tom snimku se vide drvene daščice s imenima pokopanih žrtava, kao i rukavice koje Liri Loshi misli da su srpske snage koristile prilikom ekshumiranja tela.²³¹⁰

628. Veće prihvata da ovaj video-film (i fotografije) istinski dočarava prizore koje je Liri Loshi stvarno video u Izbici 31. marta 1999. godine i posle tog datuma, kako je naveo u svom iskazu.²³¹¹

629. Kako je gore pomenuto i snimljeno na video-filmu, 31. marta 1999. i 1. aprila 1999. godine u selu su pokopana tela žrtava koje su ubijene 28. marta 1999. godine u Izbici. Međutim, neka tela su članovi porodica odneli i pokopali na drugim mestima. Pre pokopavanja tela, one žrtve koje Liri Loshi nije mogao da identifikuje po imenu identifikovali su njihovi rođaci.²³¹² Na mestu pokopa, na svaki grob je postavljena drvena daščica s imenom i datumom rođenja preminulog.²³¹³ Liri Loshi je tada, uz pomoć seljana, sačinio spisak s imenima 127 ljudi pokopanih 31. marta 1999. i 1. aprila 1999. godine u Izbici.²³¹⁴ Pošto je proučilo iskaz Lirija Loshija u vezi sa video-filmom,²³¹⁵ fotografije,²³¹⁶ komentar²³¹⁷ i spisak žrtava pokopanih u Izbici,²³¹⁸ Veće prihvata te dokaze i osloniće se na njih u svrhu identifikovanja tih žrtava masovnog ubijanja u Izbici.

630. Veće prihvata da su lica identifikovana na video-filmu, fotografijama, u komentaru i na spisku žrtava pokopanih u Izbici, izuzimajući Ajeta Beqirija i Samija Bajru, ubile srpske snage 28. marta 1999. godine u Izbici. Veće prihvata iskaz sadržan u komentaru da je Ajeta Beqiri bio pripadnik OVK i da je ubijen ranije, kao i da Sami Bajra nije ubijen tokom masakra 28. marta 1999. godine u Izbici.²³¹⁹ Iako se u komentaru Lirija Loshija ukazuje na to da je jedna druga osoba, Sali Shala, možda ubijena u planinama,²³²⁰ Veće prihvata iskaze Mustafe Dragaja i Milazima Thačija koji su ga identifikovali kao jednog od muškaraca koji su ubijeni 28. marta 1999. godine u Izbici. Kao što će detaljnije biti razmotreno dalje u tekstu ove Presude,²³²¹ Veće prihvata da su na video-

²³⁰⁸ Liri Loshi, DP P288 (Video-insert 5 i 6); Liri Loshi T. 708-709.

²³⁰⁹ Liri Loshi, T. 721-722.

²³¹⁰ DP P293 (Video-insert 7 i 8); Liri Loshi, T. 723. Odbrana je postavila pitanje zašto svedok nije dostavio taj video-snimak tokom svog svedočenja u predmetu *Milošević* i predmetu *Milutinović*. Veće prihvata svedokovo obrazloženje da ga je dostavio samo na zahtev tužilaštva u ovom predmetu, a da mu ranije on nije tražen (Liri Loshi, T. 790-791).

²³¹¹ V. gore, par. 1412-1417; Liri Loshi, T. 702.

²³¹² Liri Loshi, DP P288 (Video-insert 5 i 6); Liri Loshi, T. 708-710.

²³¹³ Liri Loshi, T. 709-710; Mustafa Dragaj, T. 616-617.

²³¹⁴ Liri Loshi je Ajeta Beqirija i Zaima Beqirija takođe identifikovao kao lica koja su pokopana. Veće skreće pažnju na činjenicu da je Liri Loshi u komentaru na video-film zabeležio da su ta dvojica muškaraca bili pripadnici OVK i da nisu nastradali u masakru u Izbici 28. marta 1999. godine (DP P291, str. 23, 24; DP P292; Liri Loshi, T. 706). Njihova imena nisu navedena dole na spisku seljana ubijenih 28. marta 1999. godine u selu Izbica.

²³¹⁵ DP P288.

²³¹⁶ DP P289; DP P290.

²³¹⁷ DP P291.

²³¹⁸ DP P292.

²³¹⁹ DP P291, str. 23, 24; DP P292; Liri Loshi, T. 706.

²³²⁰ DP P291, str. 22.

²³²¹ V. gore, par. 1412.

filmu žrtve ubijanja u Izbici snimljene na lokacijama na kojima su ubijene. Veće se stoga uverilo da tela snimljena na filmu, osim gorepomenutih žrtava, nisu doneta s nekog drugog mesta, kao što tvrdi odbrana.

631. Dana 28. maja 1999. godine, otprilike dva meseca posle ubijanja u Izbici, Mustafa Dragaj je s mesta na kojem se nalazio na okolnim brdima posmatrao kako granate padaju na Izbicu. Srpske snage su se posle toga vratile u selo.²³²² U toku narednih četiri - pet dana, pripadnici VJ i policije su ekshumirali tela koja su 31. marta 1999. i 1. aprila 1999. godine pokopana u selu.²³²³ Dana 10. juna 1999. godine Liri Loshi je video da su na komadu zemlje odakle su tela žrtava ekshumirana ostavljene rukavice koje su očigledno korišćene prilikom ekshumacija, kao i nekoliko drvenih dasčica s imenima i datumima rođenja preminulih.²³²⁴ Kao što je gore pomenuto, to je snimljeno na video-filmu koji je predložen u dokaze. Jedan svedok je posvedočio da su neka tela koja su 31. marta 1999. i 1. aprila 1999. godine pokopana u Izbici, uključujući telo Fatmira Osmanija, srpske vlasti kasnije ponovo pokopale u Kosovskoj Mitrovici, u Suvom Dolu/Suhadoll u opštini Lipljan, kod Vučitrna i u centru SAJ u Batajnici, kod Beograda.²³²⁵ U izveštaju VJ o ratnim zločinima i drugim teškim zločinima počinjenim tokom rata nalazi se zabeleška u vezi s otkrićem 144 "sveža" groba neidentifikovanih lica 29. maja 1999. godine u Izbici.²³²⁶ Radomir Gojović, tadašnji načelnik Pravne uprave Generalštaba VJ, u svom svedočenju je rekao da je 29. maja 1999. godine pokrenuta istraga i da je taj incident okvalifikovan kao ubistvo.²³²⁷ Gojović je posvedočio da su u januaru 2010. godine još činjeni napor da se identifikuju izvršioci. Niko nije optužen i postupak pred sudom još nije pokrenut.²³²⁸

632. Kao što će detaljnije biti razmotreno dalje u tekstu ove Presude, tela 29 žrtava ubijenih 28. marta 1999. godine u Izbici, ekshumirana su 2001. godine u centru PJP u Petrovom Selu.²³²⁹ Veće je dobilo obdukcijske izveštaje u kojima je utvrđeno je uzrok smrti 17 žrtava povezan sa strelnim ranama. Dokazi nisu omogućavali da se za ostale žrtve utvrdi uzrok smrti.²³³⁰ Ovo Veće nije dobilo dalje dokaze u vezi s lokacijom na kojoj su ekshumirane ostale 103 žrtve, a nije dobilo ni dodatne obdukcijske izveštaje. U odsustvu sudskomedicinskih izveštaja, a na osnovu svedočenja preživelih očevidaca i prihvaćenog iskaza Lirija Loshija, Veće konstatuje da su te ostale 103 žrtve umrle od strelnih rana koje su im nanele snage MUP 28. marta 1999. godine u Izbici.

²³²² Mustafa Dragaj, T. 617-620.

²³²³ Mustafa Dragaj, T. 618-619, 674.

²³²⁴ Liri Loshi, T. 723; Liri Loshi, DP P293.

²³²⁵ Mustafa Dragaj, T. 619-620; v. gore, par. 1478-1506.

²³²⁶ Radomir Gojović, DP D510, str. 73.

²³²⁷ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16682; Radomir Gojović, T. 10335-10336.

²³²⁸ Radomir Gojović, T. 10458-10461.

633. Na osnovu imena žrtava koja su dali preživeli svedoci, Mustafa Dragaj i Milazim Thaçi, kao i detaljnog spiska koji je dostavio Liri Loshi, Veće konstatuje da su najmanje 132 osobe ubijene 28. marta 1999. godine u Izbici kada su na njih iz vatrenog oružja pucali pripadnici srpskih snaga. Imena žrtava ukazuju na to da su one bile kosovski Albanci, što potvrđuju sudskomedicinski izveštaji za većinu njih.²³³¹ Veće prihvata da su žrtve bile nenaoružani kosovski Albanci koje nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima i koje su u vreme ubistva bile pod nadzorom srpskih snaga. Veće konstatuje da je operacija koju su srpske snage izvele u Izbici očigledno imala za cilj da se seljani, kosovski Albanci, ubiju i proteraju iz svojih domova. Veće takođe konstatuje da su ti seljani ubijeni i proterani zato što su bili kosovski Albanci. U prilogu Optužnici navodi se sledećih 115 žrtava:

Jetullah Alushi, Asllan Amrushi, Asslan Bajra, Bajram Bajra, Bajram C. Bajra, Bajram S. Bajra, Fazli Bajra, Ilaz Bajra, Bislim Bajraktari, Hajdar Bajraktari, Demush Behrami, Muhamet Behrami, Nuredin Behrami, Asllan Dajaku, Sali Dervishi, Bajram Dervishi, Ilaz Dervishi, Musli Doci (Doqi), Hamdi Doqi, Ali Draga, Cen Draga, Hajriz Draga (Dragaj), Ismet Draga, Murat Draga (Dragaj), Rahim Draga, Rustem (Rrustem) Draga, Avdullah Duraku, Bel A. Duraku, Dibran Duraku, Rexhep (Rexhe) Duraku, Muhamet Emra (ili Muhamet Kadriu), Lah (Hajrullah) Fetahu, Halil Hajdari, Mehmet Hajra, Haliti (Haljiti/Halit) Haliti, Fajz Haxha, Hazir Hoti, Qerim Hoti, Rifat Hoti, Rrustem Hoti, Tahir Hoti, Muhamet Hoti, Saditk Hoti, Shefqet A. Hoti, Vehbi Hoti, Zenel Isufi, Beqir Jetullahu, Kajtaz Z. Kajtazdi, Bajram Kelmendi, Jetullah Kelmedi, Ram (Rame) Kotoori (Kotorri), Hajzer Kotoori (Kotorri), Deli Krasniqi, Mustaf Krasniqi, Azem Kuqina, Sami Loshi, Jashar (Jasar) Loshi (Ljosaj), Selman Loshi, Halil (Halit) Morina, Sokol H. Murseli, Beqir Musliu, Ilaz Musliu, Shaban Musliu, Halit Musliu, Naim Musliu, Mehmet Musliu, Hazan Mustafa (Mstafaj), Azem Osmani, Fatmir Osmani, Hetem Osmani, Muharrem Osmani, Sabit Qallapeku, Ismajl Qelaj, Rexhep Qelaj, Metush Qelaj, Harmz Qupeva, Ramadan Raci, Halit Ramaj, Muj (Muje) Rexhepi, Mustaf (Mustafa) Sejdiu, Azem Shabani, Hysen A. Shala, Idriz Shala, Isuf Shala, Muj (Muje) Shala, Sali (Salih) Shala, Zymer Shala, Halim Shala, Hijraz Shala, Sadik Sherifi, Zeqir Shpati, Rizah Spahiu, Ram (Rame) Sylja, Brahim Tahiri, Gani Temaj, Hamdi Temaj, Hamit B. Thaçi, Ram (Rame) Thaqi, Ajet D. Thaçi, Sheremet (Shermet) Thaçi, Uke Uka, Zenel Veliki, Idriz Xhemajli, Qazim Xhemajli, Jahir Zeka, Milazim Zeka, Zyre (Zyhra) Fejza, Brahim Bajra,

²³²⁹ V. gore, par. 1507-1514, 1727. Taj broj ne obuhvata dva lica o kojima je gore bilo reči, koja su ubijena u polju i čiji su posmrtni ostaci ekshumirani u Petrovom Selu.

²³³⁰ V. gore, par. 1511-1513.

²³³¹ V. gore, par. 1408-1410, 1727-1729; Eric Baccard, DP P1139, str. 44; DP P1163; DP P1164; DP P1165, str. 2.

Dibran A. Dani, Ibrahim Gashi, Ram Gashi, Brahim Kootori, Rrahim Krasniqi, Pajazit Qaka, neidentifikovani muškarac.²³³²

634. Na osnovu dokaza, Veće takođe prihvata da je ubijeno sledećih 17 lica koja nisu po imenu navedena u Optužnici. Ona se takođe navode u Tabeli s podacima o žrtvama koje se odnose na Izbicu, a priložena je uz ovu Presudu:

Enver Bajra, Qazim Bajrami, Zaim Bajrami, Mehmet Beajruku, Sofijie Draga, Pajazit Deshevcu, Sokol Duraku, Islam Haliti, Qerime Haliti, Kajtaž Islami, Rrahim Kelmendi, Florim Krasniqi, Qerime Mulaj, Rabiye Osmani, Aziz Spahiu, Kujtim Shala i Zecir Xhemajli.²³³³

2. Proterivanje iz sela u opštini Srbica

635. Selo Turićevac se nalazi u opštini Srbica, na jugozapadu, oko 12 kilometara od mesta Srbice i 13 kilometara od mesta Kline.²³³⁴ Ostala susedna sela su Gornji Obilić/Kopiliq-i-Epërm, Donji Obilić/Kopiliq-i-Poshtëm, Broćna i Rakitnica/Rakinicë, koja se sva nalaze u opštini Srbica.²³³⁵ Turićevac je podeljen na zaseoke Tulan, Fallabogte i Hot-e-Turqevcit.²³³⁶ U martu 1999. godine u Turićevcu je bilo oko 100 domaćinstava i 1.000 stanovnika, od kojih je nešto manje od stotinu bilo raseljeno iz sela Prekaze. Selo Prekaze je oko dva kilometra udaljeno od Turićevca.²³³⁷ Barem mesec dana pre relevantnih događaja OVK je uspostavio štab u zgradi škole u Turićevcu.²³³⁸ Dana 24. marta 1999. godine, kada je počela kampanja NATO bombardovanja, u Turićevcu i susednim selima nije bilo Srba.²³³⁹

636. Ujutro dana 26. marta 1999. godine, kuće u Turićevcu granatirane su iz pravca Broćne i čula se pucnjava iz vatrenog oružja.²³⁴⁰ Veće primećuje da je samo VJ imao naoružanje potrebno za takvo granatiranje.²³⁴¹ Zbog tog granatiranja, ljudi iz sela, sve kosovski Albanci, oko 09:00 časova formirali su konvoj i krenuli ka Tušilju.²³⁴² Tušilje je malo selo, okruženo brdima i šumom, udaljeno oko tri kilometra od Turićevca, u opštini Srbica. Smatralo se da je ono bezbedno.²³⁴³ Na

²³³² Mada Veće napominje da taj spisak ne sadrži imena onih žrtava za koje je Veće već utvrdilo da su ubijene na drugim mestima u selu (v. gore, par. 1727-1729). Liri Loshi, T. 717-718; Mustafa Dragaj, T. 608-611; DP P291; DP P292; DP P821; v. takođe, DP P477.

²³³³ DP P291; DP P821; Mustafa Dragaj, T. 608-611; v. takođe, DP P477.

²³³⁴ Hadije Fazliu, DP P624 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3734; Hadije Fazliu, DP P623, str. 2.

²³³⁵ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2.

²³³⁶ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2.

²³³⁷ Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1952; Hadije Fazliu, DP P623, str. 2.

²³³⁸ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1968, 1971-1972.

²³³⁹ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2.

²³⁴⁰ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2; Hadije Fazliu, DP P625 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3749, 3751. Vozila pokazuju da su te snage, prema zaključku Veća, činili pripadnici VJ.

²³⁴¹ V. gore, par. 161, 163.

²³⁴² Hadije Fazliu, DP P623, str. 2.

²³⁴³ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1952-1953.

putu za Tušilje, blizu asfaltnog puta u Turićevcu, seljani su videli telo jedne žene i dvoje dece. Mislili su da su ta žena i deca poginuli kada je na njihov konvoj, koji je išao iz Izbice u Tušilje, pala granata.²³⁴⁴

637. Dana 26. marta 1999. godine, oko 19:00 časova, Hadije Fazliu i članovi njene porodice stigli su kao raseljena lica u Tušilje i tu su ostali tri noći.²³⁴⁵ Selo je bilo prepuno raseljenih lica iz drugih gradova i sela na Kosovu, uključujući Srbicu, Klinu, Glogovac i Izbicu.²³⁴⁶ Raseljena lica iz Kline, Glogovca i Izbice rekla su da su pobjegla iz svojih sela jer su se plašila da su im životi ugroženi od strane srpskih snaga ili zato što su ih srpske snage proterale.²³⁴⁷

638. Dana 29. marta 1999. godine, u 08:00 časova, srpske snage, u kojima su bili muškarci koji su nosili razne uniforme, opkolile su Tušilje. Dok su se približavali selu, pucali su i ranili jedan broj ljudi u njemu.²³⁴⁸ Pripadnici tih snaga su u selo ušli pešice. Neki od njih su nosili tamnoplave maskirne uniforme sa šlemovima i kapama. Dokazi koji se odnose na srpske uniforme, prema zaključku Veća, ukazuju na to da su ti muškarci bili policajci. Drugi ljudi koji su došli pešice imali su poveze oko glave i obojena lica, ali ti dokazi nisu dovoljni da bi se utvrdilo da li su oni bili pripadnici specijalnih snaga policije ili paravojnih formacija. Iza pripadnika srpskih snaga koji su došli pešice išli su pripadnici VJ, koji su nosili zelene maskirne vojne uniforme i koji su stizali u tenkovima i drugim vozilima VJ. Svi ti pripadnici srpskih snaga bili su teško naoružani i delovali su zajedno na koordiniran način. Oni su selo Tušilje dva sata držali u okruženju, a za to vreme su ljude u selu vređali i terali ih da sede na zemlji.²³⁴⁹

639. Tog istog dana, između 10:00 i 21:00 časova, pripadnici VJ i policije rekli su seljanima i raseljenim licima u Tušilju da idu u Klinu. Oni su potom u grupama napuštali Tušilje i u konvoju krenuli glavnim putem prema Klini.²³⁵⁰ Kako je posvedočila Hadije Fazliu, nisu imali gde drugde da odu.²³⁵¹ Dok su Hadije Fazliu i članovi njene porodice napuštali Tušilje, ona je primetila da su srpske snage preko 1.500 muškaraca odvojile od žena i dece u konvoju i te muškarce negde odvele.²³⁵² Te muškarce su radi ispitivanja odveli u školu u mestu Srbica. Neke su oslobodili, a neke ubili.²³⁵³ Konvoj s raseljenim licima nastavio je put ka Klini uz pratnju policije. Veliki broj

²³⁴⁴ Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1954-1955, 1957.

²³⁴⁵ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2-3.

²³⁴⁶ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2-3; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1953.

²³⁴⁷ Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1954.

²³⁴⁸ Hadije Fazliu, DP P623, str. 2-3; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1972.

²³⁴⁹ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3.

²³⁵⁰ Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1958; Hadije Fazliu, DP P623, str. 3.

²³⁵¹ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1959-1960.

²³⁵² Hadije Fazliu, DP P623, str. 3.

²³⁵³ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1958, 1973-1975.

pripadnika VJ u tenkovima i oklopnim vozilima bio je raspoređen s obe strane puta.²³⁵⁴ Negde tokom dana, Hadije Fazliu, članovi njene porodice i drugi uspeali su da se odvoje od konvoja i vrate u Turićevac. Kada je Hadije Fazliu u toku večeri stigla u Turićevac, videla je da je selo spaljeno i da je prepuno raseljenih lica.²³⁵⁵

640. Dana 1. aprila 1999. godine, pripadnici srpskih snaga koji su nosili policijske uniforme stigli su u Turićevac u civilnim automobilima.²³⁵⁶ Kada su seljani videli policiju, potrčali su ka obližnjoj šumi. Dok su bežali, policajci su im naredili da stanu i otvorili vatru u njihovom pravcu, ubivši troje seljana.²³⁵⁷ Policajci su opkolili Hadije Fazliu i grupu od oko 40 žena. Policajci su ih vređali, ispitivali i naredili im da idu u Klinu.²³⁵⁸ Međutim, policajci su ih odmah odveli u školu u Turićevcu, gde je bio okupljen veliki broj žena, dece i starijih muškaraca. Policajci nisu dozvoljavali ljudima da se vrate u svoje kuće, pa su ljudi iz škole u konvoju pešice krenuli prema Klini, prošavši kroz Broćnu. Usput su se zaustavili u naselju Bejraktart u selu Jošanica, da bi tu prenoćili. U konvoju je bilo više od 1.000 ljudi. To su bile žene, deca i nekoliko starijih muškaraca.²³⁵⁹ Na putu od Turićevca do Jošanice, Hadije Fazliu je videla jedan broj mrtvih tela, i muškaraca i tinejdžera. Takođe je videla da su sela duž puta bila spaljena.²³⁶⁰

641. Dana 2. aprila 1999. godine konvoj sa ženama, decom i starijim muškarcima, kosovskim Albancima, pokušao je da se ponovo vrati u Broćnu, ali su ih srpske snage preusmerile i rekle im da idu u Klinu. Oko 15:15 časova konvoj je stigao u Klinu. U tom mestu je bio prisutan veliki broj srpskih snaga; primećeni su i pripadnici VJ i policije.²³⁶¹ Obezbeđena su tri kamiona. Vozili su ih civili, koji su raseljena lica iz konvoja iz Kline odvezli u selo Volujak, udaljeno dva-tri kilometra. Kamioni su morali nekoliko puta da se vraćaju da bi prevezli sve. Pripadnici VJ u tenkovima patrolirali su putem gore-dole dok su te ljude u kamionima prevozili za Volujak.²³⁶²

642. Konvoj s ljudima je od Volujka ponovo krenuo pešice u pravcu Đakovice. Na putu su nailazili na kontrolne punktove policije. Dok su se približavali Đakovici, primetili su da je grad u plamenu. Policajci i pripadnici VJ su sprečili konvoj da prođe kroz Đakovicu i preusmerili ga

²³⁵⁴ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3. Prisustvo tenkova, prema zaključku Veća, pokazuje da su te snage bile VJ.

²³⁵⁵ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3.

²³⁵⁶ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1959.

²³⁵⁷ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1960-1961: Kada se Hadije Fazliu vratila u Turićevac, tamo je videla tela jednog mladića i dvojice staraca.

²³⁵⁸ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3; Hadije Fazliu, DP P621 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1959.

²³⁵⁹ Hadije Fazliu, DP P623, str. 3-4.

²³⁶⁰ Hadije Fazliu, DP P623, str. 4.

²³⁶¹ Hadije Fazliu, DP P623, str. 4.

²³⁶² Hadije Fazliu, DP P623, str. 4.

putem za Prizren.²³⁶³ Dok je konvoj išao, srpske snage su ljudima u njemu govorile da je put s obe strane miniran i da treba da požure.²³⁶⁴

643. U noći 4. aprila 1999. godine konvoj je stigao na granični prelaz s Albanijom Ćafa Prušit. Hadije Fazliu je primetila da su traktori i vozila bez registarskih tablica bili parkirani blizu granice. Pripadnici srpskih snaga su ta vozila stavljali u pogon koristeći noževe umesto ključeva.²³⁶⁵ Konvoj je prešao preko graničnog prelaza u Albaniju. Nisu im tražili isprave ili novac.²³⁶⁶

644. Imajući u vidu te dokaze, Veće se uverilo da su pripadnici VJ i MUP-a u Turićevcu, Tušilju i Klini u martu i aprilu 1999. godine učestvovali u zajedničkim operacijama tokom kojih su kosovski Albanci proterani s Kosova. Veće se dalje uverilo da su oni proterani zato što su kosovski Albanci.

3. Kladernica

645. Početkom aprila 1999. godine selo Kladernica je nekoliko dana granatirano u toku dana. To je stanovnike nateralo da potraže sklonište u šumama, ali su se noću vraćali u selo kada bi granatiranje utihnulo.²³⁶⁷ Sadik Januzi, stanovnik Bročne koji je u Kladernicu došao iz bezbednosnih razloga, primetio je da u svakoj kući boravi više od 40 ljudi.²³⁶⁸

646. Dana 12. aprila 1999. godine, pre svitanja, granate su ponovo počele da padaju na Kladernicu.²³⁶⁹ Plašeći se za svoju bezbednost, neki mladići iz sela pobjegli su u obližnju šumu, dok su ostali ljudi otišli u seosku školu, gde se okupilo od 10.000 do 12.000 ljudi.²³⁷⁰ Među njima su bile i žene iz okolnih sela.²³⁷¹

647. Tog dana oko 10:00 časova, pripadnici srpskih snaga koji su nosili tamne policijske uniforme s napisom "policija" na rukavima, kao i drugi policajci koji su nosili plave maskirne uniforme, opkolili su školu.²³⁷² Veće primećuje da je, iako su policajci nosili jednobojne plave uniforme, ta boja ponekad izgledala kao crna. Pripadnici tih snaga su imali automate, a neki i

²³⁶³ Hadije Fazliu, DP P623, str. 4.

²³⁶⁴ Hadije Fazliu, DP P623, str. 5.

²³⁶⁵ Hadije Fazliu, DP P623, str. 5.

²³⁶⁶ Hadije Fazliu, DP P623, str. 5; Hadije Fazliu, DP P625 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3756.

²³⁶⁷ Sadik Januzi, DP P281, str. 2.

²³⁶⁸ Sadik Januzi, DP P281, str. 1; Sadik Januzi, DP str. 282, str. 6.

²³⁶⁹ Sadik Januzi, DP P282, str. 7.

²³⁷⁰ Sadik Januzi, DP P282, str. 7; Sadik Januzi, DP P281, str. 2.

²³⁷¹ Sadik Januzi, DP P282, str. 7.

²³⁷² Sadik Januzi, DP P282, str. 7; Sadik Januzi, DP P281, str. 2. Iako je Sadik Januzi vojnike u plavim maskirnim uniformama opisao kao pripadnike VJ, zaključak Veća je da se, po opisu uniforme, oni mogu identifikovati kao policajci, mada su možda to bili pripadnici PJP. Tamnoplave uniforme odgovaraju uniformama običnih policajaca s tog područja.

mitraljeze sa postoljima.²³⁷³ Veće stoga prihvata da se taj opis podudara s tim kako su izgledali pripadnici MUP-a.²³⁷⁴ Policajci su od ostalih ljudi odvojili oko 300-400 mladića, kosovskih Albanaca, i odveli ih.²³⁷⁵ Na osnovu dokaza ne može se zaključiti šta su uradili s tim mladićima. U međuvremenu, pripadnici srpskih snaga su preostaloj grupi od oko 10.000-12.000 žena, dece, starijih i hendikepiranih ljudi, kosovskih Albanaca, naredili da idu u Albaniju.²³⁷⁶

648. Iz Kladernice su raseljena lica u konvoju, za koji se procenjuje da je bio dugačak oko četiri kilometara, prošla kroz sela Obilić/Kopiliq, Turićevac, Broćnu i Jošanicu, u opštini Klina. Ljudi iz konvoja išli su pešice ili na traktorima.²³⁷⁷ Konvoj su pripadnici srpskih snaga sprovodili u vozilima sve dok nije došao u Jošanicu. Pripadnici VJ bili su s obe strane puta.²³⁷⁸ Sela duž puta su gorela i nije bilo znakova da u njima ima ljudi.²³⁷⁹ Konvoj je zatim nastavio put do Kline, gde je stigao u sumrak. Na mostu u Klini, pripadnici srpskih snaga, za koje se veruje da su bili vojnici VJ, ispitivali su ljude da bi im posle toga dozvolili da, pod pratnjom, nastave ka Volujku, u opštini Klina. U Volujku su se ljudi zaustavili da bi prenoćili na livadi. Pripadnici srpskih snaga koji su ih sprovodili ostali su na okolnom području.²³⁸⁰

649. Dana 13. aprila, oko 05:00 časova, konvoj je krenuo iz Volujka i nastavio glavnim putem za Đakovicu. Usput su videli jedan broj spaljenih sela i pripadnike VJ u vozilima i na tenkovima. Konvoj je u Đakovicu stigao nakon što je pao mrak. Grad je goreo. Tamo su bili i vojnici VJ i policajci. Pripadnici srpskih snaga su naredili ljudima u konvoju da noć provedu u zgradi škole. Tokom noći pripadnici srpskih snaga su u vozilima prolazili pored škole.²³⁸¹

650. Dana 14. aprila 1999. godine konvoj je napustio Đakovicu. Primećen je i jedan avion NATO. Veruje se da je on uništio most u Đakovici. Konvoj se uz pratnju policije kretao ka Prizrenu. Duž puta su videli jedan broj punktova VJ, kao i kuće u kojima su se nalazili pripadnici VJ. Policajci su naredili ljudima iz konvoja da tu noć provedu u jednoj seoskoj školi, otprilike deset kilometara od Prizrena.²³⁸²

651. Dana 15. aprila 1999. godine, oko 11:00 časova, konvoj je stigao u Prizren. Tamo su ljudi morali da čekaju dva-tri sata u centru grada pre nego što su ih autobusima odvezli u Žur, u opštini

²³⁷³ Sadik Januzi, DP P281, str. 2.

²³⁷⁴ V. gore, par. 53-54.

²³⁷⁵ Sadik Januzi, DP P282, str. 7-8; Sadik Januzi, DP P281, str. 2.

²³⁷⁶ Sadik Januzi, DP P282, str. 8; Sadik Januzi, DP P281, str. 2.

²³⁷⁷ Sadik Januzi, DP P281, str. 2.

²³⁷⁸ Sadik Januzi, DP P281, str. 1.

²³⁷⁹ Sadik Januzi, DP P281, str. 2.

²³⁸⁰ Sadik Januzi, DP P281, str. 3.

²³⁸¹ Sadik Januzi, DP P281, str. 3.

²³⁸² Sadik Januzi, DP P281, str. 3.

Prizren, gde su se nalazili pripadnici srpskih snaga. Raseljena lica iz konvoja morala su iz Žura pešice da nastave do albanske granice, iako su ljudi iz najmanje jednog autobusa platili vozaču da ih odveze do granice. Na granici, pripadnici VJ oduzeli su im lične isprave i od ljudi u konvoju tražili novac da bi im dozvolili da pređu granicu. Ljudi iz konvoja prešli su u Albaniju.²³⁸³ Na osnovu gorenavedenih konstatacija, Veće se uverilo da su početkom aprila 1999. godine pripadnici MUP-a i VJ, koji su učestvovali u zajedničkoj operaciji, proterali s Kosova kosovske Albance iz sela Kladernice. Veće prihvata da su oni to uradili zato što su žrtve bile kosovski Albanci.

D. Opština Suva Reka

652. U vreme događaja koji se opisuju dalje u Presudi, cela opština Suva Reka, koja se nalazi u južnom delu Kosova, oko 20 kilometara severoistočno od Prizrena,²³⁸⁴ i koja je bila u nadležnosti SUP Prizren, imala je otprilike 60.000 stanovnika, od čega je 8.000 stanovnika živelo u samom mestu Suvoj Reci.²³⁸⁵ Kosovski Albanci su činili 95 posto stanovništva Suve Reke, dok su ostalih pet posto činili uglavnom Srbi i nešto Roma.²³⁸⁶ Do juna 1998. godine meštani Srbi u Suvoj Reci mobilisani su u rezervni sastav srpskih snaga i ostali su mobilisani sve do kraja rata u junu 1999. godine.²³⁸⁷ Od juna 1998. godine nadalje, pripadnici srpske policije bili su stacionirani u Suvoj Reci.²³⁸⁸ VJ je svoje vojnike stacionirao u prostorijama jednog građevinskog preduzeća blizu samog mesta, mada to nije bio njihov stalni raspored.²³⁸⁹ Pripadnici VJ su redovno prolazili pored Suve Reke kada su išli na druge položaje i vraćali se s njih.²³⁹⁰

653. Opština Suva Reka se nalazila u sklopu operativne zone OVK Paštrik.²³⁹¹ U januaru 1999. godine, 123. i 121. brigada OVK delovale su u većini sela u opštini Suva Reka.²³⁹² U februaru i martu 1999. godine, srpske snage, odnosno jedinice VJ i MUP, raspoređene su na raznim lokacijama u opštini Suva Reka.²³⁹³ U to vreme, OVK je imao položaje u nekoliko sela, uključujući Pećane/Peqan, Slapuzane/Sllapuzhan, Semetište/Semetisht, Samodražu/Samadrexhë, Blace/Bllacë,

²³⁸³ Sadik Januzi, DP P281, str. 4.

²³⁸⁴ DP D3; v. takođe DP P823, str. 11; svedok K83, T. 372-373.

²³⁸⁵ Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3605; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7443; Halit Berisha, T. 3414.

²³⁸⁶ Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3605; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7443; Halit Berisha, T. 3396.

²³⁸⁷ Halit Berisha, T. 3417-3418; v. takođe T. 3393-3394.

²³⁸⁸ Halit Berisha, T. 3405; Hysni Berisha, T. 3368.

²³⁸⁹ Halit Bersiha, T. 3405.

²³⁹⁰ U svom svedočenju u predmetu *Milutinović*, svedok je naveo da su pripadnici VJ bili stacionirani u Biraču/Biraq i Dulju, da su redovno prolazili kroz Suvu Reku, ali da nisu bili trajno stacionirani u Suvoj Reci (Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3661).

²³⁹¹ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16-17.

²³⁹² Bislim Zyrapi, T. 2431-2432; DP P445.

²³⁹³ DP P350, str. 1-2; DP P896, str. 5-6; DP P1234, str. 3-4, 8; DP P1316, str. 1-3; DP P1317.

kao i na planini Dobrodeljane/Dobërdelan, u opštini Suva Reka.²³⁹⁴ Tokom 20. i 21. marta 1999. godine, srpske snage su granatirale više sela u opštini Suva Reka, uključujući, između ostalih, gorenavedena sela u kojima je OVK imao položaje, kao i sela Raštane/Reshtan, Studenčane/Studenčan, Grejčevce/Greiçec i Budakovo/Budakovë.²³⁹⁵ Pripadnici 37. odreda PJP raspoređeni su na to područje i učestvovali su u tamošnjim akcijama.²³⁹⁶ Zbog toga su, kao što će biti razmotreno dalje u Presudi, hiljade kosovskih Albanaca iz tih sela pobile u sela Belanicu/Bellanicë i Nišor/Nishor u severozapadnom delu opštine Suva Reka,²³⁹⁷ u Banju u opštini Mališevo,²³⁹⁸ u pravcu zapada u Pagarušu u opštini Orahovac²³⁹⁹ i u selo Mamuš u opštini Prizren.²⁴⁰⁰

1. Grad Suva Reka

(a) Činjenični kontekst

654. Iako je početkom 1999. godine OVK bio aktivan u većini sela u opštini Suva Reka, dokazi pokazuju da on nije imao položaje u samom gradu Suvoj Reci.²⁴⁰¹ Međutim, u periodu pre početka kampanje NATO 24. marta 1999. godine, bilo je okršaja između policije i OVK na putu u pravcu sela Raštane, udaljenom dva-tri kilometra od centra grada Suve Reke, gde je OVK imao kontrolne punktove.²⁴⁰² U nekoliko navrata vatra je otvarana i na policijsku stanicu u gradu Suvoj Reci i iz tog

²³⁹⁴ Dodatni položaji OVK bili su u selima Kraviserija/Kravasari, Ldrović/Lldroviq i Guncat/Ngucat, takođe u opštini Suva Reka, kao i u selu Pagaruša u opštini Orahovac, i u selima Trpeza/Tërpezë, Landrovac/Ladroc, Banja i Senik u opštini Mališevo, Shefqet Zogaj, DP P616, str. 3; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5858-5859; Shefqet Zogaj, T. 3431-3432; Halit Berisha, T. 3405. Što se tiče prisustva OVK u Pečanu/Peqan, v. takođe Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3826-3827, 3844-3846. V. takođe Halit Berisha, T. 3391-3392, 3405.

²³⁹⁵ DP P823, str. 10, 11; Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5879-5880. Prema svedočenju Shefqeta Zogaja, pored sela koja su srpske snage granatirale u opštini Suva Reka, sela Trpeza u opštini Mališevo i Beriša/Berishë (u opštini Glogovac), kao i sela Dragobilje, Miruša/Mirushë i Drenovac/Drenoc (u opštini Orahovac) i Ljubižda/Lubizhdë u opštini Prizren, takođe su granatirana s položaja poznatih kao "Smonica" i "Orllat", Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2; Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

²³⁹⁶ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9643-9645. Naređenja kojima se, između ostalih, pripadnici 37. odreda raspoređuju PJP na područja na celoj teritoriji SUP Prizren izdata su u martu 1999. godine, DP P346; DP P1190; v. takođe DP P1197, izveštaj o sprovođenju naređenja o raspoređivanju.

²³⁹⁷ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 3; Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

²³⁹⁸ Shefqet Zogaj je naveo da je video da se oko 10.000 ljudi sklonilo u Banji, u opštini Mališevo, ubrzo nakon što je oko 20. ili 21. marta 1999. godine počela srpska ofanziva na nekoliko sela na tom području; on govori o lošim uslovima u Banji, posebno o tome što nije bilo medicinske nege za ranjene (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2-3).

²³⁹⁹ Shefqet Zogaj opisuje prolazak kroz selo Pagaruša, u opštini Orahovac, ubrzo nakon što je negde 20-21. marta 1999. godine počela srpska ofanziva, i navodi da je u njemu video oko 40.000 raseljenih lica (DP P615, str. 2-3).

²⁴⁰⁰ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 3.

²⁴⁰¹ Bislim Zyrapi, T. 2429-2432, 2469-2474, 2494; v. takođe Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16-17; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6265; DP P445; DP D56; Hysni Berisha, T. 3353, 3370; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4026-4028; Halit Berisha, T. 3389. Halit Berisha je u svom svedočenju rekao da je OVK kontrolisao sela Dobrodeljane, Semetište, Pagaruša, Slapuzane, Pečane, Halit Berisha, T. 3391-3392, 3405. Halit Berisha je takođe video pripadnike OVK u selima Savrovo/Savrovë i Budakovo/Budakovë, Halit Berisha, T. 3391-3392; Shefqet Zogaj, T. 3431-3432; svedok K83, T. 432-433. Svedok K83, kada je upitan za borbe između OVK i srpskih snaga u Suvoj Reci, pomenuo je incident u kojem je iz vatrenog oružja pogoden jedan službenik državne bezbednosti, ali ne precizira datum kada se to dogodilo, svedok K83, T. 374-375.

²⁴⁰² Svedok K83, T. 374-375.

razloga ona je bila pod obezbeđenjem 24 sata dnevno.²⁴⁰³ Dokazi dalje pokazuju da je zapovešću štaba MUP od 19. februara 1999. godine bilo predviđeno raspoređivanje jedne jedinice PJP na pravcu “Suva Reka—selo Raštane” radi razbijanja i uništenja terorističkih snaga u tom rejonu.²⁴⁰⁴ Taj plan je predviđao da komandir čete PJP bude stacioniran u selu Raštane, a da podršku akciji pruža VJ.²⁴⁰⁵ Posle akcije, ta jedinica PJP trebalo je da se priključi 37. odredu PJP u akciji na pravcu dalje prema severu Suve Reke, uključujući grad Suvu Reku.²⁴⁰⁶ Depešom od 21. marta 1999. godine, koju je potpisao optuženi, nekoliko vodova 37. odreda PJP dodeljeno je SUP-u Prizren i oni su ostali raspoređeni u periodu od 40 dana.²⁴⁰⁷ Kako pokazuju dokazi navedeni dalje u tekstu, pripadnici 37. odreda PJP bili su 26. marta 1999. godine ujutru u gradu Suvoj Reci; njihovo učešće u akciji koja se vodila u tom mestu tog dana opisano je detaljnije dalje u tekstu.

655. Predstavnici OEBS došli su u Suvu Reku 1998. godine, gde su uspostavili sedište u hotelu “Boss” u Širokom/Shiroq, čiji je vlasnik bio Milorad Nišavić zvani “Mišković”, da bi kasnije sedište preselili u kuću Shyhrete Berisha u gradu Suvoj Reci, na Reštanskom putu,²⁴⁰⁸ koji je vodio do susednog sela Raštane.²⁴⁰⁹ Za to vreme, članovi porodice Shyhrete Berisha prešli su da žive kod njenih roditelja u obližnje selo Mušutište/Mushtisht.²⁴¹⁰ Za OEBS su radili meštani Albanci, Srbi i Romi.²⁴¹¹ OEBS je ostao u toj kući do 20. marta 1999. godine,²⁴¹² kada je napustio grad Suvu Reku i Kosovo zbog opasnosti od neposrednog napada NATO.²⁴¹³ Porodica Shyhrete Berisha vratila se sledećeg dana u svoju kuću.²⁴¹⁴ U danima posle odlaska predstavnika OEBS, na ulicama grada Suve Reke nije bilo Albanaca, koji su ostali u svojim kućama.²⁴¹⁵

656. Prolazeći kroz sela Raštane i Studenčane na putu za Orahovac 20. marta 1999. godine, Shefqet Zogaj je primetio konvoj od 14 tenkova i oklopnih vozila VJ i srpske policije koji se kretao tim putem.²⁴¹⁶ Ubrzo posle toga, počeli su napadi na ta i druga sela u okolini.

²⁴⁰³ Svedok K83 je dao taj iskaz u kontekstu pitanja koje mu je postavila odbrana, a koje se odnosi na period od leta 1998. do kraja rata 1999. godine (Svedok K83, T. 432-433).

²⁴⁰⁴ Taj pravac je obuhvatao sela Raštane, Studenčane/Studenčan, Samodraža/Samadrexhë i Dobrodeljane, DP P1234, str. 8.

²⁴⁰⁵ DP P1234, str. 8.

²⁴⁰⁶ Tim naređenjem je bilo predviđeno da se 37. odred PJP rasporedi na pravcu Dulje, Birač, Suva Reka i Bela Crkva, i Đurđevica, DP P1234, str. 8.

²⁴⁰⁷ DP P346, str. 1; v. takođe DP P1190; v. takođe DP P1197, kojim se potvrđuje upućivanje pripadnika 2. čete 37. odreda PJP u SUP Prizren.

²⁴⁰⁸ Veće napominje da su svedoci taj put nazivali različito, kao “ulica Reštanski put”, “drum Reštanski put” ili samo kao “Reštanski put” tokom celog svedočenja. Veće će u celoj Presudi taj put zvati Reštanski put.

²⁴⁰⁹ Shyhrete Berisha, T. 461, 498-500; svedok K83, T. 373-375; DP P823, str. 11.

²⁴¹⁰ Shyhrete Berisha, T. 461.

²⁴¹¹ Shyhrete Berisha, T. 462, 498-500.

²⁴¹² Shyhrete Berisha, T. 462.

²⁴¹³ Hysni Berisha, DP P584, str. 2; Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2.

²⁴¹⁴ Shyhrete Berisha, T. 462.

²⁴¹⁵ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5859.

²⁴¹⁶ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2.

657. Veće primećuje da je, dva dana pre početka kampanje NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine, Srbin Bogdan Lazić ubijen u gradu Suvoj Reci, u svojoj radnji u ulici Cara Dušana,²⁴¹⁷ koja je bila glavni put koji je prolazio kroz mesto i povezivao Prištinu i Prizren.²⁴¹⁸ U toj ulici se takođe nalazila policijska stanica, na raskršću sa Reštanskim putem.²⁴¹⁹

(b) Događaji od 24. do 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci

658. Kada je počela vazдушna kampanja NATO 24. marta 1999. godine, u gradu Suvoj Reci, na putu Priština—Prizren primećene su srpske snage u plavim vozilima MUP i u zelenim vozilima VJ, koje su išle u oba smera.²⁴²⁰ Ljudi koji su vikali na srpskom jeziku, imali poveze oko glave i pili iz boca, prolazili su u autobusima.²⁴²¹ Pored već ionako velikog kontingenta snaga prisutnih u mestu, od tog dana se povećao i broj srpskih policajaca i vojnika koji su nosili plave maskirne, odnosno zelene maskirne uniforme.²⁴²² Tu je bilo i meštana Srba u policijskim i vojnim uniformama, kao i određeni broj Roma koji su zajedno s policajcima i vojnicima patrolirali ulicama.²⁴²³ Pored toga, bilo je tu i muškaraca u crnoj odeći i s raznim vrstama poveza za glavu.²⁴²⁴ Na osnovu tih dokaza, Veće prihvata da su u gradu Suvoj Reci bili prisutni i pripadnici srpskih paravojnih formacija. Snajperisti su bili raspoređeni po zgradama po celom mestu, a dva minobacača su postavljena ispred stanice policije.²⁴²⁵

659. Dana 25. marta 1999. godine, oko 05:00 časova, trojica naoružanih muškaraca došla su u kuću Shyrete Berisha koja se nalazila s desne strane Reštanskog puta, u pravcu prema selu Raštane od policijske stanice.²⁴²⁶ Shyrete Berisha je navela da su ti muškarci bili policajci jer su bili naoružani i nosili uniforme; ona nije mogla da se seti boje njihovih uniformi. Dodala je da su na

²⁴¹⁷ Velibor Veljković, T. 7115-7116; K83, T. 436-438; svedok 6D2, T. 12270, 12360-12362; DP D17. V. takođe Hysni Berisha, DP P584, str. 2.

²⁴¹⁸ Velibor Veljković, T. 7123-7124; DP D309.

²⁴¹⁹ Velibor Veljković, T. 7123-7124; DP D309, na kome je slovom "x" označena lokacija stanice policije, brojem "2" označena je ulica Cara Dušana, strelicom i brojem "4" označen je pravac Priština—Prizren, a brojem "3" označen je Reštanski put.

²⁴²⁰ Shyhrete Berisha, T. 464-467, 507; DP P273.

²⁴²¹ Shyhrete Berisha, T. 464-465.

²⁴²² Halit Berisha, DP P598, str. 2; Halit Berisha T. 3392; Hysni Berisha, DP P584, str. 2. Veće napominje da je svedok Hysni Berisha koristio izraz "regularna policija" u značenju civilnih formacija koje su bile mobilisane ili u policiju ili u srpsku vojsku, Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4017-4018. Shyhrete Berisha je rekla da su policajci nosili tamnozeleni uniforme, kao i plave maskirne uniforme, Shyhrete Berisha, T. 463-465.

²⁴²³ Halit Berisha, DP P598, str. 2; Halit Berisha, T. 3395.

²⁴²⁴ Halit Berisha, DP P598, str. 2; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3646; v. takođe Halit Berisha, T. 3393-3394.

²⁴²⁵ Halit Berisha, DP P598, str. 2; DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3606-3608; DP P613, na kojem su označene lokacije širom grada gde su "policija ili vojska" postavili snajperiste— "A" je pošta, "B" je policijska stanica, "C" zvonik, "D" je blizu vinarije, "E" je stara zgrada pošte, "F" je hotel "Balkan"; v. takođe Velibor Veljković, T. 7118, koji je svedočio o osmatračnici na crkvenom zvoniku, i T. 7128, gde je svedočio o položaju policije u vinariji "Metohija Vino".

²⁴²⁶ Shyhrete Berisha, T. 467, 496, 471, 508; DP P274, strelica pokazuje deo kuće Shyhrete Berisha; DP D20, pri čemu je brojem "2" označena lokacija stanice policije. V. takođe Velibor Veljković, T. 7124-7125, DP D309, s "x" je označena lokacija stanice policije, brojem "3" označen je Reštanski put, a brojem "6" označena je Berishina kuća; v. takođe svedok K83, T. 373 i DP P823, str. 11.

jednom ramenu imali bele oznake.²⁴²⁷ Ni Shyrete Berisha ni njen suprug Nexhat nisu prepoznali nijednog od naoružanih muškaraca koji su tog jutra došli u njenu kuću.²⁴²⁸

660. Ti naoružani ljudi u uniformi uperili su oružje u nju i zapitali je: “Gde su ti gosti, Amerikanci?”²⁴²⁹ Jedan od njih je pretresao kuću tražeći stvari od vrednosti i od Shyhrete Berisha je zatražio novac u zamenu za život njenog muža Nexhata; ona mu je isplatila 1.000 nemačkih maraka. Drugi muškarac s otkopčanom košuljom i noževima o pojasu potrčao je ka njoj; zaustavio ga je muškarac koji je od nje uzeo novac i zajedno su otišli u drugi deo kuće, koji je ranije služio kao kancelarija OEBS, gde su njenog muža Nexhata drugi već odveli.²⁴³⁰ U tom trenutku, Shyhrete Berisha je primetila da je ispred kuće njenog komšije Agrona Berishe bilo parkirano malo gusenično oklopno vozilo, koje je opisala kao tenk. Cev tog vozila bila je uperena prema njenoj kući.²⁴³¹

661. Ispred kuće Shyhrete Berisha bio je parkiran i jedan kamion u koji su naoružani ljudi u uniformama, za koje svedokinja takođe misli da su bili policajci,²⁴³² utovarivali televizore, kompjutere i druge predmete iz njene kuće.²⁴³³ Psovali su je i upozorili da im se ne približava.²⁴³⁴ Zatim su Nexhata vratili u deo kuće u kome se nalazila Shyhrete Berisha. Videla je da njenog muža udaraju automatskom puškom i šutiraju. Naoružani ljudi u uniformama tražili su još novca od Nexhata, upozoravajući ga da će, ako to ne učini, tenk ispred kuće razneti njihovu kuću, zajedno s njihovom decom. Strahujući šta bi moglo da im se dogodi, Shyhrete Berisha je tim ljudima dala još 3.000 nemačkih maraka. Novac su tražili i uzeli i od njene snahe Fatime Berisha.²⁴³⁵

662. Ti ljudi su zatim otišli iz kuće porodice Berisha.²⁴³⁶ Nexhat je kasnije rekao Shyhrete da su u bivšoj kancelariji OEBS ti ljudi pronašli fotografije spaljenih sela koje je napravio OEBS, posle čega su ga tukli i govorili mu: “Neka dođu sad Amerikanci da te brane. Tražio si od njih pomoć, pa neka dođe tata Clinton da ti sada pomogne”.²⁴³⁷

²⁴²⁷ Shyhrete Berisha, T. 467-468.

²⁴²⁸ Shyhrete Berisha, T. 467-468. 473.

²⁴²⁹ Shyhrete Berisha, T. 468, 501-502.

²⁴³⁰ Shyhrete Berisha, T. 469, 503-506.

²⁴³¹ Shyhrete Berisha, T. 470-471, 504-505; DP P274, gde je brojem “1” označena kuća Agrona Berishe, brojem “2” mesto na kojem se nalazio tenk, a brojem “3” ulaz u kuću Shyhrete Berisha, na kojem je stajala kada je primetila tenk.

²⁴³² Svedokinja je u svom svedočenju rekla da veruje da su ljudi koji su tog jutra došli u njenu kuću bili policajci samo na osnovu toga što su nosili uniforme; nije mogla da kaže koje su boje bile te uniforme, Shyhrete Berisha, T. 467-468.

²⁴³³ Shyhrete Berisha, T. 469. Na pitanje koliko je “policajaca” tog jutra bilo u njenoj kući i oko nje, Shyhrete Berisha je rekla da ih je ukupno bilo oko 15-20 (Shyhrete Berisha, T. 473). Veće konstatuje da taj broj uključuje trojicu ljudi koji su ušli u porodičnu kuću, kao i ljude koje je svedokinja videla kako utovaruju predmete uzete iz njene kuće u kamion parkiran ispred njene kuće.

²⁴³⁴ Shyhrete Berisha, T. 470.

²⁴³⁵ Shyhrete Berisha, T. 472.

²⁴³⁶ Shyhrete Berisha, T. 472-473.

²⁴³⁷ Shyhrete Berisha, T. 471.

663. Ni Shyhrete Berisha ni njen suprug Nexhat nisu prepoznali nijednog od tih naoružanih ljudi u uniformama, ali je Shyhretina kćerka Majlinda kasnije rekla da je prepoznala jednog čoveka kao policajca koji je ulazio u isti autobus kojim je ona nekada svakodnevno putovala od Suve Reke do Mušutišta.²⁴³⁸ Kada je Shyhrete Berisha kasnije o tome razgovarala sa svojim ocem i prenela mu kako je njena ćerka opisala tog čoveka, njen otac, koji je živio u obližnjem selu Mušutište, potvrdio je da je taj policajac radio u stanici policije u Mušutištu.²⁴³⁹ Veće, međutim, ne može samo na osnovu tog dokaza da utvrdi da su ljudi koji su došli u kuću porodice Berisha 25. marta 1999. godine bili lokalni policajci. Štaviše, s obzirom na činjenicu da ni Shyhrete ni njen suprug Nexhat nisu prepoznali nijednog od tih ljudi, Veće je mišljenja da je malo verovatno da su u grupi muškaraca koji su tog jutra došli u njenu kuću bili lokalni policajci. Jedan ili više njih možda su bili iz obližnjih sela. Međutim, u ukupnom kontekstu akcija vođenih u Suvoj Reci i 25. i 26. marta 1999. godine, koje će detaljnije biti opisane dalje u tekstu, Veće se uverilo da su među tim naoružanim ljudima u uniformama bili policajci i iz redovnog i iz rezervnog sastava, a možda i pripadnici srpskih paravojnih formacija koji su tih dana bili u gradu.

664. Dokazi pokazuju da akcija izvedena 25. marta 1999. godine u ranim jutarnjim satima nije bila ograničena samo na porodičnu kuću Shyhrete Berisha. Dana 25. marta 1999. godine oko 06:00 časova čula se pucnjava po celoj Suvoj Reci i video se plamen iz kuća u pravcu tehničke škole u gradu.²⁴⁴⁰ Shefqet Zogaj, koji je u vreme relevantnih događaja bio novinar,²⁴⁴¹ s udaljenosti od oko dva kilometra²⁴⁴² mogao je tog dana da vidi vatru iz grada.²⁴⁴³ Policajci su u vozilima išli glavnim putem, kroz grad.²⁴⁴⁴ Halit Berisha je posvedočio da su oko 06:30 časova u njegovu kuću, koja se nalazila iza zgrade opštine, došle dve zasebne porodice Berisha i rekle mu da su napustile svoje domove u centru grada zbog toga što su na tom području ljude pljačkali i ubijali.²⁴⁴⁵ Halit Berisha je rekao članovima svoje porodice da se priključe drugim porodicama koje su krenule prema rečici i obližnjem selu Savrovo/Savrovë,²⁴⁴⁶ dok je on sa suprugom i bratom Jasharom Berishom ostao kod kuće.²⁴⁴⁷ Ako se izuzme kretanje policajaca, grad Suva Reka je 25. marta 1999. godine tokom celog poslepodneva bio miran.²⁴⁴⁸

²⁴³⁸ Shyhrete Berisha, T. 473, 496.

²⁴³⁹ Shyhrete Berisha, T. 473.

²⁴⁴⁰ Hysni Berisha, DP P584, str. 2; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4032-4035.

²⁴⁴¹ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2; Shefqet Zogaj, T. 3433-3434.

²⁴⁴² Shefqet Zogaj, P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5882-5883.

²⁴⁴³ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 3; Shefqet Zogaj, T. 3441-3442.

²⁴⁴⁴ Hysni Berisha, DP P584, str. 2.

²⁴⁴⁵ Halit Berisha, DP P598, str. 2; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3600, 3720-3721; DP P612.

²⁴⁴⁶ DP P823, str. 11.

²⁴⁴⁷ Halit Berisha, DP P598, str. 3.

²⁴⁴⁸ Hysni Berisha, DP P584, str. 2.

665. Nekoliko sati nakon što su pomenuti ljudi napustili kuću Shyhrete Berisha 25. marta 1999. godine, porodica je zaključila da će biti bezbednija u kući koja je pripadala Veselu Berisha, Nexhatovom stricu, koja se nalazila odmah iza njihove vlastite kuće.²⁴⁴⁹ Porodica Shyhrete Berisha provela je noć između 25. i 26. marta 1999. godine u toj kući, zajedno s porodicom Vesela Berisha i Fatona Berisha.²⁴⁵⁰

666. Ujutru 26. marta 1999. godine, dva velika tenka postavljena su na gornjem kraju polja iznad kuće Vesela Berisha, sa cevima uperenim u pravcu kuće Shyhrete Berisha.²⁴⁵¹ Oko 08:00 časova, srpske snage na brdu iznad grada Suve Reke počele su da granatiraju mesta u okolini, što je bila česta pojava od avgusta 1998. godine.²⁴⁵² Negde pred podne,²⁴⁵³ pripadnici rezervnog sastava policije, svedok K83 i Miroslav Miki Petković, zajedno s pripadnicima aktivnog sastava policije Radovanom Tanovićem i Slađanom Čukarićem,²⁴⁵⁴ vratili su se u stanicu policije u Suvoj Reci, gde su bili stacionirani, pošto su završili patroliranje u blizini mesta.²⁴⁵⁵ U stanici policije je 26. marta 1999. godine bio i načelnik stanice policije Dobrovoje Vitošević, kao i drugi pripadnici policije iz njegove stanice – komandir Radojko Repanović, pomoćnik komandira Nenad Jovanović, rezervni policajac Ivica Novković i vozač patrolnog vozila Ramiz Papić.²⁴⁵⁶ Velibor Veljković, koji je obavljao administrativne poslove u stanici policije i nosio policijsku uniformu, stigao je u stanicu oko podneva.²⁴⁵⁷ Todor Jovanović je u relevantno vreme bio kriminalistički tehničar u OUP Suva Reka i, iako dokazi ne pokazuju da je on bio prisutan u stanici policije 26. marta 1999. godine

²⁴⁴⁹ Shyhrete Berisha, T. 473-474, 511; DP D21, gde je brojem "1" označena lokacija kuće Vesela Berisha u koju su Shyhrete Berisha i njen suprug prešli nakon događaja 2. marta 1999. godine; v. takođe Shyhrete Berisha, T. 470-471 i DP P274, gde je brojem "1" označeno mesto na kojem se nalazio njen dom.

²⁴⁵⁰ Shyhrete Berisha, T. 473-474, 506-507; v. DP P272 (Porodično stablo porodice Berisha). Sledeći članovi porodice Berisha prenoćili su u kući Vesela Berisha u noći između 25. i 26. marta 1999. godine: Shyhrete i njen suprug Nexhat, njihova deca Majlinda, Heroldina, Altin i Redon, Faton i njegova supruga Sebahate zajedno s njihovom decom Ismetom i Eronom i roditeljima Ismetom i Fatimom, kao i supruga Vesela Berisha Hava Berisha, Sedat i Vjollca, Dafina, Drilon, i Gramoz Berisha, Bujar, Flora, Nexhmedin, Lirija, Vlojan, Edon i Dorentina Berisha; ukupno 25 članova porodice Berisha. Sledeći članovi tih porodica nisu bili tamo te noći: sam Vesel Berisha, Faik i Bahrije Berisha, Naim Berisha i Arben Berisha (Shyhrete Berisha, T. 474).

²⁴⁵¹ Shyhrete Berisha, T. 476-477, 516. Zamoljena da na fotografiji iz vazduha na kojoj se vide kuće na Reštanskom putu pokaže lokaciju na kojoj su bili ti tenkovi, Shyhrete Berisha je rekla da nije moguće videti lokaciju tih tenkova na fotografijama jer su se oni nalazili iznad polja koja su bila iznad kuće (Shyhrete Berisha, T. 516; DP D9).

²⁴⁵² Hysni Berisha, DP P584, str. 2; Hysni Berisha, DP P588 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7489-7490.

²⁴⁵³ Svedok K83 je u svom svedočenju rekao da nije siguran koje je tačno bilo vreme, ali prihvata da je moglo da bude oko 11:00 časova (svedok K83, T. 376-377).

²⁴⁵⁴ Svedok K83, T. 376-377, 415, 418; v. takođe Velibor Veljković, T. 7042, 7075.

²⁴⁵⁵ Svedok K83, T. 372, 376-377, 415, 418.

²⁴⁵⁶ Velibor Veljković, T. 7038, 7042, 7074-7075, 7065-7066, 7091, 7117-7118. Velibor Veljković je u svom svedočenju rekao da je tog dana u gradu Suvoj Reci bilo ukupno oko 10-15 aktivnih policajaca, kao i rezervnih policajaca, mada ne može da navede tačan broj, Velibor Veljković, T. 7116. Veće napominje da u delu izjave Velibora Veljkovića koji mu je pročitao tokom unakrsnog ispitivanja piše da je Ramiz Papić bio pripadnik rezervne policije, Velibor Veljković, T. 7065-7066; DP D311, par. 15; v. takođe svedok K83, T. 375-376. Veće takođe uzima u obzir iskaz Hysnija Berisha, koji je rekao da je čovek po imenu "Ramiz" bio među licima koja su 21. maja 1999. godine došla do njegove kuće i naredila mu da je napusti; on tog čoveka opisuje kao pripadnika regularne policije, Hysni Berisha, DP P584, str. 5-6. Veće se stoga uverilo da je Ramiz Papić bio pripadnik lokalne policije.

²⁴⁵⁷ Velibor Veljković, T. 7041.

ujutru, on se pojavio u stanici kasnije posle podne, kako na to pokazuju dokazi koji će biti izneti u nastavku teksta.²⁴⁵⁸

667. Velibor Veljković je u svom svedočenju rekao da mu je, ubrzo pošto je došao u stanicu, Repanović naredio da se priključi Petkoviću, Tanoviću i Čukariću i “izvrši krivično delo ubistva”; prema njegovom svedočenju, on to naređenje nije izvršio jer ga je smatrao protivzakonitim. Umesto toga, ušao je u stanicu.²⁴⁵⁹ Veljković je posvedočio da je zatim iz prostorije u kojoj je bio pritvoren izveden pritvorenik Petrit Elshani, kosovski Albanac, kao i da je otprilike pola sata kasnije začuo nekoliko hitaca iz vatrenog oružja koji su dolazili iz dvorišta stanice. Tamo je video kako Petković, Tanović i Čukarić s automatima stoje pored mrtvog tela pritvorenika Elshanija. Petrit Elshani je bio pritvorenik i nije bio naoružan niti je aktivno učestvovao u neprijateljstvima u vreme kada je ubijen. Petković, Tanović i Čukarić su zatim otišli iz dvorišta i stanice policije. Prema svedočenju Velibora Veljkovića, desetak minuta kasnije u neposrednoj blizini začuo je pucnje iz automata, iz pravca Reštanskog puta.²⁴⁶⁰ Veće ima ozbiljne bojazni u pogledu istinitosti određenih aspekata iskaza ovog svedoka zbog njegovog pokušaja da ograniči sopstveno učešće u događajima u stanici policije tog jutra, a potom na Reštanskom putu. Iz tog razloga, kao i razloga koji će biti razmotreni dalje u Presudi, Veće se pri donošenju zaključaka oslonilo samo na one delove iskaza ovog svedoka koje nezavisno potvrđuju iskazi drugih svedoka, kao i na one delove iskaza koji su do kraja dosledni i kod kojih ne postoji očigledan motiv da se prikrije istina.

668. Nešto iza podneva, u stanicu policije došla su dva kamiona obojena maskirnim bojama,²⁴⁶¹ kao i jedan džip u kojem je bio Radoslav Mitrović, čiji je pozivni znak bio “Čegar 1”, inače komandant 37. odreda PJP čiji je kodni naziv bio “Čegar”.²⁴⁶² Nekoliko četa tog odreda bilo je dodeljeno SUP-u Prizren u martu 1999. godine.²⁴⁶³ Svedok K83 u svom svedočenju rekao je da je nekoliko puta tokom rata video Mitrovića u stanici policije, kada je tamo dolazio na sastanke.²⁴⁶⁴ Pripadnici Mitrovićeve jedinice, 37. odreda PJP, izašli su iz kamiona i krenuli u pravcu kuća preko puta stanice policije, među kojima je bila i kuća Shyhrete Berisha.²⁴⁶⁵ Komandir Mitrović je vikao

²⁴⁵⁸ Velibor Veljković, T. 7117; v. takođe svedok 6D2, T. 12365.

²⁴⁵⁹ Velibor Veljković, T. 7042-7044, 7071-7074, 7153.

²⁴⁶⁰ Velibor Veljković, T. 7044-7046, 7157-7159.

²⁴⁶¹ Veće napominje da je, na pitanje o dva kamiona koja su došla u stanicu policije, Velibor Veljković odgovorio da nije video te kamione i da, osim policajaca u stanici, nije video pripadnike nijedne druge jedinice tog dana (Velibor Veljković, T. 7129). Veće ne prihvata taj iskaz kao istinit i oslanja se na iskaz svedoka K83, koga smatra pouzdanim, kako bi utvrdilo da su, u stvari, pripadnici PJP, predvođeni Mitrovićem, tog dana došli u stanicu oko podneva.

²⁴⁶² Svedok K83, T. 378-381, 406, 415, 454; DP P270, gde je slovom “A” označeno mesto na kojem su bili kamioni, slovom “X” mesto patrole u kojoj je bio svedok K83, a strelica pokazuje pravac u kojem su otišli policajci. V. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9781; v. takođe DP P1061; svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9582-9583, 9711; Ljubinko Cvetić, T. 6731-6732.

²⁴⁶³ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9579, 9585-9587.

²⁴⁶⁴ Svedok K83, T. 406.

²⁴⁶⁵ Svedok K83, T. 378, 380-383, 415-417; DP P270, gde slovo “A” označava mesto na kojem su bili kamioni, slovo “B” označava mesto na kojem je stajao “Čegar 1”, slovo “C” označava lokaciju stanice policije, slovo “X” mesto patrole u kojoj je bio svedok

na Nenada Jovanovića i rekao: “Šta gledate? Šta čekate? Idite za ovima koji su došli na ispomoć”, misleći na pripadnike PJP iz kamiona, posle čega je Jovanović rekao ljudima iz lokalne patrole, odnosno svedoku K83, Miroslavu “Mikiju” Petkoviću, Radovanu Tanoviću i Slađanu Čukariću da krenu.²⁴⁶⁶ Svedok K83 je u svom svedočenju rekao da PJP nije bio obuhvaćen komandnom strukturom stanice policije u Suvoj Reci, već je samo privremeno bio stacioniran u opštini Suva Reka, ali da su njegovi pripadnici pomagali policiji u obavljanju redovnih policijskih dužnosti u opštini.²⁴⁶⁷

669. Oko podneva, Shyhrete Berisha je iz kuće Vesela Berishe videla jednu veliku grupu naoružanih policajaca, kao i nekoliko lica koja nisu nosila uniforme, kako idu najpre u pravcu obližnje kuće Ismeta Kucija,²⁴⁶⁸ da bi zatim krenuli prema njenoj kući.²⁴⁶⁹ Kada je patrola u kojoj je bio svedok K83 došla u kuću Shyhrete Berisha, pripadnici jedinice PJP već su bili tamo.²⁴⁷⁰ Čukarić i Tanović su naredili svedoku K83 i Miroslavu Petkoviću da idu u kuću Vesela Berishe, koja se nalazila iza kuće Shyhrete Berisha, kako bi policajcima pružili zaštitu u slučaju da neko otvori vatru na njih.²⁴⁷¹ Među ljudima koji su tog dana došli do kuće bio je i Milorad Nišavić, zvani Mišković ili Miško, službenik Državne bezbednosti MUP u gradu Suvoj Reci,²⁴⁷² dobro poznat među meštanima Albancima.²⁴⁷³ Na osnovu ukupnih dokaza, Veće prihvata da su pripadnici MUP-a, uključujući rezervnu i lokalnu policiju, došli do kuće Vesela Berishe.²⁴⁷⁴

K83, strelica pokazuje pravac u kojem su otišli policajci, slovo “D” označava lokaciju na koju je otišla svedokova patrola, slovo “E” označava mesto na kojem je bio svedok K83, a slovo “L” mesto na kojem je bio Miroslav Petković; DP D10, fotografija iz vazduha kuća porodice Berisha, oznake pokazuju mesto na kojem su stajali ljudi iz patrole u kojoj je bio svedok K83; Shyhrete Berisha, T. 511-514, 519; DP P274, strelica i broj “3” označavaju lokaciju njene kuće; DP D21, linije pokazuju pravac u kojem su otrčali policajci iz stanice policije. V. takođe Shyhrete Berisha, T. 457-458; DP P271, str. 8, gde se opisuje kuća Shyhrete Berisha.

²⁴⁶⁶ Svedok K83, T. 381-382.

²⁴⁶⁷ Svedok K83, T. 413-414. Svedok K83 je u svom svedočenju takođe rekao da jedinica PJP nije bila baš često u samom gradu Suvoj Reci, već uglavnom u okolnim selima (Svedok K83, T. 454). Deo 37. odreda PJP bio je stacioniran u Suvoj Reci, svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9644. Ljubinko Cvetić je u svom svedočenju rekao da je 1999. godine 37. odred PJP fizički bio raspoređen na području SUP Prizren, Ljubinko Cvetić, T. 6732.

²⁴⁶⁸ Shyhrete Berisha nije mogla da pokaže tačnu lokaciju kuće Ismeta Kučija na mapi (Shyhrete Berisha, T. 511-514). Ona je označila razne pravce u kojima je videla da su iz stanice policije istrčali ljudi (DP D21).

²⁴⁶⁹ Shyhrete Berisha, T. 477.

²⁴⁷⁰ Svedok K83, T. 381-383; DP P270, slovom “D” označena je kuća u koju je otišla patrola u kojoj je bio svedok K83.

²⁴⁷¹ Svedok K83, T. 382-383, 418; DP P270, slovom “D” označena je kuća u koju je otišla patrola u kojoj je bio svedok K83; slovom “E” označeno je mesto na kojem je stajao svedok K83, a slovom “L” mesto na kojem je stajao Miroslav Petković; DP D10, brojem “1” označeno je mesto na kojem je stajao svedok K83, a brojem “2” mesto na kojem je stajao Miroslav Petković.

²⁴⁷² Shyhrete Berisha, T. 499; Hysni Berisha, T. 3371; Shefqet Zogaj, DP P615, str. 3; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3781, 3804-3805, 5897-5898, Shefqet Zogaj, T. 3441-3442; Halit Berisha, DP P598, str. 4; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3617-3618; Halit Berisha, T. 3407; svedok 6D2, T. 12404). Veće takođe prihvata da je do odlaska OEBS 20. marta 1999. godine, brat Milorada Nišavića bio zaposlen kao radnik obezbeđenja OEBS sa sedištem u kući Shyhrete Berisha, Shyhrete Berisha, T. 500-501.

²⁴⁷³ Svedok K83 je u svom svedočenju rekao da službenik RDB Milorad Nišavić nije učestvovao u događajima 26. marta 1999. godine, svedok K83, T. 417. Međutim, dokazi su pokazali da je Milorad Nišavić bio dobro poznat među Albancima u mestu. Shyhrete Berisha ga je videla tog dana u svojoj kući. Veće se uverilo da je on, u stvari, bio u kući Shyhrete Berisha 26. marta 1999. godine i da je iz vatrene oružja pucao u Nexhata Berishu, kao što je detaljno opisano dalje u tekstu. Veće takođe prima na znanje iskaz Shefqeta Zogaja na osnovu informacija iz druge ruke o događajima u gradu Suva Reka koje je nekoliko dana kasnije čuo od seljana iz svog sela koji su mu rekli da su dva lica “zapovedal[a] policijom” u gradu Suvoj Reci kada se dogodio “nezapamćen masakr”, a to su bili “Žika” (čije pravo ime on ne navodi) i Milorad “Mišković”, za koga Veće prihvata da je

670. Jedan pripadnik snaga MUP-a pozvao je Bujara Berishu da izađe i rekao mu: “Zovi sad svoje prijatelje Amerikance da ti pomognu.”²⁴⁷⁵ Kada je Bujar Berisha izašao iz kuće, začuli su se pucnji, posle čega su članovi porodice Berisha koji su se nalazili u kući Vesela Berishe,²⁴⁷⁶ strahujući šta bi moglo da im se dogodi ako ostanu unutra, napustili kuću.²⁴⁷⁷ Dok je odlazila iz kuće Vesela Berishe, Shyhrete Berisha je videla telo Bujara Berishe kako leži na balkonu.²⁴⁷⁸ U kući Shyhrete Berisha, koja se nalazila odmah ispod kuće Vesela Berishe, Milorad Nišavić zvani Mišković, koji nije nosio policijsku uniformu, već crnu odeću, držao je Nexhata Berishu za ruku i rekao mu: “Sad neka dođu Amerikanci da te spasu”, a zatim je dva puta pucao u njega.²⁴⁷⁹ Jedan policajac je zgrabio Fatona Berishu za ruku. Fatonova majka Fatime (Ismetova supruga, stara 48 godina) rekla je policajcima da odvedu nju umesto njenog sina. Uхватili su i Sedata i Nexhmedina Berishu.²⁴⁸⁰ Čuli su se glasovi na srpskom jeziku i reči: “Pucaj, šta čekaš”, a zatim je pucnjava postala intenzivnija.²⁴⁸¹ Preostala grupa članova porodice Berisha, koji su napustili kuću Vesela Berishe, među kojima su bili Shyhrete Berisha i njena deca, kao i Lirija Berisha, Nexhmedinova trudna žena, pobegli su iz kuće, preko drumu, u pravcu tržnog centra.²⁴⁸² Shyhrete je videla Fatona i njegovu majku Fatime kako padaju na zemlju iza nje dok je istrčavala iz kuće.²⁴⁸³

671. Velibor Veljković u suštini potvrđuje taj iskaz. On je video kako gori jedna kuća, udaljena otprilike 100 metara od stanice policije, civile koji beže iz kuće na Reštanskom putu, uglavnom žene, decu i nekoliko muškaraca, i čuo je paljbu iz pušaka. Pet ili šest civila koji su bežali ubijeni su

zapravo Milorad Nišavić. Međutim, prema njegovom svedočenju, to se dogodilo 25. marta 1999. godine (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 3; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3781-3782, 3804-3805, 5897). Međutim, Veće se uverilo da su se događaji o kojima su mu pričali i koje opisuje, u stvari, odigrali 26. marta 1999. godine, kao što je opisano gore.

²⁴⁷⁴ Shyhrete Berisha je u svom svedočenju rekla da je među ljudima koji su došli u kuće porodice Berisha prepoznala jednog Srbina koji se zvao Zoran, koji je živio i radio u Suvoj Reci i tečno govorio albanski. Shyhrete Berisha nije precizirala da li je Zoran nosio uniformu ili ne. Iako nikada nije lično razgovarala sa Zoranom, poznavala je njegovu suprugu i srela ga je u mnogo navrata (Shyhrete Berisha, T. 478-479, 521, 523, 526, 538, 540). Lice koje je govorilo identifikovala je kao Zorana po načinu na koji je govorio albanski jezik budući da ga je mnogo puta ranije čula kako govori (Shyhrete Berisha, T. 540). Svedokinja je navela da je čula kako Zoran poziva Bujara Berishu da izađe napolje, rekavši mu: “Zovi sad svoje prijatelje Amerikance da ti pomognu” (Shyhrete Berisha, T. 479). Veće napominje da Shyhrete Berisha nije mogla nedvosmisleno da identifikuje Zorana Petkovića na smotri radi utvrđivanja identiteta izvršenoj u svrhu njenog svedočenja pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, Srbija, 2007. godine; ona je navela da se on “mnogo promenio”, smršao i da nosi naočari (Shyhrete Berisha, T. 533-534, 540; DP D23). Međutim, ona je u svom svedočenju rekla da je odmah prepoznala Zorana Petkovića kada je on progovorio u sudnici (Shyhrete Berisha, T. 540). Veće prihvata iskaz svedoka K83 da Zoran Petković nije bio s njim 26. marta 1999. godine, niti tokom događaja koji su usledili u piceriji, svedok K83, T. 418. Veće konstatuje da postoje nepodudarnosti u iskazima kada je reč o identitetu svih policajaca koji su 26. marta 1999. godine bili u gradu Suvoj Reci, ali da to ne utiče na zaključak Veća da su pripadnici lokalne policije i rezervnog sastava policije tog dana bili u kući Vesela Berishe.

²⁴⁷⁵ Shyhrete Berisha, T. 479. Iako je svedokinja rekla da je prepoznala glas Zorana Petkovića, kao što je gore razmotreno, Veće ne može da prihvati tu identifikaciju.

²⁴⁷⁶ V. gore, par. 665.

²⁴⁷⁷ Shyhrete Berisha, T. 479-481, 520; v. takođe svedok K83, T. 383-386.

²⁴⁷⁸ Shyhrete Berisha, T. 481, 520. Veće napominje da na osnovu dokaza nije ustanovljeno ko je ispalio hitac kojim je ubijen Bujar Berisha.

²⁴⁷⁹ Shyhrete Berisha, T. 481-482, 501.

²⁴⁸⁰ Shyhrete Berisha, T. 481-482.

²⁴⁸¹ Shyhrete Berisha, T. 482.

²⁴⁸² Shyhrete Berisha, T. 482-483. V. takođe svedok K83, T. 383-384, 385, 386. V. takođe Velibor Veljković, T. 7046, 7125-7127; DP D309, broj “6” označava kuću porodice Berisha, a mala strelica i broj “7” označavaju odakle je grupa istrčala i u kom pravcu je trčala.

iz vatrenog oružja, mada svedok tvrdi da nije video ko je ispalio te hice.²⁴⁸⁴ Hysni Berisha dodatno potvrđuje deo ovog iskaza, navodeći da je 26. marta 1999. godine, kasnije pre podne, začuo pucnjavu preko puta stanice policije, u blizini kuće Sedata Berisha, sina Vesela Berisha, i u tom delu video plamen i dim.²⁴⁸⁵

672. Ubrzo po dolasku u kuće porodice Berisha, svedok K83 video je kako lokalni policajci Čukarić i Tanović proveravaju lične karte četvorice muškaraca iza kuće Shyhrete Berisha koju je ranije koristio OEBS. Svedok K83 je u svom svedočenju rekao da ta četvorica muškaraca nisu bila ni naoružana, niti su nosila uniforme.²⁴⁸⁶ Veće prihvata da su ta četvorica muškaraca bili Nexhat, Faton, Sedat i Nexhmedin Berisha. Veće se takođe uverilo, na osnovu svedočenja Shyhrete Berisha i sudskomedicinskih dokaza koji će biti razmotreni kasnije u ovom odeljku, da je Fatime (Ismetova žena) Berisha pogođena iz vatrenog oružja ispred kuće kada je pokušala da spasi svog sina Fatona, koji je takođe pogođen. Svedok K83 i Miroslav Petković dobili su naređenje da prate grupu u kojoj su bili članovi porodice Berisha koji su bežali i da vide kuda će otići. Svedok K83 je u svom svedočenju rekao da su, kada je krenuo da prati članove porodice Berisha, Čukarić i Tanović pucali na četvoricu muškaraca, članova porodice Berisha, čija su imena gore navedena.²⁴⁸⁷ Svedok K83 je takođe video da su jedan stariji čovek i jedna žena ranjeni iz vatrenog oružja u noge, dok su bežali iz kuće; oni su pali na zemlju, pošto nisu mogli da nastave.²⁴⁸⁸ Kako je gore navedeno, prema rečima Shyhrete Berisha, lice koje je pucalo na njenog muža bio je službenik RDB Milorad Nišavić zvani Mišković. Prema zaključku Veća, Nišavić je, zajedno sa Čukarićem i Tanovićem, pucao iz vatrenog oružja na te muškarce. Veće prihvata, što potvrđuju iskazi o kojima je gore bilo reči, da su pripadnici MUP-a, uključujući pripadnike rezervne i regularne lokalne policije, 26. marta 1999. godine u kompleksu porodice Berisha u gradu Suvoj Reci ubili sledećih šest članova porodice Berisha, koji su svi po imenu navedeni u Prilogu Optužnici: Bujara, Nexhata, Fatona, Fatime, Sedata i Nexhmedina. Ustanovljeno je da su strelne rane bile uzrok smrti dve od tih žrtava.²⁴⁸⁹ Veće takođe prihvata da su pripadnici MUP-a 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci ubili i jednog starijeg muškarca i ženu, čija imena u iskazima nisu navedena, pa stoga nisu uvrštena u Prilog Optužnice. Nijedno od tih lica nije bilo naoružano, niti je učestvovalo u sukobu. Svi oni su bili kosovski Albanci i Veće, na osnovu dokaza, prihvata da je to razlog iz kojeg su ubijeni. Kao što će

²⁴⁸³ Shyhrete Berisha, T. 483.

²⁴⁸⁴ Velibor Veljković, T. 7046, 7049, 7077, 7080, 7125-7126, 7135, 7158.

²⁴⁸⁵ Hysni Berisha, DP P584, str. 2. Svedok navodi da je 26. marta 1999. godine u kasnim prepodnevrim satima čuo pucnjavu i video dim i plamen, dodavši da se "[t]o [...] nastavilo do večeri", zbog čega je njegova porodica bila prestrašena i ostala unutra celog dana.

²⁴⁸⁶ Svedok K83, T. 383-386.

²⁴⁸⁷ Svedok K83, T. 383-386, 419-420; DP D11, fotografija koja pokazuje put kojim je svedok K83 išao do picerije; v. takođe Shyhrete Berisha, T. 460.

²⁴⁸⁸ Svedok K83, T. 385-386; DP P270, slovo "F" označava mesto na kojem je taj par ranjen.

²⁴⁸⁹ V. dole, par. 1405; Prilog: Tabela s podacima o žrtvama.

biti razmotreno dalje u Presudi, posmrtni ostaci nekih od tih kosovskih Albanaca ubijenih tokom navedenih događaja u gradu Suvoj Reci kasnije su ekshumirani sa groblja u Suvoj Reci, Kroji-I-Popit i/ili u centru SAJ u Batajnici.²⁴⁹⁰

673. Zajedno sa ćerkom Herondiljom, Shyhrete Berisha je najpre otrčala do benzinske stanice čiji je vlasnik bio Jashar Berisha, rođak njenog muža.²⁴⁹¹ Zatim je videla članove porodice okupljene u obližnjem tržnom centru i pridružila im se.²⁴⁹² Jedno od njene dece, Altin Berisha, ranjen je u ruku iz vatrenog oružja dok je trčao ka tržnom centru.²⁴⁹³

674. U tržnom centru se okupilo najmanje 35 članova porodice Berisha.²⁴⁹⁴ Prema svedočenju svedoka K83, grupa od oko 30-35 ljudi ušla je u piceriju i zaključala se u njoj.²⁴⁹⁵ Veće primećuje da svedoci naizmenično taj lokal nazivaju picerija ili kafić.²⁴⁹⁶ Suprotno iskazu svedoka K83 u vezi s tim, Shyhrete Berisha je u svom svedočenju rekla da su policajci rekli članovima porodice Berisha u tržnom centru da uđu u kafić i sednu.²⁴⁹⁷ Moguće je da je tačno ono čega se Shyhrete Berisha seća, ali da se to nije dogodilo dok je svedok K83 bio prisutan, budući da se on neko vreme kretao nezavisno od drugih policajaca koji su bili u piceriji. U svakom slučaju, imajući u vidu događaje koji su usledili i optužbe iz Optužnice koje se odnose na taj incident, ta nepodudarnost nije od pravno relevantnog značaja. Prema zaključku Veća, pošto je u piceriji video članove porodice Berisha u grupi, svedok K83 se potom vratio do Čukarića i Tanovića. On je u svom svedočenju rekao da je bio prestrašen i da se loše osećao. Čukarić mu je rekao da ide i donese im neko alkoholno piće. Tom prilikom je prošao pored onog starijeg para koje je ranije video da su pogođeni dok su bežali iz kuće porodice Berisha. Još su bili živi. Na povratku, pošto je uzeo piće, video je da su to dvoje starijih ljudi mrtvi. Nije video kako su umrli, ali je čuo pucnje i video Čukarića na oko pet-šest metara od tela to dvoje starijih ljudi. Zatim je video kako Čukarić ide u pravcu picerije.²⁴⁹⁸ Svedok K83 je zatim video da su na glavama to dvoje starijih ljudi bile rane od metaka.²⁴⁹⁹ Čukarić, Tanović, Miroslav Petković i svedok K83 potom su seli iza ugla picerije i popili piće.²⁵⁰⁰ Svedok

²⁴⁹⁰ V. gore, par. 683.

²⁴⁹¹ Shyhrete Berisha, T. 531.

²⁴⁹² Shyhrete Berisha, T. 483.

²⁴⁹³ Shyhrete Berisha, T. 484.

²⁴⁹⁴ Shyhrete Berisha, T. 483-484; DP P272.

²⁴⁹⁵ Svedok K83, T. 386-388, 422; DP P270, slovo "G" označava mesto na kojem se nalazila picerija; Velibor Veljković, T. 7061, DP P1070, broj "5" označava mesto na kojem se nalazila picerija / kafić.

²⁴⁹⁶ V., na primer, Velibor Veljković, T. 7061.

²⁴⁹⁷ Shyhrete Berisha, T. 484-485.

²⁴⁹⁸ Svedok K83, T. 386-388, 422-423; DP P270, slovo "G" označava mesto na kojem sa nalazila picerija, slovo "H" mesto gde su četvorica policajaca pila; DP D12, slovo "X" označava mesto na kojem sa nalazila picerija, broj "1" označava mesto na kojem je svedok K83 video dve starije ranjene osobe, broj "2" označava mesto gde je svedok K83 otišao da donese alkoholno piće, a broj "3" mesto gde su popili piće.

²⁴⁹⁹ Svedok K83, T. 388.

²⁵⁰⁰ Svedok K83, T. 388; DP P270, slovo "H" označava mesto gde su popili piće.

K83 je u svom svedočenju rekao da ispred picerije u tom trenutku, osim te četvorice, nije bilo drugih policajaca, niti drugih lica.²⁵⁰¹

675. Pošto su ta četvorica muškaraca popili piće, Tanović je kundakom razbio prozor picerije i ubacio unutra bombu.²⁵⁰² Čukarić, Miroslav Petković i svedok K83 stajali su iza ćoška kako bi se zaklonili od razbijenog stakla i šrapnela prouzrokovanih eksplozijom.²⁵⁰³ Svedok K83 je čuo kako iz picerije dopire jaukanje i plač.²⁵⁰⁴ Nekoliko minuta kasnije, Čukarić je ubacio drugu bombu.²⁵⁰⁵ Čukarić i Tanović su se zatim smenjivali pucajući kroz prozor picerije.²⁵⁰⁶ Shyhrete Berisha ih je čula kako viču i kažu da će pobiti sve Albance.²⁵⁰⁷ Pucnjava je trajala dok se u piceriji sve nije utišalo.²⁵⁰⁸ Shyhrete Berisha koja je zadobila povrede od šrapnela na nozi, grudima i stomaku, bila je još živa posle pucnjave. Kada je to primetio, jedan od policajaca je pucao na nju i ranio je u ruku.²⁵⁰⁹ Drilon, Gramoz i jedanaestogodišnji sin Shyhrete Berisha Altin još su bili živi, ali su se pretvarali da su mrtvi. Kada su policajci primetili da je Altin još živ, i na njega su još jednom pucali iz vatrenog oružja; Shyhrete Berisha je čula kako je njen sin jauknuo, a zatim izdahnuo.²⁵¹⁰ Shyhrete Berisha se pravila da je mrtva. Policajci su otišli iz kafića.²⁵¹¹ Zatim je čula glasove kako kažu da tela treba utovariti na kamion.²⁵¹² Prema svedočenju svedoka K83, posle ubijanja u piceriji, Čukarić je razgovarao sa jednim neidentifikovanim licem preko policijske motorole.²⁵¹³ Svedok K83 je otišao do kioska na glavnoj ulici da obezbedi to područje i spreči ljude da tuda prolaze.²⁵¹⁴

676. Dokazi pokazuju da su svi ljudi ubijeni u piceriji bili nenaoružani civili, Albanci²⁵¹⁵ i članovi porodice Berisha. Prihvata se da su oni uzeti za metu zato što su bili kosovski Albanci. Prema zaključku Veća, pripadnici lokalne policije u iz grada Suve Reke su 26. marta 1999. godine bombama ranili ili pogodili iz vatrenog oružja u piceriji ukupno 35 članova porodice Berisha. Od tog broja, njih 32 su tog dana preminula od rana. To su bili: Majlinda, Heroldina, Altin, Redon,

²⁵⁰¹ Svedok K83, T. 422.

²⁵⁰² Svedok K83, T. 389.

²⁵⁰³ Svedok K83, T. 389.

²⁵⁰⁴ Svedok K83, T. 389.

²⁵⁰⁵ Svedok K83, T. 389.

²⁵⁰⁶ Veće napominje da je, prema svedočenju Shyhrete Berisha, na kafić najpre otvorena paljba koja je bez prekida trajala, posle čega su unutra bačene bombe, Shyhrete Berisha, T. 484-485. Međutim, Veće će se u pogledu toga osloniti na iskaz svedoka K83, koji je u svom svedočenju rekao da su, pre nego što su Čukarić i Tanović iz vatrenog oružja pucali u kafić kroz prozor picerije, u piceriju bačene dve bombe, svedok K83, T. 389-390. To potvrđuje iskaz Velibora Veljkovića, koji je prvo čuo eksploziju bombe za koju je mislio da je došla iz pravca vinarije "Metohija Vino" (blizu picerije), posle čega se začula još jedna eksplozija, a zatim više pucnjeva iz vatrenog oružja, Velibor Veljković, T. 7051-7052, 7058-7059, 7134, 7141.

²⁵⁰⁷ Shyhrete Berisha, T. 485. Veće prihvata svedočenje svedoka K83 da su jedine osobe koje su u vreme ubijanja bile ispred picerije bili svedok K83, Miroslav Petković, Čukarić i Tanović, svedok K83, T. 472.

²⁵⁰⁸ Svedok K83, T. 389-390.

²⁵⁰⁹ Shyhrete Berisha, T. 485-486.

²⁵¹⁰ Shyhrete Berisha, T. 486.

²⁵¹¹ Shyhrete Berisha, T. 485.

²⁵¹² Kada su utovarivali telo Shyhrete Berisha na kamion, skinuli su joj dva zlatna lanca koja je nosila oko vrata, Shyhrete Berisha, T. 486-487.

²⁵¹³ Svedok K83, T. 406-407.

²⁵¹⁴ On je tamo stajao otprilike sat do sat i po, svedok K83, T. 389-390; DP P270, slovo "M" označava mesto na kojem je bio kiosk.

Sebahate, Sherina, Ismet (trogodišnji sin Fatona i Sebahate), Eron, Dafina, Drilon, Hava, Vlorjan, Edon, Flora, Dorentina, Lirija (Nexhmedinova supruga), Avdi, Fatime (Avdijeva supruga, 37 godina), Kushtrin, Vesel (55 godina, suprug Sofije Berisha), Sofije, Hajdin, Mihrije, Besim, Mevlude, Fatmire, Genci i Graniti Berisha,²⁵¹⁶ kao i Hanumusha Berisha (9 godina, ćerka Hamdija i Zelihe Berisha i sestra Mirata Berishe), Hanumsha Berisha (81 godina, supruga Saita Berishe), Musli Berisha (63 godine), Merita Berisha (desetogodišnja ćerka Hamdije i Selije).²⁵¹⁷ U vreme kada je ubijena, Lirija Berisha je bila u poslednjem mesecu trudnoće.²⁵¹⁸ Shyhrete, Vjollca i Gramoz Berisha su jedina tri lica koja su preživela ubijanje u piceriji.²⁵¹⁹

677. Jashar Berisha je čuo pucjavu i eksplozije iz pravca tržnog centra i čuo vrisku ljudi koje su ubijali; pozvao je svog brata Halita Berishu i rekao mu da u tržnom centru ubijaju ljude i da Halit skupi svoju porodicu i napusti grad.²⁵²⁰ Jashar je rekao bratu da ne može da vidi tržni centar, ali da čuje eksplozije, pucjavu i vrisku koja dopire iz njega.²⁵²¹ Takođe mu je rekao da su policajci ubili Sedata, Nexhata i Bujara Berishu i da su drugi članovi porodice Berisha pobijeni u tržnom centru.²⁵²²

678. Svedok K83 je u svom svedočenju rekao da je, dok je čekao kod kioska kako bi obezbedio to područje posle pucjave u piceriji, video kako kriminalistički tehničar Todor Jovanović dovodi Jashara Berishu u piceriju; Jovanović je bio u civilnoj odeći, i vozio se u službenom policijskom vozilu.²⁵²³ Doktor Boban Vuksanović, lekar koji je radio u Domu zdravlja u gradu i pripadnik Teritorijalne odbrane,²⁵²⁴ pozvao je Jashara Berishu da dođe, ali je Jashar Berisha to odbio i otimao

²⁵¹⁵ Svedok K83, T. 408; v. takođe Velibor Veljković, T. 7049, 7052-7053, 7084.

²⁵¹⁶ Shyhrete Berisha, T. 459-461, 483; DP P272.

²⁵¹⁷ Shyhrete Berisha je navela imena 28 od 32 žrtve, a ostala četiri lica je identifikovala na osnovu njihovih fotografija, DP P272. Za četiri lica čija imena nije znala, te iste fotografije su pokazane Hysniju Berishi koji ih je identifikovao po imenu, Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4012-4016; DP P596, koji sadrži fotografije članova porodice Berisha koje je po imenu identifikovao Hysni Berisha; DP P594, str. 17, 18, 24, 28.

²⁵¹⁸ Shyhrete Berisha, T. 482, 530; v. dole, par. 1406; Prilog: Tabela s podacima o žrtvama.

²⁵¹⁹ Shyhrete Berisha, T. 490; DP P272.

²⁵²⁰ Halit Berisha, DP P598, str. 3; Halit Berisha, T. 3384.

²⁵²¹ Halit Berisha, DP P598, str. 3.

²⁵²² Halit Berisha, DP P598, str. 3; Halit Berisha, T. 3384.

²⁵²³ Svedok K83, T. 392-393, 399, 426-427.

²⁵²⁴ Veće napominje da je, iako svedok K83 navodi da je dr Boban Vuksanović bio pripadnik civilne zaštite, Velibor Veljković u svom svedočenju rekao da je Boban Vuksanović bio u "Teritorijalnoj odbrani", nosio zelenu vojnu uniformu i bio naoružan automatom kada je došao u piceriju (Velibor Veljković, T. 7055, 7132); DP D308. Halit Berisha je u svom svedočenju rekao da je dr Vuksanović nosio zelenu vojnu uniformu i bio komandant Kriznog štaba opštine Suva Reka (Halit Berisha, T. 3408). Halit Berisha je u svom svedočenju rekao da je dr Vuksanović, osim toga što je po zanimanju bio lekar, nekad radio u Izvršnom odboru opštine Suva Reka i da je onda, "kasnije" postao predsednik opštine; takođe je radio kao direktor Doma zdravlja u gradu (Halit Berisha, T. 3409). Hysniju Berishi je postavljeno pitanje da li je dr Vuksanović bio predsednik opštine Suva Reka; on je odgovorio da ne zna, ali da misli da je možda bio. Međutim, to se izgleda odnosi na neki raniji period, kada je Hysni Berisha bio u Nemačkoj, odakle se vratio 1996. godine (Hysni Berisha, T. 3361, 3372-3373). Dokazi pokazuju da je dr Vuksanović ubijen iz vatrenog oružja u aprilu 1999. godine, navodno od strane OVK (Hysni Berisha, T. 3372-3373); Halit Berisha, T. 3408-3409; svedok K83, T. 443. Halitu Berishi su rekli da je Vuksanović nosio maskirnu vojnu uniformu kada je ubijen, Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7447. Na osnovu tih dokaza, Veće se uverilo da je dr Vuksanović u vreme ubijanja u piceriji bio pripadnik odreda Teritorijalne odbrane VJ i da je nosio vojnu uniformu.

se, posle čega mu je Čukarić ispalio jedan metak u leđa.²⁵²⁵ Od tog dana, Jashar Berisha nije viđen živ.²⁵²⁶ Jashar Berisha je u to vreme bio nenaoružan, a zatočili su ga pripadnici srpskih snaga. Na osnovu dokaza je ustanovljeno da je on uzet za metu zato što je bio kosovski Albanac. Veće prihvata da su srpske snage 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci ubile Jashara Berishu. Sudskomedicinski dokazi koji se odnose na Jashara Berishu razmotreni su dalje u Presudi.²⁵²⁷

679. Doktor Boban Vuksanović, koji je 15 - 20 minuta posle ubijanja došao u piceriju sa Mirkom Đorđevićem, komandantom Teritorijalne odbrane, pregledao je tela.²⁵²⁸ Kriminalistički tehničar Todor Jovanović fotografisao je tela.²⁵²⁹ Tela iz picerije, uključujući telo Jashara Berishe, zatim su utovarena u dva kamiona koja su jedan za drugim stigla iz pravca Prizrena.²⁵³⁰ Veće prihvata da je pre ubijanja u piceriji, Veliboru Veljkoviću, policajcu iz stanice policije Suva Reka, naređeno da učestvuje, što je i učinio,²⁵³¹ u utovarivanju tela onog pritvorenika koji je ranije tog dana ubijen u stanici policije, kao i tela lica koja su ranije tog dana ubijena i ležala na Reštanskom putu,²⁵³² mada nisu utovarena sva tela, u kamion koji je stigao iz pravca Prizrena i koji je vozio lokalni policajac Ramiz Papić.²⁵³³ Kamion se zatim odvezao putem u Raštane u potrazi za drugim telima, a potom se odvezao u piceriju kako bi tela onih koji su ubijeni u njoj mogla da se utovare na taj isti kamion.²⁵³⁴ Veljković je u svom svedočenju rekao da je otišao u piceriju s kamionom zato što je “znao da ti leševi ne mogu tako da ostanu. Jer to je veliki broj leševa, to bi znači nastupila zaraza da smo ih

²⁵²⁵ Svedok K83, T. 392-393.

²⁵²⁶ Halit Berisha, DP P598, str. 3; Halit Berisha, T. 3384.

²⁵²⁷ V. gore, par. 683.

²⁵²⁸ Svedok K83, T. 390-392, 426; DP D14, broj “3” označava mesto gde su dr Boban Vuksanović i Mirko Đorđević došli automobilom.

²⁵²⁹ Svedok K83, T. 400-405, 453.

²⁵³⁰ Svedok K83, T. 391-392, 393, 424-425; DP D14, slovo “2” označava mesto na kojem su bili kamioni kada su utovarivana tela; v. takođe Velibor Veljković, T. 7159-7160.

²⁵³¹ Veće prima na znanje svedočenje svedoka da ne zna ko mu je naredio da pokupi tela (Velibor Veljković, T. 7050, 7161). Međutim, u izjavi koju je dao Tužilaštvu 2006. godine, svedok je izjavio da mu je Radojko Repanović, komandir stanice policije, naredio da krene za grupom muškaraca koji su išli prema kućama na Reštanskom putu i utovari tela ubijenih (Velibor Veljković, DP D311, par. 16).

²⁵³² Veće podseća na iskaz Šefqeta Zogaja iz druge ruke u vezi s ubijanjem kosovskih Albanaca u gradu Suvoj Reci, uključujući Ramadana Sukaja, Hafiza Shalu, Osmana Elshanija i Alberta, čije prezime nije znao (Šefqet Zogaj, DP P615, str. 3). Veće podseća na svoju raniju konstataciju da se, iako Šefqet navodi da je ovo ubijanje izvršeno 25. marta 1999. godine, na osnovu drugih dokaza koju su mu predloženi, ono uverilo da su se događaji o kojima je on govorio odigrali 26. marta 1999. godine.

²⁵³³ Velibor Veljković, T. 7050-7052, 7088, 7129-7131, 7134, 7142, 7161. Iako svedok navodi da je pokupio tela pet - šest civila koje je video kako beže iz kuće na Reštanskom putu 26. marta 1999. godine, on je u svom svedočenju takođe rekao da je moguće da je na putu pokupio još tela “ljudi koji su [ranije] poginuli”, Velibor Veljković, T. 7051. U izjavi koju je svedok 2003. godine dao MUP, čiji deo mu je predložilo tužilaštvo, naveo je da su, dok su išli niz Reštanski put, pokupili određeni broj mrtvih tela i utovarili ih na kamion, ali da su za sobom ostavili neka tela, Velibor Veljković, T. 7183; DP D313. U toj istoj izjavi, koju Veće prihvata kao dokaz, Veljković je naveo da je takođe pokupio tela određenog broja lica iz ulice Miladina Popovića, oko 250 metara od policijske stanice, isto tako ostavivši neka tela za sobom, kao i telo jednog zatočenika koji je tog dana pre podne ubijen u stanici policije, pre nego što je nastavio ka Reštanskom putu i piceriji, Velibor Veljković, T. 7183; DP D313. Svedok K83 je potvrdio iskaz da su neka tela ljudi ubijenih na Reštanskom putu ostavljena tamo da leže do 27. marta 1999. godine i u svom svedočenju rekao da je kriminalistički tehničar Todor Jovanović tog dana fotografisao ta tela, svedok K83, T. 400-405, 453). Svedok K83 je u svom svedočenju takođe rekao da je otprilike 15-20 lica koja su živela u kućama na Reštanskom putu i koja su ubijena 26. marta 1999. godine pokopano na lokalnom groblju, svedok K83, T. 451.

²⁵³⁴ Velibor Veljković, T. 7055, 7088, 7132, 7137-7138, 7146, 7185; DP D308.

tako ostavili”.²⁵³⁵ Veće se stoga uverilo da je od dva kamiona koja je naveo svedok K83 jedan bio kamion u kome se nalazio deo tela pokupljenih sa Reštanskog puta, a drugi kamion je stigao iz pravca Prizrena da bi se pokupila tela iz picerije.

680. Dokazi pokazuju da su među onima koji su učestvovali u utovarivanju tela na kamione bili pripadnici civilne zaštite, kao i nekoliko mlađih ljudi koje je doktor Vuksanović pozvao da pomognu i kojima je, pošto su odbili da u tome učestvuju, Čukarić zapretio i naredio da to urade.²⁵³⁶ Velibor Veljković je takođe pomagao prilikom utovarivanja tela iz picerije u kamione.²⁵³⁷ Veljković je u piceriji video tela mrtvih žena i dece albanske nacionalnosti. Prema njegovom svedočenju, jedna Albanka od 65-70 godina koja je ležala pored vrata rekla mu je nešto na albanskom, a on je zatim obavestio druge o tome da je žena živa i izašao iz picerije; ubrzo posle toga, jedan od njegovih kolega – on tvrdi da ne zna koji – pucao je u tu ženu iz vatrenog oružja. Zaprepašćuje Veljkovićovo svedočenje da se plašio da je ta žena možda imala pušku i da je mogla da puca na njega.²⁵³⁸ On je u svom svedočenju rekao da je jedan od njegovih kolega takođe ubio iz vatrenog oružja i jednog čoveka koji je još bio živ.²⁵³⁹ Veće ne prihvata pokušaje svedoka da se distancira od ubijanja ta dva člana porodice Berisha, pripisujući ta ubistva svojim kolegama.

681. Pošto su sva tela iz picerije utovarena na kamione, od kojih su se u jednom, između ostalih, već nalazila tela nekih članova porodice Berisha ubijenih na Reštanskom putu, kamioni su se odvezli u pravcu Prizrena.²⁵⁴⁰ Shyhrete Berisha, Vjollca Berisha i njen sin Gramoz, sve troje ranjeni, ali još uvek živi, utovareni su na taj isti kamion. Pošto su se samo kratko vozili, kamion se zaustavio i Shyhrete Berisha je čula kako jedna žena na srpskom jeziku kaže: “Sine, gotov si.” Na to je jedan čovek odgovorio potvrdno, a žena mu je poževela srećan put. Shyhrete i Vjollca Berisha su obe prepoznale glas Vere, majke Zorana Petkovića koji je ranije naveden kao jedno od lica koja su se tog jutra približavala Shyhretinoj kući.²⁵⁴¹ Iako nikada lično s njom nije razgovarala, Shyhrete Berisha je dobro poznavala Zoranovu majku i često ju je viđala i čula kako govori.²⁵⁴² Pošto su neko vreme putovali u kamionu, Shyhrete Berisha, Vjollca Berisha i njen sin Gramoz Berisha odlučili su da iskoče iz kamiona dok je bio u pokretu. To su i uradili i našli su se u Novoj

²⁵³⁵ Velibor Veljković, T. 7134, 7160. Veće napominje da je na ovom suđenju Velibor Veljković u svom svedočenju rekao da su tela iz picerije utovarena na isti kamion kao i tela članova porodice Berisha koja je pokupio na Reštanskom putu, mada je priznao da nije siguran da li je bilo više od jednog kamiona, Velibor Veljković, T. 7055, 7132-7134, 7141. U izjavi koju je 2006. godine dao Tužilaštvu, svedok je naveo da su tela ljudi ubijenih u gradu Suvoj Reci, u stvari, utovarena u dva kamiona, Velibor Veljković, DP D311, par. 16-17.

²⁵³⁶ Svedok K83, T. 390-392, 425-426.

²⁵³⁷ V. dole, par. 679.

²⁵³⁸ Velibor Veljković, T. 7053-7054, 7137-7139.

²⁵³⁹ Velibor Veljković, T. 7055.

²⁵⁴⁰ Shyhrete Berisha, T. 487; svedok K83, T. 390-391; v. takođe Velibor Veljković, T. 7147.

²⁵⁴¹ Shyhrete Berisha, T. 487, 526-527.

²⁵⁴² Shyhrete Berisha, T. 487, 526-527.

Šumadiji/Malësi-e-Re, selu u pravcu Prizrena. Tamo su seljani pružili prvu pomoć Shyhrete Berisha, a zatim je odveli u selo Grejkovce/Grejkoc da je pregleda lekar.²⁵⁴³

682. U septembru 1999. godine jedan britanski forenzički tim izvršio je obdukcije posmrtnih ostataka lica ekshumiranih sa groblja u gradu Suvoj Reci.²⁵⁴⁴ Od ukupno 18 pregledanih tela, utvrđeno je da dva tela pripadaju Fatonu i njegovoj majci Fatime Berisha, koji su oboje poslednji put viđeni kada su pali na zemlju blizu kuće Shyhrete Berisha na Reštanskom putu;²⁵⁴⁵ Ustanovljeno je da je uzrok smrti oba ova lica bila strelna rana glave.²⁵⁴⁶ Treće telo identifikovano na groblju pripadalo je Sedatu Berishi.²⁵⁴⁷ Iako za tu žrtvu nije ustanovljen uzrok smrti, Veće se, na osnovu iznetih iskaza očevidaca, uverilo da je on umro usled toga što su na njega iz vatrenog oružja pucali pripadnici srpskih snaga 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci.²⁵⁴⁸ Veće ovde podseća na iskaz svedoka K83 da su neka tela civila iz kuća na Reštanskom putu ostavljena tamo do 27. marta 1999. godine, kada su ta tela fotografisana; po njegovom sećanju, oko 15-20 lica je kasnije pokopano na lokalnom groblju “pod šifrom koju su već imali tamo”.²⁵⁴⁹

683. Takođe u septembru 1999. godine britanski forenzički tim je vršio ekshumacije na strelištu VJ kod Koriše/Korishë, blizu Prizrena,²⁵⁵⁰ koje se navodi i kao Kroj-i-Popit.²⁵⁵¹ U blizini nekih posmrtnih ostataka ekshumirani su odeća, cipele, novčanici i drugi predmeti.²⁵⁵² Svi ti predmeti su pokazani članovima porodica radi identifikacije.²⁵⁵³ Utvrđeno je da su mnogi od tih predmeta pripadali raznim članovima porodice Berisha.²⁵⁵⁴ Kao što će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, neki od tih predmeta su pripadali članovima porodice Berisha koje je jedan preživeli očevidac identifikovao kao lica ubijena u piceriji, dok su neki pripadali drugim članovima porodice Berisha.²⁵⁵⁵ Na toj lokaciji su pronađeni delovi odeće Jashara Berishe, kao i deo jednog njegovog

²⁵⁴³ Shyhrete Berisha, T. 490-491.

²⁵⁴⁴ V. gore, par. 1404.

²⁵⁴⁵ V. gore, par. 670, 672, 682, 1404, 1405.

²⁵⁴⁶ V. gore, par. 1405.

²⁵⁴⁷ V. gore, par. 1405.

²⁵⁴⁸ V. gore, par. 1405.

²⁵⁴⁹ Svedok K83, T. 400-405, 451-454.

²⁵⁵⁰ V. gore, par. 1406.

²⁵⁵¹ Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3712-3713; v. gore, par. 1406.

²⁵⁵² Hysni Berisha, T. 3345-3346; Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; v. takođe Halit Berisha, T. 3383-3386; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3611-3612, 3636; DP P591, str. 6. Halit Berisha je u svom svedočenju rekao da je odeću svog brata pronašao na toj lokaciji “negde u julu 1999. godine” (Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3611-3612, 3636). Kao što je u svom svedočenju rekao Hysni Berisha, britanski forenzički tim je prvobitno obišao lokaciju u julu 1999. godine, dok su ekshumacije počele tek u septembru 1999. godine (Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; Hysni Berisha, T. 3345-3346). Veće se uverilo, na osnovu dokaza, da je proces ekshumacije i identifikacije odevnih predmeta, kao i dela ekstremiteta Jashara Berishe, brata Halita Berishe, prema tome obavljen u septembru 1999. godine.

²⁵⁵³ Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; Halit Berisha, T. 3385; v. takođe DP P590.

²⁵⁵⁴ Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4011-4012; Hysni Berisha, T. 3345-3347; v. takođe DP P590, P591, P592, P593; v. gore, par. 1406. Hysni Berisha navodi da je pronašao maramicu Muslija Berishe, starog 63 godine, džemper/jaknu koji je pripadao jednom od dece Muslija Berishe, Violeti ili Afrimu, pernicu koja je pripadala Meriti Berisha, staroj 14 godina (kćerki Hamdija Berishe), svesku koja je pripadala Miratu Berishi, starom 10 godina (sinu Hamdija Berishe) i cipele koje su pripadale Sofiji Berisha i njenom suprugu Veselu Berishi, starom 55 godina.

²⁵⁵⁵ V. gore, par. 1406.

ekstremiteta.²⁵⁵⁶ Otprilike dve godine kasnije, u junu 2001. godine, u masovnoj grobnici u centru SAJ u Batajnici, kod Beograda, više od 400 kilometara odatle, pronađeni su i na osnovu DNK dokaza identifikovani posmrtni ostaci najmanje 24 člana porodice Berisha, uključujući i posmrtne ostatke Jashara Berisha i nerođene bebe Lirije Berisha.²⁵⁵⁷ Veće takođe napominje da su posmrtni ostaci Afrima, Arta, Hamdija i Zane Berisha bili među ostacima ta 24 lica ekshumirana s lokacije Batajnica 1. Kao što će detaljnije biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, neki lični predmeti koji su pripadali Afrimu Berishi takođe su identifikovani u Kroji-i-Popit. Na osnovu ukupnih dokaza i obrasca napada srpskih snaga u gradu Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, Veće se uverilo da su srpske snage ubile i to četvoro članova porodice Berisha. Kada je reč o ostalim članovima porodice Berisha navedenim u Prilogu D Optužnice – Nefije, Saitu, Miratu i Zelihe Berisha – Veće napominje da njihovi posmrtni ostaci nisu identifikovani. U kontekstu goreopisanih događaja, Veće smatra da su Nefije, Zelihe i Mirat Berisha, kao i Sait Berisha, verovatno takođe ubijeni 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci, mada na osnovu dokaza ne može nedvosmisleno da izvede taj zaključak. Na osnovu ukupnih dokaza, uključujući sudskomedicinske nalaze koji se odnose na članove porodice Berisha, Veće prihvata da su snage MUP, uključujući lokalne i rezervne policajce, 26. marta 1999. godine ubile najmanje 45 članova porodice Berisha.²⁵⁵⁸

684. Veće dalje prihvata, na osnovu tih dokaza, uključujući sudskomedicinske dokaze koji će biti detaljnije razmotreni kasnije u ovoj Presudi, da su tela članova porodice Berisha ubijenih 26. marta 1999. godine kamionom prevezena na strelješte VJ kod Koriše, blizu Prizrena, gde su na kratko vreme pokopana, da bi kasnije bila izvađena, pri čemu je tu ostalo nekoliko predmeta koje je kasnije pronašao britanski forenzički tim koji je, u pratnji Hysnija Berisha i Halita Berisha, bio na toj lokaciji, a zatim su tela transportovana u centar SAJ u Batajnici kod Beograda da bi tamo bila pokopana u masovnoj grobnici.

685. Veće ovde prima na znanje iskaz Velibora Veljkovića da je svedok K83 bio s njim celog dana i da nije bio među ljudima koji su se nalazili u piceriji kada je pucano.²⁵⁵⁹ To je u direktnoj suprotnosti s iskazom koji je on dao u ranijim razgovorima i izjavama,²⁵⁶⁰ a u suprotnosti je i sa iskazom samog svedoka K83 u vezi s njegovim učešćem u tim događajima. Veće prihvata iskaz svedoka K83 u vezi s njegovim učešćem u tim događajima, pošto je ubeđeno da je on pouzdan. Velibor Veljković je, s druge strane, dao nezadovoljavajuća objašnjenja za očigledne i značajne nepodudarnosti i nejasnoće između svojih ranijih iskaza i svog svedočenja tokom suđenja. Shodno

²⁵⁵⁶ Halit Berisha, T. 3385-3386, 3613; DP P591, str. 6.

²⁵⁵⁷ Halit Berisha, T. 3386-3387; v. takođe DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3613. V. gore, par. 1406.

²⁵⁵⁸ V. gore, par. 1403-1406.

²⁵⁵⁹ Velibor Veljković, T. 7085-7086, 7144-7146.

²⁵⁶⁰ Velibor Veljković, T. 7069, 7086-7087, 7145-7146, 7181-7185.

tome, Veće nije sklonilo da prihvati taj aspekt njegovog iskaza da svedok K83 nije bio među ljudima prisutnim u piceriji kad je pucano.²⁵⁶¹

686. Gorenavedene konstatacije pokazuju da posle ubijanja članova porodice Beriša u piceriji nije bilo uviđaja. Iako su tela u piceriji fotografisana 26. marta 1999. godine, a tela ostavljenih na Reštanskom putu 27. marta 1999. godine,²⁵⁶² činjenica da su neka od tela na Reštanskom putu i tela onih koji su ubijeni u piceriji utovarena na kamione i prevezena u pravcu Prizrena odmah posle ubijanja onemogućila je bilo kakvu istragu u vezi s tim incidentom. Veće napominje da je 30. marta 1999. godine obavljen uviđaj u gradu Suvoj Reci; taj uviđaj je, međutim, bio ograničen na tela osam kosovskih Albanaca koja su tog dana pronađena u ulici Miladina Popovića u gradu Suvoj Reci.²⁵⁶³ Veće konstatuje da su ta tela pokopana na muslimanskom groblju u gradu Suvoj Reci istog dana kada je izvršen uviđaj.²⁵⁶⁴ U izveštaju s tog uviđaja ne pominju se tela sa Reštanskog puta niti tela iz picerije. Odsustvo valjane istrage u vezi s ubijanjem članova porodice Berisha biće detaljnije razmotreno kasnije u ovoj Presudi.²⁵⁶⁵

(c) Proterivanje iz grada Suve Reke i susednih sela. Uništavanje džamije u gradu Suvoj Reci

687. Prema svedočenju policajca Velibora Veljkovića, po povratku u stanicu policije u Suvoj Reci, nakon što su članovi porodice Berisha 26. marta 1999. godine ubijeni na Reštanskom putu i u piceriji, jedan kolega mu je rekao da je iz Beograda stiglo naređenje da se prekine s ubijanjem i da se albanskom stanovništvu u tom gradu saopšti da ima pola sata da ode, jer će ga u protivnom snaći sudbina porodice Beriša.²⁵⁶⁶ Postoje i drugi iskazi koji potvrđuju ove događaje.²⁵⁶⁷ Velibor

²⁵⁶¹ V. na primer, Velibor Veljković, T. 7071-7074, 7152-7153, 7172-7174, 7189-7190, kada je reč o naređenju koje je komandir Repanović dao 26. marta 1999. godine u vezi s tim šta da se radi s albanskim stanovništvom; T. 7076-7077; kada je reč o tome ko mu je naredio da ide da utovaruje tela onih koji su ubijeni na Reštanskom putu 26. marta 1999. godine; T. 7078-7080, kada je reč o tome da li je video lica koja su pucala na civile koji su trčali iz kuće Vesela Berisha ka tržnom centru. V. takođe T. 7164-7169, 7188-7189, 7191-7192.

²⁵⁶² Svedok K83, T. 400-405, 453.

²⁵⁶³ DP D802. Veće napominje da je Velibor Veljković takođe učestvovao u prikupljanju određenog broja tela s lokacije u ulici Miladina Popovića 26. marta 1999. godine. Prema njegovom svedočenju, oni su za sobom ostavili neka tela pre nego što su otišli da pakuje tela članova porodice Berisha na Reštanskom putu, a zatim u piceriji u tržnom centru (Velibor Veljković, T. 7183; svedok 6D2, T. 12272-12273. Tokom unakrsnog ispitivanja svedoka K83, odbrana je tom svedoku predložila da je 30. marta 1999. godine u ulici Miladina Popovića izvršen uviđaj, tokom kojeg je on pružao obezbeđenje, što je svedok i potvrdio (Svedok K83, T. 449). Veće napominje da svedok K83, međutim, nije bio u mogućnosti da objasni Veću gde je ulica Miladina Popovića. Tom prilikom od svedoka K83 nije uzeta izjava (Svedok K83, T. 450-451). V. dole, par. 2089-2090.

²⁵⁶⁴ DP D802, str. 6.

²⁵⁶⁵ V. dole, par. 2087-2091.

²⁵⁶⁶ Velibor Veljković, T. 7062, 7172, 7174.

²⁵⁶⁷ Veće napominje da je Shefqet Zogaj u svom svedočenju naveo da su mu nekoliko dana nakon događaja u gradu Suvoj Reci, dok se nalazio u Belanici, žitelji Suve Reke kazali da je policija opkolila sve kuće između policijske stanice i sela Raštane, naredila ljudima da napuste svoje kuće i potom te kuće zapalila (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 3. Iako Shefqet Zogaj navodi da se ovo dogodilo 25. marta 1999. godine, Veće prihvata, na osnovu svedočenja Shyhreta Berisha i Velibora Veljkovića, da su kuće u ovoj ulici zapravo zapaljene 26. marta 1999. godine.

Veljković je u svom svedočenju takođe rekao da je policija, nakon što su 26. marta 1999. godine ubijeni članovi porodice Berisha, zapalila kuće na Reštanskom putu.²⁵⁶⁸

688. Dokazi pokazuju da su, ubrzo posle ubistva porodice Berisha, pripadnici albanske zajednice počeli masovno da odlaze u pravcu Prizrena i Albanije.²⁵⁶⁹ Ovaj iskaz donekle potkrepljuju i svedočenja meštana Hysnija Berisha i Halita Berisha, koji su detaljno opisali svoje bekstvo iz grada Suve Reke nakon napada policije 26. marta 1999. godine, kao i razaranje tamošnje džamije. Činjenični zaključci o ova dva događaja izneti su dalje u tekstu, hronološkim redom.

689. Dana 27. marta 1999. godine, na glavnom putu i sporednim ulicama u gradu Suvoj Reci bili su primetni veliki pokreti policije. Iz svoje kuće u gradu Suvoj Reci, Hysni Berisha je video kako policija pali kuće u delu grada u kojem je izvršen masakr nad članovima porodice Berisha.²⁵⁷⁰ Te noći, Hysni Berisha se, zajedno sa svojom porodicom i nekim komšijama, sakrio u podrumu jedne kuće, iz straha da će policija ubrzo stići do dela grada u kom on živi.²⁵⁷¹ Sutradan, iz straha za njihovu bezbednost, Hysni Berisha je svoju porodicu odveo i smestio kod jednog rođaka, koji je živio dalje od područja na kojem je policija palila kuće.²⁵⁷²

690. Oko podneva 28. marta 1999. godine, Halit Berisha je, stojeći u dvorištu svoje kuće, začuo eksploziju i na razdaljini od nekih 300 metara video da je na mestu eksplozije uništen minaret džamije u Suvoj Reci.²⁵⁷³ Iako bi na taj dan džamija obično bila puna Albanaca, jer je bio muslimanski praznik Bajram, tog dana u njoj nije bilo nikoga (nesumnjivo usled događaja opisanih u prethodnom odeljku ove Presude); ranjenih nije bilo.²⁵⁷⁴ Nekoliko minuta posle eksplozije, maskirno vojno vozilo tipa "Gazik" maslinasto zelene boje, primećeno je kako se iz blizine džamije kreće u pravcu vojne baze u Biraču.²⁵⁷⁵ Razaranje minareta te džamije, koja se u drugim dokazima naziva džamija "Xhamia-eBardhe", prouzrokovala je eksplozija unutar objekta.²⁵⁷⁶

691. Čitavog dana 28. marta 1999. godine, konvoji civila, kosovskih Albanaca, koje su srpske snage proterale iz grada Suve Reke napuštali su grad u pravcu Prizrena.²⁵⁷⁷ Oko 18:00 časova tog

²⁵⁶⁸ Velibor Veljković, T. 7063, Shefqet Zogaj, DP P615, str. 3.

²⁵⁶⁹ Velibor Veljković, T. 7063.

²⁵⁷⁰ Hysni Berisha, DP P584, str. 3; Hysni Berisha, DP P588 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7490.

²⁵⁷¹ Hysni Berisha, DP P584, str. 3; Hysni Berisha, DP P588 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7490.

²⁵⁷² Hysni Berisha, DP P584, str. 3; Hysni Berisha, DP P588 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7492.

²⁵⁷³ Halit Berisha, T. 3387-3389, 3416; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3608-3609, 3614-3615; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7456; DP P613, slovom "H" obeleženo je mesto gde se nalazi džamija; DP P614. v. takođe Hysni Berisha, DP P586, str. 2.

²⁵⁷⁴ Halit Berisha, DP P598, str. 3; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3614-3615; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7456; Halit Berisha, T. 3388-3389.

²⁵⁷⁵ Halit Berisha, T. 3387-3388, 3420; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3615-3616, 3661, 3666-3667; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7456; v. takođe par. 1820.

²⁵⁷⁶ V. dole, par. 1821-1825.

²⁵⁷⁷ Halit Berisha, T. 3392, 3415; Halit Berisha, DP P598, str. 3.

dana, Đuro Nović, komšija Halita Berishe i pripadnik redovnog sastava policije, došao je u kuću Halita Berishe u plavoj maskirnoj uniformi da mu kaže da se spremi što brže, i rekao: "[m]orate da idete u Albaniju, doći će pripadnici paravojnih snaga i ubiti vas."²⁵⁷⁸ Veće konstatuje da je ovo predstavljalo pretnju Halitu Berishi. On je zbog toga krenuo za Albaniju.²⁵⁷⁹ Sa suprugom je napustio kuću i otišao u selo Savrovo da se sastane s ostalima iz svoje porodice, koji su tamo otišli ranije.²⁵⁸⁰ Sledećeg jutra, 29. marta 1999. godine, Halit Berisha i njegova porodica napustili su selo Savrovo i otišli u Bužalju/Buzhallë, gde su boravili u jednoj kući s približno 130 drugih kosovskih Albanaca.²⁵⁸¹ Dana 2. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, srpske snage su započele još jedan napad na više sela u opštini Suva Reka, uključujući Sopinu/Sopijë, Mušutište, Vranic, Savrovo, Bukoš/Bukosh²⁵⁸² i Bužalju.²⁵⁸³ Zbog ovog napada, neki od članova porodice Halita Berishe napustili su selo Bužalija i krenuli za Albaniju preko Prizrena, dok su Halit Berisha i njegova dva sina potražili sklonište u planinama, na području poznatom kao Lanište/Llanishte.²⁵⁸⁴ Dva dana kasnije, Halit Berisha se u selu Savrovu ponovo priključio članovima svoje porodice koji su se odvezli u pravcu Albanije; oni su mu ispričali da ih je na putu za Albaniju zaustavila policija i rekla im da se vrate u Savrovo.²⁵⁸⁵ Halit Berisha i njegova porodica ostali su u Savrovu još dva dana, a zatim su se vratili u grad Suvu Reku.²⁵⁸⁶

692. Ujutro 3. aprila 1999. godine, osobe za koje je Hysni Berisha rekao da su "pripadnici srpskih paravojnih jedinica u plavim maskirnim uniformama – neki su imali crne uniforme i crne marama na glavi i brade, a nekima su glave bile obrijane i nosili su automatske puške AK47, noževe, bacače plamena", približili su se kući rođaka Hysnija Berishe u gradu Suvoj Reci, u koju su se sklonili svedok i njegova porodica.²⁵⁸⁷ Dok se iz izjave koju je dao Tužilaštvu 2001. godine stiče utisak da on pojam "paravojne formacije" shvata široko – kao da obuhvata razne snage,²⁵⁸⁸ kad je o tome ispitivan u sudnici pokazao je da ipak ume da razlikuje te razne snage koje su bile prisutne u

²⁵⁷⁸ Halit Berisha, DP P598, str. 3; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7462; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3616-3617, 3651; Halit Berisha, T. 3379, 3405-3406.

²⁵⁷⁹ Halit Berisha, T. 3406.

²⁵⁸⁰ Halit Berisha, DP P598, str. 3; Halit Berisha, T. 3415. V. takođe gore, para 664.

²⁵⁸¹ Halit Berisha, DP P598, str. 4.

²⁵⁸² Veće napominje da je svedok K79, pripadnik jedne jedinice PJP, svedočio o operaciji u Bukošu, ali da ne navodi tačno vreme kada je ona izvedena (svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9673-9675).

²⁵⁸³ Halit Berisha, T. 3391, 3413-3415; v. takođe Halit Berisha, DP P598, str. 4.

²⁵⁸⁴ Halit Berisha, T. 3413-3415; v. takođe Halit Berisha, DP P598, str. 4; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7436-7437. Veće napominje da je Halit Berisha u svom svedočenju u predmetu *Milošević* rekao da se, zajedno sa svoja dva sina, "krio u šumi nedaleko od Bužalje", dok je ostatak njegove porodice krenuo ka Albaniji ((Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7436). Međutim, svom svedočenju svedok je izjavio da je "potražio sklonište" u planinama na području koje se zove "Llanishte" (Halit Berisha, T. 3413-3413). Po mišljenju Veća, ovo pitanje nije od značaja za verodostojnost Halita Berishe.

²⁵⁸⁵ Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7436-7437; v. takođe Halit Berisha, DP P598, str. 4.

²⁵⁸⁶ Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7436-7437.

²⁵⁸⁷ Hysni Berisha, DP P584, str. 3.

²⁵⁸⁸ U svojoj izjavi Hysni Berisha je objasnio da je ove snage nazivao "paravojnim formacijama" zato što to nisu bili pripadnici redovne policije i nisu bili iz tog kraja, pošto nijednog od njih nije prepoznao (Hysni Berisha, DP P584, str. 3).

gradu Suvoj Reci.²⁵⁸⁹ Štaviše, tokom celog svedočenja dosledno je navodio da su te osobe bile obučene u plave ili plave maskirne uniforme.²⁵⁹⁰ Isto tako, u svom svedočenju dosledno je opisivao ove osobe kao ljude neobrijanih lica i obrijanih glava, od kojih su neki bili istetovirani, kao i njihovu odeću i opremu. Na osnovu toga, kao i na osnovu drugih dokaza o uniformama, odeći, izgledu i opremi koje su koristile različite jedinice srpske policije, snage VJ i paravojne jedinice, Veće prihvata da je, među licima koja je ovaj svedok video 3. aprila 1999. godine, bilo pripadnika MUP-a, iako svedok među njima nije prepoznao nikoga iz tog kraja, kao i pripadnika paravojnih jedinica.²⁵⁹¹

693. Snage koje je svedok opisao pucale su i palile kuće u naselju Gashi u gradu Suvoj Reci; samo na tom mestu ukupno je spaljeno 50-60 kuća.²⁵⁹² Kad ih je video da se približavaju njegovoj kući, Hysni Berisha je s porodicom izašao iz kuće i otišao do jednog obližnjeg polja, gde su se okupili i drugi seljani, od kojih su neki imali vozila, a neki su došli pešice.²⁵⁹³ Tu su ih opkolili.²⁵⁹⁴ Hysniju Berishi su pripadnici ovih snaga naredili da izađe iz automobila i primorali ga da im preda novac, nakon čega su mu rekli da "ide u Albaniju".²⁵⁹⁵ Onda je ovaj konvoj ljudi napustio grad Suvu Reku, a putem mu se priključivalo još raseljenih lica. Kad je konvoj stigao u selo Koriša u opštini Prizren bio je dug oko pet kilometara.²⁵⁹⁶

694. U noći između 4. i 5. aprila 1999. godine, i ponovo rano ujutro 5. aprila 1999. godine, dok je konvoj silom držan u selu Koriša, lica za koja je Hysni Berisha rekao da su pripadnici paravojnih formacija²⁵⁹⁷ stigla su džipovima iz pravca Suve Reke i od ljudi u konvoju tražila i oduzimala novac i dragocenosti.²⁵⁹⁸ Ujutro 5. aprila 1999. godine oko 09:00 časova, snage policije i vojske su, idući iz pravca Prizrena u pravcu Suve Reke u tenkovima i pragama, prošle pored konvoja koji je čekao u Koriši. Srpske snage su povremeno pucale na ljude u konvoju i plenile neka vozila.²⁵⁹⁹ To je trajalo dva dana, koliko je konvoj ostao u Koriši. Konačno, konvoju je dozvoljeno da nastavi put; ponovo

²⁵⁸⁹ Hysni Berisha je u svom svedočenju rekao da pripadnicima paravojnih formacija smatra sve one građane koji su bili mobilisani u policijske ili vojne snage, kao u i "specijalne jedinice policije Jugoslavije", "budući da su njihove uniforme bile drugačije od onih redovne vojske", Hysni Berisha, T. 3350-3351. Pripadnike paravojnih formacija je, dalje, razlikovao po spoljašnjem izgledu; pripadnici paravojnih formacija su imali obrijane glave i/ili nisu bili obrijani, umesto kapa nosili su poveze, a neki su bili istetovirani, Hysni Berisha, T. 3350-3351, 3356, 3358. Kad je reč o policiji, Hysni Berisha je znao da oni imaju dva tipa uniformi – plave i plave maskirne; obično su imali oznake na rukavima, Hysni Berisha, T. 3350-3351; v. takođe Hysni Berisha, T. 3356, 3358. Neki od policajaca koje je video u gradu Suvoj Reci nosili su bele i crvene trake, ali iz njegovog svedočenja nije jasno kojom prilikom ih je video, Hysni Berisha, T. 3350. Veće u vezi s ovim napominje da su, prema svedočenju nekih svedoka, tokom perioda na koji se odnosi Optužnica crvene trake nosile i snage MUP i snage VJ, v. gore, par. 265-268.

²⁵⁹⁰ Hysni Berisha, DP P584, str. 3; Hysni Berisha, P587, str. 4017-4018; Hysni Berisha, T. 3350, 3356-3359.

²⁵⁹¹ V. gore, par. 53-55, 64-66, 76, 202, 207, 211, 215.

²⁵⁹² Hysni Berisha, DP P584, str. 3; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4032, 4035.

²⁵⁹³ Hysni Berisha, DP P584, str. 3.

²⁵⁹⁴ Hysni Berisha, DP P584, str. 3.

²⁵⁹⁵ Hysni Berisha, DP P584, str. 3.

²⁵⁹⁶ Hysni Berisha, DP P584, str. 3.

²⁵⁹⁷ Hysni Berisha, T. 3350-3351, 3356, 3358.

²⁵⁹⁸ Hysni Berisha, DP P584, str. 3-4.

²⁵⁹⁹ Hysni Berisha, DP P584, str. 4.

je zaustavljen kod vojne kasarne na ulazu u Prizren, gde mu se priključio drugi konvoj iz Đakovice, a onda mu je dozvoljeno da nastavi za Albaniju.²⁶⁰⁰

695. Blizu granice s Albanijom, konvoj je presrelo policijsko vozilo u kojem je bio Milan Šipka, bivši komandir stanice policije u Suvoj Reci, koji je nosio plavu maskirnu uniformu. Milan Šipka je ljudima u konvoju saopštio da je granica zatvorena i da treba da se vrate kućama.²⁶⁰¹ Konvoj se vratio. Kad je Hysni Berisha stigao u Suvu Reku 5. aprila 1999. godine oko 21:00 čas, jedna policijska patrola ga je ispitivala u tržnom centru. Optužili su ovog svedoka da laže kad im je rekao da im je naređeno da se vrate kućama.²⁶⁰² Bez obzira na to, Hysniju Berishi i njegovoj porodici dozvoljeno je da se vrate kući; kad su stigli, videli su da je obijena, opljačkana i bez struje.²⁶⁰³ Od dana kad su se vratili kući u Suvu Reku, policija im je redovno dolazila.²⁶⁰⁴

696. Dana 7. maja 1999. godine, u kuću Hysnija Berishe došle su osobe za koje je on u svojoj izjavi Tužilaštvu rekao da su "jedna druga paravojna grupa", koja je u grad Suvu Reku stigla u više tipova vozila i počela da pljačka i pali kuće u glavnoj ulici.²⁶⁰⁵ Za konkretnu grupu ljudi koja mu je došla u kuću rekao je da su nosili zeleno-smeđe maskirne uniforme, da su neki na glavi imali crne poveze, a neki bele, i da su neki imali obrijane glave. Većina ih je imala tetovaže na rukama, a neki na glavama; seća se da je video jednu tetovažu zmiје.²⁶⁰⁶ Osobe koje je svedok tako opisao, ispitivale su i prisilile da im pronađe sveće i hranu.²⁶⁰⁷ Ove snage otišle su iz grada Suve Reke 9. maja 1999. godine.²⁶⁰⁸ Iako Veće, na osnovu toga kako je svedok opisao ova lica, prihvata da je među njima bilo pripadnika paravojnih formacija, ono ne može da utvrdi da li su zajedno s tim pripadnicima paravojnih formacija bili i pripadnici PJP i SAJ.

697. Dokazi pokazuju da je, po svom povratku s porodicom iz Savrova u Suvu Reku 7. aprila 1999. godine, svedok Halit Berisha sa dva sina po drugi put otišao da se krije u šumi; ostali članovi porodice boravili su u kući njegove tetke/ujne/strine u mestu Suvoj Reci, gde su svi oni potražili utočište nekoliko dana ranije.²⁶⁰⁹ Dana 2. maja 1999. godine, Halit Berisha je izašao iz šume i priključio se svojoj porodici u tetkinoj/ujninoj/strininoj kući. Njegova supruga bi ponekad odlazila

²⁶⁰⁰ Hysni Berisha, DP P584, str. 4.

²⁶⁰¹ Hysni Berisha, DP 584, str. 4; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4036-4037.

²⁶⁰² Hysni Berisha, DP P584, str. 4; Hysni Berisha, DP P588 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7500.

²⁶⁰³ Hysni Berisha, DP P584, str. 4-5.

²⁶⁰⁴ Hysni Berisha, DP P584, str. 5.

²⁶⁰⁵ Hysni Berisha, DP P584, str. 5.

²⁶⁰⁶ Hysni Berisha, DP P584, str. 5; v. takođe Hysni Berisha, T. 3357. Veće napominje da je na ovom suđenju svedok rekao da su ljudi koji su mu došli u kuću 7. maja 1999. godine nosili zelene maskirne uniforme. Hysni Berisha je verovao da su iz specijalne jedinice, ali za tu tvrdnju nije izneo pouzdan osnov (Hysni Berisha, T. 3357; v. takođe T. 3350-3351, gde svedok pominje jednu specijalnu jedinicu čiji identitet u vreme samog događaja nije znao, već je kasnije saznao o kojoj se jedinici radi. Nije jasno kako je saznao za tu jedinicu ni zašto je verovao da se radi o "specijalnoj jedinici").

²⁶⁰⁷ Hysni Berisha, DP P584, str. 5.

²⁶⁰⁸ Hysni Berisha, DP P584, str. 5.

²⁶⁰⁹ V. gore, par. 691-692.

po hranu do njihove kuće u tom gradu. Iz kuće su im opljačkane dragocenosti i nameštaj. Neke od kuća na tom području, među kojima i kuća njegovog komšije Asllana Berisha i drugih rođaka iz porodice Berisha, bile su spaljene do temelja.²⁶¹⁰

698. Dana 16. maja 1999. godine, u zgradi opštine, pripadnik RDB MUP-a Milorad Nišavić zvani Mišković, ispitivao je Halita Berishu i šestoricu drugih ljudi o tome gde je boravio prethodnih mesec dana.²⁶¹¹ Nije bio zlostavljan i dozvoljeno mu je da se vrati u tetkinu/ujninu/strininu kuću, gde je ostao do 21. maja 1999. godine.²⁶¹²

699. Dokazi pokazuju da je tokom jutra 21. maja 1999. godine žiteljima grada Suve Reke naređeno da napuste svoje domove. Dana 21. maja 1999. godine u 10:20 časova, šest policajaca u plavim maskirnim uniformama došlo je u kuću tetke/ujne/strine Halita Berisha u gradu Suvoj Reci, gde je Halit Berisha tada boravio sa svojom porodicom. Jedan od policajaca, Siniša Andrejević, rekao je prisutnima, među kojima je bio i Halit Berisha: "Imate 15 minuta da krenete za Albaniju i ovu zemlju nikada više nećete videti."²⁶¹³ Svedočenje Hysnija Berisha je slično ovom; on je naveo da je tog jutra više osoba koje je poznavao došlo u njegovu kuću²⁶¹⁴ crvenim golfom,²⁶¹⁵ u plavim maskirnim uniformama i s automatskim oružjem.²⁶¹⁶ To su bili Siniša Andrejević, Miroslav Petković zvani Miki, Milisav Gogić, koji je radio za Resor državne bezbednosti MUP-a, jedna osoba koja je bila u redovnoj policiji i koju Hysni Berisha pominje po imenu "Ramiz", kao i jedna neidentifikovana osoba.²⁶¹⁷ Oni su naredili njegovoj porodici da ode.²⁶¹⁸ Veće prihvata da je "Ramiz", u stvari, Ramiz Papić, vozač policijske patrole koji je učestvovao u događajima u gradu Suvoj Reci 26. marta 1999. godine.²⁶¹⁹

700. Nakon što im je naređeno da napuste svoje domove, meštani su 21. maja 1999. godine počeli da napuštaju grad; onima s vozilima rečeno je da se priključe konvoju, dok je onima bez prevoznog sredstva rečeno da se okupe u tržnom centru, gde su organizovana dva autobusa i dva

²⁶¹⁰ Halit Berisha, DP P598, str. 4.

²⁶¹¹ Halit Berisha, DP P598, str. 4; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3617-3618; Halit Berisha, T. 3407; v. gore, par. 670, 672.

²⁶¹² Halit Berisha, DP P598, str. 4.

²⁶¹³ Halit Berisha, T. 3410; Halit Berisha, DP P598, str. 4; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3618-3619.

²⁶¹⁴ Hysni Berisha, DP P584, str. 5-6; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4038.

²⁶¹⁵ Hysni Berisha je u svom svedočenju rekao da nije bilo neobično da policija koristi civilna vozila, (Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4041.

²⁶¹⁶ Hysni Berisha, T. 3371; Hysni Berisha, DP P584, str. 5-6; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4037-4038, 4041.

²⁶¹⁷ Veće napominje da Hysni Berisha ove osobe naziva "pripadnicima paravojnih formacija"; međutim, nakon što ih je ponaosob imenovao i opisao, jasno je da je svedok ovaj pojam koristio u širokom smislu da opiše srpske snage (Hysni Berisha, DP P584, str. 5-6). Ono takođe napominje da svedok govori i o izvesnom "Mikici" Petkoviću, za koga se Veće uverilo da je Miroslav "Miki" Petković, pripadnik rezervne policije, v. gore, par. 666.

²⁶¹⁸ Hysni Berisha, DP P584, str. 5-6; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4037-4038, 4041.

²⁶¹⁹ V. gore, par. 666.

kamiona da ih prevezu u Albaniju.²⁶²⁰ Halit Berisha i oni koji su boravili u kući njegove tetke/ujne/strine priključili su se u automobilu konvoju od nekoliko hiljada ljudi koji su napuštali grad Suvu Reku.²⁶²¹ Na kontrolnom punktu odmah na izlazu iz Prizrena, kod jedne farmaceutske firme, jedan policajac i jedan vojnik pregledali su im lične isprave, a nekima ih i oduzeli.²⁶²² Konvoj je nastavio preko Prizrena za Žur.²⁶²³ Kad su, nekoliko sati kasnije, stigli na granični prelaz za Albaniju u Morini, "jedan policajac i jedan vojnik" pregledali su šake onima koji su prolazili.²⁶²⁴ Iz drugih dokaza može se zaključiti da je to možda rađeno da se proveriti da li ima znakova da su pucali iz vatrenog oružja.²⁶²⁵ Pre nego što bi ih pustile da pređu u Albaniju, srpske vlasti bi od ljudi u konvoju oduzele lične isprave i vozačke dozvole i skinule im s automobila registarske tablice.²⁶²⁶ Tako su lišeni svakog formalnog sredstva identifikacije i prekinuta im je veza s Kosovom. Halit Berisha i njegova porodica prešli su granicu u Albaniju i otišli u Kukeš, odakle su kasnije odvedeni u izbeglički logor.²⁶²⁷

701. Uprkos naređenju da ode, Hysni Berisha je, za razliku od Halita Berishe, rešio da se ne priključi koloni koja je napuštala grad Suvu Reku. On je u svom svedočenju rekao da je to učinio zbog toga kako su postupili s njima poslednji put kad im je bilo naređeno da napuste svoje domove, 3. aprila 1999. godine.²⁶²⁸ U noći između 21. i 22. maja 1999. godine, on se, sa svojom i još jednom porodicom, sakrio u nekoj kući. Sledeće jutro, 22. maja 1999. godine, primetivši velike pokrete policije u gradu i shvativši da je suviše opasno da ostanu, Hysni Berisha je s porodicom u automobilu napustio grad Suvu Reku i stigao neke autobuse koje je sprovodila policija.²⁶²⁹ Hysni Berisha i njegova porodica otišli su u Prizren, gde su ostali u tetkinoj/ujninoj/strininoj kući do 13. juna 1999. godine, nakon čega je on mogao da se vrati kući u grad Suvu Reku.²⁶³⁰

702. Svedočenja Hysnija Berishe i Halita Berishe o tome kako su civili iz Suve Reke bili prisiljeni da odu odatle u skladu su sa svedočenjem Shyhrete Berisha. Shyhrete Berisha, pošto je 26. marta 1999. godine skočila s kamiona u kojem su bila mrtva tela članova porodice Berisha ubijenih u gradu Suvoj Reci, i pošto su je seljani odveli u Grejkovce radi ukazivanja lekarske pomoći,

²⁶²⁰ Hysni Berisha, DP P584, str. 6; Halit Berisha, DP P598, str. 4; v. takođe Halit Berisha, T. 3416.

²⁶²¹ Halit Berisha, DP P598, str. 4.

²⁶²² Halit Berisha, DP P598, str. 4; Halit Berisha, T. 3412.

²⁶²³ Halit Berisha, DP P598, str. 4.

²⁶²⁴ Halit Berisha, T. 3410-3412. Veće napominje da je, svedočeci na ovom suđenju, Halit Berisha rekao da su im lične karte oduzele policija i vojska (Halit Berisha, T. 3410), dok je u svojoj izjavi Tužilaštvu iz 2001. godine rekao da je u tome učestvovala samo policija (Halit Berisha, DP P598, str. 4.) Veće prihvata njegovo svedočenje.

²⁶²⁵ V. Shukri Gërxhaliu, DP P512, par. 35; v. takođe Zoran Stanković, T. 13464; Vukmir Mirčić, T. 13253.

²⁶²⁶ Halit Berisha, T. 3410-3412. Veće napominje da je, svedočeci na ovom suđenju, Halit Berisha rekao da su im lične karte oduzele policija i vojska (Halit Berisha, T. 3410), dok je u svojoj izjavi Tužilaštvu iz 2001. godine rekao da je u tome učestvovala samo policija (Halit Berisha, DP P598, str. 4).

²⁶²⁷ Halit Berisha, DP P598, str. 4; Halit Berisha, T. 3410-3412, 3416.

²⁶²⁸ Hysni Berisha, DP P584, str. 6.

²⁶²⁹ Hysni Berisha, DP P584, str. 6.

²⁶³⁰ Hysni Berisha, DP P584, str. 6.

konačno se sastala s roditeljima u selu Budakovo negde početkom maja 1999. godine.²⁶³¹ Oni su, zajedno s njenim ujacima, otišli na jednu planinu blizu Vranića na neko vreme, a zatim su se priključili konvoju raseljenih lica koji je najpre išao za selo Bukoš.²⁶³² U Bukošu, policajci su iz konvoja izdvojili jedan broj muškaraca i neki od njih se više nisu vratili. Žene su joj ispričale kako su im otimali novac i stvari od vrednosti pre nego što su im dozvolili da se vrata u konvoj.²⁶³³ Policajci su se prema ljudima u konvoju ponašali agresivno i govorili im "[s]ve ćemo vas pobiti".²⁶³⁴ Iz Bukoša je konvoj nastavio ka albanskoj granici. Srpski policajci na granici tražili su od ljudi da im predaju novac i lične isprave, koji im potom nisu vraćani.²⁶³⁵ Shyhrete Berisha je u konvoju prešla u Albaniju i stigla u Kukeš 5. ili 6. maja 1999. godine.

2. Događaji u drugim selima u opštini Suva Reka

703. Kao što je gore već navedeno, srpske snage su 20. ili 21. marta ili približno tih datuma krenule u veliku ofanzivu na području koje je obuhvatalo nekoliko sela u opštini Suva Reka.²⁶³⁶ Dejstva koja su izvođena u tim drugim mestima i selima nisu posebno i konkretno navedena u Optužnici. Međutim, ona su bitna za navode tužilaštva iz tačke 5 Optužnice, a mogu pomoći i boljem razumevanju ukupnih aktivnosti srpskih snaga u ovoj opštini i na Kosovu.

(i) Pećane

704. Napad na selo Pećane izvršen je 20. ili 21. marta 1999. godine ili približno tih datuma.²⁶³⁷ Ovo selo se nalazi otprilike dva kilometra severno od grada Suve Reke.²⁶³⁸ Iako se iz dokaza ne vidi jasno koje su snage zapravo ušle u selo Pećane tog dana, Veće prihvata da je to selo granatirano (prema zaključku Veća, od strane snaga VJ, pošto je jedino VJ imao oruđe za granatiranje) i da su srpske snage – dokazi nisu pouzdani u pogledu toga da li se radi o policijskim, vojnim ili paravojnim snagama – ušle u selo Pećane otprilike u to vreme.²⁶³⁹ Veće takođe ima u vidu dokaze

²⁶³¹ Shyhrete Berisha, T. 491.

²⁶³² Shyhrete Berisha, T. 491-492.

²⁶³³ Shyhrete Berisha, T. 492, 536-537.

²⁶³⁴ Shyhrete Berisha, T. 492.

²⁶³⁵ Shyhrete Berisha, T. 492-493, 536.

²⁶³⁶ V. gore, par. 653.

²⁶³⁷ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2; Shefqet Zofaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5879-5880; Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

²⁶³⁸ DP P823, str. 11 (kako je odštampano).

²⁶³⁹ U svojoj izjavi Tužilaštvu iz aprila 1999. godine Shefqet Zogaj kaže da je "samo u selu Pećane video [...] osam tenkova, sedam oklopnih vozila (oklopnih transportera) i dve prage" (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2-3). Kada mu je na suđenju u predmetu *Milutinović* postavljeno pitanje o ovom delu njegove izjave koji se odnosi na to šta je video u selu Pećane, on je, između ostalog, rekao sledeće: "Ne znam za taj broj, sedam, ili šta ste rekli" (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5885). Veće dalje napominje da je Shefqet Zogaj, kad mu je na suđenju u predmetu *Milutinović* postavljeno pitanje u vezi s njegovim svedočenjem o vozilima i "policajcima" koje je video u Pećanu za vreme tog napada, tvrdio da se to što je on opisao ne odnosi na selo Pećane, već na selo Belanica (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2-3; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5883-5885). Dalje, nije jasan opis koji ovaj svedok daje za osobe za koje kaže da su "policajci" koji su učestvovali u napadu na selo; dok je u svojoj izjavi Tužilaštvu iz aprila 1999. godine naveo da je video da su

da je praktično svako od 200-300 domaćinstava, koliko ih je bilo u selu Pećane, imalo nekog člana porodice u OVK i da je OVK bio aktivan u tom selu u martu 1999. godine.²⁶⁴⁰

705. Tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Milutinović*, Shefqet Zogaj se složio s tim da je pripadnik OVK Ilmet Fondaj, suprug Hamide Fondaj, naredio civilnom stanovništvu da napusti Pećane, ali je rekao da je to učinjeno zato što su srpske snage granatirale selo, a ne kao strateški potez postavljanja zasede srpskim snagama.²⁶⁴¹ Uprkos tome što se u jednom delu izjave koju je njen suprug dao Tužilaštvu 2001. godine pominje takva naredba, Hamide Fondaj je u svom svedočenju rekla da stanovništvo Pećana nije čekalo naredbu OVK da napusti selo i objasnila da su seljani sami rešili da odu kad je počelo granatiranje.²⁶⁴² Kad je počeo napad na Pećane, Ilmet Fondaj je ispratio Hamidu Fondaj i njihovu decu do obližnjeg sela Nišor, gde su se sklonili i drugi seljani iz okolnih sela.²⁶⁴³ Zbog otpora OVK na tom području, srpske snage u to vreme nisu mogle ući u Nišor.²⁶⁴⁴ Snage OVK u Pećanu i na okolnom području borile su se sa srpskim snagama osam uzastopnih dana pre nego što su se povukle na planinu iznad Belanice.²⁶⁴⁵

706. Prema zaključku Veća, borbe između srpskih snaga i OVK u Pećanu i na okolnom području, premda jesu faktor koji je doprineo tome da civilno stanovništvo napusti selo, nisu jedini ili glavni uzrok za njihov beg. Naprotiv, glavni uzrok je činjenica da je Pećane granatirano 20. ili 21. marta 1999. godine, posle čega su srpske snage ušle u selo i usledile su borbe.

ti "policajci" nosili uniforme različitih boja, "i to pretežno crne", da su nosili maske i da su im lica bila obojena (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 2-3), u svom svedočenju na suđenju u predmetu *Milutinović* na pitanje da li je te "policajce" video sopstvenim očima, rekao je da ne veruje da je te osobe koje su bile u Pećanima opisao onako kako stoji u njegovoj izjavi, dodavši da "[m]isli da je rekao da su oni u Belanici imali obojena lica i poveze" (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5883-5885, 5904-5906). V. takođe Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3776-3777, 5869-5871 i Shefqet Zogaj, T. 3441-3442 u vezi s tim kako je promenio svoj opis osobe za koju kaže da je Zoran Lazić. Hamide Fondaj uopšte ne daje opis snaga koje su ušle u Pećane, već samo navodi da su Pećane granatirale srpske snage (Hamide Fondaj, DP P627, str. 3).

²⁶⁴⁰ Shyhrete Berisha, T. 3843-3844, 3849.

²⁶⁴¹ Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5881-5882; v. takođe Hamide Fondaj, DP P627, str. 2; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3827, 3836.

²⁶⁴² Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3846-3847, 3851-3854.

²⁶⁴³ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3846.

²⁶⁴⁴ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3856-3857.

²⁶⁴⁵ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3862-3863. Veće napominje da je u predmetu *Milutinović*, na pitanje branioca, Shefqet Zogaj potvrdio da se OVK koji je bio u Pećanu i na okolnom području povukao u "Belanicu i na planinu iza tog sela" nakon osmodnevnih borbi (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5881-5882). Međutim, on ni u jednoj od svojih izjava ne navodi da se OVK povukao iz sela Belanica 28. marta 1999. godine (DP P616, P617). Tokom glavnog ispitivanja na suđenju predmetu *Milutinović* on je u svom svedočenju rekao da je OVK napustio Belanicu 28. marta 1999. godine (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*). Ni Hamide Fondaj ne pominje povlačenje OVK u samu Belanicu, već to, zapravo, poriče (Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3862-3865). Na osnovu ovih dokaza, Veće se uverilo da se OVK oko 28. marta 1999. godine povukao u planine iznad sela Belanica, ali ne i da se OVK povukao u samo selo Belanicu.

707. U približno isto vreme, usled stalnog granatiranja Nišora od strane srpskih snaga, stanovnici Nišora, kao i ljudi iz okolnih sela koji su potražili utočište u Nišoru, uključujući Hamide Fondaj i njenu decu, krenuli su za Belanicu 28. marta 1999. godine.²⁶⁴⁶

(ii) Trnje/Tërnje

708. Svedoci K54 i K82, obojica pripadnici VJ, u svom svedočenju opisuju zajedničku operaciju VJ i MUP, koja je počela 24. ili 25. marta 1999. u selu Trnje, nedaleko od grada Suve Reke, u pravcu jugozapada,²⁶⁴⁷ i koja je trajala oko pet dana.²⁶⁴⁸ I svedok K54 i svedok K82 posvedočili su da su vojnici VJ dobili naređenje da uđu u selo i da u njemu niko ne sme ostati živ.²⁶⁴⁹ Veće prihvata njihovo svedočenje po tom pitanju, kao i svedočenje svedoka K82 da srpske snage nisu naišle na otpor i da u selu u vreme napada nije bilo prisustva OVK.²⁶⁵⁰ Prilikom ulaska srpskih snaga u selo, civili koji su pokušali da pobjegnu su pobijeni.²⁶⁵¹ Kuće su pretraživane jedna po jedna; njihovi stanovnici su izvođeni, a kuće su im paljene.²⁶⁵² Grupa od 10-15 civila, kosovskih Albanaca, izvedena je u dvorište pod pretnjom oružjem i streljana.²⁶⁵³ Još četiri-pet muškaraca koji su se krili u potoku između Trnja i susjednog sela Mamuša, u opštini Prizren, odmah preko granice s opštinom Suva Reka, ubijeno je od strane srpskih snaga koje su se iz sela Trnje kretale ka Mamuši.²⁶⁵⁴ Kad su ove snage kasnije te večeri na putu iz Mamuše prolazile kroz selo Trnje, jedan stariji muškarac, civil koji je nosio tradicionalno albansko belo keče, ubijen je iz vatrenog oružja, kao i više drugih civila koji su, videvši ovaj incident, pokušali da pobjegnu.²⁶⁵⁵ Još dva mladića u civilnoj odeći koja su išla od Mamuše ka selu Trnje ubijena su iz vatrenog oružja od strane srpskih snaga.²⁶⁵⁶ Posle operacije, svedocima K82 i K54, zajedno s drugim vojnicima, naređeno je da pakupe leševe žena i dece ubijenih u Trnju u ovoj operaciji.²⁶⁵⁷ Svedok K54 je u svom svedočenju rekao da tela dece koju je video da su ubijena tokom operacije i tela nekih od tih žena više nije bilo;

²⁶⁴⁶ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3827-3828, 3855-3856, 3857.

²⁶⁴⁷ Svedok K54, T. 4466-4468; DP D115, gde je obeležio selo Trnje.

²⁶⁴⁸ Svedok K54, DP P782, str. 5-6; svedok K54, T. 4375-4378, 4380, 4414-4415, 4474-4478 i DP P785; svedok K54, DP D113 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10508-10509, 10522, 10585; DP D115; svedok K82, DP P1315, par. 7, 9-18; svedok K82, T. 8863-8867, 8891-8898.

²⁶⁴⁹ Svedok K54, DP P782, str. 5; DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10508-10509; svedok K54, T. 4380-4381, 4415-4416; svedok K82, DP P1315, par. 11; svedok K82, T. 8864, 8899-8900.

²⁶⁵⁰ Svedok K82, DP P1315, par. 8, 23; svedok K82, DP P1321 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11752.

²⁶⁵¹ Svedok K54, T. 4375-4376, 4413; svedok K82, DP P1315, par. 14; svedok K82, T. 8864.

²⁶⁵² Svedok K54, T. 4375-4376, 4380; svedok K82, DP P1315, par. 16-17, 19, 22; svedok K82, DP P1321 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11748; svedok K82, T. 8866-8867.

²⁶⁵³ Svedok K82, DP P1315, par. 17-19; svedok K82, DP P1321 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11748, 11777-11778, 11782-11784; svedok K82, T. 8866-8867, 8904-8906.

²⁶⁵⁴ Svedok K82, DP P1315, par. 25-26; svedok K82, DP P1321 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11788-11789; svedok K82, T. 8869; v. takođe DP P1318.

²⁶⁵⁵ Svedok K82, DP P1315, par. 28; svedok K82, T. 8870.

²⁶⁵⁶ Svedok K82, DP P1315, par. 29.

²⁶⁵⁷ Svedok K54, DP P782, str. 6; svedok K82, DP P1315, par. 30-31; svedok K82, DP P1321 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11752-11753, 11797; svedok K82, T. 8911-8912.

rečeno mu je da je ta tela već pokupio PJP.²⁶⁵⁸ Nekih pet tela natovareno je na kamion koji je, u pratnji 10-20 vojnika, preko Prizrena otišao za Žur, selo blizu granice s Albanijom, a zatim za selo Dragaš.²⁶⁵⁹ Negde u blizini Dragaša, vojnici su iskopali plitku raku i pokopali tela.²⁶⁶⁰ Na osnovu svedočenja i opisa ubijanja sažetih gore, Veće konstatuje da u vreme tih događaja nijedna žrtva nije bila naoružana niti je aktivno učestvovala u neprijateljstvima. Ono takođe prihvata da su ovi ljudi ubijeni zato što su bili kosovski Albanci.

709. Dokazi pokazuju da je u selu Trnje 2. aprila 1999. godine Prizrenski SUP obavio uviđaj. Međutim, taj uviđaj bio je ograničen na leševe četiri kosovska Albanca, muškaraca u civilnoj odeći, otkrivena u selu toga dana.²⁶⁶¹ Nakon istrage oni su pokopani na muslimanskom groblju u Trnju od strane pripadnika Teritorijalne odbrane Suve Reke, u prisustvu ovlašćenih predstavnika prizrenskog SUP-a.²⁶⁶² O adekvatnosti ove istrage detaljnije će biti reči na drugom mestu u ovoj Presudi.²⁶⁶³

(iii) Belanica

710. Prema zaključku Veća, dokazi pokazuju da je, usled napada srpskih snaga na mnoga sela širom opštine Suva Reka dana 20-21. marta 1999. godine ili približno tih datuma, kao i sledećih dana – o nekima od njih već je bilo reči gore u tekstu, na hiljade civila napustilo svoje domove i sela. Većina ih se okupila u Belanici,²⁶⁶⁴ koja je u to vreme bila relativno mirna.²⁶⁶⁵ Oformljena je Komisija kriznog saveta za Belanicu, koja je trebalo da zbrine ovaj veliki broj pridošlica.²⁶⁶⁶ Veće prihvata da se do 1. aprila 1999. godine najmanje 30.000 raseljenih lica okupilo u selu Belanica, koje je u mirnodopskom periodu imalo 3.500 stanovnika.²⁶⁶⁷

²⁶⁵⁸ Svedok K54, DP P782, str. 6; svedok K54, T. 4384-4385.

²⁶⁵⁹ Svedok K54, DP P782, str. 6; svedok K54, DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10595-10596, 10621; svedok K82, DP P1315, par. 31-32; svedok K82, DP P1321 (Transkript u predmetu *Milutinović*), 11754, 11796-11797; svedok K82, T. 8872-8873, 8913.

²⁶⁶⁰ Svedok K54, DP P782, str. 6; svedok K82, DP P1315, par. 32; svedok K82, DP P1321 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11753-11754.

²⁶⁶¹ DP D806.

²⁶⁶² DP D806.

²⁶⁶³ V. dole, par. 2091.

²⁶⁶⁴ V. gore, par. 653, 707; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P616, str. 1-4; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3790, 3802-3803, 5900-5903, 5910-5911; DP P619.

²⁶⁶⁵ Shefqet Zogaj, DP P616, str. 3; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5901; Shefqet Zogaj, T. 3431.

²⁶⁶⁶ Shefqet Zogaj, DP P616, str. 3.

²⁶⁶⁷ Hamide Fondaj je navela da je, stigavši u Balanicu krajem marta 1999. godine, videla na desetine hiljada kosovskih Albanaca iz okolnih sela koji su se tu okupili (Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3828). Veće smatra preteranim svedočenje Shefqeta Zogaja da je u selu u to vreme bilo oko 80.000 ljudi (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3780, 3789-3790, 5900-5903, 5910-5911, 5921-5922). Shefqet Zogaj je naveo da je Belanica inače imala 3.500 stanovnika (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4). Veću se ne čini realnim da je broj stanovnika porastao na 80.000, posebno ako se uzme u obzir iskaz Halita Berisha da je cela opština Suva Reka u mirnodopskom periodu imala ukupno 60.000 stanovnika (Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3605). Veće takođe napominje da VJ, u svom izveštaju o analizi dejstva sastavljenom 30. marta 1999. godine, navodi da je VJ u selu Belanici otprilike u ovo vreme zatekao 30.000 raseljenih lica (DP P944). Prema tome, Veće prihvata da se do 31. marta 1999. godine u Belanici bilo okupilo najmanje 30.000 ljudi.

711. Većina dokaza u vezi s događajima koji su se odigrali u selu Belanica 1. aprila 1999. godine ili približno tog datuma potiče od domaćice Hamide Fondaj i novinara Shefqeta Zagaja, koji su oboje bili na neki način povezani s OVK u vreme tih događaja.²⁶⁶⁸ Prema tome, Veće je njihova svedočenja posebno pažljivo ocenilo.²⁶⁶⁹ U više aspekata, ono nije moglo da prihvati neke delove njihovih svedočenja, iz bojazni da bi u njima moglo biti, možda nesvesne, pristrasnosti ili preterivanja. Zaključci koji slede odražavaju taj oprez.

712. OVK je bio u Belanici do 28. marta 1999. godine, kada se povukao zbog približavanja srpskih snaga.²⁶⁷⁰ Snage OVK aktivne u drugim selima takođe su se povukle iz šireg rejona i, na putu ka planini Lapuša, prošle kroz Belanicu u noći između 31. marta i 1. aprila 1999. godine. Dana 1. aprila 1999. godine, najkasnije do 08:00 časova, OVK je napustio selo Belanicu²⁶⁷¹ i uspostavilo linije odbrane na nekih pet kilometara od Belanice u pravcu planine Lapuše.²⁶⁷²

713. Tokom jutra 1. aprila 1999. godine, srpske snage su granatirale obode Belanice iz sela Banja, Tumericina/Temeqinë i Blace.²⁶⁷³

714. Dana 1. aprila 1999. godine, negde oko podneva, a pre 14:00 časova,²⁶⁷⁴ srpske snage sastavljene od pripadnika VJ u zelenim maskirnim uniformama, pripadnika redovnog sastava MUP-a u plavim maskirnim uniformama, kao i od ljudi u različitoj odeći, s maramama oko glave ili obrijanim glavama, od kojih su neki imali brade, a neki obojena lica, za koje Veće prihvata da su

²⁶⁶⁸ Suprug Hamide Fondaj bio je pripadnik OVK, v. gore, par. 705; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5881-5882; Hamide Fondaj, DP P627, str. 2; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3827, 3837-3838, 3843, 3847-3848. Shefqet Zogaj, u vreme ovih događaja po profesiji novinar (Shefqet Zogaj, T. 3433-3434, 3437), rekao je da nije bio ni "novinar OVK" ni pripadnik OVK (Shefqet Zogaj, DP P616, str. 2; DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5897; Shefqet Zogaj, T. 3443). Međutim, Veće napominje da je svedok tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Milutinović* rekao da je događaje o kojima je izveštavao pratio "izbliza", "u prisustvu OVK, uglavnom u vreme granatiranja od strane srpskih snaga i protivnapada OVK" (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5906).

²⁶⁶⁹ Završni podnesak odbrane, par. 777.

²⁶⁷⁰ Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3781-3787; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5881-5882, gde je odbrana svedoku predočila da se OVK povukao u "Belanicu i planine iza Belanice" nakon osmodnevnih borbi srpskih snaga u Pećanu, Završni podnesak odbrane, par. 778.

²⁶⁷¹ Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3781-3787, 3790-3791, 5913-5914; Shefqet Zogaj, T. 3433; v. takođe svedočenje Hamide Fondaj, koja je rekla da OVK, kada su VJ, policija i paravojne formacije ušle u selo Belanica 1. aprila 1999. godine, negde između 13:00 i 14:00 časova, nije bila prisutna u selu i da iz Belanice nije otvarana vatra na srpske položaje (Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3829; v. takođe Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5996-6006).

²⁶⁷² Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5921; v. takođe Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5996-6001.

²⁶⁷³ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 2, 4; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5911-5912. Veće napominje da Shefqet Zogaj u svojim izjavama navodi da je 1. aprila 1999. godine granatirano samo selo Belanica (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 4). Međutim, kad mu je na suđenju u predmetu *Milutinović* predloženo da je, uprkos njegovom iskazu da je granatirano samo selo, žrtava bilo tek nekoliko, on se složio da je granatiranje prvo bilo usmereno "oko sela", a onda "na obode sela" (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5911-5914).

²⁶⁷⁴ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3857.

bili pripadnici paravojnih snaga,²⁶⁷⁵ stigle su do sela Belanica.²⁶⁷⁶ Približno 60 starijih muškaraca otišlo je u džamiju na ulazu u selo, noseći belu tkaninu u znak predaje. Ove starije ljude su pretresli;²⁶⁷⁷ skinuli su im tradicionalna albanska bela kečeta i pretukli ih.²⁶⁷⁸ Neki pripadnici VJ ostali su na obodu sela, opkolivši ga tenkovima.²⁶⁷⁹ Po ulasku u selo, srpske snage su pucale na kuće i ljudima iznad glava, i počele da pale kuće.²⁶⁸⁰ Oni koji su stanovali u tim kućama napustili su ih i pridružili se hiljadama raseljenih lica koja su se već bila okupila na poljani u centru sela.²⁶⁸¹ Vest o ulasku srpskih snaga u selo brzo se pročula; Shefqet Zogaj je ljudima u svom naselju rekao da izađu iz svojih podruma, upale automobile i traktore i izađu na put, jer će tako biti sigurniji nego ako ostanu kod kuće.²⁶⁸² Hamide Fondaj je okupila svoju porodicu i sa 20 drugih ljudi traktorom otišla na pomenutu poljanu, koja se smatrala bezbednijim mestom.²⁶⁸³ Noć između 1–2. aprila 1999. godine Hamide Fondaj je sa decom provela u prikolici, bez hrane i na kiši.²⁶⁸⁴

715. Shefqet Zogaj je svoju porodicu ukrcao na kamione i traktore natovarene hranom i odećom i izašao na ulicu ispred kuće, gde se već okupilo na desetine drugih traktora i automobila.²⁶⁸⁵ Kad je u svom automobilu pokušao da izađe iz Belanice, Shefqeta Zogaja su već na nekoliko metara od

²⁶⁷⁵ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Shefqet Zogaj, T. 3439-3440; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3791-3792, 5861-5862. Veće napominje da je Shefqet Zogaj, iako u izjavi koju je 1999. godine dao Tužilaštvu za ove snage kaže da su "policijske", takođe naveo da je među njima bilo "vojnika i pripadnika različitih jedinica" (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4). U izjavi koju je dao Tužilaštvu 2001. godine, on za ove snage kaže da su "paravojne i policijske" (Shefqet Zogaj, DP P616, str. 4). U svom svedočenju na suđenju, on za ove snage navodi da su "policija, vojska i paravojne formacije" (Shefqet Zogaj, T. 3791). Svom ranijem opisu tih pripadnika paravojnih jedinica, prema kojem su oni imali crne uniforme, marame oko vrata, dugu kosu ili obrijane glave i brade (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3791-3792), dodaje i to da su nosili različitu odeću, imali obrijane glave i poveze oko glave (Shefqet Zogaj, T. 3439-3440). Veće primećuje da svedočenje svedoka u ovom pogledu nije uvek konsistentno. Međutim, ono prihvata da je među snagama koje je on video da se tog dana približavaju selu bilo pripadnika policije, vojske i jedne neidentifikovane paravojne formacije.

²⁶⁷⁶ Shefqet Zogaj je rekao da je s trećeg sprata svoje kuće, s udaljenosti od nekih 300-400 metara, video veliki konvoj koji se primicao Belanici iz pravca Tumičine/Temeqin, u kojem je bilo policijskih tenkova, buldožera i kamiona (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3792-3983). Kada mu je prilikom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Milutinović* rečeno da njegov opis tenkova kao plavih ne odgovara izgledu tenka koji je identifikovao na fotografiji koja mu je pokazana, jer se na njoj nalazi tenk zelene maskirne boje, Shefqet Zogaj je ovu nepodudarnost objasnio time što je vozilo koje mu je pokazano na fotografiji višebojno i da ima i zelenu i plavu boju (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5872-5879). Veće napominje da su i on i Hamida Fondaj, govoreći o snagama koje su videli u Belanici 1. aprila 1999. godine, u svojim svedočenjima rekli da je među njima bilo pripadnika VJ. Dalje, Veće napominje da su ovi iskazi u skladu s DP P898, naređenjem 549. motorizovane brigade od 29. marta 1999. godine, kojim se od 243. mehanizovane brigade traži da pruži podršku snagama MUP u razbijanju i uništavanju ŠTS, između ostalog, duž pravaca Blace, Belanica, Banja, Pagaruša, i da uspostavi kontrolu u selima na tim pravcima (DP P898, str. 3). V. takođe DP P944, Analiza dejstva 549. motorizovane brigade od 30. marta 1999. godine, str. 3.

²⁶⁷⁷ Shefqet Zogaj daje različite opise snaga koje su na obodu sela pretresle i pretukle ove starije ljude. U izjavi koju je 25. aprila 1999. godine dao Tužilaštvu, on navodi da je "policija uhvatila" ove starije ljude, a zatim da je među "srpskim snagama" koje su uhvatile i pretresle ove ljude bilo "paravojnih jedinica i vojnika pripadnika različitih jedinica" (DP P615, str. 4). U predmetu *Milutinović*, on je u svom svedočenju rekao da su "snage srpske vojske i policije" pretukle ove ljude (Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3790). Konačno, na ovom suđenju svedok je u svom svedočenju rekao da je to učinila "srpske policija" (Shefqet Zogaj, T. 3424-3425). Razmotrivši ove iskaze, Veće konstatuje da je među snagama koje su učestvovala u pretresanju i batinanju ovih starijih ljudi koji su došli na ulaz u selo bilo pripadnika VJ i policije.

²⁶⁷⁸ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3790; Shefqet Zogaj, T. 3424-3425; v. takođe Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

²⁶⁷⁹ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

²⁶⁸⁰ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3829; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4, 5; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 4; Shefqet Zogaj, T. 3424-3425.

²⁶⁸¹ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3829.

²⁶⁸² Shefqet Zogaj, DP P615, str. 5.

²⁶⁸³ Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3830-3831; v. takođe Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

²⁶⁸⁴ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3.

kuće zaustavili policija u plavim maskirnim uniformama "sa srpskim oznakama"²⁶⁸⁵ i pripadnici paravojnih formacija, koji su imali crne uniforme i poveze za glavu oko vrata. Pretresli su ga i oduzeli mu novac i novinarsku legitimaciju.²⁶⁸⁷ Među policajcima koji su ga zaustavili prepoznao je policajca iz kraja po imenu Žika. On ga je tukao.²⁶⁸⁸ Za to vreme srpske snage su i dalje palile kuće i ubijale stoku po selu.²⁶⁸⁹ Video je kako je policija krenula u gomilu ljudi koja se okupila u centru sela.²⁶⁹⁰ Dok je u traktoru nastojao da se priključi konvoju i izađe iz sela Belanica, Shefqeta Zogaja su više puta zaustavili pripadnici policije i paravojnih formacija i svaki put prisilili da im da još novca.²⁶⁹¹ Video je kako desetine mladića odvođe u pravcu osnovne škole u selu.²⁶⁹² Dva policajca su sa traktora koji je vozio Shefqetov brat skinula dva mladića, koja su bila iz sela Oštrozub/Astrazup i sklonila se u Belanici, pa su i od njih i od njegovog brata zatražila novac.²⁶⁹³ Policajci su onda pucali na tu dvojicu mladića iz Oštrozuba i ubili ih. Veće konstatuje da ove osobe nisu bile naoružane, da su ih bile pod nadzorom srpskih snaga i da u vreme kad su ubijene nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima. Videvši to, Fatmir, brat Shefketa Zogaja, predao je novac policiji.²⁶⁹⁴ Shefket Zogaj je zatim video kako policija iz vatrenog oružja ubija Agyma Bytiqija, četrdesetogodišnjaka iz Nišora ometenog u duševnom razvoju.²⁶⁹⁵ Policija je ljude koji nisu imali novac gurala u pravcu osnovne škole, a pre nego što ih je uvela u školsko dvorište, pretukla ih je.²⁶⁹⁶ Onda je začuo pucnje u gomili ljudi koja se skupila u centru sela i video je kako kroz nju prolaze dva policajca iz tog kraja.²⁶⁹⁷ U selu je tog dana prepoznao više drugih policajaca koji su bili iz tog kraja.²⁶⁹⁸

716. Postoje dokazi da je tog dana OVK izdao naređenje da se iz bezbednosnih razloga civilno stanovništvo iz Belanice evakuiše u Guncat/Ngucat i planine Berisha.²⁶⁹⁹ Međutim, civilno

²⁶⁸⁵ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 4-5.

²⁶⁸⁶ Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5899.

²⁶⁸⁷ Za one koji su ga zaustavili rekao je da su bili "vojnici i pripadnici paravojnih jedinica", međutim, kad su mu u predmetu *Milutinović* o tome postavljana pitanja u unakrsnom ispitivanju, Shefqet Zogaj je naveo da ga je iz automobila izvukla policija, a da je na tom području bilo vojnika i pripadnika paravojnih formacija (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 5; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5864, 5865, 5886-5887).

²⁶⁸⁸ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 6-7; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5885; Shefqet Zogaj, T. 3440.

²⁶⁸⁹ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 7; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 4; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3791.

²⁶⁹⁰ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 5.

²⁶⁹¹ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 6.

²⁶⁹² Shefqet Zogaj, DP P615, str. 5.

²⁶⁹³ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 5.

²⁶⁹⁴ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 5.

²⁶⁹⁵ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 6; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5914.

²⁶⁹⁶ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 6.

²⁶⁹⁷ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 6.

²⁶⁹⁸ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 6-7.

²⁶⁹⁹ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5996-6001, 6002-6007, 6150-6151; v. takođe DP P452, Naređenje Generalštaba OVK od 1. aprila 1999. godine, koje je potpisao Bislim Zyrapi; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5914-5915; Završni podnesak odbrane, par. 774.

stanovništvo nije poslušalo naređenje da se skloni iz Belanice.²⁷⁰⁰ Umesto toga, kao što se može videti iz gorenavedenog svedočenja, stanovništvo se predalo srpskim snagama. Iz tog svedočenja se može videti da su po dolasku u Belanicu policija i paravojne formacije koje su išle s njima terale ljude da napuste mesto.²⁷⁰¹ Seljanima je naređeno da se popnu na traktore, jer će ih u protivnom ubiti.²⁷⁰² Na srpske snage nije otvarana vatra.²⁷⁰³

717. Oko 13:15 časova, Shefqet Zogaj i njegova porodica, njih ukupno 16, konačno su uspeli da se priključe konvoju koji je napuštao Belanicu.²⁷⁰⁴ Dok je konvoj izlazio iz mesta, u njega su stigla vojna vozila, među kojima je bilo oklopnih transportera, praga i buldožera, tako da je Shefqetu Zogaju trebalo šest sati da svojim traktorom stigne do autoputa na obodu grada.²⁷⁰⁵ Za to vreme pripadnici srpskih snaga rugali su se ljude u konvoju raznim opaskama o NATO-u i Clintonu, i oduzimali im pare.²⁷⁰⁶ Shefqet Zogaj je tada čuo da je nekoliko drugih osoba tog dana ubijeno u selu Belanica od strane srpskih snaga.²⁷⁰⁷

718. Vojska i policija su, u prisustvu pripadnika paravojnih formacija,²⁷⁰⁸ podelile konvoj i jednu grupu poslale u pravcu Banje, Mališeva, Orahovca, Zrza i Prizrena, a drugu grupu u pravcu Tumičine, Blaca, Dulja,²⁷⁰⁹ Suve Reke i Prizrena. Međutim, krajnje odredište za obe grupe bilo je selo Morina, blizu granice s Albanijom.²⁷¹⁰

719. Shefqet Zogaj i njegova porodica nalazili su se u konvoju koji je išao ka albanskoj granici preko sela Tumičina, koje je bilo u plamenu kad je konvoj prolazio kroz njega.²⁷¹¹ Na dan 1. aprila

²⁷⁰⁰ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5997-5998, 6000.

²⁷⁰¹ Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5914-5915.

²⁷⁰² Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3830-3831. U svojoj izjavi iz 2001. godine, svedokinja je navela da su, stigavši u selo, "Srbi" rekli onim starijim ljudima koji su otišli da ih dočekaju na ulazu u selo da seljani treba da se popnu na traktore i stave na njih belu oznaku, a da će oni koji to ne učine biti ubijeni. (Hamide Fondaj, DP P627, str. 3). Veće ima u vidu da ona u svom svedočenju kaže da su se ovi događaji dogodili 2. aprila 1999. godine, (Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3831-3832). Veće prihvata da su srpske snage ušle u selo 1. aprila 1999. godine.

²⁷⁰³ Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3791.

²⁷⁰⁴ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 7, 9.

²⁷⁰⁵ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 7, 9; DP P616, str. 5-6.

²⁷⁰⁶ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 7; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P616, str. 5.

²⁷⁰⁷ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 7. Čuo je da su u selu tog dana ubijene Nazlie Kryeziu i njena kćer Drita; braća Bekim i Osman Vrenezi; dva starija čoveka Izet Hoxha i Ibrahim Sertolli; dva mladića iz Pagaruše, i jedan stariji čovek iz sela Semetište.

²⁷⁰⁸ U svojoj izjavi Tužilaštvu iz 1999. godine Shefqet Zogaj je naveo da je konvoje usmeravala policija, a u izjavi Tužilaštvu iz 2001. godine rekao je da je konvoj išao ka Suvoj Reci "bez uputstva od strane Srba", i da je jedan konvoj pratio prvi konvoj (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 7; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6; v. takođe Shefqet Zogaj, DP 617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5903-5904). U svom svedočenju na ovom suđenju, on je rekao da je među onima koji su usmeravali konvoj bilo pripadnika policije, vojske i paravojnih formacija koje je pominjao tokom čitavog svog svedočenja. Razmotrivši nepodudarnosti, kao i ono što sledi, Veće se uverilo da treba da prihvati da su i VJ i policija učestvovala u toj operaciji, kao i da su pripadnici paravojnih formacija za koje je Veće prihvatilo da su učestvovala u operaciji u selu takođe bili prisutni u ovo vreme.

²⁷⁰⁹ U Transkriptu svedočenja Shefqeta Zogaja na suđenju u predmetu *Milutinović* ovo selo se pominje pod nazivom "Duhla" (Shefqet Zogaj, DP P617 Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3795). Veće prihvata da se radi o selu Dulje u opštini Suva Reka.

²⁷¹⁰ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 7; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6; Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3795; v. takođe Shefqet Zogaj, T. 3425-3426.

²⁷¹¹ Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6; Shefqet Zogaj, T. 3425.

1999. godine oko 21:00 časova, posle grada Suve Reke, konvoj je ispred policijske stanice u Ljubiždi, u opštini Prizren, zaustavila obična saobraćajna policija.²⁷¹² Na kontrolnom punktu su bili pripadnici drugih srpskih snaga, od kojih su neki imali regularne vojne i policijske uniforme, a neki crne uniforme, maske i noževe oko pasa.²⁷¹³ Pripadnici tih srpskih snaga su pevali nacionalističke pesme, pili, igrali i psovali ljude u konvoju, govoreći im da se na Kosovo nikad neće vratiti, kao i "[...] Kosovo je bilo i biće srpska zemlja".²⁷¹⁴ Iz sela Ljubižda tri policijska vozila sprovela su konvoj do centra Prizrena, gde im je rečeno da nastave prema Albaniji glavnim putem.²⁷¹⁵ Na nekim drugim policijskim kontrolnim punktovima na putu prema granici s Albanijom policija je tukla neke od vozača traktora iz konvoja.²⁷¹⁶ Put do granice trajao je ukupno 30 sati, zbog zastoja koje su prouzrokovali drugi konvoji kosovskih Albanaca koji su stizali iz drugih pravaca i kretali se u istom pravcu prema granici.²⁷¹⁷ Shefqet Zogaj i njegova porodica stigli su u konvoju na granični prelaz Morina 2. aprila 1999. godine, negde između 15:00 i 17:00 časova.²⁷¹⁸ Konvoj je prešao u Albaniju, ali pre nego što im je dozvoljeno da pređu granicu, pretresli su ih srpska policija i jedan naoružan čovek u crnoj civilnoj odeći voki-tokijem; oduzete su im lične karte i potom im je rečeno da više nikad neće videti Kosovo.²⁷¹⁹

720. Hamide Fondaj je stigla na granični prelaz Morina tek 4. aprila 1999. godine; noć između 1. i 2. aprila 1999. godine provela je u Belanici, u svom traktoru, zajedno sa svojom decom i drugim seljanima. Tokom noći, naoružani muškarci u crnom, s maskama na licu, išli su od traktora do traktora i od svih na traktoru tražili novac, uz pretnju da će ubiti svakog ko im ga ne da.²⁷²⁰ Oko 03:00 časova videla je plamen, za koji je rekla da je od bombe NATO.²⁷²¹ Ujutro 2. aprila 1999. godine, dvadesetak naoružanih muškaraca, za koje je Hamide Fondaj rekla da su "pripadnici srpskih policijskih snaga", koji su svi sem jednoga imali maske preko lica i nosili razne uniforme, "neki crne, a neki su bili goli do pasa s obojenim telima", s povezima oko glave i noževima, tražili su

²⁷¹² Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P615, str. 8.

²⁷¹³ Veće, na osnovu drugih dokaza, prihvata da su ovu poslednju kategoriju opisanih osoba činili pripadnici srpskih paravojnih snaga.

²⁷¹⁴ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 8; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6.

²⁷¹⁵ Shefqet Zogaj, P616, str. 6.

²⁷¹⁶ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 8.

²⁷¹⁷ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 8; DP P616, str. 6; Shefqet Zogaj, T. 3426.

²⁷¹⁸ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 9; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6-7.

²⁷¹⁹ Shefqet Zogaj, DP P615, str. 8; Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6-7; v. takođe Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5867-5868). Shefqet Zogaj u svojoj izjavi iz 1999. godine za osobu koja ga je pretresla kaže da je "policajac" (Shefqet Zogaj, DP P615, str. 8-9. U svojoj izjavi iz 2001. godine, on za istu osobu kaže da je "saobraćajni policajac" (Shefqet Zogaj, DP P616, str. 6-7), ali u obe izjave navodi da je u tome učestvovao i čovek u crnoj civilnoj odeći. Shefqet Zogaj je u svom svedočenju rekao da je čovek u crnoj civilnoj odeći bio taj koji ih je pretresao i oduzeo im isprave (Shefqet Zogaj, T. 3426). Veće ne pridaje značaj tome da li je ovo izgovorio i pretresao ih neki policajac ili taj čovek u crnoj civilnoj odeći, pošto konstatuje da je taj čovek u civilnoj odeći radio zajedno s pripadnicima policije koja se nalazila na granici.

²⁷²⁰ Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3830-3831. Veće napominje da se u njenoj izjavi iz 2001. godine ne navodi da je neko došao do njenog traktora tokom noći 1. aprila 1999. godine, nego ujutru 2. aprila 1999. godine (Hamide Fondaj, DP P627, str. 3).

²⁷²¹ Hamide Fondaj, DP P627, str. 3; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3858.

novac od dva starija čoveka na njenom traktoru i pretukli onog koji nije imao da im ga da.²⁷²² Uperili su automatsku pušku u Hamide Fondaj i pitali je: "Da li voliš NATO? Da li voliš Klintona? Da li voliš Rugovu? Gde je OVK i što te ne brane?"²⁷²³ Rekli su joj da će ih ubiti tu pred svima ako im ne da novac, na šta im je ona dala sav novac koji je imala.²⁷²⁴ Veće ne može da utvrdi da li su ljudi koji su prišli traktoru Hamide Fondaj u noći 1. aprila 1999. godine i ujutru 2. aprila 1999. godine pripadali policiji ili paravojnim formacijama, jer ih je ona različito opisivala.

721. Prikolica u kojoj su se nalazili Hamide Fondaj i njena porodica nastavila je put s konvojem oko 10:00 časova tog jutra. Pre nego što su stigli do izlaza iz sela Belanica prikolicu je nekoliko puta zaustavila "policija", koja je od njih tražila još novca i vređala ih.²⁷²⁵ Još jednom, oni u prikolici dali su im sve što su imali, uključujući nakit.²⁷²⁶ Na izlasku iz Belanice konvoj je prošao pored pripadnika VJ koji su bili razmešteni po obodu sela i koji su ih ispraćali mahanjem.²⁷²⁷

722. Hamide Fondaj je s porodicom izašla iz Belanice u konvoju i pokušala da ide u pravcu Suve Reke. Jedan vojni konvoj na koji su naišli rekao im je da umesto toga idu u pravcu Orahovca.²⁷²⁸ Konvoj je nastavio kroz selo Oštrozub, gde je zaustavljen na kontrolnom punktu VJ. Vojnici su im zatražili novac.²⁷²⁹ Vojnici su muškarcima iz konvoja skinuli kečeta, pobacali ih na zemlju i prisilili one u konvoju da ih pregaze, kao i albanskog orla nacrtanog na zemlji.²⁷³⁰ Tokom puta, Hamide Fondaj je videla kako ljudi u vojnim uniformama, za koje nekad kaže da su vojska, a nekad policija, pale kuće.²⁷³¹ Pošto su neke jedinice specijalne policije nosile vojne maskirne uniforme, Veće ne može da utvrdi da li je kuće palila VJ ili policija. Stigavši u Mališevo, traktor na kojem je bila svedokinja se pokvario. Vojnici su im naredili da pokrenu traktor i zapretili im da će ih, u protivnom, staviti zajedno sa još nekoliko hiljada ljudi, tako im se činilo, koji su držani pokraj puta na prostoru ograđenom bodljikavom žicom.²⁷³² Hamidi Fondaj je rečeno da ti ljudi čekaju autobuse

²⁷²² Hamide Fondaj, DP P627, str. 4; v. takođe Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3831-3832, 3858-3860. U svojoj izjavi, Hamide Fondaj je navela da su ljudi koji su došli do njenog traktora 2. aprila 1999. godine bili "pripadnici srpskih policijskih snaga" (Hamide Fondaj, DP P627, str. 4). Tokom svedočenja u predmetu *Milutinović* različito je opisivala ove ljude. Prilikom unakrsnog ispitivanja u tom predmetu rekla je da nije obraćala mnogo pažnje na oznake, a potom navela da je videla slova "policija", ali da ipak nije mogla dobro da ih vidi, pošto je bila uplašena (DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3859-3860).

²⁷²³ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3832-3833.

²⁷²⁴ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4.

²⁷²⁵ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3833.

²⁷²⁶ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4.

²⁷²⁷ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4.

²⁷²⁸ Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3833. U svojoj izjavi Tužilaštvu iz 2001. godine, Hamide Fondaj navodi da je konvoj u kojem se nalazila skrenuo ka Suvoj Reci, ali da je na "kontrolnom punktu VJ" preusmeren ka Mališevu (Hamide Fondaj, DP P627, str. 4).

²⁷²⁹ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4.

²⁷³⁰ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4.

²⁷³¹ U svojoj izjavi, ona za osobe koje su palile kuće kaže da su "vojnici" (Hamide Fondaj, DP P627, str. 4), dok tokom svedočenja u predmetu *Milutinović*, opisujući šta je videla, kaže "[b]ilo je policije, bilo je ljudi u vojnim uniformama, palili su kuće u Oštrozubu kad smo mi prolazili", a zatim muškarce u uniformama koje je videla prolazeći pored sela nastavlja da opisuje kao "vojsku". Nije im videla oznake na uniformama (Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3838-3839).

²⁷³² Hamide Fondaj, DP P627, str. 4; Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3833-3835.

koji treba da ih odvezu do granice.²⁷³³ Jedan od traktora u konvoju uspeo je da povuče traktor svedokinje i konvoj je nastavio ka Velikoj Kruši, u opštini Orahovac. Tamo je Hamide Fondaj videla jedan zeleni vojni bager kako kopa; na tom mestu bilo je okupljeno mnogo vojnika.²⁷³⁴

723. Odbrana navodi da su ljudi odlazili iz Belanice iz straha od NATO bombardovanja i legitimnih borbenih dejstava između srpskih snaga i OVK.²⁷³⁵ Veće ne prihvata ovaj argument. Iako snage OVK možda jesu bile prisutne na tom području i iako je svedokinja mogla videti eksplozije od NATO bombardovanja na tom području, iz dokaza ne proizlazi, niti se na osnovu njih može zaključiti, da su to razlozi iz kojih su ljudi odlazili Belanice. Naprotiv, Veće smatra da se na osnovu dokaza može ustanoviti da su ljudi odlazili iz Belanice zbog postupanja pripadnika srpskih snaga koji su ubijali muško stanovništvo sela, pretili, palili kuće, ubijali stoku i tražili novac.

724. Konvoj je nastavio prema Dušanovu, Prizrenu i selu Žur, gde je neki vojnik bacio francuski ključ na četrnaestogodišnjeg sina svedokinje i skoro ga pogodio.²⁷³⁶ Zaustavili su se u Vrbnici i pokušali da ispeku hleb, ali su im pripadnici VJ to zabranili; kiša nije prestajala i bilo je hladno.²⁷³⁷ Na putu ka granici, Hamide Fondaj je videla druge vojne snage.²⁷³⁸ Konvoj je konačno stigao do albanske granice 4. aprila 1999. godine u 02:00 časova. Na granici su im uniformisani muškarci s natpisom "policija" na leđima rekli da su Rugova i NATO razlog što moraju da odu i da im je žao zbog toga; ljude na traktoru nisu pretresali niti su im oduzimale lične isprave.²⁷³⁹ Onda su prešli granicu. Veće napominje da su u to vreme pripadnici PJP nosili prsluke s natpisom "policija" na leđima.²⁷⁴⁰ S albanske strane granice, gde su se zadržali oko sat vremena, kako bi dobili hranu i pomoć, Hamide Fondaj je videla kako ljude u sledećem konvoju tuku i kako im oduzimaju i spaljuju lične isprave pre nego što im dozvole da pređu u Albaniju.²⁷⁴¹ Ona ne precizira da li su osobe koje su tukle i oduzimale isprave bile iste one koje su nju pustile da prođe. Iako Veće, prema tome, ne može da zaključi da li su osobe koje je ona videla kako tuku druge u konvoju i oduzimaju im isprave bile pripadnici snaga PJP, ono se uverilo da to jesu bili pripadnici MUP-a ili lica koja su na granici radila zajedno s policijom.

725. Pripadnik PJP, svedok K79, video je 2. ili 3. aprila 1999. godine kako konvoj raseljenih lica u kojem je bila Hamide Fondaj prolazi pored sela Ljubižda u opštini Prizren, gde je on sa svojom

²⁷³³ Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3834. Hamide Fondaj ne navodi od koga je dobila ovu informaciju.

²⁷³⁴ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4-5.

²⁷³⁵ Završni podnesak odbrane, par. 778.

²⁷³⁶ Hamide Fondaj, DP P627, str. 5.

²⁷³⁷ Hamide Fondaj, DP P627, str. 4-5.

²⁷³⁸ Ove "vojne snage" svedokinja dalje ne opisuje (Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3835).

²⁷³⁹ Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3860-3861; DP P627, str. 5.

²⁷⁴⁰ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9589-9590.

²⁷⁴¹ Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3861; Hamide Fondaj, DP P627, str. 5.

jedinicom bio stacioniran u to vreme. On je u svom svedočenju rekao da je konvoj bio dug otprilike 30 kilometara i da je u njemu bilo vozila, traktora i kamiona koji su se kretali iz pravca Suve Reke ka Prizrenu.²⁷⁴² Kod sela Koriša, nadomak Ljubižde u pravcu juga, video je jednog vojnika kako od raseljenih lica, kosovskih Albanaca iz tog istog konvoja, traži novac.²⁷⁴³ Tokom celog aprila 1999. godine, gledao je raseljena lica kako idu u tom pravcu. I Halit Berisha je video kako ovaj konvoj raseljenih lica ide ka granici 2. aprila 1999. godine ili približno tog datuma. Lično ga je video kad je porodicu iz Bužalja, gde se u to vreme bila sklonila, pratio u Bukoš i Sopinu. O tom proterivanju su mu pričali drugi, s kojima se više dana krio u planinama na području Laništa nakon što je njegova porodica otišla za Albaniju.²⁷⁴⁴

726. Kad se vratio u selo Belanica 21. juna 1999. godine, Shefqet Zogaj je video da je otprilike 70 posto sela izgorelo.²⁷⁴⁵ Hamide Fondaj se u selo vratila u julu 1999. godine.²⁷⁴⁶

(iv) Budakovo i Bukoš

727. Veće je takođe saslušalo svedočenje o operaciji koju je PJP izveo dana 20. aprila 1999. godine ili približno tih datuma u selu Budakovo, čiji je proklamovani cilj bio čišćenje terena od pripadnika OVK.²⁷⁴⁷ Srpski dokumentarni dokazi pokazuju da su, počevši od 23. aprila 1999. godine, VJ i MUP pokrenuli zajedničku protivterorističku operaciju u rejonu Jezerskih planina, uključujući i selo Budakovo;²⁷⁴⁸ ova operacija je trajala nekoliko nedelja. Između ostalog, ona je bila predmet razgovora na sastanku u Štabu MUP-a za Kosovo, održanom 7. maja 1999. godine.²⁷⁴⁹ Za vreme operacije u Budakovu svedok K79 i još tri policajca videli su kako je njihov komandir čete na jednom putu ubio dva muškarca od tridesetak godina; ta dva čoveka nisu nosila uniforme i nisu bila naoružana.²⁷⁵⁰ U vreme kada su ubijeni nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Dejstava je bilo i u Bukošu, seocetu u pravcu Budakova, na oko 10 kilometara od grada Suve Reke, kada su četiri pripadnika OVK zarobljena, stavljena u jednu kuću i ubijena ručnom bombom koju je kroz prozor ubacio jedan pripadnik PJP. Nakon ovog ubistva, ljudi iz komunalnog preduzeća iz Suve Reke pokupili su leševe te četvorice pripadnika OVK i natovarile ih u kamion; svedok K79 ne za šta se dogodilo s tim leševima.²⁷⁵¹ Premda se u svedočenju ne navodi tačan datum ovog drugog incidenta, Veće napominje da je veliki broj sela u opštini Suva Reka ostao bez stanovnika,

²⁷⁴² K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9654-9655.

²⁷⁴³ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9678-9679.

²⁷⁴⁴ Hysni Berisha, T. 3391, 3413-3415.

²⁷⁴⁵ Shefqet Zogaj, DP P617 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3795; Shefqet Zogaj, T. 3427; v. DP P620.

²⁷⁴⁶ Hamide Fondaj, DP P626 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3864.

²⁷⁴⁷ Svedok K79, DP 1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9667.

²⁷⁴⁸ DP P767.

²⁷⁴⁹ DP P771, str. 11.

²⁷⁵⁰ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9667-9668.

²⁷⁵¹ Svedok K79, DP P1260 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9674-9675.

kosovskih Albanaca, uključujući selo Bukoš, zbog napada srpskih snaga do kojeg je došlo najkasnije 2. aprila 1999. godine.²⁷⁵² Veće iz ovog svedočenja prihvata da je do tog ubijanja došlo tokom zajedničke protivterorističke akcije VJ i MUP u rejonu Jezerskih planina, pomenute ranije u ovom paragrafu. Nijedan od šestorice ljudi ubijenih u ovim incidentima nije bio naoružan niti je bio u poziciji da uđe u sukob u vreme kad je ubijen.

728. Hysni Berisha je takođe čuo za srpski napad na Budakovo izveden 9-11. maja 1999. godine. Civili, kosovski Albanci, koji su se nalazili u jednoj koloni od oko 50.000 ljudi, koja je išla prema jugu u pravcu Štimlja, takođe su ispričali Hysniju Berishi da su "pripadnici paravojnih jedinica" izdvajali muškarce iz kolone i neke odvodili u zatvor. Dana 12. maja 1999. godine, dok je konvoj prolazio pored grada Suve Reke, Hysni Berisha je od ljudi u konvoju takođe saznao da su im "pripadnici paravojnih jedinica" naredili da idu u Albaniju, ali da su zaustavljeni na glavnom putu kod sela Široko, odmah ispod grada Suve Reke, gde su bile stacionirane srpska policija i vojska. Tamo su ih u jednoj fabrici zadržali jedan dan, a potom su im rekli da se, u pratnji policije, svako vrati u svoje selo.²⁷⁵³

E. Opština Peć

729. Opština Peć se nalazi u zapadnom delu Kosova. Graniči se s opštinama Istok na severu, Klina na istoku i Dečani na jugu. Na zapadu, opština Peć se graniči s Crnom Gorom.

730. Opština Peć se nalazila u zoni 133. i 134. brigade OVK, koje su spadale u operativnu zonu Dukadin. Sto trideset četvrta brigada je postala operativna krajem januara ili početkom februara 1999. godine.²⁷⁵⁴

1. Grad Peć

731. Dana 27. marta 1999. godine oko 06:30 časova, VJ je uz pomoć tenkova počeo da granatira pećko naselje Kapešnica/Kapeshnica. Tenkovi su bili postavljeni u dvorištu bolnice i srednje škole.²⁷⁵⁵ U naselju Kapešnica su živeli isključivo kosovski Albanci i ono se nalazi na suprotnoj strani od naselja Puhovci/Sahat Kulla.²⁷⁵⁶ Tog dana je u naselju Puhovci/Sahat Kulla bilo mnogo naoružanih muškaraca, među kojima i civila koji su, po svemu sudeći, bili srpski žitelji ovog naselja, kao i muškaraca u plavim maskirnim uniformama, s kombinacijom plave i crne boje.²⁷⁵⁷ S

²⁷⁵² Hysni Berisha, T. 3391, 3413-3415.

²⁷⁵³ Hysni Berisha, DP P584, str. 5.

²⁷⁵⁴ Bislim Zyrapi, T. 2477; DP D58.

²⁷⁵⁵ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 2; Edison Zatriqi, T. 3803-3804; DP P674.

²⁷⁵⁶ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 2; Edison Zatriqi, T. 3803-3804; DP P674. Edison Zatriqi je iz svoje kuće imao veoma dobar pogled na Kapešnicu i jasno je video da se odatle nije pucalo, Edison Zatriqi, T. 3819-3820.

²⁷⁵⁷ Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4414-4415.

obzirom na to, kao i druge dokaze o uniformama srpskih snaga, Veće prihvata da su ljudi u plavim maskirnim uniformama bili pripadnici policije.

732. Dana 27. marta 1999. godine, oko 14:00 časova, oko petnaest do zuba naoružanih i maskiranih muškaraca ušlo je u dvorište jedne kuće u pećkom naselju Karagaq.²⁷⁵⁸ Vredali su ukućane kosovske Albance i terali ih da napuste kuću i krenu u pravcu Crne Gore.²⁷⁵⁹ Ukućani su otišli u skladu s tim instrukcijama.²⁷⁶⁰ Policajci, od kojih su neki nosili plave uniforme i maskirne pantalone, usmerili su ovu grupu kosovskih Albanaca da idu sporednim ulicama Peći i nisu im dozvolili da prođu kroz centar grada.²⁷⁶¹ Ova grupa ljudi nastavila je peške sporednim ulicama grada. U blizini pećkog naselja Jarina, blizu policijske stanice, zaustavilo ih je još policajaca, koji su im rekli da mogu ići jedino u Crnu Goru.²⁷⁶² Nastavivši putem, videli su da na svakom skretanju stoje po trojica-četvorica muškaraca u plavim i zelenim uniformama i maskirnim pantalonama, koji im nisu dali da skrenu s puta za Crnu Goru.²⁷⁶³

733. Tokom noći 27. marta 1999. godine, bilo je pucnjave i kuće kosovskih Albanaca u okolini srednje škole u Peći su zapaljene.²⁷⁶⁴

734. Ujutro 28. marta 1999. godine, oko 08:00-08:30 časova, srpski policajci išli su od kuće do kuće po naselju Jarina, naređujući kosovskim Albancima da odu u roku od pet minuta.²⁷⁶⁵ Policijski automobili nalazili su se na jednom od dva ulaza u naselje, tako da je ostao samo jedan izlaz.²⁷⁶⁶ Edison Zatriqi, kosovski Albanac i vlasnik jednog autobuskog preduzeća, automobilom je, sa svojom porodicom, napustio kuću u naselju Jarina.²⁷⁶⁷ Priključili su se konvoju kosovskih Albanaca

²⁷⁵⁸ Ndrec Konaj, DP P670, str. 3. Odbrana tvrdi da svedočenje Ndrec Konaja nije verodostojno, s obzirom na nedoslednosti u njegovom poznavanju događaja u Lodi. Ona dalje tvrdi da, ukoliko Veće odluči da se osloni na Konajevo svedočenje, ono takođe treba da uzme u obzir njegovo svedočenje da su oni koji su od njega tražili da napusti svoj dom 27. marta 1999. godine bili maskirani pripadnici srpskih paravojnih snaga, a ne policija, Završni podnesak odbrane, par. 783-784. Međutim, razmotrivši ukupne dokaze, Veće se uverilo da je svedočenje Ndrec Konaja pouzdano u meri u kojoj se ono oslonilo na njega u ovoj Presudi.

²⁷⁵⁹ Ukućani su imali pet minuta da spakuju svoje stvari, a za to vreme maskirani ljudi pucali su na kuću da ih zastraše, Ndrec Konaj, DP P670, str. 3.

²⁷⁶⁰ Dok su išli, dva srpska vojnika u maskirnim uniformama prisilila su muškarce da vojnicima daju sav novac koji imaju, Ndrec Konaj, DP P670, str. 3; Ndrec Konaj, T. 3752.

²⁷⁶¹ Ndrec Konaj, DP P670, str. 3; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4911; Ndrec Konaj, T. 3752. Istu grupu ljudi takođe je zaustavila jedna grupa naoružanih muškaraca koji su vozili civilne automobile i koji nisu izgledali kao redovna vojska, pošto su im lica bila obojena, a nosili su civilnu odeću, DP P670, str. 3; Ndrec Konaj, T. 3752-3753. Muškarce iz grupe udarali su kundacima po leđima, licu i nogama, Ndrec Konaj, DP P670, str. 3; Ndrec Konaj, T. 3752-3753.

²⁷⁶² Ndrec Konaj, DP P670, str. 3; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4912.

²⁷⁶³ Ndrec Konaj, DP P670, str. 3; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4889-4990.

²⁷⁶⁴ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁶⁵ Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4415, 4420-4421; Edison Zatriqi, T. 3809. Odbrana tvrdi da svedočenje Edisona Zatriqija nije dosledno, budući da u ranijim izjavama nije pominjao policajca koji je 28. marta 1999. godine išao od vrata do vrata i naređivao ljudima da napuste kuće, a ni u vezi s brojem autobusa punih ljudi koje je video u Peći, te da ono, prema tome, nije verodostojno (Završni podnesak odbrane, par. 781-782). Međutim, razmotrivši ukupne dokaze, Veće se uverilo da je svedočenje Edisona Zatriqija pouzdano u pogledu onih tema u vezi s kojima se ono u ovoj Presudi oslonilo na njegov iskaz.

²⁷⁶⁶ Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4419-4421; Edison Zatriqi, T. 3809.

²⁷⁶⁷ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 3.

koji su, pešice i u automobilima, išli u pravcu Crne Gore.²⁷⁶⁸ Naoružani pripadnici policije u plavim maskirnim uniformama i naoružani civili usmeravali su konvoj ka Crnoj Gori.²⁷⁶⁹ Napuštajući Peć u konvoju kosovskih Albanaca, Zatriqi je video svoje autobuse pune ljudi iz svog dela grada.²⁷⁷⁰ Nekoliko dana pre ovih događaja, dva lokalna policajca, Bato Bulatović i Milian Mišljen naredila su Edisonu Zatriqiju da upali motore svojih autobusa i onda da ide. Jedan od policajaca zapretio je Zatriqiju oružjem kada je ovaj zatražio potvrdu da mu je policija konfiskovala autobuse.²⁷⁷¹ Kad je Zatriqi 28. marta video svoje autobuse, vozili su ih policajci u plavim maskirnim uniformama.²⁷⁷² Edison Zatriqi je automobilom nastavio put s konvojem i stigao u Rožaje u Crnoj Gori.²⁷⁷³

735. U međuvremenu, ona grupa kosovskih Albanaca isteranih iz svojih kuća u pećkom naselju Karagaq nastavila je putem za Crnu Goru. U Peći je mnoštvo ljudi bilo na ulicama.²⁷⁷⁴ Naređeno im je da idu u Crnu Goru.²⁷⁷⁵ Policijske, vojne i paravojne snage stajale su duž puta na svakom uglu i sprečavale ljude da se vrate.²⁷⁷⁶ Bilo je i naoružanih ljudi u zelenim maskirnim pantalonama, crnim majicama i raznoj odeći.²⁷⁷⁷ Neki su imali brkove i brade.²⁷⁷⁸ Grupa od tridesetak policajaca, vojnika i pripadnika paravojnih formacija zaustavila je konvoj blizu srednje ekonomske škole u Peći.²⁷⁷⁹ Civilima koji su imali automobile rečeno je da nastave za Crnu Goru, a ostali su usmereni nazad ka centru grada.²⁷⁸⁰

736. Ljudi iz raznih delova Peći skupljali su se na glavnom gradskom trgu u Peći.²⁷⁸¹ Policajci i vojnici držali su uperene puške u njih.²⁷⁸² Tamo je bilo oko 20 kamiona i autobusa i ljudi su se ukrcavali u te autobuse.²⁷⁸³ Komandir saobraćajne policije u civilnoj odeći megafonom naređivao je muškarcima da se odvoje od žena i dece. Međutim, ljudi su počeli da paniče i to naređenje nije

²⁷⁶⁸ Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4417.

²⁷⁶⁹ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 3; Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4416-4418, 4424; Edison Zatriqi, T. 3810.

²⁷⁷⁰ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 2-3; Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 29. januara 2002. godine, str. 2; Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4417; Edison Zatriqi, T. 3830.

²⁷⁷¹ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 3; Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4422-4423; Edison Zatriqi, T. 3819.

²⁷⁷² Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4417; Edison Zatriqi, T. 3830. Pored svojih autobusa, Edison Zatriqi je video da su konfiskovani i drugi autobusi njegovih kolega, koji su takođe bili puni civila, Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4417.

²⁷⁷³ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 3; Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4424.

²⁷⁷⁴ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁷⁵ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4912; Ndrec Konaj, T. 3754-3755. Ndrec Konaj se sa svojom porodicom priključio ovoj grupi, koja je sporednim putevima išla u pravcu Crne Gore.

²⁷⁷⁶ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4889-4890.

²⁷⁷⁷ Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4890.

²⁷⁷⁸ Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4892.

²⁷⁷⁹ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁸⁰ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁸¹ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁸² Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁸³ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

sprovedeno.²⁷⁸⁴ Porodice su se ukrcale u autobuse i kamione, i konvoji tih vozila su u tri ture krenuli za Prizren.²⁷⁸⁵ Policajci i vojnici starali su se da glavni put bude slobodan kako bi konvoji mogli da prođu.²⁷⁸⁶

737. Dana 28. marta 1999. godine oko 19:00 časova u centar Peći stigla su tri tenka. Dva tenka su usmerila topove prema ljudima koji su se tu nalazili, što je ljude jako uplašilo. Tenkovi su otišli oko 20:00 časova i svetla u gradu su se pogasila.²⁷⁸⁷

738. Oko 22:00 časa iste večeri, autobusi i kamioni koji su tog jutra otišli puni kosovskih Albanaca, vratili su se prazni. U te autobuse i kamione onda je ukrcano još kosovskih Albanaca.²⁷⁸⁸ Autobusi i kamioni su opet u konvoju napustili Peć u pravcu Prizrena. Konvoj je zaustavljen na kontrolnom punktu u gradu Đakovica, preko puta policijske stanice, gde se nalazila jedna velika grupa policajaca i drugih srpskih snaga, obučenih u različite maskirne uniforme.²⁷⁸⁹ Oni su maltretirali civile koji su takođe bili na kontrolnom punktu.²⁷⁹⁰ Konvoj je konačno stigao u Prizren 29. marta 1999. godine oko 01:00 čas, ljudi su iskrcani na raskrsnici preko koje se ide za Vrbnicu, a vozač autobusa ih je uputio prema Albaniji, dodavši: "Ovo nije mesto za vas, ovo je Velika Srbija."²⁷⁹¹ Policija i vojnici stajali su na suprotnoj strani ulice.²⁷⁹² Onda je stiglo još nekoliko autobusa i povezlo kosovske Albance prema Vrbnici, gde im je rečeno da pešice nastave ka albanskoj granici.²⁷⁹³

739. Ovaj konvoj kosovskih Albanaca stigao je na granicu u 05:00 časova 29. marta 1999. godine. Pre nego što im je dozvoljeno da pređu u Albaniju, srpski policajci su im tamo rekli da ubace svoje lične isprave u jedan veliki drveni sanduk, u kojem je već bilo mnogo isprava. Muškarce su pretresli, a ženama su pregledali tašne, da vide da nema ličnih isprava. Ljudi su onda prešli u Albaniju.²⁷⁹⁴

740. Po povratku u Peć krajem jula 1999. godine, Edison Zatriqi je video da su mu kuća i poslovni prostor izgoreli zajedno s autobusima.²⁷⁹⁵ Mnoge druge kuće koje su pripadale kosovskim

²⁷⁸⁴ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4913.

²⁷⁸⁵ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁸⁶ Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4914.

²⁷⁸⁷ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4.

²⁷⁸⁸ Ndrec Konaj, DP P670, str. 4. Ndrec Konaj je u svom svedočenju rekao da je u autobusu u koji se popeo moralo biti preko stotinu osoba i činilo se da je vozač, Srbin, "naoružani pripadnik paravojnih formacija", Ndrec Konaj, DP P670, str. 5.

²⁷⁸⁹ Ndrec Konaj, DP P670, str. 5; Ndrec Konaj, T. 3756, 3763.

²⁷⁹⁰ Ndrec Konaj, DP P670, str. 5.

²⁷⁹¹ Ndrec Konaj, DP P670, str. 5; Ndrec Konaj, T. 3756, -3762.

²⁷⁹² Ndrec Konaj, DP P670, str. 5.

²⁷⁹³ Ndrec Konaj, DP P670, str. 5; Ndrec Konaj, T. 3756, 3757.

²⁷⁹⁴ Ndrec Konaj, DP P670, str. 5; Ndrec Konaj, T. 3756, 3757.

²⁷⁹⁵ Edison Zatriqi, DP P672, Izjava od 20. juna 2001. godine, str. 3; Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4418.

Albancima bile su spaljene ili uništene,²⁷⁹⁶ dok su srpske kuće bile neoštećene.²⁷⁹⁷ Jedan broj džamija je takođe bio spaljen ili uništen, među kojima stara džamija u naselju Puhovci/Sahat Kulla, Čaršijska džamija u srcu Peći, Crvena džamija u Kapešnici i Hamam džamija.²⁷⁹⁸

741. Iz razloga koji se detaljno navode nešto kasnije u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je krivično delo deportacije dokazano kad su u pitanju događaji u gradu Peć 27. i 28. marta 1999. godine.²⁷⁹⁹

742. Prihvaćena svedočenja očevidaca pokazuju da su i pripadnici VJ i pripadnici MUP-a učestvovali u događajima u Peći 27. i 28. marta 1999. godine. Veće posebno upućuje na svedočenja u kojima se opisuju uniforme pripadnika tih snaga i kaže da su one bile plave i plave maskirne, kao i zelene i zelene maskirne. Dokazi o granatiranju i prisustvu tenkova u Peći 27. i 28. marta 1999. godine dodatno potvrđuju da su snage VJ bile prisutne na tom prostoru. Ti dokazi su saglasni s dokumentarnim dokazima prihvaćenim u ovom predmetu. DP P896 predstavlja zapovest Komande Vojnog okruga Priština od 27. marta 1999. godine, kojim se, između ostalog, 177. vojnoteritorijalnom odredu i MUP-u izdaje naređenje da obezbeđuju kasarnu u Peći i srpsko stanovništvo u gradu Peć i u selima Goraždevac/Gorazhdec, Bresnik (Brezanik/Brezhenic) i Vrelo Polje. Istom zapovešću se od istih snaga VJ i MUP traži i to da vrše borbenu kontrolu teritorije i zatvore pravce selo Drelje/Drela–Peć, Radevac–Peć i Dečani–Peć.²⁸⁰⁰ U ratnom dnevniku oklopnog bataljona 125. motorizovane brigade dalje se navodi, u beleškama za 28. mart 1999. godine, da su neki od pripadnika bataljona učestvovali u čišćenju dela grada u sektoru srednje škole i Aslan-česme u Peći.²⁸⁰¹ Veće upućuje na svoju raniju konstataciju da su se 27. marta tenkovi nalazili u srednjoj školi, da je naselje Kapešnica bilo granatirano i da su tokom noći između 27. i 28. marta 1999. godine zapaljene kuće u okolini srednje škole. U dokaze je dalje prihvaćena jedna depeša od 2. marta 1999. godine koju je potpisao optuženi, a kojom se dve manevarske čete (iz 21. i 22. odreda PJP) i jedna teritorijalna četa (iz 72. odreda PJP) upućuju u Peć na period od 40 dana.²⁸⁰²

2. Ćuška/Qyshk

743. U Optužnici nema konkretnih navoda o događajima u selu Ćuška u opštini Peć. Međutim, Veće napominje da se u Optužnici navodi da su snage SRJ i Srbije nad civilima, kosovskim

²⁷⁹⁶ Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T4418; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4890; Ndrec Konaj, T. 3758.

²⁷⁹⁷ 3; Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4418.

²⁷⁹⁸ Edison Zatriqi, DP P673 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4418; Edison Zatriqi, T. 3830-3831; Ndrec Konaj, DP P671 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4890.

²⁷⁹⁹ V. dole, par. 1642.

²⁸⁰⁰ DP P896, str. 4.

²⁸⁰¹ DP P957, str. 3.

²⁸⁰² DP P1189, str. 1

Albancima, izvršile široko rasprostranjena ili sistematska dela brutalnosti i nasilja kako bi održavale atmosferu straha, stvarale haos i stalni strah za život. Na ove navode se poziva u prilog optužbi za progone (tačka 5).²⁸⁰³ Iz ovih razloga, Veće je razmotrilo dokaze izvedene u vezi s događajima u Čuški u aprilu i maju 1999. godine i donelo dolenavedene činjenične zaključke. Ova pitanja će biti dalje razmotrena kasnije u ovoj Presudi u vezi s optužbom za progone.

744. Selo Čuška nalazi se u opštini Peć, na oko tri kilometra istočno od grada Peći.²⁸⁰⁴ U vreme doleopisanih događaja, Čuška je imala oko 2.000 stanovnika, uglavnom albanske nacionalnosti. Međutim, tri domaćinstva u tom selu bila su srpska.²⁸⁰⁵ Iako je otac vojnog komandanta Agima Čekua živio u Čuški, nema dokaza koji bi upućivali na to da je u selu 1998. i 1999. godine bilo vojnog prisustva OVK.²⁸⁰⁶

745. Sredinom aprila 1999. godine u Čuški je primećeno da se konvoji s velikim brojem ljudi, automobila i traktora kreću iz grada Peći prema Crnoj Gori.²⁸⁰⁷

746. Dana 16. i 17. aprila 1999. godine, srpska policija i vojska ušle su u Čušku i zapalile kuće u kojima su živeli kosovski Albanci,²⁸⁰⁸ zbog čega su neki seljani pokušali da napuste Čušku, ali su ih zaustavili vojnici VJ u zelenim maskirnim uniformama i policajci u plavim maskirnim uniformama i beretkama tamne boje, koji su im rekli da će smeti da odu tek kad im tako bude rečeno.²⁸⁰⁹ Dana 17. aprila 1999. godine, srpska policija je zatražila od seljana albanske nacionalnosti da predaju oružje,²⁸¹⁰ pa je nešto malo naoružanja predato policiji.²⁸¹¹

747. Na dan 19. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, u Čušku je stiglo jedno policijsko i jedno vojno vozilo. Otprilike četiri vojnika VJ i četiri policajca prišla su jednoj grupi od osam muškaraca okupljenih u centru sela.²⁸¹² Syla Gashija, koji je bio jedan od te osmorice, odveli su do

²⁸⁰³ Optužnica, par. 77(b), 27, 28.

²⁸⁰⁴ Hazir Berisha, DP P796, par. 5; Tahir Kelmendi, T. 4718, 4738-4739.

²⁸⁰⁵ Hazir Berisha, DP P796, par. 5; Tahir Kelmendi, T. 4718, 4738-4635. Prema rečima Tahira Kelmendija u selu Čuška je živelo osam srpskih porodica, Tahir Kelmendi, DP P803, par. 5.

²⁸⁰⁶ DP P755, str. 3-4.

²⁸⁰⁷ Tahir Kelmendi, T. 4734-4735.

²⁸⁰⁸ Hazir Berisha, T. 4605-4606, 4635. Veće napominje da je u prvobitnoj izjavi od 28. jula 1999. godine Hazir Berisha za snage koje su tog dana došli u Čušku rekao da su to bili "redovna vojska i paravojn[e] snag[e]", v. DP D117, str. 2.

²⁸⁰⁹ Hazir Berisha, DP P796, par. 11, 13-14; Hazir Berisha, T. 4606, 4608, 4631, 4635. Kada mu je u sudnici pokazan DP P797, svedok Hazir Berisha je prepoznao Slavišu Kastratovića i Srećka Popovića (fotografija br. 1) i rekao da su se oni nalazili u grupi muškaraca koja ga je zaustavila kad je pokušao da napusti selo, Hazir Berisha, T. 4608.

²⁸¹⁰ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 6; Tahir Kelmendi, T. 4714; Hazir Berisha, DP P796, par. 11; Hazir Berisha, T. 4605-4606, 4635.

²⁸¹¹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 6; Tahir Kelmendi, T. 4714. Kada mu je pokazana treća fotografija iz DP P797, Hazir Berisha je prepoznao vojnika Srećka Popovića i rekao da je on učestvovao u zapleni oružja, Hazir Berisha, T. 4609.

²⁸¹² Hazir Berisha, DP P796, par. 15-16.

njegove kuće i uzeli mu automobil i 3.000 nemačkih maraka.²⁸¹³ Od tog dana, neki seljani su bili spremni da pobjegnu iz Čuške u kratkom roku, ukoliko se vrate policija ili vojska.²⁸¹⁴

748. Ima dokaza koji ukazuju na to da je 13. ili 14. maja 1999. godine jedan stariji par odveden iz Čuške i ubijen u blizini puta Peć-Priština.²⁸¹⁵ Svedok je video jedan automobil s policajcima i vojnicima kako prolazi i kasnije je začuo pucnje.²⁸¹⁶ Nema dokaza o tome da su njihova tela nađena.²⁸¹⁷ O ovom incidentu nisu izvedeni drugi dokazi. U ovim okolnostima Veće ne može doneti zaključak da je ubistvo ovog starijeg para dokazano.

749. Dana 13. maja 1999. godine, u Čušku je stigao jedan pripadnik rezervne policije zajedno s nekoliko policajaca u plavim policijskim uniformama.²⁸¹⁸ Ovaj pripadnik rezervnog sastava je seljanima rekao da će sutradan u Čušku stići druge srpske snage i da ne treba da se plaše.²⁸¹⁹

750. Istoga dana, 13. maja 1999. godine, lokalni komandir policije iz sela Ozrim/Ozdrim došao je u Pašino Selo/Katundi-i-Ri, koje se graniči s Čuškom.²⁸²⁰ Ovaj komandir rekao je seljanima da treba da idu za Čušku, odakle će sutradan srpska policija sve stanovništvo Čuške albanske nacionalnosti poslati za Albaniju.²⁸²¹ Tako je to veče 70-80 raseljenih kosovskih Albanaca iz Pašinog Sela stiglo u Čušku.²⁸²²

751. Dana 14. maja 1999. godine oko 06:00 časova, osamdesetak naoružanih pripadnika srpskih snaga, koji su nosili ili zelene ili plave maskirne uniforme i majice,²⁸²³ a neki i marame,²⁸²⁴ približili su se Čuški u nizu i opkolili selo.²⁸²⁵ Izgleda da nisu nosili nikakva obeležja ili oznake.²⁸²⁶ Više njih je imalo plave, a manji broj zelene uniforme.²⁸²⁷ Na licu su imali crne i zelene maskirne boje.²⁸²⁸ Bili su naoružani kalašnjikovima i ručnim bombama, a neki su imali i noževe.²⁸²⁹ Opkolili su

²⁸¹³ Hazir Berisha, DP P796, par. 16-17.

²⁸¹⁴ Hazir Berisha, DP P796, par. 18.

²⁸¹⁵ Hazir Berisha, T. 4623.

²⁸¹⁶ Hazir Berisha, T. 4624.

²⁸¹⁷ Hazir Berisha, T. 4624.

²⁸¹⁸ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 25, 27-28. Svedok je verovao da je ovog policajca, za kojeg je rekao da je Mijo Brajović, u Čušku poslao komandir Obrenović, komandir policijske stanice u mestu Klinčina/Kličine, koje se nalazi na nekih sedam kilometara od Čuške, Tahir Kelmendi, DP P803, par. 25, 27, 28; Tahir Kelmendi, T. 4718-4720, 4770.

²⁸¹⁹ Tahir Kelmendi, T. 4719.

²⁸²⁰ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 30, 33-36.

²⁸²¹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 30, 33-36; Tahir Kelmendi, T. 4775-4776.

²⁸²² Tahir Kelmendi, T. 4716-4717.

²⁸²³ Tahir Kelmendi, T. 4765-4767.

²⁸²⁴ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 12.

²⁸²⁵ Tahir Kelmendi, T. 4718, 4738-4739.

²⁸²⁶ Tahir Kelmendi DP P803, par. 12; Tahir Kelmendi, T. 4765-4767; Hazir Berisha, DP P796, par. 69.

²⁸²⁷ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 11; Tahir Kelmendi, T. 4765-4767.

²⁸²⁸ Tahir Kelmendi, T. 4718.

²⁸²⁹ Tahir Kelmendi, P803, par. 14; Tahir Kelmendi, T. 4767.

selo.²⁸³⁰ Tu je bio i zeleni džip bez krova, u kojem se nalazilo pet osoba u zelenim maskirnim uniformama i majicama.²⁸³¹ Na vozilu se nalazio automat s postoljem.²⁸³²

752. U međuvremenu su srpski policajci u plavim uniformama i s automatskim puškama zastava²⁸³³ patrolirali putem Ćuška-Peć u tri policijska automobila.²⁸³⁴ Svedok je rekao da je jedan od tih policajaca bio komandir Obranović iz policijske stanice u Klinčini,²⁸³⁵ ali Veće ne može da prihvati pouzdanost ove identifikacije.

753. Veće oko 08:00-08:30 časova, kuće u selu su gorele i neprekidno se čula pucnjava.²⁸³⁶ Pripadnici policije u plavim maskirnim uniformama i pripadnici VJ u zelenim maskirnim uniformama ulazili su u kuće, a seljani kosovski Albanci otišli su u centar Ćuške,²⁸³⁷ na groblje.²⁸³⁸

754. Oko 250 do 300 seljana okupilo se na groblju u centru sela, u uverenju da će ih poslati u Albaniju.²⁸³⁹ Ta grupa, u kojoj su bili uglavnom žene i deca, ali i oko 35 do 50 muškaraca;²⁸⁴⁰ bila je opkoljena policijom i vojnicima.²⁸⁴¹

755. Policija i VJ su naredili muškarcima da se odvoje od žena i dece,²⁸⁴² pri čemu su pripadnici srpskih snaga i dalje pucali.²⁸⁴³ I muškarcima i ženama naređeno je da skinu sa sebe sve što je od vrednosti i da to bace na zemlju.²⁸⁴⁴ Dva dečka su po uputstvima vojnika VJ Srećka Popovića pokupila te predmete.²⁸⁴⁵ Taj čovek je takođe izdao naređenje da svako ko poseduje vozilo ode po njega i vrati se na groblje u roku od pet minuta.²⁸⁴⁶ Četvoro muškaraca je otišlo. Dvojica su se vratila s vozilima.²⁸⁴⁷ Njih dvojicu su vratili u grupu muškaraca.²⁸⁴⁸

²⁸³⁰ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 11. V. takođe Hazir Berisha, DP P796, par. 19; Hazir Berisha, T. 4610-4611, gde on svedoči o tome kako je oko 07:45 časova neke od pripadnika ovih snaga video kako idu poljem prema selu i pucaju.

²⁸³¹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 15-16.

²⁸³² Tahir Kelmendi, T. 4769-4770.

²⁸³³ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 20, 21.

²⁸³⁴ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 19.

²⁸³⁵ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 24.

²⁸³⁶ Hazir Berisha, DP P796, par. 22.

²⁸³⁷ Hazir Berisha, DP P796, par. 22; Hazir Berisha, T. 4631; Tahir Kelmendi, DP P803, par. 37-39.

²⁸³⁸ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 37-40; Hazir Berisha, DP P796, par. 22; Hazir Berisha, T. 4601.

²⁸³⁹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 37-40, 43. Hazir Berisha, DP P796, par. 22; Hazir Berisha, T. 4611.

²⁸⁴⁰ Hazir Berisha, DP P796, par. 25; Hazir Berisha, T. 4612. Bilo je različitih procena o njihovom broju, v. Hazir Berisha, DP P796, par. 37.

²⁸⁴¹ Hazir Berisha, DP P796, par. 23.

²⁸⁴² Hazir Berisha, DP P796, par. 24; Tahir Kelmendi, DP P803, par. 41; Tahir Kelmendi, T. 4768. Veće napominje da je otprilike osam starijih ljudi kasnije premešteno u grupu žena i dece, DP P796, par. 33.

²⁸⁴³ Hazir Berisha, DP P796, par. 24.

²⁸⁴⁴ Hazir Berisha, DP P796, par. 26; Tahir Kelmendi, T. 4721. Hazir Berisha je prepoznao osobu koja je seljanima naredila da poskidaju lične stvari i rekao da je to Nebojša Minić, kada mu je pokazana fotografija (DP P772) u sudnici, v. takođe Hazir Berisha, DP P796, par. 73; Hazir Berisha, T. 4612-4613, 4625. Ova fotografija mu je pokazana prvi put od dolaska KFOR na Kosovo, Hazir Berisha, T. 4658. Hazir Berisha se nije sećao da li je Nebojšu Minića znao i pre 14. maja ili je čuo kako se on zove tek posle ovih događaja, Hazir Berisha, T. 4613, 4658.

²⁸⁴⁵ Hazir Berisha, T. 4608; Hazir Berisha, DP P796, par. 72; DP P797 (fotografija br. 1).

²⁸⁴⁶ Hazir Berisha, DP P796, par. 35.

²⁸⁴⁷ Hazir Berisha, DP P796, par. 36.

756. Žene i deca su odvedeni u dvorište kuće Salija Rexhe.²⁸⁴⁹ Grupi muškaraca²⁸⁵⁰ naređeno je da se udalji od žena i dece.²⁸⁵¹ Dok su išli, dvanaestak muškaraca upućeno je u dvorište kuće Ajeta Gashija,²⁸⁵² a zatim odvedeno u kuću Azema Gashija.²⁸⁵³ Bili su u pratnji šestorice pripadnika srpskih snaga.²⁸⁵⁴ Muškarcima je naređeno da stave ruke na potiljak.²⁸⁵⁵

757. Nešto kasnije iz pravca kuće Azema Gashija začula se pucnjava iz automatskih pušaka,²⁸⁵⁶ a nakon pet minuta kuća je bila u plamenu i dimu.²⁸⁵⁷ Kao što je detaljno izloženo kasnije u ovom odeljku, tih dvanaest muškaraca je streljano, a njihova tela ostavljena su da izgore u kući.

758. Nekih 10-15 minuta posle ovih događaja, ti isti policajci i vojnici su se bez ijednog od onih muškaraca vratili do preostale grupe muškaraca iz sela²⁸⁵⁸ i podelili je u dve grupe.²⁸⁵⁹ Otprilike pola njih odvedeno je prvo u kuću Sadika Gashija,²⁸⁶⁰ nedaleko od groblja u centru Čuške.²⁸⁶¹ Međutim, pre nego što su ušli u porodični kompleks Sadika Gashija, jedan policajac ili vojnik usprotivio se zbog toga što se kuća nalazi preblizu putu i dodao da to neće biti zgodno zbog mirisa.²⁸⁶² Na kraju je pet-šest srpskih policajaca i vojnika uputilo ove muškarce iz sela u kuću Sahita Gashija.²⁸⁶³ Muškarci su ušli u kuću držeći ruke na potiljku kako im je naredila policija,²⁸⁶⁴ a zatim im je rečeno da idu u jednu sobu i naređeno da posedaju na jednu dugačku ugaonu garnituru.²⁸⁶⁵ Četiri pripadnika srpskih snaga ušla su u sobu; trojica njih bila su naoružana kalašnjikovima, a jedan je nosio mitraljez koji je, izgleda, bio većeg kalibra.²⁸⁶⁶ Psovali su ljude u sobi i zatim ih pokosili rafalom;²⁸⁶⁷ zatim su opet otvorili vatru, posle čega je usledila pauza, a onda su počeli da ispaljuju pojedinačne metke u njih.²⁸⁶⁸ Ljudi su popadali jedni preko drugih. Zatim su

²⁸⁴⁸ Hazir Berisha, DP P796, par. 45.

²⁸⁴⁹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 45; Tahir Kelmendi, T. 4720-4722.

²⁸⁵⁰ Hazir Berisha, DP P796, par. 37.

²⁸⁵¹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 41; Tahir Kelmendi, T. 4767-4768; Hazir Berisha, DP P796, par. 37.

²⁸⁵² Hazir Berisha, DP P796, par. 37; Hazir Berisha, T. 4614.

²⁸⁵³ Hazir Berisha, DP P796, par. 46; Hazir Berisha, T. 4616, 4663, 4672; Tahir Kelmendi, DP P803, par. 55; Tahir Kelmendi, T. 4723.

²⁸⁵⁴ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 54.

²⁸⁵⁵ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 55.

²⁸⁵⁶ Hazir Berisha, DP P796, par. 46; Hazir Berisha, T. 4616, 4663, 4672; Tahir Kelmendi, DP P803, par. 55; Tahir Kelmendi, T. 4723.

²⁸⁵⁷ Tahir Kelmendi, T. 4723-4724; Hazir Berisha, DP P796, par. 46; Hazir Berisha, T. 4616, 4663, 4672.

²⁸⁵⁸ Hazir Berisha, DP P796, par. 47; Hazir Berisha, T. 4616.

²⁸⁵⁹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 46; Tahir Kelmendi, T. 4721. Mesta na koja su odvedeni seljani i mesto sa kojeg je svedok Tahir Kelmendi posmatrao događaje prikazana su u DP D119, koji predstavlja skicu s oznakama koje je uneo svedok, Tahir Kelmendi, T. 4740-4742.

²⁸⁶⁰ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 54; Hazir Berisha, DP P796, par. 53-54; Hazir Berisha, T. 4617, 4626.

²⁸⁶¹ Hazir Berisha, DP P796, par. 52; Hazir Berisha, T. 4617, 4621.

²⁸⁶² Hazir Berisha, DP P796, par. 52; Hazir Berisha, T. 4617.

²⁸⁶³ Hazir Berisha, DP P796, par. 53-54; Hazir Berisha, T. 4617, 4626.

²⁸⁶⁴ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 55; Tahir Kelmendi, T. 4724.

²⁸⁶⁵ Hazir Berisha, DP P796, par. 54.

²⁸⁶⁶ Hazir Berisha, DP P796, par. 55.

²⁸⁶⁷ Hazir Berisha, DP P796, par. 56; Hazir Berisha, T. 4617-4618.

²⁸⁶⁸ Hazir Berisha, DP P796, par. 57-58; Hazir Berisha, T. 4618, 4601, 4618.

na njih stavili nekakav dušek od sundera i zapalili ćebad u suprotnom uglu sobe.²⁸⁶⁹ Posle nekoliko minuta u sobu je ušao jedan pripadnik srpskih snaga i ubacio u nju kanticu ili bocu nekog zapaljivog gasa.²⁸⁷⁰ U sobi je buknuo plamen. Jedan od seljana na koje je pucano, Hazir Berisha, uprkos tome što je bio teško ranjen, uspeo je da se popne kroz prozor i pobegne iz kuće. Dok je kuća gorela video je kako joj se urušava krov.²⁸⁷¹ Čuo je glasove Srba koji su naređivali da se stvari zapale; kasnije je čuo zvuk paljenja motora kamiona i automobila.²⁸⁷² Tela preostalih seljana ostavljena su da izgore u kući.

759. Šest pripadnika srpskih snaga odveli su u kuću Demea Gashija²⁸⁷³ preostalu grupu od 10-12 muškaraca iz sela;²⁸⁷⁴ ti muškarci su morali da drže ruke na potiljku.²⁸⁷⁵ Potom se iz pravca kuće Demea Gashija začula rafalna paljba iz automatskih pušaka.²⁸⁷⁶ Te seljane ubili su pripadnici srpskih snaga iz vatrenog oružja. I ovog puta jedan od seljana iz ove grupe uspeo je da pobegne, popevši se kroz prozor.²⁸⁷⁷ Tela preostalih seljana ostavljena su da izgore u kući, koja je zapaljena.

760. Da bi zapalili te tri kuće u kojima su ubijeni seljani, ispalili su zapaljive metke iz specijalnog oružja i koristili zapaljive bombe.²⁸⁷⁸

761. Dok su muškarce odvodili u te tri kuće, pripadnici srpskih snaga su ženama i deci u selu naredili da se okupe u dvorištima nekoliko kuća u Ćuški, od kojih je najmanje jedna već bila zapaljena.²⁸⁷⁹ Na kraju su žene i decu izveli iz dvorišta, naterali ih da se ukrcaju na traktore i poslali u grad Peć.²⁸⁸⁰ Idisha Kadriju srpske snage su ubile zato što nije umeo da vozi traktor.²⁸⁸¹ Međutim, pre nego što su stigli u Peć, žene i decu je srpska policija poslala nazad u Ćušku.²⁸⁸²

762. Još seljana, kosovskih Albanaca, ubijeno je u Ćuški od strane srpskih snaga 14. maja 1999. godine. Tog jutra, Qaush Lushi iz Ćuške ponudio je novac srpskim snagama da poštede život njegovom sinu.²⁸⁸³ Nakon što im je dao novac, jedan srpski policajac je rekao Qaushu Lushi da uđe

²⁸⁶⁹ Hazir Berisha, DP P796, par. 60.

²⁸⁷⁰ Hazir Berisha, DP P796, par. 61; Hazir Berisha, T. 4619.

²⁸⁷¹ Hazir Berisha, DP P796, par. 65; Hazir Berisha, T. 4621. Uništena kuća Sahita Gashija prikazana je na fotografiji u sklopu DP P797, str. 3.

²⁸⁷² Hazir Berisha, DP P796, par. 64; Hazir Berisha, T. 4621.

²⁸⁷³ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 54; Tahir Kelmendi, T. 4731-4732; Hazir Berisha, DP P796, par. 50; Hazir Berisha, T. 4622.

²⁸⁷⁴ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 54.

²⁸⁷⁵ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 55; Tahir Kelmendi, T. 4723.

²⁸⁷⁶ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 55; Tahir Kelmendi, T. 4723.

²⁸⁷⁷ Hazir Berisha DP P796, par. 64; Hazir Berisha, T. 4622; Tahir Kelmendi, DP P803, par. 57; Tahir Kelmendi, T. 4731-4732.

²⁸⁷⁸ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 58-60, 61, 64; Hazir Berisha, T. 4619, 4621. Uništena kuća Sahita Gashija prikazana je na fotografiji u sklopu DP P797, str. 3.

²⁸⁷⁹ Hazir Berisha, DP P796, par. 41; Hazir Berisha, T. 4615; Tahir Kelmendi, T. 4721.

²⁸⁸⁰ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 61-62; Tahir Kelmendi, T. 4728.

²⁸⁸¹ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 62.

²⁸⁸² Hazir Berisha, T. 4664-4665; Tahir Kelmendi je u svom svedočenju rekao da je žene i decu poslala nazad srpska policija na kontrolnom punktu na ulazu u Peć. On je u svom svedočenju dalje rekao da ih je neka druga policijska patrola nadomak Ćuške poslala nazad za Peć, i da se to desilo tri puta, Tahir Kelmendi, DP P803, par. 64; Tahir Kelmendi T. 4728-4729.

²⁸⁸³ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 47-49, Tahir Kelmendi, T. 4725-4726.

u dvorišni nužnik u porodičnom kompleksu Azema Gashija, gde ga je jedan drugi policajac ubio iz automatske puške.²⁸⁸⁴ Zatim su mu oba policajca prerezala grkljan.²⁸⁸⁵ Oko 11:00 časova, prilikom pokušaja da napusti selo, stanovnik Ćuške Avdi Berisha ubijen je od strane snajperiste koji je pucao iz policijskog automobila koji je patrolirao glavnim putem koji vodi u grad Peć.²⁸⁸⁶

763. Nakon ovih događaja, srpske snage su otišle iz Ćuške u pravcu susednih sela Plavljane/Pavlan i Zahać/Zahaq.²⁸⁸⁷ Istog dana, 14. maja 1999. godine, srpske snage izvele su napad i na sela Pavljane i Zahać.²⁸⁸⁸ Iz ovih sela neprestano se čula pucnjava, a i iznad njih se iz Ćuške mogao videti dim.²⁸⁸⁹

764. Nakon što su srpske snage napustile Ćušku, seljani su otišli u tri kuće u koje su bile odvedene one tri grupe muškaraca.²⁸⁹⁰ U njima su zatekli tela koja su još uvek gorela.²⁸⁹¹ Seljani su pokupili tela i sakrili ih od policije.²⁸⁹² Tri dana kasnije ova tela su zajedno s telima drugih ljudi iz sela koje su ubile srpske snage sahranjena u jednoj masovnoj grobnici u centru sela.²⁸⁹³

F. Opština Kosovska Mitrovica

765. Kosovska Mitrovica se nalazi u severnom delu Kosova i okružena je opštinama Podujevo, Vučitrn i Srbica. Grad Kosovska Mitrovica nalazi se u južnom delu ove opštine. U vreme na koje se odnosi Optužnica oko 60 posto stanovništva grada Kosovske Mitrovice bilo je albanske nacionalnosti, a oko 40 posto srpske.²⁸⁹⁴ Na oko tri kilometra jugozapadno od grada Kosovske Mitrovice je selo Žabare/Zhabar. U vreme na koje se odnosi Optužnica u ovom selu živeli su isključivo kosovski Albanci.²⁸⁹⁵ Selo Žabare sastoji se od Donjeg Žabara i Gornjeg Žabara i ima oko 5.600 kuća.²⁸⁹⁶ Donje i Gornje Žabare se graniče, ali njihovi centri udaljeni su oko jedan kilometar jedan od drugog.²⁸⁹⁷ Gornje Žabare je prepoznatljivo po Grmovom brdu.²⁸⁹⁸

²⁸⁸⁴ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 50, 51.

²⁸⁸⁵ Tahir Kelmendi, T. 4725-4726, 4780-4781; DP P804; Tahir Kelmendi, T. 4736-4737.

²⁸⁸⁶ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 73-75; Tahir Kelmendi, T. 4714-4715, 4733.

²⁸⁸⁷ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 63; Tahir Kelmendi, T. 4763. Hazir Berisha je u svom svedočenju rekao da su nekih 20 do 25 minuta nakon što je on pobjegao iz kuće Sahita Gashija (v. gore, par. 758) svi srpski policajci i vojnici otišli iz Ćuške, Hazir Berisha, DP P796, par. 66.

²⁸⁸⁸ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 63; Tahir Kelmendi, T. 4763.

²⁸⁸⁹ Hazir Berisha, T. 4624.

²⁸⁹⁰ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 70; Tahir Kelmendi, T. 4732.

²⁸⁹¹ Tahir Kelmendi, T. 4729-4730.

²⁸⁹² Tahir Kelmendi, DP P803, par. 70; Tahir Kelmendi, T. 4732.

²⁸⁹³ Tahir Kelmendi, DP P803, par. 70; Tahir Kelmendi, T. 4732.

²⁸⁹⁴ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 3.

²⁸⁹⁵ Sadije Sadiku, DP P502, par. 6; Sadije Sadiku, T. 2967; Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4454.

²⁸⁹⁶ Mahmut Halimi, T. 2916; DP P500; DP D65; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1892.

²⁸⁹⁷ Mahmut Halimi, T. 2916.

²⁸⁹⁸ Mahmut Halimi, T. 2901; DP P500; DP D65.

766. Od januara do prvih dana aprila 1999. godine pripadnici 35. i 85. odreda PJP MUP-a bili su upućeni na ispomoć SUP-u Kosovska Mitrovica radi izvršavanja "posebnih bezbednosnih zadataka".²⁸⁹⁹ Pripadnici 36. i 86. odreda PJP MUP-a takođe su upućeni na ispomoć, između ostalog, SUP-u Kosovska Mitrovica od januara do prvih dana maja 1999. godine.²⁹⁰⁰ Ljubinko Cvetić, načelnik SUP-a Kosovska Mitrovica 1999. godine, izvestio je da je posle sastanka u Štabu MUP-a u Prištini održanog 17. marta 1999. godine, a u skladu s izdatim naređenjima,²⁹⁰¹ SUP Kosovska Mitrovica, mobilisao 665 rezervnih policajaca kako bi se njihov broj izjednačio s brojem redovnih policajaca.²⁹⁰² U martu 1999. godine, jedinice redovne policije i PJP ukupno su brojali 1.990 pripadnika, a jedinice rezervne policije 6.034 pripadnika. U martu 1999. godine u Kosovskoj Mitrovici bilo je angažovano oko 8.000 pripadnika policijskih snaga.²⁹⁰³

767. Dokumenti VJ pokazuju da je 7. marta 1999. godine 37. motorizovana brigada VJ izašla je u širi rejon Kosovske Mitrovice sa zvaničnim ciljem izvođenja vežbovnih aktivnosti i podizanja borbene gotovosti.²⁹⁰⁴ Najkasnije 18. marta 1999. godine, 211. brigada i druge jedinice VJ već su bile angažovane i u okolini Kosovske Mitrovice²⁹⁰⁵, dok je 125. motorizovana brigada VJ u istom rejonu bila angažovana od 24. marta 1999. godine sa zadatkom da "uništi ŠTS"²⁹⁰⁶ i "obezbeđuje i kontroliše teritoriju" Kosovske Mitrovice.²⁹⁰⁷ Jedinice Prištinske vojne oblasti takođe su upućene u Kosovsku Mitrovicu 27. marta 1999. godine, sa zadatkom da zaštite srpsko stanovništvo i da, u sadejstvu sa snagama MUP-a, onemoguće delovanje OVK, obezbede komunikacije, kao i vojne i druge objekte, kao i da uspostave borbenu kontrolu nad područjima u Kosovskoj Mitrovici.²⁹⁰⁸ Iz jednog naređenja Komande Prištinskog korpusa vidi se takođe da je 37. motorizovana brigada 2. aprila 1999. godine još uvek bila angažovana u rejonu Kosovske Mitrovice i da je imala naređenje da "razbije i uništi ŠTS", obezbedi glavne putne pravce i uspostavi borbenu kontrolu na tom području.²⁹⁰⁹ Naređenjem od 9. aprila 1999. godine Komanda Prištinskog korpusa je snagama MUP-a na tom području dala zadatak da, zajedno s 37. motorizovanom brigadom VJ, 125.

²⁸⁹⁹ DP P1184; DP P1186; DP P1188; DP P711; DP P1191.

²⁹⁰⁰ DP P139; DP P712.

²⁹⁰¹ Na tom sastanku Sreten Lukić je rekao da svi SUP-ovi treba se pripreme i preduzmu neophodne mere za mobilizaciju pripadnika rezervnog policijskog sastava, tako da odnos aktivnih i rezervnih policajaca bude jedan prema jedan, Ljubinko Cvetić, T. 6609, 6691.

²⁹⁰² Ljubinko Cvetić, T. 6609, 6691.

²⁹⁰³ Ljubinko Cvetić, T. 6609-6610.

²⁹⁰⁴ DP P934; DP P965, str. 11.

²⁹⁰⁵ DP P1339, str. 7.

²⁹⁰⁶ ŠTS je skraćenica za šiptarske terorističke snage.

²⁹⁰⁷ DP P954, str. 1, 3.

²⁹⁰⁸ DP P896.

²⁹⁰⁹ DP P912; DP P930 predstavlja zapovest 37. motorizovane brigade kojom se sprovodi DP P912. Veću su takođe predloženi dokazi o tome da je 52. oklopna brigada PVO 5. aprila 1999. godine upućena u Kosovsku Mitrovicu radi izvlačenja minsko-eksplozivnih sredstava, v. DP P958, str. 11.

motorizovanom brigadom VJ, 15. oklopnom brigadom VJ i 58. lakom pešadijskom brigadom VJ, ostvare kontrolu nad područjem Kosovske Mitrovice.²⁹¹⁰

768. Veće zaključuje da gorenavedeni dokazi pokazuju da su snage MUP-a, kako pripadnici redovne policije u uniformama, tako i jedinice PJO, bile angažovane da u sadejstvu s jedinicama VJ, između ostalog, "obezbede borbenu kontrolu" na području Kosovske Mitrovice tokom čitavog perioda na koji se odnosi Optužnica.²⁹¹¹ Štaviše, prihvata se da su razne snage MUP-a i jedinice VJ bile angažovane da, u sadejstvu, obezbede da kosovski Albanci odu do granice s Albanijom, pri čemu su se snage MUP-a, uključujući pripadnike pogranične policije, starale za to da kosovski Albanci s Kosova budu poslani preko granice.

769. Opština Kosovska Mitrovica smeštena je između operativnih zona OVK Šalja/Shala i Lab/Llap.²⁹¹² Mahmut Halimi je objasnio da je u selu Žabare u martu 1999. godine postojala improvizovana klinika u kojoj su se, pored ostalih, lečili i bolesni i ranjeni vojnici OVK.²⁹¹³ Međutim, pripadnici OVK nisu dolazili na to područje u uniformama ili naoružani, iz straha da ne privuku srpske snage.²⁹¹⁴ Odbrana navodi da je u opštini Kosovska Mitrovica postojalo nekoliko uporišta OVK.²⁹¹⁵ Odbrana se poziva na izveštaj Generalštaba VJ od 15. aprila 1999. godine, u kojem se pominje broj navodnih pripadnika OVK prisutnih u selu Tamnik/Tavnik u opštini Kosovska Mitrovica. U izveštaju se navodi da se među 30.000 stanovnika kosovskih Albanaca krije oko 100 pripadnika OVK. U izveštaju takođe piše da je na pripadnike MUP-a otvarana snajperska vatra.²⁹¹⁶ Iako Veće prihvata da je sasvim moguće da se u opštini nalazio manji broj pripadnika snaga OVK, ono ne prihvata da su dela srpskih snaga, o kojima će biti reči dalje u tekstu, bila deo legitimne terorističke operacije niti da su bila opravdana. Kao što će se videti u nastavku teksta, akcije srpskih snaga nisu bile usmerene na borbu s OVK, već izrazito na terorisanje stanovništva, kosovskih Albanaca, i njihovo proterivanje s tog područja.

1. Grad Kosovska Mitrovica

770. Aferdita Hajrizi je bila supruga Agima Hajrizija, kosovskog Albanca koji je bio aktivan u radničkom sindikatu u Kosovskoj Mitrovici.²⁹¹⁷ U noći između 24. i 25. marta 1999. godine, u 00:30 časova, dva vozila su se zaustavila ispred kuće Aferdite Hajrizi i njenog supruga Agima

²⁹¹⁰ DP P1039; Ljubinko Cvetić, T. 6630, 6636-6637.

²⁹¹¹ Veće takođe konstatuje da su i pripadnici srpskih paravojnih formacija bili prisutni u Kosovskoj Mitrovici u vreme na koje se odnosi Optužnica i da su angažovani u nekim konkretnim operacijama, v. dole par. 774, 775, 785, 787.

²⁹¹² Byslim Zyrap, T. 2493; DP P430.

²⁹¹³ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4448; Mahmut Halimi, T. 2946-2947.

²⁹¹⁴ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4448; Mahmut Halimi, T. 2947-2947.

²⁹¹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 790. Odbrana se takođe pozvala na DP D302.

²⁹¹⁶ DP D772, str. 1.

²⁹¹⁷ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 2.

Hajrizija.²⁹¹⁸ Iz vozila je izašlo šest policajaca i prišlo kući Hajrizijevih. Muškarci su nosili tamnoplave maskirne uniforme, crne beretke i vatreno oružje dugih cevi. Aferdita Hajrizi je identifikovala četvoricu od ove šesterice ljudi. To su bili Nenad Pavičević, Ratko Antonijević, Dejan Savić i čovek o kojem su znali samo to da se zove Boban.²⁹¹⁹ Bili su pripadnici redovne policije u gradu, a Nenad Pavičević im je bio komšija.²⁹²⁰

771. Dok su se oni približavali njihovoj kući, Agim Hajrizi je pozvao telefonom jednog drugog aktivistu da mu kaže da napusti grad.²⁹²¹ Aferdita Hajrizi je, u strahu, zajedno s decom pobjegla na tavan. Njen suprug, svekrva i jedan od sinova ostali su na prizemlju. Aferdita Hajrizi je čula kako provaljuju ulazna vrata i zatim pucaju po kući. Njen suprug je rekao "Majko," a zatim je njena svekrva rekla: "Nenade, kako si mogao da pucaš u mog sina?" Onda su policajci otišli.²⁹²² Otprilike u 00:45 časova, Aferdita Hajrizi je sišla i ugledala tela svoga supruga, sina i svekrve, kako leže na podu; sve troje bili su mrtvi. Sin je imao rane od metka na levom boku, abdomenu i laktu. Aferdita na telima svog supruga i svekrve nije videla strelne rane, ali oni su ležali u lokvama krvi.²⁹²³ Iste noći začuli su se i pucnji iz pravca kuće Latifa Berishe, lokalnog političkog vođe kosovskih Albanaca.²⁹²⁴ I on je te noći ubijen iz vatrenog oružja.²⁹²⁵ Kao što je detaljnije razmotreno dalje u tekstu, Mahmutu Halimiju, istaknutom advokatu kosovskom Albancu takođe je rečeno da napusti svoj dom u Kosovskoj Mitrovici u ranim jutarnjim časovima 25. marta 1999. godine.²⁹²⁶

772. Posle toga, oko 00:45 časova, Aferdita Hajrizi je sa svoje dvoje dece otišla iz kuće i smestila se u kući jednog starijeg para, na oko 1.200 metara od svoje kuće.²⁹²⁷ Na dan 25. marta 1999. godine, oko 07:00-07:30 časova, taj stariji čovek izašao je iz kuće da izvidi situaciju. Video je brojne policajce i vojnike. Kasnije u toku dana Aferdita Hajrizi se, zajedno sa svojom decom, sastala s bratom kod zgrade opštine u Kosovskoj Mitrovici, na oko 300-400 metara od mesta gde je odsela. Usput je videla srpske snage u zelenim maskirnim uniformama i sa zelenim maskama na licu.²⁹²⁸ Brat ih je sve odveo do kuće jednog rođaka u naselju Tamnik.²⁹²⁹ Kasnije toga dana

²⁹¹⁸ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 6.

²⁹¹⁹ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 6; Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4047, 4052.

²⁹²⁰ Svedokinja se setila da su ovi ljudi ranije nosili uniforme redovne policije, međutim, u noći kada su izvršena ubistva nosili su gore opisane uniforme, Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 6; Aferdita Hajrizi, DP P775 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3897; Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4047, 4049-4052; Aferdita Hajrizi, T. 4308.

²⁹²¹ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 6.

²⁹²² Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 7.

²⁹²³ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 7. Smrt Agima Hajrizija potvrdio je Mahmut Halimi (Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4446; Mahmut Halimi, T. 2897-2898).

²⁹²⁴ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 8; Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4046; Mahmut Halimi, T. 2898; Adnan Merovci, T. 2213.

²⁹²⁵ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 8; Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4046.

²⁹²⁶ V. dole, par. 780. Svedok je pre toga, 23. marta 1999. godine, primio telefonski poziv koji je smatrao pretnjom, ali ovoga puta čuo je samo pucnje, Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4445, 4476; Mahmut Halimi, T. 2898, 2943-2945.

²⁹²⁷ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 8; Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 2-3.

²⁹²⁸ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 3.

Aferditu Hajrizi i decu odvezli su nazad u njenu kuću. Ustanovila je da su nestali sav njen nakit, lične isprave članova porodice, novac i fotografije.²⁹³⁰ Zatim su se vratili u kuću njenog rođaka u naselju Tamnik. Usput je na ulicama videla srpske vojnike i vozila, uključujući normalne policijske automobile i oklopne transportere.²⁹³¹

773. Aferdita Hajrizi je bila suviše uplašena da istoga dana ode u bolnicu da preuzme tela članova svoje porodice ubijenih prethodne noći.²⁹³² Umesto nje, kao najbliži rod, otišao je jedan njen rođak, koji je preuzeo tela iz bolnice i takođe otišao na mesto zločina s istražnim sudijom i lekarom. Svedokinja nikada nije dobila izveštaj istražnog sudije o ishodu istrage.²⁹³³ Odbrana tvrdi da su ova ubistva bila posledica netrpeljivosti između porodice svedokinje i Nenada Pavičevića,²⁹³⁴ ali nema dokaza koji to potkrepljuju. Veće konstatuje da su ova ubistva bila deo šireg plana za proterivanje seoskog stanovništva, kosovskih Albanaca, s tog područja.

774. Dana 28. marta 1999. godine, srpske snage sastavljene od pripadnika VJ i policije, uključujući i paravojne formacije, stigle su u Tamnik. Tamnik je bio naselje u kojem su živeli pretežno kosovski Albanci.²⁹³⁵ Pripadnici paravojnih formacija imali su obojena lica i noževe za opasačem. Policajci su nosili plave uniforme redovne policije.²⁹³⁶

775. Srpske snage su zapalile kuće i naredile ukućanima da odmah krenu za Albaniju. Pripadnici ovih snaga dobacivali su im "[o]vo nije vaša zemlja" i "[s]ve ćemo vas pobiti".²⁹³⁷ Aferdita Hajrizi i njena porodica priključili su se velikoj koloni ljudi koja je bežala iz Tamnika. Svedokinja je rekla "[N]ismo imali plan ili cilj gde da idemo. Samo da odemo i spasimo živote."²⁹³⁸ Svedokinja se priključila koloni ljudi koji su bežali iz grada. Srpske snage su ih usmerile ka selu Žabare, u pravcu

²⁹²⁹ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 8; Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 4; Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4054.

²⁹³⁰ Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 8.

²⁹³¹ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 3-4.

²⁹³² Svedokinja sutradan nije prisustvovala sahrani svojih rođaka iz straha od Nenada Pavičevića, jednog od policajaca prisutnih prilikom ubistva članova njene porodice, Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 8.

²⁹³³ Odbrana je tvrdila da je SUP Kosovska Mitrovica nastavio da se pridržava postupka za obradu podnetih krivičnih prijava, nakon kojeg su preduzimane sve neophodne mere da se sprovede istražni postupak (Ljubinko Cvetić, T. 6814; Završni podnesak odbrane, par. 791). Premda Veće prihvata da je to možda i bilo tako, nema dokaza o tome da je SUP sproveo istrage o ubistvu Agima Hajrizija, njegovog sina i majke, Aferdita Hajrizi, DP P773, str. 8; Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 5; Aferdita Hajrizi, DP P775 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3898-3900). Međutim, postoji svedočenje Mahmuta Halimija, predsedavajućeg sudije, koji je u ime privremene vlade kosova, postupao u krivičnom postupku protiv Lazara Gligorovskog i Nenada Pavičevića, policajaca policijske stanice u Kosovskoj Mitrovici, Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4468-4469. Njih dvojica su 2000. godine optuženi za ubistvo Agima Hajrizija, njegovog sina i njegove majke, Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4462-4463, 4469. Nenadu Pavičeviću suđeno je *in absentia* i on je proglašen krivim za ubistvo Agima Hajrizija i osuđen na 20 godina zatvora, Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4050; DP P777. Lazar Gligorovski je oslobođen optužbi, Aferdita Hajrizi, DP P775 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3902). Nisu predloženi dokazi o tome da je Nenad Pavičević odslužio kaznu.

²⁹³⁴ Završni podnesak odbrane, par. 794.

²⁹³⁵ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 4; Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4054-4055, 4065-4066.

²⁹³⁶ Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4070, 4073; v. gore, par. 53, 54.

²⁹³⁷ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 4; DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4055, 4066.

²⁹³⁸ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 4.

Albanije. Pripadnici srpskih snaga su stajali duž puta za Žabare i raseljenim licima pucali iznad glava.²⁹³⁹

776. Ta kolona ljudi ostala je u selu Žabare dva-tri dana, sve dok im srpske snage nisu rekle da idu.²⁹⁴⁰ Aferdita Hajrizi i njena deca boravila su u jednoj kući u kojoj je bilo i stotinak drugih osoba. Dana 28. marta 1999. godine, čula je na radiju da je u selu Žabare 70.000 raseljenih lica. U selu je bilo pripadnika srpskih snaga u tamnoplavim i crnim maskirnim uniformama; nosili su duboke čizme i velike noževe i imali crne maske i rukavice bez prstiju.²⁹⁴¹ Aferdita Hajrizi je zaključila da se radi o pripadnicima paravojnih formacija, ali Veće pred sobom nema dovoljno dokaza da donese takav zaključak. Posle tri dana u Žabaru, 1. aprila 1999. godine, srpske snage su raseljenim licima rekle da idu. Aferdita Hajrizi je poslušala i, zajedno s decom, uspela da se vrati u Kosovsku Mitrovicu, gde je odsela u naselju Tamnik. Po povratku su videli da se na ulicama još uvek puca i da su kuće u plamenu.²⁹⁴² Kosovski Albanci su živeli u atmosferi straha.

777. Dana 3. aprila 1999. godine, "Srbi" su obezbedili autobuse kojima će kosovski Albanci iz Kosovske Mitrovice biti odvezeni van teritorije Kosova. Autobusi su pripadali jednom državnom autoprevoznom preduzeću. U autobuse su mogli ući samo stanovnici Kosovske Mitrovice albanske nacionalnosti; morali su da kupe kartu da bi mogli otići. Bilo je 16-17 autobusa, što nije bilo dovoljno za broj žitelja ovoga grada koji su želeli mesto u autobusu. Srpske snage su nadgledale odlazak kosovskih Albanaca sa autobuske stanice. Ujutro 4. aprila 1999. godine, odvezli su ih autobusima do granice s Crnom Gorom, na koju su stigli istog dana.²⁹⁴³ Kad su autobusi s raseljenim licima stigli na granicu, srpske snage su muškarcima naredile da izađu iz autobusa, maltretirale ih i ispitivale o njihovoj eventualnoj povezanosti s OVK. Prisilili su te muškarce da skandiraju "Srbija, Srbija". Onda su se muškarci ponovo priključili autobusima kojima je dozvoljeno da pređu u Crnu Goru. Raseljenim licima je dopušteno da zadrže svoje lične isprave i stvari od vrednosti.²⁹⁴⁴

778. Odbrana tvrdi da nije dokazano da je postojala kampanja deportovanja ili prisilnog premeštanja kosovskih Albanaca iz Kosovske Mitrovice.²⁹⁴⁵ Ona dalje navodi da su kosovski Albanci koji su napuštali Kosovsku Mitrovicu, uključujući one koji su krenuli autobusom 4. aprila 1999. godine, izrazili iskrenu želju (pristali na to) da napuste to područje.²⁹⁴⁶ Ova tvrdnja

²⁹³⁹ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 4.

²⁹⁴⁰ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 5.

²⁹⁴¹ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 4.

²⁹⁴² Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 5.

²⁹⁴³ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 6.

²⁹⁴⁴ Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 6; Aferdita Hajrizi, DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4060-4061.

²⁹⁴⁵ Završni podnesak odbrane, par. 802.

²⁹⁴⁶ Završni podnesak odbrane, par. 792.

potkrepljuje se dokazima o tome da su ljudi koji su se ukrcavali u autobuse plaćali svoju autobusku kartu, da autobuse nije sprovodila policija, da se srpske snage koje su patrolirale autobuskom stanicom nisu mešale i da je ljudima u autobusima bilo dozvoljeno da zadrže svoje lične isprave na crnogorskoj granici.²⁹⁴⁷

779. Kad je reč o raseljavanju kosovskih Albanaca 4. aprila 1999. godine, Veće konstatuje da, na osnovu činjenice da su kosovski Albanci kupovali autobuske karte kad su odlazili iz Kosovske Mitrovice i drugih faktora koje je iznela odbrana, ono ne može doneti razuman zaključak da je pristanak kosovskih Albanaca bio iskren. Po mišljenju Veća, usled atmosfere prisile koja je u to vreme vladala u Kosovskoj Mitrovici dati pristanak gubi svaki značaj. Veće ne može razumno zaključiti da su kosovski Albanci dobrovoljno napustili Kosovsku Mitrovicu i otišli u Crnu Goru. Jedini razuman zaključak koji se na osnovu dokaza može izvesti je da su pretnje i zastrašivanja od strane srpskih snaga u Kosovskoj Mitrovici bili sračunati na to da uteraju strah stanovnicima kosovskim Albancima u Kosovskoj Mitrovici, i da ih nateraju da napuste zemlju. Prema tome, Veće konstatuje da je raseljavanje kosovskih Albanaca u Crnu Goru bilo prisilno i protivpravno; njihovo raseljavanje nije predstavljalo njihov stvarni izbor.

2. Žabare

(a) Iskustvo Mahmuta Halimija

780. Mahmut Halimi je bio advokat, kosovski Albanac, koji je živeo u gradu Kosovskoj Mitrovici. Bio je poznat po svom suprotstavljanju Miloševićевой vlasti.²⁹⁴⁸ Dana 25. marta 1999. godine, oko 06:00 časova, Mahmut Halimi je primio telefonski poziv od jedne ženske osobe koja je govorila srpski i koja ga je upozorila da treba što pre da ode od kuće.²⁹⁴⁹ Oko 06:30-06:45 časova, s porodicom je napustio grad Kosovsku Mitrovicu i potražio utočište u selu Žabare.²⁹⁵⁰ Dok je odlazio, još jednom ga je pozvala ona ista žena i pitala ga da li je već otišao od kuće, pošto se "oni" približavaju njegovoj kući. Svedok je verovao da misli na srpske vojne i paravojne snage na tom području.²⁹⁵¹ Veće se uverilo da su činjenica da se znalo za njegovo suprotstavljanje srpskim vlastima, kao i prisustvo srpskih snaga na tom području i upozorenje koje je dobio preko telefona, kod Mahmuta Halimija izazvali strah za bezbednost njegove porodice i njega lično. Oni su napustili to područje.

²⁹⁴⁷ Završni podnesak odbrane, par. 795.

²⁹⁴⁸ Mahmut Halimi, T. 2898-2899.

²⁹⁴⁹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4445, 4476; Mahmut Halimi, T. 2898, 2943-2945.

²⁹⁵⁰ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4445; Mahmut Halimi, T. 2900-2901.

²⁹⁵¹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4445; Mahmut Halimi, T. 4476-2901.

781. Sledeća dva dana, 26. i 27. marta 1999. godine, svedok je sa porodicom boravio u kući svog brata u selu Žabare.²⁹⁵² Dana 28. marta 1999. godine, dva nenaoružana čoveka za koje je znao da su pripadnici OVK zatražila su od Mahmuta Halimija da ode u planine, jer ga traže "snage bezbednosti", pa ostankom u selu izlaže opasnosti i sopstveni život i život ostalih seljana.²⁹⁵³ S ovom dvojicom i dva sina svoga brata otišao je u planine na oko četiri kilometra odatle.²⁹⁵⁴ Mahmut Halimi je u planinama ostao oko šest dana. Dana 3. ili 4. aprila 1999. godine ili približno tih datuma vratio se u kuću svog brata u selu Žabare, gde se ponovo priključio svojoj porodici.²⁹⁵⁵

782. Kuća brata Mahmuta Halimija nalazila se u selu Donje Žabare. Iz kuće su se dobro videli Suvi Do/Suhadole i novi stadion u selu Žabare.²⁹⁵⁶ Dana 14. aprila 1999. godine, oko 10:00 časova, pripadnici srpskih snaga počeli su da se približavaju novom stadionu.²⁹⁵⁷ Pripadnici srpskih snaga stigli su u dva oklopna transportera i počeli da pucaju iz automatskog oružja. Bile su tu i dve prage iz kojih se pucalo na gornji deo sela.²⁹⁵⁸ Svedok nije mogao da vidi uniforme pripadnika tih snaga.²⁹⁵⁹ Odbrana je tvrdila da je ovaj napad bio odgovor na teroristički napad koji je OVK tog dana izveo u Šipolju/Shipol, nedaleko od puta koji povezuje Žabare s Tamnikom i Šipoljem. O terorističkom napadu OVK je izvešteno 14. aprila 1999. godine u 17:00 časova, a dokazi koje Veće ima pred sobom i o kojima je bilo reči gore u tekstu govore o tome da su srpske snage počele napad znatno pre 10:00 časova.²⁹⁶⁰ Za "teroristički napad" je navedeno da je bio usmeren protiv pripadnika policije na "šipoljskom mostu" u opštini Kosovska Mitrovica. U napadu su ranjena dva policajca.²⁹⁶¹ O ovom terorističkom napadu nema daljih podataka. Premda Veće prihvata mogućnost da je na "šipoljski most" izvršen napad o kojem je reč gore u tekstu, to, po mišljenju Veća, nije od značaja za njegove činjenične zaključke o događajima koji su se odigrali ranije toga dana. Veće napominje da su napadi na Tamnik i na druga područja u opštini Kosovska Mitrovica, o kojima se govori dalje u tekstu bili usmereni protiv albanskog stanovništva na Kosovu uopšte, uključujući žene, decu i starije osobe, a ne protiv pripadnika OVK. Dokazi ne ukazuju na to da su srpske snage iole nastojale da naprave razliku između civila i pripadnika OVK. Naprotiv, očevici pominju da su seljanima srpske snage pretile da će, ako ne postupe onako kako su im naredile,

²⁹⁵² Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4445, 4447; DP D65; Mahmut Halimi, T. 2913.

²⁹⁵³ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4447, 4493; Mahmut Halimi, T. 2945-2946.

²⁹⁵⁴ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4447-4448.

²⁹⁵⁵ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4448.

²⁹⁵⁶ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4448.

²⁹⁵⁷ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4448-4449; Mahmut Halimi, DP P500 (na geografskoj karti kuća njegovog brata obeležena je brojem "1", a Gornje Žabare brojem "2"); Mahmut Halimi, DP D65 (na ovoj geografskoj karti svedok je kuću svog brata u selu Žabare obeležio brojem "1").

²⁹⁵⁸ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4448-4449; Mahmut Halimi, T. 2953.

²⁹⁵⁹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4449.

²⁹⁶⁰ DP D302, str. 4.

²⁹⁶¹ DP D302, str. 4.

pobiti sve Albance.²⁹⁶² Iskazi svedoka kose se s tvrdnjom odbrane da je napad srpskih snaga ranije 14. aprila 1999. godine u Kosovskoj Mitrovici bio usmeren protiv OVK i da je predstavljao odgovor na jako prisustvo OVK.²⁹⁶³

783. Zbog ovog napada srpskih snaga Mahmut Halimi je sa porodicom, bratom i bratovljevom porodicom otišao iz sela Donje Žabare i duž Ibra stigao do jedne kuće u selu Gornje Žabare.²⁹⁶⁴ Iz te kuće u selu Gornje Žabare, Mahmut Halimi je mogao da vidi čitavo područje Žabara, kao i delove sela Mitrovica, Tamnik, Šipolje i put Mitrovica-Peć.²⁹⁶⁵ Sutradan, 15. aprila 1999. godine, od oko 10:00 časova, Mahut Halimi je video kako raseljena lica iz susednih sela Šipolje i Suvi Do, kao i naselja Tamnik u gradu Kosovskoj Mitrovici, počinju da se skupljaju u selu Gornje Žabare.²⁹⁶⁶ Do toga je došlo zato što su srpske snage ulazile u ta okolna sela i primoravale ljude da odlaze za Žabare.²⁹⁶⁷ Negde do 15:30-16:00 časova oko 35.000 raseljenih lica okupilo se u selu Žabare.²⁹⁶⁸ Nešto kasnije, oko 16:00 časova, Mahmut Halimi je video kako gomila raseljenih lica počinje da napušta selo u konvoju, u pravcu Šipolja.²⁹⁶⁹ Konvoj je koristio dva raspoloživa puta koja su vodila od raskrsnice kod sela Donje Žabare do škole u Šipolju.²⁹⁷⁰ Konvoju se s jednog drugog puta koji je vodio od škole u Šipolju priključivalo još automobila, traktora i kamiona.²⁹⁷¹ Duž puta je bilo je vozila u plamenu i čuli su se pucnji.²⁹⁷² Svedok je video kako se srpski vojnici, za koje je rekao da su pripadnici paravojnih formacija, stacioniraju u selu Donje Žabare, na oko 40 metara od glavnog puta. Svedok je po njihovim uniformama i oružju zaključio da su to paravojne formacije; imali su brade, obrijane glave, nosili su marame i poveze na glavama, i imali sofisticirano naoružanje, uključujući dugocevno oružje, za koje je svedok rekao da su snajperske puške malih šaržera.²⁹⁷³ Veće prihvata da opis koji je dao Mahmut Halimi odgovara tipičnoj odeći i opremi paravojnih formacija.

784. Mahmut Halimi je čuo da su ova raseljena lica, među kojima i stanovnici sela Žabare, ubijana iz vatrenog oružja dok je konvoj bio u pokretu. Međutim, o tom ubijanju nema neposrednih

²⁹⁶² Aferdita Hajrizi, DP P774, str. 4; DP P776 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4055, 4066.

²⁹⁶³ Završni podnesak odbrane, par. 790.

²⁹⁶⁴ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4448, 4449.

²⁹⁶⁵ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4449-5450; DP P500 (na geografskoj karti kuća njegovog brata obeležena je brojem "1", Gornje Žabare brojem "2", Tamnik brojem "3", Šipolje brojem "4" i put za Peć brojem "5"); DP D65 (kuća njegovog brata u selu Žabare obeležena je brojem "1").

²⁹⁶⁶ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4449-4450; Mahmut Halimi, T. 2951, 2955.

²⁹⁶⁷ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4450.

²⁹⁶⁸ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4450-4451; Mahmut Halimi, T. 2902, 2951.

²⁹⁶⁹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4450, 4451; Mahmut Halimi, T. 2903; DP P500.

²⁹⁷⁰ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4450-4451; Mahmut Halimi, DP P500 (brojem "3" obeležen je Tamnik, brojem "4" obeleženo je Šipolje i brojem "5" put za Peć) Mahmut Halimi, T. 2903, 2914, 2949; Mahmut Halimi, DP D65, (škola je obeležena brojem "3").

²⁹⁷¹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4450-4451; Mahmut Halimi, DP P500 (brojem "3" obeležen je Tamnik, brojem "4" obeleženo je Šipolje i brojem "5" put za Peć) Mahmut Halimi, T. 2903, 2914, 2949; Mahmut Halimi, DP D65, (škola je obeležena brojem "3").

²⁹⁷² Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4452.

dokaza. Sutradan, 16. aprila 1999. godine, Mahmut Halimi je iz kuće svoga brata video da su srpske snage prisilile konvoj da nastavi glavnim putem za Peć. Zatim mu se konvoj izgubio iz vida u pravcu Peći i pripadnici policijskih snaga počeli su da se vraćaju u Žabare.²⁹⁷⁴ Počeli su da pale kuće i pucaju.²⁹⁷⁵ Mahmut Halimi je tada je video da se neki seljani i raseljena lica koji su ostali u Žabaru ili su se tu sklonili, napuštaju to područje i idu u pravcu stolarske radionice "Gaterat".²⁹⁷⁶

785. Kad je srpska policija počela ponovo da ulazi u selo, Mahmut Halimi i njegov brat shvatili su da su srpske snage zatvorile put kojim se izlazi iz sela Gornje Žabare. Odlučili su da u tri automobila napuste kuću u kojoj su boravili u selu Gornje Žabare i krenu u pravcu Crne Gore.²⁹⁷⁷ Na glavnom putu između Kosovske Mitrovice i Zubinog Potoka zaustavili su ih srpski vojnici. Dozvolili su im da uzmu neke stvari iz automobila, a onda su dalje morali pešice. Vojnici su im uzeli automobile.²⁹⁷⁸ Mahmut Halimi i grupa kosovskih Albanaca s kojom je on putovao odlučili su da se sklope u stolarskoj radionici "Gataret". Tamo su proveli noć.²⁹⁷⁹ Dok su se vraćali prema kompleksu, svedok je kraj puta video dva kamiona, vojni džip s mitraljezom i pet-šest vojnika. Za ova vozila je rekao da ih je prepoznao i da je to isti tip vozila koji su koristile paravojne formacije koje su se stacionirale u selu Donje Žabare 15. aprila 1999. godine. Međutim, pripadnici ovih snaga nosili su crne poveze na glavi, izrazito tamne uniforme, možda crne boje, kao i srednje duge ili duge brade. Jedan od pripadnika paravojnih formacija imao je na sebi crnu košulju i nosio je dva noža.²⁹⁸⁰ Pripadnici ovih paravojnih formacija iznosili su stvari iz kuća koje su bile napuštene pošto su njihovi žitelji pobjegli iz sela Žabare. Stvari su tovarili u kamione.²⁹⁸¹ Policija je uzimala automobile koji su ostali za stanovnicima koji su pobjegli.²⁹⁸²

786. Idućeg dana, 17. aprila 1999. godine, posle noći provedene u stolarskoj radionici, nešto pre 12:00 časova, stigli su policajci u tamnoplavim maskirnim uniformama, s oznakama na kojima su bili beli orlovi i reči "MUP Srbija" i žutim oznakama čina na ramenima, i vičući su naredili ljudima koji su se sklonili u stolarskoj radionici da odu odatle. U skladu s naređenjem policije, ova raseljena lica su u konvoju napustila Žabare i krenula u pravcu Peći i, zatim, Albanije.²⁹⁸³

²⁹⁷³ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4452-4453.

²⁹⁷⁴ Ovaj konvoj nastavio je u pravcu Peći, Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4453, 4454, 4456.

²⁹⁷⁵ Svedočenje ovog svedoka uverilo je Veće da je on u stanju da razlikuje VJ i MUP. Što je još važnije, Veće se uverilo da je svedok u stanju da jasno razlikuje razne snage MUP-a, konkretno, paravojne formacije, jedinice redovne policije i lokalne rezerviste, Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4453-4454; Mahmut Halimi, T. 2952, 2956-2957.

²⁹⁷⁶ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4453-4454; Mahmut Halimi, T. 2904.

²⁹⁷⁷ Otišli su u tri automobila zajedno s porodicom njegovog brata i njegovog zeta (Mahmut Halimi, DP P499 (*Milutinović* transkript), T. 4454-4455; Mahmut Halimi, T. 2904).

²⁹⁷⁸ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4464; Mahmut Halimi, T. 2958-2947.

²⁹⁷⁹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4454-4455, 4464; Mahmut Halimi, T. 2904.

²⁹⁸⁰ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4455.

²⁹⁸¹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4455.

²⁹⁸² Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4464; Mahmut Halimi, T. 2958-2947.

²⁹⁸³ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4456.

787. Konvoj je prošao kroz selo Šipolje, gde su Mahmut Halimi i zet njegovog brata našli dva vozila u neispravnom stanju i uspeali da ih poprave. Iskoristili su ih da bi u konvoju putovali do graničnog prelaza s Albanijom.²⁹⁸⁴ Dok se konvoj kretao ka Albaniji, VJ i srpska policija, uključujući pripadnike paravojnih formacija, nadgledali su ih i posmatrali.²⁹⁸⁵ Od Mitrovice, posle Šipolja gde se uključuje na put za Peć, čitavo područje su kontrolisale jedinice redovne policije. Na putu za Albaniju konvoj je prošao kroz nekoliko opština, uključujući Srbicu, Istok, Prizren i Đakovicu.²⁹⁸⁶ U jednom trenutku, s obe strane puta stajali su pripadnici srpske specijalne policije. Nosili su tamne uniforme, uglavnom plave s nešto crne boje, automatsko naoružanje i fantomke. Promatrali su ljude u konvoju.²⁹⁸⁷ Na ulasku u Prizren videli su još jednu paravojnu jedinicu koja je na kontrolnom punktu tukla raseljena lica.²⁹⁸⁸ Mahmut Halimi je u konvoju stigao u Žur 17. aprila 1999. godine oko 19:00 časova, tu je proveo noć, i sledećeg jutra stigli su do granice.²⁹⁸⁹ Na graničnom prelazu kod Vrbnice (Morina) stajale su tri kutije u koje su izbegli kosovski Albanci iz konvoja morali da ubace svoje lične karte, pasoše, vozačke dozvole i registarske tablice. Policajci su izbeglicama u konvoju pretili da će ih ubiti ako ne predaju ove dokumente.²⁹⁹⁰ Zatim su izbeglice prešle granicu i otišle u Albaniju. Kao što će biti detaljnije razmotreno u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je srpska policija prisilila ljude u ovom konvoju da, a 14. aprila 1999. godine ili približno tog datuma i tokom sledećih dana, napuste Žabare i da odu za Albaniju.²⁹⁹¹

788. Mahmut Halili je uspeo da se vrati u Kosovsku Mitrovicu iz Albanije 11. jula 1999. godine. Video je da su sve četiri džamije u gradu Kosovskoj Mitrovici uništene od njegovog odlaska 25. marta 1999. godine.²⁹⁹² Od ljudi koji su ostali u gradu čuo je da su sve četiri džamije uništile srpske snage.²⁹⁹³ Njegova kuća bila je spaljena do temelja i od ljudi u gradu je čuo da je zapaljena 3. ili 4. aprila 1999. godine.²⁹⁹⁴ Premda je Veće saslušalo i svedočenje Andrása Riedlmayera, koje se

²⁹⁸⁴ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4457; Mahmut Halimi, T. 2958-2959; Mahmut Halimi, DP D65 (broj "3" označava selo Šipolje).

²⁹⁸⁵ Između Kosovske Mitrovice i Peći svedok je s leve strane puta video i snage vojske u starijim uniformama VJ sivomaslinaste boje, Mahmut Halimi, T. 2957. Policijskih jedinica bilo je i na području od Rudnika do Rakoša, na putu od Brabonjića/Broboniq do Ljubovca/Lubovec i na vrhu brda ispred sela Dubovec (Mahmut Halimi, T. 2905; DP P501 (svedok je na karti obeležio pravac kojim se kretao konvoj)).

²⁹⁸⁶ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4457; Mahmut Halimi, T. 2958-2959; v. DP P501.

²⁹⁸⁷ Mahmut Halimi, T. 2905.

²⁹⁸⁸ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4491.

²⁹⁸⁹ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4457.

²⁹⁹⁰ Na osnovu ovih jakih dokaza, Veće ne prihvata tvrdnju odbrane (Završni podnesak odbrane, par. 797) da kosovskim Albancima na granici nisu oduzimane lične isprave, što ona argumentuje činjenicom da je Mahmut Halili uspeo da zadrži svoj pasoš, koji mu je bio u torbi (Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4458-4459, 4484, 4490).

²⁹⁹¹ V. gore, par. 1647-1648.

²⁹⁹² Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4461; Mahmut Halimi, T. 2907-2908.

²⁹⁹³ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4461.

²⁹⁹⁴ Mahmut Halimi, T. 2907-2908, 2960; Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4460.

detaljnije razmatra na drugim mestima u ovoj Presudi, ono nije moglo doneti zaključak o tome na koji način su džamije uništene, od strane kojih snaga i da li džamije bile korišćene u vojne svrhe.²⁹⁹⁵

(b) Iskustvo Sadije Sadiku

789. Veće je takođe saslušalo svedočenje Sadije Sadiku, kosovske Albanke iz Žabara, koja je u vreme doleopisanih događaja imala 20 godina. Dana 13. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, srpska policija je počela da pali kuće na jednom kraju sela i da tera ljude iz njihovih domova.²⁹⁹⁶ Oni koji su bili isterani iz svojih domova okupili su se u dvorištu seoske stolarske radionice "Gaterat", koju je čuvala policija.²⁹⁹⁷ Svedokinja i njena porodica su pobjegli u planine da tamo provedu noć, ali kada su se sutradan vratili kući (negde 14. aprila 1999. godine) u 08:00 časova, policajci u pincgauerima su, uperivši oružje u njih, rekli svedokinji i njenoj porodici da moraju da odu ili da će ih ubiti.²⁹⁹⁸ Svedokinja je za uniforme koje je nosila policija rekla i da su plave maskirne i da su tamnoplave i crne.²⁹⁹⁹ Oslanjajući se na svoje ranije zaključke, Veće se uverilo da su muškarci koje je svedokinja opisala bili pripadnici MUP-a.³⁰⁰⁰

790. Prema instrukcijama policije, Sadije Sadiku se sa porodicom priključila onim seljanima koji su se već prethodnog dana okupili u dvorištu stolarske radionice. Policija im je naredila da naprave kolonu i da idu za Tiranu, u Albaniji.³⁰⁰¹ Sadije Sadiku je s porodicom bila među otprilike 8.000 do 9.000 ljudi koji su tog dana u konvoju napustili Žabare. Išli su u pravcu Albanije, kako im je policija naredila.³⁰⁰² Duž puta do granice, na otprilike svaka dva kilometra, nalazili su se kontrolni punktovi na kojima su bili i pripadnici policije i pripadnici VJ.³⁰⁰³ Prilikom prelaska kroz kontrolne punktove policajci bi im govorili da požure i da s Kosova nestanu u Albaniju.³⁰⁰⁴ U konvoju, raseljena lica nisu dobijala nikakvu hranu ili vodu; pili su vodu iz bara na zemlji. Plašili su se policije koja se "veoma loše" ponašala prema njima, dok se VJ "ponašala pristojnije".³⁰⁰⁵ Na kontrolnom punktu u Šipolju policija je konvoj usmerila prema Peći. Najkasnije 16. aprila 1999. godine, konvoj je stigao u Gornju Klinu. U Gornjoj Klini, jedan policajac na motociklu podelio je konvoj i jednom delu – s oko 2.000 ljudi – naredio da se vrate u Kosovsku Mitrovicu – a drugom

²⁹⁹⁵ V. dole, par. 1827-1829.

²⁹⁹⁶ Veće se uverilo da je svedočenje Sadije Sadiku pouzdano u pogledu onoga što je doživela; nije značajno da li su ti događaji počeli 13. ili 14. aprila 1999. godine. Sadije Sadiku, DP P502, par. 11; Sadije Sadiku, T. 2988.

²⁹⁹⁷ Sadije Sadiku, DP P502, par. 11; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1892-1893.

²⁹⁹⁸ Sadije Sadiku, DP P502, par. 14; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1918, 1920; Sadije Sadiku, T. 2989.

²⁹⁹⁹ Sadije Sadiku, DP P502, par. 14; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1920; Sadije Sadiku, DP P504; Sadije Sadiku, DP D66; Sadije Sadiku, T. 2968.

³⁰⁰⁰ V. gore, par. 64.

³⁰⁰¹ Sadije Sadiku, DP P502, par. 13-16; Sadije Sadiku, T. 2970.

³⁰⁰² Sadije Sadiku, DP P502, par. 16.

³⁰⁰³ Sadije Sadiku, DP P502, par. 17.

³⁰⁰⁴ Sadije Sadiku, DP P502, par. 16.

³⁰⁰⁵ Sadije Sadiku, DP P502, par. 17, 19.

delu kolone – s oko 6.000 ljudi, među kojima su se nalazili Sadije Sadiku i njena porodica – naredio je da nastave za Peć.³⁰⁰⁶ Kolona kojoj je naređeno da ide u Peć nastavila je dalje i prošla grad Srbicu u noći 16. ili 17. aprila 1999. godine ili približno tih datuma, gde su se zaustavili da prenoće.³⁰⁰⁷ Sledeće jutro oko 05:00 časova nastavili su ka selu Zablaće/Zaballaq i stigli u Zlokućane/Zlaakuqan dana 19. aprila 1999. godine ili približno tog datuma.³⁰⁰⁸ Posle otprilike sat vremena, raseljenim licima u konvoju rečeno je da se vrate u selo Zablaće. Kad su stigli, jedan policajac je pucao iz automatske puške u vazduh i rekao im je da se smeste u ruševinama granatiranih kuća u selu.³⁰⁰⁹ Policajci su se nalazili na ulazu u selo.³⁰¹⁰

791. Sadije Sadiku i njena porodica bili su primorani da od približno 19. aprila 1999. godine ostanu u Zablaću oko tri nedelje. Za smeštaj raseljenih lica nije bilo dovoljno mesta i nije im obezbeđivana hrana. Selo je sve vreme čuvala policija i nije im bilo dozvoljeno da izlaze iz kuća. Ako bi pokušali da izađu iz kuća ili odu u dvorište kuća u kojima su se sklonili, policija bi pucala na njih.³⁰¹¹ Jednog dana, oko 8. maja 1999. godine, Sadije Sadiku je s nekim prijateljima otišla dve-tri kuće dalje od one u kojoj je boravila, po krompir.³⁰¹² Dok su išli, Sadije Sadiku je videla policajce na položajima nedaleko od seoske crkve.³⁰¹³ Vraćajući se kući, svedokinja se od bola srušila na zemlju. Onda je začula pucnje.³⁰¹⁴ Svedokinja je izgubila svest na dva-tri minuta, a kad je došla sebi shvatila je da ima izlaznu strelnu ranu od metka ispod desne dojke. Pogođena je posred leđa s leve strane.³⁰¹⁵ Do tad su prijatelji Sadije Sadiku već bili pobjegli. Pokušala je da se dovuče nazad do kuće pomažući se rukama. Čim je počela da se pomera pucnjava se nastavila. Zvala je u pomoć, ali zbog stalne snajperske vatre niko iz kuće nije mogao da joj pritekne u pomoć.³⁰¹⁶ S mesta na kojem je ležala videla je dim koji se dizao iz crkve gde je policija bila zauzela položaje. Nadomak crkve videla je sedam policajaca.³⁰¹⁷ Posle tridesetak minuta, dok je snajperska vatra još trajala, dve svedokinjine sestre, Lutfije i Fikrije Sadiku, došle su ipak do nje i pomogle joj da se skloni na bezbedno.³⁰¹⁸ Sadije Sadiku se ovih događaja jasno sećala i identifikovala je one koji su otvarali vatru kao policajce. U svetlu dokumentarnih dokaza o prisustvu policije, uključujući i PJP, na

³⁰⁰⁶ Sadije Sadiku, DP P502, par. 20.

³⁰⁰⁷ Sadije Sadiku, DP P502, par. 21.

³⁰⁰⁸ Sadije Sadiku, DP P502, par. 22.

³⁰⁰⁹ Sadije Sadiku, DP P502, par. 23; Sadije Sadiku, T. 2973.

³⁰¹⁰ Sadije Sadiku, DP P502, par. 23.

³⁰¹¹ Sadije Sadiku, DP P502, par. 24.

³⁰¹² Sadije Sadiku, DP P502, par. 25.

³⁰¹³ Sadije Sadiku, DP P502, par. 28.

³⁰¹⁴ Sadije Sadiku, DP P502, par. 25; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1900; Sadije Sadiku, T. 2973.

³⁰¹⁵ Sadije Sadiku, DP P502, par. 26; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1900.

³⁰¹⁶ Sadije Sadiku, DP P502, par. 27.

³⁰¹⁷ Sadije Sadiku, DP P502, par. 28; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1928-1929, 1937, 1939; Sadije Sadiku, T. 2973, 2998.

³⁰¹⁸ Sadije Sadiku, DP P502, par. 27, 29; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1901; Sadije Sadiku, T. 2998.

području o kojem je bilo reči ranije u ovoj Presudi, kao i u svetlu onoga što je svedokinja rekla kao očevidac, Veće prihvata da su Sadije Sadiku ranili pripadnici srpske policije.³⁰¹⁹

792. Kad su sestre Sadiju Sadiku uspele da je unesu u kuću, umotale su je u ćebe i jedan doktor iz Kosovske Mitrovice, koji je bio među raseljenim licima, došao je da je pregleda. Nije mogao ništa da učini pošto nije imao instrumente.³⁰²⁰ Šest muškaraca je zatim prenelo svedokinja u selo Zahać, udaljeno nekoliko kilometara. Tamo joj je doktor zašio ranu, bez upotrebe ikakvog anestetika.³⁰²¹ Svedokinja je sa sestrom Luftijom Sadiku provela sledeća četiri dana u Zahaću, dok je nisu preselili u kuću jednog mladića u istom selu. Sadije Sadiku je trpela veliki bol, a nije bilo lekova.³⁰²²

793. Petog dana srpska policija je počela da isteruje seljane iz Zahaća.³⁰²³ Sadije Sadiku, njena sestra, jedna hendikepirana žena, devet drugih žena, šestoro dece i jedan dečko od 12 godina ukrcani su u traktor i priključili su se konvoju drugih traktora i automobila koji su išli u pravcu Peći. Kad se konvoj približio glavnom putu počeli su da ga granatiraju.³⁰²⁴ Veće napominje da su jedine snage koje su raspolagale naoružanjem za granatiranje konvoja bile snage VJ, prisutne na tom području. Konvoj je nastavio dalje, ali je zaustavljan na svakom kontrolnom punktu na putu ka albanskoj granici, uključujući one u Peći, Dečanima, Đakovici, Prizrenu i Žuru.³⁰²⁵ Na svakom kontrolnom punktu od raseljenih lica su tražili novac. Morali su da plate.³⁰²⁶ Iz straha da ne bude odvedena, Sadije Sadiku ni u jednom trenutku nije zatražila lekarsku pomoć u vezi sa svojim povredama i pretvarala se da je hendikepirana od rođenja.³⁰²⁷ Putovanje do albanske granice trajalo je tri dana.³⁰²⁸

794. Sadije Sadiku i konvoj u kojem je putovala stigli su na granicu dana 12. maja 1999. godine ili približno tog datuma. Na granici se nalazila srpska pogranična policija. Sadije Sadiku je za njihove uniforme rekla i da su bile tamnoplave i da su bile crne, te Veće konstatuje da je opisivala policijske maskirne uniforme.³⁰²⁹ Pogranična policija je od ljudi u traktoru tražila novac i zaplenila im i spalila sve lične isprave.³⁰³⁰ Ljudi u traktoru morali su da plate da pređu granicu. Onda bi im

³⁰¹⁹ Snage PJP upućene su u Kosovski Mitrovicu s naoružanjem, uključujući snajperske puške, DP P1184; v. takođe, DP P1186; v. gore, par. 766.

³⁰²⁰ Sadije Sadiku, DP P502, par. 32.

³⁰²¹ Sadije Sadiku, DP P502, par. 32; Sadije Sadiku, T. 2974.

³⁰²² Sadije Sadiku, DP P502, par. 33.

³⁰²³ Sadije Sadiku, DP P502, par. 34; Sadije Sadiku, T. 2975.

³⁰²⁴ Sadije Sadiku, DP P502, par. 34.

³⁰²⁵ Sadije Sadiku, DP P502, par. 36; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1902; Sadije Sadiku, T. 2975.

³⁰²⁶ Sadije Sadiku, DP P502, par. 35.

³⁰²⁷ Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1944-1945.

³⁰²⁸ Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1945.

³⁰²⁹ Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1903; v. gore, par. 53-54.

³⁰³⁰ Sadije Sadiku, DP P502, par. 36; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1903.

bilo dozvoljeno da pređu u Albaniju.³⁰³¹ Kad je Sadije Sadiku stigla u Kukeš u Albaniji, zbog teških povreda koje je imala, prevezli su je helikopterom u bolnicu u Tirani, gde je imala dve zasebne operacije. Posle tri meseca u bolnici u Tirani, MKCK ju je odveo u jednu bolnicu u Nemačkoj, gde je imala još pet operacija i ostala šest meseci radi lečenja.³⁰³² U trenutku kada je svedočila, Sadija Sadiku je za sobom imala ukupno 12 operacija; povrede koje je zadobila dovele su do paraplegije, te je vezana za invalidska kolica.³⁰³³

G. Opština Priština

795. Priština, koja se nalazi na istoku Kosova i glavni je grad istoimene opštine, bila je glavni grad Pokrajine Kosovo. Opština Priština je imala oko 200.000 stanovnika, pretežno albanske nacionalnosti.³⁰³⁴

1. Događaji koji su prethodili NATO bombardovanju

796. Krajem februara 1999. godine, VJ je počeo da razmešta veliki broj vojnika, tenkova i oklopnih transportera po periferiji grada Prištine.³⁰³⁵ U istom periodu, kontrolni punktovi su postavljeni u predgrađima Prištine, a tokom noći uveden je policijski čas, tako da se nije smelo slobodno ulaziti u grad i izlaziti iz njega posle otprilike 18:30 časova.³⁰³⁶ Tokom marta 1999. godine predstavnici međunarodnih medija i Verifikacione misije OEBS počeli su da napuštaju Prištinu, a 20. marta 1999. godine i poslednji predstavnici Verifikacione misije OEBS otišli su iz Prištine.³⁰³⁷

797. Kosovski Albanci, stanovnici Prištine, su pre NATO bombardovanja videli pojačanu aktivnost policije i VJ na prištinskim ulicama.³⁰³⁸ SUP Priština i Štab MUP-a za Kosovo imali su sedište u Prištini, i SUP Priština funkcionisao je tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica, kao i Zajednička komanda.³⁰³⁹ Na osnovu naređenja koja je potpisao optuženi, pripadnici 36. i 86. odreda PJP upućeni su na ispomoć SUP-u Priština od januara do prvih dana maja 1999. godine, radi izvršavanja posebnih bezbednosnih zadataka.³⁰⁴⁰ Pripadnici 37. odreda PJP takođe su upućeni u Prištinu 23. februara 1999. godine radi izvršavanja posebnih bezbednosnih zadataka na neodređeno

³⁰³¹ Sadije Sadiku, DP P502, par. 38.

³⁰³² Veće ima u vidu nepoklapanja u datumima medicinskih izveštaja, ali zaključuje da to nije od značaja za zaključke koji se odnose na povrede nanete Sadiji Sadiku (Sadije Sadiku, DP P502, par. 39-41; Sadije Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1907-1909).

³⁰³³ Sadije Sadiku, T. 2976.

³⁰³⁴ DP P983, str. 9.

³⁰³⁵ Antonio Russo, DP P1213, str. 3-4.

³⁰³⁶ Antonio Russo, DP P1213, str. 4.

³⁰³⁷ Nazlie Bala, T. 2325.

³⁰³⁸ Nazlie Bala, DP P420, par. 7.

³⁰³⁹ V. gore, par. 47, 230, 236.

vreme.³⁰⁴¹ Radi izvršavanja posebnih bezbednosnih zadataka, pripadnici 21. i 22. odreda PJP su u martu 1999. godine upućeni u SUP Priština na period do 40 dana.³⁰⁴² Tokom marta 1999. godine, jedna protivteroristička jedinica 52. bataljona vojne policije VJ i 72. specijalna brigada VJ bili su stacionirani u kasarni "Kosovski Junaci" u Prištini.³⁰⁴³

798. Prisustvo paravojske je posebno plašilo kosovske Albance i oni su izbegavali da budu na ulicama posle 17:00 časova, iz straha za svoju bezbednost.³⁰⁴⁴ Niko nije išao na posao i gradske službe su radile neredovno.³⁰⁴⁵ Neki stanovnici albanske nacionalnosti poslali su svoje porodice na periferiju grada, jer su se plašili odmazde srpske policije i vojske.³⁰⁴⁶ Dana 21. marta 1999. godine nepoznati počinioci ubili su civila Arianita Kelemendija ispred kafića u Prištini u kojem je radio.³⁰⁴⁷ Na zgradi hotela bio je istaknut natpis da je Albancima i psima zabranjen ulaz u hotel "Grand".³⁰⁴⁸

799. Dana 22. i 23. marta 1999. godine, grad je bio pod blokadom i bilo je teško kretati se.³⁰⁴⁹ Tokom noći uoči vazdušnih napada NATO, u gradu su se čule eksplozije, a nepoznati počinioci demolirali su kafiće i radnje.³⁰⁵⁰ Sve telefonske linije bile su u prekidu, a uveče 24. marta 1999. godine u raznim naseljima u Prištini nestalo je struje.³⁰⁵¹

800. Ujutro 24. marta 1999. godine, 52. bataljon vojne policije VJ i 72. specijalna brigada VJ premešteni su na nedelju dana u Badovac, u blizini Gračanice, a zatim upućeni u druga mesta nedaleko od grada Prištine, gde su smešteni u prazne kuće koje su ranije pripadale kosovskim Albancima koje je MUP "počistio" iz njihovih kuća.³⁰⁵² Tog istog dana u Prištini su se nalazile paravojne formacije, među kojima i one poznate kao arkanovci.³⁰⁵³ Arkanova baza bila je u hotelu "Grand" u Prištini.³⁰⁵⁴ Adnan Merovci je na ulicama Prištine već 21. marta 1999. godine video veliki broj vojnika za koje je rekao da su bili pripadnici paravojnih formacija. Za pripadnike paravojnih formacija rekao je i da su to bili prevashodno mladići iz kraja i da su uglavnom nosili

³⁰⁴⁰ DP P139; DP P712; DP P138; DP P711.

³⁰⁴¹ DP P1188.

³⁰⁴² DP P137; DP P714.

³⁰⁴³ Svedok K73, DP P330, par. 35.

³⁰⁴⁴ Adnan Merovci, DP P416, par. 45; Baton Haxhiu, T. 6227; Nazlie Bala, DP P420, par. 7.

³⁰⁴⁵ Adnan Merovci, DP P416, par. 45.

³⁰⁴⁶ Nazlie Bala, T. 2330.

³⁰⁴⁷ Baton Haxhiu, T. 6227.

³⁰⁴⁸ Adnan Merovci, T. 2213.

³⁰⁴⁹ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4222.

³⁰⁵⁰ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9.

³⁰⁵¹ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4222; Nazlie Bala, DP P420, str. 2; Nazlie Bala, T. 2331.

³⁰⁵² Svedok K73, DP P330, par. 36; svedok K73, T. 1518, 1520; DP P338 (Ratni dnevnik jedne jedinice bataljona vojne policije), str. 1.

³⁰⁵³ Baton Haxhiu, T. 6226; Adnan Merovci, DP P916, par. 44; Adnan Merovci, T. 2210-2211.

³⁰⁵⁴ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6092; Adnan Merovci, T. 2211-2213.

civilnu odeću sa zelenim jaknama u vojnom stilu ili crnim kožnim jaknama. Otvoreno su nosili oružje.³⁰⁵⁵ Veće konstatuje da su to bile paravojne snage; ono takođe konstatuje da je među tim paravojnim snagama bilo lokalnih srpskih dobrovoljaca koji nisu pripadali nekoj određenoj jedinici. Posle nekoliko dana, pripadnici paravojnih formacija su postali vrlo aktivni i počeli da tuku ljude na ulicama, oduzimaju im automobile i pale poslovni prostor Albanaca.³⁰⁵⁶ Njih je organizovao i koordinisao arkanovo štab u hotelu "Grand".³⁰⁵⁷

801. Emin Kabashi, bivši pripadnik OVK i naučni savetnik u Institutu za albanske studije u Prištini, naveo je u svom svedočenju da je u martu 1999. godine OVK bio aktivan u Prištini. Nisu imali glavni štab, ali su bili organizovani u grupe s različitim zaduženjima.³⁰⁵⁸ Priština se nalazila u operativnoj zoni Lab OVK.³⁰⁵⁹ U Prištini je bila smeštena jedna logistička jedinica OVK³⁰⁶⁰ koja je snabdevala OVK potrepštinama poput lekova i hrane, ali ne i oružjem.³⁰⁶¹ Ta logistička jedinica bila je smeštena najvećim delom u jednoj zdravstvenoj klinici u Prištini.³⁰⁶² Veće prihvata svedočenje Emina Kabashija o prisustvu OVK u Prištini kao verodostojno i pouzdano.

802. Svedok odbrane Milutin Filipović je takođe govorio o jedinicama OVK koje su delovale u zoni oko Prištine i, u nekim slučajevima, u samom gradu.³⁰⁶³ Međutim, iz razloga koji se razmatraju dalje u tekstu, Veće ne može da prihvati Filipovića kao pouzdanog svedoka ili svedoka koji govori istinu, osim u pogledu onih delova njegovog svedočenja koji se poklapaju s prihvaćenim iskazom Emina Kabashija.

2. Događaji za vreme i nakon NATO bombardovanja

803. Svoju prvu kampanju bombardovanja iz vazduha NATO je izveo 24. marta 1999. godine oko 20:20 časova.³⁰⁶⁴ Otprilike u isto vreme, jedinice VJ, locirane na periferiji grada, počele su da granatiraju neka područja u Prištini.³⁰⁶⁵ Mnoge zgrade na periferiji grada su izgorele ili su ih srpske snage uništile na neki drugi način. Među tim zgradama bile su i kancelarija DSK i kancelarija SAD

³⁰⁵⁵ Adnan Merovci, DP P416, par. 44, 48.

³⁰⁵⁶ Adnan Merovci, DP P416, par. 45; Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8434-8435; Adnan Merovci, T. 2211.

³⁰⁵⁷ Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8433-8434; Adnan Merovci, DP P416, par. 44.

³⁰⁵⁸ Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2084.

³⁰⁵⁹ Byslim Zyrap, T2493; DP P427, par. 16; DP 430.

³⁰⁶⁰ Emin Kabashi, DP P435 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2086-2087. Postojala je i jedinica civilne zaštite koja je pomagala u evakuaciji stanovništva prilikom borbi, Byslim Zyrap, T2457.

³⁰⁶¹ Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2086; Emin Kabashi, T. 2389.

³⁰⁶² Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2084; Emin Kabashi, T. 2389.

³⁰⁶³ Svedok odbrane Milutin Filipović identifikovao je pet različitih brigada OVK u operativnoj zoni OVK oko Prištine. U skladu s njegovim svedočenjem, posle NATO bombardovanja, OVK je intenzivirao napade na civile, kao i na jedinice VJ i MUP na području opštine Priština i samog grada Prištine (Milutin Filipović, DP D712, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19164, 19165, 19218; Milutin Filipović, T. 11544-11546).

³⁰⁶⁴ Veton Surroi, T. 291.

³⁰⁶⁵ Antonio Russo, DP P1213, str. 4.

u Prištini.³⁰⁶⁶ U prvim satima 25. marta 1999. godine, negde između 01:00 i 02:00 časa, padine brda oko prištinskog naselja Mantica bile su "meta žestokog srpskog granatiranja".³⁰⁶⁷

804. Tokom noći 24. marta 1999. godine, pretresene su prostorije albanskog lista *Koha Ditore*: ukradeni su kompjuteri, zapaljena štamparija, a kosovski Albanac koji je čuvao zgradu je ubijen. Baton Haxhiu, osnivač lista, je u svom svedočenju rekao da je, stigavši u prostorije lista 25. marta 1999. godine, video tragove krvi na podu. Razgovarao je s policajcima ispred zgrade i oni su mu rekli da se ne zna ko su počinio.³⁰⁶⁸ Kancelarija DSK, političke stranke kosovskih Albanaca u Prištini, takođe je zapaljena od strane neidentifikovanih pripadnika srpskih snaga prve noći NATO bombardovanja.³⁰⁶⁹

805. Dana 25. marta 1999. godine, ulice Prištine bile su pune srpske policije i vojske.³⁰⁷⁰ Srpskim vojnicima, policiji i dobrovoljcima 24. marta 1999. godine stiglo je pojačanje i oni su ušli u grad 25. marta 1999. godine.³⁰⁷¹

806. Vojnici VJ i naoružane srpske snage za koje je jedan italijanski novinar rekao da su "milicija", ušle su u naselje Mantica 25. marta 1999. godine, oko 09:30 časova. Taj novinar, Antonio Russo, video je trojicu pripadnika te "milicije", naoružane puškama AK47, kako izlaze iz jednog oklopnog transportera i počinju da pucaju na jedan civilni automobil koji je bio zaustavljen. Jednog od četvorice ljudi iz tog automobila koji je uspeo da izađe zaustavio je jedan pripadnik "milicije", gurnuo mu cev puške u usta i ubio ga. Milicija ga je zatim unela u automobil gde su bili drugi. Zatim su oklopnim vozilom taj automobil smrskali o zid kuće, zdroбивši i automobil i one u njemu.³⁰⁷²

807. U danima nakon početka NATO bombardovanja, Nazlie Bala, pomoćnik za ljudska prava u VMK, posmatrala je šta se događa u Prištini s krova svoje petospratnice u starom delu grada. Sa svoje terase na vrhu zgrade nije mogla da vidi centar grada, ali je mogla jasno da vidi ulice u Dragodanu, Vranjercu/Kodra-e-Trimav i Taslidži/Taslixhe, naseljima koja se nalaze na okolnim

³⁰⁶⁶ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 8-9; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4222-4224; Antonio Russo, DP P1213, str. 5.

³⁰⁶⁷ Antonio Russo, DP P1213, str. 5.

³⁰⁶⁸ Baton Haxhiu, T. 6228-6229.

³⁰⁶⁹ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4222-4223; Adnan Merovci, DP P416, par. 46; Adnan Merovci, T. 2212.

³⁰⁷⁰ Veton Surroi, T. 292; v. takođe Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4224.

³⁰⁷¹ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4223-4224.

³⁰⁷² Antonio Russo, DP P1213, str. 5.

brdima.³⁰⁷³ Zahvaljujući infracrvenom dvogledu koji je imala od OEBS-a, sa svoje terase na vrhu zgrade mogla je dobro da vidi i po noći.³⁰⁷⁴

808. Tokom noći 24. marta i u ranim jutarnjim časovima 25. marta 1999. godine, Nazlie Bala je videla lokalne srpske civile kako iz automatskog oružja pucaju u vazduh vozeći se po gradu.³⁰⁷⁵

Dana 26. marta 1999. godine, Nazlie Bala je videla srpske snage, sastavljene od pripadnika MUP-a, VJ i civila, kako uništavaju kuće i radnje kosovskih Albanaca u naseljima Dragodan, Vranjevac, Kolovica i Taslidža.³⁰⁷⁶ Tokom noći istoga dana čula je eksplozije iz tih naselja i u jednom trenutku ugledala dva srpska oklopna transportera kako ulaze u naselje Dragodan, a potom videla da su dve kuće u tom naselju u plamenu.³⁰⁷⁷

809. Ujutru 28. marta 1999. godine, Nazlie Bala je čula pucnjavu u naselju Vranjevac. S vrha zgrade je videla kako se vodi borba između srpskih snaga i porodice Hartica, koja je koristila svoju kuću kao školu za albansku decu koja nisu pohađala redovne škole u Prištini.³⁰⁷⁸ Porodica Hartica pružala je oružani otpor tokom nekih dva sata, kad su im srpske snage raznele kuću granatama.³⁰⁷⁹ Kasnije tog dana, oko 14:00 časova, Nazlie Bala je s terase na vrhu zgrade videla srpske snage i jedan tenk kako s brda u Vranjevcu otvara artiljerijsku vatru na brdo u Kolovici.³⁰⁸⁰ Srpske snage su pucale na nenaoružane albanske civile koji su bežali. Čula je pucnjavu koja je trajala čitav dan.³⁰⁸¹ Seljani iz Vranjevca koji su prolazili pored kuće Nazlie Bala rekli su joj da iz Vranjevca odlaze zbog granatiranja. Hasbie Krasniqi joj je rekla da su srpske snage pobile kosovske Albance i opljačkale i zapalile kuće na tom području. Eksplozije i pucnjava nastavili su se tokom čitave večeri.³⁰⁸²

810. Svedočenje Nazlie Bale o tome šta je videla s terase i o pitanjima s tim u vezi, direktno je osporio svedok odbrane Milutin Filipović.³⁰⁸³ Iz razloga razmotrenih kasnije u ovom odeljku, Veće ne može da prihvati da je Filipovićovo svedočenje o ovim temama pouzdano i iskreno.³⁰⁸⁴ Veće prihvata kao pouzdan opis Nazlie Bale onoga što je videla sa svoje terase na vrhu zgrade, kao i dokaze s tim u vezi razmotrene gore u tekstu.

³⁰⁷³ Nazlie Bala, T. 2289-2333; Nazlie Bala, DP P420, str. 8.

³⁰⁷⁴ Nazlie Bala, T. 2289.

³⁰⁷⁵ Nazlie Bala, T. 2289-2333; Nazlie Bala, DP P420, str. 2.

³⁰⁷⁶ Nazlie Bala, DP str. 420, str. 3.

³⁰⁷⁷ Nazlie Bala, DP P420, str. 3; DP D51, str. 2.

³⁰⁷⁸ Nazlie Bala, DP P420, str. 9; Nazlie Bala, T. 2343-2344.

³⁰⁷⁹ Nazlie Bala, DP P420, str. 9; Nazlie Bala, DP D51, str. 2; Nazlie Bala, T. 2342-2344.

³⁰⁸⁰ Nazlie Bala, DP P420, str. 3; Nazlie Bala, T. 2341-2344.

³⁰⁸¹ Nazlie Bala, DP P420, str. 9.

³⁰⁸² Nazlie Bala, DP P420, str. 3-4.

³⁰⁸³ Milutin Filipović, T. 11574-11575, 11579, 11654-11656, 11671; Milutin Filipović, DP D712, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19180-19181, 19243, 19247-19249.

³⁰⁸⁴ V. gore, par. 842-851.

811. Tokom nedelje nakon početka NATO bombardovanja, kosovskim Albancima nije bilo dozvoljeno slobodno kretanje po Prištini.³⁰⁸⁵ Veće prihvata da je civilno stanovništvo Prištine izlazilo iz kuće jedino kad je išlo u nabavku osnovnih potrepština i odmah se vraćalo kući.³⁰⁸⁶ Kontrolni punktovi bili su postavljeni u mnogim delovima grada i na prilaznim putevima Prištini. Na kontrolnim punktovima bili su raspoređeni srpski policajci, VJ i "srpski civili" ili pripadnici paravojnih formacija.³⁰⁸⁷ Ti srpski civili ili pripadnici paravojnih formacija nosili su crne uniforme bez oznaka, lica su im bila obojena ili su imali maske, a neki su na glavi i mišicama imali poveze.³⁰⁸⁸ Da bi prošli kroz kontrolne punktove, civili, kosovski Albanci, morali su srpskim snagama na kontrolnim punktovima ili da plate novcem ili da im predaju svoja motorna vozila.³⁰⁸⁹ Svedok odbrane Milutin Filipović je u svom svedočenju rekao da u Prištini u to vreme nije bilo kontrolnih punktova, što je tvrdnja koju osporavaju mnogi dokazi koje Veće prihvata. Takođe je tvrdio da su snage srpske policije ili vojske, kad god su vršile "bezbednosne provere", kako je on to nazvao, one to činile ne gledajući na nacionalnost.³⁰⁹⁰ Veće ne prihvata da je ovaj iskaz Milutina Filipovića pouzdan i iskren.³⁰⁹¹

812. Tokom NATO bombardovanja bombe su u jednom trenutku pogodile zgradu pošte u Prištini.³⁰⁹² Od eksplozije su takođe oštećeni prozori obližnjeg tržnog centra. Takođe je bila pogođena jedna od susednih kuća i tom prilikom su poginuli članovi porodice koji su u njoj potražili utočište.³⁰⁹³ Tokom celog NATO bombardovanja, meta aviona NATO u raznim periodima bili su aerodrom, glavna policijska stanica i kasarna VJ smeštena odmah izvan grada.³⁰⁹⁴

3. Ubijanje istaknutih kosovskih Albanaca i pretnje koje su im upućivane

813. Nekoliko svedoka govorilo je o pouzdanim izveštajima koji su se odnosili na ubijanje, batinanje ili pretnje srpskih snaga nekim istaknutim građanima albanske nacionalnosti u Prištini. Jedan takav izveštaj ticao se Bajrama Kelmendija, poznatog advokata i osnivača Odbora za zaštitu ljudskih prava na Kosovu i njegova dva sina, Kastriota i Kushtrima Kelmendija, koje je policija posle početka NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine odvela iz njihovog doma u Prištini i

³⁰⁸⁵ Nazlie Bala, DP P420, str. 3.

³⁰⁸⁶ Veton Surroi, T. 294.

³⁰⁸⁷ Nazlie Bala, DP P420, str. 3; Nazlie Bala, DP D51, str. 1; Nazlie Bala, T. 2290, 2334.

³⁰⁸⁸ Nazlie Bala, DP P420, par. 9.

³⁰⁸⁹ Nazlie Bala, DP P420, str. 3.

³⁰⁹⁰ Milutin Filipović, T. 11573-11574, 11578; Milutin Filipović, DP D712, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19178.

³⁰⁹¹ V. gore, par. 842-851.

³⁰⁹² DP D4 (fotografija koja prikazuje bombardovanu zgradu pošte i oštećeni objekat tržnog centra Prištini).

³⁰⁹³ Veton Surroi, T. 355-356; Veton Surroi, DP D5 (fotografija koja prikazuje razrušene zgrade u Prištini); Milutin Filipović, T. 11555.

³⁰⁹⁴ Emin Kabashi, DP P424, str. 6; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2052; Emin Kabashi, T. 2376, 2385; DP D54 (Karta Prištine); Veton Surroi, T. 355-356; v. DP D4 (fotografija koja prikazuje bombardovanu zgradu pošte i oštećeni objekat tržnog centra u Prištini); Milutin Filipović, DP D712 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19170-19174; Milutin Filipović, T. 11555-11556; Milutin Filipović, DP D716 (Video-snimak na kojem se vide oštećene zgrade u Prištini).

koji su kasnije pronađeni mrtvi nedaleko od Prištine.³⁰⁹⁵ Baton Haxhiu, novinar i osnivač albanskog lista *Koha Ditore*, takođe je u svom svedočenju rekao da su Bajram Kelmendi i njegovi sinovi ubijeni 24. ili 25. marta 1999. godine, tri dana nakon što je Kelmendi branio Batona Haxhiuja u Opštinskom sudu u Prištini zbog objavljivanja jednog saopštenja OVK u svom listu *Koha Ditore*.³⁰⁹⁶ Baton Haxhiu je tvrdio da je bilo opšte poznato da su ova ubistva počinile policija i tajna policija i da je jedna istraga Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda u Srbiji, na čelu s Natašom Kandić, to i potvrdila.³⁰⁹⁷

814. Baton Haxhiu je u svom svedočenju rekao da je Fehmi Agani, kolega Ibrahima Rugove, ubijen krajem aprila ili početkom maja 1999. godine.³⁰⁹⁸ Prema njegovom svedočenju, Fehmija Aganija naterali su da uđe u voz za BJRM, a zatim su ga skinuli s voza, odveli u neku policijsku stanicu i ubili iz vatrenog oružja.³⁰⁹⁹ Kad je stigao u Italiju 6. maja 1999. godine i Ibrahim Rugova je čuo za smrt Fehmija Aganija od strane pripadnika VJ ili paravojnih formacija.³¹⁰⁰ Veton Surroi je takođe u svom svedočenju rekao da je još jedan aktivista, g. Hajrizi, ubijen tokom prve noći NATO bombardovanja.³¹⁰¹ Veće prihvata da su Bajram Kelmendi, njegova dva sina, Fehmi Agani i g. Hajrizi ubijeni u ovom periodu.

815. Saznavši za ubistva gorenavednih osoba, kao i za ubistvo svog advokata Bajrama Kelmendija, a po savetu nekih prijatelja, Haxhiu je 24-25. marta 1999. godine otišao od kuće i krio se po raznim kućama u prištinskim naseljima.³¹⁰² Baton Haxhiu je strahovao za svoju bezbednost, jer je bio javna ličnost i u svojim novinskim člancima javno je pisao o svojim stavovima protiv srpskih vlasti.

816. Dana 31. marta 1999. godine, oko podneva, tri-četiri naoružana pripadnika srpskih snaga u uniformama provalila su u kuću Ibrahima Rugove, predsednika DSK, u naselju Velanija. Komandant ovih snaga nosio je zelenu maskirnu uniformu i crvenu beretku.³¹⁰³ Drugi dokazi u ovom predmetu potvrđuju da je to bila uniforma JSO. JSO je bio specijalna jedinica Službe državne bezbednosti MUP.³¹⁰⁴ Adnan Merovci, Rugovin lični sekretar koji se s porodicom sklonio u Rugovinu kuću, potvrdio je da je komandant u Rugovinu kuću stigao s mešovitom grupom od

³⁰⁹⁵ Veton Surroi, T. 292-293; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9; Adnan Merovci, DP P416, par. 46; Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6087; Baton Haxhiu, T. 6237-6239.

³⁰⁹⁶ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6087; Baton Haxhiu, T. 6237-6239.

³⁰⁹⁷ Baton Haxhiu, T. 6239.

³⁰⁹⁸ Baton Haxhiu, T. 6239-6240.

³⁰⁹⁹ Baton Haxhiu, T. 6239-6240.

³¹⁰⁰ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 12; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4255.

³¹⁰¹ Veton Surroi, T. 294.

³¹⁰² Baton Haxhiu, T. 6287-6288; Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6090, 6093.

³¹⁰³ Ibrahim Rugova, DP 285, str. 9-10; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4225- 4227.

³¹⁰⁴ V. gore, par. 80-81, 85, 86.

dvadesetak pripadnika VJ i MUP, u odgovarajućim uniformama.³¹⁰⁵ Ibrahim Rugova, Adnan Merovci, njihove porodice i jedan nemački novinar, koji su se u tom trenutku zatekli u Rugovinoj kući, zadržani su tu nekoliko sati.³¹⁰⁶ Ti policajci i vojnici tukli su Adnana Merovcija u Rugovinoj kući više od pola sata.³¹⁰⁷ Ibrahima Rugovu i Adnana Merovcija stavili su u kućni pritvor u Rugovinoj kući u Prištini 31. marta 1999. godine, i tu su ih držali do 4-5. maja 1999. godine.³¹⁰⁸

4. Prisilno proterivanje ljudi iz njihovih domova u Prištini i konvoji izbeglica

817. Čak i tokom prve nedelje NATO bombardovanja, srpske snage, u čijem su sastavu bili pripadnici VJ, MUP i drugi, proterivale su kosovske Albance iz njihovih domova u gradu Prištini. Proterivanje kosovskih Albanaca iz Prištine nastavilo se i tokom narednih nedelja. Međutim, proterivanja tokom narednih nedelja nisu bila tako masovna kao u prvoj nedelji bombardovanja.³¹⁰⁹ Pripadnici paravojnih formacija i lokalni srpski dobrovoljci korišćeni su u nekim prilikama kao pomoć u prisilnom proterivanju kosovskih Albanaca iz njihovih domova.³¹¹⁰

(a) Naselja Dragodan i Vranjevac

818. Dragodan se nalazi između naselja Lakrište/Lakrishta i Umerove Mahale/Lahja-e-Ymerajve, u zapadnom delu Prištine. Stanovnici albanske nacionalnosti naselja Dragodan bili su među prvima koji su proterani iz svojih domova.³¹¹¹

819. Kao što je razmotreno gore u tekstu, Nazlie Bala je videla napade u Dragodanu 26. marta 1999. godine.³¹¹² Dana 28. marta 1999. godine, četiri vojnika VJ i osam pripadnika "specijalne policije"³¹¹³ provalila su u kuću u naselju Dragodan, gde su se sklonili Emin Kabashi, još četiri člana njegove porodice i oko šest drugih muškaraca, žena i dece.³¹¹⁴ Vojnici VJ su nosili maskirne

³¹⁰⁵ Adnan Merovci, T. 2219-2220; v. Adnan Merovci, DP P416, par. 53.

³¹⁰⁶ Ibrahim Rugova, DP 285, str. 9-10; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4225-4227; Adnan Merovci, T. 2220-2221.

³¹⁰⁷ Adnan Merovci, T. 2220; Adnan Merovci, DP P416, par. 52.

³¹⁰⁸ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9-12; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4252-4255; Adnan Merovci, T. 2221-2222.

³¹⁰⁹ Veton Surroi, T. 299.

³¹¹⁰ Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8435-8436.

³¹¹¹ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4224.

³¹¹² V. gore, par. 808.

³¹¹³ U specijalnu policiju spadali su PJP, SAJ ili JSO; svi oni su bili u sastavu MUP-a.

³¹¹⁴ Emin Kabashi je svoju porodicu već pre toga poslao u Prištinu, pošto je tog dana u 15:00 časova u svom selu Kosovo Polje primio preteće telefonske pozive. U noći nakon tih poziva, u 21:45 časova, na kuću su mu bačena eksplozivna sredstva i na nju je otvarana vatra. Kad je pucnjava prestala, Emin Kabashi čuo kako neko trči i video ljude kako odlaze u plavom policijskom džipu na čijem je stražnjem delu bio montiran mitraljez (Emin Kabashi, DP P424, str. 2). Neki od policajaca i komšija nosili su civilnu odeću, dok su drugi nosili policijske uniforme (Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2063; Emin Kabashi, T. 2371). Iako je odbrana u predmetu *Milutinović* osporavala verodostojnost ovog svedoka i to da je on mogao da identifikuje snage ili vozila po mraku u vreme napada, Veće prihvata objašnjenje koje je svedok dao u vezi sa svojim opisom uniformi, kao i to da je komšije prepoznao po glasu. Veće takođe prihvata da su ovaj napad i preteći telefonski pozivi naveli Emina Kabashija i ljude s kojima je bio da napuste selo (Emin Kabashi, DP P424, str. 2).

uniforme s oznakama VJ na levoj ruci; nisu nosili maske.³¹¹⁵ Pripadnici VJ i MUP su ušli u sobu na drugom spratu u kojoj su se nalazili Emin Kabashi i grupa pomenutih osoba. Pod pretnjom oružjem Eminu Kabashiju je rečeno: "Izlazi, idi u Albaniju, NATO će te tamo braniti."³¹¹⁶ Nakon toga prisilili su žene da im predaju lične karte i jedan od pripadnika srpskih snaga skinuo je maramu s glave jedne od žena i bacio je na pod zajedno sa svim ličnim kartama. Jednoj od žena vratili su ličnu kartu.³¹¹⁷ Žene su zatim izvedene iz kuće.³¹¹⁸ Onda su muškarci prisiljeni da predaju novac koji su eventualno imali, a jedan od pripadnika srpskih snaga je, primivši novac, prokomentarisao: "Toliko je vredan tvoj život." Potom je ova grupa muškaraca izvedena iz sobe. Emin Kabashi je na stepenicama video druge pripadnike specijalne policije u tamnoplavim maskirnim uniformama.³¹¹⁹ Neki od njih su imali obojena lica, a drugi su nosili maske. Policija je nosila pancirne prsluke, kape sa štitom, čizme do kolena i noževe za pojasom. Policija je imala automatske puške, a neki su imali snajperske puške, koje su bile duže i imale su durbin.³¹²⁰ Izveli su muškarce iz kuće i, prema zaključku Veća, policija je zatim ovim muškarcima, ženama i deci rekla da moraju ići za Vranjevac u Prištini.³¹²¹ Premda odbrana tvrdi da opis ovih uniformi ne odgovara uniformama koje je nosila policija³¹²², na osnovu drugih dokaza koji se odnose na uniforme Veću je jasno da su lica za koja je rečeno da su bila u tamnoplavim maskirnim uniformama pripadala jednoj od jedinica specijalne policije, tj. PJP.³¹²³ Osim toga, ovo svedočenje pokazuje i to da su VJ i jedinice specijalne policije učestvovala u zajedničkoj operaciji u Prištini.

820. Kad je Emin Kabashi sa četiri člana svoje porodice stigao u Vranjevac, primili su ih Qamil Berisha i njegova porodica.³¹²⁴ Sutradan, 30. marta 1999. godine ili približno tog datuma, u naselju Vranjevac čuli su se pucnji i eksplozije. Ljudi su ginuli.³¹²⁵ Oko 08:00 časova tog dana, srpska policija je opkolila naselje Vranjevac. Pripadnici specijalne policije rekli su Eminu Kabashiju i članovima njegove porodice koji su bili s njim da napuste porodičnu kuću Qamila Berishe. Ti srpski policajci su mu rekli: "Izlazite, tražili ste NATO, idite u Makedoniju ili u Albaniju. Uhvatićemo i

³¹¹⁵ Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2047-2048; Emin Kabashi, T. 2374. Svedok je u jednom trenutku rekao da su pripadnici VJ nosili plave maskirne uniforme; Veće se na osnovu drugih dokaza uverilo da je svedok ovde pogrešio.

³¹¹⁶ Emin Kabashi, DP P424, str. 3; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2374, 2377.

³¹¹⁷ Odbrana je navela da je razlog tome verovatno bila činjenica da je jedino njena lična karta bila voljena (Završni podnesak odbrane par. 807). Veću nisu predloženi dokazi koji bi išli u prilog ovoj tvrdnji, te stoga ne prihvata sugestiju da su ovim ženama lične karte oduzete zato što nisu bile valjane. Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2374.

³¹¹⁸ Emin Kabashi, DP P424, str. 3; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2374, 2377.

³¹¹⁹ Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2047, 2359.

³¹²⁰ Emin Kabashi, DP P424, str. 3-4.

³¹²¹ Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, T. 2360; DP P426 (karta Prištine; brojem 2 obeleženo je naselje Vranjevac).

³¹²² Završni podnesak odbrane, par. 809.

³¹²³ V. gore, par. 64, 65; Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2047, 2049; Emin Kabashi, T. 2359.

³¹²⁴ Emin Kabashi, DP P424, str. 4; DP P426 (karta Prištine; brojem 2 obeleženo je naselje Vranjevac).

³¹²⁵ Emin Kabashi, DP P424, str. 4.

spaliti svakog ko ne bude otišao. Ovo je Srbija."³¹²⁶ Emin Kabashi je sa nekim od članova svoje porodice otišao u drugu kuću, koja je pripadala Rexhepu Ajaziju i koja se nalazila nekoliko stotina metara dalje, i tu su proveli noć. Do kraja dana i te noći, svedok je video kako ljude ubijaju, čuo je pucnje, eksplozije i video kuće u plamenu. Sledećeg jutra u 08:00 časova policija je izbacila Emina Kabashija i njegovu porodicu iz kuće Rexhepa Ajazija. Policija je opkolila čitavo naselje Vranjevac i prisilila sve ljude da izađu na ulice. U tom naselju su živeli kosovski Albanci. Eminu Kabashiju su na ulici tražili novac. Policajci su smatrali da im nije dao dovoljno. Policajci su mu ga vratili, uz pretnju da će mu pretresti ženu i ubiti ga ako krije još novca. Po svemu sudeći, tu pretnju nisu sproveli u delo. Na kraju je policija čitavoj grupi ljudi okupljenoj na ulici rekla da "ide u Albaniju."³¹²⁷ Policija im je rekla da idu ka "centru grada" i oni su krenuli ka vranjevačkom mostu.³¹²⁸ Na vranjevačkom mostu, gde je bio stacioniran jedan tenk VJ, kolona ljudi je podeljena u dve grupe. Jednoj grupi je naređeno da ide u medresu, a drugoj grupi je naređeno da ide na železničku stanicu.³¹²⁹ Do železničke stanice ljude je sprovela policija. Na putu do železničke stanice stajala je policijska patrola koja je imala spisak aktivista OVK. Kad ih je ova patrola zaustavila, Kabashi im nije rekao svoje pravo ime već neko drugo; dozvolili su mu da nastavi, ali su ga upozorili da će biti ubijen ako odmah ne ode za Albaniju.³¹³⁰ Snajperisti policije bili su na položajima s kojih su mogli posmatrati kolonu ljudi koja je išla ka železničkoj stanici. U jednom trenutku, jedan dečak je pokušao da izađe iz kolone i oni su ga ubili iz vatrenog oružja.³¹³¹

821. Na železničkoj stanici policija je naredila ljudima da idu na jedno široko polje koje leži između naselja Dragodan i stanice. Odatle je svedok mogao da vidi da su kuće u naselju Dragodan u plamenu. Posle nekog vremena policija im je rekla da pređu na drugu stranu stanice. Kolone s velikim brojem ljudi mogle su se videti kako iz grada stižu na stanicu. Niko u tim kolonama nije bio civil srpske nacionalnosti. Policija je ljudima koji su čekali naredila da predaju sve predmete od metala koje imaju. Onda su počeli da stižu autobusi. Ljude koji su čekali ukrkali u te autobuse i odvezli ih.³¹³²

822. Emin Kabashi je uspeo da izbegne odlazak autobusom i ostao na železničkoj stanici tri dana, u nadi da će stići ostali članovi njegove porodice, s kojima se rastao pre nego što je otišao u

³¹²⁶ Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, T. 2360.

³¹²⁷ Emin Kabashi, DP P424, str. 4.

³¹²⁸ Emin Kabashi, T. 2360.

³¹²⁹ Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2050; Emin Kabashi, T. 2360, 2377.

³¹³⁰ Emin Kabashi, DP P424, str. 4; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2057-2058.

³¹³¹ Emin Kabashi, DP P424, str. 5.

³¹³² Emin Kabashi, DP P424, str. 5.

Vranjevac.³¹³³ Sa stanice su svakodnevno odlazili autobusi, a vozova je bilo između 5 i 12 dnevno.³¹³⁴ Naoružani pripadnici policije terali su ljude u te vozove, i to s takvom silinom i u takvom haosu da su ljudi bivali zgnječeni.³¹³⁵ Svi ljudi proterani iz Prištine bili su kosovski Albanci, ako se izuzme nekoliko Roma.³¹³⁶ U ranim jutarnjim časovima 1. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, policija je Emina Kabashija i neke druge silom stavila na voz. Voz je stigao na granicu s BJRM kod grada Đeneral Janković/Han-i-Elezit. Tu su ljude iz voza primorali da peške odu do graničnog prelaza i pređu u BJRM.³¹³⁷ Policija im je naredila da idu između šina, rekavši da je ostatak teritorije miniran. Pre nego što su prešli granicu, Eminu Kabashiju je opet pošlo za rukom da ostane i čeka na svoju porodicu na "ničijoj zemlji", u Blacu, između dve granice.³¹³⁸ Video je kako vozovima i autobusima stiže još izbeglica.³¹³⁹ Broj izbeglica koje su prešle u BJRM dostigao je približno 25.000.³¹⁴⁰ Neki od njih su bili bolesni, a neki su bili pretučeni. Ymer Sfarqa, dečak koga je policija pretukla na železničkoj stanici u Kosovu Polju, preminuo je u Blacu od zadobijenih povreda.³¹⁴¹ Otprilike 6. aprila 1999. godine, oko 07:00 časova, policija je od izbeglica u Blacu zatražila da napuste to područje. Crveni krst je ovim izbeglicama pomogao da se ukrcaju u neke autobuse koji su ih iz Blaca prevezli u Albaniju. Istog dana u 08:45 časova, približno 121 autobus je u konvoju krenuo za Albaniju; putovali su čitave noći i stigli u Korcu, Albanija, idućeg dana oko 08:00 časova.³¹⁴² Emin Kabashi je otputovao jednim od tih autobusa u Albaniju. Prešao je granicu. Nema dokaza da su Emina Kabashija prisilili da preda svoje lične isprave.³¹⁴³ Ipak, na osnovu ukupnih dokaza Veće se uverilo da je Emin Kabashi prisilno premešten i potom deportovan u Albaniju.³¹⁴⁴

(b) Naselje Kolovica /Kolevic-e-Re

823. Dana 28. marta 1999. godine, naoružani pripadnici srpske policije i vojske terali su kosovske Albance iz njihovih domova u Kolovici, prištinskom prigradskom naselju.³¹⁴⁵ U kuću svedoka K14 u Kolovici došli su policajci, obučeni u obične plave uniforme; svi su imali plavu

³¹³³ Odbrana tvrdi da se ovde radilo o ličnom izboru Emina Kabashija (Završni podnesak odbrane, par. 810). Premda Veće prihvata da je svedok, pošto je čekao svoju porodicu, odgađao svoj odlazak što je duže mogao, on je na kraju bio prisiljen da krene prema granici s BJRM, a zatim je u konvoju odveden u Albaniju. Emin Kabashi, DP P424, str. 5; Emin Kabashi, T2381.

³¹³⁴ Emin Kabashi, DP P424, str. 5.

³¹³⁵ Emin Kabashi, DP P424, str. 5; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2053, 2377.

³¹³⁶ Emin Kabashi, DP P424, str. 6; Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2053; Emin Kabashi, T. 2362-2363.

³¹³⁷ Emin Kabashi, DP P424, str. 5; v. takode Richard Ciagalinski, T. 5289.

³¹³⁸ Emin Kabashi, DP P424, str. 5.

³¹³⁹ Emin Kabashi, DP P424, str. 6; Emin Kabashi, T2363.

³¹⁴⁰ Richard Ciagalinski, T. 5288-5289; DP P840 (fotografija izbeglica u polju koju je snimio Ciagalinski).

³¹⁴¹ Emin Kabashi, DP P424, str. 6; Emin Kabashi, T. 2363.

³¹⁴² Svedok je izbrojao da je u Korcu stigao 121 autobus, Emin Kabashi, DP P424, str. 6.

³¹⁴³ Završni podnesak odbrane, par. 813.

³¹⁴⁴ V. gore, par. 1649-1650.

³¹⁴⁵ Svedokinja K14, DP P1325, str. 2-3; svedokinja K14, T. 8992-8994; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1421-1422.

traku oko mišice. Obične plave uniforme odgovaraju uniformama koje je nosila lokalna policija, kako redovna tako i rezervna.³¹⁴⁶ Nosili su kačkete i pancirne prsluke. Vojnici koji su bili s njima nosili su zelene maskirne uniforme.³¹⁴⁷ Policija je puškama zapretila ljudima u kući i rekla im: "Odlazite odavde. Idite vašoj braći u Albaniju."³¹⁴⁸ Prisilili su ukućane da napuste kuću. Na ulici su videli masu drugih kosovskih Albanaca, koji su plakali i zapomagali.³¹⁴⁹ Od tih ljudi formiran je konvoj i srpske snage su ga poslale u pravcu Graštice/Grashticë, izvan Prištine.³¹⁵⁰ Svi u konvoju bili su kosovski Albanci.³¹⁵¹ Konvoj su sprovodile policija i vojska.³¹⁵²

824. Na putu do Graštice, muškarce u konvoju tukla je policija. Policija je psovala ljude u konvoju i govorila im da idu svojoj albanskoj braći i da traže pomoć od NATO-a.³¹⁵³ U selu Lukare/Llukar, kroz koje je konvoj prošao na putu ka Graštici, bilo je granatiranja i pucanja.³¹⁵⁴ Konvoj je ostao u Graštici. Iz Lapljeg Sela/Fshati Llap čulo se granatiranje i pucnjava i videlo se da je selo Kolić/Koliq u plamenu.³¹⁵⁵ Posle neke dve do tri nedelje rešili su da se vrate u Prištinu, jer u Graštici više nije bilo bezbedno.³¹⁵⁶ Neki su išli pešice, a neki su imali automobile. Duž puta za Prištinu stajali su pripadnici srpskih snaga.³¹⁵⁷ Ti policajci su imali uniforme za čiju boju su svedoci rekli da je bila kombinacija "svetloplave i tamnoplave", što odgovara opisu standardne policijske maskirne uniforme koju su obično nosili pripadnici lokalnog MUP-a.³¹⁵⁸ Ostalo su bili vojnici u zelenim uniformama. Među pripadnicima srpskih snaga bilo je i drugih muškaraca, koji su nosili zelene pantalone, imali poveze oko svojih obrijanih glava i nosili noževe. Dokazi razmotreni na drugim mestima u ovoj Presudi pokazuju da takva odeća odgovara nekim srpskim paravojnim jedinicama, ali tih dokaza nema dovoljno da bi se mogao izvući siguran zaključak o tome o kojim je vojnicima reč.³¹⁵⁹ Jedan broj raseljenih lica koja su putovala za Prištinu automobilima policajci su zaustavili, pretukli i oduzeli im automobile.³¹⁶⁰

³¹⁴⁶ V. gore, par. 53-55.

³¹⁴⁷ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3.

³¹⁴⁸ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1421-1422; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10981; svedokinja K14, T. 8993-8994, 9016.

³¹⁴⁹ Svedokinja K14, T. 8994, 9015.

³¹⁵⁰ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, T. 8994-8995.

³¹⁵¹ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, T. 8994.

³¹⁵² Svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10969-10970.

³¹⁵³ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1421-1422; K14, T. 8993-8995, 9016.

³¹⁵⁴ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3.

³¹⁵⁵ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1425.

³¹⁵⁶ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1424, 1425; svedokinja K14, T. 9022-9023.

³¹⁵⁷ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, T. 8996.

³¹⁵⁸ V. gore, par. 53, 54.

³¹⁵⁹ V. gore, par. 85, 202, 207, 211, 215; svedokinja K14, T. 8996.

³¹⁶⁰ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, T. 8996.

(c) Naselje Sunčani breg/Kodra-e-Diellit

825. Dana 29. marta 1999. godine, srpske snage koje su uključivale lokalnu policiju, zajedno s muškarcima za koje je svedok rekao da su "pripadnici paravojnih formacija", okupile su stanovnike u prištinskom naselju Sunčani breg.³¹⁶¹ Baton Haxhiu, novinar, opisao je kako je jedan od tih ljudi, koji je nosio zelenu uniformu, došao u kuću jednog njegovog prijatelja u naselju Sunčani breg. Haxhiu se tu sklonio dva dana ranije. Taj čovek je naredio ukućanima da odu.³¹⁶² Haxhiu i drugi ukućani su izašli iz kuće, kako im je rečeno. Bili su u pratnji policije. Okupili su se na parking u centru naselja, gde je već bila okupljena velika grupa ljudi proteranih iz kuća.³¹⁶³ Na parking je bilo okupljeno oko 20.000 osoba.³¹⁶⁴ Lica koja su takođe nosila zelene uniforme naredila su stanovnicima okupljenim na parking da krenu za BJRM ili za Albaniju, ako imali automobil; onima koji su išli pešice rečeno je da odu na železničku stanicu u Kosovu Polju.³¹⁶⁵ U skladu s tim, Baton Haxhiu je autom krenuo za BJRM. Bio je u konvoju vozila. Kontrolni punktovi na kojima su se nalazili pripadnici policije i vojnici VJ bili su postavljeni po celom naselju Sunčani breg i na glavnom putu za BJRM. Srpske snage u vojnim i policijskim vozilima davale su instrukcije konvoju vozila.³¹⁶⁶ Na jednom kontrolnom punktu na putu za BJRM, policija i VJ su od Batona Haxhija zatražili da im preda novac i on je to učinio.³¹⁶⁷ Kad je konvoj vozila stigao do granice s BJRM, bio je dug više od 15 kilometara. Haxhiu je napomenuo da je u konvoju bilo kosovskih Albanaca iz Vučitrna, Kosovske Mitrovice, Prištine i drugih mesta.³¹⁶⁸ Veće prihvata da su Baton Haxhiu i drugi ljudi u konvoju bili prisiljeni da napuste Prištinu i odu u BJRM, posebno zbog toga što su ga do granice sproveli pripadnici srpskih snaga. Veće ne prihvata tvrdnju da on nije bio prisiljen da ode zato što nema dokaza da je bio primoran da preda svoju ličnu kartu.

(d) Stari grad i drugi delovi Prištine

826. Nazlie Bala je opisala kako je 29. marta 1999. godine jedan oficir VJ, u pratnji nekog drugog čoveka za kojeg je rekla da je Rom, došao u njenu i druge kuće u starom delu grada Prištine. I oficir VJ i taj Rom bili su naoružani. U to vreme preko stotinu osoba bilo se sklonilo u Balinjoj

³¹⁶¹ Policija je nosila tamnoplave uniforme. Lica u zelenim uniformama identifikovana su kao pripadnici paravojnih formacija zbog boje uniformi, kao i zbog činjenice da su nosili maske i da su bili lošeg fizičkog izgleda, naime za njih su svedoci uglavnom govorili da su imali "velike trbuhe" (Baton Haxhiu, T. 6231-6232; Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6091-6092, 6094). Opis ovih ljudi odgovara izgledu paravojnih formacija ili rezervista. Taj opis nije dovoljan za pouzdanu identifikaciju.

³¹⁶² Baton Haxhiu, T. 6230.

³¹⁶³ Baton Haxhiu, T. 6241-6242; Baton Haxhiu, DP P995 (karta Prištine). Baton Haxhiu je brojem. 7 obeležio mesto na kojem se nalazio parking u naselju Sunčani breg.

³¹⁶⁴ Baton Haxhiu, T. 6243.

³¹⁶⁵ Baton Haxhiu, T. 6241-6243; Baton Haxhiu, DP P995 (karta Prištine).

³¹⁶⁶ Baton Haxhiu, T. 6243-6244; Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6091.

³¹⁶⁷ Baton Haxhiu, T. 6243-6244.

³¹⁶⁸ Baton Haxhiu, DP P994 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6092-6093.

kući. Oficir VJ je rekao ljudima u kući da imaju "pet minuta da odu odatle".³¹⁶⁹ Potom im je stigla podrška, koju su činili pripadnici srpskih snaga u vojnim i policijskim uniformama, a neki i u civilnoj odeći. Proveravali su da li su stanovnici napustili svoje domove kako im je naređeno. Jedan sedamdesetogodišnji čovek i njegova supruga, koji su odbili da napuste svoj kuću, surovo su pretučeni. Nakon što je pretučen, ovaj stariji bračni par napustio je svoj dom, kako im je naređeno.³¹⁷⁰

827. Nazlie Bala i drugi koji su se sklonili u njenu kuću otišli su, kako je naređeno. Napolju su im naložili da se priključe konvoju drugih kosovskih Albanaca, koji su takođe proterani iz svojih domova. Taj konvoj se sastojao od više hiljada kosovskih Albanaca skupljenih iz raznih naselja po gradu.³¹⁷¹ Snage MUP i VJ sprovele su konvoj do glavnog kontrolnog punkta u centru grada, na kojem su se nalazili ljudi u crnim uniformama, s oznakama na kojima je bio orao.³¹⁷² Svi oni koji su bili proterani iz svojih kuća u gradu stigli su na taj glavni kontrolni punkt, a zatim su ih pripadnici srpskog MUP i VJ uputili na železničku stanicu.³¹⁷³ Nazlie Bala je navela da se seća da su, dok su ljudi u tom konvoju išli ka železničkoj stanici, pripadnici policije i vojske u njih držali upereno oružje.³¹⁷⁴ Srpski civili su sa svojih balkona ljude koji su prolazili u konvoju takođe gadali raznim predmetima i dovikivali pripadnicima srpskih snaga da ih "sve pobiju".³¹⁷⁵ Na putu ka železničkoj stanici, konvoj je prošao pored šatora s jugoslovenskom zastavom i zastavama s lobanjom i ukrštenim kostima.³¹⁷⁶ Policija i vojska su odvojile muškarce kosovske Albance koji su išli u konvoju i oduzele im novac.³¹⁷⁷

828. Na železničkoj stanici na brdu u Dragodanu konvoj je opkolila naoružana policija u plavim maskirnim uniformama. Bili su to lokalni policajci.³¹⁷⁸ Policajcima su pomagali srpski civili. Kosovske Albance su zatim prisilili da se ukrcaju u putnički voz koji je čuvala naoružana policija, vojska i srpski civili. Voz je bio tako pretrpan da se ljudi nisu mogli micati. Decu stavili u prtljažni prostor, pošto nije bilo mesta da ih odrasli drže.³¹⁷⁹ Voz je krenuo za Kosovo Polje. Na putu do Kosovog Polja, na ulicama su videli tri-četiri spaljena tela. Srpske snage koje su čuvala voz dobacivale su Albancima uvrede na nacionalnoj osnovi.³¹⁸⁰ Voz se zaustavio u Kosovu Polju na oko

³¹⁶⁹ Nazlie Bala, DP P420, str. 4; Nazlie Bala, T. 2293-2294.

³¹⁷⁰ Nazlie Bala, DP P420, str. 4; Nazlie Bala, T. 2293.

³¹⁷¹ Nazlie Bala, T. 2299-2294; Nazlie Bala, DP P420, str. 4.

³¹⁷² Opisana uniforma odgovara uniformi koju je obično nosila paravojna jedinica poznata kao Šešeljevi "Beli orlovi", v. gore, par. 215; Nazlie Bala, T. 2299-2294, 2337; Nazlie Bala, DP P420, str. 4.

³¹⁷³ Nazlie Bala, T. 2337, 2295.

³¹⁷⁴ Nazlie Bala, DP D51, str. 2.

³¹⁷⁵ Nazlie Bala, T. 2295.

³¹⁷⁶ Nazlie Bala, DP P420, str. 4; Nazlie Bala, DP D51, str. 2.

³¹⁷⁷ Nazlie Bala, DP P420, str. 4.

³¹⁷⁸ Nazlie Bala, DP P420, str. 4; Nazlie Bala, T. 2295

³¹⁷⁹ Nazlie Bala, DP P420, str. 4; Nazlie Bala, T. 2296.

³¹⁸⁰ Nazlie Bala, DP P420, str. 4-5, Nazlie Bala, T. 2296-2298, 2346.

jedan sat, a za to vreme su naoružana srpska policija, vojska i srpski civili opkolili voz i nisu dozvoljavali da se na vozu otvore prozori. Vikali su na decu da budu mirna, jer će ih inače pobiti.³¹⁸¹ Zatim je voz nastavio i istog dana stigao u granično mesto Đeneral Janković.³¹⁸² Tamo su pripadnici srpskih policijskih i vojnih snaga putnicima naredili da se iskrcaju i da uz šine pešice odu do granice.³¹⁸³ Iz kolone izbeglica odvojili su muškarce i naterali ih da pripadnicima policije i vojske koji su ih čuvali predaju dragocenosti i lične isprave.³¹⁸⁴ Premda odbrana tvrdi da nema dokaza da je Nazlie Bala bila prisiljena da preda lične isprave,³¹⁸⁵ ova svedokinja je objasnila da ona i osobe koje su išle s njom kod sebe nisu imale lične isprave u vreme kada su ih naterali da krenu ka granici.³¹⁸⁶ Štaviše, kako je dalje objasnila, s obzirom na veliki broj ljudi koji je isteran preko granice, nije bilo moguće svima proveriti lične karte. Oni bi izdvojili samo neke ljude iz konvoja i zajedno s porodicama odveli u stranu, gde bi im oduzeli lične stvari, uključujući lične isprave, i tukli ih.³¹⁸⁷ S obzirom na te okolnosti, Veće ne može pridati značaj činjenici da srpske snage na granici nisu tražile lične isprave Nazlie Bali i onima koji su bili s njom. Prema zaključku Veća, oni su naterani da pređu granicu i odu u BJRM. Kasnije te večeri, 29. marta 1999. godine, putnici su stigli u jedno veliko dvorište u mestu za koje je ustanovljeno da je "Blace". To je bila neutralna teritorija između granice Kosova i BJRM. U Blacu, izbeglice su čekale nedelju dana da pređu granicu i uđu u BJRM.³¹⁸⁸ Sutradan je Nazlie Bala, s mnogim drugim osobama, autobusom prevezena preko granice u BJRM.³¹⁸⁹

(e) Naselje Velanija/Velania

829. Ujutru 31. marta 1999. godine, snage policije i VJ počele su da isteruju kosovsko albansko stanovništvo iz Velanije, naselja u istočnom delu Prištine.³¹⁹⁰ Italijanski novinar Antonio Russo bio je svedok granatiranja ovog područja pre nego što su u to naselje pešice stigle snage VJ i MUP. Ljudima je rečeno da napuste svoje domove. Shodno tome, oko 400 kosovskih Albanaca je tako i učinilo. Naređeno im je da se okupe u blizini hotela "Park".³¹⁹¹ Antonio Russo se priključio ovim ljudima. Video je snage MUP-a u istim uniformama kao i VJ, ali sa značkom i "sa 4-5 granata za ručne bacače na leđima."³¹⁹² Na osnovu opisa njihovih uniformi Veće prihvata da je među ovim

³¹⁸¹ Nazlie Bala, DP P420, str. 5; Nazlie Bala, DP D51, str. 3; Nazlie Bala, T. 2298.

³¹⁸² Nazlie Bala, T. 2298-2299; Nazlie Bala, DP P420, str. 5.

³¹⁸³ Nazlie Bala, DP P420, str. 5; Nazlie Bala, DP D51, str. 3; Nazlie Bala, T. 2299-2300.

³¹⁸⁴ Nazlie Bala, DP P420, str. 5.

³¹⁸⁵ Završni podnesak odbrane, par. 813.

³¹⁸⁶ Nazlie Bala, T. 2344.

³¹⁸⁷ Nazlie Bala, T. 2344-2345.

³¹⁸⁸ Nazlie Bala, DP P420, str. 8; Nazlie Bala, T. 2300.

³¹⁸⁹ Nazlie Bala, DP P420, str. 8.

³¹⁹⁰ Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9; Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4224; Adnan Merovci, DP P417 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8441; Antonio Russo, DP P1213, str. 5.

³¹⁹¹ Antonio Russo, DP P1213, str. 5.

³¹⁹² Antonio Russo, DP P1213, str. 6.

snagama bilo pripadnika PJP.³¹⁹³ Pripadnici tih snaga su proterivali ljude iz obližnjih kuća i naređivale im da se priključe gomili ljudi okupljenih u blizini hotela "Park". Zeleni džip s ćirilčnim natpisom "Milicija" i jedan maskirni oklopni transporter s vojnicima VJ, odevenim u zelene maskirne uniforme, nalazili su se iza te mase ljudi u kojoj je bilo oko 2.000 žitelja. Srpske snage su sve njih zajedno sprovele kroz glavnu ulicu, od hotela "Park", pored policijske stanice, do železničke stanice.³¹⁹⁴

830. Na putu ka železničkoj stanici, sve raskrsnice i ukrštanja puteva bili su blokirani; naoružane grupe policajaca, vojnika i, ponekad, naoružanih civila stajale su duž puta kako bi konvoj Albanaca nastavio putem ka železničkoj stanici. Na ukrštanju na kojem se uključuje put koji vodi iz Velanije, jedna druga grupa kosovskih Albanaca usmerena je na glavni drum i spojila se s konvojem.³¹⁹⁵ Tokom puta do železničke stanice policajci su stalno vikali "Raus!" na nemačkom i "Marš!" na srpskom da bi konvoj nastavio da se kreće. Konvoj ljudi stigao je na železničku stanicu 31. marta 1999. godine, najkasnije u 15:00 časova. Tu je već bilo okupljeno puno drugih ljudi.³¹⁹⁶

831. Ta masa kosovskih Albanaca morala je da ostane na trgu pored železničke stanice čitave noći na otvorenom. Čuvali su ih naoružani ljudi opisani kao "srpska milicija". Odatle su mogli videti kuće u plamenu u naselju Dardanija, nedaleko od železničke stanice. Tokom čitave noći mogle su se videti eksplozije izazvane NATO bombardovanjem. Žene iz te gomile odvezene su kombijem koji su vozile naoružane osobe. Sledećeg jutra, 1. aprila 1999. godine, stigao je voz. U tom času bilo je već oko 7.600 izbeglica koje je trebalo da se ukrcaju u voz. Izbeglice su platile osoblju železnice da doda dva vagona kako bi se mogli smestiti svi oni koji je trebalo da se ukrcaju u voz. Kad se voz napunio, najpre je otišao u Kosovo Polje, a kasnije istog dana u Blace u BJRM, u graničnoj zoni između Srbije i BJRM, gde su ljude, izgleda, iskrkali iz voza, a oni su onda prešli granicu u BJRM.³¹⁹⁷

5. Seksualno zlostavljanje

832. Veću su predloženi dokazi o dva incidenta navodnog seksualnog zlostavljanja u Prištini. Negde u aprilu 1999. godine, jedna svedokinja je videla kako dva čoveka u Lukaru/Llukar s traktora skidaju jednu devojkicu, Albanku s Kosova, koja je s ostalim raseljenim licima putovala u konvoju iz Graštice u opštini Priština u grad Prištinu.³¹⁹⁸ Jedan od njih nosio je noževe i imao na sebi crnu

³¹⁹³ V. gore, par. 64, 65, 162.

³¹⁹⁴ Antonio Russo, DP P1213, str. 6.

³¹⁹⁵ Antonio Russo, DP P1213, str. 6.

³¹⁹⁶ Antonio Russo, DP P1213, str. 7.

³¹⁹⁷ Antonio Russo, DP P1213, str. 7.

³¹⁹⁸ Svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1426-1427.

majicu bez rukava i zelene maskirne pantalone. Na obrijanoj glavi je imao maramu i tri minduše u jednom uhu. Drugi, za kojeg se navodi da je policajac, nosio je plavu maskirnu uniformu i plavu traku na rukavu.³¹⁹⁹ Čovek s obrijanom glavom odveo je devojkicu kosovsku Albanku u šumu, a policajac mu je čuvao stražu. Kad je čovek s obrijanom glavom vratio, policajac je otišao u šumu.³²⁰⁰ U konvoju su čuli kako devojkica vrišti i plače.³²⁰¹ Posle nekih pola sata devojkica je vraćena u konvoj. Lice joj je bilo crveno od plača. Bila je bosonoga, umotana u ćebe i činilo se da je naga.³²⁰² Pre nego što su je odveli u šumu na sebi je imala odeću. Nema neposrednih dokaza o tome šta se dogodilo u šumi, kao što nema ni neposrednih dokaza o tome šta se dogodilo jednoj drugoj ženi, koju su takođe videli da je odvedena iz konvoja.³²⁰³ U odsustvu daljih dokaza, Veće u ovom slučaju ne može da donese zaključak da je ova žena bila podvrgnuta seksualnom zlostavljanju.³²⁰⁴

833. Drugi incident navodnog seksualnog zlostavljanja tiče se događaja koji su počeli 20. maja 1999. godine u naselju Kolovica, na periferiji grada Prištine. Tog dana, šest muškaraca srpske nacionalnosti otišlo je u jednu kuću u tom naselju; neki od njih imali su plave maskirne policijske uniforme i svi su imali plavu traku na ramenu. Ostali su imali zelene maskirne uniforme koje odgovaraju uniformama PJP MUP-a ili VJ. Neki od ovih muškaraca su na uniformama, gore na grudima s leve strane imali brojeve, a ispod epoleta, na ramenu, nosili su maskirne kape.³²⁰⁵ Ukućanima su dali da ispune nekakve zelene kartone i rekli im da će sutradan doći po njih da ih odvedu u hotel "Božur" da im se overe dokumenti.³²⁰⁶ Odbrana je osporila sposobnost svedokinje da identifikuje i raspozna različite uniforme VJ i MUP.³²⁰⁷ U ovom predmetu svedokinja nije umela da identifikuje one iste uniforme koje je prethodno identifikovala u predmetu *Milošević*, ali kada joj je skrenuta pažnja na ovu nedoslednost, svedokinja je potvrdila da su tu bili prisutni i pripadnici VJ i pripadnici MUP-a i ponovo je opisala policijske uniforme.³²⁰⁸ Veće se, prema tome, uverilo da se svedokinja seća tih uniformi i njen opis policijskih uniformi prihvata kao pouzdan. Ove nepodudarnosti u iskazima, po mišljenju Veća, mogu se objasniti traumatskom prirodom ovih

³¹⁹⁹ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3-4; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1426; svedokinja K14, T. 8997-8998, 9024-9026.

³²⁰⁰ Svedokinja K14, DP P1325, str. 4; svedokinja K14, T. 9024-9026.

³²⁰¹ Svedokinja K14, DP P1325, str. 3; svedokinja K14, T. 8997.

³²⁰² Svedokinja K14, DP P1325, str. 3-4; svedokinja K14, T. 8997-8998.

³²⁰³ Svedokinja K14, DP P1325, str. 4.

³²⁰⁴ V. dole, par. 1792.

³²⁰⁵ Svedokinja K14, DP P1325, str. 4; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10983; svedokinja K14, T. 8998-8999, 9004, 9027-9028.

³²⁰⁶ Svedokinja K14, DP P1325, str. 4; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1429; svedokinja K14, T. 9028-9029.

³²⁰⁷ Završni podnesak odbrane, par. 815; svedokinja K14, T. 9004, 9005.

³²⁰⁸ Svedokinja K14, T. 9005.

dogadaja, činjenicom da je od njih proteklo deset godina i da je od njenog svedočenja u predmetu *Milošević* proteklo sedam godina.³²⁰⁹

834. Ujutru 21. maja 1999. godine, dvojica onih ljudi u plavim policijskim uniformama vratila su se u istu kuću. Jednog od njih onaj drugi je oslovljavao sa "Novica".³²¹⁰ Bili su naoružani automatskim puškama.³²¹¹ Ovog puta sa sobom su doveli jednog čoveka romske nacionalnosti iz komšiluka, koji je bio čistač ulica.³²¹² Tog dana taj Rom je nosio plavu maskirnu policijsku uniformu.³²¹³ Sva tri čoveka govorila su srpski; čovek po imenu Novica i pomenuti Rom govorili su pomalo albanski.³²¹⁴ Ti ljudi su silom odveli dve devojke, sestre, u crveni automobil marke "Ascona", bez registarskih tablica, parkiran ispred kuće. Jednu od devojaka su bacili na zemlju, a drugu prisilili na zadnje sedišta auta, gde joj je s desne strane bio Novica.³²¹⁵ Devojka je plakala, a Novica ju je udario u bedro kundakom i ošamario.³²¹⁶ Novica ju je zatim zgrabio za glavu, okrenuo joj je glavu k sebi, ugrizao i sisao joj vrat.³²¹⁷ Takođe ju je poprskao nekom bezbojnom tečnošću nalik na parfem svugde po licu i vratu. Iako je bila prestrašena, devojka se smirila od tog spreja.³²¹⁸ Sestri te devojke dozvolili su da se vrati kući, a zatim se auto s devojkom na zadnjem sedištu odvezao.³²¹⁹

835. Automobil je stigao u hotel "Božur", gde je veliki broj kosovskih Albanaca stajao u redu. Devojci nije bilo dozvoljeno da im se priključi, već je kroz podrum hotela odvedena u sobu na drugom spratu. Novica je s njom ušao u sobu i zaključao vrata sobe. Onaj Rom je ostao u podrumu, a drugi policajac stajao je ispred sobe.³²²⁰ Novica je poderao odeću s devojke i primorao je da legne naga na krevet. Zatim se i sam skinuo.³²²¹ Počeo je da je dodiruje i da je ljubi po telu, i rekao joj da neće zatrudneti. Kad ga je ona odbila, udario ju je. Novica je stavio svoj penis u devojku i to je

³²⁰⁹ Veće je uzelo u obzir odstupanja u iskazima svedokinje kad je ocenjivalo njenu verodostojnost kao svedoka i uverilo se da ona ne utiču na pouzdanost njenog svedočenja u vezi sa seksualnim zlostavljanjem u konvoju (Završni podnesak odbrane, par. 817-818).

³²¹⁰ Svedokinja K14, DP P1325, str. 4; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1428; svedokinja K14, T. 9000.

³²¹¹ Svedokinja K14, T. 9031.

³²¹² Svedokinja K14, DP P1325, str. 4; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10994; svedokinja K14, T. 8999, 9029.

³²¹³ Svedokinja K14, DP P1325, str. 4; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10983, 10994; svedokinja K14, T. 9030.

³²¹⁴ Svedokinja K14, DP P1325, str. 4, 6; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10984-10985, 10994; svedokinja K14, T. 9029, 9031, 9036.

³²¹⁵ Svedokinja K14, DP P1325, str. 5; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1429; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10985-10986; svedokinja K14, T. 9000, 9032-9034.

³²¹⁶ Svedokinja K14, DP P1325, str. 5; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1429; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10985-10986; svedokinja K14, T. 9001-9002, 9034.

³²¹⁷ Svedokinja K14, DP P1325, str. 5; svedokinja K14, T. 9034.

³²¹⁸ Svedokinja K14, DP P1325, str. 5; svedokinja K14, T. 9000, 9034-9035.

³²¹⁹ Svedokinja K14, DP P1325, str. 5.

³²²⁰ Svedokinja K14, DP P1325, str. 5; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1429; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10987-10988; svedokinja K14, T. 9000-9001.

³²²¹ Svedokinja K14, DP P1325, str. 5; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1429; svedokinja K14, T. 9000-9001.

trajalo neko vreme. Kad je ustao, devojka je krvarila i jako ju je bolelo.³²²² Kad je Novica otvorio vrata spavaće sobe, onaj drugi policajac je pokušao da uđe. Devojka je preklinjala Novicu da ne pusti drugog policajca da joj uradi istu stvar. Novica je tražio da mu obeća da će izaći s njim u ponedjeljak i povesti sa sobom sestru za njegovog prijatelja. Iz straha, devojka je pristala.³²²³

836. Kad se devojka obukla, Novica ju je izgleda uzeo pod ruku i izveo iz sobe, a u tome mu je pomagao onaj drugi policajac, jer ona nije mogla da hoda. Onaj Rom je i dalje bio u podrumu i Novica mu je dao nešto novca. Rom je rekao devojci da, ako hoće kući, mora da prestane da plače, jer će je videti drugi kosovski Albanci. Onda joj je stavio naočare za sunce, da joj zakloni oči.³²²⁴ Na povratku kući, u automobilu, Novica je nastavio da ljubi devojku i podsećao ju je na njeno obećanje.³²²⁵ Ceo taj incident je trajao otprilike dva sata.³²²⁶

837. Istog dana, devojka je ispričala jednog drugarici šta se desilo. Njena drugarica je počela da plače i rekla je devojci da su četiri muškarca i nju silovala u kući jednog civila gde su je držali zatvorenu dva dana.³²²⁷

838. Dana 22. maja 1999. godine, pomenuti Rom je došao da kaže devojci da ne brine da li je zatrudnela i da može da boravi u njegovoj kući ako se plaši. Dana 22. i 23. maja 1999. godine, policajci su se nekoliko puta provezli pored devojčine kuće i trubili.³²²⁸ Devojka se plašila da će nju i njenu sestru silovati, pa je rekla svom ujaku/teći/stricu da nije bezbedno da devojke ostanu u kući. Devojka i njena sestra rešile su da pobegnu u BJRM; krenule su rano ujutro 24. maja 1999. godine i, zajedno s tetkom/strinom/ujnom i njenom porodicom, sele na prvi voz za BJRM.³²²⁹ U mestu Blace, na granici s BJRM, svedokinja je videla veliki broj srpskih policajaca. Ljude su u BJRM propuštali preko granice u malim grupama. Proveli su noć na granici, a zatim nastavili pešice.³²³⁰ Kad je svedokinja sa svojom porodicom stigla u izbeglički logor u BJRM, razgovarala je s predstavnicima MKSJ. Prijavila je silovanje i vlastima BJRM i ukazana joj je lekarska pomoć.³²³¹ Vlastima u Srbiji ovo silovanje nikad nije prijavljeno.³²³² Iako Veće prihvata da je ova devojka seksualno zlostavljana, o čemu će biti više reči kasnije u ovoj Presudi, na osnovu predloženih

³²²² Svedokinja K14, DP P1325, str. 5-6; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1429; svedokinja K14, T. 9001.

³²²³ Svedokinja K14, DP P1325, str. 6; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10989; svedokinja K14, T. 9001, 9036-9037.

³²²⁴ Svedokinja K14, DP P1325, str. 6.

³²²⁵ Svedokinja K14, DP P1325, str. 6; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1430.

³²²⁶ Svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1429.

³²²⁷ Svedokinja K14, DP P1325, str. 6-7; v. dole, para 1792.

³²²⁸ Svedokinja K14, DP P1325, str. 7.

³²²⁹ Svedokinja K14, DP P1325, str. 7; svedokinja K14, DP P1326 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 1430; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10989-1991; svedokinja K14, T. 9002-9003, 9038-9039.

³²³⁰ Svedokinja K14, DP P1325, str. 7; svedokinja K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9003.

³²³¹ Svedokinja K14, T. 9040-9043.

³²³² Svedokinja K14, T. 9042.

dokaza ono ne može zaključiti da je dokazana tačka Optužnice koja se odnosi na seksualno zlostavljanje kao delo u osnovi progona.³²³³

6. Pljačka

839. Tokom kampanje NATO bombardovanja, policija je opljačkala dragocenosti iz kuća kosovskih Albanaca u Prištini.³²³⁴ Za razliku od toga, kuće Srba s pravoslavnim ikonama u prozorima ostale su netaknute.³²³⁵ Na napuštene domove proteranih Albanaca VJ i MUP su stavljali natpise "Stanovi MUP-a". Bilo je slučajeva da Albanci koji su morali da napuste svoj dom sami stave sličan natpis kako bi izbegli da im kuća bude opljačkana u njihovom odsustvu.³²³⁶

840. U junu 1999. godine, kad su se srpske snage povukle s Kosova, vojnici VJ i policija napustili su Prištinu i otišli u Srbiju u konvojima. Vozila koja su za to koristili bila su prepuna opljačkanih predmeta, poput frižidera i televizora.³²³⁷

7. Sela u opštini Priština

841. U Optužnici se navodi da su od 24. marta 1999. godine ili približno tog datuma, pa sve do kraja maja 1999. godine, snage SRJ i Srbije ulazile u sela u opštini Priština, tukle i ubijale kosovske Albance, otimalle im novac, pljačkale imovinu i palile kuće. Takođe se navodi da su mnogi seljani bili odvezeni kamionom u grad Glogovac u opštini Lipljan i da su odatle vozom prelazili granicu s BJRM. Navodi se da je drugim seljanima koji su se probili do grada Uroševca naređeno da nastave vozom do mesta Đeneral Janković, odakle su pešice prelazili granicu s BJRM.³²³⁸ Premda su Veću predloženi dokazi razmotreni gore u tekstu, koji se tiču ovakvih događaja i kosovskih Albanaca iz raznih naselja u gradu Prištini, u vezi s ovim navodima iz Optužnice nisu predloženi nikakvi dokazi koji se odnose na sela u opštini Priština. Iz tog razloga Veće konstatuje da, osim kad je reč o naseljima razmotrenim gore u tekstu, prisilno raseljavanje kosovskih Albanaca iz drugih sela u opštini Priština koje se navodi u Optužnici nije dokazano.

8. Svedočenje Milutina Filipovića

842. Odbrana je pozvala Milutina Filipovića, koji je u vreme NATO bombardovanja privremeno komandovao Prištinskim garnizonom VJ, da svedoči o događajima u opštini Priština u periodu na koji se odnosi Optužnica.

³²³³ V. dole, par. 1791, 1796, 1797.

³²³⁴ Veton Surroi, T. 298.

³²³⁵ Veton Surroi, T. 298.

³²³⁶ Adnan Merovci, T. 2237-2238.

843. Veće konstatuje da je svedočenje Milutina Filipovića bilo nedosledno kad je reč o nekim suštinskim pitanjima i da on, kad je ispitivan u vezi s nedoslednostima ili problematičnim aspektima svog iskaza, nije bio u stanju da pruži adekvatno objašnjenje. Bilo je očigledno da nije vodio dovoljno računa i brige da događaje prepriča istinito. Suviše često tokom unakrsnog ispitivanja Veću je bilo jasno da on smišlja neko objašnjenje ili da neke činjenične elemente navodi kao relevantne za različite situacije, u nastojanju da opravda to objašnjenje i svoj iskaz. Na primer, Milutin Filipović je u svom svedočenju rekao da je uoči NATO bombardovanja stanovništvo počelo da napušta Prištinu. Prema njegovom prvom iskazu, odlazak Albanaca iz Prištine usledio je na njihovu vlastitu inicijativu. Implicirao je da su se oni prvo plašili NATO bombardovanja koje je pretilo, a potom konkretnog NATO bombardovanja koje je usledilo i terorista OVK.³²³⁹ Strahovali su za sebe i svoje porodice.³²⁴⁰ Nisu odlazili ni zbog kakvih operacija ili dejstava snaga srpske VJ ili MUP.³²⁴¹ Međutim, ni u glavnom ni u unakrsnom ispitivanju, Milutin Filipović nije bio dosledan u ovoj svojoj tvrdnji, niti je mogao da je odbrani kad je suočen s drugim dokazima. Štaviše, neki delovi njegovog iskaza su u materijalnim aspektima bilo potpuno suprotni njegovoj prvobitnoj tvrdnji.

844. Na primer, da bi objasnio kako je mogao da zna iz kojeg razloga su raseljeni kosovski Albanci u kolonama napuštali Prištinu, naveo je da je često odlazio sa svog komandnog mesta da bi razgovarao s Albancima koji su prolazili u kolonama. Rekao je da je pokušavao da ih uveri da nema razloga za odlazak i pitao ih zašto i kuda idu. U svom svedočenju je rekao da su mu odgovarali nešto u smislu da odlaze zato što im je tako naređeno; ni sami nisu umeli jasno da objasne zašto moraju da idu.³²⁴²

845. Filipovićevo svedočenje nije uvek bilo logično ili lako razumljivo, a činjenica je i da je davao različita objašnjenja. Naveo je, možda kako bi potkrepio mišljenje da ljudi nisu stvarno znali zašto odlaze, da se događalo da oni u konvoju jednog dana odu, pa se sutradan vrate. Sticao se utisak da je želeo da kaže da izbeglice nisu stvarno odlazile. U jednom trenutku se činilo da iznosi tezu da su kolone izbeglica bile inscenirane kako bi teroristi mogli da prikažu iskrivljenu sliku događaja međunarodnim medijima. Naveo je i neke druge razloge. Rekao je da su kolone pomagale

³²³⁷ Richard Ciagalinski, T. 5293, 5378-5379.

³²³⁸ Paragraf 72(g)(i) Optužnice.

³²³⁹ Odbrana je tvrdila da je OVK nastavio s terorističkim napadima i nakon početka NATO bombardovanja, uključujući napade u kojima je 27. marta 1999. godine ubijen jedan srpski policajac, a 28. marta 1999. godine ranjena druga dva policajca (DP P1100; DP P1058; Završni podnesak odbrane, par. 804). Dana 28. marta 1999. godine došlo je do još jednog incidenta u kojem je napadnut jedan ruski novinar, kojom prilikom je poginuo njegov vozač (DP P1058; Završni podnesak odbrane, par. 804). Veće prihvata da je OVK možda i nastavio s napadima, ali da, po mišljenju Veća, kao što je detaljnije izloženo gore u tekstu, to nije bio razlog iz kojeg su kosovski Albanci odlazili iz Prištine.

³²⁴⁰ Milutin Filipović, DP D712, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19181, 19192; Milutin Filipović, T. 11561.

³²⁴¹ Milutin Filipović, T. 11567, 11579; Milutin Filipović, DP D712, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19203.

³²⁴² Milutin Filipović, T. 11564.

teroristima da ostvare svoj kompleksni i perfidni naum. Raseljenim licima u kolonama priključivali bi se teroristi; ti teroristi bi prethodno ostavili svoje oružje i obukli se kao civili. Na taj način bi izbegli borbe i srpsku vatru. Stoga je za konvoje izbeglica koji su stizali do granica rekao da su bili "imitacija iseljavanja".³²⁴³ Međutim, kad je u unakrsnom ispitivanju njegova izjava da teroristi na ovaj način beže iz zemlje osporena kao besmislena, on je promenio svoju priču i rekao da su se teroristi priljučivali kolonama izbeglica ne zato da bi otišli iz zemlje, već da bi se ponovo infiltrirali na Kosovo i nastavili sa svojim terorističkim aktivnostima.³²⁴⁴

846. Koje god da mu je bilo mišljenje o tome za šta su teroristi OVK koristili kolone izbeglica, jasno je da je Filipović, kao komandant garnizona VJ, bio dužan da preduzme mere. Uprkos tome, on nije naveo da je preduzeo neke neposredne mere povodom aktivnosti OVK u tim kolonama. Međutim, on je kasnije rekao da je o toj aktivnosti OVK izvestio svoje nadređene, i usmeno i pismeno. Morao je da se složi s tim da njegovi nadređeni, uprkos njegovom navodnom izveštavanju, nisu preduzeli nikakve korake, a te svoje izveštaje nije uspeo da pronađe među zvaničnim spisima ili u sopstvenoj dokumentaciji.³²⁴⁵ Kada su ga u vezi s tim pritisli pitanjima u unakrsnom ispitivanju, za kolone kosovskih Albanaca ponudio je novo i opet drugačije objašnjenje. Rekao je da su se neki ljudi iseljavali zbog teške situacije u gradu; nestajalo je struje, telefonske linije su bile u prekidu i ljudi nisu mogli razgovarati sa "svojim najbližima".³²⁴⁶ Tokom celog svog svedočenja odlučno je tvrdio da VJ i MUP nikada nisu vršili pritisak na albansko stanovništvo; nikada nisu bili primoravani da napuste svoje kuće niti im je rečeno da to učine. Nasuprot tome, tvrdio je da su policija i VJ imali naređenja da stanovništvo kroz razgovor umire i da se prema njemu ponašaju propisno, kako ne bi odlazilo, implicirajući jasno da su ta naređenja, naravno, i izvršavana.³²⁴⁷

847. Pokušao je da potkrepi svoj prvobitni argument tvrdnjom da je strah albanskog stanovništva Kosova porastao usled toga što je NATO koristio municiju na bazi osiromašenog urana.³²⁴⁸ Tvrdio je kako je sopstvenim rukama podigao ostatke te municije i doneo ih u grad, gde ih je stavio na mesto gde ih svi mogu videti. Rekao je da je to učinio kako bi otklonio strah javnosti od municije na bazi osiromašenog urana.³²⁴⁹ Nije umeo zadovoljavajuće da objasni zašto upotrebu osiromašenog urana nije pomenuo ranije, pre svega u svom svedočenju na suđenju u predmetu *Milutinović*, gde je upravo detaljno govorio o NATO bombardovanju. Dalje, uporno je izbegavao

³²⁴³ Milutin Filipović, DP D712 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19193-19194; Milutin Filipović, T. 11564, 11592.

³²⁴⁴ Milutin Filipović, T. 11582-11585.

³²⁴⁵ Svedok K73, DP P330, par. 35; Milutin Filipović, T. 11585-11586.

³²⁴⁶ Milutin Filipović, T. 11591.

³²⁴⁷ Milutin Filipović, T. 11567, 11579; Milutin Filipović, DP D712, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19203.

³²⁴⁸ Milutin Filipović, T. 11559-11560.

³²⁴⁹ Milutin Filipović, T. 11598-11600.

da odgovori gde je i kako je čuo da NATO koristi municiju na bazi osiromašenog urana ili zašto ju je, ukoliko je znao za osiromašeni uran, sam dirao i stvorio potencijalno opasnu situaciju izloživši je u na javnom mestu.³²⁵⁰ Pretresno veće je steklo jasan utisak da je sve što je Milutin Filipović mogao reći o upotrebi municije na bazi osiromašenog urana izmišljeno.

848. Svedočenje Milutina Filipovića o kolonama albanskih izbeglica i srodnim temama, koje se odlikovalo nedoslednostima, kontradikcijama, skorašnjim izmišljotinama i nedostatkom uverljivosti, po mišljenju Veća, nije verodostojno i pouzdano. Iako se može prihvatiti da su NATO bombardovanje i borbe između srpskih snaga i OVK imale izvesnog uticaja na viđenje situacije od strane albanskog stanovništva grada Prištine i drugih mesta, Filipovićevo svedočenje nije navelo Veće da ne zanemari uverljivost i pouzdanost velikog broja dokaza koji, po mišljenju Veća, pokazuju da su dominantan i odlučujući faktor predstavljale radnje srpskih snaga koje su, direktnom intervencijom ili sejanjem straha, navodile albansko stanovništvo Kosova da napusti svoje domove i, najčešće, pređe granicu i ode u Albaniju ili drugde.

849. Pored toga, Milutin Filipović je u većem delu svog iskaza pokušao da ospori verodostojnost svedokinje tužilaštva, Nazlie Bala, koja je opisala događaje koje je, kako je rekla, videla sa svoje terase na vrhu zgrade.³²⁵¹ Ni u ovom pogledu svedočenje Milutina Filipovića nije se pokazalo uverljivim. U unakrsnom ispitivanju postalo je jasno da Milutinu Filipoviću nije poznato gde se tačno nalazi zgrada Nazlie Bale niti je on ikako mogao znati šta se zaista može videti s krova te višespratnice.³²⁵² Po mišljenju Veća, tvrdnje Milutina Filipovića nisu zasnovane na stvarnom poznavanju stvari. Iako je delovao potpuno samouvereno dok je govorio, njegovo svedočenje odlikovalo se nepotkrepljenim generalizacijama za koje je, kad su podvrgnute strogoj proverbi, utvrđeno da ne stoje. Budući da je pouzdanost Milutina Filipovića bila veoma sumnjiva, argumenti kojima je uporno nastojao da diskredituje svedokinju tužilaštva Nazlie Bala nisu zvučali istinito. Pretresno veće prihvata kao valjan opis Nazlie Bala onoga što je videla sa svoje terase na vrhu zgrade.

850. Milutin Filipović je takođe odlučno tvrdio da u vreme o kojem je reč u Prištini nije bilo borbenih jedinica VJ niti artiljerijskih i oklopnih snaga.³²⁵³ Tvrdio je da je 15. oklopna brigada napustila Prištinu uoči bombardovanja.³²⁵⁴ Međutim, nasuprot tome, iz jednog naređenja Komande

³²⁵⁰ Milutin Filipović, T. 11593-11601.

³²⁵¹ Milutin Filipović, T. 11574-11575, 11579, 11654-11656, 11671; Milutin Filipović, DP D712, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19180-19181, 19243, 19247-19249.

³²⁵² Milutin Filipović, T. 11638-11652; DP P1542 (topografska karta Prištine).

³²⁵³ Milutin Filipović, DP D712, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19153, 19210-19211; Milutin Filipović, T. 11524, 11537, 11569, 11574, 11619, 11666.

³²⁵⁴ Milutin Filipović, DP D712, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19177, 191210-191211.

Prištinskog korpusa VJ od 1. aprila 1999. godine jasno je da je 15. oklopna brigada trebalo da angažuje deo svojih snaga u širem rejonu Prištine.³²⁵⁵ Kad mu je ovo naređenje pokazano u sudnici, Milutin Filipović je neuverljivo tvrdio kako je, striktno gledano, 15. oklopna brigada bila angažovana van Prištine. Pokušao je da objasni nad kojim je tačno lokalitetima ta brigada imala naređenje da uspostavi borbenu kontrolu i tvrdio da se oni, tehnički gledano, nalaze odmah izvan grada. Ta tehnikacija bila je krajnje nezadovoljavajuća, posebno zato što je jedno od tih područja bilo naseljeno područje, za koje je bilo jasno da iz praktičnih razloga predstavlja deo grada.³²⁵⁶ Milutin Filipović je takođe tvrdio da u naređenju Komande Prištinskog korpusa od 1. aprila 1999. godine ne piše izričito da 15. oklopna brigada pri izvršavanju naređenja treba da upotrebi tenkove. Na osnovu toga, hteo je da dokaže da tenkovi nisu korišćeni.³²⁵⁷ Ovo nije uverljivo. Oklopnoj brigadi bilo je naređeno da uspostavi borbenu kontrolu. Tenkovi su bili osnovno oruđe brigade. Uostalom, oklopna brigada je sama po sebi borbena sila. Dalje, dana 27. marta 1999. godine, vojnoteritorijalni 50. odred VJ upućen je direktno u Prištinu sa zadatkom da štiti srpsko stanovništvo, obezbeđuje vojne objekte i, u sadejstvu sa snagama MUP, štiti objekte od značaja, kao što su bolnice, pošte, televizija i radio stanica.³²⁵⁸ Suočen s ovom činjenicom, Milutin Filipović je jednostavno opet tvrdio da nijedne borbene jedinice i nijednog oklopnog borbenog vozila nije bilo ni blizu centra Prištine.³²⁵⁹ Iz ovih ukratko navedenih razloga i zaključka Veća o verodostojnosti Milutina Filipovića uopšte, Veće ne može da prihvati ovaj argument.

851. Pretresno Veće ocenjuje da je svedočenje Milutina Filipovića nepouzdanost i da, štaviše, sadrži neke nečasne izmišljotine. O događajima nije govorio s odgovarajućom brigom i oprezom i, suviše često, kad bi bio pod pritiskom u unakrsnom ispitivanju, postajalo je jasno da je prethodno s apsolutnom sigurnošću iznosio tvrdnje o stvarima u koje nije bio siguran. U mnogo navrata i u vezi s mnogim pitanjima izvrđavao je odgovor i nije bio spreman ili sposoban da odgovori na direktna pitanja. Veće ne može da ga prihvati kao pouzdanog svedoka koji govori istinu; on je Veće pokušavao da obmane u vezi s pravno relevantnim pitanjima.

H. Opština Đakovica

852. Opština Đakovica se nalazi na zapadu Kosova, između opštine Prizren na jugu i opštine Dečani na severu, i graniči se s Albanijom.³²⁶⁰ Početkom 1998. godine, ova opština je brojala

³²⁵⁵ DP P928.

³²⁵⁶ Milutin Filipović, T. 11621-11623, 11663-11664; v., DP D722.

³²⁵⁷ Milutin Filipović, T. 11621-11623; DP P928.

³²⁵⁸ DP P896.

³²⁵⁹ Milutin Filipović, T. 11622-11625, 11662.

³²⁶⁰ DP P823, str. 18, 9; DP P1032.

približno 131.700 stanovnika, od kojih je oko 93 posto bilo albanske nacionalnosti.³²⁶¹ Đakovica je najveći grad u opštini i nalazi se na glavnom putu Prizren-Peć, u središnjem delu opštine.³²⁶² U vreme događaja opisanih dalje u tekstu, u gradu je živelo oko 100.000 ljudi, od kojih su njih oko 20.000 bila lica raseljena iz drugih delova Kosova.³²⁶³ Što se tiče etničkog sastava, u gradu Đakovici su oko 90 posto stanovništva činili kosovski Albanci.³²⁶⁴ Kasarna VJ ("Devet Jugovića") nalazila se pored katoličke crkve, na periferiji, odnosno kod izlaza iz grada prema selu Brekovac/Brekoc na južnoj strani, blizu Tabačkog mosta.³²⁶⁵ Istureno komandno mesto Prištinskog korpusa, uspostavljeno 21. aprila 1998. godine radi komandovanja snagama korpusa angažovanim na obezbeđivanju državne granice i graničnog pojasa,³²⁶⁶ nalazilo se u kasarni VJ.³²⁶⁷

853. Dolina Carragojs, koja je obuhvatala i doline reka Trava i Erenik, nalazi se zapadno od grada Đakovice i prostire se 10 do 15 kilometara do albanske granice.³²⁶⁸ Ovo područje poznato je i kao "Reka".³²⁶⁹ Obuhvata više manjih mesta i sela, među kojima su Meja, Orize, Korenica, Babaj Boks, Guska i Ramoc.³²⁷⁰ Ona se većinom nalaze zapadno i južno od grada Đakovice.

854. OVK je bio aktivan po selima u opštini 1998. i 1999. godine³²⁷¹ i koristio je pograničnu oblast za šverc oružja i zaliha.³²⁷² Operativnom zonom OVK koja je obuhvatala Đakovicu 1998. godine komandovali su Ramush i Daut Haradinaj.³²⁷³

855. Premda su snage VJ i MUP bile raspoređene u rejonu Đakovice³²⁷⁴ najkasnije od jeseni 1998. godine, njihovo prisustvo je značajno poraslo s početkom NATO bombardovanja u martu 1999.³²⁷⁵

856. NATO bombardovanje u blizini grada Đakovice počelo je u noći 24. marta 1999. godine.³²⁷⁶ Kasarna VJ pogođena je 26. i 28. marta 1999. godine.³²⁷⁷ NATO je nastavio da bombarduje opštinu

³²⁶¹ DP P756, str. 211.

³²⁶² DP P823, str. 24.

³²⁶³ Svedok 74, DP P1095, str. 7; DP P756, str. 212.

³²⁶⁴ DP P756, str. 213.

³²⁶⁵ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 4; Fuad Haxhibeqiri, T. 7019; DP D689, str. 1; DP P295; Lizane Malaj, T. 823; Nike Peraj, DP P313, par. 22; Lulzim Vejsa, T. 6099.

³²⁶⁶ DP D340, str. 2.

³²⁶⁷ DP D687, str. 1.

³²⁶⁸ Momir Stojanović, T. 11900-11901; Momir Stojanović, DP D723 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19713-19714.

³²⁶⁹ Miloš Došan, T. 11473; Momir Stojanović, DP D723 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19713-19714 (pominje se "Loša reka/Reka e Keqe").

³²⁷⁰ V. DP P314, P315 i P317.

³²⁷¹ Bislim Zyrapi, DP P428, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5932, 5967.

³²⁷² DP P756, str. 211. v. takođe svedok K73, T. 1561; svedok K73, DP P330, par. 26; svedok K73, P332 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3350-3351; John Crosland, DP P1401 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10008.

³²⁷³ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16. v. takođe DP P430 (karta koja prikazuje operativne zone OVK na Kosovu).

³²⁷⁴ Lizane Malaj, T. 806-807.

³²⁷⁵ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2; Merita Dedaj, DP P1031 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1428.

³²⁷⁶ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 2; Shyhrete Dula, T. 8333, 8360; Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 5; DP P903, str. 2; Lulzim Vejsa, T. 6099.

³²⁷⁷ DP D922, str. 2; DP P696, str. 2; DP D37, str. 3; DP P958, str. 5.

Đakovica u aprilu 1999. godine. Dana 14. aprila 1999. godine, javljeno je da su bombe NATO pogodile kolonu civila koja je prelazila most na putu Đakovica-Prizren.³²⁷⁸ U izveštaju VJ navodi se da su bombe NATO pogodile jedan izbeglički logor u Đakovici u aprilu 1999. godine i da su tom prilikom poginuli civili.³²⁷⁹

857. Dokazi ukazuju na to da su se jedinice OVK, neposredno pre NATO bombardovanja nalazile u selima oko grada Đakovice, a ne u samom gradu.³²⁸⁰ Iako se u izveštajima MUP-a o bezbednosno značajnim događajima u periodu od 24. marta 1999. godine do prvih dana aprila 1999. godine navodi da se u tom periodu dogodio jedan "teroristički napad" u gradu Đakovici, u kojem je teško ranjen jedan policajac,³²⁸¹ kao i da je policija uhapsila manji broj vojnika koje je sumnjičila da su pripadnici OVK,³²⁸² dokazi pokazuju da su stvarne borbe između OVK i srpskih snaga u gradu Đakovici počele tek 7. maja 1999. u naselju Kodra e Cabrati.³²⁸³

858. Dana 3. aprila 1999. godine, komandant jedinice vojne policije 2. bataljona 549. motorizovane brigade VJ pukovnik Vlatko Vuković izdao je naređenje srpskim snagama za operaciju velikih razmera u opštini Đakovica.³²⁸⁴ Do toga je došlo u očekivanju napada snaga OVK, u sadejstvu sa snagama NATO, iz Albanije.³²⁸⁵ Kopneni napad OVK iz Albanije, doduše bez aktivnog učešća NATO, počeo je 9. aprila 1999. godine na pravcu Košare-Morina, u sklopu operacije *Shigjeta 1*³²⁸⁶ ("Strela jedan").³²⁸⁷ Cilj operacije bio je otvaranje koridora za snabdevanje OVK oružjem.³²⁸⁸ U drugim izveštajima VJ i MUP navodi se da je OVK nastavio s napadima u opštini Đakovica dok je trajalo NATO bombardovanje.³²⁸⁹ Prema rečima Bislima Zyrapja, načelnika Generalštaba OVK, OVK je u opštini Đakovica operisao sve do sredine maja.³²⁹⁰

859. U skladu s gorenavedenim, u borbenim izveštajima i ratnim dnevnicima srpskih snaga VJ iz ovog perioda navodi se da su tokom aprila 1999. godine snage VJ bile koncentrisane oko karaule Košare i sela Junik, na nekoliko kilometara od albanske granice, gde je OVK, po svemu sudeći, bio najaktivniji. U ratnom dnevniku haubičkog bataljona 125. motorizovane brigade navodi se da je 27.

³²⁷⁸ DP D696.

³²⁷⁹ DP D407, str. 1. V. takođe DP D702, D304.

³²⁸⁰ Bislim Zyrapj, DP P428 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6264-6265. v. takođe DP P718, str. 2.

³²⁸¹ DP D295, str. 3-4. Iz izveštaja nisu jasne pojedinosti ovog "terorističkog napada". Navodi se da je "dana 25. 03. 1999. godine, oko 19:55 sati, u parku ispred hotela Paštrik u Đakovici, u vreme vazdušnog napada NATO snaga, izvršen teroristički napad na pripadnike kriminalističke policije SUP-a u Đakovici."

³²⁸² DP D294, str. 4.

³²⁸³ Fuad Haxhibeqiri, T. 6945, 7007-7008, 7009.

³²⁸⁴ DP D356.

³²⁸⁵ DP D356.

³²⁸⁶ *Shigjeta* znači "strela".

³²⁸⁷ DP D630, str. 2; DP P919; Bislim Zyrapj, DP P428 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6238-6239; DP P948; DP P1397, str. 13.

³²⁸⁸ Bislim Zyrapj, DP P428 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6231.

³²⁸⁹ DP P931; DP P1544; DP P1397.

³²⁹⁰ Bislim Zyrapj, DP P428 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6231, 6238-6239.

aprila 1999. godine "neprijatelj" izvodio dejstva u zahvatu karaule Košare.³²⁹¹ U redovnom borbenom izveštaju 125. motorizovane brigade, kojom je komandovao pukovnik Dragan Živanović, upućenom 29. aprila 1999. godine Komandi Prištinskog korpusa i isturenom komandnom mestu u Đakovici, navodi se da se oko 200-250 "terorista" nalazilo u rejonima Rasa e Kosares, Mala Glava i Glava. Dana 28. aprila, "ŠTS"³²⁹² su otvorile vatru na položaje 2. čete 2. motorizovanog bataljona, što je imalo za posledicu devet poginulih (četiri dobrovoljca i pet vojnika) i pet ranjenih (od kojih su dvojica bili dobrovoljci).³²⁹³ Takođe se izveštava da je avijacija NATO nadletala i raketirala jedinice brigade.³²⁹⁴ Kaže se da je težište u radu brigade bilo na pripremi "akcije za uništenje ŠTS na Rasi e Kosares."³²⁹⁵ U izveštaju se navodi da su komandant i načelnik štaba Prištinskog korpusa, odnosno general Vladimir Lazarević i Živković, bili u obilasku brigade od 09:00 do 12:00 časova 29. aprila 1999. godine.³²⁹⁶

860. Međutim, 27-28. aprila 1999. godine, VJ je zatvorila obruč oko područja doline Carrogojs, koje obuhvata sela Korenica i Meja, zapadno od grada Đakovice, i stavila ga pod svoju kontrolu, tako da je borcima OVK u to vreme bilo teško da budu ili izvode dejstva na tom području.³²⁹⁷ Svedoci iz sela na tom području rekli su u svojim svedočenjima da im nije bilo poznato da je OVK bio tu u tom periodu,³²⁹⁸ zbog velikog broja pripadnika VJ na tom području.³²⁹⁹ Ako se izuzme jedan incident u noći 27. aprila 1999. godine u selu Ramoc, koji će biti razmotren dalje u tekstu i u kojem je neplanirano došlo do kratkog vatrenog okršaja između tri-četiri borca OVK i pripadnika protivterorističke jedinice 52. bataljona vojne policije VJ, pri čemu su život izgubili jedan vojnik VJ i jedan pripadnik OVK, dokazi ukazuju na to da aktivnosti OVK nije bilo i da je prisustvo OVK u to vreme u ovoj dolini bilo minimalno.³³⁰⁰

1. Grad Đakovica

861. U danima koji su neposredno prethodili 24. martu 1999. godine, kada je počelo bombardovanje od strane NATO, srpske snage su patrolirale na ulicama Đakovice, pogotovo noću.³³⁰¹ Muškarci albanske nacionalnosti nisu se usuđivali da izlaze u to vreme; ostajali su unutra. Žene koje su izlazile u kupovinu često su zaustavljali Srbi, među kojima policajci i muškarci, po

³²⁹¹ DP P1397, str. 25.

³²⁹² ŠTS je skraćenica za šiptarske terorističke snage.

³²⁹³ DP P921, str. 1.

³²⁹⁴ DP P921, str. 1.

³²⁹⁵ DP P921, str. 2.

³²⁹⁶ DP P921, str. 2.

³²⁹⁷ Svedok K90, DP P321, par. 63. V. takođe svedok K90, DP P321, par. 62; svedok K90, DP P322 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9450-9451.

³²⁹⁸ Lizane Malaj, T. 840; Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

³²⁹⁹ Martin Pnishi, DP P1034, str. 1508.

³³⁰⁰ V. dole, par. 975.

³³⁰¹ Svedok K74, T. 7435-7436; svedok K74, DP P1095, str. 4.

svemu sudeći rezervisti, i ispitivali ih o njihovim muževima i sinovima.³³⁰² U to vreme, ugledni Albanci u gradu Đakovici bili su uzimani za metu, ubijani ili zatvarani.³³⁰³

862. U gradu Đakovica srpske snage su izvele dve glavne operacije: jedna je počela 24. marta 1999. godine, a druga 7. maja 1999. godine, i obe su trajale po nedelju dana. U naselju Ćerim/Querim 1-2. aprila izvedena je jedna posebna operacija.

(a) Operacija u periodu 24-28. mart 1999. godine

863. Kasno u noći 24. marta 1999. godine, srpske snage su ulazile u kuće u raznim naseljima u Đakovici i naređivale stanovništvu da ode ili ga svojim postupcima primoravale da ode. Dana 24. marta 1999. godine, Shyhrete Dula i njena porodica bili su u svom domu u Đakovici, u naselju Mahala-e-Hadumit, istorijskoj četvrti u kojoj se nalaze stara tržnica, Hadum džamija iz 16. veka (nekadašnja Xhamia et Hadumit ili džamija Hadum Sulejman-age) i njoj susedna islamska biblioteka (Hadum Sulejman-efendijina biblioteka).³³⁰⁴ Oko ponoći je čula metež i mnoštvo glasova na ulici ispred njihovog porodičnog kompleksa.³³⁰⁵ Čula je pucketanje drveta koje je gorelo na staroj tržnici.³³⁰⁶ Oko sat i po kasnije, kapija porodičnog kompleksa se iznenada otvorila, probijena policijskim džipom.³³⁰⁷ Čuli su se glasovi muškaraca koji su ulazili u porodični kompleks govoreći i psujući na srpskom jeziku, a odmah potom Shyhrete Dula ih je i ugledala kako se penju stepenicama balkona nadomak njenih ulaznih vrata od prozirnog stakla.³³⁰⁸ Ti muškarci koji su ušli u dvorište nosili su plave kamuflažne uniforme srpske policije.³³⁰⁹ Veće prihvata da su ti ljudi bili pripadnici policije. Shyhrete Dula, njeno troje dece i suprug pobjegli su iz kuće kroz prozor u prizemlju kuće u stražnjem delu. Preskočili su zid njihovog porodičnog kompleksa, spustili se u komšijsku baštu i odatle, od jednog dvorišta do drugog, bežali dalje od stare tržnice.³³¹⁰

864. Porodica je našla utočište u dvorištu kuće jedne starice, koju nisu poznavali, u kraju Ruga e-Mullirit.³³¹¹ S gornjeg sprata te kuće, Shyhrete Dula je videla da su njena kuća i okolne zgrade u plamenu.³³¹² Nije se vratila kući dok nije svanulo 25. marta 1999. godine.³³¹³ Po povratku je u svom naselju videla velika razaranja. Na prostoru stare tržnice neke od radnji su još uvek bile u plamenu,

³³⁰² Svedok K74, DP P1095, str. 2; svedok K74, DP P1096, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7508; svedok K74, T. 7475.

³³⁰³ DP P756, str. 211-212; Frederick Abrahams, T. 3974; Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7.

³³⁰⁴ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 2; Shyhrete Dula, T. 8333, 8336, 8360; DP P1098, str. 53 i 56.

³³⁰⁵ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 2.

³³⁰⁶ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 2-3.

³³⁰⁷ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 3.

³³⁰⁸ Shyhrete Dula, T. 8363-8364.

³³⁰⁹ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 3; Shyhrete Dula, T. 8365.

³³¹⁰ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 3; Shyhrete Dula, T. 8334-8335.

³³¹¹ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 3; Shyhrete Dula, T. 8370.

³³¹² Shyhrete Dula, DP P1268, str. 3; Shyhrete Dula, T. 8336, 8372-8373.

³³¹³ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 3.

dok su druge bile potpuno izgorele.³³¹⁴ Minaret Hadum džamije bio je "odsečen", vrh je ležao na zemlji, a spoljni zidovi džamije bili su oštećeni.³³¹⁵ Njena kuća i manji letnji objekat bili su izgoreli. Svugde po unutrašnjim zidovima susedne kuće njenog zeta videle su se rupe od metaka.³³¹⁶ Iste noći zapaljene su i radnje u staroj gradskoj čaršiji.³³¹⁷

865. Odbrana tvrdi da je stari deo grada Đakovice izgoreo usled NATO bombardovanja.³³¹⁸ Miloš Došan, komandant 52. artiljerijsko-raketne brigade Protivvazdušne odbrane VJ u Đakovici i Đakovičkog garnizona,³³¹⁹ naveo je da misli da su požari u starom gradu izbili usled NATO bombardovanja.³³²⁰ Međutim, Došan je priznao da je to njegova pretpostavka i da on ne raspolaže neposrednim saznanjima o tome šta je prouzrokovalo požare.³³²¹ Tvrdio je da je u noći 24. marta 1999. godine čuo tri eksplozije, od kojih prvu oko 20:00 časova, dok se nalazio u zaklonu VJ na brdu Čabrat, iznad stare čaršije.³³²² Izašavši iz zaklona ugledao je vatru iz Katoličke ulice, u kojoj se nalazi Hadum džamija.³³²³ U svom svedočenju pred ovim Većem, Došan je naveo da mu je major Zlatko Odak, njegov podređeni koji je bio stacioniran u kasarni "Devet Jugovića", rekao da je video da je jedan projektil NATO pogodio stari deo grada i da je to izazvalo požar.³³²⁴ Međutim, prema Došanovom iskazu u jednom ranijem postupku, on je informaciju o tome da je pogodoeno gradsko jezgro primio od svog operativnog dežurnog, koji je o tome izvešten od strane jedne jedinice MUP.³³²⁵ Usled ove značajne nedoslednosti u njegovom iskazu, kao i iz razloga koji se tiču njegove verodostojnosti uopšte, a koji su objašnjeni na drugim mestima, Veće ne može da se osloni na Došanovo svedočenje.

866. Tvrdnji odbrane da je do oštećenja Hadum džamije i njoj susedne islamske biblioteke došlo usled NATO bombardovanja ide u prilog izveštaj Štaba MUP o bezbednosno značajnim događajima za 25-26. mart 1999. godine, u kojem se navodi da su u noći 24. marta i ranim jutarnjim časovima 25. marta 1999. godine avioni NATO ispalili rakete koje su pogodile stari deo grada, da su te eksplozije prouzrokovale razaranje i požar u kojem je izgorelo 220 prodajnih i stambenih

³³¹⁴ Shyhrete Dula, DP P1268 str. 3-4; Shyhrete Dula, T. 8336-8337, 8379; DP P1105 i P1269.

³³¹⁵ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 3-4; Shyhrete Dula, T. 8336-8337; DP P1104. Jedan drugi svedok, Fuad Haxhibeqiri, rekao je u svom svedočenju da je 5. aprila video da je unutrašnjost džamije u Hadumu/staroj čaršiji, stare 400 godina, bila oštećena i da su njeni pomoćni objekti spaljeni. Fuad Haxhibeqiri, T. 6942, 6948; 7005-7006; DP P1069.

³³¹⁶ Shyhrete Dula, T. 8342-8344, 8379-8382; DP P1270; D354.

³³¹⁷ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 2.

³³¹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 825.

³³¹⁹ Miloš Došan, DP D684 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 45337, 45339; Miloš Došan, T. 11338.

³³²⁰ Miloš Došan, T. 11355.

³³²¹ Miloš Došan, T. 11354; DP D687, str. 2.

³³²² Miloš Došan, T. 11353; DP D687, str. 2; DP D685, (transkript u predmetu *Milošević*) T. 45392.

³³²³ Miloš Došan, T. 11353; DP D687, str. 2.

³³²⁴ Miloš Došan, T. 11354.

³³²⁵ Miloš Došan, DP D685, (transkript u predmetu *Milošević*) T. 45392-45393, 45474.

objekata, i da su tri civila su poginula.³³²⁶ Međutim, pošto je dotični izveštaj u suprotnosti s drugim dokazima navedenim dalje u tekstu, Veće ne može da prihvati ovaj izveštaj kao pouzdan.

867. Kao prvo, Veće napominje da se u ratnim dnevnicima relevantnih jedinica VJ prisutnih u gradu Đakovici ne pominje nikakvo bombardovanje stare čaršije. U Ratnom dnevniku 2. motorizovanog bataljona 549. motorizovane brigade VJ piše da su snage NATO 24. marta 1999. godine, pogodile "vojne ciljeve" na više mesta u Srbiji i na Kosovu, uključujući Đakovicu.³³²⁷ U Ratnom dnevniku 52. artiljerijsko-raketne brigade za 24. mart 1999. godine zapisano je da je u 19:35 časova javljeno da su četiri aviona nadletala Đakovicu, da je u 20:00 časova "izvršen vazdušni udar po ciljevima na zemlji" i da je u 21:15 časova VJ sa Čabrata otvorila artiljerijsku vatru na "ciljeve" u vazdušnom prostoru.³³²⁸ U Ratnom dnevniku nije zabeleženo da li su "ciljevi na zemlji" i pogodeni. Međutim, nijedna brigada VJ ne pominje u svom ratnom dnevniku da je 24. marta 1999. godine bilo vazdušnih udara NATO po staroj čaršiji u Đakovici.

868. Kao drugo, nijedan od svedoka koji su se u dotično vreme zatekli na licu mesta nije u svom svedočenju rekao da je NATO bombardovao stari deo grada ili delove Đakovice u kojima su živeli civili.³³²⁹ Kao što je navedeno, u ratnim dnevnicima VJ navodi se da je skladište municije kasarne VJ "Devet Jugovića" pogodeno 26. marta 1999. godine, nešto posle 20:00 časova³³³⁰ i ponovo 28. marta 1999. godine oko 22:05 časova.³³³¹ Kao i u ratnim dnevnicima, u dokumentima MUP izveštava se da je kasarna VJ pogodena 26. marta 1999. godine, ali se u izveštaju MUP takođe navodi da su tom prilikom "oštećene mnoge srpske i crnogorske kuće".³³³² Kasarna VJ se ne nalazi u staroj čaršiji. Iako je Milo Došan u svom iskazu sugerisao da se kasarna VJ nalazi "vrlo blizu", praktično u nastavku iste ulice u kojoj se nalazila i Hadum džamija,³³³³ iz doslednih svedočenja drugih svedoka, koje Veće prihvata, sledi da se kasarna "Devet Jugovića" nalazila na periferiji grada, odnosno na izlazu iz grada prema selu Brekovac na južnoj strani, blizu Tabačkog mosta,³³³⁴ na oko jedan i po do dva kilometra od centra grada.³³³⁵ U izveštaju MUP se dalje navodi da je u vazdušnim napadima NATO istog dana pogodeno i naselje Novi blok, usled čega je u četrdesetak kuća izbio požar, a četiri lica su poginula.³³³⁶ Međutim, ni ovo naselje se ne nalazi u staroj čaršiji.

³³²⁶ DP D295, str. 3. U izveštaju se takođe navodi da su 25. marta 1999. godine u večernjim časovima avioni NATO bombardovali kasarnu u Đakovici i pogodili objekat za smeštaj policije, što je izazvalo požar u kojem je objekat potpuno uništen.

³³²⁷ DP D37, str. 2. Nije navedeno koje je tačno mesto u Đakovici pogodeno.

³³²⁸ DP P958, str. 4.

³³²⁹ Lulzim Vejsa, DP P979 str. 4087; Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 5.

³³³⁰ DP D37, str. 3; DP P958, str. 5.

³³³¹ DP P958, str. 5-6.

³³³² DP D922, str. 2; DP P696, str. 2.

³³³³ Miloš Došan, T. 11353.

³³³⁴ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 4; Fuad Haxhibeqiri, T. 7019; DP D689, str. 1; DP P295; Lizane Malaj, T. 823; Nike Peraj, DP P313, par. 22; Lulzim Vejsa, T. 6099.

³³³⁵ Lulzim Vejsa, T. 6093.

³³³⁶ DP D922, str. 2; DP P696, str. 2.

Dalje, Veće u ovom pogledu ima ozbiljnih sumnji u pouzdanost izveštaja MUP, koji predstavlja jedini dokaz da je NATO bombardovao delove grada Đakovice u kojima su živeli civili, a to je nešto što su svedoci koji su bili na licu mesta u relevantno vreme dosledno poricali.

869. Kao treće, Veće uzima u obzir svedočenje Fredericka Abrahamsa, istraživača organizacije *Human Rights Watch*, koji je posetio ovaj grad u julu 1999. godine i detaljno pregledao oštećenja koja je zatekao na kućama i drugim civilnim objektima u staroj čaršiji Đakovice.³³³⁷ Abrahamsu se činilo da su objekti zapaljeni iznutra. Zidovi su i dalje stajali, ali su krovovi od drveta izgoreli.³³³⁸ Ovaj opis poklapa se s iskazom Andrása Riedlmayera, koji je obišao lice mesta u oktobru 1999. godine³³³⁹ i koji je rekao da je stara gradska čaršija pretrpela velika razaranja; izgorele su gotovo sve radnje u širokom krugu koji pokriva nekoliko gradskih blokova oko Hadum džamije, kao i područje stare tržnice koje je trebalo da bude pod zaštitom, uz izuzetak jednog niza radnji nedaleko od mosta.³³⁴⁰ On u svom izveštaju navodi da je unutrašnjost zgrada izgorela do krovova.³³⁴¹ Prema Riedlmayerovoj analizi, nema tragova oštećenja od eksplozije, koji bi morali postojati da je stara tržnica zaista bila pogođena u vazдушnim napadima.³³⁴² Konkretno, on je izneo zapažanje da su na velikom prostoru izgorele sve radnje koje izlaze na ulicu i da su se krovovi urušili, dok su zidovi koji su razdvajali radnje bili uglavnom netaknuti; u mnogim slučajevima originalni crepovi nisu bili pomereni na vrhovima zidova, a kuće odmah iza tih radnji bile su netaknute, što se ne bi moglo očekivati da je ova šteta na tako velikom prostoru bila posledica vazdušnog napada.³³⁴³ Postoji i fotografija iz vazduha ili satelitski snimak s vebajta Ministarstva odbrane SAD, na kojem se vidi da je džamija netaknuta, ali da je stara tržnica u plamenu.³³⁴⁴ Ta fotografija stavljena je na vebajst zbog tvrdnji jugoslovenskih vlasti da je u prvoj noći vazdušnih napada NATO Hadum džamija pogođena i da je stara tržnica oko nje uništena. Na fotografiji se može videti da je džamija netaknuta, ali da stara tržnica gori,³³⁴⁵ a to je, konstatuje Veće, u suprotnosti sa tvrdnjom da je razaranje, uključujući razaranje džamije, bilo prouzrokovano bombardovanjem.

870. Na osnovu gorenavedenog Veće odbija tvrdnju da su vazdušni napadi NATO odgovorni za veliku štetu i razaranje đakovičke stare čaršije, gde se nalaze i Hadum džamija, njoj susedna islamska biblioteka i stara tržnica. Ono se uverilo da su 24-25. marta 1999. godine na ovom području namerno podmetnuti požari.

³³³⁷ Frederick Abrahams, T. 3973.

³³³⁸ Frederick Abrahams, T. 3973.

³³³⁹ András Riedlmayer, T. 7513.

³³⁴⁰ DP 1098, str. 6; DP 1137, str. 173; DP 1105, str. 1.

³³⁴¹ DP 1098, str. 50; DP 1105, str. 1.

³³⁴² András Riedlmayer, 7512-7513; DP str. 1106.

³³⁴³ András Riedlmayer, T. 7509- 7511.

³³⁴⁴ DP P1106.

³³⁴⁵ András Riedlmayer, T. 7512-7513.

871. Veće sada prelazi na pitanje identiteta izvršilaca. Shryhete Dula nije videla ko je zapalio objekte koje je videla u plamenu, među kojima je bila i njena kuća. Međutim, dok je odlazila videla je policajce u plavim maskirnim uniformama koji su se približavali njenoj kući. Kad se sutradan ujutru vratila, videla je da je njena kuća potpuno izgorela.³³⁴⁶ Veće se uverilo da su policajci koji su ušli u Dulinu kuću odgovorni za podmetanje požara. Fuad Haxhibeqiri je u ranim jutarnjim časovima 25. marta 1999. godine video staru čaršiju u plamenu,³³⁴⁷ ali nije video ko je bio odgovoran za to.³³⁴⁸ Preko telefona je od braće, koja su bila kod svoje kuće u delu grada koji se zove Hadum/Stara čaršija, kao i od nekolicine drugih stanovnika ovog dela grada, saznao da su 25. marta u 01:15 časova policija i pripadnici paravojnih formacija zajedno došli u ovaj deo grada,³³⁴⁹ koji se nalazi u njegovom istorijskom jezgru, i zapalili kuće i radnje kosovskih Albanaca.³³⁵⁰ Ono što su oni ispričali Haxhibeqiriju u skladu je s dojavama građana iz izveštaja Andrása Riedlmayera, koji su videli kako srpski policajci, civili i vojnici podmeću požar u Hadum džamiju i njoj susednu islamsku biblioteku. One su, zajedno s okolnim područjem stare tržnice koja ih okružuje, gorele nekoliko dana.³³⁵¹ U jednom članku objavljenom 11. jula 1999. godine u novinama *New York Times*, takođe se izveštava da su stanovnici videli da oko 50 "Srba u vojnim uniformama", od kojih je svaki nosio kantu benzina od pet litara, ide u pravcu stare čaršije, kao i da se u 01:15 časova na krovovima u staroj čaršiji pojavio plamen.³³⁵²

872. Na osnovu kombinacije ovih faktora Veće se uverilo da su srpske snage, konkretno srpska policija, bile odgovorne za paljenje stare čaršije prve noći kampanje NATO bombardovanja. Paljenje objekata širom stare čaršije, uključujući razaranje Hadum džamije i njoj susedne islamske biblioteke, bilo je rezultat namernog napada srpskih snaga u noći između 24. i 25. marta 1999. godine.³³⁵³ Lažni izveštaj Štaba MUP, kojim se krivica za požar u staroj čaršiji u gradu Đakovici pripisuje NATO bombardovanju, dodatno potvrđuje umešanost snaga MUP u uništavanje džamije, s njom povezane biblioteke i susedne stare tržnice.

873. Policija je pretila i ubijala albansko stanovništvo (najviše) u ranim časovima 25. marta 1999. godine u naselju Velika čaršija/Carshia-e-Madhe. Kasno istoga dana, oko 23:00 časa, policija se

³³⁴⁶ Shyhrete Dula, T. 8363-8365; Shyhrete Dula, DP P1268 str. 4; Shyhrete Dula, T. 8341-8342.

³³⁴⁷ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 6; Fuad Haxhibeqiri, T. 6991-6992. V. DP P1069 (karta Đakovice, na kojoj je Haxhibeqiri obeležio mesta gde se nalazila Hadum džamija, njegova kuća i ulica u kojoj su izgorele radnje i kuće).

³³⁴⁸ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 6; Fuad Haxhibeqiri, T. 6991-6992.

³³⁴⁹ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 2.

³³⁵⁰ Fuad Haxhibeqiri, T. 6941-6944; Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 6.

³³⁵¹ DP P1098, str. 51, 54.

³³⁵² DP P1098, str. 55; DP P1108, str. 3.

³³⁵³ V. dole, par. 1830.

tako ponašala i u naselju Ćerim, gde je ubijen izvestan broj kosovskih Albanaca, a kuće su paljene.³³⁵⁴

874. Zbog ovih nereda i događaja u Đakovici, 27. marta 1999. godine ili približno tog datuma, Hani Hoxha, njegova žena Shahindere i njihova petnaestogodišnja kćer Flaka, zajedno s još dve porodice koje su živjele u komšiluku, ukupno njih petnaest, sklonili su se u njihovom podrumu.³³⁵⁵ Kad je izašao u dvorište, Hani Hoxha je čuo pucnjavu i video kako gore tri kuće njegovih komšija.³³⁵⁶ I dva automobila su bila u plamenu.³³⁵⁷ Pokušali su vozilom da probiju Hoxhinu kapiju, ali bez uspeha. Nakon toga, uspjeli su da probiju kapiju Hoxhinog komšije, Shefqeta Pruthija.³³⁵⁸

875. Porodični kompleks Hoxhijevih je od porodičnog kompleksa Shefqeta Pruthija delio jedan visok zid, tako da Hani Hoxha nije mogao direktno da posmatra šta se dešava u dvorištu Pruthijevih, ali njegov opis onoga što je čuo potvrdila je i dopunila Artu Pruthi, očevidac.³³⁵⁹ Veće prihvata da je svedočenje Hani Hoxhe o ovim događajima, uopšte uzevši, pouzdano. Grupa od 20-30 ljudi ušla je u komšijsko dvorište. Čim su ušli, zapalili su staru kuću.³³⁶⁰ Shefqet Pruthi je izašao, dok su njegova supruga Feti i kćer Artu otišle na drugi sprat nove kuće, u istom dvorištu.³³⁶¹ Shefqet Pruthi je počeo da beži, ali su napadači pojurili za njim i ubili ga.³³⁶² Hani Hoxha je čuo pucnje i povike na srpskom jeziku, kao i psovke i uvrede na nacionalnoj osnovi.³³⁶³ Nakon što su joj ubili oca, napadači su povelu Artu Pruthi sa sobom, rekavši joj: "Malo ćemo se s tobom zabaviti."³³⁶⁴ Kad je Artu rekla da joj je tek petnaest godina, jedan od napadača ju je udario nogom ili ošamario i rekao joj da ide kući.³³⁶⁵ Oko 03:00 časa, Artu je telefonirala Flaki, kćerki Hanija Hoxhe, i rekla da su joj ubili oca.³³⁶⁶ Veće prihvata da su napadači te noći Shefqeta Pruthija ubili onako kako je opisano, zato što je bio kosovski Albanac. Shefqet Pruthi je bio civil koji nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima u vreme kad je ubijen.

876. Napadači su zatim otišli u susednu kuću koja je pripadala Avniju Feriziju, drugom komšiji Hanija Hoxhe, i ponovo vozilom probili kapiju.³³⁶⁷ Avni Ferizi, njegova supruga Vjollca i njihovo

³³⁵⁴ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7.

³³⁵⁵ Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁵⁶ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7359; Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁵⁷ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7359.

³³⁵⁸ Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁵⁹ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7362; Hani Hoxha, T. 5630.

³³⁶⁰ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7362, 7365; Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶¹ Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶² Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7360, 7363; Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶³ Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶⁴ Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶⁵ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7360; Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶⁶ Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1538; Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7363; Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶⁷ Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

troje dece bili su se sklonili u podrumu kuće. Napadači su izveli porodicu napolje.³³⁶⁸ Hani Hoxha je čuo pucnje i psovke na srpskohrvatskom.³³⁶⁹ Vjollca Ferizi mu je rekla da je Avni Ferizi ubijen u ovom incidentu.³³⁷⁰ Pogođen je sa pet metaka.³³⁷¹ Kasnije toga dana Hani Hoxha je pomogao da se telo Avnija Ferizija stavi u kovčeg.³³⁷² Veće prihvata da su te noći napadači ubili Avnija Ferizija iz vatrenog oružja onako kako je opisano, zato što je bio kosovski Albanac. Avni Ferizi je bio civil koji nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima u vreme kada je ubijen.

877. Hani Hoxha je ispričao da su 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma, supruge Shefqeta Pruthija i Avnija Ferizija – Feti Pruthi i Vjollca Ferizi – otišle u lokalnu policiju i tražile da se o tim napadima sprovede istraga.³³⁷³ U policiji su im rekli, "Idite i žalite se NATO-u."³³⁷⁴ Međutim, kasnije su pripadnici redovne policije u pancirnim prslucima došli i samo bacili pogled na kuće, a nisu sprovedli nikakve istražne radnje.³³⁷⁵ Istoga dana, po tela Shefqeta Pruthija i Avnija Ferizija došla su mrtvačka kola lokalnih vlasti i odvezla ih na groblje, gde su ih pokopali.³³⁷⁶

878. Dana 28. marta 1999. godine oko 18:00 časova, Hani Hoxha, Shahindere Hoxha i Flaka Hoxha su se prešli u porodični kompleks Tringe Vejse, druge kćeri Hanija Hoxhae, i zeta Lulzima Vejse, koji se nalazio u Ulici Miloša Gilića/Millosh Giliq u naselju Ćerim.³³⁷⁷ Na putu do tog porodičnog kompleksa, Hani Hoxha nije video civile na ulicama, samo vozila s pripadnicima VJ i policije.³³⁷⁸ Dana 30. marta 1999. godine ili približno tog datuma, Shahindere Hoxha je otišla u kuću porodice Hoxha, a na povratku u porodični kompleks Lulzima Vejse zaustavila su je četiri policajca.³³⁷⁹ Jedan od policajaca je bio bivši učenik Shahindere Hoxhe i on je ostalima rekao da je ostave na miru, pošto je iz dobre porodice.³³⁸⁰ Dozvolili su joj da nastavi ka porodičnom kompleksu Lulzima Vejse.

879. Dokaze o masovnom ubijanju i paljenju imovine civila u gradu Đakovici u martu 1999. godine, o kojima je bilo reči gore u tekstu, potvrđuju i izveštaji objedinjeni u zvaničnom izveštaju OEBS VMK.³³⁸¹ Ima i drugih dokaza u koji govore o tome. Na primer, u jednom obdukcionom

³³⁶⁸ Hani Hoxha, DP P879, str. 2.

³³⁶⁹ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7367.

³³⁷⁰ Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁷¹ Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁷² Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁷³ Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁷⁴ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7368; Hani Hoxha, DP P879, str. 3. Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1554, 1560.

³³⁷⁵ Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1555; Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁷⁶ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7357, 7367, 7369; Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁷⁷ Hani Hoxha, DP P879, str. 3; Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1539; Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7384.

³³⁷⁸ Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁷⁹ Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁸⁰ Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³³⁸¹ DP P1029, str. 133, 135, 40, 142, 151, 153.

izveštaju Instituta oružanih snaga za patologiju Ministarstva odbrane Sjedinjenih Američkih Država, navodi se da su 26. marta 1999. godine srpske snage ranjavanjem u glavu iz vatrenog oružja usmratile šest odraslih muškaraca albanske nacionalnosti u Ulici Yemera Grezde u gradu Đakovici.³³⁸²

880. Veće se na osnovu gore utvrđenih činjenica uverilo da su, počevši od noći 24. marta 1999. godine, srpske snage uz primenu sile isterale civile, kosovske Albance, iz njihovih domova u gradu Đakovici, pri čemu su neke stanovnike ubili i zapalili džamiju, biblioteku, kuće i radnje u staroj čaršiji.

(b) Operacija u naselju Ćerim 1. i 2. aprila 1999. godine

881. Srpska policija je 1. i 2. aprila 1999. godine izvela operaciju u Ulici Miloša Gilića u đakovičkom naselju Ćerim, koje se nalazi u severoistočnom delu grada, u blizini autobuske stanice, desno od puta za Dečane i severno od puta za Klinu.³³⁸³ Dana 1. aprila, Novak Pitolić, načelnik policije u Đakovici obišao je u svaku albansku kuću u Ćerimu i rekao ukućanima da ne napuštaju svoje kuće i da su bezbedni.³³⁸⁴

882. Dana 1. aprila 1999. godine, oko 22:00 časa, kuće Albanaca u Đakovici osvetljene su reflektorima.³³⁸⁵ Posle malo više od dva sata, 2. aprila 1999. godine između 00:05 i 00:25 časova, srpska policija je počela da lupa na vrata kuća u Ulici Miloša Gilića, a zatim da pali te kuće.³³⁸⁶ Napadi su počeli blizu kuće svedoka K74, koja se nalazi na adresi Ulica Miloša Gilića br. 76.³³⁸⁷ Svedok K74 se u to vreme nalazio u podrumu kuće svog komšije Gezima Nagafcija. Kasnije je otišao u svoje dvorište i tamo ostao do 06:00 časova.³³⁸⁸ Čuo je i video srpske snage kako pucaju na katanace na kapijama ovih kuća, uključujući i katanac na kući Lulzima Vejse.³³⁸⁹ Takođe je čuo buku vozila, za koju veruje da je bila zvuk vozila koja probijaju kapije kuća i provaljuju u dvorišta.³³⁹⁰

883. Iste noći, članovi pet porodica kosovskih Albanaca (to su porodice Čaka, Hoxha, Vejse, Haxhiavdija i Nuci) su se, tražeći sklonište, okupili u podrumu bilijarske sale Lulzima Vejse u Ulici

³³⁸² DP P1161, ERN K0166424.

³³⁸³ DP P823, str. 24; svedok K74, T. 7445-7453.

³³⁸⁴ Lulzim Vejse, DP P978, str. 2.

³³⁸⁵ Svedok 74, DP P1095, str. 3; svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7528; svedok 74, T. 7435-7436, 7478.

³³⁸⁶ DP P903, str. 2; Sami Parashumti, T. 5993; Lulzim Vejse, DP P979 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4089-4090).

³³⁸⁷ Svedok 74, DP P1095, str. 2; svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7508, 7521.

³³⁸⁸ Svedok 74, DP P1095, str. 3; svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7521, 7535-7537.

³³⁸⁹ Svedok 74, DP P1095, str. 5; svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7534.

³³⁹⁰ Svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7534.

Miloša Gilića br. 157.³³⁹¹ Prethodnih dana uniformisani srpski policajci iz tog naselja redovno su stajali i pili ispred bilijarske sale Lulzima Vejse.³³⁹² Bilijarska sala i kuća Lulzima Vejse bile su deo istog porodičnog kompleksa.³³⁹³ Nalazile se na nekoliko koraka jedna od druge.³³⁹⁴ Od 28. marta 1999. godine, Dren Čaka (kome je u vreme događaja bilo 10 godina) i članovi njegove porodice, među kojima njegov deda Xhemil Čaka, njegova baka Nakije Čaka, ujak Nehat Čaka, otac Ali Čaka, majka Valbona Čaka i njegove tri sestre Dalina, Delvina i Diona, koje su u vreme događaja imale četrnaest, šest, odnosno dve godine,³³⁹⁵ sklonili su se u podrumu bilijarske sale, koja je bila dve kuće udaljena od njihove.³³⁹⁶

884. U noći 1. aprila 1999. godine, ulaz u porodični kompleks u Ulici Miloša Gilića br. 157 blokirao je automobil parkiran ispred kapije.³³⁹⁷ Dana 2. aprila 1999. godine, oko 00:15 časova, Hani Hoxha je video kako se kapija porodičnog kompleksa pomera. Očito su udarali vozilom u kapiju da bi je razvalili.³³⁹⁸ Srpska policija je onda zalupala na vrata.³³⁹⁹ U bilijarskoj sali se ukupno bilo sklonilo oko 24-25 kosovskih Albanaca, od kojih 21 osoba u podrumu (žene i deca i jedan mentalno hendikepiran pedesetogodišnjak),³⁴⁰⁰ dok su trojica muškaraca – Lulzim Vejse, Behar Haxhiavdija (zet Lulzima Vejse) i Hani Hoxha bili napolju kod bilijarske sale i čuvali stražu.³⁴⁰¹ Lulzim Vejse je čuo povike policajaca koji su ih tražili.³⁴⁰² Prethodno je odlučeno da, ukoliko se išta desi, muškarci odu, a žene i deca ostanu. Smatralo se da su jedino muškarci u opasnosti.³⁴⁰³ Začuvši povike pripadnika srpskih snaga, Lulzim Vejse i Behar Haxhiavdija su napustili kuću kroz jedno prozorče u stražnjem delu kuće.³⁴⁰⁴ Hani Hoxha je drugoj dvojici muškaraca rekao da hoće da

³³⁹¹ Hani Hoxha, DP 879, str. 8; Hani Hoxha, T. 5627-5629.

³³⁹² Svedok 74, DP P1096, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7530-7534; svedok 74, DP P1095, str. 3.

³³⁹³ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2632-2634; Dren Čaka, T. 8637-8639; Hani Hoxha, DP P879, str. 3; v. takođe DP P1297, P1298, P981 i P882 na kojima se vide fotografije iz vazduha porodičnog kompleksa i okolnih kuća.

³³⁹⁴ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2632; Dren Čaka, T. 8692; DP P981.

³³⁹⁵ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2630-2631.

³³⁹⁶ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2631-2632, 2634-2635; Dren Čaka, T. 8633. Ali Čaka je bio brat od strica/rođak Lulzima Vejse.

³³⁹⁷ Lulzim Vejse, DP P978, str. 2.

³³⁹⁸ Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1540; Hani Hoxha, DP P879, str. 3. V. takođe svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7534.

³³⁹⁹ Lulzim Vejse, DP P978, str. 2; Lulzim Vejse, T. 6088-6089. Veće napominje da je svedok takode naveo da su pripadnici paravojnih formacija lupali na vrata ovog porodičnog kompleksa. Međutim, budući da svedok u svom iskazu nije rekao ništa konkretno što bi išlo u prilog pretpostavci da su tu bili prisutni i pripadnici paravojnih formacija, i budući da on kasnije iste te snage naziva "vojnicima" i "policijom", Veće ne može da zaključi da je među pripadnicima snaga u kući bilo i pripadnika paravojnih formacija. Veće takođe napominje da drugi očevici, Dren Čaka i Hani Hoxha, ne pominju pripadnike paravojnih formacija.

³⁴⁰⁰ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2634-2635; Dren Čaka, T. 8632-8634; Hani Hoxha, T. 5628-5629.

³⁴⁰¹ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2635-2636; Dren Čaka, T. 8634; Lulzim Vejse, DP P978, str. 2; Hani Hoxha, DP P879, str. 3; Hani Hoxha, T. 5623-5624. Iz iskaza nije sasvim jasno koliko muškaraca je bilo u bilijarskoj sali. Dren Čaka je rekao da je njegov otac Ali Čaka takode čuvao stražu, ali njega nije pomenuo Lulzim Vejse, koji je rekao da je te noći u bilijarskoj sali bilo ukupno samo 24 osoba. Hani Hoxha je rekao da se u porodičnom kompleksu nalazilo 24-25 ljudi i naveo i Ganija Hoxhu kao jednog od muškaraca koji su bili u bilijarskoj sali, ali ne u noći 1. aprila. Hani Hoxha pominje da je ujutru 2. aprila razgovarao s Alijem Čakom, ali ne i to da je tamo bio prethodne noći prilikom kad su oni pobjegli.

³⁴⁰² Lulzim Vejse, DP P979, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4090.

³⁴⁰³ Hani Hoxha, DP P879, str. 3; Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁰⁴ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

vidi da li je neko ušao u dvorište i da će im se priključiti za koji minut.³⁴⁰⁵ Behar i Lulzim su preskočili zid koji je razdvajao njihovo i komšijsko dvorište. Čekali su Hanija neko vreme,³⁴⁰⁶ a onda su krenuli od jednog dvorišta do drugog i u svakom su ga čekali po nekoliko minuta, ali Hani im se nije priključio.³⁴⁰⁷ Nekih 30-45 minuta docnije, videli su da gori kuća Lulzima Vejse.³⁴⁰⁸

885. Hani Hoxha je ostao nekoliko minuta, ali je otišao kad su napadači provalili u dvorište.³⁴⁰⁹ U porodični kompleks provalilo je osam do deset muškaraca.³⁴¹⁰ Hoxha je video da neki od njih nose uniforme redovne policije, a neki maskirne uniforme; trojica ili četvorica imala su maske na licu.³⁴¹¹ Hani Hoxha je prešao preko dva zida i sklonio se ispod nekih drvenih dasaka, gde je ostao sedam-osam sati, dok nije svanulo.³⁴¹² Za to vreme čuo je pucnjavu i glasove. Čuo je kako neko na albanskom kaže: "Poštediti me, nemoj me ubiti".³⁴¹³

886. U podrumu bilijske sale Lulzima Vejse, 2. aprila 1999. godine oko 02:00 časa, Drena Čaku je probudila njegova majka. Rekla mu je da u zgradi ima policajaca. Čuli su jaku buku. Onda su se vrata sobe otvorila i šest muškaraca u uniformama srpske policije ušlo je u sobu.³⁴¹⁴ Rekli su svima da izađu iz sobe. Rekli su da traže borce OVK.³⁴¹⁵ Ti ljudi imali su na sebi policijske uniforme s plavo-crnkastom šarom,³⁴¹⁶ tj., kako Veće zaključuje, standardne policijske maskirne uniforme, i bili su naoružani do zuba mitraljezima, puškama AK-47 i običnim pištoljima.³⁴¹⁷ Policajci su prisilili ljude u ovoj grupi da stanu u vrstu i da krenu u kuću Lulzima Vejse. Ulazna vrata kuće bila su zatvorena. Jedna od Lulzimovih kćeri je krenula ka vratima da ih otvori, ali je jedan od policajaca pucao i razvalio vrata.³⁴¹⁸ U kući je većina ljudi iz grupe posedala u dnevnu sobu, a troje-četvoro je ostalo u hodniku. U dnevnoj sobi su bila dva policajca. Napolju je bio još jedan policajac.³⁴¹⁹ Jedino osvetljenje bilo je svetlo sveće.³⁴²⁰

887. Dok su sedeli u dnevnoj sobi Flaka Hoxha je krenula da pristavi čaj, ali ju je jedan od policajaca gurnuo. Policajac pored vrata je pucao u nju. Nekoliko metaka ispaljeno je i kroz

³⁴⁰⁵ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁰⁶ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁰⁷ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁰⁸ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁰⁹ Hani Hoxha, DP P879, str. 3.

³⁴¹⁰ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T 7379; Hani Hoxha, DP P879, str. 4.

³⁴¹¹ Hani Hoxha, DP P879, str. 3; Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T 7374-7375.

³⁴¹² Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1540; Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T 7376; Hani Hoxha, DP P879, str. 4.

³⁴¹³ Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1541; Hani Hoxha, DP P879, str. 4.

³⁴¹⁴ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2636; Dren Čaka, T. 8635.

³⁴¹⁵ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2637-2638, 2664; Dren Čaka, T. 8635.

³⁴¹⁶ Dren Čaka, T. 8646-8647; T. 8666-8667; DP P1301 i D360.

³⁴¹⁷ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2638-2639; Dren Čaka, T. 8636.

³⁴¹⁸ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2638, 2641; Dren Čaka, T. 8635.

³⁴¹⁹ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2642-2643.

³⁴²⁰ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2650; svedok 74, DP P1096, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7521, 7535.

prozor.³⁴²¹ Flaka je pala na zemlju. Činilo se da je mrtva. Njena majka, Shahindere Hoxha, počela je da vrišti i istrčala napolje. I nju su ubili iz vatrenog oružja.³⁴²² Zatim su pucali u kćer Lulzima Vejse, Ritu Vejsu, bebu koju je u naručju držala Lulzimova supruga Tringa Vejsa. Ona je ispustila bebu i oni su takođe pucali u nju. Zatim su s leđa pogodili Valbonu Čaku, majku Drena Čake, i ona je pala preko Drenove sestrice Dione Čake, koja je bila beba.³⁴²³ Policajci su počeli da pucaju na sve strane.³⁴²⁴ Dren Čaka je pogođen u ruku. Policajci su zatim pucali na orman, koji je počeo da gori, i zapalo kuću.³⁴²⁵ Drenu Čaki je jedna od sestara dala rukavicu da je stavi preko usta, kako bi mogao da diše kroz dim.³⁴²⁶ Policajci su otišli. Dren Čaka je ustao. Arlind Vejsa (kome je bilo pet godina) je još uvek disao, mada je bio pogođen mnogo puta. Dren Čaka je pokušao da mu pomogne, ali čim je progovorio, disanje je prestalo. Drenova sestrice nije bila pogođena, ali je ležala ispod njegove mrtve majke. Čuo je kako beba plače, ali nije mogao da joj pomogne, pošto je bio ranjen u desnu ruku, a telo njegove majke bilo je preteško.³⁴²⁷ Otišao je odatle. Dok je bežao iz kuće video je da ona tri policajca koja su bila u kući puše napolju.³⁴²⁸

888. Veće je uvereno da je prikaz upravo opisanih događaja, dat od strane Drena Čake, koji je u vreme događaja imao 10 godina, iskren i pouzdan i veće prihvata istinitost glavnih činjenica koje je on izneo. Ono odbija tvrdnju odbrane da Čaka zbog svojih godina nije mogao da razlikuje pripadnike raznih snaga,³⁴²⁹ uz napomenu da je, prilikom svedočenja, u knjižici s fotografijama različitih uniformi umeo da identifikuje policijsku uniformu,³⁴³⁰ kao i šaru koju su te uniforme imale.³⁴³¹ Dren Čaka je takođe lično poznao jednog policajca koji je živio u njegovom naselju i nosio istu maskirnu uniformu.³⁴³²

889. Veće konstatuje da je, kao što je navedeno u Prilogu G Optužnici, u Ulici Miloša Gilića br. 157 u noći 1. aprila 1999. godine i u ranim jutarnjim časovima 2. aprila 1999. godine, 20 osoba ubijeno, među kojima dvanaestoro dece, sedam žena i jedan mentalno hendikepirani pedesetogodišnjak (Hysen Gashi).³⁴³³ Svi oni bili su civili koji nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Veće se uverilo da su oni ubijeni zato što su bili kosovski Albanci. To su bile sledeće osobe: Tringa Vejsa, Dorina Vejsa, Marigona Vejsa, Shihana Vejsa, Rita Vejsa, Arlind

³⁴²¹ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2644, 2647.

³⁴²² Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2644; Dren Čaka, T. 8635.

³⁴²³ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2644; Dren Čaka, T. 8643-8644.

³⁴²⁴ Dren Čaka, T. 8635.

³⁴²⁵ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2644; Dren Čaka, T. 8640, 8644.

³⁴²⁶ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2644-2645.

³⁴²⁷ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2645; Dren Čaka, T. 8644.

³⁴²⁸ Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2642-2643, 2647-2650; Dren Čaka, T. 8642-8646; DP P1300.

³⁴²⁹ Završni podnesak odbrane, par. 841.

³⁴³⁰ Dren Čaka, T. 8646-8647; DP P1301.

³⁴³¹ Dren Čaka, T. 8666-8667; DP D360.

³⁴³² Dren Čaka, T. 8637.

³⁴³³ Hani Hoxha, T. 5623-5626.

Vejsa, Fetije Vejsa, Hysen Gashi, Shahindere Hoxha, Flaka Hoxha, Valbona Čaka, Dalina Čaka, Delvina Čaka, Diona Čaka, Valbona Haxhiavdia, Doruntina Haxhiavdia, Egzon Haxhiavdia, Rina Haxhiavdia, Shirine Nuci i Manushe Nuci.

890. Prikaz događaja koji je dao Dren Čaka takođe je potvrdio Sami Parashumti, koji je živio prekoputa ulice, na adresi Miloša Gilića br. 82.³⁴³⁴ Parashumti je u svom svedočenju rekao da je 2. aprila u ranim jutarnjim časovima čuo pucnje koji su dolazili iz pravca kuće u kojoj je živela porodica Vejsa, na suprotnoj strani ulice od mesta na kojem je on stajao.³⁴³⁵ Kad je pucnjava prestala, čuo je kako u dvorištu kuće u kojoj je živela porodica Vejsa deca vrište: "Ubiće nas!" Nekih 15 minuta kasnije, kad se Sami Parashumti vratio u svoju kuću, čuo je drugi rafal iz kuće u kojoj je živela porodica Vejsa.³⁴³⁶ S krova svoje kuće, Sami Parashumti je video policijski kombi s ugašenim farovima; video je kako je približno 12 muškaraca izašlo iz njega i ušlo u njegovo dvorište.³⁴³⁷ Trojica od njih imala su kaubojske šešire, zelene maskirne uniforme i obojena lica.³⁴³⁸ Prema zaključku Veća, ovaj opis odgovara uniformama koje je nosio PJP MUP-a. Preostalih devet muškaraca bilo je odeveno u plave maskirne uniforme.³⁴³⁹ Video je još sedam-osam muškaraca, takođe u plavim policijskim maskirnim uniformama, kako prelaze preko zida u kuću porodice Cana.³⁴⁴⁰ Duž ulice, Sami Parashumti je video još pedesetak policajaca koji su imali iste tamnoplave policijske maskirne uniforme.³⁴⁴¹

891. S krova svoje kuće Sami Parashumti je video kako jedan broj ovih ljudi prilazi kući porodice Cana, u Ulici Miloša Gilića br. 80, odmah do njegove kuće.³⁴⁴² Neki su ušli u kuću, a nekoliko njih ostalo je napolju. Negde oko 01:45 časova čuo je kako Januzu Cani njegova supruga Ganimete viče "[n]ema našeg sina", a posle nekoliko sekundi jasno je čuo pet pucnjeva.³⁴⁴³ Otprilike posle pet minuta, video je kako četiri policajca izlaze iz Canine kuće s Januzovom ćerkom Shpresom, starom 43 godine, koja je bila u pidžami.³⁴⁴⁴ Jedan od policajaca joj je pocepao gornji deo pižame i vukao je za kosu. Svedok je čuo kako Shpresa viče na ovog policajca: "Ubili ste mi

³⁴³⁴ Sami Parashumti, DP P903, str. 1.

³⁴³⁵ Sami Parashumti, DP P903, str. 2; Sami Parashumti, T. 5969; DP P904.

³⁴³⁶ Sami Parashumti, DP P903, str. 2.

³⁴³⁷ Sami Parashumti, DP P903, str. 2; Sami Parashumti, T. 5971-5972; v. takođe Sami Parashumti, T. 6002, 6003; DP D220.

³⁴³⁸ Sami Parashumti, DP P903, str. 2; Sami Parashumti, T. 5972-5974; DP P906, fotografija gore desno, koja prikazuje uniformu ta tri lica. Na fotografiji se vidi da je uniforma bila od materijala s zelenom, smeđom i žutom maskirnom šarom.

³⁴³⁹ Sami Parashumti, DP P903, str. 2; Sami Parashumti, T. 5972-5974; DP P906, fotografija levo gore, koja prikazuje uniformu koju je na sebi imalo tih drugih devet lica. Na fotografiji se vidi uniforma od materijala s maskinom mustrom od dve nijanse plave boje; v. takođe Sami Parashumti, T. 6012; DP D222, uniforma označena brojem "1". Ovo je standardna policijska maskirna uniforma.

³⁴⁴⁰ Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 6006; DP D220, zid koji razdvaja kuću roditelja ovog svedoka i kuću porodice Cana nalazi se između oznaka 9 i 11.

³⁴⁴¹ Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 5974; DP P906, šara na uniformi na fotografiji levo gore.

³⁴⁴² Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 5975; DP P904 (fotografija iz vazduha, na kojoj je Parashumti u sudnici obeležio mesto gde se nalazi njegova kuća, kompleks porodice Vejsa i kuća porodice Cana).

³⁴⁴³ Sami Parashumti, DP P903, str. 3.

³⁴⁴⁴ Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 6005.

oca."³⁴⁴⁵ Policajci su Shpresu zatim odveli stazom prema novoj kući porodice Cana do jednog prolaza pored glavnog puta.³⁴⁴⁶ Jedan od tih policajaca imao je nož. Ubrzo pošto su ušli raj prolaz, čuo je Shpresin krik.³⁴⁴⁷ Usledio je užasan zvuk, kao kad se kolje životinja. Zbog onoga što je video i čuo mislio je da je Shpresu Canu snašlo ono najgore.³⁴⁴⁸ Ovi događaji se, prema zaključku Veća, odnosno na ubistvo četiri člana porodice Cana.³⁴⁴⁹

892. Dr William C. Rodriguez III iz Instituta oružanih snaga za patologiju Ministarstva odbrane SAD, pregledao je 25. juna 1999. godine posmrtnu ostatku nađenu u Ulici Miloša Gilića br. 80 i došao do zaključka da se radi o ostacima četiri člana iste porodice, čija tela su nađena na raznim mestima u kući, a da su to bili jedan stariji muškarac i starija žena, kao i jedan muškarac i žena za koje se procenjuje da su u trenutku smrti bili u kasnim tridesetim ili ranim četrdesetim godinama.³⁴⁵⁰ Veće napominje da ovo potvrđuje Parashumtijev iskaz o ubistvu četiri člana porodice Cana. Ono se uverilo da su Januz Cana, Ganimete Cana, Shpresa Cana i Fatmir Cana 1. aprila 1999. godine ubijeni od strane snaga MUP zato što su bili kosovski Albanci. Sva ova lica bila su civili koji nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.

893. Dok je s krova svoje kuće posmatrao šta se oko njega događa, Sami Parashumti je shvatio da je i njegova kuća u plamenu.³⁴⁵¹ Skočio je s krova u zadnje dvorište i pobegao u kuću Afrima Berishe, koja se nalazila nekih 35 metara iza njegove kuće, odvojena praznim prostorom i zidom.³⁴⁵² Pošto je iz njegove kuće kuljao dim, on i njegova porodica, koju je pre toga tu ostavio, morali su da napuste kuću Afrima Berishe. Otišli su u kuću Sadika Krasniqija, odmah iza Afrimove kuće. Kuća je bila nedovršena i mnogo civila se krilo u njoj.³⁴⁵³

894. Mnoge albanske kuće u toj ulici spaljene su te noći.³⁴⁵⁴ Prvo, spaljena je kuća Bardhyla Rize, iz koje su svi već bili izišli.³⁴⁵⁵ Zatim je spaljena kuća Fehmija Lleshija; napadači su odveli Fehmija Lleshija i njegovu suprugu Kimete Lleshi i više ih niko nije video. Njihova dva deteta pobjegla su kroz rupu u zidu.³⁴⁵⁶ Kuća Besima Bokshija je takođe spaljena, kao i kuća Esata Mullatahirija. Peta kuća u tom nizu nije spaljena. Pripadala je Srbinu Ljubiši Raičeviću, rezervnom

³⁴⁴⁵ Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 6005.

³⁴⁴⁶ Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 6005; DP D220, prolaz obeležen brojem "12".

³⁴⁴⁷ Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 6005.

³⁴⁴⁸ Sami Parashumti, DP P903, str. 3.

³⁴⁴⁹ Veće napominje da se iskaz iz druge ruke svedoka K74 (v. svedok 74, DP P1095, str. 3) razlikuje od ovog prikaza događaja koji je zasnovan na iskazu očevica čije svedočenje Veće prihvata. V. takođe DP P756, str. 217.

³⁴⁵⁰ DP P1161, str. 13-15.

³⁴⁵¹ Sami Parashumti, DP P903, str. 3.

³⁴⁵² Sami Parashumti, DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 5986.

³⁴⁵³ Sami Parashumti, DP P903, str. 3.

³⁴⁵⁴ Svedok 74, DP P1095, str. 2-5; svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7534-7536; svedok 74, T. 7429.

³⁴⁵⁵ Svedok 74, DP P1095, str. 2.

³⁴⁵⁶ Svedok 74, DP P1095, str. 2.

policajcu. Šesta kuća je bila spojena s kućom ovog Srbina i, premda nije spaljena,³⁴⁵⁷ napadači su pobili njene ukućane, među kojima su bili Hysen Deda (star 75 godina), Caje Deda (stara 65 godina), Aferdita Deda Demjaha (stara 38 godina) i Argjend Ylber Demjaha (star 5 godina).³⁴⁵⁸ Mentor Deda (star 35 godina) je preživeo. Kuće u kojima su živeli Ali Lapi, Gezim Nagafci, Jonuz Cana, Njazi Parashuti, Rezak Parashuti, Xhevdet Muhaxhiri, Agron Nagafci, Ragip Ballata, Shkelzen Vogli i Lulzim Vejsa su sve spaljene.³⁴⁵⁹ Kuća svedoka K74 je spaljena, a svaka prostorija u toj kući zasuta je mitraljeskom vatrom.³⁴⁶⁰

895. Dok su ujutro 2. aprila oko 07:00 časova, Lulzim Vejsa i Behar Haxhiavdija išli nazad u pravcu kuće porodice Vejsa, nakon što su proveli noć u jednoj napuštenoj kući,³⁴⁶¹ videli su da su kuće Albanaca u naselju Ćerim spaljene, dok su kuće Srba i one kuće kosovskih Albanaca koje se naslanjaju na srpske kuće bile netaknute.³⁴⁶² Kuća porodice Vejsa bila je spaljena i čuvala su je tri policajca u plavim uniformama rezervne policije.³⁴⁶³ Lulzim Vejsa je poznao ta tri rezervna policajca, koji su svi bili mobilisani 1998-1999. godine.³⁴⁶⁴ Dvojica od njih, braća Ljubiša Raičević i Nenad Raičević, živela su 20 metara od njegove kuće, a treći, Novica Nedeljković, živeo je u jednoj drugoj kući koja se takođe nalazila na udaljenosti od nekih 20 metara.³⁴⁶⁵ S njima i njihovim porodicama su Lulzim Vejsa i njegova porodica bili u dobrim odnosima pre ovog incidenta.³⁴⁶⁶ Dok je Lulzim Vejsa prolazio pored ovih rezervnih policajaca, Ljubiša Raičević mu je rekao: "Vidiš, Lulzime, šta nam je NATO napravio?"³⁴⁶⁷ Lulzim Vejsa je ispred svoje bilijarske sale video špriceve i flaše.³⁴⁶⁸

896. Oko 07:30 časova Hani Hoxha se vratio do porodičnog kompleksa Lulzima Vejse. Ovaj porodični kompleks je izgoreo do temelja i iz podruma gde su se krili žene i deca kuljao je dim.³⁴⁶⁹ Hani Hoxha više nije video svoju suprugu i kćeri.³⁴⁷⁰ Video je izgorelo telo Hysena Gahija,

³⁴⁵⁷ Svedok 74, DP P1095, str. 2.

³⁴⁵⁸ Svedok K74 je za smrt Argjenda Ylbera Demjahe saznao od Mentora Dede. V. svedok 74, DP P1095, str. 2; svedok 74, DP P1096, (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7511-7514.

³⁴⁵⁹ Svedok 74, DP P1095, str. 3-5; svedok 74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7509.

³⁴⁶⁰ Svedok 74 nije lično video kad su mu zapalili kuću i pucali po njoj, već je nakon napada zaključio da se to dogodilo, pošto je po zidovima svoje kuće video rupe od metaka. Svedok 74, DP P1095, str. 3, 5-6; svedok K74, T. 7426-7427; svedok K74, DP P1096 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7515.

³⁴⁶¹ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3. Lulzim Vejsa je objasnio da su mislili da su im porodice bezbedne, pošto su verovali da srpska policija ubija samo muškarce, ali da ne dira žene i decu.

³⁴⁶² Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3.

³⁴⁶³ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3; Lulzim Vejsa, DP P979 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4080-4081; Lulzim Vejsa, T. 6102.

³⁴⁶⁴ Lulzim Vejsa, DP P979 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4087.

³⁴⁶⁵ Lulzim Vejsa, DP P979 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4083-4084; Lulzim Vejsa, T. 6090-6091. V. takođe svedok K74, P1095, str. 4-5.

³⁴⁶⁶ Lulzim Vejsa, DP P979 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4086-4087; Lulzim Vejsa, T. 6103.

³⁴⁶⁷ Lulzim Vejsa, DP P979 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4091.

³⁴⁶⁸ Lulzim Vejsa, DP P979 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4092.

³⁴⁶⁹ Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1544; Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7377; Hani Hoxha, DP P879, str. 4.

³⁴⁷⁰ Hani Hoxha, DP P881 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1545.

ujaka/teče Lulzima Vejse.³⁴⁷¹ Hani Hoxha je otišao u komšijinu kuću, gde je zatekao Drena Čaku.³⁴⁷² Dren Čaka mu je rekao da su napadači rekli da će sve da ih pobiju jer su tražili NATO i da su ljude u podrumu ubili iz vatrenog oružja s razdaljine od jednog metra.³⁴⁷³

897. Lulzim Vejse i Behar Haxhiavdija su otišli do kuće Lulzimove tetke tri kuće dalje, i tamo zatekli njegovu tetku, njenog supruga i Hanija Hoxhu. Tamo je bio i sin Lulzimove rođake Dren Čaka; bio je povređen u desnu ruku.³⁴⁷⁴ Lulzimova tetka im je objasnila da su svi oni koji su bili u podrumu mrtvi, osim Drena.³⁴⁷⁵ Hani Hoxha i Behar Haxhiavdija otišli su u kuću Lulzima Vejse i videli da je ona potpuno izgorela, a da je podrum i dalje u plamenu i dimu.³⁴⁷⁶ Nisu uspeli da pronađu nijedan leš, samo komade ljudskog mesa.³⁴⁷⁷ Drena Čaku su njegova tetka i deda odveli u bolnicu.³⁴⁷⁸

898. Prema svedočenju Fredericka Abrahamsa, istraživača organizacije *Human Rights Watch*, ubrzo nakon goreopisanih događaja, Faton Polloshka, radnik gradskog komunalnog preduzeća u Đakovici, došao je u kuću Lulzima Vejse i pokupio 20 tela koja su bila izgorela u toj meri da se nisu mogla prepoznati.³⁴⁷⁹ Rekao je Abrahamsu da je, osim tela nađenih u kompleksu porodice Vejse, pronašao još 30 tela osoba ubijenih 1. i 2. aprila 1999. godine.³⁴⁸⁰ Sudskomedicinski dokazi koji su Veću predloženi i koji se detaljnije razmatraju kasnije u ovoj Presudi potvrđuju da su neka od tih tela iz kuće Lulzima Vejse premeštena na gradsko groblje u Đakovici između 2. aprila 1999. godine i 25. maja 1999. godine. Dr William C. Rodriguez III iz Instituta oružanih snaga za patologiju Ministarstva odbrane SAD pregledao je posmrtnu ostatku nađenu i u Ulici Miloša Gilića br. 157 i na gradskom groblju u Đakovici.³⁴⁸¹ Njegov zaključak je bio da je zbog toga što su posmrtni ostaci izgoreli i fragmentirani nemoguće utvrditi tačan broj žrtava. Ipak, među njima je bilo najmanje 20 osoba, među kojima jedan odrasli muškarac, nekoliko odraslih žena i mnogo dece.³⁴⁸²

899. Dokazi pokazuju da je 1. aprila 1999. godine ili približno tog datuma jedan broj muškaraca albanske nacionalnosti ubijen na autobuskoj stanici u Đakovici, koja se nalazi na nekih 300 metara

³⁴⁷¹ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7377; Hani Hoxha, DP P879, str. 4.

³⁴⁷² Hani Hoxha, DP P879, str. 4.

³⁴⁷³ Hani Hoxha, DP P880 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 7378.

³⁴⁷⁴ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁷⁵ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁷⁶ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁷⁷ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3.

³⁴⁷⁸ Lulzim Vejse, DP P978, str. 3; Dren Čaka, DP P1296 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2654, 2665.

³⁴⁷⁹ Frederick Abrahams, T. 3975; DP P756, str. 220.

³⁴⁸⁰ DP P756, str. 220.

³⁴⁸¹ DP P1161, str. 2-10.

³⁴⁸² DP P1161, str. 9.

od Ulice Miloša Gilića.³⁴⁸³ Aleksandar Vasiljević, tada pomoćnik načelnika Uprave bezbednosti VJ, primio je izveštaj od kapetana Sergeja Perovića da načelnik SUP-a Đakovica Milovan Kovačević ima sopstvenu operativno-poternu grupu (OPG) zvanu "Legija" i da je ona učestvovala u ubistvu 20 muškaraca kosovskih Albanaca u aprilu 1999. godine čija su tela nađena na autobuskoj stanici i tu ostavljena nekoliko dana, sve dok ih neke osobe romske nacionalnosti, po Perovićevom mišljenju po naređenju policije, nisu utovarile u vozila.³⁴⁸⁴ Ove dokaze delimično potkrepljuje pregled izgorelih i kalcifikovanih skeletnih ostataka nađenih na autobuskoj stanici u Đakovici, koji je 28. juna 1999. godine obavio dr Rodriguez iz Instituta oružanih snaga za patologiju Ministarstva odbrane SAD.³⁴⁸⁵ Radi se o ostacima najmanje šest odraslih muških osoba. Na posmrtnim ostacima jednog od njih jasno se vide tragovi strelne rane desne ključne kosti.³⁴⁸⁶ U Izveštaju se navodi da su ovi muškarci ubijeni 1. aprila 1999. godine.³⁴⁸⁷

900. Kao što je već razmotreno u ovoj Presudi, na osnovu podataka iz razgovora koje je s kosovskim Albancima vodio Odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda (dalje u tekstu: CDHRF), predsednik Odbora Fuad Haxhibeqiri je zaključio da su te noći pripadnici srpskih snaga u Ulici Miloša Gilića ubili oko 60 kosovskih Albanaca.³⁴⁸⁸ Ovo je u skladu s dokazima predloženim Veću o sistematskom ubijanju velikih razmera u Ulici Miloša Gilića i njenoj okolini 1-2. aprila 1999. godine.

901. Veće ima u vidu iskaz svedoka odbrane Miloša Došana, koji je u relevantnom periodu bio stacioniran u objektu VJ "Vinarski podrum" u naselju Ljug Bunar, nekih 500 metara od naselja Ćerim, koji je naveo da u noći 1. aprila 1999. godine nije ni čuo ni video da je u toku neka operacija.³⁴⁸⁹ On je u svom svedočenju takođe rekao da bi on, da je bilo ubijanja, bio obavešten, ali da o tome nije dobio nikakve informacije.³⁴⁹⁰ Veće ima ozbiljnih sumnji u verodostojnost i pouzdanost Došanovog svedočenja. U jednom ranijem postupku Došan je naveo da se on 1. aprila 1999. godine vozio kroz naselje Ćerim i pomogao u izvlačenju dva ranjena vojnika VJ iz radarske instalacije P-15 koja je nešto ranije te večeri pogođena bombama NATO, ali da nije ni video ni čuo da je u toku neka operacija.³⁴⁹¹ Međutim, iz drugih dokaza se vidi da je radar P-15, u stvari, pogođen 31. marta 1999. godine,³⁴⁹² a Došan je tu činjenicu potvrdio prilikom svog svedočenja na

³⁴⁸³ Lulzim Vejsa, T. 6099; svedok K74, T. 7452; DP P823, str. 24.

³⁴⁸⁴ Aleksandar Vasiljević, T. 5735-5736.

³⁴⁸⁵ DP P1161, str. 11-13.

³⁴⁸⁶ DP P1161, str. 12.

³⁴⁸⁷ DP P1161, str. 11.

³⁴⁸⁸ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 8.

³⁴⁸⁹ Miloš Došan, DP D684 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 45408.

³⁴⁹⁰ Miloš Došan, T. 11467; Miloš Došan, DP D684 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 45406.

³⁴⁹¹ Miloš Došan, DP D684 (transkript u predmetu *Milošević*), T. 45408.

³⁴⁹² DP D689, str. 1; DP D958, str. 8.

ovom suđenju.³⁴⁹³ Prema tome, nema dokaza da su jedinice VJ bile prisutne u naselju Ćerim u noći 1. aprila 1999. godine kad je izvedena ova operacija. Veće ne smatra uverljivom ni tvrdnju da se ubistva nisu mogla dogoditi pošto Došan nije bio obavešten o njima. Kao što je razmotreno niže u tekstu, snage MUP nisu izvestile o ovim zločinima kako je predviđeno zakonom i MUP je namerno pokušao da izbegne svaku propisnu istragu. Prema tome, sasvim je moguće da Došan nije bio obavešten o ubistvima.

902. Na osnovu svih gorenavedenih dokaza Veće se uverilo da je 1-2. aprila 1999. godine u naselju Ćerim izveden nameran i planiran napad od strane srpske policije, koja je obuhvatala i pripadnike PJP i pripadnike lokalne i rezervne policije, pri čemu su sistematski ubijani nenaoružani kosovski Albanci, civili, među kojima čak i žene i deca, a njihove kuće i imovina su uništavani. Ova operacija bila je direktan odgovor na početak kampanje NATO bombardovanja.

(c) Proterivanje iz Đakovice u Albaniju

903. Od 24. marta 1999. godine, veliki broj kosovskih Albanaca počeo je da odlazi s Kosova i prelazi granicu u Albaniju.³⁴⁹⁴ Najbliži granični prelaz gradu Đakovici bio je prelaz Ćafa Prušit. U ratnom dnevniku 2. motorizovane brigade 549. motorizovanog bataljona navodi se da je 28. marta 1999. godine oko 2.000 ljudi prošlo "u pravcu graničnog prelaza Ćafa Prušit"; dana 29. marta, oko 1.000 ljudi je otišlo u pravcu tog graničnog prelaza; dana 30. marta 1999. godine oko 2.000 ljudi prešlo je u Albaniju preko graničnog prelaza Ćafa Prušit.³⁴⁹⁵ U ratnom dnevniku je zabeleženo da je VJ organizovao prevoz dece i starijih osoba.³⁴⁹⁶ Takođe se navodi da je "put Đakovica-Prizren zakrčen kolonama izbeglica" i da vojnici VJ daju deci u tim grupama keks i sok.³⁴⁹⁷ U beleškama od narednih dana piše kako je 31. marta oko 1.000 ljudi prošlo u pravcu graničnog prelaza Ćafa Prušit, ostavivši za sobom 70 traktora u selu Žub /Zhub/, koje se nalazi na putu neposredno pre graničnog prelaza;³⁴⁹⁸ još 2.000 ljudi "prošlo" je u pravcu tog graničnog prelaza 1. aprila.³⁴⁹⁹ U izveštaju Štaba MUP o bezbednosno značajnim događajima evidentiranim 1-2. aprila 1999. godine navodi se da se tokom 1. aprila 1999. godine oko 1.500 kosovskih Albanaca uputilo "iz Kline i okolnih sela i iz Đakovice ka graničnom prelazu Ćafa Prušit".³⁵⁰⁰

³⁴⁹³ Miloš Došan, T. 11465.

³⁴⁹⁴ DP P1098, str. 6 (U izveštaju Štaba MUP o bezbednosno značajnim događajima evidentiranim 27-28. marta 1999. godine navodi se da je 27. marta 1999. godine oko 11.000 pripadnika "šiptarske nacionalne manjine" napustilo Kosovo preko graničnog prelaza Vrbnica, dok je njih oko 150 preko prelaza Đeneral Janković otišlo u BJRM, kao i da je 28. marta 1999. godine oko 5.000 pripadnika "šiptarske nacionalne manjine" prešlo granični prelaz Vrbnica i otišlo na teritoriju Republike Albanije.).

³⁴⁹⁵ DP D37, str. 4-5.

³⁴⁹⁶ DP D37, str. 5.

³⁴⁹⁷ DP D37, str. 5.

³⁴⁹⁸ DP D37, str. 5. U ratnom dnevniku se pominje da je napravljen popis vozila i tehničke robe.

³⁴⁹⁹ DP D37, str. 6.

³⁵⁰⁰ DP P718, str. 5.

904. Dokazi pokazuju da su 2. aprila 1999. godine i narednih dana stanovnici kosovski Albanci masovno napuštali grad Đakovicu i odlazili u Albaniju. U izveštaju Štaba MUP o bezbednosno značajnim događajima evidentiranim 2-3. aprila 1999. godine navodi se da je u ranim jutarnjim časovima 2. aprila 1999. godine 70.000 kosovskih Albanaca "izbeglo" u Albaniju preko graničnih prelaza Ćafa Prušit i Vrbnica.³⁵⁰¹ U izveštaju od 4. aprila 1999. godine navodi se da je u periodu od 24. marta 1999. godine do 4. aprila 1999. godine, 38.180 "lica" prešlo granični prelaz "Ćafa Prušit".³⁵⁰² U ratnom dnevniku 2. motorizovane brigade 549. motorizovanog bataljona zabeleženo je da je 4. aprila 1999. godine "u pravcu graničnog prelaza Ć. Prušit prošlo oko četiri hiljade civila" i da je za decu i starije osobe organizovan prevoz.³⁵⁰³ Iako se u izveštajima i ratnom dnevniku ne pominje odakle su bile ove izbeglice, Veće napominje da su dokazi o kosovskim Albancima koji su preko graničnog prelaza Ćafa Prušit prelazili u Albaniju u skladu s usmenim svedočenjima, razmotrenim niže u tekstu, osoba koje su istom vremenskom periodu proterane iz grada Đakovice i koje su prešle u Albaniju preko graničnog prelaza Ćafa Prušit.

905. Dana 2. aprila 1999. godine oko 07:00 časova, približno 300 ljudi koji su se okupili u domu Krasniqijevih, krenulo je za Albaniju.³⁵⁰⁴ Dana 1. ili 2. aprila 1999. godine, Shyhrete Dula je videla kako konvoj u kojem je bilo mnogo ljudi, u pratnji srpske policije i vojnika VJ, prolazi pored hrama koji je u tom kraju poznat kao "Veliki hram", a u koji se ona bila sklonila osam dana sa još stotinak drugih ljudi.³⁵⁰⁵ Veće napominje da odbrana tvrdi da je Dula s porodicom morala da pobegne u Hram zato što se uplašila "sumnjivog ponašanja" nekih muškaraca kosovskih Albanaca (verovatno pripadnika OVK) koji su se, bežeći iz dvorišta u dvorište, prebacivali preko zidova kojima su ta dvorišta bila opasana.³⁵⁰⁶ U stvari, u skladu s Dulinim objašnjenjem koje Veće prihvata, ono čega su se ona i njena porodica uplašili i zbog čega su potražili sklonište u Hramu nije bilo ponašanje tih muškaraca albanske nacionalnosti, već bojazan da bi ih mogli biti suočeni s istom opasnošću od koje su ti muškarci kosovski Albanci bežali.³⁵⁰⁷ Ljudi u konvoju dolazili su iz gradskog naselja koje se zove Ćerim.³⁵⁰⁸ Ona se s porodicom priključila tom konvoju.³⁵⁰⁹ Na dva kontrolna punkta duž puta, policajci u plavim maskirnim uniformama tražili su od Shyhrete Dula i njene porodice da im predaju lične isprave.³⁵¹⁰ Shyhrete Dula i ostali u konvoju sprovedeni su do albanske granice, do

³⁵⁰¹ DP P697, str. 6.

³⁵⁰² DP P719, str. 6.

³⁵⁰³ DP D37, str. 7.

³⁵⁰⁴ DP P903, str. 3; Sami Parashumti, T. 5977.

³⁵⁰⁵ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 4.

³⁵⁰⁶ Završni podnesak odbrane, par. 830.

³⁵⁰⁷ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 4.

³⁵⁰⁸ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 4; Shyhrete Dula, T. 83298393.

³⁵⁰⁹ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 4; Shyhrete Dula, T. 8391-8392.

³⁵¹⁰ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 4; Shyhrete Dula, T. 8347, 8393-8395.

prelaza Čafa Prušit, gde im je policija opet tražila lične isprave pre nego što je pustila da konvoj pređe u Albaniju.³⁵¹¹ Konvoj su do graničnog prelaza sprovele snage VJ.³⁵¹²

906. Dana 2. aprila oko 09:00-09:30 časova, Lulzim Vejsa je video kako oko 7.000-8.000 kosovskih Albanaca iz njegovog naselja prolazi ulicom ispred njegove kuće u automobilima, traktorima ili pešice.³⁵¹³ Ova raseljena lica činila su kolonu dugu oko tri kilometra.³⁵¹⁴ Hani Hoxha, Behar Haxhiavdija, Lulzim Vejsa i sinovi njegove tetke/ujne/strine priključili su se koloni koja je na kraju prešla granicu i ušla u Albaniju.³⁵¹⁵ U koloni je bilo mnogo kosovskih Albanaca iz najbližeg susedstva.³⁵¹⁶ Lulzim Vejsa je u svom iskazu rekao da su svi ljudi u koloni znali šta se dogodilo njegovoj porodici i bojali su se da bi isto moglo snaći i njih.³⁵¹⁷ Na putu ka granici, prijatelji iz njegovog naselja ispričali su Lulzimu Vejsi kako su ubijeni drugi kosovski Albanci koji su svi bili muškarci.³⁵¹⁸ Lulzim Vejsa je video spaljene kuće u gradu i po selima kroz koja su prolazili.³⁵¹⁹ Svedok K74 je takođe bio u ovom konvoju.³⁵²⁰ Dok je kolona prolazila kroz Đakovicu, na svakom ćošku su stajali pripadnici policije i VJ.³⁵²¹ Veće u vezi s ovim ima u vidu izveštaj SUP Đakovica od 27. marta 1999. godine, koji je potpisao načelnik SUP Milovan Kovačević i u kojem se navodi da je između 00:00 i 24:00 časova 27. marta 1999. godine izvršeno "obezbeđenje komunikacija" koje vode iz Đakovice i da za to vreme "nije bilo bezbednosno interesantnih pojava i događaja".³⁵²²

907. Dana 2. aprila 1999. godine oko 10:00 časova, dva policajca u plavom vozilu došla su u kuću Ganija Efendiua, lekara koji je živio u gradskom naselju Blloku-i-Ri. Tu se Fuad Haxhibeqiri sklonio nakon što je policija pretražila kancelariju CDRHF i uhapsila neke od njegovih kolega 23. marta 1999.³⁵²³ Kad je policija došla Fuad se krio u kući.³⁵²⁴ Čuo je kako su policajci rekli lekaru da ima pet minuta da napusti kuću i popne se u autobus koji je čekao nedaleko od crkve. Lekar je pokušao da uzme sopstveni automobil, ali policija ga je naterala da ide pešice i rekla mu da im ostavi vrata garaže otvorena i ključeve od automobila.³⁵²⁵ Osmoro ljudi koji su tad boravili u kući Ganija Efendiua (lekar, lekareva žena, njihova dva sina i neke komšije) je tad napustilo kuću i

³⁵¹¹ Shyhrete Dula, DP P1268, str. 4; Shyhrete Dula, T. 83498395.

³⁵¹² Shyhrete Dula, DP P1268, str. 4.

³⁵¹³ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3. V. takođe svedok K74, T. 7440.

³⁵¹⁴ Hani Hoxha, DP P879, str. 5.

³⁵¹⁵ Lulzim Vejsa, T. 6092-6093; Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3.

³⁵¹⁶ Lulzim Vejsa, T. 6093.

³⁵¹⁷ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3.

³⁵¹⁸ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 4.

³⁵¹⁹ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 4.

³⁵²⁰ Svedok K74, T. 7438, 7453-7454; svedok K74, DP P1095, str. 6.

³⁵²¹ Hani Hoxha, DP P879, str. 5.

³⁵²² DP D922, str. 3.

³⁵²³ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 6; Fuad Haxhibeqiri, T. 6994.

³⁵²⁴ Fuad Haxhibeqiri, T. 6996, 6988-6989, 6999-7000.

³⁵²⁵ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 6; Fuad Haxhibeqiri, T. 6937, 6939, 6994-6996.

jedino je Fuad Haxhibeqiri ostao, pošto se plašio da ga traži policija jer radi za CDHRF.³⁵²⁶ Kad su policajci otišli, Fuad Haxhibeqiri je izašao u dvorište i otprilike četiri dana i noći krio se u šahtu pumpe za vodu, sve dok nije zaključio da je postalo manje opasno da se kreće.³⁵²⁷

908. Kad su ljudi u ovom konvoju koji je napuštao Đakovicu stigli na periferiju grada, policija im je naredila da stave svoje lične isprave na zemlju³⁵²⁸ ili u jednu kutiju,³⁵²⁹ posle čega im je dozvoljeno da idu dalje. Konvoj se kretao od Đakovice preko Brekovca do Vogova /Vogovë/ i dalje za Žub, gde im se priključila još jedna grupa od oko 250 raseljenih lica. Konvoji raseljenih kosovskih Albanaca stizali su sa svih strana.³⁵³⁰ Otprilike u to vreme svedok K89 je video kolone, uglavnom žena, dece, starih i nejakih, kako prolaze Žub iz pravca Đakovice ili okolnih sela, i idu ka mestu Deva/Devë na albanskoj granici, i prelaze u Albaniju.³⁵³¹ Kolone je sprovodila pešadija VJ.³⁵³² Dok su kolone raseljenih lica prolazile kroz Žub, svedok K89 je video kako pripadnici VJ ljudima cepaju lične isprave.³⁵³³ Glavni put do carinskog objekta u Albaniji bio je miniran, pa su pripadnici VJ kolonu raseljenih lica preusmerili na jedan drugi put kojim je kolona stigla do granice.³⁵³⁴ Nemoćne i stare osobe VJ je prevezla do granice kamionima.³⁵³⁵

909. Raseljena lica u konvoju u kojem su bili Lulzim Vejsa, Hani Hoxha i svedok K74 išla su pešice nekih devet-deset kilometara dok nisu stigla do prelaza Ćafa Prušit na albanskoj granici, 2. aprila 1999. godine u 12:30 časova.³⁵³⁶ Na granici se nalazio još jedan kontrolni punkt na kojem su bili pripadnici VJ. Vojnici VJ u zelenim maskirnim uniformama zadržali su ta raseljena lica otprilike tri sata pre nego što su ih pustili da pređu granicu i odu u Albaniju.³⁵³⁷ I ovog puta lične karte i druge isprave morale su biti predate VJ.³⁵³⁸ Na brdima u blizini granice nalazili su se tenkovi VJ.³⁵³⁹ Kad je kolona stigla do granice, pripadnici VJ su ih ostavili i vratili se ne rekavši im ništa.³⁵⁴⁰ Procenjuje se da je tog dana u koloni izbeglica bilo između 10.000 i 15.000 ljudi.³⁵⁴¹

³⁵²⁶ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7; Fuad Haxhibeqiri, T. 6935-6936, 6937, 6990-6991, 6994-6995, 7002-7003.

³⁵²⁷ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7; Fuad Haxhibeqiri, T. 6937-6938, 7000.

³⁵²⁸ Sami Parashumti, T. 5978, 6014-6015.

³⁵²⁹ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3; Lulzim Vejsa, DP P979 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4081-4082; Lulzim Vejsa, T. 6093-6094; Hani Hoxha, DP P881 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1549; Hani Hoxha, DP P880 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7381; Hani Hoxha, DP P879, str. 5.

³⁵³⁰ Sami Parashumti, T. 5978-5979. V. takođe svedok K74, T. 7439, 7463.

³⁵³¹ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9154, 9184.

³⁵³² Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9186.

³⁵³³ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9154-9155, 9186.

³⁵³⁴ Sami Parashumti, T. 5979. U vezi s miniranim mestima u graničnom pojasu, v. takođe svedok K89, DP P1274, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9186, 9228.

³⁵³⁵ Sami Parashumti, T. 5979; Hani Hoxha, DP P879, str. 5. I Lulzima Vejsu i Hanija Hoxhu su stavili na traktore. Lulzim Vejsa, DP P978, str. 4; svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9154-9155, 9186.

³⁵³⁶ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3; Hani Hoxha, DP P879, str. 5; svedok K74, DP P1095, str. 6.

³⁵³⁷ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 4; Lulzim Vejsa, DP P979 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4082; Hani Hoxha, DP P879, str. 5.

³⁵³⁸ Svedok K74, DP P1095, str. 6; svedok K74, T. 7440-7441.

³⁵³⁹ Hani Hoxha, DP P879, str. 5.

³⁵⁴⁰ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 4.

³⁵⁴¹ Hani Hoxha, DP P881 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1564.

Prilikom prelaska granice s Albanijom jedan stražar je rekao izbeglicama da pešice odu do jedne škole na dva kilometra odatle, gde su ostali do nekih 03:00 časa sledećeg jutra, kad su po njih došli neki kamioni i odveli ih u selo Krume.³⁵⁴²

910. Pošto se nekih četiri dana krio u šahtu pumpe za vodu, Fuad Haxhibeqiri je napustio naselje Blloku-i-Ri u Đakovici. Primetio je da je to naselje napušteno.³⁵⁴³ Na putu do kuće video je mnogo spaljenih kuća i radnji.³⁵⁴⁴ Iz svoje kuće Fuad Haxhibeqiri je video da u jednom drugom naselju svakog dana u proseku izgore dve ili više kuća. Video je kako te kuće pale pripadnici paravojnih formacija koji u njih bacaju male plastične kontejnere s benzinom i pucaju na njih.³⁵⁴⁵ Iako Haxhibeqiri nije opisao izgled osoba za koje kaže da su pripadnici paravojnih formacija, Veće se uverilo da je svedok umeo da razlikuje pripadnike policije, vojske i paravojnih formacija, pošto je odslužio vojsku 1983-1984. godine³⁵⁴⁶ i pošto je kao predsednik CDHRF vodio razgovore sa stotinama kosovskih Albanaca o kršenjima ljudskih prava koja su pretrpeli tokom 1998. i 1999. godine, pri čemu je od njih tražio da identifikuju izvršioci (i naprave razliku među njima).³⁵⁴⁷ Takođe je opisao uniformu koju su nosila lica koja je nazivao pripadnicima paravojnih formacija u kontekstu koji se razmatra niže u tekstu i naveo da su imali maskirne uniforme, trake za obeležavanje oko mišice i poveze oko glave.³⁵⁴⁸ Haxhibeqiri je takođe video kako policajci pale kuće i radnje.³⁵⁴⁹ Iako stanovnika tu više nije bilo, pripadnici policije i paravojnih formacija prolazili su pored njegove kapije u naselju Hadum/Stara čaršija, koja se nalazi u starom delu grada.³⁵⁵⁰

911. Dren Čaka i članovi njegove porodice krenuli su iz Đakovice negde između 4. i 8. aprila 1999. godine, neki automobilom, a neki kamionom. Trebalo im je tri-četiri dana da stignu do granice s Albanijom.³⁵⁵¹ Kad su prešli granicu, Drena Čaku su odveli u poljsku bolnicu u Kukešu,³⁵⁵² odakle je kasnije helikopterom prebačen u Tiranu.³⁵⁵³ Među dokazima je video-snimak koji prikazuje Drena Čaku u poljskoj bolnici u Kukešu nekih pola sata pošto je prešao granicu. Na

³⁵⁴² Lulzim Vejsa, DP P978, str. 4.

³⁵⁴³ Fuad Haxhibeqiri, T. 6940.

³⁵⁴⁴ Fuad Haxhibeqiri, T. 6941; DP P1069.

³⁵⁴⁵ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7; Fuad Haxhibeqiri, T. 6940, 7012.

³⁵⁴⁶ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7; Fuad Haxhibeqiri, T. 6940, 7012.

³⁵⁴⁷ □ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 2.

³⁵⁴⁸ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7; Fuad Haxhibeqiri, T. 6952-6955, 6959, 6962, 6981.

³⁵⁴⁹ Fuad Haxhibeqiri, T. 7013-7014.

³⁵⁵⁰ Fuad Haxhibeqiri, T. 6994.

³⁵⁵¹ Fuad Haxhibeqiri, T. 6940-6941, 7013-7014; DP P1069.

³⁵⁵² Dren Čaka, DP P1296 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2654-2655; Dren Čaka, T. 8648-8649.

³⁵⁵³ Dren Čaka, DP P1296 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2656; Dren Čaka, T. 8664.

³⁵⁵⁴ Dren Čaka, DP P1296 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2660.

njemu se vidi kako Dren Čaka leži na poljskom krevetu u šatoru podignutom radi pružanja lekarske nege.³⁵⁵⁴

912. Neposredni dokazi na koje se oslonilo Veće dalje potvrđuju navode Radne grupa za izbeglice koje je OEBS preneo u svojoj publikaciji *Dvonedeljni pregled u oblasti ljudskih prava* za period 1-15. april 1999. godine.³⁵⁵⁵

913. Odbrana tvrdi da je "u Đakovici kombinacija straha i haosa zbog neprestanog bombardovanja bila razlog iz kojeg je stanovništvo želelo da napusti grad i da su mnogi odlazili na lokalnu železničku stanicu da uhvate voz direktno za susednu Makedoniju."³⁵⁵⁶ Veće konstatuje da dokazi ne potkrepljuju ovu tvrdnju. Svedoci koji su svedočili o napuštanju grada Đakovice i priključivanju konvojima 2. aprila 1999. godine ili približno tog datuma rekli su da su odlazili zato što su njihove kuće ili kuće drugih kosovskih Albanaca spaljene³⁵⁵⁷ ili zato što su se zbog postupanja srpskih snaga bojali za svoje živote.³⁵⁵⁸ Veće ove dokaze prihvata.

914. U naređenju komandanta VJ Vukovića od 3. aprila 1999. godine navodi se da će grad Đakovicu i put Peć-Prizren kontrolisati snage MUP.³⁵⁵⁹ U Zapisniku sa sastanka sa rukovodećim radnicima policije na Kosovu od 4. aprila 1999. godine navodi se da je načelnik SUP-a Đakovica Milovan Kovačević izvestio da su "svi postavljeni zadaci izvršeni sa uspehom." Iako "postavljeni zadaci" nisu konkretno navedeni u Zapisniku, izveštava se da je Obrad Stevanović rekao: "prvu fazu antiterorističkih dejstava danas privesti kraju i uspostaviti kontrolu teritorije...", što je onda ponovio i potpredsednik savezne vlade Nikola Šainović.³⁵⁶⁰ Okolnosti ukazuju na to da su se "postavljeni zadaci" ticali te prve faze protivterorističkih dejstava i uspostavljanja kontrole teritorije. U slučaju Đakovice to je podrazumevalo prisilno proterivanje kosovskih Albanaca iz grada Đakovice. Veće konstatuje da nije bilo mnogo dokaza koji bi ukazivali na aktivnost ili prisustvo OVK u gradu Đakovici od 24. marta 1999. godine do prvih dana maja 1999. godine i da su aktivnosti srpskih snaga, navodno protivterorističkog karaktera, bile krajnje nesrazmerne opasnosti koju je mogao predstavljati OVK.

³⁵⁵⁴ Dren Čaka, T. 8657-8658; DP P1302.

³⁵⁵⁵ DP P874, str. 1-2. U izveštaju se navodi da je 3. aprila 1999. godine policija govorila građanima da moraju otići i da je jedan izbeglica pokopao deseticu muškaraca koje je srpska policija pogubila zbog sumnje da su simpatizeri OVK. Jedan drugi izbeglica je video 30-40 leševa na ulici u Đakovici, među kojima su bili muškarci, žene i deca. V. Joseph Maisonneuve, T. 5482-5483; Joseph Maisonneuve, DP P853 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11082.

³⁵⁵⁶ Završni podnesak odbrane, par. 843.

³⁵⁵⁷ Sami Parashumti, T. 5977, 5980-5981; DP P907, kuća obeležena brojem "1" je pripadala jednoj starijoj Srпкиnji, kuća obeležena brojem "2" je pripadala jednoj crnogorskoj porodici, a kuća obeležena brojem "3" je pripadala Xhemilu Caki, koji je bio prvi komšija pomenute starije Srпкиnje.

³⁵⁵⁸ Hani Hoxha, DP P879, str. 5; Lulzim Vejsa, DP P978, str. 3-4.

³⁵⁵⁹ DP D188, str. 2.

³⁵⁶⁰ DP P764, str. 4.

915. Veće se uverilo da je na hiljade kosovskih Albanaca deportovano iz grada Đakovice prvih dana aprila 1999. godine.

(d) Operacija od 7. do 11. maja 1999. godine

916. Srpske snage su svoju drugu operaciju izvele u đakovičkom naselju Čabrat od 7. do 11. maja 1999. godine. Za razliku od operacije izvedene krajem marta i početkom aprila 1999. godine, tokom majske operacije vođene su intenzivne borbe između OVK i vladinih snaga.³⁵⁶¹ Prema rečima Nike Peraja, pripadnika VJ, vojnu operaciju u maju 1999. godine u naselju Muhalla-e-Isufi i na brdu Čabrat vodili su pukovnik VJ Milan Kotur, pukovnik MUP Kovačević i komandant rezervnog sastava major Nikola Mičunović. Njih trojica su dva puta dnevno dolazila na referisanje u istu kasarnu u kojoj je bio stacioniran Peraj. Mnogi civili pobijeni su tokom ove operacije.³⁵⁶² Međutim, zbog nedostatka dokaza o tačnim okolnostima pod kojima su ti civili izgubili život i zbog činjenice da su poginuli tokom aktivnih neprijateljstava, Veće na osnovu dokaza ne može zaključiti da su u ovom slučaju izvršeni zločini.

917. Dana 7. maja 1999. godine ili približno tog datuma Hadum džamija je dodatno oštećena. Fuad Haxhibeqiri, koji je živio nedaleko od džamije,³⁵⁶³ čuo je eksploziju i video kako je minaret prepolovljen.³⁵⁶⁴ Nije video ko je izazvao tu štetu. Ovaj iskaz delimično potvrđuje izveštaj Andrása Riedlmayera, koji obuhvata izjavu neimenovanog građanina prema čijoj dojadi je minaret džamije "srušen" projektilom ispaljenim iz ručnog bacača 8. maja 1999. godine,³⁵⁶⁵ a zadnji deo susedne islamske biblioteke je odvaljen.³⁵⁶⁶ Do oštećenja džamije i biblioteke je u ovom slučaju došlo u toku borbi na brdu Čabrat (u zapadnom delu grada) između OVK i srpskih snaga.³⁵⁶⁷ Džamija se nalazi na oko 300 metara od Brda Čabrat.³⁵⁶⁸ S obzirom na ove okolnosti i na činjenicu da nema neposrednih dokaza očevidaca o tome kako su ti objekti oštećeni, Veće ne može da isključi mogućnost da su oštećenja džamije i biblioteke u ovom slučaju bila posredni rezultat borbenih aktivnosti koje su se odvijale nedaleko odatle. Međutim, ono podseća na svoju raniju konstataciju da je prvobitno paljenje Hadum džamije i susedne islamske biblioteke u ranim satima 25. marta 1999. godine predstavljao namerni napad srpskih snaga.

³⁵⁶¹ DP P756, str. 222; Fuad Haxhibeqiri, T. 6945, 7009. v. takođe DP P958, str. 4.

³⁵⁶² Nike Peraj, DP P313, par. 103. v. takođe Fuad Haxhibeqiri, T. 6945-6946.

³⁵⁶³ Fuad Haxhibeqiri, T. 6948-6949; DP P1069.

³⁵⁶⁴ Fuad Haxhibeqiri, T. 6945, 7007-7008, 7009.

³⁵⁶⁵ DP P1098, str. 54; DP P1108, str. 2; András Riedlmayer, T. 7517.

³⁵⁶⁶ András Riedlmayer, T. 7517.

³⁵⁶⁷ Fuad Haxhibeqiri, T. 6945, 7009.

³⁵⁶⁸ Fuad Haxhibeqiri, T. 6945, 7006.

918. Otprilike 8-10. maja 1999. godine izgorela je kancelarija CDHRF; g. Haxhibeqiri je video kako su je zapalili prinoseći šibicu zavesi.³⁵⁶⁹ On je to video s udaljenosti od 80-100 metara, sa svog krova, gde je sedeo s bratom.³⁵⁷⁰ Čovek koji je zapalio zavesu imao je na sebi maskirnu uniformu i trake oko mišica; neki drugi ljudi koji su tu bili nosili su poveze oko glave. To su bili pripadnici paravojnih formacija.³⁵⁷¹ Iako nema drugih konkretnijih dokaza koji bi mogli ovo da potkrepe, kao što je Veće ranije napomenulo, ono prihvata da je Haxhibeqiri umeo da razlikuje pripadnike raznih snaga, pa se, prema tome, uverilo da su ljudi koji su zapalili kancelariju CDHRF bili pripadnici paravojnih formacija. On je takođe je video grupu od najviše 50 pripadnika policije i paravojnih formacija kako 9. ili 10. maja 1999. godine ili približno tih datuma pale radnje u naselju Hadum, na nekih 100 metara od njegove kuće.³⁵⁷² Veće konstatuje da su u periodu od 7. do 11. maja 1999. godine pripadnici policije i paravojnih formacija zapalili više radnji i poslovnih prostora u naselju Hadum, uključujući kancelariju CDHRF.

(e) Istrage o događajima u gradu Đakovici

919. Nema dokaza da su srpske vlasti sprovodile ikakve istrage o zločinima za koje se u Optužnici navodi da su počinjeni u gradu Đakovici. Za razliku od toga, izveštaj SUP Đakovica od 27. marta 1999. godine, potpisan od strane načelnika SUP Milovana Kovačevića, govori o vazдушnim napadima NATO na kasarnu "Dvet Jugovića" 26. marta 1999. godine, u kojima su oštećene "srpske i crnogorske kuće" i povređena dva pripadnika VJ.³⁵⁷³ Istražni sudija Opštinskog suda u Đakovici izvršio je uviđaj.³⁵⁷⁴ Ovo potvrđuje da je u relevantnom periodu bilo moguće sprovoditi istrage. U izveštajima Štaba MUP za relevantni period se ne pominju ni istrage o zločinima navedenim u Optužnici. U izveštaju o događajima od 24. marta 1999. godine pominje se jedino to da su pripadnici SUP Đakovica priveli pet "lica šiptarske nacionalne manjine" i predali ih RDB-u, a da je jedno lice iz sela Ramoc lišeno slobode zbog sumnje da je pripadnik OVK.³⁵⁷⁵ Isto tako, jedini težak zločin u gradu Đakovici koji se pominje u izveštaju Štaba MUP o bezbednosno značajnim događajima 27. i 28. marta 1999. godine bila je teška krađa iz prodavnica u kojoj su pripadnici SUP Đakovica na delu uhvatili sedam lica 27. marta 1999. godine.³⁵⁷⁶ Osim toga, u izveštajima Štaba MUP o bezbednosno značajnim događajima ne pominje se nijedan od teških zločina koji su se u gradu Đakovici dogodili 1. i 2. aprila. 1999. godine.³⁵⁷⁷ Jedini događaj od 4.

³⁵⁶⁹ Fuad Haxhibeqiri, T. 7012, 7018, 7031.

³⁵⁷⁰ Fuad Haxhibeqiri, T. 7012-7014, 7018.

³⁵⁷¹ Fuad Haxhibeqiri, T. 7013-7014.

³⁵⁷² Fuad Haxhibeqiri, T. 7013, 7031-7032.

³⁵⁷³ DP D922, str. 2; DP P1059, str. 2.

³⁵⁷⁴ DP D922, str. 2.

³⁵⁷⁵ DP D294, str. 4.

³⁵⁷⁶ DP P1098, str. 5; DP P696, str. 5.

³⁵⁷⁷ DP P697; DP P718.

aprila 1999. godine koji je naveden u izveštaju je samoranjavanje jednog policajca u stopalo u dvorištu Opštinskog suda.³⁵⁷⁸

920. U Zapisniku sa sastanka s rukovodećim radnicima policije na Kosovu od 4. aprila 1999. godine navodi se da je načelnik SUP Đakovica Milan Kovačević izvestio da su svi "postavljeni zadaci" izvršeni s uspehom i da je 39 lica uhapšeno zbog vršenja krivičnih dela.³⁵⁷⁹ Međutim, nema dokaza da je postojala veza između nekih od krivičnih dela koje on pominje i krivičnih dela koja se navode u Optužnici.

921. Odbrana tvrdi da nije bilo istrage o ubistvima u Ulici Miloša Gilića zato što svedoci ubistava u Ulici Miloša Gilića o tome nisu podneli prijave SUP-u, tako da "oni koji su mogli da preduzmu mere u cilju sprovođenja istrage i pokretanja krivičnog postupka" nisu bili upoznati s onim što se dogodilo.³⁵⁸⁰ Veće ovaj argument ne smatra ubedljivim i konstatuje da je policija bila direktno umešana u planiranje i izvršenje mnogih ubistava u naselju Ćerim 1. i 2. aprila 1999. godine. Iz tog razloga i nije bilo istrage, a ne zato što svedoci nisu podneli formalnu prijavu. Prema zaključku Veća, ova ubistva izvršena su odmah nakon što je Novak Pitolić, načelnik policije u Đakovici, obišao svaku albansku kuću u naselju Ćerim i rekao ukućanima da ne napuštaju svoje kuće i da su bezbedni.³⁵⁸¹ Prema zaključku Veća, iz toga se vidi da je načelnik lokalne policije znao za operaciju planiranu te noći i da je u njoj učestvovao. Treba takođe istaći da su iskazi očevidaca saglasni po pitanju učešća koordiniranih grupa policajaca u provaljivanju u kući, ubijanju velikog broja ukućana, velikog broja muškaraca, žena i dece, namernom paljenju kuća, često zajedno s telima preminulih, kao i u prisilnoj evakuaciji velikog broja kosovskih Albanaca, što je uključivalo koordiniranje transporta i ruta za evakuaciju. Osim toga, ubijanje i materijalna šteta koju je pretrpelo čitavo naselje imali su takve razmere da je policija, uključujući komandira policije, morala biti obaveštena o tim događajima, čak i da o njima nije bilo prijava.

922. Dalje, Veće napominje da su posmrtni ostaci žrtava ubijenih u Ulici Miloša Gilića br. 157 nađeni i na mestu zločina i na gradskom groblju u Đakovici.³⁵⁸² Dok su se ostaci nađeni u Ulici Miloša Gilića br. 157 sastojali jedino od nagorelih i fragmentiranih elemenata kostura, oni nađeni na groblju bili su izuzetno nagoreli i u stanju raspadanja,³⁵⁸³ što ukazuje na činjenicu da su tela premeštena iz kuće na groblje, čime je onemogućen normalan istražni i sudski postupak. Po mišljenju Veća, ovo govori o namernom prikrivanju od strane policije.

³⁵⁷⁸ DP P718, str. 5.

³⁵⁷⁹ DP P764, str. 2.

³⁵⁸⁰ Završni podnesak odbrane, par. 842.

³⁵⁸¹ Lulzim Vejsa, DP P978, str. 2.

³⁵⁸² Eric Baccard, T. 7660-7661; DP P1139, str. 37-39; DP P1161, str. 2-10.

³⁵⁸³ DP P1161, str. 2-10.

(f) Počinioci

923. Kao što je razmotreno gore u tekstu, dokazi očevidaca pokazuju da su operaciju u gradu Đakovici koja je trajala od 24. do 28. marta 1999. godine izveli pripadnici policijskih snaga u plavim maskirnim uniformama srpske policije, kao i pripadnici VJ i paravojnih formacija; da su operaciju u naselju Ćerim 1-2. aprila 1999. godine izveli pripadnici policijskih snaga u standardnim plavim policijskim maskirnim uniformama; da su policajci u plavim maskirnim uniformama učestvovali u usmeravanju konvoja evakuisanih lica i bili na kontrolnim punktovima između Đakovice i graničnih prelaza. Uniforme koje su nosili odgovaraju tadašnjim uniformama redovne i rezervne policije.³⁵⁸⁴ Drugi prihvaćeni dokumentarni dokazi pokazuju da je šest četa 23. odreda PJP MUP-a upućeno u Đakovicu 22. marta 1999. godine "radi izvršavanja posebnih bezbednosnih zadataka".³⁵⁸⁵ Drugi dokazi govore da je tridesetak pripadnika jedinice JSO tzv. "frenkijevaca" imalo bazu u jednoj zgradi između stadiona "Vllamzini" i đakovičke gimnazije.³⁵⁸⁶ S obzirom na sve ove dokaze, Veće se uverilo da su snage MUP, uključujući pripadnike PJP, koji su se, u vreme događaja utvrđenih gore u tekstu, nalazile u Đakovici, kao i na kontrolnim punktovima između Đakovice i albanske granice, učestvovala u operacijama u kojima su kosovski Albanci bili prisiljeni da napuste svoje domove, putuju do granice s Albanijom i pređu tu granicu, kao i da su u nekim slučajevima te snage učestvovala u ubijanju kosovskih Albanaca i paljenju i uništavanju zgrada.

924. Iskazi očevidaca u vezi s ulogom snaga VJ u operaciji u Đakovici od 24. do 28. marta 1999. godine i proterivanju civila iz tog grada početkom aprila 1999. godine podudaraju se s dokumentarnim dokazima u ovom predmetu. U Zapovesti Komande Vojnog okruga Priština od 27. marta 1999. godine se, između ostalog, 113. vojnoteritorijalnom odredu VJ naređuje da, u sadejstvu s 52. brigadom PVO VJ, štiti srpsko stanovništvo u Đakovici i vrši borbenu kontrolu teritorije na pravcima Đakovica-Skivjane/Skivjan, Đakovica-Zrze i Đakovica-Bec.³⁵⁸⁷ Dana 31. marta 1999. godine, Komanda Prištinskog korpusa izdala je naređenje vojnoteritorijalnom odredu da, između ostalog, deo tog odreda angažuje u akcijama MUP i VJ na "razbijanju šiptarskih [tj. albanskih] terorista [s Kosova], sa težištem na blokadi i kontroli teritorije".³⁵⁸⁸ Ratni dnevnik 52. raketno-artiljerijske brigade VJ potvrđuje da je ona učestvovala u operacijama u Đakovici.³⁵⁸⁹ Pored toga, 2.

³⁵⁸⁴ DP P831, fotografija gore levo.

³⁵⁸⁵ DP P711, str. 1 (Depeša br. 587 od 21. marta 1999. godine, kojom optuženi upućuje pripadnike odreda PJP u nekoliko SUP-ova na Kosovu, među kojima i u SUP u Đakovici); DP P1195, P1196, P1198, i P1199 predstavljaju izveštaje iz kojih se vidi da su četiri čete 23. odreda PJP upućene na Kosovo radi obavljanja ovih zadataka. DP P1353 sadrži spisak pripadnika PJP-a SUP-a Đakovica 3. voda 4. čete 123. interventne brigade, kao i spisak za isplatu dnevnica PJP-OPG SUP-a Đakovica za period od 15. marta do 31. marta 1999. godine.

³⁵⁸⁶ Nike Peraj, T. 1324.

³⁵⁸⁷ DP P896, str. 4. V. takode DP D356.

³⁵⁸⁸ DP P900.

³⁵⁸⁹ DP P958, str. 4-11.

motorizovani bataljon 549. motorizovane brigade VJ je u relevantno vreme bio je aktivan u kasarni VJ u gradu Đakovici, kao i na okolnom području i duž puta koji vodi od grada Đakovice do graničnog prelaza.³⁵⁹⁰ Prema tome, Veće se na osnovu dokaza uverilo da su snage VJ prisutne na tim mestima učestvovala u zajedničkim operacijama sa snagama MUP, u kojima su kosovski Albanci proterivani s Kosova.

925. Predočeni su dokazi koji dosledno govore o tome da su srpske paravojne formacije učestvovala u zločinima počinjenim u gradu Đakovici u periodu na koji se odnosi Optužnica. U februaru ili martu 1999. godine Arkanove paravojne jedinice su stigle u opštinu Đakovica, neke organizovano, a neke samostalno.³⁵⁹¹ Prema oceni jednog svedoka, na području Đakovice je na početku NATO bombardovanja bilo oko 200 pripadnika paravojnih formacija. Većina njih pripadala je ili Arkanovim "Tigrovima" ili Šešeljevim "Belim orlovima".³⁵⁹²

926. Osim toga, dokumentarni dokazi pokazuju da su u sedištu i Štabu MUP dobro znali za korišćenje paravojnih formacija, kao i za probleme u vezi s njima početkom 1999. godine i u relevantnom periodu. Vlastimir Đorđević je 18. februara 1999. godine poslao depešu svim SUP-ovima u Srbiji i RDB-u u kojoj je tražio "potpunu kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima".³⁵⁹³ Ministar Stojiljković je potom, 24. marta 1999. godine, poslao depešu optuženom kao načelniku RJB, organizacionim jedinicama RJB u sedištu, svim SUP-ovima, Štabu MUP u Prištini i svim stanicama saobraćajne policije, izričito se pozivajući na depešu optuženog od 18. februara, u kojoj im ovaj je dao sledeći zadatak: "[E]videntirati i uspostaviti kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima, radi njihovog eventualnog angažovanja."³⁵⁹⁴ U zapisniku sa sastanka s rukovodećim radnicima policije na Kosovu od 4. aprila 1999. godine zabeleženo je da je general Sreten Lukić, rukovodilac štaba MUP, napomenuo da je potrebno "prema paravojnim jedinicama preduzimati rigorozne mere".³⁵⁹⁵

2. Doline reka Carragojs, Erenik i Trava

(a) 24. mart 1999 – 26. april 1999. godine

927. Dana 25. marta 1999. godine pripadnici rezervnih snaga VJ koje je predvodio Nikola Mićunović zvani Dragan, komandant đakovičkog vojnoteritorijalnog odreda,³⁵⁹⁶ otišli su u sela

³⁵⁹⁰ DP P37, str. 2-6.

³⁵⁹¹ Nike Peraj, DP P313, par. 38; Nike Peraj, T. 1266.

³⁵⁹² Nike Peraj, T. 1324.

³⁵⁹³ DP P356, str. 3; Ljubinko Cvetić, T. 6676, 6853.

³⁵⁹⁴ DP P702.

³⁵⁹⁵ DP P764, str. 3.

³⁵⁹⁶ Lizane Malaj, T. 809; DP P900. V. DP P900; Nike Peraj, DP P313, par. 21, 59.

Deva i Babaj Boks, gde su pogubili osam civila.³⁵⁹⁷ Svedokinji Meriti Dedaj su stričevi Pjeter Deda i Gjon Deda rekli da je Nikola Mićunović 26. marta 1999. godine ili približno tog datuma došao u njihovu kuću i naredio im da pomognu da se nekoliko tela sahrani.³⁵⁹⁸ U masovnoj grobnici u selu Deva sahranili su tela osmorice muškaraca.³⁵⁹⁹

928. Na osnovu informacija koje je CDHRF dobio tokom razgovora s kosovskim Albancima, predsednik Fuad Haxhibeqiri procenio je da je 25. marta 1999. godine u selima u opštini Đakovica ubijeno 50 ljudi albanske nacionalnosti.³⁶⁰⁰ Iako na osnovu dokaza kojima raspolaže ne može da ustanovi tačan broj ubijenih, Veće prihvata da su srpske snage tog dana u selima te opštine ubijale ljude albanske nacionalnosti.

929. Krajem marta 1999. godine, Nikola Mićunović naredio je Gjonu Prelaju, petnaestogodišnjem civilu, da muškarce iz sela Korenica odvoji od žena i da muškarcima kaže da odu u planine.³⁶⁰¹ Ženama je naređeno da ostanu kod kuće sve dok autobusima i drugim vozilima ne budu upućene na druga mesta.³⁶⁰² Međutim, muškarcima je istog dana naređeno da se vrate kući, a žene su ostale u selu.³⁶⁰³

930. Dana 27. marta 1999. godine, u 14:30 časova, snage VJ koje je predvodio Nikola Mićunović došle su do kuće Merite Dedaj u selu Guska i njoj i njenoj rodbini koja je bila u kući dali sat vremena da napuste kuću.³⁶⁰⁴ Tog dana proterani su svi stanovnici sela.³⁶⁰⁵ Snage VJ najpre su im rekle da idu u Albaniju, ali su ih kasnije poslale u pravcu Korenice.³⁶⁰⁶ Korenica je selo u kom je u to vreme bilo oko 70 kuća.³⁶⁰⁷ Merita Dedaj, njena porodica i ostali seljani krenuli su iz Guske za Korenicu u konvoju traktora i automobila koji su pratile grupa vojnika VJ i dva policijska automobila.³⁶⁰⁸ Kad su stigli u Korenicu, VJ i policija naredili su ženama i deci da ostanu na poljani, a starije i bolesne poslali su u jednu od kuća u Korenici.³⁶⁰⁹ Seljani iz Guske ostali su u Korenici nedelju dana, a potom im je naređeno da odu.³⁶¹⁰ Oni su se pridružili konvoju od oko 1.000 ljudi, koji su svi bili kosovski Albanci³⁶¹¹ i koji su proterani iz okolnih sela.³⁶¹²

³⁵⁹⁷ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2; Nike Peraj, DP P313, par. 51.

³⁵⁹⁸ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2; Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1415.

³⁵⁹⁹ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2.

³⁶⁰⁰ Fuad Haxhibeqiri, DP P1068, str. 7.

³⁶⁰¹ Lizane Malaj, T. 808–809.

³⁶⁰² Lizane Malaj, T. 809.

³⁶⁰³ Lizane Malaj, T. 809.

³⁶⁰⁴ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2.

³⁶⁰⁵ Merita Dedaj, T. 6537.

³⁶⁰⁶ Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1400.

³⁶⁰⁷ Lizane Malaj, T. 805.

³⁶⁰⁸ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2; Merita Dedaj, T. 6537–6538, 6542.

³⁶⁰⁹ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2.

³⁶¹⁰ Merita Dedaj, T. 6539; Merita Dedaj, DP P1030, str. 2.

³⁶¹¹ Merita Dedaj, T. 6539.

³⁶¹² Merita Dedaj, T. 6539; Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

Vojska Jugoslavije je u Meji zaustavila konvoj i naredila ljudima da se vrate i ostanu u Korenici.³⁶¹³ Međutim, Merita Dedaj i njena porodica su tokom sledeće tri nedelje mogli da ostanu u Meji, u kući Prenda Markaja, a vojnici VJ i MUP patrolirali su selom sve to vreme.³⁶¹⁴ Vojnici VJ su naredili ljudima da ostanu kod kuće. Selo je bilo opkoljeno sa svih strana.³⁶¹⁵ Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja utvrđeno u odnosu na ljude iz sela Guska i oko 1.000 ljudi iz okolnih sela 27. marta i tokom narednih dana.

931. Dana 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma, dignuta je u vazduh džamija iz XVI veka (džamija Kel Hasan-age ili Xhamia e Hasan Ages)³⁶¹⁶ u Rogovu, selu na jugoistoku opštine Đakovica, oko 1 km od sela Crkva i Celina u opštini Orahovac.³⁶¹⁷ Kao što je u ovoj Presudi već konstatovano,³⁶¹⁸ tog dana oko 15:00 časova Sabri Popaj video je policajce u plavim maskirnim uniformama kako oklopnim transporterom dolaze do džamije u Celini i ostaju u njoj oko sat vremena.³⁶¹⁹ Ubrzo potom, Sabri Popaj se s još jednim seljaninom, Nazimom Rexhepijem, zatekao na svom polju, na padini, odakle je mogao da vidi Belu Crkvu, Celinu i Rogovo.³⁶²⁰ Iz pravca Bele Crkve začuo je eksploziju, a kad je pogledao u tom pravcu, džamije više nije bilo.³⁶²¹ Potom je čuo i video eksploziju džamije u Rogovu³⁶²² i rekao: “Eto, nema više džamije u Rogovu.”³⁶²³ Veće prihvata njegov iskaz da je džamija u Celini prva dignuta u vazduh, a da su potom, u roku od nekoliko minuta, u vazduh dignute i džamija u Beloj Crkvi i džamija u Rogovu.³⁶²⁴ Eksploziju je čuo i Agim Jemini, koji se krio na obodu Celine, na oko kilometar udaljenosti, i koji je nešto kasnije istog tog dana video da je džamija uništena.³⁶²⁵

932. Uništavanje džamije u Rogovu dokumentovao je i András Riedlmayer u svom izveštaju, u kom je zaključio da je minaret dignut u vazduh dinamitom koji je postavljen ispod stepenica, da je potpuno uništen i da je, kad je pao, ošteti glavnu kupolu džamije i razneo veliki deo krova

³⁶¹³ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3; Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1426.

³⁶¹⁴ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁶¹⁵ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁶¹⁶ DP P1098, str. 59.

³⁶¹⁷ Sabri Popaj, T. 7417; DP P1082, str. 15; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5679; DP P1090 (fotografija na kojoj se vidi uništena džamija u Rogovu, kao i oznake koje je Sabri Popaj uneo tokom svedočenja u predmetu *Milutinović* i kojima je ubeležio gde je minaret bio pre eksplozije).

³⁶¹⁸ V. gore, par. 477.

³⁶¹⁹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 15; DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5681.

³⁶²⁰ Celina se nalazi na oko 1,5 km od Bele Crkve, a Rogovo je od reke Belaje udaljeno 800 m. Kako je Sabri Popaj rekao u svedočenju, on je stajao u polju na onoj strani planine s koje je mogao da vidi Belu Crkvu, Celinu i Rogovo. Tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Milutinović* jedan od branilaca pitao je da li je Sabri Popaj stajao u polju ili na padini planine. Svedok je objasnio da se njegovo polje nalazi na planini i da je on tamo stajao. Sabri Popaj, DP P1082, str. 11; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650, 5678–5679, 5729–5730.

³⁶²¹ Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5679, 5729–5730, 5650.

³⁶²² Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650.

³⁶²³ Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5679.

³⁶²⁴ Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650.

³⁶²⁵ Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4241–4242.

verande.³⁶²⁶ Spoljni zidovi i kupola naprsli su na nekoliko mesta, ali i dalje stoje.³⁶²⁷ Veće napominje da se taj dokaz podudara s dokazima da je policija u tri džamije postavila eksploziv pre nego što je otišla i da ga je aktivirala, zbog čega su džamije i uništene. Veće je uzelo u obzir da se datum napada na džamiju u Rogovu koji navodi Riedlmayer, citirajući svoj izvor,³⁶²⁸ to jest, 3. april 1999. godine, razlikuje od datuma koji navodi Sabri Popaj, 28. mart 1999. godine, ali je smatralo da to nema nikakvog značaja.

933. Veće podseća na svoje ranije konstatacije da su džamije u Celini i Beloj Crkvi uništene 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma, detoniranjem eksploziva koji su postavili pripadnici MUP-a³⁶²⁹ i konstatuje da se iz dokaza o tome da su džamije u sva tri grada, koja leže na međusobnoj udaljenosti od oko 1 km, dignute u vazduh u razmaku od nekoliko minuta razumno može zaključiti jedino da su džamiju u Rogovu uništile iste snage u okviru iste operacije.

934. Dana 4. aprila 1999. godine (na uskršnji ponedeljak), tokom popodneva,³⁶³⁰ Milutin Prašćević,³⁶³¹ viši oficir policijske jedinice Državne bezbednosti u Đakovici, otišao je u selo Korenica. Milutin Prašćević imao je na sebi plavu policijsku uniformu i bio je naoružan automatskom puškom i pištoljem. S još jednim policajcem, koji je takođe bio naoružan i imao na sebi plavu uniformu, Milutin Prašćević naredio je Lizani Malaj i njenoj porodici da napuste kuću, da ostave automobile, a da uzmu samo traktore.³⁶³² Naređeno im je da odu u Albaniju, putem Korenica–Đakovica, koji prolazi kroz Orize, Suvi Do, Meju i Barkoc.³⁶³³ U kući porodice Dedaj,³⁶³⁴ Milutin Prašćević je, zajedno s drugim policajcima, naredio ljudima koji su bili u kući da u roku od tri sata napuste selo i krenu za Albaniju.³⁶³⁵ Taj postupak policija je ponovila svud u selu. Seljani su odmah napustili kuće i formiran je konvoj.³⁶³⁶ Konvoj je krenuo, onako kako je naređeno, ali u Suvom Dolu, oko 1 km dalje,³⁶³⁷ lokalni policajac Aca Mićunović,³⁶³⁸ zajedno s još jednim policajcem,³⁶³⁹ naredio im je da se vrate u Korenicu.³⁶⁴⁰ Oni su se vratili kući.³⁶⁴¹ Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja utvrđeno u odnosu na raseljavanje kosovskih Albanaca iz Korenice 4. aprila 1999. godine.

³⁶²⁶ DP P1098, str. 59; DP P1090.

³⁶²⁷ DP P1098, str. 59; DP P1090.

³⁶²⁸ DP P1098, str. 59–60.

³⁶²⁹ V. gore, par. 477, 528.

³⁶³⁰ Lizane Malaj, T. 812.

³⁶³¹ Lizane Malaj, T. 810, 858–859.

³⁶³² Lizane Malaj, T. 810. V. DP P294.

³⁶³³ Lizane Malaj, T. 859–860.

³⁶³⁴ Lizane Malaj, T. 809.

³⁶³⁵ Lizane Malaj, T. 810–811.

³⁶³⁶ Lizane Malaj, T. 811.

³⁶³⁷ Lizane Malaj, T. 811.

³⁶³⁸ Aca je brat Nikole Mićunovića. Lizane Malaj, T. 838–839.

³⁶³⁹ Lizane Malaj, T. 860.

935. Početkom aprila 1999. godine jedna jedinica vojne policije 2. bataljona 549. motorizovane brigade VJ, kojom je komandovao major Vuković,³⁶⁴² naredila je kosovskim Albancima u nekoliko sela da napuste svoje domove. To je učinjeno po usmenom naređenju koje je komandant izdao ili lično ili preko nekog drugog oficira.³⁶⁴³ Prema iskazima pripadnika VJ, ljude je trebalo upućivati u Đakovicu, a ne u Albaniju.³⁶⁴⁴ Prvo selo u kom je to naređenje sprovedeno bilo je Žub, južno od Đakovice. Jedinica je kroz celo selo išla od vrata do vrata i govorila seljanima da moraju da odu u roku od dva sata.³⁶⁴⁵ Seljanima su se obraćali na srpskom.³⁶⁴⁶ Seljani su potom proterani. Ovom prilikom, ta jedinica učestvovala je u proterivanju ljudi iz devet ili deset sela.³⁶⁴⁷ Seljani su poslušali, tako da su sela bila prazna kad je jedinica otišla.³⁶⁴⁸ Pošto je stanovništvo sela otišlo, pojedini vojnici pljačkali su napuštene domove.³⁶⁴⁹ Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja utvrđeno u odnosu na ta dela.

936. U to vreme iznad Đakovice su delovali bombarderi NATO-a. U jednom dnevnom pregledu aktuelnih pojava i događaja navodi se da su 21. aprila 1999. godine, u 03:00 časa, snage NATO-a sa šest do osam projektila izvršile napad na "izbegličko naselje 'Maja'" u Đakovici, i da su tom prilikom život izgubila četiri civila, a da je ranjeno 20 ljudi.³⁶⁵⁰

937. Kasnije tokom tog dana, Milutin Prašćević i još četvorica policajaca iz SUP Đakovica ubijeni su na putu od Madanaja prema selu Meja,³⁶⁵¹ koje se nalazi nekoliko kilometara zapadno od grada Đakovice,³⁶⁵² po svemu sudeći u zasedi koju su postavile "terorističke" snage.³⁶⁵³ Njihov automobil napadnut je kod poljane Shyta Hassanaja,³⁶⁵⁴ usred sela, na putu koji vodi ka Đakovici, Meji i Juniku.³⁶⁵⁵ Jedan svedok koji je bio u dvorištu svoje kuće čuo je dve detonacije, a potom i rafale iz mitraljeza, a kasnije su mu drugi seljani rekli za ta ubistva.³⁶⁵⁶ Posle tih ubistava, srpska

³⁶⁴⁰ Lizane Malaj, T. 811–812.

³⁶⁴¹ Lizane Malaj, T. 812.

³⁶⁴² Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9401–9402; svedok K90, T. 1340–1341.

³⁶⁴³ Svedok K90, DP P321, par. 41.

³⁶⁴⁴ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9273; svedok K90, T. 1434.

³⁶⁴⁵ Svedok K90, DP P321, par. 43.

³⁶⁴⁶ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9302.

³⁶⁴⁷ Svedok K90, DP P321, par. 44.

³⁶⁴⁸ Svedok K90, T. 1485.

³⁶⁴⁹ Svedok K90, DP P321, par. 44, 45; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9299, 9303–9304; DP P328 (iz kog se vidi iz kojih su sela stanovnici premešteni); svedok K90, T. 1366–1367.

³⁶⁵⁰ DP P1098, str. 1.

³⁶⁵¹ Nike Peraj, DP P313, par. 58; Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45592; Miloš Došan, T. 11475. v. takođe Martin Pnishi, DP P1033, str. 2; Martin Pnishi, T. 6562. Iako je ovaj potonji svedok tvrdio da se taj događaj odigrao 22. aprila, navodi se da je odbrana osporila taj datum, a s obzirom na druga podudarna svedočenja o ovom incidentu, prihvata se da je verovatnije da se incident odigrao 20. aprila 1999. ili približno tog datuma.

³⁶⁵² Martin Pnishi, T. 6556–6557; DP P1544.

³⁶⁵³ DP P1544, str. 2; DP D407, str. 1.

³⁶⁵⁴ Martin Pnishi, DP P1033, str. 2; DP P1544.

³⁶⁵⁵ Martin Pnishi, T. 6563.

³⁶⁵⁶ Martin Pnishi, DP P1033, str. 2.

policija počela je da puca na kuće u Meji, koristeći pri tom snajperske puške.³⁶⁵⁷ Meci su pogodili prozore kuće brata svedoka Martina Pnishija, Gjelosha. U to vreme Martin Phishi, njegov brat i 40 seljana bili su u kući Gjelosja Pnishija, zajedno s nekoliko raseljenih lica iz Morine koje su srpske snage proterale iz njihovih domova.³⁶⁵⁸ Komšije su cele noći ostale u kući Martina Pnishija i njegovog brata, a potom su se vratile svojim kućama. Tokom sledećih četiri-pet dana u selo nisu zalazile ni policijske ni vojne patrole.³⁶⁵⁹

(b) Operacija "Reka", 27–28. april 1999. godine

(i) Ciljevi i komanda

938. Snage VJ i MUP-a su u dolinama Carragojs, Erenik i Trava izvele zajedničku operaciju s kodnim nazivom "Reka", uglavnom 27. i 28. aprila 1999. godine.³⁶⁶⁰ U toj akciji učestvovalo je nekoliko jedinica VJ, uključujući 2. bataljon 549. motorizovane brigade, koji je predvodio pukovnik Vlatko Vuković,³⁶⁶¹ 52. oklopnu brigadu, 52. bataljon vojne policije, 63. padobransku brigadu³⁶⁶² i 125. motorizovanu brigadu, koju je predvodio pukovnik Dragan Živanović.³⁶⁶³ Što se tiče MUP-a, iz Beograda je za potrebe te operacije poslato oko 400 ljudi.³⁶⁶⁴ Među njima su bili pripadnici PJP, kao i pripadnici paravojnih formacija,³⁶⁶⁵ i oni su došli u desetak autobusa i nekoliko civilnih vozila, neposredno pred 27. april 1999. godine.³⁶⁶⁶

939. Veće je o cilju operacije i o njenoj komandnoj strukturi dobilo protivrečne informacije.

940. Nike Peraj, kosovski Albanac iz Ramoca³⁶⁶⁷ i kapetan 52. artiljerijsko-raketne brigade VJ, prisustvovao je jednom neformalnom sastanku zvaničnika MUP-a i VJ, održanom neposredno pošto su Praščević i ostali policajci iz SUP Đakovica 21. aprila 1999. godine ubijeni u zasedi koju su, po svemu sudeći, postavile terorističke snage.³⁶⁶⁸ Sastanku su prisustvovali pukovnik Momir Stojanović (načelnik Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa),³⁶⁶⁹ Sreto Čamović (načelnik Resora državne bezbednosti, MUP Đakovica), Nikola Mićunović,³⁶⁷⁰ komandant rezervnih

³⁶⁵⁷ Martin Pnishi, DP P1033, str. 2.

³⁶⁵⁸ Martin Pnishi, DP P1033, str. 2.

³⁶⁵⁹ Martin Pnishi, T. 6570.

³⁶⁶⁰ Miloš Došan, T. 11390–11391; Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45397–45399; v. takođe DP P958, str. 33–34; P950, str. 2–3.

³⁶⁶¹ Miloš Došan, T. 11479.

³⁶⁶² Nike Peraj, DP 313, par. 65.

³⁶⁶³ DP P950, str. 2; DP P920, str. 2; Miloš Došan, T. 11479–11480.

³⁶⁶⁴ Nike Peraj, DP P313, par. 65; svedok K90, DP P321, par. 47.

³⁶⁶⁵ Svedok K90, DP P321, par. 47.

³⁶⁶⁶ Svedok K90, DP P321, par. 47; svedok K90, T. 1343.

³⁶⁶⁷ Nike Peraj, T. 1181.

³⁶⁶⁸ Nike Peraj, DP P313, par. 59. V. gore, par. 937.

³⁶⁶⁹ Nike Peraj, DP P313, par. 46; Milan Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45440.

³⁶⁷⁰ Nikola Mićunović je kumče Milutina Praščevića. Nike Peraj, DP P313, par. 58.

jedinica Teritorijalne odbrane (113. vojnoteritorijalni odred), pukovnik MUP-a Kovačević (načelnik MUP Đakovica),³⁶⁷¹ kapetan Sergej Perović (načelnik bezbednosti 52. artiljerijsko-raketne brigade),³⁶⁷² i još nekoliko ljudi. Prema Perajevom iskazu, na tom sastanku Stojanović je Mićunoviću i Kovačeviću naredio da izvedu operaciju u dolini Carragojs, u kojoj bi, u znak odmazde za Praščevićovo ubistvo, trebalo eliminisati bar 100 "glava" i spaliti sve kuće.³⁶⁷³ Kovačević je predložio da se pre eventualne takve akcije zatraži odobrenje, a Stojanović je rekao da će se postarati za to. Ubrzo posle sastanka, kapetan Perović rekao je Niki Peraju da se njegovoj porodici tokom operacije neće desiti ništa.³⁶⁷⁴ Pukovnik Stojanović je uveravao Mićunovića i Kovačevića da će ih zaštititi od eventualne odmazde i pomenuo svoje blisko prijateljstvo s generalom Pavkovićem.³⁶⁷⁵ Nikola Mićunović je Niki Peraju rekao da će dolina Carragojs platiti visoku cenu.³⁶⁷⁶

941. Svedočenje Nike Peraja osporila su dva svedoka odbrane, Miloš Došan, komandant 52. artiljerijsko-raketne brigade PVO VJ u Đakovici i komandant đakovičkog garnizona,³⁶⁷⁷ i Momir Stojanović, načelnik Odseka bezbednosti Prištinskog korpusa.³⁶⁷⁸ I Miloš Došan i Momir Stojanović izneli su mišljenje da svedočenje Nike Peraja o tom sastanku ne može biti istinito. Prema iskazu Miloša Došana, Stojanović, iako viši oficir VJ, nije mogao izdavati naredjenja Mićunoviću ili Kovačeviću.³⁶⁷⁹ Došan se u svom mišljenju pozivao na uobičajene komandne lance uspostavljene u VJ i MUP-u i nije znao ništa o onom što je, po svemu sudeći, bila zajednička akcija pripadnika dveju snaga i rezervista VJ, koji su takođe bili uključeni u nju. Veće ne prihvata pretpostavke na kojima Došan izgleda zasniva svoje mišljenje da su komandni lanci VJ i MUP-a bili sasvim odvojeni, da je ta odvojenost održana i da je poštovana i u periodu akutne krize u odbrani i da u situaciji kakvu opisuje Nike Peraj viši vojni oficir ne bi mogao efektivno da komandu je pripadnicima VJ i MUP u operaciji koju sprovode zajedno ili u saradnji.

942. Momir Stojanović je u svom svedočenju rekao da je uloga Odseka bezbednosti u Prištinskom korpusu bila ograničena na prikupljanje informacija o terorističkim aktivnostima (kontraobaveštajni rad) i krivično gonjenje pripadnika VJ koji su umešani u kriminalne radnje.³⁶⁸⁰ Stojanović je tvrdio da nije komandovao nijednom jedinicom i da stoga nije moglo ni da mu se

³⁶⁷¹ Nike Peraj, DP P313, par. 35, 59.

³⁶⁷² Nike Peraj, DP P313, par. 59.

³⁶⁷³ Nike Peraj, DP P313, par. 59. Supruga Momira Stojanovića je bliska rođaka Milutina Praščevića. V. Nike Peraj, T. 1300.

³⁶⁷⁴ Nike Peraj, DP P313, par. 60.

³⁶⁷⁵ Nike Peraj, DP P313, par. 61.

³⁶⁷⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 58; Nike Peraj, T. 1191.

³⁶⁷⁷ Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45337, 45339; Miloš Došan, T. 11338.

³⁶⁷⁸ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19683–19684; Momir Stojanović, T. 11825–11826.

³⁶⁷⁹ Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45591–45592.

³⁶⁸⁰ Momir Stojanović, T. 11686, 11860.

naredi da neku borbenu operaciju sprovede.³⁶⁸¹ Ova tvrdnja je u suprotnosti s iskazima drugih svedoka. Svedok K73 svedočio je o zajedničkoj operaciji krajem januara i početkom februara 1999. godine u kojoj su, pod Stojanovićevom komandom, učestvovali antiterorističko odeljenje 52. bataljona vojne policije i 72. specijalna brigada.³⁶⁸² Osim toga, u ratnom dnevniku 52. bataljona vojne policije za 13. april 1999. godine navodi se da je jedna specijalna jedinica tog bataljona od načelnika Odseka za bezbednost Prištinskog korpusa, to jest od Stojanovića, "dobil[a] zadatak" da zauzme karaulu u Kamenici (Albanija).³⁶⁸³ S obzirom na složenu bezbednosnu situaciju na Kosovu 1999. godine i u svetlu dokumentarnih i usmenih dokaza koji ukazuju na to da su bataljoni vojne policije, a naročito 72. specijalna brigada i 63. padobranska brigada, učestvovali u borbenim operacijama,³⁶⁸⁴ Veće konstatuje da Stojanovićev iskaz da nije imao ovlašćenje da komanduje jedinicama nije ni pouzdan ni verodostojan.

943. Momir Stojanović je takođe negirao da je prisustvovao neformalnom sastanku na kom su bili i Peraj, Kovačević, Čamović, Mićunović i Perović a koji je održan nekoliko dana pošto je Stojanovićev rođak Praščević³⁶⁸⁵ ubijen, kao što je negirao i tvrdnju da je operacija naređena protiv civila u dolini Carragojs bila mera odmazde.³⁶⁸⁶ Prema Stojanovićevom svedočenju, VJ je tu operaciju isplanirao i pre nego što su pripadnici MUP-a ubijeni, a njen je cilj bio da se neutralizuju teroristički elementi na tom području, na kom su VJ i MUP pretrpeli brojne gubitke.³⁶⁸⁷ Iako je Milan Došan posvedočio da je glavni cilj operacije bio da se to područje neutralizuje, to jest da se očisti od terorističkih elemenata,³⁶⁸⁸ on je dodao i da je, suprotno Stojanovićevom iskazu, još jedan konkretni cilj bio "da se pohvataju ubice policajaca".³⁶⁸⁹ Međutim, Došan je rekao i da ubijanje i proterivanje civila s tog područja nije bio cilj te operacije,³⁶⁹⁰ te da on sve do kraja 2001. godine, kad je pročitao knjigu *Kosovo – kako viđeno, tako rečeno*, nije znao za zločine počinjene tokom operacije "Reka".³⁶⁹¹ Veće je primetilo i da Miloš Došan u svedočenju naglašava da on zapravo nije učestvovao u operaciji "Reka", već da je u to vreme samo obilazio položaje svoje jedinice,³⁶⁹² a da je njegovu jedinicu u tu akciju vodio

³⁶⁸¹ Momir Stojanović, T. 11816.

³⁶⁸² Svedok K73, DP P330, par. 33; DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3314, 3317.

³⁶⁸³ DP P338, str. 6.

³⁶⁸⁴ DP P1381. V. svedok K82, DP P1314, par. 5, DP P1320 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11744, 11746, 11800–11801; svedok K82, T. 8856–8857, 8883–8884, 8886; Ibrahim Rugova, DP P285, str. 9; DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4224–4225; Bislim Zyrapi, T. 2449.

³⁶⁸⁵ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19787–19788.

³⁶⁸⁶ Momir Stojanović, T. 11912.

³⁶⁸⁷ Momir Stojanović, T. 11912–11914.

³⁶⁸⁸ Miloš Došan, T. 11475.

³⁶⁸⁹ Miloš Došan, T. 11478.

³⁶⁹⁰ Miloš Došan, T. 11499.

³⁶⁹¹ Miloš Došan, T. 11499; DP D703, str. 2.

³⁶⁹² Miloš Došan, T. 11485.

njegov potčinjeni, major Zlatko Odak.³⁶⁹³ Veće je steklo jasan utisak da je i na iskaz Miloša Došana i na iskaz Momira Stojanovića bar delimično uticao njihov lični interes da umanje sopstvenu ulogu u operaciji "Reka" i da tu operaciju prikažu samo kao operaciju usmerenu protiv boraca OVK. Zato Veće njihove iskaze uzima s velikom rezervom i smatra da u vezi s relevantnim događajima treba da prihvati iskaz Nike Peraja.

944. Dolina Carragojs bila je područje od strateškog i bezbednosnog značaja za VJ i MUP, a NATO je tokom aprila 1999. godine žestoko bombardovao to područje. U borbenom izveštaju 125. motorizovane brigade Prištinskog korpusa od 25. aprila 1999. godine navodi se da oko 200 lica koja učestvuju u borbenim dejstvima protiv snaga Vojske Jugoslavije sada u svojstvu raseljenih lica živi u selima na tom području.³⁶⁹⁴ Na osnovu toga može se pretpostaviti da je jedinicama VJ rečeno da pripadnici OVK žive među civilnim stanovništvom tih sela. S tim se podudara i iskaz svedoka K73 da je vojnicima koji su učestvovali u toj operaciji major Kopanja rekao da su borci OVK bacili oružje i uniforme, da nose civilnu odeću i žive među civilnim stanovništvom, da MUP ima spiskove s imenima vojnika OVK i da tokom operacije stanovništvo treba upućivati ka Korenici, pošto se tamo nalaze snage MUP-a, koje će moći da uhapsu vojnike OVK kad ovi stignu u Kamenicu, a da civile potom vrate kući.³⁶⁹⁵ Naravno, time se potvrđuje pretpostavka da je jedan od ciljeva operacije "Reka" bio da se uhvate borci OVK u toj dolini, pa Veće tu pretpostavku i prihvata.

945. Međutim, s obzirom na uglavnom podudarne opise operacije "Reka" koje su dali svedoci K90, K73 i Nike Peraj, pripadnici VJ, kao i seljani Merita Dedaj, Lizane Malaj i Martin Pnishi, koje je Veće prihvatilo, kao i s obzirom na to da je operacija snaga VJ i snaga MUP-a imala planski i koordinirani karakter, a naročito s obzirom na način na koji je sprovedena, koji će biti izložen u nastavku teksta, Veće se uverilo da je operacija "Reka" imala i šire ciljeve, koji su bili daleko zlonamerniji nego što to Stojanović tvrdi, a to su masovno isterivanje kosovskih Albanaca iz njihovih domova (i to ne samo u Korenicu, nego u Albaniju) i ubijanje muškaraca kosovskih Albanaca zatečenih na tom području, bez obzira na to da li su bili povezani s OVK ili ne. Prema zaključku Veća, ubistva, uništavanje imovine i proterivanje potvrđuju postojanje još jednog motiva, a potkrepljuje ga i iskaz Nike Peraja o neformalnom sastanku održanom nekoliko dana pre operacije. Taj drugi motiv bio je da se kosovski Albanci na tom području kazne za to što su podržavali ljude odgovorne za ubistvo pripadnika MUP Milutina Praščevića i njegovih kolega. Praščević je bio rođak Momira Stojanovića i kum Nikole Mićunovića.

³⁶⁹³ Miloš Došan, T. 11492–11493.

³⁶⁹⁴ DP P949, str. 2.

³⁶⁹⁵ K73, T. 1523.

946. Nije bilo ni pismenog naređenja ni odluke o vođenju operacije "Reka" koji bi se mogli predložiti kao dokaz, što navodi na zaključak da je dotično naređenje izdato usmeno, odnosno da je eventualno pismeno naređenje uništeno ili učinjeno nedostupnim. U borbenom izveštaju 125. motorizovane brigade, kojom je komandovao pukovnik Dragan Živanović, za 27. i 28. april 1999. godine, upućenom Komandi Prištinskog korpusa i isturenom komandnom mestu u Đakovici, koji je potpisao Živanović, navodi se da su neke snage angažovane "na čišćenju terena od ŠTS u širem rejonu Reka, a po vašoj odluci", odnosno da je "deo snaga je angažovan na čišćenju terena od ŠTS u širem rejonu Reka, a po vašoj odluci".³⁶⁹⁶ To što se u ova dva borbena izveštaja pominje "vaša odluka" jasno ukazuje na činjenicu da je odluka o izvođenju operacije "Reka" došla iz Komande Prištinskog korpusa. To pokazuje da je general Vladimir Lazarević bio komandant cele ove operacije. Iako Veće prihvata da su, na strani VJ, operaciju na terenu vodili Milan Kotur³⁶⁹⁷ i načelnik štaba Prištinskog korpusa Veroljub Živković³⁶⁹⁸ na isturenom komandnom mestu Prištinskog korpusa, dokazi o ulozi generala Lazarevića su sporni.

947. Prema svedočenju Nike Peraja, operaciju su iz grada Đakovice koordinirali general Vladimir Lazarević i potpukovnik Goran Jeftović, štapski oficir Prištinskog korpusa zadužen za operacije.³⁶⁹⁹ Peraj u svom iskazu navodi da je 28. marta 1999. godine u Lazarevićevoj kancelariji u štabu VJ u Đakovici video kartu s providnom folijom koja je pokrivala celi zid, na kojoj je Jeftović beležio podatke o operaciji "Reka".³⁷⁰⁰

948. Iz Živanovićevih izveštaja proizlazi da je, za potrebe jedinica VJ, jasno da su Komanda Prištinskog korpusa, pod generalom Lazarevićem, i njeno istureno komandno mesto u Đakovici bili neposredno zaduženi za izvođenje operacije "Reka", da su izdavali naređenja, bar jedinicama vojske koje su učestvovala u operaciji, i da su od tih jedinica dobijali izveštaje. Ne bi bilo čudno da je ispod Lazarevića bilo vojnih oficira kojima je on dao detaljna uputstva za izvođenje operacije na terenu, kao što se to može zaključiti na osnovu nekih dokaza,³⁷⁰¹ ali Veće ne prihvata druge iskaze³⁷⁰² prema kojima Lazarević nije bio umešan u operaciju "Reka" ili prema kojima on nije mogao imati krajnju komandu nad tom operacijom. Pošto nema dokumentarnih ili drugih

³⁶⁹⁶ DP P950, str. 1–2; P920, str. 2.

³⁶⁹⁷ Miloš Došan, T. 11475; Nike Peraj, DP P313, par. 63.

³⁶⁹⁸ Momir Stojanović, T. 11812.

³⁶⁹⁹ Nike Peraj, DP P313, par. 65.

³⁷⁰⁰ Nike Peraj, DP P313, par. 96.

³⁷⁰¹ DP P950, str. 2; P920, str. 2; Nike Peraj, DP P313, par. 96.

³⁷⁰² Miloš Došan tvrdio je da je bilo "fizički nemoguće" da Lazarević komanduje operacijom, pošto je 27. aprila od oko 11.00 časova najmanje do oko 13.00 časova bio u Prištini na dodeli priznanja Prištinskog korpusa. V. Miloš Došan, T. 11414, 11486, 11509, 11535. Isto tako, i Momir Stojanović je poricao da je Lazarević bio zadužen za operaciju "Reka", pošto u to vreme nije bio u Đakovici. V. Momir Stojanović, T. 11812. Međutim, ima dokaza da je Lazarević u vreme operacije bio na dotičnom području. Došan je posvedočio da je Lazarević obišao njegovu jedinicu 28. aprila 1999. godine. V. Miloš Došan, T. 11535. U jednoj beleški u ratnom dnevniku haubičke divizije 125. motorizovane brigade, stacionirane na graničnom prelazu Košare,

dokaza, Veće ne može da donese zaključak o celokupnoj komandnoj strukturi ove operacije, pa ni o eventualnoj ulozi koju je Lazarević imao u odnosu na policijske snage koje su u njoj učestvovala. Pretpostavka da je odobrenje za ovu operaciju dala zajednička komanda u Prištini, a naređenja u vezi s njom izdavao general Lazarević podudarala bi se s drugim opštim dokazima. Bez obzira na konačni stav, Veće prihvata da je, bar što se tiče jedinica VJ koje su bile uključene u operaciju, general Lazarević bio na komandnom položaju i da su oficiri po njegovom nalogu vršili detaljniju svakodnevnu kontrolu nad operacijom "Reka".

949. Na osnovu iznetih konstatacija, Veće se uverilo da je operaciju "Reka" planirala i naredila Komanda Prištinskog korpusa, zajedno s višim rukovodiocima MUP-a u Prištini i Beogradu.

(ii) Tok operacije "Reka"

950. Operacija "Reka" počela je 27. aprila 1999. godine u 06:00 časova,³⁷⁰³ a završila se 28. aprila 1999. godine u 17:00 ili 18:00 časova.³⁷⁰⁴ U katoličkoj crkvi severozapadno od Ošeka/Qafe e Osekuk³⁷⁰⁵ nalazilo se komandno mesto VJ, s kog se jasno videla dolina Carragojs, a u selu Dužnje/Dužhnjë, u derviškoj tekiji, nalazilo se i jedno komandno mesto MUP-a.³⁷⁰⁶

951. Dana 26. aprila 1999. godine antiteroristički vod 52. bataljona vojne policije VJ, stacioniran u Juniku, dobio je od majora Steve Kopanje naređenje da "počne s čišćenjem tog područja od Albanaca" i da albanske civile pošalje prema Korenici, gde je MUP imao spiskove s imenima "terorista".³⁷⁰⁷ "Čista" su bila sela u kojima nije bilo pripadnika zajednice kosovskih Albanaca.³⁷⁰⁸

952. U operaciji su učestvovala dva voda 2. bataljona vojne policije VJ.³⁷⁰⁹ Ti vodovi bili su potčinjeni 125. motorizovanoj brigadi VJ.³⁷¹⁰ Jedinice VJ bile su razmeštene na statičnim položajima zapadno od doline Carragojs kao odbrana od upada pripadnika OVK iz Albanije.³⁷¹¹ Grupe veličine brigade, među kojima 63. padobranska brigada 52. bataljona vojne policije VJ (zajedno oko 500 ljudi) i brigada PJP MUP-a (oko 400 ljudi), nadirale su dolinom, palile kuće i

navodi se da su komandant i načelnik štaba Prištinskog korpusa, to jest Vladimir Lazarević i Živković, obišli brigadu 29. aprila 1999. godine, od 09:00 do 12:00 časova. DP P921, str. 2.

³⁷⁰³ Miloš Došan, T. 11509; DP P1540.

³⁷⁰⁴ Svedok K73, DP 330, par. 41.

³⁷⁰⁵ Nike Peraj, DP P313, par. 63; Nike Peraj, T. 1205; DP P314.

³⁷⁰⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 63; DP P314.

³⁷⁰⁷ Svedok K73, DP P330, par. 40; svedok K73, T. 1524; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3326, 3380.

³⁷⁰⁸ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3323–3324.

³⁷⁰⁹ Momir Stojanović, T. 11900–11901, 11904–11905; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19713–19714.

³⁷¹⁰ Momir Stojanović, T. 11900–11901.

³⁷¹¹ Nike Peraj, DP P313, par. 65; DP P314.

iseljavale civile, terajući ih prema paravojnim grupama u blizini Meje.³⁷¹² Prvo selo koje je 52. bataljon vojne policije VJ "zatvorio" bilo je Dobroš, a "čišćenje" se sprovodilo odatle do sela Korenica.³⁷¹³ Do kraja operacije, jedinica svedoka K73 prošla je kroz nekoliko sela i prešla oko osam kilometara.³⁷¹⁴ Kosovski Albanci na tom području bili su uglavnom katolici.³⁷¹⁵ Vojska Jugoslavije bila je razmeštena na fiksnim položajima duž puta Đakovica–Dečani. Tu su bile i neke protivvazdušne baterije 52. oklopne brigade.³⁷¹⁶

953. Veće prihvata da su paravojne grupe, "Tigrovi" i "Beli orlovi" učestvovala u operaciji,³⁷¹⁷ bez obzira na iskaze kojima se poriče da su srpske paravojne snage i na koji način bile angažovane na Kosovu.³⁷¹⁸ O ovom pitanju detaljnije se govori na drugim mestima u ovoj Presudi.³⁷¹⁹ Naoružane grupe povezane s MUP-om, koje su pratile 63. padobransku brigadu i MUP, spaljivale su kuće, koristeći zapaljiva sredstva.³⁷²⁰

954. Dana 27. aprila 1999. godine, jedinice VJ, uključujući jedinicu vojne policije u 2. bataljonu 549. motorizovane brigade, dobile su naređenje da obezbede područje oko sela Korenica i Meja.³⁷²¹ Zadatak je bio da se blokira put između raskrsnice u Korenici i dela potoka koji ide prema Meji.³⁷²² Jedinica je imala zadatak da spreči borbe OVK da se povuku s tog područja. U akciji je učestvovalo 60–70 vojnika VJ.³⁷²³ Kad su obezbedili područje, na njega je raspoređen velik broj policajaca.³⁷²⁴ Neki policajci već su bili na tom području, a drugi su oko 07:00–07:30 časova stigli u desetak autobusa. Jedna grupa autobusa bila je iz Đakovice.³⁷²⁵ Policija je ušla u sela na tom području i nasumično pucala na kuće. Zbog toga je većina kosovskih Albanaca napustila ta sela.³⁷²⁶ Policija je pucala i iz mitraljeza montiranog na terensko vozilo.³⁷²⁷ Sela nisu pružala otpor i iz njih nije otvarana vatra.³⁷²⁸ Svedok K90 čuo je pucnjavu iz Korenice i video

³⁷¹² Nike Peraj, DP P313, par. 65; Nike Peraj, T. 1203; svedok K73, DP P330, par. 41; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3327–3328.

³⁷¹³ Svedok K73, DP P330, par. 41; v. DP P337, u kom se vidi položaj jedinice svedoka K73 i pravac kojim su 52. bataljon vojne policije, 63. padobranska brigada i PJP dejstvovali tokom vojne operacije opisane u paragrafima u nastavku teksta. Jedinica svedoka K73 bila je u sredini, 63. padobranska brigada na njenom desnom, a PJP na njenom levom boku (svedok K73, T. 1533–1534). Obeleženi pravac dejstvovanja ukazuje na to da su išli iz pravca Dobroša ka Racaju, potom ka Ramocu i konačno do Korenice (svedok K73, T. 1534).

³⁷¹⁴ Svedok K73, T. 1523; svedok K73, DP P330, par. 41.

³⁷¹⁵ Svedok K73, DP P330, par. 41.

³⁷¹⁶ Nike Peraj, T. 1204; DP P314.

³⁷¹⁷ Nike Peraj, T. 1273; Nike Peraj, P313, par. 44; svedok K90, DP P321, par. 47.

³⁷¹⁸ Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45418, 45419, 45427, 45431, 45658, 45660; Miloš Došan, T. 11415, 11512; Momir Stojanović, T. 11810.

³⁷¹⁹ V. gore, par. 208–215.

³⁷²⁰ Nike Peraj, T. 1202.

³⁷²¹ Svedok K90, DP P321, par. 48.

³⁷²² Svedok K90, T. 1451, 1453.

³⁷²³ Svedok K90, T. 1465.

³⁷²⁴ Svedok K90, DP P321, par. 48.

³⁷²⁵ Svedok K90, T. 1343–1344.

³⁷²⁶ Svedok K90, DP P321, par. 48.

³⁷²⁷ Svedok K90, T. 1344–1345.

³⁷²⁸ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9315; T. 1345.

kuće kako gore.³⁷²⁹ S komandnog položaja VJ, koji je od kuća u plamenu bio udaljen svega 100 do 150 m, svedok K90 mogao je da vidi velik broj policajaca koji su se nalazili na tom području.³⁷³⁰ Duž puta za Đakovicu formirale su se dugačke kolone Albanaca, civila iz Korenice, i krenule u tom pravcu. Potom su u selu Korenica zapaljene kuće.³⁷³¹ Formirana je još jedna dugačka kolona, koju je činilo oko 500 ljudi iz sela Meja i Deva.³⁷³²

955. Dana 27. aprila 1999. godine, u 05:00 časova, mešovite srpske snage, koje su činili vojnici, pripadnici paravojnih formacija i policajci, opkolile su selo Korenica.³⁷³³ Oko 07:30 časova oko 35 pripadnika tih snaga opkolilo je dvorište Lizane Malaj.³⁷³⁴ Neki od njih nosili su maske, neki su imali boju na licima,³⁷³⁵ a bili su naoružani automatskim puškama. Stigli su u oklopnim vozilima (Lizane Malaj ne zna razliku između pravih tenkova i drugih vrsta oklopnih vozila); neka su bila zelena, a neka plava. Tu je bilo i pincgauera, a neki ljudi došli su pešice.³⁷³⁶ Oklopna vozila imala su na sebi oznaku sa zastavom bivše Jugoslavije.³⁷³⁷ Petnaestogodišnji sin Lizane Malaj, Blerim Malaj, bio je ispred kuće kad su ti ljudi stigli. Naterali su ga da legne na zemlju.³⁷³⁸ Kad je muž Lizane Malaj, Vat Malaj, izašao iz kuće, naređeno mu je da pozove celu porodicu da izađe; on je tako učinio, i oni su svi izašli.³⁷³⁹ Blerim Malaj ležao je na zemlji, a jedan policajac u plavoj maskirnoj uniformi držao je oružje upereno u njega.³⁷⁴⁰ U međuvremenu je jedan drugi policajac, koji je takođe nosio plavu maskirnu uniformu, otišao u kuću Nikolla Kabashija, brata Lizane Malaj. Taj policajac provalio je vrata, isterao Kabashija i njegovu porodicu napolje i tražio im lične isprave, a Nikoll i osamnaestogodišnji Andrush Kabashi su mu ih dali.³⁷⁴¹ Potom su i oni naterani da legnu na zemlju, zajedno s Vatom Malajem i nećakom Arbenom Kabashijem.³⁷⁴² Pripadnici srpskih snaga potom su zatražili ključeve tri automobila koja

³⁷²⁹ Svedok K90, DP P321, par. 53; svedok K90, T. 1345.

³⁷³⁰ Svedok K90, DP P321, par. 53; svedok K90, T. 1345; DP P323, karta na kojoj je slovima VJ obeleženo mesto na kojem se nalazio komandni položaj VJ, brojem "1" selo Korenica, linijom i slovom "P" mesto na kom se nalazilo odeljenje vojne policije svedoka K90; strelicom s brojem "2" obeleženi su autobusi s policajcima koji su stigli oko 07:00 časova; DP D36 (karta u koju je svedok uneo oznake): "KM" označava lokaciju komandnog mesta, strelica s brojem "1" liniju blokade koju je držala jedinica svedoka K90, broj "2" kontrolni punkt policije, broj "3" kuću pored kontrolnog punkta, slovo "K" mesto na kom su se kuće nalazile, a slovo "L" mesto na kom je bio vojnik Letić; svedok K90, T. 1454–1455; 1459. Komandno mesto nalazilo se na otprilike 120 metara od kontrolnog punkta, svedok K90, T. 1459.

³⁷³¹ Svedok K90, DP P321, par. 48; svedok K90, T. 1344.

³⁷³² Svedok K90, DP P321, par. 52; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9322; 9365; DP P323, strelicom i slovom "B" označen je pravac u kom je tih 500 ljudi krenulo, a slovom "C" selo Orize, u čijem pravcu se kolona kretala.

³⁷³³ Lizane Malaj, T. 813–814, 865.

³⁷³⁴ Lizane Malaj, T. 813.

³⁷³⁵ Lizane Malaj, T. 814.

³⁷³⁶ Lizane Malaj, T. 814.

³⁷³⁷ Lizane Malaj, T. 815.

³⁷³⁸ Lizane Malaj, T. 815.

³⁷³⁹ Lizane Malaj, T. 815.

³⁷⁴⁰ Lizane Malaj, T. 815.

³⁷⁴¹ Lizane Malaj, T. 816–817.

³⁷⁴² Lizane Malaj, T. 815–816.

su stajala u blizini.³⁷⁴³ Pošto se nije znalo gde su ključevi, Vat Malaj i Arben Kabashi naterani su da pokažu kako se automobil pali pomoću žica.³⁷⁴⁴

956. Sedamnaest članova porodica Malaj i Kabashi koji su se nalazili u dvorištu bili su albanske nacionalnosti. Niko od njih nije bio naoružan.³⁷⁴⁵ Onima koji nisu ležali na zemlji naređeno je da odu odatle i da krenu pešice prema Albaniji.³⁷⁴⁶ Na zemlji su ležali: Blerim Malaj, Vat Malaj, Nikoll Kabashi, Andrush Kabashi i Arben Kabashi. Kad se udaljila oko 50 metara, Lizane Malaj začula je pucnje i krike iz pravca dvorišta iz kog je upravo bila otišla, i prepoznala je sinovljev glas.³⁷⁴⁷ Htela je da se vrati, ali je jedan policajac u plavoj uniformi koji je sedeo na oklopnom vozilu uperio pušku u nju i rekao joj da joj je bolje da nastavi kud je krenula, jer će, ako se vrati, biti pogubljena.³⁷⁴⁸ Kad se osvrnula, videla je da njena kuća i druge kuće u selu gore.³⁷⁴⁹ Članovi drugih porodica iz susedstva takođe su napustili svoje domove.³⁷⁵⁰ Žene i deca bili su na putu i hodali, dok su muškarci držani u dvorištima.³⁷⁵¹ Lizane Malaj i članovi njene porodice našli su se na glavnom putu oko 08:00 časova.³⁷⁵² Sudeći po sudskomedicinskim dokazima, o kojima će u ovoj Presudi još biti govora, tela petorice muškaraca iz porodice Lizane Malaj, koje je Lizane Malaj poslednji put videla u dvorištu svoje kuće, ekshumirani su više od dve godine kasnije iz masovne grobnice u centru SAJ u Batajnici, u blizini Beograda. Lizane Malaj lično je identifikovala ta tela.³⁷⁵³ Sva tela preuzeta su u Orahovcu, gde ih je prebacio MKCK,³⁷⁵⁴ i ponovo su pokopana u Meji.³⁷⁵⁵

957. Među dokazima se nalaze i sudskomedicinski izveštaji u kojima su identifikovani posmrtni ostaci gorepomenutih pojedinaca, a gde je to bilo moguće utvrđeni su i uzroci smrti: strelne rane u predelu glave.³⁷⁵⁶ Prema iskazu Lizane Malaj, koji Veće prihvata, u njenoj porodici nije bilo pripadnika OVK.³⁷⁵⁷ Veće se uverilo da su sve žrtve bile nenaoružani civili koji u vreme kada su ubijeni nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Veće takođe prihvata da su ti ljudi ubijeni zato što su bili kosovski Albanci. Veće konstatuje da je dokazano da su srpske snage 27. aprila 1999. godine u dvorištu Lizane Malaj, u selu Korenica, ubile Blerima Malaja, Vata Malaja,

³⁷⁴³ Lizane Malaj, T. 816.

³⁷⁴⁴ Lizane Malaj, T. 816.

³⁷⁴⁵ Lizane Malaj, T. 817–818.

³⁷⁴⁶ Lizane Malaj, T. 818.

³⁷⁴⁷ Lizane Malaj, T. 818–819.

³⁷⁴⁸ Lizane Malaj, T. 819.

³⁷⁴⁹ Lizane Malaj, T. 820.

³⁷⁵⁰ Lizane Malaj, T. 820.

³⁷⁵¹ Lizane Malaj, T. 820.

³⁷⁵² Lizane Malaj, T. 829.

³⁷⁵³ Lizane Malaj, T. 830.

³⁷⁵⁴ Lizane Malaj, T. 830.

³⁷⁵⁵ Lizane Malaj, T. 832.

³⁷⁵⁶ DP P99, str. 59–64, 75–81; P100, str. 18–24; P818, str. 35, 39; DP P456, str. 37–39; DP P473, str. 21–22, 416, 452.

³⁷⁵⁷ Lizane Malaj, T. 840.

Nikolla Kabashija, Andrusha Kabashija i Arbena Kabashija, kako je to navedeno u Prilogu H Optužnici.

958. Dana 27. aprila 1999. godine oko 06:30 časova, u kuću Prenda Markaja u Meji, gde su boravili Merita Dedaj i njena porodica, došlo je nekih devet muškaraca i prisililo ih da napuste kuću.³⁷⁵⁸ Ti ljudi su nosili uniforme slične onim koje nosi vojska, a Merita Dedaj opisala ih je kao vojnike VJ. Međutim, ti ljudi nosili su i marame, poveze, šapke smeđe boje i crne maske, kako im se lica ne bi videla.³⁷⁵⁹ Govorili su srpski.³⁷⁶⁰ Vikali su, gurali ljude puškama i pucali u vazduh.³⁷⁶¹ Ljudima su oduzimali stvari od vrednosti i pretukli Bekima Markaja i Pashka Dedu.³⁷⁶² Žene i decu izveli su iz kuće i naterali ih da što glasnije mogu viču "Srbija" i da podižu tri prsta kao "četnički" pozdrav.³⁷⁶³ Dok su je ti vojnici odvodili, zajedno s drugim ženama i decom, Merita Dedaj se osvrnula i videla da su muškarci – Mark Deda, Pashk Deda, Linton Deda, Prend Markaj, Pashk Markaj, Mark Markaj, Bekim Markaj, Petrit Markaj i Skender Pjetri – naterani da se postroje u dvorištu.³⁷⁶⁴ Niko od seljana nije bio naoružan, a u kući nije bilo oružja.³⁷⁶⁵ Kad je začula pucnje iz pravca dvorišta, Merita Dedaj se okrenula i videla seljane kako leže na zemlji. Nije mogla da vidi da li su živi ili mrtvi.³⁷⁶⁶ Vojnici su se nalazili na oko tri metra od tih ljudi.³⁷⁶⁷ Merita Dedaj te seljane više nije videla žive. Kasnije je njena porodica saznala da su njihova tela pronađena u masovnoj grobnici u centru SAJ u Batajnici, u blizini Beograda. Neka od tih tela Srbija je kasnije vratila.³⁷⁶⁸ Telo Marka Dede, pronađeno u Batajnici, kasnije je ponovo pokopano u Guski.³⁷⁶⁹

959. Kao što je ustanovljeno na osnovu sudskomedicinskih dokaza koji će biti razmotreni kasnije u ovoj Presudi, posmrtni ostaci svih tih seljana, izuzev Skendera Pjetrija, ekshumirani su u centru SAJ u Batajnici, u blizini Beograda, i identifikovani sudskomedicinskim putem.³⁷⁷⁰ U slučajevima u kojima je to bilo moguće, sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su kod

³⁷⁵⁸ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3; Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1401.

³⁷⁵⁹ Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1401, 1429. Iako Merita Dedaj ljude koji joj ušli u kuću opisuje kao "vojnike VJ", opis odeće koju su ljudi koji su učestvovali u toj operaciji nosili ne podudara se sasvim s regularnom uniformom VJ, što ostavlja mogućnost da su oni mogli biti pripadnici paravojnih formacija, a ne pripadnici redovnog sastava VJ. Međutim, s obzirom na to da su u ovoj operaciji učestvovali 52. bataljon vojne policije i 63. padobranska brigada, Veće prihvata da su oni koji su učestvovali u onoj operaciji uglavnom bili pripadnici jedinica VJ.

³⁷⁶⁰ Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1401, 1429.

³⁷⁶¹ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁷⁶² Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁷⁶³ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁷⁶⁴ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁷⁶⁵ Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

³⁷⁶⁶ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁷⁶⁷ Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1401.

³⁷⁶⁸ Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1402.

³⁷⁶⁹ Lizane Malaj, T. 832.

³⁷⁷⁰ DP P98, str. 16–24, 73–79; DP P100, str. 1–7, 43–49, 56–63, 64–73, 91–97; DP P818, str. 25, 40; DP P120, str. 24–36.

tih ljudi uzrok smrti bile strelne rane.³⁷⁷¹ Iako telo Skendera Pjetrija nije bilo među posmrtnim ostacima pronađenim u centru SAJ u Batajnici, Veće se, na osnovu iskaza očevica Merite Dedaj, uverilo da je i on ubijen kad i ljudi čija su tela kasnije nađena u Srbiji. Prema iskazu Merite Dedaj, koji nije osporavan, niko iz njene porodice nije bio pripadnik OVK.³⁷⁷² Veće se uverilo da su sve žrtve bile nenaoružani civili koji u vreme kad su ubijeni ispred kuće Prenda Markaja u Meji nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Dalje, Veće prihvata da su ti ljudi ubijeni zato što su kosovski Albanci.

960. Veće konstatuje da je dokazano da su Mark Deda, Pashk Deda, Linton Deda, Prend Markaj, Pashk Markaj, Mark Markaj, Bekim Markaj, Petrit Markaj i Skender Pjetri ubijeni 27. aprila 1999. godine, kako je to navedeno u Prilogu H Optužnici.

961. Dana 27. aprila 1999. godine u 07:00 časova, Martin Pnishi primetio je da je u Meju stigao velik broj pripadnika VJ i policije i počeo da puca ispred njegove kuće.³⁷⁷³ U 07:30 časova Martin Pnishi video je čoveka po imenu Kolë Duzhmani, vlasnika benzinske pumpe u Korenici, kako vozi bicikl u pravcu Korenice.³⁷⁷⁴ Duzhmanija su zaustavila četiri čoveka. Dvojica su bili pripadnici MUP, a za drugu dvojicu Martin Pnishi je pomislio da su "ruski vojnici". Ta četiri čoveka su, preteći mitraljezima, naterala Duzhmanija da uđe u kuću Martina Pnishija. Policajci su nosili maske i svetlozelene maskirne uniforme s prugama.³⁷⁷⁵ Jedan od njih je na uniformi imao oznake čina: jednu zvezdu i jednu traku.³⁷⁷⁶ Dva vojnika govorila su mešavinom srpskog i ruskog jezika,³⁷⁷⁷ a nosili su iste one plavo-sive uniforme za koje je Martin Pnishi mislio da ih nose pripadnici srpskih paravojnih snaga. Imali su mitraljeze i velike noževe i nisu nosili maske.³⁷⁷⁸ Četiri čoveka i njihov zatočenik zastali su ispred ulaza u kuću Martina Pnishija. On je izašao i otvorio ulaznu kapiju. Policajci su ga pitali koga ima u kući, a on je odgovorio da su u kući njegova paralizovana supruga i sin. Potom su mu oni naredili da izađe iz kuće jer će je zapaliti.³⁷⁷⁹ Rekli su mu da ide u Albaniju. Ponašali su se preteći, pucali u zemlju i u vazduh.³⁷⁸⁰ Martin Pnishi otrčao je u dvorište i stavio bolesnu ženu na tačke. Kad je "ruske vojnike" upitao da li da se priključi konvoju za Albaniju, jedan od njih je otvorio bunar i naredio mu da skoči u njega,

³⁷⁷¹ DP P456, str. 68–70, 201–203, 207–210; DP P473, str. 37–38, 41–42, 413, 484; DP P474, str. 344–346.

³⁷⁷² Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

³⁷⁷³ Martin Pnishi, DP P1033, str. 2.

³⁷⁷⁴ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1481.

³⁷⁷⁵ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1444 i 1456.

³⁷⁷⁶ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3.

³⁷⁷⁷ Martin Pnishi, T. 6579–6580.

³⁷⁷⁸ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1444. Veće napominje da je tokom ispitivanja 29. juna 2009. godine svedok zatražio da unese ispravku u vezi s bojom uniformi i pojasnio da su uniforme, u stvari, bile "zelene kao trava", no, to je izgleda posledica nesporazuma proisteklog iz više značenja koje albanska reč "verdhe" može imati (Martin Pnishi, T. 6546–6547). Kad je izričito upitan za to, svedok je izjavio da, u stvari, ništa nije promenio u svom iskazu (Martin Pnishi, T. 6558).

³⁷⁷⁹ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3.

rekavši mu: "Ne, tebi je mesto ovde u bunaru."³⁷⁸¹ Kad je odbio da to uradi, vojnik ga je pitao da li mu je sin pripadnik OVK. Martin Pnishi je odgovorio da mu je žena bolesna i da se sin stara o njoj, a vojnik ga je na to udario nogom tako da je Martin Pnishi pao, posle čega ga je vojnik još jednom udario nogom.³⁷⁸²

962. Neko je putem radio-veze pozvao "ruske vojnike" i pitao ih da li je tu Gjelosh Kola. "Ruski vojnici" pobrkali su to ime s imenom Kolëta Duzhmanija, njihovog zatočenika, i rekli da je tu. Potom je Martin Pnishi čuo kako druga osoba na radio-vezi izdaje naređenje: "Uništi ga." Dva "ruska vojnika" i dva pripadnika MUP-a zgrabila su Kolëta Duzhmanija i odvela ga do ulaznih vrata susedne kuće, koja je pripadala bratu Martina Pnishija. Kasnije je Martin Pnishi čuo kako iz kuće njegovog brata dopire više pucnjeva. Posle toga više nije video Duzhmanija živog.³⁷⁸³ Nešto kasnije, ta četiri čoveka zapalila su kuću brata Martina Pnishija.³⁷⁸⁴ Posle događaja opisanih nešto kasnije, Martin Pnishi se, nekih 19 dana kasnije, vratio kući i na betonskom podu kuhinje pronašao telo Kolëta Duzhmanija. Duzhmani je svud po telu imao strelne rane, a po zidovima prostorije bile su rupe od metaka.³⁷⁸⁵ Martin Pnishi zatražio je od policije dozvolu da sahrani telo Kolëta Duzhmanija, što mu je i odobreno. Pošto nisu mogli da prenesu Duzhmanijevo telo u njegovo rodno selo Korenicu, sahranili su ga na groblju u Jahocu.³⁷⁸⁶

963. Posmrtni ostaci Kolëta Duzhmanija kasnije su ekshumirani u centru SAJ u Batajnici, u blizini Beograda, i identifikovani sudskomedicinskim putem.³⁷⁸⁷ Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti bile višestruke strelne rane.³⁷⁸⁸ Nema dokaza da je Kolë Duzhmani bio pripadnik OVK. Iskaz Martina Pnishija ukazuje na mogućnost da je Duzhmani ubijen zato što su ga pomešali s jednom drugom osobom, po imenu Gjelosh Kola. Iako bi se moglo nagađati da li je normalno da posmrtni ostaci i posle 19 dana budu tako dobro očuvani, to pitanje nije dalje razmatrano, niti bi ono izmenilo zaključak koji je Veće donelo na osnovu iskaza očevidaca i sudskomedicinskih dokaza, naime, da su uzrok smrti Kolëta Duzhmanija bile višestruke strelne rane. Veće se uverilo i konstatovalo da je on bio nenaoružani civil koji u vreme kada je ubijen nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima i da je ubijen zato što je kosovski

³⁷⁸⁰ Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1443.

³⁷⁸¹ Martin Pnishi, T. 6578.

³⁷⁸² Martin Pnishi, DP P1033, str. 3.

³⁷⁸³ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1445.

³⁷⁸⁴ Martin Pnishi, DP P1033, str. 4.

³⁷⁸⁵ Martin Pnishi, DP P1033, str. 4; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1446–1447. Telo nije bilo ni spaljeno ni nagorelo, i čini se da ga je dim očuvao. Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1447, 1516.

³⁷⁸⁶ Martin Pnishi, T. 6585; Martin Pnishi DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1481.

³⁷⁸⁷ DP P477, str. 58 (naveden kao Pal Kol Duzhmani); DP P576, str. 455–462; DP P818, str. 26.

³⁷⁸⁸ DP P474, str. 126–128.

Albanac. Na osnovu onog što je dosad izneto, Veće konstatuje da je dokazano da je Kolë Duzhmani ubijen 27. aprila 1999. godine u Meji, kako je to navedeno u Prilogu H Optužnici.

964. Dok su Kolëta Duzhmanija vodili u susednu kuću, Martin Pnishi je otišao na drugi sprat svoje kuće i odatle video svoju snahu Grishu i njenog dvanaestogodišnjeg sina Krista kad su otvorili ulazna vrata.³⁷⁸⁹ Vojnici i policajci prišli su joj i počeli da je udaraju kundacima, a njenom sinu su pretili nožem, pri čemu su ga stavili dečaku pod grlo i pretili da će ga zaklati. Grisha je zgrabila sina, vojnici su je ponovo udarili a onda je pobegla u pravcu glavnog puta, gde se priključila konvoju ljudi koji su već bili tamo.³⁷⁹⁰

965. Dana 27. aprila 1999. godine oko 09:30 časova, Martin Pnishi video je veliku masu ljudi koji dolaze iz sela Guska, Korenica i Junik i idu dalje glavnim putem; bili su na traktorima, u automobilima, konjskim zapregama ili su išli pešice.³⁷⁹¹ Srpske snage su na raskrsnici između Meje i Orize postavile kontrolni punkt. Na kontrolnom punktu stajale su policijske snage u oklopnim vozilima, vojnici VJ i pripadnici paravojnih formacija, koji su terali civile da bace lične karte na zemlju. Potom su naterali muškarce da legnu na zemlju, licem nadole i sa rukama na potiljku, a neki muškarci odvedeni su u školu, koja se nalazi na ulazu u selo, i tamo zaključani.³⁷⁹² Pnishi je čuo krike žena i dece.³⁷⁹³ Među onima koji su u Meji muškarce odvajali od žena i dece bio je Dragutin Stojanović, koji je imao nadimak Guta, komandir policije u Ponoševcu.³⁷⁹⁴ Stojanović je automobilom koji je zaplenio od Martina Dede, stanovnika sela Guska, blokirao i put na raskrsnici u blizini škole.³⁷⁹⁵ U 10:30 časova sve srpske snage koje su bile na tom području okupile su se u blizini škole. Martin Pnishi rekao je sinu da beži u pravcu Jahoca. Potom je pokupio svoju paralizovanu ženu i odvuкао je do kumove kuće u Jahocu, gde je stigao oko 11:00 časova.³⁷⁹⁶

966. U 11:45 časova Martin Pnishi je video petoricu naoružanih i uniformisanih ljudi, a jednog je prepoznao kao Predraga Stanojevića, pripadnika đakovačke policije,³⁷⁹⁷ kako pred sobom teraju sedmoricu mladića, kosovskih Albanaca, iz škole u Meji u pravcu mosta na reci Travi.³⁷⁹⁸ Na strani mosta bližoj Meji, policajci su postrojili mladiće. Jedan policajac otišao je na sredinu mosta, dok su drugi ostali da čuvaju mladiće. Policajac koji je stajao na sredini mosta otvorio je vatru iz

³⁷⁸⁹ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3–4.

³⁷⁹⁰ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3–4.

³⁷⁹¹ Martin Pnishi, DP P1033, str. 4.

³⁷⁹² Martin Pnishi, DP P1033, str. 4.

³⁷⁹³ Martin Pnishi, DP P1033, str. 4.

³⁷⁹⁴ Martin Pnishi, DP P1033, str. 5; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1448.

³⁷⁹⁵ Martin Pnishi, DP P1033, str. 5.

³⁷⁹⁶ Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1480–1481; Martin Pnishi, T. 6580.

³⁷⁹⁷ Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1448.

³⁷⁹⁸ Martin Pnishi, DP P1033, str. 4; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1493–1494.

mitraljeze na sedmoricu mladića, i sva sedmorica pala su na zemlju mrtva. Martin Pnishi otišao je na most nedugo potom, ali nije prepoznao nijednu žrtvu.³⁷⁹⁹ Veće napominje da nema dokaza da su ta sedmorica ljudi bili pripadnici OVK. U trenutku smrti oni su bili nenaoružani, bili su zatočenici pod nadzorom policije i nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Veće se uverilo da su svi oni ubijeni zato što su kosovski Albanci.

967. Dana 27. aprila 1999. godine, oko 08:00 časova,³⁸⁰⁰ major Vuković poslao je svedoka K90, pripadnika vojne policije u 2. bataljonu 549. motorizovane brigade, da proverí šta se dešava na raskrsnici u blizini sela Korenica.³⁸⁰¹ Tridesetak naoružanih policajaca, pripadnika PJP-a,³⁸⁰² nalazilo se na raskrsnici. Zaustavljali su kolone ljudi iz sela na tom području.³⁸⁰³ Bili su naoružani automatskim puškama kakve koristi regularna policija.³⁸⁰⁴ Ti policajci odvajali su muškarce od žena i dece, proveravali im dokumenta, a činilo se i da im krađu novac. Ženama i deci dozvoljeno je da nastave u pravcu Đakovice.³⁸⁰⁵ Muškarce su, pod pretnjom oružja, odveli do jednog kompleksa zgrada.³⁸⁰⁶ U okviru tog kompleksa bile su jedna velika i dve manje kuće, a zid koji ih je opasivao nije bio visok.³⁸⁰⁷ U dvorištu je bilo oko deset policajaca, pripadnika PJP-a.³⁸⁰⁸ Ljudi su odvedeni u jednu od manjih kuća u okviru kompleksa. Potom se začula dugotrajna paljba iz automatskog oružja, posle koje su policajci izašli iz zgrade.³⁸⁰⁹ Svedok K90 otišao je da pogleda jednu od manjih kuća. U njoj su bila ljudska tela. Svedok K90 nije mogao da kaže koliko je tela bilo, ali pod se nije mogao videti od tela. Obratio se jednom policajcu i rekao da ga je major Vuković poslao da vidi šta se dešava. Taj policajac je odgovorio da “kolju Šiptare”³⁸¹⁰ i stavio mu do znanja da se vojske ne tiče šta oni rade.³⁸¹¹ Svedok K90 je video da su najmanje tri–četiri grupe seljana odvedene u taj kompleks. U grupama je bilo od petoro do preko desetero ljudi.³⁸¹² Svedok K90 izvestio je majora Vukovića o onom što je video,³⁸¹³ ali ne zna da li je Vuković s tim u vezi

³⁷⁹⁹ Martin Pnishi, DP P1033, str. 4.

³⁸⁰⁰ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9329. Veće napominje da svedok nije mogao da precizira da li se ovaj incident odigrao 27. ili 28. aprila 1999. godine. Međutim, s obzirom na iskaze nekolicine drugih svedoka, Veće se uverilo da su se pomenuti događaji odigrali 27. aprila 1999. godine.

³⁸⁰¹ Svedok K90, DP P321, par. 53.

³⁸⁰² Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9329.

³⁸⁰³ Svedok K90, DP P321, par. 54.

³⁸⁰⁴ Svedok K90, T. 1360; DP P326, oružje br. 1.

³⁸⁰⁵ Svedok K90, DP P321, par. 54.

³⁸⁰⁶ Svedok K90, DP P321, par. 55.

³⁸⁰⁷ Svedok K90, DP P321, par. 58.

³⁸⁰⁸ Svedok K90, T. 1535–1536; DP P324 (krug i slova “VJ” označavaju mesto na kom se nalazio komandni punkt VJ, slovo “A” raskrsnicu na kojoj je bilo 30 policajaca, a slovo “E” dvorište u koje su policajci odveli muškarce koje su odvojili od žena i dece; svedok K90, T. 1350).

³⁸⁰⁹ Svedok K90, DP P321, par. 59.

³⁸¹⁰ Svedok K90, T. 1461.

³⁸¹¹ Svedok K90, DP P321, par. 60; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9331, 9366; svedok K90, T. 1354.

³⁸¹² Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9274–9402; svedok K90, T. 1351–1352.

³⁸¹³ Svedok K90, DP P321, par. 61.

išta preduzeo, na primer, da li je razgovarao s policajcima ili da li je ikog pozvao radio-vezom.³⁸¹⁴ Svi ti ljudi bili su kosovski Albanci, a Veće se uverilo da su oni iz tog razloga i ubijeni. Veće konstatuje da su ljudi u pomenutom kompleksu ubijeni uprkos tome što nije bilo dokaza da su pripadnici OVK, što nisu bili naoružani, što su bili pod nadzorom policije i što u vreme kada su ubijeni nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.

968. Od svedoka K90 zatraženo je da objasni kako su iz vatrenog oružja ranjena tri vojnika VJ na tom području.³⁸¹⁵ Major Vuković naredio mu je da pođe s ambulantnim kolima. Svedok K90 je usput, blizu ulaska u selo Korenica, video bar četiri tela, od kojih je jedno bilo telo neke žene.³⁸¹⁶ Tela na sebi nisu imala uniforme i pored njih nije bilo oružja.³⁸¹⁷ Svedok K90 razgovarao je s jednim vojnikom VJ iz jedinice kojoj su pripadali ranjeni vojnici, i on mu je rekao da je policija pucala na sve strane. Vojska Jugoslavije bila je opkolila i obezbedila čitavo to područje, pa se svedoku K90 činilo da na tom području nije moglo biti boraca OVK koji bi mogli pucati na VJ.³⁸¹⁸ U svakom slučaju, od strane kosovskih Albanaca nije pucano, što potvrđuje da tu nije bilo pripadnika OVK i da VJ nije pucao u trenutku kad su vojnici ranjeni.³⁸¹⁹ Sva tri ranjena vojnika prebačena su u ambulantu u Đakovici. Dvojica od tih vojnika mislila su da su ih ranili zalutali meci koje je ispalila policija.³⁸²⁰

969. Svedok K90 raportirao je majoru Vukoviću, koji ga je uputio da ode u Meju i da sprovede civile do Đakovice. Svedok K90 otišao je u Meju s jednim vojnikom i sproveo više od 100 seljana kosovskih Albanaca do mosta pred Đakovicom, udaljenom oko dva kilometra. Na mostu je bio kontrolni punkt na kojem su civile propustili jer je svedok K90 rekao policajcima i vojnicima na tom kontrolnom punktu da je tako naredio major Vuković.³⁸²¹ Svedok K90 se vratio do raskrsnice, gde je video grupu od osmoro do desetoro ljudi, starosti od 20 do 30 godina, kako ih policija iz pravca komandnog mesta VJ sprovodi prema raskrsnici.³⁸²² Kad je grupa prišla raskrsnici, uputili su je prema kompleksu.³⁸²³ Dok su išli prema kompleksu, ljudi su terani da pevaju srpske nacionalističke pesme.³⁸²⁴ Potom je svedok K90 začuo pucnjavu iz kompleksa.³⁸²⁵ U dokazima nema ničeg što bi ukazivalo na to da su ti ljudi bili pripadnici OVK; u vreme kada su ubijeni, svi

³⁸¹⁴ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9331.

³⁸¹⁵ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9428; svedok K90, DP P321, par. 62.

³⁸¹⁶ Svedok K90, DP P321, par. 63.

³⁸¹⁷ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9335; svedok K90, T. 1347; DP P323: brojem "4" obeleženo je mesto na kom su se nalazila tela pomenuta u par. 63, a slovom "Q" mesto na kom su se nalazila dva ranjena vojnika.

³⁸¹⁸ Svedok K90, DP P321, par. 63. V. takođe svedok K90, DP P321, par. 62; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9450–9451.

³⁸¹⁹ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9331, 9452.

³⁸²⁰ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9334.

³⁸²¹ Svedok K90, DP P321, par. 64.

³⁸²² Svedok K90, DP P321, par. 61, 65; svedok K90, T. 1462.

³⁸²³ Svedok K90, DP P321, par. 65.

³⁸²⁴ Svedok K90, DP P321, par. 55.

su bili nenaoružani i bili su pod nadzorom policije. Nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Veće se uverilo da su svi oni ubijeni zato što su kosovski Albanci. Svedok K90 se vratio na komandno mesto. Major Vuković mu je rekao da se vraćaju u kasarnu. Policija na tom području povukla se autobusom sat vremena pre VJ.³⁸²⁶ Pre nego što je policija otišla, zapaljene su manje zgrade u kompleksu u kom su ljudi pobijeni.³⁸²⁷ Svedok K90 nije lično video zapaljene kuće.³⁸²⁸ Svedok K90 sutradan se vratio i od kuća zatekao samo temelje.³⁸²⁹ Kao što je to već opisano, policajci koji su prethodnog jutra došli na to područje autobusima, policajci na raskrsnici i oni u dvorištu nosili su plave uniforme sa zelenim pancirnim prslucima i belim natpisima na rukavima i na leđima prsluka.³⁸³⁰

970. Dana 27. aprila 1999. godine, Nike Peraj i kapetan Perović otišli su u Meju. U Orize su stigli oko 15:00 časova, odeveni u svoje uniforme VJ i naoružani. Zaustavljeni su na kontrolnom punktu ispred prodavnice Krista Sokolija. Za kontrolni punkt bio je nadležan inspektor MUP-a Rašović.³⁸³¹ Na kontrolnom punktu bili su pripadnici specijalne policije MUP-a Đakovica, u plavim maskirnim uniformama, i pripadnici rezervnih jedinica policije u jednobojnim plavim uniformama.³⁸³² Pripadnici specijalne policije bili su naoružani automatskim puškama sa sklopivim kundakom, a inspektor Rašović imao je pištolj kalibra 9 mm. Rezervisti su imali poluautomatske puške s bajonetima i pištolje marke "TT".³⁸³³ Nike Peraj video je četiri tela u travi iza školskih WC-a, preko puta kontrolnog punkta, na otprilike 30–40 metara udaljenosti. Svedoku se učinilo da su u pitanju muškarci starosti od 30–40 godina, a po povredama na licima zaključio je da su čizmama udarani u lice.³⁸³⁴ Nike Peraj je pitao inspektora Rašovića za seljane koji su zaustavljeni na kontrolnom punktu, ali mu je rečeno da u školi nema pritvorenih muškaraca. Rašović je Peraju i kapetanu Peroviću, koji je bio jedan od članova tročlane komisije formirane radi "čišćenja terena",³⁸³⁵ rekao da ne idu u Meju, pošto je to opasno.³⁸³⁶ Peraj i kapetan Perović su, uprkos tome, pošli u Meju. Usput su naišli na deset albanskih porodica s tog područja i otpratili ih natrag do kontrolnog punkta u Orizu. Te porodice ispričale su im o ljudima koji su ubijeni blizu kuće porodice Hasanaj u Meji.³⁸³⁷

³⁸²⁵ Svedok K90, DP P321, par. 55, 65; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9339.

³⁸²⁶ Svedok K90, DP P321, par. 66.

³⁸²⁷ Svedok K90, DP P321, par. 61, 66; svedok K90, T. 1365.

³⁸²⁸ Svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9339.

³⁸²⁹ Svedok K90, T. 1365–1366.

³⁸³⁰ V. DP P326, br. 6 i 7 (gde se vide oznake MUP-a); svedok K90, T. 1357, 1359, 1361, 1362.

³⁸³¹ Nike Peraj, DP P313, par. 68; Nike Peraj, T. 1185, 1207–1208; DP P315.

³⁸³² Nike Peraj, T. 1208–1209.

³⁸³³ Nike Peraj, T. 1209–1210.

³⁸³⁴ Nike Peraj, DP P313, par. 69.

³⁸³⁵ Nike Peraj, T. 1188.

³⁸³⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 70; Nike Peraj, T. 1186.

³⁸³⁷ Nike Peraj, DP P313, par. 71; Nike Peraj, T. 1186.

971. Kapetan Perović i Nike Peraj krenuli su natrag za Meju oko 15:30 časova. Pre nego što su stigli, naišli su na 20–30 vojnika VJ koji su tu bili otprilike od ponoći prethodne noći. Poručnik koji je vodio tu grupu vojnika rekao je Niki Peraju da se muškarci iz sela koji su oteti iz grupe raseljenih lica nalaze u Meji.³⁸³⁸ Kad su stigli u Meju, Nike Peraj i kapetan Perović pronašli su mrtva tela dvadesetorice muškaraca na poljani pored kuće porodice Hasanaj,³⁸³⁹ na otprilike 30 metara udaljenosti od kontrolnog punkta u Meji.³⁸⁴⁰ Nike Peraj primetio je opekotine od baruta na glavama nekih žrtava, što ukazuje na to da je na njih pucano iz neposredne blizine.³⁸⁴¹

972. Nike Peraj video je tri kanistra za gorivo i hrpu pocepanih ličnih isprava.³⁸⁴² Uza zid prodavnice u blizini kontrolnog punkta bilo je postrojeno 12 kosovskih Albanaca, kao i traktori puni žena i dece. Kapetan Perović razgovarao je s Milanom Šćepanovićem, koji je nosio plavu maskirnu uniformu MUP-a s oznakom MUP-a.³⁸⁴³ Šćepanović je naredio da se ljudi koji su postrojeni uza zid okrenu kako bi Nike Peraj video da li među njima ima njegovih rođaka. Peraj nije prepoznao nikog, ali je Šćepanoviću rekao da poznaje te ljude zato što su iz njegove doline i da oni ništa nisu učinili. Šćepanović je odgovorio da su to separatisti i teroristi.³⁸⁴⁴ Nike Peraj rekao je kapetanu Peroviću da bi i on, Peraj, trebalo da stane s tim ljudima, pošto između njega i ljudi postrojenih uza zid nema nikakve razlike. U međuvremenu su počeli da prilaze pripadnici paravojnih formacija. Kapetan Perović pozvao je poručnika VJ s kojim je nedavno bio u kontaktu preko radio-veze i naredio mu da dođe sa svojim vojnicima.³⁸⁴⁵ Kad je video da dolaze vojnici VJ, Šćepanović je svojim ljudima naredio da se povuku. Šćepanović je oslobodio 12 ljudi postrojenih uza zid i naredio im da se popnu na traktore.³⁸⁴⁶ Potom je Nike Peraj otpratio desetak albanskih porodica do kontrolnog punkta MUP-a u Meji.³⁸⁴⁷ Kapetan Perović naredio je poručniku i vojnicima VJ da traktore sprovedu do Oriza.³⁸⁴⁸

973. Nike Peraj, kapetan Perović i jedan vojnik krenuli su prema selu Madanaj. Nike Peraj je u Meji video tri džipa u kojima su bili pripadnici Arkanove paravojne jedinice "Tigrovi", koje je Peraj prepoznao zato što ih je već video u kasarni u Đakovici.³⁸⁴⁹ Dok su se vozili, Nike Peraj je, na otprilike 600 metara od poljane Shyta Hasanaja, video četiri mrtva tela na levoj strani i još

³⁸³⁸ Nike Peraj, DP P313, par. 72; Nike Peraj, T. 1186.

³⁸³⁹ Nike Peraj, DP P313, par. 73; Nike Peraj, T. 1186.

³⁸⁴⁰ Nike Peraj, T. 1211; DP P315.

³⁸⁴¹ Nike Peraj, DP P313, par. 74.

³⁸⁴² DP D34, par. 8.

³⁸⁴³ Nike Peraj, DP P313, par. P00313 par. 75; Nike Peraj, T. 1186.

³⁸⁴⁴ Nike Peraj, DP P313, par. 76.

³⁸⁴⁵ Nike Peraj, DP P313, par. 77; Nike Peraj, T. 1186.

³⁸⁴⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 78.

³⁸⁴⁷ Među porodicama kojima je Peraj pomogao bile su i porodice Koleta Shytija, Zefa Pnishija, Sadrija Bekaja, Nueja Marka Mirashija, Sokola Jetishija i Hasana Idrizija. Nike Peraj, DP P313, par. 82.

³⁸⁴⁸ Nike Peraj, DP P313, par. 78; Nike Peraj, T. 1186.

³⁸⁴⁹ Nike Peraj, DP P313, par. 80; Nike Peraj, T. 1187.

sedam tela nabacanih na gomilu. Svi ti ljudi bili su starosne dobi od 20 do 50 godina.³⁸⁵⁰ Posle toga, Nike Peraj i kapetan Perović otpratili su dve porodice kosovskih Albanaca iz Meje u Orize. Na kontrolnom punktu zatražili su od policajaca da ne diraju druge dve porodice koje je još trebalo da prođu. Potom su Nike Peraj i kapetan Perović krenuli prema Korenici. Usput su videli jedno mrtvo telo u blizini kuće Perajevog zeta/šuraka.³⁸⁵¹ Kuće u Korenici su gorele, a tu se nalazio i jedan kontrolni punkt na kojem su bila su tri-četiri policajca.³⁸⁵² Te večeri, posle 22:00 časa, Nike Peraj bio je u štabu brigade u Đakovici. Video je kako major Zdravko Vintar, načelnik Organa za informisanje i moral 52. artiljerijsko-raketne brigade, priprema izveštaj, u kom je naveo da je u Korenici ubijeno 74 terorista, a u Meji 68.³⁸⁵³

974. Tokom prvog dana operacije, 27. aprila 1999. godine, antiteroristička jedinica 52. bataljona vojne policije VJ proterala je stotine civila, kosovskih Albanaca, iz njihovih sela. Jedinica je dejstvovala u saradnji sa 63. padobranskom brigadom VJ, koja joj je bila na levom boku i s kojom je održavala i vizuelni kontakt i kontakt radio-vezom, kao i s brigadom PJP, koja joj je bila na desnom boku i s kojom je održavala kontakt radio-vezom.³⁸⁵⁴ Kad su civili otišli, kuće su im zapaljene.³⁸⁵⁵

975. U selu Ramoc,³⁸⁵⁶ koje se nalazi između Dobroša i Korenice, kapetan Saša Antić, komandant antiterorističke jedinice 52. bataljona vojne policije VJ,³⁸⁵⁷ uhvatio je trojicu civila, uglednih seljana, i jednog čoveka iz sela Skivjane kog je jedinica ranije bila pronašla u okolnoj šumi, i držao ih kao taoce tokom te noći, dok su ostali seljani proterani u Korenicu.³⁸⁵⁸ U jednom trenutku tokom noći 27. aprila 1999. godine, tri-četiri borca OVK ušla su u selo Ramoc, ne znajući da se jedna jedinica VJ već nalazi tu.³⁸⁵⁹ Jedan vojnik VJ, koji je bio na straži, čuo je glasove boraca OVK i, očigledno misleći da su u pitanju vojnici VJ, povikao na njih da ne galame toliko.³⁸⁶⁰ Borci OVK odmah su otvorili vatru na vojnika VJ i ubili ga.³⁸⁶¹ Usledila je "kratka ali žestoka razmena vatre" između boraca OVK i pripadnika antiterorističke jedinice 52. bataljona vojne policije VJ.³⁸⁶² Sledećeg jutra, 28. aprila 1999. godine, vojnici VJ iz te jedinice pronašli su telo jednog borca OVK, koji je na sebi imao nemačku uniformu, kakve je koristio OVK, i koji je

³⁸⁵⁰ Nike Peraj, DP P313, par. 79.

³⁸⁵¹ Nike Peraj, DP P313, par. 81; Nike Peraj, T. 1187.

³⁸⁵² Nike Peraj, T. 1215; DP P315.

³⁸⁵³ Nike Peraj, DP P313, par. 83, par. 86; v. takođe Nike Peraj, T. 1301–1306.

³⁸⁵⁴ Svedok K73, T. 1526–1527, 1529.

³⁸⁵⁵ Svedok K73, DP P330, par. 42; svedok K73, T. 1524–1525.

³⁸⁵⁶ DP P338, str. 12.

³⁸⁵⁷ Svedok K73, DP P330, par. 28.

³⁸⁵⁸ Svedok K73, DP P330, par. 43; svedok K73, T. 1527; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3331.

³⁸⁵⁹ Svedok K73, T. 1527–1528.

³⁸⁶⁰ Svedok K73, T. 1528.

³⁸⁶¹ Svedok K73, DP P330, par. 44.

³⁸⁶² Svedok K72, T. 1528.

nosio ručni bacač raketa. Bio je pogođen između očiju.³⁸⁶³ Ovaj incident bio je jedina prilika tokom operacije "Reka" u kojoj je jedinica naišla na borce OVK.³⁸⁶⁴ Tokom operacije, svedok K73 čuo je pucnjavu iz pravca brigade PJP-a, koja se nalazila na desnoj strani jedinice, a kasnije su mu pripadnici brigade PJP-a rekli da su imali "vatreni kontakt" s borcima OVK i da su ubili trojicu njih.³⁸⁶⁵ S obzirom na druge podudarne i važne dokaze o vatrenom dejstvovanju protiv civila, kosovskih Albanaca, 27. i 28. aprila 1999. godine, o čemu je bilo reči ranije, Veće i dalje ima sumnji u vezi s tim da li je pucnjava koju je svedok K73 čuo nastala tokom borbenih aktivnosti između PJP-a i OVK.

976. Kapetan Antić naredio je da se telo borca OVK pomenutog u prethodnom paragrafu ostavi u prvoj kući u Ramocu u sedećem položaju, a da se celo selo spali u znak odmazde za ubistvo vojnika VJ.³⁸⁶⁶ Prema rečima svedoka K73, to je bilo jedino konkretno naređenje da se neko selo spali koje je ova jedinica dobila.³⁸⁶⁷ Pošto je selo Ramoc spaljeno, jedinica je nastavila prema jednom drugom selu i kao taoce povelu četvoro kosovskih Albanaca koji su preko noći ostali s jedinicom. Kad su stigli u selo, kapetan Antić uspostavio je radio-vezu s PJP-om.³⁸⁶⁸ Kad je PJP stigao, komandant PJP-a zatražio je da mu se četiri taoce predaju zato što su civili, pa spadaju u nadležnost policije. Kad su četiri taoce predata kapetanu Antiću, komandant PJP-a pozvao je jednog svog oficira i rekao mu: "Ova četiri šupka su tvoja." Oficir PJP-a odveo je taoce u obližnju šumu, a nekoliko minuta kasnije odatle se začula pucnjava.³⁸⁶⁹ Oficir PJP-a vratio se iz šume noseći plastične poveze kojima su bile vezane ruke talaca. Osmehnuo se i rekao: "Bio sam toliko korektan prema njima da sam im dao da zapale cigaretu. Kaže, znali su šta će da im se desi, kaže zamisli, puše i plaču." Svedok K73 posvedočio je da su pripadnici njegove jedinice, čuvši pucnje, povikali na komandanta PJP-a, koji je odgovorio: "Gledajte svoja posla, Šiptari su ovom čoveku ubili brata", misleći time na pripadnika PJP-a koji je četvoricu talaca odveo u šumu.³⁸⁷⁰ Sudeći po dokazima, ova četvorica kosovskih Albanaca bili su civili. Štaviše, vojna policija VJ njih je navodno i predala PJP-u zbog toga što ti ljudi "nisu bili zarobljenici, niti teroristi, niti ništa. To su bili civili", pa su se zato i našli u nadležnosti redovne policije, a ne vojne policije.³⁸⁷¹ Osim toga, bili su nenaoružani, nosili su civilnu odeću, bili su pod nadzorom policije i nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Veće se uverilo da su svi oni ubijeni zato što su kosovski Albanci.

³⁸⁶³ Svedok K73, T. 1528; svedok K73, DP P330, par. 44; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3332.

³⁸⁶⁴ Svedok K73, T. 1529.

³⁸⁶⁵ Svedok K73, T. 1529–1530.

³⁸⁶⁶ Svedok K73, T. 1528; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3329, 3392.

³⁸⁶⁷ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3329.

³⁸⁶⁸ Svedok K73, DP P330, par. 45; svedok K73, T. 1531, 1553.

³⁸⁶⁹ Svedok K73, DP P330, par. 4; svedok K73, T. 1531.

³⁸⁷⁰ Svedok K73, T. 1532.

³⁸⁷¹ Svedok K73, T. 1531.

977. Dana 28. aprila 1999. godine, antiteroristička jedinica 52. bataljona vojne policije VJ krenula je prema Korenici. U njoj nije bilo civila.³⁸⁷² Selo je bilo u plamenu, a u njemu je bilo stotinak policajaca iz PJP-a,³⁸⁷³ koji su na sebi imali standardne plave maskirne uniforme.³⁸⁷⁴ Svedok K73 upitao je jednog od policajaca gde su civili, a ovaj mu je odgovorio: "Na ekskurziju smo ih poslali."³⁸⁷⁵

978. Operacija je nastavljena 28. aprila 1999. godine. Nike Peraj otišao je na komandno mesto MUP-a u Dužnju, gde je pomogao dvema porodicama kosovskih Albanaca da prođu, pošto je pripadnike MUP-a, uključujući i više oficire, ubedio da oni nisu iz OVK.³⁸⁷⁶ Istog dana, Nike Peraj i kapetan Perović otišli su u dolinu, a potom i na komandno mesto Qafe e Osekut. Kuće u selima u dolini bile su u plamenu, a operacija je još bila u toku.³⁸⁷⁷

979. Istražitelj organizacije *Human Rights Watch* Frederick Abrahams naveo je u svom svedočenju da su on i druge kolege stacionirane u Albaniji nedaleko od granice od kosovskih Albanci koje su u Albaniju stigle s Kosova ujutro 27. aprila 1999. godine prvi put čuli da su odvojene od muževa. Izbeglice koje su stigle oko podneva rekle su da su u Meji videle ljude pod policijskim nadzorom kako kleče pored puta.³⁸⁷⁸ Žene koje su stigle krajem dana rekle su da je taj broj daleko veći. Najmanje dve izbeglice rekle su da su pored puta videle gomile mrtvih tela, skoro 300 tela, prema njihovoj proceni.³⁸⁷⁹ Kad su borbe prestale, istražitelji HRW-a otišli su u Meju kako bi obavili istragu. Jedna koleginica Fredericka Abrahamsa, Joanne Mariner, otišla je tamo 14. juna 1999. godine i videla nekoliko mrtvih tela pored puta, upravo na onom mestu na kom su to izbeglice rekle, kao i ostatke ličnih isprava i ličnih predmeta.³⁸⁸⁰ Frederick Abrahams otišao je u Meju jula 1999. godine i obavio više dugih razgovora sa seljanima, čiji se prikazi događaja podudaraju s prikazima događaja koje su dale izbeglice u Albaniji.³⁸⁸¹

980. Kao što je ranije navedeno, osim kratkog i neplaniranog oružanog okršaja između boraca OVK i pripadnika jedne jedinice VJ u selu Ramoc 27. aprila 1999. godine, dokaza o aktivnosti ili prisustvu OVK u dolini u relevantnom periodu ima malo.³⁸⁸² Čak i da je jedini cilj operacije bilo

³⁸⁷² Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3333.

³⁸⁷³ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3333, 3438; svedok K73, T. 1535; svedok K73, DP P330, par. 46.

³⁸⁷⁴ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3438.

³⁸⁷⁵ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3334.

³⁸⁷⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 84.

³⁸⁷⁷ Nike Peraj, T. 1218–1219.

³⁸⁷⁸ Frederick Abrahams, T. 3969.

³⁸⁷⁹ Frederick Abrahams, T. 3970; DP P756, str. 231.

³⁸⁸⁰ Frederick Abrahams, T. 3970; DP P756, str. 233.

³⁸⁸¹ Frederick Abrahams, T. 3970.

³⁸⁸² V. gore, par. 975.

da se neutralizuje OVK na tom području, akcije srpskih snaga tokom te operacije nesumnjivo su bili nesrazmerne u odnosu na eventualnu pretnju koju je OVK mogao predstavljati.

(c) Konvoj u pravcu Albanije

981. Konvoj koji su činili žene i deca kosovski Albanci krenuo je iz sela na području Meje i Korenice i uputio se u pravcu grada Đakovice 27. aprila 2009. godine.³⁸⁸³ Vojnici VJ i policajci stajali su u nizu duž puta, terajući ljude da hodaju dalje i da se nigde ne zaustavljaju.³⁸⁸⁴ Konvoj je prošao kroz Korenicu, Đakovicu, Prizren i Vrbnicu na putu ka granici s Albanijom.³⁸⁸⁵ Ljudi u konvoju prošli su nekoliko kontrolnih punktova, jedan kod mosta na Tabaku, Ura e Tabakeve, na putu od Korenice prema Đakovici,³⁸⁸⁶ na kojima su bili srpski policajci i vojnici.³⁸⁸⁷ Posle tog kontrolnog punkta usmeravani su u pravcu Prizrena i nije im dozvoljavano da siđu s puta.³⁸⁸⁸ Posle Prizrena nastavili su kroz Vrbnicu prema granici s Albanijom na prelazu Čafa Morina.³⁸⁸⁹ Srpske snage pratile su konvoj tokom čitavog putovanja do granice i ljudima u njemu nisu dozvoljavale da se odmore ili da nešto pojedju ili popiju.³⁸⁹⁰ Na granici, pripadnici srpske policije oduzeli su ljudima u konvoju lične isprave, a ljude na traktorima naterali da s traktora uklone registarske tablice i predaju ih.³⁸⁹¹ Na granicu s Albanijom konvoj je stigao 28. aprila 1999. godine u 13:00 časova, prešao granicu i ušao u Albaniju.³⁸⁹²

982. Između Korenice i Meje, ubrzo pošto je stigla u Meju, Merita Dedaj je, s udaljenosti od otprilike 50 metara, videla osam tela pokrivenih ćebadima. Videla je vojnike VJ kako utovaruju tela na kamion VJ i čula kako jedan vojnik kaže vozaču da vozi za Đakovicu.³⁸⁹³ Konvoj je u Đakovicu stigao 27. aprila 1999. godine. Kad su ljudi u konvoju pokušali da se zaustave kod Parka slobode, u blizini bolnice "Isa Grezda", došli su policajci u plavim maskirnim uniformama i s kačketima i rekli im da ne smeju da se odmaraju, već da moraju da idu u Albaniju.³⁸⁹⁴ Jedan svedok čuo je kako jedan policajac kaže: "Idite pravo u Albaniju, inače ćemo vas pobiti."³⁸⁹⁵ U gradu Bistražinu ljudi u konvoju su zaustavljeni na kontrolnom punktu policije i zadržani dva–tri sata pre nego što im je dozvoljeno da nastave.³⁸⁹⁶ Na tom kontrolnom punktu bile su dve kolone

³⁸⁸³ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3; Lizane Malaj, T. 820–821; DP P295.

³⁸⁸⁴ Lizane Malaj, T. 821.

³⁸⁸⁵ Lizane Malaj, T. 821. V. takođe Nike Peraj, T. 1216–1217; Nike Peraj, DP P315.

³⁸⁸⁶ Lizane Malaj, T. 823; DP P295 (kontrolni punkt obeležen brojem "10").

³⁸⁸⁷ Lizane Malaj, T. 823.

³⁸⁸⁸ Lizane Malaj, T. 823; DP P295, P296.

³⁸⁸⁹ Lizane Malaj, T. 827.

³⁸⁹⁰ Lizane Malaj, T. 828.

³⁸⁹¹ Lizane Malaj, T. 828.

³⁸⁹² Lizane Malaj, T. 829.

³⁸⁹³ Merita Dedaj, DP P1030, str. 3.

³⁸⁹⁴ Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

³⁸⁹⁵ Lizane Malaj, T. 828.

³⁸⁹⁶ Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

ljudi: u jednoj su bili žene i deca, u drugoj muškarci. Policija je od ostalih ljudi izdvojila desetoricu mladića, među kojima je bio i rođak Merite Dedaj, Gustin Markaj, koji joj je kasnije rekao da su on i ostali mladići deset dana držani u podrumu neke kuće na području Čerima, a da su potom on i još jedan čovek, Arben Kqiri, pušteni. Kako je on shvatio, ostali mladići poslani su u Albaniju,³⁸⁹⁷ ali je Gustin Markaj rekao Meriti Dedaj da je posle rata od rođaka tih drugih mladića saznao da se oni više nisu vratili.³⁸⁹⁸

983. Kad su se neke izbeglice koje su bile u tom konvoju konačno vratile u Gusku, kuće su zatekle opljačkane a stoku pobijenu.³⁸⁹⁹ Isto tako, kad se porodica Lizane Malaj vratila na Kosovo 3. jula 1999. godine, selo Korenica bilo je spaljeno do temelja, osim desetak kuća, koje su bile oštećene i opljačkane.³⁹⁰⁰ Dvorišne kuće bile su spaljene, kao i tri automobila koja su ostavili za sobom.³⁹⁰¹ Kuće koje su ostale uglavnom su bile nepogodne za stanovanje;³⁹⁰² vrata i prozori bili su porazbijani, nameštaj razvaljen, zidovi oštećeni, a kuće opljačkane.³⁹⁰³ Traktor koji je pripadao porodici Lizane Malaj, a koji je bio ostavljen kod njene kuće, bio je odvezen.³⁹⁰⁴

984. Veće se uverilo da su krivična dela prisilnog premeštanja i deportovanja utvrđena u odnosu na sela Junik, Dobroš, Ramoc, Meja, Orize, Korenica, Guska i druga sela na tom području, za dane 27. i 28. april 1998. godine.

(d) Uklanjanje, ekshumiranje i identifikovanje tela

985. Veću su predloženi dokazi o sakupljanju tela žrtava ubijenih tokom operacije "Reka" u Meji i Korenici i njihovoj okolini. Dana 27. aprila 1999. godine, idući u konvoju između Korenice i Meje, Merita Dedaj videla je vojnike VJ kako tovari osam mrtvih tela na kamion VJ, kojem je naloženo da ide u Đakovicu.³⁹⁰⁵ Dana 29. aprila, u 09:30 časova, Nike Peraj je video dva civilna kamiona koja prenose tela. Kamioni su išli u pravcu Đakovice. Kamione je pratio jedan policijski džip marke "lada niva".³⁹⁰⁶ Radnici na kamionima nosili su narandžaste uniforme. Nike Peraj misli da je na svakom kamionu bilo oko 20 tela.³⁹⁰⁷ Kamioni su bili prekriveni ciračom, ali kad je vetar podigao ciraču, Peraj je video delove tela.³⁹⁰⁸ Jedan čovek koji je imao nadimak Nexha bio

³⁸⁹⁷ Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

³⁸⁹⁸ Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6541; Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

³⁸⁹⁹ Merita Dedaj, DP P1030, str. 4.

³⁹⁰⁰ Lizane Malaj, T. 873, 876.

³⁹⁰¹ Lizane Malaj, T. 829.

³⁹⁰² Lizane Malaj, T. 874.

³⁹⁰³ Lizane Malaj, T. 876.

³⁹⁰⁴ Lizane Malaj, T. 876.

³⁹⁰⁵ Merita Dedaj, DP 1030, str. 3.

³⁹⁰⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 86; Nike Peraj, T. 1228.

³⁹⁰⁷ Nike Peraj, DP P313, par. 86, 88.

³⁹⁰⁸ Nike Peraj, DP P313, par. 86; Nike Peraj, T. 88.

je šef "komisije koja je bila zadužena za čišćenje područja i skupljanje leševa", i on je davao naređenja majoru VJ Ljubiši Živkoviću, koji je takođe bio član te komisije.³⁹⁰⁹

986. Martin Pnishi video je da su tela sedmorice mladića koje su policajci 27. aprila 1999. godine ubili kod mosta pokupili neki Romi koje je on poznao, i to 2. maja 1999. godine, nedelju dana nakon što su ti mladići ubijeni.³⁹¹⁰ Stavljali su tela na traktor. Kasnije je u Meju iz Đakovice došao jedan veliki kamion da pokupi tela. Dva sata kasnije, taj kamion i traktor krenuli su iz Meje ka gradskom groblju u Đakovici. Martin Pnishi nije video tela na kamionu,³⁹¹¹ ali je kasnije razgovarao s jednim od Roma koji su sakupljali tela, Hamdijom Alitajem, koji mu je rekao da je "ovde i u Korenici utovario čak 412 [...] tela".³⁹¹²

987. Kao što je detaljno izloženo na drugom mestu u ovoj Presudi,³⁹¹³ krajem aprila 1999. godine jedan od oficira MUP-a dao je svedoku K72, bageristi koji je radio za jedno privatno građevinsko preduzeće u Đakovici,³⁹¹⁴ zadatak da iskopa tela pokopana u blizini mosta u Bistražinu. Sva tela pripadala su muškarcima i sva su bila u civilnoj odeći.³⁹¹⁵ Policajci koji su bili prisutni tokom iskopavanja rekli su svedoku K72 da tu ima oko 100 tela.³⁹¹⁶ Nekoliko Roma tovarilo je ta tela na dva mala kamiona.³⁹¹⁷ Dvadesetak dana kasnije jedan policajac ponovo je zatražio od svedoka K72 da iskopa tela iz pojedinačnih grobova označenih drvenim letvama, na gradskom groblju u Brekovcu, koji se nalazio na tri do četiri kilometra udaljenosti od grada Đakovice, u blizini kasarne VJ.³⁹¹⁸ Sva tela koja je svedok K72 iskopao pripadala su muškarcima i sva su bila u civilnoj odeći.³⁹¹⁹ Svedok K72 video je strelne rane na tim telima.³⁹²⁰ Petorica ili šestorica Roma tovarila su tela na prikolicu i prenosila ih s groblja do jednog većeg kamiona sa ciradom, kojom su tela prekrivana.³⁹²¹ Svedok K72 nije mogao da navede broj tela koja je iskopao, ali je iskopavanje trajalo 12 sati, što ukazuje na to da je taj broj bio visok.³⁹²² Pošto je to bila najduža operacija u kojoj je svedok K72 učestvovao, Veće primećuje da broj tela verovatno

³⁹⁰⁹ Nike Peraj, DP P313, par. 87; Nike Peraj, T. 1188.

³⁹¹⁰ Svedok je kao predvodnika grupe "Cigana" koji su sakupili sedam tela u blizini mosta identifikovao Hamdiju Alitaju iz Brekoca i njegove sinove Halita i Sahita. Martin Pnishi, DP P1033, str. 5; Martin Pnishi, DP P1033, str. 2; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1526.

³⁹¹¹ Martin Pnishi, DP P1033, str. 4–5.

³⁹¹² Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1526.

³⁹¹³ V. dole, par. 1275–1285.

³⁹¹⁴ Svedok K72, T. 8919–8920, 8957–8960.

³⁹¹⁵ Svedok K72, T. 8927–8928, 8981.

³⁹¹⁶ Svedok K72, T. 8928.

³⁹¹⁷ Svedok K72, T. 8927, 8929. U to vreme svedok K72 je mislio da je jedan od tih manjih kamiona zapravo hladnjača. Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja svedok je tvrdio da je kamion izgledao kao hladnjača, ali da nije imao sistem za hlađenje (v. T. 8975–8976).

³⁹¹⁸ Svedok K72, T. 8932–8933, 8951; DP P1323, brojem "2" obeležena je okvirna lokacija groblja u blizini Brekovca.

³⁹¹⁹ Svedok K72, T. 8935–8936, 8981.

³⁹²⁰ Svedok K72, T. 8935.

³⁹²¹ Svedok K72, T. 8934–8935, 8937.

³⁹²² Svedok K72, T. 8935.

bio znatno viši od 100. Dva dana kasnije jedan policajac je svedoku K72 dao zadatak da iskopa tela u Guski,³⁹²³ gde su bila tri reda sa po tri ili četiri pojedinačna neobeležena groba.³⁹²⁴ Sva tela pripadala su muškarcima i sva su bila u civilnoj odeći.³⁹²⁵ Svedok K72 iskopao je još tela iz obližnjeg šumarka, gde su bili neobeleženi grobovi sa po jednim ili dva tela.³⁹²⁶ Sva iskopana tela pripadala su muškarcima i sva su bila u civilnoj odeći.³⁹²⁷ Nekoliko Roma tovarilo je tela na jedan mali kamion s prikolicom.³⁹²⁸ Pošto je svedok K72 završio iskopavanje tela u Guski, jedan policajac u plavoj uniformi, koji se nalazio na toj lokaciji, zapretio mu je da će biti ubijen "ako progovor[i]".³⁹²⁹ Svedok K72 ne zna u kom su pravcu išli kamioni u kojima su bila tela koja je on iskopao s tri lokacije.³⁹³⁰

988. Na osnovu navedenih dokaza, Veće konstatuje da su tela većeg broja ljudi ubijenih tokom operacije "Reka" iskopana u dolini Carragojs s mesta na kojima su prvobitno pokopana, uključujući i lokaciju u blizini mosta u Bistražinu i gradsko groblje u Brekovcu i u Guski, i natovarena na kamione. Ta iskopavanja organizovali su pripadnici MUP-a, koji su bili prisutni kad su tela tajno iskopavana i prebacivana s mesta na kojima su prvobitno pokopana. U premeštanju nekih tela učestvovao je i VJ.

989. Kao što se to detaljnije razmatra na drugim mestima u ovoj Presudi, nekoliko kamiona s telima došlo je u centar SAJ u Batajnici, u blizini Beograda, tokom aprila i maja 1999. godine.³⁹³¹ Ta tela pripadnici MUP-a pokopali su u masovnim grobnicama na poligonu. Batajnica je od doline Carragojs udaljena oko 420 kilometara.

990. Juna i jula 2001. godine na lokaciji u Batajnici obavljeno je sudskomedicinsko veštačenje i iskopavanje.³⁹³² O zaključcima Veća u vezi s tim detaljno će se govoriti u posebnoj delu ove Presude.³⁹³³ Međunarodna komisija za nestala lica identifikovala je ostatke 744 tela u masovnim grobnicama u Batajnici.³⁹³⁴ UNMIK-ova Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu (dalje u tekstu: OMPF) sačinila je spisak 344 lica koja su 27. i 28. aprila 1999. godine nestala iz Meje.³⁹³⁵ Imena tih 344 lica navedena su u Prilogu H Optužnici. Na spisku se nalazi i 15 lica koja su, po

³⁹²³ Svedok K72, T. 8939, 8951; DP P1323, brojem "3" obeleženo je gde se nalazi Guska.

³⁹²⁴ Svedok K72, T. 8939–8941.

³⁹²⁵ Svedok K72, T. 8941, 8981.

³⁹²⁶ Svedok K72, T. 8943.

³⁹²⁷ Svedok K72, T. 8943, 8981.

³⁹²⁸ Svedok K72, T. 8940–8941.

³⁹²⁹ Svedok K72, T. 8944–8945.

³⁹³⁰ Svedok K72, T. 8980, 8937.

³⁹³¹ V. dole, par. 1325–1352.

³⁹³² Dušan Dunjić, DP P526 (izjava svedoka), par. 3, 5, 6, 7; Dušan Dunjić, T. 3228, 3237; Branimir Aleksandrić, DP P507 (sažetak svedokove izjave), par. 3; Branimir Aleksandrić, T. 3012, 3027. V. dalje dole, par. 1478–1504.

³⁹³³ V. dole, par. 1478–1504.

³⁹³⁴ DP P818, str. 14–55.

³⁹³⁵ DP P477; Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 31; Jose Pablo Baraybar, T. 2550–2551.

navodima očevidaca, ubile srpske snage, kao što je to već opisano. Tela svih žrtava osim jedne (Skendera Pjetrija) našla su se među telima koja su identifikovana u Batajnici. Na osnovu dokaza kojima Veće raspolaže, pored tih 14 lica, koja su očevici imenovali i čija su tela pronađena u Batajnici, među ostacima pronađenim u Batajnici nalazi se i 281 lice navedeno u Prilogu H Optužnici.³⁹³⁶ Ustanovljeno je da sva tela iskopana iz masovnih grobnica u Batajnici potiču iz Đakovice, da sva osim dva (naime, tela Kllaudie Male i Monike Male) pripadaju muškarcima različite starosne dobi i da su, koliko se to moglo utvrditi, sva bila odevena u civilnu odeću. Sudskomedicinskim veštačenjem ustanovljeno je da su kod 172 od tih 281 lica uzrok smrti bile strelne rane.³⁹³⁷ Uzrok smrti nije utvrđen kod preostalih 109 lica koja su identifikovana u masovnoj grobnici u Batajnici, a koja su takođe nestala 27. i 28. aprila 1999. godine u Meji i Korenici i njihovoj okolini.³⁹³⁸

991. Broj ljudskih ostataka koji su pripadali muškarcima koji su prvobitno bili privremeno pokopani u okolini Đakovice, koji su većinom ubijeni vatrenim oružjem, koji su (u slučajevima u kojima se to moglo utvrditi) nosili civilnu odeću, kao i nepobitna činjenica da su ti ljudi u tako velikom broju i zajedno s tolikim drugim ljudima kasnije tajno ponovo pokopani u masovnim grobnicama u blizini Beograda, u Srbiji, na terenu koji pripada MUP-u, oko 420 kilometara udaljenom od mesta na kojima su ubijeni, načelno se podudara s iskazima o tome kako su pripadnici MUP-a i drugih srpskih snaga ubijali muškarce kosovske Albance na području na kom je, krajem aprila 1999. godine, vođena operacija "Reka", i potvrđuje te iskaze. Veće se uverilo da se iz jasnih i opštih svedočenja o onom što se tih dana događalo na tom području, kao i iz činjenice da su ta tela sva pokopana u masovnim grobnicama u centru SAJ u Batajnici i da su, u 172 slučaja u kojima se to moglo utvrditi, uzrok smrti bile strelne rane, može izvesti samo jedan razuman zaključak, a to je da su to 281 lice ubile srpske snage.

992. Stoga se Veće, osim što je donelo zaključke o konkretnim slučajevima ubistva o kojima je već bilo govora, uverilo da su srpske snage, angažovane prevashodno 27. i 28. maja 1999. godine u operaciji "Reka" u Meji i Korenici i njihovoj okolini, ubile sledeće 281 lice:

Mark Abazi, Pashk Abazi, Pjeter Abazi, Bekim Ademaj, Shemsi Ademaj, Isuf Ademi, Mazllum Ademi, Liridon Ahmetaj, Ahmet Ahmeti, Ahmet Ahmeti, Blerim Ahmeti, Hysen Ahmeti, Adem

³⁹³⁶ DP P98, P99, P456, P472, P473, P474, P576 i P818. U Batajnici 2, 5 i 8 ekshumirano je ukupno 295 lica iz opštine Đakovica, v. dole, par. 1493, 1500, 1506.

³⁹³⁷ U taj broj ne spada onih 15 žrtava koje su očevici već identifikovali, kako je razmotreno ranije u ovom poglavlju; v. gore par. 956, 958, 960; DP P454, str. 14.

³⁹³⁸ Veće nije dobilo obdukcijski izveštaj za 11 tih lica. Kod preostalih 98 lica uzrok smrti nije se mogao utvrditi zato što su posmrtni ostaci bili nepotpuni, uništeni ili u stanju raspadanja, Jose Pablo Baraybar, T. 2665–2666; v. takođe DP P98; P99; P472; P474; P576; v. dole, par. 1494–1495, 1501–1502, 1506; v. dole, Prilog: Spisak žrtava. Ovim brojem nisu obuhvaćeni zaključci koji se odnose na uzrok smrti 15 žrtava o kojima je već bilo govora u ovom poglavlju, v. gore, par. 956, 958, 960.

Aliaj, Agron Aliaj, Ali Aliaj, Sali Aliaj, Zenun Aliaj, Arben Aliaj, Ymer Avdullahu, Avdyl Avdyli, Bajrush Avdyli, Hysen Avdyli, Muhedin Avdyli, Lavdim Bajraktari, Ali Bajrami, Shaban Bajrami, Syle Bajrami, Xhafer Bajrami, Xhavit Bajrami, Ali Bala, Bajram Bala, Mehmet Bala, Perparim Bala, Ragip Baliu, Demush Bardheci, Idriz Bardheci, Haki Batusha, Armend Beqaj, Bajram Beqaj, Bedri Beqaj, Brahim Beqaj, Dritan Beqaj, Emin Beqaj, Kujtim Beqaj, Milazim Beqaj, Ramadan Beqaj, Rasim Beqaj, Tafe Beqaj, Ymer Beqaj, Albert Beqiraj, Arsim Beqiraj, Syle Beqiraj, Tahir Beqiraj, Halil Berisha, Avni Binaku, Binak Binaku, Ismet Bobi, Fiqrih Cuni, Muharrem Cuni, Sutki Cuni, Frrok Dedaj, Gjon Dedaj, Mikel Dedaj, Pjeter Dedaj, Deli Deliu, Ali Demaj, Agron Duzhmani, Frane Duzhmani, Gezim Duzhmani, Gostin Duzhmani, Manuel Duzhmani, Marjan Duzhmani, Mikel Duzhmani, Pashk Duzhmani, Male Fazlija, Haxhi Fetaj, Robert Gashi, Brahim Gaxherri, Xhafer Gaxherri, Deme Gjocaj, Ardian Gjokaj, Asllan Golaj, Avdi Golaj, Idriz Golaj, Musa Golaj, Rame Golaj, Rexhe Golaj, Skender Hadergjonaj, Faik Hajredini, Hysni Hajredini, Qamil Hajredini, Gjon Hasanaj, Luan Hasanaj, Shyt Hasanaj, Mentor Haxha, Afrim Haxhiu, Avdi Haxhiu, Florim Haxhiu, Tahir Haxhiu, Ardian Hoxha, Bajram Hoxha, Blendian Hoxha, Fitim Hoxa, Hajrullah Hoxha, Naim Hoxha, Ramiz Hoxha, Rifat Hoxha, Binak Hyseni, Hysni Ibrahim, Masar Idrizi, Demë Islamaj, Bajram Isufi, Isa Isufi, Besim Kameri, Gëzim Kameri, Muharrem Kamberi, Rustem Kameri, Shpend Kameri, Nikolle Komani, Fran Komani, Pashk Komani, Mikel Kqira, Pashk Kqira, Luz Kqira, Albert Krasniqi, Mark Krasniqi, Ndue Krasniqi, Pjeter Krasniqi, Hasan Kuqi, Shpend Kuqi, Ilmi Kurpali, Haki Kurtaj, Isa Kurtaj, Muhamet Kurtaj, Sami Kurtaj, Kllaudie Mala, Kol Mala, Monika Mala, Blerim Maloku, Burim Maloku, Petrit Maloku, Ymer Maloku, Besim Malushaj, Shefki Mulashaj, Dede Markaj, Gezim Marku, Gjovalin Markaj, Milan Markaj, Sokol Markaj, Agron Mehmeti, Arben Mehmeti, Gani Mehmeti, Hysen Mehmeti, Hysni Mehmeti, Muharrem Mehmeti, Quash Mehmeti, Rame Mehmeti, Sami Mehmeti, Marash Merturi, Bajram Meta, Ismet Miftari, Brahim Miroci, Fahredin Miroci, Isuf Miroci, Sokol Miroci, Kole Nrejaj, Nue Ndue, Ahmet Neziri, Sokol Ndue (Nuo), Sokol Nuza, Shpend Osmani, Avdyl Pajaziti, Gani Pajaziti, Haxhi Pajaziti, Ismet Pajaziti, Muje Pajaziti, Qerim Pajaziti, Shkelzen Pajaziti, Shpend Pajaziti, Smajl Pajaziti, Zenel Pajaziti, Uke Pepaj, Gasper Pjetri, Ilirjan Pjetri, Ardian Prelaj, Driton Prelaj, Gjergj Prelaj, Sokol Prelaj, Tome Prelaj, Mark Prendi, Pal Prendi, Prend Prendi, Robert Prendi, Sokol Prendi, Vitor Prendi, Hajdar Qestaj, Adem Rama, Bujar Rama, Nijazi Rama, Sadri Rama, Sezaj Rama, Zenun Rama, Zeqir Rama, Rame Ramaj, Tahir Ramaj, Adem Rexha, Anton Rexhaj, Avni Rexha, Bashkim Rexha, Iber Rexha, Ruzhdi Rexha, Hamza Rexhaj, Isuf Rexhaj, Xhevdet Rexhaj, Bekim Rustemi, Dan Rustemi, Xhafer Rustemi, Iber Sadiku, Ismet Sadiku, Osman Sadiku, Ramiz Sadiku, Sadik Sadiku, Hysni Sadriu, Rexhep Sadriu, Shaqir Sadriu, Osman Salihaj, Bajram Salihu, Beqir Selmanaj, Nexhat Selmanaj, Ali Selmani, Baki Selmani,

Burim Selmani, Jonuz Selmani, Ujkan Selmani, Xheme Selmani, Deme Shala, Agim Shehu, Ahmet Shehu, Bujar Shehu, Ismet Shehu, Mehmet Shehu, Rame Shehu, Elvis Shoshi, Naser Shoshi, Perparim Shoshi, Gani Smajli, Filip Sokoli, Kastriot Sokoli, Kriste Sokoli, Simon Sokoli, Ismet Sylja, Rexhep Sylja, Bajram Sylja, Bajram Tahiraj, Halil Tahiraj, Isuf Tahiraj, Osman Tahiraj, Ramadan Tahiraj, Rustem Tahiraj, Selman Tahiraj, Xhevdet Tahiraj, Uke Xhemajli, Hasan Xhemajli, Isa Xhemajli, Miftar Xhemajli, Rifat Xhemajli, Xhemajl Xhemajli, Elez Ymeri, Halit Ymeri, Hasan Ymeri, Hysen Ymeri, Musa Ymeri, Xhafer Ymeri, Zenel Ymeri, Bajram Zenuni, Xhevat Zenuni, Zenel Zenuni, Hasan Zeqiri, Arber Zyberi, Gani Zyberi, Skender Zyberi.

993. Nema nikakvih dokaza o sudbini 48 lica iz Meje koja se na Objedinjenom spisku nestalih lica OMPF-a vode kao nestala, a koja su navedena i u Prilogu H Optužnici. Iako je verovatno da su i ta lica ubijena tokom operacije "Reka" koju su izvele srpske snage, Veće o tome, u nedostatku dodatnih dokaza, ne može da donese nikakav zaključak. To su sledeća lica:

Male Ahmeti, Afrim Avdyli, Mehmet Avdyli, Pajazit Avdyli, Mentor Beqaj, Ahmet Berisha, Ismail Binaku, Istref Curri, Izet Curri, Martin Deda, Shani Fazilijaj, Lulzim Gashi, Hasan Gaxheri, Elson Hasanaj, Mitër Hasanaj, Ndue Hasanaj, Fadil Hoxha, Gafurr Hykosmanaj, Ali Ibrahim, Pjeter Kacoli, Tom Kacoli, Lazer Krasniqi, Anto Lleshi, Vilson Malaj, Esad Malushaj, Mehmet Mehmeti, Naim Nimanaj, Pashk Ndrejaj, Nrec Nrejaj, Halil Pajaziti, Idriz Pajaziti, Mark Palokaj, Gjergj Prendi, Leonard Prendi, Tahir Rexhaj, Esat Sahiti, Xhavit Salcaj, Nimon Salihu, Sherif Selmani, Shpend Selmani, Zenun Selmani, Gjergj Sokoli, Alban Xhemajli, Ilija Xhemajli, Muharrem Xhemajli, Shkelzen Xhemajli, Shpend Xhemajli, Gani Ymeri.

994. Veće napominje da je Mark Markaj u Prilogu H Optužnici omaškom naveden dva puta.³⁹³⁹

995. Stoga se Veće uverilo da su srpske snage ubile 296 od 344 žrtve navedene u Prilogu H Optužnici.

(e) Istrage o događajima u dolini Carragojs

996. Tokom suđenja nijedna strana u postupku nije izvela dokaze o tome da je bilo SUP Đakovica, bilo neki drugi organ srpskih civilnih vlasti sprovodio ikakve istrage o događajima u dolini Carragojs 27–28. aprila. Među dokazima iz SUP Đakovica za relevantni period nalazi se jedino krivična prijava policije zbog "terorističk[og] napad[a]" od 21. aprila 1999. godine na pet

³⁹³⁹ V. dole, Odeljak XVI, Prilog H.

policajaca, među kojima je bio i Milutin Prašćević.³⁹⁴⁰ U prijavi se navodi da su kriminalistički tehničari obavili uviđaj i da su radnici SUP Đakovica preduzeli sve potrebne mere i aktivnosti u cilju hvatanja izvršilaca ovog krivičnog dela.³⁹⁴¹ Time se potvrđuje da su u to vreme još uvek mogle da se sprovede kriminalističke istrage, iako je oružani sukob bio u toku. Uprkos tome, Veće primećuje da bi eventualna istraga bila direktno ometena uklanjanjem tako velikog broja tela kosovskih Albanaca koji su ubijeni uglavnom 27. i 28. aprila 1999. godine i koji su krajem aprila i tokom maja 1999. godine najvećim delom prebačeni u centar SAJ u Batajnici, a Veće je već konstatovalo da su snage MUP-a isplanirale i izvršile uklanjanje tih tela ili su učestvovalе u njemu. Veće smatra da su dokazi sasvim ubedljivi i konstatuje da je premeštanje i tajno pokopavanje ili ponovno pokopavanje tela s Kosova u relevantnom periodu sprovedeno u okviru smišljenog i koordiniranog plana čiji je cilj bio da se prikriju zločini koje su počinili MUP i druge srpske snage i da se spreči eventualna istraga o tim zločinima.

997. Vojska Jugoslavije takođe je mogla da obavlja istrage o zločinima koje su počinili njeni pripadnici. Dana 28. aprila 1999. godine Momir Stojanović, načelnik Odseka bezbednosti Komande Prištinskog korpusa, dobio je usmeni izveštaj o operaciji "Reka", to jest izveštaj potčinjenih organa bezbednosti i izveštaj komandanta 52. bataljona vojne policije, da su jedinice VJ i MUP učestvovalе u toj operaciji i da je zbog te operacije velik broj civila napustio kuće i krenuo prema Đakovici.³⁹⁴² Prema Stojanovićevom svedočenju, informacije koje je on dobio u tom trenutku nisu pokazivale niti ga navodile da pomisli da civili napuštaju kuće zato što su prisilno proterani.³⁹⁴³ Stojanović je u svom svedočenju tvrdio da VJ, koliko on zna, tokom 1998. ili 1999. godine nije proterivao nenaoružane civile. On je takođe potvrdio da bi bio obavešten da se to zaista dogodilo.³⁹⁴⁴ Osim toga, on je porekao da je ikad dobio informacije o tome da su tokom te operacije ubijani civili.³⁹⁴⁵ Stojanović je tvrdio da je tek nekoliko godina kasnije putem medija saznao da su u centru SAJ u Batajnici pronađena tela.³⁹⁴⁶ Stojanović je rekao i da, uprkos tome što je između 2003. i 2005. godine bio na položaju načelnika bezbednosti VJ, nije sproveo istragu o telima pronađenim u Batajnici, pošto od pravosudnih organa nije dobio takav zahtev i pošto se toj lokaciji iz bezbednosnih razloga teško moglo pristupiti.³⁹⁴⁷ Osim toga, Stojanović je tvrdio da u arhivama službe vojne bezbednosti za taj period (2003–2005) nije pronašao

³⁹⁴⁰ DP P1544.

³⁹⁴¹ DP P1544, str. 2.

³⁹⁴² Momir Stojanović, T. 11927–11928, 11932.

³⁹⁴³ Momir Stojanović, T. 11928–11929.

³⁹⁴⁴ Momir Stojanović, T. 11930–11931.

³⁹⁴⁵ Momir Stojanović, T. 11933.

³⁹⁴⁶ Momir Stojanović, T. 11938.

³⁹⁴⁷ Momir Stojanović, T. 11940–11941.

informacije koje bi ukazivale na to ili ga navele da pomisli da su na tom području Kosova činjeni zločini.³⁹⁴⁸

998. Veće ne može da prihvati iskaz Momira Stojanovića. Kao načelnik Odseka bezbednosti Komande Prištinskog korpusa, Stojanović je bio odgovoran za sve vojne kontraobaveštajne poslove, a naročito za praćenje i presretanje terorističkih aktivnosti.³⁹⁴⁹ Stojanović je bio nadležan i za praćenje kriminalnih aktivnosti u vojsci i eventualnih sprega koje na datoj teritoriji postoje između kriminalnih aktivnosti u vojsci i eksternih faktora.³⁹⁵⁰ Prema tome, u Stojanovićeve dužnosti spadalo je i to da pronađe informacije relevantne za ta pitanja, naročito u vezi sa zločinima koje su počinili pripadnici ili jedinice VJ i svim što je vezano za terorističke aktivnosti. Nezamislivo je da Stojanović nije imao informacije o učešću jedinica VJ u operaciji "Reka", koja je navodno bila usmerena protiv terorista, ili o prisilnom proterivanju i ubijanju seljana u danima tokom kojih je operacija sprovedena. Veće napominje da je Sergej Perović, načelnik bezbednosti 52. artiljerijsko-raketne brigade, imao zadatak da raportira Stojanoviću ujutru i uveče.³⁹⁵¹ Veće prihvata iskaz Nike Peraja da ga je Perović 27. aprila 1999. godine pratio na nekoliko lokacija u Meji i njenoj okolini, da je video da se puca na civile, da je u blizini kontrolnih punktova policije video tela mrtvih civila i da je, zajedno s Perajem, pomogao da nekoliko porodica bezbedno prođe kroz kontrolne punktove.³⁹⁵² Ima dokaza da je Perović izvestio Aleksandra Vasiljevića, tadašnjeg zamenika načelnika Uprave bezbednosti VJ, o tome da poručnik MUP-a Kovačević ima sopstvenu operativnu poternu grupu zvanu "Legija", koja je učestvovala u ubijanju dvadesetoro ljudi čija su tela pronađena na autobuskoj stanici u Đakovici, gde su ostavljena na nekoliko dana tokom aprila 1999. godine, da bi ih potom nekoliko Roma, po naređenju policije, natovarilo na vozila.³⁹⁵³ Veće ne prihvata da je Perović o tome mogao da izvesti Vasiljevića, ali ne i Stojanovića. Čim bi dobio takve informacije, a Veće smatra da ih on jeste dobio, Stojanović je imao obavezu da za pokrene istragu po navodima o zločinima koje su počinili pripadnici VJ, uključujući i pripadnike jedinica VJ koje su tokom operacije "Reka" delovale u sadejstvu sa snagama MUP-a.

999. Veće isto tako konstatuje da je neuverljivo objašnjenje koje Stojanović iznosi za to što, kad su u centru SAJ u Batajnici otkrivena tela, nije pokrenuo istragu o mogućim zločinima koje su snage VJ počinile tokom operacije "Reka", a naročito u Meji. Nema opravdanja za tvrdnju da je VJ morao da dobije zahtev od pravosudnih organa da bi pokrenuo istragu po navodima da su

³⁹⁴⁸ Momir Stojanović, T. 11942.

³⁹⁴⁹ Momir Stojanović, T. 11827, 11860.

³⁹⁵⁰ Momir Stojanović, T. 11860.

³⁹⁵¹ Momir Stojanović, T. 11877–11878.

³⁹⁵² Nike Peraj, DP P313, par. 67–81. Veće napominje da je Nike Peraj u svojoj izjavi namerno umesto imena Sergeja Perovića naveo ime Ljubiše Živkovića, pošto ga je Perović zamolio da ga ne pominje. Nike Peraj, T. 1184–1189.

³⁹⁵³ Aleksandar Vasiljević, T. 5734–5736.

snage VJ činile zločine. Kao što je Stojanović rekao tokom jednog ranijeg postupka, članom 30 Zakona o Vojsci Jugoslavije predviđeno je da ovlašćena službena lica organa bezbednosti i vojne policije imaju ista prava, ovlašćenja i dužnosti kao i ovlašćena službena lica organa unutrašnjih poslova,³⁹⁵⁴ a da prema Zakonu o krivičnom postupku i Zakonu o vojnim sudovima pripadnici službe vojne bezbednosti učestvuju u radnjama koje prethode pokretanju krivičnog postupka.³⁹⁵⁵ Drugo, besmisleno je pretpostaviti da načelnik bezbednosti iz bezbednosnih razloga ne može da ima pristupa nečemu što je u vlasništvu MUP-a, na primer, centru SAJ u Batajnici; u to vreme pristup centru SAJ imali su čak i međunarodni timovi za sudsku medicinu.

1000. Veće konstatuje da se iz dokaza koje je dobilo može jedino zaključiti da je Momir Stojanović bio obavešten o zločinima koje su pripadnici VJ, MUP i drugih srpskih snaga počinili tokom operacije "Reka", ali da nije preduzeo nikakve mere da o njima pokrene istragu, što je suprotno obavezama koje mu njegova funkcija nameće. To što Stojanović nije pokrenuo istragu o krivičnim delima koje su pripadnici VJ počinili tokom operacije "Reka", kako u vreme same operacije, tako i kasnije, kad su tela žrtava operacije pronađena u centru SAJ u Batajnici, ubedljiv je dokaz da je VJ saučestvovao u prikrivanju zločina koje su pripadnici VJ, MUP i drugih srpskih snaga počinili u dolini Carragojs.

(f) Počinioci

1001. Veće, na osnovu svedočenja i dokumentarnih dokaza, prihvata da su u operaciji "Reka", koja je uglavnom 27. i 28. aprila 1999. godine vođena u dolinama Carragojs, Trave i Erenika, učestvovala sledeće srpske snage:

1002. U operaciji "Reka" učestvovala je jedna jedinica vojne policije 2. bataljona 549. motorizovane brigade VJ, kojom je komandovao major Vlatko Vuković. Ta jedinica učestvovala je u sistematskoj akciji da se kosovski Albanci u više sela nateraju da napuste svoje domove.³⁹⁵⁶ Jedinica je dobila naređenje da obezbedi područje oko sela Korenica i Meja tako što će izvršiti blokadu na putu.³⁹⁵⁷ U jednom borbenom izveštaju od 27. aprila 1999. godine, koji je potpisao major Vuković, navodi se da deo te jedinice od 06:00 časova blokira put između Korenice, Ripaja/Rrypaj i Madanaja.³⁹⁵⁸ To potvrđuje i ratni dnevnik tog bataljona, u kom se navodi da je 27. aprila u 06:00 časova izvršena blokada na liniji Korenica–Meja–Orize–Kodra Kikes/Kodra e

³⁹⁵⁴ DP P43, str. 8.

³⁹⁵⁵ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19686.

³⁹⁵⁶ Svedok K90, DP P320, par. 41–44, 48; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9401–9403, 9273, 9302; svedok K90, T. 1434.

³⁹⁵⁷ Svedok K90, DP P321, par. 48; svedok K90, T. 1453.

³⁹⁵⁸ DP P926.

Kikes.³⁹⁵⁹ U borbenom izveštaju majora Vukovića za naredni dan navodi se da je "angažovanje dela jedinice na blokadi linije na pravcu S. Korenica–S. Ripanj–Madanaj [...] u toku" i da je ljudstvu određen vatreni položaj.³⁹⁶⁰ U izveštaju se navodi da je u operaciji učestvovalo 48 oficira, 48 podoficira i 1.908 vojnika iz te brigade.³⁹⁶¹ Isto tako, u ratnom dnevniku se za 28. april navodi da se "deo jedinice nalazi u blokadi objekta Reka", a isto to navodi se i za 29. april.³⁹⁶² U ratnom dnevniku se za 29. april, u 19:20 časova, navodi i da se stanovništvo iz tih sela seli u pravcu Albanije.³⁹⁶³

1003. U operaciji u Meji učestvovala je i jedna pešadijska četa 52. artiljerijsko-raketne brigade, kojom je komandovao Miloš Došan.³⁹⁶⁴ Jedinica je imala zadatak da drži liniju blokade, kao što je bilo predviđeno.³⁹⁶⁵ Jedinica je imala zadatak da spreči terorističke snage s područja Reke da uđu na područje Đakovice.³⁹⁶⁶ Na jednoj strani doline Carragojs bile su postavljene i jedna ili dve protivvazdušne baterije te brigade.³⁹⁶⁷ U ratnom dnevniku brigade se za 27. april 1999. godine, u 08:00 časova, navodi da je "otpočela akcija čišćenja ŠTS Reka", u kojoj učestvuju 1. manevarski bataljon, 1. streljački vod i 2. streljački vod komandnog bataljona, kao i da "[a]kcija teče po planu i dinamičn".³⁹⁶⁸ U ratnom dnevniku se navodi da je operacija "Reka" počela "po planu", i da su je, u odsustvu komandanta Miloša Došana i načelnika štaba pukovnika Veroljuba Živkovića, otpočeli "organi komande".³⁹⁶⁹ U ratnom dnevniku zabeleženo je da je jedinica i 28. aprila 1999. godine učestvovala u operaciji "Reka". U periodu od 08:00 do 15:00 časova komandant brigade i šef operativnih poslova obišli su "3. SARD PVO" i izvršili kontrolu položaja, primetili neke propuste i podelili posebne zadatke,³⁹⁷⁰ a navodi se i da načelnik štaba "rukovodi sa interventnom jedinicom u akciji Reka", kao i da se komandantu brigade u 18:00 vrši dnevno referisanje.³⁹⁷¹

1004. Pedeset drugi bataljon vojne policije, kojim je komandovao major Stevo Kopanja,³⁹⁷² takođe je učestvovao u operaciji "Reka",³⁹⁷³ kao što se vidi iz ratnog dnevnika tog bataljona.³⁹⁷⁴ U

³⁹⁵⁹ DP D37, str. 11.

³⁹⁶⁰ DP P927, str. 1.

³⁹⁶¹ DP P927, str. 2.

³⁹⁶² DP D37, str. 12.

³⁹⁶³ DP D37, str. 12.

³⁹⁶⁴ Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45437–45438.

³⁹⁶⁵ Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45696.

³⁹⁶⁶ Miloš Došan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 45437, 45438.

³⁹⁶⁷ Nike Peraj, T. 1204.

³⁹⁶⁸ DP P958, str. 33.

³⁹⁶⁹ Veće napominje da je Miloš Došan tu belešku u dnevniku protumačio drugačije: "Zbog odsutnosti komandanta, i sad ovde u zagradi (u 4., u 2. i 4. SAD PVO, to su moje jedinice) i načelnika štaba akcija, ovo znači u akciji Reka, [...] organi komande su otpočeli, sa svako, po, po...s, sa sastankom po planu. Znači, organi komande su otpočeli sa radom po planu." Miloš Došan, T. 11396–11397. Veće ne prihvata da se "rad po planu" odnosi samo na dnevno referisanje. Iz dokumentarnih dokaza jasno proizlazi da su organi komande 27. aprila 1999. godine počeli da sprovode ranije dogovoreni plan za operaciju "Reka".

³⁹⁷⁰ DP P958, str. 35.

³⁹⁷¹ DP P958, str. 35.

³⁹⁷² Momir Stojanović, T. 11818–11820; T. 12008–12009.

³⁹⁷³ Svedok K73, T. 1533–1534.

operaciji je, u sadejstvu, učestvovala i 63. padobranska brigada bataljona.³⁹⁷⁵ Pedeset drugi bataljon vojne policije bio je prepotčinjen 152. četi vojne policije, koja je bila deo 125. motorizovane brigade.³⁹⁷⁶

1005. U operaciji "Reka" učestvovala je 125. motorizovana brigada, kojom je komandovao pukovnik Dragan Živanović. U borbenom izveštaju za 27. i 28. april 1999. godine, koji je upućen Komandi Prištinskog korpusa i isturenom komandnom mestu u Đakovici i koji je Živanović potpisao, navodi se da su neke snage angažovane "na čišćenju terena od ŠTS u širem rejonu Reka, a po vašoj odluci", odnosno da je "deo snaga [...] angažovan na čišćenju terena od ŠTS u širem rejonu Reka, a po vašoj odluci".³⁹⁷⁷ U borbenom izveštaju za 27. april 1999. godine navodi se: "Delom snaga u sadejstvu sa MUP-om nastaviti sa čišćenjem šireg rejona Reke."³⁹⁷⁸ U redovnom borbenom izveštaju podnetom Prištinskom korpusu 28. aprila 1999. godine navodi se da je operacija "Reka" uspešno završena 28. aprila 1999. godine i da je jedan pripadnik jedinice ranjen.³⁹⁷⁹

1006. Đakovički vojnoteritorijalni odred, kojim je komandovao major Nikola Mićunović zvani Dragan,³⁹⁸⁰ bio je deo srpskih snaga koje su učestvovale u operaciji "Reka". Dokazi pokazuju da su Mićunović i njegove snage od kraja marta 1999. godine bili aktivni na tom području. Prema zapovesti Komande Prištinskog korpusa koju je pukovnik Zlatomir Pešić potpisao 27. marta 1999. godine, 113. vojnoteritorijalni odred dobio je zadatak da, u sadejstvu s 52. artiljerijsko-raketnom brigadom, "obezbeđuje kasarnu 'Dvet Jugovića' i 'Metohija', štiti srpsko stanovništvo u gradu Đakovica".³⁹⁸¹ Naređeno im je i da vrše "borbenu kontrolu teritorije na pravcu Đakovica–Skivjane, Đakovica–Zrze i Đakovica–Bec".³⁹⁸² Na sastanku MUP i Komande garnizona VJ, održanom 31. marta 1999. godine ili približno tog datuma, dogovoreno je da se odred, između ostalog, angažuje u akcijama MUP i VJ čiji je cilj "razbijanj[e] šiptarskih terorista sa težištem na blokadi i kontroli teritorije".³⁹⁸³ Krajem marta 1999. godine Nikola Mićunović i snage VJ pod njegovom komandom došle su u sela Guska i Korenica i naredile seljanima da odu.³⁹⁸⁴ Mićunović je prisustvovao neformalnom sastanku, o kom je već bilo govora a koji je održan nekoliko dana

³⁹⁷⁴ DP P338, str. 11–12 (gde se pominje ubistvo jednog vojnika u selu Ramoc, koje se nalazi severozapadno od Meje).

³⁹⁷⁵ Svedok K73, T. 1533–1534; Nike Peraj, DP P313, par. 65.

³⁹⁷⁶ Momir Stojanović, T. 11819.

³⁹⁷⁷ DP P950, str. 2; DP P920, str. 2.

³⁹⁷⁸ DP P950, str. 3.

³⁹⁷⁹ DP P921, str. 2.

³⁹⁸⁰ DP P900.

³⁹⁸¹ DP P896, str. 4.

³⁹⁸² DP P896, str. 4.

³⁹⁸³ DP P900.

³⁹⁸⁴ Merita Dedaj, DP P1030, str. 2; Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1415; Lizane Malaj, T. 808–809.

pošto je ubijen pripadnik MUP-a Milutin Prašević, Mićunovićev kum,³⁹⁸⁵ na kom je planirana operacija "Reka". Nike Peraj se konkretno setio da mu je Mićunović rekao da će dolina Carragojs platiti visoku cenu.³⁹⁸⁶ S obzirom na učešće Mićunovića i snaga pod njegovom komandom u prisilnom proterivanju kosovskih Albanaca iz njihovih sela krajem marta 1999. godine, Mićunovićevu ulogu u planiranju operacije "Reka" u danima uoči samog tog događaja i na učešće 52. raketno-artiljerijske brigade VJ, s kojom je vojnoteritorijalni odred sadejstvovao u toj operaciji, Veće se uverilo da je Đakovički vojnoteritorijalni odred učestvovao u operaciji "Reka".

1007. Prema zaključku Veća, operacija "Reka" bila je zajednička akcija VJ i MUP s drugim srpskim snagama. U njoj su u znatnoj meri učestvovali i PJP i snage lokalne policije. Od kraja marta 1999. godine, u periodu od 40 dana, na području Đakovice nalazilo se šest četa 23. odreda PJP-a.³⁹⁸⁷ U borbenom izveštaju koji je 125. motorizovana brigada 25. aprila 1999. godine uputila Komandi Prištinskog korpusa i isturenom komandnom mestu u Đakovici navodi se da je jedna četa PJP-a 73. teritorijalnog odreda pridodata 125. motorizovanoj brigadi VJ i raspoređena u rejon u kom se nalazi i selo Korenica.³⁹⁸⁸ Što je najvažnije, u jednom borbenom izveštaju koji je 125. motorizovana brigada 27. aprila 1999. godine uputila Komandi Prištinskog korpusa i isturenom komandnom mestu u Đakovici navodi se da će te snage "u sadejstvu sa MUP-om nastaviti sa čišćenjem šireg rejona Reke".³⁹⁸⁹ Zajedničko delovanje VJ i MUP nastavilo se i 28. marta 1999. godine. U ratnom dnevniku 52. artiljerijsko-raketne brigade u belešci za 28. mart 1999. godine navodi se da je načelnik štaba Prištinskog korpusa Živković poslao nekoliko protivavionskih vodova VJ kao pojačanje odredu MUP-a na području Junika.³⁹⁹⁰

1008. Veće se uverilo da je u periodu od 21. do 27. aprila 1999. godine na područje Đakovice autobusima stiglo još oko 400 pripadnika PJP-a i paravojnih formacija.³⁹⁹¹ Te snage MUP angažovane su u sadejstvu sa snagama VJ koje su već pomenute u kontekstu operacije "Reka".³⁹⁹² Angažovani su i pripadnici lokalne policije i rezervnog sastava policije. Sudeći po uniformama koje su nosili neki pripadnici snaga koje su proterivale seljane i ubijale, reč je i o pripadnicima lokalne policije i o pripadnicima PJP-a.³⁹⁹³ Svedoci su među policajcima u Meji–Orizu prepoznali

³⁹⁸⁵ Nike Peraj, DP P313, par. 58.

³⁹⁸⁶ Nike Peraj, DP P313, par. 58; Nike Peraj, T. 1191.

³⁹⁸⁷ DP P711, str. 1 (depeša br. 587 od 21. marta 1999. godine kojom je optuženi rasporedio odrede PJP-a u nekoliko SUP-ova na Kosovu; pripadnici 1, 3, 4, 5. i 6. čete (Subotica – Sombor) 23. odreda PJP-a poslani su u SUP Đakovica); DP P1193, P1195, P1196, P1198 i P1199 jesu izveštaji iz kojih proizlazi da su četiri čete 23. odreda PJP-a (ukupno 420 pripadnika PJP-a) poslani na Kosovo radi izvršenja zadataka.

³⁹⁸⁸ DP P949, str. 2.

³⁹⁸⁹ DP P950, str. 3.

³⁹⁹⁰ DP P958, str. 6.

³⁹⁹¹ Svedok K90, DP P321, par. 47; svedok K90, T. 1343–1344; Nike Peraj, DP P313, par. 65; Nike Peraj, T. 1202–1203.

³⁹⁹² Nike Peraj, DP P313, par. 65; Nike Peraj, T. 1203; svedok K90, DP P321, par. 48.

³⁹⁹³ Lizane Malaj, T. 814, 865; Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1401, 1429; Martin Pnishi, DP P1033, str. 3; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1444 i 1456.

komandira lokalne policije u Ponoševcu,³⁹⁹⁴ a jedan pripadnik lokalne policije bio je među policajcima koji su ubili sedmoricu mladića na mostu na reci Travi.³⁹⁹⁵ Policajci, među kojima su bili i pripadnici PJP-a, odvodili su grupe muškaraca iz kolone seljana u komplekse u blizini kontrolnih punktova, gde su ovi ubijani.³⁹⁹⁶ Pripadnici PJP-a u plavim maskirnim uniformama i pripadnici rezervnog sastava policije u jednobojnim plavim uniformama bili su na kontrolnom punktu u blizini Oriza.³⁹⁹⁷ Pripadnik lokalnog MUP-a Milan Šćepanović, koji je nosio plavu maskirnu uniformu s oznakom MUP-a,³⁹⁹⁸ naredio je ljudima koji su bili pod njegovom komandom da u blizini kontrolnog punkta kod Meje postroje 12 seljana, koje je očigledno trebalo pogubiti.³⁹⁹⁹ Jedan pripadnik PJP-a ubio je iz vatrenog oružja četvoricu ljudi koje je VJ držao kao taoce, pošto je kapetan VJ Andrić predao te ljude.⁴⁰⁰⁰ Oko 100 policajaca u standardnim plavim uniformama lokalne policije bilo je u selu Korenica dok je ono spaljivano 28. aprila 1999. godine.⁴⁰⁰¹ Dokazi svedoče i o tome da su tokom operacije bili prisutni i pripadnici JSO-a. Dva pripadnika jedinice JSO-a, "frenkijevci", koji su nosili posebne "frenkijevske" šešire, došli su civilnim vozilima kad i pripadnici PJP-a, nekoliko dana pre nego što je operacija počela.⁴⁰⁰²

1009. Na osnovu navedenih dokaza, Veće se uverilo da su pripadnici MUP-a, to jest i pripadnici lokalne policije, uključujući pripadnike njenog rezervnog sastava, i pripadnici PJP-a poslali za potrebe te konkretne operacije, zajedno s drugim srpskim snagama neposredno učestvovali u operaciji "Reka".

1010. U operaciji "Reka" su, pored pripadnika policije, učestvovali i pripadnici paravojnih formacija. Dana 27. i 28. aprila 1999. godine, paravojne grupe razmeštene su oko Meje kako bi dočekale seljane koje su VJ i snage policije proterale iz njihovih kuća.⁴⁰⁰³ U Meji su bila tri džipa s pripadnicima paravojne formacije Arkanovi "Tigrovi".⁴⁰⁰⁴ Merita Dedaj videla je da su neki pripadnici snaga koji su 27. aprila 1999. godine došli u njen porodični kompleks nosili marame, poveze, šapke mrke boje i crne maske, kako im se lica ne bi videla,⁴⁰⁰⁵ a taj se opis podudara s

³⁹⁹⁴ Martin Pnishi, DP P1033, str. 5; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1448.

³⁹⁹⁵ Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1448.

³⁹⁹⁶ Svedok K90, T. 1535–1536; svedok K90, DP P321, par. 55, 65; svedok K90, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9339.

³⁹⁹⁷ Nike Peraj, T. 1208–1209.

³⁹⁹⁸ Nike Peraj, DP P313, par. 75; Nike Peraj, T. 1186.

³⁹⁹⁹ Nike Peraj, DP P313, par. 76–78.

⁴⁰⁰⁰ Svedok K73, T. 1532.

⁴⁰⁰¹ Svedok K73, T. 1535; svedok K73, DP P330, par. 46; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3333, 3438.

⁴⁰⁰² Svedok K90, DP P320, par. 47.

⁴⁰⁰³ Nike Peraj, DP P313, par. 65; Nike Peraj, T. 1203.

⁴⁰⁰⁴ Nike Peraj, DP P313, par. 80; Nike Peraj, T. 1187.

⁴⁰⁰⁵ Merita Dedaj, DP P1031 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1401, 1429.

opisom odeće paravojnih formacija, odnosno opisom odeće i opreme koju su imala dva čoveka u porodičnom kompleksu Martina Pnishija 27. aprila.⁴⁰⁰⁶

1011. Veće ima u vidu da svedok K73, čije svedočenje Veće načelno smatra pouzdanim, nije video pripadnike paravojnih formacija na mestu na kom je njegova jedinica bila raspoređena tokom operacije "Reka".⁴⁰⁰⁷ Međutim, dokazi ukazuju na to da su pripadnici paravojnih snaga sarađivali s policijom, a ne s VJ, u čijem je sastavu svedok K73 bio, kao i na to da je broj pripadnika paravojnih formacija bio relativno mali, tako da ovo svedočenje ne isključuje mogućnost da su pripadnici paravojnih formacija ipak učestvovali u akciji. Optuženi Vlastimir Đorđević i svedok odbrane Miloš Đošan takođe su u svedočenju tvrdili da na Kosovu nije bilo pripadnika paravojnih formacija.⁴⁰⁰⁸ Đorđevićeva tvrdnja kosi se s dokumentarnim dokazima, iz kojih proizlazi da su Đorđević i Štab MUP-a znali da su u to vreme bili angažovani i pripadnici paravojnih formacija. U jednom dopisu od 18. februara 1999. godine, upućenom svim organizacionim jedinicama RJB-a u sedištu MUP-a, Đorđević tim jedinicama daje zadatak da vrše "potpunu kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama njihovim pripadnicima".⁴⁰⁰⁹ Dana 24. marta 1999. godine, ministar Stojiljković poslao je još jedan dopis optuženom, u njegovom svojstvu načelnika RJB-a, organizacionim jedinicama RJB-a, svim SUP-ovima, štabu MUP-a u Prištini i svim stanicama saobraćajne policije, pozvao se na dopis od 18. februara i dao im sledeći zadatak: "[e]videntirati i uspostaviti kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima, radi njihovog eventualnog angažovanja".⁴⁰¹⁰ U Zapisniku sa sastanka s rukovodećim radnicima policije na Kosovu od 4. aprila 1999. godine, istog meseca u kom se odigrala i operacija "Reka", zabeleženo je da je Sreten Lukić, rukovodilac štaba MUP-a u Prištini, rekao da "prema paravojnim jedinicama [treba] preduzimati rigorozne mere".⁴⁰¹¹

1012. Isto tako, ni tvrdnja Miloša Đošana nije verodostojna. Pored drugih dokaza o prisustvu pripadnika srpskih paravojnih snaga na Kosovu, Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi⁴⁰¹² detaljno izložilo činjenice o umešanosti pripadnika paravojnih formacija "Škorpioni" i "Pauk",

⁴⁰⁰⁶ Martin Pnishi, DP P1033, str. 3; Martin Pnishi, DP P1034 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1444. Veće napominje da je tokom ispitivanja 29. juna 2009. godine svedok zatražio da unese ispravku u vezi s bojom uniformi i pojasnio da su uniforme, u stvari, bile "zelene kao trava", no, to je izgleda posledica nespornog proisteklog iz više značenja koje albanska reč "verdhe" može imati (Martin Pnishi, T. 6546–6547). Kad je izričito upitan za to, svedok je izjavio da u stvari ništa nije promenio u svom iskazu (Martin Pnishi, T. 6558).

⁴⁰⁰⁷ Svedok K73, T. 1564.

⁴⁰⁰⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9546; Miloš Đošan, DP D684 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 45418, 45419, 45427, 45431, 45658, 45660; Miloš Đošan T. 11512, 11415.

⁴⁰⁰⁹ DP P356, str. 3.

⁴⁰¹⁰ DP P702.

⁴⁰¹¹ DP P764, str. 3.

⁴⁰¹² V. gore, par. 204–216.

koju je predvodio Jugoslav Petrušić, a koja je bila u sastavu 125. brigade Prištinskog korpusa i od 15. aprila 1999. do 5. maja 1999. godine bila raspoređena u Košarama, u opštini Đakovica.⁴⁰¹³

I. Opština Gnjilane

1013. Dana 27. marta 1999. godine, Komanda Prištinske vojne oblasti izdala je zapovest kojom je Vojnoteritorijalni odred VJ Gnjilane, u sadejstvu sa 175. pešadijskom brigadom, 78. motorizovanom brigadom i snagama MUP-a, dobio zadatak da štiti srpsko stanovništvo, obezbeđuje komunikacije, vojne i druge objekte od značaja za SRJ. U toj zapovesti iste snage su dobile konkretan zadatak da uspostave potpunu borbenu kontrolu nad teritorijom i da vode borbu protiv "ŠTS" (albanskih terorističkih grupa).⁴⁰¹⁴ U zapovesti Zajedničke komande od 13. aprila 1999. godine Prištinski korpus dobio je zadatak da podržava snage MUP-a u "blokadi, razbijanju i uništenju" terorističkih snaga kosovskih Albanaca u rejonu planine Žegovac.⁴⁰¹⁵ Iako se to područje nalazi istočno od grada Gnjilana, a sela Prilepnica/Prilepnicë, Nosalje/Nosaljë, Žegra/Zhegër, Vladovo i Vlastica/Llashticë (o onom što se odigralo u njima biće govora u nastavku teksta) zapadno i jugozapadno od grada Gnjilana, pa se zapovest ne odnosi direktno na njih, ova zapovest jasno ukazuje na to da su u vreme relevantno za događaje o kojima će biti govora u nastavku teksta VJ i MUP bili prisutni u opštini Gnjilane i da su dejstvovali koordinirano. Svedoci, o čijim će iskazima biti reči u nastavku teksta i koje Veće načelno prihvata kao iskrene i pouzdane, potvrđuju da su tu bili prisutni pripadnici VJ koji su, po svemu sudeći, bili u rezervnom sastavu, a po zaključku Veća u sastavu Teritorijalnog odreda Gnjilane, i da su na nekim lokacijama dejstvovali u saradnji sa snagama VJ i MUP.

1014. Veće konstatuje da su redovne i rezervne snage VJ i MUP, koje su često dejstvovale u saradnji, u vreme događaja navedenih u nastavku teksta izvodile operacije u selima u opštini Gnjilane i okolnim selima. U nekim slučajevima, u tome su učestvovali i druge srpske snage, uključujući i paravojsne formacije.

1. Prilepnica

1015. Selo Prilepnica, u opštini Gnjilane, nalazi se u klisuri. S obe strane reke postoji glavni put, jedan u istočnom delu sela, drugi u zapadnom. U vreme događaja koji će biti opisani u nastavku teksta, u Prilepnici je bilo oko 350–360 domaćinstava i 3.000 stanovnika. Što se tiče etničkog sastava, stanovništvo Prilepnice pretežno su činili kosovski Albanci.⁴⁰¹⁶ U Prilepnici je živelo i

⁴⁰¹³ Aleksandar Vasiljević, T. 5663; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19778.

⁴⁰¹⁴ DP P896, tačka 8.

⁴⁰¹⁵ DP P766, str. 2.

⁴⁰¹⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2770.

oko 30 romskih i pet–šest srpskih porodica.⁴⁰¹⁷ Aprila 1999. godine, u Prilepnicu su se sklonila lica raseljena s područja Drenice.⁴⁰¹⁸

1016. Dana 6. aprila 1999. godine, oko 08:10 časova, Abdylhaqim Shaqiri, imam u Prilepnici, bio je u kući svoje majke, u blizini džamije, kad je sa svih strana u selu začuo pucnjavu. Otišao je u južni deo sela, odakle se čulo najviše pucnjave.⁴⁰¹⁹ Abdylhaqim Shaqiri bio je odeven u dugu, crnu imamsku odoru, a na glavi je imao belu kapu "kakvu uglavnom nose ljudi koji idu na hadžiluk".⁴⁰²⁰ Dok je išao glavnim putem, naišao je na jednog srpskog vojnika koji je kao zarobljenike držao dva seljanina, Xelila i Shelika Shaqirija.⁴⁰²¹ Nešto dalje, grupa od 10–15 vojnika u SMB uniformama ispaljivala je hice u vazduh.⁴⁰²² Dvojica ili trojica vojnika nosila su zeleno-žute maskirne uniforme.⁴⁰²³ Vojnik koji je držao onu dvojicu seljana imao je na glavi crni povez.⁴⁰²⁴ Veće napominje da je već zaključilo da su pripadnici rezervnog sastava VJ nosili ili jednobojne zelene ili SMB uniforme ili zelene maskirne uniforme.⁴⁰²⁵ Vojnici su Abdylhaqimu Shaqiriju rekli da su dobili informacije da u Prilepnici ima pripadnika OVK i da civile treba evakuisati.⁴⁰²⁶ U blizini je stajao i veći broj drugih vojnika.⁴⁰²⁷ Vojnici su objasnili da im je "odozgo" naređeno da narednog dana u 12:00 časova miniraju selo i branu.⁴⁰²⁸ Seljanima je dato dva sata da napuste selo, a trebalo je da pođu u pravcu Uroševca.⁴⁰²⁹ Kao seoski imam, Abdylhaqim Shaqiri je preko razglasa na džamiji preneo saopštenje o evakuaciji i rekao seljanima da se okupe na jednom polju u južnom delu sela.⁴⁰³⁰

1017. Seljani su se okupili na južnom i zapadnom putu u selu, koje je delila reka.⁴⁰³¹ Abdylhaqim Shaqiri zatražio je da razgovara s nadležnim oficirom, pa je sproveden oko 200 metara dalje, na drugi kraj sela, gde se sastao s tri oficira odevena u iste zeleno-žute maskirne uniforme kakve su nosila i ona dvojica–trojica vojnika u grupi na koju je Abdylhaqim Shaqiri naišao ranije. Imali su opasače kakve uglavnom nose vojnici.⁴⁰³² Imali su pištolje i šapke na

⁴⁰¹⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2916–2917.

⁴⁰¹⁸ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2962.

⁴⁰¹⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2772, 2836.

⁴⁰²⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2772.

⁴⁰²¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2772, 2836–2837, 2839.

⁴⁰²² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2772–2773.

⁴⁰²³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2772–2773.

⁴⁰²⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2773, 2840, 2847.

⁴⁰²⁵ V. gore, par. 176.

⁴⁰²⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2772, 2848.

⁴⁰²⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2838. Abdylhaqim Shaqiri je kasnije saznao da su srpski vojnici pretresali kuće i oko 100–150 seljana odveli u jednu kuću kao zarobljenike, Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2775, 2797, 2839.

⁴⁰²⁸ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2783, 2850.

⁴⁰²⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2782.

⁴⁰³⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2772–2774, 2780, 2849.

⁴⁰³¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2775, 2918.

⁴⁰³² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2776.

ramenu.⁴⁰³³ Oficiri su se predstavili kao pripadnici redovne vojske koja brani svoju zemlju.⁴⁰³⁴ Abdylhaqim Shaqiri pokušao je da im objasni da u Prilepnici nema pripadnika OVK.⁴⁰³⁵ Abdylhaqim Shaqiri pokušao je takođe da im objasni da se svud oko njegovog sela nalaze sela u kojima žive Srbi, te da bi se daljim granatiranjem nanela šteta Srbima koji žive u selima u blizini Prilepnice.⁴⁰³⁶ Međutim, oficiri su tvrdili da je OVK odgovoran za pucnjavu koja dolazi iz istočnog, severnog i zapadnog dela Prilepnice.⁴⁰³⁷ Jedan od oficira, kog su ostali zvali "Rus" i koji je mogao imati 42–43 godine, odveo je Abdylhaqima Shaqiriju u stranu i objasnio mu da su dobili informaciju da će snage NATO-a bombardovati Pripelnicu, a da će oni to sprečiti "svim sredstvima".⁴⁰³⁸ On je Abdylhaqimu Shaqiriju rekao da seljani u roku od dva sata treba da odu iz Prilepnice i krenu u pravcu Uroševca, jer on ima "dužnost da postav[i] mine po svim putevima u ovom selu, kao i po okolnim brdima".⁴⁰³⁹ On je Abdylhaqimu Shaqiriju savetovao da pobegne u neko od susednih sela.⁴⁰⁴⁰ Oficir "Rus" rekao je Abdylhaqimu Shaqiriju da je naređenje da se Prilepnica evakuiše došlo iz Beograda.⁴⁰⁴¹

1018. Oficir po nadimku "Rus" odveo je onda Abdylhaqima Shaqiriju u svom pincgaueru na mesto gde su se okupljali seljani albanske i romske nacionalnosti.⁴⁰⁴² Tu je bilo i 20–30 vojnika. Vojnici su na putu zaustavljali ljude koji su pokušavali da se domognu južnog dela sela.⁴⁰⁴³ Abdylhaqim Shaqiri je da je video zapadni deo sela opljačkan. Jedan seljanin mu je rekao da su neki ljudi pretučeni i da su im oduzeti dokumenti. Abdylhaqim Shaqiri preneo je oficiru "Rusu" ono što mu je taj čovek rekao, a "Rus" je naredio da se seljanima vrte dokumenti.⁴⁰⁴⁴ Međutim, vojnici su dokumente pobacali pored jednog zida.⁴⁰⁴⁵

⁴⁰³³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2775.

⁴⁰³⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2780–2781.

⁴⁰³⁵ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2777.

⁴⁰³⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2777–2778. Abdylhaqim Shaqiri je u svom svedočenju rekao da se oko Prilepnice nalazi sedam srpskih sela, Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2777.

⁴⁰³⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2777.

⁴⁰³⁸ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2849–2850; DP D94, str. 3. Veće napominje da Abdylhaqim Shaqiri taj iskaz o oficiru zvanom "Rus" ne navodi ni u svojim pismenim izjavama od 25. aprila 1999. godine (DP D94, str. 3) i od 19. i 22. juna 2001. godine (DP D95, str. 2), kao ni u ispravkama tih izjava od 5. februara 2002. godine (DP D96). Veće prihvata da je on to u ranijim izjavama izostavio, a ne da je to tek kasnije "izmislio". Veće prihvata da je sadašnje svedočenje ovog svedoka istinito. Po mišljenju Veća, njegovo svedočenje nije nepouzđano zbog te nepodudarnosti.

⁴⁰³⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2850; DP D94, str. 3.

⁴⁰⁴⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2779.

⁴⁰⁴¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2779. Kao što je navedeno u fusnoti 4038, Abdylhaqim Shaqiri u svojim ranijim gorepomenutim izjavama nije naveo odakle to naređenje potiče. Veće prihvata da je ovaj aspekt svedokovog iskaza iskren i pouzdan. Međutim, nema odgovarajućeg osnova na kom bi se moglo proceniti da li je istinito ono što je "Rus" rekao svedoku o tome odakle naređenje potiče. Sudeći po okolnostima, "Rus" i ostali možda su izmislili da OVK otvara vatru iz istočnog, severnog i zapadnog dela sela, kao što su mogli izmisliti i naređenje iz Beograda, kako bi lakše savladali otpor prilikom sprovođenja naredbe da se selo isprazni. Veće ne može da donese zaključak o poreklu tog naređenja.

⁴⁰⁴² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2779.

⁴⁰⁴³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2779–2780.

⁴⁰⁴⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2779.

⁴⁰⁴⁵ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2779.

1019. Dok su ljudi stajali na putu, vojnici su ispaljivali hice u vazduh. Jedan srpski vojnik ranjen je metkom koji je rikošetirao.⁴⁰⁴⁶ Oficir "Rus" i još dvojica stavili su tog vojnika u pincgauer i naredili vojnicima da se povuku. Ljudi su ostali u Prilepnici, a vojnici su otišli u pravcu grada Gnjilane.⁴⁰⁴⁷ Vojnici seljanima nisu dali nikakva dalja uputstva. Naređenje da se iz sela ode u roku od dva sata nije povučeno.⁴⁰⁴⁸

1020. Abdylhaqim Shaqiri i drugi seljani pokušali su da uspostave kontakt sa šefom policije u gradu Gnjilane kako bi dobili odobrenje da ostanu.⁴⁰⁴⁹ Pokušali su da se sastanu i s Vladom Denićem, Srbinom koji je bio zamenik direktora lokalne bolnice i koji je imao veze s nekoliko pripadnika vojnog štaba u Gnjilanu,⁴⁰⁵⁰ pošto su se nadali da će, na njegovu intervenciju, dobiti odobrenje da ostanu.⁴⁰⁵¹ Međutim, ova grupa nije uspela u tome.⁴⁰⁵²

1021. Abdylhaqim Shaqiri i seljani koji su bili s njim vratili su se u Prilepnicu. Abdylhaqim Shaqiri je putem razglasa na džamiji preneo još jedno saopštenje, naime da se Prilepnica mora evakuisati, i zatražio od ljudi da se nađu kod bunara, na glavnom putu Gnjilane–Bujanovac/Bujanoc.⁴⁰⁵³

1022. Dana 6. aprila 1999. godine, oko 14:00 časova, Abdylhaqim Shaqiri poveo je kolonu s više od 3.000 seljana albanske i romske nacionalnosti i 400 vozila prema istoku, u pravcu sela Dobrčane/Dobërčan, putem koji je prolazio kroz Kosovsku Kamenicu i Bujanovac, u opštini Kosovska Kamenica.⁴⁰⁵⁴ Žitelji Prilepnice koji su bili srpske nacionalnosti ostali su u Prilepnici.⁴⁰⁵⁵ Put je bio miniran, a u selu Kmetovce/Kmetofc bili su pripadnici snaga srpske policije i vojske.⁴⁰⁵⁶ Pripadnici policije nosili su plave uniforme. Na ruci su imali i plavu platnenu traku.⁴⁰⁵⁷ Vojnici su nosili sivomaslinaste uniforme,⁴⁰⁵⁸ što bi se moglo odnositi na jednobojne zelene/SMB uniforme kakve su nosili pripadnici rezervnog sastava VJ. Policajci su gledali konvoj, ali nisu intervenisali. Međutim, vojnici su zaustavili konvoj i pitali Abdylhaqima Shaqirija kud su krenuli i zašto. Vojnici su propustili konvoj kad je Abdylhaqim Shaqiri objasnio da je

⁴⁰⁴⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2781.

⁴⁰⁴⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2781–2782.

⁴⁰⁴⁸ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2782.

⁴⁰⁴⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2782–2783.

⁴⁰⁵⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2782–2785.

⁴⁰⁵¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2782.

⁴⁰⁵² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2785–2786.

⁴⁰⁵³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2788.

⁴⁰⁵⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2788, 2835, 2883. Time što je pošao prema istoku, Abdylhaqim Shaqiri se oglašio o naređenje da ide u pravcu Uroševca.

⁴⁰⁵⁵ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2868.

⁴⁰⁵⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2788–2789, 2864–2865.

⁴⁰⁵⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2789; Abdylhaqim Shaqiri, T. 3902.

⁴⁰⁵⁸ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2789; Abdylhaqim Shaqiri, T. 3902.

vojska naredila seljanima da napuste selo.⁴⁰⁵⁹ Odbrana tvrdi da to što su vojnici pitali kuda konvoj ide znači da nije bilo koordiniranog plana da se seljani uklone.⁴⁰⁶⁰ Veće će nešto kasnije u ovoj Presudi razmatrati pitanje da li je postojao plan da se stanovnici Kosova uklone iz svojih gradova i sela. Uprkos tome, Veće napominje da to što jedna grupa vojnika u jednom selu, po svemu sudeći, nešto nije znala nije pouzdan pokazatelj ni postojanja ni nepostojanja koordiniranog plana.

1023. Iz sela Kmetovce konvoj je krenuo prema selu Dobrčane.⁴⁰⁶¹ Abdylhaqim Shaqiri hteo je da konvoj krene ka Trnovcu, selu u Srbiji pored Bujanovca u kom su živeli Albanci.⁴⁰⁶² On je konvoj s više od 3.000 ljudi preveo preko administrativne granice između Srbije i Kosova, koje je delio jedan most. Konvoj je odatle otišao u pravcu Trnovca.⁴⁰⁶³

1024. Konačno, konvoj su u Srbiji, na četiri–pet kilometara pred Končuljem, zaustavili pripadnici lokalne policije u Kosovskoj Kamenici. Policajci su rekli ljudima da su od šefa policije u Gnjilanu dobili naređenje da seljani mogu bezbedno da se vrate u Prilepnicu.⁴⁰⁶⁴ U noći 6. aprila 1999. godine, jedan manji broj ljudi iz konvoja vratio u Prilepnicu. Ostali su ostali kod rođaka u drugim selima.⁴⁰⁶⁵ Do 7. aprila u Prilepnicu se vratilo 70–80 posto seljana.⁴⁰⁶⁶ Ljudi koji su se vratili videli su da je u zapadnom delu sela spaljeno više od 100 kuća, a da su ostale oštećene, demolirane ili opljačkane. Nasuprot tome, srpske kuće u istočnom delu sela bile su netaknute.⁴⁰⁶⁷ Odbrana tvrdi da iz tih događaja proizlazi da su seljani zamoljeni da iz sela odu "privremeno i zbog sopstvene bezbednosti".⁴⁰⁶⁸ Veće će se nešto kasnije u ovoj Presudi detaljnije baviti razlozima iz kojih su kosovski Albanci napustili svoje domove u Prilepnici. Međutim, na ovom mestu Veće iznosi konstataciju da se, na osnovu zahteva vojnika i pretnji da će selo narednog dana biti minirano, kao i na osnovu činjenice da je iz sela otišlo samo nesrpsko stanovništvo, uverilo da su stanovnici Prilepnice 6. aprila 1999. godine prisilno raseljeni iz svog sela.

1025. Dana 13. aprila 1999. godine, oko 12:00–12:30 časova, kod Abdylhaqima Shaqirija došla su dva ugledna Srbina iz grada Gnjilana, koji su bili rezervni oficiri VJ.⁴⁰⁶⁹ Nosili su vojne žuto-zelene maskirne uniforme, ali nisu bili naoružani.⁴⁰⁷⁰ Rekli su Abdylhaqimu Shaqiriju da su dobili

⁴⁰⁵⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2789, 2864, 2951; Abdylhaqim Shaqiri, T. 3902, 3904.

⁴⁰⁶⁰ Završni podnesak odbrane, par. 848.

⁴⁰⁶¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2790.

⁴⁰⁶² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2790.

⁴⁰⁶³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2790.

⁴⁰⁶⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2793–2795; DP P731.

⁴⁰⁶⁵ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2794, 2796.

⁴⁰⁶⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2796, 2970.

⁴⁰⁶⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2796, 2835–2836, 2902.

⁴⁰⁶⁸ Završni podnesak odbrane, par. 848.

⁴⁰⁶⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2799, 2803.

⁴⁰⁷⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2799.

naređenje da stanovništvo opet mora da ode iz Prilepnice.⁴⁰⁷¹ Kako su objasnili, to naređenje došlo je iz Vrhovnog štaba u Beogradu.⁴⁰⁷² Jedan od tih Srba, Đilas Mladenović, objasnio je Abdylhaqimu Shaqiriju i drugim seljanima koji su došli u njegovu kuću da su 6. aprila 1999. godine seljane iz Prilepnice iselili pripadnici paravojske, a da će ovaj put biti nadležna redovna vojska. Međutim, Abdylhaqim Shaqiri je primetio da su vojnici koji su došli 6. aprila 1999. godine i oni koji su došli 13. aprila nosili iste žuto-zelene maskirne uniforme.⁴⁰⁷³ Imajući u vidu dokaze, Veće smatra verovatnim da su vojnici tokom ovih događaja više nego jednom bili neiskreni prema imamu. Malo je verovatno da su se 13. aprila pojavili vojnici nekih drugih snaga. Đilas Mladenović je skrenuo pažnju i na to da se Abdylhaqim Shaqiri ogлуšio o naređenje da povede konvoj u pravcu Uroševca, već da ga je odveo u pravcu Bujanovca.⁴⁰⁷⁴

1026. Tokom razgovora između Abdylhaqima Shaqirija, seljana i dvojice lokalnih Srba iz Gnjlana koji su se pridružili rezervnim snagama, u Shaqirijevo dvorište došao je i treći vojnik i onoj dvojici Srba dao kalašnjikove.⁴⁰⁷⁵ Abdylhaqim Shaqiri zatražio je policijsku ili vojnu pratnju, ako je već trebalo da organizuje odlazak seljana iz sela. Vojnici su pristali da taj zahtev prenesu svom štabu.⁴⁰⁷⁶ U roku od sat vremena, ta dva rezervna oficira poslala su Abdylhaqimu Shaqiriju poruku da će dobiti pratnju, pod uslovom da seljani narednog dana u 08:00 časova budu kod obližnjeg bunara.

1027. Drugi seljani otišli su u policiju u gradu Gnjlanu kako bi pokušali da zaustave raseljavanje. Kad su se vratili, obavestili su Abdylhaqima Shaqirija da im je rečeno da je “vojska preuzela stvar u svoje ruke i da policija više ništa ne može da učini po tom pitanju”.⁴⁰⁷⁷ U tom trenutku vojska je već bila opkolila selo i sprečavala seljane da pobjegnu.⁴⁰⁷⁸

1028. Narednog jutra, oko 07:30 časova, stanovništvo Prilepnice bilo je na putu, na traktorima, motokultivatorima i u automobilima.⁴⁰⁷⁹ Na jednom kraju sela bio je postavljen jedan oklopni transporter, sličan onom koji je korišćen 6. aprila 1999. godine; u njemu su bila tri čoveka.⁴⁰⁸⁰

⁴⁰⁷¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2800.

⁴⁰⁷² Veće napominje da Abdylhaqim Shaqiri to ne navodi ni u jednoj pismenoj izjavi koju je dao pre nego što je svedočio pred Međunarodnim sudom (DP D94, str. 5; DP D95, str. 4; DP D96, str. 2). Veće ponavlja svoj komentar na fusnote 4038 i 4041 i prihvata da je on to izostavio u ranijim izjavama, a ne da je to kasnije “izmislio”. Veće prihvata da je sadašnje svedočenje ovog svedoka istinito. Po mišljenju Veća, njegovo svedočenje nije nepouzđano zbog te nepodudarnosti.

⁴⁰⁷³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2799, 2802.

⁴⁰⁷⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2801.

⁴⁰⁷⁵ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2803. Ta dvojica ljudi bili su rezervni vojnici iz Gnjlana koji su ranije radili u civilnom sektoru, Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2799, 2800, 2802; Abdylhaqim Shaqiri, T. 3896.

⁴⁰⁷⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2803.

⁴⁰⁷⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2804.

⁴⁰⁷⁸ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2805, 2822.

⁴⁰⁷⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2805.

⁴⁰⁸⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2805–2806, 2975.

Pitali su Abdylhaqima Shaqirija da li mu trebaju autobus ili gorivo i rekli da pratnja čeka seljane kod bunara. Abdylhaqim Shaqiri je od bunara poveo konvoj u pravcu glavnog puta koji se nalazio u blizini. Tamo su se zaustavili da bi sačekali pratnju. Tad je došao crni mercedes, u kom su očigledno bili viši oficiri. Oficiri u mercedesu nakratko su porazgovarali s jednim vojnikom ili pripadnikom rezervnog sastava policije koji je stajao pored konvoja, nakon čega je taj čovek radio-vezom uspostavio kontakt s vojnim štabom u Gnjilanu.⁴⁰⁸¹ Abdylhaqimu Shaqiriju je rečeno da će pratnja stići za pet minuta, pa im je naređeno da krenu u pravcu Uroševca.⁴⁰⁸²

1029. Posle pet minuta, konvoju je prišao jedan pripadnik redovne saobraćajne policije, koji je trebalo da predstavlja pratnju, pa je 3.000 seljana iz Prilepnice, sa još oko 1.000 ljudi koji su došli iz drugih sela, krenulo iz Prilepnice.⁴⁰⁸³

1030. Onaj policajac ispratio je konvoj kroz Gnjilane do Livoča/Livoç-i-Epërm, gde se pratnja konvoja promenila. Odatle je konvoj u pravcu BJRM pratila jedna bela zastava, koju je vozio jedan pripadnik saobraćajne policije iz grada Gnjilana i u kojoj su bila još tri policajca.⁴⁰⁸⁴ U Livoču je Abdylhaqim Shaqiri video kako poslednji preostali stanovnici tog sela ulaze u autobus. Taj autobus i još jedan autobus iz Žegre pratili su konvoj jednim delom puta.⁴⁰⁸⁵

1031. Konvoj je prošao kroz Parteš/Paresh, Radivojce/Radivojc i Klokot/Kllokot, u opštini Vitina/Viti. Posle Klokota, policija je konvoj, koji je trebalo da nastavi u pravcu Uroševca, usmerila preko Vitine i Doganovića/Doganaj u pravcu BJRM.⁴⁰⁸⁶ Dok su išli, Abdylhaqim Shaqiri je video da su mnoga sela kosovskih Albanaca napuštena; u njima nije bilo ni jednog jedinog stanovnika.⁴⁰⁸⁷

1032. Konvoj je prošao nekoliko kontrolnih punktova. Na kontrolnom punktu u Klokotu bili su i pripadnici policije i ljudi koji su nosili različite uniforme.⁴⁰⁸⁸ U Doganoviću, konvoj je na jednom vojnom kontrolnom punktu, na kom su bili ljudi u maslinastozelenim uniformama, zaustavljen na tri sata.⁴⁰⁸⁹ Otprilike pet–šest kilometara od granice s BJRM, jedan vojni oficir u maslinastozelenoj uniformi zaustavio je na jednom kontrolnom punktu konvoj s više od 500 vozila.⁴⁰⁹⁰ Oficir je Abdylhaqimu Shaqiriju naredio da kaže ljudima da se pored automobila

⁴⁰⁸¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2806–2807.

⁴⁰⁸² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2807.

⁴⁰⁸³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2811, 2884, 2886, 2918.

⁴⁰⁸⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2814.

⁴⁰⁸⁵ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2812.

⁴⁰⁸⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2814, 2823, 2973.

⁴⁰⁸⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2816.

⁴⁰⁸⁸ Abdylhaqim Shaqiri, T. 3906.

⁴⁰⁸⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2817; DP P732.

⁴⁰⁹⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2817.

postroje u grupama od po 50.⁴⁰⁹¹ Čim se Abdylhaqim Shaqiri vratio do svojih kola, jedan vojnik nižeg ranga žestoko ga je tukao sve dok Shaqiri nije izgubio svest.⁴⁰⁹² Dok je vojnik tukao Shaqirija, onaj oficir se umešao i izvinio za ponašanje svog vojnika.⁴⁰⁹³ Pošto se izvinio, oficir je sproveo ljude do granice.⁴⁰⁹⁴

1033. Pre nego što je prešao granicu Kosova s BJRM, policija je konvoj sprovela do lica nadležnog za tu stanicu srpske pogranične policije.⁴⁰⁹⁵ Šef pogranične policije, odeven u jednobojnu plavu policijsku uniformu,⁴⁰⁹⁶ naredio je seljanima da svoja vozila, zajedno s ključevima, vozačkim dozvolama i dokumentacijom, ostave na poljani.⁴⁰⁹⁷ Nijedno od tih vozila nikad nije vraćeno vlasnicima.⁴⁰⁹⁸ Seljani Prilepnice proveli su prvu noć i naredni dan u zoni između dveju granica.⁴⁰⁹⁹ Narednog dana autobusi iz BJRM prevezli su izbeglice u više logora u BJRM.⁴¹⁰⁰

1034. Kad se juna 1999. godine vratio u Prilepnicu, Abdylhaqim Sahqiri zatekao je selo spaljeno do temelja, uništeno i opljačkano.⁴¹⁰¹ Spaljene su bile i džamija i biblioteka, koje su bile stare više od 150 godina.⁴¹⁰²

1035. Veće se uverilo da su 14. aprila 1999. godine srpske snage naterale konvoj s najmanje 4.000 ljudi, među kojima je bilo 3.000 ljudi iz Prilepnice i oko 1.000 iz drugih okolnih sela, da napusti Prilepnicu, nakon čega su ti ljudi deportovani u BJRM. Veće se uverilo da su ti ljudi, po uputstvima srpske policije, prešli granicu i ušli u BJRM.

2. Žegra i Nosalje

1036. Selo Žegra nalazi se 12 kilometara južno od grada Gnjilana, blizu granice sa Srbijom i s BJRM.⁴¹⁰³ U vreme događaja koji se navode u Optužnici, Žegra je imala oko 4.000 stanovnika

⁴⁰⁹¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2817, 2956.

⁴⁰⁹² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2818–2819.

⁴⁰⁹³ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2818–2819.

⁴⁰⁹⁴ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2819–2820, 2887, 2900–2901.

⁴⁰⁹⁵ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2820.

⁴⁰⁹⁶ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2822, 2955.

⁴⁰⁹⁷ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2820, 2956.

⁴⁰⁹⁸ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2820–2821.

⁴⁰⁹⁹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2820.

⁴¹⁰⁰ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2820.

⁴¹⁰¹ Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2821.

⁴¹⁰² Abdylhaqim Shaqiri, DP P729 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2949.

⁴¹⁰³ Qamil Shabani, DP P786, str. 2; DP P789.

pretežno albanske nacionalnosti. U njoj je bilo 900 kuća kosovskih Albanaca.⁴¹⁰⁴ U Žegri je bilo i nešto manje od 100 srpskih kuća,⁴¹⁰⁵ ali se podaci o njihovom tačnom broju razlikuju.

1037. Polovinom marta 1999. godine, srpske snage, odevene u vojnu odeću, i pripadnici "paravojnih" snaga razmestili su se na ulazu u Žegru i po okolnim brdima u blizini sela.⁴¹⁰⁶ U fabrici na ulazu u Žegru postavljen je kontrolni punkt, na kom je bilo 15–20 ljudi koji su nosili "vojne uniforme redovnih oružanih snaga" i bili naoružani automatskim puškama AK47.⁴¹⁰⁷ Pošto su bili nešto stariji, ljudi su mislili da su to rezervisti. Na kontrolnom punktu primećeni su i oklopni transporter i tenkovi.⁴¹⁰⁸ Pripadnici srpskih snaga ušli su četiri–pet kuća kosovskih Albanaca i isterali stanare iz njih. Štab su smestili u poljoprivrednu zadrugu.⁴¹⁰⁹ Te snage su patrolirale ulicama Žegre i tražile ljudima dokumente.

1038. Dana 28. marta 1999. godine, srpske porodice u Žegri označile su svoje kuće tako što su na vrata stavile bele krpe.⁴¹¹⁰ Istog dana, u 18:00 časova, srpske snage koje je jedan svedok opisao kao "pripadnike paravojnih snaga"⁴¹¹¹ išle su po kućama u Žegri, očigledno u potrazi za viđenijim ljudima albanske nacionalnosti. U tome su im pomagali lokalni Srbi.⁴¹¹² Postoje dokazi iz druge ruke da su srpske snage krajem marta 1999. godine ubijale seljane,⁴¹¹³ među kojima je bio i Shyqeri Tahiri, vođa lokalnog DSK, ubijen 28. marta 1999. godine, i Ukshin Ukshini, ubijen 30. marta 1999. godine.⁴¹¹⁴

⁴¹⁰⁴ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3.

⁴¹⁰⁵ Prema proceni Qamila Shabanija, bilo ih je 97, Qamil Shabani, DP P786, str. 2. Kako tvrdi svedok K81, u Žegri je bilo otprilike 900 kuća kosovskih Albanaca i 30–40 srpskih kuća, svedok K81, DP P792, izjava svedoka od 30. maja 1999. godine, str. 3. Veće se uverilo da su stanovništvo Žegre pretežno činili kosovski Albanci.

⁴¹⁰⁶ Qamil Shabani, DP P786, str. 2–3. Qamil Shabani nije opisao te paravojne snage. Međutim, njegovo svedočenje potvrdio je svedok K81. Svedok K81 je u svom svedočenju rekao da je VJ oko 25. marta 1999. godine, zajedno s nekim naoružanim ljudima u civilnoj odeći, došao u susedno selo Vladovo i da se stacionirao u magacinu fabrike radijatora na ulazu u Žegru. Svedok K81 posvedočio je i da su s njima bili seljani srpske nacionalnosti, svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7080. Lokalnom stanovništvu rečeno je da su ljudi u civilu Arkanovi "Tigrovi", ali iz svedočenja se ne može ustanoviti poreklo te informacije. Ti ljudi bili su stariji nego vojnici VJ, imali su duge brade i bili naoružani automatskim puškama, svedok K81, DP P791, izjava svedoka od 30. maja 1999. godine, str. 2.

⁴¹⁰⁷ Qamil Shabani, DP P786, str. 2–3.

⁴¹⁰⁸ Qamil Shabani, DP P786, str. 2.

⁴¹⁰⁹ Qamil Shabani, DP P786, str. 3.

⁴¹¹⁰ Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2700–2703; Qamil Shabani, DP P786, str. 2; Qamil Shabani DP P787, par. 5.

⁴¹¹¹ Qamil Shabani nije opisao snage koje su deštvovala 28. marta 1999. godine. Međutim, on je pojam "paravojni" definisao tako da se odnosi na nekoga ko radi za policiju, ali nije u redovnom sastavu policije, a prepoznavao ih je po uniformama koje nisu bile redovne i koje su uključivale marame (poveze) na glavama i druge predmete, na primer, maske, kokarde sa četiri slova S, Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2756. Veće napominje da se simbol sa četiri slova S nalazio na oznakama SAJ-a, v. gore, par. 76.

⁴¹¹² Qamil Shabani, DP P786, str. 3. Kasnije su Albanci iz sela rekli Qamilu Shabaniju da su pripadnici srpske zajednice, između ostalih i Siniša Pavić, inspektor MUP-a Gnjilane, sačinili spisak uglednih Albanaca koje je trebalo ubiti, Qamil Shabani, DP P787, par. 5.

⁴¹¹³ Qamil Shabani, DP P787, par. 7; svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2 (svedočenje o istom incidentu i ubistvu jedne druge osobe). Konkretno, Qamil Shabani posvedočio je da je Ukshin Ushini ubijen iz vatrenog oružja 30. marta 1999. godine. On je to saznao od sina Ukshina Ushinija.

⁴¹¹⁴ Qamil Shabani, DP P786, str. 3; svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3.

1039. Dana 29. marta 1999. godine, vojnici su, zajedno s ljudima koje je svedok identifikovano kao pripadnike paravojnih snaga, išli od kuće do kuće i naređivali ljudima da odu.⁴¹¹⁵ Veće podseća na Zapisnik sa sastanka načelnika SUP-ova na Kosovu, komandanata odreda PJP, kao i komandanata SAJ i JSO, održanog u Štabu MUP-a u Prištini 4. aprila 1999. godine, u kom se navodi da načelnik SUP-a Gnjilane pominje probleme s dobrovoljcima u Žegri,⁴¹¹⁶ pa Veće prihvata da su u ovoj operaciji učestvovali i paravojne snage.

1040. Te snage pucale su u stanovnike i ulazile u kuće kako bi isterale ukućane iz njih.⁴¹¹⁷ Strahujući od srpskih snaga, te večeri je oko 1.300 seljana otišlo iz Žegre i krenulo prema brdima u pravcu Donje Stuble/Stubëll-e-Poshtme, u opštini Vitina, udaljene oko 10 kilometara.⁴¹¹⁸ Išli su pešice.⁴¹¹⁹ Noć su proveli na brdu Kušljeвица, a narednog jutra, kad iz Žegre više nije dopirala pucnjava, vratili su se u selo.⁴¹²⁰

1041. Dana 30. marta 1999. godine ili približno tog datuma, srpske snage ponovo su pucale u kuće dok su u oklopnim transporterima prolazile selom.⁴¹²¹ Ista grupa od 1.300 seljana koji su prethodne noći napustili selo smesta je otišla kad je pucnjava ponovo počela. Krenuli su u pravcu brda Kušljeвица. Srpske snage pucale su na ljude koji su bežali.⁴¹²² Te srpske snage činili su pripadnici vojske, pripadnici policije, koji su bili u plavim uniformama, kao i pripadnici paravojnih formacija.⁴¹²³ Ona grupa ljudi krenula je pešice u pravcu Donje Stuble i stigla tamo sat vremena kasnije.⁴¹²⁴ Većina je tamo ostala pet nedelja,⁴¹²⁵ ali je oko 500 ljudi tri nedelje po dolasku otišlo u BJRM.⁴¹²⁶ Odbrana tvrdi da su seljani iz sela otišli dobrovoljno i da nije bilo koordiniranog plana da se seljani uklone odatle.⁴¹²⁷ Ovim pitanjima Veće će se baviti nešto kasnije u ovoj Presudi, ali će na ovom mestu izneti konstataciju da iz gorepomenutih dokaza proizlazi da su stanovnici Žegre 29. i 30. marta 1999. godine napustili selo iz straha izazvanog pucnjavom i drugim postupcima srpskih snaga. Međutim, Veće ne prihvata da je dokazano da su srpske snage

⁴¹¹⁵ Qamil Shabani, DP P786, str. 2.

⁴¹¹⁶ DP P764, str. 2.

⁴¹¹⁷ Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2684.

⁴¹¹⁸ Qamil Shabani, DP P786, str. 3; Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2685.

⁴¹¹⁹ Qamil Shabani, DP P786, str. 4.

⁴¹²⁰ Qamil Shabani, DP P786, str. 3; Qamil Shabani DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2716.

⁴¹²¹ Qamil Shabani, DP P786, str. 3; Qamil Shabani, DP P787, par. 8; Qamil Shabani DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), Qamil Shabani, T. 2684–2685.

⁴¹²² Qamil Shabani, DP P786, str. 3–4; Qamil Shabani, DP P787, par. 9; Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2685; Qamil Shabani, T. 4512–4513.

⁴¹²³ Qamil Shabani, DP P787, par. 9. Qamil Shabani je video razna vozila, koja su bila u vlasništvu vojske, i prepoznao ih je na fotografijama na kojima su prikazani razni tipovi vozila, DP P318, Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2688–2689; Qamil Shabani, T. 4490. U blizini svog sela Qamil Shabani je video pripadnike snaga koji su nosili uniforme prikazane na slici br. 9 u DP P325, kao i slici br. 4 i br. 6, Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2689–2690.

⁴¹²⁴ Qamil Shabani, DP P786, str. 4; Qamil Shabani, T. 4492.

⁴¹²⁵ Qamil Shabani, DP P786, str. 4; Qamil Shabani, T. 4493.

⁴¹²⁶ Qamil Shabani, DP P786, str. 4.

⁴¹²⁷ Završni podnesak odbrane, par. 853.

prouzrokovale odlazak žitelja Žegre iz Donje Stuble u BJRM otprilike tri nedelje pošto su ovi došli u Donju Stublu.

1042. Dana 6. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, srpske snage napale su obližnja sela, među kojima i Rimnik/Ribnik, Gornju Budriku/Budrikë-e-Eperme i Mogilu/Mogillë, u opštini Vitina, i sela Nosalje i Vladovo u opštini Gnjilane.⁴¹²⁸ Stanovnici tih sela otišli su takođe u Donju Stublu, gde su se već bili sklonili ljudi iz Žegre, tako da je tamo bilo oko 20.000 ljudi.⁴¹²⁹ Srpske snage bile su stacionirane u Gornjoj Stubli, na oko kilometar udaljenosti od Donje Stuble i na području oko nje, i pratili su stanje.⁴¹³⁰

1043. Dana 20. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, oko 1.500 ljudi napustilo je Donju Stublu i vratilo se u svoja sela u opštini Vitina, pošto se činilo da srpske snage tada više nisu bile tamo.⁴¹³¹ Posle tog dana iz Donje Stuble je svakog dana odlazilo oko 500 do 1.000 ljudi, uglavnom žena, dece i starijih osoba. Jedan svedok izjavio je da su oni odlazili u BJRM iz straha i zato što nisu imali hrane.⁴¹³² Kao što je navedeno nekoliko paragrafa ranije, Veće ne prihvata da je dokazano da su taj odlazak prouzrokovale srpske snage.

1044. Dana 2. maja 1999. godine, grupa od oko 600 ljudi, među kojima je bilo i 200 ljudi iz Žegre, krenula je u BJRM:⁴¹³³ Pošli su u 19:00 časova, u pravcu sela Goden/Godeni u opštini Vitina.⁴¹³⁴ Odatle su prošli kroz Jusufovce-Mahalu/Isufaj, gde se njihovoj koloni pridružilo oko 60 ljudi.⁴¹³⁵ Potom je kolona nastavila u pravcu planine Seferaj, gde su ta raseljena lica ostala tokom noći.⁴¹³⁶ Na putu do planina nisu videli ni vojsku ni policiju.⁴¹³⁷

1045. Dana 3. maja 1999. godine, u 05:00 časova, ova grupa napustila je planinu Seferaj i u 14:00 časova stigla u blizinu Rustaja, u opštini Gnjilane.⁴¹³⁸ Tamo je konvoj naišao na pripadnike redovne vojske i pripadnike "paravojnih" formacija.⁴¹³⁹ Svedok nije opisao pripadnike paravojnih formacija, tako da Veće ne može pouzdano da utvrdi da li se tu zaista radi o pripadnicima paravojnih formacija. Vojnici su pozvali svog komandanta. U međuvremenu, vojnici su odvojili

⁴¹²⁸ Qamil Shabani, DP P786, str. 4.

⁴¹²⁹ Qamil Shabani, DP P786, str. 4.

⁴¹³⁰ Qamil Shabani, DP P786, str. 4.

⁴¹³¹ Qamil Shabani, DP P786, str. 4.

⁴¹³² Qamil Shabani, DP P786, str. 4.

⁴¹³³ Qamil Shabani, DP P786, str. 5; Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2721–2722; Qamil Shabani, T. 4493, 4501.

⁴¹³⁴ Qamil Shabani, DP P786, str. 5.

⁴¹³⁵ Qamil Shabani, DP P786, str. 5.

⁴¹³⁶ Qamil Shabani, DP P786, str. 5.

⁴¹³⁷ Qamil Shabani, DP P786, str. 5.

⁴¹³⁸ Qamil Shabani, DP P786, str. 5; Qamil Shabani, T. 4493; DP P789.

⁴¹³⁹ Qamil Shabani, DP P786, str. 5.

muškarce od žena. Pretresali su i muškarce i žene.⁴¹⁴⁰ Srpske snage naredile su muškarcima da kleknu i da podignu ruke iznad glave. Za to vreme pretili su im da će ih ubiti, ali na kraju su vojnici pustili muškarce da se priključe grupi žena.⁴¹⁴¹ Konvoj je iz Rustaja do jednog brda blizu granice s BJRM, na oko sat vremena udaljenosti, sproveo 30 ili više "pripadnika paravojnih snaga i vojnika".⁴¹⁴² Tamo je nekim muškarcima prećeno i oni su optuživani da nameravaju da se priključe OVK-u u Albaniji.⁴¹⁴³ Konačno, grupi je naređeno da krene u pravcu Preševa, u Srbiji, gde će je, kako je rečeno, čekati druga grupa pripadnika redovne vojske i paravojnih formacija.⁴¹⁴⁴ Međutim, kako ih niko nije sprovodio, ljudi u konvoju odlučili su da ne krenu ka Preševu, već prema BJRM, koja je odatle bila udaljena oko 90 minuta hoda.⁴¹⁴⁵ Na putu su naišli na još jednu grupu od oko 300 raseljenih lica, koja je dolazila iz pravca Preševa i među kojima su bili i ljudi iz Žegre. Ti ljudi priključili su se konvoju.⁴¹⁴⁶

1046. Dana 4. maja, konvoj je na području planine Lojane prešao granicu i ušao u BJRM.⁴¹⁴⁷ Iako su u obližnjim rovovima bili srpski vojnici, konvoj s izbeglicama nije zaustavljen.⁴¹⁴⁸

1047. Iz razloga koji će detaljnije biti izloženi nešto kasnije u ovoj Presudi Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja utvrđeno u odnosu na Žegru.

1048. Kad su se konačno vratili u svoje selo, juna 1999. godine, stanovnici Žegre videli su da je oko 120 albanskih kuća spaljeno do temelja, dok je 420 kuća bilo delimično spaljeno. Srpske kuće bile su netaknute.⁴¹⁴⁹

3. Vladovo i Vlaštica

1049. Selo Vladovo nalazi se u opštini Gnjlane, na oko kilometar udaljenosti od Žegre. Godine 1999. Vladovo se sastojalo od oko 100 kuća i bilo je podeljeno na tri zaseoka.⁴¹⁵⁰ Selo Vlaštica nalazi se na dva do tri kilometra udaljenosti od Vladova. Planinsko područje zvano Crno brdo ili

⁴¹⁴⁰ Qamil Shabani, DP P786, str. 5; Qamil Shabani DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2724; Qamil Shabani, T. 4493, 4500.

⁴¹⁴¹ Qamil Shabani, DP P786, str. 5; Qamil Shabani, T. 4494, 4500.

⁴¹⁴² Qamil Shabani, DP P786, str. 5. Postoje različite procene o broju ljudi koji su učestvovali u sprovođenju. U ovom sudskom postupku, procenjeno je da je bilo 70 "pripadnika vojnih i paravojnih formacija" (Qamil Shabani, T. 4494), ali u jednoj ranijoj izjavi ovaj svedok je sugerisao da ih je bilo 30 ili više (Qamil Shabani, DP P786, str. 5). Po mišljenju Veća, ta nepodudarnost ne utiče na bitne delove svedočenja Qamila Shabanija. Njegovo svedočenje nije nepouzđano zbog te nepodudarnosti.

⁴¹⁴³ Qamil Shabani, DP P786, str. 5.

⁴¹⁴⁴ Qamil Shabani, DP P786, str. 6; Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2724.

⁴¹⁴⁵ Qamil Shabani, DP P786, str. 6; Qamil Shabani, T. 4517.

⁴¹⁴⁶ Qamil Shabani, DP P786, str. 6; Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2725.

⁴¹⁴⁷ Qamil Shabani, DP P786, str. 6; Qamil Shabani, T. 4495.

⁴¹⁴⁸ Konvoj je predvodio jedan Albanac koji je poznavao put i koji ih je vodio, za izvesnu količinu nemačkih maraka, Qamil Shabani, DP P788 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2726.

⁴¹⁴⁹ Qamil Shabani, DP P787, par. 19.

⁴¹⁵⁰ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 1–2.

Kodra-e-Zeze nalazi se na udaljenosti od oko tri kilometra od Vladova⁴¹⁵¹ i u neposrednoj blizini sela Vlaštica.⁴¹⁵²

1050. Dana 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma, VJ i nekoliko "naoružanih civila" stigli su na područje u okolini sela Vladovo. U fabrici na ulazu u Žegru postavljen je kontrolni punkt.⁴¹⁵³ U opisima se navodi da su ljudi u civilnoj odeći imali duge brade i nosili "delove uniformi" na kojima nije bilo amblema niti oznaka po kojima bi se mogli identifikovati.⁴¹⁵⁴ Bili su znatno stariji od vojnika i naoružani automatskim puškama. Seljanima je rečeno da su to arkanovci,⁴¹⁵⁵ ali nema dovoljno dokaza koji bi to potkrepili. Ti naoružani "civilni" vozili su civilna vozila sa civilnim registarskim tablicama.⁴¹⁵⁶ Na vozilima koja je koristila VJ, uključujući vojne autobuse, teške kamione i druge tipove vozila, bile su registracije VJ.⁴¹⁵⁷ Vojska Jugoslavije počela je sve "ozbiljnije" da provocira seljane.⁴¹⁵⁸ Situacija u selu pogoršala se zato što su te snage zastrašivale seljane.⁴¹⁵⁹

1051. Dana 29. marta 1999. godine ili približno tog datuma, nekoliko kosovskih Albanaca iz Vladova pošlo je u pravcu Crnog brda zato što su u blizini bili pripadnici srpske vojske.⁴¹⁶⁰ Među njima je bilo muškaraca, žena, starijih osoba i dece.⁴¹⁶¹ Jedan svedok se dve nedelje skrivao na jednom brdu na području Crnog brda, a s tog položaja na brdu mogao je da prati šta se dešava u Žegri, Vladovu i Vlašticu.⁴¹⁶² Video je kako vojnici, kao i ljudi koje je opisao kao pripadnike paravojnih formacija, pljačkaju, krađu i pale kuće u Vladovu.⁴¹⁶³

1052. Dana 2. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, oko 15:30 časova, grupa od šestoro seljana, među kojima je bila i jedna žena, napustila je brdo i vratila se u Vladovo.⁴¹⁶⁴ Kad se ta grupa ljudi našla na 500–600 metara od Vladova, vojnici VJ u tamnozelenim uniformama otvorili su vatru na nju. Troje ljudi iz grupe je ranjeno, a drugo troje, među kojima i ona žena, ubijeni

⁴¹⁵¹ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2–3.

⁴¹⁵² Svedok K81, T. 4530, 4579.

⁴¹⁵³ V. gore, par. 1037.

⁴¹⁵⁴ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2.

⁴¹⁵⁵ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2; DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7086. U izjavi se ne navodi odakle ta informacija potiče.

⁴¹⁵⁶ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 1.

⁴¹⁵⁷ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 1.

⁴¹⁵⁸ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 1.

⁴¹⁵⁹ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 1.

⁴¹⁶⁰ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3.

⁴¹⁶¹ Svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7079.

⁴¹⁶² Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3; svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7081–7082, T. 7074–7075; svedok K81, T. 4530–4531, 4559–4562; DP D116, karta na kojoj je svedok K81 obeležio sela Žegra, Vladovo, Vlaštica i brdo.

⁴¹⁶³ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2; svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7082; svedok K81, 4531–4532.

⁴¹⁶⁴ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2.

su.⁴¹⁶⁵ Vojnici VJ su, po svemu sudeći, tog istog dana, u Vladovu ubili još troje ljudi.⁴¹⁶⁶ Istog dana, srpske snage odvele su u džamiju kosovske Albance koji su živeli u Vladovu i koji još nisu bili pobjegli iz svojih domova.⁴¹⁶⁷ Vojnici VJ naredili su ljudima u džamiji da sahrane onih šestoro mrtvih ljudi i da to urade pre nego što VJ ponovo dođe u selo narednog dana. Mrtvi su sahranjeni. Ljudima je takođe naređeno da napuste Vladovo.⁴¹⁶⁸ Meštani su otišli. Niko iz Vladova nije se usudio da se vrati.⁴¹⁶⁹

1053. Iz razloga koji će detaljnije biti izloženi nešto kasnije u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja utvrđeno u odnosu na Vladovo.

1054. Dana 6. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, svedoci su videli kako srpske snage pljačkaju i pale kuće u Vlačici.⁴¹⁷⁰ Te snage činili su vojnici VJ i pripadnici policije.⁴¹⁷¹ S njima su bili ljudi iz Žegre u civilnoj odeći, koji su pomagali pripadnicima VJ i policije tako što su ih upućivali ka kućama lokalnih aktivista DSK.⁴¹⁷² Toga dana, dvojica od tih ljudi, koji su inače nosili civilnu odeću, bili su u tamnoplavim policijskim uniformama.⁴¹⁷³ Uprkos tome što seljani nisu pružali otpor, združene srpske snage ulazile su u kuće kosovskih Albanaca, isterivale stanare iz njih, pljačkale kuće i na kraju ih palile.⁴¹⁷⁴

1055. Prva zgrada koja je zapaljena u selu Vlačica bila je džamija. Džamija je ozbiljno oštećena a njena biblioteka uništena u požaru koji su podmetnule snage VJ.⁴¹⁷⁵

1056. Dana 11. aprila 1999. godine, ili približno tog datuma, svedoci su u okolni Vlačice ponovo videli pripadnike VJ u tamnozelenim uniformama.⁴¹⁷⁶ Snage VJ i policije okupile su stanovništvo i deo njih uputile prema Preševu, u Srbiji.⁴¹⁷⁷ Velik broj traktora na kojima su bili seljani iz Vlačice krenuli su u pravcu Preševa. Na tom istom području, tri druga kosovska Albanca nosila su jednog starijeg čoveka na čebetu. Tri–četiri vojnika VJ u zelenim uniformama pucala su na te ljude iz automatskih pušaka. Meci su pogodili čoveka koji je bio na čebetu, a ljudi

⁴¹⁶⁵ Svedok K81, T. 4566–4572. Imena žrtava su: Hevzi Ajeti (28 godina), Ganimete Ajeti (22 godine, žena) i Ahmet Ajeti (39 godina). Ahmet Ajeti bio je aktivista DSK, svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2.

⁴¹⁶⁶ Svedok K81, T. 4572–4573, 4590; svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7082. Imena žrtava su: Daut Mahmuti (30 godina), Zijadin Mahmuti (30 godina, žena) i Beqir Mahmuti (40 godina), svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 2.

⁴¹⁶⁷ Svedok K81, T. 4572.

⁴¹⁶⁸ Svedok K81, T. 4590. Svedok K81, DP P791, Izjava od 1. februara 2002. godine, str. 2.

⁴¹⁶⁹ Svedok K81, T. 4590.

⁴¹⁷⁰ Svedok K81, T. 4530–4531.

⁴¹⁷¹ Svedok K81, T. 4530–4531.

⁴¹⁷² Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3; svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7070, 7081.

⁴¹⁷³ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3.

⁴¹⁷⁴ Svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7081.

⁴¹⁷⁵ Svedok K81, T. 4535; svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3. V. takođe dole, par. 1838–1841.

⁴¹⁷⁶ Svedok K81, DP P792, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 3; svedok K81, T. 4579.

⁴¹⁷⁷ Svedok K81, T. 4579.

koji su ga nosili potrčali su da se sklone. Starac je ubijen. Pokopan je u neobeleženom grobu u selu Beqir.⁴¹⁷⁸

1057. Iz razloga koji će detaljnije biti izloženi nešto kasnije u ovoj Presudi Veće se uverilo da je krivično delo deportacije utvrđeno u odnosu na događaje u Vlačici u periodu od 6. do 11. aprila 1999. godine.

1058. Jedan svedok video je da su snage VJ 12. aprila 1999. godine ili približno tog datuma bile u selu Žub, u blizini područja Crnog brda. Te snage proterale su ljude iz sela.⁴¹⁷⁹ Svedok je video kako otprilike 70 meštana beži iz Žuba.⁴¹⁸⁰

1059. Nepoznat broj kosovskih Albanaca koji su početkom marta pobešli iz svojih domova okupio se na području Severa/Sefer, u opštini Gnjilane, odakle su krenuli u pravcu Preševa, u Srbiji.⁴¹⁸¹ Išli su pešice i trebalo im je 12 sati.⁴¹⁸² Postoje dokazi i da su pripadnici srpske policije i vojske maltretirali neke kosovske Albance koji su stigli u Preševo.⁴¹⁸³

1060. Dana 13. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, oko 11:00 časova, u Preševu je formiran konvoj od oko 1.000 kosovskih Albanaca.⁴¹⁸⁴ Tom konvoju priključili su se ljudi iz Vladova,⁴¹⁸⁵ koji su preko sela Miratovac/Miratovc i Stankovac, u BJRM, otišli za BJRM.⁴¹⁸⁶ U konvoju je bilo ljudi raznih starosnih dobi: starijih osoba, žena i dece.⁴¹⁸⁷ Snage VJ u tamnozelenim uniformama i pripadnici srpske policije u tamnoplavim uniformama, na traktorima koje su ranije konfiskovali od kosovskih Albanaca, sproveli su konvoj do granice s BJRM.⁴¹⁸⁸ U Miratovcu, konvoju je naređeno da se zaustavi, a snage koje su ga sprovodile pretresle su ljude u konvoju i oduzele im sve lične isprave.⁴¹⁸⁹ Konačno, konvoj je 14. aprila 1999. godine u 04:00 časova kod sela Tabanovce prešao granicu s BJRM i došao u Stankovac.⁴¹⁹⁰

⁴¹⁷⁸ Svedok K81, DP P792, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4.

⁴¹⁷⁹ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4; svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7072; svedok K81, T. 4582.

⁴¹⁸⁰ Svedok K81, DP P792, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4. DP D116, karta na kojoj je svedok K81 brojem "7" označio selo Žub.

⁴¹⁸¹ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4; DP D116, karta na kojoj je svedok K81 brojem "6" označio selo Sefer.

⁴¹⁸² Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4; svedok K81, DP P793 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7076.

⁴¹⁸³ Svedok K81, T. 4538, 4543–4544.

⁴¹⁸⁴ Svedok K81, DP P791, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4; svedok K81, T. 4545, 4547.

⁴¹⁸⁵ Svedok K81, DP P792, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4.

⁴¹⁸⁶ Svedok K81, DP P792, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4; svedok K81, T. 4545, 4547.

⁴¹⁸⁷ Svedok K81, T. 4537.

⁴¹⁸⁸ Svedok K81, T. 4545.

⁴¹⁸⁹ Svedok K81, T. 4537, 4544, 4545.

⁴¹⁹⁰ Svedok K81, DP P792, Izjava od 30. maja 1999. godine, str. 4.

1061. Nekoliko meseci posle tih događaja meštani Vladova vratili su se i videli da su kuće u njihovom selu spaljene i opljačkane.⁴¹⁹¹ Postoje dokazi da su srpske snage tokom opisanih događaja ubile oko 25 kosovskih Albanaca, stanovnika Vlačice.⁴¹⁹²

J. Opština Uroševac

1062. Dana 27. marta 1999. godine, Komanda Vojne oblasti u Prištini izdala je zapovest kojom je 64. vojnoteritorijalnom odredom dala zadatak da, u sadejstvu sa snagama MUP-a, uspostavi borbenu kontrolu teritorije na pravcima Uroševac–Tankosić/Tankosiq, Uroševac–Doganović i Uroševac–Srpski Babuš/Babush-i-Serbëve.⁴¹⁹³ Sela Biba/Bibaj, Sojevo/Sojevë, Staro Selo/Fshati-i-Vjeter i Miroslavlje/Mirosalë, nalaze se s obe strane pravca Uroševac–Tankosić, u neposrednoj blizini puta koji povezuje Uroševac i Tankosić, a o onom što se u tim selima dogodilo biće reči u nastavku teksta. Očevici događaja koji će biti opisani u nastavku teksta videli su snage VJ i MUP koje su 1. aprila 1999. godine i tokom narednih dana bile u selima Biba, Sojevo, Staro Selo i Miroslavlje. Zato Veće konstatuje da su, u vreme u kom su se odigrali događaji o kojima će biti govora u nastavku teksta, i snage VJ i snage MUP-a bile prisutne i da su sadejstvovali kako bi uspostavile borbenu kontrolu nad selima Biba, Sojevo, Staro Selo i Miroslavlje. Sudeći po beleškama za 29. i 31. mart 1999. godine, iz ratnog dnevnika 243. mehanizovane brigade VJ, raspoređene u opštini Uroševac, dobrovoljci su stalno pristizali i odmah su dobijali lično naoružanje.⁴¹⁹⁴ Dok su u nekim slučajevima svedoci dobrovoljce i pripadnike rezervnih ili teritorijalnih snaga možda pogrešno identifikovali kao pripadnike paravojnih snaga, u nekim slučajevima Veće je procenilo da su pripadnici paravojnih snaga identifikovani tako pouzdano da ono prihvata da su na tom području bili prisutni bar neki pripadnici srpskih paravojnih snaga.

1063. Veće konstatuje da su VJ i MUP sadejstvovali kako bi obezbedili da na hiljade raseljenih lica iz sela Biba, Sojevo, Staro Selo i Miroslavlje i drugih ode do granice s BJRM i preko te granice, o čemu će još biti govora u nastavku teksta.

⁴¹⁹¹ Svedok K81, T. 4542.

⁴¹⁹² Svedok K81, T. 4538–4539.

⁴¹⁹³ DP P896, str. 3.

⁴¹⁹⁴ DP P956, str. 5–7.

1. Biba i Sojevo

1064. Selo Biba nalazi se u opštini Uroševac, istočno od grada Uroševca. Godine 1999. selo je imalo oko 1.000 stanovnika i svi su bili kosovski Albanci. U selu je bilo oko 100 kuća.⁴¹⁹⁵ Sojevo se nalazi dva–tri kilometra istočno od Bibe i oko pet kilometara od Uroševca.

1065. Tokom noći između 24. i 25. marta 1999. godine žitelji Bibe videli su dva oklopna transportera kako prolaze pored sela na putu za Sojevo. Pošto su i VJ i neke jedinice MUP-a koristile oklopne transportere, Veće na osnovu tih dokaza ne može da proceni da li su te srpske snage bile VJ ili MUP. Iz oklopnih transportera otvorena je vatra na kuće u blizini puta.⁴¹⁹⁶ Posle tog incidenta, svi seljani čije su kuće bile duž glavnog puta prešli su u kuće bliže centru sela.⁴¹⁹⁷ Dana 27. marta 1999. godine žitelji Bibe prešli su u Sojevo, zato što je Biba bila prepuna ljudi raseljenih iz drugih sela.⁴¹⁹⁸

1066. Dana 1. aprila 1999. godine jedna jedinica VJ uselila se u školu u Sojevu.⁴¹⁹⁹ Jedna grupa vojnika VJ s tri tenka i protivavionskim topovima stacionirana je u selu 2. aprila 1999. godine.⁴²⁰⁰ Dana 3. ili 4. aprila 1999. godine, u blizini glavnog puta u Sojevu postavljen je još jedan tenk VJ.⁴²⁰¹

1067. Dana 6. aprila 1999. godine u 08:00 časova, jedna formacija srpskih snaga, koju je činilo oko 18 naoružanih i uniformisanih ljudi, ušla je u selo Sojevo. Tu grupu činili su vojnici i dva policajca.⁴²⁰² Vojnici su na sebi imali zelene uniforme i crvene beretke i nosili su automatske puške i noževe.⁴²⁰³ Veće ni u ovom slučaju na osnovu tih dokaza ne može da ustanovi iz koje su jedinice ti ljudi. Jedan svedok je te vojnike opisao kao pripadnike paravojnih formacija, ali pošto preciznijih dokaza nema, Veće to ne može da potvrdi. Pripadnici policije nosili su plave maskirne

⁴¹⁹⁵ Bedri Hyseni, DP P808, str. 2. Odbrana tvrdi da Bedrija Hysenija ne treba prihvatiti kao verodostojnog svedoka zato što u njegovom svedočenju ima nepodudarnosti; Završni podnesak odbrane, par. 860. Iako u Hysenijevom svedočenju ima nepodudarnosti u pogledu pojedinih događaja, Veće smatra da je on iskren i pouzdan svedok. Veće je njegovo svedočenje prihvatilo u onoj meri u kojoj se u nastavku teksta oslanja na njega.

⁴¹⁹⁶ Bedri Hyseni, DP P808, str. 2; Bedri Hyseni, DP P809, str. 5.

⁴¹⁹⁷ Bedri Hyseni, DP P809, str. 5.

⁴¹⁹⁸ Bedri Hyseni, DP P808, str. 2; Bedri Hyseni, DP P809, str. 5; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3108–3110; Bedri Hyseni, T. 4903.

⁴¹⁹⁹ Bedri Hyseni, DP P809, str. 5.

⁴²⁰⁰ Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3097.

⁴²⁰¹ Bedri Hyseni, DP P808, str. 2.

⁴²⁰² Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3097.

⁴²⁰³ Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3137–3138.

uniforme.⁴²⁰⁴ Kasnije se saznalo da je komandant te grupe bio Novica Mijović,⁴²⁰⁵ koji je u to vreme živeo u gradu Uroševcu i koji je bio pripadnik VJ.⁴²⁰⁶

1068. Ti naoružani ljudi otišli su u naselje Limanaj, u Sojevu, i tamo zapalili kuće. Tom prilikom zapaljeno je oko 90 posto kuća.⁴²⁰⁷ Samo jedna porodica izgubila je 14 kuća.⁴²⁰⁸ U tim požarima život su izgubila dva kosovska Albanca, Qerim Ajvazi i Hamit Hali.⁴²⁰⁹ Tog dana dim iz zapaljenih kuća u Sojevu mogao se videti iz okolnih sela, a ljudi u Miroslavlju su još i sutradan mogli da vide kako gore kuće u Sojevu.⁴²¹⁰

1069. Ti naoružani ljudi potom su nastavili ka naselju Shulhaj, u Sojevu, i tamo takođe zapalili kuće. Dva vojnika otišla su do kuće Nazmija i Haxhere Nebihu u tom naselju. Nazmi, koji je bio paralizovan, bio je u kući, a njegova žena bila je napolju.⁴²¹¹ Kad je videla da se vojnici približavaju, Haxhere je potrčala prema kući. Vrištala je, a ona dva vojnika podigla su puške. Začuo se kratak rafal i Haxhere je pala na zemlju. Jedan od vojnika ušao je u kuću, a ubrzo potom začuo se i drugi rafal.⁴²¹² Te događaje video je jedan svedok koji se krio na samo 100–200 metara od kuće Nebihuovih.⁴²¹³ Te večeri seljani su uspeli da priđu kući i pronašli su tela Nazmija i Haxhere Nebihu u njihovoj kući. Na Nazmijevim grudima videle su se rane od metaka.⁴²¹⁴ Prema zaključku Veća, srpski vojnici su tog dana iz vatrenog oružja ubili i Nazmija i Haxhere Nebihu. Nazmi i Haxhere Nebihu bili su civili.

1070. Pošto su tog jutra, 6. aprila 1999. godine, srpske snage napredovale prema Sojevu, oko 200 kosovskih Albanaca iz sela, uglavnom žene, deca i starci, pobjegli su u šumu. U šumi su se podelili u dve grupe; neki su pošli u pravcu Kamene Glave/Komogllave, a neki prema šumovitom području poznatom kao Ljubizanis.⁴²¹⁵ Srpski vojnici videli su seljane koji su bežali prema Kamenj Glavi i zaustavili su ih. Srpske snage oduzele su seljanima stvari od vrednosti, a potom im naredili da idu u grad Uroševac.⁴²¹⁶

⁴²⁰⁴ Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3137–3138.

⁴²⁰⁵ Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3098.

⁴²⁰⁶ Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3129–3130.

⁴²⁰⁷ Bedri Hyseni, DP P809, str. 5; Bedri Hyseni, DP P809, str. 6; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3112; Bedri Hyseni, T. 4866, 4906.

⁴²⁰⁸ DP P809, str. 6; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3112.

⁴²⁰⁹ Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3097; Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; Bedri Hyseni, T. 4866.

⁴²¹⁰ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 4.

⁴²¹¹ Bedri Hyseni, DP P808, str. 2; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3135.

⁴²¹² Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3135–3136; Bedri Hyseni, T. 4866.

⁴²¹³ Bedri Hyseni, DP P808, str. 2; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3135.

⁴²¹⁴ Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3136.

⁴²¹⁵ Bedri Hyseni, T. 4866–4868.

⁴²¹⁶ Bedri Hyseni, T. 4867.

1071. Ostali seljani, koji su pobjegli u pravcu šumovitog područja Ljubizanis, proveli su otprilike četiri dana u šumi. Iz okoline su neprestano čuli pucnjavu iz protivavionskog oružja.⁴²¹⁷ Posle četiri dana, 10. aprila, ti seljani sreli su jednu drugu grupu seljana, koji su takođe dolazili iz Sojeva⁴²¹⁸ i koji su im rekli da su im pripadnici redovne vojske, stacionirani u školi u Sojevu, izdali naređenje, to jest ultimatum, da napuste selo i odu u grad Uroševac. Seljani koji su se skrivali u šumi rešili su da se priključe toj grupi. Istog dana nastavili su zajedno s njima u pravcu Uroševca.⁴²¹⁹ Usput su videli tenkove i protivavionska vozila koja su stajala u dvorištu poljoprivredne zadruge i u drugim dvorištima u Sojevu, gde je bilo više od 100 vojnika VJ.⁴²²⁰ Kad su prolazili pored Bibe, u tom selu su videli i tenkove i protivavionske raketne bacače VJ, kao i oko 70 vojnika VJ.⁴²²¹

1072. Pre nego što su ti seljani stigli u Uroševac, pripadnici saobraćajne policije MUP-a vratili su ih i naredili im da nastave prema Gnjilanu.⁴²²² Na putu ka Gnjilanu konvoj seljana zaustavio se u selu Slatina/Sllatinë, u opštini Vitina, gde su se bili okupili kosovski Albanci raseljeni iz nekoliko sela. Prema proceni jednog svedoka, tu je stiglo više od 10.000 raseljenih lica.⁴²²³ Ljudi iz Sojeva ostali su u Slatini otprilike 10 do 12 dana.⁴²²⁴

1073. Dana 22. aprila 1999. godine Bedri Hyseni i njegova porodica, koja je putovala s ljudima iseljenim iz Sojeva, napustila je Slatinu i otišla u grad Uroševac.⁴²²⁵ Međutim, pošto su se zadržali u gradu nekoliko dana, odlučili su da ga napuste i odu u BJRM, pošto su uslovi u Uroševcu bili takvi da oni nisu mogli da ostanu tamo.⁴²²⁶

1074. Dana 27. ili 28. aprila 1999. godine, grupa od oko 40 raseljenih lica otišla je na autobusku stanicu udaljenu oko kilometar i po od mesta na kom je boravila u gradu Uroševcu i platila jednog vozača kako bih ih odvezao do Kačanika i do granice. Usput su videli konvoje drugih ljudi koji su išli putem.⁴²²⁷ U Kačaniku autobus je zaustavljen na kontrolnom punktu na kojem su bili vojnici VJ, policajci i rezervisti vojske i policije. Dvojica srpskih rezervista, za koje je jedan svedok znao da pripadaju rezervnom sastavu policije, naredila su raseljenim licima da izađu iz autobusa i

⁴²¹⁷ Bedri Hyseni, DP P809, str. 6.

⁴²¹⁸ Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3097; Bedri Hyseni, DP P809, str. 6; Bedri Hyseni.

⁴²¹⁹ Bedri Hyseni, DP P809, str. 6; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3112.

⁴²²⁰ Bedri Hyseni, DP P809, str. 6; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3112.

⁴²²¹ Bedri Hyseni, DP P808, str. 3.

⁴²²² Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3141.

⁴²²³ Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; Bedri Hyseni, DP P809, str. 6.

⁴²²⁴ Bedri Hyseni, DP P809, str. 6.

⁴²²⁵ Bedri Hyseni, DP P810 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3102, 3111.

⁴²²⁶ Bedri Hyseni, DP P809, str. 7. V. dole, fusnota 4273.

⁴²²⁷ Bedri Hyseni, DP P809, str. 7.

pokažu lične isprave.⁴²²⁸ Najpre su od raseljenih lica zatražili mobilne telefone i foto-aparate, a kako niko nije reagovao, izdvojili su dvojicu–trojicu mladića i počeli da ih ispituju. Pomagao im je jedan policajac koji je nosio plavu ili crnu uniformu sa svetloplavom trakom, dužine 20 centimetara, koja mu je visila na desnom rukavu.⁴²²⁹ Konačno, trojici mladića dozvoljeno je da se vrate kod ostalih raseljenih lica, a autobus je mogao da nastavi prema granici.⁴²³⁰

1075. Autobus je nastavio prema graničnom prelazu s BJRM Đeneral Janković, gde je na 300–400 metara od puta stajalo oko 30 policajaca u tamnoplavnim maskirnim uniformama.⁴²³¹ Duž puta ka granici stajala je dugačka povorka kosovskih Albanaca, a policajci su ih primoravali da granicu prelaze u grupama od po desetoro.⁴²³² Jedan svedok koji je 27. ili 28. aprila 1999. godine prešao granični prelaz Đeneral Janković izjavio je da mu lične isprave nisu oduzete.⁴²³³

1076. Iz razloga koji će detaljnije biti izloženi nešto kasnije u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja utvrđeno u odnosu na raseljavanje kosovskih Albanaca iz Sojeva 6. aprila 1999. godine i narednih dana. Iz razloga koji će detaljnije biti izloženi nešto kasnije u ovoj Presudi Veće se uverilo da je krivično delo deportacije utvrđeno u odnosu na raseljavanje iz grada Uroševca 27. ili 28. aprila 1999. godine.

2. Staro Selo

1077. Staro Selo nalazi se na tri kilometra istočno od grada Uroševca, pored puta Priština–Skoplje. Godine 1999. u Starom Selu živele su otprilike 103 porodice kosovskih Albanaca i oko 13 srpskih porodica.⁴²³⁴

1078. Dana 2. aprila 1999. godine, oko 08:30 časova, u Staro Selo ušlo je oko 40–50 vojnika VJ, koji su stigli iz pravca puta između Uroševca i Gnjilana.⁴²³⁵ Ti vojnici su na sebi imali zeleno-smeđe maskirne uniforme i zelene beretke s metalnom oznakom VJ, a s njima je došlo pet zelenih tenkova.⁴²³⁶ Jedan stanovnik Starog Sela pokušao je da pobegne sa sinom, ali mu je jedan vojnik

⁴²²⁸ Bedri Hyseni, DP P808, str. 3; Bedri Hyseni, DP P809, str. 7; Bedri Hyseni, T. 4870–4871, 4913. Ta dva čoveka nosila su zelene maskirne uniforme, na desnoj ruci imali su oznake s dvoglavinim orlom i imali su automatske puške, Bedri Hyseni, DP P808, str. 4.

⁴²²⁹ Bedri Hyseni, DP P808, str. 4; Bedri Hyseni, DP P809, str. 7; Bedri Hyseni, T. 4870–4871.

⁴²³⁰ Bedri Hyseni, DP P808, str. 4.

⁴²³¹ Izgledalo je da su organizovani, pošto su stajali grupama od po troje, Bedri Hyseni, T. 4871.

⁴²³² Bedri Hyseni, T. 4871.

⁴²³³ Bedri Hyseni, DP P809, str. 7; Bedri Hyseni, T. 4913.

⁴²³⁴ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 2; DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2981–2982; Bajram Bucaliu, T. 5056.

⁴²³⁵ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2060; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2981.

⁴²³⁶ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2060; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2981.

rekao da ne ide, pošto su to pripadnici redovne vojske, pa seljani ne treba da ih se plaše.⁴²³⁷ Vojnici su zauzeli šest praznih kuća koje su bile na ulazu u Staro Selo i pripadale kosovskim Albancima koji su se, zajedno s drugim seljanima, premestili bliže centru. Vojnici su jednu od srpskih kuća označili tako što su na njoj napisali četiri slova "S" (druge srpske porodice u selu odbile su da se njihove kuće obeleže).⁴²³⁸

1079. Dana 3. aprila 1999. godine, vojnici su ispitivali seljane o sastavu sela i rekli im da predaju oružje ako ga imaju. Seljani su predali dve lovačke puške. Vojnici su pitali i da li u selu ima pripadnika OVK, na šta su seljani odgovorili da ih nema. Narednog dana vojnici su pretresli kuće u potrazi za oružjem, ali ga nisu našli.⁴²³⁹ Dana 4. aprila vojnici su stanovnicima sela oduzeli kamione, ali im nisu izdali priznanice niti su im platili naknadu.⁴²⁴⁰

1080. Dana 5. aprila 1999. godine, oko 08:00 ili 09:00 časova, vojnici su otišli iz sela i krenuli u pravcu Gnjlana, nakon što su zapalili one dve kuće koje su zauzeli.⁴²⁴¹ Istog dana oko 15:00 časova oko 80 pripadnika neke druge srpske jedinice, za koje su seljani mislili da su pripadnici paravojnih formacija, ušli su u selo iz pravca puta Priština–Skoplje.⁴²⁴² Pripadnici te jedinice išli su od kuće do kuće. U jednoj kući su jednom čoveku tražili lične isprave, a članovima njegove porodice pretili tako što su uperili automatske puške u njih. Potom su vojnici naterali tog čoveka da im pokaže svoj traktor. Pripadnici paravojnih formacija rekli su tom čoveku da ne ide iz sela, pošto je jedan od puteva koji vodi ka Uroševcu i Gnjljanu blokiran i da iz sela ne može da ode bez posebne dozvole od vojske.⁴²⁴³

1081. Pripadnici paravojne formacije rekli su jednom seljaninu da su Srbi iz Sombora i Apatina, mesta u Srbiji blizu granice s Mađarskom. Bili su stari od 18 do 60 godina; imali su duge kose i brade.⁴²⁴⁴ Jedan svedok rekao je da su na sebi imali maskirne uniforme nalik onima koje je imao VJ i kape s kokardom (kakve su nosile "četničke" grupe).⁴²⁴⁵ Na rukavima su imali oznake s ljudskom lobanjom i krstom, a na drugoj strani orla i skraćenicu "SČP", što znači Srpski četnički

⁴²³⁷ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 2; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2062, 2118.

⁴²³⁸ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 2.

⁴²³⁹ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2061–2062; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2984.

⁴²⁴⁰ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 2; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2062; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3021–3023, 3046.

⁴²⁴¹ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 3; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2063, 2087–2088; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2984, 3034–3035.

⁴²⁴² Bajram Bucaliu, DP P824, str. 3; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2985.

⁴²⁴³ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 3; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2985; Bajram Bucaliu, T. 5055.

⁴²⁴⁴ Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2985.

⁴²⁴⁵ Bajram Bucaliu, T. 5054.

pokret.⁴²⁴⁶ Ti pripadnici paravojnih formacija imali su lako naoružanje: automatske puške i duge noževe.⁴²⁴⁷ Stanovnici Starog sela bili su užasnuti kad su se ti vojnici pojavili u selu.⁴²⁴⁸

1082. Pripadnici te paravojne formacije boravili su u selu od 5. do 14. aprila 1999. godine, uveli policijski čas i zabranili seljanima da izlaze iz kuća u periodu od 19:00 do 07:00 časova. Seljanima su rekli da će pucati na njih bez upozorenja ako ne budu poštovali policijski čas.⁴²⁴⁹ Pripadnici te paravojne formacije oduzeli su seljanima sva motorna vozila i vozili se u nekima od njih po selu. Jedan seljanin je, po naređenju pripadnika paravojne formacije, prikupio novac od svojih suseda, dok su ga pripadnici paravojne formacije pratili.⁴²⁵⁰ Ti pripadnici paravojne formacije pretili su seljanima, govorili im da će biti mnogo "masovnih grobnica", da će ih koristiti kao živi štit i "topovsko meso" i da će morati da se bore sa Srbima ako dođe "Clintonova pešadija".⁴²⁵¹ Nekih devet ili deset dana pripadnici paravojnih formacija terali su 25 mladića iz sela da kopaju rovove za odbranu.⁴²⁵²

1083. Izgleda da se 14. aprila 1999. godine među seljanima kosovskim Albancima pročulo da su u Starom Selu maskirani vojnici ubili tri člana porodice Zeka u njihovoj kući. Za to ne postoje drugi dokazi. Nema dokaza da su njihova tela pronađena.⁴²⁵³ Veće o tome ne može doneti nikakav zaključak. Zbog ponašanja pripadnika te srpske jedinice u selu tokom prethodnih deset dana i iz straha da će biti još ubijanja, gotovo svi žitelji Starog Sela koji su bili kosovski Albanci, njih 500–600, napustili su tog istog dana selo i pešice krenuli u grad Uroševac.⁴²⁵⁴ U selu su ostale samo srpske porodice i jedan stariji bračni par. Posle rata u selu su pronađena spaljena tela tog starijeg para.⁴²⁵⁵

1084. Kad se posle rata vratio svojoj kući u Starom Selu, Bajram Bucaliu video je da je u selu spaljeno oko 40 kuća. Osim jedne srpske kuće, oštećene su i spaljene i srpske i albanske kuće.⁴²⁵⁶

⁴²⁴⁶ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 3; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2065; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2986–2987.

⁴²⁴⁷ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2095; Bajram Bucaliu, T. 5054. Ima naznaka i da su pripadnici te paravojne formacije žiteljima Starog Sela rekli da su "Šešeljevi dobrovoljci" i da su "isto to radili u Bosni, a da su sad došli da brane Kosovo", Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2987. Veće smatra da je to možda zaista rečeno, ali da je verovatnije da su ovi ljudi bili iz Sombora i Apatina.

⁴²⁴⁸ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 3; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2095.

⁴²⁴⁹ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 3; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2066; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3023.

⁴²⁵⁰ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2095.

⁴²⁵¹ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P825, str. 3; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2097; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2987; Bajram Bucaliu, T. 5086.

⁴²⁵² Bajram Bucaliu, DP P824, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2066, 2095–2096.

⁴²⁵³ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2066–2067, 2092.

⁴²⁵⁴ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2067, 2126–2127.

⁴²⁵⁵ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2067, 2092; Bajram Bucaliu, T. 5096–5097.

⁴²⁵⁶ Bajram Bucaliu, DP P825, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2071–2072, 2109; Bajram Bucaliu, T. 5089, 5111–5112.

1085. Stanovnici Starog Sela koji su 14. aprila 1999. godine otišli u Uroševac smestili su se kod rođaka. Tog istog dana, u centru Uroševca i na kontrolnim punktovima na kojima su bili pripadnici VJ viđeni su tenkovi. Na ulazima u naselja bili su policajci. Vojnici su zauzeli kuće u gradu koje su pripadale kosovskim Albancima i živeli u njima. Nije bio dozvoljen ulazak u grad. Svedoci su videli mnoge ljude kako pešice idu prema železničkoj stanici.⁴²⁵⁷

1086. Iz razloga koji će detaljnije biti izloženi nešto kasnije u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja utvrđeno u odnosu na Staro Selo.

3. Mirosavlje

1087. Selo Mirosavlje nalazi se severoistočno od grada Uroševca, u pravcu granice s opštinom Gnjlane. Godine 1999. selo je imalo oko 3.000 stanovnika i gotovo svi su bili kosovski Albanci. U selu je bilo oko 160 kuća, od kojih je samo jedna pripadala jednoj srpskoj porodici.⁴²⁵⁸

1088. Dana 4. aprila 1999. godine oko podneva pored Mirosavlja je, glavnim putem od Gnjlana ka Uroševcu, prošao velik konvoj vozila maslinastozelene boje. U konvoju su bila četiri velika kamiona koja su vukla topove do sela "Softaj" (Softović/Softović), odakle su topovi pucali na ciljeve u raznim pravcima, između ostalog, u pravcu sela Zlatare/Zllatare, u blizini Mirosavlja, gde je od artiljerijske vatre četvoro ljudi ubijeno a petoro ranjeno.⁴²⁵⁹ Te smrti se u Optužnici ne navode izričito.

1089. Dana 5. aprila 1999. godine, oko 13:00 časova, žitelji Mirosavlja začuli su zvuk granatiranja i vatre iz automatskog oružja, koji je dolazio iz pravca sela Pojatište/Pojatë. Jednom svedoku rečeno je da su vojnici VJ pucali u šestoricu starijih ljudi iz Pojatišta, ali da nisu ubili svu šestoricu.⁴²⁶⁰ Te smrti se u Optužnici ne navode izričito. Kasnije je u Mirosavlje stiglo oko 1.000 ljudi raseljenih iz Pojatišta, Muhadžer Preleza/Prelez-i-Muhaxherëve, Muhovaca/Muhoc i drugih sela u opštini Uroševac.⁴²⁶¹ Raseljeni kosovski Albanci ispričali su seljanima u Mirosavlju da su tenkovi u njihovo selo došli glavnim putem iz pravca Uroševca i da su im srpski vojnici onda rekli da odu što pre.⁴²⁶²

⁴²⁵⁷ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P825, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2067, 2126–2127.

⁴²⁵⁸ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 2.

⁴²⁵⁹ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 2.

⁴²⁶⁰ Dana 5. aprila 1999. godine Florim Elmi Krasniqi razgovarao je s jednim stanovnikom sela Pojatište koji mu je rekao da je jedan vojnik VJ odveo njega i petoricu starijih muškaraca izvan sela i da je potom otvorio vatru na njih i da je neke ubio a neke ranio, Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 3.

⁴²⁶¹ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 3.

⁴²⁶² Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 3–4.

1090. Dana 8. aprila 1999. godine, nekoliko vojnih vozila, među kojima je bio i jedan tenk sa srpskom zastavom i nekoliko oklopnih transportera, približilo se Miroslavlju iz pravca Sojeva. Kad su se vozila približila selu, vojnici su skočili s njih i potrčali pema kućama, od čega su se ljudi u selu uspaničili i pobjegli. Meštani i oni koji su se sklonili u selu razbežali su se u različitim pravcima, neki kroz šume, neki u suprotnom smeru.⁴²⁶³ Veće prihvata dokaze da su ljudi bežali u strahu za život, pošto su videli ili čuli šta su pripadnici srpske vojske radili u okolnim selima.⁴²⁶⁴

1091. Neki meštani i raseljeni kosovski Albanci krenuli su prema glavnom putu za Uroševac u konvoju vozila, među kojima su bili automobili, traktori i prikolice. Na putu su naišli na nešto što je izgledalo kao vojna barikada. Dva vojnika su zaustavila prvo vozilo iz konvoja. Muškarci koji su bili u automobilu ostavili su auto vojnicima i potrčali prema jednoj od prikolica. Potom je konvoj nastavio prema gradu Uroševcu.⁴²⁶⁵

1092. U konvoju koji je dolazio iz Miroslavlja bilo je oko 100 seljana i 20 traktora.⁴²⁶⁶ Na jednom drugom kontrolnom punktu vojske u selu Sojevo⁴²⁶⁷ bilo je pet tenkova;⁴²⁶⁸ jedan vojnik slikao je svaki traktor. Bilo je očigledno da su vojnici izvestan broj civilnih automobila i kamiona sakrili u garažama u selu, zajedno s još nekoliko tenkova. Vozila i tenkovi pokriveni su tepisima i ćebadi. Konvoju je dozvoljeno da prođe kontrolni punkt, iako su vojnici ljude u konvoju vređali na etničkom osnovu.⁴²⁶⁹

1093. Na putu između Miroslavlja i Uroševca kuće i automobili bili su uništeni i goreli su. Pored puta stajali su vojnici VJ i tenkovi; vojnici su čistili oružje i povremeno ga upirali prema konvoju.⁴²⁷⁰

1094. Na periferiji grada Uroševca bio je kontrolni punkt policije, na kom su bili pripadnici redovne saobraćajne policije koji su usmerili konvoj prema Skoplju, u BJRM.⁴²⁷¹ Zato je većina raseljenih kosovskih Albanaca koji su bili u konvoju otišla u BJRM, ali su se neki sporednim putevima vratili u grad Uroševac istog dana, 8. aprila 1999. godine,⁴²⁷² da bi nedelju dana kasnije

⁴²⁶³ Florim Elmi Krasniqi, DP P630 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3082.

⁴²⁶⁴ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 5.

⁴²⁶⁵ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 5.

⁴²⁶⁶ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 5.

⁴²⁶⁷ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 5–6.

⁴²⁶⁸ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 5–6.

⁴²⁶⁹ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 5–6.

⁴²⁷⁰ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 6.

⁴²⁷¹ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 6.

⁴²⁷² Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 6.

ponovo bili prisiljeni da odu i pređu granicu s BJRM, pošto se u Uroševcu, s obzirom na uslove koji su tamo vladali, nije moglo ostati.⁴²⁷³

1095. Dana 14. aprila 1999. godine, Florim Elmi Krasniqi, koji je bio u grupi seljana iz Miroslavlja koja se vratila u Uroševac, pokušao je vozom da ode iz grada, zajedno s porodicom, ali nije uspeo, pošto je voz bio prepun. Kad je voz otišao, na železničku stanicu su počeli da stižu autobusi, u kojima su se naplaćivala mesta do granice. Florim Elmi Krasniqi otišao je jednim od autobusa koji su vozili do mesta Đeneral Janković, na granici s BJRM.⁴²⁷⁴ Duž puta od Uroševca videli su se rovovi, koji su očigledno bili iskopani za tenkove. U Đeneralu Jankoviću pripadnici redovne policije zaustavili su autobuse i tražili od putnika lične isprave. Policajci su proverili nekoliko ličnih isprava i vratili ih ljudima koji su bili u istom autobusu u kom i Florim Elmi Krasniqi.⁴²⁷⁵ Potom su autobusi odvedeni do policijske stanice, gde je nekim ljudima rečeno da izađu. Policajci su od kosovskih Albanaca tražili novac. Posle nekoliko sati čekanja, porodicama s decom dozvoljeno je da pređu granicu bez plaćanja. Rečeno im je da krenu prugom, između šina, i tako pređu granicu s BJRM.⁴²⁷⁶

4. Železnička stanica u gradu Uroševcu

1096. U jutarnjim časovima 15. aprila 1999. godine oko 4.000–5.000 kosovskih Albanaca, uključujući neke ljude koji su pobegli iz Starog Sela, pokušalo je da napusti grad Uroševac i ode u BJRM vozom koji prolazi preko graničnog prelaza Đeneral Janković. Na stanici je bilo oko 10 policajaca koji su pokušavali da održe red. Zaustavili su nekolicinu mlađih ljudi i ispitivali ih.⁴²⁷⁷ Procenjuje se da je na kraju 1.500–2.000 ljudi uspelo da uđe u voz. U vozu je ukupno bilo više od 3.000 ljudi. U vozu su bili policajci s lakim naoružanjem u jednobojnim plavim uniformama.⁴²⁷⁸

1097. Na železničkoj stanici u Đeneralu Jankoviću putnici su čekali nekoliko sati, pošto nisu smeli da izađu iz voza. S obe strane pruge bili su pripadnici policije i vojske. Stigli su i autobusi,

⁴²⁷³ Florim Elmi Krasniqi je u svom iskazu rekao da je svakog dana slušao o tome kako srpske snage ubijaju i masakriraju i da je smatrao da je suviše opasno da oстане, Florim Elmi Krasniqi, DP P632, str. 6. Bedri Hyseni je u svom svedočenju rekao da je Uroševac očišćen od kosovskih Albanaca i da su oni kosovski Albanci koji su ostali u gradu uglavnom morali da ostanu u kući, pošto je bilo zabranjeno da se kreću gradom. U gradu su bili pripadnici policije i paravojnih formacija i pucnjava se čula sve vreme, Bedri Hyseni, DP P809, str. 7; Bedri Hyseni, T. 4869–4870. Bajram Bucaliu je u svom svedočenju rekao da su tenkovi bili u centru Uroševca i da su na najvažnijim mestima u celom gradu bili kontrolni punktovi s ljudstvom, Bajram Bucaliu, DP P825, str. 4. S obzirom na te okolnosti, Veće se uverilo da su prilike u Uroševcu tokom druge polovine aprila 1999. godine bile takve da kosovski Albanci koji su tamo bili nisu imali drugih realnih mogućnosti osim da krenu prema najbližem bezbednom mestu, a to je bila BJRM.

⁴²⁷⁴ Florim Elmi Krasniqi, DP P630 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3055.

⁴²⁷⁵ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 6.

⁴²⁷⁶ Florim Elmi Krasniqi, DP P631, str. 7.

⁴²⁷⁷ Bajram Bucaliu, DP P825, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2068; Bajram Bucaliu, T. 5058–5059.

⁴²⁷⁸ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P825, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2068–2069; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2991; Bajram Bucaliu, T. 5059.

koji su na granični prelaz Đeneral Janković doveli još kosovskih Albanaca. Ljudima u autobusima bilo je dozvoljeno da pređu granicu, ali se voz s putnicima nekoliko sati kasnije vratio u Uroševac. U dokazima ima naznaka da voz 15. aprila 1999. godine nije mogao da pređe granicu zato što zvaničnici BJRM to nisu dozvolili.⁴²⁷⁹

1098. U jutarnjim časovima 16. aprila 1999. godine, nekoliko raseljenih kosovskih Albanaca još jednom je ušlo u voz za mesto Đeneral Janković. Taj voz prošao je pored stanice u Đeneralu Jankoviću i nastavio dalje.⁴²⁸⁰ Vojnici VJ bili su na traktorima na putu pored pruge. Voz se iznenada zaustavio. Policajci koji su bili u vozu i vojnici VJ koji su stajali napolju rekli su izbeglim kosovskim Albancima u vozu da siđu i nastave pešice prugom. Izbeglicama je rečeno da je zemljište pored pruge minirano. Policajci su pazili da niko ne hoda pored pruge. Policajci kosovskim Albancima nisu izričito rekli da idu u BJRM, ali su ih sproveli do granice. Veće smatra da se na osnovu tih okolnosti može zaključiti da kosovski Albanci nisu imali drugu mogućnost nego da pređu granicu i odu u BJRM. Vojnici VJ pravili su uvredljive gestove u pravcu izbeglica koje su prolazile.⁴²⁸¹

1099. Izbeglice su na granicu s BJRM stigle 16. aprila 1999. godine oko 10:00 časova. Tamo su registrovani i autobusom prebačeni u logor Stenkovec u Brazdi, u BJRM. Lične isprave im nisu oduzete.⁴²⁸²

1100. Iskazi svedoka koji su napustili gradove i sela i kasnije prešli granicu s BJRM, do koje su došli vozom iz Uroševca, podudaraju se s drugim dokazima da je tom rutom išlo sve više vozova i da su pripadnici policije bili na stanici. U redovnim prilikama, sa železničke stanice u Uroševcu u pravcu mesta Đeneral Janković i dalje ka Skoplju dnevno su išla četiri voza.⁴²⁸³ Voz bi obično imao dva ili tri putnička vagona, a subotom četiri.⁴²⁸⁴ Međutim, od 31. marta do 3. aprila 1999. godine broj vozova koji su prolazili kroz železničku stanicu Uroševac povećao se.⁴²⁸⁵ Osim toga, vozovi su imali više vagona nego inače.⁴²⁸⁶ Vozovi koji su išli prema mestu Đeneral Janković bili su puni, a u povratku su bili prazni.⁴²⁸⁷ Neke vozove pratila je policija.⁴²⁸⁸

⁴²⁷⁹ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P825, str. 4; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2069; Bajram Bucaliu, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2990; Bajram Bucaliu, T. 5057–5058.

⁴²⁸⁰ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P825, str. 4.

⁴²⁸¹ Bajram Bucaliu, DP P824, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P825, str. 5; Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2070, 2110–2112; Bajram Bucaliu, T. 5060.

⁴²⁸² Bajram Bucaliu, DP P824, str. 5; Bajram Bucaliu, T. 5094.

⁴²⁸³ Bajram Bucaliu, DP P825, str. 2.

⁴²⁸⁴ Bajram Bucaliu, DP P825, str. 2; Bajram Bukaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2054.

⁴²⁸⁵ Bajram Bukaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2129–2133; Bajram Bukali, DP P827 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2995–3001; DP P829.

⁴²⁸⁶ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2055–2058.

⁴²⁸⁷ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2129–2133.

⁴²⁸⁸ Bajram Bucaliu, DP P826 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2055–2058.

K. Opština Kačanik

1. Kotlina/Kotlinë i Ivaja/Ivajë

1101. Selo Ivaja nalazi se četiri–pet kilometara severno od sela Kotlina, u opštini Kačanik. Marta 1999. godine Ivaja je imala oko 600–700 stanovnika.⁴²⁸⁹

1102. Dana 8. marta 1999. godine, na selo Ivaja pale su granate.⁴²⁹⁰ U početku su granate dolazile s položaja istočno, zapadno i severno od sela. Kasnije su u selu viđeni i tenkovi.⁴²⁹¹ Iz susednog sela Kotline video se dim iz Ivaje.⁴²⁹² Jedan svedok koji je nekoliko dana posle 8. marta 1999. godine došao u Ivaju opisao je kako je džamija bila spaljena i uništena i kako je minaret delimično uništen. Većina kuća je ili spaljena ili porušena. Iz drugih građevina još uvek se vio dim od požara. Pobijeni su i kućni ljubimci i domaće životinje.⁴²⁹³ Ima dokaza na osnovu kojih se može pretpostaviti da su se u Ivaji vodile borbe između srpskih snaga i OVK.⁴²⁹⁴ Tom prilikom ubijen je jedan civil.⁴²⁹⁵

1103. Selo Kotlina nalazi se u jednoj dolini u brdovitom području u opštini Kačanik.⁴²⁹⁶ Februara i marta 1999. godine u Kotlini je živelo oko 450 do 500 stanovnika. Stanovništvo Kotline činili su isključivo kosovski Albanci.⁴²⁹⁷ Kotlina se sastoji od tri naselja: Drašec/Dreshec, Donja Reka/Reka-e-Poshme i Gornja Reka/Reka-e-Eperme.⁴²⁹⁸ Jedan put povezuje Kotlinu s Ivajom, udaljenom četiri–pet kilometara, jedan vodi prema asfaltiranom putu ka Kačaniku, jedan prema Globočici/Glloboçicë, selu koje se nalazi na granici s BJRM, i jedan prema selu Straza/Strazhë. Kotlina je imala jednu džamiju, tri škole i dom zdravlja.⁴²⁹⁹

1104. Neposredno pre nego što je počelo bombardovanje od strane NATO-a, opština Kačanik, a naročito područje Kotline, bila je poznata kao važno "žarište", zato što je OVK tu dejstvovao i zato što su je Srbi smatrali ključnim područjem.⁴³⁰⁰ Pre 28. februara 1999. godine OVK je došao na područje Kačanika i formirao jedinicu od 120 do 160 boraca. Prema jednom izveštaju, OVK je meštanima na tom području rekao da se isele, što su gotovo svi i uradili do 27. februara 1999.

⁴²⁸⁹ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3209; Hazbi Loku, DP P652, str. 2.

⁴²⁹⁰ Hazbi Loku, DP P652, str. 2.

⁴²⁹¹ Hazbi Loku, DP P652, str. 2.

⁴²⁹² Hazbi Loku, DP P652, str. 2.

⁴²⁹³ Hazbi Loku, DP P652, str. 2; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3152; Hazbi Loku, T. 3670.

⁴²⁹⁴ Hazbi Loku, DP P652, str. 2; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3209–3210; Hazbi Loku, T. 3636–3637, 3671.

⁴²⁹⁵ Hazbi Loku, T. 3670; Hazbi Loku, DP D85.

⁴²⁹⁶ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3153.

⁴²⁹⁷ Hazbi Loku, T. 3689; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3149.

⁴²⁹⁸ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3239.

⁴²⁹⁹ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3153, 3155; DP P654.

⁴³⁰⁰ John Crosland, DP P1400, par. 71; Bislim Zyrapi, T. 2484.

godine.⁴³⁰¹ Prema izveštaju, 27. februara 1999. godine četiri naoružana muškarca u maskirnim uniformama s oznakama OVK došla su u Kotlinu i konfiskovala lovačke puške, a potom oterala seljane u šume.⁴³⁰²

1105. General Karol John Drewienkiewicz, šef za operativne poslove i zamenik šefa Verifikacione misije za Kosovo (dalje u tekstu: VMK), potvrdio je da se na području Kačanika od kraja februara do polovine marta 1999. godine vodila velika operacija u kojoj su učestvovali jedan broj brigada VJ i snage MUP-a. Prema njegovoj proceni, ta operacija, s obzirom na njenu prirodu i složenost, bila je isplanirana i naređena barem na nivou korpusa VJ. Snage VJ i MUP su u toj fazi bile u ofanzivi i često bi blokirale područja na kojima su izvodile operacije, uskraćujući pristup verifikatorima VMK. VJ bi postavio kordon, a MUP bi očistio područje unutar kordona.⁴³⁰³ Prema Drewienkiewiczovom svedočenju, akcija VJ u Kačaniku počela je 8. marta 1999. godine i OVK je uspešno potisnut s uzvišenja na obe strane klanca, ali prevashodno zapadno od njega. Pošto je obezbedio Kačanik, VJ je duž puta za mesto Đeneral Janković, granični prelaz ka Albaniji, postavio jedinice veličine voda, odnosno odeljenja.⁴³⁰⁴

1106. U vreme događaja opisanih u nastavku teksta, Hazbi Loku živeo je u Kotlini. Prema njegovom svedočenju, širom opštine Kačanik, uključujući Ivaju, bilo je pripadnika OVK, ali u Kotlini nikad nije bilo jedinica OVK.⁴³⁰⁵ Iako se za neke mladiće iz Kotline znalo da pripadaju OVK-u, oni su bili napustili selo i otišli u brda da se pridruže redovima OVK.⁴³⁰⁶

1107. Dana 9. marta 1999. godine, oko 04:00 časova, iznad Kotline su ispaljene rakete, koje su osvetlile selo na otprilike 20 sekundi.⁴³⁰⁷ Jedan svedok je mislio da rakete dolaze sa četiri položaja, i to iz pravca Globočice, Goranaca/Garance, glavnog asfaltiranog puta na pravcu Kačanik–Đeneral Janković i iz gornjih delova Kačanika. Globočica, Gorance i glavni put na pravcu Kačanik–Đeneral Janković nalaze se na četiri–pet kilometara od Kotline i vide se i golim okom.⁴³⁰⁸ Nekoliko meseci pre 9. marta 1999. godine, srpske snage raspoređene su po putevima i kontrolnim punktovima na tom području.⁴³⁰⁹

1108. Kad su rakete ispaljene iznad Kotline, stanovnici su izašli u dvorišta svojih kuća. Pošto se po raketama moglo zaključiti da su srpske snage u blizini, tridesetak mlađih seljana poslato je

⁴³⁰¹ Radomir Mitić, T. 12712–12713; DP D844.

⁴³⁰² Radomir Mitić, T. 12712–12713; DP D844.

⁴³⁰³ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 190.

⁴³⁰⁴ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 191.

⁴³⁰⁵ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3183–3185, 3191, 3227, 3234, 3241.

⁴³⁰⁶ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3185.

⁴³⁰⁷ Hazbi Loku, DP P652, str. 2; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3151; Hazbi Loku, T. 3638.

⁴³⁰⁸ Hazbi Loku, DP P652, str. 2, 4; Hazbi Loku, T. 3637–3639, 3657, 3677, 3679–3680; Hazbi Loku, DP P654.

⁴³⁰⁹ Hazbi Loku, DP P652, str. 4; Hazbi Loku, T. 3637–3639, Hazbi Loku, DP P654.

izvan sela da vide gde se te snage nalaze.⁴³¹⁰ Većina mladića našla se pod snajperskom paljbom nekih 100 metara izvan Kotleline.⁴³¹¹

1109. Ljudi koji su se vratili rekli su da su srpske snage blokirale put prema Ivaji i da su čuli grmljavinu tenkova iz tog pravca.⁴³¹² Žene, deca i stariji stanovnici sela u konvoju su krenuli kroz Drošec/Droshec, na putu koji vodi ka Globočici.⁴³¹³ Oko 60 do 70 muškaraca, starosti od 16 do 45 godina, među kojima je bilo i hendikepiranih, sakrilo se po gudurama i vododerinama oko sela.⁴³¹⁴

1110. Kad je konvoj žena, dece i starijih prešao oko kilometar, oružane snage, za koje se pretpostavlja da su ih činili pripadnici VJ, i policajci u plavim maskirnim uniformama presreli su konvoj, koji je prolazio kroz naselje Drošec i kretao se u pravcu granice s BJRM, u blizini Globočice. Pripadnici tih snaga pucali su u pravcu konvoja u znak upozorenja. Pošto nisu mogli da nastave dalje, ljudi u konvoju vratili su se oko 300 metara putem i sakrili se u jednoj vododerini.⁴³¹⁵ U tom trenutku, tri zelena tenka i dva tamnoplava oklopna transportera krenula su ispred srpskih snaga, koje su se pešice kretale prema Kotlini.⁴³¹⁶ Srpske snage koje su išle pešice krenule su prema Kotlini i iz pravca Ivaje. Iz jedne vododerine blizu Kotleline čuo se zvuk paljbe i vozila u prolazu.⁴³¹⁷ U tom trenutku gorele su dve kuće u Kotlini, a još nekoliko ih je porušeno.⁴³¹⁸ Posle otprilike 15:30 časova u onoj vododerini više se nije čula paljba iz pravca Kotleline ni zvuk vozila u prolazu. Nešto kasnije, tokom večeri 9. marta 1999. godine i tokom sledećih nekoliko dana, svi seljani vratili su se u Kotlinu.⁴³¹⁹ Videli su da su kuće i prodavnice opljačkane, da su kola ukradena, da su im kuće iznutra oštećene mecima iz vatrenog oružja, a da su životinje ili pobijene ili ranjene vatrenim oružjem.⁴³²⁰

1111. Oko šest dana posle 9. marta 1999. godine, seljani su u blizini Kotleline pronašli tela Emrlaha Kuqija⁴³²¹ i Milaima Lokua. Ta dva mladića bila su nestala otkako su ujutro 9. marta 1999. godine, zajedno s drugima, otišla iz Kotleline da utvrde gde se nalaze srpske snage.⁴³²² Telo Milaima Lokua imalo je prostrelnu ranu na desnoj strani glave, a na desnoj strani tela ranu koja se pružala od prednje strane tela ka leđima. Na telu Emrlaha Kuqija, gore na desnoj strani leđa, bile

⁴³¹⁰ Hazbi Loku, DP P652, str. 2 ; Hazbi Loku, T. 3677–3678.

⁴³¹¹ Hazbi Loku, T. 3678.

⁴³¹² Hazbi Loku, T. 3678.

⁴³¹³ Hazbi Loku, T. 3678.

⁴³¹⁴ Hazbi Loku, DP P652, str. 3; Hazbi Loku, T. 3678–3679.

⁴³¹⁵ Hazbi Loku, DP P652, str. 3; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3238.

⁴³¹⁶ Hazbi Loku, DP P652, str. 3.

⁴³¹⁷ Hazbi Loku, DP P652, str. 3.

⁴³¹⁸ Hazbi Loku, DP P652, str. 3.

⁴³¹⁹ Hazbi Loku, DP P652, str. 3.

⁴³²⁰ Hazbi Loku, DP P652, str. 4.

⁴³²¹ Identifikovan i kao Emrlah Kuçi.

⁴³²² Hazbi Loku, DP P652, str. 3.

su dve rupe od metaka i još dve na levoj strani jakne. Milaim Loku i Emrlah Kuqi imali su na sebi civilnu odeću i nisu bili naoružani.⁴³²³ O okolnostima u kojima su Milaim Loku i Emrlah Kuqi poginuli nema iskaza očevidaca. Loku i Kuqi su sahranjeni, ali domaći stručnjaci za sudsku medicinu, koji su izvršili uviđaj i obavili sudskomedicinsku analizu tela ljudi iz Kotline, nisu pronašli njihova tela. Zato Veće ne može da donese nikakav zaključak o okolnostima smrti Milaima Lokua i Emrlaha Kuqija.

1112. Oko dve nedelje kasnije, 24. marta 1999. godine, oko 06:30 časova, Kotlina je i drugi put granatirana. Granatiranje se nastavilo do 09:00 časova.⁴³²⁴ Nije utvrđeno odakle je paljba otvorena, ali su u Globočici i na drugih položajima bili postavljeni tenkovi VJ, koji su mogli granatirati selo. Projektili su bili usmereni prema obodu Kotline.⁴³²⁵ Kad je granatiranje prestalo, oko 09:00 časova, srpska pešadija, praćena tenkovima, ušla je u Kotlinu iz pravca Globočice, Straze i Ivaje.⁴³²⁶ Muškarci iz sela bežali su u grupicama prema jednoj vododerini južno i prema brdima severno od Kotline.⁴³²⁷ S obzirom na okolnosti, seljani su vojnike i tenkove doživeli kao ozbiljnu pretnju. Kad je jedna grupa ljudi koja je bežala iz sela stigla do brda, na vrh je došao jedan tenk. Pripadnici srpskih snaga pohvatali su ljude na brdu i tukli ih kundacima i udarali nogama tako da su ovi padali niz brdo.⁴³²⁸ Neki pripadnici srpskih snaga imali su na sebi zelene maskirne uniforme i zelene beretke. Iako se ovaj opis ne podudara u potpunosti s opisom uniformi koje su snage VJ inače nosile, Veće se uverilo da su samo snage VJ imale opremu potrebnu za granatiranje Kotline. Ostale srpske snage koje su tog dana bile prisutne na tom mestu imale su plave policijske uniforme i plave maskirne pancirne prsluke. Neki pripadnici snaga koji su nosili policijske uniforme imali su i crne maske s prorezima za oči i usta, a neki su oko čela nosili crvene poveze. Na leđima nekih uniformi pisalo je "policija".⁴³²⁹ Ovaj opis uglavnom odgovara opisu uniformi koje su nosile snage MUP-a.

1113. U međuvremenu, žene, deca i stariji ljudi samoinicijativno su se okupili na jednoj poljani južno od Kotline.⁴³³⁰ Pre nego što su srpske snage stigle, seljani su se među sobom dogovorili da žene, deca i stariji odu na neku čistinu, pošto bi tako bili vidljiviji i bezbedniji. Srpske snage podelile su se u grupe: neke su pošle sa ženama, decom i starijima, neke su sa zarobljenicima

⁴³²³ Hazbi Loku, DP P652, str. 3.

⁴³²⁴ Hazbi Loku, DP P652, str. 4; Hazbi Loku, T. 3637–3639.

⁴³²⁵ Hazbi Loku, DP P652, str. 4; Hazbi Loku, T. 3637–3639, 3657–3658, 3679–3680; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3210; DP D85.

⁴³²⁶ Hazbi Loku, DP P652, str. 4; Hazbi Loku, T. 3637–3639.

⁴³²⁷ Hazbi Loku, DP P652, str. 4; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3158, 3195, 3198; Hazbi Loku T. 3641; DP P656. Jedan svedok je s udaljenosti od 400 metara, s utvrđenja na vrhu jedne vododerine, pratio lovačkim dogledom događaje u Kotlini, ali ti događaji mogli su se pratiti i golim okom.

⁴³²⁸ Hazbi Loku, DP P652, str. 4–5.

⁴³²⁹ Hazbi Loku, DP P652, str. 5.

pošle prema brdu, a neke su otišle u selo. Oko 12:00 časova srpske snage su na jednoj poljani okupile čitavo stanovništvo koje je bilo ostalo u Kotlini. Iz te grupe izdvojili su starije muškarce, naterali ih da legnu, pitali ih za OVK i maltretirali.⁴³³¹ Idriza Kučija, kosovskog Albanca starog 55 ili 60 godina, s tradicionalnim albanskim kečetom na glavi, odvela su četvorica ili petorica ljudi u policijskim uniformama.⁴³³²

1114. U 15:00 časova tog dana u Kotlinu su stigla dva vojna kamiona sa ceradom. Srpske snage naterale su žene, decu i starce da se u što većem broju popnu na kamione. Potom su kamioni krenuli prema gradu Kačaniku.⁴³³³ Preostale žene, deca i stariji muškarci morali su da hodaju za kamionima.⁴³³⁴

1115. Istog dana, ubrzo pošto su žene, deca i stariji otišli,⁴³³⁵ oko 150 pripadnika srpskih snaga nateralo je grupu od oko 20 muškaraca uhvaćenih na brdu severno od Kotlinu, da stazom ode do dve velike rupe ili bunara severno od sela, na ulazu u Kotlinu.⁴³³⁶ Zarobljeni ljudi držali su ruke iznad glave, i to tako da je svedok zaključio da su im ruke vezane, mada nije bio sasvim siguran u to. Kad su stigli do jama, srpske snage su ih tukle. Jauci tih ljudi čuli su se u dolini.⁴³³⁷ Dvojica–trojica ljudi koji su uhvaćeni na brdu bačeni su u jame. Ostali su pokušali da se bore, ali su ponovo tučeni, i to teško, a na jednog ili dva muškarca možda je i pucano. Na kraju su srpske snage pohvatale sve te ljude i bacile ih u te dve jame. Pošto su ljudi bačeni u jame, jame su minirane.⁴³³⁸ U isto vreme, svedoci su videli kako se srpske snage u selu očito pripremaju da spale kuće. Ubrzo potom, kuće u selu su zapaljene.⁴³³⁹ Spaljena je škola i nekoliko kuća, među kojima i kuće Bakija Kučija i Nuredina Kučija.⁴³⁴⁰

1116. Posle izvesnog vremena začula se jaka eksplozija, a oko jama su se podigli prašina i oblak dima.⁴³⁴¹ Oko 18:30 časova srpske snage otišle su u pravcu Kačanika.⁴³⁴² Veće prihvata iskaz

⁴³³⁰ Hazbi Loku, DP P652, str. 4; Hazbi Loku, T. 3641; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3155; DP P656.

⁴³³¹ Hazbi Loku, DP P652, str. 5.

⁴³³² Hazbi Loku, T. 3680.

⁴³³³ Hazbi Loku, DP P652, str. 5; Hazbi Loku, P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3156–3157.

⁴³³⁴ Hazbi Loku, DP P652 str. 5; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3156–3157.

⁴³³⁵ Hazbi Loku, DP P652, str. 6; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3230–3231.

⁴³³⁶ Hazbi Loku, DP P652 str. 4–6; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3158–3159, 3180–3181, 3195–3196, 3229; Hazbi Loku, T. 3643, 3651–3653, 3662, 3681; DP P660; DP D80; DP D81. Događaji u Kotlini mogli su se pratiti s jednog brda južno od Kotlinu, manje od 600 metara od jama, koje se nalaze na jednoj padini severno od Kotlinu. Te rupe trebalo je da budu bunarski šahtovi, ali u to vreme u njima nije bilo vode.

⁴³³⁷ Hazbi Loku, DP P652, str. 6; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3160, 3229–3230.

⁴³³⁸ Hazbi Loku, DP P653, T. 3160.

⁴³³⁹ Hazbi Loku, DP P652, str. 6.

⁴³⁴⁰ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3165; DP P658; Hazbi Loku, T. 3644–3645.

⁴³⁴¹ Hazbi Loku, DP P652, str. 6; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3160, 3233. Svedok nije bio siguran da li su neki ljudi ubijeni iz vatrenog oružja pre nego što su bačeni u jame, pa se to u njegovom iskazu povremeno ne pominje. V., na primer, Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3160, 3233, i Hazbi Loku, T. 3634, gde se nikakvo pucanje ne pominje. Uprkos tome, Veće zaključuje da je iskaz ovog svedoka iskren i načelno pouzdan. S obzirom na to i na sudskomedicinske dokaze koji će se razmatrati u nastavku ove Presude, Veće prihvata da su neke ljude u jamama ubili

jednog svedoka da je video da su srpske snage kod jama za bunare na taj način pogubile i masakrirale sve ljude koje su pohvatale na brdu. Kasnije je u tim jamama pronađeno više od 20 mrtvih ljudi.⁴³⁴³

1117. Pošto su srpske snage otišle iz Kotline, ljudi koji su se krili vratili su se u selo. U dvorištu Limana Lokua pronašli su telo Idriza Kučija (starog 55 godina). Kući je iz neposredne blizine pogođen u potiljak iz vatrenog oružja. Imao je malu ranu na potiljku, a prednji deo lica bio mu je raznesen.⁴³⁴⁴ U jednoj od soba na drugom spratu iste kuće otkriveno je telo Vejsela Vlashija (starog 55 godina). Vlashi je nekoliko puta pogođen u grudi iz vatrenog oružja, a donji deo tela bio mu je prekriven teškim opekotinama.⁴³⁴⁵ Zimer Loku (star 67 godine) pronađen je s ranom na grudima, a iz desne noge i leve ruke obilato je krvario. Umro je nešto kasnije tog dana. Ranije tog dana svedoci su ga videli kako pada dok je išao prema ženama i deci, ali nema dokaza o okolnostima u kojima je ubijen iz vatrenog oružja.⁴³⁴⁶

1118. Dana 25. marta 1999. godine, oko 22:00 časa, 48 ljudi napustilo je Kotlinu i otišlo u BJRM. U selu je ostalo troje ljudi, kako bi sahranili Vejsela Vlashija, Idriza Kučija i Zimera Lokua.⁴³⁴⁷ Njihova tela sahranjena su u dvorištu džamije u Kotlini. Septembra 1999. godine jedan tim stručnjaka za sudsku medicinu iz Austrije izvadio je njihove posmrtnu ostatke.⁴³⁴⁸ Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su ti ljudi umrli od strelnih rana. Idriz Kući poslednji put je viđen kad su ga odvodila četvorica ili petorica ljudi u policijskim uniformama. Njegov leš otkriven je nekoliko sati kasnije; Kučiju je iz neposredne blizine pucano u potiljak. Veće se uverilo da su pripadnici srpske policije ubili Idriza Kučija 24. marta 1999. godine u Kotlini. U trenutku smrti Kući je bio nenaoružan i pod nadzorom srpske policije, pa stoga nije učestvovao u neprijateljstvima. Međutim, nema dokaza o okolnostima u kojima su ubijeni Vejsel Vlashi i Zimer Loku. Stoga Veće ne može da isključi mogućnost da su ta dva čoveka bila

pripadnici snaga koje su ih zarobile, ali ne može da utvrdi da li su neki od tih ljudi ubijeni iz vatrenog oružja pre nego što su bačeni u jame.

⁴³⁴² Hazbi Loku, DP P652, str. 5; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3212–3213. Veće je odbilo tvrdnju odbrane da svedok nije mogao videti sve što se, prema njegovom opisu, dogodilo kod jama. Veće prihvata da je svedok ono što se dogodilo video s mesta koje se nalazi na većoj visini od jama i od sela. Iako je područje oko jama šumovito, ovi događaji odigrali su se u martu, pre nego što je drveće olistalo, tako da krošnje nisu ometale svedokov pogled. Svedok je bio na udaljenosti manjoj od 600 metara od jama, i mada je događaje mogao da prati golim okom, koristio je i lovački dogled. V. Hazbi Loku, T. 3687–3688.

⁴³⁴³ Hazbi Loku, T. 3626; v. gore, par. 1423–1427, 1742.

⁴³⁴⁴ Hazbi Loku, DP P652, str. 5; Hazbi Loku, T. 3666–3667, DP D84.

⁴³⁴⁵ Hazbi Loku, DP P652, str. 5; Hazbi Loku, T. 3680.

⁴³⁴⁶ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3213; Hazbi Loku, T. 3665; DP D84, str. 2.

⁴³⁴⁷ Hazbi Loku, DP P652, str. 6; DP P655.

⁴³⁴⁸ V. gore, par. 1428–1436.

pripadnici OVK i da su u vreme kad su ubijeni učestvovali u neprijateljstvima. O tom delu svedočenja detaljnije će biti govora u nastavku ove Presude.⁴³⁴⁹

1119. U međuvremenu su žene, deca i stariji ljudi koji su poslati u Kačanik ostali tamo s lokalnim stanovništvom. Ostali su poslati u policijsku stanicu u Uroševcu, gde su dva–tri dana maltretirani, a potom pušteni. Ljudi iz Kotline koji su poslati u Kačanik ostali su tamo nekoliko dana, ali su, kad je počela ofanziva srpskih snaga, napustili to područje i otišli u BJRM.⁴³⁵⁰

1120. U jesen 1999. godine, pošto je KFOR ušao na Kosovo i stanovnici Kotline se vratili u selo, tim stručnjaka za sudsku medicinu iz Austrije ekshumirao je i identifikovao telesne ostatke najmanje 22 muškaraca nađena u jamama. U trenutku kad je forenzički tim stigao, seljani su već počeli s ekshumacijom tela iz jama i stigli su do dubine od 5,80 metara u gornjoj jami i do dubine od 7,20 metara u donjoj jami.⁴³⁵¹ Identifikovana su tela 22 muškaraca, a to su: Ismail Kuqi, Nexhadi Kuqi, Xhemjal Kuqi, Agim Loku, Garip Loku, Ibush Loku, Ismajl (Ismail) Loku, Izijah Loku, Naser R. Loku, Sabit Loku, Neshat Rexha, Sali M. Vlashi, Atmir Loku, Bajram Loku, Cen Loku, Ismet Loku, Mahi Loku, Sabri Loku, Naser (Nasir) F. Loku, Danush Kuqi (Kuci), Sherif Kuqi (Kuci) i Minah Kuqi (Kuci).⁴³⁵² U sudskomedicinskom veštačenju, kao uzrok smrti navodi se eksplozija, kao i to da su mnoge žrtve imale strelne rane. Međutim, stručnjaci za sudsku medicinu nisu mogli da utvrde da li su ljudi na koje je otvorena vatra poginuli od strelnih rana ili su poginuli u eksploziji.⁴³⁵³

1121. Kasnije se u vezi s ponovnim pokopavanjem okupio seoski savet. Njegovi članovi odlučili su da se tela ljudi ubijenih 9. i 24. marta 1999. godine sahrane u školskom dvorištu, s izuzetkom osam tela koje je trebalo sahraniti na groblju mučenika OVK u Kačaniku.⁴³⁵⁴ Postoje dokazi da je odluka da se ta osmorica sahrane na groblju mučenika doneta zato što su u periodu pre 24. marta 1999. godine doprineli "nacionalnoj stvari".⁴³⁵⁵ Na nadgrobnim pločama na groblju mučenika nalazi se amblem OVK i ugraviran lik preminulog.⁴³⁵⁶

⁴³⁴⁹ V. gore, par. 1436.

⁴³⁵⁰ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3157.

⁴³⁵¹ Eric Baccard, DP P1167, str. 7.

⁴³⁵² V. gore, par. 1431; Eric Baccard, DP P1139, str. 48 ; DP P1167, str. 6 ; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3162–3164, 3188–3189, 3193; Hazbi Loku, T. 3646–3649, 3659; DP P659. Forenzički tim nije pronašao telo Adnana Refika Lokua, za kog je utvrđeno da su ga srpske snage ubile istog dana. Zato Veće ne može da donese nikakav zaključak u vezi s njegovom smrću.

⁴³⁵³ V. gore, par. 1433–1436.

⁴³⁵⁴ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3167–3158, 3247; Hazbi Loku, T. 3691.

⁴³⁵⁵ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3191–3192.

⁴³⁵⁶ DP D79; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3163–3164, 3170, 3183, 3185–3186, 3189, 3191, 3201–3205; Hazbi Loku, T. 3658–3659, 3679, 3691. Veće nije moglo da se uveri da su na nadgrobnim pločama Neshata Rexhe i Xhemjala Kuqija ugravirani likovi preminulih u uniformama OVK.

1122. Šef policije SUP-a Uroševac svedočio je o tome da je marta 1999. godine u selima Ivaja i Kotlina sprovedena koordinirana akcija.⁴³⁵⁷ U toj operaciji učestvovali su jedna četa PJP iz SUP-a Uroševac, jedna četa PJP iz SUP-a Gnjilane i snage VJ. Cilj operacije navodno je bio da se "uniš[ti]" između 150 i 200 pripadnika OVK koji se, kako se pretpostavljalo, nalaze na tom području, kao i da se obezbedi kontrola nad tom teritorijom.⁴³⁵⁸ Posle te operacije, 24. marta 1999. godine, Odsek kriminalističke tehnike SUP-a Uroševac izvršio je uviđaj u selu Kotlina. Prema njegovom izveštaju o kriminalističko-tehničkom pregledu lica mesta od 24. marta 1999. godine, tela boraca OVK pronađena su pored oružja i opreme. Pronađeni su i fotografisani delovi uniformi OVK i bunkeru u kojima su se, kako se smatralo, skrivali borci OVK.⁴³⁵⁹

1123. Ima i dokaza da je 21. marta 1999. godine Komanda 243. mehanizovane brigade izdala zapovest kojom je naređeno da se blokira širi rejon Kotline.⁴³⁶⁰ U Zapovesti se naređuje da se 23. marta 1999. i u noći između 23. i 24. marta 1999. godine preuzme kontrola nad područjem oko Kotline i nad putem koji od graničnog prelaza Đeneral Janković vodi ka Kačaniku, kao i da se unište snage 3OVK.⁴³⁶¹ U Zapovesti se navodi da snage MUP-a stacionirane u Kačaniku imaju zadatak da obezbeđuju javni red i mir.⁴³⁶² U jednom borbenom izveštaju 243. mehanizovane brigade VJ od 24. marta 1999. godine navodi se da su snage Borbene grupe 3, u sadejstvu sa snagama 57. graničnog bataljona i dve čete PJP, izvršile blokadu šireg rejona sela Straža i Kotlina i na pravcu Bogojevo–Globočica, gde su, po svemu sudeći, bile koncentrisane albanske "terorističke snage". U izveštaju se navodi da je "likvidirano 26 terorista" i zaplenjeno oko 20 komada oružja. Osim toga, u izveštaju se navodi da je po završetku operacije istražni sudija izašao na teren kako bi, između ostalog, obavio identifikaciju tela.⁴³⁶³

1124. S obzirom na pomenute dokaze, Veće zaključuje da su VJ i MUP, uključujući PJP-ove, nesumnjivo učestvovali u događajima u selu Kotlina marta 1999. godine i da su zajedno dejstvovali u toj operaciji.⁴³⁶⁴

⁴³⁵⁷ Radomir Mitić, T. 12714, 12728–12829; v. takođe DP P935. Ima dokaza da je krajem januara ili početkom februara 1999. godine 52. bataljon VJ sa 72. specijalnom brigadom VJ učestvovao u zajedničkoj akciji protiv snaga OVK na području blizu graničnog prelaza ka BJRM zvanog Đeneral Janković. Dana 17. marta 1999. godine, Komanda 3. armije naredila je Izviđačko-diverzantskom bataljonu 72. specijalne brigade da se angažuje na izvođenju dejstava na širem području opštine Kačanik. (Aleksandar Vasiljević, DP P895, str. 1).

⁴³⁵⁸ Radomir Mitić, T. 12714, 12728–12829; V. takođe DP P935.

⁴³⁵⁹ Radomir Mitić, T. 12175; DP D846, str. 8.

⁴³⁶⁰ DP P809, str. 1.

⁴³⁶¹ DP P935, str. 1–2.

⁴³⁶² DP P935, str. 1.

⁴³⁶³ DP P937.

⁴³⁶⁴ Komanda napominje da je MUP pružao podršku na okolnim područjima. U Zapovesti se izričito navode jedinice koje su angažovane u operaciji, uključujući jednu četu PJP-a koja je angažovana na pravcu Gajre–Ivaja i BOV-3, a borbeni grupa BG-21 imala je izričit zadatak da blokira put od graničnog prelaza Đeneral Janković ka Kačaniku (DP P935, str. 1–2).

1125. Veće je posebnu pažnju posvetilo pitanju verodostojnosti očevice Hazbija Lokua, kao i tvrdnji da on nije mogao videti sve ono što je opisao, mogućnosti da je bio povezan s OVK, kao i nepodudarnostima u njegovom iskazu ili nepotpunosti tog iskaza. Veće je naročito brižljivo razmotrilo to što Loku ni u svedočenju o ovim događajima u ovom predmetu ni u svedočenju u predmetu *Milutinović i drugi* nije pomenuo pucnje. U jednoj ranijoj izjavi, koja je uvrštena u spis ovog predmeta, svedok jeste nagovestio da je kod jama možda pucano. Međutim, svedok u to nije bio siguran, pa to nije uvrstio u svoj iskaz o onom što je video. U iskazu se ne precizira šta je on radio tokom otprilike 30 minuta proteklih od trenutka kad su srpske snage počele da bacaju ljude u jame do trenutka kad su se začule eksplozije. U to vreme u selu se dešavalo mnogo toga, pa je moguće da je Hazbi Loku posmatrao šta se događa u selu koje je bilo u plamenu. Moguće je da se tog dana pucnjava stalno čula, pa da on zato nije obraćao pažnju na nju. Moguće je da je njegov prikaz onog što je video ili onog čega se seća nepotpun. Iako u iskazu postoje nejasnoće po tim pitanjima, Veće je brižljivo procenilo dokaze i utisak koji je steklo o svedoku, kao i sudskomedicinske dokaze o kojima se govori na drugim mestima u ovoj Presudi i uverilo se da je svedok iskreno opisao događaje koje je video, kao i da je njegovo pamćenje načelno pouzdano, iako nije potpuno. Veće prihvata iskaz ovog svedoka da je video da su tog dana kod jama "pogubljeni i masakrirani" svi ljudi. Prema zaključku Veća, na ljude koji su bačeni u jame nije pucano, odnosno oni nisu ubijeni na nekom drugom mestu, da bi potom bili prebačeni do jama i bačeni u njih. Oni su bili prisiljeni da odu do jama, gde su tučeni a potom bačeni u jame, nakon čega su u jamama aktivirane eksplozivne naprave. Na osnovu postojećih dokaza ne može se sa sigurnošću zaključiti da li je i na kog od tih ljudi pucano pre nego što su bačeni u jame ili nakon što su bačeni u jame, iako je ustanovljeno da je kod samih jama pucano na najmanje desetoro ljudi. Međutim, prema zaključku Veća svi ti muškarci su poginuli kod jama. Oni koji nisu umrli pre tih eksplozija poginuli su u eksplozijama u dve jame.⁴³⁶⁵

1126. Čak i da su neki ili svi ljudi čiji su ostaci izvađeni iz jama bili pripadnici OVK (što iz dokaza ne proizlazi), Veće primećuje da se na osnovu okolnosti u kojima su ih srpske snage ubile vidi da su oni bili nenaoružani, da su bili zarobljenici brojnih i naoružanih pripadnika srpskih snaga i da nisu bili u položaju da aktivno učestvuju u oružanom sukobu. Veće se uverilo da su svi ljudi koje su srpske snage ubile kod jama bili kosovski Albanci. Veće se takođe uverilo da su srpske snage prisilno proterale civile, kosovske Albance, iz njihovih domova u Kotlini.

⁴³⁶⁵ V. gore, par. 1428–1445.

2. Kačanik

1127. Dana 17. marta 1999. godine, Komanda 3. armije naredila je Izviđačko-diverzantskom bataljonu 72. specijalne brigade da se angažuje na izvođenju dejstava na širem području opštine Kačanik.⁴³⁶⁶

1128. Jedan stanovnik grada Kačanika primetio je početkom marta 1999. godine pojačanu aktivnost policije u gradu Kačaniku.⁴³⁶⁷ Od 24. marta 1999. do 27. marta 1999. godine, iz pravca policijske stanice u Kačaniku često se čula pucnjava.⁴³⁶⁸ U ranim jutarnjim satima 27. marta 1999. godine, na kuću Shaipa Deme, u selu Bob, ispaljena je raketa. Selo Bob nalazi se odmah pored Kačanika, s druge strane reke Lepenac.⁴³⁶⁹ Kuću Shaipa Deme pre toga je koristio OEBS.⁴³⁷⁰ Veće konstatuje da identitet lica odgovornih za ispaljivanje rakete nije utvrđen.⁴³⁷¹

1129. Nešto kasnije istog tog jutra, između 10:00 i 10:30 časova, tri džipa i jedno belo terensko vozilo došli su do krečane, koja se nalazi s druge strane reke Lepenac u odnosu na grad Kačanik.⁴³⁷² Iz džipova je izašlo oko 20–30 muškaraca u plavim i belim maskirnim uniformama i dva čoveka u zeleno-smeđim šarenim maskirnim uniformama.⁴³⁷³ Veće se uverilo da se ti opisi načelno podudaraju s opisom uniformi koje su nosili pripadnici redovne policije, odnosno SAJ.⁴³⁷⁴ Pripadnici MUP-a puzali su ili hodali prema krečani.⁴³⁷⁵ Ima nekih dokaza da je na licu mesta bio prisutan Ljubiša, zamenik komandira policijske stanice u Kačaniku, i da je on bio zadužen za tu operaciju.⁴³⁷⁶ Međutim, Veće na osnovu tog iskaza ne može sa sigurnošću da zaključi da je to zaista bilo tako. Ljudi u uniformama ušli su u krečanu i zauzeli položaje na prozorima na gornjem spratu krečane. Oni drugi ljudi u uniformama VJ zauzeli su položaje pored kontejnera u krečani.⁴³⁷⁷ Oko 10:30 časova ti ljudi pucali su iz snajperskih pušaka i raketnog bacača na kuće s druge strane reke Lepenac. Paljba je trajala oko sat vremena. Tokom paljbe jedna granata pala je na kuću u kojoj je bio svedok.⁴³⁷⁸ Dva stražara koja su radila u krečani poginula su.⁴³⁷⁹ Njihova

⁴³⁶⁶ Aleksandar Vasiljević, DP P895, str. 1.

⁴³⁶⁷ Isa Raka, DP P664, par. 8.

⁴³⁶⁸ Isa Raka, DP P664, par. 8; Isa Raka T. 3536.

⁴³⁶⁹ Isa Raka, DP P664, par. 11; Isa Raka, DP P665 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3536.

⁴³⁷⁰ Isa Raka, DP P664, par. 11; DP P666; Isa Raka P665 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3518, 3535–3536; T. 3548–3549.

⁴³⁷¹ Odbrana tvrdi da su za taj napad odgovorne snage OVK. Odbrana se poziva na jedan izveštaj MUP-a u kom se navodi da su 27. marta 1999. godine, između 16:00 i 17:00 časova, snage OVK smeštene u krečani u selu Bob otpočele napad na vozila VJ. Veće konstatuje da se to odigralo nekoliko sati pošto je jedan svedok video da je granata ispaljena. Završni podnesak odbrane, par. 875.

⁴³⁷² Isa Raka, DP P664, par. 12; Isa Raka, DP P668; Isa Raka, T. 3729.

⁴³⁷³ Isa Raka, DP P664, str. 3.

⁴³⁷⁴ V. gore, par. 53–55, 76.

⁴³⁷⁵ Isa Raka, T. 3737–3738; Isa Raka, DP P664, par. 12–14; Isa Raka, DP P665 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3537–3538.

⁴³⁷⁶ Isa Raka, T. 3729–3730; Isa Raka, DP P664, par. 13.

⁴³⁷⁷ Isa Raka, T. 3730; Isa Raka, DP P664, par. 14; DP P666.

⁴³⁷⁸ Isa Raka, DP P664, par. 15.

⁴³⁷⁹ Isa Raka, T. 3738; Isa Raka, DP P664, par. 17.

tela nisu pronađena.⁴³⁸⁰ Postoje dokazi iz druge ruke da su pogođena i ubijena još dva čoveka: Jonuz, koji je išao pored reke u Kačaniku, i Ilaz Nika, jedan stariji čovek koji je bio u svojoj kući.⁴³⁸¹ Sherife Raka, koja je bila u drugom stanju, pogođena je metkom koji je došao iz pravca krečane s druge strane reke Lepenac dok je išla kroz dvorište svoje kuće.⁴³⁸² Nešto kasnije, 6. aprila 1999. godine, ona je preminula u bolnici u Skoplju, u BJRM, zbog gubitka krvi i trovanja od mrtvog fetusa, koji je umro pošto je Sherife Raku pogodio metak. Nema dokaza o tome da je vatra uzvraćena. U vezi sa smrću ovih ljudi nisu dostavljeni sudskomedicinski dokazi. Zato Veće ne može da donese nikakav zaključak u vezi s njihovom smrću.

1130. Dana 28. marta 1999. godine, stanovnici drugih delova Kačanika počeli su da napuštaju grad, pošto su čuli da policajci idu od kuće do kuće i da su dva čoveka odveli, a jednog ubili.⁴³⁸³ Nema dokaza koji potvrđuju da su policajci ubili jednog čoveka, a još dvojicu odveli. Uprkos tome, grupa od 500 do 1.000 ljudi iz grada Kačanika koji su to čuli, a među kojima je bio i Isa Raka, u strahu je krenula šumom prema BJRM. Dana 29. marta 1999. godine ta grupa prešla je granicu s BJRM.⁴³⁸⁴ Dana 16. jula 1999. godine, pošto se vratio iz BJRM, Isa Raka video je da je njegova kuća u gradu Kačaniku oštećena.⁴³⁸⁵ Veće se uverilo da su kosovski Albanci u Kačaniku bili prisiljeni da napuste grad zato što su srpske snage otvarale vatru i ubijale.

3. Vata, Dubrava/Lisnaje i Slatina

1131. Zaselak Vata nalazi se u selu Dubrava, ili pored njega, u severozapadnom delu opštine Kačanik.⁴³⁸⁶ U vreme događaja koji će biti opisani u nastavku teksta, u Vati su postojala 43 domaćinstva. Vata se sastojala od naselja Lama, Caka i Tifeku.⁴³⁸⁷

1132. Kad je NATO uveče 24. marta 1999. godine otpočeo kampanju bombardovanja,⁴³⁸⁸ srpske snage počele su da granatiraju sela u rejonu Vate. NATO je bombardovao danju, a srpske snage granatirale su noću.⁴³⁸⁹ Jedino je VJ imao artiljeriju i tenkove potrebne da bi se ovo područje

⁴³⁸⁰ Isa Raka, P665 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3540; Isa Raka, T. 3735–3736, 3738; Isa Raka, DP P664, par. 17; Isa Raka, DP D92, str. 3. Isa Raka je za te događaje samo čuo.

⁴³⁸¹ Isa Raka, DP P664, par. 17–21.

⁴³⁸² Isa Raka, DP P664, par. 17–21; Isa Raka, DP P665 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3548.

⁴³⁸³ Isa Raka, DP P664, par. 22; Isa Raka T. 3739–3742; DP D92.

⁴³⁸⁴ Isa Raka DP P664, par. 22–23; Isa Raka, DP P665 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3257.

⁴³⁸⁵ Isa Raka DP P664, par. 28.

⁴³⁸⁶ Sada Lama, DP P661, str. 2; DP P663.

⁴³⁸⁷ Sada Lama, DP P661, str. 1–2, 5; DP P663; DP D90; DP D89.

⁴³⁸⁸ Sada Lama, T. 3716, 3724–3725; Sada Lama, DP P661, str. 3.

⁴³⁸⁹ Sada Lama, T. 3716; Sada Lama, DP P661, str. 3.

granatiralo. Dok je granatiranje trajalo, stanovnici Vate krili su se pored jednog potoka u šumi. Marta i aprila 1999. godine, srpske snage granatirale su i nekoliko okolnih sela.⁴³⁹⁰

1133. Dana 6. aprila 1999. godine, ili približno tog datuma, oko 20 vojnika OVK zauzelo je jednu kuću u Vati i počelo da kopa rovove.⁴³⁹¹ Polovina njih imala je na sebi uniforme, a druga polovina civilnu odeću.⁴³⁹² Srpske snage bile su na glavnom putu, odakle se videla Vata.⁴³⁹³ U međuvremenu, stanovnici Vate, strahujući da će doći do neprijateljstava između OVK i srpskih snaga, pokušali su da odu u Makedoniju. Međutim, na planini Ljuboten stanovnici Vate našli su se pod artiljerijskom vatom, pa su rešili da se vrate u selo.⁴³⁹⁴ Dana 12. aprila 1999. godine, vojnici OVK otišli su iz Vate. Stanovništvu su rekli da ode iz sela zato što nailaze srpske snage.⁴³⁹⁵

1134. Dana 13. aprila 1999. godine, oko 05:00 časova, svedoci su videli kako iz četiri prage i šest vojnih kamiona tamne boje izlazi oko 100 ljudi.⁴³⁹⁶ Ti su ljudi na sebi imali plave i smeđe maskirne uniforme.⁴³⁹⁷ Jedan svedok pretpostavlja da su te snage pripadale VJ.⁴³⁹⁸ Iako se opis ovih uniformi ne podudara s opisom uniformi koje su obično nosili pripadnici VJ, činjenica da su te snage vozile prage i vojne kamione za Veće je dovoljna da zaključi da su tu bile snage VJ.⁴³⁹⁹ Na osnovu drugih dokaza Veće se uverilo da su tu, pored snaga VJ, bili i pripadnici PJP i da su u ovoj operaciji sadejstvovali s VJ.⁴⁴⁰⁰ Osim toga, iz jednog borbenog izveštaja 243. mehanizovane brigade od 13. aprila 1999. godine vidi se da je ta akcija bila koordinirana i da su u njoj učestvovala jedna jedinica VJ i PJP SUP-a Uroševac u rejonu Slatina, kao i da je tokom te operacije likvidirano 14 "terorista".⁴⁴⁰¹

1135. Srpske snage ušle su u Vatu.⁴⁴⁰² Ubrzo pošto su kamioni otišli, prage su zauzele položaje u raznim delovima sela, a ljudi su opkolili Vatu.⁴⁴⁰³ Drugi naoružani ljudi nosili su crvene i crne poveze. Neki su nosili jednobojne crne uniforme, a neki maskirne uniforme tamne boje, ali su se sve one razlikovale od uniformi koje su nosili ljudi koji su stigli u kamionima i pragama. Jedan

⁴³⁹⁰ Sada Lama T. 3719; Sada Lama, DP P661, str. 3.

⁴³⁹¹ Sada Lama, DP P661, str. 2; DP D88.

⁴³⁹² Sada Lama, T. 3714–3715, 3722.

⁴³⁹³ Sada Lama, DP P661, str. 2.

⁴³⁹⁴ Sada Lama, DP P661, str. 3.

⁴³⁹⁵ Sada Lama, DP P661, str. 2; Sada Lama, T. 3714–3715; Sada Lama, DP P662 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3264–3265.

⁴³⁹⁶ Sada Lama, DP P661, str. 3.

⁴³⁹⁷ Sada Lama, T. 3698.

⁴³⁹⁸ Sada Lama, DP P661, str. 3.

⁴³⁹⁹ John Crosland, DP P1400, par. 7, 13.

⁴⁴⁰⁰ Sada Lama, T. 3698; V. gore, par. 64. Iako iz iskaza o uniformama, o kojima će se detaljnije govoriti kasnije, proizlazi da su pripadnici PJP-a u vreme ove operacije nosili plave maskirne uniforme s tigrastom šarom, Veće napominje da šare na maskirnoj uniformi služe tome da zbune posmatrača, pa zato može biti teško da se tačno odredi boja od koje se šara sastoji.

⁴⁴⁰¹ DP P947; DP P663. Sudeći po dokazima, OVK je početkom marta 1999. godine pokušao da u svoje redove regrutuje sve vojno sposobne ljude u Slatini, selu u blizini Vate; Radomir Mitić, T. 12713–12734; DP D845.

⁴⁴⁰² Sada Lama, T. 3718; Sada Lama, DP P661, str. 3.

⁴⁴⁰³ Sada Lama, DP P661, str. 3.

svedok sugerisao je da su to bili "arkanovci".⁴⁴⁰⁴ Iako ima dokaza da su neke paravojne formacije nosile crne uniforme i da je paravojna formacija poznata kao Arkanovi "Tigrovi" povremeno nosila crne poveze ili vezivala crvene trake oko glave,⁴⁴⁰⁵ Veće na osnovu njih ne može da donese nikakav zaključak. Međutim, bez obzira na to kojoj su jedinici pripadali, jasno je da su u ovoj operaciji dejstvovali zajedno s VJ i PJP.

1136. Istog jutra, druge dve grupe vojnika viđene su u blizini sela Vata. Jednu grupu činilo je oko 150 naoružanih ljudi koji su opkolili selo Slatina, istočno od Vate, u opštini Kačanik. Druga grupa je u Slatinu došla iz pravca Broda/Brod, u opštini Štrpce.⁴⁴⁰⁶ Slatina se nalazi otprilike na pola puta između Vate i Broda.⁴⁴⁰⁷

1137. Dana 13. aprila, oko 05:45 časova, srpske snage otvorile su vatru, delom i iz praga, u pravcu nekih seljana u Vati dok su išli stazom koja je vodila prema jednom skrovištu na planini Ljuboten.⁴⁴⁰⁸ Međutim, meci su preleteli preko seljana i uplašili ih, što možda i jeste bila namera. Nepovređeni, ali strahujući za život, seljani su pobjegli na planinu Ljuboten. Na planini Ljuboten sakrilo se oko 300 ljudi iz Vate i drugih sela.⁴⁴⁰⁹

1138. Oko 06:30 časova vojnici VJ uhvatili su četiri stanovnika Vate i naterali ih da idu gore-dole po selu. Tog dana oni su ubijeni.⁴⁴¹⁰ Iako su neki dokazi u vezi s ovim događajem dobijeni iz druge ruke, oni jesu potvrđeni, zato što su tog istog dana, samo znatno kasnije, tela te četvorice ljudi pronađena na jednoj stazi iznad klanca.⁴⁴¹¹ Ta četvorica ljudi su: Mahmut Caka (star 45 godina), Hebib Lami (Lama) (star 18 godina), Brahim Lami (Lama) (star 52 godine) i Rraman Lami. Najmanje dva leša bila su iskasapljena, među njima i telo Rramana Lamija, kom su iskopane oči.⁴⁴¹² Sva četvorica bila su u civilnoj odeći i nisu imala oružje.⁴⁴¹³ Tokom popodneva, pre nego što su napustili selo, srpski vojnici u Vati ponovo su počeli da pucaju. Tog dana spaljena je većina kuća u Caki i Tifeku, dva naselja u Vati.⁴⁴¹⁴

1139. Dana 14. aprila 1999. godine, u zaseocima Caka i Tifeku pronađena su tela Mahmuta Cake, Hebiba Lamija, Brahima Lamija i Rramana Lamija, koja su sahranjena na groblju u Vati.⁴⁴¹⁵

⁴⁴⁰⁴ Sada Lama, DP P661, str. 2–3; Sada Lama, T. 3698.

⁴⁴⁰⁵ V. gore, par. 211–213; Nike Peraj, T. 1270–1273; Martin Pnishi, DP P1033, str. 5.

⁴⁴⁰⁶ Sada Lama, DP P661, str. 3.

⁴⁴⁰⁷ DP P663.

⁴⁴⁰⁸ Sada Lama, DP P661, str. 4; Sada Lama, DP P662 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3267–3268.

⁴⁴⁰⁹ Sada Lama, DP P661, str. 4.

⁴⁴¹⁰ Sada Lama T. 3719–3720, 3722; Sada Lama, DP P662 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3259–3260, 3265; Sada Lama, DP P661, str. 4. O tim događajima svedoku je ispričala njegova supruga, koja ih je videla iz skrovišta udaljenog 300 metara.

⁴⁴¹¹ DP P663; Sada Lama, T. 3722.

⁴⁴¹² Sada Lama, T. 3722; Sada Lama, DP P661, str. 4–5, Sada Lama, DP P662 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3260–3261.

⁴⁴¹³ Sada Lama, T. 3722–3724; Sada Lama, DP P661, str. 5.

⁴⁴¹⁴ DP P661, str. 5.

⁴⁴¹⁵ DP D91; Sada Lama, T. 3709–3712.

Nekoliko meseci kasnije, jula 1999. godine, stručnjaci za sudsku medicinu iz Kanade i Austrije ekshumirali su 11 tela s groblja u Vati i obavili obdukciju. Obdukcijom je ustanovljeno da su uzrok smrti strelne rane i da su žrtve bile muškarci od 15 do 52 godine starosti. Iako se stručnjaci za sudsku medicinu nisu bavili identitetom tela, u njihovom forenzičkom izveštaju navode se imena 11 žrtava, onako kako su navedena na nadgrobnim pločama.⁴⁴¹⁶ Na osnovu tih dokaza, Veće se uverilo da su srpske snage 13. aprila 1999. godine u Vati ubile Mahmuta Caku, Hebiba Lamija, Brahimu Lamija i Rramana Lamija. Svi su oni bili kosovski Albanci. U vreme kad su ubijeni nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.

1140. Dana 14. i 15. aprila 1999. godine, svi preostali žitelji Vate napustili su selo iz straha. Neki su otišli u BJRM preko Dragomaca, gde su vojnici VJ od njih tražili novac, a neki su otišli preko graničnog prelaza u Globočici.⁴⁴¹⁷ Dana 17. jula 1999. godine, kad su se vratili, seljani su videli da su mnoge kuće u Vati spaljene, a da su druge opljačkane.⁴⁴¹⁸ Veće se uverilo da su kosovski Albanci bili prisiljeni da napuste selo zato što su srpske snage otvarale vatru i ubijale.

1141. U Optužnici se navodi i da su srpske snage 25. maja 1999. godine ili približno tog datuma, napale selo Dubrava, koje se takođe nalazi u opštini Kačanik, i ubile nekoliko kosovskih Albanaca, žitelja Dubrave, kao i da su mnogi stanovnici Dubrave formirali konvoj s traktorima i prikolicama i pobjegli u BJRM.⁴⁴¹⁹ Nisu izneti dokazi kojima bi se ovi navodi potvrdili. Veće konstatuje da događaji koji se u Optužnici navode u odnosu na Dubravu nisu utvrđeni.

L. Opština Dečani

1142. Događaji o kojima će biti govora u nastavku teksta odigrali su se u selu Beleg/Belegu i u susednim selima, koja se nalaze u centralnom delu opštine Dečani, istočno i južno od grada Dečani.

1143. Tokom 1998. i početkom 1999. godine OVK je bio prisutan na području Dečana. Marta 1999. godine komanda operativne zone Dukađin nalazila se u selu Glođane, s tim što se ta lokacija menjala. U toj zoni dejstvovala su 131, 132, 133. i 134. brigada.⁴⁴²⁰

⁴⁴¹⁶ V. gore, par. 1447–1449.

⁴⁴¹⁷ Sada Lama, T. 3701; DP P663; Sada Lama, DP P661, str. 5.

⁴⁴¹⁸ Sada Lama, DP P661, str. 5.

⁴⁴¹⁹ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, "Poverljivi Dodatak I – Pretpretresni podnesak tužilaštva, Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 65ter(e), s poverljivim Dodatkom I, Dodatkom II i Dodatkom III", 1. septembar 2008. godine, par. 237; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, "Obaveštenje tužilaštva u vezi sa spisikom svedoka tužilaštva na osnovu pravila 65ter, s Dodatkom A", 12. decembar 2008. godine.

⁴⁴²⁰ Byslim Zyrapi, T. 2475–2476. v. takođe svedokinja K20, DP P1280, str. 3.

1144. Dana 26. marta 1999. godine srpske policijske i vojne snage stigle su u selo Drenovac.⁴⁴²¹ Policija se stacionirala u selu, zbog čega su neki stanovnici Drenovca napustili selo.⁴⁴²² Kad su stanovnici otišli, već se moglo videti kako iz kuća u selu kuljaju dim i vatra.⁴⁴²³ Neki stanovnici koji su otišli iz Drenovca pobjegli su u selo Beleg.⁴⁴²⁴ Narednog dana u Beleg je pobjeglo još stanovnika Drenovca.⁴⁴²⁵ Srpske snage dejsstvovala su i u drugim selima na tom području, zbog čega su se raseljena lica iz Crnobrega, Slupa i drugih okolnih sela u to vreme takođe okupila u Belegu.⁴⁴²⁶

1145. Dana 28. marta 1999. godine, ili približno tog datuma, ljudi u Belegu čuli su pucnjavu, kao i granatiranje⁴⁴²⁷ i zvuk tenkova koji su se približavali selu.⁴⁴²⁸ Videli su policajce i vojnike VJ kako stižu u selo.⁴⁴²⁹ Neke policajce su prepoznali, pošto su bili iz susednih gradova.⁴⁴³⁰ Pripadnici snaga policije koji su stigli u Beleg nosili su uniforme redovne policije, bez šara svojstvenih maskirnim uniformama, ali su na rukavima imali označe na kojima je ćirilicom bilo ispisano "policija".⁴⁴³¹ S njima su bili i stariji vojnici, koji su nosili maskirne uniforme boje trave i kape. Svedoci su mislili da su to možda bili pripadnici paravojnih grupa, ali nema dovoljno dokaza na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da li su to bili rezervisti VJ ili pripadnici paravojnih jedinica.⁴⁴³² Činjenica da su korišćeni tenkovi potvrđuje prisustvo snaga VJ.

1146. Sledećeg jutra, oko 06:00 časova, srpske snage opkolile su jednu od kuća⁴⁴³³ u selu. Jedan policajac u plavoj maskirnoj uniformi koji je nosio automatsku pušku ušao je u kuću kroz prozor i rekao ukućanima da moraju da odu.⁴⁴³⁴ Ispred kuće bili su oklopni transporteri, teško naoružanje i prage na kojima je bilo postavljeno dvocevno oružje. Vozila su bila plave maskirne boje, a oružje

⁴⁴²¹ Svedokinja K58, DP P1080, str. 2; svedokinja K58, T. 7307.

⁴⁴²² Svedokinja K58, T. 7307, 7311–7313; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 4–5; Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5802. Ta sva svedoka čula su i da je policija nekim stanovnicima rekla da napuste selo, svedokinja K58, T. 7311; Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 5801.

⁴⁴²³ Svedokinja K58, T. 7313.

⁴⁴²⁴ Svedokinja K58, DP P1080, str. 2; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 4–5.

⁴⁴²⁵ Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 5; Mehmet Mazrekaj, T. 3874.

⁴⁴²⁶ Svedokinja K20, DP P1280, str. 3; svedokinja K20, DP P1282 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10055.

⁴⁴²⁷ Svedokinja K20, T. 8496; svedokinja K58, DP P1080, str. 3; svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7470–7471; svedokinja K58, T. 7314. Veće napominje da nema dovoljno dokaza na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da li je zvuk granatiranja dolazio od granatiranja Belega ili od granatiranja okolnih sela.

⁴⁴²⁸ Svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2516; svedokinja K20, T. 8496.

⁴⁴²⁹ Svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2515; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 5; Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5808; Mehmet Mazrekaj, T. 3842. V. takođe svedokinja K58, DP P1080, str. 3, koja je u svom iskazu rekla da su snage policije i paravojne formacije došle u Beleg 27. marta 1999. godine. Tokom svedočenja u predmetu *Milutinović*, Mehmet Mazrekaj izjavio je da je video pripadnike VJ, policije i paravojnih formacija, Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5808–5809.

⁴⁴³⁰ Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 6; DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5808–5809, 5811.

⁴⁴³¹ Svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7464. Iako se u jednom opisu navodi da su uniforme bile sive, većina ih je opisala kao plave. Reč je o mešavini plave i sive boje. Te uniforme odgovaraju uniformama redovne policije, koje je nosila lokalna policija.

⁴⁴³² Jedinice PJP MUP-a nosile su zelene maskirne uniforme, jedinice SAJ MUP-u nosile su maskirne uniforme sa zelenom i smeđom tigrastom šarom, a redovne snage VJ nosile su zelene maskirne uniforme, v. gore, par. 64, 76, 162.

⁴⁴³³ Svedokinja K20, DP P1280, str. 2.

⁴⁴³⁴ Svedokinja K20, DP P1280, str. 2; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2518.

zelene maskirne boje.⁴⁴³⁵ Tog dana svedoci su u selu videli više od stotinu naoružanih ljudi.⁴⁴³⁶
⁴⁴³⁷ Neki su nosili zelene maskirne uniforme i zelene šlemove,⁴⁴³⁸ a drugi plave maskirne
 uniforme i crne kape.⁴⁴³⁹ Pripadnici srpskih snaga odveli su stanare te kuće u podrum, u kom su se
 već nalazili članovi triju drugih porodica.⁴⁴⁴⁰ Tokom dana dovedeno je još ljudi, pa se tu uskoro
 nalazilo najmanje 300 ljudi, među kojima je bilo i mnogo dece.⁴⁴⁴¹ Napolju se pucalo.⁴⁴⁴² Sve
 vreme stražu je čuvao jedan naoružani policajac.⁴⁴⁴³ Jedan policajac u plavoj maskirnoj uniformi
 izdavao je naređenja drugim naoružanim ljudima; po svemu sudeći, on im je bio komandir.⁴⁴⁴⁴
 Ljudima u podrumu obratio se na albanskom: "Tražili ste NATO, sad će da dođe i da vas
 spase."⁴⁴⁴⁵

1147. U međuvremenu,⁴⁴⁴⁶ vojnici VJ i pripadnici policije opkolili su jednu drugu kuću u selu i
 otvorili vatru na nju. U kući je bilo oko stotinu ljudi, kojima je naređeno da izađu.⁴⁴⁴⁷ Prvog
 čoveka koji je izašao ubio je jedan policajac u uniformi redovne policije.⁴⁴⁴⁸ Ubrzo potom isti
 policajac ispalio je dva hica u jednog drugog čoveka iz te kuće.⁴⁴⁴⁹ Svedoci su kasnije saznali da
 su oba ta čoveka preminula.⁴⁴⁵⁰ Telo jednog od njih narednog dana je viđeno u neposrednoj blizini
 kuće.⁴⁴⁵¹

1148. Ljudi iz te kuće odvedeni su u podrum, gde su već bili dovedeni neki drugi ljudi,⁴⁴⁵² a
 potom u dvorište, gde su pripadnici srpske policije pretukli neke od njih.⁴⁴⁵³ Jednog od seljana,
 nastavnika Mehmeta Mazerkaja, pretukao je policajac identifikovan kao Zoran Đurišić, koji je bio

⁴⁴³⁵ Svedokinja K20, DP P1280, str. 2.

⁴⁴³⁶ Seljani su sve naoružane ljude zvali vojnicima, ali Veće je zaključilo da to nije dovoljno da bi se za sve moglo reći da su pripadnici VJ.

⁴⁴³⁷ Svedokinja K20, T. 8498.

⁴⁴³⁸ Svedokinja K20, DP P1280, str. 2; svedokinja K20, DP P1282 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10062–10063; DP P1283, fotografija br. 6, koja odgovara uniformama PJP-a ili VJ.

⁴⁴³⁹ Svedokinja K20, DP P1280, str. 2–3, što odgovara uniformama koje je nosila policija.

⁴⁴⁴⁰ Svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2521.

⁴⁴⁴¹ Svedokinja K20, DP P1280, str. 3; svedokinja K20, T. 8498–8499; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2564–2565.

⁴⁴⁴² Svedokinja K20, DP P1279, str. 3; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2522.

⁴⁴⁴³ Svedokinja K20, T. 8491.

⁴⁴⁴⁴ Svedokinja K20, DP P1280, str. 3; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2523; svedokinja K20, T. 8492, 8494. Ta osoba nosila je kapu s četvrtastim obodom napred, svedokinja K20, T. 8500.

⁴⁴⁴⁵ Svedokinja K20, DP P1280, str. 3.

⁴⁴⁴⁶ Svedokinja K58 i Mehmet Mazrekaj tvrdili su da se ovo dogodilo 28. marta 1999. godine, ali ako se njihovi iskazi uzmu u celini, a naročito ako se ima u vidu da su se opisani događaji odvijali tokom dva dana i jedne noći, i ako se uzmu u obzir drugi relevantni dokazi, Veće prihvata da su se opisani događaji odigrali 29. marta 1999. godine.

⁴⁴⁴⁷ Svedokinja K58, DP P1080, str. 3; svedokinja K58, T. 7318.

⁴⁴⁴⁸ Svedokinja K58, DP P1080, str. 3; svedokinja K58, T. 7318. Veće napominje da je svedokinja, kad su joj pokazani uzorci oznaka, rekla da oznake koje je videla "otprilike" odgovaraju oznakama prikazanim na br. 5 i br. 7 u DP P327 (svedokinja K58, T. 7309–7310). Oznaka br. 5 jeste oznaka vojne policije, a oznaka br. 7 oznaka redovne policije. Te oznake imaju sličan oblik. Navedeni zaključak Veća zasniva se na činjenici da su te dve oznake identifikovane i da su međusobno slične, kao i na načelnoj proceni Veća o iskazu koji je ova svedokinja dala u vezi s tim snagama.

⁴⁴⁴⁹ Svedokinja K58, DP P1080, str. 4; svedokinja K58, T. 7318.

⁴⁴⁵⁰ Svedokinja K58, DP P1080, str. 4; svedokinja K58, T. 7319.

⁴⁴⁵¹ Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 6–7.

⁴⁴⁵² V. svedokinja K20, DP P1279, str. 3; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2521.

⁴⁴⁵³ Svedokinja K58, DP P1080, str. 4; svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7466; svedokinja K58, T. 7319. v. takođe svedokinja K20, T. 8491–8492, koji je posvedočio da su ti ljudi tučeni na poljani.

njegov đak u lokalnoj školi.⁴⁴⁵⁴ Potom su policajci⁴⁴⁵⁵ ljude u grupama od po četvoro–petoro vodili u jedan drugi podrum da bi ih tamo "pretresli".⁴⁴⁵⁶ Kad su se vratili, ti ljudi su nosili svoju odeću u rukama; neki su bili u donjem rublju.⁴⁴⁵⁷ Posle muškaraca, u podrum su odvedene devojke, koje su takođe pretresene, a neke su terane i da skinu odeću;⁴⁴⁵⁸ sa ženama se dogodilo to isto.⁴⁴⁵⁹ Na podu u podrumu u kom je obavljen pretres bilo je parče tkanine, na koje su seljani morali da stavljaju stvari od vrednosti i lične isprave.⁴⁴⁶⁰ Međutim, sutradan je jedan policajac vratio ženama sve zlatne predmete.⁴⁴⁶¹ Tokom dana srpske snage zapalile su kuće u selu.⁴⁴⁶²

1149. Pošto je pretres obavljen, zatočenici su sve do večeri držani na tom istom mestu ili na jednoj poljani, a potom su prebačeni u druge zgrade.⁴⁴⁶³ Ljudi su odvedeni na drugi sprat kuće u kojoj je obavljen raniji pretres.⁴⁴⁶⁴ Žene i nekoliko starijih muškaraca odvedeni su u dve sobe i u štalu u jednoj drugoj kući.⁴⁴⁶⁵ Stražu su držale srpske snage.⁴⁴⁶⁶

1150. Oko 22:00 ili 23:00 časa u jednu od soba u koju su bili odvedeni žene i deca došli su neki ljudi.⁴⁴⁶⁷ Ti ljudi nosili su jednoboje zelene uniforme⁴⁴⁶⁸ ili zelene maskirne uniforme.⁴⁴⁶⁹ Jedna svedokinja izjavila je da im je na rukavima bila ispisana reč "policija", na srpskom.⁴⁴⁷⁰ Jedan od njih, koji je govorio albanski, rekao je ljudima u sobi da im trebaju ljudi da počiste kuću i operu sudove.⁴⁴⁷¹ Neke starije žene ponudile su se da pomognu, ali su im vojnici rekli da ostanu u sobi. Potom su vojnici uz pomoć baterijske lampe pogledali lica ljudi u sobi i odveli pet devojaka.⁴⁴⁷² Dve su se vratile gotovo istog časa.

⁴⁴⁵⁴ Svedokinja K58, DP P1080, str. 5; svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7487; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 7; Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5835.

⁴⁴⁵⁵ Svedokinja K20, T. 8492.

⁴⁴⁵⁶ Svedokinja K58, DP P1080, str. 4–5; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 8; svedokinja K20, DP P1279, str. 3–4.

⁴⁴⁵⁷ Svedokinja K58, DP P1080, str. 4–5. v. takođe svedokinja K20, DP P1279, str. 3.

⁴⁴⁵⁸ Svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7473; svedokinja K20, DP P1279, str. 4.

⁴⁴⁵⁹ Svedokinja K58, DP P1080, str. 5; svedokinja K20, DP P1279, str. 4.

⁴⁴⁶⁰ Svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7501, 7488–7490; svedokinja K58, DP P1079, str. 5; svedokinja K58, T. 7298, 7320, 7324; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 8. V. takođe Mehmet Mazrekaj, T. 3846, koji je izjavio da je tokom pretresa jednom čoveku oduzet zlatni prsten.

⁴⁴⁶¹ Svedokinja K58, T. 7325; svedokinja K58, DP P1080, str. 6.

⁴⁴⁶² Mehmet Mazrekaj, T. 3846–3847; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 8.

⁴⁴⁶³ Svedokinja K58, DP P1080, str. 5; svedokinja K20, DP P1280, str. 4; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2525–2526.

⁴⁴⁶⁴ Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 8; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2525–2526; svedokinja K20, DP P1280, str. 4.

⁴⁴⁶⁵ Svedokinja K58, DP P1080, str. 5–6; svedokinja K58, T. 7325; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 8; svedokinja K20, DP P1280, str. 4.

⁴⁴⁶⁶ Svedokinja K58, DP P1080, str. 5–6.

⁴⁴⁶⁷ Svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7467–7468; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10063–10064.

⁴⁴⁶⁸ Svedokinja K20, T. 8494; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 2526.

⁴⁴⁶⁹ Svedokinja K58, T. 7329–7330.

⁴⁴⁷⁰ Svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7477–7478.

⁴⁴⁷¹ Svedokinja K20, DP P1282 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10064; svedokinja K20, DP P1280, str. 4; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2558; svedokinja K58, T. 7299, 7343; svedokinja K58, DP P1079, str. 6.

⁴⁴⁷² Svedokinja K20, DP P1279, str. 4; svedokinja K58, DP P1080, str. 6; svedokinja K58, T. 7299. Dve su vraćene odmah, svedokinja K20, DP P1279, str. 4, svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2527.

1151. Preostale tri devojke odvedene su u različite sobe u jednoj obližnjoj spaljenoj kući koju su vojnici koristili kao bazu.⁴⁴⁷³ Jedan vojnik odveo je jednu od devojaka u kupatilo bez prozora i vrata, skinuo joj odeću i silovao je. Devojka je vrištala, pa joj je vojnik stavio krpu na usta i pretio joj.⁴⁴⁷⁴ Tokom silovanja jedan policajac držao je stražu pored vrata i povremeno upirao svetlost baterijske lampe da vidi šta se dešava. Kad je vojnik koji je silovao devojku otišao, policajac ju je ošamario, a ona je izgubila svest. Potom su došli drugi, treći i četvrti vojnik u zelenim maskirnim uniformama i svaki od njih je silovao devojku.⁴⁴⁷⁵ Posle toga, jedan policajac koji je govorio albanski rekao je devojci da drugima kaže da je čistila.⁴⁴⁷⁶ Tokom noći čuli su se krici drugih dveju devojaka koje su vojnici odveli.⁴⁴⁷⁷

1152. Pošto su odveli prvu grupu devojaka, vojnici su se vratili u sobu u kojoj su se nalazili oni ljudi i tražili druge devojke. To se dogodilo u četiri ili pet navrata, a odvedeno je oko 20 devojaka.⁴⁴⁷⁸ Kad su vraćene, sve su plakale i bile raščupane. Jedna od njih rekla je majci da je silovana.⁴⁴⁷⁹

1153. Dana 30. marta 1999. godine u 08:00 ili 09:00 časova, čovek za kog su seljani mislili da je komandir i koji je nosio policijsku uniformu došao je u sobu u kojoj su držani žene i deca i naredio im da odu u Albaniju.⁴⁴⁸⁰ Otprilike u isto vreme, jedan policajac došao je na drugi sprat kuće u kojoj su držani muškarci i pitao da li neko ima traktor. Onima koji su imali traktore ili druga vozila rečeno je da žene i decu odvedu u grad Dečane i u Đakovicu.⁴⁴⁸¹ Zato je ubrzo potom konvoj koji su činili traktori i vozila sa ženama i decom i nekolicinom muškaraca krenuo iz Belega.⁴⁴⁸² Usput su se neka druga raseljena lica iz drugih sela pridružila konvoju, tako da je na kamionima i traktorima bilo više stotina kosovskih Albanaca.⁴⁴⁸³ Uprkos izvesnim nepodudarnostima u iskazima, Veće prihvata da su vozila policije i vojske išla u pratnji konvoja do granice.⁴⁴⁸⁴ Konvoj je prolazio kontrolne punktove, gde su ljudima tražili lične isprave.⁴⁴⁸⁵

⁴⁴⁷³ Svedokinja K20, DP P1279, str. 5; svedokinja K20, T. 8503.

⁴⁴⁷⁴ Svedokinja K20, DP P1279, str. 5.

⁴⁴⁷⁵ Svedokinja K20, DP P1279, str. 5.

⁴⁴⁷⁶ Svedokinja K20, DP P1279, str. 5.

⁴⁴⁷⁷ Svedokinja K20, DP P1279, str. 6.

⁴⁴⁷⁸ Svedokinja K58, DP P1080, str. 6; svedokinja K58, T. 7299.

⁴⁴⁷⁹ Svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7468; svedokinja K58, DP P1080, str. 6.

⁴⁴⁸⁰ Svedokinja K20, DP P1279, str. 6; svedokinja K58, DP P1079, str. 7; svedokinja K58, T. 7300.

⁴⁴⁸¹ Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 9–10; Mehmet Mazrekaj, T. 3847.

⁴⁴⁸² Svedokinja K20, T. 8505.

⁴⁴⁸³ Svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2563; svedokinja K20, T. 8495; svedokinja K58, DP P1080, str. 7; svedokinja K58, T. 7330; Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5812. U taj broj uključeni su i Albanci iz drugih sela koji su se pridružili kasnije.

⁴⁴⁸⁴ Prema iskazu svedoka K58, konvoj je pratila policija, svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7469. Prema iskazu Mehmeta Mazrekaja, konvoj su vodila ili pratila tri oklopna transportera, od kojih je jedan pripadao VJ-u, a druga dva policiji, Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5812. Svedokinja K20 izjavila je da konvoj nisu pratili ni pripadnici policije ni pripadnici vojske, svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2534, 2563.

⁴⁴⁸⁵ Svedokinja K58, DP P1279, str. 7.

Konvoj je Albansku granicu prešao u blizini Kukeša 30. marta 1999. godine ili narednog dana.⁴⁴⁸⁶
Kad su im na granici tražili da pokažu lične isprave, izbeglice su srpskim pograničnim organima rekly da su im lične isprave oduzete.⁴⁴⁸⁷

1154. Od oko 60 muškaraca koji su 29. marta 1999. godine odvedeni na drugi sprat jedne zgrade u Belegu desetorica su puštena narednog dana kako bi odvezla žene i decu u Albaniju.⁴⁴⁸⁸ Za ostale muškarce otad se nije čulo i još se ne zna gde su.⁴⁴⁸⁹

1155. U leto 1999. godine, posle prekida neprijateljstava, kad su mogli da se vrate, stanovnici tog područja videli su da su sve kuće u Belegu spaljene.⁴⁴⁹⁰

1156. Iz razloga koji će detaljnije biti izloženi nešto kasnije u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je krivično delo deportacije utvrđeno u odnosu na Beleg.

1157. Osim već iznetih konstatacija o prisustvu snaga VJ i MUP-a, uključujući i snage lokalnog MUP-a i PJP, u Belegu i njegovoj neposrednoj okolini i o njihovim aktivnostima na tom području, Veće takođe napominje da su te konstatacije u skladu s dokumentarnim dokazima dobijenim od srpskih snaga. Prema zaključku Veća, ti dokumentarni dokazi dodatno potvrđuju da su snage VJ i MUP-a bile u neposrednoj blizini Belega i da su imale isto naređenje da zaštite srpsko stanovništvo u Dečanima, da uspostave borbenu kontrolu nad tom teritorijom i da "zatvore" pojedine putne pravce. U roku od nekoliko dana posle događaja o kojima je ovde bilo govora, snage VJ dobile su i zadatak da podrže snage MUP-a u razbijanju i uništavanju terorista na području u neposrednoj blizini Belega.

1158. Konkretno, DP P1189 je depeša koju je optuženi poslao 2. marta 1999. godine i kojom je naredio da se jedna manevarska četa iz 21. i 22. odreda PJP-a i jedna teritorijalna četa iz 72. odreda PJP-a pošalju u Dečane na period od 40 dana.⁴⁴⁹¹ U Zapovesti Komande Vojnog okruga Priština od 27. marta 1999. godine, 177. vojnoteritorijalni odred, u sadejstvu sa snagama 125. motorizovane brigade i snagama MUP-a, dobio je zadatak da, između ostalog, zaštiti srpsko stanovništvo u gradu Dečani, uspostavi borbenu kontrolu nad tom teritorijom i zatvori komunikaciju Dečani–Peć.⁴⁴⁹² U jednoj drugoj zapovesti Zajedničke komande, izdatoj 2. aprila 1999. godine, 125. motorizovana brigada VJ dobila je zadatak da podrži snage MUP-a u

⁴⁴⁸⁶ Svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2534; svedokinja K58, DP P1080, str. 7.

⁴⁴⁸⁷ Svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2534; Mehmet Mazrekaj, DP P676 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5838; Mehmet Mazrekaj, T. 3852–3853.

⁴⁴⁸⁸ Svedokinja K20, DP P1279, str. 6; svedokinja K20, DP P1281 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 2565; Mehmet Mazrekaj, DP P675, str. 9–10.

⁴⁴⁸⁹ Svedokinja K20, DP P1279, str. 6; svedokinja K58, DP P1080, str. 6–7; svedokinja K58, DP P1081 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7468; svedokinja K58, T. 7301.

⁴⁴⁹⁰ Svedokinja K20, DP P1282 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10060.

⁴⁴⁹¹ DP P1189, str. 1.

⁴⁴⁹² DP P896, stavka 6.4.

"razbijanju i uništenju" terorista, između ostalog, i na području sela Maznik/Mazniku, Papić/Papiq, Rznić i Glođane.⁴⁴⁹³ Sela Papić, Rznić i Glođane nalaze se u neposrednoj blizini sela Beleg. Iako je ova zapovest izdata posle opisanih događaja, Veće prihvata da ona ukazuje na prisustvo snaga VJ i MUP-a na tom području u vreme relevantnih događaja, pošto operacija navedena u Zapovesti ne bi mogla biti sprovedena da te snage u datom trenutku nisu bile na tim lokacijama ili u neposrednoj blizini.

1159. Osim toga, Veće konstatuje da su snage VJ i MUP-a delovale koordinirano kad su stotine raseljenih lica iz Belega i drugih sela iz neposredne blizine premeštane kako bi prešle granicu s Albanijom.

1160. Veće takođe konstatuje da su srpske snage, a naročito PJP MUP-a, spaljivale kuće kosovskih Albanaca u Belegu dok su stanovnici, ili bar većina žena, dece i starijih, upućivani da idu u Albaniju, kao i pošto su stanovnici otišli.

M. Opština Vučitrn

1161. Opština Vučitrn nalazi se u centralnom delu Kosova; na istoku se graniči s opštinom Podujevo, na severu s Kosovskom Mitrovicom, na zapadu sa Srbicom, a na jugu s Glogovcem i Obilićem.

1. OVK i teritorija pod srpskom kontrolom tokom marta i aprila 1999. godine

1162. Dokazi ukazuju na to da je marta 1999. godine OVK kontrolisao oko 80 posto teritorije opštine Vučitrn.⁴⁴⁹⁴ Konkretno, OVK je kontrolisao područje između sela Slakovce i Donja Sudimlja, izuzev naselja Rašica, naselja Llapzoviq u Samodreži i Cecelije.⁴⁴⁹⁵ Ima dokaza i da su otprilike u to vreme snage VJ i srpske policije držale grad Vučitrn, naselje Rašica u Donjoj Sudimlji i sela duž glavnog puta između Mitrovice, Vučitna i Prištine, uključujući Novo Selo Begovo/Novoselle-e-Begut i Redakoc.⁴⁴⁹⁶ Ima dokaza i da su snage VJ krajem aprila 1999. godine držale Gornji Svračak/Sfracaku-i-Epërme.⁴⁴⁹⁷

⁴⁴⁹³ DP P1235, stavka 5.1.

⁴⁴⁹⁴ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6.

⁴⁴⁹⁵ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2494–2499, 2531–2532; Shukri Gerxhaliu, T. 3107–3109, 3143; DP P514; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2459.

⁴⁴⁹⁶ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2494–2500, 2531–2533, 2538, 2592; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6; Shukri Gerxhaliu, T. 3107–3109, 3142–3144.

⁴⁴⁹⁷ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2499–2500, 2531–2533; Shukri Gerxhaliu, T. 3109; DP P514.

2. Grad Vučitrn

1163. Dana 27. marta 1999. godine, pripadnici srpskih snaga, neki u plavim maskirnim, a neki u zelenim maskirnim uniformama, stigli su u školu u Vučitrnu.⁴⁴⁹⁸ Svedok Sabit Kadriu video je dvojicu Srba u civilnoj odeći kako ulaze u kuću preko puta škole. Ubrzo potom svedok je video kako ta i susedna kuća gore.⁴⁴⁹⁹ Svedok je u blizini kuća u plamenu video i pripadnike srpskih snaga u zelenim maskirnim uniformama.⁴⁵⁰⁰

1164. Istog dana, u večernjim satima, spaljeni su stari deo Vučitrna i centar grada. Spaljen je i minaret džamije u centru grada iz XVII veka, koji se potom srušio. Spaljene su i okolne zgrade koje su pripadale džamiji.⁴⁵⁰¹ Čuli su se povici i zvuci provaljivanja vrata.⁴⁵⁰² Ujutru 28. marta 1999. godine, u gradu se čula pucnjava.⁴⁵⁰³ Ujutru 29. marta 1999. godine, na ulici nedaleko od starog mosta u Vučitrnu pronađena su tri ili četiri tela.⁴⁵⁰⁴

1165. Dokazi potvrđuju da su u to vreme pripadnici policije nosili plave maskirne uniforme, a pripadnici VJ, PJP i MUP zelene maskirne uniforme.⁴⁵⁰⁵ Prisustvo snaga MUP-a i VJ u Vučitrnu potvrđuje i jedna zapovest koju je Komanda Vojnog okruga izdala 27. marta 1999. godine, a kojom je 54. vojnoteritorijalni odred vojnog sektora Priština prekomandovan u grad Vučitrn. Ovom zapovešću jedinice VJ dobile su zadatak da, u sadejstvu s MUP-om, uspostave kontrolu nad područjem Vučitrna.⁴⁵⁰⁶ Jedan drugi dokument ukazuje na to da su dva voda 3. čete PJP-a u to vreme bila prisutna u opštini Vučitrn.⁴⁵⁰⁷

1166. Dana 1. aprila 1999. godine, oko 08:40 časova, ljudi u Vučitrnu čuli su kako neko više i govori ljudima da odu. To su bili pripadnici policije u plavim maskirnim uniformama. Stanovnicima je rečeno da odu na groblje.⁴⁵⁰⁸ Tri policajca govorila su stanovnicima da požure,⁴⁵⁰⁹ a Sabit Kadriu prepoznao je jednog policajca: bio je to Dragan Petrović, komandir policijske stanice u Vučitrnu.⁴⁵¹⁰ Kadriu je takođe video kako jedan policajac kundakom tuče čoveka koji je odbio da napusti svoj dom.⁴⁵¹¹

⁴⁴⁹⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12.

⁴⁴⁹⁹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12.

⁴⁵⁰⁰ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12.

⁴⁵⁰¹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12.

⁴⁵⁰² Sabit Kadriu, DP P515, str. 12.

⁴⁵⁰³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12.

⁴⁵⁰⁴ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12.

⁴⁵⁰⁵ V. gore, par. 53–54, 64, 162.

⁴⁵⁰⁶ DP P896, str. 6.

⁴⁵⁰⁷ DP P1186, str. 1.

⁴⁵⁰⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12–13.

⁴⁵⁰⁹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

⁴⁵¹⁰ Sabit Kadriu, DP P515, str. 13; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5071–5072.

⁴⁵¹¹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

1167. Kad su ljudi iz grada Vučitrna stigli na groblje, tamo nije bilo pripadnika srpskih snaga.⁴⁵¹² Međutim, tamo su ih čekala tri autobusa privatnog preduzeća "Hajra", koje je tamo uputila policija.⁴⁵¹³ Jedan vozač autobusa rekao je ljudima da mu je policija naredila da ih odveze u BJRM.⁴⁵¹⁴ Većina ljudi na groblju ušla je u autobuse, ali pošto nije bilo dovoljno mesta, neki su morali da idu pešice za autobusima.⁴⁵¹⁵ Sabit Kadriu nije ušao u autobus i uspeo je da ode do kuće komandanta OVK u Gornjoj Sudimlji.⁴⁵¹⁶ Ta kuća bila je puna ljudi koji su napustili svoja sela.⁴⁵¹⁷ Dana 2. aprila 1999. godine, Sabit Kadriu otišao je u Ceceliju, koja je bila pod kontrolom OVK.⁴⁵¹⁸

3. Donji Svračak/Sfaračak-i-Poshtëm

1168. Selo Donji Svračak nalazi se u ravnici u opštini Vučitrn. Gornji Svračak, susedno selo, nalazi se na jednoj uzvišici severno od Donjeg Svračka.⁴⁵¹⁹ Marta 1999. godine u donjem delu Donjeg Svračka bilo je oko 80 albanskih i 10 srpskih domaćinstava.⁴⁵²⁰ Selo Gornji Svračak može se golim okom videti iz sela Donji Svračak.⁴⁵²¹

1169. Marta 1999. godine snage VJ zauzele su položaje u naselju Llapzoviq u selu Samodreža i u brdima kod Gornjeg Svračka, na strani Donje Sudimlje.⁴⁵²²

1170. Dana 27. marta 1999. godine sve srpske porodice napustile su Donji Svračak i otišle u selo Nedakovac/Nedakofci.⁴⁵²³ Narednog dana Fedrije Xhafa, Albanka koja je stanovala u donjem delu Donjeg Svračka, čula je paljbu iz teškog oružja i video da kuće u Gornjem Svračku gore.⁴⁵²⁴ Zbog tih događaja, kao i iz straha za svoju bezbednost, sve albanske porodice, osim nekoliko izuzetaka, obrazovale su konvoj i napustile Donji Svračak.⁴⁵²⁵ Konvoj je prošao kroz sela Gornja Dubnica i Samodreža, da bi se potom zaustavio u Vesekovcu/Vesekoc.⁴⁵²⁶ Otac Fedrije Xhafa, njen stric/ujak/teča i njen brat od strica/ujaka, koji su ostali u Donjem Svračku, morali su ipak da odu iz

⁴⁵¹² Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5122; Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

⁴⁵¹³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

⁴⁵¹⁴ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5122; Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

⁴⁵¹⁵ Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

⁴⁵¹⁶ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5123; Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

⁴⁵¹⁷ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5123.

⁴⁵¹⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 13.

⁴⁵¹⁹ Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2418, 2420; Fedrije Xhafa, T. 3083–3084; DP P511.

⁴⁵²⁰ Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2418; Fedrije Xhafa, T. 3064.

⁴⁵²¹ Fedrije Xhafa, T. 3084.

⁴⁵²² Fedrije Xhafa, T. 3068; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 3; DP P511.

⁴⁵²³ Fedrije Xhafa, T. 3045, 3066–3068, 3085, 3088; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 2; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2420, 2455–2456.

⁴⁵²⁴ Fedrije Xhafa, T. 3045, 3066–3068, 3085, 3088; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 2–3; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2420, 2455–2456; DP P511.

⁴⁵²⁵ Fedrije Xhafa, T. 3045, 3066–3068, 3085, 3088; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 2; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2420–2421, 2455–2456.

⁴⁵²⁶ Fedrije Xhafa, T. 3045, 3066–3069, 3085, 3088; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 2; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2420, 2455–2456; DP P511.

sela ubrzo pošto je konvoj otišao, jer su kosovski Albanci bili na meti snajperskih metaka koji su dolazili iz pravca Nedakovca. U to vreme albanskim porodicama nije bilo dozvoljeno da se vrate u selo.⁴⁵²⁷

1171. Na kraju rata, kad su mogli da se vrate u selo, stanovnici Donjeg Svračka videli su da su sve kuće koje su pripadale albanskim porodicama izgorele, a da kuće srpskih porodica nisu oštećene.⁴⁵²⁸

4. Donja Sudimlja i Slakovce

1172. Selo Donja Sudimlja sastoji se od naselja Donja Mahala i od naselja Gornja Mahala. Gornja Mahala poznata je i kao Rašica.⁴⁵²⁹ To naselje se nalazi u izdignutom delu Donje Sudimlje.⁴⁵³⁰ Dana 28. i 29. marta 1999. godine, srpske snage bile su prisutne u Donjem Svračku i u Rašici.⁴⁵³¹ Donja Sudimlja našla se na meti srpskih granata i paljbe iz drugog oružja, zbog čega je stanovništvo pobešlo u okolna brda.⁴⁵³² Dana 29. marta 1999. godine, srpske snage, za koje se smatra da su pripadale lokalnoj policiji u Vučitrnu, došle su u Donju Sudimlju i rekle stanovnicima da imaju 15 minuta vremena da odu ili će morati da snose posledice.⁴⁵³³ Na to su seljani pobešli u okolna brda. Niži delovi Donje Sudimlje našli su se na meti vatre iz lakog oružja, dok se na Rašicu pucalo iz tenkova VJ i teških oruđa.⁴⁵³⁴ Tokom te operacije zapaljene su kuće u selu.⁴⁵³⁵ Jedan svedok koji je bio u brdima video je da su se srpske snage nekoliko dana zadržale u Donjoj Sudimlji.⁴⁵³⁶

1173. Od 7. aprila 1999. do 10. aprila 1999. godine Shukri Gerxhaliu bio je u svojoj kući u Donjem Sudimlju.⁴⁵³⁷ Negde oko 10. aprila čuo je da srpske snage dolaze da ga odvedu. Strahujući za svoju bezbednost, Gerxhaliu se sakrio u žbunju iza kuće. Dok se tako krio, čuo je kako neki ljudi na srpskom i na albanskom pitaju njegovu suprugu gde je on. Kasnije mu je supruga rekla da su ti ljudi bili policajci.⁴⁵³⁸ Kasnije je video da je kuća Izeta Bunjakua, u Donjoj Sudimlji, u plamenu.⁴⁵³⁹ Zbog tog incidenta svedok je s porodicom napustio selo i otišao u

⁴⁵²⁷ Fedrije Xhafa T. 3087–3088; Fedrije Xhafa DP, P510, par. 2.

⁴⁵²⁸ Fedrije Xhafa, T. 3062; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2424.

⁴⁵²⁹ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2499–2500.

⁴⁵³⁰ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2499–2500; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6.

⁴⁵³¹ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2499–2500; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6.

⁴⁵³² Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6.

⁴⁵³³ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2501–2503.

⁴⁵³⁴ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2500.

⁴⁵³⁵ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6.

⁴⁵³⁶ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2503.

⁴⁵³⁷ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 7.

⁴⁵³⁸ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 7; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2504.

⁴⁵³⁹ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 8; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2502–2503.

obližnja brda, koja su bila pod kontrolom OVK.⁴⁵⁴⁰ Dok je na putu tamo išla pored potoka koji teče uporedno s putem prema Donjoj Sudimlji, Gerxhaliuova porodica našla se na meti vatre iz lakog oružja, ali niko nije pogođen. Kad su bili nadomak Rašice, na njih je pucano iz tenkova VJ.⁴⁵⁴¹ Kad su stigli do terena dužine 200 do 300 metara, koji se nalazio između OVK i teritorije koja je bila pod kontrolom srpskih snaga, između Donje Sudimlje i Gornje Sudimlje, pokupili su ih ljudi koji su došli konjskom zapregom i odveli ih u Slakovce, gde su bile snage OVK.⁴⁵⁴²

1174. Sve do kraja aprila 1999. godine OVK je u opštini Vučitrn pružao otpor srpskim snagama. Međutim, negde oko 28. aprila 1999. godine, srpske snage uspešno su napredovale prema položajima OVK u brdima u pravcu Kosovske Mitrovice, osvojile Bajgoru i formirale logor u Barama/Barë. U isto vreme, srpske snage su krenule u napad iz pravca Podujeva i Srbije. Dana 1. maja 1999. godine, srpske snage stigle su do Vesekovaca.⁴⁵⁴³

1175. Zbog napredovanja srpskih snaga na tom području, raseljeni kosovski Albanci koji su se skrivali u brdovitom kraju oko Šalje/Shala krenuli su oko 28. aprila 1999. godine prema Samodreži, Slakovcu i Ceceliji.⁴⁵⁴⁴

1176. U zapovesti koju je Zajednička komanda izdala 15. aprila 1999. godine navodi se da je Prištinski korpus VJ u tom trenutku raspoređen sa zadatkom da podrži snage MUP-a u "razbijanju i uništenju" snaga OVK na području Šalje, uključujući i Samodrežu i Ceceliju.⁴⁵⁴⁵

1177. Dana 1. maja 1999. godine, srpske snage stigle su do Vesekovaca, sela na severoistoku opštine Vučitrn.⁴⁵⁴⁶ U veče istog dana srpske snage počele su da granatiraju Vesekovce.⁴⁵⁴⁷

1178. Istog ili približno istog dana, OVK je u selu Slakovce, južno od Vesekovaca, pružao otpor srpskim snagama koje su dolazile iz sela Meljenica/Meleniocë i s područja Laba. Pripadnici OVK su ljudima u Slakovcu rekli da im ponestaje municije da brane Slakovce i da treba da odu u grad Vučitrn.⁴⁵⁴⁸ U međuvremenu, OVK je iz Slakovca krenuo prema istoku, a srpske snage počele su da granatiraju Slakovce.⁴⁵⁴⁹

⁴⁵⁴⁰ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2504–2505.

⁴⁵⁴¹ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 8; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2504–2505.

⁴⁵⁴² Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 9; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2456.

⁴⁵⁴³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 14.

⁴⁵⁴⁴ Sabit Kadriu, DP P515, str. 14.

⁴⁵⁴⁵ DP P969.

⁴⁵⁴⁶ Sabit Kadriu, DP P515, str. 14.

⁴⁵⁴⁷ Sabit Kadriu, DP P515, str. 14.

⁴⁵⁴⁸ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 4; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 11; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2506–2509, 2562–2563, 2598; Shukri Gerxhaliu, T. 3147–3150.

⁴⁵⁴⁹ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 4; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 11; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2506–2509, 2562–2563, 2598; Shukri Gerxhaliu, T. 3147–3150, 3167.

1179. Dana 2. maja 1999. godine, oko 11:00 časova, Slakovci su žestoko granatirani. Videle su se kuće u plamenu i čuli zvuci paljbe iz automatskog oružja. Ubrzo potom, srpska pešadija ušla je u Slakovce⁴⁵⁵⁰ Oko 13:00 časova, oko 30.000 kosovskih Albanaca krenulo je iz Slakovaca pešice, na konjima i vozilima.⁴⁵⁵¹

1180. Konvoj je najpre stigao u Ceceliju, da bi potom nastavio ka Gornjoj Sudimlji, Donjoj Sudimlji i gradu Vučitrnu.⁴⁵⁵² Put između Slakovaca i Gornje Sudimlje bio je dug oko sedam kilometara.⁴⁵⁵³ Između Cecelije i Gornje Sudimlje konvoj se našao pod artiljerijskom vatrom VJ, a na njega je otvorena i pušćana vatra iz pravca Slakovca, naselja Rašica u Donjoj Sudimlji, Gornjeg Svracka i sa severa.⁴⁵⁵⁴ Oko 15:00 časova, artiljerijska i pušćana vatra naterala je konvoj da se zaustavi u Gornjoj Sudimlji. Najmanje dvoje ljudi u konvoju ranjeno je iz vatrenog oružja.⁴⁵⁵⁵

1181. Istog dana između 16:00 i 17:00 časova konvoj je ponovo mogao da krene. Međutim, dok se konvoj kretao, čuli su se kratki rafali iz mitraljeza. Oko 18:00 časova konvoj se zaustavio na krivini puta, na mestu koje je bilo zaštićeno od paljbe. To mesto nalazi se oko tri kilometra iza Gornje Sudimlje i oko kilometar od Donje Sudimlje.⁴⁵⁵⁶ Srpske snage su na tom području uvele policijski čas koji je počinjao u 16:00 časova.⁴⁵⁵⁷ Kad se smrklo, svedoci su videli da kuće u Gornjoj Sudimlji gore, a iz pravca sela čuli su paljbu iz automatskog naoružanja.⁴⁵⁵⁸

1182. Oko 17:00 časova srpske snage u oklopnim transporterima i pincgauerima stigle su do konvoja sa severa.⁴⁵⁵⁹ Pripadnici srpskih snaga nosili su zelene maskirne uniforme, plave maskirne

⁴⁵⁵⁰ Sabit Kadriu, DP P515, str. 14–15; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5126–5127.

⁴⁵⁵¹ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2560–2562; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 11; Sabit Kadriu, DP P515, str. 14–15; Fedrije Xhafa, T. 3046–3047, 3080–3083; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 4; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2431–2433, 2459–2460.

⁴⁵⁵² Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2560–2563; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 11; Sabit Kadriu, DP P515, str. 14; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5096; Fedrije Xhafa, T. 3046–3047, 3080–3083; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 4; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2431–2432, 2448–2449, 2459–2460. Izjave o broju ljudi koji su bili u konvoju se razlikuju. Neki svedoci navode da su videli čak 50.000 ljudi. Ovo su samo procene. Veće je skloni nešto konzervativnijoj proceni.

⁴⁵⁵³ Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2431.

⁴⁵⁵⁴ Shukri Gerxhaliu, T. 3112–3113, 3168; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 12; Shukri Gerxhaliu, DP, P514; Sabit Kadriu, DP P515, str. 14–15.

⁴⁵⁵⁵ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 13; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2566, 2593; Shukri Gerxhaliu, T. 3144–3146; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2459; Sabit Kadriu, DP P515, str. 15. Odbrana navodi da je konvoj bio "mešoviti" i da su ga činili i pripadnici OVK i civili. Dokazi potvrđuju da je Shukri Gerxhaliu, koji je bio u konvoju, bio pripadnik OVK i da su aprila i maja 1999. godine sela Gornja Sudimlja i Cecelija bila uporišta OVK. Odbrana tvrdi da je zbog dejstvovanja OVK na tom području dolazilo do čestih borbi između snaga OVK i snaga SRJ. O tim dokazima detaljnije će biti govora nešto kasnije u ovoj Presudi, v. dole, par. 1742–1743.

⁴⁵⁵⁶ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 14–15; Shukri Gerxhaliu, P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2578; Shukri Gerxhaliu, T. 3111–3112, 3167; DP P514; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2432–2433; Sabit Kadriu, DP P515, str. 14.

⁴⁵⁵⁷ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 14; Fedrije Xhafa, T. 3048; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2437; Sabit Kadriu, DP P515, str. 15.

⁴⁵⁵⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 15.

⁴⁵⁵⁹ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 15; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2585; Shukri Gerxhaliu, T. 3113–3114.

uniforme i jednobojne crne uniforme.⁴⁵⁶⁰ Neki su nosili poveze na glavi.⁴⁵⁶¹ Neki ljudi imali su boju na licu, neki su nosili plastične maske koje su pokrivala čitavo lice i vrh prsa, s prorezima za oči i usta i nacrtanim obrvama i brkovima.⁴⁵⁶² Svedoci su te ljude opisali kao pripadnike paravojnih formacija. Ima i drugih dokaza da su pripadnici paravojnih formacija nosili jednobojne crne uniforme, poveze oko glave i da su na licu imali boju ili nosili maske. Iako je opis srpskih snaga u crnim uniformama u skladu s pretpostavkom da su to bile paravojne formacije, Veće konstatuje da prisustvo ljudi u zelenim maskirnim i plavim maskirnim uniformama potvrđuje da su među mešovitim srpskim snagama koje su prišle konvoju bili i pripadnici MUP-a i VJ.⁴⁵⁶³

1183. Pripadnici srpskih snaga tražili su novac od ljudi u konvoju i pretile ženi jednog svedoka da će je silovati ako ne plati.⁴⁵⁶⁴ Onda im je svedokova žena dala nešto novca.⁴⁵⁶⁵ Srpske snage su pitale svedokovog zeta/šuraka Halila Bashollija kako se zove i odakle je. Potom su ga pripadnici srpskih snaga tukli kundakom, drvenim palicama i policijskim pendrecima. Halil Basholli teško je povređen tokom batinanja.⁴⁵⁶⁶

1184. Jedna druga grupa naoružanih Srba, koje su svedoci identifikovali kao policajce i koji su vozili džipove i oklopne transportere, prišli su glavnom delu konvoja, koji je ostao na putu ka Donjoj Sudimlji. Policija je došla iz pravca naselja Rašica u Gornjoj Sudimlji. Jedno vozilo koje im se našlo na putu gurnuli su u obližnji potok.⁴⁵⁶⁷ Izašli su iz vozila i od ljudi u konvoju tražili novac, a u muškarce koji nisu hteli da ga daju pucali su.⁴⁵⁶⁸ Jedan svedok video je pripadnike srpskih snaga kako prilaze jednom traktoru i više puta traže novac od vozača. Potom je video kako pripadnici policije odvlače vozača s traktora. Otac vozača traktora Sherif Bunjaku preklinjao je policajce da mu ne ubiju sina. Međutim, usledila je paljba iz automatskog oružja i vozač traktora je ubijen.⁴⁵⁶⁹ Vozač traktora nije bio naoružan. Veće prihvata da je vozač traktora bio Hysni Bunjaku, kosovski Albanac naveden u Prilogu I Optužnici, i da je u trenutku ovih događaja imao 21 godinu. Svedoci su čuli kako pripadnici srpskih snaga kažu da su ubili oko 50 ljudi i da se neće zaustaviti dok ne stignu do 100.⁴⁵⁷⁰

⁴⁵⁶⁰ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 16; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2512, 2602.

⁴⁵⁶¹ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2578.

⁴⁵⁶² Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 16; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2512, 2565, 2600–2601.

⁴⁵⁶³ V. gore, par. 53–54, 162.

⁴⁵⁶⁴ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 15; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2578.

⁴⁵⁶⁵ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 15.

⁴⁵⁶⁶ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 17; Shukri Gerxhaliu, T. 3114.

⁴⁵⁶⁷ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 18–20; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2512–2513, 2600–2601.

⁴⁵⁶⁸ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 18–21.

⁴⁵⁶⁹ Shukri Gerxhaliu, DP, P512, par. 18–20; Shukri Gerxhaliu, T. 3115, 3169.

⁴⁵⁷⁰ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 21.

1185. Otprilike u isto vreme, Shukri Gerxhaliu, koji je išao u konvoju, čuo je ljude koji su govorili srpski kako prilaze traktoru Hakija Gerxhaliua i njegove porodice, koji je bio odmah iza prikolice Shukrija Gerxhaliua.⁴⁵⁷¹ Haki Gerxhaliu sišao je s traktora i ubijen je iz vatrenog oružja.⁴⁵⁷² Ubrzo potom, strahujući za život, Shukri Gerxhaliu skočio je s prikolice i pokušao da pobjegne. Kad je skočio, pao je na telo Hakija Gerxhaliua, koji je ležao na zemlji pored svog traktora i koji je, po svemu sudeći, bio mrtav.⁴⁵⁷³ Te noći ubijeno je još nekoliko članova porodice Gerxhaliu koji su bili u konvoju, iako se na osnovu dokaza ne može utvrditi identitet svakog od njih.⁴⁵⁷⁴ Pripadnici srpskih snaga gurali su u potok traktore koji su pripadali ljudima u konvoju ili ih palili.⁴⁵⁷⁵

1186. Nešto kasnije te večeri, oko 21:00 časa, tri uniformisana pripadnika srpskih snaga s maskama i automatskim oružjem došla su iz pravca Gornje Sudimlje i otišla do drugog dela istog konvoja. Ljudima u tom delu konvoja naredili su da krenu u pravcu Donje Sudimlje.⁴⁵⁷⁶ Kad je konvoj nastavio svojim putem, pripadnici srpskih snaga uperili su baterijsku lampu u jednog čoveka u konvoju. Potom se s tog mesta začula paljba iz automatskog oružja i svedoci su videli telo tog čoveka na zemlji. Pripadnici srpskih snaga koji su pucali u tog čoveka stajali su pored njegovog leša. Ubijeni čovek nije bio naoružan.⁴⁵⁷⁷

1187. Posle 21:00 časova konvoj je stigao do jednog račvanja na putu. Jedan put vodio je ka Vučitrnu, a jedan ka Donjoj Sudimlji. Srpske snage usmerile su konvoj ka putu za Vučitrn. U međuvremenu su na oko 50 metara od konvoja pale granate, pa se konvoj razdvojio.⁴⁵⁷⁸ Glavni deo konvoja ostao je na području Donje Sudimlje, a manji deo, koji je činilo oko 1.000 ljudi, srpske snage su usmerile u pravcu Vučitrna. Taj deo konvoja je oko 22:00 časa stigao do poljoprivredne zadruge u Vučitrnu.⁴⁵⁷⁹

1188. Nešto kasnije te večeri, ljudi u konvoju čuli su paljbu. Konvoj su okružile mešovite srpske snage, koje su došle iz pravca severa u zelenim oklopnim transporterima i pincgauerima

⁴⁵⁷¹ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 21; Shukri Gerxhaliu, T. 3114–3115, 3163–3164. Pošto su se srpske snage u to vreme nalazile pored tog dela konvoja, Veće se uverilo da su ljudi koji su govorili srpski bili pripadnici srpskih snaga.

⁴⁵⁷² Odbrana tvrdi da Shukri Gerxhaliu nije mogao da vidi ubistva, pa ni ubistvo Hakija Gerxhaliua, pošto je u trenutku događaja ležao na prikolici ispod plastičnog pokrivača. Pošto je brižljivo razmotrilo svedočenje ovog svedoka, Veće je zaključilo da je njegov prikaz događaja pouzdan, a naročito tvrdnje da je mogao da vidi šta se dešavalo tako što bi pomolio glavu ispod plastičnog pokrivača da bi posmatrao ono što se događalo. Shukri Gerxhaliu, T. 3163–3164.

⁴⁵⁷³ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 21; Shukri Gerxhaliu, T. 3114–3115, 3163–3164.

⁴⁵⁷⁴ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 22.

⁴⁵⁷⁵ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 24.

⁴⁵⁷⁶ Sabit Kadriu, DP P515, str. 16.

⁴⁵⁷⁷ Sabit Kadriu, DP P515, str. 16. Čak i da žrtva jeste bila pripadnik OVK, srpske snage nisu imale razloga da ga ubiju.

⁴⁵⁷⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 16. Veće napominje da se minobacačke mine često opisuju ili tumače kao granate.

⁴⁵⁷⁹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 16.

kamufliranim granama.⁴⁵⁸⁰ Neki pripadnici srpskih snaga nosili su plave maskirne uniforme, neki su nosili jednoboje crne, a ostali zelene maskirne uniforme.⁴⁵⁸¹

1189. Ljudima u konvoju naređeno je da se sklone s puta kako bi vozila policije i VJ mogla da prođu.⁴⁵⁸² Ubrzo potom jedna velika grupa srpskih policajaca pucala je u vazduh iz mitraljeza. Psovali su i vređali ljude u konvoju na srpskom. Proverili su lične isprave čoveka koji se zvao Ismet i optužili ga da je borac OVK. Ima dokaza da je Ismet ranije zaista bio pripadnik OVK, ali ne u vreme kad je bio u konvoju. Nije bio naoružan.⁴⁵⁸³ Pripadnici srpskih snaga tukli su Ismeta golim rukama i pretili mu da će ga ubiti ako im ne da novac. Policajcima je dat novac, a Ismet je potom pušten.⁴⁵⁸⁴

1190. Jedan pripadnik srpskih snaga koji je nosio zeleni prsluk preko tamnoplave maskirne uniforme i koji je, prema zaključku Veća, bio policajac, svukao je Jetisha, brata Fedrije Xhafa, s traktora i počeo da ga tuče drvenom palicom. Policajci su pretili da će ubiti Jetisha Xhafu ako ne dobiju novac. Jedna žena dala je policajcu svoj nakit, pa je Jetish pušten.⁴⁵⁸⁵

1191. Ubrzo potom, oko 22:30 časova, druga grupa ljudi prišla je traktoru Jetisha Xhafa. Ti ljudi nosili su plave policijske uniforme, a dvojica su imala crne rukavice, crne fantomke s prorezima za oči i usta, i plave maskirne uniforme.⁴⁵⁸⁶ Na osnovu tih uniformi, Veće se uverilo da su u pitanju pripadnici policije. Jedan od policajaca uperio je mitraljez u majku Fedrije Xhafa. U međuvremenu, policajci su odveli Jetisha do obližnjeg puta koji je gledao u pravcu Donje Sudimlje. Jedan policajac uperio je Jetishu pušku u glavu. Ispaljen je hitac i Jetish je pao na zemlju.⁴⁵⁸⁷ Potom je policajac odveo oca Fedrije Xhafa do mesta na kom je Jetish ležao. Fedrije Xhafa začula je pucnje. Posle drugog pucnja čula je kako je njen otac Miran Xhafa (star 71 godinu) kriknuo. Čula je tri pucnja i videla da joj je otac pao na zemlju.⁴⁵⁸⁸ Ubrzo potom začula je još jedan pucanj.⁴⁵⁸⁹ Fedrije Xhafa je tek posle rata saznala da je Jetish preživeo, ali da joj je otac

⁴⁵⁸⁰ Fedrije Xhafa, T. 3048–3049; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2438, 2483; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 5; Sabit Kadriu, T. 3201; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5141.

⁴⁵⁸¹ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 5; Fedrije Xhafa, T. 3041.

⁴⁵⁸² Fedrije Xhafa, T. 3048, 3093; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2438.

⁴⁵⁸³ Fedrije Xhafa, T. 3085.

⁴⁵⁸⁴ Fedrije Xhafa, T. 3048–3049, 3075; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 5; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2439; DP D68.

⁴⁵⁸⁵ Fedrije Xhafa, T. 3050, 3093; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 6; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2441.

⁴⁵⁸⁶ Fedrije Xhafa, T. 3093–3094; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2467–2468, 2478; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 7.

⁴⁵⁸⁷ Fedrije Xhafa, T. 3051; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 7; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2445–2446, 2469.

⁴⁵⁸⁸ Fedrije Xhafa, T. 3051; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 7–8; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2446, 2469.

⁴⁵⁸⁹ Fedrije Xhafa, T. 3051; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 1, 7–8; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2446, 2469.

poginuo u ovom incidentu. Nijedan od tih ljudi pogođenih iz vatrenog oružja nije bio naoružan.⁴⁵⁹⁰

1192. Otprilike u vreme kad su se ovi događaji odigravali, pripadnici srpskih snaga naredili su porodici Fedrije Xhafa, koja je i dalje bila u konvoju, da krene. Konvoj je ponovo pošao. U porodici više nije bilo nikog ko bi mogao da vozi traktor. Lavdim, koji je imao 13 godina i nije umeo da vozi, pokušao je da pokrene vozilo, ali ga je policajac udario kundakom pošto nije uspeo da pokrene traktor.⁴⁵⁹¹ Posle nekoliko pokušaja Lavdim je uspeo da pomeri traktor za stotinak metara, ali se traktor potom zaustavio pored puta. Porodica se onda sakrila iza traktora. Porodica je jednog svog člana, Ismeta, poslala u Samodrežu da ispriča pripadnicima snaga OVK šta se dogodilo s konvojem.⁴⁵⁹² Drugi pripadnici srpskih snaga, koji su nosili plave maskirne uniforme, vratili su se do traktora i naredili porodici da nastavi s ostatkom konvoja. Porodica je traktor i ličnu imovinu ostavila na traktoru, pošto nije bilo vozača, i nastavila pešice s konvojem.⁴⁵⁹³ Dok je konvoj išao dalje, pripadnici srpskih snaga naredili su ljudima u konvoju da viču: "OVK", "Slobo" i "Draž".⁴⁵⁹⁴ Jedna svedokinja je usput videla sedam ili osam leševa. Među njima je prepoznala i svog rođaka Veli Xhafu, koji je mrtav ležao na svom traktoru. Svedokinja je na putu videla i ranjene ljude, među kojima je bilo i žena i dece. Jedan policajac pucao je u jednog dečaka.⁴⁵⁹⁵

1193. Shukri Gerxhaliu, koji je bio u drugom delu konvoja, video je deset vozila s vojnicima i policajcima kako iz pravca grada Vučitrna dolaze putem iz Donje Sudimlje ka Gornjoj Sudimlji.⁴⁵⁹⁶ Među njima je bilo oklopnih transportera i tri vozila redovne policije. Svedoci su čuli kako jedan od ljudi u vozilima, pripadnik VJ, kaže da je to područje "čisto".⁴⁵⁹⁷ Vozila u kojima su bili pripadnici vojske i policije nastavila su dalje, pa je i konvoj mogao da nastavi. Dok su išli, ljudi su videli tela s obe strane puta.⁴⁵⁹⁸ Jedan svedok izdvojio se iz konvoja i vratio u Gornju Sudimlju. Tamo je pronašao vojnike OVK kako pokopavaju ljudska tela. Na mnoga je, po svemu sudeći, pucano iz neposredne blizine. Žrtve su uglavnom bile muškarci, ali bilo je i žena i dece.⁴⁵⁹⁹

⁴⁵⁹⁰ Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2422–2423; Fedrije Xhafa, T. 3051.

⁴⁵⁹¹ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 9; Fedrije Xhafa, T. 3052.

⁴⁵⁹² Fedrije Xhafa, DP P510, par. 9; Fedrije Xhafa, T. 3052, 3092; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2447–2448, 2486.

⁴⁵⁹³ Fedrije Xhafa, T. 3053, 3073; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 9; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2423.

⁴⁵⁹⁴ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 9; Fedrije Xhafa, T. 3053.

⁴⁵⁹⁵ Fedrije Xhafa, T. 3053, 3060, 3094; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2470–2472, 2480–2481.

⁴⁵⁹⁶ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 24.

⁴⁵⁹⁷ Shukri Gerxhaliu, T. 3102–3103, 3116; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 24; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2604.

⁴⁵⁹⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 16; Shukri Gerxhaliu, P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2604.

⁴⁵⁹⁹ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 25. Odbrana tvrdi da to što je Shukri Gerxhaliu mogao da se izdvoji iz konvoja i vrati u Gornju Sudimlju znači da je to kretanje bilo dobrovoljno i da ljudi u konvoju nisu bili prisiljavani da napuste svoje domove. Veće se

Jedan pripadnik OVK pokazao je svedoku spisak s 97 ljudi koji su, kako se verovalo, ubijeni i pitao svedoka da li ikog zna. Na tom spisku greškom je bilo upisano i svedokovo ime, koje je potom precrtano.⁴⁶⁰⁰

1194. Odbrana je osporila verodostojnost Shukrija Gerxhaliua, tvrdeći da on u svom ranijem svedočenju pred Međunarodnim sudom nije pomenuo policajce u vozilima koja su došla iz Vučitrna.⁴⁶⁰¹ Veće napominje da je Gerxhaliu svoju raniju izjavu dopunio time da su u oklopnim transporterima i policijskim vozilima iz grada Vučitrna, osim vojnika, došli i policajci.⁴⁶⁰² Veće ne smatra da ta dopuna podriva Gerxhaliuovu verodostojnost. Iako je Gerxhaliu u vreme kad su se odvijali događaji navedeni u Optužnici bio pripadnik OVK, zbog čega je njegovo svedočenje razmotreno s posebnom pažnjom, svedok je na Veće načelno ostavio dobar utisak, pa Veće smatra da je on o događajima u ovoj opštini dao verodostojan i pouzdan iskaz.

1195. Nešto kasnije tog dana, ljudi u konvoju videli su da selo Gornja Sudimlja gori.⁴⁶⁰³ Dana 3. maja 1999. godine, oko 02:00 časova, glavni deo konvoja, u čijoj je pratnji i dalje bila srpska policija, priključio se manjem delu konvoja, koji je već bio stigao do poljoprivredne zadruge u Vučitrnu.⁴⁶⁰⁴

1196. U Optužnici se navodi da su srpske snage tokom noći između 2. i 3. maja 1999. godine ubile oko 105 ljudi koji su u konvoju išli kroz kanjon Sudimlje u pravcu Vučitrna.⁴⁶⁰⁵ U Prilogu I Optužnice poimenično su navedene 104 navodne žrtve.

1197. Kao što je već razmotreno gore u tekstu, na osnovu iskaza očevidaca utvrđeno je da su srpske snage u noći između 2. i 3. maja 1999. godine ubile četiri žrtve navedene u Optužnici (to su Hysni Bunjaku, Haki Gerxhaliu, Miran Xhafa i Veli Xhafa) dok su išle u grad Vučitrn. Iskazi o ubijanju Hakija Gerxhaliua, Mirana Xhafa i Veli Xhafa potkrepljeni su zaključcima stručnjaka za sudsku medicinu iz Francuske, koji su kasnije ekshumirali tela i pregledali ih. Iz forenzičkog izveštaja proizlazi da su ti ljudi život izgubili na nasilan način i da je uzrok smrti bile strelne rane u predelu glave.⁴⁶⁰⁶ Forenzički tim nije pronašao telo Hysnija Bunjakua. Međutim, Veće se, na osnovu iskaza očevidaca, uverilo da su njega u noći između 2. i 3. maja 1999. godine srpske snage ubile iz vatrenog oružja dok je išao u konvoju. Na osnovu iskaza očevidaca koji su razmotreni

uverilo da su postupci srpskih snaga, a naročito ubijanje, nesumnjivo imali cilj da se ljudi u konvoju zastraše i nateraju da nastave da idu prema granici, kao i da se ljudi u konvoju nisu kretali na dobrovoljnom osnovu.

⁴⁶⁰⁰ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 25; Shukri Gerxhaliu, T. 3117.

⁴⁶⁰¹ Završni podnesak odbrane, par. 900.

⁴⁶⁰² Shukri Gerxhaliu, T. 3101–3103.

⁴⁶⁰³ Shukri Gerxhaliu, T. 3116.

⁴⁶⁰⁴ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 10; Sabit Kadriu, DP P515, str. 16; Fedrije Xhafa, T. 3054.

⁴⁶⁰⁵ Paragraf 75(i) Optužnice.

⁴⁶⁰⁶ V. gore, par. 1427, 1742.

gore, Veće se uverilo da su te žrtve u vreme kad su ubijene išle u konvoju raseljenih lica, da su bile pod nadzorom srpskih snaga i da nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima. Veće se uverilo da su te žrtve bile kosovski Albanci.

1198. Što se tiče preostalih ljudi navedenih u Prilogu I Optužnici, nisu izvedeni nikakvi dokazi o okolnostima u kojima su oni umrli. Tužilaštvo se poziva na iskaz Sabita Kadriua, predsednika lokalne Komisije za ratne zločine iz Vučitrna, koji je istraživao ubistva tih ljudi u noći između 2. i 3. maja 1999. godine. Prema njegovom iskazu, na osnovu razgovora koje je vodio s porodicama žrtava i očevicima, Kadriu je sačinio spisak od 104 žrtve koje su, kako se misli, ubijene između 2. i 3. maja 1999. godine na više lokacija u opštini Vučitrn.⁴⁶⁰⁷ Kadriuov spisak identičan je spisku u Prilogu I Optužnici. Kadriu takođe tvrdi da su tela ta 104 čoveka pronađena 3. maja 1999. godine i da su potom pokopana na groblju u selu Gornja Sudimlja.⁴⁶⁰⁸

1199. S obzirom na to da je konstatovalo da su se u to vreme u opštini Vučitrn vodile borbe između OVK i srpskih snaga, Veće ne može da isključi mogućnost da su neki od ljudi sahranjenih na groblju u Gornjoj Sudimlji ubijeni dok su učestvovali u neprijateljstvima ili da njihovu smrt nisu izazvale srpske snage. Veće se nije uverilo da su srpske snage na već opisan način ubile i preostala lica navedena na spisku Sabita Kadriua.

5. Poljoprivredna zadruga u gradu Vučitrnu

1200. Policajac koji je tukao Jetisha Xhafu dok je on bio u konvoju ka Vučitrnu nalazio se u poljoprivrednoj zadruzi u gradu.⁴⁶⁰⁹ Policajci u plavim uniformama naredili su ljudima iz konvoja da odu u različite zgrade poljoprivredne zadruge, objektu u državnom vlasništvu, s velikim hangarima za skladištenje, koji se nalazio na periferiji grada Vučitrna.⁴⁶¹⁰

1201. Ljudi u konvoju proveli su noć 3. maja 1999. godine u zgradama poljoprivredne zadruge.⁴⁶¹¹ Zgrade su bile mračne i prepune ljudi.⁴⁶¹² Policija je čuvala stražu oko tog kompleksa i sprečavala ljude da izađu po vodu.⁴⁶¹³

1202. U jutro 4. maja 1999. godine, ljudima je naređeno da napuste zgrade. Policija je opkolila teren na kom su se te zgrade nalazile.⁴⁶¹⁴ Sabit Kadriu čuo je kako ljudi razgovaraju o ubistvima

⁴⁶⁰⁷ Sabit Kadriu, T. 3177–3179, 3218; DP P515, str. 21–24. Hysni Bunjaku, Haki Gerxhaliu, Miran Xhafa i Veli Xhafa navedeni su na spisku Sabita Kadriua.

⁴⁶⁰⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 21.

⁴⁶⁰⁹ Fedrije Xhafa, T. 3060–3061; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 10, Sabit Kadriu, DP str. 515, str. 16.

⁴⁶¹⁰ Fedrije Xhafa, T. 3054–3055; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 10; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2423.

⁴⁶¹¹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 16.

⁴⁶¹² Sabit Kadriu, DP P515, str. 16.

od 2. maja 1999. godine. On je video da su neki ljudi u konvoju doneli na traktorima tela svojih rođaka koji su umrli na putu za Vučitrn. Svedok je prepoznao telo jedne majke i njena dva sina iz sela Pasoma/Pasomë.⁴⁶¹⁵ Dokazi ukazuju na to da je na putu ka poljoprivrednoj zadruzi u Vučitrnu viđeno između 17 i 29 tela.⁴⁶¹⁶

1203. Oko 13:00 časova, u krug poljoprivredne zadruge stigla je osoba za koju se pretpostavlja da je Simić, zamenik komandira policije iz Vučitrna. I on je na sebi imao plavu maskirnu policijsku uniformu.⁴⁶¹⁷ Ubrzo potom, policija je muškarce starosti od otprilike 15 do 73 godine počela da odvajati od porodica i odvodi ih na jedno obližnje polje koje je bila opkolila policija.⁴⁶¹⁸ Tamo su srpske snage proveravale lične isprave tih ljudi. Operacijom je rukovodila osoba za koju se pretpostavlja da je Dragan Petrović.⁴⁶¹⁹

1204. U međuvremenu su dva policajca rekla jednom kosovskom Albancu iz konvoja, Ali Mernici, da izađe s njima iz kruga poljoprivredne zadruge.⁴⁶²⁰ Ta dva policajca odvela su Ali Mernicu do kapije jedne fabrike s druge strane glavnog puta. Jedan policajac čekao je na kapiji, a drugi je odveo Ali Mernicu u fabrički krug. Odmah potom, odatle su se začula dva pucnja. U trenutku kad je odveden u fabrički krug, kako je to opisano, Ali Mernica bio je nenaoružan i pod nadzorom naoružanih pripadnika policije. Posle rata, svedok je čuo da je telo Ali Mernice pokopano u selu Pestovo/Pestovë.⁴⁶²¹ Međutim, forenzički tim koji je obavljao uviđaj i vršio sudskomedicinske preglede nije pronašao njegovo telo. S obzirom na to, Veće na osnovu postojećih dokaza ne može da se uveri da je njegova smrt utvrđena.

1205. Oko 13:30 časova na polje su dovedeni civilni kamioni s dugačkim prikolicama i jedan bager. Oko 30 ljudi koji su imali vozačke dozvole izdvojeno je iz grupe i vraćeno u krug poljoprivredne zadruge. Ostalima koji su platili srpski stražari takođe su dozvolili da se vrate.⁴⁶²² Ljudima koji su ostali na polju naređeno je da se popnu na kamione. Policajci su napravili špalir i drvenim motkama tukli ljude koji su trčali prema kamionima.⁴⁶²³ Ti ljudi su kamionima odvezeni

⁴⁶¹³ Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2484.

⁴⁶¹⁴ Sabit Kadriu, DP P515, str. 17.

⁴⁶¹⁵ Sabit Kadriu, DP P515, str. 17.

⁴⁶¹⁶ Sabit Kadriu, DP P515, str. 17.

⁴⁶¹⁷ Fedrije Xhafa, T. 3056; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 10; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2484.

⁴⁶¹⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 17; Fedrije Xhafa, T. 3055; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 11.

⁴⁶¹⁹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 17.

⁴⁶²⁰ Sabit Kadriu, DP P515, str. 17.

⁴⁶²¹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 17; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5072.

⁴⁶²² Sabit Kadriu, DP, P515, str. 17.

⁴⁶²³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 18; Fedrije Xhafa, T. 3055.

do zatvora u Smrekovnici/Smrekonicë, koji se nalazi otprilike na pola puta između Vučitrna i Kosovske Mitrovice.⁴⁶²⁴

1206. U međuvremenu, policajci su ostalima iz konvoja, uglavnom ženama i deci, naredili da u jednoj od tri kancelarije koje su otvorili u krugu poljoprivredne zadruge nabave potvrdu o registraciji.⁴⁶²⁵

1207. Kasnije je Simić naredio ljudima iz konvoja da odu iz grada Vučitrna. Onima koji su imali traktore naredio je da voze prema Albaniji, a onima koji su išli pešice da se vrate u Smrekovnicu ili u Dobru Luku/Dobërllukë.⁴⁶²⁶ Porodica Fedrije Xhafa učinila je kako joj je naređeno. Xhafina majka, koja je bila bolesna, stavljena je na jedan drugi traktor i odvezena u Albaniju, a ostali članovi porodice su pešice otišli u selo Kičić/Kiciq i tu se smestili u jednoj praznoj kući. Dana 7. marta 1999. godine, porodica je otišla u Dobru Luku, gde je ostala otprilike do 30. juna 1999. godine.⁴⁶²⁷

1208. Odbrana tvrdi da je stanovništvo išlo dobrovoljno, a ne zato što su ga srpske snage proterale uz primenu sile.⁴⁶²⁸ U prilog tome odbrana navodi da je Xhafina porodica najpre otišla u Kičić, a potom u Dobru Luku, gde je ostala sve dok nisu stigle trupe NATO-a.⁴⁶²⁹ Shukri Gerxhaliu i njegova porodica vratili su se iz poljoprivredne zadruge u svoje domove u selu Donja Sudimlja.⁴⁶³⁰

1209. Veće se, na osnovu dokaza, uverilo da su ljudi iz grada Vučitrna odlazili zbog postupanja srpske policije, a ne svojom slobodnom voljom. Po uputstvima srpske policije, oni su deportovani u Albaniju ili raseljeni u Smrekovnicu i Dobru Luku. O tome će se detaljnije govoriti nešto kasnije u ovoj Presudi.

6. Zatvor u Smrekovnici

1210. Kad su ljudi koji su iz poljoprivredne zadruge na kamionima poslati u zatvor u Smrekovnici stigli tamo, proverene su im lične isprave. To su uradila lica u civilu, za koje se

⁴⁶²⁴ Sabit Kadriu, DP P515, str. 18; Fedrije Xhafa, T. 3055; Fedrije Xhafa, DP P509 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2423.

⁴⁶²⁵ Fedrije Xhafa, T. 3059.

⁴⁶²⁶ Fedrije Xhafa, T. 3055–3056; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 11.

⁴⁶²⁷ Fedrije Xhafa, T. 3056, 3062.

⁴⁶²⁸ Završni podnesak odbrane, par. 908.

⁴⁶²⁹ Fedrije Xhafa, T. 3054–3056, 3096; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 11.

⁴⁶³⁰ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2564, 2580, 2581.

misli da su pripadnici tajne policije. Jedan svedok prepoznao je Duška Janića, šefa tajne policije u Vučitrnu, i zamenika komandira policije Simića, koji su nadgledali popisivanje.⁴⁶³¹

1211. Dok su zatočenici ulazili u zatvor, policija im je naredila da ruke stave za potiljak i tukla ih je motkama i kundacima.⁴⁶³² Sabrit Kadriu držan je oko 20 dana u ćeliji u kojoj je bilo još oko 63 čoveka. Ćelija je bila prenatrpana. Nije se moglo ni sedeti ni ležati.⁴⁶³³ Neki ljudi držani su po hodnicima zatvora.⁴⁶³⁴ Tokom prva dva dana zatočeništva, ljudi nisu dobili ništa da jedu. Trećeg dana dobili su vodu i hleb. Voda je bila prljava, pa se većina ljudi razbolela. Jednog čoveka koji je tražio lekove izveli su napolje i čulo se kako jauče. Posle trećeg dana u zatočeništvu, ljudi su svake večeri odvođeni u trpezariju da jedu. Na putu do trpezarije i nazad policajci su ih tukli motkama.⁴⁶³⁵

1212. Negde oko 17. maja 1999. godine, posle 12 ili 14 dana zatočeništva, zatočenici su odvedeni u kancelariju upravnika zatvora. Na putu do tamo tukli su ih motkama.⁴⁶³⁶ U upravnikovu kancelariju uvođeni su po dvojica ili trojica. Tamo su ih ispitivala dva Srbina u civilu. Jedan svedok opisao je šta je doživeo tokom tog ispitivanja. Pitali su ga da li je pripadnik OVK i potom ga prisilili da potpiše da je pripadao grupi terorista koji su radili protiv srpske vlade.⁴⁶³⁷

1213. Narednog dana, otprilike 18. maja 1999. godine, policajci u plavim maskirnim uniformama odvodili su ljude iz konvoja, u grupama od po sedam ili osam, u podrum jedne male zgrade u zatvorskom dvorištu. Veće se uverilo da su ti policajci pripadali redovnom sastavu MUP-a. Druge grupe zatočenika odvodili su zatvorski stražari. Odmah pošto bi zatočenici ušli u podrum, začuli bi se krici.⁴⁶³⁸ To je postala uobičajena pojava. Zatočenike bi svakog dana odvodili u podrum, a potom bi se odatle čuli krici. Jednom prilikom čulo se kako jedan zatočenik jauče iz podruma, a potom se policija vratila stepenicama bez njega. Za jednog policajca utvrđeno je da je Saša Manojlović. On je nosio zelenu maskirnu uniformu.⁴⁶³⁹ Na osnovu već razmotrenih dokaza o uniformama, Veće se uverilo da je taj čovek bi pripadnik SAJ MUP-a, koji je u ovoj operaciji sadejstvovao s lokalnom policijom. Sledećeg jutra, jedan policajac doveo je u zatvorsko dvorište

⁴⁶³¹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 18.

⁴⁶³² Sabit Kadriu, DP P515, str. 18.

⁴⁶³³ Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5075; Sabit Kadriu, DP P515, str. 18.

⁴⁶³⁴ Sabit Kadriu, DP P515, str. 18.

⁴⁶³⁵ Sabit Kadriu, DP P515, str. 18; DP P518.

⁴⁶³⁶ Sabit Kadriu, DP P515, str. 18.

⁴⁶³⁷ Sabit Kadriu, DP P515, str. 19.

⁴⁶³⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 19.

⁴⁶³⁹ Takve uniforme nosio je SAJ MUP-a.

tri ili četiri čoveka, za koje se mislilo da su policajci, kao i jednog čoveka u civilu. Ubrzo potom, četiri policajca izašla su iz podruma, noseći jedno telo skriveno pod ćebetom.⁴⁶⁴⁰

1214. Nekoliko dana kasnije policajci su polovinu zatočenika odvezli do tehničke škole.⁴⁶⁴¹ Tamo su ljude naterali da kleče podignutih ruku, a tri ili četiri policajca tukla su ih palicama. Onda su ih smenili drugi policajci i nastavili da tuku ljude. Kasnije je dovedeno i nekoliko civila, koji su zatočenike tukli metalnim šipkama. Ljude su pojedinačno ispitivali o vezama s OVK-om i OEBS-om.⁴⁶⁴² Drugu polovinu ljudi odveli su u medicinsku školu u Kosovskoj Mitrovici. Kad su ih vratili u zatvor, istog dana oko 15:00 časova, ljudi iz obe grupe (oni iz tehničke škole i oni iz medicinske) bili su krvavi.⁴⁶⁴³

7. Dobra Luka

1215. Dana 15. ili 16. maja 1999. godine, oko 08:00 časova, pripadnici srpskih snaga, neki u plavim maskirnim a neki u zelenim maskirnim uniformama, došli su u selo Dobra Luka. Pucali su u vazduh.⁴⁶⁴⁴ Pratili su ih tenkovi VJ. S njima su bili i pripadnici srpskih snaga koji su išli pešice i koji su naredili žiteljima da izađu iz kuća.⁴⁶⁴⁵ Prema zaključku Veća, a na osnovu dokaza o uniformama o kojima je već bilo govora u ranijem odeljku ove Presude u kojem su razmatrane uniforme, tenkovi i njihova posada pripadali su VJ, ljudi u zelenim maskirnim uniformama bili su pripadnici VJ ili SAJ MUP-a, a ljudi u plavim maskirnim uniformama bili su pripadnici MUP-a.⁴⁶⁴⁶ Jedan svedok prepoznao je jednog policajca kao jednog od policajaca koji su 2. maja 1999. godine tukli ljude u konvoju.⁴⁶⁴⁷ Muškarci iz sela odvojeni su od žena i dece.⁴⁶⁴⁸ Potom su muškarci naterani da predaju novac i odvedeni u zatvor u Smrekovnici, gde su držani nekoliko dana i mučeni, a potom poslani u Albaniju.⁴⁶⁴⁹

1216. U međuvremenu, ženama i deci iz sela naređeno je da odu u bolnicu u Smrekovnici i da se tamo registruju.⁴⁶⁵⁰ Ženama su u bolnici date plave lične isprave s pečatom na kom je pisalo "Republika Srbija" i s ličnim podacima vlasnika isprave. Te isprave potpisala je Snježana Bogunović, supruga jednog policajca iz rezervnog sastava koji se zvao Boža. Bolničko dvorište čuvali su policajci u plavim uniformama. Pošto su žene dobile isprave, jedan čovek, za kog je

⁴⁶⁴⁰ Sabit Kadriu, DP P515, str. 19.

⁴⁶⁴¹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 19–20. Pripadnici tih srpskih snaga opisani su kao policajci u plavim maskirnim uniformama. Takve uniforme nosili su pripadnici redovnog sastava MUP-a, v. gore, par. 53–54.

⁴⁶⁴² Sabit Kadriu, DP P515, str. 19–20.

⁴⁶⁴³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 20.

⁴⁶⁴⁴ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 15.

⁴⁶⁴⁵ Fedrije Xhafa, T. 3057; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 12.

⁴⁶⁴⁶ V. gore, par. 53–54, 162.

⁴⁶⁴⁷ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 12.

⁴⁶⁴⁸ Fedrije Xhafa, T. 3057; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 12.

⁴⁶⁴⁹ Fedrije Xhafa, T. 3057, 3061; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 12, 14.

⁴⁶⁵⁰ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 13.

utvrđeno da se prezivao Simić i koji je bio zamenik komandira policije iz Vučitrna, naredio je ženama da se vrate kući. Simić je rekao da će svako ko pomaže OVK-u biti ubijen.⁴⁶⁵¹

8. Od zatvora u Smrekovnici do granice s Albanijom

1217. Dana 23. maja 1999. godine, oko 09:00 časova, nekoliko desetina ljudi zatočenih u Smrekovnici pozvano je u zatvorsko dvorište i ukrcano u četiri autobusa. Kod autobusa policajci su od zatočenika tražili novac.⁴⁶⁵² Potom su autobusi sa zatočenicima otišli. Dok su autobusi išli kroz Vučitrn, mnoge kuće bile su u plamenu.⁴⁶⁵³ Kad su autobusi došli u opštinu Štimlje, u njihovoj pratnji su bila tri kamiona na kojima su bili ljudi s dugom kosom, bradama i raznim povezima oko glave. Autobusi su se zaustavili u selu Žur, u opštini Prizren, u blizini Vrbnice, graničnog prelaza s Albanijom. Policija je zatočenicima naredila da izađu iz autobusa, postrojila ih i tukla. Potom je zatočenicima naređeno da trče glavnim putem do albanske granice i da ruke drže na potiljku. U bunkerima s obe strane glavnog puta bili su pripadnici srpskih snaga. Dok su ljudi trčali, videli su da im iznad glava lete avioni NATO-a i bombarduju to područje. Na graničnom prelazu, šestorica–sedmorica policajaca i ljudi u zelenim uniformama oduzeli su zatočenicima lične isprave, a potom ih naterali da pređu granicu s Albanijom.⁴⁶⁵⁴

9. Incidenti na groblju u Vučitrnu, Gornjoj Sudimlji i Donjoj Sudimlji

1218. Postoje izvesni dokazi o tome da su 2. maja 1999. godine ujutro pripadnici policije i VJ došli u grad Vučitrn.⁴⁶⁵⁵ Vojska Jugoslavije ušla je u istočni deo grada, dok su pripadnici policije i paravojnih formacija ušli u zapadni.⁴⁶⁵⁶ Pripadnici policije i paravojnih formacija proterali su oko 20.000 ljudi iz njihovih domova i uputili ih prema gradskom groblju, koje su prethodno opkolili.⁴⁶⁵⁷ Na putu ka groblju neki ljudi odvojeni su od svojih porodica i postrojeni uz jedan zid. Neki su potom ubijeni iz vatrenog oružja.⁴⁶⁵⁸ Kasnije su na kamione natovarena tela 74 čoveka. Ima dokaza da su ta tela više od dve godine kasnije pronađena u masovnim grobnicama u centru SAJ u Batajnici, pored Beograda, u Srbiji, i da su potom prebačena na Kosovo i tamo ponovo pokopana.⁴⁶⁵⁹ Tri čoveka nadležna za srpske snage bili su Vučina Janićević, Dragan Petrović i

⁴⁶⁵¹ Fedrije Xhafa, DP P510, par. 13; Fedrije Xhafa, T. 3056. Odbrana tvrdi da su te isprave bile "pomoćno sredstvo", da se na njima nije video vlasnikov identitet i da je pomoću njih trebalo pratiti kretanje stanovništva.

⁴⁶⁵² Sabit Kadriu, DP P515, str. 20. Jedan svedok dao je nešto novca.

⁴⁶⁵³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 20.

⁴⁶⁵⁴ Sabit Kadriu, DP P515, str. 20.

⁴⁶⁵⁵ Sabit Kadriu, DP P515, str. 24; Sabit Kadriu, T. 3219. Srpske snage opisane su kao policajci u plavim maskirnim uniformama, a za pripadnike VJ je rečeno da su nosili zelene maskirne uniforme s prslucima i šlemove.

⁴⁶⁵⁶ Sabit Kadriu, DP P515, str. 24; Sabit Kadriu, T. 3181, 3218–3220.

⁴⁶⁵⁷ Sabit Kadriu, DP P515, str. 24; Sabit Kadriu, T. 3219.

⁴⁶⁵⁸ Sabit Kadriu, DP P515, str. 24, Sabit Kadriu, T. 3219–3220.

⁴⁶⁵⁹ Sabit Kadriu, T. 3182–3219; Sabit Kadriu, DP P516 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5087; Sabit Kadriu, DP P515, str. 25–30. Nijedno od 74 imena koje je naveo Sabit Kadriu ne navodi se u Optužnici i za njih nema sudskomedicinskih dokaza.

Ljubiša Simić, zamenik komandira policije u Vučitrnu.⁴⁶⁶⁰ Na groblju su ljudi koji su isterani iz svojih domova odvojeni od žena i dece. Oni su poslani u sportski centar u Vučitrnu, a narednog dana u zatvor u Smrekovnici.⁴⁶⁶¹ Ostalima je dozvoljeno da se vrate kući.⁴⁶⁶²

1219. Postoje dokazi iz druge ruke da su srpske snage 24. maja 1999. godine u jednom odvojenom incidentu u selu Gornja Sudimlja ubile osam žena i devojaka i iskasapile im tela, ali o tome se na osnovu dokaza ne može doneti nesporan zaključak.⁴⁶⁶³

1220. Ujutru 31. maja 1999. godine, Shukri Gerxhaliu čuo je povike na srpskom, kojima su usledila dva ili tri pucnja iz pravca jedne kuće u Donjoj Sudimlji.⁴⁶⁶⁴ Tela vlasnika te kuće i dvojice drugih ljudi pronađena su ubrzo potom na putu pored kuće.⁴⁶⁶⁵ Ima dokaza da je ubrzo posle ovog incidenta u blizini viđeno sedam policajaca.⁴⁶⁶⁶ Posle izvesnog vremena, tela devetoro rođaka Shukrija Gerxhaliua, među kojima je bilo i dece, pronađena su u kući Seladina Gerxhaliua u Donjoj Sudimlji.⁴⁶⁶⁷ Iako je o tim ubistvima sprovedena istraga, dokaza o njenim rezultatima nema.⁴⁶⁶⁸ Dva–tri dana posle tog događaja preostali članovi Gerxhaliuove porodice, a među njima i sam Shukri Gerxhaliu, napustili su Donju Sudimlju, strahujući za život, i otišli u Crnu Goru. Usput su im policajci na kontrolnim punktovima tražili novac, a u Kosovskoj Mitrovici policija im je oduzela i uništila sve lične isprave.⁴⁶⁶⁹

1221. O tim ubistvima ne postoje svedočanstva iz prve ruke i u Optužnici nema konkretnih optužbi koje bi proizlazile iz njih. U takvim okolnostima, Veće o tome neće donositi konkretne zaključke, niti će se dalje baviti time.

⁴⁶⁶⁰ Sabit Kadriu, T. 3219; Fedrije Xhafa, DP P510, par. 10.

⁴⁶⁶¹ Sabit Kadriu, T. 3219; Sabit Kadriu, DP P515, str. 25.

⁴⁶⁶² Sabit Kadriu, DP P515, str. 25.

⁴⁶⁶³ Sabit Kadriu, DP P515, str. 31–32.

⁴⁶⁶⁴ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 28–29.

⁴⁶⁶⁵ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 30–31; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2520–2522, 2610–2612. Tela su bila u civilnoj odeći i pored njih nije pronađeno oružje. Jedno telo imalo je rane od metaka u predelu šaka i stomaka. Kod drugog tela ruke su bile odsečene, a u predelu vrata bile su strelne rane. Kod trećeg tela rane su bile u predelu desnog oka i čela.

⁴⁶⁶⁶ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 30.

⁴⁶⁶⁷ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 32; Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2520–2522. Žrtve su imale strelne rane i bile su nabacane u jednoj sobi u kući. To su bili: Fexhrije Gerxhaliu, rođena 1954, Muharrem Gerxhaliu, rođen 1985, Mexhit Gerxhaliu, rođen 1987, Abdurrahman Gerxhaliu, rođen 1989, Mybera Gerxhaliu, rođen 1988, Sabahudin Gerxhaliu, rođen 1992, Salihe Gerxhaliu, rođena 1918, Sofije Gerxhaliu, rođena 1963. i Safer Gerxhaliu, rođen 1988. godine. Nijedna od tih žrtava nije navedena u Prilogu I Optužnici.

⁴⁶⁶⁸ Shukri Gerxhaliu, DP P513 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2516, 2520, 2523, 2615; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 31.

⁴⁶⁶⁹ Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 35; Shukri Gerxhaliu, T. 3117.

N. Opština Podujevo

1. Kontekst

1222. Opština i grad imaju isto ime, Podujevo. Opština Podujevo nalazi se na teritoriji SUP-a Priština. Ona se nalazi na krajnjem severoistoku Kosova, blizu administrativne granice. U periodu na koji se Optužnica odnosi ta granica delila je Pokrajinu Kosovo od uže Srbije. Podujevo je bilo najveći grad na području koje se pominje kao "Malo Kosovo" i koje je 1998. i početkom 1999. godine bilo poznato uporište OVK.⁴⁶⁷⁰ To područje, a naročito put koji prolazi kroz Podujevo, bilo je važan transportni pravac između Niša, u užoj Srbiji, i glavnog grada Kosova, Prištine;⁴⁶⁷¹ britanski general Karol John Drewienkiewicz opisao je taj put kao "pupčanu vrpcu" s ostatkom Srbije.⁴⁶⁷² Početkom 1999. godine, OVK je počeo da vrši napade na taj put s položaja na području Bajgore, koje se nalazi zapadno od Podujeva i koje je takođe bilo poznato uporište OVK.⁴⁶⁷³ Početkom 1999. godine, to je područje postajalo strateški sve značajnije za srpske snage i vlasti; preko njega se iz Niša na Kosovo slalo vojno pojačanje,⁴⁶⁷⁴ a vojna kontrola nad njim bila je od presudnog značaja za pripremu odbrane od očekivane invazije kopnenih snaga NATO-a.⁴⁶⁷⁵

1223. Zbog prisustva jakih snaga OVK na "Malom Kosovu", na tom području došlo je do žestokih okršaja između srpskih snaga i OVK. Oni su se intenzivirali krajem 1998. i početkom 1999. godine. Te aktivnosti detaljnije su opisane na drugim mestima u ovoj Presudi.⁴⁶⁷⁶ Područje "Malog Kosova" bilo je uvršteno u plan zajedničke ofanzive VJ i MUP-a velikih razmera, sprovedenu u proleće 1999. godine na nekoliko područja širom Kosova.⁴⁶⁷⁷ U depešama poslatim

⁴⁶⁷⁰ Bislim Zyrapi, T. 2490–2491; Shaun Byrnes, T. 8234–8236; Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12192–12196; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 76, 77; Karol John Drewienkiewicz, T. 6506; v. takođe Richard Ciaglini, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6911; v. dole, par. 1554.

⁴⁶⁷¹ Shaun Byrnes, T. 8193–8195, 8246–8248; DP P1247; Richard Ciaglini, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6823.

⁴⁶⁷² Karol John Drewienkiewicz, T. 6351–6352; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 76; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7878.

⁴⁶⁷³ John Crosland, DP P1400, par. 68, 71.

⁴⁶⁷⁴ Shaun Byrnes, T. 8246–8248; v. takođe Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12164.

⁴⁶⁷⁵ Milan Đaković, T. 7940, 8063–8064. Veće napominje da je na sednici Kolegijuma VJ, održanoj 4. marta 1999. godine, između ostalog bilo govora o koncentraciji terorista u Podujevu i da je procenjeno da je "... moguće da [to] čine kako bi u slučaju i u intervencijama snaga NATO onemogućili dovođenje naših snaga iz unutrašnjosti Srbije s jedne strane i obezbeđenja veza sa snagama NATO u Makedoniji s druge strane" (DP P1335, str. 8); Vlastimir Đorđević, T. 9678–9679, u vezi s operacijama "čišćenja" planiranim na sastanku Štaba MUP-a od 17. februara 1999. godine (DP P85).

⁴⁶⁷⁶ V. gore, par. 389.

⁴⁶⁷⁷ DP P85, Zapisnik sa sastanka održanog 17. februara 1999. godine u Štabu MUP-a, na kom je rukovodilac Štaba MUP-a Sreten Lukić prisutnima, među kojima je bio i optuženi, podneo izveštaj o planu da se sprovedu tri "akcije čišćenja terena", pri čemu je jedna od njih trebalo da se sprovede na području Podujeva. V. takođe DP P889, Zapovest Komande Prištinskog korpusa od 16. februara 1999. godine, u kojoj se iznosi detaljan plan za protivteroristička dejstva VJ i SAJ i PJP MUP-a u nekoliko sela u opštini Podujevo, uključujući obližnja sela severno, zapadno i južno od grada Podujeva, poput Krpimeja/Kërpimeh, Dobrotina, Obrandže/Obrançë, Gornje Dubnice, Donje Lapaštice/Llapashticë-e-Epërme i sela Penduhe/Penuhë. Operacije predviđene ovim planom trebalo je da traju "3–5 dana" (DP P889, str. 5–6). Plan je sproveden Odlukom Zajedničke komande od 22. marta 1999. godine (DP D105). V. takođe Milan Đaković, koji je znao da vojska dejstvuje na tom području (v. T. 7938–7939); v. takođe DP P924, Dopis Komande Prištinskog korpusa VJ upućen Komandi 3. armije od 18. marta 1999. godine, u kom se iznosi ideja o operaciji usmerenoj na druga sela južno od grada Podujeva, "u skladu sa Vašom opštom zamisli i posebnim planovima".

februara i marta 1999. godine optuženi je naložio da se na OUP Podujevo rasporede odredi PJP-a, uključujući, između ostalih, i pripadnike 36. i 38. odreda.⁴⁶⁷⁸ Krajem februara i početkom marta 1999. godine, u opštini Podujevo i u drugim delovima Kosova formiran je velik kontingent srpskih snaga⁴⁶⁷⁹

1224. Okršaji između srpskih snaga i OVK nastavili su se i tokom marta 1999. godine.⁴⁶⁸⁰ Verifikaciona misija za Kosovo izvestila je 20. marta 1999. godine o žestokim borbama u selima zapadno od Podujeva, a 21. marta 1999. godine o tome da VJ granatira šire područje Podujeva.⁴⁶⁸¹ Dana 24. marta 1999. godine ili približno tog datuma, združene snage VJ i MUP otpočele su napad na nekoliko sela u okolini grada Podujeva; očekivalo se da će ta operacija trajati dva ili tri dana.⁴⁶⁸² U toj operaciji VJ je trebalo da pruži podršku snagama MUP-a u "blokadu Podujeva sa severne strane", sa ciljem da se obezbede glavni put koji iz opštine Podujevo vodi u užu Srbiju i borbena kontrola nad tom teritorijom.⁴⁶⁸³ Dokazi pokazuju da su i beogradske i prištinske jedinice SAJ MUP-a stigle na područje Podujeva 23. marta 1999. godine kako bi učestvovala u operacijama planiranim za nekoliko sela u rejonu "Malog Kosova", koje su sprovedene 24–27. marta 1999. godine ili približno u tom periodu.⁴⁶⁸⁴ Radislav Stalević, komandant SAJ u Prištini, potvrdio je da je SAJ 27. marta 1999. godine bio u gradu Podujevu, gde se vratio posle operacije u selu Bradaš/Bradash, na severu opštine. Stalević je u svom svedočenju rekao: "Podujevo [je] bilo po planu koji smo dobili, znači, po izvodu iz topografske karte, mi smo imali taj pravac i ja nisam mogao da odem u nekom drugom pravcu sem u tom."⁴⁶⁸⁵ Dana 28. marta 1999. godine po podne, SAJ je krenuo iz Kosovog Polja kako bi nastavio da učestvuje u operacijama.⁴⁶⁸⁶

⁴⁶⁷⁸ V. DP P139. Ti pripadnici PJP-a poslali su da zamene pripadnike PJP-a koji su već bili u OUP Podujevo a čije je angažovanje trebalo da se završi 23. februara 1999. godine. U dopisu se navodi da će pripadnici 36. i 38. odreda ostati na zadatku u trajanju od 40 dana (DP P139, str. 1–2). V. takođe DP P1491, izveštaj kojim se potvrđuje sprovođenje naloga iz DP P139. V. takođe DP P712. Dana 21. marta 1999. godine, jednim dopisom koji je potpisao Vlastimir Đorđević traži se raspoređivanje još jedne čete 22. odreda PJP-a u OUP Podujevo (v. DP P346; v. takođe DP P714, izveštaj o sprovođenju naloga iz DP P346).

⁴⁶⁷⁹ DP P85; DP P924.

⁴⁶⁸⁰ V. gore, par. 437.

⁴⁶⁸¹ DP P1029, str. 115 i 123 u e-court.

⁴⁶⁸² DP D105, Naređenje Zajedničke komande od 22. marta 1999. godine, kojim se od VJ traži da podrži snage MUP-a u "razbijanj[u] i uništenj[u] ŠTS u rejonu Malo Kosovo"; v. takođe DP D104 i Milan Đaković, T. 8066–8068.

⁴⁶⁸³ DP D105, str. 4, "Zadatak: podržati snage MUP-a blokadi Podujeva sa severne strane, obezbediti komunikacije Prepolac–Podujevo i s. Merdare–Podujevo i borbenu kontrolu teritorije."

⁴⁶⁸⁴ Živko Trajković, T. 9085, 9088–9099; Radislav Stalević, T. 13832–13833; Zoran Simović, T. 13780; v. takođe DP P889. Veće napominje da se zahtev "[d]a se u Podujevu stacioniraju delovi specijalnih snaga za antiteroristička dejstva radi razbijanja terorističkih bandi" može naći i u dopisu koji je predsednik Skupštine opštine Podujevo 11. decembra 1998. godine uputio, između ostalog, predsedniku SRJ Slobodanu Miloševiću, predsedniku Republike Srbije Milanu Milutinoviću, ministru unutrašnjih poslova Vlajku Stojiljkoviću i generalu Sretenu Lukiću. U dopisu se kaže da se bezbednosna situacija u opštini Podujevo pogoršala i detaljno se navode akcije terorista kosovskih Albanaca na tom području, uključujući i područje grada Podujeva, DP D351.

⁴⁶⁸⁵ Radislav Stalević, T. 13917–13918, 13780. Stalević u svom iskazu tvrdi da je, kad je njegova jedinica dobila zadatak, dobio samo izvode iz topografskih karata, a da nije imao pismeno naređenje, Radislav Stalević, T. 13830–13831. V. takođe DP P889, str. 6.

⁴⁶⁸⁶ Radislav Stalević, T. 13917–13918.

1225. Najkasnije 27. marta 1999. godine, u gradu Podujevu stacionirana je 211. oklopna brigada Prištinskog korpusa VJ, koja je tamo poslata da "zaštit[i] srpsko stanovništvo" i "obezbeđuje prevoj Prepolac i prevoj Merdare", u sadejstvu s MUP-om.⁴⁶⁸⁷

2. Preliminarne napomene

1226. Veće je saslušalo iskaze dvoje svedoka o događajima koji su se odigrali u Podujevu pred kraj marta 1999. godine, a koji su navedeni u Optužnici; to su Fatos Bogujevci i njegova rođaka Saranda Bogujevci, koji su u vreme kad su se odigrala navedena krivična dela imali 12, odnosno 13 godina.⁴⁶⁸⁸ Iako su u vreme tih događaja bili mladi i iako je od tih događaja prošlo dosta vremena, Veće se uverilo da su iskazi to dvoje svedoka pouzdani i da su se svedoci trudili da daju istinite iskaze. U njihovim iskazima postoje manje nepodudarnosti u činjenicama, ali Veće ne smatra da se one tiču pitanja koja su od presudnog značaja za navode niti da utiču na opštu pouzdanost iskaza ili na iskrenost svedoka.

1227. Kad opisuju srpske snage koje su videle tog sudbonosnog 28. marta 1999. godine, obe žrtve ih uglavnom pominju neodređeno kao "vojnike". Međutim, ako se njihovi iskazi brižljivo analiziraju, ispostavlja se da pojam "vojnici" nije ograničen samo na pripadnike VJ.⁴⁶⁸⁹ Zato Veće pojam "vojnici" svaki put stavlja pod znake navoda, osim tamo gde je reč o konkretnijim opisima srpskih snaga viđenih tokom konkretnih događaja koji su se odigrali 28. marta 1999. godine ujutro. Gde god je to moguće, Veće je o snagama koje su u njima učestvovala iznelo konkretne konstatacije, zasnovane prvenstveno na uniformama koje su te snage nosile.

1228. Osim iskaza tih dveju žrtava, Veće je saslušalo i iskaz nekoliko pripadnika srpskih snaga koji su neposredno učestvovali u operacijama u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine, a to su Goran Stoparić, svedok tužilaštva i nekadašnji pripadnik paravojne formacije "Škorpioni", koji je u to vreme bio komandant izviđačkog voda te jedinice,⁴⁶⁹⁰ i svedoci odbrane Zoran Simović i Radislav Stalević, komandanti beogradskog, odnosno prištinskog SAJ. Veće je iskaze svakog tog svedoka analiziralo obazrivo. Što se tiče Gorana Stoparića, Veće je zaključilo da je na njegovo

⁴⁶⁸⁷ Momir Stojanović, T. 11777; DP P896, str. 2–3.

⁴⁶⁸⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 9; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 9.

⁴⁶⁸⁹ V. Saranda Bogujevci, DP P373, par. 40, gde svedokinja objašnjava da su osobe koje ona naziva "vojnicima" nosile zelene maskirne uniforme, ali da su se te uniforme razlikovale od uniformi koje su nosili vojnici koje je videla u kasarnama pre sukoba. Fatos Bogujevci je u svom svedočenju rekao da, kad govori o vojnicima, "ne misl[i] samo na redovnu vojsku, ni samo na redovne policijske snage". On je objasnio da su uniforme koje je video 28. marta 1999. godine prevashodno (izuzev uniformi koje su nosili neki pripadnici "redovn[e] vojsk[e]" i "svetlozelen[ih] maskirn[ih] uniform[i]", koje su "uglavnom" nosili pripadnici snaga koje su se nešto kasnije tog dana našle u dvorištu (Fatos Bogujevci, DP P383, par. 29, 37) bile maskirne zelene i smeđe uniforme (Fatos Bogujevci, DP P373, par. 29, 32).

⁴⁶⁹⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 8, 14, 17. Goran Stoparić se "Škorpionima" priključio 1991. godine, kad se upoznao sa Slobodanom Medićem. Tokom 1993. godine radio je na obezbeđenju postrojenja naftne industrije u Krajini kao pripadnik jedinice na čijem je čelu bio Medić (Goran Stoparić, DP P493, par. 7–8; Goran Stoparić, T. 2880).

svedočenje uticao njegov interes da umanju svoju ulogu u pomenutim događajima, da odgovornost za pucanje ograniči na konkretne osobe i da ne uvuče druge. Međutim, Veće napominje da su drugi aspekti Stoparićevog iskaza, uprkos tome pouzdani. Njegovim iskazom naročito se može potvrditi i precizirati opis događaja od 28. marta 1999. godine, kada je došlo do ubistava u dvorištu koja su opisale žrtve Saranda i Fatos Bogujevci, kao i identifikovati snage koje su u tome učestvovala.

1229. Što se tiče svedoka odbrane Simovića i Stalevića, Veću je bilo jasno i da velik deo njihovih iskaza o onom što se tog dana dogodilo neće moći da se prihvati kao istinit, pošto su ti svedoci u iskazima, kako Veće smatra, pokušavali da se distanciraju od zločina i da poreknu svu svoju odgovornost za njih. Zato se Veće, kad su u pitanju događaji u gradu Podujevu od 28. marta 1999. godine, na njihove iskaze oslanjalo samo u meri u kojoj je to suštinski potvrđeno drugim dokazima koje je Veće prihvatilo ili u meri u kojoj iskazi nisu sporni.

1230. Veće napominje da se ovi iskazi dobrim delom bave pitanjem da li su ljudi koji su 28. marta 1999. godine poslani u grad Podujevo, kako je to izloženo u zaključcima Veća u nastavku teksta, bili pripadnici rezervnog sastava koje je MUP regrutovao u skladu s uobičajenom procedurom ili su u pitanju pripadnici nezavisne paravojne formacije koja je, pod vođstvom svojih komandanata, trebalo da bude angažovana na izvršavanju dodeljenih zadataka. Postavlja se i pitanje da li je te ljude trebalo rasporediti da služe u SAJ, a ako jeste, da li se to već dogodilo u vreme kad su se u Podujevu odigravali relevantni događaji. Veće će se tim pitanjima detaljno baviti u Poglavlju XII, kad bude analiziralo odgovornost optuženog, a naročito ulogu koju je on imao u raspoređivanju tih snaga u Podujevu marta 1999. godine. Za potrebe konstatacija u ovom poglavlju, Veće smatra da je dovoljno da iznese konstataciju koju je već iznelo na drugom mestu u ovoj Presudi,⁴⁶⁹¹ a to je da je među snagama koje su, na intervenciju optuženog, poslate u grad Podujevo 28. marta 1999. godine bila i paravojna formacija poznata kao "Škorpioni" koja je, mimo uobičajene procedure, pripojena SAJ MUP-a kako bi pomogla SAJ u izvršenju protivterorističkih operacija na području Podujeva u vreme u koje su se odigrali događaji navedeni u Optužnici.

⁴⁶⁹¹ V. dole, par. 1930–1966.

3. Zaključci(a) Događaji od 28. marta 1999. godine

1231. U kontekstu onog što je rečeno, Veće sad prelazi na konkretne navode u Optužnici koji se odnose na ubijanje 14 žena i dece iz porodica Bogujevci, Llugaliu i Duriqi u gradu Podujevu, 28. marta 1999. godine.⁴⁶⁹²

1232. Tokom otprilike mesec dana pre početka vazdušne kampanje NATO-a,⁴⁶⁹³ zbog borbi između OVK i srpskih snaga, koje su uglavnom činile VJ i policija,⁴⁶⁹⁴ u brdima i okolnim selima, kako je to već opisano, mnoge porodice kosovskih Albanaca došle su u grad Podujevo, gde su se osećale bezbednije.⁴⁶⁹⁵ Zato su u gradu domaćinstva kosovskih Albanaca u koje su se ti ljudi sklonili bila pretrpana.⁴⁶⁹⁶

1233. Porodični kompleks porodice Bogujevci nalazio se u centru grada Podujeva, u blizini policijske stanice, u kraju koji su pretežno naseljavali Albanci.⁴⁶⁹⁷ Iz policijske stanice, koja je imala tri ili četiri sprata, videli su se delovi porodičnog kompleksa,⁴⁶⁹⁸ koji je na sve četiri strane bio opasan visokim zidom i imao veliku kapiju prema glavnoj ulici.⁴⁶⁹⁹ U vreme događaja navedenih u Optužnici, Fatos Bogujevci i Saranda Bogujevci živeli su u jednoj od tri kuće u okviru tog porodičnog kompleksa, zajedno s ocem Fatosom Bogujevcijom Selatinom, majkom Shefkate, bratom Gencom (rođenim 1993), sestrama Norom, Jehonom i Lirije (rođenim 1984, 1988, odnosno 1990), kao i stricem, ocem Sarande Bogujevci, Safetom, Sarandinom majkom Salom, dvojicom njene mlađe braće, Shpendom i Shpetimom (rođenim 1986, odnosno 1989) i babom po ocu Shehide Bogujevci.⁴⁷⁰⁰ Pored toga, Selatinova i Safetova tetka Nefise Llugaliu i njena snaha Fezrije Llugaliu, iz jednog obližnjeg sela, došle su kod porodice Bogujevci zato što su

⁴⁶⁹² Optužnica, par. 77(b).

⁴⁶⁹³ 24. mart 1999. godine.

⁴⁶⁹⁴ Veće napominje da Fatos Bogujevci u svojoj izjavi u tom kontekstu govori o "policijsk[oj] i vojn[oj] aktivnosti" (v. DP P373, par. 22). U unakrsnom ispitivanju, on je potvrdio da su kosovski Albanci iz seoskih krajeva prešli u grad Podujevo zbog borbi u selima i brdima između OVK i "policije i vojske" (Fatos Bogujevci, T. 1950).

⁴⁶⁹⁵ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 22; Fatos Bogujevci, T. 1950–1951. Saranda Bogujevci je u svom svedočenju rekla da su kosovski Albanci počeli da prelaze u grad Podujevo iz straha za bezbednost; ona dodaje da su ti ljudi, kako je ona to shvatila, dolazili u grad zato što su srpske snage palile kuće i ubijale ljude u tim selima (Saranda Bogujevci, DP P373, par. 18). S obzirom na dokaze o tome da su na tom području bile prisutne i snage OVK i srpske snage (v. gore, par. 1224–1225), što i Fatos Bogujevci kaže u svom svedočenju, Veće smatra očiglednim da su borbe između OVK i srpskih snaga na tom području bile razlog iz kog su porodice mnogih kosovskih Albanaca u to vreme prešle u grad Podujevo.

⁴⁶⁹⁶ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 22; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 18.

⁴⁶⁹⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 11, 15; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 11, 15.

⁴⁶⁹⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 10, 11; DP P377 (fotografija snimljena iz vazduha; policijska stanica uokvirena je crvenom bojom); Fatos Bogujevci, DP P383, par. 10, 11, 13; DP P384 (zaokružanim brojem "6" označena je policijska stanica).

⁴⁶⁹⁹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 11; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 11.

⁴⁷⁰⁰ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 3–5, 10; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 3–5, 10; Fatos Bogujevci, T. 1924–1925, 1941; DP P384 (crtež Fatos Bogujevcije; brojem "1" označena je njegova porodična kuća, u okviru porodičnog kompleksa).

u to vreme mislile da je suviše opasno da ostanu u selu.⁴⁷⁰¹ U drugoj kući u porodičnom kompleksu živeo je očev brat od strica.⁴⁷⁰²

1234. Tokom nedelja pred početak vazdušne kampanje NATO-a, vozila srpske vojske i policije, uključujući tenkove, redovno su prolazila centrom grada i ulicama ispred porodičnog doma Bogujevcijevih i nastavljala dalje na Kosovo.⁴⁷⁰³ Dana 22. marta 1999. godine ili približno tog datuma, porodica je čula da su srpske snage iz vatrenog oružja ubile jednog komšiju koji je živeo dva–tri kompleksa dalje, gde je i sahranjen.⁴⁷⁰⁴ Širile su se glasine da vojno sposobne muškarce odvođe iz kuća jer se sumnja da bi mogli biti pripadnici OVK. Kako srpske snage⁴⁷⁰⁵ ne bi imale povoda da vrše pretres na njihovom posedu i misleći da se on neće naći na meti ako u njemu ostanu samo žene i deca, Fatosov i Sarandin otac otišli su iz porodičnog doma i sklonili se na jedno drugo mesto u gradu Podujevu, a porodice su posećivali povremeno.⁴⁷⁰⁶

1235. Ubrzo pošto je kampanja NATO-a počela, u Podujevu je nestalo struje i vode,⁴⁷⁰⁷ a u gradu se tokom cele noći čula pucnjava.⁴⁷⁰⁸ Na ulicama grada Podujeva porastao je broj pripadnika srpskih snaga.⁴⁷⁰⁹ Fatos Bogujevci čuo je da se na ljude na ulicama grada puca.⁴⁷¹⁰ Saranda Bogujevci videla je "vojnike" kako ulaze u kuću jednog komšije i ubrzo potom odlaze iz nje.⁴⁷¹¹ Strahujući za život, članovi porodice tih dana nisu izlazili iz kuće.⁴⁷¹²

1236. Kao i mnoge druge porodice kosovskih Albanaca koje su, kako je to već opisano, pobegle iz okolnih sela i sklonile se u grad, i porodica Duriqi tada je potražila pribežište kod porodice Bogujevci i smestila se u treću kuću u porodičnom kompleksu.⁴⁷¹³ Članovi porodice koji su bili u

⁴⁷⁰¹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 25; Fatos Bogujevci, T. 1925–1927; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 22; Saranda Bogujevci, T. 1881.

⁴⁷⁰² Saranda Bogujevci, DP P373, par. 10; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 10; DP P384 (brojem "2" obeležena je kuća očevog brata od strica).

⁴⁷⁰³ Fatos Bogujevci, T. 1956–1957; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 21; Fatos Bogujevci, T. 1953–1954; v. takođe Saranda Bogujevci, T. 1879, 1910. Veće prima k znanju iskaz Fatos Bogujevcija da se Podujevo ne nalazi na glavnom putu koji od Niša i Merdara, u užoj Srbiji, vodi ka Prištini, na Kosovu, već da kroz grad Podujevo prolazi jedan lokalni put od Srbije ka Prištini (Fatos Bogujevci, T. 1954).

⁴⁷⁰⁴ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 17.

⁴⁷⁰⁵ Veće napominje da Fatos Bogujevci u ovom kontekstu govori o "policiji i vojsci", ali da ih ne opisuje konkretnije, Fatos Bogujevci, DP P383, par. 18. Saranda Bogujevci prosto govori o "srpskim snagama" koje su pucale na ljude i ubijale ih, zbog čega su njen i Fatosov otac rešili da odu iz porodičnog doma, Saranda Bogujevci, DP P373, par. 19; Saranda Bogujevci, T. 1879–1880.

⁴⁷⁰⁶ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 18; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 19; Saranda Bogujevci, T. 1879–1880; Saranda Bogujevci, DP P375, str. 1–2.

⁴⁷⁰⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 20; Saranda Bogujevci, T. 1912; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 20.

⁴⁷⁰⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 20. Fatos Bogujevci je u svom svedočenju rekao da se iz jednih "kola", koja su bila parkirana na ulici koja prolazi pored njihove kuće, pucalo tokom cele noći, Fatos Bogujevci, T. 1956–1957.

⁴⁷⁰⁹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 17; Saranda Bogujevci, T. 1879.

⁴⁷¹⁰ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 22.

⁴⁷¹¹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 21.

⁴⁷¹² Saranda Bogujevci, DP P373, par. 20; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 17.

⁴⁷¹³ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 10, 16, 18; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 10, 16; Fatos Bogujevci, T. 1922, 1925, 1928–1929, 1950; DP P384, brojem "3" obeležena je kuća u kojoj su boravili članovi porodice Duriqi. Veće napominje da je Saranda Bogujevci u svom iskazu navela da je porodica Duriqi u Podujevo došla zbog borbi između OVK i srpskih snaga (Saranda Bogujevci, DP P373, par. 16). Tokom svedočenja *viva voce* ona je tvrdila da se ne seća da je to rekla i dodala da o tome nije

tom domaćinstvu jesu: supruga Envera Duriqija Fitnete, njihovo četvoro male dece Dafina, Arber, Mimoza i Albijon (koji su u vreme relevantno za Optužnicu imali devet, sedam, pet i dve godine), majka Envera Duriqija Esma i Enverov otac Hamdi Duriqi, star 70 godina i jedini muškarac koji je bio s porodicom.⁴⁷¹⁴ S jedne strane porodični kompleks Bogujevcijevih graničio se s porodičnim kompleksom Selmona Gashija, čoveka koji je u vreme relevantno za Optužnicu imao 60 godina i koji je tu živio s porodicom.⁴⁷¹⁵ Iza porodičnih kompleksa Bogujevcijevih i Gashijevih bio je treći porodični kompleks, iz kog se moglo izaći na ulicu u kojoj je bila policijska stanica.⁴⁷¹⁶ S druge strane porodičnog kompleksa Bogujevcijevih bio je porodični kompleks koji je pripadao Fatosovoj i Sarandinoj tetki/ujni/strini Fahrije, koja je u to vreme boravila u Prištini.⁴⁷¹⁷

1237. Dana 26. marta 1999. godine, dve noći pošto je počela vazдушna kampanja NATO-a, žene i deca koji su bili u kući procenili su da bi, zbog sve većeg prisustva srpskih snaga u gradu, bilo bezbednije da pređu u praznu tetkinu/ujninu/strininu kuću, koja se nalazila u porodičnom kompleksu tik uz kuću Bogujevcijevih i koja nije u toj meri bila na glavnom putu.⁴⁷¹⁸ Pokupili su torbe i preko stražnjeg dvorišta otišli do prolaza u zidu koji je odvajao dva poseda. Kad su stigli do prolaza, Fatos Bogujevci čuo je i video pucnje koji su dolazili s krova policijske stanice, mada oni nisu pogodili ni njih ni zgrade kod kojih su se oni nalazili.⁴⁷¹⁹ Fatos Bogujevci nije video ko puca, pošto je bio mrak.⁴⁷²⁰ Te večeri, Sarandin otac i Fatosov otac došli su da ih obiđu u tetkinjoj/ujninjoj/strininjoj kući.⁴⁷²¹ Žene i deca ostali su u toj kući tokom celog narednog dana, 27. marta 1999. godine; uveče je neko pozvonio, ali na vratima nije bilo nikog.⁴⁷²² Nešto kasnije zazvonio je i telefon, ali kad su se javili na telefon, niko nije odgovarao.⁴⁷²³ Zaplašena time, porodica se iste večeri vratila svojoj kući.⁴⁷²⁴

mogla znati ništa; ona je pojasnila da je rekla da su oni u grad došli zato što su se plašili za život ako ostanu u selu, Saranda Bogujevci, T. 1908.

⁴⁷¹⁴ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 26; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 27.

⁴⁷¹⁵ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 13; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 13; Fatos Bogujevci, T. 1956; DP P384 (crtež na kojem je zaokruženim brojem "5" obeleženo mesto na kom se nalazi kuća suseda Selmona Gashija).

⁴⁷¹⁶ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 13; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 13.

⁴⁷¹⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 14; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 14; DP P384 (crtež na kojem je zaokruženim brojem "4" obeleženo mesto na kom se nalazi prazna kuća njihove tetke/ujne/strine Fahrije).

⁴⁷¹⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 22; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 23; Fatos Bogujevci, T. 1925–1926, 1928; DP P384 (zaokruženim brojem "4" obeležena je kuća tetke/ujne/strine Fahrije). Saranda Bogujevci tačno se seća da su ih uveče 26. marta 1999. godine očevi posetili u tetkinjoj/ujninjoj/strininjoj kući (Saranda Bogujevci, DP P373, par. 23). Veče napominje da se iskaz Fatosa Bogujevcija razlikuje od iskaza njegove rođake utoliko što je on u svom svedočenju rekao da su oni iz porodične kuće prešli u praznu kuću tetke/ujne/strine Fahrije (i kasnije se vratili u svoj dom) 28. marta 1999. godine rano ujutru. Međutim, Veče smatra da se, s tim u vezi, sledi opis događaja koje je Fatos naveo podudaraju s onim što je navela njegova rođaka Saranda, ako se izuzmu datumi, i da, osim toga, vremenski okvir tih događaja nije od presudnog značaja za optužbe iznete u Optužnici.

⁴⁷¹⁹ Fatos Bogujevci, DP P373, par. 23; Fatos Bogujevci, T. 1926; DP P384 (brojem "6" obeležena je stanica policije).

⁴⁷²⁰ Fatos Bogujevci, T. 1926.

⁴⁷²¹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 23.

⁴⁷²² Saranda Bogujevci, DP P373, par. 23, 24; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 24.

⁴⁷²³ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 24.

⁴⁷²⁴ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 24; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 24.

1238. Nekoliko svedoka je u svojim iskazima reklo da je 28. marta 1999. godine rano ujutru u grad Podujevo autobusom stigla grupa naoružanih ljudi koji su u ovom postupku poznati kao "Škorpioni".⁴⁷²⁵ Kao što to je već razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je u grupi ljudi koji se navode kao "Škorpioni" bilo i bivših pripadnika paravojne jedinice "Škorpioni" koja je ranije postojala i koja je rasformirana 1996. godine, i drugih koji su se ovoj ponovo formiranoj jedinici pridružili u nekom skorijem trenutku.⁴⁷²⁶ Na putu od Prolom-Banje, gde su bili smešteni dva dana, pripadnicima te grupe rečeno je da imaju zadatak da "očist[e]" polovinu grada Podujeva koja još nije pod srpskom kontrolom.⁴⁷²⁷

1239. Pored pripadnika lokalne policije i SAJ, s pripadnicima jedinice "Škorpioni", prisutnih u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine, Stoparićev, Simovićev i Stalevićev iskaz potvrđuju da su i jedinice PJP-a⁴⁷²⁸ u to vreme bile u gradu.⁴⁷²⁹ Dalje, Stalević je u svom iskazu naveo da je u akciji u gradu Podujevu učestvovao i VJ, zajedno s pripadnicima SAJ, PJP i lokalne policije.⁴⁷³⁰ To potvrđuju i dokumentarni dokazi.⁴⁷³¹

1240. Oko 07:00 časova ujutru 28. marta 1999. godine Fatos Bogujevci čuo je da se nešto dešava na ulici ispred njihovog porodičnog kompleksa. S prozora kuće pogledao je na ulicu, sakriven iza zavese, i video ljude koje je opisao kao "vojni[ke] ili policij[u]"⁴⁷³² i tamnoplavi oklopni transporter policije prekriven sivom ceradom.⁴⁷³³ Pripadnici tih snaga ulazili su u kuće i prodavnice.⁴⁷³⁴ Pomislivši opet da će biti bezbedniji ako se sklone dalje od ulične strane porodičnog kompleksa, žene i deca koji su u to vreme bili u kući⁴⁷³⁵ spakovali su nešto hrane i odeće i prešli u kuću Sarandinog i Fatosovog strica u stražnjem delu porodičnog kompleksa, u kom je bila porodica Duriqi.⁴⁷³⁶ Tog jutra obišao ih je sin komšije Selmona Gashija, koji im je rekao da "vojnici" odvođe ljude iz kuća.⁴⁷³⁷

⁴⁷²⁵ Iako iz iskaza Gorana Stoparića nije sasvim jasno da li su ti ljudi u Podujevo stigli 27. ili 28. marta 1999. godine, dobrovoljci su, prema njegovom svedočenju, dva dana pre nego što će stići u Podujevo boravili u Prolom-Banji, u koju su stigli 26. marta 1999. godine. To navodi na zaključak da su u Podujevo stigli 28. marta 1999. godine. Ovo je u skladu s izveštajem koji je Živko Trajković sačinio 13. maja 1999. godine i u kom se navodi da su pripadnici rezervnog sastava stigli u Podujevo 28. marta 1999. godine (v. Živko Trajković, T. 9106–9107; DP D442; Zoran Simović, T. 13587; Radislav Stalević, T. 13783).

⁴⁷²⁶ V. dole, par. 1934.

⁴⁷²⁷ Goran Stoparić, DP P493, par. 7, 45–46.

⁴⁷²⁸ Raspoređivanje PJP-a na OUP Podujevo potvrđuje i nekoliko depeša koje je potpisao optuženi, a o kojima je već bilo govora, v. gore, par. 1223.

⁴⁷²⁹ Goran Stoparić, DP P493, par. 49; Zoran Simović, T. 13584; Radislav Stalević, T. 13917.

⁴⁷³⁰ Radislav Stalević, T. 13917.

⁴⁷³¹ V. gore, par. 1225; v. takođe DP P896, str. 2–3.

⁴⁷³² V. gore, par. 1227.

⁴⁷³³ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 26; Fatos Bogujevci, T. 1927.

⁴⁷³⁴ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 26.

⁴⁷³⁵ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 25.

⁴⁷³⁶ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 26; Saranda Bogujevci, T. 1880–1881; DP P374, str. 46; DP P375, str. 2, 3; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 27; Fatos Bogujevci, T. 1928; DP P384, zaokružanim brojem "3" obeležena je stričeva kuća; DP P382, str. 37.

⁴⁷³⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 27; Saranda Bogujevci, T. 1882.

1241. Posle otprilike sat vremena provedenog u stričevoj kući, Saranda Bogujevci je oko 09:00 časova videla četvoricu–petoricu naoružanih ljudi koje ona naziva "vojnicima" kako u njihov porodični kompleks ulaze iz susednog porodičnog kompleksa, koji je pripadao Selmonu Gashiju, i pri tom ruše ogradu koja je delila dva kompleksa.⁴⁷³⁸ Otprilike u isto vreme, Fatos Bogujevci začuo je pucnjavu i zvuk stakla koje se lomi.⁴⁷³⁹ Ti "vojnici" nosili su maskirne uniforme s nekoliko nijansi zelene boje. Te uniforme razlikovale su se od onih koje je Saranda Bogujevci videla na pripadnicima redovnih snaga. Ti ljudi ušli su u njihovu kuću i pretresli je.⁴⁷⁴⁰ Fatos Bogujevci je u porodičnom kompleksu Selmona Gashija video "redovnu vojsku". Kako je Fatos Bogujevci rekao, oni su nosili smečkaste uniforme i male kape. Drugi "vojnici", koji su bili bliže njihovoj kući, nosili su, kako je rekao, zelene i smeđe maskirne uniforme.⁴⁷⁴¹ Kako on misli, to nisu bili ni pripadnici redovne vojske ni pripadnici redovne policije.⁴⁷⁴² Opis tih uniformi odgovara opisima datim u drugim iskazima u ovom predmetu koji se odnose na uniforme kakve su u to vreme nosili pripadnici SAJ, PJP i VJ.⁴⁷⁴³ Veće napominje da su Stoparić, Stalević i Simović u svojim iskazima naveli da su tog dana u gradu bili prisutni pripadnici svih tih elemenata srpskih snaga.⁴⁷⁴⁴

1242. Videvši šta se dešava u neposrednoj blizini i strahujući da će snage koje su videli ići od kuće do kuće, žene i deca iz porodica Bogujevci i Duriqi, uključujući i starog Hamdija Duriqija i dve žene iz porodice Llugaliu, pokupili su torbe s namerom da napuste kuću i priključe se drugim ljudima iz susedstva koji su u tada počeli da se okupljaju na ulici.⁴⁷⁴⁵

1243. Čim su kosovski Albanci izašli iz kuće, pripadnici snaga koje su opisali Fatos i Saranda Bogujevci ušli su u dvorište i članovima porodica Bogujevci i Druriqi naredili da stanu i vrate se.⁴⁷⁴⁶ Potom su im rekli da dignu ruke uvis i spuste torbe. Potom su pripadnici tih snaga pretresli njihovu kuću.⁴⁷⁴⁷ Grupi žena, dece i Hamdiju Duriqiju potom je rečeno da krenu preko bašte njihovog suseda Selmona Gashija i odu u jedan drugi porodični kompleks, iza porodičnog

⁴⁷³⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 28; Saranda Bogujevci, T. 1882.

⁴⁷³⁹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 28; Saranda Bogujevci, T. 1882.

⁴⁷⁴⁰ Saranda Bogujevci, DP 373, par. 40; Saranda Bogujevci, T. 1883; v. takođe DP P375, str. 2.

⁴⁷⁴¹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 29, 30; v. takođe DP P381, str. 4.

⁴⁷⁴² Fatos Bogujevci, DP P383, par. 29.

⁴⁷⁴³ V. gore, par. 64, 65, 66, 76, 77, 162. Godine 1999. pripadnici SAJ-a nosili su maskirne uniforme sa zelenim i smeđim tigrastim šarama. Pripadnici PJP-a nosili su zelene maskirne uniforme, a isto važi i za pripadnike VJ; dalje, Veće napominje da je Radislav Stalević u svom iskazu rekao da su pripadnici SAJ-a Priština nosili "NATO-šar[u], znači, zeleno-braon šar[u]" (Radislav Stalević, T. 13864). Osim toga, taj svedok je posvedočio da je na jednom rukavu uniforme koju su nosili pripadnici jedinice SAJ-a bila oznaka "SAJ". Na drugom rukavu bila je oznaka s dvoglavim orlom, crvenim štitom, mačem i zmijom na metalnosivoj pozadini (v. Radislav Stalević, T. 13864).

⁴⁷⁴⁴ Goran Stoparić, DP P493, par. 49; Zoran Simović, T. 13584; Radislav Stalević, T. 13917.

⁴⁷⁴⁵ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 28; Fatos Bogujevci, T. 1929; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 29; Saranda Bogujevci, T. 1882; v. takođe DP P375, str. 2.

⁴⁷⁴⁶ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 29; Saranda Bogujevci, T. 1882–1883; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 30; Fatos Bogujevci, T. 1929; v. takođe DP P382, str. 38.

kompleksa Bogujevcijevih.⁴⁷⁴⁸ Fatos Bogujevci seća se kako su prozori na prvom spratu komšijine kuće porazbijani i kako su "vojnici"⁴⁷⁴⁹ s njih iskakali na zemlju.⁴⁷⁵⁰ Saranda Bogujevci držala je ruke u džepovima jer joj je bilo hladno, na šta su joj pripadnici srpskih snaga pretražili džepove i prostor oko nogu.⁴⁷⁵¹ Potom su pripadnici srpskih snaga izdvoji Hamdija Duriqija, izvadili mu sve iz džepova i skinuli mu tradicionalno albansko keče, koje se na albanskom zove *plis*. Kad je Hamdi Duriqi pokušao da pokupi svoje stvari, pripadnici srpskih snaga vikali su na njega.⁴⁷⁵² Oni su pretresli i nekoliko žena i dece, oduzeli im novac i pobacali njihove lične stvari na zemlju.⁴⁷⁵³ Ženama koje su na glavama nosile marame rekli su da ih skinu.⁴⁷⁵⁴ Fatos Bogujevci je u svom svedočenju rekao da je jednom od ljudi koji su učestvovali u pretresanju članova porodice i koji je nosio zeleno-smeđu maskirnu uniformu i maskirnu kapu neko u jednom trenutku rekao da prestane.⁴⁷⁵⁵ Tu je bio i jedan neobrijan čovek sa šlemom. U porodičnom kompleksu bio je i jedan čovek koji nije nosio ni šlem ni kapu, ali je imao nekoliko komada oružja i opasač s nekoliko noževa; on je Fatosu Bogujevciju izgledao kao vođa grupe, pošto je izdavao naređenja.⁴⁷⁵⁶ Fatos Bogujevci video je kako taj čovek odvaja njegovu majku Shefkatu od ostatka grupe.⁴⁷⁵⁷ Potom je nekoliko vojnika odvelo Shefkatu Bogujevci u šupu iza mesta na kom je ta grupa stajala.⁴⁷⁵⁸ Ljudi su se smejali, a Saranda Bogujevci, koja slabo govori srpski, razumela je samo da kažu: "Odveli smo ti majku."⁴⁷⁵⁹

1244. Stoparić je potvrdio dobar deo ovih događaja. On je u svom svedočenju rekao da su se, kad su ušli u grad Podujevo, on i Milovan Tomić, od kojih je svaki bio vođa jednog od ukupno

⁴⁷⁴⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 29; Saranda Bogujevci, T. 1882–1883; v. takođe DP P374, str. 46 u radnoj verziji prevoda na engleski; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 30; Fatos Bogujevci, T. 1929.

⁴⁷⁴⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 29; Saranda Bogujevci, T. 1883–1884; v. takođe DP P374, str. 46 u radnoj verziji prevoda na engleski; v. takođe DP P375, str. 3; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 31.

⁴⁷⁴⁹ Veće ponavlja da je Fatos Bogujevci u svom iskazu rekao da on pod "vojnicima" ne podrazumeva pripadnike redovne vojske ili redovne policije i objasnio da su u porodičnom kompleksu bili neki pripadnici redovnih snaga u smečkastim uniformama i s malim kapama, ali da su pripadnici snaga koji su bili bliži njihovoj kući nosili zelene i smeđe maskirne uniforme (DP P383, par. 29).

⁴⁷⁵⁰ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 31, 34; v. takođe DP P382, str. 38.

⁴⁷⁵¹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 30; v. takođe DP P374, str. 46.

⁴⁷⁵² Saranda Bogujevci, DP P373, par. 32–33; v. takođe DP P374, str. 46; v. takođe DP P375, str. 3. Veće napominje da je Fatos Bogujevci u svom iskazu rekao da su Hamdi Duriqi i neka druga lica iz grupe fizički pretreseni pre nego što im je rečeno da odu u porodični kompleks iza porodičnog kompleksa Bogujevcijevih i porodičnog kompleksa Selmona Gashija (DP P383, par. 30–31). Veće tu nepodudarnost prima k znanju, ali joj ne pridaje velik značaj. Nema sumnje da je ono što se odigralo 28. marta 1999. godine bilo haotično. Opis i sled događaja koje je izneo Fatos Bogujevci načelno se podudaraju s opisom i sledom događaja koje je u svom svedočenju iznela Saranda Bogujevci, i ti se iskazi međusobno u dovoljnoj meri potkrepljuju.

⁴⁷⁵³ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 34, 36; v. takođe DP P374, str. 47; v. takođe DP P375, str. 3.

⁴⁷⁵⁴ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 35; v. takođe DP P374, str. 47; v. takođe DP P375, str. 8.

⁴⁷⁵⁵ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 31–32. v. takođe DP P382, str. 38.

⁴⁷⁵⁶ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 33.

⁴⁷⁵⁷ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 33, 35; Fatos Bogujevci, T. 1929–1930; Saranda Bogujevci, T. 1892; DP P376 (fotografija snimljena iz vazduha, dvorište desno od crvene strelice kojom je Saranda Bogujevci označila mesto na kom je Shefkate Bogujevci odvojena od ostatka grupe).

⁴⁷⁵⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 37; DP P374, str. 47; DP P375, str. 3, 5.

⁴⁷⁵⁹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 38.

dva odeljenja izviđačkog voda "Škorpiona",⁴⁷⁶⁰ smestili u jednoj od praznih kuća u gradu.⁴⁷⁶¹ Stoparić je u svedočenju rekao da je, ubzro potom, iz stražnje sobe te kuće video nekoliko pripadnika "Škorpiona" i "još nek[e] ljud[e]" kako vode jednu grupu civila, kosovskih Albanaca, prema dvorištu kuće. Jedan pripadnik "Škorpiona", Saša Cvetan, uperio je pušku u te civile i vikao na njih.⁴⁷⁶² Stoparić je izašao da vidi šta se dešava i video grupu od oko 19 albanskih civila, koju su činile žene, deca i jedan stariji čovek s kečetom, i koji su svi izgledali prestravljeno. Najmlađi pripadnik "Škorpiona" pretresao je onog starijeg čoveka. Stoparić je u svom svedočenju rekao da je on sprečio tog mladića da pretresa žene, čime se potvrđuje iskaz Fatos Bogujevcija da je neko jednom od tih ljudi rekao da prestane s pretresanjem.⁴⁷⁶³

1245. Srpske snage i dalje su držale Shefkatu Bogujevci u šupi. Potom su Stoparić i Milovan Tomić ostale žene, decu i starca Hamdija Duriqija poslali iz dvorišta porodičnog kompleksa u kom su ih pretresli na ulicu u blizini stanice policije, gde se u tom trenutku nalazio vođa "Škorpiona", Slobodan Medić zvani Boca. Toj grupi ljudi rečeno je da se postroji.⁴⁷⁶⁴ Stoparić je u svom svedočenju rekao da je civile poslao na ulicu zato što je bio zabrinut za to šta Saša Cvetan, pripadnik "Škorpiona", i drugi nameravaju da urade s njima.⁴⁷⁶⁵ Na ulici je bilo mnogo pripadnika raznih srpskih snaga⁴⁷⁶⁶ u maskirnim uniformama.⁴⁷⁶⁷ Među njima su bili pripadnici policije u plavim maskirnim uniformama, kao i lica koja su, prema opisu Fatos Bogujevcija, bila "u običnim košuljama i plavim policijskim pantalonama i obratno",⁴⁷⁶⁸ dok Saranda Bogujevci navodi da su nosili "plave policijske pantalone i vojničke košulje".⁴⁷⁶⁹ Stoparić je u svom svedočenju rekao da su u tom trenutku on i Tomić stajali na 50–60 metara od grupe albanskih civila koja je izašla iz porodičnog kompleksa.⁴⁷⁷⁰ Stoparić potvrđuje da su na ulici bili policajci,⁴⁷⁷¹ kao i lica u uniformama koje su imale "NATO obrazac",⁴⁷⁷² a koja su, kako je on

⁴⁷⁶⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 8, 14, 17. Izviđački vod "Škorpiona" činilo je najviše 30 ljudi, podeljenih u dva odeljenja. Jedno je vodio Goran Stoparić, a drugo Milovan Tomić (T. 2856).

⁴⁷⁶¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 47, 50; DP 496 (brojem "1" označena je ta kuća); v. takođe Zoran Simović, T. 13741–13745, 13757.

⁴⁷⁶² Goran Stoparić, DP P493, par. 50; Goran Stoparić, T. 2825.

⁴⁷⁶³ Goran Stoparić, DP P493, par. 52; Goran Stoparić, T. 2826.

⁴⁷⁶⁴ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 39; Saranda Bogujevci, T. 1884, 1892–1893; DP P367 (dvorište desno od mesta na kom je svedokinja ucrtala crvenu strelicu jeste mesto s kojeg je grupa ljudi izvedena na ulicu); DP P375, str. 3, 7; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 35; Fatos Bogujevci, T. 1929–1930; DP P384 (nezaokruženim brojem "2" obeleženo je mesto na ulici na kom je grupa stajala; Goran Stoparić, DP P493, par. 52).

⁴⁷⁶⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 52.

⁴⁷⁶⁶ Saranda Bogujevci, T. 1884; DP P374, str. 47–48; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 35.

⁴⁷⁶⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 40; Saranda Bogujevci, T. 1883–1884; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 29, 36.

⁴⁷⁶⁸ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 35.

⁴⁷⁶⁹ Saranda Bogujevci, T. 1884; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 41, 62.

⁴⁷⁷⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 54; Goran Stoparić, T. 2828.

⁴⁷⁷¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 52; Goran Stoparić, T. 2827; DP P496 (plave tačke označavaju pripadnike policije koji su bili na ulici).

⁴⁷⁷² Goran Stoparić, T. 2827. Radislav Stalević navodi da su pripadnici SAJ-a nosili maskirne uniforme s "NATO šar[om]", znači zeleno-braon šar[om]", Radislav Stalević, T. 13864.

rekao, mogla biti pripadnici "Škorpiona", SAJ [PJP], a "možda je tu bilo još nekih".⁴⁷⁷³ Pripadnici tih snaga su se smejali, psovali i vikali na albanske civile i razbijali izloge prodavnica.⁴⁷⁷⁴

1246. Jedan od "vojnika", koji je nosio civilnu košulju smeđe boje i plave policijske pantalone, vikao je na Hamdija Duriqija, jednog od albanskih civila postrojenih na ulici, i ošamario ga.⁴⁷⁷⁵ U tom trenutku Selmon Gashi, stariji čovek koji nije bio u grupi albanskih civila postrojenih na ulici, stajao je kod kafića nedaleko od mesta na kom su bili drugi albanski civili.⁴⁷⁷⁶ Jedan "vojnik" skinuo je keče Selmonu Gashiju i, zajedno s drugim "vojnicima", počeo da ga provocira i igra se s kečetom.⁴⁷⁷⁷ Fatos i Saranda su u svom svedočenju rekli da su Selmon Gashi i Hamdi Duriqi potom odvedeni u kafić.⁴⁷⁷⁸ Ubrzo potom, i Saranda i Fatos Bogujevci začuli su dva pucnja, a ona dva čoveka više nisu viđena živa.⁴⁷⁷⁹ U nekim aspektima i Goran Stoparić je potvrdio da je barem jedan od te dvojice starijih muškaraca ubijen iz vatrenog oružja; Stoparić je u svom svedočenju rekao da je nekoliko policajaca izdvojilo jednog starijeg čoveka iz grupe civila i odvelo ga do jednog ugostiteljskog objekta, za koji se kasnije ispostavilo da je čajdžinica.⁴⁷⁸⁰ Ubrzo potom, Stoparić je iz pravca čajdžinice začuo zvuk mitraljeza.⁴⁷⁸¹ Veće prihvata da je stariji čovek kog je Goran Stoparić opisao Hamdi Duriqi i da je mesto na koje su Hamdija Duriqija odveli ljudi na ulici mesto koje su Saranda i Fatos Bogujevci opisali kao "kafić". Kao što je na drugim mestima u ovoj Presudi već razmotreno, posmrtni ostaci te dvojice starijih ljudi, Hamdija Duriqija i Selmona Gashija, koji je takođe ubijen tog dana u kafiću, identifikovani su među 19 tela koja je OEBS 19. jula 1999. godine ekshumirao na groblju u Podujevu.⁴⁷⁸² Iako se imena te dvojice muškaraca ne navode u Prilogu Optužnici među onima čija su imena poznata, Veće se, na osnovu svedočenja očevidaca i sudskomedicinskih dokaza, uverilo da su pripadnici srpskih snaga ubili te dve osobe u

⁴⁷⁷³ Goran Stoparić, T. 2827; DP P496, zelenim tačkama označena su lica koja su nosila uniforme s "NATO-obra[sce]m", i koja su, kako svedok navodi, mogla pripadati "Škorpionima", SAJ-u, a možda i PJP-u, a "možda je tu bilo još nekih". Svedok objašnjava da je u to vreme on među uniformama koje su se nosile na ulici razlikovao samo dve vrste: policijske uniforme i uniforme u stilu NATO-a (Goran Stoparić, T. 2827). Veće prima k znanju svedočenje Aleksandra Vasiljevića, koji je prisustvovao sastanku između Ojdanića i Pavkovića, održanom 16. maja 1999. godine, na kom je Pavković govorio o zločinima počinjenim u Podujevu i rekao prisutnima da je u Prolom-Banji lično video Boc[u], koji je nosio "natovsku uniformu" s oznakama SAJ-a (Aleksandar Vasiljević, T. 5673–5674).

⁴⁷⁷⁴ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 42; Saranda Bogujevci, T. 1884; v. takođe DP P374, str. 48; v. takođe DP P375, str. 3; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 36.

⁴⁷⁷⁵ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 36; Fatos Bogujevci, T. 1931; v. takođe DP P382, str. 40; v. takođe Saranda Bogujevci, DP P373, par. 42; Saranda Bogujevci, T. 1885; DP P375, str. 3.

⁴⁷⁷⁶ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 43; Saranda Bogujevci, T. 1885; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 35; Fatos Bogujevci, T. 1930; DP P384, zaokružanim brojem "7" obeleženo je mesto na kom se nalazi kafić.

⁴⁷⁷⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 43; Saranda Bogujevci, T. 1885.

⁴⁷⁷⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 43; Saranda Bogujevci, T. 1885; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 36; Fatos Bogujevci, T. 1931.

⁴⁷⁷⁹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 43; Saranda Bogujevci, T. 1885; v. takođe DP P374, str. 48; DP P375, str. 3; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 36; Fatos Bogujevci, T. 1931; DP P381, str. 2; DP P382, str. 42.

⁴⁷⁸⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 54; Goran Stoparić, T. 2811, 2827–2829; DP P496, mesto na koje je taj čovek odveden pošto je izdvojen iz grupe civila obeleženo je krstićem. Veće napominje da je svedok u svom iskazu naveo da je kasnije čuo da je taj čovek ubijen u obližnjoj čajdžinici, s tim što je nejasno da li "čuo" znači da je čuo pucnjavu ili da je od drugih čuo da je taj čovek ubijen, Goran Stoparić, DP P493, par. 54; Goran Stoparić, T. 2828–2829.

⁴⁷⁸¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 54; Goran Stoparić, T. 2811, 2827–2829.

kafiću u ulici ispred dvorišta. U pitanju su stariji civili i Veće prihvata da su oni bili meta zato što su kosovski Albanci. Oni su navedeni u Tabeli s podacima o žrtvama, u vezi s Podujevom, koja je priložena ovoj Presudi.

1247. Saranda i Fatos Bogujevci rekli su u svom svedočenju da su albanski civili, svi žene i deca, potom vraćeni u dvorište, a da su "vojnici" sve to vreme vikali na njih.⁴⁷⁸³ Čovek koji im je rekao da se vrate u dvorište bio je isti onaj za kog je već rečeno da je bio vođa grupe.⁴⁷⁸⁴ Prema iskazu Gorana Stoparića, ostali albanski civili, među kojima su sad bili samo žene i deca, vratili su se u dvorište porodičnog kompleksa iz kog je Goran Stoparić upravo bio izašao i u kom su bili pripadnici "Škorpiona", odnosno Saša Cvetan i njegova grupa.⁴⁷⁸⁵ Prema Stoparićevom iskazu, ta grupa žene i dece otišla je u dvorište bez pratnje, i niko nije išao za njom.⁴⁷⁸⁶ Imajući u vidu Sarandin i Fatosov iskaz, kao i kontekst situacije, Veće ne prihvata ovaj deo Stoparićevog iskaza.

1248. U dvorištu je bilo desetak ili više "vojnika". Ostali su ulazili i izlazili.⁴⁷⁸⁷ Prema opisu Fatos Bogujevci, ljudi u dvorištu uglavnom su nosili "svetlozelene maskirne uniforme" i "stajali [su] posvuda, a bilo ih je i na zidovima".⁴⁷⁸⁸ Njegov opis uniformi koje su nosili naoružani ljudi u dvorištu razlikuje se od opisa pripadnika snaga koje je tokom tog jutra video na drugim mestima. Za pripadnike snaga koje je video na drugim mestima, izuzev grupe ljudi koji su nosili "smečkaste" uniforme i koji su bili u blizini kuće Selmona Gashija, Bogujevci je naveo da su nosili maskirne uniforme sa zelenom i smeđom šarom.⁴⁷⁸⁹ Saranda Bogujevci je za sve "vojnike" koje je videla tog dana, uključujući i ljude u dvorištu, rekla da su nosili maskirne uniforme u različitim nijansama zelene boje.⁴⁷⁹⁰ Ona je ranije za jedan broj ljudi koji su za vreme pucnjave bili u dvorištu rekla da su na ramenima nosili višebojne oznake s dvoglavim orlom.⁴⁷⁹¹ Veće napominje da su u to vreme i pripadnici VJ i pripadnici SAJ na ramenima imali oznake s dvoglavim orlom.⁴⁷⁹² Samo na osnovu opisa koje su dali Fatos i Saranda Bogujevci Veće ne može da donese jasan zaključak o tome koje su snage bile prisutne u dvorištu i učestvovala u

⁴⁷⁸² V. dole, par. 1454. O sudskomedicinskim dokazima vezanim za ove svedoke biće govora nešto kasnije u ovoj Presudi; v. dole, par. 1454–1458.

⁴⁷⁸³ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 44; Saranda Bogujevci, T. 1885–1887, 1891–1892; DP P376, fotografija dvorišta snimljena iz vazduha, strelicom je obeležen prolaz kroz koji su ušli u njega s ulice; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 37; Fatos Bogujevci, T. 1932–1933; DP P384, nezaokruženim brojem "3" obeleženo je dvorište u koje je grupa upućena s ulice.

⁴⁷⁸⁴ Fatos Bogujevci, T. 1932–1933. Prema njegovom opisu, to je ista uniforma kakvu su nosili "drugi" koji su bili u njihovom dvorištu kad su oni otišli iz kuće. V. gore, par. 1243.

⁴⁷⁸⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 54; Goran Stoparić, T. 2828–2830; DP P496, brojem "3" obeleženo je mesto na kom je svedok stajao u tom trenutku.

⁴⁷⁸⁶ Goran Stoparić, T. 2830.

⁴⁷⁸⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 47; Saranda Bogujevci, T. 1888; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 37.

⁴⁷⁸⁸ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 37; v. takođe DP P382, str. 39–40.

⁴⁷⁸⁹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 29, 32.

⁴⁷⁹⁰ Saranda Bogujevci, DP P383, par. 40; v. takođe DP P375, str. 2.

⁴⁷⁹¹ DP P375, str. 6–7.

⁴⁷⁹² V. gore, par. 76, 162.

pucnjavi.⁴⁷⁹³ Međutim, kad je taj opis razmotren zajedno sa Stoparićevim, Simovićevim i Stalevićevim iskazom, Veće se uverilo da su snage koje su u vreme kad su ti ljudi ubijeni bile u dvorištu činili pripadnici jedinice "Škorpioni", koji su nosili uniforme SAJ koje su dobili pre nego što su došli u grad,⁴⁷⁹⁴ i najmanje jedan pripadnik lokalne policije, a možda i drugi pripadnici SAJ.

1249. Jedan od vojnika obratio se ovoj grupi ljudi na srpskom, a kad mu je Fezrije Llugaliu rekla da oni taj jezik ne razumeju, on joj je zapretio nožem i udario je u potiljak.⁴⁷⁹⁵ Potom su Fatos i Saranda videli kako pripadnici srpskih snaga izvode Shefkate Bogujevci, Fatosovu majku, iz šupe na drugoj strani dvorišta, na udaljenosti od oko 10 metara; Shefkate Bogujevci je plakala.⁴⁷⁹⁶ Jedan vojnik zgrabio je Shefkatu za bluzu. Fatos i Saranda Bogujevci čuli su Shefkatu kako kaže: "Oni su samo deca."⁴⁷⁹⁷ Vojnik joj je potom naredio da se udalji, a onda joj je, dok je još bila u dvorištu, ispalio dva metka u leđa.⁴⁷⁹⁸ Videvši to, Fatos je vrisnuo.⁴⁷⁹⁹ Čoveka koji mu je ubio majku Fatos opisuje kao visokog, starog oko 30 godina i neobrijanog, ali ne navodi detaljan opis njegove uniforme.⁴⁸⁰⁰

1250. Nakon što je Shefkate Bogujevci ubijena iz vatrenog oružja, ostatku grupe naređeno je da se postroji uz jedan od zidova dvorišta.⁴⁸⁰¹ Isti vojnik koji je pucao u Shefkate Bogujevci potom je uzeo nov komad oružja i počeo da puca u grupu ljudi koji su se postrojili uza zid.⁴⁸⁰² Žene i deca iz grupe popadali su na zemlju jedni preko drugih.⁴⁸⁰³ Saranda Bogujevci, koja je bila u sredini grupe, naslonila se na zid, i dok je klizila u sedeći položaj dva metka su je pogodila u nogu. Posle kraće pauze ispaljen je drugi rafal, koji ju je pogodio u ruku i u leđa.⁴⁸⁰⁴ Fatos Bogujevci pogođen je s pet–šest metaka i ranjen u obe noge.⁴⁸⁰⁵ S obzirom na zadobijene povrede, Fatos Bogujevci

⁴⁷⁹³ Pripadnici PJP-a nosili su zelene maskirne uniforme, na kojima su bile i svetlije nijanse zelene, ali na ovoj uniformi bilo je i nijansi smeđe boje. Uniforme VJ bile su tamnije zelene boje, dok su uniforme SAJ-a imale i zelenu i smeđu boju; v. gore, par. 64, 65, 162.

⁴⁷⁹⁴ V. dole, par. 1937.

⁴⁷⁹⁵ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 44; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 38.

⁴⁷⁹⁶ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 39; Fatos Bogujevci, T. 1933; DP P384, brojem "4" obeleženo je mesto na kom se nalazila šupa; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 46; Saranda Bogujevci, T. 1885–1886.

⁴⁷⁹⁷ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 39; DP P382, str. 39; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 46; Saranda Bogujevci, T. 1885–1886; DP P375, str. 4.

⁴⁷⁹⁸ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 40; Fatos Bogujevci, T. 1933; DP P381, str. 2. Saranda Bogujevci je u svom svedočenju rekla da je taj vojnik gurnuo Shefkate Bogujevci dok je išla prema stražnjem delu kuće i da joj je pucao u leđa. Kad je Shefkate pala na zemlju, vojnik joj je ponovo pucao u gornji deo tela, Saranda Bogujevci, DP P373, par. 46; Saranda Bogujevci, T. 1885; DP P374, str. 48; DP P375, str. 4.

⁴⁷⁹⁹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 40; Fatos Bogujevci, T. 1933; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 46.

⁴⁸⁰⁰ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 41; DP P382, str. 43.

⁴⁸⁰¹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 42; Fatos Bogujevci, T. 1933–1934; DP P384; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 48.

⁴⁸⁰² Saranda Bogujevci, DP P373, par. 47, 48; Saranda Bogujevci, T. 1885–1887, 1890–1891, 1894; DP P376; DP P378; DP P374, str. 49–51; DP P375, str. 7.

⁴⁸⁰³ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 42, 43; Fatos Bogujevci, T. 1934; v. takode DP P382, str. 41.

⁴⁸⁰⁴ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 48, 60; Saranda Bogujevci, T. 1887–1889; DP P374, str. 48–51; DP P375, str. 4, 7.

⁴⁸⁰⁵ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 44; Fatos Bogujevci, T. 1934–1935. Svedok misli da su pucnji došli iz dva pravca, pošto je on stajao leđima naslonjen na zid, DP P382, str. 41.

misli da su pucnji došli s najmanje dva mesta u dvorištu.⁴⁸⁰⁶ Iako je zaista videla samo jednog čoveka kako puca, i to čoveka koji je pucao u Shefkate Bogujevci a potom i u ostatak grupe, Saranda Bogujevci misli da je pucalo više ljudi jer je, pošto je pogodena u ruku i u noge, kasnije pogodena i u leđa, što ju je navelo na zaključak da je bar jedan metak došao iz drugog pravca.⁴⁸⁰⁷ Veće prihvata da je na grupu žena i dece u dvorištu pucalo više od jedne osobe. Štaviše, tome u prilog govore i sudskomedicinski dokazi dobijeni ekshumacijom žrtava ovog incidenta. Iz tela žrtava ovog incidenta izvučena su dva tipa metaka.⁴⁸⁰⁸ Međutim, Veće ne može da ustanovi tačan broj srpskih "vojnika" koji su tog dana pucali u dvorištu. Veće se uverilo da su pripadnici jedinice "Škorpioni", koja je bila u sastavu SAJ, učestvovali u ubijanju tih 14 žena i dece. Pripadnici drugih srpskih snaga bili su u dvorištu u trenutku kad su ti ljudi ubijeni i tokom događaja koji su tome prethodili, ali iz iskaza se ne vidi da su oni zaista i učestvovali u pucnjavi.

1251. Kad je pogoden, Fatos Bogujevci je zažmurio i pretvarao se da je mrtav.⁴⁸⁰⁹ Začuo je muški glas s portabl radio-uređaja (voki-toki) jednog od vojnika kako poziva da se prestane s pucnjavom, na šta je pucnjava i prestala.⁴⁸¹⁰ Vojnici su počeli da viču jedni na druge, a ubrzo potom su i otišli iz dvorišta. Pošto su oni otišli, dvorištem je zavladała tišina, koja je potrajala oko pet minuta.⁴⁸¹¹ Pošto više nije čula da su "vojnici" u dvorištu, Saranda Bogujevci podigla je glavu i pogledala oko sebe. Videla je telo svog mlađeg brata Shpetima, koji je bio pogoden u glavu i mrtav, kako leži pored njenih nogu s licem prema zemlji. I Arber Duriqi pogoden je u lice. Saranda je videla telo svoje bake Shehide, kojoj su oči bile širom otvorene, i telo Fezrije Llugaliu, koje je već bilo modro.⁴⁸¹² Saranda je shvatila da je Fatos, koji je ležao ispred nje, još živ, pošto je pogoden u nogu. Njen rođak Genc, koji je ležao blizu tela Fezrije Llugaliu, podigao je glavu i rekao: "Saranda, vidi šta su uradili Shpetimu."⁴⁸¹³

1252. Iako Veće, kao što je već rečeno, ne prihvata da je Stoparić u ovim događajima imao samo pasivnu ulogu, kako on to sam za sebe tvrdi, njegov iskaz potvrđuje da su u tom dvorištu ubijene žene i deca. Stoparić je tvrdio da je, pošto je video da se ta grupa žena i dece vraća s ulice u dvorište, zajedno s Milovanom Tomićem krenuo kroz jedan prolaz prema susednoj ulici. Ubrzo potom začuo je jedan rafal iz automatske puške, a potom i više njih; pucnjava je potrajala oko

⁴⁸⁰⁶ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 44; Fatos Bogujevci, T. 1934–1935. Svedok je objasnio da je stajao leđima naslonjen na zid, te da je stoga moralo biti više ljudi koji su pucali, osim ako osoba koja je pucala nije prešla s jedne stane dvorišta na drugu, DP P382, str. 41.

⁴⁸⁰⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 59, 60; Saranda Bogujevci, T. 1887–1888.

⁴⁸⁰⁸ V. DP P1142; V. dole, par. 1457.

⁴⁸⁰⁹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 44; Fatos Bogujevci, T. 1934; DP P381, str. 2.

⁴⁸¹⁰ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 45; DP P381, str. 2; DP P382, str. 39.

⁴⁸¹¹ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 45.

⁴⁸¹² Saranda Bogujevci, DP P373, par. 49–50; Saranda Bogujevci, T. 1887–1888; DP P374, str. 49.

⁴⁸¹³ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 49, 51; Saranda Bogujevci, T. 1887–1888; DP P375, str. 4.

minut, minut i po.⁴⁸¹⁴ Prema Stoparićevom iskazu, on i Tomić su, pošto su čuli pucnjavu, otrčali nazad kroz prolaz prema kući u kojoj su videli žene i decu.⁴⁸¹⁵ Kad su bili na kraju prolaza, Tomić je pokušao da ga zaustavi i rekao mu: "[S]tani, budalo. Nemoj da prljaš ruke."⁴⁸¹⁶ Međutim, Stoparić kaže da je otrčao u pravcu otvorenog prostora oko kog su bile kuće, odakle se čula paljba.⁴⁸¹⁷ Pucnjava je prestala. Goran Stoparić je video pripadnike "Škorpiona" Sašu Cvetana, Dragana Borojevića, Dragana Medića (brata Slobodana Medića) i Dejana Demirovića kako stoje na tri-četiri metra od zida jedne kuće.⁴⁸¹⁸ Iza tih ljudi stajao je jedan pripadnik "Škorpiona", Miodrag Šolaja zvani Zicko,⁴⁸¹⁹ i jedan lokalni policajac.⁴⁸²⁰ Na terasi s koje se videlo mesto događaja stajali su Zdravko Smiljić i Saša Dabić, takođe pripadnici "Škorpiona".⁴⁸²¹ Pri dnu zida Stoparić je video tela albanskih žena i dece koje je već video; činilo se da su mrtvi.⁴⁸²² Prema njegovom iskazu, na lice mesta su ubrzo potom stigli dr Marković, koji je bio u sastavu SAJ, i jedan oficir SAJ, koji su pomogli ranjenima.⁴⁸²³

1253. Stoparićev iskaz o dolasku "lekarskog tima" podudara se s iskazom Fatosu Bogujevcija, koji je u svom svedočenju rekao da su, po odlasku "vojnika" i u tišini koja je usledila, u dvorište došle tri-četiri osobe u plavim policijskim uniformama s belim ogrtačima, "skupa s vojnicima".⁴⁸²⁴ Ti ljudi ukazali su prvu pomoć preživelim. Fatosu su dali čašu vode, umotali ga u ćebe i odveli u policijsku stanicu, gde su ga stavili da sedne na ivicu vojnog vozila koje je on opisao kao "pincgauer".⁴⁸²⁵ S tog mesta Fatos Bogujevci je video "vojnike, policajce, ljude u civilu, ljude u kombinovanim uniformama" kako stoje na ulici i pričaju.⁴⁸²⁶ Ljudi u civilnoj odeći naoružani automatskim puškama odnosili su robu iz prodavnica. Dva čoveka prepoznao je kao

⁴⁸¹⁴ Goran Stoparić, DP P493, par. 55; Goran Stoparić, T. 2831.

⁴⁸¹⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 55.

⁴⁸¹⁶ Goran Stoparić, T. 2832; DP P497 (brojem "1" obeleženo je mesto na kom su zastali).

⁴⁸¹⁷ Goran Stoparić, DP P493, par. 55; Goran Stoparić, T. 2832; DP 497 (brojem "2" obeleženo je mesto na kom su stajali kad su stigli na lice mesta).

⁴⁸¹⁸ Goran Stoparić, DP P493, par. 56; Goran Stoparić, T. 2832–2834, 2838; DP P497 (nižim brojevima 1, 2, 3 i 4 obeležena su mesta na kom su stajali prisutni pripadnici "Škorpiona"); DP P498.

⁴⁸¹⁹ DP P1594, str. 3–4; Zoran Simović, T. 13698, 13713–13715.

⁴⁸²⁰ Goran Stoparić, T. 2868; DP P497 (brojevima "5" i "6" obeležena su mesta na kom su se nalazila ta dva čoveka); v. takođe DP P498.

⁴⁸²¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 47; Goran Stoparić, T. 2838.

⁴⁸²² Goran Stoparić, DP P493, par. 56; v. takođe Zoran Simović, T. 13588.

⁴⁸²³ Goran Stoparić, DP P493, par. 59; Goran Stoparić, T. 2840. Stalevićev i Simovićev iskaz su slični (v. takođe Radislav Stalević, T. 13784; Zoran Simović, T. 13588).

⁴⁸²⁴ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 46; Fatos Bogujevci, T. 1937, 1944; v. takođe DP P381, str. 2; v. takođe DP P382, str. 39 u radnoj verziji prevoda na engleski.

⁴⁸²⁵ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 46; Fatos Bogujevci, T. 1935, 1944.

⁴⁸²⁶ Fatos Bogujevci, T. 1935; v. takođe Fatos Bogujevci, DP P383, par. 47. U izjavi datoj tužilaštvu Fatos Bogujevci ne opisuje "kombinovane uniforme" koje je video tom prilikom, već samo kaže da je video ljude u "kombinovanim uniformama – kako policijskim, tako i vojnim" (v. Fatos Bogujevci, DP P373, par. 47). Na jednom ranijem mestu i izjavi, na kom opisuje snage koje su bile na ulici kad su žene, deca i starac Hamdi Duriqi postrojeni, Fatos Bogujevci kaže da su oni bili "u mešovitim uniformama – u običnim košuljama i plavim policijskim pantolonama i obratno" (v. Fatos Bogujevci, DP P373, par. 35).

Srbe iz tog kraja, a jednog od njih je pre incidenta video u gradu Podujevu u policijskoj uniformi.⁴⁸²⁷

1254. Saranda Bogujevci opisala je dva čoveka koja su došla i izvukla je iz grupe mrtvih i ranjenih u dvorištu, položila je na zemlju i proverila gde je ranjena; ti ljudi govorili su srpski, a na sebi su imali uniforme redovne vojske, koje je Saranda znala iz vojne kasarne i koje su se razlikovale od uniformi ljudi koji su pucali u grupu kosovskih Albanaca.⁴⁸²⁸ U video-intervjuu datom tužilaštvu 2000. godine, Saranda Bogujevci je rekla da su neki od ljudi koji su došli u dvorište posle ubistava bili policajci.⁴⁸²⁹ Sarandu su potom stavili u vozilo za koje je ona zaključila da su kola vojne hitne pomoći, pošto je u njima bilo mnogo lekova i pokrivača.⁴⁸³⁰

1255. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Veće se uverilo da su ti ljudi došli u dvorište posle ubistava, da su ukazali prvu pomoć i izneli ranjenu decu iz dvorišta. To su bili pripadnici VJ i redovne policije, a među njima je možda bilo i nekoliko pripadnika SAJ koji nisu bili u dvorištu u trenutku ubijanja.

1256. Prema zaključku Veća, pripadnici srpskih snaga su 28. marta 1999. godine u tom dvorištu iz vatrenog oružja pucali u 19 žena i dece kosovskih Albanaca. Od tih 19, ubijeno je 14 žena i dece. Veće prihvata da je tih 14 žena i dece ubijeno zato što su bili kosovski Albanci. Svih 14 ovde navedenih žrtava poimenično su navedene i u Prilogu Optužnici: majka Sarande Bogujevci Sala Bogujevci (stara 38 godina),⁴⁸³¹ Sarandina baka Shehide Bogujevci (stara 60 godina)⁴⁸³² i Sarandina dva mlađa brata Shpend i Shpetim,⁴⁸³³ majka Fatosa Bogujevcija Shefkate Bogujevci, Fatosova sestra Nora, tetka/ujna/strina njegovog oca Nefise Llugaliu i Nefisina snaha Fezrije, kao i šest članova porodice Duriqi: Fitnete, Esma, Dafina, Arber, Mimoza i Albijon Duriqi.⁴⁸³⁴ Incident je preživelo petoro dece: Saranda, Fatos, Jehona, Lirije i Genc Bogujevci, a neka od njih su bila teško ranjena.⁴⁸³⁵ Posle incidenta, to petoro preživele dece prebačeno je u bolnicu u

⁴⁸²⁷ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 47; Fatos Bogujevci, T. 1935–1936; v. takođe DP P381, str. 6. Veće na ovom mestu podseća da je u Zapovesti Komande Prištinskog korpusa od 16. februara 1999. godine, koja je potom sprovedena Odlukom Zajedničke komande od 23. marta 1999. godine (v. DP P889 i D105), predviđeno korišćenje naoružanih srpskih civila tokom protivterorističkih operacija, između ostalog i na području "Malog Kosova".

⁴⁸²⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 52; Saranda Bogujevci, T. 1888, 1913–1914; v. takođe DP P374, str. 49 u radnoj verziji prevoda na engleski; v. takođe DP P375, str. 4, 6. U Transkriptu video-intervjua od 22. maja 2000. godine Saranda Bogujevci navela je da su uniforme ljudi koji su je odneli iz dvorišta bile pretežno smeđe boje sa zelenim šarama (v. DP P375, str. 6)

⁴⁸²⁹ DP P375, str. 4.

⁴⁸³⁰ Saranda Bogujevci, DP, P373, par. 53; Saranda Bogujevci, T. 1914.

⁴⁸³¹ Saranda Bogujevci, T. 1895; v. takođe DP P379, str. 6.

⁴⁸³² Saranda Bogujevci, T. 1895; v. takođe DP P379, str. 7.

⁴⁸³³ Saranda Bogujevci, T. 1895; v. takođe DP P379, str. 8.

⁴⁸³⁴ Saranda Bogujevci, T. 1899. To su Fitnete, Esma, Dafina, Arber, Mimoza i Albijon Duriqi (v. DP 373, par. 26). Svedokinja je posvedočila da je sedam članova porodice Duriqi ubijeno u dvorištu. Međutim, iz njenog iskaza nesumnjivo proizlazi da Hamdija Duriqija ne treba računati u tu grupu, pošto su on i još jedan seljanin, Selmon Gashi, ubijeni ranije u kafiću.

⁴⁸³⁵ Saranda Bogujevci, T. 1899; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 51.

Prištini, gde im je ukazana lekarska nega.⁴⁸³⁶ Fatos i Saranda ostali su u toj bolnici do juna 1999. godine, a potom su lečeni u jednoj vojnoj bolnici na Kosovu.⁴⁸³⁷ Septembra 1999. godine Saranda i Fatos su se, zajedno s očevima Selatinom i Safetom i rođacima Jehonom i Gencom, preselili u Veliku Britaniju.⁴⁸³⁸ Lirije Bogujevci još je neko vreme lečena u Beogradu i pridružila im se kasnije, novembra 1999. godine.⁴⁸³⁹

1257. Fatos Bogujevci je pogođen s tri metka u levu nogu i s dva u desnu.⁴⁸⁴⁰ Saranda Bogujevci je pogođena u ruku 13 puta, dvaput u nogu i jednom u leđa. Pokretljivost ruke joj je ograničena, ne može da ispravi prste ni lakat i ne može ništa da uhvati. Teško se koncentriše na duže vreme i lako se uznemiri.⁴⁸⁴¹ Pored toga, psihičko zdravlje joj je narušeno zbog toga što je prisustvovala ubijanju tako velikog broja članova porodice.⁴⁸⁴² U trenutku kad je svedočila na ovom suđenju, deset godina pošto je pretrpela opisane povrede, Saranda je i dalje išla na fizioterapiju, zbog fizičkih povreda.⁴⁸⁴³

1258. Neposredno posle ubistava, Simović je i optuženog i štab MUP-a u Prištini obavestio o tome da su pripadnici jedinice "Škorpioni" pucali na civile.⁴⁸⁴⁴ Tela ljudi koji su ubijeni iz vatrenog oružja ostala su u dvorištu još nekoliko dana, sve dok 30. marta 1999. godine nije obavljen uviđaj.⁴⁸⁴⁵ Potom su žrtve pokopane na groblju na periferiji grada Podujeva.⁴⁸⁴⁶ O korektnosti i rezultatima tog uviđaja i merama preduzetim da bi se identifikovali počinioci tih ubistava biće govora kasnije u ovoj Presudi.⁴⁸⁴⁷

1259. Kao što je detaljnije razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, jedan tim OEBS-a je 19. jula 1999. godine sačinio dokumentaciju o ekshumaciji 19 tela ljudi koji su, prema navodima, ubijeni 28. marta 1999. godine. Sva tela identifikovana su po odeći i informacijama dobijenih od ljudi koji su pomagali prilikom prvobitnog pokopavanja tela. Pošto su identifikovana, tela su ponovo pokopana na istom groblju. Među tih 19 tela bili su i posmrtni ostaci 14 žena i dece

⁴⁸³⁶ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 51; Fatos Bogujevci, T. 1937; Saranda Bogujevci, DP P373, par. 57.

⁴⁸³⁷ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 57, 64; Saranda Bogujevci, T. 1900; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 54.

⁴⁸³⁸ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 64; Saranda Bogujevci, T. 1900; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 54; Fatos Bogujevci, T. 1937.

⁴⁸³⁹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 64; Fatos Bogujevci, DP P383, par. 54, 57.

⁴⁸⁴⁰ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 50; Fatos Bogujevci, T. 1946.

⁴⁸⁴¹ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 58; Saranda Bogujevci, T. 1899–1900, 1916; v. takođe DP P374, str. 50 u radnoj verziji prevoda na engleski.

⁴⁸⁴² Saranda Bogujevci, DP P373, par. 58; v. takođe DP P374, str. 50 u radnoj verziji prevoda na engleski.

⁴⁸⁴³ Saranda Bogujevci, DP P373, par. 58; Saranda Bogujevci, T. 1900.

⁴⁸⁴⁴ Zoran Simović, T. 13588–13589, 13602, 13617–13618, 13654–13656; Živko Trajković, T. 9094–9095; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9703–9704.

⁴⁸⁴⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9706. Aleksandar Vasiljević je kasnije saznao da su tela ostala u dvorištu tri dana, zato što istražni sudija zbog uslova na putevima nije mogao da izađe na lice mesta (v. T. 5736, 5916). Momir Stojanović je u svom svedočenju rekao da se istražni sudija plašio da sprovede istragu, ali da je na kraju to ipak učinio dva dana kasnije (v. T. 11778); v. takođe DP D441.

⁴⁸⁴⁶ Fatos Bogujevci, DP P383, par. 55.

⁴⁸⁴⁷ V. dole, par. 1956–1966.

ubijenih u dvorištu.⁴⁸⁴⁸ Avgusta 2000. godine jedan forenzički tim iz Velike Britanije ekshumirao je osmoro žena i dece ubijenih u dvorištu i izvršio obdukciju.⁴⁸⁴⁹ Ustanovljeno je da je kod tih osmoro ljudi smrt nastupila usled strelnih rana. Kod tih osam tela ustanovljena su dva tipa strelnih rana. Rane su se nalazile u predelu grudi, vrata i glave.⁴⁸⁵⁰ Veće nije dobilo druge sudskomedicinske dokaze vezane za tela preostalih šest žena i dece za koje je već zaključilo da su ubijeni u dvorištu. Prema iskazima očevidaca i pomenutim sudskomedicinskim dokazima, Veće se uverilo da su srpske snage 28. marta 1999. godine u dvorištu ubile svih 14 žena i dece koji su navedeni ranije.

(b) Živko Trajković

1260. Pored Stoparićevog, Stalevićevog i Simovićevog iskaza, o događajima koji su se odigrali u Podujevu 28. marta 1999. godine postoji i izveštaj iz druge ruke koji potiče od jednog drugog svedoka, Živka Trajkovića, koji je u vreme na koje se odnosi Optužnica bio komandant celog SAJ. Živka Trajkovića je o tim događajima obavestio jedan oficir koji ga je obišao u prištinskoj bolnici, gde je Trajković lečen zbog povreda koje je zadobio kad je njegovo vozilo ujutro 27. marta 1999. godine naišlo na protivtenkovsku minu.⁴⁸⁵¹ Trajković je slične informacije kasnije dobio i od nekoliko pripadnika "Škorpiona" kad je otišao u Prolom-Banju da ih razoruža.⁴⁸⁵² Trajkoviću su rekli da je pripadnicima grupe, kad su stigli u grad Podujevo, rečeno da sami pronađu smeštaj. Neki pripadnici grupe su na ulici naišli na civile, a policajci su ih provocirali rečima "Što se ne rešite tih ljudi koji su pred vama?", zato što je njihov komandant, to jest Živko Trajković, ranjen.⁴⁸⁵³ Nešto slično rekao je i Zoran Simović u izjavi datoj MUP-u 2002. godine.⁴⁸⁵⁴ Živku Trajkoviću rečeno je da se potom odigrao jedan incident s pucnjavom tokom kog je ubijen velik broj ljudi, koji su svi bili civili.⁴⁸⁵⁵ Trajkoviću je rečeno i da su "starešine",⁴⁸⁵⁶ kad se taj incident proćuo, istrčale da vide šta se dogodilo i da su potom pozvale hitnu pomoć. Na lice mesta izašao je dr Dragan Marković, lekar koji je bio u sastavu jedinice SAJ Živka Trajkovića, i ukazao prvu pomoć.⁴⁸⁵⁷ Trajkoviću je rečeno i da su neke žrtve poslate u bolnicu u Prištini, dok je za mnoge

⁴⁸⁴⁸ Veće napominje da su među njima identifikovana i tela Idriza Tahira, Selima Tahira i Feriza Fazliua. V. dole, par. 1454.

⁴⁸⁴⁹ V. dole, par. 1455.

⁴⁸⁵⁰ V. dole, par. 1457.

⁴⁸⁵¹ Živko Trajković, T. 9091–9094; v. takođe Zoran Simović, T. 13853–13854, 13611. U eksploziji te protivtenkovske mine ranjena su još dva čoveka, a poginuo je vozač Živka Trajkovića Radovan Aleksić (v. Zoran Simović, T. 13853–13854, 13611).

⁴⁸⁵² Živko Trajković, T. 9093–9094, 9106–9107; v. dole, par. 1952.

⁴⁸⁵³ Živko Trajković, T. 9093–9094.

⁴⁸⁵⁴ Zoran Simović, T. 13669–13670; DP P1590. Simović je u svom svedočenju rekao da jeste potpisao izjavu datu MUP-u 2002. godine, ali da se ne seća da ju je pročitao pre nego što ju je potpisao, Zoran Simović, T. 13661–13662.

⁴⁸⁵⁵ Živko Trajković, T. 9094.

⁴⁸⁵⁶ Živko Trajković, T. 9094. Svedok ne navodi preciznije ko su te "starešine". Na osnovu drugih dokaza, Veće prihvata da su među nadležnim starešinama SAJ koje su u tom trenutku bile na terenu bili i Zoran Simović i Radislav Stalević.

⁴⁸⁵⁷ Živko Trajković, T. 9094; Zoran Simović, T. 13588, 13623, 13628–13630; Radislav Stalević, T. 13784; v. takođe DP P1598.

bilo prekasno.⁴⁸⁵⁸ Izveštaj koji je Živko Trajković, na zahtev optuženog Vlastimira Đorđevića, sačinio 13. maja 1999. godine u skladu je s ovim usmenim svedočenjem o onom što mu je rečeno o događajima od 28. marta 1999. godine.⁴⁸⁵⁹ Veće napominje da ovaj izveštaj iz druge ruke potvrđuje da su u dvorištu ubijene žene i deca, kao i činjenicu da je malobrojnim koji su preživeli taj incident ukazana lekarska nega. Međutim, Veće nije spremno da se na taj izveštaj osloni kako bi rekonstruisalo događaje koji su prethodili tim ubistvima, pošto je o tome dobilo neposrednije dokaze, izložene u gore iznetim zaključcima.

(c) Rezultati istrage koju je sproveo VJ

1261. Momir Stojanović, načelnik Odseka bezbednosti Komande Prištinskog korpusa, rekao je u svom svedočenju da mu je načelnik za bezbednost 211. oklopne brigade Prištinskog korpusa, koja je, kako je Veće već konstatovalo, tog dana bila stacionirana u gradu Podujevu, rekao da su 28. marta 1999. godine u gradu viđeni leševi.⁴⁸⁶⁰ Kad je to čuo, Stojanović je naredio da se o tom incidentu sprovede istraga.⁴⁸⁶¹ Veće napominje da se radi o istrazi koju je VJ sproveo radi informisanja o događajima. Po svemu sudeći, 30. marta 1999. godine izvršen je i uviđaj, koji je obavio je istražni sudija OUP-a Prokuplje, kao što je to detaljno izloženo na drugim mestima u ovoj Presudi.⁴⁸⁶² Informacije koje su kasnije prikupili organi bezbednosti Prištinskog korpusa potvrđuju već iznete konstatacije Veća; iz njih proizlazi da je jedan deo rezervnih snaga MUP-a Srbije stigao u grad Podujevo autobusom i da su pripadnici tih snaga, kad su izašli iz autobusa, otvorili vatru na grupu civila i ubili oko 12 njih, uključujući i decu.⁴⁸⁶³ Organi bezbednosti Korpusa ustanovili su da je ta jedinica istog dana oterana s Kosova. Stojanović je u svom svedočenju rekao da je, prema onom što je kasnije uspeo da sazna iz medija, čitava ta grupa

⁴⁸⁵⁸ Živko Trajković, T. 9094.

⁴⁸⁵⁹ Živko Trajković, T. 9106–9107 i DP P86, izveštaj koji je svedok pred kraj rata sačinio na zahtev Vlastimira Đorđevića, koji je upućen optuženom i u kom se, između ostalog, daje opis ubistava u Podujevu; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9712–9715 i DP D442, koji, kako tvrdi odbrana, predstavlja potpuniju verziju istog izveštaja, koji je prihvaćen kao DP P86.

⁴⁸⁶⁰ Momir Stojanović, T. 11777.

⁴⁸⁶¹ Momir Stojanović, T. 11777.

⁴⁸⁶² V. dole, par. 1956–1966.

⁴⁸⁶³ Momir Stojanović, T. 11777–11778. DP D210, izveštaj Uprave bezbednosti Štaba Vrhovne komande, sačinjen 13. maja 1999. godine (mesec i po dana posle istrage VJ o događajima u Podujevu od 28. marta 1999. godine), u kom se kaže da je, prema operativnim saznanjima, paravojna grupa od oko 100 dobrovoljaca pod komandom Slobodana Medića zvanog Boca poslata u grad Podujevo kao pojačanje snagama MUP-a, a da je najpre dočekana u Prolom-Banji i da je zadužila uniforme. U izveštaju se navodi da su pripadnici te grupe, pošto su stigli u Podujevo, počeli da pretražuju kuće lokalnih Albanaca i krađu stvari iz njih, iako tih dana u gradu nije bilo borbenih dejstava. Zabeleženo je da su oni "31. marta" ubili dve starije osobe i oko desetoro dece albanske narodnosti. Zbog takvih postupaka komandant 354. brigade VJ proterao je pripadnike ove grupe iz zone borbenih dejstava, nakon čega su se oni vratili u Prolom-Banju, a posle svađa i međusobnih sukoba i u "svoja mesta". U izveštaju se, dalje, kaže da su se, "prema prvim, zasad nepotvrđenim saznanjima", Medić i oko 100 pripadnika grupe kasnije vratili na Kosovo, gde su bili do 10. maja 1999. godine (DP D210). Aleksandar Vasiljević osporava pouzdanost ovog izveštaja, tvrdi da ga ranije nije video i da u njemu ima netačnih podataka (Aleksandar Vasiljević, T. 5909–5913).

pripadnika MUP-a potom krivično gonjena.⁴⁸⁶⁴ Veće će se na drugim mestima u ovoj Presudi detaljnije baviti istragama protiv počinilaca i njihovim krivičnim gonjenjem.⁴⁸⁶⁵

⁴⁸⁶⁴ Momir Stojanović, T. 11777–11778.

⁴⁸⁶⁵ V. dole, par. 1956–1966.

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za
krivično gonjenje lica
odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991. godine

Predmet IT-05-87/1-T
br.
Datum: 23. februar 2011.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VEĆEM II

U sastavu: sudija Kevin Parker, predsedavajući
sudija Christoph Flügge
sudija Melville Baird

Sekretar: John Hocking

Presuda od: 23. februara 2011.

TUŽILAC

protiv

VLASTIMIRA ĐORĐEVIĆA

**JAVNA PRESUDA
S POVERLJIVIM DODATKOM**

TOM II od II

Tužilaštvo:

g. Chester Stamp
gđa Daniela Kravetz
gđa Priya Gopalan

gđa Paige Petersen
gđa Silvia D'Ascoli
g. Eliott Behar

Odbrana:

g. Dragoljub Đorđević
g. Veljko Đurđić

Sadržaj

TOM I

I. UVOD.....	1
II. PITANJA VEZANA ZA OCENJIVANJE DOKAZA.....	4
III. KONTEKST.....	6
IV. STRUKTURA SRPSKIH SNAGA UKLJUČENIH U DOGAĐAJE NA KOSOVU 1999. GODINE	13
A. MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA (MUP)	13
1. Resor javne bezbednosti (RJB).....	14
(a) Sekretarijati unutrašnjih poslova (SUP).....	17
(b) Posebne jedinice policije (PJP).....	21
(c) Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ).....	26
2. Resor državne bezbednosti (RDB)	29
3. Rezervisti	32
4. Lokalne jedinice odbrane/Rezervna policijska odeljenja (RPO).....	33
5. Kolegijum ministra	35
6. Štab MUP-a za Kosovo.....	38
(a) Prvobitni štab	38
(b) Štab Ministarstva za suzbijanje terorizma	40
7. Sistem izveštavanja unutar MUP	48
8. Disciplinski i krivični postupci MUP-a vođeni protiv službenika MUP-a.....	51
B. VOJSKA JUGOSLAVIJE (VJ).....	55
1. Zakonski okvir	55
2. Struktura VJ	55
3. Komandovanje i rukovođenje.....	56
(a) Predsednik SRJ i Vrhovni savet odbrane (VSO)/Vrhovna komanda (VK)	56
(b) Savezno ministarstvo odbrane i vojnoteritorijalni organi.....	57
(c) Generalštab VJ	58
4. Snage VJ na Kosovu 1998-1999. godine.....	59
(a) Vojna policija.....	61
(b) Rezervisti VJ.....	64
5. Postupak izveštavanja	65
6. Disciplinski i krivični postupci u VJ.....	67
C. DOBROVOLJCI I PRIPADNICI PARAVOJNIH FORMACIJA.....	71
1. "Škorpioni"	76
2. Arkanovi "Tigrovi"	78
3. "Beli orlovi"	79
4. "Pauk"	81
D. CIVILNA ODBRANA I ZAŠTITA	81
E. ODNOSI I SARADNJA SRPSKIH SNAGA NA KOSOVU	84
1. Zajednička komanda	84
(a) Osnivanje Zajedničke komande	85
(b) Period delovanja Zajedničke komande	87
(c) Sastav Zajedničke komande.....	89
(d) Status i delovanje Zajedničke komande.....	90
2. Koordinacija operacija VJ i MUP-a 1998. i 1999. godine.....	94
3. Prepotčinjavanje MUP-a Vojsci Jugoslavije u aprilu 1999. godine	98
F. KORIŠĆENJE TRAKA	100
G. BROJ PRIPADNIKA SRPSKIH SNAGA NA KOSOVU	101

V. DOGAĐAJI TOKOM 1998. I POČETKOM 1999. GODINE	102
A. ORUŽANO NASILJE NA KOSOVU OD FEBRUARA DO MAJA 1998. GODINE	102
1. Događaji u Ćirezu/Çirez, Likošanima/Likoshan i Prekazama	102
2. Povećanje broja pripadnika snaga bezbednosti SRJ i Srbije na Kosovu krajem marta i u aprilu 1998. godine	102
3. Eskalacija napetosti na Kosovu u periodu od marta do juna 1998. godine	104
B. DOGAĐAJI OD JUNA DO SEPTEMBRA 1998. GODINE	106
1. Plan za suzbijanje terorizma i formiranje Zajedničke komande za Kosovo	106
2. Osnivanje Diplomatske posmatračke misije na Kosovu	108
3. Oružani sukobi na Kosovu od juna do septembra 1998. godine	110
C. OSNIVANJE VERIFIKACIONE MISIJE ZA KOSOVO	124
1. Sporazum o VMK	124
2. Formiranje VMK	125
3. Oktobarski sporazumi	127
4. Stav vlasti SRJ i Srbije o Oktobarskim sporazumima	129
5. Sastanci između predstavnika VMK i predstavnika vlasti SRJ i Srbije	131
6. Opšta pitanja u vezi sa sprovođenjem Oktobarskih sporazuma	133
D. PRIMENA OKTOBARSKIH SPORAZUMA I ORUŽANO NASILJE NA KOSOVU OD OKTOBRA DO DECEMBRA 1998. GODINE	135
1. Događaji tokom oktobra i novembra 1998. godine	135
2. Događaji tokom decembra 1998. godine	136
E. DOGAĐAJI OD JANUARA DO MARTA 1999. GODINE	139
1. Događaji u Račku	140
(a) Zaključci	140
(b) Drugi dokazi koje je Veće uzelo u obzir	148
2. Događaji u Rogovu	150
3. Druga dela nasilja	151
4. Pregovori u Rambouilletu i Parizu	152
5. Događaji na Kosovu nakon pregovora	153
6. Događaji u Kačaniku i Vučitrnu krajem februara i sredinom marta 1999. godine	155
7. Odlazak međunarodnih organizacija sa Kosova	157
VI. DOGAĐAJI NA KOSOVU OD MARTA 1999. DO 20. JUNA 1999. GODINE	158
A. OPŠTINA ORAHOVAC	158
1. Bela Crkva	160
(a) Događaji 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma	161
(b) Uništavanje džamije i drugih objekata u Beloj Crkvi	170
(c) Srpske snage u selu	171
2. Mala Kruša	171
(a) Događaji 25. i 26. marta 1999. godine	172
(b) Raseljavanje od 24. do 27. marta 1999. godine	182
(c) Srpske snage u selu	183
3. Velika Kruša i Nogavac	183
(a) Velika Kruša	183
(b) Događaji u Velikoj Kruši 25. marta 1999. godine	183
(c) Uništavanje džamije u Velikoj Kruši	185
(d) Događaji u Nogavcu 28. i 29. marta 1999. godine	185
(e) Događaji 2. i 3. aprila 1999. godine u Nogavcu	186
(f) Srpske snage u selu	188
4. Celina	188
(a) Događaji u Celini 25. marta 1999. godine i narednih dana i uništavanje džamije	189

(b) Srpske snage u selu	197
5. Pusto Selo	198
6. Opšti pregled događaja u opštini Orahovac	204
7. Drugi događaji u opštini Orahovac	205
(a) Pretres kuća u opštini Orahovac	206
(b) Kolone izbeglica i ubijanje 7. ili 8. aprila 1999. godine	206
(c) Utovarivanje tela s područja Orahovca u kamione	207
(d) Pljačkanje od strane VJ	207
B. OPŠTINA PRIZREN	207
1. Grad Prizren	207
2. Dušanovo/Dushanovë	210
3. Pirane	215
4. Landovica	216
5. Srbica	219
6. Donje Retimlje, Retimlje, Randubrava/Randubravë	220
C. OPŠTINA SRBICA	221
1. Događaji u Izbici/Izbicë i okolnim selima	221
2. Proterivanje iz sela u opštini Srbica	232
3. Kladernica	235
D. OPŠTINA SUVA REKA	237
1. Grad Suva Reka	238
(a) Činjenični kontekst	238
(b) Događaji od 24. do 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci	240
(c) Proterivanje iz grada Suve Reke i susednih sela. Uništavanje džamije u gradu Suvoj Reci	255
2. Događaji u drugim selima u opštini Suva Reka	262
(i) Pećane	262
(ii) Trnje/Tërrnje	264
(iii) Belanica	265
(iv) Budakovo i Bukoš	273
E. OPŠTINA PEĆ	274
1. Grad Peć	274
2. Čuška/Qyshk	278
F. OPŠTINA KOSOVSKA MITROVICA	284
1. Grad Kosovska Mitrovica	286
2. Žabare	290
(a) Iskustvo Mahmuta Halimija	290
(b) Iskustvo Sadije Sadiku	295
G. OPŠTINA PRIŠTINA	298
1. Događaji koji su prethodili NATO bombardovanju	298
2. Događaji za vreme i nakon NATO bombardovanja	300
3. Ubijanje istaknutih kosovskih Albanaca i pretnje koje su im upućivane	303
4. Prisilno proterivanje ljudi iz njihovih domova u Prištini i konvoji izbeglica	305
(a) Naselja Dragodan i Vranjevac	305
(b) Naselje Kolovica /Kolevic-e-Re	308
(c) Naselje Sunčani breg/Kodra-e-Diellit	310
(d) Stari grad i drugi delovi Prištine	310
(e) Naselje Velanija/Velania	312
5. Seksualno zlostavljanje	313
6. Pljačka	317
7. Sela u opštini Priština	317
8. Svedočenje Milutina Filipovića	317
H. OPŠTINA ĐAKOVICA	321
1. Grad Đakovica	324

(a) Operacija u periodu 24-28. mart 1999. godine	325
(b) Operacija u naselju Čerim 1. i 2. aprila 1999. godine.....	332
(c) Proterivanje iz Đakovice u Albaniju.....	341
(d) Operacija od 7. do 11. maja 1999. godine	347
(e) Istrage o događajima u gradu Đakovici	348
(f) Počinioci.....	350
2. Doline reka Carragojs, Erenik i Trava	351
(a) 24. mart 1999 – 26. april 1999. godine	351
(b) Operacija "Reka", 27–28. april 1999. godine	356
(i) Ciljevi i komanda.....	356
(ii) Tok operacije "Reka"	361
(c) Konvoj u pravcu Albanije	376
(d) Uklanjanje, ekshumiranje i identifikovanje tela	377
(e) Istrage o događajima u dolini Carragojs	382
(f) Počinioci.....	385
I. OPŠTINA GNJILANE.....	391
1. Prilepnica	391
2. Žegra i Nosalje.....	398
3. Vladovo i Vlačica	402
J. OPŠTINA UROŠEVAC.....	406
1. Biba i Sojevo.....	407
2. Staro Selo.....	410
3. Mirosavlje	413
4. Železnička stanica u gradu Uroševcu	415
K. OPŠTINA KAČANIK.....	417
1. Kotlina/Kotlinë i Ivaja/Ivajë	417
2. Kačanik	426
3. Vata, Dubrava/Lisnaje i Slatina	427
L. OPŠTINA DEČANI.....	430
M. OPŠTINA VUČITRN.....	436
1. OVK i teritorija pod srpskom kontrolom tokom marta i aprila 1999. godine	436
2. Grad Vučitrn	437
3. Donji Svracak/Sfaraçak-i-Poshtëm	438
4. Donja Sudimlja i Slakovce	439
5. Poljoprivredna zadruga u gradu Vučitrnu.....	447
6. Zatvor u Smrekovnici	449
7. Dobra Luka	451
8. Od zatvora u Smrekovnici do granice s Albanijom	452
9. Incidenti na groblju u Vučitrnu, Gornjoj Sudimlji i Donjoj Sudimlji	452
N. OPŠTINA PODUJEVO	454
1. Kontekst	454
2. Preliminarne napomene	456
3. Zaključci	458
(a) Događaji od 28. marta 1999. godine	458
(b) Živko Trajković	472
(c) Rezultati istrage koju je sproveo VJ.....	473

TOM II

VII. SAKRIVANJE TELA.....	474
A. ISKOPAVANJE TELA S LOKACIJA GDE SU PRVOBITNO POKOPANA	475
1. Uklanjanje tela iz opštine Prizren	475
2. Uklanjanje tela iz opštine Orahovac	477
3. Uklanjanje tela u opštini Đakovica	479
4. Uklanjanje tela iz Izbice u opštini Srbica	482
B. OTKRIVANJE, PREVOZ I PONOVO POKOPAVANJE TELA	483
1. Tela otkrivena u hladnjači u Dunavu.....	483
(a) Preliminarne napomene	483
(b) Zaključci.....	484
2. Dovoženje i pokopavanje tela u centru SAJ u Batajnici i centru PJP u Petrovom Selu	498
(a) Centar SAJ u Batajnici	498
(b) Centar PJP u Petrovom Selu.....	510
(c) Zaključak	511
3. Otkrivanje tela u jezeru Perućac	512
C. ISTRAGA	517
1. Radna grupa formirana 2001. godine.....	517
2. Otkrivanje masovnih grobnica.....	520
VIII. SUDSKOMEDICINSKI DOKAZI	522
A. LOKACIJE NA KOSOVU NA KOJIMA SU VRŠENE EKSHUMACIJE	522
1. Bela Crkva, opština Orahovac	526
2. Mala Kruša, opština Orahovac.....	527
(a) Izveštaj britanskog forenzičkog tima.....	528
(b) Zaključak o Maloj Kruši	529
3. Opština Suva Reka.....	530
4. Izbica, opština Srbica	532
(a) Izveštaji francuskog forenzičkog tima.....	532
(b) Video-snimak tela u Izbici	535
5. Ulica Miloša Gilića, Đakovica.....	538
(a) Ulica Miloša Gilića broj 157	538
(b) Ulica Miloša Gilića broj 80	540
6. Opština Vučitrn	540
7. Kotlina, opština Kačanik.....	542
(a) Zaključci Erica Baccarda.....	543
(b) Prigovori na zaključke Erica Baccarda	545
(i) Učešće lokalnih seljana.....	545
(ii) Tela su doneta s nekog drugog mesta	546
(iii) Osporavanje pojedinačnih obdukcijских izveštaja.....	547
(iv) Zaključak	549
8. Slatina i Vata, opština Kačanik.....	549
(a) Izveštaj Erica Baccarda	549
(b) Izveštaj danskog forenzičkog tima	550
9. Dubrava, opština Kačanik.....	550
10. Podujevo	551
B. MASOVNE GROBNICE U SRBIJI	553
1. Utvrđivanje uzroka smrti	554
(a) Kvalifikacije forenzičkog antropologa	557
(b) Stanje u kome su bili posmrtni ostaci.....	558
(c) Najverovatniji uzrok smrti.....	559
(d) Utvrđivanje da žrtve nisu učestvovalе u neprijateljstvima.....	559

(e) Povrede u obliku "ključaonice"	560
2. Sudskomedicinske istrage i pregledi.....	561
(a) Batajnica	561
(i) Metodologija i procedura srpskog forenzičkog tima	562
(ii) Batajnica 1	563
(iii) Batajnica 2	567
(iv) Batajnica 3 i 4	568
(v) Batajnica 5	568
(vi) Batajnica 7	570
(vii) Batajnica 6 i 8	571
(b) Petrovo Selo	571
(c) Jezero Perućac	574
3. Zaključak.....	575
IX. OPŠTI USLOVI NAVEDENI U ČLANU 3 STATUTA	577
A. MERODAVNO PRAVO	577
1. Oružani sukob	577
2. Neksus između navodnih dela optuženog i oružanog sukoba	580
3. Uslovi iz predmeta <i>Tadić</i>	580
4. Da li su žrtve aktivno učestvovala u neprijateljstvima	581
B. ZAKLJUČCI	581
1. Postojanje oružanog sukoba.....	581
(a) Intenzitet sukoba.....	581
(b) Organizacija OVK.....	583
(i) Komandna struktura i teritorijalna organizacija	585
(ii) Sposobnost izvođenja operacija i kontrole teritorije.....	589
(iii) Regrutacija vojnika i obuka	590
(iv) Uniforme	591
(v) Finansije, pozadinske službe, naoružanje i komunikacije	592
(vi) Disciplina i sposobnost da se izvrše osnovne obaveze iz zajedničkog člana 3.....	594
(vii) Sposobnost OVK da govori jednim glasom	595
(viii) Zaključak	596
(c) Zaključci u vezi s postojanjem oružanog sukoba	597
2. Ostali uslovi predviđeni članom 3	597
C. ZAKLJUČAK	598
X. OPŠTI USLOVI NAVEDENI U ČLANU 5 STATUTA	599
A. MERODAVNO PRAVO	599
B. ZAKLJUČCI	601
C. ZAKLJUČAK	603
XI. OPTUŽBE	604
A. DEPORTACIJA (TAČKA 1) I DRUGA NEHUMANA DELA (PRISILNO PREMEŠTANJE) (TAČKA 2).....	604
1. Merodavno pravo	604
(a) Merodavno pravo u vezi s deportacijama.....	604
(b) Merodavno pravo u vezi s drugim nehumanim delima: prisilno premeštanje	605
(i) Druga nehumana dela	606
(ii) Prisilno premeštanje.....	607
2. Zaključci	608
(a) Zaključci o događajima navedenim u Optužnici	608
(i) Orahovac	609
(ii) Prizren.....	612
(iii) Srbica.....	613
(iv) Suva Reka	615

(v) Peć.....	618
(vi) Kosovska Mitrovica.....	619
(vii) Priština.....	621
(viii) Đakovica.....	621
(ix) Gnjilane.....	624
(x) Uroševac.....	626
(xi) Kačanik.....	629
(xii) Dečani.....	630
(xiii) Vučitrn.....	631
(b) Argumenti odbrane.....	633
(c) Broj civila kosovskih Albanaca koji su bili žrtve deportacije.....	639
3. Zaključci.....	640
B. UBISTVO (TAČKE 3 I 4).....	642
1. Merodavno pravo.....	643
2. Zaključci.....	643
(a) Bela Crkva, opština Orahovac.....	643
(b) Mala Kruša, opština Orahovac.....	645
(c) Opština Suva Reka.....	647
(d) Izbica, opština Srbica.....	649
(e) Ulica Miloša Gilića, Đakovica, opština Đakovica.....	651
(f) Meja, opština Đakovica.....	652
(g) Opština Vučitrn.....	654
(h) Kotlina, opština Kačanik.....	655
(i) Slatina i Vata, opština Kačanik.....	656
(j) Dubrava, opština Kačanik.....	656
(k) Opština Podujevo.....	657
3. Zaključak.....	658
C. PROGONI (TAČKA 5).....	658
1. Merodavno pravo.....	658
(a) <i>Actus reus</i>	658
(b) <i>Mens Rea</i>	659
(c) Elementi dela koja su u osnovi navoda o progonu.....	660
(i) Prisilno premeštanje i deportacija.....	660
(ii) Ubistvo.....	660
(iii) Seksualno zlostavljanje.....	661
(iv) Uništavanje verskih objekata i objekata namenjenih kulturi.....	662
2. Zaključci.....	664
(a) Progon putem prisilnog premeštanja i deportacije.....	664
(b) Progon putem ubistva.....	666
(c) Progon putem seksualnog zlostavljanja.....	668
(d) Progon putem bezobzirnog razaranja ili nanošenja štete verskim objektima kosovskih Albanaca.....	669
(i) Opština Orahovac.....	670
(ii) Opština Srbica.....	673
(iii) Opština Prizren.....	673
(iv) Opština Suva Reka.....	674
(v) Opština Kosovska Mitrovica.....	675
(vi) Opština Đakovica.....	676
a. Hadum-džamija i Islamska biblioteka pored nje.....	676
b. Džamija u Rogovu.....	677
(vii) Opština Gnjilane.....	678
(viii) Opština Kačanik.....	679
(ix) Opština Vučitrn.....	680
(x) Zaključak.....	682

3. Zaključak.....	682
XII. ODGOVORNOST.....	682
A. PRAVO.....	682
1. Odgovornost prema članu 7(1)	682
(a) Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu.....	683
(b) Planiranje.....	686
(c) Podsticanje.....	687
(d) Naređivanje	687
(e) Pomaganje i podržavanje.....	688
2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta	689
(a) Odnos nadređeni-podređeni.....	690
(b) Element svesti: nadređeni je znao ili je bilo razloga da zna.....	692
(c) Neophodne i razumne mere sprečavanja ili kažnjavanja.....	693
B. ZAKLJUČCI	695
1. Uloga i znanje Vlastimira Đorđevića.....	695
(a) Efektivna kontrola Vlastimira Đorđevića nad snagama MUP-a na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica	695
(b) Umešanost i učešće Vlastimira Đorđevića u protivterorističkim operacijama na Kosovu 1998. godine.....	700
(c) Uloga Vlastimira Đorđevića u naoružavanju lokalnih Srba i razoružavanju kosovskih Albanaca	704
(d) Učešće Vlastimira Đorđevića u međunarodnim pregovorima o ulozi policije na Kosovu ..	708
(e) Uloga Vlastimira Đorđevića u Račku u januaru 1999. godine	710
(f) Drugi odlasci Vlastimira Đorđevića na Kosovo 1999. godine	711
(g) Uloga Vlastimira Đorđevića u raspoređivanju na Kosovo paravojnih ili dobrovoljačkih formacija	712
(h) Uloga Vlastimira Đorđevića u raspoređivanju "Škorpiona" u Podujevu i dejstvima koja su usledila u martu 1999. godine.....	714
(i) Stavovi strana u postupku	714
(ii) Preliminarne napomene o dokazima.....	715
(iii) Zaključci	716
a. Uključivanje "Škorpiona" u SAJ i raspoređivanje na Kosovo	716
b. Ponovno raspoređivanje "Škorpiona" na Kosovo u aprilu 1999. godine	723
c. Znanje optuženog o kriminalnoj prošlosti i nedostatku obuke pripadnika jedinice "Škorpioni" priključene SAJ-u	726
d. Izveštavanje i istraga	730
(i) Učešće Vlastimira Đorđevića u sakrivanju tela i sprečavanju sudskog postupka.....	735
(j) Znanje i namera Vlastimira Đorđevića	741
2. Udruženi zločinački poduhvat	748
(a) Postojanje zajedničkog plana i njegov cilj	748
(i) Stavovi strana u postupku	748
(ii) Zajednički plan	749
a. Demografski pokazatelji.....	751
b. Gomilanje i korišćenje snaga Srbije i SRJ i naoružavanje nealbanskog civilnog stanovništva na Kosovu čime su prekršeni Oktobarski sporazumi iz 1998. godine i mirovni pregovori koji su bili u toku početkom 1999. godine	752
c. Obrazac zločina	763
d. Korišćenje MUP-a i VJ u sadejstvu	767
e. Upotreba nesrazmerne sile u "protivterorističkim" akcijama	773
f. Sistematsko oduzimanje ličnih isprava i registarskih tablica vozila kosovskih Albanaca.....	780
g. Naponi da se prikriju zločini nad civilima kosovskim Albancima	785
i. Obrazac prekomerne upotrebe sile i nepostojanje istraga o zločinima nad kosovskim Albancima 1998. i početkom 1999. godine.....	786

ii. Napori MUP-a da se prikriju zločini u periodu od marta do juna 1999. godine.....	787
iii. Napori VJ da se prikriju zločini	796
iv. Zaključak o naporima činjenim da se prikriju zločini.....	798
h. Da li je u periodu na koji se odnosi Optužnica postojao plan za prikrivanje ubijanja civila, kosovskih Albanaca?	799
i. Zvaničnici MUP-a koji su učestvovali u sakrivanju tela.....	802
j. Učešće VJ u sakrivanju tela	803
(iii) Učešće više osoba	803
(iv) Zaključci u vezi s postojanjem zajedničkog plana.....	806
(b) Da li su zločini ustanovljeni u ovoj Presudi bili deo zajedničkog plana?	807
(c) Učešće Vlastimira Đorđevića u zajedničkom planu.....	816
3. Odgovornost Vlastimira Đorđevića prema članu 7(1) za planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje zločina	818
(a) Pomaganje i podržavanje.....	818
(b) Planiranje, naređivanje i podstrekavanje.....	820
4. Odgovornost Vlastimira Đorđevića prema članu 7(3) Statuta.....	821
(a) Da li je Vlastimir Đorđević bio nadređeni snaga koje su činile zločine koje je ustanovilo Veće?.....	822
(b) Da li je Vlastimir Đorđević imao efektivnu kontrolu (<i>de jure</i> i <i>de facto</i> ovlašćenja) nad izvršiocima zločina koje je ustanovilo Veće?	822
(c) Da li je Vlastimir Đorđević znao ili je bilo razloga da zna da se snage pod njegovom komandom spremaju da čine zločine ili su ih već počinile?	824
(d) Da li je Vlastimir Đorđević preduzeo neophodne i razumne mere da spreči zločine i kazni njihove počinioc?	826
C. ZAKLJUČAK	828
XIII. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE	830
XIV. ODMERAVANJE KAZNE	832
D. TEŽINA KRIVIČNIH DELA	833
E. INDIVIDUALNE OKOLNOSTI OPTUŽENOG: OTEŽAVAJUĆE I OLAKŠAVAJUĆE OKOLNOSTI	836
F. OPŠTA PRAKSA IZRICANJA ZATVORSKIH KAZNI NA SUDOVIMA BIVŠE JUGOSLAVIJE	838
G. DRUGI FAKTORI	839
H. URAČUNAVANJE VREMENA PROVEDENOG U PRITVORU	840
XV. DISPOZITIV	841
XVI. PRILOG: TABELE S PODACIMA O ŽRTAVAMA	843
A. BELA CRKVA.....	844
B. MALA KRUŠA	849
C. SUVA REKA.....	858
D. IZBICA.....	862
E. ĐAKOVICA	871
F. MEJA	874
G. VUČITRN	905
H. KOTLINA, KAČANIK	906
I. SLATINA I VATA	908
J. PODUJEVO.....	909
XVII. DODATAK I: ISTORIJAT POSTUPKA	911
A. PRETPRETRESNI POSTUPAK.....	911
1. Potvrda prvobitne optužnice, hapšenje, prvo pristupanje sudu i istorijat Optužnice.....	911
2. Osporavanje nadležnosti Međunarodnog suda	914
3. Početak suđenja.....	914

B. PRETRESNI POSTUPAK.....	915
1. Pregled	915
2. Pitanja u vezi sa svedocima	916
3. Odluka o prihvatljivosti dokaza	916
XVIII. DODATAK II: GLOSAR TERMINA.....	917
 XIX. POVERLJIVI DODATAK	 929

VII. SAKRIVANJE TELA

1262. Tužilaštvo tvrdi da je Vlastimir Đorđević, između ostalog, učestvovao u navodnom UZP-u tako što se, zajedno sa ministrom unutrašnjih poslova Vlajkom Stojiljkovićem i drugima, angažovao u opsežnim operacijama sakrivanja tela žrtava ubijenih na Kosovu.⁴⁸⁶⁶ Tvrdi se da je, u okviru ostvarenja UZP tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, MUP sistematski sakrivao tela civila, kosovskih Albanaca, koje su na Kosovu ubile srpske snage.⁴⁸⁶⁷ Tela su često prenošena sa mesta gde su ljudi ubijeni, privremeno sakrivana u grobovima na lokalnim područjima, a kasnije iskopavana i transportovana do velikih masovnih grobnica u užoj Srbiji.⁴⁸⁶⁸ Na stotine posmrtnih ostataka civila, kosovskih Albanaca, kasnije je otkriveno u masovnim grobnicama u centru SAJ u Batajnici, blizu Beograda, poznatom i kao Centar "13. maj", kao i u centru PJP u Petrovom Selu.⁴⁸⁶⁹ Postoje izvesne nejasnoće u vezi s dokazima da li je centar u Petrovom Selu tačno poligon za obuku SAJ ili PJP.⁴⁸⁷⁰ Veće će ga zvati centar PJP u Petrovom Selu. SAJ i PJP su specijalne jedinice MUP-a.

1263. Odbrana tvrdi da optuženi nije imao saznanja o tim zločinima, njihovom sakrivanju ili organizaciji prevoza tela sa Kosova i njihovog ponovnog pokopavanja u Srbiji i da nije učestvovao u takvim aktivnostima. Odbrana tvrdi da je on za tela prvi put saznao od načelnika SUP-ova sa teritorija na kojima su tela otkrivena; za njihovo kasnije pokopavanje saznao je od ministra.⁴⁸⁷¹

1264. Dokazi pokazuju da su civili, kosovski Albanci, i ostala lica koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima bili žrtve ubijanja koja su, tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, počinile srpske snage u najmanje 14 opština širom Kosova.⁴⁸⁷² Kao što je konstatovano u Poglavlju VI, nakon operacija srpskih snaga, preduzete su razne mere kako bi se sakrila tela civila i drugih koji

⁴⁸⁶⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1185. U Optužnici se navodi da je Vlastimir Đorđević preuzeo vodeću ulogu u "planiranju, podsticanju, naređivanju i sprovođenju programa prikrivanja zločina ubistva od strane pripadnika RJB i njemu podređenih jedinica, u saradnji s licima iz RDB i VJ" (par. 61(d)).

⁴⁸⁶⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 525.

⁴⁸⁶⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 525.

⁴⁸⁶⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 525.

⁴⁸⁷⁰ Završni podnesak tužilaštva par. 1230; Završna reč odbrane, T. 14519-14520. Svedok K84 je u svom svedočenju rekao da je prvobitno mislio da je lokacija u Petrovom Selu baza SAJ, ali da sada zna da je to bio teren za obuku "nek[e] drug[e] grupacij[e]". Možda su to bile jedinice PJP ili tako nešto", svedok K84, T. 2068. Živko Trajković takođe govori o tom centru za obuku PJP, Živko Trajković, T. 9120. Boško Radojković je u svom svedočenju rekao da je "objekat" u Petrovom Selu, gde je hladnjača izvučena iz Dunava, kasnije dignut u vazduh i da je njime rukovodio "MUP", ali nije konkretno naveo koja ga je organizaciona jedinica koristila, Boško Radojković, T. 1783. Svedok K93, koji je tela dovezao na tu lokaciju, naziva ga različito, "nastavnim centrom", ali i "poligonom SAJ", svedok K93, DP P1063, str. 3; svedok K93, DP P1064, str. 4; svedok K93, DP P1065, str. 3; svedok K93, DP P1066, str. 7). Konačno Veće ima u vidu svedočenje optuženog pred Većem za ratne zločine u Beogradu 26. juna 2009. godine, kada je rekao nešto u smislu da se radilo o centru za obuku pripadnika PJP, kao i specijalnih jedinica RDB, DP, P1508, str. 14.

⁴⁸⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 427.

⁴⁸⁷² Konkretno optužbe navedene su za samo sedam opština širom Kosova. Međutim, ubistvo kao progon u tački 5 uključuje sva ubistva za koja nisu iznete konkretne optužbe. Stoga, u svrhu Optužnice, ukupni broj opština za koje se navodi da je u njima došlo do ubistava iznosi 14.

nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima: na primer, tela su uklanjana sa lokacija gde su izvršena ubistva, transportovana na druge lokacije, tajno pokopavana, ponovno pokopavana ili spaljivana.⁴⁸⁷³

1265. Jednom broju svedoka koji su svedočili u vezi sa događajima opisanim u ovom poglavlju određene su zaštitne mere. Neke od zaštitnih mera određene manjem broju svedoka u ovoj grupi ograničavaju mogućnost Veća da u potpunosti iznese njihovo svedočenje, a u nekim slučajevima, da se detaljno ili opširnije pozove na njihova svedočenja. U takvim slučajevima, Veće upućuje na njihova svedočenja izneta u poverljivom Dodatku ove Presude.

A. Iskopavanje tela s lokacija gde su prvobitno pokopana

1. Uklanjanje tela iz opštine Prizren

1266. Ali Gjogaj, radnik gradske čistoće u komunalnom preduzeću "Higijena" iz predgrađa Prizrena, na početku kampanje NATO bombardovanja bio je raspoređen u civilnu zaštitu. U vreme događaja navedenih u Optužnici, MUP je preuzeo neke od kancelarija u centrali "Higijene".⁴⁸⁷⁴ Direktor komunalnog preduzeća Jova Vujičić, zvani Jova, u to vreme je bio rezervista MUP-a i nosio je plavu maskirnu uniformu MUP-a.⁴⁸⁷⁵ Direktni pretpostavljeni Aliju Gjogaju bio je Budimir Spasić, zvani Buda; on je nosio vojnu maskirnu uniformu.⁴⁸⁷⁶

1267. Negde početkom aprila 1999. godine, oko 20:00 časova, Budimir Spasić je, u pratnji nekoliko svedokovih kolega obučenih u uniforme civilne zaštite, došao do njegove kuće u belom folksvagenu.⁴⁸⁷⁷ Odvezli su se zajedno do centrale "Higijene", gde su Ali Gjogaju i nekolicini njegovih kolega dali odeću i rukavice. Budimir Spasić i Jova Vujičić su ih odatle kombijem odvezli do strelišta VJ koje se nalazilo između sela Koriša i Ljubižda, , opština Prizren.⁴⁸⁷⁸ Do te lokacije se iz Ljubižde stiže zemljanim putem koji vodi do jedne poljane koja je strelishte VJ.⁴⁸⁷⁹ Na strelishte su stigli oko 21:00 čas. Tu se nalazilo četiri-pet plavih pincgauera MUP-a.⁴⁸⁸⁰ Tu su takođe bila dva bagera, kao i dva kamiona-hladnjače bez registarskih tablica.⁴⁸⁸¹ Budimir Spasić je uputio Alija Gjogaja i njegove kolege na mesto gde su, po svemu sudeći, bila pokopana tela i naredio im je da ih iskopaju. Pod stražom jednog broja policajaca, svedok i njegove kolege iz komunalnog preduzeća

⁴⁸⁷³ V. gore, par. 532, 553, 631, 682, 683; 708, 985-986.

⁴⁸⁷⁴ Ali Gjogaj T. 542-543, 573-574.

⁴⁸⁷⁵ Ali Gjogaj T. 542, 546, 548, 552, 568.

⁴⁸⁷⁶ Ali Gjogaj T. 548, 568, 572.

⁴⁸⁷⁷ Ali Gjogaj, T. 585-586.

⁴⁸⁷⁸ Ali Gjogaj, T. 544-547, 586-587, 589-590, 597; DP P277, brojem "1" obeležena je približna lokacija strelišta VJ.

⁴⁸⁷⁹ Ali Gjogaj, T. 543-544, 586, 597; DP P277, brojem "1" obeležena je približna lokacija strelišta VJ.

⁴⁸⁸⁰ Ali Gjogaj, T. 546-547.

⁴⁸⁸¹ Ali Gjogaj, T. 546, 553.

počeli su da u kamion utovaraju tela koja su iskopali bageri.⁴⁸⁸² Istovremeno, na samo nekih 15-20 metara udaljenosti, sedam-osam drugih policajaca bagerom je uklanjalo tela iz druge grobnice.⁴⁸⁸³ Ti ljudi koje je Ali Gjogaj video na strelištu nosili su uniforme redovne policije, ali on nije uspeo da vidi uniforme onih koji su zapravo stražarili nad njim i njegovim kolegama dok su iskopavali tela.⁴⁸⁸⁴ Veće prihvata da je među osobama koje su bile prisutne na strelištu bilo pripadnika redovne policije.

1268. Ali Gjogaj i njegove kolege iz "Higijene" iskopali su otprilike 80-90 tela iz jedne masovne grobnice. Ta tela su utovarena u crveni kamion marke "Mercedes", jedan od dva kamiona koja su se već tu nalazila.⁴⁸⁸⁵ Tela su na sebi imala civilnu odeću. U grobnici nije bilo oružja. Ta tela su bila u stanju raspadanja i zadah je otežavao rad svedoku.⁴⁸⁸⁶ Tela koja su iz druge grobnice iskopali policajci utovarena su u drugi kamion.⁴⁸⁸⁷ Nakon što su tela utovarena, Ali Gjogaj je napustio to mesto ekshumacije i, u pratnji policije, otišao na drugu lokaciju. Kada je on otišao, dva kamiona natovarena telima ostala su na strelištu. Nije mu poznato šta je učinjeno sa ta dva kamiona puna telima.⁴⁸⁸⁸

1269. Kao što je razmotreno kasnije u Presudi, ⁴⁸⁸⁹ septembra 1999. godine, britanski forenzički tim ekshumirao je veliku količinu odeće, obuće, novčanika i drugih predmeta pokraj nekih posmrtnih ostataka na strelištu VJ o kojem je prethodno bilo reči.⁴⁸⁹⁰ Hysni i Halit Berisha, rođaci članova porodice Berisha koji su ubijeni u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, prisustvovali su ekshumacijama. Mnogi od pronađenih predmeta pripadali su raznim ubijenim članovima porodice Berisha.⁴⁸⁹¹ Ljudski ostaci većine članova porodice Berisha koji su ubijeni toga dana kasnije su pronađeni u masovnoj grobnici u centru SAJ u Batajnici blizu Beograda.⁴⁸⁹²

⁴⁸⁸² Ali Gjogaj T. 547, 554-555.

⁴⁸⁸³ Ali Gjogaj T. 547, 552-553.

⁴⁸⁸⁴ Ali Gjogaj, T. 593-594. Odbrana je predočila svedoku da je u svom svedočenju u predmetu *Milutinović* rekao da su uniforme koje su nosila lica prisutna na strelištu bile zelene maskirne. On je to objasnio u svom svedočenju u ovom predmetu.

⁴⁸⁸⁵ Ali Gjogaj T. 553, 555, 557, 587.

⁴⁸⁸⁶ Ali Gjogaj, T. 555.

⁴⁸⁸⁷ Ali Gjogaj T. 553, 587-588.

⁴⁸⁸⁸ Ali Gjogaj, T. 555-556.

⁴⁸⁸⁹ V. gore, par. 1406.

⁴⁸⁹⁰ Hysni Bersiha, T. 3345-3346; Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; v. takođe Halit Berisha, T. 3383-3386; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3611-3612; DP P591, str. 6. Veće se uverilo da je strelište VJ, na kojem je britanski forenzički tim obavio ekshumacije septembra 1999. godine, isto ono strelište na kojem je Ali Gjogaj ekshumirao ljudske ostatke aprila 1999. godine. Kao što je prethodno napomenuto, Ali Gjogaj je naveo da se strelište VJ nalazi između sela Koriša i Ljubižda, i to područje je opisao kao jednu poljanu. Rekao je da su, kako bi tamo stigli iz Prizrena, skrenuli desno kod policijske stanice u Ljubiždi, a zatim nastavili zemljanim putem, Ali Gjogaj, T. 586. Izgleda da je lokacija koju je označio Ali Gjogaj bliža selu Koriša nego selu Ljubižda, DP P277, oznaka "1".

⁴⁸⁹¹ Hysni Bersiha, T. 3345-3347; Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4011-4012; Halit Berisha, T. 3383-3386, 3613; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3611-3612; v. takođe DP P590; P591; P592; P593.

⁴⁸⁹² Halit Berisha, T. 3386-3387; v. dole, par. 1488.

1270. Rano ujutro narednog dana, nakon iskopavanja tela na strelištu VJ između Koriše i Ljubižde, opština Prizren, Ali Gjogaj je poslat da učestvuje i u drugom iskopavanju. Oko 02:00 časa, on i njegove kolege iz "Higijene", ovog puta u manjoj, beloj hladnjači marke "Zastava" sa kabinom žute boje, bez registarskih tablica i u pratnji policije,⁴⁸⁹³ odvedeni su do deponije smeća u Prizrenu, koja se nalazi blizu sela Špinadija/Shpenadi.⁴⁸⁹⁴ Ispred njih je išao jedan od bagera korišćenih na strelištu blizu Koriše.⁴⁸⁹⁵ Kad su stigli na deponiju, Budimir Spasić je ponovo naredio svedoku i njegovim kolegama da na toj lokaciji iskopaju tela. Na lokaciji je takođe bio prisutan direktor "Higijene", Jova Vujičić.⁴⁸⁹⁶ Iz te grobnice iskopano je oko 30-40 tela koja su utovarena u belu hladnjaču marke "Zastava".⁴⁸⁹⁷ Tela su bila u civilnoj odeći i pored njih nije nađeno oružje. Bila su u stanju raspadanja i od njih se širio jak zadah.⁴⁸⁹⁸ Uklanjanje tih tela trajalo je do oko 04:00 časa ujutro, nakon čega je Budimir Spasić odvezao Alija Gjogaja natrag do "Higijene" svojim folksvagenom, a on se vratio kući.⁴⁸⁹⁹ Beli kamion je još uvek bio kod grobnice kada je Ali Gjogaj otišao.

2. Uklanjanje tela iz opštine Orahovac

1271. Krajem aprila 1999. godine, njegov pretpostavljeni, Budimir Spasić i policija odveli su Alija Gjogaja i njegove kolege iz preduzeća "Higijena" na jednu poljanu u Pustom Selu u severozapadnom delu opštine Orahovac.⁴⁹⁰⁰ Kada su stigli, radnici iz drugog ogranka "Higijene" koji se nalazi u Orahovcu već su bili na lokaciji.⁴⁹⁰¹ Zajedno sa tim ljudima, Ali Gjogaj i njegove kolege su od Budimira Spasića opet dobili zadatak da iskopaju tela i da ih utovare u kamion.⁴⁹⁰² Za razliku od prethodna dva gorenavedena iskopavanja u kojima je učestvovao ovaj svedok, u ovoj trećoj prilici iskopavanje je obavljeno tokom dana.⁴⁹⁰³ Tela na ovom lokalitetu su bila zakopana u pojedinačnim grobovima i prekrivena čaršavima ili ćebadima, zbog čega Ali Gjogaj nije mogao da ih vidi.⁴⁹⁰⁴ Sin direktora "Higijene" Jove Vujičića,⁴⁹⁰⁵ Mirko Vujičić, koga je Ali Gjogaj

⁴⁸⁹³ Ali Gjogaj T. 556-557, 588.

⁴⁸⁹⁴ Ali Gjogaj, T. 555-559, 597; DP P279, brojem "2" obeležena je približna lokacija deponije smeća. U transkriptu stoji "Shpinadjinadi" (Ali Gjogaj, T. 597); to je, po svemu sudeći, selo Špinadija, opština Prizren.

⁴⁸⁹⁵ Ali Gjogaj, T. 556-557.

⁴⁸⁹⁶ Ali Gjogaj T. 558, 588-590.

⁴⁸⁹⁷ Ali Gjogaj, T. 557-559.

⁴⁸⁹⁸ Ali Gjogaj T. 558-559, 588.

⁴⁸⁹⁹ Ali Gjogaj, T. 588. Na T. 559, svedokove informacije se donekle razlikuju i on kaže da su ga kamionom odvezli Jova Vujičić i Budimir Spasić.

⁴⁹⁰⁰ Ali Gjogaj, T. 559, 563, 576, 585; DP P280, brojem "1" obeleženo je Pusto Selo.

⁴⁹⁰¹ Ali Gjogaj T. 563-564, 576.

⁴⁹⁰² Ali Gjogaj, T. 564.

⁴⁹⁰³ Ali Gjogaj, T. 559, 576.

⁴⁹⁰⁴ Ali Gjogaj, T. 580-582.

⁴⁹⁰⁵ Kada je 2000. godine davao izjavu tužilaštvu Ali Gjogaj nije naveo da je Mirko Vujičić Jovin sin. Veće prihvata njegov iskaz da tada nije znao ni Mirkovo ni Jovino prezime, i da je tek 2000. godine od kolega saznao da je Mirko Jovin sin i da je Jovino prezime Vujičić (Ali Gjogaj, T. 577-579).

identifikovao kao jednog od policajaca prisutnih na licu mesta, fotografisao je tela.⁴⁹⁰⁶ On je nosio plavu policijsku uniformu, ali ne maskirnu.⁴⁹⁰⁷ Sam Jova Vujičić nije bio prisutan.⁴⁹⁰⁸

1272. Ali Gjogaj procenjuje da je tom trećom prilikom iz tih pojedinačnih grobova izvađeno oko 90 tela. Ona su bila u stanju raspadanja, na osnovu čega je Ali Gjogaj zaključio da su ona tu bila zakopana jedno duže vreme, i od njih se širio jak zadah.⁴⁹⁰⁹ Tela su obeležena, a zatim smeštana u pojedinačne vreće za tela označene brojevima.⁴⁹¹⁰ Ali Gjogaj je zatim pomagao prilikom prevoza tih tela u mrtvačnicu u Prizrenu, gde su ona istovarena u garažu mrtvačnice.⁴⁹¹¹ Otprilike pet-šest dana kasnije, Aliju Gjogaju i njegovim kolegama iz "Higijene" ponovo je naređeno da prevezu ta tela,⁴⁹¹² ovoga puta iz mrtvačnice u Prizrenu do mrtvačnice u Prištini radi obdukcije, nakon čega je trebalo da budu vraćena u Prizren.⁴⁹¹³ Ali Gjogaj je od stražara u mrtvačnici čuo da je policija u Prizrenu dobila sudski nalog za ekshumaciju tih tela i to je bio razlog iz kojeg su ona transportovana za Prištinu.⁴⁹¹⁴ Svedok je lično učestvovao u prevozu tih tela do Prištine i natrag za Prizren.⁴⁹¹⁵

1273. Kada su tela transportovana natrag za Prizren, šefovi Alija Gjogaja⁴⁹¹⁶ su njemu i njegovim kolegama naredili da ta tela ponovo pokopaju na četiri različita groblja; oko 30 tela je pokopano na groblju u Orahovcu, 15 do 16 tela na groblju u Zrzama, devet ili deset na groblju u Dušanovu, a tri su pokopana na groblju u Prizrenu.⁴⁹¹⁷ Ali Gjogaj je učestvovao u ponovnom pokopavanju tela jedino na groblju u Zrzama, ali ne i na drugim lokacijama.⁴⁹¹⁸

1274. Opis procesa ekshumacije u Pustom Selu, posebno činjenica da je ona obavljena tokom dana, da su tela fotografisana i stavljena u pojedinačne, označene vreće za tela, da su ta tela očigledno obrađena u mrtvačnici u Prištini i da je očit izvršena njihova obdukcija, ovu treću ekshumaciju po svemu sudeći izdvaja od ostalih u kojima je svedok učestvovao. Pored toga, SUP

⁴⁹⁰⁶ Ali Gjogaj, T. 564, 580.

⁴⁹⁰⁷ Ali Gjogaj, T. 593.

⁴⁹⁰⁸ Ali Gjogaj, T. 590.

⁴⁹⁰⁹ Ali Gjogaj, T. 564.

⁴⁹¹⁰ Ali Gjogaj, T. 581.

⁴⁹¹¹ Ali Gjogaj, T. 564, 581.

⁴⁹¹² Ali Gjogaj, T. 564-565.

⁴⁹¹³ Ali Gjogaj, T. 564-565.

⁴⁹¹⁴ Ali Gjogaj, T. 582.

⁴⁹¹⁵ Ali Gjogaj, T. 565.

⁴⁹¹⁶ Ali Gjogaj je u svom svedočenju rekao da su naređenje da ponovo pokopaju tela na te četiri različite lokacije dobili od "naših šefova", "direktora", "šefova". Veće prihvata da to upućuje na Jovu Vujičića, zvanog Jova, direktora "Higijene" i rezervistu MUP-a, a možda i na Budimira Spasića zvanog Buda, direktno pretpostavljenog Aliju Gjogaju, koji je nosio vojnu maskirnu uniformu.

⁴⁹¹⁷ Ali Gjogaj, T. 565-567; DP P280, brojem "2" obeležena je lokacija groblja u Orahovcu, brojem "3" lokacija groblja u Zrzama, brojem "4" lokacija groblja u Dušanovu, a brojem "5" lokacija groblja u Prizrenu.

⁴⁹¹⁸ Ali Gjogaj, T. 581-584. Veće napominje da, po procenama svedoka, nisu sva tela koja su iskopana na poljani u Pustom Selu ponovno pokopana na ta četiri groblja. Za ovo u dokazima nema objašnjenja.

Prizren je pripremio izveštaj o ovoj trećoj ekshumaciji, za koju je zabeleženo da je obavljena 24. aprila 1999. godine, i on je početkom maja 1999. godine prosleđen istražnom sudiji.⁴⁹¹⁹

3. Uklanjanje tela u opštini Đakovica

1275. Svedok K72, vozač bagera koji je radio za jedno privatno građevinsko preduzeće u Đakovici,⁴⁹²⁰ bio je uključen u tri različite ekshumacije u opštini Đakovica, u aprilu i maju 1999. godine. One su obavljene na lokacijama blizu mosta u Bistražinu, u Brekovcu i Guski. Tokom NATO bombardovanja, svedok K72 je bio stalno angažovan od strane i vojske i policije, uglavnom kako bi im pomagao prilikom kopanja rovova; za uzvrat, dobijao bi manju gotovinsku dnevnicu, i od VJ, i od MUP-a.⁴⁹²¹ Uvek je radio u civilnoj odeći.⁴⁹²² Pored tog posla koji je obavljao za VJ i MUP, svedok K72 je bio pripadnik "lokalne civilne zaštite", koja je imala zadatak da pokopava mrtvu stoku.⁴⁹²³

1276. Tokom večeri, nepoznatog datuma, krajem aprila ili početkom maja 1999. godine, negde oko 20:00 časova ili 21:00 čas, jedan čovek koji se predstavio kao starešina i koji je nosio plavu maskirnu policijsku uniformu došao je u kuću svedoka K72 i rekao mu da za njega ima jedan "delikatan" posao.⁴⁹²⁴ Svedoka K72 su odveli do policijske stanice u Đakovici, gde je pokupio svoj bager. Odatle je pratio tog policajca,⁴⁹²⁵ krećući se u pravcu Prizrena. Zaustavili su se neposredno kod mosta u Bistražinu.⁴⁹²⁶ Kao što mu je rečeno, svedok K72 je odvezao bager do jedne čistine na oko stotinak metara od puta.⁴⁹²⁷ Činilo se da je na toj lokaciji već bilo kopano, širio se jak zadah i svedok K72 je video leševe.⁴⁹²⁸ Takođe prisutni bili su ljudi koje je svedok K72 nazvao "Ciganima", tj. bili su romskog porekla, i jedan policajac kao obezbeđenje, a na nekih 20-30 metara bila su parkirana dva do četiri policijska vozila. Ljudi koji su bili u tim vozilima nosili su plave maskirne uniforme i svedoku se činilo da nešto čekaju.⁴⁹²⁹ Okolo su se kretali policajci s baterijskim lampama i obezbeđivali to područje.⁴⁹³⁰ Put koji je vodio do mesta gde su kopali bio je blokiran i tokom procesa vađenja tela nikome nije bio dozvoljen pristup.⁴⁹³¹

⁴⁹¹⁹ DP D811.

⁴⁹²⁰ Svedok K72, T. 8919-8920, 8957-8960.

⁴⁹²¹ Svedok K72, T. 8921-8924, 8959-8960, 8965-8968, 8971.

⁴⁹²² Svedok K72, T. 8958-8959.

⁴⁹²³ Svedok K72, T. 8924.

⁴⁹²⁴ Svedok K72, T. 8925.

⁴⁹²⁵ Svedok K72 se nije sećao da li se radilo o označenom policijskom automobilu ili ne; svedok K72, T. 8926.

⁴⁹²⁶ Svedok K72, T. 8926, 8951; DP1323.

⁴⁹²⁷ Svedok K72, T. 8926-8927.

⁴⁹²⁸ Svedok K72, T. 8925-8927.

⁴⁹²⁹ Svedok K72, T. 8929-8930.

⁴⁹³⁰ Svedok K72, T. 8950.

⁴⁹³¹ Svedok K72, T. 8950, 8979.

1277. Svedok K72 je, po nalogu onog policajca, iskopao leševe koji su tu bili zakopani.⁴⁹³² Četvorica ili petorica "Cigana" su razdvajala tela kako bi svedok K72 mogao da im priđe kašikom svog bagera. Dok su to radili, pretraživali su tela tražeći dragocenosti.⁴⁹³³ Svedok K72 je ostavio iskopana tela na oko pet-šest metara od svog bagera. "Cigani" su utovarili ta tela u dva mala kamiona koja su se nalazila na licu mesta.⁴⁹³⁴ Farovi bagera omogućili su svedoku K72 da vidi da tela nisu bila iskasapljena i da nisu bila u stanju raspadanja; to su sve bili muškarci u civilnoj odeći.⁴⁹³⁵ Neka tela su oštećena tokom procesa iskopavanja.⁴⁹³⁶ Policajci koji su bili prisutni prilikom iskopavanja rekli su svedoku K72 da ima oko 100 tela.⁴⁹³⁷ Iskopavanje svih tela trajalo je oko dva-tri sata.⁴⁹³⁸ Nakon iskopavanja tih tela, svedok K72 je odvezao bager natrag do policijske stanice u Đakovici, a policajci su ga nakon toga policijskim kolima odvezli kući.⁴⁹³⁹ Svedoku K72 nije bilo poznato šta se dogodilo sa kamionom ili sa iskopanim telima.⁴⁹⁴⁰

1278. Dvadesetak dana nakon iskopavanja kod mosta u Bistražinu, njegovoj kući došao je jedan policajac u plavoj maskirnoj uniformi, koga svedok K72 nije poznavao i koji je vozio policijski automobil, i rekao mu da pođe s njim radi jednog posla.⁴⁹⁴¹ Policajac je odvezao svedoka K72 do lokacije na kojoj je bio parkiran njegov bager, ali je on onda tu čekao dok nije pao mrak. Pošto je pao mrak, svedok K72 je pratio policijski automobil do javnog groblja u Brekovcu, koje se nalazilo na tri-četiri kilometara od grada Đakovice, blizu kasarne VJ.⁴⁹⁴² Kada su stigli na groblje, svedoku K72 je taj policajac naredio da iskopa tela iz pojedinačnih grobova označenih drvenim letvama, od kojih su na nekima bila ispisana imena. Svedok K72 je po tim imenima zaključio da se u grobovima nalaze tela Muslimana.⁴⁹⁴³ Izgledalo je da su grobovi novijeg datuma pošto je zemlja bila sveža, a tela su bila u početnom stadijumu raspadanja.⁴⁹⁴⁴ Sva tela koja je svedok K72 iskopao pripadala su muškarcima i na njima je bila civilna odeća.⁴⁹⁴⁵ Neka od tela su bila gola do pojasa i svedok K72 je uočio strelne rane.⁴⁹⁴⁶ Jedno od tela je imalo na glavi kosu ošišanu u obliku slova "UÇK".⁴⁹⁴⁷

1279. Petorica-šestorica "Cigana" koji su bili tu, od kojih je svedok K72 prepoznao dvojicu koji su bili prisutni prilikom iskopavanja u Bistražinu, utovarili su tela koja je svedok K72 iskopao u

⁴⁹³² Svedok K72, T. 8925-8927.

⁴⁹³³ Svedok K72, T. 8927.

⁴⁹³⁴ Svedok K72, T. 8927, 8929.

⁴⁹³⁵ Svedok K72, T. 8927-8928, 8981.

⁴⁹³⁶ Svedok K72, T. 8927.

⁴⁹³⁷ Svedok K72, T. 8928.

⁴⁹³⁸ Svedok K72, T. 8929.

⁴⁹³⁹ Svedok K72, T. 8930.

⁴⁹⁴⁰ Svedok K72, T. 8980.

⁴⁹⁴¹ Svedok K72, T. 8931-8932.

⁴⁹⁴² Svedok K72, T. 8932-8933, 8951; DP P1323, brojem "2" obeležena je približna lokacija groblja blizu Brekovca.

⁴⁹⁴³ Svedok K72, T. 8933-8934.

⁴⁹⁴⁴ Svedok K72, T. 8933-8935.

⁴⁹⁴⁵ Svedok K72, T. 8935-8936, 8981.

⁴⁹⁴⁶ Svedok K72, T. 8935.

prikolicu i prevezli ih s groblja u jedan veći kamion.⁴⁹⁴⁸ Kada su utovarena na kamion, tela su prekrivena cirađom.⁴⁹⁴⁹ Kamion je posle toga napustio lokaciju u nepoznatom pravcu, a svedok K72 je ostao i poravnao bagerom zemlju.⁴⁹⁵⁰ Iskopavanje tih tela trajalo je preko 12 sati, otprilike od 21:00 časa do 10:00 časova narednog jutra.⁴⁹⁵¹ Za to vreme je na tom području, radi obezbeđenja, bilo postavljeno 10-15 policajaca koji su nosili plave maskirne uniforme i koje svedok nije poznavao.⁴⁹⁵² Svedok K72 nije mogao da iznese procenu o broju tela iskopanih tom prilikom.⁴⁹⁵³

1280. Jula 1999. godine, Frederick Abrahams je obišao groblje u Đakovici i primetio iskopanu zemlju, kao i jasne tragove koji su ličili na tragove teške mehanizacije. Službenici "gradskog komunalnog preduzeća Đakovice" su mu rekli da su maja 1999. godine srpske snage sa te lokacije uklonile oko 70 tela.⁴⁹⁵⁴ To nije groblje na kojem je svedok K72 krajem aprila 1999. godine iskopao tela, koje se nalazilo u obližnjem selu Brekovac. Uprkos tome, Abrahamsovi dokazi pokazuju da je praksa uklanjanja tela sa mesta na kojima su prvobitno pokopana bila rasprostranjena širom opštine Đakovica pre povlačenja srpskih snaga sa Kosova u junu 1999. godine.

1281. Uveče istog dana kada su tela iskopavana u Brekovcu ili dan-dva kasnije, jedan policajac u plavoj maskirnoj uniformi ponovo je došao po svedoka K72 da ide po svoj bager.⁴⁹⁵⁵ Svedok K72 je u svom bageru pratio policajca do mesta po imenu Guska, nekoliko kilometara zapadno od grada Đakovice.⁴⁹⁵⁶ Odmah ispred ulaza u selo, blizu niske zgrade koja je svedoku K72 ličila neki verski objekat, onaj policajac je naredio svedoku K72 da kopa. Tu su bila tri reda sa po tri do četiri neoznačena groba.⁴⁹⁵⁷ Svedok K72 iskopao je sva tela. Sve to bili su muškarci u civilnoj odeći.⁴⁹⁵⁸ Stanje tela ukazivalo je da nisu bila dugo zakopana.⁴⁹⁵⁹

1282. Svedoka K72 su nakon toga s njegovim bagerom poslali na obližnje područje obraslo šumom, gde je jedan policajac u uniformi baterijskom lampom osvetlio još grobova. Na određenoj udaljenosti stajalo je još desetak policajaca.⁴⁹⁶⁰ Grobovi na toj lokaciji su bili raštrkani, nisu bili

⁴⁹⁴⁷ Svedok K72, T. 8935-8936.

⁴⁹⁴⁸ Svedok K72, T. 8934-8935, 8937. Taj kamion je bio prevelik da bi mogao da uđe na groblje, svedok K72, T. 8934.

⁴⁹⁴⁹ Svedok K72, T. 8937.

⁴⁹⁵⁰ Svedok K72, T. 8937.

⁴⁹⁵¹ Svedok K72, T. 8935.

⁴⁹⁵² Svedok K72, T. 8936.

⁴⁹⁵³ Svedok K72, T. 8935.

⁴⁹⁵⁴ Frederick Abrahams, T. 3971, 3973, 3975.

⁴⁹⁵⁵ Svedok K72, T. 8939-8942. Veće napominje da, mada svedok K72 nije izričito rekao da se to dogodilo u večernjim časovima, imajući u vidu svedočenje da je policajac osvetlio grobove baterijskom lampom u šumovitom predelu, da se radilo o lokaciji blizu nekog "verskog objekta", gde je iskopao prvu grupu tela, Veće zaključuje da je uklanjanje tela na tim lokacijama takođe obavljeno u večernjim satima.

⁴⁹⁵⁶ Svedok K72, T. 8939, 8951; DP P1323, brojem "3" obeležena je približna lokacija groblja u selu Guska.

⁴⁹⁵⁷ Svedok K72, T. 8939-8941.

⁴⁹⁵⁸ Svedok K72, T. 8941, 8981.

⁴⁹⁵⁹ Svedok K72, T. 8941.

⁴⁹⁶⁰ Svedok K72, T. 8940, 8942.

označeni i u svakom grobu je bilo jedno ili dva tela.⁴⁹⁶¹ Svedok K72 je iskopao te grobove. Iskopana tela su pripadala odraslim muškarcima u civilnoj odeći. Jedan od njih je na sebi imao dimije – pantalone u turskom stilu.⁴⁹⁶² To područje nije trebalo obezbeđivati jer je bilo zaklonjeno šumom.⁴⁹⁶³

1283. Jedan broj "Cigana" prisutnih na lokaciji utovario je iskopana tela na mali kamion sa prikolicom.⁴⁹⁶⁴ Dokazi ne ukazuju na to koliko je bilo tela i šta se dogodilo sa telima koja su utovarena na taj kamion sa prikolicom.

1284. Nakon što je svedok K72 ekshumirao tela na lokaciji blizu Guske, jedan od policajaca u plavoj uniformi koji je bio na lokaciji zapretio mu je da će biti ubijen "ako bud[e] progovorio". Svedok nije poznavao tog policajca.⁴⁹⁶⁵

1285. Veće napominje da se tri lokacije na kojima je svedok K72 aprila 1999. godine u opštini Đakovica iskopao tela nalaze u neposrednoj blizini sela Meja, koje leži odmah istočno od Đakovice. Kao što je Veće konstatovalo na drugim mestima u ovoj Presudi, tokom, a posebno krajem aprila 1999. godine, u jednoj operaciji srpskih snaga ubijen je veliki broj civila, kosovskih Albanaca.⁴⁹⁶⁶ Tela nekoliko stotina lica ubijenih u Meji ekshumirana su 2001. godine iz tri masovne grobnice u centru SAJ u Batajnici, blizu Beograda.⁴⁹⁶⁷ Međutim, na osnovu dokaza, Veće nije u mogućnosti da sa sigurnošću zaključi da su među telima koja su otkrivena 2001. godine bila i ona koje je iskopao svedok K72.

4. Uklanjanje tela iz Izbice u opštini Srbica

1286. Liri Loshi, čije je svedočenje detaljnije razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi,⁴⁹⁶⁸ otišao je u Izbicu 30. marta 1999. godine nakon što mu je rečeno da su tamo nekoliko dana pre toga ubijeni neki ljudi. On je video preko 100 tela seljana, kosovskih Albanaca. Mesto događaja je snimljeno video-kamerom. Narednog dana, ta tela su seljani sahranili u selu. Liri Loshi se u Izbicu vratio juna 1999. godine. Rečeno mu je da su srpske snage ušle u selo i da su uklonile sahranjena tela. On je načinio video-snimak poravnate zemlje na mestu gde su se pre nalazili grobovi. Na toj

⁴⁹⁶¹ Svedok K72, T. 8941-8942.

⁴⁹⁶² Svedok K72, T. 8943, 8981.

⁴⁹⁶³ Svedok K72, T. 8950.

⁴⁹⁶⁴ Svedok K72, T. 8937, 8940-8941.

⁴⁹⁶⁵ Svedok K72, T. 8944-8945.

⁴⁹⁶⁶ V. gore, par. 992.

⁴⁹⁶⁷ V. gore, par. 1493, 1500, 1506.

⁴⁹⁶⁸ V. gore, par. 625-628.

lokaciji su pronađene daščice s imenima sahranjenih ljudi, kao i rukavice koje su korišćene prilikom uklanjanja tela iz grobova.⁴⁹⁶⁹

B. Otkrivanje, prevoz i ponovno pokopavanje tela

1. Tela otkrivena u hladnjači u Dunavu

(a) Preliminarne napomene

1287. Svedočenje svedoka tužilaštva, Boška Radojkovića, Časlava Golubovića, kao i svedoka K87, K88 i K93, ticalo se epizode u kojoj je početkom aprila 1999. godine veliki broj tela kosovskih Albanaca pronađen u hladnjači u Dunavu u Srbiji, blizu sela Tekija, opština Kladovo, kasnijeg prevoza tih tela u centar SAJ u Batajnici blizu Beograda i njihovog pokopavanja u masovnim grobnicama u tom centru. Veće je po ovom pitanju saslušalo i iskaz optuženog.

1288. Neki aspekti svedočenja nekolicine ovih svedoka Veću su delovali nepouzđano ili neiskreno i kao da su predstavljali svestan pokušaj tih svedoka da umanje sopstvenu ulogu i odgovornost u opisanim događajima. Bilo je trenutaka kada je Veće sticalo utisak da je odstupanje svedoka tokom ovog suđenja od iskaza datih u prethodnim postupcima bilo motivisano željom da se uloga optuženog svede na minimum. To je bilo očigledno iz ponašanja tih svedoka, razlika u njihovom prikazu materijalnih pitanja za koje ponuđena objašnjenja nisu bila zadovoljavajuća, kao i iz drugih raspoloživih dokaza vezanih za to pitanje. Veće je zbog toga odbacilo određene aspekte svedočenja nekih od tih svedoka, a i dalje ima sumnji u odnosu na neke druge aspekte. Zaključci Veća navedeni u daljem tekstu doneti su nakon razmatranja celokupnih raspoloživih dokaza o ovim pitanjima.

1289. Veće takođe napominje da je više od dve godine kasnije, maja 2001. godine, na osnovu usmenog naređenja tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Dušana Mihajlovića, tadašnji načelnik RJB Sreten Lukić formirao Radnu grupu koju su, između ostalih, sačinjavali Dragan Karleuša, Dragan Furdulović i Bora Banjac, kako bi ispitala navode iz članka objavljenog 1. maja 2001. godine u lokalnim zaječarskim novinama *Timočka krimi revija* u vezi sa hladnjačom u Dunavu. Ta radna grupa sačinila je Službenu belešku o informativnim razgovorima obavljenim sa pojedincima umešanim u te događaje.⁴⁹⁷⁰ Razgovori su obavljeni sa nekoliko svedoka koji su svedočili na ovom suđenju. Stav odbrane je da tužilaštvo, zbog istinitosti njihovog sadržaja, neopravdano pokušava da

⁴⁹⁶⁹ Liri Loshi, T. 721-723; DP P293.

⁴⁹⁷⁰ Boško Radojković, DP P358, str. 2; Časlav Golubović, DP P352, str. 5; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7422-7423; v. takođe svedok K84, T. 1991-1993, 2075-2076, 2097-2098, 2103. Svedok K84 je objasnio da nije bilo neuobičajeno da se naređenja izdaju samo usmeno, a ponekad su bila praćena i pismenim odlukama, svedok K84, T. 2087-2088; v. takođe DP P365. V. takođe gore, par. 1367-1374.

pripiše veliku vrednost nekima od ovih službenih beleški.⁴⁹⁷¹ Formiranje ove Radne grupe i rezultati istrage koju je ona sproveda biće razmotreni dalje u ovom poglavlju. Jedan od svedoka, K87, osporio je sadržaj gotovo cele Službene beleške sačinjene o razgovoru sa njim, tvrdeći da je puna neistina i netačnosti.⁴⁹⁷² Drugi svedok, K93, tvrdio je da je, kada je razgovarala sa njim, Radna grupa vršila pritisak, tvrdeći da je Đorđević morao biti uključen.⁴⁹⁷³ Mada svesno stavova koje su ova dva, kao i drugi svedoci, zauzeli u pogledu sadržaja službenih beleški o razgovorima sa njima, Veće takođe primećuje, kao što je već izneto, da ono na ovom suđenju ima posebnih problema sa prihvatanjem svedočenja svedoka K87 i svedoka K93 kada se radi o ključnim aspektima vezanim za ulogu optuženog u predmetnim događajima. Tamo gde je svedok izneo konkretne dokaze o sadržaju i tačnosti službene beleške o razgovoru sa njim, Veće je te dokaze ocenilo u kontekstu celokupnog svedočenja tog svedoka, kao i drugih relevantnih dokaza predloženih Veću. Pošto službene beleške nisu potpisane od strane lica s kojima je obavljen razgovor i, uzimajući u obzir druge aspekte procedure koju je sledila Radna grupa, Veće je bilo veoma obazrivo kada se radi o pouzdanosti njihovog sadržaja.⁴⁹⁷⁴ Uprkos tome, u nekim slučajevima, one su bile od pomoći Veću prilikom donošenja zaključaka koji slede.

(b) Zaključci

1290. Dana 4. aprila 1999. godine,⁴⁹⁷⁵ jedan lokalni pecaroš prijavio je da je u Dunavu, blizu sela Tekija u istočnoj Srbiji, video veliki sanduk koji liči na zadnji deo kamiona.⁴⁹⁷⁶ Nakon toga, istoga dana, na lice mesta je izašao Boško Radojković, viši kriminalistički tehničar OUP Kladovo, zajedno sa roniocem Živadinom Đorđevićem, zvanim Žika.⁴⁹⁷⁷ Ispostavilo se da je "sanduk" bio kamion, delimično uronjen u vodu. Ronilac je ušao u vodu i video da se radi o hladnjači marke "Mercedes", da su vozačko i suvozačko mesto prazni, da nedostaje vetrobran i da je na papučicu za gas

⁴⁹⁷¹ Završni podnesak odbrane, par. 531.

⁴⁹⁷² Svedok K87, T. 14166-14171; DP 392.

⁴⁹⁷³ Svedok K93, T. 6886-6887, 6920-6923, 6926.

⁴⁹⁷⁴ Veće je takođe razmotrilo dokaze i argumente odbrane da forma službenih beležaka i procedura koju je Radna grupa primenjivala prilikom njihove izrade i dostave, na osnovu domaćeg srpskog zakona o krivičnom postupku, onemogućavaju njihovo korišćenje (Završni podnesak odbrane, par. 523; v. takođe svedok K84, T. 2124-2127, 2128, 2132-2133). Veće se samo na osnovu toga nije uverilo da treba da odbije službene beleške ili da ne treba da prida nikakvu težinu njihovom sadržaju. Uprkos tome, pošto ih lica sa kojima je obavljen razgovor nisu potpisala, Veće je pažljivo odmerilo različita viđenja osoba s kojima je obavljen razgovor o proceduri koja je korišćena prilikom razgovora sa svakim od svedoka i ocenilo je sadržaj svake službene beleške veoma obazrivo i pažljivo pre nego što je, u nekim slučajevima, bilo spremno da prihvati njihov sadržaj.

⁴⁹⁷⁵ Veće napominje da je svedočenje Boška Radojkovića o tačnom datumu kada su tela prvi put otkrivena nejasno, odnosno da se radi ili o 4. ili o 5. aprilu 1999. godine, Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7433, 7446; Boško Radojković, T. 1811-1812; v. takođe DP D39. Međutim, posmatrano u svetlu hronološkog redosleda događaja kako ga je izneo ovaj svedok i uzimajući u obzir svedočenje Časlava Golubovića u vezi s datumom kada je on uključen u događaje (6. april 1999. godine), Veće se uverilo da su tela u Dunavu najverovatnije otkrivena 4. aprila 1999. godine. Tačan datum njihovog prvobitnog otkrivanja nije suštinsko pitanje u ovom predmetu i Veće stoga ostavlja mogućnost da se radilo i o 5. aprilu 1999. godine (Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7433, 7446; Boško Radojković, T. 1811-1812; v. takođe Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7399, u vezi sa datumom kada je on uključen u događaje).

⁴⁹⁷⁶ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7432-7433; v. takođe Časlav Golubović, DP P352, str. 2; Časlav Golubović, T. 1734.

⁴⁹⁷⁷ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7433; Boško Radojković, T. 1768, 1805.

postavljen veliki kamen.⁴⁹⁷⁸ Potom su Boško Radojković i ronilac Živadin Đorđević obezbedili veliki kran kako bi hladnjača bila izvučena iz vode;⁴⁹⁷⁹ tog dana, uspeali su samo delimično da izvuku kamion iz Dunava.⁴⁹⁸⁰

1291. Nakon povratka u OUP Kladovo, Boško Radojković je obavestio svog pretpostavljenog, Milana Stevanovića,⁴⁹⁸¹ rukovodioca Grupe za suzbijanje kriminaliteta u OUP Kladovo, o tome šta su otkrili.⁴⁹⁸² Te noći, jedan od kolega Boška Radojkovića iz OUP Kladovo poslao je depešu dežurnom u SUP-u Bor, javljajući da je neki građanin prijavio incident i da je jedan tim upućen na lice mesta, ali da još uvek ništa nije utvrđeno.⁴⁹⁸³

1292. Rano narednog jutra, Boško Radojković i Živadin Đorđević, zajedno sa petnaestak ljudi koje su pokupili na obližnjoj hidroelektrani, vratili su se do hladnjače. Negde oko podneva, ponovo su pokušali da hladnjaču izvuku iz reke.⁴⁹⁸⁴ Za to vreme, Boško Radojković je snimio desetak fotografija koje je predao Radnoj grupi.⁴⁹⁸⁵ Osam od tih fotografija uvršteno je u dokaze na ovom suđenju.⁴⁹⁸⁶ Dok je hladnjača izvlačena iz reke, Boško Radojković je ugledao dve noge, ruku i delove odeće koji su virili iz pukotine na zadnjim vratima frigo-sanduka na kamionu;⁴⁹⁸⁷ ta vrata su bila obezbeđena lancem i katancem.⁴⁹⁸⁸ Natpis na vratima sa prednje strane kamiona ukazivao je na to da on pripada "PIK-u Progres Eksploziona klanica" iz Prizrena, Kosovo, oko 400 kilometara udaljenom od Tekije.⁴⁹⁸⁹ Hladnjača nije imala registarske tablice.⁴⁹⁹⁰

⁴⁹⁷⁸ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7433; Boško Radojković, T. 1815-1817; v. takođe Boško Radojković, DP D39. Veće napominje da u svom svedočenju tokom suđenja u predmetu *Milošević* Boško Radojković nije spomenuo kamen na papučici za gas. U ovom predmetu, odbrana ističe da ovaj detalj nije zabeležen u neformalnoj belešci o razgovoru obavljenom sa svedokom koji je sačinila Radna grupa. Mada Veće smatra čudnim da je Boško Radojković, kao iskusni kriminalistički tehničar, propustio da iznese taj detalj u svom svedočenju u predmetu *Milošević*, ono prihvata njegovo svedočenje da ga za to tada niko nije pitao, ali da je siguran da mu je ronilac, Živadin Đorđević, za to tada rekao, Boško Radojković, T. 1816-1817. Što se činjenice da te informacije nema u službenoj belešci sačinjenoj 2001. godine, Veće prima na znanje iskaz svedoka da je siguran da je on tu informaciju preneo Radnoj grupi, Boško Radojković, T. 1813-1815. Ono takođe uzima u obzir iskaz Časlava Golubovića u smislu da pitanja koja je Radna grupa postavljala izgleda nisu bila usredsređena na to da se utvrdi kako je kamion završio u Dunavu, Časlav Golubović, T. 1713. Pored toga, Veće napominje da je podatak o kamenu na papučici za gas uključen u Službenu belešku o sadržaju razgovora Radne grupe koji je obavljen sa samim roniocem, Živadinom Đorđevićem.

⁴⁹⁷⁹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7434.

⁴⁹⁸⁰ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7434-7435; Boško Radojković, T. 1818, 1822.

⁴⁹⁸¹ U transkriptu je zabeleženo da Boško Radojković upućuje na Milana "Stojanovića". Međutim, iz konteksta je jasno da bi to trebalo da bude "Milan Stevanović", rukovodilac Grupe za suzbijanje kriminaliteta OUP Kladovo.

⁴⁹⁸² Boško Radojković, T. 1818-1819.

⁴⁹⁸³ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7435; v. takođe Časlav Golubović, T. 1736.

⁴⁹⁸⁴ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7435-7436; Boško Radojković, T. 1822-1823.

⁴⁹⁸⁵ Boško Radojković, DP P358, str. 2; DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7435-7436; v. takođe Časlav Golubović, T. 1738-1739, gde govori o fotografijama kamiona snimljenim na dan pre njegovog dolaska u OUP Kladovo.

⁴⁹⁸⁶ DP D40-D44, DP P361-P363.

⁴⁹⁸⁷ Boško Radojković, DP P358, str. 3; Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7437-7438; Boško Radojković, T. 1765-1766; v. takođe DP P361, fotografija koju je snimio Boško Radojković drugoga dana, 5. aprila 1999. godine, na kome se vidi stražnji deo kamiona iz koga kroz pukotinu na vratima viri noga; v. takođe DP P367, str. 2; DP P398.

⁴⁹⁸⁸ Boško Radojković, DP P358, str. 3; DP P361; DP D41.

⁴⁹⁸⁹ Boško Radojković, DP P358, str. 3; DP P362; DP D43; Boško Radojković, T. 1764.

⁴⁹⁹⁰ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7437; Boško Radojković, T. 1765.

1293. Kada je hladnjača izvučena iz reke, Boško Radojković i Živadin Đorđević su zatvorili pukotinu na vratima kako noge i ruke ne bi ponovo ispale.⁴⁹⁹¹ Boško Radojković je priznao da je time izmenio mesto zločina, ali je smatrao da je to što je preduzeo bilo nužno kako javnost ne bi videla te delove tela, kao i zato što bi to bilo neprijatno za radnike hidroelektrane koji su morali da vezuju konopce za tovarni sanduk kako bi obavili posao, pri čemu su se videli delovi tela.⁴⁹⁹² Negde između 13:00 i 14:00 časova toga dana, uspeali su da izvuku kamion na obalu reke.⁴⁹⁹³ Do tada su, na zahtev Milana Stevanovića, na lice mesta već stigli opštinski istražni sudija, zamenik opštinskog tužioca i mrtvozornik iz Doma zdravlja u Kladovu.⁴⁹⁹⁴

1294. U prisustvu Milana Stevanovića, opštinskog istražnog sudije, zamenika opštinskog tužioca, mrtvozornika, kao i Momčila Sujiranovića, još jednog kriminalističkog tehničara iz OUP Kladovo koji je došao na lice mesta, i nekoliko radnika hidroelektrane, Boško Radojković je krenuo da otvara zadnja vrata hladnjače. U frigo-sanduku ugledali su naslagane leševe.⁴⁹⁹⁵ Kada je to video, opštinski istražni sudija je obavestio Radojkovića da to pitanje nije u njegovoj nadležnosti i da policija treba da obavesti okružnog tužioca u Negotinu. To je potom i učinjeno.⁴⁹⁹⁶ Po odlasku istražnog sudije i ljudi koji su bili sa njim, hladnjača je zatvorena.⁴⁹⁹⁷ Do tog trenutka, hladnjača je već bila izvučena iz reke, ali ne dovoljno daleko na obalu da bi moglo bilo šta da se uradi.⁴⁹⁹⁸ Radojković se zatim vratio u OUP Kladovo, ostavivši policajce da obezbeđuju lice mesta.⁴⁹⁹⁹

1295. U policijskoj stanici, uveče 5. aprila 1999. godine, o pronalaženju tela je obavešten načelnik OUP Kladovo, Vukašin Sprlić. Boško Radojković i Milan Stevanović su nakon toga poslali još jednu depešu dežurnom u SUP-u Bor, navodeći da je, prema tadašnjoj proceni Boška Radojkovića, u hladnjači pronađeno oko 30 tela.⁵⁰⁰⁰ Te večeri, Sprlić, Stevanović, Sujiranović, Nenad Popović, Boško Radojković i nekoliko lokalnih policajaca održali su sastanak u OUP Kladovo. Navodi se da je sastanak održan kako bi se razmotrilo kako da se sakrije da su tela otkrivena.⁵⁰⁰¹ Boško

⁴⁹⁹¹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7443; Boško Radojković, T. 1767-1769, 1825-1826; v. takođe DP D361, gde se opisuje pukotina. Na fotografiji hladnjače snimljenoj dok je još uvek bila do pola u vodi ne vidi se pukotina (DP D40). Pored toga, oznaka koju je Boško Radojković uneo na DP P363 kako bi obeležio gde je ubacio parče lima kako bi sakrio pukotinu, ne poklapa se sa lokacijom pukotine označene na DP P361 (Boško Radojković, T. 1767-1768). Mada Veću nije u potpunosti jasno kada se pukotina pojavila i kada je ona stvarno sanirana, to pitanje nije od suštinskog značaja za utvrđivanje događaja. DP P364, članak objavljen u lokalnim novinama 15. septembra 1999. godine takođe pominje oštećenje na kamionu – autor članka je razgovarao sa jednim radnikom hidroelektrane koji je rekao da su vrata bila “malo deformisana”, te da su, da bi se sprečilo da ljudi vide tela ispala iz kamiona, “leševi [...] vraćeni u hladnjaču” (DP P364, str. 2).

⁴⁹⁹² Boško Radojković, T. 1825-1826.

⁴⁹⁹³ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7435.

⁴⁹⁹⁴ Boško Radojković, T. 1830. v. takođe DP P398.

⁴⁹⁹⁵ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7438-7439.

⁴⁹⁹⁶ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7439; Boško Radojković, T. 1831-1832; v. takođe Časlav Golubović, T. 1739-1740; v. takođe DP D398.

⁴⁹⁹⁷ Boško Radojković, T. 1834-1835.

⁴⁹⁹⁸ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7440.

⁴⁹⁹⁹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7439; Boško Radojković, T. 1834-1835.

⁵⁰⁰⁰ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7440; Boško Radojković, T. 1837; v. takođe DP D398.

⁵⁰⁰¹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7440-7441; Boško Radojković, T. 1773-1774, 1837.

Radojković je u svom svedočenju rekao da je prikrivanje incidenta razmatrano jedino zbog toga što okružni istražni sudija i javni tužilac, koje su oni kontaktirali nakon što su opštinski sudija i opštinski tužilac rekli da situacija nije u njihovoj nadležnosti, nisu bili zainteresovani za slučaj.⁵⁰⁰² Dogovoreno je da se razglasi da tela u kamionu pripadaju Kurdima koji su pokušali da pređu granicu bez dokumenata.⁵⁰⁰³ Boško Radojković je objasnio da je Kladovo mali grad i da su znali kome mogu da dostave tu informaciju kako bi ona cirkulisala.⁵⁰⁰⁴ Veće napominje da je 15. septembra 1999. godine u lokalnim zaječarskim novinama, *Timočka krimi revija* ta glasina dokumentovana i da se govorilo o otkrivanju hladnjače sa telima u Tekiji i da je, u razgovoru sa jednim radnikom obližnje hidroelektrane, autoru članka rečeno da se verovatno radi o leševima "Kurda ili talibana koji su se, na poseban način, našli na našoj teritoriji".⁵⁰⁰⁵ Ovaj članak se detaljnije razmatra u drugom delu ovog poglavlja.⁵⁰⁰⁶

1296. Na sastanku je takođe odlučeno da se narednog dana, 6. aprila 1999. godine, pronade veći kran kako bi se hladnjača u potpunosti izvukla iz Dunava jer su konopci na manjem kranu toga dana pukli, a postojala je mogućnost da se nivo vode podigne i povuče kamion natrag u reku.⁵⁰⁰⁷ Konačno, navodi se da je, da bi se sprečilo da procure informacije, odlučeno i da se prefarba ime preduzeća, zato što su kamion sada manje-više mogli svi da vide, a natpis na hladnjači je pokazivao odakle potiče.⁵⁰⁰⁸ Dogovoreno je da se na hladnjaču stave registarske tablice, ali da budu oštećene i prekrivene blatom jer su radnici iz hidroelektrane koji su bili prisutni kada je hladnjača prvi put izvučena verovatno primetili da na kamionu nema registarskih tablica; oštećivanje tablica i njihovo prekrivanje blatom bi moglo da navede radnike iz hidroelektrane da pomisle da su tablice bile tu i kada je hladnjača izvučena.⁵⁰⁰⁹ Kasnije te večeri, Boško Radojković i Živadin Đorđević su se vratili na lice mesta i postupili kako je dogovoreno; oznake na hladnjači su prefarbane zelenom bojom, a prikačene su oštećene registarske tablice.⁵⁰¹⁰ Boško Radojković je u svom svedočenju rekao da SUP u Boru nije informisan o naporima da se prikrije poreklo hladnjače.⁵⁰¹¹

1297. Ujutro 6. aprila 1999. godine, Boško Radojković je već bio na licu mesta kada se, negde oko 10:00 – 11:00 časova, kamion koji je poslao OUP Kladovo pojavio s jednim brojem mrtvačkih

⁵⁰⁰² Boško Radojković, T. 1837. v. takođe DP P367.

⁵⁰⁰³ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7441; Boško Radojković, T. 1774, 1837.

⁵⁰⁰⁴ Boško Radojković, T.1774.

⁵⁰⁰⁵ DP P364, str. 2.

⁵⁰⁰⁶ V. gore, par. 1367-1368.

⁵⁰⁰⁷ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7440-7441; Boško Radojković, T. 1837-1838.

⁵⁰⁰⁸ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7441; Boško Radojković, T. 1838.

⁵⁰⁰⁹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7441, 7443; Boško Radojković, T. 1838.

⁵⁰¹⁰ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7441-7443; Boško Radojković, T.1838, 1853; v. takođe DP P367; DP D398; DP P399.

⁵⁰¹¹ Boško Radojković, T. 1838.

sanduka iz nekog privatnog pogrebnog preduzeća.⁵⁰¹² Shvativši da ima mnogo više tela nego mrtvačkih sanduka i da oni na lokalnom nivou ne mogu da reše pitanje svih tela, Boško Radojković je otišao do obližnjeg graničnog prelaza u Tekiji, odakle je pozvao Tomu Miladinovića, načelnika za kriminalističke istrage u SUP-u Bor, kako bi pitao da li je SUP Bor upoznat sa događajima u Kladovu i da li su primili depešu u vezi s pronalaženjem tela.⁵⁰¹³ Taj telefonski razgovor obavljen je rano popodne, negde oko 14:00 ili 15:00 časova, 6. aprila 1999. godine⁵⁰¹⁴ Posle toga, Boško Radojković se vratio na lice mesta.⁵⁰¹⁵

1298. Nakon izvesnog vremena, na lice mesta došao je jedan policajac i rekao Bošku Radojkoviću da je "šef" poslao poruku da se prekinu sve aktivnosti vezane za hladnjaču, da se na licu mesta ostavi policija da obezbeđuje to područje, a da se on vrati u OUP Kladovo.⁵⁰¹⁶ U OUP-u Kladovo, Boško Radojković je saznao da tu moraju da sačekaju načelnika SUP-a Bor, Časlava Golubovića, koji će sa svojim saradnicima doći u OUP Kladovo kako bi se održao sastanak i zajednički razmotrilo šta da se radi s telima.⁵⁰¹⁷

1299. Negde oko 18:00 – 18:30 časova 6. aprila 1999. godine,⁵⁰¹⁸ u svojoj kući na jezeru u Boru, Časlav Golubović je primio telefonski poziv Tome Miladinovića, načelnika za kriminalističke istrage SUP-a Bor, koji ga je obavestio o depeši koju su dobili od OUP-a Kladovo u vezi s tim da je u Dunavu blizu Tekije pronađena hladnjača s oko 30 tela.⁵⁰¹⁹ Časlav Golubović je pozvao Vukašina Sprlića u OUP Kladovo kako bi ga obavestio da će doći u Kladovo i da Sprlić treba da sačeka u OUP-u zajedno sa onima koji rade na slučaju.⁵⁰²⁰ Časlav Golubović je, zajedno sa Tomom Miladinovićem, negde oko 20:00 – 20:30 časova stigao u OUP Kladovo, na oko 110-120 kilometara od Bora. Održan je sastanak sa Sprlićem i drugim službenicima MUP-a koji su radili na slučaju.⁵⁰²¹ Časlav Golubović je u svom svedočenju rekao da je SUP u Boru obavešten o incidentu kako bi se mogle preduzeti dalje mere. On je naveo da je to učinjeno zato što okružni tužilac nije odgovorio kada ga je OUP Kladovo kontaktirao.⁵⁰²²

⁵⁰¹² Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7443-7446; Boško Radojković, T. 1838-1839.

⁵⁰¹³ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7444-7445; v. takođe DP P67.

⁵⁰¹⁴ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7444.

⁵⁰¹⁵ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7446.

⁵⁰¹⁶ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7446.

⁵⁰¹⁷ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7446-7447.

⁵⁰¹⁸ Veće napominje da je iskaz Boška Radojkovića o tome kada je pozvao Tomu Miladinovića nejasan; on je u svom svedočenju rekao da je to bio ili 6. ili 7. april 1999. godine. Ako se to sagleda u kontekstu i uzimajući u obzir tok događaja, kao i iskaz Časlava Golubovića o tome kada je stigao u Kladovo, Veće konstatuje da se moralo raditi o 6. aprilu 1999. godine.

⁵⁰¹⁹ Časlav Golubović, DP P352, str. 2; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7399-7400

⁵⁰²⁰ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7401.

⁵⁰²¹ Časlav Golubović, DP P352, str. 2; DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7400-7401; v. takođe DP P367.

⁵⁰²² Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7405.

1300. Pored Časlava Golubovića, na sastanku 6. aprila 1999. godine uveče bili su prisutni Toma Miladinović, Vukašin Sprlić, načelnik RDB-a u Zaječaru, Slobodan Aleksić i rukovodilac Grupe za suzbijanje kriminaliteta u OUP Kladovo, Milan Stevanović, kao i komandir stanice pogranične policije u Kladovu, Branislav Mitrović.⁵⁰²³ Boško Radojković im se pridružio sat vremena nakon početka sastanka i podneo svoj izveštaj.⁵⁰²⁴ Časlav Golubović i drugi prisutni na sastanku obavješteni su o događajima proteklih dana.⁵⁰²⁵ Rečeno im je da natpis na vratima hladnjače pokazuje da je kamion iz Prizrena i da tela u hladnjači, i muškaraca i žena, uključujući jedno ili više dece, na sebi imaju civilnu odeću, kao i da neke od žena imaju na sebi dimije, pantalone koje nosi više etničkih grupa, uključujući Albance. Ti faktori su policiji ukazali na to da se radi o Albancima.⁵⁰²⁶

1301. Negde između 21:00 i 22:00 časa te večeri,⁵⁰²⁷ tokom sastanka u kancelariji Vukašina Sprlića, nakon što je u potpunosti upoznat sa situacijom, Časlav Golubović je iz kancelarije Vukašina Sprlića u OUP Kladovo telefonom pozvao optuženog Vlastimira Đorđevića u Beogradu. Golubović je obavestio Vlastimira Đorđevića o tome šta mu je rečeno o hladnjači i telima, uključujući činjenicu da, prema shvatanju lokalne policije, tela pripadaju kosovskim Albancima i da među njima ima žena i dece, i tražio instrukcije u vezi s tim šta raditi dalje.⁵⁰²⁸ Prema

⁵⁰²³ Časlav Golubović, DP P352, str. 2; Časlav Golubović, DP P353 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7401; v. takođe DP P409. Prema rečima Časlava Golubovića, na sastanku su takođe bili prisutni opštinski istražni sudija, kao i opštinski javni tužilac (DP P352, str. 2; T. 1741). Međutim, ovo je teško uklopiti sa njegovim svedočenjem da se OUP Kladovo obratio njemu za uputstvo šta dalje raditi u vezi s pronalaženjem tela jer "opštinski javni tužilac i opštinski istražni sudija nisu hteli da nastave sa daljom istragom" (Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7404-7405). Ukoliko je tačno, kao što je u svom svedočenju rekao Boško Radojković, da su 5. aprila 1999. godine opštinski istražni sudija i tužilac napustili lice mesta nakon što su izjavili da to pitanje nije u njihovoj nadležnosti, nije jasno zašto su onda uveče 6. aprila 1999. godine bili prisutni na sastanku sa Časlavom Golubovićem. Kada je svedočio o tom sastanku, Boško Radojković nije pominjao prisustvo opštinskog istražnog sudije i tužioca, Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7446-7448; v. takođe Boško Radojković, T. 1845. Mada nije bio prisutan na početku sastanka, on je, međutim, učestvovao u informisanju Časlava Golubovića (Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7447-7448; v. takođe Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7427) i nije imao razloga da krije prisustvo opštinskog istražnog sudije i javnog tužioca. Štaviše, Veće napominje da se u Službenoj belešci o razgovoru sa Časlavom Golubovićem koju je Radna grupa sačinila 12. maja 2001. godine ne pominje da su opštinski istražni sudija i javni tužilac bili na sastanku (DP P396). Toga nema ni u službenim beleškama Radne grupe o razgovorima sa ljudima prisutnim na sastanku (v. DP P367, DP P398, DP P409). Prema tome, Veće zaključuje da ni opštinski sudija ni opštinski javni tužilac nisu bili prisutni na sastanku uveče 6. aprila 1999. godine u OUP Kladovo.

⁵⁰²⁴ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7446-7448; Boško Radojković, T.1845; v. takođe DP D367.

⁵⁰²⁵ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7402-7403, 7405; Časlav Golubović, T. 1734, 1737.

⁵⁰²⁶ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7411-7412; Časlav Golubović, T. 1735-1736.

⁵⁰²⁷ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7405-7406; Časlav Golubović, T. 1741.

⁵⁰²⁸ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7405-7406, 7408; Časlav Golubović, T. 1741. Prilikom unakrsnog ispitivanja, svedok je potvrdio sugestiju odbrane da je on, kada je pozvao Ministarstvo kako bi izvestio o onome što mu je rečeno, slučajno dobio optuženog koji se tamo zatekao (Časlav Golubović, T. 1705). Međutim, svedok je u svom svedočenju onda rekao da bi, da nije uspeo da dobije optuženog, pozvao nekog drugog visokog funkcionera Ministarstva (Časlav Golubović, T. 1705-1706). Golubović je u svom iskazu istakao da je on, prema internim propisima SUP-a, bio obavezan da o događajima u Tekiji obavesti Ministarstvo u Beogradu i da je, u skladu s tom obavezom, odlučio da pozove optuženog kao načelnika RJB (DP P352, str. 3; Časlav Golubović, T. 1705). Veće smatra da je, suprotno tvrdnji odbrane da Golubovićev iskaz dat tokom unakrsnog ispitivanja ukazuje na to da nije postojao nikakav prethodni plan ili dogovor da Golubović izvesti optuženog o ovoj stvari, očigledno da je on optuženog, kao načelnika RJB, smatrao osobom koju prvu treba kontaktirati (Završna reč, T. 14498; Završni podnesak odbrane, par. 545).

Golubovićevom svedočenju, ton Đorđevićevog glasa ukazivao mu je na to da je Đorđević bio iznenađen kada je čuo ovu informaciju.⁵⁰²⁹ Golubović je u svom svedočenju naveo da mu je optuženi rekao da će ga ubrzo ponovo nazvati, što je i učinio nakon otprilike 10-15 minuta. Golubović je na ovom suđenju posvedočio da mu je Đorđević dao instrukciju da se, po nalogu ministra, tela pokopaju u Kladovu.⁵⁰³⁰ Međutim, Golubovićevo svedočenje prilikom unakrsnog ispitivanja i pitanja koja je Veće postavljalo na ovom suđenju i na suđenju u predmetu *Milutinović*, kao i njegova prethodna izjava, ukazuju na činjenicu da on, u stvari, nije znao da li je optuženi između prvog i drugog telefonskog razgovora svedoka s optuženim zaista razgovarao s ministrom.⁵⁰³¹ Veće primećuje da je svedok ostavljao jasan utisak da pokušava da prilagodi svoju verziju događaja kako bi pomogao optuženom, ali da način na koji je to činio uopšte nije bio ubedljiv, kao ni objašnjenja kojima je pokušao da opravda izmene u svojoj priči. Prema mišljenju Veća, Časlav Golubović nije imao nikakvog osnova da iznese tvrdnju da je optuženi, kada mu je naredio da tela pokopa u Kladovu, postupao po instrukcijama ministra, i stoga odbacuje te dokaze.

1302. Tokom jednog od svojih prvih razgovora s optuženim, uveče 6. aprila 1999. godine, optuženi je Goluboviću takođe dao instrukciju da ovaj slučaj ne obelodanjuje u javnosti kako o njemu ne bi izveštavali mediji.⁵⁰³² Golubović je prisutnima u kancelariji Vukašina Sprlića preneo naređenje koje je dobio od Đorđevića da se tela pokopaju u Kladovu i da se to drži u tajnosti.⁵⁰³³ Golubović je Sprliču i drugima u OUP Kladovo takođe naredio da organizuju uklanjanje i pokopavanje tela tako što će obezbediti radnike, ćebad i kamion.⁵⁰³⁴ U Službenoj belešci o razgovoru Radne grupe sa Milanom Stevanovićem stoji da je Stevanović naredio Radojkoviću i drugima da o tom incidentu ne sprovode istragu na licu mesta.⁵⁰³⁵

⁵⁰²⁹ Časlav Golubović, T. 1706, 1748-1749.

⁵⁰³⁰ Časlav Golubović, T. 1707, 1724, 1741, 1752-1755.

⁵⁰³¹ U svojoj izjavi Tužilaštvu iz 2002. godine, Golubović je rekao da mu je Đorđević naložio da čeka dok ga Đorđević ponovo ne nazove i da ga je i nazvao u roku od 10-15 minuta, kada je Goluboviću dao instrukciju da tela treba izvaditi iz hladnjače i pokopati ih na području Kladova tokom noći, Časlav Golubović, DP P352, str. 3. Dalje u istoj izjavi, on kaže: "Nije mi poznato da li je general Đorđević konsultovao ministra unutrašnjih poslova [...] i da li je konsultovao ili obavestio bilo koga drugoga o ovom događaju u vezi sa hladnjačom pre nego što je meni dao instrukcije", Časlav Golubović, DP P352, str. 4-5. Na suđenju u predmetu *Milutinović* 2006. godine, Golubović je u svom svedočenju naveo da mu je Đorđević rekao da će ga ponovo pozvati nakon što se konsultuje s ministrom "ili nekim drugim", Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7406-7407. Na ovom suđenju, kada je pokušavao da objasni o kakvoj kontradikciji se ovde radi imajući u vidu izjavu koju je dao Tužilaštvu 2002. godine, Golubović je dodao ne zna sigurno da li je Đorđević konsultovao ministra, ali da je pretpostavio da je tako postupio zato što mu je Đorđević rekao da sačeka da ga on ponovo nazove, Časlav Golubović, T. 1749-1751. Veće dalje napominje da je, na pitanje Veća, Golubović na ovom suđenju rekao da je tek prilikom drugog razgovora s Đorđevićem, kada je ga je ovaj nakon oko 10-15 minuta ponovo pozvao, Đorđević uopšte pomenuo ministra, Časlav Golubović, T. 1740-1741, 1753-1754.

⁵⁰³² Časlav Golubović, T. 1709-1710.

⁵⁰³³ Časlav Golubović, T. 1741-1742. Veće napominje da u Službenoj belešci o razgovoru Radne grupe sa Tomom Miladinovićem, načelnikom odeljenja za kriminalističke istrage SUP-a Bor, stoji sledeće: "Načelnik Časlav i lice iz DB-a rekli su da se sve zatvori za javnost i ništa nije fotografisano", (DP P397); v. takođe DP P400.

⁵⁰³⁴ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7448; Časlav Golubović, DP P352, str. 2.

⁵⁰³⁵ DP P398, str. 2.

1303. Golubović je u svom iskazu rekao da je, zbog toga što se hladnjača sa telima nalazila na otvorenom i što se mogla lako videti s obe strane Dunava, odlučeno da se s operacijom započne odmah, dok je još mrak, kako bi bila što manje vidljiva za avione NATO-a koji su ih nadletali, kao i za rumunske ratne brodove koji su bili razmešteni u blizini.⁵⁰³⁶ Međutim, prema rečima Boška Radojkovića, tela su istovarena tokom noći kako bi se sprečila saobraćajna gužva preko dana, jer je put koji je išao pored mesta na kojem se nalazila hladnjača bio važan transportni pravac.⁵⁰³⁷ Kao što je razmotreno dalje u ovom odeljku, Veće ne prihvata kao tačne razloge koje su ovi svedoci naveli za to zašto su tela iz hladnjače uklonjena tokom noći.

1304. Nakon sastanka u OUP Kladovo i telefonskog razgovora s optuženim, Časlav Golubović je oko 22:00 časa službenim vozilom otišao do stanice granične policije kod Tekije;⁵⁰³⁸ nikakva akcija nije preduzimana dok on nije stigao tamo.⁵⁰³⁹ Stanica granične policije bila je udaljena 500 metara od lica mesta i bila je u direktnoj komunikaciji sa ljudima na lokaciji.⁵⁰⁴⁰

1305. Boško Radojković i drugi iz OUP Kladovo vratili su se nakon sastanka na lice mesta, oko 22:00 časa.⁵⁰⁴¹ Radojković i jedan njegov kolega su ušli u frigo-sanduk kamiona i izvukli oko 30 tela. Po Golubovićevom nalogu, pet-šest radnika javnog komunalnog preduzeća "Komunalac" i drugi ljudi⁵⁰⁴² utovarili su ta tela u kamion-kiper marke FAP (na lice mesta ga je iz javnog komunalnog preduzeća "Komunalac" dovezao Ljubinko Ursuljanović, vozač Časlava Golubovića).⁵⁰⁴³ Bošku Radojkoviću, kao višem kriminalističkom tehničaru, činilo se da su povrede koje je uočio na nekim od tela bile izazvane dejstvom tupim predmetom i velikim oštricama. Radojković je uočio da su telu jednog muškarca bile gole grudi na kojima je bila vidljiva prostrelna rana. Ruke na tom telu su bile vezane žicom.⁵⁰⁴⁴ Mnoga tela su bila naga i raskomadana.⁵⁰⁴⁵

1306. Negde oko 23:00-23:30 časova, dok je bio u kancelariji stanice pogranične policije, Časlava Golubovića su ljudi sa lica mesta obavestili da je broj tela veći od prvobitno procenjenog i da će biti teško ukloniti sva tela tokom te noći. Golubović je ponovo pozvao optuženog Vlastimira Đorđevića

⁵⁰³⁶ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, T. 1742.

⁵⁰³⁷ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7451.

⁵⁰³⁸ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7408; Časlav Golubović, T. 1743.

⁵⁰³⁹ Časlav Golubović, T. 1743.

⁵⁰⁴⁰ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7409

⁵⁰⁴¹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7448-7450; Boško Radojković, T. 1777-1778.

⁵⁰⁴² Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7448-7450; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7409. Veće napominje da neki dokazi ukazuju na to da su među ljudima koji su tovarili tela izvučena iz hladnjače, pored radnika iz javnog komunalnog preduzeća "Komunalac", bili i službenici RDB-a (DP P367; DP P398; DP P400), kao i policajci iz obližnje stanice pogranične policije (DP P402). V. takođe DP P406, DP P407 i DP P408.

⁵⁰⁴³ DP P403; v. takođe DP P397; v. takođe DP P367; v. takođe DP P408. Veće napominje da se u Službenoj belešci o razgovoru Radne grupe sa Novicom Konstantinovićem, jednim od rezervnih policajaca OUP Kladovo koji je bio pozvan na lice mesta da bi pratio kamion iz preduzeća "Komunalac" do Beograda, navodi da je on taj kamion opisao kao "žut" (DP P405).

⁵⁰⁴⁴ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7450.

⁵⁰⁴⁵ V. DP P398, DP P399, DP P400, DP P402.

kako bi mu preneo tu informaciju.⁵⁰⁴⁶ Golubović je u svom svedočenju naveo da je Đorđeviću rekao i to da nemaju gde da pokopaju tela, kao i da nemaju dovoljno stručnjaka da izvrše obdukcije ili identifikaciju.⁵⁰⁴⁷ Đorđević je i dalje insistirao na tome da se tela pokopaju u Kladovu, ali se na kraju saglasio sa Golubovićevom sugestijom da se tela prebace za Beograd ili Niš gde postoje odgovarajući uslovi i rekao mu da ga pozove još jednom kada tela budu uklonjena iz hladnjače.⁵⁰⁴⁸

1307. Do 02:00-02:30 časa 7. aprila 1999. godine, samo 30 tela je uklonjeno iz hladnjače i utovareno u FAP-ov kiper.⁵⁰⁴⁹ Časlav Golubović je po treći put pozvao Vlastimira Đorđevića, obavestivši ga da više nema odgovarajućih kamiona za prevoz preostalih tela i pitao da li Ministarstvo može da pošalje još jedan kamion kako bi sledeće večeri mogli da utovare preostala tela.⁵⁰⁵⁰ Vlastimir Đorđević je prihvatio da to učini i rekao Goluboviću da kamion koji se već nalazio na licu mesta s utovarenim telima treba te noći da krene za Beograd.⁵⁰⁵¹ Đorđević je rekao Goluboviću da će ga neko kontaktirati i da Golubović tom licu treba da dâ broj registarskih tablica kamiona koji nosi tela i broj mobilnog telefona vozača.⁵⁰⁵²

1308. Golubović je naložio Ljubinku Ursuljanoviću da taj prvi kamion odveze za Beograd.⁵⁰⁵³ Ursuljanović je kamion natovaren telima odvezao sa lica mesta u pratnji patrole saobraćajne milicije koju je obezbedio Golubović.⁵⁰⁵⁴ Golubovića je kasnije telefonom nazvala jedna njemu nepoznata osoba iz Ministarstva koja je tražila broj mobilnog telefona vozača i broj registarskih tablica kamiona kako bi Ursuljanovića sačekali na putu i otpratili do Beograda.⁵⁰⁵⁵ Po povratku u Kladovo narednog dana, Ursuljanović je rekao Goluboviću da ga je u zoru na prilazu Beogradu sačekalo vozilo folksvagen golf, koje je pratilo njegov kamion kroz Beograd. Negde na putu od Beograda prema Novom Sadu, lica koja Ursuljanović nije poznavao preuzela su kamion, nakon čega se on vratio za Kladovo.⁵⁰⁵⁶ Šest-sedam dana kasnije, negde oko 15. aprila 1999. godine,

⁵⁰⁴⁶ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7409-7410; v. takođe DP P367; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9724-9725.

⁵⁰⁴⁷ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, T. 1711-1712.

⁵⁰⁴⁸ Časlav Golubović, DP P352, str. 3; Časlav Golubović, T. 1711-1712.

⁵⁰⁴⁹ Časlav Golubović, DP P352, str. 3-4.

⁵⁰⁵⁰ Časlav Golubović, DP P352, str. 4.

⁵⁰⁵¹ Časlav Golubović, DP P352, str. 4.

⁵⁰⁵² Časlav Golubović, DP P352, str. 4.

⁵⁰⁵³ Časlav Golubović, DP P352, str. 4; v. takođe Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7449.

⁵⁰⁵⁴ Časlav Golubović, DP P352, str. 4; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7413-7414; Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7449; v. takođe DP P403, DP P404, DP P405.

⁵⁰⁵⁵ Časlav Golubović, DP P352, str. 4.

⁵⁰⁵⁶ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7413-7414. Centar SAJ u Batajnici nalazi se na putu koji vodi od Beograda prema Novom Sadu, v. DP P2. U Službenoj belešci koju je Radna grupa sačinila o razgovoru sa Ursuljanovićem navodi se da je Ursuljanovića kontaktirao neki "potpukovnik iz DB-a" koji ga je pitao kada će stići do naplatne rampe u Bujanj Potoku, odakle je on onda pratio jedan golf (DP P403). Takođe piše da su mu osobe kojima je Ursuljanović predao kamion na putu od Beograda ka Novom Sadu rekly da su iz RDB-a (DP P403).

Ursuljanović se vratio u Beograd kako bi preuzeo kamion sa parkinga jednog objekta MUP-a, koji nije konkretno naveden u dokazima.⁵⁰⁵⁷

1309. Nakon odlaska prvog kamiona u ranim jutarnjim satima 7. aprila 1999. godine, dogovoreno je da se dopremi veći kran kako bi se hladnjača u potpunosti izvukla iz reke na obalu.⁵⁰⁵⁸ Časlav Golubović je u svom svedočenju rekao da se oko 06:00-07:00 časova tog jutra vratio u SUP Bor, zajedno sa Tomom Miladinovićem, budući da je do tog trenutka izdao sve zadatke koje je trebalo da izvrši OUP Kladovo.⁵⁰⁵⁹

1310. Kasnije 7. aprila 1999. godine, hladnjača je uspešno izvučena na put, uz upotrebu velikog kрана iz obližnje hidrocentrale.⁵⁰⁶⁰ Boško Radojković i drugi vratili su se na lice mesta kako bi se pripremili za izvlačenje i prevoz preostalih tela koja su se još uvek nalazila u hladnjači. Kada je pao mrak, negde oko 20:00-21:00 časa, oni su nastavili sa izvlačenjem tela.⁵⁰⁶¹ Te večeri je iz hladnjače istovareno još 53 tela i tri glave odvojene od tela.⁵⁰⁶² Bitno je napomenuti da je posao istovara tela iz hladnjače opet bio odložen do mraka.

1311. Među telima izvađenim iz kamiona 7. aprila 1999. godine bilo je muškaraca, desetak žena i dvoje dece, dečak i devojčica stari šest-sedam godina. Na nijednom telu nije bila uniforma, neka su bila naga ili delimično obučena.⁵⁰⁶³ Radojković nije snimao fotografije tela dok su uklanjana iz hladnjače. On je u svom iskazu rekao da je to bilo zbog instrukcija Časlava Golubovića da slučaj ne ode u javnost kako mediji ne bi o tome izveštavali.⁵⁰⁶⁴

⁵⁰⁵⁷ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7414-7415.

⁵⁰⁵⁸ Časlav Golubović, DP P352, str. 4; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7415; v. takođe Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7443-7444.

⁵⁰⁵⁹ Časlav Golubović, DP P352, str. 4.

⁵⁰⁶⁰ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7416; v. takođe Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7443-7444. Veće napominje da Radojković u svom iskazu sugerise da je ujutro 6. aprila 1999. godine na lice mesta dopremljen jedan veći kran i da su, prema Radojkovićevim rečima, kovčezi koje je poslao OUP Kladovo stigli samo nekoliko sati nakon što je na licu mesta korišćen veći kran. Golubović, koji je na lice mesta stigao 6. aprila 1999. godine, obavešten je da su kovčezi poslati, ali je on, za razliku od Radojkovića, u *svom* iskazu rekao da je veći kran korišćen tek rano ujutro 7. aprila. U kontekstu dokaza u celini, prema mišljenju Veća, verovatnije je da je veći kran dopremljen na lice mesta 7. aprila 1999. godine).

⁵⁰⁶¹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7450-7452.

⁵⁰⁶² Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7450-7452; v. takođe svedok K93, DP P1062 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11320; svedok K93, T. 6900; v. takođe DP P1063, str. 2; DP P1064, str. 6; DP P1066, str. 5).

⁵⁰⁶³ Boško Radojković, DP P358, str. 3; Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7449-7450, 7455; Boško Radojković, T. 1776-1778; v. takođe DP P398; DP P399; DP P400; DP P402. Veće napominje da ima dokaza koji sugerisu da je pet-šest tela bilo obučeno u maskirne uniforme (svedok K93, T. 6923; v. poverljivi Dodatak; DP P1063, str. 2; DP P1064, str. 6). Veće se uverilo, na osnovu Radojkovićevog svedočenja, koga smatra uglavnom pouzdanim svedokom i koji je mogao bolje da vidi tela uklonjena iz hladnjače nego svedok K93, da su sva tela koja su izvađena iz kamiona na sebi imala civilnu odeću.

⁵⁰⁶⁴ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7452; v. takođe Časlav Golubović, T. 1707, 1741, 1752-1755; v. takođe DP P397 (Službena beleška o razgovoru sa Tomom Miladinovićem, koju je sačinila Radna grupa).

1312. U međuvremenu, kao što je tražio Golubović, na lice mesta stigao je još jedan kamion, marke "Mercedes"⁵⁰⁶⁵, prekriven ciradom, s metalnim stranicama i beogradskim registarskim tablicama. Vozač, službenik MUP-a, bio je u pratnji jednog majora policije, koji je vozaču na putu za Kladovo rekao da rade posao od "interesa za državu".⁵⁰⁶⁶ Patrolna kola iz OUP Kladovo sprovela su kamion prvo do zgrade OUP Kladovo, a zatim do lokacije na kojoj se nalazila hladnjača.⁵⁰⁶⁷ Do 01:00 ili 02:00 časova 8. aprila 1999. godine, preostala tela su utovarena u drugi kamion.⁵⁰⁶⁸ Kao i prvi kamion, on je zatim krenuo u pravcu Beograda.⁵⁰⁶⁹ U zoru, kamion je stigao u centar SAJ u Batajnici i parkirao se uz Dunav, gde je ostavljen sa ključevima u bravi.⁵⁰⁷⁰ Vozaču je osoba koja radi u centru rekla da treba da ga pokupi za dva do tri dana.⁵⁰⁷¹ On je u centru video još jedan kamion, a rečeno mu je da je on trebalo da "dovez[e] jednu turu" tela sa Dunava, ali da se pokvario i da je iz tog razloga obezbeđen drugi kamion da preuzme preostala tela iz Tekije.⁵⁰⁷²

1313. Tokom jednog od razgovora sa Vlastimirom Đorđevićem 6. ili 7. aprila 1999. godine, Golubović je od Đorđevića dobio instrukciju da se hladnjača nakon uklanjanja tela uništi.⁵⁰⁷³ Dana 8. ili 9. aprila 1999. godine, hladnjača je ukrcana na vučni voz i transportovana na strelište PJP u Petrovom Selu, koje je tada bilo pod kontrolom MUP-a, ali nije aktivno korišćeno.⁵⁰⁷⁴ Boško Radojković je u svom svedočenju rekao da mu je Toma Miladinović naredio da učestvuje u uništavanju hladnjače; nakon što je prvi pokušaj da se ona spali propao, upotrebljen je eksploziv da se ona digne u vazduh.⁵⁰⁷⁵ Veće se uverilo da je Golubović, delujući na osnovu instrukcija optuženog, poverio uništavanje hladnjače Tomi Miladinoviću, koji je, sa svoje strane, taj zadatak preneo na Radojkovića.

1314. Golubović je od Vlastimira Đorđevića tražio određenu sumu novca za nadoknadu troškova petorici ljudi iz opštinskog komunalnog preduzeća u Kladovu koji su pomagali prilikom uklanjanja tela iz hladnjače⁵⁰⁷⁶ i, četiri-pet dana nakon toga, Vladimir Aleksić, podređeni Dragana Ilića iz

⁵⁰⁶⁵ V. poverljivi Dodatak.

⁵⁰⁶⁶ Boško Radojković, T. 1846; svedok K93, DP P1062 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11320; v. takođe svedok K93, DP P1063, str. 1; DP P1064, str. 1, 2; DP P1065, str. 4. v. takođe poverljivi Dodatak.

⁵⁰⁶⁷ Svedok K93, DP P1063, str. 1; svedok K93, DP P1064, str. 2.

⁵⁰⁶⁸ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7453-7454; Boško Radojković, T. 1846; v. takođe svedok K93, DP P1062 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11320; DP P1063, str. 1-2; DP P1064, str. 2-3.

⁵⁰⁶⁹ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7452-7453; Boško Radojković, T. 1846; svedok K93, DP P1062 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11320; v. takođe svedok K93, P1063, str. 2; DP P1064, str. 3.

⁵⁰⁷⁰ V. poverljivi Dodatak.

⁵⁰⁷¹ V. poverljivi Dodatak.

⁵⁰⁷² V. poverljivi Dodatak.

⁵⁰⁷³ Časlav Golubović, DP P352, str. 4; Časlav Golubović, T. 1756-1757.

⁵⁰⁷⁴ V. poverljivi Dodatak. Boško Radojković, T. 1782-1783; v. takođe Časlav Golubović, DP P352, str. 4. Veće napominje da je Boško Radojković, mada je svedočeći u predmetu *Milutinović* rekao da se to dogodilo ili 8. ili 9. aprila 1999. godine, u svom svedočenju u predmetu *Đorđević* rekao da je to bilo 7. aprila 1999. godine, Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7452-7454; v. takođe Boško Radojković, T. 1782-1783).

⁵⁰⁷⁵ Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7453-7454; v. takođe poverljivi Dodatak.

⁵⁰⁷⁶ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7419.

Uprave kriminalističke policije MUP-a, predao je Goluboviću 10.000 dinara.⁵⁰⁷⁷ Dokumentarni dokazi pokazuju da je optuženi lično odobrio da se isplati 10.000 dinara kada mu je 19. aprila 1999. godine Dragan Ilić podneo zahtev. U tom zahtevu, 10.000 dinara se traži na ime "operativni[h] troškov[a]" proisteklih iz realizacije akcije nazvane "Dubina II".⁵⁰⁷⁸ Nakon toga, svakoj od pet osoba koje su učestvovala u toj akciji, uključujući ronioca Živadina Đorđevića, isplaćeno je po 2.000 dinara.⁵⁰⁷⁹

1315. Verzija optuženog, mada potvrđuje mnoge aspekte svedočenja Časlava Golubovića i Boška Radojkovića, daje drugačiju sliku događaja. Generalni stav koji je optuženi zauzeo jeste da on Goluboviću nije dao nikakva naređenja o eventualnim merama u vezi s telima pronađenim u hladnjači u Dunavu pre nego što je o onome što mu je Golubović rekao obavestio ministra. On je Goluboviću samo preneo instrukcije ministra.⁵⁰⁸⁰ Ta tvrdnja je u suprotnosti sa verzijom samog optuženog iznetom u pismu *Nedeljnom telegrafu* 2004. godine u kome je rekao da je, odmah nakon što je saznao za tela, dao instrukcije Goluboviću kako dalje da postupi i da je tek posle toga obavestio ministra.⁵⁰⁸¹ Što se tiče konačnog odredišta tela u centru SAJ u Batajnici blizu Beograda, optuženi je u svom svedočenju rekao da on to nije znao i da mu je ministar rekao samo to da je tačno mesto njihovog pokopavanja ministrova briga.⁵⁰⁸² Što se tiče plaćanja radnika iz opštinskog komunalnog preduzeća, optuženi je naveo da on, mada je znao čemu je novac namenjen kada je odobrio isplatu, nije obraćao mnogo pažnje na to ko je inicirao akciju pod nazivom "Dubina II" ili ko joj je dao ime.⁵⁰⁸³

1316. Veće se nije uverilo u tačnost tvrdnje optuženog da je on samo prenosio naređenja ministra u vezi sa akcijom koja je preduzeta nakon otkrivanja tela u hladnjači. Veće prihvata Golubovićev iskaz da je sugerisao da bi tela trebalo da budu prebačena u neki veći grad sa adekvatnim

⁵⁰⁷⁷ Časlav Golubović, T. 1667; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7419; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9985-9986.

⁵⁰⁷⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9983-9984; DP P391; v. takođe DP P392 i P393; v. takođe svedok K84, T. 2029-2030.

⁵⁰⁷⁹ DP P393; v. takođe DP P406, DP P407 (službene beleške o razgovorima Radne grupe sa radnicima komunalnog preduzeća "Komunalac"); v. takođe DP P408 (Službena beleška o razgovoru Radne grupe sa direktorom komunalnog preduzeća "Komunalac"); v. takođe svedok K84, T. 2006. Optuženi je u svom svedočenju rekao da je on, kada ga je Golubović kontaktirao u vezi sa zahtevom za novac, rekao Goluboviću da taj zahtev prosledi Upravi kriminalističke policije, što je bio jedini način da se novac prosledi u skladu sa zakonom (Vlastimir Đorđević, T. 9984); v. takođe DP P397 (Službena beleška o razgovoru Radne grupe sa Tomom Miladinovićem).

⁵⁰⁸⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9824.

⁵⁰⁸¹ U tom pismu, optuženi je tvrdio da je on lično predložio da se kompletna kriminalistička obrada završi tamo i da je tek posle o tome obavestio ministra (DP P1474, str. 7; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9967-9968). Veće napominje da je on, na pitanje da li su informacije sadržane u pismu *Nedeljnom telegrafu* tačne, odgovorio sledeće: "[š]to sam napisao za novine je stvar prikazana u osnovi onako kako je bilo. Ima tu nekih detalja koje nisam tada stavio, ali ja sada svedočim o svim ovim činjenicama". Dodao je da ono što je napisano u tekstu "nije najvažnija stvar" i da sada svedoči na sudu, Vlastimir Đorđević, T. 9967-9968.

⁵⁰⁸² Vlastimir Đorđević, T. 9726. Optuženi je u svom svedočenju takođe rekao da je on, kada je poslednji put otišao da se vidi s ministrom u vezi sa Golubovićevim zahtevom za drugi kamion, dao ministru Golubovićev telefon, rekavši mu da Golubovića neko treba da kontaktira kako bi ga obavestio gde treba transportovati tela, Vlastimir Đorđević, T. 9727.

⁵⁰⁸³ Vlastimir Đorđević, T. 9984-9985.

sudskomedicinskim mogućnostima, na šta je optuženi insistirao na tome da se tela pokopaju u Kladovu. Veće, na osnovu dokaza, nije ubeđeno da je optuženi, pre davanja instrukcija Goluboviću kako da dalje postupi, razgovarao s ministrom. Naprotiv, kasniji postupci optuženog i njegovo stanje svesti u vreme događaja, koji su oboje detaljno razmotreni na drugim mestima u ovoj Presudi, Veću jasno ukazuju na činjenicu da je on bio mnogo aktivnije uključen i da nije samo bio pasivni posrednik ministra.

1317. Konačno, Veće ovde napominje da je optuženi u svom svedočenju rekao da je, pošto je bio iznenađen vestima o pronalaženju tela, odmah nakon što je Goluboviću preneo prve instrukcije ministra, otišao do ministra "da se situacija raščisti" i predložio da se obrazuje komisija koja bi utvrdila šta se tačno dogodilo.⁵⁰⁸⁴ Pošto ministar nije odgovorio na taj predlog, Đorđević je predložio da on lično obrazuje takvu komisiju ili grupu koja bi istražila to pitanje.⁵⁰⁸⁵ Optuženi nikad nije obrazovao takvo istražno telo. Njegovo objašnjenje je da mu je ministar rekao da treba uraditi nešto da bi se tela sakrila jer će ih inače NATO iskoristiti u propagandne svrhe, kao i da ne treba preduzimati nikakve druge mere kako bi se utvrdilo odakle ta tela potiču i kako su ti ljudi ubijeni.⁵⁰⁸⁶

1318. Prema svedočenju optuženog, nakon poslednjeg razgovora sa Golubovićem u vezi s prevozom tela, on je otišao do ministra da mu kaže da on više ne želi da se "u te stvari dalje meš[a]" i da ima druge obaveze i odgovornosti "prema drugoj teritoriji, a ne prema Kosovu".⁵⁰⁸⁷ I pored očiglednih ministrovih sugestija da treba preduzeti mere kako se ne bi otkrilo da su tela pronađena zbog "celokupne [...] kampanje [NATO] bombardovanja", Đorđević je tokom svedočenja tvrdio da on lično nije znao za zločine koji su se dogodili na Kosovu.⁵⁰⁸⁸ Saznanja optuženog u tom smislu, kao i odgovornosti koje je na osnovu zakona imao da tu stvar istraži, obrađeni su detaljnije na drugim mestima u ovoj Presudi.

1319. Bez obzira na činjenicu da lokalna policija nije pronašla vozača hladnjače, kao i da se uverila da je na papučicu za gas bio stavljen kamen i da je nedostajao vetrobran, ona nije pokušala da istraži celokupni incident koji je počeo otkrivanjem hladnjače u reci. Aktivnosti lokalne policije pouzdano ukazuju na nameru da se od javnosti sakrije prisustvo leševa u hladnjači i, što je od presudnog značaja, na to da se radi o telima kosovskih Albanaca. U upornom nastojanju da se stvar prikrije, pustili su u opticaj glasinu da se radi o leševima ilegalnih imigranata koji su pokušali da

⁵⁰⁸⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9723.

⁵⁰⁸⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9723, 10002.

⁵⁰⁸⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9723-9724, 9828; v. takođe Završni podnesak odbrane, par 557.

⁵⁰⁸⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9727.

⁵⁰⁸⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9724, 9827-9828, 10004.

pređu granicu, što je bilo smišljeno s namerom da se javnost dezinformiše i obmane. Oni u određenoj meri u tome i jesu uspeli, jer se ta glasina pojavila u jednom članku u lokalnim novinama, a nakon toga nije bilo medijske reakcije.

1320. Veće smatra da dokazi izneti u prethodnim paragrafima jasno pokazuju da je, na lokalnom, kao i na najvišem nivou u Beogradu, MUP pokušao da sakrije otkrivanje i poreklo tela više od 80 kosovskih Albanaca, koja su iz hladnjače pronađene u Dunavu uklonjena 4. aprila 1999. godine.

1321. Dana 4. i 5. aprila 1999. godine, SUP-u Bor upućene su dve depeše kojima je obavešten o pronalaženju tela. Taj SUP nije reagovao. Pokrenuli su se tek kada je Boško Radojković 6. aprila 1999. godine lično pozvao Tomu Miladinovića i obavestio ga da nije u mogućnosti da reši problem s leševima na lokalnom nivou. Kad je u hladnjači pronađen velik broj leševa, opštinski sudija i opštinski tužilac koji su prvobitno pozvani na lice mesta izjavili su 5. aprila 1999. godine da nisu nadležni. Oni se više nisu uključivali. Mada su okružni istražni sudija i okružni tužilac takođe pozvani, oni nikada nisu došli na lice mesta;⁵⁰⁸⁹ Radojković, za čije je svedočenje Veće utvrdilo da je uglavnom pouzdano, rekao je da su vlasti, kada su informisane, obavestile lokalnu policiju da "nis[u] za to zainteresovan[e]".⁵⁰⁹⁰ Službena istraga nikada nije sprovedena i nije bilo pokušaja da se mesto zločina očuva. Štaviše, radnje koje su preduzete bile su usmerene ka sprečavanju svake eventualne istrage.

1322. Kada su Golubović i Miladinović stigli u Kladovo, lokalna policija je već bila preduzela mere da prikrije poreklo hladnjače tako što ju je prefarbala drugom bojom i stavila oštećene registarske tablice iz Bora, pošto na njoj prethodno nije bilo tablica. Radojković je posvedočio da, prema Golubovićevim instrukcijama, nije fotografisao tela dok su uklanjana iz hladnjače 6. aprila 1999. godine. Stoga, jedine fotografije u spisu jesu fotografije hladnjače dok je još uvek bila u vodi i dok je izvlačena, uključujući fotografiju noge koja viri iz pukotine na zadnjim vratima kamiona. Svi ti naponi na nivou lokalne policije i činjenica da je, prema verziji lokalne policije, pronalaženje tela 20-30 mrtvih Kurda u hladnjači sa registarskim tablicama iz Bora, smatrano "bezbednijom" pričom od pronalaženja tela kosovskih Albanaca u hladnjači koja potiče sa Kosova, govore o opštim saznanjima i pristupu policije u odnosu na događaje na Kosovu u to vreme. Prema mišljenju Veća, to ukazuje na činjenicu da je na nivou lokalne policije postojala svest o angažovanju službenih organa na tajnim aktivnostima vezanim za premeštanje tela lica ubijenih na Kosovu, aktivnostima koje je trebalo sakriti od javnosti. Konkretno, Veće ne prihvata razloge koje je Radojković ponudio kao obrazloženje zašto je lokalna policija smatrala za potrebno da sakrije

⁵⁰⁸⁹ Časlav Golubović, T. 1740, 1745.

⁵⁰⁹⁰ Boško Radojković, T. 1832, 1836, 1837.

poreklo hladnjače i iskaz zašto je smatrao za potrebno da tela iz hladnjače ukloni tokom noći.⁵⁰⁹¹ Golubovićev iskaz pred ovim Većem u smislu da su oni postupali bez instrukcija sudskih vlasti jer su te vlasti odbile da deluju,⁵⁰⁹² u suprotnosti je sa njegovim svedočenjem u predmetu *Milutinović* da u vezi sa tim telima nije bilo moguće čekati da počne redovni postupak jer je u to vreme na snazi bilo ratno stanje.⁵⁰⁹³ Veće taj iskaz ne prihvata.

1323. Veće prima na znanje stav odbrane da je član 6 Uredbe o primeni Zakona o krivičnom postupku za vreme ratnog stanja, koja je bila na snazi od 4. aprila 1999. godine, omogućavao organu unutrašnjih poslova da "u hitnim slučajevima" "preduzima [...] istražne radnje i bez zahteva javnog, odnosno državnog tužioca".⁵⁰⁹⁴ Međutim, do istrage uopšte nije došlo.

1324. Veće se uverilo da su, bez naloga istražnog sudije i u odsustvu istrage na licu mesta, odluka lokalnog MUP-a u OUP Kladovo, kao i Golubovićeve odluke u skladu s instrukcijama optuženog da se tela otkrivena u hladnjači u Tekiji uklone i transportuju donete u pokušaju da se prikrije otkrivanje tih tela, njihova nacionalnost i geografsko poreklo, kao i da se omete svaka dalja istraga o uzrocima i okolnostima smrti tih ljudi.

2. Dovoženje i pokopavanje tela u centru SAJ u Batajnici i centru PJP u Petrovom Selu

(a) Centar SAJ u Batajnici

1325. Tokom aprila i početkom maja 1999. godine, u centar SAJ u Batajnici u blizini Beograda stiglo je nekoliko kamiona natovarenih leševima. SAJ je bio organizaciona jedinica RJB, a optuženi je bio načelnik RJB. Centar se sastojao od jednog broja zgrada i strelišta i služio je kao poligon za obuku SAJ.⁵⁰⁹⁵ Centar SAJ bio je odvojen od svih drugih objekata MUP-a ili VJ i, da bi se pristupilo centru, nije se moralo prolaziti ni kroz jedan drugi objekat MUP-a ili VJ.⁵⁰⁹⁶ Nekoliko dana nakon početka rata, oni koji su ostali na dužnosti u centru SAJ u Batajnici premestili su se tri-

⁵⁰⁹¹ V. gore, par. 1303.

⁵⁰⁹² Na suđenju u predmetu *Milutinović*, upućujući na naređenje da se tela pokopaju u Kladovu, koje je Vlastimir Đorđević izdao uveče 6. aprila 1999. godine, što je bilo u očiglednoj suprotnosti sa svim predviđenim procedurama, Golubović je rekao da "[s] obzirom na uslove koji su bili, da je bilo ratno stanje, da je to na samoj granici i tako dalje, nisu morala druga uputstva, dovoljno je bilo da je rečeno da se to izvadi, da se obavi prenošenje i sahrana tih leševa i tako dalje.", Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7407.

⁵⁰⁹³ Časlav Golubović, T. 1722-1723.

⁵⁰⁹⁴ DP P200, član 6. Veće ima u vidu svedočenje Đorda Kerića koji je, kada mu je tokom unakrsnog ispitivanja predložen član 6 Uredbe, rekao da u to vreme nije bio upoznat sa Uredbom, ali da bi, u slučaju da jeste bio i "[d]a je se znalo i da je to posledica bila bombardovanja ili neke druge radnje, poznatog uzroka posledice, onda bi mi poduzeli odgovarajuće mere u vanrednim okolnostima kao što u članu stoji." T. 7820-7821.

⁵⁰⁹⁵ Svedok K87, DP P1415, par. 7, 11; v. takođe Zoran Simović, T. 13575, 13598; v. takođe svedok K88, T. 1870-1871; DPP372, broj "1" i strelica pokazuju približnu lokaciju centra SAJ u Batajnici.

⁵⁰⁹⁶ Svedok K87, DP P1415, par. 11. Veće ne prihvata moguća suprotna mišljenja iz iskaza svedoka K84 (svedok K84, T. 2015-2016) i Gorana Stoparića (Goran Stoparić, DP P493, par. 82).

četiri kilometara prema Beogradu zbog toga što je NATO gađao zgrade u okolini.⁵⁰⁹⁷ Nakon tog premeštanja, centar SAJ u Batajnici nije korišćen za obuku. Kompletna oprema, vozila i arhiva su uklonjeni odatle.⁵⁰⁹⁸ Nekoliko pripadnika SAJ ostalo je u centru kao straža.⁵⁰⁹⁹ SAJ se vratio u centar negde u junu ili julu 1999. godine.⁵¹⁰⁰

1326. Tela pronađena u hladnjači u Dunavu pored sela Tekija prebačena su u dva druga kamiona i prevezena za Beograd. Prvi kamion su od prvog vozača Ursuljanovića, kad je stigao u Beograd, preuzela dva nepoznata lica. Otprilike nedelju dana posle toga, prema Golubovićevoj instrukciji, Ursuljanović je iz jednog nepoznatog objekta MUP-a preuzeo kamion.⁵¹⁰¹ Drugi od ta dva kamiona krenuo je iz Tekije za Beograd u noći između 7. i 8. aprila 1999. godine i odvezao se do centra SAJ u Batajnici, gde je parkiran uz obalu Dunava, sa ključevima u bravi.⁵¹⁰² Ima dokaza da je vozaču rečeno da se vrati za dva-tri dana da pokupi kamion, a da je drugi kamion parkiran u centru već bio isporučio istu vrstu tovara.⁵¹⁰³

1327. Vozač drugog kamiona vratio se u centar SAJ u Batajnici dva dana kasnije da pokupi kamion i video mrlju prečnika oko četiri metra iza kamiona. Takođe je uočio tragove vatre. Dokazi se donekle razlikuju u vezi s tim da li je bilo pokušaja da se tela spale⁵¹⁰⁴ ili da se ukloni zadah krvi prouzrokovan curenjem tečnosti iz nekoliko kamiona tako što bi se zahvaćeni delovi polili benzinom, a zatim zapalili.⁵¹⁰⁵ Veće prihvata da je u blizini kamiona došlo do spaljivanja. Nakon što je preuzeo kamion u centru SAJ u Batajnici, vozač ga je odvezao u garažu MUP-a u Beogradu, gde su pokušali da oribaju tragove ljudske kose i kože koji su ostali nakon što su iz njega uklonjena tela.⁵¹⁰⁶

1328. Svedoci K87 i K88 svedočili su o dolasku tela u centar SAJ u Batajnici i o njihovom kasnijem pokopavanju u masovne grobnice na toj lokaciji. Međutim, svedok K87 se u materijalnim aspektima udaljio od onoga što je rekao u svojoj ranijoj izjavi Tužilaštvu, posebno kad je reč o ulozi optuženog u tim događajima. Međutim, nakon što je videlo i čulo svedoka i pažljivo razmotrilo izmene koje je napravio u odnosu na svoju prethodnu izjavu, Veće se uverilo da je prethodni iskaz

⁵⁰⁹⁷ Svedok K87, DP P1415, par. 8, 9; svedok K87, DP P1416.1 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11817; svedok K88, DP P370A, par. 11; v. takođe svedok K88, T. 1977-1978.

⁵⁰⁹⁸ Svedok K87, DP P1415, par. 9; svedok K88, T. 1978.

⁵⁰⁹⁹ Zoran Simović, T. 13599. iskazi svedoka K87 i svedoka K88 se nešto malo razlikuju (svedok K87, DP P1415, par. 9; svedok K88, DP P370A, par. 11; svedok K88, DP P371-A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10464), ali ta razlika nije suštinske prirode. U tom smislu, Veće prihvata Simovićev iskaz.

⁵¹⁰⁰ Svedok K87, DP P1415, par. 9, 27.

⁵¹⁰¹ V. gore, par. 1308.

⁵¹⁰² V. gore, para 1312.

⁵¹⁰³ V. poverljivi Dodatak.

⁵¹⁰⁴ V. poverljivi Dodatak.

⁵¹⁰⁵ Svedok K88, DP P371-A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10467-10468.

⁵¹⁰⁶ V. poverljivi Dodatak.

svedoka Tužilaštvu pouzdan za razliku od njegovog iskaza pred Većem. Iz tog razloga, pri donošenju zaključaka koji slede, Veće se uglavnom oslanjalo na svedočenje ovog svedoka sadržano u njegovoj prvobitnoj izjavi Tužilaštvu, dok se na njegovo svedočenje na ovom i prethodnim suđenjima oslanjalo samo u ograničenoj meri, i to u situacijama kada je njegovo svedočenje bilo u skladu sa drugim pouzdanim dokazima iznetim tokom ovog suđenja, a posebno svedočenjem svedoka K88, koga Veće prihvata kao verodostojnog.

1329. Negde oko 6. aprila, a pre 9. aprila 1999. godine, Vlastimir Đorđević je pozvao svedoka K87, koji je na njegov zahtev narednog jutra došao u Đorđevićevu kancelariju, tada privremeno smeštenu u Beogradskoj banci.⁵¹⁰⁷ Tamo je optuženi rekao svedoku K87 da se u centru SAJ u Batajnici nalaze dva kamiona u kojima su tela žrtava NATO bombardovanja, da ta tela treba privremeno pokopati u centru i da će ona nakon rata biti ekshumirana, identifikovana i sahranjena kako treba.⁵¹⁰⁸ Svedok K87 je rekao Đorđeviću da se u centru nalaze samo tri-četiri čoveka i da oni ne znaju kako da obave taj posao; Đorđević mu je odgovorio da će kao pomoć obezbediti bager i da tela treba pokopati zajedno.⁵¹⁰⁹ Đorđević je uputio svedoka K87 gde u centru treba pokopati tela, rekavši da postoji poligon za obuku sačinjen od kamionskih guma i da bi to mesto najviše odgovaralo pošto je tu već prekopavana zemlja.⁵¹¹⁰ On je svedoku K87 takođe rekao da o tom pitanju ne treba razgovarati ni sa kim.⁵¹¹¹ Dokazi pokazuju da je optuženi svedoka K87, dok je ovaj nakon sastanka napuštao kancelariju optuženog, predstavio ministru, rekavši “[o]vo je čovek koji treba da obavi ovaj pos’o”.⁵¹¹²

1330. Nakon sastanka sa Vlastimirom Đorđevićem, svedok K87 je otišao u centar SAJ u Batajnici, gde je video dva kamiona parkirana na praznom prostoru uz Dunav.⁵¹¹³ Radilo se o običnim transportnim kamionima sa kabinom i prikačenom prikolicom. Jedan od njih je bio prekriven

⁵¹⁰⁷ Svedok K87, DP P1414, par. 12-13, 24; svedok K87, T. 14158-14159. Svedok K87 nije bio siguran kada je došlo do tog telefonskog razgovora, ali je izneo pretpostavku da je to bilo negde sredinom aprila 1999. godine. Konkretnije datume događaja u centru aprila 1999. godine bio je u mogućnosti da dâ svedok K88, koji je u svom svedočenju rekao da ga je u vezi sa pokopavanjem tela svedok K87 pozvao “[u] četvrtak, pre Velikog petka” (svedok K88, DP P370-A, par. 17). Iz ovog proizilazi da je telefonski poziv optuženog svedoku K87, kada je tražio da ovaj dođe u njegovu kancelariju, morao biti negde pre Velikog petka, koji je 1999. godine bio 9. aprila. Veće je već konstatovalo da je Časlav Golubović obavestio Đorđevića o prvobitnom pronalaženju tela u hladnjači najkasnije 6. aprila 1999. godine. Stoga je do telefonskog poziva optuženog svedoku K87 i njihovog sastanka narednog dana u kancelariji optuženog moralo doći negde 6. aprila 1999. godine ili odmah nakon toga, a pre 9. aprila 1999. godine.

⁵¹⁰⁸ Svedok K87, DP P1414, par.13, 24; svedok K87, T. 14159-14161, 14164.

⁵¹⁰⁹ Svedok K87, DP P1414, par. 13, 14. Prema svedočenju optuženog, kada je svedok K87 došao u njegovu kancelariju, usledio je razgovor o korišćenju bagera i svedok K87 je optuženom tada rekao da se jedan bager nalazi blizu objekta u Batajnici. Đorđević je u svom svedočenju rekao da je svedoku K87 dao instrukciju da uzme taj bager i upotrebi ga da “obav[e] taj posao” (Vlastimir Đorđević, T. 9998-9999).

⁵¹¹⁰ Svedok K87, DP P1415, par. 17; v. takođe svedok K87, DP P1416.1 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11816-11817.

⁵¹¹¹ Svedok K87, DP P1415, par. 15.

⁵¹¹² Živko Trajković, T. 9115-9116, 9137-9138. Optuženi je potvrdio ovaj iskaz, Vlastimir Đorđević, T. 9731. U svojoj izjavi Tužilaštvu, svedok K87 nije rekao ništa o tome o tome da je upoznao ministra.

⁵¹¹³ Svedok K87, DP P1414, par. 16; DP P1416.1 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11817.

ciradom.⁵¹¹⁴ Svedok K87 je rekao da ga detalji vezani za te kamione, kao što su njihove registarske tablice, nisu interesovali i da nije smatrao svojom obavezom da obraća pažnju na takve pojedinosti.⁵¹¹⁵ Nije proveravao da li su kabine kamiona zaključane ili ne.⁵¹¹⁶ U centru nije bilo nikoga i svedok K87 je odatle otišao nakon nekoliko minuta.⁵¹¹⁷

1331. Svedok K88 potkrepljuje navode o tome da su se kamioni u to vreme nalazili u centru SAJ u Batajnici; on je u svom iskazu rekao da je početkom aprila 1999. godine⁵¹¹⁸ otišao u centar. Bio je odsutan tri-četiri dana i hteo je da proveriti vozilo praga koje im je dao SAJ Novi Sad.⁵¹¹⁹ Dok je prilazio vozilu koje je bilo parkirano na oko 300 metara od strelišta, Svedok K88 je primetio žuti civilni kamion Daimler-Benz FAP 1213 koji je bio parkiran u blizini.⁵¹²⁰ Duž jedne strane strelišta, svedok K88 je takođe primetio rđom nagrižen plavi kamion marke "Tatra", sa visokim panel-stranicama na prikolici i bez krova.⁵¹²¹ U blizini je uočio i kamion marke "Zastava".⁵¹²² On nije video kako su ti kamioni stigli u centar.⁵¹²³ Kasnije toga dana, obavestio je svedoka K87 o tome šta je video u centru; svedok K87 je rekao da se možda radi o vozilima MUP-a koja su tu premeštena.⁵¹²⁴

1332. Svedok K88 je u svom svedočenju rekao da ga je 8. aprila 1999. godine⁵¹²⁵ pozvao svedok K87 i rekao mu da se u kamionima⁵¹²⁶ koji su stigli u centar nalaze mrtva tela i da je došlo naređenje od nekoga iznad njihovih komandira da se ona sahrane u centru.⁵¹²⁷ Sledećeg dana, što je prema konstataciji Veća bio 9. april 1999. godine ili približno taj datum,⁵¹²⁸ svedok K88 i svedok

⁵¹¹⁴ Svedok K87, DP P1415, par. 16.

⁵¹¹⁵ Svedok K87, DP P1415, par. 16; DP P1416.1 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11817.

⁵¹¹⁶ Svedok K87, DP P1415, par. 16.

⁵¹¹⁷ Svedok K87, DP P1415, par. 16, 17.

⁵¹¹⁸ Svedok K88 objašnjava da je to bilo izvesno vreme nakon sahrane Radovana Aleksića, vozača Živka Trajkovića, koja je bila krajem marta ili početkom aprila 1999. godine (svedok K88, DP P370, par. 14).

⁵¹¹⁹ Svedok K88, DP P370-A, par. 14.

⁵¹²⁰ Svedok K88, DP P370-A, par. 14; DP P370 prilog, brojem "4" i rečima "kamion FAP, žuti" obeležena je lokacija na kojoj je bilo parkirano ovo vozilo; v. takođe DP P371 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10446-10447.

⁵¹²¹ Svedok K88, DP P370-A, par. 14; DP P370 prilog, oznakom "2V" obeležena je lokacija kamiona marke "Tatra".

⁵¹²² Svedok K88, DP P370-A, par. 14; dokazni predmet P370 prilog, oznakom "3V" obeležena je lokacija kamiona marke "Zastava".

⁵¹²³ Svedok K88, T. 1980.

⁵¹²⁴ Svedok K88, DP P370, par. 16.

⁵¹²⁵ Veće napominje da se radi o "četvrtku pre Velikog petka" 1999. godine (v. gore, fusnota 5107), koji se pominje u izjavi svedoka K88 (DP P370, par. 17).

⁵¹²⁶ Prema rečima svedoka K88, (mada ne i svedoka K87) u centru se u tom trenutku nalazio samo žuti FAP-ov kamion Daimler-Benz koji je video "početkom aprila", kada je sâm obišao centar. Druga dva kamiona više nisu bila tu. On je u svom iskazu rekao da je, kada su on i svedok K87 sledeći put došli u centar, stražar koji se tamo nalazio rekao da su se, sudeći po zadahu, u dva kamiona koja su otišla verovatno nalazili leževi i da je žuti kamion FAP takođe zaudarao (svedok K88, DP P370-A, par. 16; svedok K88, DP P371-A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10448). Svedok K88 je rekao i to da je žuti kamion FAP bio već 15 dana u centru kada su svedoci K87 i K88 došli u centar da pokopaju tela (svedok K87, DP P370-A, par. 17). Prema mišljenju Veća, čini se da je svedok K88 pogrešio po pitanju tih 15 dana. Veće smatra verovatnim da su, kao što je u svom svedočenju rekao svedok K87, na dan kada su svedoci K87 i K88 učestvovali u pokopavanju prve grupe tela u centru bila dva kamiona. Optuženi je takođe posvedočio da je obavestio svedoka K87 da se u centru nalaze dva kamiona (Vlastimir Đorđević, T. 9729-9730, 9978).

⁵¹²⁷ Svedok K88, DP P370, par. 17; svedok K88 DP P371 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10452.

⁵¹²⁸ Svedok K88, DP P370, par. 17.

K87 su otišli u centar.⁵¹²⁹ Svedok K88 je pokupio bager iz jednog građevinskog preduzeća na Batajničkom putu i oni su počeli da kopaju rupu u centru.⁵¹³⁰ Tu su bila i dvojica vozača MUP-a, Brašanović i Lipovac, koji su stigli dok se jama kopala.⁵¹³¹ U relevantnom periodu, Dragan Brašanović je bio lični vozač Petra Zekovića, jednog drugog pomoćnika ministra MUP-a, dok je Bogdan Lipovac bio vozač optuženog.⁵¹³²

1333. Prema instrukciji Vlastimira Đorđevića, na poligonu za obuku je iskopana jama; to je bilo na najzabačenijem delu centra SAJ u Batajnici, iza strelišta dugog 300 metara.⁵¹³³ Kada je jama iskopana, jedan od dvojice vozača MUP-a u rikverc je dovezao kamion s telima niz padinu koju je svedok K87 napravio kopajući jamu. Stražnja vrata na prikolici su otvorena i vozač je naglo prikočio kako bi tela ispala iz prikolice u jamu tako da niko ne mora da ih dotakne.⁵¹³⁴ Smrad tela u raspadanju je bio toliko jak da su prisutni morali da nose gas-maske.⁵¹³⁵ Dva kamiona koja su se nalazila u centru odmah su istovarena u masovnu grobnicu, jedan za drugim.⁵¹³⁶

1334. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Veće se uverilo da su tela istovarena iz ta dva kamiona u jamu u centru SAJ u Batajnici bila tela koja su otkrivena u hladnjači u Dunavu kod Tekije.

1335. U svom iskazu svedok K88 je rekao da su se, čim je počeo da zatrpava jamu u koju su istovarena tela, začule sirene koje su upozoravale na napad iz vazduha; svedok K87 mu je rekao da na izvesno vreme prestane sa pokopavanjem jer upravlja mašinom koja radi na veoma visokoj temperaturi, pa NATO senzori to mogu da otkriju.⁵¹³⁷ Tokom unakrsnog ispitivanja i na suđenju u

⁵¹²⁹ Svedok K87, DP P1415, par. 18; v. takođe svedok K88, DP P370, par. 18.

⁵¹³⁰ Svedok K88, DP P370, par. 18-19; svedok K88 DP P371 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10447; svedok K87, DP P1414, par. 18. Prema svedočenju svedoka K87, on je svedoku K88 rekao da ode u kancelariju Vlastimira Đorđevića da preuzme dozvolu kako bi mogao da pokupi bager od građevinskog preduzeća u Batajnici (svedok K87, DP P1414, par. 18). Svedok K88, međutim, ne spominje preuzimanje dozvole i o tome mu nije postavljeno pitanje (svedok K88, DP P370, par. 18). Optuženi je osporavao da je svedok K88 došao da od njega traži dozvolu ili odobrenje da koristi bager (Vlastimir Đorđević, T.9999). Veće nije u mogućnosti da utvrdi da li je svedok K88 dobio dozvolu od optuženog, mada je jasno da je optuženi rekao svedoku K87 da će on obezbediti bager koji će oni moći da koriste u centru SAJ u Batajnici (v. gore, para 1329).

⁵¹³¹ Veće napominje da je svedok K88 u svom iskazu rekao da Brašanović, Lipovac i svedok K87 nisu bili stalno prisutni tokom dva sata koliko mu je trebalo da iskopa grob, već da su dolazili i odlazili. Međutim, na osnovu iznetih dokaza, jasno je da su sva četvorica bila prisutna kada su tela stavljana u iskopanu rupu (svedok K88, DP P370, par. 18, 19; svedok K88, DP P371 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10451-10453, 10466; svedok K87, DP P1414, par. 18-19); v. takođe svedok K93, gde se Dragan Brašanović i Bogdan Lipovac identifikuju kao dvojica vozača koja su vozila tela sa Kosova do centra SAJ u Batajnici (svedok K93, DP P1062 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11333. Iz svedočenja nije jasno da li su Dragan Brašanović i Bogdan Lipovac imali ključeve od oba kamiona ili samo od jednog (svedok K87, DP P1415, par. 18).

⁵¹³² Svedok K93, DP P1062 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11333-11334; svedok K87, T. 14176; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9988.

⁵¹³³ Svedok K87, DP P1415, par. 18. Veće napominje da je svedok K88 u svom svedočenju rekao da su prisutni na licu mesta razgovarali o tome koje bi bilo najbolje mesto da se tela pokopaju i da su odlučili da to bude lokacija iza strelišta koje je bilo dugačko 300 metara, odnosno najzabačenija lokacija u centru (svedok K88, DP P370, par. 18; svedok K88, DP P371 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10447). To nije nužno u suprotnosti sa svedočenjem svedoka K87 da mu je Vlastimir Đorđević dao instrukciju o konkretnoj lokaciji na kojoj treba pokopati tela; svedočenje svedoka K88 odražava činjenicu da on nije bio siguran ko je predložio tu lokaciju (svedok K88, T. 1979). Veće se uverilo da je, u stvari, svedok K87 dao taj predlog, prema instrukcijama optuženog.

⁵¹³⁴ Svedok K88, DP P370-A, par. 19; svedok K87, DP P1415, par. 19.

⁵¹³⁵ Svedok K87, DP P1415, par. 19.

⁵¹³⁶ Svedok K87, DP P1415, par. 19.

⁵¹³⁷ Svedok K88, DP P370, par. 20.

predmetu *Milutinović* i na ovom suđenju, svedok K88 je u svom svedočenju rekao da su, da ih ne bi pogodili avioni NATO, paljene gume kako bi se NATO-u onemogućio vizuelni kontakt.⁵¹³⁸ Mada Veće prihvata da je NATO otprilike u to vreme možda bombardovao aerodrom u Batajnici,⁵¹³⁹ po njegovom mišljenju, verovatnije je da je dim od paljenja guma bio posledica nastojanja da se od NATO-a prikrije operacija pokopavanja tela, a ne da se NATO spreči da gađa centar SAJ u Batajnici. Pored toga, sudskomedicinski dokazi otkrivaju da su brojni ljudski ostaci pronađeni u nekoliko masovnih grobnica koje su kasnije ekshumirane u centru bili pomešani sa većim brojem delimično izgorelih guma, što ukazuje na pokušaj da se ti ljudski ostaci unište.⁵¹⁴⁰

1336. Mada su svedoci K88 i K87 bili prisutni dok su tela istovarivana u jamu, oni su tvrdili da ih nisu pažljivo zagledali i da stoga nisu videli kakva odeća je bila na telima ili kog su pola bila, kao ni da li je među njima bilo tela dece.⁵¹⁴¹ Nakon što su tela pokopana, kamioni su napustili centar SAJ u Batajnici.⁵¹⁴²

1337. Pored ta dva kamiona koja su prevozila tela iz Tekije, nekoliko drugih kamiona s telima koje su vozili službenici MUP-a⁵¹⁴³ takođe su u razmacima stigla u centar SAJ u Batajnici tokom aprila, a verovatno i početkom maja 1999. godine.⁵¹⁴⁴ Vlastimir Đorđević je kontaktirao svedoka K87 putem mobilnog telefona i unapred mu je najavljivao dolazak svakog od tih kamiona. Đorđević je instruirao svedoka K87 da treba slediti istu proceduru kao i ranije.⁵¹⁴⁵ Prema rečima svedoka K87, u centru je iskopano najviše četiri jame; kamioni koji su stigli bili bi parkirani na istom mestu. Svedok K87 nije poznavao vozače, a svaki put bi to bio drugi vozač i drugi kamion.⁵¹⁴⁶

1338. Činjenicu da su tela pokopavana u više navrata potvrdio je i svedok K88, koji kaže da ga je tri do pet dana nakon prvog pokopavanja u centru pozvao svedok K87 i rekao mu da je stigao još jedan kamion i da treba da dođe u centar; ista procedura je ponavljana kada su dolazili naredni kamioni.⁵¹⁴⁷ Kada je svedok K88 stigao u centar, video je jedan stari kamion žute boje sa prikolicom i bez registarskih tablica parkiran nasuprot glavnog ulaza u centar, okrenut prema Dunavu.⁵¹⁴⁸ Tu su bila dva vozača u plavim maskirnim uniformama koja su govorila crnogorskim

⁵¹³⁸ Svedok K88 T. 1982; v. takođe svedok K88, DP P371A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10464.

⁵¹³⁹ Svedok K88, T. 1981-1982.

⁵¹⁴⁰ DP P815, str. 17.

⁵¹⁴¹ Svedok K87, DP P1415, par. 19; svedok K88, DP P370, par. 20.

⁵¹⁴² Svedok K87, DP P1415, par. 20.

⁵¹⁴³ V. poverljivi Dodatak.

⁵¹⁴⁴ Svedok K87, DP P1415, par. 21; svedok K88, DP P370A, par. 31. Svedok K88 je rekao da su kamioni sa telima stizali u centar SAJ u Batajnici tokom perioda od *otprilike* tri nedelje i u razmacima od dva do tri dana (svedok K88, DP P370A, par. 31 (naglasak dodat). Na osnovu drugih predočenih dokaza, Veće smatra da su tela verovatno stizala u Batajnicu i u aprilu i početkom maja 1999. godine.

⁵¹⁴⁵ Svedok K87, DP P1415, par. 21; svedok K87, T. 14174-14175.

⁵¹⁴⁶ Svedok K87, DP P1415, par. 22.

⁵¹⁴⁷ Svedok K88, DP P370, par. 22, 29.

⁵¹⁴⁸ Svedok K88, DP P370-A, par. 22; DP P370, oznakom "4V" obeležena je lokacija tog kamiona.

naglasakom.⁵¹⁴⁹ Prema rečima svedoka K88, ta dva vozača su ostala dva-tri dana u policijskom hotelu dok se njihov kamion popravljao, pošto je imao problem sa gorivom.⁵¹⁵⁰ Kao što je učinjeno sa nekoliko kamiona koji su stigli u centar, na zemlju je sipan benzin kako bi se uklonio miris krvi.⁵¹⁵¹

1339. Svedok K88 je opet iskopao jamu blizu strelišta koristeći bager koji je, nakon prve upotrebe, parkirao u centru.⁵¹⁵² Kamion je nakon toga postavljen duž grobnice, a svedok K88 je bagerom gurnuo prikolicu kako bi tela ispala u jamu. Međutim, zbog toga je prikolica pala u jamu zajedno sa telima.⁵¹⁵³ Svedok K88 je u svom svedočenju rekao da je na kraju prikolica izvučena iz jame i da je ostavljena blizu grobnice sve dok tela, godinama kasnije, nisu iskopana iz te grobnice.⁵¹⁵⁴ Svedok K88 kaže da nije video kako tela padaju u jamu; nosio je gas-masku i obraćao pažnju na upravljanje bagerom.⁵¹⁵⁵ Svedok K87 je isto tako posvedočio da je tela video samo nakratko i da nije obraćao pažnju na to kakvu su odeću imala na sebi.⁵¹⁵⁶

1340. Svedok K87 je tokom unakrsnog ispitivanja u ovom predmetu rekao da je, prilikom prvog sastanka sa optuženim, ovaj instruirao svedoka K87 da "ostavi nekakav trag" na mestu gde se nalazi grobnica kako bi se to područje moglo lako identifikovati, a tela mogla pojedinačno sahraniti nakon rata; svedok K87 je posvedočio da je to učinjeno i da je prikolica koja je upala u grob bila oznaka koja je ostavljena.⁵¹⁵⁷ Veće ne prihvata ovaj iskaz. Svedok K87 ne upućuje na to u svojoj izjavi Tužilaštvu, u kojoj je rekao da na lokaciji na kojoj su tela pokopana ništa nije ostavljeno, ali da je tamo ostavljena prikolica kako bi znali mesto na kojem su pokopana.⁵¹⁵⁸ Prvo, na osnovu svedočenja samog svedoka K87, izgleda da se ova navodna instrukcija odnosila na pokopavanje tela koja su stigla u prva dva kamiona, jer je prvi sastanak sa optuženim bio ograničen na to. Drugo, kada je svedočio o prikolicu, svedok K88 nije pominjao da je ona bila ostavljena izričito u svrhu označavanja lokacije grobnice. Prema mišljenju Veća, svedočenje svedoka K87 u tom pogledu nije verodostojno i izmišljeno je kako bi se sugerisalo da je, u stvari, postojala namera da se ta tela nakon rata ponovo pokopaju. Dokazi ukazuju na to da su se, odmah posle pokopavanja tela, vozači vratili na Kosovo u kabini bez prikolice. Stoga je verovatniji scenario da su oni već bili otišli kada

⁵¹⁴⁹ Svedok K88, DP P370-A, par. 22; svedok K88, T. 1871-1872; DP P325, uniformu na fotografiji broj "4" svedok K88 identifikovao je kao uniformu koju su nosili vozači; v. takođe T. 1984-1988. Na osnovu identifikacija uniformi od strane svedoka K88, Veće se uverilo da se radilo o pripadnicima redovne policije (v. gore, par. 53).

⁵¹⁵⁰ Svedok K88, T. 1984-1985; v. takođe svedok K88 DP P371A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10468.

⁵¹⁵¹ Svedok K88, DP P370-A, par. 22; svedok K88 DP P371-A (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10467-10468.

⁵¹⁵² Svedok K88, DP P370-A, par. 23; DP P370-A, oznakom "2" obeležena je lokacija na kojoj je pokopana druga grupa tela; v. takođe svedok K87, DP P1415, par. 22.

⁵¹⁵³ Svedok K88, DP P370-A, par. 23.

⁵¹⁵⁴ Svedok K88, DP P370-A, par. 23; v. dole, par. 1493.

⁵¹⁵⁵ Svedok K88, DP P370, par. 25.

⁵¹⁵⁶ Svedok K87, DP P1415, par. 22.

⁵¹⁵⁷ Svedok K87, T. 14160-14161; v. takođe svedok K87, DP P1415, par. 24.

⁵¹⁵⁸ Svedok K87, DP P1415, par. 24.

je prikolica izvučena iz jame;⁵¹⁵⁹ nakon toga, ona je jednostavno ostavljena pored jame. Činjenica da nije postojala namera da se tela nakon rata ponovno pokopaju dodatno je potvrđena time što su u grobnicama, izmešane sa telima, pronađene delimično izgorele gume, što, prema zaključku Veća, ukazuje na nameru da se ti posmrtni ostaci unište. Ekshumacije obavljene 2001. i 2002. godine otkrile su da su brojni posmrtni ostaci bili oštećeni vatrom, a neki su u potpunosti uništeni.⁵¹⁶⁰ Pored toga, MKNL je uočio pokušaje da se kompletne lokacije zamaskiraju nanošenjem dopremljene zemlje preko površine grobnice, kako bi se stvorio "lažni horizont."⁵¹⁶¹

1341. U centar je tokom dana koji su usledili stiglo još kamiona. Svedok K88 je u svom svedočenju rekao da je tri do pet dana nakon pokopavanja druge grupe tela⁵¹⁶² u centru video novi kamion marke "Mercedes Furgon". Vozač, stariji čovek u civilnoj odeći, obavestio je svedoka K88 da se u kamionu nalazi oko 35 tela. Dok su ta tela istovarivana u jamu, kosa zadnja vrata tog kamiona su upala unutra; pronađena su nekoliko godina kasnije tokom ekshumacija izvršenih u centru.⁵¹⁶³ U to vreme, u centar je stigla i hladnjača od 30 tona.⁵¹⁶⁴ Dvojica vozača tog kamiona nosila su standardne plave maskirne policijske uniforme. Govorili su srpski, ali svedoku nije bilo poznato odakle dolaze.⁵¹⁶⁵ Svedok K88 nije video nikakva tela dok je izbacivao zemlju iz kamiona, mada se iz zemlje osećao jak smrad leševa, ali video je deo mrtvačkog kovčega.⁵¹⁶⁶ Zemlja iz tog kamiona je istovarena u jamu iskopanu blizu strelišta.⁵¹⁶⁷ Veće napominje da je deo mrtvačkog kovčega izvađen iz jedne od masovnih grobnica tokom ekshumacija izvršenih 2002. godine, što potvrđuje da su neki od ljudskih ostataka dopremljenih u centar SAJ u Batajnici prethodno uzeti sa groblja.⁵¹⁶⁸

1342. U tom periodu, u centar SAJ u Batajnici stigao je još jedan kamion koji je dovezao nekoliko stotina tela⁵¹⁶⁹ koja je vozač MUP-a iz Prištine pokupio po naređenju Petra Zekovića,⁵¹⁷⁰

⁵¹⁵⁹ Svedok K88, DP P370-A, par. 23.

⁵¹⁶⁰ V. gore, par. 1484, 1493, 1499, 1504; v. takođe DP P815, str. 23.

⁵¹⁶¹ DP P815, par. 66.

⁵¹⁶² Veće prihvata da je druga grupa tela bila druga grupa prevezena iz Tekije (svedok K93, DP P1065, str. 3-4).

⁵¹⁶³ Svedok K88, DP P370-A, par. 27; v. takođe DP P370, prilog, oznakom "3" obeležena je lokacija na kojoj je pokopano oko 35 tela koja je dopremio stariji čovek koji je vozio mercedesov kamion. V. takođe, dole, par. 1493; v. DP P815, par. 38.

⁵¹⁶⁴ Svedok K88, DP P370-A, par. 28.

⁵¹⁶⁵ Svedok K88, DP P370-A, par. 29; svedok K88, DP P371 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10450; svedok K88, T. 1988; DP P325, oznakom "4" obeležene su uniforme koje su nosili vozači hladnjače od 30 tona.

⁵¹⁶⁶ Svedok K88 je rekao da on nije video nikakva tela, ali da se osećao zadah leševa i da je na osnovu toga zaključio da je zemlja možda sadržala ljudske ostatke, svedok K88, DP P370A, par. 28; svedok K88, DP P371 ((Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10466; svedok K88, T. 1986-1987.

⁵¹⁶⁷ Svedok K88, DP P370-A, par. 28; v. takođe DP P370A, oznakama "4" i "5" obeležene su dve jame u koje svedok misli da je istovarena zemlja; on nije mogao da kaže tačno u koju.

⁵¹⁶⁸ DP P815, str. 23.

⁵¹⁶⁹ U potpisanoj izjavi datoj Radnoj grupi 2002. godine, svedok K93 je rekao da mu je jedan nepoznati čovek rekao da se u kamionu nalazi oko 300 tela (svedok K93, DP P1063, str. 4), ali, u sudnici, svedok K93 je tvrdio da on ni na koji način nije mogao da zna koliko je tela bilo u kamionu (svedok K93, T. 6899-6900, 6905). Veće, međutim, napominje da njegove dve druge izjave, koje nisu date za potrebe postupka pred Međunarodnim sudom, kao i na suđenju u predmetu *Milutinović*, sadrže procenu da je u kamionu moralo biti oko 500 tela (svedok K93, DP P1062 ((Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11323;

pomoćnika ministra u MUP-u, načelnika Uprave za zajedničke poslove,⁵¹⁷¹ i člana Kolegijuma MUP-a.⁵¹⁷² Zeković je vozaču dao telefonski broj koji treba da pozove po dolasku na Kosovo; to je bio jedan broj u Beogradu. To je bio isti broj za koji je vozaču rečeno da ga pozove u svakoj od narednih prilika kada bi mu Zeković naredio da pokupi tela na Kosovu.⁵¹⁷³ Kada je pozvao taj broj, osoba s druge strane linije mu je rekla⁵¹⁷⁴ da ode do jedne lokacije na kojoj su policajci čekali na njegov dolazak. Na toj lokaciji, on je preuzeo ogromnu belu hladnjaču marke "Scania", koju je, kako mu je naređeno, odvezao u centar SAJ u Batajnici.⁵¹⁷⁵

1343. Svedok K87 je u svom iskazu rekao da je jednom, dok su trajala ta učestala pokopavanja tela u centru SAJ u Batajnici, ponovo otišao da se vidi s Vlastimirom Đorđevićem.⁵¹⁷⁶ Svedok K87 je pitao Đorđevića da li je moguće prekinuti sa dovoženjem tela u centar, jer je svedok K87 zbog toga bio uzrujan.⁵¹⁷⁷ U svojoj izjavi Tužilaštvu iz 2004. godine, svedok K87 je rekao da se ne seća reakcije optuženog niti toga šta je ovaj odgovorio na njegov zahtev, ali da misli da posle njegovog zahteva tela više nisu dovožena u centar.⁵¹⁷⁸ Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja na ovom suđenju, svedok K87 je rekao da je Vlastimir Đorđević pokazao razumevanje za zahtev svedoka K87 i rekao mu da mora "to pitanje videti sa nekim".⁵¹⁷⁹ Svedok K87 je dalje rekao da je stekao utisak da je "sve to što je rađeno, rađeno preko volje [Vlastimira Đorđevića]".⁵¹⁸⁰ Veće smatra, što svedok K87 prihvata, da on nije bio u mogućnosti da stekne utisak o volji optuženog u vezi s tim pitanjem. Veće je steklo jasan utisak da je taj iskaz svedoka K87 smišljen kako bi se optuženi prikazao u pasivnom, pa i u povoljnom svetlu u odnosu na predmetne događaje. Veće ne prihvata ovaj iskaz dat tokom unakrsnog ispitivanja.

1344. Svedok K87 je u svom svedočenju rekao da ga je, dva-tri dana nakon što su pokopana sva tela koja su dovezena u centar, telefonom nazvao neko ko se predstavio činom, a ne imenom. Ta osoba se raspitivala o tome da li su tela pokopana. Svedok K87 tvrdi da ne zna da li je to bio optuženi ili neko drugi, ali da je toj osobi potvrdio da je sve urađeno kao što mu je naloženo.⁵¹⁸¹ Veće konstatuje da to možda delimično potvrđuje iskaz optuženog da ga je svedok K87 obavestio

svedok K93, DP P1064, str. 5; svedok K93, DP P1065, str. 4). Na osnovu razmotrenih dokaza, Veće prihvata da je tim kamionom prevezeno nekoliko stotina tela.

⁵¹⁷⁰ Svedok K93, DP P1062, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11323-11325; svedok K93, DP P1095, str. 2.

⁵¹⁷¹ Veće napominje da je Uprava za zajedničke poslove, između ostalog, bila odgovorna za korišćenje i održavanje vozila (DP P357, član 23 i 35).

⁵¹⁷² DP D208.

⁵¹⁷³ V. poverljivi Dodatak.

⁵¹⁷⁴ V. poverljivi Dodatak.

⁵¹⁷⁵ V. poverljivi Dodatak.

⁵¹⁷⁶ Svedok K87, DP P1414, par. 25; v. takođe svedok K87, T. 14163.

⁵¹⁷⁷ Svedok K87, DP P1415, par. 25; v. takođe svedok K87, T. 14163; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 10000.

⁵¹⁷⁸ Svedok K87, DP P1415, par. 25.

⁵¹⁷⁹ Svedok K87, T. 14163-14164.

⁵¹⁸⁰ Svedok K87, T. 14164.

⁵¹⁸¹ Svedok K87, DP P1415, par. 23.

kad je pokopavanje završeno,⁵¹⁸² mada nije jasno da li svedok K87 i optuženi povezuju ovaj poziv sa istom fazom pokopavanja.

1345. Svedok K88 je u svom svedočenju rekao da je, negde krajem perioda tokom kojeg su tela stizala u centar SAJ u Batajnici, u mercedesu bez registarskih tablica u centar stigao jedan čovek koga svedok K88 nije poznao.⁵¹⁸³ Prema rečima svedoka K88, taj čovek je verovatno bio iz RDB jer se "[n]iko [...] u to vreme nije usuđivao da tamo ode".⁵¹⁸⁴ Taj čovek je u centru prišao svedoku K88 i rekao mu da će biti ubijen ukoliko bude pričao bilo šta o pokopavanjima u centru.⁵¹⁸⁵

1346. Što se tiče dopremanja tela izvučenih iz hladnjače u Dunavu u centar SAJ u Batajnici, Veće podseća na tvrdnju optuženog da mu nije bilo poznato na koju konkretnu lokaciju su ta tela prevezena. On ističe da ga je ministar telefonom obavestio o dolasku kamiona u kojima su bila ta tela.⁵¹⁸⁶ Optuženi je u svom svedočenju rekao da mu je ministar rekao da pripadnicima SAJ prisutnim u Batajnici naloži da ta tela tamo treba pokopati i da Đorđević treba da kaže ljudima u centru da se radi o telima ljudi koji su bili žrtve NATO bombardovanja ili mrtvih terorista koje je trebalo sahraniti i da će postupak ekshumacije biti obavljen kasnije, kako bi se ispoštovala odgovarajuća procedura.⁵¹⁸⁷

1347. Veće podseća da je optuženog 6. aprila 1999. godine direktno kontaktirao načelnik SUP-a Časlav Golubović i da ga je obavestio o telima otkrivenim u hladnjači u Dunavu. Prethodno razmotreni dokazi pokazuju da je optuženi znao da je odredište tih kamiona Beograd. Mada nijedan dokaz direktno ne ukazuje na to da je on znao da je konkretna lokacija na koju će tela biti dopremljena centar SAJ u Batajnici, Veće smatra da je, u kontekstu događaja, jedini mogući zaključak taj da on za to jeste znao. Iz tog razloga, ono odbacuje tvrdnju optuženog da je o dovoženju tela iz Tekije u centar SAJ u Batajnici saznao tek od ministra.

1348. Veće se nije uverilo ni da je ministar bio taj koji je optuženom dao instrukciju šta treba da preduzme u vezi sa pokopavanjem tela iz Tekije i šta da kaže ljudima u centru SAJ o poreklu tela. Razmatrajući svedočenje svedoka K87, Veće primećuje da je on, kada svedočio pred Većem, rekao

⁵¹⁸² Vlastimir Đorđević, T. 9731.

⁵¹⁸³ Svedok K88, DP P371, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10453-10454; v. takođe svedok K88, DP P370, par. 35.

⁵¹⁸⁴ Svedok K88, DP P371, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10453-10454; v. takođe svedok K88, DP P370, par. 35. Tokom unakrsnog ispitivanja u ovom predmetu, svedok K88 je rekao da ne zna šta u njegovoj izjavi znači referenca na "Kosovo DB" i da ne veruje da je takva organizaciona jedinica uopšte postojala (svedok K88, T. 1980-1981). Međutim, isti taj pasus njegove izjave predan je svedoku K88 na suđenju u predmetu *Milutinović* i on je potvrdio da je taj čovek bio iz RDB (svedok K88, DP P371, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10453-10454). Veće konstatuje da je svedok K88 svesno pokušao da izmeni svoj iskaz o ovom događaju kako bi izbegao angažovanje RDB MUP-a.

⁵¹⁸⁵ Svedok K88, T. 1981; v. takođe svedok K88, DP P371 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10453-10454; v. takođe svedok K88, DP P370-A, par. 35.

⁵¹⁸⁶ Završni podnesak odbrane, par. 427.

⁵¹⁸⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9729-9731, 9978.

da mu je optuženi dao instrukciju da tela pokopa po naređenju ministra. To je bilo u direktnoj suprotnosti sa izjavom koju je dao Tužilaštvu i u kojoj je, između ostalog, rekao da mu nije poznato da li je optuženi ikog drugog kontaktirao u vezi sa o uklanjanjem tela u centru jer nije bio u poziciji da tako nešto sazna.⁵¹⁸⁸ Veće se uverilo da je iskaz koji je svedok K87 dao Veću smišljen s namerom da Veće navede na pogrešan zaključak. Shodno tome, on se odbacuje.

1349. Štaviše, optuženi je u svom svedočenju rekao da nije znao za angažovanje dvojice vozača MUP-a, Bosanovića i Lipovca, u prevozu tela do centra SAJ u Batajnici. On je tvrdio da nijednom nije dao nikakve zadatke i da mu nije poznato po čijem naređenju su oni angažovani u operaciji prevoza tela.⁵¹⁸⁹ Bogdan Lipovac je 1999. godine bio vozač optuženog. Veće konstatuje da je izuzetno malo verovatno da bi lični vozač optuženog bio uključen u tako složen zadatak kao što je prevoz tela, a da optuženi ne bude upoznat sa tim. Veće stoga odbacuje tu tvrdnju optuženog.

1350. Što se tiče daljeg dopremanja tela u centar SAJ u Batajnici nakon prva dva kamiona sa telima iz Tekije, optuženi je priznao da je svedoku K87 takođe naložio da pokopa ta tela, dodavši ponovo da je o dolasku dodatnih kamiona sa telima informisan od strane ministra, koji mu je tada naredio da ponovo angažuje svedoka K87.⁵¹⁹⁰

1351. Veće se nije uverilo da je optuženi u vezi sa pokopavanjem tela u centru SAJ u Batajnici bio samo posrednik koji je prenosio naređenja ministra. Razmatranje detalja instrukcija koje je optuženi dao nesumnjivo ukazuje na nivo znanja i informisanosti koje je mogao da poseduje samo optuženi. Optuženi je bio taj koji je svedoku K87 dao instrukciju da pokopa tela na lokaciji u krugu centra SAJ u Batajnici, gde se nalazi poligon za obuku napravljen od kamionskih guma, kao i da bi to bilo najpogodnije mesto jer je tu već prekopavana zemlja. Izuzetno malo je verovatno da bi ministar imao saznanja o tome, budući da je SAJ organizaciona jedinica RJB čiji je optuženi bio načelnik. Pored toga, optuženi je unapred kontaktirao svedoka K87 u svakoj prilici kada je novi kamion pun tela trebalo da stigne u centar.⁵¹⁹¹ Kada je svedok K87 rekao da je uzrujan zbog dolaska kamiona punih tela u centar i kada je od optuženog tražio da se prestane s dovoženjem tela u centar, optuženi je bio u poziciji da to sprovede u delo.⁵¹⁹² Nivo koordinacije prevoza tela do centra i njihovo pokopavanje, što je moralo uključivati usklađivanje korišćenja kamiona i osoblja i upotrebe bagera

⁵¹⁸⁸ U svojoj izjavi Tužilaštvu iz 2004. godine, svedok K87 je nedvosmisleno rekao da mu nije poznato da li je Vlastimir Đorđević kontaktirao ikog drugog u vezi s uklanjanjem tela u centru, budući da on nije bio u poziciji da tako nešto sazna (svedok K87, DP P1414, par. 25). Prilikom svog svedočenja pred Većem, svedok K87 je pokušao da promeni taj iskaz kako bi sugerisao da je optuženi pomenuo da je "od šefa" dobio instrukciju da pokopa tela, koju je preneo svedoku K87, a to je po mišljenju svedoka K87, jedino mogao da bude ministar (svedok K87, T. 14162, 14173-14174, 14177).

⁵¹⁸⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9989, 10144.

⁵¹⁹⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9732-9734, 9978.

⁵¹⁹¹ V. gore, par. 1329, 1337.

⁵¹⁹² V. gore, par. 1343.

na licu mesta je, prema mišljenju Veća, dodatni indikator da je optuženi, sa svojim detaljnijim saznanjima i obimom odgovornosti, a ne ministar, bio taj koji je imao direktnu ulogu i bio mnogo više od pukog posrednika koji je prenosio naređenja dobijena od ministra. Svedok K87 je okarakterisao optuženog kao " drug[og] čoveka" u Ministarstvu.⁵¹⁹³ Veće želi da doda da, čak ako je u nekom trenutku optuženi i dobio nekakvu instrukciju od ministra, što Veće nije konstatovalo, postoje okolnosti koje ukazuju na to da je on prihvatio i podržao te instrukcije kao da su njegove, da ih je pojačao i delovao na sopstvenu inicijativu kako bi obezbedio njihovo efikasno sprovođenje.

1352. Komandantu SAJ Živku Trajkoviću je za pokopavanje u tela u centru SAJ u Batajnici rekao svedok K87 negde sredinom aprila 1999. godine, kad je bio na Kosovu. On nije smatrao prikladnim da s optuženim pokrene to pitanje putem redovnih kanala komunikacije. Trajković je prvi put s optuženim razgovarao o tom pitanju nakon svog povratka s Kosova, negde početkom juna 1999. godine.⁵¹⁹⁴ Kada je Trajković pitao zašto se pokopavanje obavlja u krugu centra SAJ u Batajnici, optuženi mu je rekao da su odluku da se to uradi doneli ljudi važniji nego što su Trajković i optuženi, "na nivou mnogo višem [...]", i da Trajković ne treba previše da brine o tome i da postavlja puno pitanja.⁵¹⁹⁵ Trajković se seća da je sa optuženim razgovarao još jednom prilikom⁵¹⁹⁶ i da ga je pitao: "Šta se to, šefe, desilo?" na šta je optuženi odgovorio: "Šta da ti kažem? Svi moji hrabri generali staviše glavu u pesak, a meni pripade da vršim taj deo posla".⁵¹⁹⁷ Svedočenje optuženog to u određenoj meri potvrđuje. Optuženi je posvedočio da je jednom, posle rata, razgovarao sa Živkom Trajkovićem i da je tom prilikom izrazio nezadovoljstvo zbog toga što je uvučen u pokopavanje tela.⁵¹⁹⁸ Optuženi negira da je rekao ono što Trajković tvrdi da je rekao, istakavši da je to "slobodna interpretacija" onoga što je stvarno rečeno i objašnjavajući da je ono što je stvarno rekao Trajkoviću bilo da je on "uvučen da neke stvari da rad[i] mimo [svoje] želje i volje".⁵¹⁹⁹ Veće nema razloga da sumnja u svedočenje Trajkovića po ovom pitanju i konstatuje da su reči optuženog njegova potvrda da je on imao odgovornost u vezi sa telima koja su dopremljena u centar SAJ u Batajnici, kao što je detaljnije razmotreno u poglavlju koje se bavi odgovornošću optuženog.

⁵¹⁹³ Svedok K87, T. 14162, 14172-14173; Stojan Mišić je u svom svedočenju takođe rekao da su načelnici RJB i RDB po rangui najviši funkcioneri Ministarstva, Stojan Mišić, T. 14073.

⁵¹⁹⁴ Živko Trajković, T. 9124-9125, 9128.

⁵¹⁹⁵ Živko Trajković, T. 9124-9125, 9139.

⁵¹⁹⁶ Živko Trajković, T. 9125-9126.

⁵¹⁹⁷ Živko Trajković, T. 9125-9127.

⁵¹⁹⁸ Vlastimir Đorđević, T. 10000-10001.

⁵¹⁹⁹ Vlastimir Đorđević, T. 10000-10001.

(b) Centar PJP u Petrovom Selu

1353. Nekoliko dana nakon što je početkom aprila 1999. godine prva grupa tela dovezena u centar SAJ u Batajnici, prema instrukciji načelnika uprave za zajedničke poslove MUP-a, pomoćnika ministra, Petra Zekovića, vozač MUP-a koji je ranije bio angažovan da preveze tela u centar SAJ u Batajnici ponovo je angažovan. Naređeno mu je da ode u jedno selo nedaleko od Prištine na Kosovu i pokupi još tela.⁵²⁰⁰ Na tu lokaciju upućen je od strane osobe koju je dobio kada je pozvao broj koji mu je dao Petar Zeković.⁵²⁰¹ Na lokaciji su ga sačekali pripadnici lokalne policije⁵²⁰² i tamo je video traktor s prikolicom punom tela. Na kamion je bilo natovareno 20 tela, koja su sva na sebi imala civilnu odeću, kao i dosta zemlje. Kao što mu je naloženo tokom telefonskog razgovora, vozač je ta tela prevezao u centar PJP u Petrovom Selu, Srbija. Usput je svratio u policijsku stanicu u Kladovu, gde je razgovarao sa načelnikom stanice Vukašinom Sprlićem kako bi potvrdio destinaciju. Nakon dolaska u centar PJP u Petrovom Selu, video je dve jame, pripremljene na čistini iza centra. Tela su tu istovarena.⁵²⁰³ Vozač se žalio Goranu Radosavljeviću zvanom Guri,⁵²⁰⁴ koji je bio u centru kada su tela istovarivana u jame, da je kamion uprljan blatom, zemljom i krvlju. Vukašin Sprlić je angažovao vatrogasce da dođu i očiste tovarni deo kamiona.⁵²⁰⁵ Veće podseća da je Goran Radosavljević bio komandant Operativno-poterne grupe MUP-a (dalje u tekstu: OPG)⁵²⁰⁶ i da je bio zadužen za operaciju u Račku početkom 1999. godine. On je takođe bio član Štaba MUP-a u Prištini.⁵²⁰⁷ U svom svedočenju pred Većem za ratne zločine u Beogradu 26. juna 2009. godine, optuženi je izjavio da je Radosavljević tokom rata bio angažovan na obuci pripadnika PJP i specijalnih jedinica RDB u nastavnom centru u Petrovom Selu i da je, kada su se srpske snage povukle sa Kosova u junu 1999. godine, bio rukovodilac centra PJP u Petrovom Selu.⁵²⁰⁸

1354. Nakon što su tela iz tog sela istovarena u centar PJP u Petrovom Selu, vozač kamiona je, radi daljeg korišćenja, odvezao prazan kamion u centar SAJ u Batajnici⁵²⁰⁹ jer im je “kamion bio potreban da dovezu zemlju” i “nanesu pesak”.⁵²¹⁰ Veće podseća na zapažanja MKNL u centru SAJ

⁵²⁰⁰ V. poverljivi Dodatak.

⁵²⁰¹ V. gore, fusnota 5174.

⁵²⁰² V. poverljivi Dodatak.

⁵²⁰³ V. poverljivi Dodatak.

⁵²⁰⁴ Optuženi je pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu 26. juna 2009. godine rekao da je "u ratno vreme" Goran Radosavljević bio angažovan na obuci pripadnika PJP i specijalnih jedinica RDB. Nakon povlačenja srpskih jedinica sa Kosova juna 1999. godine, Goran Radosavljević je radio kao rukovodilac centra PJP u Petrovom Selu, (DP P1508, str. 3, 15).

⁵²⁰⁵ V. poverljivi Dodatak.

⁵²⁰⁶ Radomir Mitić, T. 12677, 12744-12745; Ljubinko Cvetić, T. 6605-6606.

⁵²⁰⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6605-6606, 6625-6626, 6779, 6787; Žarko Braković, T. 4186, 4190, 4269; v. takođe DP P760.

⁵²⁰⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9973-9975; v. takođe DP P1508 (Svedočenje optuženog pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, 26. juna 2009. godine), str. 3-7, 15.

⁵²⁰⁹ V. poverljivi Dodatak.

⁵²¹⁰ V. poverljivi Dodatak.

u Batajnici 2001. godine vezana za pokušaj da se postojanje masovnih grobnica sakrije istovarivanjem više kamiona zemlje donete na to područje.⁵²¹¹

1355. Ubrzo nakon što su tela prvi put prevezena u centar PJP u Petrovom Selu, istom vozaču je, ponovo prema instrukcijama Petra Zekovića, naređeno da pokupi tela u južnom delu Kosovske Mitrovice. Vozača su pratili pripadnici MUP-a. Kada je stigao na Kosovo, vozač je pozvao isti onaj telefonski broj koji mu je ranije dao Petar Zeković. Osoba s druge strane linije mu je rekla da ode na teretnu železničku stanicu. Tamo su ga sačekali "ljudi". Odvezli su se do fabrike za preradu drveta u kojoj su se nalazila tela. Tela su utovarena u njegov kamion. Dva tela su na sebi imala uniforme OVK s oznakama OVK. U fabrici je bilo petnaestak ljudi. Mada su nosili civilnu odeću, jedan od njih je bio načelnik SUP-a Kosovske Mitrovice, a ostali su bili inspektori za nasilne zločine i ekipa za vršenje uviđaja MUP-a.⁵²¹² Iskaz vozača ovog kamiona razlikovao se u pogledu toga da li je tela odvezao u centar PJP u Petrovom Selu ili u centar SAJ u Batajnici.⁵²¹³ Međutim, pošto je njegovo svedočenje razmotrilo u celosti, Veće se uverilo da je centar PJP u Petrovom Selu, u stvari, bila njegova konačna destinacija za ovu turu, u kojoj je po proceni vozača, bilo oko 55 tela,⁵²¹⁴ koja su ekshumirana 2001. godine.

(c) Zaključak

1356. Na osnovu gorenavedenih konstatacija, Pretresno veće se uverilo da su 1999. godine tokom perioda od nekoliko nedelja, počev od druge nedelje aprila pa i u maju 1999. godine,⁵²¹⁵ kamioni s telima kosovskih Albanaca ubijenih od strane srpskih snaga na Kosovu najmanje šest puta dolazili u centar SAJ u Batajnici.⁵²¹⁶ Barem još dva puta tela su dovezena u centar PJP u Petrovom Selu. Vozači kamiona koji su prevozili tela bili su službenici MUP-a. Instrukcije za odvoženje tela u centar SAJ u Batajnici i centar PJP u Petrovom Selu su u svakoj od tih prilika dali visoki funkcioneri MUP-a, uključujući Petra Zekovića, načelnika Uprave za zajedničke poslove i pomoćnika ministra, kao i, u slučaju prva dva kamiona odvezena u centar SAJ u Batajnici, neposredno optuženi Vlastimir Đorđević. Pre nego što bi svaki kamion s telima došao u centar SAJ

⁵²¹¹ DP P815; V. dole, par. 1493.

⁵²¹² V. poverljivi Dodatak.

⁵²¹³ V. poverljivi Dodatak. Veće napominje da su tokom ekshumacija 2001. godine ostaci 16 tela otkriveni u masovnoj grobnici koja je nazvana "Petrovo Selo I", a da je 59 tela otkriveno u masovnoj grobnici koja je nazvana "Petrovo Selo II", što je ukupno 75 tela. Za 31 osobu pronađenu u centru PJP u Petrovom Selu utvrđeno je da su žrtve masakra u Izbici, opština Srbica, odmah južno od područja na kome je svedok K93 pokupio tela. V. dole, par. 1512.

⁵²¹⁴ V. poverljivi Dodatak.

⁵²¹⁵ Dok se u svedočenju svedoka K88 sugeriše da su tela stizala u centar tokom perioda od tri nedelje, Veće, na osnovu dokaza kojima raspolaže, prihvata su kamioni stizali i tokom aprila i maja 1999. godine.

⁵²¹⁶ Svedok K88, DP P370-A, par. 31. To su dva kamiona koja su već bila napustila centar kada je svedok K88 stigao; žuti kamion FAP; još jedan žuti kamion; novi kamion marke "Mercedes Furgon"; hladnjača od 30 tona.

u Batajnici, optuženi bi obavestio osoblje centra o tom dolasku i davao im instrukcije o proceduri koje treba da se pridržavaju.

3. Otkrivanje tela u jezeru Perućac

1357. Veće je saslušalo iskaz Đorda Kerića, načelnika SUP-a Užice, Srbija,⁵²¹⁷ u vezi sa otkrivanjem tela u jezeru Perućac, otprilike 10 kilometara od OUP-a Bajina Bašta, područja koje je tada bilo u zoni odgovornosti ovog svedoka, negde sredinom aprila 1999. godine.⁵²¹⁸ Kerićevo svedočenje na ovom suđenju se u nekim bitnim aspektima razlikovalo od iskaza koji je 2005. godine dao Veću za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, kada je razgovor sa njim obavio istražni sudija Dilparić. Svedok je jula 2001. godine takođe dao pismenu izjavu Radnoj grupi MUP-a, koja, na prvi pogled, ima izgleda više sličnosti sa njegovim svedočenjem na ovom suđenju.

1358. Veće ima utisak da je na izjave koje je davao Kerić uticalo više faktora. Ukoliko je tako, ti faktori su ga u različitim trenucima možda odveli u različite pravce i sa različitim intenzitetom. Ti faktori uključuju: uticaj godina koje su protekle na njegovo sećanje,⁵²¹⁹ činjenicu da je, kada je 2001. godine dao svoju prvu izjavu Radnoj grupi MUP-a, još uvek bio aktivni pripadnik MUP-a,⁵²²⁰ a da je, kada je svedočio 2005. godine i, naravno, pre nego što je svedočio na ovom suđenju, bio otišao u penziju. Prema tome, strahovanja da bi svojim iskazom mogao otkriti da je u prilikom vršenja dužnosti kao pripadnika MUP-a došlo do protivpravnog postupanja ili implicirati visoke funkcionere MUP-a, bila su možda manja. Kerić je više godina poznao Đorđevića, i kao svog nadređenog i lično.⁵²²¹ Značajan faktor može biti strahovanje da ga ne implicira u smislu kažnjivog ponašanja, kao i to da konačnu odgovornost za to prebaci na nekog drugog. Uzimajući sve to u obzir, Veće je obazrivo pristupilo svedočenju Đorda Kerića. Zbog svega toga, kao i iz razloga koji su detaljnije razmotreni u daljem tekstu, Veće je ocenilo da se sasvim pouzdano može osloniti samo na određene delove Kerićevog svedočenja. Veće je pritom bilo svesno činjenice da Kerić u nekim suštinskim aspektima pruža jedine ili primarne dokaze i da se optuženi u svom iskazu nije saglasio s nekim aspektima Kerićeve verzije događaja na ovom suđenju.

1359. I pored nepodudarnosti, Veće je konstatovalo da su brojni aspekti svedočenja Đorda Kerića u potpunosti ubedljivi i spremno je da se osloni na te aspekte njegovog svedočenja. Na osnovu toga, Veće konstatuje da je, negde sredinom aprila 1999. godine, načelnik OUP Bajina Bašta Slavko

⁵²¹⁷ Đorđe Kerić, T. 7753-7754, 7812.

⁵²¹⁸ Đorđe Kerić, T. 7755. Svedok je u svom svedočenju rekao da ga je o otkrivanju tela obavestio Slavko Petrović, načelnik OUP Bajina Bašta, otprilike 15 dana pre njegovog premeštaja za Beograd 1. maja 1999. godine, Đorđe Kerić, T. 7753-7755.

⁵²¹⁹ Đorđe Kerić, T. 7849.

⁵²²⁰ Đorđe Kerić, T. 7753-7754.

⁵²²¹ Vlastimir Đorđević, T. 9990-9991.

Petrović pozvao Kerića telefonom i obavestio ga da su na površini jezera Perućac viđeni plutajući objekti i da su izgleda u pitanju ljudska tela. Kerić je naredio Petroviću da ode na lice mesta kako bi to proverio i da mu podnese izveštaj. Petrović je to učinio i, nakon otprilike sat vremena, obavestio Kerića da po jezeru pluta pet-šest ljudskih tela.⁵²²² Kerić je nakon toga preko direktne linije pozvao optuženog u Beograd, obavestio ga o otkrivanju tela i tražio dalje instrukcije.⁵²²³ Đorđe Kerić je u svom iskazu dosledno tvrdio da je tokom razgovora sa Đorđevićem, uključujući i prvi razgovor, Kerić sugerisao optuženom da se o tom incidentu obavesti istražni sudija.⁵²²⁴ Đorđević je rekao Keriću da nikog ne treba informisati dok se činjenice ne provere i ne prikupe dalje informacije.⁵²²⁵ U tom cilju, Đorđević je rekao Keriću da načelnik Odeljenja za suzbijanje kriminaliteta SUP-a Užice, a to je bio Zoran Mitričević,⁵²²⁶ treba da ode na jezero zajedno sa grupom inspektora i da sprovede istragu na licu mesta.⁵²²⁷ Kerić je trebalo Đorđevića da obaveštava o rezultatima istrage.⁵²²⁸

1360. Nakon prvobitne istrage na licu mesta, Mitričević je obavestio Kerića da u jezeru, u stvari, pluta nekoliko desetina tela i muškog i ženskog pola, uglavnom sa civilnom odećom na sebi i u poodmaklom stanju raspadanja. On je takođe rekao Keriću da je izronio sanduk koji je prvobitno bio prikačen za neki kamion i da se u njemu nalazi još tela; taj sanduk nije imao oznake, a Kerić se ne seća da je Mitričević spomenuo da je na njima bilo registarskih tablica.⁵²²⁹ U to vreme nije bilo indikacija koje bi navodile na zaključak na to kako su tela tu stigla i odakle potiču.⁵²³⁰

1361. Nakon što je dobio informaciju od Mitričevića o otkrivanju tovarnog sanduka s telima, Kerić je po drugi put pozvao Đorđevića kako bi mu preneo tu informaciju i tražio dodatne instrukcije.⁵²³¹ Đorđević je rekao Keriću da će kasnije razgovarati. Nakon otprilike sat vremena, Kerić je ponovo pozvao Đorđevića. Optuženi mu je rekao da treba angažovati jedan broj policajaca i civila kako bi se tela izvadila iz jezera i da ih treba pokopati u masovnu grobnicu blizu brane na jezeru.⁵²³² Kao i prilikom prvog razgovora sa optuženim, Kerić je ponovo sugerisao Đorđeviću da treba obavestiti istražnog sudiju i tužioca. Đorđević mu je rekao da to ne treba raditi.⁵²³³ Kerić je

⁵²²² Đorđe Kerić, T. 7755-7756, 7860-7861; v. takođe DP P1212, str. 3; DP P316, str. 2.

⁵²²³ Đorđe Kerić, T. 7756.

⁵²²⁴ Đorđe Kerić, T. 7756-7757, 7817-7819; v. takođe DP P1212, str. 2; DP P316, str. 3.

⁵²²⁵ Đorđe Kerić, T. 7757, 7820, 7861-7862; v. takođe DP P1212, str. 2; DP P316, str. 3.

⁵²²⁶ Đorđe Kerić, T. 7820; Vlastimir Đorđević, T. 9991.

⁵²²⁷ Đorđe Kerić, T. 7757, 7820, 7861-7862; v. takođe DP P1212, str. 2; DP P316, str. 3.

⁵²²⁸ Đorđe Kerić, T. 7757, 7820; v. takođe DP P1212, str. 2; DP P316, str. 3.

⁵²²⁹ Đorđe Kerić, T. 7757-7759, 7763; v. takođe DP P1212, str. 2.

⁵²³⁰ Đorđe Kerić, T. 7757-7759, 7763, 7822.

⁵²³¹ Đorđe Kerić, T. 7759, 7822; v. takođe DP P1212, str. 2; DP P316, str. 3.

⁵²³² Đorđe Kerić, T. 7759. Veće napominje da je u svojoj izjavi iz 2001. godine Đorđe Kerić rekao da je Đorđević, kada ga je po drugi put pozvao kako bi mu preneo dodatne informacije u vezi sa telima o čemu je njega obavestio Zoran Mitričević, "naložio da se preduzmu mere oko asanacije terena" (v. DP P1212, str. 2). Na ovom suđenju, Kerić je objasnio da je on shvatio da se mere "asanacije terena" odnose na prikupljanje tela i pripremu za njihovo pokopavanje, Đorđe Kerić, T. 7862-7863.

⁵²³³ Đorđe Kerić, T. 7761-7762.

onda preneo Đorđevićeve instrukcije Mitričeviću. Tokom naredna dva dana, Mitričević i njegove kolege su iz jezera Perućac izvukli i pokopali tela u blizini brane na jezeru.⁵²³⁴ Kerić je sličnu informaciju dao MUP-u 2001. godine, rekavši da mu je optuženi u vezi sa telima otkrivenim u jezeru Perućac naredio da treba preduzeti mere za "asanaciju terena", obavestivši Kerića da će, radi koordinacije, na lice mesta biti poslani predstavnici MUP-a.⁵²³⁵ Kerić je u svom iskazu naveo da je shvatio da se naređenje o "asanaciji terena" odnosi na prikupljanje tela iz jezera Perućac i njihovu pripremu za pokopavanje.⁵²³⁶ Veće konstatuje da je Kerićevo svedočenje u odnosu na gore navedena pitanja uverljivo.

1362. Optuženi ne poriče da ga je Đorđe Kerić pozvao da ga obavesti da više tela pluta po jezeru Perućac.⁵²³⁷ On takođe ne osporava da ga je Kerić pozvao i drugi put da ga obavesti da je tim koji je poslao na teren u jezeru pronašao tovarni sanduk u kome se nalazi još tela.⁵²³⁸ Optuženi tvrdi da je, nakon što ga je Kerić pozvao drugi put, otišao u kabinet ministra i obavestio ga o onom što mu je Kerić rekao. Ministar to nije komentarisao, niti je optuženom dao ikakva uputstva.⁵²³⁹ Đorđević je u svom svedočenju zatim rekao da je mislio da će ministar to pitanje rešiti sa nekim drugim ljudima, a da će optuženog isključiti, pa je otišao iz kabineta.⁵²⁴⁰ Đorđević nije dao zadovoljavajuće objašnjenje za to zašto je stekao takav utisak.⁵²⁴¹ Optuženi je u svom svedočenju rekao da mu se Kerić sledeći i poslednji put javio posle otprilike dva dana, kada ga je obavestio da su sva tela pokopana u blizini. Đorđević je tu informaciju preneo ministru, koji ni ovaj put nije ništa komentarisao, niti mu je dao neku povratnu informaciju.⁵²⁴² Stoga ni on Keriću nije dao nikakva uputstva o pokopavanju tela, poričući da mu je rekao da ne obaveštava pravosudne organe ili tužioca.⁵²⁴³ Veće nije moglo da prihvati suštinske elemente tog iskaza optuženog. Tvrdnja optuženog da on, nakon što je ministru više puta preneo Kerićeve izveštaje o telima, ništa nije preduzeo zato što ministar nije reagovao posebno je neubedljiva.

1363. Otprilike dva dana posle obavljanja tog zadatka, Kerić je privatno razgovarao sa istražnim sudijom i obavestio ga o otkrivanju tela, stadijumu raspadanja u kojem su se nalazila i o tome da je "ministarstvo" naredilo policiji da o tome ne obaveštava ni njega ni tužioca.⁵²⁴⁴ Kerić je to uradio

⁵²³⁴ Đorđe Kerić, T. 7759.

⁵²³⁵ V. DP P1212 od 27. jula 2001. godine.

⁵²³⁶ Đorđe Kerić, T. 7863; v. gore, par. 1361.

⁵²³⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9728.

⁵²³⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9728.

⁵²³⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9728-9729.

⁵²⁴⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9728-9729.

⁵²⁴¹ Optuženi je u svom svedočenju rekao da je mislio da će ministar "rešiti tu stvar" s nekim drugim ljudima i da ministar optuženog hoće da isključi iz toga, pa je napustio kabinet ministra (Vlastimir Đorđević, T. 9728-9729).

⁵²⁴² Vlastimir Đorđević, T. 9729.

⁵²⁴³ Vlastimir Đorđević, T. 9993-9995.

⁵²⁴⁴ Đorđe Kerić, T. 7763.

zato što je u javnosti već bilo komentara u vezi s tim.⁵²⁴⁵ Sudija na to nije rekao ništa.⁵²⁴⁶ Veće takođe prihvata Kerićev iskaz u vezi s tim. Kerić je dalje objasnio da se u javnosti spekulisalo da su tela možda pripadala žrtvama NATO bombardovanja ili da se možda radi o telima koja su ekshumirana iz neke masovne grobnice u Bosni i Hercegovini koja je u jezero Perućac donela Drina,⁵²⁴⁷ ali je istakao da u tom trenutku niko nije mislio da tela potiču sa Kosova.⁵²⁴⁸ Kerić je takođe izjavio, ali nije bio ubedljiv, "da se ni[je] bavio" pitanjem porekla tela, jer su u to vreme u toku bila "intenzivna bombardovanja područja, objekata na našem području" i oni su imali druge prioritete. Kerić je takođe bio zauzet pripremama za prelazak na novi položaj u Saveznom ministarstvu unutrašnjih poslova u Beogradu.⁵²⁴⁹ On je u svom svedočenju rekao da iz istih razloga nije lično otišao na lokaciju.⁵²⁵⁰ Na pitanje zašto je ispoštovao naređenje optuženog da pošalje ljude na Perućac da izvade i pokopaju tela kod brane, Kerić je odgovorio da je, mada je standardna procedura bila da se istražni sudija i tužilac obaveste o otkrivanju tela i da se oni dalje time bave, on bio obavezan da poštuje naređenje svojih starešina i da bi disciplinski odgovarao da je postupio drugačije.⁵²⁵¹ Veće je konstatovalo da to objašnjenje nije baš ubedljivo. Kerić je nesumnjivo bio stavljen u težak položaj, ali se opredelio da postupi po Đorđevićevom naređenju, a ne po zakonu.

1364. Kerićev iskaz istražnom sudiji Dilpariću iz Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, dat pod zakletvom 2005. godine, razlikuje se u suštinskim aspektima od njegovog svedočenja na ovom suđenju. U tadašnjoj Kerićevoj izjavi upadljivo je to da se uopšte ne pominje da je optuženi bio uključen u odluke u vezi sa vađenjem tela i njihovim pokopavanjem kod brane. Kerić je tada naveo da su odluku da se tela uklone iz jezera Perućac i pokopaju u blizini brane na jezeru doneli Zoran Mitrićević i on,⁵²⁵² kao i da je Kerić kontaktirao optuženog ukupno tri puta: jednom da ga obavesti o situaciji, drugi put da zatraži stav optuženog po tom pitanju i treći put tek

⁵²⁴⁵ Đorđe Kerić, T. 7763, 7822.

⁵²⁴⁶ Đorđe Kerić, T. 7763.

⁵²⁴⁷ Đorđe Kerić, T. 7763, 7822.

⁵²⁴⁸ Đorđe Kerić, T. 7763, 7822.

⁵²⁴⁹ Đorđe Kerić, T. 7753-7754, 7760, 7823.

⁵²⁵⁰ Đorđe Kerić, T. 7760, 7823.

⁵²⁵¹ Đorđe Kerić, T. 7810-7811.

⁵²⁵² DP D316. Đorđe Kerić je u izjavi istražnom sudiji Dilpariću iz 2005. godine rekao da je sa Vlastimirom Đorđevićem razgovarao dva puta: jednom kako bi ga obavestio o situaciji i drugi put kako bi zatražio stav o situaciji (v. str. 4). Kada je upitan da li mu je Vlastimir Đorđević dao ikakve instrukcije, svedok je odgovorio sledeće: "Nije dao nikakve instrukcije. Mi nismo imali drugog izlaza, nego da postupimo." Svedok je tada upitan ko je odlučio da se tela i izvade pokopaju, a Đorđe Kerić je odgovorio: "Odlučili smo mi", objašnjavajući da je Zoran Mitrićević predložio da se tela izvade i pokopaju i da se svedok saglasio sa tim (v. str. 5). Kada je upitan da li im je "solucij[a]" naređena iz Beograda, on je potvrdio da iz Beograda nije ponuđena nikakva solucija, dodajući da, kada je pozvao optuženog da ga obavesti o telima, pored izjave u smislu da "to ne valja ništa što se dogodilo", optuženi nije dao nikakve sugestije u vezi s tim šta preduzeti dalje (v. str. 6, 10). Dodao je da je on, nakon što su tela izvađena i pokopana, još jednom pozvao optuženog da ga obavesti o tome (v. str. 7). Svedoku je predloženo nekoliko odlomaka iz razgovora Zorana Mitrićevića sa sudijom Dilparićem u kojima se sugeriše da je optuženi, u stvari, imao veću ulogu nego što Kerić navodi u svom razgovoru i da je Kerić zapravo Mitrićeviću samo prenosio Đorđevićeva naređenja. Kerić je negirao navode iz tih odlomaka i ponovio da "[u]putstva nisu stigla" i da je rekao Mitrićeviću da, zbog toga što od načelnika Odseka "nije bilo decidanog stava", on predlaže da se tela izvade i pokopaju dok se istraga ne završi (v. str. 8-10).

nakon što su tela izvađena i pokopana, kako bi optuženog izvestio o tome.⁵²⁵³ Mada se to poklapa sa delom svedočenja optuženog na ovom suđenju, Veće veruje Kerićevom svedočenju datom konkretno na ovom suđenju, a ne verziji iznetoj sudiji Dilpariću ili Kerićevoj verziji iz 2001. godine. Stoga, prema zaključku Veća, optuženi jeste dao instrukciju Keriću u vezi sa pokopavanjem tela pronađenih u jezeru, a tokom dva dana kada su Zoran Mitričević i drugi vadili i pokopavali tela, Kerić je telefonom nekoliko puta razgovarao sa optuženim kako bi dobio dodatne instrukcije.⁵²⁵⁴ Veće takođe konstatuje da je Kerić, kada su tela izvađena i pokopana, obavestio Đorđevića da su njegove instrukcije sprovedene.

1365. Veće je posebnu pažnju posvetilo razlikama između tri verzije događaja na jezeru Perućac koje je dao svedok Kerić i njegovim bezuspešnim pokušajima da neke od njih objasni.⁵²⁵⁵ Međutim, uprkos tome, Veće je i dalje uvereno da je verzija koju je Kerić izneo tokom svedočenja na ovom suđenju suštinski verodostojna i nije se, ni na osnovu Kerićevih nedoslednosti ni na osnovu iskaza optuženog, uverilo da ne treba da se osloni na Kerićev iskaz na ovom suđenju.⁵²⁵⁶

1366. Tela su izvađena iz jezera Perućac i pokopana u masovnu grobnicu pored jezera,⁵²⁵⁷ a Kerić u to vreme ipak nije sproveo nikakvu istragu o tim događajima ili identitetu preminulih, kao ni o poreklu tela ili prikolice u kojoj su mnoga tela pronađena. Veće ima utisak da bi do takvog grubog kršenja dužnosti s Kerićeve strane moglo da dođe samo ako je on postupao po naređenju. Osim naređenja nadređenih, nema nijednog očiglednog razloga iz kojeg bi on tako grubo prekršio svoju dužnost, kao ni bilo kakvog ličnog interesa ili bilo čega drugog što bi primoralo Kerića da tako postupi, osim naređenja nadređenih.⁵²⁵⁸ S tim u vezi, Veće napominje da optuženi, koji je priznao da je bio svestan činjenice da je pokopavanje tela otkrivenih u jezeru Perućac nezakonito,⁵²⁵⁹ kao što će biti razmotreno dalje u tekstu, isto tako nije preuzeo nikakve istražne radnje u vezi s tim telima. Prema mišljenju Veća, stoga se može razumno zaključiti da je Vlastimir Đorđević znao da su⁵²⁶⁰ i ovo bila tela kosovskih Albanaca ubijenih na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi

⁵²⁵³ V. DP D316, str. 4, 7.

⁵²⁵⁴ Đorđe Kerić, T. 7761-7762, 7818.

⁵²⁵⁵ U svom iskazu iz 2005. godine, Kerić je rekao da je stav optuženog u vezi s telima otkrivenim u jezeru bio neodređen i da su, u odsustvu instrukcija, Kerić i Mitričević odlučili da sami izvuku i pokopaju tela (v. DP D316, str. 5, 6, 8-10). Kada je od njega zatraženo da objasni zašto njegovo svedočenje na ovom suđenju odstupa od onoga što je navedeno u njegovoj izjavi iz 2001. godine, Kerić je izneo jedan broj nezadovoljavajućih objašnjenja, kao što je da je ono što je rekao 2005. godine verovatno pogrešno prevedeno i da su razgovori sa Mitričevićem o vadeњу i pokopavanju tela bili samo "prethodni" razgovori do konačne odluke optuženog po tom pitanju, i da su oni na kraju postupili tek kad su za to dobili naređenju optuženog, Đorđe Kerić, T. 7843-7852.

⁵²⁵⁶ U tom pogledu, Veće prima na znanje svedočenje Đorđa Kerića, ponovljeno više puta, da on ostaje pri svom iskazu datom tokom glavnog ispitivanja na ovom suđenju (Đorđe Kerić, T. 7846, 7847, 7849).

⁵²⁵⁷ V. dole, par. 1515, 1519.

⁵²⁵⁸ Đorđe Kerić, T. 7850.

⁵²⁵⁹ Vlastimir Đorđević, T. 10002.

⁵²⁶⁰ Veće podseća da je, kraće vreme pre otkrivanja tela u jezeru Perućac, optuženi obavešten o tome da su u hladnjači koja je plutala u Dunavu pored sela Tekija pronađena tela koja su, po svemu sudeći, bila tela kosovskih Albanaca (v. gore, par. 1324),

Optužnica i njegova instiktivna reakcija bila je da obezbedi da se tela ne otkriju ili da se u vezi s njima ne vodi dalja istraga.

C. Istraga

1. Radna grupa formirana 2001. godine

1367. Otprilike dve godine nakon što su hladnjača i tela u njoj pronađeni u Dunavu 1. maja 2001. godine, u lokalnim zaječarskim novinama *Timočka krimi revija* objavljen je članak čiji je autor bio bivši pripadnik RDB.⁵²⁶¹ On je sadržao intervju sa Živadinom Đorđevićem, roniocem koji je zajedno sa Boškom Radojkovićem izašao na lice mesta u Tekiji na Dunavu kad su početkom aprila 1999. godine otkrivena tela.⁵²⁶² U članku je pisalo da su tela pripadala neidentifikovanim muškarcima, ženama i deci i da su na nekim od ženskih tela bile tradicionalne muslimanske dimije. Navedeno je da su tada obavešteni zvaničnici iz OUP Kladovo, kao i istražni sudija i zamenik opštinskog javnog tužioca. Dalje je pisalo da je kamion poticao sa Kosova, da su ključevi pronađeni u bravi, da se na papučici za gas nalazio veliki kamen i da od vozača ili suvozača nije bilo ni traga.⁵²⁶³ Mada je distribucija tih novina bila ograničena na borski i zaječarski okrug,⁵²⁶⁴ članak je privukao pažnju beogradskih medija.⁵²⁶⁵ Ubrzo nakon objavljivanja, Časlav Golubović je obavestio optuženog o članku.⁵²⁶⁶

1368. Isti autor objavio je 15. septembra 1999. godine još jedan članak u istim novinama. Taj članak se takođe odnosio na otkrivanje tela u hladnjači u Dunavu blizu sela Tekija.⁵²⁶⁷ Međutim, u prethodnom članku bilo je sugerisano da su tela možda pripadala Kurdima ili talibanima.⁵²⁶⁸ Taj članak u to vreme nije izazvao nikakvu reakciju.⁵²⁶⁹ Sadržaj tog članka odražavao je glasine koje je početkom aprila 1999. godine širio MUP iz policijske stanice Kladovo da su tela pripadala Kurdima koji su ilegalno pokušali da pređu granicu. Stoga ne čudi što Boško Radojković, koji je znao za članak od 1. maja 2001. godine i koji je u svom svedočenju rekao da je autor teksta dostavio nekoliko primeraka OUP-u Kladovo,⁵²⁷⁰ nije obavestio svoje nadređene o tom članku. Časlav Golubović je znao za članak i, ubrzo posle njegovog objavljivanja, kontaktirao je optuženog da ga

kao i da na tom lokalitetu nije sprovedena nikakva istraga ni od strane optuženog ni od strane njegovih saradnika, kojima je on dao instrukciju da istragu ne treba sprovoditi.

⁵²⁶¹ DP P365; v. takođe Časlav Golubović, DP P352, str. 5.

⁵²⁶² Boško Radojković, DP P358, str. 2; Časlav Golubović, DP P352, str. 5.

⁵²⁶³ DP P365.

⁵²⁶⁴ Boško Radojković, T. 1858-1860; DP P368.

⁵²⁶⁵ Boško Radojković, DP P358, str. 1.

⁵²⁶⁶ Časlav Golubović, DP P352, str. 5; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7421; v. takođe DP P396, str. 3.

⁵²⁶⁷ V. gore, par. 1295; v. takođe DP P364.

⁵²⁶⁸ DP P364, str. 2.

⁵²⁶⁹ Boško Radojković, DP P358, str. 2; Boško Radojković, T. 1769-1770.

⁵²⁷⁰ Boško Radojković, T. 1771.

obavesti o njemu.⁵²⁷¹ U tom trenutku, MUP nije preduzeo ništa da ispita tu stvar. Slučaj je proglašen državnim tajnom.⁵²⁷²

1369. Podstaknut člankom iz maja 2001. godine, tadašnji načelnik RJB Sreten Lukić, na osnovu usmenog naređenja tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Dušana Mihajlovića, formirao je Radnu grupu MUP-a da istraži navode iz članka i pripremi izveštaj o tome za ministra.⁵²⁷³ Članovi Radne grupe bili su, između ostalih, Dragan Karleuša, Dragan Furdulović, izvesni g. Mirčić, Bora Banjac i, jedno vreme, Milorad Veljković.⁵²⁷⁴ Obavljeni su razgovori sa policajcima i policijskim rukovodiocima koji su bili aktivni u vreme događaja navedenih u članku;⁵²⁷⁵ među njima je bilo i nekoliko svedoka u ovom predmetu: Boško Radojković, Časlav Golubović, svedok K87, svedok K88 i svedok K93.⁵²⁷⁶ Radna grupa je sastavila službene beleške o tim razgovorima; lica sa kojima su obavljeni razgovori nisu ih potpisala.⁵²⁷⁷ Čini se da je Radna grupa dala prioritet pronalaženju grobnica, poreklu žrtava i ubica, a ne tome od koga su poticala naređenja.⁵²⁷⁸

1370. Radna grupa je takođe pokušala da obavi razgovor sa ministrom Stojiljkovićem i optuženim. Stojiljković, koji je u tom trenutku bio skupštinski poslanik Socijalističke partije Srbije, nije bio spreman na razgovor.⁵²⁷⁹ U neformalnom razgovoru sa Vlastimirom Đorđevićem, on je Radnoj grupi navodno rekao sledeće: "Pa eto, šta da ti kažem? Bilo je šta je bilo." Međutim, o ovom razgovoru nije sačinjena službena beleška.⁵²⁸⁰ Kada je Radna grupa ponovo pokušala da s njim stupi u kontakt, nisu mogli da ga pronađu; za njim je kasnije za interne policijske svrhe raspisana i poternica.⁵²⁸¹ Optuženi negira da je iko iz Radne grupe pokušao da razgovara sa njim.⁵²⁸² Vlastimir Đorđević je napustio Srbiju 12. maja 2001. godine⁵²⁸³ i bio je u bekstvu sve do svog hapšenja 2007. godine. Obrad Stevanović, Dragan Ilić i Petar Zeković negirali su svoje učešće u ovim

⁵²⁷¹ Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7421; v. takođe DP P396, str. 3.

⁵²⁷² Radna grupa je utvrdila da 1999. godine nije vođena nikakva istraga jer je slučaj proglašen državnim tajnom (svedok K84, T. 1996).

⁵²⁷³ Boško Radojković, DP P358, str. 2; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7422-7423; v. takođe DP D45; v. takođe svedok K84, T. 1991-1993, 2075-2076, 2097-2098, 2103. Svedok K84 je objasnio da nije bilo neuobičajeno da se naređenja izdaju samo usmeno, a ponekad su bila praćena pismenim odlukama (svedok K84, T. 2087-2088).

⁵²⁷⁴ Boško Radojković, DP P358, str. 2; svedok K84, T. 1993.

⁵²⁷⁵ Svedok K84, T. 1994.

⁵²⁷⁶ Boško Radojković, DP P358, str. 2; Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7454; Časlav Golubović, DP P353 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7422-7423; svedok K87, T. 14165-14168; svedok K88, DP P371A, T. 10458; svedok K93, T. 6886, 6912, 6918-6920; svedok K93, DP P1062 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11340; v. takođe DP P367, DP P396, DP D392.

⁵²⁷⁷ V. gore, par. 1289; svedok K84, T. 1994, 2124-2128.

⁵²⁷⁸ Svedok K84, T. 2166.

⁵²⁷⁹ DP P338; v. takođe svedok K84, T. 2018-2020, 2161.

⁵²⁸⁰ Svedok K84, T. 2021-2022, 2174.

⁵²⁸¹ Svedok K84, T. 2021.

⁵²⁸² On kaže da je u to vreme imao naznake da će biti uhapšen na osnovu krivične prijave koja je protiv njega podneta za zloupotrebu položaja u vezi sa nepropisnim korišćenjem sredstava za jedno inostrano sportsko društvo i da je iz tog razloga odlučio da se "skloni" na izvesno vreme, dodavši da je u to vreme takođe "imao [...] neke pretnje" (Vlastimir Đorđević, T. 10016-10017). Veće prihvata ovaj iskaz, što je detaljnije razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, v. dole, par. 1982.

⁵²⁸³ Vlastimir Đorđević, T. 9989-9990, 10016-10017; v. takođe DP P1508 (Svedočenje optuženog pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu), str. 12; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 276.

dogadajima.⁵²⁸⁴ Radna grupa nije obavila razgovor sa predsednikom Slobodanom Miloševićem,⁵²⁸⁵ koji više nije bio na vlasti.⁵²⁸⁶ Godine 2002, kada je protiv njega na ovom Međunarodnom sudu takođe podignuta optužnica, Stojiljković je izvršio samoubistvo.⁵²⁸⁷ Mada je Radna grupa obavestavala Sretena Lukića o toku istrage, s njim nije obavljen razgovor,⁵²⁸⁸ mada je u predmetno vreme bio rukovodilac Štaba MUP-a na Kosovu, odakle su tela po svemu sudeći potekla

1371. Dana 25. maja 2001. godine i ponovo 26. juna 2001. godine, Radna grupa je obelodanila javnosti rezultate svoje istrage.⁵²⁸⁹ Stav odbrane je da su ti nalazi neosnovani i da su rezultat površne i "potencijalno isforsirane" istrage.⁵²⁹⁰ Međutim, Veće nije našlo odgovarajuću potporu za takve navode. Zbog pažnje javnosti koju je izazvao novinski članak, ne čudi što je Radna grupa svoje zaključke javno iznela čim je to bilo moguće.⁵²⁹¹ Pored toga, optužnica ovog Međunarodnog suda u kojoj se Slobodan Milošević, između ostalog, optužuje za zločine počinjene na Kosovu, podignuta je samo nekoliko dana pre nego što je Radna grupa održala konferenciju za štampu, 25. maja 2001. godine.⁵²⁹²

1372. U svom izveštaju od 25. maja 2001. godine, Radna grupa je, između ostalog, utvrdila da su se ministar Stojiljković i načelnik RJB Vlastimir Đorđević trudili da se slučaj "hladnjača" ne otvara i da je u tu svrhu pokrenuta akcija "Dubina II", putem koje je trebalo rešiti problem. U izveštaju stoji da je okružni javni tužilac u Negotinu zbog toga prekinuo istragu o ovom slučaju. Obelodanjuje se da su radnici angažovani na uklanjanju tela iz hladnjače plaćeni od strane MUP-a.⁵²⁹³ U tom smislu, izveštaj Radne grupe odražava pitanja o kojima su govorili svedoci u ovom predmetu.

1373. U ovom izveštaju, Radna grupa govori o sastanku održanom marta 1999. godine u kabinetu Slobodana Miloševića, kome su, između ostalih, prisustvovali lično predsednik, ministar Vlajko Stojiljković, načelnik RJB Vlastimir Đorđević i načelnik RDB Radomir Marković. U izveštaju se navodi da je na tom sastanku optuženi pokrenuo pitanje "asanacije terena" i da je s tim u vezi Slobodan Milošević naredio Stojiljkoviću da preduzme mere kako bi se uklonili svi tragovi koji

⁵²⁸⁴ Svedok K84, T. 2049-2050.

⁵²⁸⁵ Svedok K84, T. 2019, 2161-2163, 2165; v. takođe Časlav Golubović, T. 1733.

⁵²⁸⁶ Svedok K84, T. 1993-1994.

⁵²⁸⁷ Časlav Golubović, T. 1732-1732; svedok K84, T. 2019.

⁵²⁸⁸ Svedok K84, T. 2186-2187.

⁵²⁸⁹ DP P366 ("Informacija II") i P387 ("Informacija"); v. takođe svedok K84, T. 19976.

⁵²⁹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 524.

⁵²⁹¹ Svedok K84, T. 2103.

⁵²⁹² Optužnica protiv, između ostalih, S. Miloševića, Milutinovića, Šainovića, Ojdanića i Stojiljkovića obelodanjena je javnosti 27. maja 1999. godine. Međutim, Veće napominje da je ona 22. maja 1999. godine objavljena kao poverljiva (v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 10076).

⁵²⁹³ DP P387.

moгу da ukažu na postojanje dokaza o zločinima na Kosovu.⁵²⁹⁴ U izveštaju se dalje navodi da je, na sastanku Kolegijuma MUP-a održanom istog meseca, Stojilković zadužio optuženog i generala Ilić za sprovođenje zadatka "asanacije terena", s ciljem "uklanjanja civilnih žrtava koje bi mogle da budu predmet eventualnog istraživanja Haškog tribunala."⁵²⁹⁵ Optuženi je negirao da je prisustvovao bilo kakvom sastanku na kome je razmatrana ta tema.⁵²⁹⁶ Ove konstatacije Radne grupe biće detaljnije razmotrene u daljem tekstu ove Presude s aspekta učešća optuženog u relevantnim događajima.⁵²⁹⁷

1374. U drugom izveštaju Radne grupe, koji je obelodanjen javnosti 26. juna 2001. godine, iznosi se zaključak da je iz hladnjače kod Tekije izvučeno 86 tela, uključujući tri odsečene ljudske glave.⁵²⁹⁸ Dalje se beleži da su onda ta tela sa dva kamiona transportovana u centar SAJ u Batajnici, gde su kasnije pokopana u samom centru u dve velike grobnice;⁵²⁹⁹ takođe se pominju ekshumacije koje su obavljene nakon otkrića grobnica. Za okolnosti i mesto smrti ljudi čija su tela otkrivena u centru SAJ u Batajnici rečeno je da su predmet dalje istrage.⁵³⁰⁰

2. Otkrivanje masovnih grobnica

1375. Informacije koje je dobila Radna grupa uputile su je na masovne grobnice u centru SAJ u Batajnici. Istražni sudija Okružnog suda u Beogradu, kao i okružni javni tužilac, propisno su obavešteni,⁵³⁰¹ a službene beleške koje su sačinjene tokom istrage Radne grupe takođe su predate Okružnom sudu u Beogradu. Neke beleške vezane za događaje koji su se odigrali na konkretnim područjima, kao što je otkrivanje hladnjače kod Tekije, predate su okružnom tužiocu u Negotinu.⁵³⁰²

1376. Usledile su ekshumacije i obdukcije tela.⁵³⁰³ To je na kraju dovelo do pronalaženja ljudskih ostataka u masovnim grobnicama u centru SAJ u Batajnici, Srbija.⁵³⁰⁴ Kao što je detaljnije obrađeno na drugim mestima u ovoj Presudi, među telima i posmrtnim ostacima pronađenim u

⁵²⁹⁴ DP P387.

⁵²⁹⁵ DP P387.

⁵²⁹⁶ Vlastimir Đorđević, T. 10013.

⁵²⁹⁷ V. dole, par. 2112.

⁵²⁹⁸ V. poverljivi Dodatak.

⁵²⁹⁹ V. poverljivi Dodatak. Veće napominje da izveštaj takođe upućuje na činjenicu da je tamo bilo nekoliko muških tela koja su na sebi imala uniforme OVK. Međutim, ta informacija je kasnije ispravljena na osnovu obaveštenja koja je Radnoj grupi dao Boško Radojković (Boško Radojković, DP P358, str. 3; Boško Radojković, DP P359 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7454-7455; Boško Radojković, T. 1778; v. takođe svedok K84, T. 2011). Kao što je već napomenuto u prethodnom odeljku, Veće je konstatovalo da ni na jednom telu pronađenom u hladnjači nije bila uniforma OVK, a da su neka tela bila naga ili delimično odevena (v. gore, par. 1311).

⁵³⁰⁰ V. poverljivi Dodatak.

⁵³⁰¹ V. poverljivi Dodatak. V. takođe svedok K84, T. 2014; v. takođe DP P395, s oznakama koje je uneo svedok K84, brojem "2" obeležena je lokacija grobnica pronađenih u centru SAJ u Batajnici, svedok K84, T. 2048-2049.

⁵³⁰² Svedok K84, T. 1998.

⁵³⁰³ V. DP D49; svedok K84, T. 2014-2015, 2180-2181.

⁵³⁰⁴ Svedok K84, T. 2015.

masovnim grobnicama u centru SAJ u Batajnici kod Beograda, bila su lica koja su poslednji put viđena živa u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine i u opštini Đakovica u martu i aprilu 1999. godine.

⁵³⁰⁵ Obe te lokacije su na Kosovu, svaka otprilike na 450 kilometara udaljenosti od Batajnice.

1377. Veće podseća da su lični predmeti članova porodice Berisha, ubijenih u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, već bili pronađeni u grobnici na strelištu VJ kod Prizrena, poznatom kao Kroj-I-Popit, u septembru 1999. godine, prilikom ekshumacija koje je na toj lokaciji obavio tim britanskih forenzičara. Ostaci Jashara Berishe ekshumirani su u centru SAJ u Batajnici, ali je jedan od udova pronađen na strelištu VJ kod Prizrena, poznatom kao Kroj-I-Popit, u septembru 1999. godine.⁵³⁰⁶ Prema zaključku Veća, ovaj, kao i drugi dokazi izneti na drugim mestima u Presudi, pokazuje da su, odmah pošto su članovi porodice Berisha ubijeni 26. marta 1999. godine, njihova tela, zajedno sa drugim telima, prevezena po nalogu MUP-a na strelište VJ kod Prizrena, gde su pokopana. Ta tela su zatim, po nalogu MUP-a, početkom aprila 1999. godine iskopali svedok Ali Gjogaj i drugi na istom tom strelištu VJ kod Prizrena.⁵³⁰⁷ Tela su zatim prevezena i pokopana u masovnoj grobnici u centru SAJ u Batajnici, odakle su ekshumirana 2001. godine.⁵³⁰⁸

1378. Istragom Radne grupe takođe su otkrivene druge masovne grobnice u centru PJP u Petrovom Selu⁵³⁰⁹ i na jezeru Perućac kod Bajine Bašte, na teritoriji SUP-a Užice.⁵³¹⁰ Među posmrtnim ostacima ekshumiranim u Petrovom Selu bila je 31 žrtva masakra koji je izvršen 28. marta 1999. godine u Izbici, opština Srbica.⁵³¹¹ Kao što je detaljno izloženo na drugim mestima u ovoj Presudi, žrtve iz Izbice su meštani prvo sahranili u tom mestu, u vreme kada je do ubistava i došlo. Drugi dokazi pokazuju da su srpske snage ponovo iskopale te grobove krajem maja 1999. godine. Veće prihvata da je barem deo tih posmrtnih ostataka potom prevezen i ponovo pokopan u centru PJP u Petrovom Selu.

1379. U periodu od 9. do 14. septembra 1999. godine, po nalogu Okružnog suda u Užicu da se na lokaciji masovne grobnice pored jezera Perućac kod Bajine Bašte sprovede istraga i izvrše ekshumacije, ekshumirani su ljudski ostaci, zajedno sa delovima spaljene hladnjače.⁵³¹² Nijedan od

⁵³⁰⁵ V. dole, par. 1484-1491, 1492-1495, 1499-1502, 1506.

⁵³⁰⁶ V. dole, par. 1406, 1484-1491.

⁵³⁰⁷ V. gore, par. 1267-1269.

⁵³⁰⁸ V. dole, par. 1485.

⁵³⁰⁹ Svedok K84, T. 2037-2040; v. takođe DP P395, s oznakama koje je uneo svedok K84, brojem "3" obeležena je lokacija grobnica pronađenih u centru PJP u Petrovom Selu (svedok K84, T. 2048-2049).

⁵³¹⁰ Svedok K84, T. 2043-2046. v. takođe DP P394. Veće napominje da je Đorđe Kerić 27. jula 2001. godine dao pismenu izjavu Radnoj grupi, najverovatnije na osnovu Službene beleške koju je pripremila Radna grupa povodom razgovora sa Slavkom Petrovićem 11. jula 2001. godine (DP P394 i P1212); v. takođe DP P395, s oznakama koje je uneo svedok K84, brojem "1" obeležena je lokacija masovne grobnice otkrivene pored jezera Perućac (svedok K84, T. 2048-2049).

⁵³¹¹ V. dole, par. 1508-1514; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁵³¹² V. dole, par. 1515-1519.

identifikovanih posmrtnih ostataka ekshumiranih pored jezera Perućac ne nalazi se među onima navedenim u prilogima Optužnici.

1380. Posmrtni ostaci lica ekshumiranih u centru SAJ u Batajnici, centru PJP u Petrovom Selu i pored jezera Perućac za koje je utvrđeno da potiču s područja Kosova, srpske vlasti su vratile na Kosovo.

VIII. SUDSKOMEDICINSKI DOKAZI

A. Lokacije na Kosovu na kojima su vršene ekshumacije

1381. Godine 1999, pošto je okončana kampanja NATO, timovi veštaka sudske medicine iz raznih zemalja došli su na razna područja na Kosovu da sprovedu istrage na mestima zločina i izvrše sudskomedicinske preglede tela osoba za koje se verovalo da su ubijene tokom rata na Kosovu. Krajem 2000. godine, tužilaštvo je angažovalo Erica Baccarda, koji je u vreme kada je svedočio na ovom suđenju radio kao sudski patolog na MKS, da izvrši pregled metodologije, korišćenih materijala i rezultata istraživanja i forenzičkih pregleda koje su forenzički timovi iz raznih zemalja obavili 1999. godine na izvesnim lokacijama pokopavanja u selima na Kosovu ili u njihovoj blizini. Eric Baccard je pregledao izveštaje koji se odnose na 11 lokacija pokopavanja na Kosovu, od kojih je jedna imala četiri podlokacije.⁵³¹³ On je pripremio izveštaj pod naslovom "Sudskomedicinska analiza i sinteza izveštaja o forenzičkim istraživanjima obavljenim na Kosovu tokom 1999. godine".⁵³¹⁴ Svrha tog pregleda koji je sačinio Eric Baccard bila je da se potvrdi da li su metodi koje su koristili razni forenzički timovi tokom 1999. godine bili u skladu s međunarodno prihvaćenim standardima i da li su zaključci do kojih su došli forenzički timovi naučno valjani.⁵³¹⁵ On je pozvan kao svedok na ovom suđenju.⁵³¹⁶

⁵³¹³ Eric Baccard, P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10110-10111; Eric Baccard, T. 7657, 7659-7660, 7690; DP P1151 (Izveštaj britanskog forenzičkog tima (Bela Crkva)); DP P1152-P1160 (Izveštaj britanskog forenzičkog tima); DP P1161 (Izveštaj Instituta za patologiju Oružanih snaga SAD (ulica Miloša Gilića, Đakovica)); DP P1162 (Izveštaj francuskog forenzičkog tima (mesto "ukopa" Izbica)); DP P1163 (Izveštaj francuskog forenzičkog tima (lokacija Izbica, lokacija Čirez, Donja i Gornja Sudimlja)); DP P1164 (Izveštaj francuskog forenzičkog tima (mesto "ukopa" Izbica)); DP P1165 (Izveštaj francuskog forenzičkog tima (mesto "ukopa" Izbica)); DP P1166 (Francuski balistički izveštaj (lokacija Izbica)); DP P1167 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima (Kotlina)); DP P1168; DP P1169 (Forenzički izveštaj Lama); DP P1170 (Britanski forenzički tim (fotografije lokacije D) (Mala Kruša)); DP P1171 (Francuski forenzički tim (Forenzički i obdukcijski izveštaji, Groblje L1) (Gornja Sudimlja); DP P1172 (Forenzički i obdukcijski izveštaji, Groblje L1) (Gornja Sudimlja); DP P1173 (Forenzički i obdukcijski izveštaji, Groblje L1) (Gornja Sudimlja); DP P1174 (Francuska misija za sudsko-medicinsko veštačenje, Forenzički i obdukcijski izveštaji, Groblje L1) (Gornja Sudimlja); DP P1175 (Antropološki izveštaj britanskog forenzičkog tima (Suva Reka) (4)); DP P1176 (Antropološki izveštaj britanskog forenzičkog tima (Suva Reka) (3)); DP P1177 (Antropološki izveštaj britanskog forenzičkog tima (Suva Reka) (2)); DP P1178 (Antropološki izveštaj britanskog forenzičkog tima (Suva Reka) (1)); DP P1179 (Britanski forenzički tim, Izveštaj o obdukciji Fatime Berisha (Suva Reka)); DP P1180 (Britanski forenzički tim, Izveštaj o obdukciji Fatona Berishe (Suva Reka)).

⁵³¹⁴ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka); Eric Baccard, T. 7657, 7660.

⁵³¹⁵ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10110-10111.

⁵³¹⁶ Eric Baccard, T. 7654-7751.

1382. Eric Baccard je zaključio da je metodologija koju su koristili forenzički timovi iz raznih zemalja, sa stanovišta sudsko-medicinske studije svake lokacije, suštinski identična.⁵³¹⁷ Međutim, Zoran Stanković, veštak sudske medicine koga je pozvala odbrana, komentarisao je sudskomedicinski izveštaj tužilaštva i dostavio sopstveno mišljenje o sudskomedicinskom materijalu sa nekih lokacija grobnica navedenih u Optužnici. On se nije složio s Ericom Baccardom da je korišćena identična metodologija; primetio je da su forenzički timovi došli iz različitih zemalja i da su koristili razne metodologije, kao i da se način opisivanja i sadržina izveštaja o obdukciji razlikuju.⁵³¹⁸ Iako se zapažanja Zorana Stankovića mogu prihvatiti, on, po oceni Veća, ukazuje prevashodno na razlike u formi, a ne na razlike u suštini.

1383. Sinteza izveštaja Erica Baccarda, koja je Veću bila od velike pomoći, zasniva se na analizi sudskomedicinskih izveštaja nacionalnih timova, zajedno s fotografijama i video-snimcima načinjenim tokom njihovih istraživanja i ekshumacija; on nije prisustvovao nijednoj od prvobitnih istraga, a nije bio prisutan ni u vreme kada su forenzički timovi pripremali svoje izveštaje.⁵³¹⁹ Eric Baccard je najpre analizirao sastav timova sudskih veštaka i njihove kvalifikacije, korišćene metode i pojedinosti njihovih aktivnosti. Drugo, razmotrio je profil svake grupe žrtava, uključujući minimalan broj žrtava, njihovu identifikaciju, polnu strukturu, presek po uzrastu i odeću žrtava. Na kraju su razmotreni sudskomedicinski aspekti, posebno stanje leševa, uzroci i okolnosti smrti, zadobijene povrede, kao i broj i priroda ulaznih rana, uključujući gde su se nalazile.⁵³²⁰ Iako je potvrdio da postoje varijacije u metodologiji korišćenoj prilikom obavljenih obdukcija, kao i u stilu kojim su pisani zapisnici, Eric Baccard je izneo mišljenje da te varijacije nisu suštinske i da ne umanjuju naučnu valjanost suštinskih aspekata obavljenih obdukcija, a Veće je to mišljenje smatralo ubedljivim i prihvatilo ga.⁵³²¹

1384. Eric Baccard je napomenuo da su nacionalni forenzički timovi u svojim izveštajima često navodili koliki je bio minimalan broj žrtava u nekoj grobnici ili na nekoj lokaciji. Do toga je dolazilo zato što su veštaci često nailazili na izmešane, skeletonizovane delove tela. U takvim slučajevima sa sigurnošću je mogao da se utvrdi samo minimalni broj žrtava.⁵³²²

⁵³¹⁷ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 9.

⁵³¹⁸ On je konkretno uputio na izveštaj dr Christopha Markwaltera na lokaciji Kotlina, koji se, po njegovom mišljenju, drastično razlikuje od izveštaja profesorke Dominique Lecomte na lokaciji Gornja Sudimlja (Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 13; Zoran Stanković, T. 13459).

⁵³¹⁹ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), dodaci 2-8; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10110, 10112; Eric Baccard, T. 7659, 7690.

⁵³²⁰ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 9.

⁵³²¹ Eric Baccard, T. 7692-7693.

⁵³²² Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 10.

1385. Eric Baccard je objasnio da sudski patolozi ispituju posledice određenih rana na telu, a zatim razmatraju te rane u kontekstu glavnih telesnih funkcija kako bi utvrdili najverovatniji uzrok smrti.⁵³²³ U sopstvenom Izveštaju veštaka, on je povrede koje su prouzrokovale smrt klasifikovao prema tome da li se radi o povredama lobanje/mozga, unutrašnjem krvarenju usled povreda organa toraksa i/ili abdomena i krvarenju usled povreda udova ili povrede kičme.⁵³²⁴ Rane su popisane prema sledećim anatomskim regijama: glava i vrat, trup, gornji udovi i donji udovi.⁵³²⁵

1386. Doktor Baccard je naveo primere kada se njegovo mišljenje razlikovalo od mišljenja navedenog u izveštaju nekog nacionalnog forenzičkog tima, primetivši da su tim razlikama možda doprinele vanredne okolnosti u kojima su nacionalni timovi radili. On je takođe naveo očigledne greške koje su uticale na konkretne stvari.⁵³²⁶ Ipak, po mišljenju ovog svedoka, to nije dovelo u pitanje opšte zaključke do kojih su došli forenzički timovi iz raznih zemalja, niti naučnu valjanost procedure koje su se pridržavali.⁵³²⁷ Uprkos tim razlikama, Veće prihvata opšte zaključke do kojih je došao dr Baccard da su originalni izveštaji nacionalnih forenzičkih timova valjani s naučne tačke gledišta.⁵³²⁸ Veće je navelo faktore koji su ga ubedili da ne prihvati neki aspekt izveštaja nacionalnog forenzičkog tima ili da formira drugačije mišljenje. To će biti očigledno iz daljeg teksta, kao i iz zaključaka navedenih u Prilogu ovoj Presudi, gde je Veće ocenjivalo dokaze koji su uticali na takva pitanja.

1387. Pri odlučivanju o tome da li da prihvati naučnu valjanost forenzičkih nacionalnih timova i pri ocenjivanju njihovih izveštaja i iskaza dr Baccarda, Veće je uzelo u obzir razne bojazni koje je izneo veštak odbrane Zoran Stanković. U nekim slučajevima, Veće se dalje u tekstu kratko osvrnulo na konkretna pitanja koja je pokrenuo taj veštak odbrane, ali je u najvećem broju slučajeva dovoljno bilo da zabeleži svoj opšti utisak o svedoku i njegovom mišljenju. Veću je u određenoj meri pomogla njegova detaljna analiza o izveštajima nacionalnih forenzičkih timova i o dr Baccardu, ali je ono ipak steklo utisak da se on nije bavio isključivo suštinskim pitanjima. U mnogim slučajevima je bilo očigledno da se njegova zamerka odnosi na neki propust da se u izveštaj unese pojedinost

⁵³²³ Eric Baccard, T. 7682-7683.

⁵³²⁴ Eric Baccard je objasnio da je prilikom utvrđivanja uzroka smrti ustanovljena hijerarhija potencijalnih uzroka smrti (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 13). Eric Baccard daje nekoliko primera, na primer, multifragmentarna fraktura lobanje dovešće do oštećenja mozga koje se ne može lečiti i u tom slučaju je uzrok smrti očigledan (Eric Baccard, T. 7682). Isto tako, projektil koji pogodi kičmeni stub oštetiće kičmenu moždinu, a ona je suštinski važna za jedan broj telesnih funkcija, pa stoga može biti uzrok smrti (Eric Baccard, T. 7683). Svedok je objasnio da je u nekim slučajevima potreban detaljniji pregled; ako projektil uđe u butnu kost s prednje strane, može da ošteti, na primer, butnu arteriju i, iako to ne mora da izazove momentalnu smrt, ako se dotičnom licu ne ukaže medicinska pomoć, ono može da umre od krvarenja ili šoka (Eric Baccard, T. 7683).

⁵³²⁵ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 14.

⁵³²⁶ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), dodaci 2-8; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10112; Eric Baccard, T. 7659, 7706-7709.

⁵³²⁷ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), dodaci 2-8; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10111-10112; Eric Baccard, T. 7659, 7693, 7706-7709.

⁵³²⁸ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10111-10112; Eric Baccard, T. 7693.

koja je dovoljna da ga uveri da je svaka mogućnost koja mu je pala na pamet bila potpuno istražena. U jednom broju slučajeva, pojedinost na čije odsustvo je on ukazivao zapravo je bila navedena u fusnoti u drugom delu izveštaja ili je bila od relativno malog značaja ili se mogla prihvatiti bez konkretnog navođenja zahvaljujući profesionalnom iskustvu i stručnosti onih koji su pripremali izveštaj. U drugim slučajevima, njegove zamerke počivale su na pojedinostima koje nalažu zakon ili formalna praksa u Srbiji, ali ne i praksa drugih zemalja. Prilikom unakrsnog ispitivanja postalo je jasno da je značajan faktor predstavljalo njegovo viđenje tačnih ograničenja uloge sudskog patologa, barem u pravnom sistemu Srbije. Po svedmu sudeći, on smatra da je veštak lice koje do najsitnijih pojedinosti opisuje ono što se može videti i proveriti, a da je na istražnom sudiji ili tužiocu da odluči koja će od navedenih mogućnosti biti prihvaćena. Stoga je on kritikovao propuste da se navedu sve mogućnosti ili to što se u izveštaju sugerisalo ili polazilo od toga da je ispravno jedno moguće mišljenje. Zoran Stanković je svoje mišljenje izneo isključivo s pozicije sudskog patologa u Srbiji; Veće primećuje da on nije uzeo u obzir poziciju drugih sudskih patologa koji su učestvovali u sudskomedicinskim istragama na Kosovu.

1388. Zoran Stanković je u svom izveštaju izneo mišljenje o stvarima koje, iako se naizgled zasnivaju na činjenicama, u stvarnosti imaju malo ili nimalo osnova u posmatranim činjenicama. To je očigledno u suprotnosti s gorenavedenim zamerkama. Jedan primer je njegovo zapažanje da identifikovane povrede nisu mogli da nanese pripadnici MUP-a ili VJ. Prilikom ispitivanja, njegovo obrazloženje je bilo da je priroda tih povreda ukazivala na to da su nanete teškim naoružanjem; međutim, on je posvedočio da MUP nije imao teško naoružanje, a da VJ, iako jeste imao takvo naoružanje, ne bi postupio suprotno naređenjima koja su zabranjivala njihovu upotrebu.⁵³²⁹ Drugi dokazi na ovom suđenju ukazuju na to da njegovo tumačenje takvih pitanja ne samo što je bilo pogrešno, već se, što je presudnije, mišljenje koje je izneo zasnivalo na tumačenju činjenica koje nije imalo nikakve veze sa sudskomedicinskim zapažanjima i ekspertizom. Ima i drugih primera zaključaka ovog svedoka koja se zasnivaju na pogrešnim, nemedicinskim, činjeničnim faktorima ili su pod njihovim snažnim uticajem, recimo na filmskim inseratima, fotografijama i izjavama koje je pregledao. Oni će biti razmotreni dalje u tekstu.

1389. Iako se ova zapažanja ne odnose na sva pitanja koja je pokrenuo ovaj veštak odbrane, ona, zajedno sa sledećim, pokazuju šta je osnov za uverenje Veća da ne treba da prihvati mnoge od njegovih zaključaka kao valjane ili kao zaključke koji podrazumevaju suštinska pitanja.

⁵³²⁹ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 14; Zoran Stanković, T. 13473, 13552-13554.

1. Bela Crkva, opština Orahovac

1390. Veće je ranije u ovoj Presudi zaključilo da su snage MUP-a 25. marta 1999. godine kod rečice Belaja ubile 13 osoba, uključujući 10 žena i dece.⁵³³⁰ Posle toga, ti isti pripadnici MUP-a su na mostu na Belaji pucali iz vatrenog oružja na grupu od najmanje 41 kosovskog Albanca.⁵³³¹ Ti isti pripadnici MUP-a su zatim, dok su od mosta na Belaji išli u pravcu Celine, ubili još šest muškaraca kosovskih Albanaca.⁵³³² Tokom sledećih nekoliko dana, tela žrtava koje su pronašli preživeli i lokalni seljani pokopana su u Beloj Crkvi.⁵³³³

1391. Dana 28. juna 1999. godine, britanski forenzički tim otišao je da pomogne u prikupljanju dokaza iz Bele Crkve. Ekshumacije i pregledi počeli su 28. juna 1999. godine i trajali do 3. jula 1999. godine.⁵³³⁴ Područje Bele Crkve podeljeno je u sedam zona, a tela su pronađena u pet zona.⁵³³⁵

1392. U svim zonama, pronađena su i ekshumirana tela ukupno 54 žrtve; 47 su bila muškog pola, a sedam ženskog pola. Među tim žrtvama je bilo sedmero dece.⁵³³⁶ Od ta 54 tela, 42 su tada identifikovana prepoznavanjem lica, odeće ili ličnih predmeta kao što je nakit.⁵³³⁷

1393. Veće, na osnovu izveštaja britanskog forenzičkog tima i Erica Baccarda, prihvata da je uzrok smrti 53 od 54 ekshumirane žrtve u Beloj Crkvi bila jedna ili više strelnih rana.⁵³³⁸ Od te 53 žrtve, u četiri slučaja se radilo o strelnim ranama glave; u dva slučaja se radilo o strelnim ranama vrata; u 11 slučajeva se radilo o strelnim ranama trupa; i u 36 slučajeva radilo se o višestrukim strelnim ranama.⁵³³⁹ Na svakoj žrtvi bilo je između jedne i 13 strelnih rana. U većini slučajeva, ulazne rane su se nalazile s prednje strane na trupu.⁵³⁴⁰ Jedna žrtva je zadobila strelnu ranu desnog lakta, ali nije moglo da se utvrdi da li je to bio uzrok smrti.⁵³⁴¹ Ta strelna rana podudara se s iskazom jednog očevica o streljanju, a s obzirom na prisustvo velikog broja pripadnika srpskih snaga na tom području i nepostojanje medicinske nege posle streljanja, jedini razuman zaključak je da je njegova smrt nastupila kao posledica tog streljanja.

⁵³³⁰ V. gore, par. 464-465.

⁵³³¹ V. gore, par. 469-472.

⁵³³² V. gore, par. 473.

⁵³³³ V. gore, par. 471, 473.

⁵³³⁴ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 28; v. DP P1151.

⁵³³⁵ DP P1151, K0138792; Sabri Popaj, DP P1082, str. 6, 7-8.

⁵³³⁶ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 28; v. DP P1151.

⁵³³⁷ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 27-28; DP P1151, K0138793-K0138805.

⁵³³⁸ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10116; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 29; v. DP P1151.

⁵³³⁹ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 29.

⁵³⁴⁰ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 30-31; DP P1151, str. 97.

⁵³⁴¹ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 29; DP P1151, str. 59-60.

1394. Konkretni sudskomedicinski dokazi, koje Veće prihvata kao dokaze koji utvrđuju uzrok smrti u svakom pojedinačnom slučaju, navode se u Tabeli s podacima o žrtvama, u delu koji se odnosi na Belu Crkvu, priloženoj uz ovu Presudu. Sve 54 ekshumirane žrtve pobrojane su na Tabeli s podacima o žrtvama, u delu koji se odnosi na Belu Crkvu, priloženoj uz ovu Presudu.⁵³⁴² Iako sudskomedicinski dokazi nisu dobijeni za šest žrtava za koje je ranije zaključeno da su ih 25. marta 1999. godine takođe ubili pripadnici MUP-a, Veće prihvata da je sledećih šest kosovskih Albanaca, za koje su preživeli očevici naveli da su bili prisutni prilikom streljanja ili kod rečice Belaje ili na mostu na Belaji, takođe umrli u okolnostima sličnim onima o kojima je gore bilo reči, zbog toga što su na njih iz vatrenog oružja pucali pripadnici snaga MUP-a: Musa Morina, Alban Popaj, Hysni Popaj, Lindrit Popaj, Muhammet Zhuniqi i jedan član porodice Spahiu kome nije navedeno ime.

2. Mala Kruša, opština Orahovac

1395. Veće je ranije konstatovalo da je devet seljana, od kojih se troje navode u Optužnici, 25. marta 1999. godine odbilo da napusti svoje domove i da su ih pripadnici MUP-a žive spalili u njihovim kućama.⁵³⁴³ Ustanovljeno je da su sledećeg dana pripadnici MUP-a u selu Mala Kruša iz vatrenog oružja ubili Hysena Ramadanija.⁵³⁴⁴ Posle tog ubijanja, ti isti pripadnici MUP-a silom su odveli grupu od oko 114 muškaraca i dečaka, kosovskih Albanaca, u Batushin ambar. Pripadnici MUP-a, među kojima su bili i pripadnici lokalnog rezervnog sastava policije i PJP, otvorili su vatru na te muškarce, a zatim je ambar zapaljen.⁵³⁴⁵ Dok je ambar goreo, iz njega je uspelo da pobegne deset muškaraca; od njih su dvojica svedočila i mogla da navedu imena muškaraca i dečaka koji su bili u ambaru u vreme pucnjave. Veće je zaključilo da su pripadnici MUP-a ubili najmanje 104 muškarca i dečaka, kosovska Albanca.⁵³⁴⁶ Pripadnici MUP-a su kasnije viđeni kako su kod rečice blizu sela ubili Refkija Rashkaja i Adnana Shehua, dvojicu od onih koji su uspeli da pobegnu iz ambara.⁵³⁴⁷ Treći muškarac, Hysni Hajdari, koji je takođe pobegao iz Batushinog ambara, kasnije je pronađen na planini ubijen iz vatrenog oružja.⁵³⁴⁸ Kako je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, kada su se svedoci u junu 1999. godine vratili u Batushin ambar, bilo je očigledno da je posle masovnog ubijanja muškaraca i dečaka u njemu upotrebljen eksploziv da se on digne u vazduh.⁵³⁴⁹

⁵³⁴² V. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁵³⁴³ V. gore, par. 485.

⁵³⁴⁴ V. gore, par. 486; Hysen Ramadani je bio poznat i pod imenom Hysen Kanjusha (Lufti Ramadani, DP P306 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4291-4292; Lufti Ramadani, T. 1082-1084).

⁵³⁴⁵ V. gore, par. 490.

⁵³⁴⁶ V. gore, par. 490-495.

⁵³⁴⁷ V. gore, par. 491.

⁵³⁴⁸ V. gore, par. 493.

⁵³⁴⁹ V. gore, par. 496.

1396. Veće ovde napominje da je, prilikom izvođenja zaključaka u vezi sa smrću tih ljudi u Maloj Kruši 26. marta 1999. godine, uzelo u obzir samo izveštaje i drugi materijal prvobitnog britanskog forenzičkog tima koji su se odnosili na to selo, budući da je u vezi s materijalom koji je dostavljen Ericu Baccardu u vezi sa smrću tih ljudi napravljena greška, tako da ti dokazi nisu omogućili Veću da se uveri da tela na koja upućuje Eric Baccard pripadaju ljudima ubijenim 26. marta 1999. godine u tom selu.⁵³⁵⁰

(a) Izveštaj britanskog forenzičkog tima

1397. Izveštaj britanskog forenzičkog tima, koji je sproveo istragu u Maloj Kruši od jula do septembra 1999. godine, nalazi se u spisu.⁵³⁵¹ Veće je takođe dobilo dalji izveštaj člana britanskog forenzičkog tima, dr Sue Black, od 29. oktobra 1999. godine.⁵³⁵²

1398. Od 7. do 28. jula 1999. godine britanski forenzički tim je sproveo istragu u Maloj Kruši na lokacijama KV001, KV002 i KV006.⁵³⁵³ Otprilike 20. jula 1999. godine, na tim lokacijama je pronađeno mnogo delova tela i tokom pregleda je utvrđeno da su posmrtni ostaci deset tela sa tih lokacija bili ili spaljeni ili kremirani ili raskvašeni. Nijedno od tih tela nije identifikovano, niti je mogao da se utvrdi uzrok smrti.⁵³⁵⁴

1399. Dana 23. jula 1999. godine, britanski forenzički tim je vršio ekshumaciju na lokacijama KV004 i KV005 u Maloj Kruši. Identifikacijom prvog tela na lokaciji KV004 kasnije je utvrđeno da se radi o Rekkiju Rashkaju, muškarcu starom 17 godina.⁵³⁵⁵ Sledećeg dana, na lokaciji KV005, ekshumirano je još jedno telo.⁵³⁵⁶ Identifikacijom tela je kasnije utvrđeno da se radi o Adnanu Shehuu, muškarcu starom 20 godina.⁵³⁵⁷ Uzroci smrti tih mladića nisu mogli da se utvrde zbog stanja u kome su se nalazili posmrtni ostaci. Kako je ranije razmotreno u ovoj Presudi, ta dvojica mladića su iz Batushinog ambara pobjegli u obližnju rečicu dok je ambar goreo. Lufti Ramadani je

⁵³⁵⁰ Na primer, Eric Baccard je u svom izveštaju naveo da su ispitivanja koja su obavili dr Sue Black i Peter Vanezis izvršena u junu 1999. godine (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 32). Međutim, Veće primećuje da je ekshumacija na koju dr Sue Black upućuje u svom izveštaju u delu koji se odnosi na Malu Krušu i istu lokaciju KV011, počela tek u septembru 1999. godine (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 32; DP P1159). Prema tome, nejasno je da li je dr Sue Black govorila o istim onim telima za koja je Eric Baccard mislio da su pregledana 23. juna 1999. godine (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 32-33; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10197-10203; Eric Baccard, T. 7672, 7715).

⁵³⁵¹ DP P1160.

⁵³⁵² DP P1158.

⁵³⁵³ DP P1160, K0199559-K0199560; DP P1153; DP P1154; DP P1155.

⁵³⁵⁴ DP P1160, K0199559-K0199560, K0199562, K0212015-K0212029.

⁵³⁵⁵ Rodak Refkija Rashkaja identifikovao je njegovo telo po odeći (DP P1160, K0199272, K0199309). Fotografije tela napravljene su na mestu na kojem ga je ekshumirao britanski forenzički tim, a i u mrtvačnici u Zrzama, uključujući fotografije lobanje u krupnom planu (DP P1160, K0200440-K0200442, K0200446-K0200448). DP P1160, K0199309.

⁵³⁵⁶ DP P1160, K0199310-K0199310.

⁵³⁵⁷ Sestra Adnana Shehua identifikovala je telo po njegovoj odeći i satu (DP P1160, K0199273, K0199310). Fotografije tela napravljene su na mestu na kojem ga je ekshumirao britanski forenzički tim, a i u mrtvačnici u Zrzama, uključujući fotografije lobanje u krupnom planu (DP P1160, K0200458-K0200459, K0200463-K0200464).

video da su pripadnici srpskih snaga rekli tim ljudima da podignu ruke uvis, a zatim su pucali na njih.⁵³⁵⁸ Lufti Ramadani je posle rata pronašao njihova tela na lokaciji kod rečice.⁵³⁵⁹ Veće konstatuje da su pripadnici snaga MUP-a 26. marta 1999. godine tu dvojicu mladića uhvatili dok su ovi pokušavali da pobegnu iz zapaljenog ambara, pucali iz vatrenog oružja na njih i ubili ih. U ovom kontekstu Veće zaključuje da se to dogodilo u vreme kada su pripadnici MUP-a nastojali da ubiju sve zarobljene seljane muškarce (osim mlađih dečaka). Na osnovu iskaza očevica i sudskomedicinskih dokaza koji se odnose na Refkija Rashkaja i Adnana Shehua, Veće konstatuje da je jedini razuman zaključak da su te dve žrtve umrle od rana koje su im snage MUP-a nanele vatrenim oružjem.

1400. Dana 11. septembra 1999. godine britanski forenzički tim je počeo iskopavanja na obali rečice u Maloj Kruši.⁵³⁶⁰ Ta lokacija je dobila oznaku KV011. Na toj lokaciji je pronađeno nekoliko ljudskih kostiju i jedno telo. Tu su bile i brojne prazne čaure od metaka i lični predmeti kao što su satovi, nakit, ključevi i točak sa invalidskih kolica.⁵³⁶¹ U svom forenzičko-antropološkom izveštaju, dr Sue Black je utvrdila da se radi o ljudskim kostima, a da je telo pripadalo muškarcu između 33 i 42 godine starosti; bilo je potpuno skeletonizovano, bez ičega što je ukazivalo na spaljivanje.⁵³⁶² Zaključeno je da ekshumirani ljudski ostaci predstavljaju delove najmanje tri, ali najverovatnije šest tela.⁵³⁶³ Telo i drugi posmrtni ostaci nisu se mogli identifikovati.⁵³⁶⁴ Takođe nema sudskomedicinskih dokaza u vezi s uzrokom smrti osoba čija su tela ili ljudski ostaci pronađeni.

(b) Zaključak o Maloj Kruši

1401. Prema mišljenju Veća, očigledno je da posmrtni ostaci seljana ubijenih 26. marta 1999. godine u Maloj Kruši nisu otkriveni. Na osnovu stanja tela i drugih ljudskih ostataka koji su pronađeni nije bilo moguće forenzički utvrditi uzrok smrti. Uz dva gorenavedena izuzetka, tela koja su pronađena nisu se mogla identifikovati forenzičkim sredstvima. Upotreba eksploziva za uništenje Batushinog ambara verovatno je razlog što nisu mogli da se pronađu posmrtni ostaci glavnine žrtava. Uprkos tome što u većini slučajeva nije bilo forenzičkih nalaza, Veće se na osnovu dokaza koji su razmotreni ranije u ovoj Presudi uverilo i zaključuje da su pripadnici MUP-a, uključujući

⁵³⁵⁸ V. gore, par. 491.

⁵³⁵⁹ Lufti Ramadani, T. 1097-1098.

⁵³⁶⁰ DP P1160 (Britanski forenzički tim u vezi s Malom Krušom), K014-2366-K014-2366; DP P1158 (Forenzičko-antropološki izveštaj dr Sue Black od 29. oktobra 1999. godine), str. 1.

⁵³⁶¹ DP P1160 (Britanski forenzički tim u vezi s Malom Krušom), K0142366-K0142367, K0212085-K0212134; v. takođe DP P1158 (Forenzičko-antropološki izveštaj dr Sue Black od 29. oktobra 1999. godine)

⁵³⁶² DP P1158, str. 1, 2.

⁵³⁶³ DP P1158, str. 1, 5.

⁵³⁶⁴ V. DP P1158; DP P1160, K0212085-K0212134.

pripadnike PJP i lokalne rezerviste, ubili najmanje 104 seljana muškarca u Batushinom ambaru.⁵³⁶⁵ Veće konstatuje da su ta 104 seljanina muškarca umrla od posledica ranjavanja iz vatrenog oružja od strane pripadnika MUP-a ili tako što su živi izgoreli u požaru koji su izazvali pripadnici MUP-a.

1402. Veće je takođe zaključilo da je dokazano da su Refki Rashkaj i Adnan Shehu umrli od posledica ranjavanja iz vatrenog oružja od strane pripadnika MUP-a.⁵³⁶⁶ Kako je razmotreno ranije u ovoj Presudi, na osnovu iskaza očevidaca utvrđeno je da su i trećeg muškarca, Hysnija Hajdarija, koji je pobjegao iz zapaljenog Batushinog ambara, ubili pripadnici MUP-a.⁵³⁶⁷ Osim toga, Veće je takođe prihvatilo da je 25. marta 1999. godine u Maloj Kruši devet kosovskih Albanaca živo spaljeno u njihovim kućama.⁵³⁶⁸

3. Opština Suva Reka

1403. Veće je ranije konstatovalo da su 26. marta 1999. godine u mestu Suva Reka lokalni policajci, lokalni rezervni policajci eni pripadnici PJP MUP-a ubili 45 članova porodice Berisha, među kojima je bio veći broj žena i dece.⁵³⁶⁹ Posmrtni ostaci nekih od tih 45 lica ekshumirani su na groblju u Suvoj Reci. Kako će biti razmotreno kasnije u ovom poglavlju, posmrtni ostaci drugih članova porodice Berisha takođe su identifikovani na lokaciji masovne grobnice kod Prizrena koja se zove “Kroj-I-Popit”, a neki u centru SAJ u Batajnici.⁵³⁷⁰

1404. U septembru 1999. godine, britanski forenzički tim je vršio obdukcije i antropološka ispitivanja u mestu Suva Reka. Na lokaciji Groblje II u Suvoj Reci ekshumirani su posmrtni ostaci ili delovi posmrtnih ostataka najmanje 18 lica.⁵³⁷¹ Veće prihvata iskaz svedoka K83 o kome je bilo reči ranije u ovoj Presudi da je 27. marta 1999. godine ili približno tog datuma na lokalnom groblju u Suvoj Reci pokopano otprilike 15 do 20 tela.⁵³⁷² Britanski forenzički tim je ustanovio da posmrtni ostaci dve od (najmanje) 18 žrtava pripadaju ženama.⁵³⁷³ Posmrtni ostaci dve od (najmanje) 18

⁵³⁶⁵ Veće je uporedilo dva spiska preživelih i došlo do broja od 108 muškaraca. Kasnije je utvrđeno da je Qamil Shehu, jedan od muškaraca za koga je Mehmet Krasniqi naveo da je bio u ambaru u vreme kad je otvorena vatra, pobjegao iz ambara sa Luftijem Ramadanijem. Veće iz tog razloga nije uračunalo Qamila Shehua kada je izračunalo da je bilo 108 muškaraca. Dva mladića, Adnan Shehu i Refki Rashkaj, ubijena su kasnije pored rečice, pa stoga nisu uvršteni među one koje su pripadnici snaga MUP ubili u Batushinom ambaru iz vatrenog oružja ili spaljivanjem – ili na oba načina. Lufti Ramadani, DP P312; Mehmet Krasniqi, DP P305.

⁵³⁶⁶ V. gore, par. 491.

⁵³⁶⁷ V. gore, par. 493.

⁵³⁶⁸ V. gore, par. 485.

⁵³⁶⁹ V. gore, par. 683, 672, 676, 678.

⁵³⁷⁰ Paragraf 75(d) Optužnice.

⁵³⁷¹ U antropološkom izveštaju dr Sue Black od 2. novembra 1999. godine navodi se da je pronađeno 19 žrtava. Taj broj obuhvata skeltnu ostatak 15 lica, od čega je jedan skup posmrtnih ostataka označen kao SCG/33/SR. On se zapravo sastojao od izmešanih ostataka četiri lica (DP P1177, str. 2). Prema tome, Veće konstatuje da je Eric Baccard s pravom naveo da se na Groblju II u Suvoj Reci radi o posmrtnim ostacima 18 lica, a ne 19 (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 74-75; DP P1177; DP P1175; DP P1179; DP P1176; DP P1178; DP P1180).

⁵³⁷² V. gore, par. 686.

⁵³⁷³ DP P1177, str. 2; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 75.

žrtava pripadaju Fatonu Berishi i Fatime Berisha. Identifikacijom je utvrđeno da treće telo pripada Sedatu Berishi, na osnovu cipela koje su pronađene sa telom.⁵³⁷⁴ Veću nisu dostavljeni dokazi u vezi s identifikacijom ostalih (najmanje) 15 lica pronađenih u Suvoj Reci.

1405. Obdukcije posmrtnih ostataka Fatona Berishe i Fatime Berisha obavljene su 6. septembra 1999. godine, a obdukcija Sedata Berishe 26. septembra 1999. godine.⁵³⁷⁵ Obdukcijom je utvrđeno da je uzrok smrti Fatona Berishe bila povreda grudnog koša (ili trupa) iz vatrenog oružja, s krvarenjem u desnom delu grudnog koša, što odgovara povredama karakterističnim za teško ubistvo, rat, samoubistvo ili nesrećni slučaj. Kako je pokazala obdukcija, uzrok smrti Fatime Berisha bila je povreda lobanje i mozga usled strelne rane glave. Putanja projektila ne može se povezati sa samoubistvom, ali bi se mogla povezati s teškim ubistvom, ratom ili nesrećnim slučajem.⁵³⁷⁶ Veće konstatuje da je Faton Berisha umro od strelne rane grudnog koša, a Fatime Berisha od strelne rane glave koju je zadobila 26. marta 1999. godine, kada su lokalni policajci pucali na nju iz vatrenog oružja. Obdukcijski izveštaj u vezi s uzrokom smrti Sedata Berishe nije dostavljen. Ipak, Veće na osnovu iskaza očevice, kao što je ranije konstatovano, prihvata da je Sedat Berisha bio jedan od četvorice muškaraca iz porodice Berisha koga su 26. marta 1999. godine iz vatrenog oružja ubili lokalni policajci, te stoga konstatuje da je on umro od posledica ranjavanja iz vatrenog oružja od strane lokalnih policajaca.⁵³⁷⁷

1406. Dva preživela člana porodice Berisha, Hysni i Halit Berisha, bili su u septembru 1999. godine sa članovima britanskog forenzičkog tima kada su vršene ekshumacije na lokaciji masovne grobnice "Kroj-i-Popit" kod Prizrena, kao i blizu Suve Reke.⁵³⁷⁸ Ti svedoci su mnoge predmete, uključujući odeću, cipele, novčanike i druge stvari, koji su pronađeni na ovoj lokaciji, identifikovali kao stvari koje su pripadale raznim članovima porodice Berisha ubijenim 26. marta 1999. godine u mestu Suva Reka.⁵³⁷⁹ Konkretno, Veće podseća da su delovi odeće koji su pripadali Jasharu Berishi,

⁵³⁷⁴ Na identifikaciju Sedata Berishe uticale su nepodudarnosti između antropoloških izveštaja dr Sue Black i dr Julie Roberts. Eric Baccard je objasnio da nije jasno da li su te dve doktorke mislile na isto telo (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 76). Opisi građe tela koje su dale obe doktorke podudarali su se, ali se razlikovao skeletni sastav (Eric Baccard, T. 7669-7670; DP P1178, str. 1; DP P1180, str. 6). Štaviše, ta dva veštaka za antropologiju došla su do različitih zaključaka u vezi s polom jedne od žrtava (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 76; DP P1177, str. 2; DP P1180, str. 2-6; Eric Baccard, T. 7669-7670). Zbog toga se javila sumnja u zaključke Erica Baccarda, pa se stoga došlo do zaključka da se samo u slučaju dva tela može izvršiti identifikacija i razmatrati uzrok smrti (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 76). Uprkos tome, na osnovu identifikacije koju je izvršio britanski forenzički tim, Veće je prihvata i oslanja se na identifikaciju tog trećeg tela kao tela Sedata Berishe (DP P1177, str. 1; DP P1178, str. 1).

⁵³⁷⁵ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 75.

⁵³⁷⁶ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 77; DP P1176, str. 3.

⁵³⁷⁷ V. gore, par. 672.

⁵³⁷⁸ Veće nije uvrstilo u spis izveštaj o ekshumaciji. Dva svedoka nisu bila sigurna u datum ekshumacije, a s obzirom na vreme koje je proteklo od tih događaja i traumatičnu prirodu događaja kroz koje su prošli, Veće ne vidi razlog za zabrinutost u pogledu iskrenosti ovih svedoka kada je reč o njihovim iskazima. Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; DP P589; Hysni Berisha, T. 3345-3346; v. Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3712-3713.

⁵³⁷⁹ Hysni Berisha, DP P584, str. 8-9; Hysni Berisha, DP P587 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4011-4012; Hysni Berisha, T. 3345-3347; v. takođe DP P590; DP P591; DP P592; DP P593.

kao i deo jednog od njegovih udova, takođe pronađeni na toj lokaciji.⁵³⁸⁰ Hysni Berisha takođe navodi da je pronašao maramicu i jaknu Muslija Berishe, starog 63 godine, džemper/jaknu koji su pripadali jednom od dece Muslija Berishe, Violeti ili Afrimu, Afrimovu čizmu, pernicu koja je pripadala četrnaestogodišnjoj Meriti Berisha (kćerki Hamdija Berishe), svesku, fotografiju i džemper koji su pripadali desetogodišnjem Miratu Berishi (sinu Hamdije Berishe) i cipele koje su pripadale i Sofiji Berishi i njenom suprugu, Veselu Berishi, starom 55 godina.⁵³⁸¹ Ljudski ostaci nekih od tih lica, kao i mnogih članova porodice Berisha ubijenih u piceriji, uključujući nerođeno dete Lirije Berisha, kasnije su pronađeni u masovnoj grobnici u centru SAJ u Batajnici, kod Beograda.⁵³⁸² Iskopavanje i premeštanje njihovih posmrtnih ostataka iz Kroj-I-Popita i Suve Reke u Batajnicu, njihova identifikacija i utvrđivanje uzroka smrti biće razmotreni u drugim odeljcima ove Presude.⁵³⁸³

4. Izbica, opština Srbica

1407. Veće je ranije u ovoj Presudi konstatovalo da su pripadnici MUP-a 28. marta 1999. godine u Izbici ubili najmanje 132 kosovska Albanca. Veće je takođe konstatovalo da su 28. marta 1999. godine u Izbici ubijene tri žene: Zoje Osmani (Osmana), Zada Dragaj i Ajmone Citaku. Dve su ubijene na traktoru, a jedna na obližnjoj livadi.⁵³⁸⁴

(a) Izveštaji francuskog forenzičkog tima

1408. Francuski forenzički tim je od 28. do 30. juna 1999. godine vršio pregled mesta zločina u Izbici i o svojoj istrazi pripremio nekoliko izveštaja.⁵³⁸⁵ Na mestu na kojem su tela pokopana identifikovali su 139 grobnih mesta na jednom polju; u grobovima nije bilo tela.⁵³⁸⁶ Zemlja je bila delimično prekopana, ali su mogla da se razaznaju grobna mesta.⁵³⁸⁷ Na lokaciji grobnica bilo je pokazatelja da je zemlja prekopavana bagerom i bilo je tragova točkova i zubaca od kašike bagera.⁵³⁸⁸ To potvrđuje mišljenje da su srpske snage kasnije ekshumirale i uklonile tela seljana koja su tamo bila pokopana, kao što je ranije razmotreno u ovoj Presudi.⁵³⁸⁹ Francuski forenzički

⁵³⁸⁰ Halit Berisha, T. 3385-3386, 3613; v. DP P591, str. 6; v. takođe DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3613.

⁵³⁸¹ Hysni Berisha, DP P584, str. 9.

⁵³⁸² Halit Berisha, T. 3383, 3386-3387.

⁵³⁸³ V. gore, par. 684; v. gore, par. 1377, 1484-1491.

⁵³⁸⁴ V. gore, par. 620, 621-634.

⁵³⁸⁵ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 44; DP P1163; DP P1164; DP P1165, str. 2.

⁵³⁸⁶ U "Pregledu ratnih zločina i drugih teških krivičnih dela počinjenim za vreme rata" iz septembra/oktobra 2001. godine pod kategorijom "Ubistva počinjena od NN izvršilaca povodom kojih vojni tužilac po dostavljenim prijavama pribavlja obaveštenja" navodi se da su u Izbici otkrivene 144 sveže humke s neidentifikovanim licima (DP D510). Veće primećuje da nije navedeno objašnjenje za razliku u broju grobnih mesta koja su identifikovale srpske vlasti (144 sveže humke) i francuski forenzički tim (139 praznih grobnih mesta, v. DP). Veće podseća da mu nisu dostavljene dalje informacije o pojedinostima istraga koje su sprovele srpske vlasti niti o tome šta se dogodilo s tim telima posle ekshumacije.

⁵³⁸⁷ DP P1163, str. 3; DP P1165, str. 16; Eric Baccard, T. 7666.

⁵³⁸⁸ DP P1162, str. 5; DP P1163, str. 3; DP P1165, str. 3, 16.

⁵³⁸⁹ V. gore, par. 631.

tim je uspeo da identifikuje ukupno tri stratišta oko Izbice, prevashodno zahvaljujući velikom broju praznih čaura od metaka na te tri lokacije. Jedna od tih lokacija bila je kod potoka u šumi, a druga na padini brda.⁵³⁹⁰

1409. Kao što je navedeno, francuski forenzički tim u Izbici nije pronašao tela lica koja su navodno 28. marta 1999. godine ubijena na bilo kojoj od tih lokacija.⁵³⁹¹ To što tela nije bilo podudara se s dokazima o tome da su srpske snage 28. maja 1999. godine ili približno tog datuma ekshumirale i uklonile pokopana tela.⁵³⁹² Kao što je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, dokazi pokazuju da je kasnije utvrđeno da su među telima pokopanim u masovnoj grobnici na terenu pod kontrolom MUP-a u Petrovom Selu, u Srbiji, bila tela 31 kosovskog Albanca ubijenog 28. marta 1999. godine u Izbici, koja su ranije, 31. marta i 1. aprila 1999. godine, bila pokopana na polju u tom selu.⁵³⁹³ Veće nije dobilo nikakve dalje informacije u vezi s tim odakle su ekshumirana tela ostala 104 lica koja su ubijena 28. marta 1999. godine u Izbici; ogromna većina je identifikovana u izveštajima na osnovu analize DNK, a u izveštaju OMPF vode se kao nestali.⁵³⁹⁴

1410. Međutim, na području na kome su se nalazile grobnice u Izbici francuski forenzički tim jeste pronašao 28 ljudskih fragmenata, uključujući pet fragmenata kostiju, kosu i fragmente kože, oko 84 čaura od metaka, delove odeće, gumene rukavice i jedan broj daščica korišćenih za sahranjivanje na kojima je bilo ugravirano ili rukom ispisano ime, a ponekad i datum rođenja i smrti.⁵³⁹⁵ Ograničeni nalazi do kojih je francuski forenzički tim uspeo da dođe u vezi s tim predmetima ne omogućavaju da se izvedu zaključci o uzroku smrti bilo koje od osoba čije je delimične ostatke francuski forenzički tim pronašao u grobnicama u Izbici.⁵³⁹⁶ Osam od 17 odevnih predmeta pronađenih na području grobnica imalo je oštećenja koja, po mišljenju francuskog forenzičkog tima, odgovaraju rupama od metaka. Francuski forenzički tim je primetio da su se rupe od metaka uvek nalazile na leđima ili vratu.⁵³⁹⁷ Veće primećuje da to odgovara iskazima očevidaca da su žrtve izvršiocima bile okrenute leđima.⁵³⁹⁸ Osim toga, ivice nekih rupa od metaka na odeći

⁵³⁹⁰ DP P1162, str. 5; DP P1164, str. 3; DP P1165, str. 2.

⁵³⁹¹ DP P1163, str. 3; Eric Baccard, T. 7666.

⁵³⁹² V. gore, par. 631; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 44; Eric Baccard, DP P1165, str. 3, 16; Liri Loshi, DP P293; Liri Loshi, T. 721-723; Radomir Gojović, DP D510, str. 73.

⁵³⁹³ V. dole, par. 1507-1514.

⁵³⁹⁴ V. DP P817; v. takođe DP P477.

⁵³⁹⁵ Veće podseća na svoju raniju konstataciju da je, kada je 127 tela pokopano u Izbici, na svaki grob stavljena drvena daščica s imenom i datumom rođenja umrlog (Mustafa Dragaj, T. 616-617). Veće takođe podseća na raniji iskaz da je Liri Loshi 10. juna 1999. godine primetio da su rukavice, koje su očigledno korišćene prilikom ekshumacija, i drvene daščice s imenima umrlih ostavljene na parceli s koje su pokopana tela bila ekshumirana. (Liri Loshi, T. 723; Liri Loshi, DP P293; v. gore, par. 626-631). Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 44-45; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10123; DP P1162, str. 5; v. DP P1163; v. takođe DP P1164; DP P1165, str. 15.

⁵³⁹⁶ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 45-46, 48; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10123.

⁵³⁹⁷ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 45, 46; DP P1165, str. 15-16.

⁵³⁹⁸ V. gore, par. 621, 622. Kada je prva grupa došla do potoka, policajci su naredili muškarcima da se okrenu prema potoku i kleknu (Milazim Thaci, T. 4964, 4966). Drugu grupu su odveli otprilike 300 metara uzbrdo, zatim im naredili da stanu i okrenu

bile su nagorele.⁵³⁹⁹ Francuski forenzički tim je stoga izveo zaključak da su hici koji su prouzrokovali ta oštećenja na odeći bili ispaljeni s male udaljenosti ili iz neposredne blizine.⁵⁴⁰⁰ Bilo je i dokaza koji su ukazivali na to da se na neke od muškaraca pucalo iz automatskog oružja sa veće udaljenosti.⁵⁴⁰¹ Francuski forenzički tim je takođe primetio da oštećenja na odeći odgovaraju puškama dvanaesticama i mecima kalibra 7.62 mm.⁵⁴⁰² Takođe se navodi da upotreba metaka kalibra 7.62 mm odgovara oštećenjima na odeći prečnika otprilike šest milimetara. Isto tako, navedeno je da se korišćenje pušaka dvanaestica podudara s oštećenjima na odeći od oko 20 milimetara.⁵⁴⁰³ Francuski forenzički tim, na osnovu balističkih ili drugih ispitivanja na lokaciji, nije izveo zaključke o uzrocima smrti. Dušan Dunjić je u svom svedočenju rekao da se na osnovu forenzičkog pregleda rana od metaka nanetih telu samo približno može odrediti kalibar metka.⁵⁴⁰⁴ Veće je uzelo u obzir iskaz Dušana Dunjića, ali u krajnjoj analizi nije moglo da pronađe valjan razlog zašto bi dovelo u pitanje zaključak koji su izveli članovi francuskog forenzičkog tima. Oni su bili u najboljoj poziciji da analiziraju odeću i druge dokaze, kao i da formiraju pouzdana mišljenja u vezi s kalibrom metaka koji su doveli do oštećenja koja su oni videli.

1411. Iz razloga koji su generalno navedeni u uvodnim paragrafima u ovom odeljku, Veće prihvata gorenavedene opšte zaključke francuskog forenzičkog tima i nije ubeđeno da bojazni koje je izneo Zoran Stanković umanjuju valjanost tih zaključaka.⁵⁴⁰⁵

leđa vojnicima, koji su stajali na tri-četiri metra iza njih (Sadik Januzi, P282, str. 7). Za to vreme, pripadnici snaga za koje se veruje da su bili policajci sprovedi su jednu drugu grupu od oko 70 muškaraca do šume prema istoku. Muškarcima su, pre nego što su stigli do šume, rekli da se okrenu i pucali su u njih s leđa (Mustafa Dragaj, T. 608-609, 612, 664).

⁵³⁹⁹ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10123.

⁵⁴⁰⁰ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 47; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10123-10125; DP P1165, str. 15, 16.

⁵⁴⁰¹ DP P1165, str. 15.

⁵⁴⁰² Oba kalibra su koristile srpske snage, uključujući elemente MUP. Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 45-46; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10126-10127, 10189-10190; DP P1166, str. 36-38.

⁵⁴⁰³ DP P1165, str. 15, 16.

⁵⁴⁰⁴ Dušan Dunjić, T. 3262-3264.

⁵⁴⁰⁵ Zoran Stanković je konkretno osporavao zaključak da su meci koji su oštetili odeću ispaljeni s male udaljenosti ili iz neposredne blizine zato što se u izveštaju u nekim slučajevima ne navodi da li su na odeći mogli da se vide tragovi vatre ili baruta (Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 10; Zoran Stanković, T. 13450, 13516; DP P1165, str. 5; Završni podnesak odbrane, par. 945) i zato što iz izveštaja nije mogao da utvrdi da li je odgovarajuća pažnja posvećena mogućnosti da je izloženost zemlji možda izmenila očiglednu veličinu rupa od metaka na odeći (Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 10; Zoran Stanković, T. 13451-13452, 13516-13520; DP P1165, str. 4; Završni podnesak odbrane, par. 945). Veće primećuje da su ivice nekih rupa bile nagorele (Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10123), da su prečnik i mesto svake rupe detaljno opisani, te prihvata da je veštak koji je pregledao odeću bio u najboljoj poziciji da utvrdi uzrok i vrstu oštećenja. Takođe se uvažava činjenica da je, u slučajevima u kojima u svrhu balističkog ispitivanja nije moglo da se osloni na odeću, to i navedeno u izveštaju (Zoran Stanković, T. 13516-13520; DP P1165, str. 23). Veštak odbrane je takođe osporavao pouzdanost metoda koji su balistički veštaci francuskog forenzičkog tima koristili za utvrđivanje udaljenosti s koje su ispaljeni meci (Zoran Stanković, T. 13447, 13562-13563; DP P1166, str. 26). U vezi s tim, njega je konkretno brinulo to što u izveštaju nije navedeno da li je uzeta u obzir razlika u izgledu između ulaznih rana na mišiću i onih na koži (Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 9; Zoran Stanković, T. 13447-13448; Završni podnesak odbrane, par. 943). Veće primećuje da ne postoji metod koji omogućava da se na osnovu putanje kroz mišić ili kožu sa sigurnošću utvrdi udaljenost s koje je pucano i kalibar oružja i da se u takvim slučajevima mora koristiti više od jednog metoda. I tu je veštak koji je stvarno posmatrao ranu u najboljoj poziciji i Veće prima na znanje zaključak koji je dr Baccard izveo na osnovu obrazloženja navedenog u francuskom balističkom izveštaju.

(b) Video-snimak tela u Izbici

1412. Veće je takođe pregledalo video-film predložen za uvrštavanje u spis preko svedoka Lirija Loshija⁵⁴⁰⁶ i stop-fotografije iz tog video-filma.⁵⁴⁰⁷ Veće prihvata da taj video-film i fotografije verno prikazuju prizore koji su stvarno viđeni u Izbici 31. marta i 1. aprila 1999. godine.⁵⁴⁰⁸ Veće je takođe uvrstilo u spis komentar na taj video-film, koji sadrži pregled onoga što je snimano i opis žrtava identifikovanih na video-filmu i stop-fotografijama iz tog video-filma; komentar sadrži i imena nekih od žrtava, opis odeće koju su one nosile i, u nekim slučajevima, druge opšte napomene.⁵⁴⁰⁹ Ostale neimenovane žrtve su kasnije, pre njihove sahrane u Izbici, identifikovali lokalni seljani, uključujući prijatelje i članove porodice; sva ta imena su uvrštena na spisak koji je dostavio Liri Loshi.⁵⁴¹⁰ Veće se uverilo da, u svrhu identifikovanja tela pronađenih u Izbici 31. marta i 1. aprila 1999. godine, može da se osloni na video-film, fotografije, komentar i spisak pokopanih žrtava.

1413. Liri Loshi je bio lekar i meštanin tog sela, a ne forenzički stručnjak. Video-film nije snimljen u forenzičke svrhe, već je cilj bio samo da se zabeleže prizori koje je video i da se pomogne u identifikaciji nekih žrtava. Tela su se videla samo s jedne strane, s njih nije bila uklonjena odeća, a u nekim slučajevima su bila pokrivena ćebadima koja su onemogućavala da se dobro vide, tako da se leš nije mogao potpuno videti.⁵⁴¹¹ Osim toga, nije bilo moguće u dovoljnoj meri uvećati stop-fotografije iz video-filma radi adekvatne forenzičke ocene, a u mnogim slučajevima kvalitet fotografija je bio loš.⁵⁴¹² Eric Baccard je pogledao taj film, ali mu on nije omogućio da izvede zaključke o uzroku smrti bilo koje umrle osobe, tako da je jedino mogao da iznese dijagnostičke pretpostavke u slučajevima gde su na filmskim snimcima bile prikazane stvari “od forenzičkog značaja”, odnosno direktni ili indirektni znakovi povreda.⁵⁴¹³

1414. Pošto je pregledalo video-film i fotografije, Veće, bez obzira na navedena ograničenja, prima na znanje iskaz dr Baccarda da je uspeo da na video-filmu i fotografijama identifikuje 36 vidljivih povreda (strelnih rana i drugih) na glavama žrtava, dve povrede vrata i dve povrede na trupu žrtava. On je takođe uočio 11 vidljivih povreda na gornjim udovima i šest na donjim

⁵⁴⁰⁶ DP P288.

⁵⁴⁰⁷ DP P289; DP P290.

⁵⁴⁰⁸ V. gore, par. 626-630; Liri Loshi, T. 702.

⁵⁴⁰⁹ U tom komentaru se objašnjava šta se vidi na stop-fotografijama napravljenim iz video-filma, zavedenim kao DP P289. Komentar sadrži informacije koje Veću ukazuju i na eventualna tela ljudi koji nisu ubijeni u tom masakru ili koji su bili pripadnici OVK (v. gore, par. 629). Liri Loshi, T. 702-710, 717-718; DP P291.

⁵⁴¹⁰ Liri Loshi, T. 717-718; DP P292.

⁵⁴¹¹ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 10123-10125; Eric Baccard, T. 7664; Završni podnesak odbrane, par. 946.

⁵⁴¹² Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 93; Eric Baccard, T. 7664-7665.

⁵⁴¹³ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 48, 93; Eric Baccard, T. 7668-7669.

udovima.⁵⁴¹⁴ Prema mišljenju dr Baccarda, te rane odgovaraju projektilima kalibra 7.62 milimetara ili puškama dvanaesticama. Međutim, bez milimetarske skale radi poređenja, to se ne može sa sigurnošću tvrditi.⁵⁴¹⁵ Veće takođe prima na znanje mišljenje Erica Baccarda da se u 22 navedena slučaja uzrok smrti podudara sa strelnim ranama glave i/ili vrata; u dva slučaja se podudara sa strelnom ranom trupa; i u četiri slučaja se podudara sa višestrukim strelnim ranama.⁵⁴¹⁶ Žrtve su sve bile odrasle osobe, u nekim slučajevima starci, a na video-filmu i svim fotografijama može se videti samo jedna žrtva ženskog pola.⁵⁴¹⁷

1415. Veštak odbrane, patolog Zoran Stanković, osporavao je autentičnost video-snimka žrtava napravljenog 31. marta 1999. i 1. aprila 1999. godine u Izbici. On je tvrdio da su tela na tom video-filmu prebačena na mesto na kojem su snimljena sa najmanje tri druge lokacije, i to iz sledećih razloga.⁵⁴¹⁸ Prvo, broj čaura koje je na licu mesta pronašao francuski forenzički tim bio je daleko manji od broja žrtava snimljenih na video-filmu.⁵⁴¹⁹ To jeste tačno, ali, po mišljenju Veća, tom tvrdnjom se ne uzimaju u obzir druga objašnjenja za manji broj čaura nego što je bilo žrtava, a posebno to da je sudskomedicinski pregled obavljen tek oko tri meseca posle streljanja, kao i to da je u tom periodu bilo mnogo aktivnosti na licu mesta, posebno činjenica da je mnogo ljudi skupljalo i odnelo 127 tela na druge lokacije radi pokopa. Drugo, na video-snimku je izgledalo da se na donovima cipela žrtava nalazi blato, dok je površina livade na kojoj su tela ležala na video-filmu izgledala čista.⁵⁴²⁰ Po oceni Veća, i ovde nisu uzeta u obzir druga očigledna objašnjenja za prisustvo blata, uključujući tip tla preko koga su žrtve sprovedene do livade pre nego što su na njih pucali iz vatrenog oružja. Treće, tragovi krvi iz nosa, usta i drugih rana na nekim telima ukazivali su na to da se krv slivala u smeru koji ne odgovara položaju tela na filmu.⁵⁴²¹ Osim toga, na nekim telima snimljenim kako leže na leđima nisu se videli znakovi mrtvačke ukočenosti na licima. Eric Baccard je takođe naveo da su neka tela možda pomerana *post mortem* zbog toga što znaci mrtvačkog lividiteta nisu odgovarali položaju tela. Međutim, u tim slučajevima on je takođe primetio ostatke biljaka ili sitne kamenčiće zalepljene za kožu, što ga je navelo da zaključi da su ta tela jednostavno okrenuta kako bi mogla da im se vide lica (radi identifikacije).⁵⁴²² U slučaju jednog tela, međutim, Eric Baccard nije isključio mogućnost da je lividitet uočen na licu te osobe mogao biti izazvan

⁵⁴¹⁴ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 46.

⁵⁴¹⁵ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 46, 48.

⁵⁴¹⁶ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 45, 106; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T10124; Eric Baccard, T. 7667-7668.

⁵⁴¹⁷ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 45.

⁵⁴¹⁸ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 10; Zoran Stanković, T. 13452-13453; DP P288; Završni podnesak odbrane, par. 946.

⁵⁴¹⁹ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 10; Zoran Stanković, T. 13449-13450, 13510-13516; DP P1165, str. 3, 14; Završni podnesak odbrane, par. 944.

⁵⁴²⁰ Zoran Stanković, T. 13521-1525; DP P288, 6.26 minuta; Završni podnesak odbrane, par. 946.

⁵⁴²¹ Zoran Stanković, T. 13526-13527; DP P288.

premeštanjem tela s određene udaljenosti.⁵⁴²³ Ako se taj slučaj ostavi po strani, po mišljenju Erica Baccarda, uočene sudskomedicinske pojedinosti kao što je obojenost tela i akumulacija krvi u nekim delovima ukazuju na to da su se tela na video-filmu nalazila tamo gde su ljudi ubijeni.⁵⁴²⁴ Veće napominje da je Zoran Stanković potpuno u pravu kada tvrdi da se na video-snimku vide razne lokacije, uključujući mesto sahranjivanja žrtava. Kao što je razmotreno u jednom ranijem odeljku ove Presude, video-film pokazuje brojne lokacije, a na jednoj je snimljeno kako se tela premeštaju sa mesta na kojem su pronađena na mesto će biti sahranjena.⁵⁴²⁵ Bojazni koje je izneo Zoran Stanković nemaju osnova i Veće ih ne prihvata. Veće smatra da je iskaz Lirija Loshija pouzdan u svrhu identifikacije žrtava ubijanja u Izbici 28. marta 1999. godine.⁵⁴²⁶ Veće takođe prihvata identifikaciju žrtava koju su obavili preživeli svedoci.⁵⁴²⁷

1416. Pošto je ocenilo dokaze, uključujući iskaze veštaka Erica Baccarda i Zorana Stankovića, kao i iskaz Lirija Loshija, Veće se potpuno uverilo i konstatuje da prizori snimljeni u Izbici verno pokazuju ono što je svedok video kada je obišao navedenu lokaciju, kao što je navedeno u njegovom iskazu, i da su, uz mogući izuzetak jednog tela, kao što je navedeno ranije u ovoj Presudi, tela snimljena tamo gde je na ljude pucano iz vatrenog oružja.⁵⁴²⁸ Ipak, imajući u vidu ograničenja koja onemogućavaju nedvosmisleni sudskomedicinski ocenu, navedena u iskazu Erica Baccarda, kao i mišljenje Zorana Stankovića da iz otprilike istih razloga delovi izveštaja Erica Baccarda zapravo sadrže samo sudskomedicinske pretpostavke,⁵⁴²⁹ Veće će svoje oslanjanje na video-snimak i na stop-fotografije napravljene iz njega ograničiti na identifikaciju žrtava i neće izvoditi nikakav zaključak o uzroku smrti isključivo na osnovu tog aspekta dokaza. Međutim, Veće ipak u ovoj fazi napominje da su tela mnogih lica koja su poslednji put viđena živa 28. marta 1999. godine ili pre tog datuma u Izbici, a koja se vide na video-snimku, kasnije otkrivena u masovnoj grobnici na terenu pod kontrolom MUP-a u centru PJP u Petrovom Selu, u Srbiji. Ekshumirano je, pregledano i identifikovano najmanje 31 telo za koje je utvrđeno da potiče iz Izbice. O nalazima u vezi sa uzrokom smrti tog 31 lica biće reči kasnije u ovom poglavlju.⁵⁴³⁰

⁵⁴²² Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 115; Zoran Stanković, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10184-10186, 10210.

⁵⁴²³ Veće primećuje da je to možda bilo jedno od tela koja nisu obuhvaćena zaključkom Veća zato što je u iskazu Lirija Loshija za jednu žrtvu navedeno da je ubijena na nekom drugom mestu, a za drugu žrtvu da se radilo o pripadniku OVK koji je ranije ubijen, v. gore, par. 629; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10186; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 100.

⁵⁴²⁴ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10124; Eric Baccard, T. 7665-7666.

⁵⁴²⁵ V. gore, par. 626-627.

⁵⁴²⁶ V. gore, par. 626-630.

⁵⁴²⁷ V. gore, par. 633-634; v. dole, par. 1512.

⁵⁴²⁸ V. gore, par. 629.

⁵⁴²⁹ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 10; Zoran Stanković, T. 13426.

⁵⁴³⁰ V. dole, par. 1513-1514.

1417. Veće prihvata da je identifikovano ukupno najmanje 135 lica koja su pripadnici MUP-a ubili u Izbici 28. marta 1999. godine.⁵⁴³¹

5. Ulica Miloša Gilića, Đakovica

1418. Kako je utvrđeno ranije u ovoj Presudi, pripadnici MUP-a su kasno u noć 1. aprila 1999. godine provalili u kompleks u ulici Miloša Gilića 157, u opštini Đakovica, u kojoj je sklonište potražilo 21 lice albanske nacionalnosti, uglavnom žene i deca. Njih su prisilili da pređu u susednu kuću u porodičnom kompleksu, gde su pripadnici MUP-a iz vatrenog oružja pucali na njih i ubili 20 lica, uključujući 12 dece, sedam žena i jednog mentalno poremećenog muškarca.⁵⁴³² Ta kuća je zatim zapaljena.⁵⁴³³ Prema svedočenju Fredericka Abrahamsa, izvesno vreme posle tih ubijanja u kuću je došao Faton Polloshka, radnik komunalnog preduzeća u Đakovici, i izneo 20 tela koja su bila izgorela.⁵⁴³⁴ Negde u periodu od 2. aprila 1999. do 25. maja 1999. godine, izgoreli posmrtni ostaci tih 20 ljudi prebačeni su na groblje u Đakovici.⁵⁴³⁵ Veće je takođe zaključilo da su pripadnici MUP-a te iste večeri u ulici Miloša Gilića broj 80 ubili četiri člana porodice Cana.⁵⁴³⁶

(a) Ulica Miloša Gilića broj 157

1419. Eric Baccard je svoj iskaz zasnovao na sudskom medicinskom izveštaju koji je pripremio dr William C. Rodriguez III iz američkog istražiteljskog tima za sudsku medicinu, koji je bio zadužen za antropološku i patološku analizu u ulici Miloša Gilića 157.⁵⁴³⁷ Prvobitnim pregledom mesta zločina i telesnih ostataka otkrivenih u ulici Miloša Gilića 157 (lokacija 2) i na groblju severno od Đakovice (lokacija 4) bili su obuhvaćeni posmrtni ostaci odneseni iz ulice Miloša Gilića 157 i on je obavljen u periodu od 25. do 27. maja 1999. godine.⁵⁴³⁸ Posmrtni ostaci na “lokaciji 2” sastojali su se “prvenstveno od nagorelih kalciniranih elemenata skeleta”, a u nekoliko slučajeva bilo je dokaza o nesagorelim ostacima kostiju i nešto odeće.⁵⁴³⁹ Na “lokaciji 4” bilo je nešto ljudskih ostataka koji su se sastojali od “delimično nagorelih ostataka u poodmaklom stadiju raspadanja”.⁵⁴⁴⁰ Budući da su se telesni ostaci sastojali samo od “spaljenih delova skeleta”, tačan broj žrtava nije mogao da se

⁵⁴³¹ V. gore, par. 620, 621-634.

⁵⁴³² V. gore, par. 883-889.

⁵⁴³³ V. gore, par. 896.

⁵⁴³⁴ Frederick Abrahams, T. 3975; DP P756, K0361054.

⁵⁴³⁵ V. gore, par. 898.

⁵⁴³⁶ V. gore, par. 891-892.

⁵⁴³⁷ DP P1161.

⁵⁴³⁸ DP P1161 (Forenzički izveštaj koji je pripremio Institut za patologiju oružanih snaga, Ministarstvo odbrane SAD), str. 2-10; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 37.

⁵⁴³⁹ DP P1161, str. 2-8.

⁵⁴⁴⁰ DP P1161, str. 10-12.

utvrdi i na osnovu njih je bilo teško izvesti bilo kakve sudskomedicinske zaključke.⁵⁴⁴¹ Zbog toga forenzičkim putem nije mogao da se utvrdi uzrok smrti žrtava.⁵⁴⁴²

1420. Ipak, na osnovu američkog forenzičkog izveštaja na osnovu kojeg je izveo zaključke, Eric Baccard je uspeo da utvrdi da su na dve gorenavedene lokacije ekshumirani posmrtni ostaci najmanje 20 lica.⁵⁴⁴³ To je utvrđeno na osnovu prisustva 20 kostiju koje se javljaju samo jednom u svakom ljudskom organizmu.⁵⁴⁴⁴ Neke od ekshumiranih kostiju imale su karakteristična obeležja koja su omogućila da se utvrde pol i starost.⁵⁴⁴⁵ I Eric Baccard i autori američkog forenzičkog izveštaja zaključili su da mogu da se identifikuju posmrtni ostaci samo jednog odraslog muškarca. Za ostale posmrtnne ostatke utvrđeno je ili da se radilo o ženama ili je pol bio “neutvrđen”. Eric Baccard je objasnio da je pol nekih posmrtnih ostataka “neutvrđen” zato što je više delova kostiju, na primer lobanja ili karlica, moglo da pripada istoj osobi.⁵⁴⁴⁶ Iako je bilo teško utvrditi starost zbog toga što su kosti bile nagorele i fragmentirane, identifikovani su delovi skeleta najmanje dvanaestoro dece.⁵⁴⁴⁷ Veće podseća na svoj raniji zaključak da je 20 lica, od kojih dvanaestoro dece, ubijeno u kompleksu u ulici Miloša Gilića broj 157; to se podudara sa sudskomedicinskim nalazima.

1421. Veće primećuje da se iskaz preživelog očevica da su tela spaljena u podrumu kompleksa podudara sa sudskomedicinskim dokazima da su tela bila suviše izgorela da bi mogao da se utvrdi uzrok smrti. Iako američki forenzički tim zbog stanja posmrtnih ostataka nije mogao da utvrdi tačan uzrok smrti lica čija su tela pronađena u ulici Miloša Gilića 157, Veće na osnovu iskaza preživelog svedoka zaključuje da je kasno u noć 1. aprila 1999. godine, u ulici Miloša Gilića 157, ubijeno 20 lica, od kojih dvanaestoro dece i da je podrum u kojem su se sklonili potom zapaljen. Prema tome, kako se navodi u Optužnici i kako pokazuju iskazi očevidaca u zaključcima koji se odnose na opštinu Đakovica, Veće konstatuje da su lica koja je identifikovao preživeli svedok umrla od rana koje su im vatrenim oružjem naneli pripadnici MUP-a ili da su izgorela u kući kada su je pripadnici MUP-a zapalili.⁵⁴⁴⁸

⁵⁴⁴¹ Eric Baccard, T. 7660-7661; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 37, 38; Eric Baccard, T. 7661, 7744-7745. To su dodatno iskomplikovali tragovi životinjskih aktivnosti *post mortem* (Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10121; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 38.

⁵⁴⁴² Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 39; Eric Baccard, T. 7661.

⁵⁴⁴³ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 37, 39; Eric Baccard, T. 7662-7663.

⁵⁴⁴⁴ Eric Baccard, T. 7661-7662.

⁵⁴⁴⁵ Svedok je objasnio da se, pregledom baze lobanje i karlice, moglo utvrditi da su tela bila ženskog pola. Eric Baccard, T. 7662-7663.

⁵⁴⁴⁶ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10119-10120; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 38, 39.

⁵⁴⁴⁷ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 38; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10120.

⁵⁴⁴⁸ V. gore, par. 889.

(b) Ulica Miloša Gilića broj 80

1422. Američki forenzički tim je takođe obavio pregled telesnih ostataka pronađenih u ulici Miloša Gilića 80. Veće je ranije konstatovalo da je ta kuća pripadala porodici Cana.⁵⁴⁴⁹ Po celoj kući bili su rasuti posmrtni ostaci četiri lica. To su bili posmrtni ostaci jednog starijeg muškarca i jedne starije žene, kao i jednog muškarca i jedne žene koji su u trenutku smrti, kako se procenjuje, bili u kasnim tridesetim ili ranim četrdesetim godinama.⁵⁴⁵⁰ Veće je ranije konstatovalo da su pripadnici MUP-a 1. aprila 1999. godine kasno u noć ubili Ganimetu i Januza Canu i njihovu kćerku Shypresu (43 godine) i Fatmira (41 godina). Veće je zaključilo da je kuća posle tog incidenta zapaljena. Veće se uverilo da sudskomedicinski dokazi odgovaraju iskazima očevidaca o ubijanju četiri člana porodice Cana u ulici Miloša Gilića broj 80. Iako naučno nije mogao da se utvrdi uzrok smrti, Veće podseća na svoju raniju konstataciju da su te ljude ubili pripadnici MUP-a.⁵⁴⁵¹ Veće konstatuje da su oni umrli od ozleda koje su im pripadnici MUP-a naneli u noći između 1. i 2. aprila 1999. godine.

6. Opština Vučitrn

1423. Francuski forenzički tim je pregledao i ekshumirao ljudske ostatke na lokacijama u Gornjoj Studimlji, koje su identifikovali istražitelji MKSJ koji su bili na tom području.⁵⁴⁵² U Gornjoj Studimlji, opština Vučitrn, identifikovane su dve lokacije i one su označene kao groblje L1 i groblje L2.⁵⁴⁵³ Ekshumacije i pregledi na tim lokacijama obavljani su od 5. do 12. jula 1999. godine i 15. jula 1999. godine.⁵⁴⁵⁴ Francuski forenzički tim je u vezi s tim radom pripremio četiri izveštaja. Iskaz Erica Baccarda zasniva se na njegovoj stručnoj oceni tih izveštaja.⁵⁴⁵⁵ On je naveo neke nepodudarnosti i greške u dokumentaciji, ali je, uprkos tome, potvrdio da su ukupni zaključci do kojih su došli članovi francuskog forenzičkog tima valjani.⁵⁴⁵⁶ Veće je uzelo u obzir te nepodudarnosti i greške.⁵⁴⁵⁷

1424. Na lokacijama L1 i L2 ekshumirana su ukupno 93 tela.⁵⁴⁵⁸ Francuski forenzički tim je tokom ekshumacija, od ukupno 93 tela, identifikovao sva, osim osam tela.⁵⁴⁵⁹ Među žrtvama je bilo

⁵⁴⁴⁹ V. gore, par. 891.

⁵⁴⁵⁰ DP P1161, str. 13-15.

⁵⁴⁵¹ V. gore, par. 892.

⁵⁴⁵² DP P1173, str. 1-2.

⁵⁴⁵³ DP P1173, 03024226.

⁵⁴⁵⁴ DP P1171; DP P1172; DP P1173.

⁵⁴⁵⁵ V. DP P1171; v. takođe DP P1172; v. takođe DP P1173; v. takođe DP P1174.

⁵⁴⁵⁶ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 64; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10136-10137; v. DP P1171; v. takođe DP P1172; v. takođe DP P1173; v. takođe DP P1174.

⁵⁴⁵⁷ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10137-10138.

⁵⁴⁵⁸ S lokacije L1 ekshumirano je 17 tela, a iako su na lokaciji L2 pokopana 102 tela, s nje je ekshumirano samo 76 tela. Tela ostalih 26 žrtava nisu ekshumirana jer nije bio poznat uzrok smrti, a francuski tim je naveo da te žrtve nisu stradale u ubijanju koje je izvršeno 2. maja 1999. godine, Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 64; DP P1162, str. 17; v. takođe DP P1173.

87 muškaraca i šest žena. Raspon starosti žrtava kretao se od 18 do 86 godina; više od 75 posto žrtava bilo je mlađe od 50 godina.⁵⁴⁶⁰

1425. Veće prihvata zaključke Erica Baccarda da je, od 93 tela pronađenih na toj lokaciji, 86 žrtava umrlo nasilnom smrću. Ostalih sedam umrlo je prirodnom smrću.⁵⁴⁶¹ Od 86 lica koja su umrla nasilnom smrću, 97 posto je umrlo od strelnih rana, a ostalih tri posto od udarca tupim ili oštrim predmetom.⁵⁴⁶²

1426. Francuski forenzički tim je zaključio da udaljenost sa koje se pucalo u žrtve načelo odgovara kvalifikaciji “mala udaljenost”. Eric Baccard nije komentarisao taj nalaz.⁵⁴⁶³ Veštak odbrane, patolog Zoran Stanković, primetio je da izveštaji francuskog forenzičkog tima sadrže ograničene informacije vezane za utvrđivanje udaljenosti s koje je pucano.⁵⁴⁶⁴ Po njegovom mišljenju, to nije moguće sa sigurnošću utvrditi kada postoji putrefikacija, pošto se prilikom raspadanja uništava mnogo tragova.⁵⁴⁶⁵ On je takođe izneo primedbu da, u nekim slučajevima, utvrđena udaljenost s koje je pucano ne odgovara zaključcima u izveštaju veštaka.⁵⁴⁶⁶ Međutim, zaključci u vezi s udaljenošću s koje je pucano načelno su formulisani rečima “koja odgovara” udaljenosti; francuski forenzički tim nije izveo definitivni zaključak.⁵⁴⁶⁷ Iako je Zoran Stanković tvrdio da je, ukoliko je to bio slučaj, zaključke trebalo doneti sa sigurnošću, to ne odgovara njegovoj tvrdnji da sigurnost nije moguća kada postoji putrefikacija.⁵⁴⁶⁸ U svakom slučaju, Veću se čini da to ne utiče na pouzdanost i verodostojnost drugih aspekata rada francuskog forenzičkog tima. Primedba Zorana Stankovića u vezi s nepodudarnostima između opisa udaljenosti s koje je pucano u izveštajima i zaključcima izgleda da je samo pitanje prevoda, pošto su u originalnim francuskim izveštajima u oba konteksta korišćene iste formulacije.⁵⁴⁶⁹

⁵⁴⁵⁹ Francuski forenzički tim je u izveštaju naveo da na lokaciji L1, lokalni seljani nisu mogli da identifikuju pet od 17 tela, a na lokaciji L2 nisu mogla da se identifikuju tri tela (DP P1173, 0302-4226). Veće primećuje da je Eric Baccard naveo da devet tela nije moglo da se identifikuje, a čini se da je to zato što je on računao C38 i C38bis kao dva zasebna tela. (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 65). Veće će se osloniti na podatak koji je dostavio francuski forenzički tim da je ostalo osam neidentifikovanih tela, a ne devet, kako je naveo Eric Baccard, pošto su oni pri računanju tretirali C38 i C38bis kao jednu osobu (v. DP P1173, 0302-4227).

⁵⁴⁶⁰ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 65; DP P1162, str. 17.

⁵⁴⁶¹ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 66.

⁵⁴⁶² Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 68; DP P1162, str. 18.

⁵⁴⁶³ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 68; Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10163-10164; DP P1174.

⁵⁴⁶⁴ Zoran Stanković, T. 13442.

⁵⁴⁶⁵ Zoran Stanković, D926 (Izveštaj veštaka), str. 6; Zoran Stanković, T. 13442-13443; DP P1774, str. 61, 73; v. takođe Dušan Dunjić, T. 3262.

⁵⁴⁶⁶ Zoran Stanković, T. 13442.

⁵⁴⁶⁷ Zoran Stanković, T. 13562, 13564; DP P1166; DP P1172; DP P1174.

⁵⁴⁶⁸ Zoran Stanković, T. 13442-13443, 13564-13565.

⁵⁴⁶⁹ Na primer, u izveštaju se najpre navodi da je oštećenje prouzrokovano iz relativne blizine, a zatim u zaključku da je naneto iz neposredne blizine. Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 6-9; Zoran Stanković, T. 13562; DP P1166, str. 41; DP P1174, str. 51, 54, 69-70. Zoran Stanković je takođe primetio da utisnuti prelom na lobanji koji u svom izveštaju navodi francuski forenzički tim nije mogao nastati kundakom puške s obzirom na to da dimenzije kundaka ne odgovaraju promerima

1427. Kako je ranije konstatovano u ovoj Presudi, Veće se nije uverilo da su pripadnici srpskih snaga ubili oko 100 kosovskih Albanaca u okolnostima koje bi predstavljale krivično delo.⁵⁴⁷⁰ Veće ne raspolaže dokazima u kojima se iznose okolnosti ubijanja tih dodatnih 100 ljudi, niti koji govore o tome da li su ti ljudi bili u konvoju u Vučitrnu u vreme kada su umrli ili kada su ubijeni. Iako je tužilaštvo pokušavalo da, na osnovu lokacije rana na telima tih dodatnih 100 žrtava, izvede zaključak da one nisu ubijene u toku sukoba, Veće na osnovu činjenica nije ubeđeno da se može izvesti pouzdan zaključak. Osim toga, dokazi ukazuju na to da je na datom području bilo aktivnosti OVK, pa se stoga ne može isključiti mogućnost da su ti ljudi ubijeni prilikom razmene vatre.⁵⁴⁷¹ U slučaju četiri kosovska Albanca za koja je Veće prihvatilo da su ih ubile srpske snage, Veće konstatuje da je u francuskom forenzičkom izveštaju za trojicu njih utvrđeno da je uzrok smrti bio povezan sa strelnim ranama. to su: Haki Gerxhaliu, Miran Xhafa i Veli Xhafa. Za Hysnija Bunjakua nisu dobijeni forenzički dokazi, međutim, Veće podseća na svoj raniji zaključak da su njega, pored njegovog traktora, ubili pripadnici MUP-a 2. maja 1999. godine u Vučitrnu.⁵⁴⁷² Veće prihvata da su ta četvorica muškaraca umrla od posledica ranjavanja od strane snaga MUP-a 2. maja 1999. godine ili približno tog datuma u Vučitrnu.

7. Kotlina, opština Kačanik

1428. U ranijem odeljku ove Presude, Veće je konstatovalo da su pripadnici policije i VJ 24. marta 1999. godine na jednom brdu severno od Kotline zarobili grupu od najmanje 22 muškarca, kosovska Albanca. Pripadnici srpskih snaga koji su sprovodili te zarobljene muškarce naterali su ih da sa rukama podignutim uvis odu do mesta na kome su se nalazila dva presušena bunara i bacili ih u njih. Neke muškarce su pretukli, a u neke i pucali iz vatrenog oružja. Te jame su pomoću eksploziva raznete. Očevici u svojim iskazima ne opisuju pojedinosti onoga što je usledilo, ali otprilike pola sata kasnije začula se snažna eksplozija i iznad područja gde su se nalazile jame podigao se oblak prašine i dima.⁵⁴⁷³ Veće je takođe konstatovalo da su pripadnici srpske policije 24. marta 1999. godine odveli iz Kotline Idriza Kučija, koji je kasnije pronađen s metkom ispaljenim u potiljak iz relativne blizine.⁵⁴⁷⁴

opisanih rana (Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 7; Zoran Stanković, T. 13445). Veće nije prihvatilo ovaj iskaz svedoka.

⁵⁴⁷⁰ V. gore, par. 1197-1198. To ne uključuje konstataciju Veća u vezi s lišavanjem života Hysnija Bunjakua, Hakija Gerxhaliua, Mirana Xhafa i Velija Xhafa.

⁵⁴⁷¹ V. gore, par. 1162, 1173, 1174, 1178, 1199.

⁵⁴⁷² V. gore, par. 1184.

⁵⁴⁷³ V. gore, par. 1115, 1120, 1125; Hazbi Loku, DP P652, str. 6; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3160, 3233.

⁵⁴⁷⁴ V. gore, par. 1113, 1117-1118.

1429. Istragu na licu mesta u Kotlini sproveo je tim za obradu mesta zločina iz Austrije 7. i od 9. do 16. septembra 1999. godine.⁵⁴⁷⁵ Prvo mesto zločina činile su dve jame i njihova okolina. Te jame se nalaze na planini Kodra-e-Bjehkës, udaljene oko 280 metara vazdušnom linijom od centra Kotline.⁵⁴⁷⁶ Te jame se navode kao gornja i donja jama. Veće je ranije u ovoj Presudi takođe konstatovalo da su Idriz Kuçi, Vejsel Vlashi i Zimer Loku ubijeni 24. marta 1999. godine u tom selu. Njihovi posmrtni ostaci pokopani su u dvorištu džamije u centru Kotline, koje je postalo drugo mesto zločina.⁵⁴⁷⁷

1430. Oba mesta zločina podvrgnuta su kompletnom forenzičkom ispitivanju i izvršene su obdukcije ljudskih ostataka pronađenih na oba mesta zločina. Tim za obradu mesta zločina iz Austrije takođe je u svom sastavu imao članove švajcarskog tima za identifikaciju žrtava katastrofa.⁵⁴⁷⁸ Iskaz koji je dao dr Eric Baccard zasnivao se na izveštajima ta dva tima.⁵⁴⁷⁹

(a) Zaključci Erica Baccarda

1431. Eric Baccard je zaključio da su u gornjoj i donjoj jami pronađeni posmrtni ostaci najmanje 22 lica.⁵⁴⁸⁰ Identifikovani su posmrtni ostaci 22 tela. Proces identifikacije obavio je austrijski tim u saradnji sa članovima porodica nestalih lica.⁵⁴⁸¹ Dokazi ne ukazuju na to da je ijedna od žrtava nosila uniformu OVK; žrtve su imale civilnu odeću.⁵⁴⁸² Tokom obdukcija nisu obavljani antropološki pregledi koji bi pomogli da se utvrdi starost žrtava.⁵⁴⁸³ Pojediniosti i imena 22 identifikovana lica navedeni su ranije u ovoj Presudi; od tih identifikovanih žrtava, 12 je navedeno u Prilogu Optužnici. Još 10 žrtava je dodato kao "Dodatne žrtve s navedenim imenima" na Tabeli s podacima o žrtvama, koja se odnosi na Kotlinu, priloženoj uz ovu Presudu.

1432. Austrijski tim je iz jama izvadio brojne predmete, uključujući čaure sa ćiriličnim slovima i uzorke zemlje. To je poslato na naučnu analizu.⁵⁴⁸⁴ U neposrednoj blizini gornje jame prikupljeno

⁵⁴⁷⁵ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 48; DP P1167 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima), str. 5.

⁵⁴⁷⁶ DP P1167, str. 7.

⁵⁴⁷⁷ V. gore, par. 1118; DP P1167, str. 8.

⁵⁴⁷⁸ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 48; DP P1167 (Izveštaj austrijskog forenzičkog tima), str. 5.

⁵⁴⁷⁹ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10129; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 48; DP P1167, str. 5.

⁵⁴⁸⁰ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 48; DP P1167, str. 6.

⁵⁴⁸¹ DP P1167, str. 6; Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 48; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3161-3162.

⁵⁴⁸² U izveštaju austrijskog tima navode se pojediniosti u vezi s raznim vrstama odeće koja je pronađena na svakoj žrtvi. Nijedan od opisa odeće ne odgovara uniformama OVK. Veće se uverilo da su žrtve nosile civilnu odeću, v. dole, par. 1562-1563.

⁵⁴⁸³ Na osnovu spiska nestalih lica koji je dostavljen Ericu Baccardu vidi se da su najviše bile zastupljene žrtve starosti od 21 do 30 godina, dok je 20 žrtava imalo manje od 40 godina. Međutim, dokazi ne pokazuju koji je spisak nestalih lica dostavljen Ericu Baccardu (Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 49). Ni u izveštaju austrijskog tima se ne navodi starost žrtava (DP P1167). Iz gorenavedenog razloga, Veće se neće osloniti na taj aspekt dokaza.

⁵⁴⁸⁴ Eric Baccard, DP P1140 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10130; DP P1167 (Izveštaj u vezi s Kotlinom koji je sačinio tim za istraživanje na mestu zločina na Kosovu iz Republike Austrije, Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova), str. 42.

je ukupno 10 čaura iz puške AK47.⁵⁴⁸⁵ Jedan projektil (metak) pronađen je u jednom delu tela u gornjoj jami, a drugi je izvađen iz odeće jedne druge žrtve.⁵⁴⁸⁶ Kod donje jame pronađeni su pet projektila,⁵⁴⁸⁷ dve čaure,⁵⁴⁸⁸ jedan fragment projektila,⁵⁴⁸⁹ devet delova projektila⁵⁴⁹⁰ i “izdužen[i] komadić[...] metala nalik na nokat, dužine oko 5 centimetara”⁵⁴⁹¹ i tri komada metala.⁵⁴⁹² Analizom gorenavedenog materijala pronađenog u donjoj i gornjoj jami utvrđeno je da su čaure ispaljene iz triju različitih pušaka, “veoma verovatno jurišnih pušaka tipa kalašnjikov”.⁵⁴⁹³

1433. U blizini jama pronađeni su čađavi parčići tkanine.⁵⁴⁹⁴ Ugljenisani delovi odeće pronađeni su i u gornjoj i u donjoj jami.⁵⁴⁹⁵ Zid otvora gornje jame bio je crn od čađi, a pronađeni su i delimično ugljenisani komadi odeće. Test izvršen na odeći pronađenoj u gornjoj jami pokazao je verovatno prisustvo TNT-a. Nije moglo da se isključi prisustvo TNT-a na zidu jame.⁵⁴⁹⁶ Analizom metalnih fragmenata izvađenih iz donje i gornje jame utvrđeno je prisustvo TNT-a.⁵⁴⁹⁷ Osim toga, test izvršen na zidu otvora donje jame sa sigurnošću je pokazao prisustvo TNT-a.⁵⁴⁹⁸ U donjoj jami je bila prisutna velika količina nitrata.⁵⁴⁹⁹ U austrijskom izveštaju se napominje da TNT ima brojne upotrebe i primene tokom vojnih operacija na terenu i da se koristi kada je potreban izuzetno “efektivan rezultat” ili izuzetno brza detonacija.⁵⁵⁰⁰ Na osnovu dokaza kojima je raspolagalo, Veće se uverilo da su, nakon što su tela ubačena u jame, eksplozije u svakoj od jama ostavile tragove TNT-a. Iako je očevidac, kako mu se učinilo, čuo jednu eksploziju, lako je moglo da bude reči o istovremenoj detonaciji jednog ili više eksplozivnih sredstava. Dokazi, kako je konstatovalo Veće, ukazuju na to da je u donjoj jami došlo do eksplozije jednog ili više punjenja eksploziva, kao i da je u gornjoj jami takođe došlo do eksplozije jednog ili više punjenja.

⁵⁴⁸⁵ DP P1167, str. 8.

⁵⁴⁸⁶ DP P1167, str. 9, 10.

⁵⁴⁸⁷ DP P1167, str. 18, 23, 27, 31, 34.

⁵⁴⁸⁸ DP P1167, str. 17, 35.

⁵⁴⁸⁹ DP P1167, str. 32.

⁵⁴⁹⁰ DP P1167, str. 32, 24, 25, 27, 34.

⁵⁴⁹¹ DP P1167, str. 38.

⁵⁴⁹² DP P1167, str. 32.

⁵⁴⁹³ Zoran Stanković je osporio da su to ubijanje počinili pripadnici srpskih snaga zbog prisustva jedne čaure metka kineske proizvodnje na lokaciji. On tvrdi da srpske snage nisu koristile municiju kineske proizvodnje (Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 4; Zoran Stanković, T. 13420, 13429-13430, 13506, 13508). Veće primećuje je austrijski tim za obradu mesta zločina u svom izveštaju konstatovao da je metak bio kineske proizvodnje i da je ispaljen iz jurišne puške kalašnjikov. Nema daljih dokaza koji potkrepljuju tvrdnju da tu čauru nisu ispalili pripadnici srpskih snaga, posebno pošto su druge čaure pronađene kod donje i gornje jame takođe ispaljene iz kalašnjikova i sve te čaure su bile jugoslovenske proizvodnje (DP P1167, str. 80).

⁵⁴⁹⁴ DP P1167, str. 7.

⁵⁴⁹⁵ DP P1167, str. 8, 9, 11.

⁵⁴⁹⁶ DP P1167, str. 90-91.

⁵⁴⁹⁷ DP P1167, str. 84.

⁵⁴⁹⁸ DP P1167, str. 42, 90-91.

⁵⁴⁹⁹ DP P1167, str. 90.

⁵⁵⁰⁰ DP P1167, str. 91.

1434. Eric Baccard je naveo da je tragova eksplozija bilo na 21 telu koje se nalazilo u donjoj i gornjoj jami. Povrede izazvane eksplozijama bile su ravnomerno raspoređene po telima.⁵⁵⁰¹ Na 10 tela izvađenih iz jama pronađene su i strelne rane.⁵⁵⁰² Na izvesnom broju tih tela bilo je više od jedne strelne rane.⁵⁵⁰³

1435. Na tri tela izvađena iz jama bilo je tragova rana na glavi nanetih tupim predmetom. Nije moglo da se utvrdi da li su one nanete *ante mortem* ili *post mortem*. Nije se smatralo da je ijedna od njih bila uzrok smrti.⁵⁵⁰⁴ Na samo jednom telu bila je oštra posekotina na vratu.⁵⁵⁰⁵ Međutim, nije se smatralo da je to bio uzrok smrti.⁵⁵⁰⁶ Kada je reč o uzroku smrti ljudi čiji su posmrtni ostaci izvađeni iz jama, Eric Baccard je bio mišljenja da je smrt bila prouzrokovana eksplozijom, a da je na mnoge od žrtava takođe pucano iz vatrenog oružja.⁵⁵⁰⁷ Po mišljenju Veća, forenzičkim pregledom nije definitivno utvrđeno da li su muškarci na koje je takođe pucano iz vatrenog oružja umrli od rana od metaka ili od eksplozije.

1436. Uzrok smrti druge tri žrtve, uključujući Idriza Kučija, čiji su posmrtni ostaci pronađeni zakopani u dvorištu džamije u centru mesta Kotlina, bile su strelne rane.⁵⁵⁰⁸

(b) Prigovori na zaključke Erica Baccarda

1437. Pokrenut je jedan broj pitanja u vezi s izveštajima na koje se oslonio Eric Baccard i mišljenjima koja je formirao pri utvrđivanju uzroka smrti lica čija su tela pronađena u Kotlini. Ta pitanja će biti razmotrena dalje u tekstu.

(i) Učešće lokalnih seljana

1438. Kada je austrijski tim za obradu mesta zločina stigao u Kotlinu, meštani tog sela, uglavnom rođaci nestalih lica, već su počeli da iskopavaju dve jame. Seljani su stigli do dubine od 5,8 metara u gornjoj jami, a u donjoj do dubine od 7,2 metra.⁵⁵⁰⁹ U dokazima se ne navodi da li su seljani Kotle iskopali ili pronašli neke predmete ili drugi materijal, a ako jesu, koje, kao ni to da li su ih predali austrijskom timu. Odbrana je tvrdila da taj postupak seljana dovodi u pitanje valjanost istrage budući da Zakon o krivičnom postupku Srbije dozvoljava samo nadležnim organima da

⁵⁵⁰¹ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 49-50.

⁵⁵⁰² Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 50.

⁵⁵⁰³ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 49-52.

⁵⁵⁰⁴ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 49-50.

⁵⁵⁰⁵ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 51.

⁵⁵⁰⁶ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 49-50.

⁵⁵⁰⁷ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 51.

⁵⁵⁰⁸ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 48, 50; DP P1167, str. 8.

⁵⁵⁰⁹ DP P1167, str. 7.

učestvuju u sudskomedicinskim ispitivanjima.⁵⁵¹⁰ Veštak odbrane je tvrdio da taj zakon nije poštovan jer su seljani prilikom otkopavanja i vađenja materijala iz jama “uništili [...]bitne tragove”.⁵⁵¹¹ U meri u kojoj je Zakon o krivičnom postupku Srbije bio formalno na snazi, Veće prihvata da u tom pogledu nije poštovano slovo zakona. U datim okolnostima, to ne iznenađuje. Iz tog razloga je moguće da određeni materijal ili predmeti relevantni za smrt lica u jamama možda nisu otkriveni ili nisu u istom stanju u kom su bili pre nego što su otkriveni. Veće ne prihvata da ti faktori bitno utiču na pouzdanost zaključaka austrijskog ili švajcarskog tima ili Erica Baccarda.

(ii) Tela su doneta s nekog drugog mesta

1439. Prilikom donošenja zaključaka o tom pitanju, Veće je uzelo u obzir i pitanja koja su razmotrena dalje u tekstu. Veštak odbrane Zoran Stanković zastupao je gledište da rezultati sudskomedicinskog pregleda koji je izvršio austrijski tim pokazuju da ljudi čija su tela pronađena u jamama nisu umrli u jamama, već da su doneti do jama pošto je nastupila smrt, a zatim ubačeni u njih. On je tu tvrdnju potkrepio navodom da njegov zaključak da broj strelnih rana na telima u jamama daleko nadmašuje broj utrošenih čaura, kao i količina metalnih fragmenata pronađenih kod jama i oko njih, zajedno pokazuju da smrtna stradanja nisu nastala u jamama ili oko njih.⁵⁵¹² Veće nije zaključilo da je taj argument opravdan. Njegov činjenični osnov je pogrešan budući da se polazi od toga da je bilo premalo metalnih fragmenata da bi oni mogli da predstavljaju ostatke nedostajućih čaura posle eksplozije, ali pošto tačna priroda i silina eksplozije nije bila poznata, ne bi bilo moguće utvrditi količinu tih preostalih metalnih fragmenata. Još je značajnije to što je ignorisano postojanje očiglednih objašnjenja za odsustvo čaura na lokaciji jama, s obzirom na to da je od trenutka nastupanja smrti do dolaska austrijskog forenzičkog tima proteklo oko šest meseci.

1440. Veštak odbrane je takođe tvrdio da to što su pronađeni tragovi sitnih delova tela, kako u površinskom sloju, tako i u najdubljem sloju jama, ukazuje na činjenicu da su posmrtni ostaci pronađeni na nekom drugom mestu, a zatim ubačeni u jame.⁵⁵¹³ Prema njegovoj tvrdi, da su se tela nalazila u jamama u vreme eksplozija, sitni delovi tela nalazili bi se u površinskom sloju, a krupniji delovi tela bili bi bolje očuvani u donjim slojevima zemlje jama.⁵⁵¹⁴ Ovaj argument, prema mišljenju Veća, ne uzima u obzir jedan broj okolnosti koje mogu da objasne zašto su sitni delovi tela pronađeni na raznim nivoima u jamama, uključujući korišćenje više od jedne eksplozivne

⁵⁵¹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 928; Zoran Stanković, T. 13415.

⁵⁵¹¹ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 2; Zoran Stanković, T. 13415.

⁵⁵¹² DP P1167, str. 8-9, 75-76, 80; Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 2, 3; Zoran Stanković, T. 13416, 13419, 13490-13491; Završni podnesak odbrane, par. 931.

⁵⁵¹³ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 2-3; Zoran Stanković, T. 13417, 13492-13493; Završni podnesak odbrane, par. 932.

⁵⁵¹⁴ Zoran Stanković, T. 13417, 13492; Završni podnesak odbrane, par. 932.

naprave u svakoj jami, kao što na to ukazuju neki dokazi.⁵⁵¹⁵ U vezi s tim, Veće zaključuje da nema težinu dalji argument veštaka odbrane da povrede na nekim telima, zbog položaja u kojem su tela pronađena, ne odgovaraju eksploziji. Prema mišljenju Veća, za te povrede presudan je i relevantan položaj tih tela u jamama u vreme eksplozije, a ne posle eksplozije.⁵⁵¹⁶

1441. Veću se čini da je ovaj svedok odbrane ignorisao mnoge forenzičke zaključke koji su ukazivali na stav suprotan od onog koji je on zastupao, kao i da se usredsredio na odabrane aspekte drugih sudskomedicinskih nalaza. On je zatim spekulisao i pokušao da objasni sudskomedicinske nalaze na koje se koncentrisao kako bi dalje opravdao svoju tvrdnju da su mrtva tela doneta sa nekog drugog mesta i ubačena u jame. On je sugerisao da je prisustvo čađave tkanine u blizini jama moglo da se objasni tako što su sa mrtvih tela otpadali komadi odeće dok su ih donosili do jama i bacali u njih.⁵⁵¹⁷ Uprkos tome što je prošlo šest meseci od nastupanja smrti do sudskomedicinskih ispitivanja, on je kritikovao austrijski forenzički tim zbog toga što nije testirao tragove krvi, ljudskog tkiva i biološkog materijala na rastinju oko jama. Zatim je protivrečio sopstvenom iskazu, navodeći da odsustvo forenzičkih dokaza kao što su tragovi krvi, ljudskog tkiva i biološkog materijala oko jama pokazuju da tela nisu mogla biti izložena eksploziji u jamama.⁵⁵¹⁸

1442. Veću se čini da Zoran Stanković nije valjano analizirao sudskomedicinske nalaze svedoka tužilaštva koji potkrepljuju stanovište da su barem neki od tih muškaraca, ako ne i svi, koji još nisu bili podlegli strelnim ranama, zaista bili izloženi smrtonosnoj eksplozivnoj sili u jamama. Čađavi zidovi u otvorima jama, uzorci zemlje koji potvrđuju prisustvo TNT u donjoj jami i ukazuju na mogućnost njegovog prisustva u gornjoj jami, prisustvo TNT na metalnim fragmentima i iz donje i iz gornje jame, priroda povreda na telima i mnogi drugi ljudski ostaci u jamama, kao i prisustvo čađave tkanine u blizini jama – sve to je uverilo Veće da su tela bila u jamama kada je u njima došlo do detonacije eksploziva, koja je bila i uzrok smrti tih ljudi ili bar uzrok smrti onih ljudi koji nisu već bili ubijeni kada je na njih pucano iz vatrenog oružja pre eksplozije. Kao što je navedeno, Veće ne prihvata tvrdnju ovog veštaka odbrane da sudskomedicinski dokazi pokazuju da su žrtve ubijene na nekom drugom mestu, zatim donete do jama i u njih ubačene.

(iii) Osporavanje pojedinačnih obdukcijских izveštaja

⁵⁵¹⁵ V. gore, par. 1115, 1125.

⁵⁵¹⁶ Zoran Stanković je tvrdio da povrede nanete telima br. 5, 12 i 13 ne odgovaraju položaju u kojem su tela pronađena. Eksplozivne povrede je trebalo da se nalaze na leđima, a ne u predelu stomaka, pošto bi on bio zaštićen zemljom (Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 3; Zoran Stanković, T. 13418, 13493). Međutim, svedok se složio da se nije moglo potvrditi u kojem su položaju bila tela u vreme kada su se dogodile eksplozije i da je to odlučujući faktor (Zoran Stanković, T. 13493-13497). Isto tako, on nije znao koja vrsta eksplozivne naprave je upotrebljena (Zoran Stanković, T. 13495).

⁵⁵¹⁷ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 2; DP P1167, str. 7-8, 72, 91; Zoran Stanković, T. 13414-13415, 13486-13489; Završni podnesak odbrane, par. 931.

⁵⁵¹⁸ DP P1167, str. 7; Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 2; Zoran Stanković, T. 13413-13414, 13485; Završni podnesak odbrane, par. 931.

1443. Tvrdi se da se na izveštaje i nalaze u vezi sa licima u Kotlini ne treba oslanjati zbog toga što oni nisu dosledni. Osim toga, tvrdi se da su data obrazloženja suviše kratka da bi omogućila da se utvrde uzroci smrti Izije Lokua, Vejsela Vdashija i Nexhadija Kuqija. Iako su obdukcijски izveštaji možda ponekad bili kratki, mora se imati na umu da su stručni forenzički timovi radili u najtežim mogućim okolnostima. Značajno je, prema mišljenju Veća, to što je Erik Baccard mogao na osnovu predočenih informacija da potvrdi uzroke smrti.⁵⁵¹⁹ Osim toga, Veće ne pridaje značaj prigovoru Zorana Stankovića u vezi s nedoslednostima između zaključaka u izveštaju o ekshumaciji i zaključaka u obdukcijским izveštajima,⁵⁵²⁰ zbog toga što su se zaključci u izveštajima o ekshumaciji zasnivali na prvobitnim nalazima, pre nego što su 13. septembra 1999. godine izvršene obdukcije. Obdukcijски izveštaj je bio pouzdaniji za utvrđivanje uzroka smrti.⁵⁵²¹ Osim toga, taj veštak odbrane je stavio prigovor na pouzdanost izvesnih izveštaja zbog toga što u nekim slučajevima, po njegovom mišljenju, uzrok smrti nije mogao da se utvrdi. Na primer, u slučaju Nasera R. Lokua, kao i u drugim slučajevima, njemu nije bilo očigledno da su uzeti u obzir i drugi mogući uzroci smrti, kao što je mogućnost da su povrede zadobijene od pada u jamu.⁵⁵²² U datim okolnostima, kako su pokazali dokazi, taj stav deluje nerealno jer, čak i da je to bio slučaj, srpske snage su bile te koje su naterale žrtvu da padne u jamu. Pored toga, Veće ne pridaje težinu čisto spekulativnoj tvrdnji tog veštaka odbrane da je kao uzrok smrti Nasera R. Lokua pogrešno navedena rana od uboda nožem jer bi, da je neko želeo da ubije žrtvu, bilo više od tog jednog uboda nožem.⁵⁵²³ Veće podseća na konkretan zaključak austrijskog tima za obradu mesta zločina da ubod nožem s leve strane na vratu “nije izazva[o] nikakvo oštećenje vitalnih arterija”.⁵⁵²⁴ Prema tome, Zoran Stanković stavlja prigovor na zaključak koji se ne odnosi na uzrok smrti.

1444. Ti aspekti iskaza ovog veštaka odbrane načelno nemaju težinu zato što se svedok suviše oslanjao na pretpostavke, od kojih su neke bile prilično nerealne, kao i zato što je bilo očigledno da je njegov pristup bio da se usredsredi na pokušaje da utvrdi neki osnov za sumnju ili kritiku, bez obzira na to koliko oni bili teorijski ili nerealni. Veće primećuje da Zoran Stanković nije imao tu prednost da je mogao lično da pregleda tela umrlih ljudi i da učestvuje u obdukcijama i drugim pregledima. Međutim, kao što je ranije navedeno, kako god da je austrijski forenzički tim (uz pomoć švajcarskog tima) izneo svoje zaključke i obrazloženja, on je imao izrazitu prednost jer je u

⁵⁵¹⁹ V. Eric Baccard, DP DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 49-51.

⁵⁵²⁰ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 2, 4; Zoran Stanković, T. 13412-13413, 13482-13485.

⁵⁵²¹ DP P1167, str. 5, 12-13.

⁵⁵²² U vezi s Neshatom Rexhom i Atmirom Lokuom, Zoran Stanković je u svom svedočenju rekao da je moguće da su, s obzirom na površinu i veliku količinu kamenja, tela prilikom pada u jamu možda udarila o kamenje i da je to dovelo do povreda, DP P1167, str. 15-16, 31-32; Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 3; Zoran Stanković, T. 13420, 13422, 13503-13504.

⁵⁵²³ DP P1167, str. 32-33; Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 4; Zoran Stanković, T. 13423-13424, 13501.

⁵⁵²⁴ DP P1167, str. 33.

tome direktno učestvovao. Veće takođe primećuje da je drugi veštak, Eric Baccard, mogao da izvede zaključke iz tog izveštaja i potvrdi nalaze do kojih se došlo u vezi s uzrocima smrti.

(iv) Zaključak

1445. Veće prihvata da se samo na osnovu sudskomedicinskih dokaza ne može utvrditi uzrok smrti ljudi u jamama. Prema mišljenju Veća, sudskomedicinski dokazi se, u nekim relevantnim aspektima, podudaraju s iskazom očevica Haziba Lokua o događajima u Kotlini 24. marta 1999. godine.⁵⁵²⁵ Međutim, ti sudskomedicinski dokazi su, zajedno s iskazom očevica, uverili Veće da su tela nekih od žrtava bila u jamama kada je u njima došlo do detonacije eksploziva, što je izazvalo smrt tih ljudi ili barem onih ljudi koji nisu već bili ubijeni kada je na njih pucano iz vatrenog oružja pre eksplozije. Na osnovu ta dva odvojena izvora dokaza i uprkos nepotpunosti svakog od njih pojedinačno, Veće se uverilo da su srpske snage naterale 22 muškarca čiji je identitet utvrđen da odu do mesta na kojem su se nalazile jame i da su oni bili živi kada su ih pripadnici srpskih snaga ubacili u jame, mada su ih na mestu na kojem su se nalazile jame takođe tukli, a na neke od njih i pucali iz vatrenog oružja. Veće se takođe na osnovu sudskomedicinskih dokaza sasvim jasno uverilo da su trojica ljudi, uključujući Idriza Kučija, čija su tela ekshumirana iz džamije, umrla od strelnih rana.

8. Slatina i Vata, opština Kačanik

1446. Veće je ranije u ovoj Presudi konstatovalo da su vojnici VJ 13. aprila 1999. godine zarobili četvoricu muškaraca iz sela Vata i tog dana ih i ubili.⁵⁵²⁶ Veće nije moglo da donese nikakav zaključak o okolnostima smrti drugih sedam neidentifikovanih lica čija su tela doneta u Vatu s okolnih područja.⁵⁵²⁷

(a) Izveštaj Erica Baccarda

1447. Eric Baccard je u izveštaju govorio o sudskomedicinskom radu kanadskog forenzičkog tima i austrijskog forenzičkog tima koji su od 22. do 24. jula 1999. godine izvršili obdukcije tela iz Vate, na koji se on oslanja u tom izveštaju.⁵⁵²⁸ Sa malog groblja u tom selu ekshumirano je 11 tela. U izveštaju kanadskog forenzičkog tima navedeno je da su grobovi bili obeleženi imenima žrtava i

⁵⁵²⁵ V. gore, par. 1120, 1125.

⁵⁵²⁶ V. gore, par. 1138.

⁵⁵²⁷ V. gore, par. 1139.

⁵⁵²⁸ Eric Baccard je u svom izveštaju (DP P1139, str. 57) napisao da je svoja ispitivanja zasnovao na kanadskom forenzičkom izveštaju (DP P1168), međutim, očigledno je da je o tim obdukcijama izveštaj podneo austrijski forenzički tim pod naslovom "Lama" (DP P1169) i to je bio osnov za njegove zaključke. U austrijskom izveštaju se navode pojedinosti 10 obdukcija i one su možda bile uključene u kanadski izveštaj. Veće će ta dva izveštaja tretirati kao jedan.

u izveštaju je zabeležen identitet tih 11 tela.⁵⁵²⁹ Među tim žrtvama su bila četvorica muškaraca koje su, kako je konstatovalo Veće, 13. aprila 1999. godine ubili pripadnici VJ: Mahmut Caka, Hebib Lami, Brahim Lami i Rraman Lami.

1448. Obdukcije su izvršene na 10 ekshumiranih tela, koja su sva bila u fazi truljenja; nijedno nije bilo mumifikovano ili skeletonizovano.⁵⁵³⁰ Sva tela su bila muškog pola i pripadala su muškarcima starosti od 15 do 52 godine. Uzrok smrti u svim slučajevima, uključujući gorenavedene četiri žrtve, bile su strelne rane.⁵⁵³¹ Žrtve su zadobile od jedne do pet strelnih rana; 63 posto strelnih rana nalazilo se na trupu; 37 posto strelnih rana naneto je sa zadnje, a 23 posto sa prednje strane tela. Izgled rana u tri slučaja ukazivao je na to da su nanete sa velike udaljenosti.⁵⁵³²

1449. Veće se oslonilo na izveštaje austrijskog i kanadskog forenzičkog tima, koje je potvrdio Eric Baccard.

(b) Izveštaj danskog forenzičkog tima

1450. U vezi s ubistvima za koje se optuženi tereti u Optužnici vezano za Slatinu, Veće je dobilo i izveštaj danskog forenzičkog tima koji je od oktobra 1999. godine vršio obdukcije u Slatini. Taj izveštaj se odnosio na obdukcije koje je sudski patolog Hans P. Hougen izvršio na telima tri lica koja su u Prilogu K Optužnice navedena kao Qemajl Deda, Nazmi Elezi i Vesel Elezi.⁵⁵³³ Veću nisu dostavljeni nikakvi dokazi o ubijanju ta tri lica, kao ni o ekshumaciji i identifikaciji tela. Taj izveštaj nije obuhvaćen analizom Erica Baccarda.⁵⁵³⁴ Veće nije u mogućnosti da izvede zaključke u vezi s ubijanjem tih lica ili uzrokom njihove smrti.

9. Dubrava, opština Kačanik

1451. Svedok koji je trebalo da dâ iskaz o tim događajima povučen je sa spiska svedoka tužilaštva.⁵⁵³⁵ Nikakvi drugi dokazi nisu izvedeni kao potkrepa tim navodima.⁵⁵³⁶ Veće stoga nije u mogućnosti da izvede zaključke.

⁵⁵²⁹ Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 57; Eric Baccard, T. 7694-7695; DP P1168, K0144172.

⁵⁵³⁰ Nije izvršena obdukcija tela jednog pripadnika OVK budući da su istražitelji smatrali da nije u njihovoj nadležnosti da ekshumiraju tela učesnika u borbama. Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 56; DP P1169, K0144158.

⁵⁵³¹ DP P1169, K0144719, K0144735, K0144739, K0144167.

⁵⁵³² Eric Baccard, DP P1139 (Izveštaj veštaka), str. 56-59.

⁵⁵³³ DP P1170 (Izveštaj danskog forenzičkog tima).

⁵⁵³⁴ Eric Baccard navodi da su sve žrtve umrle od strelnih rana, međutim, u izveštaju danskog forenzičkog tima navedeno je da je uzrok smrti u jednom slučaju bio "mogući pogodak u glavu granatom", a u drugom ne samo rane iz vatrenog oružja, već i ubodna rana na grudima i posekotina na vratu, DP P1170, K0149424, K0149430.

⁵⁵³⁵ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, "Poverljivi Dodatak I, Pretpretresni podnesak, Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 65ter(e) s poverljivim Dodatkom I, Dodatkom II i Dodatkom III", 1. septembar 2008. godine, par.

10. Podujevo

1452. U jednom ranijem odeljku ove Presude, Veće je konstatovalo da su pripadnici srpskih snaga 28. marta 1999. godine u jednom dvorištu u gradu Podujevu ubili ukupno 14 žena i dece iz porodica Bogujevci, Lugaliju i Duriqi. U pucnjava su konkretno učestvovali pripadnici paravojne jedinice “Škorpioni” pridodati SAJ-u MUP-a. Od te grupe, pet žena i dece je preživelo incident.⁵⁵³⁷ Veće je takođe konstatovalo da su pripadnici srpskih snaga, u kafiću na ulici ispred kompleksa u kojem je ubijeno 19 žena i dece, pucali iz vatrenog oružja i ubili dvojicu starijih muškaraca, Hamdija Duriqija i Selmona Gashija.⁵⁵³⁸

1453. Dokazi obuhvataju forenzički izveštaj OEBS u vezi s telima ekshumiranim u julu 1999. godine u Podujevu i izveštaj britanskog forenzičkog tima u vezi s telima ekshumiranim u avgustu 2000. godine u Podujevu.⁵⁵³⁹ Eric Baccard je u svom iskazu, koji Veće prihvata, komentarisao izveštaj koji je pripremio britanski forenzički tim. Veće izveštaje OEBS i britanskog forenzičkog tima takođe prihvata kao pouzdane i verodostojne.

1454. Dana 19. jula 1999. godine, tim OEBS posmatrao je i dokumentovao ekshumaciju 19 tela žrtava koje su navodno ubijene 28. marta 1999. godine u Podujevu.⁵⁵⁴⁰ Ta tela su pokopana jedno do drugog i svi grobovi označeni su daščicama s brojevima u uzastopnom sledu.⁵⁵⁴¹ Članovi porodica identifikovali su ta tela na osnovu odeće koja je bila na njima i informacija koje su dostavila lica koja su pomagala pri njihovom prvobitnom pokopavanju. Većina tela bila je u stanju poodmaklog raspadanja.⁵⁵⁴² Obdukcije nisu izvršene. Tela su odmah ponovo pokopana u drugoj grobnici.⁵⁵⁴³ Svih 19 tela je identifikovano.⁵⁵⁴⁴ Od tog broja, 14 su bila tela žena i dece za koje je Veće konstatovalo da su ubijeni iz vatrenog oružja 28. marta 1999. godine u jednom dvorištu u Podujevu.⁵⁵⁴⁵ Identifikacijom još dva tela utvrđeno je da se radi o Hamdiju Duqiriju i Selmonu

237; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, “Najava tužilaštva u vezi sa spiskom svojih svedoka na osnovu pravila 65ter, s dodatkom A”, 12. decembar 2008. godine.

⁵⁵³⁶ V. gore, par. 1136.

⁵⁵³⁷ V. gore, par. 1241-1258.

⁵⁵³⁸ V. gore, par. 1246.

⁵⁵³⁹ DP P1150 (Izveštaj OEBS u vezi s ekshumacijom); DP P1142 (Britanski forenzički tim).

⁵⁵⁴⁰ U izveštaju OEBS navodi se da su tih 19 tela pokopali nepoznati meštani koji su ih označili daščicama s brojevima. Članovi porodica žrtava želeli su da ih propisno sahrane, tako da je 19. jul 1999. godine određen kao datum da se obave ekshumacije (DP P1150, 04603908).

⁵⁵⁴¹ DP P1150, 04603908.

⁵⁵⁴² DP P1150, 04603908-04603909.

⁵⁵⁴³ DP P1150, 04603913.

⁵⁵⁴⁴ Veće primećuje da je svih 14 žrtava navedenih u Prilogu L nabrojano i u DP P1150. Pored toga, DP P1150 sadrži imena još pet lica koja se ne nalaze u Prilogu L. To su Hamdi Duriqi, Selmon Gashi, Idriz Tahir, Selmon Tahir i Feriz Fazliu. Kako je ustanovljeno u poglavlju V, Veće je takođe konstatovalo i utvrdilo da su Hamdi Duriqi i Selmon Gashi ubijeni 28. marta 1999. godine (DP P1150, 04603992).

⁵⁵⁴⁵ Tih 14 žrtava identifikovali su članovi porodica u Podujevu, v. DP P1150, 04603910-04603913.

Gashiju, koji su tog istog dana ubijeni u kafiću u Podujevu.⁵⁵⁴⁶ U Optužnici nema navoda o smrti ostale tri žrtve, pa Veće u vezi s njima ne donosi nikakav zaključak.

1455. Britanski forenzički tim je u Podujevo došao 24. avgusta 2000. godine i ekshumirao tela osam od 14 žena i dece ubijenih 28. marta 1999. godine u dvorištu kuće.⁵⁵⁴⁷ Profesor Peter Vanezis obavio je obdukciju tih osam tela.⁵⁵⁴⁸ Nema informacija o tome zašto su izvršene obdukcije samo osam od ukupno 14 tela.

1456. Veće prihvata da su obdukcijски izveštaji profesora Petera Vanezisa bili standardni po formi i da su obdukcije izvršene u skladu s međunarodnim standardima.⁵⁵⁴⁹ Izveštaje o obdukcijama koje je izvršio profesor Peter Vanezis Veće prihvata kao pouzdane.

1457. Na osnovu obdukcijских izveštaja prihvaćenih u dokaze, Veće konstatuje da je svih osam žrtava čija su tela ponovo ekshumirana u avgustu 2000. godine umrlo od strelnih rana na grudima, vratu i glavi. Iz osam tela izvađene su dve vrste metaka.⁵⁵⁵⁰ Ti nalazi se podudaraju s iskazima očevidaca o streljanju žena i dece u dvorištu ili kompleksu, koje je Veće prihvatilo.⁵⁵⁵¹

1458. Što se tiče ostalih osam tela, od kojih su šest posmrtni ostaci lica za koja je ranije u ovoj Presudi konstatovano da su ubijena u dvorištu, a ostala dva su tela starijih muškaraca za koje je konstatovano da su ubijeni u kafiću, Veću nisu dostavljeni nikakvi sudskomedicinski dokazi u vezi s uzrokom njihove smrti. Međutim, na osnovu svojih ranijih zaključaka, Veće se uverilo da je tih šest lica takođe nastradalo u dvorištu 28. marta 1999. godine jer su na njih iz vatrenog oružja pucali pripadnici srpskih snaga, uključujući pripadnike "Škorpiona".⁵⁵⁵² Štaviše, Veće takođe prihvata da su dvojica starijih ljudi umrli usled toga što su pripadnici srpskih snaga 28. marta 1999. godine u kafiću pucali na njih iz vatrenog oružja.⁵⁵⁵³

⁵⁵⁴⁶ DP P1150, 04603911.

⁵⁵⁴⁷ DP P1142, K0290994-K0290995.

⁵⁵⁴⁸ Iako je Eric Baccard pogrešno upućivao na 19 tela, britanski forenzički izveštaj i obdukcijски izveštaji uvršteni u spis potvrđuju da je britanski forenzički tim ekshumirao i pregledao samo osam tela. (Eric Baccard, T. 7674-7675; DP P1142, K0290994-K0290995). Veće ne smatra da ta greška utiče na pouzdanost drugih zapažanja Erica Baccarda u vezi s tim ekshumacijama i obdukcijama.

⁵⁵⁴⁹ U vezi s obdukcijским izveštajem za Shehide Bogujevci (DP P1141, str. 8), nije navedeno da li je prisustvo modifikovane krvi unutar grudnog koša desno ukazuje na *ante mortem* ili *peri mortem* povredu, međutim, utvrđeno je da su višestruke strelne rane bile uzrok smrti, tako da to nije materijalni propust (Eric Baccard, T. 7675-7676).

⁵⁵⁵⁰ DP P1143, K0291140; DP P1144, K0291162; DP P1147, K0291052; DP P1149, K0291096; DP P1148, K0291074; DP P1141, K0291118; DP P1146, K0291030; DP P1145, K0291008.

⁵⁵⁵¹ Veću se čini, kako je sugerisao Eric Baccard, da postoji greška koja je uticala na identifikaciju dve žrtve u obdukcijским izveštajima za Shefkate Bogujevci, identifikacija tela JS001-007B, i obdukcijском izveštaju za Noru Selatin Bogujevci, identifikacija tela JS001-0008B (Eric Baccard, T. 7686-7688; DP P1143, str. 2; DP P1144, str. 2). Veće prima na znanje i uvažava da se time može objasniti nepodudarnost između datuma rođenja i raspona godina u tim izveštajima (Eric Baccard, T. 7687-7688). Tabela s podacima o žrtvama, deo koji se odnosi na Podujevo, priložena uz ovu Presudu, odražava tu konstataciju. V. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁵⁵⁵² V. gore, par. 1259.

⁵⁵⁵³ V. gore, par. 1246.

B. Masovne grobnice u Srbiji

1459. Godine 2001. u Centru “13. maj” u Batajnici kod Beograda, koji je bio poligon za obuku pripadnika SAJ MUP-a (dalje u tekstu: centar SAJ u Batajnici), centru PJP u Petrovom Selu i na nenaseljenom području pored jezera Perućac u Srbiji otkriven je jedan broj tajnih masovnih grobnica.⁵⁵⁵⁴ Srpske vlasti su navodno ekshumirale 705 posmrtnih ostataka u centru SAJ u Batajnici, 75 posmrtnih ostataka u Petrovom Selu i 48 posmrtnih ostataka kod jezera Perućac.⁵⁵⁵⁵ Srpske vlasti su, na osnovu analize DNK, utvrdile da je ogromna većina tih posmrtnih ostataka pripadala licima s područja Kosova koja se vode kao nestala ili ubijena tokom sukoba na Kosovu od marta do juna 1999. godine.⁵⁵⁵⁶ Tada su, pod pokroviteljstvom sudskih i sudskomedicinskih organa Srbije, uz prisustvo jednog broja posmatrača iz lokalnih i međunarodnih agencija, izvršeni pregledi i obdukcije tih posmrtnih ostataka.⁵⁵⁵⁷ U vezi s grobnicama u Batajnici i na jezeru Perućac, predstavnici srpskih sudskomedicinskih organa saopštili su da za 100 posto slučajeva ne mogu da utvrde uzrok smrti, dok je na lokaciji u Petrovom Selu uzrok smrti utvrđen u oko 50 posto slučajeva.⁵⁵⁵⁸

1460. Posle identifikacije i pregleda tih tela, u skladu sa sporazumom između SRJ i UNMIK, ti posmrtni ostaci su vraćeni na Kosovo i predati OMPF-u.⁵⁵⁵⁹ OMPF je potom transportovao te posmrtnne ostatke u mrtvačnicu u Orahovcu, gde je izvršio sudskomedicinsko ispitivanje i ponovni pregled posmrtnih ostataka.⁵⁵⁶⁰ OMPF je izvestio da je primio posmrtnne ostatke 744 lica iz Centra “13. maj” u Batajnici, 61 lica iz Petrovog Sela i 84 lica sa jezera Perućac.⁵⁵⁶¹ OMPF je uspeo da utvrdi verovatan uzrok smrti u 506 od 744 slučaja iz Batajnice, u 53 od 61 slučaja iz Petrovog Sela i u 29 od 84 slučaja sa jezera Perućac.⁵⁵⁶²

⁵⁵⁵⁴ Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 16; Jose Pablo Baraybar, T. 2523-2524.

⁵⁵⁵⁵ Nepodudarnost između tog broja posmrtnih ostataka ekshumiranih iz masovne grobnice i onih koje je evidentirao OMPF biće razmotrena dalje u tekstu, v. dole, par. 1461; Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 4, 28, 34.

⁵⁵⁵⁶ Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 17.

⁵⁵⁵⁷ Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 16, 25; Jose Pablo Baraybar, T. 2688.

⁵⁵⁵⁸ Uzrok smrti je navodno utvrđen za 32 od 61 posmrtnog ostatka iz Petrovog Sela. Pitanja vezana za nepodudarnosti u nalazima srpskih vlasti u vezi s uzrocima smrti biće razmotrena dalje u tekstu, v. dole, par. 1462-1468; Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 10.

⁵⁵⁵⁹ Nivo i vrsta saradnje između srpske vlade i Kancelarije za nestala lica i sudsku medicinu (dalje u tekstu: OMPF) zasnivali su se uglavnom na tri potpisana protokola, koja su proistekla iz “Zajedničkog dokumenta” oko kojeg su se saglasile tadašnja Savezna Republika Jugoslavija (dalje u tekstu: SRJ) i Privremena uprava Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (dalje u tekstu: UNMIK) 5. novembra 2001. godine (Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 20). Ti protokoli su se zasnivali na načelu otvorene razmene informacija između dva organa vlasti, uključujući Protokol o razmeni forenzičkih stručnjaka i ekspertize i Protokol o prekograničnoj repatrijaciji identifikovanih ostataka (Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 21, 23, 27-29). Repatrijacija ostataka se nastavila do početka 2006. godine (Jose Pablo Baraybar, T. 2526). V. Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5263-5264; v. takođe Dušan Dunjić, T. 3240-3241.

⁵⁵⁶⁰ Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 25, 29; Jose Pablo Baraybar, T. 2529.

⁵⁵⁶¹ Nepodudarnost između tog broja posmrtnih ostataka ekshumiranih iz masovnih grobnica i broja koji je evidentirao OMPF biće razmotrena dalje u tekstu, v. dole, par. 1461; Jose Pablo Baraybar, DP P455.

⁵⁵⁶² Jose Pablo Baraybar, DP P455.

1461. U iskazima i argumentaciji, velika pažnja je posvećena sudskomedicinskim istragama koje su obavile srpske vlasti, kao i daljim pregledima koje je obavio OMPF. Kao što je očigledno iz gore navedenog, postoji nepodudarnost između broja tela za koja se navodi da su ih ekshumirale srpske vlasti i onih za koja se navodi da ih je primio i pregledao OMPF.⁵⁵⁶³ Ta razlika se može objasniti jednim brojem faktora, uključujući to da su iz izveštaja srpskih vlasti izuzeti posmrtni ostaci ekshumirani iz dve grobnice u Batajnici (6 i 8),⁵⁵⁶⁴ upućivanje na “kompletna tela” u izveštajima o radu srpskih stručnjaka, dok se u mnogim slučajevima radilo samo o delimičnim ostacima tela, kao i nepodudarnosti između onoga što piše na nalepnicama i stvarne sadržine vreća za telo vraćenih na Kosovo, u kojima su se nalazili izmešani delovi tela.⁵⁵⁶⁵ Iz tih razloga, a s obzirom na to da Veće prihvata da je OMPF uspeo da utvrdi najverovatniji uzrok smrti, Veće će se osloniti na podatke OMPF (o čemu će biti reči dalje u tekstu). Ipak, prilikom razmatranja istraga i ekshumacija tri masovne grobnice o kojima će biti reči dalje u tekstu biće uzeta u obzir dokumentacija srpskih vlasti.⁵⁵⁶⁶

1. Utvrđivanje uzroka smrti

1462. Posmrtni ostaci ekshumirani iz Batajnice, Petrovog Sela i sa jezera Perućac vraćeni su na Kosovo nakon što su ih srpske vlasti identifikovale. Na Kosovu, OMPF je preduzeo radnje sa ciljem da se samo uporedi popis posmrtnih ostataka dobijenih iz Srbije. Uz svaku vreću za telo koja je predata OMPF-u na Kosovu bili su priloženi obdukcijски zapisnik srpskih vlasti i potvrda o smrti.⁵⁵⁶⁷ Međutim, kada su između posmrtnih ostataka u nekim vrećama za telo i onoga što je pisalo u odgovarajućem zapisniku utvrđene nepodudarnosti, postalo je neophodno da OMPF izvrši drugi, mada površnji sudskomedicinski pregled. To je obavio multidisciplinarni tim patologa, antropologa, radiologa, kriminalističkih tehničara i, prema potrebi, čak i odontologa.⁵⁵⁶⁸ OMPF je zatim, uz obdukcijски zapisnik srpskih vlasti i potvrdu o smrti, priložio sopstveni kratak rezime drugog pregleda i drugu potvrdu o smrti u kojoj su, u većini slučajeva, bili navedeni najverovatniji

⁵⁵⁶³ Jon Sterenberg, koji je prisustvovao ekshumacijama, izvestio je da je 705 tela ekshumirano u Batajnici, 75 tela u Petrovom Selu i 48 tela iz jezera Perućac. Jose Pablo Baraybar, koji je bio zadužen za repatrijaciju posmrtnih ostataka iz Srbije na Kosovo (razmotreno dalje u tekstu), zabeležio je da su posmrtni ostaci 744 lica pronađeni u Batajnici, 61 lica u Petrovom Selu i 84 lica u jezeru Perućac (Jose Pablo Baraybar, DP 454, str. 10; Jon Sterenberg, DP 815 (Izveštaj veštaka), str. 4, 28, 34).

⁵⁵⁶⁴ Veće primećuje da su srpske vlasti ukupno ekshumirale barem 705 posmrtnih ostataka iz raznih grobnica u Batajnici. Taj broj ne obuhvata ljudske ostatke koji su ekshumirani na lokacijama Batajnica 6 i 8 (Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 4).

⁵⁵⁶⁵ Na primer, dešavalo se da posmrtni ostaci više lica budu pronađeni u istoj vreći koja je, prema odgovarajućem zapisniku, sadržala ostatke samo jednog lica. To će detaljnije biti razmotreno dalje u tekstu, v. dole, par. 1462; Jose Pablo Baraybar, T. 2526, 2664-2666.

⁵⁵⁶⁶ Veće primećuje da je moguće osloniti se na dobijene obdukcijске zapisnike u slučajevima u kojima su srpske vlasti ustanovile uzrok smrti, v. dole, par. 1463.

⁵⁵⁶⁷ Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 25, 29; Jose Pablo Baraybar, T. 2526-2529, 2532-2533, 2663; v., na primer, DP P457-DP P470.

⁵⁵⁶⁸ Jose Pablo Baraybar, T. 2527, 2529; DP P456; DP P472; DP P473; DP P474; DP P475.

uzrok smrti i ime žrtve.⁵⁵⁶⁹ Šef OMPF, sudskomedicinski antropolog Jose Pablo Baraybar, pripremio je izveštaj o nalazima do kojih je došao tim veštaka OMPF.⁵⁵⁷⁰

1463. Kao što je gore navedeno, srpski forenzički timovi nisu bili spremni da iznesu svoje zaključke u vezi s uzrokom smrti ni u jednom od slučajeva u Batajnici i na jezeru Perućac, kao ni za većinu drugih slučajeva. Tom njihovom stavu doprineo je jedan broj faktora. Ilustracije radi, srpske vlasti su, prema mišljenju Veća, izgleda stale na stanovište da je, da bi se sa sudskomedicinskom sigurnošću utvrdio uzrok smrti, neophodno ne samo utvrditi povrede koje su mogle biti ili su bile uzrok smrti, već takođe biti u mogućnosti da se isključe svi drugi mogući uzroci.⁵⁵⁷¹ U većini gorepomenutih slučajeva, posmrtni ostaci koji su ekshumirani sastojali su se od kostiju ili su bili u poodmakloj fazi raspadanja; u drugim slučajevima, ostatke su činili samo delovi tela. U tim okolnostima izgleda da je kod srpskih vlasti preovladao stav da se uzrok smrti ne može utvrditi sudskomedicinskim putem. Predstavnici srpskih vlasti su zaključili da im je odsustvo vitalnih telesnih organa i tkiva ili njihovo raspadnuto stanje onemogućilo ne samo da utvrde uzrok smrti, već i da istraže sve druge moguće uzroke. Oni su se držali tog standarda čak i u nekim slučajevima gde se na skeletnim ostacima nalazila strelna rana na glavi ili neka druga povreda koja je, u odsustvu nekog drugog uzroka, bila očigledan uzrok smrti. Stoga, iako su srpski forenzički timovi u nekim slučajevima evidentirali najverovatnije smrtonosne povrede nanete kosturu, one nisu navedene kao relevantne za konačni zaključak o uzroku smrti.⁵⁵⁷² Srpski forenzičari su takođe tvrdili da je primereno uzeti u obzir samo one stvari koje su bile utvrđene stvarnim sudskomedicinskim pregledom posmrtnih ostataka nekog lica. Na osnovu toga, čini se da nije smatrano relevantnim to što su mnoga tela pronađena zajedno, kao i da je svako telo imalo strelnu ranu na glavi. Iako je takvo stanovište možda primereno u kontekstu profesionalne pravne ili sudskomedicinske procedure u Srbiji i iako je možda opravdano prihvaćenim razlikama između uloge sudstva ili tužioca, s jedne strane, i veštaka sudske medicine, s druge, za koje se navodi da su važeće u Srbiji, proces sudskog utvrđivanja uzroka smrti na Međunarodnom sudu, kao što je to razmotreno na drugim mestima, u odgovarajućim slučajevima može legitimno uključivati uzimanje u obzir dokaznih faktora, pored onih koje su u ovom slučaju uzeli u obzir srpski sudskomedicinski organi. Ipak, Veće je moglo da se osloni na neke srpske obdukcijske izveštaje za lica čija su tela ekshumirana iz Petrovog Sela, gde je utvrđen najverovatniji uzrok smrti i gde se on podudara s ranije izvedenim zaključcima u ovoj Presudi u vezi s okolnostima pod kojima su ta lica ubijena.

⁵⁵⁶⁹ Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 25, 29; Jose Pablo Baraybar, T 2528-2532, 2663-2664; DP P456 (na primer, str. 1-3, primer potvrde o smrti, uzroka smrti i rezimea nalaza sudskomedicinskog pregleda); DP P472; DP P473; DP P474; DP P475.

⁵⁵⁷⁰ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka); Jose Pablo Baraybar, DP P455.

⁵⁵⁷¹ V. Dušan Dunjić, T. 3255-3259; v. takođe Branimir Aleksandrić, T. 3015-3017.

⁵⁵⁷² V. DP P458; v. takođe DP P461; v. takođe DP P462; v. takođe DP P463; v. takođe DP P464; v. takođe DP P465; v. takođe DP P466; v. takođe DP P467; v. takođe DP P468; v. takođe DP P469; v. takođe DP P470.

1464. OMPF se pridržavao procedure koja u nekim aspektima nije bila ograničena gorenavedenim stavovima srpskog forenzičkog tima. Na primer, u odsustvu drugih indikacija, identifikacija smrtonosnih povreda, kao što je strelna rana na glavi, prihvaćena je sa sudskomedicinske tačke gledišta kao najverovatniji uzrok smrti. Na Veću je da oceni da li mu relevantne okolnosti utvrđene na osnovu dokaza, koje uključuju najverovatniji uzrok smrti utvrđen sudskomedicinskim pregledom, omogućavaju da se van razumne sumnje uveri u stvarni uzrok smrti. Okolnosti relevantne za svaki pojedinačan slučaj razlikovaće se, ali u faktore koji mogu biti relevantni za tu odluku Veća spada ono što je utvrđeno u vezi s okolnostima u kojima je žrtva zadobila povrede koje su mogle prouzrokovati smrt, očigledno zdravstveno stanje žrtve u navedeno vreme, okolnosti u kojima je telo žrtve pronađeno, druge utvrđene povrede nanete žrtvi, kao i to da li su druge žrtve umrle u isto vreme i na tom istom mestu od sličnih povreda.

1465. Veliki deo ove Presude bavi se utvrđivanjem takvih stvari, mada je u mnogim slučajevima reč o grupama žrtava, a ne o izolovanim pojedinačnim slučajevima. Osim toga, imajući konkretno na umu sudskomedicinske preglede koje je tim OMPF obavio na telima obuhvaćenim ovim predmetom, koja su sva ekshumirana iz tajnih masovnih grobnica u centru SAJ u Batajnici, centru PJP u Petrovom Selu ili kod jezera Perućac, Veće prihvata da je utvrđeno da su strelne rane bile uzrok smrti 531 lica od 535 lica iz Batajnice i sa jezera Perućac za koja je OMPF mogao da utvrdi uzrok smrti; kao i za 53 od 61 lica iz Petrovog Sela.⁵⁵⁷³ Veće takođe napominje da je od posmrtnih ostataka 53 lica iz Petrovog Sela, 20 lica zadobilo najmanje jednu strelnu ranu glave, 21 lice je zadobilo najmanje jednu strelnu ranu grudi, pet lica strelne rane gornjih udova i 13 lica strelne rane donjih udova. Neka lica su imala višestruke strelne rane.⁵⁵⁷⁴

1466. Veće takođe prihvata dokaze da distribucija rana na telima tih lica, po anatomskim oblastima, generalno odgovara ranjavanju iz vatrenog oružja lica koja se ne brane ili nisu u mogućnosti da se brane, a ne povredama zadobijenim u oružanoj konfrontaciji dve naoružane grupe.⁵⁵⁷⁵ Veće takođe primećuje da tim veštaka OMPF nije bio u mogućnosti da utvrdi verovatan uzrok smrti u ostalim slučajevima zbog toga što su posmrtni ostaci bili fragmentarni, nepotpuni ili što na njima nije bilo vidljivih povreda.⁵⁵⁷⁶

1467. U dokaze nisu ponuđeni svi obdukcijски izveštaji srpskih vlasti, kao ni izveštaji OMPF-a. Shodno tome, u situacijama kada nije dobijen obdukcijски izveštaj za neku navodnu žrtvu, Veće nije

⁵⁵⁷³ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 14-15; Jose Pablo Baraybar, DP P455 (*Corrigendum*); Jose Pablo Baraybar, T. 2538.

⁵⁵⁷⁴ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 15.

⁵⁵⁷⁵ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 14-17. To će biti detaljnije razmotreno dalje u tekstu, v. dole, par. 1474-1476.

⁵⁵⁷⁶ Jose Pablo Baraybar, T. 2665-2666.

bilo u mogućnosti da izvede zaključak o uzroku smrti samo na osnovu izveštaja i statističkih podataka Josea Pabla Baraybara. U nekim od tih situacija, drugi dostupni dokazi, kao što su svedočenja očevidaca i dokazni predmeti koje je Veće prihvatilo, bili su dovoljni da se utvrdi uzrok smrti. Potvrda tih nalaza razmotrena je u relevantnim odeljcima po opštinama.⁵⁵⁷⁷ Veće takođe napominje da je za neka lica čija su tela ekshumirana u Petrovom Selu, za koja nisu dobijeni obdukcijски izveštaji od OMPF, dobilo nekoliko obdukcijских izveštaja srpskih vlasti u kojima je utvrđen najverovatniji uzrok smrti. U tim situacijama, ukoliko ti nalazi odgovaraju iskazima očevidaca i ako, po mišljenju Josea Pabla Baraybara, nije bilo većih nepodudarnosti između obdukcijских nalaza srpskih vlasti i OMPF u delu koji se odnosi na utvrđivanje uzroka smrti, Veće se oslonilo na te nalaze srpskih vlasti.⁵⁵⁷⁸

1468. Bilo je brojnih prigovora na zaključke veštaka sudske medicine iz tima OMPF u vezi sa najverovatnijim uzrokom smrti u gorepomenutim slučajevima. Ta pitanja će biti razmotrena dalje u tekstu.

(a) Kvalifikacije forenzičkog antropologa

1469. Jose Pablo Baraybar, forenzički antropolog, bio je vođa tima OMPF i u tom svojstvu je potpisao izveštaj OMPF. Odbrana tvrdi da forenzički antropolog nema potrebna stručna znanja ni kvalifikacije da utvrđuje uzrok smrti.⁵⁵⁷⁹ Kvalifikacije forenzičkog antropologa razlikuju se od kvalifikacija sudskog patologa. Konkretno, forenzički antropolozi obično nisu kvalifikovani da se bave medicinom. Njihove konkretne veštine više su vezane za situacije u kojima ljudske ostatke čine kosti ili kada je u minimalnoj meri prisutno meko tkivo. Stoga ne iznenađuje što su u sastavu srpskih forenzičkih timova, kao i forenzičkih timova ICMP i OMPF, bili i antropolozi, od kojih su neki bili i lekari, kako bi pomogli u utvrđivanju uzroka smrti.⁵⁵⁸⁰ Veće smatra da su tim OMPF, iako ga je predvodio Jose Pablo Baraybar, činili razni veštaci sudske medicine, uključujući patologe, antropologe, radiologe, kriminalističke tehničare i odontologe; sve te stručne oblasti bile su relevantne i od pomoći za utvrđivanje uzroka smrti lica čija su tela vraćena na Kosovo iz masovnih grobnica u Srbiji.⁵⁵⁸¹ Veće prihvata da je Jose Pablo Baraybar, kao vođa tima OMPF, postupao uz pomoć i savete odgovarajuće kvalifikovanih članova svog tima pri donošenju zaključaka u vezi s raznim posmrtnim ostacima i pri izradi izveštaja o radu tima. Prema mišljenju

⁵⁵⁷⁷ V. gore, par. 485-486, 491, 493, 495, 620, 629, 632, 633, 634, 683, 898, 998-992.

⁵⁵⁷⁸ Te pojedinosti su navedene u Tabeli s podacima o žrtvama, u delu koji se odnosi na Izbicu, priloženoj uz ovu Presudu, v. gore, Prilog: Tabela s podacima o žrtvama; Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 14.

⁵⁵⁷⁹ Dušan Dunjić, T. 3252; Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 14; Zoran Stanković, T. 13468; Završni podnesak odbrane, par. 949.

⁵⁵⁸⁰ Dušan Dunjić, T. 3272-3273.

⁵⁵⁸¹ Jose Pablo Baraybar, DP P453, str. 3; Jose Pablo Baraybar, T. 2527.

Veća, to isto važi i za druge timove. Nijedna pojedinačna osoba, bez obzira na to da li je reč o patologu sudske medicine, antropologu sudske medicine ili stručnjaku za neku drugu oblast sudske medicine, nije kvalifikovana da se bavi svim pitanjima pred koje su ih stavljali brojni i raznovrsni posmrtni ostaci koji su morali biti pregledani u ovom predmetu. Veće prihvata da su izveštaji koje je potpisao Jose Pablo Baraybar, u stvari, plod rada jednog tima odgovarajućih stručnjaka i u tome što je vođa tog tima stručnjak za neku konkretnu oblast ne vidi razlog da se ne osloni na taj rad.

(b) Stanje u kome su bili posmrtni ostaci

1470. Sudskomedicinskim pregledom ne može se s apsolutnom sigurnošću utvrditi uzrok smrti raspadnutih tela ili skeletnih ostataka. To nije moguće zbog odsustva organa i tkiva. Većina tela pronađenih u masovnim grobnicama u Batajnici, Petrovom Selu i na jezeru Perućac bila je u stanju raspadanja ili su to bili skeletni ostaci. Ipak, Veće na osnovu dokaza prihvata da je u mnogim slučajevima, zapravo u većini slučajeva koji su relevantni za ovaj predmet, bilo moguće utvrditi najverovatniji uzrok smrti.⁵⁵⁸² Jose Pablo Baraybar je objasnio, i Veće prihvata to njegovo objašnjenje, da je u mnogim slučajevima mogao da se utvrdi najverovatniji uzrok smrti na osnovu razlike između povreda nanetih tupim predmetom i strelnih rana, imajući u vidu efekat koji svaka od njih ima na kosti.⁵⁵⁸³ Ta razlika takođe pomaže pri utvrđivanju povreda koje su nastale *post mortem* kao posledica ekshumacija i (u ovim okolnostima) upotrebe bagera.⁵⁵⁸⁴

1471. Odbrana je takođe tvrdila da, u slučajevima kada su se tela nalazila u vodi više od dva meseca, kao što je bio slučaj u Čirezu, uzrok smrti nije mogao da se utvrdi samo na osnovu obdukcije.⁵⁵⁸⁵ Dušan Dunjić je sugerisao da je za utvrđivanje uzroka smrti lica čija tela su neko vreme bila u vodi potrebna posebna analiza.⁵⁵⁸⁶ Bez obzira na to da li je to slučaj, za šta je potrebno odmeriti mnoge faktore, Veće primećuje da tužilaštvo nije izvelo nikakve dokaze u vezi s mestom zločina u Čirezu, tako da tvrdnja odbrane nije direktno relevantna u ovom slučaju. U vezi s

⁵⁵⁸² Zoran Stanković je prvobitno imao prigovor na nalaze o uzroku smrti, međutim, kada mu je predočeno da je OMPF naveo najverovatniji uzrok smrti, a ne apsolutno siguran uzrok, on se složio s nalazima. Zoran Stanković, T. 13544-13545; Jose Pablo Baraybar, T. 2658-2660; Branimir Aleksandrić, T. 3015-3017, 3022; Dušan Dunjić, T. 3254-3257.

⁵⁵⁸³ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 7-8; Jose Pablo Baraybar, T. 2535-2536; Dušan Dunjić, T. 3258-3259. Jose Pablo Baraybar je objasnio da trauma izazvana dejstvom tupog predmeta na kost predstavlja "sporo opterećenje", što znači da se radi o vrlo maloj brzini i da ono zahvata veliku površinu (Jose Pablo Baraybar, T. 2535). Ta vrsta traume može se razlikovati od traume izazvane dejstvom vatrenog oružja, koja predstavlja traumom nanetu velikom brzinom koja podrazumeva mnogo veću brzinu i pogađa manji deo tela (Jose Pablo Baraybar, T. 2535). Trauma naneta tupim predmetom izaziva deformaciju kosti, dok trauma naneta metkom iz vatrenog oružja znači probijanje kosti i njeno razaranje, usled čega kost automatski puca (Jose Pablo Baraybar, T. 2535-2536). Štaviše, veštak odbrane Zoran Stanković saglasio se da povrede kostiju nanete iz vatrenog oružja imaju izvesne karakteristike koje se ne mogu pomešati s traumom izazvanom udarcem tupim predmetom (Zoran Stanković, T. 13543-13544).

⁵⁵⁸⁴ Jose Pablo Baraybar, T. 2537; Dušan Dunjić, T. 3278-3279, 3287-3289, 3294-3296.

⁵⁵⁸⁵ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 5; Zoran Stanković, T. 13431-13432; DP D924, str. 4-8, 56, 58; Završni podnesak odbrane, par. 938-941.

⁵⁵⁸⁶ Dušan Dunjić, T. 3260-3261.

uopštenim napomenama Dušana Dunjića, Veće ne smatra da to utiče na zaključke OMPF u vezi s telima ekshumiranim u Batajnici, Petrovom Selu i na jezeru Perućac.

(c) Najverovatniji uzrok smrti

1472. Odbrana je pokušala da ospori verodostojnost Josea Pabla Baraybara i njegovog izveštaja u delu koji se odnosi na najverovatniji uzrok smrti lica čiji su posmrtni ostaci ispitivani u ovom predmetu tako što mu je predočila aspekte izveštaja koji je on sačinio u jednom drugom predmetu. Veštak odbrane Zoran Stanković tvrdio je da se u tom drugom predmetu izveštaj Josea Pabla Baraybara zasnivao na pretpostavkama, a ne na činjenicama.⁵⁵⁸⁷ Veće primećuje da se ono prevashodno bavi ovim predmetom, a ne drugačijim okolnostima u nekom drugom predmetu. Međutim, Jose Pablo Baraybar je objasnio, prema mišljenju Veća ubedljivo, da se, kada se radi o izuzetno raspadnutom telu, obavezno utvrđuje najverovatniji uzrok smrti, a ne mehanizam nastupanja smrti. On je tvrdio da bi u takvim okolnostima možda trebalo uzeti u obzir i kontekst. Baraybar je stoga, ilustrujući to primerima, sugerisao da se može prihvatiti da tela pronađena u masovnim grobnicama nisu tamo dospela sama od sebe i da se u slučaju tela s povezom na očima i rukama vezanim na leđima ne radi o samoubistvu.⁵⁵⁸⁸ On je dalje sugerisao da se u nekim slučajevima zaključak u vezi s uzrokom smrti lica čija su tela pronađena u masovnim grobnicama mogao potkrepiti nalazom da je broj žrtava pronađenih u grobnici odgovarao broju ljudi ubijenih u nekom konkretnom selu. Baraybar je naveo da ti primeri ilustruju kako lekar sudske medicine može da uzme u obzir kontekst kada donosi zaključke o najverovatnijem uzroku smrti.⁵⁵⁸⁹

1473. Iako ta stanovišta i ilustracije ne mogu direktno da se primene u ovom predmetu, pitanja koja je pokrenula odbrana, prema mišljenju Veća, nisu umanjila verodostojnost Josea Pabla Baraybara.

(d) Utvrdjivanje da žrtve nisu učestvovalе u neprijateljstvima

1474. Jose Pablo Baraybar je u svom svedočenju rekao da je u tradicionalnom oružanom sukobu primarni uzrok povreda ili smrti šrapnel, a potom strelne rane,⁵⁵⁹⁰ kao i da se strelne rane u tradicionalnom oružanom sukobu najčešće sreću na udovima, pa na trupu, a zatim na glavi.⁵⁵⁹¹ On je takođe naveo da je, kada je jedna grupa naoružana, a druga nije, distribucija strelnih rana obrnuta,

⁵⁵⁸⁷ Jose Pablo Baraybar, T. 2668; Zoran Stanković, D926 (Izveštaj veštaka), str. 14, 15; Zoran Stanković, T. 13469, 13474, 13475-13476, 13539-13540, 13541-13543; DP D64, str. 3, 9, 19, 25; Završni podnesak odbrane, par. 950.

⁵⁵⁸⁸ Jose Pablo Baraybar, T. 2668-2669.

⁵⁵⁸⁹ Jose Pablo Baraybar, T. 2660-2661.

⁵⁵⁹⁰ Jose Pablo Baraybar, T. 2545-2546, 2549, 2657-2659.

⁵⁵⁹¹ Jose Pablo Baraybar, T. 2546, 2653-2654.

pa se većina povreda nalazi na glavi.⁵⁵⁹² Glava je najmanja površina na telu tako da se veliki broj povreda glave ne može očekivati osim ako iz vatrenog oružja nije namerno pucano na taj konkretan predeo,⁵⁵⁹³ a takva situacija se obično sreće kada nema uzvraćanja vatre.

1475. U prilog tom stavu napominje se da je 300 od 828 lica čija su tela pronađena u Batajnici i na jezeru Perućac zadobilo strelne rane glave, 323 tela su imala strelne rane grudi, 116 tela strelne rane gornjih udova i 153 tela strelne rane donjih udova.⁵⁵⁹⁴ Što se tiče žrtava iz Petrovog Sela, od 61 ekshumiranog tela, 20 žrtava je zadobilo najmanje jednu strelnu ranu glave, 21 žrtva je imala strelne rane na grudima, pet žrtava strelne rane gornjih udova i 13 žrtava strelne rane donjih udova.⁵⁵⁹⁵

1476. Jose Pablo Baraybar je stoga izneo pretpostavku da žrtve pronađene u masovnim grobnicama u Srbiji verovatno nisu učestvovala u sukobu između dve oružane grupe.⁵⁵⁹⁶ Veću se, međutim, čini da to stanovište ne predstavlja univerzalnu istinu. Na anatomsku distribuciju strelnih rana mogao je da utiče niz faktora.⁵⁵⁹⁷ Pa ipak, prema mišljenju Veća, u slučajevima u kojima su drugi dokazi pokazivali da žrtve ekshumirane iz tih masovnih grobnica nisu bile naoružane, anatomska distribucija strelnih rana nije služila za osporavanje dokaza da žrtve nisu bile naoružane. Ipak, ako bi tvrdnja Josea Pabla Baraybara bila prihvaćena, anatomska distribucija strelnih rana na telima lica koja su ekshumirana u Batajnici, Petrovom Selu i iz jezera Perućac, prema mišljenju Veća, odgovarala bi zaključku da su žrtve bile nenaoružane. Pošto je to zapažanje izneto, Veće ne vidi kako bi ovo pitanje moglo imati neki veći značaj. To nije pitanje koje je Veće uzelo u obzir u vezi sa svojim zaključcima o uzroku smrti žrtava.

(e) Povrede u obliku “ključaonice”

1477. Veštak odbrane Zoran Stanković tvrdio je da je netačan zaključak koji je u izveštaju OMPF donet u vezi sa slučajem Ba-12, odnosno u vezi sa Lirie Berisha (navedenom u Prilogu D Optužnice), da je uzrok smrti bila strelna rana glave u obliku “ključaonice”. Stanković je tvrdio da,

⁵⁵⁹² Jose Pablo Baraybar, T. 2546, 2654.

⁵⁵⁹³ Jose Pablo Baraybar, T. 2547.

⁵⁵⁹⁴ Veće napominje da taj broj ne odgovara broju tela ekshumiranih iz Batajnice i s jezera Perućac zbog toga što su neka tela zadobila više od jedne strelne rane, Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 15.

⁵⁵⁹⁵ Veće napominje da taj broj ne odgovara broju tela ekshumiranih iz Petrovog Sela (61 telo) zbog toga što su neka tela zadobila više od jedne strelne rane, Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 15; Jose Pablo Baraybar, T. 2550.

⁵⁵⁹⁶ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 15, 16-17; Jose Pablo Baraybar, T. 2546-2547, 2657-2661.

⁵⁵⁹⁷ Veće napominje da je veštak odbrane Zoran Stanković kritikovao rad Josea Pabla Baraybara i njegovo oslanjanje na dokumentaciju iz sukoba u Avganistanu, Kambodži ili ratu u Zalivu, gde je korišćeno teško naoružanje. On je tvrdio da se na to ne može oslanjati pri donošenju zaključaka u forenzičkom izveštaju o Kosovu, gde su od naoružanja korišćeni samo lično naoružanje, mine i eksplozivi (Zoran Stanković, T. 13473; Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 14). Svedok nije znao da su tokom sukoba na Kosovu korišćeni bilo kakvi tenkovi, haubice ili oružje velikog kalibra. Njegove kritike su se temeljile na tome da na Kosovu nije korišćeno teško naoružanje. On je smatrao da teško naoružanje nije korišćeno na osnovu toga što bi to bilo u suprotnosti s naredenjima koje je država u to vreme izdala srpskim snagama (Zoran Stanković, T. 13553-13554). Na Veće nisu ostavile utisak kritike koje je uputio Zoran Stanković, pošto postoji mnoštvo dokaza o tome da su srpske snage tokom sukoba na Kosovu koristile teško naoružanje, uključujući tenkove, haubice i drugo naoružanje velikog kalibra.

budući da je glava bila spaljena i da na lobanji nije bilo mrlja od krvi, rana ne potiče od vatrenog oružja.⁵⁵⁹⁸ Međutim, on se ipak složio da bi, kako bi se sa sigurnošću moglo zaključiti da rana ne potiče od vatrenog oružja, najbolje bilo stvarno pregledati lobanju, što on nije učinio.⁵⁵⁹⁹ Dušan Dunjić je naveo da je njegov tim tu ranu okvalifikovao kao povredu nastalu usled dejstva tupim predmetom. Međutim, kada su mu pokazane fotografije rane, on je prihvatio da neke odlike ukazuju na to da se povreda može pripisati vatrenom oružju.⁵⁶⁰⁰ Veće nisu ubedili argumenti koje je iznela odbrana da povreda nije naneta vatrenim oružjem. Dokazi takođe ne pokazuju zašto je tim Dušana Dunjića utvrdio da je povreda izazvana udarcem tupim predmetom. Veće nije ubeđeno da postoji razlog zbog kojeg bi se dovela u pitanje pouzdanost nalaza tima OMPF da je najverovatniji uzrok smrti Lirie Berisha strelna rana glave, niti pouzdanost iskaza očevidaca da je Lirie Berisha umrla od strelne rane glave.

2. Sudskomedicinske istrage i pregledi

1478. Kako je navedeno ranije u ovoj Presudi, 2001. godine otkriven je jedan broj tajnih masovnih grobnica u centru SAJ u Batajnici, kod Beograda, gde se nalazi poligon za obuku SAJ MUP-a, u centru PJP u Petrovom Selu na zemljištu koje je pripadalo MUP-u i kod jezera Perućac u Srbiji.⁵⁶⁰¹ Pojediniosti tih istraga i pregleda navedene su dalje u tekstu.

(a) Batajnica

1479. U junu 2001. godine, Dušan Dunjić, direktor Instituta za sudsku medicinu u Beogradu, postavljen je, nalogom istražnog sudije Gorana Čavline iz Beograda, na čelo tima veštaka sa zadatkom da izvrše ekshumaciju i obave sudskomedicinske preglede ljudskih ostataka pronađenih u centru SAJ u Batajnici.⁵⁶⁰² U timu su bili jedan antropolog i veštaci iz Srbije i Crne Gore.⁵⁶⁰³ Predstavnici MKSJ,⁵⁶⁰⁴ MKNL⁵⁶⁰⁵ i nevladinih organizacija⁵⁶⁰⁶ bili su prisutni kao posmatrači, a u kasnijoj fazi MKLN je imao sopstveni forenzički tim.⁵⁶⁰⁷ Na početku ekshumacija, dr Gordana Tomašević, koja je radila na ekshumacijama, obavestila je Dušana Dunjića da su tela pokopana u Batajnici ranije bila pokopana na nekom drugom mestu i da su ta lica ubijena u raznim okršajima

⁵⁵⁹⁸ Zoran Stanković, T. 13471-13472.

⁵⁵⁹⁹ Zoran Stanković, T. 13550-13551.

⁵⁶⁰⁰ Dušan Dunjić, T. 3285.

⁵⁶⁰¹ Jose Pablo Baraybar, DP P453, par. 16; Jose Pablo Baraybar, T. 2523.

⁵⁶⁰² Dušan Dunjić, DP P526, par. 3, 5, 6, 7; Dušan Dunjić, T. 3228, 3237; Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 3; Branimir Aleksandrić, T. 3012, 3027.

⁵⁶⁰³ Dušan Dunjić, T. 3238, 3272-3273; Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 3.

⁵⁶⁰⁴ Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (dalje u tekstu: MKSJ).

⁵⁶⁰⁵ Međunarodna komisija za nestala lica (dalje u tekstu: MKNL).

⁵⁶⁰⁶ Nevladine organizacije (dalje u tekstu: NVO).

⁵⁶⁰⁷ Dušan Dunjić, T. 3238-3240; Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 3; Jon Sterenberg P814 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 8203; Jon Sterenberg, T. 4928.

između “terorista OVK koji su napadali policiju i vojsku”, a posledica toga je velika verovatnoća da su povrede mogle biti nanete na više različitih lokacija i na različite načine. On je objasnio da je ta informacija bila relevantna za njegove zaključke budući da je, u periodu između prvobitne ekshumacije i ponovnog pokopavanja, telima moglo da se desi mnogo toga što je moglo da utiče na *post mortem* nalaze.⁵⁶⁰⁸ On je objasnio da je tokom ekshumacije tela tim arheologa analizirao zemljište u Batajnici 1 i Batajnici 2; on nije bio siguran u pogledu arheološke analize, ali je verovao da su tela u BA1 i BA2, ili barem većina njih, bila u primarnim grobnicama.⁵⁶⁰⁹ Veće se nije oslonilo na nalaze srpskih organa u vezi s primarnom ili sekundarnom prirodom grobnica iz razloga koji su navedeni dalje u tekstu u vezi sa svakom konkretnom grobnicom.⁵⁶¹⁰

1480. Posle završetka ekshumacija prve dve grobnice početkom juna 2002. godine, Dušan Dunjić je za koordinatora imenovao Branimira Aleksandrića, takođe s Instituta za sudsku medicinu u Beogradu, sa zadatkom da nastavi s ekshumacijama, kako se pokazalo, još šest grobnica u Batajnici.⁵⁶¹¹ Da bi se obezbedila nepristrasnost, Branimir Aleksandrić je u svoj tim imenovao strane arheologe i antropologe.⁵⁶¹² Branimir Aleksandrić je takođe koordinirao rad forenzičkog tima MKNL, u kojem je bio i Jon Sterenberg, takođe svedok u ovom predmetu.⁵⁶¹³ Istu metodologiju i proceduru koje je koristio Dušan Dunjić u Batajnici 1 i 2 primenio je i Branimir Aleksandrić.⁵⁶¹⁴

(i) Metodologija i procedura srpskog forenzičkog tima

1481. Tokom ekshumacija i pregleda u Batajnici, identifikovano je osam grobnica, od kojih su pet bile masovne grobnice, u dve grobnice su se nalazili ljudski ostaci, a u jednoj grobnici nije bilo ljudskih ostataka.⁵⁶¹⁵ Buldožerom je uklanjao površinski sloj zemlje na svakoj lokaciji, i to u vrlo tankom sloju, pri čemu se dalje kopalo ručno čim bi se naišlo na nekakvu razliku u zemlji ili na nešto odeće ili kostiju. U svakoj fazi, čitava lokacija je fotografisana, snimana video-kamerom i skicirana.⁵⁶¹⁶ Fotografije su korišćene kao pomoćno sredstvo za identifikaciju i za lakše utvrđivanje

⁵⁶⁰⁸ Dušan Dunjić, T. 3289-3293.

⁵⁶⁰⁹ Dušan Dunjić, T. 3289-3293.

⁵⁶¹⁰ V. dole, par. 1485, 1492, 1518.

⁵⁶¹¹ Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 10, 15.

⁵⁶¹² Forenzički tim Branimira Aleksandrića činilo je sledećih četvoro specijalista sudske medicine: profesor Slobodan Savić, Đorđe Alempijević, Dragan Ječmenica i Snežana Pavlekić, kao i dva antropologa: profesor Marija Đurić i Danijela Đonić (Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 3). U timu su bila dva pomoćnika iz mrtvačnice i jedan fotograf (Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 3). Aleksandrić je takođe koordinirao rad tima MKNL, koji su činili jedan antropolog, Mark Skinner, i jedan arheolog, John Sterenberg. Skinner i Sterenberg su se rotirali s drugim međunarodnim ekspertima (Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 4).

⁵⁶¹³ Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 4.

⁵⁶¹⁴ Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 9-11, 13, 14, 15; Branimir Aleksandrić, DP P508 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5297-5298; Dušan Dunjić, DP P526, par. 5-7, 9-11; DP P96; DP P528.

⁵⁶¹⁵ Jon Sterenberg, P815 (Izveštaj veštaka), str. 4; Branimir Aleksandrić, DP P508 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5297-5298.

⁵⁶¹⁶ Branimir Aleksandrić, P507, par. 7.

mogućeg uzroka smrti.⁵⁶¹⁷ Za sva tela i delove tela koji su pronađeni navođen je broj grobnice i redni broj, a zatim su stavljani u vreće za tela.⁵⁶¹⁸ Delovi tela za koje se verovalo da pripadaju istom telu stavljani su u jednu vreću za telo, a ako to nije bio slučaj, delovi tela su označavani brojevima i stavljani u vreće odvojeno.⁵⁶¹⁹

1482. Obdukcije su vršene u šatoru na datoj lokaciji.⁵⁶²⁰ Svako telo je pregledano detektorom metala pomoću koga su traženi meci ili metalni predmeti kao što su šrapneli ili hiruški čelik. Odeća je izdvajana i pregledana. Po završetku obdukcije, tela su stavljana u pojedinačne vreće za tela i smeštana i obezbeđena u obližnjim tunelima.⁵⁶²¹ Odeća koja je pripadala nekom telu stavljana je u odvojenu vreću i polagana pri vrhu vreće za telo. Predmeti su odlagani u frižider pod ključem koji se nalazio u jednom drugom tunelu.⁵⁶²²

1483. Za svaku pojedinačnu obdukciju koja je obavljena sačinjavan je izveštaj.⁵⁶²³ Ti originalni izveštaji zatim su predavani istražnom sudiji. Arheolozi i antropolozi MKNL takođe su sačinjavali svoje izveštaje i ti izveštaji su takođe dostavljani istražnom sudiji i Institutu za sudsku medicinu u Beogradu.⁵⁶²⁴ Sa svakog pojedinačnog tela uzimani su uzorci kostiju radi analize DNK.⁵⁶²⁵ Doktor Antonio Alonso Alonso iz Nacionalnog instituta za toksikologiju u Madridu bio je zadužen za DNK analizu ostataka iz Batajnice 1, a uzorci DNK s drugih lokacija u Batajnici analizirani su u Beogradu od strane MKNL.⁵⁶²⁶ Posle identifikacije posmrtnih ostataka, oni su vraćeni na Kosovo.

(ii) Batajnica 1

1484. Ekshumacije s lokacije Batajnica 1 vršene su od 1. do 28. juna 2001. godine.⁵⁶²⁷ S te lokacije su ekshumirani posmrtni ostaci najmanje 36 lica.⁵⁶²⁸ Od toga je 17 bilo ženskog pola, 16

⁵⁶¹⁷ Ti dokazi su uključivali sve podatke koji su mogli da pruže uvid u mehanizam povrede, vrstu povrede, način na koji su povrede nanete, odeću, itd. Dušan Dunjić, T. 3228-3229; Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5260-5261.

⁵⁶¹⁸ DP P528, str. 2.

⁵⁶¹⁹ Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 9.

⁵⁶²⁰ DP P528, str. 2.

⁵⁶²¹ Temperatura u tim tunelima leti nije bila niska kao u hladnjači, ali je bila mnogo niža od spoljne. Ipak, posledica odlaganja tela u tim tunelima bila je da se proces raspadanja nastavio, Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 14; Branimir Aleksandrić, T. 3015.

⁵⁶²² Branimir Aleksandrić, P507, par. 14.

⁵⁶²³ Dušan Dunjić, DP P526, par. 8; DP P528, str. 2; Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 11, 15.

⁵⁶²⁴ Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 15.

⁵⁶²⁵ Dušan Dunjić, DP P526, par. 9; Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5253; Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 13.

⁵⁶²⁶ Dušan Dunjić, DP P526, par. 9; Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5253, 5263; Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 13.

⁵⁶²⁷ Jon Sterenberg navodi u svom izveštaju da su ekshumacije počele 2. juna 2000. godine, ali, Veće upućuje na datum koji je dostavio Dušan Dunjić, koji je prisustvovao ekshumacijama. Dušan Dunjić, DP P526, par. 3, 5, 6, 7; DP P528, str. 1; Dušan Dunjić, T. 3228, 3237; Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 4.

⁵⁶²⁸ Tokom svedočenja u ovom predmetu, Dušan Dunjić je govorio da je pronađeno "oko 39" ljudskih tela (Dušan Dunjić, T. 3279-3280). Veće upućuje na broj sadržan u tabeli s opisom ljudskih tela pronađenih u Batajnici, gde piše 36 tela, a ne 39 tela (DP P581). Broj 36 se takođe pominje u predmetu *Milutinović* (Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5253). Taj broj od 36 tela uključuje i leš jedne nerođene bebe, otprilike u osmom mesecu gestacije (Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5252-5253).

muškog pola, a za tri lica nije mogao da se utvrdi pol. Među njima je bilo devet tela dece mlađe od sedam godina. Starost lica čija su tela ekshumirana kretala se od dve godine do otprilike 60 godina.⁵⁶²⁹ U jednom ženskom lešu bili su i ostaci nerođenog deteta otprilike u osmom mesecu gestacije.⁵⁶³⁰ Pronađeni su tragovi visokih temperatura na kostima, što je ukazivalo na pokušaj da se tela unište spaljivanjem.⁵⁶³¹ Srpski forenzički tim je u izveštaju naveo da nije mogao da utvrdi uzrok smrti nijednog od tih lica.⁵⁶³²

1485. Jedan od veštaka koji je svedočio sugerisao je da je Batajnica 1 “primarna grobnica”, budući da su tela koja su se u njoj nalazila bila cela ili gotovo cela, a ne “sekundarna grobnica” u koju su tela premeštena ili prebačena iz primarne grobnice.⁵⁶³³ Međutim, Veće je analizom obdukcioni izveštaja posmrtnih ostataka pronađenih u Batajnici 1 konstatovalo da su se u toj grobnici uglavnom nalazili razdvojeni delova tela, što ukazuje na činjenicu da je zapravo reč o sekundarnoj grobnici.⁵⁶³⁴ Pored toga, Veće je ranije u ovoj Presudi konstatovalo da su odeća i predmeti koji su pripadali članovima porodice Beriša, uključujući jedan od udova Jashara Berishe i predmete koji su pripadali Afrimu Berishai, ekshumirani u septembru 1999. godine na strelištu VJ kod Koriše, neposredno iznad Prizrena, koje se navodi i pod imenom “Kroj-I-Popit”. Kasnije su drugi ostaci Jashara i Afrima Berishe ekshumirani u junu 2001. godine s lokacije Batajnica 1.⁵⁶³⁵ To su bili neki od posmrtnih ostataka seljana koji su poslednji put viđeni živi 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci. Suva Reka je udaljena više od 400 kilometara od Batajnice. Stoga, kako je konstatovalo Veće, Batajnica 1 nije primarna grobnica članova porodice Berisha, već sekundarna grobnica.

1486. Dana 22. novembra 2001. godine, uzorci DNK koji su uzeti s posmrtnih ostataka iz Batajnice 1, predati su radi analize Nacionalnom institutu za toksikologiju u Madridu.⁵⁶³⁶ Institut u Madridu primio je 56 uzoraka, 13 referentnih uzoraka DNK, od kojih je 11 dobijeno od MKNL, a dva direktno od MKSJ.⁵⁶³⁷ Pored toga, Institut je od MKSJ-a dobio i porodično stablo koje pokazuje porodične veze između referentnih uzoraka i posmrtnih ostataka, kao i tabelu od MKNL koja pokazuje porodične veze između referentnih uzoraka i posmrtnih ostataka.⁵⁶³⁸ Ti dokumenti su

⁵⁶²⁹ Broj od tri tela čiji pol nije utvrđen uključuje jedno telo koje je najverovatnije bilo muškog pola, ali to nije moglo sa sigurnošću da se utvrdi. Proračunom od 16 muških leševa obuhvaćen je i leš nerođenog muškog deteta. Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5253; DP P581.

⁵⁶³⁰ V. gore, par. 670; Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5252-5253.

⁵⁶³¹ Dušan Dunjić, DP P527 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5256, 5258-5259; Dušan Dunjić, T. 3279-3280.

⁵⁶³² Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 10.

⁵⁶³³ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 66.

⁵⁶³⁴ V. DP 528. Taj dokazni predmet govori o telima pronađenim u grobnici i daje kratak opis položaja u kojem su pronađena i ukazuje na to koji su delovi tela ekshumirani.

⁵⁶³⁵ V. gore, par. 1406.

⁵⁶³⁶ Dušan Dunjić, T. 3240-3241; Antonio Alonso Alonso, DP P801 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6664, 6681; Antonio Alonso Alonso, T. 4682, 4693, 4697; DP P800, str. 10.

⁵⁶³⁷ Svaki uzorak je primljen u hermetički zatvorenom kontejneru i bio je propisno umotan. (DP P800, str. 9; Antonio Alonso Alonso, T. 4692, 4698). Većinu uzoraka je činila velika kost (Antonio Alonso Alonso, T. 4682, 4692-4693, 4710).

⁵⁶³⁸ Antonio Alonso Alonso, T. 4685-4686; DP P802.

korišćeni da bi se izvršila komparativna analiza.⁵⁶³⁹ Predstavnicima Instituta je rečeno samo to da su uzorci uzeti sa tela pronađenih u masovnoj grobnici i dostavljena im je uopštena antropološka analiza vezana za starost i polnu pripadnost.⁵⁶⁴⁰ Institutu nisu dostavljene nikakve informacije o tome koliko se ljudi vodi kao nestalo, niti su im dati obdukcionu izveštaji.⁵⁶⁴¹ Veće prihvata pouzdanost testova DNK.⁵⁶⁴²

1487. Veštak odbrane Zoran Stanković je iz dva razloga uložio prigovor na izveštaj Nacionalnog instituta za toksikologiju. Prvo, on je naveo da reč “masakr” koja se koristi u izveštaju nije izraz koji koriste genetičari.⁵⁶⁴³ Prema mišljenju Veća, to ne umanjuje pouzdanost izveštaja, čak i da je ta kritika na mestu. Drugo, Zoran Stanković je naveo da postoji velika razlika između broja žrtava identifikovanih na osnovu obdukcija i broja lica identifikovanih na osnovu uzoraka DNK.⁵⁶⁴⁴ Veće napominje da Zoran Stanković nije genetičar.⁵⁶⁴⁵ Osim toga, analiza je izvršena na 56 posmrtnih ostataka, a ne na 56 lica, čime se može objasniti razlika između broja posmrtnih ostataka poslatih na testiranje i broja identifikovanih lica. Prema mišljenju Veća, na pouzdanost i valjanost rezultata analiza DNK ne utiču pitanja na koja se poziva Zoran Stanković.

1488. Na osnovu 56 posmrtnih ostataka poslatih radi testiranja DNK, identifikovan je DNK profil 41 lica.⁵⁶⁴⁶ Od tog 41 individualnog profila, 21 je identifikovan kao član porodice Berisha.⁵⁶⁴⁷ Pored identifikacije 21 člana porodice Berisha, analizom DNK koju je izvršio MKNL

⁵⁶³⁹ Antonio Alonso Alonso, T. 4686.

⁵⁶⁴⁰ Antonio Alonso Alonso, T. 4695, 4702.

⁵⁶⁴¹ Antonio Alonso Alonso, T. 4692, 4700.

⁵⁶⁴² Antonio Alonso Alonso, DP P801 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6670-6671; Antonio Alonso Alonso, T. 4690.

⁵⁶⁴³ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 16; Zoran Stanković, T. 13479.

⁵⁶⁴⁴ Zoran Stanković, DP D926 (Izveštaj veštaka), str. 16; Zoran Stanković, T. 13535.

⁵⁶⁴⁵ Zoran Stanković, T. 13533-13534.

⁵⁶⁴⁶ To je značilo da je bilo nekih lica čiji ostaci su se ponavljali u uzorcima (Antonio Alonso Alonso, T. 4684). Bilo je 10 lica čiji su se posmrtni ostaci pojavili dvaput i dva lica čiji su se posmrtni ostaci pojavili triput (Antonio Alonso Alonso, T. 4684, 4692-4693; Antonio Alonso Alonso, DP P799 (Izveštaj veštaka), str. 4, 16).

⁵⁶⁴⁷ Sledeći članovi porodice Berisha identifikovani su testiranjem DNK koje je izvršio Antonio Alonso: Afrim Berisha, Arta i/ili Hanumusha i/ili Merita i/ili Zana Berisha, Besim Berisha, Dirlon Berisha, Fatmire Berisha, Hamdi Berisha, Hava Berisha, Majlinda i/ili Herolinda Berisha, Lirije Berisha (koja je bila trudna u vreme nastupanja smrti), Musli Berisha, Nexhmedin Berisha, Redon Berisha, Sofije Berisha, Vesel Berisha, Granit i/ili Genc (Gene) Berisha i Jashar Berisha (Antonio Alonso Alonso, DP P799 (Izveštaj veštaka), str. 5-9; Antonio Alonso Alonso, DP P801 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6665, 6668; Antonio Alonso Alonso, T. 4683). U tri slučaja, u izveštaju DNK navodi se da su ostaci pripadali, na primer, Majlindi i/ili Herolindi Berisha, a u drugom slučaju, analizom DNK utvrđeno je da se radi o ostacima Arte, Hanumusha, Merite i/ili Zane Berisha; sve one bile su kćerke Hamdija Berisha. U trećem slučaju, analizom DNK utvrđeno je da se radi o Besimu i/ili Hajdinu Berishi (v. DP P799). Veće napominje, kako je dole navedeno, da je Hajdin Berisha identifikovan na osnovu testiranja DNK koje je izvršio MKNL. Dokazi ne objašnjavaju zašto to lice nije moglo konkretno da se identifikuje. Ipak, prema mišljenju Veća, s obzirom na to da su dotična lica bila direktni članovi iste porodice i da su svi od gorepomenutih 21 članova porodice Berisha navedeni na spisku kao lica koja se vode kao nestala ili koja su ubijena 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci (v. DP P272), Veće konstatuje da to ne utiče na njegov zaključak da su ti ljudi ubijeni 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci i da su posmrtni ostaci nekih od njih, ako ne i svih, identifikovani na lokaciji Batajnica 1 (Antonio Alonso Alonso, DP P799 (Izveštaj veštaka), str. 4-9; Antonio Alonso Alonso, DP P801 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6665, 6668; Antonio Alonso Alonso, T. 4683). Antonio Alonso je objasnio da je, na osnovu 13 referentnih uzoraka koje je dobio, od 21 identifikacije koje su mogle da se izvrše, 19 naučno dokazano. Ostale dve identifikacije su bile “preliminarne identifikacije”. To nije uticalo na njegov nalaz da je najmanje 21 lice moglo da se identifikuje na osnovu ostataka ekshumiranih iz Batajnice 1. (Antonio Alonso Alonso, DP P801 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6668-6669, 6674). Na osnovu dokaza, Veće se uverilo da je gorenavedeno 21 lice identifikovano posle eksumacije posmrtnih ostataka s lokacije Batajnica 1.

identifikovana su još tri člana porodice Berisha.⁵⁶⁴⁸ Veće, na osnovu DNK dokaza, prihvata da su s lokacije Batajnica 1 ekshumirana 24 člana porodice Berisha. Tokom sudskomedicinskih pregleda koje je izvršio OMPF, utvrđen je uzrok smrti šest članova porodice Berisha. Četiri člana porodice Berisha umrla su od strelnih rana; jedan je umro od povrede na trupu, a za još jednog člana porodice Berisha kao uzrok smrti navodi se “moguća strelna rana”.⁵⁶⁴⁹ Veće podseća na svoju raniju konstataciju da je za tih šest žrtava navedeno da su poslednji put žive viđene 26. marta 1999. godine u piceriji u Suvoj Reci, kada su pripadnici MUP-a otvorili vatru na grupu od najmanje 32 člana porodice Berisha i u piceriju ubacili bombe.⁵⁶⁵⁰ Povrede koje se navode u obdukcijским izveštajima OMPF odgovaraju tom zaključku Veća, pa se oni stoga prihvataju.⁵⁶⁵¹

1489. S obzirom na to da nije utvrđen uzrok smrti ostalih 18 lica čija su tela ekshumirana u Batajnici, Veće podseća na svoju konstataciju da je od tog broja, njih 12 bilo prisutno 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci, kada su pripadnici MUP-a otvorili vatru na grupu od najmanje 32 člana porodice Berisha i ubacili bombe u piceriju.⁵⁶⁵² Na osnovu ukupnih dokaza, Veće stoga zaključuje da je tih 12 lica umrlo od rana koje su im iz vatrenog oružja naneli pripadnici MUP-a ili od eksplozije jedne ili više bombi ubačenih u piceriju u kojoj su bile zarobljene neke od žrtava.

1490. Veće takođe podseća na svoj raniji zaključak, koji i prihvata, da je 26. marta 1999. godine Nexhmedin Berisha umro od rana koje su mu iz vatrenog oružja naneli pripadnici MUP-a u kući porodice Berisha, kao i da je Jashar Berisha takođe umro od rana koje mu je iz vatrenog oružja naneo jedan pripadnik lokalne rezervne policije neposredno posle ubijanja u piceriji.⁵⁶⁵³ Iako Veće nije dobilo naučne sudskomedicinske dokaze u vezi s uzrokom smrti Nexhmedina Berisha i Jashara Berisha, ono na osnovu ukupnih dokaza, uključujući iskaze očevidaca, prihvata da je svaki od tih muškaraca, čiji su posmrtni ostaci bili među posmrtnim ostacima ona 24 lica koja su ekshumirana s lokacije Batajnica 1, ubijen na goreopisan način.

⁵⁶⁴⁸ Sledeći članovi porodice Berisha identifikovani su posle testiranja DNK koje je izvršio MKNL: Fatime Berisha, Hajdin Berisha i Mihrije Berisha (v. DP P818, str. 20-21). Veće napominje da je testiranje DNK koje je izvršio MKNL takođe potvrdilo identifikaciju nekih od žrtava koje su identifikovane testiranjem DNK koje je izvršio Antonio Alonso (Antonio Alonso Alonso, DP P799 (Izveštaj veštaka), str. 4-9).

⁵⁶⁴⁹ V. DP P456; v. takođe, DP P473; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama. Veće je takođe dobilo obdukcijske izveštaje od srpskih organa. Kako je gore razmotreno, srpski organi nisu mogli da utvrde uzrok smrti zbog stanja u kojem su bili posmrtni ostaci (v. gore, par. 1459). Iz tog razloga, Veće se nije oslonilo na sledeće obdukcijske izveštaje srpskih organa, osim u svrhu identifikacije lica ekshumiranih s lokacije Batajnica 1 - DP P93; DP P529; DP P531; DP P532; DP P533; DP P534; DP P536; DP P537; DP P538; DP P539; DP P542; DP P543; DP P544; DP P545; DP P546; DP P547; DP P548; DP P549; DP P552; DP P553; DP P562; DP P563; DP P564; DP P565; DP P566; DP P567; DP P568; DP P569; DP P570; DP P572.

⁵⁶⁵⁰ V. gore, par. 676.

⁵⁶⁵¹ V. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁵⁶⁵² V. gore, par. 676.

⁵⁶⁵³ V. gore, par. 672, 678.

1491. U vezi s ostalim članovima porodice Berisha čiji su posmrtni ostaci takođe bili među posmrtnim ostacima ona 24 lica koja su ekshumirana s lokacije Batajnica 1,⁵⁶⁵⁴ s obzirom na okolnosti ustanovljene na osnovu dokaza, posebno da su ta četiri člana porodice Berisha pokopana s drugim članovima te iste porodice koje su pripadnici srpskih snaga ubili 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci, Veće prihvata da su i ta četiri člana porodice Berisha tog istog dana ubili pripadnici srpskih snaga u Suvoj Reci, iako ne može da donese bilo kakve konkretne zaključke u vezi s okolnostima pod kojima su ta četiri lica izgubila život, niti u vezi s naučno utvrđenim uzrokom smrti.

(iii) Batajnica 2

1492. Dana 10. jula 2001. godine počele su ekshumacije na lokaciji Batajnica 2 i trajale su do 18. septembra 2001. godine.⁵⁶⁵⁵ Ekshumacije je vršio isti tim veštaka sa Instituta za sudsku medicinu u Beogradu, predvođen Dušanom Dunjićem.⁵⁶⁵⁶ Za ekshumacije je bio nadležan istražni sudija Milan Dilparić.⁵⁶⁵⁷

1493. U gornjem nanosu zemlje u grobnici, otkopani su zaprljana zemlja, fragmenti izgorele odeće, izgorele ljudske kosti, kao i nekoliko zatrpanih automobilskih guma i delovi prikolice kamiona. Kako se navodi u izveštaju, proces ekshumacije je bio veoma težak jer su tela bila isprepletena s kolutovima žice i gumama. Ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 269 lica. Sva tela su bila muškog pola, razne starosne dobi. Tela su bila u raznim fazama truljenja i raspadanja. Na nekim telima pronađeni su tragovi dejstva visokih temperatura ili vatre, što ukazuje na to da je u grobnici gorela vatra. Odeća na telima i slobodna odeća pronađena u grobnici bila je civilna.⁵⁶⁵⁸ Srpski forenzički tim je u izveštaju naveo da nije mogao da utvrdi uzrok smrti nijednog lica čiji su posmrtni ostaci ekshumirani zbog toga što su tela bila u poodmakloj fazi truljenja.⁵⁶⁵⁹ Veće je konstatovalo da su najmanje 252 lica, čija su tela identifikovana na osnovu analize DNK, poslednji

⁵⁶⁵⁴ Ta četiri člana su Afrim Berisha, Arta Berisha, Hamdi Berisha i Zana Berisha.

⁵⁶⁵⁵ Jon Sterenberg u svom izveštaju navodi da su ekshumacije završene 21. septembra 2001. godine, a ne 18. septembra 2001. godine. Veće upućuje na datum naveden u nalogu Okružnog suda u Beogradu, koji je bio nadležan da odobri i sprovede prve ekshumacije. DP P96, str. 2; Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 4.

⁵⁶⁵⁶ Jon Sterenberg u svom izveštaju navodi da su ekshumacije počele 2. juna 2000. godine, ali Veće upućuje na datum koji je naveo Dušan Dunjić, koji je prisustvovao ekshumacijama (Dušan Dunjić, DP P526, par. 3, 5, 6, 7; Dušan Dunjić, DP P528, str. 1; Dušan Dunjić, T. 3228, 3237; Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 4).

⁵⁶⁵⁷ Po završetku ekshumacija, Dušan Dunjić je dostavio istražnom sudiji spisak dokumenata (Dušan Dunjić, DP P583; Dušan Dunjić, T. 3231, 3233).

⁵⁶⁵⁸ DP P96, str. 7.

⁵⁶⁵⁹ Dušan Dunjić, DP P526, par. 13, 14; DP P96, str. 7-8.

put viđena živa 27-28. aprila 1999. godine u Meji na Kosovu.⁵⁶⁶⁰ Meja je udaljena oko 450 kilometara od Batajnice.

1494. Veću su dostavljeni obdukcijски izvještaji zasnovani na pregledima koje je izvršio OMPF. Na osnovu dokaza je utvrđeno da je uzrok smrti 154 žrtve čija su tela ekshumirana s lokacije Batajnica 2 bio povezan sa strelnim ranama. Za ostalih 98 lica nije ustanovljen uzrok smrti.⁵⁶⁶¹

1495. Kako će biti razmotreno kasnije u ovoj Presudi, Veće, na osnovu ukupnih dokaza, prihvata da su sva lica čija su tela ekshumirana s lokacije Batajnica 2, uključujući ona za koja sudskomedicinskim pregledom nije utvrđen uzrok smrti, ubili pripadnici MUP-a tokom operacije “Reka” u Meji, u opštini Đakovica.⁵⁶⁶²

(iv) Batajnica 3 i 4

1496. Ekshumacija ljudskih ostataka i drugog forenzičkog materijala na lokaciji Batajnica 3 vršena je od 20. juna 2002. do 26. jula 2002. godine.⁵⁶⁶³ Koordinator ekshumacija bio je Branimir Aleksandrić, a istražni sudija Milan Dilparić.⁵⁶⁶⁴ Na lokaciji Batajnica 3 iz grobnice je ekshumirano oko 39 lica, a iskopano je i 10 kompleta ličnih isprava. Utvrđeno je da su tela bila umotana u plastičnu foliju, ćebad i vojne vreće za tela.⁵⁶⁶⁵ Na osnovu dokaza nije identifikovano nijedno od tih 39 lica, niti dokazi ukazuju na to da se ta lica nalaze među žrtvama čija su imena navedena u Prilogu Optužnici.

1497. U periodu od 20. juna 2002. godine do 26. jula 2002. godine, Institut za sudsku medicinu iz Beograda i MKNL vršili su iskopavanja na lokaciji Batajnica 4.⁵⁶⁶⁶ Tokom ispitivanja na toj lokaciji, nisu pronađeni ljudski ostaci, pa ova lokacija neće biti dalje razmatrana.⁵⁶⁶⁷

(v) Batajnica 5

⁵⁶⁶⁰ V. DP P818; v. takođe DP P477. Kako je razmotreno dalje u tekstu, Veće napominje da su ostaci još 41 lica ekshumirani s lokacije Batajnica 5, a dva lica s lokacije Batajnica 8. Ta 43 lica su takođe navedena na spisku kao lica koja su poslednji put viđena živa u Meji, v. dole, par. 1500-1501, 1506.

⁵⁶⁶¹ V. DP P456; v. takođe DP P472; v. takođe DP P473; v. takođe DP P474; v. takođe DP P576; v. takođe DP P818.

⁵⁶⁶² Veće se, iz razloga objašnjenih ranije u ovom poglavlju (v. gore, par. 1462-1468), nije oslonilo na obdukcijске izvještaje srpskih organa, osim u svrhu identifikacije lica koja su poslednji put viđena živa 27-28. aprila 1999. godine u Meji i koja su ekshumirana s lokacije Batajnica 2. Veće se u tu svrhu oslonilo i na izvještaje OMPF, v. DP P456; v. takođe DP P472; v. takođe DP P473; v. takođe DP P474; v. takođe DP P576.

⁵⁶⁶³ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 19.

⁵⁶⁶⁴ Branimir Aleksandrić, DP P507 (Izjava svedoka), par. 3-4, 6, 15.

⁵⁶⁶⁵ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 19.

⁵⁶⁶⁶ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 19.

⁵⁶⁶⁷ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 25, 26.

1498. Ekshumacije na lokaciji Batajnica 5 vršene su od 2. avgusta 2002. do 26. novembra 2002. godine.⁵⁶⁶⁸ Koordinator ekshumacija bio je Branimir Aleksandrić, a istražni sudija Milan Dilparić.⁵⁶⁶⁹

1499. Na lokaciji Batajnica 5 pronađeni su posmrtni ostaci 287 uglavnom intaktnih tela. Tela su bila u jednoj masovnoj grobnici dugačkoj oko 25 metara.⁵⁶⁷⁰ Tih 287 tela je bilo položeno u grobnicu u 12 odvojenih slojeva tako da je, kako je u svom izveštaju naveo Jon Sterenberg, vrlo verovatno da je za dopremanje tih tela do grobnice korišćeno nekoliko vozila.⁵⁶⁷¹ Nijedno od tela nije bilo u vojnoj odeći. Nije bilo tragova ligatura ili poveza za oči.⁵⁶⁷² Kako će biti razmotreno dalje u tekstu, grobnica na lokaciji Batajnica 5, kao i grobnica na lokaciji Petrovo Selo I, bila je obložena vrlo velikom plastičnom folijom.⁵⁶⁷³ Bilo je očigledno da je između tela zapaljeno nekoliko vatri korišćenjem goriva i guma, što ukazuje na pokušaj da se tela spale u jami pre nego što je preko njih nasuta zemlja.⁵⁶⁷⁴ Mnoga tela su bila oštećena plamenom.⁵⁶⁷⁵

1500. Na osnovu analize DNK i identifikacije, kasnije je za 41 telo utvrđeno da se radi o licima koja su poslednji put viđena živa 27-28. aprila 1999. godine ili približno tog datuma u opštini Đakovica na Kosovu, ili u Meji ili u Korenici.⁵⁶⁷⁶ Opština Đakovica je udaljena oko 450 kilometara od Batajnice.

1501. Od 41 lica koje je poslednji put viđeno živo 27-28. aprila 1999. godine u Meji ili Korenici, Veće je dobilo obdukcione izveštaje koje je sačinio OMPF za 37 lica. U 18 od tih 37 slučajeva, uzrok smrti je bio povezan sa strelnim ranama.⁵⁶⁷⁷ U ostalih 19 slučajeva uzrok smrti nije utvrđen,

⁵⁶⁶⁸ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 20.

⁵⁶⁶⁹ Branimir Aleksandrić, DP P507, par. 3, 4, 6; Branimir Aleksandrić, DP P508 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5305.

⁵⁶⁷⁰ Jon Sterenberg je sugerisao da je Batajnica 5 bila "primarna grobnica" (Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 21). Međutim, analiza obdukcijских izveštaja posmrtnih ostataka pronađenih u Batajnici 5 Veću ukazuje na to da je tamo bilo i kompletnih tela i tela koja su bila raskomadana ili na kojima su nedostajali delovi tela. (DP P98; DP P99; DP P100; DP P101). Veće podseća na ranije dokaze da su tela pokupljena odmah pošto su žrtve ubijene u opštini Đakovica i da su neka najpre pokopana u opštini Đakovica, a kasnije ekshumirana (V. gore, par. 985-995). U skladu s tom konstatacijom, Batajnica 5 je, prema mišljenju Veća, bila i primarna i sekundarna grobnica.

⁵⁶⁷¹ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 25.

⁵⁶⁷² Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 21.

⁵⁶⁷³ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 20-21, 25, 26, 30. U odeljku koji se odnosi na Batajnicu ne pominje se plastična folija, mada se ona navodi u odeljku koji se odnosi na Petrovo Selo.

⁵⁶⁷⁴ Gume ispod i preko tela u grobnicama bile su nagorele, a prilikom obdukcije tela otkriveni su tragovi vatre na telima i predmetima pronađenim u grobnicama. Tragovi vatre prvenstveno su uočeni na kostima, ali i na mekom tkivu. Tragovi vatre uočeni su i na odeći koja je pokrivala tela i na ličnim ispravama pronađenim u odeći. Branimir Aleksandrić, DP P507 (Izjava svedoka), par. 9; Branimir Aleksandrić, DP P508 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5312-5313.

⁵⁶⁷⁵ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 25.

⁵⁶⁷⁶ Veće se, iz razloga objašnjenih ranije u ovom poglavlju (v. gore, par. 1462-1468), nije oslonilo na obdukcijske izveštaje srpskih organa, osim u svrhu identifikacije lica koja su poslednji put viđena živa 27-28. aprila 1999. godine u Meji i koja su ekshumirana s lokacije Batajnica 5. Veće se u tu svrhu oslonilo i na izveštaje OMPF, DP P818; DP P98; DP P99; DP P100; DP P101; DP P456; DP P472; DP P473; DP P474.

⁵⁶⁷⁷ V. DP P98; v. takođe DP P99; v. takođe DP P100; v. takođe DP P456; v. takođe DP P472; v. takođe DP P473; v. takođe DP P474; v. takođe DP P818. Uzrok smrti Pashuka Markaja naveden na potvrdi o smrti bila je povreda desne potkolenice koja je "smrtonosna ako se ne leči" (DP P456, K0528077). U antropološkom izveštaju se navodi "strelna rana leve butine – smrtonosna ako se ne leči" (DP P473, K0503799). Ne navodi se objašnjenje zašto se u jednom izveštaju povreda evidentirana kao povreda desne noge, a u drugom kao povreda leve noge. Takođe, u vezi s Pashkom Dedom, kao uzrok smrti navodi se "moguća strelna

ali je njih sedam, kao i Andrush Kabashi, za koga nije dobijen obdukcijski izveštaj, bilo među onima koje je jedan očevidac identifikovao kao lica koja su pripadnici srpskih snaga ubili 27. aprila 1999. godine u Korenici, opština Đakovica.⁵⁶⁷⁸ U tim okolnostima, Veće na osnovu svedočenja tog očevica zaključuje da je jedini razuman zaključak koji se iz toga može izvesti taj da je tih osam ljudi takođe umrlo usled vatre koju su 27. aprila 1999. godine na njih otvorili pripadnici srpskih snaga.

1502. Kao što će biti kasnije razmotreno u ovoj Presudi, Veće, na osnovu ukupnih dokaza, prihvata da su sva lica ekshumirana s lokacije Batajnica 5, za koja nije utvrđen uzrok smrti na osnovu sudskomedicinskih dokaza, takođe ubili pripadnici MUP-a tokom operacije “Reka” u Meji, opština Đakovica.⁵⁶⁷⁹

(vi) Batajnica 7

1503. Ekshumacije na lokaciji Batajnica 7 vršene su od 4. novembra 2002. do 16. decembra 2002. godine.⁵⁶⁸⁰ Koordinator ekshumacija bio je Branimir Aleksandrić, a istražni sudija zadužen za te lokacije bio je Milan Dilparić.⁵⁶⁸¹

1504. Na lokaciji Batajnica 7 pronađeni su posmrtni ostaci 74 lica.⁵⁶⁸² Ta 74 tela su bila položena u pet odvojenih slojeva u grobnici, pri čemu su se u svakom sloju nalazili predmeti i ljudski ostaci u raznim fazama raspadanja. Bilo je očigledno da je preko grobnice prelazilo teško vozilo s točkovima kako bi sabilo tih pet slojeva. Nisu primećeni dokazi kao što su daske koje se koriste prilikom sahrana ili slično.⁵⁶⁸³ Od posmrtnih ostataka ta 74 lica, nekoliko je bilo oštećeno vatrom koja je bila zapaljena između pet slojeva tela korišćenjem goriva i automobilskih guma.⁵⁶⁸⁴ Otprilike 90 odsto posmrtnih ostataka bilo je pokriveno intaktnom odećom; nijedno od tih tela nije na sebi imalo vojničku odeću. Priroda i lokacija tih pet odvojenih slojeva ukazuje na činjenicu da su tela bila ekshumirana i transportovana sa drugih lokacija, kao što je to zaključio Jon Sterenberg.⁵⁶⁸⁵

rana desne ruke” (DP P456, K0528083). U oba navedena slučaja, Veće podseća da su Pashuk Markaj i Pashk Deda bili dvojica muškaraca koje je svedokinja Merita Deda identifikovala kao jedne od onih koje su naterali da se postroje uza zid u dvorištu njene kuće, posle toga je začula pucnjavu i videla kako svi muškarci leže na zemlji (v. gore, par. 958). Veće je ranije prihvatilo da su te ljude ubili pripadnici srpskih snaga i, u datim okolnostima, konstatuje da je Pashk Markaj umro od rane koju je iz vatrenog oružja zadobio u nogu, dok je Pashk Deda umro od rane iz vatrenog oružja na desnoj ruci.

⁵⁶⁷⁸ V. gore, par. 956, 958, 960.

⁵⁶⁷⁹ V. gore, par. 967, 979, 985-995, 1493; v. dole, par. 1506, 1735-1741, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama; v. takođe DP P98; v. takođe DP P99; v. takođe DP P100; v. takođe DP P456; v. takođe DP P472; v. takođe DP P473; v. takođe DP P474; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁵⁶⁸⁰ Jon Sterenberg, P815 (Izveštaj veštaka), str. 4, 22-23, 26.

⁵⁶⁸¹ Branimir Aleksandrić, P507 (Izjava svedoka), par. 3-4, 6, 15; Branimir Aleksandrić, DP P508 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5305.

⁵⁶⁸² Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 22.

⁵⁶⁸³ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 22-23, 26.

⁵⁶⁸⁴ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 22, 25.

⁵⁶⁸⁵ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 22-23, 26.

Na osnovu dokaza, nijedno od ta 74 lica nije identifikovano niti išta ukazuje na to da su ona navedena u Prilogu s podacima o žrtvama uz Optužnicu.

(vii) Batajnica 6 i 8

1505. Iskopavanja na lokaciji Batajnica 6 vršena su od 19. avgusta 2002. do 2. septembra 2002. godine. Ekshumacije na lokaciji Batajnica 8 vršene su od 21. novembra do 26. novembra 2002. godine.⁵⁶⁸⁶ Na obe lokacije su pronađeni ljudski ostaci.⁵⁶⁸⁷ Kada je reč o ljudskim ostacima pronađenim na lokaciji Batajnica 6, na osnovu dokaza nije identifikovan nijedan od tih posmrtnih ostataka, niti išta ukazuje na to da su oni navedeni u Prilogu s podacima o žrtvama uz Optužnicu.

1506. Na lokaciji Batajnica 8 identifikovani su posmrtni ostaci dva lica, Ramadana Beqaja i Ramea Mehmetija, koji su bili među žrtvama koje su poslednji put viđene žive 27. aprila 1999. godine u Meji.⁵⁶⁸⁸ Za ta dva lica nisu dobijeni obdukcijски izveštaji. Kao što je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, Veće, na osnovu ukupnih dokaza, prihvata da su tu dvojicu muškaraca ubili pripadnici MUP-a tokom operacije “Reka” u Meji, opština Đakovica.⁵⁶⁸⁹

(b) Petrovo Selo

1507. Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi konstatovalo da su u aprilu 1999. godine tela tajno pokopana u dve masovne grobnice u centru PJP u Petrovom Selu.⁵⁶⁹⁰

1508. Godine 2001, po nalogu Okružnog suda u Negotinu, tim veštaka sudske medicine s Instituta za sudsku medicinu u Nišu, Srbija, izvršio je ekshumacije u Petrovom Selu, kod Kladova, u istočnoj Srbiji. Tokom tih ekshumacija bili su prisutni predstavnici MKNL i posmatrači iz MKSJ i Fonda za humanitarno pravo iz Beograda.⁵⁶⁹¹ Ekshumacije su vršene od 25. juna 2001. do 28. juna 2001. godine na lokacijama dve masovne grobnice, Petrovom Selu I i Petrovom Selu II.⁵⁶⁹² Obdukcije posmrtnih ostataka s obe lokacije vršene su od 25. juna 2001. do 4. jula 2001. godine.⁵⁶⁹³ Posle izvršenih obdukcija, tela su ponovo pokopana na privremeno groblje i radi identifikacije označena drvenim grobnim oznakama.⁵⁶⁹⁴

⁵⁶⁸⁶ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 4.

⁵⁶⁸⁷ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 26.

⁵⁶⁸⁸ Pri izračunavanju broja žrtava, Jon Sterenberg nije uračunao te posmrtnne ostatke, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 4; v. gore, par. 1461.

⁵⁶⁸⁹ V. gore, par. 988-993.

⁵⁶⁹⁰ V. gore, par. 1353-1355.

⁵⁶⁹¹ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 28.

⁵⁶⁹² PS/I i PS/II su korišćeni kao prefiksi za označavanje posmrtnih ostataka ekshumiranih iz Petrovog Sela. Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 29.

⁵⁶⁹³ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 29.

⁵⁶⁹⁴ Jon Sterenberg, DP P815, str. 29, 32.

1509. Masovna grobnica na lokaciji Petrovo Selo I bila je obložena plastičnom folijom sličnom onoj koja je pronađena na lokaciji Batajnica 5⁵⁶⁹⁵ i u njoj su takođe bile hirurške rukavice i odeća.⁵⁶⁹⁶ U gornjem nivou grobnice, jedno pored drugog, ležala su tri tela s glavama okrenutim u istom pravcu.⁵⁶⁹⁷ Kod ta tri tela nalazile su se ligature, povezi za oči, balistički materijal i lične isprave s imenima lica čija su to bila tela.⁵⁶⁹⁸ Tela ta tri muškarca imala su ranu od vatrenog oružja na glavi. Položaj tela i povrede ukazivali su na to da su ta tri lica pogubljena na toj lokaciji.⁵⁶⁹⁹

1510. Otprilike 1,8 metara ispod ta tri tela nalazila se izmešana masa od, kako je evidentirano, otprilike 13 tela, i to u sloju u kome su se nalazili smeće, osam ćebadi i četiri šatorska krila sa maskirnim uzrokom. Od tih otprilike 13 tela, sva su bila muškog pola.⁵⁷⁰⁰

1511. Na lokaciji masovne grobnice Petrovo Selo II ekshumirani su posmrtni ostaci, kako je evidentirano, otprilike 59 lica, od kojih su sedam bile žene.⁵⁷⁰¹ Neka tela su bila umotana u plastičnu foliju čiji su krajevi bili zalepljeni trakom, slično kao što su bila zamotana tela na lokaciji Batajnica 5.⁵⁷⁰² U grobnici su takođe bile ligature.⁵⁷⁰³ Stanje u kome su bila tela ukazuje na to da su, pre nego što su pokopana, neko vreme, između nekoliko dana i jedne nedelje, ležala napolju i raspadala se.⁵⁷⁰⁴ Činilo se da su tela poticala sa različitih lokacija.⁵⁷⁰⁵ Sva tela, osim četiri, imala su na sebi civilnu odeću.⁵⁷⁰⁶ Na telima na obe lokacije primeće su strelne rane, kako na mekom, tako i na čvrstom tkivu pronađenih posmrtnih ostataka.⁵⁷⁰⁷ Pronađeno je osam metaka.⁵⁷⁰⁸

⁵⁶⁹⁵ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 30-31; v. gore, par. 1499.

⁵⁶⁹⁶ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 30-31.

⁵⁶⁹⁷ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 30.

⁵⁶⁹⁸ U izveštaju Jona Sterenberga navodi se da su i na PSI i na PSII pronađene ligature, između ostalog, na telima kojima su ručni zglobovi bili vezani. Pronađena su dva tela kojima su članci bili vezani žicom koja je bila povezana parčetom kanapa. Ne navode se dalje pojedinosti o tome da li su ti konkretni primeri bili iz PSI ili PSII, Jon Sterenberg, DP P815, str. 30-32.

⁵⁶⁹⁹ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 31.

⁵⁷⁰⁰ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 30, 31.

⁵⁷⁰¹ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 31.

⁵⁷⁰² Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 31; v. gore, par. 1499.

⁵⁷⁰³ U izveštaju Jona Sterenberga navodi se da su i na PSI i na PSII pronađene ligature, između ostalog, na telima kojima su ručni zglobovi bili vezani. Pronađena su dva tela kojima su članci bili vezani žicom koja je bila povezana parčetom kanapa. Ne navode se dalje pojedinosti o tome da li su ti konkretni primeri bili iz PSI ili PSII, Jon Sterenberg, DP P815, str. 32.

⁵⁷⁰⁴ Nedostajali su zubi, bilo je uginulih larvi insekata i buba, kao i lutke iz kojih se nisu izlegle muve. Jon Sterenberg, DP P815, str. 31.

⁵⁷⁰⁵ Jedan pokazatelj toga bile su razne vreće za tela, većinom crne boje, nekoliko plavih, a neke improvizovane. U Petrovom Selu I, masa od 13 izmešanih tela nalazila se u vrećama za tela, dok gornja tri tela nisu bila u vrećama. Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 30-31.

⁵⁷⁰⁶ Na jednom telu je bila uniforma OVK, na još dva tela su se nalazili delovi uniforme, a na jednom telu je bila uniforma pripadnika specijalne jedinice policije (Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 31). Kako je konstatovano ranije u ovoj Presudi, posmrtni ostaci svih lica iz Izbice imali su na sebi civilnu odeću. Ta četiri lica u uniformi Veće nije uzelo u obzir prilikom donošenja zaključka o ubijanju kosovskih Albanaca u Izbici (v. gore, par. 630).

⁵⁷⁰⁷ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 28.

⁵⁷⁰⁸ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 32.

1512. Sa svih tela uzeti su uzorci čvrstog tkiva radi analize DNK.⁵⁷⁰⁹ Analizu DNK obavio je MKNL.⁵⁷¹⁰ MKNL je identifikovao posmrtnu ostatku 70 lica iz obe grobnice.⁵⁷¹¹ Neki od posmrtnih ostataka vraćeni su na Kosovo. OMPF je primio posmrtnu ostatku 61 lica.⁵⁷¹² Od tog 61 lica, 31 lice je identifikovano kao kosovski Albanci koji su poslednji put viđeni živi 28. marta 1999. godine u Izbici.⁵⁷¹³ Veće takođe podseća da su tela tih kosovskih Albanaca snimljena 31. marta ili 1. aprila 1999. godine pre njihovog pokopavanja u Izbici, koja se nalazi u opštini Srbica.⁵⁷¹⁴ Izbica se nalazi otprilike 400 kilometara od lokacije masovne grobnice u Petrovom Selu.

1513. Veće je dobilo obdukcijske izveštaje za 20 od 31 lica koja su ekshumirana u Petrovom Selu i poslednji put živa viđena u Izbici.⁵⁷¹⁵ Ti obdukcijski izveštaji su uverili Veće da je najverovatniji uzrok smrti 18 od tih 20 ljudi bio povezan sa strelnim ranama. Za ostala dva lica nije utvrđen uzrok smrti.⁵⁷¹⁶ Ta dva lica su identifikovana kao Zoje Osmani i Sofije Draga. Veće je ranije u ovoj Presudi konstatovalo da je Zoje Osmani umrla kada su je pripadnici srpskih snaga živu spalili na traktoru.⁵⁷¹⁷ U zapisniku o obdukciji, srpski organi su konstatovali u vezi sa Zoje Osmani da su "[n]ađene promene na ostacima kostiju [...] nastale dejstvom visoke temperature", ali nisu mogli da utvrde da li su te promene nastale *ante mortem* ili *post mortem*. Prema mišljenju Veća, taj

⁵⁷⁰⁹ Jose Pablo Baraybar je objasnio da prvih osam skupova posmrtnih ostataka ekshumiranih s lokacije Petrovo Selo koje je dobio od srpskih organa nisu imali rezultate analize DNK (Jose Pablo Baraybar, T. 2524-2525). OMPF-u su dostavljene fotografije odeće koja je pripadala tim posmrtnim ostacima, a zatim je napravljena postavka s fotografijama kako bi se članovima porodica omogućilo da na osnovu odeće identifikuju posmrtnu ostatku. Tih osam posmrtnih ostataka identifikovano je na osnovu odeće koju su imali, a posle toga je izvršena pretpostavljena identifikacija i o njoj su obavestene srpske vlasti. Na osnovu te identifikacije, tih osam posmrtnih ostataka je vraćeno na Kosovo, gde je izvršeno testiranje DNK, kojim je potvrđen identitet tih osam posmrtnih ostataka (Jose Pablo Baraybar, T. 2525).

⁵⁷¹⁰ DP P818, str. 5-9.

⁵⁷¹¹ Veće napominje da postoji 80 rezultata testiranja DNK za posmrtnu ostatku poslate MKNL-u radi identifikacije. Međutim, za 10 tela postoje dva rezultata testiranja DNK, tako da je MKNL identifikovao 70 lica, DP P818, str. 5-9.

⁵⁷¹² Jose Pablo Baraybar, DP P454, str. 10; Dušan Dunjić, T. 3266-3271; v. takođe obdukcijske izveštaje sadržane u DP P457-470.

⁵⁷¹³ Sledeći muškarci su navedeni kao žrtve u Prilogu Optužnice: Muhamet Behrami, Dibran Dani, Bajram Dervishi, Ali Dragaj, Rexhep Duraku, Muhamet Kadriu Emra, Lah (Hajrullah) Fetahu, Ram Gashi, Mehmet Hajra, Haliti Haliti, Hazr Hoti, Qerim Hoti, Hajzer Kotoori, Sami Loshi, Jashar Loshi, Selman Loshi, Ilaz Musli, Fatmir Osmani, Metush Qelaj, Hamdi Temaj, Hamit Thaqi, Sheremet Thaqi, Zenel Veiqi. Za još dve žrtve sa spiska, Zoje Osmanu i Zadru Dragaj, Veće je ranije utvrdilo da su to bile žene koje su žive izgorele na traktoru. U vezi s Muhametom Emrom, Veće primećuje da se na spisku nestalih lica OMPF (v. DP P477) navodi da je njegovo puno ime Muhamet Kadriem Ema. Veće smatra da nepodudarnost u vezi s njegovim godinama, pošto je na spisku nestalih lica OMPF navedeno da je bio star 60 godina, a u obdukcijom izveštaju srpskih organa da je imao između 40 i 50 godina (v. DP P128), ne utiče na njegov zaključak da je Muhamet Kadriu Emra ubijen, a zatim pokopan u Izbici, kao i da je kasnije ekshumiran s lokacije Petrovo Selo. Na osnovu dokaza, sledeći muškarci su takođe poimenice navedeni u dokazima i u Tabeli s podacima o žrtvama, u delu koji se odnosi na Izbicu, koja je priložena uz ovu Optužnicu (v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama). To su: Pajazit Deshevcu, Sofije Draga, Qerime Mulaj, Rabije Osmani, Qazim Bajrami i Aziz Spahiu.

⁵⁷¹⁴ V. gore, par. 625-630.

⁵⁷¹⁵ Kako je gore navedeno (v. gore, par. 1461, 1463), Veće može da se osloni i na srpske obdukcijske izveštaje, gde je potvrđen najverovatniji uzrok smrti, i na obdukcijske izveštaje OMPF, v. DP P103; v. takođe DP P112; v. takođe DP P113; v. takođe DP P115; v. takođe DP P117; v. takođe DP P122; v. takođe DP P123; v. takođe DP P124; v. takođe DP P125; v. takođe DP P126; v. takođe DP P127; v. takođe DP P128; v. takođe DP P457; v. takođe DP P458; v. takođe DP P459; v. takođe DP P461; v. takođe DP P461; v. takođe DP P463; v. takođe DP P464; v. takođe DP P465; v. takođe DP P466; v. takođe DP P467; v. takođe DP P468; v. takođe DP P469; v. takođe DP P470; v. takođe DP P472; v. takođe DP P473; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁵⁷¹⁶ V. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁵⁷¹⁷ V. gore, par. 620.

nalaz obdukcije ne ukazuje na to da bi trebalo izmeniti raniju konstataciju Veća da je Zoje Osmani umrla tako što su je pripadnici srpskih snaga živu spalili na traktoru.⁵⁷¹⁸

1514. Kada je reč o Sofijie Draga i ostalih 11 tela za koje nisu dobijeni obdukcijski izveštaji, Veće podseća na svoju raniju konstataciju, zasnovanu na iskazima očevidaca, da su ti ljudi bili među onima za koje je navedeno da su ih pripadnici srpskih snaga ubili 28. marta 1999. godine u Izbici.⁵⁷¹⁹

(c) Jezero Perućac

1515. Ekshumacije i sudskomedicinska istraga počeli su u Bajinoj Bašti, na jezeru Perućac u zapadnoj Srbiji, 6. septembra 2001. godine i trajali do 13. septembra 2001. godine. Na tom području su se navodno nalazili posmrtni ostaci žrtava rata, koji su prevezeni na tu lokaciju u proleće 1999. godine. Istragu je vodio Okružni sud u Užicu, uz pomoć forenzičkog tima koji je predvodio vojni patolog Zoran Stanković. Obdukcije posmrtnih ostataka vršene su od 9. septembra 2001. do 14. septembra 2001. godine. Prilikom istraga i obdukcija bili su prisutni i predstavnici MKNL.⁵⁷²⁰

1516. Tela pronađena tokom ekshumacija stavljana su u vreće za tela. Delovi ljudskih tela stavljeni su u plave plastične vreće.⁵⁷²¹ Pri utvrđivanju minimalnog broja žrtava pomoć je pružao antropolog.⁵⁷²² Na osnovu iskaza Jona Sterenberga iz MKNL koji je prisustvovao ekshumacijama na jezeru Perućac, Veće prihvata da su ekshumacije i obdukcije izvršene u skladu s prihvaćenim međunarodnim standardima.⁵⁷²³ Uzeti su uzorci DNK i predati MKNL radi analize, a MKNL je u izveštaju naveo identifikacije koje su izvršene zahvaljujući analizi DNK.⁵⁷²⁴

1517. Na lokaciji su primećeni mnogi predmeti relevantni za balistiku.⁵⁷²⁵ Takođe su pronađeni metalni delovi i staklena vuna sa hladnjače.⁵⁷²⁶ Rashladni tovarni sanduk kamiona bio je dimenzija otprilike šest metara sa 2,5 metra. Unutar tog sanduka bilo je znakova vatre, ali je dno sanduka bilo zaštićeno od vatre, što, u kombinaciji s drugim dokazima, ukazuje na to da su u sanduku, kad je vatra gorela, bila tela.⁵⁷²⁷

⁵⁷¹⁸ DP P113; v. gore, par. 620.

⁵⁷¹⁹ V. gore, par. 620, 621-634.

⁵⁷²⁰ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 34.

⁵⁷²¹ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 35.

⁵⁷²² Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 36.

⁵⁷²³ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 38.

⁵⁷²⁴ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 36; DP P818, str. 10-13.

⁵⁷²⁵ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 34.

⁵⁷²⁶ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 36.

⁵⁷²⁷ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 37.

1518. Tačan broj tela čiji su ostaci pronađeni nije mogao precizno da se utvrdi. Jon Sterenberg je u svom izveštaju naveo da je ekshumirano najmanje 48 lica. Neki ostaci su bili fragmentarni.⁵⁷²⁸ Svi pronađeni posmrtni ostaci, sem jednog, bili su muškog pola.⁵⁷²⁹ Prisustvo kako kompletnih tela, tako i delova tela ukazivalo je na to da je to bila sekundarna lokacija na kojoj su tela pokopavana.⁵⁷³⁰ Jasni dokazi o razmrskanim lobanjama pronađeni su u 21 slučaju, a među posmrtnim ostacima sedam lica pronađeno je osam metaka. Neposredni dokazi o strelnim ranama na telu pronađeni su u devet slučajeva. Ulazne rane su pokazivale da je tih devet lica pogođeno u potiljak metkom iz vatrenog oružja.⁵⁷³¹

1519. Iako je Jon Sterenberg u izveštaju naveo da je utvrđeno da su samo strelne rane “uzrok smrti” svih posmrtnih ostataka,⁵⁷³² to ne odgovara stanovištu koje su u svom izveštaju zauzeli srpski sudskomedicinski organi da uzrok smrti nije mogao da se utvrdi ni u jednom od tih slučajeva zbog *post mortem* raspadanja.⁵⁷³³ Osim toga, Jose Pablo Baraybar je izvestio da uzrok smrti nije utvrđen ni za jedno lice iz jezera Perućac, kao i da su posmrtni ostaci 84 lica, a ne 48 lica, vraćeni na Kosovo.⁵⁷³⁴ S obzirom na te nerazrešene nedoslednosti, kao i na to da nijedni posmrtni ostaci nisu identifikovani kao lica koja su po imenu navedena kao žrtve u Prilogu Optužnici, Veće će samo doneti ograničeni zaključak da su posmrtni ostaci (uključujući delimične ostatke) najmanje 84 lica ekshumirani iz dve masovne grobnice pored jezera Perućac. Veće neće donositi zaključke u vezi s uzrokom smrti lica čiji su posmrtni ostaci tu nađeni, iako ima dokaza da je jedan broj njih ubijen iz vatrene oružja.

3. Zaključak

1520. Iz gorenavedenih razloga, Veće prihvata zaključke koje je forenzički tim OMPF doneo u vezi s najverovatnijim uzrokom smrti lica čija su tela ekshumirana iz masovnih grobnica u Batajnici i Petrovom Selu, Srbija, o kojima je bilo reči. Ti zaključci tima OMPF, prema mišljenju Veća, ne dovode u pitanje nijedan od činjeničnih zaključaka koje je Veće donelo ranije u ovoj Presudi u vezi s ubijanjem, u onim slučajevima u kojima su tela ekshumirana na nekoj od tih lokacija dovedena u vezu sa ubijanjem u nekom konkretnom gradu ili selu ili na nekoj drugoj lokaciji. Zaključci tima OMPF zapravo su, prema mišljenju Veća, načelno u skladu sa činjeničnim zaključcima koje je ranije izvelo Veće. Iako Veće prihvata da neki od zaključaka tima veštaka OMPF nisu izvedeni s

⁵⁷²⁸ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 34, 36.

⁵⁷²⁹ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 36.

⁵⁷³⁰ V. gore, par. 1483; Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 34, 35, 36.

⁵⁷³¹ Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 37.

⁵⁷³² Jon Sterenberg, DP P815 (Izveštaj veštaka), str. 37.

⁵⁷³³ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 10; Dušan Dunjić, T. 3266-3271.

⁵⁷³⁴ Jose Pablo Baraybar, DP P454 (Izveštaj veštaka), str. 10; Jose Pablo Baraybar, DP P455.

naučnom sigurnošću na osnovu isključivo sudskomedicinskih pregleda, kao što je već razmotreno u ovoj Presudi, s obzirom na razne okolnosti na koje su ukazali dokazi, Veće se potpuno uverilo da je stvarni uzrok smrti u svakom pojedinačnom slučaju bio onaj koji je tim OMPF naveo kao najverovatniji.

IX. OPŠTI USLOVI NAVEDENI U ČLANU 3 STATUTA

A. Merodavno pravo

1521. Optuženi se tereti za ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta.⁵⁷³⁵ Da bi se primenio član 3 Statuta, mora biti ispunjeno nekoliko preliminarnih uslova. Mora se utvrditi da je u vreme na koje se odnosi Optužnica postojao oružani sukob, bilo međunarodni bilo unutrašnji, kao i to da je postojala bliska veza između dela optuženog i tog oružanog sukoba.⁵⁷³⁶ Pored toga, moraju biti ispunjeni sledeći uslovi iz predmeta *Tadić*: mora postojati teško kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava, bez obzira na to da li su to pravila običajnog prava ili međunarodnog ugovornog prava, koje podrazumeva individualnu krivičnu odgovornost.⁵⁷³⁷

1. Oružani sukob

1522. Test za postojanje oružanog sukoba postavilo je Žalbno veće u Odluci o nadležnosti u predmetu *Tadić*: “[o]ružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države”.⁵⁷³⁸ Taj test je dosledno primenjivan u kasnijoj praksi.⁵⁷³⁹ U okviru tog testa moraju biti ocenjena dva kriterijuma, odnosno (i) intenzitet sukoba i (ii) organizacija strana u sukobu.⁵⁷⁴⁰ Ti kriterijumi se koriste samo kako bi se napravila razlika između oružanog sukoba i “razbojništva, neorganizovanih i kratkotrajnih pobuna, te terorističkih aktivnosti, koje ne podležu međunarodnom humanitarnom pravu”.⁵⁷⁴¹ To su činjenične stvari koje treba da se utvrde na osnovu konkretnih dostupnih dokaza i za svaki slučaj pojedinačno.⁵⁷⁴²

⁵⁷³⁵ Optužnica, par. 74-77.

⁵⁷³⁶ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 70; Prvostepena presuda u predmetu *Delić*, par. 39.

⁵⁷³⁷ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 94. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 66; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 425-426.

⁵⁷³⁸ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 70.

⁵⁷³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Delić*, par. 42; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 561-562; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 183-185; Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 51; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 56; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 336; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 225; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 83-84; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 37-38; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Svezak I, par. 124-125; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 175-176;.

⁵⁷⁴⁰ V. Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 562; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 184; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 84; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 407.

⁵⁷⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 562; v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 175; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 89.

⁵⁷⁴² Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 175; Prvostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 92- 93; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 90; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 407.

1523. Pretresna veća su uzimala u obzir razne faktore pri oceni “intenziteta” sukoba. U njih spadaju težina napada, kao i to da li su oružani okršaji bili u porastu,⁵⁷⁴³ širenje okršaja na teritoriji ili tokom određenog vremenskog perioda,⁵⁷⁴⁴ eventualno povećanje broja vladinih snaga i mobilizacija i podela oružja kod obe strane u sukobu,⁵⁷⁴⁵ kao i to da li je taj sukob privukao pažnju Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i da li su u vezi s tim pitanjem usvojene neke rezolucije.⁵⁷⁴⁶ Pretresna veća su u vezi s tim takođe uzimala u obzir broj civila koji su bili prisiljeni da pobegnu iz zone borbenih dejstava,⁵⁷⁴⁷ vrstu korišćenog oružja,⁵⁷⁴⁸ posebno upotrebu teškog naoružanja⁵⁷⁴⁹ i druge vojne opreme kao što su tenkovi i druga teška vozila,⁵⁷⁵⁰ blokade ili opsade gradova i žestoka granatiranja gradova,⁵⁷⁵¹ razmere razaranja⁵⁷⁵² i broj žrtava usled granatiranja ili borbi,⁵⁷⁵³ broj angažovanih vojnika i jedinica;⁵⁷⁵⁴ postojanje i promena linija fronta između strana u sukobu,⁵⁷⁵⁵ okupacija teritorije⁵⁷⁵⁶ i gradova i sela,⁵⁷⁵⁷ raspoređivanje vladinih snaga na krizno područje,⁵⁷⁵⁸ zatvaranje puteva,⁵⁷⁵⁹ naređenja i sporazumi o prekidu vatre,⁵⁷⁶⁰ nastojanje pripadnika

⁵⁷⁴³ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 565; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 189; Odluka na osnovu pravila 98bis u predmetu *Milošević*, par. 28; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 340; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 91 i 99.

⁵⁷⁴⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 566; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 186; Odluka na osnovu pravila 98bis u predmetu *Milošević*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 340-341; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 163-166, 169; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 168, 169. V. takođe par. 136-163; Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 20, 22; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 344.

⁵⁷⁴⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Odluka na osnovu pravila 98bis u predmetu *Milošević*, par. 30-31. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 188.

⁵⁷⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 567; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 190; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 345; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 49.

⁵⁷⁴⁷ Zato što su oni bili evakuisani (Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 340), proterani (Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 565), ugroženi (Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 139) ili raseljeni (Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 167; v. takođe par. 142); Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 49 i 97.

⁵⁷⁴⁸ Odluka na osnovu pravila 98bis u predmetu *Milošević*, par. 31; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 166; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 49.

⁵⁷⁴⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 565 (“granatiranje iz artiljerijskih oruđa”), Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 166; v. takođe par. 136, 138, 156, 158, 163.

⁵⁷⁵⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 143 (“teškim granatiranjem, nakon čega je uslijedio prodor tenkova i pješadije”); Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 166 (“tenkovski, artiljerijski i pješadijski napad”); Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 136, 166.

⁵⁷⁵¹ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 143 (blokada Kozarca); Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 165-167 (blokada Mostara), 168 (opsada Sarajeva); v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 153; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 96.

⁵⁷⁵² Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 565; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 337-338; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 142; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 49.

⁵⁷⁵³ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 565; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 339; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 142; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 49.

⁵⁷⁵⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 168; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 49.

⁵⁷⁵⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 161, 169, 172.

⁵⁷⁵⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 163; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 146, 158.

⁵⁷⁵⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 162, 164; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 143, 163.

⁵⁷⁵⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 142, 150, 164, 169.

⁵⁷⁵⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 144.

⁵⁷⁶⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 23; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 345.

međunarodnih organizacija da izdejtstvuju sporazume o prekidu vatre i da se oni sprovedu,⁵⁷⁶¹ intenzitet nasilja, uključujući njegov produženi karakter, koji je zahtevao da se angažuju oružane snage, kao i veliki broj žrtava i razmere materijalnog razaranja.⁵⁷⁶²

1524. Kada je reč o terorističkim aktima, Pretresno veće je u predmetu *Boškoski*, pošto je razmotrilo odluke nacionalnih sudova i organa UN, zaključilo da “iako izolovani teroristički akti možda ne dostižu prag oružanog sukoba, kada postoji produženo nasilje te vrste, posebno u slučajevima gde ono zahteva angažovanje oružanih snaga u neprijateljstvima, ti akti su relevantni za ocenu stepena intenziteta u smislu postojanja oružanog sukoba”.⁵⁷⁶³

1525. U praksi Međunarodnog suda utvrđeno je da oružani sukob koji nije međunarodnog karaktera može da postoji samo ako se pribeglo produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili pak između takvih grupa unutar države.⁵⁷⁶⁴ Iako praksa Međunarodnog suda zahteva da oružana grupa ima “nekakvu organizaciju”, zaraćene strane ne moraju obavezno biti organizovane kao oružane snage države.⁵⁷⁶⁵ Onaj ko rukovodi tom grupom mora imati barem mogućnost da vrši određenu kontrolu nad njenim pripadnicima kako bi osnovne obaveze iz zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija mogle biti izvršene.⁵⁷⁶⁶

1526. Pretresna veća su uzimala u obzir više faktora kada su ocenjivala organizaciju oružane grupe. Oni se mogu svrstati u pet širih kategorija. Prvu čine faktori koji ukazuju na prisustvo komandne strukture.⁵⁷⁶⁷ U drugoj su faktori koji ukazuju na to da bi oružana grupa mogla da izvodi operacije na organizovan način.⁵⁷⁶⁸ U trećoj su faktori koji ukazuju na to da je u obzir uzet i određeni stepen logistike.⁵⁷⁶⁹ U četvrtoj su faktori relevantni za utvrđivanje da li je oružana grupa posedovala određeni stepen discipline i mogućnost da izvrši osnovne obaveze iz zajedničkog člana

⁵⁷⁶¹ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 177; Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihanović*, par. 23.

⁵⁷⁶² Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 178, 180-182.

⁵⁷⁶³ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 190.

⁵⁷⁶⁴ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 70.

⁵⁷⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 196-198; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 89; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 254.

⁵⁷⁶⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 196, gde se poziva na Komentar MKCK uz Ženevsku konvenciju II, str. 34 (gde se primećuje da, ako jedna nedržavna grupa ne primenjuje zajednički član 3, “to će dokazati da su u pravu oni koji smatraju da su njene akcije samo anarhistički ili banditski čin”). V. takode MKCK, “*International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts*”, Izveštaj koji je pripremio Međunarodni komitet Crvenog krsta, 28. međunarodna konferencija Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, Ženeva, od 2. do 6. decembra 2003. godine, na str. 19 (gde se upućuje na “oružane snage ili oružane grupe s izvesnim nivoom organizacije, komandne strukture, te stoga i mogućnošću da primene međunarodno humanitarno pravo”).

⁵⁷⁶⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 46, 94, 96-111; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 60, 65-68; Odluka na osnovu pravila 98bis u predmetu *Milošević*, par. 23-24.

⁵⁷⁶⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 105, 106, 108, 109, 129, 158; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 410, 417, Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 65.

⁵⁷⁶⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 118-119, 121-124; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 76-86; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 118; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 119; Odluka na osnovu pravila 98bis u predmetu *Milošević*, par. 23-24.

3.⁵⁷⁷⁰ Petu čine faktori koji ukazuju na to da je ta oružana grupa imala sposobnost da govori jednim glasom.⁵⁷⁷¹

2. Nekus između navodnih dela optuženog i oružanog sukoba

1527. Da bi ispunilo opšte uslove navedene u članu 3 Statuta, tužilaštvo mora da pokaže da postoji dovoljna povezanost između navodnih dela optuženog i oružanog sukoba.⁵⁷⁷² Uslov postojanja tog nekusa omogućuje da se ratni zločini razlikuju od čisto domaćih zločina, a takođe onemogućava da se nasumične ili izolovane kriminalne pojave okarakterišu kao ratni zločini. Oružani sukob ne mora da bude u kauzalnom odnosu sa činjenjem zločina za koji se optuženi tereti, ali je postojanje oružanog sukoba moralo u znatnoj meri da utiče na sposobnost izvršioca da počinj taj zločin.⁵⁷⁷³ Navodni zločini nisu morali biti izvršeni u vreme i na mestu gde se vode konkretne borbe.⁵⁷⁷⁴ Žalbeno veće je navelo da, u slučaju unutrašnjih oružanih sukoba, vremenska primenjivost zakona i običaja ratovanja traje sve dok se ne postigne mirno rešenje.⁵⁷⁷⁵ Pri utvrđivanju postojanja nekusa između dela optuženog i oružanog sukoba, može se, između ostalog, poći od toga da li je izvršilac zločina borac, da li žrtva nije bila borac, da li je žrtva pripadala suprotstavljenoj strani, da li se može smatrati da je to delo bilo u funkciji ostvarenja krajnjeg cilja vojne kampanje, te da li činjenje zločina proizlazi iz službenih dužnosti počinioca ili spada u njihov okvir.⁵⁷⁷⁶

3. Uslovi iz predmeta Tadić

1528. U praksi Međunarodnog suda dosledno je zastupano stanovište da moraju biti ispunjena četiri uslova da bi neko krivično delo potpalo pod član 3 Statuta. Prvo, kršenje mora da predstavlja povredu pravila međunarodnog humanitarnog prava. Drugo, pravilo mora biti običajne prirode, ili ako pripada međunarodnom ugovornom pravu, moraju biti ispunjeni traženi uslovi. Treće, kršenje mora biti teško, što znači da mora predstavljati povredu pravila koje štiti važne vrednosti i ta

⁵⁷⁷⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 110, 113-117, 119; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 69.

⁵⁷⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 88.

⁵⁷⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 293; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 83; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 572-573.

⁵⁷⁷³ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 846; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 58; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 741.

⁵⁷⁷⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Delić*, par. 41; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 57. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 64, gde je Žalbeno veće stalo na stanovište da "dužnost tužioca nije bila da postojanje oružanog sukoba dokazuje za svaki kvadratni centimetar tog područja. Postojanje oružanog sukoba nije ograničeno samo na dijelove teritorije na kojima se konkretno odvijaju borbe već postoji na čitavoj teritoriji pod kontrolom zaraćenih strana." Žalbeno veće u predmetu *Tadić* smatralo je da međunarodno humanitarno pravo važi "na čitavoj teritoriji zaraćenih država, odnosno, u slučaju internih oružanih sukoba, na čitavoj teritoriji pod kontrolom jedne od strana, nezavisno od toga da li se na tom mjestu stvarno vode borbe", Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 70 (naglasak dodat), potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić*, par. 319.

⁵⁷⁷⁵ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 70; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 57.

⁵⁷⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 59.

povreda mora uključivati teške posledice po žrtvu.⁵⁷⁷⁷ Konačno, kršenje pravila mora podrazumevati, po običajnom ili po međunarodnom ugovornom pravu, individualnu krivičnu odgovornost osobe koja je prekršila to pravilo.⁵⁷⁷⁸

1529. U ovom predmetu, optužba za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja zasniva se na zajedničkom članu 3. Uvrežena je praksa da kršenja zajedničkog člana 3 potpadaju pod član 3 Statuta. Konkretno, utvrđeno je da zajednički član 3 čini deo međunarodnog običajnog prava i da kršenje tog člana povlači krivičnu odgovornost.⁵⁷⁷⁹ Žalbena veće je prihvatilo da teška kršenja zajedničkog člana 3 direktno ispunjavaju četiri uslova iz predmeta *Tadić*.⁵⁷⁸⁰

4. Da li su žrtve aktivno učestvovala u neprijateljstvima

1530. Budući da zajednički član 3 štiti lica koja ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima,⁵⁷⁸¹ mora se dokazati da žrtve navodnog kršenja nisu u vreme kada je zločin izvršen aktivno učestvovala u neprijateljstvima.⁵⁷⁸²

B. Zaključci

1. Postojanje oružanog sukoba

1531. U Optužnici se navodi da je u svim relevantnim periodima na Kosovu, u SRJ, postojalo stanje oružanog sukoba.⁵⁷⁸³

(a) Intenzitet sukoba

1532. Veće je ranije u ovoj Presudi utvrdilo da su, posle događaja u Ćirez, Likošanima i Prekazu krajem februara i početkom marta 1998. godine, oružani okršaji između pripadnika MUP-a Srbije i VJ, s jedne strane, i OVK, s druge, postali češći, posebno u zapadnom i centralnom delu Kosova. U martu i aprilu 1998. godine, jedinice PJP MUP-a izvodile su operacije kako bi zadržale kontrolu nad putem od Kline do Srbice i deblokirale put od Peći do Dečana, koji je OVK bio

⁵⁷⁷⁷ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 94; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 66.

⁵⁷⁷⁸ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 94. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 66; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 425.

⁵⁷⁷⁹ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 129. Iako je Žalbena veće konstatovalo da se u zajedničkom članu 3 eksplicitno ne pominje krivična odgovornost za kršenja njegovih odredbi, ono se pozvalo na zaključke Međunarodnog vojnog suda u Nimbргу u vezi s praksom država, nacionalne zakone, uključujući zakone bivše Jugoslavije, rezolucije Saveta bezbednosti i sporazum koji je pod pokroviteljstvom MKCK postignut 22. maja 1992. godine. Njegovi zaključci su potvrđeni u Drugostepenoj presudi u predmetu *Čelebići*, par. 174.

⁵⁷⁸⁰ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 134; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 68.

⁵⁷⁸¹ Zajednički član 3(1).

⁵⁷⁸² Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 124; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 540.

presekao.⁵⁷⁸⁴ Dalja operacija izvedena je u aprilu 1998. godine u Jablanici, opština Đakovica.⁵⁷⁸⁵ Međunarodni posmatrači su primetili da su početkom maja 1998. godine sela na području Ponoševca, opština Đakovica, bila napuštena; kuće su bile teško oštećene dejstvima iz vatrenog oružja. Na tom području su bile jedinice PJP i JSO MUP-a.⁵⁷⁸⁶ Kuće u dva sela severno od Dečana spaljene su u maju 1998. godine.⁵⁷⁸⁷ U maju 1998. godine izvedene su operacije srpskih snaga bezbednosti duž glavnog puta koji je povezivao Đakovicu, Dečane i Peć. Sela duž tog puta držale su srpske snage, pa ih je OVK često napadao.⁵⁷⁸⁸ Kuće na području Mališeva, Orahovca i Komorana spaljene su do temelja.⁵⁷⁸⁹ Pripadnici OVK napadali su pripadnike MUP-a i stanice policije, bilo je incidenata sa kidnapovanjem Srba, a ponekad i kosovskih Albanaca od strane OVK.⁵⁷⁹⁰

1533. Oružano nasilje na Kosovu znatno se intenziviralo u junu, julu, avgustu i septembru 1998. godine. OVK je u junu 1998. godine držao do 50 posto teritorije Kosova i kontrolisao tri glavna puta.⁵⁷⁹¹ Često je dolazilo do napada OVK na pripadnike policije i vojske.⁵⁷⁹² U junu 1998. godine granatirana su sela na području Srbije i Glogovca, zbog čega je oko 40.000 ljudi pobjeglo sa tog područja.⁵⁷⁹³ Srpske snage bezbednosti izvele su operaciju u opštinama Dečani i Đakovica, što je dovelo do uništavanja kuća.⁵⁷⁹⁴ VJ je učestvovao u operaciji u Đakovici u junu 1998. godine, koja je uključivala izmeštanje stanovnika sela Damjane.⁵⁷⁹⁵ U julu 1998. godine došlo je do borbi između pripadnika srpskih snaga bezbednosti i OVK u selu Loda, opština Peć, u gradu Orahovcu, na putu Priština–Peć i u blizini Mališeva.⁵⁷⁹⁶ U avgustu 1998. godine srpske snage bezbednosti izvele su operaciju u Juniku, opština Dečani, i u blizini Grebnika i Komorana, u centralnom delu Kosova.⁵⁷⁹⁷ U septembru 1998. godine srpske snage bezbednosti izvele su operacije u Bajgori i Starom Trgu, opština Kosovska Mitrovica, i na području Drenice. Tokom ove druge operacije, u selu Gornje Obrinje, opština Glogovac, ubijen je 21 član jedne porodice, među njima žene, deca i starci.⁵⁷⁹⁸ U operacijama koje su usledile u junu 1998. godine i narednih meseci učestvovali su ne

⁵⁷⁸³ Optužnica, par. 78.

⁵⁷⁸⁴ V. gore, par. 280.

⁵⁷⁸⁵ V. gore, par. 281.

⁵⁷⁸⁶ V. gore, par. 282.

⁵⁷⁸⁷ V. gore, par. 283.

⁵⁷⁸⁸ V. gore, par. 284.

⁵⁷⁸⁹ V. gore, par. 285.

⁵⁷⁹⁰ V. gore, par. 279, 286.

⁵⁷⁹¹ V. gore, par. 300.

⁵⁷⁹² V. gore, par. 301.

⁵⁷⁹³ V. gore, par. 302.

⁵⁷⁹⁴ V. gore, par. 303.

⁵⁷⁹⁵ V. gore, par. 305.

⁵⁷⁹⁶ V. gore, par. 307, 309, 310, 312, 317, 318.

⁵⁷⁹⁷ V. gore, par. 319.

⁵⁷⁹⁸ V. gore, par. 335-339.

samo pripadnici MUP-a Srbije, već i snage VJ, koje su povremeno granatirale sela.⁵⁷⁹⁹ MUP i VJ su oružjem zadužili preko 45.000 lica na Kosovu, koja nisu bila kosovski Albanci.⁵⁸⁰⁰

1534. Operacije koje su vođene u leto 1998. godine dovele su do toga da je veliki broj ljudi napustio svoja sela. Iako Veće na osnovu dokaza ne može da izvede zaključak o njihovom broju, ono ovde napominje da je procenjeno da je broj interno raseljenih lica na Kosovu krajem jula 1998. godine premašivao 100.000, a da je sredinom septembra 1998. godine dostigao 171.000.⁵⁸⁰¹

1535. Kriza na Kosovu brzo je privukla pažnju međunarodne zajednice. Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija je 31. marta 1998. godine usvojio rezoluciju broj 1160 kojom je uveden embargo na oružje i kojom je SRJ pozvana da preduzme mere kako bi se postiglo političko rešenje situacije na Kosovu.⁵⁸⁰² U junu i narednih meseci, na Kosovu su, u nastojanju da se razreši sukob, uspostavljene strane diplomatske posmatračke misije.⁵⁸⁰³ Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija je 23. septembra 1998. godine usvojio rezoluciju broj 1199 kojom je pozvao SRJ da odmah obustavi sve akcije snaga bezbednosti koje pogađaju civilno stanovništvo na Kosovu i da povuče s Kosova svoje jedinice koje koristi za represivne mere protiv civila. Rezolucijom broj 1199 zatraženo je i efikasno i stalno praćenje situacije na Kosovu.⁵⁸⁰⁴

1536. Uzimajući u obzir te konstatacije, Veće se uverilo da je, zaključno s krajem maja 1998. godine, sukob na Kosovu između srpskih snaga bezbednosti i OVK imao traženi stepen intenziteta da bi mogao da se smatra oružanim sukobom. Srpske snage bezbednosti sastojale su se od pripadnika VJ i MUP Srbije i one su stoga, u smislu sudske prakse, činile državne vlasti. Veće će dalje u tekstu razmotriti da li je OVK imao karakteristike organizovane oružane grupe.

(b) Organizacija OVK

1537. Kako je razmotreno ranije u ovoj Presudi, OVK je osnovan negde sredinom 1990-ih godina. Krajem 1994. godine ta organizacija je počela da preuzima odgovornost za neka pojedinačna ubistva pojedinaca.⁵⁸⁰⁵ Ona je takođe bila povezana sa gerilskim napadima na pripadnike srpskih snaga tokom 1996. godine.⁵⁸⁰⁶ Vojnici OVK prvi put su se javno pojavili u

⁵⁷⁹⁹ V. gore, par. 336, 340, 344.

⁵⁸⁰⁰ V. gore, par. 324.

⁵⁸⁰¹ V. gore, par. 323, 345.

⁵⁸⁰² V. gore, par. 294.

⁵⁸⁰³ V. gore, par. 295-299.

⁵⁸⁰⁴ V. gore, par. 346.

⁵⁸⁰⁵ U decembru 1994. godine OVK je obavestio javnost na Kosovu da je odgovoran za ubistvo Lutvija Ajvazija, službenika snaga bezbednosti u penziji, kao i za druge terorističke akte, Momir Stojanović, T. 11692. V. takođe gore, par. 35.

⁵⁸⁰⁶ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 8. V. takođe Veton Surroi, T. 257.

uniformama 28. novembra 1997. godine u mestu Lauša, opština Srbica, na sahrani jednog nastavnika koga je ubila srpska policija.⁵⁸⁰⁷

1538. Hashim Thaqi, Ramush Haradinaj i Kadri Veseli, tri člana Generalštaba OVK koji su došli iz Albanije na Kosovo, imali su zadatak da ujedine nekoliko oružanih grupa na Kosovu i među njima uspostave formalnu organizovanu strukturu.⁵⁸⁰⁸

1539. John Crosland, vojni ataše u ambasadi Velike Britanije u Beogradu od avgusta 1996. do 23. marta 1999. godine,⁵⁸⁰⁹ u svom svedočenju je rekao da je OVK u početku predstavljao pobunjeničku grupu čiji “aktivni pripadnici” tokom najvećeg dela perioda od 1997. do 1999. godine nisu brojali više od 400 aktivnih članova.⁵⁸¹⁰ Taj broj se povećao pri kraju kampanje, kada je postalo očigledno da će NATO intervenisati.⁵⁸¹¹ Ovaj svedok je naveo da je broj pripadnika OVK možda narastao na 3.000. Po njegovom mišljenju, OVK se sastojao od “aktivnih pripadnika” i “pristalica” koje su podržavale OVK.⁵⁸¹² Svedok smatra da su postojala 24 štaba OVK, svaki sa po 15 do 20 ljudi.⁵⁸¹³ Richard Ciagliniski, koji je bio glavni oficir za vezu VMK sa VJ,⁵⁸¹⁴ posvedočio je da je 20. marta 1999. godine, kada je VMK napustio Kosovo, bilo oko 10.000 ljudi u nekoj vrsti uniforme, koji su na neki način bili povezivani s OVK.⁵⁸¹⁵

1540. Bislim Zyrapi, načelnik Generalštaba OVK od novembra 1998. do prve polovine aprila 1999. godine, u svom svedočenju je rekao da je, tokom perioda u kojem se on nalazio na toj dužnosti, OVK imao 17.000 do 18.000 vojnika koji su u okvirima te organizacije izvršavali zadatke i dužnosti.⁵⁸¹⁶ On je takođe posvedočio da je u operativnoj zoni Drenica bilo raspoređeno 4.000 do 5.000 vojnika, a u zoni Paštrik 6.000 vojnika.⁵⁸¹⁷ Međutim, on je takođe rekao da zbog nedostatka opreme nisu svi vojnici smatrani “stalnim vojnicima”.⁵⁸¹⁸ Momir Stojanović, koji je u predmetno vreme bio načelnik Odeljenja za bezbednost pri Komandi Prištinskog korpusa,⁵⁸¹⁹ u svom svedočenju je rekao da je u periodu od marta do juna 1998. godine bilo 25.000 naoružanih

⁵⁸⁰⁷ Veton Surroi, T. 257- 258, 267; Frederick Abrahams, DP P738, str. 9; Baton Haxhiu, DP P993 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5408.

⁵⁸⁰⁸ Momir Stojanović, T. 11694.

⁵⁸⁰⁹ John Crosland, DP P1400, par. 1; John Crosland, T. 9146.

⁵⁸¹⁰ John Crossland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9777; John Crossland, DP P1400, par. 24.

⁵⁸¹¹ John Crossland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9777.

⁵⁸¹² John Crossland, DP P1400, par. 24; John Crossland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9777, 9896-9897.

⁵⁸¹³ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9898-9899.

⁵⁸¹⁴ Richard Ciagliniski, T. 5244.

⁵⁸¹⁵ Richard Ciagliniski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3336.

⁵⁸¹⁶ Bislim Zyrapi, T. 2467; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5932; Bislim Zyrapi, DP P427, par. 14-15.

⁵⁸¹⁷ Bislim Zyrapi, T. 2467.

⁵⁸¹⁸ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5959; Bislim Zyrapi, T. 2467.

⁵⁸¹⁹ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19683-19684; Momir Stojanović, T. 11825-11826.

pripadnika OVK.⁵⁸²⁰ Prema proceni Richarda Ciaglinskog iz VMK koji je bio prisutan na Kosovu, OVK je u drugoj polovini marta 1999. godine imao oko 10.000 pripadnika.⁵⁸²¹ Prema mišljenju Veća, procene koje su dali Bislim Zyrapi i Momir Stojanović možda nisu potpuno tačne. I jedan i drugi svedok su pripadali stranama koje su učestvovala u sukobu i možda im je bilo u interesu da preuveličaju taj broj. Naprotiv tome, procene Richarda Ciaglinskog zasnivale su se na direktnim zapažanjima nezavisnih međunarodnih posmatrača koji su se nalazili na Kosovu 1998. i 1999. godine. Veće prihvata iskaz Richarda Ciaglinskog i konstatuje da je OVK u drugoj polovini marta 1999. godine imao oko 10.000 pripadnika.

(i) Komandna struktura i teritorijalna organizacija

1541. Iako dokazi nisu precizni kada je reč o datumu formiranja Generalštaba OVK, na osnovu dokaza je utvrđeno da je on postojao 1998. godine.⁵⁸²² Postojao je glavnokomandujući, zamenik glavnokomandujućeg za operativna pitanja i zamenik glavnokomandujućeg koji je bio i portparol OVK. Pored toga, postojao je generalni inspektor, sudija Vojnog suda OVK,⁵⁸²³ načelnik Generalštaba,⁵⁸²⁴ zamenik načelnika Generalštaba, načelnik za politička pitanja, načelnik za kadrovska pitanja, načelnik obaveštajnih službi, načelnik za operativna pitanja, načelnik za logistička pitanja, načelnik za finansijska pitanja, načelnik civilne uprave, načelnik za pitanja policije i načelnik za radio-veze.⁵⁸²⁵ Generalštab se od novembra 1998. do marta 1999. godine nalazio na planini Beriša, kod Mališeva, u centralnom delu Kosova.⁵⁸²⁶

1542. Snage na terenu su morale da dobiju odobrenje Generalštaba za izvođenje važnih borbenih operacija, ali su u praksi, sve do kraja 1998. godine, komandanti operativnih zona imali veću moć od Generalštaba.⁵⁸²⁷ Od kraja 1998. godine, o operacijama se diskutovalo najpre u Generalštabu, a komandant konkretne zone za koju je operacija pripremana pozivan je da prisustvuje. Kada su planovi za operaciju bili jasni, komandantu zone je davano odobrenje Generalštaba da izvede

⁵⁸²⁰ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19712-19714. Momir Stojanović je takođe posvedočio da su pripadnici OVK prisiljavali ljude da im se priključe. U selima oko Prizrena, pripadnici OVK su ulazili u kuće i pretili ljudima, Momir Stojanović, T. 11745-11746; v. takođe DP D765.

⁵⁸²¹ Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3336; Richard Ciaglinski, T. 5302. To je u skladu s ocenom generala Drewienkiewicza, koji je u svom svedočenju rekao da je bilo nekoliko stotina "stalnih boraca" OVK i još ljudi koji su branili svoja sela, ali se nisu aktivno borili na drugim mestima, Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7790-7791.

⁵⁸²² Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6063; John Crosland, DP P1400, par. 27.

⁵⁸²³ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 14; DP P437, str. 2.

⁵⁸²⁴ Ta funkcija je uvedena u novembru 1998. godine i Bislim Zyrapi je bio prvi koji je na nju imenovan. On je bio jedini član Generalštaba OVK koji je imao bilo kakvo iskustvo kao profesionalni vojnik, Bislim Zyrapi, DP P427, par. 14; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5932, 6049; Bislim Zyrapi T. 2460.

⁵⁸²⁵ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 14; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5941-5942, 6027; Bislim Zyrapi, T. 2463.

⁵⁸²⁶ Bislim Zyrapi, T. 2463.

⁵⁸²⁷ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 10; Bislim Zyrapi, T. 2501; John Crosland, DP P1400, par. 27, v. takođe Privremene odredbe OVK, DP P436, str. 10.

operaciju. Komandant zone je tada postupao prema uputstvima sadržanim u naređenju koje se odnosilo na tu operaciju. Komandanti zona su, međutim, mogli da preduzimaju akcije bez uputstava Generalštaba ako bi bili napadnuti unutar sopstvenih zona.⁵⁸²⁸

1543. Sastanci Generalštaba i komandanata zona takođe su služili za diskusije o operativnim potrebama i događajima na teritoriji određene zone odgovornosti. Vođeni su zapisnici.⁵⁸²⁹ Naređenja Generalštaba prenošena su usmeno, a zatim je uvek sledilo pismeno uputstvo.⁵⁸³⁰ Komandanti zona su zatim sprovodili naređenja prema uputstvima Generalštaba.⁵⁸³¹

1544. Nakon što je 24. marta 1999. godine počela kampanja bombardovanja SRJ od strane NATO, komandanti zona su dobili ovlašćenje da sami preduzimaju borbene akcije pošto tada nije bilo moguće održavati sastanke sa Generalštabom. Kada su komandanti zona izdavali naređenja bez inicijalnih uputstava Generalštaba, bili su obavezni da što je moguće pre kontaktiraju Generalštab.⁵⁸³²

1545. Dokazi ukazuju na to da je u okviru OVK postojao sistem evidentiranja naređenja i drugih dokumenata. Generalštab OVK imao je arhivu koja je sadržala borbene izveštaje i druge dokumente, koja je odmah posle rata poslata u Prištinu.⁵⁸³³ Svaki pisani dokument arhiviran je u relevantnoj operativnoj zoni i u Generalštabu, koji je u novembru ili decembru 1999. godine dobio i svoj pečat.⁵⁸³⁴ Naređenja su arhivirana sa zapisnicima, a za usmenim naređenjima koja je Generalštab izdavao komandantima zona ili koja bi komandanti zona izdavali brigadama sledila su i pismena naređenja koja su potom arhivirana.⁵⁸³⁵

1546. Kao što će detaljnije biti razmotreno dalje u tekstu, OVK je imao sedam operativnih zona: Drenicu, Dukadin, Paštrik, Šalju, Lab, Nerodimlje i Karađak/Karadak.⁵⁸³⁶ Svaka operativna zona imala je svog komandanta, koga je postavljao Generalštab, koji se nalazio na vrhu njene komandne strukture.⁵⁸³⁷ Od januara do marta 1999. godine, svakih 15 dana održavani su redovni sastanci Generalštaba i komandanata zona. Međutim, u martu 1999. godine održan je samo jedan sastanak. Tim sastancima su prisustvovali načelnik Generalštaba ili zamenik komandanta Generalštaba, kao i

⁵⁸²⁸ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5958-5959.

⁵⁸²⁹ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 23; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5956; na primer, za zapisnik koji je vođen, v. DP P431.

⁵⁸³⁰ Primer je naređenje Generalštaba komandantu zone Paštrik od 1. aprila 1999. godine; DP P452.

⁵⁸³¹ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5958. V. takođe Bislim Zyrapi, DP P427, par. 37-38.

⁵⁸³² Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5959.

⁵⁸³³ Bislim Zyrapi, T. 2486-2487; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6022; primeri uključuju zapisnike vođene na sednicama Generalštaba OVK, v. DP P431; naređenje za evakuaciju, v. DP P452; naređenje komandanta operativne zone Paštrik u vezi sa stacioniranjem brigada, DP P432.

⁵⁸³⁴ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6022.

⁵⁸³⁵ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5969.

⁵⁸³⁶ DP P430. V. takođe DP P1234.

⁵⁸³⁷ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5968.

komandanti svih zona, ako su bili dostupni. U odsustvu komandanata zona, sastancima bi prisustvovali njihovi zamjenici.⁵⁸³⁸

1547. Generalštab OVK je 1998. godine odlučio da operativne zone podeli na brigade od kojih je svaka imala komandanta. Mnoge brigade su formirane u novembru i decembru 1998. i januaru 1999. godine, ali neke nisu bile potpuno oformljene krajem rata.⁵⁸³⁹ Komandant zone je predlagao komandanta i zamenika komandanta svake brigade, a te predloge je odobravao Generalštab.⁵⁸⁴⁰ Barem krajem 1998. godine brigade su raspoređivane na konkretna područja na osnovu pismenih naređenja.⁵⁸⁴¹ Brigade su zatim bile podeljene na bataljone, obično na tri do četiri pešadijska bataljona, a bataljoni na čete i vodove.⁵⁸⁴² Brigade su imale i čete za brze intervencije čiji je zadatak bio da brzo intervenišu na mestima gde je došlo do napada.⁵⁸⁴³ Te specijalne čete po pravilu su bile veličine voda.

1548. U maju 1998. godine, postojala je samo operativna zona Drenica. Operativna zona Dukadin počela je da se formira u junu 1998. godine, a kasnije te godine formirano je još pet operativnih zona.⁵⁸⁴⁴ OVK je imao jedan broj lokalnih štabova.⁵⁸⁴⁵ Vojnici OVK su bili stacionirani po školama, objektima za zajednički smeštaj i kućama, pošto nije bilo kasarni.⁵⁸⁴⁶

1549. U operativnoj zoni Drenica, selo Likovac je služilo kao štab. Tom zonom su bile obuhvaćene opštine Srbica, Glogovac i Klina. U Likovcu je delimično bila stacionirana 111. brigada OVK. U toj zoni su bile aktivne i 112, 113. i 114. brigada.⁵⁸⁴⁷

1550. Operativna zona Paštrik obuhvatala je opštine Prizren, Suva Reka, delimično opštinu Mališevo i Dragaš.⁵⁸⁴⁸ Komandant te zone bio je jedan iskusni oficir koji je prethodno služio u VJ.⁵⁸⁴⁹ Komanda 121. brigade bila je stacionirana u Klečki i Mališevu, komanda 122. brigade u selu Jović/Jović od novembra 1998. do marta 1999. godine, komanda 123. brigade bila je stacionirana u

⁵⁸³⁸ Bislim Zyrapi.

⁵⁸³⁹ Bislim Zyrapi, T. 2494.

⁵⁸⁴⁰ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 21; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5964. V. predlog Ekrema Rexhama za komandante u operativnoj zoni Paštrik, DP P433, koji je Generalštab prihvatio, DP P434.

⁵⁸⁴¹ DP P432 pokazuje naređenje Generalštaba OVK operativnoj zoni Paštrik od 8. februara 1999. godine.

⁵⁸⁴² Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5960-5961. V. takođe DP P1234, str. 1-2, u kojem se navodi da se veličina brigada kretala od 180 do 400 vojnika, Bislim Zyrapi, DP P427, par. 19.

⁵⁸⁴³ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5962; Bislim Zyrapi, DP P427, par. 22; Bislim Zyrapi, DP P427, par. 19; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5960. V. Privremene odredbe OVK, DP P436, str. 8.

⁵⁸⁴⁴ Bislim Zyrapi, T. 2496.

⁵⁸⁴⁵ Lokalni štabovi su bili u Dobrotinu/Dobratin, Bradašu/Bradash, Maguri/Magurë, južno od prizrenskog aerodroma, Likovcu, Gladnom Selu/Gllanasellë (kod Glogovca), Dobroj Vodi, Dobrom Dolu/Dobërdol, Svrkama/Sverkë, Crnojleju, Dulju, Dragobilju, Budakovu, Juniku, Sedlaru/Shalë, Drenovcu, Račku, Gornjem Nerodimlju, Bajgori, zapadno od Glodana, i Mališevu, John Crosland, DP P1400, par. 26.

⁵⁸⁴⁶ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6182.

⁵⁸⁴⁷ Bislim Zyrapi, T. 2464-2465; Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16. V. DP P1234, str. 2.

⁵⁸⁴⁸ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16.

⁵⁸⁴⁹ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 17.

selu Brezance, dok je komanda 124, 126. i 127. brigade bila stacionirana u selu Retimlje. Za Prizren i okolinu bila je zadužena 125. brigada OVK. Većina sela u opštini Suva Reka bila su u zoni odgovornosti 123. brigade, dok su neka sela u severnom delu Suve Reke bila u nadležnosti 121. brigade.⁵⁸⁵⁰

1551. Operativna zona Dukadin obuhvatala je opštine Peć, Đakovica, Istok, Dečani i delimično Klinu.⁵⁸⁵¹ U martu 1999. godine, komanda te zone bila je stacionirana u selu Glođane, opština Peć. Komandat zone bio je Ramush Haradinaj, a zamenik komandanta Nazmi Ibrahim. ⁵⁸⁵² U toj zoni su delovale 131, 132, 133. i 134. brigada, ali se njihova lokacija menjala.⁵⁸⁵³ Otprilike u januaru ili februaru 1999. godine postala je operativna 134. brigada.⁵⁸⁵⁴

1552. Operativna zona Nerodimlje obuhvatala je opštine Uroševac, Štimlje, Kačanik i Štrpce.⁵⁸⁵⁵ Komandant te zone bio je Shukri Buja.⁵⁸⁵⁶ U toj zoni su bile aktivne 161. i 162. brigada.

1553. Operativna zona Šalja obuhvatala je opštine Kosovska Mitrovica, Vučitrn, Leposavić, Zvečan i Zubin Potok. Komandant te zone u martu 1999. godine bio je Rrahmon Rama. U toj zoni su bile aktivne 141. i 142. brigada.⁵⁸⁵⁷

1554. Komandant operativne zone Lab bio je Rustem Mustafa. U okviru te operativne zone bili su Priština, Podujevo, Lipljan, Kosovo Polje i Obilić.⁵⁸⁵⁸ Ta zona je imala jedinice civilne zaštite koje su pomagale stanovništvu da se evakuiše ukoliko bi došlo do borbi na područjima na kojima su živeli.⁵⁸⁵⁹ Te jedinice su bile odgovorne komandi operativne zone, a preko te komande zone jedinica je bila odgovorna Generalštabu.⁵⁸⁶⁰ U Labu su 151. i 152. brigada delovale na području koje je obuhvatalo levu stranu puta Priština–Podujevo, uključujući sela od Podujeva do Bajgore, dok je 153. brigada delovala s druge strane puta Priština–Podujevo, uključujući sela u opštini Podujevo.⁵⁸⁶¹ U toj zoni je delovalo ukupno oko 2.000-3.000 vojnika OVK.⁵⁸⁶²

⁵⁸⁵⁰ Bislim Zyrapi, T. 2430-2431. V. DP P1234, str. 2.

⁵⁸⁵¹ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16.

⁵⁸⁵² Bislim Zyrapi, T. 2475.

⁵⁸⁵³ Bislim Zyrapi, T. 2475-2476.

⁵⁸⁵⁴ Bislim Zyrapi, T. 2477. Primer naređenja koje je Generalštab izdao operativnoj zoni Dukadin bio je tokom vazdušnih udara NATO, kada je komandantu zone naređeno da uspostavi odbranu i pomogne stanovništvu da se povuče iza linija fronta; Bislim Zyrapi, T. 2478.

⁵⁸⁵⁵ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16.

⁵⁸⁵⁶ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16.

⁵⁸⁵⁷ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16; Bislim Zyrapi, T. 2491-2492. V. DP P1234, str. 1.

⁵⁸⁵⁸ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16.

⁵⁸⁵⁹ Bislim Zyrapi, T. 2457.

⁵⁸⁶⁰ Bislim Zyrapi, T. 2457.

⁵⁸⁶¹ DP P1234, str. 1; Bislim Zyrapi, T. 2490-2491.

⁵⁸⁶² Bislim Zyrapi, T. 2491.

1555. Komandant operativne zone Karađak bio je Ahmet Isufi. U operativnu zonu Karađak bile su uključene opštine Gnjilane, Vitina, Kamenica i Novo Brdo.⁵⁸⁶³ U ovoj zoni je do marta 1999. godine delovala 171. brigada. Dokazi ukazuju na to da je u njoj bilo vrlo malo vojnika, oko 200-300.⁵⁸⁶⁴

1556. Svaka brigada je formirala vatrene grupe za podršku i izviđačko-diverzantsku jedinicu. OVK je takođe pokazao sposobnost da reaguje na promenljive okolnosti.⁵⁸⁶⁵ OVK je takođe utvrdio stepene borbene gotovosti koje su komandanti zona proglašavali nakon što bi analizirali i procenili situaciju.⁵⁸⁶⁶

(ii) Sposobnost izvođenja operacija i kontrole teritorije

1557. Kako je detaljnije razmotreno ranije u ovoj Presudi, tokom 1998. godine postajalo je sve jasnije da je OVK sposoban da blokira puteve⁵⁸⁶⁷ i kontroliše i evakuiše razna područja na Kosovu.⁵⁸⁶⁸ OVK je uspostavio kontrolu nad velikim teritorijama, kao što je bilo područje Drenice.⁵⁸⁶⁹ Početkom 1999. godine, OVK je uspostavio kontrolne punktove kako bi kontrolisao lokalna preduzeća na teritorijama koje je držao. On je prikupljao donacije i organizovao da ste stanovnicima izdaju lične karte, kao što je to bilo u Mališevu.⁵⁸⁷⁰ Sredinom jula 1998. godine, OVK je držao 50 posto teritorije na Kosovu.⁵⁸⁷¹ On je uspešno blokirao sela, na primer Kijevo, u opštini Mališevo, puteve⁵⁸⁷² i zauzimao objekte, kao što je bila termoelektrana Obilić 1998. godine.⁵⁸⁷³

1558. U martu 1999. godine, brigade OVK izdale su naređenja koja su se odnosila na bezbednost stanovništva.⁵⁸⁷⁴ Dana 25. marta 1999. godine ili približno tog datuma, OVK je iz bezbednosnih razloga premestio stanovništvo sela Randubrava i Donje Retimlje na graničnom području između opština Prizren i Orahovac i sklonio ga u selo Mamušu, u kojem nije bilo prisustva OVK.⁵⁸⁷⁵ Postoje dokazi o naređenju da se evakuiše stanovništvo nekih sela u opštini Vučitrn u operativnu

⁵⁸⁶³ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 16; Bislim Zyrapi, T. 2489.

⁵⁸⁶⁴ Bislim Zyrapi, T. 2490.

⁵⁸⁶⁵ Komandanti zona su slali pojačanja u neka sela, na primer, Ramush Haradinaj je poslao šest vojnika u selo Vokšu, DP P438. Oficiri su preraspoređivani, prema potrebi, DP P439.

⁵⁸⁶⁶ DP P444.

⁵⁸⁶⁷ Momir Stojanović je u svom svedočenju rekao da je od marta do juna 1998. godine OVK odsekao sve puteve koji su vodili s Kosova. Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19712; DP D734 str. 1. V. takođe DP P1234, str. 3; Bislim Zyrapi, T. 2500-2502.

⁵⁸⁶⁸ Bislim Zyrapi, T. 2502-2503; Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 6; Shukri Gerxhaliu T. 3108 -3109, 3143-3144; Sabit Kadriu, DP P515, str. 5; Momir Stojanović, T. 11698-11699.

⁵⁸⁶⁹ Richard Ciaglinski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6902; Emin Kabashi, DP P515, str. 5.

⁵⁸⁷⁰ Svedok 6D2, T. 12219-12220.

⁵⁸⁷¹ Bislim Zyrapi, T. 2503; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19712. V. gore, par. 300.

⁵⁸⁷² Bislim Zyrapi, T. 2501 – 2502. OVK je blokirao puteve u Lapušniku i od Kijeva do Kline.

⁵⁸⁷³ Bislim Zyrapi, T. 2495. V. takođe gore, par. 300-301.

⁵⁸⁷⁴ Bislim Zyrapi, T. 2466.

⁵⁸⁷⁵ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5992.

zonu Drenica.⁵⁸⁷⁶ Prema iskazu Bislima Zyrapija, koji Veće prihvata, tokom 1998. i 1999. godine nije bilo operacija OVK koje su dovele do trajnog uklanjanja lokalnog stanovništva s teritorije na kojem je živelo ili koje su navele stanovništvo da pređe granicu i ode u Albaniju ili BJRM.⁵⁸⁷⁷

1559. Pored planova sačinjenih radi zaštite stanovništva, OVK je pripremao i ofanzivna borbena dejstva. Kao što je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, OVK je izvodio česte napade na srpske policijske i vojne mete. Dana 9. aprila 1999. godine, OVK je pripremio i izvršio napad iz Albanije na područje graničnog prelaza Košare, opština Đakovica.⁵⁸⁷⁸

(iii) Regrutacija vojnika i obuka

1560. U toku zime 1998-1999. godine, vršena je obuka snaga OVK na svim nivoima.⁵⁸⁷⁹ OVK je brojčano znatno ojačao. OVK su na početku činile razne međusobno nepovezane grupe koje su se kasnije objedinile pod zajedničkom komandom.⁵⁸⁸⁰ OVK je regrutovao nove članove za konkretne zadatke.⁵⁸⁸¹ U martu 1998. godine, od Bislima Zyrapija, koji je ranije bio pripadnik VJ, a kasnije bosanske armije, zatražio je da ode u Tiranu, Albanija, da obuči komandante i vojnike kako da koriste oružje i da ih pripremi za tehničke operacije. On je obučavao vojnike sa Kosova, ali i one iz Albanije, koji nisu imali prethodno vojno iskustvo; neki Albanci su bili iz drugih zemalja Evrope.⁵⁸⁸² Obuka je bila kratka – trajala je otprilike jednu-dve nedelje. Svedok je takođe zadužen da oceni sposobnosti komandanata lokalnih štabova i štabova zona u to vreme.⁵⁸⁸³ Od decembra 1998. do marta 1999. godine težište je bilo na obuci komandanata od nivoa odeljenja do nivoa bataljona.⁵⁸⁸⁴ Obuka novopridošlih regruta od strane oficira koji su imali konkretno iskustvo ukazuje na efikasnost s kojom se OVK razvijao u organizovanu vojnu strukturu s obučanim borcima.⁵⁸⁸⁵

⁵⁸⁷⁶ U dokumentu 3. armije VJ od 3. maja 1999. godine navodi se naređenje komande operativne zone Drenica da se lokalno civilno stanovništvo iz sela u podnožju planine Čičavice, iz sela Drvare/Druar u opštini Vučitrn, evakuiše u Vučitrn, duboko na teritoriji operativne zone Drenica, Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19725.

⁵⁸⁷⁷ Bislim Zyrap, T. 2518.

⁵⁸⁷⁸ Bislim Zyrap, T. 2495; Bislim Zyrap, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5967, 6230-6231, 6238; Fuad Haxhibeqiri, T. 6945; DP D630, str. 2; DP P948; DP P1397, str. 13; DP P931; DP P1544, str. 2; DP P921. V. gore, par. 859.

⁵⁸⁷⁹ Bislim Zyrap, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5987.

⁵⁸⁸⁰ Ibrahim Rugova, DP P286 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 4263-4264.

⁵⁸⁸¹ Bislim Zyrap, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5931-5932.

⁵⁸⁸² Bislim Zyrap, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5930; Bislim Zyrap, DP P427, par. 7; Momir Stojanović je u svom svedočenju rekao da je OVK regrutovao Albance privremeno zaposlene u Nemačkoj; DP D72; Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19719.

⁵⁸⁸³ Bislim Zyrap, DP P428, (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5932, T. 5982-5987.

⁵⁸⁸⁴ Bislim Zyrap, DP P427, par. 60.

⁵⁸⁸⁵ V. Privremene odredbe OVK o dužnostima vojnika, na primer, DP P436, str. 8.

1561. OVK je uspostavio centre za obuku na Kosovu.⁵⁸⁸⁶ U oktobru ili novembru 1998. godine, OVK je imao poligone za obuku u dolini Pagaruše, u centralnom delu Kosova, između Mališeva i Suve Reke.⁵⁸⁸⁷

(iv) Uniforme

1562. Iako su pripadnici OVK ponekad dejstvovali u civilnoj odeći, noseći pritom oružje, Veće prihvata da je do 1999. godine veliki broj pripadnika nosio vojne uniforme i oznake.⁵⁸⁸⁸ Generalštab je u decembru 1998. godine potvrdio da nema dovoljno odeće za nove pripadnike koji su se prijavili kao dobrovoljci.⁵⁸⁸⁹ John Crosland je primetio da je krajem 1998. godine OVK sve više pokazivao znake organizovanosti, pošto su njegovi pripadnici “sve češće nosili uniforme, koje su postale standardizovanije”.⁵⁸⁹⁰

1563. Uniforme OVK su bile raznih boja, neke zelene maskirne,⁵⁸⁹¹ a druge nemaskirne, ali su sve na levom rukavu imale istu crvenu oznaku OVK s crnim orlom i napisom “OVK, Oslobodilačka vojska Kosova”.⁵⁸⁹² U OVK je bilo i nekoliko žena, koje su nosile uniforme i imale oružje.⁵⁸⁹³ Svedok K73, pripadnik VJ koji je bio raspoređen na Kosovo, u svom svedočenju je rekao da su pripadnici OVK na koje je on naišao nosili nemačke uniforme s oznakom “UÇK” (OVK).⁵⁸⁹⁴ Svedok K79 je video da pripadnici OVK nose ili plave radne uniforme ili zelene maskirne uniforme nemačke proizvodnje ili crne uniforme.⁵⁸⁹⁵ John Crosland je u svom svedočenju rekao da je video nekoliko uniformisanih pripadnika OVK, uključujući dve žene, u crnim uniformama, što je protumačio time da su oni bili u sastavu policije OVK.⁵⁸⁹⁶ Postoje i dokazi da su pripadnici jedinica za brze intervencije ponekad nosili crne uniforme.⁵⁸⁹⁷ Neki pripadnici OVK su nosili civilnu odeću i “kape” na kojima je bila oznaka OVK.⁵⁸⁹⁸ Oznake činova nisu korišćene zato što se nisu mogle pouzdano nabaviti, a komandante su njihovi vojnici i drugi pripadnici OVK lično poznavali.⁵⁸⁹⁹

⁵⁸⁸⁶ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12243.

⁵⁸⁸⁷ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12243.

⁵⁸⁸⁸ U martu 1999. godine, 85-90 posto vojnika OVK imalo je vojničke uniforme, dok su ostali nosili improvizovane uniforme s oznakama OVK, Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6269-6270. OVK nije imao dovoljno uniformi zbog toga što su raspoložive zalihe bile ograničene, Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5975-5976. Liri Loshi, koji je bio lekar, posvedočio je da su neki ranjeni borci OVK koje je lečio nosili civilnu odeću, Liri Loshi, DP D24 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5374.

⁵⁸⁸⁹ DP P446, str. 2.

⁵⁸⁹⁰ John Crosland, DP P1400, par. 23.

⁵⁸⁹¹ DP D359; svedok K20, T. 8507, 8509-8510; svedok K14, T. 9011; svedok K79, T. 8307.

⁵⁸⁹² Bislim Zyrapi, DP P427, par. 59; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5975-5976.

⁵⁸⁹³ Emin Kabashi, DP P425 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2070, T. 2388.

⁵⁸⁹⁴ Svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3366-3367.

⁵⁸⁹⁵ Svedok K79, DP P1259 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9604; svedok K79, T. 8307.

⁵⁸⁹⁶ John Crosland, DP P1400, par. 25.

⁵⁸⁹⁷ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 59.

⁵⁸⁹⁸ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5975-5976; svedok K14, DP P1327 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10969.

⁵⁸⁹⁹ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 59.

(v) Finansije, pozadinske službe, naoružanje i komunikacije

1564. OVK je osnivao vojne bolnice i ambulante.⁵⁹⁰⁰ Od decembra 1998. do marta 1999. godine postojale su dve vojne bolnice. Svaka operativna zona je imala jednu ili više ambulanti i hitnu pomoć.⁵⁹⁰¹ Jedna vojna bolnica nalazila se u selu Pagaruša, u operativnoj zoni Paštrik, a druga u operativnoj zoni Drenica.⁵⁹⁰²

1565. OVK je bio dobrovoljačka vojska, pa njegovi pripadnici nisu bili plaćeni. Kada je reč o finansiranju, OVK se jako oslanjao na pristalice. OVK je dobijao finansijsku pomoć od fondacije pod imenom *Vendluadja Therret* (fondacija "Otađzbina zove") i od donacija unutar Kosova.⁵⁹⁰³ Taj novac je pretežno korišćen za kupovinu oružja u inostranstvu.⁵⁹⁰⁴

1566. Pozadinske jedinice su snabdevale vojnike OVK svakodnevnim potrepštinama kao što su papir, lekovi, hrana, uniforme i sanitetski materijal.⁵⁹⁰⁵ Kao što je razmotreno ranije u ovoj Presudi, granična kontrola u Albaniji tokom 1996. i 1997. godine bila je slaba i OVK je na Kosovo preko granice donosio oružje i drugu opremu.⁵⁹⁰⁶ Veći deo oružja za OVK prošvercovan je na Kosovo iz severne Albanije.⁵⁹⁰⁷ Oružje je najvećim delom kupljeno u Albaniji, ali se uvozilo i iz drugih zemalja.⁵⁹⁰⁸ Početkom 1998. godine, OVK je imao impresivne zalihe oružja.⁵⁹⁰⁹

1567. OVK je koristio širok dijapazon naoružanja, uključujući pištolje, puške, minobacače i granate.⁵⁹¹⁰ Otprilike u oktobru 1998. godine OVK je koristio najsavremenije naoružanje, uključujući nove puške, automatske puške, protivtenkovsko oružje i protivoklopne granate.⁵⁹¹¹ OVK nije imao teško naoružanje kao što su tenkovi i artiljerija.⁵⁹¹² Pripadnici OVK su koristili pištolje, kalašnjikove i poluautomatske puške,⁵⁹¹³ a pored toga i nešto puškomitraljeza i teških mitraljeza, nekoliko bestrajnih i drugih topova, protivtenkovske mine, dve-tri ručne bombe po

⁵⁹⁰⁰ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5975.

⁵⁹⁰¹ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5975.

⁵⁹⁰² Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5975; Vojna bolnica u Suvoj Reci, DP P445.

⁵⁹⁰³ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6016.

⁵⁹⁰⁴ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11881-11882.

⁵⁹⁰⁵ Emin Kabashi, DP P425 ((Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 2086-2087.

⁵⁹⁰⁶ Momir Stojanović, DP D723 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 19692-19695, 19700. Frederick Abrahams je posvedočio da je, posle pada komunističkog režima u Albaniji u martu 1997. godine, velika količina oružja prebačena na Kosovo, Frederick Abrahams, DP P740 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 961.

⁵⁹⁰⁷ Richard Ciaglini, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3310; Frederick Abrahams, T. 4043.

⁵⁹⁰⁸ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5980. John Crosland je takođe rekao da je granica između Kosova i Albanije bila veoma porozna, što znači da je OVK imao uhodane pravce snabdevanja; DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10037.

⁵⁹⁰⁹ John Crosland, DP P1401 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9898.

⁵⁹¹⁰ Richard Ciaglini, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3309; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5979; DP P447, str. 3.

⁵⁹¹¹ John Crosland, DP P1400, par. 23.

⁵⁹¹² Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7901; Joseph Maisonneuve, DP P853 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11044-11045.

⁵⁹¹³ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5979.

vojniku, RRB (ručne raketne bacače) dometa od 150 do 500 metara, nekoliko zolja, snajperske puške i minobacače kalibra 82 i 120 milimetara.⁵⁹¹⁴ Vojnicima je bilo dozvoljeno da na područjima koja nisu bila pod kontrolom OVK nose samo pištolje.⁵⁹¹⁵ OVK je takođe imao ličnu zaštitnu opremu za korišćenje hemijskog i nuklearnog oružja.⁵⁹¹⁶

1568. OVK-u je bilo teško da transportuje naoružanje i vojnici su nosili oružje na leđima ili su koristili konje i magarce. OVK je na područjima pod svojom kontrolom od civilnog stanovništva “konfiskovao” vozila kao što su niva, suzuki i landrover, kako bi ih koristio u svojim operacijama.⁵⁹¹⁷ Privatna vozila, kamioni i autobusi korišćeni su na onim područjima na Kosovu koja nisu bila pod srpskom kontrolom sve dok to nije postalo teško izvodljivo u martu 1999. godine, kada je najrasprostranjeniji bio transport pešice i na konjima.⁵⁹¹⁸ Ima nešto dokaza da je OVK u maju i junu 1998. godine možda pljačkao napuštene kuće, oduzimao vozila i dolazio do oružja uzimajući ga od žitelja sela.⁵⁹¹⁹

1569. Kada je 24. marta 1998. godine počelo NATO bombardovanje, u nekim slučajevima postalo je nemoguće da se održavaju sastanci u četiri oka između komandanata zona i Generalštaba; stoga se komunikacija odvijala preko telefona ili putem radio-veze. Na primer, Generalštab je o pokretima OVK 25. i 26. marta 1999. godine u operativnoj zoni Drenica, prouzrokovanim napadima srpskih snaga, obavešten preko radio-veze i satelitskih telefona.⁵⁹²⁰ Kada komandanti zona nisu mogli da stupe u kontakt sa Generalštabom, imali su ovlašćenje da deluju na sopstvenu inicijativu.⁵⁹²¹

1570. Unutar Generalštaba i operativnih zona korišćene su motorole, lični uređaji za radio-vezu, koji su imali domet od samo nekoliko kilometara. To je bilo zvanično sredstvo veze, pri čemu je svaka zona imala svoj centar za radio-vezu, dok je Generalštab, koji je uglavnom bio stacioniran u zoni Paštrik, imao jedan radio-repetitor koji je radio-uređajima povećavao domet do otprilike 50 kilometara.⁵⁹²² Satelitski telefoni podeljeni su Generalštabu i komandantu svake zone.⁵⁹²³ Kao zvanično sredstvo veze između Generalštaba i komandi operativnih zona takođe su korišćeni

⁵⁹¹⁴ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5979-5980. V. takođe DP P1234, str. 2.

⁵⁹¹⁵ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5977.

⁵⁹¹⁶ DP P434, str. 7.

⁵⁹¹⁷ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6190-6191, 5981.

⁵⁹¹⁸ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 56-58; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5980-5981; DP P447, str. 3.

⁵⁹¹⁹ Momir Stojanović, T. 11701.

⁵⁹²⁰ Bislim Zyrapi, T. 2466; Bislim Zyrapi, DP P427, par. 37.

⁵⁹²¹ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 37-38.

⁵⁹²² Bislim Zyrapi, DP P427, par. 552.

⁵⁹²³ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 53.

kuriri.⁵⁹²⁴ Mobilni telefoni nisu bili zvanično sredstvo veze u OVK, mada su tada bili u upotrebi na Kosovu.⁵⁹²⁵ Sve češća upotreba motorola bila je znak za Johna Croslanda da OVK postaje organizovaniji.⁵⁹²⁶

(vi) Disciplina i sposobnost da se izvrše osnovne obaveze iz zajedničkog člana 3

1571. Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji OVK određivao je kodeks ponašanja za sve koji su bili u nadležnosti Generalštaba.⁵⁹²⁷ Pravilnik koji je podeljen vojnicima OVK sadržao je pravila iz armija zapadnih zemalja.⁵⁹²⁸ Pravilnik je razdellen vojnicima OV u svih sedam operativnih zona, a dužnost komandanata zona bila je da te brošure razdele unutar svojih zona odgovornosti.⁵⁹²⁹ Raspodela Pravilnika je verovatno počela u maju ili junu 1998. godine. Pored toga, Rexhep Selimi, načelnik Uprave za vojne poslove, razdelio je brošure u kojima su bila izložena pravila ratovanja i relevantna pravna regulativa. Borci su o zakonima ratovanja i Ženevskim konvencijama bili obavešteni i tokom obuke. Tu obuku su vršili pripadnici Vojnog suda.⁵⁹³⁰ Isključivo načelnik Generalštaba izdavao je naređenja u vezi s operativnim i vojnim pitanjima. On je takođe izdavao naređenja u vezi s drugim pitanjima obuhvaćenim Pravilnikom.⁵⁹³¹ Ta distribucija Pravilnika bila je odraz tekućeg procesa razvoja i sprovođenja koordinacije unutar OVK, koji je sve više rastao.

1572. Naređenja u vezi sa disciplinskim pitanjima Generalštab je počeo da izdaje tek u novembru 1998. godine. Tokom avgusta i septembra 1998. godine, Bislim Zyrapi je od komandanata zona dobijao pritužbe na vojnike koji su zloupotrebljavali ovlašćenja. Te pritužbe su uključivale izveštaje o tome da vojnici OVK ubijaju ili kidnapuju srpske civile ili kosovske Albance kolaboracioniste i da se nedolično ponašaju. Načelnik Generalštaba je u vezi s tim pritužbama preduzeo mere, na primer, 28. novembra 1998. godine je izdao naređenje u kome se navodi sledeće: “Treba sprečiti nedolično ponašanje u odnosu na civilno stanovništvo u svim jedinicama OVK.”⁵⁹³² U tom naređenju je navedeno da se mora sprečiti neovlašćeno oduzimanje imovine, kao i neovlašćeno hapšenje i zlostavljanje civila od strane pripadnika OVK, kao i da sve slučajeve kršenja vojne discipline treba proslediti vojnim sudovima OVK.⁵⁹³³ Bislim Zyrapi je u januaru 1999. godine izdao

⁵⁹²⁴ Za primer korišćenja kurira, v. DP str. 434, str. 7, 9; Bislim Zyrapi, DP P427, par. 55.

⁵⁹²⁵ Bislim Zyrapi, DP P427 par. 54.

⁵⁹²⁶ John Crosland, DP P1400, par. 23.

⁵⁹²⁷ DP P436.

⁵⁹²⁸ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 27.

⁵⁹²⁹ Bislim Zyrapi DP P427, par. 28.

⁵⁹³⁰ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5955.

⁵⁹³¹ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 28.

⁵⁹³² Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5950, 6054; Bislim Zyrapi, T. 2425, 2511; DP P441.

⁵⁹³³ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 29.

naređenje komandantima zona da sačinjavaju i podnose dnevne borbene izveštaje, a ako to ne budu činili, protiv njih će biti preduzete sankcije pred Vojnim sudom.⁵⁹³⁴

1573. Komandant Generalštaba je u decembru 1998. godine postavio Sokola Dobrunu za vojnog sudiju i predsednika Vojnog suda OVK. Pre nego što je Sokol Dobruna imenovan na tu funkciju, ona nije postojala.⁵⁹³⁵ Sokol Dobruna je bio član Generalštaba, po hijerarhiji iznad načelnika Generalštaba.⁵⁹³⁶ Saradnici Sokola Dobruna bila su trojica pomoćnika, istražnih sudija. Predsednik suda imao je ovlašćenje da izdaje naređenja komandantima zona, koji su imali ovlašćenja da ta naređenja sprovedu.⁵⁹³⁷

1574. Vojni sud nije održavao redovne rasprave isključivo na jednoj lokaciji.⁵⁹³⁸ Sokol Dobruna je bio lociran u selima na planini Beriša, najpre u selu Divljake/Divlakë u jednom kraćem periodu, a zatim u Novom Selu ili u Shati-i-Ri.⁵⁹³⁹ Dokazi ukazuju na to da je Vojni sud primenjivao međunarodne konvencije i Pravilnik OVK,⁵⁹⁴⁰ kao i zakone prethodno korišćene u VJ i međunarodne zakone.⁵⁹⁴¹

1575. Vojnici OVK koji su prekršili pravila mogli su da dobiju usmenu opomenu, pismeni ukor, pritvor na kraće vreme ili bi njihov slučaj bio prosleđen Generalštabu i Vojnom sudu.⁵⁹⁴² Komandanti zona mogli su da rešavaju manja kršenja vojne discipline i da ih kažnjavaju usmenim ili pismenim ukorom ili pritvorom na kraće vreme i bili su dužni da o tim merama izveste Generalštab.⁵⁹⁴³ Komandanti zona su u izveštajima morali da navedu disciplinske mere preduzete protiv vojnika i komandanata, a o njima je Generalštab mogao biti obavešten i na redovnim sastancima između Generalštaba i komandanata zona.⁵⁹⁴⁴ U težim slučajevima, komandanti zona su prekršioce pritvarali, a predmet prosleđivali Vojnom sudu.⁵⁹⁴⁵ Svaka operativna zona i komande nekih brigada imale su prostorije za pritvor onih koji su prekršili pravila OVK.⁵⁹⁴⁶ Generalštab je naređenja u vezi sa disciplinskim pitanjima počeo da izdaje tek u aprilu 1999. godine.⁵⁹⁴⁷

(vii) Sposobnost OVK da govori jednim glasom

⁵⁹³⁴ DP P437.

⁵⁹³⁵ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5954, 6060.

⁵⁹³⁶ Bislim Zyrapi, T. 2426.

⁵⁹³⁷ Bislim Zyrapi, T. 2427; DP P442.

⁵⁹³⁸ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5954.

⁵⁹³⁹ Bislim Zyrapi, T. 2462; Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5954.

⁵⁹⁴⁰ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6061.

⁵⁹⁴¹ Bislim Zyrapi, T. 2429.

⁵⁹⁴² Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5950.

⁵⁹⁴³ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 25.

⁵⁹⁴⁴ Bislim Zyrapi, DP P428 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5950-5951; Bislim Zyrapi, DP P427, par. 23-25.

⁵⁹⁴⁵ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 26.

⁵⁹⁴⁶ Bislim Zyrapi, T. 2430-2431.

⁵⁹⁴⁷ Bislim Zyrapi, DP P427, par. 26.

1576. Tokom 1998. godine OVK je dobio veći politički značaj i postao prihvaćen kao faktor koji se više nije mogao ignorisati pri pokušajima da se pronađe rešenje za kosovsku krizu.⁵⁹⁴⁸ Tokom 1998. godine OVK je uživao znatnu podršku među stanovništvom Kosova i ona je stalno rasla. Stav da više nije dovoljno imati posla samo s predsednikom DSK Ibrahimom Rugovom kao predstavnikom etničkih Albanaca na Kosovu počeo se uvažavati i u skladu s njim se počelo i postupati. Shaun Byrnes je smatrao OVK realnom vojnom silom i mislio da je za postizanje bilo kakvog uspešnog sporazuma od suštinskog značaja da i OVK bude uključen kao strana u tom sporazumu.⁵⁹⁴⁹ Kao što je ranije razmotreno u ovoj Presudi, OVK je zaista bio zastupljen na pregovorima za razrešenje kosovske krize u februaru 1999. godine u Rambouilletu.⁵⁹⁵⁰

1577. Krajem leta 1998. godine, formirano je političko rukovodstvo OVK s Hashimom Tačijem kao centralnom ličnošću.⁵⁹⁵¹ Adem Demači je postao politički predstavnik OVK sa sedištem u Prištini. Jakup Krasniqi, portparol OVK, Rame Buja i Sokol Bashota bili su zaduženi za pregovaranje o sporazumima u ime OVK.⁵⁹⁵²

(viii) Zaključak

1578. Ovi dokazi dovoljni su da uvere Veće da je OVK postao dovoljno organizovan da predstavlja oružanu grupu u značenju koje ima u praksi Međunarodnog suda. Veće s tim u vezi posebno skreće pažnju na svoje konstatacije u pogledu sposobnosti OVK da vodi vojne operacije u raznim delovima Kosova, njegovu sposobnost da blokira puteve i da drži značajne delove teritorije. Postojanje poligona za obuku i medicinskih objekata koje je osnovao OVK dodatno potkrepljuje stanovište da je OVK postao dovoljno organizovana oružana grupa. Prema mišljenju Veća, OVK je barem od proleća 1998. godine nadalje imao dovoljnu formalnu strukturu, uključujući Generalštab, i jasan lanac komandovanja kao teritorijalna organizacija. OVK je utvrdio pravila koja su regulisala vojni kodeks ponašanja, sve više je koristio uniforme i imao je razvijen sistem veze. Veće zaključuje da je OVK je od maja 1998. godine imao dovoljno odlika organizovane oružane sile da bi mogao da se angažuje u unutrašnjem oružanom sukobu.

⁵⁹⁴⁸ Dana 6. novembra 1998. godine, ambasador SAD u BJRM Christopher Hill i šef DPMK-SAD Shaun Byrnes uspostavili su kontakt s predstavnicima OVK, kojima je potom predložen plan SAD za mirno rešenje kosovskog pitanja, Momir Stojanović, T. 11725-11726; DP D740.

⁵⁹⁴⁹ Shaun Byrnes, T. 8262.

⁵⁹⁵⁰ V. gore, par. 432.

⁵⁹⁵¹ Shaun Byrnes, T. 8266.

⁵⁹⁵² Shaun Byrnes, T. 8266-8267.

(c) Zaključci u vezi s postojanjem oružanog sukoba

1579. Veće se uverilo da je od kraja maja 1998. godine na Kosovu postojao oružani sukob između srpskih snaga, konkretno snaga VJ i MUP, i OVK. Taj oružani sukob je trajao najmanje do juna 1999. godine.

1580. Dana 24. marta 1999. godine, NATO je počeo svoje vojne operacije u SRJ. Tog istog dana Vlada SRJ proglasila je ratno stanje.⁵⁹⁵³ Na osnovu toga, Veće se uverilo da je od 24. marta 1999. godine pa do kraja neprijateljstava u junu 1999. godine na Kosovu postojao međunarodni oružani sukob između srpskih snaga i snaga NATO.

2. Ostali uslovi predviđeni članom 3

1581. Dalje, da bi se ispunili uslovi predviđeni članom 3 Statuta, mora se utvrditi postojanje nekusa između oružanog sukoba i ponašanja za koje se optuženi tereti u Optužnici. Veće napominje da su izvršioci zločina za koje se optuženi tereti u Optužnici bili pripadnici srpskih snaga koji su sve vreme na koje se odnosi Optužnica bili angažovani u oružanom sukobu s pripadnicima OVK, a od 24. marta 1999. godine i s pripadnicima NATO snaga, kao i da su se navodna krivična dela dogodila tokom tog oružanog sukoba ili u vezi s njim. Veće zaključuje da je utvrđen element postojanja nekusa predviđen članom 3.

1582. U ovom predmetu, optuženi se u tački 4 Optužnice tereti po jednoj tački za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja prema članu 3 Statuta. Optužba za ubistvo zasniva se na zajedničkom članu 3 Ženevskih konvencija iz 1949. godine. Uvrežena je praksa da teška kršenja zajedničkog člana 3 direktno ispunjavaju četiri uslova iz predmeta *Tadić*.⁵⁹⁵⁴ Veće se uverilo da je taj uslov potvrđen.

1583. Konačno, da bi se ispunili uslovi predviđeni zajedničkim članom 3, mora se takođe utvrditi da žrtve navodnih kršenja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vreme kada su zločini počinjeni. Veće je ranije u ovoj Presudi izvelo mnogo konkretnih zaključaka s tim u vezi, kada se bavilo okolnostima svakog navodnog kršenja. Kao što je navedeno, žrtve kršenja koja su utvrđena bili su civili koji nisu aktivno učestvovali u oružanom sukobu u vreme relevantno za svako od tih kršenja ili, alternativno u nekim slučajevima, ako civili nisu bili borci van borbenog stroja, bili su u svakom slučaju nenaoružani zarobljenici srpskih snaga koji nisu aktivno učestvovali u oružanom

⁵⁹⁵³ DP P45.

⁵⁹⁵⁴ V. gore, par. 1529.

sukobu i koji, u vreme relevantno za svako od tih kršenja, nisu ni bili u mogućnosti da u njemu učestvuju.

C. **Zaključak**

1584. Veće se uverilo da su ispunjeni uslovi predviđeni članom 3 Statuta, koje nalaže praksa.

X. OPŠTI USLOVI NAVEDENI U ČLANU 5 STATUTA

1585. Optuženi se tereti po četiri tačke za zločine protiv čovečnosti, kažnjive prema članu 5 Statuta, odnosno, deportaciju (tačka 1), druga nehumana dela (prinudno premeštanje) (tačka 2), ubistvo (tačka 3) i progoni na političkoj, rasnoj i verskoj osnovi (tačka 5).

A. Merodavno pravo

1586. Sledi pregled preliminarnih uslova koji se moraju ispuniti da bi Međunarodni sud imao nadležnost za zločine kažnjive prema članu 5.

1587. Prvo, da bi predstavljao zločin protiv čovečnosti, zločin naveden u članu 5 Statuta mora biti počinjen “u oružanom sukobu”.⁵⁹⁵⁵ Taj uslov je ispunjen kada se dokaže da je u relevantno vreme i na relevantnom mestu postojao oružani sukob i da su, objektivno, dela optuženog bila geografski, kao i vremenski, povezana s tim oružanim sukobom.⁵⁹⁵⁶ Taj uslov je specifičan za Međunarodni sud; kako je konstatovalo Žalbena veće, prema međunarodnom običajnom pravu, zločini protiv čovečnosti mogu se počiniti i u mirnodopsko vreme.⁵⁹⁵⁷

1588. Drugo, iako to nije eksplicitno navedeno u tekstu člana 5 Statuta, u praksi Međunarodnog suda utvrđeno je da se zločin protiv čovečnosti mora počiniti u kontekstu rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo. U vezi s tim, moraju biti zadovoljeni sledeći opšti elementi: (i) mora postojati napad; (ii) napad mora biti rasprostranjen ili sistematski; (iii) napad mora biti uperen protiv civilnog stanovništva; i (iv) mora postojati neksus između dela optuženog i napada.⁵⁹⁵⁸

1589. “Napad” u smislu člana 5 definisan je kao postupanje tokom kojeg dolazi do činjenja dela nasilja.⁵⁹⁵⁹ On nije ograničen na upotrebu oružane sile i može da obuhvati i svako zlostavljanje civilnog stanovništva.⁵⁹⁶⁰ Napad može, ali ne mora, da bude deo oružanog sukoba kao takvog.⁵⁹⁶¹

⁵⁹⁵⁵ Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu *Tadić*, par. 141: “Danas je opšteprihvaćeno pravilo međunarodnog običajnog prava da zločini protiv čovečnosti ne moraju da budu vezani za *međunarodni* oružani sukob “ (naglasak dodat).

⁵⁹⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249, 251; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 82, 89.

⁵⁹⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 251. Instrumenti usvojeni posle Statuta Međunarodnog suda, uključujući Rimski statut, Statut Specijalnog suda za Sijera Leone i Zakon o osnivanju vanrednih sudskih veća na sudovima Kambodže, više ne iziskuju postojanje takvog neksusa. (V. član 7 Rimskog Statuta (1998), član 2 Statuta Specijalnog suda za Sijera Leone (2002) i član 5 Zakon o osnivanju vanrednih sudskih veća na sudovima Kambodže za krivično gonjenje lica odgovornih za krivična dela počinjena u vreme Demokratske Kampučije (2004)).

⁵⁹⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 85.

⁵⁹⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 86, 89.

⁵⁹⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 86; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 752.

⁵⁹⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 86.

1590. Osim toga, napad mora biti rasprostranjen ili sistematski, pri čemu je taj uslov alternativan, a ne kumulativan. Izraz “rasprostranjen” odnosi se na široke razmere kada je reč o prirodi napada i broju žrtava, dok se izraz “sistematski” odnosi na organizovanu prirodu nasilnih dela i malu verovatnoću da su ona počinjena nasumično.⁵⁹⁶² Taj uslov se odnosi samo na sam napad, a ne na individualna dela optuženog.⁵⁹⁶³ Samo napad mora da bude rasprostranjen ili sistematski, a ne i individualna dela optuženog.⁵⁹⁶⁴

1591. Napad mora biti uperen protiv civilnog stanovništva. Izraz “civilno stanovništvo” mora se široko tumačiti i odnosi se na stanovništvo koje je po svojoj prirodi pretežno civilno. Stanovništvo se može smatrati “civilnim” čak i ako u njemu ima onih koji nisu civili, sve dok je ono pretežno civilno.⁵⁹⁶⁵ Prisustvo pripadnika grupa koje pružaju oružani otpor ili bivših boraca koji su položili oružje u nekom stanovništvu samo po sebi ne menja civilni karakter stanovništva.⁵⁹⁶⁶

1592. Izraz “usmeren protiv” iziskuje da civilno stanovništvo bude primarni objekt napada.⁵⁹⁶⁷ Faktori koji su relevantni za razmatranje da li je neki napad bio uperen protiv civilnog stanovništva obuhvataju, između ostalog, sredstva i metod koji su korišćeni tokom napada, status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, prirodu zločina počinjenih tokom napada, otpor koji je tada pružen napadačima i u kojoj razmeri se može reći da su napadačke snage poštovalе ili pokušale da poštuju uslove predostrožnosti ratnog prava.⁵⁹⁶⁸

1593. Žalbeno veće je nedavno potvrdilo da se “[n]ičim u tekstu člana 5 Statuta, ni u pravnim izvorima na koje se Žalbeno veće ranije pozvalo, ne traži [...] da pojedinačne žrtve zločina protiv čovečnosti budu civili.”⁵⁹⁶⁹ Prema međunarodnom običajnom pravu, lica van borbenog stroja takođe mogu biti žrtve zločina protiv čovečnosti, pod uslovom da su ispunjeni svi drugi potrebni uslovi.⁵⁹⁷⁰ Međutim, civilni status žrtava, broj civila i udeo civila u civilnom stanovništvu jesu faktori relevantni za utvrđivanje da li je ispunjen opšti deo uslova navedenog u članu 5 da napad mora biti uperen protiv “civilnog stanovništva”.⁵⁹⁷¹

⁵⁹⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101.

⁵⁹⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 96; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 94.

⁵⁹⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 96; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 756.

⁵⁹⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 54; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 547-549; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 235; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 180; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 544; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 753-754.

⁵⁹⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 113.

⁵⁹⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 91 (fusnote izostavljene).

⁵⁹⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 91.

⁵⁹⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 307; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 29.

⁵⁹⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 311, 313; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 29; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 755.

⁵⁹⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 32.

1594. Ako je ispunjen kriterijum da mora postojati rasprostranjen ili sistematski napad na civilno stanovništvo, mora se utvrditi neksus između dela optuženog i samog napada. Takav neksus se sastoji od dva elementa: (i) činjenja dela koje je, po svojoj prirodi ili posledicama, objektivno deo tog napada; i (ii) da je optuženi znao da postoji napad na civilno stanovništvo i da su njegova dela deo tog napada.⁵⁹⁷² Taj uslov ne podrazumeva da je optuženi morao znati za pojedinosti o svrsi ili cilju tog napada.⁵⁹⁷³ Zločin protiv čovečnosti može se počiniti iz ličnih razloga sve dok je krivično delo u osnovi počinjeno tokom napada uperenog protiv civilnog stanovništva.⁵⁹⁷⁴ U slučajevima kada se, u konkretnim okolnostima, utvrdi da su izvršioci delovali na način koji isključuje zaključak o postojanju namere da njihova dela budu deo napada na civilno stanovništvo, ne može se utvrditi postojanje neksusa.⁵⁹⁷⁵

B. Zaključci

1595. Veće je zaključilo da je na teritoriji Kosova od maja 1998. godine postojao oružani sukob i da je on trajao do perioda na koji se odnosi Optužnica, uključujući taj period.⁵⁹⁷⁶

1596. Kao što je utvrđeno ranije u ovoj Presudi, od maja do septembra 1998. godine došlo je do intenziviranja borbi između srpskih snaga i OVK na Kosovu, čime je naneta šteta civilnoj imovini i prouzrokovane nedaće civilnog stanovništva.⁵⁹⁷⁷ Tokom tog perioda uništen je jedan broj sela, spaljene su kuće i zapaljene su njive s letinom.⁵⁹⁷⁸ Konkretno, ranije je utvrđeno da su u maju 1998. godine u dva sela severno od Dečana i na području Mališeva, Orahovca i Komorana kuće spaljene do temelja.⁵⁹⁷⁹ Mnogi kosovski Albanci su oterani iz svojih sela i interno raseljeni.⁵⁹⁸⁰ U junu 1998. godine VJ i MUP su učestvovali u operaciji u Đakovici koja je uključivala iseljavanje žitelja sela Damjane.⁵⁹⁸¹ U julu 1998. godine došlo je do borbi između srpskih snaga bezbednosti i OVK u selu Loda, opština Peć, u mestu Orahovac, na putu Priština–Peć i kod Mališeva.⁵⁹⁸² Veće je konstatovalo da je krajem jula 1998. godine, kao rezultat tih i drugih napada širom ovog područja, procenjen da

⁵⁹⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248, 251, 271; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 99, 102, 105; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 41; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 756.

⁵⁹⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 102, 105.

⁵⁹⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 103; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 758.

⁵⁹⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 42; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 481. U praksi Međunarodnog suda upućuje se na "neksus između dela optuženog i samog napada". U situacijama gde optuženi nije neposredni izvršilac napada, utvrđeno je da po tom kriterijumu treba ocenjivati dela fizičkog izvršioca, a ne dela optuženog, v. Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 41-44.

⁵⁹⁷⁶ V. gore, par. 1579.

⁵⁹⁷⁷ V. gore, par. 278-287, 300-345.

⁵⁹⁷⁸ V. gore, par. 282, 283, 285, 301, 316, 318, 320, 322, 335-338, 340, 341, 343, 344.

⁵⁹⁷⁹ V. gore, par. 283, 285.

⁵⁹⁸⁰ V. gore, par. 282, 302, 303, 305, 318, 320, 323, 325, 326, 329, 342, 345.

⁵⁹⁸¹ V. gore, par. 305.

⁵⁹⁸² V. gore, par. 307, 309, 310, 312, 317, 318.

je broj interno raseljenih lica na Kosovu premašivao 100.000.⁵⁹⁸³ Posle sličnih operacija u avgustu i septembru 1998. godine, procena tog broja povećana je na oko 171.000 interno raseljenih lica.⁵⁹⁸⁴

1597. Posle početka NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine, u ranim jutarnjim časovima 25. marta 1999. godine i tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica, srpske snage, uključujući pripadnike VJ i MUP-a, izvele su napade na desetine sela u jednom broju opština širom Kosova. Te snage bi, po pravilu, najpre opkolile pojedinačna sela, a zatim bi srpske snage, u većini slučajeva samo pripadnici MUP-a, zauzele položaje u selu. Tokom napada su zgrade, uključujući kuće i džamije, paljene i uništavane. Zbog tih napada, seljani kosovski Albanci bili su prisiljeni da beže. U nekim selima, srpske snage su, pošto bi ženama i deci naredile da odu, zarobljavale muškarce, a zatim ih pobile. Veće je konstatovalo na drugim mestima u ovoj Presudi da su, tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica, srpske snage deportovale ili prisilno premeštale civile, kosovske Albance, iz najmanje 13 opština.⁵⁹⁸⁵ Veće je takođe konstatovalo da je u okviru tih napada srpskih snaga na kosovske Albance došlo do bezobzirnog razaranja ili oštećenja verskih objekata kosovskih Albanaca u najmanje šest opština.⁵⁹⁸⁶ Na osnovu dokaza je takođe utvrđeno da su srpske snage ubile najmanje 729 kosovskih Albanaca u najmanje sedam opština. Veće konstatuje da su pojedinačni napadi u svakoj od tih opština u kojoj su počinjeni zločini nesumnjivo bili deo šireg napada na albansko stanovništvo na Kosovu.

1598. Veće konstatuje da gorenavedeni obrazac događaja, a posebno veliki broj napadnutih sela, ogromno uništavanje imovine, veliki broj ljudi koji su ubijeni ili koji su bili prisiljeni da napuste svoje domove, dokazuje rasprostranjenu prirodu napada na Kosovu u drugoj polovini 1998. godine i tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Osim toga, Veće se uverilo da je napad na civilno stanovništvo, kosovske Albance, bio i sistematski. Kako je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, akcije srpskih snaga, konkretno VJ i MUP-a, koje su preduzete na jednom broju lokacija u relativno kratkom vremenskom periodu, izvedene su koordinirano i sistematski.⁵⁹⁸⁷

1599. Veće se takođe uverilo da je taj napad bio prevashodno “usmeren protiv” civilnog stanovništva. Kako je detaljnije razmotreno u Poglavlju VI, ogromna većina dela koja su srpske snage počinile u periodu od marta do juna 1999. godine odnosila su se na civile. Čak i da je u tom civilnom stanovništvu bilo boraca OVK, što Veće nije zaključilo, to ne bi izmenilo činjenicu da je to stanovništvo pretežno bilo civilno.

⁵⁹⁸³ V. gore, par. 323.

⁵⁹⁸⁴ V. gore, par. 345.

⁵⁹⁸⁵ V. gore, par. 1701, 1702.

⁵⁹⁸⁶ V. gore, par. 1854.

⁵⁹⁸⁷ V. gore, par. 2027-2051, 2070-2080.

1600. U nekim slučajevima je napravljena razlika između žena i dece, s jedne strane, i muškaraca s druge strane, ali su akcije preduzimate protiv obe grupe. Nema dokaza koji ukazuju na to da su se srpske snage trudile da naprave razliku između pripadnika OVK i kosovskih Albanaca. Veće podseća na jedan upečatljiv primer kada je jedan seljanin iz Bele Crkve, opština Orahovac, pokušao da pripadnicima MUP-a objasni sledeće: “Mi smo samo zemljoradnici. Mi nismo OVK”, da bi odmah posle toga tom čoveku pucali u grudi, a njegovom bratancu, koji se nalazio pored njega, u glavu.⁵⁹⁸⁸ Posle toga, te snage su ubile još najmanje četrdeset jednog nenaoružanog muškarca.⁵⁹⁸⁹ Taj primer je jedan od mnogih tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, kada su civili, kosovski Albanci, molili pripadnike tih snaga da im poštede živote i pokušali da im objasne da su civili, nakon čega su ubijeni. Te karakteristične radnje srpskih snaga pokazuju da njihov cilj nije bio samo da pronađu i uhapsu (ili čak ubiju) borce i pristalice OVK. Kako je konstatovano na raznim mestima u ovoj Presudi, srpske snage su u činjenju gorenavedenih zločina konkretno usmeravale svoje napade na kosovske Albance zbog njihove nacionalne pripadnosti.⁵⁹⁹⁰ Nije pravljena razlika, niti je bilo pokušaja da se razlika napravi, između civila i boraca. Civilno stanovništvo je bilo primarna, a ne slučajna meta. Veće konstatuje da takav napad “usmeren protiv” civilnog stanovništva odražava nameru fizičkih izvršilaca da konkretno uzmu za metu civile.

1601. Veće konstatuje da postupci srpskih snaga do kojih je dolazilo širom Kosova, a koji su utvrđeni u ovoj Presudi, odražavaju činjenicu da su izvršioci znali da su njihove radnje deo šireg napada na civilno stanovništvo, kosovske Albance, širom regiona. Individualna krivična odgovornost optuženog biće kasnije detaljnije razmotrena u ovoj Presudi.

C. Zaključak

1602. Veće se uverilo da su ispunjeni opšti uslovi navedeni u članu 5.

⁵⁹⁸⁸ V. gore, par. 468.

⁵⁹⁸⁹ V. gore, par. 472.

⁵⁹⁹⁰ V. gore, par. 1777, 1781, 1783-1789, 1854.

XI. OPTUŽBE

A. Deportacija (tačka 1) i druga nehumana dela (prisilno premeštanje) (tačka 2)

1. Merodavno pravo

(a) Merodavno pravo u vezi s deportacijama

1603. U tački 1 optuženi se tereti za deportaciju kao zločin protiv čovečnosti, prema članu 5(d) Statuta.⁵⁹⁹¹

1604. U praksi Međunarodnog suda krivično delo deportacije čine sledeći elementi:

1. lica su raseljena prisilno;⁵⁹⁹²
2. ta lica zakonito borave na području s kog su raseljena;⁵⁹⁹³
3. prema međunarodnim pravnim normama, nema osnova prema kojim bi raseljavanje bilo dopušteno;⁵⁹⁹⁴
4. lica su raseljena preko *de jure* državne granice ili, u određenim situacijama koje se moraju analizirati od slučaja do slučaja i u kontekstu međunarodnog običajnog prava, preko *de facto* granice;⁵⁹⁹⁵ i
5. optuženi⁵⁹⁹⁶ ili lica za koja on snosi krivičnu odgovornost namerno su sproveda prisilno raseljavanje. Namera da se izvrši deportacija ne mora ujedno biti i namera da ta deportacija bude trajna.⁵⁹⁹⁷

1605. Žalbena veća je zaključilo da raseljavanje mora biti "prisilno, izvršeno protjerivanjem ili drugim oblicima prisile, tako da raseljavanje nije bilo dobrovoljno, a osobe na koje se odnosi nisu imale stvarnog izbora u vezi sa svojim raseljavanjem".⁵⁹⁹⁸ Raseljavanje je nezakonito upravo zbog odsustva stvarnog izbora.⁵⁹⁹⁹ Pristanak, ili čak zahtev, za raseljavanje mora biti stvaran, to jest dat dobrovoljno i kao rezultat slobodne volje pojedinca, što se ocenjuje s obzirom na preovlađujuće

⁵⁹⁹¹ Optužnica, par. 71–72.

⁵⁹⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 279–282; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

⁵⁹⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

⁵⁹⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 284–287; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

⁵⁹⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 288–303; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

⁵⁹⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111, Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 726.

⁵⁹⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 304–307; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

⁵⁹⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279, v. takođe *ibid.*, par. 280–283.

⁵⁹⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 229.

okolnosti.⁶⁰⁰⁰ Prisilni karakter raseljavanja nije vezan samo za fizičku silu već i za pretnju silom ili prisilu, kao što su strah od nasilja, prinude, zatočenja, psihološkog pritiska ili zloupotrebe vlasti, ili za iskorištavanje okolnosti prisile.⁶⁰⁰¹

1606. Odbrana tvrdi da napuštanje teritorije iz straha od diskriminacije ili krivičnog gonjenja, ili iz želje da se izbegnu područja na kojima se vodi oružani sukob, ne predstavlja nužno povredu prava.⁶⁰⁰² Veće napominje da je, prema zaključku Žalbenog veća, važno da je raseljavanje prisilno, da je izvršeno proterivanjem ili drugim oblicima prinude, kao što je to da raseljena lica nisu imala stvarnog izbora. Prema tome, Veće prihvata da dela počinjena s namerom da se izazove strah ili izvrši prinuda kako bi ljudi napustili svoje gradove i sela mogu predstavljati *actus reus* deportacije, ako su ispunjeni i drugi uslovi. To treba procenjivati od slučaja do slučaja.

1607. U međunarodnom pravu postoji mali broj slučajeva u kojima bi raseljavanje lica tokom oružanog sukoba moglo biti dopušteno, na primer, ako se evakuacija sprovodi radi bezbednosti dotičnog stanovništva ili iz imperativnih vojnih razloga.⁶⁰⁰³ Stanovništvo koje je na taj način evakuisano "ima biti vraćeno u svoje domove čim neprijateljstva na tome području prestanu".⁶⁰⁰⁴

(b) Merodavno pravo u vezi s drugim nehumanim delima: prisilno premeštanje

1608. U tački 2 Optužnice optuženi se tereti za prisilno premeštanje, zločin za koji se on tereti kao za "druga nehumana dela", kažnjiv prema članu 5(i) Statuta.⁶⁰⁰⁵

⁶⁰⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 229, gde je Žalbeno veće napomenulo da se "ne može [...] ni na osnovu činjenice da je pristanak bio dat zaključiti da je postojao stvaran izbor budući da okolnosti mogu taj pristanak obezvrjediti", kao i: "dokazi koji se odnose na uopšteno iskazivanje pristanka moraju [se] analizirati u kontekstu, vodeći računa o situaciji i atmosferi koja je vladala u KP domu, o protivpravosti zatvaranja, prijetnjama, upotrebi sile i drugih oblika prinude, strahu od nasilja i ranjivosti zatvorenika". V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 108; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 596; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 543.

⁶⁰⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 281. U Prvostepenoj presudi u predmetu *Stakić* Pretresno veće je, u par. 707, zaključilo da je "atmosfera u opštini Prijedor tokom perioda na koji se odnosi optužnica bila tako puna prisile da se ne može smatrati da su osobe koje su napustile opštinu dobrovoljno odlučile da se odreknu svojih domova". U Prvostepenoj presudi u predmetu *Milutinović* Pretresno veće je navelo da su "zaključak o odsustvu stvarnog izbora pretresna veća i Žalbeno veće donosili [...] na osnovu pretnji i zastrašivanja sračunatih na to da se civilnom stanovništvu uskratiti ostvarivanje slobodne volje, kao što su granatiranje civilnih objekata, paljenje imovine civila i drugi zločini koji se čine ili kojima se preti 'kako bi se stanovništvo zastrašilo i natjeralo da pobjegne sa tog područja bez nade u povratak'" (Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 165).

⁶⁰⁰² Završni podnesak odbrane, par. 678.

⁶⁰⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284–285, gde se poziva na član 49 Ženevske konvencije IV i pominje član 17 Dopunskog protokola II. Uz to, Žalbeno veće je napomenulo da je članom 19 Ženevske konvencije III dozvoljeno evakuisanje ratnih zarobljenika van borbene zone, kako bi oni bili van opasnosti. V. Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 526, i primeri iz Drugog svetskog rata za evakuisanje ili raseljavanje iz razloga vojne nužde.

⁶⁰⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284, gde se poziva na član 49 Ženevske konvencije IV. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 166.

⁶⁰⁰⁵ Optužnica, par. 73.

(i) Druga nehumana dela

1609. "Druga nehumana dela" spadaju u rezidualnu kategoriju za teške optužbe koje nisu navedene u članu 5 Statuta.⁶⁰⁰⁶ Žalbeno veće je prihvatilo da se pojam "druga nehumana dela", naveden u članu 5(i), ne može smatrati kršenjem načela *nullum crimen sine lege*, budući da predstavlja deo međunarodnog običajnog prava.⁶⁰⁰⁷

1610. Da bi neko činjenje ili nečinjenje, prema praksi Međunarodnog suda, spadalo u kategoriju "druga nehumana dela", moraju biti ispunjeni sledeći uslovi:

1. težina tog činjenja ili nečinjenja mora biti ista kao kod drugih zločina navedenih u članu 5,⁶⁰⁰⁸
2. to činjenje ili nečinjenje mora imati za posledicu tešku duševnu ili telesnu patnju žrtve ili predstavljati težak napad na ljudsko dostojanstvo;⁶⁰⁰⁹ i
3. optuženi ili lica za koja on snosi krivičnu odgovornost izvršila su to činjenje ili nečinjenje namerno.⁶⁰¹⁰

1611. Da bi se procenila težina takvog ponašanja treba uzeti u obzir sve činjenične okolnosti.⁶⁰¹¹ U njih može spadati priroda činjenja ili nečinjenja, kontekst u kom su oni izvršeni, lične prilike žrtve, kao i fizičke i psihičke posledice po žrtvu.⁶⁰¹² Ne postoji uslov da posledice po žrtve takvog

⁶⁰⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 315; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 82; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 117, gde je u obzir uzeto kako se u Prvostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić* druga nehumana dela analiziraju kao dodatna kategorija (Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 563).

⁶⁰⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 315. U par. 721 Prvostepene presude u predmetu *Stakić* Pretresno veće je odbacilo tačku optužbe koja se odnosi na druga nehumana dela (prisilno premeštanje), podsetilo na to da bi se pribegavanjem kategoriji drugih nehumanih dela kao osnovu za pripisivanje krivične odgovornosti mogao narušiti osnovni princip krivičnog prava, *nullum crimen sine lege certa*, i izrazilo neslaganje s pristupom koji je u Prvostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić*, u par. 563, usvojen u odnosu na kategoriju drugih nehumanih dela. U Drugostepenoj presudi u predmetu *Stakić*, u par. 315, Veće je, *proprio motu*, razmatralo pitanje da li se odgovornost za prisilno premeštanje, prema članu 5(i) Statuta, može utvrditi. Smatrajući da može, Veće je prihvatilo konstataciju iznetu u Prvostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić* i konstatovalo da je kategorija drugih nehumanih dela često korišćena u praksi Međunarodnog suda. U fusnoti 649, Žalbeno veće u predmetu *Stakić* navodi sledeće instrumente međunarodnog prava koji u svojim odredbama sadrže kategoriju drugih nehumanih dela: član 6(c) Nirnberške povelje, član 5(c) Tokijske povelje, član II(c) Zakona br. 10 Kontrolnog saveta.

⁶⁰⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 331; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 170; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 83; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 130; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234.

⁶⁰⁰⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 83; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 130 i fusnota 382, u kojoj se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 424; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234.

⁶⁰¹⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 83; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 130; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234. Treći element, naime, to da je "optuženi ...namerno izvrši[o] [...] to činjenje ili nečinjenje", u praksi Međunarodnog suda ponekad se formuliše na sledeći način: "fizički izvršilac je to činjenje ili nečinjenje morao namerno da izvrši"; v., na primer, Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 170. Pretresno veće smatra da te dve formulacije imaju isto značenje.

⁶⁰¹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 84; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 235; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 131.

⁶⁰¹² Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 84; Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 235; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 131.

nehumanog dela budu dugotrajne. Međutim, ako posledice budu dugotrajne, one će se računati u činjenične okolnosti koje će Pretresno veće uzimati u obzir kad bude procenjivalo težinu dotičnog ponašanja.⁶⁰¹³

1612. Uslov *mens rea* "drugih nehumanih dela" ispunjen je ako je izvršilac postupao s namerom da nanese tešku telesnu ili duševnu patnju ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će njegovo ponašanje za posledicu verovatno imati tešku telesnu ili duševnu povredu ili da će predstavljati težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve.⁶⁰¹⁴

(ii) Prisilno premeštanje

1613. U praksi Međunarodnog suda ustanovljeni su sledeći elementi zločina prisilnog premeštanja:

1. lica su raseljena prisilno;⁶⁰¹⁵
2. ta lica zakonito borave na području s kog su raseljena;⁶⁰¹⁶
3. što se tiče krivičnog dela deportacije, ono je vršeno bez osnova koji su dopušteni međunarodnim pravom;⁶⁰¹⁷
4. prisilno raseljavanje odvija se unutar državnih granica;⁶⁰¹⁸ i

⁶⁰¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 84. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 501, gde se taj faktor razmatra u kontekstu zločina povrede ličnog dostojanstva.

⁶⁰¹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 170; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 85.

⁶⁰¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 308 i 333. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 595; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 540.

⁶⁰¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 308. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 595; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 540. U vezi sa zakonitim boravkom kao uslovom, Pretresno veće u predmetu *Popović* konstatovalo je da je namera bila da se zaštitom obuhvate, na primer, interno raseljena lica koja su se negde privremeno nastanila nakon što su isterana iz svoje matične zajednice, Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 900.

⁶⁰¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 308, 333. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 595; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 540; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 222. Što se tiče legitimnih osnova u međunarodnom pravu koji dopuštaju evakuacije, čini se da Međunarodni sud u svojoj praksi ne pravi razliku između zločina deportacije i zločina prisilnog premeštanja (v., na primer, Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 723, 725; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 597–599; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 540; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 222; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 166). U praksi postoje dva opšta osnova međunarodnog prava prema kojima je evakuacija legitimna: (1) ona može biti izvršena ili zbog bezbednosti nekog civilnog stanovništva ili (2) zbog imperativnih vojnih razloga. Veće prihvata da su to legitimni razlozi za evakuisanje. U praksi ovog Međunarodnog suda prihvaćeno je da lica raseljena po ta dva opšta osnova "ima[ju] biti vraćen[a] u svoje domove čim neprijateljstva na tome području prestanu". V. gore, par. 1607. Pretresno veće u predmetu *Popović*, koje se na str. 1473 poziva na Komentar uz Dopunski protokol II, zaključilo je da je mere evakuacije koje se preduzimaju iz imperativnih vojnih razloga nedopušteno koristiti kao izgovor za uklanjanje stanovništva i preuzimanje kontrole nad željenom teritorijom, *Popović* Prvostepena presuda u predmetu, par. 901.

⁶⁰¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 521; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 474, 476. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 595; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111.

5. optuženi ili lica za koja on snosi krivičnu odgovornost namerno su sprovela prisilno raseljavanje. Ne važi uslov da postoji namera da to premeštanje bude trajno.⁶⁰¹⁹

1614. Iako je u praksi ovog Međunarodnog suda u nekoliko navrata naznačeno da dela prisilnog premeštanja predstavljaju krivično delo drugih nehumanih dela, prema članu 5(i) Statuta,⁶⁰²⁰ ponašanje za koje se optuženi tereti kao za prisilno premeštanje mora da ispuni uslove predviđene za elemente krivičnog dela "druga nehumana dela", već iznete u par. 1610.⁶⁰²¹

2. Zaključci

(a) Zaključci o događajima navedenim u Optužnici

1615. U Optužnici se navodi da su, počev od 1. januara 1999. godine, ili približno od tog datuma, pa sve do 20. juna 1999, snage SRJ i Srbije činile dela koja su za posledicu imala prisilnu deportaciju približno 800.000 civila kosovskih Albanaca.⁶⁰²² Da bi omogućile ova proterivanja i raseljenja, snage SRJ i Srbije su, prema navodima, namerno stvarale atmosferu straha i pritiska, upotrebom sile, pretnjama silom i delima nasilja. Konkretno, navodi se da su snage SRJ i Srbije sistematski granatirale gradove i sela, palile stambene objekte i gazdinstva, nanosile štetu i uništavale kulturne i verske ustanove kosovskih Albanaca, ubijale civile kosovske Albance i seksualno zlostavljale kosovske Albanke. Konkretno, navode se za niz gradova i sela u sledećim opštinama: Orahovac, Prizren, Srbica, Suva Reka, Peć, Kosovska Mitrovica, Priština, Đakovica, Gnjilane, Uroševac, Kačanik, Dečani i Vučitrn.⁶⁰²³

1616. Veće je u ovoj Presudi već iznelo činjenične zaključke u vezi s događajima koji se navode u Optužnici. U nastavku teksta Veće će se usredsrediti na navode o deportaciji i prisilnom premeštanju, iznete u Optužnici. Cilj je da se ranije iznete konstatacije dopune, a ne da se zamene novim. Što se tiče elementa zakonitog boravka, koji je uslov i za krivično delo deportacije i za krivično delo prisilnog premeštanja, Veće konstatuje da je prisustvo tog elementa ustanovljeno u svim slučajevima. Za stanovnike ili žitelje nekog područja može se odmah reći da zakonito borave

⁶⁰¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317. Za obrazloženje stava Žalbenog veća u vezi s deportacijama v. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 304–308. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 164; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 111.

⁶⁰²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 171; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 523; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 566; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 629.

⁶⁰²¹ Što se tiče "težine" kao kriterijuma za krivično delo "druga nehumana dela", Žalbeno veće je u predmetu *Krajišnik*, u par. 331 Drugostepene presude u tom predmetu, zaključilo da "[p]rilikom donošenja zaključka da konkretna djela prisilnog premještanja predstavljaju 'druga nehumana djela' po članu 5(i) Statuta, pretresna vijeća moraju da se uvjere da je prisilno premještanje slične težine kao i drugi zločini protiv čovječnosti". U Drugostepenoj presudi u predmetu *Krajišnik* Veće je konstatovalo da je Pretresno veće pogrešilo jer nije ispitalo da li su konkretni slučajevi prisilnog premeštanja u predmetu u kom je postupalo bili dovoljno teški.

⁶⁰²² Optužnica, par. 72.

na njemu. U nekim navedenim slučajevima, ljudi iz jednog sela, grada ili mesta privremeno su se sklanjali u neko drugo, pošto su svoja prvobitna boravišta napustili iz straha. U drugim slučajevima ljudi su prosto želeli da se sklone na neko bezbedno mesto. Za relevantne svrhe, Veće konstatuje da su ti ljudi u svakom slučaju zakonito boravili na području na koje su se sklonili.

(i) Orahovac

1617. Veće je ustanovilo da su 25. marta 1999. godine tenkovi VJ ušli u selo Bela Crkva; snage MUP-a i VJ-a otvorile su vatru iz automatskog oružja iznad krovova kuća, zbog čega su se seljani dali u beg. Mnogi su to učinili u toj fazi. Potom je policija ušla u selo i počela da pali kuće. Kod potoka kraj sela okupilo se oko 700 seljana i krenulo prema železničkom mostu na Belaji. Policija je stigla do mosta na Belaji, gde su se bili okupili mnogi seljani, i počela da odvaja žene i decu od muškaraca. Ženama i deci rečeno je da krenu duž pruge ka Zrzama, što su oni i učinili. Kad su žene i deca otišli, policija je grupi od oko 65 muškaraca naredila da ode do rečice, gde je otvorila vatru na njih s namerom da ih ubije.⁶⁰²⁴

1618. Veće se uverilo da su stanovnici Bele Crkve koji nisu ubijeni bili prisiljeni da napuste selo zbog postupaka srpskih snaga. Veće se uverilo da to raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo i da su raseljena lica zakonito boravila na tom području. Dalje, s obzirom na to da su srpske snage otvorile vatru na selo iako za to nije postojala vojna nužda, da su izričito naredile ženama i deci da odu, da su pucale na veliki broj muškaraca i ubile ih, Veće se uverilo da su srpske snage delovale s traženom namerom. Ustanovljeno je krivično delo deportacije. Iako ima dokaza da su neki ljudi iz Bele Crkve koji su naterani da odu iz svog sela na kraju prešli granicu s Albanijom, u iskazima se ne navode konkretne okolnosti u kojima su ti ljudi napustili Kosovo, kao što nema ni dokaza na osnovu kojih bi se moglo ustanoviti da li su žene i deca zaista otišli s Kosova. Po mišljenju Veća, nije ustanovljeno da su oni deportovani.

1619. Veće je konstatovalo da su srpske snage 25. marta 1999. godine stigle u Malu Krušu i počele da granatiraju selo i pucaju na njega. Zbog toga je oko 400 do 500 kosovskih Albanaca, stanovnika tog sela, pobešlo u pravcu šume. Narednog dana, snage MUP-a, uz pomoć lokalnih Srba, otvorile su vatru na selo, pljačkale kuće u selu, palile kuće i pucale u kosovske Albance koji su bili u njima. Potom je policija poslala jednog seljanina da ode po kosovske Albance koji su bili u šumi. Kad su se oni vratili, policija je muškarce odvojila od žena i dece i ženama i deci rekla "da se udave u Drimu ili da idu u Albaniju". Žene i deca napustili su selo. Potom je policija zatvorila

⁶⁰²³ Optužnica, par. 72.

⁶⁰²⁴ V. gore, 459–474.

muškarce u jedan ambar, pucala na njih i zapalila ambar, kojom prilikom je stradalo najmanje 108 muškaraca (neki od njih bili su tinejdžeri). Devetoro ljudi iz sela koji su odbili da napuste svoje domove izgoreli su u njima.⁶⁰²⁵

1620. Prema zaključku Veća, krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na događaje u Maloj Kruši. Stanovnici Male Kruše isterani su iz domova pucnjavom, granatiranjem i razaranjem koje su uzrokovale srpske snage. Nema dokaza da su te radnje bile usmerene na vojne ciljeve. Prema zaključku Veća, izvršioци su te radnje počinili s namerom da se kosovski Albanci izbace iz sela tako što su naterali žene i decu da odu, ubili veliki broj muškaraca i uništili domove. Tu nameru potvrđuju i konkretna naređenja koja su srpske snage izdavale ljudima u Maloj Kruši. Veće se uverilo da raseljavanje stanovnika nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Iako je policija ženama i deci naredila da idu u Albaniju, iz dokaza ne proizlazi da su žene i deca zaista i prešli granicu s Albanijom. Prema tome, nije ustanovljeno krivično delo deportacije.

1621. U periodu od 24. do 27. marta 1999. godine veliki broj raseljenih lica prošao je kroz železničku stanicu u Maloj Kruši i otišao za Prizren. SUP Prizren obezbedio je prevoz za žene i decu. Muškarci su morali da idu pešice. Iako se iskazi ne odnose konkretno na to, Veće na osnovu konteksta događaja prihvata da je među tim ljudima bilo i stanovnika koji su bežali iz Male Kruše i da su oni iz sela odlazili iz straha od srpskih snaga. Veće prihvata i da je među ljudima koji su odlazili za Prizren sa železničke stanice u Maloj Kruši bilo i stanovnika iz susednih sela koji su takođe odlazili s tog područja iz straha od srpskih snaga. Velika većina tih ljudi, ako ne i svi, bili su albanske nacionalnosti. Kao što je u ovoj Presudi već razmotreno,⁶⁰²⁶ Veće ne prihvata argument odbrane da su ti ljudi raseljeni radi bezbednosti i sigurnosti raseljenih lica i zbog toga što je na tom području izbio sukob između srpskih snaga i OVK. Taj se argument nije potkrepljen dokazima. Krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na ljude koji su u periodu od 24. do 27. marta 1999. godine odlazili za Prizren sa železničke stanice u Maloj Kruši.

1622. Kao što je već rečeno, Veće se uverilo da su srpske snage 25. marta 1999. godine opkolile selo Velika Kruša. Tenkovi VJ postavljeni su u malim razmacima na području sela, a vojna vozila srpskih snaga, uključujući tenkove i oklopne transportere, kretala su se glavnim putem Orahovac–Prizren, koji prolazi kroz selo. Zbog tih događaja, oko 3.000 do 4.000 kosovskih Albanaca koji su zakonito boravili u selu iz straha je pobešlo u brda. Nekoliko dana kasnije, neki od njih pridružili su

⁶⁰²⁵ V. gore, par. 480–495.

⁶⁰²⁶ V. gore, par. 499–500.

se hiljadama raseljenih lica u Nogavcu.⁶⁰²⁷ Prema zaključku Veća, tim događajima potvrđuje se krivično delo prisilnog premeštanja. Veće posebno ističe da su stanovnici Velike Kruše bili prinuđeni da napuste svoje domove zbog opasnosti koju je predstavljalo prisustvo sve većeg broja srpskih snaga, uključujući tenkove postavljene u neposrednoj blizini kuća u selu. Nema dokaza za to da je na tom području u to vreme bilo snaga OVK. Veće se uverilo da su srpske snage te radnje izvršile znajući da će kod kosovskih Albanaca u tom mestu izazvati strah i da će oni zbog toga pobeći, kao i da su srpske snage delovale upravo s takvom namerom. Prema zaključku Veća, to raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na Veliku Krušu.

1623. Veće je već konstatovalo da su srpske snage 25. marta 1999. godine granatirale selo Celina. Jake snage VJ opkolile su selo. Granatiranje se nastavilo skoro celog dana, uz povremene prekide, kad bi snage MUP-a pešice ušle u selo. Neki stanovnici Celine su ubijeni. Mnogi stanovnici Celine u strahu su pobjegli iz sela i okupili se u šumi, gde su bili i ljudi iz drugih sela na tom području: Velike Kruše, Brestovca i Nogavca.⁶⁰²⁸ Prema zaključku Veća, krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na te događaje. Veće posebno ističe da su stanovnici Celine bili prinuđeni da napuste svoje domove zbog toga što su ih srpske snage granatirale i otvarale vatru na njih. Granatiranje i druga vatra nisu bili usmereni na vojne ciljeve, a Veće je zaključilo da su srpske snage granatirale i otvarale vatru s namerom da rasele stanovnike Celine.

1624. Veće je konstatovalo i da je policija 28. marta 1999. godine došla u šumu u koju su stanovnici Celine pobjegli, da je žene i decu odvojila od muškaraca, sprovela obe te grupe do Celine i dalje glavnim putem koji povezuje Đakovicu i Prizren; potom je policija naredila muškarcima da se popnu na kamione i odvezla ih u Žur, na granici s Albanijom, gde su im tražene lične isprave i gde im je rečeno da pešice krenu prema granici. Ti muškarci su prešli granicu i odvedeni su u izbeglički logor u Kukësu, u Albaniji.⁶⁰²⁹ Veće se uverilo da je krivično delo deportacije ustanovljeno u odnosu na te događaje. Veće posebno ističe da su ti ljudi zakonito boravili na tom području, da su ih srpske snage prisilno raselile preko granice s Albanijom i da su pritom delovale s traženom namerom, što se vidi iz toga što su muškarci dobili konkretna naređenja da odu u Albaniju i što im je obezbeđen prevoz. Prema zaključku Veća, to raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo.

⁶⁰²⁷ V. gore, par. 503–506.

⁶⁰²⁸ V. gore, par. 517–522.

⁶⁰²⁹ V. gore, par. 528–531.

1625. Veće se uverilo da je 2. aprila 1999. godine jedan avion preleteo iznad sela Nogavac i da su iz njega bačene bombe. Veće na osnovu dokaza nije moglo da donese nikakav zaključak o tome koje su snage 2. aprila bombardovale Nogavac. Pošto su bombe eksplodirale, buknuła je vatra, a mnogi ljudi su ranjeni i kuće oštećene. Sledećeg dana, strahujući od još jednog napada, 20.000 raseljenih kosovskih Albanaca koji su se iz susednih sela Mala Hoća, Brestovac, Zočište, Opteruša i Celina sklonili u Nogavac počeli su da beže prema granici s Albanijom. Srpska policija je ljudima iz konvoja na granici oduzela lične isprave, skinula im registarske tablice s vozila i tek ih tad pustila da pređu u Albaniju.⁶⁰³⁰ Prema zaključku Veća, na osnovu dokaza se ne može ustanoviti da su srpske snage prisilno raselile ljude koji su se okupili u Nogavcu. Prema zaključku Veća, bombardovanje Nogavca jeste bilo važan faktor koji je te ljude naveo da napuste selo. Nema ubedljivih dokaza da su to bombardovanje izvršile srpske snage. Nema dokaza da su srpske snage u periodu od 24. marta do 20. juna 1999. godine koristile avione da bombarduju sela na Kosovu. S obzirom na te okolnosti, Veće se nije uverilo da su u odnosu na Nogavac ustanovljena krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja.

(ii) Prizren

1626. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da je policija 30. marta ušla u naselje Jeta-e-Re u Prizrenu, da je ulazila u pojedine kuće i rekla stanarima i njihovim gostima da odu. Ljudi koji su odlazili obrazovali su konvoj. Konvoj je prolazio kroz policijski špalir, a policajci su pretili ljudima u konvoju. Srpske snage uputile su ljude u konvoju prema Žuru, a potom prema granici s Albanijom. Na granici su pripadnici srpskih snaga naredili ljudima da, pre nego što pređu u Albaniju, predaju lične isprave i registarske tablice.⁶⁰³¹ Veće se uverilo i da su srpske snage, u kojima su bile i snage MUP-a, 28. marta 1999. godine ušle u naselje Dušanovo u Prizrenu i isterale oko 4.000 do 5.000 ljudi iz kuća. Policija je tim ljudima rekla da idu u Albaniju i da za njih na Kosovu nema mesta. Pripadnici tih snaga su palili kuće i tukli neke kosovske Albance. Kosovski Albanci, žitelji Prizrena, obrazovali su konvoj dug oko 16 kilometara. Konvoj je upućen prema Albaniji. Na poslednjem kontrolnom punktu pre granice srpski policajci oduzeli su ljudima u konvoju stvari od vrednosti i lične isprave i tek ih onda poslali preko granice u Albaniju.⁶⁰³²

1627. Veće se uverilo da su srpske snage 28. i 30. marta 1999. godine prisilno raselile kosovske Albance iz Prizrena i proterale ih preko granice s Albanijom, iako za to nije postojao nijedan osnov za raseljavanje dopušten međunarodnim pravom. S obzirom na konkretna naređenja, pretnje, broj

⁶⁰³⁰ V. gore, par. 501–514.

⁶⁰³¹ V. gore, par. 559–561.

⁶⁰³² V. gore, par. 568–578.

raseljenih stanovnika i uputstva koja su srpske snage usput davale ljudima u konvoju, Veće se uverilo da su srpske snage delovale s namerom da kosovske Albance rasele izvan granica Kosova. Time je ustanovljeno krivično delo deportacije.

1628. Veće je već konstatovalo da je VJ 25. marta 1999. godine granatirao selo Pirane, a da su pripadnici MUP-a zapalili oko 16 kuća u tom selu, pretežno nastanjenom kosovskim Albancima, zbog čega je veći deo stanovnika napustio selo. Oko 1.900 ljudi otišlo je u susedno selo Mamuša, a oko 800 ljudi u selo Srbica. Dana 26. marta VJ je granatirao još jedno selo u opštini Prizren, selo Landovicu, zbog čega su stanovnici pobjegli iz sela prema severozapadu i jugozapadu.⁶⁰³³ Prema zaključku Veća, do raseljavanja tih kosovskih Albanaca iz Pirana i Landovice dovele su srpske snage. Iako pre ovih događaja linija odbrane OVK jeste prolazila kroz Pirane, nema dokaza da su 25. marta borci OVK bili u selu. Nema dokaza da su srpske snage granatirale vojne ciljeve ili da je za paljenje kuća postojala legitimna svrha. Prema zaključku Veća, srpske snage su prilikom granatiranja i spaljivanja ta dva sela delovale s namerom da prisilno rasele kosovske Albance. Ustanovljeno je krivično delo deportacije.

1629. Veće je konstatovalo i da je jednog dana u periodu od 9. do 16. aprila 1999. godine, po naređenju načelnika policije u Prizrenu, raseljenim licima iz drugih sela koja su zakonito boravila u Srbici, selu u koje su se sklonila, rečeno da svi oni koji nisu iz Srbije moraju da odu u Albaniju. Ljudi su autobusima pošli ka Žuru, a potom su išli pešice nekoliko kilometara, dok nisu došli do granice s Albanijom. Na granici su policajci oduzeli izbeglicama lične isprave i tek ih onda poslali preko granice s Albanijom.⁶⁰³⁴ Prema zaključku Veća, kosovski Albanci u Srbici su, po naređenju srpskih snaga, prisilno raseljeni u Albaniju iako za to nije postojao nikakav osnov u međunarodnom pravu. S obzirom na konkretna naređenja, Veće se uverilo da je načelnik policije postupao s traženom namerom. Ustanovljeno je krivično delo deportacije.

(iii) Srbica

1630. Veće je konstatovalo da su srpske snage 25. i 26. marta 1999. godine granatirale selo Leočina, zbog čega su seljani, strahujući za bezbednost, pobjegli u Izbicu. Stanovnici drugih sela na tom području, uključujući Broćnu i Kladernicu, takođe su pobjegli u Izbicu pošto su srpske snage zauzele položaje u selima ili na širem području. Tako je 26. marta u Izbici bilo oko 25.000 meštana i drugih lica. Dana 27. marta srpske snage su ušle u Izbicu i počele da pale kuće. Većina ljudi koji su bili tamo, a naročito mladići, pobjegli su prema Tušilju, strahujući za bezbednost. Dana 28. marta

⁶⁰³³ V. gore, par. 582–586, 589–594.

⁶⁰³⁴ V. gore, par. 599–600.

oko 5.000 ljudi otišlo je iz sela i okupilo se na jednoj livadi. Pripadnici srpskih snaga došli su na tu livadu i odvojili žene i decu od muškaraca. Muškarce su izveli na put i naterali ih da sednu. Ženama su naredili da podignu tri prsta, što znači "ovo je Srbija", i rekli im da će ih poslati u Albaniju. Žene i deca krenuli su, kako im je i rečeno, i tokom sledećih sedam dana putovali su u pravcu Albanije. Pošto su žene i deca otišli, pripadnici srpskih snaga podelili su muškarce u dve grupe, odveli ih na dve zasebne lokacije i otvorili vatru na njih; tom prilikom su ubijena najmanje 132 muškaraca.⁶⁰³⁵

1631. Prema zaključku Veća, navedenim događajima potvrđuje se krivično delo prisilnog premeštanja. Stanovnici Broćne napustili su svoje selo pošto su srpske snage zauzele položaje u njemu. Srpske snage, koje su pucale na sela Leočina i Izbica i granatirale ih, prisilno su raselile seljane iz njihovih domova. Nema dokaza da je otvaranje vatre, granatiranje ili paljenje kuća bilo usmereno na vojne ciljeve. Prema konstataciji Veća, ustanovljeno je da su srpske snage, vršeći te radnje, delovale s namerom da stanovnike Leočine, Broćne i Izbice iseke iz njihovih domova. Raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Ženama i deci koji su se okupili na livadi blizu Izbice naređeno je da napuste područja na kojima su bila njihova sela i da odu u Albaniju. Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na Leočinu, Broćnu i Izbicu. Iako je ženama i deci koji su bili na livadi 28. marta rečeno da idu u Albaniju, iz dokaza ne proizlazi da su oni zaista prešli granicu Kosova. Zato krivično delo deportacije nije ustanovljeno u odnosu na žene i decu okupljene na livadi u blizini Izbice.

1632. Veće je konstatovalo i da je 26. marta 1999. godine selo Turićevac granatirano, zbog čega su njegovi stanovnici u strahu napustili selo i otišli u Tušilje. Dana 29. marta 1999. godine, srpske snage opkolile su Tušilje i počele da se približavaju selu pucajući i ranjavajući ljude. Istog dana, pripadnici snaga VJ i MUP-a rekli su stanovnicima Tušilja i raseljenim licima iz drugih sela koja su zakonito boravila u Tušilju da idu u Klinu. Usput je oko 1.500 muškaraca izdvojeno iz konvoja i odvedeno u Srbicu radi ispitivanja. Konvoj je, uz policijsku pratnju, nastavio prema Klini. Međutim, neki od tih ljudi su iz Kline uspeli da se vrate u svoje domove u Turićevcu.⁶⁰³⁶ Veće se uverilo da su navedenim činjenicama ispunjeni uslovi za prisilno premeštanje. Ljudi iz Turićevca i Tušilja bili su prisiljeni da napuste ta dva sela, i to 26, odnosno 29. marta, zbog postupaka srpskih snaga koji su upravo na to i bili sračunati. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo.

⁶⁰³⁵ V. gore, par. 605–634.

⁶⁰³⁶ V. gore, par. 636–639.

1633. Veće je takođe konstatovalo da su snage policije 1. aprila ušle u selo Turićevac, zbog čega su žene i deca pobjegli prema obližnjoj šumi. Policija im je naredila da stanu i otvorila vatru u njihovom pravcu; tom prilikom poginulo je troje seljana. Policija je tim ljudima naredila da pođu prema Klini. Policija im nije dozvolila da se vrate u svoje domove, pa su oni nastavili pešice u konvoju u pravcu Kline. Konvoj je činilo više od 1.000 ljudi. Narednog dana, ljudi u konvoju pokušali su da se vrate prema selu Broćna, ali su ih srpske snage vratile i uputile u pravcu Kline. U Klini su srpske snage obezbedile tri kamiona, kojima su ljudi raseljeni na opisan način prebačeni u Volujak, a odatle su u konvoju nastavili pešice u pravcu granice s Albanijom. Pripadnici srpskih snaga bili su na putu i govorili ljudima da je put s obe strane miniran, te da treba da požure. Dana 4. aprila 1999. godine, konvoj je na graničnom prelazu Čafa Prušit prešao granicu s Albanijom.⁶⁰³⁷ Prema zaključku Veća, elementi deportacije ustanovljeni su u odnosu na raseljavanje kosovskih Albanaca iz Turićevca u periodu od 1. do 4. aprila 1999. godine. Veće se uverilo da su srpske snage kosovske Albance iz Turićevca prisilno raselile u Klinu, a potom i preko granice između Kosova i Albanije. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Veće se uverilo i da su srpske snage delovale s namerom da te kosovske Albance rasele preko granice Kosova.

1634. Veće je već konstatovalo da je selo Kladernica granatirano 12. aprila 1999. godine. Strahujući za bezbednost, mladići su pobjegli u obližnju šumu, dok su ostali ljudi iz sela, između 10.000 i 12.000 njih, uglavnom žena i dece, otišli u seosku školu. Policija je stigla u školu i izdvojila 300 do 400 muškaraca. Ostalima su srpske snage naredile da idu u Albaniju. Ljudi u konvoju išli su pešice ili su se vozili na traktorima. Na obe strane puta kojim su išli bili su pripadnici VJ i drugih srpskih snaga u vozilima. Ljudi u konvoju usput su videli spaljena sela. Uz pratnju policije, konvoj je išao do Prizrena, gde je ljudima rečeno da uđu u autobuse; potom su prevezeni u Žur. Ljudi u konvoju odatle su nastavili pešice prema granici; 15. aprila prešli su granicu s Albanijom, pošto su lične isprave predali pograničnoj policiji.⁶⁰³⁸ Prema zaključku Veća, krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na 10.000 do 12.000 ljudi raseljenih iz sela Kladernica 12. aprila 1999. godine. Veće se uverilo da su ti ljudi deportovani preko granice s Albanijom zbog naređenja i postupaka srpskih snaga, koje su delovale s namerom da te ljude rasele preko granice. Prema zaključku Veća, to raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo.

(iv) Suva Reka

⁶⁰³⁷ V. gore, par. 640–644.

⁶⁰³⁸ V. gore, par. 646–651.

1635. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su snage MUP-a 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci ubile najmanje 41 člana porodice Berisha. U danima posle tih ubistava veliki broj kosovskih Albanaca koji su zakonito boravili u Suvoj Reci masovno je krenuo prema Prizrenu i Albaniji. Dana 27. marta, glavnim putem i sporednim ulicama grada Suve Reke kretale su se jake policijske snage. Mnoge kuće su uništene. Dana 28. marta uništena je džamija u gradu Suvoj Reci. Konvoji sa civilima kosovskim Albancima napuštali su grad i išli u pravcu Prizrena. Bilo je slučajeva kada su lokalni Srbi, u svojstvu pripadnika rezervne policije, govorili kosovskim Albancima da odu, pošto će doći pripadnici paravojnih formacija i pobiti ih. Neki su na nekoliko dana otišli u susedna sela i potom se vratili u grad Suvu Reku.⁶⁰³⁹

1636. Veće je konstatovalo da su kosovski Albanci, stanovnici grada Suve Reke, 27. marta 1999. godine i tokom narednih dana otišli iz Suve Reke, iz straha izazvanog time što je pobijen veliki broj žena, male dece i muškaraca, članova jedne istaknute porodice iz Suve Reke, i razaranjima u gradu. Ta dela počinile su srpske snage. Veće se uverilo da su srpske snage, time što su pobile žene i malu decu i uništile gradsku džamiju, delovale s namerom da izazovu strah među kosovskim Albancima iz grada Suve Reke i nateraju ih da odu. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Prema zaključku Veća, elementi prisilnog premeštanja ustanovljeni su u odnosu na grad Suvu Reku za 27. i 28. mart 1999. godine.

1637. Veće je konstatovalo da su srpske snage, uključujući snage MUP-a, 3. aprila 1999. godine počele da pucaju i pale kuće u naselju Gashi u gradu Suvoj Reci. Videvši to, stanovnici Suve Reke napustili su svoje domove i otišli na obližnje polje, gde su se bili okupili i drugi ljudi. Pripadnici srpskih snaga su tamo okupljenim ljudima oduzimali stvari od vrednosti, a nekima su oduzeli i vozila, i rekli im da krenu prema Albaniji. Onda je taj konvoj ljudi napustio grad Suvu Reku, a usput im se priključilo još raseljenih lica. Kad je stigao u selo Koriša, u opštini Prizren, konvoj je već bio dug oko pet kilometara. U blizini granice konvoj je presreo komandir policije iz policijske stanice u Suvoj Reci i rekao ljudima da je granica zatvorena i da se vrate kući, što su oni i učinili.⁶⁰⁴⁰ Prema zaključku Veća, događaji od 3. aprila ispunjavaju uslove za krivično delo prisilnog premeštanja. Ljudi koji su zakonito boravili u gradu Suvoj Reci su, zbog postupanja pripadnika srpskih snaga, koji su pucali i palili kuće, bili prinuđeni da napuste taj grad. Postupanje srpskih snaga nije bilo usmereno ni na kakve vojne mete, čime je, prema zaključku Veća, ustanovljeno da su srpske snage pucale i uništavale s namerom da isteraju kosovske Albance iz grada.

⁶⁰³⁹ V. gore, par. 666–691.

⁶⁰⁴⁰ V. gore, par. 692–695.

1638. Veće je takođe konstatovalo da su srpske snage 7. maja došle u grad Suvu Reku i počele da pljačkaju i pale kuće u glavnoj ulici. Dana 21. maja 1999. godine stanovnicima grada Suve Reke policija je naredila napuste svoje domove. Ljudima s vozilima rečeno je da se priključe konvoju, dok je onima bez prevoznog sredstva rečeno da se okupe u tržnom centru, gde im je bio organizovan prevoz za Albaniju s dva autobusa i dva kamiona. Na kontrolnom punktu na izlazu iz Prizrena pripadnici srpskih snaga oduzeli su nekim ljudima lične isprave. Konvoj je nastavio prema Žuru i konačno prešao granicu s Albanijom. Pre nego što su ljudi u konvoju prešli granicu, srpska policija oduzela im je lične isprave i skinula registarske tablice s vozila.⁶⁰⁴¹ Prema zaključku Veća, raseljavanje kosovskih Albanaca, koji su zakonito boravili u gradu Suvoj Reci, koje se odigralo 21. maja, zadovoljava elemente deportacije. Uzroci za raseljavanje bili su konkretna naređenja za odlazak koja su srpske snage davale stanovništvu i strah izazvan postupcima srpskih snaga tokom prethodnih dana. U međunarodnom pravu ne postoji nikakav osnov koji bi dopuštao takvo raseljavanje. Prema zaključku Veća, srpske snage delovale su s namerom da prisilno rasele kosovske Albance iz grada Suve Reke.

1639. Veće je ustanovilo i da je dana 20–21. marta 1999. godine ili približno tog datuma selo Pećane, koje se nalazi dva kilometra severno od grada Suve Reke, granatirano, posle čega su srpske snage ušle u njega. Kad je počeo napad srpskih snaga, ljudi koji su zakonito boravili u selu počeli su da beže u pravcu Nišora. Iz dokaza proizlazi da su žitelji Pećana imali članove porodice u OVK, ali da do raseljavanja civila iz sela nije došlo zbog borbi s OVK već zbog toga što su srpske snage 20. i 21. maja 1999. godine granatirale selo.⁶⁰⁴² Granatiranje od 20–21. marta 1999. godine nije bilo usmereno ni na kakve vojne ciljeve. Prema zaključku Veća, svrha granatiranja bila je da se raseli stanovništvo iz sela.

1640. Veće je konstatovalo da je zbog napada srpskih snaga na brojna sela u opštini Suva Reka 20–21. marta 1999. godine, ili približno tih datuma, kao i sledećih dana, hiljade civila napustilo svoje domove i sela. Većina njih okupila se u Belanici. Dana 1. aprila u Belanici je zakonito boravilo oko 30.000 ljudi, pri čemu je u mirnodopskim prilikama taj broj iznosio oko 3.500. Dana 1. aprila srpske snage granatirale su Belanicu. Oko 60 starijih ljudi otišlo je u džamiju na ulazu u selo, noseći belu tkaninu u znak predaje. Srpske snage su ih pretresle i tukle. Srpske snage ušle su u selo i počele da pale kuće. Dok su srpske snage palile kuće i ubijale stoku, hiljade raseljenih kosovskih Albanaca okupilo se na polju u centru sela. Tom prilikom ubijena su najmanje tri nenaoružana kosovska Albanca. Konvoj s raseljenim licima pošao je iz Belanice kad su vojna vozila i buldožeri ušli u selo. Pripadnici VJ i policije podelili su konvoj i obe grupe uputili prema

⁶⁰⁴¹ V. gore, par. 696–702.

Prizrenu: jednu preko Orahovca, a drugu preko Suve Reke. Konačno odredište obeju grupa bilo je selo Morina, a potom Žur, blizu granice s Albanijom, odakle je konvoj nastavio dalje prema Albaniji. Pre nego što je konvoj prešao u Albaniju, pripadnici srpskih snaga pretresli su ljude u konvoju i oduzeli im lične isprave.⁶⁰⁴³

1641. Prema zaključku Veća, raseljavanje kosovskih Albanaca iz Belanice 1. aprila posledica je postupaka srpskih snaga, koje su u selu ubile tri čoveka, pretile, palile kuće i ubijale stoku. Na osnovu dokaza ne može se utvrditi nijedan osnov iz međunarodnog prava po kojem bi takvo raseljavanje bilo dopušteno. Veće se uverilo da su ta dela izvršena s namerom da se kod ljudi koji su zakonito boravili u Belanici izazove strah i da se oni nateraju da odu. Veće je već konstatovalo da je OVK tog dana izdao naređenje civilnom stanovništvu sela da se evakuiše, ali da seljani to naređenje nisu poslušali. Naprotiv, oni su pokušali da se predaju srpskim snagama. Osim toga, upravo su srpske snage uputile konvoj prema granici s Albanijom. Prema zaključku Veća, krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na Belanicu.

(v) Peć

1642. Veće je ustanovilo da su 27. marta, pošto su srpske snage ušle u grad, tenkovi VJ počeli da granatiraju naselje Kapešnica u Peći. Pripadnici srpskih snaga ulazili su u kuće kosovskih Albanaca u naselju Karagać u Peći i ljudima koji su u njima zakonito boravili naređivali da u roku od pet minuta napuste kuće; pri tom su sve vreme pucali na kuće. Oni su tim ljudima naredili da krenu prema Crnoj Gori. Dok su ti ljudi odlazili, pripadnici srpskih snaga u plavim i zelenim uniformama sprečavali su ih da krenu u bilo kom drugom pravcu osim u pravcu Crne Gore. Srpske snage nastavile su da se tako ponašaju i narednog dana u pećkom naselju Jarina. Kosovski Albanci formirali su konvoj i išli pešice ili u kolima. Onima koji su imali kola pripadnici srpskih snaga rekli su da krenu u pravcu Crne Gore, a ostalima da se vrate u centar grada. Na trgu u centru grada ljudi su pod pretnjom oružjem naterani da uđu u oko 20 kamiona i autobusa. Policajci i vojnici obezbeđivali su glavni put kako bi kamioni i autobusi mogli da prođu. Nešto kasnije istog tog dana autobusi i kamioni vratili su se da preuzmu i prevezu još ljudi. Autobusi su odvezli ljude do Vrbnice. Odatle su kosovski Albanci pešice nastavili prema granici s Albanijom i prešli je, nakon što su im srpske snage naredile da predaju lične isprave.⁶⁰⁴⁴ Prema zaključku Veća, krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na raseljavanje kosovskih Albanaca iz Peći. Dana 27. i 28. marta 1999. godine srpske snage naredile su kosovskim Albancima da napuste Peć i krenu prema

⁶⁰⁴² V. gore, par. 704–707.

⁶⁰⁴³ V. gore, par. 710–725.

⁶⁰⁴⁴ V. gore, par. 732–740.

Crnoj Gori. Pripadnici srpskih snaga pretili su kosovskim Albancima nastanjenim u Peći i uputili ih u pravcu granice. Za one kosovske Albance koji nisu imali kola srpske snage organizovale su prevoz iz Peći prema Prizrenu i preko granice s Albanijom. Veće se uverilo da su srpske snage tada delovale s namerom da prisilno rasele kosovske Albance nastanjene u Peći. U dokazima nema ničeg što ukazuje na to da je to učinjeno po bilo kom od osnova za raseljavanje dozvoljenih u međunarodnom pravu.

1643. Veće je takođe ustanovilo da je 14. maja oko 80 naoružanih i uniformisanih pripadnika srpskih snaga pešice došlo do sela Ćuška, tri kilometra istočno od Peći. Oni su ušli u selo i počeli da pale kuće. Seljani su se okupili na groblju u centru Ćuške. Srpske snage potom su odvojile muškarce od žena i dece. Muškarci su u tri manje grupe odvedeni u privatne kuće u selu, gde su pripadnici srpskih snaga otvorili vatru na njih i ubili ih, a potom zapalili kuće. Ženama i deci naređeno je da se popnu na traktore, nakon čega su poslani u pravcu Peći.⁶⁰⁴⁵

1644. Prema zaključku Veća, srpske snage u Ćuški delovale su s namerom da prisilno rasele žene i mlađe stanovnike sela, a da muškarce ubiju. Uzevši posebno u obzir činjenicu da su ženama i deci izdata konkretna naređenja i činjenicu da su za prevoz žena obezbeđeni traktori, Veće se uverilo da su srpske snage delovale s namerom da ih rasele. Ono što su srpske snage učinile nije dozvoljeno prema međunarodnom pravu. U odnosu na Ćušku ustanovljeni su elementi prisilnog premeštanja.

(vi) Kosovska Mitrovica

1645. Veće je konstatovalo da su 28. marta 1999. godine snage koje su činili pripadnici VJ, policije i paravojnih formacija došle u naselje Tamnik u Kosovskoj Mitrovici, palili kuće, ljudima koji su zakonito boravili na tom području naredile da odmah krenu u Albaniju i zapretile da će ih ubiti ako to ne učine. Kolona kosovskih Albanaca zbog toga je napustila grad. Srpske snage uputile su kolonu prema selu Žabare. Posle tri dana provedena u Žabarima, srpske snage rekle su raseljenim licima da odu iz sela.⁶⁰⁴⁶ Veće je konstatovalo da su srpske snage 28. marta 1999. godine prisilno raselile kosovske Albance iz Kosovske Mitrovice i pritom uzelo u obzir konkretna naređenja da se ode iz grada, pretnje i činjenicu da je kolona ljudi upućena prema Žabarima. Veće se uverilo da su srpske snage delovale s traženom namerom. Raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Iako su srpske snage naredile ljudima da idu u Albaniju, iz

⁶⁰⁴⁵ V. gore, par. 751–762.

⁶⁰⁴⁶ V. gore, par. 774–776.

dokaza ne proizlazi da su oni to tom prilikom i učinili. U odnosu na te događaje ustanovljeno je krivično delo prisilnog premeštanja, ali ne i krivično delo deportacije.

1646. Veće je već konstatovalo da je u Kosovskoj Mitrovici u periodu od 1. do 3. aprila 1999. godine otvarana vatra i da su gorele kuće. Dana 4. aprila 1999. godine kosovski Albanci stanovnici Kosovske Mitrovice su u 16–17 autobusa, koje su obezbedile srpske snage, odvezeni do granice sa Crnom Gorom. Pripadnici srpskih snaga bili su na autobuskoj stanici u Kosovskoj Mitrovici i pratili su odlazak kosovskih Albanaca. Na granici sa Crnom Gorom ljudi su maltretirani, ispitivani i terani da viču "Srbija, Srbija".⁶⁰⁴⁷ Veće se uverilo da su ti ljudi bili prinuđeni da odu zbog postupaka srpskih snaga, čija je namera bila da zastraše ljude i nateraju ih da odu. Veće se uverilo da su srpske snage time što su nadgledale odlazak, maltretirale ljude i terale ih da viču "Srbija, Srbija" delovale s namerom da kosovske Albance rasele u Crnu Goru, s kojom je u to vreme postojala *de facto* granica. Na osnovu dokaza ne može se utvrditi nijedan osnov iz međunarodnog prava po kojem bi takvo raseljavanje bilo dopušteno. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na raseljavanje ljudi iz Kosovske Mitrovice 4. aprila 1999. godine.

1647. Veće je ustanovilo i da su srpske snage 14. aprila 1999. godine ponovo ušle u gornji deo sela Žabare, u opštini Kosovska Mitrovica, i počele da pucaju iz mitraljeza. Zbog toga se oko 35.000 ljudi koji su zakonito boravili na tom području okupilo u donjem delu sela. Ta raseljena lica su narednog dana iz straha otišla u susedno selo Šipolje. Dana 17. aprila srpske snage, među kojima su bili i pripadnici MUP-a, naredile su grupi od oko 8.000 do 9.000 raseljenih lica koja su zakonito boravila na tom području da odu u pravcu Peći. Dok je konvoj išao, jedan policajac je deo konvoja s oko 2.000 ljudi poslao natrag u Kosovsku Mitrovicu; ostatak konvoja, s oko 6.000 do 7.000 ljudi, upućen je prema Peći. Konvoj je na kraju prešao granicu s Albanijom, a izbeglice su srpskoj pograničnoj policiji morale da predaju lične isprave i registarske tablice automobila.⁶⁰⁴⁸

1648. Veće se uverilo da je do raseljavanja kosovskih Albanaca iz Žabara u Albaniju 17. aprila 1999. godine došlo zbog toga što su srpske snage prethodnih dana otvarale vatra i zbog konkretnih naređenja koja su pripadnici MUP-a davali stanovništvu. Veće se uverilo da ta vatra nije otvarana na legitimne vojne ciljeve, već da joj je svrha bila da zastraši ljude i natera ih da odu. Na osnovu dokaza ne može se utvrditi nijedan osnov iz međunarodnog prava po kojem bi takvo raseljavanje bilo dopušteno. Prema zaključku Veća, srpske snage delovale su s traženom namerom. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na kosovske Albance u Žabarima za 17. april.

⁶⁰⁴⁷ V. gore, par. 777.

⁶⁰⁴⁸ V. gore, par. 782–787.

(vii) Priština

1649. Veće se uverilo da su srpske snage, uključujući VJ i MUP, 26. marta 1999. godine i narednih dana ulazile u razna naselja u gradu Prištini, terale kosovske Albance iz njihovih domova i radnji i naređivale im da odu u Albaniju ili u BJRM. Kosovske Albance koji su išli pešice VJ i MUP upućivali su prema železničkim stanicama, na kojima su ovi naterani da uđu u autobuse ili vozove u pravcu granice s BJRM. Kosovske Albance koji su imali sopstvena vozila srpske snage sprovodile su do granice s BJRM. Dok su odlazili iz grada Prištine, kosovski Albanci su tučeni, ubijani, stvari od vrednosti su im oduzimane, a kuće i radnje paljene. Na graničnom prelazu s BJRM Đeneral Janković, pripadnici VJ i MUP-a tukli su neke kosovske Albance, oduzimali im stvari od vrednosti i terali ih da predaju lične isprave.⁶⁰⁴⁹

1650. Iako je Veće saslušalo iskaze o proterivanju kosovskih Albanaca iz raznih naselja u gradu Prištini, za sela u opštini Priština nisu izneti nikakvi dokazi koji bi bili relevantni za navode u Optužnici. Iz tog razloga, Veće konstatuje da nije ustanovljeno da je došlo do prisilnog raseljavanja kosovskih Albanaca iz drugih sela u opštini Priština, kako je to navedeno u Optužnici. Međutim, Veće se uverilo da su srpske snage prisilno raseljavale kosovske Albance iz grada Prištine u periodu od 26. do 31. marta 1999. godine. Veće se uverilo da su, time što su uništavale imovinu kosovskih Albanaca, naređivale ljudima da idu u Albaniju ili BJRM, upućivale ih prema granici s BJRM i zastrašivale ih na druge načine, srpske snage delovale s traženom namerom. Raseljavanje lica koja su zakonito boravila na tom području nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na Prištinu.

(viii) Đakovica

1651. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su srpske snage u noći 24. marta 1999. godine napale stari deo grada Đakovice, da je tom prilikom došlo do spaljivanja i razaranja velikih razmera, te da je tada, između ostalog, uništena i Hadum-džamija. Te noći, srpske snage, uključujući i snage policije, ulazile su u kuće u raznim naseljima u Đakovici i naređivale stanovnicima da odu ili su ih naterale da odu.⁶⁰⁵⁰ Veće se uverilo da su srpske snage 24. marta 1999. godine prisilno raselile kosovske Albance iz njihovih domova i iz Đakovice. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Veće se uverilo da su, time što su spaljivale imovinu kosovskih Albanaca, uništile Hadum-džamiju i izričito naređivale

⁶⁰⁴⁹ V. gore, par. 808, 819–830.

⁶⁰⁵⁰ V. gore, par. 863–873.

kosovskim Albancima da odu, srpske snage delovale s traženom namerom. Krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na Đakovicu za noć između 24. i 25. marta 1999. godine.

1652. Veće je već konstatovalo i da je srpska policija tokom noći 1. aprila 1999. godine ubila najmanje 60 civila kosovskih Albanaca u delu Đakovice koji se zove Ćerim; među tim ljudima bilo je i 19 žena i dece koji su se skrivali u podrumu bilijarske sale Lulzima Vejse, u Ulici Miloša Gilića 157, i da su spalile kuće mnogih kosovskih Albanaca. Dana 2. aprila 1999. godine i narednih dana, došlo je do masovnog egzodusa kosovskih Albanaca iz Đakovice u Albaniju. Na jednom kontrolnom punktu izvan grada policija je od ljudi u konvoju zatražila da predaju lične isprave. Snage VJ sprovele su konvoj do graničnog prelaza, odakle su ljudi prešli granicu i ušli u Albaniju.⁶⁰⁵¹ Veće se uverilo da je, zbog velikog broja ubijenih civila i mnogih spaljenih kuća kosovskih Albanaca, veliki broj kosovskih Albanaca bio primoran da 2. aprila i narednih dana napusti Đakovicu i ode u Albaniju. Veće je konstatovalo da su, time što su spaljivale imovinu kosovskih Albanaca i ubijale žene, decu i druge civile kosovske Albance, srpske snage delovale s namerom da izazovu strah kod kosovskih Albanaca, stanovnika Đakovice, i nateraju ih da odu. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na događaje u Đakovici tokom noći 1. aprila i tokom narednih dana.

1653. Veće je ustanovilo da su snage VJ 27. marta proterale stanovnike sela Guska i naterale ih da se priključe konvoju od oko 1.000 drugih kosovskih Albanaca već proteranih iz okolnih sela. Konvoj je nastavio prema Meji, gde je ljudima naređeno da odu u Korenicu i ostanu tamo.⁶⁰⁵² Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na ljude iz sela Guska i u odnosu na oko 1.000 žitelja susednih sela 27. marta i tokom narednih dana. S obzirom na to da su pripadnici srpskih snaga rekli kosovskim Albancima da odu, da su ih najpre uputili prema Albaniji, da bi ih potom poslali u Korenicu, Veće se uverilo da su srpske snage delovale s namerom da te ljude rasele mimo njihove volje. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo.

1654. Veće je već konstatovalo da su snage policije 4. aprila 1999. godine ulazile u kuće u selu Korenica i govorile stanarima da ih smesta napuste i krenu u Albaniju. Formiran je konvoj, ali je lokalna policija u selu Suvi Do uputila konvoj nazad prema Korenici.⁶⁰⁵³ Prema zaključku Veća, krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na raseljavanje kosovskih Albanaca iz

⁶⁰⁵¹ V. gore, par. 881–900.

⁶⁰⁵² V. gore, par. 930.

⁶⁰⁵³ V. gore, par. 934.

Korenice 4. aprila. Veće se uverilo da je, time što je ljudima naredila da smesta odu, policija postupala s namerom da ih raseli. Veće se takođe uverilo da to raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo.

1655. Veće je konstatovalo i da su snage VJ početkom aprila 1999. godine u devet–deset sela u opštini Đakovica nastanjenih kosovskim Albancima, a između ostalog i u Žubu, išle od vrata do vrata i govorile ljudima da napuste selo u roku od dva sata. Seljani su učinili što im je rečeno.⁶⁰⁵⁴ Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na te postupke. S obzirom na konkretna naređenja koja su srpske snage izdavale, Veće se uverilo da su one postupale s namerom da kosovske Albance iz tih sela rasele mimo njihove volje. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo.

1656. Veće se takođe uverilo da su srpske snage, koje su činili VJ, MUP i pripadnici paravojnih formacija, 27. i 28. aprila 1999. godine izvele operaciju na području između sela Junik, Korenica i Meja, uključujući sela Dobroš, Ramoc, Orize i Guska, s namerom da očiste to područje od njegovih stanovnika, kosovskih Albanaca. VJ je obezbedio to područje, posle čega su na njega raspoređene jake policijske snage. Policija je ulazila u sela na tom području i nasumično pucala na kuće, zbog čega su kosovski Albanci napustili sela. Kuće su paljene i čitava sela spaljivana. Veće je već konstatovalo da je tokom te operacije ubijeno najmanje 296 muškaraca kosovskih Albanaca. Dana 27. aprila 1999. godine, konvoj koji su činile žene i deca kosovski Albanci napustio je sela na području Meje i Korenice i krenuo prema granici s Albanijom. Vojnici VJ i policija stajali su pored puta i terali ljude da idu dalje i da se ne zaustavljaju. Srpske snage sprovele su konvoj sve do same granice, ne dozvolivši ljudima u njemu da se odmore ili da nešto pojedu i popiju. Kad su stigli na granicu, srpska policija oduzela je ljudima iz konvoja lične isprave; ljudi na traktorima morali su da skinu i predaju registarske tablice. Dana 28. aprila 1999. godine, kosovski Albanci koji su bili u konvoju prešli su u Albaniju.⁶⁰⁵⁵

1657. Veće se uverilo da su krivična dela prisilnog premeštanja i deportacije ustanovljena u odnosu na sela Junik, Dobroš, Ramoc, Meju, Orize, Korenicu, Gusku, kao i u odnosu na druga sela na tom području, za 27. i 28. april 1998. godine. Veće se uverilo da su kosovski Albanci, žitelji tih sela, bili prinuđeni da odu zbog postupaka srpskih snaga, između ostalog i zbog direktnih naređenja, pretnji, spaljivanja kuća i ubijanja muškaraca. Veće se uverilo da su, tim postupcima protiv civilnog stanovništva, srpske snage delovale s namerom da ih prisilno rasele s područja na kom su oni zakonito boravili. Kad je prihvatilo pretpostavku da su srpske snage delovale s namerom da prisilno

⁶⁰⁵⁴ V. gore, par. 935.

⁶⁰⁵⁵ V. gore, par. 950–983.

rasele stanovnike tih sela, Veće je uzelo u obzir činjenicu da su duž puta kojim je konvoj išao do granice bile prisutne jake srpske snage, da su one sprovele konvoj, da ljudima nisu dozvoljavale da se zaustave dok ne stignu do granice, kao i da je srpska pogranična policija ljudima iz konvoja oduzela lične isprave. To raseljavanje kosovskih Albanaca s područja sela Junik, Dobroš, Ramoc, Meja, Orize, Korenica i Guska nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Time je ustanovljeno krivično delo deportacije.

(ix) Gnjilane

1658. Veće je konstatovalo da su srpske snage 6. aprila stigle u Prilepnicu, u opštini Gnjilane, rekle tamošnjim stanovnicima da, prema njihovim informacijama, u selu ima pripadnika OVK i da su dobile naređenje da miniraju selo. Pripadnici srpskih snaga rekli su stanovnicima sela da imaju dva sata da odu iz njega. Stanovnici Prilepnice otišli su istog dana, kako im je i rečeno, ali im je policija usput rekla da slobodno mogu da se vrate u selo. Najkasnije 7. aprila većina njih se i vratila.⁶⁰⁵⁶ Veće se uverilo da su stanovnici Prilepnice i raseljena lica koja su zakonito boravila u selu napustila selo zbog zahteva koje su srpske snage postavljale i pretnji da će minirati selo narednog dana. U dokazima nema ničeg što bi potvrdilo tvrdnju jednog pripadnika srpskih snaga da su seljani evakuisani radi njihove sopstvene bezbednosti. Iako je seljanima rečeno da se moraju evakuisati "radi sopstvene bezbednosti" pošto će vojnici narednog dana minirati selo, Veće konstatuje da se na osnovu dokaza ne može zaključiti da je raseljavanje ljudi iz sela ili miniranje sela trebalo da bude izvršeno po nekom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Veće se uverilo da su, time što su ljudima u Prilepnici pretile da će im selo biti minirano i što su im naredile da odu, srpske snage delovale s namerom da te ljude rasele mimo njihove volje. Krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na raseljavanje stanovništva Prilepnice za 6. april 1999. godine.

1659. Veće je takođe konstatovalo da su srpske snage 13. aprila 1999. godine naredile stanovnicima sela Prilepnica, u opštini Gnjilane, da napuste selo. Ujutru, najkasnije oko 07:30 časova, 3.000 stanovnika Prilepnice i oko 1.000 raseljenih lica iz drugih sela koja su zakonito boravila u Prilepnici krenulo je traktorima, motokultivatorima i automobilima. Saobraćajna policija je sproveda konvoj prema BJRM. Usput su se konvoju priključila dva autobusa s ljudima iz susednih sela. Konvoj je prošao nekoliko kontrolnih punktova. Pripadnici srpskih snaga pretukli su najmanje jednog čoveka, a ljudima su na jednoj poljani rekli da izađu iz automobila i da ostave ključeve u kolima. Ljudi iz konvoja potom su prešli granicu s BJRM.⁶⁰⁵⁷ Prema zaključku Veća,

⁶⁰⁵⁶ V. gore, par. 1016–1024.

⁶⁰⁵⁷ V. gore, par. 1025–1033.

krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na Prilepnicu za 13. april 1999. godine. Veće posebno ističe da je, po naređenju VJ, oko 4.000 kosovskih Albanaca napustilo selo, da je policija sprovela konvoj i da su srpske snage tim ljudima oduzele vozila na granici s BJRM. Prema zaključku Veća, ustanovljeno je da su srpske snage delovale s namerom da kosovske Albance iz Prilepnice rasele preko granice s BJRM.

1660. Veće je konstatovalo i da su pripadnici srpskih snaga 29. marta 1999. godine u selu Žegra išli od kuće do kuće i naređivali ljudima da odu. Pucali su u stanovnike i ulazili im u kuće kako bi im naredili da odu. Oko 1.300 stanovnika Žegre iz straha je napustilo selo i provelo noć na obližnjem brdu. Stanovnici su narednog dana pokušali da se vrate, ali su srpske snage pucale na kuće i seljane, koji su onda pobjegli u Donju Stublu, gde su ostali oko pet nedelja.⁶⁰⁵⁸ Prema zaključku Veća, srpske snage su 29. marta 1999. godine prisilno raselile 1.300 stanovnika Žegre u Donju Stublu. Veće se uverilo da su, time što su pucale na stanovnike sela i ulazile im u kuće, srpske snage delovale s namerom da ih oteraju. Veće ne prihvata argument odbrane da su stanovnici Žegre svojom voljom otišli iz sela, pošto dokazi ne govore u prilog tome. Međutim, iako se uverilo da su ljudi iz Žegre otišli u BJRM tri nedelje pošto su stigli u Donju Stublu, Veće ne može da prihvati tvrdnju da su taj i drugi odlazak prouzrokovala srpske snage ili da on može da se okarakterise kao deportacija.

1661. Veće je konstatovalo da su neki seljani iz Vladova 29. marta 1999. godine napustili to selo i krenuli prema području Crnog Brda zato što je srpska vojska bila u blizini. Dana 2. aprila, grupa od šest seljana pokušala je da se vrati u selo, ali su pripadnici srpskih snaga pucali i ubili troje njih, uključujući i jednu ženu. Istog dana, vojnici VJ naredili su stanovnicima Vladova koji nisu bili pobjegli da odu iz sela, što su ovi i učinili. Niko iz sela nije se usudio da se vrati.⁶⁰⁵⁹ Veće se uverilo da su srpske snage 29. marta i 2. aprila svojim postupanjem prisilno raselile stanovnike Vladova. Uzimajući posebno u obzir to da su pripadnici srpskih snaga pucali na stanovnike koji su pokušali da se vrate, Veće se uverilo da su srpske snage delovale s namerom da prisilno rasele stanovništvo Vladova. Pri donošenju zaključaka, Veće je u obzir uzelo i zapisnik sa sastanka načelnika SUP-ova na Kosovu, komandanata odreda PJP-a i komandanata JSO-a, održanog 4. aprila 1999. godine u Štabu MUP-a; na sastanku je rečeno da se oko 50.000 ljudi iselilo (verovatno iz rejona SUP-a Gnjlane), a da se oko 15.000 ljudi vratilo "sa područja Vranja".⁶⁰⁶⁰

⁶⁰⁵⁸ V. gore, par. 1039–1041.

⁶⁰⁵⁹ V. gore, par. 1051–1052.

⁶⁰⁶⁰ DP P764, str. 2.

1662. Dana 6. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, srpske snage napale su Rimnik, Gornju Budriku i Mogilu, u opštini Vitina, kao i sela Nosalje i Vladovo, u opštini Gnjilane. Stanovnici tih sela i preostali stanovnici Vladova otišli su u Donju Stublu, tako da se u Donjoj Stubli našlo oko 20.000 ljudi. Dana 20. aprila, u sela u opštini Vitina vratilo se oko 1.500 njih, a ostali su svakog dana odlazili u BJRM u grupama od po 500 do 1.000 ljudi, pošto su strahovali od napada srpskih snaga.⁶⁰⁶¹ Veće se uverilo da su stanovnici tih sela prisilno raseljeni iz svojih domova zbog napada srpskih snaga, koje su delovale s traženom namerom. Iz dokaza ne proizlazi da su ti napadi bili usmereni na legitimne vojne ciljeve. Veće se uverilo da su, time što su napale ta sela, srpske snage delovale s namerom da prisilno rasele civilno stanovništvo. Veće se uverilo da je optužba za prisilno premeštanje dokazana u odnosu na sela Nosalje i Vladovo, u opštini Gnjilane, kako je to navedeno u Optužnici, kao i da su stanovnici sela Rimnik, Gornja Budrika i Mogila, u opštini Vitina, prisilno raseljeni. Veće se takođe uverilo da su posle 20. aprila 1999. godine kosovski Albanci iz ta dva sela, kako je to navedeno u Optužnici, otišli najpre u Donju Stublu, a potom u BJRM. Međutim, s obzirom na okolnosti, Veće nije moglo da se uveri u to da je taj odlazak prouzrokovan postupcima srpskih snaga. Na osnovu dokaza, ustanovljeno je da su neki ljudi u Donjoj Stubli mogli da se vrate u svoja sela u opštini Vitina, ali da su neki odlučili da odu u BJRM, pošto nisu imali hrane.

1663. Veće je ustanovilo da su srpske snage, među kojima su bili i pripadnici VJ i policije, 6. aprila 1999. godine ušle u selo Vlačica, isterale stanovnike iz kuća, opljačkale kuće i zapalile ih. Tom prilikom, džamija je teško oštećena, a njena biblioteka uništena. Dana 11. aprila ili približno tog datuma, VJ i policija okupile su stanovništvo sela i jednom delu naložile da ode u Preševo, u Srbiji, što su ti ljudi i učinili. Odatle su izbeglice na kraju otišle u BJRM.⁶⁰⁶² Veće se uverilo da su u periodu od 6. do 11. aprila srpske snage prisilno raselile stanovnike Vlačice preko granice Kosova i Srbije. Veće se uverilo da su srpske snage delovale s namerom da rasele stanovništvo Vlačice. Donoseći taj zaključak Veće je uzelo u obzir činjenicu da su srpske snage pljačkale kuće kosovskih Albanaca i palile ih, kao i da su kosovskim Albancima u konvoju davale naredjenja da pređu granicu Kosova. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na Vlačicu.

(x) Uroševac

1664. Veće je prihvatilo da su srpske snage, među kojima su bili i pripadnici VJ i MUP-a, 6. aprila 1999. godine ušle u selo Sojevo, u opštini Uroševac, i počele da pale kuće. U požarima su

⁶⁰⁶¹ V. gore, par. 1042–1043.

⁶⁰⁶² V. gore, par. 1054–1056.

nastradala dva kosovska Albanca. Pripadnici srpskih snaga pucali su na jednog paralizovanog čoveka i njegovu ženu i ubili ih. Kako su srpske snage napredovale, oko 200 stanovnika Sojeva u strahu je pobjeglo iz sela u šumu. Pripadnici srpskih snaga zaustavili su jednu grupu njih i naredili im da idu u Uroševac. Druga grupa ostala je u šumi nekoliko dana. Toj grupi priključila se još jedna grupa stanovnika Sojeva, koji su ispričali da im je vojska stacionirana u Sojevu naredila da napuste selo i odu u grad Uroševac.⁶⁰⁶³ Veće prihvata da su raseljavanje stanovnika Sojeva i raseljenih lica iz drugih sela koja su bila tu, 6. aprila i tokom narednih dana, prouzrokovale srpske snage, koje su palile kuće i ubijale civile, stanovnike sela. Veće se uverilo da je cilj tih postupaka bio da se kosovski Albanci u selu zastraše i nateraju u beg. Nekoliko dana kasnije, srpske snage su ljudima koji još nisu pobjegli izričito naredile da odu. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Prema zaključku Veća, optužba za prisilno premeštanje dokazana je u odnosu na kosovske Albance iz Sojeva za 6. april i za naredne dane.

1665. Veće prihvata i da su 27. aprila 1999. godine ili približno tog datuma, stanovnici Sojeva i raseljena lica iz drugih mesta koja su pobjegla u Uroševac, napustili grad i otišli u BJRM. Ti ljudi odlučili su da odu u BJRM zato što je bilo suviše opasno da ostanu u Uroševcu; većina kosovskih Albanaca već je bila napustila Uroševac, a u gradu su bili policija, pripadnici paravojnih formacija i tenkovi VJ, kontrolni punktovi na kojima su bili pripadnici VJ i policije, i stalno se čula pucnjava. Na graničnom prelazu Đeneral Janković pogranična policija terala je kosovske Albance da granicu prelaze u grupama od po desetoro.⁶⁰⁶⁴ Veće se uverilo da, u takvim okolnostima, kosovski Albanci nisu imali drugog izbora nego da odu iz Uroševca i sklone se na najbliže mesto koje je bilo bezbedno, a to je bila BJRM. Ti ljudi odlazili su zastrašeni postupcima srpskih snaga. Veće se uverilo da su srpske snage stvarale atmosferu straha s namerom da kosovske Albance u Uroševcu nateraju da odu u BJRM. Optužba za deportaciju dokazana je u odnosu na kosovske Albance u gradu Uroševcu za 27. april.

1666. Veće je takođe konstatovalo da je 5. aprila 1999. godine grupa od 80 pripadnika paravojnih formacija iz Srbije došla u Staro Selo, u opštini Uroševac, uvela policijski čas, stanovnicima sela oduzimala motorna vozila i novac, pretila im govoreći da će biti "masovnih grobnica", da će seljane koristiti kao živi štit i "topovsko meso" i naterala neke od njih da kopaju rovove za odbranu. Dana 14. aprila, pošto su bili u strahu od pripadnika paravojnih formacija koji su bili u selu i pošto u čuli da su ubijena tri stanovnika Starog Sela, skoro svi od oko 500-600 kosovskih Albanaca, stanovnika Starog Sela, napustili su selo i otišli u grad Uroševac.⁶⁰⁶⁵ Prema

⁶⁰⁶³ V. gore, par. 1067–1071.

⁶⁰⁶⁴ V. gore, par. 1074–1075.

⁶⁰⁶⁵ V. gore, par. 1080–1083.

zaključku Veća, krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na Staro Selo. Ti stanovnici Starog Sela bili su prinuđeni da pobegnu iz sela zbog postupaka srpskih snaga, između ostalog i zbog pretnji, krađe motornih vozila i prinudnog rada. Prema zaključku Veća, srpske snage su, postupajući na taj način, delovale s namerom da stanovništvo Starog Sela nateraju da ode iz sela.

1667. Veće se uverilo da su stanovnici Miroslavlja 5. aprila čuli zvuk granatiranja i vatre iz automatskog oružja, koji je dolazio iz pravca sela Pojatište. Oko 1.000 lica raseljenih iz Pojatišta, Muhadžer Preleza, Muhovaca i drugih sela kasnije je došlo u Miroslavlje i ljudima koji su bili tamo ispričalo da tenkovi idu glavnim putem prema njihovim selima i da su im srpski vojnici rekli da odu što pre. Veće se uverilo i da su se 8. aprila vojna vozila približila selu Miroslavlje. Vojnici su skakali s vozila i trčali prema kućama, zbog čega su ljudi počeli da beže. Veće se uverilo da su ljudi bežali strahujući za život, pošto su videli ili čuli šta su pripadnici srpske vojske radili u okolnim selima. Neki su u konvoju krenuli prema gradu Uroševcu, ali su policajci na kontrolnom punktu na prilazu gradu uputili konvoj prema Skopju, u BJRM.⁶⁰⁶⁶ Kako je Veće konstatovalo, 3.000 stanovnika Miroslavlja i oko 1.000 lica koja su raseljena iz drugih sela u opštini Uroševac i koja su u to vreme zakonito boravila u Miroslavlju bilo je prinuđeno da pobegne iz sela zbog straha izazvanog postupcima srpskih snaga u tom selu i u susednim selima. S obzirom na nedostatak dokaza o eventualnim vojnim ciljevima u selu, koji bi mogle opravdati ponašanje srpskih snaga, Veće se uverilo da su srpske snage postupale na taj način u nameri da ljude u Miroslavlju nateraju da odu iz sela. Veće se takođe uverilo da je, time što je konvoj uputila prema BJRM, srpska policija postupala s namerom da kosovske Albance prisilno raseli preko granice s BJRM. Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na Miroslavlje.

1668. Veće je konstatovalo da je 15. i 16. aprila 1999. godine veliki broj raseljenih kosovskih Albanaca, oko 4.000 do 5.000 lica samo na dan 15. aprila, napustio Kosovo pošavši sa železničke stanice u Uroševcu prema graničnom prelazu Đeneral Janković, na granici s BJRM. Među njima su bili ljudi iz selā u opštini Uroševac, uključujući i Staro Selo, koje su srpske snage već bile raselile iz njihovih sela. Na železničkoj stanici, srpska policija naredila je izbeglicama da prema granici nastave duž pruge i rekla im da je teren pored tračnica miniran. Policija je izbeglice sprovela do granice.⁶⁰⁶⁷ Veće se uverilo da ljudi koji su sa železničke stanice vozom napuštali Uroševac, nisu imali drugog izbora nego da odu. Njih je do granice sprovela policija, koja je pazila da izbeglice ne idu nigde drugo nego preko granice sa BJRM. Na osnovu toga, Veće se uverilo da su srpske snage delovale s traženom namerom. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Prema zaključku Veća, krivično delo deportacije ustanovljeno je u

⁶⁰⁶⁶ V. gore, par. 1089–1095.

odnosu na stanovnike selā i gradova u opštini Uroševac koji su pošli sa železničke stanice u Uroševcu 14. i 15. aprila 1999. godine.

(xi) Kačanik

1669. Veće je ustanovilo da je selo Kotlina, u opštini Kačanik, granatirano 24. marta 1999. godine, nakon čega su srpske snage pešice ušle u selo; zbog toga je muški deo stanovništva pobjegao. Žene, deca i stariji muškarci naterani su da uđu u dva vojna kamiona kojima su odvezeni u grad Kačanik. Oni koji nisu mogli da stanu u kamione naterani su da pešice idu za njima. Narednog dana, grupa od najmanje 22 muškarca koje su srpske snage uhvatile bačena je u dve jame na jednom brdu u blizini sela. Potom su srpske snage minirale jame i digle ih u vazduh. Zbog tih događaja, većina preostalih muškaraca iz sela, oko 48 njih, koja je iz straha pobjegla iz sela kad su stigle srpske snage, krenula prema BJRM.⁶⁰⁶⁸ Prema zaključku Veća, srpske snage prisilno su raselile stanovnike Kotline 24. marta 1999. godine i tokom narednih dana. Nakon što su ubile jedan deo stanovništva, srpske snage delovale su s namerom da rasele ostatak stanovništva. Tome u prilog govori to što su neki muškarci ubijeni i što je ženama i deci dato izričito naređenje da odu, kao i time što je za njihovo raseljavanje obezbeđen prevoz. Prema zaključku Veća, granatiranje sela, ubijanje najmanje 22 muškarca u dve jame iznad Kotline i prisilno raseljavanje žena i dece imalo je za cilj da se ostatak muškog stanovništva istera iz sela. Krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na Kotlinu.

1670. Veće je takođe ustanovilo da je 27. marta 1999. godine na jedno selo nadomak grada Kačanika ispaljena jedna raketa. Snage MUP-a zauzele su položaje u krečani na periferiji grada i odatle pucale na kuće, pri čemu su ubile dva kosovska Albanca a druge ranile. Pucnjava je trajala oko sat vremena, a bacane su i bombe. Narednog dana, stanovnici Kačanika iz straha su napustili grad; neki su prešli granicu s BJRM.⁶⁰⁶⁹ Prema zaključku Veća, stanovnici Kačanika bili su prinuđeni da napuste svoj grad 27. i 28. marta zato što su srpske snage granatirale periferiju grada i pucale. S obzirom na to da tu nije bilo vojnih ciljeva, Veće se uverilo da je svrha granatiranja i pucanja bila da se u stanovništvu izazove strah i da se ono natera da ode na najbliže mesto koje je bilo bezbedno, a to je bila BJRM. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Optužba za deportaciju dokazana je za Kačanik za 27. i 28. mart 1999. godine.

⁶⁰⁶⁷ V. gore, par. 1096–1100.

⁶⁰⁶⁸ V. gore, par. 1102–1126.

⁶⁰⁶⁹ V. gore, par. 1127–1130.

1671. Veće je takođe ustanovilo da su srpske snage 13. aprila stigle u zaselak Vata, u opštini Kačanik, i otvorile vatru na selo. Stanovnici Vate i lica raseljena iz drugih sela koja su zakonito boravila u Vati uplašili su se od pucnjave. Iz straha, oni su pobjegli u planine. Srpske snage spalile su kuće u Vati i ubile četvoricu seljana. Tela dvojice njih su unakažena. Tokom naredna dva dana svi stanovnici Vate su iz straha pobjegli u BJRM.⁶⁰⁷⁰ Prema zaključku Veća, krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na Vatu za 13. april 1999. godine. Kosovski Albanci u selu bili su prinuđeni da odu zato što su srpske snage pucale i ubijale. S obzirom na to da nema dokaza da su snage OVK tog dana bile u selu, Veće se uverilo da je to pucanje imalo za cilj da ljude iz Vate istera iz sela i natera ih da se sklone na najbliže mesto koje je bilo bezbedno, a to je bila BJRM. Veće se uverilo da su ljudi odlazili zastrašeni time što su srpske snage pucale i što su videli tela stanovnika sela koje su srpske snage ubile, pri čemu su tela dvojice seljana bila unakažena. Veće se uverilo da to raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na Vatu za 14. april 1999. godine.

(xii) Dečani

1672. Veće je ustanovilo da su srpske snage, među kojima su bili i pripadnici policije, 26. marta 1999. godine zauzele položaje u selu Drenovac, u opštini Dečani, i počele da pale kuće. Zbog toga su kosovski Albanci iz tog sela pobjegli i sklonili se u susedno selo Beleg.⁶⁰⁷¹ Veće se uverilo da je stanovništvo Drenovca bilo prinuđeno da beži zbog postupaka srpskih snaga, kao i da su srpske snage delovale s odgovarajućom namerom. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na selo Drenovac za 26. mart 1999. godine.

1673. Veće je takođe ustanovilo da su srpske snage 28. marta stigle u Beleg. Narednog dana, policija je ulazila u kuće u tom selu i govorila ljudima da moraju da odu odatle. Ljudi su odvođeni u podrum kuća. Pripadnici srpskih snaga su ih pretresali i tokom pretresa im oduzimali lične isprave. Neki muškarci su pretučeni. Ljudi su tokom noći držani u nekoliko zgrada u selu, a čuvali su ih naoružani stražari. Dana 30. marta, srpske snage naredile su ljudima iz Belega da odu u Albaniju. Konvoj od automobila i traktora, u kom su bile žene, deca i neki muškarci krenuo je iz sela. Policijska i vojna vozila pratila su konvoj do granice. Uveče 30. marta ili narednog dana, konvoj je prešao granicu s Albanijom.⁶⁰⁷² Prema zaključku Veća, srpske snage su 30. marta deportovale u Albaniju stanovnike Belega i ljude iz drugih sela koji su zakonito boravili u Belegu. Veće posebno

⁶⁰⁷⁰ V. gore, par. 1131–1141.

⁶⁰⁷¹ V. gore, par. 1144.

⁶⁰⁷² V. gore, par. 1145–1153.

ističe da su srpske snage noć pre toga držale te ljude pod oružanom stražom, da su im izričito naredile da odu u Albaniju i da su policijska i vojna vozila pratila konvoj do granice. Veće se uverilo da su srpske snage, postupajući na taj način, delovale s namerom da ljude iz Belega rasele preko granice s Albanijom. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na stanovnike Belega i ljude koji su bili raseljeni iz drugih sela a koji su boravili u Belegu za 30. mart 1999. godine.

(xiii) Vučitrn

1674. Veće je već konstatovalo da su srpske snage 27. marta 1999. godine došle u grad Vučitrn, da su pucale i palile kuće i zapalile centar grada, pa i minaret džamije iz XVII veka, koja se nalazila u centru. Dana 1. aprila policija je stanovnicima Vučitrna rekla da napuste domove i odu na groblje. Tamo su stanovnike grada čekala tri autobusa koja su ih, po uputstvima policije, odvezla u BJRM. Oni koji nisu mogli da uđu u autobuse pošto više nije bilo mesta, pešice su išli za njima.⁶⁰⁷³ Veće se uverilo da su srpske snage 27. marta i tokom narednih dana prisilno raselile stanovnike Vučitrna i prisilile ih da odu u BJRM. Iz postupaka srpskih snaga vidi se da su one delovale s namerom da prisilno rasele te ljude u BJRM. Za te postupke ne postoji nikakav osnov u međunarodnom pravu. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na grad Vučitrn 27. marta 1999. godine i tokom narednih dana.

1675. Veće je konstatovalo i da su kosovski Albanci stanovnici Donjeg Svračka, u opštini Vučitrn, 27. marta 1999. godine napustili selo pošto su čuli pucnjavu iz susednog sela Gornjeg Svračka i videli da kuće u njemu gore. Jedna porodica pokušala je da ostane u selu, ali je otišla ubrzo pošto je glavni konvoj krenuo, pošto su se iz Nedakovca, jugozapadno od njihovog sela, začuli pucnji iz snajpera.⁶⁰⁷⁴ Veće se uverilo da su stanovnici Donjeg Svračka 27. marta 1999. godine otišli iz sela, zastrašeni pucnjavom koju su čuli. U nedostatku drugih dokaza, Veće ne može da zaključi da li je ta pucnjava bila usmerena na civile kosovske Albance ili je do nje došlo usled borbi. Krivično delo prisilnog premeštanja nije ustanovljeno u odnosu na raseljavanje stanovništva iz Donjeg Svračka za dan 27. mart 1999. godine.

1676. Veće je već konstatovalo i da je 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma, selo Donja Sudimlja granatirano, zbog čega su ljudi pobjegli u okolna brda. Narednog dana, policija je ušla u selo i preostalim stanovnicima rekla da imaju 15 minuta da odu ili će morati da snose posledice. Seljani su odmah pobjegli u okolna brda.⁶⁰⁷⁵ Veće se uverilo da su srpske snage 28. marta

⁶⁰⁷³ V. gore, par. 1163–1167.

⁶⁰⁷⁴ V. gore par. 1170.

⁶⁰⁷⁵ V. gore, par. 1172.

1999. godine raselile stanovnike Donje Sudimlje. S obzirom na činjenicu da je vatra bila usmerena na kuće civila, da su ljudima izdavana izričita naređenja da odu i da su kuće paljene, Veće se uverilo da su srpske snage delovale s traženom namerom. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na Donju Sudimlju za 28. i 29. mart 1999. godine.

1677. Veće je ustanovilo da su srpske snage 1. maja 1999. godine došle u selo Vesekovce i da su granatirale selo Slakovce. Pripadnici OVK koji su bili na tom području rekli su stanovništvu da više ne mogu da ga štite i savetovali mu da ode u grad Vučitrn. Dana 2. maja 1999. godine, konvoj s najmanje 30.000 kosovskih Albanaca, među kojima su bila i raseljena lica koja su zakonito boravila na tom području, krenuo je iz Slavkovaca pešice, na konjima i vozilima i uputio se prema Vučitrnu. Ubrzo pošto je krenuo, konvoj se našao na udaru srpskog granatiranja. Odmah potom srpske snage prišle su konvoju, pretile ljudima u konvoju i tražile im novac i uputile konvoj prema gradu Vučitrnu. Tokom noći ubijeni su neki od kosovskih Albanaca koji su išli u konvoju. Srpske snage izričito su uputile konvoj da ide prema poljoprivrednoj zadrugi u gradu Vučitrnu. Ljudi u konvoju su tako i učinili i stigli u poljoprivrednu zadrugu u noći između 2. i 3. maja 1999. godine.⁶⁰⁷⁶ Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na konvoj koji je 2. maja 1999. godine krenuo iz Vesekovaca i Slakovaca za Vučitrn. Iako Veće prihvata da su ljudi u konvoju krenuli pošto im je OVK rekao da više ne može da ih štiti i da se srpske snage približavaju selu, srpske snage bile su te koje su konvoj uputile prema gradu Vučitrnu, koje su granatirale konvoj, pretile ljudima u njemu i ubile neke muškarce. Prema zaključku Veća, ti postupci bili su sračunati na to da kosovske Albance koji su išli u konvoju nateraju da odu s tog područja. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno je u odnosu na konvoj koji je 2. maja 1999. godine krenuo iz Vesekovca i Slakovaca.

1678. Veće je konstatovalo i da je policija 4. maja u poljoprivrednoj zadrugi u Vučitrnu odvajala muškarce od žena i dece. Trideset muškaraca koji su imali vozačke dozvole vraćeno je u poljoprivrednu zadrugu. Ostali su odvedeni u zatvor u Smrekovnici, koji se nalazi između grada Vučitrna i Kosovske Mitrovice. Ženi, deci i starijim muškarcima policija je naredila da nabave potvrde o prijavi boravka i da odu iz Vučitrna. Onima koji su imali traktore rečeno je da odu u Albaniju, a onima koji su išli pešice da odu u Smrekovnicu ili u Dobru Luku. Veće je već konstatovalo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na ljude u poljoprivrednoj zadrugi. Iako je ljudima koji su imali traktore naređeno da idu u Albaniju, nema

⁶⁰⁷⁶ V. gore, par. 1177–1195.

dokaza da su oni to zaista i uradili. Prema zaključku Veća, krivično delo deportacije nije ustanovljeno u odnosu na raseljavanje iz poljoprivredne zadruge u gradu Vučitrnu 4. maja 1999. godine.

1679. Veće je ustanovilo i da su srpske snage 15. maja 1999. godine došle u Dobru Luku i odvojile muškarce od žena i dece. Muškarci su poslani u Smrekovnicu, gde su držani nekoliko dana, da bi potom bili poslani u Albaniju. Žene i deca morali su da se prijave i dobili su lične karte, a potom im je rečeno da se vrate svojim kućama. Autobusi s ljudima koji su držani u zatvoru u Smrekovnici pošli su iz zatvora 23. maja i odvezli te ljude na granicu s Albanijom, u blizini Žura. Na graničnom prelazu, šest–sedam policajaca i ljudi u zelenim uniformama oduzelo je zatočenicima lične isprave i nateralo ih da pređu granicu s Albanijom.⁶⁰⁷⁷ Veće se uverilo da je krivično delo deportacije ustanovljeno u odnosu na prisilno raseljavanje muškaraca iz zatvora u Smrekovnici u Albaniju 23. maja 1999. godine. Veće se uverilo da su srpske snage imale nameru da te muškarce kosovske Albanace rasele preko granice s Albanijom. To raseljavanje nije izvršeno ni po jednom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. Krivično delo deportacije ustanovljeno je u odnosu na prisilno raseljavanje muškaraca kosovskih Albanaca u Albaniju.

(b) Argumenti odbrane

1680. Odbrana tvrdi da je i nealbansko stanovništvo Kosova napuštalo Kosovo, i to u broju koji se može porediti s brojem kosovskih Albanaca koji su napuštali Kosovo.⁶⁰⁷⁸ Odbrana tvrdi da je u periodu od 24. marta do 10. juna 1999. godine, prema podacima UNHCR-a na koje se i tužilaštvo poziva, 860.000 ljudi napustilo Kosovo, ali da se u tom broju ne precizira broj pripadnika drugih etničkih grupa na Kosovu.⁶⁰⁷⁹ Odbrana, dalje, tvrdi da taj broj nije pouzdan i da "pre počiva na procenama nego na realnom popisu ljudi".⁶⁰⁸⁰

1681. Veće je donelo činjenične zaključke na osnovu dokaza prihvaćenih u ovom predmetu. Veće je ustanovilo da su stanovnici gradova i sela u odnosu na koje je ustanovljeno krivično delo deportacije ili prisilnog premeštanja ogromnom većinom bili kosovski Albanci. Iako Veće prihvata mogućnost da su tokom perioda na koji se Optužnica odnosi i pripadnici drugih etničkih grupa odlazili s Kosova, ta činjenica, čak i ako se dokaže, ne bi uticala na zaključke Veća u vezi s gradovima i selima navedenim u prethodnom pododeljku.

⁶⁰⁷⁷ V. gore, par. 1215–1217.

⁶⁰⁷⁸ Završni podnesak odbrane, par. 681.

⁶⁰⁷⁹ Završni podnesak odbrane, par. 686–687, 689, gde se poziva na DP P734. Odbrana tvrdi i da UNHCR nije ni pokušao da potvrdi broj izbeglica koje su se sklonile u Srbiju, a koji su navele SRJ i srpske vlasti; Završni podnesak odbrane, par. 689, v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 693–698.

⁶⁰⁸⁰ Završni podnesak odbrane, par. 688.

1682. Polazeći od kumulativnih podataka UNHCR-a za 10. jun 1999. godine, odbrana takođe tvrdi da devet posto ljudi koji su napustili Kosovo nisu napustili SRJ, pošto su otišli u Crnu Goru. Odbrana tvrdi da se to ne može okarakterisati kao bilo kakav "plan da se stanovništvo protera", pošto je stanovništvo premeštano na drugu teritoriju u okviru iste zemlje.⁶⁰⁸¹

1683. Veće tu tvrdnju ne može da prihvati. Prvo, u praksi Međunarodnog suda čvrsto je uvreženo da se krivično delo deportacije može ustanoviti ako su lica deportovana preko *de facto* granice. S obzirom na stepen autonomije koji je Kosovo ranije imalo i na status Crne Gore kao republike, i s obzirom na ranije konstatacije da se tokom relevantnog perioda vodio oružani sukob između snaga SRJ i Srbije, s jedne, i OVK, s druge strane, Veće prihvata da raseljavanje ljudi u Crnu Goru predstavlja raseljavanje preko *de facto* granice i da je stoga ispunjen uslov za krivično delo deportacije. Drugo, po mišljenju Veća, raseljavanje pripadnika albanske nacionalnosti s Kosova u Crnu Goru imalo bi sličan efekat kao i raseljavanje preko državne granice, pošto bi to za raseljena lica i dalje predstavljalo veliku patnju. Ta lica ostala bi bez prihoda, imovine i sredstava za život, bez svoje zajednice, ne bi mogla da govore svoj jezik ni da žive normalnim životom. Značajno je da bi vlasti SRJ i Srbije, po raseljavanju kosovskih Albanaca s Kosova, lakše mogle da kontrolišu tu pokrajinu, kao i da se prisustvo malih grupa kosovskih Albanaca u drugim delovima SRJ ili Srbije ne bi bitno odrazilo na kontrolu koju SRJ i srpske vlasti imaju nad tim teritorijama. Dalje, s obzirom na činjenicu da su neki delovi Kosova znatno bliži Crnog Gori nego Albaniji ili BJRM, u nekim okolnostima je raseljavanje u Crnu Goru možda bilo najprikladnije rešenje u sprovođenju plana da se pripadnici albanske nacionalnosti proteraju s Kosova kako bi se na Kosovu promenio etnički sastav.

1684. Odbrana dalje tvrdi da može da iznese mnoštvo razloga iz kojih su ljudi u relevantnom periodu možda odlazili s Kosova. Pre svega, odbrana tvrdi da je SRJ 24. marta 1999. godine proglasila ratno stanje, što bi već samo po sebi moglo nagnati mnoge ljude da odu s Kosova. Odbrana kao razloge navodi, između ostalog, NATO bombardovanje, borbe između OVK i srpskih snaga, sankcije i ratne uslove, evakuacije i to što je OVK namerno izazivao pokrete stanovništva.⁶⁰⁸²

1685. Kako bi potkrepila svoj dodatni argument da su ljudi odlazili iz straha od vazdušne kampanje NATO-a, odbrana se poziva na iskaz Sarande Bogujevci, koja je u svom svedočenju rekla da je iz sela stalno dopirao zvuk eksplozija, zbog čega su svi prelazili iz sela u grad, kao i na iskaze

⁶⁰⁸¹ Završni podnesak odbrane, par. 692.

⁶⁰⁸² Završni podnesak odbrane, par. 699, 700.

Miloša Došana i Vukmira Mirčića.⁶⁰⁸³ Veće napominje da nije utvrđeno da su te eksplozije vezane za vazdušnu kampanju NATO-a. Verovatnije je da su one vezane za granatiranje od strane srpskih snaga. Dalje, Saranda Bogujevci svedočila je o događajima u Podujevu, koji u Optužnici nisu konkretno navedeni u prilog navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju. Zato se Veće neće dalje baviti ovim argumentom odbrane. U iskazu na koji se odbrana poziva, Miloš Došan navodi da su grupe ljudi čekale jedne druge i potom nastavljale put zajedno, ali ne kaže zašto su ti ljudi odlazili. Iz iskaza Vukmira Mirčića proizlazi da su mu ljudi na putu od Peći ka Đakovici rekli da odlaze zato što se zbog NATO bombardovanja i zbog borbi s teroristima ne osećaju bezbedno. Kao što je već rečeno, Veće je brižljivo analiziralo iskaz Vukmira Mirčića, koji je u periodu relevantnom za Optužnicu bio načelnik OUP Dečani. Veće nije uspeo da se uveri da je njegov iskaz pouzdan, nepristrasan ili da je Mirčić spreman da govori istinu u vezi s bitnim pitanjima. Veće ne može da se osloni ni na šta što je Vukmir Mirčić rekao, osim tamo gde postoje dokazi koji potkrepljuju njegov iskaz. Veće ne prihvata njegovu tvrdnju da su mu ljudi koji su odlazili putem od Peći ka Đakovici rekli da odlaze zbog NATO bombardovanja ili borbi s teroristima.

1686. U prilog tvrdnji da su ljudi napuštali svoje domove zbog borbi između OVK i srpskih snaga, odbrana se poziva na iskaze svedoka 6D2 i Miloša Došana, koji su u svom svedočenju rekli kako su čuli da su borbe generalno bile razlog za strah među stanovništvom.⁶⁰⁸⁴ Kao što je već rečeno, Veće nije uspeo da se uveri da su ova dva svedoka iskrena ili pouzdana. Zato ono ne prihvata njihov iskaz u vezi s tim.

1687. Prilikom utvrđivanja da li se krivično delo deportacije ili krivično delo prisilnog premeštanja može ustanoviti, Veće se oslanjalo na iskaze o okolnostima u kojima su ljudi otišli iz više gradova i sela u 13 opština navedenih u Optužnici. Što se tiče lokacija za koje je ustanovljeno krivično delo prisilnog premeštanja ili krivično delo deportacije, nisu ponuđeni dokazi na osnovu kojih bi se moglo ustanoviti da su ti ljudi napuštali svoje domove zbog NATO bombardovanja, zbog borbi između srpskih snaga i OVK ili zbog patnji uzrokovanih sankcijama ili ratnim prilikama.⁶⁰⁸⁵ Naprotiv, Veće se za svaku konkretnu situaciju, kao što je detaljnije razmotreno ranije u tekstu, moglo uveriti da su ljudi odlazili s Kosova zato što su im srpske snage to tako izričito naredile ili zato što su ih srpske snage naterale da odu time što su ih granatirale, pucale na njih, ubijale ih i spaljivale im kuće po selima i gradovima. Većini izbeglih kosovskih Albanaca srpska policija je na granici oduzimala lične isprave i registarske tablice vozila. Da su se kosovski

⁶⁰⁸³ Završni podnesak odbrane, par. 701.

⁶⁰⁸⁴ Završni podnesak odbrane, par. 708.

⁶⁰⁸⁵ Što se tiče argumenta odbrane da su zbog nestašice osnovnih životnih potrepština uslovi na čitavom području bili "bedni", Veće napominje da je u to vreme na snazi bio embargo UN-a na uvoz oružja, koji je stupio na snagu 31. marta 1998. godine. Veće

Albanci iseljavali s Kosova zbog NATO bombardovanja ili zbog borbi između OVK i srpskih snaga, nije jasno zašto bi im se oduzimale lične isprave. U tom pogledu indikativni su iskazi Karola Johna Drewienkiewicza i Richarda Ciaglinskog, koji su na Kosovu bili 12. i 13. juna 1999. godine. Oni su uveče videli da pripadnici MUP-a spaljuju desetine hiljada dokumenata u dvorištu zgrade pored zgrade MUP-a u Prištini.⁶⁰⁸⁶ Kad je prišao vatri da vidi šta se to spaljuje, Richard Ciaglinski je zaključio da su ti dokumenti lične isprave, pasoši i zahtevi za izdavanje pasoša.⁶⁰⁸⁷ Pregledao je dokumente s raznih strana gomile i video da se na svim uzorcima koje je uzeo nalaze imena kosovskih Albanaca.⁶⁰⁸⁸

1688. Odbrana tvrdi da su konfiskovane samo one lične isprave koje su bile izdate nezakonito.⁶⁰⁸⁹ Odbrana se poziva na iskaz Shukrija Gerxhaliua, koji je u svom svedočenju rekao da je 4. ili 5. juna 1999. godine policija na kontrolnom punktu u Zvečanu, u opštini Kosovska Mitrovica, cepala one lične isprave koje su bile ispisane na albanskom i koje je izdalo "Ministarstvo unutrašnjih poslova Kosova".⁶⁰⁹⁰ Taj iskaz nije reprezentativan za iskaze date o ovom pitanju. U gotovo svim slučajevima oduzimane su sve lične isprave i svi dokumenti vezani za registraciju vozila. Ovaj konkretni slučaj odigrao se na jednom kontrolnom punktu na Kosovu, a ne na granici. Nema drugih dokaza o vrsti dokumenata koje je izdavalo Ministarstvo unutrašnjih poslova Kosova. U dokazima nema ničeg što ukazuje na to da lične isprave koje su oduzimane kosovskim Albancima koji su prelazili granicu s Albanijom, BJRM ili Crnom Gorom ili registarske tablice za njihova vozila nisu bile izdate na zakonit način. Dalje, odbrana ne objašnjava zašto su u zgradi pored zgrade MUP-a u Prištini 12. juna 1999. godine uveče uništavane lične isprave izdate kosovskim Albancima. Veće ne prihvata tvrdnju odbrane da su oduzimane samo one lične isprave koje su izdate na nezakonit način.

1689. Odbrana se poziva i na iskaze svedoka koji su u svedočenjima rekli da su svoje kuće napustili zato što se na tom području pucalo i tvrdi da svedoci nisu mogli da znaju ko zapravo puca.⁶⁰⁹¹ Veće je u vezi s izvršiocima svakog incidenta već iznelo zaključke na drugim mestima u ovoj Presudi. Dovoljno je napomenuti da je za svaku takvu priliku i bez obzira na individualne utiske očevidaca Veće bilo u mogućnosti da iznese zaključke o snagama koje su vršile ta dela, i to na osnovu opisa tih snaga, opisa oružja koje su one koristile, njihovog broja, kao i na osnovu

napominje i da je oružani sukob na Kosovu počeo još krajem maja 1998. godine, tako da su ljudi na Kosovu mesecima živeli u sličnim prilikama, ali da ipak nisu napuštali Kosovo u tako velikom broju.

⁶⁰⁸⁶ Karol John Drewienkiewicz, T. 6398–6399; Richard Ciaglinski, DP P832, Izjava od 21–23. marta 2000. godine, str. 10.

⁶⁰⁸⁷ Richard Ciaglinski, DP P832, Izjava od 21–23. marta 2000. godine, str. 10.

⁶⁰⁸⁸ Richard Ciaglinski, T. 5291.

⁶⁰⁸⁹ Završna reč, T. 14466–14467.

⁶⁰⁹⁰ Shukri Gerxhaliu, T. 3117–3118; v. takođe Shukri Gerxhaliu, DP P512, par. 35.

⁶⁰⁹¹ Završni podnesak odbrane, par. 710.

naređenja, izveštaja, vojnih dnevnika i drugih dokumenata u spis. Prema tome, ovaj argument odbrane se odbacuje.

1690. Iako se to u Završnom podnesku odbrane ne obrazlaže detaljno, odbrana je svoju argumentaciju delom zasnovala na tezi da su ljudi tokom perioda relevantnog za Optužnicu odlazili s Kosova strahujući od dejstva osiromašenog uranijuma.⁶⁰⁹² Slobodan Petković u svom iskazu nije dao zadovoljavajući osnov za svoju tvrdnju da su ljudi s Kosova odlazili strahujući od dejstva osiromašenog uranijuma. Nijedan od svedoka koji je tokom perioda relevantnog za Optužnicu otišao s Kosova nije u svedočenju pomenuo da je to učinio strahujući od dejstva osiromašenog uranijuma. Svi svedoci dali su detaljne iskaze o okolnostima pod kojima su otišli s Kosova. Tokom unakrsnog ispitivanja niko od tih svedoka nije upitan da li je s Kosova otišao zbog straha od osiromašenog uranijuma. Veće je donelo zaključke o razlozima za raseljavanje kosovskih Albanaca u gradovima i selima navedenim u Optužnici. Veće ne prihvata tvrdnju da je strah od dejstva osiromašenog uranijuma bio razlog iz kog su ljudi napuštali sela i gradove. Ovaj argument odbrane se odbacuje.

1691. Odbrana takođe tvrdi da je u nekoliko situacija možda postojala opravdana potreba da se stanovništvo privremeno evakuiše, u skladu s međunarodnim običajnim pravom.⁶⁰⁹³ Odbrana se poziva na iskaz Milana Đakovića i njegovu tvrdnju da komandant brigade ima obavezu da evakuiše stanovništvo s područja na kom se vode borbena dejstva. Odbrana se poziva i na iskaz Slobodana Spasića i njegovu tvrdnju da se ugroženom stanovništvu može pomoći jedino tako što će se organizovati direktna evakuacija.⁶⁰⁹⁴ Odbrana je takođe tvrdila da su snage VJ i MUP-a, u slučajevima u kojima nije postojala potreba za opravdanom evakuacijom, zapravo pokušavale da spreče stanovništvo da ode.⁶⁰⁹⁵

1692. Prema zaključku Veća, iako je, prema međunarodnom pravu, dozvoljeno evakuisati ljude radi njihove bezbednosti ili iz imperativnih vojnih razloga, u dokazima vezanim za slučajeve u kojima je Veće ustanovilo krivična dela deportacije ili prisilnog premeštanja ništa ne ukazuje na to da je ovo raseljavanje zapravo bilo evakuacija sprovedena da bi se dotična lica zaštitila. Isto tako, nije pokazano ni da su srpske snage poštovale proceduru prave evakuacije kako bi zaštitile stanovnike ili im potom omogućile da se vrate. Veće je donelo zaključak da ni u jednom od tih slučajeva raseljavanje nije izvršeno po nekom od osnova koje dozvoljava međunarodno pravo. O prirodi raseljavanja najviše govori činjenica da su srpske snage u većini slučajeva spaljivale kuće,

⁶⁰⁹² V. Završni podnesak odbrane, par. 701. v. takođe Slobodan Petković, DP D512, par. 7–10.

⁶⁰⁹³ Završni podnesak odbrane, par. 716.

⁶⁰⁹⁴ Završni podnesak odbrane, par. 718.

⁶⁰⁹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 722.

ubijale stoku i ubijale civile. Veće podseća da lica raseljena iz razloga bezbednosti ili iz imperativnih vojnih razloga treba da budu vraćena u svoje domove čim neprijateljstva prestanu.⁶⁰⁹⁶ Pošto su ljudi otišli, u mnogim selima na Kosovu spaljene su sve kuće. Veće ne prihvata da je raseljavanje sprovedeno sa ciljem da se stanovništvo zaštititi ili po ma kom drugom osnovu koji je dozvoljen u međunarodnom pravu.

1693. Veće ne prihvata ni argument odbrane da su snage VJ i MUP-a pokušavale da spreče ljude da odu onda kad evakuacija nije bila neophodna. Taj argument odbrana potkrepljuje iskazima svedoka 6D2 i Vukmira Mirčića. Veće nije moglo da se uveri u pouzdanost ijednog od te dvojice svedoka. Svedok 6D2 bio je krajnje nepouzdan svedok. On je u MUP-u Prizren bio među višim rukovodiocima, ali je uprkos tome tvrdio da ne zna ništa o teškim zlodelima koje su počinili pripadnici tog SUP-a. Veće je bilo zapanjeno njegovom tvrdnjom da su jedinice policije uvek vršile svoju dužnost u skladu sa zakonom i da su samo vojnici VJ mogli pretiti civilima kosovskim Albancima u kolonama raseljenih lica. Veće prihvata da je najveći deo iskaza svedoka 6D2 nepouzdan i namerno smišljen kako bi svedok zaštitio sebe. Što se tiče nedovoljne verodostojnosti Vukmira Mirčića, Veće je nju već prokomentarisalo.

1694. Konačno, odbrana tvrdi da je OVK putem prisilnog iseljavanja i zastrašivanja kontrolisao stanovništvo na Kosovu i manipulisao njime.⁶⁰⁹⁷ Odbrana se poziva na iskaz Byslima Zyrapija, koji je rekao da je OVK izdavao naređenja o kretanju jedinica i povlačenju stanovništva, kao i na dokaze o dejstvima OVK tokom 1998. i početkom 1999. godine.⁶⁰⁹⁸

1695. Veće je na osnovu konkretnih raspoloživih dokaza donelo zaključak o optužbama za deportaciju i prisilno premeštanje. Tamo gde su postojali dokazi za to da je OVK stanovništvu možda izdao naređenje za pokret, to jest u Belanici, u opštini Suva Reka, Veće je te dokaze ocenilo u sklopu svih drugih dokaza. Veće se nije uverilo da je stanovništvo postupalo po naređenjima OVK. Naprotiv, u svakom tom slučaju postojali su uverljivi dokazi da su uzrok raseljavanju bili postupci srpskih snaga, koje su ljudima ili izričito naređivale da odu ili su ih na to prisiljavale pucnjavom iz automatskog oružja, granatiranjem, paljenjem kuća i ubijanjem. Prema tome, taj argument odbrane se odbacuje.

1696. Iako nema dovoljno pouzdanih dokaza na osnovu kojih bi se moglo tvrditi da su ljudi odlazili strahujući od bombardovanja iz vazduha ili zbog borbi između srpskih snaga i OVK, Veće prihvata da je jedan od tih faktora ili da su oba ta faktora mogla donekle uticati na strahovanje nekih

⁶⁰⁹⁶ V. gore, par. 1607.

⁶⁰⁹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 723.

⁶⁰⁹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 724–725.

ljudi da bi se, ostankom na Kosovu u periodu relevantnom za Optužnicu, našli u opasnosti. Uprkos tome, treba podsetiti da su se borbe između OVK i srpskih snaga tada vodile već oko godinu dana. NATO bombardovanje jeste bilo nov faktor, ali ono je, kako se Veće uverilo na osnovu dokaza, uglavnom bilo usmereno na vojne ciljeve ili na ciljeve srpskih organa vlasti. Iz iskaza ne proizlazi da je u gradovima, mestima ili selima bilo široko rasprostranjenog bombardovanja civilnih ciljeva. Prema tome, nije očigledno da je NATO bombardovanje moglo biti važan razlog iz kog su kosovski Albanci u tako velikom broju odlazili s Kosova ili napuštali svoje domove.

1697. Međutim, novina su bili napadi na sela, mesta i gradove tokom kojih su srpske snage namerno gađale kosovske Albance, njihove domove i drugu imovinu, kao i to što je veliki broj kosovskih Albanaca ubijen, doveden u ozbiljnu fizičku opasnost ili što su im kuće uništene. U gotovo svim slučajevima za koje u ovom predmetu postoje konkretni dokazi, ustanovljeno je da su razlog iz kog su civili (ako nisu ubijeni) napuštali svoje domove i priključivali se masi drugih ljudi raseljenih na sličan način bili konkretni napadi srpskih snaga na kosovske Albance. Stoga je Veće zaključilo da NATO bombardovanje i borbe između srpskih snaga i OVK možda jeste zabrinulo neke kosovske Albance, ali da je kampanja koju su srpske snage vodile protiv civila kosovskih Albanaca bila presudan i imperativan razlog iz kog su kosovski Albanci napuštali svoje domove u selima, mestima i gradovima, a u mnogim slučajevima napuštali i samo Kosovo.

(c) Broj civila kosovskih Albanaca koji su bili žrtve deportacije

1698. Veće podseća da se u Optužnici navodi da je zbog dejstava snaga SRJ i Srbije u periodu od 1. januara 1999. do 20. juna 1999. godine prisilno deportovano oko 800.000 civila kosovskih Albanaca.⁶⁰⁹⁹ U prilog tom navodu, tužilaštvo se poziva na statističke podatke UNHCR-a, prema kojim se procenjuje da je u periodu od 24. marta do 10. juna 1999. godine 860.000 kosovskih Albanaca otišlo iz Pokrajine; oko 444.600 njih otišlo je u Albaniju, 345.500 u BJRM, a 69.000 u Crnu Goru.⁶¹⁰⁰ Tužilaštvo se poziva i na izveštaje MUP-a, u kojima se navodi da je veliki broj kosovskih Albanaca prešao pojedine granične prelaze.⁶¹⁰¹ Štaviše, upravo procena UNHCR-a glasi da je u periodu od 24. marta do 10. juna 1999. godine oko 860.000 ljudi otišlo s Kosova, od čega je gotovo polovina, oko 400.000, otišla u periodu od 24. marta do 6. aprila 1999. godine.⁶¹⁰² U jednom izveštaju od 20. aprila 1999. godine koji je Štab MUP-a uputio MUP-u navodi se da je u periodu od 24. marta 1999. do 18. aprila 1999. godine ukupno 651.987 kosovskih Albanaca otišlo s teritorije

⁶⁰⁹⁹ Optužnica, par. 72.

⁶¹⁰⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 460, gde se poziva na DP P734, str. 4.

⁶¹⁰¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 461, gde se poziva na DP P695; DP P696; DP P697; DP P718; DP P719; DP P720; DP P721; DP P698; DP P722; DP P723; DP P699; DP P700; DP D304; DP D305 i DP P694.

⁶¹⁰² DP P734, str. 4.

SRJ, od čega je 489.714 prešlo preko graničnog prelaza Vrbica, u opštini Prizren, 23.622 preko graničnog prelaza Čafa Prušit, 16.873 preko graničnog prelaza Globočica, u opštini Dragaš, a 121.778 preko graničnog prelaza Đeneral Janković, u opštini Kačanik.⁶¹⁰³

1699. Veće napominje da se u tim izvorima navode veoma uopšteni podaci. Nema naznaka o mestu na Kosovu iz kog su raseljena lica došla. U Optužnici se navode konkretni primeri za deportaciju i prisilno premeštanje s lokacija u 13 od 29 opština na Kosovu. Dokazi koje je tužilaštvo izvelo bili su vezani za te navode, kako to i treba da bude. Tokom perioda relevantnog za Optužnicu ljudi su možda odlazili iz svih ili iz mnogih delova Kosova, ali Veće je saslušalo samo ona svedočenja koja su se odnosila na konkretne lokacije u 13 opština navedenih u Optužnici. Veće ne može da donese nikakav zaključak o razlozima iz kojih su ljudi s drugih lokacija eventualno odlazili s Kosova. Prema tome, Veće ne može da prihvati tvrdnju da je oko 800.000 civila kosovskih Albanaca bilo žrtva prisilne deportacije s lokacija i iz opština na Kosovu konkretno navedenih u Optužnici.

1700. Međutim, na osnovu dokaza se može ustanoviti da su stanovnici lokacija navedenih u sledećem paragrafu prisilno raseljeni preko granice. Ipak, ti dokazi nisu dovoljno pouzdani da bi se na osnovu njih mogao doneti zaključak o broju ljudi s konkretnih lokacija, navedenom u Optužnici. U gotovo svim slučajevima radi se samo o proceni broja ljudi u konvoju koji je prešao preko granice, a u takvim konvojima su, po pravilu, bili ljudi s različitih lokacija. Na osnovu dokaza može se zaključiti da je broj kosovskih Albanaca koji su u periodu od 24. marta 1999. do 20. juna 1999. godine s konkretnih lokacija navedenih u sledećem paragrafu deportovani u Albaniju, BJRM i Crnu Goru iznosio najmanje 200.000. Međutim, ta procena je nepotpuna i veoma konzervativna, a pravi broj je verovatno daleko veći.

3. Zaključci

1701. Veće se uverilo da je krivično delo deportacije ustanovljeno u odnosu na sledeće gradove i sela: Celina (28. marta 1999. godine) u opštini Orahovac, Dušanovo i grad Prizren (28–30. marta 1999. godine) i Srbica (od 9. do 16. aprila 1999. godine) u opštini Prizren, Kladernica (od 12. do 15. aprila 1999. godine) i Turićevac (1. aprila 1999. godine) u opštini Srbica, grad Suva Reka (od 7. do 21. maja 1999. godine) i Belanica (1. aprila 1999. godine) u opštini Suva Reka, grad Peć (27–28. marta 1999. godine), grad Kosovska Mitrovica (4. aprila 1999. godine), Žabare (14. aprila 1999. godine i narednih dana) u opštini Kosovska Mitrovica, grad Priština (od 26. do 31. marta 1999. godine), grad Đakovica (od 2. do 3. aprila 1999. godine), Guska (27–28. aprila 1999. godine),

⁶¹⁰³ DP P699, str. 5.

Korenica (27–28. aprila 1999. godine), Žub (27–28. aprila 1999. godine), Meja (27–28. aprila 1999. godine), Junik (27–28. aprila 1999. godine), Dobroš (27–28. aprila 1999. godine), Ramoc (27–28. aprila 1999. godine) i Orize (27–28. aprila 1999. godine) u opštini Đakovica, Prilepnica (13. aprila 1999. godine), Vlastica (6. aprila 1999. godine) u opštini Gnjilane, Miroslavlje (8. aprila 1999. godine), železnička stanica u Uroševcu (14–15. aprila 1999. godine) i grad Uroševac (27. aprila 1999. godine) u opštini Uroševac, grad Kačanik (27–28. marta 1999. godine) i Vata (14. aprila 1999. godine) u opštini Kačanik, Beleg (30. marta 1999. godine) u opštini Dečani, grad Vučitrn (27. marta 1999. godine) i Dobra Luka preko zatvora u Smerkovnici (23. maja 1999. godine) u opštini Vučitrn.

1702. Veće se uverilo da je krivično delo prisilnog premeštanja ustanovljeno u odnosu na sledeće gradove i sela: Bela Crkva (25. marta 1999. godine), Mala Kruša (25–27. marta 1999. godine), Velika Kruša (25. marta 1999. godine i narednih dana) i Celina (25. marta 1999. godine) u opštini Orahovac, Pirane (25. marta 1999. godine) i Landovica (26. marta 1999. godine) u opštini Prizren, Leočina (25–26. marta 1999. godine), Kladernica (25. marta 1999. godine), Izbica (27–28. marta 1999. godine), Bročna (25–26. marta 1999. godine), Turićevac (26. marta 1999. godine), Tušilje (29. marta 1999. godine) u opštini Srbica, grad Suva Reka (26–28. marta 1999. i 3. aprila 1999. godine), Pećane (20–21. marta 1999. godine), Čuška (14. maja 1999. godine) u opštini Peć, grad Kosovska Mitrovica (28. marta 1999. godine), grad Đakovica (24. marta 1999. godine), Guska (27. marta 1999. godine), Korenica (4. aprila 1999. godine) i Žub (početkom aprila 1999. godine) u opštini Đakovica, Prilepnica (6. aprila 1999. godine), Žegra (29. marta 1999. godine), Nosalje (6. aprila 1999. godine), Vladovo (29. marta i 6. aprila 1999. godine) u opštini Gnjilane, Sojevo (6. aprila 1999. godine) i Staro Selo (14. aprila 1999. godine) u opštini Uroševac, Kotlina (24. marta 1999. godine) u opštini Kačanik, Drenovac u opštini Dečani, Donja Sudimlja (28. marta 1999. godine), Vesekovce (2. maja 1999. godine) i Slakovce (2. maja 1999. godine) u opštini Vučitrn.

1703. U ovom predmetu dela prisilnog premeštanja obuhvaćena su optužbama za "druga nehumana dela", prema članu 5(i) Statuta. Veće se uverilo da su dela prisilnog premeštanja, ustanovljena u ovom predmetu i navedena u prethodnom paragrafu, po težini slična drugim zločinima protiv čovečnosti. Dela prisilnog premeštanja po težini su slična delima deportacije. Ona obuhvataju prisilan odlazak ljudi iz njihovih domova i zajednica, a često i teške fizičke i emotivne patnje i neizvesnost u vezi s eventualnim povratkom.

1704. Da zaključimo, Veće se uverilo da su navodi iz tačke 1 (deportacija) i tačke 2 (druga nehumana dela (prisilno premeštanje)) dokazani.

B. Ubistvo (tačka 3 i 4)

1705. U Optužnici se navodi da je Vlastimir Đorđević krivično odgovoran za ubijanje stotina civila kosovskih Albanaca; za 840 njih znaju se ime i prezime i oni su konkretno navedeni u prilogima Optužnici. S tim u vezi, navodi se da je optuženi odgovoran za ubistva na sledećih 11 lokacija: Bela Crkva, Mala Kruša, Suva Reka, Izbica, Ulica Miloša Gilića, Meja, Vučitrn, Kotlina, Slatina, Vata, Dubrava i Podujevo. Tim navodima potkrepljuju se dve tačke koje se odnose na ubistvo: jedna kao zločin protiv čovečnosti, kažnjiv prema članu 5(a) Statuta (tačka 3), a druga kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta (tačka 4).

1706. U nastavku slede zaključci Veća u vezi s navodima o ubistvu. Žrtve svakog pojedinačnog incidenta ubistva, u odnosu na koje je ustanovljena optužba za ubistvo, navedene su u Tabelama s podacima o žrtvama, priloženim ovoj Presudi.⁶¹⁰⁴ Osobe koje su navedene kao žrtve a kod kojih optužba za ubistvo nije dokazana nisu navedene u Tabelama s podacima o žrtvama. Iako se u Optužnici navode žrtve čija su imena poznata, navodi o ubistvu u Optužnici nisu ograničeni samo na te žrtve. Zato je Veće u Presudu uvrstilo i konstatacije o ubistvima žrtava koje nisu u Tabelama a koje su takođe ubijene tokom događaja navedenih u pojedinačnim incidentima ubistva, ukoliko se to moglo ustanoviti na osnovu dokaza. Za neke žrtve koje se ne nalaze u Tabelama znaju se ime i prezime, a za neke ne.

1707. Odbrana tvrdi da su operacije u kojima je MUP učestvovao bile prave policijske operacije, čiji je cilj bilo hapšenje terorista i rešavanje problema terorističkih snaga.⁶¹⁰⁵ Iz razloga navedenih u ovom poglavlju, kao i iz razloga o kojima je već bilo govora u ovoj Presudi, Veće je konstatovalo da takvo tumačenje događaja nije potkrepljeno dokazima. U gotovo svim slučajevima ubijene osobe bile su nenaoružane, bile su pod nadzorom srpskih snaga i nisu učestvovala u oružanom sukobu, ali su, uprkos tome, ubijene. Nije bilo pokušaja da se, za potrebe istrage ili sudskog postupka, ti ljudi identifikuju ili uhapsu kao teroristi ili potencijalni teroristi. Na osnovu dokaza može se ustanoviti samo da su srpske snage imale otvorenu nameru da ubiju muškarce kosovske Albance. Iako se u kontekstu predloženih činjenica to pitanje i ne postavlja, ubistva kosovskih Albanaca nikako nisu bila srazmerna eventualnoj vojnoj koristi koja je iz toga mogla proisteći.⁶¹⁰⁶ Veće ne prihvata taj argument odbrane.

⁶¹⁰⁴ Veće napominje da je u nekim slučajevima ime žrtve u dokazima napisano drugačije nego u Optužnici. Gde god je to bilo moguće, razlike u pisanju navedene su u Tabelama s podacima o žrtvama, priloženim ovoj Presudi, v. dole, Prilog, Tabele s podacima o žrtvama.

⁶¹⁰⁵ Završni podnesak odbrane, par. 328, 330–331.

⁶¹⁰⁶ V. dole, par. 2052–2069.

1. Merodavno pravo

1708. Krivično delo ubistva čine sledeća tri elementa:

- a) smrt žrtve (*actus reus*), iako nije neophodno ustanoviti da je telo preminule osobe pronađeno;⁶¹⁰⁷
- b) smrt je posledica izvršiočevog činjenja ili nečinjenja; dovoljno je da je "ponašanje počinioca znatno doprinijelo smrti te osobe",⁶¹⁰⁸ i
- c) izvršilac je u trenutku činjenja ili nečinjenja imao nameru da ubije žrtvu, a ako nije imao takvu konkretnu nameru, znao je da će smrt biti moguća posledica njegovog činjenja ili nečinjenja (*mens rea*).⁶¹⁰⁹ Zaključeno je da nehat i grubi nehat nisu komponenta indirektnog umišljaja.⁶¹¹⁰

Pored toga, moraju biti ispunjeni i opšti uslovi navedeni u članu 3 i članu 5 Statuta.

2. Zaključci

(a) Bela Crkva, opština Orahovac

1709. Veće je u ovoj Presudi već iznelo konstatacije u vezi s tri zasebna incidenta ubijanja u Beloj Crkvi 25. marta 1999. godine, za koje se u Optužnici tereti kao za ubistvo.⁶¹¹¹

1710. Veće je konstatovalo da je civilno stanovništvo bilo prinuđeno da beži duž rečice Belaje pošto su snage MUP-a 25. marta 1999. godine ušle u selo Bela Crkva. Kad je grupa od 14 seljana kosovskih Albanaca pokušala da pobegne iz Bele Crkve, pripadnici MUP-a otvorili su vatru na nju. Preživeo je samo jedan dvogodišnji dečak. Kao što je već razmotreno u ovoj Presudi, Veće je prihvatilo da je tih 13 kosovskih Albanaca poginulo zato što je na njih pucano.⁶¹¹² Sve žrtve bile su civili koji nisu učestvovali u neprijateljstvima; tri žrtve bile su žene, a sedam žrtava bile su deca.

⁶¹⁰⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Boškosi*, par. 305. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 326. U predmetu *Kvočka* Žalbeno veće je, dalje, konstatovalo da se "[č]injenica smrti žrtve može [...] izvesti posrednim zaključivanjem na osnovu ukupnih dokaza koji su predloženi Pretresnom vijeću. Dovoljno je utvrditi da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz raspoloživih dokaza taj da je smrt žrtve nastupila kao posljedica djela ili propusta optuženog ili jedne ili više osoba za koje je optuženi krivično odgovoran." Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 260; V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 240.

⁶¹⁰⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom 1, par. 137; Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 347; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 423; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 37.

⁶¹⁰⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Delić*, par. 48. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 60; Prvostepena presuda u predmetu *Boškosi*, par. 305; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 236; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 241; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 486.

⁶¹¹⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Delić*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 60; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 235–236.

⁶¹¹¹ V. gore, par. 465, 469–472, 473; Optužnica, par. 75(b).

⁶¹¹² V. gore, par. 464, 1393, 1394.

Veće se uverilo da su izvršioci imali traženu nameru da ubiju te ljude, s obzirom na to da su među žrtvama bile žene i deca i da niko nije bio naoružan. Veće prihvata da su snage MUP-a 25. marta 1999. godine kod rečice Belaje u Beloj Crkvi ubile tih 13 kosovskih Albanaca, koji su poimenično već navedeni u ovoj Presudi.⁶¹¹³

1711. Posle tog incidenta, iste te snage MUP-a krenule su dalje duž reke i otkrile još jednu grupu civila koji su pobjegli iz sela. Grupi od oko 65 kosovskih Albanaca naređeno je da uđu u reku ispod mosta na Belaji i tad je na njih otvorena vatra. Kao što je u ovoj Presudi već konstatovano, pripadnici MUP-a su kod mosta na Belaji otvorili vatru i ubili otprilike 41 od tih seljana kosovskih Albanaca koji su stajali u vodi.⁶¹¹⁴ Svi ti muškarci, njih 41, umrli su od strelnih rana koje su im nanele snage MUP-a.⁶¹¹⁵ Nema dokaza koji bi ukazivali na to da je ijedna od tih žrtava tada ili ranije učestvovala u terorističkim aktivnostima. Čak i da je neko ili da su svi oni ranije učestvovali u terorističkim aktivnostima, što Veće nije konstatovalo, srpske snage nisu ni pokušale da naprave razliku između onih koji jesu učestvovali u terorističkim aktivnostima i onih koji nisu ili da uhapsu one koji jesu učestvovali. Svi ti ljudi ubijeni su namerno, nakon što su sistematično odvojeni od žena i dece i nakon što im je naređeno da uđu u rečicu. Ti dokazi nedvosmisleno odražavaju nameru izvršilaca da te ljude ubiju, a ne nameru da svoje aktivnosti usmere na teroriste iz OVK. Prihvata se da su snage MUP-a 25. marta 1999. godine kod mosta na Belaji ubile najmanje 41 kosovskog Albanca, koji su poimenično već navedeni u ovoj Presudi.⁶¹¹⁶

1712. Nakon što su ti ljudi ubijeni iz vatrenog oružja kod mosta na Belaji, iste te snage MUP-a otvorile su vatru na još šestoricu ljudi u jednom kanalu, udaljenom od mosta na Belaji 70 do 85 metara, i ubile ih.⁶¹¹⁷ Na osnovu sudskomedicinskih dokaza ustanovljeno je da su sva ta šestorica ljudi umrla od višestrukih strelnih rana.⁶¹¹⁸ Nema dokaza koji bi ukazivali na to da su ti ljudi bili naoružani, da su u to vreme učestvovali u neprijateljstvima ili da su bili pripadnici OVK. S obzirom na činjenicu da je na te ljude namerno pucano, kao i na opšte prilike, Veće se uverilo da su izvršioci imali traženu nameru da ubiju tu šestoricu ljudi. Veće prihvata da su ta šestorica kosovskih Albanaca, koji su poimenično već navedeni u ovoj Presudi, ubijeni 25. marta 1999. godine kod kanala iza mosta na Belaji, u Beloj Crkvi.⁶¹¹⁹

⁶¹¹³ V. gore, par. 465.

⁶¹¹⁴ V. gore, par. 469–472.

⁶¹¹⁵ V. gore, par. 1393–1394.

⁶¹¹⁶ V. gore, par. 472.

⁶¹¹⁷ V. gore, par. 473.

⁶¹¹⁸ DP P1151, K0138760; v. gore, par. 1393–1394.

⁶¹¹⁹ V. gore, par. 473.

1713. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da su događaji navedeni u par. 75(b) Optužnice dokazani.

(b) Mala Kruša, opština Orahovac

1714. Veće je u ovoj Presudi već iznelo konstatacije u vezi sa četiri tri zasebna incidenta ubijanja u Maloj Kruši koji su obuhvaćeni tim incidentom ubistva navedenim u Optužnici.⁶¹²⁰

1715. Kao što je u ovoj Presudi već ustanovljeno, srpska policija, kojoj su pomagali seljani Srbi, spalila je devetoro kosovskih Albanaca u njihovim domovima.⁶¹²¹ Svih devetoro vode se na OMPF-ovom Spisku nestalih lica.⁶¹²² To devetoro ljudi nije ubijeno u Batushinom ambaru, kako se to navodi u Optužnici, ali Veće, uprkos tome, prihvata da su oni izgubili život prilikom napada srpskih snaga na selo Mala Kruša 25. marta 1999. godine. Tih devet žrtava bile su civili kosovski Albanci i nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima. Namera izvršilaca da ubiju te žrtve dokazana je činjenicom da su njihove kuće namerno zapaljene, dok su žrtve bile unutra, i to pošto su žrtve odbile da izađu iz njih.⁶¹²³ Uprkos odsustvu konkretnih sudskomedicinskih dokaza o uzroku smrti, Veće se uverilo da se, s obzirom na okolnosti, kao jedini opravdan može izvesti zaključak da su tih devet kosovskih Albanaca, koji su poimenično već navedeni u ovoj Presudi, pripadnici srpske policije ubili 25. marta 1999. godine u Maloj Kruši.

1716. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su snage MUP-a 26. marta 1999. godine u Maloj Kruši pucale u Hysena Ramadanija. Iako o smrti Hysena Ramadanija nisu predloženi sudskomedicinski dokazi, Veće se na osnovu iskaza očevidaca uverilo da je Ramadani preminuo zato što su snage MUP-a pucale na njega. Kako se navodi, on je poslednji put viđen živ na dan kad je, kako je navedeno, pucano u njega.⁶¹²⁴ U trenutku kad je ubijen, Hysen Ramadani nije bio naoružan i nije učestvovao u neprijateljstvima.⁶¹²⁵ S obzirom na okolnosti, Veće se uverilo da je u njega namerno pucano i da su izvršioci imali traženu nameru da poćine ubistvo. Prema konstataciji Veća, Hysena Ramadanija, kosovskog Albanca, ubile su snage MUP-a tokom napada na Malu Krušu 26. marta 1999. godine.

1717. Na osnovu dokaza ustanovljeno je da su pripadnici snaga MUP-a, pošto su ubili Hysena Ramadanija, grupu od oko 114 kosovskih Albanaca, koju su činili muškarci i dećaci, saterali u

⁶¹²⁰ V. gore, par. 485, 486, 490–495.

⁶¹²¹ Veće napominje da se u Prilogu Optužnici kao žrtve navode samo trojica od tih devet civila kosovskih Albanaca. Veće je u Tabelama s podacima o žrtvama, priloženim Presudi, navelo još šest žrtava čija su imena navedena u dokazima; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁶¹²² V. DP P477.

⁶¹²³ V. gore, par. 485.

⁶¹²⁴ V. DP P477.

Batushin ambar, na obodu Male Kruše. Veće je konstatovalo i da su deseterica od tih muškaraca i dečaka uspela da pobegnu iz ambara. Veće je već konstatovalo da su preostala 104 muškarca i dečaka preminula ili zato što su te snage MUP-a pucale u njih u ambaru ili zato što su izgorela kad su te snage MUP-a zapalile ambar.⁶¹²⁶ U trenutku kad su ubijene, nijedna od te 104 žrtve nije bila naoružana, sve su bile zatočenici pod oružanom stražom snaga MUP-a i nisu učestvovala u neprijateljstvima.⁶¹²⁷ Ogromna većina tih muškaraca i dečaka vodi se kao nestala u Maloj Kruši 26. marta 1999. godine.⁶¹²⁸ Srpske snage najpre su pokušale da iz vatrenog oružja pobiju sve te zatočenike u ambaru, a potom su namerno zapalile ambar u kom su se i dalje nalazile žrtve, ili njihova tela. Iz takvih okolnosti proizlazi da su izvršioci imali traženu nameru za ubistvo. Uprkos odsustvu sudskomedicinskih dokaza, Veće konstatuje da se, s obzirom na okolnosti, kao jedini opravdan može izvesti zaključak da su ta 104 kosovska Albanca, muškaraca i dečaka, koja su poimenično već navedena u ovoj Presudi, snage MUP-a ubile 26. marta 1999. godine u Maloj Kruši.⁶¹²⁹

1718. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da je ustanovljeno da srpske snage, među kojima su bili i pripadnici MUP-a, potom pucale na dvojicu od tih muškaraca koji su uspeali da pobegnu iz ambara u plamenu.⁶¹³⁰ Na osnovu sudskomedicinskog ispitivanja ostataka te dve žrtve, Adnana Shehua⁶¹³¹ i Refkija Rahskaja, nisu mogli biti doneti nikakvi zaključci. Uprkos tome, Veće se na osnovu iskaza očevidaca uverilo da su ta dva mladića preminula zbog toga što su srpske snage 26. marta 1999. godine pucale na njih.⁶¹³² Ti ljudi nisu bili naoružani i pokušavali su da pobegnu iz zapaljenog Batushinog ambara kad su ih srpske snage zarobile. Srpske snage naredile su im da stave ruke na potiljak, a onda su namerno pucale u njih. Veće se uverilo da su izvršioci imali traženu nameru da ubiju ta dva mladića. Isto tako, i Hysni Hajdari pobegao je iz Batushinog ambara kad je ovaj zapaljen. Hajdari je kasnije pronađen mrtav u obližnjim brdima; na njegovom telu viđene su strelne rane.⁶¹³³ Iako za to nema konkretnih sudskomedicinskih dokaza, Veće prihvata da se, s obzirom na okolnosti, kao jedini opravdan može izvesti zaključak da je Hysni Hajdari preminuo zato što su snage MUP-a pucale u njega 26. marta 1999. godine u Maloj Kruši.⁶¹³⁴ Hysni Hajdari poslednji put je viđen živ u Batushinom ambaru.⁶¹³⁵ Kao i dve ranije pomenute žrtve, i Hysni Hajdari bio je nenaoružan. Dokazi ukazuju na to da su snage MUP-a tog dana imale nameru

⁶¹²⁵ V. gore, par. 486.

⁶¹²⁶ V. gore, par. 495, 1401.

⁶¹²⁷ V. gore, par. 495.

⁶¹²⁸ V. DP P477.

⁶¹²⁹ V. gore, par. 495.

⁶¹³⁰ V. gore, par. 491.

⁶¹³¹ Adnan Shehu nalazi se na spisku nestalih lica, v. DP P477.

⁶¹³² V. gore, par. 491, 1399, 1402.

⁶¹³³ V. gore, par. 493.

⁶¹³⁴ V. gore, par. 493, 1402.

da ubiju sve muškarce i dečake kosovske Albance na tom području. Prema tome, Veće prihvata da su izvršioci imali traženu nameru. Prihvata se da su snage MUP-a ubile tu trojicu kosovskih Albanaca tokom napada na Malu Krušu.

1719. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da je navod iz par. 75(c) Optužnice dokazan.

(c) Opština Suva Reka

1720. Veće je u ovoj Presudi već iznelo konstatacije u vezi s nekoliko zasebnih slučajeva ubijanja članova porodice Berisha u Suvoj Reci; svi su oni obuhvaćeni incidentom ubistva navedenim u Optužnici.⁶¹³⁶ Kao što je već rečeno, telesni ostaci članova pomenutih porodice Berisha otkriveni su na tri različite lokacije, i to na groblju u Suvoj Reci, na strelištu VJ u blizini Prizrena, koje se navodi pod imenom "Kroj-I-Popit", i u masovnoj grobnici u centru SAJ u Batajnici, u Srbiji.⁶¹³⁷ Sve žrtve ubijanja u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine vode se kao nestale na OMPF-ovom Spisku nestalih lica.⁶¹³⁸

1721. Na osnovu dokaza je ustanovljeno da su 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci pripadnici lokalne policije pucali u sledeće članove porodice Berisha u blizini njihovog porodičnog kompleksa u ulici Restanski put: Bujar, Sedat, Nexhat, Nexhmedin, Faton i Fatime (Ismetova žena i Fatonova majka).⁶¹³⁹ Na osnovu sudskomedicinskih dokaza i svedočenja očevidaca, Veće konstatuje da je sve šestoro umrlo zato što su pripadnici MUP-a pucali u njih.⁶¹⁴⁰ U trenutku kad su ubijeni, niko od to šestoro ljudi nije bio naoružan niti je aktivno učestvovao u neprijateljstvima. S obzirom na okolnosti i na osnovu ukupnih dokaza, uključujući svedočenja očevidaca o tom ubijanju, Veće prihvata da su snage MUP-a 26. marta 1999. godine u blizini porodičnog kompleksa porodice Berisha, u ulici Reštanski put, u gradu Suvoj Reci, ubile šestoro pomenutih civila kosovskih Albanaca. Veće se uverilo i da su dva starija člana porodice Berisha, čija se imena ne pominju u iskazima, ranjena kad su snage MUP-a pucale na njih dok su pokušavali da pobegnu s mesta ubistva; kasnije su snage MUP-a ponovo otvorile vatru na ta dva čoveka i ubile ih. Ta dva čoveka nisu bila naoružana.⁶¹⁴¹ Uprkos odsustvu sudskomedicinskih dokaza, Veće se uverilo da se iz dokaza može zaključiti samo da su ta dva starija člana porodice Berisha ubijena kad su pripadnici MUP-a pucali u njih. S obzirom na okolnosti, Veće prihvata da su izvršioci imali traženu nameru da

⁶¹³⁵ On se vodi kao nestalo lice, v. DP P477.

⁶¹³⁶ V. gore, par. 672, 676, 678, 683.

⁶¹³⁷ V. gore, par. 683–684, 1403–1406, 1484–1491.

⁶¹³⁸ V. DP P477.

⁶¹³⁹ V. gore, par. 670–672.

⁶¹⁴⁰ V. gore, par. 670–672, 1405, 1406, 1484–1491.

⁶¹⁴¹ V. gore, par. 672.

ubiju sve te članove porodice Berisha. Na njih je namerno pucano. Sve žrtve bile su nenaoružani civili i nijedna nije učestvovala u neprijateljstvima. Veće konstatuje da je ustanovljeno da su pripadnici lokalnog MUP-a 26. marta 1999. godine u blizini porodičnog kompleksa Berishinih, u Suvoj Reci, ubili i ta dva starija člana porodice Berisha.

1722. Veće je već konstatovalo da su, posle pomenutog ubijanja, pripadnici lokalne policije 26. marta 1999. godine u jednoj piceriji u obližnjem tržnom centru u Suvoj Reci ubili još 32 člana porodice Berisha.⁶¹⁴² Kao što je navedeno u Poglavlju VIII, tela 18 od ta 32 člana porodice Berisha ekshumirana su oko dve i po godine kasnije iz masovne grobnice u centru SAJ u Batajnici, blizu Beograda, i identifikovana.⁶¹⁴³ Još nije utvrđeno gde se nalaze telesni ostaci ostalih 14 lica. Iako za preostala lica nema detaljnih sudskomedicinskih dokaza, Veće, na osnovu ukupnih dokaza, konstatuje da su sva ta 32 člana porodice Berisha preminula kad su pripadnici lokalnog MUP-a pucali na njih u piceriji ili u eksploziji jedne ili više bombi koje su pripadnici lokalnog MUP-a bacili u piceriju pošto su pucali na njih.⁶¹⁴⁴ Ti članovi porodice Berisha bili su nenaoružani civili, većinom žene i deca, i oni u trenutku kad su ubijeni nisu učestvovali u neprijateljstvima. S obzirom na to da su žrtve, uključujući žene i decu, bile zatvorene u piceriji, da je na njih namerno pucano i da su one namerno izložene eksplozijama bombi u zatvorenom prostoru, Veće se uverilo da su izvršioci imali traženu nameru za ubistvo ta 32 člana porodice Berisha. Veće se uverilo da su pripadnici MUP-a 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci ubili 32 člana porodice Berisha, čija su imena već navedena u ovoj Presudi.⁶¹⁴⁵

1723. Veće je konstatovalo i da je, posle ubijanja u piceriji, jedan lokalni policajac 26. marta 1999. godine u blizini picerije u gradu Suvoj Reci pucao u leđa još jednom članu porodice Berisha, Jasharu Berishi, i ubio ga.⁶¹⁴⁶ Delovi Jasharove odeće, kao i deo njegove noge, kasnije su izvađeni iz masovne grobnice na strelištu VJ u blizini Prizrena, koje se pominje pod imenom "Kroj-I-Popit".⁶¹⁴⁷ Godine 2001. telesni ostaci Jashara Berisha izvađeni su iz masovne grobnice u centru SAJ u Batajnici, blizu Beograda.⁶¹⁴⁸ U trenutku kad je ubijen Jashar Berisha nije bio naoružan. On je bio zatočen od strane srpskih snaga i nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima. Veće konstatuje da je policija imala traženu nameru da ubije Jashara Berishu. Veće konstatuje da je ustanovljeno da je Jashara Berishu jedan lokalni policajac ubio 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci.

⁶¹⁴² V. gore, par. 673–676.

⁶¹⁴³ Petoro od tih članova porodice Berisha poginulo je od strelnih rana, a jedan drugi član od povrede u predelu trupa; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama; v. gore, par. 1488–1489.

⁶¹⁴⁴ V. gore, par. 675–676, 682–684, 1484–1491.

⁶¹⁴⁵ V. gore, par. 676.

⁶¹⁴⁶ V. gore, par. 678.

⁶¹⁴⁷ V. gore, par. 1406.

⁶¹⁴⁸ V. gore, par. 1490.

1724. Veće je već konstatovalo da su u 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci ubijeni i sledeći članovi porodice Berisha: Afrim Berisha, Arta Berisha, Hamdi Berisha i Zana Berisha.⁶¹⁴⁹ Uprkos odsustvu sudskomedicinskih dokaza o uzroku smrti, Veće podseća da su telesni ostaci ta četiri člana porodice Berisha pronađeni među telesnim ostacima 24 člana porodice Berisha koji su 2001. godine ekshumirani iz masovne grobnice u centru SAJ u Batajnici.⁶¹⁵⁰ Iz dokaza ne proizlazi da su te žrtve u vreme smrti bile naoružane; štaviše, jedna od žrtava bila je žena, a jedna dete. Na osnovu ukupnih dokaza, a naročito na osnovu broja članova porodice Berisha koji su 26. marta 1999. godine ubijeni u celoj Suvoj Reci, Veće se uverilo da su izvršioci imali traženu nameru da ubiju to četvoro ljudi. Veće konstatuje da su pripadnici MUP-a 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci ubili ta četiri člana porodice Berisha.

1725. Još nije ustanovljeno gde se nalaze telesni ostaci Mirata, Nefije, Saita i Zelihe Berishe; njih OMPF i dalje vodi kao nestala lica.⁶¹⁵¹ Lične stvari koje su pripadale Miratu Berishi, kao i lične stvari drugih članova porodice Berisha koji su, kako je Veće ustanovilo, ubijeni 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci, pronađeni su na strelištu VJ-a u blizini Prizrena koje se navodi pod imenom "Kroj-I-Popit".⁶¹⁵² Kao što je to već detaljno izloženo u ovoj Presudi, snage MUP-a su na strelište VJ u blizini Prizrena koje se navodi pod imenom "Kroj-I-Popit" prenele tela gotovo svih ljudi ubijenih 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci, tamo ih nakratko pokopale, a potom su ih po nalogu MUP-a iskopale i ponovo pokopale u centru SAJ u Batajnici, mestu u Srbiji udaljenom oko 400 kilometara.⁶¹⁵³ Iako se s razlogom može pretpostaviti su snage MUP-a 26. marta 1999. godine u Suvoj Reci ubile Mirata, Nefije, Saita i Zelihe Berishu, Veće ne raspolaže dovoljnom količinom dokaza da bi to sa sigurnošću moglo da konstatuje.

1726. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da su navodi iz par. 75(d) Optužnice dokazani u odnosu na ubistvo članova porodice Berisha.

(d) Izbica, opština Srbica

1727. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su snage MUP-a 28. marta 1999. godine u Izbici ubile najmanje 132 kosovska Albanca.⁶¹⁵⁴ Ogromnu većinu njih OMPF je registrovao kao

⁶¹⁴⁹ V. gore, par. 683.

⁶¹⁵⁰ V. gore, par. 1488; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁶¹⁵¹ V. DP P477.

⁶¹⁵² Kao što je navedeno u Poglavlju VIII, septembra 1999. godine na strelištu VJ u blizini Prizrena koje se navodi pod imenom "Kroj-I-Popit" pronađeni su mnogi artefakti, između ostalog odeća, cipele, novčanici i drugi predmeti, koji su pripadali članovima porodice Berisha, a među njima i Miratu Berishi, koji je poslednji put živ viđen 26. marta 1999. godine. Ljudski ostaci Mirata Berishe nisu pronađeni među telesnim ostacima ekshumiranim u centru SAJ u Batajnici, blizu Beograda, Halit Berisha, T. 3614, 3383, 3386–3387; v. gore, par. 1406.

⁶¹⁵³ V. gore, par. 684.

⁶¹⁵⁴ V. gore, par. 621–630, 632–634, 1407–1417.

nestala lica.⁶¹⁵⁵ Od te 132 žrtve, ostaci 29 žrtava bili su među posmrtnim ostacima ekshumiranim iz masovne grobnice u centru PJP-a u Petrovom Selu.⁶¹⁵⁶ Obdukcijom je kod 17 od tih 29 žrtava potvrđeno da je uzrok smrti povezan sa strelnim ranama; kod ostalih žrtava sudskomedicinskom analizom nije mogao da se ustanovi uzrok smrti.⁶¹⁵⁷ Međutim, za te žrtve i za preostale 103 žrtve čiji telesni ostaci još nisu pronađeni, Veće konstatuje da se na osnovu svedočenja očevidaca može ustanoviti da su i one izgubile život zato što su snage MUP-a u Izbici 28. marta 1999. godine pucale na njih.⁶¹⁵⁸ U trenutku kad je nastupila smrt, sva ta 132 nenaoružana kosovska Albanca bila su pod oružanom stražom snaga MUP-a i nisu učestvovala u neprijateljstvima.⁶¹⁵⁹ Pošto su pripadnici MUP-a držali te kosovske Albance pod pretnjom oružja i pošto su namerno pucali u njih, iz takvih činjenica se kao jedini opravdan može izvesti zaključak da su izvršioci imali traženu nameru da ubiju ta 132 lica. Veće prihvata da su snage MUP-a 28. marta 1999. godine u Izbici ubile ta 132 muškarca, čija su imena već navedena u ovoj Presudi.⁶¹⁶⁰

1728. Veće upućuje i na raniju konstataciju da su tri žene, Zoje Osmani (Osmana), Zada Dragaj i Ajmone Citaku, takođe ubijene 28. marta 1999. godine u Izbici. Dve su ubijene na traktoru, a jedna na obližnjoj livadi.⁶¹⁶¹ Iako se na osnovu sudskomedicinskih dokaza za Zoje Osmani (Osmana) nije mogao izvesti nikakav zaključak i iako nije utvrđeno gde se nalaze telesni ostaci Ajmone Citaku, Veće, na osnovu iskaza očevidaca, prihvata da su srpske snage njih namerno spalile žive na traktoru.⁶¹⁶² Veće se uverilo i da su srpske snage ubile Zadu Dragaj na livadi u Izbici. Njeni telesni ostaci ekshumirani su u centru PJP u Petrovom Selu, a obdukcijom je potvrđeno da je Zada Dedaj umrla od strelnih rana u predelu glave i trupa.⁶¹⁶³ Sve tri žrtve bile su starije žene: Zoje Osmani (Osmana) imala je 67 godina, Zada Dragaj 71,⁶¹⁶⁴ a Ajmone Citaku 81 godinu. S obzirom na okolnosti u kojima su preminule, kao i na dob i pol žrtava i brutalan način na koji su ubijene, Veće konstatuje da su izvršioci imali traženu nameru da ubiju te žene. Veće prihvata da su srpske snage ubile te tri starije žene.

⁶¹⁵⁵ V. DP P477.

⁶¹⁵⁶ V. gore, par. 1512. Veće napominje da se među telima 29 žrtava koja su ekshumirana u centru PJP u Petrovom Selu ne nalaze tri starije žrtve ženskog pola koje su, kako je Veće konstatovalo, ubijene na jednoj livadi u Izbici. Tela dve od te tri starije žene takođe su ekshumirana u Petrovom Selu. O tome će biti reči u nastavku teksta, v. dole, par. 1728.

⁶¹⁵⁷ V. gore, par. 1513.

⁶¹⁵⁸ V. gore, par. 1407–1417.

⁶¹⁵⁹ V. gore, par. 633–634.

⁶¹⁶⁰ V. gore, par. 633–634.

⁶¹⁶¹ V. gore, par. 620; Mustafa Dragaj, T. 615; Liri Loshi, T. 702; DP P288.

⁶¹⁶² Posmrtni ostaci Ajmone Citaku i Zoje Osmana bili su među telima koje su srpske snage pokopale u Izbici 31. marta ili 1. aprila 1999. godine, da bi ih kasnije ekshumirale. Posmrtni ostaci Zoje Osmana ekshumirani su u Petrovom Selu, ali nije utvrđeno gde se nalaze posmrtni ostaci Ajmone Citaku. S obzirom na te okolnosti, Veće konstatuje da činjenica da to jedno telo nije pronađeno nema nikakvog značaja i da je moguće da se posmrtni ostaci Ajmone Citaku nalaze među izmešanim i neidentifikovanim telesnim ostacima iz Petrovog Sela. Na osnovu iskaza očevidaca, koji su u ovoj Presudi već razmotreni, Veće prihvata da je MUP 28. marta 1999. godine živu spalio Ajmone Citaku dok je bila na traktoru. V. gore, par. 1512; v. dole, Prilog: Tabela s podacima o žrtvama.

⁶¹⁶³ V. gore, par. 1512; v. dole, Prilog: Tabela s podacima o žrtvama.

1729. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da su događaji navedeni u par. 75(f) Optužnice dokazani.

(e) Ulica Miloša Gilića, Đakovica, opština Đakovica

1730. Veće je u ovoj Presudi već iznelo zaključke u vezi s ubijanjem u noći 1. aprila 1999. godine u Ulici Miloša Gilića 157 u Đakovici i u Ulici Miloša Gilića 80 u Đakovici.⁶¹⁶⁵

1731. Kao što je konstatovano na drugim mestima u ovoj Presudi, u noći između 1. i 2. aprila 1999. godine snage MUP-a su u Ulici Miloša Gilića 157 ubile 20 civila kosovskih Albanaca. Među njima je bilo dvanaestoro dece, sedam žena i jedan mentalno hendikepiran muškarac.⁶¹⁶⁶ Pripadnici MUP-a su to dvadesetoro ljudi ubili, a potom zapalili kuću u kojoj su oni bili. Njihovi posmrtni ostaci kasnije su pokopani na gradskom groblju u Đakovici. Jedna preživela osoba identifikovala je to dvadesetoro ljudi koji su izgubili život. Na osnovu kasnijeg sudskomedicinskog ispitivanja i iskaza očevidaca, Veće se uverilo da je tih dvadesetoro ljudi umrlo od strelnih rana ili tako što je spaljeno živo.⁶¹⁶⁷ Sve žrtve bile su nenaoružani civili, koji nisu učestvovali u neprijateljstvima. S obzirom na te okolnosti, namerno pucanje i spaljivanje, Veće se uverilo da su izvršioci u tom trenutku imali nameru da ubiju žrtve. Veće prihvata da su pripadnici MUP-a u noći između 1. i 2. aprila 1999. godine ubili tih 20 civila kosovskih Albanaca, čija su imena već navedena u ovoj Presudi.⁶¹⁶⁸

1732. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo i da su snage MUP-a kasno u noći 1. aprila 1999. godine u Ulici Miloša Gilića 80 u Đakovici ubile četiri člana porodice Cana. To su bili Januz Cana, Ganimete Cana, Shpresa Cana i Fatmir Cana.⁶¹⁶⁹ Pošto su telesni ostaci spaljeni, obdukcijom nije mogao da se utvrdi uzrok smrti.⁶¹⁷⁰ Uprkos tome, Veće se na osnovu ukupnih dokaza uverilo da je to četvoro ljudi umrlo 1. aprila 1999. godine od povreda koje su im hotimično naneli pripadnici MUP-a. To četvoro kosovskih Albanaca nije bilo naoružano u to vreme i nije učestvovalo u neprijateljstvima. Ganimete i Januz Cana bili su stariji bračni par. S njima u kući bili su njihov sin Fatmir Cana, koji je ubijen kad su izvršioci ušli u kuću, i njihova ćerka Shypresa Cana, koju su izvršioci odveli iz kuće dok je ona vrištala, i potom je ubili. Iz dokaza nesumnjivo proizlazi da su

⁶¹⁶⁴ Veće napominje da se Zada Dragaj u Prilogu Optužnici vodi kao muško; međutim, polazeći od obdukcijuskog izveštaja, Veće prihvata da je Zada Dragaj ženskog pola, v. gore, par. 620; v. dole, Prilog: Tabela s podacima o žrtvama.

⁶¹⁶⁵ V. gore, par. 886–889, 891.

⁶¹⁶⁶ V. gore, par. 889.

⁶¹⁶⁷ V. gore, par. 886–889, 898, 1419–1421.

⁶¹⁶⁸ V. gore, par. 889.

⁶¹⁶⁹ V. gore, par. 891.

⁶¹⁷⁰ V. gore, par. 892, 1422.

izvršioci iz snaga MUP-a imali nameru da ubiju te četiri žrtve. Veće prihvata da je dokazano ubistvo četiri žrtve čija su imena navedena.

1733. Veće je saslušalo i neke iskaze o ubijanju najmanje 16 drugih kosovskih Albanaca u Đakovici kasno u noći 1. aprila i rano ujutru 2. aprila 1999. godine. Pošto raspolaže samo ograničenim dokazima, Veće ne može sa sigurnošću da konstatuje da su ti ljudi ubijeni, iako je u ovoj Presudi već ustanovljeno da su njih ubili pripadnici MUP-a.

1734. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, događaji navedeni u par. 75(g) Optužnice dokazani su.

(f) Meja, opština Đakovica

1735. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su srpske snage, koje su činili pripadnici vojske, paravojnih formacija i policije, 27. aprila 1999. godine u dvorištu Lizane Malaj, u Korenici, opština Đakovica, ubile sledeću petoricu kosovskih Albanaca: Blerima Malaja, Vata Malaja, Nikolla Kabashija, Andrusha Kabashija i Arbena Kabashija.⁶¹⁷¹ Tamo gde je to bilo moguće, sudskomedicinskim ispitivanjem ustanovljeno je da su uzrok smrti bile strelne rane.⁶¹⁷² Telesni ostaci svih tih ljudi ekshumirani su u centru SAJ u Batajnici.⁶¹⁷³ U vreme smrti nijedna žrtva nije bila naoružana, sve su bile zatočene od strane srpskih snaga i ležale su na zemlji, kako im je naređeno. Ti ljudi nisu učestvovali u neprijateljstvima. S obzirom na okolnosti u kojima su ti ljudi ubijeni, Veće prihvata da su izvršioci imali traženu nameru da ih ubiju. Veće prihvata da je ubistvo petorice kosovskih Albanaca čija su imena navedena dokazano.

1736. Veće je na drugom mestu u ovoj Presudi već prihvatilo da su vojnici VJ 27. aprila 1999. godine u dvorištu Prenda Markaja u Meji ubili sledeću deveticu kosovskih Albanaca: Marka Dedu, Pashka Dedu, Lintona Dedu, Prenda Markaja, Pashka Markaja, Marka Markaja, Bekima Markaja, Petrita Markaja i Skendera Pjetrija.⁶¹⁷⁴ Tamo gde je to bilo moguće, sudskomedicinskim pregledom ustanovljeno je da su uzrok smrti bile strelne rane.⁶¹⁷⁵ Nije utvrđeno gde se nalaze telesni ostaci Skendera Pjetrija, ali se Veće, s obzirom na iskaze očevidaca o okolnostima u kojima su se ta ubistva odigrala, uverilo i konstatovalo da su vojnici VJ ubili Skendera Pjetrija istom prilikom kad i tih osam drugih muškaraca.⁶¹⁷⁶ Telesni ostaci ostalih osam žrtava ekshumirani su u centru SAJ u Batajnici. Posmrtni ostaci mnogih drugih tela na toj lokaciji još nisu identifikovani.

⁶¹⁷¹ V. gore, par. 955–957.

⁶¹⁷² V. gore, par. 1500–1502; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁶¹⁷³ V. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

⁶¹⁷⁴ V. gore, par. 958–960.

⁶¹⁷⁵ V. gore, par. 1500–1502; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

Među njima se možda nalaze i posmrtni ostaci Skendera Pjetrija. U vreme smrti nijedna od tih devet žrtava nije bila naoružana, sve su bile zatočenici srpskih snaga i bile su prisiljene da se postroje uz jedan zid u dvorištu. Ti ljudi nisu mogli da učestvuju u neprijateljstvima. Iz tih dokaza jasno proizlazi da su izvršioci imali traženu nameru da ubiju to devetoro ljudi. Veće konstatuje da su srpske snage ubile devetoricu pomenutih muškaraca.

1737. Veće je konstatovalo i da su srpske snage, među kojima su bili pripadnici MUP-a i dva "ruska vojnika" dobrovoljca, 27. aprila 1999. godine u Meji pucale na Kolëta Duzhmanija i pogodile ga.⁶¹⁷⁷ Na osnovu sudskomedicinskih dokaza ustanovljeno je da je Duzhmani umro od višestrukih strelnih rana.⁶¹⁷⁸ Nema dokaza da je Kolë Duzhmani bio pripadnik OVK. U svakom slučaju, u trenutku kad je ubijen on je bio zatočenik srpskih snaga i nije učestvovao u neprijateljstvima. Veće podseća da su srpske snage koje su držale Kolëta Duzhmanija pre nego što su ga ubile radio-vezom dobile poruku i da su pitane da li su uhvatile Gjelosha Kolu. Pošto su mislili da je Kolë Duzhmani u stvari Gjelosha Kola, pripadnici snaga pomislili su da su uhvatili Gjelosha Kolu. Potom im je naređeno: "Uništi ga."⁶¹⁷⁹ To što su pripadnici srpskih snaga pogrešili oko identiteta žrtve možda objašnjava njihovu nameru da počine ubistvo u tom trenutku, ali ne menja ništa na samoj toj činjenici. S obzirom na okolnosti, jedini zaključak koji se može izvesti, i koji Veće prihvata, jeste da su srpske snage, među kojima su bili i pripadnici MUP-a, 27. aprila 1999. godine u Meji ubile Kolëta Duzhmanija.

1738. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo i to da je u dolini Carragojs 27–28. aprila 1999. godine izvedena velika i koordinirana zajednička operacija MUP-a i VJ poznata kao operacija "Reka". Kao što je razmotreno, Veće je konstatovalo da su srpske snage na više lokacija izdvojile grupe muškaraca iz konvoja kosovskih Albanaca i potom ih ubile iz vatrenog oružja.⁶¹⁸⁰ Iz masovnih grobnica u Batajnici, oko 420 km od Meje, ekshumirani su posmrtni ostaci najmanje 281 žrtve, a na OMPF-ovom Spisku nestalih lica se za sve njih navodi da su poslednji put žive viđene u Meji 27–28. aprila 1999. godine.⁶¹⁸¹ Sudskomedicinskim ispitivanjem ustanovljeno je da su 172 od te 281 žrtve umrle od stelnih rana. S obzirom na stanje u kom su bili telesni ostaci ekshumirani u Batajnici, sudskomedicinskim ispitivanjem nije se mogao ustanoviti uzrok smrti drugih 109 žrtava.⁶¹⁸² Međutim, na osnovu ukupnih dokaza i okolnosti može se ustanoviti, a Veće to i konstatuje, da se za svaku 281 žrtvu kao jedini opravdan može izvesti zaključak da su ih srpske

6176 V. gore, par. 959–960.

6177 V. gore, par. 961–963.

6178 V. gore, par. 963, 1493–1494.

6179 V. gore, par. 961–963.

6180 V. gore, par. 967–979, 985–995.

6181 V. gore, par. 1493, 1500, 1506. U taj broj nije uračunato 14 žrtava o kojima je bilo govora ranije, v. gore, par. 1735–1737.

snage ubile 27–28. aprila 1999. godine tokom operacije "Reka", i to u okolnostima koje su slične onim ustanovljenim za grupu od 172 žrtve. Veće takođe konstatuje da su izvršioci imali nameru da ubiju tu 281 žrtvu.

1739. Nema dokaza o tome da je iko od kosovskih Albanaca ubijenih u Meji u to vreme bio naoružan ili da je aktivno učestvovao u neprijateljstvima.⁶¹⁸³ Štaviše, nema dokaza ni o tome da su se u vreme tih događaja u Meji na tom području vodile ikakve borbe između srpskih snaga i OVK.⁶¹⁸⁴ Dalje, iako je odbrana tvrdila da su akcije srpskih snaga bile usmerene protiv terorista kosovskih Albanaca, nema dokaza koji bi ukazivali na to da su ubijeni ljudi ranije ili u tom trenutku učestvovali u terorističkim aktivnostima. Na osnovu ukupnih dokaza u vezi s 281 licem čiji su posmrtni ostaci, kako je Veće konstatovalo, ekshumirani u centru SAJ u Batajnici, u Srbiji, kao jedini opravdan može se izvesti zaključak da su srpske snage namerno ubile te ljude u okviru operacije "Reka" u Meji 27–28. aprila 1999. godine. Veće prihvata da je dokazano da su srpske snage u Meji 27–28. aprila 1999. godine ubile to 281 lice.

1740. Iako je verovatno da je u operaciji "Reka" ubijeno i preostalih 48 žrtava koje su navedene u Prilogu H Optužnici, a o čijoj sudbini nema daljih dokaza, Veće na osnovu postojećih dokaza ne može sa sigurnošću da konstatuje da su i njih u Meji 27–28. aprila 1999. godine ubile srpske snage.

1741. Iz gorenavedenih razloga, Veće se uverilo da su srpske snage tokom operacije "Reka" u Meji 27–28. aprila 1999. godine ubile najmanje 296 osoba. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da su navodi iz par. 75(h) Optužnice dokazani.

(g) Opština Vučitrn

1742. Kao što je u ovoj Presudi već konstatovano, na osnovu dokaza je ustanovljeno da su četiri kosovska Albanca, i to Hysni Bunjaku, Haki Gerxhaliu, Miran Xhafa i Veli Xhafa, ubijeni u noći između 2. i 3. aprila 1999. godine dok su u konvoju išli prema Vučitrnu.⁶¹⁸⁵ Veće se, na osnovu sudskomedicinskih dokaza, uverilo da su Haki Gerxhaliu, Miran Xhafa i Veli Xhafa umrli od strelnih rana.⁶¹⁸⁶ Pošto za Hysnija Bunjakua nema sudskomedicinskih dokaza, Veće se na osnovu iskaza jednog očevica uverilo da su pripadnici MUP-a ubili tog mladića dok je sedeo na svom traktoru. Veće je već konstatovalo da ta četiri čoveka u vreme kad su ubijena nisu učestvovala u neprijateljstvima. Kako Veće konstatuje, na osnovu dokaza može se ustanoviti da su oni zapravo

6182 Jose Pablo Baraybar, T. 2665–2666; DP P98; DP P99; DP P100; DP P456; DP P472; DP P473; DP P474; DP P576; DP P818; V. takode DP P477; v. gore, par. 1494, 1501–1502, 1506; v. dole, Prilog: Tabele s podacima o žrtvama.

6183 V. gore, par. 980, 990–995.

6184 V. gore, par. 980.

6185 V. gore, par. 1184, 1185, 1191, 1192, 1197.

bili zatočenici srpskih snaga.⁶¹⁸⁷ S obzirom na okolnosti u kojima se to ubijanje odigralo, o kojima je u ovoj Presudi već bilo govora, nema sumnje u to da su izvršioci imali nameru da ubiju ta četiri kosovska Albanca. Nameru pripadnika srpskih snaga da ubijaju civile dodatno potvrđuje i to što je jedan svedok, pošto je Hysni Bunjaku ubijen, čuo kako jedan pripadnik srpskih snaga kaže da se "neće zaustaviti dok ne stignu do 100", što, kako Veće konstatuje, svedoči o nameri tih pripadnika srpskih snaga da ubiju 100 kosovskih Albanaca.⁶¹⁸⁸ Veće prihvata da su pripadnici MUP-a u noći između 2. i 3. maja 1999. godine u blizini Vučitrna ubili tu četvoricu kosovskih Albanaca.

1743. Kao što pokazuju konkretni zaključci u ovoj Presudi, navodi iz par. 75(i) Optužnice da su srpske snage 24. marta 1999. godine u blizini Vučitrna ubile najmanje 105 kosovskih Albanaca dokazani su samo u vezi sa četiri žrtve čija su imena navedena u prethodnom paragrafu.

(h) Kotlina, opština Kačanik

1744. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su pripadnici srpskih snaga 24. marta 1999. godine kod jama blizu severnog ulaza u Kotlinu ubili najmanje 22 kosovska Albanca. Na osnovu ukupnih dokaza, Veće se uverilo da se najmanje 22 ljudi nalazilo u jamama u trenutku kad je došlo do eksplozije, koja je bila i uzrok smrti tih ljudi, ili bar uzrok smrti onih ljudi koji nisu već bili ubijeni pre eksplozije.⁶¹⁸⁹ U tom trenutku žrtve su bile nenaoružane i bile su zatočenici srpskih snaga. Ti ljudi nisu bili u poziciji da učestvuju u neprijateljstvima. Ako neko od njih i jeste pripadao OVK, on je bio van borbenog stroja. Kako Veće konstatuje, namerno otvaranje vatre i upotreba eksploziva protiv nenaoružanih zatvorenika koji su naterani da siđu u jame svedoče o tome da su izvršioci imali nameru neophodnu za ubistvo. Činjenica da su ti ljudi u tom trenutku bili zatočeni ukazuje na to da su srpske snage imale nameru da ubiju te ljude. Veće konstatuje da su srpske snage 24. marta 1999. godine u jamama u Kotlini ubile ta 22 muškarca, čija su imena već navedena u ovoj Presudi.⁶¹⁹⁰ Veće se uverilo i da je Idriz Kući ubijen 24. marta 1999. godine dok je bio pod nadzorom srpske policije.⁶¹⁹¹

1745. Veće je konstatovalo da su druga dva čoveka koja su ubijena u Kotlini 24. marta 1999. godine i čija su tela ekshumirana u džamiji umrla od strelnih rana koje su im srpske snage nanele u selu Kotlina 24. marta 1999. godine.⁶¹⁹² Uprkos tome, Veće, kako je to već konstatovano u ovoj Presudi, nije moglo da se uveri da ti ljudi, u vreme kad su ubijeni, nisu aktivno učestvovali u

6186 V. gore, par. 1423–1427.

6187 V. gore, par. 1184, 1185, 1191, 1192, 1197.

6188 V. gore, par. 1184.

6189 V. gore, par. 1120, 1125–1126.

6190 V. gore, par. 1115–1116, 1120. Većina tih ljudi navedena je na OMPF-ovom Spisku nestalih lica, v. DP P477.

6191 V. gore, par. 1117–1118.

6192 V. gore, par. 1429, 1436, 1445.

neprijateljstvima. Štaviše, s obzirom na to da ne raspolaže dovoljnim dokazima, Veće ne može da donese nikakve zaključke o tome da li su izvršioci imali nameru da ubiju te ljude. Iako prihvata da su tu trojicu ljudi, čija su imena navedena u Prilogu Optužnici, ubile snage MUP-a, Veće, iz navedenih razloga, ne može da donese zaključak o ubistvu prema članu 3 ili ubistvu prema članu 5.

1746. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da su navodi iz par. 75(k)(i) Optužnice dokazani.

(i) Slatina i Vata, opština Kačanik

1747. U Optužnici se navodi da je u Slatini 13. aprila 1999. godine ili približno tog datuma iz vatrenog oružja ubijeno 13 civila.⁶¹⁹³ Veće je već konstatovalo da su vojnici VJ 13. aprila 1999. godine uhvatili četiri muškarca iz sela Vata i ubili ih tog dana u Slatini.⁶¹⁹⁴ Uprkos nedostatku detaljnih sudskomedicinskih dokaza o uzroku smrti tih ljudi, Veće se, na osnovu svedočenja očevica, uverilo da su ta četiri čoveka umrla od rana koje su im naneli pripadnici snaga VJ.⁶¹⁹⁵ U to vreme ta četiri čoveka bila su u civilnoj odeći i nisu imala oružje.⁶¹⁹⁶ Pre nego što su ti ljudi ubijeni, pripadnici snaga VJ su ih vodili selom kao zatvorenike. Ti ljudi nisu učestvovali u neprijateljstvima. Ako neko od njih i jeste pripadao OVK, bio je van borbenog stroja. Tela su im iskaspaljena i oči iskopane.⁶¹⁹⁷ Veće se uverilo da su izvršioci u tom trenutku imali traženu nameru da počinu ubistvo. Veće konstatuje da su pripadnici VJ 13. aprila 1999. godine ubili sledeća četiri čoveka: Mahmuta Caku, Hebiba Lamija, Brahima Lamija i Rramana Lamija.

1748. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da su događaji navedeni u par. 75(k)(ii) Optužnice dokazani.

(j) Dubrava, opština Kačanik

1749. U Optužnici se navodi da su pripadnici srpskih snaga 25. maja 1999. godine ili približno tog datuma ušli u selo Dubrava, odvojili muškarce od žena i dece i ubili četiri muškarca. Navodi se i da su četiri člana jedne porodice ubijena kad su pokušala da pobegnu. Svedok koji je trebalo da svedoči o tim navodima povučen je sa spiska svedoka tužilaštva.⁶¹⁹⁸ U prilog tim tvrdnjama nisu

6193 Optužnica, par. 75(k)(ii).

6194 V. gore, par. 1138–1139.

6195 V. gore, par. 1138–1139, 1147–1449.

6196 Sada Lama, T. 3722– 3724; Sada Lama, DP P661, str. 5.

6197 V. gore, par. 1138–1139.

6198 Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića, predmet br. IT–05–87/1–T, Poverljivi Dodatak I, Pretpretresni podnesak, Podnesak tužilaštva na osnovu pravila 65ter(e), s poverljivim Dodatkom I, Dodatom II i Dodatkom III, 1. septembar 2008. godine, par. 237; Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića, predmet br. IT–05–87/1–PT, Obaveštenje tužilaštva o Spisku svedoka tužilaštva na osnovu pravila 65ter, s dodatkom A, 12. decembar 2008. godine.

navedeni drugi dokazi. Događaji u Dubravi navedeni u Optužnici nisu dokazani, a u vezi s ubistvom žrtava navedenim u par. 75(k)(iv) Optužnice ne mogu se doneti nikakvi zaključci.⁶¹⁹⁹

(k) Opština Podujevo

1750. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su srpske snage 28. marta 1999. godine odvele 19 nenaoružanih žena i dece, kosovskih Albanaca, u dvorište jednog porodičnog kompleksa u gradu Podujevu. Četrnaestoro od tih 19 žena i dece je ubijeno. Njih petoro preživelo je streljanje, s tim što su neki zadobili teške povrede. Na žrtve je namerno otvorena žestoka vatra, i to iz relativne blizine. Neke žrtve su pogođene više puta.⁶²⁰⁰ Veće se uverilo da su izvršioci imali nameru da ubiju te žene i decu. Članovi porodice identifikovali su tih 14 žena i dece, čije je posmrtno ostatke jedan britanski forenzički tim jula 1999. godine ekshumirao na lokalnom groblju u Podujevu.⁶²⁰¹ Avgusta 2000. godine, osam tih žrtava ponovo je ekshumirano i tad je ustanovljeno da su sve umrle od raznih strelnih rana nanetih u predelu prsa, vrata i glave.⁶²⁰² Prema zaključku Veća, iz raspoloživih dokaza se kao jedini opravdan može izvesti zaključak da su srpske snage koje su počinile to krivično delo imale nameru da ubiju žrtve, čime je za svih 14 žrtava, čija su imena već navedena u ovoj Presudi, dokazan zločin ubistva.⁶²⁰³

1751. Veće je konstatovalo i da su dva starija kosovska Albanca, Hamdi Duriqi i Selmon Gashi, čija se imena u Optužnici ne navode izričito, ubijena u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine.⁶²⁰⁴ Na njih su srpske snage otvorile vatru i ubile ih u jednom kafiću ispred dvorišta u kom su, nešto kasnije, otvorile vatru i na pomenutih 14 žena i dece i ubile ih. I u ova dva čoveka pucano je iz relativne blizine. Tela ta dva čoveka takođe su identifikovali članovi porodice, pošto ih je britanski forenzički tim jula 1999. godine ekshumirao na groblju u Podujevu.⁶²⁰⁵ U vreme smrti, ti ljudi bili su nenaoružani civili i nisu učestvovali u neprijateljstvima. S obzirom na okolnosti smrti te dvojice starijih ljudi, Veće se uverilo da su izvršioci postupali s traženom namerom da ih ubiju. Shodno tome, Veće konstatuje da su srpske snage ubile ta dva čoveka.

1752. U meri u kojoj to pokazuju konkretni zaključci doneti u ovoj Presudi, Veće konstatuje da su događaji navedeni u par. 75(l) Optužnice dokazani.

⁶¹⁹⁹ V. gore, par. 1136.

⁶²⁰⁰ V. gore, par. 1241–1258.

⁶²⁰¹ V. gore, par. 1454.

⁶²⁰² V. gore, par. 1455–1457.

⁶²⁰³ V. gore, par. 1241–1258.

⁶²⁰⁴ V. gore, par. 1246.

⁶²⁰⁵ V. gore, par. 1454.

3. Zaključak

1753. Veće konstatuje da su optužbe za ubistvo, iznete u tačkama 3 i 4 Optužnice, dokazane, onako kako je to izneto gore u tekstu.

C. Progoni (tačka 5)

1. Merodavno pravo

1754. Pored već izloženih opštih uslova za zločine protiv čovečnosti, moraju biti ispunjeni i određeni posebni uslovi da bi se neko krivično delo u osnovi okvalifikovalo kao progon na osnovu člana 5(h) Statuta.

1755. Krivično delo progona jeste činjenje ili nečinjenje koje je:

- (i) *de facto* diskriminacija i uskraćuje ili narušava neko fundamentalno pravo definisano međunarodnim običajnim ili ugovornim pravom (*actus reus*); i koje je
- (ii) izvršeno hotimično, s namerom diskriminacije po jednom od navedenih osnova, tačnije, po osnovu rasne, verske ili političke pripadnosti (*mens rea*).⁶²⁰⁶

1756. Iako se krivično delo progona ili proganjanja može smatrati "krovnim" krivičnim delom, Žalbeno veće je upozorilo da se "[p]rogon [...]" ne može, zbog svog širokog karaktera, koristiti kao optužba pod koju se može strpati sve".⁶²⁰⁷ Tužilaštvo mora da navede konkretne slučajeve činjenja ili nečinjenja za koje u Optužnici tvrdi da predstavljaju progon.⁶²⁰⁸

(a) Actus reus

1757. Krivično delo progona može obuhvatati dela koja su navedena kao krivična dela u članu 5 Statuta ili u nekom drugom članu,⁶²⁰⁹ kao i dela koja nisu navedena u Statutu.⁶²¹⁰ Dela koja su u osnovi krivičnog dela progona, na osnovu člana 5(h) Statuta, ne moraju se smatrati zločinima prema međunarodnom pravu.⁶²¹¹ Međutim, nije svaki slučaj činjenja ili nečinjenja kojim se nekom uskraćuje neko osnovno ljudsko pravo dovoljno ozbiljan da bi predstavljao zločin protiv

⁶²⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Deronjić*, par. 109; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 320, 454; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 131; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185.

⁶²⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 98.

⁶²⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 139; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 98.

⁶²⁰⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 219; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296.

⁶²¹⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 321–323; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296.

⁶²¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 322–323; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296.

čovečnosti.⁶²¹² Da bi se neko delo koje se u Statutu ne navodi kao krivično smatralo zločinom protiv čovečnosti, ono mora biti iste težine kao ostali zločini navedeni u članu 5 Statuta, bilo posmatrano pojedinačno, bilo u kombinaciji s drugim delima.⁶²¹³ Premda progon često obuhvata niz dela, jedno delo može biti dovoljno ako se njime vrši *de facto* diskriminacija i ako je ono izvršeno s diskriminatornom namerom.⁶²¹⁴

1758. Neko delo je diskriminatorno ako je njegova žrtva odabrana zato što pripada grupi koju izvršilac definiše na političkom, rasnom ili verskom osnovu.⁶²¹⁵ Diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti u praksi je takođe prihvaćena kao osnov za ispunjenje tog uslova.⁶²¹⁶ Veće se uverilo da diskriminisanje kosovskih Albanaca na osnovu njihove etničke pripadnosti ispunjava taj uslov. Da bi neko činjenje ili nečinjenje bilo diskriminatorno, njime se mora "*de facto* diskriminisati", to jest, ono kao posledicu mora imati diskriminaciju.⁶²¹⁷

(b) *Mens Rea*

1759. Da bi se moglo podvesti pod krivično delo progona, činjenje ili nečinjenje u njegovoj osnovi moralo je biti izvršeno svesno, s konkretnom namerom da se diskriminiše na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi.⁶²¹⁸ Nije dovoljno da optuženi poseduje svest o tome da postupa na faktički diskriminatoran način, on mora i svesno nameravati da vrši diskriminaciju.⁶²¹⁹ Međutim, diskriminatorna politika ne navodi se kao uslov. Ako se pokaže da takva politika jeste postojala, nije nužno dokazati da je optuženi učestvovao u kreiranju te diskriminatorne politike.⁶²²⁰

1760. Žalbena veće je zauzelo stav da se zaključak o diskriminatornoj nameri ne može direktno izvesti iz opšte diskriminatorne prirode napada na civilno stanovništvo.⁶²²¹ Međutim, zaključak o

⁶²¹² Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 323.

⁶²¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 321–323; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 160.

⁶²¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 113.

⁶²¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 733.

⁶²¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 538; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 636; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 111; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 366, 455; Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 56; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 992–993; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 176. V. takođe član 7(1)(h) Statuta Međunarodnog krivičnog suda, u kom se etnički osnov izričito navodi kao element definicije progona kao zločina protiv čovečnosti.

⁶²¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 733.

⁶²¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 711.

⁶²¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 996; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 217.

⁶²²⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 996; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 435; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 625.

⁶²²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 674; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 164; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

diskriminatornoj nameri iz takvog konteksta može se izvesti ako, s obzirom na činjenice predmeta, okolnosti u kojima su počinjena navedena krivična dela potvrđuju postojanje takve namere.⁶²²²

1761. Što se tiče pitanja da li akter, to jest neposredni izvršilac, mora imati traženu diskriminatornu nameru, Žalbeno veće potvrdilo je tvrdnju Pretresnog veća u predmetu *Stakić* da je "za ocjenu namjere posrednog izvršioca nebitno da li je akter posjedovao takvu diskriminatornu namjeru",⁶²²³ pošto je "akter [...] mogao biti iskorišten samo kao nesvjesni instrument ili sredstvo".⁶²²⁴ Prema tome, uslov diskriminatorne namere ispunjen je ili ako je neposredni izvršilac postupao s diskriminatornom namerom ili ako je posredni izvršilac imao takvu nameru.⁶²²⁵

(c) Elementi dela koja su u osnovi navoda o progonu

1762. Vlastimir Đorđević tereti se za krivično delo progona, opčinjeno putem sledećih dela koja su u njegovoj osnovi: (1) prisilno premeštanje i deportacija; (2) ubistvo; (3) seksualno zlostavljanje; i (4) bezobzirno razaranje ili nanošenje štete verskim objektima kosovskih Albanaca. Dalje u tekstu biće razmotreni elementi svakog od ovih vidova progona.

(i) Prisilno premeštanje i deportacija

1763. Elementi zločina deportacije i prisilnog premeštanja kao zločina protiv čovečnosti već su izloženi u ovoj Presudi.⁶²²⁶ Deportacija se u članu 5 Statuta izričito navodi kao zločin.⁶²²⁷ Iako prisilno premeštanje nije navedeno na taj način, Žalbeno veće je zaključilo da "djela prisilnog premještanja mogu biti dovoljne težine da predstavljaju druga nehumana djela" ako su po težini slična drugim navedenim zločinima protiv čovečnosti.⁶²²⁸ Prema tome, u zavisnosti od činjenica, neki konkretni slučaj ili slučajevi prisilnog premeštanja mogu se okarakterisati kao dovoljno teški da bi predstavljali "druga nehumana dela", na osnovu člana 5(i) Statuta.⁶²²⁹

1764. Da bi zločini prisilnog premeštanja i deportacije predstavljali progon, oni moraju biti počinjeni s traženom diskriminatornom namerom.⁶²³⁰

(ii) Ubistvo

⁶²²² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 674; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 164; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 184.

⁶²²³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 329 i 339, gde se citira Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 741.

⁶²²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 741.

⁶²²⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 181.

⁶²²⁶ V. gore, par. 1613–1614.

⁶²²⁷ Član 5(d) Statuta.

⁶²²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317. U članu 5(i) Statuta navode se "druga nehumana dela" kao zločini koji se mogu okarakterisati kao zločini protiv čovečnosti.

⁶²²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 330.

⁶²³⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 749.

1765. Elementi zločina ubistva već su izloženi u ovoj Presudi.⁶²³¹ Ubistvo se izričito navodi kao zločin u članu 5 Statuta. Takvim delom nesumnjivo se uskraćuje ili narušava jedno fundamentalno pravo, to jest, pravo na život.⁶²³² Da bi dokazalo da je ubistvo počinjeno kao delo u osnovi progona, tužilaštvo mora da dokaže sledeće: (a) *actus reus* i *mens rea* ubistva, (b) posebne uslove za progon i (c) opšte uslove za zločine protiv čovečnosti.⁶²³³

(iii) Seksualno zlostavljanje

1766. U optužbe za progon, navedene u tački 5 Optužnice, spada i "[s]eksualn[o] zlostavljanj[e] kosovskih Albanaca, naročito žena, od strane snaga SRJ i Srbije". Veće će pod pojmom "seksualno zlostavljanje" podrazumevati krivično delo u koje mogu spadati silovanje, u slučajevima u kojim postoje dokazi o seksualnoj penetraciji, i drugi vidovi seksualnog zlostavljanja.⁶²³⁴ Uslov za krivično delo silovanja, u užem smislu reči, jeste seksualna penetracija,⁶²³⁵ dok se drugi vidovi seksualnog nasilja mogu podvesti pod "seksualno zlostavljanje". MKSR je u predmetu *Akayesu* konstatovao da "[s]eksualno nasilje nije ograničeno na fizički nasrtaj na ljudsko telo i da može da obuhvati dela koja ne podrazumevaju penetraciju ili čak fizički kontakt".⁶²³⁶ U predmetu *Brđanin*, Pretresno veće je zaključilo da krivično delo seksualnog zlostavljanja "uključuje sve teške povrede integriteta ličnosti seksualnog karaktera putem prinude, prijetnje, sile ili zastrašivanja, na način koji ponižava i degradira dostojanstvo žrtve".⁶²³⁷

1767. "Seksualno zlostavljanje" kao takvo nije navedeno u članu 5 Statuta, a silovanje je navedeno u potparagrafu (g). Kod vidova seksualnog zlostavljanja koji nisu silovanje mora se pokazati da se njime uskraćuje ili narušava neko fundamentalno ljudsko pravo. U tom smislu, jasno je utvrđeno da seksualno zlostavljanje može predstavljati uskraćivanje ili narušavanje fundamentalnog prava na fizički integritet,⁶²³⁸ u zavisnosti od konkretnih okolnosti. Osim toga,

⁶²³¹ V. gore, par. 1708.

⁶²³² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 106; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 143.

⁶²³³ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 182; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 744.

⁶²³⁴ V. Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 183.

⁶²³⁵ *Actus reus* krivičnog dela silovanja prema međunarodnom pravu čini seksualna penetracija, bez obzira koliko neznatna: (a) vagine ili anusa žrtve penisom počinioca ili bilo kojim drugim predmetom koji počinioc koristi; ili (b) usta žrtve penisom počinioca, kada do takve seksualne penetracije dođe bez pristanka žrtve. Pristanak za tu svrhu mora biti dat dobrovoljno, kao rezultat slobodne volje žrtve, procenjen na osnovu konteksta postojećih okolnosti. *Mens rea* je namera da se postigne ta seksualna penetracija i znanje da se to događa bez pristanka žrtve. Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 460, potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kunarac*, par. 127–128. v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 185.

⁶²³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

⁶²³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 1012.

⁶²³⁸ V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 188; Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 170; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 491. V. takođe član 27 Ženevske konvencije IV, u kom se navodi da će žene "posebno biti zaštićene protiv svakog napada na njihovu čast, a naročito protiv silovanja, prinuđivanja na prostituciju i protiv svakog oblika nedoličnog napada "; Dopunski protokol II uz Ženevske konvencije, u kom se zabranjuju "povrede ličnog dostojanstva, naročito silovanje, prinudna prostitucija i svaki oblik nedoličnog napada"; član 3 Interameričke konvencije o

zaključeno je i da silovanje i seksualno zlostavljanje mogu predstavljati mučenje ili okrutno, nečovečno ili degradirajuće postupanje.⁶²³⁹ Pored toga, seksualno zlostavljanje može predstavljati nehumano delo ili "povred[u] ličnog dostojanstva",⁶²⁴⁰ u zavisnosti od konkretnih okolnosti. Prema tome, po mišljenju Veća, seksualno zlostavljanje, u zavisnosti od konkretnih okolnosti, može biti delo iste težine kao i zločini navedeni u članu 5 Statuta i može predstavljati progon, ukoliko se ustanove drugi potrebni elementi.

1768. Elementi krivičnog dela seksualnog zlostavljanja u Prvostepenoj presudi u predmetu *Milutinović* navedeni su kako sledi:

- (a) fizički izvršilac čini delo seksualnog karaktera nad nekom drugom osobom, uključujući zahtev da ta osoba izvrši takvo delo;
- (b) tim delom se narušava fizički integritet žrtve ili to delo predstavlja napad na lično dostojanstvo žrtve;
- (c) žrtva ne pristaje na to delo;
- (d) fizički izvršilac hotimično čini to delo;
- (e) fizički izvršilac je svestan da je do tog dela došlo bez pristanka žrtve.⁶²⁴¹

1769. Veće smatra da ti kriterijumi valjano odražavaju elemente zločina seksualnog zlostavljanja koji nisu silovanje.

(iv) Uništavanje verskih objekata i objekata namenjenih kulturi

1770. Optužbe za progon navedene u tački 5 Optužnice obuhvataju i "bezobzir[n]o razaranj[e] ili nanošenj[e] štete verskim objektima kosovskih Albanaca". Uništavanje imovine ne navodi se izričito kao zločin u članu 5 Statuta. Ono se u članu 3 Statuta navodi kao ratni zločin. Čvrsto je uvreženo da je uništavanje imovine koja pripada datom civilnom stanovništvu kažnjivo na osnovu člana 5(h), pod uslovom da su ispunjeni svi elementi zločina progona.⁶²⁴²

sprečavanju, kažnjavanju i iskorenjivanju nasilja nad ženama, koji, zajedno sa članom 1 i 2, utvrđuje pravo žena da žive slobodne od seksualnih patnji, seksualnog zlostavljanja i silovanja.

⁶²³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 192; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 495–496; Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 144–145; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 711, 816; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 687–697.

⁶²⁴⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 272; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 766–774; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 688.

⁶²⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 201.

⁶²⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 144–149; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 108.

1771. Da li će delo uništavanja imovine ispuniti uslov jednake težine zavisi od prirode i od obima uništavanja.⁶²⁴³ Nekoliko pretresnih veća napomenulo je da uništavanje verskih objekata predstavlja "napad na sam vjerski identitet naroda" i da je, kao takvo, "gotovo čista manifestacija" pojma zločina protiv čovečnosti.⁶²⁴⁴ U članu 3(d) Statuta "zauzimanje, uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namenjenim religiji, dobrotvornim svrhama i obrazovanju, umetnosti i nauci, istorijskim spomenicima i umetničkim i naučnim delima" sankcioniše se kao kršenje zakona i običaja ratovanja. Kao što su pretresna veća već navela, uništavanje ili nanošenje štete verskim institucijama predstavlja progon u istom smislu u kom je to i "uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namenjenim religiji", što predstavlja kršenje zakona i običaja ratovanja, iz člana 3(d) Statuta".⁶²⁴⁵ Između ostalih, i Međunarodni vojni sud,⁶²⁴⁶ Komisija za međunarodno pravo u Izveštaju iz 1991. godine⁶²⁴⁷ i više nacionalnih sudova⁶²⁴⁸ istakli su uništavanje verskih objekata kao nedvosmislen primer progona kao zločina protiv čovečnosti.⁶²⁴⁹ Prema tome, po mišljenju Veća, uništavanje i hotimično nanošenje štete verskim objektima kosovskih Albanaca, zajedno s traženom diskriminatornom namerom, mogu predstavljati delo progona.

1772. Uništena imovina nije smela biti korišćena u vojne svrhe u vreme kada su počinjena neprijateljska dela usmerena protiv te imovine. To se može primeniti i na uništavanje verskih objekata.⁶²⁵⁰ Ovaj Međunarodni sud dosledno potvrđuje postojanje izuzetka "vojne svrhe" u obavezi zaštite ustanova namijenjenih religiji.⁶²⁵¹ Tužilac mora da dokaže da uništavanje ili razaranje nije bilo opravdano vojnom nuždom.⁶²⁵²

1773. Uništavanje verskih objekata, kao delo u osnovi progona, tumači se kao uništavanje ili oštećivanje institucija namenjenih veri, kada je počinilac delovao s namerom da uništi ili oštetiti taj objekat ili bezobzirno zanemarujući znatnu verovatnoću da će doći do uništavanja ili oštećivanja.⁶²⁵³ Osim opštih elemenata zločina protiv čovečnosti i posebnih elemenata progona,

⁶²⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 108.

⁶²⁴⁴ V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 205; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 206; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 766; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 227. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 780–783.

⁶²⁴⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 206.

⁶²⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 206, gde se upućuje na *U.S. v. Goring*, International Military Tribunal: Trial of the Major War Criminals, Tom I, str. 248 i 302 (1947). Međunarodni vojni sud zaključio je da je optuženi Streicher kriv za zločine protiv čovečnosti, između ostalog i za razaranje sinagoge u Nirnbргу 10. avgusta 1938. godine (*US v. Goring* (Presuda u predmetu *Streicher*), *ibid*, na str. 302).

⁶²⁴⁷ *Ibid.*, gde se upućuje na Izveštaj Komisije za međunarodno pravo iz 1991. godine, str. 268.

⁶²⁴⁸ U predmetu *Israel vs. Adolph Eichmann*, Okružni sud u Jerusalimu, Presuda od 12. decembra 1961. godine, prevedena u 36 ILR 5–276; Okružni sud je tokom rasprave o proganjanju Jevreja u Nemačkoj pomenuo i spaljivanje i razaranje 267 sinagoga tokom takozvane Kristalne noći.

⁶²⁴⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 206.

⁶²⁵⁰ V. član 53(b) Dodatnog protokola I; član 4(1) i (2) Konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, 14. maja 1954. godine.

⁶²⁵¹ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 598.

⁶²⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 337.

⁶²⁵³ Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 782.

tužilaštvo mora da dokaže sledeće elemente uništavanja verskih objekata kao krivičnog dela u osnovi:

- (a) verski objekt mora biti uništen ili pretrpeti štetu velikih razmera;
- (b) uništavanje ili šteta moraju biti rezultat dela uperenog protiv te imovine;
- (c) uništavanje ili šteta ne smeju biti opravdana vojnom nuždom, to jest, verska institucija nije smela biti korišćena u vojne svrhe i nije se smela nalaziti u neposrednoj blizini vojnih ciljeva.⁶²⁵⁴
- (d) fizički izvršilac, posredni izvršilac ili optuženi delovao je s namerom da uništi ili nanese štetu velikih razmera dotičnoj imovini ili bezobzirno zanemarujući verovatnoću da će ona biti uništena ili oštećena.⁶²⁵⁵

2. Zaključci

(a) Progon putem prisilnog premeštanja i deportacije

1774. Veće je u ovoj Presudi već donelo zaključak da je krivično delo deportacije dokazano u odnosu na sledeće gradove i sela: Celina (28. marta 1999. godine) u opštini Orahovac, Dušanovo i grad Prizren (28–30. marta 1999. godine) i Srbica (od 9. do 16. aprila 1999. godine) u opštini Prizren, Kladernica (od 12. do 15. aprila 1999. godine) i Turićevac (1. aprila 1999. godine) u opštini Srbica, grad Suva Reka (od 7. do 21. maja 1999. godine) i Belanica (1. aprila 1999. godine) u opštini Suva Reka, grad Peć (27–28. marta 1999. godine), grad Kosovska Mitrovica (4. aprila 1999. godine), Žabare (14. aprila 1999. godine i narednih dana) u opštini Kosovska Mitrovica, grad Priština (od 26. do 31. marta 1999. godine) u opštini Priština, grad Đakovica (2. do 3. aprila 1999. godine), Guska (27–28. aprila 1999. godine), Korenica (27–28. aprila 1999. godine), Žub (27–28. aprila 1999. godine), Meja (27–28. aprila 1999. godine), Junik (27–28. aprila 1999. godine), Dobroš (27–28. aprila 1999. godine), Ramoc (27–28. aprila 1999. godine) i Orize (27–28. aprila 1999. godine) u opštini Đakovica, Prilepnica (13. aprila 1999. godine), Vlastica (6. aprila 1999. godine) u opštini Gnjilane, Mirosavlje (8. aprila 1999. godine), železnička stanica u Uroševcu (14–15. aprila 1999. godine) i grad Uroševac (27. aprila 1999. godine) u opštini Uroševac, grad Kačanik (27–28. marta 1999. godine) i Vata (14. aprila 1999. godine) u opštini Kačanik, Beleg (30. marta

⁶²⁵⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 185; v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 598.

⁶²⁵⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 598–599; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 206; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 277 ("Krivično delo uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete kulturnim dobrima prema članu 3(d) Statuta predstavlja *lex specialis* u odnosu na krivična dela protivpravnog napada na civilne objekte.

1999. godine) u opštini Dečani, grad Vučitrn (27. marta 1999. godine) i Dobra Luka preko zatvora u Smerkovnici (23. maja 1999. godine) u opštini Vučitrn.

1775. Veće je već konstatovalo i da je krivično delo prisilnog premeštanja dokazano u odnosu na sledeće gradove i sela: Bela Crkva (25. marta 1999. godine), Mala Kruša (25–27. marta 1999. godine), Velika Kruša (25. marta 1999. godine i narednih dana) i Celina (25. marta 1999. godine) u opštini Orhaovac, Pirane (25. marta 1999. godine) i Landovica (26. marta 1999. godine) u opštini Prizren, Leočina (25–26. marta 1999. godine), Kladernica (25. marta 1999. godine), Izbica (27–28. marta 1999. godine), Broćna (25–26. marta 1999. godine), Turićevac (26. marta 1999. godine), Tušilje (29. marta 1999. godine) u opštini Srbica, grad Suva Reka (26–28. marta 1999. i 3. aprila 1999. godine), Pećane (20–21. marta 1999. godine), Čuška (14. maja 1999. godine) u opštini Peć, grad Kosovska Mitrovica (28. marta 1999. godine), grad Đakovica (24. marta 1999. godine), Guska (27. marta 1999. godine), Korenica (4. aprila 1999. godine) i Žub (početkom aprila 1999. godine) u opštini Đakovica, Prilepnica (6. aprila 1999. godine), Žegra (29. marta 1999. godine), Nosalje (6. aprila 1999. godine), Vladovo (29. marta i 6. aprila 1999. godine) u opštini Gnjilane, Sojevo (6. aprila 1999. godine) i Staro Selo (14. aprila 1999. godine) u opštini Uroševac, Kotlina (24. marta 1999. godine) u opštini Kačanik, Drenovac u opštini Dečani, Donja Sudimlja (28. marta 1999. godine), Vesekovce (2. maja 1999. godine) i Slakovce (2. maja 1999. godine) u opštini Vučitrn.

1776. Veće se uverilo da dela prisilnog premeštanja imaju dovoljnu težinu da bi mogla predstavljati progon. Veće posebno ističe da su ta dela pogodila veoma veliki broj civila, kosovskih Albanaca, da su ti ljudi po pravilu lišavani doma i sredstava za život, kao i da su često izlagani teškoj patnji, pošto su bili lišeni normalnih pogodnosti i prinuđeni da noće pod vedrim nebom ili u pretrpanim kućama, bez adekvatnih uslova da se staraju o sebi i o deci, starima i bolesnima, a takve patnje bile su praćene emotivnim stresom i bolom.

1777. Veće konstatuje i da su dela prisilnog premeštanja i deportacije, koja su već dokazana u ovoj Presudi, počinjena s traženom diskriminatornom namerom. Ogromnu većinu prisilno raseljenih lica činili su kosovski Albanci, pa Veće zaključuje da ta činjenica, s obzirom na okolnosti, ukazuje na to da su takvi postupci bili konkretno i usmereni na njih. Veće je već konstatovalo da su pripadnici srpskih snaga koje su sprovodile prisilno raseljavanje u više prilika to komentarisali rečima da za kosovske Albance nema mesta na Kosovu i da su vređali kosovske Albance na etničkoj osnovi.

Stoga je i uslov za *mens rea* tog krivičnog dela takođe zadovoljen ako su dela uništavanja ili nanošenja štete bila hotimično (tj. bilo namerno bilo iz bezobzirnosti) usmerena protiv takvih 'kulturnih dobara').

1778. Prema zaključku Veća, krivično delo progona, počinjeno putem prisilnog premeštanja i deportacije, dokazano je u odnosu na mesta navedena u par. 1701 i 1702. Iz dokaza vezanih za te događaje takođe proizlazi da su navedene optužbe zapravo samo primeri kažnjivog ponašanja srpskih snaga u odnosu na kosovske Albance tokom navedenih široko rasprostranjenih i sistematskih napada, kao i da tih primera ima još mnogo.

(b) Progon putem ubistva

1779. Optuženi se u Optužnici tereti za progon koji su srpske snage počinile ubistvima više stotina civila kosovskih Albanaca i drugih lica koja nisu aktivno učestvovala u sukobima sa srpskim snagama.⁶²⁵⁶

1780. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su optužbe za ubistvo, navedene u Optužnici, dokazane u odnosu na deset lokacija na Kosovu. Veće je konstatovalo da su srpske snage ubile najmanje 724 osobe koje su poimenično navedene u Prilogu ovoj Presudi. U velikoj većini slučajeva, te žrtve, među kojima je bilo mnogo žena i dece, bile su civili koji nisu bili naoružani i koji ni na koji način nisu učestvovali u oružanom sukobu. Neke ubijene osobe možda i jesu bile pripadnici OVK, ali su sve, praktično bez ijednog izuzetka, bile i zarobljenici srpskih snaga koji u vreme kad su ubijeni nisu bili naoružani i nisu bili u poziciji da učestvuju u bilo kakvom vidu oružanog sukoba. Iz dokaza vezanih za te događaje takođe proizlazi da su ključna dela za koja se optuženi tereti zapravo samo primeri za kažnjivo ponašanje srpskih snaga prema kosovskim Albancima tokom navedenih široko rasprostranjenih i sistematskih napada, kao i da takvih primera ima još mnogo.

1781. Što se tiče ubijanja identifikovanih lica, za koje se optuženi u Optužnici tereti kao za ubistvo, kao i ubijanja lica koja se kod optužbe za ubistvo ne navode poimenično, na osnovu dokaza je ustanovljeno da su ogromnu većinu žrtava činili kosovski Albanci.⁶²⁵⁷ Već i sama činjenica da su žrtve ogromnom većinom bile kosovski Albanci dovoljno govori o nameri izvršilaca da počine te zločine nad pripadnicima jedne etničke grupe. S obzirom na to, i s obzirom na opšte okolnosti, Veće konstatuje da je kod njih postojala tražena namera.

1782. U Prilogu Optužnici identifikovano je oko 840 žrtava ubistva, ali to nije konačni izveštaj o počinjenim ubistvima, već samo pokušaj da se za konkretne lokacije poimenično navedu žrtve koje su identifikovane. Druge žrtve koje nisu poimenično navedene u Optužnici identifikovane su u

⁶²⁵⁶ Optužnica, par. 77(b).

⁶²⁵⁷ Veće se pozvalo na OMPF-ov Spisak nestalih lica, na kom se, između ostalog, navode imena i etnička pripadnost lica koja su tokom rata na Kosovu nestala ili su ubijena, v. DP P477.

dokaznom materijalu i uvrštene u Tabele s podacima o žrtvama, priložene ovoj Presudi. I te žrtve su kosovski Albanci. Iako ovo verovatno važi za mnoge neidentifikovane žrtve ubistva, o tome se ništa ne može reći s potpunom sigurnošću sve dok se njihov identitet ne ustanovi.⁶²⁵⁸

1783. Što se tiče nekih od tih ubistava, postoje dodatni konkretni dokazi o diskriminatornim komentarima, ponašanju i zahtevima srpskih snaga u vezi s ubijanjem tih kosovskih Albanaca. Veće se uverilo da ti komentari, ponašanje i zahtevi, kao što je detaljno izloženo dalje u tekstu, dodatno potvrđuju da su izvršioci, u trenutku kad su vršili krivična dela navedena u Optužnici, postupali svesno i s namerom da svoje postupke usmere protiv kosovskih Albanaca. Dalje u tekstu navode se primeri tih diskriminatornih komentara, ponašanja, zahteva i naređenja, datih pre ubijanja kosovskih Albanaca.

1784. U Orahovcu, tokom događaja u Pustom Selu 31. marta 1999. godine koji su već opisani u ovoj Presudi, muškarcima je naređeno da sednu "kao što sed[e] u džamiji", skinu kape i "gledaj[u] srpsku zemlju".⁶²⁵⁹ Potom su ti ljudi ubijeni.

1785. U događajima koji su prethodili ubijanju velikog broja ljudi u piceriji u gradu Suvoj Reci 25. marta 1999. godine, pripadnici MUP-a takođe su vikali da će pobiti sve Albance.⁶²⁶⁰

1786. Dana 28. marta 1999. godine u Izbici, opština Srbica, muškarcima kosovskim Albancima naređeno je da skinu tradicionalna kečeta i bace ih na zemlju. Potom je muškarcima rečeno da će ih zaklati. Pošto su ubijena najmanje 132 muškarca, jedan preživeli čuo je kako jedan pripadnik srpskih snaga kaže: "Idemo, obavili smo posao."⁶²⁶¹

1787. Postupci snaga MUP-a u naselju Ćerim, u Đakovici, 1–2. aprila 1999. godine takođe potvrđuju da kosovski Albanci nisu uzimani za metu zato što su bili borci OVK, kako je to policija tvrdila. Pripadnici tih snaga pucali su u žene i dece kosovske Albance u sobi jedne kuće i potom zapalili tu kuću.⁶²⁶² U tom incidentu ubijeno je trinaestoro dece i šest žena.⁶²⁶³

1788. U opštini Đakovica 27. i 28. aprila 1999. godine ubijeno je najmanje 296 ljudi. Neki kosovski Albanci su, pre nego što su ubijeni, morali da pevaju srpske nacionalističke pesme.⁶²⁶⁴

⁶²⁵⁸ V. gore, par. 538–547, 751–764.

⁶²⁵⁹ V. gore, par. 538–547.

⁶²⁶⁰ V. gore, par. 675–676.

⁶²⁶¹ V. gore, par. 618, 621–622, 633.

⁶²⁶² V. gore, par. 886–887.

⁶²⁶³ V. gore, par. 889.

⁶²⁶⁴ V. gore, par. 969.

1789. U Podujevu, snage MUP-a su, pre nego što su otvorile vatru, tražile da muškarci okupljeni u porodičnom kompleksu Selmona Gashija skinu tradicionalna albanska kečeta, dok je ženama naređeno da skinu maramu s glave.⁶²⁶⁵

1790. Veće se uverilo da je dokazano krivično delo progona putem ubistva više stotina civila kosovskih Albanaca i drugih lica koja nisu aktivno učestvovala u sukobima sa srpskim snagama.

(c) Progon putem seksualnog zlostavljanja

1791. Veće je već ustanovilo da su 21. maja 1999. godine policajci odveli jednu mladu kosovsku Albanku iz njene kuće u opštini Priština u hotel i tamo je fizički zlostavljali, da bi je potom jedan policajac i silovao.⁶²⁶⁶ Veće ne sumnja u to da je nad žrtvom izvršen polni akt, da ona na njega nije dala pristanak i da je taj policajac znao za to. Prema tome, Veće konstatuje da je pravo te žrtve na fizički integritet prekršeno i da su ispunjeni pravni uslovi za zločin seksualnog zlostavljanja.

1792. Veće je saslušalo dokaze o tome da su neki muškarci, među kojima je bio i jedan policajac, tokom aprila 1999. godine skinuli s traktora jednu mladu kosovsku Albanku koja je u jednom konvoju išla u Prištinu i odveli je u šumu. Ljudi u konvoju čuli su kako devojka vrišti i plače, a kad su je vratili u konvoj, bila je sva crvena od plača i činilo se da je naga ispod ćebeta u koje je bila uvijena. O tom incidentu nema drugih dokaza. S obzirom na okolnosti, Veće ne može da konstatuje da je u ovom slučaju bilo seksualnog zlostavljanja.⁶²⁶⁷

1793. Veće je konstatovalo da su vojnici VJ u noći između 29. i 30. marta 1999. godine u selu Beleg, u opštini Dečani, više puta silovali jednu mladu ženu, kosovsku Albanku, dok su policajci čuvali stražu.⁶²⁶⁸ Veće se uverilo da je dokazano krivično delo seksualnog zlostavljanja.

1794. Veće je saslušalo i iskaze o tome da su tokom noći između 29. i 30. marta 1999. godine u Belegu vojnici izdvajali i na duže vreme odvodili i druge mlade kosovske Albanke. Devojke bi vraćali uplakane i raščupane. Svedoci su čuli kako jedna od njih kaže majci da je silovana.⁶²⁶⁹ Drugi konkretni dokazi nisu predloženi. U nedostatku drugih dokaza, Veće ne može da konstatuje da su te dve žene bile podvrgnute seksualnom zlostavljanju.

⁶²⁶⁵ V. gore, par. 1243.

⁶²⁶⁶ V. gore, par. 833–836.

⁶²⁶⁷ V. gore, par. 832.

⁶²⁶⁸ V. gore, par. 1150–1151.

⁶²⁶⁹ V. gore, par. 1152.

1795. Osim navoda o seksualnom zlostavljanju u opštinama Priština i Dečani, u Optužnici se navode i slučajevi seksualnog zlostavljanja u opštinama Srbica i Prizren. U prilog tome nisu izneti dokazi. Navodi o seksualnom zlostavljanju u opštinama Srbica i Prizren nisu dokazani.

1796. Kod optužbi za seksualno zlostavljanje kao oblika progona, tužilaštvo mora da dokaže da su izvršioci delovali s namerom da izvrše diskriminaciju nad kosovskim Albancima kao etničkom grupom. Veće je konstatovalo da su dokazana dva incidenta seksualnog zlostavljanja. U vezi s drugim incidentima nisu predloženi konkretni dokazi o tome da su izvršioci delovali s namerom da diskriminišu. Iako su u oba ta incidenta žrtve bili kosovski Albanci, a izvršioci pripadnici srpskih snaga, Veće, s obzirom na mali broj incidenata kojima se potkrepljuje to delo u osnovi progona, konstatuje da etnička pripadnost tih dveju žrtava nije dovoljna da bi se ustanovilo da su izvršioci delovali s diskriminatornom namerom.

1797. Prema zaključku Veća, krivično delo progona putem seksualnog zlostavljanja nije dokazano.

(d) Progon putem bezobzirnog razaranja ili nanošenja štete verskim objektima kosovskih Albanaca

1798. U prilog optužbi za progon, u Optužnici se navodi i da su srpske snage, tokom i posle napada na gradove i sela, sistematski nanosile štetu i uništavale kulturne spomenike i muslimanska sveta mesta, među kojima su i džamije u Vučitrnu, Suvoj Reci, Celini, Rogovu, Beloj Crkvi, Ćirezu, Kotlini, Ivaji, Mitrovici, Vlačici, Landovici i Đakovici.⁶²⁷⁰

1799. András Riedlmayer je svedok veštak tužilaštva za verske i kulturne objekte. Riedlmayer je od 1985. godine direktor Dokumentacionog centra za islamsku umetnost i arhitekturu Programa Aga Khan pri Biblioteci likovne umetnosti i arhitekture Univerziteta u Harvardu.⁶²⁷¹ Bavi se izučavanjem Osmanlijskog carstva i islamske kulture, koje su njegova uža struka, i objavio brojne radove iz tih oblasti.⁶²⁷² Riedlmayer više od tri decenije proučava Balkan, a tokom devedesetih godina naročito je pratio uništavanje kulturne baštine tokom sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.⁶²⁷³ Napisao je veći broj radova i članaka o Balkanu i uništavanju kulturnog nasleđa.⁶²⁷⁴

⁶²⁷⁰ Optužnica, par. 77(d).

⁶²⁷¹ András Riedlmayer, T. 7484, T. 7557–7565; DP P1097; DP P1098, str. 11.

⁶²⁷² DP P1097.

⁶²⁷³ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5413.

⁶²⁷⁴ DP P1097, str. 2.

1800. Riedlmayer je, za potrebe Međunarodnog suda, sproveo istraživanje o šteti koja je tokom rata naneta kulturnom i verskom nasleđu na Kosovu, i to za period od proleća do juna 1999. godine.⁶²⁷⁵ U izveštaju je opisano u kom su stanju građevine, šta je verovatan uzrok štete i koji je obrazac uništavanja.⁶²⁷⁶ Riedlmayer je kao saradnika u istraživanju angažovao arhitektu Andrewa Herschera. Gospodin Herscher stekao je iskustvo radeći na restauriranju zgrada u Mostaru, u Bosni i Hercegovini, kad se rat završio 1995. godine.⁶²⁷⁷

1801. Odbrana je iznela prigovor da Riedlmayer nije veštak za vojna pitanja i da stoga ne može da utvrdi uzrok oštećenja na građevinama.⁶²⁷⁸ Riedlmayer je priznao da nema to konkretno stručno znanje, ali je, po mišljenju Veća, ubedljivo uzvratilo da ima bogato iskustvo u procenjivanju štete na građevinama, zahvaljujući čemu je, u pojedinim slučajevima, mogao da ustanovi uzrok oštećenja.

1802. Međutim, Riedlmayer nije obišao sve lokacije koje se navode u par. 77(d) Optužnice. U takvim slučajevima, on se oslanjao na niz sekundarnih izvora kako bi procenio štetu i njen uzrok; među te izvore spadaju i fotografije i baza podataka koju je na raspolaganje stavila Grupa za međunarodni menadžment, ekspertska grupa za utvrđivanje i procenjivanje štete na građevinama.

1803. Veće konstatuje da Riedlmayerov izveštaj i iskaz, iako nesumnjivo korisni za utvrđivanje obima štete nanete verskim i kulturnim objektima, samo u nekim slučajevima mogu biti od koristi prilikom utvrđivanja uzroka štete. Zato će Veće od slučaja do slučaja razmatrati koju težinu treba da prida Riedlmayerovom iskazu.

(i) Opština Orahovac

1804. Veće je već konstatovalo da su 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma policajci u plavim maskirnim uniformama došli oklopnim transporterom do džamije u Celini i zadržali se u njoj oko sat vremena.⁶²⁷⁹ Kad su otišli, začula se glasna eksplozija i džamija je dignuta u vazduh.⁶²⁸⁰

⁶²⁷⁵ András Riedlmayer, T. 7496.

⁶²⁷⁶ András Riedlmayer, T. 7584.

⁶²⁷⁷ András Riedlmayer, T. 7566; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5415, 5620.

⁶²⁷⁸ Završni podnesak odbrane, par. 976.

⁶²⁷⁹ U svojoj prvobitnoj izjavi, svedok Sabri Popaj rekao je da je džamija dignuta u vazduh u aprilu, na dan kad se policija vratila i pokopala tela, Sabri Popaj, DP P1082, str. 11. Taj svedok je u predmetu *Milutinović* objasnio da je prvobitno naveo netačan datum i da je džamija, u stvari, dignuta u vazduh istog dana kad i druge džamije u Beloj Crkvi i Rogovu, Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650, 5678–5682. Svedoku je u ovom predmetu sugerisano da je Agim Jemini u svom svedočenju rekao da je džamija dignuta u vazduh 30. ili 31. marta 1999. godine, Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4241–4242; DP P638; Agim Jemini, T. 3543–3544. Sabri Popaj objasnio je da to nije tačno i da Agim Jemini nije video kako je džamija dignuta u vazduh, pošto se skrivao, Sabri Popaj, T. 7417–7418, 7422. Veće je sklonije da prihvati datum koji navodi Sabri Popaj, pošto je on zaista video uništavanje džamije i snage koje su bile angažovane u selu Celina. Veće konstatuje da je džamija uništena eksplozivom 28. marta 1999. godine.

⁶²⁸⁰ Sabri Popaj, DP P1082, str. 11; Sabri Popaj, DP 1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5678–5681; DP P1089 (fotografija džamije; na fotografiji je ucrtano mesto na kom se pre eksplozije nalazio minaret); DP P1090 (fotografija džamije; na fotografiji je ucrtano mesto na kom se pre eksplozije nalazio minaret); Sabri Popaj, T. 7417–7418, 7422; DP P634 (fotografija džamije u Celini pre rata, na kojoj se vidi minaret); DP P638; Agim Jemini, T. 3542, 3544.

To je potvrdio još jedan svedok, koji je te večeri video da je džamija potpuno uništena.⁶²⁸¹ Prema zaključku Veća, džamija u Celini je 28. marta 1999. godine uništena tako što su pripadnici MUP-a detonirali eksploziv.

1805. András Riedlmayer je u izveštaju naveo da je džamija u Celini "potpuno uništen[a]".⁶²⁸² On nije lično obišao džamiju u Celini. Njegova procena počiva na izjavama lica koja su izvršila dojavu, kao i na poređenju predratnih i posleratnih fotografija džamije.⁶²⁸³ U ovom slučaju, Veće se na osnovu drugih dokaza, a ne na osnovu dokaza András Riedlmayera, uverilo da su tu džamiju uništile srpske snage.

1806. Veće je konstatovalo i da se 28. marta 1999. godine, ili približno tog datuma, iz pravca Bele Crkve začula glasna eksplozija, posle koje više nije bilo džamije u selu.⁶²⁸⁴ Dana 25. marta 1999. godine srpske snage stigle su u selo i bile su u njemu i 28. marta 1999. godine; seljani su još 25. marta 1999. godine pobjegli s tog područja.⁶²⁸⁵

1807. Pošto je pregledao fotografije iz predratnog i fotografije iz posleratnog perioda, András Riedlmayer je na osnovu štete koja se na njima vidi zaključio da je džamija granatirana, da je minaret uništen eksplozivom i da je unutrašnjost džamije spaljena.⁶²⁸⁶ Prema njegovoj klasifikaciji, ta džamija je svrstana u "teško oštećene".⁶²⁸⁷

1808. Polazeći od dokaza o prirodi uništavanja i od konstatacija iznetih u Poglavlju VI, Veće se uverilo da su srpske snage 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma u znatnoj meri uništile džamiju u Beloj Crkvi.

1809. Odbrana tvrdi da su 25. marta 1999. godine u opštini Orahovac vođene legitimne protivterorističke aktivnosti protiv OVK.⁶²⁸⁸ Nema dokaza da je u Celini ili u Beloj Crkvi bilo lica povezanih s OVK ili da je, kako se to tvrdi, krajem marta 1999. godine Bela Crkva bila uporište OVK. Isto tako, nema ni naznaka da je u tom selu ili u njegovoj okolini bilo ikakvih vojnih aktivnosti usmerenih protiv srpskih snaga. Dokazi ne daju osnova za konstataciju da su džamija u Celini ili džamija u Beloj Crkvi u vreme kad su uništene bile legitimni vojni ciljevi.

⁶²⁸¹ I Reshit Salihi je u svom svedočenju rekao da je, po povratku iz Albanije, video da je džamija u selu uništena, Agim Jemini, DP P637 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4241–4242; DP P638; Agim Jemini, T. 3543–3544; Reshit Salihi, DP P633 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4208–4209; Reshit Salihi, T. 3464–3465, 3468–3469.

⁶²⁸² András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5466–5467; DP P1114; DP P1137, str. 76.

⁶²⁸³ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5463–5466.

⁶²⁸⁴ Sabri Popaj tvrdi i da je džamija u Rogovu dignuta u vazduh 28. marta 1999. godine. O tom navodu govori se u vezi s opštinom Đakovica, Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5729–5730, 5650.

⁶²⁸⁵ DP P1317, str. 1.

⁶²⁸⁶ András Riedlmayer, T. 7528–7529; DP P1118; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5424, 5473, 5563.

1810. Veće zaključuje da su obe džamije bile predmet zasebnih i namernih napada, u kojima im je naneta velika šteta. Iz dokaza se ne vidi nikakav konkretan razlog i za jedan od ta dva napada. Zato se Veće oslanja na druge događaje koji su se u to vreme odigrali u tim selima. Oba sela su u dato vreme bila objekat žestokih vojnih napada srpskih snaga. Srpske snage izvršile su teško i namerno uništavanje imovine. Napadi na oba sela bili su usmereni protiv njihovih stanovnika. Stanovnici oba sela bili su kosovski Albanci. Napadači su bili pripadnici srpskih snaga. Između većine kosovskih Albanaca, koji su muslimani, i većine Srba, koji to nisu, postoji verski jaz. U oba sela džamija je za stanovnike bila središte verskog života i mesto od velikog društvenog i kulturnog značaja. Džamije su uništene, između ostalog, korišćenjem velike količine eksploziva ili granatiranjem, a srpske snage raspolagale su mogućnostima i za jedno i za drugo. S obzirom na te okolnosti, Veće se uverilo i konstatuje da su elementi srpskih snaga uništili džamije u Celini i u Beloj Crkvi zbog toga što su one za kosovske Albance, stanovnike tih sela, imale veliki verski i kulturni značaj.

1811. Prema zaključku Veća, time su u odnosu na džamije u Celini i Beloj Crkvi dokazani elementi krivičnog dela progona putem uništavanja kulturnih objekata.

1812. Dokazi su predloženi i u vezi s uništavanjem džamije u Brestovcu, koja je iz XVI veka, i džamije u Velikoj Kruši. U oba slučaja, dokaze o uništavanju predložio je svedok veštak tužilaštva András Riedlmayer. Na osnovu fotografija, on je džamiju u Brestovcu okarakterisao kao "gotovo uništen[u]".⁶²⁸⁹ Veće prihvata da je džamija, kako je to Riedlmayer rekao u svom svedočenju, potpuno spaljena, da više nije imala krov i da je minaret uništen u delu iznad balkona.⁶²⁹⁰ Pripadnici islamske zajednice rekli su Riedlmayeru da je džamija uništena 25. marta 1999. godine, što je on naveo u svom izveštaju.⁶²⁹¹

1813. U izveštaju Andrása Riedlmayera džamija Xhamia-e-Bajramcurrajt u selu Velika Kruša opisana je kao "teško oštećen[a]".⁶²⁹² Riedlmayer džamiju nije video lično, ali je po fotografijama kojima je raspolagao video da su minaret i džamija uništeni u eksploziji, a da je unutrašnjost

⁶²⁸⁷ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5473; DP P1137.

⁶²⁸⁸ Završni podnesak odbrane, par. 734–735.

⁶²⁸⁹ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5481; DP P1137, str. 3; András Riedlmayer, T. 7541; DP P1130; DP P1129.

⁶²⁹⁰ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5481; András Riedlmayer, T. 7541; DP P1137, str. 3; DP P1130; DP P1129.

⁶²⁹¹ András Riedlmayer, T. 7542; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5481; DP P1137, str. 3; P1130; DP P1129; DP P1098, str. 32.

⁶²⁹² DP P1137, str. 4–5; DP P1127, str. 1; DP P1098, str. 35; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5482.

džamije demolirana i delimično spaljena.⁶²⁹³ O uništavanju ovih dveju džamija nema neposrednih dokaza, ali albanske grupe za zaštitu ljudskih prava rekle su da su džamije spalili srpski vojnici.⁶²⁹⁴

1814. Iako Veće prihvata da su džamija u Brestovcu i Xhamia-e-Bajramcurrajt teško oštećene, nema ubedljivih dokaza za to da su tu štetu nanele srpske snage ili da džamije u relevantnom periodu nisu korišćene za vojne svrhe. Krivično delo uništavanja verskih objekata nije dokazano u odnosu na džamije u Brestovcu i u Velikoj Kruši.

(ii) Opština Srbica

1815. Jedini dokaz koji postoji o uništavanju džamije iz XX veka koja se nalazi u selu Ćirez, u opštini Srbica, predočio je András Riedlmayer.⁶²⁹⁵ Riedlmayer nije obišao Ćirez, a procenu štete zasnovao je na predratnim i posleratnim fotografijama koje je dao jedan svedok.⁶²⁹⁶ András Riedlmayer video je da se iznad nivoa tla mogu razabrati samo poneki delovi građevine i naveo da je građevina "gotovo uništen[a]".⁶²⁹⁷ Na "predratnim" fotografijama vidi se građevina na dva nivoa, a na "posleratnim" fotografijama građevina s jednim nivoom. Riedlmayer je potvrdio da se gornji nivo urušio i pao na donji. Tri krovne kupole su relativno neoštećene.⁶²⁹⁸ Iako smatra da je to oštećenje posledica jake eksplozije, Riedlmayer nije mogao da utvrdi da li je ono posledica granatiranja ili eksploziva postavljenog unutar džamije,⁶²⁹⁹ a nije mogao da proceni ni kad je do tog oštećenja došlo i u kojim uslovima.

1816. Veće ne može da donese nikakav zaključak ni o uzroku ni o uzročniku uništenja džamije u Ćirezu. Osim toga, na osnovu dokaza ne može se doneti nikakav zaključak o tome da li je džamija korišćena u vojne svrhe. Krivično delo uništavanja verskih objekata nije dokazano u odnosu na džamiju u Ćirezu.

(iii) Opština Prizren

1817. Veće je već konstatovalo da je VJ 26. marta granatirao selo Landovica, zbog čega je stanovništvo počelo da beži odatle. Posle granatiranja, srpske snage su ušle u selo i počele da pale

⁶²⁹³ András Riedlmayer, T. 7540; DP P1127, str. 1; DP P1098, str. 35–36; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5482–5483, 5567.

⁶²⁹⁴ DP P1098; DP P1127.

⁶²⁹⁵ DP P1137.

⁶²⁹⁶ András Riedlmayer, T. 7544–7546, 7636; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5473, 5476–5477.

⁶²⁹⁷ András Riedlmayer, T. 7544–7546; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5425–5426; DP P1133.

⁶²⁹⁸ András Riedlmayer, T. 7544–7546; András Riedlmayer, DP P1099 (*Milutinović* transcript), T. 5473, 5476–5477; DP P1132; DP P1133; DP P1134; András Riedlmayer, T. 7634, 7543–7545, 7547–7550.

⁶²⁹⁹ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5473, 5476–5477.

kuće. Jedan svedok video je da i džamija gori.⁶³⁰⁰ Narednog dana, 27. marta 1999. godine, isti svedok video je kako u Landovicu dolazi 20–30 vojnika VJ. Neki vojnici ušli su u džamiju, u kojoj su se nakratko zadržali.⁶³⁰¹ U džamiju su uneli nešto što svedok nije mogao da vidi.⁶³⁰² Pošto su otišli, začula se jaka eksplozija, a minaret se srušio na krov džamije i uništio ga.⁶³⁰³ Iskaz ovog svedoka dobijen je na osnovu pravila 92^{quater}.

1818. András Riedlmayer u svom izveštaju navodi da je džamija u Landovici, izgrađena 1997. godine, "teško oštećen[a]".⁶³⁰⁴ Prilikom obilaska, Riedlmayer je video da je minaret srušen i da je, kad je pao, napravio veliku rupu na centralnoj kupoli džamije.⁶³⁰⁵ Riedlmayer je zaključio da je šteta nastala od mina i granata, kao i da je džamija dodatno oštećena u požaru. Po opisima koje je Riedlmayer dobio od pripadnika islamske zajednice, džamija je uništena 27. marta 1999. godine.⁶³⁰⁶

1819. Veće se uverilo da je dokazano da su srpske snage počinile krivično delo progona putem uništavanja džamije u Landovici. Konkretno, Veće se uverilo da su srpske snage 26. i 27. marta bile u selu i da su u to vreme namerno uništavale kuće u selu i nanosile im štetu granatiranjem i paljenjem. Kako je Veće konstatovalo, priroda štete nanete džamijama i način na koji je ona naneta, kako je naveo András Riedlmayer, u bitnim se aspektima podudaraju s onim što je svedok video; time je njegov opis potvrđen iz nezavisnog izvora. Veće konstatuje da su srpske snage 26. marta 1999. godine zapalile unutrašnjost džamije, a 27. marta 1999. godine eksplozivnom napravom u znatnoj meri oštetile minaret i strukturu džamije. U dokazima kojima Veće raspolaže nema osnova za pretpostavku da je džamija tih dana mogla biti korišćena u vojne svrhe. S obzirom na prirodu oštećenja nanetog džamiji i s obzirom na okolnosti, Veće se uverilo da su srpske snage koje su odgovorne za tu štetu imale potrebnu nameru.

(iv) Opština Suva Reka

1820. Veće je već konstatovalo da se 28. marta 1999. godine oko podneva iz pravca džamije u gradu Suvoj Reci začula eksplozija i da je na mestu eksplozije uništen minaret džamije.⁶³⁰⁷ Nekoliko minuta posle eksplozije, maskirno vojno vozilo srpskih snaga tipa "Gazik", maslinasto

⁶³⁰⁰ Halil Morina, DP P283, str. 3.

⁶³⁰¹ Halil Morina, DP P283, str. 4; Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 896–897.

⁶³⁰² Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 897.

⁶³⁰³ Halil Morina, DP P284 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 897; Halil Morina, DP P283, str. 4.

⁶³⁰⁴ András Riedlmayer, DP P1124.

⁶³⁰⁵ András Riedlmayer, DP P1124.

⁶³⁰⁶ András Riedlmayer, DP P1124.

⁶³⁰⁷ Halit Berisha, T. 3387–3389, 3416; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3608–3609, 3614–3615; Halit Berisha, DP P600 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7456; DP P613, slovom "H" obeleženo je mesto na kom se džamija nalazila; DP P614. v. takođe Hysni Berisha, DP P586, str. 2.

zelene boje, odvezlo se iz blizine džamije u pravcu vojne baze u Biraču.⁶³⁰⁸ U drugim dokazima ova džamija identifikovana je kao Xhamia-e-Bardhe (Bela džamija).

1821. Pošto je ispitao građevinu, András Riedlmayer je zaključio da je minaret džamije Xhamia-e-Bardhe Mosque dignut u vazduh eksplozijom unutar građevine.⁶³⁰⁹ Minaret je ošteti kupolu džamije i zid.⁶³¹⁰ Veće prihvata Riedlmayerov iskaz.

1822. Jedan drugi svedok, 6D2, rekao je u svom svedočenju da su džamija i minaret oštećeni tokom NATO bombardovanja.⁶³¹¹ Međutim, za tu tvrdnju ne postoji potvrda u drugim dokazima i ona je suprotna dokazima koje je Veće prihvatilo. Veće je već stavilo do znanja da nije ubeđeno u istinitost iskaza svedoka 6D2 i da će njegov iskaz prihvatiti samo tamo gde se on može potvrditi drugim dokazima. Što se tiče uništenja džamije u Suvoj Reci, za iskaz svedoka 6D2 ne postoji potvrda u drugim dokazima. Njegov iskaz suprotan je iskazu Halita Berisha, očevica, za kog je Veće konstatovalo da je pouzdan svedok. Osim toga, iskazu svedoka 6D2 protivreči i mišljenje Andrása Riedlmayera da je eksplozija u unutrašnjosti građevine uzrok štete, za koju Veće prihvata da ne odgovara šteti nastaloj bombardovanjem iz vazduha. Iskaz svedoka 6D2 u odnosu na uništavanje džamije u Suvoj Reci ne prihvata se.

1823. Prema zaključku Veća, džamiju u Suvoj Reci uništile su srpske snage, najverovatnije VJ. Taj zaključak počiva na saznanju da su snage VJ 27. marta 1999. godine ili približno tog datuma bile u gradu Suvoj Reci,⁶³¹² kao i na izveštaju jednog očevica koji je opisao kako je jedno vojno vozilo neposredno pre razorne eksplozije napustilo područje na kom je bila džamija. Veće prihvata da uzrok i priroda štete pokazuju da su izvršioci postupali s traženom namerom.

1824. U dokazima nema ničeg što ukazuje na to da su džamija ili minaret u vreme kad su oštećeni korišćeni u vojne svrhe ili da su snage OVK bile na tom području.

1825. Prema zaključku Veća, krivično delo progona putem uništavanja verskih objekata ustanovljeno je u odnosu na džamiju Xhamia-e-Bardhe (Belu džamiju).

(v) Opština Kosovska Mitrovica

⁶³⁰⁸ Halit Berisha, T. 3387–3388, 3420; Halit Berisha, DP P599 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3615–3616, 3661, 3666–3667; Halit Berisha, DP P600 (*Milošević* transcript), T. 7456.

⁶³⁰⁹ András Riedlmayer, T. 7519–7521, 7644; v. takođe András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5461–5462; DP P1098, str. 44–46; P1111, str. 1–2.

⁶³¹⁰ András Riedlmayer, T. 7519–7521, 7644; v. takođe András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5461–5462; DP P1098, str. 44–46; DP P1111, str. 1–2.

⁶³¹¹ Svedok 6D2, T. 12307–12308.

⁶³¹² V. gore, par. 690.

1826. Mahmut Halimi je u svom svedočenju rekao da je 11. jula 1999. godine, kad se vratio u Kosovsku Mitrovicu, video da su sve četiri džamije u gradu uništene. Od ljudi koji su sve vreme bili u gradu Halimi je čuo da su srpske snage uništile sve četiri džamije,⁶³¹³ a on misli da su one uništene tokom rata, u nekom trenutku posle 25. marta 1999. godine.⁶³¹⁴

1827. András Riedlmayer potvrdio je da su Ibarska džamija u Kosovskoj Mitrovici i susedne zgrade, koje su bile u vlasništvu islamske zajednice, potpuno uništene 1999. godine.⁶³¹⁵ András Riedlmayer nije mogao da zaključi ništa o tome kako je šteta naneta.⁶³¹⁶ Kako je on čuo, džamiju su uništile bombe koje su pogodile obližnje sedišta policije i uništile ga. Riedlmayer je čuo i protivrečne priče o tome da je maja 1999. godine džamija opljačkana, spaljena i buldožerima srušena sa zemljom.⁶³¹⁷

1828. Nisu predloženi konkretni dokazi o uništavanju džamija u Kosovskoj Mitrovici.

1829. S obzirom na te okolnosti, Veće ne može da ustanovi kako su te džamije uništene, koje su ih snage uništile ili da li su one korišćene u vojne svrhe. Krivično delo progona putem uništavanja verskih objekata nije dokazano u odnosu Kosovsku Mitrovicu.

(vi) Opština Đakovica

a. Hadum-džamija i Islamska biblioteka pored nje

1830. Veće se u ovoj Presudi već uverilo da je srpska policija, možda u saradnji s pripadnicima paravojnih formacija, u noći između 24. i 25. marta 1999. godine namerno zapalila istorijsko jezgro grada Đakovice. U požaru je u znatnoj meri stradao istorijski centar grada. Prodavnice u tržnici i istorijska gradska četvrt potpuno su spaljene; kuće su takođe spaljene i oštećene mećimima. Narednog jutra svedoci su videli da se minaret Hadum-džamije u starom gradskom jezgru "prelomio": vrh je bio na zemlji, a spoljni zidovi džamije bili su oštećeni. Veće se uverilo da je u noći između 24. i 25. marta 1999. godine Hadum-džamija u starom gradskom jezgru Đakovice teško oštećena.

1831. Veće je u ovoj Presudi već odbacilo tvrdnju odbrane da je Hadum-džamija oštećena tokom NATO bombardovanja. Prilikom donošenja tog zaključka Veće se oslanjalo na dokumentarne dokaze u vezi s događajima u noći između 24. i 25. marta, na iskaze očevidaca i iskaze na osnovu

⁶³¹³ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4461.

⁶³¹⁴ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4461; Mahmut Halimi, T. 2907–2908.

⁶³¹⁵ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5485–5486; DP P1121; DP P1122, str. 2; DP P1137, str. 9.

⁶³¹⁶ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5484–5486.

⁶³¹⁷ András Riedlmayer, T. 7536; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5484–5486.

kojih se može ustanoviti da se šteta naneta džamiji i obližnjim građevinama ne može objasniti bombardovanjem iz vazduha. Veće je u ovoj Presudi već konstatovalo da su požar u istorijskom jezgru Đakovice podmetnule snage srpske policije, možda u saradnji s pripadnicima paravojnih formacija. Veće polazi od tih okolnosti i konstatuje da je Hadum-džamiju u noći između 24. i 25. marta oštetila srpska policija, delujući možda u saradnji s paravojnim formacijama. Iz dokaza ne proizlazi da je Hadum-džamija u vreme kad je oštećena bila korišćena u vojne svrhe ili da su se u njenoj neposrednoj blizini nalazili vojni ciljevi. Veće polazi od tih dokaza i konstatuje da je srpska policija namerno oštetila Hadum-džamiju i da je pritom možda sarađivala sa srpskim paravojnim formacijama, koje su delovale s traženom namerom.

1832. Veće se uverilo da je dokazana optužba za progon, koji su srpske snage počinile tako što su u noći između 24. i 25. marta 1999. godine uništile Hadum-džamiju i Islamsku biblioteku pored nje, u istorijskom jezgru Đakovice.

b. Džamija u Rogovu

1833. Dana 28. marta 1999. godine⁶³¹⁸ Sabri Popaj stajao je na svom polju, na padini brda. S njim je bio još jedan seljanin, Nazim Rexhepi. S mesta na kom je stajao, Sabri Popaj mogao je da vidi tri obližnja sela. To su bile Celina i Bela Crkva, obe u opštini Orahovac, i selo Rogovo, u opštini Đakovica.⁶³¹⁹ Kao što je Veće već konstatovalo u ovoj Presudi,⁶³²⁰ tog dana oko 15:00 časova Sabri Popaj je video kako do džamije u Celini stižu policajci u oklopnom transporteru. Oni su ušli u džamiju, a onda su otišli.⁶³²¹ Malo kasnije, začula se eksplozija i džamija je dignuta u vazduh. Posle izvesnog vremena, Sabri Popaj je čuo i drugu eksploziju i video da džamije u Beloj Crkvi više nema.⁶³²² U eksploziji je uništen minaret. Potom je Sabri Popaj čuo i video kako eksplodira džamija u Rogovu.⁶³²³ Ta džamija poticala je iz XVI veka (Kel Hasan-agina džamija ili Xhamia e Hasan Ages).⁶³²⁴

1834. Veće je u ovom Odeljku već iznelo svoje zaključke da su srpske snage uništile džamije u Celini i Beloj Crkvi. Srpske snage su na to područje stigle 25. marta 1999. godine i tu su i ostale.

⁶³¹⁸ Sabri Popaj, DP P1082, str. 15; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5681; DP P1098, str. 59. Iako Sabri Popaj nije bio siguran u datum, drugi dokazi potvrđuju da se to dogodilo 28. marta 1999. godine.

⁶³¹⁹ Celina se nalazi na oko kilometar i po od Bele Crkve, a Rogovo je od rečice Belaje udaljeno 800 metara. Sabri Popaj je u svom svedočenju rekao da je bio na polju na padini brda, te da je zahvaljujući tome mogao da vidi Belu Crkvu, Celinu i Rogovo. Tokom unakrsnog ispitivanja u predmetu *Milutinović* jedan od branilaca pokrenuo je pitanje da li je Sabri Popaj stajao na polju ili na padini. Svedok je objasnio da je brdo deo tog polja i da je on upravo tu stajao, Sabri Popaj, DP P1082, str. 11; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650, 5678–5679, 5729–5730.

⁶³²⁰ V. gore, par. 528.

⁶³²¹ Sabri Popaj, DP P1082, str. 15; Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5681.

⁶³²² Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650, 5679, 5729–5730.

⁶³²³ Sabri Popaj, DP P1083 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5650.

Lokalno stanovništvo pobjeglo je iz tog kraja 25. marta. Iako ima dokaza da je OVK bio u tom kraju, iz njih ne proizlazi da je OVK 28. marta 1999. godine i dalje bio aktivan na tom području. Iako selo Rogovo pripada drugoj opštini, ta tri sela veoma su blizu jedno drugom.

1835. András Riedlmayer je u svom izveštaju zabeležio uništavanje džamije u Rogovu. On je zaključio da je minaret dignut u vazduh eksplozivom postavljenim pod stepenice, koji ga je i potpuno uništio, kao i da je minaret, kad je pao, oštetiо glavnu kupolu džamije i smrskao znatan deo krova verande.⁶³²⁵ Spoljni zidovi i kupola naprsli su na nekoliko mesta, ali se nisu srušili.⁶³²⁶ Veće smatra da se Riedlmayerovo mišljenje podudara s pretpostavkom da je eksploziv postavljen u unutrašnjost sve tri džamije. Iako ima u vidu da je jedno lice koje je izvršilo dojavu reklo Riedlmayeru da je šteta nastala 3. aprila 1999. godine,⁶³²⁷ Veće smatra da razlika u datumu, koja iznosi svega nekoliko dana, ne utiče bitno na njegov zaključak.

1836. Prema zaključku Veća, značajno je da su te tri džamije, u selima koja su veoma blizu, uništene jedna za drugom, istog dana i na sličan način. Veće smatra da se argumentacija koju je već iznelo u vezi sa džamijama u Celini i Beloj Crkvi može primeniti i na džamiju u Rogovu.⁶³²⁸ Veće konstatuje da se iz dokaza kao jedini opravdan može izvesti zaključak da je džamija u Rogovu uništena namerno i u okviru iste operacije koju su vodile iste srpske snage, iz istih razloga i s istom namerom.

1837. Prema zaključku Veća, time su u odnosu na istorijsku džamiju u Rogovu, koju su 28. marta 1999. godine uništile srpske snage, dokazani elementi krivičnog dela progona putem uništavanja kulturnih objekata.

(vii) Opština Gnjilane

1838. Veće je konstatovalo da su srpske snage 6. aprila 1999. godine ušle u selo Vlačica, pljačkale ga i palile kuće. Tog dana srpske snage zapalile su i džamiju u selu. Džamija je teško oštećena, a biblioteka uništena. Pošto je analizirao fotografiju iz avgusta 1999. godine koju su mu dali pripadnici islamske zajednice, András Riedlmayer takođe je primetio i da je džamija u Vlačici "teško oštećena" u jakom požaru.⁶³²⁹

⁶³²⁴ DP P1098, str. 59.

⁶³²⁵ DP P1098, str. 59; DP P1090.

⁶³²⁶ DP P1098, str. 59; DP P1090.

⁶³²⁷ DP P1098, str. 59–60.

⁶³²⁸ V. gore, par. 1810–1811.

⁶³²⁹ DP P1125.

1839. Veće je konstatovalo i da su, kao što je to već zabeleženo, u Vlačici u vreme opisanih događaja bili prisutni pripadnici redovnih i rezervnih snaga VJ i MUP-a.⁶³³⁰ S obzirom na dokaze da su pripadnici tih snaga spaljivali kuće u selu, pri čemu je džamija zapaljena prva, Veće se uverilo da su te srpske snage delovale s namerom da unište džamiju ili da joj nanesu veliku štetu.

1840. U dokazima nema ničeg što ukazuje na to da je džamija u Vlačici u to vreme korišćena u vojne svrhe ili da je OVK bio u selu.

1841. Veće konstatuje da je krivično delo progona putem uništavanja verskih ili kulturnih objekata dokazano u odnosu na džamiju u Vlačici.

(viii) Opština Kačanik

1842. Veće je već konstatovalo da su snage VJ i MUP-a 8. marta 1999. godine granatirale i spalile selo Ivaja. Nekoliko dana posle napada, Hazbi Loku obišao je Ivaju i video da je seoska džamija spaljena i uništena, a da je minaret delimično uništen. Kuće su većinom bile ili spaljene ili srušene, a neke građevine i dalje su se pušile.⁶³³¹ Prema klasifikaciji Andrása Riedlmayera, džamija u Ivaji, sagrađena 1982. godine, bila je "gotovo uništena".⁶³³² On je u svom svedočenju rekao da je džamija spaljena. Spoljni zidovi su ostali, ali krova nije bilo, a unutrašnjost džamije je demolirana.⁶³³³ Riedlmayer je našao i dokaze da je džamija oštećena mecima ispaljenim s relativne blizine. Iz njegovog izveštaja proizlazi da je džamija oštećena tako što su srpske snage pucale na nju s relativne blizine, a potom je zapalile.⁶³³⁴ Riedlmayer nije obišao mesto na kom se džamija nalazi, već je svoje zaključke zasnovao na analizi fotografija i drugim informacijama koje je dobio od lica koja su izvršila dojave i iz medija, naročito preko Reutera.⁶³³⁵

1843. Iako su o razmerama štete izneti ubedljivi dokazi, Veće nije dobilo dokaze o načinu na koji je ta šteta nastala. S tim u vezi, važno je napomenuti da je OVK, kao što je to već konstatovano, bio prisutan na tom području. Veće podseća da je OVK 25. februara 1999. godine pokušao da otvori novu operativnu zonu na području Kačanika, zbog čega je VJ 8. marta 1999.

⁶³³⁰ V. gore, par. 1054–1055.

⁶³³¹ Hazbi Loku, DP P652, str. 2; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3209–3210; Hazbi Loku, T. 3636–3637, 3671.

⁶³³² András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5478–5479; DP P1135.

⁶³³³ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5478–5479; DP P1135; DP P1137, str. 15.

⁶³³⁴ András Riedlmayer, T. 7551, 7555; DP P1098, str. 68; DP P1135, str. 1; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5480.

⁶³³⁵ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5479–5480; DP P1098, str. 70; DP P1135, str. 1, 3.

godine započeo protivoperaciju. Dana 8. marta 1999. godine snage OVK bile su u Ivaji i borile se protiv srpskih snaga.⁶³³⁶

1844. S obzirom na okolnosti, Veće ne može da donese nikakav zaključak o okolnostima u kojima je džamija u Ivaji oštećena, niti može da zaključi da ona nije korišćena u vojne svrhe. Optužba za progon putem uništavanja verskih objekata nije dokazana u odnosu na džamiju u Ivaji.

1845. U Optužnici se navodi i uništavanje džamije u Kotlini. Veće podseća na svoj raniji zaključak da je VJ 24. marta 1999. godine ušao u Kotlinu i spremao se da pali kuće. Ubrzo potom, selo je zapaljeno.⁶³³⁷ Veće je konstatovalo da su spaljene jedna škola i nekoliko kuća.⁶³³⁸ Međutim, nema iskaza očevidaca o tome da su džamija i druge zgrade u Kotlini spaljene ili oštećene, kao što nema ni dokaza o okolnostima u kojima se to dogodilo.

1846. András Riedlmayer je konstatovao da je džamija u selu Kotlinu "lakše oštećen[a]". U njegovom izveštaju navodi se da je džamija iznutra "demolirana".⁶³³⁹ Veće napominje da Riedlmayer džamiju nije lično video, već da se oslanjao na vizuelne dokaze koje mu je na raspolaganje stavila međuvladina agencija Grupa za međunarodni menadžment.⁶³⁴⁰

1847. S obzirom na okolnosti, Veće ne može da konstatuje da je džamija u Kotlini uništena na način na koji je to navedeno u Optužnici. Nije dokazano da su džamiju uništile srpske snage ili da ona nije bila korišćena u vojne svrhe. Optužba za progon putem uništavanja nije dokazana u odnosu na džamiju u Kotlini.

(ix) Opština Vučitrn

1848. Veće je konstatovalo da su srpske snage 27. marta 1999. godine uveče spalile stari deo Vučitna i centar grada. Minaret džamije u centru grada spaljen je i srušio se. Okolne građevine, koje su pripadale džamiji, takođe su spaljene.⁶³⁴¹

1849. András Riedlmayer je u svom izveštaju naveo da je kompleks Pijačne džamije, poznate i kao Čaršijska džamija, Xhamia e Carshisë i Tash Xhamia, u starom gradskom jezgru u Vučitrnu, "potpuno unište[n]". Pijačna džamija sagrađena je u XV veku, a oko nje se nalazila tradicionalna

⁶³³⁶ Hazbi Loku, DP P652, str. 2; Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3209–3210; Hazbi Loku, T. 3636–3637, 3671.

⁶³³⁷ Hazbi Loku, DP P652, str. 6.

⁶³³⁸ Hazbi Loku, DP P653 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3165; Hazbi Loku, DP P658; Hazbi Loku, T. 3644–3645.

⁶³³⁹ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5478; András Riedlmayer, DP P1137, str. 14.

⁶³⁴⁰ DP P1098, str. 65; DP P1131.

⁶³⁴¹ Sabit Kadriu, DP P515, str. 12. V. gore, par. 1164.

albanska zlatarska tržnica.⁶³⁴² Riedlmayer u izveštaju navodi da su i džamija i tradicionalna albanska zlatarska tržnica spaljene, dok na modernijim zgradama u blizini tržnice nema tragova oštećenja.⁶³⁴³ Veće prihvata i konstatuje da se time opovrgava teza da je šteta nastala bombardovanjem iz vazduha. U izveštaju se navodi i da smrskani nadgrobni spomenici kod džamije potvrđuju pretpostavku da je džamiji naneta namerna šteta i da je ona sravnjena sa zemljom.⁶³⁴⁴ Riedlmayer u izveštaju navodi i izjave lica koja su izvršila dojavu.⁶³⁴⁵ Riedlmayer je kompleks Pijačne džamije obišao oktobra 1999. godine i tom prilikom snimao fotografije. Veće napominje da se Riedlmayerovi komentari i dokazi o uništavanju Pijačne džamije podudaraju s onim što je Sabit Kadriu rekao o uništavanju zgrada u gradu Vučitrnu.

1850. Veće se uverilo da je optužba za progon putem uništavanja verskih objekata dokazana u odnosu na Pijačnu džamiju (Čaršijsku džamiju) u centru Vučitrna. Prema zaključku Veća, tu džamiju su 27. marta 1999. godine uništile srpske snage. Nema dokaza koji bi ukazivali na to da je džamija korišćena u vojne svrhe. S obzirom na konstatacije da su srpske snage te večeri spalile mnoge druge civilne objekte, Veće se uverilo da su one postupale s traženom namerom da unište džamiju i okolne zgrade ili da im nanesu veliku štetu.

1851. András Riedlmayer opisuje stanje u kom su se nalazile druge dve džamije u gradu Vučitrnu koje su pretrpele sličnu štetu. Gazi Alibegova džamija, poznata i kao Xhamia e Ali-beut, najstarija je džamija u gradu Vučitrnu i zaštićena kao spomenik.⁶³⁴⁶ Karamanli džamija, poznata i kao Xhamia e Karamanlise ili Kahramanlar Camii, sagrađena je 1675. godine.⁶³⁴⁷ Riedlmayer za te džamije navodi da su "lakše oštećene".⁶³⁴⁸ I kod jedne i kod druge minaret je srušen i pao je na krov džamije.⁶³⁴⁹ U vezi s tim kako je uništen minaret Gazi Alibegove džamije postoje protivrečni izveštaji.⁶³⁵⁰ Za Karamanli džamiju Riedlmayeru je rečeno da su Srbi u uniformama paravojnih formacija s oznakama "Tigrovi" 6. aprila 1999. godine granatirali minaret.⁶³⁵¹ Lica koja su izvršila dojavu rekla su da su nadgrobni spomenici na grobljima obeju džamija oštećeni, ali su naveli da se to odigralo otprilike septembra 1999. godine.⁶³⁵²

⁶³⁴² DP P1103, str. 7–9; András Riedlmayer, T. 7499.

⁶³⁴³ András Riedlmayer, T. 7647–7648; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5442, 5573, 5603; DP P1100.

⁶³⁴⁴ DP P1103, str. 7–9; P1100; András Riedlmayer, T. 7499–7501; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5613.

⁶³⁴⁵ DP P1098, str. 72; P1103, str. 7.

⁶³⁴⁶ András Riedlmayer, T. 7503; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5443–5444.

⁶³⁴⁷ András Riedlmayer, T. 7503–7504; DP P1103, str. 1–3.

⁶³⁴⁸ DP P1103, str. 1–3; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5444; András Riedlmayer, T. 7503.

⁶³⁴⁹ András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5444–5455; DP P1102.

⁶³⁵⁰ András Riedlmayer, T. 7503, 7507; András Riedlmayer, DP P1099 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 5443–5444; DP P1103, str. 4–6.

⁶³⁵¹ DP P1103, str. 1–3; András Riedlmayer, T. 7503, 7507.

⁶³⁵² DP P1103, str. 1–6.

1852. Xhamia-e-Trimorit, sagrađena 1946. godine, vodi se kao "teško oštećena". Riedlmayer u izveštaju navodi da je ta džamija potpuno uništena u požaru. Prema tvrdnjama islamske zajednice, džamiju su u proleće 1999. godine spalile srpske snage.⁶³⁵³

1853. Veće se uverilo da su Gazi Alibegova džamija, Karamanli džamija i Xhamia-e-Trimorit u gradu Vučitrnu oštećene ili uništene 1999. godine. Međutim, Veću nisu predloženi dokazi o okolnostima u kojima su te džamije oštećene, kao ni o tome da li su korišćene u vojne svrhe. Optužba za progon putem uništavanja verskih objekata nije dokazana u odnosu na te džamije.

(x) Zaključak

1854. Veće se stoga uverilo da je dokazana optužba da su srpske snage vršile progon putem uništavanja sledećih džamija: džamije u Celini, džamije u Beloj Crkvi, džamije u Landovici, Bele džamije u gradu Suvoj Reci, Hadum-džamije u Đakovici, džamije u Rogovu, džamije u Vlastici i Pijačne džamije (Čaršijske džamije) u gradu Vučitrnu.

1855. Veće se takođe uverilo da su te džamije uništene u okviru kampanje koju su srpske snage vodile protiv kosovskih Albanaca, koja je imala konkretan verski osnov i u okviru koje je došlo do sistematskog oštećivanja i razaranja kulturnih spomenika i muslimanskih svetih mesta.

3. Zaključak

1856. Veće se uverilo da je optužba za progon putem deportacije, prisilnog premeštanja, ubistva i uništavanja verskih objekata dokazana, kao što je to gore detaljno izloženo.

XII. ODGOVORNOST

A. Pravo

1. Odgovornost prema članu 7(1)

1857. Član 7(1) Statuta predviđa sledeće:

Osoba koja je planirala, podsticala, naredila, počinila ili na drugi način pomogla i podržala planiranje, pripremu ili izvršenje nekog od krivičnih dela navedenih u članovima od 2 do 5 ovog Statuta snosi individualnu odgovornost za to krivično delo.

⁶³⁵³ DP P1103, str. 22.

1858. Žalbeno veće je bilo mišljenja da član 7(1) "prije svega pokriva fizičko počinjenje krivičnog djela od strane samog prekršioca, ili kažnjivi propust da se učini djelo obavezno po pravilima krivičnog prava".⁶³⁵⁴ Međutim, krivična odgovornost ne pripisuje se samo fizičkom izvršiocu nekog konkretnog krivičnog dela, već se, u izvesnim okolnostima, proširuje na one koji učestvuju u njegovom činjenju i doprinose mu na različite načine.⁶³⁵⁵

(a) Činjenje putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu

1859. U Optužnici se navodi da optuženi Vlastimir Đorđević snosi individualnu krivičnu odgovornost za zločine za koje se tereti na osnovu svog učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu (dalje u tekstu: UZP).

1860. Udruženi zločinački poduhvat je vid "činjenja" prema članu 7(1) Statuta.⁶³⁵⁶ U praksi ovog Međunarodnog suda ustanovljene su tri kategorije UZP. Za sve tri kategorije zajednički je *actus reus* učesnika u UZP.

1861. Kao prvo, potrebno je da postoji više osoba.⁶³⁵⁷ Nije nužno poimenično utvrditi identitet svake od tih osoba; u zavisnosti od okolnosti predmeta, može biti dovoljno ako se navedu kategorije ili grupe osoba.⁶³⁵⁸ Međutim, takve kategorije, odnosno grupe, moraju biti adekvatno identifikovane kako bi se izbegle nejasnoće ili dvosmislenosti.⁶³⁵⁹ One ne moraju biti organizovane u neku vojnu, političku ili administrativnu strukturu.⁶³⁶⁰

1862. Kao drugo, mora se utvrditi postojanje zajedničkog plana, zamisli ili cilja, koji predstavlja ili uključuje činjenje krivičnog dela predviđenog Statutom.⁶³⁶¹ Nije potrebno da taj plan, zamisao ili svrha budu prethodno dogovoreni ili formulisani. Odgovornost na osnovu UZP ne zahteva ni postojanje sporazuma ili dogovora između optuženog i glavnog izvršioca krivičnog dela o činjenju tog konkretnog krivičnog dela. Zajednički plan ili cilj mogu se improvizovati na licu mesta, a zaključci o njima izvode se iz činjenice da više osoba deluje zajedno, kako bi sprovele u delo

⁶³⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 188.

⁶³⁵⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 373; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 192.

⁶³⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 79-80; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 188; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 662.

⁶³⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100.

⁶³⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 156, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 69.

⁶³⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 157 (gde je konstatovano da je Pretresno veće napravilo grešku jer njegov zaključak da su "obični učesnici UZP [bili] lokalni političari, vojni i policijski komandanti, paravojne vođe i drugi" nije precizan i da je nedopustivo nejasan, jer nije bliže određen navođenjem učesnika u UZP koji su pojedinačno imenovani u narednom paragrafu te prvostepene presude).

⁶³⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64.

⁶³⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100. Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 81, Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 73; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 390; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 704.

UZP.⁶³⁶² Način na koji je počinjen zločin ili krivično delo u osnovi može da govori u prilog zaključku da je on morao biti počinjen u skladu sa zajedničkim planom.⁶³⁶³ Kažnjiva sredstva za ostvarenje zajedničkog cilja UZP mogu vremenom da evoluiraju; UZP može da usvoji proširenje kažnjivih sredstava, pod uslovom da dokazi pokažu da su učesnici UZP pristali na to proširenje.⁶³⁶⁴ S tim u vezi, nije nužno pokazati da su učesnici u UZP eksplicitno pristali na proširenje kažnjivih sredstava; taj pristanak može da se improvizuje na licu mesta i zaključak o tome može da se izvede iz posrednih dokaza.⁶³⁶⁵

1863. Kao treće, potrebno je da optuženi učestvuje u zajedničkoj zamisli,⁶³⁶⁶ bilo direktnim učešćem u činjenju samog dogovorenog zločina, bilo pomaganjem ili doprinošenjem sprovođenju zajedničkog cilja.⁶³⁶⁷ Doprinos optuženog ne mora biti neophodan, u smislu *sine qua non*, za postizanje zajedničkog zločinačkog cilja;⁶³⁶⁸ u stvari, pravno gledano, optuženi čak i ne mora suštinski doprineti zajedničkom cilju.⁶³⁶⁹ Međutim, optuženi mora u najmanju ruku značajno doprineti zajedničkom planu,⁶³⁷⁰ a svaki tip ponašanja ne doseže nivo dovoljno značajnog doprinosa zajedničkom cilju iz kojeg bi proisticala krivična odgovornost optuženog za počinjene zločine.⁶³⁷¹ Ono što je važno jeste da to ponašanje doprinosi zajedničkom cilju, a ne kakva je priroda ponašanja za koje se optuženi tereti.⁶³⁷² Potrebno je samo da optuženi deluje ili propusti da deluje “na neki način [...] usmjeren ka sprovođenju zajedničkog plana ili nakane”.⁶³⁷³ Odgovornost prema članu 7(1) može da proistekne i iz nečinjenja, ukoliko postoji zakonska obaveza da se deluje.⁶³⁷⁴ Takođe nije potrebno da učesnik u UZP bude prisutan u trenutku činjenja zločina od strane glavnog počinioca.⁶³⁷⁵

1864. Što se tiče *mens rea*, uslovi se razlikuju za date tri kategorije UZP. U prvoj, osnovnoj kategoriji UZP, optuženi ima nameru da izvrši zločin i tu nameru dele svi saizvršiooci.⁶³⁷⁶ U

⁶³⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 97; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 109; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 415, 418.

⁶³⁶³ Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 699; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 262; Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 158; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 80; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 102.

⁶³⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 163.

⁶³⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 163.

⁶³⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 196; 202-203; 227-228.

⁶³⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227.

⁶³⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 98.

⁶³⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 97; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 675.

⁶³⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 675.

⁶³⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

⁶³⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696.

⁶³⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 187 (gde se objašnjava da traženi doprinos može sastojati ili iz činjenja ili iz nečinjenja); Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 103.

⁶³⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 175. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 103.

⁶³⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81.

⁶³⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 220, 228.

izvesnim okolnostima, zaključak o postojanju namere može se izvesti iz znanja u kombinaciji s trajnim učešćem.⁶³⁷⁷ U drugoj kategoriji, za koju se optuženi u ovom predmetu ne tereti, a koja obuhvata takozvane predmete “koncentracionih logora” ili sistemski UZP, optuženi zna za postojanje sistema represije u čijem ostvarenju učestvuje i poseduje nameru da pospeši dogovoreni zajednički plan zlostavljanja zatočenika u koncentracionom logoru.⁶³⁷⁸

1865. Treća kategorija tiče se predmeta u kojima jedan od učesnika počinio zločin koji nije obuhvaćen zajedničkim planom. U takvim predmetima, *mens rea* je dvostruka. Kao prvo, optuženi mora da ima nameru da učestvuje u zajedničkom zločinačkom cilju i da mu doprinosi. Kao drugo, da bi se utvrdila odgovornost nekog optuženog za zločine koji nisu deo zajedničkog zločinačkog cilja, ali ipak predstavljaju njegovu prirodnu i predvidivu posledicu, taj optuženi mora takođe biti svestan mogućnosti da će neki član grupe ili lice koje koristi član grupe počinio takav zločin i voljno preuzeti taj rizik priključivanjem ili daljim učestvovanjem u tom poduhvatu.⁶³⁷⁹ Nije dovoljno da neki optuženi stvori uslove koji omogućavaju činjenje zločina koji nisu obuhvaćeni zajedničkim ciljem.⁶³⁸⁰ Pitanje da li su počinjeni zločini koji nisu obuhvaćeni zajedničkim ciljem UZP bili “prirodna i predvidiva posledica tog poduhvata” mora se proceniti u odnosu na lična saznanja nekog konkretnog optuženog, to jest, tužilaštvo mora dokazati da je optuženi u dovoljnoj meri znao da su dodatni zločini prirodna i predvidiva posledica.⁶³⁸¹ Drugim rečima, na osnovu informacija dostupnih optuženom, mora biti razumno predvidivo da će zločin ili krivično delo u osnovi biti počinjeni.⁶³⁸²

1866. Lica koja vrše *actus reus* zločina navedenih u Optužnici ne moraju biti učesnici u UZP. Ono što je bitno u takvim predmetima jeste da li predmetni zločin čini deo zajedničkog cilja⁶³⁸³ i da li je bar jedan učesnik u UZP koristio izvršioce postupajući u skladu sa zajedničkim planom.⁶³⁸⁴ Takva veza dokazana je ako se pokaže da je dotični učesnik u UZP koristio lice koje nije učesnik u UZP za činjenje nekog zločina u skladu sa zajedničkim zločinačkim ciljem UZP.⁶³⁸⁵ Faktori koji ukazuju na postojanje takve veze obuhvataju dokaze da je učesnik u UZP od lica koje nije učesnik u UZP eksplicitno ili implicitno tražio da počinio takav zločin ili da je to lice podsticao, naredio mu,

⁶³⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 697.

⁶³⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 202-203, 227-228.

⁶³⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 204, 227-228; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 83.

⁶³⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 83.

⁶³⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 86.

⁶³⁸² *Tužilac protiv Radoslava Brđanina*, predmet br. IT-99-36-A, Odluka po interlokutornoj žalbi, 19. mart 2004. godine, par. 5; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 83; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 111.

⁶³⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410, 418; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 82.

⁶³⁸⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 413, 430; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168.

⁶³⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 225; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 413 i Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 120.

bodrio ga ili ga na neki drugi način iskoristio za činjenje zločina.⁶³⁸⁶ S tim u vezi, kad neki učesnik u UZP koristi lice koje nije učesnik u UZP da izvrši *actus reus* nekog zločina, činjenica da to lice zna za postojanje UZP, to jest za njegov zajednički cilj, može biti faktor koji se uzima u obzir pri utvrđivanju da li taj zločin čini deo zajedničkog zločinačkog cilja.⁶³⁸⁷ Međutim, nije presudno to da li je lice koje nije učesnik u UZP delilo *mens rea* učesnika u UZP ili da li je znalo za postojanje UZP; ono što je bitno jeste da li je učesnik u UZP iskoristio lice koje nije učesnik u UZP da izvrši *actus reus* zločina koji čini deo zajedničkog cilja.⁶³⁸⁸

1867. Kad neposredni izvršilac počinio zločin koji ne spada u zajednički cilj UZP, ali predstavlja njegovu prirodnu i predvidivu posledicu,⁶³⁸⁹ optuženom se može pripisati odgovornost ukoliko je učestvovao u udruženom zločinačkom cilju posedujući traženu nameru i ako je, u okolnostima datog predmeta, (i) bilo predvidivo da bi takav zločin moglo izvršiti jedno ili više lica koja je on (ili neki drugi učesnik u UZP) iskoristio za izvršenje *actusa reusa* zločina koji jesu deo zajedničkog cilja; i (ii) ako je optuženi svojom voljom prihvatio taj rizik – to jest, kada je optuženi, svestan da je taj zločin moguća posledica sprovođenja dotičnog poduhvata, odlučio da učestvuje u njemu.⁶³⁹⁰

1868. Postojanje veze između dotičnih zločina i učesnika u UZP utvrđuje se za svaki predmet posebno.⁶³⁹¹ Da bi nekom učesniku u UZP izreklo osuđujuću presudu za zločine koje su počinila lica koja nisu učesnici u UZP, pretresno veće se mora uveriti van razumne sumnje da je činjenje tih zločina od strane lica koja nisu učesnici u UZP činilo deo zajedničkog zločinačkog cilja (prva kategorija UZP), ili organizovanog zločinačkog sistema (druga kategorija UZP), ili da je bilo prirodna i predvidiva posledica zajedničkog zločinačkog cilja (treća kategorija UZP).⁶³⁹²

(b) Planiranje

1869. *Actus reus* “planiranja” iziskuje da jedno ili više lica planira ili osmisli i pripremu i izvršnu fazu kažnjivog ponašanja koje predstavlja jedan ili više zločina sankcionisanih Statutom, koji se kasnije izvrše.⁶³⁹³ Dovoljno je samo da takvo planiranje bude faktor koji bitno doprinosi takvom kažnjivom ponašanju.⁶³⁹⁴ Što se tiče *mens rea*, neophodno je da optuženi postupa s

⁶³⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 226.

⁶³⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410.

⁶³⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 226.

⁶³⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 413, 431.

⁶³⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 411.

⁶³⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 411; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 169; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 226.

⁶³⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410, 411 i 418; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 171.

⁶³⁹³ Prvostepena presuda u predmetu *Bošković*, par. 398; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 268; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 443; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 26, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 386.

⁶³⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 26-31; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 479; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 513.

namerom da zločin bude počinjen ili sa svesću o velikoj verovatnoći da će on biti počinjen prilikom ostvarenja tog plana.⁶³⁹⁵

(c) Podsticanje

1870. Pojam “podsticanje” definisan je kao “navođenje druge osobe da počini krivično djelo.”⁶³⁹⁶ Podsticanje se može izvršiti i činjenjem i nečinjenjem, a obuhvata i eksplicitno i implicitno ponašanje.⁶³⁹⁷ Pored toga, odgovornost za podsticanje ne iziskuje da optuženi ima "efektivnu kontrolu" nad izvršiocem ili izvršiocima.⁶³⁹⁸ Mora se dokazati neksus između podsticanja i izvršenja zločina i dovoljno je pokazati da je to konkretno ponašanje značajno doprinelo činjenju zločina.⁶³⁹⁹ Nije potrebno dokazivati da zločin ne bi bio počinjen bez podsticanja.⁶⁴⁰⁰ Što se tiče *mens rea*, mora se pokazati da je optuženi nameravao da izazove ili navede na činjenje zločina ili da je bio svestan velike verovatnoće da će zločin biti počinjen usled tog podsticanja.⁶⁴⁰¹

(d) Naređivanje

1871. *Actus reus* “naređivanja” iziskuje da lice na položaju vlasti uputi neko drugo lice da počini krivično delo.⁶⁴⁰² Ovaj vid odgovornosti, koji je tesno povezan s “podsticanjem”, iziskuje i da optuženi ima nadležnost, bilo *de jure* ili *de facto*, da naredi činjenje nekog krivičnog dela.⁶⁴⁰³ Dovoljno je da se na osnovu okolnosti razumno može doći do zaključka o posedovanju takve nadležnosti.⁶⁴⁰⁴ Pored toga, nije nužno da naređenje bude u pismenoj ili bilo kojoj posebnoj formi; postojanje naređenja može se dokazati putem posrednih dokaza.⁶⁴⁰⁵ Međutim, naređivanje zahteva aktivnu radnju; ono ne može biti počinjeno nečinjenjem.⁶⁴⁰⁶ Nije potrebno da optuženi izda naređenje direktno fizičkom izvršiocu,⁶⁴⁰⁷ pa se kao lice koje je naredilo izvršeni zločin ili krivično delo u osnovi odgovornim može smatrati i neki posrednik na nižem položaju u komandnom lancu

⁶³⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 42.

⁶³⁹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 399; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601; Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 482; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 280; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 27; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 387; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 514.

⁶³⁹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 83; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 269; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 280.

⁶³⁹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 83; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 257.

⁶³⁹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 399.

⁶⁴⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 27.

⁶⁴⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 32.

⁶⁴⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 28, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 388; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 361.

⁶⁴⁰³ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 400; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 270; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 550.

⁶⁴⁰⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 270; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 515.

⁶⁴⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 76, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 388; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 281; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 515; u vezi s dokazivanjem naređenja putem posrednih dokaza v. takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 170-171.

⁶⁴⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 176; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 87.

⁶⁴⁰⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 87; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 388; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 282.

od optuženog koji je to naređenje prosledio fizičkom izvršiocu, dok god on ima potrebno stanje svesti.⁶⁴⁰⁸

1872. Što se tiče *mens rea*, optuženi je morao nameravati da prouzrokuje činjenje zločina ili biti svestan velike verovatnoće da će naređenje ili postupanje po njemu dovesti do činjenja zločina.⁶⁴⁰⁹

(e) Pomaganje i podržavanje

1873. “Pomaganje i podržavanje” je vid odgovornosti po osnovu saučesništva⁶⁴¹⁰ i definisano je kao činjenje ili nečinjenje kojim se pruža pomoć, ohrabrenje ili moralna podrška izvršiocu konkretnog zločina i koje ima značajan uticaj na izvršenje tog zločina.⁶⁴¹¹

1874. Kad je u pitanju *actus reus*, nije neophodno dokazati uzročno-posledičnu vezu između ponašanja pomagača i podržavaoca i činjenja zločina, ili dokazati da je takvo ponašanje bilo uslov koji je prethodio počinjenju zločina.⁶⁴¹² Međutim, potrebno je pokazati da je pomoć koju je pružao optuženi imala značajan uticaj na počinjenje zločina,⁶⁴¹³ što zahteva istragu zasnovanu na činjenicama.⁶⁴¹⁴ Takva pomoć može biti pružena pre, tokom ili nakon izvršenja glavnog zločina.⁶⁴¹⁵ Nije potreban nikakav dokaz o planu ili dogovoru između pomagača i podržavaoca i fizičkog, odnosno posrednog izvršioca.⁶⁴¹⁶

1875. U zavisnosti od konkretnih okolnosti nekog predmeta, nečinjenje može da predstavlja *actus reus* pomaganja i podržavanja.⁶⁴¹⁷ Uslov za *actus reus* pomaganja i podržavanja nečinjenjem ispunjen je kada se utvrdi da je propust da se ispuni zakonska obaveza pomogao izvršiocu krivičnog dela, ohrabrio ga ili mu pružio moralnu podršku i imao značajan uticaj na počinjenje tog krivičnog

⁶⁴⁰⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 87; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 827, 862.

⁶⁴⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 42; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 30; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 270; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 400.

⁶⁴¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 401.

⁶⁴¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 45 gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 249.

⁶⁴¹² Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 517.

⁶⁴¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 402; Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 391; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 517.

⁶⁴¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 134.

⁶⁴¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 48; Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 88; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 271; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 517.

⁶⁴¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 263; Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 162.

⁶⁴¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 81, 134-135, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Orić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura*, par. 370; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 47.

dela.⁶⁴¹⁸ Pomaganje i podržavanje nečinjenjem implicitno iziskuje da je optuženi imao mogućnost za činjenje, odnosno da su mu na raspolaganju stajala sredstva kojima je mogao da ispuni svoju obavezu.⁶⁴¹⁹ Takođe je konstatovano da samo prisustvo na mestu zločina obično ne predstavlja pomaganje i podržavanje; međutim, prisustvo nadređenog, na primer, može da funkcioniše kao ohrabrenje stvarnom izvršiocu i dati legitimitet zločinu.⁶⁴²⁰ Takvo ohrabrenje može se sastojati od prećutnog odobravanja od strane lica koje je na položaju vlasti i fizički je prisutno na mestu zločina, čak i ako nije obavezno da deluje.⁶⁴²¹

1876. Tražena *mens rea* jeste znanje pomagača i podržavaoca da svojim ponašanjem pomaže ili olakšava činjenje krivičnog dela,⁶⁴²² pri čemu to znanje ne mora biti eksplicitno izraženo, nego se zaključak o njemu može izvesti na osnovu svih relevantnih okolnosti.⁶⁴²³ Pomagač i podržavalac ne mora da ima istu *mens rea* kao glavni izvršilac, ali mora da bude svestan osnovnih elemenata zločina koji u krajnjoj instanci čini glavni izvršilac, uključujući stanje njegove svesti.⁶⁴²⁴ Nije potrebno pokazati da je pomagač i podržavalac bio svestan konkretnog nameravanog ili počinjenog zločina, ako je bio svestan da će jedan od niza zločina verovatno biti počinjen, a onda jedan od njih i bude počinjen.⁶⁴²⁵ Dalje, Žalbeno veće je nedavno iznelo mišljenje da pomagač i podržavalac ne mora da ima nameru da pruži pomoć, kao ni da prihvati mogućnost da takva pomoć bude moguća i predvidljiva posledica njegovog ponašanja.⁶⁴²⁶

2. Odgovornost prema članu 7(3) Statuta

1877. U Optužnici se optuženi Vlastimir Đorđević tereti odgovornošću i prema članu 7(1) i 7(3) Statuta. Kad je reč o njegovoj odgovornosti prema članu 7(3) Statuta, on se tereti individualnom krivičnom odgovornošću za dela svojih potčinjenih, navedena u tačkama od 1 do 5 Optužnice.⁶⁴²⁷

1878. Član 7(3) Statuta predviđa sledeće:

⁶⁴¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 49; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 43.

⁶⁴¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 49.

⁶⁴²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 273, 277; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 402; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 517.

⁶⁴²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 402; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*, par. 145. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 273, 277.

⁶⁴²² Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 49; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 484; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 127.

⁶⁴²³ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 328; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 676; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 518.

⁶⁴²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 102; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 86.

⁶⁴²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 49, 159; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 86, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 50. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 482; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindabahizi*, par. 122.

⁶⁴²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 159; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 49.

⁶⁴²⁷ Optužnica, par. 64, upućivanje na par. 61-62.

Ukoliko je neko od dela navedenih u članovima od 2 do 5 ovog Statuta počinio podređeni, njegov nadređeni ne može biti oslobođen krivične odgovornosti ako je znao ili je bilo razloga da zna da se podređeni sprema da počinu takva dela ili da ih je već počinio, a on nije preduzeo nužne i razumne mere da spreči takva dela ili kazni počinioce.

Načelo individualne krivične odgovornosti nadređenih zbog propusta da spreče ili kazne zločine koje su počinili njihovi podređeni čvrsto je utemeljeno u međunarodnom običajnom pravu⁶⁴²⁸ i primenjuje se ne samo na međunarodne, već i na nemeđunarodne oružane sukobe.⁶⁴²⁹ Ovaj osnov krivične odgovornosti obično se naziva odgovornošću nadređenog ili komandnom odgovornošću. On obuhvata sve vidove kažnjivog ponašanja od strane potčinjenih, ne samo “činjenje” zločina u užem smislu te reči, nego i sve druge vidove učestvovanja u zločinima navedene u članu 7(1) Statuta.⁶⁴³⁰ Krivična odgovornost nadređenog za zločine ili krivična dela u osnovi koje počinu njegovi podređeni takođe uključuje njihovo činjenje putem propusta.⁶⁴³¹

1879. Da bi se neki nadređeni smatrao odgovornim prema članu 7(3) Statuta, moraju biti zadovoljena sledeća tri elementa:

1. mora postojati odnos nadređeni-podređeni;
2. nadređeni je znao ili je bilo razloga da zna da se sprema činjenje kriminalnog dela, da je ono u toku ili da je već počinjeno; i
3. nadređeni je propustio da preduzme neophodne i razumne mere da podređenog ili podređene spreči u činjenju zločina ili krivičnog dela u osnovi i/ili da ih kazni nakon takvog činjenja.⁶⁴³²

(a) Odnos nadređeni-podređeni

1880. Doktrina komandne odgovornosti je, u krajnjoj instanci, zasnovana na komandnom položaju u odnosu na podređene i na moći da se kontrolišu njihova dela. Upravo taj položaj čini pravni osnov za dužnost nadređenog da deluje i za njegovu logičnu odgovornost ako to ne učini.⁶⁴³³

1881. Postojanje komandnog položaja može da proistekne iz formalnog ili *de jure* statusa nekog nadređenog ili iz postojanja *de facto* moći kontrole.⁶⁴³⁴ On u suštini proizlazi iz “stvarno[g] posjedovanj[a], odnosno neposjedovanj[a] moći kontrole nad postupcima podređenih”.⁶⁴³⁵ Da bi utvrdilo stepen kontrole koju nadređeni, kako *de jure* tako i *de facto*, ima nad podređenim, Žalbeno

⁶⁴²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 195; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 557. U vezi s propustom da kazni, v. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 85; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 94.

⁶⁴²⁹ U vezi s primenom načela komandne odgovornosti na nemeđunarodne oružane sukobe v. *Tužilac protiv Hadžihasanovića*, predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka Žalbenog veća po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, 16. jul 2003. godine, par. 31.

⁶⁴³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 280 -282; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 21.

⁶⁴³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 21 i 43; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 114.

⁶⁴³² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 827, 839; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 484; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom 1, par. 115; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 56; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 558.

⁶⁴³³ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 559; Prvostepena presuda u predmetu *Bošković*, par. 407.

⁶⁴³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 192-193; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 522.

veće je uvelo standard efektivne kontrole, koji je definisan kao stvarna mogućnost da se spreči ili kazni navodno kažnjivo ponašanje podređenog lica.⁶⁴³⁶ "Znatni uticaj" nad podređenima koji ne doseže prag efektivne kontrole po običajnom pravu nije dovoljan da posluži kao osnov za krivičnu odgovornost nadređenog.⁶⁴³⁷ Postojanje odnosa nadređeni-podređeni "ne shvata se u smislu uvođenja uslova direktne ili formalne subordinacije" i stoga može uključivati indirektni odnos subordinacije, pod uslovom da se uvek mora ustanoviti postojanje efektivne kontrole.⁶⁴³⁸ Kad se jednom ustanovi postojanje efektivne kontrole, postaje nebitno da li je podređeni bio direktno odgovoran nadređenom ili se nalazio niže u lancu komandovanja.⁶⁴³⁹ U stvari, optuženi po svom položaju mora da bude na višem mestu u formalnoj ili neformalnoj hijerarhiji.⁶⁴⁴⁰ Isto tako, odnos komandovanja i potčinjenosti ne mora biti trajne prirode.⁶⁴⁴¹ Dalje, Veće podseća da "kriterij efektivne kontrole [...] podrazumijeva da se za isto krivično djelo koje je počinio podređeni može pozvati na odgovornost više osoba".⁶⁴⁴²

1882. U sudskoj praksi je utvrđeno da se član 7(3) primenjuje i na civilne i na vojne lidere, nakon što se utvrdi da su imali traženu efektivnu kontrolu nad svojim potčinjenima.⁶⁴⁴³ Naročito u oružanom sukobu, civilni nadređeni nad svojim potčinjenima mogu imati veliku *de facto* nadležnost, uporedo s *de jure* nadležnošću. Prema tome, u konkretnim okolnostima predmeta neophodno je brižljivo razmotriti i *de facto* i *de jure* nadležnost, kao i efektivnu kontrolu koju je imao civilni nadređeni.⁶⁴⁴⁴

⁶⁴³⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 370; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 560.

⁶⁴³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 256, 266; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 360, fusnota 1067. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59: "koncept efektivne kontrole nad podređenim [...] predstavlja prag koji treba dosegnuti da bi se utvrdilo postojanje odnosa nadređeni-podređeni." V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 56.

⁶⁴³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 266; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 276.

⁶⁴³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 252, 303; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 67, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 301; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 522; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 362. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 118, u kojem je Pretresno veće bilo mišljenja da "[j]edna od značajnih implikacija kriterijuma efektivne kontrole jeste da krivična odgovornost na osnovu člana 7(3) može da proistekne i iz direktnog i iz indirektnog odnosa subordinacije...".

⁶⁴³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 363; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63 i fusnota 149, gde se govori o Komentaru MKCK uz Dopunske protokole.

⁶⁴⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 59.

⁶⁴⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 362; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 560. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 399.

⁶⁴⁴² Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 365; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 522; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 560; v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom 1, u kojem je Pretresno veće bilo mišljenja da je "[...] svako lice u komandnom lancu koje vrši efektivnu kontrolu nad podređenima odgovorno [...] za zločine ili dela u osnovi koje počinje ti podređeni – pod uslovom da su zadovoljeni ostali uslovi iz člana 7(3) – bez obzira na to koliko se stepenica niže u komandnom lancu nalaze ti podređeni" (par. 118).

⁶⁴⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 195; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 76; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 50, gde je zaključeno sledeće: "Kriterijum efektivne kontrole primenjuje se na sve nadređene, kako *de jure* tako i *de facto*, kako vojne tako i civilne." V. takođe par. 51; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 605; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 409.

⁶⁴⁴⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 410. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 421-422; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 281.

1883. Iako se ovo pitanje uvek rešava na osnovu konkretnih činjenica u nekom predmetu,⁶⁴⁴⁵ ustanovljen je izvestan, mada ne konačan, broj faktora na osnovu kojih se može izvesti zaključak o efektivnoj kontroli. U njih spadaju službeni položaj optuženog, njegova ovlašćenja da izdaje naređenja, bilo *de jure* bilo *de facto*, postupak imenovanja, položaj optuženog u okviru vojne ili političke strukture i njegova stvarna zaduženja.⁶⁴⁴⁶ Na efektivnu kontrolu nadređenog nad podređenima može da ukaže i to da li su njegova naređenja u stvarnosti izvršavana.⁶⁴⁴⁷ Posedovanje *de jure* ovlašćenja samo po sebi ne mora biti dovoljno za donošenje zaključka o efektivnoj kontroli.⁶⁴⁴⁸ Iako posedovanje *de jure* ovlašćenja svakako može ukazivati na stvarnu mogućnost optuženog da spreči ili kazni kriminalna dela svojih potčinjenih, tužilaštvo i dalje snosi teret dokazivanja van razumne sumnje da je optuženi imao efektivnu kontrolu nad svojim potčinjenima.⁶⁴⁴⁹

(b) Element svesti: nadređeni je znao ili je bilo razloga da zna

1884. Načelu komandne odgovornosti se ne pripisuje objektivna odgovornost; stoga se mora dokazati da je nadređeni, bilo vojni bilo civilni, znao ili da je bilo razloga da zna da njegovi podređeni čine ili se spremaju da počinje zločine.⁶⁴⁵⁰ Procenu elementa svesti koja se traži članom 7(3) Statuta valja izvršiti imajući u vidu konkretne okolnosti svakog predmeta i specifičnu situaciju dotičnog optuženog u relevantno vreme.⁶⁴⁵¹

1885. Stvarno znanje nadređenog da njegovi podređeni čine ili se spremaju da počinje zločine ne može se pretpostaviti; međutim, ono se može utvrditi putem posrednih dokaza,⁶⁴⁵² u koje spadaju broj, vrsta i opseg protivpravnih dela, period tokom kojeg su činjena, broj i vrsta jedinica koje su učestvovala u njima i logistička podrška, geografska lokacija, rasprostranjenost takvih dela, taktički

⁶⁴⁴⁵ Pitanje da li je nadređeni imao efektivnu kontrolu jeste pitanje dokazivanja, a ne materijalnog prava, Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 20. v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 69.

⁶⁴⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 418; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 58. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 204; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 485; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 281.

⁶⁴⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 256. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 394-397.

⁶⁴⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 197; Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 173.

⁶⁴⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 91 -92; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 21.

⁶⁴⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 239. Uslov *mens rea* za odgovornost prema članu 7(3) dosledno je primenjivan u predmetima pred ovim Međunarodnim sudom i pred MKSR, kako na civilne, tako i na vojne nadređene. V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 223-226; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 282; Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 94.

⁶⁴⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 239; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 70.

⁶⁴⁵² Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 386; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 368; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkić*, par. 563.

tempo operacija, *modus operandi* sličnih protivpravnih dela, oficiri i ljudstvo koji su u njima učestvovali i lokacija na kojoj se komandant nalazio u to vreme.⁶⁴⁵³

1886. Pri utvrđivanju da li je nadređeni “imao razloga da zna” da njegovi podređeni čine ili se spremaju da počinu zločin, mora se pokazati da su mu bile na raspolaganju neke opšte informacije koje bi ga upozorile na krivična dela koja njegovi podređeni čine ili se spremaju da počinu.⁶⁴⁵⁴ Da bi mu se pripisala krivična odgovornost nije potrebno da on bude stvarno upoznat s tim informacijama, dovoljno je da su mu one dostupne.⁶⁴⁵⁵ Nadređeni se ne može smatrati odgovornim prvenstveno zbog toga što je propustio da dođe do takvih informacija.⁶⁴⁵⁶ Žalbeno veće je nedavno podsetilo da, "prema ispravnom pravnom standardu, informacije koje su dovoljno alarmantne da nadređenog upozore na opasnost da bi njegovi podređeni mogli kasnije da izvrše zločine i da opravdaju dodatnu istragu dovoljne su da bi se taj nadređeni smatrao odgovornim prema članu 7(3) Statuta".⁶⁴⁵⁷ S tim u vezi, zauzet je stav da se, ako je komandant dobio informacije da su neki od njemu potčinjenih nasilničkog ili nestabilnog karaktera, ili da su pili pre nego što su poslati na neki zadatak, može smatrati da je on posedovao potrebno znanje.⁶⁴⁵⁸ Mada to što je optuženi znao i propustio da kazni svoje podređene za ranije zločine samo po sebi nije dovoljno da bi se zaključilo da je taj nadređeni znao da će ista ta grupa podređenih u budućnosti činiti slične zločine, to ipak, u zavisnosti od okolnosti predmeta, može da predstavlja informaciju koja je dovoljno alarmantna da bi opravdala dalju istragu prema standardu “bilo je razloga da zna”.⁶⁴⁵⁹ Ukoliko se neki nadređeni *hotimično* uzdržava da pribavi dalje informacije, iako ima načina da ih pribavi, može se smatrati da je “bilo razloga da zna” za zločine.⁶⁴⁶⁰

(c) Neophodne i razumne mere sprečavanja ili kažnjavanja

1887. Dužnost nadređenog da preduzme neophodne i razumne mere da spreči činjenje zločina ili kazni njegove izvršioce direktno je povezana s tim što on poseduje efektivnu kontrolu. Nadređeni se

⁶⁴⁵³ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 386; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 307; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 427; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 368; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 563.

⁶⁴⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 297-298; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 27-28; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238: "Što se tiče forme informacija koje su mu dostupne, one mogu biti pismene ili usmene i ne moraju biti u obliku specifičnih izvještaja dostavljenih u okviru sistema nadzora. Te informacije ne moraju sadržavati konkretne podatke o protivpravnim djelima koja su već počinjena ili će tek biti počinjena."

⁶⁴⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 239.

⁶⁴⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 62; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 226, 241.

⁶⁴⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 298, 304. v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 27; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 393.

⁶⁴⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 154; v. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom 1, par. 120.

⁶⁴⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 301; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 169; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 30, gde se dodaje sledeće: "Pri donošenju takve ocjene, Pretresno vijeće može uzeti u obzir propust nadređenog da kazni za zločin o kojem je riječ".

⁶⁴⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 226; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 406; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 69.

može smatrati odgovornim za to što nije preduzeo mere, čak i kad nije bio eksplicitno pravno nadležan da to učini, ukoliko je dokazano da je imao stvarnu mogućnost da takve mere preduzme.⁶⁴⁶¹ Kao što je konstatovalo Žalbno veće, "nužne" mjere [s]u odgovarajuće mjere koje nadređeni treba preduzeti da bi ispunio svoju obavezu (i koje pokazuju da je iskreno pokušao da spriječi ili kazni), a da su 'razumne' mjere one mjere koje objektivno spadaju u okvir stvarnih ovlasti nadređenog."⁶⁴⁶² Sve mere koje preduzima neki nadređeni moraju biti konkretne i tesno povezane s delima čijem su sprečavanju namenjena.⁶⁴⁶³ Dalje, smernice kojima se veće može rukovoditi pri utvrđivanju da li je optuženi preduzeo mere koje su u datim okolnostima bile neophodne i razumne jeste stepen efektivne kontrole optuženog.⁶⁴⁶⁴ Shodno tome, pitanje šta su "neophodne i razumne mere" jeste pitanje dokazivanja, a ne materijalnog prava,⁶⁴⁶⁵ i treba ga rešavati na osnovu konkretnih okolnosti predmeta.⁶⁴⁶⁶ Tužilaštvo mora da dokaže da je optuženi propustio da preduzme neophodne i razumne mere kako bi svoje podređene sprečio da čine zločine ili krivična dela u osnovi, uprkos stvarnoj mogućnosti da to učini.

1888. Član 7(3) Statuta predviđa dve zasebne pravne obaveze: sprečavanje činjenja krivičnog dela i kažnjavanje izvršilaca.⁶⁴⁶⁷ Te dve obaveze ne predstavljaju dve alternative.⁶⁴⁶⁸ Obaveza sprečavanja postoji od trenutka kad nadređeni sazna ili ima razloga da zna da se zločin čini ili da se sprema njegovo počinjenje, dok obaveza kažnjavanja nastaje kad nadređeni sazna za činjenje zločina.⁶⁴⁶⁹ Nadređeni je dužan da deluje od trenutka kad dođe do takvih saznanja.⁶⁴⁷⁰ Ako stvarna mogućnost da interveniše dopušta optuženom samo da nadležnim organima prijavi zločine ili krivična dela u osnovi koji se spremaju ili čije je činjenje u toku, za koje zna ili ima razloga da zna, onda takvo prijavljivanje može da bude dovoljno da ispunji obavezu sprečavanja.⁶⁴⁷¹

1889. Što se tiče opsega dužnosti nadređenog da kazni, Žalbno veće je nedavno konstatovalo da to da li su mere koje je nadređeni preduzeo bile isključivo disciplinske, kaznene ili kombinacija

⁶⁴⁶¹ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 395; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 443; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 565. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 461; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 279; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 793.

⁶⁴⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 177. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63.

⁶⁴⁶³ Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 155; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 122.

⁶⁴⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 335. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 122; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema*, par. 302; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 372.

⁶⁴⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 177. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 259.

⁶⁴⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 33. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 63, 74.

⁶⁴⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 83; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 259.

⁶⁴⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 83; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 566.

⁶⁴⁶⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 445-446; Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 125, 126.

⁶⁴⁷⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 326; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 83.

⁶⁴⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 373; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 527; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 566.

⁶⁴⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 123, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Blagojević*, par. 793; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 461.

jednih i drugih mera ne određuje samo po sebi da li je nadređeni ispunio svoju dužnost.⁶⁴⁷² Ono što je relevantno jeste da li je nadređeni preduzeo mere da kazni koje su bile “potrebne i razumne” u datim okolnostima, a ne da li su te mere bile disciplinske ili kaznene.⁶⁴⁷³ Nije potrebno da nadređeni lično izrekne kaznu, već on svoju dužnost da kazni može ispuniti tako što će podneti prijavu nadležnim organima.⁶⁴⁷⁴

1890. Dužnost nadređenog da kazni izvršioca nekog zločina uključuje obavezu sprovođenja efikasne istrage kako bi se ustanovile činjenice.⁶⁴⁷⁵ Obaveza sprovođenja istrage tumači se kao obaveza nadređenog da preduzme aktivne mere kako bi obezbedio da izvršioci budu kažnjeni. U tom cilju, nadređeni može da primeni svoje ovlašćenje da kazni izvršioca ili, ako nema takvo ovlašćenje, da ih prijavi nadležnim organima.⁶⁴⁷⁶ U praksi ovog Međunarodnog suda prihvaćeno je da civilni nadređeni, koji nema mogućnost izricanja disciplinskih mera ili sankcija kojom raspolažu vojne starešine, može ispuniti svoju dužnost tako što će nadležnim organima prijaviti svaki izvršeni zločin ukoliko postoji verovatnoća da će ti izveštaji podstaći pokretanje istrage ili disciplinskog ili krivičnog postupka.⁶⁴⁷⁷

1891. Kada se u okviru iste tačke Optužnice za odgovornost tereti i po članu 7(1) i po članu 7(3), i kada se zadovolje pravni zahtevi vezani za obe kategorije odgovornosti, Pretresno veće treba da donese osuđujuću presudu samo na osnovu člana 7(1) i da smatra nadređeni položaj optuženog otežavajućim faktorom prilikom odmeravanja kazne.⁶⁴⁷⁸

B. Zaključci

1. Uloga i znanje Vlastimira Đorđevića

(a) Efektivna kontrola Vlastimira Đorđevića nad snagama MUP-a na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica

1892. Na osnovu dokaza o kojima se govori u Poglavlju IV ove Presude ustanovljeno je da je general Vlastimir Đorđević, kao načelnik RJB i pomoćnik ministra unutrašnjih poslova, bio *de jure*

⁶⁴⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 33.

⁶⁴⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 142.

⁶⁴⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 154; Prvostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 417.

⁶⁴⁷⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 376; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 529; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 568.

⁶⁴⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 154; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72, gde se poziva na Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 335; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 182; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 446; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 376; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 97, 100; Prvostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 529; Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 568.

⁶⁴⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 78; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 281; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 446.

⁶⁴⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 34.

nadležan za organizacione jedinice RJB koje su delovale na Kosovu u relevantnom periodu 1998. i 1999. godine, to jest za jedinice redovne policije (uključujući kriminalističku policiju, graničnu i saobraćajnu policiju), PJP, SAJ i rezervnu policiju. Optuženi to ne pobija.⁶⁴⁷⁹

1893. Odbrana tvrdi da optuženi nije imao efektivnu kontrolu nad korišćenjem snaga MUP-a na Kosovu.⁶⁴⁸⁰ Ona tvrdi da je, od trenutka kad je ministar Stojiljković izdao rešenje o osnivanju Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma 16. juna 1998. godine, pa tokom celog rata 1999. godine, angažovanjem snaga MUP-a u protivterorističkim aktivnostima na terenu na Kosovu rukovodio isključivo Štab MUP-a u Prištini, na čelu sa Sretenom Lukićem.⁶⁴⁸¹ Prema tvrdnjama odbrane, optuženi je zadržao neke odgovornosti u odnosu na RJB, pa stoga nije bio odgovoran za protivterorističke aktivnosti na Kosovu.⁶⁴⁸² Odbrana dalje tvrdi da snage MUP-a nisu izveštavale RJB o protivterorističkim aktivnostima na Kosovu.⁶⁴⁸³ Ona takođe navodi da je nakon formiranja Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine, Lukić prestao da izveštava optuženog i da je izveštavao samo ministra;⁶⁴⁸⁴ pa stoga tvrdi da je optuženi bio isključen iz normalnog komandnog lanca, što je dovelo do smanjenja njegovih nadležnosti.⁶⁴⁸⁵ Prema svedočenju optuženog, uoči rata, na jednom sastanku u Ministarstvu u Beogradu, ministar je optuženog zadužio za poslove redovne javne bezbednosti vezane za SUP-ove van Kosova, naložio da Štab MUP-a nastavi svoje aktivnosti na Kosovu i tamo uputio Stevanovića kao pomoć.⁶⁴⁸⁶ Stoga optuženi tvrdi da, uprkos tome što je, kao načelnik, imao *de jure* ovlašćenja nad svim organizacionim jedinicama RJB, on tokom rata nije bio odgovoran ni za jednog policajca na Kosovu.⁶⁴⁸⁷

1894. Prema tvrdnji tužilaštva, Štab MUP-a u Prištini koordinirao je rad jedinica MUP-a angažovanih na Kosovu, rukovodio njima i služio kao srednji nivo komande između sedišta MUP-a u Beogradu i SUP-ova na Kosovu.⁶⁴⁸⁸ Ono tvrdi da je rukovodilac štaba MUP-a Lukić sprovodio

⁶⁴⁷⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9788, 9817-9818; v. takođe DP P357, član 54.

⁶⁴⁸⁰ Završna reč, T. 14492-14493; Završni podnesak odbrane, par. 379, 382.

⁶⁴⁸¹ Završni podnesak odbrane, par. 379-383, u vezi sa svim snagama MUP-a; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 136-137 (konkretno u vezi s PJP) i par. 146-148 (konkretno u vezi SAJ); v. takođe Završna reč, T. 14451-14452.

⁶⁴⁸² Završna reč, T. 14449.

⁶⁴⁸³ Završni podnesak odbrane, par. 381, 401-408, u vezi s aktivnostima 1998. godine; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 136 (konkretno u vezi s PJP) i par. 147 (konkretno u vezi sa SAJ).

⁶⁴⁸⁴ Završni podnesak odbrane, par. 195, 201, 406; Završna reč, T. 14481.

⁶⁴⁸⁵ Veće ističe argument odbrane da je rešenjem optuženog od 15. maja 1998. godine, kojim je produžen mandat Štaba MUP-a za Kosovo (DP D100) – koji je formiran u skladu s rešenjem optuženog od 11. juna 1997. godine (DP D402) - bilo predviđeno da rukovodilac štaba Sreten Lukić (DP P760) odgovara načelniku RJB, ali da je rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine, kojim je osnovan Štab MUP-a za suzbijanje terorizma (DP P57), bilo predviđeno da rukovodilac Štaba Lukić bude odgovoran samo ministru. Na osnovu teksta tih rešenja, odbrana tvrdi da je optuženi bio isključen iz komandnog lanca (Završni podnesak odbrane, par. 195, 201-202, 204-205, 216).

⁶⁴⁸⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9687-9688.

⁶⁴⁸⁷ Vlastimir Đorđević, T. 10118.

⁶⁴⁸⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1077.

planove i politiku usvojene u Beogradu i da je o tome podnosio izveštaje optuženom i ministru.⁶⁴⁸⁹ Po mišljenju tužilaštva, rešenjem ministra o osnivanju Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma od 16. juna 1998. godine optuženi nije udaljen iz komandnog lanca; ono tvrdi da je Lukić i dalje izveštavao optuženog, budući da je njegova uloga u Štabu MUP-a podrazumevala rukovođenje jedinicama RJB.⁶⁴⁹⁰

1895. Prema zaključku Veća, dokazi pokazuju da rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine o osnivanju Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma nisu izmenjena ovlašćenja optuženog kad je reč o organizacionim jedinicama RJB koje su bile angažovane na Kosovu, među kojima su bile PJP i SAJ. Veće podseća da su, u skladu s rešenjem optuženog od 11. juna 1998. godine o određivanju sastava Štaba MUP-a,⁶⁴⁹¹ koje se nadovezivalo na njegovo rešenje od 15. maja 1998. godine o produženju mandata Štaba MUP-a, formiranog 11. juna 1997. godine,⁶⁴⁹² u sastavu Štaba MUP-a bili pripadnici RJB, a njegov imenovani rukovodilac Sreten Lukić bio je direktno odgovoran optuženom kao načelniku RJB.⁶⁴⁹³ Pravno gledano, optuženi nije bio u poziciji da izdaje naređenja RDB-u, Resoru državne bezbednosti MUP-a,⁶⁴⁹⁴ prema tome, rešenje o formiranju Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma koje je ministar izdao 16. juna 1998. godine naprosto je imalo za posledicu uspostavljanje jedinstvenog rukovodstva nad ograncima RJB i RDB, čime je omogućena koordinacija njihovih jedinica na terenu na Kosovu, a Štabu MUP-a omogućeno da angažuje jedinice RDB-a na Kosovu. Takvo telo mogao je da formira samo ministar, pa je stoga u rešenju ministra o osnivanju Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma na Kosovu od 16. juna 1998. godine bilo predviđeno da Sreten Lukić, koji je ostao rukovodilac tog novostvorenog Štaba MUP u Prištini, mora da odgovara ministru.⁶⁴⁹⁵ Kao što je razmotreno na drugim mestima, to nije imalo za posledicu isključenje Đorđevića iz lanca nadležnosti u odnosu na jedinice RJB koje su učestvovala u protivterorističkim aktivnostima, kao što tvrdi odbrana.⁶⁴⁹⁶

1896. Rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine nisu umanjena ovlašćenja optuženog kad je reč o policijskim snagama na Kosovu. Kao i u prvoj polovini 1998. godine, optuženi je, u svojstvu načelnika RJB, nastavio da donosi odluke i upućuje depeše u vezi s funkcionisanjem organizacionih jedinica RJB i, konkretno, njihovim raspoređivanjem na Kosovu. Rešenje ministra o osnivanju Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma sredinom 1998. godine nije uticalo ni na obrazac izdavanja ni

⁶⁴⁸⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1077.

⁶⁴⁹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 320; v. takođe gore, par. 104-124.

⁶⁴⁹¹ DP P760.

⁶⁴⁹² Prvobitno rešenje o formiranju Štaba MUP-a u Prištini izdao je optuženi 11. juna 1997. godine (DP D402). Dana 15. maja 1998. godine, optuženi je izdao rešenje o obnovi mandata Štaba MUP-a u Prištini (DP D100). Rešenjem od 11. juna 1998. godine, on je doneo odluku o sastavu Štaba MUP-a u Prištini (DP P760).

⁶⁴⁹³ V. DP D100, str. 2.

⁶⁴⁹⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9474.

⁶⁴⁹⁵ V. DP P57, str. 2.

na prirodu tih rešenja i depeša o raspoređivanju snaga na Kosovu.⁶⁴⁹⁷ Naređenja optuženog o raspoređivanju snaga i dalje su sprovedena.⁶⁴⁹⁸ Štaviše, suprotno stavu odbrane, uprkos formiranju Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma sredinom 1998. godine, njegovo komandovanje snagama SAJ ostalo je neizmenjeno, što se, između ostalog, vidi iz toga što je učestvovao u njihovoj popuni pripadnicima rezervnih snaga u martu 1999. godine i iz toga što je odobrio njihovo angažovanje u Podujevu krajem marta 1999. godine, o čemu se detaljnije govori na drugim mestima u ovoj Presudi.⁶⁴⁹⁹

1897. Štab MUP-a za suzbijanje terorizma bio je telo zaduženo za koordinaciju između Ministarstva u Beogradu i SUP-ova na Kosovu.⁶⁵⁰⁰ Optuženi je i dalje bio nadređen Lukiću, bez obzira na formiranje tog rekonstituisanog Štaba. Veće podseća da je upravo optuženi predložio da se za rukovodioca Štaba MUP imenuje Lukić, kojeg je smatrao jednim od svojih najboljih potčinjenih.⁶⁵⁰¹ Dokazi pokazuju da je, nakon izdavanja rešenja ministra od 16. juna 1998. godine, Lukić i dalje izveštavao optuženog.⁶⁵⁰² Optuženi je bio u kontaktu s Lukićem tokom celog rata.⁶⁵⁰³

⁶⁴⁹⁶ V. gore, par. 108-124.

⁶⁴⁹⁷ Depešom od 22. aprila 1998. godine, on je naložio rukovodiocu Štaba MUP-a i načelnicima SUP-ova u Srbiji, uključujući Kosovo, da, "imajući u vidu stanje bezbednosti na području", "izvrš[e] ažuriranje spiskova i poziva za pripadnike rezervnog sastava policije" (v. DP P706). Dana 11. juna 1998. godine, on je izdao rešenje o određivanju sastava Štaba MUP-a (v. DP P760). Rešenjem od 19. juna 1998. godine formirao je 124. interventnu brigadu PJP, koja je delovala na Kosovu (v. DP P132). U depeši od 1. jula 1998. godine, upućenoj, između ostalog, načelnicima SUP-ova na Kosovu i Upravi pogranične policije, koju je, po ovlašćenju optuženog, potpisao Stevanović (v. Vlastimir Đorđević, T. 9559-9560), kaže se, između ostalog, da treba "[p]odijeli ukupnu mobilnost i efikasnost rada svih pripadnika policije (kriminalističke, saobraćajne, pogranične...)" (DP P707). Dana 15. i 28. jula 1998. godine, optuženi je potpisao depeše o raspoređivanju odreda PJP na razne lokacije na Kosovu, DP P131, DP P133. Dana 18. septembra 1998. godine on je izdao odluku o pojačanju mera bezbednosti i kontrole nad javnim i verskim ustanovama na Kosovu kako bi se sprečili teroristički napadi, DP P1202. U vezi s daljim depešama optuženog koje se tiču pitanja vezanih za pripreme za rat i raspoređivanje na Kosovo jedinica PJP 1998. i 1999. godine v., na primer, DP P134, DP P136-P139, DP P356, DP P711, DP P712, DP P1181-1190, DP P1206; Đorđe Kerić, T. 7768-7780; Žarko Braković, T. 4115; Ljubinko Cvetić, T. 6604.

⁶⁴⁹⁸ V., na primer, DP P1191-P1200; v. takođe Đorđe Kerić, T. 7781-7791.

⁶⁴⁹⁹ V. dole, par. 1934-1945.

⁶⁵⁰⁰ V., na primer, Ljubinko Cvetić, T. 6597. Veće napominje, na primer, da je u zapisniku sa sednica Štaba MUP-a od 17. februara 1999. godine (DP P85) zabeleženo da je rukovodilac Štaba MUP-a Lukić izjavio da će Štab MUP-a sprovesti planove u vezi s akcijama "čišćenja terena" o kojima se raspravljalo na tom sastanku, u kontekstu plana koji je RJB razradio u cilju "sprečavanja i onemogućavanja" ulaska snaga NATO u Srbiju, "kad se to naredi" (v. DP P85, str. 1). Veće prihvata da to tačno odražava dotičnu poziciju, iako je optuženi u svom svedočenju sugerisao da ne zna na šta je Lukić mislio kad je rekao "kad se to naredi" i tvrdio da je Štab MUP-a u to vreme mogao da deluje samo prema već izrađenim planovima vojske, a ne RJB-a, i dodao da on, kao načelnik RJB, nije mogao da izdaje naređenja Štabu MUP-a (v. Vlastimir Đorđević, T. 9677-9678, 9935-9936), što je tvrdnja koju Veće ne prihvata.

⁶⁵⁰¹ Optuženi je 15. maja 1998. godine izdao rešenje o produženju mandata Štaba MUP-a (DP D100), jer je to moralo da se čini svake godine, a prvobitno rešenje bilo je izdato 11. juna 1997. godine. Nakon što je izdao rešenje od 15. maja 1998. godine, optuženi je predložio ministru da se za rukovodioca Štaba MUP-a imenuje Sreten Lukić, tadašnji pomoćnik načelnika SUP-a Beograd. On je objasnio ministru da je Lukić završio vojnu akademiju, da je učestvovao u složenim dejstvima i da ima iskustva u rukovođenju i upravljanju jedinicama. Ministar je prihvatio taj predlog; u rešenju od 11. juna 1998. godine o određivanju sastava Štaba MUP-a, koje je potpisao optuženi (DP P760) vidi se da je Lukić imenovan na tu funkciju, Vlastimir Đorđević, T. 9476-9477; 9552-9553, 9555, 10157-10158. U skladu s rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine, Lukić je ostao na funkciji rukovodioca rekonstituisanog Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma, DP P57.

⁶⁵⁰² Shaun Byrnes je u svom svedočenju naveo da mu je Lukić rekao da je, prilikom svojih nedeljnih odlazaka u Beograd u jesen 1998. godine, izveštavao i Stevanovića i Vlastimira Đorđevića, Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12146; Shaun Byrnes, T. 8175-8176, 8233, 8235-8236. Veće napominje da se svedočenje Shauna Byrnesa odnosi na 1998. godinu, naročito na Oktobarske sporazume. Iako je Byrnes potvrdio da nema direktnih saznanja o tome da je Lukić tokom tog perioda izveštavao optuženog, takav zaključak može se doneti na osnovu okolnosti, a naročito na osnovu uloge optuženog tokom pregovora vođenih u oktobru 1998. godine, Shaun Byrnes, T. 8235-8236. Veće dalje ističe svedočenje koje je Slobodan Borisavljević, šef kabineta optuženog, dao pred Većem za ratne zločine u Beogradu, čiji je deo predočen optuženom, gde Borisavljević kaže da je optuženi primao usmene izveštaje od rukovodioca Štaba MUP-a, Lukića, koji ga je direktno kontaktirao

Štaviše, nema dokumentarnih dokaza u prilog tome da je to rešenje dovelo do smanjenja ili ograničavanja uloge optuženog kao načelnika RJB. Kako je detaljnije razmotreno u odeljku dalje u tekstu, Vlastimir Đorđević je predstavljao MUP Srbije na međunarodnim pregovorima o ulozi policijskih snaga na Kosovu i potpisao je završni akt u ime Republike Srbije. Bio je član Kolegijuma MUP-a od kako ga je ministar formirao 4. decembra 1998. godine i tokom celog rata je prisustvovao nedeljnim sastancima tog organa.⁶⁵⁰⁴ Kako je detaljnije razmotreno u nastavku teksta, on je bio član Zajedničke komande i tokom druge polovine 1998. i 1999. godine prisustvovao je njenim sastancima na kojima se, između ostalog, raspravljalo o napretku i rezultatima protivterorističkih operacija na Kosovu. Dalje, Veće smatra da nema razloga iz kojih bi ministar želeo da isključi ili odstrani Vlastimira Đorđevića iz komandnog lanca kad je reč o operacijama snaga MUP-a na Kosovu.⁶⁵⁰⁵ Po mišljenju Veća, SUP-ovi na Kosovu, kao i rukovodilac Štaba MUP-a Sreten Lukić, bili su potčinjeni optuženom, kao načelniku RJB, i ostali su mu podređeni i tokom druge polovine 1998. i tokom 1999. godine, sve do kraja perioda na koji se odnosi Optužnica i posle njega.⁶⁵⁰⁶ Kako je detaljno razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi, uprkos činjenici da je rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine bilo predviđeno da Štab MUP-a za suzbijanje terorizma podnosi izveštaje ministru, to je samo odražavalo uobičajene propise i nije ni za cilj ni za posledicu imalo izmene u uobičajenoj komandnoj strukturi MUP-a ili u odnosu nadređeni-podređeni između optuženog i Lukića.⁶⁵⁰⁷

1898. Optuženi je bio član Kolegijuma MUP-a⁶⁵⁰⁸ i Zajedničke komande.⁶⁵⁰⁹ On je imao najviši mogući čin u Ministarstvu, čin general-pukovnika,⁶⁵¹⁰ i jedan svedok ga je (po mišljenju Veća tačno) opisao kao “drugog čoveka” u Ministarstvu.⁶⁵¹¹ Suprotno stavu odbrane i iskazu optuženog,⁶⁵¹² Aleksandar Vasiljević je posvedočio da je sredinom maja 1999. godine Slobodan Milošević govorio o Đorđeviću, Stojiljkoviću i Stevanoviću kao najodgovornijima za korišćenje

telefonom. Optuženi je na to odgovorio tvrdnjom da je Borisavljević mislio na izveštavanje o aktivnostima albanskih terorista, a potom, suprotno tome, da Borisavljević nije mogao da zna s kim i koliko često je on razgovarao telefonom, pošto nisu delili ni telefonsku liniju ni kancelariju, Vlastimir Đorđević, T. 10062-10067. Po mišljenju Veća, optuženi nije bio ni dosledan ni uverljiv u svom iskazu da ga Lukić nije izveštavao.

⁶⁵⁰³ Vlastimir Đorđević, T. 10061.

⁶⁵⁰⁴ DP D208; Vlastimir Đorđević, T. 9414-9416. V. gore, par. 98-103.

⁶⁵⁰⁵ Veće ističe stav odbrane da je ministar upravljao MUP-om kako je on smatrao za shodno, u skladu sa svojim ovlašćenjima propisanim zakonom i da optuženi kao načelnik RJB nije mogao da utiče zadatke koje je ministar dodeljivao načelnicima RJB, a da u nekim slučajevima nije ni znao za njih i da se ministar nije s njim konsultovao (Završni podnesak odbrane, par. 284; v. takođe Završna reč, T. 14487-14488). Veće ne smatra da te tvrdnje objašnjavaju zašto bi ministar uklonio optuženog iz komandnog lanca kad je reč o izvođenju protivterorističkih operacija od strane organizacionih jedinica RJB na Kosovu 1998. i 1999. godine.

⁶⁵⁰⁶ V., na primer, Ljubinko Cvetić, T. 6598.

⁶⁵⁰⁷ V. gore, par. 112-116.

⁶⁵⁰⁸ DP D208.

⁶⁵⁰⁹ V. gore, par. 238-239.

⁶⁵¹⁰ V. gore, par. 43.

⁶⁵¹¹ Svedok K87, T. 14162; v. takođe Aleksandar Vasiljević, T. 5933.

⁶⁵¹² Vlastimir Đorđević, T. 9787.

snaga MUP-a na Kosovu.⁶⁵¹³ Dana 9. jula 1999. godine, Milošević je izdao ukaz kojim su optuženi, Stevanović i Lukić odlikovani "ordenom jugoslovenske zastave prvog stepena", između ostalog, za "izuzetne rezultate ostvarene u rukovođenju jedinicama policije" u zadacima suzbijanja terorizma na Kosovu.⁶⁵¹⁴ S obzirom na položaj Vlastimira Đorđevića i razmere njegovog angažovanja u događajima na Kosovu, Veće nema sumnje u to da je on cele 1998. i 1999. godine vršio efektivnu kontrolu, kako *de jure*, tako i *de facto*, nad snagama MUP-a koje su dejstvovale na Kosovu kao deo RJB.

1899. Osim gorenavedenog, efektivnu kontrolu optuženog dalje dokazuje njegovo učešće u operacijama na terenu 1998. godine, njegovo učešće u naoružavanju lokalnih Srba i razoružavanju kosovskih Albanaca, njegovo povremeno prisustvo i aktivnosti na Kosovu tokom 1999. godine, posebno tokom perioda na koji se odnosi Optužnica i, naposljetku, njegovo učešće u operacijama sakrivanja tela kosovskih Albanaca ubijenih na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, o čemu se posebno i detaljnije govori u odeljcima koji slede.⁶⁵¹⁵

(b) Umešanost i učešće Vlastimira Đorđevića u protivterorističkim operacijama na Kosovu 1998. godine

1900. Već u martu 1998. godine, Vlastimir Đorđević je bio direktno umešan u protivterorističke operacije vođene na Kosovu. Zajedno s Jovicom Stanišićem, tadašnjim načelnikom RDB, optuženi je bio član specijalnog štaba koji je ministar formirao radi izvođenja akcije u Prekazama, opština Srbica, protiv jedne terorističke formacije predvođene Ademom Jasharijem.⁶⁵¹⁶ Tokom napada policije na kompleks porodice Jashari ubijena su najmanje 54 lica, većinom članovi porodice Jashari.⁶⁵¹⁷ U izveštaju *Human Rights Watch*-a iz oktobra 1998. godine za tu operaciju se kaže da je MUP koristio prekomernu silu, usled čega je ubijen veliki broj ljudi u porodičnom kompleksu, uključujući 18 žena i 10 dece.⁶⁵¹⁸ Optuženi je izjavio da nije imao detaljnih saznanja o tome kako su međunarodna sredstva javnog informisanja reagovala na taj događaj. U svom svedočenju je rekao da je moguće da su "neka strana" sredstva javnog informisanja izvestila o tom incidentu, ali da ne zna o čemu je tačno pisano i da su "verovatno [...] pisali ono što im je u tom trenutku odgovaralo,

⁶⁵¹³ Aleksandar Vasiljević, T. 5688.

⁶⁵¹⁴ DP P1506, str. 2; Vlastimir Đorđević, T. 9779, 10122. Iako je optuženi potvrdio da je glavni kriterijum za dobijanje tog odlikovanja bio da li je dotična osoba učestvovala u suzbijanju terorizma na Kosovu, kad je suočen s činjenicom da je to odlikovanje dobio uprkos tome što, kako sam tvrdi, nije učestvovao u protivterorističkim operacijama na Kosovu, on je to Veću pokušao da objasni rekavši da su i ministar i Marković takođe odlikovani, mada ni oni nisu učestvovali u događajima na Kosovu (v. Vlastimir Đorđević, T. 9783-9784). Veće smatra da je taj odgovor neuverljiv i prihvata da je optuženi tim odlikovanjem nagrađen za svoju ulogu na Kosovu.

⁶⁵¹⁵ V. dole, par. 1967-1982.

⁶⁵¹⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9539-9540. V. gore, par. 271.

⁶⁵¹⁷ V. gore, par. 271.

⁶⁵¹⁸ V. DP P741, str. 26; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 10089-10090.

koristeći neke događaje".⁶⁵¹⁹ Međutim, optuženi je potvrdio da je znao za Rezoluciju 1160 Saveta bezbednosti UN od 31. marta 1999. godine⁶⁵²⁰ kojom je osuđena upotreba prekomerne i neselektivne sile nad civilima, kosovskim Albancima, od strane policije i VJ.⁶⁵²¹

1901. Nakon što je na sastanku 21. jula 1998. godine, kojem je prisustvovalo rukovodstvo MUP-a i VJ, uključujući optuženog, i kojim je predsedavao predsednik Milošević, izložen Plan za suzbijanje terorizma na Kosovu, ministar Stojiljković je istog dana⁶⁵²² naložio Vlastimiru Đorđeviću i Obradu Stevanoviću da, zajedno s drugima, odu na Kosovo i budu prisutni na terenu tokom operacija i "ohrabr[e] [...] učesnike [...] koji izvršavaju zadatak" i povežu se s vojnim strukturama na terenu kako bi se usaglasili oko sprovođenja plana.⁶⁵²³ Na sastanku Štaba MUP-a održanom sutradan, 22. jula 1998. godine, optuženi je upoznao prisutne s njihovim budućim obavezama u skladu s Planom za suzbijanje terorizma na Kosovu.⁶⁵²⁴ Ljubinko Cvetić je u svom svedočenju rekao da su u zapisniku s tog sastanka zabeležena imena prisutnih prema starešinstvu, a ime optuženog navedeno je kao prvo.⁶⁵²⁵ Počev od jula 1998. godine, tokom najmanje tri meseca, optuženi je bio prisutan na Kosovu, nadzirao je sprovođenje Plana za suzbijanje terorizma na Kosovu i aktivno učestvovao na sastancima Štaba MUP-a.⁶⁵²⁶ Tokom tog perioda, njegova kancelarija je bila u istoj zgradi gde i Štab MUP-a.⁶⁵²⁷ Vlastimir Đorđević je bio prisutan tokom otprilike trećine protivterorističkih operacija koje su tokom tog perioda izvođene širom Kosova, a naročito onih koje su smatrane problematičnijim.⁶⁵²⁸ Išao je u obilazak SUP-ova na Kosovu.⁶⁵²⁹ Znao je za sve druge operacije izvođene tokom tog perioda.⁶⁵³⁰ Iz zapisnika sa sastanaka Zajedničke komande od jula do oktobra 1998. godine vidi se da je on znao za diskusije vezane za protivterorističke operacije izvođene od jula do oktobra 1998. godine na raznim područjima na Kosovu i da je aktivno doprinosiso tim diskusijama.⁶⁵³¹

⁶⁵¹⁹ Vlastimir Đorđević, T. 10089-10090, 10092-10093.

⁶⁵²⁰ DP P1074.

⁶⁵²¹ Vlastimir Đorđević, T. 10095.

⁶⁵²² Nakon sastanka sa Slobodanom Miloševićem 21. jula 1998. godine, ministar je istog dana sazvao sastanak kojem su prisustvovali Sreten Lukić, Obrad Stevanović i Đorđević, kako bi razmotrili sprovođenje plana, Vlastimir Đorđević, T. 9567.

⁶⁵²³ Vlastimir Đorđević, T. 9563-9564, 9567-9569, 9576-9577, 9831.

⁶⁵²⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9575, 10125; DP P768.

⁶⁵²⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6640; DP P768.

⁶⁵²⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9587, 9790-9791, 9588-9589; v. takođe Ljubinko Cvetić, T. 6621.

⁶⁵²⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9585; Milan Čanković, T. 13989.

⁶⁵²⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9622, 9853-9854.

⁶⁵²⁹ Milan Čanković, T. 13989.

⁶⁵³⁰ V. DP D432, izveštaj Štaba MUP-a u vezi s terorističkim aktivnostima za period od januara do jula 1998. godine u kojem se izveštava da je od 25. jula 1998. godine širom Kosova izvedeno oko 35 protivterorističkih operacija. Optuženi je u svom svedočenju rekao da zna za sadržaj tog izveštaja jer je u tom periodu direktno učestvovao u aktivnostima Štaba MUP-a i znao sve o njima (v. Vlastimir Đorđević, T. 9637).

⁶⁵³¹ Zabeleženo je da je na sastanku 25. jula 1998. godine optuženi rekao sledeće: "[D]a se sutra od Orahovca radi demonstrativno, a od s. Banje da se nastavi napad". (DP P886, str. 9), a da je na sastanku 26. jula 1998. godine rekao sledeće: "Priština-Kijevo sutra završimo, da se što pre približimo Mališevu, a Crnoljevo, s. Reku i Zborce da stavimo u drugi plan, a sa Junikom i Rudnikom da idemo", kao i: "[S]utra moramo Kijevo završiti i pregrupisati deo jedinica na kijevske pravce." (DP P886, str. 12); dana 30. jula 1998. godine, optuženi je obavestio prisutne o sledećem: "Munja će sutra ići na Vučak kod Ovčareva" (DP P886,

1902. Krajem jula 1998. godine, Vlastimir Đorđević je bio na terenu tokom zajedničkih protivterorističkih operacija VJ i MUP-a u Mališevu, poznatom uporištu OVK, severno od Orahovca.⁶⁵³² O toj akciji govorio je na sastancima Zajedničke komande 26, 27. i 28. jula 1998. godine.⁶⁵³³ Dana 28. jula 1998. godine, optuženi je radio-vezom iz Mališeva javio, između ostalog, ministru i Lukiću, koji su tada bili na sastanku Štaba MUP-a, da je akcija završena i da je Mališevo "slobodno".⁶⁵³⁴ Veće podseća da su diplomate koje su posetile Mališevo krajem jula 1998. godine primetile da je to selo napušteno i da policajci pljačkaju prodavnice. Nepožnjvena polja na tom području bila su zapaljena.⁶⁵³⁵ U britanskom vojnom izveštaju od 30. jula 1998. godine, koji sadrži zapažanja za 28. i 29. jul 1998. godine, stoji da su usled protivterorističkih operacija nestale desetine hiljada civila koji su normalno živeli na tom području.⁶⁵³⁶

1903. Vlastimir Đorđević je takođe bio prisutan tokom zajedničke operacije VJ i MUP-a na području Čičavice u septembru 1998. godine, tokom koje su korišćeni naoružani srpski civili.⁶⁵³⁷ Krajem septembra 1998. godine, bio je na terenu u selu Istinić/Isnqi, opština Dečani, gde je učestvovao u razoružavanju kosovskih Albanaca o kojem se govori u odeljku koji sledi; tada je u Istiniću usled dejstava srpskih snaga na području Dečana i Đakovice bilo okupljeno oko 15.000 do 20.000 izbeglica, kosovskih Albanaca.⁶⁵³⁸ Veće podseća da su pripadnici 7. čete 23. PJP MUP-a bili raspoređeni na području Đakovice u skladu s depešom od 15. jula 1998. godine, koju je potpisao optuženi.⁶⁵³⁹

1904. Shaun Byrnes je u svom svedočenju rekao da su u septembru 1998. godine policijske snage izvele jednu operaciju u nekoliko sela istočno od Peći, na granici s opštinom Dečani, u kojima se, kako se verovalo, krio OVK, da su isterale civile, a onda ih poterale nazad kućama kad je

str. 23). Veće podseća na svoj raniji zaključak da su snage MUP-a postupile u skladu s tim, v. gore, par. 317-322. U zapisniku sa sastanka Zajedničke komande od 1. avgusta 1998. godine zabeleženo je da je Đorđević rekao da će odredi PJP "sutra" napasti Rastavicu i Prilep iz pravca Caraberga (DP P886, str. 27); na sastanku 2. avgusta 1998. godine, zabeleženo je da je Lukić izjavio da je Munja naišla na čvrst otpor u Rastavici i Prilepu. U belešci za 2. avgust 1998. godine takođe stoji da je Lukić izjavio da je "Frenki" angažovan kao podrška 4. odreda (PJP) oko Lauše, v. DP P886, str. 28. Na sastanku 12. avgusta 1998. godine, optuženi je izjavio sledeće: "[...] 3. i 4. odred da se uključi oko Loda i da radi u petak", i "Vokša i Slup da se radi i da se uključi vojska", DP P886, str. 41. Zabeleženo je da je 23. avgusta 1998. godine optuženi rekao da Prizrenska četa, Beogradska četa i SAJ "idu na pravac Dulje – Rance", DP P886, str. 57. Na sastanku 4. septembra 1998. godine zabeleženo je da je optuženi rekao da treba izvesti "[d]ejstvo prema teroristima", DP P886, str. 73. Dalje takve beleške koje govore o učešću Vlastimira Đorđevića na sastancima Zajedničke komande i beleške koje ukazuju na njegov rukovodeći položaj mogu se naći u DP P886, str. 78-79, 83, 96, 101, 105, 108.

⁶⁵³² Vlastimir Đorđević, T. 9595, 9597-9598; Ljubinko Cvetić, T. 6621.

⁶⁵³³ V. DP P886, str. 12, 13-14, 17.

⁶⁵³⁴ Ljubinko Cvetić, T. 6221, 6644.

⁶⁵³⁵ V. gore, par. 318.

⁶⁵³⁶ DP P1407, V. gore, par. 322.

⁶⁵³⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9860-9863; v. takođe DP P886, str. 103, i DP P1422, V. gore, par. 366.

⁶⁵³⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9621-9622, 9622-9625, 9632-9634, 9803-9804, 9808-9809; v. DP D429, DP D431, DP D921; v. takođe Vukmir Mirčić, T. 13263, 13266, 13268, 13282-13283.

⁶⁵³⁹ Svedok K25, T. 1590-1591; DP P131.

međunarodna štampa usredsredila pažnju na veliki broj raseljenih civila, kosovskih Albanaca.⁶⁵⁴⁰ U beleškama sa sastanaka Zajedničke komande od 4. i 6. septembra 1998. godine navodi se da je optuženi izjavio da meštane iz sela u kojima su vođene protivteroristička dejstva treba silom vratiti u njihova sela nakon tih dejstava.⁶⁵⁴¹ Optuženi je objasnio da reč "silom" mora da je bio "način na koji je [Đaković] doživeo" reč koja je zapravo upotrebljena, pošto je u stvarnosti policija slana na područja gde su se seljani skrivali kako bi ih ubedila da se vrate kućama kad je to postalo bezbedno.⁶⁵⁴² Međutim, Đaković je rekao da optuženi jeste upotrebio tu reč, ali u kontekstu situacija u kojima OVK nije dopuštao seljanima da se vrate kućama čak ni posle završetka operacija.⁶⁵⁴³ Veće ne smatra uverljivim nijedan od ovih pokušaja da se izbegne uobičajeno značenje reči. Prema zaključku Veća, primena sile radi povratka seljana, pod rukovodstvom optuženog, bila je pokušaj da se pobiju izveštaji međunarodnih sredstava javnog informisanja o velikom broju izbeglica do kojeg su dovele operacije VJ i MUP-a.

1905. O okončanju protivterorističke operacije u Donjem i Gornjem Obrinju, u opštini Glogovac i opštini Srbica, razgovaralo se na sastanku Zajedničke komande 26. septembra 1998. godine.⁶⁵⁴⁴ Veće podseća na svoju konstataciju da su srpske snage tog dana u Gornjem Obrinju ubile 26 članova porodice Delijaj.⁶⁵⁴⁵ O tom incidentu je opširno izveštavano i u Srbiji i u inostranstvu.⁶⁵⁴⁶ Veće podseća da je na sastanku Zajedničke komande 4. oktobra 1998. godine zabeležena Šainovićeva izjava da treba pokrenuti istragu o tom incidentu.⁶⁵⁴⁷ Veće se uverilo da je optuženi znao za operaciju u Gornjem Obrinju i za ubijanje koje se tamo odigralo 26. septembra 1998. godine.

1906. Optuženi je potvrdio da je, dok je boravio na terenu na Kosovu tokom protivterorističkih operacija, video slučajeve pljačkanja i paljenja kuća kosovskih Albanaca od strane policajaca i dodao da su protiv takvih pojedinaca preduzimane mere u vidu disciplinskih ili krivičnih postupaka.⁶⁵⁴⁸ Tokom tog perioda, Shaun Byrnes je skoro svakodnevno izveštavao Lukića o incidentima vezanim za pljačkanje i paljenje, kao i incidentima tokom kojih je policija isterivala meštane iz sela, i tražio da se s tim incidentima prekine.⁶⁵⁴⁹ Veće se uverilo da je optuženi, na

⁶⁵⁴⁰ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12228). Byrnes nije lično prisustvovao tom događaju. Timovi DPMK-SAD javili su da se jedan broj kosovskih Albanaca nije vratio kući jer nisu imali čemu da se vrate, Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12228-12229. V. takođe gore, par. 341.

⁶⁵⁴¹ DP P886, str. 73, 79.

⁶⁵⁴² Vlastimir Đorđević, T. 9613-9616, 9809-9812, 9813-9815.

⁶⁵⁴³ Milan Đaković, T. 8043-8045.

⁶⁵⁴⁴ DP P886, str. 112. Veće napominje da nije zabeleženo da je optuženi govorio na tom sastanku. Međutim, on nije naveden na spisku odsutnih, te se Veće stoga uverilo da je on prisustvovao tom sastanku.

⁶⁵⁴⁵ V. gore, par. 339.

⁶⁵⁴⁶ Frederick Abrahams, T. 4021-4022.

⁶⁵⁴⁷ DP P886, str. 119.

⁶⁵⁴⁸ Vlastimir Đorđević, T. 10094-10095.

⁶⁵⁴⁹ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12141-12142, T. 12149-12150, 12151-12153.

osnovu sopstvenih saznanja o takvim zločinima koja je stekao na osnovu svog prisustva na terenu tokom operacija, svog nadređenog položaja u odnosu na Lukića, koji ga je tokom tog perioda morao izveštavati o takvim zločinima, i svog učešća na sastancima Zajedničke komande na kojima se govorilo o pljačkanju i paljenju kuća kosovskih Albanaca i o prekomernoj upotrebi artiljerije,⁶⁵⁵⁰ bio obavešten o zločinima koje su srpske snage činile 1998. godine i o riziku da će snage MUP-a nastaviti da čine takve zločine u sličnim okolnostima.

1907. Dokazi pokazuju da se, posle sprovođenja Plana za suzbijanje terorizma na Kosovu u oktobru 1998. godine, optuženi vratio u Beograd. Dana 5. novembra 1998. godine, on se vratio na Kosovo da bi prisustvovao sastanku Štaba MUP-a na kojem je predsednik Srbije Milan Milutinović govorio prisutnima o političkoj i bezbednosnoj situaciji na Kosovu.⁶⁵⁵¹ Dokazi pokazuju da je on bio na još jednom sastanku 27. novembra 1998. godine u Beogradu, kojim je predsedavao ministar a prisustvovali mu pomoćnici ministara, načelnik RDB, rukovodilac Štaba MUP-a Lukić, kao i zamenik predsednika Vlade Nikola Šainović, na kojem se raspravljalo o opštoj bezbednosnoj situaciji na Kosovu i daljem angažovanju pripadnika policije u izvođenju budućih protivterorističkih operacija.⁶⁵⁵²

(c) Uloga Vlastimira Đorđevića u naoružavanju lokalnih Srba i razoružavanju kosovskih Albanaca

1908. Tužilaštvo tvrdi da je Vlastimir Đorđević igrao značajnu ulogu u procesu naoružavanja nealbanskih civila širom Kosova i da je to činio iako je bio svestan da će ti naoružani civili verovatno vršiti kriminalne radnje.⁶⁵⁵³ U tom kontekstu, tužilaštvo tvrdi da je 1998. godine, optuženi, mada svestan međunacionalnih napetosti na Kosovu i očiglednog rizika koji je podrazumevalo naoružavanje jedne i istovremeno razoružavanje druge etničke grupe, ipak učestvovao u razoružavanju sela pretežno naseljenih kosovskim Albancima, jer je to bio deo plana za suzbijanje terorizma.⁶⁵⁵⁴

⁶⁵⁵⁰ V., na primer, DP P886, str. 8, 11, 36, 42, 107. Veće napominje da je na sastanku 7. septembra 1999. godine zabeleženo da je optuženi lično rekao sledeće: "Treba smanjiti upotrebu artiljerije" i "Moramo mere preduzimati protiv lica koja naknadno pale kuće" (v. DP P886, str. 82). Nema dokaza o tome da su takve mere preduzete. V. dole, par. 2086-2105.

⁶⁵⁵¹ Vlastimir Đorđević, T. 9654; Ljubinko Cvetić, T. 6621; v. DP P770.

⁶⁵⁵² Ljubinko Cvetić, T. 6649; DP P689.

⁶⁵⁵³ Završni podnesak tužilaštva, par. 1107-1108.

⁶⁵⁵⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1120, 1122.

1909. Odbrana zastupa stav da RJB nije imao nikakve veze ni s razoružavanjem kosovskih Albanaca koje je, kako ona tvrdi, imalo za cilj sprečavanje otcepljenja uz primenu oružja, ni s naoružavanjem pripadnika srpske populacije, čime se bavio Štab MUP-a.⁶⁵⁵⁵

1910. Dokazi ukazuju na to da je razoružavanje pretežno albanskih sela na Kosovu 1998. godine bilo deo Plana za suzbijanje terorizma.⁶⁵⁵⁶ Zajednička komanda je jedinicama MUP-a dala zadatak da razoružaju albansko stanovništvo u unutrašnjosti Kosova,⁶⁵⁵⁷ dok su za razoružavanje sela duž graničnog pojasa bile zadužene jedinice Prištinskog korpusa.⁶⁵⁵⁸ Za takve aktivnosti bili su zaduženi SUP-ovi na Kosovu.⁶⁵⁵⁹ Prema tome, optuženi je bio *de jure* odgovoran za razoružavanje albanskih sela na Kosovu od strane takvih snaga. Takođe je lično učestvovao u razoružavanju sela Istinić, opština Dečani, krajem septembra 1998. godine. Optuženi i svedok odbrane Vukmir Mirčić, tadašnji načelnik SUP-a Dečani, pokušali su da predstave postupanje pripadnika MUP-a koji su ušli u selo kao nastojanje da se spreči dalja eskalacija situacije tako što su zahtevali da “teroristi” koji su se izmešali s civilnim stanovništvom napuste to područje⁶⁵⁶⁰ i seljanima nudili mirno rešenje.⁶⁵⁶¹ Iako je i to možda bio cilj razoružavanja tog sela, s obzirom na ukupne dokaze kojima se utvrđuje uloga SUP-ova u razoružavanju albanskih sela na Kosovu tokom tog perioda, Veće se uverilo da je optuženi bio u potpunosti upoznat s tim aktivnostima, da je učestvovao u tom postupku, i to znajući da su srpski civili istovremeno aktivno naoružavani.

1911. Kad je reč o naoružavanju lokalnih Srba na Kosovu, Veće je konstatovalo na drugim mestima u ovoj Presudi da su VJ i MUP započeli taj proces sredinom 1998. godine.⁶⁵⁶² Lokalni Srbi na Kosovu organizovani su u rezervna policijska odeljenja (RPO) u cilju odbrane srpskih sela. Pripadnici RPO-ova su učestvovali i u borbenim dejstvima zajedno s MUP-om i VJ.⁶⁵⁶³ Komandiri RPO-ova su dobijali naređenja od komandira lokalnih stanica policije na svojim područjima.⁶⁵⁶⁴ U julu 1998. godine na Kosovu je već bilo naoružano više od 54.000 srpskih civila; 12.170 je dobilo oružje od MUP-a, a 34.716 od VJ.⁶⁵⁶⁵ U februaru 1999. na Kosovu je bilo već oko 255 RPO-ova.⁶⁵⁶⁶ Kad je reč o izdavanju oružja od strane MUP-a, Ljubinko Cvetić je posvedočio da je taj

⁶⁵⁵⁵ Završna reč, T. 14490-14491. Što se tiče naoružavanja srpskog stanovništva, odbrana isto tako tvrdi da nema dokumenata RJB koji govore o tom postupku ili o angažovanju tih civila u operacijama 1998. i 1999. godine, kao i da RJB nikad nije dobio izveštaje o takvim aktivnostima, Završni podnesak odbrane, par. 611, 618.

⁶⁵⁵⁶ DP P87, str. 4.

⁶⁵⁵⁷ DP P1220, str. 5, 8; DP P1218, str. 6; DP P1399, str. 8.

⁶⁵⁵⁸ DP D338, str. 5; DP P886, str. 82.

⁶⁵⁵⁹ DP D244.

⁶⁵⁶⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9624-9625, 9804.

⁶⁵⁶¹ Vukmir Mirčić, T. 13264-13267, 13336, 13340-13341.

⁶⁵⁶² V. gore, par. 92.

⁶⁵⁶³ V. gore, par. 94-95.

⁶⁵⁶⁴ V. gore, par. 94.

⁶⁵⁶⁵ DP P688, str. 7. V. gore, par. 92.

⁶⁵⁶⁶ Ljubinko Cvetić, T. 6718; DP P1055, str. 4. V. gore, par. 92.

postupak "iš[ao] od [MUP-a], štaba [MUP-a], preko Sekretarijata unutrašnjih poslova".⁶⁵⁶⁷ Taj iskaz direktno se kosi s tvrdnjom odbrane da je u tom postupku učestvovao samo Štab MUP-a u Prištini.

1912. Optuženi je poricao da zna za opšte naoružavanje srpskog stanovništva⁶⁵⁶⁸ i za učešće naoružanih srpskih civila u zajedničkim operacijama VJ i MUP-a.⁶⁵⁶⁹ On je u svom svedočenju rekao da je uloga policije na Kosovu kad je reč o RPO-ovima bila ograničena na obavezu lokalnih policijskih stanica da pripadnicima RPO-ova pruže logističku podršku, obuku i opremu i istakao da RPO-ovi nisu bili organizacione jedinice MUP-a.⁶⁵⁷⁰ Prilikom unakrsnog ispitivanja on je dodao da je za podršku rezervnim policijskim odeljenjima nekog sela "verovatno" bio zadužen neko od aktivnih policajaca iz tog sela, ali da ti policajci nisu bili potčinjeni njemu, što je, po svemu sudeći, u skladu s njegovom opštom tvrdnjom da na Kosovu nije imao nikakvih nadležnosti i što Veće ne prihvata kao tačno.⁶⁵⁷¹

1913. Optuženi je u julu i avgustu 1998. godine prisustvovao sastancima (prema zaključku Veća, Zajedničke komande)⁶⁵⁷² na kojima se raspravljalo o naoružavanju srpskog stanovništva i popuni sastava RPO-ova.⁶⁵⁷³ Prisustvovao je i zajedničkoj operaciji VJ i MUP-a na području Čičavice u septembru 1998. godine, u kojoj su, kao što se vidi iz naređenja Prištinskog korpusa od 19. septembra 1998. godine, učestvovali naoružani srpski civili, što on, međutim, poriče da zna tvrdeći da je tokom te akcije bio "s druge strane planine".⁶⁵⁷⁴ Bio je prisutan i na sastanku u Belom dvoru u Beogradu 29. oktobra 1998. godine, kojem je prisustvovalo rukovodstvo VJ i MUP, a predsedavao mu predsednik Slobodan Milošević, na kojem se raspravljalo o sprovođenju Plana za suzbijanje terorizma na Kosovu. Taj plan je, između ostalog, uključivao naoružavanje srpskog stanovništva i organizovanje RPO-ova.⁶⁵⁷⁵ On, uprkos tome, tvrdi da se ne seća da li je formiranje RPO-ova popunjenih srpskim civilima na Kosovu zapravo bilo deo tog plana.⁶⁵⁷⁶ U vezi s uputstvom koju je Sreten Lukić izdao načelnicima SUP-ova i komandantima PJP na sastanku 2. novembra 1998. godine, da, između ostalog, ne navode činjenicu da su Srbi naoružani i da to, ako moraju, objasne "članovima misije" (to jest, VMK) izgovarajući se da su naoružani "samo pripadnici[...] straže",

⁶⁵⁶⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6713.

⁶⁵⁶⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9862, 9903.

⁶⁵⁶⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9901-9902, 9862-9683.

⁶⁵⁷⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9939-9940; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9906-9907; DP P1052, str. 2.

⁶⁵⁷¹ Vlastimir Đorđević, T. 9903-9904. Veće napominje da je na pitanje da li su RPO-ovima komandovali pripadnici MUP-a koji su u suštini "bili njegovi podređeni, na nižem nivou u komandnom lancu" optuženi odgovorio sledeće: "[N]iko meni nije bio potčinjen" i dodao da su lokalni policajci samo pružali pomoć RPO-ovima u odbrani protiv terorista (Vlastimir Đorđević, T. 9903-9904).

⁶⁵⁷² V. gore, par. 229.

⁶⁵⁷³ DP P886, str. 3, 16-18, 22, 55; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9915, 9920-9922, 10143.

⁶⁵⁷⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9860-9863; v. takođe DP P886, str. 103 i DP P1422.

⁶⁵⁷⁵ DP P87, str. 4; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9872-9873, 9875.

⁶⁵⁷⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9875-9876.

optuženi je objasnio da je Lukić samo dao uputstvo da korišćenje oružja mora biti ograničeno na obavljanje poslova straže.⁶⁵⁷⁷ Ukupni kontekst u kojem je Lukić to rekao ne govori u prilog toj informaciji.

1914. Znanje optuženog o naoružavanju srpskih civila i njihovom organizovanju u RPO-ove nije bilo ograničeno na 1998. godinu. Vlastimir Đorđević je prisustvovao sastanku Štaba MUP-a 17. februara 1999. godine na kojem je Lukić obavestio prisutne da su RPO-ovi aktivni u skoro svim selima naseljenim Srbima i da su intenzivirali aktivnosti.⁶⁵⁷⁸ Lukić je takođe pomenuo sastanke RPO-ova i Momčila Stojanovića, pomoćnika načelnika RJB i člana Štaba MUP-a, kao i Blagoja Pešića, takođe člana Štaba MUP-a. U izveštaju od 16. februara 1999. godine, u kojem su zabeleženi rezultati sastanaka održanih između 13. i 16. februara 1999. godine, za Pešića se navodi da je "zadužen za organizaciju i funkcionisanje RPO na [Kosovu]"⁶⁵⁷⁹ Štaviše, u zapisniku sa sastanka Štaba MUP-a od 17. februara 1999. godine zabeleženo je da je ministar Stojiljković izjavio da RPO-ovima "i građanima" treba reći da po svaku cenu izbegnu građanski rat i da se, ako dođe do oružanog sukoba, uzdržavaju od ubijanja žena i dece.⁶⁵⁸⁰ Uprkos tim dokumentarnim dokazima koji dokazuju tesne veze između MUP-a i RPO-ova, optuženi je tvrdio da je uloga MUP-a, kad je reč o RPO-ovima, bila ograničena na pružanje podrške i pripremanje RPO-ova za defanzivna dejstva protiv terorista.⁶⁵⁸¹ On je poricao da je znao da je do tada, kao što je zabeleženo u izveštaju od 16. februara 1999. godine, postojećim RPO-ovima bilo podeljeno 64.080 komada oružja i izjavio da nije primio taj izveštaj, da ga niko nije obavestio o tim podacima i da nije znao da će Stojanović i Pešić ići na Kosovo da se sastanu s komandantima RPO-ova.⁶⁵⁸²

1915. Veće ne smatra da je svedočenje optuženog, naročito kada se radi o goreopisanim dokumentarnim dokazima, verodostojno. Dokazi su jasni kad je reč o tesnoj povezanosti MUP-a i RPO-ova i angažovanju naoružanih srpskih civila u zajedničkim operacijama VJ i MUP-a, o čemu se takođe govori ne drugim mestima u ovoj Presudi.⁶⁵⁸³ Po mišljenju Veća, optuženi je znao za

⁶⁵⁷⁷ DP P690, str. 3; Vlastimir Đorđević, T. 9928-9931. Veće napominje da je Lukić dao to uputstvo u kontekstu sporazuma s OEBS-om u oktobru 1998. godine. Konkretno uputstvo bilo je sledeće: "[I]nsistirati da Srbi i pripadnici RPO ne zloupotrebljavaju oružje, da ne pucaju na svadbama, slavama, ispraćajima i dr., i da oružje ne nose i javno ne pokazuju u prisustvu članova Misije. Prilikom obavljanja poslova straže koristiti jedno oružje, a ne da pojedinci donose oružje sa kojim su zaduženi. Ukazivati im da ne iznose činjenicu da su Srbi naoružani i da tu činjenicu, ako moraju, objašnjavaju izgovarajući se da se radi samo o pripadnicima straže." (DP P690, str. 3).

⁶⁵⁷⁸ DP P85, str. 1-2; Vlastimir Đorđević, T. 9936-9937.

⁶⁵⁷⁹ DP P1055, str. 3; v. takođe DP P85, str. 1-2; Vlastimir Đorđević, T. 9936-9940.

⁶⁵⁸⁰ DP P85, str. 3. Veće napominje da je na sastanku Kolegijuma VJ 21. januara 1999. godine, odnosno sastanku Generalštaba VJ 1. februara 1999. godine pokrenuto pitanje rizika od samoorganizovanja srpskog civilnog stanovništva radi pružanja otpora usled terorističkih aktivnosti, što bi potencijalno moglo da zakomplikuje situaciju na Kosovu i dovede do pojačanog eksponiranja radikalnih snaga (v. DP P902, str. 16, DP D523, str. 16).

⁶⁵⁸¹ Vlastimir Đorđević, T. 9938-9940.

⁶⁵⁸² Vlastimir Đorđević, T. 9940-9941. Štaviše, optuženi je svedočio da *nikada* nije video nikakav Pešićev izveštaj u vezi s RPO-ovima i dodao da je Pešić takve izveštaje mogao da sastavlja samo za Štab MUP-a, pošto su oni bili jedini koji su analizirali aktivnosti RPO (v. Vlastimir Đorđević, T. 9912, 9938, 10143-10144).

⁶⁵⁸³ V. gore, par. 92-96.

naoružavanje srpskog civilnog stanovništva na Kosovu, njegovo organizovanje u RPO-ove, učešće MUP-a po pitanju logističke podrške⁶⁵⁸⁴ i angažovanje naoružanih srpskih civila u zajedničkim operacijama VJ i MUP-a izvođene u drugoj polovini 1998. godine pa sve do kraja perioda na koji se odnosi Optužnica 1999. godine. Naoružavanje civilnog stanovništva na Kosovu nije vršeno na nediskriminatoran način niti s ograničenim ciljem samoodbrane civilnog stanovništva od "neprijatelja".⁶⁵⁸⁵ Kao što pokazuju dokazi o kojima je bilo reči gore u tekstu, naoružavano je upravo srpsko civilno stanovništvo i to od strane MUP-a i VJ, jer je to bio deo Plana za suzbijanje terorizma na Kosovu koji je odobrio predsednik Milošević.

(d) Učešće Vlastimira Đorđevića u međunarodnim pregovorima o ulozi policije na Kosovu

1916. Odgovornost koju je Vlastimir Đorđević imao u međunarodnim pregovorima vezanim za ulogu srpskih snaga bezbednosti na Kosovu, održanim u oktobru 1998. godine, takođe ukazuje na efektivnu kontrolu koju je on imao nad snagama policije na Kosovu krajem te godine. Dana 24. i 25. oktobra 1998. godine u Beogradu su održani sastanci između predstavnika međunarodne zajednice i predstavnika SRJ i Srbije,⁶⁵⁸⁶ s ciljem da se postigne dogovor o konkretnim merama koje SRJ i Srbija treba da preduzmu kako bi u potpunosti ispoštovala Rezoluciju 1199 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Diskusija je bila usredsređena na brojnost, ulogu i odgovornosti VJ i MUP-a na Kosovu.⁶⁵⁸⁷ Optuženi Vlastimir Đorđević predvodio je srpsku delegaciju koja je učestvovala u pregovorima u vezi s ulogom policije. Pomoćnik ministra Obrad Stevanović, zadužen za koordinaciju uprave policije, rukovodilac Štaba MUP-a za Kosovo general Sreten Lukić i pukovnik Mijatović, zamenik rukovodioca Štaba MUP-a za Kosovo, takođe su prisustvovali tim pregovorima kao članovi srpske delegacije.⁶⁵⁸⁸ Pregovori o ulozi policije zaključeni su potpisivanjem dokumenta naslovljenog "Sporazum između DPMK i Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije". Dokument su potpisali Vlastimir Đorđević, u ime Republike Srbije, i to izričito u svojstvu načelnika RJB MUP-a, a u ime DPMK Shaun Byrnes, šef DPMK-SAD. Prema tom sporazumu, trebalo je ukloniti sve postojeće policijske kontrolne punktove na Kosovu i umesto njih je trebalo postaviti 27 osmatračkih punktova. Ti osmatrački punktovi nisu bili na putevima. U sporazumu je dalje određena lokacija tih 27 "osmatračnica" i utvrđene su sve lokacije na Kosovu s kojih će policija biti povučena.⁶⁵⁸⁹ Konačni dokument proizašao iz tih pregovora u Beogradu, koji

⁶⁵⁸⁴ V. gore, par. 92-96.

⁶⁵⁸⁵ V. DP P44, član 3.

⁶⁵⁸⁶ Kao što je razmotreno ranije u ovoj Presudi, Kosovo je bilo deo Republike Srbije, jedne od republika u sastavu SRJ. VJ je bio organizovan na saveznom nivou, a policija na republičkom, pri čemu su policijske snage na Kosovu bile deo MUP-a Srbije. Stoga su u pregovorima o ulozi snaga bezbednosti na Kosovu, koje su činili i VJ i MUP, učestvovali i predstavnici SRJ i predstavnici Srbije.

⁶⁵⁸⁷ V. gore, par. 357.

⁶⁵⁸⁸ V. gore, par. 357.

⁶⁵⁸⁹ V. gore, par. 360.

je za SRJ potpisao Nikola Šainović, a za Republiku Srbiju Vlastimir Đorđević, takođe je predviđao povlačenje s Kosova jedinica specijalne policije koje su tamo bile raspoređene posle februara 1998. godine,⁶⁵⁹⁰ uključujući PJP i SAJ.

1917. Vlastimir Đorđević je bio taj ko je bio u mogućnosti da prihvati uklanjanje svih policijskih kontrolnih punktova na Kosovu. On je bio u mogućnosti da se u ime Republike Srbije obaveže da će se s Kosova povući policijske snage, uključujući jedinice specijalne policije. On je bio u mogućnosti i da pregovara u ime Republike i dogovori se da se postavi samo 27 "osmatračnica", kao i da pregovara o njihovim konkretnim lokacijama. Po mišljenju Veća, te činjenice jasno pokazuju da on nije imao samo *de jure* ovlašćenja nad policijskim snagama na Kosovu, već da je vršio efektivnu kontrolu nad tim snagama budući da je mogao da odlučuje o njihovom raspoređivanju, povlačenju, premeštanju i operativnom funkcionisanju na Kosovu. Te činjenice dalje otkrivaju da optuženi nije bio lišen nadležnosti nad snagama MUP-a i njihovim operacijama na osnovu rešenja ministra Stojiljkovića od 15. juna 1998. godine, kojim je naloženo da Štab Ministarstva na Kosovu treba da izveštava ministra.

1918. Prema daljem zaključku Veća, učešće Vlastimira Đorđevića u pregovorima vezanim za Oktobarske sporazume pokazuje da je on raspolagao detaljnim saznanjima o situaciji na terenu, snagama MUP-a na Kosovu 1998. godine i strateškim potrebama i problemima tih snaga. Da bi neko zastupao interese MUP-a u tim međunarodnim pregovorima morao je raspolagati temeljnim poznavanjem situacije na terenu, uključujući područja na kojima su bile ili su mogle biti aktivne snage OVK, kao i područja od trenutnog i potencijalnog strateškog značaja za snage MUP-a. Prema iskazu Shauna Byrnesa, šefa DPMK-SAD, koji je predvodio drugu stranu u tim pregovorima, Vlastimir Đorđević je jasno pokazao da je upoznat s činjenicama na terenu na Kosovu, uključujući lokaciju i operativni raspored srpske policije.⁶⁵⁹¹ Prema zaključku Veća, Vlastimir Đorđević je bio u potpunosti informisan o aktivnostima snaga MUP-a na Kosovu 1998. godine.

1919. Dalje, optuženi je bio taj koji je 3. novembra 1998. godine telegramom obavestio, između ostalog, načelnike SUP-ova i RDB na Kosovu o sporazumu s Verifikacionom misijom OEBS-a, postignutom 1. novembra, kojim im se odobrava da dođu na Kosovo i formiraju posmatračku misiju.⁶⁵⁹²

⁶⁵⁹⁰ V. gore, par. 362.

⁶⁵⁹¹ V. gore, par. 359.

⁶⁵⁹² DP P715; Vlastimir Đorđević, T. 9653-9654.

(e) Uloga Vlastimira Đorđevića u Račku u januaru 1999. godine

1920. O učešću Vlastimira Đorđevića u UZP i ulozi koju je imao kao načelnik RJB govori i njegova uloga u događajima u Račku sredinom januara 1999. godine. Dana 15. januara 1999. godine u selu Račak, opština Štimlje, na centralnom Kosovu, izvedena je zajednička operacija MUP-a i VJ. Kao što je konstatovano ranije u ovoj Presudi, ta operacija predstavljala je reakciju na to što je OVK nekoliko dana ranije ubio pripadnike policijske patrola.⁶⁵⁹³ Operacija je počela rano ujutro 15. januara, otprilike u 06:00 ili 07:00 časova, i trajala je do 15:00 ili 16:00 časova popodne tog dana.⁶⁵⁹⁴ Najpre su snage VJ, koje su nedeljama pre incidenta bile raspoređene na brdima iznad sela, otvorile vatru na selo i okolna brda koristeći tenkove T-55 i prage.⁶⁵⁹⁵ Posle toga, verovatno posle 08:00 časova, u selo su pešice ušle snage MUP-a, sastavljene od PJP i SAJ, i pretresale kuću po kuću.⁶⁵⁹⁶ Tokom operacije ubijeno je najmanje 45 kosovskih Albanaca. Otprilike 20 do 24 tela imalo je strelne rane glave i činilo se da su ustreljena iz relativne blizine.⁶⁵⁹⁷ Barem jednoj žrtvi odsečena je glava. Među žrtvama su bili jedna žena i jedno dete.

1921. U 08:30 ili 09:00, otprilike kad se MUP uključio u operaciju, Vlastimir Đorđević je stigao u policijsku stanicu u Štimlju, udaljenu oko jedan kilometar od Račka. Tamo se zadržao više od sat vremena, zajedno s načelnikom SUP-a Uroševac, SUP-a koji je bio nadležan za Račak, i drugim pripadnicima policije SUP-a višeg ranga.⁶⁵⁹⁸ Za to vreme obavio je dva telefonska razgovora s Nikolom Šainovićem, zamenikom predsednika Vlade, odgovornim za Kosovo.⁶⁵⁹⁹

1922. Prema zaključku Veća, operacija u Račku izvedena je u tesnoj koordinaciji između VJ i MUP-a. Mada u dokazima ima naznaka da je cilj te operacije možda uključivao hapšenje lica odgovornih za ubijanje srpskih policajaca nekoliko dana ranije, po mišljenju Veća, veliki broj angažovanih srpskih snaga, veličina i snaga korišćenog naoružanja, broj i opremljenost uključenih snaga i žrtve, naročito izuzetno veliki broj ubijenih kosovskih Albanaca, dokazuju da stvarni cilj ove operacije nije bio hapšenje već odmazda za ranije ubijanje policajaca od strane OVK, kažnjavanje potencijalnih izvršilaca i onih za koje se verovalo da su podržali ubijanje tih srpskih policajaca, kao i terorisanje i kažnjavanje stanovništva sela koje je smatrano uporištem OVK. Čak i da se prihvati da je operacija u Račku imala legitimnu vojnu ili protivterorističku svrhu, s obzirom na vrstu naoružanja koje su koristili VJ i MUP tokom te operacije, nedostatak bilo kakve naznake u

⁶⁵⁹³ V. gore, par. 397.

⁶⁵⁹⁴ V. gore, par. 398-403.

⁶⁵⁹⁵ V. gore, par. 401.

⁶⁵⁹⁶ V. gore, par. 401.

⁶⁵⁹⁷ V. gore, par. 416.

⁶⁵⁹⁸ V. gore, par. 398.

⁶⁵⁹⁹ V. gore, par. 398.

dokazima da je iz Račka otvarana vatra, veliki broj žrtava kosovskih Albanaca, kao i činjenica da su VJ i MUP praktično bili bez žrtava, ukazuje na grubu nesrazmernost između sile primenjene u Račku i svakog eventualnog vojnog ili protivterorističkog cilja.

1923. Vlastimir Đorđević je bio najviši funkcioner MUP-a umešan u tu operaciju. Kao takav, on je bio potpuno informisan o događajima u Račku i vršio je kontrolu ili je bio u poziciji da je vrši, nad snagama koje su izvodile tu operaciju i nad onima koji su za nju bili zaduženi. Na osnovu poznatih okolnosti i njegova dva razgovora s zamenikom predsednika Vlade SRJ, zaduženim za Kosovo, Veće se nameće zaključak da je Vlastimir Đorđević, kao najviši funkcioner MUP-a koji je u njoj učestvovao, bio u mogućnosti da o toku operacije u Račku obavesti najviše političke rukovodioce SRJ i da je njegova uloga bila da organizuje policijske snage na terenu.

1924. Veće je ranije konstatovalo da je sudski istražni tim došao u Račak samo tri dana posle tog incidenta. To se odigralo 18. januara 1999. godine, kad je optuženi, kako je sam posvedočio, bio u policijskoj stanici u Štimlju kako bi obezbedio lokaciju radi uviđaja. Veće je ranije konstatovalo da ono što je 18. januara 1999. godine pokazano sudskom istražnom timu ne odgovara onom što su međunarodni posmatrači videli u selu 15. i 16. januara 1999. godine. Sudskom istražnom timu nisu pokazana tela ustreljena u glavu, kao ni jarak prikazan u filmu predstavnika VMK ili obezglavljeno telo. Veće je ranije konstatovalo da je 18. januara sudskom istražnom timu pokazana izrežirana scena koju je pripremila policija, smišljena da stvori lažan utisak o stvarnim događajima. Veće se uverilo da je optuženi rukovodio nastojanjima MUP-a da se prikriju dokazi o primeni očigledno prekomerne sile od strane policije i da operaciju u Račku prikažu kao legitimnu protivterorističku operaciju.

(f) Drugi odlasci Vlastimira Đorđevića na Kosovo 1999. godine

1925. Osim kad je bio na terenu na Kosovu kako bi nadzirao sprovođenje Plana za suzbijanje terorizma, naročito između jula i oktobra 1998. godine, i kad je sredinom januara 1999. godine bio u Račku kao komandujući, dokazi pokazuju da je optuženi u još nekoliko navrata odlazio na Kosovo u periodu pre početka rata i u periodu na koji se odnosi Optužnica. On je prisustvovao sastanku Štaba MUP-a u Prištini 17. februara 1999. godine na kojem se raspravljalo, između ostalog, o tri akcije "čišćenja terena" u rejonima Podujeva, Dragobilja i Drenice, kao i o angažovanju policajaca u tim akcijama.⁶⁶⁰⁰ Dokazi pokazuju da je prisustvovao i sastanku Štaba

⁶⁶⁰⁰ DP P85; Vlastimir Đorđević, T. 9676-9677; v. takođe Žarko Braković, T. 4215-4216. U izjavi koju je dao za Tužilaštvo 2004. godine, Braković je izjavio da su Vlastimir Đorđević i Obrad Stevanović 1999. godine redovno dolazili na Kosovo (Žarko Braković, DP P759, par. 26). Međutim, tokom unakrsnog ispitivanja na ovom suđenju, ovaj svedok je to sveo na minimum, rekavši u svom svedočenju da je optuženog na Kosovu video samo dvaput, 17. februara 1999. i 10. juna 1999. godine (Žarko

MUP-a u Prištini 8. marta 1999. godine.⁶⁶⁰¹ Dana 16. aprila 1999. godine, otišao je na Kosovo zajedno s ministrom, kako bi podigao moral policijskih snaga i srpskog stanovništva.⁶⁶⁰² Održan je sastanak s načelnicima SUP-ova i Štabom MUP-a, kao i jednim brojem političara.⁶⁶⁰³ Na tom drugom sastanku optuženi je najavio prestanak dužnosti načelnika SUP-a Kosovska Mitrovica i SUP-a Priština po završetku njihovog mandata na Kosovu.⁶⁶⁰⁴ Optuženi se vratio na Kosovo dva dana kasnije, 18. aprila 1999. godine, da bi video kako se odvija primopredaja dužnosti te dvojice načelnika SUP-a njihovim naslednicima; otišao je u Štab MUP-a, gde se sastao sa Sretenom Lukićem i Obradom Stevanovićem, obišao SUP Priština i sastao se s njegovim načelnikom, kao i s načelnikom SUP-a Uroševac. Zatim je, istog tog dana, bio na sastanku kojem su prisustvovali najznačajniji funkcioneri MUP i VJ na Kosovu, to jest, Lukić, Stevanović, Pavković, Lazarević i Milan Đaković, na kojem je bilo reči o pitanju prepotčinjavanja MUP-a Vojsci Jugoslavije.⁶⁶⁰⁵ Uprkos pobijanju optuženog, Veće se, kao što je pomenuto u prethodnom odeljku,⁶⁶⁰⁶ dalje uverilo da je on 1. juna 1999. godine prisustvovao sastanku Zajedničke komande u Prištini.⁶⁶⁰⁷ Iz dokaza se takođe vidi da je optuženi, zajedno s ministrom Stojiljkovićem, 10. juna 1999. godine prisustvovao sastanku Štaba MUP-a u Prištini, kojem su članovi Štaba MUP-a i načelnici kosovskih SUP-ova prisustvovali da bi razgovarali o sprovođenju Kumanovskog sporazuma, to jest o povlačenju snaga s Kosova.⁶⁶⁰⁸ Prema tome, prema zaključku Veća, optuženi je tokom 1999. godine, a posebno za vreme kampanje NATO-a, i dalje bio uključen u zbivanja na Kosovu i bio je, zajedno s ministrom, aktivan na Kosovu u više od jednog navrata, što se u velikoj meri kosi s iskazom optuženog da na Kosovu nije imao nikakve nadležnosti i da ga je ministar držao "van tokova" kad je reč o događajima na Kosovu.

(g) Uloga Vlastimira Đorđevića u raspoređivanju na Kosovo paravojnih ili dobrovoljačkih formacija

1926. Tužilaštvo tvrdi da je Vlastimir Đorđević značajno doprineo UZP-u tako što je angažovao paravojne grupe u operacijama koje su MUP i VJ vodili protiv albanskih civila na Kosovu, tokom kojih su te paravojne jedinice činile zločine za koje se on tereti, kao i da su se pre početka kampanje NATO-a ministar i optuženi pripremali za uključivanje paravojnih i dobrovoljačkih formacija u

Braković, T. 4215-4216, 4193, 4296). Braković je pokušao da sugerise da to ne predstavlja izmenu njegovog iskaza; on jeste potvrdio da je moguće da se 2004. godine bolje sećao (Žarko Braković, T. 4296).

⁶⁶⁰¹ Ljubinko Cvetić, T. 6682-6684, 6686, 6735. Vlastimir Đorđević je u svom svedočenju rekao da se ne seća da je 8. marta 1999. godine bio na Kosovu (Vlastimir Đorđević, T. 10019-10020).

⁶⁶⁰² Vlastimir Đorđević, T. 9735, 10010; Ljubinko Cvetić, T. 6588, 6682.

⁶⁶⁰³ Vlastimir Đorđević, T. 9735.

⁶⁶⁰⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9736; Ljubinko Cvetić, T. 6685-6686.

⁶⁶⁰⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9737-9739, 10019-10023; Milan Đaković, T. 8049.

⁶⁶⁰⁶ V. gore, par. 237.

⁶⁶⁰⁷ Aleksandar Vasiljević, T. 5691-5694, 5926, 5702.

⁶⁶⁰⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9760-9761, 10022-10023; v. takođe Žarko Braković, T. 4193, 4215-4216.

sastav MUP-a kako bi ih angažovali u operacijama.⁶⁶⁰⁹ Odbrana zastupa stav da je, osim rezervnih snaga za koje tvrdi da su bile priključene SAJ-u i da su učestvovala u događajima u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine, što je detaljnije razmotreno u nastavku teksta, RJB na Kosovu angažovao samo SAJ i PJP. Odbrana tvrdi da nema dokaza da je RJB, pa stoga ni optuženi, tokom rata uputio na Kosovo bilo kakve paravojne ili dobrovoljačke jedinice.⁶⁶¹⁰

1927. Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi konstatovalo da je 1998. i 1999. godine na terenu na Kosovu bio prisutan jedan broj paravojnih grupa, koje su mahom delovale u sadejstvu s jedinicama MUP-a, kao popuna njegovih snaga.⁶⁶¹¹

1928. Prema zaključku Veća, dokazi pokazuju da je optuženi lično i direktno učestvovao u angažovanju jedne paravojne jedinice u martu 1999. godine. Radi se o angažovanju paravojne jedinice poznate po imenu "Škorpioni", koja je navodno bila uključena u sastav MUP-a kao jedinica čiji je zadatak bio da zajedno sa SAJ služi kao ispomoć u jednoj operaciji u Podujevu krajem marta 1999. godine, mada je u tom pogledu to predstavljalo očigledno kršenje merodavnog prava kojim su regulisana ta pitanja, o čemu se detaljnije raspravlja u nastavku teksta.⁶⁶¹² Veće se uverilo da je optuženi znao i da su paravojne formacije delovale na Kosovu i 1998. i 1999. godine.⁶⁶¹³ Na primer, u depeši optuženog od 29. aprila 1998. godine navodi se da se, prema informacijama dostupnim RJB-u i RDB-u, na više mesta u Srbiji priprema za "ubacivanje srpskih dobrovoljačkih grupa" na Kosovo i dodaje da "iza ovakvih grupa u principu stoje kriminogeni i drugi interesi".⁶⁶¹⁴ Pored toga, dolazak i korišćenje dobrovoljaca pominjao se na sastancima Zajedničke komande 28. i 29. jula 1998. godine, kojima je prisustvovao optuženi.⁶⁶¹⁵

1929. Štaviše, Veće se uverilo da je Vlastimir Đorđević znao za nameru MUP-a da angažuje paravojne formacije u protivterorističkim operacijama pre početka rata i da je delio tu nameru.⁶⁶¹⁶

⁶⁶⁰⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1138-1140; Završna reč, T. 14377-14380.

⁶⁶¹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 512-514.

⁶⁶¹¹ V. gore, par. 194.

⁶⁶¹² V. gore, par. 75; v. dole, par. 1934-1945.

⁶⁶¹³ DP P85, str. 3; DP P356, str. 3; DP P709; Vlastimir Đorđević T. 9545, 9676-9677, 9680-9681, 9941-9942; v. takođe dole, par. 195.

⁶⁶¹⁴ DP P709.

⁶⁶¹⁵ DP P886, str. 17 ("7.000 dobrovoljaca da se granica ne probije"), str. 20 ("Kriza u MUP je rešena na zadovoljavajući način, ohrabruje dolazak dobrovoljaca, ima prostora za uvećavanje [rezervnih snaga] sa KiM").

⁶⁶¹⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9945-9946; DP P702, od 24. marta 1999. godine koji je poslao ministar, upućen, između ostalog, načelnicima svih SUP-ova, Štabu MUP-a i optuženom, sadrži informacije o predviđenom angažovanju paravojnih jedinica na Kosovu. Optuženi je u svom svedočenju rekao da ne zna zašto bi ministar naredio tako nešto (Vlastimir Đorđević, T. 9946). Veće napominje da se u depeši ministra upućuje na "našu depešu", pod kojom se misli na depešu optuženog od 18. februara 1999. godine, u kojoj se govori o potrebi da se "vrši[...] [...] potpun[a] kontrol[a] nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima" (DP P356). Veće ističe stav odbrane, izložen u paragrafima od 102 do 106, da je depeša optuženog od 18. februara 1999. godine imala za cilj da se spreči korišćenje paravojnih i dobrovoljačkih formacija aktivnih na Kosovu, a da je cilj depeše ministra od 24. marta 1999. godine bio da se propiše metodologija prijema bivših pripadnika dobrovoljačkih ili paravojnih jedinica ukoliko zadovoljavaju uslove (Završni podnesak odbrane, par. 103). Veće odbacuje takvo tumačenje tih depeša, čije značenje smatra jasnim. S tim u vezi, Veće ističe iskaz Ljubinka Cvetića, koji je u svom svedočenju rekao da je uspostavljanje "potpun[e] kontrol[e] nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima" koje se pominje u

Njegovo direktno učešće u raspoređivanju "Škorpiona" u Podujevu 28. marta 1999. godine, manje od nedelju dana nakon što je ministar u depeši zatražio takvo angažovanje, što je detaljno opisano u nastavku teksta, jasno pokazuje da je optuženi delio nameru da angažuje paravojne snage tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.

(h) Uloga Vlastimira Đorđevića u raspoređivanju "Škorpiona" u Podujevu i dejstvima koja su usledila u martu 1999. godine

(i) Stavovi strana u postupku

1930. Tužilaštvo tvrdi da je Vlastimir Đorđević imao ključnu ulogu u uključivanju jedinice "Škorpiona" u sastav MUP-a, da je u martu 1999. godine naredio da se na Kosovo rasporedi jedinica "Škorpioni", sačinjena od oko 120 ljudi, koja je trebalo da služi zajedno sa SAJ, i da je potom u aprilu 1999. godine naredio njeno preraspoređivanje, znajući da su pripadnici te jedinice činili zločine u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine.⁶⁶¹⁷ Tužilaštvo tvrdi da su ti preraspoređeni pripadnici "Škorpiona" potom krajem aprila zajedno s PJP učestvovali u daljim kriminalnim radnjama u opštini Suva Reka.⁶⁶¹⁸ Konačno, tužilaštvo smatra da je optuženi znao ili je bilo razloga da zna za zločine koje su činili pripadnici jedinice "Škorpioni" koja je služila zajedno sa SAJ i da je propustio da preduzme neophodne i razumne mere da ih spreči.⁶⁶¹⁹ Tužilaštvo tvrdi da je Vlastimir Đorđević trebalo da se postara da ti ljudi prođu proveru u skladu sa zakonom i, isto tako, da je trebalo da se postara da oni prođu proveru kako bi se potvrdilo da su oni prošli adekvatnu obuku.⁶⁶²⁰ Naposletku, tužilaštvo smatra da nije obavljena valjana istraga o ubijanju u Podujevu 28. marta 1999. godine i da do isteka mandata optuženog kao načelnika RJB 2001. godine nije kažnjen nijedan od izvršilaca tog ubijanja.⁶⁶²¹

1931. Odbrana zastupa stav da, u vreme prijema i angažovanja, kako ih naziva, rezervnih snaga MUP-a priključenih jedinici SAJ, optuženi nije znao da su one imale kriminalnu prošlost ili pripadale jedinici "Škorpioni".⁶⁶²² Štaviše, odbrana tvrdi da "Škorpioni" nikad nisu bili paravojna

depeši optuženog od 18. februara 1999. godine (DP P356) iziskivalo da SUP-ovi i RDB upotrebe svoje veze, kolaboracioniste i druge kako bi "sagleda[li] sve te dobrovoljce i sve te pripadnike [...] paravojnih formacija, koji su nekada učestvovali u borbenim dejstvima na teritoriji Hrvatske i Bosne i Hercegovine [i d]a se utvrdi tačna njihova evidencija i da se oni stave pod kontrolu, da se zna njihovo kretanje" (Ljubinko Cvetić, T. 6677-6679). Veće takođe odbija argument odbrane da se ministar u DP P702 poziva na depešu optuženog (DP P356) kao na "našu depešu" zato što su sva uputstva RJB-a koja su slata organizacionim jedinicama i SUP-ovima u Srbiji najpre bila odobravana pre nego što bi ih ministar otposlao (Završna reč, T. 14488). Po mišljenju Veća, upućivanje na "našu depešu" ukazuje na to da su Vlajko Stojiljković i Vlastimir Đorđević delili nameru da angažuju paravojne jedinice na Kosovu 1999. godine.

⁶⁶¹⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1141-1144, 1149, 1175-1181.

⁶⁶¹⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1182-1184.

⁶⁶¹⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1322 i dalje.

⁶⁶²⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1323-1324.

⁶⁶²¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1327 i dalje.

⁶⁶²² Završni podnesak odbrane, par. 481, 482.

jedinica i da se rezervne snage MUP-a priključene SAJ-u ne mogu identifikovati s jedinicom "Škorpioni".⁶⁶²³ Odbrana tvrdi da za odabir ljudstva za jedinicu SAJ nije bio zadužen i odgovoran optuženi, već svedok Živko Trajković.⁶⁶²⁴ Uz to, Trajković je bio onaj koji je predložio ponovno raspoređivanje pripadnika te iste jedinice, izuzev onih koji su počinili zločine, nakon što su vraćeni posle ubijanja u gradu Podujevu.⁶⁶²⁵ Odbrana tvrdi da optuženi nije bio odgovoran, pošto je samo ministar mogao da donese odluku o prijemu i angažovanju rezervnih snaga MUP-a. Ona dalje tvrdi da je postupak upućivanja pripadnika rezervnih snaga u sastav SAJ sprovela Uprava policije, koja im je dala policijske oznake i uniforme i da je njihovo angažovanje zavisilo od saglasnosti Štaba MUP-a i komandanta SAJ Trajkovića.⁶⁶²⁶ Kad je reč o istrazi u vezi s pomenutim incidentom i kažnjavanjem izvršilaca ubijanja, odbrana tvrdi da je OUP Podujevo smesta obavešten o ubijanju, da je sud u Prokuplju obavio uviđaj i da je nadležnom tužilaštvu podneta krivična prijava protiv lica koja su tada identifikovana kao izvršioci, nakon čega je usledio nalog za njihovo hapšenje.⁶⁶²⁷ Odbrana dodaje da, u skladu s krivičnim zakonodavstvom Republike Srbije, policija nije bila u poziciji da utiče na tok, trajanje ili ishod nijednog krivičnog postupka, jer je o tome trebalo da odluči nadležni sud.⁶⁶²⁸

(ii) Preliminarne napomene o dokazima

1932. Nekoliko svedoka je govorilo o načinu regrutovanja, prvobitnom raspoređivanju u Podujevo, povlačenju i ponovnom raspoređivanju na Kosovo grupe lica različito nazivanih "dobrovoljcima", "rezervnim snagama", "borbenom grupom" i "Škorpionima". To su svedoci tužilaštva Živko Trajković, Goran Stoparić i svedok K92 i svedoci odbrane Zoran Simović i Radislav Stalević, o čijim iskazima vezanim za konkretne optužbe za ubistvo u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine se već raspravljalo na drugim mestima u ovoj Presudi.⁶⁶²⁹

1933. Veće je smatralo iskaz Živka Trajkovića uglavnom pouzdanim, a iskaz Gorana Stoparića u nešto manjoj meri,⁶⁶³⁰ dok svedočenje svedoka K92, Simovića i Stalevića nije moglo da prihvati kao istinito kad je reč o nekim pitanjima od suštinskog značaja za ovo suđenje. Ti svedoci su izneli očigledno iskonstruisanu i izmišljenu verziju događaja kako bi i sebe i optuženog zaštitili od svake

⁶⁶²³ Završni podnesak odbrane, par. 508-509.

⁶⁶²⁴ Završni podnesak odbrane, par. 487-491.

⁶⁶²⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 498-499.

⁶⁶²⁶ Završni podnesak odbrane, par. 497.

⁶⁶²⁷ Završni podnesak odbrane, par. 425, 486.

⁶⁶²⁸ Završni podnesak odbrane, par. 486.

⁶⁶²⁹ V. gore, par. 1228-1229.

⁶⁶³⁰ Veće smatra da, uprkos zabrinutosti u vezi sa Stoparićevim iskazom o događajima u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine, kako je detaljnije opisano u odeljku vezanom za taj događaj (v. gore, par. 1228-1229), veći deo njegovog iskaza o regrutovanju u SAJ pojedinaca koji su potom raspoređeni u grad Podujevo, naročito iskaz sadržan u njegovoj izjavi datoj Tužilaštvu, čini se pouzdan i potvrđuje iskaz Živka Trajkovića u vezi s tim.

krivične odgovornosti za ubijanje 14 žena i dece, koje se, prema konstataciji Veća, odigralo u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine. Štaviše, svedok K92, koji je bio tesno povezan s jedinicom "Škorpioni" od njenog nastanka, u svom iskazu je očito nastojao da zaštiti integritet te jedinice. Bez obzira na to, uprkos odstupanjima od prethodnog iskaza, kad je reč o svedoku K92, i mnogih nedoslednosti između svedočenja na ovom suđenju i spisa sa suđenja pred Većem za ratne zločine u Beogradu, kad je reč o Simoviću i Staleviću, ti svedoci pomogli su Veću da bolje shvati događaje koji su prethodili dolasku "Škorpiona" u grad Podujevo predmetnog dana, kao i događaje koji su usledili. Ono je, pored toga, moglo da se osloni na izvesne aspekte njihovih iskaza kada su oni bili potvrđeni drugim, pouzdanijim iskazima ili kad je bilo na drugi način dokazano da nisu sporni ili protivrečni.

(iii) Zaključci

a. Uključivanje "Škorpiona" u SAJ i raspoređivanje na Kosovo

1934. Goranu Stopariću, bivšem pripadniku jedinice "Škorpioni",⁶⁶³¹ nekoliko dana pre NATO-ove kampanje vazdušnih napada obratio se Slobodan Medić.⁶⁶³² Slobodan Medić zvani Boca bio je komandant paravojne jedinice poznate po imenu "Škorpioni", čiji su pripadnici učestvovali u ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, sve dok oko 100-150 preostalih pripadnika te jedinice nije raspušteno 1996. godine.⁶⁶³³ Medić je rekao Stopariću da se zbog pojačanih aktivnosti OVK i predstojeće kampanje NATO ponovo formira stara jedinica "Škorpioni", koja će biti priključena MUP-u kao rezervna snaga SAJ.⁶⁶³⁴ Mnogi bivši pripadnici te jedinice, kao i novi dobrovoljci voljni da se priključe toj ponovo formiranoj jedinici, odgovorili su na Medićevo poziv na popunu.⁶⁶³⁵ Bivši pripadnici "Škorpiona", Stoparić i Milovan Tomić, trebalo je da predvode izviđačku jedinicu tih ponovo formiranih "Škorpiona".⁶⁶³⁶

1935. Dokazi pokazuju da je, ubrzo nakon početka NATO-ove kampanje vazdušnih napada, Medić kontaktirao svedoka K92. Njih dvojica su se poznavali iz borbi 1992. godine u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu.⁶⁶³⁷ Medić je rekao svedoku K92 da želi da se uključi u sastav policije i zamolio ga je da radi toga uspostavi kontakt s nekim iz MUP-a.⁶⁶³⁸ Svedok K92 preneo je Medićevo

⁶⁶³¹ V. gore, par. 82-83.

⁶⁶³² Goran Stoparić, DP P493, par. 34-35.

⁶⁶³³ Goran Stoparić, DP P493, par. 22-26; Goran Stoparić, T. 2814-2815; svedok K92, T. 2721-2724, 2726.

⁶⁶³⁴ Goran Stoparić, DP P493, par. 34-35; Goran Stoparić, T. 2815-2816, 2854; v. takođe Goran Stoparić, DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 692-693, 701.

⁶⁶³⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 36-37.

⁶⁶³⁶ Goran Stoparić, DP P493, par. 37.

⁶⁶³⁷ Živko Trajković, T. 9111; svedok K92, T. 2714-2720, 2726.

⁶⁶³⁸ Svedok K92, T. 2767.

zahtev optuženom. Iako je u svom svedočenju rekao da se ne seća da li je on kontaktirao optuženog ili optuženi njega,⁶⁶³⁹ sadržaj izjave koju je dao Tužilaštvu 29. juna 2005. godine ukazuje na to da je optuženi bio taj koji je kontaktirao svedoka K92 nekoliko dana nakon što je Medić pozvao tog svedoka. Izjava svedoka K92, čiji su delovi predloženi tom svedoku u sudnici, ukazuje na to da mu je optuženi tom prilikom rekao da imaju problema na Kosovu, da su im potrebni ljudi i da svedok K92 treba da okupi ljude Slobodana Medića kako bi bili poslani na Kosovo. U skladu s tim uputstvom, svedok K92 pozvao je Medića, da bi nekoliko dana kasnije pozvao optuženog i rekao mu da može "da računa na 'Škorpione'". Svedok K92 je u iskazu rekao da nije siguran da je to rekao, ali je prihvatio da se toga verovatno bolje sećao 2005. godine.⁶⁶⁴⁰

1936. Dokazi pokazuju da je Živko Trajković, komandant jedinice SAJ, nekoliko puta razgovarao s optuženim nakon sastanka Štaba MUP-a 17. februara 1999. godine, kad je ministar zatražio da se SAJ efikasnije koristi. To se događalo pre nego što su beogradska i prištinska jedinica SAJ upućene na Kosovo 23. marta 1999. godine kako bi učestvovala u protivterorističkim dejstvima na području "Malog Kosova".⁶⁶⁴¹ U to vreme, SAJ je bio oslabljen usled učešća u operacijama, pa je zbog toga ministar u decembru 1998. godine odlučio da ukine novosadsku jedinicu SAJ i pripoji je jedinici za specijalne operacije RDB-a kojoj je bila potrebna popuna.⁶⁶⁴² SAJ nije raspolagao sopstvenim rezervnim snagama, već je popuna vršena preko Uprave policije,⁶⁶⁴³ organizacione jedinice RJB koja je bila odgovorna za stanje i gotovost organizacionih jedinica,⁶⁶⁴⁴ čiji je načelnik bio optuženi Vlastimir Đorđević.⁶⁶⁴⁵ Dana 25. marta 1999. godine, optuženi je pozvao Trajkovića i rekao mu da je jedna "borbena grupa" sad uključena u rezervne snage MUP-a i da je spremna da se pridruži SAJ.⁶⁶⁴⁶

1937. Optuženi je kontaktirao svedoka K92 i rekao mu da Medić treba da odvede na Kosovo regrutovane dobrovoljce koje je prikupio u Novom Sadu i da će biti organizovani autobusi za njihov prevoz.⁶⁶⁴⁷ Svedok K92 je prosledio te informacije Mediću, koji je okupio ljude u Novom Sadu, gde su čekala tri autobusa; prisutni su bili i svedok K92 i Stoparić i oni su, zajedno s Medićem, otpratili

⁶⁶³⁹ Svedok K92, T. 2726-2736, 2759, 2795-2796, 2760.

⁶⁶⁴⁰ Svedok K92, T. 2798, 2800-2802.

⁶⁶⁴¹ Živko Trajković, T. 9085, 9088-9099; v. takođe Zoran Simović, T. 13575, 13609, 13712-13713. Radislav Stalević je u svom svedočenju rekao da je njegova jedinica SAJ 23. marta 1999. godine premeštena u opštinu Podujevo i bila spremna za sledeći zadatak (Radislav Stalević, T. 13780); v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9596-9597. V. gore, par. 1223-1224.

⁶⁶⁴² Živko Trajković, T. 9087-9088. Zoran Simović je svedočio da je ukidanjem novosadske jedinice SAJ operativna moć SAJ smanjena na oko 30 posto (Zoran Simović, T. 13574, 13579-13581); v. takođe Radislav Stalević, T. 13774-13776; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9465, 9694-9695.

⁶⁶⁴³ Živko Trajković, T. 9087-9089; v. takođe Zoran Simović, T. 13582; v. takođe Radislav Stalević, T. 13775.

⁶⁶⁴⁴ DP P357, par. 15.

⁶⁶⁴⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6591.

⁶⁶⁴⁶ Živko Trajković, T. 9087, 9089.

⁶⁶⁴⁷ Svedok K92, T. 2766-2767; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 10104-10105.

tu grupu od oko 120 ljudi do Beograda.⁶⁶⁴⁸ Grupi se priključio i Medićevo brat Dragan.⁶⁶⁴⁹ Nedaleko od Beograda u pravcu juga, kod Bujanj Potoka, policajci su ljudima iz tih autobusa na jednom fudbalskom igralištu pod kontrolom MUP-a podelili maskirne uniforme, nalik NATO-ovim, pri čemu se jedna vrsta uniformi sastojala od jakne i pantalona, a druga od kombinezona s više džepova.⁶⁶⁵⁰ Takođe su dobili oznake SAJ i ambleme "Škorpiona", po jedan za svaki rukav,⁶⁶⁵¹ kao i kape sa značkom redovnog MUP-a i maskirni kačket s oznakama MUP-a.⁶⁶⁵² Pored toga dobili su fantomke – crne vunene kape s otvorima za oči koje su se mogle navući preko lica kao maske,⁶⁶⁵³ – kao i boju za lice i maskirnu mrežu za pokrivanje lica.⁶⁶⁵⁴ Nakon podele uniformi, autobusi su, u pratnji Medića i svedoka K92, krenuli ka jugu, prema Prolom Banji, u užoj Srbiji, nekoliko kilometara severno od Kosova. Autobuse je pratio kamion s naoružanjem koje je tek trebalo podeliti pripadnicima jedinice.⁶⁶⁵⁵ Dana 26. marta 1999. godine stigli su u Prolom Banju, gde su dobili oružje i gde su smešteni u hotel koji je služio kao logistička baza SAJ.⁶⁶⁵⁶ Stoparić je u svom svedočenju rekao da, od 120 ljudi koji su se dobrovoljno javili da se priključe ponovo formiranoj jedinici "Škorpioni", njih oko 50 posto nije imalo borbenog iskustva i nije prošlo obuku;⁶⁶⁵⁷ zbog toga su, kad je jedinica stigla u Prolom Banju, Stoparić i još neka lica organizovali ubrzanu obuku za upotrebu automatske puške.⁶⁶⁵⁸ Nije im pružena nikakva obuka u vezi s postupanjem prema civilima.⁶⁶⁵⁹

1938. Dana 27. marta 1999. godine Trajković i drugi su ranjeni kad je konvoj vozila u kojem on bio naišao na protivtenkovsku minu, kojom prilikom je poginuo njegov vozač Radovan Aleksić.⁶⁶⁶⁰ Trajković je u svom svedočenju rekao da se, za vreme dok je on bio u bolnici, optuženi, koji je obavešten o tom nesrećnom slučaju, dogovorio s Radislavom Stalevićem zvanim Savo, komandantom beogradskog SAJ, da se rezervne snage smeštene u Prolom Banji pošalju u

⁶⁶⁴⁸ Goran Stoparić, DP P493, par. 39-41; Goran Stoparić, T. 2817; svedok K92, T. 2736-2738.

⁶⁶⁴⁹ Goran Stoparić, DP P493, par. 40.

⁶⁶⁵⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 39-41; svedok K92, T. 2736-2738.

⁶⁶⁵¹ Goran Stoparić, DP P493, par. 41; v. takođe svedok K92, T. 2736-2738, 2767-2768. Veće napominje da se u krivičnoj prijavi protiv dvojice pripadnika "Škorpiona", koju je podneo OUP Podujevo 23. maja 1999. godine navodi da su ta dvojica bili pripadnici rezervnog sastava SAJ, koji su imali oznake "Škorpiona" i bili "u sklopu regularne i organizovane jedinice pod komandom SAJ-a" (DP P1593, str. 2).

⁶⁶⁵² Goran Stoparić, DP P493, par. 41. Tokom suđenja, Goran Stoparić je posvedočio da nije bilo dovoljno znački SAJ, tako da nisu svi rezervisti nosili te oznake (Goran Stoparić, T. 2819-2820). Svedok K92 je posvedočio da je na kapama koje su dobili pisalo "Policija" (svedok K92, T. 2736-2738).

⁶⁶⁵³ Iako Goran Stoparić u svojoj izjavi nije konkretno naveo ko je dobio fantomke, već je naprosto rekao "mi" (DP P493, par. 42), on je u svom svedočenju u predmetu *Milutinović* izjavio da su samo pripadnici izviđačkog voda dobili fantomke (DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 768).

⁶⁶⁵⁴ Goran Stoparić, DP P493, par. 42.

⁶⁶⁵⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 43-44; Goran Stoparić, DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 764; Goran Stoparić, T. 2862; v. takođe svedok K92, T. 2768.

⁶⁶⁵⁶ Goran Stoparić, DP P493, par. 44; Goran Stoparić, DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 781-782; Goran Stoparić, T. 2863.

⁶⁶⁵⁷ Goran Stoparić, DP P493, par. 39, 45; Goran Stoparić, T. 2821.

⁶⁶⁵⁸ Goran Stoparić, T. 2821.

⁶⁶⁵⁹ Goran Stoparić, T. 2822.

⁶⁶⁶⁰ Živko Trajković, T. 9090-9092; v. takođe Zoran Simović, T. 13582-13584, 13611; Radislav Stalević, T. 13781-13782.

Podujevo.⁶⁶⁶¹ Istog dana, Simović je otišao u Prolom Banju da bi organizovao pratnju za sutrašnji odlazak te grupe rezervista u Podujevo.⁶⁶⁶² Rano ujutro 28. marta 1999. godine, dva autobusa koja su prevozila pripadnike jedinice "Škorpioni" i, zajedno s njima, svedoke Gorana Stoparića i komandanta "Škorpiona" Slobodana Medića, krenuo je iz Prolom Banje u grad Podujevo.⁶⁶⁶³ Tokom puta je ljudima u autobusima naloženo da "očist[e]" polovinu grada Podujeva koja još nije bila pod srpskom kontrolom.⁶⁶⁶⁴ Autobusi su se zaustavili ispred policijske stanice u gradu Podujevu. Pripadnicima te jedinice "Škorpiona" dalje je naloženo da sebi nađu smeštaj u tamošnjim praznim kućama.⁶⁶⁶⁵ Pripadnici redovnog sastava SAJ, koji su u grad stigli prethodnog dana,⁶⁶⁶⁶ rekli su im, uz pomoć lokalnog MUP-a, u kojem delu grada žive kosovski Albanci.⁶⁶⁶⁷ Veće podseća da je u to vreme, nakon početka kampanje NATO-a, u gradu povećan broj srpskih snaga, iako je veliki broj civila, kosovskih Albanaca, tamo potražio sklonište usled borbi između srpskih snaga i OVK u okolnim selima. Među kosovskim Albancima su se širile glasine o ubijanju ljudi, pa su muškarci u godinama za vojnu službu pobjegli iz grada u strahu od toga šta bi moglo da se desi njihovim porodicama ukoliko bi ostali.⁶⁶⁶⁸ Veće stoga prihvata da su 28. marta 1999. godine mnoge kuće u gradu bile prazne. Konstatacije Veća u vezi s događajima koji su usledili nakon dolaska jedinica SAJ i njima priključenih rezervnih snaga detaljno su izložene u odeljku koji se odnosi na opštinu Podujevo.⁶⁶⁶⁹

1939. Optuženi je u svom iskazu osporio iskaz Živka Trajkovića o tome kako su regrutovani pripadnici "Škorpiona".⁶⁶⁷⁰ On je u svom svedočenju izjavio da mu je upravo Trajković rekao da će pokušati da nađe jedan broj ljudi koji će biti angažovani kao rezervni sastav MUP-a i bili priključeni SAJ-u radi obezbeđenja teritorije i smeštajnih objekata pripadnika SAJ.⁶⁶⁷¹ Trajković je navodno kasnije došao da se vidi s optuženim i rekao mu da je našao stotinak ljudi s borbenim iskustvom, od kojih su neki prethodno bili angažovani na teritoriji Slavonije, Baranje i zapadnog Srema, ali da većina nema prethodnog borbenog iskustva i da se mogu upotrebiti za predviđeni

⁶⁶⁶¹ Živko Trajković, T. 9092-9093; v. takođe svedok K92, koji je u svom svedočenju rekao da je trebalo da se pripadnici rezervnog sastava jave Živku Trajkoviću ali da su ih, pošto je on bio povređen u jednoj nesreći, pozdravili "njegovi zamenici" u Prolom Banji (svedok K92, T. 2736-2738); v. takođe Zoran Simović, T. 13597; Vlastimir Đorđević, T. 9669.

⁶⁶⁶² Živko Trajković, T. 9089, 9092; Zoran Simović, T. 13584-13586, 13737-13738, 13748; Radislav Stalević, T. 13783.

⁶⁶⁶³ Goran Stoparić, DP P493, par. 45-46; Goran Stoparić, T. 13587. 13738-13739; v. takođe Radislav Stalević, T. 13859.

⁶⁶⁶⁴ Goran Stoparić, DP P493, par. 46.

⁶⁶⁶⁵ Goran Stoparić, DP P493, par. 47. Veće napominje da je Stoparić izjavio da je Medić bio taj koji je u autobusima pre dolaska objašnjavao ljudima šta je njihov zadatak u Podujevu i da je Medić bio taj ko je, po dolasku, rekao tim ljudima da potraže smeštaj u praznim kućama. Iako Veće prihvata da je Medić bio komandant jedinice "Škorpioni" čiji su pripadnici bili priključeni SAJ-u, ono nije uvereno u verodostojnost Stoparićeve izjave da je sva naređenja izdavao Medić. Mediću je nadređen bio Simović, koga je Trajković očigledno bio zadužio za ljude iz autobusa.

⁶⁶⁶⁶ Radislav Stalević, T. 13917-13918.

⁶⁶⁶⁷ Goran Stoparić, DP P493, par. 47.

⁶⁶⁶⁸ V. gore, par. 1234.

⁶⁶⁶⁹ V. gore, par. 1239-1259.

⁶⁶⁷⁰ Vlastimir Đorđević, T. 10103, 10106-10107.

⁶⁶⁷¹ Vlastimir Đorđević, T. 9696-9697.

zadatak, to jest, za obezbeđenje teritorije i smeštajnih objekata pripadnika SAJ.⁶⁶⁷² Optuženi je potvrdio da ga je svedok K92 kontaktirao jer je bilo interesovanja da "ljudi kao rezervni sastav" budu angažovani na Kosovu, ali da je optuženi tada već bio razgovarao s Trajkovićem, te da je stoga rekao svedoku K92 da, budući da su se poznavali od ranije, zajedno s Trajkovićem izvrši odabir ljudi koji će biti uključeni.⁶⁶⁷³ Veće napominje da odbrana nije unakrsno ispitala Trajkovića u vezi s tim šta zna o događajima u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine, kao ni o angažovanju "Škorpiona" i njihovoj saradnji sa SAJ.

1940. Što se tiče komandovanja pripadnicima jedinice "Škorpioni", svedoci Stalević i Simović nastojali su da u svom svedočenju uvere Veće da pripadnici ponovo formirane jedinice "Škorpioni", koja je stigla u Podujevo 28. marta 1999. godine, formalno još nisu bili inkorporirani u sastav SAJ i da stoga Stalević i Simović, kao ni drugi komandanti SAJ na terenu, nisu bili odgovorni za njihove postupke.⁶⁶⁷⁴ Međutim, Veće je konstatovalo, da su ti ljudi u to vreme bili pripadnici rezervnog sastava MUP-a, što su Simović i Stalević potvrdili.⁶⁶⁷⁵ Doduše, Simović je i dalje tvrdio da ta "rezervna grupa", iako je tehnički bila pod komandom MUP-a, nije imala stvarnog komandanta dok je bila u gradu Podujevu. I on i Stalević pobijaju navod da je to mogao biti Medić, kao i da je Medić bio pripadnik "Škorpiona", i insistiraju na tome da je, prema relevantnoj pravnoj regulativi, on mogao biti samo pripadnik rezervnih snaga.⁶⁶⁷⁶ Dalje, Simović je u svom svedočenju rekao da su pripadnici te "rezervne grupe", pošto se njeno priključivanje SAJ-u nije moglo okončati dok se za njih ne nađe smeštaj, bili razmešteni u dve jedinice SAJ koje su bile prisutne u Podujevu, kako bi se mogao organizovati smeštaj i obavila formalna procedura priključenja i da bi o okončanju tog postupka bili obavešteni i Štab MUP-a i Trajković.⁶⁶⁷⁷ Simović je u svom svedočenju rekao da ti pripadnici rezervnih snaga zapravo nikad nisu bili pod komandom SAJ jer su napustili autobuse pre nego što je taj postupak okončan.⁶⁶⁷⁸ Kad ga je Veće dalje ispitivalo o tom pitanju, Simović je izjavio da taj postupak nije okončan jer je "bio rat" i "sasvim druge okolnosti"; i "[o]kolnosti što s[u] izgubili pripadnika pre toga".⁶⁶⁷⁹

1941. Veće je mišljenja da su ti iskazi Stalevića i Simovića potpuno neprihvatljivi. Prema zaključku Veća, grupa "Škorpiona" koje je regrutovao Medić inkorporirana je u rezervni sastav

⁶⁶⁷² Vlastimir Đorđević, T. 9697, 9711.

⁶⁶⁷³ Vlastimir Đorđević, T. 9699.

⁶⁶⁷⁴ Zoran Simović, T. 13630, 13643, 13645-13646, 13718-13721, 13750-13752-13753; Radislav Stalević, T. 13841-13842, 13910.

⁶⁶⁷⁵ Zoran Simović, T. 13718-13719, 13751; Radislav Stalević, T. 13845-13846.

⁶⁶⁷⁶ Zoran Simović, T. 13644-13648, 13667; Radislav Stalević, T. 13871.

⁶⁶⁷⁷ Zoran Simović, T. 13744-13745, 13747.

⁶⁶⁷⁸ Zoran Simović, T. 13719-13722, 13742-13747, 13754. On je potvrdio da bi, uprkos tome što tada nije mogao da dođe do Trajkovića, bilo dovoljno da je o završetku tog postupka obavestio Štab MUP-a, ali je on ponovo istakao da to, u svakom slučaju, nije učinjeno jer su ti ljudi već bili izašli iz autobusa (Zoran Simović, T. 13746).

⁶⁶⁷⁹ Zoran Simović, T. 13747.

MUP-a kao jedinica, čime je prekršeno merodavno pravo, i imala je sopstvenog vođu, Medića zvanog Boca. "Škorpioni" nisu bili raspoređeni po raznim odredima, već su dejstvovali i držali se zajedno kao grupa i, mada su bili angažovani kao rezervne snage priključene SAJ-u, oni su ostali prepoznatljivi kao paravojna jedinica.⁶⁶⁸⁰ Kao što dokazi jasno pokazuju, ta jedinica je na terenu u gradu Podujevu bila pod komandom SAJ. Stalevićev i Simovićev iskaz bili su očajnički pokušaj da se izbegne odgovornost rukovodstva SAJ za ponašanje "Škorpiona" koje je usledilo i delimično su zasnovani na tumačenju postojećih zakona koje su optuženi i drugi umešani očigledno prenebregli. Veće odbija njihove iskaze. Štaviše, Radislav Stalević, koji je takođe tvrdio da na terenu nije bilo nikog ko je mogao da izdaje naređenja priključenim pripadnicima "Škorpiona", zapravo je u svom svedočenju rekao da ga je Trajković 27. marta 1999. godine - jedan dan pre ubijanja – obavestio o tome da je od Štaba MUP-a dobio odobrenje da ljude smeštene u Prolom Banji, dakle, "Škorpione" dovede u grad Podujevo.⁶⁶⁸¹ Mada bi se možda moglo reći da se taj iskaz kosi s Trajkovićevim prihvaćenim iskazom da ga je o tom odobrenju obavestio optuženi (a ne Štab MUP-a), što je viđenje koje Veće ne prihvata, on takođe ukazuje na ozbiljne protivrečnosti u Stalevićevom iskazu, pošto je nezamislivo da, nakon što je dobijeno odobrenje da se jedinica "Škorpioni" priključi jedinicama SAJ koje su već bile u gradu Podujevu, nije bilo nikog nadležnog da im izdaje naređenja. Štaviše, svedočenje optuženog ukazuje na to da su te rezervne snage MUP-a koje su činili "Škorpioni" bile priključene SAJ-u *pre* nego što su autobusom prebačene u Prolom Banju.⁶⁶⁸² Naposljetku, u krivičnoj prijavi koju je OUP Podujevo 23. maja 1999. godine podneo protiv dvojice pripadnika "Škorpiona", osumnjičenih da su bili među izvršiocima ubijanja žena i dece koje je usledilo, navodi se da su ta dva lica, za koja piše da su imala oznake "Škorpiona", bila "u sklopu regularne i organizovane jedinice pod komandom SAJ-a".⁶⁶⁸³ Time se potvrđuje dato tumačenje statusa jedinice "Škorpiona" koja je tada bila u Podujevu, za razliku od stava kojim su Stalević i Simović pokušali da se zaštite.

1942. Optuženi je potvrdio, što je zabeleženo i u Trajkovićeviom izveštaju od 13. maja 1999. godine, da je on Trajkoviću odobrio da rezerviste angažuje u sastavu SAJ-a, ali je u svom svedočenju rekao da je to učinio tek kad je ministar dao odobrenje, pošto ono takvo odobrenje nije mogao sam izdati.⁶⁶⁸⁴ Međutim, on je u svom svedočenju rekao da on nije imao nikakve veze s

⁶⁶⁸⁰ Goran Stoparić, DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 787. V. gore, par. 206.

⁶⁶⁸¹ Radislav Stalević, T. 13782-13783; v. takođe Zoran Simović, gde on izjavljuje da je 26. marta 1999. godine Trajković rekao i njemu i Staleviću da je "rezervni sastav MUP-a" koji je trebalo da bude priključen SAJ-u u Prolom Banji (Zoran Simović, T. 13582-13583).

⁶⁶⁸² Optuženi je u svom iskazu rekao da je ministar takođe doneo odluku da se novoformirana rezervna jedinica MUP-a angažuje tako što će se priključiti SAJ-u i da je tu odluku sprovela u delo Uprava policije, koja je potom obavestila optuženog o tome da su za prevoz jedinice obezbeđeni autobusi, kao i oprema i naoružanje (Vlastimir Đorđević, T. 9700-9701). Po mišljenju Veća, to priključivanje SAJ-u je okončano pre nego što su te snage stigle u grad Podujevo.

⁶⁶⁸³ V. DP 1593, str. 2.

⁶⁶⁸⁴ Vlastimir Đorđević, T. 10114-10115; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9697-9698, 9700.

odlukom da se te snage priključe SAJ-u i da su one poslate na Kosovo po naređenju Štaba MUP-a.⁶⁶⁸⁵ Svedočenje svedoka odbrane Stalevića i Simovića potkrepljuje iskaz optuženog po tom pitanju.⁶⁶⁸⁶ Veće je već konstatovalo da ovu dvojicu svedoka odbrane ne smatra verodostojnim. To što oni potvrđuju iskaz optuženog po nekom pitanju, po mišljenju Veća, ne čini iskaz optuženog o tim događajima ništa uverljivijim. Veće ne negira mogućnost da je Štab MUP-a učestvovao u postupku angažovanja tih snaga, ali se na osnovu Trajkovićevog iskaza i izveštaja od 13. maja 1999. godine koji je uputio optuženom, kao i iskaza svedoka K92 o ovom konkretnom pitanju, uverilo da je optuženi bio taj ko je obavestio Trajkovića o ljudima koje je prikupio Medić i da je on bio taj ko je odobrio da se jedinica "Škorpioni", koja je dotad bila inkorporirana u rezervni sastav MUP-a, formalno priključi SAJ-u i potom pošalje u Podujevo. Štaviše, iz dokaza se vidi da je MUP davao plate pripadnicima "Škorpiona" i pokrивao im troškove.⁶⁶⁸⁷

1943. Veće prihvata da su lica koja su dobrovoljno javila da se priključe jedinici "Škorpioni" – među kojima su bili i iskusni bivši pripadnici te jedinice kao i neiskusni dobrovoljci – imala sopstvenog vođu, Slobodana Medića zvanog Boca i da je on, zajedno sa svojom jedinicom "Škorpioni", tokom događaja u Podujevu za koje se optuženi tereti u Optužnici bio pod komandom SAJ. Pre dolaska jedinice "Škorpioni" u grad Podujevo, ta jedinica je (1) dobila uniforme i značke SAJ, (2) bila je smeštena u logističkoj bazu SAJ u Prolom Banji, (3) prošla je najosnovniju obuku od strane komandira voda "Škorpiona", (4) dobila je naoružanje od SAJ i (5) dana 28. marta 1999. godine otišla u grad Podujevo u pratnji komandanta SAJ Zorana Simovića, koga je Trajković bio ovlastio da preuzme privremenu komandu nad njenim pripadnicima i koji je tog dana očitio bio komandant celog SAJ u gradu Podujevu.⁶⁶⁸⁸ Osim toga, Simović je bio taj ko je doneo odluku o povlačenju jedinice "Škorpioni" nakon ubijanja; on je naknadno obavestio i Štab MUP-a i optuženog o događajima u gradu i o svojoj odluci da povuče "Škorpione".⁶⁶⁸⁹ Veće se stoga, uprkos iskazima svedoka odbrane i optuženog koji sugerišu suprotno, uverilo da je jedinica "Škorpioni" koja je 28. marta 1999. godine stigla u grad Podujevo prethodno bila inkorporirana u rezervni sastav

⁶⁶⁸⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9697-9698.

⁶⁶⁸⁶ V., na primer, Zoran Simović, T. 13585; Radislav Stalević, T. 13782-13883.

⁶⁶⁸⁷ Goran Stoparić, DP P493, par. 13. Živko Trajković je u svom svedočenju rekao da "[č]ak u spisku našem za isplatu tih dnevnica, radi raspoznavanja, zbog gospodina Medića stavljena je sintagma 'Škorpioni'" (Živko Trajković, T. 9099). Svedok K92 je čuo od Slobodana Medića da njegovi ljudi dobijaju plate od MUP-a (svedok K92, T. 2748, 2795). Radislav Stalević je u svom svedočenju rekao da je zahtev za isplatu troškova potpisivao komandant Trajković, koji ih je potom prosledivao Ministarstvu na dalju obradu. Međutim, Stalević je negirao da su "Škorpionima" isplaćivane dnevnice, već da su plaćani po imenu i prezimenu, dakle kao konkretne osobe, a ne prema nadimku (Radislav Stalević, T. 13869-13870). Veće prihvata Trajkovićev iskaz.

⁶⁶⁸⁸ Goran Stoparić je izjavio da je komandant celog SAJ koji je tog dana bio prisutan bio Zoran Simović zvani Tuta ili Tutinac (v. Goran Stoparić, DP P493, par. 47; Goran Stoparić, T. 2840-2841; Goran Stoparić, DP P495 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 726; v. takođe Zoran Simović, T. 13752-13752; Radislav Stalević, T. 13859, 13879, 13910. U vezi sa Simovićevim nadimkom Tutinac v. Ljubinko Cvetić, T. 6617.

⁶⁶⁸⁹ Živko Trajković, T. 9094-9095; Zoran Simović, T. 13588-13589, 13602, 13617-13618, 13654-13655. Veće odbija Simovićevo svedočenje da je tom prilikom pozvao optuženog samo zato što nije mogao da dođe do Trajkovića (v. Zoran Simović, T. 13588-

MUP-a uz odobrenje optuženog i da je, u vreme relevantnih događaja za koje se optuženi tereti u Optužnici, bila formalno priključena SAJ-u i bila pod komandom SAJ-a.

1944. Prema iskazu oficira SAJ Zorana Simovića, Radislava Stalevića i Gorana Stoparića, jedinica "Škorpioni" priključena SAJ-u, koja je ujutro 28. marta 1999. godine dovedena u grad Podujevo, ukupno je provela u gradu samo 30 minuta i poslata je nazad u Prolom Banju skoro odmah nakon incidenta u kojem je otvarana vatra.⁶⁶⁹⁰ Veće nije spremno da prihvati taj iskaz iz niza razloga, od kojih je najvažniji taj što se na osnovu događaja tog dana, naročito njihovog opisa u iskazu svedoka Sarande i Fatos Bogujevci, dobija sasvim drugačija slika. Jedinica "Škorpioni" došla je u grad Podujevo s ciljem da pomogne snagama SAJ koje su tamo već bile prisutne. Kad je stigla, pripadnici VJ, PJP i lokalne policije već su se vrzmali po ulicama pretresajući kuće i porodične komplekse. Zadatak pripadnika "Škorpiona" bio je da "očist[e]" deo grada koji još nije bio pod srpskom kontrolom i uključe se u aktivnosti usmerene protiv kosovskih Albanaca koje su se tamo odvijale. Tokom dejstava u gradu, "Škorpioni", a možda i drugi koji su bili u dvorištu jednog porodičnog kompleksa, pucali su na 19 žena i dece, kosovskih Albanaca i tako ubili 14 njih. To se dogodilo nedaleko od policijske stanice.⁶⁶⁹¹

1945. Nakon lečenja u prištinskoj bolnici, Trajković se vratio u Beograd, gde se sastao s optuženim i razgovarao o tome šta učiniti s jedinicom "Škorpioni". Optuženi je zatražio od Trajkovića, u kojeg je imao poverenja, da pošalje tu jedinicu nazad iz Prolom banje u Beograd. Svedok K92 je tokom tog zadatka bio s Trajkovićem, jer je lično poznavao Medića i bio s njim u dobrim odnosima.⁶⁶⁹² Trajković i svedok K92 su onda otišli u policijsku stanicu u Prokuplju, u užoj Srbiji, da bi ih obavestili o svojim namerama, a potom produžili za Prolom Banju, gde su pripadnici jedinice "Škorpiona" razoružani i poslani kućama.⁶⁶⁹³ Optuženi je potvrdio te dokaze, ali je dodao da je odluku da se taj "rezervni sastav" vrati kući doneo po naređenju ministra.⁶⁶⁹⁴ Vlastimir Đorđević je u svom svedočenju dalje rekao da razoružavanjem "rezervista" koji su bili u gradu Podujevu nije prestao njihov status pripadnika rezervnog sastava MUP-a.⁶⁶⁹⁵

b. Ponovno raspoređivanje "Škorpiona" na Kosovo u aprilu 1999. godine

13599, 13602). Kao što je već konstatovano, optuženi je bio taj ko je dogovorio razmeštanje jedinice "Škorpioni" u Podujevo i bilo je logično da on Simoviću bude osoba za kontakt. V. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9703-9704, 9706, 10147.

⁶⁶⁹⁰ Živko Trajković, T. 9094-9095; Goran Stoparić, T. 2839-2840; Zoran Simović, T. 13588-13589, 13617-13618; Radislav Stalević, T. 13842, 13887, 13904.

⁶⁶⁹¹ V. gore, par. 1231-1259.

⁶⁶⁹² Živko Trajković, T. 9095, 9098, 9110-9113, 9098; v. takođe svedok K92, T. 2772-2773.

⁶⁶⁹³ Živko Trajković, T. 9094-9096; svedok K92, T. 2739-2741, 2771. Pripadnici te jedinice jesu vratili oružje, ali su zadržali uniforme (v. Goran Stoparić, T. 2843-2844).

⁶⁶⁹⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9707, 9709-9710, 10111-10113, 10148.

⁶⁶⁹⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9708.

1946. Živko Trajković se vratio na Kosovo po završetku lečenja u Beogradu. Trajkovićeve jedinice SAJ dobile su zadatke na ruralnim područjima, koja su pokrivala veliku teritoriju. Jedinice SAJ nisu imale dovoljan broj ljudi za te zadatke. Trajković je u nekoliko navrata razgovarao sa svedokom K92 i optuženim o povratku "Škorpiona" na Kosovo kako bi služili u sastavu njegovih jedinica SAJ.⁶⁶⁹⁶ On je u svom svedočenju rekao da su sva trojica smatrala da incident u gradu Podujevu predstavlja veliki zločin, ali da su bili mišljenja da ne bi bilo korektno da cela "rezervna borbena jedinica" snosi posledice toga što se desilo, jer su "ipak, ti ljudi dobrovoljno krenuli kao rezervisti [...] da brane teritoriju Kosova."⁶⁶⁹⁷ Trajković je rekao da je "nešto kasnije u Beogradu dogovoreno" da se oni ponovo angažuju.⁶⁶⁹⁸ Trajković je rekao da ne zna ko je zapravo izdao naređenje za ponovno angažovanje "Škorpiona" za ispomoć SAJ-u; informaciju o njihovom ponovnom angažovanju dobio je od optuženog negde sredinom aprila 1999. godine.⁶⁶⁹⁹ Tako je u sastav SAJ ponovo angažovano 108 od 128 pripadnika jedinice "Škorpioni", bez onih pripadnika te jedinice koji su učestvovali u incidentu u gradu Podujevu i onih koji nisu želeli da se priključe.⁶⁷⁰⁰ Ta informacija zabeležena je u Trajkovićevom izveštaju od 13. maja 1999. godine, upućenom optuženom, gde se navodi da su ti ljudi ponovo angažovani u sastav SAJ-a, pod vođstvom Slobodana Medića, ali pod komandom SAJ-a.⁶⁷⁰¹

1947. Svedok K92 je u svom svedočenju rekao da ga je negde u aprilu 1999. godine pozvao Medić i rekao mu sledeće: "[P]oželi mi sreću. Ja sam ponovo na Kosovu"; Medić je rekao svedoku K92 da ga je pozvao "neko iz MUP-a",⁶⁷⁰² i da mu je rečeno da je njegova jedinica potrebna na Kosovu. Svedok K92 je u svom svedočenju rekao da Medićeva jedinica nije mogla da se vrati na Kosovo bez odobrenja Vlastimira Đorđevića, Trajkovićevog nadređenog.⁶⁷⁰³ Veće prihvata da je, kao što je zabeleženo u Trajkovićevom izveštaju, to ponovno angažovanje izvršeno uz odobrenje i Štaba MUP-a i načelnika RJB Vlastimira Đorđevića, uprkos tome što su Simović i Stalević u

⁶⁶⁹⁶ Živko Trajković, T. 9101-9102, 9105-9106; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9708, 9709, 10110-10113.

⁶⁶⁹⁷ Živko Trajković, T. 9101, 9109.

⁶⁶⁹⁸ Veće napominje Trajkovićovo svedočenje da je "[s]obzirom da je štab u Prištini bio jedini merodavan da to odobrenje izda", njima poslat izveštaj u kojem je objašnjeno da je SAJ-u potrebna popuna i da "će [...] ponovo angažovati jedinicu koja je pročišćena od učesnika u incidentu" (v. Živko Trajković, T. 9101-9103). On je u svom svedočenju dalje rekao sledeće: "[Š]to se tiče odluke Beograda i dogovora sa štabom u Prištini oko angažovanja rezervnog sastava", odluku uvek donosi ministar, ali on uvek "[t]u odluku može da prenese na nižeg starešinu od sebe da tu odluku realizuje" (Živko Trajković, T. 9102-9103, 9105).

⁶⁶⁹⁹ Živko Trajković, T. 9105-9106.

⁶⁷⁰⁰ Živko Trajković, T. 9101-9102.

⁶⁷⁰¹ DP D442, str. 2.

⁶⁷⁰² Veće napominje da je svedok K92, na pitanje šta mu je Medić rekao kad ga je pozvao telefonom, najpre izjavio da mu je ovaj rekao da mu je ili "Đorđević" ili "neko iz MUP-a" govorio o potrebi za njegovom jedinicom i dodao da misli da je Medić zapravo spomenuo "Đorđevića" (svedok K92, T. 2744). Posle intervencije odbrane, svedok K92 je dodao da je Medić možda pomenuo Trajkovića, a ne "Đorđevića" (svedok K92, T. 2745). Tokom suđenja Veće je izrazilo zabrinutost povodom te intervencije odbrane i smatra da je ona verovatno uticala na "pojašnjenje" koje je svedok ponudio nakon te intervencije. Uprkos tom pojašnjenju, Veće konstatuje da se iz iskaza svedoka K92 jasno vidi da jedinica "Škorpioni" nije mogla biti ponovno angažovana bez odobrenja optuženog, kao što je detaljnije izloženo gore u tekstu (svedok K92, T. 2746-2748, 2750, 2756-2758).

⁶⁷⁰³ Svedok K92, T. 2749-2750, 2756-2758.

svojim iskazima pokušali da uvere Veće da to nije tačno.⁶⁷⁰⁴ U skladu sa svojim iskazom vezanim za prvobitno angažovanje tih snaga u sastavu SAJ, optuženi je potvrdio da je dao odobrenje za njihovo ponovno angažovanje, ali je ponovo dodao da je to učinio tek kad je dobio odobrenje od ministra.⁶⁷⁰⁵

1948. Dokazi pokazuju da je tih 108 pripadnika "Škorpiona", zajedno sa SAJ-em, 26. aprila 1999. godine bilo raspoređeno u Kosovo Polje. Otprilike dva-tri dana kasnije, oni su, zajedno s jedinicama PJP, prebačeni južno od Jezerca, opština Uroševac, kako bi pomogli SAJ-u u zajedničkoj protivterorističkoj operaciji VJ i MUP koja je bila u toku na području planine Jezersko i obuhvatala područja i u opštini Uroševac i opštini Suva Reka, u kojoj su učestvovali sve do 9. maja 1999. godine, kad su se vratili u Beograd.⁶⁷⁰⁶ Stoparić je u svom svedočenju rekao da su tokom te operacije "Škorpioni" i dalje pripadali SAJ-u, da nisu preraspoređeni u druge jedinice MUP-a i da su bili "pod budnim okom" SAJ-a.⁶⁷⁰⁷ "Škorpioni" je trebalo da pomažu u akciji isterivanja albanskih terorista i zauzimanja sela i zaselaka, što je postupak koji je nazivan "čišćenjem".⁶⁷⁰⁸ Tokom operacija na području Jezerca u kojoj je učestvovao, Stoparić je video kako civili, kosovski Albanci, beže iz svojih sela kako su snage napredovale.⁶⁷⁰⁹ Nakon što bi "zauzeli" selo ili zaselak, "Škorpioni" bi se povukli, a pripadnici pozadinske jedinice PJP bi onda ušli i palili kuće i objekte u selu kako bi bili sigurni da civili, kosovski Albanci, nemaju gde da se vrate.⁶⁷¹⁰ Prema tome, dokazi pokazuju da "Škorpioni", čije je ponovno raspoređivanje na Kosovo odobrio Vlastimir Đorđević, tokom drugog boravka na Kosovu nisu obavljali svoj posao "krajnje profesionalno", kao što je sugerisao optuženi.⁶⁷¹¹ Uprkos tome, Stoparić je u svom svedočenju rekao da je od Simovića i

⁶⁷⁰⁴ DP D442, str. 2. Veće napominje da su oba svedoka odbrane, i Zoran Simović i Radislav Stalević, iako im je predložen DP D442, Trajkovićev izveštaj u kojem je zabeleženo da je i od Štaba MUP-a i od načelnika RJB zatraženo odobrenje da se kao deo SAJ ponovno angažuju "pripadnici rezervnog sastava" na čelu s Medićem, sugerisala da je ministar bio jedini koji je mogao doneti takvu odluku. Simović je u svom svedočenju rekao da je Trajković, koji ga je obavestio o tom ponovnom angažovanju, rekao da je ministar to odobrio "preko načelnika resora", pri čemu Veće prihvata da se to odnosi na načelnika RJB, odnosno na optuženog (Zoran Simović, T. 13593). Isto tako, Radislav Stalević je izjavio da je ministar doneo odluku o ponovnom angažovanju "rezervnog sastava" i pobijao da je za to bilo potrebno odobrenje optuženog, kao načelnika RJB (v. Radislav Stalević, T. 13889-13890, 13892-13893). Naposljetku, čini se da on u svom iskazu sugerise da bi optuženi bio obavješten o takvim odlukama ministra nakon njihovog donošenja (Radislav Stalević, T. 13891). Veće ovaj iskaz smatra primerom nastojanja tih svedoka da obmanu Veće kad je reč o ulozi optuženog u raspoređivanju jedinice "Škorpiona" na Kosovo.

⁶⁷⁰⁵ Vlastimir Đorđević, T. 10116-10117.

⁶⁷⁰⁶ DP D442, str. 2; Žarko Braković, T. 4149-4153, 4181-4182; Goran Stoparić, T. 2844, 2873-2874, 2886; Goran Stoparić, DP P493, par. 63-67; Goran Stoparić, DP P494 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 704-705; svedok K92, T. 2775-2775; Radomir Mitić, T. 12834-12835, 12847; Zoran Simović, T. 13594-13595, 13708, 13708; Radislav Stalević, T. 13788; v. takođe DP P767. Pojednostosti o toj operaciji pominju se i u Ratnom dnevniku 549. motorizovane brigade, u belešci za 26. april 1999. godine, u kojoj se upućuje na činjenicu da su jedinice MUP-a tog dana popunjene, između ostalog, pripadnicima SAJ (DP P1447, str. 33). v. takođe DP P771, str. 11.

⁶⁷⁰⁷ Goran Stoparić, T. 2886.

⁶⁷⁰⁸ Goran Stoparić, DP P493, par. 67.

⁶⁷⁰⁹ Goran Stoparić, DP P493, par. 67; Goran Stoparić, T. 2875.

⁶⁷¹⁰ Goran Stoparić, DP P493, par. 68; Goran Stoparić, T. 2889. Veće napominje da je Stoparić tokom svog svedočenja na ovom suđenju rekao da nije samo PJP ulazio u sela i palio kuće, već da je to ponekad činila i vojska (Goran Stoparić, T. 2889).

⁶⁷¹¹ Vlastimir Đorđević, T. 10113. Veće napominje da je svedok K92 u svom svedočenju rekao da, kad je u aprilu 1999. godine po drugi put raspoređen na Kosovo, nije bilo problema s izvođenjem zadataka. S obzirom na to da je svedok K92 bio tesno povezan s tim snagama, Veće odbija taj iskaz, kao i iskaz optuženog po tom pitanju.

Trajkovića dobio pohvale za učešće njegove jedinice u tim operacijama i da je odlikovan na Dan bezbednosti, 13. maja.⁶⁷¹²

c. Znanje optuženog o kriminalnoj prošlosti i nedostatku obuke pripadnika jedinice "Škorpioni" priključene SAJ-u

1949. Prema Trajkovićevom svedočenju koje je Veće prihvatilo, optuženi ga je obavestio da su lica inkorporirana u sastav SAJ iskusni borci.⁶⁷¹³ On je u svom svedočenju rekao da je optuženi verovatno smatrao da je to tačno jer je komandant tih dobrovoljaca, Slobodan Medić, prethodno učestvovao u borbama na teritoriji Slavonije, Baranje i zapadnog Srema.⁶⁷¹⁴ Svedok K92 je rekao na ovom suđenju da je obavestio optuženog o tome da su se dobrovoljci s kojima je Medić želeo da se priključi MUP-u prethodno borili u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu, a i da su neki od njih iz Srbije, ali da nije rekao optuženom da su među dobrovoljcima koje je Medić želeo da inkorporira bili bivši pripadnici "Škorpiona".⁶⁷¹⁵ Veće odbija ovaj iskaz jer je on u suprotnosti s delovima izjave koju je svedok K92 dao Tužilaštvu 2005. godine, o kojoj je već bilo reči gore u tekstu, gde je on izjavio da je optuženom rekao da može "da računa na 'Škorpione'".

1950. Nekoliko svedoka odbrane je sugerisalo da je Trajković, u stvari, imao glavnu ulogu u regrutovanju i angažovanju "Škorpiona", a ne optuženi. Svedok odbrane Simović sugerisao je da je na sastanku održanom sredinom februara 1999. godine,⁶⁷¹⁶ na kojem je ministar zatražio veće angažovanje SAJ na Kosovu, upravo Trajković izneo mogućnost da se kao rezervne snage MUP-a regrutuju neka lica koja su se prethodno borila u Hrvatskoj, da je o tome razgovarao s optuženim i da mu je on rekao da će to morati da razmotri direktno s ministrom. Štaviše, Simović je u svom svedočenju naveo da je na tom sastanku Trajković rekao prisutnima da zna neke od ljudi koji su služili u Hrvatskoj u rezervnom sastavu MUP-a i da ih je sreo u Slavoniji, Baranji i zapadnom Sremu dok je bio pripadnik Teritorijalne odbrane na tom području, kao i da se neki od pripadnika rezervnog sastava koji treba da se priključe SAJ-u pominju pod imenom "Škorpioni".⁶⁷¹⁷ Veće odbija Simovićev iskaz jer je u suprotnosti s iskazom Trajkovića, kojeg, uopšteno govoreći, smatra pouzdanim svedokom; Simovićev iskaz po ovom pitanju očito je prilagođen tako da odgovara svedočenju optuženog o tim događajima.⁶⁷¹⁸ Štaviše, Veće napominje da odbrana nije unakrsno

⁶⁷¹² Goran Stoparić, T. 2874. Nije jasno da li mu je to odlikovanje dodeljeno 1999. godine ili kasnije.

⁶⁷¹³ Živko Trajković, T. 9090, 9113.

⁶⁷¹⁴ Živko Trajković, T. 9086, 9099.

⁶⁷¹⁵ Svedok K92, T. 2726-2736, 2759, 2795-2796, 2760.

⁶⁷¹⁶ DP P85.

⁶⁷¹⁷ Zoran Simović, T. 13580-13582, 13705-13707, 13712-13713.

⁶⁷¹⁸ Svoje bojazni u vezi s iskazom Zorana Simovića i Radislava Stalevića Veće je detaljnije izložilo na drugim mestima u ovoj Presudi. V. gore, par. 1228-1229.

ispitala Trajkovića o angažovanju "Škorpiona" i njihovim dejstvima u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine.

1951. Međutim, Veće ističe da je Trajković rekao da su, od 128 lica inkorporiranih u sastav SAJ, zapravo samo njih 15-16 bili bivši pripadnici "Škorpiona" koji su se početkom devedesetih godina borili s Medićem, dok većina drugih nije imala značajnije veze s tom predašnjom jedinicom.⁶⁷¹⁹ Taj iskaz potvrđuje Stoparićev iskaz, o kojem je bilo reči gore u tekstu, da nisu svi ljudi bili bivši pripadnici jedinice "Škorpioni" i da nisu svi imali prethodno borbeno iskustvo. Stoparić je u svom svedočenju rekao da je samo između 30 i 50 posto tih ljudi zapravo imalo prethodno borbeno iskustvo.⁶⁷²⁰ Na osnovu tih dokaza, Veće smatra da neki pripadnici grupe inkorporirane u sastav SAJ jesu bili bivši pripadnici "Škorpiona" i imali prethodno borbeno iskustvo, ali da je među njima bio i veliki broj lica koja nisu imala veze s tom jedinicom i koja su se naprosto dobrovoljno prijavila da se priključe toj jedinici kad je ona ponovno formirana. Iskaz svedoka K92 da je optuženom rekao da su ti ljudi imali prethodno borbeno iskustvo ne kosi se s tom konstatacijom.

1952. Veće napominje da se u izveštaju Živka Trajkovića od 13. maja 1999. godine, upućenom optuženom, pominje poseta generala Nebojše Pavkovića jedinici "Škorpioni" nakon što su se oni povukli u Prolom Banju posle događaja u gradu Podujevu. Pavković je tom prilikom razgovarao s vođom "Škorpiona" Medićem zvanim Boca.⁶⁷²¹ Aleksandar Vasiljević je prisustvovao sastanku 16. maja 1999. godine na kojem su, među ostalima, bili Dragoljub Ojdanić i Nebojša Pavković i na kojem je Pavković referisao da je saznao da je "Bocina grupa" stigla na Kosovo po naređenju Vlastimira Đorđevića i da će MUP poslati tu grupu "tamo gde je najteže na terenu".⁶⁷²² Na sastanku Štaba Vrhovne komande održanom sutradan, kojem su, između ostalih, prisustvovali Slobodan Milošević i Rade Marković, kao i Aleksandar Vasiljević, koji je vodio beleške o sastanku, Marković je izvestio o tome gde je Boca, nakon čega je Milošević rekao Markoviću da Stojiljkoviću i optuženom prenese da se "njima glava ne skida", ali da "Boca mora da odgovara", kao i da Stojiljković, optuženi i Stevanović ne treba da štite takve ljude.⁶⁷²³ Po mišljenju Veća, to jasno ukazuje na učešće optuženog u regrutovanju "Škorpiona" i njihovom raspoređivanju u Podujevo.

1953. Uprkos tome što optuženi tvrdi suprotno,⁶⁷²⁴ Veće se uverilo da je on znao da su među ljudima koji su inkorporirani u rezervni sastav MUP-a i čije je priključivanje SAJ-u on odobrio, bili

⁶⁷¹⁹ Živko Trajković, T. 9086, 9099-9100, 9113.

⁶⁷²⁰ V. gore, par. 1937.

⁶⁷²¹ DP D442, str. 2.

⁶⁷²² Aleksandar Vasiljević, T. 5673, 5681-5683.

⁶⁷²³ Aleksandar Vasiljević, T. 5681-5683; v. takođe DP P884, str. 1.

⁶⁷²⁴ Vlastimir Đorđević, T. 9715, 10108-10109.

i pripadnici bivše paravojne jedinice "Škorpioni" koja se prethodno, od početka do sredine devedesetih godina, borila u Hrvatskoj, pod komandom Slobodana Medića zvanog Boca. Suprotno stavu odbrane, Veće takođe konstatuje⁶⁷²⁵ da su "Škorpioni", na čelu s Medićem, bili opšte poznati kao paravojna formacija koja je učestvovala u zločinima tokom borbi u Hrvatskoj početkom i sredinom devedesetih godina. Veću su predloženi dokazi da su pripadnici "Škorpiona" učestvovali i u pogubljenju jednog broja muškaraca Muslimana u Trnovu, Bosna, 1995. godine.⁶⁷²⁶ Po mišljenju Veća, optuženi je morao znati za njihovo postojanje, a informacija da u grupi čije je priključivanje MUP-u odobrio ima bivših "Škorpiona" trebalo je, u najmanju ruku, da istakne potrebu da se izvrši njihova provera, kao što je bilo propisano zakonom.⁶⁷²⁷ Takvom proverom bi se potvrdilo ili pobilo svako takvo prethodno protivpravno ponašanje.⁶⁷²⁸

1954. Simović je u svom svedočenju rekao da, prema odredbama merodavnih zakona, kandidat za pripadnika MUP-a, da bi mogao da stupi u rezervni sastav, nije smeo da bude kažnjavan i da je MUP u Beogradu bio zadužen da proveri da li se takav kandidat za pripadnika rezervnog sastava MUP-a vodi u kaznenoj evidenciji. On je rekao da je pretpostavio da je takva provera već bila izvršena kad je jedinica "Škorpioni" inkorporirana u rezervne snage i priključena SAJ-u.⁶⁷²⁹ Kad mu je pokazana optužnica od 14. aprila 2008. godine, podignuta protiv četiri pripadnika "Škorpiona" zbog ubijanja u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine, u kojoj se navodi da jedan od optuženih nije odslužio vojni rok, a da su dvojica kažnjavana, Simović je rekao da se to ne važi, jer su prethodne osude tim ljudima izrečene u Republici Hrvatskoj, a ne u Srbiji.⁶⁷³⁰

1955. Optuženi je, kao načelnik RJB pod čijom su komandom funkcionisale rezervne snage MUP-a i SAJ, bio dužan da se postara da lica koja stupaju u sastav MUP-a ispunjavaju zakonom propisane uslove za prijem.⁶⁷³¹ Takvom proverom ne samo što bi se ustanovilo da su neki od tih

⁶⁷²⁵ V. Završni podnesak odbrane, par. 508; v. takođe Radislav Stalević, T. 13781, 13836-13837. Veće napominje da odbrana, u prilog svojoj tvrdnji da "Škorpioni" nikad nisu bili paravojna jedinica, citira svedočenje bivšeg pripadnika te jedinice Gorana Stoparića koji je, na pitanje da li je "jedinica koja je obezbeđivala naftna polja Krajine" bila poznata kao paravojna formacija, izjavio sledeće: "Ja sam čovek koji uopšte ne veruje u paravojne formacije, [...] Nikako nismo mogli biti paravojska" (Goran Stoparić, T. 2861).

⁶⁷²⁶ Protiv Slobodana Medića je za ta ubijanja 2003. godine vođen krivični postupak i on je na kraju za učešće u pogubljenjima u Trnovu osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina (Radislav Stalević, T. 13878; svedok K92, T. 2752-2753, 2765; Živko Trajković, T. 9100-9101).

⁶⁷²⁷ DP P66, član 34; v. takođe gore, par. 88.

⁶⁷²⁸ Veće ističe iskaz Aleksandra Vasiljevića, kojeg smatra verodostojnim svedokom, da mu je, na njegov zahtev, pošto je došao do informacija o dejstvima "Škorpiona" na Kosovu, zamenik načelnika bezbednosti Prištinskog korpusa Đurović 12. maja 1999. godine dostavio izveštaj u kojem je, između ostalog, zabeleženo da je jedinica "Škorpioni" bila aktivna u operacijama u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i da u njoj ima "kriminalnih tipova i problematičnih ljudi" (Aleksandar Vasiljević, T. 5666-5667).

⁶⁷²⁹ Zoran Simović, T. 13596, 13680-13681, 13695-13696; v. takođe Radislav Stalević, T. 13851-13852, 13858, 13863, 13870.

⁶⁷³⁰ Zoran Simović, T. 13713-13714; v. DP P1594.

⁶⁷³¹ Kad je reč o MUP-u: DP P66, članovi 27, 29 i 34. Član 27 predviđa mogućnost da se, u slučaju neposredne ratne opasnosti, rezervni sastav MUP-a popunjava vojnim obveznicima, koji ispunjavaju zakonom utvrđene uslove za rad u Ministarstvu. Član 29 predviđa, između ostalog, da su lica iz rezervnog sastava "dužna [...] da se osposobljavaju i obučavaju za izvršavanje zadataka u Ministarstvu unutrašnjih poslova pohađanjem oblika osposobljavanja i obučavanja koje organizuje Ministarstvo". Član 34 propisuje niz uslova koji moraju biti ispunjeni za prijem na rad u MUP i predviđa da takva lica ne smeju biti osuđivana

ljudi bili kažnjavani, već i da mnogi od onih koji su poslani u grad Podujevo nisu prošli potrebnu obuku za prijem u rezervni sastav MUP-a. Svedoku K92 nije bilo poznato da su "Škorpioni" prošli obuku u periodu od 1996. godine, kad su bili raspušteni, do uključivanja nekih od njih u sastav SAJ.⁶⁷³² I Stoparić i Simović su posvedočili da su, u skladu s tada važećim propisima, lica koja su slata na Kosovo kao pripadnici rezervnog sastava MUP-a prethodno morala da odsluže redovni vojni rok.⁶⁷³³ Neki od tih ljudi nisu znali ni da koriste automatske puške.⁶⁷³⁴ Veliki broj svedoka je svedočio o tome da je SAJ, kojem su te rezervne snage tada bile priključene, bio elitnija jedinica od MUP-a i da je obično angažovan u složenim protivterorističkim operacijama.⁶⁷³⁵ Optuženi je priznao da je znao da neki od ljudi koji je trebalo da se priključe SAJ nisu imali prethodno borbeno iskustvo.⁶⁷³⁶ S tim u vezi, Veće ističe protivrečno i iznenađujuće svedočenje optuženog da mu jeste bilo bitno da se SAJ popuni kako bi mogao da obavlja svoje zadatke, ali da je to ko će biti angažovan bilo "van [njegovog] interesovanja", jer su se time bavile "druge službe na nižim nivoima". On je u svom svedočenju dalje rekao da su morali da se "iskoriste [svi raspoloživi] ljudi" da bi SAJ mogao da izvrši svoj zadatak, s obzirom na to da je SRJ bio napadnut,⁶⁷³⁷ ali je, suprotno tome, dodao da ti pripadnici jedinice ne bi bili inkorporirani u rezervni sastav MUP-a da su on i ministar znali da su oni bili kažnjavani.⁶⁷³⁸ Veće smatra da je taj argument kontradiktoran jer ukazuje na stav optuženog o datom pitanju i smatra da se, iako prihvata da je SAJ-u bila potrebna popuna, u kontekstu oružanog sukoba obojenog velikom etničkom napetošću, nisu smeli prenebregnuti uslovi propisani zakonom. Naprotiv, valjalo je obezbediti primenu tih zakona. U stvari, nisu vršene nikakve provere kriminalne prošlosti pripadnika jedinice "Škorpioni" priključene SAJ-u, što znači da su "svi raspoloživi ljudi" očito uključivali i pripadnike paravojnih grupa koji su imali kriminalnu prošlost. Neuverljivo je svedočenje nekoliko svedoka, uključujući optuženog, da je trebalo da ljudi priključeni SAJ budu korišćeni samo za obezbeđenje baze i smeštajnih objekata pripadnika SAJ na terenu, za šta nije bila potrebna prethodna obuka.⁶⁷³⁹ Trajković, koji je takođe

za krivična dela protiv ustavom utvrđenog poretka i bezbednosti, oružanih snaga, privrede i imovine ili službene dužnosti, kao ni krivična dela izvršena iz koristoljublja i nečasnih pobuda. On takođe predviđa da se protiv takvog lica ne sme voditi krivični postupak za krivična dela koja se gone po krivičnoj dužnosti i da protiv njega ne sme biti izrečena pravosnažna presuda; v. takođe DP D101. Kad je reč o SAJ-u: DP D401, par. 2; v. takođe DP P357, članovi 6, 15, 27.

⁶⁷³² Svedok K92, T. 2751.

⁶⁷³³ Zoran Simović, 13594, 13690-13693; Goran Stoparić, T. 2854-2855. Stoparić je tokom unakrsnog ispitivanja izjavio da su, među ljudima u grupi dobrovoljaca, po njegovom mišljenju, bila samo dvojica ili trojica koji su "promakli" i koji nisu odslužili vojni rok, ali ne iznosi osnov za to uverenje (Goran Stoparić, T. 2854-2855). Veće napominje da se na prvi pogled čini da se taj iskaz kosi s njegovim ranijim iskazom iz izjave koju je 2006. godine dao Tužilaštvu, u kojoj je rekao da je veliki broj dobrovoljaca koji su se priključivali "Škorpionima" bio bez obuke (Goran Stoparić, DP P493, par. 39). Međutim, ono napominje da je svedok pritom možda pravio razliku između odsluženja vojnog roka i prethodnog učešća u borbama.

⁶⁷³⁴ V. gore, par. 1937.

⁶⁷³⁵ V. gore, par. 70, 74, 77.

⁶⁷³⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9711.

⁶⁷³⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9711-9712.

⁶⁷³⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9710.

⁶⁷³⁹ Živko Trajković, T. 9090; Radislav Stalević, T. 13860, 13907; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 9710-9712. Zoran Simović je u svom svedočenju rekao da su pripadnici rezervnog sastava MUP-a priključeni SAJ-u angažovani samo kao straža i za čuvanje

izneo tu tvrdnju, kasnije u svom svedočenju je, čini se, sugerisao da ti ljudi nisu tamo poslati samo zbog toga, već i da "brane teritoriju Kosova".⁶⁷⁴⁰ Štaviše, dokazi jasno pokazuju da oni, u stvari, jesu učestvovali u protivterorističkim operacijama;⁶⁷⁴¹ da li je to i bila namera potpuno je irelevantno i trebalo je da se predvidi, naročito pošto su SAJ i druge snage MUP-a bile ozbiljno preopterećene operacijama u kojima su učestvovala. Veće stoga te iskaze ne može da prihvati kao iskrene, pošto je prvo operativno naređenje koje su "Škorpioni" dobili kad su išli na svoju prvu operaciju u Podujevu bilo da "očiste" polovinu grada koja još nije bila pod srpskom kontrolom.⁶⁷⁴²

d. Izveštavanje i istraga

1956. Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi konstatovalo da su pripadnici "Škorpiona" 28. marta 1999. godine u dvorištu jednog porodičnog kompleksa u gradu Podujevu, blizu policijske stanice, ubili 14 žena i dece, članova porodica Bogujevci, Lugaliju i Duriqi.⁶⁷⁴³ Pored toga, Veće je konstatovalo da su u kafiću na putu ispred tog kompleksa, takođe kod policijske stanice, dvojica starijih kosovskih Albanaca, Hamdi Duriqi i Selmon Gashi, ubijena iz vatrenog oružja.⁶⁷⁴⁴

1957. Po mišljenju odbrane, istraga o tom incidentu bila je blagovremena i adekvatna.⁶⁷⁴⁵ Simović je u svom svedočenju rekao da je odmah pošto su ljudi pobijeni o tome obavestio OUP Podujevo i optuženog, kao i da je i optuženog i Štab MUP-a obavestio o svojoj odluci da ljude pošalje nazad u Prolom Banju.⁶⁷⁴⁶ Zatim je otišao iz Podujeva, otpratio "Škorpione" nazad u Prolom Banju i potom krenuo u Beograd na pogreb Trajkovićevog vozača Radovana Aleksića.⁶⁷⁴⁷ Simović je rekao da je OUP Podujevo preduzeo sve neophodne korake da istraži to ubijanje, mada za tu tvrdnju nema osnova; u stvari, njegovo dalje svedočenje je pokazalo da uopšte nije znao da li je OUP Podujevo preduzeo bilo kakve istražne radnje.⁶⁷⁴⁸ Njegovi pokušaji da objasni zašto je odmah

linija tokom operacija SAJ-a. On je rekao da nikad nisu radili zajedno s operativnim ili tehničkim timom SAJ-a (Zoran Simović, T. 13594).

⁶⁷⁴⁰ Živko Trajković, T. 9101.

⁶⁷⁴¹ V. gore, par. 1948.

⁶⁷⁴² Goran Stoparić, DP P493, par. 46.

⁶⁷⁴³ V. gore, par. 1256, 1259.

⁶⁷⁴⁴ V. gore, par. 1246.

⁶⁷⁴⁵ Završni podnesak odbrane, par. 486.

⁶⁷⁴⁶ Zoran Simović, T. 13588-13589, 13617-13618, 13654; Radislav Stalević, T. 13785, 13880.

⁶⁷⁴⁷ Zoran Simović, T. 13590-13591, 13660.

⁶⁷⁴⁸ Zoran Simović, T. 13591, 13615, 13618, 13649, 13653-13654. Simović je naveo da je, po povratku s pogreba Radovana Aleksića u Beogradu, saznao da je izvršen uviđaj i da su funkcioneri OUP-a Podujevo otišli u Prolom Banju i "sproveli određene radnje", Zoran Simović, T. 13590-13591, 13676-13677. To se direktno kosi s iskazom Gorana Stoparića da ni s jednim od ljudi u Prolom Banji nije obavljen službeni informativni razgovor o tom događaju, Goran Stoparić, T. 2843, 2869.

posle ubijanja napustio grad Podujevo i navedeni razlozi za to što nije ništa preuzeo kako bi sam obezbedio lice mesta su, po mišljenju Veća, očigledno neuverljivi.⁶⁷⁴⁹

1958. Ubijanje 14 žena, dece i dvoje starijih ljudi u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine nije navedeno pod stavkom "Izvršena teža krivična dela" u dnevnom izveštaju Štaba MUP-a za predmetni datum.⁶⁷⁵⁰ Ni optuženi ni Zoran Simović, najviši starešina SAJ na terenu u vreme tih ubijanja, nisu mogli da objasne šta je razlog za to.⁶⁷⁵¹ Optuženi je rekao da se to nepominjanje jedino može objasniti time da su predmet izveštavanja bili događaji vezani za bezbednost, "a ne oni događaji koji su u vezi s antiterorističkim aktivnostima".⁶⁷⁵² On se ne seća ni da je izveštaj o tom ubijanju dobio direktno od SUP-a Priština, u čiju nadležnost je spadala opština Podujevo.⁶⁷⁵³ Uprkos činjenici da je Simović obavestio optuženog o ubijanju istog dana kad se ono odigralo, on nije preduzeo nikakve disciplinske mere ili druge korake ni protiv načelnika SUP-a Priština ni protiv načelnika OUP-a Podujevo zbog toga što taj incident nisu naveli u izveštajima upućenim Beogradu, a u svom svedočenju je rekao da je za taj događaj bio zadužen Štab MUP-a, da je u to vreme "cela Srbija bila u plamenu" i da je njegova pažnja bila usmerena na SUP-ove izvan Kosova.⁶⁷⁵⁴ Optuženi je rekao da su kasnije preduzete mere da se utvrdi ko je odgovoran i dodao da je "bilo dosta problema da se dođe do prave istine".⁶⁷⁵⁵

1959. Dokazi pokazuju da je istražni sudija Okružnog suda u Prokuplju, uža Srbija, zajedno s jednim funkcionerom OUP-a Podujevo izvršio uviđaj 30. marta 1999. godine, što znači da su tela žrtava do tada tri dana ležala u dvorištu.⁶⁷⁵⁶ Momir Stojanović, načelnik Odseka bezbednosti Komande Prištinskog korpusa, posvedočio je da se istražni sudija najpre bojao da sprovede istragu ali da je to učinio nakon dva dana.⁶⁷⁵⁷ Međutim, Veće napominje da je Aleksandar Vasiljević u

⁶⁷⁴⁹ Zoran Simović, T. 13649, 13652-13653. Simović je u svom svedočenju rekao da nije smatrao primerenim da ostane i lično obezbedi mesto zločina jer nije želeo da remeti dokaze i da je, kad je otišao da obavesti OUP Podujevo o incidentu, nekoliko pripadnika svoje jedinice ostavio da obezbeđuju lice mesta dok ga ne preuzmu službenici OUP-a. Međutim, iz njegovog iskaza se vidi da se, pre nego što se ukrcao u autobus i otišao iz grada Podujeva, nije vraćao na lice mesta, Zoran Simović, T. 13622-13623, 13627-13628, 13723-13726; v. takođe DP P1591, str. 2. Radislav Stalević je takođe rekao da nikad nije otišao na mesto zločina, čak ni nakon što je zločin izvršen, Radislav Stalević, T. 13880. Stalević, koji je svedočio odmah posle Simovića, u svom svedočenju je potvrdio svedočenje ovog drugog i rekao da je nekoliko ljudi ostalo na mestu zločina kao obezbeđenje do dolaska kriminalističkog inspektora, Radislav Stalević, T. 13916, 13885. S obzirom na to da je uviđaj izvršen tek dva dana kasnije, Veće ne smatra taj iskaz verodostojnim.

⁶⁷⁵⁰ DP D296, str. 3.

⁶⁷⁵¹ Zoran Simović, T. 13674. Optuženi je svedočio da se o tom "događaju" znalo i da ne razume zašto on nije uključen u relevantan izveštaj Štaba MUP-a, Vlastimir Đorđević, T. 10050-10051, 10052.

⁶⁷⁵² Vlastimir Đorđević, T. 10051. V. gore, par. 129, 132. V. takođe DP P1041, DP P1057, DP D232.

⁶⁷⁵³ Vlastimir Đorđević, T. 10052.

⁶⁷⁵⁴ Vlastimir Đorđević, T. 10052-10053.

⁶⁷⁵⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9705-9707.

⁶⁷⁵⁶ Veće napominje da se u zapisniku o uviđaju navodi da je izvršen "po obaveštenju" OUP-a Podujevo, na zahtev okružnog tužioca iz Prokuplja, v. DP D441; v. takođe Živko Trajković, T. 9096-9097; Vlastimir Đorđević, T. 9706; Momir Stojanović, T. 11778.

⁶⁷⁵⁷ Taj svedok je rekao da ga je načelnik bezbednosti 211. oklopne brigade Prištinskog korpusa, stacionirane u Podujevu, 28. marta 1999. godine obavestio da su u gradu viđeni leševi, nakon čega je on naredio da se sprovede istraga o tom incidentu. Veće napominje da on pod tom istragom misli na istragu VJ o zbivanjima u gradu, a ne na uviđaj, za koji je posvedočio da ga je izvršio istražni sudija iz Prokuplja, što potvrđuju dokazi kojima Veće raspolaže (Momir Stojanović, T. 11778). Prema

svom svedočenju rekao da je kasnije saznao da su ta tela ostala tri dana u dvorištu jer istražni sudija zbog stanja puta nije mogao da dođe do lica mesta.⁶⁷⁵⁸

1960. Optuženi je u svom svedočenju rekao da ne zna zašto je uviđaj izvršen tek 30. marta 1999. godine.⁶⁷⁵⁹ Zapisnik o tom uviđaju sadrži opis pronađenih tela i mesta gde su pronađena. Osim Selmona Gashija, jednog od starijih ljudi ubijenih u kafiću na ulici kod policijske stanice kod kojeg je pronađena lična karta, nije navedeno ime nijedne od žrtava. Ne pominje se ni njihova nacionalnost, kao ni izvršioci.⁶⁷⁶⁰ Nijedan od svedoka koji su bili tesno povezani s incidentom i koji su svedočili o tome da je istraga sprovedena nije mogao tačno da kaže Veću da li je i kakva mera preduzeta nakon tog uviđaja.⁶⁷⁶¹

1961. Trajković je u svom svedočenju rekao da se u Srbiji dosta izveštavalo o tom ubijanju u Podujevu i da je zbog toga Slobodan Milošević tražio da mu se o tome podnese izveštaj.⁶⁷⁶² Dokazi pokazuju da je ministar od optuženog zatražio izveštaj u vezi s angažovanjem rezervnih snaga u sastavu SAJ.⁶⁷⁶³ Optuženi je potom uputio Trajkovića da sastavi takav izveštaj, koji je optuženom podnet 13. maja 1999. godine.⁶⁷⁶⁴ Optuženi je taj izveštaj prosledio ministru.⁶⁷⁶⁵ Izveštaj se nije bavio merama preduzetim protiv pripadnika te jedinice već se u njemu govorilo o tome da se oni po drugi put pošalju na Kosovo. Veće napominje da je 13. maja 1999. godine Uprava bezbednosti Štaba Vrhovne komande takođe izdala izveštaj o aktivnostima grupe koja se u njemu naziva "paravojnom formacijom" Slobodana Medića.⁶⁷⁶⁶ Aleksandar Vasiljević, koga Veće, u načelu, smata pouzdanim svedokom, svojim svedočenjem navodi Veće da posumnja u autentičnost tog izveštaja.⁶⁷⁶⁷ Velika količina informacija iz tog izveštaja kosi se s drugim, pouzdanijim dokazima kojima Veće raspolaže, ili nije potvrđena tim dokazima. Iz tog razloga, Veće se neće oslanjati na sadržaj tog izveštaja kao na istinit.

svedočenju svedoka, zaključci do kojih je dovela istraga VJ o tom incidentu sadržani su u delu u kojem su opisani događaji u gradu Podujevu 28. marta 1999. godine (v. gore, par. 1261).

⁶⁷⁵⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 5736, 5916.

⁶⁷⁵⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9706.

⁶⁷⁶⁰ DP D441.

⁶⁷⁶¹ Živko Trajković je u svom svedočenju rekao da ne zna da li su oni koji su te ljude pobili iz vatrenog oružja odmah izvedeni pred sud, s obzirom na to da je još uvek bilo ratno stanje (Živko Trajković, T. 9097); v. takođe svedok K92, T. 2773-2774, 2794-2795; Zoran Simović, T. 13591; Radislav Stalević, T. 13881.

⁶⁷⁶² Živko Trajković, T. 9101.

⁶⁷⁶³ Vlastimir Đorđević, T. 9713, 10113.

⁶⁷⁶⁴ V. DP D442.

⁶⁷⁶⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9713, 10113. Optuženi je u svom svedočenju rekao da nije analizirao sadržaj izveštaja kad ga je dobio od Trajkovića i da ga nije menjao pre nego što ga je poslao ministru, Vlastimir Đorđević, T. 10113-10114.

⁶⁷⁶⁶ V. DP D210; v. takođe Momir Stojanović, T. 11177-11178.

⁶⁷⁶⁷ Kad mu je u sudnici pokazan DP D210, Aleksandar Vasiljević je posvedočio da mu taj dokument nije poznat i da informacije prenete u njemu nisu tačne. On je takođe rekao da je onog dana kad je izdat dokument bio "Dan bezbednosti" i da je malo verovatno da je neko tog dana radio. Vasiljević je u svom svedočenju rekao da sumnja u autentičnost tog dokumenta, Aleksandar Vasiljević, T. 5909-5913.

1962. Dana 23. maja 1999. godine, podneta je krivična prijava protiv dvojice pripadnika jedinice "Škorpioni", Saše Cvjetana i Dejana Demirovića, u kojoj se upućivalo na zapisnik o uviđaju od 30. marta 1999. godine.⁶⁷⁶⁸ U prijavi se navodi da postoji osnovana sumnja da su njih dvojica "sa još nekoliko [neidentifikovanih] izvršilaca, kao pripadnici rezervnog sastava jedinica SAJ" učestvovali u ubijanju "već[eg] broj[a] civilnih lica – žena, dece i starijih osoba".⁶⁷⁶⁹ Sutradan, 24. maja 1999. godine, istražni sudija Okružnog suda u Prokuplju doneo je rešenje o sprovođenju istrage i određivanju pritvora protiv dva gorenavedena lica.⁶⁷⁷⁰ Dokazi pokazuju da su ta dvojica ostala u pritvoru samo desetak dana i da su potom puštena na slobodu.⁶⁷⁷¹ Tokom celog perioda dok je optuženi bio na funkciji načelnika RJB ni protiv jedne osobe nije pokrenut krivični postupak za zločine počinjene u Podujevu. Goran Stoparić je u svom svedočenju rekao da je Saši Cvjetanu na kraju suđeno za ubijanja u gradu Podujevu. Suđenje je počelo u Okružnom sudu u Prokuplju, ali je potom 2003. godine prebačeno u nadležnost Okružnog suda u Beogradu jer je postalo očigledno da se na lica koja su svedočila vrši pritisak.⁶⁷⁷² Demiroviću je suđeno u odsustvu.⁶⁷⁷³ Godine 2008. otvoren je novi predmet protiv još četiri člana "Škorpiona", Željka Đukića, Dragana Medića, brata Slobodana Medića, Dragana Borojevića i Miodraga Šolaje.⁶⁷⁷⁴

1963. Veće je ranije konstatovalo da je komandant SAJ na terenu, Zoran Simović, 28. marta 1999. godine obavestio optuženog da su tog dana u Podujevu ubijeni civili, kosovski Albanci. Optuženi je znao da su među licima umešanim u to ubijanje bili pripadnici jedinice "Škorpiona" koji su, uz njegovo odobrenje, inkorporirani u rezervni sastav MUP-a pre tih događaja i da su datog dana bili pod komandom SAJ. Nakon ubijanja, on je takođe obavešten o Simovićevoj odluci da jedinicu "Škorpioni" odmah vrati u Prolom Banju i odobrio je tu odluku. Optuženi je potom naredio Trajkoviću da ode u Prolom Banju, razoruža jedinicu i njene pripadnike pošalje kući. Po mišljenju Veća, optuženi je svojim postupcima sprečio da se protiv onih koji su bili odgovorni za to ubijanje sprovede valjana istraga i pomogao je u stvaranju klime u kojoj je preovladao pristup koji su primenjivale vlasti uključene u kasniju istragu tih ubistava. Štaviše, činjenica da je Simović obavestio optuženog o ubijanju u gradu Podujevu skoro odmah nakon njihovog činjenja potvrđuje konstataciju Veća da je optuženi imao glavnu ulogu u angažovanju tih snaga u tom gradu 28. marta

⁶⁷⁶⁸ DP P1593; v. takođe Goran Stoparić, T. 2869; DP D442.

⁶⁷⁶⁹ DP P1593.

⁶⁷⁷⁰ DP P1592, str. 1.

⁶⁷⁷¹ Goran Stoparić, T. 2870-2871.

⁶⁷⁷² Goran Stoparić, DP P493, par. 83-88; v. takođe Goran Stoparić, T. 2845-2849, 2867-2868; DP P40, P41. S tim u vezi, Veće napominje da se u izveštaju OEBS-a naslovljenom "Ratni zločini pred domaćim sudovima" pominje "slučaj Podujevo", uz objašnjenje da je rešenje Vrhovnog suda Srbije od 27. novembra 2002. kojim je predmet prosleđen Okružnom sudu u Beogradu doneto na osnovu toga što se to smatralo neophodnim radi neometanog ispitivanja svedoka albanske nacionalnosti, DP P726, str. 10, 30.

⁶⁷⁷³ Goran Stoparić, T. 2846-2847.

⁶⁷⁷⁴ Goran Stoparić, T. 2867-2868.

1999. godine. Ona takođe pokazuje da je optuženi smatran značajnom nadležnom instancom koju je trebalo obavještavati o operacijama SAJ na Kosovu 1999. godine.

1964. Veće ističe da je nekoliko svedoka u svojim iskazima reklo da grupa "Škorpiona" koji su u aprilu 1999. godine ponovno raspoređeni na Kosovo nije uključivala one pripadnike te jedinice koji su učestvovali u ubijanju u Podujevu 28. marta 1999. godine.⁶⁷⁷⁵ Veću nije jasno na osnovu čega bi ti svedoci mogli da iznesu takvu tvrdnju, budući da su krivične prijave protiv samo dvojice izvršilaca podnete tek 23. maja 1999. godine, oko mesec dana nakon ponovnog angažovanja "Škorpiona", i da su drugi izvršioci ubijanja identifikovani tek nekoliko godina kasnije. Nekoliko svedoka je posvedočilo da je saslušavalo pripadnike te jedinice u (neuspešnom) nastojanju da utvrde ko su izvršioci ubijanja.⁶⁷⁷⁶ Neprihvatljiva je sugestija da je to bilo dovoljno da se obezbedi da među licima koja su ponovno raspoređena na Kosovu ne budu izvršioci ubijanja u gradu Podujevu. Goran Stoparić je posvedočio da su, osim Saše Cvjetana, zapravo svi pripadnici jedinice "Škorpioni" ponovo raspoređeni na Kosovo u aprilu 1999. godine.⁶⁷⁷⁷

1965. Pored toga, Goran Stoparić je rekao da nijedan od tih ljudi nije saslušan po povratku u Prolom Banju.⁶⁷⁷⁸ Stoparić je pokušao da sprovede "neoficijelnu istragu" kako bi otkrio da li je neko iz njegovog izviđačkog voda učestvovao u incidentu; njegov utisak je bio da Slobodan Medić opstruira istragu zbog toga što je njegov brat Dragan učestvovao u ubijanju.⁶⁷⁷⁹ Stalević je rekao da je zadatak SUP-a Prokuplje bio da pritvori i sasluša "Škorpione" u vezi s njihovim ponašanjem u gradu Podujevu, jer je Prolom Banja spadala u njegovu teritorijalnu nadležnost.⁶⁷⁸⁰

1966. Živko Trajković je priznao da je kasnije, posle rata, saznao da je broj izvršilaca dotičnog ubijanja bio mnogo veći nego što se prvobitno mislilo i da je stoga "moguće" da je jedan broj izvršilaca zapravo ponovo angažovan u SAJ u aprilu 1999. godine.⁶⁷⁸¹ Po mišljenju Veća, na osnovu dokaza se može ustanoviti da odmah posle ubistava u Podujevu 28. marta 1999. godine nije izvršena nikakva valjana istraga tih događaja, da je optuženi Đorđević bio u potpunosti svestan da istraga nije sprovedena i da je, iako je to znao, ipak odobrio ponovno raspoređivanje te iste jedinice na Kosovu radi učešća u daljim operacijama.

⁶⁷⁷⁵ Živko Trajković, T. 9102; Zoran Simović, T. 13593-13594, 13682-13683, 13728-13729.

⁶⁷⁷⁶ Zoran Simović, T. 13615-13618, 13732. Simović je u svom svedočenju rekao da on lično nije video ko je pucao u te civile i dodao da su se u vreme kad je pucao pripadnici njegove jedinice, sastavljene od oko 70-80 ljudi, odmarali i da se "samo jedan određeni broj [...] našao na licu mesta" (Zoran Simović, T. 13588, 13721-13722). Radislav Stalević je u svom svedočenju naveo da su ljude iz "rezervnog sastava" pitali da li su oni počinili taj zločin, ali da na taj način nisu uspjeli da ustanove ko su bili izvršioci (Zoran Simović, T. 13883); v. takođe Goran Stoparić, T. 2843, 2869.

⁶⁷⁷⁷ Goran Stoparić, T. 2844-2845.

⁶⁷⁷⁸ Goran Stoparić, T. 2843.

⁶⁷⁷⁹ Goran Stoparić, T. 2869.

⁶⁷⁸⁰ Radislav Stalević, T. 13884.

⁶⁷⁸¹ Živko Trajković, T. 9109.

(i) Učešće Vlastimira Đorđevića u sakrivanju tela i sprečavanju sudskog postupka

1967. Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi konstatovalo da je postojao plan za sakrivanje tela kosovskih Albanaca ubijenih na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Veće se uverilo da je u tome učestvovao MUP, od nivoa rukovodstva u Beogradu do policije na terenu na Kosovu i drugim mestima u Srbiji, i da je on sproveo taj plan.

1968. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi preuzeo vodeću ulogu u operacijama sakrivanja tela⁶⁷⁸² i da je pritom posedovao relevantno saznanje i nameru da doprinese činjenju zločina na Kosovu tokom celog tog perioda.⁶⁷⁸³ Kao što je već izloženo u Poglavlju VII ove Presude, opšti stav odbrane kad je reč o operacijama sakrivanja tela bio je da je optuženi samo prenosio uputstva koja mu je davao ministar i da nikad nije postupao na sopstvenu inicijativu.⁶⁷⁸⁴ Tužilaštvo tvrdi da učešće ministra ne negira individualnu krivičnu odgovornost optuženog, pošto se oni u Optužnici terete da su, zajedno s drugim ključnim ličnostima iz sveta politike, vojske i MUP-a, zajednički učestvovali u činjenju zločina za koje se terete.⁶⁷⁸⁵

1969. Suprotno stavu odbrane da je optuženi bio samo posrednik koji je prenosio informacije ministru i potom njegova naređenja prosledivao nazad ljudima na terenu, dokazi koji su već izloženi u Poglavlju VII, vezani za otkrivanje tela u Tekiji i jezeru Perućac, jasno pokazuju da je načelnicima SUP-a Časlavu Goluboviću i Đorđu Keriću Vlastimir Đorđević bio prva i primarna osoba za kontakt. Pored toga, ministar nije svedočio na ovom suđenju jer je 2002. godine izvršio samoubistvo.⁶⁷⁸⁶ Veće stoga ne može da se posluži njegovim iskazom. Uprkos tome, Veće smatra da, na osnovu raspoloživih dokaza, može da donese zaključke o ulozi optuženog i njegovoj krivičnoj odgovornosti kad je reč o operacijama sakrivanja tela koje su dokazane. U suštinskim pitanjima, jasno je da je optuženi izdavao naređenja vezana za tajno postupanje s telima, njihov prevoz i ponovno pokopavanje. Moguće je da je u vezi s nekim pitanjima optuženi mogao da obaveštava ministra o tome šta je urađeno ili da s njim diskutuje o eventualnim daljim koracima. Međutim, prema zaključku Veća, i sam optuženi je na sopstvenu inicijativu donosio odluke i izdavao naređenja. On nije bio samo posrednik koji je prenosio naređenja ministra. Veće se uverilo da je optuženi direktno učestvovao u postupku odlučivanja o dejstvima lokalne policije nakon što su otkrivena tela u Tekiji i jezeru Perućac.

⁶⁷⁸² Završni podnesak tužilaštva, par. 1185; Završna reč, T. 14386-14387.

⁶⁷⁸³ Završna reč, T. 14387.

⁶⁷⁸⁴ Završni podnesak odbrane, par. 559, 561, 564; v. takođe Završna reč, T. 14499 i dalje.

⁶⁷⁸⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1202.

⁶⁷⁸⁶ Svedok K84, T. 2019.

1970. Pored toga, nijedan od dokaza koje je izvela odbrana nije uverio Veće da je optuženi išta preduzeo kako bi se sprovedla valjana istraga u vezi s otkrivenim telima. Veće se nije uverilo u istinitost svedočenja optuženog da je, odmah nakon što je saznao da su u Tekiji otkrivena tela, predložio ministru da se formira komisija kako bi se ustanovilo šta se tačno dogodilo.⁶⁷⁸⁷ Mada se mora dopustiti mogućnost da ga je, kao što je sugerisao optuženi, ministar uputio da sakrije tela kako bi se sprečilo da NATO to upotrebi u "propagandne svrhe" i rekao mu da ne treba preduzimati nikakve dalje mere za utvrđivanje porekla tela i načina na koji su ta lica ubijena, to, po mišljenju Veća, nije oslobodilo optuženog dužnosti da istraži taj incident.⁶⁷⁸⁸ U stvari, čak i u sopstvenoj verziji događaja optuženi je prihvatio da je on prema zakonu bio dužan da naloži valjanu istragu otkrivenih tela, ali je potom rekao da, pošto ministar nije prihvatio istražne radnje koje je on predložio, onda su njegove "ne samo zakonske, nego uopšte faktičke mogućnosti bile isključene".⁶⁷⁸⁹ Naređenje optuženog načelniku SUP-a Goluboviću da pokopa tela na licu mesta, da iz toga isključi sredstva javnog informisanja i uništi kamion-hladnjaču kad se iz njega uklone tela,⁶⁷⁹⁰ predstavljalo je prvi korak čiji je cilj bio da se obezbedi da se ne pokreće istraga u vezi s tim telima. Ulogom koju je igrao u koordiniranju prevoza tela i svojim učešćem u njihovom tajnom pokopavanju u masovnim grobnicama u centru SAJ u Batajnici, kod Beograda, on je obezbedio da se tada ne pokrene istraga u vezi s telima. Masovne grobnice otkrivene su tek 2001. godine. Sve do tada nisu preduzimane nikakve istražne radnje.

1971. Veće, štaviše, podseća da je 6. aprila 1999. godine Golubović već bio obavestio optuženog da tela pronađena u Tekiji verovatno pripadaju kosovskim Albancima, da je kamion kojim su dovezena stigao iz Prizrena i da među telima ima žena i dece.⁶⁷⁹¹ Ono što pada u oči jeste da je optuženi sam u svom svedočenju rekao da, čak i nakon što mu je ministar rekao "da su se desili nekakvi incidenti dole" i da nešto treba učiniti kako bi se sprečilo da se sazna za otkrivanje tih tela zbog "NATO propagande i [...] bombardovanja", on, Đorđević, nije bio svestan da se na Kosovu čine zločini.⁶⁷⁹² Optuženi je u svom iskazu dalje naveo da je on rekao ministru da više ne želi da ima ništa sa situacijom vezanom za tela otkrivena u Dunavu, na šta ga je ministar upozorio da "vodi računa" šta radi i da je to ozbiljna stvar. Đorđević je u svom iskazu tvrdio da je te reči ministra protumačio kao pretnju i da se, osim toga, zbog tih reči pribojavao da će ga ubiti ukoliko pokuša da

⁶⁷⁸⁷ Vlastimir Đorđević, T. 9723; v. takođe Završna reč, T. 14500, 14506-14507. Optuženi je u svom svedočenju dalje rekao da ministar nije reagovao na njegov predlog, te da je on sam predložio da se formira takva komisija ili grupa koja će istražiti tu stvar, Vlastimir Đorđević, T. 9723, 10002.

⁶⁷⁸⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9723-9724, 9827; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 557.

⁶⁷⁸⁹ Vlastimir Đorđević, T. 10002-10003, 10009.

⁶⁷⁹⁰ Veće napominje, štaviše, da je optuženi priznao da je protivzakonito postupio kad Goluboviću je prosledio naređenje ministra da uništi kamion-hladnjaču u kojem su pronađena tela i da mu je to naređenje bilo signal da stvari ne idu "kako treba" i da treba da se izvuče, Vlastimir Đorđević, T. 10002.

⁶⁷⁹¹ V. gore, par. 1301.

⁶⁷⁹² Vlastimir Đorđević, T. 9723-9724, 9827-9828, 10004.

otkrije šta se dešava.⁶⁷⁹³ On je rekao da je, osim činjenice da je rat bio u toku, i to bilo razlog zašto o postupcima ministra Stojiljkovića nije obavestio predsednika Srbije Milutinovića.⁶⁷⁹⁴ Isto tako, prilikom susreta s Obradom Stevanovićem i Sretenom Lukićem, u aprilu 1999. i potom u junu 1999. godine, on nijednog od njih nikad nije pitao znaju li nešto o tim telima. S tim u vezi, on je ponovo naveo da je razlog tome bilo to što mu je ministar tako naredio i što mu je bilo zabranjeno da raspravlja o toj temi.⁶⁷⁹⁵ Veće ne smatra taj iskaz verodostojnim. Prema oceni Veća, bitno je što je on tu pretnju na ovom suđenju prvi put pomenuo prilikom unakrsnog ispitivanja, mada je tokom godina imao nekoliko prilika da to učini.⁶⁷⁹⁶ Za ocenu njegove verodostojnosti po ovom pitanju takođe je bitno i to što je optuženi prvi put pomenuo tu pretnju prilikom unakrsnog ispitivanja, kad je insistirano da nešto kaže o svom ćutanju na tu temu. On tu pretnju nije pomenuo ni u izjavi na osnovu pravila 84bis koju je dao 27. januara 2009. godine, posle uvodne reči tužilaštva, ni tokom glavnog ispitivanja. Naposljetku, ukoliko su, kako on sada tvrdi, razlog iz kojeg nije ništa preduzeo bile pretnje ministra, onda nije jasno zašto je optuženi tako dugo ćutao nakon što je 2002. godine ministar izvršio samoubistvo. Veće se nije uverilo da je ministar optuženom pretio smrću, kao ni da optuženi zbog toga nije otkrio šta se zbivalo.

1972. Kad je reč o tajnoj operaciji ponovnog pokopavanja u centru SAJ u Batajnici, Veće se na osnovu dokaza uverilo da je optuženi, ako i nije bio glavni organizator, igrao vodeću i presudnu ulogu u izvođenju te operacije. On je, u najmanju ruku, bio odgovoran za koordiniranje dolazaka u centar kamiona s ljudstvom kojem je on naredio da pokopa tela na toj lokaciji. On je odabrao i odredio lokaciju za prvu grobnicu. On je koordinirao rad mehanizacije i ljudstva tokom pokopavanja i kretanje kamiona koji su tada korišćeni. Uticajna i značajna uloga optuženog u tom procesu se vidi i iz toga što je on očigledno bio u mogućnosti da prekine dovoženje kamiona s telima u centar kad je to od njega zatražio svedok K87.

1973. Veće napominje da je optuženi potvrdio da je pokopavanje tela u centru SAJ u Batajnici, kao i na obali jezera Perućac, bilo u totalnoj suprotnosti s važećim zakonima i da je predstavljalo ozbiljno odstupanje od njegovih dužnosti i odgovornosti. On je potvrdio da je znao da je

⁶⁷⁹³ Vlastimir Đorđević, T. 9975-9977, 10096-10097, 10012.

⁶⁷⁹⁴ Vlastimir Đorđević, T. 10012.

⁶⁷⁹⁵ Vlastimir Đorđević, T. 10023.

⁶⁷⁹⁶ Tužilaštvo je podsetilo optuženog da tu pretnju nije pomenuo ni u svom pismu *Nedeljnom telegrafu* 2004. godine ni tokom svoje "uvodne reči" ili glavnog ispitivanja u ovom predmetu. Optuženi je izjavio da je to izostavio u pismu od 2004. godine jer ga je napisao "u besu" i da je zbog toga u njemu napravio neke elementarne greške, Vlastimir Đorđević, T. 10097-10099. Veće smatra neuverljivim objašnjenje optuženog u vezi s tim zašto u svom pismu *Nedeljnom telegrafu* 2004. godine nije pomenuo pretnje. Navodna svrha tog pisma bila je, između ostalog, da se srpska javnost obavesti o njegovoj ulozi na Kosovu. Među mnogim drugim pitanjima o kojima govori u svom pismu, Đorđević je napisao da je sve radnje koje je preduzeo u vezi s telima otkrivenim u Tekiji naredio ministar, DP P1474. Izneta tvrdnja da je ministar, koji u vreme objavljivanja već dugo nije bio među živima, Đorđeviću pretio smrću ukoliko bude govorio o otkrivanju tela, logično bi se uklapala u kontekst tog pisma. Po mišljenju Veća, to što u pismu od 2004. godine nije naveo tu informaciju predstavlja pouzdan pokazatelj da se radi o neistini.

bespogovorno prihvatanje naređenja ministra bilo "velika greška".⁶⁷⁹⁷ Uprkos tome, optuženi je tokom svog svedočenja uporno tvrdio da jeste sumnjao da su na tim lokacijama pokopavana tela ljudi koji su "nastradali" tokom aktivnosti na Kosovu, ali da nije znao kako su oni ubijeni.⁶⁷⁹⁸ Veće ne prihvata ovaj iskaz.

1974. Kad je reč o pokopavanju tela u centru PJP u Petrovom Selu, tužilaštvo tvrdi da je optuženi znao za pokopavanje tela na toj lokaciji i da su, štaviše, pokopavanja u Petrovom Selu i Batajnici činila deo istog plana da se prikriju dokazi o zločinima velikih razmera.⁶⁷⁹⁹ Odbrana odbija sugestiju da je pokopavanje tela u ta dva centra bilo deo iste operacije⁶⁸⁰⁰ i tvrdi da optuženi u vreme pokopavanja tela u Petrovom Selu nije znao da se to zbiva.⁶⁸⁰¹

1975. Kao što je već bilo reči, postoje dokazi o direktnom učešću optuženog Vlastimira Đorđevića u tajnom premeštanju tela s Kosova i njihovom pokopavanju u masovnim grobnicama u Batajnici i jezeru Perućac. Međutim, nema neposrednih dokaza o bilo kakvom učešću optuženog u tajnom pokopavanju tela u centru PJP u Petrovom Selu.

1976. Bez obzira na to, više faktora ukazuje na činjenicu da su ta tri događaja tesno povezana. Kao što je Veće konstatovalo na drugim mestima u ovoj Presudi, tela pokopana u centru SAJ u Batajnici, kod jezera Perućac i u centru PJP u Petrovom Selu dovezena su s Kosova. Ta mrtva tela pripadala su Albancima. U velikom broju slučajeva tela su najpre bila nakratko pokopana na Kosovu, da bi potom bila iskopana pod nadzorom MUP-a i prebačena u Srbiju radi pokopavanja u masovnim grobnicama. Za veliki broj tela pokopanih u Batajnici i Petrovom Selu utvrđeno je da se radi o licima koje su ubile srpske snage na Kosovu. Veće podseća da je jedan od vozača MUP-a u vezi s dovoženjem tela na obe te lokacije u svom iskazu rekao da je jedan od kamiona korišćenih za prevoz tela s Kosova u centar PJP u Petrovom Selu kasnije dovezen u centar SAJ u Batajnici da "dovlači zemlju" i "razmešta pesak",⁶⁸⁰² što je, po mišljenju Veća, činjeno tokom prikrivanja lokacije masovnih grobnica. Petar Zeković, koji je naredio svedoku K93 da učestvuje u prikupljanju tela na Kosovu i njihovom prevoženju u centre u Batajnici i Petrovom Selu, bio je član Kolegijuma MUP-a, kao i pomoćnik ministra postavljen za načelnika Uprave za zajedničke poslove,⁶⁸⁰³ koja je, između ostalog, bila odgovorna za korišćenje vozila MUP-a.⁶⁸⁰⁴ Veće je na drugom mestu u ovoj

⁶⁷⁹⁷ Vlastimir Đorđević, T. 10002, 10006-10007.

⁶⁷⁹⁸ Vlastimir Đorđević, T. 10006-10011.

⁶⁷⁹⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1230-1231; v. takođe Završna reč, T. 14414-14415.

⁶⁸⁰⁰ Završna reč, T. 14519.

⁶⁸⁰¹ Završni podnesak odbrane, par. 585-586, 597.

⁶⁸⁰² V. gore, par. 1354.

⁶⁸⁰³ DP P263; DP P1063, str. 3.

⁶⁸⁰⁴ DP P357, članovi 23 i 35.

Presudi konstatovalo da su drugi pomoćnici ministra bili potčinjeni optuženom, kao načelniku RJB-a.⁶⁸⁰⁵

1977. Kad je reč o telima pokopanim u Batajnici i na jezeru Perućac, u Dunavu i jezeru Perućac je nađen jedan napušten kamion-hladnjača, odnosno prikolica takvog kamiona kako plutaju. Kamion-hladnjaču koji je pronađen kako pluta u Dunavu kasnije su uništili pripadnici MUP-a u centru PJP u Petrovom Selu. Optuženi je 6. ili 7. aprila 1999. godine naredio Časlavu Goluboviću da uništi taj kamion i mada se iz dokaza ne vidi da li je optuženi odredio gde to treba učiniti, on je zapravo naposljetku uništen u centru PJP u Petrovom Selu.⁶⁸⁰⁶ Kao što je Veće konstatovalo na drugim mestima u ovoj Presudi, jedna od masovnih grobnica u centru PJP u Petrovom Selu bila je obložena plastičnom folijom, sličnom onima koje su iskopane u masovnim grobnicama u Batajnici.⁶⁸⁰⁷

1978. Optuženi, kao načelnik RJB, bio je odgovoran i za centar za obuku SAJ u Batajnici i za centar za obuku PJP u Petrovom Selu jer su SAJ i PJP bili organizacione jedinice RJB-a. Lica koja su bila prisutna u tim centrima za obuku kad su tela stigla i koja su učestvovala u kopanju grobnica i operacijama vezanim za pokopavanje bila su potčinjena optuženom, kao i sva lica koja su pomagala u operaciji izvlačenja i sakrivanja tela na terenu u Tekiji i na jezeru Perućac. Pored toga, Veće ističe svedočenje optuženog pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu od 26. juna 2009. godine da je negde pre jula 1999. godine zajedno s ministrom otišao u centar PJP u Petrovom Selu.⁶⁸⁰⁸ Optuženi je u svom svedočenju govorio o tome da je u julu 1999. godine naložio policajcu Sretenu Popoviću, koji je tada bio na službi u centru PJP u Petrovom Selu, da trojicu uhapšene braće s prezimenom Bytiqi⁶⁸⁰⁹ iz Prokuplja, gde su bili u pritvoru zbog prestupa, prebaci u centar PJP u Petrovom Selu.⁶⁸¹⁰ Optuženi je priznao da je kasnije, neko vreme nakon što je u maju 2001. godine otišao iz Srbije, iz štampe saznao da su tela braće Bytiqi 2001. godine ekshumirana iz jedne od masovnih grobnica u centru PJP u Petrovom Selu.⁶⁸¹¹ On je, svedočeći na suđenju Sretenu Popoviću i na suđenju pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu 26. juna 2009. godine, rekao da su ti ljudi prebačeni u centar PJP u Petrovom Selu radi dalje istrage, pošto stepen

⁶⁸⁰⁵ V. gore, par. 42-43.

⁶⁸⁰⁶ V. gore, par. 1313.

⁶⁸⁰⁷ V. gore, par. 1496, 1509.

⁶⁸⁰⁸ DP P1508, str. 16.

⁶⁸⁰⁹ Veće napominje da se na spisku nestalih lica OMPF navode tri lica, Agron Ahmet Bytiqi, Mehmet Ahmet Bytiqi i Ylli Ahmet Bytqi, za koje je zabeleženo da su poslednji put viđeni u Prokuplju 8. jula 1999. godine. (DP P477, pod br. 830, 843 i 857, str. 39-40; v. takođe DP P815, str. 31-35).

⁶⁸¹⁰ Optuženi je u svom svedočenju rekao da je odluku o prebacivanju te trojice braće u centar PJP u Petrovom Selu doneo ministar. Optuženi je kontaktirao Gorana Radosavljevića, tadašnjeg načelnika centra PJP u Petrovom Selu, kako bi preneo to uputstvo, ali pošto, kako je rekao u svedočenju, nije mogao da dođe do njega, on je to uputstvo, umesto Radosavljeviću, preneo Sretenu Popoviću. Tad je poslednji put imao veze sa slučajem braće Bytyqi (Vlastimir Đorđević, T. 9973-9975; DP P1508, str. 4-7).

⁶⁸¹¹ Vlastimir Đorđević, T. 9975, 10016-10017; v. takođe DP P1508, str. 3-7, 10-11; DP P815, str. 31-35. V. gore, par. 1509.

njihove povezanosti s OVK još nije bio jasan.⁶⁸¹² Umešanost optuženog u hapšenje te trojice ljudi i njihovo pritvaranje u centru PJP u Petrovom Selu pokazuje da je on imao efektivnu komandu nad pripadnicima MUP-a u tom centru. Štaviše, kao što je optuženi potvrdio Veću za ratne zločine u Beogradu, Sreten Popović, dežurni oficir u centru PJP u Petrovom Selu, s kojim je razgovarao u julu 1999. godine, "sigurno" je bio obavezan da izvrši zadatak koji mu je optuženi poverio.⁶⁸¹³ Vreme iskopavanja, prevoza i ponovnog pokopavanja tela u ta dva centra mahom se poklapaju.

1979. Goreopisane radnje koje su prethodile tajnom ponovnom pokopavanju u masovne grobnice, od kojih su neke bile na stotine kilometara udaljene od Kosova, uklapaju se, kad je reč o vremenu, izvršenju i cilju, u uputstva za "asanaciju terena" i uklanjanje tragova dokaza o zločinima na Kosovu, koja je predsednik SRJ Milošević u martu 1999. godine u Beogradu izdao ministru unutrašnjih poslova Vlajku Stojiljkoviću, za čije je izvršenje, po mišljenju Veća, ministar zadužio optuženog, kao člana Kolegijuma MUP-a i jednog od svojih potčinjenih, Dragana Ilića, takođe člana Kolegijuma MUP-a. U dokazima se Petar Zeković, pomoćnik ministra koji je takođe bio potčinjen optuženom u hijerarhiji MUP-a, navodi kao lice koje je davalo uputstva za prikupljanje tela na Kosovu i njihovo prevoženje u centre u Batajnici i Petrovom Selu. U Komandi MUP-a u Beogradu, Zeković je bio odgovoran za korišćenje vozila MUP-a.

1980. Veće se, na osnovu razmotrenog spleta okolnosti, uverilo da su prevoz tela s Kosova u Batajnicu i Petrovo Selo radi tajnog pokopavanja u masovne grobnice, i pokopavanje na licu mesta tela koja su kasnije pronađena u prikolici kamiona-hladnjače u jezeru Perućac bili deo koordinirane operacije čiji je cilj bio da se s terena na Kosovu uklone dokazi o zločinima koje su srpske snage počinile nad kosovskim Albancima tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Po mišljenju Veća, ta operacija je izvedena pod rukovodstvom optuženog, zajedno s Draganom Ilićem, prema uputstvu ministra Stojiljkovića i u skladu s naređenjem predsednika SRJ Miloševića.

1981. Veće se uverilo da je optuženi znao za prevoženje tela s Kosova u centar PJP u Petrovom Selu u aprilu 1999. godine i za prevoženje drugih tela s Kosova u centar SAJ u Batajnici, otprilike u isto to vreme, kao i za pokopavanje tela u jezeru Perućac. To je činjeno uz znanje optuženog i činilo je deo istog plana čiji je cilj bio da se prikriju zločini koje su srpske snage počinile nad kosovskim Albancima tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Optuženi je postupao u nameri da doprinese tom planu.

⁶⁸¹² DP P1508, str. 3-4, 8-9, 12-13.

⁶⁸¹³ DP P1508, str. 10.

1982. U maju 1999. godine, ubrzo nakon što mu se jedan član Radne grupe obratio radi uvodnog, neformalnog razgovora u vezi s kamionom-hladnjačom s telima pronađenom u Dunavu, optuženi je pobjegao iz Srbije.⁶⁸¹⁴ Veće takođe napominje da je 20. aprila 2001. godine podneta krivična prijava protiv ministra Stojiljkovića, optuženog Đorđevića i Zorana Milića, pomoćnika načelnika Uprave policije.⁶⁸¹⁵ Đorđević se teretio za zloupotrebu službenog položaja zbog neprimerenog korišćenja finansijskih sredstava sportskog kluba "Milicionar".⁶⁸¹⁶ Optuženi je u svom svedočenju rekao da je pobjegao jer je bilo naznaka da će, u skladu s postupkom, uskoro biti uhapšen na osnovu te krivične prijave.⁶⁸¹⁷ U pismu *Nedeljnom telegrafu*, u kojem je očigledno, ali neuverljivo pokušao da objasni svoj nestanak, optuženi je tvrdio da su vlasti tražile način da ga optuže da bi ga uhapsile kako bi svedočio protiv Slobodana Miloševića pred ovim Međunarodnim sudom.⁶⁸¹⁸ Ta tvrdnja se ne prihvata. Uprkos nastojanjima optuženog da uveri Veće u suprotno, Veće se uverilo da je u tome jedan značajan, ako ne i presudan, faktor bilo to što je znao da će se otkriti njegova uloga u operacijama sakrivanja tela i zločinima koje su one uključivale. Optužnica protiv optuženog Vlastimira Đorđevića i drugih podignuta je u oktobru 2003. godine. Đorđević je bio u bekstvu sve do hapšenja 2007. godine, kad je već u jeku bilo suđenje drugim članovima političkog i rukovodstva VJ i MUP-a, koji su se takođe teretili odgovornošću za zločine počinjene na Kosovu.⁶⁸¹⁹

(j) Znanje i namera Vlastimira Đorđevića

1983. Prema tvrdnji tužilaštva, Vlastimir Đorđević je znao za zločine koje su srpske snage činile tokom protivterorističkih operacija 1998. godine, pa je, stoga, bio upozoren da će eventualno angažovanje sličnih snaga na istom ratištu dovesti do činjenja sličnih zločina 1999. godine.⁶⁸²⁰

1984. Odbrana tvrdi da Vlastimir Đorđević nije znao za protivterorističke operacije izvođene na Kosovu 1999. godine i da nije obaveštavan o njima.⁶⁸²¹ Ona takođe tvrdi da on nije znao za činjenje

⁶⁸¹⁴ Svedok K84, T. 2021; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 276.

⁶⁸¹⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9763, 10017-10018; DP D453.

⁶⁸¹⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9763-9764, 10017.

⁶⁸¹⁷ Vlastimir Đorđević, T. 10017-10018.

⁶⁸¹⁸ DP P1474, str. 10.

⁶⁸¹⁹ Dana 24. maja 1999. godine potvrđena je optužnica protiv Slobodana Miloševića, Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vlajka Stojiljkovića, kojom su se oni teretili odgovornošću za zločine počinjene na Kosovu 1999. godine. Suđenje Slobodanu Miloševiću počelo je u februaru 2002. godine. Kao što je već navedeno u ovoj Presudi, ministar Stojiljković izvršio je samoubistvo kasnije te godine. Dana 2. oktobra 2003. godine potvrđena je optužnica protiv Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića. U avgustu 2005. godine zavedena je spojena optužnica protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, čime je izdvojen predmet protiv Vlastimira Đorđevića, koji je tada i dalje bio u bekstvu. Suđenje njegovim saoptuženima počelo je 10. jula 2006. godine i trajalo je to avgusta 2008. godine, v. takođe dole, par. 2234-2239.

⁶⁸²⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1240-1241.

⁶⁸²¹ Završni podnesak odbrane, v. na primer, par. 400-403, 407. U tom pogledu, Veće ističe svedočenje optuženog da je SUP na Kosovu bio dužan da izveštava Štab MUP-a, između ostalog, o kretanju i operacijama policije, a da su informacije koje je dobijalo Ministarstvo u Beogradu obuhvatale samo terorističke aktivnosti (v. Vlastimir Đorđević, T. 9505-9507, 9515, 9719; v. takođe DP P1041). V. takođe DP D232 (Uputstvo MUP-a o informisanju i izveštavanju). Optuženi je u svom iskazu sugerisao da "[o]perativne akcije i mere u kojima se angažuju veći broj radnika i materijalno-tehničkih sredstava" koje se pominju u tom dokaznom predmetu ne uključuju protivterorističke operacije, već da se, na primer, odnose na incidente, "ako dođe do pojave

zločina na Kosovu i da nije delio nameru da doprinese udruženom zločinačkom poduhvatu za koji se tereti u Optužnici.

1985. Tokom 1998. i 1999. godine u MUP-u je postojao detaljan, opsežan i funkcionalan sistem izveštavanja, putem kojeg su i SUP-ovi na Kosovu i Štab MUP-a Prištini kontinuirano obaveštavali Ministarstvo u Beogradu o događajima na terenu na Kosovu. Međutim, Veće takođe podseća na svoju konstataciju da se, suprotno obavezama policije propisanim relevantnim propisima i zakonima, tokom 1998. i 1999. godine u takvim izveštajima nije pisalo o teškim zločinima koje su snage MUP-a počinile nad civilima, kosovskim Albancima. Iako bi se to moglo smatrati dokazom da optuženi nije znao da snage MUP-a čine takve zločine, drugi dokazi, razmotreni u nastavku teksta, pokazuju da je Đorđević na druge načine obaveštavan o tim zločinima. To što su u izveštajima MUP-a iz 1998. godine i tokom perioda na koji se odnosi Optužnica sistematski izostavljani teški zločini nad civilima, kosovskim Albancima, ne samo što ne predstavlja dokaz da Đorđević nije znao za činjenje zločina na Kosovu, već potvrđuje obrazac prikrivanja takvih zločina u MUP-u, kao što je ustanovljeno na osnovu dokaza.

1986. Potčinjeni su usmeno ili telefonom Đorđeviću prenosili izveštaje. Đorđević je u svom svedočenju rekao da ga je 28. marta 1999. godine pozvao komandant SAJ Zoran Simović da ga obavesti o zločinima koje su pripadnici jedinice "Škorpioni", priključene SAJ-u, počinili tog dana u Podujevu nad civilima, kosovskim Albancima.⁶⁸²² Valja napomenuti da ti zločini nisu navedeni ni u izveštaju SUP-a ni u izveštaju Štaba MUP-a. Međutim, Đorđević je odmah dobio usmeni izveštaj o počinjenim zločinima. Đorđević je 26. juna 2009. godine u svom svedočenju na sudu u Beogradu izjavio sledeće: "O svemu što se dešavalo u organima unutrašnjih poslova najčešće sam bio obaveštavan redovnim linijama ili na drugi način",⁶⁸²³ da bi u postupku pred ovim Većem objasnio da to znači "telefonskim ili uobičajenim, kad dođe, on lično dođe pa onda ono što ima da kaže, on kaže".⁶⁸²⁴ Ljubinko Cvetić je potvrdio da su izveštaji SUP-ova podnošeni sedištu MUP-a u Beogradu ponekad usmeno, telefonskim putem. Ministarstvu i Štabu MUP-a u Prištini podnošen je izveštaj o svemu što se dešavalo na teritoriji nekog SUP-a tokom protekla 24 časa.⁶⁸²⁵

1987. Drugi važan kanal na osnovu kojeg je Đorđević znao šta se zbiva na Kosovu bio je lični kontakt. Dokazi pokazuju da je optuženi imao direktan i neposredan kontakt s jednim brojem načelnika SUP-ova na Kosovu, kao i s rukovodiocem Štaba MUP-a Sretenom Lukićem. Tokom

neke bande koja izvrši nekakvo krivično delo, pa se onda za njima organizuju potere " (Vlastimir Đorđević, T. 10048-10050). Veće ne prihvata ovo svedočenje kao istinito.

⁶⁸²² Vlastimir Đorđević, T. 9703. v. takođe Zoran Simović, T. 13588-13589, 13654.

⁶⁸²³ DP P1508, str. 5.

⁶⁸²⁴ Vlastimir Đorđević, T. 10087.

⁶⁸²⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6723, 6726.

1999. godine, on je u nekoliko prilika bio na Kosovu, gde je prisustvovao sastancima Štaba MUP-a i obilazio načelnike SUP-ova. Konkretno, u februaru 1999. godine, optuženi je prisustvovao sastanku Štaba MUP-a na kojem je Lukić govorio o RJB-ovim operacijama "čišćenja" koje je trebalo izvršiti u rejonima Podujeva, Dragobilja i Drenice.⁶⁸²⁶ U martu 1999. godine, u vreme kad su snage MUP-a i VJ izvodile takozvane operacije "čišćenja terena" u opštinama Kačanik i Vučitrn, optuženi je u Štabu MUP-a učestvovao u diskusiji o opštoj situaciji na Kosovu i sprovođenju plana odbrane.⁶⁸²⁷ U aprilu 1999. godine, optuženi je dvaput išao na Kosovo. Prvi put je otišao 16. aprila 1999. godine, kad je zajedno s ministrom išao u kratku posetu koja je uključivala sastanke s načelnicima SUP-ova, Štabom MUP-a i nekoliko političara, kao i održavanje konferencije za štampu.⁶⁸²⁸ Đorđević je iskoristio tu priliku da uruči rešenja o razrešenju dužnosti načelnika SUP-a Priština (Boška Petrića) i SUP-a Kosovska Mitrovica (Ljubinka Cvetića) i imenovanju novih načelnika.⁶⁸²⁹ Dva dana kasnije, 18. aprila 1999. godine, Đorđević se vratio na Kosovo da bi nadgledao primopredaju dužnosti u tim SUP-ovima.⁶⁸³⁰ Tom prilikom, on se najpre sastao s rukovodiocem Štaba MUP-a Lukićem, potom s Petrićem, u SUP-u Priština, a zatim s načelnikom SUP-a Uroševac, koji je takođe bio smenjen.⁶⁸³¹ Nakon tih sastanaka, Đorđević je na lokaciji gde je bio izmešten Prištinski korpus prisustvovao sastanku Štaba MUP-a i pripadnika Prištinskog korpusa Pavkovićem, Lazarevićem i Đakovićem.⁶⁸³²

1988. Optuženi je takođe raspolagao detaljnim saznanjima o događajima na terenu na Kosovu, konkretno, o učešću snaga MUP-a u protivterorističkim operacijama, i to tako što je prisustvovao i aktivno doprinosio sastancima Zajedničke komande na kojima se raspravljalo o takvim operacijama, kao i o pljačkanju, paljenju i uništavanju kuća kosovskih Albanaca od strane tih snaga.⁶⁸³³ Na sastanku 7. septembra 1998. godine on je sam istakao sledeće: "Moramo mere preduzeti protiv lica koja naknadno pale kuće".⁶⁸³⁴ Međutim, takve mere nisu nikada preduzete, uprkos tome što je optuženi bio u idealnoj poziciji da ih primeni. U zapisniku sa sastanka Zajedničke komande od 26. septembra 1998. godine govori se o okončanju operacija u Donjem i Gornjem Obrinju,⁶⁸³⁵ gde je ubijen 21 član porodice Delijaj. To ubijanje izazvalo je proteste međunarodne zajednice. Organizacija *Human Rights Watch* objavila je izveštaj o ubijanju u

⁶⁸²⁶ DP P85, str. 1.

⁶⁸²⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6682-6684; v. gore, par. 1925.

⁶⁸²⁸ Vlastimir Đorđević, T. 9735.

⁶⁸²⁹ Vlastimir Đorđević, T. 9736-9739.

⁶⁸³⁰ Vlastimir Đorđević, T. 9737.

⁶⁸³¹ Vlastimir Đorđević, T. 9737-9738.

⁶⁸³² Vlastimir Đorđević, T. 9738-9739, 10020.

⁶⁸³³ V. gore, par. 244-252, 1901; DP P886, v., na primer, str. 13, 14, 19, 23, 27, 29, 41, 57, 73, 82, 108.

⁶⁸³⁴ DP P886, str. 82.

⁶⁸³⁵ DP P886, str. 112.

Gornjem Obrinju,⁶⁸³⁶ a *New York Times* je o tome potom objavio reportažu na naslovnoj strani.⁶⁸³⁷ Srpska državna sredstva javnog informisanja negirala su tvrdnje koje je izneo *Human Rights Watch*.⁶⁸³⁸ U zapisniku Zajedničke komande za 4. oktobar 1998. godine zabeleženo je da je Šainović izjavio da treba pokrenuti istražni postupak "za Obrinje".⁶⁸³⁹ S obzirom na dokaze, nezamislivo je da Đorđević nije bio svestan navoda o zločinima počinjenim u Gornjem Obrinju, ali on ipak nije preduzeo nikakve mere povodom zatražene istrage.

1989. Optuženi je takođe učestvovao u nedeljnim sastancima Kologijuma MUP-a⁶⁸⁴⁰ na kojima se razgovaralo o opštoj bezbednosnoj situaciji na Kosovu i jedinicama policije koje su bile prisutne na terenu.⁶⁸⁴¹ Veće podseća da je odbacilo tvrdnju odbrane da se na tim sastancima nije raspravljalo o protivterorističkim operacijama. S obzirom na to da je situacija na Kosovu tada bila najurgentnije bezbednosno pitanje i da je Kologijum MUP-a korišćen kao forum za prijem zahteva za slanje dodatnih jedinica na Kosovo i odobravanje takvih zahteva, Veće se uverilo da jedini razuman zaključak koji se iz toga može izvesti jeste da se o takvim operacijama detaljno raspravljalo. Štaviše, cele 1998. i početkom 1999. godine, Đorđević je izdavao naređenja o raspoređivanju snaga MUP-a na Kosovo i ta su naređenja izvršavana.⁶⁸⁴²

1990. Postoje brojni dokazi o tome da je optuženi znao za zločine koje su srpske snage činile nad civilima, kosovskim Albancima, tokom ofanzive u leto 1998. godine. On je lično učestvovao u operaciji opsade porodičnog kompleksa porodice Jashari u Prekazama u martu 1998. godine u kojoj je veliki broj civila izgubio život, uključujući 18 žena i 10 dece, i koju su osudili svetski mediji. On je znao za Rezoluciju 1160 Saveta bezbednosti od 31. marta 1998. godine, u kojoj je, između ostalog, osuđeno korišćenje prekomerne sile protiv civila od strane srpske policije.⁶⁸⁴³ Đorđević je bio prisutan na terenu na Kosovu, gde je pratio sprovođenje Plana za suzbijanje terorizma na Kosovu od jula do oktobra 1998. godine. Znao je za masovno raseljavanje hiljada civila do kojeg su dovele te operacije i lično je video 15.000 - 20.000 raseljenih lica okupljenih u Istiniću, opština Dečani, i potvrdio da su se ta lica tamo okupila zbog operacija srpskih snaga. On je priznao da je tokom tih operacija bilo incidenata "paljenja" od strane policije na terenu. Znao je za prisustvo paravojnih snaga na Kosovu i za korišćenje naoružanih srpskih civila u zajedničkim operacijama VJ i MUP-a tokom tog perioda.

⁶⁸³⁶ Frederick Abrahams, T. 3660-3661, 4021-4022; DP P753. V. gore, par. 1905.

⁶⁸³⁷ Frederick Abrahams, T. 3960.

⁶⁸³⁸ Frederick Abrahams, T. 4021-4022.

⁶⁸³⁹ DP P886, str. 119.

⁶⁸⁴⁰ V. gore, par. 98; DP D208; Vlastimir Đorđević, T. 9413.

⁶⁸⁴¹ V. gore, par. 101-103; Vlastimir Đorđević, T. 9419-9420.

⁶⁸⁴² DP P136; DP P711; DP P1182; DP P1185; DP P1189; v. takođe DP P1193; DP P1195; DP P1487; DP P1196; DP P1488.

⁶⁸⁴³ Vlastimir Đorđević, T. 10095; DP P1074.

1991. Zahvaljujući svojoj ulozi u pregovorima s međunarodnim telima i predstavnicima SRJ i Srbije u oktobru 1998. godine, on je bio svestan pritužbi međunarodne zajednice u vezi s zločinima velikih razmera koje su srpske snage činile na Kosovu. Shaun Byrnes je direktno obavestio njegovog potčinjenog Lukića o prisilnom proterivanju kosovskih Albanaca iz njihovih sela u avgustu i septembru 1998. godine.⁶⁸⁴⁴ Prema zaključku Veća, Lukić je izveštavao Đorđevića, pa je ovaj, prema tome, morao znati za to proterivanje. On je takođe znao za Rezoluciju Saveta bezbednosti UN-a od 23. septembra 1998. godine u kojoj je izražena zabrinutost, između ostalog, zbog prekomerne i neselektivne primene sile od strane srpskih snaga bezbednosti i VJ na Kosovu, koja je dovela do civilnih žrtava i raseljavanja više od 230.000 lica iz njihovih domova na Kosovu.⁶⁸⁴⁵

1992. Sredinom januara 1999. godine, Vlastimir Đorđević je bio prisutan i vršio komandne dužnosti u Račku, gde je operacija protiv OVK, koja dovela do smrti velikog broja civila, izazvala zgražanje međunarodne zajednice. On je lično izveštavao Šainovića tokom te operacije.

1993. Ubrzo nakon tih događaja, u martu 1999. godine, Vlastimir Đorđević je direktno učestvovao u raspoređivanju pripadnika jedne poznate paravojne jedinice u Podujevo radi pomoći SAJ-u tokom protivterorističkih operacija na širem području tog grada. Kao što je napomenuto gore u tekstu, komandant snaga SAJ na terenu Simović direktno je obavestio optuženog da su pripadnici te grupe ubili 14 žena i dece istog dana kad se to dogodilo. Nakon što je predsednik Milošević zatražio od ministra Stojiljkovića da ga izvesti o toj stvari, Đorđević je tražio od Trajkovića da sastavi izveštaj o tom incidentu. Nisu preduzete nikakve dalje mere da se istraže ti zločini. Štaviše, on je odobrio ponovno raspoređivanje na Kosovo pripadnika te jedinice.

1994. Još jedan uverljiv pokazatelj da je optuženi znao za zločine koje su srpske snage činile na Kosovu 1999. godine jeste njegovo direktno i aktivno učešće u operacijama čiji je cilj bio da se sakriju tela kosovskih Albanaca pobijenih širom Kosova tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, što je detaljno opisano u Poglavlju VII ove Presude i u odeljcima gore u tekstu. Veće ovde želi da istakne da su operacije iskopavanja tela s mesta na kojima su prvobitno bila pokopana vršene uglavnom noću i tajno, kao i da je optuženi u vezi s telima pronađenim u kamionima-hladnjačama u Tekiji i jezeru Perućac izdao direktna naređenja da se to drži podalje od pravosudnih organa i javnosti. Kao što je Veće već ustanovilo, 2001. godine u centru SAJ u Batajnici kod Beograda otkriveno je čak 300 tela kosovskih Albanaca koji su identifikovani i o kojima se govori u Optužnici protiv optuženog; optuženi je rukovodio pokopavanjem tela koja su stizala u centar celog

⁶⁸⁴⁴ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12141-12142; Shaun Byrnes, T. 8172-8173.

⁶⁸⁴⁵ Vlastimir Đorđević, T. 10095; DP D160.

aprila i početkom maja 1999. godine i nadzirao to pokopavanje. On je znao da se radi o telima kosovskih Albanaca jer su ga o njihovom poreklu obavestili načelnici SUP-ova koji su ga kontaktirali u vezi s otkrivanjem tih tela.

1995. Đorđević je bio na Kosovu 16. a potom i 18. aprila 1999. godine, kad je obilazio razne SUP-ove i sastao se s načelnicima SUP-ova, kao i s rukovodstvom VJ. Ti odlasci na Kosovo odigrali su se u jeku operacija koje su imale za posledicu optužbe kojima se on tereti u Optužnici i usred postupka pokopavanja tela u centru SAJ u Batajnici i na drugim mestima. Prema zaključku Veća, optuženi je znao za zločine koje su snage MUP-a činile tokom tih operacija.

1996. Drugi izvor iz kojeg je optuženi mogao da sazna za takve zločine bila su sredstva javnog informisanja. Optuženi prihvata da je tokom rata svakodnevno čitao tamošnje novine.⁶⁸⁴⁶ Iako je malo verovatno da su srpska sredstva javnog informisanja izveštavala o zločinima snaga MUP-a na Kosovu, dokazi ukazuju na to da su državna sredstva javnog informisanja pobijala tvrdnje da srpske snage na Kosovu čine zločine. Na primer, kao što je već navedeno, srpska državna sredstva javnog informisanja pobijala su tvrdnje *Human Rights Watch*-a o ubijanju civila u Gornjem Obrinju u septembru 1998. godine.⁶⁸⁴⁷ Prema tome, da je Đorđević 1999. godine čitao samo srpske izvore i pratio samo srpska sredstva javnog informisanja, on bi, u najmanju ruku, znao za takve optužbe o kojima su izveštavala ta sredstva javnog informisanja. Njegov argument da je pri Kabinetu ministra postojala služba za informisanje koja je pratila i domaću i stranu štampu, ali mu nije dostavljala takve informacije nije ni verodostojan ni uverljiv.⁶⁸⁴⁸ Veće se uverilo da optuženi, kao načelnik RJB-a, ne samo da je znao za te zločine na osnovu ličnih zapažanja i lanca izveštavanja, već je putem sredstva javnog informisanja bio obavešten i o tome da su srpske snage tokom perioda na koji se odnosi Optužnica na Kosovu ubijale kosovske Albance,⁶⁸⁴⁹ da su s Kosova proterale na stotine hiljada kosovskih Albanaca,⁶⁸⁵⁰ kao i da su masovno uništavale njihove kuće i imovinu.

⁶⁸⁴⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9981, 10078.

⁶⁸⁴⁷ Frederick Abrahams, T. 4021-4022.

⁶⁸⁴⁸ Vlastimir Đorđević je pokušao da objasni da je ministrova služba za informisanje obavestavala ministra o zbivanjima i u domaćoj i u stranoj štampi, ali da njegov odsek nije imao takvu službu, već da je bio ograničen na šefa kabineta i jednog administrativnog saradnika. Dodao je da je služba za informisanje bila dužna da radi samo za ministra i da on nije mogao od nje ništa da traži (v. Vlastimir Đorđević, T. 9981-9982).

⁶⁸⁴⁹ Veće napominje da je o ubistvu porodice Berisha u gradu Suvoj Reci 26. marta 1999. godine i ubijanju istog tog dana više od 100 muškaraca u štali u selu Mala Kruša, opština Orahovac, pisao *New York Times* 5. odnosno 7. aprila 1999. godine (DP P1514, DP P1515). Optuženi je tvrdio da nije znao za ubijanje članova porodice Berisha i da pre ovog suđenja nikad nije video članak iz *New York Times*-a objavljen 5. aprila 1999. godine. Za taj incident je prvi put čuo kad je u Srbiji pokrenut krivični postupak protiv nekih od izvršilaca, o čemu su pisale tamošnje novine (v. Vlastimir Đorđević, T. 10079-10081). U vezi s ubijanjem u Maloj Kruši 26. marta 1999. godine, tvrdio je da je za njih prvi put čuo kad je pročitao Optužnicu (Vlastimir Đorđević, T. 10081-10082). Iz razloga o kojima je opsežno raspravljano gore u tekstu, Veće ne prihvata taj iskaz kao istinit.

⁶⁸⁵⁰ Vlastimir Đorđević, T. 10087-10089; DP P694, str. 8, DP P701, str. 5. Optuženi je istakao da u izveštajima koje je primao u vezi s odlaskom Albanaca s Kosova nije bio naveden razlog njihovog odlaska (Vlastimir Đorđević, T. 10089).

1997. Pored toga, Veće ne može da prihvati kao tačnu tvrdnju optuženog da nije znao za optužbe protiv MUP-a koje je 1998. i 1999. godine izneo *Human Rights Watch*. Optuženi je praktično bio na čelu policijskih snaga na koje se odnose ti navodi, ali ipak tvrdi da nikad nije čuo za tako teške navode. Njegovo negiranje da je za to znao posebno je teško prihvatiti ako se imaju u vidu dokazi da je *Human Rights Watch* svoje glavne optužbe poslao Ministarstvu unutrašnjih poslova. Veće je prihvatilo kao dokaze jedan broj objavljenih izveštaja, utemeljenih na istragama istražitelja *Human Right Watch*-a na terenu, vezanih za zločine počinjene nad kosovskim Albancima 1998. godine, koje je *Human Rights Watch* e-mailom uputio, između ostalog, Ministarstvu unutrašnjih poslova.⁶⁸⁵¹ Tokom NATO bombardovanja, kad je počinjena većina zločina za koje je u ovoj Presudi konstatovano da su dokazani, *Human Rights Watch* je izdavao kratke izveštaje i saopštenja pod nazivom *Kosovo Flashes*, koji su e-mailom diseminirani, između ostalog, Ministarstvu unutrašnjih poslova Srbije.⁶⁸⁵² U periodu od marta do jula 1999. godine objavljen je 51 *Flash*.⁶⁸⁵³ Intervjui koje je *Human Rights Watch* obavio s izbeglicama, kosovskim Albancima, u severnoj Albaniji bili su osnov za 15-minutnu reportažu *CNN*-a u aprilu 1999. godine.⁶⁸⁵⁴ Prema zaključku Veća, negiranje optuženog da je znao za te navode ne može se prihvatiti.

1998. *Human Rights Watch* je objavljivao i detaljne izveštaje o zločinima počinjenim 1999. godine, od kojih jedan o ubijanju u Čuški 14. maja 1999. godine, naslovljen *A Village Destroyed /Razoreno selo/*, koji je objavljen krajem 1999. godine i, kao i obično, diseminiran organima vlasti, uključujući MUP.⁶⁸⁵⁵

1999. Iako je znao za zločine činjene na Kosovu, optuženi ni u jednom trenutku nije formirao komisiju ili telo čiji bi konkretan zadatak bio da istraže navode o zločinima koje je činila policija na Kosovu i nije preduzeo ništa da bi obezbedio da drugi nadležni istražni organi posvete dužnu pažnju tim navodima. Kao načelnik RJB on je imao stvarnu mogućnost, pa i obavezu, da preduzme takve korake. Kao što će biti objašnjeno u nastavku teksta, to što on to nije učinio uverljiv je dokaz da je s ostalim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu delio nameru da ti zločini budu izvršeni i da ostanu neistraženi.

⁶⁸⁵¹ Frederick Abrahams, T. 3938-3939, 4079.

⁶⁸⁵² Frederick Abrahams, DP P740 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 819-820; Frederick Abrahams, T. 3993-3994.

⁶⁸⁵³ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 30. maja 2002. godine, str. 6; Frederick Abrahams, DP P740 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 820.

⁶⁸⁵⁴ Frederick Abrahams, DP P738, Izjava od 24. januara 2002. godine, str. 4.

⁶⁸⁵⁵ Frederick Abrahams, T. 3985-3986.

2. Udruženi zločinački poduhvat

(a) Postojanje zajedničkog plana i njegov cilj

(i) Stavovi strana u postupku

2000. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi Vlastimir Đorđević učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu (dalje u tekstu: UZP), koji je nastao najkasnije u oktobru 1998. godine i trajao do 20. juna 1999. godine.⁶⁸⁵⁶ Ono tvrdi da je cilj tog UZP bila promena etničke ravnoteže na Kosovu u nastojanju da se obezbedi trajna srpska kontrola nad tom Pokrajinom, što je trebalo da se ostvari kašnjenjivim sredstvima, konkretno, rasprostranjenom ili sistematskom kampanjom terora i nasilja, uključujući deportaciju, ubistva, prisilno premeštanje i progon, usmerenim protiv albanskog stanovništva na Kosovu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.⁶⁸⁵⁷ Konkretnije, ono tvrdi da su 24. marta 1999. godine ili približno tog datuma učesnici u UZP pokrenuli izuzetno koordiniranu operaciju velikih razmera u nameri da ostvare cilj UZP i da su jedinice MUP-a i VJ dejstvovale zajedno i u tesnoj saradnji radi postizanja tog cilja.⁶⁸⁵⁸

2001. Tužilaštvo tvrdi da je optuženi delio taj zajednički zločinački cilj i nameru da se poćine zloćini za koje se tereti.⁶⁸⁵⁹ Alternativno, ono navodi da ubistvo i progoni nisu bili deo zajedničkog cilja, ali da su bili prirodna i predvidiva posledica izvođenja tog plana i da je, svojom odlukom da učestvuje u UZP, optuženi svojevóljno prihvatio taj rizik.⁶⁸⁶⁰

2002. Odbrana tvrdi da zajedničkog plana nije bilo.⁶⁸⁶¹ Ona iznosi argument da o postojanju plana ne govori nijedan iz “hrpe dokumenata, naređenja i beležaka sa sastanaka” koji su uvršćeni u dokaze, kao ni iskaz nijednog od svedoka koji je u dato vreme imao veze sa srpskim snagama.⁶⁸⁶² Ona tvrdi da jedan obiman, usaglašen, široko rasprostranjen i sistematski plan proterivanja nekog stanovništva nije mogao postojati a da za njim ne ostane nijedno pisano naređenje ili dokument o njegovom realizovanju;⁶⁸⁶³ drugim rećima, kampanja proterivanja neke etnićke grupe s neke teritorije “nije se mogla sprovesti davanjem znakova očima, glavom i šaputanjem po hodicima”.⁶⁸⁶⁴ Ona iznosi argument da nema naređenja, depeša ili uputstava koji definišu cilj tog zajedničkog zloćinačkog plana; takvi dokumenti koji su prihvaćeni kao dokazi pokazuju suprotno,

⁶⁸⁵⁶ Optužnica, par. 20.

⁶⁸⁵⁷ Optužnica, par. 19; Završni podnesak tužilaštva, par. 7 i 10; Završna reć, T. 14364-14365.

⁶⁸⁵⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 27.

⁶⁸⁵⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 11.

⁶⁸⁶⁰ Optužnica, par. 21; Završni podnesak tužilaštva, par. 11.

⁶⁸⁶¹ Završni podnesak odbrane, par. 304.

⁶⁸⁶² Završni podnesak odbrane, par. 305. v. takode par. 306.

⁶⁸⁶³ Završni podnesak odbrane, par. 308-309.

⁶⁸⁶⁴ Završni podnesak odbrane, par. 310.

to jest, da je bilo nastojanja da se zaštiti civilno stanovništvo.⁶⁸⁶⁵ Odbrana tvrdi da su zločini, ukoliko jesu bili počinjeni, bili posledica izolovanih incidenata koje su izvršila pojedinačna lica.⁶⁸⁶⁶ Ona dodaje da su koordinirana dejstva VJ i MUP-a 1998. i 1999. godine bila usmerena samo protiv "terorističkih snaga", da su bila legitimna po međunarodnom običajnom pravu i da su te snage predstavljale vojne ciljeve.⁶⁸⁶⁷ Ukratko, tvrdnja odbrane da su "aktivnosti koje su preduzele snage SRJ bile protivterorističke aktivnosti u cilju odbrane zemlje", da je cilj bio "da se oslobode putni pravci, neutralizuju dejstva terorista, pronađu i oslobode oteti građani, uspostave javni red i mir i osigura bezbednost imovine i lica svih građana na KiM".⁶⁸⁶⁸

(ii) Zajednički plan

2003. Veće najpre mora da ustanovi da li je UZP postojao. Veće podseća da mora postojati zajednički plan koji predstavlja ili uključuje činjenje krivičnog dela predviđenog Statutom.⁶⁸⁶⁹ Ono napominje da je opšti cilj navodnog UZP-a – da se demografski sastav Kosova izmeni da bi se obezbedila trajna srpska kontrola nad tom Pokrajinom – sam po sebi nije zločin sankcionisan Statutom. Udruženi zločinački poduhvat postoji samo ukoliko, odnosno onda kad taj cilj predstavlja i uključuje činjenje zločina sankcionisanog Statutom. Veće se stoga u svojoj analizi dokaza usredsredilo na postojanje zajedničkog cilja i takvog plana, kao i na to u kom trenutku je eventualni zajednički cilj uključivao ili predstavljao zločin sankcionisan Statutom.

2004. Demografski posmatrano, kosovski Albanci bili su najbrojnija etnička grupa na Kosovu bar od 1948. godine (68,5 posto) i njihov broj se od 1961. godine svake godine uvećavao srazmerno visokom stopom rasta, dok je broj Srba (23,6 posto stanovništva na Kosovu 1948. godine) od 1971. godine bio u opadanju.⁶⁸⁷⁰ Početkom 1998. godine, ogromnu većinu stanovništva Kosova – 83 posto – činili su kosovski Albanci, dok su Srbi činili samo 10 posto, uz oko sedam posto lica drugih nacionalnosti.⁶⁸⁷¹

2005. Dokazi o političkom kontekstu i pravosudnim aktima koji su imali za posledicu događaje relevantne za zločine za koje se optuženi tereti u Optužnici pokazuju da su oni postali sporno političko pitanje i da su, usled njih, mnogi kosovski Albanci smatrali da Kosovo treba da se odvoji od Srbije. U isto vreme, OVK je u postojeće tenzije uneo novi oružani element i element nasilja i sve se više učvršćivao na tamošnjoj teritoriji. U želji da povrate kontrolu na teritorijom Kosova,

⁶⁸⁶⁵ Završni podnesak odbrane, par. 315, 321.

⁶⁸⁶⁶ Završni podnesak odbrane, par. 311.

⁶⁸⁶⁷ Završni podnesak odbrane, par. 328, 330-331.

⁶⁸⁶⁸ Završni podnesak odbrane, par. 334.

⁶⁸⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 96.

⁶⁸⁷⁰ Helge Brunborg, T. 6117; DP P983, str. 10, slika 1 i tabela 3.

⁶⁸⁷¹ V. gore, par. 20. Helge Brunborg, T. 6113; DP P983, str. 1.

delovi rukovodstva Srbije i SRJ pokušali su da izmene demografsku sliku Kosova kako većinsko stanovništvo ne bi više bili kosovski Albanci već Srbi. Veće konstatuje da je na kosovske Albance vršen ekonomski, društveni i politički pritisak da se isele s Kosova, dok su Srbi ohrabrivani da se tamo dosele kako bi se etnička ravnoteža promenila u korist Srba.

2006. Tužilaštvo tvrdi da je 1997. godine srpskom rukovodstvu postalo jasno da diskriminatorne mere protiv kosovskih Albanaca nisu dovoljne za dramatičnu izmenu demografske slike Kosova i da su "potrebne drastičnije mere".⁶⁸⁷² Prema tome, kako tvrdi tužilaštvo, "pošto nije uspelo da reši pitanje nenasilnog, kao nasilnog separatizma većine kosovskih Albanaca na Kosovu i pošto su se uslovi za dalji opstanak srpske vlasti na Kosovu sve više pogoršavali, rukovodstvo SRJ i Srbije, među kojima su bili političari i vojni i policijski funkcioneri, upustili su se u pripremu plana promene etničke ravnoteže na Kosovu kako bi se obezbedila srpska kontrola nad tom Pokrajinom."⁶⁸⁷³ Ono tvrdi da je taj cilj bilo nemoguće ostvariti bez primene kažnjivih sredstava, kao što je prisilno proterivanje znatnog dela albanskog stanovništva na Kosovu, izvedeno putem "široko rasprostranjene i sistematske kampanje terora i nasilja usmerene protiv albanskog stanovništva na Kosovu".⁶⁸⁷⁴

2007. Veće je brižljivo analiziralo predočene dokaze strana u postupku koji su relevantni za utvrđivanje pitanja da li je 1998. i/ili 1999. godine postojao zajednički plan koji je predstavljao ili uključivao zločine sankcionisane Statutom. Ono prihvata tvrdnju odbrane da u dokazima ne postoji nijedno pisano naređenje, zapisnik sa sastanka, depeša ili neki drugi dokument srpskih snaga ili političkog rukovodstva u kojem se eksplicitno poziva na proterivanje, zlostavljanje i ubijanje kosovskih Albanaca ili uništavanje njihove imovine. Međutim, Veće to ne prihvata kao odlučujući faktor. Zajednički plan ne mora biti izložen u nekom vojnom naređenju ili uputstvu. Veće podseća da čak nije neophodno da zajednički cilj bude prethodno dogovoren ili formulisan, on može biti improvizovan na licu mesta i zaključak o njemu može se izvesti iz činjenica.⁶⁸⁷⁵ Način na koji je počinjen zločin ili krivično delo u osnovi može da govori u prilog zaključku da je on morao biti počinjen u skladu s nekim zajedničkim planom.⁶⁸⁷⁶ Odbrana se oslanja na svedočenje velikog broja svedoka iz redova MUP-a i VJ na ovom suđenju, koji su izjavili da nisu znali za postojanje takvog

⁶⁸⁷² Završni podnesak tužilaštva, par. 54.

⁶⁸⁷³ Završna reč, T. 14364-14365.

⁶⁸⁷⁴ Završna reč, T. 14365.

⁶⁸⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 97; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 109; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 415, 418.

⁶⁸⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 109; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 466; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 699; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 262; Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 158; Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 80; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 611; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 102.

plana.⁶⁸⁷⁷ Veće je analiziralo iskaze tih svedoka. Kao što je već rečeno u ovoj Presudi, Veće ima razloga za zabrinutost kad je reč o verodostojnosti većine svedoka na koje se odbrana oslanja po ovom pitanju. Čak i ako se uzmu u obzir iskazi svedoka iz VJ i MUP-a koji su posvedočili da nikad nisu čuli za takav plan, ako bi se na osnovu dokumenata vojske i Državne bezbednosti doneo zaključak da 1999. godine nije postojao zajednički plan da se s teritorije Kosova deportuje i prisilno premesti veliki deo kosovskih Albanaca, taj zaključak bi predstavljao ne samo ignorisanje usmenih iskaza svedoka iz redova VJ koji su izjavili da su dobili naređenje za proterivanje kosovskih Albanaca ili paljenje sela,⁶⁸⁷⁸ već i flagrantno ignorisanje izuzetno uverljivog i doslednog korpusa dokaza prikupljenih u ovom predmetu. Taj korpus dokaza, o kojima su zaključci izloženi u Poglavlju VI ove Presude, ukazuje na izvestan broj osobenosti kad je reč o načinu činjenja zločina nad kosovskim Albancima, što, po mišljenju Veća, predstavlja uverljive dokaze o zajedničkom planu rukovodstva SRJ i Srbije, uključujući političare, vojne funkcionere i rukovodstvo policije (detaljnije opisane u nastavku teksta) da, kampanjom terora nad albanskim civilnim stanovništvom na Kosovu, izmene tamošnju etničku ravnotežu. Taj plan uključivao je deportaciju, prisilno premeštanje, ubistva i uništavanje objekata od značaja za kulturu. Dokazi vezani za način činjenja zločina nad albanskim civilnim stanovništvom na Kosovu ukazuju i na to da su drugi ciljevi tog zajedničkog plana evoluirali, naročito tokom oružanog sukoba koji je počeo 24. marta 1999. godine, uključujući osvetu zbog ubijanja pripadnika MUP-a i VJ, odmazdu zbog kampanje NATO bombardovanja, borbu i definitivno uništavanje OVK, uključujući i putem pogubljenja i primenom nesrazmerne sile.

2008. Ključni elementi koje je Veće identifikovalo kao dokaze o takvom planu jesu sledeći (1) demografski pokazatelji; (2) nagomilavanje i korišćenje srpskih snaga, kao i naoružavanje nealbanskog civilnog stanovništva na Kosovu, čime su prekršeni Oktobarski sporazumi iz 1998. godine i mirovni pregovori koji su bili u toku početkom 1999. godine; (3) obrazac zločina; (4) koordinirano korišćenje MUP-a i VJ; (5) primena nesrazmerne sile tokom “protivterorističkih” dejstava; (6) sistematsko prikupljanje ličnih isprava kosovskih Albanaca i registarskih tablica; i (7) pokušaji da se prikriju zločini nad civilima, kosovskim Albancima. Veće će se sada posvetiti svakom od tih elemenata.

a. Demografski pokazatelji

⁶⁸⁷⁷ Završni podnesak odbrane, par. 306.

⁶⁸⁷⁸ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9124-9126; svedok K89, T. 8442-8443, 8475, 8476-8478; svedok K90, DP P321, par. 41; svedok K73, DP P330, par. 40; svedok K73, T. 1524; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3323-3324, 3326, 3380.

2009. Veće napominje da je pre oružanog sukoba 1999. godine Kosovo imalo oko 2,1 milion stanovnika, od čega su otprilike 1,7 miliona (odnosno 83 posto) bili Albanci.⁶⁸⁷⁹ Prema procenama UNHCR-a, od 24. marta 1999. do 10. juna 1999. godine s Kosova je otišlo oko 800.000 kosovskih Albanaca,⁶⁸⁸⁰ što čini skoro 40 posto stanovništva, odnosno oko 46 posto kosovskih Albanaca. Veće smatra da to što su za manje od tri meseca kosovski Albanci u tako velikom postotku postali izbeglice, samo po sebi i u datim okolnostima, ukazuje na postojanje i efikasno sprovođenje plana da se, masovnim proterivanjem, izmeni etnički sastav Kosova.

b. Gomilanje i korišćenje snaga Srbije i SRJ i naoružavanje nealbanskog civilnog stanovništva na Kosovu čime su prekršeni Oktobarski sporazumi iz 1998. godine i mirovni pregovori koji su bili u toku početkom 1999. godine

2010. Kako je OVK 1997. i 1998. godine jačao, srpske vlasti su 1998. godine pokušale da oslabe taj element nasilja tako što su u junu 1998. godine izvele operacije kojima je ostvarivan "Plan za suzbijanje terorizma".⁶⁸⁸¹ Tokom tih operacija, snage Srbije i SRJ su u selima kosovskih Albanaca često koristile prekomernu silu, što je krajem te godine dovelo do internog raseljavanja više od 200.000 ljudi i izazvalo intervenciju međunarodne zajednice.⁶⁸⁸²

2011. Oktobarski sporazumi iz 1998. godine su nalogali da snage VJ i MUP-a smanje broj ljudi i naoružanja i da se pridržavaju prekida vatre kako bi se kosovsko pitanje rešilo političkim sredstvima i omogućilo da se raseljena lica vrate svojim domovima pre zime.⁶⁸⁸³ Odbrana tvrdi da su SRJ i Srbija u tim političkim pregovorima pokazale dobru volju tako su se što pridržavale Oktobarskih sporazuma i sarađivale s VMK OEBS-om.⁶⁸⁸⁴ Veće prihvata da je bilo nekih prividnih nastojanja srpskih vlasti da primene Sporazume, kao što je formiranje Komisije SRJ za saradnju s OEBS-om i tima VJ za vezu s OEBS-om i NATO-om,⁶⁸⁸⁵ kao i inicijalno povlačenje većeg dela naoružanja i opreme VJ⁶⁸⁸⁶ i povlačenje dela policijskih snaga s Kosova.⁶⁸⁸⁷ Međutim, iz drugih

⁶⁸⁷⁹ DP P983, str. 1; Helge Brunborg, T. 6113.

⁶⁸⁸⁰ DP P734, str. 4. V. takode dole, par. 2030. Veće podseća na svoju konstataciju da je na osnovu dokaza ustanovljeno da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica deportovano bar 200.000 kosovskih Albanaca.

⁶⁸⁸¹ DP P682 i DP P1361. V. gore, par. 1701.

⁶⁸⁸² V. gore, par. 345-347. Prema zapisniku sa sastanka Operativnog međuresorskog štaba za suzbijanje terorizma na KiM, održanog 29. oktobra 1998. godine u Beogradu, kojim je predsedavao Slobodan Milošević, tokom "borbenih dejstava" ubijeno je oko 3.500 "terorista", 5.000 do 6.000 "terorista" je ranjeno, 8.900 do 9.500 ih je "izbačeno iz borbe", 4.000 do 5.000 je "pobeglo s KiM", 6.000 do 6.500 je bacilo oružje ili je razoružano, a 560 je "likvidirano" od strane RDB. Pored toga, u operacijama vođenim na državnoj granici od 25. jula do 25. septembra 1998. godine, "izbačeno je iz stroja" nekih 1.344 "terorista", što je značilo da ih je 666 "likvidirano", 856 ranjeno, a 822 zarobljeno. U operacijama policije i RDB-a, 2.407 "terorista" je privedeno, a 283 pritvoreno. U operacijama su ubijena 22 vojnika VJ i 57 pripadnika MUP-a. DP P87, str. 5-6.

⁶⁸⁸³ V. gore, par. 357-363.

⁶⁸⁸⁴ Završni podnesak odbrane, par. 346-347.

⁶⁸⁸⁵ V. gore, par. 367-369.

⁶⁸⁸⁶ Richard Ciaglinski, T. 5266-5267.

⁶⁸⁸⁷ Ljubinko Cvetić, T. 6813.

dokaza se vidi da je rukovodstvo Srbije i SRJ pokazalo mali interes da poštuje te Sporazume, čak i u vreme njihovog potpisivanja.

2012. Na sastanku Operativnog međuresorskog štaba za suzbijanje terorizma na KiM, održanog 29. oktobra 1998. godine u Beogradu, kojim je predsedavao Slobodan Milošević a prisustvovali su mu Milutinović, Minić, Šainović, Matković, Stojilković, Anđelković, Perišić, Dimitrijević, Samardžić, Pavković, optuženi Đorđević, Marković, Stevanović i Lukić, zadatak da se pomogne VMK OEBS-a naveden je kao prioritet u narednom periodu, a Lukić je obavestio prisutne da je, prema Oktobarskim sporazumima, broj aktivnih pripadnika MUP-a na Kosovu smanjen s 14.000 na 10.000 i da je VMK-u omogućen pristup na 27 kontrolnih punktova na Kosovu.⁶⁸⁸⁸ Međutim, te dokaze o dobroj veri kad je reč o poštovanju Oktobarskih sporazuma i saradnji s VMK podrivaju druge izjave na tom sastanku, koje govore o stavu velikog broja prisutnih visokih funkcionera. Iz zapisnika se vidi da je veliki broj prisutnih verovao da je VMK (kao “međunarodni faktor”) pristrasan u korist OVK i da su i Perišić i Milutinović⁶⁸⁸⁹ rekli da je međunarodna zajednica, zajedno s OVK, neprijatelj SRJ i Srbije.⁶⁸⁹⁰ Milošević je rekao da glavni razlog iz kojeg je međunarodna zajednica aktivirala “tempiran[u] bomb[u] KiM” jeste “izuzetan geostrategijski značaj” SRJ i želja izvesnih stranih sila da steknu uporište u regionu.⁶⁸⁹¹ Pavković je obavestio prisutne da na Kosovu ima oko 21.360 naoružanih ljudi, od čega 11.300 pripadnika VJ i 10.000 pripadnika MUP-a, a kad se tom broju doda 48.000 cevi dodeljenih “lokalnom stanovništvu”, biće otprilike 60.000 ljudi pod oružjem (to jest, 60.000 naoružanih pristalica srpske stvari) “kako je to Planom i predviđeno”.⁶⁸⁹² On je dalje istakao potrebu da se jedinice angažuju u svim predviđenim rejonima i da se uspostavi borbena kontrola teritorije i saobraćajnica,⁶⁸⁹³ uprkos činjenici da se takva aktivnost očigledno kosila s Oktobarskim sporazumima. Milošević je naglasio da će predstavnici VMK moći “nesmetano da posmatraju situaciju”, ali ne i da “kontrolišu vojsku i policiju na našoj suverenoj teritoriji”.⁶⁸⁹⁴ U stvari, upravo to je trebalo da bude dozvoljeno Oktobarskim sporazumima.

2013. Taj negativni stav prema ulozi VMK bio je još izraženiji na sastanku Štaba MUP-a za Kosovo održanom u Prištini nekoliko dana kasnije, 2. novembra 1998. godine. Njim je predsedavao Sreten Lukić, a prisustvovali su mu načelnici svih SUP-ova i odreda PJP na Kosovu. Raspravljalo

⁶⁸⁸⁸ DP P87, str. 7 i 10.

⁶⁸⁸⁹ DP P87, str. 12-13. Veće napominje da je Milutinović potvrdio da se Misija OEBS-a sastojala od predstavnika 53 države Evrope i Sjedinjenih Država i da je “sigurno da među njima nisu svi protiv nas”. DP P87, str. 12. Samo je Šainović izneo stav da “mi možemo očekivati i objektivni odnos predstavnika međunarodne zajednice prema nama”. DP P87, str. 13.

⁶⁸⁹⁰ DP P87, str. 11-12.

⁶⁸⁹¹ DP P87, str. 13.

⁶⁸⁹² DP P87, str. 10.

⁶⁸⁹³ DP P87, str. 10.

⁶⁸⁹⁴ DP P87, str. 14.

se o Oktobarskim sporazumima. Na tom sastanku su zagovarani različiti načini da se izbegne valjano praćenje od strane VMK, uključujući i to da pripadnici RPO sakriju od VMK da znaju za naoružavanje lokalnih Srba.⁶⁸⁹⁵ Veće napominje da je naoružavanjem nealbanskog civilnog stanovništva na Kosovu stvoren utisak da se MUP i VJ pridržavaju Oktobarskih sporazuma, mada su te naoružane grupe civila, organizovane u RPO-ove, predstavljale naoružane srpske snage, spremne za korišćenje, sasvim suprotno duhu Oktobarskih sporazuma. Lukić je takođe posavetovao SUP-ove da od VMK zatraže da razoružaju sela i poruče da će, ukoliko to ne urade oni, to “uradi[ti] policija, ali neće snositi odgovornost za posledice”.⁶⁸⁹⁶ Iako Lukić nije konkretno rekao da se to odnosi samo na naoružana sela kosovskih Albanaca, kontekst u kojem je to rečeno na tom sastanku, na kojem se raspravljalo o tajnom naoružavanju srpskih seljana, jasno ukazuje na to da se pod “naoružanim selima” mislilo samo na sela kosovskih Albanaca. Kao što je već konstatovano, nekoliko dana kasnije, 5. novembra 1998. godine, održan je sastanak u Štabu MUP-a u Prištini, kojem su prisustvovali Milutinović, Stojiljković, optuženi Đorđević, Marković, Lukić, Šainović, Anđelković, Pavković i svi načelnici SUP-ova, OUP-ova, policijskih stanica i svih odreda PJP na Kosovu, starešine RDB s Kosova i 13 predstavnika VJ iz Prištinskog korpusa,⁶⁸⁹⁷ na kojem je Lukić izjavio da će jedinice policije nastaviti da izvrše svoje dužnosti i obaveze,⁶⁸⁹⁸ a Milutinović je preneo gorepomenuti stav predsednika Miloševića sa sastanka 29. oktobra 1998. godine da će u vezi s VJ i policijom sve ostati isto, to jest da će Zajednička komanda nastaviti da funkcioniše, da se jedinice VJ neće povlačiti i da su policijske snage umanjene samo za onaj broj koji je već povučen.⁶⁸⁹⁹ Pored toga, verifikatori VMK neće dobiti pristup objektima VJ i policije.⁶⁹⁰⁰ Milutinović je objasnio da SRJ i Srbija moraju “da u ovom periodu izigrava[ju] položaj žrtve”⁶⁹⁰¹ i izjavio sledeće: “Za Kosovo i Saveznu Republiku Jugoslaviju nećemo priznavati Haški tribunal, jer je ovo unutrašnja stvar naše zemlje”.⁶⁹⁰²

2014. Zapisnike sa tih sastanaka Veće smatra jasnim dokazima o nameri srpskog rukovodstva i prisutnih da obmanu VMK, a s njima međunarodnu zajednicu, i navedu ih da poveruju da vlasti SRJ i Srbije poštuju Oktobarske sporazume, planirajući zapravo da primene politiku direktnog kršenja tih Sporazuma, što je uključivalo dalje koordinirane operacije VJ i MUP-a.

2015. Nedostatak saradnje snaga policije i VJ s VMK-om tokom meseci koji su usledili, koje se, između ostalog, ogledalo u tome što na sastancima s VMK nisu navodili osnovne brojke ili ostale

⁶⁸⁹⁵ DP P690, tačka 8; Žarko Braković, T. 4168.

⁶⁸⁹⁶ DP P690, stavka 5.

⁶⁸⁹⁷ DP P770; Žarko Braković, T. 4170.

⁶⁸⁹⁸ DP P770, str. 3.

⁶⁸⁹⁹ DP P770, str. 3-4; Žarko Braković, T. 4172.

⁶⁹⁰⁰ DP P770, str. 4.

⁶⁹⁰¹ DP P770, str. 4.

podatke o ljudstvu i naoružanju,⁶⁹⁰³ nisu dostavljali redovne nedeljne izveštaje ili obaveštenja o angažovanju, kako je bilo predviđeno Sporazumima,⁶⁹⁰⁴ što su sprečavali VMK da pristupi područjima na kojima su VJ ili MUP “izvodili vežbe” na Kosovu⁶⁹⁰⁵ ili vojnim kasarnama,⁶⁹⁰⁶ uprkos odredbama Sporazuma koje su nalagale da se VMK-u obezbedi neometan pristup područjima i objektima na Kosovu,⁶⁹⁰⁷ o čemu su svedočili međunarodni posmatrači, dokazuje činjenicu da su naređenja da se VMK obmane i da mu se onemogući valjano praćenje aktivnosti VJ i MUP-a na Kosovu u praksi izvršavana.

2016. Drugi dokazi ukazuju na to da je OVK iskoristio delimično povlačenje jedinica VJ i MUP-a nakon Oktobarskih sporazuma kao priliku da se pregrupiše i povrati kontrolu nad nekim delovima Kosova i izvede napade na njima,⁶⁹⁰⁸ naročito na području Mališeva, Glogovca i Podujeva.⁶⁹⁰⁹ Reakcija snaga VJ i MUP-a bila je brza, nesrazmerna i žestoka.⁶⁹¹⁰ U rejonu Podujeva je 18. decembra 1998. godine bila angažovana borbena grupa jačine čete, sačinjena od vojnika VJ i pripadnika PJP,⁶⁹¹¹ čime su prekršeni Oktobarski sporazumi,⁶⁹¹² te su na tom području počele konkretne operacije tokom kojih su korišćeni tenkovi i minobacači. VMK-u je data lažna informacija da je ta oklopna jedinica tamo radi obuke vozača tenkova.⁶⁹¹³ Iako je general Drewienkiewicz 24. decembra 1998. godine obavestio Sretena Lukića da tekuće operacije VJ i MUP-a oko Podujeva predstavljaju kršenje prekida vatre i da će eventualne žrtve biti pripisane direktno vlastima SRJ,⁶⁹¹⁴ u danima koji su usledili došlo je do daljih incidenata u kojima su učestvovala snaga MUP-a i VJ.⁶⁹¹⁵ Na sastanku Kolegijuma načelnika Generalštaba VJ 30.

⁶⁹⁰² DP P770, str. 5.

⁶⁹⁰³ Karol John Drewienkiewicz, T. 6340-6341; DP P1001; Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11841, 11843-11846, 11946; Michael Phillips, T. 8687-8691; Joseph Maisonneuve, T. 5457-5458.

⁶⁹⁰⁴ Karol John Drewienkiewicz, T. 6320; DP P837.

⁶⁹⁰⁵ Richard Ciaglinski, T. 5255; Richard Ciaglinski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6818-6819.

⁶⁹⁰⁶ Richard Ciaglinski, T. 5255.

⁶⁹⁰⁷ V. gore, par. 350, 357, 360.

⁶⁹⁰⁸ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12209-12210, 12242-12243; Shaun Byrnes, T. 8248-8249. v. takođe Ljubinko Cvetić, T. 6813, 6816; svedok 6D2, T. 12265; Radomir Mitić, T. 12657; Momir Stojanović, T. 11722.

⁶⁹⁰⁹ DP P689; Žarko Braković, T. 4266-4267. V. takođe Danica Marinković, T. 12939; DP D853, str. 4, koji svedoči o napadu na MUP u Glogovcu 11. novembra 1998. godine, str. 632, stavka 295; svedok 6D2, T. 12317-12318; Danica Marinković, T. 12936-12937; DP D853, str. 4 (u vezi s oružanim napadom koji je OVK izveo na policijsku stanicu u Mališevu 8. novembra 1998. godine).

⁶⁹¹⁰ Na sastanku Štaba MUP-a sa članovima Štaba, načelnicima SUP-ova s Kosova, i komandantima PJP, održanom 2. decembra 1998. godine u Prištini, Lukić je izvestio da je na sastanku održanom 27. novembra 1998. godine u Beogradu, kojim je predsedavao Stojiljković, a prisustvovali mu načelnik RJB i načelnik RDB, načelnik Štaba MUP-a u Prištini i Nikola Šainović, doneta odluka da će “policija da bude ofanzivnija u preduzimanju mera u novonastaloj situaciji”, DP P689, str. 3.

⁶⁹¹¹ Shaun Byrnes, DP P1214 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 12165-12169, 12235; Shaun Byrnes, T. 8189, 8191-8193; Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 95; Karol John Drewienkiewicz, T. 6349; DP P1246; DP P1247; John Crosland, DP P1400, par. 66. VMK je zadržao posmatračke položaje u blizini garnizona i pratio je ulaske i izlaske iz garnizona. Kasnije je DPMK-SAD postavio jedno vozilo blizu logora borbene grupe, Shaun Byrnes, T. 8189, 8191-8193. John Crosland je u svom svedočenju rekao da je ta borbena grupa bila opremljena sa 15 tenkova T-55, šest praga i pratećih vozila, John Crosland, DP P1400, par. 65.

⁶⁹¹² V. gore, par. 388.

⁶⁹¹³ V. gore, par. 388.

⁶⁹¹⁴ Karol John Drewienkiewicz, T. 6358; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7786; DP P1005.

⁶⁹¹⁵ V. gore, par. 389-393.

decembra 1998. godine, pukovnik Aleksandar Dimitrijević je priznao da je situacija u Podujevu bila posledica "takozvane navodne ili stvarno planirane vežbe" i otvoreno izjavio da "to što se objašnjava da je to bila redovna planirana vežba nije tačno. To je planski izvedena jedinica da isprovocira teroriste da bi MUP iza toga morao da radi što treba da radi."⁶⁹¹⁶ Sredinom januara 1999. godine, snage VJ i MUP-a su, po svemu sudeći, odustale od svakog nastojanja da prikažu da se pridržavaju Oktobarskih sporazuma. Incident u Račku od 15. januara 1999. godine, o kojem se detaljno raspravlja na drugim mestima u ovoj Presudi,⁶⁹¹⁷ u suštini je označio prestanak važenja sporazuma o prekidu vatre. On je takođe bio osnov za sve zaoštrenije odnose između vlasti Srbije i SRJ i međunarodne zajednice, koju je predstavljao OEBS.⁶⁹¹⁸

2017. Međunarodni pregovori u Rambouilletu i Parizu koji su usledili u februaru, odnosno martu 1999. godine, bili su opterećeni raznim problemima, tako da su na kraju propali i nijedna strana nije potpisala nacrt sporazuma.⁶⁹¹⁹ Dana 20. marta 1999. godine VMK je evakuisan s Kosova,⁶⁹²⁰ a NATO je 24. marta 1999. godine otpočeo bombardovanje. Gomilanje snaga MUP-a i VJ u martu 1999. godine predstavljalo je, prema tvrdnji odbrane, akt samoodbrane u očekivanju intervencije NATO-a.⁶⁹²¹ Veće ne prihvata da je to bila jedina svrha gomilanja srpskih snaga koje je, prema zaključku Veća, počelo u januaru 1999. godine. U periodu od sredine januara 1999. godine pa do početka vazdušnih napada NATO-a održan je niz sastanaka komandnih organa VJ i MUP-a, o kojima se raspravlja u nastavku teksta, na kojima su izrađeni planovi o merama koje treba preduzeti ako NATO eventualno uđe na teritoriju Kosova. Ono što upada u oči kad je reč o tim sastancima i naređenjima koja su usledila jeste da su oni održavani u vreme mirovnih pregovora putem "šatl-diplomatije", čiji je cilj je upravo da bio da se izbegne situacija u kojoj bi moglo doći do vojne intervencije NATO-a. Drugim rečima, vlasti Srbije i SRJ nisu usredsredile svoje napore na to da na svaki mogući način postignu političko rešenje kosovskog pitanja, uključujući i putem poštovanja Oktobarskih sporazuma, već su se zapravo pripremale za rat – navodno za rat s NATO-om i OKV. Međutim, Veće konstatuje da su te pripreme za korišćenje VJ, MUP-a i drugih s njima povezanih

⁶⁹¹⁶ DP P1330, str. 14.

⁶⁹¹⁷ V. gore, par. 396-418.

⁶⁹¹⁸ Veće podseća da je šef VMK OEBS-a ambasador Walker proglašen za *personu non grata* nakon što je javno optužio vlasti SRJ za događaje u Račku i da je Slobodan Milošević na sastanku s predsedavajućim OEBS-a Knutom Vollebaekom, 20. ili 21. januara 1999. godine, jasno izneo svoj stav da je izveštaj ambasadora Walkera u vezi s Račkom izmišljotina i da je najverovatnije OKV izazvao taj incident, Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 154; Knut Vollebaek, DP P1073, str. 5; Knut Vollebaek, T. 7214, 7254-7255; Knut Vollebaek, DP P1072 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7724-7730. V. takođe gore, par. 417. Valja napomenuti da je Milutinović, na sastanku Operativnog međuresorskog štaba za suzbijanje terorizma, održanom u Beogradu 29. oktobra 1998. godine, samo nekoliko dana posle potpisivanja Oktobarskih sporazuma, istakao mogućnost da se članovi VMK-a koji se ne "ponašaju" prema Bečkoj konvenciji o diplomatsko-konzularnim predstavništvima" proglase za *personae non gratae*. DP P87, str. 15.

⁶⁹¹⁹ Knut Vollebaek, T. 7220-7221, 7223, 7269; Knut Vollebaek, DP P1071 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9520-9521; Knut Vollebaek, DP P1072 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 7710. v. takođe gore, par. 432-440.

⁶⁹²⁰ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 171; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7813.

⁶⁹²¹ Završni podnesak odbrane, par. 348-349.

snaga na Kosovu, u stvari, bile i pripreme za korišćenje tih snaga za izvršenje zločina ustanovljenih u ovoj Presudi.

2018. Dana 16. januara 1999. godine, Generalštab VJ uputio je komandi 1. 2. i 3. armije, RV-u i PVO-u (Ratno vazduhoplovstvo i Protivvazдушna odbrana) i korpusu specijalnih jedinica Direktivu za upotrebu VJ u suprotstavljanju nasilnom dovođenju multinacionalne brigade NATO na prostor KiM, pod šifrom "Grom-3", kojom je VJ-u dat zadatak da, između ostalog, kao prvo, u sadejstvu s MUP-om blokira "šiptarske terorističke snage" u širim rejonima i, kao drugo, u sadejstvu s MUP-om uništi "šiptarske terorističke snage".⁶⁹²² Pored toga, trebalo je mobilisati 63. padobransku brigadu i 72. specijalnu brigadu VJ i dovesti ih u borbenu gotovost.⁶⁹²³ Dana 27. januara 1999. godine usledilo je naređenje Komande 3. armije "za upotrebu 3. armije u sprečavanju nasilnog dovođenja brigade NATO, njenog razbijanja i uništenja šiptarskih terorističkih snaga na Kosovu i Metohiji".⁶⁹²⁴ U naređenju se navodi da bi "verovatni" cilj dejstava NATO-a mogao biti "zaštita civilnog šiptarskog stanovništva od masakra", kao i podrška "šiptarskim terorističkim snagama" da otpočnu oružanu pobunu,⁶⁹²⁵ dok bi NATO-ov "povod za angažovanje brigade bila navodna 'ugroženost članova Misije OEBS-a i verifikatora'".⁶⁹²⁶ Tim naređenjem angažovane su ne samo snage stalnog sastava VJ, već i "naoružan[o] nešiptarsk[o] stanovništv[o]".⁶⁹²⁷ Prištinskom korpusu VJ je naređeno da u svom radu angažuje snage iz stalnog sastava i "naoružan [o] nešiptarsk [o] stanovništv [o]", konkretno, na obezbeđenju vojnih objekata i komunikacija, kao i za odbranu naseljenih mesta "sa nešiptarskim stanovništvom".⁶⁹²⁸ Snagama je na više mesta naređeno da treba "razbiti i uništiti brigadu NATO i [šiptarske terorističke snage] na prostoru [Kosova i Metohije]".⁶⁹²⁹ S obzirom na konstatacije Veća o tome šta se događalo na terenu na Kosovu, Veće smatra da su, zbog etničke povezanosti albanskog stanovništva na Kosovu i OVK, srpske snage smatrale da OVK ima podršku i pomoć celokupnog tamošnjeg albanskog stanovništva, usled čega je ono u celosti počelo da se smatra neprijateljem, te je, s obzirom na okolnosti koje su vladale na Kosovu početkom 1999. godine, naređenje da se "razbiju i unište šiptarske terorističke snage" podrazumevalo raseljavanje albanskog stanovništva na datom području na Kosovu, ili bi dovelo do njega, pa čak i težih posledica.⁶⁹³⁰

⁶⁹²² DP D179, str. 7-9.

⁶⁹²³ DP D179, str. 11.

⁶⁹²⁴ DP D343.

⁶⁹²⁵ DP D343, str. 3.

⁶⁹²⁶ DP D343, str. 3.

⁶⁹²⁷ DP D343, str. 5.

⁶⁹²⁸ DP D343, str. 6.

⁶⁹²⁹ DP D343, str. 6-7.

⁶⁹³⁰ V. Karol John Drewienkiewicz, T. 6378.

2019. Veće napominje da se u gorepomenutom naređenju takođe traži od snaga da "[d]oslovno pošt[uju] odredbe međunarodnog humanitarnog i ratnog prava".⁶⁹³¹ Pozivajući se na povremene izjave te vrste u beleškama sa sastanaka i naređenjima VJ, odbrana tvrdi da su srpske snage i vlasti zapravo preduzimale mere zaštite i pomoći civilnom stanovništvu tokom protivterorističkih operacija i da su zapravo radile na nalaženju mirnog rešenja.⁶⁹³² Ona tvrdi da takvi dokazi o brizi za civilno stanovništvo "stoje u suprotnosti s bilo kakvim planom za proterivanja" i da se "kose s navodom o prećutnom odobravanju zločina i/ili bilo kakvom planu o proterivanju neke etničke grupe".⁶⁹³³ Odbrana dalje tvrdi da se postupci SRJ i Srbije kojima je stanovništvo podsticano da ostane u svojim selima i da ne odlazi "još manje uklapaju" u navod o planu da se vrši deportacija ili prisilno premeštanje⁶⁹³⁴ i da, u najmanju ruku, s razlogom dovode u razumnu sumnju postojanje plana ili namere da se kosovski Albanci proteraju.⁶⁹³⁵ Takve beleške iz zapisnika sa sastanaka VJ o pridržavanju međunarodnog humanitarnog prava i podsticanju stanovništva da ostane u svojim selima, po mišljenju Veća, ne dovode u razumnu sumnju postojanje zajedničkog plana. Naprotiv, česta kršenja međunarodnog humanitarnog prava od strane VJ, neprimenjivanje pravila međunarodnog humanitarnog prava u tom periodu i ogromna količina doslednih dokaza o učešću VJ u masovnom ubijanju i proterivanju seljana, kosovskih Albanaca, iz njihovih domova ubedljivo ukazuje na suprotno.

2020. Resor javne bezbednosti MUP-a takođe je imao plan "sprečavanja i onemogućavanja ulaska vojnih snaga NATO-pakta na našu teritoriju", što je uključivalo tri operacije čišćenja terena u rejonu Podujeva, Dragobilja i Drenice, uz korišćenje oko 4.000 policajaca, 70 pripadnika OPG i oko 900 rezervnih policajaca.⁶⁹³⁶ Na sastanku Štaba MUP-a u Prištini 17. februara 1999. godine, kojem su prisustvovali Stojiljković, optuženi Đorđević, Marković, Stevanović, svi članovi Štaba MUP-a u Prištini, koordinator RDB za Kosovo Miloslav Vilotić, načelnici svih SUP-ova na Kosovu, komandanti PJP i SAJ i načelnici CRDB na Kosovu, ministar Stojiljković je izjavio da će "Kosovo će biti multinacionalno, ali u okviru sadašnjeg ustavnog i pravnog sistema Srbije i SRJ. Neće se dopustiti drugačija rešenja van ovih, i ako se u tome ne uspe Kosovo će se braniti svim sredstvima" i dodao da "[n]ema predaje Kosova".⁶⁹³⁷ On je objasnio da NATO preti intervencijom zbog činjenice da "Amerika želi da dobije bazu na Kosovu i da odatle ide dalje".⁶⁹³⁸ Stojiljković je potom obavestio prisutne da "[u]slučaju napada [NATO-a], za dva-tri dana treba da aktiviramo naše

⁶⁹³¹ DP D343, str. 12.

⁶⁹³² Završni podnesak odbrane, par. 342-343. Odbrana se poziva na DP P1331, str. 18-19.

⁶⁹³³ Završni podnesak odbrane, par. 343.

⁶⁹³⁴ Završni podnesak odbrane, par. 344, gde se poziva na DP D180, DP D540, str. 2, DP D543; Branko Krga, T. 10603.

⁶⁹³⁵ Završni podnesak odbrane, par. 344.

⁶⁹³⁶ DP P85, str. 1.

⁶⁹³⁷ DP P85, str. 2.

⁶⁹³⁸ DP P85, str. 3.

planove i da *u tom vremenu očistimo teritoriju od terorista*".⁶⁹³⁹ Kao što je ranije napomenuto, pošto se početkom 1999. godine uglavnom smatralo da celokupno albansko civilno stanovništvo na Kosovu ima veze s OVK ili ga barem podržava, bilo je verovatno da će plan da se "očisti teritorija od terorista" uključivati ili imati za posledicu raseljavanje kosovskih Albanaca s područja na kojima je to "čišćenje" vršeno svim mogućim sredstvima. Tu Stojiljkovićevu izjavu Veće smatra jasnim dokazom da je MUP nameravao da period NATO bombardovanja iskoristi da sprovede planove za prisilno proterivanje s Kosova velikog broja Albanaca. Ono što je bitno, on je to izjavio više od mesec dana pre intervencije NATO-a, dok su bili u toku međunarodni diplomatski pregovori čiji je cilj bilo pronalaženje političkog rešenja kosovskog problema.

2021. Da bi ostvario taj plan, MUP-u je bilo potrebno pojačanje snaga. U tom cilju, korišćeno je ne samo nealbansko civilno stanovništvo na Kosovu, organizovano u RPO-ove, već su "dobrovoljci", uključujući pripadnike paravojnih grupa koji su se borili u ranijim sukobima u bivšoj Jugoslaviji, takođe regrutovani i priključivani snagama MUP-a. Na gorepomenutom sastanku održanom 17. februara 1999. godine, ministar Stojiljković rekao je prisutnima da treba "[o]bazrivo pristupati i angažovati dobrovoljce i njihovo angažovanje vezivati preko rezervnog sastava policije, kad mi to ocenimo za potrebno".⁶⁹⁴⁰ Optuženi Vlastimir Đorđević je sutradan poslao depešu svim SUP-ovima u Srbiji i RDB-u u kojoj je naredio "potpunu kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima".⁶⁹⁴¹ Kao što je razmotreno na drugim mestima, Veće odbacuje stav odbrane da je svrha depeše optuženog bila da spreči korišćenje pripadnika paravojnih formacija i dobrovoljaca koji su bili aktivni na Kosovu.⁶⁹⁴² Ta depeša je očito predstavljala uputstvo za postupanje po naređenju za "angaž[ovanje] dobrovolj[aca]" koje je ministar izdao prethodnog dana.⁶⁹⁴³ Nešto više od mesec dana kasnije, 24. marta 1999. godine, ministar je uputio još jednu depešu pozivajući se na depešu od 18. februara kao na "našu depešu", u kojoj svim SUP-ovima, Štabu MUP-a u Prištini i svim stanicama saobraćajne policije nalaže sledeće: "Evidentirati i uspostaviti kontrolu nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima, radi njihovog eventualnog angažovanja".⁶⁹⁴⁴ U vezi s tim što se ministar pozvao na "našu depešu", Veće se nije uverilo u istinitost argumenta odbrane da je ministar sva uputstva RJB-u najpre odobravao pre nego što su ona upućivana organizacionim jedinicama i SUP-ovima u Srbiji.⁶⁹⁴⁵ Po mišljenju Veća, to što se depeša od 18. februara naziva "našom depešom" predstavlja ubedljiv pokazatelj da su odluku o angažovanju paravojnih formacija zajednički doneli ministar Stojiljković i optuženi

⁶⁹³⁹ DP P85, str. 3 (naglasak dodat).

⁶⁹⁴⁰ DP P85, str. 3.

⁶⁹⁴¹ DP P356, str. 3.

⁶⁹⁴² V. gore, par. 1929.

⁶⁹⁴³ V. Ljubinko Cvetić, T. 6677-6679.

⁶⁹⁴⁴ DP P702.

Dorđević. Zajednička odluka o korišćenju paravojnih formacija zajedno sa snagama MUP-a na Kosovu ne samo da ukazuje na postojanje zajedničkog plana koji je podrazumevao činjenje zločina, već i na saradnju Stojiljkovića i Dorđevića kad je reč o korišćenju MUP-a i s njim povezanih snaga u ostvarenju tog plana.

2022. Događaji na terenu su pokazali da su gorenavedeni planovi sprovedeni. Do februara 1999. godine policija je ponovo zauzela 27 osmatračkih punktova na Kosovu i postavila nove, čime su prekršeni Oktobarski sporazumi.⁶⁹⁴⁶ Broj jedinica VJ i MUP-a je drastično porastao, što se u potpunosti kosilo s Oktobarskim sporazumima.⁶⁹⁴⁷ Do sredine marta 1999. godine granična zona je proširena s pet na deset kilometara,⁶⁹⁴⁸ broj pripadnika VJ i MUP-a uvećan je za nekoliko hiljada,⁶⁹⁴⁹ na Kosovo je dopremana novija, savremenija, veća i jača vojna i policijska oprema,⁶⁹⁵⁰ posmatrači VMK su često zaustavljani i šikanirani u graničnom pojasu,⁶⁹⁵¹ SUP-ovi su mobilisali sve pripadnike rezervnih snaga,⁶⁹⁵² a srpski civili su naoružavani i podsticani da učestvuju u operacijama protiv kosovskih Albanaca.⁶⁹⁵³ Zapažanja VMK iz tog perioda navela su šefa Regionalnog centra 2 VMK-a, Leifa Windmara, da u pismu generalu Drewienkiewiczu napiše da je “sasvim očigledno” da jedinice MUP-a i VJ “izvršavaju planiranu operaciju protiv *albanskog stanovništva*”, a ne “pojedinačne odgovore na napade OVK ili zimske vežbe” kao ranije.⁶⁹⁵⁴

2023. Stav prema sudbini kosovskih Albanaca koji su viši politički funkcioneri u SRJ i Srbiji izneli u martu 1999. godine još jedan je pokazatelj ukupne i prave svrhe dejstava VJ i MUP-a na terenu. Kad mu je Knut Vollebaek saopštio svoja zapažanja o bežanju ljudi iz njihovih sela i razaranju sela u okolini Podujeva 15. marta 1999. godine,⁶⁹⁵⁵ predsednik Slobodan Milošević se nasmejao i odgovorio da su ta raseljena lica “izletnici”, a da su zapaljene kuće “zapaljeno seno”.⁶⁹⁵⁶ Po mišljenju Veća, Miloševićeva reakcija na Vollebaekova zapažanja u vezi s prisilnim raseljavanjem civila, kosovskih Albanaca, i razaranjem njihovih sela ukazuje na to da Milošević ne samo što je bio svestan činjenja takvih zločina, već je i nameravao njihovo činjenje. Miloševićovo cinično odbacivanje Vollebaekove zabrinutosti jeste jasan dokaz da su zločini protiv civila, kosovskih Albanaca, činjeni uz puno odobravanje, podršku i podsticaj najviših političkih lidera koji su učestvovali u UZP-u.

⁶⁹⁴⁵ V. Završna reč, T. 14488.

⁶⁹⁴⁶ Richard Ciaglinski, T. 5263, 5341-5342; DP P844, beleška za 5. januar 1999. godine.

⁶⁹⁴⁷ V. gore, par. 430, 435-439, 444.

⁶⁹⁴⁸ V. gore, par. 438.

⁶⁹⁴⁹ V. gore, par. 438.

⁶⁹⁵⁰ V. gore, par. 438.

⁶⁹⁵¹ V. gore, par. 438.

⁶⁹⁵² V. gore, par. 439.

⁶⁹⁵³ V. gore, par. 436.

⁶⁹⁵⁴ Karol John Drewienkiewicz, T. 6378-6379; DP P1009. Naglasak dodat.

2024. Ubrzo nakon neuspeha mirovnih pregovora u Rambouilletu u martu 1999. godine, Vojislav Šešelj, zamenik predsednika Vlade Srbije, izjavio je na mitingu Srpske radikalne stranke (SRS) u Zemunu sledeće: "Ako dođe do bombardovanja od strane NATO pakta, [...] mi Srbi ćemo prilično stradati, ali Albanaca na Kosovu neće biti".⁶⁹⁵⁷ Kad je ispitivan u vezi s tim govorom, čiji je video-snimak prikazan u sudnici, Vlastimir Đorđević je tvrdio da ga nikad ranije nije čuo, mada je izjavio da Šešelj tada nije govorio kao zamenik predsednika Vlade.⁶⁹⁵⁸ Po njegovom mišljenju, taj govor se svodio samo na "prič[u], ta priča nikoga nije obavezivala".⁶⁹⁵⁹ On je dalje izjavio da Šešelj nije imao veze s pitanjem Kosova, da tamo nikad nije kročio i tvrdio je da ne zna da je Šešelj bio vođa paravojne grupe "Beli orlovi" koja je tokom rata delovala na Kosovu uporedo s policijom.⁶⁹⁶⁰ Imajući u vidu konstatacije Veća o tome šta se od početka kampanje NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine na Kosovu zapravo događalo kad je reč o masovnom proterivanju albanskog stanovništva na Kosovu i prisustvu "Belih orlova" na Kosovu tokom tog perioda, ono ne može da prihvati Đorđevićevo objašnjenje da je Šešeljev govor bio samo politički manevar u cilju lične promocije.⁶⁹⁶¹ U tom govoru je jedna od najviših političkih ličnosti u Srbiji iznela cilj UZP u vezi s demografskom izmenom Kosova neposredno pre nego što se pristupilo ostvarenju tog cilja. Prema tome, Veće je uvereno da je taj govor odražavao stav jednog broja viših političkih rukovodilaca i da stoga predstavlja dokaz o zajedničkom planu učesnika u UZP da, primenom kažnjivih sredstava, izmene demografski sastav Kosova.

2025. Sastanak održan u martu 1999. godine u kabinetu predsednika Slobodana Miloševića, kojem su prisustvovali ministar Vlajko Stojiljković, optuženi Vlastimir Đorđević, Radomir Marković i drugi, predstavlja dokaz da je više rukovodstvo bilo svesno da će snage VJ i MUP-a tokom tih operacija na Kosovu činiti zločine nad civilima, kosovskim Albancima.⁶⁹⁶² Tokom tog sastanka, Đorđević je pokrenuo pitanje "asanacije terena", što je termin za koji Veće smatra da znači uklanjanje tela kosovskih Albanaca koje su ubili pripadnici snaga VJ i MUP-a. Kao što je pomenuto u izveštaju Radne grupe, Milošević je naredio Stojiljkoviću da preduzme mere kako bi se uklonili "svi tragovi koji mogu da ukažu na postojanje dokaza o izvršenim zločinima".⁶⁹⁶³ To pitanje je potom pokrenuto na Kolegijumu MUP-a, te je Stojiljković naredio Đorđeviću i Iliću da uklone civilne žrtve koje bi potencijalno mogle postati predmet istrage ovog Međunarodnog

⁶⁹⁵⁵ Knut Vollebaek, T. 7215-7216, 7217-7218.

⁶⁹⁵⁶ Knut Vollebaek, T. 7217-7218.

⁶⁹⁵⁷ DP P1510.

⁶⁹⁵⁸ Vlastimir Đorđević, T. 10046.

⁶⁹⁵⁹ Vlastimir Đorđević, T. 10046.

⁶⁹⁶⁰ Vlastimir Đorđević, T. 10046.

⁶⁹⁶¹ Vlastimir Đorđević, T. 10046.

⁶⁹⁶² DP P387, str. 3.

⁶⁹⁶³ DP P387, str. 3.

suda.⁶⁹⁶⁴ Mada dokazi o tim sastancima potiču iz izveštaja Radne grupe MUP-a, formirane radi sprovođenja istrage o takozvanom slučaju "hladnjača" 2001. godine, u kojem nisu navedeni primarni izvori,⁶⁹⁶⁵ Veće konstatuje, kao što je razmotreno na drugim mestima, da su i Đorđević i Ilić učestvovali u planiranju i organizovanju uklanjanja tela civila, kosovskih Albanaca, koje su ubili pripadnici VJ, MUP-a ili s njima povezanih snaga.⁶⁹⁶⁶ S obzirom na to da se ustanovljene činjenice o sakrivanju tela poklapaju s naređenjima o kojima se govori u izveštaju Radne grupe, Veće prihvata da je izveštaj Radne grupe pouzdan po tom pitanju. Plan da se sakriju stotine tela civila, kosovskih Albanaca, ubijenih tokom zajedničkih operacija VJ i MUP-a, predstavlja snažan dokaz da je to ubijanje bilo deo zajedničkog plana da se nad znatnim delom albanskog stanovništva vrši teror kako bi napustili Kosovo. Pored toga, on dokazuje da su Milošević, Stojiljković, optuženi Đorđević i Marković bili u dosluhu i delili nameru da, između ostalog, upotrebe snage MUP-a za činjenje zločina i sakrivanje dokaza o njima. Po mišljenju Veća, izdavanjem naređenja za koordinirane operacije MUP-a, VJ i snaga povezanih s njima počev od januara 1999. godine, učesnici u UZP su nameravali da sprovedu zajednički plan putem činjenja zločina deportacije, prisilnog premeštanja, ubistva i progona, koje je uključivalo takva dela, kao i bezobzirno razaranje verskih i kulturnih objekata kosovskih Albanaca.

2026. Prema tome, Veće smatra da dokazi o gomilanju i korišćenju snaga VJ i MUP-a i s njima povezanih snaga i o naoružavanju nealbanskog civilnog stanovništva na Kosovu od početka 1999. godine, čime su prekršeni Oktobarski sporazumi i što se kosilo s navodnim namerama da se postigne političko rešenje kosovskog problema, zajedno s nizom sastanaka održanih od kraja oktobra 1998. godine, u kojima su učestvovali visoki politički i vojni rukovodioci, kao i rukovodioci MUP-a, na kojima se raspravljalo o planovima da se omete valjano praćenje aktivnosti VJ i MUP-a na Kosovu od strane VMK-a, govore o postojanju zajedničkog plana između visokih političkih, vojnih i policijskih rukovodilaca Srbije i SRJ. Prema tom planu, pitanje Kosova trebalo je rešiti promenom njegovog etničkog sastava, i to prisiljavanjem znatnog postotka albanskog stanovništva da napusti Kosovo i razbijanjem OVK primenom kažnjivih sredstava, što je trebalo da ostvare snage VJ, MUP-a i s njima povezane snage za vreme rata s NATO-om. Kontekst rata s NATO-om i OVK pružao je vlastima prikladno opravdanje za korišćenje snaga VJ i MUP-a u borbenim operacijama, kao i pokriće, konkretno za ubijanje muškaraca, kosovskih Albanaca u godinama za vojnu službu. U martu 1999. godine, iz stava visokih političkih rukovodilaca SRJ i Srbije prema sudbini albanskog stanovništva na Kosovu, koji su izražavali čak i u javnosti ili u

⁶⁹⁶⁴ DP P387, str. 3.

⁶⁹⁶⁵ U izveštaju se navodi da se zaključci Radne grupe temelje na razgovorima sa preko 30 lica čiji identitet nije naveden "na područjima Beograda, Bora, Negotina, Kladova i dr. [...] na okolnosti slučaja 'Hladnjača'", kao i na "odgovarajuć[o] služben[o] dokumentacij[i]" i pregledu lica mesta. DP P387, str. 1.

odnosima s predstavnicima međunarodne zajednice, već se videlo da se ne obaziru na zločine koje su nad tim stanovništvom činile snage VJ i MUP-a i da otvoreno prete žestokim neprijateljstvima u slučaju dejstava NATO-a. To stoga nije bio plan “sprovođen davanjem znakova očima, glavom i šaputanjem po hodnicima”,⁶⁹⁶⁷ kako je to opisala odbrana, već je bio “sasvim [...] očigled[a]n” čak i međunarodnim posmatračima na terenu u relevantnom periodu.⁶⁹⁶⁸ Učesnici u UZP i snage koje su oni koristili ne samo da su nameravali činjenje zločina kao sredstva za ostvarenje zajedničkog cilja, već su takođe planirali i sproveli postupak prikrivanja dokaza o takvim zločinima - tela stotina civila, kosovskih Albanaca.

c. Obrazac zločina

2027. Veće je u Poglavlju VI ove Presude konstatovalo da su se, praktično počev od 24. marta 1999. godine, u nizu gradova i sela širom Kosova odigrali događaji u skladu s doslednim obrascem. Ti događaji mogu se rezimirati na sledeći način: u ranim jutarnjim časovima snage VJ i MUP-a prilazile bi nekom selu, odnosno gradu, tenkovima i oklopnim vozilima. VJ bi granatirao područje tog sela ili otvarao vatru na kuće u selu usled čega bi stanovništvo pobešlo na neka mesta u okolini, kao što su šume ili doline. U većini slučajeva su srpske snage, i to mahom snage MUP-a, pešice ulazile u selo i najčešće palile kuće i pljačkale dragocenosti. Veće je konstatovalo da se to odigralo u sledećim selima: 24. marta 1999. godine u selu Kotlina,⁶⁹⁶⁹ opština Kačanik, 25. marta u selima Bela Crkva,⁶⁹⁷⁰ Mala Kruša⁶⁹⁷¹ i Celina,⁶⁹⁷² opština Orahovac, u selu Pirane,⁶⁹⁷³ opština Prizren, u selu Leočina i obližnjem selu Izbica,⁶⁹⁷⁴ opština Srbica, i u gradu Đakovici.⁶⁹⁷⁵ Isti obrazac primenjivan je i narednih dana, 26. marta 1999. godine u Landovici,⁶⁹⁷⁶ opština Prizren, i Turićevcu,⁶⁹⁷⁷ opština Srbica, 27. marta 1999. godine u gradu Peći,⁶⁹⁷⁸ 28. marta 1999. godine u selu Beleg,⁶⁹⁷⁹ opština Dečani, 31. marta 1999. godine u Pustom Selu,⁶⁹⁸⁰ opština Orahovac, 1. aprila u Belanici,⁶⁹⁸¹ opština Suva Reka, 6. aprila u Sojevu,⁶⁹⁸² opština Uroševac, 8. aprila 1999.

⁶⁹⁶⁶ V. dole, par. 1969-1982.

⁶⁹⁶⁷ Završni podnesak odbrane, par. 310.

⁶⁹⁶⁸ DP P1009.

⁶⁹⁶⁹ V. gore, par. 1113-1114.

⁶⁹⁷⁰ V. gore, par. 459-461.

⁶⁹⁷¹ V. gore, par. 480-483.

⁶⁹⁷² V. gore, par. 517-522.

⁶⁹⁷³ V. gore, par. 582-584.

⁶⁹⁷⁴ V. gore, par. 607, 609, -612.

⁶⁹⁷⁵ V. gore, par. 872.

⁶⁹⁷⁶ V. gore, par. 589-591.

⁶⁹⁷⁷ V. gore, par. 636.

⁶⁹⁷⁸ V. gore, par. 731-740.

⁶⁹⁷⁹ V. gore, par. 1145-1148.

⁶⁹⁸⁰ V. gore, par. 538.

⁶⁹⁸¹ V. gore, par. 714-715.

⁶⁹⁸² V. gore, par. 1067-1070.

godine u Nosaljama,⁶⁹⁸³ opština Gnjlane, i Mirosavlju,⁶⁹⁸⁴ opština Uroševac, 12. aprila u Kladernici,⁶⁹⁸⁵ opština Srbica, 14. maja 1999. godine u Čuški,⁶⁹⁸⁶ opština Peć, i 15. ili 16. maja u Dobroj Luci,⁶⁹⁸⁷ opština Vučitrn.

2028. U nekim od tih sela su, nakon početnog granatiranja od strane VJ, srpske snage, koje su u nekoliko slučajeva konkretno identifikovane kao snage MUP-a, potom prilazile stanovništvu, obično odvajale muškarce od žena i dece, naređivale ženama i deci da idu u Albaniju, a potom ubijale muškarce, najčešće nakon što bi ih prvo podelile u manje grupe i odvele na izolovana mesta. Veće je konstatovalo da se to dogodilo 25. marta u Beloj Crkvi,⁶⁹⁸⁸ opština Orahovac, 26. marta 1999. godine u Maloj Kruši,⁶⁹⁸⁹ opština Orahovac, 28. marta u Izbici,⁶⁹⁹⁰ opština Srbica, 31. marta u Pustom Selu⁶⁹⁹¹ i 14. maja u selu Čuška,⁶⁹⁹² opština Peć. Forenzički izveštaji koje je Veće prihvatilo pokazuju da je 2001. godine u Srbiji ekshumirano 744 tela u masovnim grobnicama u centru SAJ u Batajnici, kod Beograda, 61 u centru SAJ u Petrovom Selu i 84 kod jezera Perućac.⁶⁹⁹³ Na osnovu forenzičkih dokaza koje je Veće prihvatilo, ustanovljeno je da su strelne rane bile uzrok smrti 531 od 535 lica čiji su posmrtni ostaci ekshumirani u centru SAJ u Batajnici i kod jezera Perućac, za koje se mogao ustanoviti uzrok smrti, kao i u slučaju 53 od 61 lica čiji su ostaci ekshumirani iz centra SAJ u Petrovom Selu za koje se mogao ustanoviti uzrok smrti.⁶⁹⁹⁴ Tela pronađena u masovnim grobnicama u Srbiji bila su tela kosovskih Albanaca ubijenih na Kosovu 1999. godine. Uprkos tome, konkretne optužbe za ubistvo po tačkama 3 i 4 važeće Optužnice odnose se na manje od polovine tih tela.⁶⁹⁹⁵ Mada ova konstatacija nema veze s konkretnim optužbama za ubistvo u ovoj Optužnici, Veće primećuje da veliki broj tela kosovskih Albanaca pronađenih u masovnim grobnicama u Srbiji, uključujući veliki broj tela koja nisu obuhvaćena optužbama za ubistvo u ovoj Optužnici, ukazuje na to da događaji iste vrste kao oni o kojima se govori u ovom i prethodnim paragrafima nisu bili ograničeni na lokacije za koje se optuženi tereti u Optužnici.

2029. U drugim gradovima i selima, snage VJ i MUP-a su obično dolazile ujutro, ulazile u to mesto i naređivale stanovnicima da odu, ponekad takođe fizički maltretirajući određene pojedince i

⁶⁹⁸³ V. gore, par. 1162.

⁶⁹⁸⁴ V. gore, par. 1090.

⁶⁹⁸⁵ V. gore, par. 646-647.

⁶⁹⁸⁶ V. gore, par. 751-755.

⁶⁹⁸⁷ V. gore, par. 1215.

⁶⁹⁸⁸ V. gore, par. 467-469.

⁶⁹⁸⁹ V. gore, par. 488.

⁶⁹⁹⁰ V. gore, par. 618-619, 621-633.

⁶⁹⁹¹ V. gore, par. 538-541.

⁶⁹⁹² V. gore, par. 755-760.

⁶⁹⁹³ V. gore, par. 1460, 1512, 1519; v. takođe DP P455.

⁶⁹⁹⁴ V. gore, par. 1465.

⁶⁹⁹⁵ Veće ovde napominje da su tela 295 osoba ubijenih u Meji, opština Đakovica, 27. i 28. aprila 1999. godine i tela 24 člana porodice Berisha, ubijenih na Raštanskom putu u Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, ekshumirana iz masovnih grobnica u

pljačkajući dragocenosti. Prema zaključku Veća, to se dogodilo 27. marta u gradu Peći,⁶⁹⁹⁶ 28. marta u Celini,⁶⁹⁹⁷ opština Orahovac, u Kosovskoj Mitrovici⁶⁹⁹⁸ i prizrenskom naselju Dušanovo,⁶⁹⁹⁹ poslednje nedelje marta u Prištini,⁷⁰⁰⁰ 30. marta u Belegu, opština Dečan,⁷⁰⁰¹ 6. i 13-14. aprila u Prilepnici,⁷⁰⁰² opština Gnjilane, i 30. marta 1999. godine u gradu Prizrenu.⁷⁰⁰³

2030. Na osnovu dokaza koje je Veće prihvatilo može se ustanoviti da takvi događaji nisu bili ograničeni na konkretne lokacije navedene u ovoj Optužnici. Predstavnicima VMK-a prisutni na granici s BJRM potvrdili su da je samo 1. aprila 1999. godine ili približno tog datuma u BJRM s Kosova ušlo otprilike 6.000 - 8.000 raseljenih lica, a da je do 50.000 raseljenih lica čekalo da pređe odmah pored granice.⁷⁰⁰⁴ Na hiljade njih pešice je prešlo granicu.⁷⁰⁰⁵ Kolona vozila koja su čekala da pređu granicu bila je dugačka 25 kilometara i protezala se prema severu sve do Uroševca.⁷⁰⁰⁶ Otprilike 25.000 izbeglica okupilo se na jednoj poljani u BJRM, odmah pored granice s Kosovom, gde je bilo napravljeno privremeno sklonište.⁷⁰⁰⁷ Te izbeglice su rekle predstavnicima VMK-a da ih je policija pokupila iz njihovih kuća, rekla im da spakuju po torbu i idu na železničku stanicu, gde su ih naterali da se ukrcaju u vozove za BJRM. Nekoliko kilometara pre granice rečeno im je da idu šinama i pređu granicu BJRM. Na granici su im oduzimate lične isprave.⁷⁰⁰⁸ Prema proceni UNHCR, od 24. marta do 10. juna 1999. godine Kosovo je napustilo otprilike 860.000 lica, od čega je otprilike 444.600 ljudi prebeglo u Albaniju, oko 345.500 u BJRM i oko 69.000 u Crnu Goru. Među njima je bilo oko 800.000 kosovskih Albanaca. Skoro polovina tih ljudi otišla je s Kosova u periodu od 24. marta do 6. aprila 1999. godine.⁷⁰⁰⁹ Prema zaključku Veća, ta činjenica, kao i činjenica da je ubijen veliki broj kosovskih Albanaca potvrđuje da je navedeno postupanje bilo mnogo rasprostranjenije nego što to ukazuju konkretni slučajevi navedeni u Optužnici.

2031. Prema zaključku Veća, u velikom broju slučajeva, stanovnici i raseljena lica koja su u svojim gradovima i selima bila svedoci tog žestokog razaranja i oštećivanja imovine, kao i ubijanja

centru SAJ u Batajnici, a da su tela 31 osobe ubijene u Izbici 28. marta 1999. godine ekshumirana iz masovne grobnice u centru SAJ u Petrovom Selu.

⁶⁹⁹⁶ V. gore, par. 731-740.

⁶⁹⁹⁷ V. gore, par. 517-522.

⁶⁹⁹⁸ V. gore, par. 774-775.

⁶⁹⁹⁹ V. gore, par. 568-571.

⁷⁰⁰⁰ V. gore, par. 819-831.

⁷⁰⁰¹ V. gore, par. 1145-1146.

⁷⁰⁰² V. gore, par. 1016-1046.

⁷⁰⁰³ V. gore, par. 559-561.

⁷⁰⁰⁴ Karol John Drewienkiewicz, T. 6392; DP P1011, str. 4; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7816.

⁷⁰⁰⁵ Karol John Drewienkiewicz, T. 6386; DP P1011, str. 3.

⁷⁰⁰⁶ DP P1011, str. 3.

⁷⁰⁰⁷ Richard Ciaglinski, T. 5289; Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3216; DP P840; Karol John Drewienkiewicz, T. 6395-6396.

⁷⁰⁰⁸ Richard Ciaglinski, T. 5289; Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3215; Karol John Drewienkiewicz, T. 6396-6297.

⁷⁰⁰⁹ Neill Wright, DP P734, str. 4.

od strane srpskih snaga, odlazili su iz svojih mesta iz straha za svoj život i bezbednost. Srpske snage su koordinirale taj proces tako što su usmeravale masovno kretanje stanovništva iz gradova i sela u kojima je ono bilo, često organizujući železnički ili drumski prevoz i što su se, u većini slučajeva, starale da ti ljudi dođu do granice i pređu je. Veće se uverilo da se to dogodilo 29. marta u Žegri, opština Gnjlane,⁷⁰¹⁰ 6. aprila 1999. godine u Sojevu,⁷⁰¹¹ opština Uroševac, 8. aprila u Miroslavlju,⁷⁰¹² opština Uroševac, 14. aprila u Starom Selu,⁷⁰¹³ opština Uroševac, od 13. do 15. aprila u selu Vata,⁷⁰¹⁴ opština Kačanik, i 15. aprila i u danima koji su usledili u Žabaru,⁷⁰¹⁵ opština Kosovska Mitrovica. Dana 25. marta sve kuće u selu Pirane, opština Prizren, uništene su u požaru, što je nagnalo seljane da odu odatle.⁷⁰¹⁶ Veće je konstatovalo da su se širom Kosova formirale ogromne kolone ili konvoji kosovskih Albanaca koji su išli prema Albaniji ili BJRM i da su na kraju prešli granicu i napustili Kosovo.⁷⁰¹⁷

2032. Valja pomenuti dva značajna primera. Dana 26. marta 1999. godine, na Raštanskom putu ili u njegovoj okolini i u piceriji u tržnom centru u gradu Suvoj Reci ubijeno je najmanje 45 članova porodice Berisha, među kojima je bilo žena, dece i starijih ljudi. Tokom noći između 1. i 2. aprila 1999. godine u podrumu kuće Lulzima Vejse u Ulici Miloša Gilića u gradu Đakovici ubijeno je 20 članova porodice Vejse i porodice Caka. Ta kuća je potom zapaljena, kao i druge kuće u toj ulici. Porodica Berisha bila je ugledna porodica u gradu Suvoj Reci, poznata u tamošnjoj zajednici. Lulzim Vejse bio je vlasnik bilijar-kluba u kojem se okupljao veliki broj ljudi. Svi su dobro poznavali njegovu porodicu. Prema zaključku Veća, željena posledica ubijanja tih istaknutih civila, kosovskih Albanaca, bila je da izazove strah i nagna mnoge druge da odu. Štaviše, kao što je Veće konstatovalo, tokom dana koji su usledili nakon ubijanja u gradu Suvoj Reci i u Ulici Miloša Gilića, mnogi kosovski Albanci napustili su gradove Suvu Reku i Đakovicu, kao raseljena lica.

2033. Pored toga, srpske snage su uzimale na metu džamije i druge kulturne i verske objekte kosovskih Albanaca. Veće je konstatovalo da su džamije uništene u sledećim gradovima i selima: džamija u Celini, džamija u Beloj Crkvi, džamija u Landovici, Bela džamija u gradu Suvoj Reci, Hadum-džamija u Đakovici, džamija u Rogovu, džamija u Vlastici i Čaršijska džamija u gradu Vučitrnu.

⁷⁰¹⁰ V. gore, par. 1039-1040.

⁷⁰¹¹ V. gore, par. 1070.

⁷⁰¹² V. gore, par. 1090-1094.

⁷⁰¹³ V. gore, par. 1083.

⁷⁰¹⁴ V. gore, par. 1135-1140.

⁷⁰¹⁵ V. gore, par. 782-786, 789, 790.

⁷⁰¹⁶ V. gore, par. 583-584.

⁷⁰¹⁷ Na primer, 2. maja 1999. godine u selu Slakovce, opština Vučitrn, formiran je konvoj od oko 30.000 ljudi, v. gore par. 1179-1195. U maju 1999. godine, formiran je konvoj traktora i automobila koji je krenuo iz Zahaća, opština Peć, i koji je zaustavljan na svakom kontrolnom punktu na putu ka Albaniji. Od raseljenih lica koja su putovala u tom konvoju tražen je novac. Na

2034. Prema zaključku Veća, događaji koji su ustanovljeni gore u tekstu pokazuju da zbivanja na Kosovu u martu, aprilu i maju 1999. godine nisu bila izolovani akti odmetničkih elemenata srpskih snaga, koji su postupali na svoju ruku i inicijativu, kako je tvrdila odbrana, već su bili unapred planirani i uključivali koordinaciju velikog broja i vrsta srpskih snaga i resursa. Na osnovu broja incidenata, naročito onih koji su se odigrali u kratkom periodu nakon početka kampanje NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine, teritorijalnog prostiranja tih incidenata i toga što su se iz sela u selo, kao i u gradovima, dosledno ponavljali mahom isti događaji, Veće se uverilo da su te radnje i njihove posledice bili hotimični i nameravani i da su bili rezultat brižljivo osmišljenog i koordiniranog planiranja.

2035. Kao što je razmotreno ne drugim mestima u ovoj Presudi, javno proklamovani cilj srpskih snaga bezbednosti na Kosovu tokom cele 1998. pa sve do juna 1999. godine bila je borba protiv terorizma. Kako što je istaknuto gore u tekstu, u januaru 1999. godine Generalštab VJ sastavio je direktivu poznatu kao operacija "Grom", čiji je cilj bio sprečavanje dovođenja višenacionalne brigade NATO-a na Kosovo i koju je odobrio predsednik Milošević na sastanku najvišeg rukovodstva VJ i MUP-a.⁷⁰¹⁸ Mada je ta direktiva predviđala da VJ deluje u sadejstvu s MUP-om i drugim srpskim snagama, što je uključivalo "blok[iranje] terorističkih snaga [kosovskih Albanaca] u širim rejonima i na pravcima dovođenja i onemoguć[ivanje] sadejstva sa snagama NATO",⁷⁰¹⁹ veoma veliki broj civila ubijenih na Kosovu u periodu od marta do maja 1999. godine, velike razmere razaranja imovine civila, posebno kuća kosovskih Albanaca, kao i konkretna naređenja izdavana kosovskim Albancima koji su živeli u gradovima i selima ili radnje koje su protiv njih preduzimane kako bi se ovi naterali da odu iz svojih gradova ili sela, zajedno s koordiniranim dejstvima srpskih snaga s ciljem da se obezbedi da kosovski Albanci odu s Kosova, pokazuju, kao što Veće konstatuje, da srpske snage nisu dejstvovalе samo protiv terorističkih snaga i u očekivanju kopnene invazije NATO-a, već i protiv celokupnog albanskog stanovništva na Kosovu, i to svesno i odlučno. Prema zaključku Veća, svrha dejstava srpskih snaga na Kosovu u periodu od marta do juna 1999. godine bila je da se albansko stanovništvo na Kosovu teroriše, da se veliki broj njih pobije a ostali nateraju da odu s Kosova tako da na kraju celo to stanovništvo ili njegov znatan deo tamo više ne bi živeli.

d. Korišćenje MUP-a i VJ u sadejstvu

granici su srpski policajci oduzimali lične isprave od lica koja su putovala u tom konvoju, Sadie Sadiku, DP P502, par. 34-36, 38; Sadie Sadiku, T. 2975; Sadie Sadiku, DP P503 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 1903.

2036. Veće podseća da način na koji je počinjen zločin ili krivično delo u osnovi može da govori u prilog zaključku da je on morao biti počinjen u skladu sa zajedničkim planom.⁷⁰²⁰ Kao što je već detaljno izloženo u posebnom odeljku ove Presude, Veće je konstatovalo da je ogromna većina dokazanih zločina bila rezultat zajedničkih, koordiniranih aktivnosti MUP-a i VJ i snaga povezanih s njima, što će ukratko biti rezimirano u nastavku teksta.

2037. Sadejstvo MUP-a i VJ već se pokazalo kao uspešno u periodu od juna do oktobra 1998. godine, u okviru "Plana za suzbijanje terorizma". Rukovodstvo SRJ i Srbije je uspeh operacija usmerenih na slabljenje OVK do oktobra 1998. godine delimično pripisalo "dobro[j] organizacij[i] sadejstva i saradnje između jedinica MUP-a i Vojske Jugoslavije i ostalih subjekata i organa vlasti u toku izvođenja borbenih dejstava".⁷⁰²¹ Dalja koordinirana dejstva VJ i policije usledila su u decembru 1998. godine. Tokom akcije u Podujevu, VJ i MUP su tesno sarađivali tako što je "vojska oklopnim sredstvima pružala vatrenu podršku, a policija izvodila pešadijske napade".⁷⁰²² Isto tako, sredinom januara 1999. godine VJ je u Račku pružio vatrenu podršku, nakon čega je MUP otpočeo napad na terenu.⁷⁰²³ Po svemu sudeći, to je bio osnovni *modus operandi* kod većine koordiniranih dejstava VJ i MUP-a. U naređenju Komande 3. armije od 27. januara 1999. godine navodi se da će težište artiljerijske podrške VJ biti na "neutralisanju grupnih osmatranih nezaklonjenih ciljeva".⁷⁰²⁴ Po mišljenju VMK-a, tokom operacija marta 1999. godine MUP i VJ su sarađivali na uvežban način: VJ bi obezbedio obod datog sela ili područja i, po potrebi, pružao artiljerijsku podršku, dok bi MUP ulazio u to selo ili to područje.⁷⁰²⁵ Dokazi vezani za činjenje zločina koje je dokazano u ovoj Presudi, rezimirani dole u tekstu, pokazuju da je od 24. marta 1999. godine ta vrsta koordiniranog pristupa bila veoma efikasno primenjivana radi postizanja cilja UZP.

2038. U opštini Orahovac, zločini počinjeni u selima Bela Crkva, Mala Kruša i Celina 25. i 26. marta 1999. godine bili su posledica zajedničkih dejstava snaga VJ i MUP-a.⁷⁰²⁶ Konkretno, tenkovi i snage VJ korišćeni su da opkole sela i granatiraju ih, nakon čega bi snage MUP-a ulazile i palile sela i one su snosile glavnu odgovornost za raseljavanje i ubistva seljana činjenih u događajima koji

⁷⁰¹⁸ DP D179.

⁷⁰¹⁹ DP D179, str. 7.

⁷⁰²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 100, 109; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 119; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 466; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 699; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 262; Prvostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 158; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 80; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 611; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, Tom I, par. 102.

⁷⁰²¹ DP P87, str. 7.

⁷⁰²² Shaun Byrnes, T. 8200; Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 11847-11848. V. takođe DP P85, str. 1.

⁷⁰²³ Shaun Byrnes, T. 8205; Joseph Maisonneuve, T. 5466.

⁷⁰²⁴ DP D343, str. 9.

⁷⁰²⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 197.

⁷⁰²⁶ V. gore, par. 458-478, 480-495, 517-534.

su potom usledili.⁷⁰²⁷ Isto tako, Veće je konstatovalo da su snage VJ i MUP-a zajednički učestvovala u događajima u selu Pusto Selo 31. marta 1999. godine, u kojima je došlo do masovnog ubijanja.⁷⁰²⁸ U opštini Prizren, VJ je 25. marta 1999. godine granatirao selo Pirane, dok su policijske snage ušle u selo i palile kuće čiji su vlasnici bili kosovski Albanci, što je dovelo do masovnog raseljavanja albanskog stanovništva. Dana 26. marta 1999. godine, VJ je granatirao selo Landovica, nakon čega su vojnici VJ i policija ušli u to selo, pretresli kuće i zapalili ih, što je seljane nagnalo da odu.⁷⁰²⁹ Dva dana kasnije, snage srpske policije i vojske opkolile su naselje Dušanovo, naseljeno pretežno kosovskim Albancima, i naredile stanovnicima kosovskim Albancima da odu odatle i krenu za Albaniju. Policajci i vojnici tukli su kosovske Albance koji su u konvoju odlazili iz Dušanova i otimali im dragocenosti.⁷⁰³⁰

2039. U opštini Srbica, VJ i policija, uključujući snage PJP, došli su 28. marta 1999. godine na jednu poljanu u Izbici gde su se ljudi bili okupili, razdvojili muškarce od žena i dece i zatim pucali u te muškarce. Ubijena su najmanje 132 čoveka. Žene, deca i starije osobe proterani su iz sela i upućeni ka Albaniji.⁷⁰³¹ U martu i početkom aprila 1999. godine, jedinice PJP i VJ su u sadejstvu granatirale i zapalile sela Broćna, Leočina, Voćnjak, Turićevac, Tušilje i Kladernica, i naterale civilno stanovništvo u tim selima da pređe granicu i ode u Albaniju.⁷⁰³²

2040. Što se tiče opštine Suva Reka, Veće je konstatovalo da je policija učestvovala u ubijanju članova porodice Berisha na Reštanskom putu i u ubijanju u piceriji u gradu Suvoj Reci 26. marta 1999. godine, koja su dovela do masovnog odlaska stanovnika tog grada 27. i 28. marta 1999. godine, kao i da je policija bila ta koja je u drugim prilikama u aprilu i maju 1999. godine naredila stanovništvu da ode. Međutim, Veće uzima u obzir činjenicu da su, kao prvo, u vreme ubijanja u gradu Suvoj Reci bili i pripadnici vojske i pripadnici policije, kao drugo, da je u naređenju VJ od 27. marta 1999. godine konkretno navedeno da se u tom gradu, u sadejstvu s MUP-om, izvede operacija i “zaštiti srpsko stanovništvo u gradu Suva Reka”⁷⁰³³ i, kao treće, da je jednim tenkom VJ pružana direktna vatrena podrška policajcima koji su otišli do kompleksa porodice Berisha. Top tog tenka bi je uperen prema kućama porodice Berisha. Dok je policija izvodila napad na kompleks porodice Berisha, drugi tenkovi VJ su intenzivno granatirali druge ciljeve s lokacije koja se nalazila dosta iza tog porodičnog kompleksa.⁷⁰³⁴ U uništavanju džamije učestvovalo je jedno vojno vozilo

⁷⁰²⁷ V. gore, par. 458-478, 480-495, 517-534.

⁷⁰²⁸ V. gore, par. 537-547.

⁷⁰²⁹ V. gore, par. 583, 589-595.

⁷⁰³⁰ V. gore, par. 566-579.

⁷⁰³¹ V. gore, par. 609-625, 633.

⁷⁰³² V. gore, par. 636-644.

⁷⁰³³ DP P896, str. 5.

⁷⁰³⁴ V. gore, par. 606, 660.

tipa "Gazik".⁷⁰³⁵ Nakon toga, u aprilu 1999. godine, na ljude koji su u konvoju išli prema granici pucali su pripadnici i vojske i policije koju su u vozilima prolazili pored njih.⁷⁰³⁶ Veće stoga smatra da VJ, u najmanju ruku, nije zaštitio kosovske Albance, stanovnike Suve Reke, od dejstava policije, da je znao za masovno raseljavanje ljudi i da je učestvovao u delima nasilja nad tim raseljenim licima.

2041. Veće je takođe konstatovalo da je od 24. do 29. marta 1999. godine ili približno u tom periodu u selu Trnje izvedena zajednička operacija VJ i MUP-a.⁷⁰³⁷ Vojnici VJ su dobili naređenja da uđu u selo i postaraju se da u njemu ne ostane niko živ.⁷⁰³⁸ Tokom te operacije ubijen je znatan broj civila, kosovskih Albanaca. Dana 1. aprila 1999. godine, VJ je granatirao obod sela Belanica, nakon čega su pripadnici MUP-a, kao i pripadnici srpskih paravojnih formacija ušli u selo, paleći i pljačkaju kuće.⁷⁰³⁹ Civilima je naređeno da se ukrcaju na traktore i odu iz tog mesta. Pripadnici VJ, stacionirani na obodu sela, mahali su u znak pozdrava ljudima koji su odlazili u konvoju. U usmeravanju raseljenih lica prema albanskoj granici i preko nje učestvovali su i pripadnici vojske i policije.⁷⁰⁴⁰

2042. Dana 27. marta 1999. godine, u opštini Peć, snage VJ granatirale su grad Peć nakon čega su snage MUP-a prošle kroz grad, naređujući stanovnicima da idu odatle.⁷⁰⁴¹ Dana 27. i 28. marta 1999. godine, snage VJ i MUP-a proterale su veliki broj stanovnika Peći, preko Đakovice, dalje ka Albaniji.⁷⁰⁴² Dana 14. maja 1999. godine, snage VJ i MUP-a ušle su u selo Čuška i odvojile muškarce od žena. Ti muškarci su podeljeni u tri grupe od kojih je svaka odvedena u drugu kuću u selu, gde su ti muškarci ubijeni a te tri kuće potom zapaljene.⁷⁰⁴³ Pripadnici snaga VJ i MUP-a naredili su ženama da odu odatle i krenu u grad Peć.⁷⁰⁴⁴

2043. Dana 28. marta 1999. godine, u opštini Kosovska Mitrovica, policija, VJ i srpske paravojne formacije isterali su kosovske Albance iz njihovih kuća u gradu Kosovskoj Mitrovici, a 3. aprila 1999. godine srpske snage organizovale su autobuse za prevoz kosovskih Albanaca iz grada Kosovske Mitrovice za Crnu Goru.⁷⁰⁴⁵

⁷⁰³⁵ V. gore, par. 690.

⁷⁰³⁶ V. gore, par. 694.

⁷⁰³⁷ V. gore, par. 708-709.

⁷⁰³⁸ Svedok K54, DP P782, str. 5; svedok K54, DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10508-10509; svedok K54, T. 4380-4381, 4415-4416; svedok K82, DP P1314, par. 11; svedok K82, T. 8864, 8899-8900.

⁷⁰³⁹ V. gore, par. 710-725.

⁷⁰⁴⁰ V. gore, par. 724-725.

⁷⁰⁴¹ V. gore, par. 731-739.

⁷⁰⁴² V. gore, par. 735-739.

⁷⁰⁴³ V. gore, par. 751-761.

⁷⁰⁴⁴ V. gore, par. 761.

⁷⁰⁴⁵ V. gore, par. 774-777.

2044. U opštini Priština, po celom gradu Prištini i na prilaznim putevima postavljeni su kontrolni punktovi na kojima su bili raspoređeni pripadnici srpske policije, vojske i paravojnih snaga.⁷⁰⁴⁶ Dana 24. marta 1999. godine, snage VJ smeštene na periferiji grada počele su da granatiraju naselja u Prištini. Tokom nedelje koja je usledila, policijske i vojne snage proterale su iz grada na stotine kosovskih Albanaca i uputile ih, uz podršku paravojnih snaga, prema železničkim stanicama gde su naterani da se ukrcaju u autobuse ili vozove da bi otišli do granice s BJRM.⁷⁰⁴⁷

2045. U opštini Đakovica, tokom noći 24. marta i rano ujutro 25. marta 1999. godine, snage VJ i srpske policije palile su u gradu Đakovici kuće i druge stambene objekte čiji su vlasnici bili kosovski Albanci. Tokom tih operacija ubijani su civili i mnogi stanovnici Đakovice naterani su da beže iz svojih kuća.⁷⁰⁴⁸ U pratnji konvoja 1. i 2. aprila 1999. godine koji je činilo više hiljada kosovskih Albanaca i koji je krenuo iz grada bili su i VJ i policija.⁷⁰⁴⁹ Taj konvoj prošao je nekoliko kontrolnih punktova na kojima su ljudima u njemu tražene lične isprave, a VJ je sproveo konvoj do granice s Albanijom.⁷⁰⁵⁰ Dana 27-28. aprila 1999. godine, tokom operacije "Reka", zajedničke akcije VJ i MUP-a, u Meji i Korenici i njihovoj okolini ubijeno je najmanje 300 kosovskih Albanaca, mahom muškaraca.⁷⁰⁵¹ Veću se predloženi detaljni dokazi o tome kako su jedinice VJ, uključujući 63. padobransku brigadu i 52. bataljon vojne policije, zajedno s brigadama PJP, nadirali dolinom, paleći kuće i potiskujući civile prema policijskim i paravojnim grupama kod Meje, gde su muškarci odvojeni od žena i dece, odvedeni u obližnje porodične komplekse i tamo ubijeni iz vatrenog oružja.⁷⁰⁵² Snage VJ i policije naredile su ženama i deci da napuste svoja sela i uputile ih prema Albaniji. Usput su prošli mešovite kontrolne punktove VJ i policije.⁷⁰⁵³

2046. U periodu od sredine marta do početka maja 1999. godine, u opštini Gnjilane, vojnici VJ i pripadnici MUP-a, a u bar u nekoliko slučajeva i srpskih paravojnih snaga, učestvovali su u operacijama u kojima su raseljeni kosovski Albanci, stanovnici sela Prilepnica, Nosalje, Žegra, Vladovo i Vlačica. Pripadnici srpskih snaga ubili su veliki broj kosovskih Albanaca.⁷⁰⁵⁴

⁷⁰⁴⁶ V. gore, par. 796-797.

⁷⁰⁴⁷ V. gore, par. 805-831.

⁷⁰⁴⁸ V. gore, par. 863-864, 873-880.

⁷⁰⁴⁹ V. gore, par. 903-914.

⁷⁰⁵⁰ V. gore, par. 905, 908, -909.

⁷⁰⁵¹ V. gore, par. 950-992.

⁷⁰⁵² Nike Peraj, DP P313, par. 65; Nike Peraj, T. 1203; svedok K73, DP P330, par. 41; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3327-3328.

⁷⁰⁵³ V. gore, par. 981-983.

⁷⁰⁵⁴ V. gore, par. 1016-1060.

2047. U opštini Uroševac, vojnici i policajci su 6. aprila 1999. godine zapalili kuće u Sojevu, što je dovelo do smrti dve osobe, a seljane nagnalo da pobjegnu iz sela, pri čemu su mnogi od njih prešli preko granice u BJRM.⁷⁰⁵⁵

2048. U opštini Kačanik, 243. mehanizovana brigada VJ je, u sadejstvu sa snagama MUP-a, uključujući jedinice PJP, 9. marta 1999. godine granatirala i delimično spalila sela Ivaja i Kotlina, uključujući džamiju u Ivaji.⁷⁰⁵⁶ Dana 24. marta 1999. godine, iste te snage po drugi put su granatirale Kotlinu, ubile jedan broj muškaraca, kosovskih Albanaca, i naterale žene, decu i starije osobe da odu u Kačanik.⁷⁰⁵⁷ U periodu od 24. do 28. marta 1999. godine, snage VJ i MUP-a, među kojima i jedinice PJP, izvele su napad na grad Kačanik i tom prilikom je jedan broj ljudi ubijen i povređen, pa su neki stanovnici otišli u BJRM.⁷⁰⁵⁸ Između 24. marta i 13. aprila, jedinice VJ i MUP-a napale su sela Vata, Dubrava i Slatina, ubile jedan broj muškaraca i nagnale neke od stanovnika tih sela da pobjegnu u BJRM.⁷⁰⁵⁹

2049. Dana 29. marta 1999. godine, u opštini Dečani, pripadnici snaga VJ i MUP-a okupili su seljane u jednoj kući u Belegu, gde su ih pretresli i oduzeli im isprave.⁷⁰⁶⁰ Dana 30. marta 1999. godine, te snage su naredile kosovskim Albancima, seljanima iz Belega, kojih je bilo nekoliko stotina, da odu odatle i idu u Albaniju.⁷⁰⁶¹

2050. U opštini Vučitrn, u periodu od 24. marta do 2. maja 1999. godine, snage VJ i MUP-a stigle su u grad Vučitrn i sela Slakovce, Cecelija, Gornja Sudimlja i Donji Svračak, i tamo palile kuće, kao i džamiju u Vučitrnu, i primorale ljude da odu.⁷⁰⁶² Dana 22. maja 1999. godine, pripadnici VJ i policije ubili su 74 kosovska Albanci u gradu Vučitrnu.⁷⁰⁶³

2051. Veće smatra da sadejstvo VJ, MUP-a i s njima povezanih snaga kad je reč o ustanovljenim zločinima predstavlja jak dokaz o postojanju zajedničkog plana. Da bi iskoordinirali te snage u tim operacijama, visoki politički, vojni i policijski rukovodioci morali su da usaglase plan dejstava, da podele i dodele zadatke i rade na ostvarenju zajedničkog cilja. Kao što je konstatovano na drugim mestima u ovoj Presudi, Zajednička komanda bila je sveobuhvatno telo sastavljeno od visokih političkih, vojnih i policijskih zvaničnika, koje je koordiniralo dejstva VJ, MUP-a i s njima

⁷⁰⁵⁵ V. gore, par. 1066-1070.

⁷⁰⁵⁶ V. gore, par. 1102, 1107-1108, 1112, 1132.

⁷⁰⁵⁷ V. gore, par. 1112.

⁷⁰⁵⁸ V. gore, par. 1127-1130.

⁷⁰⁵⁹ V. gore, par. 1127-1135.

⁷⁰⁶⁰ V. gore, par. 1145-1149.

⁷⁰⁶¹ V. gore, par. 1153-1154.

⁷⁰⁶² V. gore, par. 1163-1167, 1172, 1173, 1176.

⁷⁰⁶³ V. gore, par. 1218.

povezanih snaga na Kosovu pre i tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.⁷⁰⁶⁴ Komandna tela VJ, to jest, Vrhovni savet odbrane, Kolegijum VJ, a posebno rukovodstvo 3. armije i Prištinskog korpusa, i komandna tela MUP-a, to jest, Štab MUP-a u Prištini, Kolegijum MUP-a, načelnik RDB i načelnik RJB, kao i načelnik Uprave policije i načelnik Uprave kriminalističke policije u sastavu RJB-a, koji su i dalje vršili svoje nadležnosti i kontrolu nad snagama pod svojom komandom, uključujući jedinice PJP i SAJ, bili su odgovorni za sprovođenje plana korišćenja tih snaga u operativnom smislu.⁷⁰⁶⁵ Tako je, na primer, kao što je razmotreno na drugim mestima, optuženi, kao načelnik RJB, odobrio angažovanje jedinica PJP korišćenih u zajedničkim operacijama VJ i MUP-a, dok je načelnik Uprave policije Obrad Stevanović bio odgovoran za organizovanje njihove mobilizacije i obuke od strane SUP-ova, a načelnik Uprave kriminalističke policije Dragan Ilić starao se da se prikrije svaki dokaz o zločinima počinjenim nad civilima, kosovskim Albancima. Veće stoga konstatuje ne samo da koordinirano korišćenje VJ i MUP-a dokazuje postojanje zajedničkog plana, već i da su učesnici u UZP koristili VJ, MUP i s njima povezane snage za sprovođenje tog zajedničkog plana.

e. Upotreba nesrazmerne sile u "protivterorističkim" akcijama

2052. Još jedan pokazatelj postojanja zajedničkog plana je način na koji su Srbi primenjivali silu u svojim operacijama, i mera u kojoj su to činili. Dosledna upotreba sile koja je prekomerna u odnosu na proklamovani cilj operacije i ima teške humanitarne posledice nepovezane s tim proklamovanim ciljem, jasno govori da se iza operacije krije neki drugi motiv. Suština teze odbrane je da su SRJ i Srbija pokušavale da zaštite svoje građane "u bici s brojnim terorističkim snagama vođenim željom za otepljenjem."⁷⁰⁶⁶ Odbrana tvrdi da je, sa svojih 17.000-18.000 boraca samo na Kosovu,⁷⁰⁶⁷ OVK imao "zabrinjavajuću brojčanu snagu " i da je kontrolisao najmanje 50 posto teritorije.⁷⁰⁶⁸ Odbrana tvrdi da je OVK, usled ofanzive VJ i MUP-a u leto 1998. godine, samo nakratko smanjio intenzitet svojih dejstava, jer je u januaru 1999. godine zauzeo položaje koje su prethodno držale srpske snage, koje su ih napustile u skladu s Oktobarskim sporazumima. Zbog toga se, tvrdi odbrana, kao odgovor na "prolećnu ofanzivu" OVK, ponovo javila potreba za protivterorističkim dejstvima.⁷⁰⁶⁹

⁷⁰⁶⁴ V. gore, par. 226-252, 264.

⁷⁰⁶⁵ V. gore, par. 240-252.

⁷⁰⁶⁶ Završni podnesak odbrane, par. 334; Završna reč, T. 14439.

⁷⁰⁶⁷ Završni podnesak odbrane, par. 335; gde se poziva na Bislima Zyrapija, T. 2467.

⁷⁰⁶⁸ Završni podnesak odbrane, par. 335; gde se poziva na Vlastimira Đorđevića, T. 9557-9558.

⁷⁰⁶⁹ Završni podnesak odbrane, par. 337.

2053. Odbrana se poziva na član 51 Povelje Ujedinjenih nacija, u kojem se državama priznaje "urođeno pravo na individualnu ili kolektivnu samoodbranu u slučaju oružanog napada protiv člana Ujedinjenih nacija", i stoga tvrdi da, u ostvarivanju svog prava na samoodbranu, države imaju pravo da odgovore na dela terorizma.⁷⁰⁷⁰ Stav Veća je da pitanje legitimnosti odluke da se pribegne sili nije relevantno za utvrđivanje individualne krivične odgovornosti za kršenja međunarodnog humanitarnog prava; ono podseća na sledeće: "to da li je naređenje za neki napad izdato iz preventivnih, odbrambenih ili ofanzivnih razloga nebitno je s pravnog stanovništva [...]. Pitanje koje treba razmotriti jeste da li je način na koji je izvedena vojna akcija [tokom oružanog sukoba] bio kažnjiv ili nije."⁷⁰⁷¹ Prema tome, činjenica da su SRJ i Srbija izvodile protivteroristička dejstva nebitna je i nije odlučujuća za pitanje toga da li je bilo kršenja međunarodnog humanitarnog prava.⁷⁰⁷²

2054. Odbrana ispravno tvrdi da se pripadnici oružanih snaga strane u nekom sukobu, pošto predstavljaju legitimni vojni cilj, mogu uzimati za metu čak i kada aktivno ne učestvuju u neprijateljstvima.⁷⁰⁷³ Kad je reč o civilima, odbrana tvrdi da civili, ukoliko pristupe nekoj terorističkoj organizaciji, gube imunitet od napada za period u kojem vrše "lanac dela" koja predstavljaju neprijateljsku aktivnost.⁷⁰⁷⁴ Žalbena veće je iznelo sledeći stav:

Budući da učešće nekog lica u neprijateljstvima u vremenskom smislu može biti isprekidano i povremeno, pitanje da li je žrtva aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vreme izvršenja krivičnog dela zavisi od nekusa između aktivnosti žrtve u vreme izvršenja krivičnog dela i eventualnih ratnih aktivnosti **koje po svojoj prirodi ili svrsi imaju za cilj** da prouzrokuju stvarnu štetu ljudstvu ili tehnici protivničke strane. Ako u vezi s postojanjem takvog nekusa ostane razumna sumnja, pretresno veće ne može da osudi optuženog na osnovu člana 3 Statuta za krivično delo izvršeno protiv takve žrtve.⁷⁰⁷⁵

Međutim, Veće konstatuje i to da je, nedavno, u relevantnim pravnim izvorima data određena podrška stavu da "[u] nemeđunarodnom oružanom sukobu, organizovane naoružane grupe predstavljaju oružane snage strane u sukobu koja nije Država i sastoje se samo od lica čija je stalna funkcija da direktno učestvuju u neprijateljstvima ('neprekidna borbena funkcija')."⁷⁰⁷⁶ Dok ovakvo shvatanje može biti relevantno kada se utvrđuje legalnost uzimanja nekog lica za metu u određenim okolnostima, ono se ne može primenjivati na osobe u zatočeništvu, koje aktivno ne učestvuju u

⁷⁰⁷⁰ Završni podnesak odbrane, par. 329.

⁷⁰⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 31, gde se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Martić*, par. 268; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 812; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 452.

⁷⁰⁷² V. Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski*, par. 44.

⁷⁰⁷³ Završni podnesak odbrane, par. 330.

⁷⁰⁷⁴ Završni podnesak odbrane, par. 331.

⁷⁰⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 178 (fusnote izostavljene); v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 57.

⁷⁰⁷⁶ *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities* (Ženeva, MKCK, 2009), str. 27. V. takođe predmet *Public Committee against Torture v Israel*, Presuda Vrhovnog suda Izraela HCJ 769/02 (14. decembar 2006), par. 39.

neprijateljstvima i koje međunarodno humanitarno pravo⁷⁰⁷⁷ štiti od napada; ovo pitanje je, takođe, drugačije i odvojeno od pitanja srazmernosti neke protivterorističke operacije.⁷⁰⁷⁸ Veće napominje da je Vrhovni sud Izraela, na čiju presudu se odbrana poziva, naglasio da "se borcima i teroristima ne sme nanositi zlo ako se očekuje da će pritom šteta naneta nedužnim civilima koji se nalaze u blizini biti nesrazmerna vojnoj prednosti koja bi se ostvarila nanošenjem zla tim borcima i teroristima".⁷⁰⁷⁹ Kako navodi odbrana, protivterorističke akcije moraju biti srazmerne i vojno nužne.⁷⁰⁸⁰ Ovo je u saglasnosti s jurisprudencijom Žalbenog veća, prema kojoj,

ako je žrtva krivičnog dela bila borac ili ako je ranjavanje ili smrt te žrtve bilo slučajan rezultat napada koji je bio srazmeran u odnosu na očekivanu konkretnu i direktnu vojnu prednost, ranjavanje ili smrt žrtve neće predstavljati kršenje međunarodnog humanitarnog prava čak i ako žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vreme izvršenja navodnog krivičnog dela.⁷⁰⁸¹

2055. Velika većina dokaza pokazuje, međutim, da su takozvane "protivterorističke" operacije srpskih snaga u gradovima i selima kosovskih Albanaca tokom perioda na koji se odnosi Optužnica u većini opština na Kosovu redovno uključivale upotrebu sile, što je posledicu imalo preveliko stradanje civila, uključujući žene i decu, uništavanje kuća, useva i stoke, čitavih sela i objekata od verskog i kulturnog značaja, kao i prisilno raseljavanje na stotine hiljada kosovskih Albanaca u periodu od nepuna tri meseca. Dokazi uverljivo pokazuju da ti napadi nisu bili ni srazmerni niti su predstavljali vojnu nuždu, čak ni na onim područjima gde se nalazio OVK. Ukratko, iz ponašanja pripadnika srpskih snaga videlo se da suzbijanje terorista nije bio jedini cilj.

2056. O tim drugim ciljevima govore i dokazi da su jedinice VJ dobijale naređenja koja su, po svemu sudeći, bila usmerena protiv civila, a ne protiv OVK. Postoje dokazi da je jedinica VJ koja je oko 24. marta 1999. godine upućena u Orahovac primila naređenje da na Kosovu ne sme da ostane nijedno "albansko uvo" i da im treba iscepati lične isprave kako bi se sprečio njihov povratak na Kosovo.⁷⁰⁸² Prema tumačenju Veća, upotrebljena fraza se odnosi na sve kosovske Albance, uključujući "civile". Još jedna jedinica VJ upućena u opštinu Đakovica početkom aprila 1999. godine dobila je naređenje da protera seljane kosovske Albance iz njihovih domova.⁷⁰⁸³ Dana 26. aprila 1999. godine, protivteroristički vod 52. bataljona vojne policije VJ, stacioniran u Juniku, opština Đakovica, dobio je od majora Svete Kopanje naređenje da počne "s čišćenjem tog područja od Albanaca" i pošalje sve civile kosovske Albance prema Korenici, gde je MUP čekao sa

⁷⁰⁷⁷ Zajednički član 3 Ženevskih konvencija iz 1949. godine.

⁷⁰⁷⁸ Kriterijum srazmernosti definisan je članom 51(5)(b) Dopunskog protokola I: "napad od kojeg se može očekivati da će izazvati usputne gubitke civilnih života, povrede civila, štete na civilnim objektima ili kombinaciju ovih dejstava, koja bi bila nesrazmerno velika u odnosu na konkretnu i neposrednu vojnu prednost koja se predviđa."

⁷⁰⁷⁹ Predmet *Public Committee against Torture v Israel*, Presuda Vrhovnog suda Izraela HCJ 769/02 (14. decembar 2006.), par. 46.

⁷⁰⁸⁰ Završni podnesak odbrane, par. 333.

⁷⁰⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 179 (fusnote izostavljene).

⁷⁰⁸² Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9124-9126; svedok K89, T. 8476-8478.

spiskovima imena "terorista".⁷⁰⁸⁴ "Čista sela" bila su ona bez pripadnika nacionalne zajednice kosovskih Albanaca.⁷⁰⁸⁵

2057. Odbrana upućuje na Komentar MKCK uz Dopunski protokol I, u kojem se navodi da "ratno stanje uvek podrazumeva izvesnu dozu zastrašenosti stanovništva, a ponekad i oružanih snaga [...]." Ovo nije bila vrsta zastrašenosti na koju su mislili sastavljači Dopunskog protokola kada su doneli zabranu "[d]ela nasilja ili pretnji nasiljem čija je primarna svrha širenje terora među civilnim stanovništvom".⁷⁰⁸⁶ Odbrana izgleda smatra da je bilo za očekivati da će stanovništvo kosovskih Albanaca donekle biti zastrašeno okolnostima ratnog sukoba 1999. godine, ali da to nije predstavljalo ili dostiglo stepen ratnog zločina terorisanja civila, pošto srpske snage ili snage SRJ nisu imale nameru da šire teror; one su samo izvodile protivterorističke operacije. U Optužnici ne postoji optužba za ratni zločin terorisanja civila i Veće nije dužno da razmatra da li su pripadnici srpskih snaga vršili dela nasilja ili dela pretnje nasiljem s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom. Isto tako, Veće ima obavezu da razmotri da li konsistentna upotreba prekomerne sile od strane VJ i MUP-a, ponekad u sadejstvu s njima povezanim snagama, u operacijama vođenim tokom 1999. godine pokazuje da je postojao zajednički cilj vođenja kampanje terora u okviru koje su, u cilju izmene etničkog sastava Kosova, vršena krivična dela zabranjena Statutom.

2058. Veće napominje da je brojnost OVK drastično fluktuirala tokom 1998. i 1999. godine. Međutim, kao što je već konstatovalo, ono prihvata kao prilično pouzdano svedočenje Richarda Ciaglinskog, glavnog oficira za vezu s VJ pri VMK,⁷⁰⁸⁷ da je krajem marta 1999. godine oko 10.000 ljudi "bilo povezano" s OVK.⁷⁰⁸⁸

2059. Što se tiče teritorije Kosova nad kojom je OVK imao kontrolu, i ona se menjala tokom 1998. i 1999. godine. Kao što je u ovoj Presudi već razmotreno, OVK je povratio delimičnu kontrolu nad određenim područjima na Kosovu posle sklapanja Oktobarskih sporazuma 1998. godine, ali dokazi pokazuju da su VJ i MUP mogli da uđu na velika područja Kosova čak i kada je tamo bilo prisustva OVK, što govori o tome da su mera i stepen teritorijalne kontrole OVK bili manji 1999. godine nego u julu 1998. godine.⁷⁰⁸⁹

⁷⁰⁸³ Svedok K90, DP P321, par. 41.

⁷⁰⁸⁴ Svedok K73, DP P330, par. 40; svedok K73, DP P332 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 3326, 3380.

⁷⁰⁸⁵ Svedok K73, DP P322 (Transkript u predmetu *Milutinović*) T. 3323-3324.

⁷⁰⁸⁶ Završni podnesak odbrane, par. 332, u kojem se poziva na Komentar MKCK uz Dopunski protokol I, par. 1940.

⁷⁰⁸⁷ Richard Ciaglinski, T. 5251.

⁷⁰⁸⁸ Richard Ciaglinski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3336. V. gore, par. 1539-1540.

⁷⁰⁸⁹ V. gore, par. 400-402, 426-431, 435-439.

2060. Veće prihvata da je broj pripadnika MUP-a na Kosovu u martu 1999. godine iznosio približno 14.571,⁷⁰⁹⁰ a u aprilu 1999. godine oko 15.779.⁷⁰⁹¹ Mada je 31. marta 1999. godine Prištinski korpus imao 17.971 vojnika,⁷⁰⁹² prema borbenom izveštaju Prištinskog korpusa od 13. aprila 1999. godine upućenom Komandi 3. armije i Štabu Vrhovne komande, pod komandom Prištinskog korpusa bilo je ukupno 61.892 vojnika VJ, uključujući prepotčinjene jedinice i dobrovoljce.⁷⁰⁹³

2061. Veće napominje da su snage MUP-a i VJ, uzete zajedno, bile više nego sedam puta brojnije od snaga OVK. Mobilizacija jedinica civilne zaštite i civilne odbrane, svih vojnoteritorijalnih odreda i rezervnih jedinica, uključivanje i korišćenje paravojnih jedinica, kao i upotreba naoružanog srpskog stanovništva, pokazuju kolika sila je korišćena za borbu protiv svega oko 10.000 boraca OVK na terenu, odbranu teritorije od vazdušnih napada NATO i eventualno, od kopnene invazije koja se očekivala. Veće smatra da su ove cifre još jedan pokazatelj činjenice da suzbijanje terorizma nije bio jedini cilj tih operacija.

2062. Od 1998. godine međunarodni posmatrači su izveštavali o upotrebi prekomerne sile protiv civilnog stanovništva kosovskih Albanaca u protivterorističkim dejstvima snaga MUP i VJ. Dana 3. oktobra 1998. godine, John Crosland je sa generalom Dimitrijevićem, načelnikom kontraobaveštajne službe VJ, pokrenuo pitanje zloupotrebe protivavionske artiljerije VJ za granatiranje sela, pošto je smatrao da upotreba ovog oružja predstavlja prekomernu silu i da se njome krše Ženevske konvencije.⁷⁰⁹⁴ Predstavnici VMK su na sastancima sa srpskim zvaničnicima, pre svega Šainovićem, generalom Lončarem i Sretenom Lukićem, stalno postavljali pitanje prekomerne upotrebe sile od strane srpskih snaga kao odgovor na aktivnosti OVK. Česta primedba verifikatora VMK bila je da OVK koristi malokalibarsko oružje, a da srpske snage bezbednosti na to odgovaraju teškim naoružanjem, poput artiljerije.⁷⁰⁹⁵ Pitanje primene nesrazmerne sile John Crosland je pokretao u razgovorima s generalima Perišićem i Dimitrijevićem tokom 1998. i početkom 1999. godine.⁷⁰⁹⁶ General Drewienkiewicz je potvrdio da je "VMK mnogo puta video" da MUP i VJ upotrebljavaju nesrazmernu silu kao odgovor na dejstva OVK.⁷⁰⁹⁷ Ona je uključivala

⁷⁰⁹⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6609-6610.

⁷⁰⁹¹ V. gore, par. 269.

⁷⁰⁹² DP P1441, str. 3.

⁷⁰⁹³ DP P948, str. 2.

⁷⁰⁹⁴ John Crosland, DP P1400, par. 53. Svedok je verovao da se radilo o topovima kalibra 20, 30, a možda i 40 mm, koji se koriste protiv vazduhoplovnih snaga i oklopnih vozila, ali ne protiv žive sile. John Crosland je video prazne čaure koje se koriste za ovu vrstu oružja kod Mališeva i oko Ponoševca, ali nije bio siguran da li je bilo topova kalibra 40 mm, John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9935-9936.

⁷⁰⁹⁵ Michael Phillips, DP P1303 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11845-11846.

⁷⁰⁹⁶ John Crosland, DP P1402 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9851-9852.

⁷⁰⁹⁷ Karol Drewienkiewicz, T. 6322.

upotrebu tenkova, teške artiljerije i mitraljeza, zbog čega su često stradali civili.⁷⁰⁹⁸ Dana 28. januara 1999. godine, Drewienkiewicz je imao sastanak s Lončarem i Mijatovićem na kojem se razgovaralo o situaciji u Podujevu; rekao im je da je, po mišljenju VMK, nasilje kojim su snage bezbednosti odgovorile na provokaciju bilo nesrazmerno.⁷⁰⁹⁹ U stvari, Drewienkiewicz je u svom svedočenju naveo da je u razgovorima s višim oficirima za vezu i na gotovo svakom sastanku kojem je prisustvovao koristio upravo reč nesrazmerna kada je opisivao silu koju su primenjivale snage SRJ i da im je mnogo puta objasnio šta ta reč znači.⁷¹⁰⁰

2063. Uprkos tome što je od prvih dana oktobra 1998. godine VMK u više navrata negodovao zbog nesrazmerne upotrebe sile u protivterorističkim akcijama počevši, snage VJ i MUP-a nastavile su tokom 1999. godine da na "terorističke" provokacije odgovaraju smrtonosnom i preteranom silom. U Račku je upotreba nesrazmerne sile dosegla drastične razmere. Svedok odbrane Radomir Mitić je tvrdio da je plan MUP-a bio samo da "se izvrši hapšenje" terorista.⁷¹⁰¹ Međutim, rezultat je bio taj da je ubijeno najmanje 45 ljudi, od kojih je na mnoge pucano iz relativne blizine i od kojih su makar neki bili civili, uključujući jednu ženu i dečka od 12 godina. Zbog ove operacije je takođe propao sporazum o prekidu vatre. Samo dve nedelje kasnije, 29. januara 1999. godine, snage MUP-a su, uz podršku VJ,⁷¹⁰² izvele akciju protiv pripadnika OVK u selu Rogovo, opština Đakovica, kojom prilikom je u jednoj seoskoj kući ubijeno 25 kosovskih Albanaca, uglavnom pripadnika OVK.⁷¹⁰³ Zaključak VMK bio je da sila koju su upotrebile srpske snage bezbednosti nije bila srazmerna, da nisu sve ubijene osobe bile pripadnici OVK i da gotovo da nema dokaza da je OVK uzvratio silom.⁷¹⁰⁴ Čak i na izolovane incidente nasilja nad Srbima odgovarano je prekomernom silom. Na primer, 22. marta 1999. godine ili približno tog datuma, kao odgovor na ubistvo jednog srpskog civila u gradu Suvoj Reci,⁷¹⁰⁵ policija je iz osвете lišila života 11 kosovskih Albanaca koji nisu bili povezani s ovim ubistvom.⁷¹⁰⁶

2064. Odbrana tvrdi da su akcije SRJ i Srbije bile odgovor na dejstva jedne oružane grupe koja je kršila međunarodne zakone ratovanja time što je stalno napadala policijske stanice, vojne kasarne i civilno stanovništvo.⁷¹⁰⁷ Usled toga, tvrdi odbrana, snagama MUP-a i VJ bilo je "nezamislivo teško" da razlikuju civile od boraca OVK, pošto su ovi "imali taktiku da se oblače kao civili kako bi

⁷⁰⁹⁸ Karol Drewienkiewicz, T. 6321-6322.

⁷⁰⁹⁹ Karol Drewienkiewicz, DP P996, par. 164.

⁷¹⁰⁰ Karol Drewienkiewicz, T. 6323-6324; Karol Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7953.

⁷¹⁰¹ Radomir Mitić, T. 12676.

⁷¹⁰² Joseph Maisonneuve, DP P851, par. 43; DP P1008; Karol John Drewienkiewicz, T. 6370-6371.

⁷¹⁰³ Joseph Maisonneuve, T. 5489; Joseph Maisonneuve, DP P852 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 5892, 5895; Joseph Maisonneuve, DP P853 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 11059, 11170.

⁷¹⁰⁴ V. gore, par. 428.

⁷¹⁰⁵ Velibor Veljković, T. 7115-7116; svedok 6D2, 12270; DP D17; Halit Berisha, T. 3389.

⁷¹⁰⁶ Halit Berisha, T. 3390.

⁷¹⁰⁷ Završni podnesak odbrane, par. 336.

ostali neprimećeni" i nosili su ili samo civilnu odeću ili zelene maskirne uniforme a ispod njih civilnu odeću, kako bi u borbi lako mogli da poskidaju uniforme i pomešaju se s civilnim stanovništvom.⁷¹⁰⁸

2065. Veće prihvata mogućnost da je u oružanom sukobu 1999. godine verovatno bilo situacija u kojima su se snage VJ i MUP-a suočavale s licima za koja su sumnjale da su borci OVK, iako su ovi nosili civilnu odeću. Međutim, kako se navodi u zaključcima Veća o krivičnim delima počinjenim na Kosovu 1999. godine, velika većina njih dogodila se u okolnostima kad gotovo ili uopšte nije bilo aktivnosti OVK. Veliku većinu žrtava ubistava činili su ili nenaoružani civili ili ljudi koje su snage VJ ili policije držale u zatočeništvu.⁷¹⁰⁹ U tim okolnostima, to što bi neka osoba mogla biti borac OVK ne menja činjenicu da tu osobu međunarodno humanitarno pravo štiti kao osobu koja više ne učestvuje aktivno u neprijateljstvima. Veće stoga može da zaključi jedino to da su VJ, MUP i s njima povezane snage u ovim operacijama upotrebile očigledno nesrazmernu silu. Štaviše, stiče se utisak da u mnogim slučajevima uopšte nije ni postojao neki vojni cilj koji bi s pravne tačke gledišta mogao opravdati akcije VJ, MUP-a i s njima povezanih snaga.

2066. Veće takođe podseća na načelo međunarodnog humanitarnog prava prema kojem će se, u slučaju nedoumice da li je neka osoba civil, ta osoba smatrati civilom.⁷¹¹⁰ Ovo pravilo podrazumeva da, kao minimum, donosilac odluke, na osnovu informacija koje ima na raspolaganju i date situacije, oceni da li u vezi sa statusom dotične osobe eventualno postoji nedoumica.⁷¹¹¹ Stepem prekomerne sile upotrebljen od strane snaga VJ i policije u navodnim protivterorističkim operacijama na Kosovu 1999. godine pokazuje da je u praksi ovo načelo, ukoliko je uopšte primenjivano od strane srpskih snaga, primenjivano naopačke, odnosno da, protivno ovom načelu, nisu pravljene nikakve procene statusa osoba uzimanih za metu. Veće smatra da činjenica da srpske

⁷¹⁰⁸ Završni podnesak odbrane, par. 340.

⁷¹⁰⁹ V. gore, par. 1710-1751.

⁷¹¹⁰ U međunarodnim oružanim sukobima, pravilo je kodifikovano u Dopunskom protokolu I, član 50(1). Iako član 13 Dopunskog protokola II ne sadrži isti tekst, Veće smatra da isto načelo važi i za nemeđunarodne oružane sukobe. U Komentaru MKCK uz Dopunski protokol II, u članu 13 navodi se da "u slučaju da postoji nedoumica u vezi sa statusom neke osobe, osoba će se smatrati civilom." Komentar MKCK uz Dopunski protokol II, par. 4789. Upućujemo i na jedan skoriji izvor, *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law* MKCK, u kojem se navodi sledeće: "Prezumpcija zaštićenog statusa civila važi *a fortiori* u slučaju nedoumice da li je neka osoba postala član organizovane oružane grupe jedne od sukobljenih strana." *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities* (Ženeva, MKCK, 2009), str. 75-76. Iako MKCK u svojoj studiji *Customary International Humanitarian Law Study* nije konstatovao da ovo predstavlja običajno pravilo međunarodnog humanitarnog prava, u nedostatku relevantne nacionalne prakse u vezi s nemeđunarodnim oružanim sukobima, u studiji se navodi da se "isti uravnoteženi pristup [...] koji se primenjuje na međunarodne sukobe čini opravdanim i kod nemeđunarodnih oružanih sukoba". Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, tom I (Kembriđ, Cambridge University Press, 2009), str. 24.

⁷¹¹¹ U *Interpretive Guidance* se ističe da se pri utvrđivanju statusa, između ostalog, moraju uzeti u obzir informacije koje su na raspolaganju donosiocu odluke, ozbiljnost situacije i šteta koju bi usled pogrešne odluke najverovatnije pretrpele snage koje izvode dejstva ili lica i materijalna dobra zaštićena od direktnog napada. *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities*, gore, str. 76.

snage nisu pravile razliku između mogućih boraca OVK i civila dodatno potvrđuje da je zajednički plan bio usmeren protiv civilnog stanovništva kosovskih Albanaca.

2067. Pored toga, činjenica da je snagama VJ i MUP-a moglo biti teško da razlikuju civile od onih za koje su sumnjali da su pripadnici OVK ne može objasniti prisilno premeštanje i deportaciju čitavih sela kosovskih Albanaca; nema dokaza da su snage VJ ili MUP-a, pre nego što bi seljanima naredile da odu, na bilo koji način pokušavale da ustanove da li su ti seljani pripadnici OVK.

2068. Veće napominje da se među dokazima nalazi instrukcija jednog visokog funkcionera VJ da se na terorističke akcije odgovara srazmernom silom. U zapisniku sa sastanka Operativnog međuresorskog štaba za suzbijanje terorizma na Kosovu i Metohiji, kojim je predsedavao predsednik Slobodan Milošević u Beogradu 29. oktobra 1998. godine, zabeleženo je da je Pavković preporučio sledeće: "U slučaju napada terorističkih snaga na bilo kom delu teritorije KiM na organe vlasti, jedinice VJ, MUP-a ili na članove Misije za nadgledanje OEBS, u skladu sa postignutim sporazumom, kao krajnje sredstvo u samoodbrani – adekvatno i proporcionalno angažovati snage radi zaštite života građana, pripadnika VJ, MUP-a i članova Misije OEBS".⁷¹¹² Premda se ova rečenica može shvatiti kao znak iskrene namere VJ da obezbedi da njegovi pripadnici ne krše međunarodno humanitarno pravo, mera u kojoj se jedinice VJ na Kosovu nisu pridržavale ovog uputstva i rasprostranjeno suprotno ponašanje već u decembru 1998. godine i prvoj polovini 1999. godine pokazuju da ta instrukcija nije bila motivisana iskrenom namerom, već da se radilo samo o "fasadi" otprilike tri dana posle potpisivanja Oktobarskih sporazuma, kad je pažnja međunarodne zajednice bila jako usredsređena na kosovski problem.

2069. Veće smatra da je česta upotreba nesrazmerne sile u operacijama VJ, MUP-a i (kad su učestvovala) s njima povezanih snaga, u gotovo svim opštinama Kosova tokom perioda koji je počeo kad i kampanja NATO bombardovanja – 24. marta 1999. godine, još jedan pokazatelj da su te operacije imale za cilj dalje činjenje ovde ustanovljenih zločina, a ne borbu protiv OVK, koja je eventualno bila dodatni cilj.

f. Sistematsko oduzimanje ličnih isprava i registarskih tablica vozila kosovskih Albanaca

2070. Tužilaštvo tvrdi da su "snage SRJ i Srbije" smišljeno sprovodile mere kako bi se sprečio povratak izbeglih kosovskih Albanaca tako što su sistematski oduzimale i uništavale lične isprave i

⁷¹¹² DP P87, str. 10.

registarske tablice vozila civila, kosovskih Albanaca.⁷¹¹³ Ono navodi da je kosovskim Albancima, isteranim iz njihovih domova i upućenim prema nekoj od granica Kosova, traženo da predaju lične isprave na određenim punktovima na putu prema graničnim prelazima, kao i na graničnim prelazima s Albanijom i BJRM.⁷¹¹⁴ Ove radnje su preduzimane, tvrdi tužilaštvo, "kako bi se deportovanim kosovskim Albancima izbrisao svaki trag na Kosovu i kako bi im se uskratilo pravo na povratak u domovinu".⁷¹¹⁵

2071. Odbrana tvrdi da se iz dokaza ne vidi da je postojalo i kakvo sistematsko oduzimanje i uništavanje ličnih isprava ili registarskih tablica kosovskih Albanaca.⁷¹¹⁶ Ona navodi da običan gubitak pasoša ili lične karte ne znači da je osoba izgubila i identitet, i napominje da su na Kosovu u relevantno vreme i dalje postojali zvanični registri i "da je ponovno izdavanje nestale lične karte nešto što se podrazumeva."⁷¹¹⁷ Odbrana takođe navodi da postoje dokazi da je OVK oduzimao jugoslovenske lične isprave i zamenjivao ih kosovskim ličnim ispravama, koje je, budući da su bile nezakonite, bilo legitimno oduzeti, što može objasniti zašto su neke lične isprave oduzimane, a druge nisu.⁷¹¹⁸ Ono dalje navodi da većini svedoka pozvanih da svedoče te legitimne isprave nisu bile oduzimane.⁷¹¹⁹

2072. Veće raspolaže velikom količinom dokaza o oduzimanju ličnih isprava. Ono podseća na svoje zaključke da su, krajem marta 1999. godine, pripadnici snaga MUP-a oduzimali lične isprave, a u nekim slučajevima i registarske tablice vozila, od ljudi proteranih iz sledećih gradova ili sela na Kosovu: grad Suva Reka, opština Suva Reka,⁷¹²⁰ Bela Crkva, opština Orahovac,⁷¹²¹ Mala Kruša, opština Orahovac,⁷¹²² Celina, opština Orahovac,⁷¹²³ Dušanovo, opština Prizren,⁷¹²⁴ i grad Peć, opština Peć.⁷¹²⁵ Zaplenjene isprave obično bi bile spaljene.⁷¹²⁶

2073. S oduzimanjem i uništavanjem ličnih isprava nastavilo se i u aprilu 1999. godine. Veće podseća na svoje zaključke da su tokom celog aprila 1999. godine lične isprave, a u nekim slučajevima i registarske tablice vozila, oduzimane od ljudi proteranih iz sledećih sela ili gradova:

⁷¹¹³ Završni podnesak tužilaštva, par. 497; Optužnica, par. 31.

⁷¹¹⁴ Optužnica, par. 31.

⁷¹¹⁵ Optužnica, par. 31.

⁷¹¹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 351.

⁷¹¹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 352.

⁷¹¹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 355.

⁷¹¹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 358.

⁷¹²⁰ V. gore, par. 700, 702.

⁷¹²¹ V. gore, par. 467.

⁷¹²² V. gore, par. 488.

⁷¹²³ V. gore, par. 530-531.

⁷¹²⁴ V. gore, par. 575, 578.

⁷¹²⁵ V. gore, par. 739.

⁷¹²⁶ V. gore, par. 474.

Belanica, opština Suva Reka,⁷¹²⁷ Nogavac, opština Orahovac,⁷¹²⁸ grad Đakovica, opština Đakovica,⁷¹²⁹ Srbica, opština Prizren,⁷¹³⁰ Vladovo i Vlačica, opština Gnjilane,⁷¹³¹ Kladernica, opština Prizren,⁷¹³² Žabare, opština Kosovska Mitrovica,⁷¹³³ sela na području Meje i Korenice, opština Đakovica⁷¹³⁴ i grad Prizren, opština Prizren.⁷¹³⁵

2074. Potpukovnik Richard Ciagliniski iz VMK OEBS-a razgovarao je s izbeglicama koje su ubrzo nakon povlačenja VMK sa Kosova prešle iz Albanije u BJRM preko graničnog prelaza Đeneral Janković i one su mu rekle da im je srpska policija oduzela lične isprave.⁷¹³⁶ Kad ih je Ciagliniski pitao zašto im je policija oduzela lične isprave, izbeglice su odgovarale: "Zato da se nikad ne vratimo na Kosovo. Želeli su da budu sigurni da neće biti dokaza o tome da smo ikada živeli i bili građani Prištine i Kosova".⁷¹³⁷ Istu priču Ciagliniski je čuo "još mnogo puta od mnogo različitih ljudi".⁷¹³⁸

2075. Kao što je razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi,⁷¹³⁹ 12. ili 13. juna 1999. godine ili približno tih datuma, Karol Drewienkiewicz i Richard Ciagliniski, po svom povratku na teritoriju Kosova radi pružanja pomoći KFOR-u, odnosno snagama NATO-a angažovanim na Kosovu, videli su kako gomila ličnih isprava kosovskih Albanaca visoka jedan metar gori u jednom dvorištu koje se graničilo sa zgradom sedišta policije u Prištini.⁷¹⁴⁰ Među dokumentima u plamenu bile su lične isprave, pasoši i molbe za izdavanje pasoša.⁷¹⁴¹ Na svim dokumentima koje je izvadio iz vatre bila su albanska imena.⁷¹⁴²

2076. Odbrana tvrdi da Ciagliniski nije znao koja instanca je izdala te dokumente niti zašto se oni pale, ali da su to "što se njega tiče, mogli biti i neki stari, nevažeći dokumenti".⁷¹⁴³ Veće odbacuje ovaj argument. Ovaj događaj odigrao se u junu 1999. godine dok je MUP napuštao Kosovo. Sve

⁷¹²⁷ V. gore, par. 719.

⁷¹²⁸ Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4157; Ali Hoti, DP P628 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4156-4157; Mehmet Krasniqi, T. 994, 1060-1061.

⁷¹²⁹ V. gore, par. 905, 908.

⁷¹³⁰ V. gore, par. 600.

⁷¹³¹ Svedok K81, T. 4545.

⁷¹³² Sadik Januzi, DP P281, str. 4.

⁷¹³³ Mahmut Halimi, DP P499 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 4458-4459, 4484.

⁷¹³⁴ Lizane Malaj, T. 827-828.

⁷¹³⁵ V. gore, par. 562.

⁷¹³⁶ Richard Ciagliniski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3214-3215.

⁷¹³⁷ Richard Ciagliniski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3215.

⁷¹³⁸ Richard Ciagliniski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3215.

⁷¹³⁹ V. gore, par. 1687.

⁷¹⁴⁰ Karol John Drewienkiewicz, T. 6399; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7816, 7822, 7994; Richard Ciagliniski, DP P832, str. 10; Richard Ciagliniski, T. 5290; Richard Ciagliniski, DP P834 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 6848-6849; Richard Ciagliniski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3210-3211.

⁷¹⁴¹ Richard Ciagliniski, DP P832, str. 10; Richard Ciagliniski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 3211. v. takođe Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7994-7995.

⁷¹⁴² Richard Ciagliniski, T. 5291; Richard Ciagliniski, DP P833 (Transkript u predmetu *Milošević*) T. 3211; Richard Ciagliniski, DP P832, str. 10. v. takođe Karol John Drewienkiewicz, T. 6399.

⁷¹⁴³ Završni podnesak odbrane, par. 356.

lične isprave koje su pregledali Ciaglini i Drewienkiewicz pripadale su ljudima "starosne dobi u kojoj bi bilo normalno da budu još uvek živi", što pokazuje da se nije radilo o starim dokumentima.⁷¹⁴⁴ Dokumenti koje je Drewienkiewicz gledao bili su na ćirilici,⁷¹⁴⁵ drugim rečima, bili su to dokumenti koje je izdala SRJ ili Srbija, a ne neke paralelne i "nevažeće" albanske lične isprave, kako tvrdi odbrana. Veće se uverilo da su pripadnici MUP-a u junu 1999. godine namerno spalili veliki broj ličnih isprava kosovskih Albanaca, među kojima i pasoše i molbe za izdavanje pasoša.

2077. Odbrana tvrdi da nijednom svedoku iz redova VJ ili MUP-a, pa tako ni Radetu Čučku, zaduženom za granicu, nije bilo poznato da su postojali plan ili naređenja za oduzimanje ličnih isprava.⁷¹⁴⁶ Rade Čučak, načelnik odeljenja za poslove granične službe Generalštaba VJ,⁷¹⁴⁷ rekao je u svom svedočenju da nije znao da postoji ikakva praksa ili politika srpskih snaga da se kosovskim Albancima oduzmu lične isprave.⁷¹⁴⁸ Veće ima ozbiljnih rezervi u vezi s verodostojnošću i pouzdanošću svedočenja Radeta Čučka. S obzirom na veliki broj svedočenja kosovskih Albanaca da su im lične isprave oduzete na granici ili u pograničnoj oblasti, ono ne može da veruje da Čučak nije znao da se to događa. Ono napominje da je Čučak takođe tvrdio da nije znao za stotine hiljada kosovskih Albanaca koji su odlazili s Kosova preko graničnih prelaza,⁷¹⁴⁹ iako je od marta do juna 1999. godine obišao celu granicu, s jednog do drugog kraja.⁷¹⁵⁰ Čučkovo objašnjenje da je za odlazak oko 800.000 izbeglica sa Kosova saznao tek iz medija jednako je neuverljivo kad se ima u vidu njegov tadašnji položaj.⁷¹⁵¹ Veće ne može da se osloni na Čučkovo svedočenje. Još jedan svedok odbrane, Miloš Došan, porekao je da su pripadnici MUP-a i VJ kosovskim Albancima oduzimali lične isprave.⁷¹⁵² Kao što je navelo na drugim mestima u ovoj Presudi, Veće ima ozbiljnih sumnji u pouzdanost i iskrenost svedočenja Miloša Došana.⁷¹⁵³ Ono takođe ima u vidu svedočenje Nike Peraja, vojnika 52. raketno-artiljerijske brigade VJ, kojom je 1999. godine komandovao Miloš Došan, da je 27. aprila 1999. godine u Meji video gomilu iscepanih ličnih isprava.⁷¹⁵⁴ U najmanju ruku, Došan je morao biti informisan o ovom događaju. Veće odbacuje njegovu izjavu da o tome nije imao nikakvih saznanja.

⁷¹⁴⁴ Karol John Drewienkiewicz, T. 6399; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7995.

⁷¹⁴⁵ Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7996.

⁷¹⁴⁶ Završni podnesak odbrane, par. 353.

⁷¹⁴⁷ Rade Čučak, DP D570 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14813; Rade Čučak, T. 10874.

⁷¹⁴⁸ Rade Čučak, T. 10977.

⁷¹⁴⁹ Rade Čučak, T. 10971-10973.

⁷¹⁵⁰ Rade Čučak, DP D570 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 14854-14855.

⁷¹⁵¹ Rade Čučak, T. 10984-10985.

⁷¹⁵² Miloš Došan, DP D685 (Transkript u predmetu *Milošević*), T. 43597.

⁷¹⁵³ V. gore, par. 865, 901, 943, 1012, 1685-1686.

⁷¹⁵⁴ Nike Peraj, DP D34, par. 8.

2078. Iako među dokazima nema pismenih naređenja MUP-a ili VJ za oduzimanje ličnih isprava ili dozvola kosovskim Albancima, svedok K54 je u svom svedočenju rekao da je bilo "opšte poznato [...] da su postojala naređenja policiji i VJ da uzmu sve lične isprave Albancima na granici, te da se ona spale kako bi se sprečilo da Albanci tvrde da potiču s Kosova."⁷¹⁵⁵ Jedan vojnik mu je rekao da policajci na granici u Vrbnici (Morina) oduzimaju isprave kosovskim Albancima i spaljuju ih.⁷¹⁵⁶ Svedok K89, vojnik VJ koji je oko 24. marta 1999. godine sa svojom jedinicom VJ upućen u Orahovac, rekao je u svom svedočenju da je dobio naređenje da se lične isprave civila kosovskih Albanaca moraju iscepati kako bi se sprečio njihov povratak na Kosovo.⁷¹⁵⁷ On je takođe, krajem marta 1999. godine, nedaleko od Žuba, video da pripadnici VJ cepaju dokumenta ljudima u koloni koja je dolazila iz pravca Đakovice i u kojoj su se uglavnom nalazili žene, deca, starije i nejake osobe.⁷¹⁵⁸ Dalje, u mnogim slučajevima oduzimate su registarske tablice ili saobraćajne dozvole, kao i lične isprave. Ovo pokazuje da je oduzimano sve što može poslužiti za identifikaciju i ide u prilog mišljenju da je cilj bio da se kosovskim Albancima onemogući da kasnije dokažu da su bili građani Kosova.

2079. Veće smatra potpuno neuverljivim argument odbrane da se za lične isprave kosovskih Albanaca nikako ne bi moglo reći da su stvarno izgubljene, pošto postoje zvanični registri pa može se podneti zahtev za njihovo ponovno izdavanje.⁷¹⁵⁹ Ono napominje da je Vlada Srbije 7. aprila 1999. godine donela "Uredbu o prebivalištu i boravištu građana za vreme ratnog stanja" i "Uredbu o ličnoj karti za vreme ratnog stanja".⁷¹⁶⁰ U depeši pomoćnika Ministra Stojana Mišića od 19. aprila 1999. godine, čiji su primaoci bili sva 33 SUP-a u Srbiji, SUP-ovima je, između ostalog, naređeno da se "određivanje matičnog broja građana *odloži do daljnjeg*".⁷¹⁶¹ Prema tome, čak i da lica koja su ostala bez svojih ličnih isprava jesu pokušala da zatraže da im se izda duplikat, ona tokom ovog perioda, uprkos postojanju zvaničnih registara, ne bi mogla da dobiju svoj jedinstven matični broj. Štaviše, kao što se vidi iz gorenavedenih dokaza, snage MUP-a su i te kako učestvovalе u oduzimanju i uništavanju ličnih isprava kosovskih Albanaca. Pod takvim okolnostima, nema puno smisla tvrditi da su oni koji su ostali bez ličnih isprava mogli da podnesu zahtev za izdavanje duplikata kod istih onih snaga koje su im te isprave i oduzele.

2080. Prema zaključku Veća, dokazi razmotreni gore u tekstu pokazuju da je oduzimanje ličnih isprava, saobraćajnih dozvola i registarskih tablica od kosovskih Albanaca u martu i aprilu 1999.

⁷¹⁵⁵ Svedok K54, DP P784, str. 2.

⁷¹⁵⁶ Svedok K54, DP D114 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 10520.

⁷¹⁵⁷ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9124-9126; svedok K89, T. 8476-8478.

⁷¹⁵⁸ Svedok K89, DP P1274 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 9154-9155, 9186.

⁷¹⁵⁹ Završni podnesak odbrane, par. 352.

⁷¹⁶⁰ DP D261.

⁷¹⁶¹ DP D261, str. 1. Naglasak dodat.

godine bilo rasprostranjeno i da se događalo u gotovo svim opštinama Kosova. U oduzimanju isprava učestvovali su pogranična policija, redovna policija i vojnici VJ. Od raseljenih lica u konvojima koje su pripadnici MUP-a i VJ usmeravali prema graničnim prelazima više puta su tražene lične isprave na za to određenim kontrolnim punktovima, a zatim opet na graničnom prelazu, neposredno pre nego što bi prešli s Kosova u Albaniju ili BJRM. Veće se uverilo da su pripadnici MUP-a i VJ imali naređenja da prikupe i unište lične isprave, saobraćajne dozvole i registarske tablice vozila kosovskih Albanaca. Ono zaključuje da se radilo o rasprostranjenoj i sistematskoj praksi. Jedini razuman zaključak o nameri koja se krila iza ove prakse je da su vlade SRJ i Srbije nastojale da spreče kosovske Albance da dokažu svoj identitet građana s pravom na povratak.⁷¹⁶² Veće je zaključilo da ovo predstavlja jak dokaz da je postojao zločinački plan da se kosovski Albanci proteraju s Kosova.

g. Napori da se prikriju zločini nad civilima kosovskim Albancima

2081. Tužilaštvo je navelo da su srpski organi vlasti sproveli "veoma malo istraga i krivičnih postupaka" u vezi sa zločinima počinjenim nad civilima kosovskim Albancima tokom perioda na koji se odnosi Optužnica; istrage su opstruirane i, umesto da se istraže, zločini su prikrivani.⁷¹⁶³ Onih nekoliko istraga koje jesu sprovedene protiv policajaca optuženih za teške zločine nad civilima kosovskim Albancima, pokrenuto je, navodi tužilaštvo, tek kada su informacije o tim zločinima procurile u javnost.⁷¹⁶⁴ Nasuprot tome, odbrana iznosi da su, u slučajevima kada su zločini imali za posledicu gubitak života civila ili čak samo "potencijalnih civila", ti zločini prijavljivani i da je sledila istraga.⁷¹⁶⁵ Ona dalje tvrdi da su navodi u Optužnici, "čak i ako bi bili dokazani", posledica izolovanih incidenata počinjenih od strane nepoznatih lica.⁷¹⁶⁶

2082. U Poglavlju VI ove Presude Veće je iznelo svoje zaključke u vezi s krivičnim delima deportacije i ubistva kosovskih Albanaca, počinjenim od strane pripadnika srpskih snaga širom Kosova tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Veće sada prelazi na razmatranje dokaza koji se odnose na prijavljivanje ovih zločina odgovarajućim organima vlasti, istragu o tim zločinima i krivično gonjenje njihovih izvršilaca.

⁷¹⁶² Pravo na povratak u sopstvenu zemlju ugrađeno je u međunarodne pravne instrumente. Član 12(4) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima propisuje da "[n]iko ne može biti arbitrarno lišen prava da uđe u svoju zemlju." Član 13(2) Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima propisuje da "[s]vako ima pravo da napusti svaku zemlju, uključujući svoju vlastitu, i da se vrati u svoju zemlju."

⁷¹⁶³ Završni podnesak tužilaštva, par. 520, 525-526.

⁷¹⁶⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 521.

⁷¹⁶⁵ Završni podnesak odbrane, v., na primer, par. 736 (u vezi s opštinom Orahovac) i par. 751 (u vezi s opštinom Prizren).

⁷¹⁶⁶ Završni podnesak odbrane, par. 311.

i. Obrazac prekomerne upotrebe sile i nepostojanje istraga o zločinima nad kosovskim Albancima 1998. i početkom 1999. godine

2083. Dokazi razmotreni u odeljku koji se tiče događaja iz 1998. godine i prve polovine 1999. godine pokazuju da je postojao obrazac prekomerne upotrebe sile od strane srpskih snaga na Kosovu, kao i da nisu preduzimane mere da se ispituju i kazne počiniozi zločina počinjenih nad kosovskim Albancima. Početkom marta 1998. godine, kombinovane snage RDB i RJB napale su porodični kompleks poznatog vođe OVK u selu Prekaz, opština Srbica, i ubile najmanje 54 člana porodice Jashari, među kojima mnogo žena i dece.⁷¹⁶⁷ Ministarstvo unutrašnjih poslova reagovalo je tako što je taj događaj prikazalo kao operaciju protiv terorista; u saopštenju za javnost izdatom 5. marta 1999. godine povodom ovog događaja ne pominju se civilne žrtve.⁷¹⁶⁸ Posle usvajanja Plana za suzbijanje terorizma na Kosovu u julu 1998. godine, snage MUP-a su učestvovala u protivterorističkim operacijama širom Kosova, u kojima je došlo do uništavanja, velikih razmera, sela, useva i stočnog fonda, s ciljem da se kosovski Albanci proteraju iz svojih sela. Predstavnici DPMK-SAD i DPMK-EU, koji su u avgustu i septembru 1998. godine bili prisutni na Kosovu, izveštavali su o tome rukovodioca Štaba MUP-a za Kosovo generala Sretena Lukića. Uprkos tome, nisu preuzete mere da se takve radnje spreče ili pak sprovede istraga u vezi s navodima o nesrazmernoj upotrebi sile od strane snaga MUP-a u ovim operacijama.⁷¹⁶⁹ Ubistvo 21 člana porodice Dlijaj u selu Gornje Obrinje, u opštini Glogovac, 26. septembra 1998. godine ostalo je neistraženo sve dok međunarodni posmatrači nisu pokrenuli ovo pitanje u decembru 1998. godine. U zapisniku sa sastanka Zajedničke komande od 26. septembra 1998. godine pominje se završetak operacija u Donjem i Gornjem Obrinju;⁷¹⁷⁰ u zapisniku sa sastanka od 4. oktobra 1998. može se pročitati da je Šainović rekao da treba izvršiti istragu u vezi s "Obrinjem".⁷¹⁷¹ Veće ima u vidu svedočenje Fredericka Abrahamsa, koji je naveo da je *Human Rights Watch* u februaru 1999. godine objavio izveštaj u kojem se govori o ubijanju u Gornjem Obrinju.⁷¹⁷² On je u svom svedočenju takođe rekao da je državna televizija u svojim vestima navodno odbacila navode *Human Rights Watcha* – prikazala je lutku uz komentar da je Human Rights Watch za tu lutku rekao da se radi o telu 18-mesečne bebe ubijene u ovom incidentu.⁷¹⁷³

2084. Obrazac nesrazmerne upotrebe sile i odsustvo napora da se istraže zločini nad kosovskim Albancima nastavili su se i 1999. godine. Nakon zajedničke operacije VJ i MUP-a u Račku, opština

⁷¹⁶⁷ V. gore, par. 271.

⁷¹⁶⁸ V. DP D424.

⁷¹⁶⁹ V. gore, par. 331.

⁷¹⁷⁰ DP P866, str. 112.

⁷¹⁷¹ DP P866, str. 119.

⁷¹⁷² Frederick Abrahams, T. 4021-4022; DP P753.

⁷¹⁷³ Frederick Abrahams, T. 4021-4022.

Štimlje, 15. januara 1999. godine, u selu je bio čak 45 leševa civila, kosovskih Albanaca, među kojima i jedne 18-godišnje žene i 12-godišnjeg dečaka, kao i najmanje jedno telo odrubljene glave. Kad je srpski istražni tim tri dana posle ubistava došao u selo,⁷¹⁷⁴ pokazano mu je iscenirano mesto zločina, koje je policija namestila kako bi kreirala lažnu sliku stvarnih događaja i prikrila dokaze o tome da je u toj operaciji upotrebila krajnje nesrazmernu silu.⁷¹⁷⁵

2085. Slična lažirana istraga vođena je posle operacije srpskih snaga protiv pripadnika OVK u Rogovu, opština Đakovica, krajem januara 1999. godine. Čitava istraga trajala je samo dva sata, premda je mesto zločina bilo približne veličine od 100 x 200 metara i bilo je oko 25 leševa. Po mišljenju generala Drewienkiewicza, jedna takva istraga trebalo je da traje najmanje četiri dana.⁷¹⁷⁶ Drewienkiewicz, koji je kao član VMK obišao više mesta zločina na Kosovu krajem 1998. i početkom 1999. godine, izneo je mišljenje, koje Veće prihvata, da istrage sprovedene tokom tog perioda na Kosovu nisu bile prave ili adekvatne, te da su u zvaničnim srpskim izveštajima naprečac donošeni pogrešni zaključci da su mnogi od mrtvih kosovskih Albanaca život izgubili u legitimnim akcijama srpskih snaga protiv terorista.⁷¹⁷⁷

ii. Napori MUP-a da se prikriju zločini u periodu od marta do juna

1999. godine

2086. Dokazi koji se razmatraju u Poglavlju VI ove Presude i o kojima će detaljnije biti reči u nastavku teksta pokazuju da je najkasnije krajem marta 1999. godine uspostavljen obrazac nevođenja istrage o incidentima u kojima su ubijeni civili kosovski Albanci. Kao što se može videti iz dole navedenih dokaza, s primenom tog obrasca nastavilo se do kraja perioda na koji se odnosi Optužnica, a i kasnije.

2087. Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi već konstatovalo da su pripadnici snaga MUP-a 26. marta 1999. godine u gradu Suvoj Reci ubili najmanje 45 članova porodice Berisha, većinom žene i decu.⁷¹⁷⁸ Većina tih ubistava dogodila se u piceriji u gradskom tržnom centru. Odmah posle ubijanja policajci su toga dana pokupili tela koja su ležala ispred kuće gde je napad počeo, kao i tela iz picerije, i natovarila ih u dva kamiona, od kojih je jedan vozio jedan lokalni policajac.⁷¹⁷⁹ O smrti ovih ljudi nije vođena istraga, niti je to ubijanje, kako bi trebalo, obuhvaćeno Pregledom Štaba

⁷¹⁷⁴ V. gore, par. 412.

⁷¹⁷⁵ V. gore, par. 415.

⁷¹⁷⁶ Karol John Drewienkiewicz, T. 6477-6480; v. takođe Karol John Drewienkiewicz, DP P996, par. 165-167; Karol John Drewienkiewicz, DP P997 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 7801-7802.

⁷¹⁷⁷ Karol John Drewienkiewicz, T. 6480.

⁷¹⁷⁸ V. gore, par. 683.

⁷¹⁷⁹ V. gore, par. 769.

MUP-a o bezbednosno značajnim događajima za 26. mart 1999. godine; u odeljku pod naslovom "Izvršena teža krivična dela" pominju se jedino slučajevi teške krađe.⁷¹⁸⁰

2088. Dokazi ne ukazuju na to da je o ovom masovnom ubijanju albanskih civila od strane pripadnika MUP-a vođena ikakva istraga, niti da je protiv neposrednih izvršilaca pokrenut krivični postupak.⁷¹⁸¹ Odbrana tvrdi da nema ni "najmanjeg dokaza" koji bi ukazivao na to da je optuženi, između ostalog, znao za to konkretno ubijanje.⁷¹⁸² Svedok odbrane 6D2 objasnio je da ubijanje članova porodice Beriša nije bilo obuhvaćeno Pregledom Štaba MUP-a zato što ih nije registrovao SUP Prizren,⁷¹⁸³ koji je bio nadležan za opštinu Suva Reka. U skladu s njegovim objašnjenjem, SUP Prizren bio je nadležan za veliku teritoriju, pa je sa postojećim brojem radnika bilo teško pokrivati čitavo to područje.⁷¹⁸⁴ Veće konstatuje da je ponuđeno objašnjenje potpuno neuverljivo.⁷¹⁸⁵ Radilo se o masovnom ubijanju civila, ozbiljnom incidentu, počinjenom usred bela dana. U operaciji vođenoj u gradu tog dana učestvovala su brojne policijske snage, kako iz tog kraja tako i iz drugih mesta, uključujući PJP, a podršku su pružale oklopne jedinice. Ubrzo nakon ubijanja dva kamiona su pokupila leševe; vozač jednog od tih kamiona bio je zaposlen u lokalnoj policiji; leševe je fotografisao policijski kriminalistički tehničar; leševi su uklonjeni s lica mesta i odvezeni u Prizren, gde su odmah pokopani.⁷¹⁸⁶ Veće se u potpunosti uverilo u to da je prizrenski SUP, u čijoj je nadležnosti bilo ovo ubijanje, preko čije teritorije su prevezeni i na čijoj teritoriji su pokopani leševi žrtava, dobro znao za ova ubistva. To što se ovo ubijanje ne pominje u Pregledu Štaba MUP-a pokazuje da je ono namerno izostavljeno kako bi se zločini prikrili.

2089. Ne samo da o ovom ubijanju namerno nije bilo izveštaja, nego nije bilo ni zvanične istrage. Kriminalistički tehničar Todor Jovanović je 26. marta 1999. godine fotografisao tela nađena u piceriji, a sutradan, na Reštanskom putu, tela drugih ubijenih članova porodice Berisha.⁷¹⁸⁷ Ali to su jedini dokazi koji govore o nekakvoj istrazi.⁷¹⁸⁸

⁷¹⁸⁰ DP P1059, str. 5; Veće napominje da, iako se u naslovu DP P1059 navodi da se izveštaj odnosi na bezbednosne događaje u periodu od 06:00 sati 27. marta 1999. godine do 06:00 sati 28. marta 1999. godine, teške krađe navedene u odeljku "Izvršena teža krivična dela" dogodile su se 26. marta 1999. godine, kada su ubijeni i članovi porodice Berisha u Suvoj Reci (v. DP P1059, str. 1, 5).

⁷¹⁸¹ V. Završni podnesak odbrane, par. 769-773, koji se odnose na opštinu Suva Reka.

⁷¹⁸² Završna reč, T. 14497.

⁷¹⁸³ Svedok 6D2, T. 12277-12278, 12421, 12432; v. takođe DP D312.

⁷¹⁸⁴ Svedok 6D2, T. 12422.

⁷¹⁸⁵ Svedok 6D2 je naveo da za vreme rata nije imao saznanja o ubistvima članova porodice Berisha i da za vreme rata nije odlazio u Suvu Reku; tvrdi da je prvi put za to ubijanje čuo iz medija u vezi s optužnicom Međunarodnog suda protiv Slobodana Miloševića (svedok 6D2, T. 12779). On je dalje tvrdio da pre rata nije poznavao porodicu Berisha i da nije znao da su važili za viđenu porodicu u gradu Suvoj Reci (svedok 6D2, T. 12358-12359). Iako je znao gde se nalazila policijska stanica i poznavao njenog komandanta Repanovića, tvrdio je da nije znao ko je učestvovao u tom ubijanju sve do presude Okružnog suda u Beogradu 2009. godine (v. svedok 6D2, T. 12401-12405; v. takođe DP P1549).

⁷¹⁸⁶ V. gore, par. 679-681.

⁷¹⁸⁷ Svedok K83, T. 400-405.

⁷¹⁸⁸ Iz izveštaja koji je SUP Prizren 20. maja 1999. godine uputio okružnom javnom tužiocu u Prizrenu vidi se da je, nekoliko dana nakon ubijanja članova porodice Berisha, odnosno 30. marta 1999. godine, tim u kojem se nalazio kriminalistički tehničar Todor

2090. Veće nema sumnji da namera da se sprovede istraga o ubijanju članova porodice Berisha 26. marta 1999. godine nikad nije postojala. Kako nije bilo zvaničnog izveštaja i istrage o ovim ubistvima, počinioци su ostali nekažnjeni i mnogi od onih koji su učestvovali u tom ubijanju zadržali su svoje položaje.⁷¹⁸⁹

2091. Tokom poslednje nedelje marta 1999. godine, kako je konstatovano na drugim mestima u ovoj Presudi, udružene snage VJ i MUP-a izvele su operaciju u selu Trnje, u opštini Suva Reka. U toj operaciji ubijen je veliki broj civila, kosovskih Albanaca. Dokazi su pokazali da je, odmah nakon te operacije, desetak leševa žena i dece natovareno na kamion i da su ih pripadnici VJ prevezli u jedno selo nadomak granice s Albanijom i tamo ih pokopali u plitku raku.⁷¹⁹⁰ U Trnju je prizrenski SUP 2. aprila 1999. godine obavio uviđaj.⁷¹⁹¹ U istražnom timu su, između ostalih, bili dr Vuksanović iz doma zdravlja u Suvoj Reci i Todor Jovanović, kriminalistički tehničar pri OUP-u Suva Reka. I jedan i drugi bili su u piceriji na dan kada je ubijena porodica Berisha, 26. marta 1999. godine.⁷¹⁹² U izveštaju se navodi da su nađena samo četiri tela muškaraca, kosovskih Albanaca, u civilnoj odeći,⁷¹⁹³ ali se kaže da se radi o pripadnicima OVK ubijenim u borbi.⁷¹⁹⁴ Veće je na drugim mestima u ovoj Presudi, na osnovu svedočenja dva pripadnika VJ, konstatovalo da ta četvorica muškaraca u vreme kada su ubijena nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima.⁷¹⁹⁵ Štaviše, kako zaključuje Veće, činjenica da su nakon operacije iz sela uklanjana tela žena i dece govori o tome da je postojala namera da se operacija lažno prikaže kao legitimna akcija protiv pripadnika OVK. Izveštaj SUP Prizren pripremljen je s ciljem da potvrdi ovu lažnu sliku.

2092. Kao što se navodi na drugim mestima u ovoj Presudi, 31. marta 1999. godine i 1. aprila 1999. godine, najmanje 132 osobe albanske nacionalnosti iz sela Izbica, opština Srbica, sahranjene

Jovanović, koji je 26. marta 1999. godine bio prisutan u policijskoj stanici i znao da su članovi porodice Berisha pobijeni, sproveo je "uviđaj" u Ulici Miladina Popovića (DP D802); v. takođe svedok 6D2, T. 12272-12273. Na toj lokaciji otkrivena su tela osam kosovskih Albanaca, od kojih neka u stolarskoj radionici koja se nalazila na oko 250 metara od policijske stanice. Lokalni policajac Velibor Veljković je svom svedočenju rekao da je, pre nego što je pokupio tela članova porodice Berisha ubijenih na Reštanskom putu i u piceriji 26. marta 1999. godine, pokupio i više tela koja su se nalazila u stolarskoj radionici u Ulici Miladina Popovića, ali da je nekoliko njih ostavio, Velibor Veljković, T. 7183. Na osnovu opisa tih tela u izveštaju SUP Prizren, kao i Veljkovićevog opisa tela koje je pokupio u Ulici Miladina Popovića, Veće se uverilo da se radi o istim leševima. Prema tome, "uviđajem" od 30. marta 1999. godine bila su obuhvaćena samo ona tela u Ulici Miladina Popovića koja su tamo namerno "ostavljena" 26. marta 1999. godine. Prema tome, čak i ova istraga je bila laž.

⁷¹⁸⁹ Svedok K83, T. 405-406.

⁷¹⁹⁰ V. gore, par. 708.

⁷¹⁹¹ V. gore, par. 709.

⁷¹⁹² DP D806, str. 2.

⁷¹⁹³ Na osnovu opisa mesta gde su ovi muškarci nađeni datog u izveštaju (DP D806), Veće se uverilo da se radi o istim osobama za koje je svedok K82 naveo da su se krile u potoku i da su na njih pucali pripadnici VJ i MUP-a za vreme zajedničke operacije, dok su išli iz sela Trnje u selo Mamušu, što je detaljnije opisano u odeljku u kojem se govori o događajima u opštini Suva Reka. V. gore, par. 708-709.

⁷¹⁹⁴ Prema Izveštaju o istrazi (DP D806), ova tela pronađena su prilikom pretrage terena u rejonu dejstava OVK; izveštaj se završava istom napomenom kao i mnogi slični izveštaji, odnosno da je od početka "NATO agresije" poznati vođa terorističkih bandi Hašim Tači pozivao na oružane terorističke napade na policiju i civile, i da policija odgovara protivterorističkim dejstvima (v. DP D806, str. 2; v. takođe, npr. DP D803 i D804).

⁷¹⁹⁵ V. gore, par. 708.

su od strane drugih seljana nakon što su ih 28. marta 1999. godine ubili pripadnici VJ i MUP-a.⁷¹⁹⁶ Radomir Gojović, koji je u relevantno vreme bio načelnik Pravne uprave Ministarstva odbrane VJ,⁷¹⁹⁷ rekao je u svom svedočenju da je 29. maja 1999. godine otvorena istraga povodom otkrivanja 144 sveže iskopana groba u Izbici, opština Srbica, tog istog dana.⁷¹⁹⁸ Gojović je u svom svedočenju rekao da je vojnog tužioca o ovim grobovima obavestio jedan vojni oficir i da je to zaveo kao slučaj ubistva.⁷¹⁹⁹ Kad su mu postavljana pitanja o ishodu tih istraga, Gojović je naveo da postupak nikad nije okončan i da je predmet i dalje nerešen, pošto još nije utvrđeno ko su izvršioci.⁷²⁰⁰ Uprkos tome što mu je skrenuta pažnja na činjenicu da su tela osoba ubijenih u Izbici pronađena u masovnoj grobnici u Srbiji više od dve godine kasnije, on je i dalje tvrdio da je istražni sudija postupao u skladu sa zakonom.⁷²⁰¹ Nasuprot tome, dokazi koje je prihvatilo Veće pokazuju da su se 28. maja 1999. godine srpske snage vratile u selo Izbica i da su pripadnici VJ i policije četiri-pet dana iskopavali tela preko 120 žrtava, kosovskih Albanaca, koje su seljani sahranili 28. marta 1999. godine.⁷²⁰² Posmrtni ostaci 31 identifikovane žrtve ubijanja u Izbici⁷²⁰³ nalazili su se među onima otkrivenim 2001. godine u masovnoj grobnici u centru PJP u Petrovom Selu u Srbiji.⁷²⁰⁴ Šta god mislio Radomir Gojović, dokazi pokazuju da su tela žrtava, kosovskih Albanaca, koje su ubili pripadnici snaga VJ i MUP-a smišljeno iskopana i da su pripadnici VJ i policije ta iskopana tela odneli iz Izbice, pri čemu se za najmanje 31 telo zna da je potom pokopano u masovnoj grobnici u Centru PJP u Petrovom Selu. Na ovaj način je sprečeno da se istraga sprovede u vreme kad su ta lica ubijena.

2093. Kao što je utvrđeno na drugim mestima u ovoj Presudi, veliki broj civila, kosovskih Albanaca, ubijen je u gradu Đakovici od 24. marta 1999. godine pa na dalje. Konkretno, u noći između 1. i 2. aprila 1999. godine, pripadnici snaga MUP-a su iz vatrenog oružja ubili 20 civila, kosovskih Albanaca, među kojima dvanaestoro dece, u kući na adresi Ulica Miloša Gilića 157 u gradu Đakovici.⁷²⁰⁵ Veliki broj kuća u toj ulici je zatim zapaljen. Te noći je ubijeno do 60 civila koji su živeli u kućama u toj ulici.⁷²⁰⁶ Ova ubistva nisu obuhvaćena izveštajem Štaba MUP-a o bezbednosno značajnim događajima za te dane.⁷²⁰⁷ Među dokazima ništa ne ukazuje na to da je o tim događajima u gradu Đakovici 1. i 2. aprila 1999. godine sprovedena istraga. Odbrana je tvrdila

⁷¹⁹⁶ V. gore, par. 621-623, 629.

⁷¹⁹⁷ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16642-16643; Radomir Gojović, T. 10334-10336.

⁷¹⁹⁸ V. gore, par. 631.

⁷¹⁹⁹ Radomir Gojović, T. 10458-10459.

⁷²⁰⁰ Radomir Gojović, T. 10460-10461.

⁷²⁰¹ Radomir Gojović, T. 10458-10462.

⁷²⁰² V. gore, par. 632.

⁷²⁰³ V. gore, par. 632.

⁷²⁰⁴ V. gore, par. 1727.

⁷²⁰⁵ V. gore, par. 889.

⁷²⁰⁶ V. gore, par. 900.

⁷²⁰⁷ V. DP P697 i DP P718.

da je razlog nepostojanja istrage o ovim ubistvima to što niko od očevidaca SUP-u nije podneo zvaničnu prijavu o incidentu.⁷²⁰⁸ Veće ponavlja da ovu tvrdnju odbacuje iz razloga koje je na navelo drugim mestima.⁷²⁰⁹ Teorija da se o ubijanju brojnih civila i paljenju kuća u centru grada Đakovice za vreme operacije u kojoj je učestvovao veliki broj policajaca ne bi vodila istraga osim ako neki očevidac tog događaja albanske nacionalnosti ne podnese zvaničnu prijavu, ne može se ozbiljno shvatiti. Porodični kompleks, uključujući objekat u kojem su civili ubijeni, spaljen je do temelja odmah nakon što su žrtve lišene života.⁷²¹⁰ Jedan američki sudskomedicinski tim istražitelja je krajem maja 1999. godine otkrio posmrtnu ostatku žrtava kako u spaljenoj kući tako i na groblju odmah severno od grada. Ima dokaza da je jedan radnik komunalnog preduzeća grada Đakovice neke izgorele posmrtnu ostatku žrtava uklonio s lica mesta nakon što su ti ljudi ubijeni i zakopao ih na tom groblju.⁷²¹¹ Veće se uverilo da su činjeni naponi da se uklone tragovi zločina koje su tu izvršili pripadnici snaga MUP-a, kao i da se spreči ili opstruira svaka buduća istraga.

2094. Na drugim mestima u ovoj Presudi Veće je konstatovalo da su pripadnici srpskih snaga pogubili preko 100 muškaraca kosovskih Albanaca u Pustom Selu 31. marta 1999. godine. Nekoliko dana kasnije, seljani koji su se posle napada vratili u selo sahranili su u selu svoje mrtve. Ubrzo posle toga, na internetu se pojavila fotografija Pustog Sela na kojoj su se mogle videti lokacije koje je trebalo da predstavljaju dve masovne grobnice. Tu fotografiju je Štab MUP-a poslao SUP-u Prizren radi informacije.⁷²¹² Potom je izdato naređenje za ekshumaciju tela otkrivenih na ovoj lokaciji i ona je izvršena 24. aprila 1999. godine.⁷²¹³ Svedok 6D2 učestvovao je u ovim ekshumacijama. Na toj lokaciji ekshumirano je oko 95 tela.⁷²¹⁴ Aliju Gjogaju je policija naredila da učestvuje u ovim ekshumacijama i on je učestvovao u transportu tih tela do mrtvačnice u Prištini, nakon čega su ona ponovo pokopana na grobljima u gradu Orahovcu, Zrzama, Dušanovu i Prizrenu.⁷²¹⁵ Za razliku od drugih situacija u kojima je Ali Gjogaj, po naređenju policije, uklanjao tela iz grobova na više lokacija na Kosovu, ekshumacija i uklanjanje leševa iz Pustog Sela u mrtvačnicu ukazuju na legitimnu operaciju.⁷²¹⁶

⁷²⁰⁸ Završni podnesak odbrane, par. 842.

⁷²⁰⁹ V. gore, par. 921.

⁷²¹⁰ V. gore, par. 887, 895.

⁷²¹¹ V. gore, par. 898.

⁷²¹² Svedok 6D2, T. 12288.

⁷²¹³ Svedok 6D2, T. 12290-12291, 12438-12439; v. takođe DP D811, str. 13.

⁷²¹⁴ V. gore, par. 545.

⁷²¹⁵ V. gore, par. 545. Suprotno mišljenju svedoka 6D2, Ali Gjogaj je u svom svedočenju rekao da se ovde radilo o ekshumacijama tela sahranjenih u individualnim grobovima, a ne u "masovnoj grobnici", što Veće prihvata. Ali Gjogaj T. 564-565, 580. U Izveštaju o ekshumacijama Uprave kriminalističke policije MUP-a u Beogradu od 18. septembra 2001. godine, takođe se govori o ekshumacijama iz individualnih grobnica na ovoj lokaciji (v. DP P1548). Veće prihvata da su ekshumacije u Pustom Selu koje je opisao Ali Gjogaj iste one o kojima je govorio i svedok 6D2.

⁷²¹⁶ V. gore, par. 1274.

2095. Međutim, od svedoka 6D2 je tek u septembru 2001. godine zatraženo da sastavi izveštaj o ovoj ekshumaciji. Zahtev je stigao od njegovih nadređenih u Upravi kriminalističke policije u Beogradu, gde je u to vreme radio. Izgleda da je ovaj zahtev stigao tako kasno jer je tužilaštvo tek tad aktivno obrađivalo incident u Pustom Selu.⁷²¹⁷ Veće je svesno da postoji više poteškoća u vezi s izveštajem koji je pripremio svedok 6D2, pored one osnovne da je sačinjen tek oko dve i po godine posle incidenta. Prema njegovom izveštaju, nije bilo dokaza da se radilo o masovnom pogubljenju, što je u oštroj suprotnosti s onim što je na osnovu dokaza ustanovljeno u ovom predmetu i razmotreno na drugim mestima u ovoj Presudi.⁷²¹⁸ U izveštaju takođe nije navedeno ni odakle leševi potiču ni koji je bio uzrok smrti.⁷²¹⁹ Dalje, u svom izveštaju svedok 6D2 implicira da su ubijene osobe zapravo bile aktivni učesnici u borbi i, što je iznenađujuće, da je "šira zemljišna teritorija" na kojoj su tela pronađena bila pod kontrolom jedinica VJ.⁷²²⁰ Međutim, nijedan od dokumenata na koje se upućuje u izveštaju, kao što su izveštaj o uviđaju ili izveštaji o obdukciji ekshumiranih tela, nije podnesen kao dokaz. Veće smatra da izveštaj svedoka 6D2 na koji se toliko čekalo nije imao za svrhu stvarnu istragu o ubijanju koje se dogodilo u selu, već da je predstavljao deo orkestriranog pokušaja da se stvori lažna i nepotpuna slika o događajima u kojima je preko 100 muškaraca kosovskih Albanaca, bilo pogubljeno od strane srpskih snaga, među kojima su bile i snage MUP-a.

2096. Dana 9. marta 1999. godine, srpske snage su granatirale Kotlinu i nedaleko od tog sela lišile života Milaima Lokua i Emrlaha Kucija.⁷²²¹ Dana 24. marta 1999. godine, srpske snage su po drugi put napale Kotlinu i lišile života najmanje 23 muškarca, kosovska Albanca,⁷²²² za koje je jasno da u to vreme nisu mogli aktivno učestvovati u neprijateljstvima. Naoružani pripadnici srpskih snaga odveli su ove ljude, kao zarobljenike, do dva bunara na severu sela i tamo ih pretukli. Neke od njih ubili su iz vatrenog oružja. Pripadnici srpskih snaga su sve ove ljude bacili u jame od tih bunara, a one koji još nisu bili mrtvi ubile su eksplozivom detoniranim u jamama.⁷²²³ U jesen 1999. godine, tela muškaraca ubijenih 9. i 24. marta izvađena su i pregledana od strane jednog forenzičkog tima i potom ponovo pokopana.⁷²²⁴ Veće napominje da je "uviđaj" u Kotlini obavio Odsek kriminalističke tehnike SUP-a u Uroševcu 24. marta 1999. godine. U izveštaju o ovom uviđaju pominje se pronalaženje velike količine oružja i opreme za koju se verovalo da je pripadala

⁷²¹⁷ Svedok 6D2, T. 12376-12377. V. gore, par. 546.

⁷²¹⁸ V. gore, par. 539-542.

⁷²¹⁹ DP P1548, str. 2. Veće napominje da se u izveštaju koji je SUP u Prizrenu 6. maja 1999. godine uputio okružnom javnom tužiocu u Prizrenu pominje odakle potiču ovi leševi tamo gde se objašnjava odluka da se ponovo zakopaju na grobljima u Prizrenu, Orahovcu, Suvoj Reci i Zrzama (v. DP D811, str. 13).

⁷²²⁰ DP P1548, str. 2. Veće konstatuje da se pominju "tragovi oružanog sukoba visokog intenziteta" u široj okolini mesta gde su bila zakopana ova tela.

⁷²²¹ V. gore, par. 1111.

⁷²²² V. gore, par. 1112-1116.

⁷²²³ V. gore, par. 1116.

OVK. Opisi fotografija snimljenih u sklopu ove istrage navodno pokazuju da su tela nađena "u neposrednoj blizini skloništa u vidu bunara" i "u neposrednoj blizini drugog skloništa u vidu bunara".⁷²²⁵ Suprotno tvrdnjama odbrane,⁷²²⁶ kako je Veće konstatovalo drugde u ovoj Presudi,⁷²²⁷ nema dokaza da su muškarci koje su pripadnici srpskih snaga odveli do pomenuta dva bunara i tamo ih ubili, bili pripadnici OVK. Prema zaključku Veća, čak i da ovi ljudi jesu bili pripadnici OVK, jasno je da su bili nenaoružani, da su bili zarobljenici srpskih snaga i da u vreme kada su ubijeni nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.⁷²²⁸ Na telima izvađenim iz bunara bila je civilna odeća.⁷²²⁹ Forenzički izveštaj SUP-a Uroševac bavi se gotovo isključivo pronalaženjem oružja i opreme OVK u jednoj kući u selu i samo uzgred pominje tela pronađena u bunarima. Ubistva u Kotlini 24. marta 1999. godine nisu navedena u odeljku "Izvršena teža krivična dela" pregleda Štaba MUP-a o bezbednosno značajnim događajima evidentiranim za taj datum.⁷²³⁰ Forenzički izveštaj o "uviđaju" bio je, prema zaključku Veća, namerno sačinjen tako da se stvori pogrešan utisak da su pronađena tela pripadala borcima OVK. Srpske vlasti u vreme kad se to ubijanje dogodilo nisu sprovele nikakvu dalju istragu.

2097. Pripadnici snaga MUP-a ubili su 25. marta 1999. godine oko 60 civila, kosovskih Albanaca, u Beloj Crkvi, opština Orahovac. Tela žrtava sahranili su seljani, a ekshumirao ih je britanski forenzički tim u junu 1999. godine.⁷²³¹ Dana 26. marta 1999. godine, nešto južnije od Bele Crkve, u selu Mala Kruša, pripadnici MUP-a su uterali preko 110 muškaraca, od kojih su neki bili tinejdžeri, u jedan ambar i ubili ih iz vatrenog oružja; kad su završili s pucanjem, zapalili su ambar i tela tih muškaraca, a zatim su upotreбили eksplozive da unište ambar i sve što je bilo u njemu. Ubijanje u Beloj Crkvi i Maloj Kruši nije navedeno u odeljku o težim krivičnim delima u pregledima Štaba MUP-a o bezbednosno značajnim događajima evidentiranim za te datume.⁷²³² Ništa među dokazima ne pokazuje da su srpske vlasti pokušale da sprovedu istragu o ovom ubijanju.

2098. Dana 13. aprila 1999. godine, snage VJ i MUP-a izvele su jednu protivterorističku operaciju u selu Slatina i zaseoku Vata, opština Kačanik. U ovoj operaciji život su izgubila

⁷²²⁴ V. gore, par. 1118, 1428-1430.

⁷²²⁵ DP D846, str. 2.

⁷²²⁶ Završni podnesak odbrane, par. 872.

⁷²²⁷ V. gore, par. 1126.

⁷²²⁸ V. gore, par. 1115, 1126.

⁷²²⁹ V. gore, par. 1431.

⁷²³⁰ V. DP D294; v. takođe DP D295.

⁷²³¹ V. gore, par. 465.

⁷²³² V. DP D295; DP P1059. Veće napominje da, iako se u naslovu DP P1059 kao vreme kada su se dogodili navedeni događaji navodi period od 27. marta 1999. godine u 06:00 sati do 28. marta 1999. godine u 06:00 sati, incidenti koji se pominju u odeljku "Izvršena teža krivična dela" odnose se na 26. mart 1999. godine (DP P1059, str. 1, 5).

najmanje četiri kosovska Albanca koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima;⁷²³³ postoje dokazi o tome da su tela nekih od njih bila iskasapljena.⁷²³⁴ Seljani su njihova tela sahranili u selu, a KFOR ih je ekshumirao 1999. godine. U odeljku "izvršena teža krivična dela" u pregledu Štaba MUP-a o bezbednosno značajnim događajima 13. aprila 1999. godine ne pominje se da je na ovom području 13. aprila 1999. godine bilo ikakvog ubijanja⁷²³⁵ Nema dokaza da su preduzete bilo kakve mere da se to ubijanje istraži.

2099. VJ i MUP su 27-28. aprila 1999. godine izveli zajedničku akciju u dolinama Carragojs, Erenik i Trava u opštini Đakovica, pod kodnim nazivom operacija "Reka". Kao što je ustanovljeno na drugim mestima u ovoj Presudi, srpske snage su u ovoj operaciji ubile najmanje 296 kosovskih Albanaca koji nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima.⁷²³⁶ Ništa među dokazima ne ukazuje na to da je o događajima na području gde je 27-28. aprila 1999. godine vođena operacija "Reka" sprovedena bilo kakva istraga od strane nadležnih srpskih organa, odnosno od strane SUP-a Đakovica. Nema dokaza ni da je VJ pokušao da sprovede istragu o ovim događajima.⁷²³⁷ Drugi dokazi pokazuju da su, umesto istrage o ovom ubijanju, namerno činjeni napor da se istraga spreči. Nekoliko svedoka je videlo da pripadnici srpskih snaga na nekoliko lokacija na području operacije "Reka" uklanjaju tela. Tela poginulih natovarena su na kamione i odvezena. Svedok K72 je, po naređenju policije, u aprilu i maju 1999. godine učestvovao u tajnom otkopavanju leševa koje je vršeno noću na nekoliko lokacija na području operacije "Reka", i u svom svedočenju je rekao da su ta tela natovarena u kamione i odvezena na drugo mesto.⁷²³⁸ Iako se u tom iskazu ne navodi gde su tela odvezena, ostaci 295 žrtava ove operacije ekshumirani su 2001. godine iz masovnih grobnica u Srbiji u centru SAJ u Batajnici, nadomak Beograda.⁷²³⁹

2100. Dana 2. maja 1999. godine, pripadnici srpskih snaga su u opštini Vučitrn ubili četiri civila, kosovska Albanca, koja su putovala u konvoju.⁷²⁴⁰ Policija nikada nije sprovedla istragu o ovim i drugim ubijanjima koja su joj prijavljivana tokom čitavog meseca maja.⁷²⁴¹ Nijedan od pregleda Štaba MUP-a o bezbednosno značajnim događajima koji se odnose na gorenavedene datume i koji se nalaze među dokazima ne pominje ove događaje. Dalje, kao što je gore navedeno, ništa u dokazima ne ukazuje na to da su preduzete ikakve mere da se istraži ubijanje koje se dogodilo u opštini Vučitrn u maju 1999. godine.

⁷²³³ V. gore, par. 1138.

⁷²³⁴ V. gore, par. 1138.

⁷²³⁵ DP D301.

⁷²³⁶ V. gore, par. 995.

⁷²³⁷ V. gore, par. 996-1000.

⁷²³⁸ V. gore, par. 985-991, 1275-1285.

⁷²³⁹ V. gore, par. 1492-1493, 1498-1500, 1505-1506.

⁷²⁴⁰ V. gore, par. 1184-1191.

2101. Pojediniosti istrage i krivičnog postupka vezana za ubijanje u Podujevu 28. marta 1999. godine razmotrene su ranije u ovoj Presudi, u odeljku koji se odnosi na ulogu i znanje optuženog.⁷²⁴²

2102. Gorenavedeni zaključci Veća pokazuju da je na Kosovu od 1998. godine pa najmanje do kraja NATO kampanje u junu 1999. godine postojao obrazac da se o zločinima srpskih snaga nad civilima, kosovskim Albancima, generalno ne izveštava i da se ne vode istrage. Dokazi koje je odbrana predložila o uviđajima koje je MUP obavio u vezi s ubistvima kosovskih Albanaca u ovom periodu pokazuju da je najveći broj tih istraga bio "izmanipulisan" tako da se stvori lažna slika da su žrtve bile pripadnici OVK ubijeni u borbi.⁷²⁴³ Iako su, uglavnom od strane odbrane, izvedeni dokazi da su krivične ili disciplinske mere bile izricane pripadnicima MUP-a koji su činili krivična dela na Kosovu u periodu od 1998. godine do juna 1999. godine, ti dokazi ne pokazuju da je o teškim incidentima, poput onih u kojima je ubijen veliki broj civila kosovskih Albanaca, a koji su utvrđeni na ovom suđenju, ikada sprovedena istraga. Umesto toga, izveštavanje o "izvršenim težim krivičnim delima" u izveštajima MUP-a tokom perioda na koji se odnosi Optužnica odnosi se uglavnom na slučajeve teške krađe.⁷²⁴⁴ U izveštaju naslovljenom "Pregled registrovanih krivičnih dela i preduzetih mera na području Kosova i Metohije u periodu od 01.07.1998. do 20.06.1999. godine" pominju se samo dva slučaja u kojima su, u periodu na koji se odnosi Optužnica, optužbe za ubistvo podignute protiv redovnih ili rezervnih policajaca u vezi s tri žrtve koje su, po svemu sudeći, bile kosovski Albanci.⁷²⁴⁵ Što se tiče ostalih slučajeva ubistva navedenih u ovom izveštaju, njihovi počinioci bili su nepoznati.⁷²⁴⁶ Dokazi pokazuju da je, umesto na krivične postupke protiv pripadnika MUP-a, pažnja bila više usmerena na kosovske Albance osumnjičene za krivično delo terorizma.⁷²⁴⁷ Povrh toga, iskaz Aleksandra Vasiljevića o sastanku rukovodstva VJ održanom 16. maja 1999. godine govori o napetosti u odnosima između VJ i MUP-a povodom kriminalnog ponašanja pripadnika MUP-a i pokazuje da MUP nije imao nameru da povede istragu o krivičnim delima koje su na Kosovu činile srpske snage.⁷²⁴⁸ Štaviše, na jednom drugom sastanku održanom

⁷²⁴¹ Policiji su bili prijavljeni i drugi zločini, kao što je ubistvo šest civila 14. maja 1999. godine i ubistvo osam albanskih devojčica 23. maja 1999. godine (Shukri Gerxhaliu, T. 3104; Shukri Gerxhaliu, DP P513, T. 2519-2520).

⁷²⁴² V. gore, par. 1957-1966.

⁷²⁴³ V., na primer, DP D803, DP D804, DP D806, DP D807. Veće napominje da se svi izveštaji završavaju pasusom u kojem se pominje "poziv samozvanog vođe terorističkih bandi tzv. 'OVK' Hašima Tačija na oružane napade na policiju i civilno stanovništvo od 01.04.1999. godine" i da je od tog "poziva" bilo "permanentno terorističkih akcija [...] terorističkih bandi i izazvanih antiterorističkih akcija pripadnika policije". U nekoliko izveštaja ističe se da su tela pronađena na područjima gde je dejstvovala OVK.

⁷²⁴⁴ V., na primer, DP P1058, str. 5; DP P1059, str. 5; DP P696, str. 5.

⁷²⁴⁵ DP D888, str. 10.

⁷²⁴⁶ DP D888, str. 84, 101, 103, 107.

⁷²⁴⁷ V., na primer, DP D808, D809, D810.

⁷²⁴⁸ Aleksandar Vasiljević je u svom svedočenju rekao da je prisustvovao sastanku održanom 16. maja 1999. godine, na kojem je general VJ Nebojša Pavković obavestio rukovodstvo VJ da je Sretenu Lukiću, rukovodiocu Štaba MUP, predložio da VJ i MUP osnuju zajedničku komisiju za utvrđivanje odgovornosti za zločine na Kosovu (Aleksandar Vasiljević, T. 5674). Prema Vasiljevićevim rečima, Pavković se žalio da organi MUP-a na Kosovu u velikoj meri ometaju pokušaje rešavanja ovih

10. jula 1999. godine, kojem je prisustvovao rukovodeći kadar MUP-a, uključujući i optuženog, ministar Stojiljković je rekao da je samo 13 pripadnika MUP-a počinilo krivična dela na Kosovu i da je u slučaju svakog od njih pokrenut odgovarajući postupak, što jasno govori o tome koji je bio zvanični stav MUP-a.⁷²⁴⁹ Slučajevi obuhvaćeni ovom Presudom izgleda nisu među tih 13 koje je pomenuo ministar. Štaviše, činjenice koje je Veće utvrdilo pokazuju da je zvanični stav MUP-a bio obmanjujući.

2103. Kao što su dokazi u ovom predmetu potvrdili, ne radi se samo o tome da je MUP, u vezi s očiglednim ili mogućim slučajevima ubijanja i drugim teškim zločinima izvršenim od strane pripadnika MUP-a, a ponekad i pripadnika VJ, dosledno zanemarivao svoju dužnost da o njima sprovede propisnu istragu i izvesti odgovarajuće organe vlasti. Dokazi pokazuju da se radi o konsistentnom obrascu ponašanja pripadnika MUP-a, a ponekad i pripadnika VJ, koji činili sve da spreče da ubijanja budu otkrivena i da osujete istragu o njima. Tela kosovskih Albanaca koje su pripadnici srpskih snaga lišili života obično su uklanjanja s mesta zločina i uglavnom pokopavana u privremene grobnice na drugim lokacijama, a zatim otkopavana i krišom prevožena više stotina kilometara do izolovanih mesta u Srbiji, gde bi bila ponovo zakopana u neobeležene masovne grobnice ili su, kao u nekoliko slučajeva, tela u tajnosti prevožena direktno na izolovana mesta u Srbiji radi pokopavanja u neobeležene masovne grobnice. Tela pokopana u Srbiji ostala su neotkrivena preko dve godine, kad su locirana zahvaljujući istrazi pokrenutoj na vest o pronalaženju tela kosovskih Albanaca u hladnjači u Dunavu, nedaleko do sela Tekija.

2104. Ni incidenti paljenja kuća i sela civila, kosovskih Albanaca, i njihovog prisilnog proterivanja ili deportacije sa Kosova nisu bili predmet istrage ili krivičnog postupka.

2105. Zbog ustaljenog obrasca neizveštavanja, nevođenja istraga i zbog operacija uklanjanja tela s mesta zločina, o ubijanjima i drugim teškim zločinima dokazanim u ovoj Presudi u to vreme uglavnom nisu vođene istrage i izvršiocu nisu krivično gonjeni.

iii. Napori VJ da se prikriju zločini

problema. Pavković je prisutnima na sastanku rekao da je jedino što je MUP učinio kao odgovor na njegov predlog bilo da je poslao dopis Prištinskom korpusu u kojem navodi da ima oko 800 leševa "za koje je odgovorna VJ." Vasiljević je u svom svedočenju rekao da je Pavković tvrdio da Lukić nije prihvatio predlog da se formira zajednička komisija (Aleksandar Vasiljević, T. 5674-5675). Zbog toga je Pavković organizovao sopstvenu komisiju koja je utvrdila da je na područjima na kojima je dejstvovala vojska bio 271 leš, a da je na području gde je dejstvovao MUP bilo 326 leševa, što predstavlja ukupno 597 osoba, Aleksandar Vasiljević, T. 5675. Iako je rekao da je u vezi s leševima pronađenim na području dejstava VJ zaključak bio da to "nisu sve leševi kao posledica nekog zločina, nego kao posledica borbenih dejstava" bilo VJ bilo NATO-a, on je priznao da Pavković na sastanku 16. maja 1999. godine nije izneo nikakve pojedinosti o tome šta je prouzrokovalo smrt tih ljudi (Aleksandar Vasiljević, T. 5775-5677).

⁷²⁴⁹ Aleksandar Vasiljević, T. 5725-5726; v. takođe Vlastimir Đorđević, T. 10101.

2106. Iz dokaza je jasno da je pravni sistem predviđao nadležnost i efektivna sredstva za vođenje istraga i krivično gonjenje pripadnika VJ za onu vrstu krivičnih dela za koja se optuženi optužuje u Optužnici.⁷²⁵⁰ Međutim, vojne vlasti nisu imale nadležnost nad pripadnicima MUP-a.⁷²⁵¹ Iskaz Radomira Gojovića, koji je do 16. aprila 1999. godine bio predsednik Vojnog suda u Beogradu, a potom načelnik Pravne uprave Ministarstva odbrane,⁷²⁵² pokazuje da se velika većina predmeta kojima se bavio pravni sistem vojske, posebno posle 24. marta 1999. godine, ticala vojnih obveznika u Srbiji koji se nisu odazvali na poziv za mobilizaciju, kao i slučajeva dezerterstva, krađe i pljačke. Dokazi koji su izvedeni na suđenju ukazuju na to da se vrlo mali broj predmeta ticao teških zločina pripadnika VJ, kao što su ubistvo, silovanje ili uništavanje imovine civila, kosovskih Albanaca.⁷²⁵³ U vezi s krivičnim delima deportacije i prisilnog transfera, Gojović je nepostojanje takvih predmeta objašnjavao stavom tužioca da snage VJ nisu imale nameru da proteraju kosovske Albance preko granice, budući da je jugoslovenski zakon zabranjivao proterivanje sopstvenih građana.⁷²⁵⁴ Veće smatra da je potpuno neodrživa teza da VJ nije mogao nameravati da izvrši neko krivično delo samo zato što je to delo protivzakonito. U skladu s takvim rezonovanjem, ni za jedno krivično delo kojim se tereti neki pripadnik VJ nikad ne bi bio pokrenut krivični postupak. Gojović je takođe izneo stav da je do jedinog relevantnog pomeranja civila na Kosovu dolazilo kad su ljudi odlazili od kuće zbog borbenih dejstava,⁷²⁵⁵ pa se za to nije pokretala istraga. Dokazi u ovom predmetu koji pokazuju suprotno znatno su jači, pa Veće ovaj stav ne prihvata. Statistički podaci u šematskim prikazima koje je komentarisao svedok kose se s velikim brojem dokaza koje Veće ima

⁷²⁵⁰ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), 16651-16653, 16714; Radomir Gojović, T. 10399-10401, 10453; v. DP P1370. Veće napominje da je Krivični zakon Srbije (DP P50) bio savezni zakon koji je važio za sve građane, nezavisno od toga da li su civili ili pripadnici vojske (v. Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16653; Radomir Gojović, T. 10399-10400). Što se tiče krivičnog dela ubistva, vojni tužilac je mogao da pokrene postupak na osnovu člana 47 Krivičnog zakona Srbije (DP P50) ili člana 142 Krivičnog zakona SFRJ (DP P1370). Gojović je u svom svedočenju rekao da je manje predmeta obrađeno kao ratni zločin na osnovu člana 142 Krivičnog zakona SFRJ. Krivični postupci na osnovu člana 142 uglavnom su se ticali slučajeva u kojima je nadređeni izdao naređenje podređenom da počinji zločin. Ubistva počinjena od strane pripadnika VJ uglavnom su tretirana kao ubistvo ili višestruko ubistvo i primenjivan je Krivični zakon Srbije (DP P50), pošto je za to krivično delo predviđena mnogo teža kazna nego za ratni zločin sankcionisan članom 142 Krivičnog zakona SFRJ (v. Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16652-166533, 16688; Radomir Gojović, T. 10399-10401).

⁷²⁵¹ Radomir Gojović, T. 10378-10379.

⁷²⁵² Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16642-16643; Radomir Gojović, T. 10334-10336.

⁷²⁵³ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16680-16687; Radomir Gojović, T. 10406-10411, 10413-10415, 10434-10435; v. takođe DP D507-D511. Sumarni pregled krivičnih postupaka pokrenutih na vojnim sudovima protiv pripadnika VJ koji su počinili krivična dela nad albanskim civilima na Kosovu u periodu od 24. marta 1999. godine do 10. juna 1999. pokazuje da su protiv pripadnika VJ pokrenuta ukupno 382 takva postupka. Od ta 382 postupka samo osam se odnosilo na ratne zločine nad civilima, 11 na registrovana višestruka ubistva izvršena od strane VJ, devet ubistva i saučesništva u ubistvu, jedan predmet ticao se ubistva na mah, a osam ubistva iz nehata. Protiv pripadnika VJ podignuta je samo jedna optužnica za silovanje, ali se žrtva ne pominje. Postupcima vezanim za ratne zločine, kvalifikovana i nekvalifikovana ubistva bilo je obuhvaćeno 37 žrtava. 364 postupaka ticalo se slučajeva razbojničke krađe, teške krađe, krađe i oduzimanja vozila. (DP D510, str. 2-3; v. takođe Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16687-16688; Radomir Gojović, T. 10440-10441). Kad je objašnjavao zašto je tako mali broj žrtava naveden u pregledu, Gojović je u svom svedočenju rekao da su vladali atmosfera straha i nedostatak volje da se prijave zločini, i dodao da su izvršioци zločina često nisu bili pronađeni (Radomir Gojović, DP D496 (transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16685-16687). Prema zaključku Veća, činjenica da se u pregledu navodi tako mali broj krivičnih dela počinjenih od strane pripadnika VJ svedoči o tome da je VJ nastojao da minimalizuje svoju ulogu u činjenju teških krivičnih dela nad kosovskim Albancima.

⁷²⁵⁴ Radomir Gojović, T10455.

⁷²⁵⁵ Radomir Gojović, T. 10455.

pred sobom o masovnim pogubljenjima, uništavanju imovine i proterivanju civila, kosovskih Albanaca, u ogromnom broju sela širom Kosova u periodu na koji se odnosi Optužnica i tokom operacija u kojima je učestvovao VJ.

2107. Po mišljenju Veća, ono što je, nesumnjivo, bitno doprinelo tome da među statističkim podacima koje je komentarisao svedok ne bude teških zločina poput onih koji su ustanovljeni u ovoj Presudi jeste činjenica da o takvim krivičnim delima nije bilo zvaničnih izveštaja od strane vojnih oficira koji su bili dužni da izveštavaju o takvim krivičnim delima svojih podređenih.⁷²⁵⁶ Veće ima u vidu Gojovićev iskaz da su oficiri VJ isto tako imali dužnost da izveštavaju o zločinima koje čine pripadnici MUP-a.⁷²⁵⁷ Prema tome, kao i u slučaju MUP-a, koji nije izveštavao o teškim zločinima, Veće konstatuje da se na osnovu činjenice da u zvaničnim izveštajima VJ nije bilo ovih informacija može razumno zaključiti da je postojala namera da se zločini pripadnika VJ prikriju. Iz dokaza se vidi da u nekim dnevnim operativnim izveštajima VJ nije bilo ni pomena operacijama u kojima je VJ učestvovao na Kosovu, a tokom kojih su počinjeni zločini.⁷²⁵⁸ Osim toga, vojni sudovi su na kraju rata izgubili nadležnost nad predmetima koji su se ticali krivičnih dela VJ, osim ukoliko se radilo o predmetima koji su u fazi istrage ili u kojima je već bila potvrđena optužnica; zato je, po prestanku neprijateljstava i u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku, većina od te nekolicine registrovanih predmeta koji su se ticali krivičnih dela VJ nad kosovskim Albancima prosleđena civilnim okružnim sudovima u užoj Srbiji.⁷²⁵⁹ Dokazi ukazuju na to da u takvim slučajevima nije postojao efikasan mehanizam njihovog daljeg procesuiranja i da VJ ni po kom osnovu nije mogao dalje da se bavi predmetima protiv onih svojih pripadnika koji su prosleđeni civilnim sudovima, te da to nije ni činio. Radomir Gojović tako nije mogao da pruži nikakve informacije o predmetima koje su vojne vlasti prosledile civilnim sudovima.⁷²⁶⁰

iv. Zaključak o naporima činjenim da se prikriju zločini

⁷²⁵⁶ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16706, 16761; Radomir Gojović, T. 10330-10331, 10375.

⁷²⁵⁷ Radomir Gojović, T. 10453.

⁷²⁵⁸ V., na primer, DP P902, str. 9, Zapisnik sa sednice Kolegijuma načelnika Generalštaba VJ održane 21. januara 1999. godine, na kojoj je general-pukovnik Dimitrijević konstatovao da se angažovanje VJ u operaciji u Račku 15. januara 1999. godine ne pominje u dnevnom operativnom izveštaju Prištinskog korpusa; u izveštaju od 16. januara 1999. navodi se jedino to da je MUP izvršio akciju čišćenja u selu Račak i da "ima oko šezdeset i nešto poginulih".

⁷²⁵⁹ Radomir Gojović, DP D496 (Transkript u predmetu *Milutinović*), T. 16689, 16723, 16728-16730; Radomir Gojović, T. 10380, 10384, 10402-10404. Prema Gojovićevom svedočenju, spisak s brojem izrečenih presuda za period od 24. marta do 15. maja 1999. godine (DP D507) ne sadrži veliki broj rešenih predmeta zbog toga što je istražni postupak za takva krivična dela dugo trajao, pa su takvi predmeti po završetku rata prosleđivani civilnim sudovima (v. Radomir Gojović, T. 10402-10403, 10407). Veće takođe napominje da je Gojović u svom svedočenju rekao da su civilnim sudovima posle rata prosleđena dva predmeta za ratne zločine nad civilima, od njih osam koliko ih je navedeno u DP D510, pregledu krivičnih postupaka protiv pripadnika VJ koji su počinili zločine nad kosovskim Albancima na Kosovu u periodu od 24. marta 1999. godine do 10. juna 1999. godine, ali da on nije znao niti je mogao da zna koji je bio eventualni ishod postupaka u tim predmetima (Radomir Gojović, T. 10440-10442).

⁷²⁶⁰ Radomir Gojović, T. 10442.

2108. Veće zaključuje da je zavera ćutanja postojala na svim nivoima MUP-a i VJ, o čemu svedoči gotovo potpuno odsustvo izveštaja, beležaka ili zapisnika sa sastanaka – kako na najvišim nivoima političke vlasti, MUP-a ili VJ, tako i na nivou Zajedničke komande ili operativnih elemenata MUP-a ili VJ – u kojima bi bila navedena bilo kakva informacija o napredovanju, uspehu ili neuspehu napora srpskih snaga u rešavanju pitanja OVK i stanovništva, kosovskih Albanaca, i onemogućavanju podrške kopnenim snagama NATO. Po mišljenju Veća, ne može se prihvatiti da o ovim pitanjima, koja su bila ključna za sam opstanak vlasti i naroda Srbije, i koja su bila u žiži napora vlasti i srpskih snaga, nisu bili izveštavani najviši nivoi vlasti, MUP-a i VJ, i da oni o njima nisu znali. Prema zaključku Veća, ili je sva dokumentacija u pisanoj formi uništena ili je na svim nivoima postojalo ćvrsto opredeljenje da se izbegne da se pisana dokumentacija izbegava kako međunarodna zajednica ne bi imala na čemu da bazira svoje istrage, ili je posredi bilo i jedno i drugo. Na osnovu toga, može se zaključiti da je postojalo izveštavanje, usmeno i/ili pismeno, na svim najvišim nivoima – političke vlasti, VJ i MUP-a – i da su svi oni znali šta se zapravo događa na terenu na Kosovu i kako napreduju operacije. Ovaj zaključak dalje potkrepljuje ono malo pronađenih pisanih dokumenata i ponašanje koje ukazuje na upućenost najviših rukovodećih nivoa u Srbiji; u te dokumente spadaju zapisnici sa sastanaka, raspoređivanje na Kosovo svih raspoloživih policijskih snaga u stanju borbene gotovosti (među kojima i paravojnih formacija) i postupci kao što su uklanjanje i sakrivanje leševa.

h. Da li je u periodu na koji se odnosi Optužnica postojao plan za prikrivanje ubijanja civila, kosovskih Albanaca?

2109. Tužilaštvo tvrdi da su sistematski naponi koje su tokom ćitavog perioda na koji se odnosi Optužnica ćinile snage MUP-a da sakriju tela kosovskih Albanaca ubijenih od strane srpskih snaga, odvoženjem s mesta na kojem su ųrtve pobijene i, ćesto, pokopavanjem u privremene lokalne masovne grobnice, pa ponovnim otkopavanjem i prevoženjem u veće masovne grobnice u Srbiji, ćinjeni radi realizacije UZP za koji se optuųeni tereti i iznosi dokaze u prilog postojanju UZP u ovom predmetu.⁷²⁶¹

2110. Odbrana tvrdi da dela koja su na terenu ćinili "neodgovorni pojedinci" nemaju veze ni sa kakvim UZP-om, kako se navodi u optuųnici.⁷²⁶²

2111. Smatrajući da nepostojanje izveštavanja i istraga o ćinjenju zloćina od strane pripadnika MUP-a i VJ nad civilima, kosovskim Albancima, pokazuje da je postojao plan da se to ubijanje

⁷²⁶¹ Završni podnesak tuųilaštva, par. 525, 526.

prikrije, što potkrepljuje i način na koji se postupalo s leševima žrtava, Veće će sada preći na razmatranje drugih raspoloživih dokaza koji ukazuju na postojanje takvog plana, posebno među onima za koje se tvrdi da su saizvršiocima u UZP-u.

2112. Kao što je ranije konstatovano, u martu 1999. godine je u kabinetu predsednika Slobodana Miloševića održan radni sastanak kojem su, između ostalih, prisustvovali predsednik lično, ministar Vlado Stojiljković, optuženi Vlastimir Đorđević i tadašnji načelnik RDB Radomir Marković. Ovo se može pročitati u izveštaju Radne grupe MUP-a od 25. maja 2001. godine.⁷²⁶³ Radna grupa osnovana je u maju 2001. godine radi sprovođenja istrage o otkrivanju tela u hladnjači nađenoj u Dunavu 1999. godine. U izveštaju se navodi da je na pomenutom sastanku optuženi postavio pitanje "asanacije terena" na Kosovu i da je u vezi s tim predsednik Slobodan Milošević naredio ministru Stojiljkoviću da preduzme mere za uklanjanje svih tragova koji bi mogli ukazati na postojanje dokaza o tamo "izvršenim zločinima".⁷²⁶⁴ Ovaj izveštaj takođe sugeriše da je bilo informacija da je na sledećem sastanku Kolegijuma MUP-a, takođe održanom u martu 1999. godine, ministar Stojiljković izdao naređenje optuženom Vlastimiru Đorđeviću i Draganu Iliću da obave zadatak "asanacije terena" na Kosovu kako bi se uklonili dokazi o civilnim žrtvama, o kojima bi Međunarodni sud mogao da povede istragu.⁷²⁶⁵ Informacije o ova dva sastanka sadržane su u izjavi koju je načelnik RDB Radomir Marković dao pripadnicima RDB dok se nalazio u zatvoru.⁷²⁶⁶ Radna grupa nije imala tu izjavu, ali na sastanku kod tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Dušana Mihajlovića u maju 2001. godine, jedan član Radne grupe video je tu izjavu i zabeležio njen sadržaj.⁷²⁶⁷

2113. Ima i drugih dokaza koji potvrđuju da je Stojiljković na sastanku u martu 1999. godine po instrukciji Slobodana Miloševića izdao naređenje Đorđeviću u vezi sa sakrivanjem tela civila, kosovskih Albanaca. Prema tim dokazima, jedan kamion s leševima je stigao u Centar "13. maj" u Batajnici u aprilu 1999. godine. Optuženog Vlastimira Đorđevića jedan svedok je pozvao telefonom da bi dobio instrukcije ili informacije u vezi s tim kamionom i ovaj mu je rekao da je u toku čišćenje teritorije Kosova, "da se to [kamion] treba skloniti kod nas", da je to "tajna broj jedan" i da on [Vlastimir Đorđević] treba da informiše predsednika Miloševića.⁷²⁶⁸

⁷²⁶² Završna reč, T. 14462.

⁷²⁶³ V. DP P387, str. 3.

⁷²⁶⁴ V. DP P387, str. 3.

⁷²⁶⁵ V. DP P387, str. 3; v. gore, par. 1289, 1387-1394.

⁷²⁶⁶ Svedok K84, T. 2007-2009.

⁷²⁶⁷ Svedok K84, T. 2148-2160.

⁷²⁶⁸ V. Poverljivi dodatak.

2114. U pismenoj izjavi koju je dao Draganu Karleuši, zameniku načelnika Uprave kriminalističke policije, Slobodan Borisavljević, šef kabineta optuženog u relevantnom periodu, navodi da je u aprilu 1999. godine održan sastanak na kojem je optuženi obavestio Dragana Ilića, načelnika Uprave kriminalističke policije u Beogradu i člana Kolegijuma MUP-a,⁷²⁶⁹ čiji je direktni nadređeni bio,⁷²⁷⁰ da je doneta odluka da se izvrši asanacija bojišta na Kosovu i radnicima na terenu uputi stručna pomoć.⁷²⁷¹ Borisavljević je navodno rekao da je u tu svrhu odlučeno da Vladimir Aleksić, načelnik Uprave Kriminalističko-tehničkog centra, i Desimir Radić, načelnik Odeljenja za privredu MUP-a, budu upućeni u Štab MUP-a u Prištini kao "stručna pomoć".⁷²⁷²

2115. Prema sećanju Živka Trajkovića, koji je svedočio o razgovoru koji je s optuženim vodio početkom juna 1999. godine o pokopavanju tela u centru SAJ u Batajnici, Vlastimir Đorđević je rekao da su to odlučili ljudi mnogo važnijih od njih. Pored toga, prema Trajkovićevom shvatanju stvari, odluka da se tela pokopaju u centru SAJ u Batajnici doneta je u kontekstu asanacije i čišćenja terena na Kosovu; po njemu, to je spadalo u odgovornost Dragana Ilića, koji je određen za šefa ekipe za asanaciju bojišta na Kosovu.⁷²⁷³ Trajković je Dragana Ilića video u Štabu MUP-a u Prištini negde između marta i juna 1999. godine.⁷²⁷⁴ Prema njegovim rečima, na teritoriji Kosova ništa se nije događalo bez znanja Štaba MUP-a u Prištini.⁷²⁷⁵

2116. U toku svog svedočenja optuženi je potvrdio da je Ilić u periodu na koji se odnosi Optužnica dolazio dva puta na Kosovo i da je to bilo "[po] nalogu ministra unutrašnjih poslova."⁷²⁷⁶ Međutim, optuženi je u svom svedočenju naveo da mu je Ilić 2. juna 1999. godine rekao da je na Kosovu bio kako bi SUP-ovima dao instrukcije kako da poboljšaju rad na vršenju uviđaja u ratnim uslovima.⁷²⁷⁷ Međutim, za razliku od toga, na sastanku Zajedničke komande održanom 1. juna 1999. godine u Prištini, optuženi je prisutnima saopštio da general Ilić nije u mogućnosti da prisustvuje sastanku zbog toga što se "nalazi na nekim zadacima oko asanacije bojišta".⁷²⁷⁸ Veće ima u vidu da odbrana tvrdi da o sastanku Zajedničke komande od 1. juna 1999. godine ne postoje

⁷²⁶⁹ DP D208, s datumom od 23. maja 2001.

⁷²⁷⁰ Ljubinko Cvetić, T. 6667. Veće konstatuje da je svedok odbrane Miloš Pantelić u svom svedočenju naveo da je Dragan Ilić instrukcije primao direktno od ministra; međutim, stiče se utisak da je on do tog zaključka došao jedino na osnovu svojih razgovora s Draganom Ilićem (v. Miloš Pantelić, T. 12099, 12124; v. takođe svedok 6D2, 12227-12228). Iz ovog razloga, kao i zato što je smatralo da je Ljubinko Cvetić verodostojan svedok, Veće se u vezi s ovim pitanjem oslonilo na njegov iskaz.

⁷²⁷¹ V. DP P390.

⁷²⁷² V. DP P390; v. takođe svedok K84, T. 2024-2025, 2172.

⁷²⁷³ Živko Trajković, T. 9126-9127, 9129.

⁷²⁷⁴ Živko Trajković, T. 9129.

⁷²⁷⁵ Živko Trajković, T. 9130, 9138.

⁷²⁷⁶ Vlastimir Đorđević, T. 9746-9747, 9987.

⁷²⁷⁷ Vlastimir Đorđević, 9747, 9987.

⁷²⁷⁸ Aleksandar Vasiljević, T. 5694; v. takođe DP P885. Vasiljević je u svom svedočenju rekao da je u svojim beleškama sa sastanka zapisao jedino imena onih koji su govorili na sastanku. Jedino što je Đorđević rekao bilo je to da Dragan Ilić nije u mogućnosti da prisustvuje, što svedok nije zabeležio u svojim beleškama (Aleksandar Vasiljević, T. 5702; v. DP P885).

dokazi i da optuženi nije prisustvovao tom sastanku.⁷²⁷⁹ Međutim, Veće Vasiljevićev iskaz o ovom pitanju smatra pouzdanim.⁷²⁸⁰ Dalje, ono ne prihvata iskaz optuženog da je Ilić bio poslat na Kosovo da poboljša rad na vršenju uviđaja u ratnim uslovima. Na osnovu dokaza Veće se uverilo da je Ilić na Kosovo upućen da bi koordinirao "asanaciju terena". Premda operacije "asanacije terena" mogu biti legitimne, Veće se na osnovu gore razmotrenih dokaza uverilo da se u ovom kontekstu pod tim terminom podrazumevalo prikrivanje leševa lica koje su srpske snage ubile u protivterorističkim operacijama, uključujući i onih lica koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima. Asanacija je, prema zaključku Veća, bila usmerena na "uklanjanje" svih tragova koji bi mogli služiti kao dokaz o zločinima počinjenim od strane srpskih snaga na Kosovu, a vršena je u skladu s naređenjem koje je dao predsednik Milošević kad je optuženi pokrenuo ovo pitanje u martu 1999. godine.⁷²⁸¹

2117. Iako je sasvim svesno činjenice da svedočenja o sastancima iz marta 1999. godine nisu dali neposredni svedoci, Veće isto tako uviđa da ima više dokaza koji, kada se uzmu zajedno, potvrđuju da je osnova tih svedočenja istinita. Na temelju ukupnih dokaza sagledanih zajedno, Veće smatra da je dokazano da je na jednom ili više sastanaka održanih u martu 1999. godine i kasnije "asanacija terena" razmatrana u kontekstu sakrivanja tela žrtava koje su ubili pripadnici srpskih snaga na Kosovu, o čemu je bilo reči gore u tekstu.

i. Zvaničnici MUP-a koji su učestvovali u sakrivanju tela

2118. Gore razmotrene dokaze Veće smatra uverljivim u kontekstu datih događaja; ono takođe konstatuje da je jedini mogući razuman zaključak taj da činjenica da su tela uklanjana direktno s mesta zločina ili iz grobnica na grobljima gde su ih sahranile porodice ili drugi seljani, kao i da su u mnogim, mada ne svim slučajevima, pokopavana u privremene grobnice na Kosovu i kasnije otkopavana, pa ponovno tajno pokopavana u masovne grobnice na izolovanim lokacijama u Srbiji ili da su, kao što je to ponekad bio slučaj, pokopavana direktno u te masovne grobnice, pokazuje da se radilo o operacijama koje su planirane i koordinirane na najvišim nivoima u Beogradu, a izvođene na Kosovu. Optuženi je bio osoba nadležna za sve pripadnike MUP-a koji su učestvovali u ovome. U skladu sa zaključcima koje je Veće iznelo u Poglavlju VI, operacija sakrivanja tela planirana je od samog početka dejstvovanja srpskih snaga na Kosovu 24. marta 1999. godine, a to

⁷²⁷⁹ Završna reč, T. 14477-14478.

⁷²⁸⁰ Veće napominje da se odbrana u prilog svojoj tvrdnji oslanja na svedočenje samog optuženog, kao i na svedočenje svedoka odbrane Momira Stojanovića (v. Završnu reč odbrane, T. 14477-14478; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 455, 458, 460-461). Međutim, Veće Vasiljevićev iskaz o ovom pitanju prihvata kao verodostojan, pa odbija da prihvati tvrdnju odbrane da 1. juna 1999. godine nije bilo nikakvog sastanka Zajedničke komande i da optuženi nije prisustvovao tom sastanku.

⁷²⁸¹ V. gore, par. 2025.

planiranje se nije moglo odvijati samo na lokalnom nivou. Veće zaključuje da su političari, među kojima Slobodan Milošević i Vljako Stojiljković, kao i visoki zvaničnici MUP-a, među kojima i optuženi, učestvovali u sakrivanju tela ili da su u najmanju ruku znali za njega.

2119. Veće neće donositi konkretnije zaključke o učešću ili upućenosti određenih visokih političkih rukovodilaca i rukovodilaca MUP-a i VJ u sakrivanje tela kosovskih Albanaca ubijenih na Kosovu u periodu na koji se odnosi Optužnica, pošto se oni ovom Optužnicom konkretno ne terete. Međutim, na osnovu dokaza se s pravom može smatrati da je jedan broj osoba najverovatnije direktno učestvovao u sakrivanju tela ili je makar znao za njega. Neki od njih svedočili su na ovom suđenju, pa je Veće zato smatralo neophodnim da posebnu pažnju posveti svedočenju svedoka kao što je, na primer, načelnik SUP-a Časlav Golubović. U vezi s tim, Veće napominje da su i predsednik Slobodan Milošević i ministar Vljako Stojiljković preminuli pre početka ovog suđenja.

2120. Veće neće donositi konkretnije zaključke o učešću ili upućenosti generala Sretena Lukića u sakrivanje tela. Lukiću je pred Međunarodnim sudom suđeno po optužnici koja se tiče direktno ovog pitanja i izrečena mu je kazna zatvora od 22 godine zbog odgovornosti za zločine počinjene na Kosovu, s tim da se čeka na ishod žalbenog postupka koji je u toku. Valja napomenuti da je Sreten Lukić bio načelnik RJB 2001. godine i kasnije, kad je pitanje sakrivanja leševa s Kosova procurilo u javnost i postalo predmet istrage Radne grupe u Srbiji.

j. Učešće VJ u sakrivanju tela

2121. U vezi s učešćem VJ u operaciji sakrivanja tela, ako se izuzmu slučajevi kad su pripadnici VJ, sami ili zajedno s pripadnicima MUP-a, učestvovali u sakupljanju tela na područjima gde su srpske snage izvodile operacije,⁷²⁸² zaključak Veća je da se na osnovu dokaza ne može ustanoviti da su VJ ili njegovo rukovodstvo direktno učestvovali u operacijama sakrivanja tela razmotrenim gore u tekstu.

(iii) Učešće više osoba

2122. Tužilaštvo tvrdi da su u udruženom zločinačkom poduhvatu, osim optuženog, učestvovali Slobodan Milošević, Nikola Šainović, Vljako Stojiljković, Sreten Lukić, Radomir Marković, Obrad Stevanović, Dragan Ilić, Dragoljub Ojdanić, Nebojša Pavković i Vladimir Lazarević.⁷²⁸³ Iako se u

⁷²⁸² Kao što je navelo na drugim mestima u ovoj Presudi, Veće je ustanovilo da su u nekim prilikama pripadnici VJ direktno učestvovali u transportu nekih od tela sakupljenih na mestima gde su vođene operacije na lokacije gde su ona zatim pokopana u improvizovane grobnice. V. gore, par. 553, 985, 988.

⁷²⁸³ Optužnica, par. 20; Završni podnesak tužilaštva, par. 8 i 14.

Optužnici navodi da je i Milan Milutinović bio učesnik u UZP,⁷²⁸⁴ tužilaštvo je u svom Završnom podnesku navelo da o njegovom učešću u UZP nije izvelo dovoljno dokaza da bi ono bilo dokazano van svake razumne sumnje.⁷²⁸⁵ Veće će stoga poći od pretpostavke da je navod o učešću Milana Milutinovića u UZP povučen. Tužilaštvo dalje navodi da su među učesnicima u UZP bili članovi komandnih i koordinacionih tela, kao i pripadnici "snaga SRJ i Srbije",⁷²⁸⁶ koji su imali zajedničku nameru da ostvare cilj UZP.⁷²⁸⁷ Kad su posredi krivična dela iz Optužnice počinjena od strane lica koja nisu bila učesnici u UZP (pripadnici "snaga SRJ i Srbije"), tužilaštvo tvrdi da optuženi ipak snosi krivičnu odgovornost, pošto su fizički izvršioci zločina korišćeni od strane učesnika u UZP.⁷²⁸⁸

2123. Odbrana negira da je postojalo ikakvo učešće više osoba.⁷²⁸⁹ Ona tvrdi da tužilaštvo samo "veoma uopšteno nabraja nekoliko grupa" za koje navodi da su "operisale u saradnji".⁷²⁹⁰ Ona tvrdi da ono što tužilaštvo navodi kao "pluralitet osoba" zapravo jesu "neimenovani i nedefinisani pripadnici vladajućeg sistema čitave jedne zemlje".⁷²⁹¹ Odbrana dalje tvrdi da je tužilaštvo "napustilo" svoju teoriju iz Optužnice da je Vrhovni savet odbrane imao kontrolu nad MUP-om i njemu podređenim jedinicama, i napominje da je tužilaštvo koristilo reč "koordinacija", a ne "prepotčinjavanje" u vezi s aktivnostima koje je VJ obavljao zajedno s MUP-om.⁷²⁹² Veće ne mora da donosi zaključke o tome da li odbrana ispravno tumači navode tužilaštva; jedino što treba da učini je da oceni da li su ti navodi dokazani.

2124. Odbrana tvrdi da se Zajednička komanda zapravo svodila na niz sastanaka koji su se održavali kako bi VJ i MUP razmenili saznanja o situaciji na terenu na Kosovu, da se ti sastanci nisu održavali posle oktobra 1998. godine i da nikad nije postojao plan za proterivanje stanovništva ili činjenje zločina o kojima je bilo reči na tim sastancima.⁷²⁹³ U jednom drugom delu ove Presude Veće je odbilo ove argumente.⁷²⁹⁴ Odbrana dalje navodi da, s obzirom na činjenicu da se sastav učesnika na sastancima Zajedničke komande menjalo od sastanka do sastanka, to pokazuje da nije

⁷²⁸⁴ Optužnica, par. 20.

⁷²⁸⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 15.

⁷²⁸⁶ Pod "snagama SRJ i Srbije" u Optužnici se podrazumevaju VJ, uključujući 3. armiju, konkretno Prištinski korpus 3. armije, i druge jedinice koje su bile stalno ili privremeno angažovane na Kosovu ili su na drugi način učestvovali u sukobu; MUP, uključujući: PJP, SAJ, jedinice rezervne policije, pripadnike SUP, JSO i operativce RDB; Prištinsku vojnu oblast i vojnoteritorijalne jedinice u njenom sastavu; jedinice civilne odbrane, jedinice civilne zaštite, grupe civila koje su naoružali VJ i/ili MUP a koje su pretvorene u jedinice za odbranu sela i koje su delovale pod rukovodstvom i bile u nadležnosti VJ i/ili MUP, kao i dobrovoljce uključene u jedinice VJ i/ili MUP. Optužnica, par. 20.

⁷²⁸⁷ Optužnica, par. 20; Završni podnesak tužilaštva, par. 8.

⁷²⁸⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 9.

⁷²⁸⁹ Završni podnesak odbrane, par. 294.

⁷²⁹⁰ Završni podnesak odbrane, par. 295.

⁷²⁹¹ Završni podnesak odbrane, par. 302.

⁷²⁹² Završni podnesak odbrane, par. 297.

⁷²⁹³ Završni podnesak odbrane, par. 298.

⁷²⁹⁴ V. gore, par. 240-252.

bilo "definisanog učešća više osoba".⁷²⁹⁵ Veće to obrazloženje ne smatra uverljivim, jer ispada da se članstvo u Zajedničkoj komandi izjednačava s učešćem u UZP. Iako je Zajednička komanda možda olakšala sprovođenje zajedničkog plana, to ne podrazumeva da su svi članovi Zajedničke komande nužno bili i učesnici u UZP ili da su imali nameru da se u skladu s njim počine zločini.

2125. Odbrana navodi da su "bezbrojni sastanci" funkcionera VJ i MUP-a tokom 1998. i 1999. godine održavani kako bi se rešila situacija izazvana terorističkim akcijama na Kosovu i građani Srbije zaštitili od takvih dela nasilja.⁷²⁹⁶ Prema tvrdnji odbrane, Oktobarskim sporazumima iz 1998. godine uspostavljeni su uslovi za mirno rešenje kosovskog pitanja, nakon čega je prestala potreba za sastancima Zajedničke komande, a SRJ je usredsredila svoju pažnju na humanitarne inicijative, kao što je "Privremeno izvršno veće".⁷²⁹⁷ Veće je razmotrilo dokaze koji se odnose na sastanke VJ i MUP-a nakon Oktobarskih sporazuma iz 1998. godine i došlo do suprotnog zaključka, odnosno da su sastanci Zajedničke komande nastavili da se održavaju, pa i da se iz tih sastanaka vidi da su rukovodioci tih struktura svesno nastojali da zavaraju VMK kako se pridržavaju Oktobarskih sporazuma, dok su, zapravo, planirali dalje operacije u cilju realizacije UZP.

2126. Veće je zaključilo da je najviše političko, vojno i policijsko rukovodstvo imalo zajednički plan da se ravnoteža u etničkom sastavu stanovništva na Kosovu promeni sprovođenjem kampanje terora protiv civilnog stanovništva, kosovskih Albanaca, a taj plan je uključivao ubistva, deportacije, prisilna premeštanja i uništavanje objekata od verskog i kulturnog značaja. Zajednički plan je zahtevao saglasnost i učešće političkog rukovodstva SRJ i Srbije, rukovodstva VJ, uključujući korpus na Kosovu, MUP-a i rukovodstva njegovih relevantnih uprava i njegovog štaba na Kosovu. Dokazi da su lica koja su vršila pomenute funkcije delovala jedinstveno u cilju realizacije UZP detaljno su izloženi u ovoj Presudi i u njih spadaju osnivanje i rad Zajedničke komande na planiranju i koordiniranju operacija MUP-a i VJ, počevši od juna 1998. godine pa najmanje do juna 1999. godine, zapisnici sa sastanaka Kolegijuma VJ, Vrhovnog saveta odbrane, Generalštaba VJ, Kolegijuma MUP-a, Štaba MUP-a za Kosovo, gde su zajedničke operacije planirane i gde su izdavana naređenja za njihovo sprovođenje, kao i dokazi da su ti planovi sprovedeni u delo na terenu, uz nadzor i izveštavanje od strane tih istih lica. Pored toga, kao što je detaljno opisano u ovoj Presudi, postoje dokazi da su barem neki učesnici u UZP direktno učestvovali u prikrivanju zločina počinjenih u skladu sa zajedničkim planom.

⁷²⁹⁵ Završni podnesak odbrane, par. 299.

⁷²⁹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 300.

⁷²⁹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 301.

2127. U vezi s političkom komponentom učešća u UZP, Veće se na osnovu dokaza uverilo da su Slobodan Milošević, predsednik SRJ, i Nikola Šainović, zamenik predsednika Vlade SRJ odgovoran za Kosovo, bili učesnici u UZP. Što se tiče učešća pripadnika MUP-a u UZP, Veće se uverilo da su Vlajko Stojiljković, ministar unutrašnjih poslova, optuženi Vlastimir Đorđević, načelnik RJB, Radomir Marković, načelnik RDB, Sreten Lukić, rukovodilac Štaba MUP za Kosovo, Obrad Stevanović, načelnik Uprave policije RJB, i Dragan Ilić, načelnik Uprave kriminalističke policije, bili učesnici u UZP. Što se tiče učesnika UZP iz redova VJ, Veće prihvata da su Dragoljub Ojdanić, načelnik Generalštaba/Štaba Vrhovne komande VJ, Nebojša Pavković, komandant 3. armije VJ i Vladimir Lazarević, komandant Prištinskog korpusa, bili učesnici u UZP.

2128. Postoji obilje dokaza da je kampanja terora nad civilnim stanovništvom kosovskih Albanaca 1999. godine bila koordinirana od strane više instanci, počevši od visokog političkog rukovodstva, preko Vrhovnog saveta odbrane i Zajedničke komande, pa do 3. armije i Prištinskog korpusa i MUP-a, uz upotrebu SUP-ova, lokalne i pogranične policije, kao i posebnih jedinica policije (PJP) i specijalnih antiterorističkih jedinica. Premda Veće ne može da utvrdi ko su tačno bili učesnici a ko izvršioci, jasno je da su neki pripadnici ovih jedinica zajedničkim snagama realizovali zajednički cilj. Snage MUP-a i VJ su dejstvovalе krajnje koordinirano, jedinice i pojedinačni pripadnici uključivani su u taj plan kao učesnici i izvršioci, a opšti zajednički plan usmeravali su barem gorenavedeni glavni učesnici u UZP. Obim operacija na Kosovu, obrazac zločina počinjenih nad civilima, kosovskim Albancima, i mnoštvo različitih jedinica VJ i MUP-a uključenih u te akcije uverili su Veće da je postojao plan, u kojem je učestvovalo više osoba, da se kampanjom terora i nasilja izmeni etnički sastav stanovništva na Kosovu i da su te osobe učestvovalе u realizaciji zajedničkog cilja i delile istu nameru da se ti zločini počine.

(iv) Zaključci u vezi s postojanjem zajedničkog plana

2129. Iako Veće prihvata da su operacije koje su dovele do smrti žrtava, kosovskih Albanaca koji su predmet optužbi za ubistvo u Optužnici, možda vođene pod izgovorom protivterorističkih operacija, i da to možda jeste bio jedan od ciljeva, iz dokaza je kristalno jasno da se te operacije nisu ograničavale na pripadnike OVK. Iz prirode zločina koji su dokazani jasno se vidi da je ta kampanja bila usmerena na stanovnike, kosovske Albance. Zaključak Veća je da su te operacije imale za cilj terorisanje civilnog stanovništva, kosovskih Albanaca u gradovima, varošicama i selima. To se postizalo različitim sredstvima. Srpske snage su teškim naoružanjem granatirale naseljena područja. Naoružani pripadnici tih snaga napadali su naseljena područja i terorisali ljude pretnjama, nasiljem i ubijanjem. Kuće i drugi objekti kosovskih Albanaca su paljeni nakon čega često više nisu bili upotrebljivi. Čitava sela uništena su granatiranjem i vatrom. U mnogim

slučajevima muškarci kosovski Albanci bili su odvojeni od žena i dece i potom lišeni života. Neki drugi incidenti pokazuju da su srpske snage imale i drugačiji *modus operandi*, kad bi muškarce, žene i decu zajedno lišavali života, kao grupu. Ubijanje pojedinaca, kosovskih Albanaca, ili manjih grupa zajedno, po mišljenju Veća, često je trebalo da služi kao primer i upozorenje drugima da će i njih snaći ista sudbina ako ne napuste svoj dom, pa i Kosovo. Civili, ili oni od njih koji nisu ubijeni, često su pod pretnjom sile morali da napuste svoj dom, selo ili grad, najčešće kako bi se priključili drugima da bi bili prevezeni preko obližnje granice ili kako bi se priključili kolonama raseljenih lica koje su pripadnici srpskih snaga usmeravali preko granice. Radnje kojima su pripadnici srpskih snaga terorizali kosovske Albance imale su tako ozbiljan efekat, da su mnogi i bez naređenja bežali iz svojih kuća, sela i gradova, kako bi umakli srpskim snagama. U takvim okolnostima, jasno je da odluka o odlasku nije bila stvar izbora, već da su ljudi na odlazak bili potaknuti strahom od mogućih posledica ostanka.

2130. Prema tome, Veće se na osnovu dokaza izloženih u prethodnim poglavljima ove Presude, a posebno u Poglavlju VI, uverilo da su srpske snage na Kosovu, počevši od 1998. godine, tokom čitavog rata sprovodile kampanju terora i ekstremnog nasilja nad kosovskim Albancima. Za kampanju terora i nasilja tipični su bili deportacije, ubistva, prisilna premeštanja i progoni. Međutim, Veće napominje da je uvid nekog običnog pripadnika MUP-a ili VJ u razmere i pravu prirodu plana mogao biti ograničen, ali zaključuje da razmere, priroda i struktura koordiniranih snaga koje su ga sprovodile pokazuju da je postojalo rukovodstvo – iz redova političkih, vojnih i policijskih vlasti SRJ i Srbije – koje je usmeravalo i koordiniralo događaje na terenu. Prema tome, ustanovljeno je da je postojao zajednički plan kako se navodi u Optužnici.

(b) Da li su zločini ustanovljeni u ovoj Presudi bili deo zajedničkog plana?

2131. Veće je konstatovalo da je postojao UZP koji se sastojao od kampanje terora i nasilja srpskih snaga nad kosovskim Albancima, a čiji je cilj bio da se izmeni etnički sastav stanovništva na Kosovu, kako je opisano u prethodnom odeljku. Na drugim mestima u Presudi Veće je već zaključilo i to da se zločini deportacije, druga nehumana dela (prisilno premeštanje), ubistva i progoni, navedeni u Optužnici, jesu dogodili.⁷²⁹⁸ Sada će razmotriti pitanje da li su ovi zločini bili sastavni deo cilja UZP (UZP I) ili su pak zločini ubistva i progona navedeni u Optužnici bili prirodna i predvidiva posledica UZP (UZP III).⁷²⁹⁹

⁷²⁹⁸ V. gore, par. 1701-1703, 1753, 1854-1855.

⁷²⁹⁹ U par. 21 Optužnice se u vezi s deportacijom i prisilnim premeštanjem ne navodi UZP III.

2132. Odbrana je tvrdila da su dela kojima se optuženi tereti u Optužnici bila "izolovani incidenti počinjeni od strane nepoznatih pojedinaca" i da, kao takva, nisu bila deo nikakvog plana.⁷³⁰⁰ Dokazi razmotreni u Poglavlju VI ove Presude pokazuju suprotno. Ti zločini počinjeni su u toku unapred isplaniranih i koordiniranih akcija srpskih snaga. Kako je ranije konstatovano, zapovesti i direktive za te operacije nisu sadržale eksplicitna naređenja za vršenje zločina. Pismena naređenja i direktive su gotovo uvek bili sročeni neodređeno, što se, prema zaključku Veća, činilo zato da bi komandanti VJ i MUP-a, kao i jedinice na terenu, imali mogućnost da ih sprovedu kako smatraju za shodno. Na primer, u naređenjima se navodila potreba za "čišćenjem terena",⁷³⁰¹ uspostavljanjem "borbene kontrole" na određenim pravcima,⁷³⁰² "pružanjem podrške u razbijanju i uništenju ŠTS"⁷³⁰³ ili "razbijanjem i uništenjem" snaga OVK.⁷³⁰⁴ Ta namerna nepreciznost omogućavala je, pa čak i podsticala na tumačenje da se u naređenjima misli na likvidaciju boraca OVK, lica za koja se sumnjalo da su borci OVK i lica za koja se smatralo da su njegove pristalice, kao i na "čišćenje", čitavih oblasti na kojima su živeli kosovski Albanci i njihovo upućivanje preko granice, svim raspoloživim sredstvima.

2133. Veće zaključuje da je bitno razumeti pravo značenje ovih naređenja i direktiva, i činjenicu da su ih pripadnici snaga VJ i MUP-a u većini slučajeva sprovodili na način koji je podrazumevao prisilno proterivanje civila, kosovskih Albanaca, iz njihovih domova, paljenja albanskih kuća, sela i imovine, ubijanja civila, kosovskih Albanaca, posebno muškaraca i mladića vojne dobi, kao i pogubljenja zarobljenih boraca OVK. Ovo nije bila nova ili iznenađujuća pojava. Ponašanje ove vrste, posebno ubijanje civila, kosovskih Albanaca, a naročito muškaraca i mladića vojne dobi, bilo je evidentno i u protivterorističkim operacijama za vreme srpske ofanzive 1998. godine. Najflagrantniji zločini počinjeni tokom tih operacija obuhvatali su ubijanje čitavih porodica kosovskih Albanaca, kao što je bio slučaj s porodicom Jashari u martu 1998. godine i porodicom Delilaj u septembru 1998. godine. Krajem 1998. godine već je postojao ustaljen obrazac ponašanja pripadnika snaga VJ i MUP-a angažovanih u takozvanim protivterorističkim dejstvima, prema kojem su VJ i MUP obično išli mnogo dalje od održavanja reda i hapšenja terorista i lica osumnjičenih za terorizam ili uspostavljanja kontrole nad određenim delom kosovske teritorije.

2134. Ipak, operacija u Račku od 15. januara 1999. godine, još jedna navodna protivteroristička operacija, u kojoj su pripadnici srpskih snaga lišili života najmanje 45,⁷³⁰⁵ a možda čak i 60⁷³⁰⁶

⁷³⁰⁰ V., na primer, Završni podnesak odbrane, par. 311, 664.

⁷³⁰¹ V., na primer, DP P957, str. 3; Goran Stoparić, DP P493, par. 7, 45-46; svedok K54, DP P782, str. 2; svedok K54, T. 4367.

⁷³⁰² V., na primer, DP P896, str. 4, stavka 6.4.

⁷³⁰³ V., na primer, DP P1235, stavka 5.1.

⁷³⁰⁴ V., na primer, DP P969, str. 1; DP P970, str. 2; DP P1382, str. 2; DP P766, str. 2; DP P767, str. 2; DP P350, str. 2; DP P961, str. 2; DP D104, str. 2.

⁷³⁰⁵ V. gore, par. 416.

kosovskih Albanaca, uključujući jednu ženu i dete, bila je jedan od ranih primera novog, intenzivnijeg, pristupa "protivterorističkim" operacijama snaga VJ i MUP-a koje su delovale u sadejstvu. Zapisnik sa sastanka Generalštaba VJ od 21. januara 1999. godine pokazuje da za ulogu Prištinskog korpusa u operaciji u Račku u početku nisu znale sve starešine VJ, pošto je ta činjenica bila izostavljena iz dnevnih operativnih izveštaja.⁷³⁰⁷ Na pitanja svojih kolega o ulozi VJ u ovoj operaciji, Ojdanić je rekao da su o operaciji u Račku odlučili Zajednička komanda i predsednik Milošević.⁷³⁰⁸ Sastanci Generalštaba VJ i naređenja 3. armiji koja su usledila u januaru 1999. godine pokazuju da je od marta 1999. godine trebalo sprovesti novi plan za ponovno uspostavljanje teritorijalne kontrole uz upotrebu snaga VJ i MUP-a u sadejstvu, kao i naoružanog nealbanskog stanovništva.⁷³⁰⁹ Prema zaključku Veća, dokazi dalje otkrivaju da je UZP postojao već sredinom januara 1999. godine. Moguće je da je postojao i ranije, možda još u vreme međunarodnih političkih pregovora u oktobru 1998. godine, ali dokazi potvrđuju da je najkasnije sredinom januara 1999. godine srpsko političko rukovodstvo, kao i rukovodstvo VJ i MUP-a, bilo svesno toga da je za njegov dugoročni cilj sigurne i trajne srpske kontrole nad Kosovom potrebno izvršiti izmenu kosovskog društva, i to brzo, pre nego što to osujeti intervencija NATO. To je trebalo ostvariti intenzivnijom saradnjom VJ i MUP-a, kao i drugih srpskih snaga u zajedničkim operacijama. U Direktivi Generalštaba VJ od 16. januara 1999. godine naslovljenoj "Grom 3" može se pročitati sledeće: "[u]sadejstvu sa snagama MUP-a R. Srbije blokirati šiptarsko-terorističke snage na prostoru KiM".⁷³¹⁰ Aleksandar Vasiljević je naveo da bi na osnovu ove direktive jedinica VJ dobila naređenje za angažovanje⁷³¹¹ i da bi VJ davao zadatke MUP-u, uz naznaku "podržava vojska".⁷³¹²

2135. Ove zajedničke operacije obuhvatale su uništenje OVK ubijanjem njenih pripadnika, čišćenjem područja od sistema podrške OVK ili NATO zbog moguće kopnene invazije NATO, kao i ubijanjem ili uklanjanjem civilnog stanovništva, kosovskih Albanaca, s određenih područja, što je u mnogim slučajevima značilo njihovo premeštanje preko granice kako više ne bi bili deo kosovskog stanovništva. U sredstva nameravana za ostvarivanje ovih ciljeva i sprovođenje plana, spadali su prisilno premeštanje, deportacija, ubistvo i uništavanje domova i sela, kao i verske ili kulturne baštine civilnog stanovništva, kosovskih Albanaca.

2136. Što se tiče zločina deportacije i drugih nehumanih dela – prisilnog premeštanja (kao zločina protiv čovečnosti), Veće se uverilo da su, u velikoj većini slučajeva u kojima je utvrđeno da

⁷³⁰⁶ DP P902, str. 9.

⁷³⁰⁷ DP P902, str. 9.

⁷³⁰⁸ DP P902, str. 11.

⁷³⁰⁹ V. DP P902, str. 29.

⁷³¹⁰ DP D179, str. 7-9.

⁷³¹¹ Aleksandar Vasiljević, T. 5844.

⁷³¹² Aleksandar Vasiljević, T. 5954-5955.

su počinjeni, ti zločini bili sastavni deo zajedničke zamisli. Namera učesnika u UZP bila je da se civili, kosovski Albanci, prisilno premeste ili deportuju kako bi se etnički sastav Kosova izmenio i kako kosovski Albanci više ne bi činili većinsko stanovništvo, što bi Srbima obezbedilo trajnu kontrolu nad teritorijom. Istovremeno, prisilnim proterivanjem kosovskih Albanaca s područja ključnih za bezbednost trebalo je eliminisati izvore podrške i logističkog snabdevanja OVK i, eventualno, vojnika NATO, u slučaju da dođe do kopnene invazije. Najkasnije 24. marta 1999. godine, VJ, MUP i s njima povezane snage bile su spremne, a plan za izvršenje ovih zločina uglavnom sproveden širom opština na Kosovu navedenih u Optužnici. Dokazi ukazuju na to da je u izvršavanju naređenja u početku bilo izvesnih nedoslednosti i konfuzije. Ponekad bi žene i deca bili isterani iz sela, ali su posle nekog vremena mogli da se vrate, a onda bi neki od njih ponovo bili isterani. Nekad muškarci ne bi bili lišeni života, već odvedeni preko granice. Međutim, kako je vreme odmicalo, proterivanje i/ili deportacija kosovskih Albanaca iz sela, praćeni pogubljenjima muškaraca vojne dobi iz tih sela, postali su uobičajena praksa srpskih snaga.

2137. Što se tiče zločina ubistva (i kao kršenja zakona i običaja ratovanja i kao zločina protiv čovečnosti), Veće se uverilo da je za ubijanje širokih razmera muškaraca i dečaka albanske nacionalnosti postojala namera u okviru zajedničkog plana. To je bila glavna komponenta kampanje terora. Pored toga, na ovaj način su lišavani života i eventualni borci OVK među civilima. U nekim slučajevima, ubijanje žena i dece takođe je predstavljalo komponentu kampanje terora koja je trebalo da dovede to toga da kosovski Albanci napuste Kosovo. U nekim slučajevima su čitave porodice, uključujući žene i decu, lišavane života zato da bi se lokalnom stanovništvu, kosovskim Albanacima, pokazalo šta ih čeka ako ne odu iz svojih sela, mesta ili gradova ili, jednostavno, zato da bi se kreiranjem atmosfere straha kosovski Albanci nagnali da odu. Ovakvi slučajevi su ređi, pa ih Veće detaljnije razmatra.

2138. Odbrana je navela da su ubistvo članova porodice Berisha u gradu Suvoj Reci 26. marta 1999. godine počinili "pojedinci koji su postupali iz ličnih razloga".⁷³¹³ Ona u prilog tome navodi da su u ovom napadu učestvovali civili, kao i policajci koji su konzumirali alkohol.⁷³¹⁴ Veće je konstatovalo da su naoružane osobe u civilnoj odeći, koje su mogle biti policija ili civili, delovale u dogovoru sa snagama MUP-a koje su učestvovale u događajima u porodičnom kompleksu porodice Berisha na Reštanskom putu. Takođe je prihvatilo da su policajci koji su članove porodice Berisha lišili života u piceriji neposredno pre toga pili alkohol.⁷³¹⁵ Međutim, po mišljenju Veća, nijedna od ovih okolnosti ne osporava činjenicu da su članovi porodice Berisha u gradu Suvoj Reci 26. marta

⁷³¹³ Završni podnesak odbrane, par. 773.

⁷³¹⁴ Završni podnesak odbrane, par. 773.

⁷³¹⁵ V. gore, par. 674.

1999. godine pobijeni u toku koordinirane, unapred planirane akcije MUP-a (uključujući PJP) vođene na tom području uz podršku VJ, o čemu je detaljnije bilo reči na drugim mestima u ovoj Presudi.⁷³¹⁶ U sastavu srpskih snaga koje su 26. marta 1999. godine došle u kuće u sklopu kompleksa porodice Berisha na Reštanskom putu bili su pripadnici jedne jedinice PJP koja je radi ove akcije stigla u grad neposredno pre njenog početka, zatim, pripadnici redovnog i rezervnog sastava lokalne policije, kao i jedno ili više naoružanih neuniformisanih lica. Sasvim je moguće da su to bili pripadnici policije u civilnoj odeći, a ukoliko su bili civili, postupali su u dogovoru sa snagama MUP-a.⁷³¹⁷ Po svemu sudeći, konzumiranje alkohola bilo je vrlo ograničeno i nije predstavljalo faktor od presudnog značaja. U prilog dokazima da su ova ubistva bila unapred planirana govore i koordinirani naponi da se ova tela odmah posle ubijanja uklone, pokopaju u privremenu masovnu grobnicu u Prizrenu, iskopaju nekoliko dana kasnije, prevezu u centar SAJ u Batajnici kraj Beograda, i da se tamo krišom ponovo pokopaju u jednu u masovnu grobnicu. Treba istaći da o ovim ubistvima nije bilo istrage niti je naredio da ona sprovede. Veće se uverilo da je ubistvo članova ove ugledne porodice kosovskih Albanaca za krajnji cilj imalo stvaranje atmosfere straha među preostalim stanovništvom grada Suve Reke, kako bi i oni napustili svoj dom i grad; dokazi pokazuju da se to i dogodilo.⁷³¹⁸

2139. Prema zaključku Veća, ubistva članova porodice Berisha izvršena su u skladu s UZP-om, a u cilju realizacije zajedničkog plana. Alternativno, čak i da, suprotno zaključku Veća, u sklopu zajedničkog plana nije postojala namera da se izvrše ova ubistva, Veće je uvereno da su ti zločini bili prirodna i predvidiva posledica zajedničkog plana. Na osnovu dokaza, Veće se uverilo da su učesnici u UZP znali da bi prilikom sprovođenja naređenja za čišćenje grada Suve Reke od civila, kosovskih Albanaca, pripadnici MUP-a i s njime povezane snage mogli počiniti ubistva civila, kosovskih Albanaca, uključujući žene i decu, i voljno su pristali na taj rizik. Kako je konstatovano gore u tekstu, najkasnije u januaru 1999. godine bilo je dobro poznato da u toku protivterorističkih operacija srpskih snaga postoji utvrđen obrazac činjenja zločina nad civilima kosovskim Albancima – uključujući ubistvo čitavih porodica kosovskih Albanaca. Veće nema sumnji da su učesnici u UZP bili svesni mogućnosti da će u operacijama vođenim 1999. godine, poput one u gradu Suvoj Reci u martu 1999, civili kosovski Albanci, uključujući žene i decu, biti ubijeni od strane pripadnika srpskih snaga, i voljno su preuzeli taj rizik.

2140. Jedan drugi primer da su snage MUP-a za metu namerno uzimale žene i decu bilo je ubistvo 20 civila, kosovskih Albanaca, među kojima je bilo dvanaestoro dece, u noći 1. aprila 1999.

⁷³¹⁶ V. gore, par. 668-676.

⁷³¹⁷ V. gore, par. 669.

⁷³¹⁸ V. gore, par. 687-691.

godine, u kući na adresi Ulica Miloša Gilića 157 u đakovačkom naselju Ćerim. Kao u slučaju ubijanja porodice Berisha, i ovo ubistvo se dogodilo dok su srpske snage izvodile akciju u gradu. Te noći, pripadnici srpskih snaga su u Ulici Miloša Gilića zapalili mnogo kuća kosovskih Albanaca. Osim što je ubijeno 20 civila u broju 157, ubijeno je još 40 civila koji su živeli u tim drugim kućama.⁷³¹⁹ Dan posle ubijanja i razaranja kuća, došlo je do masovnog odlaska iz grada hiljada civila, kosovskih Albanaca.⁷³²⁰ Postojanje plana za deportovanje i/ili prisilno premeštanje stanovništva, kosovskih Albanaca iz Đakovice, dodatno potvrđuju dokumentarni dokazi, koji se detaljnije razmatraju na drugim mestima u ovoj Presudi.⁷³²¹ Veće smatra da je ubijanje kosovskih Albanaca u Ulici Miloša Gilića 157 predstavljalo deo zajedničkog plana za stvaranje uslova za terorisanje stanovništva, kako bi civili, kosovski Albanci, bili prisiljeni da odu iz grada Đakovice.

2141. Alternativno, čak i da, suprotno zaključku Veća, namera da se to ubijanje izvrši nije bila deo zajedničkog plana, Veće napominje da se uverilo da su ti zločini bili prirodna i predvidiva posledica zajedničkog plana. Kako je gore navedeno, na osnovu dokaza se može ustanoviti da su učesnici u UZP znali su da bi, prilikom sprovođenja naređenja da se grad Đakovica očisti od civila, kosovskih Albanaca, pripadnici MUP-a i s njima povezane snage mogli počiniti ubistva civila, kosovskih Albanaca, uključujući žene i decu, i voljno su preuzeli taj rizik. U slučaju Đakovice ubistva koja su 1. i 2. aprila 1999. godine počinili pripadnici snaga MUP-a lako su se dala predvideti, pošto su, kako je utvrdilo Veće, počevši od 24. marta 1999. godine, u operacijama tih snaga pre svega ubijani civili, kosovski Albanci, među kojima i žene.

2142. Ubijanje 14 žena i dece 28. marta 1999. godine od strane "Škorpiona", pridruženih SAJ-u, u Podujevu, još jedan je primer da su tokom navodnih protivterorističkih akcija vršena ubistva. Odbrana tvrdi da to ubijanje nije bilo "ni naređeno ni dozvoljeno ni prihvatljivo" i da, prema tome, nije bilo deo nikakvog plana za napadanje ili proterivanje albanskog stanovništva na Kosovu.⁷³²² Međutim, Veće se uverilo da se operacija u Podujevu odigrala u kontekstu unapred planirane protivterorističke akcije na širem području "Malog Kosova". U danima koji su prethodili ubijanju navedenom u Optužnici, u gradu su se nalazile srpske snage; zbog njihovog prisustva mnogi kosovski Albanci su otišli iz grada i pre tih ubistava. Dokazi pokazuju da je jedinica "Škorpiona" priključena SAJ-u bila namerno angažovana kao dodatna snaga u gradu, sa zadatkom "čišćenja" dela grada koji još nije bio pod srpskom kontrolom.

⁷³¹⁹ V. gore, par. 892, 894, 899, 900, 902.

⁷³²⁰ V. gore, par. 904.

⁷³²¹ V. gore, par. 914.

⁷³²² Završna reč, T. 14470; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 923-924.

2143. Ključni element zajedničkog plana bio je stvaranje atmosfere nasilja, kao i atmosfere straha ili užasa, među kosovskim Albancima, tako da se oni nateraju da iz straha napuste taj grad i Kosovo. "Škorpioni" su bili paravojna formacija bez discipline. Pripadnici ove formacije naišli su na žene i decu jedne mnogočlane albanske porodice. Oni nisu napustili grad i boravili su u porodičnom kompleksu nedaleko od policijske zgrade. Ispred tog kompleksa, druge srpske snage u gradu upravo su bile ubile dva nenaoružana civila, kosovska Albanca. Jedna od žena iz te porodice je, po svemu sudeći, bila žrtva seksualnog nasrtanja od strane pripadnika "Škorpiona" izvan porodičnog kompleksa. Vladala je atmosfera nasilja i straha. U prisustvu lica iz drugih jedinica srpske policije ili vojske, pripadnici "Škorpiona" pucali su na 19 žena i dece u dvorištu porodičnog kompleksa, pri čemu je 14 njih zadobilo smrtonosne rane, a neki su pogodoeni više puta. Zatim su "Škorpioni" radio-vezom dobili naređenja da prestanu s ubijanjem, što su i učinili.

2144. Zbog generalne nepreciznosti naređenja za čišćenje dela grada koji još nije bio pod srpskom kontrolom, pripadnici ove paravojne formacije tumačili su naređenje tako da ono podrazumeva ubijanje kosovskih Albanaca, isto kao što su, nedaleko odatle, pripadnici drugih srpskih snaga pobili muškarce, kosovske Albance, nedugo pre nego što je pucano na žene i decu. Dejstva srpskih snaga na tom području u to vreme, uključujući dejstva ovih pripadnika "Škorpiona", sigurno su doprinela zajedničkom planu vođenja kampanje nasilja i terora nad kosovskim Albancima. Nad izvršiocima je postojala kontrola, što se vidi iz činjenice da su poslušali naređenje da prestanu s ubijanjem. Oni su sprovodili ono što su shvatali kao svoju ulogu. Veće se, iz tih razloga, nije uverilo da je ubijanje žena i dece predstavljalo jedan izolovan čin. Prema zaključku Veća, ono je nesumnjivo bilo deo već opisanog cilja UZP da se albansko stanovništvo u gradu Podujevu teroriše s krajnjim ciljem da napusti grad, bilo da mu je to direktno naređeno ili ne.⁷³²³

2145. Alternativno, ukoliko ti zločini nisu ulazili u okvir UZP (što to bi bilo suprotno zaključku Veća), Veće napominje da su ta ubistva nesumnjivo predstavljala prirodnu i predvidivu posledicu zajedničkog plana. Pored opštih okolnosti razmotrenih gore u tekstu, koje su u tu svrhu, po mišljenju Veća, već i same po sebi dovoljne, Veće napominje da u ovom konkretnom slučaju imamo situaciju da su pripadnici "Škorpiona" priključeni SAJ-u bili deo jedne prilično ozloglašene paravojne grupe, poznate po teškim zločinima počinjenim u ranijim oružanim sukobima na teritoriji bivše Jugoslavije, uključujući zločine protiv civila, da njihova kriminalna prošlost nije proveravana, da mnogi od njih nisu prošli nikakvu, ili makar ne propisnu, obuku, kao i da ih je, zahvaljujući direktnoj intervenciji optuženog, MUP ipak naoružao i, zajedno s odlično obučanim pripadnicima

⁷³²³ Odbrana je sugerisala da tužilaštvo u vezi s događajima u gradu Podujevu optuženog ne tereti za zločin deportacije zbog toga što takav plan nije postojao (v. Završna reč, T. 14469). Međutim, Veće napominje da navedeni zajednički plan nije ograničen na konkretno navedene lokacije.

SAJ, poslao u okruženje straha i nasilja, izdavši im pritom samo neprecizna naređenja da čiste jedan deo grada od kosovskih Albanaca, koji su smatrani za neprijatelja. S obzirom na sve ovo, jasno je da je ubijanje žena i dece predstavljalo rizik koji su učesnici u UZP, uključujući optuženog, mogli predvideti, i da su oni taj rizik preuzeli voljno time što su "Škorpione" angažovali u sklopu SAJ i uputili ih u grad Podujevo.

2146. Još jedno masovno ubistvo najmanje 296 muškaraca civila, kosovskih Albanaca, od strane pripadnika srpskih snaga dogodilo se 27-28. aprila 1999. godine, u toku operacije "Reka", u dolini Carragojs, opština Đakovica. Dokazi pokazuju da je ova operacija imala više ciljeva. Jedan od njih je nesumnjivo bio "neutralisanje" elemenata OVK na tom području. Drugi cilj je bio proterivanje kosovskih Albanaca s tog područja. Treći cilj je bio kažnjavanje stanovništva sela Meje i Korenice za ubistvo Milutina Prašćevića, pripadnika policije višeg ranga, i trojice njegovih kolega, 21. aprila 1999. godine nedaleko od Meje. Svedočenje Nike Peraja, koje Veće prihvata, o tome kako je u danima posle ovog ubistva održan jedan neformalan sastanak na kojem su lokalni funkcioneri VJ i MUP-a razmatrali operaciju "Reka" i na kojem je rečeno da će dolina Carragojs platiti "visoku cenu" i da "treba[lo] eliminisati barem 100 glava", pokazuje da se masovno ubistvo civila otvoreno planiralo. Iako bi na osnovu ovog svedočenja bilo moguće zaključiti da su ubistva predstavljala "lokalnu reakciju" na "lokalni događaj", to je samo deo cele priče. Veće uzima u obzir da je ta operacija predstavljala unapred planiran i koordiniran napad velikih razmera, u kojem su učestvovali i snage VJ i snage MUP-a, i kojim je Prištinski korpus upravljao zajedno s MUP-om. Treba napomenuti da ubistva nipošto nisu bila ograničena na pomenutih 100 žrtava niti na stanovništvo Meje i Korenice. Takođe treba skrenuti pažnju na sistematsku i javnu prirodu roga ubijanja – muškarci su odvojeni od žena i dece ili u svojim porodičnim kompleksima ili na kontrolnim punktovima kroz koje su prelazile kolone izbeglica, a onda su iz vatrenog oružja ubijeni ili u dvorištu tog porodičnog kompleksa ili u nekom obližnjem porodičnom kompleksu u koji su odvedeni. Ovo pokazuje da su masovna ubistva planirana, iako je bilo slučajeva da su pojedini pripadnici VJ preduzimali korake da neka od njih zaustave. Pored toga, vrlo ozbiljan napor koji je MUP činio da se zločini prikriju, tako što je organizovao da tela na stotine ubijenih budu uklonjena s mesta ubistva bez ikakve istrage o njihovoj smrti i prevezena kamionom nekih 420 kilometara dalje u centar SAJ u Batajnici kod Beograda, gde bi u tajnosti bila pokopana u neobeležene masovne grobnice, pokazuje da su ta masovna ubistva izvršena u skladu s jednim opštim planom koji je podrazumevao dosta koordiniranog planiranja.

2147. Veće dalje konstatuje da su ta masovna ubistva, čak i da u sklopu zajedničkog plana učesnika u UZP nije postojala namera da se ona izvrše (što je suprotno njegovom zaključku), u svakom slučaju predstavljala prirodnu i predvidivu posledicu zajedničkog plana. Kako je već

navedeno, čak i protivterorističke operacije relativno malih razmera koje su srpske snage vodile 1998. i početkom 1999. godine redovno su uključivale činjenje zločina nad civilima, kosovskim Albancima, posebno ubijanje muškaraca i dečaka albanske nacionalnosti. Prema tome, lako se moglo predvideti da će koordinirana operacija velikih razmera snaga VJ i MUP-a, koje su čistile dolinu Carragojs, proterivale sve kosovske Albance koji su živeli u tamošnjim selima i u kolonama ih usmeravali prema gradu Đakovici, uključivati i masovna ubistva. Veće se u potpunosti uverilo da su učesnici u UZP znali da postoji mogućnost da će pripadnici srpskih snaga tokom operacija kojima sprovode zajednički plan ubijati civile kosovske Albance, posebno muškarce i dečake, i voljno su preuzeli taj rizik.

2148. Pored toga, u vezi s mogućnošću da su neke žrtve lišene života iz osвете za ubistvo pripadnika policije višeg ranga MUP-a Prašćevića i njegovih kolega nedaleko od Meje, Veće podseća da se ovaj događaj spominje u izveštajima MUP-a, koji su se verovatno poslati i Štabu MUP-a za Kosovo i MUP-u u Beogradu. Logično je pretpostaviti da su učesnici u UZP bili svesni verovatnoće da će doći do ubijanja iz osвете za Prašćevićevu smrt tokom operacije širokih razmera koju su VJ i MUP vodili na području na kojem je on ubijen samo nekoliko dana ranije. Ovo tim pre što je Prašćević bio lični prijatelj sa Nikolom Mićunovićem,⁷³²⁴ komandantom rezervnih jedinica Teritorijalne odbrane (113. vojnoteritorijalni odred), i Mommirom Stojanovićem, komandantom vojne bezbednosti Prištinskog korpusa.⁷³²⁵ Štaviše, kako je napomenuto gore u tekstu, više dana pre operacije, ubistva su otvoreno planirana i razmatrana na jednom neformalnom sastanku kojem su prisustvovali pripadnici MUP-a (funkcioneri i RJB i RDB) i pripadnici VJ. Uprkos tome što su učesnici u UZP imali generalnu predstavu o tome da će civili, pogotovo muškarci i dečaci, prilikom operacija kojima se sprovodio zajednički plan, biti ubijeni od strane pripadnika srpskih snaga i uprkos tome što su bili svesni dodatnog rizika od ubijanja iz osвете, operacija "Reka" je izvedena prema planu Prištinskog korpusa i rukovodstva MUP-a. Ishod je bio ubistvo najmanje 296 seljana albanske nacionalnosti, većinom muškaraca ili dečaka.

2149. Veće se takođe uverilo da su zločini prisilnog premeštanja, deportacije i ubistva dostigla stepen krivičnog dela progona (kao zločina protiv čovečnosti), izvršenog nad stanovništvom kosovskih Albanaca, i da su predstavljala cilj UZP.

2150. Kako je konstatovano na drugim mestima u tekstu, Veće se na osnovu dokaza koje ima pred sobom nije uverilo da je zločin seksualnog zlostavljanja počinjen s diskriminatornom

⁷³²⁴ Nikola Mićunović je bio kumče Milutina Prašćevića, Nika Peraj, DP P313, par. 58.

⁷³²⁵ Supruga Momira Stojanovića bila je u bliskom rodu s Milutinom Prašćevićem. V. Nike Peraj, T. 1300.

namerom koja se traži za krivično delo progona, pa zato nije potrebno razmatrati da li je ono eventualno bilo deo zajedničkog plana.

2151. U vezi sa zločinom bezobzirnog razaranja ili nanošenja štete verskim objektima kosovskih Albanaca, kao simbolima nasleđa i identiteta kosovskih Albanaca, Veće prihvata da je to masovno razaranje počinjeno s namerom progona i zaključuje da je bilo deo zajedničkog plana. Konkretno, činjenica da su od prvih dana NATO kampanje džamije uzimane za metu u koordiniranim i unapred planiranim akcijama srpskih snaga, u kojima su često korišćeni eksplozivi i eksplozivne naprave, uverila je Veće da je njihovo razaranje bilo deo plana da se albansko stanovništvo terorom primora na odlazak s Kosova.

2152. S obzirom na rasprostranjen i sistematski karakter kampanje terora i nasilja koji je Veće utvrdilo i opisalo u ovoj Presudi, Veće smatra da su svi ustanovljeni zločini nesumnjivo bili u sklopu cilja UZP, po tome što su činjeni za vreme rasprostranjene i sistematske kampanje terora i nasilja usmerene protiv kosovskih Albanaca u cilju slabljenja njihovog prisustva na Kosovu, što je trebalo da obezbedi trajnu srpsku kontrolu nad tom Pokrajinom.

2153. Alternativno, kao što je Veće takođe napomenulo, zločini ubistva i progona iz tačaka 3, 4 i 5 Optužnice predstavljali su prirodnu i predvidivu posledicu zajedničkog plana UZP.

(c) Učešće Vlastimira Đorđevića u zajedničkom planu

2154. Veće je ranije u ovoj Presudi iznelo činjenične zaključke o ulozi optuženog u događajima koji su se odigrali na Kosovu 1999. godine i njegovoj upućenosti u činjenicu da su pripadnici srpskih snaga činili zločine. Ono ovde podseća na svoj zaključak da je optuženi u periodu na koji se odnosi Optužnica, kao načelnik RJB i pomoćnik ministra za unutrašnje poslove, imao *de jure* ovlašćenja i vršio efektivnu kontrolu nad policijom na Kosovu, koju su činili redovni i rezervni sastav policije, PJP i SAJ. Optuženi je bio jedan od najviših funkcionera MUP-a, raspolagao je detaljnim saznanjima o događajima na terenu i igrao je ključnu ulogu u koordiniranju rada snaga MUP-a na Kosovu 1998. i 1999. godine. Optuženi je bio član Zajedničke komande i Kolegijuma MUP-a i redovno je prisustvovao sastancima ovih tela. Tokom 1998. i 1999. godine bio je na terenu na Kosovu i prisustvovao je sastancima Štaba MUP-a. Znao je da je policija 1998. godine koristila nesrazmernu silu na osnovu ličnih zapažanja, a i međunarodni posmatrači su ga obaveštavali o tome. Bio je svestan činjenice da se srpsko civilno stanovništvo Kosova naoružava i da su tokom 1998. i 1999. godine osnivani RPO. Predstavljao je Republiku Srbiju na međunarodnim pregovorima o ulozi policije na Kosovu u oktobru 1998. godine i imao vodeću ulogu u nastojanjima

MUP-a da se ograniči svaka nezavisna istraga o ubijanju najmanje 45 muškaraca u Račku u januaru 1999. godine.

2155. Veće je takođe zaključilo da je optuženi doprineo upućivanju paravojnih jedinica na Kosovo 1999. godine. U februaru 1999. godine radio je na sprovođenju odluke o angažovanju dobrovoljaca i paravojnih jedinica tako što je svim SUP-ovima u Srbiji uputio dopis kojim se od njih tražilo uspostavljanje potpune kontrole nad dobrovoljačkim i paravojnim jedinicama i njihovim pripadnicima. Bio je lično i neposredno uključen u pripajanje zloglasne paravojne jedinice "Škorpioni" rezervnom sastavu MUP-a, njihovo zvanično priključivanje SAJ-u i njihovo angažovanje na Kosovu u martu 1999. godine. Po dolasku na Kosovo, pripadnici "Škorpiona" su pucali na 19 žena i dece kosovskih Albanaca, usmrтивši njih 14. Optuženi je o ovim ubistvima bio obavešten skoro odmah nakon što su se dogodila. Jedinica je povučena s Kosova, ali nije bilo nikakve istrage. Optuženi je znao da nije bilo istrage, ali je uprkos tome dao odobrenje za ponovno angažovanje pripadnika iste jedinice na Kosovu nekoliko dana kasnije.

2156. Veće se uverilo da je optuženi imao vodeću ulogu u naporima MUP-a da se prikriju zločini ubistva civila albanske nacionalnosti i drugih lica koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima u periodu na koji se odnosi Optužnica. Kad je obavešten da su tela kosovskih Albanaca pronađena u Dunavu, optuženi je izdao instrukcije da se ona u tajnosti prevezu u centar za obuku SAJ u Batajnici, kraj Beograda, i krišom pokopaju u masovnu grobnicu na teritoriji tog centra SAJ. Kad je obavešten da je kamion s telima kosovskih Albanaca pronađen u jezeru Perućac, optuženi je izdao instrukcije da se ona odmah pokopaju na licu mesta. U oba ova slučaja, optuženi je dao konkretna naređenja kojima je sprečio svaku sudsku istragu. U vezi s prevozom tela s Kosova u Batajnicu i Petrovo Selo radi tajnog pokopavanja u masovnim grobnicama, kao i u vezi sa pokopavanjem tela iz frigo-sanduka kamiona-hladnjače kod jezera Perućac, Veće je konstatovalo da je to učinjeno u sklopu koordinirane operacije uklanjanja dokaza o zločinima pripadnika srpskih snaga nad kosovskim Albancima na Kosovu za vreme perioda na koji se odnosi Optužnica. Prema zaključku Veća, ova operacija je izvedena pod rukovodstvom optuženog, u konsultaciji s ministrom Stojiljkovićem, a u skladu s naređenjem predsednika SRJ Slobodana Miloševića. Mada je po zakonu bio dužan da naredi propisnu istragu o pronađenim telima, optuženi je, zahvaljujući svojoj ulozi, obezbedio da o tim telima u to vreme ne bude sprovedena istraga.

2157. Veće se takođe uverilo da, uprkos tome što je znao da pripadnici snaga MUP-a na Kosovu čine zločine, optuženi ni u jednom trenutku tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, a ni kasnije, dok je još uvek bio načelnik RJB, nije preduzeo mere da se o tim zločinima sprovede istraga ili da se kazne oni koji su učestvovali u njihovom činjenju.

2158. Veće se uverilo da je ponašanje optuženog, koje je opisalo gore u tekstu rezimirajući svoje zaključke, značajno doprinelo kampanji terora i ekstremnog nasilja koju su pripadnici srpskih snaga sprovedili nad kosovskim Albancima s ciljem izmene etničkog sastava Kosova. S obzirom na svoje ranije zaključke da je optuženi znao za zločine pripadnika srpskih snaga na Kosovu ustanovljene u ovoj Presudi, Veće se uverilo da je optuženi postupao s traženom namerom kad je, između ostalog, svojim radnjama prikrivao zločine srpskih snaga na Kosovu, kad je na Kosovo uputio paravojne jedinice i kad nije obezbedio da se sprovede istraga i osoblje MUP kazni za zločine na Kosovu. Alternativno, i da nije moglo da se uveri da je optuženi postupao s traženom namerom, ono bi se uverilo da je optuženi postupao s namerom da doprinese kampanji terora i ekstremnog nasilja pripadnika srpskih snaga nad kosovskim Albancima, kao i da je znao da bi zločini koji su ustanovljeni u ovoj Presudi mogli biti počinjeni od strane pripadnika srpskih snaga na Kosovu i da je voljno preuzeo taj rizik.

3. Odgovornost Vlastimira Đorđevića prema članu 7(1) za planiranje, podsticanje, naređivanje i pomaganje i podržavanje zločina

2159. Veće se, iz navedenih razloga, uverilo van razumne sumnje da Vlastimir Đorđević snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) za svoje učešće u UZP i doneće osuđujuću presudu na tom osnovu. Veće je takođe donelo sledeće zaključke u vezi s odgovornošću optuženog na osnovu drugih oblika krivične odgovornosti prema članu 7(1) Statuta kojima se tereti u Optužnici.

(a) Pomaganje i podržavanje

2160. U Optužnici se takođe navodi da je Vlastimir Đorđević kriv za pomaganje i podržavanje činjenja navedenih zločina. Tvrdi se da je optuženi doprineo zločinima za koje se tereti time što je jedinice PJP uputio na Kosovo da učestvuju u zajedničkim operacijama s VJ za vreme NATO bombardovanja i time što ih je opremio. Dalje se tvrdi da je paravojne formacije uključio u MUP radi učešća u ovim operacijama, da je naoružao lokalne Srbe, da je imao vodeću ulogu u koordiniranju operacija velikih razmera kojima je trebalo prikriti dokaze o rasprostranjenim ubistvima koja su izvršili pripadnici njegovih snaga, da, uprkos tome što je znao za zločine, nije preduzeo mere da se o njima povede istraga i kazne izvršioci, čime je omogućio i ohrabrio pripadnike snaga MUP-a da čine zločine.⁷³²⁶ Tužilaštvo tvrdi da je Vlastimir Đorđević znao za opštu kampanju prisilnog raseljavanja koju su širom Kosova vodili VJ i MUP i da je znao da će

⁷³²⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1293-1294.

jedinice MUP-a verovatno činiti ubistva i progone tokom zajedničkih operacija VJ i MUP-a 1999. godine.⁷³²⁷

2161. Odbrana tvrdi da nema dokaza da je optuženi pomagao i podržavao činjenje tih zločina.⁷³²⁸

2162. Veće je ranije u ovoj Presudi iznelo svoje zaključke o činjenicama u vezi s događajima navedenim u Optužnici i relevantnom ponašanju optuženog. Veće se uverilo da je Vlastimir Đorđević imao efektivnu kontrolu nad snagama RJB na Kosovu, među kojima su bili pripadnici PJP, SAJ, redovnog i rezervnog sastava policije, kao i pogranične policije. S obzirom na svoje zaključke da je u MUP-u funkcionisao sistem izveštavanja, da je Đorđević od strane svojih potčinjenih izveštavan i usmeno preko telefona, da je optuženi bio u ličnom kontaktu s načelnicima SUP-ova na Kosovu, članovima Štaba MUP-a i drugim osobljem MUP-a, da je prisustvovao sastancima Zajedničke komande i da je bio na terenu na Kosovu 1998. i 1999. godine, Veće se uverilo da je Vlastimir Đorđević znao za zločine koje su pripadnici MUP-a činili na Kosovu u periodu na koji se odnosi Optužnica.

2163. Uprkos tome što je znao da pripadnici snaga MUP-a pod njegovom efektivnom kontrolom zločine na Kosovu, optuženi ni u jednom trenutku nije preduzeo mere da zaustavi ili spreči činjenje tih zločina. Naprotiv, optuženi je svojim postupcima pomogao činjenje tih zločina. Veće u ovom pogledu podseća na svoje ranije zaključke da je optuženi imao vodeću ulogu u naporima MUP-a da se prikrije ubijanje civila, kosovskih Albanaca, i drugih lica koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima, time što je izdavao instrukcije da se tela ljudi ubijenih na Kosovu u tajnosti prevezu i ponovo pokopaju na teritoriji objekata MUP-a u Srbiji. Uprkos tome što je bio odgovoran za policijsku istragu, optuženi ne samo što nije preduzeo mere da se ubijanje istraži, već je preduzeo aktivne korake da spreči svaku istragu o okolnostima pod kojima je do njega došlo, tako što je pripadnicima MUP-a izdao instrukcije da ne uključuju sudske vlasti. Optuženi je igrao aktivnu ulogu u angažovanju dobrovoljačkih i paravojnih jedinica na Kosovu i lično je dao odobrenje za upućivanje na Kosovo jedne paravojne formacije, ozloglašene zbog zločina koje je počinila tokom rata u Bosni i Hercegovini. Po raspoređivanju na Kosovo, pripadnici te jedinice su ubili 14 žena i dece u Podujevu. Jedinica je povučena s Kosova, ali nije usledila prava istraga i ona je vrlo brzo vraćena na Kosovo, za šta je odobrenje opet dao optuženi. Veće se uverilo da je optuženi ovakvim postupcima bitno uticao na činjenje zločina ubistva, deportacije i progona od strane snaga MUP-a na Kosovu 1999. godine i da je bio svestan činjenice da svojim postupcima pomaže činjenje tih zločina.

⁷³²⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1297-1298.

⁷³²⁸ Završni podnesak odbrane, par. 637.

2164. Veće se van razumne sumnje uverilo i zaključuje da je Vlastimir Đorđević kriv za pomaganje i podržavanje zločina deportacije, prisilnog premeštanja, ubistva i progona dokazanih u ovoj Presudi.

(b) Planiranje, naređivanje i podstrekavanje

2165. Tužilaštvo navodi da se, na osnovu dokaza kojima ono potkrepljuje svoju tvrdnju o odgovornosti Vlastimira Đorđevića za pomaganje i podržavanje zločina takođe može utvrditi njegova krivična odgovornost za planiranje i naređivanje tih krivičnih dela.⁷³²⁹ Ono tvrdi da ti isti dokazi, kao i dokazi koji se tiču propusta Vlastimira Đorđevića da preduzme disciplinske mere protiv pripadnika MUP-a koji su činili zločine, dokazuju krivičnu odgovornost optuženog na osnovu podsticanja.⁷³³⁰

2166. Odbrana tvrdi da nema dokaza da je Vlastimir Đorđević planirao, naredio ili podstrekavao na zločine.⁷³³¹ Ona navodi da on nije znao niti je bilo razloga da zna za aktivnosti pripadnika MUP-a, kao ni za plan ili politiku proterivanja Albanaca s Kosova.⁷³³²

2167. Da bi utvrdilo krivicu optuženog za planiranje zločina, Veće se mora uveriti da je optuženi planirao ili osmišljavao, kako u fazi pripreme tako i u fazi izvršenja, kažnjivo ponašanje koje je sastavni deo jednog ili više ustanovljenih krivičnih dela.⁷³³³ Veće se uverilo da je Vlastimir Đorđević učestvovao u zajedničkom planu, koji je imao za cilj da se izmeni etnička ravnoteža na Kosovu. Dok su sredstva kojima je trebalo ostvariti zajednički plan uključivala vršenje zločina dokazanih u ovoj Presudi, cilj tog zajedničkog plana, sam po sebi, nije predstavljao krivično delo. Na osnovu dokaza se ne može utvrditi da je optuženi direktno planirao bilo koji od zločina počinjenih u cilju realizacije zajedničkog plana. Veće se, prema tome, nije uverilo da je Vlastimir Đorđević kriv za planiranje bilo kojeg od zločina ustanovljenih u ovoj Presudi.

2168. Nisu ponuđeni neposredni dokazi koji dokazuju navod da je optuženi direktno naredio ili podstakao na činjenje zločina koja mu se u Optužnici stavljaju na teret. U vezi s tvrdnjom tužilaštva da navedeni propust optuženog da preduzme disciplinske mere protiv pripadnika MUP-a koji su činili zločine ide u prilog osuđujućoj presudi za krivično delo podsticanja, Veće napominje da je za utvrđivanje odgovornosti za podsticanje neophodno ustanoviti da je između podsticanja na zločin i

⁷³²⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1300.

⁷³³⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1300.

⁷³³¹ Završni podnesak odbrane, par. 637.

⁷³³² Završni podnesak odbrane, par. 637-638.

⁷³³³ V. gore, par. 1869.

njegovog izvršenja postojao neksus.⁷³³⁴ Takav neksus u ovom predmetu nije ustanovljen. Veće se, prema tome, nije uverilo da je Vlastimir Đorđević kriv za naređivanje ili podsticanje bilo kojeg od zločina ustanovljenih u ovoj Presudi.

4. Odgovornost Vlastimira Đorđevića prema članu 7(3) Statuta

2169. Tužilaštvo tvrdi da Đorđević, zbog toga što je bio na nadređenom položaju, prema članu 7(3) Statuta Međunarodnog suda snosi individualnu krivičnu odgovornost za činjenje i nečinjenje svojih podređenih, za zločine koji se navode u tačkama od 1 do 5 Optužnice.⁷³³⁵ Ono navodi da je Đorđević, kao načelnik RJB i pomoćnik ministra u MUP-u, imao *de jure* i *de facto* vlast nad svim jedinicama RJB na Kosovu.⁷³³⁶ Tužilaštvo tvrdi da je on znao za zločine koje su činili pripadnici tih snaga i da nije preduzeo neophodne i razumne mere da spreči zločine i kazni počinioc.⁷³³⁷

2170. Odbrana se ne bavi konkretno gorenavedenim navodima u vezi s krivičnom odgovornošću prema članu 7(3) Statuta. Međutim, Veće podseća na tvrdnju odbrane da optuženi nije imao efektivnu kontrolu nad upotrebom snaga MUP-a na Kosovu.⁷³³⁸ Prema tvrdnji odbrane, optuženi je bio isključen iz normalnog komandnog lanca od obrazovanja Štaba MUP-a za suzbijanje terorizma Rešenjem ministra od 16. juna 1998. godine.⁷³³⁹ Ona navodi da je od tog vremena angažovanje snaga MUP-a na terenu u protivterorističkim dejstvima na Kosovu kontrolisao Štab MUP-a, na čijem je čelu bio Sreten Lukić, koji je odgovarao jedino ministru Stojiljkoviću.⁷³⁴⁰ Odbrana tvrdi da optuženi tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica nije bio odgovoran za protivteroristička dejstva na Kosovu⁷³⁴¹ i da je samo u ograničenoj meri bio upućen u protivteroristička dejstva snaga MUP-a na Kosovu.⁷³⁴² Odbrana tvrdi da je nivo njegovog znanja bio nedovoljan "da bi to za sobom povlačilo dužnost sprečavanja zločina i kažnjavanja počilaca".⁷³⁴³

⁷³³⁴ V. gore, par. 1870.

⁷³³⁵ Optužnica, par. 22.

⁷³³⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1302.

⁷³³⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1312-1352.

⁷³³⁸ Završna reč, T. 14492-14493; Završni podnesak odbrane, par. 379, 382.

⁷³³⁹ Veće ima u vidu tvrdnju odbrane da, se u Rešenju optuženog od 15. maja 1998. godine, kojim je on obnovio mandat Štabu MUP-a za Kosovo (DP D100) – ustanovljenom odlukom optuženog od 11. juna 1997. godine (DP D402) – precizira da je rukovodilac Štaba Sreten Lukić (DP P760) odgovoran načelniku RJB, ali da se u Rešenju ministra od 16. juna 1998. godine, kojom je obrazovan Štab MUP-a za suzbijanje terorizma (DP P57), precizira da je rukovodilac Štaba Lukić odgovoran jedino ministru. Odbrana tvrdi da iz tih odluka sledi da je optuženi bio isključen iz komandnog lanca (Završni podnesak odbrane, par. 195, 201-202, 204, 209, 216; v. takođe Završna reč, T. 14451-14452).

⁷³⁴⁰ Završni podnesak odbrane, par. 379-383, u vezi sa svim snagama MUP-a; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 136-137 (konkretno u vezi s PJP), i par. 146-148 (konkretno u vezi sa SAJ); v. takođe Završna reč, T. 14451-14452.

⁷³⁴¹ Završna reč, T. 14449.

⁷³⁴² Završni podnesak odbrane, par. 401, 406-407; v. takođe Završni podnesak odbrane, par. 136 (konkretno u vezi s PJP), i par. 147 (konkretno u vezi sa SAJ).

⁷³⁴³ Završni podnesak odbrane, par. 407.

(a) Da li je Vlastimir Đorđević bio nadređeni snaga koje su činile zločine koje je ustanovilo Veće?

2171. Veće se uverilo da se na osnovu dokaza može ustanoviti da je Vlastimir Đorđević bio nadređeni snaga RJB MUP- a koje su činile zločine ustanovljene u ovoj Presudi. Optuženi je bio načelnik RJB, a ta funkcija je podrazumevala kako *de jure* tako i *de facto* vlast nad svim jedinicama RJB na Kosovu.⁷³⁴⁴ Kako je detaljno razmotreno u Poglavlju VI Presude, zločine počinjene nad civilima, kosovskim Albancima, u periodu na koji se odnosi Optužnica, izvršili su pripadnici snaga koje su potpadale pod RJB, odnosno redovna i pogranična policija u sklopu SUP-ova, Posebne jedinice policije (PJP) i Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ), kao i rezervna policija.

(b) Da li je Vlastimir Đorđević imao efektivnu kontrolu (*de jure* i *de facto* ovlašćenja) nad izvršiocima zločina koje je ustanovilo Veće?

2172. Veće podseća da postoji više faktora iz kojih se može izvući zaključak o efektivnoj kontroli nadređenog i njegovoj stvarnoj mogućnosti da spreči činjenje zločina i kazni njihove izvršioce, a među njima su, između ostalog, zvanična funkcija optuženog, njegova mogućnost da izdaje naređenja bilo *de jure* bilo *de facto*, činjenica da su naređenja koja je izdavao zaista i sprovedena, kao i dužnosti koje je zapravo vršio.⁷³⁴⁵

2173. Veće podseća na svoj zaključak da obrazovanje Štaba Ministarstva za suzbijanje terorizma nije značilo isključivanje Đorđevića iz komandnog lanca RJB.⁷³⁴⁶ Nisu preduzeti koraci koji bi Đorđeviću, kao načelniku RJB, umanjili njegova ovlašćenja i nije bilo smanjenja njegove uloge i funkcija. Tokom čitavog perioda na koji se odnosi Optužnica, Đorđević je bio ovlašćen da izdaje naređenja svim sebi podređenim pripadnicima MUP-a, uključujući Sretena Lukića, rukovodioca Štaba MUP-a, i komandante PJP i SAJ na Kosovu. Đorđević je dao odobrenja za angažovanje jedinica PJP; ta naređenja su sprovedena. Načelnici SUP-ova na Kosovu odgovarali su Đorđeviću. Đorđević je imao ovlašćenja da ih prerasporedi ili ukloni s položaja. Đorđević je dao odobrenje da se paravojne snage inkorporiraju u rezervni sastav SAJ.

2174. Kao načelnik RJB, Đorđević je bio ovlašćen i dužan da spreči svoje potčinjene da čine zločine, kao i da kazni počinioce. Imao je ovlašćenja da formira istražne organe ili komisije. Takođe je imao ovlašćenja da spreči zločine, kao što se vidi iz depeše upućene načelnicima SUP-ova i Štabu MUP-a 21. decembra 1998. godine, kojom se naređuje sprečavanje "krivičnih dela i prekršaja koji se vrše uz upotrebu vatrenog oružja i sa elementima nasilja, a posebno krivičnih dela

⁷³⁴⁴ V. gore, par. 40, 42-44, 108-124.

⁷³⁴⁵ V. gore, par. 1880-1883.

⁷³⁴⁶ V. gore, par. 108-124.

ubistava, razbojništva, teških krađa, oduzimanja vozila i sl."⁷³⁴⁷ Ovom depešom on je takođe zatražio izvesne podatke o stopama kriminaliteta i postavio rok za dostavljanje tih podataka, što potvrđuje da je imao ovlašćenja i sredstava da bude informisan o ovim pitanjima.⁷³⁴⁸

2175. Đorđević je na osnovu svojih ovlašćenja mogao da se postara da njegovim podređenima budu izrečene disciplinske mere. Primena disciplinskih mera protiv pripadnika MUP-a bila je regulisana Zakonom o unutrašnjim poslovima,⁷³⁴⁹ kao i Uredbom o disciplinskoj odgovornosti.⁷³⁵⁰ U skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima, krivična dela počinjena u vezi sa zvaničnim dužnostima predstavljaju težu povredu radnih obaveza i nalažu disciplinsku kaznu.⁷³⁵¹ U Uredbi o disciplinskoj odgovornosti piše da je neposredni nadređeni lica optuženog za težu povredu dužan da o tome podnese prijavu "nadležnom starešini", koji je bliže određen kao "disciplinski tužilac i načelnik sekretarijata, odnosno načelnik uprave ili druge odgovarajuće organizacione jedinice u sedištu Ministarstva",⁷³⁵² uključujući sve relevantne dokaze o navedenom krivičnom delu.⁷³⁵³ Ako nadležni starešina oceni da na osnovu podnete prijave i priloženih dokaza postoji osnovana sumnja da je učinjena teža povreda, dostaviće disciplinskom tužiocu zahtev za pokretanje disciplinskog postupka.⁷³⁵⁴ Ljubinko Cvetić je u svom svedočenju rekao da bi, u isto vreme, načelnik SUP-a zatražio odobrenje od načelnika uprave policije, tj. Stevanovića, ili od "načelnika resora", tj. Đorđevića, za pokretanje krivičnog postupka protiv nekog pripadnika MUP-a za kojeg se navodi da je počinio krivično delo.⁷³⁵⁵ Istovremeno, u skladu s disciplinskim postupkom, taj radnik bi bio suspendovan.⁷³⁵⁶ Po dobijanju odobrenja iz sedišta MUP-a, SUP bi disciplinskom tužiocu podnosio krivičnu prijavu i zahtev za pokretanje disciplinskog postupka.⁷³⁵⁷ Prema tome, protiv pripadnika RJB za koje se tvrdilo da su počinili zločine trebalo je da bude pokrenut krivični postupak, kako pred redovnim civilnim krivičnim sudovima, tako i u okviru internog disciplinskog sistema koji je postojao u MUP-u.⁷³⁵⁸ I u jednom i u drugom slučaju MUP u Beogradu je bio informisan o postupku koji bi usledio, i on ga je kontrolisao.⁷³⁵⁹

2176. Uredba o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, doneta 24. marta 1999. godine, davala je ovlašćenja načelnicima resora, odnosno Đorđeviću, kao načelniku RJB, i Markoviću, kao

⁷³⁴⁷ DP P717, str. 1.

⁷³⁴⁸ DP P717, str. 4.

⁷³⁴⁹ DP P66, članovi 50-57.

⁷³⁵⁰ DP P1049, članovi 11-33.

⁷³⁵¹ DP P66, član 50, stavka 13.

⁷³⁵² DP P1049, član 4.

⁷³⁵³ DP P1049, član 9.

⁷³⁵⁴ DP P1049, član 10.

⁷³⁵⁵ Ljubinko Cvetić, T. 6709.

⁷³⁵⁶ DP P66, član 56; Ljubinko Cvetić, T. 6709.

⁷³⁵⁷ DP P1049, član 10; Ljubinko Cvetić, T. 6704-6705, 6708-6709.

⁷³⁵⁸ Ljubinko Cvetić, T. 6711.

⁷³⁵⁹ Ljubinko Cvetić, T. 6709-6710.

načelniku RDB, ili licu koje oni ovlaste, da u pojednostavljenom postupku izriču disciplinske mere pripadnicima MUP-a za izvesne povrede.⁷³⁶⁰ Đorđević je u jednoj depeši od 9. aprila 1999. godine obavestio načelnike SUP-ova o nedavno usvojenoj Uredbi o unutrašnjim poslovima za vreme ratnog stanja, i tom prilikom je ovlastio rukovodioce organizacionih jedinica da, u skladu s Uredbom, izriču disciplinske kazne za teže povrede radnih obaveza.⁷³⁶¹

2177. Veće se uverilo da je dokazano da je u vreme na koje se odnosi Optužnica optuženi imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima RJB koji su činili zločine ustanovljene u ovoj Presudi.

(c) Da li je Vlastimir Đorđević znao ili je bilo razloga da zna da se snage pod njegovom komandom spremaju da čine zločine ili su ih već počinile?

2178. Veće podseća na svoje zaključke da je optuženi, zahvaljujući svojim ličnim zapažanjima i iskustvu na terenu tokom letnje ofanzive 1998. godine,⁷³⁶² svom prisustvu i učešću na sastancima Zajedničke komande i sastancima Kolegijuma MUP-a,⁷³⁶³ kao i svom učešću u pregovorima s međunarodnim posmatračima u svojstvu predstavnika RJB, kada je pokazao da je upućen u pojedinosti vezane za brojnost i aktivnosti pripadnika policije na Kosovu,⁷³⁶⁴ u velikoj meri bio svestan upotrebe prekomerne sile od strane snaga MUP-a u protivterorističkim operacijama 1998. godine, koja je dovela do smrti civila, kosovskih Albanaca, i raseljavanja više hiljada ljudi.

2179. Konkretno, Đorđević se nalazio na terenu u vreme dejstava u porodičnom kompleksu Jasharijevih u martu 1998. godine, pa je stoga znao da su pripadnici tih snaga MUP-a poubijali civile.⁷³⁶⁵ Takođe je znao da je 21 član porodice Delijaj ubijen od strane pripadnika snaga MUP-a u septembru 1998. godine u Gornjem Obrinju.⁷³⁶⁶ Kako je zaključeno ranije u ovoj Presudi, uprkos tome što je znao za ovo, ni u jednom ni u drugom slučaju nije sprovedena nikakva istraga, niti su preduzete mere da se kazne pripadnici MUP-a koji su učestvovali u ubijanju civila.⁷³⁶⁷ Veće se uverilo da je na osnovu svojih saznanja o ovim zločinima pripadnika snaga MUP-a i, istovremeno, činjenice da povodom tih zločina nije bilo nikakvih kaznenih mera, Đorđević trebalo da pretpostavi da će iste snage, kad su angažovane 1999. godine, počiniti zločine slične prirode.

2180. Optuženi je imao neposredna saznanja o zločinima pripadnika policijskih snaga vezanim za incident u Račku sredinom januara 1999. godine, gde je prekomerna sila još jednom rezultirala

⁷³⁶⁰ DP P47, član 9; Vlastimir Đorđević, T. 9521.

⁷³⁶¹ DP P1050.

⁷³⁶² V. gore, par. 1900-1907, 271, 318, 322, 336, 339, 341.

⁷³⁶³ V. gore, par. 98-103, 232-239.

⁷³⁶⁴ V. gore, par. 1918.

⁷³⁶⁵ V. gore, par. 271, 1900.

⁷³⁶⁶ V. gore, par. 248, 1988.

civilnim žrtvama i ponovnom osudom međunarodnih posmatrača na terenu, kao i osudom u međunarodnim medijima. Komandant SAJ Simović direktno je obavestio Đorđevića o tome da su 28. marta 1999. godine pripadnici jedinice "Škorpioni" uključeni u rezervni sastav SAJ u Podujevu ubili civile.⁷³⁶⁸ Osim toga, u aprilu 1999. godine bio je na terenu na Kosovu i obilazio SUP-ove u vreme kad su vođene operacije u kojima su ti civili izgubili živote.⁷³⁶⁹

2181. Kao što se detaljno razmatra na drugim mestima, o znanju optuženog da su njegovi podređeni iz RJB činili zločine i ubijali kosovske Albance dodatno i ubedljivo svedoči njegovo učešće u sakrivanju više stotina tela albanskih civila u masovne grobnice na zemljištu MUP-a u Srbiji počev od prvih dana aprila 1999. godine. Veće podseća da je na sastanku održanom u martu 1999. godine u kabinetu predsednika Slobodana Miloševića, kojem su prisustvovali ministar Vlado Stojiljković, optuženi Vlastimir Đorđević, Radomir Marković i drugi,⁷³⁷⁰ Milošević naredio Stojiljkoviću da preduzme mere da se uklone "svi tragovi koji mogu da ukažu na postojanje dokaza o izvršenim zločinima".⁷³⁷¹ Posle toga ovo pitanje je pokrenuto na Kolegijumu MUP-a i Stojiljković je naredio Đorđeviću i Iliću da uklone tela civilnih žrtava koja bi mogla postati potencijalni predmet istraga ovog Međunarodnog suda.⁷³⁷² Đorđević je obavešten o pronalaženju kamiona-hladnjače s telima kosovskih Albanaca u Dunavu i još jednog kamiona s telima u jezeru Perućac. Direktno je učestvovao u operaciji tajnog pokopavanja ovih leševa u centru SAJ u Batajnici.

2182. Đorđević je takođe veoma dobro znao za masovno raseljavanje civila, kosovskih Albanaca, pošto je video na hiljade raseljenih lica u Istiniću 1998. godine i pošto je tokom perioda od marta do juna 1999. godine primao redovne izveštaje MUP-a, u kojima se obaveštavalo o sve većem broju na stotine hiljada kosovskih Albanaca koji su 1999. godine prelazili granicu i s Kosova odlazili u Albaniju ili BJRM.

2183. Pored toga, optuženi je za stvarne ili navodne zločine pripadnika policije znao iz međunarodnih i iz domaćih medija koji su komentarisali takve izveštaje,⁷³⁷³ kao i iz izveštaja koje je Ministarstvo unutrašnjih poslova primalo od organizacije *Human Rights Watch* u vezi s istragama o zločinima pripadnika MUP-a počinjenim nad civilima, kosovskim Albancima, 1998. i tokom čitave 1999. godine.⁷³⁷⁴

⁷³⁶⁷ V. gore, par. 2083.

⁷³⁶⁸ V. gore, par. 1258, 1986.

⁷³⁶⁹ V. gore, par. 1925, 1987.

⁷³⁷⁰ DP P387, str. 3.

⁷³⁷¹ DP P387, str. 3.

⁷³⁷² DP P387, str. 3.

⁷³⁷³ V. gore, par. 1996.

⁷³⁷⁴ V. gore, par. 1997-1998.

2184. Veće se uverilo da se na osnovu dokaza može ustanoviti da je optuženi znao da se njegovi podređeni spremaju da čine zločine ili da su ih već počinili.

(d) Da li je Vlastimir Đorđević preduzeo neophodne i razumne mere da spreči zločine i kazni njihove počiniocce?

2185. Na osnovu dokaza se može ustanoviti da, uprkos tome što mu je položaj omogućavao da (lično ili preko drugih) naredi svojim podređenima da se pridržavaju zakona i da osigura da se zakon poštuje, da izrekne disciplinske mere onim pripadnicima MUP-a koji su činili zločine, da ih razreši dužnosti ili udalji s Kosova, kao i da osigura da načelnici SUP-ova o zločinima koje su počinili pripadnici MUP-a povedu istrage i disciplinske postupke, ili o njima obaveste sudske vlasti, optuženi nije uradio ništa od navedenog. Dalje, Đorđević je, u stvari, odobrio ponovno angažovanje istih jedinica koje su počinile zločine 1998. i 1999. godine. Veće se uverilo da optuženi tim svojim postupkom nije sprečio činjenje zločina od strane ovih jedinica 1999. godine.

2186. Veće se uverilo da se na osnovu dokaza, kako je detaljno objašnjeno na drugim mestima u ovoj Presudi, jasno može ustanoviti da je Đorđević znao za ubistva na stotine kosovskih Albanaca od strane pripadnika snaga pod svojom kontrolom i da se nije postarao za to da odgovorni budu kažnjeni. Đorđević je od početka aprila 1999. godine koordinirao i planirao sakrivanje više stotina tela albanskih žrtava sa Kosova u masovne grobnice na zemljištu koje je pripadalo MUP-u u Srbiji, na udaljenosti od više stotina kilometara od mesta na kojima su prvobitno pokopana na Kosovu. Umesto da obezbedi krivično gonjenje odgovornih, on je prikrivanjem dokaznog materijala o tim ubistvima pomagao da se zataškaju zločini koje su činili oni pod njegovom komandom.

2187. Đorđević je u svom iskazu naveo da je ministru Stojiljkoviću predložio se obrazuje komisija koja će sprovesti istragu o pronalaženju tela, ali ministar taj predlog nije prihvatio.⁷³⁷⁵ Optuženi je bio svestan da, kao načelnik RJB, ima dužnost da sprovede propisnu istragu i kazni svoje podređene koji su bili odgovorni za ubistva, i u sudnici je priznao: "Po tom osnovu trebalo je i ja da postupim [...] Nisam postupio, iako sam pretpostavljao da se radi o nekorektnom postupku, o mogućem krivičnom delu, ali nisam postupio."⁷³⁷⁶ Rekao je da će "odgovarati za ono što [je] učinio".⁷³⁷⁷

2188. U vezi s ubistvom 14 žena i dece koje su u Podujevu 28. marta 1999. godine izvršili pripadnici jedinice "Škorpiona" priključene SAJ-u, značajna je činjenica da Đorđević nije sprečio

⁷³⁷⁵ Vlastimir Đorđević, T. 9723-9724.

⁷³⁷⁶ Vlastimir Đorđević, T. 10010.

⁷³⁷⁷ Vlastimir Đorđević, T. 10006.

ove zločine niti obezbedio krivično gonjenje izvršilaca kako ta ista lica ne bi mogla da nastave s činjenjem zločina. Uprkos tome što je bilo opšte poznato da su "Škorpioni" ozloglašena paravojna jedinica, Đorđević je odobrio da "Škorpioni" uđu u sastav RJB kao pripadnici rezervnog sastava SAJ,⁷³⁷⁸ a da nije zatražio nikakvu proveru kriminalne prošlosti pripadnika jedinice i da im nije obezbedio po zakonu obaveznu obuku.⁷³⁷⁹ Kad se neobučeni pripadnici paravojnih formacija, od kojih neki imaju kriminalnu prošlost, upute na Kosovo radi učešća u teškim operacijama rame uz rame s izuzetno dobro obučanim pripadnicima SAJ, i više je nego za očekivati da će ti pripadnici paravojnih formacija činiti zločine. Đorđević se nije postarao čak ni za najosnovniju proveru tih ljudi.

2189. Kako je ranije napomenuto, komandant SAJ Simović direktno je obavestio Đorđevića na dan kada su pripadnici "Škorpiona" počinili zločine. Umesto da obezbedi propisnu istragu, krivično gonjenje i izricanje kaznenih mera, optuženi je odobrio da Simović tu jedinicu odmah vrati u Srbiju. Znao je da se o njihovim zločinima nije izveštavalo u redovnim izveštajima MUP-a. Na taj način, on je zločincima omogućio da odmah budu uklonjeni s područja odgovornosti SUP i istražnog sudijskog odgovornog za istragu i krivično gonjenje. Nije preduzeo nikakve mere u cilju vođenja propisne istrage ili krivičnog gonjenja. Umesto toga, ubrzo posle toga je odobrio ponovno upućivanje ove jedinice na Kosovo.⁷³⁸⁰ Nakon što je ponovno angažovana na Kosovu, ta jedinica je, zajedno s PJP, učestvovala u operacijama u kojima su činjeni zločini.⁷³⁸¹ Budući da je imao neposredna saznanja o zločinima koje su činili pripadnici ove jedinice, Đorđević je bio upozoren da postoji očigledan rizik da će njihovo ponovno angažovanje dovesti do novih zločina.

2190. Ako se izuzme Trajkovićev izveštaj iz maja 1999. godine,⁷³⁸² u kojem se ne razmatraju krivično gonjenje ili kaznene mere, nikakvi koraci nisu preduzeti. Iako je u kasnijim godinama bilo izvesnih krivičnih gonjenja, u periodu tokom kojeg je Đorđević bio načelnik RJB nijedan pripadnik "Škorpiona" nije krivično gonjen za zločine u Podujevu.⁷³⁸³

2191. Veće se uverilo da je Đorđević, osim za ubijanje, znao i za druge zločine koje su nad civilima, kosovskim Albancima, izvršili pripadnici RJB, kao što su masovna proterivanja i uništavanje imovine. Ni u jednom trenutku tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, odnosno do kraja svog mandata kao načelnika RJB – 30. januara 2001. godine, on nije preduzeo korake da se

⁷³⁷⁸ V. gore, par. 1935-1945.

⁷³⁷⁹ V. gore, par. 1949-1955.

⁷³⁸⁰ V. gore, par. 1946-1948.

⁷³⁸¹ V. gore, par. 1948.

⁷³⁸² DP P86. Živko Trajković, T. 9106-9107.

⁷³⁸³ Goran Stoparić, DP P493, par. 83-88; Goran Stoparić, T. 2845-2849.

sprovede propisna istraga u vezi s navodima da je policija na Kosovu činila zločine.⁷³⁸⁴ Tako je bilo i posle 22. maja 1999. godine, kad su obelodanjene optužnice ovog Međunarodnog suda protiv, između ostalih, predsednika Miloševića i ministra Stojiljkovića, koje sadrže navode o učešću policije u masovnim ubistvima, proterivanjima i uništavanju imovine na Kosovu.

2192. Prema tome, optuženi ne samo da nije preduzeo neophodne i razumne mere da spreči zločine i kazni podređene koji su ih počinili, nego svojim podređenima nije ni naredio da prestanu da čine zločine, nije kaznio podređene koji su se ogrešili o zakon, nije ih razrešio dužnosti ili udaljio s Kosova, nije se postarao za to da o zločinima bude sprovedena istraga, već je nastojao da spreči tu istragu. Veće se, prema tome, van razumne sumnje uverilo u odgovornost optuženog prema članu 7(3) za zločine ustanovljene u ovoj Presudi. Međutim, s obzirom na to da je zaključio da je optuženi kriv prema članu 7(1), Veće ne može da mu izrekne osuđujuću presudu i prema članu 7(3).

C. Zaključak

2193. Veće se uverilo i zaključuje da je optuženi Vlastimir Đorđević kriv prema članu 7(1) Statuta za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bio da se izmeni etnički sastav Kosova. Veće se uverilo i zaključuje da su zločini ustanovljeni u ovoj Presudi predstavljali sredstva kojima je trebalo ostvariti cilj tog udruženog zločinačkog poduhvata.

2194. Veće se takođe uverilo i zaključuje da je optuženi kriv prema članu 7(1) za pomaganje i podržavanje ustanovljenih zločina. Vidovi krivične odgovornosti prema članu 7(1) Statuta nisu međusobno isključivi, te je osuđujuću presudu za neko krivično delo moguće doneti po više vidova krivične odgovornosti ukoliko to bolje odražava ukupno ponašanje optuženog.⁷³⁸⁵ U ovom slučaju, vodeća uloga optuženog u naporima MUP-a da se prikrije ubijanje civila kosovskih Albanaca, i drugih lica koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima organizovanjem tajnog transporta tela lica ubijenih od strane pripadnika srpskih snaga na Kosovu do tajnih masovnih grobnica na zemljištu koje je pripadalo MUP-u u Srbiji, zajedno s aktivnim merama koje je optuženi preduzimao da spreči svaku eventualnu istragu o okolnostima tog ubijanja, kao i činjenica da nije postarao za to da sva krivična dela pripadnika snaga MUP-a budu prijavljena i istražena, a uzimajući u obzir njegov položaj kao načelnika RJB, značajno su doprinele činjenju tih krivičnih dela. Ove činjenice su dovoljno jake da mogu poslužiti kao osnov i za osuđujuću presudu za

⁷³⁸⁴ Vlastimir Đorđević, T. 10095-10096.

⁷³⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 483; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindabahizi*, par. 122-123; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 77.

pomaganje i podržavanje, kao i za osuđujuću presudu za učešće u UZP, kako bi se obuhvatilo ukupno kažnjivo ponašanje optuženog.

2195. Pored toga, Veće se uverilo i zaključuje da je, što se tiče pripadnika MUP-a kojima je bio nadređen dokazano da je optuženi krivično odgovoran na osnovu člana 7(3) Statuta zbog toga što nije sprečio zločine i kaznio izvršioce. Međutim, u skladu s jurisprudencijom ovog Međunarodnog suda,⁷³⁸⁶ Veće će doneti osuđujuću presudu jedino na osnovu člana 7(1). Kako iziskuje praksa Međunarodnog suda, komandni položaj optuženog u odnosu na mnoge od stvarnih izvršilaca smatraće se otežavajućim faktorom pri odmeravanju kazne.

⁷³⁸⁶ V. gore, par. 1891.

XIII. KUMULATIVNE OSUĐUJUĆE PRESUDE

2196. Pitanje kumulativnih osuđujućih presuda javlja se ukoliko se jedna ili više optužbi zasnivaju na kažnjivom ponašanju koje je u suštini isto. U skladu s ustaljenom sudskom praksom Međunarodnog suda, kumulativne osuđujuće presude po različitim statutarnim odredbama za isto kažnjivo ponašanje dopustive su samo ako "svaka od dotičnih odredbi sadrži materijalno različit element koji druga ne sadrži".⁷³⁸⁷ Ako se optuženi tereti za dva krivična dela, a taj kriterijum nije zadovoljen, veće treba da izrekne osuđujuću presudu po užoj odredbi.⁷³⁸⁸

2197. Iz prethodno navedenih razloga, Veće je utvrdilo da su ostvarena obeležja krivičnih dela deportacije (tačka 1) i prisilnog premeštanja kao "drugih nehumanih dela" (tačka 2), koja se oba optuženom stavljaju na teret kao zločini protiv čovečnosti. Takođe su dokazane optužbe za ubistvo kao zločin protiv čovečnosti (tačka 3) i ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 4). Osim toga, Veće se uverilo da je dokazano da su ostvarena obeležja krivičnih dela ubistva, prisilnog premeštanja i deportacije, koja se optuženom stavljaju na teret kao dela progona (tačka 5).

2198. U ovom predmetu se pitanje kumulativnih osuđujućih presuda javlja u vezi s progonima (tačka 5) i prisilnim premeštanjem kao "drugim nehumanim delima" (tačka 2). Materijalno različito obeležje koje se traži za krivično delo progona, a koje se ne mora dokazati za krivično delo prisilnog premeštanja kao "drugih nehumanih dela", jeste da su činjenje ili nečinjenje izvršeni s diskriminatornom namerom. Isto tako, kao što je konstatovano gore u tekstu, za krivično delo prisilnog premeštanja kao "drugih nehumanih dela" (tačka 2), materijalno različito obeležje koje se traži jeste da su činjenjem ili nečinjenjem naneti teška duševna ili fizička patnja ili povreda, ili da to činjenje, odnosno nečinjenje, predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo.⁷³⁸⁹ Budući da i jedna i druga statutarna odredba iziskuje materijalno različito obeležje koje druga odredba ne sadrži, ove dve optužbe nisu nedopustivo kumulativne.

2199. Pitanje kumulativnih osuđujućih presuda javlja se i u vezi s progonima (tačka 5) i deportacijom (tačka 1). Za oba ova krivična dela neophodno je da delo bude počinjeno u kontekstu rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva. Dodatno obeležje krivičnog dela progona jeste da činjenje ili nečinjenje moraju biti izvršeni s diskriminatornom namerom. I za deportaciju je nužno dokazati jedno obeležje koje je materijalno različito od obeležja

⁷³⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412-413; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1032-1033; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 78; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 173; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 355.

⁷³⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412-413; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1032-1033; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 78; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 356.

krivičnog dela progona, odnosno mora se dokazati da je optuženi silom raseljavao ljude preko granice.⁷³⁹⁰ Shodno tome, kumulativne osuđujuće presude dopustive su kad se krivična dela progona i deportacije, za koje se optuženi tereti kao za zločin protiv čovečnosti, zasnivaju na istom kažnjivom ponašanju optuženog.

2200. Ranije u ovoj Presudi Veće je zaključilo da je optuženi odgovoran za ubistvo kao zločin protiv čovečnosti po članu 5(a) Statuta (tačka 3) i za ubistvo kao progone kao zločin protiv čovečnosti po članu 5(h) Statuta (tačka 5).⁷³⁹¹ Žalbeno veće je konstatovalo da definicija ubistva kao progona, zločina protiv čovečnosti po članu 5(a) Statuta, sadrži materijalno različito obeležje kojeg nema u definiciji ubistva po članu 5 Statuta, a to je da su činjenje ili nečinjenje morali biti izvršeni s diskriminatornom namerom. Za ubistvo se pak zahteva dokaz da je optuženi prouzrokovao smrt jedne ili više osoba, bez obzira na to da li je to činjenje ili nečinjenje izvršeno s diskriminatornom namerom. Stoga su kumulativne osuđujuće presude na osnovu istih radnji po članu 5 Statuta dopustive u vezi s ubistvom.⁷³⁹²

2201. Iako se optuženi za ubistvo tereti i kao za kršenje zakona ili običaja ratovanja po članu 3 Statuta (tačka 4), za isto ponašanje dopustive su osuđujuće presude i po članu 3 Statuta i po članu 5 Statuta.⁷³⁹³ Materijalno različito obeležje postoji budući da se u članu 3 Statuta traži tesna veza između dela optuženog i oružanog sukoba, a u članu 5 Statuta, dokaz da se delo dogodilo u okviru rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo. Prema tome, osuđujuće presude izrečene za isto ponašanje po članu 3, ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja (tačka 4), i po članu 5, ubistvo kao progon (tačka 5), nisu nedopustivo kumulativne.

2202. Iz tih razloga, u meri u kojoj su ustanovljene na osnovu dokaza, Veće će izreći osuđujuće presude protiv Vlastimira Đorđevića za tačku 1 (deportacija), tačku 2 (prisilno premeštanje kao "druga nehumana dela"), tačku 3 (ubistvo kao zločin protiv čovečnosti), tačku 4 (ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja) i tačku 5 (progoni).

⁷³⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 362.

⁷³⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 360.

⁷³⁹¹ V. gore, par. 1753, 1856, 2193, 2194.

⁷³⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1041.

⁷³⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 146, 169; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 165; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1036; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82.

XIV. ODMERAVANJE KAZNE

2203. Tužilaštvo tvrdi da bi Vlastimiru Đorđeviću, ukoliko bude proglašen krivim, trebalo izreći kaznu u rasponu od 35 godina zatvora do doživotne kazne zatvora.⁷³⁹⁴

2204. Odmeravanje kazne regulisano je članom 24 Statuta i pravilima 87(C) i 101 Pravilnika o postupku i dokazima.⁷³⁹⁵ Na osnovu pravila 101(A), osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora. U skladu s članom 24(2) Statuta i pravilom 101(B) Pravilnika, Veće treba da uzme u obzir faktore poput težine krivičnog dela i ličnih prilika osuđenika, kao i eventualne otežavajuće i olakšavajuće okolnosti. Veće treba da uzme u obzir i opštu praksu izricanja zatvorskih kazni u bivšoj Jugoslaviji,⁷³⁹⁶ mada ta praksa za Veće nije obavezujuća.⁷³⁹⁷ Odluka o trajanju kazne je stvar diskrecionog ovlašćenja i zavisi od konkretnih okolnosti predmeta.⁷³⁹⁸ Kad koristi svoje diskreciono ovlašćenje, Veće se rukovodi odgovarajućim odredbama Statuta i Pravilnika. Veće takođe ima na umu osnovne svrhe kažnjavanja, tj. odvratanje i retribuciju.⁷³⁹⁹ Dalje, kazna ne sme biti hirivita ili preterana, odnosno ne sme biti u nerazumnoj nesrazmeri s kaznama izrečenim u sličnim okolnostima za ista krivična dela.⁷⁴⁰⁰

2205. U skladu s pravilom 87(C), ako pretresno veće optuženog proglasi krivim po više optužbi, ono može izreći jedinstvenu kaznu koja odražava ukupno kažnjivo ponašanje optuženog ili može

⁷³⁹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1354.

⁷³⁹⁵ Član 24 Statuta nalaže sledeće: "1. Krivične sankcije koje izriče pretresno veće ograničene su na kaznu zatvora. Prilikom određivanja kazne zatvora pretresno veće imaće u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije. 2. Prilikom izricanja kazni, pretresna veća uzimaju u obzir faktore poput težine krivičnog dela i ličnih prilika osuđenika. 3. Uz kaznu zatvora, pretresna veća mogu naložiti povrat eventualne imovine i imovinske koristi stečene kažnjivim ponašanjem, uključujući i sredstvima prisile, pravim vlasnicima." Pravilo 101 Pravilnika nalaže sledeće: "(A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora. (B) Prilikom odmeravanja kazne pretresno veće uzima u obzir faktore pomenute u članu 24(2) Statuta, te faktore kao što su: (i) sve otežavajuće okolnosti; (ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem pre ili posle izricanja presude; (iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije; (iv) eventualno vrijeme koje je osuđena osoba već izdržala od kazne za isto djelo koju je eventualno izrekao nacionalni sud, u skladu s članom 10(3) Statuta. (C) Osuđenom će se u izdržavanje kazne uračunati eventualno vreme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak."

⁷³⁹⁶ Član 24(1) Statuta; pravilo 101(B)(iii) Pravilnika.

⁷³⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 260; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 377; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 681-682, gde se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac* i Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 829: "Iako Pretresno vijeće nije obavezno da primijeni praksu odmeravanja kazne iz bivše Jugoslavije, u svakom slučaju je potrebno više od pukog nabiranja relevantnih odredbi iz krivičnog zakona bivše Jugoslavije. U slučaju da postoje neke razlike, valja se potruditi da se kazne koje će se izreći objasne uz osvrt na praksu odmeravanja kazne u bivšoj Jugoslaviji, posebno tamo gdje za neku posebnu praksu odmeravanja kazne nema nikakvih smjernica u međunarodnom pravu. Zbog činjenice da često postoje veoma važne razlike između nacionalnih krivičnih gonjenja i krivičnog gonjenja na ovoj sudskoj instanci, Pretresno vijeće napominje da priroda, opseg i razmjer krivičnih djela za koja se sudi pred ovim Međunarodnim sudom ne dopuštaju automatsku primjenu prakse odmeravanja kazni bivše Jugoslavije."

⁷³⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 248; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 394; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 500.

⁷³⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 48; Drugostepena presuda u predmetu *Deronjić*, par. 136-137; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 800-801; 806; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1073-1075; 1075-1076; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 678; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 46; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402.

⁷⁴⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Momir Nikolić*, par. 39, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Jelić*, par. 96; v. takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Babić*, par. 33.

izreći kaznu za svaku od optužbi po kojoj je optuženi proglašen krivim i navesti da li će se kazne izdržavati konsekutivno ili uporedno.⁷⁴⁰¹

2206. Žalbeno veće je bilo mišljenja da se veća pri donošenju odluke o kazni mogu rukovoditi nekom prethodnom odlukom o kazni donetom na Međunarodnom sudu koja se odnosi na isto krivično delo, počinjeno u okolnostima koje su u znatnoj meri slične.⁷⁴⁰² Međutim, ovakva poređenja imaju svoje granice,⁷⁴⁰³ jer više predmeta pred Međunarodnim sudom obuhvata masovna ubistva na istom geografskom području i tokom ograničenog vremenskog perioda, a izrečene kazne se ipak razlikuju, pošto su ponašanje i odgovornost optuženog drugačiji u svakom predmetu.⁷⁴⁰⁴ Osuđenom licu kazne se ne izriču samo zbog kršenja određenog člana Statuta, već zbog njegovog ponašanja i uloge u konkretnim zločinima. Veće ima imperativnu obavezu da kaznu prilagodi tako da ona bude odraz težine zločina i individualnih okolnosti optuženog, što znači da uzme u obzir i otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.⁷⁴⁰⁵

D. Težina krivičnih dela

2207. Težina krivičnog dela je najvažniji faktor kod odmeravanja odgovarajuće kazne.⁷⁴⁰⁶ Prilikom utvrđivanja težine krivičnog dela, pretresno veće može uzeti u obzir prirodu krivičnog dela, njegov obim i brutalnost, ulogu optuženog i opšte posledice tog krivičnog dela po žrtve i njihove porodice.⁷⁴⁰⁷ Faktore koje pretresno veće uzima u obzir kad ocenjuje težinu krivičnog dela ne treba dodatno uzimati u obzir kao odvojene otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti, i *vice versa*.⁷⁴⁰⁸ Izrečena kazna mora odražavati inherentnu težinu ukupnog kažnjivog ponašanja za koje je optuženi osuđen, pri čemu se u dužno razmatranje moraju uzeti konkretne okolnosti datog predmeta, kao i oblik i stepen učešća optuženog u zločinu.⁷⁴⁰⁹

2208. U svom podnesku, tužilaštvo ističe "visok rukovodeći položaj" Vlastimira Đorđevića i "obim zločina", i tvrdi da oni nalažu izricanje dugogodišnje kazne zatvora.⁷⁴¹⁰

⁷⁴⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 335.

⁷⁴⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 250; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Mucić*, par. 720.

⁷⁴⁰³ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Mucić*, par. 721.

⁷⁴⁰⁴ V, na primer, Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 797-798; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 468, 616.

⁷⁴⁰⁵ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 38, gde se upućuje na Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Mucić*, par. 717, 719.

⁷⁴⁰⁶ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Mucić*, par. 731; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683.

⁷⁴⁰⁷ V. Presudu o kazni u predmetu *Rajić*, par. 83-95.

⁷⁴⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Deronjić*, par. 106; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Momir Nikolić*, par. 58; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 143.

⁷⁴⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 249; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683.

⁷⁴¹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1354.

2209. Vlastimir Đorđević je rođen 17. novembra 1948. godine u Koznici, opština Vladičin Han, u Srbiji.⁷⁴¹¹ Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Nišu 1971. godine i iste godine se zaposlio u MUP-u.⁷⁴¹² Imao je dugu i uspešnu karijeru. Dana 11. septembra 1996. godine, postavljen je za pomoćnika ministra unutrašnjih poslova.⁷⁴¹³ Dana 30. maja 1997. godine, postavljen je na funkciju “vršioca dužnosti načelnika” RJB.⁷⁴¹⁴ Dana 27. januara 1998. godine, postavljen je na mesto načelnika RJB.⁷⁴¹⁵ Na toj funkciji je ostao do 30. januara 2001. godine, kad je postavljen na mesto savetnika ministra unutrašnjih poslova i člana koordinacionog tela za južnu Srbiju.⁷⁴¹⁶ Dana 5. jula 1997. godine, Vlastimir Đorđević je unapređen u čin general-pukovnika, što je u to vreme bio najviši čin MUP-u.⁷⁴¹⁷

2210. Veće zaključuje je da je dokazano da je Vlastimir Đorđević, kao načelnik RJB, snosio najvišu odgovornost i imao ovlašćenja u pogledu pripadnika MUP-a, koji su, zajedno s drugim srpskim snagama, bili glavni izvršioci krivičnih dela ustanovljenih u ovom predmetu. Podređen jedino ministru unutrašnjih poslova, koji je imao najviša ovlašćenja, Vlastimir Đorđević je imao i *de jure* i *de facto* kontrolu nad snagama MUP-a Republike Srbije, kako na Kosovu, tako i na drugim mestima u Srbiji, s izuzetkom pripadnika RDB. Ono što je veoma bitno je da su postupci i ponašanje Vlastimira Đorđevića na ovoj funkciji predstavljali podršku i bili od suštinskog značaja za zajednički poduhvat, čiji cilj je, između ostalog, bila izmena etničkog sastava Kosova, kako bi se obezbedila trajna srpska kontrola nad Pokrajinom. Ovo je ostvarivano pretežno kažnjivim sredstvima, u koja je, kako je zaključilo Veće, pre svega spadala rasprostranjena i sistematska kampanja terora i nasilja, u okviru koje su vršena brojna ubistva, deportacije, prisilna premeštanja i progoni stanovništva, kosovskih Albanaca.

2211. Drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata navedeni u Optužnici uključuju Slobodana Miloševića, Nikolu Šainovića, Vljaka Stojiljkovića, Sretena Lukića, Radomira Markovića, Obrada Stevanovića, Dragana Ilića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojšu Pavkovića i Vladimira Lazarevića. Ovi ljudi nalazili su se na većini najviših političkih, vojnih i policijskih funkcija u SRJ i Srbiji i efektivno su kontrolisali MUP, VJ i druge srpske snage čiji su pripadnici izvršili ovde ustanovljena krivična dela. Međutim, dok su druge srpske snage pomagale u sprovođenju zajedničkog poduhvata, snage MUP-a pod najvišim rukovodstvom optuženog, a posebno PJP i SAJ, bile su primarno sredstvo vođenja kampanje zločina i terora. Ako ostavimo po

⁷⁴¹¹ Vlastimir Đorđević, T. 9387.

⁷⁴¹² Vlastimir Đorđević, T. 9387-9388, 9400, 9766-9767; DP D393, str. 1-3.

⁷⁴¹³ V. gore, par. 38.

⁷⁴¹⁴ V. gore, par. 40.

⁷⁴¹⁵ V. gore, par. 40.

⁷⁴¹⁶ V. gore, par. 40.

⁷⁴¹⁷ V. gore, par. 43.

strani Miloševića i Stojiljkovića, koji su u međuvremenu preminuli, Veće zaključuje da nijedan drug učesnik udruženog zločinačkog poduhvata nije dao veći doprinos postizanju njegovog cilja. Ne samo da su snage MUP-a bile primarno sredstvo vođenja kampanje zločina i terora, već je optuženi imao i direktnu i vodeću ulogu u naporima da se prikriju zločini proistekli iz udruženog zločinačkog poduhvata i prenebregao svoju dužnost da obezbedi da zločini pripadnika snaga MUP-a, izvršeni u realizaciji udruženog zločinačkog poduhvata, budu prijavljeni, i da se o njima sprovede istraga.

2212. Svi ti zločini dogodili su se na Kosovu između 1. januara i 20. juna 1999. godine, ali uglavnom posle početka kampanje NATO bombardovanja 24. marta 1999. godine, u opštinama Orahovac, Prizren, Srbica, Suva Reka, Peć, Kosovska Mitrovica, Priština, Đakovica, Gnjilane, Uroševac, Kačanik, Dečani, Vučitrn i Podujevo. U preko 40 naselja, sela i gradova u ovim opštinama izvršeni su teški zločini radi realizacije ovog zajedničkog plana. Srpske snage su proterivale kosovske Albance, često nasilnim putem i kao preventivnu meru ili su svojim ponašanjem terale kosovske Albance da napuste svoje domove u strahu za sopstveni život. Neki su raseljeni u okviru teritorije Kosova, ali su mnogi naterani i da pređu granicu i odu u Albaniju, BJRM ili Crnu Goru. Ovi postupci doveli su do velikih patnji i obespravljenosti kosovskih Albanaca. Na putu ka granici, pripadnici srpskih snaga su šikanirali, tukli i ubijali kosovske Albance. Utvrđeno je da je oko 724 stanovnika albanske nacionalnosti ubijeno, dok je na stotine hiljada njih raseljeno po teritoriji Kosova ili preko granice. Srpske snage bi obično tenkovima i drugim teškim naoružanjem napale naselje, selo ili grad s pretežno albanskim življem. Kad bi VJ završila s granatiranjem, snage MUP-a bi ušle u sela, naselje ili grad, oterale ljude iz njihovih domova i zapalile kuće i druge objekte. U nekim slučajevima, džamije i drugi objekti od kulturnog ili verskog značaja bili bi uništeni ili oštećeni. Bilo je slučajeva da su, posle početnog granatiranja i paljenja, srpske snage, posebno PJP i SAJ, odvajale muško stanovništvo od žena i dece, maltretirale i, na kraju, ubile te muškarce. U nekim slučajevima, ubijale su žene i decu. Nasilno raseljena lica često bi zatekla uništene domove i imovinu; nisu imala čemu da se vrate. U većini slučajeva, snage MUP-a su bile te koje bi se pobrinule da kosovski Albanci napuste svoje domove i da deportovana lica stignu do granice i da je pređu.

2213. Veće ima u vidu da Vlastimir Đorđević nije bio stvarni fizički izvršilac nijednog od tih krivičnih dela. Primarna krivična odgovornost mu se u ovom predmetu pripisuje po osnovu njegovog učešća, zajedno s drugim srpskim političkim, vojnim i policijskim rukovodiocima, u udruženom zločinačkom poduhvatu, s ciljem da se izmeni etnički sastav Kosova, proterivanjem Albanaca s Kosova i njihovim ubijanjem. Ubistva, uništavanje imovine i prisilno raseljavanje ili deportacije bili su kažnjiva sredstva kojima je ostvarivan taj udruženi zločinački poduhvat.

2214. Međutim, kako je detaljno objašnjeno u ovoj Presudi, ponašanje optuženog bilo je takvo da mu se osuđujuća presuda i kazna mogu izreći i za pomaganje i podržavanje ustanovljenih krivičnih dela. Dalje, iz već navedenih razloga, kad mu ne bi bile izrečene osuđujuća presuda i kazna po članu 7(1) Statuta, bile bi mu izrečene i osuđujuća presuda i kazna po članu 7(3) Statuta, kao licu koje je komandovalo snagama koje su izvršile ustanovljena krivična dela. Po mišljenju Veća, u okolnostima ovog predmeta, odgovarajuća kazna za vodeću i ozbiljnu ulogu optuženog u udruženom zločinačkom poduhvatu, kao i u pomaganju i podržavanju ustanovljenih krivičnih dela, mora u potpunosti i adekvatno odražavati ukupno kažnjivo ponašanje optuženog za koje treba izreći kaznu. Veće će kaznu odrediti u skladu s tim.

2215. Za stotine žrtava, ishod ovih krivičnih dela bio je fatalan – izgubili su život. Bliski članovi porodica žrtava ostali su da se nose sa smrću svojih voljenih. Njihovu patnju i bol su u mnogim slučajevima nesumnjivo otežavali neizvesnost u pogledu sudbine koja je zadesila članove njihovih porodica, kao i činjenica da su i sami bili raseljeni ili deportovani. Mnoge žrtve nisu pronađene do današnjeg dana. Jasno je da je telesna i duševna patnja mnogih preživelih žrtava često bila velika i dugotrajna. U nekim slučajevima ona još uvek traje. Oni koji su morali da napuste svoj dom i imovinu pretrpeli su ogroman finansijski gubitak i izgubili sredstva za život. Konačno, usled razaranja džamija i drugih verskih i kulturnih objekata čitave zajednice su izgubile svoje bogomolje i bitan deo svog nasleđa.

2216. Veće je svesno činjenice da Optužnica samo ilustruje, ali ne da i u punom svetlu prikazuje razmere krivičnog ponašanja MUP-a, VJ i drugih srpskih snaga u sprovođenju udruženog zločinačkog poduhvata na Kosovu u periodu od januara do juna 1999. godine. Međutim, dužnost Veća je da izrekne kaznu za optužbe iz Optužnice koje su dokazane. Ono ne sme ići dalje od toga.

E. Individualne okolnosti optuženog: otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

2217. Satut i Pravilnik ne daju konačnu definiciju faktora koje valja smatrati otežavajućim ili olakšavajućim okolnostima. U pravilu 101(B) se samo spominje da značajna saradnja osuđenog s tužiocem predstavlja olakšavajuću okolnost. U jurisprudenciji Međunarodnog suda definisani su i drugi, mada ne i svi, faktori koje veće može uzeti u obzir.⁷⁴¹⁸ To šta će predstavljati otežavajuće i olakšavajuće okolnosti i koliku težinu treba pridati svakoj od njih, mora se nužno utvrditi u svetlu konkretnih okolnosti svakog predmeta.⁷⁴¹⁹

⁷⁴¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686 i 696.

⁷⁴¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 777; 780; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 685; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 405.

2218. Otežavajuće okolnosti moraju biti direktno povezane s činjenjem krivičnog dela⁷⁴²⁰ i moraju biti utvrđene van razumne sumnje.⁷⁴²¹ Činjenica da neki optuženi koristi svoje pravo na ćutanje ne može predstavljati otežavajuću okolnost.⁷⁴²²

2219. Olakšavajuće okolnosti mogu se uzeti u obzir nezavisno o toga da li su u neposrednoj vezi s navedenim krivičnim delom,⁷⁴²³ a utvrđuju se ocenom verovatnoće.⁷⁴²⁴

2220. Ni tužilaštvo ni odbrana nisu naveli zasebne faktore koje treba uzeti u obzir prilikom razmatranja kazne za Vlastimira Đorđevića. Kao što je napomenuto u paragrafu 2195, Veće uzima u obzir ulogu optuženog koji je, kao načelnik RJB, imao komandni položaj i efektivnu kontrolu nad snagama MUP-a (s izuzetkom RDB) koje su bile među stvarnim izvršiocima.

2221. Uvidom u dokaze Veće konstatuje da se Vlastimir Đorđević Međunarodnom sudu nije predao dobrovoljno. Štaviše, on je približno četiri godine izbegavao hapšenje na osnovu optužnice MKSJ, sve dok nije uhapšen u junu 2007. godine.⁷⁴²⁵ Od njegovog nestanka u maju 2001. godine, ovaj Međunarodni sud i vlasti u Srbiji nisu znali gde se on nalazi. U to vreme, vlasti u Srbiji zanimala je uloga optuženog u vezi sa dve različite stvari. Jedna je bila finansijska zloupotreba položaja za koju je bio osumnjičen. Druga je bila tajni transport leševa kosovskih Albanaca s Kosova, o kojem je bilo reči u ovoj Presudi. U isto vreme, ovaj Međunarodni sud vodio je istragu o ulozi izvesnog broja najviših srpskih političkih, vojnih i policijskih funkcionera, među kojima i optuženog, u događajima na Kosovu koje su bile predmet ovog suđenja.

2222. Optužnica kojom se neke od tih osoba terete za neka od krivičnih dela potvrđena je već 24. maja 1999. godine. Uprkos tome što se optuženi i dalje vodio kao nestao, zbog čega njegovo ispitivanje nije bilo moguće, u oktobru 2003. godine potvrđena je optužnica ovog Međunarodnog suda podignuta protiv optuženog i njegovih saoptuženih u vezi s događajima koji su bili predmet ovog suđenja. Dok su se ostali optuženi predali ovom Međunarodnom sudu, optuženi je ostao na slobodi i 2006. godine, kad je počelo suđenje licima optuženim za događaje na Kosovu, još uvek se nije znalo gde se on nalazi. Dana 26. juna 2006. godine, optužbe protiv optuženog odvojene su od te optužnice, kako bi moglo da počne suđenje tim drugim osobama (predmet *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*).

⁷⁴²⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 850; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 911.

⁷⁴²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686.

⁷⁴²² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 783; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 687.

⁷⁴²³ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 920.

⁷⁴²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 697.

⁷⁴²⁵ Veće napominje da je Međunarodni sud, premda je Vlastimir Đorđević nestao u maju 2001. godine, nalog za njegovo hapšenje izdao tek 2003. godine.

2223. Konačno, u junu 2007. godine, Vlastimir Đorđević je, u vezi s optužnicom ovog Međunarodnog suda, pronađen i uhapšen u Crnoj Gori, i prebačen u Hag radi suđenja. Njegovo suđenje moralo je da se vodi odvojeno od suđenja drugim licima optuženim u vezi s istim pitanjima, jer je optuženi izbegavao hapšenje sve dok suđenje tim drugim licima nije već prilično odmaklo. Zbog toga je došlo do kašnjenja, nepotrebnog rasipanja resursa Međunarodnog suda i produžavanja patnje žrtava i njihovih porodica, kao i svedoka, koji su o traumatičnim događajima morali da svedoče više od jednog puta. Bez obzira na to, iako ima u vidu dugotrajno izbegavanje hapšenja od strane optuženog i njegove posledice, Veće to neće uzeti kao otežavajući faktor za kaznu koja bi, inače, bila odgovarajuća za krivična dela za koja mu se ona izriče.

2224. Veće na osnovu njegovog položaja u MUP-u u prilog optuženog pretpostavlja da on nije prethodno osuđivan za teška krivična dela i da je, pre događaja na koje se odnosi Optužnica, imao dobar karakter. Nisu iznete druge činjenice koje bi nalagale ublažavanje ove kazne.

F. Opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije

2225. Prilikom utvrđivanja odgovarajuće kazne, Veće treba da uzme u obzir opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.⁷⁴²⁶ Faktori koje treba uzeti u obzir u svrhu odmeravanja kazne u bivšoj Jugoslaviji navedeni su u članu 41(1) Krivičnog zakona SFRJ, koji je bio na snazi u vreme kada su počinjeni zločini navedeni u Optužnici.⁷⁴²⁷ On je nakon što su počinjeni zločini navedeni u Optužnici preimenovan u Krivični zakon SRJ.

2226. Iako nema krivičnih dela koja se u potpunosti podudaraju s onima za koje sada optuženom treba izreći kaznu, postoji izvestan broj krivičnih dela koja su sličnog karaktera. Veće će navesti neka od njih. Član 142 Krivičnog zakona SFRJ zabranjivao je naređivanje napada na civilno stanovništvo ili na lica *hors de combat*, za šta je bila predviđena kazna od najmanje pet godina zatvora ili smrtna kazna.⁷⁴²⁸ Član 143 Krivičnog zakona SFRJ zabranjivao je naređivanje ili vršenje

⁷⁴²⁶ Član 24(1) Statuta i pravilo 101(B)(iii) Pravilnika. U članu 24 i pravilu 101(B) pominje se konkretna praksa sudova u bivšoj Jugoslaviji. Međutim, u praksi Međunarodnog suda ustalilo se da izvori koje treba konsultovati u skladu s ovim odredbama nisu ograničeni samo na konkretno precedentno pravo u bivšoj Jugoslaviji, već da obuhvataju i statutarne odredbe, Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 148; v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 715; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 888-890.

⁷⁴²⁷ Krivični zakon SFRJ usvojen je 28. septembra 1976. godine od strane Skupštine SFRJ na sednici Saveznog veća, proglašen je ukazom predsednika Republike 28. septembra 1976. godine, objavljen u *Službenom listu SFRJ* br. 44 od 8. oktobra 1976. godine i stupio na snagu 1. jula 1977. godine U članu 41(1) Krivičnog zakona SFRJ navodi se sledeće: "Sud će učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je delo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca."

⁷⁴²⁸ Član 142 (1) Krivičnog zakona SFRJ predviđa: "Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu, koji je imao za posledicu smrt, tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja ljudi; napad bez izbora cija kojim se pogađa civilno stanovništvo; da se prema civilnom stanovništvu vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja (...) raseljavanje ili preseljavanje

"ubistva, mučenja, nečoveč[nih] postupanja" prema ranjenicima i bolesnicima, za šta je bila predviđena kazna od najmanje pet godina zatvora ili smrtna kazna.⁷⁴²⁹ Član 144 zabranjivao je naređivanje ili vršenje "ubistva, mučenja, nečoveč[nih] postupanja" prema ratnim zarobljenicima, za šta je bila predviđena kazna od najmanje pet godina zatvora ili smrtna kazna.⁷⁴³⁰ Član 145(1) zabranjivao je organizovanje grupe radi vršenja krivičnih dela iz članova 141-144 tog zakona i predviđao kaznu od najmanje pet godina zatvora.⁷⁴³¹ Član 151, potparagraf 1, zabranjivao je uništavanje kulturnih ili istorijskih spomenika i građevina za vreme rata ili oružanog sukoba, i predviđao kaznu od najmanje godinu dana zatvora. Potparagraf 2 predviđao je kaznu od najmanje pet godina zatvora ukoliko se radi o jasno prepoznatljivom objektu koji je, kao kulturno i duhovno nasleđe naroda, posebno zaštićen prema međunarodnom pravu.⁷⁴³² Član 38(1) i član 38(2) Krivičnog zakona SFRJ propisivao je da kazna zatvora ne može biti duža od 15 godina, osim ukoliko se za to krivično delo može izreći smrtna kazna, u kom slučaju kazna zatvora ne treba da bude duža od 20 godina.⁷⁴³³ Smrtna kazna je ukinuta Ustavom iz 1992. godine. Godine 2002, maksimalna kazna zatvora povišena je na 40 godina, ali su sudovi u Srbiji primenjivali načelo *lex mitior* i smatrali kaznu od dvadeset godina maksimalnom kaznom za krivično delo počinjeno pre ove izmene.⁷⁴³⁴

G. Drugi faktori

2227. Veće napominje da je još pet osoba proglašeno krivim i da im je izrečena kazna za razne uloge koje su odigrale u krivičnim delima koja su suštinski ista kao i neka za koja sada treba izreći kaznu Vlastimiru Đorđeviću, s tim da se u ovom predmetu optuženi tereti u vezi s još jednim mestom zločina. Veće će stoga pažljivo razmotriti odluke o kazni u predmetu *Milutinović i*

(...) pljačkanje imovine stanovništva, protivzakonito i samovoljno uništavanje ili prisvajanje u velikim razmerama imovine koje nije opravdano vojnim potrebama (...) kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom."

⁷⁴²⁹ Član 143 Krivičnog zakona SFRJ predviđa: "Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata ili oružanog sukoba naredi da se prema ranjenicima, bolesnicima [...] vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja [...] ili ko izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom."

⁷⁴³⁰ Član 144 Krivičnog zakona SFRJ predviđa: "Ko kršeći pravila međunarodnog prava naredi da se prema ratnim zarobljenicima vrše ubistva, mučenja, nečovečna postupanja [...] ili izvrši neko od navedenih dela, kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom."

⁷⁴³¹ Član 145(1) Krivičnog zakona SFRJ predviđa: "Ko organizuje grupu radi vršenja krivičnih dela iz čl. 141. do 144. ovog zakona, kazniće se zatvorom najmanje pet godina."

⁷⁴³² Član 151(1) Krivičnog zakona SFRJ predviđa: "Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata ili oružanog sukoba uništava kulturne ili istorijske spomenike i građevine, ili ustanove namenjene nauci, umetnosti, vaspitanju ili humanitarnim ciljevima, kazniće se zatvorom najmanje jednu godinu." Član 151(2) Krivičnog zakona SFRJ predviđa: "Ako je radnjom iz stava 1. ovog člana uništen jasno prepoznatljiv objekt koji je kao kulturno i duhovno nasleđe naroda pod posebnom zaštitom međunarodnog prava, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje pet godina."

⁷⁴³³ U članu 38 Krivičnog zakona SFRJ piše sledeće: "Zatvor: (1) Zatvor ne može biti kraći od petnaest dana ni duži od petnaest godina. (2) Za krivična dela za koja je propisana smrtna kazna sud može izreći i zatvor od dvadeset godina. V. Rašević i Todović, Odluka na osnovu pravila 11bis, 8. jul 2005, par. 44; Janković, Odluka po pravilu 11bis, 22. jul 2005, par. 53; Lukić i Lukić, Odluka na osnovu pravila 11bis, 5. april 2007, par. 49.

⁷⁴³⁴ Vidi tri presude vezane za Ovčaru koje je donelo Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu. Presuda Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu (predmet br. K.V. 1/2003) od 12. decembra 2005. godine, str. 134; Presuda Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu (predmet br. K.V. 02/2005) od 30. januara 2006. godine, str. 49-50; Presuda Veća za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu (predmet br. K.V. 01/2005) od 6. januara 2006. godine, str. 47-48.

drugi.⁷⁴³⁵ Veće je takođe imalo u vidu kazne koje je ovaj Međunarodni sud izrekao u drugim predmetima koji se iz raznih razloga mogu porediti s ovim predmetom, uključujući i faktore koji su u svakom od tih predmeta otežali ili ublažili izrečenu kaznu. Dok su, iz navedenih razloga, za utvrđivanje kazne optuženom Đorđeviću posebno relevantne kazne izrečene u predmetu *Milutinović i drugi*, Veće smatra da je Đorđević imao značajniju ulogu i da je u njegovom slučaju primerena strožija kazna.

H. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

2228. Na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, osuđeni ima pravo da mu se u kaznu uračuna vreme koje je proveo u pritvoru tokom pretpretresnog i pretresnog postupka. Veće konstatuje da se Vlastimir Đorđević u vezi s ovom Optužnicom nalazi u pritvoru od 17. juna 2007. godine. Sve vreme koje je proveo u pritvoru počevši od 17. juna 2007. biće mu uračunato u izdržavanje kazne.

⁷⁴³⁵ Pretresno veće je Vladmira Lazarevića i Dragoljuba Ojdanića proglasilo krivim za deportaciju i prisilno premeštanje (druga nehumana dela) pomaganjem i podržavanjem na osnovu člana 7(1) Statuta i izreklo im kazne od po 15 godina zatvora. Pretresno veće je i generala VJ Nebojšu Pavkovića, generala MUP Sretena Lukića i ministra Nikolu Šainovića proglasilo krivim za deportaciju, prisilno premeštanje (druga nehumana dela), ubistvo (UZP 3) i progon na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata navedenog u optužnici i izreklo im kazne od po 22 godine zatvora, Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, par. 463-467, 470-472, 1117-1120, 1130-1137, 1212, 1138.

XV. DISPOZITIV

2232. Iz prethodnih razloga, nakon što je razmotrilo sve dokaze i argumente strana u postupku, Veće odlučuje sledeće:

2233. Veće optuženog Vlastimira Đorđevića proglašava **KRIVIM**, prema članu 7(1) Statuta, po sledećim tačkama Optužnice:

Tačka 1: deportacija, zločin protiv čovečnosti, kažnjiv prema članu 5 Statuta, zato što je svojim učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu počinio zločin deportacije, kao i zato što je pomagao i podržavao deportaciju kosovskih Albanaca s lokacija navedenih u ovoj Presudi;

Tačka 2: druga nehumana dela (prisilno premeštanje), zločin protiv čovečnosti, kažnjiv prema članu 5 Statuta, zato što je svojim učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu počinio zločin prisilnog premeštanja, kao i zato što je pomagao i podržavao prisilno premeštanje kosovskih Albanaca s lokacija navedenih u ovoj Presudi;

Tačka 3: ubistvo, zločin protiv čovečnosti, kažnjiv prema članu 5 Statuta, zato što je svojim učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu počinio zločin ubistva, kao i zato što je pomogao i podržao ubistvo najmanje 724 kosovska Albanca, čija su imena navedena u Prilogu ovoj Presudi;

Tačka 4: ubistvo, kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo prema članu 3 Statuta, zato što je svojim učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu počinio zločin ubistva, kao i zato što je pomagao i podržavao ubistvo najmanje 724 kosovska Albanca koja nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima, čija su imena navedena u Prilogu ovoj Presudi;

Tačka 5: progoni na rasnoj osnovi, zločin protiv čovečnosti, kažnjiv prema članu 5 Statuta, zato što je svojim učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu počinio zločin progona, kao i zato što je pomagao i podržavao progone kosovskih Albanaca putem deportacije, prisilnog premeštanja, ubistva i uništavanja ili nanošenja štete objektima od kulturnog ili verskog značaja za kosovske Albance na lokacijama navedenim u ovoj Presudi;

2234. Pretresno veće ovim osuđuje Vlastimira Đorđevića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 27 (dvadeset sedam) godina. Vlastimir Đorđević nalazi se u pritvoru od 17. juna 2007. godine. Prema pravilu 101(C) Pravilnika, on ima pravo da mu se u izdržavanje kazne uračuna vreme koje je do sada proveo u pritvoru. Prema pravilu 103(C) Pravilnika, Vlastimir Đorđević će ostati u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne obave pripreme za njegovo prebacivanje u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavan tekst na engleskom.

Dana 23. februara 2011. godine
U Hagu,
Holandija

/potpis na originalu/
sudija Kevin Parker,
predsedavajući

/potpis na originalu/
sudija Christoph Flügge

/potpis na originalu/
sudija Melville Baird

[pečat Međunarodnog suda]

XVI. PRILOG: TABELE S PODACIMA O ŽRTAVAMA

2232. Veće je u Presudi često upućivalo na Tabele s podacima o žrtvama. U Tabelama koje slede, Veće je navelo imena žrtava za koje je prihvatilo da su ih, u skladu s navodima iz Optužnice, ubili pripadnici srpskih snaga.⁷⁴³⁶ Veće je takođe uvelo dve dodatne kategorije žrtava, odnosno "Žrtve čija imena su poznata, a koje nisu navedene u Prilogu Optužnice" i "Žrtve čija imena nisu poznata i koje nisu navedene u Prilogu Optužnice", u vezi s navodima Optužnice gde se Optužnica ne ograničava na žrtve koje su u njoj navedene poimenice ili pod brojem, a gde je ubistvo tih žrtava ustanovljeno na osnovu dokaza.

2233. U Tabelama se navode konstatacije Veća o pojedinostima kao što su ime, približna starost i pol svake žrtve.⁷⁴³⁷ Postoji i kolona za mesto i datum ubistva koje je utvrdilo Veće. Tamo gde oni postoje, Veće u fusnoti upućuje na prihvaćene sudskomedicinske dokaze o uzorku smrti žrtve. Kao što je konstatovano ranije u ovoj Presudi, zbog stanja posmrtnih ostataka, u mnogim slučajevima uzrok smrti nije bilo moguće utvrditi sudskomedicinskim pregledom. U slučaju tih žrtava, Veće u fusnoti upućuje na sudskomedicinske dokaze uzete u razmatranje prilikom utvrđivanja identiteta žrtve ili okolnosti pod kojima je ona ubijena. U slučaju svih žrtava, upućuje se na paragrafe ove Presude u kojima je Veće izložilo svoj zaključak o okolnostima ubistva.

⁷⁴³⁶ U Tabelama s podacima o žrtvama nisu obuhvaćene sve navodne žrtve iz Priloga Optužnice. Veće je u Tabele uvrstilo samo one žrtve za koje se uverilo da su ubijene. U Tabelama ne postoji spisak koji se odnosi na Dubravu, pošto u prilog tim navodima o ubistvu, navedenim u paragrafu 75(k)(iv) Optužnice, nisu izvedeni dokazi.

⁷⁴³⁷ Dokazi i Optužnica se ponekad ne podudaraju kad je reč o pisanju imena izvesnog broja žrtava. U tim slučajevima, Veće je u zagradi navelo drugu verziju imena. U nekim slučajevima postoje i nepodudarnosti kad je reč o polu i starosti žrtve. One su konstatovane u tekstu Presude i ispravljene u Tabelama s podacima o žrtvama koje slede.

A. BELA CRKVAŽrtve navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BEGAJ, Abdullah (Hajrullah)	25	muški	Kanal iza mosta na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴³⁸
BERISHA, Murat	60	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴³⁹
GASHI (GASHA), Fadil	46	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴⁰
MORINA, Musa	65	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴¹
POPAJ, Abdullah (Abdulla/Abdullah)	18	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴²
POPAJ, Agon	14	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴³
POPAJ, Alban	21	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴⁴
POPAJ, Bedrush	47	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴⁵
POPAJ, Belul (Behlul)	14	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴⁶
POPAJ, Ethem (Eteham)	46	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴⁷
POPAJ, Hazer	77	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴⁸
POPAJ, Hysni (Haxhi)	37	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁴⁹
POPAJ, Irfan (Irfon)	41	muški	Kanal iza mosta na Belaji, 25. mart 1999.

⁷⁴³⁸ V. gore, par. 473, 1390-1394, 1712. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138835.

⁷⁴³⁹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138818.

⁷⁴⁴⁰ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana na vratu, DP P1151, K0138821.

⁷⁴⁴¹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711.

⁷⁴⁴² V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138841.

⁷⁴⁴³ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138845.

⁷⁴⁴⁴ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711.

⁷⁴⁴⁵ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138842.

⁷⁴⁴⁶ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1151, K0138839.

⁷⁴⁴⁷ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138844.

⁷⁴⁴⁸ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138837.

⁷⁴⁴⁹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
			godine ⁷⁴⁵⁰
POPAJ, Isuf (Haxhi Isuf)	76	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵¹
POPAJ, Kreshnik	18	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵²
POPAJ, Lindrit	18	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵³
POPAJ, Mehmet	46	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵⁴
POPAJ, Mersel	53	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵⁵
POPAJ, Nazmi (Nazim)	45	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵⁶
POPAJ, Nisim (Nesim)	35	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵⁷
POPAJ, Rustem (Rustem/Rusten)	63	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵⁸
POPAJ, Sahid (Sahit)	40	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁵⁹
POPAJ, Sedat	47	muški	Kanal iza mosta na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶⁰
POPAJ, Shendet	17	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶¹
POPAJ, Vehap	58	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶²

⁷⁴⁵⁰ V. gore, par. 473, 1390-1394, 1712. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138831.

⁷⁴⁵¹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138849.

⁷⁴⁵² V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138843.

⁷⁴⁵³ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711.

⁷⁴⁵⁴ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138850.

⁷⁴⁵⁵ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138839.

⁷⁴⁵⁶ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138848.

⁷⁴⁵⁷ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138847.

⁷⁴⁵⁸ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138818.

⁷⁴⁵⁹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138840.

⁷⁴⁶⁰ V. gore, par. 473, 1390-1394, 1712. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138818.

⁷⁴⁶¹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1151, K0138830.

⁷⁴⁶² V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138851.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
POPAJ, Xhavit	32	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶³
SPAHIU, Marigona (Marigioni)	10	ženski	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶⁴
SPAHIU, Iliriana	12	ženski	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶⁵
SPAHIU, Lirim	7	muški	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶⁶
SPAHIU, Qamile	69	ženski	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶⁷
SPAHIU, Xhemal (Gjermal)	70	muški	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶⁸
ZHUNIQI, Abein (Abedin)	37	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁶⁹
ZHUNIQI, Agim	51	muški	Kanal iza mosta na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷⁰
ZHUNIQI, Bajram	51	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷¹
ZHUNIQI, Bilall (Biladh/Bilall/Balal/ Bilal)	67	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷²
ZHUNIQI, Clirim (Shlirim/Qlirim)	40	muški	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷³
ZHUNIQI, Dardan	6	muški	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷⁴
ZHUNIQI, Dardane	8	ženski	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷⁵

⁷⁴⁶³ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138818.

⁷⁴⁶⁴ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138828.

⁷⁴⁶⁵ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138859.

⁷⁴⁶⁶ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138861.

⁷⁴⁶⁷ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138858.

⁷⁴⁶⁸ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana vrata, DP P1151, K0138856.

⁷⁴⁶⁹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138817.

⁷⁴⁷⁰ V. gore, par. 473, 1390-1394, 1712. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138834.

⁷⁴⁷¹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138823.

⁷⁴⁷² V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138825.

⁷⁴⁷³ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane leđa, DP P1151, K0138854.

⁷⁴⁷⁴ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138855.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
ZHUNIQI, Destan	68	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷⁶
ZHUNIQI, Dhurata	9-10	ženski	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷⁷
ZHUNIQI (ZHUNIQJ), Eshref	55	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷⁸
ZHUNIQI, Fatos	42	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁷⁹
ZHUNIQI (ZHUNIKI), Hysni	70	muški	Kanal iza mosta na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸⁰
ZHUNIQI, Ibrahim	68	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸¹
ZHUNIQI, Kasim (Kassim)	33	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸²
ZHUNIQI, Lumnie (Lumnig/Lumuturie)	39	ženski	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸³
ZHUNIQI, Labinot	16	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸⁴
ZHUNIQI, Medi (Mehdi/Mhedi)	55	muški	Kanal iza mosta na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸⁵
ZHUNIQI, Muhammet (Muhamed)	70	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸⁶
ZHUNIQI,	30	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸⁷

⁷⁴⁷⁵ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1151, K0138857.

⁷⁴⁷⁶ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana na levoj strani grudnog koša, DP P1151, K0138819.

⁷⁴⁷⁷ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane potiljka, DP P1151, K0138856.

⁷⁴⁷⁸ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138837.

⁷⁴⁷⁹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138829.

⁷⁴⁸⁰ V. gore, par. 473, 1390-1394, 1712. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138836.

⁷⁴⁸¹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138820.

⁷⁴⁸² V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138813.

⁷⁴⁸³ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane na glavi i leđima, DP P1151, K0138854.

⁷⁴⁸⁴ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138829.

⁷⁴⁸⁵ V. gore, par. 473, 1390-1394, 1712. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138833.

⁷⁴⁸⁶ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711.

⁷⁴⁸⁷ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138812.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
Muharrem (Muharem)			
ZHUNIQI, Qamil	77	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸⁸
ZHUNIQI, Qemal	59	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁸⁹
ZHUNIQI, Reshit (Rehit)	32	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹⁰
ZHUNIQI, Shemsi	52	muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹¹

Žrtve čija su imena poznata, a koje nisu navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
FETOSHI, Ardian		muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹²
FETOHSI, Hysni		muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹³
FETOSHI, Fatmir		muški	Most na Belaji, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹⁴
SPAHIU, Fikret (Fikrit/Fiqriq)	37	ženski	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹⁵
SPAHIU, Labinot	4	muški	Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹⁶

Žrtve čija imena nisu poznata i koje nisu navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA

⁷⁴⁸⁸ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138814.

⁷⁴⁸⁹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138826.

⁷⁴⁹⁰ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138827.

⁷⁴⁹¹ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138824.

⁷⁴⁹² V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana, DP P1151, K0138814-K0138815.

⁷⁴⁹³ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138815-K0138816.

⁷⁴⁹⁴ V. gore, par. 469-472, 1390-1394, 1711. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138815-K013-8816.

⁷⁴⁹⁵ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1151, K0138858-K0138859.

⁷⁴⁹⁶ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1151, K0138860.

član porodice SPAHIU			Reka Belaja, 25. mart 1999. godine ⁷⁴⁹⁷

B. MALA KRUŠA

Žrtve navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
ASLLANI, Adem	70	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁴⁹⁸
ASLLANI, Asim	34	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁴⁹⁹
ASLLANI, Feim (Fehim)	29	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰⁰
ASLLANI, Muharrem (Muharremi)	61	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰¹
ASLLANI, Nexhat	31	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰²
ASLLANI, Nisret (Nysret)	32	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰³
ASLLANI, Perparim	29	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰⁴
AVDYLI (AVDYL), Bali	73	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰⁵
AVDYLI (AVDYL), Enver	25	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰⁶
BATUSHA, Ahmet	41	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰⁷
BATUSHA, Amrush (Emrush)	41	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰⁸

⁷⁴⁹⁷ V. gore, par. 463-465, 1390-1394, 1710.

⁷⁴⁹⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁴⁹⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.

⁷⁵⁰⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁰⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BATUSHA, Asllan	43	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁰⁹
BATUSHA, Avdi	46	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹⁰
BATUSHA, Bekim	17	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹¹

⁷⁵⁰⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵¹⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵¹¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BATUSHA, Beqir	65	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹²
BATUSHA, Burim	18	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹³
BATUSHA, Enver	22	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹⁴
BATUSHA, Feim (Fehim)	23	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹⁵
BATUSHA, Mergim	20	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹⁶
BATUSHA, Haxhi (Hagji)	29	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹⁷
BATUSHA, Lirim	14	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹⁸
BATUSHA, Milaim	32	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵¹⁹
BATUSHA, Muharrem	73	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²⁰
BATUSHA, Njazi	37	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²¹
BATUSHA, Osman	60	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²²
BATUSHA, Sejdi (Sedji)	71	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²³
BATUSHA, Skifer (Skifter)	20	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²⁴
BATUSHA, Sulejman (Sylejman/Syle Sadik)	46	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²⁵
BATUSHA, Zaim	47	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²⁶

⁷⁵¹² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵¹³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵¹⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵¹⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵¹⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵¹⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵¹⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵¹⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵²⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵²¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵²² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵²³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵²⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵²⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵²⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
HAJDARI, Abaz	42	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²⁷
HAJDARI, Abedin	15	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²⁸
HAJDARI, Halil	50	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵²⁹
HAJDARI, Halim	65	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³⁰
HAJDARI, Hysni	21	muški	Na planini, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³¹
HAJDARI, Marsel (Mursel)	13	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³²
HAJDARI, Nazim (Nasim)	30	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³³
HAJDARI, Qamil	54	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³⁴
HAJDARI, Rasim	27	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³⁵
HAJDARI, Sahit	36	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³⁶
HAJDARI, Selajdin	34	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³⁷
HAJDARI, Shani	39	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³⁸
HAJDARI, Vesel	17	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵³⁹
HAJDARI, Zenun	26	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴⁰
LIMONI (LIMANI), Avdyl	43	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴¹
LIMONI, Limon	71	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴²
LIMONI, Luan	24	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴³
LIMONI, Nehbi (Nebi)	57	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴⁴

⁷⁵²⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵²⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵²⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³¹ V. gore, par. 488-490, 493, 1402, 1718; v. takode DP P477.

⁷⁵³² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵³⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
RAMADANI, Afrim	27	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴⁵
RAMADANI, Asllan	31	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴⁶
RAMADANI, Bajram	15	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴⁷
RAMADANI, Sabit	23	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴⁸
RAMADANI, Hysen	76	muški	U svom dvorištu, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁴⁹
RAMADANI, Murat	57	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵⁰
RAMADANI, Ramadan	55	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵¹
RAMADANI, Selajdin	29	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵²
RASHKAJ (RASHKA), Kadri	14	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵³
RASHKAJ, Demir	18	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁵⁵⁴
RASHKAJ, Refki	17	muški	Potok u blizini sela, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵⁵
SHEHU, Adnan	19	muški	Potok u blizini sela, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵⁶
SHEHU (SHAHU), Arben	20	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵⁷
SHEHU, Arif	35	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵⁸
SHEHU, Bekim	26	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁵⁹
SHEHU, Burim	22	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶⁰
SHEHU, Destan	64	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶¹

⁷⁵⁴⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁴⁹ V. gore, par. 486, 1395-1402, 1716; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵⁴ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵⁵ V. gore, par. 488-491, 1399, 1402, 1718; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵⁶ V. gore, par. 488-491, 1399, 1402, 1718; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁵⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁶⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

⁷⁵⁶¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
SHEHU, Din (Neredin)	68	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶²
SHEHU, Dritan (Driton)	21	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶³
SHEHU, Fadil	44	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶⁴
SHEHU Flamur	19	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶⁵
SHEHU, ime nepoznato (sin Haziza)	20	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶⁶
SHEHU, ime nepoznato (sin Sinana)	18	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶⁷
SHEHU, Haxhi	28	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶⁸
SHEHU, Haziz	42	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁶⁹
SHEHU, Ismail (Ismajl)	69	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷⁰
SHEHU, Ismet	54	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷¹
SHEHU, Mehmet	16	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷²
SHEHU, Mentor	15	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷³
SHEHU, Myftar (Miftar)	47	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷⁴
SHEHU, Nahit	19	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷⁵
SHEHU, Nehat	21	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷⁶
SHEHU, Nexhat	40	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁵⁷⁷

⁷⁵⁶² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717

⁷⁵⁶³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁶⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁶⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁶⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.

⁷⁵⁶⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.

⁷⁵⁶⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁶⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.

⁷⁵⁷⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁷¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁷² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁷³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁷⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁷⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁷⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

⁷⁵⁷⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takođe DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
SHEHU, Sahit	27	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁷⁸
SHEHU, Sali	54	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁵⁷⁹
SHEHU, Sami	25	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸⁰
SHEHU, Sefer	50	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸¹
SHEHU, Shani	34	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸²
SHEHU, Shefqet	39	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸³
SHEHU, Sinan	49	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸⁴
SHEHU, Veli	30	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸⁵
SHEHU, Vesel	21	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸⁶
SHEHU, Xhafer	36	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸⁷
SHEHU, Xhavit	25	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸⁸
SHEHU, Xhelal	13	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁸⁹
ZYLFIU, Afrim	26	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹⁰
ZYLFIU, Halim	55	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹¹
ZYLFIU Hamdi	66	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹²
ZYLFIU, Hamit	23	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹³
ZYLFIU, Hysen	63	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹⁴
ZYLFIU, Njazim / Nazym	28	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹⁵
ZYLFIU, Xhelal	18	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹⁶

⁷⁵⁷⁷ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.
⁷⁵⁷⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁷⁹ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁸⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁹⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁹¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁹² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁹³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁹⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁹⁵ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.
⁷⁵⁹⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.

Žrtve čija su imena poznata i koje nisu navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BATUSHA, Islam	40	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹⁷
BATUSHA, Syle	43	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹⁸
BATUSHA, Visar	15	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁵⁹⁹
BERISHA, Mehmet	70	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁰⁰
EMERLLAHU, Sejdi	58	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁶⁰¹
PRENKAJ, Anton	43	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁰²
PRENKAJ, Nikolle (PRENGAJ)	46	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁰³
RASHKAJ (RASHKAJ), Isnija		muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁶⁰⁴
RASHKAJ, Nazmi	50	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁶⁰⁵
SHEHU, Afjaz (Ajvaz)	15	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁰⁶
SHEHU, Dervish	42	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁶⁰⁷
SHEHU, Kujtim	15	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁰⁸
SHEHU, Nuredin	70	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁰⁹
SHEHU, Raif	40	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁶¹⁰
SHEHU, Selami	23	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹¹
SHEHU, Reshat	45	muški	U svojoj kući, 25. mart 1999. godine ⁷⁶¹²
SHEHU, Visar	19	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹³
ZYLFIU, Cene	67	muški	Batushin ambar, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹⁴

⁷⁵⁹⁷ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.⁷⁵⁹⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.⁷⁵⁹⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.⁷⁶⁰⁰ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.⁷⁶⁰¹ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.⁷⁶⁰² V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.⁷⁶⁰³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.⁷⁶⁰⁴ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.⁷⁶⁰⁵ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.⁷⁶⁰⁶ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.⁷⁶⁰⁷ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.⁷⁶⁰⁸ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.⁷⁶⁰⁹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.⁷⁶¹⁰ V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.⁷⁶¹¹ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717; v. takode DP P477.⁷⁶¹² V. gore, par. 485, 1395-1402, 1715; v. takode DP P477.⁷⁶¹³ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.⁷⁶¹⁴ V. gore, par. 488-491, 495, 496, 1395-1402, 1717.

C. SUVA REKA**Žrtve navedene u Prilogu Optužnici**

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BERISHA, Afrim	24	muški	Grad Suva Reka, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹⁵
BERISHA, Altin	11	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹⁶
BERISHA, Arta	18	ženski	Grad Suva Reka, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹⁷
BERISHA, Avdi	43	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹⁸
BERISHA, Besim	26	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶¹⁹
BERISHA, Bujar	40	muški	Kompleks porodice Beriša, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²⁰
BERISHA, Dafina	15	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²¹
BERISHA, Dorentina (Doruntina)	4	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²²
BERISHA, Drilon	13	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²³
BERISHA, Edon	12	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²⁴
BERISHA, Eron	1	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²⁵
BERISHA, Fatime (Avdijeva supruga)	37	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²⁶
BERISHA, Fatime (Ismetova supruga i Fatonova majka)	48	ženski	Kompleks porodice Berisha, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²⁷

⁷⁶¹⁵ V. gore, par. 683, 1406, 1484-1491, 1724; v. takođe DP P799.

⁷⁶¹⁶ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶¹⁷ V. gore, par. 683, 1484-1491, 1724; v. takođe DP P799; v. takođe DP P818.

⁷⁶¹⁸ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶¹⁹ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶²⁰ V. gore, par. 670, 672, 1721.

⁷⁶²¹ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶²² V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶²³ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti povreda trupa, DP P456, K0528040-K0528042; v. takođe DP P799; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶²⁴ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶²⁵ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶²⁶ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P818, str. 21.

⁷⁶²⁷ V. gore, par. 670, 672, 1404-1405, 1721. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1139, str. 77-78; DP P1176, str. 1.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BERISHA, Fatmire (Fatimira/Fatimire)	22	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²⁸
BERISHA, Faton	27	muški	Kompleks porodice Berisha, 26. mart 1999. godine ⁷⁶²⁹
BERISHA, Flora (Florie)	38	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³⁰
BERISHA, Hajbin (Hajdin)	37	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³¹
BERISHA, Hamdi	54	muški	Grad Suva Reka, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³²
BERISHA, Hanumusha (Hanumsha)	9	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³³
BERISHA, Hanumusha (Hanumsha)	81	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³⁴
BERISHA, Hava (Have)	63	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³⁵
BERISHA, Herolinda (Hwolinda)	13	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³⁶
BERISHA, Ismet	2-3	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³⁷
BERISHA, Kushtrin (Kushtrim)	11	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³⁸

⁷⁶²⁸ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, grudnog koša i leve noge, DP P456, K0528029-K0528032; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶²⁹ V. gore, par. 670, 672, 1404-1405, 1721. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana u predelu grudnog koša, DP P1139, str. 77-78; DP P1175; DP P1177, K0141036; DP P1179, K0141039.

⁷⁶³⁰ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶³¹ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶³² V. gore, par. 683, 1484-1491, 1724; v. takođe DP P799.

⁷⁶³³ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P818; v. takođe DP P799.

⁷⁶³⁴ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶³⁵ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799.

⁷⁶³⁶ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799.

⁷⁶³⁷ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶³⁸ V. gore, par. 674-676, 1722.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BERISHA, Lirije (Lirija/ Lirie)	24	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶³⁹
BERISHA, Majlinda (Malinda)	15	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴⁰
BERISHA, Merita	10	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴¹
BERISHA, Mevlude (Mevlyde)	26	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴²
BERISHA, Mihrije	26	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴³
BERISHA, Musli	63	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴⁴
BERISHA, Nexhat	43	muški	Kompleks porodice Berisha, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴⁵
BERISHA, Nexhmedin (Nedžmedin)	37	muški	Kompleks porodice Berisha, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴⁶
BERISHA, Redon (Radon)	1	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴⁷
BERISHA, Sebahate	25	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴⁸
BERISHA, Sedat	45	muški	Kompleks porodice Berisha, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁴⁹
BERISHA, Sherine (Sherina/Shirine)	17	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵⁰

⁷⁶³⁹ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P456, K0528024-K0528025; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818; v. takođe DP P799.

⁷⁶⁴⁰ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799.

⁷⁶⁴¹ V. gore, par. 674-676, 1406, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799; v. takođe DP P818.

⁷⁶⁴² V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶⁴³ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i vrata, DP P473, K0503609; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818, str. 20.

⁷⁶⁴⁴ V. gore, par. 674-676, 1406, 1484-1491, 1722. v. takođe DP P799; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶⁴⁵ V. gore, par. 670, 672, 1721.

⁷⁶⁴⁶ V. gore, par. 670, 672, 1484-1491, 1721; v. takođe DP P799.

⁷⁶⁴⁷ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799.

⁷⁶⁴⁸ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶⁴⁹ V. gore, par. 670, 672, 1404-1405, 1721; DP P1139, str. 76-78; DP P1177, K0141034-K0141035; DP P1178, K0141049.

⁷⁶⁵⁰ V. gore, par. 674-676, 1722.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BERISHA, Sofia (Sofije/Sofia)	58	ženski	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵¹
BERISHA, Vesel	55	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵²
BERISHA, Vlorjan (Vlorian)	17	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵³
BERISHA, Zana	13	ženski	Grad Suva Reka, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵⁴
BERISHA, Graniti (Granit)	2	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵⁵
BERISHA, Genc (Genci)	4	muški	Picerija, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵⁶
BERISHA, Jashar	46	muški	U blizini picerije, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵⁷

Žrtve čija imena nisu poznata i koje nisu navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
Stariji član porodice Beriša			Reštanski Put u blizini kuće Shyhrete Berisha, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵⁸
Stariji član porodice Beriša			Reštanski put u blizini kuće Shyhrete Berisha, 26. mart 1999. godine ⁷⁶⁵⁹

⁷⁶⁵¹ V. gore, par. 674-676, 1406, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶⁵² V. gore, par. 674-676, 1406, 1484-1491, 1722. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana kičme, DP P473, K0503611; v. takođe DP P799; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶⁵³ V. gore, par. 674-676, 1722.

⁷⁶⁵⁴ V. gore, par. 683, 1484-1491, 1724; v. takođe DP P818; v. takođe DP P799.

⁷⁶⁵⁵ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti "moguća strelna rana", DP P473, K0503607; v. takođe DP P799.

⁷⁶⁵⁶ V. gore, par. 674-676, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799.

⁷⁶⁵⁷ V. gore, par. 678, 683, 1406, 1484-1491, 1722; v. takođe DP P799; v. takođe DP P817; v. takođe DP P818.

⁷⁶⁵⁸ V. gore, par. 672, 674, 1721.

⁷⁶⁵⁹ V. gore, par. 672, 674, 1721.

D. IZBICAŽrtve navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
ALUSHI, Jetullah (Jetulla)	93	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶⁰
AMRUSHI, Asllan (Q)		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶¹
BAJRA, Asslan	60	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶²
BAJRA, Bajram	62	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶³
BAJRA, Bajram C	60	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶⁴
BAJRA, Bajram S	68	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶⁵
BAJRA, Brahim	81	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶⁶
BAJRA, Fazli	60	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶⁷
BAJRA, Ilaz (Iljaz)	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶⁸
BAJRAKTARI, Bislim	58	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁶⁹
BAJRAKTARI, Hajdar	53	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷⁰
BEHRAMI, Demush	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷¹
BEHRAMI, Muhamet	61	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷²
BEHRAMI, Nuredin	76	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷³
DAJAKU, Asllan	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷⁴

⁷⁶⁶⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁶⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁷⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁷¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁷² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša, DP P473, str. 361; DP P123, str. 4; DP P817, R0628786.⁷⁶⁷³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.⁷⁶⁷⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
DANI (PANI), Dibran (A)	67	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷⁵
DERVISHI (DERVISH), Sali	61	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷⁶
DERVISHI (DERVISH), Bajram	73	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷⁷
DERVISHI (DERVISH), Ilaz (Illjaz)	73	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷⁸
DOCI (DOQI), Musli	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁷⁹
DOQI, Hamdi	42	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸⁰
DRAGA, Ali	65	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸¹
DRAGA, Cen	68	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸²
DRAGA (DRAGAJ), Hajriz	43	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸³
DRAGA, Ismet	31	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸⁴
DRAGA (DRAGAJ), Murat	68	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸⁵
DRAGA, Rahim	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸⁶
DRAGA, Rrustem (Rustem)	81	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸⁷

⁷⁶⁷⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P467, str. 2; DP P468, str. 4.

⁷⁶⁷⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁷⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P115, str. 3; DP P473, str. 362; DP P817, R0628772.

⁷⁶⁷⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁷⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁸⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁸¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, str. 5.

⁷⁶⁸² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁸³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁸⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁸⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁸⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁸⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
DRAGAJ, Zade (Zada)	71	ženski	U polju, 28. marta 1999. godine ili približno tog datuma. ⁷⁶⁸⁸
DURAKU, Avdullah	55	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁸⁹
DURAKU, Bel (A)	81	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹⁰
DURAKU, Dibran	65	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹¹
DURAKU, Rexhep (Rexhe/Rexh)	87	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹²
EMRA, Muhamat Kadriu	56	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹³
FEJZA, Zyre (Zyhra)	65	ženski	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹⁴
FETAHU, Lah (Hajrullah)	67	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹⁵
GASHI, Ibrahim	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹⁶
GASHI, Ram (Rame)		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹⁷
HAJDARI, Halil	50	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹⁸
HAJRA, Mehmet	65	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁶⁹⁹
HALITI (HALJITI/HALIT), Haliti (Halit B)	60	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰⁰
HAXHA, Fejz (Fajz)	75	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰¹

⁷⁶⁸⁸ V. gore, par. 620, 1407-1417, 1508-1514, 1728. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i trupa, DP P124, str. 6; DP P473, str. 441.

⁷⁶⁸⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁹⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁹¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁹² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P103, str. 7-10.

⁷⁶⁹³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti povreda grudnog koša nanjena projektilom, DP P128, str. 3.

⁷⁶⁹⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁹⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti nasilna smrt izazvana ranom iz vatrenog oružja, DP P125.

⁷⁶⁹⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁹⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P817, R0628776.

⁷⁶⁹⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁶⁹⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana vrata, DP P473, str. 368; DP P472, str. 204; DP P103, str. 1-2; DP P817, R0628778.

⁷⁷⁰⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P469; DP P470, str. 1-3; DP P473, str. 100; DP P817, R0628779.

⁷⁷⁰¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
HOTI, Hazir	67	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰²
HOTI, Qerim	42	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰³
HOTI, Rifat	54	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰⁴
HOTI, Rustem	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰⁵
HOTI, Tahir	55	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰⁶
HOTI, Muhamet	52	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰⁷
HOTI, Sadik (Sadik)	66	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰⁸
HOTI, Shefqet (A)		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁰⁹
HOTI, Vehbi		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹⁰
ISUFI, Zenel	72	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹¹
JETULLAHU, Beqir	27	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹²
KAJTAZDI, Kajtaž Z	68	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹³
KELMENDI, Bajram	66	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹⁴
KELMENDI, Jetullah	56	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹⁵
KOTOORI/KOTORRI, Ram (Rame)		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹⁶
KOTOORI/KOTORRI, Brahim		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹⁷
KOTOORI/KOTORRI, Hajzer		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹⁸
KRASNIQI, Deli	77	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷¹⁹

⁷⁷⁰² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, str. 7.

⁷⁷⁰³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P112, str. 3; DP P473, str. 369.

⁷⁷⁰⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁰⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁰⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁰⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁰⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁰⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷¹⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P122, str. 6; DP P817, R0628786.

⁷⁷¹⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
KRASNIQI, Mustaf (Mustafe)	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²⁰
KRASNIQI, Rrahim	69	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²¹
KUQICA (KUCINA), Azem	88	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²²
LOSHI, Sami	25	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²³
LOSHI (LJOSAJ), Jashar (Jasar)	48	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²⁴
LOSHI, Selman	78	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²⁵
MORINA, Halil (Halit)	38	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²⁶
MURSELI, Sokol (H)	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²⁷
MUSLIU, Beqir	45	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²⁸
MUSLIU, Ilaz (Iljaz)	73	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷²⁹
MUSLIU, Shaban	87	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³⁰
MUSLIU, Halit	62	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³¹
MUSLIU, Naim	23	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³²
MUSLIU, Mehmet	46	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³³
MUSTAFA (MSTAJ), Hasan (Hazar)	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³⁴

⁷⁷²⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷²¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷²² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷²³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P465; DP P466, 03081171; DP P817, R0628789.

⁷⁷²⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P461, str. 2; DP P462, str. 3; DP P817, R0628789.

⁷⁷²⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P126; DP P817, R0628789.

⁷⁷²⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷²⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷²⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷²⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P127.

⁷⁷³⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷³¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷³² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷³³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷³⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
OSMANI, Azem	75	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³⁵
OSMANI, Fatmir	24	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³⁶
OSMANI, Hetem	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³⁷
OSMANI, Muharrem	90	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷³⁸
OSMANI, Zoje	67	ženski	Na livadi, 28. mart 1999. godine ili približno tog datuma ⁷⁷³⁹
QAKA, Pajazit (D)	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴⁰
QALLAPEKU, Sabit	55	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴¹
QELAJ, Ismajl (Ismail)	61	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴²
QELAJ, Rexhep (Regjie/Rexh)	72	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴³
QELAJ, Metush	68	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴⁴
QUPEVA, Hamz (Hamzi/Hamez)	49	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴⁵
RACI, Ramadan	56	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴⁶
RAMAJ, Halit	60	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴⁷
REXHEPI, Muj (Muje)	49	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴⁸
SEJDIU, Mustaf (Mustafa)	46	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁴⁹
SHABANI, Azem		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵⁰

⁷⁷³⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷³⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P457; DP P458; DP P817, R0628794.

⁷⁷³⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷³⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷³⁹ V. gore, par. 620, 1407-1417, 1508-1514, 1728, DP P113; DP P817, R0628794.

⁷⁷⁴⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, grudnog koša i grudi, DP P473, str. 370; DP P117; DP P817, R0628796.

⁷⁷⁴⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁴⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
SHALA, Hysen A	65	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵¹
SHALA, Idriz	69	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵²
SHALA, Isuf	64	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵³
SHALA, Muj (Muje)	62	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵⁴
SHALA, Sali (Salih)	38	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵⁵
SHALA, Zymer	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵⁶
SHALA, Halim	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵⁷
SHALA, Hijraz (Hajriz)	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵⁸
SHERIFI, Sadik		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁵⁹
SHPATI, Zeqir	60	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶⁰
SPAHIU, Rizah	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶¹
SYLA, Ram (Rame)	63	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶²
TAHIRI, Brahim (Rrahim)	83	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶³
TEMAJ, Gani	41	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶⁴
TEMAJ, Hamdi	49	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶⁵
THAQI, Hamit B.	70	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶⁶
THAQI, Ram (Rame)		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶⁷
THAQI, Ajet (D)	71	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶⁸

⁷⁷⁵¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁵⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁶⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁶¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁶² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁶³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁶⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁶⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana, DP P464, str. 3; DP P463; DP P817, R0628805.

⁷⁷⁶⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P817, R0628805.

⁷⁷⁶⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁶⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
THAQI, Sheremet (Shermet)	49	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁶⁹
UKA, Uke	80	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷⁰
VELIQI (VELIHI), Zenel	75	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷¹
XHEMAJLI, Idriz	73	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷²
XHEMAJLI, Qazim	57	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷³
ZEKA, Jahir	60	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷⁴
ZEKA, Milazim	52	muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷⁵
Neidentifikovan muškarac		muški	Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷⁶

Žrtve čija su imena poznata, a koje nisu navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BAJRA, Enver			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷⁷
BAJRAMI, Qazim			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷⁸
BAJRAMI, Zaim			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁷⁹
BEAJRUKU, Mehmet			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸⁰
CITAKU (QITAKU), Ajmone (Ajmane)	81	ženski	Na livadi, 28. mart 1999. godine ili približno tog datuma ⁷⁷⁸¹
DESHEVCI, Pajazit			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸²
DRAGA, Sofijie			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸³

⁷⁷⁶⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, K0536173.

⁷⁷⁷⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁷¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P817, R0628806; DP P818, K0536173.

⁷⁷⁷² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁷³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁷⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁷⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁷⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁷⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁷⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, str. 5.

⁷⁷⁷⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁸⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁸¹ V. gore, par. 620, 1407-1417, 1728.

⁷⁷⁸² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, str. 5; DP P817, R0628772.

⁷⁷⁸³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, str. 5; DP P459; DP P460; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
DURAKU, Sokol			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸⁴
HALITI, Islam			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸⁵
HALITI, Qerime			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸⁶
ISLAMI, Kajtaz			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸⁷
KELMENDI, Rrahim			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸⁸
KRASINQI, Florim			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁸⁹
MULAJ, Qerime			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁹⁰
OSMANI, Rabije (Rabe)			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁹¹
SHALA, Kujtim			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁹²
SPAHIU, Aziz			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁹³
XHEMAJLI, Zecir			Izbica, 28. mart 1999. godine ⁷⁷⁹⁴

⁷⁷⁸⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727; v. takode DP P477.

⁷⁷⁸⁵ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727; v. takode DP P477.

⁷⁷⁸⁶ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁸⁷ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁸⁸ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁸⁹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727; v. takode DP P477.

⁷⁷⁹⁰ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, str. 8; DP P817, R0628786; v. takode DP P477.

⁷⁷⁹¹ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; v. takode DP P817, R0628794; v. takode DP P477.

⁷⁷⁹² V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727.

⁷⁷⁹³ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1508-1514, 1727; DP P818, str. 9; v. takode DP P477.

⁷⁷⁹⁴ V. gore, par. 621-630, 632-634, 1407-1417, 1727; v. takode DP P477.

E. ĐAKOVICAŽrtve navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
CAKA, Dalina	14	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁷⁹⁵
CAKA, Delvina	6	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁷⁹⁶
CAKA, Diona	2	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁷⁹⁷
CAKA, Valbona	34	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁷⁹⁸
GASHI, Hysen	50	muški	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁷⁹⁹
HAXHIAVDIJA (HAXHIAVDIA), Doruntina	8	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰⁰
HAXHIAVDIJA (HAXHIAVDIA), Egzon	5	muški	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰¹
HAXHIAVDIJA (HAXHIAVDIA), Rina	4	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰²
HAXHIAVDIJA (HAXHIAVDIA), Valbona	38	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰³
HOXHA, Flaka	15	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰⁴

⁷⁷⁹⁵ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁷⁹⁶ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁷⁹⁷ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁷⁹⁸ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁷⁹⁹ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁸⁰⁰ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁸⁰¹ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁸⁰² V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.⁷⁸⁰³ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
HOXHA, Shahindere	55	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰⁵
NUČI, Manushe	50	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰⁶
NUČI, Shirine	70	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰⁷
VEJSA, Arlind	5	muški	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰⁸
VEJSA, Dorina	10	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸⁰⁹
VEJSA, Fetije	60	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹⁰
VEJSA, Marigona	8	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹¹
VEJSA, Rita	2	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹²
VEJSA, Sihana	8	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹³
VEJSA, Tringa	30	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 157, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹⁴

⁷⁸⁰⁴ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸⁰⁵ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸⁰⁶ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸⁰⁷ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸⁰⁸ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸⁰⁹ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸¹⁰ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸¹¹ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸¹² V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸¹³ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.
⁷⁸¹⁴ V. gore, par. 886-889, 1419-1421, 1731.

Žrtve čija su imena poznata, a koje nisu navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
CANA, Ganimete			Ulica Miloša Gilića, br. 80, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹⁵
CANA, Januz			Ulica Miloša Gilića, br. 80, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹⁶
CANA, Shpresa	43	ženski	Ulica Miloša Gilića, br. 80, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹⁷
CANA, Fatmir	41	muški	Ulica Miloša Gilića, br. 80, 2. april 1999. godine ⁷⁸¹⁸

⁷⁸¹⁵ V. gore, par. 891, 1422, 1732.

⁷⁸¹⁶ V. gore, par. 891, 1422, 1732.

⁷⁸¹⁷ V. gore, par. 891, 1422, 1732.

⁷⁸¹⁸ V. gore, par. 891, 1422, 1732.

F. MEJAŽrtve navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
ABAZI, Mark	37	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸¹⁹
ABAZI, Pashk	40	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²⁰
ABAZI, Pjeter	53	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²¹
ADEMAJ, Bekim	18	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²²
ADEMAJ, Shemsi	38	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²³
ADEMI, Isuf	36	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²⁴
ADEMI, Mazllum	17	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²⁵
AHMETAJ, Liridon	17	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²⁶

⁷⁸¹⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna povreda kičme, DP P472, K0528618.

⁷⁸²⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P98, K0498640; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸²¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P100, K0499932; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸²² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412531; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸²³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane glave, DP P474, K0412583.

⁷⁸²⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412552; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸²⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana trupa, DP P456, K0527901.

⁷⁸²⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412430; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸²⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P473, K0503423.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
AHMETI, Ahmet	54	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²⁷
AHMETI, Ahmet	65	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²⁸
AHMETI, Blerim	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸²⁹
AHMETI, Hysen	68	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³⁰
ALIAJ (ALIJA), Adem (Arben/Adem/Alijah)	55	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³¹
ALIAJ (ALIJA), Agron	17	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³²
ALIAJ (ALIJA), Ali (Alija)	50	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³³
ALIAJ (ALIJA), Sali	53	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³⁴
ALIAJ (ALIJA), Zenun	44	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³⁵

⁷⁸²⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P473, K0503423.

⁷⁸²⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša i obe nadlaktice, DP P456, K0528145.

⁷⁸²⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P473, K0503413; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸³⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412701; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸³¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P456, K0528142; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸³² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne povrede, DP P456, K0528148.

⁷⁸³³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412462; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸³⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412779; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸³⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412475; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
ALIAJ (ALIJAJ), Arben	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³⁶
AVDULLAHU, Ymer	17	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³⁷
AVDYLI, Avdyl		muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³⁸
AVDYLI, Bajrush	16	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸³⁹
AVDYLI, Hysen	56	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴⁰
AVDYLI, Muhedin	26	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴¹
BAJRAKTARI, Lavdim	22	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴²
BAJRAMI, Ali	55	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴³
BAJRAMI, Shaban	27	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴⁴

⁷⁸³⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502778; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸³⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P472, K0528406; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸³⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P473, K0503415.

⁷⁸³⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412733; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁴⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, grudnog koša i levog kuka, DP P472, K0528438.

⁷⁸⁴¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede grudnog koša i karlice, DP P472, K0528382.

⁷⁸⁴² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede trupa, DP P472, K0528412.

⁷⁸⁴³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502568; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁴⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P456, K0528294.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BAJRAMI, Syle (Syl/Sylë)	37	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴⁵
BAJRAMI, Xhafer	35	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴⁶
BAJRAMI, Xhavit	27	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴⁷
BALA, Ali	75	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴⁸
BALA, Bajram	46	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁴⁹
BALA, Mehmet	38	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵⁰
BALA, Perparim	28	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵¹
BALIU (BALIA), Ragip (Raqip)	30	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵²
BARDHECI (BARDHECAJ), Demush	29	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵³

⁷⁸⁴⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede grudnog koša, DP P472, K0528446.

⁷⁸⁴⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane glave, DP P474, K0412620.

⁷⁸⁴⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412555; v. takode DP P818.

⁷⁸⁴⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P474, K0412886; v. takode DP P818.

⁷⁸⁴⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P456, K0528073.

⁷⁸⁵⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P472; K0528645.

⁷⁸⁵¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁵² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502420; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁵³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412459; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BARDHECI, Idriz	25	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵⁴
BATUSHA, Haki	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵⁵
BEQAJ, Armend	17	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵⁶
BEQAJ, Bajram	41	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵⁷
BEQAJ, Bedri	36	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵⁸
BEQAJ, Brahim	28	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁵⁹
BEQAJ, Dritan (Driton)	17	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶⁰
BEQAJ, Emin	34	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶¹
BEQAJ, Kujtim	16	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶²

⁷⁸⁵⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P456, K0528125; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁵⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša, DP P472, K0528452.

⁷⁸⁵⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelna povreda vratnog i grudnog dela kičme, DP P472, K0528409.

⁷⁸⁵⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti povreda donjeg dela grudnog koša i karlice, naneta vatrenim oružjem, DP P456, K0528056.

⁷⁸⁵⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelna povreda grudnog koša, levog kuka i obe butine, DP P472, K0528379.

⁷⁸⁵⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane glave, kao i prostrelne rane karlice i donjeg abdomena, DP P474, K0412671.

⁷⁸⁶⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P473, K0503429; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P472, L0528424; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412472; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BEQAJ, Milazim	31	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶³
BEQAJ, Ramadan	57	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶⁴
BEQAJ, Rasim	46	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶⁵
BEQAJ, Tafe (Tafë)	54	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶⁶
BEQAJ, Ymer	50	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶⁷
BEQIRAJ, Albert	21	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶⁸
BEQIRAJ, Arsim	16	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁶⁹
BEQIRAJ, Syle (Sylë)	55	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷⁰
BEQIRAJ, Tahir	58	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷¹
BERISHA, Halil	50	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷²

⁷⁸⁶³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412527; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412469; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412722; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502260; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁶⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane, DP P474, K0412604.

⁷⁸⁷⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412608.

⁷⁸⁷¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane donjeg abdomena, DP P474, K0412664.

⁷⁸⁷² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna povreda slabinskog dela kičme, DP P473, K0503427.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BINAKU (BINAKAJ), Avni	42	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷³
BINAKU, Binak	34	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷⁴
BOBI, Ismet	21	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷⁵
CUNI, Fixhri (Fiqrih/Fiqiri)	46	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷⁶
CUNI, Muharrem	67	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷⁷
CUNI, Sutki	20	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁷⁸
DEDA (DEDAJ), Linton	16	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁸⁷⁹
DEDA (DEDAJ), Mark	47	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁸⁸⁰
DEDA (DEDAJ), Pashk	42	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁸⁸¹
DEDAJ, Frrok	34	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸²

⁷⁸⁷³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P472, K0528654; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁷⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P101, K0500776; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁷⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P456, K0527891; v. takođe DP P818.

⁷⁸⁷⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0503065; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁷⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412823.

⁷⁸⁷⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P474, K0412792.

⁷⁸⁷⁹ V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736; DP P473, K0503457; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁸⁰ V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736; DP P474, K0412883; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁸¹ V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana desne ruke, DP P456, K0528083; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁸² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša i glave, DP P456, K0528087.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
DEDAJ, Gjon (Xhon)	62	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸³
DEDAJ, Mikel	37	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸⁴
DEDAJ, Pjeter	64	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸⁵
DELIU (DELIJA), Deli	37	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸⁶
DEMAJ (DEMA), Ali	39	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸⁷
DUZHMANI, Agron	17	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸⁸
DUZHMANI, Frane (Fran)	23	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁸⁹
DUZHMANI, Gezim	25	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹⁰
DUZHMANI, Gostin	35	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹¹

⁷⁸⁸³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P473, K0503455.

⁷⁸⁸⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P472, K0528490.

⁷⁸⁸⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P98, K0498322; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁸⁸⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, grudnog koša i desne ruke, DP P456, K0527877.

⁷⁸⁸⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede grudnog koša i desne ruke, DP P473, K0503471.

⁷⁸⁸⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane donjeg abdomena, DP P474, K0412502.

⁷⁸⁸⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i grudnog koša, DP P456, K0528170.

⁷⁸⁹⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412736.

⁷⁸⁹¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede glave, vrata i grudnog koša, DP P456, K0528155.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
DUZHMANI, Manuel (Manol)	20	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹²
DUZHMANI, Marjan (Marljan/Marian)	31	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹³
DUZHMANI, Mikel	32	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹⁴
DUZHMANI, Pal (Kolë)	33	muški	Meja, 27. april 1999. godine ⁷⁸⁹⁵
DUZHMANI, Pashk	34	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹⁶
FAZLIJAJ (FAXLIJA), Male (Mal)	44	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹⁷
FETAJ, Haxhi (Hagji)	40	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine 1999. godine ⁷⁸⁹⁸
GASHI, Robert	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁸⁹⁹

⁷⁸⁹² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, DP P474, K0412761.

⁷⁸⁹³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti povreda abdomena nanescena vatrenim oružjem, DP P456, K0528067.

⁷⁸⁹⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane glave, DP P454, K0538261; DP P456, K0528166.

⁷⁸⁹⁵ V. gore, par. 961-963, 1493-1494, 1737. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412537; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁹⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412697.

⁷⁸⁹⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša, kičme i donjeg abdomena, DP P474, K0412678.

⁷⁸⁹⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412505; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁸⁹⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede glave, vrata i grudnog koša, DP P456, K0527905.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
GAXHERRI (GAXHERRI), Brahim	38	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰⁰
GAXHERI, Xhafer	66	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰¹
GJOCAJ, Deme	39	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰²
GJOKAJ, Ardian (Ardijan)	23	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰³
GOLAJ, Asllan	41	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰⁴
GOLAJ, Avdi	31	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰⁵
GOLAJ, Idriz	56	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰⁶
GOLAJ (GOLA), Musa (Muse)	24	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰⁷
GOLAJ, Rame (Ramë)	35	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰⁸
GOLAJ, Rexhe (Rexhë)	54	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁰⁹
HADERGJONAJ,	18	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini,

⁷⁹⁰⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti povrede vrata i gornjeg dela grudnog koša naneta vatrenim oružjem, DP P456, K0528063.

⁷⁹⁰¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša, DP P474, K0412719.

⁷⁹⁰² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412543; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁰³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P474, K0412573.

⁷⁹⁰⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412445; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁰⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P473, K0503299.

⁷⁹⁰⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane kičme i karlice, DP P474, K0412521.

⁷⁹⁰⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana trupa, DP P474, K0412421.

⁷⁹⁰⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede glave, vrata i karlice, DP P456, K0528052.

⁷⁹⁰⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede grudnog koša, glave i nogu, DP P473, K0503297.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
Skender			27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹⁰
HAJREDINI, Faik	43	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹¹
HAJREDINI, Hysni (Isni)	35	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹²
HAJREDINI, Qamil	34	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹³
HASANAJ, Gjon	66	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹⁴
HASANAJ, Luan	17	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹⁵
HASANAJ, Shyt	45	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹⁶
HAXHA, Mentor	25	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹⁷

⁷⁹¹⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹¹¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave, grudnog koša i desne ruke, DP P473, K0503317.

⁷⁹¹² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412594.

⁷⁹¹³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede trupa i leve butine, DP P473, K0503315.

⁷⁹¹⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412740; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹¹⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša, DP P474, K4012685.

⁷⁹¹⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane bedrene kosti i trbušne duplje, DP P474, K0412776.

⁷⁹¹⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P474, K0412751.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
HAXHIU (HAXHIAVDYLI), Afrim	36	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹⁸
HAXHIU (HAXHIJA), Avdi	23	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹¹⁹
HAXHIU (HAXHIJA), Florim	33	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²⁰
HAXHIU, Tahir	49	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²¹
HOXHA, Ardian	16	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²²
HOXHA, Bajram	44	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²³
HOXHA, Blendian	18	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²⁴
HOXHA (Hoxha), Fitim	32	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²⁵
HOXHA, Hajrullah	27	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²⁶

⁷⁹¹⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P472, str. 283; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹¹⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502925; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹²⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412415.

⁷⁹²¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane trupa, DP P474, K0412436.

⁷⁹²² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P472, K0528421; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹²³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede grudnog koša, DP P472, K0528456.

⁷⁹²⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda grudnog koša, DP P472, K0528435.

⁷⁹²⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412580.

⁷⁹²⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
HOXHA, Naim	25	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²⁷
HOXHA, Ramiz	42	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²⁸
HOXHA, Rifat	33	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹²⁹
HYSENI, Binak	17	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹³⁰
IBRAHIMI (BRAHIMI), Hysni (Isni)	40	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹³¹
IDRIZI, Masar	21	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹³²
ISLAMAJ, Demë	63	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹³³
ISUFI, Bajram	16	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹³⁴

⁷⁹²⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P456, K0527887.

⁷⁹²⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave i grudnog koša, DP P472, K0528394.

⁷⁹²⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412567.

⁷⁹³⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P454, K0538260; DP P473, K0503319.

⁷⁹³¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412600.

⁷⁹³² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana na levoj butini, DP P472, K0528403.

⁷⁹³³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša, DP P474, K0412838.

⁷⁹³⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 1226-1234; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
ISUFI, Isa	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹³⁵
KABASHI, Andrush	18	muški	Dvorište Lizane Malaj, 27. april 1999. godine ⁷⁹³⁶
KABASHI, Arben	14	muški	Dvorište Lizane Malaj, 27. april 1999. godine ⁷⁹³⁷
KABASHI, Nikoll	32	muški	Dvorište Lizane Malaj, 27. april 1999. godine ⁷⁹³⁸
KAMERI, Besim	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹³⁹
KAMERI, Gëzim	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴⁰
KAMERI (KAMBERI), Muharrem	36	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴¹
KAMERI, Rrustem	41	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴²
KAMERI, Shpend	49	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴³
KOMANI, Nikolle (Nikollë)	26	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴⁴
KOMANI, Fran (Frane)	28	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴⁵

⁷⁹³⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 913-921; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹³⁶ V. gore, par. 955-957, 1500-1502, 1735; v. takode DP P818.

⁷⁹³⁷ V. gore, par. 955-957, 1500-1502, 1735; DP P456, K0527913; v. takode DP P818.

⁷⁹³⁸ V. gore, par. 955-957, 1500-1502, 1735; DP P100, K0499962; v. takode DP P818.

⁷⁹³⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana.

⁷⁹⁴⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 1062-1066; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁴¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave i grudnog koša, DP P473, K0503225.

⁷⁹⁴² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412743; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁴³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 715-723; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁴⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave i grudnog koša, DP P456, K0528117.

⁷⁹⁴⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P472, K0528418; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
KOMANI, Pashk (Pashkë)	33	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴⁶
KQIRA, Mikel	37	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴⁷
KQIRA, Pashk	40	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴⁸
KQIRAJ, Luz	39	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁴⁹
KRASNIQI, Albert	19	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵⁰
KRASNIQI, Mark (Marko)	24	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵¹
KRASNIQI, Ndue	33	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵²
KRASNIQI, Pjeter	33	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵³
KUQI, Hasan	37	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵⁴
KUQI, Shpend	19	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵⁵

⁷⁹⁴⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P456, K0527884.

⁷⁹⁴⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne ozlede, DP P472, K0528648.

⁷⁹⁴⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda glave, DP P472, K0528606.

⁷⁹⁴⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda glave, DP P472, K0528683.

⁷⁹⁵⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412624; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁵¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti ozleda glave naneta projektilom, DP P474, K0412782.

⁷⁹⁵² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412799.

⁷⁹⁵³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, DP P474, K0412688.

⁷⁹⁵⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana karlice, DP P474, K0412591; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁵⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda grudnog koša, DP P472, K0528388.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
KURPALI, Ilmi (Elmi)	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵⁶
KURTAJ, Haki	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵⁷
KURTAJ, Isa	30	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵⁸
KURTAJ, Muhamet	45	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁵⁹
KURTAJ, Sami	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁶⁰
MALA, Kllaudie (Klaudia/Klaudie)	15	ženski	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁶¹
MALA, Kol (Kole)	44	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁶²
MALA, Monika (Manike)	66	ženski	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine 1999. godine ⁷⁹⁶³
MALAJ, Blerim	15	muški	Dvorište Lizane Malaj, 27. april 1999. godine ⁷⁹⁶⁴
MALAJ (MALA), Vat (Vate)	37	muški	Dvorište Lizane Malaj, 27. april 1999. godine ⁷⁹⁶⁵

⁷⁹⁵⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412561.

⁷⁹⁵⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P472; K0528385.

⁷⁹⁵⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša i donjeg abdomena, DP P474, K0412711.

⁷⁹⁵⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁶⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P456, K0527881; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁶¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P100, str. 81-87; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁶² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P100, str. 74-77; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁶³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; DP P474, K0412921; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁶⁴ V. gore, par. 955-957, 1500-1502, 1735. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda glave, DP P473, str. 452; v. takođe DP P818.

⁷⁹⁶⁵ V. gore, par. 955-957, 1500-1502, 1735; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P473, K0503243.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
MALOKU, Blerim	40	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁶⁶
MALOKU, Burim	17	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁶⁷
MALOKU, Petrit	22	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁶⁸
MALOKU, Ymer	39	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁶⁹
MALUSHAJ, Besim	32	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁷⁰
MALUSHAJ, Shefki	38	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁷¹
MARKAJ, Bekim	23	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁹⁷²
MARKAJ, Mark	65	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁹⁷³
MARKAJ, Dede	36	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁷⁴
MARKAJ (MARKU), Gezim (Gezime)	21	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁷⁵
MARKAJ, Gjovalin (Xhevalin)	36	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁷⁶

⁷⁹⁶⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P473, K0503267.

⁷⁹⁶⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412765; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁶⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412597; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁶⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412534; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁷⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P473, K0503265; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁷⁹⁷¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P456, K0527895.

⁷⁹⁷² V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša i desne butine, DP P473; K0503259.

⁷⁹⁷³ V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736; DP P473, K0503263; v. takođe DP P818.

⁷⁹⁷⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša i glave, DP P474, K0412813.

⁷⁹⁷⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takođe DP P99; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana.

⁷⁹⁷⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 1336-1339; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
MARKAJ, Milan	35	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁷⁷
MARKAJ, Pashk (Pashuk)	38	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁹⁷⁸
MARKAJ, Petrit	27	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁹⁷⁹
MARKAJ, Pren (Prend)	60	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁷⁹⁸⁰
MARKAJ, Sokol	63	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸¹
MEHMETI, Agron	21	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸²
MEHMETI, Arben	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸³
MEHMETI, Gani	45	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸⁴
MEHMETI, Hysen	44	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸⁵
MEHMETI, Hysni	40	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸⁶

⁷⁹⁷⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i grudnih pršljenova, DP P474, K0412755.

⁷⁹⁷⁸ V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana noge, DP P456, K0528077; DP P473, K0503799; v. takode DP P818.

⁷⁹⁷⁹ V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane trupa i desne podlaktice, DP P456, K0527944; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁸⁰ V. gore, par. 958-960, 1500-1502, 1736; DP P100, str. 56-61; v. takode DP P818.

⁷⁹⁸¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P456, K0528070.

⁷⁹⁸² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša i glave, DP P456, K0528044.

⁷⁹⁸³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana trupa, DP P456, K0528048.

⁷⁹⁸⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412524.

⁷⁹⁸⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana trupa, DP P473, K0503271.

⁷⁹⁸⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, trupa i leve ruke, DP P456, K0528138.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
MEHMETI, Muharrem	68	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸⁷
MEHMETI, Quash (Qaush)	45	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸⁸
MEHMETI, Rame	43	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁸⁹
MEHMETI, Sami	20	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹⁰
MERTURI, Marash	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹¹
META (METAJ), Bajram	15	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹²
MIFTARI, Ismet	22	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹³
MIROCI, Brahim	18	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹⁴
MIROCI, Fahredin	24	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹⁵
MIROCI, Isuf	44	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹⁶

⁷⁹⁸⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne ozlede trupa i desne ruke, DP P473, K0503275.

⁷⁹⁸⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda grudnog koša DP P472, K0528415.

⁷⁹⁸⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁹⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P472, K0528400; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁹¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 485-491; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁹² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412449; v. takode DP P477.

⁷⁹⁹³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša, DP P474, K0412758.

⁷⁹⁹⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša, DP P474, K0412769.

⁷⁹⁹⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412515.

⁷⁹⁹⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane donjeg abdomena, DP P474, K0412508.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
MIROCI, Sokol	42	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹⁷
NDREJAJ (NREAJ), Kole	45	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹⁸
NDUE, Nue	68	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁷⁹⁹⁹
NEZIRI, Ahmet	25	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰⁰
NDUE (NUO) Sokol	45	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰¹
NUZA, Sokol	51	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰²
OSMANI, Shpend	71	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰³
PAJAZITI, Avdyl	41	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰⁴
PAJAZITI, Gani	37	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰⁵
PAJAZITI, Haxhi	15	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰⁶

⁷⁹⁹⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana trupa, DP P473, K0503261.

⁷⁹⁹⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁷⁹⁹⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P472, K0528427.

⁸⁰⁰⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave i trupa, DP P472, K0528432.

⁸⁰⁰¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P473, K0503498; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁰² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412635; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁰³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412638.

⁸⁰⁰⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P456, K0527898; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁰⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁰⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P474, K0412486.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
PAJAZITI, Ismet	30	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰⁷
PAJAZITI, Muje	52	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰⁸
PAJAZITI, Qerim	40	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁰⁹
PAJAZITI, Shkelzen	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹⁰
PAJAZITI, Shpend	58	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹¹
PAJAZITI, Smajl	48	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹²
PAJAZITI, Zenel	49	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹³
PEPAJ, Uke	16	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹⁴
PJETRI, Gasper	33	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹⁵
PJETRI, Ilirian (Ilirjan)	24	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹⁶

⁸⁰⁰⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane karlice i butne kosti, DP P474, K0412491.

⁸⁰⁰⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana abdomena, DP P474, K0412433.

⁸⁰⁰⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502332; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰¹⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412427; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰¹¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P474, K0412586.

⁸⁰¹² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane trupa i udarac tupim predmetom u glavu, DP P456, K0528121.

⁸⁰¹³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412715; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰¹⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰¹⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰¹⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P473, K0503405; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
PJETRI, Skender	27	muški	Dvorište Prenda Markaja, 27. april 1999. godine ⁸⁰¹⁷
PRELAJ, Ardian	18	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹⁸
PRELAJ (PRELA), Driton	24	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰¹⁹
PRELAJ (PRELA), Gjergj	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²⁰
PRELAJ (PRELA), Sokol	34	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²¹
PRELAJ (PRELA), Tome (Tomë)	37	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²²
PRENDI, Mark	26	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²³
PRENDI, Pal	49	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²⁴
PRENDI, Prend	55	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²⁵
PRENDI, Robert	24	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²⁶
PRENDI, Sokol	37	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²⁷

⁸⁰¹⁷ V. gore, par. 958-960, 1736; v. takođe DP P477.

⁸⁰¹⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412819.

⁸⁰¹⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave i grudnog koša, DP P472, K0528444.

⁸⁰²⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane glave, DP P474, K0412816.

⁸⁰²¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412540.

⁸⁰²² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i grudnog koša, DP P472, K0528449.

⁸⁰²³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502869; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰²⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1498-1502, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, DP P456, K0527916.

⁸⁰²⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰²⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502903; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰²⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412691; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, DP P473, K0503501.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
PRENDI, Viktor (Vitor)	28	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²⁸
QESTAJ (CESTAJ), Hajdar	61	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰²⁹
RAMA, Adem	22	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³⁰
RAMA, Bujar	27	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³¹
RAMA, Nijazi	22	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³²
RAMA, Sadri	50	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³³
RAMA (RAMAJ), Sezaj	36	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³⁴
RAMA, Zenun	33	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³⁵
RAMA, Zeqir	80	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³⁶
RAMAJ, Rame (Ram/Ramë)	27	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³⁷
RAMAJ, Tahir	70	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³⁸
REXHA, Adem	44	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰³⁹

⁸⁰²⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412691; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰²⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412704; v. takode DP P477.

⁸⁰³⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰³¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412518.

⁸⁰³² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰³³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412577; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰³⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave i trupa, DP P473, K0503510.

⁸⁰³⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412442; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰³⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P473, K0503507; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰³⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne povrede na nogama i grudnom košu, DP P472, K0528397.

⁸⁰³⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana levog kuka, DP P474, K0412546.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
REXHA (REXHAJ), Anton	20	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴⁰
REXHA, Avni	28	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴¹
REXHA, Bashkim	20	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴²
REXHA, Iber (Ibër)	53	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine 1999. godine ⁸⁰⁴³
REXHA, Ruzhdi	25	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴⁴
REXHAJ (REXHA), Hamza	62	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴⁵
REXHAJ (REXHA), Isuf	27	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴⁶
REXHAJ (REXHA), Xhevdet	40	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴⁷
RRUSTEMI (RUSTEMI), Bekim	28	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴⁸

⁸⁰³⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i grudnog koša, DP P473, K0503520.

⁸⁰⁴⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412773.

⁸⁰⁴¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne ozlede, DP P473, K0503514.

⁸⁰⁴² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i desne noge, DP P473, K0503517.

⁸⁰⁴³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i trupa, DP P473, K0503523.

⁸⁰⁴⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, trupa i leve noge, DP P473, K0503505.

⁸⁰⁴⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P473, K0503800; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁴⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 856-862; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁴⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412631.

⁸⁰⁴⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda grudnog koša, DP P473, K0503492.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
RRUSTEMI (RUSTEMI), Dan	35	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁴⁹
RRUSTEMI (RUSTEMI), Xhafer	27	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵⁰
SADIKU, Iber	40	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵¹
SADIKU, Ismet	28	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵²
SADIKU, Osman	59	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵³
SADIKU, Ramiz	33	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵⁴
SADIKU, Sadik	57	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵⁵
SADRIU (SADRIJA), Hysni	37	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine. godine ⁸⁰⁵⁶
SADRIU (SADRIA), Rexhep	44	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵⁷
SADRIU, Shaqir	47	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵⁸
SALIHAI, Osman	47	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁵⁹
SALIHU, Bajram	50	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini,

⁸⁰⁴⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana mandibule (donje vilice), DP P473, K0503495.

⁸⁰⁵⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, DP P473, K0503489.

⁸⁰⁵¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleđa desne strane karlice, DP P474, K0412694.

⁸⁰⁵² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰⁵³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412675; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰⁵⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰⁵⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede grudnog koša i desne šake, DP P473, K0503526.

⁸⁰⁵⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412653; v. takođe DP P477.

⁸⁰⁵⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i donjeg abdomena, DP P474, K0412681.

⁸⁰⁵⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša, DP P474, K0412788.

⁸⁰⁵⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P472; K0528391; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
			27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶⁰
SELMANAJ (SELMANI), Beqir	40	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶¹
SELMANAJ (SELMANI), Nexhat	16	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶²
SELMANI, Ali	54	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶³
SELMANI, Baki	26	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶⁴
SELMANI, Burim	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶⁵
SELMANI, Jonuz	30	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶⁶
SELMANI, Ujkan	18	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶⁷
SELMANI, Xheme (Xhemë)	65	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶⁸
SHALA, Deme (Demë)	29	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁶⁹

⁸⁰⁶⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede trupa, desne ruke i desne noge, DP P473, K0503547.

⁸⁰⁶¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana desne strane karlice, DP P474, K0412466.

⁸⁰⁶² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P456, K0528131.

⁸⁰⁶³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne ozlede glave, trupa i udova, DP P473, K0503544.

⁸⁰⁶⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša, DP P456, K0528060.

⁸⁰⁶⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁶⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P474, K0412611.

⁸⁰⁶⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412453; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁶⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša, DP P474, K0412807.

⁸⁰⁶⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412614; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
SHEHU, Agim	34	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷⁰
SHEHU, Ahmet	53	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷¹
SHEHU, Bujar	18	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷²
SHEHU, Ismet	30	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷³
SHEHU, Mehmet	25	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷⁴
SHEHU, Rame (Ramë)	44	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷⁵
SHOSHI, Elvis	19	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷⁶
SHOSHI, Naser	25	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷⁷
SHOSHI, Perparim	21	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷⁸
SMAJLI, Gani	41	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁷⁹

⁸⁰⁷⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P456, K0528135; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁷¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412795.

⁸⁰⁷² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda donjeg abdomena, DP P474, K0412667.

⁸⁰⁷³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda grudnog koša, DP P456, K0528152.

⁸⁰⁷⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne ozlede glave, grudnog koša i leve ruke, DP P473, K0503532.

⁸⁰⁷⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412412.

⁸⁰⁷⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P474, K0412456.

⁸⁰⁷⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁷⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P477.

⁸⁰⁷⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede glave, trupa i desne ruke, DP P456, K0528163.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
SOKOLI, Filip	45	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸⁰
SOKOLI, Kastriot	18	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸¹
SOKOLI, Kriste (Krist/Kristë)	30	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸²
SOKOLI, Simon	37	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸³
SYLA, Ismet	48	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸⁴
SYLA, Rexhep	77	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸⁵
SYLAJ, Bajram	51	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸⁶
TAHIRAJ, Bajram	55	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸⁷

⁸⁰⁸⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne ozlede glave, trupa i udova, DP P473, K0503538.

⁸⁰⁸¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i desne ruke, DP P474, K0412656.

⁸⁰⁸² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P473, K0503535.

⁸⁰⁸³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede grudnog koša, DP P473, K0503541.

⁸⁰⁸⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne ozlede trupa, leve ruke i obe noge, DP P473, K0503529.

⁸⁰⁸⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412439; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁸⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, str. 377-383; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁸⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412650; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
TAHIRAJ, Halil	34	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸⁸
TAHIRAJ, Isuf	63	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁸⁹
TAHIRAJ, Osman	47	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹⁰
TAHIRAJ, Ramadan	37	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹¹
TAHIRAJ, Rustem	22	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹²
TAHIRAJ, Selman	47	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹³
TAHIRAJ, Xhevdet	24	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹⁴
XHEMAJLI, Uke	30	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine 1999. godine ⁸⁰⁹⁵
XHEMAJLI (XHEMAJLAJ), Hasan	64	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹⁶
XHEMAJLI (XHEMAJLAJ), Isa	55	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹⁷

⁸⁰⁸⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda, DP P474, K0412483.

⁸⁰⁸⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412564; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰⁹⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede, DP P474, K0412647.

⁸⁰⁹¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda, DP P474, K0412707.

⁸⁰⁹² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i grudnog koša, DP P456, K0528159.

⁸⁰⁹³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

⁸⁰⁹⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane, DP P472; K0528430.

⁸⁰⁹⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane u predelu karlice, abdomena i desne butne kosti, DP P474, K0412643.

⁸⁰⁹⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti "višestruka oštećenja karlice i krsne kosti koja odgovaraju udaru projektila", DP P474, K0412479.

⁸⁰⁹⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takođe DP P818; v. takođe DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
XHEMAJLI (XHEMAJLAJ), Miftar	34	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹⁸
XHEMAJLI (XHEMAJLAJ), Rifat	19	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸⁰⁹⁹
XHEMAJLI (XHEMAJLAJ), Xhemajl	46	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰⁰
YMERI (IMERI), Elez	59	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰¹
YMERI (IMERI), Halit	57	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰²
YMERI (IMERI), Hasan	24	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰³
YMERI (IMERI), Hysen	18	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰⁴
YMERI (IMERI), Musa	36	muški	Operacija “Reka”, u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰⁵

⁸⁰⁹⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412495; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸⁰⁹⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne ozlede grudnog koša i leve ruke, DP P473, K0503550.

⁸¹⁰⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane na gornjem delu dela, DP P474, K0412841.

⁸¹⁰¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412558.

⁸¹⁰² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412570; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸¹⁰³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P576, K0502781; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸¹⁰⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša, DP P474, K0412728.

⁸¹⁰⁵ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412725; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
YMERI (IMERI), Xhafer	68	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰⁶
YMERI (IMERI), Zenel	41	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰⁷
ZENUNI, Bajram	36	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰⁸
ZENUNI, Xhevat	43	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹⁰⁹
ZENUNI, Zenel	42	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹¹⁰
ZEQIRI, Hasan	56	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹¹¹
ZYBERI, Arber	17	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹¹²
ZYBERI, Gani	36	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹¹³
ZYBERI, Skender	30	muški	Operacija "Reka", u Meji, Korenici i okolini, 27-28. april 1999. godine ⁸¹¹⁴

⁸¹⁰⁶ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana donjeg abdomena, DP P474, K0412660; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸¹⁰⁷ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P474, K0412548; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸¹⁰⁸ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P474, K0412627.

⁸¹⁰⁹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P474, K0412418.

⁸¹¹⁰ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; DP P456, K0528128; v. takode DP P818; v. takode DP P477.

⁸¹¹¹ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti prostrelna rana vrata, DP P474, K0412746.

⁸¹¹² V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave, DP P474, K0412785.

⁸¹¹³ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna ozleda grudnog koša, DP P474, K0412617.

⁸¹¹⁴ V. gore, par. 967-979, 985-995, 1492-1495, 1738; v. takode DP P818; v. takode DP P477. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane desnog ramena i desne podlaktice; P473, K0503553.

G. VUČITRN**Žrtve navedene u Prilogu Optužnici**

IME	STAROST	POL	DOKAZI O UZROKU SMRTI
BUNJAKU, M. Hysni	21	muški	Konvoj kod Donje Sudimlje, 2. maj 1999. godine ⁸¹¹⁵
GERXHALIU, A. Haki	39	muški	Konvoj kod Donje Sudimlje, 2. maj 1999. godine ⁸¹¹⁶
XHAFA, S. Veli	45	muški	Konvoj kod Donje Sudimlje, 2. maj 1999. godine ⁸¹¹⁷
XHAFA, Miran	71	muški	Konvoj kod Donje Sudimlje, 2. maj 1999. godine ⁸¹¹⁸

⁸¹¹⁵ V. gore, par. 1184, 1197, 1742.

⁸¹¹⁶ V. gore, par. 1185, 1197, 1423-1427, 1742. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1174, str. 160-163; DP P1173, str. 7.

⁸¹¹⁷ V. gore, par. 1192, 1197, 1423-1427, 1742. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1172, str. 71-72.

⁸¹¹⁸ V. gore, par. 1191, 1197, 1423-1427, 1742. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1172, str. 69-70.

H. KOTLINA, KAČANIK**Žrtve navedene u Prilogu Optužnici**

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
KUČI (KUQI), Idriz	55	muški	Kotlina, 24. mart 1999. godine ⁸¹¹⁹
KUQI, Ismail	21	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²⁰
KUQI, Nexhadi	31	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²¹
KUQI, Xhemjal	22	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²²
LOKU, Agim	31	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²³
LOKU, Garip	47	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²⁴
LOKU, Ibush	20	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²⁵
LOKU, Ismajl (Ismail)	28	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²⁶
LOKU, Izijah	19	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²⁷
LOKU, Naser R.	17	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²⁸
LOKU, Sabit	20	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹²⁹
REXHA, Neshat	16	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³⁰
VLASHI, Sali M.	42	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³¹

Žrtve čija su imena poznata, a koja nisu navedena u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
LOKU, Atmir	21	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³²
LOKU, Bajram	28	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³³
LOKU, Cen	35	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³⁴

⁸¹¹⁹ V. gore, par. 1113, 1117, 1118, 1428-1429, 1436, 1445, 1744. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1167, str. 8.

⁸¹²⁰ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²¹ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²² V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²³ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²⁴ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²⁵ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²⁶ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²⁷ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²⁸ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹²⁹ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³⁰ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³¹ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³² V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³³ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
LOKU, Ismet	21	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³⁵
LOKU, Mahi	26	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³⁶
LOKU, Sabri	26	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³⁷
LOKU, Naser (Nasir) F	23	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³⁸
KUQI (KUCI), Danush	16	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹³⁹
KUQI (KUCI), Sherif	27	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹⁴⁰
KUQI (KUCI), Minah	16	muški	Bunari, 24. mart 1999. godine ⁸¹⁴¹

⁸¹³⁴ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³⁵ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³⁶ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³⁷ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³⁸ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹³⁹ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹⁴⁰ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

⁸¹⁴¹ V. gore, par. 1115-1116, 1120, 1428-1445, 1744.

I. SLATINA I VATAŽrtve navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
CAKA, Mahmut Hasan (Mahumat)	45	muški	Vata, 13. april 1999. godine ⁸¹⁴²
LAMA (LAMI), Brahim	52	muški	Vata, 13. april 1999. godine ⁸¹⁴³
LAMA (LAMI), Hebib (Habib)	18	muški	Vata, 13. april 1999. godine ⁸¹⁴⁴

Žrtve čija su imena poznata, a koja nisu navedena u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
LAMA (LAMI), Rramam (Rraman)	52	muški	Vata, 13. april 1999. godine ⁸¹⁴⁵

⁸¹⁴² V. gore, par. 1138-1139, 1447-1449, 1747. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana, DP P1169, p. 13.

⁸¹⁴³ V. gore, par. 1138-1139, 1447-1449, 1747. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša, DP P1169, pp. 29-32.

⁸¹⁴⁴ V. gore, par. 1138-1139, 1447-1449, 1747. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane grudnog koša i abdomena, DP P1169, pp. 33-36.

⁸¹⁴⁵ V. gore, par. 1138-1139, 1447-1449, 1747. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane grudnog koša i donjeg abdomena, DP P1168, K0144157, K0144167.

J. PODUJEVOŽrtve navedene u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
BOGUJEVCI, Šefkate (Shefkate)	43	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁴⁶
BOGUJEVCI, Nora	15	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁴⁷
BOGUJEVCI, Salja (Sala)	39	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁴⁸
BOGUJEVCI, Špend (Shpend)	13	muški	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁴⁹
BOGUJEVCI, Špetim (Shpetim)	10	muški	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵⁰
BOGUJEVCI, Šhide (Shehide)	69	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵¹
LLUGALIU, Fezdrije (Fexhrije/ Fezdrie/Fezrije)	21	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵²
LLUGALIU, Nefise	54	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵³
DURIQI, Isma (Esma)	69	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵⁴
DURIQI, Fitnete (Fetnete)	36	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵⁵

⁸¹⁴⁶ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana glave, DP P1144, K0291162.

⁸¹⁴⁷ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelna rana grudnog koša i ozleđa glave, DP P1143, K0291140.

⁸¹⁴⁸ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1147, K0291052.

⁸¹⁴⁹ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti strelne rane glave i grudnog koša, DP P1149, K0291096.

⁸¹⁵⁰ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1148, K0291074.

⁸¹⁵¹ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1141, K0291118.

⁸¹⁵² V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da je uzrok smrti strelna rana grudnog koša, DP P1146, K0291030.

⁸¹⁵³ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750. Sudskomedicinskom analizom ustanovljeno je da su uzrok smrti višestruke strelne rane, DP P1145, K0291008.

⁸¹⁵⁴ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750.

⁸¹⁵⁵ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750.

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
DURIQI, Dafina	9	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵⁶
DURIQI, Arbr (Arber)	7	muški	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵⁷
DURIQI, Mimoza	4	ženski	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵⁸
DURIQI, Albion (Albijon)	2	muški	Dvorište, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁵⁹

Žrtve čija su imena poznata, a koja nisu navedena u Prilogu Optužnici

IME	STAROST	POL	MESTO I DATUM UBISTVA
DURIQI Hamdi (Hamdija)	70	muški	Kafić, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁶⁰
GASHI (GAŠI) Selman (Seliman/Sejman/ Selmon)	68	muški	Kafić, 28. mart 1999. godine ⁸¹⁶¹

⁸¹⁵⁶ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750.

⁸¹⁵⁷ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750.

⁸¹⁵⁸ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750.

⁸¹⁵⁹ V. gore, par. 1241-1251, 1256, 1259, 1454-1457, 1750.

⁸¹⁶⁰ V. gore, par. 1246, 1454, 1458, 1751.

⁸¹⁶¹ V. gore, par. 1246, 1454, 1458, 1751.

XVII.DODATAK I: ISTORIJAT POSTUPKA

A. Pretpretresni postupak

1. Potvrda prvobitne optužnice, hapšenje, prvo pristupanje sudu i istorijat Optužnice

2234. Prvobitna optužnica protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Slobodana Miloševića i Vljaka Stojiljkovića potvrđena je 24. maja 1999. godine.⁸¹⁶² Ta optužnica izmenjena je 29. juna 2001. godine (dalje u tekstu: Izmenjena optužnica),⁸¹⁶³ 16. oktobra 2001. godine (dalje u tekstu: Druga izmenjena optužnica)⁸¹⁶⁴ i 19. jula 2002. godine (dalje u tekstu: Treća izmenjena optužnica).⁸¹⁶⁵ Iz Treće izmenjene optužnice izbrisane su optužbe protiv Vljaka Stojiljkovića, pošto je on u međuvremenu preminuo, a optužbe protiv Slobodana Miloševića izbrisani su zato što se protiv njega vodio poseban postupak.⁸¹⁶⁶ Ovaj predmet potom se vodio kao *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih*.

2235. Prvobitnu optužnicu protiv Vlastimira Đorđevića i još trojice optuženih, naime Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića (dalje u tekstu: *Tužilac protiv Pavkovića i drugih*) od 25. septembra 2003. godine, sudija O-Gon Kwon potvrdio je 2. oktobra 2003. godine.⁸¹⁶⁷ Istog dana izdati su poverljivi nalozi za hapšenje te četvorice optuženih.⁸¹⁶⁸ Nebojša Pavković se Međunarodnom sudu predao 28. aprila 2005. godine, Vladimir Lazarević se Međunarodnom sudu predao 3. februara 2005. godine, a Sreten Lukić se Međunarodnom sudu predao 4. aprila 2005. godine. Vlastimir Đorđević je i dalje bio na slobodi.

2236. Dana 1. aprila 2005. godine tužilac je podneo zahtev u kojem je zatražio da se predmet *Tužilac protiv Pavkovića i drugih* spoji s predmetom *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih*.⁸¹⁶⁹ Dana 8. jula 2005. godine, Pretpretresno veće odobrilo je taj zahtev i naložilo da se protiv optuženih Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića,

⁸¹⁶² *Tužilac protiv Slobodana Miloševića, Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vljaka Stojiljkovića*, predmet br. IT-99-37-1, Odluka o pregledu Optužnice i Zahtevu za pratećim nalogima, 24. maj 1999. godine.

⁸¹⁶³ *Tužilac protiv Slobodana Miloševića, Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vljaka Stojiljkovića*, predmet br. IT-99-37-1, Izmenjena optužnica, 29. jun 2001. godine.

⁸¹⁶⁴ *Tužilac protiv Slobodana Miloševića, Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića i Vljaka Stojiljkovića*, predmet br. IT-99-37-PT, Druga izmenjena optužnica, 29. oktobar 2001. godine

⁸¹⁶⁵ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića*, predmet br. IT-99-37-PT, Treća izmenjena optužnica, 19. jul 2002. godine.

⁸¹⁶⁶ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića*, predmet br. IT-99-37-PT, Treća izmenjena optužnica, 19. jul 2002. godine.

⁸¹⁶⁷ *Tužilac protiv Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-03-70-I, Potvrda Optužnice, 2. oktobar 2003. godine.

⁸¹⁶⁸ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-03-70-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 2. oktobar 2003. godine; *Tužilac protiv Nebojše Pavkovića*, predmet br. IT-03-70-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 2. oktobar 2003. godine; *Tužilac protiv Vladimira Lazarevića*, predmet br. IT-03-70-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 2. oktobar 2003. godine; *Tužilac protiv Sretena Lukića*, predmet br. IT-03-70-I, Nalog za hapšenje Nalog za predaju, 2. oktobar 2003. godine.

Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića vodi jedinstven sudski postupak na osnovu jedne zajedničke optužnice (dalje u tekstu: *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*), a tužilaštvu naložilo da dostavi izmenjenu objedinjenu optužnicu.⁸¹⁷⁰ Osim toga, Veće je odobrilo zahteve iz podnesaka Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića u kojima su optuženi naveli da u optužnici u predmetu *Tužilac protiv Pavkovića i drugih* ima formalnih nedostataka i naložilo tužilaštvu da ih ispravi.⁸¹⁷¹ Dana 16. avgusta 2005. godine, tužilaštvo je dostavilo predlog izmenjene spojene optužnice, u skladu s nalogom Pretpretnog veća, i zatražilo odobrenje da unese dalje izmene.⁸¹⁷²

2237. Dana 22. marta 2006. godine Pretpretno veće odobrilo je zahteve u kojima su Milan Milutinović, Nikola Šainović, Dragoljub Ojdanić, Nebojša Pavković, Vladimir Lazarević i Sreten Lukić osporavali formu predložene izmenjene spojene optužnice i naložilo tužilaštvu da ispravi niz formalnih nedostataka u izmenjenoj spojenoj optužnici.⁸¹⁷³ Dana 5. aprila 2006. godine, tužilaštvo je podnelo Drugu izmenjenu spojenu optužnicu.⁸¹⁷⁴

2238. Dana 11. maja 2006. godine, Pretresno veće odobrilo je zahtev tužilaštva da izmeni optužnicu.⁸¹⁷⁵ Narednog dana, tužilaštvo je dostavilo Treću izmenjenu spojenu optužnicu.⁸¹⁷⁶

2239. Na statusnoj konferenciji održanoj 17. maja 2006. godine, sudija Iain Bonomy, pretpretni sudija, naložio je tužilaštvu da predmet Vlastimira Đorđevića, koji je još uvek bio na slobodi, izdvoji iz predmeta drugih optuženih u predmetu *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih*, zahvaljujući čemu je postupak protiv ostalih optuženih mogao da počne prema rasporedu. Prema uputstvima datim tokom statusne konferencije, tužilaštvo je 21. juna 2006. godine zatražilo odobrenje da Vlastimira Đorđevića izdvoji iz predmeta protiv ostalih optuženih u predmetu *Tužilac*

⁸¹⁶⁹ *Tužilac protiv Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-03-70-PT, Zahtev tužilaštva za spajanje predmeta, 1. april 2005. godine.

⁸¹⁷⁰ *Tužilac protiv Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-03-70-PT, i *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića*, predmet br. IT-99-37-PT, Odluka po Zahtevu tužilaštva za spajanje predmeta, 8. juli 2005. godine.

⁸¹⁷¹ *Tužilac protiv Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-03-70-PT, Odluka po Preliminarnom podnesku Vladimira Lazarevića u vezi s formom Optužnice, 8. jul 2005. godine; *Tužilac protiv Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-03-70-PT, Odluka po Preliminarnom podnesku Sretena Lukića u vezi s formom Optužnice, 8. juli 2005. godine.

⁸¹⁷² *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-05-87-PT, Izmenjena spojena optužnica, 16. august 2005. godine

⁸¹⁷³ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-05-87-PT, Odluka po podnescima odbrane o navodnim nedostacima u formi predložene Izmenjene spojene optužnice, 22. mart 2006. godine.

⁸¹⁷⁴ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-05-87-PT, Druga izmenjena spojena optužnica, 5. april 2006. godine.

⁸¹⁷⁵ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-05-87-PT, Odluka po Zahtevu za izmenu optužnice, 11. maj 2006. godine.

⁸¹⁷⁶ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-05-87-PT, Treća izmenjena spojena optužnica, 12. maj 2006. godine.

protiv Milana Milutinovića i drugih.⁸¹⁷⁷ Dana 26. juna 2006. godine, Pretpretresno veće odobrilo je da se Vlastimir Đorđević izdvoji iz predmeta *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih* i daljem postupku protiv njega dodelilo novi broj predmeta.⁸¹⁷⁸ Treća izmenjena spojena optužnica, dostavljena 6. jula 2006. godine, i dalje je operativna optužnica i u predmetu *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih* i u ovom predmetu, *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*.⁸¹⁷⁹

2240. Vlastimir Đorđević je 17. juna 2007. godine uhapšen i prebačen u sedište Međunarodnog suda. Prilikom prvog pristupanja sudu, 19. juna 2007. godine, Đorđević je odlučio da se, u skladu s pravilom 62(A)(iii) Pravilnika, ne izjasni o krivici, da bi se na sledećem prvom stupanju pred sud, 16. jula 2007. godine, izjasnio da nije kriv ni po jednoj tački optužnice.⁸¹⁸⁰

2241. Dana 18. juna 2007. godine, nalogom sudije Kevina Parkera, vršioca dužnosti predsednika Međunarodnog suda, ovaj predmet dodeljen je Pretresnom veću III.⁸¹⁸¹ Dana 21. juna 2007. godine, sudija Fausto Pocar, tadašnji predsednik Međunarodnog suda, naložio je da sudija Tsvetana Kamenova i sudija Frederik Harhoff budu dodeljeni Pretresnom veću III, za potrebe vođenja pretpretresnog postupka u ovom predmetu.⁸¹⁸²

2242. Na statusnoj konferenciji održanoj 22. februara 2008. godine, tužilaštvo je obavestilo odbranu i pretpretresnog sudiju da namerava da zatraži odobrenje da u optužnicu unese dodatne izmene.⁸¹⁸³ Prema uputstvima koje je pretpretresni sudija dao na toj statusnoj konferenciji, tužilaštvo je 2. juna 2008. godine podnelo zahtev za odobrenje da izmeni treću izmenjenu spojenu optužnicu i u nju doda navode o ubistvu 14 žrtava u gradu Podujevu.⁸¹⁸⁴ Dana 7. jula 2008. godine Pretpretresno veće odobrilo je zahtev u kojem je tužilaštvo zatražilo odobrenje da izmeni Treću izmenjenu spojenu optužnicu.⁸¹⁸⁵ Dana 9. jula 2008. godine, tužilaštvo je dostavilo Četvrtu izmenjenu optužnicu, koja je potom postala operativna optužnica u ovom predmetu.⁸¹⁸⁶

⁸¹⁷⁷ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića, Vlastimira Đorđevića i Sretena Lukića*, predmet br. IT-05-87-PT, Zahtev tužilaštva za odobrenje da zameni Treću izmenjenu spojenu optužnicu i da Vlastimira Đorđevića izdvoji iz suđenja u ovom predmetu, 21. jun 2006. godine.

⁸¹⁷⁸ *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, IT-05-87-PT, Nalog kojim se zamenjuje Treća izmenjena spojena optužnica i Vlastimir Đorđević izdvaja iz suđenja, 26. juni 2006. godine.

⁸¹⁷⁹ *Tužilac protiv Milutinovića i drugih*, IT-05-87-PT, Nalog kojim se zamenjuje Treća izmenjena spojena optužnica i Vlastimir Đorđević izdvaja iz suđenja, 26. juni 2006. godine, str. 2–3.

⁸¹⁸⁰ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Zasedanje od 16. jula 2007. godine, T. 4, 11–14.

⁸¹⁸¹ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-I, Nalog o dodeli predmeta pretresnom veću, 18. jun 2007. godine.

⁸¹⁸² *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-I, Nalog o imenovanju sudija *ad litem* za rad u pretpretresnom postupku, 21. jun 2007. godine.

⁸¹⁸³ Statusna konferencija od 22. februara 2008. godine, T. 31–32.

⁸¹⁸⁴ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Zahtev tužilaštva za odobrenje da izmeni Treću izmenjenu spojenu optužnicu, s dodacima A, B i C, 2. jun 2008. godine.

⁸¹⁸⁵ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Odluka po Zahtevu tužilaštva za odobrenje da izmeni treću izmenjenu spojenu optužnicu, 7. juli 2008. godine.

⁸¹⁸⁶ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Četvrta izmenjena optužnica, 9. jul 2008. godine.

2243. Dana 17. jula 2008. godine, pošto je dostavljena Četvrta izmenjena optužnica, Vlastimir Đorđević ponovo je prvi put stupio pred sud i izjasnio se da nije kriv po navodima koji su dodatno uneti u Optužnicu.⁸¹⁸⁷

2. Osporavanje nadležnosti Međunarodnog suda

2244. Vlastimir Đorđević je 19. oktobra 2007. godine osporio teritorijalnu i vremensku nadležnost Međunarodnog suda. Suština tvrdnji koje je odbrana iznela je sledeća: (i) vremenska nadležnost Međunarodnog suda okončana je 1995. godine, kad je potpisan mirovni sporazum kojim je završen rat na teritoriji bivše Jugoslavije;⁸¹⁸⁸ (ii) Međunarodni sud nema teritorijalnu nadležnost, pošto SFRJ u trenutku osnivanja Međunarodnog suda više nije postajala, već je na njenoj teritoriji formirano pet novih država, a među njima i SRJ, u čijem se sastavu nalazila i Pokrajina Kosovo.⁸¹⁸⁹ Dana 6. decembra 2007. godine, Pretpretresno veće donelo je odluku po tom zahtevu i u njoj konstatovalo da datum prestanka nadležnosti Međunarodnog suda nije utvrđen, kao i da ta nadležnost obuhvata i navode o teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava počinjenim i posle 1999. godine.⁸¹⁹⁰ Pretpretresno veće konstatovalo je i da nadležnost Međunarodnog suda obuhvata i teritoriju Kosova, kako to nedvosmisleno proizlazi iz njegove prakse.⁸¹⁹¹

3. Početak suđenja

2245. Tužilaštvo je svoj Pretpretresni podnesak dostavilo 1. septembra 2008. godine, zajedno sa spisakom svedoka i dokaznih predmeta, na osnovu pravila 65ter(E) Pravilnika.⁸¹⁹² U nastavku suđenja Veće je, u celini ili delimično, odobrilo niz zahteva kojim se tražilo odobrenje da se izmeni spisak tužilaštva na osnovu pravila 65ter.⁸¹⁹³ Odbrana je svoj Pretpretresni podnesak dostavila 22. septembra 2008. godine.⁸¹⁹⁴

⁸¹⁸⁷ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Zasedanje od 17. jula 2008. godine, T. 65–76.

⁸¹⁸⁸ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Preliminarni zahtev Vlastimira Đorđevića kojim se osporava nadležnost, 19. oktobar 2007. godine, par. 2, 8, 10, 20.

⁸¹⁸⁹ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Preliminarni zahtev Vlastimira Đorđevića kojim se osporava nadležnost, 19. oktobar 2007. godine, par. 13, 15, 20.

⁸¹⁹⁰ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Odluka po Preliminarnom zahtevu Vlastimira Đorđevića u vezi s nadležnošću, 6. decembar 2007. godine, par. 10.

⁸¹⁹¹ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Odluka po Preliminarnom zahtevu Vlastimira Đorđevića u vezi s nadležnošću, 6. decembar 2007. godine, par. 11.

⁸¹⁹² *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Podnesci tužilaštva na osnovu pravila 65ter(E), s poverljivim Dodatkom I, Dodatkom II i Dodatkom III, 1. septembar 2008. godine.

⁸¹⁹³ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po Zahtevu tužioca za izmenu spiska svedoka na osnovu pravila 65ter, javno s poverljivim dodatkom A, 6. februara 2009. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po Zahtevu tužioca za izmenu spiska dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter sa dodacima A i B, 4. mart 2009. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Zahtev tužilaštva za odobrenje da izmeni svoj spisak svedoka na osnovu pravila 65ter, s poverljivim dodacima A i B, 14. maj 2009. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Zahtev tužilaštva da na spisak svedoka na osnovu pravila 65ter doda Milana Đakovića, 21. maj 1999. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po Drugom pismenom zahtevu Tužioca za izmenu spiska dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter, 2. juli 2009. godine; *Tužilac protiv Vlastimira*

2246. Dana 27. novembra 2008. godine, sudija Patrick Robinson, predsjednik Međunarodnog suda, dodelio je predmet protiv Vlastimira Đorđevića drugom pretresnom veću, Pretresnom veću II, i sudiju Christopha Flügea dodelio Pretresnom veću II za potrebe ovog predmeta.⁸¹⁹⁵ Narednog dana, sudija Patrick Robinson dodelio je *ad litem* sudiju Frederika Harhoffa Pretresnom veću II za potrebe pretpretresnog postupka u ovom predmetu.⁸¹⁹⁶

2247. Dana 1. decembra 2008. godine, nalogom sudije Carmela Agiusa, predsedavajućeg sudije Pretresnog veća II, predmet je dodeljen veću koje su činili sudija Kevin Parker (predsedavajući), sudija Christoph Flüge i sudija Frederik Harhoff.⁸¹⁹⁷

2248. Dana 15. decembra 2008. godine sudija Patrick Robinson, predsjednik Međunarodnog suda, dodelio je sudiju Melvillea Bairda Pretresnom veću II za potrebe ovog predmeta.⁸¹⁹⁸ Narednog dana sudija Carmel Agius, predsjednik Pretresnog veća II, imenovao je sudiju Melvillea Bairda na mesto sudije Frederika Harhoffa kao člana veća koje postupa u ovom predmetu.⁸¹⁹⁹

2249. Pretpretresna konferencija održana je 16. decembra 2008. i 26. januara 2009. godine.⁸²⁰⁰ Pretres je počeo 27. januara 2009. godine.⁸²⁰¹

B. Pretresni postupak

1. Pregled

2250. Tužilaštvo je s izvođenjem dokaza počelo 27. januara 2009, a završilo 28. oktobra 2009. godine. Dana 17. maja 2010. godine, tužilaštvo je ponovo otvorilo dokazni postupak, s ograničenim ciljem da se omogući unakrsno ispitivanje jednog svedoka koji ranije nije mogao da svedoči.⁸²⁰²

2251. Veće je saslušalo iskaze 115 svedoka tužilaštva, od kojih je 105 svedočilo delimično ili u potpunosti *viva voce*. Petoro svedoka tužilaštva u celini je dalo iskaz u vidu izjave na osnovu

Đorđevića, predmet br. IT-05-87/1-T, Druga odluka po Drugom pismenom zahtevu Tužilaštva za izmenu spiska dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter, 22. juli 2009. godine.

⁸¹⁹⁴ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Pretpretresni podnesak Vlastimira Đorđevića na osnovu pravila 65ter(F), 22. septembar 2008. godine.

⁸¹⁹⁵ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Nalog o dodeli predmeta drugom Pretresnom veću i raspoređivanju sudije, 27. novembar 2008. godine

⁸¹⁹⁶ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Nalog o raspoređivanju sudije u Pretresno veće, 28. novembar 2008. godine.

⁸¹⁹⁷ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Nalog o sastavu Pretresnog veća i imenovanju pretpretresnog sudije, 1. decembar 2008. godine.

⁸¹⁹⁸ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Nalog o imenovanju *ad litem* sudije za predmet koji razmatra Pretresno veće, 15. decembar 2008. godine.

⁸¹⁹⁹ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-PT, Nalog o zameni sudije Pretresnog veća, 16. decembar 2008. godine.

⁸²⁰⁰ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Zasedanje od 26. januara 2009. godine, T. 88–166.

⁸²⁰¹ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Zasedanje od 26. januara 2009. godine, T. 167.

pravila 92bis. Daljih 29 svedoka tužilaštva dalo je iskaz na osnovu pravila 92bis, s tim što su morali da stupe pred Veće radi unakrsnog ispitivanja.⁸²⁰³ Iskazi 48 svedoka tužilaštva dostavljeni su na osnovu pravila 92ter. Iskazi petoro svedoka tužilaštva dostavljeni su na osnovu pravila 92quater. Iskaz jednog svedoka tužilaštva prvobitno je prihvaćen na osnovu pravila 92quater, ali je taj svedok kasnije bio na raspolaganju da svedoči, pa je pozvan da usmeno svedoči pred Većem. Još pet svedoka tužilaštva dalo je iskaz na osnovu pravila 94bis.

2252. Odbrana je s izvođenjem dokaza počela 30. novembra 2009, a završila 20. maja 2010. godine. Odbrana je pozvala ukupno 28 svedoka, od kojih je 13 iskaz delimično dalo u pismenom obliku na osnovu pravila 92ter, a dvoje na osnovu pravila 94bis.⁸²⁰⁴

2253. Završni podnesci dostavljeni su 30. juna 2010. godine,⁸²⁰⁵ a završe reči održane su 13. i 14. jula 2010. godine.⁸²⁰⁶

2. Pitanja u vezi sa svedocima

2254. Veće je saslušalo iskaze 20 svedoka tužilaštva i jednog svedoka odbrane koji su iskaze dali pod zaštitnim merama određenim za ovaj postupak. Za troje od tih svedoka Veće je odobrilo zaštitne mere u ovom predmetu, a za ostalih 18 zaštitne mere odobrene u predmetu *Tužilac protiv Milutinovića i drugih* važile su i u ovom predmetu. Tokom postupka, Veće je izdalo naloge *subpoena* za 23 svedoka.

3. Odluka o prihvatljivosti dokaza

2255. Veće je prihvatilo ukupno 2.518 dokaznih predmeta, od čega 1.585 dokaznih predmeta tužilaštva, a 933 dokaznih predmeta odbrane. Tokom postupka Veće je, u celosti ili delimično, odobrilo niz zahteva za prihvatanje dokaza bez posredstva svedoka, čime su ti dokazni predmeti uvršteni u dokumentarne dokaze.⁸²⁰⁷

⁸²⁰² *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Zasedanje od 17. maja 2010. godine, T. 14151–14180.

⁸²⁰³ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po zahtevima tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92ter, 10. februar 2009. godine.

⁸²⁰⁴ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po zahtevima Vlastimira Đorđevića za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92ter MKSJ, 22. januar 2010. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po podnescima Vlastimira Đorđevića na osnovu pravila 65ter(G), 24. mart 2010. godine.

⁸²⁰⁵ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Završni pretresni podnesak, 30. jun 2010. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Završni pretresni podnesak Vlastimira Đorđevića, 30. jun 2010. godine.

⁸²⁰⁶ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, T. 14362–14534.

⁸²⁰⁷ *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po Zahtevu tužilaštva za uvrštavanje u spis dokaznih predmeta bez posredstva svedoka, 28. april 2009. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Odluka po Zahtevu tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka i prekoračenje propisanog broja reči i drugi zahtev za uvrštavanje u spis dokaznih predmeta bez posredstva svedoka, 7. decembar 2009. godine; *Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića*, predmet br. IT-05-87/1-T, Zahtev Vlastimira Đorđevića za odobrenje da prekorači dozvoljeni broj reči i zahtev za prihvatanje dokumenata bez posredstva svedoka, 23. jun 2010. godine.

XVIII. DODATAK II: GLOSAR TERMINA

b/h/s	bosanski/hrvatski/srpski jezik
BBC	British Broadcasting Corporation
BJRM	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija
CO	Civilna odbrana
Dopunski protokol I	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba, (Protokol I), Ženeva, 8. jun 1977.
Dopunski protokol II	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), Ženeva, 8. jun 1977.
DPMK	Diplomatska posmatračka misija na Kosovu
DPMK-EU	Diplomatska posmatračka misija Evropske unije na Kosovu
DPMK-SAD	Diplomatska posmatračka misija Sjedinjenih Američkih Država na Kosovu
Drugostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Babić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Babića</i> , predmet br. IT-03-72-A, Presuda po žalbi na kaznu, 18. jul 2005.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Blagojević</i>	<i>Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića</i> , predmet br. IT-02-60-A, Presuda, 9. maj 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. jul 2004.

Drugostepena presuda u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radoslava Brđanina</i> , predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. april 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Čelebići</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih</i> , predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. jul 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Galić</i>	<i>Tužilac protiv Stanislava Galića</i> , predmet br. IT-98-29-A, Presuda, 30. novembar 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Hadžihasanović</i>	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-A, Presuda, 22. april 2008.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Halilović</i>	<i>Tužilac protiv Sefera Halilovića</i> , predmet br. IT-01-48-A, Presuda, 16. oktobar 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Jelisić</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisića</i> , predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. jul 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kajelijeli</i>	<i>Tužilac protiv Juvénala Kajelijelija</i> , predmet br. ICTR-98-44A-A, 23. maj 2005.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kamuhanda</i>	<i>Tužilac protiv Jeana de Dieua Kamuhande</i> , predmet br. ICTR-99-54A-A, Presuda, 19. septembar 2005.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kayishema</i>	<i>Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane</i> , predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda, 1. jun 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kordić</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krajišnik</i>	<i>Tužilac protiv Momčila Krajišnika</i> , predmet br. IT-00-39-A, Presuda, 17. mart 2009.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003.

Drugostepena presuda u predmetu <i>Krstić</i>	<i>Tužilac protiv Radislava Krstića</i> , predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih</i> , predmet br. IT-96-23&23/1-A, Presuda, 12. jun 2002.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kupreškić</i>	<i>Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih</i> , predmet br. IT-95-16-A, Presuda, 23. oktobar 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kvočka</i>	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 28. februar 2005.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Limaj</i>	<i>Tužilac protiv Fatmira Limaja i drugih</i> , predmet br. IT-03-66-A, Presuda, 27. september 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Martić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Martića</i> , predmet br. IT-95-11-A, Presuda, 8. oktobar 2008.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Mrkšić</i>	<i>Tužilac protiv Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina</i> , predmet br. IT-95-13/1-A, Presuda, 5. maj 2009.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Nahimana</i>	<i>Tužilac protiv Ferdinanda Nahimane i drugih</i> , predmet br. ICTR-99-52-A, Presuda, 28. novembar 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Naletilić</i>	<i>Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića</i> , predmet br. 98-34-A, Presuda, 3. maj 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Ndindabahizi</i>	<i>Tužilac protiv Emmanuela Ndindabahizija</i> , predmet br. ICTR-01-71-A, Presuda, 16. januar 2007.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Ntagerura</i>	<i>Tužilac protiv Andréa Ntagerure i drugih</i> , predmet br. ICTR-99-46-A, Presuda, 7. jul 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Ntakirutimana</i>	<i>Tužilac protiv Elizaphana Ntakirutimane</i> , predmet br. ICTR-96-10-A, Presuda, 13. decembar 2004.

Drugostepena presuda u predmetu <i>Orić</i>	<i>Tužilac protiv Nasera Orića</i> , predmet br. IT-03-68-A, Presuda, 3. jul 2008.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Semanza</i>	<i>Tužilac protiv Laurenta Semanze</i> , predmet br. ICTR-97-20-A, Presuda, 20. maj 2005.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Simić</i>	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića i drugih</i> , predmet br. IT-95-9-A, Presuda, 28. novembar 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Stakić</i>	<i>Tužilac protiv Milomira Stakića</i> , predmet br. IT-97-24-A, Presuda, 22. mart 2006.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Strugar</i>	<i>Tužilac protiv Pavla Strugara</i> , predmet br. IT-01-42-A, Presuda, 17. jul 2008.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule</i> , predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. jul 1999.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Vasiljević</i>	<i>Tužilac protiv Mitra Vasiljevića</i> , predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004.
DSK	Demokratski savez Kosova
EKLJP	Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda
ESLJP	Evropski sud za ljudska prava
EU	Evropska unija
HRW	<i>Human Rights Watch</i>
IKM	istureno komandno mesto
IMG	International Management Group
<i>Israel v. Adolph Eichmann</i>	<i>Attorney General of Israel v. Adolph Eichmann</i> , 36 I.L.R. 5 (Okružni sud u Izraelu, 12. decembar 1961), potvrđeno 36 I.L.R. (Vrhovni sud Izraela, 29. maj 1962)

JNA	Jugoslovenska narodna armija
JSO	Jedinica za specijalne operacije Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Republike Srbije
KFOR	snage NATO na Kosovu
Komentar MKCK na Dopunske protokole	<i>Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949</i> /Komentar na Dopunske protokole od 8. juna 1977. godine uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine/, Međunarodni komitet Crvenog krsta, Ženeva, 1987.
Komentar MKCK na Ženevsku konvenciju II	J. Pictet, (ur.), <i>The Geneva Conventions of 12 August 1949: Commentary, Part II Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea</i> /Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine: Komentar, Drugi deo, Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru/, Međunarodni komitet Crvenog krsta, Ženeva, 1960.
Kontakt grupa za Balkan	Kontakt grupa za Balkan u čijem su sastavu bile Francuska, Nemačka, Italija, Rusija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države
KZK	Kosovski zaštitni korpus
Međunarodni sud	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta
MKNL	Međunarodna komisija za nestala lica
MKS	Međunarodni krivični sud

MKSJ	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine
MKSR	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i građana Ruande odgovornih za genocid i druga takva kršenja počinjena na teritoriji susednih država između 1. januara 1994. i 31. decembra 1994. godine
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Organizacija Severnoatlantskog pakta)
NVO	nevladina organizacija
Odbrana	branioci optuženog Vlastimira Đorđevića
Odluka na osnovu pravila 98bis u predmetu <i>Milošević</i>	<i>Tužilac protiv Slobodana Miloševića</i> , predmet br. IT-02-54-T, Odluka po predlogu za donošenje oslobađajuće presude, 16. jun 2004.
Odluka o nadležnosti u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule</i> , predmet br. IT-94-1-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995.
Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radoslava Brđanina</i> , predmet br. IT-99-36-A. Odluka po interlokutornoj žalbi, 19. mart 2004.
Odluka Žalbenog veća u predmetu <i>Hadžihasanović</i>	<i>Tužilac protiv Envera Hažihasanovića</i> , predmet br. 1T-01-47-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, 16. jul 2003.
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
OMPF	Office for Missing Persons and Forensics

(Kancelarija za nestala lica i forenziku)

OPG	Operativna poterna grupa
Optužnica	<i>Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića</i> , predmet br. IT-05-87/1-PT, Četvrta izmenjena optužnica, 2. jun 2008.
OUP	Odeljenje unutrašnjih poslova
OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
PJP	posebne jedinice policije
PMEZ	Posmatračka misija Evropske zajednice
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog suda
Presuda o kazni u predmetu <i>Dragan Nikolić</i>	<i>Tužilac protiv Dragana Nikolića</i> , predmet br. IT-94-2-S, Presuda o kazni, 18. decembar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Rajić</i>	<i>Tužilac protiv Ivice Rajića zvanog Viktor Andrić</i> , predmet br. IT-95-12-S, Presuda o kazni, 8. maj 2006.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Dragan Nikolić</i>	<i>Tužilac protiv Dragana Nikolića</i> , predmet br. IT-94-2-S, Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Bralo</i>	<i>Tužilac protiv Miroslava Brale</i> , predmet br. IT-95-17-A, Presuda po žalbi na kaznu, 2. april 2007.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Deronjić</i>	<i>Tužilac protiv Miroslava Deronjića</i> , predmet br. IT-02-61-A, Presuda po žalbi na kaznu, 20. jul 2005.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Momir Nikolić</i>	<i>Tužilac protiv Momira Nikolića</i> , predmet br. IT-02-60/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 8. mart 2006.

Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Mucić</i>	<i>Tužilac protiv Zdravka Mucića, Hazima Delića i Esada Landže</i> , predmet br. 1T-96-21-Abis, Presuda po žalbi na kaznu, 8. april 2003.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule</i> , predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda po žalbi na kaznu, 26. januar 2000.
Pretpretresni podnesak tužilaštva	<i>Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića</i> , predmet br. IT-05-87/1-PT, Pretpretresni podnesak tužilaštva, 1. septembar 2008.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Akayesu</i>	<i>Tužilac protiv Jeana-Paula Akayesua</i> , predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-T, Presuda, 25. jun 1999.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blagojević</i>	<i>Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića</i> , predmet br. IT-02-60-T, Presuda, 17. januar 2005.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Boškoski</i>	<i>Tužilac protiv Ljubeta Boškoskog i Johana Tarčulovskog</i> , predmet br. IT-04-82-T, Presuda, 8. jul 2008.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radoslava Brđanina</i> , predmet br. IT-99-36-T, Presuda, 1. septembar 2004.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Čelebići</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih</i> , predmet br. IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Delić</i>	<i>Tužilac protiv Rasima Delića</i> , predmet br. IT-04-83-T, Presuda, 15. septembar 2008.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Dragomir Milošević</i>	<i>Tužilac protiv Dragomira Miloševića</i> , predmet br. IT-98-29/1, Presuda, 12. decembar 2007.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , predmet br. IT-95-

17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998.

Prvostepena presuda u predmetu <i>Galić</i>	<i>Tužilac protiv Stanislava Galića</i> , predmet br. IT-98-29-T, Presuda i mišljenje, 5. decembar 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Hadžihasanović</i>	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Presuda, 15. mart 2006.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Halilović</i>	<i>Tužilac protiv Sefera Halilovića</i> , predmet br. IT-01-48-T, Presuda, 16. novembar 2005.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Haradinaj</i>	<i>Tužilac protiv Ramusha Haradinaja i drugih</i> , predmet br. IT-04-84, Presuda, 3. april 2008.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Jelisić</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisića</i> , predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kordić</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krstić</i>	<i>Tužilac protiv Radislava Krstića</i> , predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih</i> , predmet br. IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kupreškić</i>	<i>Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih</i> , predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kvočka</i>	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30-T, Presuda, 2. novembar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Limaj</i>	<i>Tužilac protiv Fatmira Limaja i drugih</i> , predmet br. IT-03-66-T, Presuda, 30. novembar 2005.

Prvostepena presuda u predmetu <i>Martić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Martića</i> , predmet br. IT-95-11-T, Presuda, 12. jun 2007.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Milutinović</i>	<i>Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih</i> , predmet br. IT-05-87-T, Presuda, 27. februar 2009.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Mrkšić</i>	<i>Tužilac protiv Mileta Mrkšića i drugih</i> , predmet br. IT-95-13/1, Presuda, 27. septembar 2007.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Naletilić</i>	<i>Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića</i> , predmet br. 98-34-T, Presuda, 31. mart 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Orić</i>	<i>Tužilac protiv Nasera Orića</i> , predmet br. IT-03-68-T, Presuda, 30. jun 2006.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Popović</i>	<i>Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih</i> , predmet br. IT-05-88-T, Presuda, 10. jun 2010.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Rutaganda</i>	<i>Tužilac protiv Georgesa Andersona Nderubumwea Rutagande</i> , predmet br. ICTR-96-3-T, Presuda, 6. decembar 1999.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Simić</i>	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića i drugih</i> , predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Stakić</i>	<i>Tužilac protiv Milomira Stakića</i> , predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. jul 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Strugar</i>	<i>Tužilac protiv Pavla Strugara</i> , predmet br. IT-01-42-T, Presuda, 31. januar 2005.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule</i> , predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Vasiljević</i>	<i>Tužilac protiv Mitra Vasiljevića</i> , predmet br. IT-98-32-T, Presuda, 29. novembar 2002.
RDB	Resor državne bezbednosti Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Republike Srbije

RJB	Resor javne bezbednosti Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Republike Srbije
RPO	rezervno policijsko odeljenje
SAJ	Specijalna antiteroristička jedinica
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
Statut	Statut međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju usvojen Rezolucijom 827 Saveta bezbednosti
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova
T.	Transkript pretresa. Sve stranice transkripta na koje upućuje ova Presuda preuzete su iz nekorigovane verzije transkripta. Stoga mogu postojati manje razlike u paginaciji te i konačne verzije transkripta koja je obelodanjena javnosti.
Transkript u predmetu <i>Milošević</i>	transkript iz postupka u predmetu <i>Tužilac protiv Slobodana Miloševića</i> , predmet br. IT-02-54-T
Transkript u predmetu <i>Milutinović</i>	transkript iz postupka u predmetu <i>Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih</i> , predmet br. IT-05-87-T
Tužilaštvo	Tužilaštvo MKSJ
UN	Ujedinjene nacije
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice)
UNICEF	United Nations Children's Fund (Dečji fond Ujedinjenih nacija)

UNMIK	United Nations Interim Administration in Kosovo (Privremena misija Ujedinjenih nacija na Kosovu)
UZP	udruženi zločinački poduhvat
Veće	Sekcija II Pretresnog veća II Međunarodnog suda
VJ	Vojska Jugoslavije
VK	Vrhovna komanda
VMK	Verifikaciona misija za Kosovo
VSO	Vrhovni savet odbrane
Zajednički član 3	član 3 Ženevskih konvencija od I do IV
Završni podnesak tužilaštva	<i>Tužilac protiv Vlastimira Đorđevića</i> , predmet br. IT-05-87/1-T, poverljivi Završni podnesak tužilaštva
Ženevska konvencija I	Ženevska konvencija I za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu od 12. avgusta 1949. godine
Ženevska konvencija II	Ženevska konvencija II za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru od 12. avgusta 1949. godine
Ženevska konvencija III	Ženevska konvencija III o postupanju sa ratnim zarobljenicima od 12. avgusta 1949. godine
Ženevska konvencija IV	Ženevska konvencija IV o zaštiti građanskih lica za vreme rata od 12. avgusta 1949. godine
Ženevske konvencije	Ženevske konvencije od I do IV od 12. avgusta 1949. godine